GISBERTI VOETII ... SELECTARUM DISPUTATIONUM THEOLOGICARUM. PARS PRIMA...

Gijnsbert ca. 1588-ca. 1676 Voet

Digitized by Google

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE ZIONALE
14
17L
M 3

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

GISBERTI VOETII

Theologiæ in Acad. ULTRAJECTINA Professoris

SELECTARUM DISPUTATIONUM THEOLOGICARUM,

PARS TERTIA.

BIBLIOTHECA ... PUBLICA ... ULTRAJECTINA

ULTRAJECTI,
Ex Officinâ JOHANNIS à WAESBERGE,
Anno clɔ Iɔ c LIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

Reverendis & Clariſſimis Viris,

D. JOHANNI HOORNBEEK, antehâc in Acad. Ultrajectinâ, nunc in Lugduno-Batavâ,

D. ANDREÆ ESSENIO, } in Academiâ
D. MATHIÆ NETHENO, } Ultrajectinâ

S. S. Theologiæ Profeſſoribus:

Fratribus, Amicis, & Collegis honorandis.

REverendi & Clariſſimi Viri, Fratres, Amici, Collegæ honorandi, *quod ſapientiſſimus regum de triplici funiculo non facile rumpendo in parabolis ſuis promittit, id ego ſingulari Dei noſtri benedictione hic expertus ſum. Simulac enim mihi, ſoli aliquamdiu in Theologicis operato, primus Collega datus eſſet* D. Meinardus Schotanus *ὁ μακαρίτης, & paucis annis poſt utrique noſtrum tertius* D. Carolus de Maets *ὅ μακαρίτης; non minimam partem felicitatis & meæ & publicæ in eo ponebam, quod trium Profeſſorum paribus animis & ſtudiis ſemina orthodoxæ Theologiæ in juventutem ſacris deſtinatam ſpargi, conſilia, judicia, reſponſa Theologica quâvis occaſione, nomine facultatis concipi, reliquaque negotia publicam Academiæ & conſequenter Eccleſiarum ſalutem concernentia curari & expediri viderem. Imprimis autem faſtigium hujus felicitatis mihi hactenus attigiſſe viſus ſum, quod nullus Collegarum hinc ad vitam meliorem, aut ad aliam meſſem*

Digitized by Google

ductus sit, quin ab Ampliss. & Prudentiss. Academiæ ephoris ii substituerentur, à quorum eruditione, zelo, fide, prudentiâ, æquabilis in hoc studio decurrendo animorum ac studiorum conspiratio exspectanda erat. Hinc factum, ut nullæ sententiarum in dogmaticis aut practicis distractiones, nullæ opinionum collisiones, nulla studiorum ac consiliorum in discipulis informandis, rebusque Academiæ curandis divortia, nulla exercitia lectionum & disputationum, sive privata, sive publica, nedum scripta Theologica adversis frontibus concurrentia, usque in hunc diem hic audita aut visa sint. Quantum hoc pondus ad novæ Academiæ & rei Theologicæ in eâ incrementum attulerit, discipulis nostris tum popularibus, tum exteris, dicendum relinquo. Neque enim dubito, quin ὁμονοίας à Præceptoribus hic data exempla ad ingenuam confessionem, & ad seriam in sacris functionibus suis eorundem imitationem eos exstimulatura sint. Quidquid fiat aut futurum sit, ego saltem obligatum me sentio, ut coram Deo & hominibus publicè profitear, quanto inter tot labores & molestias hoc mihi solatio fuerit; insuper hâc occasione in Collegis meis tum viventibus, tum μακαρίταις, singularem Dei gratiam prædicem, quæ tales eos fecit, quales ego & Academia non sine gaudio & fructu tot annis experta est. Hæc ergo præcipua hujusce publicæ allocutionis causa: ut arctissimam animorum nostrorum in causa Dei promovendâ, asserendâ, conjunctionem omnibus testatam facerem; atque una trium τῶν μακαρίτων Collegarum D. Schotani, D. De Maets, & D. Gualtheri de Bruyn (primo professionis suæ anno immaturè eheu nobis erepti) gratissimam

Digitized by Google

mam memoriam quasi verbulo hic consignarem; quorum vita & obitus publicis orationibus in hâc Academiâ, à me D. Schotani, à te D. Hoornbeek, D. Caroli de Maets, à te D. Essenii, D. Gualtheri de Bruyn, antehac meritò celebrata sunt. Accipite ergo hoc qualecunque gratitudinis meæ erga vos perpetuæque amicitiæ nostræ μνημόσυνον; & Deum mecum orate, ut me jam septuagenarium, vosque in ἀκμῇ adhuc constitutos magno hoc ὁμονοίας beneficio, inter tot ingeniorum vertigines, usque ad finem beare; aut, si aliter ipsius paterna providentia disposuerit, invictæ constantiæ clypeo adversus quoscunque casus & insultus, præsertim δειλίας & ἀνθρωπαρεσκείας, munire dignetur. Ultrajecti XII. *Kal. Maji.* CIↃIↃC LIX.

Vester in Domino

GISBERTUS VOETIUS.

Digitized by Google

Ad Benevolum

LECTOREM.

TErtiam hanc Selectarum Disputationum partem destinaveram solis & omnibus illis, quæ ad Prolegomena generalia de bonis Operibus, & ad explicationem prioris tabulæ Decalogi pertinebant: reservatis peculiari & quartæ parti omnibus ad posterioris tabulæ explicationem facientibus. Sed dum opus sub manu in majorem molem, quam putaveram, excresceret, coactus fui quasdam Diatribas antehâc editas, ex propriis cujusque sedibus avulsas aliò rejicere. Erunt forte qui malint omnes materias aut quæstiones practicas, ad Prolegomena & priorem Decalogi tabulam pertinentes, hâc occasione à me pertractatas fuisse. Quibus respondeo, otii nostri hactenus non fuisse, ut farraginem illam quæstionum, quas discipuli nostri in collegio Decalogico antehâc excepterunt, ad incudem revocarem, & accurato autorum indicio locupletarem. Alterius & peculiaris operæ atque operis hoc erit; ut & editio Ascæticæ, discipulis nostris antehâc dictatæ; nec non secunda editio problematum prioris partis Theologiæ, cum indicio autorum & responsis ad omnia illa quæ explicanda, aut per distinctionem determinanda indicantur, aliquoties à discipulorum diligentiâ privatim ex ore meo exceptis.

Digitized by Google

ceptis. Quod ad farragincm citationum, quæ præsenti operi intertextæ, denuò rationem nullam dicam; cum satis superque in præfat. ad primam Selectarum Disputationum partem me expediverim. Quod si aliquibus ex odio aut livore candorem & diligentiam nostram hâc in parte sycophanticè visum fuerit traducere, ii sciant se sine autoribus scripturientes aut scriptiones suas ex proprio suo cerebro vanè jactantes, aliorum φιλομαθῶν & πολυμαθῶν judicio à nobis relinqui. Pariter de multiplicibus atque indignis calumniis tum realibus, tum personalibus, quæ antehâc laboribus nostris in hanc Academiam & Ecclesiam impensis structę sunt, & si quæ in posterum strui possent, Deo veritatis & justitiæ vindici, atque Ecclesiæ ipsius judicium committimus, & antehâc commisimus: nos ipsos non vindicantes, sed omnibus, qui etiamnum superstites sunt, ex animo injurias condonantes, & Dei misericordiam pro iisdem implorantes. Si qui ex illis ›pinentur se ad nullam scandali, imprimis per personaes & quæsitas calumnias publicè dati emendationem, d nullam atrociſſimæ injuriæ proximo illatæ, vel leissimam restitutionem coram Deo in foro conscienæ teneri; ego in præsentiarum judicium de talibus ›nscientiis mihi non sumam; contentus solummodo :claraſſe, me contra scientiam & conscientiam meam ›ertis mendaciis, & inique in me fabricatis, ac vo- aut scripto publicatis calumniis, nec directè, nec in- ectè unquam assensurum, aut quidquam facturum,

quo

Digitized by Google

quo aliquos, qui calumniis manifestè tenentur, quocunq; schemate ex luto illo per calumniam ad propriam innocentis infamiam extraham, aut conscientiam eorum à debitâ restitutione liberare videar: etiamsi vel totus mundus calumniis assentiretur, quin & honores ac præmia pro iisdem autoribus eorum decerneret. Hæc est mearum tota summa summarum. Reales & doctrinales calumnias æqui lectores, si oculis suis credant, ex ipso verborum meorum contextu, & uberioribus expositionibus postea submissis & porrò datâ occasione, submittendis, satis absterſas videbunt. Et semper minus de iis laboravi: cum talium aggressorum accuratum judicium, aut bonum animum ab eruditis & piis viris ex illis æstimandum, una cum aliis spectatoribus, haut gravate relinquere possim. De personalibus categoriis aliàs monui, nec hic repeto.

IN-

Digitized by Google

INDEX DISPUTATIONUM.

1. Disput. de Theologiâ Practicâ. Pag. 1.
2. Ejusdem Pars Secunda. 11.
3. Ejusdem Pars Tertia. 21.
4. Ejusdem Pars Quarta. 31.
5. Ejusdem Pars Quinta. 42.
6. Ejusdem Pars Sexta. 51.
7. De Præcisitate ad Illustrationem Quæst. Catecheticar. XCIV, CXIII, CXV. 59.
8. De Amore Dei. 79.
9. De Superstitione. 91.
10. Additamenta quædam. 126.
11. Appendix Historico-Theologica de Sternutatione. 132.
12. Ad Disputationem de Superstitione, ubi de Genuflexione ad nomen Iesu & ad Mensam seu Altare. 139.
13. Pars Secunda. 163.
14. Pars Tertia. 179.
15. Pars Quarta. 201.
16. Pars Quinta. 214.
17. De Cabala. 226.
18. De Idololatriâ Indirectâ & Participatâ. 234.
19. Ejusdem Pars Secunda. 245.
20. Appendicula de Precatione ad Orientem. 269.
21. Ejusdem Pars Tertia. 278.
22. Appendix. 317.
23. Quæstio proposita à Classe Gorinchemensi Facultati Theologicæ Vltrajectinæ. 358.
24. Albaspinæi Notæ & Observationes in Can. II, III, IV, XI, LV, LVI, LIX. Concilii Eliberini. 368.
25. De Canonizatione Sanctorum. 386.
26. Ejusdem Pars Secunda. 393

* *

27. Ejus-

27.	*Ejuſdem Pars Tertia.*	400.
28.	*De Patronatibus, Tutelis, & Præfecturis Sanctorum.*	415.
29.	*Ejuſdem Pars Secunda.*	426.
30.	*Ejuſdem Pars Tertia.*	436.
31.	*Ejuſdem partis Tertiæ, Sectio Altera.*	456.
32.	*De Divis ſeu Sanctis quibuſdam Chimæricis prima, quæ eſt de Vrſula, &c.*	472.
33.	*Ejuſdem Primæ Pars Secunda.*	482.
34.	*Ejuſdem Primæ Pars Tertia.*	492.
35.	*Indicium Sanctorum Chimæricorum.*	503.
36.	*Ejuſdem Pars Tertia.*	509.
37.	*Appendix ad Diſputationes de Superſtitione & Idololatriâ.*	532.
38.	*De Magiâ.*	539.
39.	*Ejuſdem Pars Altera.*	562.
40.	*Appendix Prima.*	612.
41.	*Secunda.*	623.
42.	*De Ignorantiâ.*	632.
43.	*Ejuſdem Pars Secunda.*	642.
44.	*Ejuſdem Pars Tertia.*	652.
45.	*De Doctâ Ignorantiâ.*	668.
46.	*Ejuſdem Pars Altera.*	681.
47.	*De Errore & Hæreſi.*	692.
48.	*Ejuſdem Pars Secunda.*	703.
49.	*Ejuſdem Pars Tertia.*	713.
50.	*Ejuſdem Pars Quarta.*	722.
51.	*Ejuſdem Pars Quinta.*	736.
52.	*Ejuſdem Pars Sexta.*	750.
53.	*Ejuſdem Pars Septima.*	768.
54.	*Ejuſdem Pars Octava.*	791.
55.	*Notitia Latentis & Serpentis Hæreſios Antitrinitariæ.*	809.
56.	*De Fide, Conſcientiâ, Theologiâ Dubitante.*	825.
57.	*Ejuſdem Pars Secunda.*	834.
58.	*Appendix de Dubitatione Philoſophicâ.*	847.
59.	*Quæſtio Status Inficialis de Adoratione Imaginum in Papatu.*	870.

60.	*De Staurolatriâ ſive Cultu & Abuſu Crucis.*	884.
61.	*Ejuſdem Pars Secunda.*	893.
62.	*Ejuſdem Pars Tertia.*	906.
63.	*Mantiſa ad Diſputationes de Staurolatriâ & Idololatriâ indirectâ*	931.
64.	*De Agnis Dei.*	934.
65.	*De Pſeudo-Mortificationibus Papatus.*	946.
66.	*De Proceſſionibus.*	960.
67.	*De Peregrinationibus Compoſtellanis.*	987.
68.	*Appendicula prima de Peregrinationibus Hieroſolymitanis.*	999.
69.	*Appendicula Secunda de Reliquiis.*	1002.
70.	*Appendicula Tertia de Peregrinationibus ad Sanguinem Boxtelenſem.*	1003.
71.	*De Pſeudo-precationibus, Roſariis, Litaniis, Horis Canonicis, & Officiis Eccleſiæ Romanæ*	1013.
72.	*De Globulis Precatoriis.*	1023.
73.	*De Pſeudoprecationibus, &c. Pars Secunda.*	1037.
74.	*De Litaniis.*	1049.
75.	*De Pſeudo-Precationibus, &c. Pars Tertia.*	1056.
76.	*Appendix de Officio, ſeu Horis Canonicis B. Mariæ.*	1068.
77.	*De Benedictionibus, Conſecrationibus & Sacramentalibus.*	1076.
78.	*Appendix aliquot Problematum,*	1090.
79.	*De Iuramento Religionis.*	1100.
80.	*Ejuſdem Pars Secunda.*	1113.
81.	*Ejuſdem Pars Tertia.*	1123.
82.	*De Exorciſmo.*	1135.
83.	*Ejuſdem Pars Altera.*	1150.
84.	*Appendix de Exorciſmo Infantum Baptizandorum.*	1173.
85.	*Appendix Secunda.*	1188.
86.	*De Sortis aliiſque Divini Nominis Abuſibus.*	1194.
87.	*De Provocatione ad Iudicium Dei.*	1201.
88.	*De Verbis & Factis Otioſis.*	1215.

92.	*Appendicula de Poculis Salutis & boni Ominis.*	1219.
93.	*De Sabbatho & Festis.*	1227.
94.	*Ejusdem Pars Altera.*	1252.
95.	*Appendix de Gentilium Kalendis Ianuariis, Natalitiis, Feriis Civilibus.*	1281.
96.	*Appendix de Festis & quasi Festis extra Papatum observatis.*	1314.
97.	*Appendicula de Computo Ecclesiastico, & Gregorianâ Kalendarii Correctione.*	1346.
98.	*De Iubileo.*	1354.
99.	*Appendicula de Iubileo Iesuitico.*	1381.
100.	*De Quadragesimâ & Bacchanalibus.*	1383.
101.	*Addenda.*	1397.

DE

THEOLOGIA PRACTICA.

Resp. JOANNE CUYPIO Ultrajectino. *Addiem* 22. *Februarii* 1646.

THeologia practica latè accepta notare 1.
potest omnem Theologiam quæcunque secundum sacras literas aut ex iis traditur sive in commentariis ad scripturam, sive in locis communibus, & catechezibus: quia omnis Theologia viatorum suo genere est disciplina practica, nec potest ulla ejus pars ritè ac plenè tractari, quæ non practicè tractetur, hoc est, applicatè ad praxin resipiscentiæ, fidei, spei, caritatis; seu ad usum consolationis aut adhortationis. Uti hoc docetur in *loco communi de Theologiâ*: idque hic præsupponimus tantum, non ulterius ventilamus. Confer *disp. de Theologiâ.* Strictius accepta notat. 1. Delineationem praxios seu usuum practicorum à theticâ seu didacticâ, aut didactico-polemica explicatione locorum theologicorum avulsam, & seorsim atque ex professo traditam. Quod fit *titulo theologiæ practicæ, aut Casuisticæ; aut tit. praxios fidei, spei caritatis; aut tit. resipiscentiæ, seu emendationis vitæ*, aut alio quocunque. Quâ ratione non multiplicatur ipsa Theologia, aut peregrina & nova theologiæ additamenta & epilagmata introducuntur, sed tantum diversa methodus seu ordo ac modus eam discendi aut docendi excogitatur pro vario captu & ingenio hominum. Hinc à nonnullis (inter quos eximius Theologus *Henricus Altingius*) quadruplex *Theologia* tradita fuit, *didactica* (quæ & usus practicos comprehendebat), *Elenctica, problematica, historica*, Ab *Ioh. Henr. Alstedio* distincta fuit in *Theologiam naturalem, Didactico-polemicam, Catechetticam, Practicam* seu *Casuisticam, Propheticam.* Qui idem postea seorsim edidit *libellos de Theologicis distinctionibus, regulis, definitionibus, quæstionibus: Logicam theologicam: Triumphum biblicum*, hoc est, collectionem & explicationem omnium eorum quæ in scripturâ alias quascunque disciplinas & scientias attingunt, aut iis affinia sunt. Quod idem alii titulis philosophicis extra & præter locos communes theologicos præstiterunt, ut *Danæus in Physicâ, Ethicâ, Politicâ Christianâ*: alii titulis theologicis & ipsâ locorum communium explicatione, *Zanchius de Operibus*

Creationis & in decalogum, Aretius in problematis, Polanus in ſyntagmate: àlii in commentariis ad ſcripturam, ut *Martyr*, qui imprimis Ethica, politica, œconomica, & nonnulla juridica illuſtravit. Sunt qui ſeorſim & extra locos communes politiam eccleſiaſticam explicant, inter quos *Franciſcus Iunius in ſuo eccleſiaſtico, & Zepperus in politiâ eccleſiaſticâ.* Omnia illa aut ſaltem pleraque hactenus recenſita uno titulo & volumine, una methodo complectuntur illi, qui plenius locos communes explicant, ut *Calvinus in Inſtitutionibus, Melanthon, Muſculus, Martyr in locis communibus*, (qui ex commentariis ipſius collecti ſunt) *Polanus in ſyntagmate.* Didactico-polemicam conjunxerunt compendioſius quidem, *Tilenus in ſyntagmate, Profeſſores Leidenſes in Synopſi, VVendelinus in ſuâ Theologiâ*, ſed fuſiſſimè *Iohannes Gerardus in locis Communibus. Maccovii Theſes* pleræque ſunt elencticæ. *Gomari* quondam præceptoris noſtri *Theſes* quædam accuratiſſimè explicant Theologiam merè poſitivam; quædam merè elencticam: quædam utramque. Cum pro captu lectorum, & libertate ſuâ quiſque autorum modo dictorum theologiæ tradendæ diverſas has methodos adhibuerunt, ut nec ſibi mutuò aut aliis quidquam præjudicatum voluerunt, ſic nec ab aliis, quod ſciam, ſaltem non ab æquis & candidis rerum æſtimatoribus, labores eorum improbati ſunt. 11. Notat propriam atque uberiorem explicationem illius partis theologiæ, quæ parti priori, de fide ſeu de dogmatis fidei contra diſtinguitur. Quæ aliquando, theologia *moralis*, aliquando & ſynecdochicè Caluiſtica dicitur. Eaque rurſum aut latè, aut ſtrictè accipitur. *Priori modo* accepta complectitur omnes locos & titulos theologiæ, exceptis ſolis illis qui ad fidem & credenda pertinent, quales ſunt de Scriptura, de Deo, de operibus Dei, de Redemptione per Chriſtum, ubi de perſona Chriſti, de officiis, de impetratione & applicatione ſalutis, aliique, quos in *priori parte problematum* indicavimus. *Poſteriori* modo accepta complectitur ſolam explicationem decalogi, ſeu theologiæ moralis & caſuum conſcientiæ ad ſingula decalogi præcepta, cum prolegomenis. Atque ita diſtinguuntur ab ea peculiares explicationes exercitiorum pietatis, quæ nomine *Aſcetica* veniunt, & Politica Eccleſiaſtica. Quamvis hæ duæ ſectiones à multis locorum communium ſcriptoribus, aut decalogi interpretibus, aut Caluiſtis morali ſeu caſuiſticæ theologiæ immiſceantur. Nos cum prælectiones locorum communium & hebdomadales diſputationes à primis profeſſionis noſtræ in hac Academia exordiis ordine inſtituiſſemus ad confeſſionem Belgicam, tertiam partem Catecheſeos, liturgiam, & canones eccleſiaſticos: partiti tunc ſumus poſteriorem partem theologiæ (quam practicam appellamus) in tres ſectiones, quarum

prima

prima continebat theologiam moralem & casuisticam jam inde à tertia parte catecheseos usque ad tit. de precatione: *secunda ascetican*, h. e. exercitia pietatis seu praxin devotionis, ad tit. catecheseos de precatione, usque ad finem: *tertia* politicam ecclesiasticam, ad nostram liturgiam Belgicam, constitutiones ecclesiasticas, & tit. de clavibus regni cœlorum seu disciplina ecclesiastica ex secunda parte catecheseos huc tractum. Ad tertiam hanc sectionem reducimus etiam theologiam, quam alii vocant propheticam, seu theologiam practicam concionatoriam. Ordinem illum & modum tractandi theologiam, ac distribuendi ita sequi tunc visum est, partim ut ad publicas formulas modo dictas nostra accommodarem, & studiosos nostros assuefacerem; partim ut ingenio & memoriæ ipsorum tanto melius consulerem; partim ut ad legendos bonos autores, & conficiendos indices materiarum, ac dispositiones locorum communium, omniaque lecta, audita ad suos quæque titulos ac subtitulos referenda manuducerem, & quamvis non tantum studiosis, sed & nonnullis doctis ac piis ecclesiarum pastoribus hæc tumultuaria opera nostra non displicuerit, ita tamen isti ordini, ac distributioni me non adstrinxi, ut aliis meliora adferentibus velim quidquam præjudicare, aut ipse putem à me aut aliis cum tempore accuratiora & limatoria adferri non posse. Docebunt hoc forte, si Deus volet, aliquando discipulis nostris, aliisque benevolis φιλομαθέσι communicanda.

His ita præcognitis, & relicto sui cuique judicio circa ordinem ac ra- 2.
tionem tractandi, ut & distributionem theologiæ practicæ; modo maneat nobis praxis theologiæ & pietatis: accedamus ad examen problematis unius atque alterius. *Prius Probl.* An reformati theologi versati sint in theologia practica, eamque tradant: an vero theologia eorum sit merè speculativa. *Resp.* Nos *pr. aff.* & *post. Neg.* contra Remonstrantes & Pontificios: quorum illi calumniantur nostram theologiam esse merè speculativam, *Apolog. fol.* 17. *Petrus Bertius* nec textualis, nec dogmaticus, nec practicus theologus, qui cum illotis manibus ad theologiam docendam provolasset, cujus fundamenta nunquam jecerat, tam facile ab ejus professione primò ad Remonstrantismum quinquarticulanum, postea ad Papismum sæculi typho ac typhone ita ferente prolapsus est, quam eam profiteri ausus fuerat. Verba autem ejus sunt in oratione apostatica habita Lutetiæ Parisiorum in Collegio Berodiano 6. Non. Octobr. 1620. edit. Antwerpianæ apud Joannem Cnobbarum in 8. 1621. pag. 26. *Pietatis vero exercitia ita fuerint seria* (in Romana scil. ecclesia,) *ut quamvis totum illud quod est de moribus & de conscientia examine negligant in scholis suis novatores Theologi, tamen quoties in templis aliquid ad populum hac de re dicendum*

est, non aliunde quam à nostris petant argumenta, quibus auditores ad dilectionem Dei & proximi excitare possunt. Utrorumque calumniam hanc satis abstergit ipsa lux factorum: cum conciones præstantiorum inter nostros concionatorum, & infinita ferè reformatorum scripta (quorum aliqua in nostra *Bibliotheca theologica* indicavimus) meram praxin spirent: ita ut nostri instar Socratis theologiam è cœlis in terram deduxisse, seu mavis è terra & pulvere scholastico in Cœlum subduxisse dicendi sint. Quam hic emicuerint scriptores Angli, jam indè à *Perkinso* (ex quo ceu fonte perenni &c.) infra tribus verbis indicabimus. Et quod si sub titulis practicis peculiares libri editi non essent (uti sunt quam plurimi:) certè primi *locorum communium scriptores* modo *cit.* & *commentatores*, & vel unus *Calvinus*, tam abundè practicæ theologiæ semina, regulas, applicationes spargentes, adversarios confundere possent. Quam etiam practica sit reformatorum theologia in illis capitibus quæ maximè arida & speculativè sterilia videntur Remonstrantibus, ostendimus peculiari *Tract.* nostro *contra Tilenum* vulgari lingua edito, & in *disspp. de Dei simplicitate, de ejusdem scientiâ, de necessitate & utilitate doctrinæ de Trinitate.* Contra quam vacua sit ab omni praxi atque ad eandem inepta, theologia Remonstrantica & Sociniana, & quomodo illa tandem in mera moralia Platonis, Aristotelis, Theophrasti, Xenophontis, Senecę, Plutarchi, aliorumque, ut & Mahumetistarum, Judæorum, desinat, *tract.* illo *cit.* ex parte ostensum, & nuperrimè graviter ac eruditè de eo monuit *Abrah. Heidanus in Causa Dei & Episcopium* vernaculo sermone editâ. Sed ubi in tanta libellorum Remonstranticorum turba, quibus Belgium impleverunt, comparent scripta practica? ubi theologia moralis? ubi casuum conscientiæ explicatio? ubi justi commentarii in decalogum? Ubi exercitiorum pietatis umbra aut nomen? Ubi institutiones spirituales? Nisi forte *Henr. Slatii* paricidæ *libellum de precatione*, & *Poppii conciones quasdam* tit. *Porta angusta*, cum *libello de præceptis Christi, & consolatione ægrotantium; & scripta nonnulla Diederici Raph. Camphuysen*: & quidni *scripta Diederici Cornherti* aut *Ethicam Crellii* Sociniani, nobis commonstrare velint. Sed quid de tali practica ἀπράκλῳ, verè ἄργῳ λόγῳ, deque miserâ illa & conditionata consolatione (vera metus & doloris carnificina aut desperabunda præsumtione) censendum sit, à nostris abundè indicatum est. Pontificios quod attinet, libens fateor aliquam theologiam practicam in scholis eorum & auditoriis theologicis excoli, & quamplurimis scriptis certatim tradi: ut ex *Bellarmino de scriptoribus ecclesiasticis*, *Possevini bibliothecâ selectâ*, *Philippi Alegambe bibliothecâ scriptorum Soc. Jesu*, *Valerii Desselii Bibliotheca Belgica &c.* Satis superque cuilibet istarum rerum curioso constare poterit: adeo ut

scri-

Digitized by Google

ſcriptoribus Remonſtranticis circa Socinianas, Pelagianas aliaſque profanas & ſemi-ſcepticas rhetoricationes ac contentiones languentibus longè præſtent hâc in parte. Diſſimulanda tamen non ſunt vitia, quibus theologia moralis ſeu caſuiſtica (de Aſceticâ & Politicâ eccleſiaſtica ſeorſim & alibi dicemus) apud ipſos laborat. Quæ ad tres claſſes revocamus. I. *eſt, in exceſſu*: cum tamen minutim, & curiosè uſque ad ſectiones in pulverem nonnulla excutiunt & operosè adoleſcentibus aut juvenibus proponunt in ſcholis & monaſteriis ſuis; præſertim ea quæ pertinent ad ſeptimum decalogi præceptum. Quod in ipſo Papatu in Jeſuitis præſertim deteſtati ſunt Theologi Sorbonæ Pariſienſis. Notavit hoc *Rivetus in comment. ad 7. præc. decalogi*, & nos *in Deſper. Causâ Papat. lib. 2. ſect. 2. cap. 2.* Et cum tam operosè conſectantur caſus canoniſticos ſuos, & caſus monaſticos (videat, cui vacat ſpiſſum volumen *Roderici de regularibus, & Mirandæ manuale prælatorum regularium*) non ex regulis juris divini ortos, nec ad eas reductos aut determinatos, ſed ut plurimum ad vanas hominum traditiones & conſuetudines. II. Eſt *in defectu*: cum medullam & nucleum theologiæ practicæ, praxin ſcil. fidei ſalvificæ, & ſalutaris reſipiſcentiæ, cum ſcholâ tentationum ac deſertionum ſpiritualium, & ſolidâ conſolatione in vitâ & morte, & caſibus, quæſtionibus, ac dubiis huc propriè ſpectantibus, aut plerumque prætereant, aut negligenter habeant. Cauſa autem hujus defectus alibi quærenda non eſt, quam in defectu & corruptione ipſorum theologiæ dogmaticæ, ſeu explicatione articulorum fidei, imprimis circa impetrationem ſalutis per ſolum meritum Chriſti, & applicationem ejuſdem per gratuitam juſtificationem & gratiam efficaciter regenerantem ac convertentem. III. Eſt in determinatione multarum quæſtionum & caſuum, aut apertè falſa & perverſa, aut ambigua, dubia, periculoſa. Catalogum eorum dederunt ex noſtris nonnulli cit. in *diſp. de Atheiſmo. part. 4. §. 3. pag. 192.* Et nos in *prælectionibus locor. commun.* & in *diſpp. quibuſdam ad decalogum* publicè editis cœpimus ex autoribus eorum ſuis quæque locis hæc indicare. Caulę hujus corruptionis ſunt *tum generales*, 1. Scripturæ ſcil. ignorantia. 2. Fidei currentis & conſuetudinis receptæ & ſenſus atque affectus mundani (præſertim in magnatibus eccleſiaſticis & politicis) ſervilis affectatio. 3. Contentiones cum æmulis cathedris aut ſectis ſcholarum, cum aliis monachorum ordinibus, cum aliis membris hierarchiæ Papalis, cum aliis nationibus, aut factionibus politicis ex. gr. Gallorum cum Hiſpanis & Auſtriacis, & vice verſa. Speciales cauſæ ſunt. 1. Falſa Doctrina de Meritis operum, de peccata mortali, & veniali: deque motibus primo primis. 2. De confeſſione auriculari & abſolutione, & quidem abſentis per procuratorem,

etiam inviti. 3. De opere operante & operato deque attentione virtuali, in precibus & hymnis. 4 De præceptis & consiliis. 5. De satisfactionibus humanis, & indulgentiis, deque liberatione & auxilio animarum post hanc vitam. 6. De indultis & dispensationibus Papalibus, & tota taxa ac practica pœnitentiariæ ac cancellariæ apostolicæ. De sordibus illis aliquid monuimus in *disp. de Indulgentiis.* De dispensationibus passim in ipso Papatu jam sæculis aliquot prudentiores graviter conquesti sunt. Ut antiquiores veritatis testes nunc præteream, videantur *Cajetanus, Sylvester, I. de Graffiis, in suis Casuisticis; Tapperus* imprimis *in orat. theolog.* 10.: „ubi ait, omnes studere avaritiæ, atque per dispensationes super beneficiorum pluralitate, & super aliis plurimis, super quibus nec ipse Christus dispensare posset &c. omnia esse venalia &c. Defendunt tamen Papales dispensationes *Andradius in defens. concil. Trident. fol.* 166. *Bellarminus lib.* 1. *de Pontifice c.* 12. *& lib.* 3. *cap.* 5. *& lib.* 2. *de Antichristo cap.* 14. *Canus in locis theol. cap.* 18. Hæ caulæ sunt, quod instar nasi cerei tam multa ad conscientiam pertinentia ibi flectant ac trahant, in quamcunque partem humani eorum affectus, & mundi ventus, hominumque favores, odia, studia impulerint: quod Pharisaico more sæpè camelos deglutiant, culices excolent: quod quodlibeticis & pugnantibus disputationibus, conscientiæ circa non pauca quæsita ibi dividantur, non instruantur; perturbatiores evadant, non doctiores aut meliores; & tandem ad profanam securitatem, aut scepticam ἐποχὴν deveniant, tam certæ scil. in negotio pietatis, ac in applicatione fidei justificantis. Cætera, his defectibus notatis & evitatis, usum non contemnendum agnoscimus præstantiorum Casuistarum in Papatu, ut & *scriptorum ad Thomæ* 1. & 2. 2. Confer quæ diximus in *disp. de Theologiâ Scholasticâ.* De usu asceticorum seu libellorum piorum (uti vocant), seu devotionis, ut & politicorum Ecclesiasticorum, seu Canonistarum, alibi dicendum est.

3. *Alterum problema est:* An Theologia practica sit necessaria, eaque utiliter in ecclesiis & scholis suâ cuique conveniente methodo doceatur, & ad studium ejus ministerii candidati excitandi ac manuducendi sint? *Resp. Aff.* contra quoscunque, si qui aut hostes pietatis, aut moribus minimè practici, aut vanitate ingenii sui luxuriantes, aut ignaviæ & ignorantiæ consecranei, hanc studii theologici partem minus curant; quin & in æstu contentionis ejus partes ac determinationes aliquot juxta τὸ ἀκριβὲς in scripturis revelatum, vitilitigationis, μικροσοφίας, præcisitatis, puritanismi, pharisaismi, anabaptismi, monachatus, papismi, superstitionis, legalis & anti-euangelicæ theologiæ, odiosis nominibus traducunt. Sed forte absterrebunt quem ab operosæ hujus theologiæ studio variæ illæ appellationes,

Theo-

Digitized by Google

Theologiæ *Caſuiſtica*, ſeu *moralis*, *Patriſtica* ſeu *hiſtorica*, *Aſcetica*, *Scholaſtica*, *Politiæ eccleſiaſticæ*. In vocibus faciles eſſe debemus, modo in re conveniat. Si titulares illæ appellationes apud noſtros theologos ante hac uſitatæ non fuiſſent, nihil tamen novi adfertur in theologiam, modo conſtet res illis titulis nunc deſignari ſolitas, antehac à præſtantiſſimis theologis noſtris, Luthero, Melanthone, Calvino, Beza, Martyre, Hyperio, Danæo, Aretio, Fr. Junio, Zanchio, Lavatero &c. ſparſim in ſcriptis eorum traditas eſſe; quæ poſtea à recentioribus quaſi ad ſigna ſua ſub illis titulis revocatæ fuerunt. *Caſuiſtica*, illo nomine nota fuit Perkinſo, Ameſio, Balduino, Alſtedio, & conſequenter ſonuit hoc nomen in Academiis & eccleſiis reformatis: & appellatione ſynonymâ *Ethica ac politica Chriſtiana Danæo*; *Philoſophiæ ſobriæ tom.* 3. *Meiſnero*; *Commentarii in decalogum*, *Riveto*, *Thummio*, *Danhauvvero*, *Zanchio*, *&c.* *Patriſtica*; nomine ſynonymo *Theologia hiſtorica* cum laude tradita fuit in Academ. Groninganâ ab eximio Theologo *Henrico Altingio*. Eandem dedit *Perkinſus* tit. *Problematis Catholici*. Simile quid intenderunt *Polanus* tit. *ſymphonia Catholicæ Chriſtoph. Pelargus* tit. *compendii theologici*, *ex ſcripturâ*, *patribus*, *Luthero*. *Henr. Erkhardus* tit. *compendii theologiæ patrum*; *Gerhardus Ioh. Voſſius in variis theſibus ſuis* tit. *diſput. hiſtorico eccleſiaſticarum*, ſeu *hiſtorico theologicarum*. Ut nihil dicam de prolixioribus ſcriptis, *bibliothecâ ſtudii theologici* Genevæ à Criſpino edita, *Sculteti medullâ patrum*; *Ioh. Forbeſii* à *Corſe Inſtructionibus hiſtorico-theologicis* &c. *Aſcetica*, titulo ſynonymo *gymnaſiæ* ſeu *gymnaſticæ*, *exercitii* ſeu *praxeos*, ſeu *exercitiorum pietatis* notiſſima eſt pietatis amatoribus, ex libellis practicis *Iohannis Gerardi*, & *Ludovici Bayllii*: quorum poſterior ex anglico in Gallicum, Belgicum, Germanicum idioma (forte & Hungaricum; ſaltem opus inchoatum puto) traductus, omnibus fere reformatis eccleſiis innotuit. Alios ſcriptores Anglos, & noſtrates Belgas, nec non Pontificios, nunc volens prætereo. Vox græca *Aſcetica* (quam brevitatis causâ adhibere ſoleo) nihil magis peregrini ſonat, quam voces græcæ theologię *didactica*, *elenctica*, *polemica*, *problematica*; aut voces *Enzoia* & *Euthanaſia*; quæ poſtremæ *Perkinſii* aliorumque tractatibus, ac diſputationibus ex theologia practica decerptis præpoſitę ſunt; aut quam græcæ voces *ſyntagmatis*, *ſyſtematis*, *methodi*, *ſynopſios*, *enchiridii*, quibus frontiſpicia quorundam locorum communium inſignata videas. Sed omni exceptione majus eſt, quod vox *aſceſios* & *gymnaſiæ* 1. exercitii, ex ſcripturæ fontibus, hauſta ſit. Vide *Actor.* 24. verſ. 16. In hoc ipſe ἀσκῶ &c. 1 *Timoth.* 4. verſ. 7. γύμναζε ὴ σαυτὸν πρὸς ἐυσέβειαν, & verſ. 8 σωματικὴ γυμνασία. *Scholaſtica* inaudita non fuit *Danæo in commentariis ad Lombardum*, nec *Trelcatio* juniori *in Inſtitutionibus locor. communium methodo ſcholaſticâ* &c. (uti

(uti habet titulus): nec eruditiſſimo & ſubtiliſſimo *Ferrio*, *in Scholaſtico-orthodoxo*. Confer *diſp. noſtram de Theologiâ ſcholaſticâ*. Omnia hæc pro arbitrio & captu cujuſque ſeorſim & ſynopticè ita tradi poſſunt: aut ſimul & conjunctim in ordinaria explicatione & prælectione locorum communium: aut ſaltem ut in nonnullis locis commun., ſi non in pleriſq; breviter attingantur & φιλομάθειαι guſtus eorum aliquis detur, expleturis aliquando famem, ubi otium & occaſio obtigerit. Quæ cum ita fiunt, non eſt metuendum ne dividatur aut nimium multiplicetur theologia: aut ſimplicitas ejus corrumpatur; aut ſtudium locorum communium, aut controverſiarum, aut theologiæ textualis, explicantis ſcil. textum ſcripturæ, negligatur. Minime: quod ut pateat, hac occaſione candidè aperiemus rationem tradendi illam partem theologiæ, quæ practica appellatur, & cujus terminos ſupra deſignavimus, quam in hac Academia ſervamus: nihil aliorum methodis, moribus, & judiciis hac in parte præjudicantes. Profeſſores theologi per Dei gratiam in omnibus ἰσόψυχοι in ſuis quique collegiis tum concionantium, tum repetentium conciones publicè habitas, theologiam practicam concionatoriam pro re nata inculcant, & textus practicos (præter dogmaticos, & elenctico) tractandos præſcribunt, præſtantiſſimos autores indicant, quorum opera ſtudioſi hic juvari poſſint. Prælectionibus textualibus ad ſcripturam præter uſus practicos, digreſſiones ad capita practica, & ad caſus conſcientiæ ac quæſtiones morales admiſcent. Prælectiones locorum communium ita inſtituunt, ut non tantum praxis articulorum fidei explicetur & (ubi opus) contra adverſarios defendatur; ſed ut etiam peculiariter & ex profeſſo omnes & ſinguli tituli ac ſubtituli ſecundæ partis theologiæ, quæ moralia per totum decalogum, & exercitia pietatis, ac politiam eccleſiaſticam complectitur, aut per theticas explicationes, & delineationes, aut per quæſtiones earumque determinationes, aut per utraſque pertractentur; modò prolixius modò brevius: prout rei aut auditorum neceſſitas hoc poſtulat. His adduntur collegia privata examinantium *ad Caſus conſcientiæ Ameſii*. Præter collegia locorum communium: quæ *ad ſynopſin Profeſſ. Leidenſium*, *Macovii locos comm.*, *Clutonis ideam*, *Catecheſin Vrſino-Pareanam*, *Mellificium Dieſtii*, *VVollebii ſynopſin*, *Ameſii medullam*, *Gomari locos comm.*, *Altingii didacticam & elencticam*, *VVendelini theologiam*, & ſubinde ad nudos titulos haberi ſolent: etiam ad *ſyllabum problematum* per totam theologiæ *partem priorem*, antehac à me editum. Seorſim etiam collegia habentur elenctica ad ſcripta adverſariorum e. gr. ad *Becani manuale*, ad ejuſdem *theologiæ ſcholaſticæ*, aut ipſius *ſummæ Thomæ*, aut *ſynopſios Alagonæ* partem aliquam; ad *catecheſin Remonſtrantium*, *ad eorundem apologiam*; ad Socinianam aliquam ſynopſin;

ad

Digitized by Google

ad omnes hodie agitatas controverſias quas in *ſummam* ſuam collegit & quaſi in tabellâ exhibuit amicus noſter & nuper collega *D. Iohannes Hoornbeeck*. Ubi *ad Commentaria catechetica*, aut *ad Ameſii medullam* collegia haberi contingit: major occaſio ſe offert ad plures theologiæ practicæ titulos & quæſtiones excurrendi. Quidquid autem hic brevius explicatur aut omnino præteritur, ſupplent collegia ad *Ameſii caſus conſcientiæ*. Occaſionem etiam aliquam practicam theologiæ amplius illuſtrandæ ſuppeditant collegia ſcripturaria ſeu textualia, in quibus examen inſtituitur ſuper ſcripturę textibus, quæ ab adverſariis detorquentur, aut ſuper V. & N. T. hiſtoria ſacra, aut ſuper integris quibuſdam ſcripturę libris, aut ſuper ſelectis textibus ad analyſin cum annotatione doctrinarum & uſuum propoſitis. Accedunt etiam collegia, ubi ſcribendis meditationibus, precationibus, adhortationibus, conſolationibus, conſiliis theologicis & eccleſiaſticis, caſuum determinationibus ſtudioſi exercentur: ut ſic paulatim ad praxin & pragmaticam eccleſiaſticam manuducantur. Nec prætereundum, quod tota politia eccleſiaſtica cum quæſtionibus & caſibus eò pertinentibus, non tantum publicis prælectionibus in curſu locorum communium, ſed & privatis exercitiis collegialibus percurritur. Quid, quod collegia Ethica & Politica ſub profeſſoribus philoſophis, & philoſophico-theologica ſub profeſſoribus theologis (de quibus vide *diſp. de philoſophiâ ſacra*) plurimum theologię practicæ ancillentur. Cum his exercitiis conjungunt ſtudioſi theologiæ, auditiones catechizationum, quæ publicè aut privato-publicè hic habentur ſatis frequentes: ubi ad tertiam partem catecheſeos, item ad formulam adminiſtrationis cœnæ (quæ exſtat in *liturgiâ belgica*) & ad nudum titulum de religioſo jejunio (occaſione publicorum jejuniorum), nec non ad fundamentales hiſtorias ſcripturę, de Creatione ſcil., de lapſu, de diluvio, de plagis Ægypti, de Chriſti nativitate, ejuſdem vitâ & tota hiſtoria Euangelica, imprimis de paſſione, reſurrectione, aſcenſione, Spir. S., miſſione, practica maximè neceſſaria populariter pro captu catechumenorum & auditorum tractantur.

Neceſſitatem Theologiæ practicæ, & utilitatem ſtudii ejus inſtituendi probamus. 1. Ex ſcriptura 1 *Timoth. 6. v. 3. Tit. 1. v. 1. Actor. 24. 16.* 1 *Timoth. v. 7.* ubi tota Theologia vocatur veritas & doctrina ſecundum pietatem & *aſceſis*. Cum ergo praxin pietatis, ſeu fidei, reſipiſcentiæ, conſcientiæ, & uſus practicos excitationum, conſolationum, adhortationum, per totam theologiam (imprimis ubi loci communes ſunt & dicuntur peculiari ratione practici) commonſtramus, aut ſeorſim à locis communibus quaſi in tabella ob oculos ponimus (utroque enim modo & methodo hoc 4.

Digitized by Google

fieri diximus :) à ſcriptura & munere theologi non diſcedimus. Non diducemus hoc argumentum, ſed ſtudioſos noſtros ad lectionem *orationis Ameſii*, quam *Caſibus* ſuis ſubjunxit, remittimus. II. Ex neceſſitate & utilitate perfectæ legis divinæ, 1. ad vitæ informationem ac directionem, 2. ad convictionem de peccato, gratiæ deſiderium, humiliationem coram Deo, & ſalutarem deſperationem in nobis ipſis. De quibus videatur *Catecheſis quæſt.* 3. & 115. & *ſcriptores locor. commun.* ubi contra Antinomos: inter alios *Melanthonem & Polanum*; qui mihi nunc occurrunt. Poſt primam hujus diſput. editionem prodiit *Summa controverſiarum D. Iohannis Hoornbeeck* tunc noſtri collegæ, ubi hodierni antinomiſmi venenum abundè detegit. Sequitur ergo legem illam, uſque ad ſingulas virtutes, & vitia, uſque ad infimos & minimos conſcientiæ caſus (ſaltem quorum determinatione eccleſiæ & communis hominum vita illic indiget), idque ex præſcripto verbi Dei à Profeſſoribus, & verbi miniſtris pro concione & in inſtitutionibus catecheticis explicandam: niſi minimi velint haberi in regno cœlorum, *Matth.* 5. 19. Confer infra *diſp. de præciſitate.* Atqui hæc explicatio legis maximam theologiæ practicæ partem facit. III. Ex multiplici fructu, quem primum ſtudioſi theologiæ, poſtea in ipſis & per ipſos eccleſiæ percipiunt. Hac ratione homines expeditè & evidenter ad fidei & reſipiſcentiæ praxin adducuntur, ad conſcientiæ atque integritatis ſtudium arctamque cuſtodiam exiſtimulantur; adhæc idololatræ & ſectarii felicius convincuntur aut confunduntur, imprimis illi, qui exprobrant nobis defectum theologiæ practicæ. Sed quia forte otioſa videretur hujus argumenti operoſior deductio, conſcientiis omnium piorum illud cogitandum reliquimus. IV. Ex exemplis præſtantiſſimorum theologorum: quos ſupra *theſi* 2. & in *Bibliotheca noſtra lib.* 2. *ſect.* 2. *c.* indicavimus. Supra omnes nationes reformatas in excolenda & perficienda hac theologia halcyoniis ſuis, (ſuppreſſo quippe Papiſmo aliiſque ſectis excluſis) fruentes, ſudarunt Angli; imprimis jam inde à *Perkinſo* practicorum Anglorum Homero uſque in hunc diem. Ex Belgis noſtris quamplurimi non ſegniter eos ſecuti ſunt, excitati jam ante inſigni tract. *Taſſini* ſui de *Emendatione vitæ.* Catalogum autorum hic non texam. In *Bibliothecâ* concionum ſcriptores & alios practicos indicavi, qui abundè probant, quod dixi. Si quis cum iis contulerit *Repertoria ſynodorum*, imprimis *Hollandicarum*, videbit quam acuratè in caſibus quàm plurimis decidendis verſati ſint noſtri. Quorum indicium & defenſionem, ubi opus fuerit, nos data occaſione in diſputationibus noſtris moliemur. V. Ex perpetuis votis & poſtulatis Eccleſiarum, Claſſium & Synodorum noſtri Belgii. Obverſantur mihi nunc petitiones & inſtantiæ Synodorum Hollandicarum jam ab anno 1619.

no 1619. & aliquot deinceps, apud Nobiliſſ. & ampliſſ. DD. Curatores & Cl. DD. Profeſſores Acad. Lugduno-Batavæ, ut peculiaris Profeſſor theologiæ practicę conſtitueretur: quibus à DD. Profeſſoribus promiſſum, ſe theologiam practicè & ad praxin traditurōs: uti ex actis ſynodicis conſtat. Exceperunt hanc promiſſionem inter alia utiliſſimi in hoc genere labores *D. Riveti* in Academia Leidenſi, & *D. Ameſii* in Acad. Franequerana; quorum ille *Commentarium ad decalogum*, iſte *Caſus conſcientiæ* Eccleſiis impartitus eſt. Juſtum aliquod opus & collegium de caſibus conſcientię meditabatur *D. Maccovius*; cujus ſpecimen titulo *diſputationum ad decalogum* nunc editum, morte præventus pertexere non potuit. Nuperrimè ſynodus Noordt-Hollandica anno 1645. Harlemi habita (uti conſtat ex actis ejuſdem artic. 34.) renovavit petitionem, ut in Academia Leidenſi caſus conſcientiæ prælegerentur. Ibidem refertur unum ex Cl. DD. Profeſſoribus Leidenſibus jam promiſiſſe ſe acturum cum collegis ſuis, ut Synodo & ſtudioſis hic ſatisfieri poſſet. Quin & Galli, Hungari, Tranſylvani, Germani, Helvetii, præter Belgas noſtros ſuavitate & præſtantia medullaris hujus theologię percepta, libris practicis ex Anglico idiomate transferendis certatim hujus theologiæ, vexillum efferunt. In quem finem tam cupidè plurimi ſtudioſi Hungari, Tranſylvani, Belgæ, Germani, Helvetii ſive domi ſive in Anglia idioma Anglorum addiſcunt & practicos eorum libros ſibi comparant. VI. Accedit ſenſus & conſenſus Eccleſiarum noſtrarum in Belgio, ſaltem quod ad meliores partes, quæ miniſtros ex intima praxi ſecundum ſcripturas ad conſcientiam propius & efficacius loquentes ſtudioſè quærunt, affectantur, mirantur; non ſine aliquo pietatis proventu. Unde ſtudioſi noſtri vident, ſtudii hujus practici magnam neceſſitatem ſibi impoſitam.

DE THEOLOGIA PRACTICA
PARS SECUNDA.

Reſp. JACOBO PRICQUIO Enchuſa-Weſt-Friſ. *Ad diem* 28. *Febr.* 1646.

Diluamus nunc, quæ ſubinde contra utilitatem ſtudii hujus ab imperitis aut ignavis proferri ſolent.

ESSE novitatem. *Reſp.* pro noſtrâ, quam commendamus, proque omni aliâ quàcunque methodo & modo tradi ſolitâ (modo cum ſcripturis conveniat) ſic reſpondemus. 1. De novitate, quid in genere reſponderi ſoleat vulgari præjudicio 1.

Digitized by Google

Pontificiorum videndum est apud *Whittakerum alioſque Antagoniſtas Bellarmini de Notis eccleſiæ.* 2. Novitas est vel in modo & forma tradendi praxin theologię vel in ipſa materia. De illa non est laborandum, antiqua ſit an nova, abſolutè nova an huic illive nova, qui ei non adſuevit: modo ſit commoda & captui diſcentium accommodata. De iſta reſpondemus, novitatem contra ſcripturam, in cujuſcunque Theologia Practica, aut etiam quacunque theologia aut philoſophia occurrat, merito eſſe improbandam. Et ſupra *part.* 1. oſtendimus vitia caſuiſticæ Papalis. De pſeudopraxi, ſeu potius ἀπραξίᾳ theologiæ Remonſtranticæ ante complures annos ex profeſſo ſcripſimus *contra blaſphemum libellum Danielis Tileni* vernaculo ſermone ex gallico hic in Belgio editum. Quod ad praxin & caſuiſticam quæ communiter in eccleſiis & Academiis reformatis traditur, illa antiqua eſt & ſcripturaria, promotioni pietatis & morum reformationi unicè inſerviens. Quod ſi illa aliquibus in ſententiis Pontificiorum aut Remonſtrantium, aut Anabaptiſtarum, aut etiam Lutheranorum (vide *Eckhardi Faſciculum, Meiſneri philoſophiam ſobriam, Keſleri caſus*) palato non ſapit, aut aliquorum ex reformatæ eccleſiæ ſive membris ſive auditoribus, privatis moribus & placitis non ita congruit: utique ipſis nova videntur, interim revera non ſunt. Experiuntur paſſim concionatores noſtri in fœderato Belgio, ſectis, Papiſtarum, Anabaptiſtarum, Remonſtrantium, præterea Epicureis, Libertinis, neutralibus, mere naturalibus & civiliter honeſtis hominibus, infeſto, ſe novi & hyperbolici auſus ab aliquibus ſectariorum, aut etiam & imprimis à carnalibus quibuſdam auditoribus ſuis argui quotieſcunque gladium verbi ex profeſſo ſtrinxerunt contra divini nominis abuſus; ſabbathi profanationes, choreas & ballettas; ſpectacula & actiones ſcenicias; uſuras mordaces publicè graſſantes, & artem trapeziticam; capillorum, faciei & totius corporis immodicum ornatum; duella, & quamcunque vindictam privatam, ac vim vi repulſam; comeſſationes & ebrietates, earumque conciliationes per ſignacula & artificia compellentium ſantearum & poculorum encyclicon; aleas & fritillos; prætenſa jura patronatus; violationem diſciplinę, libertatis, & poteſtatis eccleſiaſticę per prætenſam Magiſtratuum & honoratorum in negotiis & cauſis eccleſiaſticis poteſtatem; Multiplices bonorum eccleſiaſticorum abuſus; reliquias hierarchiæ Papalis in catachreſticis titulis capitulorum, canonicorum, ſcholaſticorum, archidiaconorum, vicariorum &c.; reliquias aut ſaltem ſpeciem Papalium ſuperſtitionum in vanis obſervationibus pinguium feſtorum, aliarumque conſuetudinum ac rituum in funeribus, nuptiis, confraternatibus &c. & in retinendis ac uſurpandis inſtrumentis idololatricis ex. gr. crucium in templis, cœmiteriis, ſepulcris; crimina peculatus, ſacrile-

crilegii, ſimoniæ. Hæ paræneſes, & redargutiones piorum concionatorum ſi non repugnent, ſed bene conveniant ſcripturæ, antiquis conciliis & patribus, communi doctrinę & intentę praxi eccleſiarum noſtrarum, decretis noſtratium ſynodorum, judiciis præſtantiſſimorum theologorum, profanæ novitatis condemnari non debent, ſed potius illi qui ſecundum veterem hominem judicantes eas antiquari vellent & non renovari, ſaltem non tam ſæpe, aut non tanto, uti putant, cum ſtrepitu, & acrimoniâ. Quæ autem in captibus modo recenſitis veritas, antiquitas, utilitas ſit, practicæ theologiæ reformatorum, quam nos ſectari profitemur, oſtendunt *diſputationes, ad ſecundam partem theologiæ*, & ad *politiam eccleſiaſticam* hactenus editę.

11. Theologia practica & Caſuiſtica circa minutias languere videtur, & pertinaciter magnos circa illas ſcrupulos movere, & urgere. *Reſp.* 1. Non quæritur primo de quantitate, ſed de qualitate actionum; an ſcil. ſint bonæ aut licitæ? Ubi conſtiterit eſſe illicitas, tum demum à genuinis Caſuiſtis quæritur, quam magnum ſit ibi malum, & quouſque ac quomodo tolerandum, cum tolli non poteſt. Sed per elenchum ſophiſticum carnalium, aut doloſorum hominum hæc perpetuo confunduntur. Doloſus enim non bene diſtinguit; ideo nec bene diſcit aut docet: ſed ſemper in generalibus verſari gaudet. 2. *Parva* mala cum Caluiſtę ſecundum legem Dei diſcernunt & ad abſtinentiam ab iis conſcientias ligant (juxta *Matth.* 5. *verſ.* 19.), non tamen majora aut maxima negligunt; ſed tantò fortius ac felicius cum illis belligerantur. Illud faciendum, & hoc non omittendum docet ſervator *Matth.* 23. 23. Quod ſi per minutias adiaphora & licita intelliguntur: utique in talibus minutiis urgendis magnum peccatum à theologo practico committi diceremus, ubi conſtiterit tale quid ab aliquo factum. 3. Calumnia eſt, quod à reformatis Theologis (quos Calviniſtas, Puritanos &c. indigitant) circa minutias, grandes ſcrupuli moveri dicuntur. Moventur minores aut majores, analogicè ſecundum gradus peccatorum. Sic ex. gr. major ſcrupulus movetur circa fornicationem aut adulterium, quam circa choream aut comœdiam; circa homicidium, aut duellum armatorum, quam cum nudis verbis, aut pugnis contenditur. Circa utrumque tamen movetur. 4. *Nec tamen* tam facile ſub minutiarum titulo negligenda tam multa, quibus amori & honori Dei noſtri, conſcientiarum tranquillitati, ac profeſſionis noſtræ integritati præjudicatur. Parvum peccatum materialiter conſideratum, ratione materiæ, formaliter tamen quod ad inobedientiam magnum eſt, ſi objectum in quod peccamus, Deum noſtrum, ſi ſubjectum quod peccat, hominem ſcil. redemptum Chriſti ſanguine, inſignitum ejus ſpiritu, ſi principia, fon-

tes, causas, & motiva, effecta ac fructus peccatorum penitus consideremus. Malim ego audire aut legere Malum summi mali h. e. turpitudinem turpissimam peccati mortalis Jesuitæ Drexelii, & quidquid practici ad exaggerationem peccati secundum rhetoricam divinam depromere solent, quam periculosos illos Sirenum cantus de *Minutiis*, seu *peccadillis*, ut Hispani loquuntur, deque nodo in scirpo. Quamvis peccata non sint paria, consistit tamen generica & communis difformitas eorum in puncto indivisibili. Quod parvum est materiâ, non est parvum formâ. Quod parvum in se, magnum potest esse in consequentiâ. Quod parvum in principio, fit tandem magnum in fine, si negligatur: haut aliter ac unica favilla domum & minima rima navem perdit. 5. *Ambigue* nimis & periculosè larvæ illæ de minutiis objiciuntur. Facile est inventis aliquid addere. Posset hic excogitari infinitum potentiâ. Quis tandem finis esset scruporum & minutiarum. An unum minutum minutissimo alicui malo e. gr. vanitatis capillaris, aut syncretismi seu symbolizationis cum superstitione, aliarumque parvarum, uti vocari solent, vanitatum, faciet illud ilico magnum malum, quod ad conscientiam & animum revocandum. Si negatur, jam rursum quæret alter de secundo minuto superaddito, & tertius de tertio, quartus de quarto, & sic deinceps, & discent gestare hoc onus conscientiæ sine scrupulo, non minus quam Milo Crotoniates suum vitulum, factum tandem bovem. Sin affirmatur: jam petet alter, ut te accingas ad probationem, & accuratè determines in omnibus illis externis τὸ *maximum quod fit*, & τὸ *minimum quod fit*, definitè scil. ac specificè. Insuper ut ostendas, ubi tandem statura sit hæc exceptio, & an non omnia evacuatura tanquam minutias minimè aut parum ad conscientiam pertinentes, quæ politicam infamiam non inurunt, aut quæ saltem ecclesiasticæ tolerantiæ terminos non transcendunt? An etiam pars peccatorum, quæ recenset formula Belgica administrationis Cœnæ, (ex. gr. avaritiæ, aleæ, fœnoris) nomine minutiarum venire non debeat? Et an duellatores, aleatores, bibones, πάροινοι, concubinarii, fœneratores, mendaces, sordidè avari, reductivè pertineant ad prædicamentum minutiarum? Determinetur hoc ex verbo Dei, & decretis synodorum, formulis liturgicis, constitutionibus ecclesiasticis. 6. Nec careret calumniâ, si diceretur, reformatos concionatores (cum quibus nos facimus) ita mordicus inhærere designatis illis minutiis, scil. externis denominationibus, dierum & planetarum proferendis, poculis convivalibus in alterius sanitatem non bibendis, tonsis supra auriculam capillis habendis, collaribus duobus digitis brevioribus, quam vulgi fert consuetudo, gestandis, aliisque mundi excelsis tollendis, ut totam theologiam practicam, aut saltem ejus præcipuam partem in iis collocent,

aut

Digitized by Google

aut proram & puppim pietatis in iis constituant, aut vanitates, quæ vulgò circa ista committi possunt ac solent, semper & quotidiè in omnibus lectionibus, concionibus (talibus enim fabellis deludi & oblectari volunt nonnulli) catechizationibus exagitent, & fortius & frequentius reformationem hic urgeant, imò pari zelo & labore reformationem istorum molientur, quo aliorum peccatorum longè majorum, quæ in ecclesiis nostris grassantur. Istarum fabularum somniis & fumis de Præcisistis, Puritanis, Rotundis capitibus, seu Curticomis, Morosophis, ἀκαιρίπλοις, Morosis Humoristis, Melancholicis capititibus, Sabbatistis, ἀγροικοῖς & incivilibus, auribus Batavis, salsis & acribus Zelandis, grallatoribus &c. non raro pasci solent, nonnulli sive imprudentiores, sive ordini ministrorum & disciplinæ ecclesiasticæ minus æqui. *Mundus vult decipi, & ideo ego sum hic*: fertur quodam Monachus pro concione dixisse. Quid nostri sentiant, de vestibus, deque mundi excelsis, de encæniis & bacchanalibus, de crucibus, de nominibus & instrumentis idololatricis, & similibus distinctè pro viribus indicavimus in *disp. de Excelsis mundi, de Ebrietate, de Abusu sortis, de Idololatria indirecta, de Staurolatriâ, de Superstitione &c.* Sic tamen ut distingui velimus, & distinguamus inter sensum seu veritatis cognitionem; & inter praxin seu inter consilium prudentiæ in applicatione: inter peccata directa, & inter speciem peccati cum scandalo; inter illicitum, & inter intolerandum; inter certum, & inter magis probabile, seu tutius: inter principale, & accessorium; inter necessarium & problematicum. Ita ut malè conscientiæ & existimationi candoris ac veracitatis suæ consulant, quicunque nostrorum doctrinam hâc in parte sycophanticè torquent & sophisticè confundunt, & nescio quas fabellas aut ipsi fabricant, aut ab aliis fabricatas avidè recipiunt.

111. Minutias illas ad pietatem nihil aut parum facientes dum inculcat theologia, & homines ad eas accuratius, quam alii, attendunt, negligi videtur ipsa medulla pietatis: quomodo Pharisæi culices colabant, & camelos deglutiebant. *Resp.* 1. Quod ad facta dictorum Puritanorum & præcisistarûm quæ satyricis libellis & scenis formalistæ & petulantes aulici, præsertim in Angliâ, exagitare solent, ea aut ipsis autoribus, siquidem vera narrantur, aut poëtis, siquidem ab iliis conficta sunt, relinquimus. 2. Quod ad jus, seu doctrinam, optimè occurrit huic fallaciæ accidentis servator *Matth.* 23. v. 23. Nulla reformatorum theologia practica docet solidam pietatem negligere cum adversus minimam peccatorum speciem, occasionem, participationem conscientias præmunit. Choreas, & comœdias, luxum & vanitatem in vestibus, in fucandâ facie, capillis ornandis cum dissuadet, non concedit adulterium aut scortationes; nec ebrietatem,

cum

cum ab irritamentis ejus avocat; nec ſtaurolatriam Papatus, cum ab otioſo, ſcandaloſo & periculoſo crucium in templis & cœmiteriis uſu an abuſu dehortatur. Magnum & craſſum peccatum patheticè aliquando exaggeratur, ut minora & ſubtiliora excuſentur; & contra magno zelo minora civilis honeſtatis officia urgentur atque oſtentantur, ut ſolidæ pietatis praxis negligatur. Conſueta hæc ſunt Satanæ & hæreticorum βαθη & ſtratagemata, ut fidem depreſſuri ac corrupturi, opera extollant, & viceverſa: opera primæ tabulæ excuſſuri, unicè commendent opera ſecundæ tabulæ, & vice verſa. Pari artificio quis Pelagianus veritatem catholicam depreſſurus rhetoricaretur, Ecquid enim ad pietatem juvat gratiam univerſalem aut ſufficientem, aut reſiſtibilem aut amiſſibilem oppugnare, ſi fide careas & verâ reſipiſcentia? Sic Enthuſiaſtæ & Libertini internam metamorphoſin ac ſanctitatem deprædicant, ut omnes actus religionis, juſtitiæ, modeſtiæ externos deprimant. Et grallatores, aliique aulici Euſebii, aut cenſuræ eccleſiaſticæ ſubjecti, Magiſtratus autoritatem, ejuſque violationem ſtentorea voce proclamant, ut licentiam & ἀπαξίας introducant, omnemque eccleſiaſticam poteſtatem ac diſciplinam proſcribant. 3. Qualeſcunque dicantur iſtæ minutiæ & culices, ſaltem non probabitur approbationem, conceſſionem, & praxin eorum ad pietatem facere, aut à peccato quovis quam longiſſimè abducere, aut ſcandali occaſionem tollere, aut conſcientiam non polluere, aut cordis ſanctitatem & caritatem erga Deum & proximum per eos melius ac tutius promoveri. IV. Majora prius bene tradenda & reformanda eſſent in eccleſiis: quibus peractis tum demum de minutiis reformandis deſpiciendum. *Reſp.* 1. *Confunditur* hic theologia practica, cum ipſa praxi, quæ illius theologiæ effectum eſt. Poſſunt enim & debent uno in ſyſtemate, theologiæ practicæ, aut in uno commentario decalogico, omnia ad ſpecialia quoque vitia & oppoſitas virtutes pertinentia, exactè & fideliter tradi; quamvis eccleſiaſticè quod ad corpus populi convertendi aut jam converſi in executionem non ſemper aut pariter deduci poſſint. 2. *Videtur* præſupponi aut tacitè innui eſſe magna & plurima peccata in eccleſ. noſtris graſſantia, quorum reformationem concionatores non urgent, aut ſi urgeant, hactenus nihil effecerunt. Dicendum eſſet, quænam illa ſint. Hyperaſpiſtes cauſæ trapeziticæ eccleſiar. & ſynodorum Belgicarum communi conſenſu damnatæ ſimilem rhetoricam adhibet, à trapezitis, uti arbitror, aut procuratoribus eorum ſuggeſtam: ipſe enim conciones miniſtrorum in Belgio nec viderat unquam nec audiverat. 3. Miſera theologia, quæ ignorat perfectionem partium in genuina reſipiſcentia & nova obedientia ſaltem requiri; & de ſucceſſione partium non eſſe accipiendum, quod de ſucceſſivo incremento graduum intelligendum eſt. Neque enim

verè

verè resipiscit, qui cursum peccatorum non abrumpit, sed ut annos successivè numerat, sic suboleſcentes in se virtutes. Fuerunt olim theologi, sed turbantes & ab ecclesiis nostris apostaturientes, de quibus semper dubitabamus, an revera crederent, omne mendacium esse peccatum. Quid si illi τὸ successivum, & paulatim prætexendo, respondissent, se à primo præcepto incipiendo nondum perveniſſe tunc ad praxin noni præcepti?

v. Puriorem quandam puritatem supra communem & receptam reformationem videntur velle introducere, qui practicam theologiam & praxin tantoperè urgent. *Resp.* 1. *Synonymiam* credo quæri dicti Puritanismi Anglicani. Quid ille sit discendum est ex *libro Anonymi ed.t.de Puritanismo Anglicano* & ex *Didoclavii Altari Damasceno*, aliisquè alibi indicatis. Quod si per Puritanismum intelligatur genuinæ theologiæ practicæ, & praxeos ac puritatis cordis & conscientiæ studium: certè beati hoc nomine verè appellari possunt si qui hoc agunt, juxta illud Matth. 5. v. *Beati mundi corde.* Et 1 Cor. 5. ἐκκαθάρατε *expurgate vetus fermentum.* Confer 2 *Corinth.* 7. *v.* 1. & 11. *v.* 2. 1 *Ioh.* 3. *v.* 3. *Iudæ v.* 23. Primus usus & abusus hujus appellationis fuit in Anglia: sed tantum respiciebat illos qui reliquias qualdam ceremoniarum & hierarchiæ ecclesiasticæ istic expurgari optabant. Postea traducta est hæc appellatio ad omnes alias ecclesias extra Angliam, quibus non visum fuit ceremonias & hierarchiam retinere. Videatur *Tileni paraneſis ad Scotos disciplinæ Genevensis zelotas*; imprimis *Rich. Montacutii apparatum*, ubi reformatos & reformatores titulo *Puritanorum Genevensium*, & *novatorum* insignit. Huic aliquid circa quæstionem de Festis respondere conati sumus in *disp. de Tempore nativitatis Christi.* Tandem integritas & ἀκρίβεια tum in fide tum in observantia, quam omnes pii urgere & affectare tenentur, ad odiosum Puritanismum à nonnullis relegata est. Quod ad fidei & doctrinæ puritatem, constat *Remonstrantes in libellis vernaculis* etiam in *apologiâ*, & novatores illos qui in Anglia errores Remonstranticos post habitam Synodum Dordracenam anno 1619. spargere cœperant, orthodoxos hac in parte odioso, uti arbitrantur, Catharorum seu Puritanorum nomine traduxisse: quod scil. zelarent pro puritate & orthodoxia doctrinæ de omnimoda Dei gratia contra antiquas & recentiores Pelagianæ pravitatis reliquias. Quod ad observantiam & mores, testatur *Ludovicus Baily* episcopus Bangorienſis in pervulgato & celebri libro cui tit. *Praxis Pietatis*, nomine Puritanismi passim denigratam fuisse pietatem. Cum ergo nomen hoc à Pontificiis, uti fertur, in Anglia primùm excogitatum & invectum, ceremoniarum & regiminis ecclesiastici simplicitati, doctrinæ reformatæ integritati ac puritati, bonorum operum studio & praxi pro variis quorundam judiciis applicari videamus; quærendum ex theologiæ practicæ ignaris, 4.

ris, aut fortè hoſtibus, cui ex tribus Puritaniſmum imponere velint. Hoc ubi factum, ſeriò examinandus eſt dictus ille Puritaniſmus, an cum verbo Dei conveniat, nec ne: alioquin merè umbraticum & nominale certamen certatur. Quod ad obſervantiam & praxin pietatis, quam reformati hominibus inculcant, & nos cum illis, eam verbo Dei repugnare, non memini hactenus à quoquam probatum. VI. Theologia iſta practica & caſuiſtica, videtur mera præciſitas, & theologi tales præciſiſtæ. *Reſp.* 1. Idem paſſim theologiæ orthodoxæ & orthodoxiæ zelotis objicere ſolent Remonſtrantes: ut ſcil. per laxam ſuam prophetandi, quam vocant, libertatem, & moderationem, errores ſuos tutò introducant. Quod illis reſpondemus in *diſp. de Articulis & erroribus fundamentalibus, de Libertate prophetandi, de Moderatione & tolerantiâ*, idem hic anti-præciſiſtis in theologiæ praxi reſponderi poſſet. Ut verbo abſolvamus, uni ſcripturæ non hominum voluntati aut conſuetudini, τὸ dictum *præciſum* ſiſtatur, & ſi ei conveniat recipiatur, ſin minus rejiciatur. Conferatur *quæſt. Catechetica.* 115. 2. Quæ ſit præciſitas & ἀκρίβεια tum doctrinæ, tum praxios ſeu obſervantiæ à Deo requiſitæ, & quomodo illa urgenda ſit, oſtendimus in *diſp. de Præciſitate.* Ibi dicta hic non repetimus.

5. VII. Erunt forte qui dicturi ſint, ſtudium theologiæ practicæ otiosè in Academiis urgeri, quod fidei & reſipiſcentiæ doctrina & praxis omnia complectatur. *Reſp.* 1. *Ad fidem* & reſipiſcentiam tota theologia dogmatica & practica, ſeu *didactica, elenctica, hiſtorica, problematica,* reduci poteſt; & implicitè in duobus illis locis communibus omnia continentur. Et hoc ſenſu coincidunt praxis fidei & reſipiſcentiæ cum theologia practica. 2. *Sed* explicitè duo illi loci communes omnia non habent quæ ad eruditionem theologicam & concionatoriam requiruntur: ideoque non ſufficiunt, ſaltem non ut in theſibus Academicis, aut compendiis locorum communium loci illi pertractantur. Quin immo ſi addas omnes alios locos communes, prout ibi tractantur; non tamen Caſuiſtica, & quæcumque alia Practica Theologia, quæ per varios libros, præſertim vernaculos, ſparſa à reformatis theologis traditur, à theologiæ candidatis, & piis ac doctis miniſtris ſupervacanea plane, & inutilis, nedum noxia, judicabitur. Provoco ad ipſorum judicia. Imo ad omnium ſynodorum & claſſium, quæ unquam pium ſuum erga hanc theologiæ partem ſeu methodum hanc theologicam affectum *declararunt.* 3. *Eodem* hoc argumento, ſi obtineat, facile quis ſtudium philologiæ & criticæ ſacræ, antiquitatum ſacrarum, phyſicæ & totius philoſophiæ ſacræ, hiſtoriæ eccleſiaſticæ, aliarum omnium diſciplinarum & linguarum græcę & orientalium, theologiæ ſtudioſis diſſuadeat.

VIII. Quia

Digitized by Google

VIII. Quia hæc ratio tradendi theologiam periculoſa & noxia eſt : quia homines ad Phariſeiſmum & hypocriſin ducit. *Reſp.* 1. Doctrinam Phariſaicam ex catalogis hæreticorum, & hiſtoria euangelica repetitam velim praxi fidei, reſipiſcentiæ, caritatis (quam nos cum reformatis eccleſiis tradendam docemus) applicari, in aliquot capitibus, aut ſaltem in uno. Quod cum nemo hactenus fecerit, nec in æternum facturus ſit, non magis Phariſaiſmi & hypocriſios bombos metuere debet theologia practica, quam ſi Mahumediſmum, aut Manichaiſmum, aut Sociniſmum pietati Chriſtianæ quis impingeret. 2. Si mores Phariſæorum deſcripti *Matth.* 23. reſpiciuntur, utique ex iis theologia conformiter ſcripturis, & conſiliis ac decretis ſynodorum noſtratium à nobis tradita, inde condemnari non debet. Summam & arcem omnium vitiorum eſſe hypocriſin libenter fatemur. Sed quæ ſit genuina hypocriſis, quæ non ſit theticè docuimus in *diſp. de Simplicitate & hypocriſi.* Applicentur omnia in hypotheſi ad *Theologos Practiſiſtas* (quos ita vocant), & judicetur an & quæ ipſis revera conveniant. IX. Sunt aliquando, qui ſuſpicentur, ἀκεραίαν theologiæ practicæ introduci Anabaptiſmum. *Reſp.* 1. Doctrina Anabaptiſtica ſi intelligitur, unum caput, aut punctum commonſtrandum eſſet, in quo ſymbolizet theologia practica, cum Anabaptiſtis. Quod quamdiu non fit, in λόγοις & λήροις numerentur iſtę objectiones. 2. Mores quidam mali Anabaptiſtarum ſi intelliguntur verbo Dei & perpetuâ ac communi eccleſiarum Belgicarum ſententia *notati* ac improbati : ſignatè illi enumerentur & ſubjecto applicentur. 3. Dato, factum aliquod ſymbolizans cum moribus Anabaptiſticis indicari poſſe, malè tamen inde inferretur theologiam eſſe Anabaptiſticam. Neque enim illi vitia hominum imputanda ſunt. X. Via ſternitur ad opera ſupererogationis ; quin immo metuendum eſt ne hac via totus Papiſmus introducatur : ſi ſola theologia practica, ſtudio didacticæ & elencticæ eliminato, tum in ſcholis tum in eccleſiis inculcetur. *Reſp.* 1. Probari debet vel uno in capite aut articulo theologiæ practicæ, cujus ſtudium reformati Doctores, cum quibus nos facimus, commendant, probetur, inquam, papiſticum opus ſupererogationis. Ponantur aliquot capita theologiæ practicæ ſeu Caſuiſticæ, e. gr. de uſuris trapeziticis ; de confraternitatibus ſub nomine ſanctorum erigendis, aut interpolandis ; de mundanis vanitatibus capillaribus ; de vocatione miniſtrorum & jure patronatus ; de poteſtate Magiſtratus circa ſacra ; de profligando aut præveniendo vitio ebrietatis & de poculis votivis ac conditionatis (quæ vulgo *Santeas* vocant) ſub ſigillo magnorum nominum, & invocationis divinę pari convivarum jure evacuandis ; de luſu aleæ, aliiſque ſortibus ludicris : de reliquiis abuſuum & excelſorum Papiſticorum e. gr. crucium in templis, cœmiteriis, ſepul-

cris: de bacchanalibus, encæniis, aliiſque pinguibus feſtis Baaliticis. Probetur quæſo ex ſcriptura & ex decretis ſynodicis, aut ex judiciis Academiarum per unum ex illis ſecundum theologiam reformatorum communem (quam præciſiſticam vocat) explicatum, introduci opus ſupererogatorium. 2. *Exemplum* eorum, qui ante paucos ann. in Angliâ reductionem Papiſmi moliebantur, à nonnullis allegatum contra theologię practicæ & caſuiſticæ commendatum ſtudium, ad hanc rem non facit. Diſcat, lector φιλομαθὴς ex rebus nuper in Angliâ geſtis, & ex ſcriptis quamplurimis ab anno 1641: uſque in hunc diem editis, fuiſſe & eſſe theologos practicos & Præciſiſtas in doctrina, moribus, & diſciplina eccleſiaſtica; qui nominatim in quæſtionibus & caſibus de idololatria ac ſuperſtitione indirecta & participata, ingruentem Papiſmum ſtiterunt: adverſarios vero eorum *formaliſtas* omnes fere fuiſſe Anti-præciſiſtas, praxeos pietatis & theologiæ practicæ hoſtes, irriſores, ac perſecutores; idololatrię & ſuperſtitionis indirectę contentioſos defenſores, eadem fere per argumenta, effugia, diſtinctiones, exceptiones, calumnias, dicteria, & Lucianica ſcommata cum genuinæ praxios in Belgio noſtro adverſariis. Si quis de eo dubitet, petat hiſtorię veritatem à veneranda ſynodo Theologorum, quæ nunc Londini habetur: petat ab eadem judicium ſuper noſtra caſuiſtica, de Idololatria indirecta, de ſuperſtitione, de ſtaurolatria, de abuſu ſortis, de ſanteis, de uſuris trapeziticis, de vanitatibus capillaribus à veterano & eruditiſſimo practico noſtrate Poimenandro oppugnatis, cui venerando theologo obſtrepere non potuit obſcurus & vernaculus quidam ſcriptor, quin unà Præciſiſtis ſeu Puritanis calamitates bellicas, & præſentes turbas in Anglia, propter minutias & præciſitates odioſè imponeret. Sed ſcriptori illi ab aliis antidota parata ſunt. 3. Quod ad neglectum ſtudii theologiæ didacticæ & elenchticæ, illum nos quam maximè improbamus. Si quis evehendo practicam deprimit dogmaticam aut elenchticam, & vice verſa, ille res ſuas ſibi habeat.

7. XI. *Object.* Scrupuli non neceſſarii conſcientiis moventur, compedes libertati Chriſtianæ injiciuntur & traditiones ſive Judaicæ ſive Pontificiæ videntur introduci. *Reſp.* Oſtendendum in uno aliquo capite conſcientiis quidquam imponi, præter (& conſequenter contra) legem moralem divinitus revelatam. Oſtendendæ illæ deuteroſes & traditiones ſive Judaicæ ſive Papiſticæ, quibus noſtra caſuiſtica (omiſſa lege Dei, aut contra legem Dei) ſuperſtruitur. Siquidem ulla veriſimilis umbra hic eſſet, certè oſtendi deberet in capp. de uſuris trapeziticis, de ſanteis & conſtrictione ad æquales hauſtus, ſupra deſcriptis, de reliquiis & excelſis Papatus abolendis, aut ſaltem non inſtaurandis; quales ſunt otioſæ cruces, de quibus

nos

Digitized by Google

nos ex præstantiss. Theologis reformatis, & synodis Belgicis in *disp. de Staurolatriâ*; aliæque complures vacuæ observationes, verè excelsa Papatus. In reliquiis illis Papalibus expurgandis non puduit nec tæduit Ecclesias in Scotia & Anglia nuper & olim ecclesias in Gallia & Belgio operam suam collocare: uti de singulis suo loco probavimus. De variis excelsis mundi, in quæ nos peculiari diatriba inscripsimus, similiter probandum esset, theologiam practicam reformatorum, cui nos accedimus, ad Judaicas deuteroses confugere, & extra scripturam evagari. Ubi probatum fuerit definitè & in specie hunc aut illum scrupulum esse non-necessarium, aut libertati Christianæ præjudicare, à nævis ejusmodi liberanda erit Theologia Practica; non tamen ipsa, aut studium ejus contemnendum.

DE THEOLOGIA PRACTICA
PARS TERTIA.

Resp. ABRAHAMO RODENBURCH, Ultraj. *Ad diem 7. Martii*, 1646.

XII POssent aliqua tam acutè & curiosè proponi ac dispuari circa casus conscientiæ, per quæ Pharisaici homines pacem ecclesiæ & Reipubl. turbarent, & prætextu majoris puritatis introducendæ, censuris suis omnes potestates & causas civiles subjicerent. *Resp.* Sic est: posset asinus disputare, si esset rationalis, & possent prætextu libertatis euangelicę latrocinia, rapinę, conspirationes, seditiones, & tyrannides exerceri (uti etiam factum ab Anabaptistis in Thuringiâ, & Monasterii.) In genere non esset dicendum, quid posset fieri, sed in specie, quid fiat à theologiæ practicę studiosis. Deinde probandum, facta illa turpia, si quæ in aliquo doctore aut discipulo deprehenderentur, per se ex theologia reformatorum, quæ etiam theologia nostra sive didactica, sive elenctica, sive practica & casuistica profecta esse. Quod ad fabulas & crassas calumnias, quibus homo mathematicus, sed planè ἀφιλόσοφος, *Renatus des Cartes* rerum nostrarum in generali & in particulari plane ignarus; sed ab aliis subornatus & religionis Jesuitico-Pontificię calco titulo & larva tectus, theologiam à nobis hic, per Dei benedictionem non sine successu, in ecclesia & schola tot annis traditam collutulare conatus est: iis nihil opponendum puto, nisi *judicium ac testimonium hujus ecclesiæ & Academiæ*; quibus accessit *sententia* nobiliss. & prudentiss. *Senatus*, per quam famosi Cartesii libelli solenniter condemnati sunt. Indico 1°

dico lectori, in cujus manus libelli illi famosi fortè inciderint, *historiam novæ philosophiæ ab hâc Academiâ* editam; & *sententiam inclyti Senatus in libellos Cartesii latam*, cum inchoato adversus ipsum *criminali processu*, quæ vernaculo sermone descripta leguntur. 2. *Familiare* est malarum causarum patronis, cum rationibus theologicis, & legitimis ecclesiarum judiciis, aut Academiarum determinationibus prævalere nequeunt, ad Principes & Magistratus confugere, iis ad instar aulici Eusebii abblandiri, violatam aut tentatam eorum autoritatem crepare, magna illa nomina ecclesiis opponere, & sibi substituere, quò umbone hoc tecti ab ictibus rationum, & judiciis ecclesiasticis tantisper immunes sint. Quod si illi blanditiis, calumniis, & subreptionibus se alicubi circumveniri patiantur: equidem odiosa & dura est fidelium ministrorum conditio, qui Deo malunt placere quam hominibus, & conscientiæ studere quam mundi favoribus atque emolumentis. Experti hoc sunt orthodoxi & fideles ministri in Remonstrantibus: sed & illi tandem experti sunt, durum esse contra stimulum calcitrare; & malum consilium consultoribus semper esse pessimum. XIII. Casuistæ per subtilitates *distinctionum, exceptionem*, quidvis ex quolibet fingere ac refingere, mala quævis in bona & vicissim vertere solent aut possunt. *Resp.* 1. Quid si tale quid fiat, aut fieri posset, non tamen propter abusum hominum ipsa theologia practica contemnenda. Corruptio optimi pessima. Non est rejicienda aut in suspicionem vocanda lex, aut euangelium, aut theologia dogmatica, aut logica aut philosophia, eo quod multi homines illis abutantur. 2. Ostendatur hic abusus in theologia practica reformatorum, aut in theologis reformatis: & sic tollatur abusus, non ipsa rei substantia. 3. Æquivocationes, subtilitates, & cata plasmata, vel desperatissimis morbis adhiberi solita, Jesuitarum & si qui eos quamvis non passibus æquis aliquando sequi volunt, casuisticæ relinquimus. De leni, facili, gratiosa, cerea, mellea, politizata, sæcularizata, & hominum, præsertim divitum aut magnatum ingeniis ac studiis accommodata eorum casuistica pronuntiant Theologi Sorbonici in tract. Gallico anno 1643. tit. Veritez Academiques pag. 163. quod sit *venenum subtile* &c. *Avarus fœnerator, aut infelix Simoniacus exterritus rigore sacerdotis parochi, qui versatur in sanctâ ignorantia hodiernarum subtilitatum venit ad hunc locum indulgentia* (confessiones Jesuitarum) *magis intendens palliare crimen quam ingenuè illi renuntiare. Quærit confessorem, qui applicet potius in remedium æstuantis conscientiæ, medicamen ἀνώδυνον, seu lenitivum quam potionem amaram: magis sollicitus quomodo conscientiæ remorsus sedaturus, quam ut morbum curet: & metuens ne forte ad palliandum suum peccatum, satis ingeniosus fuerit in excogitandis effugiis, rogat patrem (Jesuitam) ut pro sua charitate velit*

Digitized by Google

velit ſuppeditare quid ad ſuam perditionem. Quam diſpoſitionem inveniat in hoc ingenio, haut difficulter conjicitur. Eſt enim homo jam ante plerè præoccupatus intentione reddendi omnia probabilia: & cum multum ſibi perſuadeat de Dei miſericordia, non poteſt fieri, quin ipſius juſtitiam obliviſcatur: & quandoquidem habet potius ſcientiam hujus ſeculi ſui, temporum quam Euangelii; ſumit mores pro lege, & corruptionem ſeculi pro excuſatione ſufficienti, & axiomata Societatis pro principiis deciſivis. Vnde fit, ut ſi quiſpiam Chriſtianus, hoc noſtro ſeculo, ſe reum confiteatur ſeu ſeipſum condemnet illud potius ex ſtupiditate, quam ex crimine oriatur: nam ſi omnes Chriſtiani hunc laborem ſubire vellent, conſulendo ſubtilitates iſtorum directorum, (*Ieſuitarum ſcil.*) *ut hac ratione addiſcerent aſtutas ſubtilitates, & tortuoſa effugia, quæ inveniuntur in actionibus moralibus, vix aliquis reperiretur, qui quodvis crimen non poſſet impune committere, & quæ lex Dei, nobis tamquam horrenda crimina ob oculos ponit, devenirent adiaphora ſeu res indifferentes, poſtquam benigna interpretatio rei naturam immutaſſet.* Ab abominandâ hac caſuiſticâ ut quam longiſſimè abeſſe debent omnes theologiæ practicæ ſtudioſi, ſic eos contra methodos & artes ejuſmodi fideliter inſtruere non deſinimus. Hoc agant alii, hoc agamus omnes, & ſalva nobis erit Caſuiſtica reformata.

XIV. In Papatu prætextu caſuiſticæ, quæ fœminis, & pueris innuptiſque puellis paſſim inculcatur, multa evenere, quæ non eveniſſe maluiſſent parentes, mariti, heri, Magiſtratus, Principes. *Reſp.* Eſto: quid hinc ſequitur, contra ſtudium theologiæ practicæ, aut contra praxin pietatis, à reformatis theologis ex ſcripturis traditam; quorum veſtigiis nos in hâc Academiâ & eccleſiâ inhæremus. Papiſticam aut Jeſuiticam à noſtrâ reformatâ toto cœlo diſtare, ut ipſo opere hactenus oſtendimus, ſic porro per gratiam Dei oſtendemus, non eſſe illam pietatis ſterilem, mundanam, carnalem, umbraticam, contentioſam, ſycophanticam, aut diciscausâ excultam & propoſitam hactenus fuiſſe à nobis aut theologis practicis & concionatoribus in *noſtra Bibliotheca* deſignatis e. gr. *Perkinſo, Baynes, Boltono, Dan. Dyke, Ioh. Dovvnamo, Preſtono &c.* noſtratibus Belgis *Taffino, Arnoldo Cornelii, Teellingiis, Vdemanno, Rodolpho Petri, Sibelio, Vincentio Meuſevoet, Meinardo Schotano, Dieſtio, Streſone, Schuttenio*, aliiſque, qui in conceptibus illis, quos nonnulli rerum iſtarum, aut ſaltem noſtrarum, ignari temerè ſubinde exagitant, nobiſcum conveniunt, & quorum ſcripta practica, aut concionatoria partim in *Bibliothecâ noſtrâ* partim in *aſceticâ & theologiâ morali* indicamus. XV. Studium theologiæ didacticæ & elencticæ negligitur: quod tamen ſi excoli deſinat, in pericula reducendi papiſmi eccleſia conjicitur. *Reſp.* 1. *Per ſe* hoc fieri, nemo ut opinor, dicet: nam confutarent eum practicus Auguſtinus, quo non alius in controverſiis acutior:

tior: præcisus *Chrysostomus*, qui inter Patres feliciſſimè ſcripturas interpretatus eſt: inter Scholaſticos & Pontificios *Bonaventura, Gerſon, Carthuſianus, Gulielmus de Alvernià*, ſeu Pariſienſis, ex noſtris *Martyr, Beza, Perkinſus, Danæus, Ameſius* &c. Quod ſi per accidens hoc fiat. jam vides ſophiſticâ chordâ fallaciæ accidentis, oberrari. 2. *Noſtram* methodum & rationem, quam in hâc Academia ſequimur, dum practicæ theolog. ſtudium urgemus, ſi quis reſpiciat, eam cum veniâ lectoris, abſque oſtentatione, aut cujuſquam præjudicio aperire cogimur. In interpretatione ſcripturæ V. & N. T. (quam duo ex Profeſſoribus ſibi demandatam habent) controverſiæ quævis, quæ hodie cum adverſariis nobis intercedunt, datâ occaſione explicantur, ſolutis objectionibus & exceptionibus. Eodem ordine, tractantur à Profeſſore locorum communium, à capite ad calcem. Diſputationes publicæ de omnibus, aut ſaltem principalibus controverſiis, Socinianis, Judaicis, Pontificiis, Remonſtranticis, Anabaptiſticis, &c. ſatis frequentes inſtituuntur: quod editæ theſes oſtendunt. Præterea ordine ſubinde ſecundum ſeriem locorum communium, ſubinde ſecundum confeſſionem, catecheſin, liturgiam, conſtitutiones eccleſiaſticas, per nuda corollaria theſibus ſubjecta, omnes controverſiæ ventilandæ proponuntur. Præterquam quod corollaria miſcella aut κατ' ἐκλογάς, quotcunque & quæcunque (modo conveniant cum doctrina publicè recepta) à reſpondentibus pro arbitrio propoſita, occaſionem theologiæ elencticę excolendæ præbeant uberrimam. Et hæc quidem auxilia publica. Privata in collegiis longè plura ſunt, & quidem aſſidua. Examina & diſput. de locis communibus (& conſequenter de theologia dogmaticà & elencticâ) habentur, modo ad hos, modo ad illos autores, quos Profeſſoribus aut ſtudioſis viſum fuerit ſeligere. Fuerunt autem hactenus iſti; *Confeſſio Belgica; commentarius catecheticus Vrſino-Pareanus, Melliſicium Dieſtii, ſynopſis D.D. Prof. Leidenſ.; Ameſii Medulla; Maccovii colleg. locor. comm.* præterea *VVendelini, VVollebii, Clutonis*; & ad *Becani manuale* aut *ejus epitomen, ad Ejuſdem Theolog. ſcholaſticam* ad partem *ſummæ Thomæ, ad Alagonæ compendium ſummæ Thomæ*: præter collegia examinantium & diſputantium, ad nudos titulos locor. comm. à principio ad finem. Inſuper collegia aut diſputantium tantum, aut diſputantium & examinantium ſimul de controverſiis Judaicis; de controverſiis Socinianis; de Vorſtianis; de Remonſtranticis ad *eorum catecheſin*; de Pontificiis, plerumque ad *manuale Becani*, de Theologico-philoſophicis; de Theologico practicis, ſeu politicis; de reſponſionibus ad loca V. & N.T. quæ Pontificii, Sociniani, Anabaptiſtæ, aliique heterodoxi nobis objiciunt; de vindiciis locorum ſcripturæ (quæ nos adverſariis opponimus,) ab eorum exceptionibus.

bus. Accedunt collegia analytica ad *catecheſin*, ubi diſpoſitiones doctrinarum, uſuum, caſuum, & dubiorum dictantur: item collegia problematum textualium ad hiſtoriam ſacram V. & N. T., denique collegia de ſynopſi theticâ hiſtoriæ eccleſiaſticę, & indicio problematum & apparatus eò pertinentium.

De ratione & modo inveniendi, diſcendi, docendi, excolendi theologiam practicam. 3.

Hactenus breviter nonnulla perſtrinximus de Theologiæ practicæ, quæ ſpecialiter *moralis* & *caſuiſtica* dicitur, naturâ, neceſſitate & utilitate, idque cataſceuaſticè & anaſceuaſticè: reſtat nunc adjiciamus, quæ de genuinâ ratione & methodo inveniendi, diſcendi, tradendi, excolendi, theol. practicam, ſive in ſcholis, ſive in eccleſiis, ex qualicunque noſtra lectione, experientiâ, uſu, & praxi obſervata ſtudioſis publicè privatimque ſubinde communicavimus. Redigimus ea melioris doctrinę cauſâ ad tria capita. 1. Præcognita. 2. Genuinę methodi theticam delineationem ὑποτύπωσιν. 3. Antitheticam malæ methodi notationem & detectionem: ſeu peculiares paralogiſmos, demonſtrationes apateticas, & elenchos ſophiſticos, quibus theologia caſuiſtica corrumpi ſolet.

PRÆCOGNITA.

QUatuor nobis præcognoſcenda. 1. Expoſitio decalogica. 2. Explicatio Theologię moralis, ſeu quæſtionum moralium. 3. Explicatio ſeu determinatio caſuum conſcientiæ. 4. Conſilia theologica: ſeu eorum conceptio, propoſitio, & communicatio ſive vivâ voce, ſive ſcripto. Quod ad primum, expoſitio decalogi ſumitur ſtrictiſſimè, ſtrictè, latè, latiſſimè. *Strictiſſimè* deſignat expoſitionem decalogi tantum textualem. *Strictè*, eam textuali conjunctam aut abſque eâ ſynopticam virtutum & vitiorum per ſingula præcepta enumerationem & indicium. Qualis eſt *catecheſeos* noſtræ; *Georgii Dovvname*, ſed linguâ vernaculâ, *catalogus peccatorum Joſiæ van Houten*, quem, quippe locupletiſſimum, vernaculo ſermone noſtro recudendum curavimus. In Papatu habent nudos catalogos linguis vernaculis, ad confeſſiones ritè peragendas. Exſtant etiam latini catalogi ſeu enumerationes peccatorum oratione ſolutâ, & ligatâ in ſubſidium memorię: quibus præmittuntur nonnulla de peccatis in genere, ad legitimam deciſionem pertinentia, itidem verſibus incluſa. *Latè*, notat inſuper adjectas aut nudas definitiones virtutum & vitiorum cum locis ſcripturę: aut theticas deſcriptiones præcipuorum attributorum de illo ſubjecto: quales *in commentar. catecheticis Urſini, melliſicio catechetico Dieſtii, Perkinſi catecheſi, Davidis Cythræi catecheſi;* 1.

techeſi ; & inter Pontificios *Molani in theologiâ practicâ.* Quò referri etiam poſſent *aphoriſmi Immanuelis Sa*, & *compendia Navarri*, *Dianæ*, *Bonacinæ* &c. *Latiſſimè*, uberiorem explicationem virtutum & vitiorum : eamque aut poſitivam tantum ſeu præcipuâ ex parte; aut tantum quæſtionariam ſeu diſputatoriam ; aut ex utrâque conflatam. Huc referri poſſunt *expoſitiones decalogicæ Danæi*, *Zanchii*, *Riveti*, *Thummii*, *Danhauuveri.* Et quæ *Melanthonis*, *Victor. Strigelii*, *Selnecceri*, adhæc *Muſculi*, *Hyperii*, *Polanī*, *aliorumque locis communibus* inſeruntur. Plures indicabit *Catalogus interpretum ſcripturæ*, qui exſtant in *bibliothecâ Oxonienſi.* Hujus methodi expoſitiones à theologiâ morali, & Caſuiſticâ non diſtinguuntur : de quibus nunc dicendum.

5. *Theologiâ moralis* propriè notat virtutum & vitiorum tum generalem, tum ſpecialem ſive ſecundum ſingula decalogi præcepta, ſive ſecundum ordinem naturę aut cujuſq; arbitrarium digeſtorum, explicationem. Eſt autem illa 1. Tantum aut principaliter poſitiva. 2. Tantum aut principaliter quæſtionaria. 3. Ex utraque conflata. *Primi generis* rurſum vel contractius, vel fuſius & plenius hoc agunt : idq; aut tantum dogmaticè, quod ad formam & methodum tradendi : aut inſuper practicè, per ſignata & diſtincta motiva; per media ſeu adminicula (ad quæ refer remotiones impedimentorum, ſeu mediorum oppoſitorum, præſervativa, antidota), Signa, ſeu gnoriſmata. Huc refer *Tractatus* quoſdam *Ioh. Dovvnami de irâ, ebrietate* &c, ubi planè tam practicè quam poſitivè illa vitia explicuit; *Taffinum de vitæ emendatione*; *Ioh. l'Eſpine de tranquillitate animi*; *Medicinam ſpiritualem Ioh. Abrenethii*, *Nathanaëli Coole præſervativa peccatorum*; Et ex Pontificiis *Scriban. Medicum ſpiritualem*; *Alexandri Angli deſtructorium vitiorum.* Vivialdi aureum opus contritionis, *Buſai panarium & viridarium.* Compendiosè medullam ſeu archetypos practicę explicationis exhibet *Ameſius in Caſibus.* Libri, qui unum aliquod ſpeciale vitium, aut virtutem plenè explicuerunt, ſunt fere infiniti: iiq; vel forma tractatuum, vel forma concionum. Complures indicare ſolemus in *prælectionibus loc. comm. in parte practica* : ſi qui forte iis uti velint. *Secundi generis*, ſunt ſcriptiones theologię moralis, & caſuum, vel ſeparatim, vel conjunctim cum explicatione decalogi. Procedunt autem illi vel ordine alphabetico, ut plerique Caſuiſtę Pontificii *Angelus de Clavaſio*, *Sylveſter*, *Diana*, *Bonacina*, *Baſſeus*, *Graſſius* Vel naturæ aut meliοris cognitionis, ut *Azorius*, *Navarrus*, &c. *Tertii generis*, non ita occurrunt : qui ſcil. plenius & theticam & quęſtionariam theologiam moralem pertractent. Quod ad quęſtionarios, alii tractant quęſtiones *theticas* ſeu generales tantum : alii etiam *hypotheticas* ſeu particulares ; eaſque vel de rebus ſeu *actionibus præteritis* ; *vel de præſentibus & futuris.* Poſteriores propriè vocan-

vocantur *casus conscientiæ*; de quibus mox dicendum. Priores sunt vel quæ nos ipsos concernunt, aut alios qui casum conscientiæ proponunt, & consilium à nobis petunt: vel quæ alios jam defunctos; aut saltem tales viventes concernunt, qui nullam instructionem in conscientia à nobis recipiunt aut expetunt. Quæstiones quæ de particularibus actionibus defunctorum institui possunt aut solent, dicuntur propriè *quæstiones historico-theologicæ* ex. gr. An Ambrosius rectè excommunicaverit Theodosium: An Laurentius rectè negaverit indicare aut tradere thesauros ecclesiæ: Et hæ quæstiones pertinent ad statum finitudinis seu qualitatis: quales aliquæ occurrunt *in consiliis Melanthonis*, & in *dispositionibus Oratoriis Vrsini & Paræi, aliisque libellis practicis Logicorum & Rhetorum.* A quibus distinguendæ quæstiones purè historicæ pertinentes ad statum inficialem, ex. gr. An Liberius syncretismum iniverit cum Arrianis. Quæ propriè pertinent, ad historiam ecclesiasticam; & libros exemplorum. *Quæstiones thetica* seu generales rursum dividi possunt in absolutas, & in hypotheticas. *Illæ sunt*, cum de re aliqua absolutè quæritur, an sit moraliter bona, an mala: ex. gr. An mendacium officiosum sit peccatum; An destruenda & abolenda sint idola: An stipendia à ministris sint accipienda, ipsisque debeantur ex justitia. *Istæ sunt* cum quæritur de aliquâ re in hypothesi seu in certis ac peculiaribus circumstantiis considerata: An licitum sit alterius jumento, aut navi, aut armis, aut aliis instrumentis atque utensilibus uti, & quidem ipso inscio aut invito; si præsentissimum vitę periculum, aut extremus necessitatis casus id suadeat. An minister in casu tanti scandali, ut conversio infidelium impedienda sit, aut tota ecclesia dissipanda, teneatur sine stipendio Euangelium prædicare. Utriusque generis quæstiones distingui possunt in controversas & non controversas. *Posteriores* sunt tales, quæ quidem dubiæ ratione privatæ & particularis ignorantiæ, aut fluctuationis, aut contrarię praxeos aliquorum, aut ratione errorum popularium in aliqua gente: extra controversiam tamen sunt, ratione publicę professionis omnium sectarum & ecclesiarum, quæ Christianum nomen profitentur. Quales e. gr. de mendacio officioso; de usuris mordacibus ex parte creditoris, & pignoris, juxta *Exod.* 22. *Levitic.* 25.: De simplici fornicatione, quod sit peccatum: de polygamia, quod illicita: de incestis nuptiis fratris cum sorore, privigni cum noverca. *Priores*, quæ publicè inter dissidentes Christianorum ecclesias & professiones controversæ sunt. Quales inter nos & Pontificios. De usura; de juramento per sanctos; de mentalibus reservationibus; de divortiis propter adulterium; de sponsalibus absque consensu parentum &c. quas doctè & accuratè ex nostrę religionis Calvinistis seu Moralistis tractavit *D. Rivetus in com-*

mentario decalogico. Inter nos & Anabaptiſtas ſunt, de juramento, de Magiſtratu, de bello, de moderamine inculpatę tutelę, de divortio ob diſſidium religionis. Inter nos & Remonſtrantes ſunt e. gr. de jure Magiſtratus circa ſacra; de libertate religionis & coërcitione ſectarum: de hæreſi ſpeculativa, & innoxia. Proteſtantium quorundam inter ſe ſunt ex.gr. de choreis γυναικοδεικτοις, de actionibus fabularum, de ſortibus ludicris.

6. *Caſuum conſcientiæ determinatio* latè & impropriè notat quamcumque quæſtionum moralium explicationem. *Strictè & propriè* determinationem quæſtionum moralium particularem circa ſtatum & officia ſeu facta hominum. Eſt ergo caſus conſcientiæ quæſtio hypothetica ſeu particularis pertinens ad ſtatum finitudinis ſeu qualitatis, de qua conſcientia actu dubitat, aut dubitare poteſt. Hæc ego in prima editione anno 1646. Poſtea anno 1647. prodit *tractatus Chriſtiani VVeberi de jure conſiſtoriorum*, quem cum curſim perluſtro, invenio illic *cap.* 27. *ſect.* 25. accuratè (meo judicio) & convenienter conceptibus noſtris conſcientię caſus deſcribi „ſcrupulos & dubia in actionibus hominum difficilioribus, de quibus jux„ta ductum & dictum ſcripturæ, judicium informandum & dirigendum „eſt, ut conſcientię acquieſcere poſſint. In hac quæſtione conſiderandum eſt, ſubjectum & prædicatum. Illud complectitur, tum ſubjectum adhærentiæ, tum adjunctum. *Subjectum adhærentiæ* eſt vel individuum ſignatum in prima aut tertia perſona propoſitum, aut coram Caſuiſtæ ſeipſum & ſcrupulum ſuum aperiens; vel individuum vagum & non ſignatum, quod per ſe aut per alium, viva voce aut ſcripto ſcrupulum proponit aut proponi curat, formulâ, *quidam ſcil. Ploni Almoni,* ὁ δεῖνα, N. N. N. vel A. aut B, vel Titius aut Mævius, Vagum individuum rurſum eſt vel ſingulare vel plurale ſeu collectum. *Adjunctum* eſt vel ſtatus hominis; vel factum aliquod ſeu officium, ſeu actio humana. Quam diſtinctionem vide explicatam ab *Ameſio lib.* 2. *Caſuum conſc. cap.* 1. De ſtatu hominis in ordine ad Deum quæritur, quis & qualis ſit. Vide *Ameſium l. cit. c.* 2. &c. Ubi breviter ſigna diacritica indicat, ex quibus quis in conſcientia certò convinci poſſit, de ſtatu gratiæ. Et huc faciunt, quæ nos antehac in *diſp. de ſimplicitate & hypocriſi* exhibuimus. *Factum particulare hominis* ſeu actio humana, eſt vel præterita, vel præſens, vel futura. *Præterita* in quæſtionem venit, an quandoquidem factum infectum fieri nequit, ſuper eâ teneatur elicere actum pœnitentiæ, & contrariis actibus eam emendare. *Præſens* in quæſtionem venit, an ſit continuanda, an vero abrumpenda. *Futura* in quæſtionem venit, an ſit ſuſcipienda, an omittenda. *Prædicatum* in caſu conſcientiæ, ſeu in quæſtione morali particulari eſt, *primo* in ſtatu finitudinis ſeu qualitatis, an tale factum ſit licitum aut illicitum. *Deinde*

Digitized by Google

inde in ſtatu quantitatis, an ſit tantum peccatum & conſequenter an privatim in converſatione cum proximo, aut in familia ſeu domeſtica ſocietate, aut in fraternitate & converſatione eccleſiaſtica, aut publicè in eccleſia à ſynedrio, & ſynodo eccleſiaſtica, aut in politia à Magiſtratu ſit tolerandum, aut permittendum. Ita quæritur inter Pontificios de tolerantia publica & politica lupanarium in Regno aut Republica, ex. gr. in urbe Româ, & ante paucos annos in regno Hiſpaniæ. Et hic communiter Caſuiſtæ eorum, ne Papæ ſuo obſtrepere videantur, in affirmantem partem determinant. Similiter de tolerantia eccleſiaſtica famulorum trapezeticorum in ſacra communione: contra quam determinavit Synodus nationalis Belgica habita Middelburgi anno 1581. ad quæſt. partic. 100. Sunt ergo in caſuum determinatione hæc tria. I. Caſus poſitio, ſeu facti explicatio: quæ ad ſubjectum adhærentiæ vel definitè & apertè, vel indefinitè & tectè inſtituitur. II. Quæſtio de illo facto, an moraliter bonum aut malum; licitum aut illicitum. Item poſito eſſe illicitum aut malum, an ſit tantum malum, & an tolerandum aut intolerandum; in eccleſiâ aut Republicâ; privatim aut publicè. III. Reſponſio ſeu deciſio affirmans aut negans; eaque categorica & abſoluta: nam limitata & conditionata locum habere nequit, niſi in quæſtionibus moralibus generaliter propoſitis. Hic autem omnia ſpecialiter, hypotheticè, & cum omnibus ſingularibus ſeu individuantibus adjunctis & circumſtantiis proponuntur. ex. gr. an tale juramentum illo loco, & tempore, iſtis conditionibus à reformatis præſtari poſſit, ſitque reformatum, licitum, laudabile. An talis menſa trapezetica, iſto loco & tempore, & talibus cum conditionibus inſtituta, & negotiatio ſeu lucrum inde perceptum à trapezitis, ſit pium, Chriſtianum, licitum, abſq; omni ſcrupulo in foro conſcientiæ. An talis ſeu iſte privatus uſus bonorum publicorum, quæ eccleſiæ aut pauperibus legata ſunt, iſto titulo, loco, & tempore, ſit pius, legitimus, licitus, abſque omni ſcrupulo in foro conſcientiæ. An tales actiones fabularum, tales choreæ & ballettæ ſint licitæ? Quod ſi hic exceptiones & conditiones, ac limitationes inde dependentes immiſceantur, jam luditur fallaciâ ignorationis elenchi, & mutatur ſtatus quæſtionis, nihilque determinatur; ſed conſcientiæ in bivio relinquuntur, aut ſubdolè decipiuntur, atque irretiuntur; non vero expediuntur.

Conſilium theologicum eſt explicatio & inſtructio practica de agendis quibuſdam ad conſcientiarum & eccleſiarum curam pertinentibus. Diſtinguimus illud à caſu conſcientiæ ſtrictè ſumpto (nam laxè ſi ſumas, cum eo concidit, aut ad eum refertur). I. *Quod* ſit de agendis, ſeu actionibus tantum futuris. *Quod* non tam de licito aut illicito in ſe, quam de ex- 7.

Digitized by Google

ecutione, seu publicâ, aut privatâ praxi aut fuga & fugatione ejus, quod in casu conscientiæ licitum aut illicitum esse judicatum fuit. Ita ut distinguamus inter sanum ac orthodoxum sensum in casu conscientiæ de actione aliqua humana particulari; & inter consilium prudentiæ, de actione illa (siquidem in se mala & illicita sit) opportunè, sive publicè sive privatim hoc modo condemnanda, impugnanda, prævenienda, impedienda, exterminanda in aliis, aut in nobis ipsis: aut de designata aliqua actione capessenda, promovenda, defendenda, in exemplum proponenda. Est autem consilium duplex vel simplex vel complexum. *Simplex* est, quo respondetur ad quæstionem, quomodo, vel quibus mediis, vel quâ ratione hoc bonum prosequi atqui efficere debeam, & hoc malum fugere. Ex.gr. in casu conscientię determinatum est alicui, cœtus nostros esse in doctrina, ritibus & disciplina, quam optimè reformatos; sed consilium expetit, quomodo potissimum ad eos transire possit ex cœtu Lutherano, in quo natus, educatus, & hactenus versatus fuit. Rursum determinatum est in casu conscientię idololatrię speciem committi à purpurato regis aut Principis Pontificii, qui ipsum in idolejum comitari solet, ibique præteriens altaria, imagines aliaque sacra & σιβάσματα, capitis inclinationem & apertionem effugere vix potest: sed consilium hic petitur, quomodo huic periculo se prudenter subducere possit, sic tamen ne ipse honesto munere ac gratia Principis sui, & consequenter publicum ipsius utilissima opera privetur: quantum fieri potest. *Consilium* complexum est vel absolutum, vel comparatum. *Absolutum* est, cum respondetur ad quæstionem, qua simpliciter quæritur. An quid faciendum; aut omittendum: aut tolerandum. ex. gr. An hoc tempore à Magistratu Pontificio istius aut istius loci petenda sit abrogatio idololatrię, aut libertas exercitii nostræ religionis: ad quod utrumque in casu & foro conscientię coram Deo tenetur. An cum periculum præsens captivitatis, aut gravissimę mulctę pecuniarię impendere putatur cœtui clandestino, reformatorum hic & nunc conventuro; ab eo abstinendum sit membro hujus cœtus; aut seniori; aut ministro. *Comparatum* est cum respondetur ad quæstionem, An hoc potius sit agendum; quam illud: & si sic, an potius per hæc media; quam per ista; & si mala sint, an hęc potius toleranda quam ista. Potest ergo esse triplex, 1. De delectu actionum. 2. De delectu mediorum. 3. De tolerantia, seu de delectu tolerantię malorum. Quot & quænam ad consilium & consultationem requirantur, & quibus partibus, ac quâ methodo constare debeant, ex autoribus Logicis, Rhetoricis, & Politicis petendum & huc applicandum: ab illis enim in actu signato methodus consiliorum delineatur. In actu exercito consilia scribunt & suppeditant Medici, Jurisconsulti,

Digitized by Google

ſulti, Theologi: & hi in ſuâ aſcetica, & morali Theologia, ſed imprimis in Politia-eccleſiaſtica. Ubi etiam *part.* 1. *de Theologicis conſiliis* agendum.

DE THEOLOGIA PRACTICA
PARS QUARTA.

Reſp. ISAACO JANSONIO Mediob.-Zeland. *Ad diem* 14. *Mart.* 1646.

Genuinæ methodi Thetica delineatio.

OBſervanda ſunt 1. Requiſita, & conditiones, ſecundum quas explicatio decalogi, & determinatio quæſtionum moralium, caſuum, conſiliorum inſtituenda. 2. Auxilia, & adminicula, quibus explicationes & determinationes juvari, & tantò expeditius promoveri poſſint. 3. Diſtinctio & diſtributio determinationum. Quod ad primum, requiſita ſunt vel generalia, vel ſpecialia. Requiſita generalia ſunt. 1. Ut dubium, & ſtatus controverſiæ rectè conſtituatur. Imprimis in quæſtionibus hypotheticis, caſibus, & conſiliis *primo* factum ſincerè & accuratè deſcribatur: Deinde quæſitum attributum de illo facto aut faciendo diſtinctè exprimatur: ex. gr. an in caſu conſcientiæ ſecundum præſcriptum juris divini ſeu ſcripturæ ſit licitum; & conſequenter alicui ſuadendum ut illud faciat: an vero, ſiquidem præſupponatur eſſe licitum, hoc loco, & tempore, hac occaſione circa illud aut illud ſubjectum ſit agendum aut tentandum; ſeu, an quod licitum eſt, hic & nunc conducat & expediat: ſin præſupponatur eſſe illicitum, an hic & nunc illud ſit diſſimulandum & ad illud connivendum; an potius verbis & factis, publicè & privatim ei obnitendum, aut ſaltem tentandum, ut de facto malum illud emendetur, & quamvis bene poſitum loco moveatur. A quibus autem & per quos ſtatus controverſiæ conſtituendus ſit, infra diſquiremus. 11. Ut reſponſum & deciſio fiat, candidè, & diſtinctè, ſine involutione aut ambiguitate. 1. *In quæſtionibus moralibus theticis* ſeu generalibus, per unam aut per plures concluſiones: ſiquidem prædicatum quæſtionis ſit bimembre aut trimembre; aut tam generaliter propoſitum, ut reſpectu diverſorum objectorum & circumſtantiarum diverſimodè de eo pronuntiari ac determinari poſſit. 2. *In quæſtionibus hypothetici particularibus* & caſibus conſcientiæ propriè dictis, catagoricè & rigidè, per unam ſimplicem concluſionem reſponſoriam, ſeu per ſimplex *Aff.* aut *Neg.* non vero plures concluſiones 1.

cluſiones aut pronuntiationes hypotheticas, aut per disjunctivas, aut per exceptivas, excluſivas, reſtrictivas ſeu limitativas: quando ſcil. quæritur ſimpliciter & præcisè de malo aut bono morali, licito aut illicito, conſcientiis ſuadendo aut diſſuadendo ejus fugam ſeu omiſſionem, aut proſecutionem. 3. *In iiſdem quæſtionibus hypotheticis*, & particularibus, per plures concluſiones ſeu articulos, aut per limitationes & diſtinctiones: ſiquidem quæſtiones ſint modales, hoc eſt, ſi quæratur de tolerantiâ mali, aut de aperta & publica mali reformatione, ac contrarii boni in eccleſia aut Republica promotione; aut de boni neceſſitate, poſſibilitate &c. Ubi cum rei tolerandæ aut promovendæ varia momenta, partes, gradus, tempora diſtingui poſſunt, non ſemper categoricè, per ſimplicem affirmationem aut negationem reſpondendum eſt: quia tota ratio boni moralis, quod ad ſuam neceſſitatem, poſſibilitatem aut mali moralis quod ad ſui tolerantiam, permiſſionem, expurgationem, abſolutè indiviſibilis non eſt, nec uno in puncto indiviſibili ſemper conſiſtit. III. Ut determinatio fiat ſecundum verbum Dei: non ſecundum conſuetudinem majorum, aut vulgò receptam ac currentem honeſtatem, aut publicas leges, decreta, judicia, præjudicia Principum, populorum &c. Ubi enim quæſtio eſt de cognitione ſeu judicio ſpirituali, quo noſtris aut aliorum conſcientiis quid perſuademus atque imponimus, ne quidem ullus ad illa reſpectus eſſe poteſt, ſine carnali præjudicio, abductione, & erroris periculo. Sed ubi quæſtio eſt de prudentiâ in executione, circa publicam veritatis ac pietatis cauſam commendandam, promovendam, propagandam, atque oppoſita deſtruenda: ibi ad hæc & ſimilia reſpectum aliquem habendum, & cautè executionem atque applicationem ſecundum perſonarum & rerum ſtatum inſtituendam nemo ſanus negaverit. IV. Ut determinatio confirmetur annotatis teſtimoniis, & rationibus ſcripturariis, quæ videbuntur ſufficere. Quibus ſubjici poterit ad majorem cautelam, & præjudiciorum præventionem, conſenſus ſynodorum, & Theologorum veterum aut recentiorum, aliorumque dicta, aut conſilia, aut ſtatuta, aut facta, ſi quæ ſaltem ad hominem quæſitores, aut eos, quos caſus ille attingit, facilius informare & movere poſſint. Apparatum, unde conſenſus ille quæri poſſit infra *theſi* 3. indicamus. V. Ut inſuper objectiones & exceptiones antitheſeos (quando ſcil. controverſia viget) breviter diluantur. Hic enim non minus corruptarum ſubtilitatum & contentionum parturit perverſum cor humanum, quam circa articulos fidei, ſeu theologiam dogmaticam. VI. Ut in caſu dubio, ac vix in alteram partem determinabili, aut in quæſtionibus problematicis, ubi non ita liquet quid ſtatuendum; in tutiorem partem potius inclinemus: ſaltem, ſiquidem in medio

Digitized by Google

medio relinquere & ignorantiam noſtram profiteri, & judicium ſuſpendere malimus, pro parte oppoſita minus tuta, & mundi aut carnis occaſionibus magis velificante ne determinemus. Quod enim dubitat tantum, eſſe adiaphorum, ſed certo non ſcit; ab eo ut ipſe facile abſtinere poteſt, ſic etiam debet; & conſequenter nemini dicere poteſt, ſic eſſe faciendum; imprimis cum communiter ſcandalum inde oriri norit, apud eos qui intus aut qui extra ſunt, aut apud utroſque. Quod in caſibus de prolixis & comtis aut coloratis virorum capillis, de imperatis & circumductis poculis votivis, de choreis, de comœdiis, de luſu aleæ, de certationibus ſuper eventu futurorum contingentium, deque aliis iſtius generis factis ad minimum otioſis obſervari velim ab illis, præcipuè theologis aut theologiæ ſtudioſis, qui forte rationes evidenter cogentes pro parte negante nondum videre potuerunt. Nullum periculum ſubibunt, nullum ſcandalum dabunt ſi communiorem & receptam magis plerorumque piorum, ſynodorum, theologorum ſententiam admittant, ſaltem non oppugnent.

Atque hæc quidem requiſita, & regulæ generales. Speciales in explicatione decalogi obſervandæ, à quibuſvis locorum comm. ſcriptoribus; & decalogi interpretibus inculcantur, idque juxta *Matth.* 5. *v.* 22. & deinceps, 1 *Iohann.* 3. 15. *Roman.* 13. 8. 9. præceptum ſcil. ex prohibitione, & viceverſa; ex ſpeciebus genus; ex ſpecie unâ, alteram diſparatam; ex ſimili ſeu analogo, ſimile ſeu analogum; ex cauſis effecta, & vice verſa educenda, & ad ſuum quodque præceptum reducenda. Speciales regulæ in determinatione caſuum ſeu quæſtionum particularium obſervandæ infra commodè notari poterunt in paralogiſmis & elenchis caſuiſticis. Aliquas tamen per modum ſeu formam problemat. hic proponimus. 1. *Probl.* An Theologi Caſuiſtæ ſive Profeſſores publici, ſive miniſtri, ſeorſim aut conjunctim in ſynedriis, claſſibus, ſynodis, facultatibus theologicis, ad qualvis quæſtiones morales in theſi propoſitas reſpondere poſſint, non tantum viva voce, ſed & ſcripto? *Reſp.* Nullam videò rationem, cur hoc negare poſſint; qui omnibus debitores ſunt, & exemplo apoſtoli docent quemvis hominem. Nec minus hic determinare tenentur & rationem reddere, ſecundum communem ſententiam & perpetuam praxin eccleſiarum, quam in quæſtionibus dogmaticis inter nos & Pontificios, Anabaptiſtas, Socinianos &c. controverſis. Breviter ex officio Paſtoris & Doctoris, quod alibi deſcribitur, hæc facultas, ſeu hoc eorum officium colligitur. 11. *Probl.* An non ſit determinandum, & reſpondendum in theſi; ſiquidem probabiliter conjiciat Theologus, immo fortiter præſumat quæſitores iſtos aut alium aliquem iſtam determinationem theſios ad hypotheſin aliquam malè & injuſtè, aut ſaltem importune applicaturum;

2.

aut per contentionem aliove modo ἐξ ἀνάγκης eâ abusurum: imprimis ad contemtum bonorum, collegiorum ecclesiasticorum, Ministrorum, Magistratuum, aut virorum in Republica præ aliis honoratorum. *Resp.* Quod hic metuitur, aut futurum præsumitur, totum est per accidens, ideoq; tali in casu legitima determinatio illegitime declinanda non est. Alioquin pari ratione, nec lex nec euangelium, prædicandum esset. Nihil enim tam sanctum est, quo pravitas hominum abuti non possit. *Va mihi*, inquit Apostolus, *nisi Euangelizem.* Confer. *Matth.* 10. *v.* 4. 34. 35. *Philip.* 1. *v.* 16. *Ezechiel.* 3. 19. Hoc tamen observandum, illo in casu seriò quæsitores monendos contra talem abusum. Quin immo, ubi vel ob rationis defectum, vel per vehementiorem ac subitam quandam affectuum perturbationem & mentis impotentiam, monitorem audire nequeunt, pro illo tempore responsio declinanda aut differenda, si fieri possit. Similiter fere, ac de confessione fidei coram furioso, qui præsentem mortem intentet non edendâ censent Casuistæ. Vide *Amesium l.* 4. *Casuum c.* 3. *quæst.* 2. Quomodo apud milites, quibus debita stipendia longo tempore soluta non essent, jam satis concitatos & seditioni proximos importunum esset publicè à concionatore pro merito exaggerari summam injustitiam, si quæ à præfectis militaribus in retinendis & abliguriendis ipsorum stipendiis committeretur. Nunquam tamen contra veritatem publicè privatimve in ejusmodi casibus determinare licet: quia non sunt facienda mala ut eveniant bona, aut ut mala præveniantur. III. *Probl.* An aliquando prudenter declinetur, aut differatur ab ecclesiasticis aut Academicis Casuistis, determinatio casus, seu quæstionis hypotheticę & particularis: cum plus destructionis & contentionis, quamædificationis & pacis inde oriturum, saltem morali certitudine prævidet. *Resp. Aff.* siquidem determinationem & judicium suum publicè typis edendum, & ad factiones & contentiones privatas, ad oppressionem fratrum, ad sycophanticas pii zeli exstinctiones & exagitationes, ad corda justorum tristitiâ afficienda, imprimis ad oppugnationem communis sententiæ & praxios ecclesiarum trahendum meritò suspicari possint ac debeant. IV. *Probl.* An Casuista seu juris divini consultus semper teneatur nosse personam aut personas, inque eas inquirere de quâ aut de quibus casus proponitur? *Resp. Neg.* Sufficit si de persona indefinitè illi indicentur, quæ ad genuinam determinationem momentum aliquod adferre possent. Ex. gr. an sit sub potestate alterius, cum de votis, sponsalibus, donationibus, eleemosynis &c. quæritur. An sit publica autoritate munita, an verò merè privata, cum de resistentiâ aliquâ positivâ Principi aut superiori domino factâ quæritur. Cæterum definitè scire quæ sit persona, quæ hoc vel illud fecerit aut facturа est, non magis

magis inter est Casuistæ, quam sacerdotis Papalis in confessione auriculari audire & expiscari omnia cordium secreta. v. *Probl.* An Casuista teneatur penitius nosse factum de cujus qualitate quæritur, inque illud accuratè inquirere: an vero sufficiat illi hoc solummodo præsupponere & simpliciter suo loco relinquere, pro ut illi à quæsitoribus descriptum exhibetur, aut proponitur? *Resp.* Ordinariò factum præsupponitur, & in casus positione obtinet locum subjecti, ex. gr. An N. in casu necessitatis hoste illum persequente, abducendo ex pascuis equo alterius, quo ad miliaria aliquot vectus fuit, donec hostis persequentis manum evaderet, commiserit abigeatum. Hic Casuista non laborat de explicatione facti, an & quomodo equus ab N. abductus sit; sed de applicatione prædicati ad illud præsuppositum aut præsumtum factum. Vide *consilia Melanthonis* & *Epistolas Theologorum* infra citandas. Confer etiam *consilia Medica* & *Iuridica*. Quod si tamen certus sit sycophantice & calumniose facti explicationem perverti à quæsitore, idque ut habitâ determinatione, aliquo colore proximo innocenti apud rerum imperitos tantò facilius præjudicet, seriò & candidè de eo ipsum moneat; & nisi emendari se patiatur, vacuum sine responso, saltem scriptis consignato, dimittat. VI. *Probl.* An Casuista possit ex parte determinare, dicendo verum, sed non omne: an vero ex vi textus 1. *Petr.* 3. 15. coll. cum *Actor.* 20. 20. 27. teneatur omne Dei consilium, quatenus ipsi notum est aut innotescere potest scilicitantibus patefacere? *Resp. Neg. pr. Aff. postr.* de quæstione prima & simplici, quâ quæritur, An sit licitum aut illicitum. *Dist.* de quæstione secunda aut etiam tertia, quâ quæritur an illud quod in se illicitum esse judicatur, hoc tempore, aut diutius sit tolerandum nec ne, tolerantia ecclesiastica aut politica? Idem dicimus de quæstionibus, quibus petuntur consilia, quomodo seu quibus mediis tolerantia mali tutissimè sit abrumpenda, & oppositum bonum introducendum aut stabiliendum; & an potius hoc quam illud sit faciendum, aut tolerandum. Docet prudentia justorum, non omnibus imperitis, aut importunis aut malignis quæsitoribus quovis tempore ad hæc quæsita quidquid dici posset, esse respondendum.

Media, adminicula, auxilia ad bene aut ad melius quæstiones morales, & casus determinandos sunt ista, I. Solida scripturarum cognitio. II. Exercitatum ingenium & subactum judicium in locis communibus seu in theologia, quam vocant, positiva, item elenctica, practica, politica ecclesiastica. III. Artium & philosophię cognitio: imprimis logicæ, metaphysicæ, politicæ, immo totius philosophię practicæ. Quo referenda cognitio historiarum & exemplorum. De Jurisprudentia monent *Sorbonici Parisienses in tract. contra Iesuitas* 1643. tit. *subtilitez Academiques*, eâ care- 3.

re non posse Casuistam. Et docent usum ejus exempla practicorum Pontificiorum, e. gr. *Azorii, Navarri &c.* & nostrorum, *Martyris, & Danai.* Nos autores sumus theologis, præsertim si ex professo juri operam non dederint, ut in casibus difficilioribus proprio qualicunque studio, aut privatę suæ lectioni non confidant, sed præstantiores artifices hic consulant, juxta illud philosophi: *Artifici credendum est in suâ arte.* Ita tutius & casus positionem intelligent, & prædicatum cum illo conferent. IV. Experientia, quæ ex diuturnâ cura animarum, & praxi ecclesiastica comparatur. Quod studiosis nostris inculcare soleo de concionibus feliciter & cum fructu habendis, triplicem scilicet librum requiri in quo probè versati esse debeant, scripturæ scil., propriæ conscientię, & ecclesiæ suæ: id etiam ad casuum determinationem applicare liceat. V. Collatio & communicatio ministrorum in conventibus ecclesiasticis, super dubiis, quæstionibus, & casibus, quos cuilibet eorum offerri, aut de quibus cogitare ipsis contingit. De quo monet *Amesius in prologomenis ad Casus conscientiæ.* VI. Apparatus autorum Casuisticorum, qui ex professo hæc tractant: cum quibus conjungendi autores, qui datâ occasione aut per digressiones practica & casuistica explicant. Universum hunc apparatum, qui non quidem semper aut ordinariò, sed extraordinariâ aliqua in difficultate aut contentione, ex abundanti à casuista consuli potest, simul & semel hic indico 1. *Classis* est Casuistarum: quales ex nostris, *Perkinsus, Amesius, Balduinus:* quibus adde *Danai Ethicam Christianam, Meisneri quæstiones morales.* Ex Pontificiis, antiquiores, ut *Astaxanus, Antoninus, Clavasio, Sylvester, Cajetanus, Fumus*; recentiores. *Toletus, Graffius, Filiucius, Funes, Navarrus, Sa, Azorius, Reginaldus, Sayrus, Diana, Bonacina, Binsfelsius cum notis Fr. Sylvii, Eligius Basseus*; qui postremus instar repertorii seu indicis ad hodiernos aliquot maximè celebres & frequentatos Casuistas esse poterit. 2. *Classis* est interpretum decalogi: quos supra *part.* 3. indicavi. 3. *Classis* est Consiliorum: ut *Melanthonis, Dedekeni, Bredenbachii.* Pontificiorum consilia quæ quidem mihi nota, ad jus canonicum pertinent: alibi ergo indicanda. 4. *Classis* est epistolarum theologicarum: quales inter antiquos imprimis *Augustini*; & inter recentiores, *Oecolampadii, Calvini, Bezæ, Melanthonis, Zanchii, Martyris, Schlusselburgii, aliorumque* quos in *Bibliothecâ* indicamus. 5. *Classis* est locorum communium, quales imprimis, *Melanthonis, Musculi, Martyris, Aretii, Selnecceri, Polani.* Et ex Pontificiis *Vigueri & Ederi*; Et *scholasticorum commentaria ad Magistrum & Thomam*; quorum præcipuos in *Bibliothecâ* notavi. Ad locos communes refer scriptores quæstionum problematum, ut *Bezam, Davenantium*: & ex Pontificiis *Franc. Georgium.* 6. *Classis* est commentatorum ad scripturam:

quales

quales ex noſtris *Cythræus, Lavaterus, Martyr, VVolphius, Danæus, Rivetus, Davenantius*: ex iis qui anglicè ſcripſerunt, imprimis *VVilletus in Geneſin, Exodum, Leviticum, Danielem, epiſt. ad Romanos & Iudæ, & Atterſol in Numeros*: Ex Pontificiis *Toſtatus, Serrarius, Pererius, à Lapide, Lorinus.* Quibus adjunge *Zepperi expoſitionem legum Moſaicarum.* 7. *Claſsis* eſt concionatorum, quales *Beza, Bullingerus, Sibelius, Boltonus, Daniel Dyke*, aliique in *Bibliotheca* indicati; & ex Pontificiis, *L'eAbata, Diaz, Cardinalis de Turrecrematâ in quæſtionibus ad Euangelia Dominicalia.* 8. *Claſſis* eſt Conciliorum. Ut Caſuiſta compendio ſententiam Conciliorum cognoſcat, inſpiciat *repertoria ſynodorum noſtratium*, & ſi occaſio ita tulirit, *Gallicarum, Scoticarum.* Quod ad *Concilia antiqua & nova, eorum decreta*, tanquam in tabellâ, exhibet *Caranza in ſuâ epitome.* His, occaſione ita poſtulante, addi poſſunt *Photii nomocanon, Bochelli decreta eccleſiæ Gallicanæ, capitularia Caroli Magni, Ludovici, Carolo Calvi*; aliaque ad apparatum Conciliarem pertinentia: quæ vide in *Bibliothecâ.* 9. *Claſsis* eſt patrum: quorum tractatus & loca, ad moralem theologiam pertinentia, indicata habes in *Catechesi Backhoſii, Buſæi viridario ac panario, & Polyanthæis. Creſpetius in ſummâ diſciplinæ eccleſiaſticæ* ordine alphabetico juxta morem pleriſque Caſuiſtis uſitatum conſcripta, ſua ex profeſſo Conciliorum & patrum teſtimoniis confirmat. 10. *Claſsis* eſt Canoniſtarum: quos vide in *Bibliothecâ.* Huc refer *bullaria & conſtitutiones Pontificum, cum remiſſionibus Barboſæ ad Concil. Trid. & ejuſdem ad bullarium & deciſiones Cardinalium.* 11. *Claſsis* eſt Jureconſultorum. Hic compendio utentur Caſuiſtę, ubi opus fuerit conferre jurisconſultos, ſi ex Pontificiis *Tholoſanum in ſyntagmate* & ex noſtris *Althuſium in dicalogiâ* inſpiciant; qui eos ducent ad leges & præſtantiores quoſque autores. Utiliter addentur *conſtitutiones Imperiales Goldaſti, Ius Orientale Græcorum, & regni aut Reipublicæ* ejus, ubi quis vivit, leges ac conſtitutiones. In quorundam caſuum determinatione Jureconſultis utiliter adjungetur *Paulus Zachias de quæſtionibus medico-legalibus.* 12. *Claſſis* eſt ſcriptorum Ethicorum, Politicorum, Oeconomicorum: quorum Catalogum vide in *Bibliothecâ.* Illis nunc adde *Iohann. Buxdorfii filii Florilegium* non ita pridem editum, & *Mibchar Happeninim*, Et *capitula patrum, proverbia ben Syræ*, & ſimilia moralia Judæorum, ut & Arabum. 13. *Claſsis* eſt Oratorum: quorum aliqui ex profeſſo morales materias & quæſtiones ſubinde eas attingunt. Vide eos in noſtra *bibliothecâ.* Imprimis hic referendę *orationes theologicæ*, & *diſpoſitiones Vrſini & Parei.* 14. *Claſsis* eſt ſcriptorum, qui collectanea & miſcellanea ſive hiſtorica & antiquaria, ſive philologica, ſive theologica collegerunt: quales *Mendoza, Barthol. Sibylla, Rhodiginus, Alexander ab Alexandro, Camera-*

rius, Rittershusius; Filesacus, complures, *lib. 2. biblioth. cap. 1. & 2.* enumerati. 15. *Classis* est historicorum & qui ex illis consilia, exempla, dicta, apophtegmata &c. collegerunt: quales autores ex *biblioth. l. 2.* cognoscendi. 16. *Classis* est scriptorum de hæresibus & hæreticis: quos vide in *biblioth.* & in *disp. de Hæresi* 17. *Classis* est totius apparatus politicę, ecclesiasticę; quem præter generalem in *bibliotheca* nostrà indicatum, particulariter ad singulos titulos & subtitulos notamus. 18. *Classis* est, totius apparatus historiæ ecclesiasticæ; cujus pars illa aliquando consulenda, quæ quæstionem aut casum propositum attingit. Cum ergo talis ac tantus apparatus requiratur ad eruditum Casuistam instruendum, sequitur. *Corollar.* 1. Malè facere Jesuitas, qui ineptissimos sui ordinis ad casuum prælectionem deputant: uti ipsis objiciunt *Sorbonici Parisienses tract. modo cit.* 2. Nec bene facere ex nostris qui frequenti lectione, & meditatione in his se non exercent; nec in Academiis fundamenta satis jacientes, nec in ministerio superstruentes: quique consequenter aut privatim consulti obmutescere coguntur; aut cum in conventibus ecclesiasticis sententia dicenda est, illotis manibus & ex tempore in hæc sacra involant magis ad conscientiarum & ecclesiarum destructionem, quam ad ædificationem; aut cum pro concione ductu autoris alicujus, quo usi sunt, casuistica illa attigerint, thesin suam tueri nec audent nec possunt, cum ipsis publicè privatimve controversia movetur. 3. Imprudenter etiam facere illos, quamvis in grammaticis, criticis, & philologicis supra vulgus versatos, qui dictaturam sibi sumunt supra & contra omnes Synodos, Theologos, ministros determinando gravissimos conscientię casus, seu quæstiones morales. Cum tamen illi aut nullo modo, aut saltem non æquè ac veterani theologi & ministri, in pragmatica ecclesiastica exercitati sint, aut esse possint: ut ipsis conveniret tam magistraliter, definire, quid licitum aut illicitum in foro conscientiæ, quid scandalosum, aut non; quid tolerandum aut non. Quod si theologus quis contra omnes veteranos Medicos, Jureconsultos practicos, consilia scriberet, iisque insuper tanquam fungis insultaret, interim subinde in elementa juris aut medicinæ temerario ausu impingeret, an non occinerent illi: *Ne sutor ultra crepidam.* Et, *Quod medicorum est promittant Medici, tractent fabrilia fabri?*

4. Determinatio quæstionum & casuum ut & scriptio consiliorum est vel ecclesiastica, vel scholastica. *Illa* fit à ministris seorsim; imprimis à synedriis, classibus, synodis. *Ista* fit à theologiæ Professoribus, & facultatibus theologicis. Methodo, stylo, & forma extrinseca inter se distingui possunt, haut aliter ac interpretatio scripturæ ecclesiastica & scholastica. Non est autem hujus loci disquirere, an determinatio casuum scholastica seu Profes-

Professorum sit licita? Unde illa potestas? Et an jure divino, aut jure ecclesiastico tantum? An sit nudum consilium; an verò etiam judicium? Quod si judicium; an & quomodo differat à judicio competentis judicis ecclesiastici? Hæc quia ad politiam ecclesiasticam pertinent, hac vice præterita, eò remittimus.

PARALOGISMI ET ELENCHI CASUISTICI.

MUltis modis corrumpi solet Theologia practica ab una parte per superstitiosos, ab altera parte per laxos & mundanos Casuistas, qui se Anti-præcisistas profitentur. Nos paralogismos, elenchos & deceptiones eorum ad generalia quædam capita revocare studebimus. Sunt autem vel circa status controversiæ constitutionem; vel circa argumentorum & responsionum inventionem & instructionem. *Prioris generis* sunt 1. Vel in explicatione seu positione facti, quod præsupponitur. 2. Vel in explicatione & positione quæsiti seu prædicati, quod de illo facto quæritur. 3. Vel in formatione thesios seu positione conclusionis. 1. In facti positione, erratur sive à quæsitore, sive à Casuista, sive ab utroque, cum contra apertam veritatem & rei notoreitatem (aliquando contra propriam scientiam & conscientiam; aliquando non, cum scil. ab aliis decipiuntur) sive in totum, sive ex parte factum explicatur. ex. gr. cum quæstione & controversia oborta super interpolando & retinendo aliquo clericorum aut quasi clericorum collegio, factum erectionis & observationis sic refertur, ac si sub Papatu ab initio erectionis suę quod ad formam suam, & finem proprium aut saltem principalem fuisset collegium civile seu politicum, & non religiosum, hoc est non fuisset sua natura, primò ac fundamentaliter exercitium & vinculum cultus superstitiosi & papalis. Et consequenter ac si collegii istius merè accessoria fuissent. 1. Speciale patrocinium sancti, illius confœderationis, institutione, professione, ac merito postulatum, quæsitum, attractum, impetratum, aut impetrandum. 2. Specialis invocatio, religio, & devotio illius sancti publicè privatimque, seorsim ac collegiatim, ex præscripto religionis Papisticæ & ex vi ac obligatione confœderationis ac fraternitatis peragenda, per festorum celebrationem, per processionis, per officia divina, seu per missas, per litanias, per rosaria, aliosque omnes devotionum ac precationum modos. 3. Specialis cura & suffragia pro animabus fratrum defunctorum publicè privatimque per preces ad rosaria aut quocunque alio modo recitandas, per missas, per officia divina seu horas canonicas, per eleemosynas, per jejunia, ex præscripto ecclesiæ Romanæ & ex vi atque obligatione religiosæ ac spiritualis illius confœderationis & confraternitatis. 11. Cum

§.

11. Cum factum istius naturæ esse fingitur, ut πρόβλ Theologo Casuistæ proponi, aut ab isto epoptamysteria illa introspici non possint aut debeant: & consequenter, cum negatur ab illo rite determinatum esse aut determinari potuisse. E. gr. Cum in casu de astrologia judiciaria soli astrologicæ scientiæ & astrologo facti cognitio vindicatur; in casu de fugienda peste, soli Medico; in casu unguenti armarii, & sanationis astralis, soli Physico aut Medico; in casibus de usurâ; de mercatura, de injustis aut inutilibus processibus, de peculatu, de sacrilegio, de stellionatu, de contractibus emptionis, locati, commodati, mutui, fraudationis vectigalium soli Jureconsulto; in aliis casibus, de Jure Patronatus, de bellis manifeste injustis, de stipendiis faciendis in quâlibet militiâ & pro quâlibet parte, de punctis honoris & duellis, de prædationibus, de servitutibus, & servorum quorumvis, & vernarum promiscuis emptionibus ac venditionibus, solis Politicis ac Pragmaticis. Ita in quacunque materia, quæ præsumta privilegia aut indulta nobilium & toparcharum, aut jus alicujus quæsitum, aut actiones sive bonas sive malas virorum in dignitate politica constitutorum tangere alicui viderentur, theologis simpliciter ignorantia affectanda, aut obmutescendum esset: Næ scil, audiant ἀμυήτους & πολυπράγμονας, ipsilque talium arcanorum epoptis eveniat quod Bethsemitis arcam inspicientibus, & Actæoni, qui inscius Dianam viderat. Quasi vero quæcunque agantur à viris politicis, aut nobilibus, aut divitibus, aut sapientibus & literatis, aut aulicis, aut mercatoribus, aut Danistis, semper sint arcana Rerum-publicarum, aut privilegia nobilium & dominorum, quà talium, aut jura quæsita divitum ac honoratorum, aut libertatis & privilegiorum indulta; nec possint esse vulgaria, epidemica, manifesta, ac vilia opera carnis. Et quasi omnes divites, aut potentes, aut honorati, aut nobiles, aut Academici, habeant potestatem publicam ac politicam: ita ut ipsis loquentibus, nihil præter parendi gloria theologis superfit. Aut quasi omnibus ministris, necessariis, clientibus, amicis, cognatis politicorum par honor & obedientia debeatur, ac ipsis politicis. Quid si Astrologi judiciarii, Agyrtæ & medici circumforanei, Paracelsistæ opliatrici, Chiromántici, Præstigiatores & Magi, Judæi Cabalistæ, inepti & sceptici sua sacra & arcana sibi solis reservarent, omniumque Casuistarum cognitiones & judicia procul arcerent: quod scil. talia non capiant. Φήγξομαι οἷς θέμις ἐστι, θύρας δ' ἐπίθητε βεβήλοις. Ut autem theologi ab istorum inspectione, & aliqua conscientiarum circa illa instructione tantò magis absterreri possint, paratus est Gorgoneus exercitus calumniarum, & cavillationum: quales ex. gr. Publica autoritas & majestas violatur, aut in disceptationem trahitur. In potestatem politicam, in materias status involatur. Pontifi-

cia

cia ac Papalis tyrannis in Reges, Principes, Magiſtratus redu.itur; Optimatum & virorum honoratorum exiſtimatio vileſcit,& in contemtum adducitur; Reipublicę fundamenta ſubruuntur; pax publica turbatur; ſeditiones concitantur; crimen læſę majeſtatis committitur. Hæc ſumma ſummarum. Hac via vidimus Remonſtrantes ad victoriam antehac graſſatos fuiſſe: ſed eventu infelici. Si qui Eurupyli & mundani homines illorum veſtigiis inſiſtere velint, videant ne aliquando lapſu graviore ruant? Θεὸς ὑμυκτηριζεῖται. 111. Cum ad nomina quædam trahitur factum illiſque ex intentione, & quidem cum contumeliâ & animo injuriandi ſpecialiter, ſignatè ac definitè applicatum fingitur, ad quæ Caſuiſta non reſpexit, (ſæpe nec ipſe quæſitor) aut quæ ipſe ignoravit: Ut ita odioſa reddatur determinatio, & tanto difficilior ejus approbatio, ex. gr. Pontificii Clerici & laici alicubi gaudentes libertate religionis, aut publicè permiſſi uſurarii manifeſti, aut caupones & miniſtri ebrioſorum συμπότων, aut permiſſi ſeu tolerati magiſtri choreutici, aut permiſſi & quidem publico in theatro actores ſcenici, cum in caſu conſcientiæ contra ipſos determinatur, ad factum ſuum trahant Magiſtratum,aut Rempublicam ubi illa fiunt, & facta eorum à Theologis examinata atque exagitata dicat, & quidem acerbè, ſatyricè, contumeliosè, ſeditiosè.

11. Et hæc quidem deceptio ac ſophiſtica circa ſtatum controverſiæ, quod ad factum: ſequitur nunc circa eundem quod ad prædicatum de illo facto, ſeu quod ad qualitatem, quæ de illo facto quæritur. Elenchi præcipui, qui hic occurrunt, ſunt 1. *Quando* ſubdolè prætenditur, diſſenſionem eſſe in nuda facti cognitione & in hypotheſi, non vero in ipſius rei cognitione & in theſi: & conſequenter controverſiam eſſe nullius momenti, immo nullam eſſe controverſiam. Hoc ſophiſticæ genus involvit ἀπαγωγὴν, & ſubſtitutionem: ut interim ſophiſticè paulatim & ſine ſenſu adulterare poſſint receptam veritatis ac praxeos Chriſtianę hypotypoſin. Tales ſubdoli Caſuiſtæ ſimiles mihi videntur novatoribus & corruptionem religionis per ſemi-Papiſmum, ſemi-Pelagianiſmum &c. in Anglia molientibus, qui clamabant nullam eſſe controverſiam niſi in adiaphoris, ritibus, & ceremoniis; interim mutationem multarum Theſium capitalium in ipſa doctrina jam moliti erant. Et huic deceptioni paratæ ſunt calumniæ & dicteria. Quod de lana caprina diſceptetur, deque quiſquiliis. Quod culex excoletur. Quod ne quidem in minima facti ἰσχεία, aut cognitione diſſentientes feramus. Quodque ἰδιοσυγκρασίας quodam œſtro agantur, qui periculoſis illis novitatibus ſe opponunt. 2. *Quando* controverſia realis ſeu de qualitate facti in puram nominalem transformatur, & prætenditur re tota ad muſſim verbi divini

6.

exactiſsimè reformata tantum reſtare paſſivam nominis appellationem: de cujus ſublatione aut reformatione tantum contendatur. Vide caſus ejuſmodi in *diſp. de Idololatria indirecta.* Et huic ſophiſticæ auxiliares copiæ paratæ ſunt, quod ſcil. qui difficultatem & conſcientiæ ſcrupulum in ejuſmodi actis aut agendis inveniunt, meras logomachias concitent, circa nomina languecant, & ſcrupuloſi ſint magis circa voces, quam circa res ipſas &c.

DE THEOLOGIA PRACTICA

PARS QUINTA.

Reſp. WILHELMO SCHOMAKER, Lochemo Gelro. *Ad diem* 21. *Mart.* 1646.

1. QUando motiva ſeu argumentum aliquod, quo inter alia theſin probare, aut quo ſuadere, aut diſſuadere conatur Caſuiſta; à malo Caſuiſta & adverſario ſubſtituitur quæſito & theſi principali: Quæ ſophiſtica eſt ἀναγωγὴ, & fraudulenta ſtatus controverſiæ permutatio. Ex. gr. Quæſtio principalis eſt, an choreę hodiernæ ſint licitæ. Inter rationes diſſuadentes, adhibet nonnemo & iſtam, quod non conducant ſanitati poſt ſumtum cibum. Sic quæſtio eſt de capillis vanè non promittendis nec curioſe comendis: Inter rationes adhibet quis ipſam, Quod ſint excrementum. Alterutram hanc rationem, ſi quis inſpecto recentiori aliquo Medico quodlibeticè aut paradoxè contrarium defendente, operosè & ex profeſſo exagitet, & quaſi principali theſi confectâ triumphet: certè is miſerè ſophiſticatur. Neque enim hæc eſt theſis principalis; immò ne ratio quidem principalis, aut tubicen cauſæ; ſed ex abundanti, aut tanquam probabile reliquis rationibus ſuccenturiatur. Idem accidit in controverſia de uſuris trapeziticis; uti aliquando ubi *theſes* noſtrę *de Vſuris* recudentur, *appendice* aliquâ oſtendemus. Simili artificio ludit ſubinde Jeſuita *Becanus in Manuali controverſiarum.* 4. *Quando*, medium aliquod inter alia perficiendæ adhortationi aut dehortationi inſerviens, ſeu medium profligando aut præveniendo vitio aut promovendo bono operi à Caſuiſta indicatum, ſubſtituitur quæſito & theſi principali; quod dum ex profeſſo ac tantum oppugnatur aut oppugnari prætenditur, ſophiſticè abducuntur homines ab orthodoxa & pia theſeos principalis determinatione; & conſcientiis pulvilli conſuuntur, ut peccato indormiant, nec de ſeria emendatione cogitent. Ex. gr. Quæſtio, ſeu Theſis principalis eſt de luxu & vanitate, quâ multi hodie pec-

cant

cant in otiosè alendis & curiosè comendis capillis. Hunc vanitatum cursum dum pii theologi pro modulo sistere, majoresque ac pejores prævenire studeant, piasque & sapientes, Synodorum nostrarum ac præstantissimorum theologorum determinationes tueri: homines vanitatum istarum amantes, aut saltem consuetudini, mundo, & hominum favori nimium hic velificantes, aut particulari suæ sive opinioni sive μωροσοφίᾳ nimium studentes, ictum illum sic declinare se putant, si arrodant & subtiliter atque odiosè exagitent hypothesin quam, aut ὑπόμνον quod particulare unius ex orthodoxis theologis (non omnium), quo ille tanquam medium suggerit & consilium suppeditat, optimè & tutissimè vanitates illas profligandi aut præveniendi, si scil. tantum caput tegant (ad quod dati sunt), nec ultra aures propendeant. Atqui non est, illa quæstio & thesis principalis. Ne dicam, illum theologum prolixitatem capillorum terminis aurium superioribus præcisè, & exclusivè seu *ultra quod non*; non circumscripsisse. Nedum ut peremptoriè & absolutè sic definiverit, ut casum necessitatis, aut variationem omnem ad variationem circumstantiarum præcisè excluserit. Accedit, quod in moralibus dubiis sententia suadens abstinentiam à rebus non necessariis aut per se non ita utilibus tanquam tutior, æque communiter obtinere non debet, ac ipsa thesis principalis. Quasique omnes alii orthodoxi qui in communi thesi cum ipso conveniunt, hanc particularem hypothesin rigide defendere teneantur, aut principalis theseos communem defensionem deserere. Neutrum est necessarium. Denique dato, à piis & prudentibus Casuistis, aliquid dissuaderi quod quamvis in se illicitum non sit, minime tamen hic & nunc conducere putant, ad fertiles ac proclives peccatorum occasiones tantò commodius abrumpendas & scandala evitanda; illud bonæ causæ præjudicare non debet. Est enim piæ & prudentis conscientiæ, nonnunquam à licitis abstinere, ut tantò tutius ab illicitis ablactari & abduci possit. Qui in rebus adiaphoris ab altera parte lineæ paululum recedit, nec usque ad ipsam lineam, (quæ bonum à malo morali disterminat) proxime & immediate accedit, non peccat; & tutius ac longius à malo recedit. Novimus quosdam ex patribus alicubi quid dissuadere Christianis, in casibus de juramento, de usuris: quod tamen in se illicitum non est, siquidem rigide examinetur. Absit tamen ut principalem thesin, quam intendebant, eo ipso labefactari dicamus. Idem censendum de transitu Christianorum à toga ad pallium, de corollis non gestandis, de statuariis in communionem suam non recipiendis: de quibus *Tertullianus in Apologet. & de corona, & de Pallio.* Primæ Synodorum nostratium constitutiones videntur prohibere concionnes vespertinas & funebres: quæ aliaque compluria istius generis sycophanti-

phanticè exagitanda non ſunt: ſed rationes fuiſſe eccleſiarum præfectis cur tunc temporis minime tutum judicârint tales conciones apud noſtros inſtituere; quamvis in ſe & abſolute illicitæ non ſint. Aliquid enim abſolutè & in ſpecie licitum eſt, quod tamen in individuo, aut in hypotheſi non eſt licitum; quia ſcil. non conducit. *Ioh. Taſſinus* inter primos Belgii noſtri ſcriptores practicos, in libro *de emendatione vitæ*, noſtratium compotationes profligaturus, inter alia tangit modum & morem præbibendi ſeu propinandi. Reſpiciebat ille Belgas noſtros, & nôrat quantum ille mos ad ingurgitationes faceret. Nos quidem illi particulari hypotheſi, aut medio ac conſilio ſecundum circumſtantias rerum & perſonarum non imprudenter ſuppeditato; rigidè non inſiſtimus, ſi modo ipſius vitii noſtræ genti nimium familiaris emendationem obtinere poſſimus; nec tamen eximio illi theologo petulanter inſultari velimus, & hâc ratione manus bibonum confirmari; quaſi ille nullam habuiſſet rationem conſilium & medium illud tunc Belgis noſtris ſuggerendi; aut quaſi propinationem tanquam in ſe, intrinſecè, & abſolutè malam condemnaſſet; aut ex hâc particulari hypotheſi, aut conſectario minus principali, theſin principalem feciſſet. Huic tertio & quarto elencho circa quæſitam facti qualitatem ancillantur plerumque iſta dicteria: In minimum pulverem omnia per ſubtilitates Caſuiſticas ſecari. Lineas duci, quæ viſum & aciem mentis effugiant. Per iſtas ἀκριβολογίας irretiri & perturbari, non informari conſcientias; immò in perpetuas dubitationes & ſcrupuloſitates conjici. Condemnari omnes eccleſias, omnes reformatos, qui tam ſubtiliter & iiſdem terminis illa non conceperint ac propoſuerint. Neminem vel in minimo puncto aut verbulo à talibus Caſuiſtis diſſentientem ferri. Donatiſmum, Anabaptiſmum, &c. introduci. Adſcribo hic verba Danæi in comment. ad 1 Timoth. 5. v. 23. p. 372. edit. in 8. *Tertia quoque ratio addi poteſt. Quod etiam (quæ eſt noſtra vitioſitas & corruptela) in uſu rerum indifferentium nimium libero, minuſque ſevero caro ſit laſcivior, & intemperantior, quam tamen contundere neceſſe eſt. Id quod fieri niſi rerum earum, etiam conceſſarum, detractione ſæpe non poteſt. Adeò, ut ei, qui verè temperanter, & ſobriè vivere velit, carniſque obſcænos motus comprimere, omnino ſit neceſſe multis rebus ad tempus, vel in perpetuum abſtinere, quæ tamen licent: ſed earum uſu carebit ipſe ſponte, non quidem propter conſcientiam, quaſi vetita ſint edi, ſed quod hoc fræno carnis libido & rebellio domatur, & rationi ſubjicitur.* 5. *Quando* pro ſimpliciſſimo & primo quæſito, an factum ſit tale hoc eſt moraliter & in foro conſcientiæ licitum aut illicitum, & conſequenter à Caſuiſtâ ſit laudandum & ſuadendum, nec ne; ſubſtituitur alterum longè diverſum, An ſit tantum malum, an tantum crimen; & comparativè, an majus

jus aut æque malum, ac illud aut istud : Rursum. An in ecclesiâ hic & nunc tolerandum : nec ne : Item, an in Reipublica Christiana hic & nunc tolerandum ; nec ne : Adhæc, An publicè hic & nunc sive scripto, sive viva voce pro concione coram populo, aut in collegio & panegyri Magistratuum, aut utrobique, sit reprehendendum : Denique, An publicè mali bene positi (uti loqui solent) mutatio, & emendatio urgenda ac postulanda sit. Hac sophistica imperitè aut improbè confunduntur quæstiones de licentia, cum quæstionibus de tolerantia. Et determinationes casuum de eo quod licitum & probandum, cum consiliis prudentiæ sive simplicibus, quomodo quid mutandum : sive conjunctis, iisque aut absolutis, an sit hic & nunc mutandum, an vero tolerandum ; aut comparatis, An hoc potius quam illud sit movendum, & mutandum, aut tolerandum, idque hoc modo, his mediis potius, quam istis. Ex. gr. Quæstio scientiæ, & casus conscientiæ est de Monachatu, aut de Episcopatu, an sit licitus in foro conscientiæ, & alicui suadendus, si quis ex Casuistâ hoc quærat. Hic nullum dubium est, quin reformatus Theologus pro parte negante determinare debeat, ubicumque consulitur, aut occasio est loquendi. Alia quæstio est, an tantum sit malum, ut si Abbas Fuldensis, aut Archiepiscopus Coloniensis, illa qualitate (cui ut nunc res sunt, ἀχωρίστως connexa & implicita est potestas politica) pro nosse & posse reformet ecclesias ; an tantum crimen passivus ille Monachatus abbatialis, aut episcopatus esset, ut bono reformationis præponderaret, illudque nullo modo ecclesiasticè aut politicè pro tempore tolerandum esset. Et alia quæstio est, an & quando hic & nunc, reformati viventes in terris Abbatis Fuldensis aut Episcopi Monasterienſis, aut Archiepiscopi Colonienſis tempestivè ac prudenter depositionem dictę dignitatis Abbatialis aut Episcopalis apud ipsos Abbates & Episcopos, aut apud collegia Ecclesiastica, aut apud Politicos Magistratus ibidem, urgere & postulare, aut publicè in ecclesiâ contra ea protestari possint ac debeant. Qui omnes illas quæstiones scientię, conscientiæ, & prudentiæ confunderet, & argumentis promiscuè adhibitis ab una ad alteram discurreret, ille egregiè committeret μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος, & infelicem Casuistam se ostenderet. Quæstiones similes distinctè proponi possunt de missâ, ejusque abrogatione, de observatione juris canonici, de jure & jurisdictione Episcopali, de jure connubiorum, de observatione festorum Papalium, de Jure Patronatus, &c. in Imperio Germanico, in Regnis Galliæ, & Poloniæ. *Calumniæ*, quæ hunc elenchum comitantur sunt istæ : Quod theologi determinant, quasi versarentur in Republicâ Platonis, & non in fece Romuli. Quod fundamenta Reipublicæ paulatim labefactant. Quod in negotia politica involant. Quod scismata & contentiones in ec-

cleſiâ ſerunt. Quod viam muniunt ad Donatiſmum, Anabaptiſmum, Pharîſaiſmum, Papiſmum: quia ſcil. in caſu conſcientiæ ſuadere non poſſunt reformatis, ut juramenta præſtent in collegia canonicorum aut confraternitatum, quamvis forte alicubi inter reformatos tolerata aut interpolata; aut ut exerceant uſuras trapeziticas; aut ut adjurati per magna nomina pocula votiva & ſalutis lege & modo Germanorum & Belgarum hodierno, pari hauſtu cum aliis convivis bibant; aut ut capillis prolixis ac volitantibus, & more quaſi meretricio hodie apud multos recepto ornatis ſeu potius deformatis, verticem non tantum ſed & faciem, & oculos, & humeros, etiam dorſum otiosè onerent: & ſimilia.

2. 111. Elenchus in poſitione theſeos ſeu formatione concluſionis committitur. 1. *Quando* petitur principium ſeu præſupponitur & ſumitur illud quod eſt in quæſtione; probato tantum & quidem ſupervacaneè eo, quod non eſt in quæſtione: ne imperitioribus videantur nihil omnino pro cauſa ſua dixiſſe. Ex. gr. Caſus ſit de quo inſigniter pugnis excepto, aut de invectiva & ſcripto horrendis mendaciis, ac calumniis, acerbiſſimisque inſectationibus repleto. Quid ſi quis determinet licitè immo optimè hoc factum, allatis argumentis & teſtimoniis pro moderamine inculpatæ tutelæ, in caſu neceſſitatis contra aggreſſorem. Quæ probatio omnis ſupervacanea: quia de hac re nullum eſt dubium apud Pontificios & Reformatos, nec ullum inde alterutris datum ſcandalum, nec ulla ſuper eâ opus eſſet difficili tranſactione, & laborioſâ bonorum interceſſione. Minor argumenti, quę ſubdolè pręteritur ac pręſupponitur, probanda fuiſſet; talem ſc. percuſſionem aut defenſionem, fuiſſe per modum inculpatę & neceſſariæ tutelæ. Simili ferè methodo utuntur Pontificii, quando operosè probant iſtas majores, Eccleſia catholica habet iſtam poteſtatem: Miniſtri qui currunt, antequam mittuntur, illi illegitimè faciunt. Sed minores illas negligunt, ac ſubdolè ſumunt abſque probatione, Eccleſia Romana eſt illa Catholica: Lutherus, Zwinglius, &c. nullam habuerunt vocationem. 2. *Quando* prædicatum ſeu quæſitum applicatur alteri ſubjecto ſeu facto, quod in ideâ multis cum reſtrictionibus concipitur ac fingitur, quodque in caſus poſitione propoſitum non fuit, immo forte non eſt in rerum naturâ. Quâ ſophiſticâ abductione extra oleas quidem vagantur, interim ſtrenuè confirmantur ii, qui aſylum glorioſæ culpæ vel in umbrâ unius Caſuiſtæ inveniunt contra omnium piorum & totius orbis Chriſtiani conſenſum. Ex. gr. ſi qui ament aut defendant choreas, comœdias, pocula votiva per adjurationem magnorum nominum juſtè, imò & religioſe, ac in orbem à convivis evacuanda more & modo apud Belgas & Germanos recepto, conſilium petunt à Caluiſta, qui neminem ex dantibus aut qualificatis ad exemplum curiæ

Digitized by Google

curię & pœnitentiarię Romanæ à ſe triſtem ſolet dimittere. Is ſatis intelligens qui, quales quæſitores, & quid ſibi velint: per admirabilem quandam opliatriam unguento ſuo inungit & obligat non partem læſam, ſed ſanum baculum, aut gladium, aut haſtam, hoc eſt aliud quod choreæ aut comœdiæ reformatæ genus, quod apud noſtrates choreutas, thymelicos, balettarios, hiſtriones non invenias niſi fortè rarò & tanquam monſtrum, quod in occulto alitur; aut quod merè eſt ideale ac phantaſticum. Homines ergo vanitatum iſtarum amantes ſuæ intentioni hoc caſuiſticum cataplaſma applicant: relictis caſuiſtæ ſuis limitationibus, caudis, exceptionibus, & ſimilibus σόφοις φαρμάκοις, quibus apud bonos & conſcientiam ſuam, fruſtra doloſam & periculoſam ſuam determinationem excuſare conatur. Tantundem puto ſentiendum de *Santeis* ſeu votivis poculis, quæ rara, aut admodum modica, aut etiam guſtari tantum finguntur. Quâ lege aut quibus moribus in Germania & Belgio hoc ſemper aut plerumque fiat, fateor me hactenus nondum potuiſſe obſervare. Interim gaudent Sante-bibones, quod patronos aliquos ſe nactos arbitrentur. *Calumniæ* & cavillationes huic elencho plerumque cohærent iſtæ. Quod præſtet illis exercitiis occupari homines; quam ineptis & male conditis colloquiis, item poculorum evacuationibus, petulantibus & indecoris, ſi non obſcœnis, luſibus: quaſi ſcil. theologi illa doceant, aut ad illa conniveant. Quod illi qui abſtinent ab obligatoriis conditionatis, & votivis poculis, evacuent aut evacuari permittant, pocula inconditionata & quidem profunda, idque in memoriam amicorum. Sed in quâ Utopia hoc factum? in qua caſuiſticâ hoc traditum. 3. *Quando* videtur quid determinari & concludi; interim revera nihil concluditur, & conſcientiæ miſerè decipiuntur, quæ illam putatitiam determinationem intentioni ſuæ & facto (de quo quærebatur) applicant. Tale quid fieri ſolet ab illis qui hoc agunt ut tanquam neutri & inter utrumque, & apud mundum ſua quærentem & apud eccleſiam ac pios quærentes ea quæ Chriſti, ſe excuſare poſſint, ubi opus fuerit. In theologia dogmatica & elenctica ſpecimen hujus perverſę prudentię dederunt Eraſmus, & qui illum ſecuti ſunt. In caſuiſtica illud fit. *Primo* cum concluſio reſponſiva explicitè aut implicitè eſt conditionalis. Ex. gr. ſi probari poſſit hoc vel illud, tum non licet, ſi non probari poſſit, tum licet. Si intelligantur hæc aut illa eſſe ſæcularizata & politizata, aut ab illa obligatione liberata, attingere ea licet abſque fraude; ſin intelligantur non eſſe ſæcularizata, non licet. Atqui conditionalis concluſio nulla eſt: quia nihil ponit in eſſe; nec certam reddit conſcientiam, non magis quam illa Sociniana fides: Si perfectè implevero obedientiam euangelicam, ſalvabor: ſi non, damnabor. *Secundo*, cum concluſio reſponſoria eſt disjunctiva: e. gr. aut

gr. aut est adiaphorum & licitum capillares istas inanias & insanias (quas communiter synodi nostræ & theologi reformati perstringunt) insanire: aut saltem siquidem illicitum, minuta vanitas est, ad quam Theologis non attendendum, aut contra quam pro concione non est dicendum. *Tertio* cum conclusio responsoria est disjunctiva biformis seu dilemmatica. e.g. aut est faciendum; aut non est faciendum. Si illud: jam mundus (præcipuè viri potestate aut potentia instructi) ægrè ferent: sin istud, jam ecclesia, aut saltem maximè pii & zelotæ ægrè ferent. Ergo nihil est determinandum, saltem non categoricè & distinctè: sed aut ambiguè & ambidextrè, aut involutè & obscurè, aut tali modo, ut dicendo nihil dicatur, sintque ἴσον ἢ μὴ ἴσον, uti Aristotelem ferunt scripsisse ad Alexandrum de libris Physicę Acroaseos. *Quarto*, cum conclusioni nova limitatio aut distinctio, aut exceptio aut quævis alia cauda subdolè annectitur aut inseritur. Quæ tamen non fuit in particularis casus positione, hoc est, neque in facti narratione, neque in quæsiti de illo facto propositione. Qua abductione dum discurritur à thesi seu propositione pura & absoluta ad propositionem hypotheticam & modificatam, & vice versa, conscientiæ insigniter decipiuntur, & argumentis atque exceptionibus pro & contra allatis, sed male applicatis, irretiuntur ac confunduntur magis, quam expediuntur. Unde fit ut aliquando ad Semi-scepticismum & ἐποχὴν Academicam, aut Lucianismum, aut Democriti risum hac in parte nonnulli prolabantur. 4. *Quando* propter pericula sive vera sive imaginaria, aut propter varias dissidentium sententias, aut ut mundi genio & rebus privatis consulatur, aut ex contentione & ut Pauli vincula graventur, post parergas disquisitiones & excitatas partim adulationum partim dubitationum nebulas, à determinatione abstinetur, & conscientiæ in bivio relinquuntur: cum solenni protestatione (sed factis contraria), quod res illa ad nos non pertineat, quodque alienis inmiscere nos nolimus, aut quod tantum in tam ardua quæstione judicio nostro non tribuamus.

3. Paralogismi, qui circa mediorum seu probationum atque exceptionum instructionem committuntur, distribuuntur nobis in pseudographemata, & in elenchos sophisticos proprie sic dictos. *Pseudographemata* ducuntur vel ex locis inartificialibus, vel ex artificialibus. *Illa* sunt *partim* aperta & crassa mendacia de Theologia practica & de Theologis, hoc est, de Doctrina, methodo, argumentis, consiliis, dictis, factis, Puritanorum & Precisiastarum, quos ita vocant: *Partim* assumtæ fabulæ & præsuppositæ falsæ hypotheses de factorum circumstantiis, de quibus in casus positione quæritur. Exemplum antehac dederunt Pontificii ad primum reformationis exortum: Et Anti-puritanici seu formalistæ in Anglia.

Illa

Digitized by Google

Ista melioris doctrinæ causa distinguimus in locos communes malè explicatos; & in falsa principia, axiomata, regulas, distinctiones, quæ fontes sunt argumentorum & solutionum. 1. *Loci Communes*, malè positi, qui Casuisticam Pontificiorum corrumpunt, supra à nobis indicati sunt. Sic exceptiones pleræque contra accuratam pietatis & justitiæ praxin educuntur (sed malè) ex locis de scandalo, de libertate Christianâ, de Jure Dei, de Lege Dei ejusque distinctione, usu, abrogatione. E.gr. Omnis scrupulus, quem orbis Christianus hactenus invenit in usuris trapeziticis, relegatur ad legem forensem Mosaicam, quâ in N. T. non tenemur. Asylum vanitatum capillarium, chorearum &c. quæritur in libertate Christianâ. Propugnatio verberum & pugnarum, ut & verbalium contentionum, convitiorum, calumniarũ nititur loco communi malè explicato de amore proximi & sui-ipsius, & de justitiâ ac de lege talionis, & de inculpata tutela. 11. *Pseudo-Principia*, axiomata, regulæ, distinctiones, quibus falsæ argumentationes aut exceptiones & solutiones subnituntur, sunt quam pluritnæ: quæ à quolibet facile observari poterunt ex examine speciali Casuisticæ Pontificiæ (præsertim Jesuiticæ), aut ex solâ lectione catalogi *Molinæi* in libro Gallico *de traditionibus Ecclesiæ Romanæ*, aut *Theologia moralis Iesuitarum in* 4. anno 1645. editæ; quo autore nescio. In Germaniâ recusa videtur: & forte novam editionem illam curavit quis ex Theologis protestantibus. Saltem quis ex bibliopolis nostratibus vendiderat mihi inter alios una cum *Ioh. Georgii Dorschei* Theol. Argent. *dissertatiuncula de nomine Iehova in* 4. Argentin. 1642. cui propterea per errorem ut editori in *disp. de atheismo* antehac hunc librum adscripsi. Ut penitius nunc librum illum inspicio, & cum nuperis scriptis Anti-Jesuiticis Sorboniſtarum confero, conjicio esse alicujus ex Sorboniſtis. Sæpe illic allegatur *Stephanus Baunii* Mosodensis: cujus *theologia moralis* Romæ prohibita est 26. Octobr. 1642. à congreg. Cardinalium deputatorum ad indicem & expurgationem librorum. Chartam illam publicatam recudit Coloniæ Arnoldus Kempens. ann. 1642. Autor libelli gallici pro causâ Janseniſtica ante paucos annos editi (quem inter complures alios præcipuum & lectu digniſſimum judico) *tit. Response d'un ecclesiastique du Louvain cap.* 17. refert quatuor Jesuitarum (Baunii, Poza, Cellot, Rabar-„deau) libros à Papa notatos censura & condemnatos tanquam impios, „scandalosos, & hæreticos; quos tamen non obstantibus rigidis & ex-„pressis his censuris Jesuitæ defendunt, & per suos bibliopolas vendi „curent. *Ibidem autor* exhibet formalia verba bul ę Papalis contra librum Rabardeau 15. Martii 1643. promulgatæ: Multas ex illis propoſi-„tionibus esse respectivè temerarias, impias, potestatis Pontificiæ penitus

„deſtructivas, immunitati ac libertati eccleſiaſticæ contrarias, novato-„rum hæreſibus proximas, erroneas in fide & manifeſtè hæreticas. Jeſuitarum novitates in theologia feſtivè nec minus verè perſtringit autor libelli cui tit. *Lucii Cornelii Europæi monarchia Solipſorum cap.* 6. Generalia principia, & quaſi communes honeſti notiones, ac fontes ſolutionum, in Romana Caſuiſtica ſunt, *Conſuetudo, Rationabilis cauſa, Probabile*, Præſumta *neceſſitas, Eccleſiæ* ſeu *Papæ permiſſio* aut *diſpenſatio.* Nos aliquot falſas aut fallaces regulas & fontes, in quos malæ Caſuiſticæ analyſis plerumque fieri debet, hic lectorum conſiderationi ſubjicimus. 1. Tollatur abuſus, & maneat res: quamvis ſubſit periculum aut ſcandalum, nec res illa ſcil. per ſe neceſſaria aut utilis ſit. 2. A negativo valet conſequentia. Quando ſcil. aliquid illa in hypotheſi aut illo in caſu non eſt condemnatum à ſynodis, intelligendum eſt eſſe approbatum. 3. Cui affinis eſt fallax & illimitata regula; *Qui tacet, conſentit.* 3. Conſuetudo eſt, malum bene poſitum eſt; ergo non eſt contra determinandum. 5. Toleratum eſt, & tolerari poteſt aliquid, imò nonnunquam debet: ergo non eſt illicitum, in foro conſcientiæ. Vide de tolerantia infra *diſp. de Officiis Caritatis erga proximum peccantem.* 6. Facta hominum in eccleſia aut politia alibi ſunt paria, immo & pejora: ergo hoc de quo quæritur, non eſt malum aut illicitum in foro conſcientiæ. 7. Permittunt aut tolerant illa Magiſtratus; immo ſuper iis leges ferunt, contractus ineunt: ergo ſunt licita. 8. Iſtis rebus (licitis ſcil.) modum ponunt Magiſtratus: ergo poſſunt alias quaſcunque res illicitas facere licitas, & conſequenter hominum voluntas eſt regula honeſtatis & menſura conſcientiarum. Hoc axioma neceſſario reſultat ex abſurdis nonnullorum diſputationibus pro uſuris mordentibus contra jus divinum *Exod.* 22. & *Levitic.* 25. Quaſi quis diceret Magiſtratus quarumcunque mercium (quæ jure divino vendibiles ſunt) venditioni & pretio modum ponere poteſt, & ſiquidem bene modum ponat, facere pretium illud licitum: ergo poteſt lege aut permiſſione ſua facere licitam venditionem rei jure divino vetitam, e.gr. ut maritus vendat tali vel tali pretio, & tali modo propriam uxorem. Applica huc etiam polygamiam & libellum repudii Iſraëlitarum. 9. Quando à Theologo caſus determinationem in hanc aut illam partem petunt amici, aut viri honorati, aut ἀιὸ α'ξιν ſeu membra Senatus, nihil relinquitur quam parendi gloria: quamvis ille aliter conſcientiis & caritati conſulere maluiſſet. 10. Contra minutos defectus homines monendi non ſunt, nec conſcientiæ informandæ: ſaltem non, donec majora prius emendata & reformata fuerint. Sunt autem minutiæ illæ e.gr. in idololatria indirecta, item in crucibus, in vacuis ceremoniis circa ſepulturam mortuorum, in capillaribus vani-

Digitized by Google

vanitatibus, aliisque, contra quæ provida synodorum nostrarum cura determinavit. Quasi scil. Pharisaicè culicem excolassent. 11. In casibus ubi dissident sententiis, forte unus atque alter à communi doctrina & praxi ecclesiarum; laxiori sententiæ accedere, & tutiorem oppugnare licet, imò & conducit. 12. Accomodanda est Casuistica & casuum determinatio, ad statum populi, & Reipublicæ, & ad hominum studia, mores, infirmitates. Unde quis ulterius colligeret (nam facile inventis quid additur) debere eam esse politizatam & sæcularizatam. 13. In politia ecclesiastica quæstiones morales & casus conscientiæ non sunt determinandi, secundum jus divinum: sed potius respiciendum ad circumstantias rerum & personarum, ut prudenter statuatur, quid fieri possit aut non possit. Regulas istas ex neotericis quibusdam Casuistis, Canonistis, aliisque scriptoribus facile colligere poteris, aut saltem autores ad earum admissionem compellere; siquidem causam & thesin susceptam tueri velint.

DE THEOLOGIA PRACTICA

PARS SEXTA.

Resp. JACOBO PRICQUIO Enchusa-West-Fris. *Ad diem* 21. *Mart.* 1646.

HActenus paralogismos aliquot casuisticos circa inven- 1.
tionem argumentorum & exceptionum notavimus, qui ad pseudographemata magis referri debent, sequuntur nunc illi qui elenchis sophisticis seu magis tecte apateticis accensendi. Sunt autem illi vel locorum inartificialium, vel artificialium 1. *Illi* sunt calumniæ, & cavillationes: quæ vel generales, vel speciales. *Generales* sunt. 1. Odiosa nomina sectarum, factionum, scismatum, sive verorum, ut *Pharisaismi*, *Anabaptismi*, *Donatismi*, *Brouwnistarum*, *novatorum*: sive fictorum & chimæricorum, ut *Puritanorum*, *Puriorum*, *Praecisistarum*. Quorum primum in Anglia orthodoxæ ac reformatæ religionis zelotis à Pontificiis, Semi-Pontificiis, Machiavellistis, Epicureis, Neutralibus tributum; duo postrema fidis orthodoxiæ defensoribus in Belgio à Remonstrantibus: quæ nunc partim laxi & mundani Casuistæ, partim homines carnales, & nominales reformati Libertinis, Neutralibus Remonstrantibus, aliisque sectis συγκριζοντες applicata velint illis, qui teporem & versatilem πολιτειαν, mundanasque in negotio religionis aut pietatis velificationes per omnia probare nequeunt. 2. Odiosissima crimina politica & publica: qualia sunt, κακοτροπο ἐπισκοπῆ, læsio potestatis & auto-

ritatis publicæ; labefactatio aut periculum concutiendorum fundamentorum Reipublicæ; perturbatio pacis publicę, Nova tyrannis Pontificum; tribunal inquisitionis, potestas theologica, cui omnes etiam optimates, etiam Magistratus cum actionibus & arcanis suis politicis sint subjiciendi. Hæc & similia à Remonstrantibus in Belgio nostro occasione controversiæ de Jure Magistratus circa sacra, & sancitæ aut sanciendæ moderationis (h.e. confusionis & corruptionis) in negotio religionis, antehac jactata & superata, (in *libris VVtenbogardi, Barlæi, Grotii, aliisque anonymis*) nunc denuo fidis & zelotis Christi in ecclesiaministris omnibusque communis veritatis secundum pietatem defensoribus subinde objicuntur: ut hac ratione præsidium aliquod heterodoxiis, novitatibus, & αἱρέσεσι emendicetur. 3. Odiosa crimina ecclesiastica. Quodqui novæ & mundanæ seu sæcularizatæ in hoc aut illo casu determinationi non accedunt, sint Diotrephes, qui dominationem in fratres affectent; immo qui Inquisitionem instituant; qui neminem à se vel in minimo ferant dissentientem. *Speciales* calumniæ, sycophantiæ, & detorsiones sunt. 1. *Cum* facti historia (sive ad thesin, sive ad antithesin pertinet) pervertitur, *vel* conjungendo tanquam continua aut contigua, quæ erant disjuncta aut discreta, aut longe separata: vel disjungendo, dislocando, luxando vice versa: *vel* prima mediis, ultimis, & vice versa, permiscendo, connectendo: vel addendo: vel subtrahendo: vel quod ad seriem & distinctionem temporis, fingendo aut præ se ferendo quasi ante controversiam motam aliquid aut aliqua facta essent, quæ de post facto post controversiam motam demum partim facta, partim tantum tentata sunt. 2. *Cum* istæ aut istæ virtutes denigrantur titulis vitiorum; & vicissim vitia ornantur titulis virtutum: e.gr. zelus pro orthodoxia puritate & integritate communis fidei, quæ semel data est sanctis, in credendis & faciendis, dicitur contentio, aut μωροσοφία, aut fastus, aut ambitiosa dominationis affectatio, aut contemtus fratrum, aut περιεργία, πολυπραγμοσύνη. Non amare aut laudare alicujus dissolutionem, ἀδιαφορίστειαν, aut novam seplasiariam & spagyricam politizantem & sæcularizantem; dicitur odium, malevolentia, invidia, vexatio, persecutio intolerabilis. 3. *Cum* subdolè virtutes aliæ extolluntur, ut vitia aliqua tegi, & oppositæ virtutes obscurari possint. Sed de hoc, & proximè præcedenti, ut & generalibus (modo notatis) elenchis cavillatoriis nonnulla reperies in duobus tractatibus practicis longè eruditissimis, quorum unus est *Roberti Boltoni tit. Ambulatio Noachi cum Deo*, qui ex anglico idiomate in nostrum transfulus. Alter est *Danielis Dijck* tit. *Mysterium propriæ deceptionis*, (*cap.* 16.) qui in nostrum & Gallicum idioma ex anglico traductus exstat. Constat mihi etiam de latina translatio-

ſlatione: ſed quid de ejus editione factum aut futurum ſit neſcio.

Addimus nunc ſpeciales quaſdam calumnias & ſycophantias infelicium Caluiſtarum, qui cum ſuis partim *ipſi rei ſeu manifeſti peccatores* ſunt, nam & illi more novo & inaudito facultatem & autoritatem caluiſticam hodie ſibi abſque eccleſiarum, Rerumpublicarum, Academiarum ſuffragiis vindicant: partim *peccatorum in malis cauſis patroni.* Qui rurſum ſunt duum generum, alii *Caſuiſtæ abutentes*, qui ſcientiâ & ſtudio theologiæ non utuntur ad veritatis & pietatis promotionem: alii *Caſuiſtæ abutentes ſimul & uſurpantes*, qui cum nunquam in ſcholis Theologiæ operam dederint, nec intervallo aliquo privati ſtudii, aut tumultuariæ lectionis qualiſcunque (forte inſtar canum è Nilo bibentium) ſolida theologiæ fundamenta jecerint, nedum ut apparatum aliquem ad hoc munus neceſſarium ſibi conquiſiverint, quippe theoriâ, collatione, praxi, experientiâ, deſtituti; & tamen temere innovandi magiſterium hic ſibi ſumunt contra omnes theologos, eccleſiarum Paſtores, ſynodos; eos inſuper, atrocibus calumniis & ſycophantiis publicè traducunt. Sordes aliquas calumniarum promiſcuè indico. I. In caſu & quæſtione de arte trapezitica, *Theologos & concionatores ad rationes trapezitarum eccleſiæ communionem poſtulantium obmuteſcere. Eoſdem ineptos, ſtolidos, malos politicos eſſe. Eos in neceſſaria aut adiaphora detonare, pernicioſa permittere, aut ad ea connivere. Eſſe ſimiles canibus mutis. Eoſdem incurrere & peccare in publicam poteſtatem Magiſtratuum: & conſequenter coercendos. Eoſdem abſurda plane conſilia Magiſtratui circa erectionem menſæ mutui ſuggere.* Sed hæc aliaque huc pertinentia publicè aliquando ad informationem eorum, quorum intereſt, à nobis, ſi alii non præoccupent, examinanda. II. In caſu de pio uſu redituum eccleſiaſticorum: Theologos ad commodum & placitum quorumvis hominum, nominatim cujuſdam libelli famoſi ſcriptoris, non determinantes, incurrere crimen ſacrilegii & læſæ majeſtatis & cujus non? Eoſdem velle bona eccleſiaſtica ſibi vindicare? Sed alibi ſuper iſtis ita ſe declararunt, & tot tantiſque rationibus cauſam ſuam munierunt theologi, ut nullius facultatis theologicæ aut juridicæ, nullius ſynodi in toto orbe Chriſtiano judicium hic reformidarent. III. In caſu de ſtaurolatria, & reliquiis illis, veſtigiis ac monumentis ſuperſtitionis Papiſticæ. Quod cruces tanto odio proſequantur. Quod tandem crucis figura in feneſtris, aliiſque ad architecturam ſpectantibus toleranda non eſſet. Nec etiam in vexillis militaribus; atque adeo periculum ſeditionis inter milites concitandæ. De quibus conſequentiis egimus in *diſput. de Staurolatriâ.* A Synodis & Claſſibus toties decreta facta, toties petitiones inſtitutæ de crucibus removendis à vitris templorum, à ſepulcris: etiam nuperrimè à *ſy-*

nodo Noort-Hollandica habita Harlemi 1645. *artic.* 43. In Anglia quanta calamitas crucibus nuper evenerit, crucis zelotis ignotum esse non potest. IV. In casibus de Fraternitatibus olim in Papatu erectis. Quod nomina sanctorum, sub quorum patrocinio erectæ fraternitates, (e.g. Antonii, Sebastiani &c. Præcisistis adeo exosa sint, ut aliquando etiam procuranda rebaptizatio omnium eorum, qui istis nominibus appellantur. V. In casu de capillis. Quod Præcisistę velint detonderi usque ad cutem, immo abradi capillos? Quod *Pistotæ* sint omnes illi theologi (quasi in peculiares sectas ac factiones discederent) qui laxa, fluitante, & mundana casuistica sua pro volitantiũ & comtorum capillorum vanitate non pugnant. Quod illi quotidie detonent in prolixos capillos, & majorum peccatorum emendationem negligant. Quod tantas turbas dent propter capillos. Plures ejusmodi petulantes φλυαρίας & insulsas nænias require in *anonymi dialogo*, & uno atque altero futili libello Belgico. Paravit illis antidotum, & synodorum nostrarum sententiam ac zelum defendit Cl. & conjunctiss. collega noster *Carolus de Maets in disp. Textuali ad* 1 *Corinth.* 11. ubi ita φιλολογεῖ, ut una ostendat theologos non semper sapere ex solis lexicis; nec esse tam ineptos grammaticos, ac quidam velint. Ejus *disp. textualis apologiam* postea dedit idem autor longè eruditissimam: ubi data occasione multa disputantur, quæ ad generalia totius casuisticæ theologię fundamenta rectè jacienda, admodum utilia sunt.

3. Sequuntur nunc elenchi casuistici, qui referuntur ad loca inartificialia: inter quos usitatiores, qui nunc occurrunt sunt isti. 1. *Accidentis.* Qui duplex vel per accidens causæ, vel per accidens effectus. *Ille* est cum malum & bonum conjuncta sunt (sed per accidens), & unius causalitate atque actione probata, etiam alterius probari dicitur: e. gr. quando probantur leges Mosaicæ, & Magistratuum regimen, judicia, actiones secundum illas leges circa polygamiam, libellum repudii, stupra; inde quis inferret probatas & licitas fuisse actiones polygamorum. Quando ex antiquis permissionibus, indultis, concessionibus, limitationibus, moderationibus usuræ trapeziticæ, infertur eas à Magistratibus in Belgio tempore Papatus; imprimis post introductam reformationem & abrogata sanguinaria decreta Caroli V. & Philipp. II. fuisse institutas & judicatas (& quidem & in casu & foro conscientiæ) tanquam licitas jure divino, naturali, civili. Alia est causalitas legum, contractuum, moderationum, limitationum, permissionum mali illius, & judiciorum super illo malo, si controversia oriatur, à parte Magistratus; & alia causalitas ipsius actionis & negotiationis à parte trapezitæ. Sic fallacia accidentis esset, si Pontificii Trajecti ad Mosam bonitatem Missæ & totius choragii Papatus probarent,

Digitized by Google

rent, ex bonitate conventionis Illuſtr. ac præpot. DD. Ordinum, & legum, regiminis, limitationis, defenſionis, circa eandem miſſam, ejuſque permiſſionem. Sic lege juſta prohibet ac limitat Magiſtratus compotationes otioſorum & ebrioſorum hominum in cauponis, ne ſcil. protrahantur ultra nonam aut decimam veſpertinam. Non poſſunt tamen bibaculi ſuas compotationes per totum diem, inde in caſu conſcientiæ licitas facere. Tantum mali tollit Magiſtratus & bene; pro quo gratiæ ipſis aguntur ab omnibus piis: reliquum non tollit, ſed tolerat; relinquit illud, non aufert; non punit illud, tamen non probat; politicè non prohibet, tamen non mandat nec ſuadet; præſupponit illud, non introducit, non conſtituit, non inſtituit. Illud tamen reliquum nemini licet facere. Dari poteſt & aliud exemplum, Epiſcopus quis Papalis in Germania, aut Abbas (ex. gr. Fuldenſis) quà dominus politicus gubernat ſubditos, & poteſtatem ſuam exercet, eamque agnoſcunt & admittunt ſubditi reformati, & Deo pro illa, ſiquidem juſta ac pacifica ſit, gratias agunt, ac continuationem ejuſdem vovent: Si quis inde inferret, ergo pariter probandam eſſe originem ſeu requiſitum antecedens poteſtatis illius & regiminis politici per Monachatum, aut Papalem Epiſcopatum tanquam conditionem ſine quâ non, & antecedens neceſſarium applicationis & collationis illius poteſtatis politicæ: & conſequenter Monachatum Benedictinum in foro conſcientiæ eſſe licitum: quis non videt eum committere fallaciam accidentis. Facit hoc Monachus Benedictinus ſeu Abbas Fuldenſis, & quidem legitimè, probantibus etiam & gratias Deo atque ipſi agentibus reformatis (vel integra in ſynodo, ſi illic aliqua haberetur): ergo facit quà Monachus; ergo Monachatus à Reformatis & Monachus quà talis probatur, & ſalus ac perennitas ejus vovetur; ergo Monachatus quà talis talia ac tanta bonâ politica, immò & pacem religionis in Imperio, forte & alicubi aliquam permiſſionem religionis reformatæ in territoriis ſuis tuetur. Egregia ſophiſtica. Eâdem etiam luderet quis, ſi ex admiſſione & agnitione poteſtatis politicæ, quam habet Papa in patrimonio Petri, ſua Romania (etiam uſque ad jus Majeſtatis ſecundum JCC. Proteſtantes; tenet enim unum ex potentiſſimis principatibus Italię) concluderet, licitum eſſe in foro conſcientiæ, aut ſaltem à reformatis agnoſcendum & admittendum jus Monarchiæ Eccleſiaſticæ, h. e. Papæ Antichriſtianiſmum. Idem elenchus eſt, ſi quis ex Papæ, aut Epiſcopi, aut Abbatis Papalis, aut Cardinalis (e. gr. de Richelieu) politica permiſſione, & defenſione religionis reformatæ (quæ laudanda eſſet, & pro quâ Deo gratiæ agendæ); concluderet licitum & affectandum eſſe Papatum, aut Epiſcopatum, aut Cardinalatum Romanum. Quare? quia poteſtas eorum politica,

quà

nisi jam clamare cœperit. In choreis, balletris, larvis, lusibus aleæ & similibus exercitiis bonum naturale aut spirituale, aut utrumque plerumque prætendi solet: specialiter evitatio ebrietatis, calumniæ, contentionis, aliorumque peccatorum; ita ut putent pro pietate & prudentia hac gratiam sibi deberi. Rectè Daniel Dijk in practico & eruditiss. tract. supra laudato cap. 24. *Extremum effugium est*, inquit, *juvare rem distinctione aliquâ, & prætextu falsorum finium &c. Sic calumniator, prætexit se non facere, ut alicujus existimationem lædat, sed ex amore. Et qui prolixos capillos gestant, non facimus, inquiunt, ex superbiâ; sed ut deformitatem aurium tegamus, aut ut caput calidum conservemus. Similiter boni illi, quos vocant, socii, qui familiariter consortio malorum utuntur, facimus*, inquiunt, *tantum ad oblectationem, & ut eos ad comitatem & amicitiam invitemus, exemplo Christi, qui cum publicanis & peccatoribus conversatus est. Sic etiam Corinthii, qui præsentes erant in festis idolorum: non facimus in honorem idolorum, sed tantum ut placeamus cognatis & amicis nostris in re adiaphorâ, in comedendis scil cibis.* Et paulo post: *Bradfordus in epistolis suis meminit cujusdam, qui excusabat subscriptionem articulorum Papisticorum, quod illam limitationem addidisset, quousque vel quatenus non repugnant verbo Dei: cum de facto omnino repugnarent verbo Dei.*

111. *Elenchus à dicto seu facto secundum quid ad dictum simpliciter*: & vice versâ. 1. Modus est absolutus. Sic promiscuè omnem usuram licitam faciunt nonnulli (modo scil. leges humanæ non repugnent); quia aliquam cum distinctione licitam esse docent Doctores reformati. 2. Modus est comparativus. Cum melius quid dicitur comparatè ad aliud & quidem tolerativè tantum, hoc est, esse minus malum; & inde fallo colligitur esse absolutè & in se bonum, atque adeo probandum. Ad hunc elenchum refer, cum causam suam quis tuetur, qui malum non totum facit, sed ex parte; non directè sed indirectè; qui tantum in secundo aut in quarto gradu malus est, non in sexto aut octavo. Exempla quædam habet *Dan. Dijk cap. 16. §. 12.* 5.

1v. *Elenchus consequentis*: qui specialiter hic dominatur est inconsequentis analogię: quia ex analogia sæpe in casuisticis determinari solet ex. gr. Casuistæ Jesuitici citati in *Theologia Morali Jesuitarum*; & alii à Sorbonistis condemnati solemnibus judiciis & scriptis gallicè in 8. editis 1643. ad moderamen inculpatæ tutelæ referunt, si quis clam veneno tollat eum, qui honori suo detraxit: quia scil. aliquo in casu potest quis aggressorẽ pro defensione vitę suę gladio occidere. Atqui honor est potior vita, ergo. Hęc fallacissima illatio ex analogia. Multa enim dissimilia hic sunt. Similiter sophisticatur quis illatione analogica, pro verberibus e. g. puero aut mulierculę illatis quia scil. vi mi repellere liceat

per moderamen inculpatæ tutelæ. Sed audiamus, quis fuerit neceſſitatis caſus, quæ aggreſſio, quod præſentiſſimum vitę periculum? Imbellis puer ex. gr. dicatur verbis expoſtulaſſe, provocaſſe, feneſtram domus manu ſeu pugno pulſaſſe aut tundiſſe: quo claſſico Titius excitus è domo prorumpebat & præclaram illam fortemque cum puero pugnam occipiebat. Certè ſi hæc analogia concludit moderamen inculpatę tutelæ, quia ſcil. ſimilium ſimilis ratio fingitur: non video quomodo benignius agendum non ſit cum Jeſuitarum caſuiſtica de privata vindicta; & quomodo duellatores per eandem analogiam defenſivum ſuum punctum honoris in campo ſeu extra portas urbis executioni mandandum excuſare non poſſint. v. *Elenchi* duo generales ſunt, de pondere controverſiæ moralis ſeu caſuiſticæ: quod ſit ſcil. probabilis aut problematica, & quod ſcriptura eam non determinaverit. *Priorem* tanquam panaceam Jeſuitæ adhibere ſolent, ut conſcientias hominum ſopire aut ſecuras reddere, & adverſariorum ſuorum lumen præſtinguere poſſint. Hoc autem faciunt, quoties modo unum atque alterum inveniunt qui oppoſitum communis ſententiæ tenuerit. Vide paſſim *Valentiam*, *Leſſium*, *Sa*, *Zanchez*, *Bauny*, alioſque in theologia morali Jeſuitarum citatos. Vide an non ſimiliter probabilia & problematica facere ſtudeant novi Caſuiſtæ Anti-præciſiſtici, quotieſcumque judicio unius ſcriptoris (ſæpe malè expoſiti aut applicati,) aut unius atque alterius concionatoris juvari ſe putant. *Poſteriorem* quotidie à ſectatoribus mordentium uſurarum, chorearum, comœdiarum, genialium compotationum, vanitatum in veſtibus, capillis &c. audire cogimur. Vide idem obſervatum à *Daniele Dijk cap.* 16. §. 14. Putant autem manus ſuas non parum confirmari ab uſurpantibus Neo-Caſuiſtis, qui non verentur communes & eccleſiaſticas locorum ſcripturæ interpretationes aggredi & loco movere. Exemplum datum eſt in loco 1. *Cor.* 11. *v.* 13. 14. 15. per *anonymum Dialogiſtam*; & in locis *Exod.* 22. *Lev.* 25. aliiſq;, quæ univerſa antiquitas, & media ætas, & univerſus hodiernus Chriſtianiſmus uſuris oppoſuit. Sed quam levibus rationibus moti ſint, docuit Rev. coll. noſter *Car. de Maets in diatribe* ad 1 *Cor.* 11. & nos aliquando oſtendemus in locis, *Exod.* 22. *Lev.* 25. ubi *Theſes de Vſuris* recudendas dederimus. VI. *Elenchos* alios forte addere poſſem, aut jam allatos in plures rivos diducere, & per varios caſus circumducere: ſed aliæ occupationes monent hac vice hic ſiſtendum. Moneo autem ſtudioſos noſtros, ut interea legant in *libro Danielis Dijk cap.* 16. 17. 18. 21. 22. Unde elenchos amplificent, & ad ſcandaloſas Antipræciſiſticas novitates ac deſultorias periculoſaſque exceptiones applicent. Conferant etiam data occaſione noſtra, quæ tanquam præciſiſtica traducuntur, cum

Digitized by Google

cum utiliſſimo *tract. VVilhelmi Teellingii* piiſſimi & præſtantiſſimi theologi practici tit. *Neceſſariæ demonſtrationis*, quem Facultates Theologicæ Leidenſis & Franequerana ſolemni approbatione commendarunt; & judicent, an non melius cum illo libro, immo cum ipſa pietate conveniant, quam fumoſa & ventoſa anti-præciſiſtica.

DE PRÆCISITATE AD ILLUSTRATIONEM QUÆST. CATECHET. XCIV. CXIII. CXV.

Reſp. JOHANNE BEST Amſtelodam. *Ad diem* 13. *Iulii* 1643.

Inter generales affectiones bonorum operum numeranda eſt præciſitas; quam propterea in ordinario curſu locorum communium aliquoties ſtrictim explicuimus. Puto ergo non abs re me facturum, ſi hâc diatribe ſtudioſis noſtris eam. I. *Theticè delineem.* II. *Elenctice de ejus neceſſitate diſquiram.*

Præciſitatis vocabulum I. Philoſophis & ſcholaſticis uſurpatum notat *Primò* abſtractionem & ſeparationem mentalem rerum & conceptuum ab aliis. 2. *Hinc conſequenter*, terminum aut vocabulum aliquod dicunt accipi, *diſtinctè & propriè*, aut *ſtrictè*, *in rigore*, *abſolutè*, *ut ſic*; oppoſitè ad τὸ laxè, confuſè, impropriè &c. Sed hæ ſignificationes non ſunt hujus loci. Ut nec illa quæ de ἀκριβολογία, eique oppoſita ἀκυρολογία, κατάχρησις apud Logicos, Rhetoras, & Criticos occurrunt. II. *In moralibus & practicis notat* τὸ ἀκριβὲς, exactum, accuratum; ſive homini operanti, ſive conſcientiæ actionem ſuadenti, & ad eam obliganti, ſive ipſi actioni & operi hominis, ſive doctrinæ & legi actionem illam dirigenti & conſcientiis eam imponenti atque imperanti tribuatur. Occurrit τὸ ἀκριβῶς *Epheſ.* 5. *v.* 15. βλέπετε οὖν πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε. Ubi ſedes hujus materiæ conſtitui poteſt. Vulgata, vertit *cautè*, Eraſmus *circumſpectè*: quod utrumque probat *Beza*, quamvis ipſe verterit *ſolerter*. q. d. *penitiſſimâ adhibitâ conſideratione*. *Eraſmus in notis*, id eſt, *diligenter & accuratè* Syrus vertit ܒܬܪܨܝܘܬܐ *ſahajot*, id eſt, circũſpectè, cautè. Cum τῷ ἀκριβῶς convenit τὸ ἀπότομος *Tit.* 1. 13. 2 *Cor.* 13. *v.* 10. quod transfertur *præciſe*. Sic Beza *Tit.* 1. 13. & notat, *latinum illud græco reſpondere ex adverſo*. Addit, poſſe etiam *rigidè* transferri *tranſlatione à montibus præruptis ſumtâ, ubi nulla pateant ad effugiendum diverticula*. Concordantiæ græcæ N. T. itidem transferunt *ſeverè præciſè*. Et ſic gloſſarium

I.

ἀπότομον *rigidum*, ἀποτόμως *præciſe*. *Eraſmus in notis ad 2 Corinth.* 13. *v.* 10. ,,ἀποτόμως χρήσομαι, id eſt, *præciſe ſive exacte*. Synonyma ſunt *exactum* & *ſeverum*, quæ occurrunt in quæſtione *catecheſios Palatinæ qu.* 115. ubi Belgica tranſlatio utitur adverbio ſcherpelijck id eſt, præcisè. Adhæc *rigidum*, *rigor*, *rigide*, *in rigore*; quæ phraſis Scholaſticis in diſputationibus frequens. Præterea *Strictum* & *Exquiſitum*. Inter alia omnia notandum ſynonymum, *ſingularitas*; quæ vox quamvis non ita latina melioris doctrinæ cauſa à nobis hic aſſumta, apud Aſceticos Pontificios haut infrequenter occurrit; ſed ut plurimum in malam partem accepta, & in vulgari ac quotidiano uſu ſonans in malum, Differt autem à præciſitate in eo, quod præciſitas notet ac dicat ἀκρίβειαν boni operis, & operantis abſolutè & in ſe; ſingularitas autem ejuſdem exemtionem & eminentiam comparatè ad vulgaria dictorum Chriſtianorum bona opera, & reſpectu multorum, qui communiter aut ut plurimum hoc non ita agunt. Sunt & alii termini practici tum ſcripturarii tum Theologici, qui in planè eoſdem aut ſaltem fere eoſdem ſeu cognatos & analogicos conceptus, nos ducunt: quales ſunt, *perfectio Philipp.* 3. *v.* 15. & *Hebr.* 5. *v.* 14. מאד *meod* h. e. *valde vehementer*, *Vehementia Pſal.* 119. *v.* 4. coll. cum *Deuter.* 6. 5. *Fortitudo* 1 *Cor.* 15. 58. *abundantia*. *Ibid.* cum *Philipp.* 1. 9. *diligentia* & *ſedulitas Rom.* 12. 11. cum 2 *Corinth.* 5. 9. *Fervor & zelus*, *Rom.* 12. 11. *Apocal.* 3. 19. 20. *Puritas Matth.* 5. 8. cum *Pſal.* 24.; *Separatio* & *exemtio*, *Teneritudo conſcientia*, *cura & ſolicitudo*, *vigilia Chriſtiana*, *devotio*; de quibus peculiares conciones, aut libellos practicos exſtare videas, aut ſaltem in Theologia practica, & aſcetica peculiares titulos conſtitui. *De devotione* dedimus antehac *diſp.* Porro ne luſu ambigui fallamur, notandum tum in vulgari uſu, tum apud practicos vocem præciſitatis imprimis ſingularitatis, *aliquando* in malam partem accipi, & intelligi eam quæ aut ex particulari alicujus diſpoſitione, ἰδιοσυγκρασίᾳ, hoc eſt, naturali indole atque ingenio non ſanctificato fluit; aut ex conſuetudine adhæret; aut ex præſumptione, arrogantia, pervicacia & contendendi ſtudio ſuſcipitur: *Aliquando* in bonam partem, & intelligi talem, quæ ex propria vi & natura pietatis fluit, eamque inſeparabiliter afficere & comitari debet. De quâ poſteriori nobis hic agendum. Hæc diſtinctio & vocis acceptio diligenter notanda: ſunt enim mala *vicina bonis*, *errore ſub illo pro vitio virtus crimina* ſæpe tulit: & hinc imperita aut dolosa confuſio vocabulorum, & ſcientiam practicam & ipſam praxin non parum perturbat. Jam pridem (ſunt verba Catonis apud *Saluſtium in Catilinariâ*) vera rerum vocabula amiſimus. Quando vulgò vitium in exceſſu notatur, adjicitur voci virtutem ſignificanti adverbium *nimis*, e. gr. nimis liberalis, nimis religioſus,

Digitized by Google

osus, nimis justus &c. Et hic plerumq; recurritur ad illud Salom. Eccles. 7. *Ne sis nimis justus* &c. Quod quomodo accipiendum, infra explicabimus.

Præcisitatem πυχνῶς describimus, quod sit *exacta seu perfecta actionum humanarum cum lege Dei convenientia à Deo præscripta, & à vere fidelibus acceptata, intenta, affectata.* Ad explicationem hujus descriptionis, nota, I. ad τὸ *exactum* seu *perfectum*, esse requisitam observantiæ nostræ perfectionem triplicem: extensivam scil. & intensivam; seu partium, durationis, graduum. II. Ad τὸ *convenientia cum lege*, & τὸ *à Deo præscripta.* Ita distinguitur ab omni ἰθελοθρησκείᾳ, superstitione, hypocrisi, sive Pharisaica, sive Papistica, sive monachali, sive Donatistica, sive Anabaptistica. III. Ad τὸ *à fidelibus.* Ut distinguatur ab omni sedulitate, zelo, & superficiaria, otiosa, perversa contentione Gentilium, Judæorum, Muhammedistarum, in & pro pseudo-observantia sua. IV. Ad τὸ *à fidelibus acceptata, intenta, affectatam.* Ut distinguatur præcisitas formaliter seu subjectivè spectata, ab ea, quæ objective sic dicitur. Haut aliter, ac Metaphysici distinguunt conceptum in objectivũ & formalem. Et theologi certitudinem fidei in objectivam & subjectivam; Iidem moralem actionis humanæ bonitatem in objectivam & formalem; ut & summum bonum seu beatitudinem in objectivam & formalem. *Priori* respectu est consummata & perfecta, sicuti ipsa lex Dei, juxta *Psal.* 19. v. 8. coll. cum *Psal.* 119. & *Rom.* 7. v. 12. *Posterior* non est, nisi inchoatè: quatenus verè fideles eam acceptant, & agnoscunt se ad eam obligatos ex vi præcepti divini; atque adeo eam desiderant, intendunt, proponunt, affectant, & ad eam *seriò ac non simulato studio* (uti catechesis loquitur qu. 114.) contendunt: sic ut hæc acceptatio, hæc agnitio, hoc desiderium, hoc propositum, hæc intentio, hæc affectatio, hic conatus non sit omni modo aut absolutè perfectus. 1 *Cor.* 13. *v.* 9. 10. *Philipp.* 3. *v.* 12. quamvis aliquo modo & comparatè perfectio ei tribuatur *Philipp.* 3. *v.* 15. cum *Hebr.* 5. 14. Nos vocem præcisitatis subinde in priori, subinde in posteriori, subinde in utrâque significatione accipiemus. V. Ad uberiorem descriptionis intelligentiam, subjectum & objectum præcisitatis consideranda. I. *Subjectum* ejus *quod*, est quisque verè fidelis, & conversus: qui etiam solus subjectum est observantiæ, pietatis, & boni cujusque operis salutaris, seu quod Deo placeat & ab illo acceptetur ad salutem: juxta Hebr. 11. *v.* 6. *sine fide impossibile est*, &c. Adde *Roman.* 14. 23. *Actor.* 15. *v.* 9. Quid judicandum sit de operibus infidelium (fidem generalem hic intelligo) accuratè docuit ex antiquis *Augustinus*, & ex recentioribus nostris *Ger. Ioh. Vossius in histor. Pelagianâ lib.* 3. *part.* 3. Ex Pontificiis *Corn. Iansenius in Augustino tom.* 2. *l.* 4. Nos præter fidem generalem, requirimus etiam specialem & applicantem, sine quâ quis mortuus est & in

in ſtatu peccati: pro cujus fidei neceſſitate noſtri contra Pontificios diſputant, & paſſim *locorum communium ſcriptores in locis de Fide & juſtificatione.* Subjectum *ordine primum* tanquam, *exemplar* reliquorum, eſt miniſter verbi & quivis ἀγαθὸς τῆς οἰκίας in domo Dei immo & omnis filius prophetarum, ac ſacroſancti ſtudii & miniſterii conſecraneus. Illi enim ſunt lux mundi, ſal terræ; quibus convenit ſpiritualem illam δύναμιν in ſe ipſis oſtendere, quam aliis inculcant & perſuadent. De quo alibi ex profeſſo agendum, *in politiâ* ſcil. *eccleſiaſticâ*; ubi *de officio Miniſtrorum, & candidatorum Theologiæ.* Interim indico ſtudioſis noſtris tract. eximii inter Belgas Theologi practici *D. Godefr. Vdemans in Matth.* 11. *v.* 12., quem vernaculo ſermone conſcripſit. *Subjectum quo*, eſt mens, voluntas, & conſcientia regenita. *Matth.* 5. *v.* 8. Beati ſunt mundi corde. Coll. cum *Tit.* 1. 15. Confer hic titulum theologiæ practicæ, de Praxi conſcientiæ. 11. *Objectum*, eſt praxis pietatis ſeu obſervantiæ: Et quidem ſecundum omnes partes, actus, gradus, circumſtantias, ut verbo Dei præſcribuntur. Hic ergo præciſitate informanda ſunt 1. noſtra *cognitio* & fides rerum divinarum. *Luc.* 8. 18. *Philipp.* 1. 9. 10. 2. *Obſervatio* omnium eorum quæ ad cultum Dei tum naturalem tum inſtitutum pertinent, nihil addendo nihil detrahendo aut omittendo: 3. *Obſervatio* omnium eorum, quæ ad caritatem & juſtitiam erga proximum, & nos ipſos exercendum requiruntur. 4. *Obſervatio* etiam omnium eorum, quæ ad ſpecialem noſtram vocationem pertinent. 5. Et conſequenter Regimen cogitationum, ſermonis, actionum externarum & converſationis in hoc mundo cum iis qui extra & cum iis qui intra ſunt 1 *Corinth.* 10. *v.* 31. 32. 33. Exſtant de ſingulis illis peculiares tractatus practici, quos alibi ſuis quoſque locis indicamus.

3. Fundamentum & cauſa efficiens *prima* eſt Deus, qui cum ſit ipſa puritas, ſanctitas, & perfectio, amat ἀκρίβειαν, puritatem, & vult etiam tales eſſe filios ſuos, 1 *Joh.* 3. 33. 1 *Petr.* 1. 15. 16. *Matth.* 5. 48. *Secunda*, eſt verbum Dei, quod unica & ſola norma præciſitatis. Unde formale ſeu forma ejus conſiſtit in συμφωνίᾳ & convenientia cum lege: illas lineas ſi tranſiliat, jam non magis probanda eſt quam ſuperſtitio, quæ religioni ſubſtituitur. Vide *Pſalm.* 119. 1. 2. 6. & per totum, coll. cum *Pſal.* 19. *v.* 8. 9. Sicut enim operis architectonici convenientia cum ſuo exemplari & τύπῳ, & conſequenter cum regulis artis, cumque libella, amuſſi &c. conſtituit perfectionem & ἀκρίβειαν ejus, ſic &c. Ut autem inferiores cauſas particulariter melioris doctrinæ causa indicem, diſpeſcam eas in impulſivas, & in directivas. *Illæ* ſunt 1. *Amor*, timor, & honor Dei: quæ ex ſingulis iſtis titulis explicari & amplificari poſſunt. 2. *Spes* & deſiderium ſalutis æternæ:

Digitized by Google

næ : quæ non niſi per anguſtam viam & portam (*Matth.* 7. 13. coll. cum *Matth.* 11.12.) ad metam contendunt, 1 *Ioh.* 3.3. 1 *Petr.* 1. *v.* 3. coll. cum *v.* 13.14.15. 3. *Conſcientia* tranquillitas, παῤῥησία, & beatitudo, ac gloria fidelium inchoata in mediis hujus ærumnoſæ vitæ laboribus & moleſtiis *Actor.* 24.15.16. & 2 *Corinth.* 11.27.28.29. coll. cum 2 *Corinth.* 6. *v.* 4.11. Plures motivas ſeu cauſas impellentes collige ex rationibus infra pro præciſitate adducendis. Iſtæ ſunt 1. *Conſideratio ſpiritualis, Pſal.* 119. *v.* 59. *Epheſ.* 5. 15. de quâ egregiè *Preſtonus in concione ad loc. cit.* 2. *Examen* conſcientiæ exactum & frequens: de quo *in tit. de praxi reſipiſcentiæ.* 3. *Recordatio. Apocal.* 2. 5. *Hebr.* 12. 5. *Pſal.* 119.61.: de quâ ex profeſſo *Nathanael Coole, in tract.* anglico cui tit. *Præſervativa peccati.* 4. *Meditatio* aſſidua verbi divini, & applicatio ejus ad praxin noſtram, ut videamus an conveniat nec ne. *Pſalm.* 119. *v.* 6. 31. Confer de mediis ſeu cauſis dirigentibus ſeu adjuvantibus, & procreantibus *Ameſium lib.* 2. *medullæ cap.* 14. 20. *theſi*, 1-20. ubi de modo cultus. Ad media promoventia præciſitatem, refer impedimentorum remotionem & evitationem: ſunt autem impedimenta. 1. *Præjudicia* nonnulla, qualia ſunt: Eſſe ἀκριβειαν hanc ſuperſtitioſam, ſaltem inutilem aut non neceſſariam: Eam eſſe nimis moleſtam vexationem ſpiritus: Eſſe quid adiaphorum, ad quod contendere poſſit is, cui commodum eſt, cui vacat; cujuſque rationes particulares & vitæ genus hoc ferant aut permittant. 2. *Exempla* mala; conſuetudo hodierna vulgarium Chriſtianorum; conſuetudo antiqua & παροιμιώδης 3. *imitatio* multitudinis, & conſuetudinis nimis facilis, & ſervilis: 4. *Mollities* nimia, quia timentur opprobria, & irriſiones hominum: Nimia ἀνθρωπαρέσκεια. Hæc, & ſi quæ ſunt alia impedimenta, infra §. 9. in *parte elenctica* iterum attingemus.

Adjuncta ἀκριβείας & præciſitatis ſunt tum requiſita, ſeu conditiones, tum concomitantia & conſequentia, tum ſigna. *Requiſita ſunt* 1. ut reſpiciat quis ad totam legem ejuſque ſingulas partes, particulas, minutias (ſiquidem ita loqui liceat) uſque ad motus primò primos, minimas cogitationes, verba, geſtus, & uſque ad minimos atque ultimos conſcientiæ caſus, & factorum conſequentias ac circumſtantias; & ſic in omnibus ſe quam exactiſſimè conformet perfectiſſimæ illi normæ: ne jota quidem boni omittendo, & ne ſpeciem quidem mali admittendo aut committendo. *Pſalm.* 119.104. coll. cum *Matthæi* 5. *v.* 19.20. & deinceps per totum caput uſque *v.* 48. *Eſtote igitur perfecti, ut pater veſter ille, qui eſt in cœlis, perfectus eſt.* 11. Ut quis ſingula mala omittendo, & bona faciendo, faciat in gradu intenſiſſimo; ex & cum intentione proxima obediendi Deo, & remotâ glorificandi Deum; ex toto corde, & ex omnibus viribus, ſummâ 4.

cum

cum alacritate & voluptate, cum timore & tremore, ſummo cum fervore *Pſ.*71.*v.*8.& 34.2. & 119.14. *Phil.*2.12. *Rom.*12.11. *Mat.*5.16.coll.cum *Mat.*22.37. *Pſ.*119.10. 111. Ut ſemper & continuò hoc agat, *Pſ.*119.12. 44. & 2 *Cor.*5.9. Coll.cum *Pſalm.*71.8. Quod amplificandum per omnes temporum, & occaſionum differentias; tempora ſcil. adverſa, proſpera; difficilia, facilia; corrupta, minus corrupta; ſignata pravâ aliquâ conſuetudine, ac peculiari obſervatione, & non ſignata; denique ſolitudinem, frequentiam; juventutem, ſenectutem &c. Vide *conciones & explic. Epheſ.*5.15. τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. 1v. Ut maturè hoc agat, abſque dilatione, morâ, exceptione. *Pſalm.*119.60. *Hebr.*3.7.13. 1 *Corinth.*7.29. Atque hæc quidem requiſita abſolutè conſiderata: relatè ſeu cum certo reſpectu conſiderata ſunt 1. ad perſonam fidelium ſeu piorum, ut ornati & cumulati ſint omnibus donis, bonis & gratiis ſpiritualibus, adeoque πληρωμα induerint totius imaginis divinæ, omniumque ac ſingularum partium ejus; ut nulla deſit. Ut enim lex eſt una copulativa (juxta commune effatum ſcholarum,) ſic & imago Dei. Si enim deſit fides apprehendens ac certo perſuadens, aut animoſitas ſeu fortitudo ad facienda impellens, aut prudentia dirigens, aut cognitio prælucens, ſeu oculus ſpiritualis in tenebris viam monſtrans; utique non poteſt eſſe ἀκρίβεια. Vide *commentatores ad Iacob.*2.10. & 2 *Petr.*1.*v.*5.6.7.8.9. 11. Relatè, ſeu cum reſpectu ad actionem: ut omnia, quæ ad illa concurrunt, aut illam ingrediuntur, aut circumſtant, ſint exacta. Principia ſcil. tum interna tum externa, ad hæc finis, objectum, circumſtantiæ loci, temporis, & ſi quæ ſint aliæ. 111. Relatè ſeu in reſpectu ad proximum. 1 *Petr.*2.11. 1 *Corinth.*10. *Philipp.* 4.8. *Coloſſ.*4.5.6.

5. *Adjuncta concomitantia, & conſequentia ſunt.* 1. Facilitas ſpiritualis in opere domini. Hinc dicuntur currere viam mandatorum Dei. Quo enim ſtrictius & accuratius opera ſua componunt & conformant ad normam legis divinæ, eo facilius operantur, & minori cum reſiſtentiâ ac faſtidio. Vide *Matth.* 11.29.30. *Ieſa.*40.31. 11. Abundantia boni operis: nam præciſitas facit fideles ἀδιαφόρους. Vide de ἀδιαφορίᾳ, & exſuperantiâ hâc *Philipp.*1.9. 1 *Corinth.*15.58. 2 *Petr.*1.*v.*8. 111. Libertas ſpiritualis, quæ conſtrictione & συνοχῇ amoris Chriſti, & verbi atque operis domini ſeu jugi Chriſti (2 *Corinth.*5.14.) magis ac magis creſcit. Hinc etiam lex dicitur, lex libertatis & lex regia *Iacob.*2.8.12. Contra ubi vincula amoris & jugi Chriſti laxantur, ibi falſa & carnalis libertas ſubrepit ac creſcit, hoc eſt, homo ſervitutis jugo aſtringitur. 1v. Pax ſpiritualis. Eſt enim pax tranquillitas ordinis. Ergo εὐταξία & εὐρυθμία operum noſtrorum ſecundum normam & modulum legis divinę bene ſervata, non poteſt non

pax

Digitized by Google

pax *præsidio custodire* corda nostra & mentes nostras in Christo *Philipp.* 4. 7. Uti contra omnis perturbatio & inquietatio interna oritur ex remissione & defectu ἀκριβείας. v. Externa condemnatio, irrisio, insectatio, & abalienatio mundi & falsorum fratrum; immo & nonnunquam tepidiorum fratrum, & vulgarium Christianorum. Sic olim in Papatu à carnalibus clericis non tantum non quæsitas & gustatas fuisse res spirituales, sed etiam eos persecutos fuisse omnes ambulantes secundum spiritum, conqueritur *Nic. Clemangis* super materiâ concilii generalis *ad scholast. Parij.* Verba ejus hic exhibeo p. 69. edit. in 4. *Hi autem carnales filii Ecclesiæ, non solum spiritualia, nec curant, nec sentiunt, sed etiam persequuntur eos, qui sunt secundùm Spiritum, sicut à tempore Abel justi, quem Cain carnalis occidit, semper factum est.* Et paulo post: *qui volentes sanctè, justè, castè, innocenter, spiritualiter vivere, cum cachinnis irrident, hypocritas appellant, crucifixosque comessores.* & p. 71. *Qui nihil de spiritualibus donis gustantes, si quis aliquid de spiritu dixerit, velut insulsum atque insipidum cum risu & subtannatione excipiunt, cum sibilis exufflant, cum clamore & contentione rejiciunt.* Quomodo inter Gentiles exolam fuisse exuperantiam virtutis probat *Cicero* (*Tuscul.* qui „*l.* 5. *circa finem*) exemplo Aristidis, & Hermodori. Est apud Heraclitum „physicum de principe Ephesiorum Hermodoro, universos ait Ephesios „esse morte mulctandos, quod cum civitate expellerent Hermodorum, „ita locuti sint. Nemo de nobis unus excellat: sed si quis exstiterit, alio in „loco, & apud alios sit. An hoc non ita fit omni in populo? Nonne omnem „exuperantiam virtutis odere? Quid Aristides (malo enim Græcorum „quam nostra proferre) nonne ob eam causam expulsus est patriâ, quod „præter modum justus esset. De Hermodoro sic *Strab: lib.* 14. *Geogr. p.* 441. „*edit. gr. lat. Casauboni:* Et Hermodorus, de quo idem (scil. Heraclitus Phy„sicus) sic loquitur: Ἄξιοι Ἐφεσίοις ἥβηδὸν ἀπαγχεσθαι, id est, *digni Ephesii, qui ad „puerum omnes strangulentur*; qui Hermodorum virum inter ipsos frugi e„jecerunt, addito, *nemo nostrum frugi* (ἀνήτους) *esto, aut alibi id esto, & inter alios.*

Adjuncta quæ eadem *signa*, diagnostica seu diacritica, quibus veram 6.
ac genuinam ἀκριβειαν à fictâ aut Pharisaicâ distinguamus sint nobis ista. 1. Quod fidelis prius & maximè eam quærat ac sectetur in operibus suis; deinde in operibus aliorum tum privatim ac seorsim, tum in communione ecclesiastica consideratorum. Hic enim obtinet illud vulgatum: Reformatio incipit à seipso. 11. Quod facile condonet, & indulgens ac benignus sit erga alios, si alicubi ab ἀκριβείας indivisibili puncto videantur recedere *Galat.* 6. *v.* 1. Et quod possit ac velit μετριοπαθεῖν si qui in cognitione fide„ observantia tam firmi tam exacti non sint, *Hebr.* 5. *v.* 2. 111. Quod minus attendat ad externas actionum quarundum formalitates

litates & ritus communes in ſacris; magis ad cor ſuum & internas ejus motiones, & ſinceras intentiones *Matth.* 23.25. 26. IV. Quod tantò humilior fiat, quantò magis in ἀκεραιότητα proficit: tantòque magis à Dei gratiâ dependeat, atque eam reſpiciat, *Pſalm.* 119. *v.* 116. 117. 123. tantò minus apud alios oſtentet, ubi gloria nominis divini id neceſſariò non requirit. cum *Matth.* 23. 5. 28. Hinc etiam dici poſſent ſe abſcondere, & abſconditi eſſe: quo magis enim noti ſunt domino, eo magis ſtudent ignoti eſſe mundo. Ut enim pretioſiſſimi theſauri, & rariſſima cimelia, abſcondi ſolent, non oſtentari aut omnium oculis exponi, ſic exſuperantia virtutis & ἀκρίβεια pietatis. Confer comment. ad *Pſalm.* 83. 4. V. Quod religioſſimè ab externis mediis verbi in omnibus negotiis, religioſis, ſæcularibus, publicis, privatis dependeat; & humiliter os domini conſulat, & reſponſis ejus ſe ſubjiciat. *Pſal.* 119. 5. 6. 11. 31. VI. Quod ſit univerſalis, & cum Deo univerſaliter affectetur, in omnibus legibus Dei, in omnibus cauſis & negotiis, ſive publicis ſive privatis, in omnibus actionibus ſive apertis ſive clandeſtinis, coram Deo & hominibus Actor. 24. v. 16. *In hoc exerceo ut in offenſam conſcientiam habeam* &c. Subjiciamus nunc *Effecta* quædam particularia in quibus ſe exſerit ἀκρίβεια ſpiritualis. I. Non recipit promiſcuè quamvis doctrinam, ſive novitatis, ſive eloquentiæ, ſive ſubtilitatis, ſive extraordinariæ revelationis, ſive antiquitatis, ſive communis conſenſus, ſive exempli majorum ſpeciosè ſe commendet; ſed omnia probat 1 *Theſſ.* 5. *v.* 21. explorat ſpiritus an ex Deo ſint 1 *Joh.* 4. *v.* 1. 2. omnia rigidè expendit & cum verbo Dei comparat exemplo Beroënſium *Actor.* 17. Hinc eſt quod quovis doctrinæ vento non circumferatur *Epheſ.* 4. nec κυβείας, id eſt, adulterationes doctrinæ, mixturas & ſyncretiſmos humanæ ſapientiæ admittat. II. In cultu divino reformat & expurgat omnia, etiam uſque ad ceremonias, agenda eccleſiaſtica, regimen & politiam; etiam uſque ad minimam ſpeciem & occaſionem mali: exempl. Hiskiæ 2 *Reg.* 18. 3. 4. 5. 6. & Joſiæ 2 *Reg.* 22. 3. cum *cap.* 23. 13. qui etiam excelſa auferebant. Vide & confer. *diſp. de Idololatriâ Indirectâ, de Staurolatriâ part.* 3. *de liturgiis, de ceremoniis &c.* III. Reformatio vitæ & morum tum privata tum publica, uſque ad minimas carnis infectiones, corruptæ conſuetudinis afflatus, mundi excelſa; etiam ſcandala & ſpecies mali in uſu adiaphororum, præſertim eorum quæ videntur ſonare in malum. *Judæ v.* 23. coll. cum 1 *Theſſal.* 5. 22. 23. 1 *Corinth.* 9. 15. 19. 27. & 10. 29. 32. 33. Imprimis hoc agit ut ea ſpiritualiter dijudicet, & ab iis abſtineat, ad quæ vulgares aut molliores Chriſtiani non ita attendunt; aut ſi attendant, vix tamen abſtinere audent propter conſuetudinem, & ἀνθρωπαρέσκειαν. Sunt autem illa, ſortes ludicræ, certamina de eventibus futuris

(de

Digitized by Google

(de quibus antehac ex professo egimus;)&ad septimum præceptum,comedię,choreę,vanus capillorũ ornatus,luxus in vestibus &c.de quibus sub tit. *Excelsorum mundi,disp.*aliquot adornavimus.IV.Instauratio,observatio & sincerum exercitium tum privatæ correptionis & admonitionis fraternæ, tum censuræ & disciplinæ ecclesiasticæ.Ut enim in præscriptione,præparatione & applicatione medicamentorum, Medici ἀκρίβεια requiritur, sic etiam in usu disciplinę.De cujus rigore,aut relaxatione, aut temperamento, aut dilatione, per spiritualem prudentiam pro statu rerum & circumstantiarum,agendum in *Pol.eccleſiaſt.* v.Institutio,instauratio,& propagatio omnium exercitiorũ pietatis,in ecclesia,in familia,in collegiis quibusq;, in solitudine sua: quorum composita ratio & ordo petendus ex Alcetica.

Præcisitas distribui potest 1. ratione partium pietatis, in eam quæ est 7.
cognitionis seu fidei, & in eam, quæ est observationis: De illa agitur in controversiis & consultationibus, de libertate prophetandi, de moderatione, deque Syncretismo & unione dissidentium: de quibus delineatione conceptuum nostrorum præivimus studiosis ad consilia & scripta istius generis expeditius & tutius dijudicanda. Fundamentum aliquod jam præstructum erat *in disp. de Articulis & erroribus Fundamentalibus*; cui reliqua superstructa sunt. II. Ratione objecti in eam, quam adhibemus circa nos, nostralque actiones proprias; & in eam, quam circa vitam & actiones aliorum, præsertim qui curę nostrę commissi sunt. III. Ratione subjecti, seu principii, in communem quorumcunque Christianorum; & in specialem, exemplarem, & ἡγεμονικὸν, id est, *anteceßoriam* (ita loquar), Verbi ministrorum, & seniorum: qui ideo peculiari ratione dicuntur sal & lux mundi *Math.*5.13. Est autem ministrorum præcisitas *primò*, circa seipsos & domesticos suos; *Deinde* circa membra ecclesię suæ & auditores suos; *tum* circa vicinas ecclesias cum quibus intercedit illis unio & correspondentia Synodica aut Classica; *postremò* circa exteras qualque ecclesias, si quo consilio aut auxilio suo illis prodesse possint, exemplo *Lutheri*, *Bucери*, *Melanthonis*, *Calvini*, *Bezæ*, *Martyris* &c. quorum *epistolæ* & *consilia* videnda. Hunc ordinem qui invertunt, aut qui classicè & synodicè in aliis ecclesiis earumque specialibus quibusque minutiis & formalitatibus humanis magno, sæpe importuno, zelo ἀκρίβειαν & præcisitatem urgent ac requirunt, dum vita ipsorum, aut familia, aut ecclesia propria est tanquam ager ignavi; non tam zelotæ aut ἀκριβεῖς dicendi sunt, quam curiosi, πολυπράγμονες, Pharisęi, Diotrephes, περίεργοι, ubique habitantes & satagentes, præterquam domi.

Repugnant præcisitati. 1. In *excessu*, superstitio & ἰθελοθρησκεία; qua- 8.
lis Ethnica, Judaica, Muhammedica, Papistica,&c. De quâ *commentato-*

Digitized by Google

res ad Matth. 15. & 23. *Coloss.* 2. & nos in *disp. de Superstitione, de Benedictionibus, de Festis, de Templis* &c. 11. Repugnat etiam in excessu *spiritus scrupulositatis & melancolici delirii.* Quid autem sint scrupuli non-necessarii pietatis praxin & ἀκριβειαν impedientes, & consequenter toto cœlo ab ἀκριβεια & præcisitate, quam lex Dei requirit, distantes, videri potest apud *Amesium lib.* 1. *de conscientiâ c.* 5. & Jesuitam *Bresserum lib.* 6. *c.* 11. & 12. 111. *In defectu* repugnant tepor, remissio, moderatio, neutralitas, laxitas, ita loqui liceat. Quæ est vel opposita intentioni, vel opposita extensioni. De *illâ* agunt *scriptores concionum ad Apoc.* 3. *v.* 15. 16. quales *Perkinsus, P. Bainesius, VVilh. Teellingius*; & nos *meditatione practica ad Iacob.* 2. 12. belgicè olim editâ; *aliique scriptores practici in tract. de zelo, de securitate, de vigiliâ Christianâ. Hæc* est cum theoreticè, vel practicè magna peccata habentur parva, & parva habentur nulla. Theoreticam laxitatem promovent laxi Casuistæ; quales in non paucis sunt Pontificii, ut alios nunc prætream. Indicium istius fecit *Molinæus in indice traditionum ecclesiæ Romanæ* secundum ordinem decalogi gallicè. Cum quo conferendi sunt nostri *Casuistæ*, seu *Moralistæ, Perkinsus, Amesius, Rivetus, Danæus, Vdemans:* qui postremus vernaculè scripsit. De aliis nonnullis, qui disputant pro admittendis choreis, comœdiis, sortibus ludicris &c. ut & de Pontificiis, monemus, cum ex professo agimus de istis excelsis mundi. Practicam laxitatem deprehendas in ore & operibus quorundam, qui inter reformatos numerari volunt. Quorum teporem & defectus in vitâ & moribus exactè notavit ac reformandos docuit, insignis Theologus practicus *VVilh. Teellingius in Necessariâ Demonstratione*, ubi etiam catalogum exhibet eorum, in quibus sibi indulgere solent laxè reformati; idque secundum ordinem decalogi. Est & alter *catalogus* vernaculo nostro sermone conscriptus à *Iosiâ van Houte*, ministro, cum viveret, Zirizæano, quem nos cum auctario aliquo hic recudendum curavimus. Cum quibus conferenda particularia, quæ enumeramus in *disp. de Idololatria Indirectâ, de Superstitione, de Excelsis mundi* &c. Et *Lincolnienſium Ministrorum scriptum*, cum *Puritanismo Anglicano anonymi*, & *Didoclavii altari Damasceno, aliisque scriptis de controversis Anglicis.* IV. Maximè autem repugnant τῇ ἀκριβείᾳ, satyricæ insultationes, calumniæ atroces, hostiles insectationes & molitiones contra eos, qui eam doctrinâ aut praxi sua pro viribus commendant ac promovent. Huc refer quæ jam multis annis, præsertim ab initio Archiepiscopatus *Gulielmi Laud jactata, scripta, acta in Angliâ & Scotiâ* contra pios & genuinæ ac plenè reformationis seu puritatis amantes viros, nec non pietatis studiosissimos, quibus mundus non erat dignus. Quo *elogio* non complector illos, qui postea suos libertinismos aut hæreses,

aut

Digitized by Google

aut ſciſmata aut merè carnales ac mundanos reſpectus à reformatâ veritate ac pietate abhorrentes prodidere. Conqueſtus erat antehac de illo odio & perſecutione præciſitatis, eruditiſſ. & ſolidiſſ. Theologus Practicus, *Rob. Boltonus, in tract.* cui tit. *Noachi ambulatio cum Deo*; qui nuper belgicè editus. Sed halcyonia tunc erant, præ iis difficilibus temporibus, quæ poſtea ſecuta ſunt. Atque hanc comœdiam, ſeu potius tragœdiam ita agebat diabolus ſub odioſo illo titulo *Catharorum* ſeu *Puritanorum* per ſatellites ſuos Pontificios & Epicureos, carnaleſque Libertinos excogitato & invecto, ut tota doctrinæ reformatio, omniſque ſincera ac ſpiritualis pietatis praxis in ſummum diſcrimen adducta jam eſſet, tantum non planè abſorpta. Ipſe Epiſcopus Bangorienſis *Ludovicus Bayly in libro* ſuo tot linguis vulgaribus nunc notiſſimo, cui tit. *praxis pietatis*, diſſimulare non potuit, quin inter alia conquereretur, Pietatem ibi vulgo traduci nomine Puritaniſmi. Nec defuiſſe affines calumniandi artes in Belgio noſtro, quod ad eccleſiæ doctrinam & diſciplinam, tempore contentionum Remonſtranticarum, ſub nomine *Præciſianorum*, & *purorum fratrum*, & *perpurgatorum*, *Puritanorum*, (Vide inter alia *præf. N. Grevinckh. ad librum contra Ameſium*, *Apologiam Remonſtrantium*, *Grotii Pietatem*, *Epiſcopium in defenſione catecheſios Remonſtrantica contra Heidanum paſſim*, & *ad qu.* 121. *Confeſ. Remonſtr. in præfat. cum cenſurâ profeſſorum Leidenſium*, *Comediam veterem* &c. Idem accidit circa exactam morum emendationem & ſedulam pietatis praxin, ſub eodem nomine *Præciſianorum*, aut *Sabbatiſtarum*, aut *Zelotarum*, μαρσιφων, aut *hypocritarum*, aut *naſutorum*, aut *Phantaſtarum*, & μελαγχολικων, aut *duorum ſeu rigidorum reformatorum*, aut *ſanctorum eccleſiaſticorum*, aut μισοπρώτων &c. ut indicavi olim in *Meditatione ad Iac.* 2. 12. Confer *infra* §. 10. v. Omnis vitioſa & verbo Dei repugnans ſingularitas ſeu præciſitas: quæ vel magis publica ſeu ſocialis, vel magis privata ſeu ſolitaria. Utraque rurſum vel magis ſpeculativa, vel magis practica. *Publica* eſt quæ ſectam ac profeſſionem quandam facit, ut Phariſaiſmus, Donatiſmus, Catharîſmus ſeu Novatianiſmus, Monachatus, Anabaptiſmus, Brovvniſmus; aliique, qui ſectas aut ſciſmata docent & moliuntur prætextu puritatis ac præciſitatis. *Privata* eſt 1. cum quis rigidè & præciſè inhæret propriis ſuis & præconceptis opinionibus, & obſervationibus in negotio pietatis aut quarundam formalitatum pietatis, extra & præter verbum Dei: & quidem tantâ cum contentione, ut alios omnes pro profanis habeat, atque à ſe removeat, aut ab iis ſe ſeparet. Quales deſcribuntur *Ieſa.* 65. *v.* 5. & *Iudæ v.* 19. 11. Cum quis ſpirituali ſuperbiâ turgens, affectat eminere & ſingularis eſſe, inter & ſupra omnes alios, carnali & inani ſtudio rerum, aut inutilium aut impoſſibilium. Et hæc propriè dici

poteſt curioſitas: de quâ Gerſon part. 4. tract. 12. Curioſitas *eſt vitium: quo dimiſſis utilioribus homo convertit ſtudium ad minus utilia, vel inattingibilia ſibi vel noxia.* Singularitas *eſt vitium, quo dimiſſis utilioribus, homo convertit ſtudium ad doctrinas peregrinas & inſolitas &c. Neutrum ſit abſque excellentiæ propriæ deſiderio. Curioſitas, ut ſciat alia, quam oportet: ſingularitas, ut cæteris emineat.* VI. Cum quis vehementer, fervidè & rigidè inſiſtit rebus inutilibus, aut ſaltem parvi momenti; quæ tangunt formalitates, apices, & puncta vanitatum hujus mundi, carnalis gloriæ, propriæ exiſtimationis aut utilitatis; ut hic ferveat, tepidus autem ſit, ſi non algeat, in negotiis Dei. VII. Cum quis tam præcisè attendit aliis, & tam rigidè examinat ac judicat dicta & facta proximi, præſertim pietate excellentis (interim in ſe & ſua ſatis benignus) atque in hoc ſingularem quandam perfectionem ac puritatem conſtituit. Auguſtin. Epiſtol. 137. *Cum de aliquibus, qui ſanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falſitatis ſonuerit, vel veri patuerit, inſtant, ſatagunt, ambiunt ut de omnibus hoc credatur.* Ita omnes aut pleroſque pios, quin & ipſam pietatem ſtudent ſuſpectam reddere: Sed talem præciſitatem eſſe vitioſam conſtat ex *Galat.* 6.1.2.3.4.5. *Epheſ.* 4.22. *Coloſſ.* 3.12.13.14. 1 *Petr.* 4.8. Cum quis propriæ methodo, modo, conſuetudini, externæ formæ, & compoſitæ rationi, ſuæ cognitionis, ſuæ ἀκριβείας ſeu χωμικείας, ſui miniſterii, & ſuorum agendorum mordicus & ſuperſtitiosè ita inhæret, inque eo ita ſibi placet; ut omnes alios ad illam formam redigere velit, immo non eâdem præciſitate ſecum & pari paſſu hic euntes, condemnare, aut ſaltem averſari audeat. Cum ne quidem Johannes Baptiſta & Chriſtus eandem compoſitam rationem & determinationem ordinis ac modi hic obſervârint. Huc analogicè quodammodo applicari poſſet illud *Rom.* 14. *v.* 2.7.10.11. &c. IX. Cum quis communem fidem, pietatem, cauſam eccleſiæ promovendo, ſibi ſingulariter ea vindicare ſtudet, quaſi ſpirituale quoddam monopolium exercens, dum ſolus eſſe ac videri vult. Hæc ſingularitas repugnat, 1 *Corinth.* 14.5. & *Philipp.* 1.18. X. Cum quis præciſus eſt in laxitate illâ ſuâ retinendâ, ac defendendâ: ita ut omnia tuta timeat, omnia ſuſpecta habeat, quæcunque ad modulum ſuæ laxitatis ſeu formalis pietatis efformata non ſunt. Quo fit ut ſupera inferis miſceat, nullas non machinationes & ſtratagemata moliatur, quibus ſimpliciſſimos quoſque Nathanaeles & Nazaræos à fervore, & piâ ἀκριβείᾳ abducat, aut in eâ quocunque modo confundat. XI. Cum quis præcisè & ſerviliter obſervat τὸ κατὰ τὸν, eique ut & hominum placitis, ac conſuetudini ſervit. Atque hæc quidem delineatio thetica: cui facile methodus practica & concionatoria aptari poteſt. *Motiva* enim ſeligenda ſunt, ex cauſis efficientibus impulſivis, & ex adjunctis,

ctis, atque effectis; *Media*, ex cauſis efficientibus directivis & inſtrumentalibus ſeligenda. Unum tantum hic repetam ex *diſpp. de Theologiâ practicâ*, ubi verbis *Danæi* oſtendo, minus aliquando facere pios, quam lege permiſſum eſt, & plus quam mandatur, ut tantò tutius à peccato præſervari & tantò longius ab occaſione mali abeſſe poſſint. Addo hic teſtimonium & argumentum ad hominem ex *Grotio*, alias in Gratiam Remonſtrantiſmi ſeu mavis factionis politicæ tunc temporis admixtæ, ſatis iniqui in præciſitatem declamatoris in dictâ *Pietate Ordinum Hollandiæ* & ſub finem vitę in infelicibus ſcriptis quaſi ſyncretiſticis à pererudito theologo *Andr. Riveto* peremtoriè refutatus. Verba ejus ſunt in notis ad 2 *Cor.* 11. *v.* 24. *Quadraginta verbera infligi ferebat lex, non jubebat* Deuter. xxv. 3. *Vide præceptum jubens* CV. *& vetans* CXCIX. *ſapientes citra eum numerum conſiſti voluere. Sic ante & poſt ſabbatum addidere horam, hæc ſunt quæ vocant ſepimenta,* περφυλακὰς *legis, in odioſis minus, in favorabilibus paulò plus facere quam lex imperat. Neque hoc pugnat cum interdicto quod eſt* Deut. IV. 2. *Nam addere ad legem eſt facere quod lex vetat. Diminuere eſt omittere quod lex jubet. Horum neutrum fit in iſtâ & ſimilibus traditionibus.* Quid de hac opinione ejus ſtatuendum, hic non diſquiro. Sufficit Grotium Judæos hac in parte laudantem, Grotio reformationem noſtram vituperanti ſuo, *exceſſit medicina modum &c.* opponi. *Signa* nonnulla ſupra indicavimus.

Sequitur pars elenctica; ubi quæſtio tractanda an omnes fideles teneantur hanc ἀκριβείαν ſectari. *Arg.* I. eſt *Epheſ.* 5. *v.* 15. coll. cum textibus, unde ſingularitas, ſeparatio, exemtio, eminentia, ſeu ἔξοχὴ fidelium in ſtudio pietatis colligitur, ut *Tit.* 2. 14. *Iohann.* 15. 19. 1 *Petr.* 2. 9. 11. *Ierem.* 2. 3. *Rom.* 12. 2. *Epheſ.* 5. 11. 2 *Corinth.* 6. 17. & 7. *v.* 1. 2. II. *Arg.* Quia contendere debent ad perfectionem partium, graduum durationis, & ea omnibus ac ſingulis præſcribitur. *Philipp.* 3. 15. 16. 17. *Matth.* 5. 48. *Pſalm.* 119. 8. *v.* 128. 1 *Theſſ.* 5. 10. *Arg.* III. Quia debent eſſe diligentes, abundantes in opere domini, 2 *Corinth.* 5. 9. 1 *Corinth.* 15. 58. &c. *Arg.* IV. Quia via ſtricta, & porta anguſta eſt *Matth.* 7. 13. v. *Arg.* Quia regnum cœlorum vim patitur *Matth.* 11. Et juſtus vix ſalvatur 1 *Petr.* 4. ubi vide *commentatores, & meditationes practicas concionum.* VI. *Arg.* Quia debent admodum & vehementer ſervare mandata Dei *Pſal.* 119. 4. coll. cum *Deuter.* 6. *v.* 5. VII. *Arg.* Quia caritas Chriſti συνέχει ἡμᾶς &c. 2 *Corinth.* 5. VIII. *Arg.* Quia debent eſſe fervidi, & zelotæ *Rom.* 12. *Apoc.* 3. *Galat.* 4. 17. Vide *conciones de Zelo Perkinſi, Samuelis VVardi, Pauli Baines, VVilhelmi Teellingii ad Apocalip.* 3. *v.* 19. *& C. Burges tractatum de Zelo.* Angl. *Arg.* IX. Quia debent abſtinere ab omni ſpecie mali, 1 *Theſſ.* 5. coll. cum *Iuda.* v. 23. Hinc etiam caſtiſſimis virginibus comparantur *Cantic.* I. 4. coll. 9.

4. coll. cum 2 *Corinth.* 11.2. *Arg.* x. Quia fideles pauci sunt, verè pii rari sunt, pusillus grex, tanquam peculiaris & separatus populus, seorsim habitant, singulariter ambulant, singularem & ὑψηλὴν vitæ πολιτείαν amplectuntur, ita ab aliis omnibus dignosci ac discerni possunt *Iesa.* 61. Et hinc tanquam portentum quoddam sunt, & omnium oculis, linguis, odiis, ac contumeliis petuntur *Iesa.* 8.18. *Ier.* 20.7. *Arg.* xi. Quia singularis seu specialis gratia ipsis donata atque exhibita, & singulare atque excellenter excellens gloriæ pondus ipsis paratum, 1 *Timoth.* 1. 2 *Corinth.* 4. *Arg.* xii. Exemplum Christi, & sanctorum, inter eos, Noah, Loth, Jeremiæ, Pauli &c. *Arg.* xiii. Contraria & mala exempla mundanorum & carnalium, qui in homogeneis sibi rebus ac negotiis sunt ἀκριβέστατοι; in artibus, scientiis, in opibus, honoribus, munditie & ornatu domuũ, &c. ubiq; ἀκριβεῖαν, ἐξοχὴν, & singularitatem sectantur; Et in eo nimis sæpe ipsis assimilantur fideles. Quod si ergo illi in caducis aut vanis illis tales se præstant; quanto magis fideles in cœlestibus &c. Consequentiam hanc vide 1 *Cor.* 9.25. Ubi confer *notas Bezæ, aliosque commentatores.* *Arg.* xiv. Accedat consensus, & praxis antiquorum. De praxi piorum in primitiva ecclesia, præsertim confessorum & martyrum testantur *historiæ ecclesiasticæ.* Sensum & judicium eorum vide apud *Augustin. in Psalm.* 90. & *Psal.* 93. *Chrysost. homil.* 22. *in Genes.* 6. & *homil.* 15. *ad pop. Antioch. Augustin. serm.* 64. *de tempore.* Ex Pontificiis conferendi libelli ascetici, imprimis *Thomas Kempis de Imitatione Christi per totum,* Joh. Lanspergius Carthusianus in pharetra divini amoris p. 220. ubi in epistola Christi ad animam fidelem, egregium monitum est de singularitate. *In conversatione apud alios non proferas exteriorem vultum tristem aut turbulentum, sed serenum ne aliis sit tua conversatio gravis. Singularitatem in caremoniis, in operibus & signis devotionis non necessariis in aliorum oculis cave. Porrò quæ animæ tuæ sunt necessaria, quæ status tuus & Christiana requirit professio, quæ pro virtutibus obtinendis, aut peccatis vitandis sunt necessaria, ibi non timeas esse singularis, ibi cæteris te non conformabis, si suam negligant ipsi salutem: quin potius pro tua salute, pro virtutibus, pro meo denique beneplacito, derisiones & persequutiones humiliter ac patienter sustinere te oportet.* Ex Augustino, Chrysostomo, Kempis excerpta non exhibemus: quod ipsos autores ubi vis obvios legi malimus. Ex nostris imprimis hic legendi *Boltoni Ambulatio Noachi cum Deo; Danielis Dijk mysterium propriæ deceptionis; Præstoni concio ad Ephes.* 5.15.; *Teellingii Necessaria demonstratio, per totum,* præsertim *pag.* 374. 391. ubi ex professo de singularitate, *ejusdemque Threnus* (vernaculè treur-schrift) (ita dictum) *p.* 77.86.87. edit. primæ in 4.; *Ejusdem concio in Zephan.* 2. *p.* 29. 114. 115. 116. Fratris ejus *Evaldi Teellingii* (sub nomine *Irenæi Philalethii*) *Amosi vi-*

si visio, in præfat. Vdemanni conciones in Matth. 11.12. & *Rudolphi Petri angustam portam.* Ad quorum imitationem Studiosi nostri discant practicos conceptus de præcisitate formare & extendere. Cum quibus conferant, si vacat, *Meditationem nostram in Iacob.* 2.12. ubi ex professo digressionem de præcisitate inseruimus; & *Columnam nubis & ignis* sub nomine *Irenæi Philalethii*, hoc est, consultiss. & graviss. Politici, ejusdemque præstantiss. Theologi scripturarii & practici, *Evaldi Teellingii*; Denique *autores de Zelo & tepore, deque vigilantiâ, prudentia, imprudentia, securitate, abnegatione sui ipsius*, nec non *de praxi resipiscentiæ & conscientiæ*, alibi citandos.

Objectiones & exceptiones contra præcisam & exactam pietatis praxim 10.
tum privatam tum publicam, breviter hic indicandæ, cum solutionibus earum. 1. Si tam præcisè & scrupulosè ad omnia esset attendendum, conscientię semper dubię hærerent, nec unquam essent tranquillæ. *Resp.* 1. Distinguunt practici inter præcisitatem, quæ sit scrupulositas, aut superstitio; & inter eam quæ est ἀκρίβεια atque integritas verbo Dei præscripta. Illam si quis intelligat, extra lineas vagatur: talem enim nemo probat, nisi spiritus Pharisaicus, aut Papistico-monachalis, aut melancolico-phantasticus. Istam si intelligat, jam contrarium verum est. 2. Deinde monemus cautè distinguendum inter securitatem carnalem, & spiritualem. Illa comes est laxitatis: ista genuinę præcisitatis, ἀκριβείας & integritatis. 11. Libertas Christiana laborat, & Judaicę aut monachales compedes conscientiis injiciuntur. *Resp.* per ἀκρίβειαν verbo Dei præscriptam hoc fieri nequit: implicaret enim contradictionem. Conferatur huc exacta & solida nostrorum Theologia, de libertate Christiana, de adiaphoro, de scandalo, de legis divinę obligatione, deque praxi conscientiæ. 111. Stricta illa observatio, & ἀκρίβεια supra alios, sapit hypocrisin. *Resp.* Verbum Dei nullam docere potest hypocrisin, quæ est omnium peccatorum quintessentia & cumulus. Vide *Psal.* 119. *v.* 2.3.4.5.6. Quin immo dicimus vitæ dissolutionem & laxitatem, esse & sapere hypocrisin, juxta *Matth.* 24. *v.* 51. Confer *disp. nostram de Simplicitate & hypocrisi.* 1v. Est superbia & contemptus, ita se efferre & singularitatem affectare supra fratres suos, atque adeo illorum luminibus obstruere, & in contemptum eos adducere. *Resp.* 1. Est humilitas per omnia obedire velle mandatis Dei. 2. Nullus verè fidelis pietate sua per se aut directè intendit aut intendere debet contemtum fratrum. 3. Quod si eveniat; hoc totum est per accidens: Jam vero τὸ bonum per se in rebus divinis non debet omitti aut culpari ob imbecillitatem & defectum alterius, & consequenter propter τὸ per accidens, si quod forte eveniat. Vide *Philipp.* 3.15.16.17. *Galat.* 6. *v.* 1.7. v. Talem regulam exactę & compositæ ambulationis non

Digitized by Google

eſſe verbo Dei præſcriptam *Reſp. Iren. Philalethius tract. cit. p.* 225. edit. in 4. Nos uno verbo reſpondemus, Probetur hoc; & refutentur probationes noſtræ *præced. theſi* propoſitæ. VI. Non eſſe poſſibilem. *Ibid.* Confer & *Præſtonum ad Epheſ.* 5. 15. *p.* 16. Nos reſpondemus, eſſe debitam: & hoc ſufficit, ad obligandos tum concionatores ut eam doceant, tum auditores, ut ſe obligatos agnoſcant & huc tendant, & cum vident ſe non poſſe, meditentur & agant illud, quod ſolidè ex ſcriptura proponit *catecheſis noſtra quæſt.* 115. VII. Non eſſe utilem Reipublicæ. *Reſp. Iren. Philal. ibid.* Quaſi ſcil. ſalus Reipublicæ in eo verſaretur ut Chriſtiani ſecurè vivant, in peccatis ſibi indulgeant, & contra legem Dei de lege diſpenſent. VIII. Quamvis eſſet utilis & poſſibilis, non eſſe tamen neceſſariam. *R. ibid.* Eſſe neceſſariam ad minimum neceſſitate præcepti, nemo ſanus, ut opinor, negabit; & præſupponit illud *noſtra catecheſis quæſt.* 115. cum quà confer *quæſt.* 113. *explicationem decimi præcepti.* Atqui hoc præceptum eſt obſervatu neceſſarium, quamvis non ſit poſſibile, ut nec ullum aliud præceptum, aut ullum bonum opus, eo ſenſu, quo explicat *catecheſis cum ſuis interpretibus qu.* 60. 62. 114. 115. IX. Videtur quis affectare ſapientiam ſupra majores, omneſque alios coætaneos ſuos. *Reſp. Boltonus in Noachi ambulatione p.* 6. Et adducit *ibidem* teſtimonia *Auguſtini in Pſal.* 90. & 93. *Chryſoſtomi homil.* 22. & 23. *in Geneſ.* 6. Reſponſiones, quas reformati Pontificiis, & Hierarchæ ac ceremoniarum zelatoribus in Anglia oppoſuerunt, huc analogicè applicentur. X. Præciſitas reddit homines melancholicos; immo & fatuos; & repugnat prudentiæ. *Reſp.* Si tale quid alicui eveniret, eſſet per accidens. Quis ideo meditationem ſcripturæ, ſtudium & teneritudinem conſcientiæ, vigiliam Chriſtianam, devotionem & attentionem, immo & ſtudia communis ſapientiæ ad Garamantas relegaret? Prudentia talis in illis adhibenda, quæ neceſſariam pro complexione & viribus cujuſque corporis curam non negligat. Sed de prudentia Chriſtiana alibi dicendum. XI. Debemus omnia omnibus fieri, 1 *Corinth.* 9. *Reſp.* Vide *comment. ad locum*, & *ſcriptores Elencticos contra Libertinos*, *Nicodemitas*, & *Neutrales*; quà hoc loco abuti ſolent contra externam religionis profeſſionem. XII. Ne fis juſtus nimis, *Eccleſ.* 7. *Reſp.* Commodè exponi poteſt; non eſſe nimis rigidè judicandum de aliorum factis & ſtatu, quos à Deo affligi videmus. Sic ex coll. antecedentis *verſus* 15. colligunt *nota Belgica* & *Anglica*. Adhæc τὸ *nimis* additum oſtendit vitia hic intelligi, quæ homines per errorem aut catachreſticè nominibus virtutum inſigniunt, ut e. gr. nimis religioſus, nimis conſcientioſus, nimis liberalis &c. Duas concinnas interpretationes habet Mercerus; *Hoc eſt quod noſtri dicunt, Summum jus, ſumma injuria. Juſtus nimium*

nemo

nemo eſſe poteſt, ſed extrema ſæpe cum propriis nominibus careant, impropriè nomen medii extremo tribuimus, ut ſi quis diceret. Ne ſis liberalis nimium: etſi extremo hic nomen ſuppetat. Præfractum, ſeverum aut ſuperſtitioſum nos poſſumus dicere. Eſt autem hoc præceptum præcipuè, in judiciorum exercendorum ratione, quod leges moderandas docet, nec ſeverius exigendas. Quanquam & generaliter interpretari potes, ut Salomon generaliter loqui ſolet, ut quàm latiſſimè pateat hæc ſententia, & ad juſtitiam referatur tam politicam quam ſpiritualem. Juſti nimium ſunt, id eſt, videri volunt qui inter noſtros operibus à Deo præceptis non contenti quærunt etiamnum opera quæ appellant ſupererogationis, & juſtitiarii qui in ſuis operibus juſtificationem collocant. Poſteriorem conferre poteris cum *Proverb.2.v.7. Rom.12.v.3.& 16.* Præiviſſe videtur Mercero *Lavaterus in commentar.* anno 1562. edito; apud quem utraque illa interpretatio invenitur. Et ſequuntur ferè recentiores *Coccejus*, & *Gejerus* theologus Lipſienſis; qui poſterior pleraſque aliorum interpretationes de novo recenſet. Nec quod ad ſummam rei à noſtrorum interpretatione abludit *Lorinus*, apud quem vide interpretationes patrum. Quocunque modo verba exponas, ſaltem de juſtitia propriè ſic dicta, quæ virtus ſit, & bonum honeſtum, ſecundum ſcripturæ & fidei analogiam accipi non poſſunt. Vide determinationes *Scholaſticorum ad 1.2.qu. 55. artic. 1.& 4.* Quod virtus ſit habitus bonus, ita ut ex ratione ſua nequeat habere actum pravum: juxta illud Auguſtini lib. 2. de libero arbitr. cap. 19. *Virtute neminem malè uti.* Quod ita diſtinguit & explicat *Thomas qu. cit. art.4.* Poſſe aliquem malè uti virtute, ut objecto, non ut principio actus. Ut, inquit, cum quis malè ſentit de virtute, aut odit eam, aut ſuperbit de ea: non autem tanquam principio uſus, ita ſcil. ut malus ſit uſus virtutis. Conferantur & *diſputationes eorum* circa medium, & exceſſum virtutum *ad 1.2.qu.64.* Et infra *diſp. noſtram de Docta ignorantia.* XIII. Quod videatur ſapere antiquam catharorum, & recentem Anabaptiſtarum ſectam, aut Monachalem aſceticam ac ſuperſtitionem. *Reſp. Neg.* nihil minus ſapit. Fiat modo collatio, & juſtè judicetur. Contra defendemus Pontificiorum religioni ſeu ſuperſtitioni, quæ genuinam reformationem odioſo nomine *Puritaniſmi* traducere ſolet, jure Catharismum impingi à *Timotheo Rogers in concione*, cui tit. *Quod Papiſta ſit Puritanus.* Conferat, cui vacat, quod repoſuimus *Richardo Montacutio* adverſus Puritanos (quos ita vocat) Genevenſes claſſicum canenti in *diſp. de Tempore nativitatis Chriſti, & concionem Anglicã Roberti Boltoni de Magiſtratu p.79-85.* ed. in 4. Sunt & alia dicteria paſſim in libellis ſatyricis, & in ſermonibus hominum profanorum, religionis verę aut ſolidæ pietatis hoſtium occurrentia, ut Humoriſtarum, *ἰδιογνωμόνων*, *μωροσόφων*, naſutorum, ſupercilioſo-

rum, ſpiritualiter ſuperborum, Phariſæorum, Juſtitiariorum ſeu perfectiſtarum, hypocritarum, Diotrephωn, Soli-ipſorum (fortè alluſione facta ad *Iob.* 12. *v.* 2. *vobiſcum moritura eſt ſapientia &c.* Quæ verba ſubinde occinunt, ut *Grotius in Pietate Ordd.*) culices cribrantium, columnas mordentium, reformatorum monachorum & monacharũ aut clopparum, eccleſiaſticorũ aut eccleſiophilωn, Templo-bubonum, acrium aut acerborum aut Abſinthitarum reformatorum &c. quæ tanti facienda ſunt, ac autores, & buccinatores eorum juxta Pſal. 15. *In cujus oculis rejectaneus contemtus eſt.* 2 Cor. 4. v. 3. *Mihi minimum eſt judicari* &c. XIV. Sapere Brownismum, Independentiſmum, aliaſque ſectas præciſiſtico-fanaticas &c. *Reſp.* Tinnitus verborum ſine mente ſine ſenſu. Quid praxi & zelo pietatis ſecundum verbum Dei, cum opinionibus Brovvniſtarum, aut Independentium de externo regimine eccleſiæ? Ubi & quando Reformati in Anglia & Scotia, aut alicubi in orbe univerſo, ſtudium integræ & exactæ pietatis ac juſtitiæ, in Brovvniſtis condemnarunt? Deſignentur Brovvniſticæ opiniones à reformatis communiter aut ab aliqua ſynodo, aut claſſe, aut ſaltem ab uno orthodoxo theologo expoſitæ & refutatæ; & fiat collatio earum cum hac doctrina de præciſitate, & ſic juſtè judicetur. XV. Tum ſtricta & præciſa legis prædicatio atque exactio repugnat indulgentiæ, moderationi, æquitati, & mitigationi, remiſſioni, & libertati euangelii, imprimis ſub novo Teſtamento. *Reſp.* Eſt hoc ſophiſma Antinomorum. Quod adhibita vulgata diſtinctione ſic diluimus. Mitigatio & æquitas non tantum, ſed & plena remiſſio ac libertas à lege per gratiam euangelii conceditur, ſi ejus ſtrictam ac perfectam obligationem, cum annexa promiſſione ſalutis & comminatione maledictionis reſpicias. Negatur vero ſi ejus directionem, & ſecundum eam obligationem noſtram ad perfectam gratitudinis & novę obedientiæ præſtationem reſpicias. Neque enim lex aliqua ſui parte aut aliquo gradu imminuta eſt poſt lapſum, nec poſt Molem, nec poſt crucem & reſurrectionem Chriſti, ſub novo Teſtamento. Sunt & undecim aliæ difficultates quæ ἀκεφαλία reformationis univerſalis ſeu publicæ, quod ad vitæ emendationem opponi ſolent apud *VVilh. Teellingium*; quas *ibidem* piè atque eruditè tollit. Vide *pag.* 3. 8. 7. 388. 389. &c. & *p.* 414. &c. Hujus præſtantiſſ. libri à Theologis Leidenſ. & Franequer. approbati lectionem ſtudioſis theologiæ imprimis commendo, & jam inde à prima ejus editione uſque in hunc diem vehementer opto ut in latinum ſermonem ab aliquo transfundatur. Conferantur ſupra objectiones cum ſolutionibus in *diſp. de Theol. Pract.*; & quæ alibi in *Therſite noſtro*, & 12. *diſp. de ſelectis probl. de præciſitate* ὁ παχὺς perſtrinximus.

11. Capitali controverſia abſoluta, addimus hæc problemata. 1. An obſervan-

ſervantiæ ulla ſit hodierna ſecta ſeu profeſſio in Chriſtianiſmo, quæ ἀκρίβειαν & præciſitatem urgeat, æque ac eccleſia reformata? *Reſp. Neg.* & ſpeciatim de Pontificiis & Remonſtrantibus. Vide *Therſitem noſtrum Heautont.p.*148.149.150.151. Et Pontificii in doctrina Caſuum per totum decalogum ſe ſatis prodiderunt: uti oſtenſum à *Gomaro in diſp.* quâdam, ubi capitales aliquot eorum heterodoxias decalogicas recenſet; *Molinæo in catalogo* gallicè edito, in *libro de Traditionibus Eccleſiæ Romanæ*; *Riveto*, *Thummio*, *Danhauvvero in expoſitione decalogi*; Et nos paſſim in *diſſp. quibuſdam ad ſecundam partem theologiæ de obſervantia, & ad politiam eccleſiaſticam; & in Inventario Papatus*, quod inſeruimus *ſecundæ parti ſelectarum diſput.p.*695. ubi non tantum laxitatem, ſed & pſeudo-præciſitatem Papatus in moralibus & conſcientiæ caſibus detegimus. Quin & in ipſo Papatu Jeſuitarum anti-præciſiſtica laxitas in caſibus conſcientiæ ab anonymo quo detecta eſt tit. *Theologia moralis Jeſuitarum* in 4. Et ab Academia Pariſienſi l. in 8. 1644. t. *Requeſte, proces verbaux & advertiſſemens &c.* Quod ad Remonſtrantes, illi in *Actis conventus Roterodamenſis* an. 1624. profitentur moderationem & tolerantiam, eſſe ſocietati ſuę quaſi propriam; unde rerum iſtarum gnari facile colligunt religioni & profeſſioni eorum non competere præciſitatem, ſed laxitatem & anti-præciſitatem; uti in *Therſite noſtro loc. cit.* & *in diſp. de Neceſſitate & utilitate doctrinæ de Trinitate, de Moderatione & tolerantia, de Libertate prophetandi* oſtendimus; & *dicteria ipſorum* in præciſitatem reformatæ eccleſiæ paſſim in *Apologiâ*, Genuino Remonſtrantico theologo, aliiſque acribus *Epiſcopii ſcriptis* jactata, hoc evidenter evincunt. Quod ad peccata particularia adverſus ſingula decalogi præcepta, an & quæ ipſis ſint aut non ſint peccata, nondum ſigillatim ab ipſis declaratum eſt. Nam quod ad explicationem decalogi in *catecheſi ipſorum*, nos in *catechizatione noſtra* aperuimus nimium ejus defectum; nec uſque in hunc diem à ſe impetrare potuerunt, ut hunc defectum juſto aliquo commentario, aut ſaltem catalogo ſupplerent. Quam præciſi practici ſint Sociniani, quos non rarò ſequi amant, ex *ſcriptis ipſorum*, coll. cum *Antagoniſtis eorum*, nominatim *D. Maccovio*, cognoſci poteſt. II. *An* Remonſtrantium domeſtica poſtilla conſcripta ab *Eduardo Poppio* tit. *Anguſta porta*, revera doceat præciſitatem & viam anguſtam? *Reſp. Neg.* & meritò *D. Cloppenburgius* olim in miniſterio eccleſiaſtico collega conjunctiſſimus, Poppio oppoſuit *tract.* ſermone vernaculo cui tit. *Poppius Eurypylus.* III. *An* de ἀκριβείᾳ agendum in Theologiâ; & ejus meminerit, *noſtra catecheſis qu.*123.124.125. in actu ſignato, & τῆς συνουσίαν, *quæſt.*115. in actu vero exercito per totum decalogum, imprimis ad decimum præceptum. *Aff.* IV. An primi reformatores, & primæ eccleſiæ refor-

reformatæ, nominatim in Gallia, Belgio: &c. præcisitatem in negotio reformationis, quod ad doctrinam, regimen, disciplinam, ceremonias, mores desiderârint, affectârint, & pro re natâ quâlibet occasione urserint; quamvis semper assequi & efficere nequiverint. *Ass.* Idque probatur tum ex *primis constitutionibus ecclesiasticis*, tum ex praxi & *decretis synodicis*, tum ex *præstantissimis scriptoribus*. Qualia in *disp. de Idololatriâ Indirectâ. de Staurolatriâ, De Abusu sortis, de Sabbatho, de Excelsis Mundi, de Ecclesiâ institutâ, de Ebrietate, de Ceremoniis, de Episcopatu, de Stipendiis ministrorum &c.* subinde indicamus. Unde colligimus inconditos esse clamores, contra genuinam præcisitatem, & ἀκρίβειαν tum fidei tum observantiæ. Habet eam scriptura & secundum rem & secundum vocem uti *supra* §. 1. & 9. abundè probatum est. Eandem inculcat communis consensus & praxis ecclesiarum nostrarum. Quacunque ergo eam in genere traducit, debet justam antithesin & ἔλεγχον facere, & πρὸς ἀκρίβειαν, ἀκριβῶς, *exacto, exquisito, rigido, severo, stricto, fervido, zelotico, abundanti, vehementi seu valde aut admodum, singulari, contentioni, intentioni, labori, cursui,* πρὸς *laxum, dissolutum, molle, tepidum, vulgare, tenue, parcum* &c. opponere. v. An ergo reformati omnes, aut quisquis præcisitatem ex scripturâ docet, defendit, urget, supra alios præcisum aut perfectū se profitetur, aut gloriatur? *Resp.* Tantundem est ac si Pontificii reformatis defendentibus præcisam & perfectam fidei certitudinem, contra quamvis dubitationem, sarcasticè objiciant, ergo vos reformati vobis perfectam certitudinem gloriosè tribuitis, & nunquam dubitatis. Reformati respondere solent, Aliud esse, quam certitudinem habere nobis liceat, & conveniat, & quam habeamus; distingui item certitudinem objectivam à subjectivâ; ut & certitudinem evidentiæ ab adhærentiæ; adhæc aliud esse agnitionem debiti nostri hac in parte, & desiderium, intentionem, propositum, affectationem, inchoationem, & aliud impletionem, assecutionem, comprehensionem. Hæc ubi analogicè applicueris præcisitati & ἀκριβείᾳ pietatis, omniumque bonorum operum in particulari, videbis fumos illos, qui sparguntur, evanescere. VI. An præcisitas & singularitas repugnet humilitati, πραότητι, benignitati, & æquitati Christianæ. *Resp.* Minimè: sed ea necessariò includit. Nam ἀκριβῶς præcisè & exactè ambulans, tantò magis videt se ab intenta & affectata præcisitate longè adhuc abesse, quò magis sibi & præcisitati attendit, adeo ut stylo scripturę vir spiritualis, & perfectus jam dici possit: & consequenter in eo præcisitatem & exactam ambulationem imprimis ostendit, quod aliorum onera portat *Galat. 6. v. 1. 2.* Quod exemplo Christi humilis & mitis est *Math. 11.* facile condonat *Ephes. 4.* moderatè compati potest ignorantibus & aberrantibus *Hebr. 5. v. 2.* & exem-

plo

plo Pauli omniumque perfectorum in executionem deducat illud Philip. 3. v. 15. *Quotquot ſumus perfecti* &c. Velim à lectore data occaſione conferri *Calvinum* inter theologos noſtros Præciſitatis zelotem & eo nomine ab aliquibus traductũ *in Opuſculis tract. de vitandis ſuperſtitionibus*, ſub *finem*, *p.* 513. 514. & *tr. Excuſatio ad Nicodemitas, qui de nimio rigore ejus conquerun-tur. p.* 515. 519. Qui tractatus magnorum theologorum approbatione *ib.* munitus conſpicitur: ubi lege p. 522. 523. 528. Adde *concionem Calvini in Pſal.* 16. *ibidem in opuſculis p.* 530. Non poſſum non excerpere verba ejus ex tract. ad Pſeudo-Nicodemitas *p.* 519. quæ ſummariam præciſitatis, quam ex verbo Dei in cultus Divini & morum reformatione pii miniſtri urgere tenentur, apologiam continent: *Iam finiendi tempus eſt. Credo au-tem, quicunque guttam habent ſani judicii, eos clarè perſpicere nullam eſſe ratio-nem, cur accuſer nimii rigoris: quod ea tantum à Chriſtianis exigam, quæ Chri-ſtus illis præcisè injungit. Qui autem aures habent tam molliculas, ut me ferre ne equeant: reſpondeo, duram non eſſe meam doctrinam, ſed duriciem cordis ipſo-rum facere, ut talem judicent. Si difficile factu eſt quod doceo, non ſequitur pro-pterea, quin officii noſtri ſit. Scio non eſſe cujuſque corrigere publicum regni ſta-tum: neque id requiro: ſed tantum, ut ſe quiſque reformet, à mali communione abſtinendo. Si res eſt ipſis moleſta ſecundum carnem, nihil miror: ſed ſi agno-ſcant verum eſſe quod dico: potius veritati pareant, quam ut, phreneticorum mo-re, medicum percutiant.* His adde *Epiſtolas Calvini* imprimis ad *Crammerum*, *Knoxum*, *Theologos Germanos &c.* & *vitam ejuſdem à Beza deſcriptam*, cum *Riveti ſcriptis c. Sylveſtrum de petra ſancta*, & *contra Hugonem Grotium*: quò te tantò, facicilius expedias à clamoribus quos contra nimiam ipſius præciſi-tatem & rigorem Eraſmi & Caſſandri, ſimiliumq; dubiorum Theologo-rum ſectatores, adhæc Pſeudo-Nicodemitæ, Syncretiſtæ, Anti-diſci-plinares, Rich. Montacutius, Wilh. Laudus & Laudenſes in Anglia, Corn-hertus & Semi Libertini, Neutrales, Remonſtrantes, Neo-Arriani & Pho-tiniani, Caſtellio, Grotius jam Papizans, aliique partim tepidi partim frigidi huic mundo aut ingenio ſuo velificantes excitarunt.

DE AMORE DEI

Reſp. JOHANNE DORTHIO Sluſa-Fland. *Ad diem* 27. *Febr.* 1636.

Magna res Amor, ſi ad ſuum recurrat principium, ſi ſuæ origini reddatur, ſi refuſus ſuo Fonti ſemper ex eo ſumat, unde jugiter fluat. *Bernard. in Cantic. ſerm.* 20. *De quo nunc acturi* primò *dogmaticè naturam & proprietates ejus explicabimus*: Deinde *practicè caſus conſcientiæ hue*

per-

pertinentes & methodum devotionis, seu rationem ac modum exercendi hunc amorem ὡς ἐν τύπῳ indicabimus.

1. MOR in genere à philosophis definitur *Complacentia boni*; plenius, *affectus quo allubescit animo quod ipsi conveniens est*: Eumque dividunt in sensitivum seu animalem & in intellectivum seu rationalem. Ille propriè dicitur passio; hic est voluntatis affectus. De utriusque natura & proprietatibus multa *Plato in convivio* seu *dialogo de Amore*, in quem prolixè commentatur *Marsil Ficinus* & author ille totus Platonicus sub nomine *Dionysii Areopagitæ tract. de divinis Nominibus Cap.* 4. cum *commentar. Ficini. Vercellensis, Camaldulensis* &c.: Et *Dialogi illi* qui circumferuntur nomine *Leonis Hebræi* ex Italico idiomate in Latinum traducti à *Iohann. Carolo Saraceno*, etiam à *Pistorio* editi cum aliis scriptoribus Cabalisticis, ex recentioribus *Petrus Godefridus I. C. Carcasonensis peculiari tractatu. Augustt. Niphus tr. de pulchro & amore*; *Commentatores* item & *authores Oratorii, Physici, Ethici*, cum agunt *de Affectibus*; imprimis *ad Ethic. Nicomach. lib.* 8. & 9. Item *Thomas cum commentatoribus suis* 1. 2. *quæst.* 26. 27. 28. addantur etiam omnes illi qui de amicitia commentati sunt; & qui de affectibus in generali & particulari; inter quos mihi nunc ad manum sunt, *Couffetellus de Affectibus*, & *Marius Equicola in libris 6. de Amore*; uterque Gallicè. Dividitur autem à dicto *Areopagita loco citato* in divinum, angelicum, rationalem, animalem, naturalem. Nos his omissis, solum amorem erga Deum hic consideramus: non quidem ut purum nudumque affectum, sed etiam, ut habitum & actum, hoc est, ut virtutem Theologicam, & operationem ex illa virtute. *Scholastici* communiter amorem hunc ex 1 *Corinth.* 13. latè sumptum ita definiunt ut amor proximi in conceptu ejus formali contineatur: secuti in eo, uti opinor, Augustinum lib. 3. de doctr. Christiana c. 10. *Charitatem*, inquit, *voco animi motum* ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum. Nos malumus accipere strictè tanquam duos habitus seu virtutes specificè distinctas ex *Matth.* 22. *v.* 37. Ne tamen ambiguo laboremus, præmittimus hanc distinctionem, amor Dei impropriè seu analogicè notare posset affectum, seu motum inefficacem, confusum, remotum & naturalem in Deum tanquam in bonum tantum naturale, aut ut tale apprehensum; qui etiam cadit in hominem infidelem & irregenitum *Actor.* 17. 27. propriè verò notat habitum & actum spiritualem ac super-naturalem qui infallibilem cum æterna vita connexionem habet; qui propriè amor est seu constans & perpetua voluntas amandi.

Digitized by Google

mandi. Distinctionem quam Philosophi & Scholastici nonnulli ponunt inter amorem, charitatem, dilectionem, amicitiam phrasis scripturæ hic non observat. Altera autem distinctio eorundem usum suum habet; in amorem erga personam & erga rem; in concupiscentiæ quæ amantis bonum, & in amicitiæ seu benevolentiæ, quæ personæ amatæ bonum respicit.

Eum autem definimus *virtutem salutarem qua voluntas inclinatur, & actum, quo fertur in Deum tanquam summum bonum in se.* Genus proximum nobis est virtus salutaris h. e. Theologica seu Spiritualis ordinaria; ut à virtutibus moralibus; item donis & spiritualibus gratiis extraordinariis (de quibus 1 *Corinth.* 12.) distinguatur. Est etiam virtus specialis, à fide, spe (1 *Corinth.* 13.) aliisque distincta. Definitio illa quam ex *Augustino de doctrinâ Christi lib.* 3. vulgo adferunt: *est motus animi ad fruendum Deo propter se ipsum, & se ac proximo propter Deum*; & Scholasticorum ad 2.2. q.23.a.2. *charitas est habitus in anima creatus quo homo inclinatur in actus omnium virtutum*, nimis lata videtur; saltem instituto huic nostro minus quadrare. Melior est illa Scoti in Lombard.lib.3. dist.31.q.unica; *est amicitia Dei ut in se bonum.* Objectum hujus amoris est solus Deus, qui solus est summum bonum, & tanquam tale solus amari debet; aliud plane genus amoris est quo ferimur in proximum aut creaturas; unde primo decalogi præcepto præscribitur; *Non habebis Deos alienos coram me.* Ejus subjectum ut & virtutum Theologicarum est voluntas rationalis, non verò appetitus inferior. Potest tamen dici aliqua ratione esse in intellectu, radicaliter & directivè scil. & in sensualitate participativè quod ad effectus suos & executionem. 2.

Causa efficiens prima & sola quod ad habitum seu primam habitus ingenerationem, infusionem, & impressionem est solus Deus Pater, Filius, Spiritus Sanctus. 2 *Thess.*3.5. *Philipp.*1. *v.*6. & 9. 1 *Iohann.*4.7. Est enim habitus & quidem infusus, ut hactenus usque ad Neopelagianos & Photinianos exclusivè tenuit totus Christianismus. Vide *Thom. in quæst. disp. de Charitate art.*1.2. & 2.2. *qu.*23.*a.*2. & *q.*24.*a.*2. Idem Deus quod ad exercitium seu actus secundos causa prima est, sed non sola, ut enim per gratiam secundam, sequentem seu excitantem movet ac præmovet amantem animam ad actus amoris per habitum jam implantatum eliciendos, sic amans anima mota, tracta à summo amatore Deo, cum illo & sub illo movet ac promovet se ad divinum hoc exercitium. Cantic. 1. 4. *trahe me post te & curremus.* Hinc rò diligere ipsi homini tanquam propriæ & particulari causæ formaliter tribuitur, *Psal.* 18.1. & 116.1. Causa subordinata meritoria & quidem unica est Jesus Christus Filius ille dilectionis, qui 3.

Digitized by Google

gratiam & ſpiritum illum amoris ut & totam novam creaturam nobis promeritus eſt. *Rom.*6.*v.*4.5.7.8. *Coloſ.*2.10.11.

4. Cauſæ impulſivæ propter quas Deum amamus, ſeu motiva & ſtimuli amoris divini ſunt. 1. Ipſe Deus qua talis ſeu in ſe; ille enim eſt ſummè bonus, pulcher, perfectus, glorioſus, ſupra omnia amari digniſſimus. Idem eſt primus amor, primus amans & primum amatum. 11. Amor Dei quem exſerit & exercet extra ſe erga omnes creaturas, ſpeciatim adverſus humanum genus, ſpecialiſſimè adverſus ſalvandos. Hic gratia & miſericordia Dei quæ relucet in electione, miſſione Filii, vocatione ſalutari, juſtificationè, adoptione, perſeverantia, multis liberationibus ac conſolationibus, & finali glorificatione, per actus, exempla, adjuncta, comparata, oppoſita fusè ex Sacris litteris deſcribi atque amplificari poſſet. Siquidem anguſtia theſium caperet.

5. Cauſæ inſtrumentales auxilia ſcilicet & *media per quæ* fovetur, augetur, excitatur atque exſeritur amor Dei, ſunt vel magis externæ, vel magis internæ. Illæ ſunt partim exemplares, partim directivæ. Inter exemplares excellit amor Chriſti προθύμως quò ille ſecundum humanam voluntatem Deum & Patrem ſuum perfectè dilexit: *Ioh.* 14.31. cum *Phil.*2.8. Succedit exemplum angelorum *Pſalm.*103.20.21. Deinde fidelium Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum & quorumcunque Zelotarum. Dirigentes ſunt verbum Dei ejuſque lectio, auditio: quo pertinent igneæ excitationes quorumcunque amicorum Dei, item emortualium piorum, imprimis martyrum; adhæc mutua contemplatio & obſervatio piorum, *Hebr.* 10.24. Inſtrumentales internæ ſunt vel dirigentes ut cognitio ſpiritualis *Phil.*1.9.*Gal.*5.6. vel ſuſtentantes ac conſervantes ſpes & patientia, 1 *Pet.*1.6.7.8. vel adjuvantes ac promoventes, ut precatio 2 *Theſſ.* 3.5. odium, faſtidium & contemptus mundi 1 *Iohan.*2.15.16. *Gal.*6.14. *Philip.* 3.7.8. delectus amicorum & odium impiorum *Pſalm.*1.1,2.& 139.21.22. Introverſio, hoc eſt, contractio & adunatio cordis ſui atque omnium virium ad interius ſecretum & ſilentium revocatio *Pſalm.*86.11. Obſervatio & recordatio omnium beneficiorum Dei generalium, ſpecialium, communium, particularium *Pſal.*103.1.2.3.4. & 116.1.2. Odium, reſignatio & abnegatio ſui ipſius *Luc.*14.26. *Marc.*9.43.45.47. 2 *Cor.*7.11. huc pertinent omnia præſervativa, & antidota ſeu impedimentorum remotiones, ut fallæ libertatis, diſtractionis, teporis, acediæ, nimiæ curę temporalium, philautię & acquieſcentiæ in ſe ipſo, otii & torporis, nimię lætitiæ in externis temporalibus, & creaturis quibuſcunque &c.

6. Proprietates ſeu adjuncta amoris divini ſunt partim poſitiva, partim negati-

Digitized by Google

negativa & privativa. Illa ſunt vel abſoluta vel comparata. Abſoluta ſunt *primò*, quod ſit integer, ſincerus, diſcretus, conſtans, igneus, fortis &c. *Matth.*22.37.*Marc.*12.30. cum *Cant.*8.6. hinc rectè dicitur; menſuram amoris divini eſſe, ſine menſurâ Deum amare. *Secundò*, quod augetur gradibus intenſivè ſcil. per majorem radicationem & participationem ejus in ſubjecto, ita ut majorem habeat efficaciam ad producendos tum frequentiores tum etiam majores & ferventiores actus. *Philip.* 1.9. *Tertio*, quod creſcendo paulatim & ſucceſſivè ut lumen matutinum perſtabit ac perdurabit in vitam æternam *Ieſa.*40.*v.*30.31.*Pſal.*103.5.*Philip.* 1.6.7.8.9. Comparata ſunt *Primò*, quod ſit virtus directiva & quaſi generalis virtualiter omnes particulares in ſe continens & actus omnium intimè permeans *Rom.*13.10. *Gal.*5.13.14. *Secundò*, hinc excellentia ejus ſupra omnes alias virtutes, immo etiam ſupra fidem & ſpem.1 *Cor.*13. 13. *Tertiò*, quod neceſſario ſemper præcedit dilectionem proximi atque adeo nullo in caſu ei cedere, ſed contra hæc ei cedere debeat *Luc.* 14. 26. *Deuter.*33.*verſ.*8.9. *Actor.*4.19.& 5.29. Adjuncta negativa & privativa ſunt, *Primò*, quod quamvis nec totaliter nec finaliter deficiat, nec quoad totum ſui curſum motus ejus ſit diminutio, ſed augmentatio; quia tamen non proficit ſemper nec æqualiter, atque adeo particulares languores, decrementa, & infirmitates ſæpe patitur *Apoc.*2.*verſ.*4. hinc imperfectus & ἐκ μέρους rectè dicitur 1 *Cor.*13.10. *Secundò* quod idem ſpecie ac numero in ſingulis ſuis ſubjectis, qui fuit in terris, perſeverabit in cœlis, perfectionem ſuam accepturus ſimul cum liberatione ſeu ſtatim poſt liberationem à corpore mortis; non vero abolebitur, nec quod ad formam aut quod ad modum tendendi in objectum imitabitur. 1 *Cor.* 13. 8. *Tertio*, quod non ſit in irregenitis niſi ſpecie & imitatione quadam; in diabolis verò ne quidem quod ad ſpeciem, ſimilitudinem, aut velleitatem; nec quod ad ullam communem generalem rationem quomodo alioquin in ipſis dicitur eſſe fides aliqua *Iacob.* 2. 19. hinc eſt quod nonnemo dicat: *Solam charitatem non poſſe immundum Spiritum imitari*: ita ſcil. uti fidem generalem, aliaſque particulares virtutes imitatur. In ſeipſo enim *internè* nullam ſpeciem aut imaginem ejus fabricat, quâ decipiat ac deludat ſeipſum, putans eſſe verum amorem Dei, & in eo ad tempus acquieſcens: prout hæc mimica & deceptio cadit in quoſdam irregenitos *Iac.*1.*v.*26.*Luc.*8. *v.*18.cum *Matth.*13.12, De quo in *diſp. de Simplicitate & hypocriſi*, & *Daniele Dijk, aliiſq; autoribus* ibi *c.* In quibus hypocritis talem μόρφωσιν amoris divini promovet & patitur; & ſic in aliis mimicâ hanc exercet, non in ſe. *Externè* autem fingit imitationem, larvam amoris erga homines tum verbis promiſſis, tum factis ſeu quaſi benefactis oſtentando. Vide *commentatores*

*ad ejus Tentationes Geneſ.*3.& *Matth.* 4. coll. cum 2 Corinth.11. *Transformat ſe in angelum lucis*: *Quarto*, quod ut mundo ignotus eſt, ita cum effecta & flammam in amatoribus Dei intuentur, pro mera vanitate, inſania, ineptia, aut hypocriſi & oſtentatione eum exſibilant. *Actor.* 26. 24. *Marc.*3.21. cum *Iohan.*2.17.

7. Effecta amoris hujus ſunt *tum actus* proprii, intrinſeci & eliciti, diligere ſcilicet Deum hoc eſt eum deſiderare, in eo acquieſcere, illi bene velle, de quibus infra *Theſ.* 8. tum actus extrinſeci ſeu imperati & conſequentes quos propriè effecta dicemus. Referuntur autem hæc effecta & conſequentia vel ad Deum, vel ad nos, vel ad proximum. Relata ad Deum ſunt obedientia mandatorum, *Exod.*20.6. 1 *Iohan.*2.5.& 5.3. Odium & fuga omnis mali *Pſalm.* 97. *v.*10. Timor Dei, reverentialis ſcilicet & teneritudo conſcientiæ ne peccemus. *Pſalm.*86. *v* 11. *Ieſa.* 8. *v.* 13. Abnegatio noſtri & reſignatio quâ addicimus ac reſignamus nos totus Deo noſtro quod ad κτῆσιν & χρῆσιν 2 *Corinth.*5.15. *Luc.*14.26. Adhærere Deo in quocunque caſu & ſtatu *Pſalm.*63.9. & 72. 28. Dolor ſecundum Deum de peccatis 2 *Corinth.*7.11. Lachrymæ & ſuſpiria amoris, deſiderii, gaudii 2 *Corinth.*5.4. Dilectio verbi divini *Pſalm.* 119. 97. Effecta quod ad nos ſunt, cœleſtia quærere, mundum & mundana contemnere: *Philip.*3.7. 8. 14. *Galat.* 6. 14. afflictiones libenter ſubire ac patienter ferre: imprimis pro nomine & amore Dei noſtri *Hebr.*12.5.6.7.8.9.10.11.12. Effecta quæ proximum reſpiciunt, ſunt amor proximi imprimis fidelis, cum omnibus actibus, partibus & adjunctis ſuis de quibus *Rom.*12. & 13. & 1 *Cor.*13. 1 *Iohann.*3.& 4. *Galat.*6.1.2.3.9.10. Immo & amor aliarum creaturarum propter Deum, *Proverb.*12. 10. Ut verbo dicam amorem Dei excipit gratia & amor Dei ſalutaris erga nos, ejus familiares viſitationes & omnis generis beneficia in hac vita, ejus conſolatio in morte, ejus gloria in omnem æternitatem, malorum omnium averſio aut converſio in bonum *Rom.* 8. 28. 2 *Timoth.* 4. 18. *Iohann.*14. 21.23. & 16.22. *Cantic.* 1. 4.

8. Dividitur amor Dei vel ſecundum partes, vel ſecundum gradus. Secundum partes dividitur in amorem *unionis*, *complacentiæ*,& *benevolentiæ*. Ille eſt appetitus deſiderii & propriè eſt amor concupiſcentiæ, eſt enim amor unitivus, & deſiderat amans rei amatę uniri; ſic amatores Dei deſiderant Deum ſuum *Pſalm.*42.1.2. *Cantic.*3. 1. 2 *Cor.*5.8. *Iſai.*26.8.9. *Iſte* eſt acquieſcentiæ quâ cum lubentiâ & voluptate acquieſcimus in Dei bonitate, eamque maximè probamus. *Hic* eſt affectus benevolentiæ, quo maxime volumus bonum Dei noſtri, & nos totos noſtraque omnia tradimus & offerimus ad ejus gloriam quantum in nobis eſt promovendam. 1 *Cor.*

Digitized by Google

*Cor.*10.31. *Apocal.*4.*v.*10.11. estque propriè amor amicitię (quamvis amicitia illa inter Deum & nos sit admodum in æqualis) *Ioan.*15. 15. Hæc amicitia analogicè ex causis, proprietatibus, effectis veræ amicitiæ inter homines describi & amplificari potest. Rursum secundum partes, actus, modos, formas, momenta, ac stationes (ita loquor) egressuum atque operationum, ex sublimibus metaphoris in Cantico Canticorum usitatis septenarium illum in amore considerant, ut amans anima vulneretur, inflammetur, langueat seu ægra sit, inebrietur, soporetur, liquefiat, sponso uniatur. Sic *Amelrii in libello de Amante anima.* Exercitamenta illa seu modos motuum istius amoris hoc districho memoriali olim comprehendi:

1 2 3 4 5
Vulneribus, flammis, languens, atque ebria, somno
6 7
Rapta, liquet, sponso jungitur inde suo.

Metaphoræ illæ à *Bernardo sermonibus in Cantica*, *Amelrii lib. cit. Harpio in Theolog. Mysticâ*, & *Antonino in Summæ part.* 1. *tit.* 6. Explicantur *Harpius lib.*1.*theol. Mysticæ cap.*126. dicit quinque dona per caritatem nobis conferri, per quæ anima consecratur; Veritatem vitę spiritualis, connaturalitatem amoris divini, admirandam divinitatis conformationem, ipsius animæ formositatem, amoris divini suavitatem. Quæ ibidem amplificata & dictis antiquorum confirmata videri possunt, ab eo cui vacat. Antonin.loc. cit. effectus amoris sic enumerat: *effectus*, inquit, *amoris plures sunt; Ecstasis, unio, zelus seu fervor, languor, liquefactio, inhæsio, inebriatio quæ videtur reduci in ecstasin.* De ebrietate spirituali *Cornel. à Lapide Actor.*2.*p.*75. Sed quia multa minus solida intercurrunt, & τὸ nimium allegorizandi & hyperbolizandi cacoethes occasionem dedit tum antiquis tum recentioribus simplicem ac literalem scripturæ sensum aut pervertendi, aut homines deliciis illis allegoricis quasi vento pastos, ab eo abducendi, subinde etiam in enthusiasticas vertigines detrudendi (de quo in *disp. de Meditatione*); præstat modum hic servari; à concionatoribus ac Practicis metaphoras illas excuti, pauculas quasdam selectas (non omnes ad exemplum *à Lapide*) proprietates ac conditiones vulnerum & vulneratorum, languentium, ebriorum &c. ex disciplinis & vitâ communi observari, eaque proprietatibus & effectis amoris divini sub formâ similitudinis explicantis & amplificantis applicari, & singula scripturæ textibus muniri. *Per Gradus* dividitur amor ab *Augustin.* in 1 *Ioh.* 1. & *Thom* 22. *qu.* 24. *a* 9. in Charitatem incipientium, proficientium, & perfectorum, quorum ille magis in recessu à peccato, iste in exercitatione virtutum, hic in fruitione æternę gloriæ versari dicitur. Alii dividunt in quinque gradus,

per quos paulatim ascenditur in hac vita. I. *Gradus est*, amare Deum propter bona quæ accipimus & accepturos nos speramus. Hic quamvis in se sit licitus, & propter imperfectionem nostram frequentissimè se exserat; *Hebr.* 11. 26. 1 *Cor.* 15. *v. ultimo*, tamen si comparetur cum sequentibus infra ejus nobilitatem & excellentiam longissimè subsidit. II. *Deum* amare propter seipsum, quia est excellentissimum bonum. III. *Nihil* amare nisi ipsius causa, in ipso, *propter ipsum*, ad ipsum. IV. *Seipsum* & omnia odisse propter Deum. V. *Eminentissimus* gradus est, quem ecstaticum, & raptum divini amoris possumus appellare ad quem refer *Pauli Rom.* 9. 3. & *Mosis Exod.* 32. 32. Quo proprium summum bonum, salus scil. æterna postponitur gloriæ Dei. Est autem votum hoc & pronuntiatum conditionale, subintellecto scil. *si fieri possit*: norant enim Dei prædestinationem ad gratiam & gloriam mutari non posse. Conditio hic suppressa, expressa habetur *Matth.* 24. *v.* 24. & 26. *v.* 39. *si possibile* &c. Sunt qui aliter loca illa interpretantur; de temporali scil. abjectione, & morte. Sed cum phrasibus & circumstantiis textus minimè convenit. Vide *commentar. Gomar. ad Rom.* 9. & *tractaculum de libro vitæ*. Et consentiunt quamplurimi autores veteres & Pontificii, *Nazianzenus orat.* 44. *de Pentecoste* ubi cogitationem talem imitatur. *Chrysost. hom.* 1. & 2. *de laudibus Pauli*, & *hom.* 4. *ad Philip. Cassianus collat. Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Anselmus, Catharinus, Sotus, Isidor. Clarius, Titelmannus, Ferus, A Lapide in Roman.* 9. *Rupertus Tuitiensis in Exod.* 32. *Richardus Victorinus in libro de violentis gradibus caritatis sub finem* factum hoc in supremo gradu caritatis constituit. *Molina in* 1. *Thomæ qu.* 24. *in fine. Ioh. Eusebius Nierenbergigius Iesuita lib.* 9. *de origine sacræ scripturæ cap.* 26. & 27. refert quosdam ex suis hanc ipsius sententiam criminatos fuisse, quod votum tale repugnaret caritati. Eamque consensu *autorum ibid.* & hac ratione defendit; quia „majus est Dei bonum & gloria, quam privata unius beatitudo & conse„quenter hoc optare non minuit sed auget caritatem & propriam perfe„ctionem, ad quam magis inclinat caritas, quam ad propriam gloriam & „beatitudinem &c. *Ibidem. cap.* 27. per digressionem quærit, An liceat simile votum alio affectu concipere, ex pio scil. odio sui ipsius propter peccatum, & ex affectu erga divinam justitiam? & *Aff.* ac laudat cum Seraphino Firmano, Ubertino, Rusbrochio, Lanspergio, Gerardo Zutphanense, Bloisio, Angela de Fulgino, Catharina Senensi. Sed nos hanc digressionem ipsi relinquimus; contenti simplici explicatione modo indicata. *Iohannes Rusbrochius* (quem in Papatu alterum Dionysium Areopagitam appellare solent,) *tractatu peculiari* agit *de septem gradibus amoris*; qui ipsi sunt, 1. Bona voluntas, 2 voluntaria Paupertas, 3 Castitas, 4. Humili-

Humilitas. 5. Dei ſpectare & appetere amorem. 6. Clara & dilucida contemplatio vel intuitus, puritas ſpiritus & nuditas mentis. 7. Quando ſupra omnem cognitionem & ſcientiam, infinitum ſive abyſſale quoddam neſcire in nobis ſentimus &c. & quando ultra quævis virtutum exercitia intra nos perenne quoddam otium conſpicimus ac experimur &c. Sed vocum hæc tranſcendentia atque ἀπόρρητα tutius ipſi relinquimus. Saltem ſine adhibitis cautelis & diſtinctionibus illa dicenda non eſſent; ne ad vertigines enthuſiaſticas imo & atheas (de quibus *ipſe in tract. de contemplatione cap.* 19.) homines dilabantur. Confer *diſp. de Meditatione.*

Convenientiam & cognationem cum Amore Dei habent *proximam* quidem Amicitia Dei, adhæſio Dei, Zelus, Devotio, Voluptas, & Gaudium ſpirit. in Deo & ſimilia; quæ ut à practicis deſcribuntur realiter ab ipſo amore non differunt, ſed partem aut gradum, aut actum, aut effectum proximum, aut modum, aut adjunctum ejus aliâ & aliâ ſub formâ ſolummodo exprimunt: *Propinquam*, amor Chriſti quà hominis, item beatorum, & angelorum in Cœlis; ad hæc fides & ſpes, denique amor proximi in terris; ubi imprimis excellunt amor conjugalis, φιλαι Parentum & Liberorum, amor Fratrum & Conſanguineorum, amor mutuus verè piorum ejuſdem veræ religionis conſortium. *Remotam* amor mutuus perſonarum deitatis; & amor Dei, Patris, Filii, Spir. S. erga electos angelos & fideles. *Remotiſſimam* amores (ita loqui liceat), hoc eſt, conatus, appetitus, & inclinationes permanentes atque inhærentes quarumcunque creaturarum ad ſuum bonum & perfectionem qui deſcribuntur *Rom.* 8. *v.* 19-23. Ubi videantur *commentatores*, & *diſp. noſtræ de creatione part.* 2. Nec contra hanc inhærentem inclinationem ac conatum omnibus ſpeciebus creaturarum cum & in propria natura ſeu eſſentia, bonitate, ac perfectione à Deo creatore inditum, valet illud vulgatum ab ineptis quibuſdam philoſophaſtris objici ſolitum, *Ignoti nulla cupido.* Neque enim illud principium aut axioma eſt theologicum aut philoſophicum, ſed tantum dictum ſcurrilis cujuſdam poëtæ. Præterquam, quod ipſe poëta tantum de homine & amore humano illud uſurpet, nec iſtic aut alibi oſtenderit, ſe ad quaſcunque naturæ inclinationes idem extendi velle. Quomodo Scholaſtici ſuum, *Nihil volitum niſi cognitum*; & *Tantum diligimus quantum cognoſcimus*, tantum de voluntate rationali efferunt. Quod ſi dicant, intelligendum eſſe dictum illud, de quavis inclinatione; jam accingant ſe ad probationem. Neque enim πρ. ἄνευς ἴφα, quod per novam ſcholam Sceptico-Pythagoricam reduci videtur, contenti ſumus: quamvis millies ingeminent, eſt verum, eſt perſpicuum, ego ſic poſſum concipere & concipio, ſic poſſum explicare & explico. Videant quomodo *Scholaſtici ad* 1. 2. *qu.* 1. 9.

Digitized by Google

qu. 1. explicent omnia ferri in ultimum finem ; Et quomodo iidem communiter & noſtri (*Rivetus in Hoſea* 2.) veram activitatem ac cauſalitatem ſingulis creaturis contra Occamum vindicent. Remotiſsimam etiam ſimliitudinem refert. Inefficax illa velleitas potius quam voluntas amandi Deum in irregenitis ut Saul, Jehu, Herode, quę quo modo ab amore Dei formaliter differat alibi dictum eſt, in *diſp. de Simplicitate & Hypocriſi.*

10. Opponuntur amori Dei, amor ſimulatus, invidentia, ſuperbia, impatientia & murmuratio, Magia, Idololatria, Blaſphemia, Hæreſis, Apoſtaſia, Schiſma, Deſperatio, amor inordinatus ſui ipſius, odium proximi imprimis fidelium, Eccleſiæ, ad hæc immiſericordia, crudelitas, *ἀπαρηγορία*, adde acediam, teporem & frigus ſpirituale, ſecuritatem, ſomnum, recidivam ſpiritualem, &c. Fortiſſimè autem opponitur odium Dei in Diabolis & damnatis, etiam in proſtigatis peccatoribus, immo & ſuo modo in irregenitis omnibus. Dicitur autem odium Dei, *Privativè* cum Deus nullo modo amatur ut bonum ſupernaturale, & non rectè amatur ut bonum naturale. *Poſitivè* vel indirectè, vel directè. *Indirectè* tum *mediatè*, cum vel verbum Dei & diſciplinam non ferunt vel proximum ſuum & Filios Dei oderunt ; tum *immediatè*, cum vita improba odium Dei profitentur. *Directè*, cum Deum oderunt non quod ad eſſentiam aut quatenus concipiunt eum ſummè bonum, ſed vel quia oderunt cognitionem & cultum Dei ut Athei & Libertini; vel quia negant aut oderunt opera Dei, Juſtiſſima ſcilicet decreta & providentiam cum mala culpæ permittit, mala pœnæ immittit, beneficia ſua diſtribuit ; vel quia oderunt aliquod attributum Dei, imprimis voluntatem, omniſcientiam, juſtitiam; vel quia oderunt aliquam ex perſonis divinis, aut Jeſum Dominum & ſervatorem: ut Phariſæi, Julianus apoſtata, Blaſphemi athei qui in voces odii ſubinde erumpunt, quorum exempla aliqua notamus in *diatribe de Atheiſmo.* Hinc conſtat quam rectè Catecheſis noſtra quæſt. 5. dicat: *Hominem naturâ propenſum eſſe ad odium Dei*, vide apologiam ejus in noſtro *Therſite Heautontimor. ſect.* 1. *cap.* 5. & loca Scripturæ atque authores *ibi cit.* quibus adde ex Pontificiis præter *comment. ad Thomæ* 22. *qu. cit. Capellum ad Bonaventuræ* 1. *ſententiar. p.* 55. nec non *Toletum*, *Azorium* alioſque caſuiſtas. Denique pugnant cum amore Dei pravæ opiniones de hoc amore, item aliæ omnes de rebus Theologicis quæ impediunt, imminunt, aut reſtinguunt exardeſcentiam amoris Dei in nobis ; inter quas non minimæ ſunt Pelagianæ ut oſtendimus in *tractatu* noſtro vernaculo *contra Tilenum.* Speciatim autem hic rejicimus errores ſequentes, qui apud heterodoxos occurrunt. *Deum verè amari ab irregenitis. Deum ſalutariter amari poſſe abſque fide & amore filii Dei & ſervatoris Jeſu Chriſti. Charitatem eſſe Spiritum Sanctum.*

Digitized by Google

Etum. Eam augeri per actus noſtros diſpoſitivè & meritoriè. Amorem Dei quo nos diligit ad ſalutem præveniri à noſtro amore. Charitatem eſſe formam fidei, & per eam nos formaliter juſtificari coram Deo. Poſſe eam totaliter ac finaliter excidere. Immo poſſe eam amitti quovis actu peccati mortalis. Poſſe impleri legem Dei quoad ſubſtantiam abſque charitate, immo ad charitatem nos non obligari per legem cum nuſquam in toto decalogo ea præcipiatur. Non teneri nos ſub præcepto diligere Deum ſupra omnia quantum ad quantitatem intentionis qui conſiſtit in vehementiâ & fervore actus. Quod charitas valeat ad expianda peccata. Videat, cui hæc tanti ſunt, *Thomam 22.qu.11.art.24.25.26.cum commentator. Azorium part.1.lib.10.c.3. Toletum in Inſtitut.lib.4.c.12.13. Viguerium in Inſtitut.cap.13. Buſeum in viridario.*

Reſtat nunc aliquid de praxi addamus. Circa exercitium occurrunt 12.
varii caſus & ſcrupuli quos vide in *Ameſii caſibus lib.4.cap.10.* Sunt & alii qui ibi non comparent, ex quibus unum atque alterum fervidis Dei amatoribus maximè familiarem delibamus. *Primò* quæritur an verus poſſit eſſe amor Dei, ubi quis non ita fortiter deſiderat præſentiam Dei ſui, & conſummationem amoris in vita æterna? *Reſp.* Poſſe, quia quamvis hic actus amoris languidior ſit, non tamen in totum abeſt, ſic Rex Hiſkias, David, aliiq; pii deſiderârunt vitam præſentem, deprecati ſunt mortem, tum ut vitam emendare, tum ut adverſus hoſtem illum melius ſe armare, tum ut publico prodeſſe poſſent. *Deinde* ex amore benevolentię manifeſtè in ſe ſentire ac colligere debent verum Dei amorem. *Denique* ſenſus, dolor, & ſollicitudo de hoc ſuo languore, atq; adeo deſiderium deſiderii, vitæ melioris & conſummati amoris pignus ipſis certiſſimum eſt veri amoris. *Secundò*, An verus amor Dei conſiſtat, abſque complacentia in Deo, aut ſaltem abſque ſenſu iſtius complacentiæ in Deo, *Reſp. Aff.* Non enim conſiſtit ſincerus amor in abundantia ſenſus. In graviſſimis tentationibus conſtituti adhærent Deo & in illum feruntur, quamvis reactionem charitatis Dei in corda ſua diffuſæ vix ſentire ſibi videantur *Pſal.77.v.2. 8.9. Iob.13.v.24.* Et quicquid hic deficiat, ſenſus tamen iſtius inſenſibilitatis, adhæc amor deſiderii & benevolentiæ ita ſe exſerit ut certiſſimum ipſis ſint amoris divinæ πιμήεσον: *Tertio*, quomodo pii Deum prius & magis amant quam creaturas; cum actus mentis, voluntatis, affectuum decuplo ſi non centuplo plures tendant in creaturas & neceſſaria hujus vitæ ac vocationes particulares, quam in Deum? *Reſp.* In creaturas ſeu in bonum aliquod creatum tendunt, non ut abſtractè & ſolitariè conſideratum, ſed dependenter à Deo tanquam primo efficiente & in ordine ad illum tanquam ſummum bonum ſeu ultimum finem. Itaque dum immediatè conſiderant, tractant & ſentiunt bona ac res creatas, mediatè etiam in

am in illis ac per illas gustant bonitatem Dei : corda sua etiam occasionibus quæsitis aut arreptis ex creaturis & rebus circa quas versantur ad Deum amorem suum interea sæpissimè elevant per ejaculatorias contemplationes, aspirationes, preces, doxologias, exclamationes, per gemitus inenarrabiles, & familiariter cum illo versantur; etiam cum ex professo eum in verbo loquentem non audiunt, nec precibus suis eum alloquuntur, nec vacant meditationum aliisque pietatis exercitiis.

12. Methodus, praxis, & quotidianum exercitium amoris divini in rebus illis consistit. *Primò* ut quis se erigat, excitet, & compellat conquisitis stimulis & motivis, imprimis ex causis impulsivis, proprietatibus, adjunctis & effectis supra notatis; Deindè etiam ex oppositis. Possunt etiam methodo Rhetorum ab honesto, utili, jucundo, facili argumenta permoventia deduci, & sanctâ quâdam arte amplificari; quod exercitatori spirituali, tam difficile non erit, qui modo gustârit quam suavis sit Dominus, & sacras literas diligenter legerit, imprimis *cap.* 8. *ad Roman. Historiam Passionis, Psalmos, Canticum Canticorum, Isaiæ capita* maximè *Euangelica. Secundò* ut media & auxilia omnia capessat per quæ ad perfectionem amoris magis ac magis contenditur; quorum præcipua supra indicavimus. *Tertiò*, ut quotidie exploret profectum suum, an in his aut illis actibus profecerit, aut defecerit, aut steterit, quod reducitur ad defectum; Ubi enim quis non proficit ibi deficit, teste *Augustino*. Imprimis autem operosè & quasi *demum* incipiens explorationem hanc sui instituat diebus dominicis, in præparatione ad cœnam, ad jejunia, in morbo & convalescentia ex morbo, &c. Cogitet Christum Dominum coram interrogare, *Diligis me plus his?* & videat an vere respondere possit : *Tu scis quod te diligam.* Signa & gnorismata ex adjunctis & effectis desumenda, inter quæ excellent ista. 1. *Amare* Dei Præsentiam ac familiaritatem in precibus, in lectione, auditione, & meditatione scripturæ *Psal.* 119. per totum. 2. *Extinguere* ac mortificare amorem mundi & omnium visibilium 1 *Ioh.* 2. 15. 16. 1 *Cor.* 7. 30. 31. *Gal.* 6. 14. *Philip.* 3. 7. 8. 3. *Amare* fratres, & proximum quemque 1. *Iohan.* 4. 20. 4. *Zelare* pro gloria Dei, hoc est gaudere cum nomen Dei honoratur, contra dolere & indignari cum ignominia afficitur. 2 *Cor.* 11. 29. *Psalm.* 119. 136. *Ies.* 24. 16. 1 *Reg.* 19. 10. Aliter & fusè ac distinctè signa illa proponit *Amesius in Casibus lib.* 4 *cap.* 10. qui videndus. Si quis datâ occasione variorum conceptus, quæstiones, amplificationes practicas de amore Dei perlustrare aut conferre desideret; indico illi præter *Bernardum, Thomam, Antoninum, Amelry, Ruisbrochium, Harpium, commentatores ad Pseudo-Areopagitam*; ad hæc *Toletum, Vigerii, Azorium, Busæum in viridario*, jam citatos, ex antiquis *Contemplationes sub nomine Idiotæ*;

Digitized by Google

Idiotæ; qui autor in *bibliothecâ patrum*, & seorsim cum *meditationibus Augustini, Anselmi, Bernardi* editus Duaci. De ætate, quâ floruit dubitatur. *Possevinus* vult post. 800. annum Christi vixisse. Præterea ex Pontificiis, Casuistas; Inter practicos & Asceticos, *Bonaventuræ tract.* cui tit. *Stimulus divini amoris; Lanspergium in pharetrâ divini amoris; Dionys. Carthusianum in inflammatorio divini amoris, & in lib. de perfectione caritatis*, qui idem aliqua etiam habet *in libro de fonte lucis, & lib. 3. de contempl. art.* 17.; *Ludovicum de Ponte in introductione; Stellam in meditationibus de amore Dei; Gersonem in Canticum Canticor.* ubi 50. propositionibus agit de amore Dei; *aliosque* in *eundem librum commentatores*, quorum catalogum habes in *catalogo* ab *Oxonienſibus* edito, & in *commentar. Corn. A Lapide ad libr. cit.* Illis adde *commentator. in Deuter. 6. & Matth. 22. & 1 epist. Iohannis*, præsertim *cap. 3. & 4.* ubi *Corn. A Lapide* qui *Idem in Iacob. 1. p. 31.* Ex nostris, inter *loc. comm. scriptores Polanum lib. 2. cap. 22. commentatores decalogicos, & in Canticum Canticorum, Matth. 13. 22. 1 Corinth. 3. epistol. 1 Iohannis, Petr. Molinæum* in libello Gallico etiam in Belgicum traducto, cui tit. *Theophilus.*

DE SUPERSTITIONE.

Resp. DANIELE van HENGEL Amstelredam. *Ad diem* 4. *Iulii.* 1640.

DE Superstitione agendum propriè in explicatione primi, secundi, & tertii præcepti; etiam aliquo modo in explicatione quarti. 1. De eâ in genere & in specie tractant *Scholastici ad 22. quæst. 92.* & deinceps; *Zvvarez tom. 2. de religione tract. 3. lib. 2. locorum comm. scriptores, Casuistæ & Moralistæ tit. de superstitione aut ad 1. 2. & 3. præceptum; commentatores ad Coloss. 2. 23. Actor. 17. 22.* Peculiaribus *tract. de superstitione*, ex Pontificiis, *Martinus Arles, Petrus Cirvelus, Dionys. Carthusianus, Gerson variis opusculis*: Ex nostris *Ioh. Rivius*; Et data occasione *Antagonistæ Papatus*, cum disputant de Causis secessionis à Papatu, deque Ceremoniis, traditionibus, consecrationibus, sacramentalibus, Exorcismis &c. De variis superstitionibus in particulari nos infra in *disp. de Idololatriâ indirectâ, de Magiâ, de Exorcismo, de Cruce*, reliquisque ad primæ tabulæ præcepta. Etiam passim in *politiâ ecclesiasticâ*. Huc referri possunt *disceptationes de ceremoniis* quibusdam alicubi extra Papatum usitatis. Inter eas indico duo doctissima scripta Anglica, *Amesii c. Burges part. 1. cap. 9.* & *Anonymi* scr. tit. *Anglico-Papistica ceremoniæ ecclesiis Scoticis obtrusæ part. 3. c. 1. & 2.* Ne quid dicam de Gentilium quorundam scriptis, ut *Plutarchi libello* περὶ δει-

δαιμονίας; *Theophrasti Characteribus c.* περὶ δεισιδαιμονίας. *Lucianus* nonnulla passim inspargit, & ex professo *in Menippo seu Necyomantiâ, de sacrificiis*, &c. sed qui sub nomine superstitionis omnem religionem exsibilat. Idem facit *Lucretius*; cui religio & superstitio sunt ἰσοδυναμοῦντα. Nos etiam ante hac *disputat.* aliquot ejus species perstrinximus: sed desiderant auditores nostri ut in genere eam explicemus deinde species ejus quasi in tabella proponamus; atque ita certos, aliquos, distinctos & expeditos conceptus inter variantes variorum autorum sententias & methodos ipsis præformemus.

2. Ut ergo eam rectè investigemus, præcognoscendum virtuti religionis opponi vitia alia in excessu alia in defectu. *In defectu* sunt, quæ *irreligiositatis* nomine comprehenduntur & dicunt contemptum Dei: alia *directè*, quando irreverentia ipsi Deo exhibetur, ut Atheismus practicus, seu nulla religionis cura aut exercitium (cujus synonymum Epicureismus, Deismus), adhæc blasphemia, execratio seu maledictio Dei, perjurium, tentatio Dei: alia *indirectè*, quando irreverentia rebus sacris exhibetur, ut sunt sacrilegium, simonia. *In excessu* sunt, quæ superstitionis generali nomine comprehendi solent: cujus quatuor species enumerat *Thomas* 22. *qu.*92. *art.*2. Indebitum Dei cultum, Idololatriam, divinationes, vanas observantias. Nos putamus, Superstitionis vocem distinguendam, ut latè, vel strictè, vel strictissimè sumatur: *illâ* acceptione notet omnem excessum in religione, sive directè sive indirectè, sive participativè hoc fiat: *istâ* omnem cultum indebitum seu pseudosacrum formaliter ita dictum: *hâc* verò vanas quasdam observantias sive extra omnem respectum cultus divini; sive circa cultum, aut cum aliquo respectu ad cultum; quæ formaliter non sunt indebitus seu falsus cultus, aut idololatria, aut Magia, aut divinatio diabolica; sed tantum istorum quid sunt reductivè, hoc est, aut interpretativè aut participativè. Apud autores vox hæc modo in prima, modo in secunda, modo in tertia significatione usurpatur. 1. Ut plurimum tamen videntur juxta secundam acceptionem eâ notare indebitum cultum, verò cultui instituto oppositum, quo Deus sive verus sive falsus perversè colitur, & sic distinguitur ab idololatria, quà aliquid colitur, præter verum Deum; ac coincidit cum pseudo sacro, & idololatria illa, quæ committitur adversus secundum præceptum. Et huc spectant descriptiones, Theophrasti loco cit. quod sit δειλία περὶ τὸ δαιμόνιον; Maximi Tyrii Platonici serm. 4. Ὁ μὲν ἀσεβὴς φιλόθεος, ὁ δὲ δεισιδαίμων, κόλαξ. Hinc *Tertull. Apol. c.*25. cultus Gentilium vocat adulationes. Senecæ de Clementia lib.2.c.5. hæc distinctio: *Religio Deos colit, superstitio violat.* Ejusdem descriptio est epist. 123. *Superstitio error insanus est; amandos timet, quos colit, violat* & epist.74. *Deo satis est quod colitur & amatur: non potest*

amor

amor cum timore miſceri. Plutarchus libr. cit. dicit eſſe δόξαν ἐμπαθῆ, καὶ δόξης ποιητικὴν ὑπόληψιν ὑπτιαστικῶς ἐκπεπληγότος τὸν ἄνθρωπον, ὁμοίως, μὴ εἶναι θεὸς, εἶναι δὲ λυπηρὸς καὶ βλαβερός &c. Vide, quæ ſequuntur. Varronis apud Auguſtinum: *Deum à religioſo vereri, à ſuperſtitioſo timeri.* Quos ſubinde ſequuntur (in uſu ſcil. vocis) Theologi Chriſtiani. *Actor.* 17. 22. tribuitur Athenienſibus quod ſint δεισιδαιμονέστεροι: niſi ibi malimus in latiſſima ſignificatione accipere. Alioquin quid vetat dicere Paulum primo non probare aut improbare numen quod colerent; ſed tantum hiſtoricè referre exuperantiam cultus. Poſt primam hujus diſput. edit. prodierunt *annotationes Pricæi* Anglo Britanni *ad Acta*; quem lector philogus conferat. 11. Prima acceptio occurrit apud Ciceronem lib. 2. de Natura Deorum: *Nam qui totos dies precabantur & immolabant, ut ſibi ſui liberi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati* (à majoribus ſcil.) *quod tamen poſtea patuit latius.* Et ipſe paulò ante *ſuperſtitiones aniles* vocaverat, totum illud chaos commentitiorum & fictorum Deorum, prout illi habebantur & colebantur à Gentilibus. Sic Auguſt. de Vera religione tom. 1. p. 743. *Non ſit nobis religio cultus dæmonum, quia omnis ſuperſtitio, cum ſit magna pœna hominum, & periculoſiſſima turpitudo, honor eſt ac triumphus illorum.* Et de civit. Dei lib. 4. cap. 30. *Deinde cum hæc ad ſuperſtitionem pertinere dicat, ad religionem verò quam ipſe ſecundum Stoicos videtur docere. Non enim philoſophi ſolum, inquit, verum etiam majores noſtri ſuperſtitionem à religione ſeparaverunt. Nam qui totos dies precabantur, inquit, & immolabant, ut ſibi ſui liberi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati. Quis non intelligat cũ conari, dum conſuetudinem civitatis timet, religionem laudare majorum, eamque à ſuperſtitione velle ſejungere, ſed quomodo id poſſit non invenire?* Et Lactantius de verâ ſapient. c. 28. *Religio veri cultus eſt, ſuperſtitio falſi*: Et paulò poſt: *Nam qui novos ſibi ritus aſſumebant ſuperſtitioſi: ergo qui multos & falſos Deos colunt.* Atque hanc laxam ſignificationem ſecutus eſt Thomas 22. qu. 92. art. 1. ubi definit: *vitium religioni oppoſitum ſecundum exceſſum, quo quis divinum exhibet cultum cui non debet, vel non eo modo quo debet.* Et *art.* 2. dividit in ſpecies. Thomam *ſequuntur ſcholaſtici*, & hodierni ipſius *commentatores*, cum *Moraliſtis. Heſychius in lexico*, ſynonymum facit cum idololatriâ: δεισιδαίμων, inquit, ὁ πᾶν εἴδωλα σέβων, εἰδωλολάτρης. *Clemens Alexandrinus, ſtromat lib. 2. p. 276.* δεισιδαιμονίαν opponit τῷ θεῷ hoc eſt, timori Dei: δι' ὃν ἐν φόβος τοῦ θεοῦ &c. ἢ γ' ἂν δεισιδαιμονία, πάθος, φόβος δαιμόνων εἶναι &c. *Idem lib. 7. pag.* 504. Verè religioſo, quem θεοσεβῆ, vocat, opponi dicit ἄθεον & δεισιδαίμονα: quorum ille putet non eſſe Deum; iſte ſit, qui timeat dæmonia, quique omnia in Deorum numerum referat, & lignum, & lapidem, & ſpiritum, & hominem &c. 111. Tertia acceptio, quæ acceptio ſynonyma eſt *vacuæ obſervationi* (uti loquitur *Tertullianus de Oratione* c. 12.

c. 12.) seu *vanæ observantiæ* (ut loquuntur *Scholastici & Casuistæ*, cum *Thomâ*) apud recentiores, & in communi usu loquendi potissimum locum habet. Sic *Catechesis nostra qu.* 94. superstitionem designat tanquam speciem vitii contra primum præceptum, sed distincti ab idololatria, magia, divinatione. Et hac strictissima acceptione nos hic potissimum considerabimus superstitionem. Quod ad primam notionem, non est necesse eam peculiariter & abstractè per adjuncta generalia & causas describere; cum facilè illa desumi possint, ex *loc. comm. de Idololatria*, & *Magia*. Notio secunda itidem præsentis considerationis non erit: cum de *pseudo-sacro* seu *indebito cultu divino*, in genere; & in specie de *Sacramentalibus*, *Benedictionibus*, *Ceremoniis*, *Monachatu*, *Horis canonicis*, *Litaniis*, *Peregrinationibus*, *Spontaneis Flagellationibus*, *Templis*, *Festis*, *Agnis Dei*, *Processionibus* &c. alibi agendum sit. IV. Sunt duæ aliæ strictissimę significationes; una apud *Ciceronem de Naturâ Deorum loc. cit.* & altera ex Virgilio apud Lactantium *loc. cit.* *Nam qui novos sibi ritus assumebant, ut in Deorum vicem mortuos honorarent, quos ex hominibus in cœlum receptos putabant, hos superstitiosos vocabant. Eos vero qui publicos, & antiquos Deos colerent, religiosos nominabant.* Unde Virgilius,

Vana superstitio, veterumque ignara Deorum,

Sed hæc utraque jam exolevit; & refutatur ibidem *à Lactantio*; quin & de priori fatetur ipse *Cicero loc. cit.*

2. De etymologiâ superstitionis *Isidorus lib.* 8. *c.* 1. & nonnulla *Lactantius loc. cit. Servius in Æneid.* 8. qui videndi. Δεισιδαιμονίας originationem ab inordinato affectu metus indicat *Plutarchus in principio libelli cit.* quamvis etiam in bonam partem sumi pro religione, innuat ibid. Εὐλογήτως quæ vox occurrit *Coloss.* 2. ex causa seu origine sic dicitur, propria enim hominis electio & arbitrium, non Dei mandatum, progignit ejusmodi cultum; synonymum ejus facit Hesychius ἰθελοσέβειαν. Est & aliud ejus synonymum δεισίβεια, quod quasi medium sit inter ἀσέβειαν & εὐσέβειαν. Actus Superstitionis strictè dictæ Theodoretus de Curat. gr. aff. p. 88. appellat δείγματα τῆς παρατηρήσεως id est, *signa observationesque rerum.* Describitur superstitio seu vana observantia, quod sit *vitium quo quis otiosis factis & omissis attendit ad bonum spirituale aut temporale.* Considerandæ ad intelligentiam descriptionis 1. momenta, seu ingredienta, seu partes superstitionis; quæ sunt tres, error mentis, depravatio affectus, externum factum; ad quod referimus omissionem facti, seu abstinentiam ab aliqua re aut facto. Tria autem hæc ingredi completam superstitionem constat ex definitionibus supra allatis: quarum aliquæ considerant eam magis *radicaliter* (sic *Plutarchus* vocat ἀπόλειψιν) ut scil. est error mentis, seu depra-

Digitized by Google

pravata opinio, quà plus creditur de Deo, aut rebus divinis, aut aliis quibuscunque creaturis earumque viribus & actionibus, quam credi debet. Aliæ considerant magis *formaliter*, ut est depravatio affectus seu voluntatis: & sic Theophrastus definit δειλίαν, id est, *meticulosum affectum*. Et Clemens Alexandrin. Strom. lib. 2. p. 276. ἡ γὰρ δεισιδαιμονία πάθος, φόβος δαιμόνιον δοκῶ &c. Aliæ magis *consecutive* seu *completivè* in facti externi consummatione. Sunt autem facta illa trium generum, verba seu sermo (ad quem refer cantum), scriptionem, picturam, aut quamcunque εἰκαστικὴν. 2. Externi gestus, & transeuntes motus solius corporis, aut partium ejus. 3. Operationes externæ, quæ rebus & instrumentis adhibitis relinquunt aliquod opus post se. Illis factorum seu operationum generibus respondent totidem omissiones, seu abstinentiæ: quibus sæpe plures exercentur superstitiones, quam positivis actionibus. Hinc Apostolus *Coloss.* 2. 21. μὴ ἅψῃ, μηδὲ γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς. Confer 1 *Timoth.* 4. 3. *Roman.* 14. Cum autem ex tribus istis componi superstitionem dicimus; completam intelligimus; nam alioquin superstitio (uti & oppositi actus religionis) sæpe tantum interna est, & ultra interiorem affectum non progreditur. 11. Dicimus esse attentionem circa *otiosa facta aut omissa*: 1. *Vt* distinguamus à crassa illa superstitione, quà quis directam & explicitam magiam, divinationem, idololatriam contra primum aut secundum aut tertium præceptum committit. Unde patet nimis confundere scholasticos quosdam, & ex Recentioribus Delrio Disq. Magic. lib. 3. part. 2. ubi definit vanam observantiam, quod sit *Magia superstitiosa, quâ commodum aliquod speratur ex re, quæ nec supernaturaliter eo pertinet, neque naturaliter id præstare potest.* Et inter species ejus enumerat, crassissimas operationes Magicas & divinationes per apertum pactum diabolicum: cum tamen *Thomas loco cit.* observantiam & divinationem tanquam disparata distinguat. 2. *Vt* etiam distinguamus, à factis aut gestibus quibusdam, qui vix subjacent judicio rectæ rationis, & imperio voluntatis: quales ex. gr: phantasiando fricare barbam, movere caput &c. 111. Otiosa seu vana facta & omissa hic intelligimus, quæ ad effecta temporalia aut spiritualia nihil per se conferunt, aut conferre valent, uti falsò opinantur, qui illis attendunt. De objecto seu materia illorum factorum mox. 1v. Finem ejus (prout nuncupativè, aut æquivocè malo finis tribui potest) facimus bonum spirituale aut temporale: quò reducimus mali utriusque fugam, seu evitationem, aut victoriam. Potest autem finis seu eventus ille considerari vel ratione superstitiosæ observantiæ in se, seu objectivè; vel ratione superstitiosi observatoris, seu subjectivè. Hoc posteriori modo consideratus infert intentionem operantis si non semper actualem, saltem virtualem seu interpretativam:

tativam: quod ſufficit, in illis, qui ſæpe ex inadvertentiâ, aut inveterata conſuetudine, aut nimio alios imitandi, aut aliquibus placendi & moribus ac ritibus vulgo receptis ſe conformandi ſtudio ſuperſtitioſum aut ſuperſtitioſi-forme quid committunt.

6. *Subjectum* ſuperſtitionis quodnam ſit, ſatis ex dictis conſtare arbitror. *Objectum* eſt, partim res aut actio aliqua non religioſa (quem tamen actum religionis imperatum poſſumus appellare, ſiquidem omnis actus humanus quà talis, & propriè ſic dictus debet ordinari in Deum, & conſequenter dirigi à religione 1 *Cor.* 10. 13.); partim res aut actiones religioſæ; quas vulgo actus religionis elicitos nuncupant. Superſtitiones poſterioris generis enumerat aliquot *Tertullianus in libro de Oratione*: quas omnes & ſimiles referre poſſumus ad Idololatriam indirectam & participatam (in quâ excellit Εἰδωλόθυτον 1 *Corinth.* 8. & 10.,) & ſub illa notione infra forte explicatas dabimus. Superſtitiones prioris generis, mox in claſſes digeremus, & ſpecies ſpecialiſſimas earum aliquot indicabimus: omnes enim recenſere eſſet operoſum nimis, & pæne ἀόριστον. Alibi etiam eas ſub notione tum Magiæ, tum divinationis indirectæ ſeu interpretativæ, indicavimus. *Efficientes*, partim *remotæ* ſeu communiores partim propinquæ & magis particulares; partim, principales. partim minus principales; partim internæ, partim externæ ſunt. I. Ignorantia, ſeu defectus cognitionis divinæ. II. Defectus, fidei, fiduciæ, & timoris Dei: qui enim Deo non confidunt, nec eum timent; ſæpe non timenda timent, non credenda credunt, & in vanitatibus fiduciam quærunt. III. Δοκησισοφία, *Coloſſ.* 2. 23. Curioſitas, rerum novarum & admirandarum affectatio. IV. Vitioſa tolerantia, moderatio, humilitas, docilitas, credulitas, imitatio exemplorum antiquorum aut præſentium, & conformatio cum recepta conſuetudine, & praxi currente. Breviter cœca obedientia, ἀνθρωπαρέσκεια, κολάκεια, δουλία &c. V. Ingenii vanitas, levitas, inconſtantia, & inadvertentia ac quaſi cœca & brutalis quædam ἀεμοπλάνος μέθοδος ἀμέθοδος in agendis & actionibus ſuis: cum ſapiens nihil debeat agere abſque antecedente rationis examine & judicio *Pſ.* 119 59. *Epheſ.* 5. 15. aut abſque conſequente ἐξέτασι & conſcientiæ examine. VI. Falſa perſuaſio & ſeductio circa doctrinam de adiaphoris, neutris ſeu μέσοις. Quod fundamentum ordinarium apologiæ pro ſuperſtitionibus ſubſternitur. Nos alibi veram de iis doctrinam exhibemus. VII. Errores particulares quorundam Pneumatologicorum, Phyſicorum, Medicorum &c. Quos require in *autoribus Pneumatologicis, Phyſicis, Medicis, Thaumatographis, Hiſtoricis Naturalibus, Magiis Naturalibus, & libris ſecretorum &c.* Adhæc errores populares, qui inſciis, aut invitis, aut non advertentibus Doctoribus

bus apud plebeios & idiotas non paucos paſſim obtinent: quorum alii ſunt in Theologia & rebus divinis, alii in Philoſophia, Hiſtoria, Artibus &c.; quorum catalogi, & claſſes alibi conſtruendæ. Ex his non minima occaſio & manuductio ad ſuperſtitionem.

Ex Adjunctis & effectis conſequentibus notamus nunc iſta 1. Quod plerumque ſit fervida & zelo perverſo comitata: ut ipſam religionis praxin in fidelibus diligentia, ἀκρίβειαν, & πολυπραγμοσύνην ſua ſuperare videatur. II. Quod ſit pertinax & quaſi ἀμεταπείστος. III. Quod tandem, ſi pertinaciter continuet, degeneret plerumque & deſinat in apertam Magiam; aut divinationem; aut idololatriam; immo & veræ religionis abnegationem. IV. Quod ſit maximè zelotypa. V. Conſequenter tyrannica, addens vanitati fervorem, fervori tyrannidem & perſecutionem. Exempla vide in *Cameratii centur.* I. *c.* 40. Signa diacritica & gnoriſmata addi poſſent, tanquam adjuncta: ſed ad praxin ea referemus. Cognata, & oppoſita brevitatis cauſa nunc omittemus. 4.

Quod ad praxin: indicanda hic motativa cur, & media per quæ fugienda ſit vana obſervantia, ut & ſigna ex quibus dignoſci poſſit, & ab utilibus, aut religioſis, aut licitis & adiaphoris actionibus diſcerni. I. Motiva, propter quæ ſuperſtitiones vitandę ſint iſta. I. Dei mandatum *Matth.* 15. *Coloſſ.* 2. *v.* 8. 16. 20. 21. 22. 23. *Ierem.* 10. *v.* 2. *Iſa.* 44. *v.* 25. His adde loca quæ ſuperſtitionibus magicis divinatoriis, & idololatricis; ut & ſpecialibus roſarii, proceſſionum, feſtorum, crucis, exorciſmorum, inutilium ceremoniarum &c. opponuntur, ſuis quæque locis notata. II. Quia à Deo & vera religione abducunt; dum homo, magis ad eas attendit, & tandem plus iis tribuit, quam ipſis Dei præceptis. III. Accedant dicta conciliorum & patrum: ſed quæ magiæ, divinationi illicitæ, & ſimilibus vitiis in particulari magis opponuntur, quam ſuperſtitioni in genere. Poterunt tamen analogicè illi applicari. Vide *Concil. Laodic. can. de phylacteriis*, *Carthagin. de auguriis aliiſque Iudaicis ſuperſtitionibus*; quæ collecta vide à *Photio in Nomocanone tit.* 9. *cap.* 25. II. Media ſunt *partim* promovenda & adhibenda, ut cognitio rerum divinarum, fides, fiducia, timor Dei, reverentia verbi divini, & conſcientiæ noſtræ ad illud ſubjectio ac commenſuratio: *partim* fugienda & removenda; ut conſcientia & veneratio conſuetudinis, antiquitatis, autoritatis politicę aut eccleſiaſticæ, juxta antiquum illud Pythagoræ. Αἰσχύνου μὲν πρῶτον θεὸν εἶτα τὸν ἀπὸ τοῦ &c. Adhæc, fiducia in propriis operibus, opinio meriti, operis ſupererogatorii, exuperantiæ & abundantis cautelæ &c. III. Signa diagnoſtica *generalia* ſunt iſta quorum nonnulla non niſi ſeorſim, alia conjunctim adhibenda. I. Si effectus, qui intenditur aut producitur, ſuperet naturæ 5.

vires, nec tamen ex ſcriptura conſtet eum eſſe divinum ordinarium aut extraordinarium, ſeu miraculoſum. 2. Si conſtet rem, cui tribuitur ille effectus, hanc vim à Deo, vel naturâ non habere. 3. Si actio illa aut omiſſio ſacris literis nec κατὰ τὸ ῥητὸν, nec κατὰ τὴν ἀναλογίαν contineatur. 4. Si actio aut omiſſio illa nec ad vitam animalem, nec ad civilem, nec ad religioſam per ſe neceſſaria, aut ſaltem utilis ſit. 5. Si agentes talia, aut non velint, aut non poſſint rationem & modum exponere, cur & quomodo hæc ita fiant. Signa *Specialia* ſunt 1. quando requiritur fides in ipſum hominem, qui ſanaturus eſt. 2. Quando quis utitur nominibus, phraſibus, ſententiis, tmematis ex ſacra ſcriptura deſcriptis aut pronunciatis; aut etiam integro ſcripturæ libro ad caput appoſito, ad dolorem ſedandum. 3. Quando quis utitur operibus piis & religioſis in rebus vanis, & ad Dei cultum nec directè nec indirectè pertinentibus. 4. Si aliqua efficacia tribuatur obſervationi numeri, rhytmi, contactus, figuræ &c. Sed hæc aliaque ſpecialia ſigna notata à *Delrio lib. 3. part. 2. ſect. 2.* & deinceps, mox in diviſione ſuperſtitionum commodius referentur.

6. Dividitur autem vana obſervantia 1. in fugam, & in proſecutionem ſeu uſum. 1. *Fuga* eſt vel ſimplicis abſtinentiæ ſeu omiſſionis; vel remotionis per poſitivam & directam actionem. 1. *Genus fugæ* eſt, cum ab aliqua re, aut actione ſimpliciter abſtinemus. *Prioris* exemplum eſt: Abſtinentia Pythagoræ ab eſu animalium, quod ſcil. *omnium inter omnia eſſet cognatio, & aliorum commercium in alias formas tranſeuntium*, ut loquitur *Seneca epiſt.* 108. Confer *Laërtium in ejus Vita*, & *Ovidium Metamorphoſ.* 14. & *Tertullian. in Apolog. c.* 48. & *Plutarchum de Abſtinentia ab eſu carnium*; ubi ſuperſtitionem Pythagoricam defendit. Hodie eadem eſt ſententia & praxis Gentilium qui Brachmannici aut Bramines & Benjani in imperio Mogulico dicuntur. De quibus in *diſp. de Gentiliſmo*. Abſtinentia Ægyptiorum, qui τῶν ἄλλων ἀλόγων ἀπεχόμενοι (ut loquitur *Theodoretus de curat. gr. aff. de Sacrificiis*) ſolis ſuillis carnibus veſcebantur. De quibus vide *comment. ad Exod.* 8. 26. *Geneſ.* 46. 34. Abſtinentia ab eſu carnium, & ſanguinis. De quâ diſſerit *Seldenus, de Iure naturali & Gentium toto lib.* 7. Confer *commentat. ad Geneſ.* 1. & 9. & ad *Actor* 15. Et *diſp. de Creatione part.* 7. Quomodo autem & quâ de cauſa primi Chriſtiani à carnibus immo & in totum à conviviis Ethnicorum ſæpe abſtinerent, facile colligitur ex 1. *Corinth.* 10. Ne ſcil. periculum ſubirent participationis cum idololothytis Gentilium. Confer *diſp. de Gentiliſmo* ubi loca *Actor.* 11. *Galat.* 2. *Daniel.* 1. explicamus. Abſtinentia Eſſeorum & hæreticorum Judaizantium in primitiva eccleſia, quos notat apoſtolus *Coloſſ.* 2. 20. 21. Vide ibi *commentatores*, & ad 1 *Timoth.* 4. & apud *Hæreſ. ſcriptores Auguſtinum, Epiphan.*

Digitized by Google

phanium &c. Ebionitas, Encratitas, Montaniſtas, Severianos, Tatianos, &c. Abſtinentia ab eſu ciconiarum, graculorum, cornicularum, fibrorum, leporum, quam Chriſtianis præſcribit *Zacharias Papa in Epiſt. ad Bonifacium*, euangeliſtam ſcil. Thuringor. & Saxonum (quæ exſtat *tom. 2. Concilior.*) Abſtinentia Judæorum ab eſu ſuillæ, aliiſque quamplurimis; & Mahumediſtarum à ſuilla & vino. Abſtinentia Pontificiorum multiplex, contra libertatem Chriſtianam; ex. gr. à conſpectu aut alloquio, aut conſortio hominum, à cibis, à conjugio: de quâ in *diſpp. de Quadrageſima, de Jejuniis, de Pſeudo-mortificationibus Papatus* &c. Huc reduci poteſt abſtinentia Pythagoræ, de quâ *autores*, modo *cit.* & Sotionis (apud *Senecam epiſt.* 108.) à carnibus, prætextu rationis phyſicæ ſeu medicæ; à quâ non videtur alienus eſſe Lipſius in ſcholiis Ibid. *Aſſidua*, inquit, hæc χρωφαγία, *nimis Europæis uſurpata, brutos facit.* Cur primi Chriſtiani à carnibus abſtinuerint infra dicetur in *diſp. de Idololatr. indir.* Pertinet huc etiam abſtinentia à conſortio hominum: qualis hæreticorum, quos feros, girovagos, βόσκους appellant (de quibus *Auguſtin. de hæreſ. c. 71.* & *ibid Danæus*): adhæc omnium Eremitarum, Anachoretarum &c: de quibus in *diſp. de Monachatu.* Denique huc refer abſtinentiam à tempore (uti die infauſto, Lunę ſcil. aut Jovis) aut loco (ut ſepulcro, cœmiterio, mediâ plateâ, dum iter facimus de nocte); aut numero aliquo, ex. gr. numero pari: ut ſcil. tunc, aut ibi, aut eo numero nihil agamus aut recipiamus. *Exempla* abſtinentiæ ab actione aliquâ, ſeu omiſſionis propriè ſic dictæ, ſunt, non exire ex ædibus, non proficiſci, aut caſtra non movere, ſi muſtela aut lepus viam tranſcurrerit; ad defunctorum juſta non accedere, neque ad puerperam. Vide *Theophr. characteres cap. cit.* & *Plinium lib.* 28. *c.* 3. Imprimis hic memoranda abſtinentia à Venere, quam obſervabant Gentiles in ſuis πλάσμασι magicis, aliiſque ſacris. Similes inſanias habent recentiores magiæ Doctores, *Agrippa*, & *Petrus de Albano*; de quorum libris infra *in diſp. de Magia.* Cum quibus haut obſcurè colludit πλάσμα unguenti armarii, apud *Crollium in lib. de ſignaturis*; ubi inter alia præſcribit, ut telum inunctum loco mundo collocetur, utque opliater abſtineat à Venere. 2. *Alterum* genus fugæ eſt; cum removemus aut deſtruimus impedimentum aliquod, aut rem talem, quam putamus mali alicujus medium aut ſignum eſſe. Exempla ejus ſunt; frangere putamina ſeu teſtas ovorum antequam à menſa auferantur (*Plin lib.* 28. *c.* 3.) quod & hodie multi obſervant; deſtruere ſigna maleficii, de quo *Diſp. de Magia*; follem farinæ à mure arroſum, a ſe amoliri, apud *Theophraſt. loc. cit.* 11. Obſervantiæ, *proſecutionis, uſus, atque applicationis* ſunt, quando aut verbis, aut geſtibus ſeu ceremoniis tranſeuntibus, aut ſumptione atque applicatione

ne rerum ad nos aut alios utimur, tanquam mediis aut signis ad aliquid *amovendum, cognoscendum, producendum*, ad quod à Deo, aut naturâ, aut arte efficaciam nullam habent. Sunt ergo tria istarum genera, secundum triplicem intentionem, & effectum. *Primi* generis sunt, omnia amuleta, periapta, & vana prophylactica atque alexipharmaca. Exempla eorum attingit *Delrio lib.* 3. *part.* 2. *& lib.* 6. quorum alia probat, alia improbat. Nos pleraque perstrinximus *disp. de Magia, Exorcismo, Antidoto pestis. Secundi* generis sunt, Vanitates illæ, quæ pertinent ad artem notoriam, & quæ ad vanas prænotiones, divinationes, & præsagia, (quæ scil. non sunt directè Magica & diabolica), de quibus *Delrio lib.* 3. & nos *disputat. de Prophetia.* Huc refer cruentationem cadaverum occisorum; provocationem ad judicium Dei, purgationes canonicas, & vulgares, de quibus infra in *Disp. de Abusu sortis. Tertii* generis sunt, Opliatria, & variæ applicationes herbarum, mineralium, animalium, aut partium &c. quæ intercurrunt in *libro Alberti Magni de Virtutibus lapidum, herbarum &c.* ex quibus arbitror delumpta esse, quæ vanitatis notanda in *Alexii Pedemontani secretis*, in *Mizaldi centuriis memorabil.*, *in Magia Naturali Portæ*, *in secretis Weckeri.* Triplex hæc vanitas rursum in tria genera dispesci potest: ut *primum* sit per nuda verba, pronuntiata aut scripta, nota aut ignota, sacra aut profana: *secundum* per gestus, corporis motus, & ceremonias transeuntes, ut post caput quid jacere, & non respicere, crucem formare &c. *Tertium*, cum rebus utimur aut eas applicamus ad aliquid operandum, ut salivas ad averruncanda maleficia (de quibus *Persius sat.* 2. *& Plin. l.* 28. 4.) aquam vivam, aut quamvis aliam ad aspersionem corporis aut adjunctorum corporis, utensilium &c. ad lotionem manuum, sive in actibus religionis, sive in communi vitâ. Vide *commentatores ad Matth.* 15. *vers.* 2. *Marci.* 7. 3. 4. & *Iohann.* 2. 6. & 3. 25. Et *Tertullian. de Oratione.* Euripidem in Alcestide: ὕδωρ ποταμίοις λευκὸν χρόα λούσατ' &c. Livium lib. 5. *Namque delecti ex omni exercitu juvenes purè lautis corporibus* &c. Porphyrium lib. 2. περὶ ἀποχῆς; ubi de sacrificio ritè afferendo. Virgilium Æneid. *Me flumine vivo, Abluero.* Quin & Pharisæos & superstitiosos illos hinc dictos Baptistas, testis *Iustinus contra Tryphonem* & Epiphan. lib. 1. hæresi 17. *Hæresis Hemerobaptistarum appellata, nihil quidem ab aliis evarians, sed eadem cum Scribis ac Pharisæis sentiens, non tamen solum adæquata Saducæis in mortuorum resurrectione, sed etiam in incredulitate, & aliis. Hoc autem præcipuum hac secta habet, quod & in vere & autumno, in hyemeque & æstate semper quotidie baptizatur, unde & cognomen hemerobaptistarum accepit. Sensit enim aliter non posse hominem vivere, si non quis singulis diebus in aqua mergeretur, ita ut abluatur ac sanctificetur ab omni culpa.* Thalmudistarum & Rabbinorum hodier-

Digitized by Google

hodiernas lotiones vide indicatas à *Buxdorf. in ſynag. Iud. c.* 4. & 7. Apud Saracenos etiam vigent crebræ lotiones : de quibus ſcriptores in *diſp. de Muhammediſmo* indicati.

11. Aliter dividimus eam ratione actus in ſpecies analogas ; internam ſcil. & externam. *Illa* eſt quæ in opinione, aut effectu interno ſubſiſtit; *Iſta*, quæ ad externum actum progreditur. *Illius* generis ſunt, 1. *partim* vanæ & inveteratæ opiniones ; quales ex. gr. leproſo mendicatum panem eſſe comedendum, itaq; nunquâ illi quamvis non ita indigenti eleemoſynam negandam ; eo in caſu, quo aliis pauperibus rectè negari poteſt. Gravidæ fœminæ teſtimonium eſſe geminum, ſeu ſtare pro duplici; panem & ſalem eſſe ſacrum ; infantes morientes fieri angelos in cœlo ; Cingaros ſeu vagos illos mendicos (quos Ethnicos vocant apud noſtrates) divini quid redolere, aut divinitus commendatos : ita ut hoſpitium, cibus, aliaque neceſſaria ipſis non ſint deneganda &c. (de quibus in *appendice ad diſp. de Gentiliſmo*) ; ſimileſque populares, & paganę, ſeu ruſticæ opiniones quamplurimæ. 2. *Partim* vanę commotiones, ſcrupuloſitates, & metus aut ſaltem ſuſpiciones, quæ hominibus oboriuntur & quibus aliquâ ratione afficiuntur ex. gr. ex crocitatione corvi, garritu picæ, baubatu canum, &c. atque aliis fictis aut præſumtis oſtentis & prodigiis quæ revera talia non ſunt : quamvis autem aliqua mali ſibi eventuri præſumptio levis, levior, leviſſima animum ipſorum tentet aut radat; non tamen ſuperſtitionis actus formant, aut in formâ exercent; ſaltem non externos. Porro vanam & ſcrupuloſam ejuſmodi teratoſcopicam tangimus in *Diſp. de natura Miraculis, Oſtentis, Prodigiis, & de Prophetiâ*. Ad hanc claſſem referendę ſunt, ſi non tanquam ſuperſtitio interna formaliter ita dicta, ſaltem tanquam occaſio ejus, & progymnaſma, omnes agitationes conſcientiæ ſcrupuloſæ : de quibus in *loc. comm. de Conſcientia*, & *de Timore Dei*, item *de Regimine affectuum*. Pertinent huc etiam conſcientiæ turbationes & inquietudines, quas quis ſentit, ob omiſſas quaſdam circumſtantias in exercitiis privatis pietatis, quod ex. gr. hâc horâ, aut illo geſtu non precatus ſit : aut quod ad conſpectum ſolis non cogitârit Chriſtum ſolem juſtitię, aut cum lotione manuum non cogitârit de noſtri ablutione per Chriſtum &c. Quamvis enim illa per occaſionem licitè conjungi poſſunt, & ſæpe utiliter conjungantur : non tamen ſemper ad combinationem & συζυγίαν eorum tenemur : alioquin faceremus ex illis ſacramenta, aut ſacramentalia. *Externa* ſuperſtitio eſt, quæ in externas abſtinentias, omiſſiones, operationes erumpit : qualem modo in genera ſua diſtinximus. 7.

111. Ex objecto & fine rurſum dividitur in religioſam, & non religioſam. *Illa* propriè dicta θεοσέβειαν, eſt quæ adhibitur in exercitio religionis 8.

gionis & circa actus ejus, aut saltem directè & ex actuali intentione operantis ad religionem dirigitur. *Ista*, est quæ in communi vitâ exercetur, absque intentione (saltem actuali) cultus divini: ut scil. à vano observatore habeatur pro cultu Dei, aut medio seu adminiculo ad illum cultum. *Prioris* generis sunt *tum* benedictiones seu consecrationes (hoc est sacramentalia transeuntia): tum res consecratæ, (hoc est sacramentalia permanentia) in Papatu. *tum* eorum usus sive publicus in ecclesia, sive privatus idque vel in privatis religionis exercitiis, vel in communi vita œconomica, aut politica. Quæ in cultu publico ab iis observantur, indicavimus *Disp. de Benedictionibus thesi* 7. & *disp. de Festis thesi*. 1. quæ tamen non tam vanæ observantiæ dicendę, quam directæ & crassæ idololatriæ, superstitiones, atque ἰδολοφρυξίαι; alibi potius pertractandæ. Quæ in devotione privata, aut in vita communi privatim usurpantur, sunt panis, lac, mel, vinum, vestes, naves, carnes, rami, palmæ, nummi, domus, arma &c. benedicta. In quibus triplex vanitas committitur, *Prima*, in earum benedictione, quæ fit à sacerdote: *Secunda*, quod homines eorum aliquam conscientiam, & in iis aliquam fiduciam habeant, & efficaciam illis tribuant, quæ iisdem minime convenit: *Tertia*, quod eandem tali cum conscientiâ religiosè lervent, & usurpent, ad mala amolienda, & spiritualia ac temporalia bona sibi concilianda. De quibus omnibus consulenda publica rituala, ut *Ceremoniale*, *Pontificale*, *Pastorale*, cum *libris Exorcisticis*, *aliisque autoribus à nobis cit. disp. de Benedictionibus*, & *de Exorcismis*, atque hę quidem religiosæ secundariò sic dictæ. Ad religiosas primariò dictas, refer certum, compositum, & præcisum usum ac modum adiaphorum in cultu publico, precum scil. concionum, sacramentorum, quem quis aliis omnibus impositum velit, nec ferat promiscuè illas liberas formalitates (quibus ipse assuevit aut quas ipsemet sibi servandas elegit,) adesse aut abesse pro re natâ, & circumstantiis locorum ac temporum. Tunc enim adiaphorum degenerat in necessarium, observantia in ἰδολοφρυξίαν, aut saltem ejus speciem, & prætensa ἑνωτικότης in putidam præcisitatem, prætensa unitas, conformitas, συγκατάθεσις in ἀμετρίαν τῆς ἰδολατρίας, libertas in tyrannidem, religio in hypocrisin. Sed de his alibi. Denique ad easdem refer, vitiosam singularitatem & præcisitatem in observando particulari suo ordine, & modo (externo scil. & merè peristatico, atque adiaphoro) in privata devotione & exercitiis pietatis; adeo ut quis seipsum ἀμεταπειθήτως adstringat, & liberam conscientiam liget; quod malum: immo & alios quoscunque; quod multò pejus. De quâ præcisitate diximus aliquid in *Disput. de Præcisitate*. Hactenus vanæ observantiæ religiosæ. *Non religiosæ* sunt duum generum: 1. *Quæ* ex falsa religione ejusque exercitiis olim originem

Digitized by Google

nem duxerunt, & ab illa dependebant aut ad eam quomodocunque ferebantur, quamvis homines hoc nunc plane ignorent, saltem absque ulla conscientia religionis illius, aut cujuscunque alterius, talibus observantiis utantur & participent: ex. gr. celebrare Kal. Maji, aut Kal. Januarii, aut accendere luminaria, &c. quæ à Gentilium superstitione profluxere, & ab iis instituta sunt, Talia quamplurima olim hærebant in Christianismo, & hodie etiamnum hærent: vide aliquas eorum recensitas à *Tertull. c.* 14. *de Idololatriâ.* Ejusdem farinæ sunt otiosa nonnulla, in pompis funeris, inter quæ hic apud nos ex. gr. otiosum & stolidum illud factum, quod semper ferè loculis bina fulcra præferantur, quibus tamen nunquam loculi imponuntur, sed olim vigente Papatu tantisper in templo juxta sepulcrum imponi solent, donec mortualia, sacra peragerentur. Hæc est ergo vana consuetudinis παρεπιδημίτης observatio & imitatio. Hoc anno 1640. in prima editione hujus disputationis ita notabam. Nunc vanum illud cacoëthes abrogatum est. 2. *Vel, casualis*, quæ ex privato alicujus arbitrio, hoc est, ex fallaci aut vix semiplenâ observatione & prætensa experientia, & sic consequenter ex falso atque ἀλόγῳ inductionis λόγῳ & λογισμῷ primò primum, occasionem, deinde ex cœca & serva imitatione originem habuit. Hic religio nullum habet locum, tanquam objectum, aut finis, aut efficiens principale, impulsivum, instrumentale; ne quidem ut occasio. Tales observationes sunt ex. gr. partem secundinæ, quæ infantis modo nati caput obvolvit, ad multa mala avertenda prodesse; sepulcra si quis attingat aut transeat infaustum esse; tinnitus aurium quid significare; item infaustum esse portentum, si malum aliquod eveniat. Kal. Januariis; aut si quis annum & diem inchoet à parvo lucro; aut à magno satis, sed quod affertur ab homine malo, infausto, malè ominoso: Huc refer vanas illas cautelas, ne feretrum ante ædes nostras deponatur & vespillones ibi quiescant; ne mortuum cadaver capite primum ex domo luctus efferatur; ne cadaver mortui in conclavi aut domo solum relinquatur absque vigilibus aut custodibus. Quibus adde alias qualcunque vanitates in luctu super mortuis, & in curatione funeris. Vide *Scriptores de Funeribus, de Nuptiis &c. in politiâ nostrâ ecclesiasticâ notatos.* Huc refer agyrtarum, Cingarorum, muliercularum nonnulla antidota adversus morbos, & symptomata, inter quæ ex. gr. ut febricitans fasciam crurulem patibulo alliget, & assulam inde abscissam secum deferat; ut puerpera à partu recens, partem salis manui suæ impositi lingat, reliquum trans caput jaciat. Denique pleraque observationes circa tempora, numeros, constellationes, aëris constitutiones; quatenus illa rebus hominum prosperis & adversis applicantur, & ad se mutuo principia & principiata, aut antece-

tecedentia & consequentia necessaria, saltem ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ coordinantur. Reductivè etiam aut analogicè ad *casuales* observationes pertinent, putatitia & vanè concepta miracula naturæ, prodigia, ostenta, præsagia &c. item spectra, maleficia &c. inde concitati affectus metus, admirationis, doloris, gaudii, desiderii &c. De quibus *disp. nostræ de Spectris, Energumenis, Miraculis, Prophetia, Signis Temporum.* IV. Ratione effectus putatitii, dividuntur in operantes, & in significantes. *Operantes* dividi possunt, in avertentes mala, & in procurantes bona. Priores dividuntur 1. *In* averruncas & antidotas mali præsentis; quales amuleta & superstitiosa quæque alexicaca. 2. *In* averruncas & prophylacticas mali futuri seu metuendi. Celebre genus averruncorum apud Gentiles constituebant lustrationes, expurgationes & catharmata. De quibus *antiquit. Græcar. & Romanarum scriptores. Significantes* sunt vel publicæ seu in cultu publico adhibitæ; vel communes. *Illæ* sunt omnia pseudo-sacra, sacramentalia, ceremoniæ. De quibus in *disp. de Sacramentalibus, & de Ceremoniis. Istæ* sunt ominosæ, seu quæ mali aut boni quid portendere dicuntur: quales illę apud *Clementem Alexandrinum Stromat. lib. 7. p. 512.* & *Theodoretum de Curat. gr. aff. serm. 6. de providentia p. 88.* De loro dextræ crepidæ fracto, de suæ multos fœtus enixâ easque commedente, de mure saccum panarium aut calathia aut lecythum corrodente, aut aram ex luto constructam perfodiente, de gallo vesperi canente, de pistillo à serpente in gyrum circumdato, de metu ex suspensis inscriptionibus, de metu lanæ flavæ, salis, sulphuris &c. Adducunt ibi ex Gentilibus, qui tales superstitiones risérunt, *Antiphontem* scil. *Epicharmum Pythagoreum, Bionem, Diogenem Cynicum, Philemonem in comœdia,* & *Menandrum in comœdia,* cui *tit.* Δυσκόλου. Ipsa verba autorum, & *Theophrasti in character.* velim legi ab illis, quibus vacat. Breviter huc referantur omnia vana aut vanè explicata atque applicata ostenta & prodigia, ut & infinita divinationum farrago: qualia notamus cum *autoribus ibid. cit.* in *disp. de naturæ Miraculis, Signis temporum, Prophetia &c.* V. Secundum scientias, artes, & status in vocationes hominum dividuntur, in physicas, medicas, astrologicas, nauticas, rusticas, militares, Mercuriales seu mercatorias &c. Vide alias omnes hominum professiones tum bonas tum malas in *Thomæ Gersoni tract.* Ital. cui *tit. Piazza universale* &c. Physicorum & Medicorum invenies passim apud *Plinium, Alexandr. Tertullianum, Albertum M., Arnaldum de villa nova, Nierenbergium, Serenum Sammonicum, Paracelsum* cum suis, *ejusdemque Antagonistas Erastum & Sennertum*; adhæc *Alexium Pedemontanum, VVeckerum de secretis &c.* Conferendi collectores errorum popularium, quos infra in *disp. de Erroribus* indicamus. Agricolarum, vinitorum &c. datâ occasi-

occasione referunt scriptores rei rusticæ, *Columella, Varro, Palladius:* & hic imprimis *lib.*1.*cap.*30.*& cap.*5. ubi de horti & agri remediis. Et ex recentioribus *Ianus Cornarius de re vinitoria lib.*2. *cap.* 15. ubi enumerat superstitiones averruncas tempestatū Gentilibus olim usitatas, ut robigalia, floralia, vinalia, & collegium fratrum arvalium (de quo *Gellius l.*5. *c.* 7.): & sub Papatu ambarvalia, aliaque tempestatum causa instituta. Adducit *ibid.* ex *Gaudentio Merula lib.*4.*rerum memorabil. cap.* 50. fuisse opinionem, fieri non posse, ut in vappam vina pervertantur, si vas hâc inscriptione munitum fuerit: *Gustate & videte, quod bonus est dominus.* Efficacius tamen id fore, si pomum his verbis inscriptum in vinum demittatur. Idem *Cornarius lib.*2.*cap.* 3. agit de idolis agriculturę causa cultis & superstitionibus exercitis apud Ethnicos; & apud antiquos Germanos, sub Gentilismo, eosdemque sub Papatu. Ubi *p.* 352. exhibet formulam consecrationis vini, die Johannis Euangelistę fieri solitæ: in quâ vino virus seu venenum adscribitur; quod redolet antiquum Manichaismum. Conferantur Ethnica apud *Palladium modo cit.* & *Plinium lib.* 28.*cap.* 2. cum Papalibus apud *Miraldum centur.*2. *memorabil. aphorismo.* 100. Et *Ioh. Boemum Aubanum lib.*3.*de moribus cap.*15.*de cultu Vrbani* (de quo & *Hospinianus de Festis*); imprimis cum *libris Exorcismorum & benedictionum.* Huic adde *Hospinianum de Festis*; ubi passim superstitiones Gentiles & hodiernæ populares perstringuntur. Reliquos scriptores de venatione, piscatione, mercaturâ, re militari &c. nimis prolixum esset hic recensere. Conferat cui vacat, *Bibliothecam nostram* ubi aliquos notatos inveniet. Hic ὁ παρόδος, mecum notet lector, quomodo Pontificii amuleta & periapta in genere, uti præ se ferunt, rejecta, in specie tamen sua & suorum defendant, aut saltem excusent. Vide *lib.*6.*disquis. Magic. Delrio*, Et *Manuale Exorcism. Maximil. Eynatten*, & *Mengum in flagello & fuste dæmonum, similesque autores* in *Desper. causa Papatus*, & *disp. de Magia, de Exorcismo, de Energumenis, de Spectris cit.* Et infra citandos *Ioh. VVoringum* Medicum Lovaniensem, *Thomam* 22. *qu.* 97. *Dionysium Carthusianum in tract. de superstitionibus.*

v. Ratione objecti proximi, seu potius materiæ & subjecti, in quo ver- 11.
santur vanę observationes, perfecta eorum divisio, quæ totum exhauriat, triplici ratione institui potest; *aut metaphysicè*, ut secundum entis species, modos, & affectiones, concipiamus, omnia observantiarum genera: *aut physicè*; ut per totum universum & per omnes partes physicę animum circumducamus, & cuique vanæ observantiæ τὸ ὑπερφυὲς aut ὑπέρμετρον adscribamus: *aut logicè*; ut scil. juxta ordinem prædicamentorum infinitas vanitates ad certa genera & classes revocemus. Postremam ratio-

Digitized by Google

nem quippe magis obviam & omnibus notam hic sequemur & specimi-
nis ergo ex multis aliquas annotabimus. Ad prædicamentum *substantiæ* refer, 1. *Quæ* circa cœlum & elementa vanè observata; ut terram osculari in signum humilitatis; ad solem orientem inter orandum se convertere; aquis tum in communi vitâ, tum in cultu publico se abluere, aut conspergere &c. adde miracula, & prodigia ignis apud *Plinium lib.* 36.37. 2. *Quæ* circa imperfectè mixta; ut fulmina (apud *Plinium lib.*15.*c.* 15. & 17.17.) ignes fatuos seu lambentes, dracones volantes &c.: quæ à Meteorologicis annotantur. 3. *Quæ* circa fossilia: ut de quorundam lapidum virtute & vano usu, apud *Marbodeum* & *Albertum M.*, *Plinium* &c. 4. *Quæ circa* plantas, eorumque sationem, plantationem, insitionem &c. Vide exempla apud *Plinium loc. cit.* 5. *Quæ* circa bruta; apud eundem *Albertum*, *Alexium*, *Mizaldum*, *alioſque supra cit.* Vide *Plinii* fabulam de jecore caprino *lib.*8.50. & fabulâm de jecore Chamæleontis *in* summis tegulis exusto, quod imbres & tonitrua dicitur excitare, apud *Reuchlinum lib.* 2. *de verbo mirifico cap.* 1. De superstitiosis abstinentiis à carnibus animalum supra diximus. 6. *Quæ* circa hominem; de animæ humanæ, deque temperamenti peculiari præstantia, ad supernaturales effectus, etiam miracula, & vaticinia dictum est *Disp. de Creatione*, *Dæmonibus*, *Magia*, *Spectris*, *Energumenis*, *Exorcismo*: quæ singula inde, aliisque ex autoribus colligi, & hic notari possunt. Huc pertinent observationes circa figuram ac formam, partes corporis, motus, evacuationes & excrementa, status, immo & morbos humanos. Exempla singulorum sint ista: ominosum esse si quis mane primum omnium conspiciat hominem formosum aut deformem. Manus, & manuum digitos tantum differre, ut alia aliis infelicius aut felicius extendantur aut admoveantur: caput esse sacrum: Ominosum esse si quis rigorem corporis patiatur; si saliat oculus dexter (ut est apud *Theocritum*) aut sinister; si sternutet, de quo infra pluribus in *appendice*: Adhæc si quis respexerit aut non respexerit (de quo apud *Plautum*, *Virgilium* &c.): De jejuni hominis salivæ efficacia, multa fabulatur *Plinius lib.*28.*c.*4. Confer & *Propertii lib.* 4. *eleg.* 7. ubi arcanas salivas vocat, quarum in veneficiis usus. De iisdem *Theocritus Idyll.* 2. *Virgil. in Cyri.* Vide de iis *Turnebum lib.* 8. *adversar. cap.* 2. Adde Persium satyr. 2. *lustralibus ante salivis Expiat &c.* & ibi *commentar. Casauboni*: Et *Plessæi meditationes* Gallicas *part.* 1. ubi *cap. de Baptismo* sacrificulorum sputum, quo infantes in Papatu sordidantur, cum Ethnicismo comparat. In popularis mulierculorum quarundam error in usu jejuni sputi contra quosdam corporis affectus nondum planè exolevit. Illa vana observantia exolevit: Virgines & si quæ ab illis fiunt, tum in religi-

one,

Digitized by Google

one, tum in communi vita ad arduos nonnullos effectus majorem habere efficaciam; hinc olim apud Gentiles virgines oblatæ, sanguis virgineus adhibitus (de quo *Delrio lib. 3. disquis. Magic. part. 2.*); aut alia per virgines in sacris oblata & peracta: idem fere fatuis, & pueris in Papatu tribui, ostendimus in *Disp. de Simplicitate:* apud Saracenos tanquam homines divinos venerantur maniacos & epilepticos. Huc refer illius medici abstinentiam à Venere, qui unguentum armarium paraturus & applicaturus est. De quo *Crollius in Chymica Basilica.* Vide an hujus vanæ observationis vestigia non videantur supersesse in otiosè præscripto usu, chartæ virgineæ, ceræ virgineæ. Nunc addimus membris humanis apud Gentiles τὸ sacrum & religionem tributam: de quo *Alexander l. 2 genial. dier. cap. 19.* Sic ut frons, genio consecrata, brachia Junoni, pectus Neptuno, cingulum Marti, pedes Mercurio, digiti Minervæ. Distinctius hæc explicat *Hadr. Iunius lib. 4. animadvers. c. 12.* Quomodo caput tanquam sacrum habitum & cultum fuerit, ostendit *ibid.* Hinc epithetum Homeri, θεία κεφαλὴ, & Synesii phrasis Ethnica, ἱερὰ καὶ θεία κεφαλή. Vide & *Athenæum lib. 2. diphnosoph. cap. 25. Platonem in Timæo, Aristotel. probl. 33. Ciceronem Orat. post reditum,* denique *L. 44. D. de relig.* Circa oculi dextri motum, præsagium quærebatur. *Suidas in voce Posidonius,* refert ab illo librum scriptum *tit.* παλμικὸν διάπυρμα. Pollicem premebant boni ominis ergo, si quis laudaretur (apud *Alexandr. ab Alexandr. lib. 4. c. 26.* ubi fabulas refert de miraculis digitalibus. Quinimmo & in excrementis humanis, ut in sputo, capillis, τῇ πόρδῃ &c. mysticum & religiosum quid quæsitum. De salivâ supra indicavimus autores, inter eos *Persium satyr. 5.* cum *Casauboni commentar.* De spuitione & desputatione infra *in problematis.* De sternutamento, *infra in appendice.* De crepitu ventris seu peditu affirmant, *Clemens lib. 5. recognit.* & *Minutius in Octavio,* eum ab Ægyptiis pro Deo habitum. De capillis & unguibus adversus tempestatem præcidendis *Ioh. Durantius Caselius lib. 2. variar. c. 9.* De crinibus Deo sacris & pastis, *Turnebus lib. 7. adversar. c. 14.* De hominibus, qui Diis sacri, occidendis, *Macrob. lib. 3. cap. 7.* De carnificibus antiquitati ominosis & nefastis, apud *Hier. Magium lib. 4. miscellan. c. 16.* Confer ex Theologis nostris *Martyrem* plenius de his agentem *classe 4. locor. cap. 14.* Circa spiritus aërios, aquaticos, terrestres &c. (quos ita vocant) superstitiones innumeræ, apud scriptores antiquitatis quærendæ (præsertim *Ger. Ioh. Vossium de Idololatria*) ubi de Dæmonibus, Geniis, Faunis, Sylvanis, Pane, Lemuribus, Penatibus, Najadibus, Nereidibus, Lamiis, Diis vialibus, præstitibus, &c. Conferat, qui vult, *Disp. nostras de Angelis tutelaribus, de Dæmonibus, de Spectris, de Gentilismo.* Nuper editæ sunt

antiquitates Sueo-Gothicæ, ubi *cap.*3. describit Gentis illius antiquas superstitiones, & in singulis elementis cultum etiam in lucis, arboribus, collibus, quæ ipsis sacra; quarum superstitionum vestigia aliqua apud quosdam plebeios etiam hodie supersint. Superstitiones circa ignem, qui Gentibus quibusdam sacer, vide apud *Schedium syngramm.* 2. *de Diis Germanorum &c. cap.* 28. De purgationibus per ignem, aquam, aërem, terram, *Ioh. Durantius Caselius lib.* 2. *variar. cap.* 1. & 2. Deos superos sacrificiis aut precibus culturi aqua se abluebant, inferos culturi eadem se aspergebant, uti ex *Virgilio* probat *Macrobius lib.* 3. *c.* 1. *Philostorgius in historia Ecclesiastica* (referente *Photio in ejusdem epitome lib.* 3. *§.* 10.) narrat aquas fluminis Hyphasis (qui Phison *Genes.* 2.) ex paradiso fluentis statim curare æstuantem febrem, si quis in eas immergatur. *Iacob. Gothofredus in dissertat. ad loc. cit.* pejorem adhuc superstitionem hodiè apud Indos vigere: qui aquis Gangis (quem ex paradiso oriri credunt) se abluunt, & mortuos usque ad genua in ealdem demergunt in remissionem peccatorum. Vide *Hier. Magium lib.* 4. *miscell. c.* 10. aquas lustrales Gentilium, Judæorum, Turcarum & Papistarum conferentem. *Superstitiones* circa animalia, erant; quod Diis suis ea sacra facerent ex. gr. aquilam Jovi, pisces Dianæ &c. Quod animalia sacra in finibus suis non paterentur, *Macrob. lib.* 3. *cap.* 7. Quod nonnulla mactare nefas ducerent: quo nomine imprimis celebrantur Pythagoræi Brachmanes (hodie Bramines), Ægyptii, de quibus *Iuvenalis satyr.* 5. & *commentat. ad Genes.* 46. Illis adde Græcos & Orientales, qui superstitiosè à delphinis abstinebant: unde *Oppianus in Halieuticis vers.* 416. capturam eorum dicit esse ἀθέμιστον abominandam. Franciscus Assisius agnos in macello mactandos pretio redimere solet, & pediculos à corpore suo decidentes, in pascua reponebat. De posteriori stolidâ superstitione, vide judicium *Melch. Cani lib.* 11. *de loc. theol. cap.* 6. *p.* 651. Huc refer superstitiones circa aves: quod stellis litari deberent, *Macrob. lib.* 3. *c.* 8. Quod aliæ essent fastæ, aliæ infastæ; & quod hæ aliquando boni ominis causa suffixæ fuerint: ut observatum in *Thesauro critico Gruteri tom.* 1. *p.* 435. Quod Romæ pulli pasti ad auguria &c. Sed de avium volatus, garritus &c. observatione vide *Peucerum de divinationibus. Superstitiones* circa plantas sunt, quod arbores quasdam putarent felices, quasdam infelices; illas scil. quæ inferûm Deorum avertentiumque in tutela sunt, ut ficum atram, quæque baccam nigram, nigrosque fructus ferunt, itemque acrifolium, pirum sylvaticum, prunum rubum, senteſque, *quibus portenta prodigiaque mala comburi jubere oportet.* Sic *Macrobius lib.* 3. *Saturnal. c.* 20. Fuisse etiam religiosè velatas & coronatas arbores Diis sacras, testis *Arnobius lib.* 5. *adv. gentes.* Huc refer

refer denominationes plantarum à ſanctis, de quibus *Iohannes Bauhinus tract. Peculiari.* Confer infra *diſput. de Idololatr. indirectâ.* De arboribus ſacris templa adumbrantibus, ex quibus anathemata ſuſpenſa, vide *comment. ad Tertull. Apolog. c. 9.* De ramis arborum, & feſtis frondibus, ſpeciatim de lauru ad januas, ad templa, ad ſimulacra, ad ſigna in bello, in ſacris publicis & privatis, in nuptiis &c. Vide *commentator. ad Virgilium Æneid.* 4. Velleribus niveis & feſtâ fronde revinctum & *lib.* 2. Ille dies, feſta velamus fronde per urbem, & ad *Tertulliani Apologet. cap.* 35. & ad *cap.* 15. *de Idololatria.* Si quis compendio plurima teſtimonia ex autoribus collecta videre deſideret, is adeat *Martinum Roa lib.* 2. *ſingular. c.* 11. Quomodo Chriſtiani has vacuas obſervationes adoptârint, ſed transformatas indicat *Baronius alibi* nobis *citatus.* De tabernaculis & umbraculis juxta morem Gentilium ad ſacra & feſtiva convivia in templis celebranda conſtruendis *Roa ibid. cap. praced.* ex *Gregor. M. epiſt.* 71. *lib.* 9. Ad ſubſtantias reducimus quædam arte facta, *limini & poſtibus* religioſum quid tribuebant. *Turnebus lib.* 12. *adverſar. c.* 5. Circa *lucernas* multæ ſuperſtitiones; de quibus *Mart. à Roa lib.* 2. ſingularium *capp.* 14. 15. 16. 19. 20. Ubi ex Chryſoſtomo taxat cacozeliam veterum Chriſtianorum, & ex eo *Corn. à Lapide in Proverb.* 2. 27. His affinis erat uſus *cereorum* apud antiquos in lectione Euangelii, baptiſmo (de quo *Voſſius lib.* 4. *de Idololatr. c.* 92. & in *tract de Baptiſmo*); cui myſticum quid tribuebant. *Superſtitiones* hodierni Papatus, circa cereos, aliaque luminaria, explicat & defendere conatur *Ioh. Steph. Durantus lib.* 1. *De ritibus c.* 8. Specialiter lampades ſepulcrales Gentilium explicat, earumque uſum ſed Chriſtianizatum defendit *Spondanus lib.* 1. *de cœmiteriis ſacris part.* 3. *cap.* 20. Huic ſuperſtitioni directè adverſatur *Concil. Eliberin. can.* 34. ad quem *Albaſpineus Epiſcop. Aurelianenſis in Notis* ſuis obſtupere debuit. *Panis* ſacer erat: cujus ſuperſtitionis veſtigia apud plebejos alicubi ſupereſſe videntur, cum panem appellant ſacrum, & ominoſum putant, ſi fruſtulum ejus in terram cadat, illudque quaſi oſculo venerantes tollunt. De oleo & unctionibus apud Gentiles. Vide *Roſinum & Demſterum lib.* 5. *antiquit. Romanar. cap.* 30. De *annulis* more Gentilium imaginibus Deorum non inſigniendis monet *Clemens Alexandrinus lib.* 3 *pædag. cap.* 11. Idem *lib.* 1. *ſtromat. p.* 245. meminit annulorum fatidicorum ſonitu prædicentium Execeſti Phocenſium tyranni. De dæmone Pythonico aut familiari annulis incluſo multa paſſim referuntur. Exemplum illuſtre eſt in *Adr. Regenvolſcii hiſtoria Eccleſiar. Slavonicar lib.* 1. *cap.* 13. *pag.* 95. Et in Italia ejuſmodi annulos præſtigioſos eſſe ſatis notos & uſitatos, diſci poteſt ex *Cardano lib.* 13. *De varietate rerum cap.* 63. ubi ejus conſtructionem

nem describit: Quamvis mira quædam annuli fatidici effecta in artes & nuda figmenta hominum reduci posse opinetur *lib.16. cap.93.* Sed hæc ad divinatoria & Magica pertinent. Non sunt prætereundi annuli à regibus Angliæ die parasceves paschalis superstitiosè consecrari soliti; de quo *Polyd.Virgil.8.histor.Anglic.*; & ex eo *Hospinianus de Festis Christianorum mensis Aprilis fol.61.6.* Vulgò in Papatu tales annuli, non rarò ex collecta stipe fabricantur, & gestantur, tanquam amuleta contra morbum caducum. Memini quosdam à plebeis vocari annulos S.Bernardi. Affinia sunt, curatio scrophularum per eosdem reges, & dictæ miraculosæ prærogativæ regum Galliæ, circa similem curationem, nec non oleum & ampullam Rhemensem, &c. Vide *disp. nostram de Miraculis. De Coronarum* superstitione *Paschalius tract.de Coronis*: & *commentat. ad Tertull librum de Coronâ militis*, & *Apologet.cap.42.* & in *Cyprianum de lapsis*, & *Minutii Octavium.* De *clypeis* in prosperitatis signum genu illisis, *Ammianus lib.15. histor. Naves* Diis tutelaribus sacræ, eorumque imagine insignitæ. *Actor.* 28.v.11.& ibi *comment.* Confer egregium *tract.* nuperrimè editum *de militiâ navali veterum à Ioanne Scheffero lib.3.cap.1. & in addendis pag.* 334. 336. Affinis est superstitio Papatus; ubi naves benedicuntur, & nomine sanctorum insigniuntur, & quasi baptizantur. De templis, cœmiteriis, utensilibus templorum, campanis, &c. ex professo egimus in *disp. de Templis.* Circa mortuos multa vanè observari indicavimus *Disp. de Prodigiis*; & innumera istius generis collegit *Kornmannus in tract. de Miraculis mortuorum.* Unum tantum hic addam nostratibus quibusdam idiotis non inusitatum. Mortualis scil. seu funeralis lintei (cui cadaver involvitur) residuum, aut abscissam partem esse remedium adversus procidentiam ani. De umbris mortuorum, deque animabus separatis, quid vanè observari soleat, dictum est in *Disp. de Spectris.* Accedimus nunc ad prædicamentum *Quantitatis*: ubi imprimis dominantur vanitates 1. *Circa* numeros: ubi antiquæ observationes Pythagoricæ (apud *Laërtium in ejus Vitâ*) Platonicæ *in libris de Republ.* Cabalisticæ Gematrię, apud *Cabalisticos antiquos & recentiores*: compendium istorum Mysteriorum, vide in *Reuchlini Cabalâ*, & *Cabalisticis autoribus* editis a *Pistorio*: gustum eorum cape ex *Buxdorfii abbreviaturis* & passim ex *synagogâ Iudaicâ.* Vanitates illas defendit *Gaffarellus peculiari tractatu.* Vide infra *appendicem* 2. Huc refer observationes de efficaciâ numeri ternarii, septenarii, binarii &c. de quâ aliquid monuimus *Disp.de Festis Petrus Bongus* explicuit *numerorum mysteria, peculiari tractatu.* Nos cum Metaphysicis & Theologis numero (scil. numeranti) nullam operandi efficaciam tribuimus. Vide *Pererium Phys.disp. lib.4.c.18.* & *Bodinum in Methodo Historiar.c.6.p.202.ed.in* 8. Et in *Politicâ*

Digitized by Google

sicâ cap. ubi de numeris Platonicis. Vide de numero plurâ *part. 2. hujus diſp.* 2. *Circa* ſpecies quantitatis continuæ, ut circulum, trigonum, pentagonum, aut pentaculum (ut ſcriptores Magici appellant): nam ex figurarum iſtarum præſtantiâ ſeu perfectione Mathematicè & abſtractè conſiderata, colligunt aliquam perfectionem efficaciæ ſeu operationis naturalis, aut ſupernaturalis: de quo in *Diſp. de Magiâ, & Deſper. Cauſ. Pap. lib. 1. ſect. 4.* 3. *Circa* tempus, aut ejus ſpecies: hinc dierum, horarum, menſium, annorum diſcretio, ad hoc vel illud operandum: de quibus obſervantiis infra in *part. 2. in problem. 4. Circa* orationem, ſeu verba ſcripta aut pronuntiata: quæ obſervantiæ quamplurimæ ſunt, tum in religione tum extra eam. *Delrio* aliquas notavit *lib. 3. part. 2.* & nos alias, quas ibi & *lib. 6.* omittit, aut defendit, in *Deſperat. Cauſ. Papat. loc. cit.* & in *diſputat. de Peſte, de Exorciſmo, de Magiâ* & infra *part. 2.* Accedimus nunc ad prædicamentum *Qualitatis*; ubi 1. in ſecundâ ſpecie, vanæ ſunt qualitates occultæ, quæ finguntur ad palliandam opliatriam, aliaſque ſuperſtitiones. 2. In quartâ ſpecie, vanitates circa collatas figuras & colores corporum cœleſtium ac ſublunarium? & inde fabricatas, harmonias, immo & ſubordinationes ac dependentias particulares in facultatibus & operationibus: quæ ſubſternantur tanquam fundamenta vanarum operationum Magiæ naturalis. Confer *diſpp. de Creatione.* Huc referri poſſent imagunculæ, quæ obſervantur in oſſiculis capitis alelli minoris. In prædicamento *Relationis*, nihil peculiare eſt notandum niſi. 1. In relatione ordinis ſuperiorum & inferiorum, obſervationes partim ex ſuperſtitione ſuperiorum temporum, partim ex aulicâ aſſentatione concepta circa Reges & principes, quaſi ſedes mutaret virum (quod de Papis ſuis velint Pontificii), & facultates privilegio quodam ipſis concederentur mira ſi non miracula operandi, divinandi &c. Cujus illuſtre exemplum indicavimus in *Diſp. de Miraculis*; curationem ſcil. ſtrumatum cum oleo Rhemenſi, Liliis, atque hinc ſacratam eorum præcellentiam præ omnibus aliis. Autores iſtius obſervationis *ibid.* citavi, cum Antagoniſtis in eodem Papatu, qui miraculorum & vaticinorum iſtorum vanitatem apertè explodunt? Oblitus fui illic indicare, *Paulum Æmilium* (quantum rerum Gallicarum ſcriptorem!) omnia iſta miracula ab hodiernis Monarchiæ Gallicæ contra Hiſpanos defenſoribus tantopere oſtentata in ſua *hiſtoria* præterire. Nunc addo omnium ſuperſtitioſiſſimum (quamvis cætera virum diffuſæ eruditionis,) ſe oſtendere Gregor. Tholoſanum de Præludiis optimi Juriſc. lib. c. 11. qui ea amplificat ſuo oculati teſtimonio & una atque altera nova obſervatione, ex quibus unam hanc (alias enim charta non fert) enoto: *Lilium è cælo ſimul conceſſum: cum antea Reges Galliæ buſones pro inſignibus haberent.*

berent. Vtrumque in naturâ ſigillo abdito reconditum, nunc forſan à me primò ſcripto propalatum. Siquidem quod non ſemel admiratus, in capite galli gallinacei in cerebro integrè ſine fracturâ exoſſato (quod fit facile in multum elixato) comperies, facie unâ buſonem, quo in dorſum verſo, altera facie exprimitur miro artificio lilium. Vnde mihi ſymbolum certiſſimum, Monarchiam ultimam in Regem Galliarum devolvi debere: ut pote qui à Deo tantis decoretur cæleſtibus donis, ut quem ad modum à Gallis cæpit poſt inundationem diſſeminari genus humanum ita in eos ultimum imperium redeat. Fuerunt enim Galli dicti, hi qui in arcâ Noachi ſalvi, evaſerunt, id eſt, inundati. Hoc enim Galli nomen Hebraicè denotare creditur, indeque dictum genus navigii quod Galleras vocant, ut ſcribit Annius Viterbienſis, & expreſſe Xenophon. Iuvatque noſtram hanc opinionem, naturæ affinitas, & veluti mores Galli Gallinacei, cum moribus pares fermè Gallorum &c. Has, aliaſque hypercabaliſticas cabalas ſuas concludit: *Nemo tamen antehac* (cabalam de lege Salicâ) *quod ſciam, animadvertit. Verum Deo laus, qui novit & illuminat abſcondita tenebrarum.* Hanc ſpeculationem Tholoſani anno 1640. hic inſertam, oblitus ſum ad *ſecundam partem ſelectarum diſpp.* anno 1654. editam *tit. de Miraculis* (quò propriè pertinet) referre, aut ſaltem ejus *ibidem* meminiſſe. 2. *In relationibus ſimilitudinis rerum, vocum* &c. In quibus nonnulli neſcio quid veritatis arcanæ venantur de rerum iſtarum ſubordinatione, coordinatione, aut qualicunque neceſſariâ dependentiâ: cui vanæ ſpeculationi vanas ſuas operationes ſuperſtruunt. Vide compendio hanc philoſophiam apud *Crollium de ſignaturis.* De quibus Hermeticis myſteriis, aliquid monuimus in *diſpp. de Creatione.* 3. In relationibus ſigni & ſignati. Vanitates huc pertinentes ſunt vel circa ſigna quæ putantur eſſe divina aut angelica, aut naturalia. Exempla pene innumera in claſſes non digerimus; ſed ex *diſp. de Prodigiis & Prophetiâ*, atque *autoribus* ibi *cit.* vel unico *Peuceri libri de divinationibus* petenda relinquimus; quibus addantur, ſi quæ præter ea quotidie obſervari contigerit. Hic meminerint ſtudioſi, obſervantias circa quatuor poſtrema prædicamenta, ad relationem pleraque, & reliqua ad quantitatem referri poſſe. Ad prædic. *Actionis & Paſſionis* plurimæ notandæ eſſent, niſi eas alio reſpectu aliis prædicamentis adſcribere malimus. Dividuntur in genere in actiones & paſſiones imitatrices, & non imitatrices. *Illæ* ſunt ex. gr. Funibus vinci ſeu cingi, cruce quamvis levi onerari, virgis cædi & ſeipſum cædere, infantem in cunis agitare. Multa vana, inepta, ridicula in celebratione Miſſarium Sacramentorum, Feſtorum &c. agere, ad Chriſti imitationem & recordationem ad noſtri exercitium & perfectionem, ad divinæ juſtitiæ ſatisfactionem. Autores iſtorum rituum interpretes & Rationarios indicamus in *diſpp. de Ritibus ſeu Ceremoniis*

ecclæ-

Digitized by Google

ecclesiasticis. Ista sunt, tonderi in luctu, carnem incidere, (de quibus *Firmicus de errore profan. religion. p. 5. Plutarch. περὶ δεισιδαιμονίας, Comment. ad Levitic. 19.27.28. & 21.5. Deuter. 14.1.*) comburere cadavera, & cineres in urnam colligere; aliique ritus funerum apud antiquos Gentiles, Judæos, Christianos non pauci: quos collige ex *Kirchmanno de Funeribus, Gutherio de Iure Manium, Gretsero de Funere Christiano, & Antiquitatum scriptoribus*, quales *Romanar. Rosinus & Demsterus* &c. & ex *Buxdorf. Synagoga*: ex quibus aliæ innumeræ notari possunt circa conjugia, convivia, puerperia, bella, fœdera, Regum & Magistratuum inaugurationes, dierum distinctiones, festorum & natalium celebrationes, triumphos, itinera, navigationes, operas rusticas &c. Recentiores colligantur ex *Ioh. Aub. Teutonico de Moribus Gentium, Polydoro de Inventoribus rerum, Lazicio de religione & moribus Tartarorum, Russorum &c. & particularibus Gentis cujusque historiis ac topographiis*, denique *Itinerariis*.

v. Et aliter dividi possunt, ratione subjectorum seu observatorum. Et 10
sic aliæ sunt aut *vulgares* seu *populares*, hominum scil. privatorum, sive plerorumque sive multorum, sive aliquorum: aut *publicæ*, seu *sectariæ*, quæ publicâ autoritate introductæ, aut saltem approbatæ, aut absque contradictione permissæ. *Illas* ad errores populares infra describendos rejicimus. *Istæ*, sunt Gentilium, Judæorum, Muhammedistarum, & Christianorum scil. antiquitatis, aut mediæ ætatis, aut novitatis Papalis. Utrarumque specimina mox notabimus. Utræque rursum aliæ sunt vanitates 1. *Gentilium, antiquorum* de quibus autores modo citat. & ex patribus, qui contra Gentiles scripserunt, ut *Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Arnobius, Lactantius, Minutius, Iul. Firmicus Maternus, Theodoretus* imprimis *de cur. gr. aff. lib. 6. in principio, Eusebius &c.*; quibus adde *tomos conciliorum, canones conciliorum*: ubi aliquæ Gentilium superstitiones prohibentur. *Scriptores profanos gr. & lat. Poëtas* scil. *historicos, mythologicos &c.* non recensebo, quia nimis hoc operosum. Ut ergo nomenclatori huic finem imponam, indico harum rerum curiosis *notas & commentaria ad scripta patrum* modo citatorum, & ad *tomos Conciliorum*, ad *canones Conciliorum* & recentiores philologos, qui collectanea ediderunt, quales *Rhodiginus, Erasmus cum additis scriptoribus adagiorum, Gyraldus de Diis, Schedius de Diis Germanorum, Stuckius de sacrificiis, Rosini & Demsteri antiquitates Romanæ, Gruteri thesaurus criticus*, imprimis *Gerhardus Ioh. Vossius de Idololatriâ*. Præstantiores denique *commentatores ad Horatium, Iuvenalem, Persium, Virgilium, Homerum, Theocritum, aliosque scriptores* in hâc disputatione adductos. Unde systema superstitionum confici posset: si modo addantur, quæ ex scriptis Arabum, nuper erui cœpta.

Vide indicium quod facimus in *disp. de Gentilismo*; & Confer *Coptum prodromum Athanasii Kirckheri. Gentilium recentiorum* superstitiones data occasione referunt *scriptores rerum Germanicarum, Septentrionalium, Indicarum, China, Novi orbis &c.* II. *Judæorum*, de quibus *Thalmudici*, ad quos indicem & manuductionem præstabit *Buxdorfii Synagoga*. Conferat si cui vacat, *Iosephum Voisin in theolog. Judæorum* per totam; imprimis *p.* 81.-105. III. *Saracenorum*: quas suggeret *Alcoranus*, & *scriptores de religione & moribus Turcarum Lonicerus, Leunclavius, Georgiovits, Busbequius* &c. quibus adde *Leonis descriptionem Africæ, Relationes de Tartaris, de hodiernis Persis, deque Mahumedistis in India Orientali, imperio* scil. *Mogul, Moluccis* &c. Et *Ioh. Eusebium Nierenbergium in histor. naturali p.* 147. IV. Superstitiones Christianorum quæ intermediâ ætate viguerunt, aut etiamnum hodie vigent, mox sequente thesi attingemus.

II. VI. Postremo, si quis velit, dividat vanas observantias secundum ætates: ut sint antiquæ, mediæ, novę, hodiernæ. I. *Antiquæ* vel Gentilium, vel Judæorum, vel Christianorum. De prioribus nihil hic addendum iis, quæ modo diximus. Postremæ indicantur subinde à patribus: ut *Tertulliano de Oratione* p. 12. & 13. & *de Idololatria c.* 14. *Chrysostomo homil.* 21. *ad populum Antiochen. Augustino de doctr. Christ. lib.* 2. *c.* 20. & 26. quas pleraque ex consuetudine aut συνηθείᾳ Gentilium Christianis tunc adhæsisse in dubium est, & satis innuit *Tertullianus loc. cit. & Augustin. serm.* 6. *de verbis domini.* Erant tamen aliquæ à Christianis ipsis excogitatæ, ut usus crucis contra diabolum, & verborum *Numer.* 10. *v.* 34. contra eundem: & adoratio ad Orientem *Athan. ad Antioch. qu.* 1415. 16. *Tert. de cor. mil.* (De hoc infra pluribus, in *disp. de Idololatr. indirecta*). Hic adde superstitiones antiquorum hæreticorum in Christianismo: quas notant *Augustinus* aliiq; *antiqui scriptores de hæresibus*. Adde *applicationem Euangelii ad sananda mala corporis*, quod refert nec tamen probat *Augustinus tract.* 7. *in Iohannem p.* 66. b. *Baronius ad ann.* 232. & 465. & 604. & 886. Et post eum Jesuita Bonartius in commentar. ad librum Esther cap. 8. v. 8. superstitionem hanc augent, & defendunt dicendo, *ab ipsis Apostolorum & nostræ religionis parentum temporibus usitatum fuisse pro amuleto euangelium ad collum suspendere.* Et paulò ante: *priscis temporibus euangelium velut Palladium quoddam, & Apotropæum in mediis flammis adversus novam habeatur.* Miracula aliquot ibidem narrat ex *Surio in vita Bonifacii Frisonum Apostoli*, & in *vita Marciani ad* 10. *Ianuar.*, & ex *Zonara tom.* 3. *annal.* Et *Baronio ad ann* 886. An non hic prosolepsia intercurrit & ἀμετρία τῆς ἀιδολατρίας? Similiter excusat θεομαλαρχίαν per initium euangelii Johannis Joh. Walterius Viringus Archiater Lovaniensis, in præfat. Molani diario Medico-

rum

rum præfixâ pag. 17. *Explodendi verò & neutiquam tolerandi Valeſcus, Gordonius, Arnoldus Villanovanus, eorumque ſequaces, quos cum videas Chriſtianam profeſſionem alibi miro ſupercilio oſtentare; non pudeat ſua ſcripta tam abominabilibus nugis conſpurcare. Moderanda tamen hæc fuerit ſententia, ſi auctorem habeat ab hypocriſi & vanitate prorſus alienum. Nam ut ex multis paucos proferam, magnus ille Hiberia tutelaris Iacobus, majoris cognomento notiſſimus, ſudario transmiſſo Hermogenem ſortilegum à faſcinatione, qua detinebatur, ſolvit & liberavit, Gaſpar Barzius, Goeſæ Zelanderum ortus, è ſocietate Ieſu, inſignis in Indiâ vineæ Domini colendæ artifex, Euangelio D. Iohannis in ſchedula ſcripto & pectori appoſito, & peſtem & febres percuravit, quæ remedia non ſunt temerè uſurpanda.* Addo nunc pauculis illis anno 1640. in primâ hujus diſp.edit. notatis alias nonnullas in antiqua eccleſia populares (quæ etiam quorundam clericorum fuiſſe videntur) ſuperſtitiones quas ex prohibitionibus Synodorum deprehendi. Quales e. gr. obſervatio ſabbathi Judaici *Concil. Laodic. c.* 10. & *Photius in Nomocan. tit.* 7. *c.* 4. & *tit.* 12. *c.* 9. De euchariſtia non ſumenda à preſbyteris conjugatis. *Concil. Gangr. c.* 4. communicatio in ſacris cum Judæis & hæreticis. *Photius in Nomocanone tit.* 3. *c.* 15., ipſorum benedictionem aut ſacrificium ſuſcipiunt, &c. *Idem tit.* 12. *c.* 8. & 9. & *tit.* 13. *c.* 15. Euchariſtia data corporibus defunctorum. *Ibid. c.* 17. Baptiſmus defunctorum. *Id. tit.* 4. *c.* 6. Dubitatio an mulier prægnans baptizanda ſit. *Ibid. c.* 10. Oblationes factæ ſynagogis & templis Gentilium. *tit.* 6. *c.* 3. Caſtratio ſpontanea quorundam Clericorum *tit.* 9. *c.* 24. Confer hic *commentar. à Lapide in Matth.* 19. Exemerunt à ſuperſtitione eos qui ad curandam epilepſiam caſtrati ſunt. Vide *Ivonis epiſt.* 23. *& ibi Iuretum.* Cultus angelorum; *Concil. Laodic. can.* 35. quales cultores angelitæ à *Photio tit.* 12. *c.* 9. vocantur. Divinationes & μειώνια, id eſt, amuleta. *Id. tit.* 13. *c.* 20. Diſſono æris crepitu & immanibus vociferationibus lunæ laboranti (hoc eſt eclypſin patienti) ſuccurrere. *Maximus Taurinenſis, homil. de defectu lunæ* (quæ falſo *Ambroſio* 3. *part. operum ſermone* 83. adſcribitur); *Autor de rectitudine cathol. converſationis*, ſub nomine *Auguſtini tom.* 9. Confer & *Burchardum lib.* 10. *decreta cap.* 33. *& lib.* 16. *de pœnitent. pag.* 269. *b.* edit. Pariſienſ. 1550. apud Foucherium, in 8. Quod autem *Burchardus loc. cit.* hanc numerat inter *traditiones paganorum* quas quaſi hæreditario jure diabolo ſubminiſtrante, uſque in hos dies ſemper patres filiis reliquerunt; probatur ex *Livio lib.* 26. & 44. *Plutarcho in Æmilio Probo, Plinio lib.* 1. *cap.* 12. *Statio lib.* 6. *Thebaid.* Superſtitio in accendendis lucernis, cum pueris nomina imponerentur. Hanc perſtringit *Chryſoſtomus in* 1. *epiſt. ad Corinth. cap.* 4. *homil.* 22. & quomodo ea ex Gentiliſmo profluxerit

fluxerit, docet *Martinus Roah* ordinis Jesuitici *lib. 2. singular. cap. 2.* Imprimis notandæ vanæ observantiæ aut superstitiones ipsis Doctorum aut Synodorum decretis stabilitæ: quales de prohibita bigamia, *Concil. Neo-Cæsar. c. 7.* ubi clericis interdicitur, ne nuptiis intersint. Quam malè senserint de secundis nuptiis, discès ex *Ambrosio de viduis part. 3.*, & *commentario* sub ipsius nomine *ad 1. Corinth. 7. Hieronymo de monogamiâ*, *Chrysostomo de virginit. cap. 37. Athenagora in apolog.* ubi vocat εὐπρεπῆ μοιχείαν, id est, *speciosum adulterium. Basilius in epitom. sanctor. canon. can. 50.* ubi trigamiam, dicit esse παράνομον, & τῆς ἐκκλησίας ξένην μῶμον. Tertullianus bigamiam passim traducit, tanquam *adulterium*, *dedecus voluptuosum*, *confusionem*. Adde *Burchardum lib. 2. cap. 233.* Clericis autem, & ab antiquis, & à posterioribus conciliis prohibitam esse, notissimum est. Ut compendio agas, adi *Burchardi decreta, & corpus juris canonici.* Huic superstitioni affinis est, alia circa clericos: Ne ordinentur clerici aut episcopi, nisi virgines, aut qui unam tantum uxorem habeant, aut habuerint, eamque primam, neque viduam &c. *Photius in Nomoc. tit. 1. c. 23.* Ut septem tantum diaconi sint, etiamsi civitas magna sit. *Concil. Neo-Cæsar. can. 15. Concil. 6. can. 12. 16.* Ne mulier communicet in diebus purgationis suæ. *Photius in Nomoc. tit. 2. c. 18.* Nec baptizetur. *tit. 4. c. 16.* Unctiones & confessio chrismatis. *Ibid. c. 11. & 12. & tit. 12. c. 14.* De quadragesimæ alitisque statis jejuniis superstitioso modo & fine celebrandis. *tit. 7. c. 1. & tit. 13. c. 38.* De non geniculando diebus dominicis & Pentecostes, *Ibid. cap. 4. & 5.* De clericorum abstinentiâ ab uxoribus. *Ibid. c. 22.* Cœlibatus clericorum perverso zelo paulatim introductus. *Ibid. c. 29.* Die dominico non esse jejunandum. *tit. 13. c. 32.* Abstinentia à sanguine & morticinis. *tit. 9. c. 21. & tit. 13. c. 13.* De eadem vide *canones* dictos *apostol. can. 62. Minutium in Octavio, Tertullianum in apolog. c. 9. Clementem lib. 6. constitut. apostolic. c. 12. Origenem lib. 2. in epist. ad Roman. c. 2. Chrysost. in Actor. 15. & homil. 27. in Genes. cap. 9. Cyrillum Hierosolymit. cateches. 4. Concil. Aurelianense 2. c. 20. Vormatiense c. 64. Bedam de remediis peccator. c. 4. Burchardum lib. 19. decretor. cap. 5. & 85. & 88.* Confer hic *commentatores ad Genes. 9. & Actor. 15.* Liberatio reorum ante paschа die Veneris; Et in introitu episcoporum, nominatim Aurelianensis. De quo *Ivo epist. 53.* ubi observatu digna notantur à *Iureto.* Cum quo conferendus *Beza in passionem homil. 24.* Adde hic decreta de templorum consecratione, de altaribus, de sacris vasis, de vestibus, de modo administrandi sacramenta, de censuris &c. 2. *Intermediæ ætatis*, & *novæ:* quales indicantur aliquæ à *Thoma 22. q. 96. art. 1. & 4. Gersone part. 3. de directione cordis consider. 16. & part. 1. contra superstitiosam dierum observatio-*

Digitized by Google

vationem : Iure Canonico & Canonistis c. non licet , & c. illud. 26. qu. 2. Navarro Manual. c. 11. n. 35. Delrio lib. 3. part. 2. Cajetano in summula, in voce superstitio, & Ioh. Teutonico, Polydoro, Virgilio, aliisque historicis. Atque hæc cursim de superstitionibus mediæ ætatis anno 1640. in prima hujus disp. editione ita notâram : nunc adjicio sequentia. Mediæ & sequioris ætatis superstitiones partim populares partim clericales infinitæ sunt. Nos aliquas ex iis hic indicamus. Probatio per ferrum candens, & per aquam ferventem, aut frigidam & aquæ illius judicialis conjuratio: de qua *Ivo Carnutensis epistol.* 84. & nos infra in *disp. de Abusu Sortis.* Detectio occultorum per crucem, per corpus & sanguinem Christi. In *Capitulari Caroli Magni.* Ejusdem delirii accusantur à *Iureto observat. ad epist. Ivonis cit. pag.* 645. formulæ in codicibus monasteriorum, quibus ad detegenda furta jubebatur oratio dominica scribi in pane & caseo, postea fieri cruces de tremulo, quarum una sub dextro, alia super caput suspecti viri poneretur &c. Collectio herbarum medicinalium, cum cantu orationis dominicæ & symboli, *Burchardus lib.* 19. *p.* 270. Observatio Calendar. Januarii, *Ibid.* Sed de hac infra in *disp. de Festis.* Adoratio ad fontes, lapides, arbores, ibique accensio faculæ aut candelæ pro loci veneratione. *Ibid. p.* 270. Requisitio sortium in codicibus, vel in tabulis, vel in psalteriis, vel in euangeliis. *Ibid. p.* 270. *b.* Observatio vigiliarum apud cadavera mortuorum, quæ ritu Paganorum custodiebantur &c. *Ibid. p.* 272. Quintam feriam in honorem Jovis honorare. *Ibid. p.* 272. Ejusdem diei adhuc in Silesia aliquam esse observationem, memini me legisse in *Weinrichii medici Præfat. ad dialogum Pici Mirandulæ de lamiis.* Comedere de idolothytis quæ fiunt ad sepulcra mortuorum, vel ad fontes, vel ad arbores. *Ibid. p.* 272. Portare lapides in aggerem, aut capitis ligaturas ad cruces, quæ in biviis ponuntur. *Ib. p.* 272. *b.* Erat comportatio & projectio quædam lapidum apud Gentiles in Arabia usitata, dictus *scopelismus* : de quo vide *Iureconsultos ad L. Saecularii D. de extraordin. crimin.* Et *Pinedam in Iobum cap.* 5. *vers.* 23. Effusio aquæ subtus feretrum mortui &c. pro quadam sanitate. *Ibid. b.* Mittere filium vel filiam super tectum & fornacem pro aliqua sanitate. *Ibid.* Complodere pectines supra funus, plaustrum in duo dividere, & funus per mediam divisionem plaustri asportare. *Ibid.* Homini occiso unguentum in manum dare, & cum eo sepelire ; ut scil. illo unguento vulnus sanari posset. *Ibid.* Divinatio ex granis hordei missis in focum scopatum, adhuc calidum. *Ibid.* Pagano more aliquid facere in cervulo & in vegula. *Ibid.* Divinatio de exitu morbi, ex lapide ante domum, ubi decumbit, revoluto ; si subtus eo quid sit quod vivat, lumbricus scil. aut formica, aut musca. *Ibid. p.* 273. Pueriles arcus, & puerorum

rorum ſuturalia projicere in cellarium, ſive in horreum, ut ſatyri aut piloſi cum eis ibi jocarentur, ut tibi aliorum bona comportarent, & inde ditior fieres. *Ibid.* Stolida hæc ſuperſtitio circa lemures ſeu virunculos illos, dictos Boutermannekens/quos crepundiis ejuſmodi, & tunicellis novis, quibus ſe induerent, delinire ſolent, paſſim obtinuit in Belgio noſtro, per lucem reformationis denuo profligata. Adde divinationes ſuperſtitioſas, ex cantu corniculæ ad dextram aut ſiniſtram; ex transvolatione avis, quæ vocatur muriceps *Ibid. p.* 276. *b.* Et quod ante galli cantum, non auderent domo exire, eo quòd immundi ſpiritus ante gallicinium plus poteſtatis habeant. *Ibid.* Quod ſint Parcæ, & quod quibuſdam anni temporibus menſa cum cibis & tribus cultellis præparanda ſit. ut dictæ Parcæ ſe reficiant. *Ibid. p.* 277. Superſtitioſa credulitas de fœminis, quas Sylvaticas vocant. *Ibid. p.* 276. *b.* Hæc ſuperſtitioſa credulitas de *albis fœminis*, quæ etiam myraphæ & *Feæ* dicebantur, miſerè tenuit homines in orbe Papali uſque ad tempus reformationis. Indicat, etiam nonnullas *Agobardus* epiſcopus Lugdunenſis *in libro de quorundam illuſione ſignorum. p.* 189. ubi refert & graviter reprehendit tanquam *ſtulte* factas oblationes donariorum in auro, argento, vel pecoribus contra percuſſiones quaſdam in modum epilepſiæ, & contra ſtigmata exuſtionis, illic facta. *Idem* librum ſcripſit *contra damnabilem opinionem putantium divini judicii veritatem igne, vel aquis, vel conflictu armorum patefieri.* Et alium *librum contra inſulſam vulgi opinionem* (quam dicit in illis regionibus pœnè omnium fuiſſe) de grandine & tonitru. Et *duos libellos ſupplices ad Imperatorem Ludovicum p.* 56-94. quibus conqueritur Chriſtianos quoſdam ſuperſtitionibus Judæorum implicari. Addimus nunc iſtas autoritate publica introductas aut probatas. Abſtinentia à cibis quibuſdam, animalibus ſcil. à lupo aut cane dilaceratis, & ab avibus, quas oppreſſit accipiter, aut quæ retibus ſtrangulantur, à piſcibus qui in flumine mortui ſunt, *Burchard. lib.* 19. *p.* 275. A medicamentis quibuſdam, e. gr. bibitione urinæ humanæ. *Ibid.* Plures obſervationes publicæ ex *capitularibus Caroli Magni, Ludovici, Caroli Calvi*, ex *antiquis collectionibus Decretalium*, ex *Conciliis* jam inde à ſæculo ſeptimo & deinceps celebratis (quorum canones habes *in ſummâ Concilior. Barthol. Caranzæ*), ex *Bochelli decretis Eccleſiæ Gallicanæ* colligi poſſent, ſiquidem operæ pretium eſſet. Atque hæ publicè obſervationes in Occidente. Nec defuiſſe eaſdem aut ſimiles in Chriſtianiſmo orientali, ex *libris* ipſorum *liturgicis & ritualibus* videre eſt; quos omnes in *diſp. de liturgiis* indicamus. Præcipuum ex illis dictum *Euchologium* Pariſiis edidit gr. lat. *Jac. Gomi* ordinis prædicat. *cum notis* anno 1647. His adde *Jus Orientale Græcorum* à *Leunclavio* editum

tum, & *Codinum Curopalatem* ex edit. & cum *notis Fr. Iunii* & *Gretseri*. Omnia ibi in solenni cultu, & in politia ecclesiastica ritibus & vacuis observationibus perstrepunt, non minus, quam in Ecclesia Romana. Sic enim ingenuè fatetur *Iohannes episc. Citri tom.* 2. *Iuris Orientalis lib.* 5. *pag.* 323. „Duo sunt, inquit, manifesta (προφανῆ) & magna, quæ inter nos & La„tinos faciunt differentiam. Primum & majus, doctrina de S. Spiritu. „Secundum autem, nec tanti momenti, azymorum oblatio. Scripturæ „autem lectio veteris & novæ, item precationes & musici cantus, & di„vina templa, veneratione sque pretiosæ crucis, sanctarumque imaginum, „illis sunt nobiscum communia. Populares & privatas superstitiones ibidem grassatas, discimus ex responsis Nicetæ *ibid. p.* 3. 4. 8. ubi quæritur de pœna sacerdotis aut laici τελωδιόντος, id est, circulatoris triviorum, ex Paganica consuetudine. Et *pag.* 349. ubi de sacerdote columbas ad mortuorum sepulchra & memorias mactante: quod *ibidem* dicitur *Iudaicum Græcum* &c. Similes aliquot crassas exhibebit lectio *libri Michaelis Psselli de dæmonibus*, quem *gr. lat.* edidit *Gilb. Gaulmin cum notis*. 3. *Hodiernæ*, Christianorum scil. (nam de Gentilium, Judæorum, Saracenorum nihil hic peculiariter dicendum) sunt quadruplices *Ecclesiasticæ*, *Aulicæ* (seu Politicæ) *Scholasticæ*, *Vulgares*. *Ecclesiasticæ* sunt *partim* in Christianismo occidentali eoque aur Papistico, aut Apapistico: quas cum eristici libelli de ceremoniis & adiaphoris in genere, & de hujus aut istius ecclesiæ ceremoniis & observantiis in specie satis indicent, & nos in *Desper. Causæ Papatus lib.* 1. *sect.* 4. & *disp. de Exorcismo, de Benedictionibus, de Ceremoniis ecclesiasticis, &c.*: non est, quod hic eas recensеamus. *Partim* in Christianismo orientali: Æthiopico, Syro, Ægyptiaco, Græco, Russico, &c. de quibus *in Historiis & relationibus de Ecclesiis, fide, ritibus & moribus eorum*: alibi ex parte nominatis, & porro nominandis, & in *liturgicis* ac *ritualibus* modo indicatis. *Aulicæ* sunt, ex. gr. aperire caput ad nomen Regum & Magnatum, aut ad eorum imaginem, aperto capite transire cubicula aut triclinia eorum (cum scil. nullus homo ibi comparet; saltem ipsi absunt) & in eo agere ac commorari: ad adjurationem per nomen eorum, aut ad mentionem ejus genua flectere, aut saltem stando & quidem aperto capite & quasi devota veneratione pocula salutis exhaurire. Olim pii Imperatores antiquas observationes, ex Ethnicismo profectas circa genium, salutem, statuam Imperatoris, abolitum ibant: nunc videndum, ne in medio Christianismo per aulicam lasciviam & adulationem tandem rancidis illis similes, aut forte pejores reponantur. De occasione motuum in Helvetia per aulicam insolentiam, præfecti alicujus, & inde secutâ vindicatione Reipubl. in libertatem, non est quod hic referam. Præstat

ergo

Digitized by Google

ergo ab otiosis illis factis abstinere. Confer *disp. de Idolol. indir.* Problema moveri posset, de osculatione limbi, tunicæ Principissarum & nobilium fœminarum: ut & de osculo pedum & calceorum Pontificalium, quod hodierni Doctores Papales etiamnum defendunt (vide *à Lapide in Iesa.* 49. Et *Stevani tract. de osculatione pedum Papæ*, seorsim, & cum *Oceano juris* Venetiis editum): sed omnia hæc charta non capit. Addendæ his vanitatibus, complures in aula Romana, & Episcopalibus, nec non Abbatialibus observari solitæ, de quibus *Ceremoniale Romanum*, *Pontificale*, *Episcopale*. Unam tantum hic indicabo, quæ in Aulis Paparum, Cardinalium, Episcoporum, Abbatum, & aliquorum Regum, ac Principum etiamnum obtinet: quod scilicet statis anni temporibus lavent pedes aliquot pauperum, aut senecionum, aut peregrinorum. *Scholasticæ* sunt, quæ scholis aut literatis ex lectione autorum Gentilium aliquando adhærent: quas exercent, non tam factis (quamvis quidem aliquando tam insanè exorbitârint; ne quid dicam de theatrica mimesi superstitionum Gentilium in actionibus Fabularum) quam verbis & scriptis; de quo in *Disp. de Gentilismo* antehac monui: ubi vide. *Vulgares* sunt in Christianismo vel Papali, vel reformato: sive Papismi fermento adhuc infecti sint isti observatores, sive stupore, aut simplici ignorantia aut inadvertentia. *Illarum* catalogum ut texam non arbitror ita necessarium. *Istarum* quatuor classes constitui velim. Quarum *Prima* sit observantiarum ex Gentilismo; *Secunda*, ex Papismo relictarum: *Tertia*, antiquarum *casualium*, quæ sola consuetudine & cœca imitatione apud nos subnixæ: *Quarta*, *casualium*, quas de novo otiosorum hominum arbitrium obtrudit. Hæc quatuor genera rursum dispesci possunt per & secundum prædicamenta. Denique aliter divide in vanas opiniones, in vanos affectus & animi commotiones, in vana verba, in vana facta & omissiones. *Vanæ opiniones* sunt: *tum* singulares, ut idiotica phantasmata quorundam μελαγχολώντων, aut circa aliquod certum objectum perpetuo delirantium (quas tamen fateor impropriè ad vanas observantias referri): *tum* communes, ex. gr. Nocte illâ, quæ præcedit putatitium natalem Christi, boves immo jumenta omnia post horam duodecimam in pedes surgere; Rosam Jerichuntinam (ut vocant) eodem tempore aperiri: panem & salem esse sacrum: Innocentes & simplices (quos vocant) sive per ætatem, sive per phantasiæ læsionem; adhæc personas miserabiles, ut pauperes, decrepitos, orphanos esse Deo gratos: & eorum interpositione aut intercessione melius à Deo quid impetrari. Confer infra *disp. de erroribus*; ubi de erroribus popularibus. *Vani affectus*, & animi commotiones sunt, ex. gr. quod commoventur nonnulli ad matutinum garritum picæ: item ad crocitationem corvi, baubatum

Digitized by Google

tum canis, ſubitum accurſum aranei, tinnitum aurium, appropinquationem aut inchoationem anni climacterici, 63. de quo infra *in problematis*. Huc referri poſſunt nonnulli terrores Panici, quibus homines ex vana imaginatione aut opinione ſe induunt. Vide *in diſpp. de Signis, append. de Terrore Panico. Vana verba*, ſunt phraſes quædam ſimplices aut proverbiales, quę redolent antiquam ſuperſtitionem, ex. gr. *laureum geſtavi baculum*, Ick hebbe eenen goeden Engel gedient. Het is een deſaſtre/ de perſoon heeft een quade planeet gehadt / ick ben in een quade Planeet geboo-ren: Dat is booz ſulcken of ſulken saecke een quade conſtellatie: Suſpicor etiam huc forte referri poſſe, Hy heeft vier witte voeten: ſed nondum ſatis intelligo, nec auſim aſſeverare, quæ ſit ratio & origo hujus phraſios parabolica. Nec prætereundæ phraſes philologorum κεχαριτωμένων, *Diis manibus ſacrum, Ignoſcant mihi ipſius manes, Ignoſcat mihi patriæ genius &c.* De quibus in *Diſp. de Gentiliſmo. Vana & otioſa facta*, aut omiſſiones ſunt ex. gr. *quod* die lunæ nolint quid de novo inchoare, aut mortuos ſepelire: aut poſitivæ dictiones, prædictiones, actiones, obſervationes, e. gr. ex Papalibus ſuffragiis pro mortuis relictum alicubi, *quod* in deductione funeris: ſandapilis mortuorum præferant fulcra: *Quod* malleum aut cornicem aërium (ubi puerpera decumbit) obvolvant candido linteo, *quod* olim factum in Gentiliſmo contra infeſtationem Fearum, Albarum fœminarum, Strygum, lamiarum &c.: *quod* videntur honorare mortuos aut manes ſalutare, cum cuivis ſandapilæ ſeu loculo occurrenti aperiunt caput, cum tamen bajulis illis quibuſvis ignotis etiam centies ſine loculo occurrentibus caput non aperirent: *quod* verbis orationis dominicæ ſemel atque iterum aut ter ſine ſolida intelligentia ac devotione pronuntiatis (ne quid dicam de articulis fidei, aut decalogo) plus efficaciæ tribuant ad impetrandum, quam par eſt; quaſi ſcil. eſſent mediator aliquis, aut medium per quod aut propter quod omnes preces noſtræ ſanctificatæ & Deo gratæ eſſent: quod numerantes ubi ad numerum trigeſimum pervenerint, hæc bene ominata verba adjiciant: Dertigh met Godt: quia ſcil. Judas 30. argenteis Chriſtum vendidit: quod hydropen, aut diabolum nominantes, exſpuunt, nonnunquam hęc verba addant: het water; verſpogen moet het zijn. Idem obſervant circa gangrænam, quam per ἐφημισμὸν vocant, het quaet ſeer. Et fortaſſe eodem modo à nomine *peſtis* abſtinent, vocando, Godts-gaef / id eſt, *donum Dei*: *quod* numero impari in multis, uti malunt, quam pari: hinc ſępe ipſis in ore: omne trinum perfectum: hinc hauſtus terni, pocula terna: immerſiones hydrophoborum ternæ in aquam &c.; hinc etiam milites manipularii in hoſtes aut ad prædam excurſuri, manipulos numero impari conſtituunt (vide *Bongum de numero ternario*,

ternario, & poëma Auſonii, quo plurima illo numero conſtantia complectitur): *quod* de diuturna pluvia, ſerenitate, gelu & glacie, prognoſticant, ex eo, quod talis aut talis aëris tempeſtas fuerit feſto Andreæ, Margarethę, Matthiæ, Purificationis &c. quæ latinè verſibus leoninis, Belgicè *Rhythmis* in ſubſidium memoriæ incluſerunt: Ex. gr. *Si ſol ſplenduerit Mariâ purificante: Majus erit frigus & c. quam fuit ante.* Et, S. Mathys/Werpt eenen heeten ſteen in't ys. Et S. Andries: het heft op en het vriest: Het laet nietter af/ voor Vrouw-lichtmis dach. Met den vyfdach heeftmen gemeynlijck veranderinge van weder. Een regentjen onder de Misse/ is de geheele weeck wisse. Ysser veel ſnoeck gevangen wort/ dat voorſeydt dieren tijdt. Non eſt ſalutare ſignum, ſi morbus remiſſior ſit ſub diem Dominicum. Quando mulier prægnans furatur, infantem pariet natum furem, qui à furto abſtinere nequeat. Superſtitiones & ludicræ obſervationes noſtratium Pontificiorum in hac urbe circa feſtum converſionis Pauli, nondum planè ceſſant; quamvis eas poſtremus epiſcopus *Fridericus Schenckius in tract. de Imaginibus* reprehenderit. Paulum quendam ſtramineum in angulo aliquo prope focum, ubi placentas coquunt, collocatum, placentis butyratis quaſi colaphizant, ſiquidem dies ſit ſerenus, aut ſine pluvia; ſim ſecus, ſtramineum ſuum idolum inde tollunt, uſque ad aquas bajulant, & in eas projiciunt. In Zelandia quænam nuper inter agricolas potiſſimum frequentatæ fuerint, docet *Joſias van Houten in vernaculo catalogo peccatorum ad decalogum.* Atque hæ adhuc alicubi in Belgio noſtro hærent, aut ſaltem non ita pridem hæſerunt. *In Germania* quaſ-,,dam ſuperſtitiones notat Scultetus concione 2. in Jeſai. c. 47. *His affines ſunt, qui non quidem cum diabolo paciſcuntur, certis tamen ſuperſtitionibus ſunt dementati. Atque ſic paulatim & ipſi à Deo abducuntur. Superſtitioſum eſt, quod quidam Artemiſiam herbam, certis diebus & horis effodiunt, ſubter eam carbones quæſitum, quos contra febres de collo ſuſpendant. Paoniam contra tempeſtates & ſpectra velut amuletum habent; panem baptizatum, cum ſale, contra diaboli tentationes: mandragoram verò, ut felicitatis domeſticæ nutriculam. Si mater mortuum infantem oſculata ſit, poſtmodum verò moriantur alii, culpam in oſculo dicunt fuiſſe. Defunctum ajunt de amiculo comedere, ſi ore paulo propius admotum fuerit.* In Papatu plena ſuperſtitione omnia: *quia obſcurior agnitio Chriſti, Exempli gratia, ſi, quòd vulgo trifolium dicitur, quatuor foliorum haberi poſſit, miſſis aliquot conſecratum, eo inviolabiles reddi homines putant, ſive cæſim, ſive punctim feriantur. Ita ſingulari quadam virtute prædita eſſe exiſtimant, quæcunque à ſacrificulis miſſaticis conſecrata ſunt, velut ſalem, candelas, aquam, ceram, oleum.* Et *Cornarius ſupra cit. de re vinitoria* pag. 457. 458. Plures aliæ diſcendæ ex *Hoſpiniano* paſſim *de Feſtis*, & *Ioh. Aubano*

Teu-

Teutonico de moribus Gentium. In Angliâ, ex *Perkinſi tract. de libellis Almanachicis*; & ex *Brovvne Anglico tract. de Erroribus popularibus*. Et ex Johannis Melton *tract.* Angl. cui tit. *Aſtrologaſter or the Figure-caſter* edito anno 1620. ubi pag. 45. hunc catalogum texit. *A Catalogue of many ſuperſtitious Ceremonies, eſpecially old men and vvomen hold, vvhich vvere firſt found out and invented by Figure-Caſters, Cunning Men and VVomen in former ages, yet to this day are held for certaine and true obſervations.* 1. *That if any thing be loſt amongſt a company of ſervants, vvith the tricke of the Sive and the Sheares, it may be found out againe, and vvho ſtole it.* 2. *That Toothaches, Agues, Cramps, and Fevers, and many other diſeaſes may bee healed by mumbling a fevv ſtrange vvords over the head of the diſeaſed.* 3. *That by a certaine tuft of haire grovving on the foremoſt part of a mans forehead, it may be knovve vvhether be ſhall bee a vviddovver or no.* 4. *That a man may knovv vvhats a clocke, onely by a Ring and a ſilver Beaker.* 5. *That it is very il lucke to have a Hare croſſe one in the high vvay.* 6. *That to have yellovv ſpeckles on the nailes of ones hand is a great ſigne of death.* 7. *That vvhen the left cheeke burnes, it is a ſigne ſome bodie talkes vvell of you, but if the right cheeke burnes it is a ſigne of ill.* 8. *That vvhen a mans noſe bleeds but a drop or tvvo, that is a ſigne of ill lucke.* 9. *That vvhen a mans noſe bleeds but one drop, and at the left noſtril, it is a ſigne of good lucks, but on the right ill.* 10. *That if a man ſtumbles in a morning as ſoone as he comes out of dores, it is a ſigne of ill lucke.* 11. *That if a man vvalking in the fields, finde any foure-leaved graſſe, he ſhall in a ſmall vvhile after finde ſome good thing.* 12. *That it is not good to put on a nevv ſute, pare ones nailes, or begin any thing ona Childermas day.* 13. *That if a man be drovvſie, it is a ſigne of ill lucke.* 14. *That it is a ſigne of ill lucke to finde money.* 15. *That it is naught for a man or vvoman to loſe their hoſe Garter.* 16. *That it is a very vnfortunate thing for a man to meete early in a morning an ilfavoured man or vvoman, a rough-footed Hen, a ſhag-haird Dogge, or a blacke Cat.* 17. *That is a ſigne of death to ſome in that houſe, vvhere Crickets have bin many yeeres, if on a ſudden they forſake the Chimney Corner.* 18. *That if a man dream of egs or fire, he ſhall heare of anger.* 19. *That to dreame of the devil is good lucke.* 20. *That to dreame of gold good lucke, but of ſilver ill.* 21. *That if a man be born in the day time, he ſhal be vnfortunat.* 22. *That if a child be borne vvith a Caule on his head, he ſhall be very fortunate.* 23. *That vvhen the palme of the right hand itcheth, it is a ſhrevvred ſigne he ſhall receive money.* 24. *That it is a great ſigne of ill lucke, if Rats gnavv a mans cloathes.* 25. *That it is naught for any man to give a paire of knives to his ſvveet hart, for feare it cuts avvay all love that is betvveene them.* 26. *That it is ill lucke to have the Saltſeller fall tovvards you.* 27. *That if the Beere fall next a man*

a man, it is a ſigne of good lucke. 28. *That if a Candle burne blevv, it is a ſigne there is a ſpirit in the houſe, or not farre from it.* 29. *That vvhen the Cat vvaſhet her face over her eare, vvee ſhall have great ſtore of raine.* 30. *That if a horſe ſtumble on the high vvay, it is a ſigne of ill lucke.* 31. *That vvhen a mans noſe itcheth, it is a ſigne he ſhall drinke vvine.* 32. *That if your lips itch, you ſhall kiſſe ſome body.* 33. *That it is a very ill ſigne to be Melancholy. In Italiâ, ex Ioh. Aubano modo cit.* Et *Polydoro de inventoribus rerum.* Ibidem & *in Hiſpaniâ, Galliâ*, pluſquam populares vanitates, ſi non nequitiæ publicâ autoritate aut probatæ, aut permiſſæ, cum ſcriptoribus ſuis à Gaffarello ſacerdote indicantur in lib. Gallico, cui tit. *Curioſitez inouyes*, in præfat. *Que ſi tu trouves eſtrange qu'un Eccleſiaſtique comme moy traicte vn ſubjet ſi hardy & ſi libre, ce ſemble, conſidere je te prie que pluſieurs de ma profeſſion ont advancé des choſes beaucoup plus libres que celles-cy, & que meſme on juge dangereuſes. Ainſi l'Abbé Tritheme mit au jour ſa Poligraphie, & ſa Steganographie, ou l'évocation des Eſprits eſt manifeſte, bien qu'ils s'en ſerve autrement qu'en ſorcier; Guillaume Eveſque de Paris n'a pas ſeulement eſcrit de la Magie naturelle, mais la parfaictement ſceuë & pratiquée, au rapport du grand Pic Comte de la Mirande. Et un autre ſçavant Eveſque Albert le Grand en à enſeigné les fondemens avec admiration. Roger Bacon, & Ioannes de Rupeſciſſa, tous deux Religieux Cordeliers, ont faict le meſme. Petrus Cirvellus Eſpagnol, du meſme ordre, à faict voir a la Chreſtienté un livre in folio des quatre principaux genres de la Divination, & toutes les maximes de l'Aſtrologie Iudiciaire: le Cardinal de Aliaco, Eveſque de Cambray, a traité le meſme ſubjet, comme pareillement Ionctin Preſtre Florentin, & Docteur Theologien: & puis que nous ſommes ſur les Italiens, Aurelius Augurellus, & Pantheus, tous deux Preſtres, un Venetien, & l'autre Tarviſien, n'ont-ils pas deſcrit les Reſueries de la Pierre Philoſophale, l'un dans ſa* Chryſopœia, *& l'autre dans ſa* Voarchadumia? *Marcille Ficin auſſi Preſtre, que n'a-il pas advancé de ſuperſtitieux? mais quelle ſuperſtition y a-t'il au monde qu'il n'ait mis au jour? Anthonius Bernardus Mirandulanus Eveſque de Caſerte à ſon imitation, dans ſon livre* de ſingulari certamine, *a ſouſtenu une infinité de choſes tout à faict contraires à noſtre Religion: le Cardinal Cajetan de Vio en à faict tout de meſme; & Giovanni Ingegneri Eveſque de Capo d'Iſtria, s'eſt nouvellement amuſé à ſouſtenir les fondemens de la Phiſionomie; & auparavant tous ceux-cy Syneſius Eveſque Chreſtien a eſcrit un liure de l'interpretation des Songes, commenté par apres par un autre Eveſque ou Patriarche de Conſtantinople Nicephorus Gregoras. Ie laiſſe les ſuperſtitions de l'Abbé Ioachim, & de Savanarolla moine Dominicain; les Azolains du Cardinal Bembo, la Lucrece d'Æneas Silvius, puis fait Pape Pie II, le livre remply de vilainies de Pogius Florentin,*

rentin, Secretaire Apoſtolique : je laiſſe encore l'Hiſtoire Macarronique ſoubs le nom de Merlin Coccai, faicte par Theophilus Folengius moine Benedictin, & une infinité d'autres livres faits par des Eccleſiaſtiques, avec leſquels, cher lecteur, ſi tu viens à conferer le mien, tu trouveras que c'eſt à tort ſi on le blaſme. Populares in Gallia propriè ſic dictas taxat Jeſuita *Chavaſſius lib. 1. de perfectâ prudentia cap. 9.* Qui ſingulariter obſervant, pluatne in die converſionis S. Pauli & S. Urbani : qui die Johannis Baptiſtæ herbas colligunt : qui equis venam aperiunt in die S. Stephani : qui credunt quoſdam dies eſſe ad iter & negotiationem aptiores : qui certo utentes ictu circa elementa, aſpirant ad arcanam aliquam notitiam. Exempla alia ſuperſtitionis pag. 213. hæc recenſet Orationem aliquam præcisè. *Exempli loco ſit, orationem aliquam præcisè novies recitare, ita ut ſit vitaritura, ſi pluries dicatur, vel octies tantùm. Item precem aliquam diebus totidem offerre Deo, ea tamen proportione, ut primo die ſemel recitetur, ſecundo bis, tertio ter &c. vel non niſi lota facie, aut quando in divinis officiis Euangelium legitur. Item polliceri certam remiſſionem peccatorum, tot annorum vitam, partum fœlicem, victoriam, placidum mortis genus orationem certam recitantibus. Illuſionis plena eſt hæc confidentia, multumque cavenda.* Et pag. 211. curationes magicas vocat, omnes ſequentes : *in quibus interrogatur de colore ægri animalis, vel animal ſanari jubetur* tam verè quàm Joſeph, &c. *vel in quibus dicitur* antè par antè, *vel alligatur idem pecus planta, quæ nondum fructum tulit, vel brachium funiculo laneo, vel incutitur fortiter pes animalis, dicendo*, conſummatum eſt : *vel in ampullam vitream injiciuntur aliquot grana hordei : vel Miſſæ tempore tanguntur dentes, pronunciato certo verſiculo, vel febrientis manus, cum hac forma verborum:* Æquè facilis tibi ſit hæc febris ac, *&c. vel ægro cibus in catino porrigitur hæc verba inſcripta præferente*, guſtate & videte quod ſuavis eſt Dominus, (*nam hunc quoque ritum ut plurimum eſſe magicum, & ſuperſtitioſa intentione adhiberi, docet inter alios Delrius l. 6. diſquiſ. q. 4. ſect. 8.*) *vel ſtante ægro verſus ortum feria ſexta, & expandente manus inſtar crucifixi dicitur* : Hodie dies eſt, qua Dominus Deus ad crucem acceſſit, *aut peritur ejuſdem ægri zona, induſium, vel capillorum particula mittenda in profluentem, aut etiam adjuratur infirmitas, ut ultrà mare ſe recipiat ; aut ſanguis ne amplius fluat, ſed fixus hæreat, aut tenetur in vulnere digitus addita ſententia*, Chriſtus natus eſt in Bethlem ; *aut ſigno crucis piiſque precibus adduntur nomina barbara, nihilve ſignificantia ; aut inſuſurrantur certa verba equi claudi auribus, aut in nodum ejuſdem cauda componitur.* Agmen claudat vacua obſervatio non tantum multorum ex vulgo, ſed etiam quorundam Philoſophorum & Medicorum circa eclipſin ſolis 12. Auguſti anni 1654. Relationes illius anni exhibent nobis monitum & conſilium collegii Medicorum Monachii in Bavariâ ;

quod ibi legat & expendat, cui otium est; Et fides historicæ sit penes autores. Confer nostram *disp. de Prophetiâ.*

Additamenta quædam.

ADdimus insuper quæ in præsentiarum succurrunt, sequentia.

Ad prædicamentum actionis.

Ad *prædicamentum actionis* pertinent *oscula* superstitiosa apud Gentiles: de quibus, ut compendium facias, vide ex Pontificiis *Pinedam in Iobi cap.* 31. *v.* 27. *& Lorinum in Ps.* 2. *v.* 11. ex nostris *Rivetum in Ps.* 2. *v.* 11. Cum quibus conferenda Pontificiorum oscula, quæ tabellæ figunt, loco scil. osculi quo antiqui Christiani se mutuò complecti solent; novena oscula altaris in celebratione missæ adhæc manuum, cochlearis, libri euangeliorum: Ex quibus oscula rerum fiunt ad fidem, manus vero ad venerationem; quæque omittantur coram sacramento & in missa defunctorum. Has mysticas nugas explicatas vide apud *Gavantum tom.* 1. *thesauri rituum.* Adde oscula terræ certo aliquo numero (septies scil.) figenda. Cui devotioni unà cum aliis adjunctis, indulgentiæ à Paulo V. in canonizatione Borromei anno 1610. concessæ: uti habet *Bulla Canonizationis, & indulgentiæ illæ* peculiari libello belgicè editæ sunt Antwerpiæ apud Verdussen 1614. *Lotio manuum.* quæ vel à convivaturis *Matth.* 15. vel accessuris ad preces & sacra (uti olim apud Gentiles, & hodie apud Muhammedistas), vel ἀπόχυσιν, id est, piacularibus seu piaculo obstrictis usitata. *Matth.* 27. *v.* 24. Ubi vide *comment.*, imprimis & *notas Bezæ, Grotii, Pricæi, Heinsiique Exercitat. lib.* 1. *cap.* 22. Et *Grotii notas ad Matth.* 15. *v.* 2. ubi notat quid superstitionis lotioni illi ante convivium subfuerit. *Lotio pedum*, cujus choragium peragit Papa die Jovis ante pascha, & multi superiores in capitulis & monasteriis. Idem imitari solent Reges Galliæ quin & antehac episcopi Anglicani, qui tamen cætera reformati audiebant. Vide de hoc in *Ceremoniali Romano*, & *Corn. à Lapide in Iohann.* 13. De baptizandorum, immo & susceptorum ac ministrorum otiosâ pedum lotione eorundemque oculatione apud antiquos passim receptâ vide *Iosephum Vicecomitem lib.* 3. *de antiquis baptismo ritibus, cap.* 17. 18. 19. 20. ubi multa antiquitatem spectantia lectu digna. Abrogato huic ritui dicit successisse aquæ lustricæ aspersionem, ex fonticulo prope vestibulum templi constituto. Devotionem & pietatem singularem Mariæ Reginæ Ungariæ filiæ Caroli V. quæ quotannis duodecim pauperum pedes lavare, detergere, & osculari solebat, vide deprædicatam apud *Rodolph. Botereum Historicum ad anno* 1603. *lib.* 10. *pag.* 365. edit. Lat. in 4. Huc refer προσκύνησιν cujusdam sectæ anabaptisticæ, quam *modernes* boetwassers vocant, & Apostolicos. Cum quibus facere videtur

tur ſociennus Remonſtrantium *Adolphus Venator* in damnato libro, cui tit. *Theologia vera & mera &c.* belgicè, Fundament-boeck. *Venia danda* homicidis, aliiſque facinoroſis, aut die Jovis ante Paſcha, aut ad introitum novi epiſcopi. De quo, & nominatim de more apud Aurelianenſes recepto vide quæſoex noſtris *Bezam homil.* 26. *in paſſionem*; & ex Pontificiis *Iuretum in notis ad Ivonis epiſtolam* 53. Et *hiſtoricum Gallum Rodolphum Botereum, ad annum* 1608. *lib.* 15, ferè ſub finem. Quem religionis Pontificiæ acerrimum defenſorem, velim luſtrari à lectore harum rerum curioſo. Huic affinis eſt veniæ datio ad occurſum Cardinalis, dum facinoroſus ad ſupplicium ducitur. Exemplum ejus habet *Botereus ad annum* 1608. *lib.* 15. *p.* 465. ubi hiſtoriam refert inſignis falſarii Fr. Favæ. Ut in hoc prædicamento actionis immenſam vacuarum obſervationum, & otioſorum factorum farraginem colligere, aut in vita communi & ſua quiſque gente ad omnes attendere queat, indico hos ſubtitulos: quorum I. *de Funeribus.* Ubi primum conſulendi antiquarii, qui de hac materia &c. ex Gentilium ſcriptoribus multa collegerunt, quales *Gutherius de Iure manium, aliique* alibi indicati. Quibus jungendi *commentatores ad Geneſ.* 23. & 50. *Matth.* 12. *Actor.* 9. Jeſuita *Gretſerus de funere Chriſtiano*, & *Spondanus de cœmiteriis*; & *Novella relationes de caſtris doloris* (uti vocant), quæ Jeſuitæ in funere magnorum principum adornare ſolent; ut oſtendant ſe ad quamvis mundi hiſtrioniam factos. II. *De Nuptiis.* Scriptores huc facientes, & ritus aliquos ex. gr. de annuli pronubi conſecratione (apud *Laur. Pignorium in epiſtolis p.* 62.), ejuſque in *libro Liturgico* poſitione, alibi notamus. III. *De Convivüs.* Hic perluſtrandus *Iul. Cæſar Bulengerius*, qui poſt *Ciacconii triclinium*, & *Stuckii conuivalia, tractatum de convivüs* edidit, ubi de ritibus bibendi *p.* 262. &c. de coronis convivalibus, quas Diis dicabant *p.* 289. de libationibus *p.* 320. Confer noſtram *diſpp. de Ebrietate.* IV. *De puerperio.* De hoc *Ioh. Meurſius peculiari tract.* V. *De Ludis.* De his tract. dedit *Bulengerius*: cum quo confer *ejuſdem tract. de Theatro p.* 34. & *Lipſii Saturnalia*, atque *Amphitcatrum.* VI. De Principum, Magiſtratuum, Pontificum, Epiſcoporum, Templorum, Palatiorum &c. *introductione, coronatione, unctione, dedicatione* ſeu *conſecratione.* Vide autores in *diſp. de Benedictionibus*, & *de Templis.* VII. *De Feſtis.* Vide ritus quoſdam & autores in *diſp. de Feſtis.* VIII. *De precibus, Sacramentis, Jeiuniis, Euchariſtiis* &c. aliiſque omnibus agendis ſacris tum ordinariis tum extraordinariis, ex profeſſo agimus in *Politiâ Eccleſiaſticâ*: ubi ritus aliquot perſtringimus.

Ad

Ad prædicamentum passionis.

HIC primum occurrit *flagellatio* spontanea de quâ in *disp. de Homicidio sui ipsius.* Sequitur *castratio* spontanea: de quâ vide *Photii Nomocan. tit. 9. cap.* 24. *Franc. Iuretum ad Ivonis epistol.* 231. & notum est exemplum Origenis apud *Eusebium lib. 6. cap. 7. Discalceatio*, & nudipedalia: de quorum vacua observatione, vide ex nostris *commentator. ad Exod. 3. v. 5. Villetum & Rivetum*, ex Pontificiis *Pererium* & *A Lapide. Mortificationes* variæ apud Gentiles, Muhammedistas, & in Papatu usitatæ. De quibus in *disp. de Pseudomortificationibus Papatus.* Circa morbos & sanitatem totamque artem medicam variæ superstitiones grassantur, quas in istas classes distribuemus. 1. Ad subjectum ipsum, h. e. corpus humanum, ejusque partes pertinent istæ: Caput esse sacrum (de quo infra *in append.*) complexionem hanc aut illam facere ad vim divinandi, & mira aut miracula patrandi; corpus sagarum ideo supernatare, quod aqua non possit recipere eas quæ, per pactum cum dæmone, baptismum suum ejurarunt, Maritos fœminarum, quæ habent candidum jecur, non posse diu vivere. Homines cum galea (hoc est, cum parte secundinæ caput obvolvente) natos esse felices, etiam ab ictibus scloporum aut tormentorum immunes. Est quod parentes aliqui galeas pulli intritas infantibus comedendas dederint, alii argenteis capsulis inclusas nudo pectori admoverint; quin & obstetrices aliquando tacitè raptas hominibus militaribus eas vendiderint. Confer *disp. de Magia, de Miraculis, de Prophetiâ.* II. *Ad affectus* corporis & morbos pertinent, Morbus sacer, & morbus immissus ab iracunda Diana, apud Gentiles. Adhæc morbus S. Huberti, chorea S. Viti, &c. apud Pontificios. Epileptici, maniaci, lunatici sacri apud Muhammedistas; & fatui apud Pontificios Deo grati, ac malorum averruncі: de quibus in 2. *part. disp.* ubi *de Simplicitate.* Morbos sanctis adscriptos notat *Wierus lib. 2. de præstigiis cap.* 15. De igne sacro *Ivo Carnutensis in epistol.* 204. ubi de eodem *Plinium lib. 26. c. 11. Columell. lib. 7. c. 5.* & *Corn. Celsum lib. 5. Virspergensem, Glabrum* adducit *Iuretus.* III. Ad simplicia medicorum, herbas scil., fossilia, animalia, refer quamplurimas vacuas observationes circa vires eorundem, apud *Albertum M. de virtutibus Herbarum &c. Marbodeum de gemmis, Alexium Pedemontanum de Secretis.* Huc refer denominationes plantarum à sanctis, à Mariâ, à Christo, quas *peculiari libello* collegit *Ioh. Bauhinus* medicus celeberrimi Caspari Bauhini frater. Eadem vulgari & vernacula lingua usitata reperies in indice eximii *Herbarii R. Dodonæi* Belgicè editi. Nec prætereunda profana denominatio delicati alicujus vini, quod dicitur, *lachryma Christi.* Super quâ profana denominatione profanus lusus & jocus Jesuitæ Garassii;

quem

quem acriter perſtringunt *hæredes Stephani Paſchaſii* in *Apologiâ pro* eodem *Paſchaſio* contra dictum Jeſuitam, Gallicè, in 8. IV. Ad vana *antidota* & ſuperſtitioſas morborum curationes pertinent non pauca in antidotariis; & apud *Plinium paſſim, Corn. Celſum Arnoldum de Villa Novâ, Albertum Magnum, Alexium Pedemontanum, Weckerum de Secretis, Ioh. Baptiſtam Portam*; imprimis *Corn. Agrippam lib. 2. de occultâ philoſophiâ cap.* 35.-48. Cui ſe opponit *Delrio lib. 1. cap. 3. qu. 1.* Apud Poëtam *Serenum Sammonicum*, qui verſibus Medecinam deſcripſit, notanda imprimis ſcriptura τῆ *Abracadabra*; contra hemitræum: unde forte hæreticus Baſilides ſuum *abraxas* mutuatus eſt. De quo *Baronius ad annum* 120. §. 18. & *epitomator ejus Spondan. in additionibus*; & poſt eos *Voſſius lib. 1. de Idololatr. c.* 8. Nec prætereunda, quæ habet *Proſper Alpinus lib. 4. de Medecinâ Ægyptiorum cap. 2. & Fernelius lib. 2. de abditis rerum cauſis cap.* 16. Et *Sennertus contra Paracelſiſtas* antehac aliquoties nobis laudatus: ex cujus ſcriptis quæ ad ſuperſtitioſa antidota & amuleta, nominatim etiam ad opliatriam pertinent, collecta ſunt, & vernaculo ſermone edita à *Dan. Ionctiis* medico Dordraceno anno 1646. Porro de amuletis, periaptis, ligaturis, carminibus, præter *Delrio lib. 6. diſquiſ. Magic.*, *Philippus Camerarius centur. 2. cap.* 76. *Elmenhorſtius*, qui *ad homiliam Veteris Theologi unà cum Gennadio* editam *p.* 195. varia antiquorum teſtimonia de iis collegit. Superſtitioſas curationes licitas facit *Maymonides in libro de fundamentis fidei* Latinè edit. *pag.* 52. 53. coll. cum *pag.* 62. 63. 64. Ex Chriſtianis Pontificiis Jeſuita *Leſſius* qui *lib. 2. de Iuſtitiâ & jure cap.* 43. *dub.* 10. dictos in Hiſpania *Enſalmadores* defendit, aut ſaltem excuſat; quos tamen improbat *Delrio. lib. Arnoldus de Villâ Novâ*, quem inter teſtes veritatis numerant *Illyricus Pleſſeus in Myſterio*, quique ob ſaniorem doctrinam hæreſios tunc damnatus, non abſtinuit à receptis tunc ſuperſtitionibus medicis, ut videre eſt in *Operibus ipſius Medicis in tract. de Ligaturis, & in tract. de Sigillis*. Sed de his & ſimilibus agendum in *diſp. de Magiâ*. Plura require apud ſcriptores de erroribus popularibus in Medecina, quos indicamus in *diſp. de Errore & Hæreſi part.* 3. Percurrenti *Petri Andreæ Canonhieri commentar. Politicum in Aphoriſmos Hippocratis*, occurret inter alia notanda, illud omnium ſuperſtitioſarum curationum κεφάλαιον ψεύδος, Quod Medici morbos animi directè curent. Vide eum *p.* 79. edit. in 4. Vacuas obſervationes de Lepra & Leproſis ſupra attigimus: hic ex abundanti lectorem ablegamus ad *Bochellum in decretis Eccleſiæ Gallicanæ lib. 3. tit. 16. per totum*. *Corn. à Lapide in Levitic. 13. Zypæum in jure Canonico novo.*

Ad prædicamentum Relationis.

HUc referuntur ſuperſtitioſæ obſervationes harmoniæ & convenientiæ rerum in quibuſdam accidentibus & operationibus: unde nonnulli vanas ſpeculationes educunt. Vide *problemata ſacra Franciſci Georgii tom.6.ſect.10.§.461. 464. 465. & ſect.8.* ubi *§.295. 296.* de efficacia caracterum more ſuo κρυπτολογικῶς. Adde *Gaffarellum in curioſitatibus inauditis*; & quæ de recentioribus Hermeticis hâc in parte nimirum luxuriantibus monemus in *diſp. de Creatione.* Imprimis & ſignorum vanæ obſervationes, in ſtellis, aëre, aqua, animalibus auſpicatis & inauſpicatis, (*Camerar. centur.2.cap.90.* & *centur.1. cap.67.* ubi ſpecialiter de bubone); in libris ſtatuis, monumentis, figuris, & locis fatalibus (Idem *centur.1.cap.60.* & *centur.2.cap.11.* ubi ſpecialiter de Palladio Trojanorum & ancili Romanorum). Alias ſignorum ſuperſtitiones quære in *diſpp. de Signis.* Nuper mihi obſervatum de cometis apud *Vincentium Guiniſium* Jeſuitam *in Allocutionibus gymnaſticis allocut.6.* ubi paradoxè contendit cometas eſſe indicium non calamitatis, ſed felicitatis futuræ. Nec prætereundum, quod fœminarum in mares converſionem tanquam ſcævum prodigium olim habuerint, ideoque tales combuſſerint. Exempla lege apud *Photium in Myrobiblo lib.244.p.2048.2049.*

Ad prædicamentum Quando.

HUc refer obſervationem circa dies aliaque tempora, De quo *comment.ad Deuter.18.*): diſtinctionem dierum in attos & fauſtos (*Alexander ab Alexandro lib.4. genial.c.20.*)ſeu in faſtos & nefaſtos: obſervationes numerorum, ut diei ſeptimi, quadrageſimi &c., de quibus applicatè ad res & eventus politicos multa *Canonhierus in comment. ad Hippocratis aphoriſmos pag.844.797.541.* ubi & alii autores adducuntur. Ad ἀποφράδας ſeu infauſta tempora refer, quibus tonat aut fulgurat: hinc *nefas* erat Jove tonante & fulgurante comitia haberi, uti obſervatum *tom. 1. theſauri critici Gruteri pag.217.* Vide de temporibus notata apud *Macrobium lib.1.Saturnal.cap.15. 16.* & *Galeotum Martium de doctrinâ promiſcuâ cap.13. 14.* & à *cap.23. uſque ad finem. Ierem. Drexelius* Jeſuita in *Zodiaco Chriſtiano pag. 160.* & *212.* in ſuis reprehendit ſuperſtitioſam menſtrui cultus ſortitionem. Confer de temporariis ſuperſtitionibus *Delrio lib.3. part.2.qu.4.* Et noſtram *diſp. de Feſtis.*

Ad prædicamentum Vbi & Situs.

HUc pertinet *Fr. Georgii Veneti ſectio 11.tom.6.* cujus titulus: *De ſitu & proprietate myſterioſâ quorundam locorum.* Quid ſit de relativa ſanctitate

ditate quorundam locorum, tum extraordinaria *Geneſ.* 28. *Exod.* 3. tum ordinaria, ut Hieroſolymæ, Tabernaculi, Templi, oſtendimus in *diſp. de Templis*. Sed hæc *Fr. Georgii* allegoricas & inſulſas nugas minimè juvant. Ad localem ſuperſtitionem refer eam, quæ hærebant circa limen: quod novis nuptis nefas erat attingere (*Scaliger in commentar. ad Catulli epithalam.*); & in quod exeuntes domo ſuâ ſi impingerent, malè ſibi ominabantur. Quam ſuperſtitionem refert: *Demſterus in Paralipom. ad Roſini antiquit. lib.* 3. *c.* 8. 9. 11. & *Delrio lib.* 5. *part.* 2. *qu.* 4 *ſect.* 4. Philiſtæorum liminarem ſuperſtitionem indicat ſcriptura 1 *Sam.* 5. *v.* 5. Orientis & Occidentis ſuperſtitioſam diſtinctionem in precibus apud Gentiles, *ſupra theſi* 11. attingimus; & de eâ pluribus *diſp. ſeq. de Idololatriâ indirectâ*. Omnes Deos ad Solem referri, oſtendere conatur *Macrobius lib.* 1. *Saturnal. cap.* 17. Hinc non mirum ad Solem Orientem adoratum fuiſſe. Forte etiam præſtantia regionum Orientalium ſupra Occidentales, has ſuperſtitiones promovit, quaſi ſcil. Dii illic magis habitarent. Conſideratur præſtantia illa 1. in nobilitate vegetabilium, aromatum, gemmarum. 2. In ſalubritate fontium, & fœcunditate fluminum. 3. In ſitu propinquiore ad Solem, & propinquiore cœleſtium influentia. 4. In abundantia utilium & nobilium animalium. 5. In amœnitate ſitus, ex mari, montibus, ſylvis, fluminibus, fontibus proveniente. 6. In copia & ſalubritate alimentorum. 7. In temperie aëris. Contra tamen pro præſtantia Occidentis, ſaltem quod ad Italiam diſputat *Barthol. Sibylla in ſpeculo peregrinar. quæſt. decade* 1. *cap.* 3. *qu. ſeptimæ qu.* 4. Diſtinctio inter dexterum & ſiniſtrum ſive locum, ſive ſitum, & inter manum dextram ac ſiniſtram, quæ & cur Gentilibus obſervata, diſce ex *Baronio ad ann.* 213. §. 6. & 451. § 68. & *epitomatore ejus Spondano ad ann.* 321. §. 17. Hinc ſiniſtrum dictum græcis ἀνόμως. Cur autem dextræ prærogativa ſit adſcripta explicat *Delrio in adagiis ſacris, adag.* 321. & *commentator. ad Eccleſiaſt.* 10. *v.* 2. & in *Pſal.* 110. *v.* 1. Atque hactenus ſuperſtitionum infinitum chaos ad certa quædam capita revocare, & ſecundum eam diſtinguere conati ſumus. Conferat, ſi quis velit, aliorum diviſiones, ut *Becani in Theologia Scholaſtica*, & *Caſuiſta Filiucii, Danæi in Iſagogâ part.* 2. quæ eſt *de eccleſiâ cap.* 33. Singulas ſpecies indicabunt *autores* hactenus *citati*; quibus adjungendi catalogi peccatorum aut abuſuum per ſingula primæ tabulæ præcepta; quales e. gr. *Perkinſi in Catecheſi*, & in *tract. de reſipiſcentia, Georgii Dovvnami* anglicè, *Joſiæ van Houten* belgicè &c. Conferri etiam poſſunt, ſi cui ita viſum, *diſpp. noſtræ de Creatione, de Idololatria indirecta, de Patronatibus & Tutelis ſanctorum, de Sanctis chimæricis, de Canonizatione ſanctorum, de Roſariis, de Proceſſionibus, de Agnis Dei, de Staurolatria, de Feſtis, de Quadrageſima & Bacchanalibus*

nalibus, de Iubilæo, de Templis, de Ceremoniis ecclesiasticis, de Exoreismo, de Peregrinationibus Compostellanis, de Monachatu, de Magia, de Liturgiis, de Pseudo-mortificationibus Papatus, de Pestle; quas interpolatas partim nunc damus, partim propediem σὺν θεῷ daturi sumus. Nonnullas etiam attigimus in *dispp. de Energumenis, de Spectris, de Angelis Tutelaribus, de Iudaismo, de Gentilismo, de Signis*, antehac editis.

Appendix Historico-Theologica de Sternutatione.

I. DE hâc disquiri possunt nonnulla Philologicè, Physicè, Historicè, moraliter. 1. Primi generis disquisitiones in linguâ Gr. & Lat. brevitatis causa hic transmittimus. Hebr. זרר 2 *Reg.* 4. 35. q. d. compressit, quia inter sternutandum quis se comprimit: sic *R. D. Kimchi, Targum Iob.* 41. 9. adhibet vocem זריר, ab hac radice deflexam ad significandam *sternutationem. Iob.* 39. 20. equo tribuitur נחר id est, attractionarium, ronchus, sternutatio, *vehemens sonitus quem naribus sternutans edit*, ut ibi *Mercerus*. Occurrit & vox illa *Ierem.* 8. 16. *Iob.* 41. 11. sed alia significatione. Est & biblicum עטש *ataſch* Job. 41. 9. (ubi Targum *oscitationes*) quo utuntur Rabbini & Thalmud. hinc verbale ipsorum עטוש *ittouſch* sternutatio. Convenit cum eo Arabum عطس *utas*, & fœm. عطسة *utsa*. Utuntur iidem, סעט *ſaata*, sternutavit, caput expurgavit, *Famianus Strada prol. Acad. l. 3. prol. 4.* citat. ex *Casaub. in Athen. l. 2. c. 15.* Hebræis dici *Aſcherach*: sed quia malè forte legit, aut descripsit, nec Casauboni liber ad manum est, divinare non possum, quid sibi velit, & penes utrum sit error. Invenio τὸ אסכרה *aſchara* Rabbinis notare anginam, gr. συνάγχη, vulgò squinantiam à radice Chaldaica סכר in aphel אסכר, id est, obturavit, clausit. Quo morbo fabulantur infantes die quarto nativitatis, quippe male dicto & infausto, affligi: etiam addultos subinde, maximè in sternutatione; unde mos inoleverit, ut sternutantibus benedicatur. Hanc vocis significationem ex *tract. Sabbath.* & *tract. Berachot* eruit magnus Christianorum Rabbinus *Buxtorfius in Lexico suo.* 11. Physici & Medici symptomatibus motus annumerant tussim, sternutationem, oscitationem, pandiculationem, horrorem, rigorem. Ad sternutationem ajunt cerebri thoracisque motum concurrere: illius quidem primariò: quia principaliter pertinet ad expultricem facultatem cerebri: hujus verò secundario; quia cerebri motum adjuvat. Natura enim ad excretionem illam utitur duplici motu, altero quidem narium & cerebri, quæ molestantur: altero verò nervis, veluti longis quibusdam brachiis in thoracem demissis: per hos enim spiritum contrahit, per ossa verò quæ ἰμυδρὰ vocan-

Digitized by Google

vocantur ipſum emittit. In eam rem citant *Galen. 2. de ſympt. cauſ.* 1. & 5. Cauſam ejus ſtatuunt, quæcunque nares & partes anteriores cerebri irritant & ad expulſionem ſtimulant: ſive intus in corpore genita ſint, ſive extra advenerint. Internas cauſas faciunt humores acres à capite defluentes. Externas, quæcunque acria per nares attracta, ut helleborum album, piper, pyrethrum & ſimilia: odores item & vapores acres: denique ſplendorem ſolis, & lucem nimiam oculos offendentem, quæ dum vicinam narium tunicam ſtimulat, ſternutationem excitare ſoleat. Creditur etiam per ſympathiam interiorum tunicarum accidere, in cardialgia nim. cum lumbrici in inteſtinis hærent: hinc pueri naſum fricant, & ſternutationem pati ſolent. Definitio, aut deſcriptio ejus hæc ſit: *Sternutamentum eſt motus cerebri, quum ſpiritu confertim per nares acto, nititur expellere quod moleſtum eſt.* Alia & uberior deſumi poteſt ex Hippocr. l. 7. aphor. 51. *Sternutamentum fit ex capite, calefacto cerebro, aut humectato ſpatio in capite inani: aër enim intus contentus foras effunditur. Strepit, autem, quia per anguſtum ipſi eſt exitus.* Addit ibidem celeberrimus & πολυμαθέστατος Joh. Heurnius in ſcholiis: *Flatus erumpit è cerebro & è pulmonibus per nares, unico impetu* &c. *Tunc vel ſolus vapor erumpit, vel una effertur ichor acrior.* De ſalubri effectu ſternutationis ſic ſtatuunt Medici ex Galeno 2. de cauſ. ſymptom. c. 4. (citantibus *Caſtello* & *Stupano in Lexicis Medicis*) *eſſe maximum remedium capitis halitu repleti: quia uno impulſu tum à pulmone, tum à capite ſpiritus emittitur, ad expurganda ea, quæ in naribus offendunt*: Hinc eſt quod ſternutatoria medicamenta adhiberi ſolent, quæ naribus admota, vapore ad cerebrum ſublato, craſſitudinem humoris diſſecent, & cerebrum per nares ſeu palatum expurgent (ut *ibid.* ex. 13. *Method.* 21.) Adde ex Sennerti Inſtit. lib. 5. part. 1. c. 18. *Non tantum ea expurgari, quæ meningibus cerebri circumfuſa ſunt, verum etiam quæ in ipſo cerebro hærent.* De ſalubri effectu ſternutationis; & conſequenter, quod ſit ſignum ſalubre, inſuper *Ariſtoteles lib. 1. hiſtor. Animal. c. 11.* & *problem. ſect. 33. Probl. 7. Plinius lib. 28. c. 6.* Et *Albertus Magnus lib. 1. de Animalibus c. 8. Et Celſus lib. 2. c. 7.* ubi inter notas, quæ ſpem oſtendunt, refert: *Quiſquis dolor deorſum tendit ſanabilior eſt: Singultus ſternutamento finitur. Longas dejectiones ſupprimit vomitus.* Accedunt Thalmudici in codice Berachot: *Sex res ſint ſignum pulchrum agroto: ſternutatio, ſudor, ſolutio ventris, ſeminis fluxus nocturnus, ſomnus, ſomnium.* Quam neceſſaria & ſalubris ſit ſternutatio, anteriori parte cerebri malè affecta, docet *Ant. Santorellus lib. 19. de naturâ ſanitatis cap. 19.* ubi conjicit ſternutationem dici, quod motu illo ſternatur, quidquid contumaciter cerebro infixum. Diſquiri etiam poſſet, an non ſigni iſtiuſmodi aliquam rationem habuerit ſeptuplex illa ſternutatio

pueri per Elizæum ſuſcitati 2 *Reg.*4.35. Hæc præcognoſcenda duximus, ut tanto melius de hiſtoricis & moralibus dijudicemus. Addo comparationem ſternutationis quadruplicem, 1. *in ratione* facultatis & actus expellendi, & ſic confertur cum tuſſi, vomitu, oſcitatione, pandiculatione, crepitu ventris: quem Rabbini eodem nomine עטוש *ittouſch*, id eſt, ſternutationis appellant: & hinc diſtinguunt ſternutationem, in ſuperiorem & inferiorem, ממעלה & מלמטה. In *cod. Berachot, fol.*24. 2. *In ratione*, ſymptomatis, motus: oſcitatio, pandiculatio, rigor, horror, &c. 3. *In ratione*, effectus & evacuationis ſalutaris: Vomitus, quo levatur ſtomachus: tuſſis, quà pectus: expuitiones per os & palatum, quà cerebrum, ſi quid vitioſi humoris in eo collectum. Hinc medicamenta, quæ per os evacuant ἀπόφλεγμαίζοντα: quæ per nares errhina & ſternutatoria. *Sennert. lib.*5.*part.*2.*c.*15. Perottus in cornucopiâ in voce *Sternutamentum*, p.574. dicit: *ideoque non modo caput, ſed & reliquas etiam partes bene valere indicio eſt. Quamobrem moribundos interdum ſternutatorio excitare ſolemus, tanquam ſi hoc effici nequeat, nulla amplius ſit ſpes ſalutis.* Quod medicis relinquimus. 4. *In ratione* ſigni ſalutaris ſeu bonæ ſpei, aut ſigni mali: ſunt quæ in priori non cedunt ſternutationi; & ſunt quæ in poſteriori (ſiquidem ſecundum errorem aut excuſationem vulgarem periculum ſit in ſternutatione) longe eam ſuperant: quæ tamen aut gratulatione ſeu gratiarum actione, aut ſupplicatione ordinaria conſuetudinis lege non proſequimur. De vomitu, ſingultu, rigore, aliiſq; conſulantur *Medici* modo *cit.*

111. Accedamus ad hiſtorica. Sunt illa triplicia, 1. ex antiquitatibus
2. Gentilium. 2. Judæorum. 3. Sequioris ætatis Chriſtianorum, & ex novitatibus. 1. Gentiles ſternuentes ſalutaſſe, & officioſa bonorum verborum appellatione veneratos eſſe, notum eſt, ex *Ariſtotele loc. cit. Athenæo lib.*2.*cap.*15. *Plinio lib.*28.2. *Herodoto lib.*6. ubi de Hippia; *Xenophonte in Cyro minore lib.*3.& 6. *Plutarcho in lib. de Homero*, Apulejo l.9. de aſino aureo ubi de marito, qui uxorem ſternutaſſe putabat: *ſolito ſermone ſalutem ei fuerat imprecatus, & iteratò rurſum, & frequentato ſapius.* De cauſa hujus ſalutationis quærit *Plinius loco citato*, ſed nullam adfert. Ariſtoteles Philoſophicam cauſam (ut loquitur Beroaldus in comment. ad Apulejum, loc. cit.) hanc adferre conatur: *Sternutamentum pro numine haberi, quoniam de capite membrorum præcipuè omnium divino, ſuum ducit principium.* Et mox paulo poſt: *Cur eruptio ſternutamenti ſacra habita eſt? Vtrum quoniam cum tres partes noſtri corporis principales ſint, caput, ventriculus, alvus: cumque reſpiratio ventriculi ſit ructus, alvi crepitus, ſternutamentum capitis: quæ pars ſacra præcipuè eſt, ſpiritum hinc exeuntem tanquam ſacrum veneramur & adoramus. Præterea ſternutamentum indicat caput bene valere, poſſeque concoquere,*

quere, cum enim capitis dolor humorem ſpiritumve convincit, tunc moveri ſternutamentum ſolitum eſt, quamobrem moribundos interdum ſternutatorio excitamus, tanquam ſi ſternutare non poſſent, ſpes nulla ſalutis alia ſit, proinde quaſi bona indicium valetudinis, partis optimæ atque diviniſſimæ ſternutamentum adorant, beneque augurantur. *Idem* Ariſt. in 1. de Animalib. *ſternutamentum ait ſignum eſſe augurale, & unum ex ſpirituum omnium generibus ſanctum & ſacrum, ſternumenta matutina antiqui ominoſa putabant, & prohibitoria: è contrario meridiana probabant, ut auſpicatiora, melioraque. Telemacho Homerico ſternutamentum facit omen fœlicitatis.* Et ad eorum ſuperſtitionem, referunt originem talium ſalutationum & apprecationem antiqui patres; ut *Theodoretus de Curat. gr. aff. ſerm. 6. p.* 88. & *Origines contra Celſum lib.* 4. *p.* 231. *Auguſtin. de doctr. Chriſtian. lib.* 1. & ex recentioribus *Alexand. ab Alex. Genial. lib.* 2. *c.* 26. *Scalig. ad Catulli epigr.* 46. *Ferd. de Corduâ in didaſcal. multiplice c.* 13.; *Mizaldus cent.* 3. §. 61. *à Strada loc. cit.* & *Demſterus paralip. ad Roſini l.* 3. *c.* 8. 9. 11. Species autem & cauſæ ſuperſtitionis erant variæ prima & primaria *auguralis*, de quo dextro aut ſiniſtro omine vide autores cit. Et *Auguſt. Niphum l.* 2. *de Augurio c.* 7. *Beverovicium in qu. epiſtol., epiſt. ad Salmaſium*, & *hujus reſponſ.*; Et *comment. ad Homeri Odyſſeam l.* 17. *in fine*, ubi de Telemachi ſternutatione. Et ad *Theocriti Eidyll.* 18.; aut ſaltem *Demſterum*, à quo pleraque adducuntur. In *navigatione Schefferum lib.* 3. *de milit. navali cap.* 3. Secunda, *amuletica*, quod putabatur ei arcana vis ineſſe adverſus inſidias, & dolos: ſic *Strada* ex *Homeri Odyſſ.* 17. Εἰ δ' Ὀδυσσεὺς ἐλθοι &c. Tertia, *religioſa*: quia eſt à capite, parte partium humani corporis, ſancta olim habita: ſic *Ariſtot. loc. citat.* ita ut ſternuentes, non tantum apertione capitis, ſed & flexo genu venerarentur. Vide *Stradam loc. c.* Quin immo ipſum ſternutamentum, ut Deum, venerabantur ex ſententiâ Caſauboni ad Athenæi lib. 2. c. 15. *Sternutamentum*, inquit, *adoratione expiabant: quod non ſacrum tantum eſſe putabant, ut in hiſtoriis ſcripſit Ariſtoteles, verum & Deum.* Verba *Xenophontis lib.* 3. *de expedit. Cyri* tale quid innuere videntur: Audita (ſternutatione ſcil.) omnes milites μιᾷ ὁρμῇ προσεκύνησαν τὸν θεόν. Quamvis forte hic locus aliter accipi poſſet, de Deo ſcil. ſotere, aut Deo, à quo bonum eventum dari, malum arceri poſſe putabant. A conjectura hac mea non video alienum, quod habet Princeps in
„his literis *Cl. Salmaſius apud Beverovicium in quæſt. epiſtol. p.* 81. Ad omnem
„porrò boni ominis aut augurii ſibi objecti interventum ſolebant adora-
„re, vel Deo ipſi à quo immitti & efferri hoc omen credebant, id hono-
„ris exhibentes, vel etiam ipſi omini, ſi per ſe aliquid divinitatis habere
„videretur. Sic ille Xenophontis, quem citas, locus accipiendus, τῶν δὲ &c. προσεκύνησαν τὸν θεόν, ipſum nempe ſternutamentum, quod ſacrum habuerunt,

„buerunt, & quasi Deum. Nam in his locutionibus idem ferme valet, „pro Deo habere, & sacrum vel divinum habere. Ἀπὸ τοῦ πτ. Nam & „Græci πὸ τοῦ pro Deo ipso plerumque usurpant. Sed *Aristotelis* verba manifestè testantur pro numine cultum sternutamentum. Nec mirum; cum ob similem causam crepitum ventris Deum fecerint (*Vossius lib. 3. de Idololatriâ cap. 5.*) Cui si addas Deum Stercutium Romanorum & Deam Cloacinam, non miraberis, idola Gentium גלולים, i. stercora & stercoreos Deos appellari in scriptura. Quarta *gratulatoria* pariter & *eucharistica*: Sic *Strada* ex autore græco (quem non nominat) refert, morem fuisse non salutem optandi, sed Deum sotera venerandi, quasi ob rem quæ salubriter evenisset. *Quintam causam* addimus, *ἐκλυκὸν* supplicatoriam: quod sternutationem indicium aut prodromum morbo, aut morbum putarent, ideoq; solitam hanc precationis formulam adhiberent, Ζεῦ σῶον. Simile commentum apud Rabbinos locum invenit: de quo mox. *Iul. Cæsar Scaliger sect.* „88. *ad Aristot. lib. 1. de historiâ animal. cap. 9.* Veteres rudes amitti ani„mam suspicabantur: idcirco ait *Plinius in* 28. revocari ferculum sternu„tamento, & sternutamentis additas salutationes. Qui mos etiamnum „durat. Pro augurio quoque acceptum bono aut non bono: perinde at„que dextra sinistraque nare prodiisset. Tanti ergo apud Gentiles Græcos, & plerosque latinos fiebat sacrum sternutamentum. Quamvis non deessent, qui inter minima reponebant: ut *Plinius lib. 2. cap. 7.* parva dictu „in auguriis sternutamenta & offensiones pedum. *Cicero lib. 2. de divina„tione*: Quæ si suscipiamus, & pedis offensio nobis, & corrigiæ abruptio, „& sternutamenta erunt observanda. Quod tamen de omnibus latinis non est dicendum cum *Demstero*: uti constat, ex dictis, *Catulli, Propertii, Suetonii, Plutarchi, Petronii*, ibidem adductis. Quibus adde *Apules lib. 9. „modo cit.* & ipsius *Plinii lib. 28. cap. 2.* matutinæ sternutationes infanda „ominantur, meridianæ firmi sunt augurii. 11. Ex *antiquit. Iudaicis*: Homini sternutanti dici: חיים טובים, id est, *vita bona sit tibi*, vel אסותה vel רפואה, id est *medecina, salus* sit tibi: eo quod nullus hominum sternutans in morbo suo jam inde à creato mundo convaluerit; nisi Jacobus &c. Sicilli in *Chaskuni ad Genes. 48.* & *capitulis R. Elieveris c. 52.* Conser *Berachot fol. 57.* Inter orandum si cui eveniat, est signum bonum, *Buxdorf. Synag. c. 5. p. 176.* edit. pr. 111. Ex antiquit. & novitatibus Christianorum. Cum peste in Italia laborante sub Mauritio anno 580. repente obirent, si qui sternuissent aut oscitassent: hinc factum ut sternutantibus salutem præcaretur, oscitantes signum crucis ori admoverent. Vide *Gregor. Magnlib. 4. dual. c. 36. Sigonium lib. 1. de regno Italia*; *Ant. Verdier in discurs. adduct. ad Petr. Messiam, lib. 2. c. 8.* Sed rectè Strada loc. cit.

Satis

Satis ſe vereri, ne fabula hæc non bonis autoribus emanârit in vulgus. Santorellus loco ſupra cit. ut receptam præcandi formulam defendat, quam non videt convenire naturæ ſternutationis, quippe unicè ſalutaris, relationem illam de Peſte, certam eſſe velit, contra judicium *Fam. Stradæ.* Sed rationem nullam adfert. Et dato talem præcandi modum ante 1000, & amplius annos locum habuiſſe in Italia, quomodo ille conveniet Italis, aliiſque gentibus extra talem caſum poſitis? *Cardanus in commentar. ad lib. 5. aphoriſm. Hippocratis* morem hunc fauſta præcandi enatum dicit; quod tunc Peſte illâ veneno helleborino & euphorbia laborantes, ſæpius ſternutando brevi concidebant. Quod idem refert ex eo *Gul. Marquis in decade peſtiſugâ probl.* 1. Hæc tamen nihil faciunt ad τὸ ζῆν hodie athleticè valentem, & vel intuitu ſolis, vel alio quorumque irritamento ſemel & quidem ſalubriter ſternuentem. *Polydor. Virgilius lib. 6. cap.* 11. Eandem ſalutationis originem refert, ſed abſque aſſenſu: uti liquet ex aliâ, quam ſubjicit, cauſâ; & ex his verbis: *Vnde mos, ut quidam tradunt, inolevit* &c. De more ſalutandi apud Gentes aliquot Europeas recepto notum eſt, & teſtantnr *autores citati.* In Gallia quam cauſam dent hujus officii ſalutandi indicat *Salmaſius* verbis infra exhibendis. In Angliâ non ita obtinere videtur. Sed extra Europam in Africa apud Abaſſinos magna cum ſolemnitate Negus ſeu Imperator eorum ſternutans per totam urbem ſalutari ſolet: incipiente aliquo aut incipientibus illi proximis in aula, & inde voce hac ſalutationis ad alios atque alios propagata. Quod alibi me retuliſſe memini.

IV. Sequitur diaſcepſis moralis, ſed quam cogor indicare tantum, & nunc abrumpere. Tantum ergo propono hæc problemata. I. An Gentili, aut Judaicâ, aut Chriſtiano-Italica conſuetudine, & propter aliquam ex cauſis allatis, teneamur ſternuentes aut venerari, aut ad ſternutationem gratias agere, aut bene ipſis precari, aut illis gratulari? *Neg.* II. An rationes Phyſicæ & Medicæ ſuadeant, tale quid magis tunc obſervare, quam in aliis evacuationibus, aut ſymptomatis motus ſupra memoratis? *Neg.* III. An Ethica & civilitas morum magis hoc ſuadeat, in hoc *caſu, quam in tuſſi?* *Neg.* IV. An ſapiat vanam obſervantiam, & an præſtet omittere. *Affirm.* V. An conſuetudo illa tolerari poſſit? *Affirm.* VI. Quomodo, quamdiu? *Reſp.* Secundum circumſtantias perſonarum, locorum, temporum &c. Hoc *diſquir.* Rationes & teſtimonia alias addemus. 3.

Additamentum.

HAnc Theſin III. ita ſcribebam anno 1640. nec voculam aut literulam in ea muto. Nunc ſecundis his curis, dum chartæ anguſtia non prohi-

prohibet, adjicimus hæc teſtimonia; ut conſtet æquo lectori, quo jure hæc noſtra anonymus tenebrio ſugillaverit, quaſi pueros civilitatem morum, quâ à teneris per parentes imbuuntur, dedocerem. *Danæus in Iſagoge part. 3. de doctrinâ Eccleſiæ cap. 33.* Formalibus verbis appellat ſuperſtitionem. Matthias Martinius in Lexico, voce ſternuo: *Quod ſternutantes ſalutamus, ajunt vulgò ex eo profectum, quia ſternutatio olim in quodam morbo lætalis eſſet, ut ſalute dicta periculum à Deo precarentur, &, qui ſalvi evaderent, iis gratulentur. Sed fuit is mos jam olim apud gentiles, &, ut appareret, ſuperſtitionem matrem habuit; cujusmodi ritus adhuc multos paſſim, non quidem animo ſuperſtitionis reo, ſed tamen citra cauſam ſupereſſe animadvertas.* *Ioſephus Hallus in characteribus virtutum & vitiorum lib. 2. cap. de ſuperſtitioſo*, ubi futiliſſimis obſervationibus de corvi crocitatione, de impulſu ad limen, de ſubverſione ſalini &c. jungit hunc characterem ſuperſtitioſi: „Quando ſternutat, cenſet non eſſe ſibi amicos, qui caput non aperiunt. Claudius Salmaſius in epiſtol. quæſtionibus Beverovicii p. 79. *Quod autem ſternutamentum ſalutare putant (Gentiles ſcil.) ei, qui ſternuiſſet ex ipſo Ariſtotele colligi poteſt. Quâ in opinione ſive ſuperſtitione, vulgus quoque Galliæ noſtræ eſſe deprehenditur. Cum enim aliquem agrotum ſternutare audiunt, medicum ſuum ab eo dimitti ajunt.* *Thomas Brovvne in Pſeudodoxiâ Epidemicâ*, quæ Anglicè tantum (quod ſciam) exſtat, *lib. 4. cap. 9.* diſputat non eſſe prima originem hujus moris in Peſte tempore Gregorii M. graſſante, ſed longè altius in Gentilium ſuperſtitionibus quærendam. *Santorellus ſupra cit. lib. 19. cap. 24.* judicat nullo certo autore dici graſſaſſe aliquando peſtem in quâ lætale erat oſcitare. Atqui ſi hoc incertum, etiam de ſternutatione incertum: quia iiſdem autoribus affirmatur. Adde Origenem c. Celſum lib. 4. p. 231. *Quod ſi aves divinam habent animam, & Deum ſentiunt, vel Deos, ut Celſus loquitur, nimirum & nos homines quoties ſternuimus, ex divina quadam affectione animæ id facimus. Sic enim creditur multorum teſtimonio: unde illud Poëtæ*, præcanti ſternuit omen. *Et Penelope ſic inquit:*

Certum ſternutans omen mihi nate dediſti.

Atqui verus Deus ad ſignificanda futura nec brutis utitur nec iſtis quæ homini fortuito accidunt. Et Theodoretum de curat. gr. affect. ſerm. 6. p. 88. *Ita ſane vel ii quoque qui tunc in ſæculo vixerunt ſuperſtitionibus multis addicto, ſcommatis ac dicteriis inceſſebant & auguria & ſortes, & quæ hodie quoque à nonnullis prodigia & portenta exiſtimantur. Ergo & ſibi ſternuere ſternutantes dicebant, non qui cuiquam inde quicquam portenderent; ſed qui ſolitum ſibi id accidens paterentur.* Unde colligo, *quod ad* primam originem hujus præcationis eſſe merè ſuperſtitioſam. 2. *Quod ad* retentionem & continuationem, ſed mutata

tata, causâ impellente, formali, finali esse non-necessariam & satis otiosam, quomodo de aliis ritibus Gentilium per antiquos transformatis & ad Christianismum inflexis (cum per Gentilium, & vulgarium Christianorum tyrannicam consuetudinem tollere vix possent, saltem non auderent) judicamus in *disp. de Idololatriâ indirectâ*. 3. *Quod* ad usum hodiernum, esse in se adiaphorum, modo quis se ei non adstringat, ex eo sacramentale aliquod faciendo, aut conscientiam aliquam usus sive ob supernaturalem sive ob naturalem rationem assumendo; magis, quam in oscitatione, vomitu, ructu, tussi, singultu aliisque sive necessariis, sive utilibus ac salutaribus evacuationibus fieri solet. Breviter ne passivus ille usus repugnet caritati in proximum & scandalum præbeat; nec speciem mali pingat; nec sit occasio mali; denique ne alios huic salutationis aut honoris officio non tam accuratè attendentes condemnemus, atque ita ex adiaphoro paulatim necessarium, immo & sacrum ac mysticum quid faciamus: nedum ut causam quam veritatis ac pietatis hoc quæsito prætextu cum ἀντιπαθείᾳ aliter adversus veritatem hiscere non possumus, apud imperitam plebem huic consuetudini inhærentem, gravemus, atque odiosam reddere studeamus. Deniq; ne invita Physica & Medicina causas quas fingamus, & obtorto collo ad hanc salutandi necessitatem trahamus; atq; adeo inter alias quascunq; sensibiles evacuationes & inter sternutationem immensum discrimen ponamus. Cur enim oscitantibus perpetuâ quasi lege non æq; salutem apprecati sunt majores nostri & nos non æq; apprecamur, ac sternutantibus; cum utriusq; eadem dicatur fuisse ratio in Peste Romana an. 590. tempore Pelagii & Gregorii M. ita ut oscitantes dicantur repentina morte tunc concidisse & hinc cruce os suum in Papatu munire solere oscitantes: uti referunt *Polydorus lib. 6. cap.* 11. & *Durantes in Rationali lib. 6. cap.* 102. Quod tamen negant *Santorellus* Medicus *lib.* 19. *cap.* 24. quin & ipse *Baronius* qui morem hunc derivat ex *Plinio*: cui adstipulari videtur *Gavantus in Thesauro sacr. rituum tom.* 1. *part.* 4. *tit.* 11. Alii hanc causam assignant, quod diabolus aliquando per os oscitantium ingressus sit. Quam *loco cit.* explodit *Santorellus*.

APPENDIX *ad Disputationem de* SUPERSTITIONE.

Vbi de Genuflexione ad nomen Iesu, & ad Mensam seu Altare.

Resp. NICOLAO van HOORN Medioburgo Zeland. *Ad diem* 11. *Iulii* 1640.

SUperstitione explicata restant problemata quædam determinanda. Quorum alia sunt thetica seu generalia; alia hypothetica seu particularia. Thetica nunc ista solummodo proponemus. 1. *Probl.* est, An & quomodo possit esse excessus seu per- 1.

perfluum in religione, & conſequenter committi peccatum ſuperſtitionis. *Reſp.* Superfluum dicitur vel ſecundum abſolutam quantitatem, vel ſecundum quantitatem proportionis. *Illud* non datur, quia tenetur homo Deum diligere ex toto corde, ex omnibus viribus; & conſequenter nunquam nimis Deus colitur. *Iſtud* datur, cum ſcil. cultus non proportionatur fini ſuo, qui eſt ut homo det Deo gloriam, & ei ſe ſubjiciat mente & corpore, idque ex Dei præſcripto. Quando ergo contra aut præter Dei præſcriptum, colitur Deus *Matth.*15. *Col.*2. aut cultu externo à Deo præſcripto colitur abſque relatione & ordinatione ad cultum internum, qui individua cum illo conjunctione cohæret, dicitur cultus ille ſuperfluus *Ieſ.*1. 11.12.13.14.15. *Pſalm.*50.9.14. Confer *Thomam in* 22. *qu.*93. *art.* 2. 11. *Probl.* An gravius peccatum ſit ſuperſtitio, quam Dei tentatio? *Reſp. Aff.* quia magis divinæ reverentiæ adverſatur. Illi enim ſubeſt error contra divinam excellentiam; iſti vero dubitatio de eâdem. Jam vero gravius eſt in errore contra fidem confirmatum eſſe, quam de veritate fidei dubitare. Confer 22. *qu.* 97. autem 4. ubi objectiones ſolvuntur. 111. *Probl.* An omnis obſervatio numeri ſit ſuperſtitioſa? *Reſp.* Obſervatio eſt vel numeri numerantis, vel numeri numerati ſeu concreti. Hujus obſervatio ad agendum eſt licita, quod ad majus aut minus. Sic multido aut pluralitas conſiliariorum, ſubditorum, militum, nummorum, navium, mercium, proventuum terræ, malorum &c. obſervatur tanquam effectum, aut objectum, aut ordinatur tanquam medium fini ſuo proportionatum. Docet hoc præter lumen ac rationem naturalem ſcriptura *Luc.* 14. *verſ.* 31. *Proverb.* 14. *verſ.* 28. *Iohann.*20. *Matth.* 26. 2 *Corinth.*11.24. 1 *Ioh.*4. 1. *Rom.*12.4.5. 1 *Corinth.*1.26. &c. Numeri numerantis ſeu abſtracti, cum nulla ſit efficacia (neque enim eſt agendi principium *quod* nec principium *quo*), nulla alia debet eſſe obſervatio quam 1. *in ratione* menſuræ & menſurantis, quatenus in eo & ſecundum eum res ſimpliciter numeramus. 2. *Quatenus* utimur eo ad diſtinctionem rerum, & ſic ad faciliorem intelligentiam, & conſequenter ad artem mnemoneuticam; idque *vel abſolute* diſtinguendo aliquid per numeros ex.gr. decem prædicamenta; quatuor cauſæ, tres figuræ ſyllogiſmorum, tres gradus neceſſitatis propoſitionum &c. & in methodo tam ſimplici, quam complexa; ex. gr. tria vel quatuor momenta aut requiſita hic notanda; Item Reſpondeo primo, ſecundo, tertio &c. Ad hæc, ſit ergo concluſio prima, ſecunda &c. *vel comparatè* ſeu collatè, ut in arithmologia tam ſacra; quam profana Phyſica, Morali, Hiſtorica, Poëtica. *Illius* ſpecimen dedit *Brougthonus tractat. peculiari*; ex. gr. ſex dies creationis, ſex circuitionis Jericho &c. duodecim tribus dividentes terram Canaam, Apoſtoli, Por-

li, Portæ Hierosolymæ Apocalypticæ &c. Decem generationes ante diluvium, decem à diluvio usque ad Abrahamum, decem plagę Ægypti, decem præcepta &c. *Istius Alstedius in Encyclopædiâ*; ex. gr. triplex cœlum, triplex vita &c. Quatuor Elementa, quatuor plagæ mundi, & venti cardinales, quatuor primæ qualitates tactiles, quatuor humores &c. Notandum autem in his naturalibus, numeri ejusdem communionem & convenientiam, quâ Deo placuit distinctas res seu naturas aut earum affectiones creare, debere tantum simpliciter in se considerari & conferri quod ad τὸ ὅτι non vero αἰτιολογικὰς aut à priori aut à posteriori investigandas; aut convenientiam in numero numerante ad rerum ipsarum convenientiam in natura & operationibus, aut qualemcunque subordinationem ac dependentiam, aut signationem, ex vi sc. istius numeri, in quo conveniunt; extendendam & trahendam. 3. *Quatenus* numerorum illorum perfectio in se speculativè spectatur & observatur absque ullo respectu ad sanctitatem quandam mysticam & supernaturalem, aut ad operationes, aut ad significationes sive naturales, sive supernaturales: ex. gr. perfectionis septenarii, denarii &c. Huc refer speculationes Algebraicas, & applicationem numerorum ad magnitudines, seu demonstrationem Geometriæ numeralem. Quidquid ultra adfertur, illud ad vanitates aut superstitiones referimus. Qualia sunt de rerum & actionum perfectione, aut majori excellentia, aut majori efficacia ad quid operandum aut prognosticandum, aut propiori ad Deum & res divinas relatione & cum iis conjunctione; siquidem tali potius, quam alio numero sint, aut fiant, aut adhibeantur aut dicantur seu pronuntientur; ex. gr. 1. *de præstantia & efficacia numeri* imparis præ pari. Vide *commentat.* ad illud *Virgilii. Numero Deus impare gaudet*; sic obtinuit consuetudo ut pilulæ numero impari exhibeantur. Defendit illud sed rationibus partim absurdis, partim magis ignotis *Pet. Andr. Canonhierus in Medicis, Politicis & Theolog. interpret. Aphorism. Hippocratis, prolegom. p.* 55. Rationes ejus sunt: 1. *Quia* natura numeros impares, aut ex iis duplicatos pro deliciis sibi elegit: quod appa-ret in crisibus perfectis, quas ut plurimum, nisi impediatur, numero dispari (nominatim septenario), aut à duplicatione illius molitur. Medici ergo hic imitantur naturam. Porro naturam amare numeros impares, probant *Cæsar Bovillus, Fabius Paulinus, Petrus Bongus.* 2. *Quia* sine numero nihil intelligi potest; & numerus impar inter cæteros sit is, quo Medici mirabiles naturæ operationes intelligant &c. hinc ab antiquis mandatum est, ut catapotia numero impari exhiberentur. 3. *Quia* numeri sunt comites causarum per se, & causæ per se ex naturæ instituto numeris sunt conjunctæ: cum igitur numeri indicent latentes causas naturales

„& numeri impares in rebus medicis maximum obtineant momentum; „hinc eſt, quod medici catapotia numero impari exhibeãt, ut cauſę per ſe, „quæ in numerum imparem naturę lege propendent, à ſuo comite adjun„ctę aut allectæ, facilius & mirabilius ſuas edant operationes. 4. *Quia*, hu„jus conſuetudinis Medicæ ratio vera eſt & Germana ſed omnibus ha„ctenus abſcondita; quam non patefaciunt, ne indoctus aliquis ipſam irri„deat. Ad argumentum quod numeri nullam habent activitatem, excipit „*ibidem*: numerum per ſe non habere, ſed cauſæ per ſe agenti junctum „habere; quâ conjunctione mirabilia fiant in naturâ, ut docent *autores modo cit.* Rationes has indicaſſe, eſt refutaſſe. 2. *Certis quibuſdam* numeris, ut binario, ternario, ſeptenario &c. peculiaris efficacia, aut myſtica ſignificatio tribuitur. Quod indicavimus *Diſp. de Feſtis part.* 2. *theſi* 1. *Problem* 15. & *authores ibid. cit.* Confer *Auſonii Poema, de numero ternario.* Et *Valeſium de ſacra Philoſoph. c.* 70. ubi tusè de numeris Pythagoricis, ſed quæ cum grano ſalis ſumenda. Et *Cornel. à Lapide in comment. ad Prophetas minores tom.* 1. *p* 399 ubi de numeris Pythagoricis, & per eos divinatione. *Ib. p.* 413. ubi numerum quadragenarium dicit eſſe ſymbolum pœnitentię. Et *Auguſtin. lib.* 11. *de Civit. Dei c.* 30. 31. *Philonem l.* 1. *de opificio Mundi*, & *l.* 1. *allegor. Hieronym. in Amos* 5. *Macrob. in ſomnio Scipionis. c.* 6. *Agellium lib.* 3. *Maſium in Ioſua.* 6. & *Bongum ſupra cit.* 3. *Numeri* Pythagoricè conſiderati, ut omnium rerum cauſæ, & naturalium problematum ſolutiones, rediguntur primum quidem in rationes Geometricas, deinde in Arithmeticas; ut pluribus explicat *Valeſius loc. cit.*: à qua Philoſophandi ratione non puto ab horrere hodiernos quoſdam Algebraicos, qui ex algebrâ ſua panſophiam ſe deducturos videntur promittere. 4. *Numeri* qui principia ſint fatalium periodorum in rebus humanis, & Rebuſpublicis; ex ſententiâ Platonis. Quam opinionem excuſſam vide paſſim apud autores Politicos. *Ariſtotelem & ſectatores*, ut *Keckerm. Bodinum*, *in Politica & in methodo hiſtoriarum.* 5. *Numeri* ſimilitudo, aut paritas in rebus diſparibus & longè diſtantibus; unde rerum iſtarum identitas aut convenientia, in materia, forma, proprietatibus, cauſalitate & operationibus; aut dependentia unius ab altera tanquam principio aut causa colligitur. 6. *Numeri* ſimilitudo aut paritas ex literis Alphabeti in vocibus rerum diverſiſſimarũ diverſiſſimis per Arithmanticam Cabaliſtiticam (quam Rabbinici *gematria* appellant) collecta. 7. *Numeralia* pleudographemata; quando ex *numero* rerum diſſitarum & *ἱπογραφῶν*, alterius rei numerus colligitur: ex. gr. numerus ſeptem ſacramentorum, ex ſeptenario numero aliarum rerum, quæ in ſcriptura occurrunt. Quod falsè perſtringitur ab autore *Alvearis Romani tom.* 2. *part.* 2. *c.* 6. 8. *Numerorum* ſcriptio, in chartis aut ſcedulis, ad

quid

quid operandum. 9. *Numerica* mimesis ; quando res eodem aut pari numero, cum personis trinitatis, septem angelis (quos vocant mundi rectores; de quibus in *Disp. de hierachia cœlesti*), duodecim Apostolis, septem doloribus Mariæ, septem effusionibus sanguinis Christi ; item horâ septimâ, nonâ &c. tempore passionis Christi (quod fit in horis Canonicis) exhibentur aut fiunt. Breviter huc pertinet cujuscunque certi numeri observatio, conscientia aut opinione sanctitatis aut præstantiæ & efficaciæ præ aliis ad effectus divinos, aut naturales, aut civiles; quos ex vanitate antiquorum prolixè exhibet *Fabritius Paulinus hebdom. lib. 5. c. 4.* & *Bongus de mystic. numer. significatione*; & ex iis describit *Canonhierus ad Hippocr. lib. 4. Aphor. 35.* Huc etiam pertinet cabalisticæ illa species, quam *Gematriam* appellant, quando voces considerantur ratione numeri, qui earum literis continetur ; & inde rerum istis vocibus significatarum mutua habitudo, aut quævis attributa eruuntur ac demonstrantur cabalistica, in genere ejusque speciebus tanquam vacuis observationibus, infra forte pluribus agemus. Cabalisticis affinia sunt, quæ ab *anonymo* quo græco ex Anatolio præcipuè & Nicomacho comportata græcè edidit Christ. Wechelus Paris. anno 1543. tit. *πεθηολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς*: ubi numeri interiores Metaphysicæ, Pneumatologię, & Physicæ speculationes Pythagorica methodo deducere dicuntur. Anno 1615. anonymus quis libellum de numero figurato, absoluto, cossico, radice edidit in 4. pompatico hoc titulo : *Mysterium Arithmeticum, sive Cabalistica & Philosophica inventio nova, admiranda & ardua quâ numeri ratione & methodo computentur, Mortalibus à mundi primordio abdita, & ad finem non sine singulari omnipotentis Dei provisione revelata cum illuminatissimis laudatissimisque Fraternitatis Roseæ Crucis fama viris humiliter & sincerè dicata, tum piis omnibus & singulis Christianis fideliter & planè propalata. Weigelius* Theologus Paracelsicus seu Pythagoreus nugatur omnem theologicam cognitionem consistere in cognitione numeri Apocalyptici 666., quem contendit oriri ex 36. spiritibus &c. Vide hæc fanatica somnia detecta & refutata à *Iohann. Crocio in initio Anti-Weigelii quæst. 1. sect. 1.* Quantitati discretæ seu numero efficaciam & mysticum quid tributum apud Gentiles constat ex *autoribus* supra *citatis*, imprimis ex *Bongi* spisso volumine *tit. de numerorum mysteriis.* Nec ab hac vanitate immunes semper fuerunt Christiani. De numeri septenarii observatione mox infra dicemus. In Papatu quam malè circa numericas superstitiones conscientiæ informentur, discc non tantum ex errore & praxi populari, sed etiam ex Doctorum approbatione aut excusatione. *Canonhierus* Theologiæ & Medecinę Doctor, vir quamplurimæ lectionis *in Meditis, Politicis*

ticis, Moralibus, Theologicis interpretationibus aphorismorum Hippocratis p. 56. defendit numerum, non quidem per se, sed causæ agenti junctum esse efficacem, & hâc conjunctione mirabilia à causis per se in natura fieri: hocque applicat non tantum rebus atque effectibus naturalibus, sed & civilibus ac humanis. De efficacia numeri imparis pilularum *p.* 55. & in rebus omnibus *p.* 769. ex Car. Paschalio & Bongo. Martinus Bresserus Jesuita lib. 6. de conscientia cap. 21. §. 291. cum ingenuè dictasset: *magis* „*apparere superstitionem, si fiat vis in certo numero aut quantitate precum, signo-* „*rum crucis, aut candelarum* (12. secundum numerum 12. Apostolorum). „*quasi alias non prodessent.* Paulo post §. 293. hæc ita evertit: *Adverte* „*secundo, absque notâ superstitionis signa aliqua observationis relata, etiam cer-* „*to numero, adhiberi posse, cum spe non quidem certâ, sed probabili, finem iis in-* „*tentum obtinendi, non à dæmone, sed à Deo ac Sanctis. Ita non est dubium,* „*quin licitum & pium sit gestare collo appensa reliquias, & recitare quovis fine* „*quinquies* Pater & Ave *in honorem quinque vulnerum Christi; servare octa-* „*vam, vel etiam novenam, potius quam septenam, v. g. in honorem novem cho-* „*rorum Angelicorum, similive motivo: celebrare item triginta Sacra, quæ dicun-* „*tur S. Gregorii, eo quod hic tot diebus curarit orari pro defunctis.* Et §. 294. „*Ex dictis etiam collige, non esse omnino illicitam & improbandam piorum ac* „*simplicium consuetudinem, colligendi herbas festo S. Ioannis Baptistæ; eodem* „*vel alio festo secandi jumentis venam; eadem jumenta novies circumducendi* „*circum templum S. Antonii; ex prima pecunia oblata crucifixo indie paraseeves* „*comparandi annulum ad sanandum contractionem nervorum, aliumve morbum.* „*Quæ & similia superstitiosa essent, si tribueretur vis causis illis naturalibus, non* „*tamen, si supernaturalibus, meritis ac precibus Sanctorum; aut si fiant in hono-* „*rem Dei, ut communiter Doctores. Qui tamen prudenter monent, ejusmodi* „*consuetudines abrogandas esse, si facilè abrogari possint, eo quod sapiant superfli-* „*tionem; si non possint, non esse damnandas, sed simplices docendos, ut ea faciant* „*bona intentione.* Huc confer quæ *ibid.* §. 290. Fistula Lojolitica dulce ca-„nit cum *Thomâ Zanchez lib.* 2. *c.* 40. §. 15. *Bonacinâ tom.* 2. *disp.* 3. *qu.* 5. *puncto* 3. §. 18., de peccato veniali: quin etiam addito hoc post aulio suo concludit. *Certum præterea est, in omnibus ejusmodi* (vanitatibus scil. etiam magicis ac divinatoriis) *sæpe à peccato excusare simplicitatem & ignorantiam* „*invincibilem*: Satin' laxa hæc Casuistica? *Iacobus Marchantius in Resolutio-* „*nibus pastoralibus, ad primum præceptum qu.* 16. *p.* 29. *Quæro an sit superstitio* „*Novenam, sive Novendiũ, impendere in honorem Sanctorum? Cur potius novem* „*dies quam septem, vel saltem octo, quandoquidem Octavâ publica solennitate in* „*eorum honorem celebret Ecclesia?* Resp. Non esse necessarium hujus præci-„sè numeri rationem reddere, quamvis non desint etiam mysticæ rationes

quæ

„quæ hic conſiderari poſſunt, ſive ob novem menſes quibus Maria Chri-
„ſtum geſtavit, ſive ob Choros novem Angelorum Deum jugiter laudan-
„tes: hoc nobis ſufficiat, quod ipſimet Sancti hunc impleverint dierum nu-
„merum in ſacris gravibuſque negotiis. Et *qu.* 17. *p.* 30. *Quæro, an non ſit*
„*ſuperſtitio in peregrinationibus, dum novem diebus Oratio Dominica & Saluta-*
„*tio Angelica recitatur, ſed ſic ut primo die novies, ſecundo octies, tertio ſepties,*
„*& ſic deinceps minuente ſe numero recitentur? An non & ſimiliter, pro novendio*
„*diminuere candelulas quas accendunt de die in diem, conformiter ad orationes?*
„ Reſp. potuiſſe id introduce per aniles & vanas obſervationes, ut alibi di-
„xi. Si tamen alicubi id ex quadam traditione antiqua à piis & doctis Pa-
„ſtoribus approbata, vel ſcita ab Epiſcopis, obſervatur, non condemna-
„rim. *Ibid. qu.* 5. Varias ſuperſtitiones in peregrinatione ad S. Hubertum
„admittit, propter conſuetudinis & traditionis præſcriptionem. Quomo-
„do *Barthol. Fumus in Armilla aurea* tit. *ſuperſtitio* §. 3. præſagia futurorum
„bonorum & malorum ex his quæ accidunt, numerat inter peccata veni-
„alia: quia ſcil. ſic habent ex antiquis ſuis, & quia ut in pluribus videtur
„ſic accidere. Sed quid opiniones quorundam Caſuiſtarum hic perſe-
quor, cum tota Eccleſia Romana in horis canonicis & roſariis ſuis nume-
ralem ſuperſtitionem committat, ac ſeriò defendat: de quo in *diſp. de Ro-*
ſariis &c. Confer & *Brabantiam Marianam Auguſtini VVichmans p.* 177.
In genere tamen *Delrio l.* 3. *part.* 2. *qu.* 4. Omnibus his vanitatibus obloqui
videtur. Et *Concil. Tridentini ſeſſ.* 22. *c.* 9. tacitè & indefinitè tangens ſuper-
ſtitiones in miſſa, inter alias reſpexit celebrationem earum certo numero.
Fundamenta iſtarum ſuperſtitionum jacta ſunt in falſis aut vanis quibuſ-
dam hypotheſibus, de numeri perfectione, de numeri myſterio &c. Quas
per varios numeros explicatas invenies apud *Bongum*, & non raro in *Pa-*
trum, *mediæ ætatis ſcriptorum*, ac *Pontificiorum commentariis ad ſcripturam.*
Conferri poſſunt *Hannibal Roſſelius in Commentar. ad Triſmegiſtum lib.* 2.
comm. 1. *qu.* 1. *cap.* 1. ubi de ternarii numeri ſacramento. *Cornel. à Lapide in*
Jonæ. 3. *v.* 4. ubi dicit quadragenarium myſticè ſymbolum eſſe pœniten-
tiæ; de quo numero *Auguſtinus lib.* 2. *de doctr. Chriſt. cap.* 16. ſubtiliter phi-
loſophetur. Et *Valeſius de ſacra philoſoph. cap.* 70. ubi hypotheſin ex libro
Sapient. cap. 11. *v.* 21. & *Eſdræ* 4. *cap.* 4. *v.* 36. 37. derivat, eique Pythago-
ricam numerorum philoſophiam ſuperſtruit. *Lorinus ad lib. Sapientiæ loc.*
cit. ad partes vocat Valeſium, nec quidquam in eo reprehendit. *Antonius*
Verdier in ſuis lectionibus una cum *Petri Mexiæ* Gallicè editis *lib.* 6. *cap.*
10. perfectionem ternarii, denarii, & millenarii extollit. Septenarii nu-
meri vanam obſervationem partim in uſu ſacro fundatam, reperies apud
autores ſupra *cit.*: quibus hic addo *Judæos in Pirke Eliezer cap.* 18. ubi inter

alia cabaliſtica ſomnia comparet de ſeptem mundis à Deo creatis, ex quibus non ſelegerit niſi ſeptimum. Ex Gentilibus Ægyptios, à quibus ſeptenarius dierum numerus, ad alias gentes dimanavit (*Gruterus tom.* 1. *p.* 816.) etiam ad Chriſtianos; ut & in *Iure Canonico c. non obſervetis cauſ.* 26. *q.* 7. *ubi dies Ægyptiaci* ex *Auguſtino* memorantur, notante etiam *Rhodigino lib.* 14. *c.* 9. *Gloſſa juris canonici loc. cit.* exponit, Ægyptios docuiſſe qui dies ad opus inchoandum toto anno infauſti eſſent, & hos eccleſiam in Kalendariis notaſſe. Quod poſterius *Delrio lib.* 3. *part.* 2. *qu.* 4. *ſect.* 6. more ſuo ſtrenuè negat. Ubi ex *Petro Breſlayo lib.* 1. notabilium dies illos infauſtos enumerat. Sed cenſores & recognitores gloſſarum mandato Pii V. anno 1572. & mandato Gregorii XIII. anno 1580. gloſſam hanc intactam relinquunt, & approbant. Ex Pontificiis vanè ſeptenarium numerum obſervant *Valeſius Philoſ. ſacr. pag.* 162. & 199. *Serrarius in Ioſua* 6. *q.* 28. *& in Tobiæ* 12. *qu.* 7. imprimis hic exorbitat Canonhierus p. 844. & 744. *Sicut*, inquit, *ſeptenarius apud medicos eſt maximi myſterii*, &c. *Sic apud politicos virtutum omnium myſteria complectitur.* Et qui de ſeptem Angelis Dei throno aſſiſtentibus philoſophantur (vide *commentar.* & *à Lapide* & *Ribera in Apocal.* 1.) de quorum ſuperſtitione in *diſp. de Cœleſti Hierarchia* & *Angelis Tutelaribus.* Poſt editam illam diſp. prodiit tract. *S. Clotz contra Angelo latriam*, ubi *p.* 400. 401. &c. *de ſeptem Angelis.* Nec ſatis ſibi caverunt antiquæ & mediæ ætatis ſcriptores, ab hac vanitate. *Iuſtinus Martyr in quæſt. & Reſp. q.* 69. cum primum rectè reſpondiſſet ſeptenarium numerum non eſſe cauſam operum naturæ complementi, ſed naturæ vim eſſe cauſam ſeptenarii: poſtea tamen ſubdit, *in ſcripturis diſpoſitum eſſe, ut ſeptenarius præ cæteris præſtabilior numerus reperiatur. Clemens Alexandr. lib.* 4. *Stromatum p.* 377. myſterium ſeptenarii & octonarii indicat & *lib.* 5. *p.* 411. imprimis *lib.* 6. *p.* 492. 493. Nazianzenus in ſerm. de Pentecoſte, de *ſeptenario multa* ait *eſſe teſtimonia*; & quamplurima ex ſacris literis, ut etjam ex Ethnicis producit. Similiter *Hieronymus in Galat.* 5. Et in *Matth.* 15. ubi perfectum ſacratumque numerum appellat. *Auguſtinus lib.* 11. *de Civit. Dei cap.* 31. & *libr. de ſpiritu & animâ cap.* 62. *Beda in Actor.* 6. numeri hujus myſterium agnoſcit. *Bernardus ſerm.* 15. *in Cantica ſub finem* dicit eſſe ſacrum numerum. Nec deſunt ex noſtris, qui torrente præcedentium ſcriptorum abducti huic vanitati participantes quaſi myſticum quid, ſi non optativum, ſaltem ſignativum in hoc numero admiſerunt: quorum nominibus hic parco. Confer *diſp. de Sabbatho*, & *Bongum in ſeptenario.* III. *Probl.* An ex quantitatis continuæ magnitudine aut parvitate, item diverſa ejus ſpecie ut triangulo, circulo, quadrato &c. aut corporum quâcunque modificatione, forma, & figura, ulla rerum proprietas & activitas

vitas obſervari poſſit? *Reſp.* Quando quidem quantitas terminata provenit à forma rei, non eſt negandum ex quantitatis variatione & modificatione rei ſeu ſubſtantiæ proprietates aliquas activas, quamvis obſcurè, remotè, & probabiliter à poſteriori colligi & ſignativè 2. inter patibiles qualitates, ex ſpecie & modo quantitatis & figuræ, colligi ſonum, & pondus. Ut enim figura rotunda eſt capaciſſima ſic etiam diverſitas tum ponderis, tum ſoni magni, parvi, acuti, gravis &c. ex longitudine, latitudine, craſſitie, concavitate &c. corporum colligitur. 3. Ipſarum ſpecierum magnitudinis in ſe & comparatè cum aliis perfectiones & admiranda poſſe Geometricè & Metaphyſicè conſiderari: modo ne quis ipſam faciat principium aliquod per ſe activum, aut adjunctum neceſſariò & certo ſignativum; imprimis in ſupernaturalibus. Eſt enim quantitas aut realiter ipſa ſubſtantia corporea, modus ſcil. ejus intrinſecus; aut primum ejus & proprium adjunctum ſed purè paſſivum. Ad ſuperſtitiones ergo referimus 1. collationem rerum disjunctarum, in natura aut qualitatibus activis, aut in dependentia, ſubordinatione, aut coordinatione aliqua neceſſaria; ex eo, quia in quantitatis aut externæ figuræ, aut ponderis ſimilitudine aut æqualitate conveniunt. 2. Circuli alteriuſve figuræ perfectionem ac præſtantiam, quæ ad ſacrum aliquod myſterium aut peculiarem efficaciam in ſupernaturalibus extenditur. Ad hanc vacuam obſervationem circa ſimiles rerum figuras, refer totam illam ſcientiam imaginum (quam ita vocant recentiores myſtę) ſeu ſignaturarum, qua figuræ aliaque externa accidentia conſiderantur in rebus naturalibus, potiſſimum in herbis, lapidibus, animalibus eorumque partibus, ut hinc internas & latentes vires deprehendant. Vide de his *tract. Oſvaldi Crollii de ſignaturis*, quem cum *Chymicâ baſilicâ* edidit. Et Confer *Sennertum contra Paracelſiſtas cap.* 18. Sed de his infra in *diſp. de Magiâ.* IV. *Probl.* Quid ergo de figura corporis humani, ad judicia phyſiognomica ſtatuendum? *Reſp.* Ultra probabile non indicare. V. *Probl.* An illicita ſit omnis obſervatio temporis? *Reſp. Neg.* Eſt enim Phyſico-Aſtronomica, (ad quam refer Nauticam & Georgicam), Medica, Moralis, Chronologica *Primam* ſcriptura inculcat *Geneſ.* 1. *verſ.* 14. *Matth.* 16. 3. *& Actor.* 27. 9. Quâ vitæ hæc humana carere non poteſt. *Secunda* eſt obſervatio dierum criticorum, item opportuni temporis his aut illis evacuationibus, pharmacis &c. utendi. Huc refer de anno climacterico multis letali: Quæ obſervatio tamen non tribuit effectus & mutationes illas numero, aut tempori quà tali, nec aſtris ut cauſæ *αὐτοφυεῖς* propriæ ac proximæ; ſed humorum & complexionis rationi ac periodo cuidam naturali. Idem dicendum de partu octimeſtri raro (ut hactenus communiter ferè ſenſerunt) vitali. Conſulant,

sulant, quibus vacat, *Laurentium lib.* 8. *Anatom. c.* 9. *& lib.* 3. *de Crisibus c.* 1. *Alphonsum* imprimis *Carantam* J. C. Hispanum in *tract. de partu naturali & legitimo:* ubi quamplurima ex variis autoribus congesta & proprio judicio examinata reperies, de temporibus gestationis & partus, deque partu septimestri, octimestri, nonomestri, decimestri? Deque anni & temporum ratione &c. Addantur & *Salmuthus ad Pancirollam de novè repertis tit.* 10. Qui cum pluribus Jureconsultis & Medicis ibi *cit.* ultra decimum mensem usque ad decimum quintum inclusè concedit. Sed huic sententiæ validè se opponit *Carantæ cap.* 15. unicum tantum casum excipiens, si forte tempus gravidationis ad duodecimum mensem & ultra per maleficium magicum, prolatum fuisse probari possit: pro quâ exceptione adducit *Delrio lib.* 3. *part.* 1. *qu.* 4. *sect.* 3. Agunt etiam de annis climactericis & diebus criticis, inter Astronomos & Chronologos *Franc. Paduanus in catenâ temporis pag.* 101. *&c.* inter Philologos *Gruterus tom.* 1. *thesauri Critici pag.* 219. & nuperrime celeberrimus *Salmasius.* Inter Medico-Politicos *Canonhierus p.* 744. & 652. ubi plures alii autores citantur. Sed diligenter attendendum, ne prætextu licitæ Medicę aut Physicę observationis τὸ nimium huc subrepat. 8. *Tertia* est Ethica, & Theologica, quæ commendatur *Ephes.* 5. 16. *Luc.* 21. 44. *Ierem.* 8. 7. *Ecclesiast.* 3. 1. & 8. 5. 6. Huc refer Oeconomicam *Matth.* 24. 43. & Politicam *Eccles.* 10. 17. Multa congerit *Canonhierus ad lib.* 1. *pag.* 541. quæ ostendant, in quam multis Medici pariter & Politici tempora observare solent. Tempora, ætates, occasiones JCtis. & Canonistis observata fuse persequitur *Tholosanus de Præludiis opt. Iurisc. toto libro quarto*, ubi etiam digreditur ad tempora omnium artium ac scientiarum, atque una vanam eorundem observationem perstringit. Editus est Francofurti anno 1594. *Eustathii libellus, de varia temporum in Iure civili observatione* ex græco in latinum traductus, una cum *Mandosi casibus annalibus*, *Oldendorpii de Temporum præscriptione*, *&c.* Nonnulla de iisdem inspargit *Canonhierus.* Habet, quod huc faciat explicatio *Actor.* 17. *vers.* 26. Vide *Priceum in notis*, qui de præfixo cuique vitæ tempore rectè exponit, & cum adductis aliquot extraneorum Testimoniis confert. *Quarta* est Chronologica; quæ vel absoluta vel comparata. Prior observatio est cum rebus gestis sua quæque tempora assignantur, eaque ordine digeruntur. Posterior est triplex; *Synchronismus* & Chronologia κατὰ πλάτος, quando omnes res (eodem numero scil.) tempore gestæ conferuntur, quod fecit *Helvicus in Chronologia*: *Calendarium*, quando omnes res memorabiles quæ eodem specie tempore (mense scil. & die) acciderunt, annotantur, quod fecit *Eberus in suo Calendario*: *Arithmologia*, quando conferuntur personæ,

Digitized by Google

perſonæ, quæ parem ætatem vixerunt; aut bella, obſidiones, captivitates &c. aliæque actiones aut paſſiones, quæ tempore æquales ſunt. Hic nota chronologicam proprie eſſe obſervationem magis temporis, quà temporis, hoc eſt, τοῦ χρόνου; reliquas eſſe magis rerum aut occaſionum in tempore, hoc eſt τοῦ καίρου. Quidquid ergo præter hæc obſervatur, ad vanitates referimus: quia tempus non eſt propriè ens, ſed modus & circumſtantia entis, & conſequenter nullam habet activitatem. Species vanitatum cenſurâ notandæ, pleræque excerpi poſſent ex *Delrio lib.* 1. *c.*4. *qu.* 2. *&* *l.*3. *part.*2. *quæſt.*4. & addi nonnullæ ex autoribus, qui temporibus & numeris myſtici quid tribuunt, quales imprimis Paracelſiſtæ, inter quos *Crollius Chym. pag.*331. edit. primæ, &c. *Valeſius loc. ſupra cit. Tholoſanus ſynt. artis mirab. l.*15. *c.*10. *Canonhiernus prolegom. p.*56. *&* *ad* 4. *Aph.*36. *&* *ad lib.* 5. *Aph.*15. *&* 6. *Aph.*51. ubi ex Paulino & Bongo quam plurima notatu digna tranſcribit. In ſignorum & temporum obſervatione Agricolis ac nautis imprimis uſitata (de quibus *Aratus in Phænomenis, Heſiodus in operibus & diebus, Virgilius in Georgicis, & rei ruſticæ ſcriptores Palladius, Varro, Columella*) cavendum ne quæ ſuperſtitioſa irrepant, qualia ſupra *part.* 1. *hujus diſp.* ἐν παρόδῳ quædam notavimus. Superſtitiones in obſervandis temporibus perſtringunt *commentar.* ſub nomine *Ambroſii in Galat.* 4. *Auguſtinus in comment. ad Galat.* 4. *&* *in enchiridio cap.* 79. *&* *Ius Canonicum loco modo cit.* nec non *Burchardus ſupra cit.* Etiam Pontificii Caſuiſtæ communiter, & Delrio lib.3.part.2.qu.4.ſect.6.p.456. non tamen ſine palliatione. Verba ejus hæc ſunt: *Vnde ſequitur, quod recte Binsfeldius infert, huc referendos qui* obſervant certas feſtivitates, *ut Converſionis B. Pauli, Vincentii, Vrbani, vel aliorum, quibus ſi pluat, vel cælum ſerenum ſit, ſibi ſpondent ſerenitatem, fertilitatem, vini copiam vel inopiam, ut continuatam per tot dies pluviam, unde & ſuperſtitioſos fecere verſus, quorum primus eſt;*

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni, *&c.*

Item qui colligunt herbas in die *Sancti Ioannis, ad certos quoſdam effectus, credentes eo die habere vim naturalem efficaciorem, vel* inſerunt arbores *ipſo die Annunciationis B. Mariæ, vel in Feſto S. Stephani,* minuunt ſanguinem equorum, *& ſimilia faciunt, naturalem cauſam attendentes, quæ nulla eſt: unde vane iſta inſtituunt: ſed & feſta ſic potius inhonorant quam colunt. Si vero directe iſta adſcriberent merito Sanctorum, & Deo tribuerent effectum ut ſanctos illos honorandi, viderentur & ipſi ſanctos illos honorare, quare nec auderem eas damnare. Huc etiam pertinent, qui* obſervant quoſdam dies, *ut puta diem D. Magdalenæ, diem Lunæ, &c.* ut infauſtos, *vel ut fauſtos ad iter, aut rem aliquam inchoandum.* Quod ad herbas in feſto Johannis colligendas, condemnat quidem illud *Delrio*; *Toletus* inſuper *lib.*4. *Inſtruct. cap.*16. magiæ inſimu-

inſimulat: nihilominus defendit *loco cit. Breſſerus p.696. & Canonhierus* ex profeſſo *pag.55*. Vana obſervatio temporis futuri, (quod Deus nobis occultum eſſe voluit *Actor.* 1. 4.) notatur in *Diſp. de Signis temporum & de Prophetia.* VI. *Probl.* An & quæ obſervatio loci ſit abſque vanitate? *Reſp.* 1. *Cum* non tam locus ſeu ſpatium abſtractè dictum, quam corpus quod eſt in illo loco, Phyſicè conſideratur: quatenus ſcil. locus dicitur locatum trahere, conſervare &c. 2. *Cum* conſideratur ut adjunctum ſeu circumſtans, aut ſubjectum in quo eſt mobile, & ſine quo non fit motus localis, nec operationes, quæ fiunt per motum localem. Contra vanitatis arguitur, quidquid efficaciæ tribuitur loco in operationibus quæ fiunt per alterationem. E. g. *telum quo homo vulneratus eſt &c. ſervetur loco tepido, non nimis calido, ne damnum inferatur patienti: cavendum etiam ne pulvis deſuper telum cadat, nec ventus afflet in loco frigido, alioquin patiens ad inſaniam redigeretur.* Sic *Crollius Chymicæ Baſilicæ p.*332. in deſcriptione unguenti ſympathetici. Quid enim teli locus hic præ illo faciet ad curationem vulneris, quæ fieri debet per motum alterationis in corpore vulnerato? Vide de unguento armario in *diſput. de Magia.* VII. *Probl.* Quæ & qualis obſervatio verborum ſit licita? *Reſp.* In verbis conſideratur vel materiale, vel formale. *Illud* in pronuntiatis eſt ſonus, in ſcriptis figura & forma ſeu color literarum. Obſerva in ſono, figurâ, colore nihil aliud, quam quatenus aures, oculoſque naturaliter afficiunt. *Illud* eſt ſignificatio. Hujus ratione nihil aliud obſervandum in verbis ſive ſacris, ſive profanis quam quatenus ſunt ſigna notificantia conceptus mentis, quæ nos docent de rebus per ea ſignificatis; quæque conſequenter tanquam inſtrumenta ſubſerviunt gratiæ ſpir. ſ. Phyſicè operanti, moraliter cooperantur fidem & reſipiſcentiam *Rom.* 1. *v.*16. Quidquid ſupra illa verbis tribuitur, eſt à malo: qualia e. gr. colorem characterum rubrum aut viridem præ nigro, adhæc ordinem, ſitum, &c. item chartam, calamum &c. habere vim aliquam operativam in naturalibus, aut ſupernaturalibus; verba barbara, aut linguæ alicujus Orientalis, aut cujuſcunque ignotæ eſſe efficaciora; ſpeciem orationis non enuntiantis, imperativæ, aut vocativæ, aut etiam optativæ, & precatoriæ ad Deum (opere ſcil. operato). Et certas formulas precationum, aut certa quædam commata & tmemata ſcripturæ lecta aut ſcripta, habere vim ſi non Phyſicam ſaltem myſticam per modum imprecationis &c. Confer. *Delrio lib.* 1. *c.*4. *qu.*3. *per totum & qu.*4. ubi nonnulla ſuperſtitioſa propter conſuetudinem & tolerantiam ſeu mavis praxim atque approbationem eccleſiæ ſuæ excipi velit: quæ tamen ſolidis argumentis ante ab ipſo allatis valide perimuntur. De nominibus quibuſdam, ut ex. gr. Angelorum, aut Jeſu ſcriptis aut pronuntiatis,

quæ

quæ amuleta putantur contra peſtem, ſpectra, maleficia magica, aliiſque ejuſmodi nominalibus Judæorum, & Pontificiorum ſuperſtitionibus, aliquid diximus in *diſpp. de Exorciſmo, & de Peſte.* De myſteriis cabaliſticis nominis *Iehova*, paſſim Rabbini nugati ſunt, nec adhuc nugari deſinunt, ut videre eſt in *R. Menaſſe ben Iſrael in Exod. qu.* 3. De hoc nomine ex Chriſtianis agunt *Martyr in loc. commun.*; *Gomarus in diſp. de nomine Iehova*; *Ioh. Georgius Dorſcheus in diſſertat. de Iehova*; *Grotius in notis ad Matth.* 22. *v.* 44. *Reuchlinus lib.* 3. *de cabala*; *Galatinus de Arcanis Cathol. verit. l.* 2. *c.* 10. 13. Imprimis ſuperſtitiones Iudeorũ referunt *Buxdorfius in epitome radicum*, & *Ioſeph. Voiſin l. de theol. Iudeor. c.* 5. Ejuſdem furfuris, eſt vanitas de nomine Dei non proferendo in loco ſecreto aliaque cum hâc ſuperſtitione conjuncta, apud *Buxdorfium ſynagogæ cap.* 4. Apud antiquos Gentiles nomina propria perſonarum aut rerum boni aut mali quid putabantur adferre (*Gruterus tom.* 4. *theſauri critici cap.* 3) Apud eoſdem nomen Dei Tutelaris ignotum eſſe volebant, ne ſcilicet ab hoſtibus *efficaciâ* evocaretur. *Macrob. lib.* 3. *Saturnal. cap.* 9 Vide *ibid. de vi & carminum. Litera* Z. dicebatur infauſta (apud *Capellam in Nuptiis Philologiæ & Suidam in lexico.*) De variis γραμματίαις ſpeciebus, in abuſu vocum, literarum &c. ſive ſcriptarum ſive pronuntiatarum vide *Peucerum de divinat. p.* 410. ult. edit. *Delrio lib.* 4. *qu.* 7. *ſect.* 3. Ab hujus ſuperſtitionis multiplici praxi plebs in Papatu immunis non eſt, nec ab earundem defenſione ſatis integros ſe præſtant Doctores Pontificii: præunte ipſis *Thomâ in* 22. *qu.* 97. & poſt illum *Dionyſio Carthuſiano in libro contra vitia ſuperſtitionum artic.* 3.-7. *Franciſcus Georgius* more ſuo hic exorbitat *tom.* 6. *ſect.* 10. Ubi nominum impoſitioni, mutationi &c. efficaciam tribuit. In genere tamen *Delrio lib.* 1. *cap.* 4. *qu.* 1. imprimis & *Hermannus Hugo de primâ ſcribendi origine c.* 29. omnem vim literis & notis denegat, præter duplicem moralem, ſignificandi ſc. & obligandi: ubi multa ad has vanitates ſpectantia ex compluribus autoribus adducit. Quod ad materiam vocum, ſonum ſcil. & clamorem, refert *Camdenus in deſcriptione Hiberniæ*, & ex eo *Camerarius centur.* 1. *c.* 77. Sylveſtres Hibernos magnam efficaciam tribuere incondito clamori, quo in præliis utuntur; ita ut putent eos, quorum clamor reliquorum non reſpondet, ſubito è terrâ arripi & in valles deſertas deferri, ibique gramine veſci, aquam lambere &c. clamoris hujus meminit *VVaræus in antiquitatibus Hiberniæ* nuperrime editis *c.* 12. ſed dictæ opinionis non meminit. De ſonorum ſuperſtitione agit noſtra *diſp. de Campanis.* VIII. *Probl.* Quæ licita obſervatio Muſicę, ſoni harmonici. *Reſp.* Muſica vocalis tantum valet, quantum cantilenæ voces ſignificantes earumque apta & concinna ſive proſaica, ſive metrica compo-

compoſitio ad homines erudiendos & affectus eorum permovendos. Eadem inſuper cum inſtrumentali ſi conſideretur, non ratione numeri abſtractè, ſed ratione numeri concrete, ut ſcilicet eſt ſonus harmonicus ſuaviter contemperatus in ſenſum & appetitum hominis operatur, & ſic ſpiritus animales ciendo ac movendo conſequenter ac mediate per motum alterationis (phyſice & immediate operantis) hominis corpus immutat. Quod imprimis & evidenter liquet ex 1. *Samuel. cap.* 16. de quo *in Diſputat. de Dæmonibus*: & ex experientiâ, in curatione à morſu taratantulæ. De quâ *Mathiolus ad Dioſcor. lib.* 2. *c.* 57. Cujus fide eadem refert *Delrio lib.* 1. *c.* 4. *qu.* 2. Idem hoc naturæ admirandum verbulo attingit *Ionſtonus Thaumatogr. lib.* 8. *c.* 23. & *Campanella lib.* 4. *de Senſu rerum c.* 17. Supra & poſt omnes alios naturæ hoc miraculum pandit *Athanaſius Kircherus in arte Magneticâ lib. ult.* qui ſine admiratione & voluptate legi non poteſt. In Genere quæ ſit efficacia Muſicæ ad movendos homines, docent Philoſophi cum *Ariſtotele Polit. lib.* 8. *c.* 5. 6. 7. Quidquid ultra Muſico ſive numero, ſive carmini tribuitur, id vanitatem ſapit. De quo vide *Delrio d. l. qu.* 2. Aliquot iſtarum vanitatum more ſuo involvit & incruſtat *Campanella loc. cit.* & *cap.* 18. ubi nugatur conſcium aërem per verba prolata affectum afficere. Sed hujus viri phantaſtica deliria detegimus in *diſpp. Part.* 1. ubi *de Atheiſmo*, & *Creatione*; & *Part.* 2. ubi *de Prophetiâ.* 1x. *Probl.* An omnis inter res diverſas ſymbolizationis & ſimilitudinis obſervatio vana? *Reſp. Aff.* de omni ea, quæ ex ſimilitudine in pura externa quantitate, figura, colore, infert qualitates ſeu facultates ſpecificas ad certas operationes: cujus generis eſt illud Crollii tract. de Signaturis p. 62. 63. *Medicamenta quædam à ſimilitudine prodeſſe, & miro modo à morbis liberare deprehendimus; quia unum alterius anatomiam habet* &c. In catalogo quem ibi texit, comparet, cancer vivus cancrum curat, cardiacam cor perdicis, cerebrum ſuillum phreneſin, particula de umbilico infantis recens nati annulo incluſa aut geſtata incapſula argentea coli cruciatus; cranii fœminei pars anterior epilepſiam fœminæ, & maſculi epilepſiam maris, flavam bilem expurgat rhabarbarum ejuſdem coloris, hæmorrhoides in locis occultis ſe manifeſtantes ſanantur à ſcarabæis in equorum excremento latitantibus, jecur lupinum confert jecinoris infirmitatibus. Renovant noſtra corpora & juventutem reſtituunt, quæcunque animalia habent in ſe virtutem renovativam, ut de vipera & ſerpentibus traditur, &c. Quid experientia de pleriſque affirmet, judicent artifices. Sed collectionem ſcientificam ex ſimilitudine, ἄλογον eſſe norunt omnes Logicorum filii. Quid an nullius animalis jecur æque aut magis eſt ſimile humano quam lupi, aut cor cordi humano, quam perdicis? Cur

ergo

ergo tribuenda sit hæc facultas, non est quærendum in similitudine. 2. *Quæ* ex ficta & putatitia sympathia superiorum cum inferioribus, (de quâ in *disp. de Magia*) aut ex conjunctione astrali atque elementali colligit curationes astrales seu sympatheticas. Quomodo *Crollius Chym. basil. p.* 332. tria dicit per prætensum unguentum caulari effectum hopliatricum: sympathiam naturæ; influentiam corporum cœlestium suas operationes per elementa perficientem; & balsamum quod sanandi virtute præditum cuilibet homini naturaliter inditum est. 3. *Quæ* ex similitudine aliqua inter rerum naturalium & supernaturalium qualitates, actiones, passiones, concludit signaturas istarum illis inditas esse, & consequenter à nobis inde eruendas. Gustum hujus sublimis sapientiæ scilicet dat Crollius, de signaturis p. 93. ubi indicat *signaturam in tritico primi nostri parentis; mysteria dei paræ virginis in vitis incisione artificiali; aquilæ bicipitis & aliorum mysteriorum è filice, si artificio ingenioso exscindatur; & gladioli, tonitru cunei, utriusque victorialis radicis multis loricis perplexæ & constellato tempore collectæ, ut & herba cruciatæ, contra armorum incidentium vim, signa magica naturalia, solis veræ Magiæ alumnis revelata & revelanda, &c.* Similes periculosæ nugæ occurrunt in *Amphiteatro Henrici Kunrath*, à Sorbona Parisiensi censura notato, cujus narrationem habes apud *Marinum Mersennum in Cogitatis physico-mathematicis*. Et in *Gaffarelli* sacerdotis Galli *Curiositatibus inauditis*, gallice in 8. itidem Sorbonæ censura notatis.

Atque hæc problemata dogmatica: Practicum, unum solummodo 2.
subjicimus. An & quomodo rebus, actionibus, temporibus &c. utendum sit, ut in nullam vanam observantiam, aut saltem speciem ejus incidamus; aut syncretismum cum Gentilium, aliorumque vanitatibus exercere videamur: ne etiam in alteram partem contendamus scrupulosè sc. omnia tuta metuendo, & sic ab omnibus fere abstinendo. *Resp.* 1. Distinguemus res agendas seu actiones & omissiones. Quædam enim per se necessariæ aut utiles sunt; quædam non. 2. Distinguemus res seu actiones in se & materialiter consideratas; ab iisdem consideratis formaliter cum sua adhærente vana observantia, seu cum respectu & additamento illo superstitionis. 3. Distinguemus rei aut actionis παράφυσις quod est ἄχωρ & hoc ipsum atque adeo in existentia & usu minime aut vix separabile; ab eo quod est περιέχον, & facile separabile. 4. Distinguemus rem aut circumstantiam rei quæ nullum habet usum quam illum superstitioni appropriatum; ab eo quem præter appropriatum illum habet communem & adiaphorum seu neutrum. 5. Distinguemus loca, ubi vivimus, & homines inter quos vivimus. Alicubi enim grassantur & vigent superstitiosi illi respectus, observationes &c. alibi plane ignorantur, quia nunquam

ibi fuerunt, aut jam exolverunt. 6. Distinguemus tempora quibus vivimus. A multis olim propter speciem vanæ observantiæ tunc communiter obtinentis abstinendum ; à quibus hodie non est abstinendum : & sic vice versa. Confer *disputat. de Idololatriâ indirectâ part.* 2. §. 4.

3. Problemata hypothetica sunt triplicia 1. scripturæ partim historica partim dogmatica, ad quæ disquiri quid potest de vanis observantiis: quália nunc tantum indicamus ex. gr. *Gen.*42.15.& 44.5.15.& 50.2.3.4.10. *Ier.*15.5.6.7. *Matth.*9.23. *Actor.*12.15. & loca illa quæ agunt de ritibus nuptiarum, funerum, conviviorum, luctus &c. 11. Ad antiquitates ecclesiasticas ex. gr. de usu olei, mellis, salis, aquę, luminarium, crucis &c. item variorum gestuum & rituum &c. de quibus alibi ex professo agendum. Interim consulendi, *Albaspineus*, *Ambrosius Vicecomes*, *Barthol. Gavantus* & similes antiquorum rituum interpretes in *disspp. de Ceremoniis & de Liturgiis* indicati; cum quibus conferendi qui Concilia, capitularia, scriptores mediæ ætatis notis illustrârunt. Ex nostris *Gerardus Ioh. Vossius* in *disspp. de Baptismo, de Cœnâ, de Precibus pro mortuis &c.* multos antiquorum ritus & observationes historicè refert ; de quorum usu aut vanitate, aut tolerantiâ ex verbo Dei Theologicè & prudenter judicandum. Tantum enim periculum ecclesiæ ab ἀκαιροπερίττων cœcâ (ita loquar) obedientiâ & mimesi, quantum à novaturientium proterviâ & pruritu. 2. *Probl.* Quid judicandum de antiquorum desputatione & exsufflatione, quibus utebantur baptizandi in abnegatione dæmonis. Vide *Ioseph. Vicecomitem lib.*2. *de ritibus baptismi cap.*19. Dictum *Dionys. Areopag. de Hierarch. eccles. cap.*2. *& de abrenuntiatione Satanæ*; *Salvianum lib.*6. *de gubernatione Dei*; ibique eruditum *commentarium Rittershusii.* Quid de iisdem ritibus in abominatione idolorum & sacrorum Gentilium, de quo Prudentius c. Symmachum lib. 2. *Quis Iovis infertam sanie non desputataram.* Et *Beda in passione Satyri, & in Felice.* Et apud *Minutium* Cæcilius Christianos accusat, quod Deos despuerent. *Tertullianus, de spectaculis cap.* 13. hoc laudat in Christianis. *Idem de Idololatria cap.*11. Adhæc in rejectione pseudo-prophetarum, apud *Irenæum lib.*1. *cap.*9. coll. cum *Epiphanio hæresi* 34. Denique in conspuitione & exsufflatione idololatrarum, immo & ipsorum præfectorum? *Resp.* agnoscimus utrumque ritum esse naturale quasi, & usitatum extremi contemtus signum. Vide *commentator. ad Numer.*12. *v.* 14. *Iesa.*50. *v.*6. *Deuter.*25. *v.*9. Hactenus ergo nihil mali in eo video : si modo absit omnis opinio aut species sacri aut sacramentalis ; hoc est, ne tribuatur illi efficacia in operando aut mysticè quid signando, sed tantum communiter eo aversio & contemtus noster indicetur. Saltem si quis abstineat

tineat à diabolo externè exsufflando & desputando, nihil absurdi committet. Quod ad exspuitionem in idololatras, præsertim in ipsos præfectos judices, malim exempla Romani Martyris, & Eulaliæ (quæ refert *Prudentius*) mirari, quàm imitari. 11. *Probl.* An superstitioni affines, & connexi sint Gentilium solennes ludi, & publica spectacula? *Resp. Affirm.* Ex 1 *Corinth.* 10. *v.* 7. coll. cum *Exod.* 32. *v.* 6. ubi vide *commentator.* Omnia enim illa instituebantur in honorem Deorum, non minus quam convivia, à quibus fideles avocantur 1 *Corinth.* 8. & 10. Agones & Ludos Diis sacros fuisse probat *Petrus Faber lib.* 3. *Semestrium cap.* 1. & *lib.* 1. *Agonisticon cap.* 3. Et hinc abstinentia ab illis severe Christianis prohibita, interposita etiam solenni stipulatione in bapitismo. De quo *Rittershus. ad Salviani lib.* 6. *modo cit.* 111. Ad novitates pertinent duûm generum problemata; quorum alia quærunt de observantiis non religiosis, alia de religiosis. *Prioris* generis sunt ista 1. *Probl.* An celebratio natalium sapat vanam observantiam. *Resp.* Quamvis intrinsecè & in se non sit malum, siquidem absit superstitio & luxus: (uti ex nostris determinat *Calvinus in Matth.* 14. quem defendit *Rivetus in Hosea cap.* 7. *vers.* 5.) Nihil tamen peccabit, si quis omittat: saltem formalitates illas Belgarum, qui floribus & sertis eos adornant; & Germanorum, qui brachium serico vinculo aut fascia ipsis alligant: quæ otiosa facta mihi suspecta sunt, quamvis ratio & origo iplorum nondum satis perspecta. Quidquid sit; sulpicionem faciat & cautelam suadeat, quod tota natalium solennitas ex Gentilismo profecta sit, quodque ibidem celebrationis natalium idololatricorum, & consequenter eorundem in Papatu occasionem dederit: cujus puto mentionem à nobis factam in *Disp. de Tempore Nativitatis Christi.* Interim, si quis aveat sacra gentilitia diei natalis & epularum penitius perlustrare, is consulat *Censorium de die natali cum notis Lindenbrogii*; *Martinum Roa* qui cum singularibus suis *librum* edidit *de die natali sacro & profano*: ubi ex professo hæc explicat. Aliqua etiam de natalium celebratione attingunt *commentatores ad Matth.* 14. *Serrarius in Machabeor. lib.* 1. *c.* 1. & *lib.* 2. *cap.* 5. & 6. Agens de natalibus regum & principum celebrandis, reformatos perstringit, quod reginæ Angliæ natalitia tanto cum apparatu celebrarent, cœlorum vero reginæ natalem sustulissent. Multa hic reponi possent: sufficit nunc dici longe disparem esse rationem moris seu ritus civilis, qui consequenter in se adiaphorus esse præsupponitur; & cultus religiosi: quem tanquam adiaphorum nostro arbitrio Deus non permisit. 11. *Probl.* An vanæ observantiæ sit strenas mittere Kal. Januar.? *Resp.* In antiqua ecclesia ita censebatur; cum sc. vigeret Ethnicismus. Nunc apud nos collusionis cum observationibus Gentilium tantũ periculum non est; nec cuiquá scan-

ſcandalum tale ex eo datur. Si tamen plane mos ille abolitus eſſet, nihil video incommodi in eccleſiam aut Rempub. inde reduntaturum. Idem dico de donariis, quæ tempore paſchatis, aut nativitatis Chriſti partim conſanguineis & neceſſariis, partim pauperibus Pontificii paſſim, & noſtrates alicubi ex eadem conſuetudine elargi ſolent. *De ſtrenis tractatum* ſcripſit *Henricus Cuylens* Pontificius. De iiſdem *Turnebus lib.* 10. *adverſar. cap.* 26. De Kalendis Januarii *Martinus Roa lib.* 4. *ſingularium cap.* 11. Et *Hoſpinianus de Feſtis.* Inter antiquos commentarius dictus *Ambroſii in Galat.* 4. Et *Tertullian. de Idololatriâ Kalendarum* ſolennitatem Chriſtianis prohibent. Sed de hoc forte in *diſp. de Feſtis.* III. *Probl.* Quid de benedictione, quam ſolemni ritu parentes liberis alicubi, & quidem quotidie impartiuntur? *Reſp.* Vide ad hoc reſponſum in *Diſp. de Benedictionibus.* IV. *Probl.* Quid de annulo, quem Dux Venetus mare ſibi deſponſans, in illud quotannis projicit? *Reſp.* Ritum hunc tuetur *Chavaſſius lib.* 1. *de perfectâ prudentiâ, cap.* 9. in gratiam ſcil. Papæ Alexandri qui in ſignum dominii maris Venetis ob claſſem Frederici Ænobarbi devictam, & filium ejus captum hoc annulo & privilegio donavit. Nos abſque injuria Sereniſſ. Reip. juxta Theologiam noſtram putamus eſſe factum otioſum, ut molliſſimè loquamur; & Papam donaſſe, quod non erat in ipſius poteſtate; eodem ſcil. jure, quo Alexande[illegible]I. Caſtellanis & Luſitanis novum orbem cum maris dominio donaverat. Confer de hoc, ſi vacat, *Hugonis Grotii mare liberum. Hemmingius in tract. de Magiâ*, non veritus fuit p[illegible]onuntiare, jactatas regum Angliæ & Galliæ curationes eſſe Satanæ [illegible]udibria. Quod refero, ne quis putet nos nimium liberè de annulo [illegible]nubo Venetorum judicare. V. *Probl.* Quid de juramento ſolemniter ſuper libro euangeliorum, aut ſuper bibliis præſtando? *Ameſius in Medullâ* ſua *lib.* 2. *cap.* Et in *reſponſo ad Burgeſii defenſionem ceremoniarum* Anglicè anno 1633. edito *ſect.* 31. *pag.* 357. non tam probat, quam excuſat: quod tantum ſit complementum actionis civilis, quâ hominibus ſatisfacimus; & ut inde aſtantes ſicuti auribus audiunt ſic oculis videant, talem proteſtationem eſſe factam. Sed dato hoc ita ſe habere, cur potius Biblia quam librum alium aut abacum, aut menſam &c. adhibent. Notum eſt in Papatu formulam hanc adhibitam: ita me juvet Deus & omnes ſancti: & manum cruci impoſitam. In Belgio noſtro poſt introductam reformationem, cœperunt prætores aliqui, præſertim agrarii ſubſtituere hanc formulam: ita me juvet Deus, & ſanctum ejus euangelium ſeu verbum. Memini poſtulatum à miniſtris ut hoc poſterius, propter ambiguitatem ſcil. omitteretur. Quamvis enim euangelium ſit inſtrumentum ſalutis noſtræ, tamen non videtur ſatis tuta & evidens enuntiatio, illa in qua Deo cordium inſpe-

ctori

ctori & ſummo teſti ac judici, (per quem ſolum ideo jurandum eſt) euangelium conjungitur. *Poſterioris* generis problemata occurrunt quamplurima: ſuntque de obſervantiis circa religionem, quæ 1. aut antiquitus relictæ ſunt, nec per reformationem plane ſublatæ? quales de quibus in Eccleſiis Germanicis diſceptatur inter noſtros & Luther. Quarum ſummam habes in *Eckhardi Faſciculo controv.* & *in Schafmanni diſput. Tremon*, & in *Himmelii collegio Eirenico.* Vide *diſp. noſtram de Ceremoniis eccleſiaſticis.* Sunt & aliæ, de quibus inter ipſos reformatos diſquiritur in Eccleſia Anglicana: pleraſque exhibet *ſcriptum Miniſtrorum Lincolnienſium oblatum Regi Iacobo* anno 1605. quod nuper recuſum anno ſcil. 1638. Vide *diſpp. noſtras de Ceremoniis & de Liturgiis.* 2. *Aut* novæ ſeu recidivæ; quales illæ quæ nunc non ita pridem cœptæ aut obſervari, aut commendari, aut ſpargi, aut etiam obtrudi. Enumerantur illæ & autoribus quæque ſuis, adſcribuntur à libro *Anonymo*, cui tit. *Laudenſium ἀνακλήσεως cap.* 6. Sed quia multæ ex iis, ſi non pleræque ſunt ſuperſtitiones Papiſticę, craſſæ & formales: non eſt quod iis recenſendis & peculiariter examinandis hic immoremur. Duas ergo tantum ſeligimus, unam ex antiquis, ſed quæ de novo urgetur, genuflexionem ſcil. ad nomen Jeſu, & alteram ex novis, genuflexionem ad menſam ſive ad altare.

De Genuflexione ad nomen Ieſu.

IN Eccleſia Papi hodierna praxis, & ei ſuccenturiata Apologia docet Genuflexionem, a[illegible]em capitis apertionem, ejuſdemque & pectoris inclinationem ad pronuntiationem nominis Jeſu; & quidem tanquam cultum religioſum à Deo præſcriptum (uti volunt) *Philipp.* 2. 10. ubi *Rhemenſes, Corn. à Lapide in comment.* & *Paludanus in Vindiciis Theolog. ad loc. cit.* ubi & alia argumenta confert. Adde & *Thomam opuſc.* 66. *artic.* 6. *Abulenſem in Exod.* 28. *Exod.* 20. *qu.* 6. & 7. *Zvvarez ad* 3. *qu.* 25. *art.* 3. *ſect.* 6. *Serrarium in Ioſuæ cap.* 2. *qu.* 15. Diſſentiunt autem, (fatente *Serrario qu.* 16.) quomodo ſit venerandum; an impropria & catachreſticâ veneratione, quæ nihil ad nomen pertineat, ſed in ipſam rem ſignificatam feratur; uti vult *Dominicus à Soto lib.* 2. *de Iuſtitia qu.* 4. *art.* 2 *Corduba lib.* 1. *qu.* 5. *dub.* 4.; An inſuper propia, non quidem abſolutâ, ſed tantum reſpectivâ, ut ſcil. honor aliquis deferatur, propter ipſam tamen rem ſignificatam, ſic *Thomas*, & *Zvvarez loc. cit.* quibus accedit *Serrarius.* Fundant autem hunc cultum partim & primò in ſpeciali mandato (uti putant) *Philipp.* 2.: partim in excellentiâ, quia eſt nomen ſupra omne nomen (*Serrarius quæſt.* 12.): partim in efficacia ejuſdem, ad ſalutem *Actor.* 4. 12.; ad corporis 4 morbos

morbos pellendos *Actor.*3.6.& 4.10. ad pellendos dæmonas è & à corporibus: ad omnis generis miracula; ad tentationes & fraudes dæmonum ex animis ejiciendas; ad animorum eruditionem, puritatem & consolationem. Hæc omnia operosè probat *Serrarius qu.* 13.& 14. ubi sine superstitione nominali non discedit. Conatur quidem σὺν φαρμάκοις morbidas illas superstitiones sanare: sed frustra, manet enim *qu.* 14. *conclusio* 4. Nomen Jesu tam extra quam in verborum complexione supernaturaliter morbos dæmonasque pellit, miracula peragit, ex opere operato. Solent sæpe pro concione allegare hanc rationem: *Quod Christus ipse in cruce inclinavit ad nomen suum quod supra scriptum erat:* uti auritus testis refert *Edvv. Sandis* Anglus *in tractat.* Anglico (qui nunc & gallicè exstat) cui titulus *Speculum Europæ p.*16. Quin & Papa Johannes XX.ad quamque inclinationem capitis concessit 20. annorum Indulgentias: ut refertur *Ibid.* Tantus ipsis hic cultus. Hinc & reformatos acerbè perstringunt, quod Genuflexionis omnis, nominatim ad nomen Jesu hostes sint. Sic *Fitsius Simon in Britannomachiâ ministrorum lib.*2.*cap.*2.*p.*156.& c.6.*p.* 199. Mansit illa capitis apertio in ecclesiis Lutheranis sed alio fine, ut docent notæ marginales L. Osiandri filii ad Philipp.2.10. *Est descriptio dominii & majestatis Christi. Interim pia illa civilitas* (*quâ ad mentionem nominis Jesu genua flectimus, & caput aperimus*) *non est contemnenda. Testimonium enim ea præbet nostra erga Christum reverentia.* Vix tamen, siquidem ἀμφυλαίτευτον τὸ ζήτημα & usque ad finem disputare velint, à periculosis, & Papistico-formibus, hypothesibus, argumentis, & exceptionibus abstinere possunt. Vide *Fasciculum V. dissertat. Theologic. Justi Fevvrbarnii, disp.*5.*à* §.17.*usque* 33. ubi haut obscurè hunc ritum (quem aliàs inter adiaphora numerant) facit necessarium. Pontificii etiam hanc praxin Lutheranorum commendant, & in ea societatem superstitionis quærunt: ut videre est apud *Serrarium, in Iosuæ* 2.*qu.*15. In Ecclesia Anglicana etiam consuetudo hæc non tantum hæsit, sed & *Canone* 18. *Statutorum Episcopalium Anno* 1603. confirmata est. Hinc factum ut ministri non pauci libello supplice anno 1603. per Chartertonum maximum illum Theologum Johann. Raynoldum Regiæ Majestati exhibito in aula Northamptonensi, humiliter peterent inter alia, *ne ministris imponeretur ut populum docerent genuflexionem ad nomen Jesu* (art.1.): qui indignis modis ibidem excepti sunt; uti docent *acta collationis Northamptonensis* publice tunc edita. Quin & *Oxonienses* cum applausu Cantabrigiensium dictam ministrorum supplicationem *edito scripto* 1604. acriter perstrinxerunt. Alio tamen modo & fine hanc observationem à se retineri communiter defendunt: tanquam adiaphorum quid, & ritum seu ceremo-

Digitized by Google

ceremoniam innoxiam ab Ecclesia decori & ordinis causâ impositam. Quamvis non desint inter eos, qui tanquam cultum à Deo præscriptum ex *Philip.* 2. juxta cum Pontificiis defensum eant; quos infra indicabimus. Ut ad Pontificios revertamur, contendunt illi originem hujus observationis antiquam esse *Serrarius loc. cit.* Et *Paludanus loc. cit.* qui adducit *Hieronymum in Amos* 3. de quo infra. Antiquitatem hujus ritus invenire est novitate Papali *Iure* scil. *Canonico, Sexto lib.* 3. *t.* 23. *c.* 2. ubi exhibetur *decretum Gregorii X. anno* 1273. Et in *Concil. Basileensi anno* 1431. *sess.* 21. Et *Conc. Provinciali Senensi anno* 1524. *in decretis morum c.* 18. Et *decretis fidei c.* 14. *Concil. Provinciali Augustano anno* 1548. *c.* 23. & *Moguntino* 1549. *c.* 59. (quæ omnia habet collectio *Surii*) *Concil. Rhenens. anno* 1583. *& Bituricensi* 1584. apud *Bochellum in decretis Eccles. Gallic. lib.* 1. *tit.* 2. *c.* 22. *& tit.* 7. *c.* 28. His adde præter antiquos supra *cit.* Sorboniſtas, quos perstringit *Calvinus in Philipp.* 2. *Salmeronem tom.* 1. *proleg.* 24. *& tom.* 3. *tract.* 37. *Carolum Stengelium tract.* peculiari *de SS. nomine Iesu.* Ante decretum Gregorii X. scripsit *Franciscus Assisius literam* (uti loquuntur) *ad sacerdotes* (exstat in *Bibliothec. patrum tom.* 13.) quæ præscribit ut audientes nomen Jesu, eum adorarent. *Eodem tomo* exstat *tract. Monachi Davidis de Augustâ* (anno 1240.) *de 7. processibus Religiosi*: in quo refert circa exteriores ceremoniales observantias, ut inclinationes, genuflexiones in horis, pulsationes, & omnes gesticulationes, sæpe minus virtuosos, majorem vim facere, quam alios perfectos & magis devotos. Porro ad nomen Jesu hodie genuflexionem observari, & observandam docent *Magistri ceremoniarum*, inter quos magnus compilator *Gavantus tom.* 2. *Thesauri sacr. rituum p.* 107. & 204. Præter illam genuflexionem, quam videntur soli nomini Jesu velle asserere, etiam ad nomen Spiritus S. quando in missis de Spiritu S. pronuntiatur initium hymni: *Veni sancte spiritus* &c. etiam ad illa verba in canone Missæ post consecrationem: per eundem Christum, Sacerdos caput inclinat *Gavant. tom.* 1. *pag.* 55. Insuper ad nomen Mariæ refert *Petrus Blesensis* (qui anno 1160. floruit) *serm.* 28. *de Assumptione Mariæ*; Ecclesiam tunc audito nomine ejus solitam genua terræ affigere. Quin & *Gavantus tom.* 1. *p.* 144. determinat ad nomen Papæ caput inclinandum. Breviter genuflexiones certo numero & ordine, aut composito ordine, & curiosâ observatione adhiberi solitas in novitate Ecclesiastica, discimus ex *Scriptoribus Ritualibus & Liturgicis*; ex quibus nunc ista notamus; *ad omnes horas quadragesimales, item ad Missam* &c. *Microlog. de Eccles. observat. c.* 50. In duodecim lectionibus, excepto in octavis Pentecostes; *Amular. Fortun. lib.* 2. *de Ecclesiastic. offic. c.* 3. *sub finem.* Item in Sabbatho post mediam quadragesimam, & in quarta fera post palmas, duæ lectio-

lectiones leguntur, & singulæ accipiunt genuflexiones, nec immerito &c. vide reliquas nænias apud *Micrologum c.* 52. Genuflexiones Scotis fuisse frequentes præ omnibus Nationibus testatur *Walafridus Strabo de rebus Ecclesiast. c.* 25. & quidem certis ac dinumeratis vicibus per diem & noctem. Genuflexiones quando & quoties adhibendæ, & quando non; utroque genu, aut altero tantum, in missa privata aut solenni; ad verba *canonis adjuva nos*, usque ad finem; & ad *Incarnatus est*, &c. ad quæ aliis diebus, si sedeat celebrans missam, tantum caput profundè inclinat: in horis Canonicis, & *similes* Papales superstitiones, non est quod ex libris ritualibus referam. Videantur Thalmudicæ culicum istorum excolationes apud *Gavantum tom.* 2. *part.* 2. *tit.* 2. *p.* 107. imprimis *tom.* 1. *p* 54. 55. 59. 153. 169. 176. Ad hoc vanitatum prædicamentum refer intermissiones genuflexionum in vesperis dominicis, in oratione pro Judæis in parasceve, in aliis orationibus &c. *Amalar. lib.* 1. *c.* 13. *& lib.* 4. *c.* 7. Et *Strabo de rebus Eccles. c.* 25. Et quod in capitulo nonæ non genuflectitur ad ea. *In nomine Jesu* &c. eadem ratione quà non genuflectitur in responsoriis ad ea, *Et verbum caro factum* &c. *Gavant. tom.* 2. *sect.* 6. *c.* 13. Cohærent cum hâc ἐπιστροφῇ in Papatu 1. *Confraternitates* nominis Jesu, erectæ sub Pio IV. & Clemente VIII. (vide *Bullarium*) 2. *Missa* nominis Jesu in *Missali Parisiensi fol.* 224. edit. in 8. 3. 3. *Festum de nomine* Jesu institutum sub Clemente VII. teste *Serrario qu.* 15. *in Ios.* 2. 4. *Picturæ*, ejusdem nominis cum radiis solaribus ad adorandum propositæ. Quod tamen vetuerat Martinus V. (teste *Antonino part.* 3. *histor. tit.* 24. *cap.* 5. §. 2.): cum tamen cum praxi Romana, & Clemente VII. conciliare nituntur *Molanus lib. de picturis sacris cap.* 56. & *Serrarius qu.* 15. Comparanda etiam hæc nominalis Papistarum superstitio cum Judaica & Magica. Judaicæ exemplum habes *Actor.* 19. ubi videnda *commentar. Lorini & à Lapide.* Magicas produnt scriptiones conjurationum, ubi intercurrunt nomina Adonai, Eljon, Jesu &c. Inspiciat, cui necesse est, *Agrippam*, *Abano*, & similes autores magicos in Papatu editos: de quibus in *disputat. de Magiâ.* Nec prætereunda Pontificiorum profanitas, quâ in alterum extremum contendunt in vulgari sermone communiter abutendo hoc nomine, tanquam interjectione admirantis, aut ridentis, aut indignantis; aut tanquam formulâ sive expletivâ sive superfluâ in oratione; aut tanquam styli ornatu atque aureolâ. Quæ prava consuetudo & Clericis & Laicis in Belgio Papali tam intrita est, ut si non legis, saltem adiaphori vicem illic obtinere & extra omnem reprehensionem posita videatur.

5. Argumenta contra ritum Genuflexionis ad nomen Jesu, quibus probatur nec esse cultum divinum, nec observationem convenientem; sunt ista

ista 1. *Arg.* Non est à Deo institutus; ergo sapit superstitionem & ἐθελοθρησκείαν. Ratio consequentiæ probatur in controversiis Pontificiis de Perfectione scripturæ & traditionibus, de Pseudo-sacro seu cultu indebito, de ceremoniis, ex 2 *Timoth.*3.15.16. *Psalm.*19.7.8. *Matth.*15.9. *Coloss.*2.22.23. 11. *Arg.* Genuflexio omnis in publico cultu est aut ad orandum, aut ad adorandum; juxta Pontificios apud *Gavantum tom.*1. p.53. Sed 1. *non* est ad orandum; quia quotiescunque nomen illud auditur non dicunt oremus, nec etiam erant, quamvis caput inclinent: nam oratio illa vel formata seu formalis esset, vel ejaculatoria. *Ista* non est quia capitis inclinatione & externis precandi gestibus non debet ordinario nedum semper significari: hoc enim vix esset sine specie hypocrisios. Vide Jesuitæ *Ant. Balingem. lib.*3. *de Orationibus Ejaculatoriis c.*21.22. Illa non est; quia auditio concionis aut prælectio verbi divini (in qua occurrit nomen Jesu) non est precatio; nisi velimus omnia exercitia pietatis confundere. Deinde si esset precatio in formâ, utique gestus genuflexionis, aut quicunque alius orationi conveniens & ex usu ecclesiæ in omnibus orationibus publicis adhiberi solitus, adhibendus esset. 2. *Nec est* ad adorandum. Quia tunc adoraretur adoratione & cultu aut religioso aut civili, aut utroque, aut persona sola illo nomine significata, aut solum nomen, aut & persona & nomen; persona sc. terminative, directè, & primario ad nominis pronuntiationem; nomen reflexive, indirectè, & secundario seu concomitanter. Quidquid eligunt hic adversarii (in quo tamen nec secum nec cum aliis facile convenient); nos contra dicimus: *Primo,* Nullum nomen Dei esse religiosè colendum suadet peremptoria hæc ratio: quia non est Deus, sed purum putum accidens, sonus scil. evanescens, & signum seu repræsentamen conceptuum. Adde si hoc nomen religiosè colendum, cur non etiam nomen filii, salvatoris, Jehovæ, &c. *Secundo*, Nullum præterea nomen divinum religiosè per reflexionem seu secundariò colendum, adorandum, seu mavis coadorandum, iisdem rationibus evincitur. Nec juvat exceptio, quæ alibi ex professo refutatur per Papisticam illam distinctionem cultus religiosi in latriam, duliam &c. quæ adorationi angelorum, sanctorum, imaginum &c. prætendi solet; Honor enim adorationis soli Deo illibatus servatur; nihil est quod eo participat. *Tertio,* Nec ad nomen pronuntiatum & auditum personam mediatoris nostri religiosè interne simul & externè semper colere & adorare, actuali scil. cultu ac devotione in conscientiâ tenemur; tunc saltem, cum alia exercitia pietatis ab exercitio precationis realiter distincta, ex professo peragenda sunt. Hoc enim saperet superstitionem Euchetarum, & Psallianorum. De quibus videndus *Augustinus*, aliique tum veteres

veteres tam recentiores hæreſium ſcriptores, alibi in *diſp. de Hæreſi* indicati. Subjicimus inſuper conſiderationi nominalium ſeu ὀνομαστικῶν hæc ſequentia: quare non æque ad ſonum ſeu pronuntiationem nominis ſynonymi, ut Jeholua, ſervator, Jehova, juſtitia noſtra ſeu Jehozedek, Immanuel; cum nomen *Jeſu & Iehoſua* idem ſit & nomen *Immanuel* re idem ſit: fatente etiam *Corn. à Lapide in comment. ad Numer.* 13. *v.* 17. Cur non æque ad nomen Jeſu in cultu privato in familiari converſatione cum hominibus? cur non ad cogitationem ejus in mente? cur non ad ſcriptionem, aut lectionem, aut conſpectum ejus in libro? Cur non æque ad nomen Dei patris, ſalvatoris & redemptoris noſtri (qui ſic dilexit mundum, ut filium ſuum &c. *Ioh.* 3. 16.) genuflectimus? Cur non ad nomen ſpiritus ſanct., ad ſuaviſſimum nomen conſolatoris, ſeu paracleti? *Quarto*, civili cultu nec perſona mediatoris colenda, nec nomen Jeſu, nec perſona ad nomen Jeſu. Primum & ultimum patet: quia Deus ſeu divina perſona divino & proprio ſibi cultu colenda & adoranda. Sequeretur etiam ſummam hanc eſſe gloriam & privilegium Chriſto peculiariter à patre datum (juxta *Philipp.* 2. 10.) ut coleretur cultu civili: quod abſurdiſſimum. Nomen ipſum civiliter coli non poteſt, quia nomen ſeu vox pronuntiata non eſt homo honorandus, qui propriè objectum eſt cultus civilis. Sed indicandæ nunc exceptiones contra hoc argumentum. *Except.* 1. Magis adorandum eſt nomen *Jeſu* quam *Iehovæ*, quia majus & ſanctius eſt. Probatur: Quia nomen *Iehovæ* tantum notat creatorem; ſed nomen *Jeſu*, redemptorem noſtrum: Quia Jehova fuit contritor & debellator Pharaonis & Ægypti; Jeſus diaboli & inferni: Quia Jehova erat legiſlator Judæorum & Veteris Teſtam.; Jeſus Chriſtianorum & Novi Teſtamenti: Quia Jehova ducebat Hebræos per mare rubrum in terram Canaan; Jeſus per ſanguinem &c. ducit nos in cœlum. Sic *A Lapide in Philipp.* 2. *Reſp.* Confunditur nomen cum re, Deus cum voce. *Deinde* falſum eſt Jehova tantum notare creatorem: Vide *Ierem.* 23. 23. *Ieſa.* 6. coll. cum *Iohann.* 12. 41. Ubi filius redemptor dicitur Jehova. Et *Ieſa.* 43. ubi Deus redemptor communiter & ἀνωνύμως conſideratus, dicitur Jehova. Jeſuitæ meminerint *comment. à Lapide ad Hoſea* 1. 7. & *ad loca cit. Tertio*, idem Jehova & re & nomine (reſtrictè ſcil. in ſecunda deitatis perſona) fuit Deus & legiſlator ſub Veteri Teſtamento, & omnia illa operatus eſt, quæ refert Jeſuita. Siquidem exceptionis hujus rationes, modo allatas, quis defendere velit, eum ad hæreſeon & blaſphemiarum quam plurima abſurda compingi neceſſe eſt. *Except.* 2. Nomen Jeholua, quod idem eſt cum nomine Jeſu, includit literas omnes nominis *Iehovæ*; Ergo eo ſanctius & majus eſt, & conſequenter magis adorandum. Sic idem *A Lapide. Reſp.*

Quam

Digitized by Google

Quam ficulnea & agrammatica grammaticalis conſequentia! Sed tædet nugas illas perſequi. Vide longè aliter Philoſophantem de nomine Jeſu *Alphonſ. Mendoza in Controverſ. qu.* 10. poſitiva. *Exe.* 3. Magis ergà hoc nomen, reverentia, & ſubmiſſio nobis mandatur, quam adverſus alia nomina Chriſti: quia hæc ſint maximam partem nomina potentiæ, majeſtatis & gloriæ, quæ non tantum ἰκετείας & humilis confeſſionis de favore nobis collato à manibus noſtris requirunt aut merentur; ſed illud eſt nomen miſericordiæ, teneræ compaſſionis, caritatis & favoris inauditi &c. Chriſtus mortuus eſt pro nobis cum eſſemus ipſius inimici. *Hæc omnia peracta ſunt pro nobis per Ieſum; non quidem per illum, ut erat filius Dei, aut dominus dominorum, aut potens princeps, aut rex Regum: ſed ut erat Ieſus: ac propterea huic nomini debemus plus reverentiæ & grati officii.* Sic Gulielmus Page in tr. vernaculo de Genuflexione ad nomen Jeſu contra Gul. Prynne *p.* 109. 110. & paſſim repetit. *Reſp.* Argumentum in forma eſt: Qui non quà filius Dei, dominus, Rex Regum &c. ſed quà Jeſus tenerrimam caritatem moriendo pro nobis oſtendit, illius nomen Jeſus majorem cultum & reverentiam à nobis requirit ac meretur, quam reliqua nomina; Sed Chriſtus non quà filius &c. ſed quâ Jeſus &c. Ergo. *Neg. & major & minor.* Rationes & quæ reſtant (quia nunc abrumpendum) proximè ſequenti hujus *Appendicis parte* exhibemus.

APPENDICIS *Pars Secunda ad Diſputationem* DE SUPERSTITIONE.

Ubi de Genuflexione ad nomen Jeſu, & ad Menſam ſeu Altare.

Reſp. NICOLAO van HOORN Medioburgo-Zeland. *Ad diem* 5. *Sept.* 1640.

EX C. 4. adverſus deductionem noſtri ſecundi argumenti eſt: quod diverſa longè ſit ratio cur nomini *Ieſu* ſupra omnia alia hic honor habeatur. Eſt autem ratio illa triplex. *Primam* ex *Ægidio VViddovvs contra Gul. Prynne p.* 30. *&* 6. *& Gul. Page contra eundem Prynne pag.* 31. ſic proponimus: Quod nomen ſupra omnia „nomina mediatoris noſtri, eſt humile, & notat ac de„ſignat nobis mortem & paſſionem Chriſti (ultimum ſcil. gradum hu„miliationis ipſius): hoc ipſum ſupra omnia alia Genuflexione eſt hono„randum: Sed nomen *Ieſu* eſt tale; Ergo. *Reſp. Neg. major & minor.* 1. *ma„jor* nullo ſcripturæ teſtimonio probatur, nec in æternum probabitur. Ad „*priorem* rationem conſequentiæ, quam *ibid.* innuit *Gul. Page*: Quia Deus, „ut delectatur humilibus, & exaltatione humilium perſonarum, ſic et- 1.

„jam vult humilia nomina exaltari. *Resp. Primo*, Incertum per æquè aut magis incertum probari. Saltem certum est Deum delectari omnibus operibus suis *Psalm.*104.31: etiam operibus rigidissimę justitiæ suæ *Isa.* 1.24. *Prov.* 1.26. Et quomodo probabitur Deum non æquè delectari יהוה *Iehova justitia nostra* (Jerem.23.) quam יהוה *Iehova salus, aut salvator?* quod significat nomen *Iehoschuah, Ieschuah, Iesus. Deinde*, inconsequens est: Deum quia tanti æstimat res & personas humiles supra altas, ideo etiam velle ut nomina illarum supra nomina istarum exaltentur: neque enim valet consequentia à rebus & personis ad earum nomina. *Tertiò*, non valere consequentiam à genere ad speciem affirmativè: e. gr. Deus vult talia nomina præ aliis exaltari à nobis; ergo vult ea exaltari per religiosam genuflexionem, Non sequitur. *Quartò*, majoris consequentiam cum ratione suâ, nos ex abundanti infringimus hac instantiâ: *Christus crucifixus, crux Christi, sanguis filii Dei aut Dei, sanguis Testamenti, vir dolorum, vermis, maledictio, peccatum aut hostia pro peccato, sponsor novi fœderis, agnus Dei tollens peccata mundi sunt talia*, partim nomina partim attributa, quæ directè, proxime, & immediatè designant profundissimam humilitatem Christi; & tamen ad illa non genuflectitur. Ergo. *Ad alteram* rationem consequentiæ, quam habet *Page p.*53. Quod nomen non est ex se satis magnum (sicuti nomen *domini* non indigens exaltatione) illud Deus voluit exaltare: Sed nomen Jesu, non est ex se satis magnum; sicuti nomen *domini*: Ergo, Ratio minoris est; quia est nomen passionis & humiliationis. *Resp. Primo. Neg. consequentia majoris.* Ex scripturæ testimoniis non probatur; sed tantũ ex humano cerebro dictatur. Nos eam ex abundanti contundimus istâ instantiâ: Nomen *filii Dei, æterni & magni Dei*, est per se magnum, seu potius res illo nomine significata; & tamen voluit Deus nomen, seu potius rem illo nomine notatam exaltari, *Rom.*1.4. coll. cum *Iohann.* 17.5. *Actor.* 13.33. Videantur *orthodoxi commentatores ad loc. cit.* & *Antagonista Iudæorum ac Socinianorum, breviter explicatio articuli, de Christi sessione ad dextram. Secundo. Neg. minor* quia non est nomen passionis, ut mox dicemus: Et dato non concesso esse nomen passionis & humiliationis, non tamen est solum; quia nomen Christi involvit & infert sacerdotium Christi, quod non est sine passione & morte. 11. Minor propositæ primæ rationis est falsa. Neque enim nomen *Iesu*, directè, formaliter, proximè & immediatè notat aut menti nostræ repræsentat conceptum seu notionem, mortis, passionis, humiliationis, sed potius actionem & quidem potentem ac cum victoriâ: est enim salvator, & salvatio, redemptio, in prædicamento actionis, non passionis. Quod autem ibidem adfertur ab *autore cit.* non esse aut dici eum Jesum seu salvatorem, nisi in cruce patiendo & moriendo?

Digitized by Google

do. *Resp. Primò* id nihil aliud probare, quàm præsuppositivè & consequenter & re & nomine salvatoris includi mortem ac passionem Christi; sed non formaliter dici, aut explicitè nominari passionem, humiliationem: aliæ enim sunt voces, quæ hæc exprimunt. Absurdissimè itaque reponitur ab *eodem auctore pag.* 53.54. Nomen *Iesu* non est nomen activum aut efficax, sed passivum mite, humile. Hinc sequeretur hoc nomen non significare Jehovam salvatorem. Quod absurdissimũ. *Deinde* non esse Christum solummodo (quamvis principaliter) Jesum seu servatorem moriendo in cruce, sed & per omnem vitam patiendo; immò etiam agendo, obediendo scil. & omnem justitiam legis pro nobis implendo. Breviter esse perfectum Jesum nostrum tum impetratione salutis, tum applicatione. An totum hoc opus salutis nostræ pura puta passio atque humiliatio, & quidem ultimi gradus? *Tertiò*, Non solum nomen *Iesu* quocunque modo innuit aut connotat passionem & humiliationem; sed etiam nomen *Christi*: qui enim unctus est in sacerdotem nostrum, ille utique quà sacerdos cruento corporis sui sacrificio nos redemit. Ergo nomen illud *Christi*, & multò magis *sacerdotis, sacrificatoris*, supra omnia alia esset genuflexione exaltandum. *Denique*, quidquid hic instat, excipit, distinguit, perpetuò laborat paralogismo à re ad nomen.

Secunda ratio apud *Gul. Page p.* 32.33. sic se habet: Quod nomen nobis 2.
„est gratiosum, beneficum, consolatorium, salutare seu salvificum (Angl. „*saving name*) immo nihil aliud nisi salvificum, illud supra omnia alia à no„bis debet magni fieri, honorari, promoveri: sed nomen *Iesu* est tale; Ergo? *Minor* probatur tum ex *Actor.* 4.12. tum hoc argumento: quia reliqua omnia nomina Christi nihil efficiunt nec mihi prodesse possent sine hoc nomine. *Resp* 1. *Neg. major*; sunt enim & alia nomina nobis beneficæ & salutaria, (significativè scil.) quia significant salutem nostram; ut *sponsor* melioris *fœderis*, *mediator Novi Testamenti, Iehova Iustitia nostra, magnus Deus & Salvator, verus Deus & vita æterna*, *Advocatus apud patrem*, *agnus tollens peccata mundi*, *magnus Pontifex*, *fidelis & misericors Pontifex*, *dux & Princeps salutis, causa salutis æternæ, magnus pastor ovium*. *Deinde*; inconse„quens est: hoc dulce & benedictum nomen debeo & volo non tantum „amare, sed & honorare; ergo illi debeo generaliter genuflexionem tam „gratiarum actionis quam obedientiæ. *Resp.* An debes hoc nomini, an personæ nomine isto denominatę? Si personæ; cur non eidem eodem nomine linguâ tuâ vernaculâ, aut nomine aliquo synonymo seu ἰσοδυναμοῦντι (qualia modò retulimus) denominatæ? cum eandem rem eundemque conceptum menti tuæ suggerant, justitiam scil. & vitam æternam, aut „salutem & redemptionem per Christum. Sed instat *ib.* p. 33. Alia nomen

Digitized by Google

„tam verè & fideliter quidem exprimunt & designant ejus personâ ac no-
„men *Jesu*: sed nullum tam planè seu evidenter hoc ejus officium, hanc
„qualitatem & conditionem exprimit, scilic. Salvatoris; nec illum ut Sal-
„vatorem proclamat. *Resp.* An non idem nomen linguâ vernaculâ (aut tali saltem quæ non tantum idiotis sed & multis Theologis notior sit quam Hebr.) pronuntiatum evidenter declarat officium & qualitatem Christi? An negandum est cum dicitur Act. 4. 12. *non est in alio quoquam salus*, & Tit. 2. 13. *Salvator*, evidenter omnibus promulgari, Christum esse servatorem? *Deinde*, cur scriptura in suavissimis consolationibus & jubilis atque exultationibus in Jesu Servatore nostro, adhibet vocem Christi aut filii Dei, & non *Jesu*? Vide quæso *Coloss.* 3. 3. 4. 11. *Philipp.* 1. 21. & 3. 9. *Galat.* 2. 20. 1 *Petr.* 1. 19. & 2. 21. 24. & 3. 18. & 4. 1. 1 *Iohann.* 5. 10. 11. 12. 13. 14. ubi, si usquam, evidentissimè promulgatur & ad consolationem suavissimam cordibus applicatur salus. Videmus ergo Spiritum Sanctum promulgationem salutis, aut fidei nostræ peculiarem certitudinem atque evidentiam, aut obedientiæ & gratitudinis peculiarem retributionem & expressionem titulis seu nominibus Christi, cum tali differentiâ (qualem nova hæc cabalistica seu ὀνοματοθρησκεία sibi fingit) magis aut minus non allegare, sed promiscuè iis uti. 11. Minor est falsissima. Nam primo sunt & alia nomina Christi modo à nobis enumerata, salvifica, consolatoria, nobis utilia & suavia; signando scil. & significando: nam quamvis operativum & efficax videatur facere nomen *Jesu*, & cum Cabalistis, Pontificiis, Necromanticis loqui; nolim tamen suspicari, illum idem cum ipsis sentire. Inter nomina illa consolatoria, emicant *Christus*, σωτὴρ, *servator, mediator, reconciliator & reconciliatio pro peccatis nostris, Iehova, Iustitia nostra, verus Deus & vita æterna, magnus Deus & Salvator*; quæ sane non tantum Christi personam, sed & officium ejus ac relationem ad opus salutis realiter & plenè designant, ut cum ipso loquar. *Secundo*, nomen *Jesu* sine nomine *Christi*, nihil magis potest efficere (ut cum ipso καταχρηστικῶς loquar), quam nomen *Christi* sine nomine *Jesu*. Nisi enim à patre datus, ordinatus, & sanctificatus esset ad officium mediatorium, non potuisset salutem pro nobis impetrare: rursum, nisi Deus Jesum fecisset *dominum & Christum* (*Actor.* 2. 36.) nihil impetratæ salutis potuisset nobis applicare, nec ipso effectu esse & dici servator corporis sui *Ephes.* 1. 20. 21. 22. 23. Sed tædet hæc prima elementa saniorum sermonum, quæ pueris catechumenis inculcari solent, apud tantos Theologos pluribus repetere: ne videar πολυπραγμοσύνη aut tacitâ exprobratione ignorantiæ nimium importunus esse. *Tertio*, ad locum *Actor.* 4. 12. *Resp.* intelligi ibi non nomen, sed rem nominatam, h. e. ipsum Jesum Christum, in cujus virtute vel invocacatione

tione ſalvamur: uti docent circumſtantiæ textus, & ex iis ipſi commentatores Pontificii (ut alios præteream) hic ſane verecundiores noſtris ἀνομαστοθεσίαις. Vide *Lyranum*, *Imm. Sa*, *Corn. à Lapide*. *Deinde*, ſi daretur nomen ipſum ibi intelligendum; unde probabunt illud eſſe ſolum nomen *Ieſu*, & non etiam *Chriſti*? Certe ipſe Spir. Sanct. v. 10. dicit: *in nomine Ieſu Chriſti Nazareni, quem vos Crucifixiſtis* &c. & abſque diſtinctione v. 12. *neque eſt aliud nomen* &c. Adhæc ſi in nomine hærendum, cur non intelligam nomen σωτῆρος, quod eſt conjugatum vocibus σωτηρίας & σωτηθῆναι, quæ in textu occurrunt?

Tertia ratio ex verbis citati *autoris p.* 33. in hanc formam redigitur: 3.
„Quod nomen Chriſto maximè fuit ignominioſum & contemptum, ſeu,
„quod nomen Judæi aliique inimici ejus maximè contemſerunt & deriſui
„habuerunt; illud voluit Deus ſupra alia nomina exaltari: Sed nomen *Ieſu* eſt tale; Ergo. *Reſp.* 1. majoris conſequentia laborat eâdem ἀρρωστίᾳ; quâ reliquæ rationes. Unde probabitur, quidquid in Chriſto vel qualitatis, vel actionis, vel relationis, vel paſſionis, vel nominis magis contemptum fuit, debere ex altari per peculiarem genuflexionem, quotieſcunq; illud refertur aut pronuntiatur. Infinitas hic poſſem dare inſtantias, niſi vererer lectori moleſtus eſſe. Quid? quod fabri filius fuerit (fortè & faber, ſi *Iuſt. Martyri* credimus) quod Nazarethanus, an non maxime illum contemptum reddidit apud Judæos? Ergo ad auditum iſtorum genuflecte. 2. Laborat & minor. Oſores & perſecutores Chriſti non erant nominales, ſed reales. Spicula ſua dirigebant in ipſum, non in nomen. Sed pergit ἀνομαστοζηλώτης, *& Minorem* probat. *ibid.* triplici argumento. 1. *Quia* hoc ſolum nomen in deriſionem & contemptum ejus, ſupra caput cruci inſcriptum fuit *Matth.* 27. 37. *Reſp. Neg.* Judæos inimicos Chriſti titulum cruci impoſuiſſe. Legatur textus. *Deinde Neg.* ſolum nomen *Ieſu* in deriſionem cruci inſcriptum: additum enim fuit *Nazarenus*, *Iohann.* 19. 19. & *Rex Iudæorum*. Quin immo dicimus non tam nomen *Ieſu*, quam titulum, *Regis Iudæorum*, occaſionem fuiſſe deriſionis & exprobrationis: ut videre eſt ex coll. *v.* 42. & *cap.* 26. 29. Ipſe *autor noſter* paulò poſt *p.* 34. aſtruit deriſam fuiſſe poteſtatem Chriſti, ſub & in nomine, Regis Judæorum. Nec tacendum per antonomaſiam, *Regem illum Iudæorum*, idem eſſe quod *Meſſiam*, *Chriſtum*. Vide *comment. ad loc. cit.* nominatim *à Lapide*. *Denique* unde probabit in ſcriptione tituli ſummam fuiſſe ignominiam, in ſubjecto & non in prædicato ſeu categoriâ. In quacunque accuſatione & ſententiâ juſtâ aut injuſtâ probrum & ignominia ſemper eſt in prædicato, non verò in vero & uſitato nomine perſonæ ſeu ſubjecti, quod præſupponitur & ſumitur. Sic e. gr. Catilina eſt ſeditioſus, Verres eſt fur, Bar Jeſus eſt filius diaboli,

pſeudo-

pleudo-propheta, plenus omni dolo &c. (*Actor.* 13.) Jannes & Jambres reſiſtunt Moſi 2.*Timoth.*3. Hymenæus & Philetus à ſcopo veritatis aberrârunt 2 *Timoth.*2. Ubi quæſo hic probrum & ignominia? an quod Bar Jeſus, Philetus, Jeſus Nazarenus, proprio & ipſis pariter ac aliis uſitato nomine appellarentur, nec aliter appellari poterant, ſiquidem quis intelligi voluiſſet? φεῦ τῆς ἀβελτηρίας! Ne quid nunc dicam hunc titulum fuiſſe ſcriptum Hebraicè, Græcè, Latinè: unde conſtat, & ſubjectum & prædicatum hujus tituli quacunque linguâ expreſſum aut in quamcunque linguam tranſlatum evidenter, plenè & realiter (ut cum autore noſtro loquar) ſignificare nobis contemptum atque ignominiam Chriſto illatam; conſequenter peculiarem exaltationem vocibus aliis (e.gr. *Iehoſchuah, Salus Dei, Iehova, Salvator, Meſſias, Chriſtus*) non minus tribuendam (ſiquidem tribuenda eſſet), quam nomini *Ieſu*. Porro quod Patres & recentes interpretes, & concionatores in hiſtoriam paſſionis, hanc inſcriptionem volunt non fuiſſe ſummam ignominiam Chriſti, ſed gloriam & triumphum in mediâ ignominiâ; autori noſtro cum ipſius dictatis concilian-
„dum relinquo. 2. Quia ſolum hoc nomen illi exprobrabant Judęi *Math.*
„27.40. Alludentes enim ad hoc nomen dicebant: *alios ſervavit, ſe ipſum*
„*ſervare non poteſt.* Et poſt illud tempus Judęi aliique monſtroſi adverſa-
„rii hoc nomen ſemper ludibrio habuerunt. *Reſp. Primò*, nuſquam Judæi tunc inſultantes Chriſto pendenti in cruce, declarârunt ſe blaſphema hæc verba eructando alluſiſſe ad nomen *Ieſu*; & Spir. Sanctus apertè docet non ad quod nomen alluſerint, ſed quænam illi apertè exprobrando objecerint, & materiam blaſphemiæ ſuæ fecerint *Matth.*27.39.40.41.42.43.*Marc.*15.29.32 *Luc.*23.35.37.: ubi invenies nomina, *Chriſti, Filii Dei, electi Dei, regis Iſrael aut Judæorum*, ex blaſphemo ipſorum ore erumpere. Itaq; cogitandum eſſet noſtris nominalibus de exaltatione iſtorum nominum per peculiares gratitudinis, conſolationis, & obedientiæ ſuæ teſtificationes, h.e. genuflexiones ſiquidē propriis hypotheſibus fidem adhibeant. *Tertiò*, Judæi tunc temporis non tam indignè ferebant & contemnebant appellationem *Ieſu* (cui aſſueverant, ut nomini proprio vulgariter plurimis popularibus uſitato & indi ſolito); ſed appellationem filii Dei, Meſſiæ: neque enim erat tunc capitalis controverſia, An filius Dei ſeu Meſſias ſit ſervator ſeu Jeſus; ſed, An hic Jeſus Nazarenus eſſet filius Dei, Meſſias, Rex ille Iſrael, benedictus ille Dei, à Deo miſſus & ſanctificatus, qui venturus eſſet. Vide quæſo *Iohann.*5.18.23.36.38. & 10.24.33.36. & 20 21. *Actor.*18.28. *Ioh.*1.50. Conter *loca* modo *cit. Matth.*27. *Marc.*15. *Luc.*23. *Quartò*, falſum eſt Judæos, alioſque improbos nomen illud *Ieſu* ſupra omnia alia derilui habuiſſe, & nunc habere. Nam ſi moderatè

aut

aut ad palatum Christianorum loqui velint (ubi metu coguntur) appellant eum ישו *Iesum*, & sæpe cum additione הנצרי *Nazarenum*: uti majores eorum *Actor.* 4. 18. & 5. 40. & 6. 14. & sic Christianos vocant sectam Nazarenorum *Actor.* 24. 5. & hodie *Nazarenos*. Cum vero ridere & calumniari ipsis libet, vocant Christum תלוי, id est suspensum, & Christianos Idolatras, Gentiles, cultores suspensi &c. quomodo majores eorum Christum appellare solent *planum* seu *seductorem Matth.* 27. 63. (Conferat, cui vacat, *Desper. Causam Papatus lib.* 3. *sect.* 3. *c.* 4.) Quid ergo dicent nominales zelotæ? nomina, *suspensi*, *plani*, *crucifixi* peculiari Genuflexione præ aliis exaltanda? Subdit autor noster: A Judæis nomen *Iesu* sarcasticè exsibilari & probro haberi, hoc est, inquit, *Iesum Crucifixum*. *Resp.* Sed bene se habet, quod nomen deserat & rem ipsam apprehendat. Interim malum est argumentum, à nomine ad rem μετωβαίνειν, & alterum alteri per (τὸ *id est*) substitui, aut cum eo confundi. Fatemur Jesum crucifixum, ut crucifixum à Judæis aliisque infidelibus probro nobis verti. De nomine autem *Iesu* diffitemur. Siquidem ergo disputator thesin suam velit ἀλεφυλάπτως, concludat ipsum crucifixum colendum; & si ad nominalium sectam secedere visum fuerit, pro genuflexione ad nomen crucifixi, non ad nomen *Iesu* causam dicat: siquidem non tam istud, quam illud scopticè insectantur Judæi.

5. *Except.* ad secundum nostrum argumentum, extat apud *Gul. Page* 4.
„*pag.* 31. Non urgeri Genuflexionem ad alia nomina Christi, sed tan-
„tum ad unicum hoc nomen *Iesum*: quia nullus scripturæ textus tale offi-
„cium injungit. Debet autem nobis sufficere, quod Deus hoc exsertè
„mandârit, illud non mandarit. *Resp.* Quid sit de prætenso mandato *Phi-*
„*lipp.* 2. infra videbimus. 6. *Except. pag.* 35. Genuflexio non est exhiben-
„da nomini σωτῆρος aut *servatoris*, uti nomini *Iesu*: quia est tantum tran-
„slatio τοῦ *Iesu*. Jam verò textus non dicit expositioni nominis Jesu peculiarem honorem Genuflexionis exhibendum? *Resp.* *Primò*, velim scire; an ישו aut ישוע aut יהשוע Hebraicè aut Aramicè pronuntiatum pari privilegio gaudeat, cum Hebræo hellenico ιησους; aut tradux ejus *Iesus*, *Iesu*, *Iesum*, si Latinè pronuntietur, pari privilegio gaudeat cum gr. ιησους? *Secundò* siquidem soli Hellenico, aut Hebraico, aut Latinizato *Iesus*, hoc privilegium reservetur, non verò translationibus ejus in gr. lat. aut alia quacunque linguâ: an ergo expositio σώτηρ, *salvator*, *saviour*, *sauveur* &c. non possit mentem nostram ad modum instrumenti moralis movere ad fidem, reverentiam, gratitudinem, consolationem? Quod si ita: cur non convertam me ad dulce hoc nomen Latinè, aut Gallicè, aut Anglicè pronuntiatum exaltandum? *Tertiò*; quod si hæc ratio locum habeat, leque-

retur, nomen *Filii Dei* græcè (non verò Latinè) pronuntiati peculiariter esse exaltandum: quia in nomen Υἱοῦ Θεοῦ jubemur credere 1 *Ioh.*5.13. Non verò in expositionem nominis illius Latinam, aut Gallicam, aut Anglicam. Mirabilis sane consequentia. 7. *Except. p.*35. Ad nomen agni „non est genuflectendum, quia indicat potius innocentiam ejus quam „passionem: jam verò maxima nostra consolatio est in ejus passione. *Resp. Primò*, Agnum typicè indicare passionem, disce ex *Iohann.* 1. 29. cum 1 *Corinth.*5.7. 1 *Petr.*1.19. *Apocal.*4.12. & 13. 8. & 17.14. Unde nominalibus proclive esset concludere, peculiarem exaltationem hujus nominis & quidem propter mactationem pro peccatis nostris. *Deinde* perperam dicitur, maximam consolationem nostram esse in ejus passione, abstractè scil. aut materialiter consideratâ. Immo dico nullam esse, nisi formaliter consideretur, ut est passio pro nobis seu loco nostro, (quod propriè innuit nomen *sponsoris & mediatoris*) & quidem in ac cum perfecta innocentia, obedientia, & justitia. Quid enim faceret passio in se considerata, si justitiæ Dei opponatur? Et hoc est, quod innuit Apostolus *Philipp.*2.6.7.8.9. Hinc exaltationem nominis superstruit, non tam passioni quà tali, quam obedientiæ in passione & humiliatione illâ exhibitæ. Respicit itaque fiducia nostra in mediatore nostro directè, primò & immediatè actionem, non passionem. Sponsio, sacrificium, obedientia, justitia, satisfactio, lutri solutio, meritum Christi, redemptio &c. formaliter est actio: passio verò illius actionis fuit occasio, materia, objectum in quo obedientiam suam ostendit, & quo sacrificium suum peregit ac justitiæ divinæ satisfecit, & nobis remissionem & justitiam promeritus est; quæ à nobis consideratur mediate & consequenter & præsuppositive, quippe sine qua obedientia & satisfactio debita à sponsore nostro exhi„beri non potuit. 8. *Except.p.*35. Nomini Dei non æque genuflectimus; „quia illo nobis pretiosius est nomen *Iesu*: quia in hoc Deus reconcilia„vit sibi mundum; & quia cum hoc nomine est consolatio in nomine „Dei, absque eo nulla. *Resp. primo*, rursum ad vertigines Nominalium dilabitur. Deus reconciliavit nos sibi in ipso Jesu, non in nomine: cogita ergo quid religiosè debeas & rependas ipsi Jesu, non vero nomini ejus. *Secundo*, textus 2 *Corinth.*5.19. dicit in *Christo* mundum reconciliatum: cur ergo non exaltas peculiariter nomen Christi? *Tertio*, nulla vicissim est consolatio in nomine *Iesu*, absque nomine *Dei*: (ut tecum loquar) quia nullus est servator, qui non sit Deus. Uti ipsi adversarii exceptione proxime sequenti docebunt.

5. 9. *Except.*est *Lancel. Andrevvs* Episc. Wintonienſis *in concione ad Philipp.*2.*vers.*9. quam *G. Page* probat *p.* 33. & ulterius defendit *p.* 175.177. 179.

Digitized by Google

179. *Non eſt Genuflectendum æque ad nomen* Chriſti, *ac ad nomen Ieſu, pro-*
„*pter tres illas rationes.* 1. Ratio. *Quod nomen non eſt nec eſſe poteſt nomen Dei,*
„*ad illud non eſt Genuflectendum; nomen vero* Jeſu *eſt tale: Ergo.* Minor prob.
„*quia Deus non poteſt eſſe unctus, nec ungi.* Jeſus *eſt nomen Dei, immo ſum-*
„*mum præcipuum Dei nomen: quis enim poteſt ſervare à peccatis, niſi Deus. Reſp.*
primo, dubito an velit ut ſoli, ſic etiam omni nomini Dei Genuflexionem tribui. *Secundo*, perplexa & periculoſa admodum aſſertio, *Chriſtus*, non poteſt eſſe nomen Dei. Ut recte navigent inter ſcopulos Neſtorianos & Eutychianos, dicant libere: *Chriſtus eſt Deus, & Deus eſt Chriſtus*, æque ac dicerent: *Ieſus eſt Deus, & Deus eſt Ieſus.* Immo dicant: *homo eſt Deus, Deus eſt homo, immortalis eſt mortalis.* Vide tum *noſtros locor. comm. ſcriptores tit. de Vnione hypoſtaticâ*; tum *Scholaſticos ad Thomam in* 3. *qu.* 16. *art.* 4. Et compendioſe *Becanum Theol. Scholaſt. part.* 3. *tract.* 1. *c.* 7. Quod ſi replicent: nomen Chriſti proxime & formaliter non indicat deitatem; ſeu non eſt ſynonymum nominis *Dei.* Reponimus idem eſſe dicendum, de nomine *Ieſu.* Quis enim unquam illud inter nomina Dei numeravit, quomodo numerari ſolent, κύριος, *Iehova, Iah, Adonai, El, Eljon, Schaddai,* ὕψιστος &c.? *Tertiò*, ratio quæ aſſertioni prætenditur longe abſurdiſ-
„ſima eſt: Deus non poteſt eſſe unctus, ideo *Chriſtus* (hoc eſt unctus)
„non poteſt eſſe nomen Dei. Chriſtus eſt Deus de Deo (ut loquitur *ſymbolum Athanaſii*) ſeu eſt æternus filius Dei: atqui ille eſt unctus, obſignatus, miſſus, conſtitutus, declaratus, factus dominus & Chriſtus *Pſalm.* 2. 6. 7. *Actor.* 2. 36. *Iohann.* 6. 27. Sed vis textum qui exſerte & τῷ ῥητῷ dicat Deum eſſe unctum: lege ergo *Pſalm.* 45. 8. coll. cum *Hebr.* 1. 9. διὰ τοῦτο ἔχρισέν σε ὁ Θεός &c. Et confer. 1 *Timoth.* 3. 16. *Actor.* 28. 20. 28. Ubi Deus dicitur manifeſtatus in carne, & redemiſſe Eccleſiam ſanguine. Si ergo magnus Deus & ſalvator, λόγος patris, æternus filius, Deus de Deo, lumen de lumine miſſus eſt, & venit in mundum in ſimilitudine carnis peccatricis, ſanguinem pro nobis fudit, nos ſalvavit; quidni dicatur ad omnia illa peragenda unctus eſſe, hoc eſt ſanctificatus, inſtitutus, conſtitutus, ordinatus, deſignatus (vide hanc notionem vobis נסך *Pſal.* 2. coll. cum *Proverb.* 8. 23. & metonymicam ſignificationem verbi משח *Iudic.* 9. 8.): atque inſuper donis neceſſariis inſtructus: ſecundum humanitatem, ſcil. Sed non diſtinxerunt inter abſtractum (*Deitas*): & concretum (*Deus*); præterea poſteriorem tantum ſignificationem, proprium ſcil. vocis *ungendi* agnoverunt: hoc abſurdum ἰώρημα hujus argumenti ipſorum. Chriſtus Deus & Chriſtus homo eſt unctus, hoc eſt, conſtitutus & donis inſtructus ad munus mediatorium. Sed unctus eſt, Chriſtus Deus, hoc eſt, donis inſtructus, tantum ſecundum humanitatem: Idem unctus eſt, hoc

Digitized by Google

eſt, conſtitutus & deſignatus mediator, ſecundum deitatem æque ac ſecundum humanitatem; quia ſecundum utramque naturam eſt mediator, & ſecundum utramque ad illud legitimè deſignatus ac conſecratus; ut ſecundum & per utrumque illud principium operaretur apoteleſmata θεανδρικὰ ad noſtram ſalutem. *Quartò*, ratio pro nomine *Ieſu*, quod ſit nomen Dei, & nomen Chriſti non ſit; quia ſolus Deus poterat ſalvare: plane ἄλογος eſt. Etenim nemo poterat ſalvare, redimere, & à peccatis liberare niſi Deus: ſic etiam nemo potuit ad tantum opus & munus ungi & conſtitui, niſi Deus: hinc ſermo (qui erat Deus apud Deum) caro factus eſt, Deus manifeſtatus eſt in carne, oportuit Deum filium deſcriptum *Hebr.* 1. per omnia fratribus ſimilem fieri *Hebr.* 2. 17. 2. *Ratio.* Quod nomen eſt proprium, eſt excellentius eo, quod eſt commune. *Sed nomen* Jeſu *eſt proprium (quod probatur ex* Jeſa. 43. 11.) Chriſti *eſt commune: quod probatur ex* Pſalm. 105. 15. *Ergo: & conſequenter, ſupra nomen Chriſti Genuflexione peculiariter exaltandum. Reſp. Neg. conſequentia majoris.* Unde quæſo hæc commenta probantur? Quæ hæc miſera Theologia, an Matajologia? Nos ex abundanti eam ſic infringimus. Nomen *Iehova & Iah* eſt proprium Deo; Adonai, Elohim, Deus, Θεὸς eſt commune: ergo ad illud eſſet Genuflectendum. Et, nomen Patris, aut Filii, aut λόγου, aut Spir. S. eſt proprium perſonæ alicujus divinę: Dei vero, Jehova, Excelſi, &c. ſunt communia tribus perſonis: ergo illa præ iſtis Genuflexione exaltanda eſſent. Rurſum, nomen Nabal eſt proprium: Iſraëlita, homo, ſunt communia: ergo illud iſtis eſt præſtantius. Et, Beelzebub eſt proprium, dæmon, aut ſpiritus immundus, eſt commune: ergo &c. juxta regulam Doctoris Lancelоti Andrews. *Vnumquodque proprium eſt ſuperius eo quod habetur commune.* Deinde *Neg. minor* cum probationibus ſuis. *Primo*, ſumit non probat. *Ieſ.* 43. 11. intelligendam neceſſariò ſolam perſonam ſecundam. Quid vetat exponere de Jehova Patre, Filio, Spir. S. tanquam ſolo ſupremo redemptore & ſalvatore: cui Chriſtus ὡς ὑπερτάτῳ & quà mediator conſideratus, tanquam ſolus ſervator, (hoc ſcil. reſpectu) ſubordinatur. *Secundò*, ſi Textum Hebræum conſuluiſſet, legiſſet ibi יְשׁוּעַ (græc. transferunt σώζων): atqui (ſiquidem nominaliter philoſophandum eſt) hoc non eſt nomen *Ieſus*: ergo malè ex hoc textu concluditur, nomen *Ieſu* eſt proprium. *Tertiò*, à re ad nomen non valet conſequentia. Res eſt propria & nulli alteri competit; ergo nomen, quo res illa effertur, nulli alteri quacunque ratione communicatur. Non ſequitur. Tantundem eſt ac ſi quis ex Jeſa. 44. 6. *præter me non eſt Deus*; inferat: ergo nomen *Dei* nulli communicatur. Quod eſt contra *Exod.* 7. 1. *Pſalm.* 82. 6. 1 *Corinth.* 8. 5. *Quartò*, nomen illud יְשׁוּעַ σώζων dici poteſt de Chriſto mediatore

quà

quà tali, de Deo triuno redemptore tam temporali quam ſpirituali, de hominibus ſive temporalem, ſive ſpiritualem ſalutem adferentibus. *Iudic.* 3. 9.15. & 6.36. *Obad. verſ.* 21. coll. cum 1 *Timoth.* 4.16. *Iacobi* 5.20. Eſt ergo nomen commune, quamvis ratio diverſa ſit: quod de homonymis & analogis ſuis inter elementa Logicæ didicerunt tyrones. *Quintò*, nomen *Ieſu*, aliis communicatur (uti conſtat ex *Actor.* 13. *Hebr.* 4. *&c.* ſupra cit.) æquè ac nomen Chriſti. Poſſet quis replicare. Nemini communicatum aut commune fuit illo ſenſu, illa notione propria, quà Chriſtus illud habuit. Sic eſt: Pariter Nomen *Dei*, nemini ea ratione & notione tribuitur, quà Deo; ſic nomen *Chriſti, Redemptoris, Salvatoris* nemini eadem ratione tribuitur: inde non deſinunt nomina illa eſſe communia, & tamen peculiari & appropriata quadam ratione Deo aut Chriſto tribui. Quia nemo eſt ſic unctus, ut Chriſtus *Hebr.* 1.9. nemo enim mediator Dei & hominum, nemo ſummus Propheta, Sacerdos, Rex. Hinc κατ' ἐξοχὴν dicitur ὁ χριστὸς *Iohan.* 1.20. & 3.28. *Replicat. Page p.* 50. Nomen illis communicatum fuiſſe „tanquam typis & figuris Chriſti; non ultra: Ita ſecundum quoſdam, in „veteri lege tres fuiſſe Jeſus; in Joſua fuiſſe præfiguratam poteſtatem „Chriſti regis, in Jeſu Jozedek miſericordiam Sacerdotis, in Jeſu Syraci„de ſapientiam prophetæ. *Reſp.* Syracidem fuiſſe prophetam noſtri rectè negant contra Pontificios; & conſequenter fuiſſe typum Chriſti. Vide capitales ejus errores in fide refutatos à longè eruditiſſimo Anglorum Theologo *Iohan. Raynoldus in cenſurâ libr. Apocryph. præl.* 18.95. *&c.* 2. Sed Syracide omiſſo, quærimus an Bar Jeſus *Actor.* 13. & Jeſus *Coloſſ.* 4.11. & Jeſus Anani, Jeſus Damnæus, Jeſus Gamalielis, apud *Flavium Joſephum l.* 7. *belli Iud. c.* 12. *& lib.* 20. *c.* 8. aliique forte centeni aut milleni ſic dicti ante Chriſtum; & nominatim *Ieſchuah* 1 *Paralip.* 24.11. *Nehem.* 7.39. & 12. 10. *Eſdr.* 2.36.39. omnes fuerint typi Chriſti? 3. *Dato* fuiſſe typos; manet tamen nomen hoc *Ieſu* commune & aliis communicatum; & ſic indoctum plane ac ſiculneum eſſe argumentum D. Andrewes. Rurſum re„plicat *p.* 49. & in eo maximè videtur acquieſcere: Nomen hoc eſſe ſoli„us Chriſti, quia illi ſoli à patre datum ſit: Nec obſtare quod alii eo no„mine dicti ſint, illud enim ſibi ex humano arbitrio, aut illigitimè ar„rogarunt. *Reſp. Neg.* omnes ſibi arrogaſſe illegitime, aut omnibus ſolo humano arbitrio inditum. Proba hoc de Joſua filio Nun, & Joſuah Jehozedek. Quod ſi & re & nomine (juxta tuam ſententiam) typi Chriſti, quomodo abſque divino conſilio, abſque quo nullus potuit eſſe typus ſive deſtinatus, ſive factus? Deinde, ſi Deus fidelibus verbi præconibus impartit nomen מושיעים *Salvatorum Obad.* 2.21. cum 1 *Timoth.* 4.16. & מצדיקים *juſtificatorum Dan.* 12.3. quidni &c. *Denique*, datis omnibus,

quæ ἀβασανίστως sibi sumit & dictat: nihil tamen inde sequitur. Ut opus æternæ salutis soli Christo tanquam causæ meritoriæ & applicanti proprium est, sic etiam nomen non solum *Iesu* sed מושיע, Servatoris, σωτῆρος sponsoris, mediatoris, redemptoris, vindicis, pacificatoris, conciliatoris. Tribuitur tamen salus spiritualis, & opus salutis, aliis tanquam instrumentis moralibus, seu annuntiantibus: & sic secundum illam rem tribuitur ipsis nomen Servatoris, mediatoris &c. Similiter dico in temporalibus & rem & nomen salutis, redemptionis, liberationis &c. seu *servatoris* (quacunque lingua Hebr. Gr. Latina &c.) multis tribui posse: non minus quam nomen *Christi*. Est ergo fallacia à dicto secundum quid: Hæc enim straminea consequentia: Non sic, seu illa peculiari ac propria ratione non tribuitur alicui nomen *Iesu, Servatoris*, quâ tribuitur Christo: ergo nullo modo communicatur. 3. *Ratio* p. 35. Finis est præstantior mediis, seu supra media, ut nomen sanitatis supra nomen medicamenti: Atqui nomen Jesus est finis, & nomen Christi est medium ad finem; Ergo est præstantius, & magis honorandum. *Prob. Minor*: quia Jesus notat salutem, qui est finis, & Christus notat unctionem, quod est medium: est enim unctus ut esset Salvator noster: si ergo salus est supra unctionem, etiam nomen *Iesu* est supra nomen *Christi* p. 177. habet indoctam & absurdam dissertationem, ex quâ hæc enoto: *Nomen Christi in largâ sua significatione non comprehendit in se officium salvandi nos. Christus nihil aliud significat, quam unctum: jam verò quæ affinitas est inter unctionem & salvationem &c. Voces regis, sacerdotis, prophetæ in se non continent servatorem: sunt enim omnes gloriosæ & activæ; sed esse Iesum & servatorem, est nomen passivum & laboriosum. Sacerdos nihil amplus notat quam sacrificum: si quatenus sacerdos erat, servator fuisset, utique omnes sacerdotes veteris legis fuissent servatores, &c.* Sed tædet sententinam hujus libelli exhaurire. Itaque breviter hæc. *Resp. Primo* à rerum æquali aut inæquali præstantiâ, ad nominum præstantiam nullum duci argumentum nisi cabalisticum; aut ridiculum & jocosum: quomodo solent antehac in Academiis nonnullis fœminam malam non bonâ, sed mala Latinitate exprimere dicentes: *Malus mulier*: ut scil. bonitas aut malitia & rerum & vocum pari passu irent. *Secundò*, dato commento cabalistico de præstantiâ nominum, inde tamen non sequitur præstantiam illam genuflexione peculiariter exaltandam. Alioquin nomina *Salvatoris, Iustificatoris, Iehovæ justitia nostra, Redemptoris*, ἰλαστηρίου, ἱλασμοῦ, *Glorificatoris, Suscitatoris ex mortuis &c.* Pariter essent honoranda: quia notant finem aliquem, ad quem unctio Christi tanquam medium refertur. Imprimis honoranda etiam nomina *Mediatoris* N. T. *Sponsoris, Prophetæ, Sacerdotis, Regis*: ad hæc enim Christus à patre ordinatus & spiritu

sancto

Digitized by Google

ſancto unctus fuit; & unctio ad illa ſe habet tanquam medium ad finem. *Tertiò*, nomina Chriſti, Sacerdotis, (addo, *ſponſoris, mediatoris, ſervi, Apoſtoli*) tantum eſſe glorioſa & activa, & *Servatoris* tantum eſſe paſſivum; pluribus hic non excutiam. Supra oſtendimus *ſervatorem*, de ratione ſuâ formali dicere agentem, non patientem. Addimus nunc, nomen *Sacerdotis* (qui ſcil. ſeipſum obtulerit) eſſe non minus paſſivum quam ſervatoris. Idem dico, de nomine *ſponſoris, crucifixi, vermis, viri dolorum*: ergone ad ea Genuflectendum?

„ 8. *Except. p.* 63. 64. 65. 144. contra Nomen *Immanuel:* Quod nomen 6.
„nullo modo, aut ſaltem non tam plenè exprimit mortem Chriſti, ac no-
„men Jeſu, illud non eſt honorandum pariter ac nomen *Ieſus*: ſed nomen
„*Immanuel* eſt tale; Ergo. Rationes conſequentiæ rhetoricando ſubjun-
„git: Quia non ſufficit nobis Deum eſſe nobiſcum; nihilo meliores eo
„eſſemus, niſi pro nobis fuiſſet mortuus. Et, Non eſt Deus vivens, ſed
„Deus moriens, qui coronat, gaudium & conſolationem noſtram &c. *Reſp. Neg. conſequentia majoris.* Ex quo ſcripturæ teſtimonio, aut ex quâ ratione probatur hæc major? Cur non æque eſſet honorandum nomen, quod exprimeret Chriſtum mortis triumphatorem per reſurrectionem, ſine quâ nulla ſalus noſtra, Chriſtus nullus ſalvator. Vide quæſo *Rom.* 4. 25. & 10. 9. & 8. 11. 34. Χριστὸς ὁ ἀποθανὼν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγερθείς. 1 *Corinth.* 15. 14. 17. *Deinde* rationes conſequentiæ ſunt inſullæ. An non ſufficit Deum unitum cum homine in unam perſonam, & per eundem Deum unitum nobiſcum in fœdus gratiæ (utrumque enim hoc notat Immanuel). Rurſum, non magis aut minus *Servator* præſupponit & requirit ad ultimum effectum ſuum perpeſſiones, ac *Immanuel.* Poſtquam enim paſſus eſt, revera & actu nobis meruit redemtionem; & poſtquam reſurrexit &c. revera nobis applicuit ac contulit partam redemtionem, & ſic ipſo effectu ac complemento factus eſt nobis *Servator*, & *Immanuel.* Quod autem dicit Deum in humanitate non viventem, ſed morientem coronare gaudium noſtrum, illud diſertè repugnat. *Rom.* 8. 34. & 4. 25. & 10. 9. Neutrum ſine altero eſſe poteſt 1 *Corinth.* 15. 1. 2. 3. ſed reſurrectio eſt ulterius complementum in opere ſalutis, atque inde conſolationem nobis applicat. Videantur *comment. ad loca cit. & homilia* tam veterum quam recentiorum, de *Reſurrectione*; inter eas ipſius *Andrevvs* Epiſcopi Wintonienſis. *Tertio Neg. minor.* Non minus aut magis plenè exprimitur mors Chriſti per nomen *Jeſu*, quam per *Immanuel*: ut enim non poterat nos *ſervare* ſine morte, ſic ſine eâdem non poterat tabernaculum & unionem Dei cum hominibus efficere. Neutra tamen vox exſerte aut formaliter conditionem illam prærequiſitam unionis, aut ſalvationis exprimit;

ſed

ſed de illâ aliis vocibus & ſcripturæ ſententiis docemur. Breviter; *ſalvator* de formali ratione dicit effectum ipſum ſalvandi, ſed non modum, rationem, & viam, hanc magis, quam illam. Reſtant *p.*66.67. 144. adhuc exceptiones adverſus nomina mediatoris, capitis, Dei; ubi abſurda excerpenda & refutanda. Sed vereor ne tam craſſis & crudis commentis exagitandis, ſtudioſis noſtris faſtidium pariam. Sufficerit pleraque me preſſiſſe: reliqua ex iiſdem fontibus ſolutionem facile ipſi diluent. Quin ab ipſis Nominalibus, non ſine contradictionis vertigine, tinnientia, & vana hæc verborum oblectamenta carnalium Formaliſtarum, nec minus ſpiritus fidei & veræ pietatis impedimenta in fumum diſſipantur. Speciminis cauſa exhibeo ex *concione* Doctoris *Andrevvs* Epiſcopi Wintonienſis ad *Ierem.*23.*v.*6. Habitâ in Whitehall 23. Novemb. 1600. & cum reliquis ipſius concionibus de ſpeciali mandato regis editâ anno 1629. in fol. per Epiſcopos Londinenſem & Elienſem: Nam communi„ter à ſummo (ſeu celſiſſimo) titulo quilibet homo denominationem ſu„mit &c. Et ſicut Deus, ſic homo. Quicunque honoris titulus in ſuo „genere celſiſſimus ſeu ſummus eſt, eo inter omnes alios quilibet indigi„tari gaudet. Jam vero tituli (hujus verſus parte priori occurrentes) *ſal„vationis* & *pacis*, quas ipſis procuraturus eſt, ſunt grandes & excellen„tes, nec minus de illo (Chriſto ſcil.) verificantur, quam titulus *juſtitiæ* „(*Dominus eſt lux mea & ſalvatio mea* Pſalm. 21. Et, *ipſe eſt pax noſtra* E„pheſ. 2. 14.): à nullo tamen iſtorum nomen ſuum ſumit; ſed ab hoc ti„tulo *juſtitiæ* nomem ſuum ſumit: & quidem utrunque præcedens no„men metaphoricè & figuratè, *germen juſtitiæ* v. 5. ſubſequens verò & „præſens propſie & vere, regium ejus nomen, *Iehova juſtitia noſtra*. Id„eoque hoc nomen eſt ſummum ipſius æſtimatione. Rurſum eſt ſum„mum nomen, quia eſt ipſi peculiare. Atqui quilibet æſtimat eum eſſe „ſummum ac principalem titulum ſuum, qui non eſt ipſi communis cum „aliis, ſed proprius; quippe in quo habet prærogativam ſupra omnes a„lios. Paulo poſt *p.*69. philoſophatus de duplici *genere* nominalium in„ter homines quorum alii ſunt reales alii non; de Deo ſic κατ᾽ ἀναλογίαν: Apud „Deum non eſt diviſio, ſicuti apud nos, nominalium ſcil. & realium, & „τῶν quædam dicuntur de, quædam inſunt in. Si nominamur filii Dei, ſu„mus inquit *Ioh.* 1. *Ioh.* 3. 1.: ideoque à nominibus ejus ſanum & ſubſtan„tiale argumentum deduci poteſt, ſicuti videmus Apoſtolum deducere, „probantem excellentiam naturæ Chriſti ſupra angelos, ab excellentiâ „nominis ſui ſupra ipſorum nomina *Hebr.* 1. *v.* 11. Et ſicuti libera ſunt à „falſitate, ſic non ſunt vani ſoni, ſed habent quam virtutem in ſe. *No„men Dei*, inquit Salomon Proverb. 18. v. 10. *eſt fortis munitio &c.* Tandem

„dem concludit, hoc esse nomen hic nominatum, *Iehova justitia „nostra.*

III. *Argum.* nostrum contra Genuflexionem est: Peculiaris cultus 7.
divinus seu religiosus, quo major honor tribuitur Filio quam Patri, est illicitus: Sed talis est Genuflexio ad nomen Jesu, ubi filius colitur interne & externe; quod non fit ad nomen patris. Ergo. *Major.* Prob. ex Johan. 5.23. *Vt omnes honorent filium sicut honorant patrem. Except.* Dum filium honoramus, etiam honoramus patrem. *Resp.* 1. Si peculiari quodam cultu ad nomen *Iesu*, solum filium honoramus; utique uno illo eodemque patrem (qui non dicitur Jesus) non honoramus, nec honorare debemus; nisi forte concomitanter, aut mediate, relative, reflexive &c. uti cultum Dei in sanctis & imaginibus distinguendo exstinguendo fingunt Pontificii. 2. Retorqueri posset. Sufficit si ad nomen patris qui misit filium, Genuflectam: Quia sic pariter honorabo filium. 3. Quæri posset, an cum oratio seorsim dirigitur ad unam ex tribus personis, ad reliquas duas per concomitantiam dirigi dicenda sit? Quod si ita, aut non, aut cum distinctione; an alia an vero eadem tunc sit ratio illius concomitantiæ, quam ejus quæ in cultu hoc Genuflexionis prætenditur. An non ista incrustatio, de peculiari adorationis honore in filium quà servatorem immediate dirigendo, qui sic immediate nullo modo dirigi debeat in Patrem aut Spir. Sanct.; an non, inquam, distinctio illa & divulsio cultus religiosi exemplo suo juvet Socinianos, Christo adorationem seu cultum peculiarem distinctum à cultu patris tribuentes?

Argum. IV. Cultus religiosus, quo objectum formale adorationis 8.
aliud statuitur, quam æterna deitas, ille est irrationalis & illicitus: Sed cultus religiosus Christi quà servatoris seu Jesu per mortem & passionem, statuit aliud peculiare objectum formale seu rationem formalem *adorationis.* Ergo *Major* Prob. Quia quod infert & statuit duo formaliter adorabilia, h. e. duo numina (πβαεμαβα) duos Deos; illud est cultus irrationalis, (adorant enim homines quod nesciunt): Sed pretensus peculiaris cultus Jesu infert & statuit duo formaliter adorabilia &c. Ergo. *Minor.* Prob. Quia objectum formale seu ratio formalis unius adorationis Christi, quæ illi cum Patre & Spir. S. communis, statuitur τὸ ὁμοούσιον seu æterna deitas. Et ratio formalis seu objectum formale alterius & à priori distinctæ adorationis Christi, quæ illi propria ac peculiaris, statuitur Christus quà ille solus (non Pater, nec Spir. Sanct.) passus pro nobis & quà Salvator noster. Ecce hic duas distinctas adorationes, & duo objecta formalia seu rationes formales adorationis, & consequenter duo adorabilia. Immo si periculosè & perplexè dicta adversariorum sequi velimus, facile in plura adora-

tionis objecta ſive nomina, ſive res hoc eſt, qualitates, relationes, paſſiones, actiones Chriſti prolabemur; & tandem forte cum Pontificiis orationem ad ſpineam coronam, ad vulnus pedis dextri, aut ſiniſtri, aut lateris inſtituemus. Hujus adulatoriæ & ſuperſtitioſæ devotionis fundamentum faciet illa diſtinctio: Chriſtum non quà unctum ſeu Chriſtum, non quà filium Dei, non quà dominum nos ſalvaſſe, & conſequenter non ſic prætenſo peculiari cultu colendum; ſed ſalvaſſe nos quà ſervatorem ſeu Jeſum, quà mortuum & paſſum, & conſequenter quà talem peculiari cultu colendum. Nos contra Socinianorum inſidias & ſtrophas firmiter teneamus hæc duo axiomata. I. *Chriſti perſonam*, hoc eſt λόγον ἐνανθρωπήσαντα quà talem, non verò nomen, eſſe ſervatorem & mediatorem noſtrum, principium *quod*, unicam ſalutis cauſam meritoriam & applicatoriam ſupremo domino & redemptori Deo ſubordinatam: Principium *quo* eſſe mediatum aut immediatum. *Illud* eſſe geminum, humanam & divinam naturam; quarum utraque concurrit & pro ſuâ parte confert tanquam ἐνεργητικόν quid ad productionem operum ſeu ἀπαρτισμάτων θεανδρικῶν ex. gr. ſacrificii in cruce, reſurrectionis &c. *Iſtud* eſſe obedientiam & juſtitiam paſſionis ac totius vitæ, tanquam ſatisfactoriam & meritoriam; quâ poſitâ impetratio pro nobis & redemptio noſtri ponitur. II. *Objectum adorationis* eſſe Chriſtum, non quà hoc nomen habet, nec quà terminando aſſumtionem humanæ naturæ à patre & Spiritu Sancto diſtinguitur; nec quà hoc vel illo munere ſeu relatione mediatoris, ſponſoris, ſacerdotis &c. veſtitus eſt; nec quà hoc vel illud paſſus eſt & egit ad ſalutem noſtram tanquam ſponſor & mediator: ſed quà ὁμοούσιος & æternus Deus. Ratio enim formalis tantùm una eſt, quâ poſitâ res ponitur, ſublatâ aufertur: *ſed* τῷ ὁμοουσίῳ poſito ponitur, ſublato aufertur adorabilitas; non vero poſito aut ſublato nomine, aut actione mediatoris quà talis, aut munere mediatorio. Monendi hic juniores, ne confundant quæſtiones quis, cur, qualis adorandus; cum quæſtione, quæ ſit ratio formalis adorationis. Quæſtio *quis*, coincidit cum iſtâ: quod ſit objectum materiale (ita loqui liceat) adorationis; & ſic eſt Chriſtus, quacunque denominatione, ex. gr. Mediator, Deus, homo, crucifixus, filius Mariæ, filius Davidis, λόγος, filius Dei, Frater, Sponſus, Sponſor, Pontifex &c. Quæſtio *cur* cui reſpondetur per *quia*: coincidit, cum iſtâ: quæ ſint motivæ & rationes cultus, adorationis, & gratiarum actionis: & ſic ſunt omnia illa quæ pro nobis fecit ac paſſus eſt Chriſtus mediator, & beneficia temporalia ac ſpiritualia quæ per omnem vitam nobis confert. Quæſtio *qualis* coincidit cum illâ quâ quæritur: quod ſit *objectum conſiderationis*: & reſpondetur ad eam particulam *quâ* ſpecificativam, quæ laxè & impropriè ſic accepta, à *quà* proprie & ſtri-

&è

& è ita dicto, seu reduplicativo notante scil. rationem formalem in scholis distinguitur. Sic dici potest Christum post incarnationem, talem & talem, hominem scil., Mediatorem, Sacerdotem, Crucifixum, immo ut taliter & non aliter consideratum à nobis adorari: ne scil. divellamus aut separemus à λόγῳ naturam humanam aut officium mediatorium. Talis enim nunc est à nobis sic consideratus, non aliter, creditur, amatur, adoratur, ac celebratur filius Dei. Hæc revera longè alia est qualificatio (ita loqui liceat) æterni & adorandi filii Dei, quam non habuit ab æterno. Sed nullo modo dicenda est alia ratio formalis, aut objectum formale adorationis: hoc enim unum est & æternum, nec minuitur in se, nec augetur, nec ulla ratione mutatur, nec illi quid quam accedit aut decedit, nec est contingens, aut à libero Dei decreto dependens: sed ab æterno in æternum idem est, necessarium est, ac per essentiam tale; quia realiter idem est majestas, gloria & adorabilitas Dei, cum æternâ ejus deitate. Sed de hâc quæstione ex professo egimus, in *Disp. part.* 1., ubi *de Adoratione Christi*; & *part.* 2. Ubi *de Personâ Christi Mediatoris*, & ubi *de Miraculis part.* 2.

APPENDICIS *Pars Tertia ad Disputationem* DE SUPERSTITIONE.

Ubi de Genuflexione ad nomen Jesu, & ad Mensam seu Altare.

Resp. JOHANNE HOECK Heuldano. *Ad diem* 12. *Septemb.* 1640.

Argum. v. Cultus divinus in aliquo externo signo, seu per signum & repræsentamen, seu ad aliquod signum, est illicitus, nisi Deus illum exsertè præscripserit: Sed talis est cultus ille peculiaris ad nomen Jesu; Ergo. *Prob. Major*, ex *Exod.* 20. 4. coll. cum *Levitic.* 26. *v.* 1. *Deuter.* 12. 8. Hinc illicitum erat ad serpentem Æneum, Mannam, Rupem, Agnum Paschalem, vestem Sacerdotalem, Oleum seu Chrisma, Sacrificium Propitiatorium, Mincha, Libamen, Canistrum, Pateram, Cultrum, Ignem Sacrificii, Panem Propositionis, librum Legis, Tubas Argenteas, Instrumenta Musica in sacris usitata; aut coram iis adorare: quamvis plerunque essent partim mystica signa, partim media cultus divini, nonnulla saltem documenta peculiaris divinæ benedictionis, ab ipso Deo immediatè data aut instituta. Sed licebat adorare ad templum, aut arcam; sed coram illis, quia Deus ita instituerat: nec tamen semper ad conspectum aut auditum templum Genufle- I.

nuflectendum erat. Prob. *Minor.* Quia cultus peculiaris ad nomen *Jeſu* eſt cultus adorationis ad ſignum ſeu coram ſigno, ſcil. divinitus dato. Ut enim Sacramenta dicuntur verbum viſibile, & verbum Dei dicitur Sacramentum audibile: ſic nomina poſſunt dici ἴνδαλμα & imagines audibiles; quomodo *Philoſophus de Interpret. cap.* 1. voces vocat conceptuum σύμβολα, σημεῖα. Vim hujus conſequentiæ agnoſcit *A Lapide in Phil.* 2.

2. *Argum.* VIII. ab abſurdis conſequentibus, quæ hic notamus. 1. Quia quotieſcunque domi quis Deum precatur, aut nocte experrectus in lectulo ſubmiſſâ aut clarâ voce ingeminando mi *Jeſu*, *Jeſu*, eſſet Genuflectendum, nec ſufficeret geſtus Genuflexionis, ſi quem per totam precationem adhibeamus, quia ille communiter adhibetur ad omnia alia Dei nomina, immo ad omnes & ſingulas voces iſtius precationis. 2. Idem agendum; quotieſcunque clara voce legimus ſcripturam, aut alios libros Theologicos, immo & ſcriptores Alcoranicos, Judaicos, Ethnicos, Hæreticos, apud quos occurrit nomen Jeſu: hic enim pronuntiatur nomen Jeſu. 3. Nec minus illud faciendum, cum in libris aut chartis ſcriptum conſpicimus, aut tacitè legimus nomen Jeſu: quia nomen ſcriptum eſt nomen. 4. Quin etiam, cum illud internè cogitamus in meditatione, aut mentali oratione. Eſt enim nomen illud juxta *Bernardum* (ſiquidem *aurea dicta Bernardi* nominaliter cum *Gul. Page p.* 4^c. 64. 68. accipere velis) æquè *jubilum in corde, ac mel in ore, melos in auribus.* 5. Sequeretur quando ut particula admirantis, aut exclamantis, aut temere jurantis, aut quocunque modo abutentis nomine Dei pronuntiatur; aut etiam à pueris in ſcholâ declinationem nominis *Jeſu* Gr. aut Lat. memoriæ mandantibus ingeminatur; eſſe Genuflectendum: Et ſic vim pietatis ac devotionis in meras obſervationes ac formalitates aulicas, aut in nugas theatrales, tandem convertendam aut deſituram. *Exceptio* eſt: In cultu divino aut publico ad nomen hoc Genuflexionem requiri; non verò ſemper ad quamcunque ejus pronuntiationem. *Reſp.* Mandatum *Philipp.* 2. 10. hanc exceptionem non habet; nec alibi in ſcriptura invenitur. Ergo nulla eſt. 6. Sequeretur, homines in cultu publico, cum anagnoſtes aut concionator nomen illud pronuntiat, ſæpe ambiguos fore, aut per errorem Genuflexuros ad nomen Jeſu *Actor.* 13. *Heb.* 4. *Col.* 4. 1 *Paral.* 24. *Eſd.* 2. 36. 40. *Neh.* 7. 39. & 12. 10. (ubi gr. 70. habent Ἰησοῦς) aut Jeſu Anani, Damnæi, Gamalielis. Ita idem fere ad excuſationem neceſſarium eſſet, quod Pontificiis, quando quis adorat hoſtiam non conſecratam & transſubſtantiatam, aut ſub imagine crucifixi adorat diabolum. Sed abſit, abſit. Nos adoramus quod ſcimus, dum alii adorant quod neſciunt, & aram dedicant ἀγνώστῳ θεῷ *Johann.* 4. 22. cum *Actor.* 17. 33. Voluit enim Deus objectum adorationis

noſtræ

noſtræ fidē divinâ certum eſſe & indubitatum. 7. Quia fluctuare faciunt conſcientias rudiorum, & ſcrupulum ipſis injiciunt, ut ſæpe metuendum ſit, ne Genuflexionem orationis, cum Genuflexione adorationis mutarint aut confuderint: quomodo Pontificiis hoc non raro evenire facile colligimus ex mox dicendis. 8. Sequeretur ex iiſdem prætenſis rationibus, ad crucifixi picturam ſeu imaginem, ejuſque conſpectum, ſaltem ad pronuntiationem mortis, crucifixionis Chriſti & deſcenſus ad inferos &c. eſſe Genuflectendum: quomodo Pontificii conſonè propiis ſuis hypotheſibus hoc obſervant. Audi Gavantum Theſaur. ſacr. rituum tom. 1. part. 1. tit. 17. *In miſſâ privatâ ſacerdos Genuflectit, quando legit euangelium S. Iohannis, & c. Ad illa verba:* Et verbum caro factum eſt; *Et in Euangelio Epiphaniæ, cum natus eſſet Ieſus, ad illa verba,* & procidentes adoraverunt eum. *Item in Euangelio feriæ quartæ poſt dominicam quartam quadrageſimæ, ad illa verba in fine,* & procidens adoravit eum. *Item genuflectit in dominicâ palmarū, & in miſſis de cruce ad illa verba in epiſtolâ,* In nomine Jeſu omne genuflectatur *& c. & quando legitur paſſio ad illa verba,* expiravit, *vel,* emiſit ſpiritum, *ut ſuis locis notatur. Item genuflectit cum dicit,* Flectamus genua. *Item quando in quadrageſimâ dicit in tractu verſ.* Adjuva nos Deus *& c. & in omnibus miſſis de Spiritu Sancto, cum dicit verſ.* Veni ſancte ſpiritus, reple *& c. Item quando ſacramentum in altari diſcoopertum apparet, genuflectit, quoties ante illud tranſit in medio altaris: & quandocunque in ordine miſſæ, & in ritu ſervando in celebratione Miſſæ notatur, quod debeat genuflectere. Circumſtantes autem in miſſis privatis ſemper genuflectunt, etiam tempore Paſchali, præterquam dum Euangelium legitur & c.* Vide reliquas genuflexionum, & profundarum inclinationum nugas toto illo titulo. Annotat *ibid. Gavantus ad Miſſalis textum cit.* in quinque prioribus, & in duobus ultimis caſibus adorationis ergo genuflecti; in ſexto orationis ergo, quia oraturi genuflectimus; in ſeptimo ad indicandum ſolemnem luctum. Ad varia & ſignificantia hæc genuflexionum myſteria probanda citat *Alcuinum, Rabanum, Honorium, Gemmam* lib. 1. cap. 117. qui ſic ait: *Cadimus in terram, ut Chriſtum in carne adoremus; ut item memoremus nos in Adamo cecidiſſe, & molo corporis gravari ingemiſcamus; & ut lapſum animæ noſtræ in vitia, dum corpore ad terram cadimus, pœnitendo fateamur.* 9. *Quia* ſuperſtitionis multiplicis occaſionem prebent, infirmis & incautis aut ſcandalum objiciunt, & ab omni ſpecie mali non abſtinent, immo nimis colludunt cum Idololatris, Cabaliſtis. *Primo,* enim ab his efficacia aut ſaltem excellentia major tribuitur nomini Hebræo ſeu hellenizato, & quidem proprio, & rei excellentis, quam eidem aut aliis lingua vernacula, aut græca, aut quacunque alia pronuntiatis. Vide Cabaliſticam & Magicam hanc opinionem explicatam & recep-

ptam à *Franciſco Georgio problem. tom. 6. ſect. 8. n. 296.* Et *Mengo* celebri Doctore Exorciſtico, quem citamus *Diſput. de Exorciſmo, & Alphonſ. de Mendoza controverſ. Theolog. quæſt. 10. p. 633.* Denique *Agrippa de Occult. Philoſoph. lib. 1. c. 69. 70.* Confer *diſp. de Magiâ. Secundo* ſpecialiter efficacia & excellentia & ſic honor tribuitur nomini *Ieſu* ſupra omnia alia. De quo *Diſputat. de Exorciſmo, & de Peſte. Tertio*, variis flexionibus & gelticulationibus religionem ſuam colorant Gentiles, Judæi, Muhammediſtæ, Pontificii: cum quibus quomodo & quouſque colludant, aut ab iis abludant novi διαμαρτυρόμενοι tum demum ipſi intelligent, ubi ſuæ ex ſcriptura & ratione defendere, Pontificiorum vero ſubruere aggreſſi fuerint. Ego certè non video quid ſolidi pleriſque ceremoniis ac ritibus in *Paſtorali, Epiſcopali, Pontificali, Ceremoniali, Miſſali* decantatis opponi poſſit, ἰὼ ἰὼ τῶν τοῦ δαίμονος &c.? *Quarto*; Juvantur etiam aliqua ratione nominales illæ ſuperſtitiones & vacuæ obſervationes in Papatu circa luſus & titulos, Societatis Jeſu; Fraternitatis nominis Dei & peculiaris roſarii in honorem nominis *Ieſu* (Vide *compendium Inſtitut. Fraternitatis SS. nominis Dei*), nominis Jeſu in ſole, Miſſæ de nomine Jeſu, quæ ſic incipit: *In nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium &c.* Ubi tractus, inter alios verſiculos ſic canit: *Nominatum* (ſcil. nomen Jeſu) *invocatum, honoratum, prædicatum, ſemper ſonat dulciter. Tam peccatum quam reatum, condonatum, expurgatum, tendit mulcens leniter. Hoſtes ferit, mores ſerit, graves gerit & conterit &c. Nos defendit, nos attendit, &c.* Rubrica ejus ſic ſonat: *Miſſa de nomine Ieſu. Quicunque hanc miſſam celebrat aut celebrari fecerit per triginta dies Veneris, non morietur ſine verâ confeſſione, contritione. Et infra triginta dies poſt obitum ſuum ad gaudia perveniet ſempiterna. Et habet pro qualibet Miſſa ter mille annorum Indulgentiar. conceſſarum à Papa Bonifacio.* Sic Miſſale antiquum Pariſiis 1506. fol. 224. Sed excipit. *Gul. Page p. 142.* Differre ſe ſeu Nominales zelotas à Papiſtis triplici ratione: „*quod* hi omnem vim ſyllabis & ſono vocis includant, illi minimè, quippe qui non ſono vocis, ſed ſenſui genuflectant, „non literis aut ſyllabis nominis, ſed debitæ profeſſioni ſeu agnitioni infiniti illius beneficii & favoris, quem virtute hujus nominis recipimus. „*Quod* inſuper putent Papiſtę nomini huic ineſſe poteſtatem fugandi dæmonas. *Quod* denique Pontificii concedant multorum dierum indulgentias, illis qui genuflectunt ad nomen Jeſu. *Reſp.* Prima differentia nulla eſt: liquidem Pontificiis haut extorquebis διαμαρτυρίαν iſtam à te deſcriptam. Cum enim urgentur: ad eadem diſtinctionum πανσφόρια vobiſcum declinant. Sic enim Paludanus Theolog. Lovanienſis in Vindiciis Theologicis verbi Dei ad Philipp. 2. v. 10. *contumelioſè & ſuperbè hæc injuria*

ria in Catholicos evomitur, quasi hujus nominis literas, aut syllabas, aut earum sonum colant, & non potius adorando & invocando eum, assurgant qui *his sonatur &c.* Similiter *Corn. A Lapide in comment. ad loc. cit. Deinde* non capio, quomodo genuflectat quis professioni seu agnitioni beneficii divini, hoc est, bono suo operi seu bonæ cogitationi? siquidem genuflexio hæc sit cultus adorationis religiosus & quidem peculiaris, an ergo quis seipsum aut opera sua illo cultu colit absque sacrilegio? An dicet genuflecti beneficio accepto? Sed quæro, quid sit illud beneficium, Deus an verò creatura, seu effectum aut opus Dei? Si hoc, quomodo illi genuflectimus, Vertiginosa sane & labyrinthæa Theologia. Velim scire quot & quæ censeant esse objecta cultus seu adorationis. Quod si regerant genuflexionem non esse formaliter ipsam adorationem, sed esse signum aut partem externam, aut utrunque: *Resp.* Manere tamen eandem difficultatem, cur non semper, quovis loco & ad quodcunque nomen synonymum (præsertim servatoris. Jehovæ justitiæ nostræ, filii Dei, Christi crucifixi &c.) ea adhibenda sit. *Denique* ad totam hanc exceptionem *Resp.* quamvis genuflexio hæc per omnes circumstantias, hypotheses, & consectaria non sit eadem cum Papistica, (prout nullum simile est idem) non parum tamen cum eâ symbolizat: & difficile erit rudioribus tam accuratè semper distinguere, ut tandem in Papisticos abusus non incidant. 10. *Hoc* absurdum hinc sequitur, quod in precibus, lectionibus, & concionibus publicis, ad evitandam attentionis perturbationem, per crebras illas auditorii agitationes & strepitus nomen hoc sæpissimè prætereatur aut præteriri debeat; ubi tamen occasio esset illud referendi: quod an bene conveniat scopo mandati divini (quem prætendunt) & injunctionis ecclesiasticæ ipsi viderint. Hoc saltem verum est, si centies aut sæpius nominetur; vix fieri posse, ut hominibus molestiam non afferat & attentam auditionem ac meditationem perturbet ista corporis jactatio, inclinatio, genuflexio. Sapimus enim per quietem, teste *Philosopho.* 11. *Quia* homines illis ceremoniis urgendis & observandis plerunque redduntur nominales, & formales & magis ac magis desinunt esse reales. Breviter evanescente interiori, remanet ac crescit opus operatum exterius, & vacua observatio, ac mera formalitas. Testis est experientia, eos qui maximè hic fervent, intus instar febricitantium maxime frigere.

VII. *Argum.* ad hominem, quibus adversarios ex propriis hypothesi- 30
bus & dubitationibus urgemus, sunt ista 1. Aut est cultus divinus, seu ritus religiosus jure divino præscriptus; aut est in se merum adiaphorum, ad decorum ecclesiasticum ab ecclesia libere observatum & institutum. Si hoc est, ut quidem nihil aliud prætendit *can. episcopalis* 18. *Synodi Londi-*

vensis

nensis anni 1603. ; jam non debet probari ex *Philipp.* 2. sed tantum allegari consuetudo & autoritas Ecclesiæ : & sic nulla ratio est, cur non in alia ecclesia observari & præscribi possit genuflexio ad nomen Jehovæ, in alia ad nomen Spir. Sanct. in alia ad nomen Christi crucifixi ; in alia ad nomen *verbi incarnati* ; in alia ad Trisagion ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. De cujus origine & usu in ecclesia Græca vide *Cedrenum*, *Landulphum*; *Godefrid. Viterbiensem in Theodosio*, *Codinum in Originib. Constantinop. Damascenum orthodox fid. c.* 57. *Germanum in histor. Ecclesiastic. Victorem in Chronico*, *& Baronium ad ann.* 446. *n.* 5.-14. Ubi autores alii citantur. Et quidni in alia ad *Kyrie eleison*, *Christe eleison* ; in alia ad *Gloria Patri*, *& Filio &c. sicut erat in principio* &c. ? Breviter tot erunt observandæ genuflexiones, inclinationes, & similes πολυποίκιλοι gestus, quot secundum loca, tempora, materiam lectionis, prædicationis, orationis, cantus, aut Ecclesiæ Romanæ (in *Pastorali*, *Missali*, *Pontificali &c.*) aut Græcæ, aut Syriacæ, aut Gallicæ, aut Belgicæ &c. visum fuerit excogitare & præscribere. Et quis tandem harum formalitatum finis ; cum omnibus ratio aliqua τάξεως, aut adminiculi ad devotionem, aut mysticæ significationis subesse, nec non autoritatem ac consuetudinem Ecclesiæ præesse, pari colore dici possit. Vide *Belethi & Durantis Rationale*, *Gavanti thesaurum*, *Amalarium*, *Alcuinum*, *Rab. Maurum*, *VValafrid. Strabonem &c. de ecclesiasticis officiis* ab Hittorpio editis : ne quid dicam de *Innocentio*, *Ruperto Tuitense*, *Pupillâ oculi*, *& similis* farinæ *scriptoribus*. Sin vero cum Doctore Andrews, G. Widdows, G. Page, & cum Doctoribus Pontificiis, quis dicat esse cultum jure divino præscriptum *Philipp.* 2. ; jam debebat apud ipsos certum esse, per nomen genuflexione peculiari exaltandum intelligi nullum aliud, quam nomen Hebræo-Græcum, *Iesus*. Atqui *Mendoza q. c. p.* 647. disp. nomen illud supra omne nomen esse *Iehova*. *Hugo in Cant.* 1. esse *Immanuel*. Et *Andrevvs loco* supra *c. in concione ad Ier.* 23. nomini *Iehova justitia nostra* omnia tribuit, quæ huic nomine *Iesu* tribuenda esse contendunt. *Corn. A Lapide in Philip.* 2. notat tria hæc data esse: *primo* Nomen scil. Dei & Filii Dei (sic ut nomen significet rem nominatam) juxta *Ambros. Theodoret.*, *Anselmum*, *Thomam* ; *secundo*, famam & nominis celebritatem ; *tertio*, Et proximè nomen *Iesu*. Et sic recentiores *commentatores nostri* de re nominata seu de potestate & gloria interpretantur : vix ullus est quod sciam, qui de solo nomine *Iesu* præcisè exponendum putet cum aliarum expositionum exclusione. Ubi ergo hic qualiscunque saltem pro novo hoc jure divino, aut veterum aut recentiorum consensus ? immo ubi ipsorum ὁμοθυμαδὸν consensus ? 2. Peculiaris ista genuflexio ad solum nomen Jesu, aut est cultus divinus seu religiosus, aut est cultus humanus

nus ſeu civilis, aut ſaltem talis, qualis creaturæ exhibetur. Si eſt ſecundus aut tertius; jam non eſſet Chriſto datum nomen ſupra omne nomen, cum cultus gloriæ & nomini glorioſo proportionatus non tranſcendat cultum hominum aut creaturarum. Sin vero eſt divinus & religioſus; jam colitur hæc imago (eſt enim ipſum quaſi imago & repræſentatio rei nominatæ; uti rectè agnoſcit *A Lapide in Phil.* 2. Et *Zvvarez in* 3. *qu.* 25. *ſ.* 6.) uti etiam omnes aliæ imagines, aut in ſe, aut ut referatur ad prototypon, perſonam ſcil. Chriſti. In ſe coli adoratione reſpectivâ & veneratoriâ per capitis inclinationem, oſculum, aliudve externum venerationis ſignum, ſtatuunt *Thomas*, *Serrarius*, *Zvvarez*, *A Lapide loc. cit.* Ratio eſt quia eccleſia Romana ſtatuit, ut ad nomen Jeſu omnes flectant genua cordis ſui, quod vel capitis inclinatione teſtentur. *Deinde*, quæ res quæ ad religioſum cultum refertur, aliquo modo ipſamet etiam coli debet, propter id ad quod refertur, vel quod repræſentat. Contra aſſerit *Vaſquez lib.* 2. *de Adorat. diſp.* 8. *c.* 3. Nomen Jeſu in ſe non coli, nec merum ſtem ferri in nomen, ſed in Chriſtum nomine repræſentatum, & ſic honorem imaginis aut nominis propriè ferri in prototypon aut rem nominatam; & ſic nomen & imagines tantum tum coadorari, non vero ſeparatim adorari, id eſt, coli. Ratio eſt; quia imagines ſunt inanimes, & adorationis incapaces. Sed pro conſuetudine & autoritate eccleſiæ Romanæ occurrit illi *A Lapide* diſtinguendo inter cultum adorationis propriè dictum, & inter venerationem. Nunc extricent ſe, & certi aliquid ſtatuant; ſaltem communi fide Papiſtica, ne adorent quod neſciunt, aut de quo dubitant, aut probabiliter, & quodlibeticè diſputant. Reliqui qui Papatui non ſunt obnoxii, eligant & certa fide conſtituant ſibi ſpeciem ac modum honoris, quem peculiariter aut nomini ſeorſim, aut nomini cum perſona & ad perſonam, aut nomini cum relatione ad paſſionem ſalutarem, & cum repræſentatione profundiſſimæ humiliationis debitam putant: ſic tamen ut à Papiſtarum opinionibus & ſuperſtitionibus, ſe ὡς ἀλλότριων differre oſtendant. *Gul. Page ſupra cit.* omnes differentias cum adferret inter ſuos & Papiſtas, planè oblitus eſt differentiam primò requiſitam in forma & modo cultus, ſeu venerationis. 3. Genuflexio & veneratio hæc, eſt aut eadem quæ exhibetur cruci, imagini Chriſti crucifixi, altari, pani euchariſtico (quatenus ſcilicet illa referuntur ad Chriſtum ſervatorem, & magis ſpeciali quadam ratione ad ejus mortem ac ſacrificium in cruce); aut eſt realiter diverſa. Si illud: jam nomen *Jeſus*, non eſt ſupra omne nomen, nec peculiari cultu colitur: ſed eo, qui altari aut menſæ, aut cruci communis eſt. Sin iſtud: explicetur ergo, in quo conſiſtat realis illa diſtinctio, & quæ ſit ejus cauſa, & cur magis repugnet ſcripturæ ad conſpectum altaris,

ris, aut imaginis crucifixi, aut ad lectionem passionis dominicę, pari genuflexionis veneratione Christum agnoscere ac profiteri unicum & perfectum servatorem, quam ad pronuntiationem nominis *Iesu*. 4. Religiosa illa genuflexio ad nomen Jesu, aut directè tendit in Christum tanquam objectum adorationis, & sic est actus adorationis externæ, atque una testimonium & signum adorationis internæ; aut directè tendit & refertur ad actum fidei, quem in corde nostro concipimus & elicimus hâc occasione, ad auditum scil. nominis *Iesu*; & sic est signum & testimonium fidei nostræ atque adeo publica professio: aut directè tendit & refertur, ad actum humilitatis, caritatis, gratitudinis, obedientiæ, quem intus in corde tunc elicimus quando audimus nomen Jesu, quemque ideo coram omnibus ista ceremonia seu ritu externo testamur. Eligant aliquid istorum, aut omnia illa simul admittant; & videbunt in quas absurditatum, χαινοφωνιων & contradictionum vertigines se demissuri sint. *Gul. Page p.* 100 101. eligit tertium; esse scil. ceremoniam procedentem ex humili corde & sic signum subjectionis nostræ. Sed quomodo hæc cum aliorum & propriis rationibus ante hac refutatis, satis conveniant, fateor me non videre. Nos præstructim ista enodanda suggerimus. *Primo*, Unde constet, ritum genuflexionis potius adhibendum in testimonium & signum internę humilitatis, Christianę resolutionis (ut ἰδιάζ ipsorum ἀξιώσεως imiter) & debitæ agnitionis, ac professionis, quod Jesus sit unicus servator noster; quam alium aliquem: cum ritus hic sit proprius orationis (quæ canone isto exsertè non injungitur), & non professionis fidei, quem canon injungit (stantes autem solent fidem profiteri, & prælectionem symboli audire); adhæc cum antiqua ecclesia voluerit, ut ne precantes quidem genuflecterent diebus dominicis & pentecostalibus, propter recordationem victoriæ Christi & liberationis à peccato & morte. Quomodo ex hac ἀρχαιολογίᾳ genuflexionem suam exsculpent, aut cum eâ conciliabunt? *Secundo*, Siquidem oratio, cum fidei professione sit conjuncta: cur utriusque actus religiosi appropriatus ritus, & utriusque externum ac conveniens signum non adhibetur? cur hujus potius quam illius signum præfertur? *Tertio*, Unde probatur actum internum orationis seu aspirationis ejaculatoriæ, aut renovationem atque excitationem internam fidei & resipiscentię; seu actum quemque fidei aut caritatis, aut gratitudinem erga servatorem nostrum intus in corde fidelium per occasionem elicitum, debere externo signo & testimonio coram omnibus buccinari? *Quarto*, siquidem motus & actus fidei ac devotionis internè in corde nostro excitatos, omnino teneamur coram tota ecclesia proclamare per externa testimonia; unde probatur potius per mutos gestus, quam per vo-

ces

ces articulatas, e. gr. *credo, hoſchanna, domine mi & Deus mi, Ieſu, Ieſu, ô Servator, Ieſus eſt Servator, Amen &c.* eſſe manifeſtandos? *Quinto*, detur quocunque modo manifeſtandos; cur tantum illa occaſione (ad auditum ſcil. nominis *Ieſu*) & non alia quacunque magis fertili, ad auditum ſcil. nominis *crucifixi*, aut ad auditum *vulnerum* (quomodo apud Pontificios eſt Miſſa de quinque vulneribus, de Spiritu Sancto, de Trinitate, æque ac de nomine Jeſu), aut ad auditum concionis de *miſericordiâ* Dei, aut de paſſione; quibus multos magis intus commoveri contingit, quam ad auditum nominis *Ieſu? Sexto*; Quod ſi quis pronuntiatione nominis *Ieſu*, non moveatur ad humilitatem, fidei certitudinem, conſolationem, gratitudinem, an ergo genuflexionem religiosè adhibere tenetur, etiam cum illi nulli modo ſignum futurum ſit, aut eſſe poſſit actuum internorum modo dictorum, qui illic non ſunt? An ergo ſuffecerit opus operatum, devotio virtualis, & ſimiles Pontificiorum hypocriſes? 5. Cultus ille genuflexionis ſi jure divino præſcriptus, nunquam omittendus erit, ex diſpenſatione autoritatis humanæ, aut ex conſuetudine eccleſiæ: quod tamen fieri videmus à zelotis. Ubi enim lex non excipit, non eſt excipiendum; ſed æque ad quamcunque nominis iſtius pronuntiationem (ſaltem in cultu & exercitiis religionis privatis & domeſticis) genuflectendum, ac in lectione euangelii, aut liturgiæ, aut in audiendâ concione. *Exceptio* eſt: præcepta affirmativa non obligant ad ſemper. *Reſp.* abſolutè non obligant ad actus, & conſequenter non ad actuum iſtorum conditiones: ſed ex hypotheſi obligant: ſic e. gr. ad certitudinem in fide, ad fiduciam & humilitatem in precibus, ad genuflexionem aut aliud quodcunque externum orationis teſtimonium & ſignum non tenemur niſi ex hypotheſi; quandocunque ſcil. credimus aut precamur. Similiter non obligamur ſemper ad genuflexionem; ſed obligamur ad eam quotieſcunque nomen *Ieſu* ſonat: (ſiquidem textus *Philipp.* 2. nominaliter exponendus): Et quicunque hanc venerationem publicè aut privatim poſthaberet, utique parum zeli & devotionis ergo dominum Jeſum, quà ſervatorem ſuum, oſtenderet: præſertim ſi cum Gul. Page crederet, *etiam ipſos Angelos nomen Ieſu externo ſigno honorare.* 6. Quia nomen *Ieſu* non eſt ſupra nomen Jehova, *patris*; ergo ſupra illud peculiari honore non eſt honorandum. Antecedens aſtruit *Gul. Page p.* 111. 112. contra *A Lapide*: ubi probat hæc verba Muſculi: *Vtique excepto nomine Dei patris, à quo nominis excellentiam accepit.* 7. Quia, ſiquidem cum hypotheſibus ſuis conſentiant adverſarii, non debebant caput inclinare, ſed genuflectere: neque enim capitis inclinatio, ſed genuflexio occurrit *Philip.* 2. Inſuper, ſiquidem analogicè & in genere externum ſubmiſſionis ſignum & ritum ſufficere

putant, non debebant deligere capitis apertionem & inclinationem, (quæ nec in politiâ nec in ecclesiâ apud nos profundissimam demissionem exprimunt) sed genuflexionem, aut provolutionem in terram, aut simile quid. Atque hæc argumenta nostra contra cultum nominis Jesu.

4. Atque hactenus argumenta pro simplici veritate. Adversantur huic, uti supra indicavimus, Pontificii, Lutherani, & Hierarchico-ceremoniales. Inter Pontificios, præter supra (*append.* 1. § 4.) citatos, prolixè hoc agit *Serrarius in prolegom. ad librum Iosuæ*, cui nunc addo *Bellarminum in Catechesi, Karamuel Lobkovvitz in Cursu Philosoph. p.* 8. *b.* & *p.* 7. *a.* & *b. Carolus Stengelius & Richardus Hampole* quorum *peculiares tractatus exstant de Nomine Iesu*, quid & quantum præ aliis conati sint, dicere nequeo; quia hactenus non contigit mihi eos videre. Ex Lutheranis non vidi, qui magis seriò & ex professò pro hoc ritu disputaverit, ac *Fevvrbornius supra cit.* Eos in specie, & succinctè refutavit *Altingius in Exegesi Augustana Confessionis p.* 274. edit. in 4. Ex Anglicanis ceremoniarum zelotis varii mox nominandi, & quidem majore cum strepitu, quam Pontificii & Lutherani, hanc causam agitârunt, sed linguâ suâ vernaculâ. Nos promiscuè ex cujusvis professionis autoribus præcipua argumenta excerpemus. Sit ergo. *Prima Object.* ex *Philipp.* 2. *vers.* 9. 10. quæ palmaria. *Resp.* Nulla quidem vel umbra argumenti ex hoc textu educitur; nisi liquidum sit, & ab adversariis cogentibus rationibus demonstretur, duas illas voces *nomen & genuflectere* in propria significatione hic accipiendas: ita ut aliter hic accipi non possint. Sed 1. *de genuflexione*, hoc non probatur. Immo contrarium potius evincitur ex textu: siquidem honor aut subjectio illa, quam creaturæ cœlestes & subterraneæ (supponimus nunc, solas rationales hic intelligi) Christo volentes aut nolentes exhibent, nec est genuflexio, nec cum ea conjuncta; neque enim habent aut genua, aut capita, aut corpora; consequenter nec corporum situs & actiones. Quod si replicent, analogicè hoc accipiendum de quocunque alio externo subjectionis signo. *Resp.* Cur non & ego vicissim nomen Jesu analogicè extendam ad quodcunque glorioſum nomen Christi, aut saltem ad nomen, quod indicat plenitudinem salutis esse in Christo, e. gr. *σώτηρ, magnus Deus & servator, Iehova justitia nostra, sponsor noster, mediator Dei & hominum, propitiatio pro peccatis nostris &c.* 11. Vocem (*nomen*) propriè hic accipiendam, & non tropice ne quidem unquam probare tentarunt adversarii. Norunt in scriptura eam tropicè accipi, & nominatim *nomen Dei*, *Matth.* 6. 9. & 28. 19. *Iohann.* 1. 12. Et *nomen Christi Matth.* 12. 21. *Iohann.* 2. 22. & 3. 18. *Actor.* 9. 21. Et *nomen patris Iohan.* 12. 28. *&c.* Probent ergo ex circumstantiis textus, hic non posse aliter quam propriè accipi. 111. Non

proba-

Digitized by Google

probatur ex textu aut ullo cogente argumento phraſin ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, materialiter de ipſo nomine *Ieſu* accipiendam. Nam vox *Ieſus* materialiter accipi poteſt, aut formaliter. Priori modo hic accipi, & non poſteriori ſolidè probandum eſt; non petendum aut ſumendum. Quinimmo dicimus, & pluribus mox infra probabimus, non poſſe ſic accipi; quia circumſtantiæ textus hoc nullo modo permittunt. Eſt enim nomen cui genuflexio hic tribuitur, nomen ſupra omne nomen: atqui vox ſeu nomen *Ieſu* materialiter ſumtum, non eſt tale: fuit enim commune Joſuę filio Nun, aliiſque in N. & V. T. uti ſupra oſtenſum eſt. IV. Phraſis illa: ἐν τῷ ὀνόματι κάμψῃ poteſt exponi *in nomine ejus* (quomodo *Matth.* 12.31. & 21.9. & 14.14.26. &c.): & *ad nomen ejus*, ut ex *Matth.* 11.25. & 23.6. *Iohann.* 4.45. &c. probare intendit *Gul. Page p.* 28. Sed quo argumento ex analogia contextus, aut ſcripturæ evincit iſto & non illo modo hic exponendum? V. Phraſim illam (ſi quidem detur) *ad nomen Ieſu* (Anglicè *at the name*) æquivalere iſti: *ad ſonum, aut pronuntiationem, aut auditum nominis Ieſu*, tum ex uſu ſcripturæ, tum ex analogia contextus probandum: ut evidenter convincat adverſarios ſuos, & poſſe ſic accipi, & hic neceſſario ſic accipiendam, non aliter. Sed cum ex quinque illis nullum præſtiterit aut ipſe, aut ullus alius ſive ἐνοματοζηλώτης ſive Pontificius: vident æqui omnes arbitri, nullis Chriſtianis genuflexionem ad nomen *Ieſu*, tanquam officium jure divino & hoc textu præſcriptum, imponendam aut perſuadendam. Atque hic poteramus quieſcere, ex perpetua lege diſputationum. Sed ut veritas magis perſpiciatur, non gravabimur, ex abundanti probantis partes ſuſcipere: Non præcipi hic cultum internum cum externo (genuflexione ſcil.) conjunctim ad auditam pronuntiationem nominis Jeſu, idque his rationibus. I. *Ratio* eſt: Quod in loco parallelo *Ieſa.* 45.22. eſt objectum genuflectionis idem eſt in loco ad *Philipp.* 2. Sed ibi eſt objectum ipſa perſona poteſtate & gloria veſtita; Ergo & hic. *Prob. Min. Primo*, ex verbis textus *Per me* (בי) *juravi* &c. *mihi* (לי) *flectetur omne genu* &c. ubi ipſe Jehova, & non aliquod ejus externum nomen indicatur. *Secundo* ex connexione cum verſ. *Reſpicite ad me & ſalvabimini &c. quia ego Deus, & non alius.* Quæ verba cum de ipſo Jehova ſervatore accipenda ſint, non de nomine, ſequitur & verba *verſ.* 22. per pronomen *me, mihi*, cum iiſdem connexa, ſic accipienda. *Tertio*, Siquidem ad quamque pronuntiationem nominis Jeſu ſit formaliter genuflectendum; ergo ad eandem pariter jurandum: uterque enim honor & genuflexionis, & juramenti conjunctim eidem ſubjecto appropriatur. Quod ſi illud ſubjectum ſeu objectum eſſet nomen *Ieſu* pronuntiatum, ſequitur non minus illud quam illud tunc præſtandum. *Quarto*, quia non ſequeretur

non minus ad quamque pronuntiationem nominis *Jesu* privatim genuflectendum; ac publicè in cœtu ecclesiastico. Atqui hoc non memini fieri, aut urgeri à nominalibus: saltem non à Pontificiis, quibus in familiari sermone Belgico aut Gallico nomen illud millies particulam expletivam, aut interjectionem admirantis, indignantis &c. præstare solet; ita ut ferè continuò ipsis genuflectendum esset. *Quintò*, quia si formaliter nomen *Jesu* hic accipiendum, sequerètur æquè ad quamque scriptionem istius nominis, aut ad scripti lectionem, sive in bibliis sive in quovis libro tum orthodoxo tum heterodoxo Judaico, Muhammedico, hæretico, sive in superstitiosis amuletis, sive in conjurationibus magicis, esse genuflectendum. Quod tamen Nominales nec faciunt nec urgent. Ratio consequentiæ majoris est, quia nomen *Jesu*, est nomen propriè dictum & grammaticè & logicè, sive scriptum sit sive pronuntiatum: uti ex elementis dialecticis tyrones hoc didicerunt. Jam vero pronuntiatio nominis, nihil plus mysterii, aut adorabilitatis, aut honoris ipsi confert, quam scriptio: & nihil tale ex textu *Philip.* 2. exculpi potest; quippe qui pronuntiationis ne quidem meminerit. De quo mox *Rat.* 3. *Sexto*, Consentiunt *commentatores*, etiam ipsi adversarii *Pontificii*, ibi personam seu rem ipsam, non nomen intelligi. *Rat.* 11. Quod in loco concordante est objectum genuflexionis, idem est in hoc loco *Philipp.* 2. Sed ipsa persona est, objectum in loco *Rom.* 14. 10. ζῶ ἐγὼ λέγει κύριος· ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ &c. Ergo. Minorem non est quod probem: cum nulli adversarii commentatores diffiteantur. Esse autem locum *Jesa.* 45. 22. huic nostro parallelum; & locum *Roman.* 14. *v.* 10. huic nostro concordantem, non probo, sed præsuppono cum *omnibus interpretibus, & concordantiis marginalibus quorumcunque bibliorum*, etiam *Anglicorum* publicâ autoritate istic editorum & adornatorum. Vide *Jesa.* 45. *v.* 23. in margine; nec puto esse, qui neget. Quod si de consequentiâ majoris in utraque ratione à nobis allata quis dubitet; eam probamus, ex hac logicorum regula: Esse aut non esse eisdem enuntiationes, quæ idem re habeant aut non habeant subjectum & prædicatum. Si ergo loca hæc sint parallela & concordantia, debent idem re habere subjectum & prædicatum. Sit ergo talis enuntiatio: Omnis creatura honorabit Jesum Christum Jehovam, filium Dei, servatorem &c. Aut talis: Jesus Jehova, filius Dei servator honorabitur ab omnibus creaturis? Si ergo hic mutes Jesum Jehovam & servatorem in *nomen Jesu*, utiq; non est revera eadem enuntiatio: quia non sunt idem res & nomen rei, & per consequens non sunt loca parallela & concordantia. 111. *Rat.* Nomen non est pronuntiatio, seu sonus nominis: Atqui in hoc textu tantum est *nomen*; ergo non est pronuntiatio

seu

ſeu ſonus nominis : niſi quis excipiat ubicunque nomen eſt, ibi etiam eſt ejus pronuntiatio. Sed hoc falſum : Nomen eſt in ſcriptis, & in cogitatione mentis, ac theſauro memoriæ & tamen ibi nulla eſt pronuntiatio. Sive ergo transferas *in nomine*, ſive *ad nomen*, non tamen neceſſario includi aut inferri debet pronuntiatio iſtius nominis. Et ſic nullum debitum officium Genuflectendi magis ad auditum, quam ad aſpectum, aut cogitationem nominis Jeſu, ex textu concludi poteſt. IV. *Rat.* Quod ex ipſo textu probatur ſignificare, poteſtatem, excellentiam & dominium Chriſti, ſeu Chriſtum ipſum poteſtatis & gloriæ excellentiâ exaltatum, illud non ſignificat nomen propriè dictum : Sed nomen Jeſu hoc ſignificare in textu & c. probatur, *Primo*, quia ſignificat illud ad quod & per quod exaltatus eſt, ſeu quod per exaltionem ipſi datum *verſ.* 9. Atqui exaltatio Chriſti non conſiſtit in nudo nomine, ſed in reali dono & augmento poteſtatis, excellentiæ, ac gloriæ κατ' οἰκονομίαν quà mediator ; in natura humanâ, poteſtatis ac gloriæ ſubordinatæ & quidem *in ſe*, per partes & gradus revera additos : ſed quatenus eſt æternus Dei filius patri ὁμοούσιος, poteſtatis & gloriæ abſolutè ſupremæ, non quidem in ſe, (ut enim Deus, ſic nec gloria illa augetur aut minuitur) ſed quod ad revelationem ac manifeſtationem *Iohann.* 17.5. *Roman.* 1.4. 1 *Timoth* 3.16. *Hebr.* 1.4.5. Vide *comm. ad loca cit.* & *locorum comm. ſcriptores tit.* de *Exaltatione Chriſti & ſeſſione ad dexteram* ; & *Antagoniſtas Socinianorum. Secundo*, quia nomen illud *in quo* genuflectendum ſeu quod exaltandum, ſignificat, declarationem dominii, ſeu ſummum gradum honoris ac dominii, quem adeptus eſt Chriſtus in ſeſſione ad dextram ; ergo non ſignificat externum nomen aut titulum. *Prob. antecedens* ex verſ. 11. *Et omnis lingua confiteatur, quod dominus ſit Ieſus Chriſtus.* Cum quo conferantur loca *Hebr.* 2. 7.9. *Epheſ.* 1. *v.* 20, 21. Ubi exaltatio conſtituitur in datione aut evectione reali perſonæ per dationem realem rei alicujus, partim augendo eam quatenus augeri poterat, partim declarando eam quatenus declarari tantum poterat, augeri non poterat. *Tertio*, nomen ſignificat illud, cui omnes creaturæ ſubjicientur ſeu genuflectent: atqui illud non eſt nomen externum quà pronuntiatur aut promulgatur ; ſed eſt poteſtas & dominium Chriſti : quod probatur ex textu *verſ.* 11. cum quo confer *Actor.* 2. 34.35.36. *Matth.* 28.18. *Denique* Prob. ex textu : nomen illud cui ſe ſubjicient ſeu genuflectent omnes creaturæ non eſſe vocem illam articulatam (*Ieſu*) quà pronuntiatam ; nam æquè ex ſubterraneis diaboli & damnati (quorum ἰδίως τόπος ſub terrâ communiter ſtatuitur), illi genuflectent : atqui ibi ſonare, prædicari, aut pronuntiari nomen *Ieſu*, nominatim in lectione Euangelii, nondum hactenus audivimus ; niſi limbum, purgatorium

rium & prædicationem æterni Euangelii (quam *Origeni* tribuunt, ex ipſius *comment. in Rom.* 1. coll. cum *Hieronymo tom.* 2. *epiſt. ad Avitum*) ſo omniare velimus. Ut jam non dicam, doceri nos, non quidem hoc, ſed aliis textibus uni eidemque huic nomini ſubjiciendas etiam omnes crearuras irrationales; uti liquet ex *Matth.* 28. 18. coll. cum *Actor.* 3. 16. ubi nomen Chriſti dicitur ſanaſſe claudum: ergo bruta illa natura fuit nomini ejus ſubjecta, potentia ſcil. paſſiva obedientiali, ut cum Philoſophis hic loquar. Et ſic *Hebr.* 2. 7. 8. 1 *Corinth.* 15. 27. Breviter, nomen cui omnes creaturæ (etiam brutæ, non viventes, homines mortui) ſunt ſubjectæ, non poteſt eſſe vox articulata, aut nomen *Jeſu* pronuntiatum, quia ad omnes creaturas pronuntiatio aut ſonus ejus non pertingit: eſt itaque nomen nihil aliud, quam autoritas aut dominium, ſeu ſupremus gradus Chriſto ut mediatori collatus. v. *Rat.* Genuflexionem hic metonymicè (non ſynecdochicè: uti abſque ullâ productâ ratione, ex autoritate Jeſuitæ Salmeronis dictat *G. Page. p.* 36.) ſignificare, ſubmiſſionem ſeu ſubjectionem, probatur ex textu: quia quæ ſubjicientur creaturæ rationales nunc exiſtentes in inferno, non habent genua: uti nec brutæ creaturæ quamplurimæ; & tamen ad omnes illas extendit ſe genuflexio in textu noſtro cum *Matth.* 28. *Hebr.* 2. 8. 1 *Corinth.* 15. 27. & de rationalibus univerſim hoc aſſerit adverſarius, *p.* 27. Vocem autem genuflexionis metonymicè ſumi poſſe ut propriè & formaliter non notet externam corporis humiliationem, conſtat ex ſynonymo השתחוה *adoravit* eſt enim oratio mentalis, & ſæpe vocalis ſine corpore proſtrato aut incurvato. Sic clamant animæ ſub altari *Apocal.* 6. non tamen voce corporeâ & externâ: Sic adorant Angeli (*Pſal.* 97. cum *Hebr.* 1. *v.* 6.): non tamen clamando & genuflectendo. Sic *Iſ.* 49. 23. *Pſalm.* 72. 9. ubi prophetia de depreſſione „aut ſubmiſſione hoſtium, in multis eorum impleri poteſt & ſolet, qui „tamen proprie non lingunt pulverem. Quod autem excipitur: ſynech„dochice utramque & externam & internam venerationem hic intelligi: „id non probatur, nec habetur in hoc textu: qui generaliter loquitur de ſubjectione & ſubmiſſione omnium Cœleſtium &c. ſed de hac aut illa forma aut ſpecie præſtandæ ſubmiſſionis ſive à cœleſtibus, ſive à terreſtribus non determinat. Poteſt quidem ex aliis textibus ſpecifice modum aliquem externum determinantibus externa genuflexio coram domino Jeſu ad textum hunc conferri, & hic ſubintelligi, ratione ſaltem hominum qui genua flectunt: (quod fecit *Calvinus*): nec tamen ſtatuendum textum hoc dicere, ita ut à priori ex eo demonſtrari poſſit neceſſitas peculiaris cultus externi ad nomen Jeſu, qui alibi in tota ſcriptura non comparet. Videtur enim principium peti, aut ignotum per æque ignotum probari.

bari. VI. *Rat.* Quitextus continet prophetiam de futuro, proprie & maxime implendo ſub ultimum gradum ſeu actum ſeſſionis Chriſti, ad dextram (hoc eſt die judicii): ille non continet expreſſum mandatum officii à nobis debiti: Sed verum prius. *Rom.* 14. 11. coll. cum *Philip.* 2. 10. Ergo. Minorem concedit *Page p.* 74. 75. & pluribus probat. Sed excipit: „Quamvis ſit prædictio potius futuri, quam mandatum officii nunc exhi„bendi: & quamvis literaliter implendum hoc ſit noviſſimo die: tamen „ſub expreſſa hac prophetia poteſt implicari officium noſtrum: & poſſu„mus nos interea temporis prophetiam hanc magis ac magis implere &c. *Reſp.* Quidquid ſit de eo, quod poſſit eſſe: ſaltem non probatur, nec comparet ex textu, debere hoc eſſe officium noſtrum, atque adeo fidelibus vi juris divini imponendum. Præterquam quod non magis probatum ſit, noviſſimo die omnes angelos, diabolos, homines damnatos pariter ac beatos externo ſubmiſſionis ſigno veneraturos nomen Jeſu, ſeu Jeſum ad auditum nominis ipſius, quotieſcunque pronuntiabitur: ut quidem dictat *p.* 74. & ante illum *Bellarminus in Catecheſi cap.* 3. ubi ait, etiam nunc inclinare huic nomini diabolos in inferno, & Angelos in Cœlo. Quam Theologiam hiſtoricam pari paſſu ire putamus, cum diabolis compulſis ad ſeptena oſcula terræ figenda, & π' *Pater Noſter* & π' *Ave Maria* in honorem B. Virginis pronuntianda. Quorum alibi meminimus. VII. *Rat.* Addi poſſet quoldam per nomen ſupra omne nomen, intelligere *Iehova*, ſupra dictum; alios nomen *Filii Dei*, ex *Hebr.* 1. 4. 5. *Commentar.* ſub nomine *Ambroſii* putat nomen *Dei*, Oecumenius nomina *Chriſti*, *filii*, *Dei*, *Hugo de S. Victore in Cantic.* 1. *verſ.* 2. nomen *Immanuel* deſignari. Quin immo conſenſum interpretum antiquorum & recentiorum, aut exſertè contradicere huic vacui obſervationi, quam Nominales ex hoc textu exſculptum eunt; aut eam ignorare; aut ſaltem non habere, nedum urgere ſyſtema opinionis nominalium: Sed nolumus iis inniti aut immorari. Quod præter Pontificios, unus atque alter producitur, ex. gr. *Zanchius*, qui receptæ huic conſuetudini quid concedit, aut ei patrocinetur; illud certe, nullũ facit conſenſum. Μιὰ γὰρ χιλιὰς &c. Nec ipſe *D. Page* diffiteri poteſt. *p.* 133.

„ *Object.* II. Quia nomen hoc eſt proprium, reliqua omnia ſunt com„munia; habet eam *Bellarmin. in Catecheſi*, & nos ſupra in excep. *Gul. Pa„ge*, ad 2. arg. noſtrum refutavimus. *Object.* III. Quia nomen hoc repræ„ſentat, quomodo Deus húmiliârit ſeipſum pro nobis factus homo & o„bediens uſque ad mortem crucis: ideo gratitudinis ergo ei nos inclinamus. Eandem habet *Bellarmin. ibid.*, & ſupra refutata eſt in *except. ad* 2. *arg.* *Object.* IV. Quia in hoc nomine dæmones fugantur, (teſte *Iuſtino in Dial. cum Tryphone* & *Lactant. lib.* 4. *c.* 26. ubi idem ait de cruce,) & Antonius

magnam dæmonum catervam fugavit hâc prece : *Ieſus funditus ſuas ſubruit, ſubvertit vires.* (Teſte *Athanaſio in ejus vitâ.*) Et Bernardus ſerm. 13.17. Cantica : *Si ſcribas, nihil ſapit, niſi legero ibi Ieſum* &c. Ergo religioſè illud nomen venerari (externâ ſcil. genuflexione) debemus. Sic *Paludanus in Vindiciis Theolog. part.2.p.260. Reſp. Neg.* conſequentia : nec unquam oſtendet eam, aut ejus probationem in patribus, quos ille dicit ſenſum apoſtolicorum verborum *Philipp.2.* aſſecutos. *Deinde*, ſequeretur ad omnia nomina Dei, Exorciſmos, verba ſcripturæ, cruces, aquam benedictam &c. Quibus dæmones fugari dicuntur, eſſe genuflectendum: ſiquidem valeret hæc conſequentia. Atqui tunc non eſſet cultus peculiaris ſoli nomini *Ieſu* debitus. 2. *Neg.* antecedens, de nomine *Ieſu*, *de Euchariſtiâ*, *de Cruce*, de verbis *Num.10. v.35.* (ex *Athanaſio ad Antiochum quæſt.14.*) aliiſque verbis ſacris, amuletis, quibus dæmones fugari dicuntur : de quibus in *Diſp. de Benedictionibus*, & *de Exorciſmo. Object.* v. *Quia* iſta genuflexio eſt profeſſio fidei ſeu ſignum ejus contra Judæos, Arrianos &c. negantes deitatem Chriſti. Sic *Paludan. loc. cit.* & *Page p.103.104.* Addit Paludanus : *Vnde ſeipſos Iudaicâ impietate condemnant, & à debito Dei cultu longiſſimè diſtractos eſſe, cum negligunt hoc venerandum nomen in quo Chriſto majeſtas reputanda eſt, qua nobis ſuggeritur, quoties pronuntiatur*, &c. *Reſp.* 1. Sed quis docuit fideles nutibus & geſtibus (quaſi κῶφα σύμβολα eſſent) deitatem & officium Chriſti contra hæreticos profiteri? An textus *Roman.10.9.10.* coll. cum 1 *Petr.3.15.* 2. *Vnde* conſtat genuflexionem aut profundam capitis inclinationem eſſe proprium geſtum ſeu externum ſignum profeſſionis fidei contra adverſarios, à Deo ad hoc inſtitutum & ſanctificatum? 3. *Vnde* conſtat eſſe peculiarem & appropriatum hunc geſtum illi particulari veritati fidei, quæ eſt de deitate Chriſti? Cur non æque eſt geſtus totius fidei, & cur non genuflectitur cum recitatur ſymbolum, aut initium *cap.1. Iohannis*, aut cum auribus noſtris inſonat trinitas, deitas Spir. S. Crucifixio Chriſti pro noſtris peccatis, incarnatio τοῦ λόγου &c. quas fundamentales veritates fidei æque negant Judæi, aliique hæretici; ac deitatem Chriſti. 4. *Vnde* conſtat, nos pronuntiatio aut audito nomine *Ieſu*, magis aut efficaciter probare, aut evidenter atque apertè profiteri ipſius deitatem contra adverſarios : quam pronuntiatis nominibus : *Magnus Deus, æternus filius Dei*, ὁμοούσιον *cum patre Deus* (quod proprium eſt ſymbolum contra Arrianos), *Iehova Iuſtitia noſtra, hic eſt verus Deus & vita æterna, & ſermo erat Deus* &c. 5. Quid ſi quis contra dicat, tali genuflexione (prout excogitatis illis logis à Page aliiſque recentioribus defenditur) hodiernos Arrianos & Judæos non tam confundi; quam illos in falſa doctrina, iſtos in ſuperſtitioſis ritibus & ἰουδαϊσμοῖς confir-

confirmari dum partim periculosis dictis ac disputationibus partim speciosis rituum ostentationibus propius cum utrisque symbolizare videntur; quam alii orthodoxi, qui supra omnes ὁμολογηλάτας, eruditâ pietate, labore & zelo indefesso fidem contra eos quotidie propugnant. *Object.* VI. Quia plus honoris & timoris tribuunt terrenis principibus, cum ad nominum horũ appellationem, paululum flectere dignantur, & illorũ titulis ac epithetis capita aperiunt. Sic *Paludan. loc. c. Resp.* 1. Quinam hoc faciant velim scire. Ut ceremonia aulica hujus aut illius vani hominis, professioni communis fidei objiciatur, non ferent ipsi adversarii. Nulla est ecclesiæ nostræ constitutio, nulla doctrina Theologica quæ hoc probet: Ego puto, pro rerum circumstantiis, posse dici vacuam & stolidam observationem: quales complures alicubi, imprimis in Papatu vigent, ex gr. pocula salutis cum apertione capitis aut genuflexione exhaurienda, uti & veneratio cubiculi Regis aut reginæ, etiam cum vacuum est, & nulli homines ibi comparent &c. 2. Quidquid hic fiat aut non fiat; nihil tamen hoc ad cultum religiosum nominis Jesu: hic enim prætenditur religio, & actus, signum, pars religiosi amoris, gratitudinis erga Jesum Christum; ibi vero cultus, formalitas, observatio merè civilis. *Object.* VII. Quia nomen hoc est res quædam sacra, & ad usum religiosum suo modo destinata, ergo vel hoc titulo est adoratione dignum: *Zvvarez ad 3. qu. 25. sect. 6. Resp.* Ergo non est peculiaris cultus seu honor huic nomini supra omnia debitus. Nam sacramentis omnibus, verbis sacris, breviariis, missalibus, vestibus, utensilibus sacris (quorum catalogum vide in *Disp. de Benedictionibus* & *de Templis*) pariter esset honor hic exhibendus; imprimis autem omnibus nominibus Dei, & Christi mediatoris. *Object.* VIII. Quia liber Euangeliorum adorandus est, *ex decreto septimæ Synodi*: ergo & nomen Jesu. Sic *Zvvarez. Resp.* Ridiculum hoc argumentum; & eo prodit totam causam de peculiari adoratione nominis *Jesu. Object.* IX. Prætenditur doctrina & praxis antiquitatis; sed timidè admodum, ut videtur. *Paludanus* morem veterum Christianorum probat ex unico testimonio *Hieronymi lib. 3. comment. in Isaiam.* Postea efficaciam & dignitatem nominis probat ex *Justino, Athanasio modo cit.*: sed hinc non sequitur genuflexio. Addit etiam Cypriani verba ex sermone de ablutione pedum: *Honor tuus, ô Deus, judicium diligit, & æquum est ut terra adoret te, & in nomine omne genuflectatur. Zvvarez disp. 54. ad 3. qu. 25. art. 3. sect. 6.* probat sacra nomina æque ac imagines (imprimis nomen *Jesu*) propriè & in se adoranda esse, allegata autoritate *Irenæi lib. 4. c. 36.* & *Thomæ opusc. 90. c. 9.* & *septimæ Synodi*, quæ imaginum, & Euangeliorum (in quibus nihil dignius nomen Jesu) adorationem sancivit. Unde infert, si nomen hoc scriptum in Euangelio adorandum;

randum; ergo & pronuntiatum. *Catharinus in Roman.* 4. obtendit decretum Pontificis. *Serrarius in Iosuæ.* 2. *qu.* 15. adducit verba Gregorii. *Navarrus lib. de Oratione c.* 4. *n.* 5. allegat *Concil. Lugdunense c. decret. de Immunitate ecclesiar. lib.* 6. *Corn. à Lapide* postquam dixisset à Pontificibus & Conciliis cultum illum sancitum esse; nihil aliud producit quam quæ apud *Catharinum, Navarrum, Serrarium modo cit.*; quibus addit *Concilium Moguntinum* 2. *codices* ait, *oculis perlustrans &c.* Satin' nunc egregiè probata est antiquissima antiquitas, Catholicismus, successio? *Resp.* 1. Communis consensus antiquæ ecclesiæ in doctrinâ & praxi ne minima quidem specie fuit probatus? Immo contra antiqui interpretes omnes hujus non tantum non meminerunt in *comment. ad Philipp.* 2. sed nec expositionem suam ad prætensam illam sui temporis doctrinam & praxim accommodârunt: quod tacitè fatentur omnes *comment. Pontificii*, cum nullos antiquos pro se citant; & apertè *Gul. Page* qui *pag.* 133. fatetur paucos (dicat nullos) se posse invenire, qui simul & *genuflexionem* & *nomen* propriè accipiant. Qui *ibidem* exceptiones adfert, contra objectum autoritatis antiquæ defectum. Ille itaque adversario suo *Gul. Prynne p.* 134. 135. 136. cogitur manus dare: non est ergo, quod pluribus hanc controversiam historicam persequamur. 2. Quid si detur, in antiqua ecclesia fuisse usitatam, immo & sancitam hanc observationem: quid tum? An ecclesia nostra ea teneretur magis, quam pluribus aliis ritibus, decretis, quæ intentione forte non mala, sed consilio non satis prudenti, & eventu infelici tunc introducta sunt? Qualia e. g. die dominico, & per totam Pentecosten absque genuflexione orandum; lapsi pœnitentes septem aut decem aut quindecim aut viginti annis subsirati sint & jaceant; presbyter, si uxorem duxerit, ut ordine *suo* moveatur: & similia alibi nobis notata. x. *Object.* Ab autoritate & consuetudine Ecclesiæ. *Resp.* 1. Cujus Ecclesiæ universalis an particularis, antiquæ an recentioris, Græcæ an Romanæ? 2. De consuetudine & Ecclesiæ traditione, absque verbo Dei, quid statuendum, jam millies à nostris contra Pontificios declaratum. Requirimus ergo, ut dicatur nobis. *Sic dicit dominus* &c.

6. Atque ita excussimus rationes & exceptiones, quæ pro peculiari veneratione nominis *Iesu* adferri novimus. Unde licebit hæc consectaria coronidis loco subjicere. 1. Non posse ex genuflexione in nomine Jesu, *Philipp.* 2. colligi adorationem crucis: quod facit *Ioh. Auratus paradoxo* 5. (apud *Chamierum lib.* 22. *paustratiæ cap.* 3. §. 3.): quia scil. (uti prætendit) utriusque eadem sit ratio, & utrumque significet servatorem & dominum nostrum. Neque enim crux instrumentum passionis significat Christum ex instituto divino, non magis quam gladius Jacobum, lapis Stephanum,

crates

crates Laurentium, aut patibulum, laqueus. ignis, fera, aqua &c. inſtrumenta martyrii hos aut illos martyres. Multo minus admittendum, ut quidquid ſignificat rem aut perſonam adorandam, ilico adoretur: alioquin ſerpens æneus *Ioh.*3., Jonas *Matth.* 12. hircus ἀποπομπαῖος (*Leviticc.* 16.), agnus in ſacrificium propitiatorium quotidie offerendus &c. fuiſſent adoranda. Adhæc nomina Chriſtus, *Immanuel, Filius Dei unigenitus, Filius Mariæ &c.* æque eſſent adoranda; quia ſignificant ſervatorem noſtrum. II. Saltem non eſſe urgendam hanc ceremoniam, tanquam jure divino neceſſariam & diſerte præſcriptam; quod cum Pontificiis faciunt exhodiernis Theologis *Andrevvs, VViddovvs, Page, Pock-linghton, VVren, Adams.* III. Ab impietate & contemptu ſacrorũ abſolvendas eſſe noſtras, aliaſque omnes reformatas Eccleſias, quæ Cerimoniam illam ex Papatu non retinuerint: ſive eandem ſive interpolatam. IV. Non eſſe rationem ſufficientem, immo nullam eſſe neceſſitatem, cur tam rigide imponatur fidelibus & urgeatur uſque ad ſuſpenſionem à ſacris, & forte ultra. V. Multo minus eſſe neceſſarium aut utile, cum quis fatetur jure divino non præpræſcribi, ut decreto eccleſiam conſtringat. VI. Aut ut in eccleſias alicubi non ſine ſcandalo & perturbatione introducat, ubi antea uſitata non fuit. VII. Non tamen ob diverſitatem hanc & ſenſus & praxios, eccleſias cætera ὁμοψήφους debere à mutua unione & fraternitate diſcedere: de quo alibi ex profeſſo. VIII. Non impingi à nobis ſuperſtitionem, cuicunque externo reverentiæ & devotionis ſigno aut teſtimonio libere, decore opportune abſque affectatione, aut ſpecie oſtentationis adhibito; quando ſc. occaſione auditi, aut lecti, aut cogitati ſive iſtius ſive alterius nominis, epitheti, integræ ſententiæ, quà Deus, aut mediator noſter, aut gratia Dei tam ſuaviter & ſenſibiliter exhibetur, ut cor piorum eo affectum continere ſe non poſſit, quin in externos gemitus, lacrymas, motus denique & geſtus illos erumpat, qui rem ipſam non inviti ſequuntur. Sed nolimus inde fieri perpetuum ſacramentale, aut ordinariam formalitatem, nedum externum opus operatum, aut ſaltem ſpeciem oſtentationis Phariſaicæ. IX. In quibus autem eccleſiæ (cujus communione gaudemus) membris, quamdiu, & quomodo, hæc ceremonia abſque oppoſitione piè toleranda aut non toleranda ſit tum à paſtoribus tum à privatis fidelibus & qua ratione abſque perturbatione potiſſimum de ea inſtituendi, & ab ea abducendi ſint: id conſiliis Theologicis, ſecundum particulares circumſtantias determinandum eſt. Interim videat lector moderationem, quam hic adhibet *Paræus in Eirenico cap.* 24. *art.* 15.

Digreſſiuncula de nomine Ieſu.

Quod ad ipſum nomen Jeſu Grammaticè & Philologicè conſideratum, de

Μωσῆς εἰς τὸν Ἰησοῦν. Ubi mox ſubjicit Ἰησοῦς interpretationem eſſe σωτηρίαν κυρίου. Quod apprimè convenit cum *Syracid. cap. 46. verſ. 2.* ὃς ἐγένετο, κατὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ (ſcil. Ἰησοῦς) μέγας ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ ἐκλεκτῶν αὐτοῦ. Ex Chriſtianis *Euſebius lib. 4. demonſtrat. Euangel. cap. 17.* σωτήριον ἦν εἰς τὸν Ἕλληνα φωνὴν τὸ Ἰησοῦ μεθερμηνευόμενον ὄνομα σημαίνει. A ſcriptoribus N. T. nomen Joſua filii Nun ſcribitur Ἰησοῦς *Actor. 7. v. 46. Hebr. 4 v. 8.* Sic & aliorum cognominum Judæorum *Actor. 13. v. 6.* ubi *bar Ieſus*, & *Coll. 4. v. 11.* Καὶ Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Ἰοῦστος; quem *ibid.* ait fuiſſe ex circumciſione, h.e. ex Judæis. Cur autem Syrus interpres *Actor. 13. Bar Ieſus* verterit *Barſchuma*, & Arabs retinuerit nomen Ἰησοῦς, quod alias ſcribit *Ieſuah*, videat, cui vacat, *conjectationes Ludovici de Dieu, ad loc. cit.* Quidquid ſit de Syro & Arabe (quorum ſcientia nobis non eſt omni exceptione major, nedum ut ſit infallibilis), non video nomen hoc aliunde quam ex Hebræo derivandum; erat enim Magus ille, Judæus: nec hoc *ibid.* diffitetur *Lud. de Dieu.* Ad hoc nomen Jeſu, uti in N. T. græco ſcribitur, aliarum linguarum imitatrices ſcriptiones referendæ; uti Hebraicę יהשוע apud Chriſtianos in Euangelio Matthæi Hebraico utriuſque edit. *Munſteri* ſcil. *Tilii Epiſcopi Meldenſis*; & in *N. T. tranſlatione Hebraicâ Hutteri, in hebraicâ catecheſi Tremellii &c.* Et ישוע *Ieſchu* apud Judæos in ſuis *Nizzachon*, & in *Chronicis.* Iidem tamen alibi plenè ſcribunt ישוע cum *ain* in fine ut in *Ioſephi Iachiada paraphraſi in Danielis cap. 11. v. 36.* Syriacæ *Ieſchouh*: cum Ain in fine, quod ſine patach furtivo hodierni Syri pronuntiant. *Tremellius* tamen ex more Hebræorum ſcribit *Ieſchuah* cum patach furtivo. Arabicæ linguæ ſcriptiones apud Chriſtianos *Ieſuha.* Sed apud *Muhammedum* in ſuo *Alcorano* & Muhammedicos יסוע *Iſai*, per Ain & Je cum vocali Keſra in primâ ſyllaba. Æthiopicæ *Ijaſus* per Alph & i vocalem in primâ ſyllabâ. Perſicæ *Ijeſchua* per Eliph & vocalem Keſra in prima ſyllaba. Copticæ *Ieſus.* Armenicæ, *Iiſus.* Vulgarium & hodiernarum linguarum ſcriptiones ſponte nunc prætereo. Ex hac philologica digreſſiuncula conſtare arbitror. 1. *Conſectar.* Nomen *Ieſus* eſſe origine Hebraicum. 2. *Conſectar.* Ideoque mediatorem noſtrum exotico nomine non fuiſſe appellatum; nec ullo colore cum malitioſis quibuſdam Judæis inferri poſſe, eam fuiſſe ἀλλόφυλον, non Judæum. Ut enim minor eſt contra omnem lucem veritatis in grammatica & philologia hebraica lucentem; ſic major miſerè vacillat. Cui enim ignotum eſt jam ante adventum Chriſti, durante quarta monarchia, quæ erat Græcorum, ejuſque reliquiis in Ægypto & Syria, cœpiſſe Judæos appellari nominibus exoticis, præſertim Græcis ex. gr. Alexandri, Ariſtobuli, Jaſonis, Philippi, Herodis, Archelai &c. uti conſtat ex *hiſtoriâ Flavii Ioſephi, Iudæorum chronicis magno & parvo, chronologiâ*

giâ Davidis Gans, Iosepho Ben Gorion. 3. *Conjectar.* Unum idemque nomen esse apud Hebræos, *Iehosua, Iesua, Iesou*: cujus duæ priores scriptiones in sacris literis, secunda & tertia apud Rabbinos occurrunt. Adeo ut παρ' ὁμοιοῦ aut lapsui memoriæ tribuendum sit, quod Cl.vir *Iacobus Martinius* Theologus Witebergensis *in disp. de Messiâ disp.* 1. §. 44. 45. 46. negat neminem nomine Jesu vocatum fuisse, quod Jehosua & Jesua longè alia sint nomina, nempe aliam etymologiam & significationem habentia. Nec solidi quidquam habet, quod nonnulli opinantur Judæos ex malitia τὸ יהושע mutasse in יש' absque Ain, atque adeo alienum nomen Christo nostro tribuere voluisse. Judæi enim post captivitatem Babylonicam ante & post Christi nativitatem in tanta linguæ suæ παρεκμῇ, si non barbarie, propter commodiorem pronuntiationem, & faciliorem ad alias linguas ac gentes, quibus magis ac magis miscebantur, accommodationem, multa exotica vocabula adoptarunt, literas quasdam subinde mutarunt, aut omiserunt, præcipuè literam *Ain*, quam aliæ gentes pronuntiare nequibant. Ita Jesus quidam discipulus Josua filii Perachia in Thalmude vocatur ישו Jeschou. Quem tamen à nostro Jesu Nazareno distinctum fuisse validis rationibus contra multorum errorem probatum vide apud *Schikardum proëmio Tarich. p.* 83. Hanc causam hujus detr. ctionis τῦ *Ain* dari posse, concedit *Schindlerus in Lexico*: ubi etiam exsertè idem nomen facit *Hosea, Iehosua, Iosua, Iesua.* Quod *ibidem* addit *in Alcorano* & Muhammedicis vocari *Isai, per ignominiam literis transpositis*; non videtur admittendum: quod constet, magni fieri ab illis Christum, tanquam ex Maria virgine natum, & magnum Prophetam à Deo missum, omnemque ejus contemtum, hoc scil. respectu, severè istic prohiberi, quin etiam puniri. Videat de hoc, cui vacat, *Alcorani Surat.* 2, 3. 4. 5. 19. *&c.* & *scriptores Anti-Muhammedicos*, præsertim quæ Orientalium linguarum peritissimus *Lavinus Vernerius* amicus noster ante annos aliquot ex *M.S. commentatore Alcoranico* pro veritate & honore fidei Christianæ collecta edidit. Longè alia est conjectura Wilh. Schikardi, in proëmio ad Tarich regum Persiæ p. 79. Ubi sic de Alcoranico nomine *Isai*: *Finale Ain (quod alias Iudæi per apocopen Thalmudicis familiarem rescindere solent) evidentiæ gratiâ in ipso frontispicio locatum: ut ista metathesis neminem turbare debeat, quo minus credat Iesum intelligi.* Probat *ibidem* quanto hoc nomen ipsis in honore sit, ex istis *quod* 1. inter magnates Bajazides Ilderimus alicui ex filiis suis nomen illud imposuerit. De quo in ipso *Tarich.* 2. *Quod* amuletis per suos sacrificos confectis nomen hoc inscriptum habeant, eaque sacculo serico inclusa de collo suspendant, aut in sinu recondita sub pectore gestent, contra quævis infortunia, pericula bellica, invidiam, fascinationes.

Exem-

Digitized by Google

Exemplar ejuſmodi amuleti in bibliotheca Tubingenſi, indicat *ibid. Schickardus*, ubi nomini *Iſai* adſcriptum hoc elogium: *Ruch Alla*, id eſt, ſpiritus Dei. 3. *Quod* morte puniant, aut ſaltem multis plagis, ſi quis maledicat Chriſto: cujus inſigne exemplum *ibid. p.* 82. refertur. 4. *Quod* etiam Chriſtum ſubinde adorent. 5. *Quod*, tanta Chriſti encomia exſtent in Alcorano, *Ibid. p.* 97.-101. Nec prætereundum. Poſſet hic problemata aliquot adjici de nomine *Nazareni*; An nomen *Ieſus* liberis Chriſtianorum imponere liceat; An cognomen aſſumere e.gr. *Iohannes* ſive *Thomas à Ieſu*, aut à *Ieſu Maria*, quod hodie Monachi aliqui in Papatu facitant. Sed quia hæc, aliaque compluria in *Serrarii prolegom. ad Ioſuam* examinanda aliò propriè pertinent, & nimiam prolixitas vitanda eſt, manum tollam de tabula. Interim de nomine *Nazareni*, conſulant quibus ſtat in illud inquirere, *commentatores ad loca N. T.* ubi nomen hoc occurrunt, & *tract. de eo peculiarem ad Matth. 2. v. 23.* autore *Nicol. Colladone* Theologo Lauſannenſi anno 1577. Ab illo nomine Muhammediſtæ & Judæi Chriſtianos vocant *Nozerim*, quod tanquam ignominioſum minimè accipiendum; cum ſervator ipſe ſibi illud tribuat *Actor. 9.*, quippe deſumptum ab altera ejus patria, Nazaretho ſcil. loco educationis.

APPENDICIS *Pars Quarta ad Diſputationem* DE SUPERSTITIONE.

Ubi de Genuflexione ad nomen Jeſu, & ad Menſam ſeu Altare.

Reſp. JOHANNE HOECK Heuſdano. *Ad diem 19. Septemb.* 1640.

ZVarez *loc. cit.* probaturus nomen *Ieſu*, non abuſivè 1. ſed propriè & in ſe adorandum, æque ac quamcunque imaginem ſacram viſibilem; inter alias hanc adfert rationem: Quod res ſarca & ad uſum religioſum ſuo modo deſtinata, ſit adoranda. Unde colligimus, omnem rem conſecratam ſeu ſacram, cui per conſecrationem collata eſt quędam virtus ſpiritualis & ſanctitas relativa, quæ indelebilis eſt ac tolli non poteſt; quæque habet ſpecialem effectum ſaltem per modum impetrationis (ut diſputat Idem *Zvvarez ad 3. qu. 65. diſp. 15.* & *de Religione lib. 4. c. 14.*), eſſe propriè & in ſe religioſâ adoratione adorandam. Quidquid autem de nomine & ſpecie hujus adorationis inter ſe digladientur; communiter tamen in ipsâ adoratione conveniunt: immo quidquid illi diſputent, dubitent, diſtinguant; communis præjudicata, & ſtabilita praxis ipſorum manet. Sunt au-

tem inter res illas ſacras, *templa, altaria, calices, mappæ*, &c. quas enumeravimus in *Diſp. de Benedict. & Sacramental.* Templorum venerationem inculcat *Zvvarez de Religione tom. 1. tract. 2. lib. 3. c. 1.* ubi de reverentiâ locis ſacris debitâ. Altare Pontificiis eſſe ſacrum, ac per conſecrationem Epiſcopalem tale factum conſtat ex *Pontificali.* Hinc inter orandum oſcula altari panguntur à ſacerdote & quidem in medio, ubi ſunt reliquiæ ſanctorum; non à latere: (*Gavantus tom. 1. part. 2. tit. 4.*) in ſignum venerationis; quam rationem ibi allegat ex *Iuſtino*: & addit ex Innocentii III. lib. 2. c. 15. *Hoc autem loco fit*, inquit, *ut ſicut altare Chriſtum deſignat, ita ſacerdos meminiſſe debet deſiderii & amoris ſponſæ*, Oſculetur me oſculo &c. *Eſt etiam oſculum ſignum reverentiæ, unde Eſther oſculabatur apicem virgæ regis.* Confer *Rationale Durantis lib. 2. c. 57.* Gavantus ibid. *monet ſacerdotes, ne oſculentur à latere altaris, fere ſimiles Iudæ, ſed in medio, ubi ſunt reliquiæ ſanctorum: quod ſi non ſint reliquiæ ſanctorum, ſit tamen oſculum altaris, ſed ad illa verba Canonis Miſſæ*: indulgere digneris, Tit. XII. p. 175. hæc habet: *Miſſa incipit ab oſculo altaris, & finire debet cum eodem oſculo. Decies igitur in miſſâ ſacerdos oſculatur altare, ſi pacem dat aſſantibus; alioquin novies.* Quis non videat in hoc numero myſterium? Zvvarez de Religione tract. 2. lib. 3. c. 1. n. 7. *Ita ergo in præſenti dicere poſſumus, licet hic non interveniat affirmativum præceptum abſolutum, inveniri tamen conditionatum ſeu hypotheticum (ut ſic dicam) quia ſi quis velit ad templum accedere, debet reverenter accedere, & ſi velit ſigna æſtimationis, quam de illo habet, exhibere, debet proferre ſigna reverentiæ & honorariæ adorationis.* Paulo ante *num. 2.* poſtquam ſuppoſuiſſet cum *Scholaſticis ad 22. qu. 99. art. 1. & 3.* templum debitâ reverentiâ tractandum eſſe, hocque pertinere ad religioſum cultum Deo debitum; ſubdit hanc rationem: *Quia rebus ſacris debetur religioſus honor; Templum eſt res ſacra.* Ergo. *Minorem dicit per ſe evidentem eſſe, quia non eſt minus ſacrum templum, quam veſtis, vel aliquid ſimile.* Unde colligimus non minori, ſed multò majori ratione ab illis religioſum honorem tribui altaribus, ſuper quibus offerri ſolet Chriſtus ſub ſpeciebus panis & vini; & ſuper quæ deſcendit Spiritus S. & quæ cœleſtis virtutis benedictione ſanctificat: ut habet *Pontificale in conſecratione Altaris fol.* 131. edit. Venetæ an. 1572. apud Juntas. Breviter ex hypotheſibus Papatus & adorandum eſt ipſum altare (quo modo adorationis, infra ex *Zvvarezio* dicetur), & adorandum eſt ad altare: quomodo in celebratione Miſſæ poſt dictum: *Ite Miſſa eſt*; ſacerdos ſe inclinat ante medium altare, ut habet *Canon Miſſæ, in Miſſali ex recogn. Clementis* VIII. *p.* 294.

2. Morem hunc venerandi menſam aut altare, idque per externam capitis apertionem ac corporis inclinationem, aut ſimilem profundam reverentiam

tiam, in ecclesias Anglicanas introductum velint nonnulli, inter quos eminet *D. VVilhelmus Lad* Archiepisc. Cantuariensis, qui Ceremoniæ hujus publicam Apologiam instituit *oratione* habitâ in Camera Stellatâ 14. Junii 1637. & ab ipso postea edita; quam etiam nescio qui & quo consilio Belgis nostris vernaculo sermone legendam exhibuerunt, ita ut jam nemo objicere queat me πολυπραγμοσύνῃ committere, si nostros contra ejusmodi novitates & scandala præmuniam. Statuit autem esse verum divinum ac religiosum cultum, quem pii primò intrantes templum, aut appropinquantes mensæ seu altari, versus altare Deo exhibere tenentur, idque humili reverentia: hoc enim esse nec idololatriam, nec Judaismum, nec superstitionem, nec ullam novitatem introducere, sed debitum cultum & honorem Domino Deo & altari ejus tribuere. Fulciendæ huic βωμολατρείᾳ substernitur Adoratio ad sacramentum. *p.* 51. sanctitas & consecratio locorum, templorum, & consequenter religiosa eorum veneratio *p.* 46. Mensarum mutatio in altaria, aut (ubi hoc nondum fieri potest) saltem mensarum collocatio in templis, ut certum & stabilem locum semper habeant, & quidem supremum ad parietem, à meridie versus septentrionem, septo quodam distinctum; quo loco & quo situ altaria olim sub Papatu illic conspici solent. *p.* 52. 53. 54. 55. 56. 57. ut si non restituatur altare in formâ (pro quo tamen admodum contendunt satellites ejus *Pocklingtonus, & Iosephus Mede in tract. de Altaribus, Shelfordus in concione de domo Dei*: nec ipse abludit *p.* 63. ne quid dicam de praxi) saltem habeatur quid βωμοειδές. Rationes pro singulari hac ipsius devotione (quam profitetur *p.* 46.) allatas infra examinabimus. Opinionem eandem calidè admodum defendunt *Shelfordus, Emondus Reeve*, & qui omnes zelotas ignito, an ligneo zelo? superare videntur, *D. Thomas Laurence in concione ad Exod.* 3. *& Pocklinghtonus in Altari Christiano*: ubi non tantum volunt ad altare adorari, sed ipsum altare adorari σωτηρίαν, ἐμὲ ἅπτεσθαι, ἀσπάζεσθαι &c. & congerunt citationes quasdam ex *Damasceni orationibus de Imaginibus, suppositius liturgiis Chrysostomi &c., Pseudo-Concilio Niceno* 11., *Calendario Mich. Comneni, Odonis synodalibus, dicto Patriarchæ Constantinopol. in quinta synodo: adoremus primum sacrosanctum altare* &c. & similibus venerandæ antiquitatis (judicio scil. novorum ἐξαπατωμένων) monumentis; quæ adorationem & cultum imaginum, codicis Euangeliorum, zonarum, catenarum, &c. aliarumque rerum consecratarum & reliquiarum denuo reformatis persuadeant: ut quidem has aliasque quisquilias inde (aut potius ex Pontificiis disputatoribus) colligunt & citant *D. Laurentius p.* 25. *& Pocklinghton. p.* 142. Sunt & alii ejusdem causæ patroni, quorum tractatus alibi citatos vidi, sed ipse non legi; quales, *Mortonus in Institut. de cœnâ* (sed quis credat virum illum

posterioris istius editionis autorem?) *Pocklinghtoni responsum ad Burtonum; ejusdem scriptum de Sabbatho; VViddovvs, Heyle, Duncombe, Thomas Brouvvne.* Atqui hi crassè cum Papistis συμπίζουσι. Moderatius & cautius videntur de votionem templorum persuadere nuperi *canones episcopales statuti in Synodis Episcoporum Eboracensi & Londinensi hoc anno* 1640. ubi *cap.* 7. seriò commendant fidelibus, ut reverentiam & obedientiam præstent ad egressum aut ingressum templi, aut chori, aut sacelli; idque secundum antiquissimam consuetudinem primitivæ Ecclesiæ, Hypotheses autem hujus tam convenientis & necessariæ (ut loquuntur) ceremoniæ, præmittunt ibid. istas. 1. *Templum esse domum Dei divino cultui dedicatam.* 2. *Quod propterea in mentem nobis revocare debet magnitudinem & bonitatem divinæ majestatis.* 3. *Ita ut agnitio ejus non tantum intus in corde, sed & externè corporibus nostris, necessario pia sit in se, nobis utilis, & aliis ad ædificationem.* Subjungunt ibid. hanc cautelam: *gestu illo non intendi, religiosum aliquem cultum mensæ Eucharisticæ, aut plagæ Orientali, aut templo, aut alicui rei templo contentæ; nec genuflexione ad altare in percipiendâ eucharistiâ intendi opinionem corporalis præsentiæ corporis Christi in sacrâ Mensâ, aut mysticis elementis: sed tantum hæc fieri, ut promoveatur divina Majestas, eique soli detur honor & gloria, quæ ipsi competit.* Habeo M.S. diatribem latinam Eleazari Dunconi Cantabrigiæ habitam aut pronuntiatam anno 1633, quæ an typis unquam edita sit nescio. In eâ autor ita hanc quæstionem proponit: *Quæritur itaque an adoratio versus altare, quâ Deum Opt. Max. in ingressu ad domum ejus, & rursus in egressu, & quoties in divinis officiis obeundis nos coram altari sistimus, proni supplicesque veneramur, licita sit, pia & laudabilis, antiquæ Catholicorum praxi conformis, & hodiernis novatorum ea lumniis minimè obnoxia?* Priusquam ad Aff. sententiæ demonstrationem accedit, præmittit hæc quatuor lemmata seu præsuppositа tanquam indubia, quorum. 1. est, Loca ab ecclesia ad ecclesiastica obeunda, necessario oportere destinari; sacella, scil., templa, basilicas. 2. Omnes Christianos teneri adire illa loca, ut inibi vota faciant, orationes & gratias Deo offerant, & eisdem debitum cultum & venerationem exhibeant. 3. Religiosum istum cultum in æde publica ab omnibus exhibendum non debere esse mutilum aut mancum; sed perfectum & integrum ex animæ & corporis obsequio ac servitute compositum &c. adeo ut quod ad corpus debeat esse visibilis, exemplaris, testibus expositus, humilis admodum, & quam fieri potest demissus, internam animæ reverentiam candidè exprimens, eamque mirum in modum adaugens, & perficiens. 4. Cultum talem tam externa quam interna adoratione constantem à populo Catholico in æde sacra præstitum esse proculdubio licitum, pium, laudabilem, ut pote ecclesiæ primæ-

væ pra-

Digitized by Google

væ praxim ſapientem; ac proinde linguis & calamis Novatorum obganniendi & calumniandi anſam penitus præſcindentem. Atque hæc deſcriptio decantatæ hujus βωμολατρείας ſeu τραπεζολατρείας.

Nos eam qualicunque colore depictam, aut σίφοις φαρμάκοις delineatam 3. rejicimus, ut obſervationem in religione periculoſam, noxiam, ſcandaloſam, ſuperſtitioſam, ſaltem inutilem & vacuam: Nam hallucinationes omnium, qui eam defendunt aut urgent, aut exercent, aut excuſant, aut tolerant, non eſſe pares, libenter admittimus. Argumenta noſtra ſunt. 1. Quia eſt φιλοθρησκεία; ut molliſſime loquamur; nuſquam enim Deus talem cultum aut altaris aut ad altare, aut locis & utenſilibus quibuſcunque affixum, præcepit. Audiamus quæſo: *Sic dixit dominus, ſic docuerunt, ſic fecerunt Apoſtoli & Eccleſia Apoſtolica.* Sed potius contrarium docuit *Hebr.* 13.10. *Iohann.* 4.21. 1 *Timoth.* 2.1. 11. *Argum.* Cultus ille aut eſt humanus ſeu civilis; aut divinus ſeu religioſus. *Non Civilis* 1. *Quia D. Vilhelmus Lad modo cit.* vocat eum *cultum verè divinum*, & ſic cæteri ipſius βωμοξηλώτας. 2. Deinde quia menſa aut altare non eſt objectum capax cultus civilis; neque enim illa proximus noſter eſt aut concivis, nobis ſuperior, aut æqualis. 3. *Quia* ſequeretur totum templum, ejuſque partes aut res magis notabiles e. gr. turrim, campanam, organum, baptiſterium, pulpitum ſeu ſuggeſtum, ſeptum intergerinum, veſtibulum denique & oſtium profundâ civilitate colendum: ne ſcil. ſola hæc ſtolida civilitas relinquatur adoleſcenti apud Plautum: *Oſtium oculiſſimum ſalve*, aut μωροσίφοις illis aulicis, qui Principum picturas, ſtatuas, ſellas, inſignia, conclavia, ſaga aut paludamenta tam civiliter honorant, teſte Doctore *Laurence p.* 24. *Neque eſt divinus*: nam aut terminaretur in ipſo altari, aut in templo, aut in pane euchariſtico, aut in omnibus: aut in Deo ſimul & altari ſeu templo: aut in ſolo Deo tantum; ita ut cultus exhibeatur Deo, ſed ad templum, ad altare, ad chorum, tanquam ſacramentale aut ſacrum divino cultui conſecratum, & tanquam medium, ſymbolum, ſignum myſticum commemorativum, & plus. 1. dicunt Pontificii (Zwarez lib. & c. cit. n. 3.) *Deum coli in loco ſacro, & ipſum locum coli: quorum* illud *fiat per actum directè terminatum ad Deum, ut objectum, quod colitur propter ſeipſum, id eſt, propter excellentiam propriam, quam in ſe habet, & quæ per actum talem adoratur ut quod, ſeu ut ratio adorandi: hoc vero poſterius fiat per actum proximè terminatum ad locum ipſum, ut ad objectum, quod eſt veluti materia, circa quam verſatur actus reverentia attingit vero Deum ut rationem colendi templum ipſum.* A quibus non procul abeunt qui non tantum ad aut verſus altare, ſed etiam ipſi altari inclinandum ſtatuunt, quique altari & aliis rebus ſacris (quas ita vocant) tribuunt τὸ σεβεσθαι *venerari*, προσκυνεῖν *adorare*, ἀσπάζεσθαι *ſalutare*. Vide *ſupra cit.*

Ita

Ita duo numina seu adoranda, duæ adorationes, duo actus religiosi hic erunt distinguendi, partim cum Pontificiis, partim cum Socinianis. Sed crassam hanc idololatriam contra primum præceptum, ad absurdum non deducam. Habent studiosi nostri celebres *Antagonistas Papatus, & interpretes decalogi*; instar omnium in hâc quæstione *D. Rivetum*; inde sumant & huc applicent. 2. *Sin* dicatur Deum & templum seu altare uno actu (non duobus) adorationis adorari & coli; qui constet parte externa & interna: jam in eosdem Papismi & Socinismi labyrinthos compinguntur. Quæritur enim an religiosus cultus, quà externus est, directè tendat in solum Deum, aut in solum altare, aut in utrunque, idque æqualiter aut inqualiter: & rursum an idem ille actus religiosæ adorationis, quà internus est, tendat directè in solum Deum, aut in solum altare, aut in utrumque, sive totaliter sive partialiter, sive æqualiter sive inæqualiter: denique an actus ille adorationis & quà externus & quà internus dirigatur in Deum simul & altare; idque æqualiter aut inæqualiter, & quibus ac quot inæqualitatis gradibus seu momentis. Præterquam quod *Zvvarez* moneat nonnullam difficultatem habere; an hæc duo possint nonnunquam fieri per unum eundemque actum. Quodcunque hic elegerint, non poterunt non redigi ad absurdas & stolidas illas distinctiones Pontificias, verè ficulnea χρυπτὰ τῆς ἀιχύνης: qualia apud Perronum, in Replica: *adoratio est directa, & indirecta seu obliqua; absoluta & relativa: suprema, & subalterna: finalis & transitoria; sacrificalis & non sacrificalis*: quas περιπλοκὰς in ipso perstringit Doctor *Andrevvs in Responso p. 57. ad Perroni c. 20. l. 5.* Et refutat *Petrus Molinæus in novitate Papismi*, gallicè. Refert *ibid. D. Andrevvs* in Scotia ante 50. (nunc circiter 65. ut opinor) annos fuisse disputatum an *pater noster* esset dicendum sanctis, ibique tum excogitatam fuisse distinctionem: *ultimatè, principaliter, primariò, & capiendo strictè*, non posse dirigi nisi ad Deum; sed *non ultimatè, minus principaliter, secundario, capiendo largè*, etiam posse dirigi ad sanctos. 3. *Quod* si zelotæ, horreant hanc crassam ξυλοθρησκείαν aut λιθοθρησκείαν; & revocatis aut missis illis, quæ supra ex ipsis citavimus, soli Deo adorationem hanc quà internam quà externam, tribuendam statuat, sed tantum ad altare versus altare, aut coram altari: tum tenentur ξυλοθρησκείας & superstitionis contra secundum præceptum faciendo sibi & usurpando pseudo-sacrum. *Primo*, quia Deus nusquam præscripsit, ut ad seu versus chorum, aut altare, aut mensam, adoratio nostra instituatur; atque adeo per illa tanquam destinata media & auxilia Deum coleremus. (De quo infra in objectionibus): sed vetuit *Levitic* 26. 1. coll. cum *Iohann.* 4. *Secundo*, Quia preces nostras huic parti seu utensili templi non magis adstrinxit, quam alteri alicui, e.g.

navi

navi templi, pulpito, ſuggeſto, oſtio, turri, campanæ, baptiſterio, organo (quæ duo alicubi inter utenſilia numerantur), ſubſelliis Clericorum, aut Magiſtratuum, aut privati cujuſque. *Tertio*, nec Templa ſunt ſacra, nec ullæ ejus partes, aut ulla utenſilia, conſecrata ſcil. ſoli cultui divino, idque ſecundum jus divinum: non magis quam ſcamna in Templis, aut candelabra cum emunctoriis, &c. quorum uſus eſt in veſpertinis noſtris concionibus. Quod ſolidè, ut opinor probavimus in *Diſp. de Templis, & de Sacramentalibus*. *Quarto*, Nedum ut menſæ aut altaria ſupra communem ſanctitatem & conſecrationem, quam habent cum templis & omnibus ejus partibus; peculiarem haberent ſanctitatem, eò quod in illis ſint aut fuerint ſymbola corporis & ſanguinis Chriſti: atque adeo peculiariter verſus menſam eſſet adorandum, aut profundè inclinandum ad illam & caput aperiendum cum ei appropinquamus aut eam præterimus; magis quam ad manus & os ſacerdotis, quæ proximè tractant panem & vinum euchariſticum; aut ad calices, patinas, quæ proxime eadem contingunt & continent; aut ad baptiſteriū, quæ proximè continere diceretur ſymbolum ſanguinis & ſpiritus Chriſti; aut deniq; ad ſacerdotis mentum, myſtacem, brachium, chirothecas, cantharum ſeu calicem domeſticum unde bibere ſolet, veſtes deniq; ejus, quæ proximè & immediatè tangunt ſacerdotem, ejuſque os & manus (quibus tractavit & continuit panem euchariſticum); non minus ac menſa tangit & continet patinam, in quâ panis euchariſticus. *Except.* Altare, peculiari ratione deſignatur huic venerationi, quia propius & evidentius nobis aut repræſentat, aut commemorat ſacrificium Chriſti. Reſp. *Primò*, ipſa ſymbola euchariſtiæ, eorumque legitimus uſus repræſentant & commemorant idque ex inſtituto divino ſacrificium Chriſti pro nobis præſtitum, non altare ſive propriè ſive impropriè dictum. *Secundò*, ſi altare dicatur commonefactorium, quod mediante metaphorâ metonymicâ occaſionem daret recordandi ſacrificii Chriſti in cruce; an non majori jure verbum Dei, baptiſmi immerſio, aut pari jure pictura & figura crucis, item lanceæ & clavorum &c. ad artem hanc memorativam reduci poſſent? *Tertio*, Saltem ergo, deberet genuflexio & inclinatio hæc ceſſare, ubi altaria nondum ſunt reſtituta: quia menſa non eſt pictura ſeu μίμημα proprii inſtrumenti ſacrificiorum, hoc eſt, altaris; & conſequenter hieroglyphicè non deſignat ſacrificium: non magis quam mappa, aut patina, aut calix, aut cantharus, & ſi quæ ſint talia, quorum æque uſus eſt in convivio hoc ſacro, ac menſę. *Quartò*, Dato eſſe menſam, aut altare, ſpeciale ſignum figurativum, aut commemorativum, aut etiam obſignativum, aut ſaltem communem occaſionem quamcunque indicii, & recordationis: inde tamen non ſequitur, ad ea, aut verſus ea ex & cum pecu-

peculiaris obligationis conſcientia Deum adorandum eſſe. Erant in V.T. multæ à Deo peculiariter deſignatæ & res & perſonæ in typos Chriſti (e. gr. Iſaac, Melchizedek, hircus ἀποπομπαῖος, Summus Pontifex, panis propoſitionis, petra in deſerto, manna &c.) non tamen ad eas adoratum fuit. Sic in N. T. multæ ſunt communes picturæ Chriſti ſervatoris, e. gr. vitis, olivæ, paſtoris, mariti & ſponſi, fundamenti, oſtii, viæ, lucis &c. nec tamen ad præſentiam iſtarum rerum aut verſus eas ſive in templo ſive extra templum adoramus. *Quinto*, ut nec vola nec veſtigium hujus anilis ſuperſtitionis ſuperſit; negamus ulla eſſe altaria in N. T. ergo ad ea non eſt adorandum: non entis enim nulla eſt affectio. Antecedens à Theologis noſtris contra Pontificios ſolide probatum; & nuper *ab anonymo* contra novos altarium cultores. Noſque medullam iſtius demonſtrationis aliquando, ſi Deus volet, ſtudioſis noſtris exhibebimus. *Sexto*: Quin & nuperæ *Synodi Epiſcoporum*, (cujus partem magnam fecit proculdubio *D.* Gul. Lad.) *cap. ſupra cit.* altaris cultum omittunt, & tantum commendant reverentiam ad ingreſſum aut egreſſum, templi, ſacelli, chori. Niſi quis dicat non potuiſſe explicitè ſanciri cultum altaris propter multos Jerubaales, qui tunc inter epiſcopos ſe fortè oppoſuerunt; atque adeo hoc tempore accidiſſe altarium vindici, quod cornici illi apud poëtam. *Eſt bene non potuit dicere, dixit, erit.* 4. *Quod* ſi dicant, eſſe hanc adorationem ſeu inclinationem ad altare, dum quis ei appropinquat, aut illud præterit, nihil aliud quam reverentem & decoram rerum ſacrarum tractationem: jam deſiſtendum eſset à prætenſo divino cultu ad altare, aut ad egreſsum ex templo, choro, ſacello: ſeu à genuflexione & profundâ inclinatione: *Primo*, quia aliud eſt cultus divinus, & aliud reverentia in uſu inſtrumentorum cultus. *Secundo*, quia menſa aut altare, non eſt res ſacra, & cultui divino conſecrata. *Tertio*, quia cum quis egreditur ex templo, aut ingreditur templum (imprimis cum non communicat) non magis tractat rem ſacram (quam ita vocant, menſam ſcil. aut altare, aut chorum) aut câ utitur in cultu ſuo, quem tunc peragit: quam cum domi precatur, aut in collegio, aut ſcholâ, aut cœmiterio, aut templi veſtibulo, aut cum in medio templo ſtans aut ſedens pſalmum canit, audit conciones, & prælectionem verbi divini: tunc enim nemo fidelibus injungit genuflexionem ad & verſus altare. *Quarto*, Sequeretur reverentiam multo magis deberi, & conſequenter inclinationem, manibus miniſtri qui panem tractavit & fregit; aut æditui, qui eundem ſcidit & in patinâ diſpoſuit. *Quinto* ſequeretur reverentiam debitam in tractatione bibliorum, calicis, libelli precum, liturgiæ, Pſalterii, baptiſterii, Miniſtri Baptiſtæ & concionatoris, aquæ baptiſmi per genuflexionem ſeu adorationem, pari jure implendam. Quæ omnia

omnia ſunt abſurdiſſima. Ita ut *D. Lavvrence p.* 25. citans verba eximii Theologi *Ameſii ex lib.* 4. *caſuum c.*. 31. & caulam propriam ſubvertat, nec minus Ameſio injuriam faciat. Verba Ameſii quæ mutilata exhibet ſunt iſta: *Reverentia vel honor religioſus debetur omnibus iis quæ propriè ſpectant ad cultum. Et religioſus eſt, non tantum quia imperatur à religione, ſed etiam quia fundamentum habet in relatione rei aut perſonæ alicujus ad religionem, & cultum ſacrum.* Et rurſum: *honor ille qui Deo debetur, non poteſt ipſi debito modo exhiberi: niſi cum ſingulari reverentiâ tractentur ejus inſtrumenta: propter arctam illam connexionem & relationem, quæ inter actum aliquem & inſtrumenta ejus intercedit.* Ut lector videat quâ fide aut quo judicio nonnulli qui ad ſcripturæ perfectionem faſtidiunt, margines impleant citationibus ex antiquis & intermediæ ætatis ſcriptoribus: ex hâc unâ citatione & detorſione ad genuflexionem, & quidem autoris recentiſſimi, qui in omnium manibus verſatur, mecum cognoſcat. 1. Ameſius nulla inſtrumenta Dei ſeu nullas alias res agnoſcit quæ proprie ſpectent ad cultum, quam ſcripturam, aquam baptiſmi, panem & vinum in cœnâ. Quin immo exſertè „negat, habere nos extra uſum ſacrum ullam rem externam ex divina in„ſtitutione conſecratam, & in religioſo ſtatu collocatam, eo modo, quo „arca, altare, templum, & ſimilia fuerunt in V. T. 2. Negat, ullum po„ſitivum honorem ex religione ulli rei externę deberi. Concedit eſſe re„verentiam quandam privatam; illam ſcil. quâ cavetur, ne quidquam fiat „circa res illas, quæ ſpectant ad cultum, extra uſum ſacrum, cujus ratio„ne minuatur aut violetur illa reverentia, quæ in ſacro uſu vel cultu debet „obſervari. Hujus generis eſt illa cura, quâ cavetur, ne verba aut phraſes „ſacræ, miſceantur jocis; ne codex ſacer conculcetur, vel ad uſum ali„quem applicetur, qui ſpeciem fœditatis aut dedecoris habet conjun„ctam: ne panis ipſe vel vinum poſt communionem relictum, alicui con„tumeliæ exponatur. 3. Negat, dum in ipſo uſu ſacro ſingulari reveren„tia tractantur inſtrumenta Dei (verba ſcil. ſcripturæ, aqua, panis, vi„num), illis honorem divinum deferendum: neque ea habenda pro pro„ximis objectis cultus, per quæ honor ad Deum deferatur: nec inferio„ris generis cultum in ea transferendum: Hos enim omnes eſſe Pontifi„ciorum errores, dum euchariſtiam colunt ut Deum: imagines, ut ter„minos proximos, quamvis non ultimos, religioſi cultus, & vaſa obſer„vantia quadam religioſa. In quaſcunque ergo formas ſe vertant, non ex„tricant ſe à Judaicis aut Papiſticis ſuperſtitionibus, quod ex ſolo argumento hoc noſtro ſecundo abunde perſpicient præjudiciis non excœcati.

III. *Argum.* Quid non adoratur ipſe panis aut vinum euchariſticum, 4.

nec ad ea adoratur; quotieſcunque illa ſive procul ſive prope videri, aut tractari contigerit: Ergo multo minus ad menſam ſeu altare adorandum eſt; eo quod ante hac impoſita ei fuerint, aut poſtmodum aliquando imponenda ſint. Ratio conſequentiæ à majori ad minus eſt: Quia plus eſt panis & vinum quam menſa: illa à Deo ſunt ordinata, ut conſecrentur in ſigilla corporis & ſanguinis Chriſti, & communionis noſtræ cum eo; iſta non eſt. *Exceptio* eſt: etiam alicubi jam cœpiſſe panem & vinum profundâ & demiſſa inclinatione coli ſeu ſalutari, ſemel cum patinam in manus ſumit ſacerdos, iterum cum deponit, tertiò cum calicem tollit, quartò cum eundem deponit: quam panaceam venerationem ſub nomine humilis reverentiæ defendit *D. Heylens in Moderato Reſponſo p.* 137. *Reſp.* 1. Factum quidem audio: ſed nullum jus, nullum mandatum divinum, aut humanum eccleſiaſticum, ſive antiquum, ſive novum Catholicum, aut nationale. 2. Si hæc non ſit forma ἀφοσιώσεως Papiſticæ, aut colluſio cum ea: ſaltem occaſionem ac viam ad eam, & ſpeciem ejus eſſe conſtat. 3. Quidquid ſit de facto quorundam ſacerdotum παιζόντων: nihil tamen conſtat de praxi communi miniſtrorum, & Eccleſiarum: nedum ut quiſquam publicè hoc illis impoſuerit. 4. Quidquid fiat à quibuſdam: nondum tamen auditum eſt, zelotas pani jam in patina poſito ante aut poſt celebrationem cœnæ, immo in ipſa celebratione inclinaſſe dum ſunt in cœmiterio, aut parieti chori ad quamcunque plagam appropinquant: quod tamen eſſet faciendum: ſiquidem majeſtas & facies panis non minus ſplendere & radiare putanda eſt verſus orientem, auſtrum, ſeptentrionem: ac thronus Chriſti in altari aut menſa (de quo D. *Laurence infra cit.*) verſus occidentem: non minus poſt à tergo, quam ante: non minus per feneſtras, aut vitra, aut parietes chori, aut oſtia templi (ſi quæ ſint): quam altare per vacuum templum, à choro, uſque ad oſtium ſc. per quod vulgo intrantes ad altare inclinant.

IV. *Argum.* Bibliis non inclinamus, nec ad conſpectum eorum, nec verſus ea: nedum verſus vacuam thecam aut pulpitum cui in templis includi, aut imponi ſolent: nec ad vacuum ſuggeſtum unde verbum Dei nobis ordinariò prædicari ſolet. Ergo ad aut verſus altare ſeu menſam non eſt inclinandum. Ratio conſequentiæ manifeſta eſt, quia non minus verbum audibile eſt ſacrum Dei inſtrumentum & potentia ad ſalutem, quam verbum viſibile ſeu ſacramentum: utraque enim eodem collimant & utriſque depingitur, offertur & confertur nobis Chriſtus morali ſcil. & inſtrumentali cauſalitate: ut *Theologi Orthodoxi* contra Pontificios explicant in *quæſt. De efficacia Sacramentorum.* Quin immo verbum in hoc præſtat Sacramentis, quod ad ſalutem ſit neceſſarium neceſſitate medii,

ſacra-

ſacramenta non ſint: & quod uſus ejus non tantum confirmet, ſed & primum ingeneret fidem, cum ſacramenta tantum confirment: quod denique ſit inſtrumentum ſalutis abſque ſacramentis, hæc autem non ſint ſacramenta ſine verbo, juxta illud Auguſtini: *Quid eſt aqua, niſi aqua & ei accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum.* Argumento huic nihil eſt quod opponant, niſi apertè in Papiſtarum caſtra tranſeant. Sic ergo, *Excipit* Cl. D. Wilh. Lad. in oratione cit. p. 47. *Altare eſt locus maximus reſidentiæ Dei in terris, immo majus pulpito. Quia illic eſt*, hoc eſt corpus meum. *Sed in pulpito eſt ad ſummum ſolummodo*: hoc eſt verbum meum, *Jam vero major reverentia indubiè debetur corpori domini, quam verbo domini. Reſp.* aut Capernaiticè & Papiſticè hæc dicuntur, aut non. 1. Si illo modo, jam horrendam artolatriam molitur; itaque lectorem meum ad *noſtrorum Diſputationes de Corporali præſentiâ in Cœnâ*, remitto: & tantum quæro, an cum in terris eſſet Maria, adorandum fuerit ſemper ad corpus Mariæ tanquam thronum & thalamum peculiarem Dei manifeſtati in carne: conceptus enim & geſtatus fuerat Chriſtus in utero ejus? Si ajat aut neget, quibus rationibus alterutrum ſolidè probaret? *Deinde* cur non adorandæ ſint nubes ſeu adorandum ad nubes, (exemplo Gentilium), tum quia nubes ſunt Dei currus *Pſalm.* 104. tum quia Chriſtus aſcendens in cœlum corporaliter pertranſiit nubes, & in iis aut cum iis, aut prope eas appariturus eſt noviſſimo die, ac ſeſſurus in throno ſuo. 2. *Sin* relativè & ſacramentaliter intelligat; jam reſpondeo *Primo* præſentiam realem Chriſti totius, conſequenter etiam ut corpus habet, in quo olim pro nobis crucifixus, nullo modo affigi aut promitti pani euchariſtico (ita dicto) in genere aut communiter, ſed tantum ſingulariter & in individuo huic aut illi parti panis, quæ debitè ſumitur ab illo, qui intus ſimul habet & de novo accipit panem dominum; & ſic demum panem externum ipſi fieri atque eſſe panem domini, ſymbolum ſcil. & ſigillum. De reliquo pane, quicunque abſque pane domino & verâ fide ſumitur, idem dicimus quod Auguſtinus de aquâ: *Quid panis, niſi panis? accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum; non quia dicitur, ſed quia creditur.* Reſp. *Secundò*, non minus exhiberi ſanguinem Chriſti & totum Chriſtum paſſum (& ſic etiam corpus ejus) in baptiſmo, quam in cœna: & conſequenter non minus adorandum eſſe ad aquam Baptiſmi & ad baptiſterium, quam ad panem euchariſticum, & menſam. Quod tamen adverſarii non admittunt; nedum, ut urgeant. *Tertiò* Reſp. falſiſſimum eſt, eſſe ſemper in menſa (cum cœna non adminiſtratur) aut Chriſti corpus, aut ſacra ſymbola corporis Chriſti ſeu panem domini, aut ſaltem nudum elementum panis: ſublato ergo omni objecto, & fundamento immo & umbrâ ejus, tollitur etiam o-

mni ſubjecto, & fundamento immo & umbra ejus, tollitur etiam omnis relatio ad cultum. *Quartò*, Itidem falſum eſt, eſſe relationem ex inſtituto divino ſeu unionem immediatè & proximè inter menſam (nedum altare) & inter panem euchariſticum; & mediatè inter menſam & Chriſtum crucifixum. Cur non dicunt immediate eſſe inter patinam ac calicem & inter panem ac vinum patina & calice contemtum; & ſic mediate inter panem aut vinum & menſam, quæ continet ſeu potius ſuſtinet patinam & calicem. *Deinde* quæro, ſi thronus ſupremus ſacramentalis præſentię & unionis Chriſti in terris ſit menſa ſeu altare: an ergo nulla ſit præſentia & communio Chriſti ſacramentalis abſque menſa? Et quid futurum ſit euchariſtiæ, quam deferunt ad moribundos; ubi nec menſa ſternitur, nec altare ædificatur & conſecratur. *Quintò*, falſum eſt in ſolo verbo viſibili (hoc eſt ſacramento) & non in verbo audibili exhiberi nobis corpus domini, ſeu Chriſtum crucifixum: contra 1 *Cor.* 1. 17. 18. 23. 24. & 2. 2. *Galat.* 3. 1. Ubi refertur Chriſtum Galatis ante oculos depictum fuiſſe &c. Unde dicitur & verbum crucis, gratia Dei ſalutifera 1 *Corinth.* 6. 1 *Tit.* 2. *v.* 11. potentia Dei ad ſalutem *Rom.* 1. *v.* 16. Breviter ubi totus Chriſtus exhibetur & confertur per fidem applicandus, ibi & corpus Chriſti confertur: ſed in verbo &c. *Roman. cap.* 1. *verſ.* 16. 17. Ergo, *Sextò*, ambiguum & periculoſum eſt dictamen, de reverentia debita corpori Chriſti? An divinam reverentiam, an vero minorem ea intelligis? Si divinam; eſtne ea directè in aut ad Chriſti corpus? Quomodo ergo non relaberis in monachales preculas ad vulnus dextri, aut ſiniſtri pedis, aut ad adorationem humanæ naturæ tanquam objecti formalis, ſeu Chriſti quà hominis? Quod ſi *excipias*, te adorare ad Chriſti corpus; jam rurſum quæro, quibus ſcripturæ teſtimoniis probaturus ſis alligatam eſſe magis adorationem tuam & præſentiam totius Chriſti & conſequenter corporis ipſius crucifixi menſæ ſeu altari tuo; quam templo, aut manui miniſtri, aut patinæ, aut cultro, aut calici, aut mappæ, aut ori fidelium, aut ſtomacho & ventri aut cordi eorum? Cur illa non ſunt, *thronus Chriſti, in quo uſitatè corpus ipſum præſens eſt*; ut tu loqui amas de altari p. 47. *Septimò*, vanum eſt, quod ſine ſcripturis adfertur, & eâdem facilitate à nobis rejicitur: de majori reverentiâ proportionatè debitâ altari (quod thronum appellas); quam pulpito, quod ſellam dicis, ubi verbum Chriſti promulgatur: eo quod major reverentia debeatur corpori, quam verbo Chriſti. Mera ſunt teretiſmata & περιϊστασαι διεφθαρμενων ανθρωπων τον νουν &c. 1 *Timoth.* 6. 5.

6. IV. *Argum.* Ab abſurdis & noxiis conſequentibus, ex quibus nunc iſta, quæ occurrunt, indicamus. 1. *Quia* ceremonia hæc non tantum non promovet,

movet, ſed contra impedit ac lædit vim pietatis & devotionis: quam maledictionem ceremoniis & traditionibus omnibus humanis adhęrere ut in genere alibi probatum fuit: ſic hic in ſpecie applicatur, & ſupponitur. Unam tantum nunc addo ſpecialem conſiderationem, quod non parum impediat illud antiquum in exercitiis pietatis ac devotionis, nominatim euchariſtiæ: *Surſum corda*: & illud Apoſtoli *Coloſſ.* 3. τὰ ἄνω ζητεῖτε ὅπου ὁ χριστός ἐστιν &c. cum *Philip.* 3. 20. 2 *Corinth.* 5. 16. 17. dum in terris, in templo, in choro, in altari hærent tanquam receptaculo, ſanctuario, camerâ præſentiæ, throno corporis Chriſti, & ad ea aſpirant, ibi quærunt cum Papiſtis, contra monitum illud *Matth.* 24. 23. 26. *Ecce hic eſt Chriſtus* &c. Præterquam quod experientia quotidiana, & in Papatu & alibi ſatis docuerit, quo magis accenditur alienus hic devotionis ignis, eo magis frigere ſi non exſtingui ipſam vim pietatis & amorem cœleſtium; contra fervere typhum ſæculi, avaritiam, πορνικὰς ἐπιθυμίας, voluptatum incendia, profanitatem denique & Epicureiſmum. 2. *Quia* præjudicat libertati Chriſtianæ; quippe in progreſſu nimis periculoſa: quæ enim nunc ut adiaphora & piè civilis ac decora, à mollioribus aut imprudentioribus toleratur aut ſuſcipitur; paulo poſt ut admodum utilis publicè commendabitur: tandem ubi vires acquiſiverit eundo, multitudine ſequentium & conſuetudine firmata, publica autoritate Diotrephun quorundam imponetur: quin & aliis eccleſiis volentibus nolentibus obtrudetur ſub comminatione anathematis: ita πέρυσιν fiet ἔξυσιν. His gradibus exortus eſt Papatus. Utinam triſti illius caſu ſapiamus! 3. *Quia* deſertio eſt prioris caritatis: & reditus ad vomitum: ſcandalum præbet iis qui extra & qui intra ſunt, imprimis etiam neutralibus, tepidis, ignorantibus: eſt enim occaſio ſuperſtitionis, erroris, idololatriæ, confuſionis & obſcurationis in tanta luce veritatis; adhæc ſuſpicionum, diſputationum, contentionum, ſcilmatum; tandem anathematum, perſecutionum &c. *Nemo repente factus eſt peſſimus*: quorum omnium rationem aliquando reddent Deo, qui talibus eccleſias perturbant, & vel minimum ex Chriſti fidelibus ſcandalizant ac triſtitia afficiunt. 3. *Quia* hac ratione oſtium aperiunt & pontem ſternunt introducendis ſexcentis ejuſmodi obſervationibus; e. gr. genuflexioni ad codicem Euangeliorum (cujus adorationem ſanciebat *Concil. Nicen.* 11.) ad picturas Chriſti crucifixi, aut nominis ejus in ſole, ad imagines alias, præſertim ad ſignum aut imaginem crucis; quod an proclive futurum ſit in illis Eccleſiis, ubi etiamnum obtinet formatio crucis poſt baptiſmum, judicent prudentiores. Non repeto quæ ſupra dixi de digitis, ore, barbâ, veſtibus concionatorum, ædituorum, tractantium panem euchariſtiæ, de calicibus, patinis, ſultris, mappis, campanis, ſepto intergerino, pariete chori cui affixum eſt

altare, pulpito, baptiſterio, aquâ baptiſmali, pane & vino euchariſtico &c. Breviter rationes nullas habent, quibus ſiſtant torrentem rituum, ſacramentalium, ſuperſtitionum adverſus ſecundum præceptum; quæ ſubnixæ antiquitate, conſuetudine (non minori ſaltem quam veneratio altari, ex antiquo inſtituto, præſtanda ab equitibus aureæ periſcelidis; teſtante & approbante D. G. Lad Archiep. Cantuarenſi; de quo infra; publicâ item autoritate Eccleſiæ Romanæ, aut cujuſcunque Orientaliŝ, aut Gallicanæ &c. ibidem longè latèque dominantur, & inſtar gangrænæ religionem depaſcunt. Tentet hoc aliquis βωμοφρίζων fautor & patronus, & videbit ſe fore ἀυθαπάκεστον. Quæ reſtant proxima & ultima, ni fallor, appendix abſolvet.

APPENDICIS *Pars Quinta ad Diſputationem* DE SUPERSTITIONE.

Ubi de Genuflexione ad nomen Jeſu, & ad Menſam ſeu Altare.

Reſp. JOHANNE HOECK Heuſdano. *Ad diem* 3. *Octob.* 1640.

1. QUIA habet ſpeciem mali, & colluſionis ſeu conformationis cum Gentilium ſuperſtitione; qui aras & fana ſua venerabantur tanquam Dei domos & palatia (de quo vide *commentatores*, etiam Pontificios nominatim *A Lapide ad Act.* 17. 24. 25.); quique orabant verſus Orientem. 5. *Quia* habet ſpeciem colluſionis cum Judæis, idque non uno modo. *Primo* in humanis traditionibus & ſponte ſuſceptis ritibus religioſis (*Matth.* 15. 9. *Coloſſ.* 2.) *Secundo*, in eo quod loco alicui tanquam ſancto, aut aliis locis ſacris (ita dictis) devotionem affigant. Quomodo hodie Judæi ingredientes ſynagogas & precaturi inclinant ſe verſus arcam, in quâ liber legis, *Buxdorf. Synag. Iudaic. c.* 5. *p.* 157. edit. pr. *Tertio*, in imitatione Phariſaicę oſtentationis ipſorum. *Matth.* 23. 5. 25. 28. Quomodo autem externa pompa & oſtentatio venerationis à Neo-Papiſtis hic requiri ſoleat, ſupra oſtendimus ex D. *Duncono*. Quæ in hoc tamen ſtolidior eſt Phariſaicâ, quod eam adhiberi velint, etiam cum nemo in templo comparet; cujus ædificatio, aut applauſus, aut ſcandalum prætexi poſſit. *Quarto*, in ea, quod periculosâ κακοζηλίᾳ refodiant ſepultas ceremonias, & cultum œconomicum inſtitutum uſque ad tempus correctionis: cujus pars erat tabernaculum ſeu templum, inque eo chorus ſeu oraculum aut ſanctum ſanctorum, item altare; eorumq; omnium tanquam typorum Chriſti religioſus uſus, ſecundum dedicationem & ſancti-

ſanctificationem ex jure & præſcripto Dei ipſis collatam. Lege quæſo *Hebr* 9.1.13.coll.*locis parallelis V.T.6. Quia* habet ſpeciem mali (ut molliſſimè loquamur) & multiplicem colluſionem cum erroribus & ſuperſtitionibus Papiſticis. *Primo*, in conſecrationibus & veneratione rerum,quas vocant, ſacrarum, omniumque ſacramentalium, ſpecialiter templorum: quas vanitates in Papiſtis perſtrinximus. *Diſp.de Templis, & de Benedictionibus.* De craſſa Idololatria in adoratione rerum ſacrarum, ſupra ex *Zuvarezio* aliquid notavimus. *Secundo*, in ædificatione collocatione,conſecratione, uſu, exaltatione, & veneratione altarium. De prioribus alibi ex profeſſo agendum. In poſtremâ nunc paralleliſmum conſiderandum do, ex collatione Ritus ſervandi in celebratione Miſſę, qui Miſſali præmittitur: ubi vide cap. 2. *Si vero contigerit eum (ſacerdotem) tranſire ante altare majus capite cooperto, faciat ad illud reverentiam: ſi ante locum ſacramenti, genuflectat. Si ante altare ubi celebretur miſſa, in quâ elevatur vel tunc miniſtratur ſacramentum, ſimiliter genuflectat, & detecto capite illud adoret &c.* Cap.3. *Factâ prius cruci vel altari profundâ reverentiâ.* Ibid.numero 7. *Deinde altari profundè ſe inclinans* cap.4.& 5.n.2. *Cum nominatur nomen Ieſus, aut cum dicit,* Gloria Patri *&c. caput inclinat verſus crucem. Ibid.* de oſculando altari quod ſupra notavimus. *Tertio*, in eo; quod rudiores & Semi-Papiſtas hâc ſua colluſione confirmant in adoratione panis, crucis &c. Si enim menſa aut altare adoratur, quanto magis crux, panis euchariſtię ſeu corpus Chriſti ſacramentale: ita facile ſponte ſua concludent homines in bivio conſtituti, indocti,& inſtabiles. Sed excipiunt novi zelotæ, ac primo D. Laurence p.25. *Hæc non dici ut derivetur honor divinus in aliquid quod non ſit Deus (Deus avertat à me tam procul damnabilem idololatriam, ac avertit ab eccleſiâ Dei)* σέβω δὲ, σέβω δὲ, οὐχ' ὡς θεόν, *ait Damaſcenus, Reſp.* Idem effugium Pontificiorum pro adoratione imaginum,ſanctorum, Angelorum &c. Quod à noſtris nominatim *ſupra cit.* latis ſuperque profligatum. Deinde excipit *Mortonus* in editione ſecunda *Inſtitutionis de ſacramento* anno 1635. (quod tamen epiſagma non eſſe ipſius Mortoni merito ſuſpicari liceat)triplicem eſſe differentiam inter Pontificios & novos βωμοζηλώτας in cauſa ſcil. ſeu ratione, in objecto, in tempore genuflexionis. 1. *Quod* ad cauſam *Papiſtæ inclinant verſus altare, tantum ut adorent euchariſtiam, ſed proteſtantes, tantum inclinant verſus menſam, ut teſtentur communionem cum omnibus fidelibus qui menſæ iſtius participes ſunt. Reſp. Primo* De Papiſtis,quod dicitur falſum eſt. Siquidem diſtincta veneratione genuflexionis adorant altare aut verſus altare cum hoſtia eſt in eo,& ſola inclinatione idem honorant,cum hoſtia non eſt, ut modo ex *Miſſalı* indicavimus. Addimus ex part. 2. tit. 13. *Finitâ Miſſâ, ſi facienda eſt abſolutio &c. ſequitur celebrans factâ prius altari*

tari reverentiâ &c. Et paulo post: *Accipit aſperſorium de manu Diaconi, & factâ altari reverentiâ &c.* Adde quod temporibus Marianis in Anglia, Cardinalis Poli viſitatores (teſte *Foxo*) injungerent ſcholaribus Cantabrigienſibus, tam altari, quam hoſtiæ genuflectere. Et quotidiana praxis Pontificiorum (ſaltem in Gallia, uti memini à D. *Molinæo* ipſis exprobrari) tam honorat ciborium vacuum, quam hoſtia repletum. *Secundò*, hinc ſequi eſſe longè abſurdiorem & fœdiorem hanc ſuperſtitionem quam Papiſticam: quia Papiſtæ nullam, Bomozelotæ vero aliquam adorationis ſuæ cauſam faciunt altare; ut ipſi quidem & Papiſtarum & ſuam intentionem explicant. Hinc *Shelfordus in concione de Eccleſia p.79.* menſam vocat non quidem terminativum, ſed motivum cultus. Conferationes adorationis hujus à menſa ſeu altari ſumtas, quas infra refutamus. *Tertiò*, Papiſtæ non inclinant altari niſi in celebratione miſſæ, aut cum euchariſtia præſens eſt, hoc eſt cum ipſe Chriſtus realiter, perſonaliter, & corporaliter ibi præſens eſt, ut quidem ipſi novatores hoc explicant. Sed ipſi inclinant quovis tempore cum nec materialis panis, nec ſacrum ſymbolum, nec Chriſtus ibi præſens eſt. *Quartò*, vertigo eſt & circulatio Papiſticas manias adæquans, ſi non ſuperans: quod ipſorum religioſus honor, qui terminatur in Chriſtum ſeu quo Chriſtus adoratur, non ut ipſe honoretur aut honor ille in ipſo terminetur (ut volunt Papiſtæ), ſed ut honoretur communio cum hominibus, & honor ille Chriſto exhibitus ſit medium, ſignum, ac teſtimonium externum noſtræ communionis cum hominibus, & conſequenter honor atque amor divinus ſubordinetur honori atque amori humano. Quis tales *καταφωνὰς* unquam audivit? Peculiaris ſcil. eſt cultus quo Chriſtus colitur in menſa, aut ad menſam aut verſus eam: non ut Chriſtus per eum honoretur, ſed ut colatur, & honoretur communio noſtra cum menſa & menſæ conſortibus. Pontificii per hoſtiam relativum cultum Chriſto tribuunt & rectà in eum tendunt: ſed hi per menſam ad cultum Chriſti, & per cultum Chriſti ad menſam, & per menſam ad menſæ conſortes & ſic ad cultum hominum circulant. Sed ubi Deus talem cultum cum tali relatione, ſubordinatione, & circulatione mandavit, ut ſcil. in teſtimonium communionis inclinemus in vacuo templo, ad vacuam menſam, ubi nec communicantes, nec communio. Cur hic ſignificantiſſimus ſc. cultus & devotiſſima ceremonia & efficaciſſima communio, defuit in Eccleſiis Apoſtolicis? Similem circulationem idolatricam habent Pontificii, cum in officio B. Mariæ ſecundum uſum ſacrum orant Deum ut moveat ſanctos, ut orent Deum pro ipſis. Quomodo & *Lipſius in Virgine Hallenſi*, orat Mariam per mediatorem Chriſtum: quem aliàs interpellant per Mariam & ſanctos. 2. differentia eſt in objecto: *Quia Papiſta*

Digitized by Google

piſtæ incurvant ſe euchariſtiæ: Proteſtantes vero domino menſæ, non menſæ domini. Reſp. Atqui hic nulla eſt differentia. Papiſtæ nec menſam, nec altare, nec elementa panis & vini, ſed ipſum dominum Jeſum immediatè adorant: Idem novatores volunt fieri à Proteſtantibus. Ergo cultus uterque terminatur in uno objecto. Quod autem hi ſolam menſam faciunt objectum materiale adorationis; illi panem, hoc eſt, accidentia panis, ad quæ adoratur: illud nullam ponit differentiam in objecto formali, in quo terminatur adoratio. 3. *Differentia* eſt in tempore: quod Papiſtæ tantum adorent, quando euchariſtia eſt in altari; ſed Proteſtantes, quando non eſt. *Reſp.* Supra oſtendimus Papiſtas etiam altari vacuo ſe inclinare, & notorium eſt, dictos illos Proteſtantes non minus idem altare, cum celebratur cœna, aut cum elementa (euchariſtiam, ſacra ſymbola, panem domini dicerent alii) jam ſuper eo collocata ſunt, quam vacuum profundè venerari. Ergo in vacuo aëre fundatur hæc differentia: nulla enim eſt. *Deinde*, tanto ſtolidior hæc ſuperſtitio, quæ circa vacuum templum, vacuum altare, (ubi nec Chriſtus, nec elementa ad uſum euchariſtiæ, nec ſymbola Chriſti) gratſatur.

Atque hæc argumenta noſtra, quibus adjungere poſſem univerſalem conſenſum eccleſiarum, quæ à Papatu receſſerunt: ſed non eſt quod facem in meridie accendamus. Accedimus ergo ad ſolutionem objectionum. 1. *Object.* Ex *Pſalm.* 5. 7. & 138. 2. Hanc habet *Shelfordus*, *concione de domo Dei p.* 18. 19. 20. 21. 22. *Reſp.* 1. quis conſenſus patrum *loca cit.* ſic interpretatus eſt? Ubi nunc ſunt ἀχαμαιζῆλαι, ut cum novatoribus his expoſtulent? 2. Nihil minus docetur illis textibus, quam quod novatores prætendunt. Agitur de templo, non de menſis aut altaribus. 3. Agitur, de adoratione Dei, non vero de veneratione templi, aut altaris, aut menſæ per inclinationem, aut genuflexionem, aut capitis apertionem, quotieſcunque ſcil. non precantes illam videmus, aut illi appropinquamus, aut illam præterimus, aut in templo ambulamus, aut illud chorumve tranſimus. 4. Adoratio hæc Dei, fiebat verſus templum & quamcunque partem ſeu faciem templi anteriorem, poſteriorem, orientalem aut occidentalem, aut meridionalem (non verſus altare, aut verſus orientem tantum) quocunque loco eſſent fideles: novatores peculiariter eam alligant orienti, choro, altari, & ingreſſui templi: ut facies ſcil. ab oſtio ſeu ingreſſu templi, verſus altare & chorum convertatur. 5. Converſio hæc verſus templum ſi non faciei ſaltem cogitationum obſervari poterat in omnibus precibus tam privatis quam publicis: ſive quis eſſet prope templum, ſive procul abeſſet. Sed novatores volunt peculiarem ſuam venerationem exhiberi, cum quis *intrat in domum Dei, aut appropinquat altari*, ut loquitur *D. Gulielm. Lad. p.* 43. 6.

2.

Quidquid fieret templo in V. T. nulla tamen inde consequentia deduci potest ad nostra templa, nedum altaria. *Tum*, quia templa nostra non referunt templum aut tabernaculum in V. T. sed tantum synagogas. *Tum* quia templum erat typus Christi, in quo Deus erexit thronum misericordiæ, & tabernaculum suum cum hominibus, *Hebr.*9.8.9.10.11.24.& 10. 20. *Tum* denique quia de templo illo erat mandatum Dei & promissio (1 *Reg.*8.33.35.44.48. *Dan.*6.10. 2 *Paral.*6.20.21.26.34.38.)de nostris vero nihil tale, nec etiam de synagogis, aliisq; oratoriis Judaicis. 7. *Quia* In templo Deus peculiariter habitabat, *Deuter.*12.11.12. 1 *Reg.*7.29. 30. *Psal.* 122.3.4.; itaque ibi facies seu præsentia ejus ab orantibus quæri poterat. Sed in N. T. nullis talis locus præsentiæ Dei; nedum altare aut mensa. Vide *Matth.*18.20. coll. cum 1 *Timoth.*2. 8. *Denique Resp.* quidquid hic esset de externâ genuflexione versus templum, non tamen sequeretur, esse ipsi templo aut altari incurvandum: quod tamen velint *Pocklinghtonus*, *Laurence* &c. *supra cit.* 11. *Object.* ex *Psalm.* 99.5. apud eundem. *Resp.* 1. per scabellum pedum non intelligitur thronus altaris, sed mons Zion, uti patet ex vers.9.2. Ipse *Shelfordus* ait *ibid.* intelligi arcam fœderis: atqui ab eâ nulla consequentia ad altare seu mensam: ut nec ab ullâ typicâ præsentiâ Dei in V. T. ad præsentiam peculiarem in aliquo loco N. T. 111. *Object.* Ex *Exod.*12.27. Sic *Pocklinght. Resp.* Ubi hic comparet mensa aut altare? Civiliter venerati sunt Mosem, aut religiose ipsum dominum, cujus verbum ad ipsos locutus erat Moses. Unde majori colore educi posset genuflexio ad biblia aut ad concionatorem, quam ad altare. 1v. *Object.* Ex *Numer.*20.6.& 2. *Chronic.*29.29. Sic *D. VVilh. Lad.* p.43.44. *Resp.* ad priorem textum. 1. Valebit hæc consequentia, ubi gloria Dei in choro templi aut mensâ nostrâ aut altari eâdem ratione, quâ in aut super tabernaculo, aut arca testimonii inter Cherubin, habitarit & comparuerit, atque inde nobiscum per oraculum locus fuerit. Posita illa causa ponitur effectus. 2. Unde probatur illos procidentes in facies mensam aut altare veneratos fuisse, aut versus altare inclinasse atque adorasse. 3. Neque etiam habetur illos ingredientes tabernaculum ibi versus altare inclinasse. Quin potius ex textu comparet, illos non ingressos. Unde concludendum esset, quotiescunque appropinquamus extrinsecus ostio templi, ibi procidendum esse in faciem, quia, scil. in domo illa gloria Dei actu tunc appareat, & oracula edat. 4. Non magis ad aut juxta tabernaculum se humiliare solent aut cum timore & veneratione ibi versari; quam quocunque alio in loco, quandocunque extraordinaria divinæ præsentiæ signa apparerent. *Gen.*17.3. *Exod.*3.2.5.& 19.9.11.12.13. cum *Heb.*12. 19.21. Nulla ergo hinc consequentia ad perpetuum & specialem cultum

in

Digitized by Google

in ingreſſu templi *eminus*, aut in appropinquatione aut tranſitu *eominus* ad & verſus altare. 5. Si dicamus illos procidiſſe in faciem ut deprecarentur dominum pro populo; quomodo hic geſtus imponetur non precantibus, ſed menſam ſolummodo eminus conſpicientibus, aut eam prætereuntibus? 6. Denique cur tanquam veri imitatores, ante oſtium aut ad ingreſſum templi non procidunt in faciem? Ita finita ſaltem eſſet otioſa illa controverſia de facie vertenda verſus hanc aut illam templi partem, & cœli plagam. Ad poſteriorem textum. *Reſp.* Haberi quidem, eos in templo Deum adoraſſe, adhibito etiam externo corporis geſtu (confer *verſ.* 28.30.) ſed non habetur eos verſus altare adoraſſe, magis quam verſus ſanctum ſanctorum & arcam teſtimonii, aut verſus alias templi partes? Nec etiam; eos non orantes, ſed eminus ſolummodo conſpicientes altare, aut illud prætereuntes, aut ei appropinquantes, apertione capitis & genuflexione aut profunda inclinatione illud debuiſſe venerari. *Deinde*, dato quod ita fecerint, quæ hinc conſequentia à typicis illis, ad menſas noſtras, aut altaria (quæ vocant) Chriſtiana. v. *Object.* eſt ejuldem D. Wilh. Lad; ibid. *Sed dicent hunc fuiſſe cultum Iudaicum, & nunc non imitandum. Sed diu ante inchoatum Iudaiſmum, Bethel domus Dei, erat locus reverentiæ (Geneſ.* 28. 17.) *ideoque Dei & Deo. Reſp.* 1. Errat, cum putat nullum fuiſſe cultum œconomicum & typicum (quem Judaicum appellat) nobis non imitandum, ante Judaiſmum, hoc eſt, ante latam legem ceremonialem per Moſem. Videantur quæ ex *Geneſ.* 4.3.4 & 8.20. & 12.7.8. & 13.18. & 15.9. 10. & 17.10. &c. de Abelis, Noahi, Abrahami &c. ſacrificiis, & ritibus orthodoxi producere ſolent contra Socinianos. 2. Ex loco, quem extraordinaria præſentia & apparitione honoravit Deus (ut Bethel, More, Horeb, Sinai, Moriah, &c.) non poteſt fieri conſequentia aut ad Synagogas Judaicas, aut ad noſtra templa: niſi oſtendas, in iis eandem aut ſimilem Dei præſentiam. 3. Poterant per hanc logicam & alii novi ritus proximo anno imponi; ut omnes ſcil. exuant calceos *Exod.* 3. procidant in faciem *Geneſ.* 17. 3. hœdum & liba offerant *Iudic.* 6. 19. & 13. 16. 19. lapidem erigant eumque oleo injungant *Geneſ.* 28. 18. quotieſcunque templum, aut chorum ingrediuntur, aut ei appropinquant. 4. Veneratio illa ſi fuiſſet, erat tranſitoria, prout & apparitio ac præſentia Dei. Nunquam probabitur perpetuo à fidelibus loca Bethel, aut Horeb, &c. prætereuntibus, aut iis appropinquantibus, aut eminus conſpicientibus, fuiſſe profundam reverentiam exhibitam. 5. Denique locus *Geneſ.* 28.17. ne ꝑ̃ habet de aliqua genuflexione, aut inclinatione Jacobi. VI. *Object.* Ex *Pſalm.* 95.6. *David*, inquit D. Lad, ibid. *ad hoc vocat populum*, & quidem formula ſeu voce, *venite*. *Reſp.* Menſa non eſt dominus & factor noſter: atqui illi

illi & coram illo genuflectendum dicitur; quod nemo noſtrum negat. VII. *Object.* Ex *Ieſa.*45.23. cum *Rom.*14.11. Sic *Schelſordus concione cit. p.*18. *Reſp.* nulla in textu mentio altaris, menſæ, chori, ſepti, templi conſecrati, Orientalis partis Templi; ſed Jeſu Chriſti Dei & domini noſtri: laborat ergo conſequentia fallaciâ, ſeu mavis ἀμφιβολίᾳ τῆς ἀλγεβρας. Si ζηλωτῶν iſtorum zelotæ Theologia ſcriptuaria ſic pergat, non eſt quod ſolos Poſtilliſtas, Canoniſtas, & Scholaſticos in Papatu, tantopere admiremur. VIII. *Obj.* Ex *Ieſa.*36.7. & 2. *Paralip.* 32.13. Sic *in concione* quadam *D. VValburtonus* Decanus Wellenſis, & Doctor *Dunconus in M. S. diatribâ. Reſp.*1. ſunt verba Rabſake, que nobis non magis ſunt autenticæ veritatis, quam diaboli, quem ſcriptura introducit loquentem *Geneſ.*3. & *Iob.*1. aut Judæorum *Iohan.*8. & 9. & 10. &c. Saltem priora verba, de ſublatis Dei altaribus aliaque non pauca in illa oratione Rabſake ἀυτηρίᾳ laborare, immo eſſe notoriè falſa nemo negaverit: Hinc facile judicatur de autentia iſtorum verborum: *Adorabitis coram altari iſto.* 2. Ex abundanti dicimus: dato verè hæc referri à Rabſake; inde tamen non poſſe exſculpi genuflexionem & venerationem altari aut verſus altare exhibitam fuiſſe, à non precantibus: quotieſcunque illud præterirent, ad illud accederent, ab eo recederent, aut eminus ad ingreſſum Templi illud conſpicerent, ſeu faciem & oculos eò converterent. 3. Immo ne quidem ex verbis his poſſe confici orationem propriè & ſpecificè hic intelligi. Quid ergo? cultum divinum per oblationem donorum & ſacrificiorum, ut verba proximè ſequentia indicant: & *comburetis incenſa ſuper eo.* Confer *Geneſ.*8.20. 1 *Reg.*3.4. 2 *Reg.*16.12.13. & 18.22. *Pſal.*43.4. & 51.19. & 118.27. *Ieſa.*56.7. *Matth.*5.22. 4. *Sed fuerit* oratio, unde nunc probabitur genuflexio aut inclinatio populo impoſita? Cur non potuiſſent ſtantes aut in faciem procidentes precari juxta altare, abſque incurvatione ad illud aut verſus illud? Vide 2 *Reg.* 8.21.22. 2. *Chronic.*6.12. *Luc.* 18.11.13. 5. *Adde*, potuiſſe eos genuflectendo ibi precari, abſque particulari inclinatione aut reverentia altari, aut verſus altare exhibita: quomodo in templo, ſchola, cubiculo juxta menſam, aut cubile, aut caminum, aut ſcamnum, aut ſedile, aut pulpitum aut ſuggeſtum, aut ſubſellia, aut concionatorem ibi ſtantem, fideles, dum precantur, commune, externos ritus genuflexionis aut apertionis capitis, aut inclinationis adhibent; ſic tamen ut tanquam ex conſcientia quadam mandati divini ipſis ſcamnis, pulpitis, baptiſteriis &c. peculiarem genuflexionem non exhibeant, aut verſus ea genuflectant. 6. Quacunque ratione & quibuſcunque ritibus Judæi illic adoraſſent; nulla tamen inde conſequentia ad fideles in N. T. Niſi mox adhuc novum ritum elevationis manuum ad menſam

Digitized by Google

ſam, aut altare, aut chorum eccleſiis noſtris velimus imponere, ex *Pſalm.* 28.2. 1x.*Object.* Quia altare ſeu menſa eſt locus ſpecialis præſentiæ Chriſti in terris, & ſella ejus regia: in quâ reſidet. Chriſtus quidem præſens eſt in qualibet parte domus ſuæ; ſed magis tamen præſens eſt in unâ parte, quam in alia &c. Sic. *D. Laurence p.* 17.18.19.20. *D. VVilh. Lad. p.* 47. *Shelfordus concione cit. p.* 2.4.18. 19. 20. & cum iis *Edmundus Reeve in expoſitione Catechiſmi*, *Ægidius VVidodvves in Schiſmatico Puritano p.* 89. *Reſp.* 1. *Neg. major*; quæ talis eſt: Ubi eſt ſpecialis præſentia Chriſti, ibi, in illo loco non tantum ſed etiam ad illum locum, verſus illum locum, aut etiam illi loco ſeu rei eſt genuflectendum. Damus inſtantiam: Non erat olim aut nunc non eſt genuflectendum ad aut verſus biblia, Hieroſolymam, ſeu montem Zion, circumciſionem, Euangelii prædicationem, aquam aſperſionis in baptiſmo, panem euchariſticum (quem vera fide recipit fidelis aliquis) ipſum corpus aut compoſitum cujuſcunque hominis fidelis, in quo Chriſtus, & ſpiritus ſanct. peculiariter & realiter habitat & præſens eſt tanquam in templo ſuo, *Epheſ.* 3.17. & 2.21. 1 *Corinth.* 3. 17. & 6.19. & 2 *Corinth.* 6.16. & 13.5. cum *Iohann.* 14.23. & 17.23. *Galat.* 2. 20. Atqui ad omnia iſta nolunt genuflecti. Quod ſi majorem ſic reformet: Ubicunque eſt præſentia Chriſti corporalis, ibi ſeu ad illum locum, ſeu verſus illum Chriſtus eſt adorandus; Jam miſſa majori, neganda eſſet minor, & ablegandi lectores ad *Antagoniſtas Miſſæ & tranſſubſtantiationis Papalis*, *Martyrem*, *Zadeelem*, *Pleſſæum*, *Molinæum*, *Aubertinum &c.* 2. *Neg. Minor*; quæ hæc eſt: ſpecialis & non corporalis præſentia Chriſti eſt in menſa aut altari. *Neg.*, inquam; Præſentia illa gratiæ ſpecialis eſt vel merè *ſpiritualis*, perpetua ſcil. in cordibus fidelium per fidem & adjuncta ac conſequentia fidei: vel ſacramentalis, per unionem ſacramentalem ſigni & rei ſignatæ, in legitimo ſcil. illius uſu; vel communiter relativa per unionem cultus inſtituti ex. gr. auditionis verbi, lectionis, collationis de eodem cum aliis &c. tanquam medii, inſtrumenti, & vehiculi gratiæ, cum ipſa gratia. Prima præſentia hic non habet locum. Nec ſecunda, quia non eſt ſacramentum. De tertia dicimus non magis ibi thronum ejus eſſe, quam in ſcamnis cui inſident fideles, aut in patina, quæ continet panem, aut in ampulla ſeu cantharo qui continet vinum, aut in pulpito, quod continet biblia. Unicum argumentum pro hac temeraria & periculoſa aſſertione incipiant modo moliri, quòd teneat in materia & forma; & videbunt quam parum ſolida ſit hæc theologia. *Inſtantia*; peculiaris eſt relatio inter menſam & inter corpus Chriſti, idque mediante pane & vino ſymbolis corporis Chriſti, quæ in menſa poni ſolent. Itaque in quo exhibita fuerunt, & aliquando exhibenda erunt ſymbola corporis

& ſanguinis Chriſti ad illud & ei eſt genuflectendum. Sed in menſa &c. Ergo. *Reſp.* 1. *Neg.major.* Rationes ſunt *tum* quia hæc aut illa menſa non eſt appropriatum & divinitus conſecratum inſtrumentum, ſeu res ſacra: *tum*, quia ſi eſſet, non tamen eſſet veneranda magis per genuflexionem; quam templum, chorus, pulpitum aut ſella concionatoris, baptiſterium, patina, calix, mappa, cantharus &c. ſimiliaque inſtrumenta (ut ita dicam) paſſiva; *tum* quia ſequeretur, majori jure colenda eſſe inſtrumenta nonnulla paſſiva (ut, patina, & calix, quæ proximè ſymbola euchariſtica attingunt); imprimis activa & viva, ut manus concionatoris, & æditui, atque adeo ipſum concionatorem. IX. *Object.* Quia altare eſt Chriſti thronus gratiæ, & μνημόσυνον æterni ſacrificii, quod ibi Trinitati offertur; ubi ſacerdotes ſacrificant cœnam domini, ad reconciliandum nos Deo per quotidiana noſtra peccata offenſo. Sic *Shelfordus p.* 2. 4. 19. & *Ægid. VViddovves p.* 34. 89. *Reſp.* An velint his ritibus & argumentis pro iiſdem, paulatim reſtitutum ſacrificium miſſaticum, aut ſacrificium altaris & propitiatorium (ut Papiſticè appellat *Shelfordus p.* 34. & *VViddovvs loc. cit.*) ipſi aliquando forte apertius declarabunt; aut dies revelabit. Nos breviter *Neg.majorem, & minorem*, eadem facilitate, qua ſine ſcripturis affertur. Ipſi utramque probent. Si ulterius ſe explicent, & velint theſin ἀλεφυλακτίαν; ablegamus φιλαληθεῖς ad *Antagoniſtas Miſſæ Papalis modo cit.* X. *Object.* Altare ſeu menſa eſt ſignum loci, ubi ſalvator noſter crucifixus eſt, & maxima ignominia affectus: Ergo illi, aut verſus illud inclinandum eſt. Sic *VViddovves p.* 89. *Reſp.* 1. *Neg. conſequenta majoris.* Tum enim viſibile ſignum, aut pictura aut mappa, immo & audibile ſignum, hoc eſt, vox Hieroſolymæ, Golgotha, crucis, prætorii Pilati, aulæ Cajaphæ, ubicunque ſcil. & quotieſcunque viſui & auditui noſtro ſe ingererent, genuflexione hâc honoranda eſſet, aut ſaltem Chriſtus ad eam cum genuflexione adorandus. *Deinde*, ſequeretur multo magis ipſa loca ut Golgatha, &c. & reliquias crucis, clavorum, lanceæ, columnæ ad quam Chriſtus flagellatus &c. genuflexione proſequenda. Et quidni laterna Judæ, nummi proditionis, ſimileſque reliquiæ, ſi quæ olim aut hodie in Papatu oſtentantur? Imprimis horrenda σταυρολατρία, hoc argumento admiſſo, declinari non poterit. Quæ omnia ſunt abſurdiſſima. 2. *Neg.minor.* Unde probatur, menſam eſſe ſignum memorativum crucis ſeu crucifixionis Chriſti? XI. *Object.* Quia genuflexio illa facit ad teſtandam communionem omnium fidelium ea communicantium: & huc adfertur *Pſal.* 99. 5. 1 *Paralip.* 28. 2. Sic *Scriptum* ſub nomine *Mortoni* editum, *ſupra* à nobis *cit. Reſp.* ad hanc rationem à fine ſumtam, ſupra reſpondimus; ut etiam ad loca ſcripturæ ab eodem *ibid.* allata *Pſalm.* 5. *Exod.* 12. *Danielis* 6. XII. *Obj.* Quia

Codex

Codex Euangeliorum, Crux, Templum, breviter omnes res ſacræ honorari debent : Ergo. Sic Doctor *Laurence p.25. & D. VVilh. Lad. pag. 46. Reſp. antecedens negatur* ; neque enim crux, templum ſunt res ſacræ ; nec ſi eſſent (ut quidem verbum Dei ſeu Euangelium & ſymbola myſtica in legitimo uſu ſacramentorum ſunt res ſacræ,) peculiari genuflexione honoranda eſſent, aut ad ea genuflectendum ; denique nec adverſarii ad illa genuflectunt. Breviter aniles illæ ſuperſtitiones Papiſticæ, in *diſput. de Idololatria*, à noſtris jam ſexcenties refutatæ ſunt. *Inſtantia :* Saltem templum eſt domus Dei cultui divino dedicata, quod in mentem nobis revocare debet magnitudinem & benignitatem divinæ Majeſtatis ; itaque ut intus in corde, ſic externa ac corporea reverentiæ & obedientiæ exhibitione hoc agnoſcendum eſt & quidem in exitu & ingreſſu dicti templi, aut chori, aut ſacelli : idque pium eſt in ſe, utile nobis, & ad ædificationem aliorum. *Reſp.* Unde aut quale argumentum hinc effici queat, velim edoceri. *Quod eſt domus Dei cultui divino dedicata, ad ejus ingreſſum genuflectendum aut humiliter inclinandum : Sed templum aut chorus eſt tale ; Ergo. Neg. Major, & minor. Ratio* contra majorem eſt, quia aqua baptiſmi, & panis euchariſticus ſunt cultui divino dedicata ut ſigna, inſtrumenta, & media divinitus inſtituta ; & tamen ad ea non genuflectimus. Idem dico de ſacra ſcriptura, ejuſque ſacra lectione & prædicatione. Quin etiam fideles ſunt domus, & templum Dei peculiariter illi dedicatum, & quidem vivum ſanguine Chriſti redemptum, & ſpiritu ſignatum : ſed ad hæc templa, cum ea conſpicimus, non ſemper genuflectimus ? *Ratio* contra minorem eſt, quia chori nulli ſunt in N. T. nec ullum neceſſarium uſum habent, niſi in Papatu ; immo nulla ſunt templa propriè & formaliter ita dicta. De quo in *Diſp. de Templis.* Fiat & alterum argum.: *Quod nobis in mentem revocare & c. ad ingreſſum ejus eſt genuflectendum : Sed templum & chorus & c. Ergo. Reſp. Neg. major, & minor. Ratio* contra majorem eſt: Quia lectio & prædicatio euangelii, item ſymbola myſtica ſacramentorum, in mentem nobis revocare debent, benignitatem Dei, tanquam ſigna memorativa ad id divinitus inſtituta, immo & vocatio Gentium, reformatio & liberatio eccleſiæ ex Papatu, profeſſio fidei, bona quæcunque opera fidelium, præſertim martyria, eleemoſynæ, immo ipſi fideles quanti quanti ſunt, in memoriam nobis revocare debent bonitatem Dei ; quidni & ſcholę pietatis ac veritatis, curiæ juſtitię, panegyres regni aut Reipubl., Reges & principes eccleſiæ nutritii, conſiliarii philothei, concionatores fideles &c. in memoriam nobis eandem revocare debent ? Ergo religioſæ genuflexiones, ad illos perpetuo inſtituendę, quotieſcunque ſenſibus noſtris obiiciuntur : *ut rex repræſentatur in ſuis nobilibus, ſic Deus in rege* : aut

D. Lan-

D. Laurence p.24. Ratio contra minorem est: Si τὸ *debet*, indicat officium cultus divini à Deo præscriptum: jam nullo modo esset adiaphorum, sed necessario observandum. Non video ergo, quomodo statuerunt *eodem cap.* In praxi aut omissione, hujus ritus debere obtinere regulam Apostoli, ne scil. utentes hoc ritu, condemnent non utentes. Sin verò τὸ *debet* tantundem indicat, ac potest, ita ut generali seu communi quadam ratione artis memorativæ, recordari nos facit benignitatis & majestatis divinæ, jam omnes creaturæ genuflexionem postularent, quippe quæ omnes clament. (juxta vulgatum illud Hugonis de S. Victore) *Accipe, redde, fuge. Accipe beneficium, redde officium* &c. Jam nulli rei melius fidelis impendet hanc reverentiam quam ad conspectum, & recordationem sui ipsius, ubi domesticum illi & ludicissimum speculum bonitatis divinæ in naturalibus, civilibus, spiritualibus. XIII. *Obj.* A comparatione: *Si* „non tantum debita reverentia exhibetur personis regum: sed etiam eo„rum imaginibus, togis aut sagis, insignibus, sellis, statuis, cameris præ„sentiæ, (quia ut rex repræsentatur in nobilibus, sic Deus in rege): mul„to magis reverentia hæc exhibenda altari &c. *Resp.* 1. *Neg. consequentia* à factis humanis ad jus divinum: à sensu seu opinione miserorum hominum ad sapientiam divinam, à ceremoniis aulicis aut observationibus civilibus, ad cultum religiosum. Ad *minorem* supra quid respondimus: nec est hujus instituti disputare an, ubi, quomodo, & quam rectè ita fiant: quæ ex *Damasceno Orthod. Fid. lib. 4. c. 3. Nazianz. Invectiva in Iulianum, ex Gul. Tyrio de homagio quod Sultani præstare solent Caliphis Ægypti &c.* aut quam feliciter illa citârit: cum constet malè huc applicata.

3. His testimoniis, & rationibus, subjungunt, autoritatem humanam. Sit itaque hæc XIV. *Obj.* Laudabilem & antiquam hanc consuetudinem primitivæ ecclesiæ usitatam, & quidem purissimis temporibus, dictant *Synodi Episcopor. supra cit. c. 7.* Addit *D. Ladus*, in antiquissimis liturgiis per universam ecclesiam latinam τὸ *venite adoremus* fuisse introitum sacerdotis. Reliqui ut *D. Lavvrence, D. Duncombe, Pocklinghton &c.* eandem vetustatis cantilenam canunt: de quâ arbitror ipsos cogitasse secum: Numeros memini, si verba tenerem. *Resp.* 1. breviter, imitatione Papistarum non concludunt, quod concludendum erat: tenuisse, scil. ursisse, & peregisse Ecclesiam primitivam, illas superstitiones in formâ, quas illi nunc urgent. 2. Et si eadem *in autoribus cit.* legerentur: nullum tamen illi facerent antiquitatis consensum aut catholicismum. Quos enim nominatim testes laudant, Johannem scil. Patriarcham in quintâ synodo Generali, cujus hæc verba: *Adoremus sanctum altare.* Et Odonem Episcopum Parisiensem anno 1206. *summa reverentia & maximus honor altaribus sacris exhibeatur &c.*

Digitized by Google

(Vide apud *Bochellum lib.4.decret. Eccl.Gallicanæ tit.1.pag.558.*) Sic D. *Laurence ſupra cit.* & ſecunda editio *Inſtitut. de Sacramento* Doctiſſ. *Mortoni lib.7.c.3.ſect.3.* Sed hi nullam faciunt antiquitatem, immo nullam novitatem, ne quidem noviſſimam Papiſticam aût ante aut poſt reformationem. Deinde nihil minus ab his autoribus ſtatuitur quam ſtata illa genuflexio ad altare, de quâ hodie diſceptatur. Prior ipſum altare adorandum dicit: Poſterior ſummum honorem (latriæ ſcil.) illi aut verſus illud exhiberi vult. *maximè quando corpus domini ibi reſervatur & miſſa celebratur:* ſic habent verba ſequentia. Ad *liturgias Chryſoſt. Baſilii* &c. *a Duncono cit.* non eſt quod reſpondeam. XV. *Object.* ab autoritate & praxi equitum aurei velleris, qui ſcilicet ex conſtitutione Henrici V. tenentur ad *reverentiam exhibendam Deo & altari ejus in modum virorum eccleſiaſticorum.* Sic D. *VVilh.Lad.pag.47.48.49.50.51.52. Reſp.* Cur non concludis Frequentationem Miſſæ & ſolennium proceſſionum, adhæc adorationem euchariſtiæ, imaginum &c. Hæc enim Illuſtri illi Ordini equitum, & omnium ordinum hominibus in Anglia olim impoſita & obſervata fuiſſe, ipſe non ignorat. Quomodo autem & cur reliquis ceremoniis Papatus abolitis, hæc obſervatio remanſerit; nos ignoramus. Hoc ſaltem ſcimus, quidquid excipiat D.Ladus, non eſſe eam (ut molliſſimè loquamur) ſine periculo & ſpecie mali. 2. Conſtitutio tamen & praxis illa (ut eam refert *ibid. D. Ladus*) nihil habet de oratione ad introitum templi verſus altare, nec etiam reverentiam toties exhibendam altari, quoties quis illud præterit aut eminus conſpicit, aut ad illud accedit. XVI. *Object.* ab autoritate & praxi Cathedralium & collegiatarum Eccleſiarum, quam prætendit *Shelfordus p.20.* Et ab autoritate Liturgiæ Anglicanæ, quam objicit *D. Lad.p.45.46. Reſp.* Hæc nihil ad nos: viderint de eo populares ipſorum; à quibus tam multa & tam validè oppoſita ſunt, ut rem magnam præſtituri videantur, ſi aliqua ratione ſe expediverint. Videatur inter alios *Author diſquiſitionis de Altaribus* anno 1636. cui tit. *Quenchoale part.2.*

Atque hæ rationes pro genuflexione. Aliter eas, & cautius inſtruere videtur *D. Dunconus*, ſupponendo 1. A Deo nullum locum, nullam plagam cœli aut templi magis inhabitari; quam aliam. 2. Nec etiam dona Dei huic aut illi loco aſſignata eſſe. 3. Nullam particulam cultus ipſi altari vel tranſitivè vel relativè, vel alio quopiam modo attribui. 4. Sed Deum adorari in templo, ut licitè ad quamcunque plagam, ſic etiam ad orientem verſus altare. 5. Non poſſe autem adorari, niſi quis faciem aliquo vertat. 6. Decorum eſſe ut publicè orantes verſus unam eandemque plagam facies ſuas convertant. 7. Secundum Conſuetudinem aut determinationem eccleſiæ, ſi plaga illa ſit Orientalis, aut locus altaris; verſus illum 4.

locum posse absque superstitione aut scandalo facies converti. 8. Imprimis cum altare habeat sanctitatem & excellentiam præ omnibus aliis in templo. Quamvis dissertatio hæc ab aliorum aliquantulum dissideat; iisdem tamen argumentis analogicè huc applicatis examinari potest: quod ad adorationem scil. publicam totius ecclesiæ versus altare. Nam in reliquis videtur vadimonium deserere. Autoritates adducit ex *Nazianzeno in laudem sororis Gorgoniæ, Sozomeno lib. 2. c. 8. Socrate lib. 1. c. 25. Nysseno in Orat. de sancto Christi baptismate; Chrysostomo homil. 20. in 2. epist. ad Corinthios; Damasceno lib. 4.; Tertulliano de pœnitentia; Decretalibus Pontificum & Episcoporum* (quæ tamen nulla citat); *Actis conciliorum plurimorum Generalium & particularium*, (quæ etiam nulla citat) 1. Exemplum addit equitum aureæ periscelidis (ad quod modo respondum est); Adhæc ritum, liturgias, & sacras formulas hactenus observatas in solenni coronatione regum, in quibus rex sæpe, Episcopus Cantuariensis sæpissimè jubetur Deum coram altari demisse & humillimè adorare. *Resp.* Factum audio ex relatione Dunconi: sed jus divinum non audio. Itaque talia ex Papatu relicta si per inadvertentiam (ita loquar) tanquam ritus secularizati & consequenter adiaphori alicubi usurpentur, non magis causę veritatis ac pietatis præjudicare possunt, quam alia compluria quotidianæ incursationis facta & dicta hominum; quibus continuò applicandum illud divini Psaltæ Psalm. 19. *Ab occultis munda me. Duncanus in fine diatribæ* coronidis loco argumentum accersit ex ecclesia triumphante, ubi animæ sub altari positę clamant &c. Sed, ut nihil disquiram quæ quales fuerint animæ illa visione designatæ, obtestor lectorem, ut, si possit, quærat in illo textu *Apocal. 6.* animas genuflectentes, quas textus dicit clamantes; & quidem ad mensam æque atque ad altare, quas textus dicit fuisse sub altari. Legantur etiam interpretes antiqui & recentiores, & quibuscunque fidiculis ex ipsorum aliquo consensu controversa genuflexio ad mensam exprimatur. Atque hic finem impono diatribæ de superstitione. Si quis per omne genus autorum, & vastum hoc superstitionum mare vagari velit, is adeat autores à nobis & hic & in *disp. seqq. De Idololatria, deque ejus variis speciebus* adductos.

DE CABALA.

AD superstitionem referri debet Cabala seu ars Cabalistica, prout ea à Judæis & Christianis hac in parte per κακοζηλίαν Judaizantibus ad arcana theologiæ aliarumque scientiarum pervestiganda ac cognoscenda adhiberi solet. Nomen Kabala deducitur à chaldaica radice קבל, unde in conjugatione dagessata *kabbel* accipere, suscipere, recipere; Hinc verbale *kabbala*, id est, doctrina à majoribus tradita & accepta. Sunt autem vocis

hujus quatuor apud Rabbinos & Thalmudicos significationes, 1. *latissima*, pro omni doctrina, traditione, μαθήσει discentia scientiæ quæ respectu docentis dicitur תורה, id est, institutio, constitutio, traditio græc. παράδοσις; respectu discentis לקח (*Proverb.* 4. *v.* 2. *Iesa.* 29. *v.* 24.) id est, acceptio; *Kimchi in lexico* exponit מדע *maddangh*, id est, scientiam, & targum אולפנא, id est, doctrinam. 2. *Lata*, pro qualibet doctrinâ divinitus tradita sive voce sive scripto: sic etiam scripta prophetarum & hagiographa à scriptis Mosis distincta Thalmudistis dicuntur *kabbala*: quod scil. prophetæ acceperint unamquamque prophetiam pro ratione temporis, personarum, rerum; uti ratio hæc redditur in *Halichot Olam cap.* 2. 3. *Stricta*, pro doctrina sacra divinitus tradita non quidem scripto, sed viva voce ac per manus Doctorum: quæ vulgò διαπράσιον nomine insignitur; & complectitur universam sapientiam Thalmudicam & Cabalisticam, jam inde à Mose usq; tempora Antonini per manus traditam. Sic accipit autor *Halichot Olam c.* 1. ubi peritos traditionum vocat בעלי השמועה והקבלה, id est, acroamatum & traditionum peritissimos. 4. *Strictissima*, pro doctrinâ divinitus per manus tradita, sed mysticè & ænigmaticè proposita, & per sapientes eruenda. Sic accepta describitur *kabbala*, seu ars cabalistica, quod sit *ratio ac methodus, tum historica tum dogmatica mysticè & ænigmaticè proposita, ex literis vocum sive simplicium sive compositarum supra ac præter sensum literalem, investigandi atque explicandi.* Substernitur ergo & præsupponitur toti huic cabalisticæ artis systemati pseudo-theologia apud Judæos & Pontificios recepta, de duplici scripturæ sensu, literali & mystico: quorum illum Rabbini דרש *deraſch*, istum פשט *paschat* appellare solent. Sed distinctionem hanc rejicimus & pro unico sensu stamus in *problematis de scripturâ*: ubi præstantiores aliquot ex nostris scriptoribus indicantur, qui fusè & ex professo hanc causam tractant. Quod ad allegorias, hieroglyphica, ænigmata, emblemata, aliaque symbolicæ doctrinæ genera (de quibus fusè *Maximil. Sandæus in libris de theologia symbolica*), ea usum suum habent, sed non ultra similium aut dissimilium comparationem, ac consequenter rerum & vocum illustrationem atque explicationem ad intellectus aut memoriæ adminiculum: nullo autem modo ad realem probationem, nisi Spiritus Sanct. aut alia aliqua, præter similitudinem, solida ratio id dictaverit. Comparatio autem & collatio institui potest vel in vocibus, earumque literis & syllabis, vel in rebus per voces significatis. Ad priorem referri debet Cabalistica. Affectiones vocum, inter quas similitudo notatur, sunt variæ à logicis, rhetoribus, & grammaticis vulgò notatæ. Nullæ earum à Cabalistis propriè spectantur, sed tantum literæ & syllabæ: hinc mysticæ eorum interpretationes non malè à *Sixto Senensi*

*lib.3.biblioth.pag.*171, edit.in 4. vocantur *elementares*, quæ ſcil.circa ſignificationem ſimplicium elementorum ſive literarum verſantur. Cum autem litera apud Græcos, Hebræos, alioſque Orientales (de Belgis idem aſſertum memini à *primis grammatica Belgica apud Amſtelodamenſes editoribus*) duplex ſignum præſtet ſyllabationis ſcil. & numerationis; hinc eſt quod primò & rectè Cabala omnis dividatur in eam quæ ſyllabarum & vocum ex literis articulationem attendit; & in eam quæ numerum literis tanquam notis numeralibus ſignificatum. 1. *Prior* eſt, quæ, vel *ex reſolutione literarum alicujus dictionis*, vel *ex nova diverſaque earundem connexione multiplices ſenſus tam hiſtoricos quam myſticos* (allegoricos ſcil., tropologicos, anagogicos) *ex ſcripturis deducit*. Species ejus ſunt, Notarikon, Temura, Atbaſch. 1. *Notarikon* eſt Kabala, quæ ſingulis vocis literis totidem voces ab illa litera incipientes ſignificari vult. ex. gr. 1 *Reg.*2.*v.*8. vocis נמרצת *R: David Kimchi in commentar.ibid.* obſervat eſſe דרש, id eſt, myſticam ſeu cabaliſticam interpretationem, Notarikon ſcil. Voces ſingulis literis ſignificatas ex Judæorum magiſtris, has exponit *Hieronymus in quæſt.hebr.ad* 1. (al. 3.) *Reg.*2.*v.*8. ut נ notet נאף, id eſt adulter: מ מואב, id eſt, Moabita: ר רוצח, id eſt, homicida. צ צורע, id eſt, leproſus: ת תועבה, id eſt, abominatio. Similibus ingenii luſibus, ſeu potius (ut liberè dicam) nugationibus, ex antiquis ſubinde ſe exercuerunt. Ex. gr. autor ſub nomine *Cypriani in tract. de Sina & Sion* §.4. & *Auguſtinus tract.*9. *in Iohannem*, & ex eo *Beda in commentar. in Iohannem*; qui ex nomine Ἀδαμ græcè ſcripto, eruunt quatuor plagas mundi, ἀνατολὴ δύσις, ἄρκτος, μεσημβρία. Similiter circa idem nomen ἰδιώτης, quiſquis eſt, qui dicta *Sibyllina carmina* procudit, *lib.*2. *ſub finem p.*217. edit. Pariſ. anno 1607. in 8. Fuit autem hæc Kabalę ænigmaticæ ſpecies antiquis Græcis nota: Uti conſtat ex *vita Æſopi*, qui literas A B T O E Θ X columnæ inſcriptas interpretabatur Ἀπόβασις Βήματος Τίσεως Ὀρύξεως Εὑρέσεως Θησαυροῦ &c. Ad hanc ſpeciem referri poteſt cum quælibet ſyllaba vocis aut enuntiationis integram dictionem ſignificat; Ut etiam cum voces ſimplices integram enuntiationem per abbreviationem præſtant, ſubintellectis ſcil. reliquis, quæ ad ſententiam complendam pertinent. Illuſtre ejus exemplum eſt oratio elliptica & contracta Daniel.5.v.25. *mene, mene, tekel, upharſin* verè myſtica, quippe divinæ infallibilis ſignificationis & interpretationis. Poſſent & alii modi τῆς *Notarikon* conſtitui, ex quibus quidam Rabbinis uſitati ſunt: cum ſcil. diſtinctarum dictionum literæ initiales, mediæ, finales combinantur, ad commodum aliquem ſenſum ex iis in unum combinatis eliciendum; aut cum dictiones in aliquo textu propoſitæ quæruntur in aliis textibus, & ad ſignificationem vocum earum, cum quibus

Digitized by Google

quibus cõſtructæ ſunt attenditur; ad eandem ſignificationem vocibus dicti textus adaptandam, Longè autem differunt à primo cabaliſticæ hujus ἀθεμψίας & ἀλλαξίας genere acroſtichides, aliique verificatorum innocentes luſus, vulgaribus libellis poëticis deſcripti: nec non ſcriptionum variæ abbreviaturæ, in quavis lingua frequentatæ, præſertim celebres illæ notæ antiquis amanuenſibus apud Romanos uſitatæ, qui inde dicti ſunt Notarii, & quos Auſonius hoc verſu innuit: *Puer notarum præpetum.* De his aliiſque occultæ aut abbreviatæ ſcripturæ notis, aliiſque cryptographiæ ſpeciebus quamplurima ex antiquis & recentioribus collegit *Hermannus Hugo tract. de prima ſcribendi origine cap.* 19.-28. Abbreviaturas Maſoretarum, & Rabbinorum, hoc eſt, voces ac ſententias literis ſignificatas, quas רשי תיבות *raſche tebot* appellant, collegit & explicuit *Ioh. Buxdorfius pater in Tiberiade ſeu clave Maſoreticâ*, & in *libello de abbreviaturis.* Hic obſervandum innoxiam hanc abbreviatam ſcribendi artem nomine *notarikon* & *ketaf notarikon* appellari *tract. Thalmudico*, *Schabat fol.* 105. & in *Schemot rabba pag.*8.& in *Ialkut prophet. fol.*36.*col.* 3. 2.*Temuræ eſt* kabbala quæ ex vocis aut vocum tranſpoſitis literis alias voces format, atque inde myſticos atque occultè ſignificatos ſenſus elicit. Tranſpoſitione cum eâ conveniunt, ſed fine & formâ differunt vulgo dicti *anagrammatiſmi*, Latinè aut vernaculè verſus ſcribentibus non infrequentes: de quibus, ut & de affinibus *logogriphis*, *eteoſticis*, *acroſtichidibus*, *palindromis* &c. *Poëtica Gieſſena lib.*2.*cap.*5. Conſtituuntur duę ſpecies *Temoura*: *Vna* fit per literarum tranſpoſitionem, ex.gr. הבראם, id eſt, *in eorum creari*, tranſpoſitis literis refert אברהם: hinc Cabaliſtæ concludunt mundum propter merita & pietatem Abrahami eſſe creatum. Sic כרוב *Cherubim* tranſpoſitis literis conficit ברוך, id eſt, benedictus: unde concludunt Deum benedictum per benedictos illos Cherubim (angelos ſcil.) omnis generis benedictiones in omnes inferiores mundos dirivare. Altera fit per literarum alphabeti mutationem, ut ex.gr. א cum omnibus literis alphabeti permutetur & hæc viciſſim cum illa, & ſic deinceps. Et has permutationum ſpecies vocant *Zirnphin*, id eſt ζυζυγίας ſeu conjugationes; quas quidem numerant 242. ſed inſuper centenæ aliæ, immo & millenæ formari poſſent. Conveniunt cum hâc ſpeciè (quod ad materiam ſcil.) omnes illæ cryptographię; de quibus *Trithemius in Steganographia*, *Ioh. Baptiſta Porta*, *Hermannus Hugo*, & poſt eos pleniſſimè *Guſtavus Selenus novem libris cryptomenutices & cryptographiæ.* Huic ſpeciei *Temoura* non malè ſubordinatur tanquam ſpecies ſpecialiſſima, *Atbaſch*: de quo mox dicendum. Ad eandem refer cognatam mutationem ſyllabarum, & dictionum, ſi quid: m fines Kabbalæ extendere velimus: quæ quot modis ratione ordinis,

poteſtatis, figuræ fieri poſſit, oſtenſum eſt à *Seleno tract. cit. lib. 7.* 3. *Atbaſch*, eſt kabbala, quæ tradit mutationem alphabeti hebraici & inde ſenſus myſticos eruit. Si *Tau* ſcriptum ſit, ſumitur pro *Aleph*, &c. *Schin* pro *Beth*, & ſic deinceps. Secundum hanc artem מצפץ *matzphatz* idem eſt quod יהוה *Iehova*; & *Ierem.* 25. *v.* 26. & 51. *v.* 41. ששך *Scheſach* idem eſt quod בבל *Babel*, ſiquidem *Ionathani paraphraſta*, & *R. Sel.* cum *R. David Kimchi commentariis* credendum ſit. Sed ex analogiâ contextus, & ex eventu atque hiſtoria, ut etiam nomine idoli Babyloniis culti (cujus feſtum celebrabant, cum urbs caperetur) rectè id colligunt *commentatores antiqui* & *recentiores*: ita ut non opus ſit recurrere ad artem Cabaliſticam. Hic tamen eam amplectitur *Hieronymus*, & ex recentioribus *Corn. à Lapide*: qui ægrè fert quod à *Scaligero lib. 6. de emendat.* (*p.* 578. ubi vult Seſach *Ierem.* 51. eſſe nomen Deæ), ineptiſſimum Rabbinorum commentum appelletur. 11. *Altera* kabbala Rabbinis dicta *Gematria*, eſt quando ex unius dictionis characteribus per æquipollentiam ſupputationis arithmeticæ eundem numerum cum characteribus alterius vocis facientibus, myſticus ſenſus eruitur. Ejus autem duo modi conſtitui poſſunt, vel cum ſimplices characteres vocis alicujus ſimpliciter ut ſcripti ſunt notas numerorum præſtant: vel cum ſinguli characteres in plenitudine ſuâ ſcripti, numerum conficiunt, ſic יתרו (Jethro) facit numerum 968. י enim plenè ſcriptum יוד *Iod*, facit 20. ת plenè 416. ר plene ריש 510. ו plene ויו 22. Prioris & ſimplicis gematriæ exempla exhibent blaſphemiæ recentium Judæorum à nobis notatæ *in part. 2. ſelectar. diſpp.* in *diſp. de Iudaiſmo*. *Oracula Sibyllina* (quæ vulgò dicuntur) *lib.* 1. ferè ſub finem in nomine Ιησους, cujus literæ faciunt numerum 888. mirabilem kabbalam arithmanticam parturiunt: ſed neque verſus ratio conſtat neque ſententia; ut animadvertit, *Obſopæus in notis*; ubi aliorum complurium conjecturæ videri poſſunt. Atque hæ præcipuæ ſpecies Kabbalæ. Meminit *Buxdorfius in abbreviaturis* kabalæ *Albam*. Sed hæc eſt ſpecies notarikon. Eſt & alia kabbalę diviſio ex materia ſeu objecto, in theoreticam & practicam Rabbinis עיונית ijounit & מעשית maaſit. Et rurſum in philoſophicam ſeu phyſicam, & theologicam: illam vocant Rabbini de בראשית *Bereſchit*, quæ cœlorum virtutes & ſublunarium cauſas ſcrutatur. Iſtam vocant מרכבה *mercava*, quæ eſt ſymbolica myſticave theologia & rerum divinarum contemplatio. Reſtat nunc quærendum de Kabbala. An & quem in Theologiâ aliiſque ſcientiis uſum habeat, an vero tota ipſius ratio & praxis ſit vana, inepta, ac ſuperſtitioſa. *Rabbini* ſtatuunt per eam myſticos ſenſus erui, præter & ſupra ſenſum ſcripturę ſimplicem ſeu literalem, & paſſim hoc in *commentariis ad ſcripturam* imprimis illis, quæ *dereſchim* dicuntur, oſtendere conantur. *Thalmudi-*

ciis

dici in tract. Rosch Hasschana fol. 19. *dicunt verba Cabalæ æquiparari verbis legis.* Nec mirum, quia à Deo Mosi traditam credunt, atque ei absolutè ut verbo Dei standum. Ex recentissimis scriptoribus Judæorum *R. Menasse ben Israel in suo conciliatore qu.* 50. *in Exodum* ex professo divinam Cabalæ autoritatem apud suos non tantum astruit, sed & Cabalistas longe supra Doctores scripturarios (qui imis in subselliis stant), & Doctores Misnicos seu Thalmudicos evehit, comparando Misnicos apothecariis, qui po-
„tiones & medicamenta sua ex variis simplicibus parantes, cum vires eo-
„rum ipsi ignorent, tantum præscriptum medicorum sequuntur. At ca-
„balæ studiosi sunt instar Doctorum, qui causas & rationes eorum, quæ æ-
„gris præscribuntur, intelligunt. *Ibidem* paulo ante ex divino *R. Simeon ben Iohai in sacro libro zohar* affirmat, textum seu historiam legis esse corpus, cujus anima sit Mischna, quam solam sapientes altissimi regis servi considerant. Eorum vestigiis insistunt aliqui ex Christianis, quamvis non omnes æquis passibus: ut *Hieronymus loco cit. & in epist. ad Paulum Vrbicam & in præfat. commentar. in Threnos*; ubi ostendit quæ mysteria singulis literarum hebraicarum complicationibus contineantur. *Picus Mirandulæ* princeps *in* suo *Heptaplo*, & in *apologia quæst.* 5. *Reuchlinus* passim in *tribus libris de Cabbala* & in *tract. de verbo mirifico lib.* 2. *cap.* 9. *Archangelus de Burgo novo Minorita, in interpretatione dogmatum Cabalistorum à Pico Mirandulano excerptorum*; *Paulus Riccius* ex Judæo conversus Christianus in *tract. de cœlest. agricultura lib.* 3. & 4. ubi ex professo apologiam Cabalæ instituit, cum subjecta approbatione facultatum theologicar. in Acad. Bononiensi, Patavinâ, Ferrariensi, Parisiensi; *Pistorius in præfat. ad scriptores Kabalisticos* Basileæ editos. *Franciscus Georgius Venetus in libris problematum*, quem impugnatum à Marino Mersenno defendit *Gaffarellus in tract. de abditis divinæ Kabalæ mysteriis.* Nec improbat *Sixtus lib.* 2. & 3. *bibliothec.* Quin ipsi *Papæ Alexander VI. & Leo X.*, quorum ille causam *Pici Mirandulæ*, iste *Ioh. Reuchlini* approbavit. Et de his quidem certum est. *Gaffarellus libro modo cit. p.* 11. huc trahit in suam defensionem præter modo adductos, *Nazianzenum*, & ex Pontificiis *Galatinum, Medinam, Rhodiginum, Iustinianum Nebiensem* episcopum, *Cœlium Rhodiginum, Paulum de Middelburgo, Antonium Margaritam, Porchetum, Antonium de Guevara, Goropium Becanum*; & ex nostris *Faium, Bibliandrum, Gesnerum, Neandrum.* Sed de nostris, ut viri sunt, non accipio, quod affirmat; quia, aut historicè locuti sunt de ratione & autoritate Kabalæ apud Judæos, aut ad hominem adhibita hâc machina Judæos convincere voluerunt. *Postellus ibidem* adductus, quam fanaticus aut quam stolidus fuerit, indicavi in *prima parte disp. 1. cit. de Atheismo.* Si quis scire aveat, quinam autores de modis Rabbinicis inter-

pretan-

pretandi ſcripturam ſcripſerint, ei indicamus *Halichot olam à Conſt. L'Empereur* Hebr. Lat. editum, & *R. Iſmaelis* 13. modos exponendi pentateuchum editos *à Philip. de Aquino* converſo Judæo Pariſiis *eum commentariolo* anno 1629. De Kabbaliſtica arte, inter aut præter autores jam citatos φιλομαθεῖς, qui guſtum hic deſiderant & compendio ſtudent, conſulent *R. Menaſſe ben Iſrael in conciliatore qu.* 50 *in Exodum*: quibus addant, quibus vacat, & copia librorum eſt, *Buxdorfii abbreviaturas, Rittangelium in notis ad Iezira, Sixtum in biblioth. lib.* 2. *&* 3. *Serrarium in Joſua* 10. *quæſt.* 2. *Alſtedium Syſtematis mnemonici lib.* 4. *cap.* 31. *Thomaſo Gerſoni in tractat.* Italico tit. *Piazza univerſale &c. diſcorſo* 20.; qui pluribus de eâdem agit & varios autores tam Rabbinos quam Chriſtianos indicat, & *p.* 118. *in annotat. ad illum diſcurſum, Thomam Eraſtum contra Paracelſiſtas, Petrum Garſiam* Epiſcopum *in concluſ. unica contra Picum Mirandulam, Cœlium Calcagninum in epiſt. ad Thomam Calcagnin.* Accedant *Sr. des Accords* in libr. gall. tit. *Bigarrures lib.* 4 *p.* 42. *Buxdorfius Synagogæ cap.* 1. *Henr. Corn. Agrippa de vanitate ſcientiarum cap.* 47. *Idem lib.* 2. *de occulta philoſophia*, ubi prolixè de Kabala numerali *cap.* 2.-22. Scriptores Cabaliſtici inter Judæos, qui ex profeſſo huic pſeudo-ſapientiæ incumbunt, à *Buxdorfio in biblioth. Rabbin.* paſſim indicantur, inter quos excellit, *liber* dictus *Raſiel*, qui ad myſteria magica more & modo Kabaliſtis non infrequente deſcendit. Convenit cum Judæorum Kabala aut admodum ſymbolizat hæreſis Gnoſticorum, Valentinianorum; abuſus hieroglyphicæ; etiam philoſophiæ Pythagoricæ & Platonicæ de numeris; Lulliſticæ etiam, & dictæ Hermeticæ, ſeu Paracelſicæ; omniſque pſeudo-ſapientia, quæ in nominibus, literis, numeris &c. myſteria quærit. Hieroglyphica Ægyptiorum quæ fuerit, & quis uſus, oſtendit *Pierius in* vaſto *ſuo volumine de hac ſapientia*, & *Mercerus in præfat. & notis ad Horapollinis hieroglyphica* gr. lat. à ſe edita, & *Conr. Ritterſhuſius lib.* 1. *lect. ſacr. c.* 5. *& Athan. Kircherus in ſuo Copto prodromo p.* 272. *& c. p.* 736. Kabaliſticam dictorum Hermeticorum & Paracelſi poſt *Eraſtum modo cit.* perſtringit *Sennertus in tract. contra Paracelſiſtar. cap.* 13. De Lulliſtica philoſophandi methodo ſatis ſuperque monuit *Keckerman. in præcogn. logicis*; de Valentinianorum, Ophitarum, Gnoſticorum Cabaliſtica, *ſcriptores hæreſium Epiphanius, Auguſtinus &c.* De numerorum & nominum myſteriis fruſtra quæſitis, *ſupra part.* 2. ſatis ſuperque actum, & autores indicati, etiam ex Pontificiis, inter quos *Hermannus Hugo loco cit. Delrio lib.* 1. *diſquiſ. cap.* 4. *qu.* 3. ubi ſuis nimium Cabalizantibus aut Platonizantibus illic notatis non parcit. Sed tamen multorum nominibus parcit. Addere debuiſſet *Abbatem Trithemium, Arch. de Burgo novo*, alioſque Cabalę faventes ſupra à me indicatos. Addimus nos inſuper *Bongum*

de

Digitized by Google

de myſteriis numerorum, Serrarium in Joſua 3. quæſt. Corn. à Lapide in comment. ad Deuter. 5. v. 12. Levitic. 25. p. 747. Chriſtoph. Beſoldum part. 2. axiomatum philoſophico-theologicorum pag. 320. Ubi ſenſus myſticos per kabalam erui poſſe ſtatuit. De rationibus, quibus vanitas kabalæ evincatur, non eſt quod multum laboremus, quia jam ante oſtenſum eſt, à literis ad nomina, à nominibus ad res, à nominum aliquâ convenientiâ ad rerum convenientiam, à reali rerum ſimilitudine ad earum identitatem, nullam ſolidam deduci conſequentiam. Præterea numerorum, vocum, figurarum & characterum nullam eſſe efficaciam. Adde nunc, quidlibet ex quolibet, & de quolibet per hanc artem inertem deduci ac probari poſſe; idque vel per *notarikon*, ejuſque varios modos (in quibus *Atbaſch* & *Albam*); vel per *temoura* ſeu anagrammatiſmum; vel per *gematriam*: quod otio abundantes in centenis vocibus experiri poterunt, & Judæis ingerere. Chriſtiani Kabalizantes ex nomine Jeſu aut Nazareni, aut filii Marię &c. contra Judæos quid probaturi facile retundentur eadem arte; cum ex nomine ישו per notarikon educant ימח שמו וזכרו, id eſt, *deleatur nomen & memoria ejus*. Et ex eodem nomine וישו cujus literæ faciunt 316. (Jod enim notat. 10. Schin 300. Vau 6) per gematriam educant אלהי נכר id eſt, Dii alieni; ubi idem numerus 316.: Aleph enim notat. 1. Lamed 30. He 5. Jod. 10. Nun. 50. Caph. 20. Reſch 200. Aliam gematriam ex nomine ישו ומריס, *à R. Juda de Modena* frabricatam indicavimus *in diſp. de Judaiſmo part.* 2. §. 14. relinquitur ergo nullum ſtudium Cabalæ impendendum, niſi hiſtoricum, quomodo Muhammedicas, Ethnicas, Judaicas, hæreticas fabulas noſſe ſtudemus: Nullumque ejus uſum eſſe, in aſſerendâ fide Chriſtianâ (quidquid hic hyperbolizent *Picus Mirandula, Reuchlinus*, & ſimiles), quam in probationibus aut exceptionibus ad hominem (uti vocant); quâ ratione antiqui patres fidem noſtram ex mythologiis & corruptiſſima doctrina Gentilium contra eoſdem defenderunt. Nec quidquam pro hâc arte facit, quod *Pſalm.* 119. verſus octoni inchoentur à ſingulis literis alphabeti, hoc enim artificium purè mnemonicum eſt, non myſticum. Ut nec exempla ex *Daniel.* 5. *Mene mene* & *Apocalypſ.* 13. *v.* 18. de numero Antichriſti: quod enim ſpiritus ſ. alicubi myſterium abſcondit & revelat, pro arbitrio hoc omnibus imitandum non eſt, quia omnes clavem ab illo non acceperunt, ut claudere aut aperire poſſint pro arbitrio. Cogitent ergo hic ipſis applicandum illud Luc. 9. *Neſcitis, cujus ſpiritus ſitis.*

DE IDOLOLATRIA INDIRECTA ET PARTICIPATA.

PARS PRIMA, 21. *Maji* 1642.

1.

Dololatria in genere, quid ſit accuratè explicatur & contra exceptiones defenditur à *noſtris*, *in locis communibus*, *theſibus Academicis*, *commentariis ad decalogum*, *elenchis Papiſmi*, nominatim à *Raynoldo tract. de Idololatriâ eccleſiæ Romanæ*, *Molinæo in novitate Papatus*, *Ameſio in Bellarmino enervato*. Quibus jungendi, qui in ſpecie oppugnat invocationem ſanctorum, aut angelorum, Mariolatriam, aut artolatriam, aut ſtaurolatriam, aut iconolatriam; qui ſuis locis indicantur. Catecheſis noſtra qu. 95. definit: *Cum loco veri Dei aut &c.* Cum quâ deſcriptione libet nunc conferre definitionem Gerſonis part. 2. in regulis moralibus: *Idololatria*; inquit, *eſt exhibitio honoris verè vel interpretativè alicui creaturæ, aliter quam ſibi poteſt competere.* Ex quâ generali definitione optimè deducitur diſtinctio Idololatriæ in *propriam*, & *analogicam*, quam habet *Gerſon ibid.* Prior etiam poſſet dici *aperta*, *directa*, *explicita*, *craſſa*: poſterior *tecta*, *palliata*, *implicita*, *indirecta*, *interpretativa*, *ſubtilis*. Diſtinctionis hujus veritatem ac neceſſitatem analogicè intelliget quis & probatam videbit, ex collatione diſtinctionis Uſuræ in apertam & palliatam; & Pacti magici in apertum & occultum ſeu implicitum; itidem Magiæ in directam & interpretativam; denique Atheiſmi in directum & indirectum. Quales diſtinctiones formant aut admittunt paſſim *Caſuiſtæ Pontificii*. Nos de iiſdem quid notamus in *diſp. de Magiâ*, *Vſura*, *Atheiſmo*. De priore ſpecie Idololatriæ tum in generali tum in particulari & applicatè ad Eccleſiam Romanam abundè & accuratè ab *autoribus* modo *indicatis*, & compendioſè in *diſputationibus Academicis*, quæ paſſim eduntur, agi ſolet: nobis ergo poſterior ſolummodo nunc explicanda erit.

2. Quod ad laxam aut catachreſticam vocis acceptionem, *idololatria* quædam dicitur *Magica* (de quâ *Ioh. Fileſacus* theologus Pariſienſis *tractatulum* conſcripſit); alia *politica*, de quâ Idem *Fileſacus*: alia *Hugonotica*, de quâ ſycophanticè Jeſuita *Richeomus tract.* gallico tit. *Pantheon*. Nos ſtrictè & propriè accepta voce idololatriæ, eam diſtribuimus in propriam, & participatam. Illam rurſum in directam, & indirectam. Indirecta ſeu analo-

nalogica idololatria eſt vel magis practica, vel magis ſpeculativa. *Illa* eſt, quæ non tam intentione & conſilio, quam facto & eventu talis eſt: Eſtque gemina: una, cum quis quid agit extra cultum Dei, abſque ulla intentione cultus; quo ipſo tamen idololatria evadit. Ut ex. gr. avari. *Epheſ.*5 *Coloſſ.*3. Voluptarii *Philipp.*3. & quicunque timorem, fiduciam, honorem, amorem, ſtudium &c. ſibi aut ulli creaturæ, aut bono creato impendunt, quem debebant uni Deo impendere. Altera, eſt, cum quis in ipſo cultu ſeu circa cultum ſive verum ſive falſum & idololatricum communi modo & ratione quid agit, obſervat, aut admittit, abſque ulla opinione, aut intentione, aut conſcientia cultus. Quod fit cum ignorat aut non advertit, idem illud aut ſimile quid, alioquin in ſe adiaphorum, agi aut obſervari aut iſtic, aut alibi communiter ab idololatria ad cultum idolorum, & ſic pollui idololatria. Sic ex.gr. quæri poſſet de facto peregrini, qui videns alios orare ad fontem aliquem aut juxta arborem caſu illac iter faciens oraret, ubi Gentiles idololatriam ſuam peragere, aut orare ſolent. Similiter quæri poſſet de facto ejus, qui in templo precaturus plerumque verteret ſe ad orientem: non tamen attendens ibi eſſe aut fuiſſe chorum, quo Pontificii, ex conſcientia idoli ſui miſſatici, quamvis nunc ex illo templo cum toto idolorum apparatu expurgatum ſit, etiam hoc tempore, certa quadam intentione inter orandum ſe convertere ſolent. An autem & quando ignorantia ſit vincibilis nec ne, & conſequenter quando quis idololatriæ indirectæ hoc in caſu implicetur aut non implicetur infra *part.*2.§.3.& 6. diſquiretur. Huc etiam referenda eſſet quæſtio de facto militum illorum, qui doloſè à Juliano apoſtata circumventi thus in ignem imponebant. Vide *Theodoritum lib.*3.*c.*15.& 16. & *Sozomenum lib.*5.*c.*16. Putabant enim illi ſe ritum quendam merè civilem, ſeu obſervationem politicam peragere; cum tamen ignari & imprudentes immiſcerent ſe ſacrificiis Gentilium. *Magis ſpeculativa* eſt quæ non tantum effectu, ſed etiam intentione & conſilio talis eſt. Committitur illa cum quis in cultu divino ſymbolizat cum idololatris ſeu cultu idololatrico, utendo ſcilicet idolothytis eorum, hoc eſt rebus quæ idolo conſecratæ ſunt, aut quoquomodo ad illud pertinent. Et hæc rurſum duplex eſt: una externa, altera etiam interna & mentalis. Externa eſt, cum quis ex metu, aut avaritia, aut curioſitate & rerum novarum ſtudio, aut ut hominibus placeat, non verò ex putatitia devotione, aut erronea opinione atque intentione cultus ſe conformat idololatris: quomodo milites quidam apud *Sozomen.* & *Theodor.locis cit.* & hodierni Libertini, ac Pſeudo-Nicodemitæ (contra quos vide *tract. in opuſculis Calvini*,) aut curioſi idolorum, & idoleiorum ſpectatores; quales ex noſtris per Hiſpaniam, Italiam,

liam, Flandriam, Arteſiam &c. peregrinantes non pauci, aut potius plerique. De quà *tractatus* peculiaris vernaculo ſermone editus, idemque poſtea defenſus contra Johannem Davidem Theologum Jeſuitam à *Guilielmo Teelingio*. Poſt primam & ſecundam hujus diſp. editionem, prodiit ann. 1650. *concio* latina *Iodoci Lareni* miniſtri apprimè eruditi & veterani Fliſſingani de eodem argumento. Interna & *mentalis* eſt ſymbolizatio cum idololatria, ex putatitia devotione, aut prudentia, & caritate; hoc eſt, quæ fit cum & ex erronea intentione medii ſeu ſigni myſtici & ſacri, aut ſaltem decori adiaphori, aut debitè tolerandi in cultu divino, aut circa eum. Illam poſſumus vocare invitam; hanc ſpontaneam: quæ paulo preſſius nobis explicanda.

3. In explicatione ἱστλοφρυσίας, hoc eſt ſpontaneæ indirectæ ſeu interpretativæ idololatriæ conſideranda eſt diſtinctio idoli, & uſus idolorum, ac exurgentis inde idololatriæ 1. *Idolum* dicitur tale vel eſſentialiter, vel participative & cauſaliter. Illud eſt ex. gr. Jupiter, aut Milcom, aut Chamoſch, aut Beelzebub, aut quicunque deaſter ſeu dæmon Gentilium. Iſtud eſt ex gr. Excelſa 2. *Paralip.* 15. & dicitur ſynecdochice peculiari nomine *idolothyton* (ex 1 *Corinth.* 8.): eſt enim omne id quod idolo conſecratum eſt, aut ad illud peculariter refertur, tanquam ſignum ejus myſticum, aut medium & inſtrumentum, aut adjunctum peculiare. 11. *Rurſum* idolum, quo quis utitur ad idololatriam ſic dicitur vel materialiter, vel formaliter. *Illud* eſt res aliqua idololatria polluta per abuſum idololatrarum, quæ tamen mutari aut corrigi poteſt ad meliorem aut bonum aliquem uſum. Eſtque quatuor generum. *Primi* generis eſt res idololatrarum non idololatrica, cujus per aquam aut ignem purgatę uſus erat licitus, ſecundum legem Moſaicam *Numer.* 31. 23. quomodo veſtis leproſi non leproſa &c. *Levit.* 14. 8. *Secundi* generis eſt res idololatrarum idololatrica; ut puteus ſeu fons pſeudoſacer, unde aqua hauritur ad miniſterium idoli; ſol in cœlo, aut ignis in terra, quem adorarunt Gentiles: quorum uſus tamen nobis non intervertitur. Alia tamen ratio eſt imaginis ſolis (ſive coloſſus fuerit, ſive ignis Perſarum, ſive humana effigies) aut currus, aut equorum ſolis, de quibus 2 *Reg.* 23. 11. *Tertii* generis, eſt res idololatrarum idololatrica, quæ habuit in cultu idololatrico ſtatum; ſed quia *procurat meras utilitates, certa ſubſidia, honeſta ſolatia neceſſitatibus vitæ humanæ* (ut loquitur Tertullianus de Idololatria cap. 8.), poteſt nobis uſus eſſe ejuſdem rei, licet non idem: quod fit cum à ſtatu illo peculiari & ſigillo religionis idololatricæ liberatur, & redit ad ſtatum uſumque communem in quo & ad quem à Deo naturæ autore & conſervatore data eſt. Sic carnes quæ in macello venduntur, æmi poſſunt & comedi, licet antea fuiſſent idolis conſecratæ;

Digitized by Google

ſecratæ: jam enim non comeduntur ſub ſigillo idoli & in ſtatu idololatrico, ſed extra illum, quippe ad communem ſtatum reverſæ per civilem venditionem in macello. Vide 1 *Cor.*10.25.26.27. Sic *Tertullianus loco cit.* ait linteum propriam Oſiridis-veſtem fuiſſe, quâ tamen Chriſtus circumſtrinctus fuit; & unicujuſque ſuppellectilis, aut vaſculi ex Diis ſæculi autorem nominari, Chriſtum tamen in lectulo recubuiſſe &c. Sed lector videat elegantem autoris locum. *Quarti* generis eſt res ſacra ab ipſo Deo ad cultum data atque inſtituta partim ut medium ſimul & ſignum, verbum ſcilicet Dei, & ſacramenta: partim, ut medium ſeu adminiculum tantum, ut miniſterium ſacrum, ſeu gradus miniſtrorum, eccleſia inſtituta, ſacrique ejus conventus. Quæ ut ut idololatria contaminata (ex. gr. cum verbo ad exorciſmos & miraculorum patrationes, ſacramento ad artolatriam abutuntur) retineri tamen debent, & revocari ad Dei inſtituta. *Idolum formale eſt*, quod ex ſe aut in ſe nullum alium habet neceſſarium uſum ſive in vita animali, ſive civili, ſive in cultu Dei: ut ex.gr. templa argentea Dianæ *Actor.*19. imagines idolorum, puta Jovis pluvii, Neptuni cum tridente, Panis, Priapi &c. 111. Diſtinguitur idolothyton ratione ſubjecti ſeu materialis ſui in varia genera. *Primi* generis ſunt res quædam, quibus tanquam peculiaribus & appropriatis utenſilibus & inſtrumentis in cultu ſuo utuntur idololatræ; ut ex.gr. arbores frondoſæ, luci, equi ſolis, altare ad exemplar Damaſceni factum à rege Achas 2 *Reg.* 16.10.11. & imagines, columnæ &c. *Levitic.*26.1. *Deuter.*7.1.2. & hodie altaria, cruces &c. *Secundi* generis ſunt habitus, & cultus corporis; ut *Levit.* 21.5. & 1 *Corinth.*11.*v.*4.5.13. & linteum, propria veſtis Oſiridis (de quo *Tertull.loc.cit.*) & corollæ, de quibus *Idem De corona militis.* *Tertii* generis ſunt, Actiones, ritus, geſtus, ut choreæ, comediæ, epulæ, benedictiones, ſeu conſecrationes, & res conſecratæ, ſacrificia; Vide 1 *Corinth.*10.4. Et luſtratio infantis modo nati apud *Perſium ſat.*2. & ſcriptio tabellarum, de quibus *Chryſoſt. ad Galat.*4. citatus *ibidem ad Perſium à Caſaubono in commentaria.* *Quarti* generis ſunt loca; ut ex.gr. excelſa; & templa omnia (excepto uno) in V. & N. T. Conſer *diſp. de Templis.* *Quinti* generis ſunt, tempora & feſta: de quibus in *diſp. de Feſtis.* *Sexti* generis ſunt nomina, & appellationes, de quibus *Hoſ.*2.16.17. *Pſalm.*16.4. *Zachar.*13.2. Huc referri poſſunt reliquiæ aut veſtigia κατασκάμματα, inclamandi idola, per ea jurandi, aut per genium Imperatoris, ad hæc in honorem eorum bibendi &c. Exempla ejus ſtatuunt nonnulli *Geneſ.*42.15. & 44.5. Sed aliter poſſunt hæc exponi. Nos nonnulla indicavimus in *diſp. de Abuſu Sortis*, & *de Gentiliſmo.* Quibus adde recentiorum quorundam appellationem genii ſui, & genii loci ſeu patriæ, de cujus fide & religione apud Gentiles vide

quæ collegit *Meurſius ad Lycophronis Caſſandram pag.*531. Confer *diſp.noſtras de Gentiliſmo,& de Superſtitione.* IV. Uſus idoli, ſeu idolothyti diſtingui poteſt in formalem, materialem, & mixtum. *Formalis* erat,ex.gr.Corinthiorum Gentilium: *Materialis* eorum, qui fortes erant in fide, & abſque conſcientia idoli tantum cum Gentilibus epulabantur in idoleio:*Mixtus* erat infirmiorum & rudiorum, qui vix initiati Chriſtianis ſacris,cum aliqua conſcientia idoli veſcebantur idolothytis 1 *Cor.*8. 6. Formalis uſus idolothyti nunquam eſt licitus; nec etiam mixtus. Materialis licitus eſt tantum ſub iſtis conditionibus. Si ſit idolothyton, à quo ſeparari poteſt, & actu ſeparatur ſigillum idoli,& pollutio idololatrica; de quo ſupra. 2. Si ſit tali tempore & loco,ubi & quando in cultu divino ab idololatris non adhibetur; ne videamur cum illis ſymbolizare: nam hoc pacto & illi in ſua ſuperſtitione confirmarentur, & de noſtra approbatione gloriarentur, & infirmis ad prolapſum ac abuſum occaſio præberetur, & boni triſtitia afficerentur ac ſcandalizarentur. Hoc autem intelligo de Idolothyto quod conſtituitur in re alias adiaphora, & tamen non neceſſaria, cujus uſus ideo hoc in caſu omitti debet.

4. His præcognitis & diſtinctionibus præmiſſis ſpecies aliquot idololatriæ interpretativæ ſpontaneę enumerari poſſunt. Referimus autem ad quinque claſſes. 1. Continet omnem imitationem cultus idololatrici, quamvis dicatur purè externa eſſe, & ſymbolizatio ſecundum ſpeciem atque apparentiam; quamvis etiam proteſtetur quis ſe aliis de cauſis, & alio fine atque intentione hoc facere: immo quamvis extra ſtatum, actum, & exercitium religionis illud faciat; quamvis denique titulum & formam mutet vel in totum vel ex parte, & traducat ad alium uſum aliquem religioſum, aut tantummodo civilem. Ut cum Iſraëliticæ fœminæ luctum Thammuz celebrarunt *Ezech.*8. Cum Chriſtiani olim Gentilium Saturnalia,matronalia &c. celebrarunt: de quo vide elegantem locum *Tertulliani libr.de Idololatria cap.*14.Immo cum tracti ab importuna & carnali plebe ſequentes Doctores mutarunt feſtum luminarium in feſtum purificationis detorſum & flexum alio, alioque titulo ac cappa indutum: ita manſerunt vani & voluptuarii homines in poſſeſſione conſuetæ feſtivitatis: de quo in *Diſp.de Feſtis.* Et cum ſub Imperatoribus Chriſtianis frequentarunt Chriſtiani ludos & ſpectacula Ethnica,tantum ad civilem oblectationem, ſolemnitatem & magnificentiam, quæ tamen Gentilibus fuerant feſta idololatrica, aut magna eorum pars. de quo *Lipſius lib.* 1. *Saturnal. cap.*3.& 5. Fuiſſe autem aliquamdiu frequentata Chriſtianis ſpectacula, & luſorias pompas teſtis eſt *Salvianus lib.*6 *de Gubernatione Dei*; & *de gladiatoriis Lipſius lib.cit.c.*13.& *Iul.Cæſar Bulengerius de circi venatione.* Huc refer

refer juramenta per genium Imperatoris, item preces, ſacrificia, hymnos Gentilium, aut ad imitationem eorum facta, dicta, ſcripta, cantata. Adhæc nomina idolorum per modum exclamationis, obteſtationis, voti, juramenti, precationis, hymnodiæ uſurpata. Nec prætereundi pulli, quos conſulibus tunc paſtos fuiſſe conqueritur *Salvianus lib. cit.* & quæſita volantis pennæ auguria. Sed legendus eſt *lib. ſextus Salviani, cum commentario Rittershuſii.* De omnibus illis quid ſentiendum ſit vide quæſo 1 *Cor.* 10. *v.* 19.20.21. *Quid igitur dico* &c. Cum his confer, & examina effugium Bellarmini De Sacramentis cap. 32. *Licet in externo ſymbolo ſit aliqua ſimilitudo inter noſtro ritus, & ritus Gentilium & Iudæorum, abſolutè tamen maximum eſſe diſcrimen. Nam à fine & intentione ſumunt externæ actiones ſpeciem ſuam. Ritus Gentilium fiebant ad cultus Dæmoniorum: noſtri fiunt ad colendum Deum.* Quam parum juventur hoc effugio Pontificii, docent ex noſtris partim *ſcriptores locor. comm.* ubi de requiſitis bonorum operum, & de bona intentione; partim *elenctici*, qui ſymbolizationem religionis Papalis cum Gentiliſmo, Judaiſmo, Turciſmo ipſis impingunt alibi à nobis citati. 11. Claſſis continet actiones, quæ erant aut partes cultus idololatrici, aut ei conſecratæ, aut ſaltem conſuetudine quaſi appropriatæ, tanquam præambula, aut præparatoria, aut appendices, aut adjunctæ & concomitantes pompæ & formalitates: quas ſi quis retineat, obſervet, exerceat, in cultu religioſo, aut extra eum abſque cautelis & limitationibus ſupra in explicatione idoli & idolothyti indicatis, implicatur idololatriæ indirectæ. Sunt autem ex. gr. epulæ, ludi, choreę, feriæ. 1 *Cor.* 10. 7. 20. 21. coll. cum *cap.* 8. 47. 10. oſcula imaginum *Hoſ.* 13. 2. & manuum *Iobi* 31. 26. vide ibi *commentar. Pinedæ & Cornel. à Lapide in Ezech.* 8. 17. Et liborum coctiones *Ierem.* 7. 18. (quamvis hoc factum ad directam & craſſam idololatriam potius referendum, ſiquidem junctum ſit cum ſacrificio): Carnis inciſiones, capillorum detonſiones *Levit.* 19. 27. 28. & 21. 5. ubi vide *Commentar. VVilleti* & *Corn. à Lapide*; confer & *Maymonidem de Idololatria cum notis Dionyſii Voſſii.* Huc etiam refer diſquiſitionem de feriis natalitiis & funebribus publicè aut privatim celebratis: de quibus in *diſp. de Superſtitione* & intra in *Problematis*, imprimis hic notanda verba Bellarmini, de Monach. c. 40. *Sacerdotibus Iudæorum prohibita raſura, non quod in ſe mala ſit, ſed ne viderenter ſimiles ſacerdotibus Gentilium, in quorum vicinia habitabant, qui toto capite raſo idolis ſacrificabant.* Et poſtea: *ſolum ergo propter vicinitatem* &c. vide reliqua; & confer *Corn. à Lapide in Baruch c. ult.* & *Thomam* 12. *quæſt.* 102. *art.* 4. *ad* 5. Adde & geſtus in oratione adhiberi ſolitos, apud *Tertullianum de Oratione c.* 12. 111. claſſis continet cuſtodiam non neceſſariam, aut periculoſam, ut & uſum inſtrumentorum quæ vel ex ſe & ſua

ſua natura tantum, vel ex vulgari & perpetua conſuetudine idololatrarum nefariis ipſorum cultibus conſecrata aut appropriata ſunt. Talis erat idololatria eorum qui quamvis vero Deo, vera ſacrificia offerrent, in excelſis tamen hoc agebant, aut in altari ad imitationem Damaſceni facto, aut ſaltem excelſa & lucos relinquebant, ſi non reſtituebant. Vide 2 *Reg.* 16. 11. *Deuter.* 16. 22. 2 *Paral.* 15. Huc refer tectoria, & amictus ſeu indumenta imaginum aſſervata & non abolita *Ieſa.* 30. 22. Etiam ſerpentem æneum idololatria publicè pollutum, nec tamen abolitum ante Hiſkiam 2 *Reg.* 18. 4. IV. Claſſis continet aſſervata, frequentata, uſitata & adhibita ſigna, ſymbola, teſſeras, inſignia idolorum & idololatrarum: ut ſunt 1. nomina appellationes, quando idola ſine neceſſitate vocantur Bahal, id eſt, dominus, cum revera non ſint, aut quando verus Deus ambiguâ & per frequentatū ac communem abuſum pollutâ ac ſuſpectâ appellatione vocatur Baal, *Hoſ.* 2. 16. 17. Huc pertinent, nomina fortunæ, fati, Parcarum, Geniorum, Deorum immortalium, &c. ſine neceſſitate uſurpata. Adde & annos, dies, menſes, templa, palatia, domos, ſcholas, curias, terras, populos, urbes, hominumque collegia, ſocietates, ſtatus, ordines, artes &c. ab idolis aut dæmoniis denominata. (Quæ limitatio & cautela hic neceſſaria, infra dicemus *part.* 2. *theſ.* 5.): nec prætereundæ lauri, coronæ, luminaria, veſtes, &c. *Exod.* 23. *verſ.* 13. *Levit.* 19. *verſ.* 19. *Ezech.* 8. 17. *ibidemque commentaria Fr. Iunii, Corn. à Lapide: & hujus ad loca ſupra cit. Hoſ.* 2. *Zachar.* 13. imprimis & *Thomas* 1. 2. *quæſt.* 102. *art.* 6. *Chryſoſtomus in Hebr.* 14. & ex eo Lorinus in Pſalm. 16. 4. urget iſtum locum ad cavendam mali occaſionem: *ut ea*, inquit, *nominentur quidem, à quorum uſu removendi ſumus. Et quamvis in nominibus per ſe uſurpandis nihil mali eſſet*, Perfecti eſt, *ait Idiota*, etiam à licitis abſtinere voluptatibus, ut magis totus feratur in cœlum &c. Tertullianus de Idolatr. c. 10. Profeſſores literarum idololatriæ arguit, quia *neceſſe erat, Deos nationum prædicare, nomina, genealogias, fabulas, ornamenta honorifica quæque eorum enunciare, tum ſolennia feſtaque eorum obſervare. Concil.* 2. *Braccar. c.* 73. vetat obſervationes agere Kalendarum, vel *lauro aut viriditate domos cingere* addita hac ratione; *quia omnis iſta obſervatio Paganiſmi eſt.* Et graviter conqueritur Tertull. de Idol. c. 13. plures tunc inventas fuiſſe *Ethnicorum fores ſine lucernis & laureis, quam Chriſtianorum.* V. Claſſis continet uſum non neceſſarium omnium illorum, quæ antehac fuerunt, aut etiamnum nunc ſunt, aut ſæpe ſolent, aut ſaltem poſſint eſſe occaſio idololatriæ, aut ſeductionis ad eam. Qualia ſunt *primò*, conjugia cum idololatris *Deut.* 7. & 12. *Nehem.* 13. *Secundò* fœdera, ut *Deuter.* 17. 2 *Reg.* 20. *Tertiò*, commercia, converſationes, & familiaritates non neceſſariæ cum iiſdem. 2 *Corinth.* 6. Quo refer, ſi quis frequenter epulas & comeſſa-

meſſationes, ludos, & ſpectacula, iiſque temere ſe immiſceat, aut in eorum terris peregrinetur, aut ſedes ibi figat, aut hæreat &c. *Num.* 25. Confer *Daniel.* 1. coll. cum *Actor.* 10. & 11. & *Galat.* 2. Unde argumentum educitur quod ad genus ſaltem: quamvis peculiare quid haberet Judæorum abſtinentia à familiaritate & epulis Gentilium: de quo diximus in *Diſp. de Gentiliſmo.* IV. Addenda forte claſſis eorum, quæ formaliter in omiſſione aut abſtinentia conſiſtunt; quibus ſi quis non imitetur idololatras certa lege, & ſtabili conſuetudine cum aliqua conſcientia abſtinens ab iſta vel ab iſta re aut actione, ſaltem illis ignorans & minime cogitans ſimilis fit aut eſſe videtur externa praxi. Sed quæ iſtius generis ſunt ad ſuperſtitionem ſtrictè dictam, materialem ſcil. ſeu interpretativam, malumus rejicere. Vide *diſp. de Superſtitione.*

Idololatria (ſicut peccatum in genere) diſtinguitur in propriam & in participatam, ſeu alienam, cum qua quis communicat. Propriam, apertam & directam alii; analogicam & directam nos nunc explicuimus. Reſtat ergo de participata quid addamus. Poteſt ea *Primo* diſtribui in tres claſſes: ut per primam participet quis antecedenter; per ſecundam concomitanter; per tertiam conſequenter. 1. participatio eſt magis directa: cum quis aut conſulit. 2. aut petit. 3. aut præcipit. 4. aut provocat, aut adminiſtrat, adjuvat, & ſubſervit. Sic idololatria decem tribuum participabat Jeroboam 1 *Reg.* 12. 28. 29. 30. & 14. 16. & Judæ, proceres regis Joas 2 *Paral.* 24. 17. & Rex Achas cum Pontifice Uria 2 *Reg.* 16. 10. Sic Tertullianus idololatriæ plurimos involvit de Idol. c. 11. *Nulla igitur ars, nulla profeſſio, nulla negotiatio, quæ quid aut inſtruendis, aut formandis idolis adminiſtret, carere poterit titulo idololatriæ.* II. Magis indirecta, cum quis 1. *permittit* idololatriam, hoc eſt, cum facit aliquid, quod erat omittendum, ad quod ſequitur idololatria: ut Joas, qui annuit petitioni procerum, & iis conceſſit ac permiſit cultum idololatricum 2 *Paral.* 24. 17. Et Aaron *Exod.* 32. 22. 23. qui idem etiam antecedenter participabat faciendo vitulum. 2. *tolerat*, hoc eſt, cum ſcil. non obſtat, non impedit, & omnem diligentiam non adhibet, ne fiat. Sic Aſa 2 *Paralip.* 15. 17. Hinc Auguſtinus epiſt. 154. ad Publicolam: *Omnis honor idoli cum apertiſſima deſtructione ſubvertatur.* Hinc laudatum illud factum Epiphanii qui velum in oſtio oratorii ſuſpenſum, in quo imago Chriſti aut ſancti depicta fuerat, præteriens illac dirupit; uti *ipſe* refert *in epiſtola ad Iohannem Hieroſolymitanum.* Adde exempla piorum regum, Hiskia, Joſia &c. qui eo nomine commendantur quod non tantum craſſam, ſed & interpretativam & palliatam idololatriam cum omnibus veſtigiis, reliquiis, inſtrumentis, & idolothytis ſuſtulerint; contra in reliquis qui debito officio hic non ſatis fun-

5.

& si sunt, omissio illa notatur tanquam ἄτλημα. 2 *Reg.* 12. *v.* 3. coll. cum 2 *Reg.* 18. *v.* 4. 5. *Decretum Concilii Carthaginensis* infra citabimus, & *Epiphanium contra Encratitas.* III. Est, cum quis idololatriam jam commissam defendit 1. vel approbando & laudando; ut Julianus apostata, contra quem *Nazianzen. Cyrillus Alexandrinus*; Symmachus Senator Romanus, contra quem *Ambrosius & Prudentius*, 2. vel excusando & extenuando: Ut Cassander, Grotius, Miletierius, & similes caduceatores (de quibus in *disput. de Syncretismo*); adhæc recentiores nonnulli in Anglia, quorum scripta à viris eruditis satis superque nunc excussa. 3. vel connivendo; cum quis scilicet, aut verbis non reprehendit, aut ipso facto pro ratione muneris non coërcet. *Secundo*, distingui potest participata 1. in eam quæ cum crassa, & in eam quæ cum analogica seu interpretativa idololatria participat. II. In eam quæ cum publica, & in eam quæ cum privata communicat. III. In eam quæ cum publica inveterata & antiquitus obtinente ac radicata; & in eam, quæ cum nove obrepente, aut ingruente communicat. IV. In eam, quæ cum publica ingruente guttatim ac paulatim, aut per inundationem & instar torrentis communicat. Secundum istas distinctiones, gradus sunt hujus peccati, ita ut participatio una altera gravior sit & magis ἀναπολόγητος. Nonnunquam etiam tanta posset esse inundatio, & contra tam exigua potestas aut potentia Magistratus, ut non sit resistendo, nisi Rempublicam subversam velit.

6. Ut accuratius juniores hanc necessariam doctrinam intelligant, non gravabimur problematum aliquot tum generalium tum specialium determinationes, & casuum Decisiones subjicere. Primi generis problemata erunt de Idololatria indirecta. Sit ergo generalissimum, unde reliquorum determinatio dependet. An dicendum sit peccatum idololatriæ, quam nos vocamus indirectam; an vero idololatriæ titulo carere possit (ut cum *Tertulliano* loquar,) qui in cultu divino aut extra eum indebitè adhibet & usurpat idola participata seu idolothyta, quæ olim fuerunt, aut etiamnum sunt, aut in posterum possent esse media, signa, species seu similitudines, proclives occasiones cultus idololatrici? *Resp. Aff. pr. Neg. poster.* 1. *Ratio quia* scriptura exsertè vocat idololatriam 1 *Corinth.* 10. 7. & communionem cum cultu dæmoniorum, *v.* 20. 21. Jam verò quam illicita sit idololatria, & quantum malum, constat ex 1 *Pet.* 4. 3. *Exod.* 20. 5. 2. *Ratio, quia* vocat genericè peccatum, & quidem grave ac pernitiosum (ne putemus esse ex quotidianis & perpetuo adhærentibus fidelium infirmitatibus); & severè illud prohibet. *Lev.* 19. 27. & 26. 1. & 21. 5. *Deut.* 14. 12. & 16. 22. *Exod.* 34. *vers.* 13. 15. 1 *Cor.* 8 1. 2. 3. 12. 13. & 10. 7. 21. 22. *Apoc.* 2. 14. *Actor.* 15. 29. 3. *Ratio, quia* ex se & per se occasio est peccati, in peccatum

tum ducit & protrudit proximum, eum ſcandalizat, ejuſque conſcientiam vulnerat, & animam ejus maximo periculo exponit, 1 *Corinth.*8.7.9.10.11. Scandalum autem & ſeductio poteſt ſe extendere ad infirmos, qui intus ſunt; & ad poſteros noſtros: ut homines ſic paulatim in craſſiſſimam idololatriam prolabantur, quod Iſraëlitis accidit; qui à cultu excelſorum, ad cultum vitulorum, ab iſto ad Baaliticum, & quemvis Cananiticum tandem progreſſi. 2 *Reg.*17.9.10.11. confer hiſtorias Jeroboam, & Achab. Quam conſiderationem habuit Nobiliſſ. *Marnixius tract. de Inſtitutione puerorum nobilium*, eandemque ex illo citat *Anonymus* (*Ameſius* ſc.) *contra Mortoni generalem defenſionem trium ceremoniarum Angliæ.* Liber Marnixii nunc ad manum non eſt. Verba alioquin ejus uti ab Ameſio citantur notatu digniſſima ſunt. 4. *Ratio, quia* quamvis remotiſſima eſſet ſymbolizatio cum idololatria, & cum idololatris, eſt tamen ſpecies mali, & colluſio ac ſymbolizatio cum malo; atqui ab ea abſtinere debemus 1 *Theſ.* 5.22. 2 *Corinth.*6.15.16. *Iud.v.*23. *Epheſ.*5.11. 5. *Ratio, quia* à pari probatur ex magia & divinatione indirecta; quæ uſque ad minimos caſus, uſque ad remotiſſimas ſpecies cenſetur nomine magiæ, & reducitur ad artes diabolicas, & pacta cum diabolo, ſaltem implicita & occulta. De quo videndi *Caſuiſtæ, & autores* qui ex profeſſo ſcripſere *de Magiâ*, aut *divinatione.* Confer *diſp. de Superſtitione, & de Magia*, ubi autores citantur tum noſtri, tum Pontificii. 6. *Ratio, quia* idem evincunt exempla piorum, qui hanc ſpeciem idololatriæ ſedulo deteſtati ſunt, fugerunt, & exterminarunt. Vide exempla Hiskiæ & Joſiæ, ubi imprimis notanda ablatio excelſorum, & abolitio ſerpentis ænei. Addi poſſunt exempla piorum in primitiva eccleſia, qui à ſpectaculis Gentilium abſtinebant, teſte *Tertulliano in Apolog. cap.*38. *& de Spectaculis cap.*5. Quia ludi illi Diis erant dicati. Non lavabantur diluculo Saturnalibus (*Tertull. Apolog. cap.*42.), ne viderentur Gentilibus ſimiles, qui tam manè hoc agebant, ut feſto illo die maturius convivia adirent. Non emebant capiti coronam, (*Tertull. Ibid. lib. de Corona militis cap.*7. *& Minutius in Octavio*), ſed floribus utebantur liberis, ſolutis, & undique vagis; & ſertis colla complectebantur: quod coronarum in cultu idololatrico plurimus eſſet uſus; de quo vide *Paſchalium de Coronis, & Heraldi digreſſ.*26. *ad Tertull. Apolog.* Quin & elecëmoſynam datam aut beneficium præſtitum alicui Deos ſuos vel Coloniæ genium propitios imprecanti, eſſe idolorum honorem, cenſet *Tertullianus de Idol. c.*22. Adde nunc illuſtre illud exemplum militum Juliani apud *Theodor. & Sozomen. ſupra cit.* & Valentiniani qui additis verberibus expoſtulavit cum ædituo Gentili aqua luſtrali ipſum conſpergente, *Theodorit. lib.* 3. *c.*15. Et zelum piorum Imperatorum, qui reliquias omnes idolorum ſuſtu-

ſuſtulerunt, etiam templa in agris *L.16.C. de Paganis*, ex voto & poſtulato eccleſiæ: quod exprimitur Codice Canonum Eccleſ. African. can.58. ὡς χρὴ εἶναι ἀπόστολον θεῖ &c.can.84. Ὁμοίως ἤρεσεν &c. *Idem placuit ab Imperatoribus glorioſiſſimis peti, ut reliquiæ idololatriæ non ſolum in ſimulacris, ſed & in quibuſcunque locis, vel lucis, vel arboribus omni modo deleantur.* Ita etiam à Bonifacio aliiſque fidei Chriſtianæ in Germaniâ prædicatoribus exciſæ ſunt: de quibus vide *Annaliſtas Eccleſiaſticos*: idem ſæculis aliquot ante ipſos præſtitum à Martino, teſte *Sulpitio in ejus vita.* Nolo hic diſputare de modo agendi, aut de virorum eccleſiaſticorum titulo, jure, & poteſtate, quâ illi hoc fecerunt: tantum allego effectum. *Paulus Diaconus* teſtatur Conſtantinopolitanos tantum frumento cocto uſos fuiſſe, cum Julianus an. 367. omnia venum expoſita ſacrificiis polluiſſet. Confer quæ mox *probatione ultima* & infra *parte* 2. dicemus. 7. *Ratio, quia* oppoſitam opinionem ſi quis ſtatuat & praxin ejus obtinere velit, aut ſaltem ſuſque deque habeat, quid hac in parte doceatur & fiat, zelotaſque exiſtimet τὸ λαῶ ἀκεφάλῳ ſectari & culicem excolare: utique refodiuntur antiquæ hæreſes de uſu idolothytωn, Jeſabelis ſcil. *Apocal.* 2. & Baſilidis, de quò *Euſeb. lib.4. hiſtor. Eccleſ. cap.*8. atque unà tacitè condemnantur decreta & dogmata antiquorum mox *parte* 2. §. 1. citandorum, de idolothytis: Non parum etiam confirmantur Idololatrę, & pulvilli axillis eorum conſuuntur, inſuper in eccleſiis Idololatricis aut in bivio conſtituti illic detinentur contra *Apocal.*18.4. 2 *Corinth.*6.15.16.17.; Etiam via complanatur ad propiorem ſyncretiſmum cum Idololatris, ſi non reditum ad Babel, unde majores noſtros divina miſericordia eductos gaudemus. Quid in Anglia poſtremis annis prætextu ceremoniarum, quæ cum idololatris ſymbolizant, tentatum & geſtum ſit, dies nunc docuit. De quo vide *tract.* cui tit. *Ladenſium* ἀντικαπήλειας anglicè, & alterum cui tit. *Narratio rerum nuper in Scotiâ geſtarum* latinè in 8. Confer *Grotii notas ad Caſſandri conſultationem*, cum ipſius *antagoniſtis Riveto & Iacobo Laurentio.* Sed hoc argumentum nunc pluribus deducere nolumus: alias & alibi datur occaſio, in *Diſp. de Syncretiſmo, ſeu Vnione diſſidentium.* Pergimus ergo ad argumentum. 8. *Ratio, quia*, idem evincit conſenſus antiquitatis, quem compendii cauſâ nunc tantum indicamus: omnium enim formalia verba deſcripta non exhibebimus; ne in nimiam molem volumen hoc excreſcat. Primus ſit *Tertullianus libris de Idololatria, Spectaculis, Corona militis*: ubi lector aurea dicta, eaſque inveniet rationes quæ ut reipſa ſufficiunt, ita imprimis ſatisfacere debebant hodiernis nonnullis ſolius antiquitatis (ſed ſequioris, uti arbitror) admiratoribus, adoratoribus. Adde *Chryſoſtomum* qui *in epiſt. ad Galatas* 4. perſtringit tabellas, quæ nato infante ſcribi ſolent. Confer ſupra

diſp.

disp. de Superstitione. Et *Epiphanium contra Encratitas*, ubi imagines ne quidem in privatis ædibus tolerandis contendit. *Irenæum lib.* 1. *cap.* 23. *v.* 27. *Photii Nomocan. tit.* 13. *c.* 8. *& 6. tit.* 13. *c.* 23. *Concilium Eliberinum can.* 40. *& 79. Concilia Africana, Salvianum, Augustinum, locis* jam *cit.* Analogicè etiam applicanda prohibito observationis, dierum, mensium, annorum in rebus inchoandis aut agendis, tanquam syncretismi & symbolizationis cum Superstitione & Idololatria Gentilium, apud *Ambros. lib.* 10. *epist.* 82. *Augustinum in Enchiridio cap.* 39. *& in Sermonibus de Tempore, Serm.* 241. *Sedulium in collectan. epist. ad Galat. cap.* 4. *Bedam in idem cap.* 4. *ad Galatas. Photii Nomoc. tit.* 13. *cap.* 19. 20. Et prohibito omnis comœdiarum ac spectaculorum, nec non chorearum festivalium, conviviorum festivalium, Kal. Januar. & strenarum, poculorum boni ominis, vestium, cereorum imprimis interdiu incensorum; propter symbolizationem cum Idololatris Gentilibus, in *Codice can. eccles. Afric. cap.* 60. 63. *Concil. Laodic. can.* 37. 39. *Ancyranum can.* 5. 6. 7. *Nazianzen. Orat.* 48. *Cyrill. Hierosol. Catech. mystag.* 1 *Concil. Toletan.* 3. *can.* 23. *Basilius homil. de Ebrietate. Concil. Eliber. can.* 34. 47. *Tatianus Orat. adverss. Græcos. Salvianus de Provid. lib.* 6. Adde de nominali collusione, aut saltem specie collusionis cum Idololatris. Denique de abstinentiâ ab usu coronarum, de quâ *Minutius Felix in Octavio, Tertullianus de corona militis.* Sed de his testimonia suis quæque locis indicantur. *Thomas* 1. 2. *qu.* 103. *art. supra cit. & commentatores Pontificii ad scripturæ loca supra citata*, adhæc *antiquarii & annalistæ eorum*, facient nobis consensum novitatis. Nostrorum consensum discés *tum* ex quotidiana praxi jam inde à prima reformatione; *tum* ex *decretis synodorum reformatarum in Gallia, Scotia, Belgio*, præsertim *utriusque Hollandiæ* (inspiciantur repertoria, quæ passim in archivis ecclesiarum asservantur) circa cruces, picturas, temporum & rituum observationes, &c. *tum* ex *præstantissimorum Theologorum judiciis & testimoniis*, quorum aliqua indicavimus in *disspp. nostris de Ceremoniis Benedictionibus, Monachis, Superstitione, Templis, Festis, Staurolatria, Organis, &c.* Et infra ad *particularia Problemata*, pro re natâ indicabimus.

PARS SECUNDA 28. *Maji* 1642.

OStensa & probata veritate, videndum nunc quænam contra eam in hac luce reformationis etiamnum excipi solent: non tantum à Pontificiis, aut neutralibus & syncretistis, sed etiam partim à Lutheranis partim ab hierarchicis, quorum aliqui (*Ladus, Montacutius &c.*) ex contentione contra Puritanos (quos vocant) Genevenses, & contra novato- 1.

res h.e. primos reformatores, nimis quam in hunc campum excurrerunt. Lutherani colorem ſciſmati ſuo, & inſectationi reformatorum (quos Calviniſtas appellant) quæſiviſſe videntur. Simili carnàlis contentionis contra quoſdam ex fratribus ſuis, œſtro agitantur, atque una privatis rebus ſuis ac mundo velificantur, qui pro indirecta aliqua ſive idololatria ſive ſuperſtitione aut vacua obſervatione ſubinde zelum induunt, & claſſicum canunt. Objectiones, exceptiones, & effugia generalia, quæ vulgò obtenduntur, ſunt 1. *Exc.* Eſſe uſum iſtarum rerum adiaphorum, ſeu ſymbolizationem ac communionem talem cum idololatris eſſe in adiaphoris ac communibus, non autem cum idololatria eorum, aut in rebus idololatriæ propriis. *Reſp.* Præmittimus hic, τὸ adiaphorum & licitum, quod ſcil. conſcientiam non polluat, & olim, & hodie in his aliiſque decantatum fuiſſe. Sic tempore apoſtolorum prætexebant libertatem Chriſtianam 1 *Cor.* 8. & 10. quique docebant manducationem idolothytωn *Apocal.* 2. *v.* 20. cum *Actor.* 15. *v* 29. Ut & hæretici, Baſilidiani, aliique, quibus antiquorum decreta & monita mox indicanda, opponebantur. De ceremonialibus [in Anglia notum eſt, eos in τῷ adiaphoro olim præſidium quæſiviſſe: quamvis poſteriores proficiendo in pejus haut obſcurè ſanctitatem & neceſſitatem prætexerent. Lutherani peculiari titulo *adiaphororum* hanc controverſiam, & inde *adiaphoriſmum* atque adiaphoriſtas denominarunt. Quibus occurſurus Altingius in ſyllabo controverſ. Luther. part. 2. p. 258. *Depulſio calumniarum in genere circa controverſias de ceremoniis. Communis adverſariorum de Caremoniis querela eſt; quod Chriſtiana libertati inſidiemur, reſque adiaphoras, hoc eſt, medias ac indifferentes, tanquam neceſſarias obtrudamus Eccleſiæ Dei. Inde duo alia deducunt incommoda; quod nimirum & conſcientias privatorum ſcandalis, & publicam Eccleſiarum ac Politiarum tranquillitatem novis motibus conturbemus. Ad quas criminationes ordine reſpondebimus: ut ſicut in reliquis ante, ita nunc in hoc controverſiæ capite, innocentia quidem noſtra, adverſariorum autem inſigne calumniandi ſtudium innoteſcat.* Si res, ritus, obſervationes ſunt in cultu Dei à Deo non præſcriptæ quibus ſanctitas & efficacia quædam tribuitur: jam non eſt adiaphorum, ſed pſeudoſacrum & εἰδωλοθυτεία, & ſic implicatur idololatria; de quo aliquando pluribus in *Diſp. de Ceremoniis.* Sin verò res, ritus, obſervationes ſunt nobis frequentatæ extra publicum cultum, in vita animali, aut civili, ſeu in communi converſatione, quibus tanquam idolis, aut idolothytis eo aut ſimili modo uti ſolent idololatræ in cultu ſuo, jam eſt manifeſta ſymbolizatio cum Idololatris. Si verò communis actio ſit ad vitam animalem aut civilem ſpectans, hic tamen & nunc haut neceſſaria (ut exempli gratia epulari, dona alicui dare, præſtantiores veſtes induere &c.) Et

fiat

fiat ſub ſigillo idoli, & cum reſpectu quodam ad illud, ſi non noſtro & *formaliter*; ſaltem ex prima ejus inſtitutione & communi uſu atque intentione idololatrarum, & quamvis, ratione ſenſus noſtri *materialiter, & ſolummodo externè*: utique jam non adiaphorum eſt, ſed idolothyton, & communicatio cum idolis 1 *Corinth.* 10, quidquid ſit de alia & particulari intentione operantis 1 *Corinth.* 8.4. Vide & confer quæ reformati contra prætextum adiaphori, repoſuerunt Lutheranis; Et ſyncretiſtis ſeu conciliatoribus reformatæ eccleſiæ cum Papali, indicatis in *diſp. de Syncretiſmo*, ut & zelotis ceremoniarum in Anglia & Scotia. Inter alios *ſcriptorem altaris Damaſceni*, *Ameſium c. Mortonum & Burges* anglicè, imprimis & *anonymum* ac doctiſſimum ſcriptorem *c. ceremonias eccleſiæ Scoticæ obtruſas*, anglicè. 11. *Exc.* Non obſervantur illa eodem fine; quo ab Idololatris uſurpantur: ergo licita ſunt; ſaltem liberanda à titulo idololatriæ. *Reſp.* 1. intentio ſola non facit actionem aut bonam aut licitam, ſed requiruntur & omnes aliæ circumſtantiæ, juxta communem doctrinam Ethicam & Caluiſticam: *bonum enim non niſi ex integra cauſa, malum ex quolibet defectu.* 2. *Reſp.* Hac ratione Jeroboami Idololatria, & ritus omnes Judaici hodie ab aliquo obſervati & omnis magia interpretativa, idololatria avaritiæ, ſuperbiæ, voluptatis, denique pleraque alia peccata excuſari poſſent; quia ſcil. idem non intendunt, quod craſſi idololatræ, aut profeſſi Magi. Immo & idolatrici ritus Pontificii; quos alio fine, ac à Gentilibus, à ſe obſervari dicunt: uti ſupra *part.* 1. *theſi* 4. notatum. Conferat ſcriptores eorum, *Bellarminum ſupra cit. Perronum ad regem Britannia, &c.* paſſim pro idololatria ſua diſputantes; quibus adde ex recentiſſimis *Joſephum Voiſin in theologia Iudæorum pag.* 81.-105. 3. *Reſp.* Retorqueri poteſt: Illud aliud quod intenditur, eſt aut religioſum & ſacrum, aut eſt commune ſeu profanum. Si illud, jam eſt manifeſta ſuperſtitio & idololatria; dum Deus colitur alio cultu, quam ipſe coli vult: & rei aut ritui alicubi tribuitur myſtica ſignificatio, aut efficacia & operatio religioſa, quam non habet. Sin iſtud, jam dupliciter nihilominus peccatur, *primo*, quod propriæ utilitatis aut voluptatis gratia polluimus conſcientiam idolothyto, uti Corinthii veſcentes carnibus idolo conſecratis, & quidem in idoleio, diebus idolo ſacris. *Deinde*, quod damnum & periculum inde emergens aut metuendum, (ſeductio ſcil. infirmorum, & poſterorum, ſcandalizatio Ethnicorum &c.) poſtponuntur momentaneę & apparenti iſti utilitati. 1 *Corinth.* 8.8.7.11.12.13. 111. *Exc.* Uſus iſte eſt purus materialis, ex merâ & incogitante (ita loqui liceat) communis conſuetudinis imitatione; abſque ulla conſcientia, (ſæpe abſque omni generali ſcientia) idoli, abſque ulla intentione ſymbolizationis & confirmationis cum idololatris. *Reſp.* 1. Erit ergo

rit ergo ad minimum actio otiosa & observatio vacua, à qua non minus abstinendum, quam ab omni verbo otioso, (confer. *disp. de Superstitione, & de Abusu sortis*). Sapiens enim nihil facit frustra, nihil temere, nihil incogitanter. Ephes. 5.15. *Videte ergo quomodo ἀκριβῶς ambuletis, non ut insipientes, sed ut sapientes &c.* Et nulla actio humana est adiaphora in individuo, sed necessario moraliter bona, aut mala. Itaque ad omnem etiam minimam attendendum, juxta illud 1 Corinth. 10. 31. *sive editis, sive bibitis, sive quid facitis, facite ad gloriam Dei.* 2. *Resp.* Siquidem materialiter & externè eadem est actio, manet ergo externa similitudo, & conformitas cum actionibus idololatricis: quidquid sit de animo & intentione. Atqui non debemus συσχηματίζεσθαι (*Rom. 12, vers. 2.*) huic mundo; & ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ (1 *Thess. 5.*) abstinendum. 3. *Resp.* Hoc effugio possent defendi omnes pravæ consuetudines, quæ in naturam quasi abierunt: contra 1 *Petr. 1. v. 8. & 4. v. 2. & Matth. 15. v. 9.* Christus non dixit ego sum consuetudo, sed, ego sum veritas. 4. *Resp.* Hac ratione eludi & submoveri possent omnia testimonia scripturæ, decreta Conciliorum, dicta patrum, heroica facta martyrum & confessorum *supra cit.*: quibus docemur ne minima specie, ne quidem externo nomine esse communicandum cum idololatris. IV. *Exc.* Ista communicatio & συγκατάβασις in minoribus quibusdam observationibus & ritibus idololatrarum, posset facere ad amorem conciliandum, ad errantes lucrifaciendos &c. *Resp.* 1. *Non* sunt facienda mala ut eveniant bona, nec mercandus est amor hominum jactura amoris divini. 2. *Resp. Contrarium* verum est: confirmantur pertinaces in sua idololatria, impediuntur dubii, in dubitationem conjiciuntur ignorantes & infirmi. Breviter odium & fuga idololatriæ non tam altè infigitur, ac quidem verbum Dei infigi vult. Deinde non conformando aut communicando, sed redarguendo fugantur opera tenebrarum *Ephes.* 5. Tertullianus de Idolol. cap. 14. Ad objectionem: sed idem Apostolus alibi jubet, omnibus placere curemus, sicut ego &c. respondet: *Nimirum Saturnalia & Kal. Ianuarias celebrans hominibus placebat? an modestiâ, & patientiâ, an gravitate, an humanitate, an integritate? Proinde cum dicit, Omnia omnibus factus sum, ut omnes lucrifaciam, num quid idololatris idololatres, nunquid ethnicis ethnicus, nunquid sæcularibus sæcularis?* Augustinus serm. 6. de verbis domini: *Si quæritis, unde vincantur Pagani, unde illuminentur, unde ad salutem vocentur. Deserite omnes solennitates ipsorum. Deserite nugas eorum. Et si non consentiant veritati nostræ, saltem pudeat paucitatis suæ.* 3. *Idem* potuissent prætendere Corinthii, aliiq; epulantes in idoleis, aut vescentes idolothytis: & sic elideretur decretum Concilii Apostolici *Actor.* 15. & seria obtestatio Pauli 1 *Cor.* 8. & 10. etiam ipsius Christi *Apocal. 2. v. 20.*

4. *Resp.*

4. *Resp. Tum* vicerint syncretistæ qui Papatum cum reformatione conciliare conantur: quales *Erasmus*, *Modrevius*, *Cassander*, *Militierus*, *Grotius*, *aliique* ab ipso citati *in notis ad Cassandrum*, & à nobis in *disp. de Syncretismo*. 5. *Resp. Etiam* vicerint Nicodemitæ, ipsique adeo Libertini; & pro stultis habeantur omnes pii zelotæ, confessores, martyres inter Christianos, qui noluerint sic omnia omnibus fieri, ut vitæ, honoribus, & emolumentis suis consulerent: nominatim imprudentiæ, aut *ἰδιοχρωμοσύνης* & pervicaciæ aut defectus caritatis, aut Pharisaicæ præcisitatis condemnentur Constantinus, quod sæculares ludos omiserit, restitutos postea ab Honorio (*Baronius ad ann.* 313. 3. cum 398. 4.); & principes Protestantes, quod anno 1530. Imperatori consueta servitia non præstiterint in processionibus & ceremoniis (*Sleidanus l.* 7. *fol.* 107.); imprimis martyres illi, qui renuebant vesci idolothytis (apud *Baronium anno* 304. §. 10.) & antiqui Christiani, qui tam rigidè ab illis abstinebant, & docebantur abstinere. Vide de hoc nubem testium, *Clementem constitut. Apostol. lib.* 7. *cap.* 22.; *Photii Nomocanonem tit.* 13. *cap.* 13.; *Irenæum lib.* 1. *cap.* 1.; *Tertullianum supra cit.*; *Minutium in Octavio*, ubi idolothyta vocat sacrificiorum reliquias; *Concil. Gangrense cap.* 11. *Concil. Ancyranum cap.* 4.; *Concil. Eliberinum cap.* 40.; *Concil.* 2. *Aurelianense cap.* 19. & 4. *cap.* 20.; *Origenem in Matth.* 15. & *lib.* 8. *c. Celsum*; *Chrysostomum in* 1. *Cor.* 8. *homil.* 20.; *Augustinum c. Faustum Manich. lib.* 32. *c.* 13. & *epist.* 154. *ad Publicolam*; *Cyrillum Hierosol. catechesi* 4. *tit. περὶ βαπτισμάτων*; *Primasium in* 1. *Cor.* 10.; *Procopium in Isaiæ c.* 22; *Leonem epist. ad Rusticum episc. Narbonensem*, & *ad Nicetam episc. Aquileiensem*; (*tom.* 1. *concil.*) *Bedam lib.* 2. *in Marcum* 4. 7.; *Rabanum Maurum lib. de pœnitentiâ c.* 25.; *Haymonem in* 1 *Cor.* 10.; *Oecumenium in Actor.* 16. & in 1 *Cor.* 5.; *Burchardum in decreto lib.* 19.; *Ius canonicum* 32. *qu.* 4. *c. sicut satius*. His complures alii addi possunt tum antiqui, tum mediæ ætatis scriptores, cum recentioribus Pontificiis, *Baronio scil. modo cit.*, *Albaspinæo ad concil. Eliberinum*, *A Lapide aliique commentator. ad* 1 *Corinth.* 8. & 10. & *Apocal.* 2. *v.* 2. Qui omnes cum dicnnt ab idolothytis abstinendum, saltem propter præceptum apostolicum, occasionem idololatriæ, & scandalum aliorum (ut se explicat *A Lapide loc. cit.*); caulam nostram contra hanc præsentem, aliasque omnes exceptiones firmant. VI. *Exc.* Permittuntur alicubi à Magistratu, immo sæcularibus eorum negotiis, formalitatibus, moribus implicata sunt, qualia nos vocamus idolothyta, aut reliquias superstitionis, aut idololatriam indirectam. Illis ergo parendum est & non tantum susque deque habenda talia, sed ex professo aut excusanda aut defendenda. Secus si fiat perit nobis parendi gloria, dominationes contemnuntur, turbatur pax publica. *Resp.* Quid de facto sit, aut non sit, hic non

inquirimus. Tantum mundanis ejuſmodi conſequentiis omni ſpiritu & litera deſtitutis, opponimus exempla apoſtolorum *Actor.* 4. *v.* 19. & 5. *v.* 29. & primorum reformatorum; qui cum idem ferale carmen ipſis occineretur cum adjunctis minis & perſecutionibus, ſe minime paſſi ſunt excantari & faſcinari. Quod ſi ſuperſtitioſa quædam alicubi ſæcularizata ſunt, hoc urgeant fideles miniſtri, hoc agant Chriſtiani Magiſtratus, ut exſæcularizentur, haut aliter ac canonicæ quædam leges jam ſæculis aliquot ſæcularizatæ leges, obortæ eccleſiæ reformatione & melius informato Magiſtratu, exſæcularizatæ, & planè abrogatę ſunt. VII. *Exc.* Ex hac tam accurata in reliquias idololatrię inquiſitione, & earundem poſtulata atque intentata expurgatione, ſciſmata, contentiones, & turbæ oriri ſolent. Ergo præſtat eas relinqui. *Reſp.* 1. *Aliud* eſt mala conquiſitis pigmentis defendere aut ſaltem ſtudioſè ac ſubdolè excuſare; & aliud bene poſita in loco ſuo relinquere, ac minora mala hoc tempore tolerare, quam importunè & ſine ſpe ſucceſſus movendo, majora inſuper accerſere. 2. *Reſp.* Videndum etiam ne propter incommoda illa, quæ per accidens evenire poſſent, bona per ſe præſtanda negligamus. Omni reformationi eccleſiaſticæ quod ad doctrinam, aut ritus, aut diſciplinam, aut mores, ſemper hoc μορμολυκεῖον objectum fuit. VIII. *Exc.* Per ludum & jocum ſæpe multa geri, aut dici, aut ſcribi, quæ tamen ad categoriam idololatriæ reducenda non ſint. *Reſp.* Idola, eorumque cultus, & memorias, non eſſe materiam joci, aut luſus, ſed potius fletus; nec mimeticè oſtentanda, ſed potius æternæ oblivionis tenebris ſepelienda. Solum excipio caſum: quando ad convictionem, & errantium revocationem abominationes illæ in luce ponendæ, etiam ironiis & ſarcaſmis ſuo loco & tempore explodendæ, exemplo prophetæ 1 *Reg.* 18. 27. Vide quæ diximus *diſp. de Lachrymis part.* 2.: Quomodo picturæ aliquot Papatus turpitudinem proſtituentes notantur ab *Illyrico in catalogo.* Extra hoc nefas ducimus picturis, emblematis, poëmatis, ſermonibus, ea celebrare atque exornare; quibus illiciis & delitiis homines rudiores ineſcari ſolent, ut alicujus æſtiment, ſaltem non ita exhorreſcant ac deteſtentur. Sed de hoc infra pluribus. IX. *Exc.* Si tam præciſè & accuratè ad minutias illas attendendum ſit; nunquam conſcientia eſſet tranquilla & ſecura, ſed ſemper dubia hæreret, & omnia tuta timenda eſſent. *Reſp.* 1. Minutiis, ſiquidem legi divinæ repugnent, applicanda ea, quæ noſtri Pontificiorum peccatis, ob materiæ parvitatem, venialibus. 2. *Reſp.* Quæ ἀκριβεία in praxi pietatis ac religionis, quæque teneritudo conſcientiæ aut ſecuritas & tranquillitas, affectanda, ſit aut non ſit, alibi diſtinguitur in *diſp. de Præciſitate.* Interim conſulantur *practici de Timore Dei, de Zelo, de Conſcientia.* Diligenter etiam

iam considerentur loca *Matth.*10.16. *Ephes.*5.15. *Judæ v.*13. 2.*Cor.*7.1° 1 *Thess.*5.22. *Actor.*24.16. *Resp.*3. Ad tales *Minutias* & nullius momenti observationes (quas nonnullis ita vocare libet) antehac majores nostri & ecclesiæ Belgicæ ita attendebant, ut non puderet *canonibus* suis *synodalibus anno* 1574 conciones funebres, & vespertinas removere. Quid dicam de nominibus personarum & rerum, de diebus festis, de crucibus in vitris templorum, in sepulchris, de organis &c. de quibus decreta in synodis condita. Non dubito, quin rationes suas habuerint. Idem sentio de antiquorum abstinentia ab idolothytis, à coronatione mortuorum & vario usu coronarum, ab exornatione postium, &c. Si cui placeat hæc albis dentibus ridere, & satyricè traducere, ferendum est. x. *Exc.* Vivantur hâc ratione condemnari Ecclesiæ integræ, aut etiam pii non pauci, qui quamvis Papatui renuntiârint, ad hunc tamen ἀκριβείας gradum, reformationem suam non perduxerunt. *Resp.* Hoc totum est per accidens. Nemo qui bene currit, gradum sistere aut retrocedere cogitur, quia alii aut non potuere aut noluere pari passu ire. Hoc si valeret, non debuissent nostri ultra reformationem Lutheri in Germaniâ, aut alterâ Episcopalem in Angliâ sub Eduardo VI. & reginâ Elizabethâ, in dogmatis, ritibus, regimine ecclesiæ, quidquam moliri. Quod sane negarent ecclesiæ Belgicæ, Scoticæ, Gallicæ, Polonicę, Bohemicæ, multæque Germanicæ &c. Velim conferri à lectore *concionem Abrahami Sculteti de Idolis* habitam anno 1619. Decembr. 12. in arce Pragensi, & cum *narratione apologeticâ curriculi vitæ anno* 1625. Emdæ in 4. editam, *Ejusdemque duo scripta apologetica*, alterum Germanicum, alterum Lat. *pro repurgatione sacelli Pragensis ab imaginibus c. accusatores Lutheranos.* Et Altingii *syllabum controvers. Lutheran. part.*2. *ubi de ceremoniis.* Vide supra *disp. de Præcisitate, & de Theologia Practica:* 11. *Problema* est, & quidem inter generalia generalissimum: Quibus signis, indiciis, & præsumptionibus, quis deprehendere possit, an alicubi subsit quid idolothyti, seu εἰδωλοθύτου, *Resp.* Si consideret. 1. Antecedentia, & efficientia, ut, quis ejus institutor & inventor; quæ causa impulsiva, quæ prima occasio atque origo institutionis. Suggerit hoc Tertullianus apologet. cap. 38. *neque spectaculis vestris in tantum renunciavimus, in quorum originibus eorum, quas scimus de superstitione conceptas.* Et de corona militis cap. 7. *Quale igitur habendum est apud homines veri Dei, quod à candidatis diaboli introductum, & ipsis à primordio dicatum est, quodque jam tunc idololatriæ innitiabatur ab idolis, & idolis adhuc vivis.* Sed pluribus hoc persequitur *cap.* 5. & 6. de *Spectaculis:* ubi vide quæso. 11. Concomitantia, adjuncta, connexa; hoc est præludia, præambula, pompam, apparatum si habeant idololatrię, cum aut ipsa sint pompa & apparatus aut præludium,

aut appendix, auctarium, corollarium cultus idololatrici; jam præsumendi est symbolizatio cum idololatriâ. Hoc præceptum suggerit locus 1 *Corinth.* 10. 7. & egregiè Tertullianus cap. 11. de spectaculis: *Quid ergo mirum si apparatus agnum idololatria conspurcat, &c.* Vide reliqua; & confer explicationem *Heraldi digress.* 19. & 20. *ad apologet. Tertulliani.* 111. Fines, & effectus; an scilicet idolis dedicata, & autores atque usurpatores istorum intenderint idololatriæ, & superstitionis promotionem atque incrementum; aut an ex se & per se talia producere solent, aut saltem occasionem præbere. Tertull. de coronâ militis loc. cit. *quod à candidatis diaboli introductum, & ipsis à primordio dicatum est.* Sic ex. gr. ludi celebrati, habebant rationem *eucharistiæ* pro victoriâ; aut rationem *voti* in magnis rerum difficultatibus; aut quum bellum aliquod suscipiendum esset. De quo vide *Heraldum ad Tertullian. apol. cit. digress.* 23. Porro fontes unde antecedentia, concomitantia, fines &c. rerum aut actionum suspectarum cognoscuntur, sunt partim antiquitates, partim novitates seu quotidiana experientia: unde debitâ cum ἀγχινοίᾳ & ἀκριβείᾳ conclusiones & consequentiæ formandæ. Confer infra *part.* 3. *thesin* 2. *probl.* 8.

3. 111. *Probl.* An certa scientia hic requiratur, an verò sufficiat probabilis conjectura, aut præsumtio. *Resp.* pro ratione subjectæ materiæ certitudo, & demonstratio requirenda: uti monet *Philosophus Nicomach. cap.* 3. conjectura ergo, præsumtio, certitudo moralis sufficerit illi qui in timore ac tremore operatur salutem suam ad abstinendum à communione & consortio rerum aut personarum, quæ symbolizationi aut speciei idololatricæ quamvis incautos & ignaros nos implicarent. Hinc *parte priori* hujus *disp. thesi* 2. determinavimus non esse immunem ab omni symbolizationis, suspicione, aut periculo, aut scandalo, aut specie, qui in terris idololatricis adoraret ad fontem, arborem, &c. ubi videret incolas istius terræ, sive Gentiles, sive veri Dei cultores (ex pravâ consùetudine, aut συγκαταβάσει) ordinario aut solemniter adorare. Et ubi sciret aut scire posset ac deberet, colles, montes, lucos, arbores frondosas, fontes, omnia capita viarum passim idololatriâ polluta esse, *Ezech.* 16. 25. *Ierem.* 2. 20. (ubi vide *comment.*), immo non tantum diis consecrata, & Dii illis præfecti creduntur, sed & nymphæ in iis latere, immo & pro Diis habentur, iisque sacrificatur, templa dicantur *Horat. lib.* 3. *Ode* 13. *Virgil. Eclog.* 7. & *Æneidos* 8. *Maxim. Tyrius serm.* 18. & 38. *Herodot. lib.* 7. ubi de Magis. *Cicero lib.* 3. *de Naturâ Deorum. Plin. lib.* 16. *c.* 44. *Tertullianus apologet. c.* 42. & 51. Vide quamplurima huc spectantia apud polyistora *Gerh. Iohannem Vossium l.* 2. *de Idololatriâ à cap.* 74. *usque* 83. Et apud *VVichmans Brabant. Marianæ p.* 210. 211. *lib.* 1. *c.* 15. Debebat enim majorem diligentiam adhibere, & omnia

& omnia illic locorum ſuſpecta habere, & in tutiorem partem inclinare; hoc eſt, ab eo potius & tantiſper abſtinere, & alibi in aperto campo, vel in mediâ viâ orare, aut tantum ſpiritu intus orare, donec re penitius exploratâ, certus eſſet, nihil illic idololatrici aut idolothyti ſubeſſe. Negligentiam ſuam milites Juliani in præſumendo, timendo, accuratius omnia penſitando poſtea deplorârunt: quamvis enim ipſi in particulari ignorarent, aut non cogitarent quid intenderet Julianus, aut quid actioni illi involveretur ſymbolizationis & ſpeciei idololatricæ; debuiſſent tamen & potuiſſent majorem ἀκρίβειαν & cautionem adhibuiſſe. Quomodo autem exactè omnia penſitanda & diſtinguenda ſint, docebit *ſequens Problema.*

IV. *Probl.* Generale eſt: Quibus rebus & quando, ac quomodo uti liceat, aut non liceat, ut immunes ſimus ab omni ſymbolizatione cum idololatriâ. *Reſp.* Abſolvemus rem aliquot concluſionibus: quarum priores determinabunt quid liceat, poſteriores, quid non liceat. 1. *Concl.* Licet aliquo in caſu uti idololatricè alias viventibus, in negotiis minime idololatricis, ſed communibus ad animalem aut civilem vitam ſpectantibus, ex. gr. emere ab idololatrâ Ethnico, aut nomine tenus Chriſtiano veſtem, cibum, medicamentum aliaque ad animalem vitam neceſſaria; aut operam ejus conducere, câque uti in rebus & operibus neceſſariis, præſertim ubi non ſuppetunt alii quam idololatræ. Hoc enim in caſu non uteris idololatrâ quâ tali, nec operâ ejus ſub ſigillo idoli. Adeo ut ſine ratione Judæi ſuis interdicant eleemoſynam accipere à Chriſtianis (*Schulchan Aruch part. 2. num. 254.*); quod eos habeant pro idololatris, aut Ethnicis. Similes ipſis erant rigidi aliquot Pontificii, qui Sylvæducis cum adhuc Papatui & regi Hiſpaniæ ſubjecta eſſet, renuebant veſci caſeo Hollandico: quod ſcil. in hæreticorum terrâ, & ab hæreticis paratus eſſet. Hoc à viro gravi & honorato, cive Sylvæducenſi anno 1615. mihi relatum memini. 2. *Concl.* etiam mediis, & inſtrumentis communibus idololatrarum; ut in bello ipſorum tubis, haſtis, gladiis, cuſtodiis & vigilis, &c., quibus pugnant in hoſtem pro bona cauſa noſtra, quamvis ipſi ea idololatricis dedicationibus, titulis, inſcriptionibus &c. polluerunt. Sic in pace ipſorum inſtrumentis mechanicis, ruſticis, navibus, curribus, domibus, hoſpitiis, ſtabulis &c. Quod ſi enim Paulus vectus eſt navi idololatrarum, & quidem præferente inſignia Caſtoris & Pollucis. *Act.* 28. 11.: quidni liceat uti rebus, locis, inſtrumentis, operibus communiter ad animalem & civilem vitam neceſſariis? Hinc condemnatur placitum illud Judæorum in Schulchan Aruch part. 2. num. 143. מי שהיה &c. *Cujus ædes contiguæ ſunt templo idololatrico, & collapſæ fuerint, eas ædificare prohibitum.* 3. *Concl.* Licet u-

ti, juramentis eorum quamvis idololatria pollutis, cum ſcil. jurant per falſos Deos, aut vero Deo addunt idola : modo illi poteſtati noſtræ ſubjecti non ſunt ; tunc enim non eſſet admittendum, aut tolerandum tale juramentum : Sed alibi docetur ex profeſſo, quomodo poſſimus uti alienis peccatis, ſeu potius factis aliorum cum peccato aliquo conjunctis *diſp. de Officiis caritatis erga proximum peccantem.* 4. *Concl.* Licet uti extra cultum Dei in vita communi, rebus ex lege naturæ & Divina ordinatione ad vitam naturalem aut civilem neceſſariis, aut per ſe admodum utilibus: quamvis ad idololatriam iis abuſi fuiſſent, aut charactere aliquo idoli ea ſtigmatizaſſent Idololatræ. Sic aëre, aquis, locis ſeu terris, arboribus, cibis, domibus, utenſilibus &c. Ita egregiè diſtinguit *Tertullianus de corona militis c.*8. Sic licet uti pane, carnibus, & quibuſcunque cibis quamvis idolo & in ſpecie & in individuo conſecratis, etiam pane miſſatico, libis, ovis, carnibus, &c. in paſchate conſecratis ; ſi ſcil. nulli alii cibi eſſent ab iſtâ ſingulari conſecratione liberi. Quod autem Conſtantinopolitani (de quibus *part. priori th. ult.*) maluerint uti aliis cibariis ſeu opſoniis à Juliano idololatria non pollutis, haut malè factum : imprimis quia poterant alio cibo vitam pro illo tempore ſuſtentare, & ſic improbi iſtius idololatræ inſulationes ac triumphos eludere: quamvis enim licuiſſet uti cibis ante pollutis, ſed poſtea factis communibus per venditionem in macello 1 *Cor.* 10. *v.*25.27. quia tamen videbant tunc magis conducere abſtinentiam ab iis, factum eorum ſuperſtitionis aut violatæ libertatis Chriſtianæ inſimulari nequit. Confer mox infra. 4. *Concl.* Licet uti in ipſo cultu ſeu religione, rebus, ritibus, actionibus ab Idolorum cultoribus uſurpatis, & idololatria pollutis ; ſi modo ex lege naturæ ſint neceſſaria præſuppoſita, ad cultum, ſeu cauſæ ac conditiones ſine quibus non : qualia ſunt horæ ex. gr. matutinæ & dies, ut & loca conventuum (templa ſcil., & ſacella) tanquam circumſtantiæ neceſſariæ (in genere ſcil.;) nam hic locus, aut hoc tempus præ alio non eſt neceſſarium ; item amphoræ, calices, menſæ, campanæ, apertio oris, extenſio manus, itio ad menſam, ſine quibus cœna domini adminiſtrari nequit: hâc tamen conditione, ut tanquam communia præſuppoſita ac requiſita ad res, actioneſque alias humanas æque neceſſaria, & non tanquam propria aut conſecrata, & ſacramentalia habeantur, aut adhibeantur. Sic enim ritus, actiones, loca, adjuncta, utenſilia, adhibent ſuperſtitioſi & idololatræ. 6. *Concl.* Licet uti in cultu divino rebus, & ritibus illis, quæ Deus ipſe inſtituit, ut eſſent myſtica ſigna, aut pars cultus ; quamvis antehac idololatriâ pollutis. Hic obtinet regula : tollatur abuſus, & maneat rerum ſubſtantia. Sic repurgatâ & remotâ idololatriâ retinenda eſt cœna domini, & in ea manducatio panis & bibitio vini ; ut & aqua bapti-

baptiſmi, ejuſque aſperſio. Breviter totum miniſterium eccleſiaſticum. Sic uti licet oratione dominica, codice euangeliorum, nominatim euangelio Johannis, nominibus *Iehovæ*, *Schaddai*, &c. quamvis alii ad ſuperſtitionem aut idololatriam, aut magiam iis abuſi ſint. 7. *Concl.* Licet in cultu vel ad cultum publicum uti materia quorumvis idolorum, & utenſilium, quæ idololatrico cultui conſecrata aut appropriata fuerunt; modo forma eorum ſit deſtructa & abolita; forma, inquam, ultima, quæ actuabat & ſpecificabat illa ad cultum & uſum idololatricum: ſic metallo, ligno, lapide imaginum, altarium, monſtrantiarum &c. ad oſtia, limina, menſas, cathedras, pulpita, calices, &c. quorum uſus eſt in eccleſiis noſtris ex neceſſitate naturali, aut ex communi decoro. Forma enim dat eſſe rei proprium: quâ ſublata, res illa non amplius eſt idolothytum, aut pſeudo ſacrum, immo nec poteſt eſſe, aut ad uſum priorem denuo applicari, niſi forma illi reſtituatur. Hactenus determinavimus, quibus rebus, quando, & quomodo uti liceat abſque communicatione cum idolis. Reſtat nunc addamus, quibus quando, & quomodo uti non liceat. Sunt enim 1. *aut* perſonæ, earumque officia ſeu munera, idololatriæ peculiariter dicata, ut ex. gr. ſacrificus, flamen Dialis, augur &c. 2. *aut* actiones, ritus, &c. 3. *aut* inſtrumenta, ut veſtes, altaria, ſigna ſeu imagines, templa, aliaque loca. 4. *aut* tempora. 5. *aut* nomina. De quibus tum in genere, tum in ſpecie ſic determinamus. Sit ergo generalis. 1. *Concl.* Non licet uti in cultu divino rebus & ritibus jure divino non præſcriptis, aut lege naturæ non neceſſariis, aut ſaltem communiter admodum necutilibus nec requiſitis; quæ monumenta præteritæ idololatriæ, & quibus alii tam manifeſtè ad idololatriam abuſi ſunt. Probatur hæc concluſio. *Primo*, quia Deus præcipit omnia illa monumenta tolli atque aboleri; ut nec vola nec veſtigium eorum exſtaret; & addit promiſſionem ſi faciant; contra minatur negligentibus, eoſque increpat & culpat: unde ſequitur multò magis vetari uſum eorum in cultu divino. Si enim uſum aliquem eorum hic voluiſſet Deus, utique tam ſeverè non præcepiſſet abolitionem. Antecedens probatur ex *Exod.* 34. 13. *Numer.* 33. 52. 53. & 25. *v.* 3. *Deuteron.* 7. *v.* 5. & 12. *v.* 3. *Iſ.* 30. *verſ.* 22. & 27. *verſ* 9. 1 *Corinth.* 10. *verſ.* 20. & 21. *Apocal.* 2. *verſ.* 14. 20. Hinc *Auguſtinus de bono conjugali cap.* 16. præſtat *mori fame, quam idolothytis veſci.* Intellige in idoleio, in publicis & feſtivalibus epulis, & conſequenter ſub ſigillo idoli. *Secundo*, Quia docent hoc probata exempla ſanctorum *Iacobi*, *Geneſ.* 35. 4. ubi monilia abolentur, quippe idolis conſecrata, ſuperſtitionis inſignia, ut ibidem loquuntur *commentatores*. *Moſis Exod.* 32. *v.* 27. 28. *Eliæ*, 1 *Reg.* 18. *v.* 30. qui noluit offerre in altari Baalis. *Hiskiæ*, 2 *Reg.* 18. *v.* 4. Vide ibi *comment.* Martyris ſeu potius *Volphii*,

phii, & Zanchez. Iosiæ 2 *Reg.*32.4.6.11.12.14. *Manassis* resipiscentis, 2 *Paralip.*33.*vers.*15. *Tertiò*, quia siquidem illa monumenta cultus idololatrici, in cultu divino aut circa eum relinquantur, periculum est ne infirmos, aut posteros nostros aliquando moneant & moveant ad antiquum cultum idololatricum, aut ei affinem sensim sine sensu repetendum aut admittendum, Vide *commentar. Calvini in Exod.* 23. *vers.* 24. *& Iesa.* 27.*vers.*9. Et *VVolphii in* 2 *Reg.* 18.*&* 23. *Calvinum epistol. ad protectorem Angliæ: & ad Crammerum Archiepisc. Zanchii explicat.*2.*præcepti de Imaginibus. Ejusdem epistol.ad Reginam Angliæ, epistol.libr.*1. *Raynoldi colloqu. cum Harto cap.*8.4. Hinc est quod Deus memoriam omnem aboleri voluerit. *Hos.*2.6.7. *Zachar.*13.2. Si enim lege Dei cautum est de puteo, lorica seu lepto (*Exod.*21.33. *Deuter.*22.8.) ne damno sint brutis, aut hominum corporibus: quid non tollendum & removendum, aut saluti animarum consulamus. *Quartò*, quia voluit Deus suos differre & quam longissimè recedere ab idololatris, etiam quod ad externos ritus, gestus, utensilia, &c. ne vel ullâ specie viderentur cum ipsis symbolizare *Levitic.* 18.3. *Deut.*12.30. *Exod.*23.24. 2 *Reg.*17.15. 2 *Paralip.*13.9. 2 *Corinth.*6. 14.15.16.17. *Judæ vers.*12. *Apoc.*14.9. In hunc finem latæ sunt leges illæ *Deut.*14.1.*&* 22.9.10.11. *Levit.*19.27.28.*&* 21.5. ad quas vide *commentatores nostros & Pontificios. Quintò*, quia in usu eorum quæ idololatræ invenerunt, aut cum in se mera adiaphora essent consecrarunt & appropriarunt suis idolis, est quasi protestatio, & professio fidei, ac cultus ejusdem cum Idololatris, uti rectè colligunt *Beza, Pareus, Fulco ad* 1 *Corinth.*10.*v.*18. Confer *Thomam* 22.*qu.*103. *art.*4. Nec prætermittendus *Balduinus in casibus consc.lib.*2.*cap.*14.*cas.*7. *Quintò*, adde consensum antiquitatis, *supra part.* 1. *§. ult. cit.* imprimis universalem quasi consensum antiquorum de abstinentia ab idolothytis paulò ante §.1. indicatum; cum *recentioribus nostris, & Pontificiis ad Actor.*15.1 *Cor.*8.*&* 10. *Apocal.*2.*commentatoribus*; qui omnes in genere veritati huic testimonium perhibent, ut ut quidam in applicatione speciali ad sua idolothyta aut saltem species quasdam mali, a quibus praxis aut tolerantia eorum non satis abstinet, tergiversentur. Addendi omnes theologi, qui circa factum Naamanis Syri determinant: quos vide infra *parte* 3.§.3. *in fine.* 11. *Concl.* Non licet in communi hominum victu & conversatione, idolothyta, aut monumenta idololatriæ habere & usurpare, quorum proprius & solus, saltem primarius finis & usus aut fuit aut etiamnum est idololatricus & pseudoreligiosus: ne quidem si prætendatur mutatio finis, usus, & modi. Sic ex. gr. non sunt in conviviis edenda præmessa quæ Diis præmitti solent aut iis oblata & nomine eorum benedicta: de quibus vide *Francisc. Junium, &*

Casp.

Caſp. Zanchez in Danielem. Pariter abſtinendum à libationibus convivia claudentibus, quæ fiebant cum thure in arulam aut forum injecto, tum poculorum quorundam ἀγαθοῦ δαίμονος, Διὸς σωτῆρος, &c.) delibatione: de quibus *Heſychius in voce* νήφειν, & *verſus Platonis apud Athenum l.* 15. *Dipnoſoph. in initio.* (Confer quæ alibi diximus de poculis ſalutis *diſp. de Ebrietate*; & quæ infra *part.* 3. *theſi* 2 *probl.* 12.) Excipimus hic aſſervationem quorundam idolorum, aliarumque rerum non in propatulo, ſed in μυσείοις & locis à frequentatione hominum ſemotis (iiſque, ſi fieri poſſet, publicis): quorum uſus ſit convincendis idololatris, aut eorum cauſidicis, ſiquidem neceſſitas ita tulerit. *Object.* Atqui uſus & finis idolothytωn poſſet alicui eſſe longè alius, nempe ad amicitiam cum idololatris illis convivis conciliandam, aut vero Deo grates perſolvendas, &c. *Reſp. Primò*, verbum Dei & praxis primò primitivæ eccleſiæ apud *Tertullian. loc. cit.* docet abolitionem, non metamorphoſin, hoc enim longè tutiſſimum. *Secundo*, finis operis, ex prima inſtitutione, & perpetuo uſu ac ſenſu Gentilium, & præſenti praxi atque intentione reliquorum convivarum, tamen manet; nec à te tolli poteſt: quæcunque enim ſit hujus aut illius uſurpantis particularis (ſæpe etiam ſuppreſſa & tacita) intentio; ea non tollit idolothyton, nec ſtatum ejus mutat: nec tollit ſpeciem mali, ſcandalum infirmorum, confirmationem & triumphum hoſtium. *Tertio*, talis libatio non habuit apud Gentiles finem atque uſum communem civilem, aut œconomicum; ſed pſeudo ſacrum ſeu religioſum. Quod ſi forte Gentiles talem quem intenderint; ille fuit, aut per accidens, aut indirectus, acceſſorius, & ſecundarius. Hic autem ſemper judicandum eſt ex fine & uſu per ſe, *directo, primario.* 3. *Concl.* Non licet circumferre & uſurpare (imprimis ubi adhuc vivunt Idololatræ) res aut utenſilia in ſe ac per ſe adiaphora & civilia, ſed quibus extrinſecè adnexum eſt aut implicitum, aut ſuperadditum quid idolatrici: niſi illud demptum & repurgatum ſit; & ſic retineatur uſus rei directus & principalis qui eſt humanus ſeu civilis (ac conſequenter licitus), tollatur vero accidentalis aut acceſſorius. Exemplum ſit in annulo, de quo *Clemens Alexand. pædagogi lib.* 3. *cap.* 11. Neque enim, ait, idolorum ſunt, imprimendæ facies, quibus vel ſolum στοιχεῖα ἀπείρηται. Confer quæ infra *part.* 3. de imaginibus Deorum Ethnicorum notamus. 4. *Concl.* Rebus tum naturalibus tum artificialibus ad hanc vitam neceſſariis, immo ad publica exercitia religionis, in ſe tamen aut directè nec ſacris nec religioſis, uti non licet niſi à ſigillo idoli liberentur, quantum in nobis, & ad communem uſum redigantur, additâ ſolenni proteſtatione. Ex. gr. dies dominicus, aliique ab eccleſia ad ordinarium conventum, aut extraordinariam ſupplicationem, euchariſtiam

deputatus non debet abjici, ut nec platearum, nec templorum, nec curiarum, nec fori, nec ciborum, nec armorum neceſſarius uſus, quamvis Julianus aliquis omnia illa cum tota civitate & regione dæmoniis ſolenniter offerret aut conſecraret. Neceſſaria & per ſe ex lege Dei aut naturæ, non ſunt dimittenda propter ea quæ per accidens. Ita enim diabolus fieret dominus mundi, & omnium uſum nobis interverteret pro libitu, nobiſque ex mundo exeundum foret: contra illud *Tit.* 1. 15. 1 *Corinth.* 3. 21. & 10. 25. 26. De facto Conſtantinopolit. (apud *Paulum Diaconum*) ſic diſtinguo, fuiſſe illud bonum, ad faſtum & triumphum apoſtatæ retundendum atque eludendum, potuiſſe tamen illos cibis in macello publico (non inidoleio) more, modo, & tempore conſueto emptis veſci. Quod ſi & frumentum polluiſſet, neceſſitas uſum ejus ſuaſiſſet. (Confer *Concl.* 4. *in principio hujus ſectionis*). Quod ſi hoc obtinet in rebus in ſingulari ſeu individuo pollutis, multo magis in ſpeciebus rerum, ut aquarum, terrarum, animalium, arborum, artium, veſtium, &c. quorum facta erat inter Deos diviſio; ut videre eſt apud *Arnobium lib.* 7. *Tertull. de corona militis cap.* 8. & *de Pallio, ferè ſub finem*, & *diſp. noſtra de Patronatibus, tutelis & præfecturis ſanctorum.* Confer cum problematis hujus enodatione *append.* 1. *ad diſp. de Superſtitione theſin* 2. Hinc etiam pendet explicatio Auguſtini lib. de hæreſibus hæreſ. 70., qui prohibet imagines 12. ſignorum zodiaci, quibus in capite aries, in cervice taurus, in humeris gemini &c. ab Aſtrologis conſtituuntur: *hæc*, inquit, & *alia fabuloſa, vana, ſacrilega, quæ perſequi longum eſt, hæreſis* Priſcillianiſtarum *contexit.* Cum Auguſtino de iildem hęreticis idem judicium fert *Leo Magnus epiſt.* 93. *ad Turibium Aſtoricenſem epiſcopum cap.* 14. Et *concil.* 1. *Bracarenſe can.* 9. & 10. Quo hodiernæ medicorum & aſtrologorum opiniones ac picturæ, libellis almanachicis plerumque inſertæ damnari videntur. Sed explicationem per diſtinctionem ſuggerunt exſerta verba Concilii Bracar. can. 9. *Si quis animas & corpora humana fatalibus ſtellis credit aſtringi, ſicut Pagani & Priſcillianiſta dixerunt, anathema ſit.* Et can. 16. *Si qui duodecim ſigna, id eſt ſydera quæ Mathematici obſervare ſolent, per ſingula animæ vel corporis membra diſſipata credunt, & nominibus patriarcharum adſcripta dicunt, ſicut Priſcillianus dixit; anathema ſit.* Ex Pontificiis *Molanus libro de picturis ſacris cap.* 19. Medicos & aſtrologos expeditos putat, ſi dicatur, patres illos tantum *fatum* damnaſſe, non autem ſobriam matheſin. Sed *canon.* 10. *concilii Bracar.* & verba *Auguſtini* non ſubſiſtunt in adjuncto & acceſſorio de fato, ſed ipſam conjunctionem membrorum corporis, cum illis ſignis, & illorum ab iſtis dependentiam, atque iſtorum in illa dominationem, quæ ab aſtrologis tradi ſolet, apertè rejiciunt. Nos in *diſp. de Creatione* monuimus hypothe-

potheſes illas de ſignorum aliorumque ſyderum ſpecificis effectis in hæc inferiora eſſe fabulas phyſicas ; quas tamen ab hæreſi Priſcillianiſtarum diſtinguimus; quamvis inde occaſionem ſumſerit. Sunt ergo rejiciendæ.

v. *Probl.* Generale, An Gentilium & quorumcunque idolorum columnas, & arbores, pro Diis habitas, aut ſaltem Diis conſecratas, liceat Chriſtianis ſacris dicare : ut piâ quaſi fraude rudiores circumveniantur, & atque adeo ars arte deludatur. Idem quæro de aliis ritibus & obſervationibus idololatricis, quæ retenta ad Chriſtiana ſacra applicantur. *Reſp.* probatur hoc quidem & defenditur à Pontificiis, *Greſſero tom.* 3. *de cruce.* Imprimis etiam ab *Aug. Vichmans Brab. Mariana lib.* 1. 5. 15. ubi celebrat plurimas arbores Gentilium (nominatim in Belgio) mutatas in Marianas. Nos hanc artem improbamus ; quod non videamus Chriſtum, Apoſtolos, Prophetas oblatis occaſionibus eâ uſos fuiſſe : quorum prudentiæ & zelo non decet nos detrabere. Accedit quod excuſari non poſſint tales metamorphoſes & illuſiones, à colluſione & ſpecie idololatrica, aliiſque periculoſis conſequentiis ; niſi intentio diverſa ab intentione idololatrarum prætendatur. Sed hanc ſolam non ſufficere ad bonitatem moralem notiſſimum eſt. Præterquam quod arboreus ille cultus Mariæ, ſeu cultus B. Virginis in arbore, ſit directa & craſſa idololatria ; de quâ hic non agimus. Affinis hic eſt *quæſtio :* An arbor Jovis à Bonifacio Epiſcopo Moguntino apud Haſſones in loco dicto *Geiſmar* exciſa (quam tantopere coluerant Gentiles) prudenter & tutò converſa ſit in materiam oratorii Petri, quod inde exſtructum. *Reſp.* Probant quidem hoc factum *Annaliſtæ*, qui vitam Bonifacii ſcribunt ; *& Gabriel Biel ſerm.* 17. *qui eſt de Bonifacio.* Ego quamvis longè diſſimile ſit factis ſuperioribus, malim non probare, aut ſaltem ἐπέχειν. 5.

vi. *Probl.* generale eſt: An nomina idolorum ſint uſurpanda; aut perſonæ ac res nominibus idolorum ſint appellandæ, aut ſaltem ab iis denominandæ? *Reſp.* 1. Idololatræ uſurpant nomina idolorum aliquâ cum conſcientiâ & approbatione, quaſi ſcil. aliquid eſſent & aliquid poſſent (contra 1 *Corinth.* 8. *v.* 4. *Galat.* 4. *v.* 8.) : ſpeciatim uſurpant ea in invocatione, juramento, feſtorum celebratione, ſacrificio & libatione, denique in conſecratione perſonarum, rerum, locorum, temporum, officiorum, operum, eorundemque ab illis denominatione. Et ab hâc uſurpatione, immo & ejus participatione dehortatur nos ſcriptura. Nulla enim idola unquam ſunt nominanda, cum aliquâ fide aut conſcientiâ eorum, & ad eorundem commendationem, aut ad traditionem & propagationem cultus idololatrici, ſive hoc fiat cum formali & directa intentione, ſive abſque eâ ; nedum ut Deum aut res divinas iis nominibus denotemus : 6.

ſed tantum cum deteſtatione, odio, ac faſtidio eorum, cum ſcil. neceſſitas explicationis grammaticæ, aut explicationis ſcripturariæ, aut confeſſionis fidei, aut abjurationis errorum, aut relationis hiſtoricæ, aut elenchi theologici id requirit: & ſic accipienda loca *Zachar.* 13. 2. *Hoſ.* 2. 15. 16. *Pſalm.* 16. 4. coll. cum locis ubi occurrit Jupiter, Mercurius, Saturnus, Cemoſch, Milcom, Baalpehor, Dagon, Nebo, Aſtaroth, Tertull. de Idol. c. 20. *Meminiſſe debemus etiam in verbis quoque idololatriæ incurſum prævacendum, aut de conſuetudinis vitio aut timiditatis. Deos nationum nominari lex prohibet, non utique ne nomina eorum pronuntiemus, quæ nobis ut dicamus converſatio extorquet. Nam id plerumque dicendum eſt, in templo Æſculapii illum habes, & vico Iſidis habito, & Sacerdos Iovis factus eſt, & multa alia in hunc modum, quando & hominibus hoc genus nomina inducuntur. Neque enim Saturnum honoro, ſi ita vocavero eum ſuo nomine, tam non honoro quam Marcum, ſi vocavero Marcum.* Hactenus Tertullianus. Sunt ergo loca illa citata *Zachar.* 13. *Hoſeæ* 2. *Pſalm.* 16. conferenda cum Epheſ. 5. verſ. 3. *Scortatio* &c. *ne nominetur inter vos.* Et verſ. 12. *turpe eſt dicere.* Ex quorum textuum explicatione, & ſententiarum limitatione, analogicè explicatio textuum cit. & Problematis noſtri determinatio per ſimilem limitationem deſumi poteſt. Homines nominibus idolorum (ex. gr. Mercurii, Martis, Dianæ, Panis, &c.) non ſunt appellandi: nec primo inſtituto, & cum certâ intentione, ac conſcientia idoli; nec ſive otioſâ ſive ambitioſâ & curioſâ κακοζηλίᾳ ad imitationem nominis in familia aliqua antehac impoſiti. 3. *Concl.* Homines ut & aliæ res, herbæ ſcil. morbi, antidota, inſulæ, portus, montes, ſylvæ, regiones, ordines equitum, collegia, fraternitates, plateæ, templa, civitates, vici, arces, naves, &c. ab idolis denominanda non ſunt: quod ſi per errorem & idololatriam antehac denominata ſunt, annitendum ut nomina mutentur, quæ mutatio haut ita difficulter promoveri poſſet ab artificibus, Magiſtratibus, præfectis, omnibuſque aliis, qui imprimis aut circa res illas occupantur, aut iis præſunt: quod ſi tyrannis conſuetudinis, & recepti uſus nec flecti nec frangi queat, aut alia ſynonyma uſurpanda (ſi quæ ſint in uſu), aut ex neceſſitate iis ipſis utendum ut intelligamur, ſubinde tamen addita formula qua indicemus, ita prætendi, aut ita vulgo appellari. Sic Spir. ſ. non veritus fuit uti nominib. Belzazar, Abednego, Zenas, Hermes, Apollos, & ſancti illi viri iis nominibus ſe paſſi ſunt appellari. Occurrunt & nomina locorum, Betdagon, Baal hermon, kiriat Baal &c. 4. *Concl.* Ipſa idola appellare aut compellare, verbis & formulis Gentilium aliorumque Idololatrarum, plane nefas ducimus: ſive id joco fiat ſive ſerio; per modum ſive juramenti, obteſtationis, ſive precationis & gratiarum actionis, ſive hortationis ad

alios

alios ut hoc faciant, ſive relationis & narrationis de ſeipſo quod quis ipſe hoc fecerit. Alibi hoc ulcus tetigi, in *diſp. de Gentiliſmo*, & *de Superſtitione*. Nunc nihil addo, niſi hanc rationem (quam ibi innuo) dæmonas formulis & verbis Magorum nunquam eſſe aut invocandos, aut vocandos, aut compellandos, aut adjurandos; quocunque modo aut prætextu, aut fine illud fiat, nec duos Deos Manicheorum, nec Æonas Valentinianorum; nec uſurpandas formulas aut phraſes cujuſquam licet Arianorum ſcriptoris quæ notarent res & conceptus nobis infandos. Idem dico, de figmentis & abominationibus Alcoranicis ac Thalmudicis, ſi quem Arabicè aut Hebraicè contingat ſcribere. Notum eſt exemplum ſtudioſi illius, qui hoſpes in arte magicâ, immo ab ea alienus, cum ex curioſitate in ædibus Cornelii Agrippæ formulas ſeu conjurationes Magicas legeret, à dæmone fuit interfectus, (de hiſtoriâ hac *Delrio, diſq. Mag. lib. 2. qu. 39.* quem oppugnat *Gabr. Naudeus in Apologiâ Gall. cap. 15.* alibi in *diſp. de Magiâ* citandi). Quod ſi factum otioſum hujus juvenis improbamus, quo colore defendemus cultum Deorum Gentilium, quem hodie verbis & ſcriptis præ ſe ferunt ac profitentur non pauci; qui corde in Chriſtum ſe credere gloriantur. An non ſemel diſcent ex Apoſtolo 1 *Corinth.* 10. Deos Gentilium, fuiſſe dæmonia? Quid aliud Panes, Fauni, Dryades, Nereides, Apollo, Diana &c. aliique Dii hominibus ſubinde apparentes, quam ſpectra diabolica? Uti alibi notamus in *Diſp. de Spectris*. Sed quia propter literaturam ſubinde philologi tales divertunt ad patres nonnullos, Arnobium, ſc. Lactantium, Hieronymum, Tertullianum: velimus eos talium ſtylum abſque Ethniciſmo minime barbarum ſibi proponere; imprimis & præcepta eorum (*ſupra cit.*) ſemel imbibere, & peccatum ſuum agnoſcere. Confer quæ *infra* dicemus *de explicatione ſcriptorum Ethnicorum*, *de Comœdiis*, &c. Et mox ad *ſequens problema*. VII. *Probl.* An cum religio vera alicubi conſtituitur aut reſtituitur, Deum aut res divinas, & quæcunque ad cultum Dei pertinent liceat appellare nominibus idololatricis, & recepti termini ſeu technologemata idololatriæ retinenda, aut etiam in gratiam adverſariorum revocanda ſint. *Reſp. Neg. utrumque.* Cogitandum quam male hoc ceſſerit κακοζηλίᾳ quorundam in antiqua eccleſia, qui propter Ethnicos vocabulo luſtrationis, ſacrificii, initiationis, feſti, templi, &c. ad fidem & ſacra Chriſtianorum traduxerunt, & verbis à ſimplicitate apoſtolica deſciſcentes, occaſionem præbuerunt poſteris ipſa re deſciſcendi. Sic hodie incruſtatores quidam & infelices Syncretiſta (de quibus *Ladenſium* Ἀποκαθάρσεις) paſtores eccleſiæ ſacerdotes, menſam domini altare, loca conventuum ſacra templa, cœnam ſacramentum altaris, &c. denuò appellare cœperunt; quo fine,

& quid ſibi voluerint vident nunc omnes. Non ſine ratione tempore majorum noſtrorum abhorruerunt Proteſtantes in Germaniâ non tantum à Pſeudo-Interim, ſed ab omnibus phraſibus Interimiſticis. Sic olim Catholici non tantum re & doctrina, ſed & phraſibus ab hæreticis Arrianis aliiſque quam maximè diſtingui voluerunt. Nota eſt hiſtoria vocis ὁμοούσιος, & *Concilii Ariminenſis*. Vide & *apologiam Magnæ Britanniæ Regis Iacobi, ſuper cauſa Conradi Vorſtii*. Rationes noſtras denuò urgemus, & hic applicamus ex *Deuter.* 12.3. *Exod.* 23.13. *Zachar.* 13.2. *Pſalm.* 16.17. (coll. cum *Epheſ.* 5.3.) 1. *Argum.* ſit tale: Deus non tantum non vult appellari nominibus, quæ in malam partem ſignificant, ſed ne quidem ambiguis, alioquin in ſe neutris, & minime malis: Ergo nomina ab idololatris impoſita, uſurpata, & formaliter idola aut idololatriam ſignificantia, multo minus uſurpari patitur; nedum cum remota jam ſunt & oblivioni tradita, denuo revocari, & phraſibus ſcripturariis ſubſtitui. Antecedens probatur, ex *loc. cit.*, imprimis *Hoſ.* 2. Ubi nomen *Baal* in ſe bonum, ex prima inſtitutione & primigenio uſu nihil mali ſignificans, non magis quam vox *Adonai dominus*, aut vox *iſch, maritus*. Significat enim dominum, & maritum. Et Deus nomine *Baal* exſertè nominatur *Ieſ.* 54. *v.* 5. coll. *Ieſ.* 62.4. Cum ergo ſint ſynonyma, *iſch*, & *Baal*; cur iſto minus appellabitur Deus quam illo? Propter ambiguitatem, ut rectè ex R. Marinus obſervat *Aben Ezra in commentar. ad locum cit.* quia *Baal* etiam nomen eſt idoli: voluit vel ipſa ambigua nomina tolli, & non tantum mala ſeu idololatrica. Ita ut ſymbolizationis vel minima ſpecies etiam in uſu nominis communis ſeu ambigui ceſſaret. Erat enim nomen illud frequentatum idololatris, immo communi uſu, quaſi idolis ſuis appropriatum. Addit Hieronymus in commentar. ibid. *Ne dum aliud loquitur, alterius recordetur, & virum nominans idolum cogitet*. Adde & tertium: Ne poſteros ſuos recordari facerent, & hoc nomen ipſis memoriale, & conſequenter occaſio eſſet idololatriæ, cum abſque deteſtatione & contemtu aliqua mentio (ſaltem luſu nominis ambigui) idolorum fieret. Vide & confer *Ameſium de Ceremoniis contra Burgeſium* 1. *part.* 3. *ſect.* 3. & 4. 2. *Argum.* Quia ob deteſtationem facti, etiam nomen exoſum eſt, immo, ſi fieri poſſit, aboletur atque æternâ oblivione ſepelitur. Notum eſt quid de nomine & familia Regicidarum ſtatuant Judices, quidque olim Epheſii de nomine & famâ Heroſtrati; quid factum nomini Ariſtocratis apud Athenienſes, ob odium Ariſtocratiæ (*Ariſtophanes in Avibus*:) & Tarquinii apud Romanos (quamvis de ipſâ hiſtoriâ alii aliter cenſeant.) Volebat Auguſtus domum ſuam etiam à ſuſpicione immunem eſſe. Et Apoſtolus *Judas*, *v.* 23. tunicam odio haberi, quæ à carne polluta ſit & Paulus *Epheſ.* 5.3. avaritiam & impuritates ne qui-

ne quidem nominari. Quid ergo faciendum circa idololatriæ infandum crimen, Chriſtianis, qui ſpiritu Chriſti donati, *linguis loquuntur novis*, ut nonnemo ex veteribus. VIII. *Probl.* An nomina idolorum plantis, morbis, antidotis ſeu medicamentis, vicis, civitatibus, templis imponenda; aut ſi ab aliis impoſita ſint, neceſſario retinenda. *Reſp.* 1. *Non* ſunt imponenda: quia impoſitio talis involvit aliquid aut idololatrici, quaſi ſcilicet iſti Divi morbum illum immitterent, aut curarent, aut illi præfecti eſſent: aut aliquid ridiculi. Idem judicandum de plantis ex. gr. S. Mariæ ſtramen lecti, S. Mariæ Calceolus, S. Virginis Chlamys, herba S. Rochi, clavis S. Petri, ſigillum S. Mariæ, lachryma S. Marię, linum S. Mariæ, lac S. Mariæ, fumus S. Mariæ; item herba, mentha, lilium, carduus, chirothecæ Mariæ; herba S. Laurentii, Petri, Pauli, Jacobi, Gryteriæ, Chriſtophori, Laurentii, Ladiſlai, Kuningundis; S. Johannis Perſica, nuces, pyra, panis, herba, cingulum, flos, baccæ; lignum S. Crucis, ſanctum fœnum, S. Crucis tribubulus, S. Franciſci Spina: quas *plantas à ſanctis denominatas peculiari libello* exhibuit, *Iohannes Bauhinus*. Imprimis hic notanda nomina ſequentia, quæ profanum abuſum nominis divini implicant, ut herba S. Trinitatis, radix ſancti ſpiritus; item palma Chriſti; huc pertinet *lachryma Chriſti*, quâ denotatur delicatum vinum. Profanam illam appellationem, & hinc profanè captatum jocum ἐν παρόδῳ perſtringit *apologia pro Stephano Paſchaſio IC.* à filiis ipſius edita *contra Ieſuitam Fr. Garaſſe lib.* 5. *ſect.* 2. ubi videat cui vacat. 2. *Si impoſita* ſint; quandoquidem ſynonyma ſuppetunt græca & latina, quæ barbaris illis longè præſtant in naturis herbarum denotandis, ex communi uſi exterminanda; & in ſolis herbariis nomenclatoribus ad hiſtor. relinquenda. 3. De nominibus regionum, urbium, vicorum, templorum, idem moneo. Sed quia difficulter uſus mutari poteſt in talibus, niſi Reges, Principes, Magiſtratus, publicique ipſorum actuarii hic præcant: ab illis hoc exſpectandum. Si ipſi errore religionis, aut alia aliqua de cauſa hoc non agant, utendum eſt tantiſper illis nominibus; ſic tamen ut ſubinde oſtendamus non noſtro ſenſu aut conſenſu, ſed aliorum ita vocari. 4. De ordinibus, collegiis, fraternitatibus, &c. ſic cenſemus: uſurpari poſſe ſynonyma; ex. gr. ut dicantur Equites qui aureæ periſcelidis, alias dici ſolent equites D. Georgii; & ſocietas ſeu fraternitas Mercatorum, quæ & S. Nicolai; Fabrorum lignariorum, quæ S. Joſephi *aut* nomina plane mutanda; aut à titulis idolorum liberanda, idque autoritate ſive ipſius collegii, ſi fieri poſſit, ſive Magiſtratus. Quod ſi hoc obtineri nequeat, tutiſſimum eſt fraternitatem deſerere: ubi ſcil. mordicus autoritate Magiſtratus talis denominatio retinetur, & ubi nulla denominatio illa eſt ſola, aut plerumque idolothyta aliqua obſervantur, quibus

bus hominis pii & verè reformati conſcientia acquieſcere nequit amplius & ulterius urgemus nominalem hanc συγκαταβασιν, colluſionem, & ambiguitatem in *libello noſtro contra Fraternitates Marianas*. Sed circumſtantiis individuantibus expoſitis, propius theologicum conſilium ſuppeditari poſſet. Conſer particularia problemata de nominibus, infra *part.* 3. §. 2. Problemata ſunt: 1. *An & quomodo reformatus bona conſcientia & ſalva profeſſione ſua ordinibus equitum S. Trinitatis, S. Spiritus, S. Marci, D. Iacobi de Spatha, S. Mariæ, S. Thomæ, S. Michaelis &c. adſcribi poſſit; ſub ductu & imperio Principum Pontificiæ religioni addictorum.* 11. *An & quomodo adſcribi poſsit ordini alicui equitum, quos vocant ſacros, & milites eccleſiæ.* Reſp. *In titulum, inſtitutionem, regulas ac leges, juramentum, cujuſque ordinis accuratè inquirendum, & deinde conſilium ſuppeditandum.* Quod ſi ordo ſit ſub imperio Regis aut principis reformati, videndum an & qua repurgatione totus ordo generaliter extra periculum ſymbolizationis, & ſcandali conſtitui poſſit. Sin minus; quiſque conſcientiæ ſuæ proſpiciat, ne quid faciat contra ſuam profeſſionem: Sed ſi finis ordinis proprius & primarius repugnet religioni; jam nulla proteſtatio, ſtipulatio, reſtrictio, repurgatio hic locum habet; ſed diſceſſio, aut renuntiatio. Quidquid enim hic excipitur aut limitatur de non præjudicando, eſt mera contradictio, & illuſio. Sed deciſionem iſtorum aliorumque problematum vide in *diſp.* 4. *de Monachatu*: ubi de militibus ſacris, ſeu militibus eccleſiæ. 1x. *Probl.* An feriæ publicæ, & feſta idololatrica ſervari aut celebrari poſſint, abſque ſymbolizatione. *Reſp.* 1. *Neg.* ſiquidem ita obſervet, ut cum actibus idololatro-religioſis, item epulis, ludis, ſpectaculis feſtivalibus communicet. 2. *Neg.* ſi quis, ubi libertas datur laborandi, ſolenniter ferietur, propter illum diem. 3. *Aff.* ſi quis palam mandato Magiſtratus cogatur abſtinere à labore, dummodo privato labore, & quibuſcunque ſignis ſatis ſe diſcriminet ab idololatricâ feriatione. De feſtis trium Regum, Martinalibus, Bachanalibus, Encæniis, Kal. Majis, &c. quæ ſpecialiter dicenda, require in *Diſp.* de *Bachanalibus*, & de *Feſtis*. x. *Probl.* An idem ſtatuendum de feriis privatis natalium. *Reſp.* Ita quidem cenſet *Tertull. lib. de Idololatr. c.* 6. & reſpicit ille ludorum inſtitutum & apparatum Ethnicum; uti conſtat *ibid.* & *cap.* 7. Qualis autem fuerit obſervatio & celebratio diei natalis diſces ex ſcriptoribus antiquitatum; nominatim ex *Cenſorino de die Natali cum notis Ludovic. Carrionis*, & poſt eum uberioribus *Henrici Lindenbrogii cap.* 2. & 3.; imprimis ex *Martino Roa lib. de die natali ſacra & profana*, qui omnium uberrimè. Adde & *Rich. Montacutium in appar. ad orig. eccleſ. appar.* 11. §. 34-39. Cum ergo idololatræ natales & ſuos, & fautorum, amicorum Principum, ipſius Imperii (de quibus loquitur

quitur *L.7.C.de Feriis,& Sozomenus lib.5.histor.eccles.cap.17.*), etiam defunctorum, quin & deorum, summa cum religione ac hilaritate celebrant, & munus annale (teste *Censorino cap. 2. & ibi Lindenbrogio*) Genio solvunt, mares quidem Genio, fœminæ Junoni; non video quomodo pius iis immiscerì possit absque symbolizatione. Vide *infra part.3. §. 2.Probl.9.* An autem & quomodo inter Christianos ex proprio instituto, alio longè modo, ac fine celebrari queant, alibi quæsivi; nec est hujus loci. Vide supra *disp.de Superstitione*; & hic *infra part.3.§.2.Probl.10.* Hoc saltem imprudens æmulatio Gentilium natalitia celebrantium apud antiquos in celebrandis natalibus martyrum aliorumque sanctorum effecit, ut paulatim via muniretur ad idololatricum cultum sanctorum: ut ut illi ritus illos ex superstitiosis religiosos facere intenderent. Sed sapere supra verbum Dei carnalis sapientia est. Vide de hac celebratione *Mart. Roa cap.1.& 18.* & de orta inde Idololatria *Chemnitium in Concil. Trid. examine.* De natalitiis Christi, pro quibus tantopere stomachatur *Montacutius appar.cit.§.38.39.& c.* abundè egimus in *disp.de Tempore Nativitatis Christi.* XI. *Probl.* De conjugiis, & fœderibus cum idololatris alibi suo loco disputaturo, hic sufficerit indicasse, ut sciamus iis implicari aut saltem implicare posse symbolizationem. Fœdera accuratè limitat *Rivetus com. in Hoseam.* XII. *Probl.* An & quomodo peregrinandum sit in terris idololatrarum, ubi nulla conscientiæ libertas sit, aut nulla conniventia ex. gr. in Hispania, Sicilia, principatibus Italiæ nonnullis, si non plerisque? *Resp.1.* externo honore vel minimo symbolizare non licet; quoties occurrit aut imago, aut sacramentum, quod vocant, altaris, aut quodcunque σίβασμα: ne quid dicam de confessione auriculari, audienda missa, perceptione sacramenti &c. ad quæ nonnunquam adiguntur. 2. Quod si quis dicat, alicubi locorum omnia illa evitari posse: utiq; non omnino improbanda est peregrinatio. Sed vix fit verisimile, peregrinantes hoc solo fine ut rara, & admiranda ubique perreptent, & propriis oculis usurpent (quales sunt plerique nostrates) à periculo aut symbolizationis aut damni & vexationis posse immunes esse. Atqui non licet curiositate sua sibi malum accersere. Si quis legat *Delitias Italiæ* Italica, etiam nostra lingua editas, adhæc *Delitias apodemicas* latinè, & *admiranda Romæ* vernaculo sermone edita *ibidem* 1589. & *antiquitates Romæ* autore *Andrea Vrsino ibidem* 1588. & *opera pia urbis Romæ* autore *Camillo Fanucco ibid.* 1601. & *Ioh. Lopardi Mirabilia Romæ, lat.* 1618. videbit pleraque à curiosis peregrinantibus spectari solita, aut esse idololatrica, aut saltem hodie cum iis conjuncta; ita ut periculum sit ab aliqua externa pollutione, aut simulatione, aut damno & incommodo. Huc analogicè applicanda, quæ *Teellingius* habet

in libello de ſpectandis idolis ſupra cit. & Nobiliſſ. *Marnixius Montis S. Aldegondii Dominus in Chriſtiana admonitione ad Reformatos in Brabantia, Flandria &c. deliteſcentes* Gall.& Belg. Quod ad endemia gentis vitia, ea peregrinantibus iſtic, præſertim Romæ, non rarò aut damnum adferre, aut affricari experientia nimis nos docuit. De iiſdem legat, cui vacat, *Iohan. Barclaii ſatyricon part.4.qua eſt de iconibus animorum cap. 6.* & imprimis *Lipſii epiſt. ad Phil. Lanoyum, quæ eſt 22.centur.1.ad Belgas.* XIII. *Probl.* An quis quacunque cautione in communione Eccleſiæ Romanæ manere, aut ad ejus communionem redire poſſit, abſque multiplici ſymbolizatione. *Reſp. Neg.* Applicandi à majori ad minus, *libelli modo cit.* & *Calvinus contra Pſeude-Nicodemitas*; & *Rivetus contra Grotium.* Quidquid enim torquent homines, & in quaſcunque formas ſe convertunt, conſcientiæ ſuæ vim faciunt, & factorum luci reclamant; ut videre eſt in *nupero ſcripto Grotii*, ubi idealem eccleſiam, fidem, ac religionem Romanam fingit, ut lectori illudat, quæ nuſquam eſt in rerum natura, quamque nec Pontificii, nec Proteſtantes agnoſcant: uti eum abunde docuit *D. Iacobus Laurentius*; & patet ex *Iudicio Sorbonæ de Syncretiſmo Meletierii*, quod exſtat apud *D. Rivetum in tract. contra Grotium.* Sed de neceſſitate ſeceſſionis à Papatu, *Arminius & Vorſtius peculiar. diſputationibus, Ioſephus Hallus in Româ irreconciliabili*, & nuper Rever. collega noſter *D. Schotanus peculiar. diſputat.* Confer *diatriben noſtram de Syncretiſmo ſeu unione diſſidentium eccleſiarum.*

7. Sequuntur nunc aliquot particularia problemata, & caſus. I. *Problem.* Textualia: An altare Rubenitarum *Ioſ.* 22. fuerit idololatricum; & quid de columna Jacobi *Geneſ.* 28. *v.* 18. Ephod Gideonis, *Iudic.* 8. 27. altari Salomonis 1 *Reg.* 8. 64. & Eliæ 1 *Reg.* 18. 10. Et columnis *Levitic.* 26. *v.* 1. & de facto Hiskiæ 2 *Reg.* 18. 4. & de facto Danielis & ſociorum *Daniel* 1. Quæ tantum nunc indico, ut brevis ſim, & coram in diſputatione determinabo. Interim conſulant, qui volunt, *commentatores ad loca cit.*, & conferant imprimis *Ameſium contra Burgeſium de tribus ceremoniis; & librum anonymi* tit. *Anglo Papiſtica ceremon., Scotis obtruſæ.* Hoc ſolum obſervent juniores improbari, à noſtris factum Rubenitarum, in *notis Belg. & commentar. Calvini in Ioſ.* 22. Contra defendunt aut planè excuſant fabricam altaris. *Maſius, Arias Montanus, Serrarius, Franciſcus Haraus*; & ex Lutheranis *Chytraus & Andr. Oſiander ad loc. cit. ad Ioſua* 22. Factum Gideonis *Iudic.* 8. Improbant *notæ Belgicæ & Anglicæ, & comment. Martyris, Lavateri, & Ariæ Montani, Fr. Harai, Chytrai, Andreæ Oſiandri*; cum *Riveto* in *comment. ad Hoſea* 3. *v.* 4. *Munſterus ad Iudit.* 8. videtur excuſare. II. *Probl.* An ceremonia crucis alicubi in adminiſtratione baptiſmi uſitata, aliquomodo ſymbolizet. *Reſp. Aff.* Quia eſt ceremonia ab hominibus inſtitu-

ta;

Digitized by Google

ta, non vero à Deo ; & horrendum in modum idololatria polluta, uti etiamnum hodie polluitur, immo universale instrumentum & vexillum quasi omnis idololatriæ & superstitionis in Papatu; ideoque plane abolenda : Præterquam quod sit ἱηλοθρέπτικα, quod scandalizet plurimos, quod pomum eridos &c. De quo alibi in *Disp. de Staurolatriâ*. Interim videndi doctissimi omnium in hoc genere scriptores, *Parkerus de Cruce* angl. & ejus Hyperaspistes *Amesius* (sed suppresso nomine) *contra Mortoni defensionem*, *idemque contra Burgesium* Angl.; & *Didoclavii altare Damascenum* latinè, & postremus omnium *Anonymus in tract.* Angl. cui tit. *Anglo-Papistica ceremoniæ Scoticis Ecclesiis obtrusæ*, cum quo confer *Ladensium* Αὐτοματίζοντα. III. *Probl.* Quid de genuflexione in Cœnâ? *Resp.* Non esse sine specie mali, & aliquâ symbolizatione : præsertim vigente adhuc artolatria Papatus. Mitius tamen judicandum est de eo ac de formatione crucis. Sed de hoc in *Polit. Eccles.*, *c. de Ceremoniis*, *& de administratione Cœnæ*. Vide *autores modo cit.* IV. *Probl.* Quid de genuflexione ad mensam aut altare, extra usum cœnæ ? *Resp.* Esse absurdissimam & intolerandam superstitionem, & insignem cum Idololatris Symbolizationem. Quod ex professo probavimus *Disp. de Superstitione*. V. *Probl.* Quid de genuflexione ad auditum nomen Jesu ? *Resp.* Mitius de eo judicandum, quam de præcedenti ceremonia : Omittendam tamen, propter rationes, quas vide in *Disp. de Superstitione*. VI. *Probl.* Quid de apertione capitis, aut externa reverentia templis exhibenda ? *Resp.* Idem quod supra. Vide *Disp. de Templis, de Superstitione, de Sacramentalibus*. VII. *Probl.* An vestes sacerdotum pseudo-Sacrę aliaque ornamenta (ex. gr. album superindumentum) quibus in cultu suo idololatrico uti solent Gentiles, aut Pontificii, si adhiberentur à nostris in cultu publico, aliquâ ratione symbolizent. *Resp. Aff.* Rationes ex determinatione primi problematis generalis huc applicandæ. Et quæ ex *Tertulliano de Coronis & de habitu, gestuque precantium* citavimus. Vide *Amesium lib. cit.* *Altare Damascenum & Anglo-Papistic. Ceremon. Scotis obtrus. part. 4. cap. ult.* VIII. *Probl.* An ad Orientem precari, sit symbolizare cum idololatris, sive Ethnicis, sive hodiernis Pontificiis. *Resp.* Determinamus istis conclusionibus. *Prima* est : situs quicunque ad aut versus quamcunq; mundi plagam inter precandum, est in genere ἀδιάφορον : qui tamen ratione locorum, temporum, factorum, & personarum, in individuo talis esse desinit ; cum idololatrę eum ad idololatriam & superstitionem peragendam appropriant; itaque ab eo abstinendum, ne videamur externa specie cum ipsis communicare, imprimis si rapiantur ab adversariis ad causæ suæ defessionem. Sic Deus in V. T. inhibuit adorationem versus Orientem constituto sancto sanctorum ad Occidentem. (Vi-

de *Thomam* 1.2.*qu.* 102.*a.* 4.;) & Apoſtolus 1 *Cor.* 11. & *Tertullianus de Oratione c.* 12. habitum, ſitum, ac geſtus ab Idololatris inter orandum adhiberi ſolitos. *Secunda*, Hodie in Occidente habitantibus (ubi nullus viget Gentiliſmus;) non tam propter metum ſymbolizationis cum idololatria Gentili, quam cum Papali artolatria, ad ſitum inter orandum, attendendum eſt. Nam in Papatu templa orandi cauſa adeuntes, vertunt ſe verſus chorum ſeu ad Orientem, ubi putatur Chriſtus ſub ſpeciebus panis corporaliter in monſtrantia habitare, quem propterea ibi adorant. Hujus obſervationis & ritus etiam extra templa tres alias cauſas ex quodam Anaſtaſio notat *A Lapide in Actor.* 1.*v.* 12.*p.* 51. Quia ſcil. Chriſtus aſcendit ex monte Oliveti ad Orientem Hieroſolymæ; & quia ibi oritur ſol, Deuſque ſolis ſit author; & quia memores ſumus paradiſi, qui erat ad Orientem, rogantes eò reſtitui unde per peccatum excidimus. *Tertia*, adoratio verſus Orientem poſſet eſſe triplex; privata, privato publica, communis ſeu publica. 1. *Privata* in privatis domibus, plane poteſt eſſe libera: nullum enim ibi eſt idolothyton, quod ſciam. 2. *Privato publica* in templo, ſi quis Orationis cauſa ex profeſſo illud adeat (quod an faciendum, alibi diſquiritur in *Diſp. de Templis*) aut data occaſione illic oret; promiſcuè poſſet fieri, ad quamcunque plagam; modo ad Orientalem præ aliis ſe non adſtringat ex aliquâ myſtici & ſacri ſigni, aut medii conſcientia; inſuper ſi ſolus ibi oret abſque ſpectatoribus; præſertim Pontificiis aut infirmis. Sed ſi tales ſpectatores adſint, & chorus faciat Orientalem partem templi: utique ad aliam potius plagam convertendum eſſet: ne videatur ſymbolizare cum artolatris verſus chorum ſemper adorantibus. 3. *Privato publica* genuflexio, verſus Orientem, chorum, altare, cum quis templum ingreditur aut tranſit: plane ſuperſtitioſa eſt, & non leviter ſymbolizat: de quo ex profeſſo & pluribus egimus in *Diſp. de Superſtitione*. 4. *Publica* in & cum cœtu eccleſiaſtico ad quamcunque partem fiat pro ſitu pulpiti ſeu cathedræ (quem liberè determinat eccleſia, ſecundum naturalem neceſſitatem aut commoditatem,) non eſt repudianda. Si quis ergo hic, dum tota eccleſia, præeunte miniſtro, verſus Occidentem, aut Meridiem, aut Septentrionem orat, perpetuo aut ſæpe ad Orientem aut ad chorum ſe converteret, ſive cum intentione & conſcientia aliqua antiquæ ſuperſtitionis, ſive ex mera conſuetudine παραπαιδίτῳ, aut ſtupida ac ſervili majorum ſuorum, aliorumve imitatione: utiq; non eſt immunis ab omni ſpecie mali. Debebat enim omnia accuratè expendere, & circumſpectè ac cum ratione agere in cultu Dei, qui eſt rationalis (*Rom.* 12: coll. cum *Eph.* 5.15.) nec à communi uſu eccleſiæ orthodoxæ ſine gravi ratione recedere: ne per ignorantiam & imprudentiam incidat in ſpeciem

ali-

aliquam ſuperſtitionis Papiſtarum ad Orientem in templis ſuis adorantium. Atque hæc eſt determinatio ejus caſus, quem exempli loco in *primâ parte hujus diſp. theſi* 2. indicâram. Peccatum ergo tale conſtituimus primo & principaliter in omiſſione, quod ſcil. non adhibuerit majorem diligentiam, attentionem, & curam; nec inquiſiverit, quare illi quos imitatur, aut qui illum ab ineunte ætate quamvis myſteria illa non intelligentem aſſuefecere, in templis adorare verſus Orientem, quare, inquam, idololatræ illi hoc fecerint. Ad hanc ipſius omiſſionem, ſequitur ignorantia & quidem non planè inculpabilis, & ad hanc commiſſio aliqua illius ſymbolizationis cum idololatris, ut & temerariæ aut otioſæ diſceſſionis à praxi Orthodoxæ eccleſiæ ſuæ, in cujus communione vivit, & cum quæ orat. Ad illuſtrationem hujus problematis de ſitu in oratione facit *appendix quarta & quinta ad Diſp. de Superſtitione.*

Appendicula, De precatione ad Orientem.

POST primam & ſecundam hujus diſp. editionem occurrerunt mihi non pauca de precatione ad Orientem, ex quibus nonnulla nunc viſum indicare, quæ ſpectant ad ſenſum & praxin Gentilium, Judæorum, Muhammediſtarum, antiquorum Chriſtianorum, Pontificiorum, Græcorum, noſtrorum. 1. Gentiles verſus Orientem converſos oraſſe, conſtat ex Virgilio Æneid. 12. v. 172. *Illi ad ſurgentem converſi lumina ſolem.* Ubi Servius: *Diſciplinam ceremoniarum ſecutus eſt, Et Orientem ſpectare diceret, eum qui eſſet precaturus.* Hinc templa ad Orientem ſpectare debere docet *Vitruvius lib.* 4. *Architect. c.* 5. Morem hunc Judæi idololatræ à Gentibus didicerunt. Et *Ezech.* 8. *v.* 16. Ægyptii enim aliique Gentiles ſolem tanquam Deum colebant, nomine Oſiridis, Mithræ, Adonidis, ignis, Apollinis. De quo *Macrobius lib.* 1. *Saturnal. cap.* 17. & 21. Conter *adagiorum ſcriptores in adagio: ſolem Orientem adorare.* Et *commentar. Cornel. à Lapide in Ezechiel.* 8. *verſ.* 16. *Seldenum ſyntagm.* 2. *cap.* 7. & 10. *Cornel. à Lapide, & Villetum in Levitic.* 26. *verſ.* 30. *Martyrem & Caſpar. Zanchez in* 2. *Regum* 23. *verſ.* 5. *Maymonidem in More Nevochim lib.* 3. *cap.* 29. & 30. *Rabbinorum commentar. ad loca ſcripturæ cit. Tertullianum in Apologet. cap.* 16. & ibi *notas Pamelii, Rigaltii, Heraldi. Minutium in Octavio.* & ibi *Vouverium & Elemenhorſtium*: Imprimis *Pinedam in Iobi* 31. *verſ.* 26. & *Voſſium lib.* 3. *de Idololatria cap.* 3.-15. Qui fuſiſſimè demonſtrat ab omnibus Gentibus ſolem cultum, omneſque Deos eorum *Mithra, Orum, Melochim, Priapum, Belum* ſeu *Bahal, Liberum* ſeu *Iacchum* &c. in ſolem reduci: & hi duo ſint inſtar omnium. Nihil eſt quod hic addamus, niſi de Zabæis, ſeu Chaldæis ad Orientem adorantibus, apud *Maymonidem in*

More part.3.cap.45. ; & de hodiernis Japoniis, & de Indis incolis Induſtan ſub Imperio magni Mogul, quos Bramines ſeu Brachmanes appellant. De illis refert *Franciſcus Solier* Jeſuita *lib.1.hiſtor.Eccleſ.Iaponiæ cap.* 10., quod Bonzi quidam (h. e. ſacerdotes eorum) adorent Solem & Lunam, & ſimul idolum dictum *Denix*; cujus tria capita appingunt, dicentes ſignificari per illa vim ſolis, lunæ, & elementorum. De iſtis teſtatur *Abrahamus Rogerius lib. de moribus & religione Braminum cap.* 16. quod ante ortum ſolis ſurgunt, & verſus Orientem aut Septentrionem precantur. Quod forte ex antiqua diſciplina Pythagoræ retentum. Præter rationem adorationis Gentilium ad Orientem, à præſtantiâ immo & Deitate (ipſorum opinione) ſolis deſumtam, poſſet forte & alia excogitari, à præſtantiori Orientalis plagę præ Occidentali deſumta: uti innui in *Diſp. de Superſtitione.* Quid ſit de ipſa præſtantia hic non diſquirimus; modo conſtet eſſe popularem ſive opinionem ſive errorem; uti autor *pſeudoxiæ epidemicæ Thomas Brovvne* diſertè fatetur *lib.6.cap.7.* ubi ex profeſſo præſumtam Orientis præ Occidente præſtantiam oppugnat. 11. Judæos, cum populus Dei eſſent, ad Occidentem precatos, non ad Orientem, communiter colligitur ex ſtructura tabernaculi, à commentatoribus Pontificiis & antiquitatum Judaicarum ſcriptoribus; ut hoc ſitu à Gentilibus ad Orientem precantibus diſtinguerentur. Vide *Pinedam ad Iobi* 31. *v.* 26. *p.* 664. *& Thomam* 1.2.*qu.*3.*art.*3. *A Lapide in Levit.*10.8. & in *Ezech.*8.16. Ex adverſo tamen hujus obliti, ad Orientem eos precari ſolitos, obſervant *Corn.à Lapide in Geneſ.*47.*v.*31.coll.cum *comment.Dan.* 6.*v.*10. & in *Hebr.*11.*v.*21. *Pineda lib.*5.*de rebus Salomonis cap.*5. & rationem hujus ſitus aſſignant, quod orandum eſſet verſus terram promiſſam, aut verſus Hieroſolymam, aut verſus templum; hoc enim à Deo præſcriptum *Deuteron.* 12.*v.*5.22. Quaſi ſcil. terra Canaan, aut Hieroſolyma, aut templum omnibus Iſraelitis à Dan uſque ad Berſeba ad Orientem ſitum eſſet. Sed his miſſis, de Judęis non-populo loquamur. Eos ad Occidentem precatos, teſtantur unanimiter decreta antiquorum mox infra indicanda de precatione Chriſtianorum ad Orientem. Judæorum Magiſtri in *Miſchna tract. Berachot cap.*4. tantum in genere determinant, ſi quis precaturus inſederit aſino, & non poſſit deſcendere, ut dirigat ſeu diſponat facies ſuas & ſi hoc non poſſit, cor ſuum: נגד בית קדש הקדשים id eſt, *verſus domum ſanctum ſanctorum.* Idem *ibid. v.* 5. præſcribitur ſedenti in nave, aut curru &c. Sed *Maymonides* addit *part.* 3. *More Nevochim cap.* „45. Thalmudicos in Gemara Abrahamum deſignaſſe Occidentem pro „loco ſancti ſanctorum &c. Et convertiſſe ſe in monte Moriah ad Occi„dentem h. e. in ſanctuario: ita ut tergum ſuum ſoli obverteret, Cauſam hujus

Digitized by Google

„hujus rei ibidem assignat, quod cum communis eo tempore superstitio „esset solem adorare ac pro Deo habere, sine dubio omnes homines ad „Orientem se converterint. Non video, quomodo Palestina, aut campi, ubi Hierosolyma fuit, omnibus Judæis in Oriente, Occidente, Austro, Septentrione habitantibus, omnibusq; terra marive proficiscentibus, Occidentales esse possint, cum faciem eò convertũt. Multò minus video, quomodo in quâcunque mundi plagâ orantibus aliosque superstitiosos ritus peragentibus & quidem facie versus Orientem conversâ (uti ipsis hoc in more positum,) iidem campi ipsis ad Occidentem siti sint, ubi dicunt etiamnum habitare majestatem Dei, sicuti olim habitabat in Occidentali parte tabernaculi, hoc est, in sancto sanctorum. Sic enim philosophatur „R. Eliezer in Pirke Eliezer cap. 6. *Cum autem sol in Oriente egressus* atque „in Occidentem ingressus est (majestas enim divina semper est in Occi„dente) tum inclinat se coram sancto benedicto & inquit: *domine omni„um orbium, feci juxta id omne quod præceperas mihi.* 111. Muhammedistę, quamvis solem ipsum directè non adorent, tamen eum intelligentem & fidelem credunt cum suo Apostolo. *Euthym. Zigabenus part. 2. Panopl. tit. 24.* per consequentiam illi impingit quod putet solem, lunam, stellas &c. esse Deos; quod per ea juret. Quod autem in anathematismus errorum Muhammedi (in *Sarracenicis* gr. lat. per Sylburgium editis *p.* 85.) mentio fit adorantium ἄστρον πρωϊνον Luciferum scil. & Venerem, quam Arabum lingua *Chabar*. h. e. *magnam* nominant; illud non Muhammedismo, sed antiquæ Arabum superstitioni quæ Muhammedanis nonnullis etiamnum tunc adhærebat, tribuendum est. Ab iis enim planetas & solem adoratum fuisse constat ex *Abulfarii historiâ Arabum*: quam vide, *pag.* 5. & *ibid.* luculentum *commentar. Pococki*, in quo etiam de nomine *chabor* disquiritur. *Euthymius Zigabenus part. 2. panoplia tit. 24.* refert Luciferum & Venerem appellatam *chamar* h. e. magnum ante tempora Muhammedi à Saracenis cultam. Quod ad Muhammedum, ille suis primum injunxit, ut inter orandum faciem versus templum Hierosolymitanum, uti Judæi (de quibus modo dictum) converterent: postea tamen injunxit, ut Meccam versus se converterent; referente *Abulfeda*, apud *Pocockum in commentar. cit. p.* 175. Mutationem hanc introduxit, ne Judæorum morem servare videretur. Posteriorem seu novam præceptionem ipse in *Alcorano cap. Vacca* (quod est 2. *al.* 1.) inculcat; addendo, *hoc esse rationabile, & à Deo ita constitutum.* Et tamen eodem capite monet, *Occidentem & Orientem esse Dei*: Unde infert, *ad quamcunque partem homines se convertant, ibi occursuram ipsis faciem Dei: divinitatem Dei se extendere per totam terram.* Ubi observandum Meccam tunc adhuc fuisse idolis deditam; &

Mec-

Meccanum templum *metſgid* (quod exſertè ibi deſignat) ſeptimo demum anno poſt Muhammedi hegiram & exilium ab idolo, quod illic colebatur, repurgatum eſt: ipſe autem ſecundo anno poſt exilium præceptum hoc dederat: uti conſtat ex libro *Agar*, & *Sunna*, tum abſurditas religionis Muhammedicæ colligitur. Vide non malè de hoc diſputantem *Phil. Guadagnolo contra librum Ahmedi ben zin Ababadin*, (cui tit. *politor ſpeculi,*) *tract.2.c.7.ſect.3.* & *cap.10.ſect.5.* Jam vero Meccam Muhammediſtis in Ægypto & parte illa Africæ vulgo dicta Barbaria habitantibus, conſtat eſſe Orientalem: quam tamen aliis alibi habitantibus Occidentalem aut Meridionalem &c. eſſe neceſſe eſt. *Philippus Lonicerus tom. 1. hiſtoriæ Turcicæ lib. 2. cap. 7.* dicit orantes in ſuis *meſgidim*, faciem verſus Meridiem convertere. Primæ orationis tempus Turcis eſſe horam antelucanam, cum apparere incipit aurora, nimis notum eſt. An autem hic aliquis reſpectus ſit, ex antiquâ Arabum ſuperſtitione, non immeritò quæri poſſet. IV. Antiquorum orthodoxorum doctrinam & praxim circa adorationem ad Orientem, confirmant nobis autores ſequentes. Dictus *Clemens lib.2. conſtit. apoſt. c.61. Juſtinus* ſive quiſquis autor, *lib.quæſt.& reſponſ.§.118.* ubi addit conſuetudinem hanc acceptam ab apoſtolis. *Tertullianus* in *apologet.c.16.* & *lib.1. ad nationes cap.13. Origenes homil.5. in Numer. Epiphanius lib.1. Panarii hæreſi.19.* ubi adverſus Oſſenos, taxat Elxai hæreticum, qui ſuis prohibebat adorationem verſus Orientem. *Clemens Alexandrinus lib.7. Stromat. Autor* ſub nomine *Baſilii lib. de ſpiritu ſ. cap.27.* ubi ait ritum hunc non ex ſcripturâ ſed ex traditione haberi. *Author quæſtionum ad Antiochum*, qui cum *Athanaſii* operibus excuditur, *quæſt.14. Photius in Nomocan.tit.3.c.1.* & *tit.7.c.5.* ubi allegat & *Baſilium de Spiritu S. Dionyſius Areopagita* (ita dictus) *hierarch. cæleſt. cap.2. Severus in rituali Syriaco. Damaſcenus lib.4. Orthod.fid.cap.13.* per totum. Intentio eorum non fuit mala: ne ſcilicet cum Judæis olim ad occidentem orantibus ſymbolizare viderentur, & Chriſtianam ſuam libertatem ipſo facto vindicarent. Et certè agnoſcenda eſt eorum ἀκρίβεια & præciſitas in ſtudio evitandi omnem ſuperſtitionis ſpeciem, ſive indirectæ ſive participatæ. Nihilominus liceat diſquirere, cur cum Gentilibus & Gentilium ſimiis Manichæis videri maluerint ſymbolizare, quam cum Judæis? Cur in Scyllam incidere, cupientes vitare Charybdim? Cur potius, ſiquidem circa ſitum inter orandum quid determinandum eſſet, meridiem & ſeptentrionem non elegerint? Præſertim cum ipſis propterea imputaretur, quod ſolem colerent, tanquam Deum ſuum: uti refert *Tertullianus loc.cit.* Et Gentilium adorationes, ſacrificia, templorum ædificationes verſus Orientem, tunc temporis æque, immo & magis vige-

rent

rent ab publicè triumpharent, quam Judæorum verſus Occidentem? Exceptio Clichtovæi in commentar. ad Damaſceni loc. cit. non ſatisfacit, quod ſcil. *idololatriâ tunc temporis prorſus eliminata & explosâ, per adorationem ad Orientem non relicta Chriſtianis cauſa aut occaſio imitationis Ethnicorum.* Quaſi vero exoleviſſet tunc omnis Gentiliſmus; & in aliis ritibus quamplurimis, quorū aliquos indicavimus, evitatio ſymbolizationis cum iiſdem plebi Chriſtiani ſtudioſè inculcata non fuerit. Et hæc quidem de more orthodoxorum. Quod ad heterodoxos, inter eos Manichæi ſolem & lunam adorabant, teſtibus *Auguſtino c. Adimantium cap. 13. & lib. 2. c. Fauſtum Manichæum; & Damaſceno, de hæreſibus.* Heliotropitæ herbas ad ſolem folia convertentes, inter eas heliotropium, cernui adorabant; quod vim quandam divinam iis ineſſe putarent, teſte *Damaſceno, de hæreſibus:* v. Pontificii hodie templorum choros, ad Orientem exſtruunt, ibique ſacrificium miſſæ petagunt, ibi in thecâ corpus domini (uti loquuntur) cuſtodiunt & adorandum proponunt, eò precantes ſe convertunt. Cum templorum fabricam ad fabricam tabernaculi exigunt, & inde derivant (de quo in *diſp. de Templis*), non vident ſe ſanctum ſuum ſanctorum, ad Orientem ædificare, quod in tabernaculo erat ad Occidentem. Viget autem apud eos adoratio ad Orientem ob rationes mox referendas. De publicâ Oratione in communi, teſtantur *Iohannes Stephanus Durantus lib. 1. de ritibus eccleſiæ Cathol. cap. 3. Ioſephus Vicecomes lib. de Ritibus baptiſmi lib. 4. cap. 17. Polydorus Virgil. lib. 5. de inventor. cap. 9. A Lapide in Actor. 1. & in Ezech. 8. Pineda in Iobi 31. v. 26. Becanus Manuali pag. 41.* edit. in 8. ubi affirmat eſſe traditionem Apoſtolicam. *Daniel Mallonius in commentar. ad Paleotti tract. de Stigmatibus Chriſti cap. 20. p. 406.* ubi tamen magnas, multiplices & myſticas prærogativas Occidenti tributas eſſe docet; (quas videat, cui hoc tanti eſt:) hinc factum, ut baptizatus ſtatueretur ad Occidentem, manibus expanſis, teſte dicto *Areopagitâ de Cœleſti hierarch. cap. 2. Iacobus Goar in notis ad Rituale Græcor. pag. 29. §. 14. Gavantus tom. 1. theſauri ſacrorum rituum part. 2. tit. 5. p. 122.* ubi allatis rationibus pro precatione ad Orientem, diſertè ſuam, quam ita vocat, traditionem A-
„poſtolorum his verbis diruit: *Verum nunc ad omnem partem Miſſam cele-*
„*bramus, quia Deus ubique eſt.* Ut nihil nunc dicam de aliis Ritibus & agendis ipſorum ex. gr. in adminiſtrando baptiſmo, de quo *Ioſephus Vicecomes lib. 4. de ritibus baptiſmi cap. 17.* Rationes, quas partim ab antiquis partim à ſe excogitatas obtendere ſolent ſunt iſtæ apud *Gavantum loc. cit. Lorinus*, quia adorandum eſt, ubi ſteterunt pedes domini *Pſalm. 131.* (al. 132.): illi autem ſteterunt in monte Olivarum, qui eſt ad Orientem. *Secunda*, Quia Deus eſt lux vera. *Tertia*, ut reſpiciamus paradiſum, unde A-

dam ejectus est : erat autem paradisus ad Orientem. *Quarta*, Quia Oriens est pars honoratior mundi. *Quinta*, quia Christus in cruce Occasum respiciebat, eodemque situ cœlum ascendit, & inde est venturus ad judicium : conversi igitur ad Orientem, quasi sedem Christi, oremus. Hanc rationem à Christi situ Occidentali in morte habet etiam *Ioh. Ludovicus de la Cerda adversar. sacr. cap.* 80. §. 4. eandemque, ut & situm Christi in sepulcro, in benedictione, in ascensione pluribus deducit *Mallonius loc. cit. Ioh. Steph. Durantus loc. cit.* addit, ideo imaginem Christi crucifixi in templis Occidentem spectare, ut intrantes, primùm oculis suis oppositam Christi imaginem intuiti, Christum Orientem versus proni adorent. *Sexta*, ad differentiam Judæorum, qui versus Occidentem orabant. *Septima*, quia in aurora venit Deus ad Apostolos die Pentecostes. *Octava*, Quia monemur convertere animam ad naturam præstantiorem, h.e. ad Deum ; sicuti convertimus corpus nostrum ad cœleste nobilius. His octo, quæ omnes apud *Gavantum*, & partim apud antiquos (*Damascenum*, dictos *Iustinum*, *Athanasium*, *Areopagitam*, & *Augustinum*) partim apud Pontificios quosdam *modo cit.*, occurrunt, addantur & istę ejusdem furfuris *Nona*, Quia ab Oriente est motus diurnus. Hæc est *Rhodigini lib.* 12. *cap.* 9. cui *Pamelius in notis ad Tertulliani Apologet. c.* 16. hanc rationem non rectè substituit. Ut differrent à Judæis. *Decima*, Quia Christus in scriptura sol Oriens justitiæ, ejusque adventus splendor adveniens nuncupatur. Hanc explicat *Pamelius loc. cit. Vndecima*, quia ut sol ex Oriente, ita lux cognitionis sedentibus in tenebris affulsit. Hæc desumitur ex *Clement. Alexandr. lib.* 7. *Stromat. Duodecima*, Ut tantò facilius, Gentiles versus Orientem precantes ad fidem Christianam converterentur. *Lorinus in comment. ad Levitic.* 16. *v.* 15. 16. Atque hæc Pontificia alligatio precum & templorum ad Orientem: quam tamen ad publicas preces cum *Cardinale Hosio lib.* 4. *de tradit.* restringit *Ioh. St. Durantus loc. cit.*; ita ut privatim orantes aliò conversi culpa careant. Quin & *Bellarmin. lib.* 3. *de cultu sanctorum cap.* 3: Fatetur omnes ecclesias ita non ædificari, ut omnes in iis orantes Orientem respiciant. *Iacobus Goar.* Dominicanus magis παιρησιαζε, cum *in notis* ad Rituale Græcorum Paris. gr. lat. 1648. editum p. 29. scribit : *In observatus tamen plerique pratereunt Romanas vetustiores ecclesias ad Occidentes ferè partem oppositam esse obversas. Ibidem* tamen subjungit, sacerdotem sacra celebrantem à vetusto precandi more non recedere; quippe qui non tam populum ad se versum, quam Orientem respiciat. Quidquid autem rationum hujus situs huc advocent, unica illa est instar omnium, quod ad Orientem collocata sit pyxis seu theca continens Deum ipsorum panaceum. VI. Græci in publico cultu ad Orientem adorant,

orant, & benedicunt: uti conſtat ex ordine ſacri miniſterii autore Philotheo patriarchâ, qui exſtat in rituali Græcorum edit. Jac. Goar, ibi p. 2. & 4. qui in notis refert, hunc ſacrum morem ita inviolatum eſſe *Græcis, ut retro eccleſiam, ſi forte clauſa ſit, adorare coacti, terga potius eccleſiæ quam Orientis regioni vertere formident:* Nihilominus in eodem ordine obſervo, ſacerdotem ad Occidentem converſum elata voce formulam quam orationis proferre: *Dominatur valde miſericors, domine Ieſu Chriſte Deus noſter.* De Abaſſinis ſcribit *Ioſephus Vicecomes lib. 4. de antiquis baptiſmi ritibus cap.* 17. quod diacones baptizandis dicat: *Ad Orientem reſpicite.* Idque ſe habere dicit ex ipſorum ordine baptizandi. *Ibidem* conjicit, valde probabile eſſe etiam in eccleſia latina talem ritum obtinuiſſe: cui conjecturæ firmandæ faciant baptiſteria tum vetera tum recentia, quæ eadem ſunt. Quidquid ſit de eccleſia Romana, ſaltem relatio de Abaſſinis non tam facilè recipienda, ſine ulteriori probatione: cum compertum ſit & ex profeſſo probaverit Jeſuita *Godignus lib. 1. cap. 20. & c. de rebus Abaſſinorum, hiſtorias & relationes de religione Abaſſinorum*, magnam partem eſſe confictas. VII. Reformati neque lege naturæ ſeu morali, (uti vult *Pineda ad Iobi* 31. *v.*), neque conſtitutione aut conſuetudine antiquorum quorundam, nedum Pontificiorum ad Orientis plagam ſe alligatos credunt: juxta illud 1. *Timoth.* 2. *v.* 8. coll. cum *Iohann.* 4. *v.* 21. 23. Inſuper negant eſſe conſtitutionem Apoſtolicam. Sic *VVilletus in Leviticum* 16. & in *Daniel.* 6. *v.* 11. *Danæus in commentar. ad* 1 *Timoth.* 2. *v.* 8. *Vedelius in Colleg. Theolog. diſp.* 51. *Marnixius Sanct-Aldegondii dominus tom.* 1. *tabulæ ſeu alvearii Romani part.* 5. *cap.* 6. perſtringit Pontificios, quod hic ſymbolizent cum Gentilibus. *Antagoniſtæ Bellarmini, Fr Iunius & Ameſius, ad lib.* 3. *de cultu ſanctorum cap.* 3. *& Hoſpinianus lib.* 2. *de Templis cap.* 1. Rationes ipſius pro choro & precatione ad Orientem refutant. Atque hactenus collecta à nobis de precatione ad Orientem. Quæ autem ſit ſententia noſtra de hoc ritu retinendo aut abolendo, ita antehac in corollario diſputationi de cruce ſubjecto contra cavillationes exponebamus: Precatio verſus Orientem aut Occidentem in ſe & per ſe planè eſt adiaphora: cum tamen alterutrum ab Idololatris, inter quos vivunt Chriſtiani, mordicus retinetur & conſcientiæ idololatricè ac ſuperſtitiosè ad illud alligantur; libertatem ſuam Chriſtianâ optimè tuentur fideles, ſi ipſo actu in contrarium eant, atque ita ſecundum legem caritatis & prudentiæ proximum ædificent, non ſcandalizent. In antiquis eccleſiis ſi ad circumſtantias illas orationis, propter urgentes rationes à Judæorum aut Gentilium cultu ipſis oblatas, ita attenderint, ut plurimæ ad Orientem, aliæ ad Occidentem ſe verterent (prout *Antiochenos* hoc feciſſe obſervat *Rivetus in*

Apologet. pro verâ pace ecclesiæ contra Grot. p. 148. ex *Socratis lib.* 5. *cap.* 22.) utique ἀκρίβεια eorum laudanda videtur. Secus judicandum, si tales rationes nullæ fuerint. Quidquid sit, videmus saltem tam novum aut ridiculum non esse, si occasione grassantis idololatriæ Ethnicæ aut Pontificiæ, attendat quis ad externum situm, gestum, habitum, aliasque Orationis circumstantias: imprimis si cohabitet Pontificiis aut aliis Papizantibus, qui propter Deum panaceum, vel propter altare seu mensam in Orientali parte templi collocatam, eò studiosè se convertunt.

PARS TERTIA. 14. *Junii* 1642.

IX. *Probl.* An inter precandum terram osculari, aut denudatis genibus precari, sit symbolizatio. *Resp.* 1. Oscula ab Ethnicis Idololatris, superstitiosè & non uno modo adhibita: de quo consulendi *philologi antiquarii*; & præcipua indicarunt *Rivetus & Lorinus ad Psalm.* 2. 12. *Pineda ad Iobi* 31. *Rivetus in Hos.* 12. 2. *Wolphius, & Caspar Zanchez ad* 1. *Regum.* 19. 18. *A Lapide ad Ezech.* 8. *v.* 17. *Ios. Vicecomes lib.* 5. *c.* 1. Ex antiquariis & philologis *Vossius l.* 2. *de Idololatriâ c.* 3. *Wouwerius, Elmenhorst., Heraldus ad Minutium, in principio. Brissonius lib.* 1. *de formulis p.* 35. *Petr. Pithœus lib.* 1. *adversar. cap.* 3. Erat autem osculum non tantum amoris, sed & subjectionis signum: uti constat ex *Psalm.* 2. *v.* 12. Ubi vide *commentar.* De osculatione manus in adorandis aut salutandis idolis intelligendus est locus *Iob.* 31. Cum quo ritu confer, erecti pollicis admotionem ad os, & circumactionem seu conversionem corporis: de quo utroque *Vossius loc. cit.* & pluribus de posteriori *Demsterus ad Rosini antiquitat. Roman. lib.* 3. *cap.* 33. Quod autem & quomodo à tali specie mali abstinendum sit, collige ex *Iob.* 31. ubi *commentatores. Confer Rivetum* circa flexum corporis & manus ad os admotionem accurate & cautè determinantem. De osculo fidelium in primitiva ecclesia, & quare illud abrogatum, docent *comment. ad Rom.* 16. *v.* 16. *& Ioh. Lud. de la Cerda in adversar. sacris c.* 81. *§.* 22. *&* 151 *§* 19. *&* 160. *§.* 17. Qui idem de osculatione pedum Papæ *cap.* 184. *§.* ubi probare conatur, morum hunc esse antiquum. Ut de osculo terræ dicamus, usum habuit apud Gentiles in honorando terræ & regionis cujusque genio & præside, quem ἔγχθονιον δαίμονα & Θεὸν vocabant qui anguis forma colebatur: de quo nonnulla *Vossius de Idololol.* 1. *c.* 18. plura collegit *Meursius ad Lycophronis Cassandram.* Vide *commentatores ad Ovidii Metamorph.* XIII. *Troja vale, rapimur, clamant, dant oscula terra Troades.* Est etiam ejus usus in devotione Papali, publica autoritate stabilitus: ita Indulgentiæ in Canonizatione Borromæi concessæ

sunt

Digitized by Google

sunt à *Paulo V.* anno 1610. iis, qui inter & præter alias devotiones terram septies oscularetur; ut videre est *in ipsis Indulgentiis* Belgice editis Antwerpiæ apud Verdussen 1614. Videmus ergo quid de hac ceremonia sentiendum sit. Nec præterunda devotio diaboli qui admota capiti energumenæ imagine Mariæ, coactus fuit septies *Pater noster* & *Ave Maria* pronuntiare, & septies terram osculari; ut notavi olim (nisi memoria me fallit) ex *historia Miraculorum Mariæ Oetingensis.* Simile miraculum refert *Augustin. Wichmans lib. 1. Brabantiæ Marianæ cap. 15. p. 217.* de diabolo per virtutem asulæ de quercu Mariana expulso ex energumena, & clamante: *Vivat domina aspricollis, quæ egredi me cogit.* Quod *ex Lipsii Mariâ Aspricollensi Mirac. 39.* depromptum est. De altari novies aut decies osculando, deque mysticis osculis manuum in sacris, *Gavantus tom. 1. sacr. rit. pag. 115. & 175.* 2. Nuda genua, referimus ad nudepedalia & similes egenas ceremonias ide quibus alibi. x. *Probl.* An missam, processiones, jubilea celebrare, aut iis interesse, aut saltem ea spectare liceat? *Resp.* determino istis conclusionibus. 1. *Concl.* Non licet celebrare cum aliqua scil. conscientia: quia est horrenda & crassa idololatria: de qua alibi agendum. 2. *Concl.* Non licet eam propter considerationes mundanas frequentare, aut ei subinde, aut etiam semel ex officio mundano interesse; quamvis sit absque proprio sensu: ut cum exempli gr. coronatur Imperator, aut Regis, principisve matrimonium, aut triumphus, aut funus id videtur requirere. Quia esset crassa & indecora simulatio; & pugnaret homo exterior, cum interiori. *Eo damnabilius agit, sic agit tamen, ut cum populus veraciter agere existimet,* ait Augustin. de Civit. Dei lib. 6. c. 10. confer *Thomam* 22. *qu.* 3. *art.* 1. Et quæ *ad tertium præc. disputantur de Professione & Confessione fidei. Secundo,* quia alios infirmos scandalizat & seducit (1 *Corinth.* 8.) Pontificios confirmat, religionem suam ignominia, pios tristitia afficit: contra *Matth.* 18. 7. 1 *Thess.* 5. 22. *Ephes.* 5. 11. Æstimatur, autem scandalum non ex particulari & arcana intentione operantis, sed ex manifesta conditione operis. *Tertio,* directè peccat in Deum, cui religionem externè non exhibet æque ac internè, corpore æque ac anima, sed potius idolo, contra 1 *Reg.* 19. 18. 1 *Corinth.* 10. 21. & 6, 20. & 2 *Cor.* 7. *v.* 5. *Nefas est ulli,* inquit alicubi Tertull. *de suâ religione mentiri. Ex eo cum quod aliud à se colit fingit, quam colit, negat quod colit: & jam non colit quod negavit.* 3. *Concluf.* Novitatis gratia aut ex curiositate, non licet hæc sacra vel semel spectare, ut vel minimum externum honorem habeat; aut in conspectu & luce hominum, ubi quis notus est, & alicui possit esse scandalo 1 *Cor.* 8. 13. Secus si fiat, non arbitror esse illicitum. Confer *Calvini tr. contra pseudo-Nicodemitas, & judicia Theologorum ibidem. Georgium Abotum in*

ſex lectionibus. Davenantium in quæſt. determinatis pag. 39. & 124. Adde & *antagoniſtas Libertinorum, Neutralium &c.* ut & *locos communes de confeſſione & martyrio.* Uberiorem lucem huic problemati adferet collatio *diſputationum de Iubilæo, & de Proceſſionibus.* XI. *Probl.* An liceat Reformatis in templo Pontificio etiamnum altaribus, imaginibus, ſaliiſque utenſilibus inſtructo, religionem ſuam exercere, aut ſaltem ad tempus conciones habere alternatim ſcil. cum Pontificiis: ſiquidem alius locus non ſuppetat, aut alterius uſus à Magiſtratu non permittatur? *Reſp.* Non video cur ad tempus hoc fieri non poſſit: nec jure culpanda puto exempla noſtrorum, qui hoc fecerunt. Confer *diſp. de Templis.* XII. *Probl.* Quid ſi tota regio, aut omnes domus recipiendo cœtui idoneæ idolis dicata eſſent, an annullibi conventus fidelium haberi, & ſacra peragi poſſent? *Reſp.* Puto neceſſitatem in tali caſu non ferre legem. Pii in Babel terra Nego, & in Moab terra Camoſch, &c. non deſtiterunt in ſynagogis & in domibus ſuis Deum colere. XIII. *Probl.* Quod ſi quis in idoleio Gentili aut pſeudo-Chriſtiano per morbum ſubitaneum aut vulnus morti appropinquaret; an nefas eſſet ſi ipſe & qui illi adeſſent Chriſtiani etiam ante aras & ſtatuas idolorum (ſiquidem ibi jaceret) externè Deum invocarent. *Reſp. Neg.* ſiquidem locus alius in hac extrema neceſſitate non ſuppetit. XIV. *Probl.* An fraternitas Mariæ à Magiſtratu reformato, qui tollere poteſt, bona conſcientia tolerari publice aut relinqui debeat, repurgata ſc. (uti dicitur) ab idololatria papali: & ſi Magiſtratus hoc faciat, an ullus reformatus tali fraternitati adſcribi poſſit, ſub conditione de non præjudicando ſuæ religioni. *Reſp.* Ad 1. *Reſp. Neg.* Quia craſſè admodum participat alienæ idololatriæ. Laicæ Jeſuitarum fraternitates ſeu ſocietates forma & modo eodem tolerandæ eſſent; etiam ubi nullum exercitium Papiſmi publicè toleratur. Sunt autem fraternitates & collegia illa non civilia, ſed purè eccleſiaſtica, & media inter ſæculares & regulares; qui certis regulis ſed laxioribus, quam monachi, aſtricti ſunt, ad idololatriam Papiſticam, imprimis Mariolatriam, atque ita meritorum Monachalium fiunt participes. *Deinde*, reformati Doctores ſtatuunt has fratrias eſſe magnam & nobiliorem aliquam partem corporis Antichriſtianiſmi. Vide *Hoſpinianum de Monachis cap.* 28. Et *Riveti Apologiam Mariæ l.* 2. *cap.* 12. Atqui eam pius Magiſtratus non tolerabit, qui tollere poteſt. Confer rationes ſupra allatas *Parte ſecunda. Sect.* 4. Sed quidquid hic negligat aut conniveat Magiſtratus; nemo tamen reformatæ religioni & eccleſiæ addictus; ei ſe addicere poteſt: quod hinc probatur: 1. *Quia* fraternitas illa formaliter & in ſe eſt fœdus & conſociatio idololatrica, & nominatim Mariolatrica. Inſtituta enim primum, & uſque in hanc diem in Papatu uſitata,

ſitata, ad latriam ſeu horrendum ac blaſphemum cultum Mariæ: uti patet ex *legibus & ſtatutis ejuſdem, & Pontificum approbatione, adjectiſq; gratiis, atque indulgentiis*: quæ edita vide Duaci apud Joh. Bogardum 1590. Jam vero, quam blaſphema & abominanda ſit Mariolatria Papalis, nominatim fraternitatis iſtius, hic non eſt dicendum. Videatur *Riveti apologia Mariæ*. Committitur ergo idololatria plusquam indirecte, reductive, participative. 2. *Quia*, fraternitatis iſtius membra fiunt famuli Mariæ, ei in ſervitutem ſe addicunt, & ejus nomine ac titulo ſolenniter indigitantur. Quod intolerandũ eſt 1 *Cor.* 1. 11. 12. 13. Quis enim reformatus Iſidis, Cybeles, Apollinis (ſiquidem inter Gentiles viveret), aut nomine Pauli, Petri, Auguſtini, Benedicti, Dominici, &c. inſtar regularium & religioſorum in Papatu inſigniri, atque ita ab aliis Chriſtianis diſtingui vellet: prout hæc fraternitas nomine *Mariæ*, & *roſarii* (attendant noſtri, quid ſit Roſarium) ab aliis diſtinguitur. Sed de roſario pluribus & melius me explicui in *libel. de Frat. Mar. & diſp. de Roſariis*. 3. *Quia* hæc fraternitas eſt ſemimonachatus, ſeu ſemiordo religioſus in Papatu; uti modo dictum: immo & ordinibus religioſorum implexus atque affixus, & ſic ab iis dependens, ad talis ordinis ſtatuminationem. Dicuntur enim *congregationes roſarii*, apud Dominicauos, aut Carmelitas, aut Servitas, aut Jeſuitas. 4. *Quia*, implicat fraternitas illa ex ſe & in ſe, profeſſionem Papiſmi, & quidem in gradu excellentiori, ſupra vulgares Papiſtas: ut conſtat ex *regulis*, & *libellis hujus fraternitatis*. 5. *Quia*, Multis modis committitur ſymbolizatio & colluſio cum Mariolatria, & cum Mariolatris: & ſi Corinthii quidam reductivè & participativè idolatriæ affines fuerint veſcendo idolothytis 1 *Corinth.* 10. 7. 20. 21. hi tratres multò majori ratione. Quidquid enim limitent, excipiant, expurgent, manet tamen fraternitas illa ad minimum, monumentum idololatriæ & fœderis idololatrici, quo uſi ſunt ante hac, & etiamnum utuntur Pontificii in regno Papali, & extra illud ad retinendum ac promovendum cultum Mariæ ſive apertè ſive tacitè & clam. Sic miſeri illi in carne noſtrorum gloriantur, in ſua idolomania confirmantur, de tepore aut ſtoliditate noſtrorum, adhæc mundi hujus amore ſupra Deum (vide 2 *Tim.* 3. 4. *Philipp.* 3. 19.) non abſque riſu, inſultatione, faſtidio triumphant. Si enim labores ſubeundi eſſent, ſi quid conferendum in ſymbolam, ſi nihil niſi ſumtus ſuſtinendi, & ſiopipara convivia, lauti reditus, fertiles occaſiones inde aliquid lucri participandi non adeſſent; ſciunt noſtros propter nudum titulum Mariæ, nedum propter regulas & ſtatuta fraternitatis aut roſarii collegio illi nomen haut daturos. Applicare liceat hic Pontificiis & noſtris illud Tertulliani, de Idololatr. cap. 14. *O melior fides nationum in ſectam ſuam, quæ nullam ſolen-*

nitatem

uti factum in pseudo-sacris modo memoratis. Quod si non fiat, dabit aliquando occasionem illis aliisque pluribus pari jure revocandis. III. *Except.* Est fraternitas mere civilis; aut saltem in eam transiit, remoto & expurgato omni pseudo-ecclesiastico & Romano religioso. *Resp.* 1. *Neg. pr.* est enim formaliter ecclesiastica & religiosa, testibus Theologis, Canonistis, & Practicis Papatus: qui optimi sue institutionis sunt interpretes. 2. *Neg. & post.* non potest in eam transire, nisi nomen, titulus, materia, forma, statuta, fundamentum, adjuncta, fines & effectus ejus planè mutentur, hoc est, ipsa in solidum aboleatur. Nam forma & finis ejus unicus, aut saltem primarius est cultus Mariæ, & mutua ad illum ex confœderatione ac promissione obligatio. Si quæ alia officia forte accedant, illa merè accidentalia, accessoria, minus principalia sunt. Jam vero proponant in collegio, & unanimiter decernant talem abolitionem, aut saltem tentent; redituſque quæ ad usus pios, & curam religionis atque animarum constituti sunt, ad usus civiles ac profanos convertant, aliudque diversi generis collegium constituant. Quod si in hoc fratres Papales consenserint cum reformatis: jam utrisque serio examinandum propono, an testamentariæ dispositiones & donationes. (Unde reditus istius fraternitatis) tale quid ex justitiâ permittant. *Deinde*, an bene constituta politia, talia otiosa collegia absque ulla Reipublicæ utilitate, tantummodo propter comessationes, approbare teneatur; ut sic Respublica in Republ. constituatur. IV. *Exc.* Sit ergo fraternitas reformata ecclesiastica, & religiosa; aut in eam mutetur. *Resp.* 1. Velim audire prius decretum collegii, & deinde ad hoc respondere. 2. Præstructim tamen suggero, nullam esse ecclesiasticam societatem in ecclesiâ reformatâ. Quælibet particularis instituta ecclesia in vico, aut civitate includit confœderationem & obligationem membrorum, ad communia sacra, & officia singulorum eò spectantia. Aliæ fraternitates extra & præter domesticas si quæ ineantur, eæ in scismatis & factionis sulpicionem traherentur. V. *Exc.* Quid si reliquis omnibus abolitis, retineatur sola deductio funerum, & convivia anniversaria? *Resp.* 1. Rursum peto; communibus collegii suffragiis, reliqua omnia prius aboleantur, tam quod ad nomen & titulum, quam quod ad rem. 2. Fraternitas ad deductionem funerum, nulla videtur necessaria. Nam si secundum Papistarum sensum curatio funeris dicatur ecclesiastica seu religiosa: illa apud nos non obtinet; & si membra ecclesiæ nostræ curatoribus & cognatione destituta sint, eorum funus deduci solet à fraternitate synedrii & ecclesiæ. Sin secundum sensum reformatorũ dicatur politica, (ut verè dici debet,) jam funus deducitur aut à vicinis, aut ejusdem artis, aut collegii civilis fratribus: juxta leges municipales.

pales. 3. Convivia, ut quotannis ipso festo Mariæ, & quidem sine carnibus celebrentur, satis tamen opipara, non fert religio, aut temperantia Christiana. Idolothyton est & Papismum sapit, sub sigillo festi idololatrici (quod æternis tenebris sepeliendum) convivari, atque ita memoriam antiquæ idololatriæ, quamvis tantum epulando, retinere. Vide 1 *Corinth.* 10. 7. 20. 21. *Actor.* 15. *Apocal.* 2. *Galat.* 4. 9. 10. 11. Superstitio est, sine ullâ necessitate, ad libitum Papatus à carnibus abstinere. Nemo debet hic libertati nostræ, quam Deus clementer concessit, insidiari & præjudicare. *Gal.* 5. 1 *Cor.* 10. 19. *Coloss.* 2. 18. 20. 21. Longe alia mens Concil. Braccar. 1. can. 32, *Quicunque in clero cibo carnium non utuntur, pro amputandâ suspicione Priscilliana hæresis, vel olera cocta cum carnibus tamen prægustare cogantur.* VI. *Exc.* Atqui mutata jam sunt insignia fraternitatis; rubeus sc. pannus, quem humeris gestare solent, imprimis deducentes funus alicujus ex fratribus, in medalium brachio affigendum cum hâc inscriptione: *Sicut lilium inter spinas.* *Resp.* 1. Non video mutationem factam in melius: Non minus enim mysterii Papistici, aut saltem ambiguitatis latet in medallio illo, ac in rubro panno. Pontificii per lilium inter spinas, intelligunt Mariam (sic enim illi Canticum Canticorum interpretantur, & perperam) & sic vexillum Mariolatriæ effertur, immo à nostris (proh pudor!) in brachio circumfertur. Quomodo potuissent nostros tanquam bardos in pompâ & triumpho manifestius circumducere Pontificii, iisque à tergo insultare? Quod si ecclesiam intelligunt per lilium, ex sensu reformatorum, & ipsius rei veritate: tum explicandum est absque omni ambiguitate ab omnibus fratribus, utram ecclesiam intelligant, reformatam, N.N. an latentem ibi Papisticam. Ubi declaratio illa facta fuerit, jam seriò despiciendum, quomodo in fraternitatem sub tali insigni conspirare queant Pontificii, & reformati? Nullis Jesuiticis requivocationibus, cothurnis, male consutis dolis hic agendum est. Deus enim non irridetur. 2. Qualiscunque fit insignium mutatio, fraternitas tamen Mariolatrica manet; & sic eam tenent Pontificii in forma: & nostri à collusione idololatriæ non excusantur. VII. *Exc.* Aliæ fraternitates, uti frabrorum, sartorum, mercatorum, medicorum &c. ubique apud reformatos retinentur; sed repurgatæ ab iis, quæ præjudicant religioni nostræ. *Resp.* 1. Non tamen retinentur fraternitates Mariæ. 2. Longe diversa est ratio. Illæ enim sunt directe & formaliter, saltem primario fine civiles: & si quid ecclesiastici illis annexum fuit, hoc totum est per accidens, itaque facile separabile. Sed contra fraternitas Mariæ est primario, directe, & formaliter, immo tantum ecclesiastico-religiosa: latente hoc Theologia tum nostra tum Pontificia. Hæc ita 14. Junii anno 1642. thesibus meis proponebam:

Digitized by Google

nebam: quæ publico ſcripto oppugnata, primùm peculiari libello tit. *Specimen aſſertionum* &c., poſtea appendice apologeticâ infra exhibendâ contra alterum ejuſdem adverſarii ſcriptum anno 1643. editum, cum ſecundâ hujus diſputationis editione defendi. Ubi vide. XIV. *Probl.* An liceat publice cum Pontificiis horas ipſorum canonicas canere ſive voce, ſive organo. *Reſp. Neg.* eſt enim hoc non minus malum, quam in idoleio cum idololatris veſci idolothyto; & conſequenter communicare cum cultu idolorum. Præterquam quod ſcandalum detur & Pontificiis & noſtris. Quæ autem & quanta idololatria ac ſuperſtitio ſit in horis canonicis, oſtendimus peculiari *Diſp. de Roſariis, Litaniis, horis Canonicis.* *Obj.* Quid ſi tantum quis partem faciat in cantu ſacræ ſcripturę ex. gr. *Magnificat*, aut Pſalmo aliquo, aut quacunque alia motetta, quæ nihil habeat ſuperſtitioſi aut falſi. *Reſp.* Nihilominus implicatur idololatria: quia cantio illa quamvis materialiter bona, fine tamen, & modo canendi, & motivis, eſt polluta, tanquam pars & adminiculum cultus idololatrici, ad quem propriè refertur. XV. *Probl.* An liceat intereſſe horis canonicis, eaſque audire ſolummodo propter Muſicam, aut ut quis ipſe videat atque audiat quomodo hic cultus peragatur? *Reſp.* Non poſſumus ſimpliciter improbare ut ſemel atque iterum forte hoc fiat, ubi ſcandalum nullum dari poteſt ſive noſtris, ſive Pontificiis; & ubi nullus externus honos idolis aut idoleis exhibetur.

Atque hæc problemata particularia de ſymbolizatione in publico cul- 2.
tu, & rebus eccleſiaſticis: addamus nunc alia de rebus & actionibus extra cultum. I. *Probl.* Quid de nominibus dierum, menſuum &c. ut ex. gr. Jovis, Veneris &c. Martius, Majus; nec non Saturnalia, Matronalia &c. *Reſp.* ubi penes Chriſtianos poteſtas eſt, per ea non ſupputandi, utique omittenda. Conſpirat hic ſenſus antiquæ eccleſiæ, & hodie Pontificiæ pariter ac noſtræ. Hinc Pontificii antiquorum exemplo, dies numerant: feria prima, ſecunda, &c. Quamvis, ut verum fatear, non tantum hodie periculum aut ſcandalum, ac olim cum circa & inter Chriſtianos ita vigeret Ethnicismus. Videatur determinatio noſtra apud *Auguſtin. in Pſal.* 93. ubi de die Mercurii. *Calvinum in Iobum*, ubi de nominibus ſtellarum. *Zanchium de Oper. creat. lib.* 6. *c.* 1. *ſect.* 7. *Martyrem in* 1 *Reg.* 19. *Villetum in Roman.* 11. 4. *Didoclavium in Altari Damaſceno, cap.* 10. *p.* 6. 44. Unde colligimus, quam decorè in mediâ & publicè ſtabilitâ reformatione, nonnulli adhuc in ſupputatione temporũ privatim publiceve utantur nominibus dierũ Feſtorũ Victoris, Martini, Bavonis, Petri ad cathedrã, &c. nedum ſacramenti, ſeu corporis Chriſti, Petri ad cathedrã, aſſumtionis Mariæ, Conceptionis Marię, qui falſo dogmate ſuperſtructi, illudq; profiten-

turac confirmant: Neque etiam Catharinę, Georgii, &c. quæ chimærica ſunt. Abuſuum iſtorum continuatio uti potiſſimum eſt à diariis,& publicis. Actuariis; ſic inde eorundem reformatio inchoari poſſet. 11. *Problem:* An appellatio *Divorum* tributa Imperatoribus, & paſſim nunc in Papatu apoſtolis, Euangeliſtis, patribus & ſcriptoribus Eccleſiaſticis, omnibuſque canonizatis Kalendarii Romani, ſymbolizet. *Reſpond. Affirmatur.* Nomen illud olim Imperatoribus tributum, ubi poſt obitum in Deos conſecrati, ſeu cœlo dicati eſſent, iiſque templum & honores cœleſtes decreti. De conſecratione illa ſeu apotheoſi, quomodo à Senatu peracta, videndus *Herodianus lib.* 2. Confer *diſp. de canonizatione ſanctorum.* De appellatione *Divi*, quæ effectum & ſignum apotheoſios, Capitolinus in Antonio Pio. Si ergo apotheoſos utriuſque Romæ, & utriuſque Senatus, ac ſtatus Deorum, qui utrobique fingitur, mera idololatria, utique appellatio *Divi* cum ea ſymbolizat. Quod ſi quis objiciat *Pſalm.* 82. Magiſtratus appellari Deos. *Reſp.* Ibi promiſcue omnes appellari Deos; & non tantum Imperatores. *Deinde* vivos tales dici; non tantum mortuos & in Deorum numerum relatos. Nam infauſtum erat & maledictum, ſiquis viventem Imperatorem dixiſſet Deum, uti colligere eſt ex *Tertulliani Apologet. c.* 34. & *Spartiano in Severo* & Taciti Annal. 15. *Nomen Deorum Principi non ante habetur, quam agere inter homines deſierit.* Quin & *Tertullianus in vitâ* Deum appellari vetat; etiam dominum, quod hoc Dei cognomen ſit. Quid autem voce *Dei* & *Domini* idololatriæ implicaretur, oſtendit *Tertullian. loc. cit.* & *ibidem commentarius Heraldi.* Conſentit nobiſcum in determinatione hujus problematis Clariſſ. præceptor noſter *Gomar. in diſp. ad primam tabulam Decal.*, quam memini olim in Acad. Leidenſi ab ipſo propoſitam. Et *D. Rivet. in Apol. Mariæ l.* 2. *c.* 1. aliiq; infra in appendice citâdi. Quin ipſe *Bellarm. à Riveto ib.* defenſus & *à Serrario* notatus *l.* 2. *Litanentici p.* 62. 111. An à phraſibus illis Metaph., parœmialibus &c. abſtinendum: *augurari, auſpicari, ominari, &c. Bonis avibus, propitiâ Minervâ, aut Iunone, Lucinâ, Marte, Neptuno, Apolline &c. Laureum geſtavi baculum; Ex tripode dictum, Sibyllæ folium &c.* Plures iſtius farinæ græcas & latinas ſuggerent *Eraſmus, aliique collectores adagiorum. Reſp.* Quidni, cum latinè ſcribentibus ſuppetant aliæ. Fuit hoc *Eraſmi, Manutii, Politiani, Bembi* & ſimilium primorum literatorum cacoëthes nimis puerile, ut nullam putarent eſſe latinitatem, niſi quæ ex primæ notæ ſcriptoribus nonnullis; Terentio & Cicerone imprimis, una cum eorum ethnica Theologia, & mala Ethica eſſet derivata. Ad hæc magna nomina obſtupeſcentes præceptores quique in ſcholis, ſine judicio hunc morem imitati ſunt. *Lipſius* delicias illas Ethnicas ex Plauto ſuo imprimis hauſit;

ſit; quem alicubi notamus *in diſp. de Gentiliſmo.* *Martinus Delrio* non immerito hoc nomine ſtylum Pauli Jovi perſtringit: de quo aliiſque in *diſp. de Gentiliſmo.* *Hugo Grotius* cacoëthes hoc poëtarum Gentilizantium excuſare conatur *in præfatione ad fratrem, poëmatum* primæ editioni in 8. præfixa. Sed fruſtra. Similis eſt traductio & derivatio hæc ſtyli latini, aquæ, quæ inundans non pura decurrit, ſed multum terræ ſecum defert. Ablegandi ſunt ad *Tertullianum*, *Arnobium*, *Lactantium*, *Minutium*, *Iulium Firmicum*, *Hieronymum*, *Sulpitium Severum*, *Sidonium Apollinarem*, *Salvianum*; ut ex ſtylo eorum diſcant, Romani ſermonis à Romanâ religione Ethnica, maliſque & corruptis eorum moribus fieri poſſe divortium. Quid dicam de ſtylo Chryſoſtomi, qui tamen Ariſtophanem tanquam ſermonis græci optimum magiſtrum aſſidua lectione in ſuccum & ſanguinem converterat. Uti de eo obſervat *Scalig. in præfat. ad commentarium ſuum in Catull., &c.* IV. *Probl.* Quid de authoribus Ethnicis utriuſque linguæ, imprimis poëtis Comicis, ſatyricis, &c. in Academia aut ſchola triviali explicandis. *Reſp.* Symbolizationem ſui temporis Doctoribus & ludimagiſtris impingit Tertullianus de Idolol. c. 10. *Quibus neceſſe eſt Deos nationum prædicare, nomina, genealogias, &c.* & poſtea, *ſine dubio dum docet, commendat, dum tradit affirmat, dum commemorat, teſtimonium dicit,* & cap. 11. *Nulla igitur ars, nulla profeſſio, &c.* vide reliqua. Sunt ex recentioribus eruditi non pauci qui oſtenderunt, quid hac in parte deſiderarent. Vide *Auguſtini epiſtol.* 131. *ad Memor. Epiſcop.* & *Serm.* 13. *de verbis Apoſt.* Et *epiſtol. Paulini ad Auſonium*, quæ cum Auſonio edita. Sed pertinet hæc quæſtio ad Scholaſticam. Nos diſtinguimus, & cautionem, ac delectum adhibendum cenſemus. Non enim quælibet ex quibuſlibet autoribus imperitæ adoleſcentiæ proponenda; uti optimo conſilio & laudabili exemplo oſtendit praxis Scholarum, dictæ Societatis Jeſu. Et cum cognitio antiquitatum requirit, ut proponantur, tantum hiſtoricè referenda abſque affectu aut tacita approbatione; immo non ſine condemnatione, deteſtatione, & repetitæ ſeu indicatæ oppoſitæ Chriſtianæ veritatis ac pietatis alexipharmaco. Hoc ni fiat, prodibunt ex Scholis (quod non ſine gemitu jam à renatis bonis literis accidiſſe vidimus) quamplurimi, qui nullius religionis cognitione niſi Ethnicę imbuti ſunt; quique nihil publicè, privatimve admirari, ructari, & buccinare norunt, niſi Ethnicorum Deos, ſacrificia, vota, luſtrationes, &c. Aridus eſt illis omnis cibus, qui apponitur, ſi non oleo iſto perfunditur, ſi non hoc ſale conditur. Si ſcribas non ſapit, niſi legerint Deos. Si diſputes, aut conſeras, non ſapit ipſis, niſi ſibi ſonuerint Dii, cum ſacris Gentilium: ut verba *Bernardi de dulciſſimo nomine Jeſu ſerm.* 15, *in Cantic.* parodicè huc applicem. De

phrasibus Ethnico-belgicis: Ick hebbe eenen goeden Engel gedient; de Fortuyn heeft my gedient/etc. Idem judicandum. v. *Probl.* Quid de dramatis ex Terentio; Planto, Seneca, Sophocle, Euripide, &c. in theatro exhiberi solitis. *Respond.* Non esse sine periculo aut scrupulo. Ratio 1. *Quia* nonnulla obscœna non sine periculo aut scrupulo, aliaque infanda ibi verbis & gestibus, ad vivum exhibentur, idque ut sint materia joci & risus: contra *Ephes.*5. Sed has aliasque rationes generales contra ludos scenicos colligunt gravissimi Theologi quidam, inter eos *Ioh. Raynoldus tract. peculiari*, Anglicè. In quem incurrisse videtur *Albert. Gentilis* Juris in eâdem Academiâ Professor, *tract. de Actoribus fabularum.* Post illos breviter ac nervosè *Amesius in Casibus Conscientiæ*, & doctè & plenè *Rivetus in expositione decalogi*, & *tract.* Gallico *peculiari*; pleniſſimè & operosissimè omnium nobilis. *Gul. Prynne IC.* Anglicanus. De quo hic non agimus: pertinet enim ad *disputat. ad septimum decalogi præceptum*; quibus titulum dedimus, *De Excelsis mundi.* 2. *Quia* phrases quamplurimæ ibi occurrunt, quas à Christianis minime usurpandas putamus. Vide *problemata* proxime *præcedentia*; & supra *part.*2. *thes.*4. *num.*1. & 4.3. *Quia* (quæ unica ratio huic instituto sufficiat) multæ preces, adjurationes, obtestationes, juramenta, gratiarum actiones intercurrunt, quæ pertinent ad cultum idolorum: quorum mimesis nec joco nec serio Christianis adhibenda: juxta determinationem, *part.*2. hujus *disp. sect.*5. & *part.*1. *sect.*6. Adde Tertullian. de Idolol. cap.20. *Consuetudinis vitium est dicere, Me Hercule, Medius filius, accedente ignorantiâ quorundam, qui ignorant jusjurandum esse per Herculem. Porro quid erat dejeratio per eos quos ejurasti, quam prævaricatio fidei cum idololatriâ? quis enim per quos dejerat, non honorat Ioh. Drus. in notis ad Hos.* 2. concitatior factus, dicit esse semi-Christianos, qui in sermone suo usurpant, *ædepol, Mecastor, Hercule.* Idem cacoëthes perstringit & quidem meritò, *Nic. Serrarius in Minervali lib.*1. *c.*6. Quæ hic de comœdiis dicta sunt, ad reliquos Gentilium ludos Circenses, & infanda spectacula in honorem Deorum edita, applicari possunt. Vide de iis Jul. Cæsaris Bulengerii tract. de ludis, de circo, de theatro, Lipsii Saturnalia; & commentator. ad Tertullianum de spectaculis; denique scriptoris de *Festis Gentilium* alibi indicatos. VI. *Probl.* An satis tutum sit & Christianæ pietati conveniens, mimetice & externis spectaculis per κῶμα ἀγόμενον publice & quidem aliqua cum reverentia ac pompa exhibere Deos Gentilium (quos stercoreos Deos, vanitates, dæmonia, nolores &c. appellat scriptura), eorumque statuas, formas, delubra, aras, sacrificia, suffitus &c. *Resp.* Non magis quam spectacula magica. Determinatio pendet ex determinatione proxime præcedentis, ibique citatorum problematum. Itaque

taque nihil addo; nisi, pari ratione judicandum de mimesi idololatriæ Papisticæ, ex. gr. in celebratione missæ, in recitatione rosarii, litaniæ, officii divini &c. VII. *Probl.* Quid de insignibus familiarium, collegiorum, civitatum, regionum, navium, scholarum, ædium &c. quæ imaginem idoli Ethnici (ex.gr. Palladis, Veneris, Jovis, Neptuni) aut idoli Papistici ex. gr. Francisci, Catharinæ, Georgii &c. continent. *Resp.* 1. talia insignia non assumenda. 2. Et si antehac assumta sunt, mutanda ab iis qui possunt, & debent. De sigillis & annulis insignitis Deastri imagine citavimus *Clementem Pædagog. lib. 3. cap.* 11. Rationes porro petendæ ex *part.* 2. *sect.* 5. Hæc applica ad insignia quæ præferunt Christum aut spiritum S., aut trinitatem, idque vel propriè vel emblematicè seu hieroglyphicè, per agnum, crucem, solem, columbam, triangulum cum radiis & nomine Dei: *vel* sanctos chimæricos, ut Georgium, Catharinam, &c.: *vel* vere sanctorum adjuncta signa & symbola chimærica, ex.gr. Petrum cum clavibus, ejusdem cathedram Papalem, &c. *vel* angelorum aut sanctorum imagines. De quibus vide *disp. de Staurolatriâ*. Consultum est ut nostri, quibus potestas & potentia est, talia commodissimâ, quâ fieri potest & convenit, ratione mutent: præsertim ubi vigente adhuc superstitione Papali, scandalo sunt sive nostris sive extraneis. VIII. *Probl.* An ritibus funerum, & curâ mortuorum quis symbolizare possit cum idololatriâ Ethnicâ aut Pontificiâ? *Resp.* Nihil facilius. Ex curâ mortuorum quomodo Idol. pleraque originem sumserit, ostendit *Theodoretus aliique scriptores contra Gentiles.* Diligenter itaque hic attendendum ad singula, facta, instrumenta, signa, ne quod subsit antiquæ idololatriæ monumentum, aut novæ superstitionis occasio. Oriolos ritus & cerimonias &c. Gentilium recensitas vide apud *Antiquarios*, nominatim *Guth. de Iure Manium*; & *Kirchman. de Funeribus.* Ethnico-Pontificias quære in *Pastorali, ceremoniali Episcoporum*, *Aubano de moribus Gentium*, *Polydoro de Inventoribus* & *Gretsero de funere Christiano.* Sed de his alibi. Nunc attendant nostri ad faces, cruces, serta, flores; gestationes laurorum, fulcrorum; cantus vocales, instrumentales; impulsus campanarum; itiones, circuitiones sepulcri, templi, cœmiterii, & similia infinita: in quorum rationes & usus accuratè inquirendum: Vide dictum *Tertulliani* sequenti probl. citandum; & supra *part.* 2. *thesi* 2. & 3. Confer de funeribus infra *Thesi* 4. *Probl.* 8. IX. *Probl.* An in Regum, & Principum coronatione, Magistratuum inthronizatione; ad hæc natalium, & memoriarum celebratione? *Resp.* Olim latuisse hic anguem sub herba, & etiamnum hodie alicubi latere, indubium est. Ergo audiendus hic Apostolus Eph. 5. 15. βλέπετε οὖν πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε &c. Historia rituum aut ex quotidiana observatione, aut ex

scri-

ſcriptoribus politicis ſpecialibus, adhæc *hiſtoricis, topographicis Gentium, regionum &c.* primo diſcenda eſt: deinde de ſingulorum, origine, modo ac pompa, fine, & uſu imprimis inquirendum. Abundantem cautelam non nocere inculcabat ſui temporis hominibus Tertullian. de Idololatr. cap. 13. *Sed omnem afflatum ejus vice peſtis etiam de longinquo devitemus, non in his tantum, quæ præmiſimus, ſed in univerſa ſerie humanæ ſuperſtitionis, ſive Deis ſuis, ſive defunctis, ſive Regibus mancipata, ut ad eoſdem ſpiritus immundos pertinentis, modo per ſacrificia & ſacerdotia, modo per ſpectacula, & hoc genus, modo per feſtos dies.* Saltem tam ſuſpectę erant antiquis quibuſdam natalium celebrationes, ut eas Chriſtianis diſſuaſerint, *Origenes in Levit.* 12. & 13. *homil.* 8. *Ambroſius part.* 3. *de fide reſurrectionis cap.* 11. *Hieronymus lib.* 2. *in Matheum c.* 14. *Beda l.* 2. *in Marcum c.* 6. Quid *Calvinus*, & *Rivetus* ſentiant, vide ſupra in *diſp. de Superſtitione.* x. *Probl.* An in natalibus privatorum celebrandis, falcia ex ſerico brachiis eorum, quorum Natales celebrantur, alligata, cum aliquo idolothyto ſymbolizet; an vero ſit ritus merè civilis, & forte otiosè, à recentioribus inventus? *Reſp.* Video uſitatum hoc Anglis & Germanis: cujus loco noſtrates, floribus & ſertis caput, humeros, cingulum exornant. Unde originem ducant, & quid ſibi velint, me latet: nec vacat nunc apud alios inquirere. Volui tamen hic ejus meminiſſe; ſi forte hâc occaſione alii inquirant; aut ſi quid de eo alicubi obſervarint in antiquitatibus & novitatibus, candide impartiant. xi. *Probl.* Quid de ritibus, & ſolennitatibus nuptialibus, puerperialibus, aliiſque in impoſitione nominis & baptiſmo infantium, in eorundem ablactatione &c. *Reſp.* Idem monemus, quod ſupra. De ritibus Nuptialibus alibi tractandum. Interim videant noſtri *Briſſonium*, *Hotomannum* nuper Lugd. Batav. recuſos; quibus addant *Antiquitatum Romanarum Syntagma*, *cum ſcriptoribus de Moribus Gentium*; Et *Buxdorfii Synag. Iudaicam.* De puerperis & puerperiis, nominum impoſitione iidem conſulendi; nominatim *Iohann. Meurſius de puerperio*; & Caſaubonus in Perſii ſatyr. 2. xii. *Probl.* De conviviis in genere idem quæritur: & hoc ſpeciatim, an liceat intereſſe conviviis, ubi adhibentur præmeſſa, & libationes, (de quibus ſupra,) invocationes aut benedictiones idololatricę ſive Ethnicæ, ſive Pontificiæ: aut ſuperſtitioſæ benedictiones, Judaicæ, Turcicæ &c. *Reſp.* 1. Si quis præmonitus ſit convivia talibus pollata eſſe, utique abſtinendum eſt. Hanc ob cauſam antiqui Chriſtiani à conviviis Gentilium abſtinebant: apologiam habes apud *Tertull. apolog. c.* 42. coll. cum *cap.* 35. Huc facit exemplum Danielis & ſociorum: Quæ ſupra, attigimus *part.* 2. *theſi* 4. *concluſ. prohibitiva.* 2. Sed ſi quis ignarus ad convivium accedat ubi talia adhibentur, nec detur facultas aut occaſio ſe inde ſubducendi; verbis aut geſtibus

Digitized by Google

ſtibus manifeſte ſignificandum, nos ſuperſtitioni illi nolle communicare. Quo ſenſu olim prohibitum fuerit Chriſtianis cum Judæis edere & bibere, carnes à Judæis immolatas & delibatas ab iis emere, atque aliis vendere &c. diſces ex *Agobardo* epiſcopo Lugdunenſi, *epiſt. de inſolentiâ Iudæorum*, & alterâ *de Superſtitionibus ad Imper. Ludovicum p.* 56. & 63. edit. in 8 ubi etiam varii ex antiquis citantur. XIII. *Probl.* An Academiis Pontificiis immatriculari, in iis titulo Doctoris aut Licentiati publice inſigniri: adhæc Magiſtratus aliiſque muneribus publicis initiari, & ſolenne juramentum præſtare; & ſi quæ ſint iſtius generis. *Reſp.* 1. *Neg.* de Academiis, quæ immatriculationi, juramento, promiſſioni, renuntiationi & ſolennitatibus publicis immiſcent aliquid idololatrici, aut quoquomodo aſtringunt ad approbationem religionis Papalis: quod arbitror fieri à pleriſque. 2. De adeundo Magiſtratu, idem dicendum eſt. XIV. *Probl.* Quid de ritu comedendi ova, & liba paſchalia, item natalitia, & S. Nicolai, imprimis & imagunculis agni, crucis &c. inſignita. *Reſpond.* Vacuæ & otioſæ obſervationes, ejuſdem farinæ cum reliquis. Vide de ejuſmodi cibis conſecratis *diſp. de Benedictionibus.* XV. *Probl.* Quid de lotione pedum per Imper. Græcorum apud *Georg. Codinum Curopalatam, pag.* 141. per Pontificem in *Ceremonialı*, alibi per Reges, & Epiſcopos, &c. Item de curatione ſtrumarum, &c. *Reſp.* Quære *in diſp. de Superſtitione*, ubi farrago vacuarum obſervationum tumultuarie indicata. Confer & *diſput. de Miraculis, Benedictionibus, Abuſibus, Sortis, Feſtis, Templis, Monachis.* XVI. *Probl.* Quid de apertione capitis ad audita nomina, conſpecta inſignia, imagines, ſtatuas, conclavia, ſedilia &c. Regum, & Principum? *Reſp.* relegamus ad vanitates, & otioſa facta κολάκων aulicorum; non ad idololatriam: quæ an à viris, piis & gravibus exhiberi, aut ab iis recipi debeant, alibi diſquiritur. Vide *Fileſacum de Idololatriâ Politicâ*: & ibi imprimis *pag.* 12. 13. *Rivetus in apologetico c. Grotii votum pacis pag.* 155. & *in Examine defenſ. Grotii p.* 74. 75. Et in *dialuſi c. eundem Grotium p.* 357. Erat ergo multiplex hæc idololatria politica; Nam etiam prin„cipibus & regibus (teſte *Minutio Felice in Octavio* ferè *circa finem*) non „ut magnis & electis viris (ſicuti fas eſt) ſed ut Diis turpiter adulatio falſa „blanditur &c. Sic eorum numen invocant, ad imagines ſupplicant, ge„nium id eſt dæmonem ejus implorant; & eſt eis tutius per Jovis genium „pejerare, quam regis. Adde quod thure & vino non tantum Impp. ſupplicârint, ſed etiam hoſtias immolârint: teſtibus *Suetonio in Caligula cap.* 22. *Herodiano in Heliogabalo*, *Tertulliano Apolog. cap.* 10. & *ad Scapulam cap.* 2. *Senecâ de Tranquillit. animi cap.* 14. *Athanaſio contra Gentes* non ita longè à principio. De adoratione eorundem collegit non-

nullo *Alexander lib.2. genial. dierum cap.19.* Statuas & imagines imperatorum nimio cultu olim honoratas, festivitatibus scil., acclamationibus, adorationibus, discs ex *Socrate lib.6.c.16. Sozomeno lib.8 c. 22. Chrysostomo serm.de cruce (tom.3.)*; *Actis Concilii 2. Nicæni: labrata*, inquiunt, *& icones, quæ mittuntur ad civitates vel regiones obvii adeunt populi cum cereis & incensis, non cerâ perfusam tabulam, sed imperatorem honorantes.* Insuper ex *Hieronymo, legibus Codicis, Chrysostomo* infra mox citandis *Philostorgius, Arrianus histor.eccles.lib.3.* orthodoxos accusabat, quod Constantini imaginem in columnâ porphyreticâ stantem sacrificiis propitiarent, lucernis & incensis colerent, precesque velut Deo allegarent & ἀνθρωπίνως ἱκετείας τῶν θείων peragerent. Quem hoc nomine perstringit *epitomator ipsius Photius lib.3.§.18.* Sed quo jure, non video: nisi forte nimium hoc factum quorundam amplificârit *Philostorgius.* Certe similia à gnatonibus aulicis & purpuratis patrata, alienum aut ἀπίθανον non videbitur legenti antiquam Romanorum Gentilium hâc in parte idololatriam, quæ per triumphantem Christianissimũ aliquot sæculis ita aboleri non potuit, ut aliqua imago ejus non supercsset, sed fuco honoris politici aut cultus Christiani transformata. *Eutropius lib.* 10. tradit Constantinum in Divis relatum: quod *Baronius ad ann.337.§.3.* conjecturâ aliquâ, pro more suo, emollire conatur. Saltem constat ex *Vitâ Constantini* (quæ *Eusebio* scriptori tribuitur) *lib.4.cap.67.* & fatetur *Baronius* mortuum eum purpurâ ac diademate ornatum, à ducibus, Senatus, populo tanquam superstitem honore genuflexionis consueto per multos dies salutatum; Quin & à Græcis solenniter ut sanctum coli, uti etiam constat ex ipsorum *Menæis seu Menologio.* Ne quid dicam de Miraculis (apud *Theodoret.lib.1.c.ult.& Nicephorum lib.7.c.ult.*) ad sepulcrum & statuam ejus factis; deque sepulcro ejus apostolici nomine decorato, *lib. 4. vitæ cap. 71.* Huc refer adorationem aræ & Templi Imperatoris apud *Valer. Maxim.lib. 1. cap. 6.* adorationes tropæorum, signorum militarium in vexillis & clypeis apud *Tertullianus Apolog. cap. 16.* De celebratione natalium Imperatoris *Tertullianus in apolog.cap.35.* à quibus, ut & aliis festivitatibus, & epulis Gentilium Christiani abstinebant. Vide *commentar. Pamelii* & *Heraldi ad loc.cit.* De ipsorum apotheosi & erectis statuis & Divorum appellatione *Rosinus* & *Demsterus lib.3 antiquit.cap.18.* Hanc adulatorum idololatriam etiam tempore Constantini & post sub principibus Christianis exercitam, antiqui patres vitandam statuunt. Rivetus apologet p.155. ad nudum flexum corporis sive incurvationem pro ratione objectorum in tali casu attendi vult. *Si objecta*, inquit, *civilia sunt, & nullum sit periculum cultus religiosi, non adeo advertendum esse ad flexum corporis, seu ad manum quæ ori admovetur.*

Sed

Sed ubi agitur de imaginibus in loco ſacro exſtantibus, ubi Deus coli ſolet, flexus corporis, aut oſculum manus ad idololatriam refertur. Ibidem addit egregium dictum Auguſtini lib. 10 de civit. Dei cap. 4. *Multa de cultu divino uſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis, ſive humilitate nimiâ, ſive peſtiferâ adulatione.* Sed hic conſidera imprimis peremtorium judicium Hieronymi in Daniel. 3. *Statuam ſive imaginem cultores Dei adorare non debent: ergo & judices & principes ſæculi qui Imperatorum ſtatuas adorant & imagines, hoc ſe facere intelligant, quod tres pueri facere nolentes placuerunt Deo. Chryſoſtomus* in ſtatuam Eudoxiæ imperatricis invectus fuit, quod ad eam ludi populares, Ethnico more in dedicatione ejuſmodi ſtatuarum, celebrari cœpiſſent, & ipſa ſtatua, per provincias circumferre. Ob quod in exilium pulſus eſt; cooperante concilio Epiſcoporum; qui Chryſoſtomi zelum & præciſitatem in opere domini, ſpeciatim contra hanc ſpeciem idololatriæ, ipſi ſive tepidi & laxi Caſuiſtæ, ſive aulici aſſentatores, ferre non poterant. Vide *Socratem lib. 6. cap. 16. Sozom. lib. 8. c. 20.* aut *Vitam Chryſoſtomi per Eraſmum*, aut potius *Baronium ad ann. 404. §. 3.* Quin ipſi imperatores in tantâ fidei Chriſtianæ luce cultum imaginum ſuarum coërcere debuerunt. *L. un. Public. latit. C. lib. 12. & L. un. C. Theodoſ. de Imaginibus Imper.* Gratianus Imperator (teſte *Zoſimo lib. 4.*) titulum Pontificis & ſtolam ſacerdotalem quæ ei à Pontificibus deferebatur, reſpuebat. Huc pertinet quod apud *Minutium* Chriſtiani purpuram deſpicere dicuntur: quod ſcil. ejus uſus idololatriæ propriè videretur dicatus. Ut *ibid. in notis* obſervat *Heraldus*; *& ad apolog. Tertullian. c. 15.* Atque hæc de progreſſu idololatriæ ſeu mavis ſuperſtitionis politicæ. Hujus loci eſt indicare, per ſtolidas & abſurdas illas πολυτελείας, inſidias poſſe ſtrui ſimplicitati Chriſtianorum, aut viam muniri ad divinos honores & prolapſum in idololatriam. Præſtat ergo ab hoc fumo abſtinere, ne flamma comburamur. Ut enim validæ aſſeverationes abſque neceſſitate adhibitæ & in conſuetudinem abeuntes, præcipitium parant ad temeraria juramenta (uti docent Caſuiſtæ); ſic aulica ejuſmodi honorum exuperantia, &c. Docent hoc exempla Regum Perſicorum & Alexandri Magni. Hinc eſt, quod Mardocheus noluerit honorem exhibere Haman (*Eſther. cap. 3. 2.*) quod religioſi quid ex more tunc recepto, civili cultui admiſceretur: uti cum Hebræis locum illum exponunt, ex noſtris *Franciſc. Junius*, & *Deodatus*; ex Pontificiis *Serrarius*, *Bonartius*, *Lyranus*, & *Thomas 22. qu. 84. art. 1.* Vide plurima de adoratione & numine Regum, nominatum Perſicorum, ad *loc. cit.* collecta à *Nic. Serrario*: ubi etiam exempla Ethnicorum, qui tam ſervilem adorationem animosè negarunt. Poſt Serrarium non exile auctarium dedit Jeſuita *Bonartius in comment. ad librum Eſther* ann. 1647. edito.

Sunt qui cauſam quærunt in eo, quod Amalek, unde Haman oriundus, eſſet maledictus *Deuter.*25. Sed hæc ratio non ſufficeret excuſando Mardochæo, nunc ſubdito, & quidem inquilino. *Andr. Oſiander in notis Heroicum factum & peculiare & aliis non imitandum* dicit. Sed prima ſententia eſt tutiſſima. XI. *Probl.* Quid de potatione poculorum ſalutis ſub titulo ſeu invocatione cœlitum, aut regum, aut magnorum nominum, in terris; quam alicubi peragere ſolent procumbentes in genua? *Reſp.* Ritum bibendi in honorem aut in ſalutem angelorum & ſanctorum plane nefarium & profanum eſſe dicimus. De ritu ſeu geſtu illo genuflexionis idem judicamus, quod ſupra, de idololatria politica. De ritu & artificio Bacchico circumferendi pocula ſalutis, ſeu boni ominis alibi egimus *diſp. de Ebrietate.* XII. *Probl.* Quid ſentiendum de antiquorum moribus, & ſtatutis in abſtinentia ab omni ſpecie idololatriæ aut ſuperſtitionis: ex. gr. de non recipiendis, quæ à Judæis mittuntur, feſtivis, aut azymis; nec feſto, cum iiſdem aut cum Gentilibus celebrando. *Concil. Laodic. can.*37. 38.39. De non faciendis aut geſtandis phylacteriis. *Ib.can.*36. *Baſilius in Pſalm.*45. *Chryſoſt. in Matth.*23. *homil.*43. De non tollendis partibus ex agapis: ne ſcil. viderentur in eo imitari Gentiles, qui ſuam quique partem ex idolothytorum ferculis accipiebant. *Concil. Laodic. can.* 27. *& ibi notæ Iuſtelli.* De contemtu purpuræ, *Minutius in Octavio, & ibi notæ I. VVouwveren, Elmenhorſtii, Heraldi.* De non danda eleemoſyna Deos ſuos vel coloniæ genium propitios imprecanti, *Tertullian. de Idololatr. c.* 22. De manu ori non admovendo interorandum, *Commentatores ad Iobi* 31. *& ad Minutium, aliique ſupra cit.* De evitando uſu coronarum, *Tertull. de coronâ militis cap.*5. *Minutius, & ibi Elmenhorſtius in commentar.* De Kalendis Januarii, Saturnalibus, Matronalibus, Minervalibus, Brumis, & ſtrenis mitti ſolitis, *Tertullian. de Idololatr. cap.*10. *&* 13. deque aliis per *totum* illum *librum* & in *lib. de Spectaculis, de Coronâ militis. Reſp.* Quamvis à nonnullis infelicibus ſyncretiſtis, aut laxioribus Caſuiſtis hæc ſorte ad ſupercilium Phariſaicum aut nimiam & ridiculam præciſitatem ſive anabaptiſticam ſive Browniſticam releganda videbuntur: ego tamen malo piam hanc ſolicitudinem & ἀκρίβειαν probare, quam eccleſias & theologos iſtius temporis, qui crucis erant, heterodoxię aut moroſæ imprudentiæ petulanter arguere. Ita etiam ſenſiſſe primos reformatores præſertim in Gallia, Belgio, Scotia, Helvetia, & quibuſdam partibus Germaniæ, ex actis eccleſiaſticis, & ſcriptis eorum notiſſimum eſt; & nos paſſim in hac, & præced. *diſp. de Superſtitione* indicavimus, & infra porro indicabimus. Quin ipſi Pontificii, ubi cauſam hanc in ſe ſpectant, ac ſeorſim ponderant, abſque reſpectu & applicatione ad res ſuas, utroque pollice hunc zelum, & hoc præci-

præciſitatis ſtudium laudant. Vide *Baronium ad ann.* 337. §. 6. *Pamelium ad libros Tertulliani modo cit. Albaſpinæum Epiſc. Aurelianenſem in comment. ad Concil. Eliberinum, Fileſacum in tract. de Idololatria politica, imprimis* p. 12. & 13. *Pineda in Iobi.* 31. Adde *vitas & panegyricos Apoſtolorum*, quos ita vocant, Papalium; ubi paſſim prædicatur eorum zelus in evitanda & abolenda omni idololatriæ Gentilis ſpecie. XIII. *Probl.* An geſtibus & ſignis externis ſymbolizantibus cum idololatris, liceat diſſimulare aut ſimulare? ſpeciatim an liceat roſarium aut crucem geſtare, ut tutò inter Pontificios latere quis poſſit? *Reſp.* Fuit de hoc diſceptatum anno 1572. fervente laniena Gallicana, ut ita per vias ubique latronibus Pontificiis tunc infeſtas, tuto ire ac redire poſſent, ſi qui ex reformatis ob publica aut privata negotia viæ ſe committerent. Aliqui has rationes prætexebant, quod ſignum crucis per ſe eſſet adiaphorum quid; & quod cruce alba tanquam inſigni, aut teſſera olim uſi eſſent Galli contra Hiſpanos aut alios hoſtes extraneos in bello euntes. Sed his non obſtantibus, in partem negantem determinatum fuit. Vide *Relationes de ſtatu Galliæ ſub Carolo* IX. *vol.* 1. *ad ann.* 1572. *pag.* 416. edit. 2. gall. in 8. ubi vide rationes. *Ibidem pag.* 303. legitur, quam ſeverè Chriſti martyr Petrus de la place præſes increpuerit unum ex filiis ſuis, qui ut in præſentiſſimo illo periculo vitę ſuæ conſuleret, chartaceam crucem (quæ tunc Pontificiorum latronum teſſera erat), pileo ſuo affixerat. Confer infra *diſpp. de Cruce & de Confeſſione ac Martyrio.* XIV. *Probl.* An aliqua ſpecies ſuperſtitionis aut ſymbolizatio cum eâ ſit, attendere ad proſpera aut adverſa quæ Kal. Januarii accidunt, atque inde prænotionem aut conjecturam de multiplicandis ſimilibus per totum annum eventis facere. *Reſp. & Aff.* contra popularem quorundam idiotarum errorem, qui vanitates antiquorum Gentilium, & Thalmudicas Judæorum mihi ſapere videtur. Notæ ſunt vanitates Gentilium circa celebrationem Jani bifrontis & Kalendarum Januarii, aliaſque dierum & temporum nefaſtorum ominoſas obſervationes. Judæi ex *tract. Thalmud Roſch haſchana cap.* 1. credunt Deum die primo cujuſque anni judicium peragere, & ſingulos homines adjudicare vitę aut morti; etiam urbes excidio aut paci ut habet *liturgia illius diei in addit.* Per mortem autem, cui hoc die à Deo adjudicari dicuntur, non tantum ſeparationem animæ à corpore intelligunt, ſed & ærumnam ac calamitatem quamvis, quæ pro morte reputatur: quomodo dicunt, pauperem, leproſum, cœcum, liberis carentem pro mortuis haberi. Atque hinc eſt quod Judęi extimeſcentes aſperam illam de peccatis ſuis primo die anni habendam, cenſuram, menſe integro ante illum diem inchoent pœnitentiâ & vitæ emendationem. Vide de judicio hoc, & tribus judicandorum claſſibus

Pocockum in notis miſcellaneis ad Maymonidæ diſſertationes Arab.-lat. anno 1655. Oxoniæ editas *cap.6.p.*150. & magnum Rabbinum *Buxtorfium c.* 18.*Synagogæ*. Sed his miſſis dicimus primum anni ſive Judaici ſive Chriſtiani diem non magis inchoare, repræſentare, indicare eventorum proſperorum aut adverſorum ſpeciem ſeu formam, numerum, magnitudinem, quam poſtremus dies anni hiſtoricè refert, aut myſticè repræſentat, aut homogeneo eventu omnes præcedentes ſimiles eventus ſive proſperos ſive adverſos terminat.

Problemata de Idololatria Participata.

3. HActenus problemata de indirectâ ſeu interpretativa idololatria, ſequuntur nunc de participata. Sunt autem illa tum generalia, tum particularia. Generalia ſunt 1.*Probl.* An quis, imprimis pater familias, Magiſtratus, eccleſiæ Miniſter, particeps fiat culpę, qui idololatriam, exercitia religionis idololatricæ, idola, idolothyta, inſtrumenta & monumenta idololatrica pro ratione poteſtatis, & potentiæ ſuæ non tollit, ſed permittit, aut tolerat? *Reſp. Affirm.* Rationes pete ex *part.*1.*ſect.*5.*&* 6. *&* *part.* 2.*ſect.*4.*Exceptio*: Poſſet hoc referri ad prudentiam, non ad negligentiam Magiſtratus & Miniſtrorum; ut tanto melius idololatras convertant, aut convincant. *Reſp.* Prudentia illa carnalis eſt, qualis quorundam in veteri eccleſia: de quibus vide Zadeelem in Reſp.ad Monachos Burdegalenſes articul 13. *Citant Veteres. Nos quoque fatemur hunc morem vetuſtum eſſe. Veteres enim eccleſiæ Chriſtianæ Paſtores plus æquo ſeſe voluerunt tum Judæis tum Ethnicis accommodare: quod exiſtimarent ad eos euangelium citiùs allectum iri quibuſdam ceremoniis, iiſque apud utroſque familiaribus; quam ſi adhæreſcerent puræ ſimplicitati, à Ieſu Chriſto inſtitutæ & in ejus verbo comprehenſæ. Vnde multæ ceremoniæ in Eccleſiam irrepſerunt. At experientia declaravit, Deum non benedixiſſe huic conſilio: tandem enim homines, omiſſo ſpirituali Dei cultu, exteriora prorſus amplexi ſunt.* 11.*Probl.* An culpa hujus negligentiæ redundet, in ſupremos, an in ſubalternos Magiſtratus; & rurſum in judices, an vero in prætores? *Reſp.* Aliquando in hos, aliquando in illos, idque magis aut minus: aliquando in omnes. 111. *Probl.* An Magiſtratus bona conſcientia exercitia cultus idololatrici impedire, immo & exſtirpare poſſit, inque eum finem *primò* ſeductores idololatricos pro viribus arcere & coërcere. *Deinde* & conventicula turbare, atque inſtrumenta ſeu utenſilia idololatrica ipſis eripere, corrumpere, abolere, aut alios in uſus convertere: quamvis idololatræ conſcientiæ ſuæ libertatem poſtulent aut prætendant? *Reſp. Aff.* pro omnibus Regnis & Rebuspublicis Reformatis, contra criminationes Remonſtrantium. Sed de hoc problemate, & univerſim de libertate conſcientiæ atque exercitii alibi ex profeſſo

Digitized by Google

feſſo agimus, *diſp. de libertate conſcientiæ*; cum quâ conferat, ſi placet, *diſp. de Fide Papiſtarum ſalutari an damnabili*, & *de Sede Romanâ incompatibili cum politiis reformatis*. IV. *Probl.* An aliquo in caſu Magiſtratui Chriſtiano fas ſit idololatricam religionem tolerare: Immo an non aliquando ſit neceſſe: & an tunc Magiſtratus ſit cuſtos ac protector idololatriæ, æque ac veræ religionis, & an milites Reformati arma gerant ſeu pugnent pro idololatriâ. *Reſp. Aff. pr.* Quando ſcil. penes illum ſolum non eſt autoritas & poteſtas de admiſſione religionis ſtatuendi: (quod variis modis fieri poteſt:) aut quando non ſuppetunt vires: niſi Remp. cum verâ religione everſam, aut in præſentiſſimũ diſcrimen conjectam velit. *Neg. poſt.* neque enim Magiſtratus tali in caſu ejuſq; officiarii & miniſtri, neque milites paticipant de aliena idololatria. Verſatur enim defenſio eorum directè & immediatè non circa idololatriam, ſed circa legitimum & neceſſarium ſuum decretum de toleranda idololatria & idololatris, eorumque exercitiis; atque adeo circa autoritatem ac poteſtatem publicam Magiſtratus. V. *Probl.* An ſeparatio ab eccleſia illa facienda eſſet, quæ in ſuo cœtu toleraret aliquam idololatriam, ſaltem indirectam, ſive id fiat negligentia miniſtrorum aut ſynedrii, ſive favore aut perverſo zelo plebis eccleſiaſticæ. *Reſp. Neg.* ſi modo quis ab ejus inquinatione poſſit eſſe immunis. Sic Apoſtoli in caſu idolothyti non ſuaſerunt ilico receſſionem 1 *Cor.* 10. & *Actor.* 15. *Apocalyp.* 2. nec in caſu gravium errorum *Galat.* 4. & 5. Unde argumenta deſumi, & huc applicari poſſunt. VI. *Probl.* Quid ſi à Magiſtratu eccleſiæ obtrudatur idololatria indirecta, ita ut omnes nolentes volentes eâ neceſſario polluerentur. *Reſp.* Nemo privatus tum ſeparabit; ſed totam corpus eccleſiaſticum præuntibus fidelibus miniſtris, receſſum quæret & locum aut ſtatum ſuum mutabit; ſervataque unione & communione ſua, vel iſtic vel alibi religionem exercebit, aut clam aut privato-publicè. Non enim puto admittendam tantam mutationem in deterius, & temporalia commoda tanto damno ſpirituali redimenda. VII. *Probl.* An ſeparatio facienda ab illa eccleſia, quæ membra quædam habet & tolerat, alibi extra cœtum eccleſiæ in idoleio ſubinde accumbentia (1 *Corinth.* 10.) aut indirectę alicui idololatriæ addicta: aut tolerat in communione ſuâ Magiſtratus, qui idololatriam pro virili non expurgant? *Reſp. Neg.* Idque probatur ex caſibus Corinthiorum & Galatarum, 1 *Corinth.* 5. & 8. cum 10. & 11. & 15. *Galat.* 2. & 4. & 5. Poteſt enim tolerantia eſſe ex neceſſitate aliqua, aut ex prudentia ſpirituali. Et quamvis eſſet ex mera negligentia aut tepore, non tamen ilico receſſionibus caſtiganda eſſet. De hac quæſtione in genere alibi agimus; ubi *de Separatione, Sciſmate, Tolerantia, Moderatione, Syncretiſmo.* VIII. *Probl.* An Magiſtratus rectè tole-

toleret ſacra idololatrica, quæ impedire poteſt; ob interceſſionem aut petitionem, aut gratiam ſive magnatum, ſive cognatorum & amicorum. *Reſp. Neg.* hoc enim vitio vertitur regi Joas 2 *Paral.* 24, 17. & regi Salomoni, qui in gratiam principum, aut uxorum idololatriam tolerarunt. Et Valentiniano, qui poſt exceſſum Juliani Eleuſinia ſacra cum ſtatuiſſet tollere, in Græciâ paſſus eſt obtinere patrocinio Prætextati Græciæ ἀνθυπάτου. Hiſtoriam habet *Zozimus lib.* 4. Contra laudantur rex Aſa 2 *Paralip.* 13. qui ne quidem ad matris ſuæ ſacra connivebat. Conferenda exempla Conſtantini & Theodoſii, qui gratiæ & favori Procerum Imperii, & Senatorum Romanorum, nihil hic dedêre. Memorabile eſt exemplum Eduardi VI. Anglorum Regis, ſupra ætatem ſapientis & pii; qui adduci non potuit, ut ſorori Mariæ exercitium Miſſæ in familia ipſius permitteret: quidquid ipſum urgerent Crammerus & Ridlejus reformati tunc Epiſcopi. Videnda eſt hiſtoria hujus zeli & pietatis apud *Foxum in Martyrologio, in Eduardo VI.* Unde ferunt dixiſſe Crammerum: *In uno Eduardo plus eſt pietatis, quam in omnibus Epiſcopis.* 1x. *Probl.* An propter emolumenta privata, aut publica, inde emergentia quæ ſæpe prætenduntur. *Reſp. Neg.* ex *Matth.* 6. 19. 20. 24. 1 *Timoth.* 3. 2. 4. *Philip.* 3. 18. 19. 2 *Petr.* 3. 14. 15. Et tum præter participatam idololatriam, committitur & alia quædam directè & formaliter, avaritia ſcil. quæ dicitur cultus idolorum *Coloſſ.* 5. 3. An ut ipſe eorum ſpectaculo oculos paſcat? *Neg.* x. *Probl.* An liceat alicui præſentem eſſe in cultu idololatrico. *Reſp.* de hoc jam inde ab initio reformationis anxiè quæſitum fuit: hinc vellicante conſcientia, illinc neceſſitate officii & ſervitii communis ſeu ſæcularis ſuperioribus aut communicati ex pacto, aut promiſſione, aut lege, aut conſuetudine præſtare ſoliti; cum idololatricum, quid implexum erat. Nos diſtinguendum putamus: ſit ergo 1. *Concl.* De officio communi & civili idololatris præſtando, extra cultum idololatricum, nullum eſt dubium. 2. *Concl.* idololatris ad cultum euntibus, debita communia officia præſtari poſſunt, ex. gr. ſi famuli, ſubditi, officiales, ſtipatores veſtiant dominos, currum aut navim aut equum parent, eos geſtent aut vehant, eos ducant, aut comitentur. Huc pertinere videtur theolog. proteſtantium determinatio, de portando gladio per Electorem proteſtantem ante faciem Imperatoris etiam ad miſſam euntis: De quo vide *Sleidanum lib.* 7. & *Martyrem in* 2 *Reg.* 5. & *Georgium Abotum in ſex prælectionibus.* 3. *Concl.* De officiis communibus præſtandis, etiam in idoleio, & inter ſacra quæ tunc celebrantur, idololatrica, admodum diſceptatum fuit, & hâc occaſione de facto particulari Naamanis Syri, ejuſque approbatione per Elizæum 2 *Reg.* 5. *v.* 17. 18. Nos cenſemus præſentiam, quando quis officia

Digitized by Google

cia communia præſtando communicat aliqua actione ſua & cum ſacrificio, libatione, adoratione, liturgia, ceremonia idololatrica, planè eſſe illicitam, *Apocal.* 18. *v.* 4. 2 *Corinth.* 6. *Roman.* 10. *v.* 10. coll. cum *Matth.* 10. *v.* 33. imprimis 1 *Cor.* 8. & 10. ubi de accubitu in idoleio, & manducatione idolothyton. Nec licitam eſſe præſentiam, & præſtationem communis officii, ſiquidem illa ſymbolizare videatur cum actione aliqua aut ceremonia, quæ ſimul tunc fit, idololatrica: e.g. genuflexio aut inclinatio civilis aç communis quâ honorem quis haberet aut inſerviret domino ſuo, dum coram idolo genuflectit, non eſt licita, propter illas circumſtantias; quia à ſpecie mali non abſtinetur: videtur enim eodem animo, modo, & fine genuflectere, quo dominus idololatra. Quod ad exemplum Naamanis, quod à Pſeudo-Nicodemitis & ſimilibus laxis Caſuiſtis, perpetuo allegari ſolet duo reſpondeo cum *notis Belgicis & Anglicis*: poſſe verbum ſic transferri, ut notet præteritam, non vero futuram incurvationem; & ſic præſcinditur totum argumentum. Adhæc dato, Naamanum futurę incurvationis conceſſionem malè petiiſſe, inde tamen hæc ſequitur ab Elizæo per formulam illam valedictoriam aut diſceſſoriam *vade in pace*, approbatam fuiſſe; ſed tantum juſsum fuiſſe Naamanum ut bono eſset animo, prophetam præcaturum pro ipſo Deum ut eum ſervet ab idololatriâ. Sic *Zanchius in decalogum, cap.* 10. Præterquam quod etiam aliter illa verba transferri & exponi poſſent cum *Franciſc. Iunio in notis marginalibus*: quas vide. *Andreas Oſiander in notis ad biblia Latina*, negat tamen inclinationem licitam ex hoc exemplo colligi poſſe; quod propheta per peculiarem diſpenſationem Deo revelante Naamano in caſu illo id conceſserit. Quid de hac diſpenſatione ſit, non opus eſt inquirere: ſaltem talem incurvationem tali in caſu ſecundum legem Dei illicitam eſſe ſtatuitur. Licitam ejuſmodi incurvationem faciunt ancillis ſeu pediſsequis, inter Pontificios *Thomas à Ieſu lib.* 10. *de converſione omnium Gentium cap.* 3. allegato hoc exemplo Naamani. *Caſparus Zanchez in commentar. ad* 2 *Reg.* 5. eodem modo determinat. Nec ita longe ab hac opinione abire videtur *Abotus in ſex quæſt. cap.* 4. pro ſe adducens *Martyrem in* 2. *Reg.* 5. Sed ſi quis Martyrem accuratè perlegat, videbit omnem ſpeciem externam, prout Naamanus eam proponit, ab eo peccati damnari, adque ex Naamani ipſius conſcientia & confeſſione. Quod Martyr concedit ancillis dominam ad idoleium comitantibus, ad ſequentem concluſionem pertinet. 4. *Conel.* Licitum intereſse aut potius adeſse aut aſtare ſacris idololatricis non quidem ſponte, ſed ex neceſſitate illis, qui propter civilia & communia officia preſtanda adeſse tenentur; ſic tamen, ut proteſtatione & declaratione conſilii ſui conſcientię in-

firmiorum, & formę ſuæ conſulant; & ſi nolentibus fiat aut occurrat aliquid, quod honorem idolo addat, ut apertè reclament, exemplo Valentiniani, qui cum Juliano ad Fortunæ fanum ſe conferens, & aquâ luſtrali ab ædituo aſpergeretur, pugnis eum cecidit, addens, ſe eo non expiatum ſed pollutum. *Theodoretus lib.3 hiſtor.eccleſ.c.15.* Sic cautè *Georg. Abbotus in ſex quæſtionibus cap.4.* Talem autem nudam præſentiam neceſſariâ aliquâ de cauſâ alicui impoſitam probat *Martyr* exemplis Eliæ qui actui idololatrico Balaiticorum ſacerdotum aderat 1 *Reg.*18. Et ſociorum Daniel,,qui in campo aderant,cum ſtatua erigeretur *Daniel.3.*& prophetæ, qui aderat ſacro Jeroboami 1.*Reg.*13. Pauli tranſeuntis delubra Gentilium *Actor.*17. Præſentiam hanc optimè explicat Tertullianus de Idololatr. cap. 16. *Vtinam quidem nec videre poſſimus quæ facere nobis nefas eſt. Sed quoniam item malis circundedit ſeculum Idololatria, licebit adeſſe in quibuſdam, quæ nos homini non Idolo officioſos habent. Plane ad ſacerdotium & ſacrificium vocatus non ibo (proprium enim Idoli officium eſt) ſed neque conſilio neque ſumptu aliave opera in ejuſmodi fungar. Si propter ſacrificium vocatus adſiſtam, ero particeps Idololatriæ: ſi me alia cauſa conjungit ſacrificanti, ero tantum ſpectator ſacrificii.*" Si cui lubeat aliorum autorum ſuper hoc caſu & ſuper facto Naaman diſquiſitiones conferre, ei indico præter modo citatos, *Balduinum lib.2. Caſuum cap.6.caſu 6. Lutherum tom.6.German.Ienenſ. p.87.* imprimis *Calvinum in opuſculis pag.*506.-538. edit.Genevenſ.in fol. anno 1617.& *in epiſtolis p.*135.214.363.470.ejuſdem edit. Et *Zanchium ad quartum præceptum cap.*19.

6. Sequuntur problemata particularia de tolerantiâ quarundam rerum in cultu aut circa cultum, ejuſque communia inſtrumenta, adjuncta, & circumſtantias. 1. *Probl.* An templa, in quibus exercita fuit Idololatra Ethnica, aut Papiſtica, abſque participatione retineri poſſint, immo in uſum Eccleſiarum noſtrarum converti. *Reſp.* Determinamus iſtis, 1.*Concl. Templa* non ſunt neceſſariò deſtruenda: quia, ſi ſublata forma, ac repurgatis adjunctis & ornamentis idololatricis, *meras utilitates, & certa ſubſidia, & honeſta ſolatia neceſſariis neceſſitatibus vitæ humanæ procurent,* ut loquar cum Tertull. de coron.militis cap. 8. quid vetat frui beneficio ſtructuræ. 2. *Concl. Poſſunt* etiam deſtrui, quod ad formam ædificii, ut materia eorum in alia ædificia exſtruenda impendatur. Præterquam quod hoc adiaphorum ſit, aliquando erit in utile; quando ſc. forma plane eſt idololatrica,& referens hieroglyphicè idolum, aut ejus imaginem; & quando ædificium ſitu, aut forma ſua ineptum eſt ad alium quem honeſtum uſum. Erit etjam ſubinde utile, in certo caſu; quando ſcil. horrenda idololatria in triumpho ducenda,aut quaſi in theatro explodenda eſt per talem idoleiorum deſtru-

deſtructione. Sic Imperatoribus Conſtantio & Conſtanti ſuadet *Iulius Firmicus De errore Profanarum religionum pag.* 68. edit. *Ioh. Wouweri* in 8. Sic docet *Auguſtinus ſerm.* 241. *de Tempore*; ſic decernunt *Conc. Africana in Codice Canonum Eccleſiæ Africanæ can.* 58. Et *reſcriptum Arcadii ad Eutychianum, L. C.* 16. *de Paganis.* Convenit judicium *Bezæ in coll. Mompelg.* quod citamus *in diſp. de Staurolatria*; & praxis quorundam ex noſtris in prima reformatione in Scotia & Gallia: quibus præiverunt antiqui Chriſtiani, apud *Centur. Magdeb. cent.* 4 *c.* 15. & *Chryſoſtomus ibid. Cent.* 5. *c.* 15. Nec abnuunt *Calvinus comm. in Deut.* 12. *v.* 2. *Wolphius in* 2 *Reg.* 10. 27. *Danæus in Polit. Chriſt. l.* 3. *Polanus ſyntagm. l.* 10 *c.* 65. *Zanchius in* 4. *præceptum cap.* 19. ubi ex profeſſo & doctè hanc quæſtionem tractat, allatis pro affirmante rationibus, & conſenſu virorum quorundam, quos eruditione & pietate præclaros vocat; quibus tamen ſimpliciter aſſentiri ſe negat, propter cauſas, & rationes, quas ibi adducit; *concedit quidem ſæpe & apud multos expedire, id ut fiat: ſed quod aut nunquam & nullibi liceat retinere talia templa; aut quod ubique & ſemper expediat retinere, hoc negat ſe dare poſſe.* Ponit ergo hanc theſin: *Tametſi & ſæpe & apud multos expediat ut templa idolorum per legitimos Magiſtratus penitus tollantur & ſolo æquentur: ſimpliciter tamen & per ſe, ubique & omnibus piis principibus licet ea retinere, atque ab idololatrico ad verè ſacrum uſum convertere.* Poſtea ſubjicit: *Quod ſi alicubi everſa etiam fuerunt, & ſolo æquata templa, illud minime improbamus. Fecerunt enim id, quod & licuit facere, & quod judicârunt magis expedire, ut ſcil. minus ſpei relinqueretur idololatris hominibus, aut ad idololatriam propenſis ad veteres ſuperſtitiones redeundi. Item fecerunt hoc, quo clarius ſignificarent, quanto ferantur odio adverſus cultum in Deum contumelioſum. Quis autem hunc zelum domini improbare queat?* 3. *Concl.* Templa ſi quæ ſervantur, libere & abſque ulla profanatione, aut ſacrilegio poſſunt ad uſus eccleſiaſticos, aut ad uſus quoſcunque civiles publicos converti, aut ad uſus privatorum vendi, ab iis ad quos jure id pertinet. Præſtat tamen, immo pœne neceſſarium eſt nonnunquam, aut ſaltem admodum conducit ad uſus eccleſiaſticos converti, his conditionibus: *Prima*, ſi forma ejus ſit commoda, & præſtent idoneum cœtus eccleſiaſtici receptaculum. 2. Si non ſit aliud ædificium æque commodum, aut commodius. 3. Si infirmi errantes, aut qui his ædificiis aſſueverunt, hâc ratione melius ad conventus orthodoxorum alliciantur: adhæc ſcandalum præveniri poſſit; quod inde iidem infirmi, etiam adverſarii ſibi ponunt, cum vident templa in privatos uſus converti. 4. Ut populus rectè de eo inſtituatur, non retineri tanquam rem ſacram, aut conſecratam, ſed tanquam communem, nunc conventibus eccleſiaſticis propter commoditatem formæ, capacitatis, ſitus liberè deputatam.

tarem. De templis illis ad usus communes potius quam privatos convertendis sic Augustinus epistol. 154. ad Publicolam : *Et cum templa, idola, luci, & si quid hujusmodi, data potestate vertuntur, quamvis manifestum est cum id agimus non ea nos honorare sed potius detestari, ideo tamen in usus nostros privatos duntaxat & proprios non debemus inde aliud usurpare, ut appareat nos pietate ista destruere non avaritia. Cum vero in usus communes non proprios ac privatos vel in honorem Dei veri convertuntur, hoc de illis fit quod de ipsis hominibus cum ex sacrilegis & impiis in veram religionem mutantur. Hoc Deus intelligitur docuisse illis testimoniis quæ ipse proposuisti, cum de luco alienorum Deorum jussit ligna ad holocaustum adhiberi : Et de Hiericho ut omne aurum, argentum, & aramentum inferretur in thesauros Domini.* 4. *Concl.* Si tamen metus sit scilmatis, aut scandalum ignorantium atque infirmorum prævalet; utique præstat ædificium hoc aliis usibus relinquere, & idoneo aliquo receptaculo uti, si quod sit, aut de novo aliud ædificari. Præstat enim perire aut interverti nobis lucrum externi ædificii, quam dispargi aut everti ecclesiam : juxta consilium Apostoli *Rom.* 14. 1. 2. 10. 12. 14. 15. 17. 21. 22. cum 1 *Corinth.* 10. 28. 29. 30. Confer *disp. de Templis.* Hæc ita de templis idolorum determinabam anno 1642. & 1643. in primâ & secundâ *hujus disput.* editione; & antea in *disput. de Templis*: quæ quia incursationem effugere non potuerunt, in 12. *dispp. de Selectis aliquot problematis* verbulo repetii & explicui. Illis nihil nunc addendum censeo, quia satis planè hæc ab *autoribus citatis* determinata : nisi indicium scriptorum nostrorum, qui contra Browniſtas (ita dictos), hoc est, Separatistas Anglicanos accurata hanc causam defenderunt; quales *Iosephus Hallus, Pagetus, Amesius.* Conferat etiam, cui vacat, *Lavaterum in comment. ad* 2. *Paralip.* 12. *v.* 2. ubi phanis tempore Salomonis exstructis & templis idolorum clausis ac per Julianum iterum apertis applicat illud Zizkæ ductoris Bohemorum : *non relinquendos esse nidos ciconiarum ne eos repeterent*; cum funditus everteret latibula monachorum. Quod tamen eximius ille theologus omnibus templis Pontificiis applicari noluit, sed cum limitatione modo allatâ: uti ex aliis illius scriptis, & ex praxi ecclesiarū in Helvetiâ colligi potest. Videatur & *Nicol. Vignier in theatro Antichristi gall. p.* 577. ed. in fol. *Beza in colloq. Mompelg.* infra *cit.* Deniq; ex Pontificiis *I. Filesacus l.* 3. *selectorum tit. Templa Gentilium*; ubi legem Theodosii, & decretum ecclesiæ Africanę de evertendis templis, cum aliis legibus *ibid.* ab ipso *citatis*; nec non & moribus Christianorum conciliare conatur, adhibitâ distinctione inter templa splendida aut in urbibus, & inter vulgaria seu in agris. Sed non satisfacit; inhærendum est ergo distinctioni supra à nobis allatas. 11. *Probl.* An reditus templis & cultui idolorum in Gentilismo aut Papismo assigna-

assignati retineri possint, & in pios usus converti debeant absque ullâ idololatriæ participatione. *Aff, utrumque.* De quo alibi *in politiâ*, scil. *ecclesiasticâ tit. de Reditibus sacris* ex professo agendum: Interim videat, cui vacat, quæ diximus *disput. 4. de Monachatu*, ubi *de equitibus religiosis*, & *tract.* nostrum *de Vsu bonorum ecclesiasticorum*; ubi nube testium & universali *tum* Theologorum *tum* Jureconsultorum protestantium ac reformatorũ consensu rem judicatam ostendimus. III. *Probl.* Quid de usu campanarum, quas in Papatu tam idololatricè consecrarunt, quibusque non uno modo abusi sunt. *Resp.* Idem quod de templis, ad communem usum signandi scil. & indicandi tempora atque occasiones retineri posse: sic tamen ne partem cultus faciamus eorum sonum, nec sacrum quid in iis imaginemur (non magis quam in quovis tympano, cornu, tubâ); nec abutamur ad inutiles ferales cantus, nec supervacaneos multiplicemus Mimalloneos bombos in funeribus? IV. *Probl.* An ad campanæ pulsum Meridianum & vespertinum, reformatis necessario sit orandum, & num ad ejusmodi, preces jure cogi possint? *Resp.* tractat hanc quæstionem *Hospinianus de Templis cap.* 26. & in negantem partem concludit: additâ hâc ratione, quod horæ illæ precatione à Johanne 22. & Calixto 3. institutę sint, & quidem ad cultum superstitiosum. Jam vero reformati astringi non possunt ad certas horas cum Papistis, quas illi in Orationes idololatricas impendunt, nominatim laudes Mariæ & hymnum pervulgatum, *Salve Reginâ.* Solvit *ibidem* decem objectiones eorum, qui inter euangelicos affirmantem partem tuentur, & negantes *vehementis nimisque ardoris ac præposteri zeli in repurgandâ religione accusant, & tantum non damnant ac execrantur.* Velim lector cui curæ est puritas reformatæ religionis & custodia ἀσυνειδήτου conscientiæ, *Hospinianum* ipsum consulat. Videbit ibi eandem causam idololatriæ indirectæ, à me ex verbo Dei & doctoribus reformatis propositam, & ab uno atque altero tanquam theologiam & reformationem præcisisticam, Anabaptisticam, Brownisticam &c. exsibilatam, solidè contra omnes laxiorum Casuistarum exceptiones defendi. V. *Probl.* An altaria, cruces in templis aut turribus, monstrantiæ, imagines in parietibus aut vitris pictæ aut in lapidibus excisę, & similia utensilia purè idololatrica, ut & festa idololatrica, à Magistratibus manu ac facto tollenda sint: & si hic negligant aut cessent, an participent de alienâ idololatriâ. *Resp. Aff. utrumque.* Rationes petendæ ex *part.* 1. *sect.* 5. & 6. & *part.* 2. *sect.* 4. Addatur admonitio *Firmici p.* 96. & rationes subjectæ. *p* 99. Et analogice huc applica *Augustin. serm.* 241. *de tempore:* imprimis & *Concil. Arelat.* 2. *can.* 23. Confer *disp. de Staurolatriâ.* VI. *Probl.* Quid de baptisteriis, sedilibus confessionariis, gallis in turribus, vasis & aspergillis

gillis aquæ luſtrali appropriatis, cornibus, libris cantorum & antiphonariis, pegmatis cantorum choralium, in quibus conſiſtentes ſolent canere &c. *Reſp.* Pro & cum praxi ac ſenſu Reformatorum determinamus tanquam inutilem & otioſam ſuppellectilem inde exportandam: præterquam quod pleraque manifeſta ſuperſtitionis veſtigia impreſſa habeant: De gallis in turribus confer *diſp. de Staurolatr.* VII. *Probl.* Quid de Organis. *Reſp.* alibi de iis agendum: & dedimus *peculiarem diſputationem.* VIII. *Probl.* An panis orbicularis in uſu cœnæ, & calices forma illa, quâ ſacerdotes in Miſſa conficientes uti ſolent, retinendi. *Reſp. Neg.* prudentia tamen utendum eſt in deligendâ opportunitate tollendi, & methodo in præparando: ne fiat cum periculo manifeſti ſciſmatis, nec etiam quis ſciſma faciat ab eccleſia, ubi hæc nondum ſublata, nec tólli potuerunt. Quo tamen nolumus eos juvare, qui talia de novo in eccleſias bene reformatas introducerent. Longè enim alia ratio eſt, ſi antiquum quid quod loco moveri nondum poteſt, nondum tollatur; quam ſi expurgatum reſtituatur. IX. *Probl.* An genuflectenti miniſter cœnam porrigere & an ſedentes percipere eandem poſſint cum genuflectente, abſque participatione alieni erroris, & alienæ ſymbolizationis cum ceremoniis Pontificiis? *Reſp.* Diſtinguendum eſt miniſtro inter neophytum aut infirmum, & inter veteranum ac validum libertatis noſtrę exploratorem, abuſibus illis indormientem, *Roman.* 14. Coll. cum *Galat.* 1. & *Hebr.* 5.: rurſum inter tempora eccleſiæ primum ab abuſibus illis reformatæ aut reformandæ, & inter tempora eccleſiæ ac reformationis in ea jam firmatæ: denique inter eccleſiam, in qua ſcandalum & ingens contentio inde oriretur; & inter eam, ubi nihil tale metuendum. Prout variaverint circumſtantiæ illæ, ex prudentia & caritate ſtatuendum miniſtro: ſic tamen ne illum in errore aut infirmitate illa confirmet. De aſſidentibus minor eſt difficultas: neque enim illico communicat cum ignorantia, aut errore, aut infirmitate, qui cœnam accipit una cum Chriſtiano illis defectibus aut opinionibus obnoxio. X. *Probl.* An tutum ſit funera Pontificia comitari, in quibus præferuntur faces, cruces, aliaque ſuperſtitioſa & idololatrica tam in via quam in templo peraguntur. *Reſp. Neg.* Neque enim videmus quomodo quis tacitus pompam præſentia ſua cohoneſtans & augens, plane liber poſſit eſſe ab omni participatione. Ex Pontificiis *Becanus lib.* 5. *Manualis*, caſum proponit, an liceat Pontificiis noſtrorum funera comitari. Ex noſtris *Paræus in Exercitat. lib.* 2. *Exerc.* 54. *pag.* 267. admittit deductionem funeris uſque ad templum Papiſticum in Republicâ Papiſticâ ubi lex & Magiſtratus id jubet; hâc tamen conditione, ſi profeſſione & diſceſſione ſuâ, ubi ad templum ventum fuerit, ſacra ipſorum exequialia ſe impro-

improbare oſtendat. Sed rationes ipſius & ſolutiones objectionum, ſi accuratè perſpiciantur, non videntur huic negotio ſatisfacere, aut ſtatui controverſię, ſaltem ut à me propoſitus eſt, quadrare. Debebat prius explicari, quomodo totum quod hic ageret reformatus, ad puram tolerantiam ſervitutis referri poſſit. Quomodo etiam omnes illę ceremoniæ dicantur humanæ: & quæ ac qualis ſit illa profeſſio explicita an implicita, actualis ſeu formalis, an virtualis, quâ oſtendere deberet ſe ſacra ipſorum exequialia improbare. XI. *Probl.* An mortui in locis idololatriæ deſtinatis, eaque pollutis aſſidua exercitatione, etiam in ipſa funerum curatione & ſepultura, quæ partem non minimam faciat profeſſionis idololatricæ, ſepeliri poſſint. *Reſp. Neg.* Rationes generales contra participationem idololatriæ huc applicandæ ſunt. Et rectè *Blondellus* in ſuo *Pſeudo-*
„*Iſidor. ad Epiſtolam* 1. *Cornelii pag* 309. hanc cenſuram in margine poſu-
„it: In loco ſacrilegis idololatrarum ritibus polluto conditum à Chriſti-
„anis B. Petri corpus veriſimile non eſt. Fingebat enim ſuppoſita illa epiſtola corpus B. Petri in templo Apollinis conditum, & inde rogatu devotæ fœminæ Lucinæ levatum ac tranſlatum ad prædium ejuſdem fœminæ juxta locum ubi crucifixus erat. Sed de hâc quæſtione propriè agendum in *diſp. de Templis parte* illa, *quæ de Cœmiteriis.* XII. *Probl.* An reliquiæ, quæ idololatricè coluntur, tollendæ ſint ab iis, qui poteſtatem habent? *Reſp.* 1. *Concl. Aff.* de reliquiis rerum per ſe tantum malarum, aut earum, quæ adiaphoræ ſunt, ſed non neceſſariæ aut uſibus humanis utiles; quales ex. gr. utenſilia illa quæ finguntur fuiſſe ſanctorum aut pſeudo-ſanctorum. Huc refer lac B. Virginis, halitus Joſephi &c. 2. *Concl. Aff.* Multò magis, de iis quæ ſunt propria inſtrumenta idololatriæ: quales ex. gr. imago Dei, altare miſſaticum &c.: Idque probatur ex 2 *Reg.* 4. *& cap.* 23. *v.* 4. 5. 11. 12. huc refer exciſiones arborum, quas Gentiles colebant laudata Pontificiis in *hiſtoriis ſanctorum.* 3. *Concl. Aff.* etiam, de iis, quæ aliquem uſum memorialem habuerunt: & ritè factę atque hactenus aſſervatæ fuerunt: qualis ex. gr. ſerpens æneus, quem deſtruebat Hiskias 2 *Reg.* 18. 4. 4. *Concl. Aff.* de corporibus aut partibus corporum, cranio ſcil., dente, digito, &c., quæ finguntur aut etiam verà ſunt hominum improborum. Idque probatur exemplo *Joſiæ* 2 *Reg.* 23. *v.* 16. comburentis oſſa ſacerdotum. 5. *Concl.* Corpora, aut partes corporum verè ſanctorum tali in caſu, non quidem deſtrui aut ignominioſè abjici debent, quamvis homines iis ad idololatriam abutantur; transferri tamen poſſunt atque alibi condi, ubi tantiſper occulta ſint; ſiquidem homines ab exercitio idololatriæ aliter averti nolunt: Probatio deſumi poteſt ab exemplo Dei ſepelientis Moſem *Deuter.* 34. *verſ.* 6. coll. cum *Judæ v.* 9. ubi videndi

commen-

commentatores. XI. *Probl.* An idololatræ in teſtes baptiſmi ſeu ſuſceptores à noſtris aſſumantur,& viciſſim noſtri ipſorum ſacris ſe miſceant & ſuſceptores in baptiſmo idololatrarum agant, ſine aliqua participatione aut ſpecie mali? *Reſp. Neg.* Rationes alibi adferuntur, in *Politiâ eccleſiaſticâ part.* 1. ubi *de adminiſtratione baptiſmi.* De delectu ſuſceptorum habendo non vanè monuerunt *Synodi noſtrates*, inter eas *Hollandica Brielana anno* 1623. *cujus acta* conſuli poterunt. Quod ſi quis quærat; An non ſatis conſultum ſit conſcientiæ, & ſcandalo omni occurſum, ſi quem ſacra illa frequentantem reformati ſibi ſubſtituant, atque ita in Pontificio baptiſmo ſuſceptoris partes impleant, & viciſſim Pontificio aut hæreticis ſuſceptoribus per reformatum quem officium illud in noſtra eccleſia nobis præſtarç eveniat. *Reſp. Neg.* ſecundum veriſſimam & vulgatiſſimam juris regulam: *Quod quis per alium facit, per ſe facere putandus eſt.* Sed de hoc alibi. XII. *Probl.* An eccleſiæ noſtræ non participent aut ſymbolizent, cum Papiſtis, ubi dies ſanctorum ex.gr. Petri ad vincula, converſionis Pauli, innocentium infantum, Jacobi, Thomæ, utriuſque Johannis &c. tanquam feriatos obſervant & iis ad conciones conveniunt. *Reſp. Neg. cum diſtinctione.* Si ſcil. feriæ iſtorum dierum à poteſtate publica imponuntur, & noſtri non ſponte ſua ex carnali prudentia & κακοζηλίᾳ, ſed hac occaſione & neceſſitate adacti, & ut infirmitati multorum iſto tempore ſuccurrant, inſuper accedente ſpe multos ex Papatu & in bivio poſitos attrahendi, materialiter & ad tempus ferias illas tolerent, & iis ad conventus & conciones ſuas, quia tollere non poſſunt, tantiſper utantur, donec potentia & poteſtas ſit eas abrogandi. Sic tamen, ne occaſionem prætermittant ſuos publicè privatimque contra Papiſtica feſta, & omnem cum iis ſymbolizationem præmonendi & omnia pro viribus ad tempeſtivam eorum abolitionem procurandi, atque adeo ipſo facto abolendi ſimulac quæſita & deſiderata occaſio affulſerit. Caveant etiam imprimis, ab omni excuſatione aut defenſione obſervatæ ejuſmodi feriationis & conventus ad conciones, & forte textuum (ex.gr. *Actor.* 9. de Paulo & 12. de Petro &c.) anniverſariæ illi ſolennitati affixorum. Quid dicam de contentione pro ea uſque ad accuſationem fratrum, ſi non vexationem & perſecutionem tempore libertatis & eccleſiæ noſtrç illic locorum jam adultæ ſatis: Prima defenſio iſtorum ἀτηµάτων, quæ antehac tolli aut omitti non potuerant, deducitur ex conſuetudine, & quod ſit malum bene poſitum. Succedit poſtea, Quod ſit adiaphorum, & conſequenter non laborandum de ejus abolitione. Sequitur poſtea creſcente contentione, quod poſſit eſſe utile ad ædificationem. Poſtrema pugna eſt acerrima, quod ad ædificationem ſolennem memoria anniverſaria iſtorum ſanctorum (non religi-

ola

Digitized by Google

ola eorum adoratio) sit admodum utilis & pœne necessaria: consequenter defectus sit non penes ecclesias retinentes, sed penes abolentes, aut abolitionem occasione opportunâ & tempore libertatis sub Magistratu reformato promoventes, solida conscientiarum informatione, admonitione, petitione, consilio, etiam aliqua solennitatum istarum imminutione & contractione, ne nimium excrescant, ac cum tempore in sacrum ac mysticum aliquod apud imperitam plebem, quin & apud imperitos aut absurdos ministros desinant. Quid ad memorias & natales martyrum, aliorumque rituum in antiqua ecclesia usurpationem, ad dies Apostolorum aliorumque ritus in Anglia, ad adiaphora in Germania secutum sit, & quomodo tamen illa argumentis, exceptionibus, distinctionibus Papismo admodum conformibus defendi cœperint, nemo ignorare potest, qui scripta jam ab annis aliquot edita, & historias rerum gestarum legerit. Sed de his fortè pluribus agendi dabitur occasio in *disp. de Festis*, *de Ceremoniis*, *de Canonibus Ecclesiasticis*. XIII. *Probl.* An quis si non directe procurare, saltem volens & sciens annuere aut ferre debeat, ut vicini pro se & in suam gratiam floribus conspargant plateam & vestibulum suum; quo mandato publico de honoranda processione seu theophoria, saltem satisfiat. *Resp. Neg.* Rationes ex generalibus *primæ partis* propositis desumendæ & huic casui applicandæ.

Restant aliquot problemata particularia de casibus extra cultum publicum. 1. *Probl.* An participet, qui parat, aut subministrat utensilia & instrumenta idololatrica? *Resp.* determinamus aliquot concluſ. Sit ergo 1 *Concl.* Qui sponte donat, aut confert nummos, aut materiam, ut inde instrumenta illa parentur, is participat: secus, si coactus quid tribuat. 2 *Concl.* Qui in communi officina aut foro vendit materiam, ligna, lapides, gemmas, pannum lineum aut laneum &c. unde præsumit, aut probabiliter conjicit paranda utensilia idololatrica, non participat; ratio est, quia materia illa communis est, & usibus communibus inservit. Confer, quæ *disp. de Judaismo* ex Casuistis indicavimus de vendenda materia synagogæ. 3. *Concl.* Qui faciunt aut vendunt res & Utensilia communia quæ ad usus ecclesiasticos, civiles, & œconomicos promiscuè adhiberi possunt, ut æramentum seu campanam, mappam, sedile, scamnum, urnam, candelabrum, candelam, laternam, vinum; non participant. 4. *Concl.* Qui libros conscribunt aut excudunt, ad nullum alium usum pertinentes, quam idololatricum (ex. gr. missalia, Officia Mariæ &c.); participant. 5. *Concl.* Qui faciunt, aut vendunt imagines crucifixi, altasque imagines & statuas, ut & monstrantias, nullius usus nisi idololatrici, participant. Rationes ex superioribus petendæ. Tantum hic exhibeo judicium Tertulliani

6.

liani de Idol.cap.11. *Nulla igitur ars, nulla professio, nulla negotiatio, quæ quid aut instruendis aut formandis idolis administrat, carere poterit titulo idololatriæ, nisi si aliud omnino interpretemur idololatriam, quam famulatum idolorum colendorum.* Coroll. An si quis hæreditarit propria illa instrumenta idololatrica, aut Magistratus jure suo in potestatem suam redegerit, aut jure belli in manus reformati alicujus devenerint, liceat vendere aut redimēda dare Idololatris? *Neg.6. Concl.* Reliquiæ in potestatem nostrorum redactæ, quamvis magno redimere velint idololatræ, vendi ipsis non possunt sine participatione idololatrię. Sunt ergò illæ strictè sub custodia publica in loco, ad quem aditus non datur idololatris, detinendæ; ad eorum convictionem & confusionem; siquidem necessitas id requireret: aut potius, quod tutissimum est, sunt plane comburendæ, si materia sit vilis & destructa forma in nullum usum converti possit; & si ossa hominum sint, clanculum alicubi terræ mandanda, ne unquam ab idololatris refodi possint, siquidem locus, ubi defossa sunt, ipsis innotescceret. 11. *Probl.* Quid faciendum de instrumentis idololatriæ ex.gr. missaticis, quæ ratione formæ suæ usui alicui communi non inserviunt? *Resp.* Si materia idonea sit alteri formæ, in eam convertatur: aut cū magis hoc ædificat, & facit ad honorem religionis & ad facti detestationem tantò magis significandam, aboleatur: nisi rationes suadeant nonnulla in publicis ἀρχαιοπρεπείοις asservare ad convincendos adversarios. Illustres hujus Provinciæ Ordines anno 1609. totum apparatum seu mundum missaticum satis pretiosum, Amisfurti interceptum, publicè in foro comburi jusserunt. In quo cum exempla Asa, Hiskia, Josia, Jehu, & Christianorum Principum reliquias ac suppellectilem Gentilis idololatriæ jam inde à Constantino abolentium imitati sint; injustè à Pontificiis tunc culpabantur etiam edito poëmate. *Except.* Videntur posse vendi ad usum idololatrarum; sicuti morticinium licebat donare aut vendere extraneo. *Deuter.* 14.21. *Resp.* Dici potest 1. Non esse parem rationem cibi transeuntis (ita loqui liceat) quo peregrinus privatim vescebatur extra cultum publicum; & instrumenti communis ac permanentis, quo Idololatræ utuntur in suâ religione. 2. *Deinde* si non peccabat peregrinus incircumcisus vescens morticinio, quippe qui ad legem ceremonialem non obligaverat se per circumcisionem (uti volunt multi Theologi, inter quos *Interpretes Belgici in notis ad locum cit.*) utique non peccabant, qui donabant aut vendebant illi morticinium in cibum. Forte quis sic responderet: quamvis omnes, qui extra incorporationem externam in populum Israeliticum, salvari potuerunt, obstricti essent ad cultum Oeconomicum seu ceremonialem (quod ad universalia ac substantialia ejus); non tamen pariter cum Israëlitis obstrictos fuisse ad speciales

ciales ac particulares quaſque obſervationes, nedum ad minutiſſimas circumſtantias & appendices obſervationum. Quomodo ipſe populus Dei, antequam quod ad corpus populi ab omnibus nationibus ſeparatus ſepto eccleſiaſtico-politico, ſeorſim habitaret, ſalvari potuit obſervando duntaxat ſubſtantialia & generalia, ex. gr. de ſacrificiis, primogenitis, animalibus mundis, & ſi quæ alia. Sed alii dicerent, à ſuffocato & ſanguine vi præcepti Noachici & legis ceremoniales hâc in parte ante Moſem datæ & obligantis, omnibus fuiſſe abſtinendum. De quo ex profeſſo alibi diſquirendum. Hìc ſuffecerit, dixiſſe, diſparem eſſe rationem morticinii & inſtrumenti idololarrici permanentis. Ne quis autem putet nos minutias & nugas ſectari, cum inquirimus de venditione aut donatione, & de abolitione eorum, quibus homines ad idololatriam abutuntur; velim conſideret ante nos ab ipſis Caſuiſtis Pontificiis talia fuiſſe propoſita; & à noſtris peculiarem titulum in locis communibus theologicis huic diſquitioni tributum. *In Bullingeri tract. de ratione ſtudiorum* conſcripto anno 1527. & edito anno 1594. exhibentur *tituli locor. commun.* ab *Huldrico Zvvinglio* magni Zwinglii nepote Profeſſore Tigurino collecti inter quos *fol.* 75.6. (edit. in 8.) comparet hic titulus ad primum decalogi præceptum: *De his, qui vendunt res, quibus homines ad idololatriam utuntur.* III. *Probl.* An participent ludi magiſtri, aut alii quicunque Roſcii, qui comœdias & tragœdias Gentilium, idololatria non uno modo delibutas (uti ſupra oſtendimus), exponunt, inculcant diſcipulis aliiſve actoribus, eoſque ad actionem earum præformant; præterea qui actionibus illis præſunt, ad eas theatra, alioſque ſumtus ſuppeditant &c. *Reſp. Affirm.* Excipimus eos, qui tantum uſum philologicum & hiſtoricum oſtendunt, promovent: de quo ſupra & *Hieron. epiſt. ad Magnum Oratorem Romanum.* Tertull. de Idol. cap. 11. modo cit. & cap. 10. ubi de literarum Profeſſoribus: *Quibus neceſſe eſt Deos nationum prædicare, nomina, genealogias, fabulas, ornamenta honorifica quæque eorum enunciare.* Et: *Si fidelis litteras doceat inſertas idolorum prædicatione, ſine dubio dum docet, commendat, dum tradit, affirmat, dum commemorat, teſtimonium dicit. Deos ipſos hoc nomine obſignat, cum lex prohibeat, ut diximus, Deos pronuntiari, & nomen hoc in vano collocari.* Iſidorus (cujus dictum decreto inſeruit Gratianus diſt. 37. c. 15.); *Non ſolum thura offerendo dæmonibus immolatur, ſed etiam eorum dicta libentius capiendo.* IV. *Probl.* An nonnulli typographi noſtri à participatione excuſari poſſint, qui tanto piorum ſcandalo, & ad religionis noſtræ dedecus, librorum quin & bibliorum frontiſpicia, picturis idololatricis & pſeudo-hieroglyphicis conſpurcant; trinitatis ſub forma trianguli radiis cincti, cui Jehova inſcriptum; Dei per nubem, aut ſemicirculum radiantem cum inſcripto Jehova;

hova; Ejuſdem per brachium humanum cum gladio, ex nube aut cœlo protenſum; Apoſtolorum; Moſis, nonnunquam cornuti; ſubinde & crucifixi, aut Chriſti alia quadam forma, ut agni. *Reſp. Neg.* Velim videant illi, quibus eccleſiaſtica, aut politica iſtorum emendatio incumbit, ne ceſſatione ſua huic culpæ etiam affines fiant. VI. *Probl.* Idem quæro de emblematis, hieroglyphicis Chriſti, Mariæ &c. ut quando ſol pingitur tanquam hieroglyphicum miſericordiæ, & eo denotatur Maria. Plura vide apud *Maximil. Sandæum de Theologia Symbolica.* *Reſp.* Eadem reſponſio, quæ ſupra. Emblemata quidem Chriſti, ſtrictè ita dicta, non ſunt illicita, ut nec Mariæ, ſi modo veritatem ſymbolicè exhibeant. Sed cum accedit pictura, tranſeunt in hieroglyphica propriè ita dicta; abſtinendum eſt, propter ſpeciem & periculum iconolatriæ. V. *Probl.* An qui Deum, & Trinitatis perſonas pingit forma humana, aut quacunque ratione effigiat, participet? *Reſp.* Non participat tantum, ſed directè & craſſe idololatram agit, contra ſecundum præceptum, coll. cum *Deuter.* 4. *Iſ.* 40. *Rom.* 1. VI. *Probl.* An omnis conſpectus proceſſionum, miſſarum &c., eorumque armata defenſio; & fœdera politica cum idololatris ſive ſubditis, ſive collateralibus inita, adhæc principatus & Magiſtratus ſuſcepti, & quidem ſub conditione talis defenſionis, ſemper aliquem participem faciant idololatriæ? *Reſp. Neg. cum diſt.* limitationes & exceptiones, ex ſuperioribus facile deſumi poterunt: ubi de fœderibus, & de permiſſione idololatriæ reſtrictiones indicavimus. In conſpectu idolorum & idololatriæ, cautelæ illę adhibendæ, ne ſponte, aut ex otiosâ & vana curioſitate, aut cum periculo ſive animæ ſive corporis ſive fortunarum, aut cum ſcandalo aliorum ſpectemus; nec etiam ſine proteſtatione, aut qualicunque alio indicio, quo conſtet nos nullum honorem idolo nullamq; ejus conſcientiam habere: Sic rectè *Abotus & Zanchius* ſupra *cit.* De vanis ſpectatoribus, deque peregrinantibus Romipetis ſupra; ubi etiam adducitur *Urſini* dictum de Italiâ. Ei adde judicium Paræi in commentar. ad Apoc. 18. v. 4. *Deinde redarguitur quorundam noſtrorum ſive ſtupor, ſive inſania, qui fatali quodam deſiderio videndi* Romam, *Pontifices, Cardinales, idolomaniam Romanam, ſummo cum vitæ, valetudinis, fortunarum, conſcientiæ & ſalutis periculo, Italiam adeunt & pervagantur*: Et paulò poſt, *Excuſant illi noſtri* Romæ *admiratores: poſſe ſe illæſa conſcientia* Romæ *verſari, Miſſam, idola, pompas Babylonicas intueri.* Sed falſum *eſſe prætextum, hinc liquet. Negat Deus: Experientia refellit. Coguntur enim Miſſæ, idolis, Pontifici, minimum capita aperire, genua curvare, ſignis quibuſcunque approbationem idolomaniæ Babylonicæ ſimulare, ni periclitari velint: quod quin ſit peccatis eorum participare, excuſari nulla ratione poteſt. Atqui vitare peccata, eſt peccatorũ occaſionem*

vita

Digitized by Google

vitare. VII. *Probl.* An participent idololatria Papali, qui eam extenuant? *Resp. Aff.* & hic eminent infelices illi æruſcatores, qui cramben recoctam ſyncretiſmi denuò obtrudunt. Vide *Grotii notas ad Caſſandrum*, cum *caſtigatione Riveti ſupra cit.* VIII. *Probl.* An deſputatio Gentilium idolorum, Templorum, Altarium &c. etiam Præſidum, qui ad idololatriam Chriſtianos compellebant; adhæc proturbatio idolorum & proculcatio; eorundem exſufflatio, utilis aut neceſſaria fuerit; ne vel remotiſſimâ aut minimâ ſpecie cum idolis ſymbolizare viderentur, & ut ab omni idololatriæ participatione immunes eſſent. *Resp.* Vſum id quidem primis Chriſtianis, & martyribus; qui eo nomine non tantum reprehenſi, ſed laudati. Vide *Tertull. de Spectac. cap.* 13. *& de Idolol. cap.* 11. Prudentium c. Symmachum: *Qui Iovis inteſtam ſanie non deſpuit aram. Eundem in martyrio Eulaliæ*: ubi refert martyrem in tyranni oculos ſputa jeciſſe, ſimulacra diſſipaſſe, impoſitamque molam thuribulis pede profubigiſſe: Conſer & Minutium Felicem in Octavio paulo ultra principium: *Templa & buſta deſpiciunt, Deos deſpuunt, rident ſacra.* Origenes tamen contra Celſum lib. 8. à Chriſtianiſmo removet, & temeritati aut imperitiæ paucorum imputat hanc gloriationem: *Ecce Iovis, aut Apollinis, aut cujuſlibet Dei ſimulacro adſiſtens, maledico ei, & colaphos incutio, nec tamen ulciſcitur &c. p.* 409. Et paulò poſt: *Quis eſt autem inter nos adeo ſtultus, ut hæc dicat, nec videat nihil talia valere ad tollendam opinionem de Diis vulgò creditis.* Nos factorum omnibus circumſtantiis propius examinatis diſtinguendum putamus, an & quinam ex illis exemplo Gideonis *Iudic.* 6. defendi poſſint. IX. *Probl.* Quid judicandum de Johanne Nicomedienſi, de cujus facto. *Euſebius lib.* 8. *Eccleſ. hiſt. cap.* 5. *Reſp.* Laudant illum Pontificii & inter martyres reponunt ad VII. Eid. Septembr. Vide *Martyrolog. Romanum, & notas Baronii*, qui citat *Bedam, Vſuardum, Adonem.* Nominatim eum laudat *Gul. Eſtius* Theol. Duacen. *in hiſtor. Mart. Gorcomienſ. lib.* 4. *c.* 6. ubi & antitypum ejus ſeu genuinum compar facit Balthazarem Gerardum, Illuſtriſſ. & Celſiſſ. Principis Arauſionenſis paricidam. Pontificiis præivit *Euſebius loc. cit.* quem ſequitur *Melanthon in conſiliis parte* 1. *pag.* 358. Idem propoſitum hoc factum laudat ac defendit in *commentar. ad Daniel.* 6. *§.* 8. Nos Nicodemienſem nec condemnamus, nec defendimus. X. *Probl.* Quid de facto Audæ Epiſcopi Perſici qui templum, in quo ignis à Perſis colebatur cum evertiſſet illudque juſſus à Rege Varane denuò ædificare renuiſſet, cauſa exſtitit crudeliſſimæ perſecutionis adverſus Chriſtianos. *Euſeb. l.* 7. *c.* 8. *Theodoret. lib.* 5. *cap.* 38. *Reſpond.* Incendium πυρεῖα pyrei (ſic vocant templum Ignis) importuno zelo factum fatetur *Baronius ad ann* 420. *n.* 18. ubi in confirmationem adducit exemplum Pauli *Actor.* 17. At propter negatam

pacis violatores tutandæ ſuæ ſalutis cauſa ſunt adacti, ipſe templorum illorum ſitus, iſtud neceſſariò poſtularet. Quod ſi tibi, D. Andræa, furioſi ſunt ſemel omnes iſti quorum zelus, ferveute bello, hactenus non fuit ſecundum ſcientiam, quod temporis & ordinis quam oportuit rationem non habuerint: quo tandem nomine illos appellabis, qui non ferveute bello, ſed rebus pacatis, Illuſtriſſimo beatæ memoriæ Principi & Duci VVirtenbergenſi Vlricho, hujus nunc Ducis avo, perſuaſerunt, ut Monachorum Tubingenſium templum in equile converteret? Quod præſens ſpectavi, nunquam autem à vobis reprehenſum audivi. Et pag. 28. 29. *Illa in quos dicantur viderit D. Andræas. Nam in Belgio quoque certiſſimum eſt pleriſque locis, nonniſi mandante vel probante Magiſtratu municipali Templa fuiſſe everſa, ſive prudenter, ſive imprudenter id ſit factum. In Anglia quoque, Scotia & Helvetia, ſi qua ſunt Pontificiorum Eccleſia diruta, nihil hic temerè, neque populi tumultuario concurſu geſtum eſt. In Gallia verò populos, medio ferveute civili bello, eo offenſos quòd ſuas ſacras ædes, ſuis ipſorum ſumptibus, prout Regis edicta permittebant, conſtructas à Pontificiis impune ferro & igne ſubrui viderent, fruſtra tum Paſtoribus tum ipſis belli Ducibus reclamantibus, viciſſim illorum Templa nonnulla ſubruiſſe nemo mirabitur, qui quanta ſit belli civilis tempeſtas, & quàm inevitabilis armorum licentia, præſens perſpexit: ut eas occaſiones præteream, de quibus dixi ad Antith. 1. annotationem primam. Templorum denique profanorum everſionem per ſe damnandam eſſe, ne ipſe quidem D. Andræas dixerit. Et quòd ad me attinet, optarim quàm plurimis locis à Chriſtianis Magiſtratibus, ingentia illa templa quæ Pontificiam idololatriam ſua ipſorum forma teſtificantur, & ad deambulandum, ac edendos boatus potiùs quàm ad commodè recipiendos auditores, & ad audiendũ concionatorem ſunt comparata, jam inde abinitio fuiſſe ſubverſa, & alia concionibus ac Sacramentorũ adminiſtrationi commodiora extructa.* Quibuldã ergo exillisſi quidmali evenerit, honorem martyrii eo ſolo nomine nolimus tribuere juxta *canonem* 60. *Concil. Eliberini*; cætera tamen benigne de illis judicamus. 4. *Denique* non poſſunt Pontificii eos magis infandi criminis reos peragere, quam Theodorum, Nicodemienſem, Marcum Arethuſum, quos non tantum excuſant, ſed & laudant ac colunt tanquam ſanctos martyres. xv. *Probl.* An à participatione abſolvi poſſint Chriſtiani illi, qui Aſiarcharum h.e. præfectorum Aſiæ Sacerdotum, titulum ac qualitatem retinebant aut aſſumebant; eò quod putatitię illi dignitati ſive poteſtati Politicus honor, aut poſſeſſio bonorum patrimonialium admixta & annexa eſſent. *Reſp. Neg.* Exſertè hoc factum condemnat *Concil. Eliberinum can.* 3. etiam in illis qui non ſacrificabant, ſed vi titularis ſeu abuſivi ſacerdotii ludos & munera tantum præbebant. *Canone* 55. biennii pœnitentiam imponit ſacerdotibus, qui *tantum coronam portant, nec ſacrificant, nec de ſuis ſumtibus aliquid ad idola præſtant.*

Idem

Digitized by Google

Idem cenſet ex ipſis Pontificiis *Albaſpineus* Epiſcopus Aurelianenſis *in commentar. ad Concil. Eliberinum* imprimis *lib. 1. obſervat. ſacrarum §. 22.* ubi egregiè explicat ſtatum & munus iſtorum Aſiarcharum. Idem etiam præſtant *Ioh. Fileſacus lib. 2. ſelectorum tit. ceremoniæ §. 14. Gothefredus ad L. 8. D. de vacatione & excuſatione munerum*; *Pancirollus in notitiâ Imperii Orientalis cap. 105.* Si cui autores illi ad manum non ſint, is conſulat *notas Bezæ ad Actor. 19. v 31.* Ex quo loco, qui Aſiarcharum munus Chriſtianis titulum licitum, atque apoſtolo approbatum fuiſſe contendunt, næ illi mirabiles conſequentias nectunt. Huic quæſtioni affines ſunt, An liceat jurare in confraternitatem Marianam, & an liceat munus ac titulum Canonici, abſque ullo opere ſeu officio Canonicali, aut alio Eccleſiaſtico aſciſcere, atque hoc nomine poſſidere bona commendata ut quique ex reditibus iſtorum ſuas præbendas & diſtributiones quotidianas accipiant, non minus ac Papiſtici ipſorum prædeceſſores. De quibus alibi ex profeſſo egimus. XVI. *Probl.* An participabant, qui tabulâ ludebant? *Reſp.* ſic decernebat Concilium Eliberinum can. 79. *Si quis fidelis aleâ, id eſt, tabulâ luſerit nummis* (al. legitur *numinis*) *placuit eum abſtineri &c.* Ut videas, quantâ præciſitate antiqui quamvis occaſionem & ſpeciem ſymbolizationis cum idololatriâ & moribus Gentium evitari voluerint. Cauſam hujus prohibitionis explicat Albalpineus in commentar. pag. 86. *De talis ni fallor Canon accipiendus quibus ludere nefas videbatur, quod ſpeciem quandam idololatriæ committeret, qui eos jactaret: Deorum enim gentilium effigies pro numeris habebant iisque invocabantur ut felicissimus eveniret: jactus: Suetonius in Auguſto:* quos tollebat univerſos qui Venerem jecerat. Sed poteſt & altera cauſa addi, quod luſus aleæ & cujuſcunque ſortis, repugnaret pietati Chriſtianæ. De quo *Abuſu Sortis* infra *peculiari diſp.* agemus. XVII. *Probl.* An æquè participent, qui cum poſſint, non ſuccidunt arbores ab idololatris cultas, ac illi qui imagines, picturas, ſculpturas, aliaque inſtrumenta unicè idolorum cultui inſervientia non tollunt totaliter etiam quod ad materiam, ſive ſaltem quod ad formam. *Reſp. Neg.* Quia arbores per ſe uſum ſuum habent & quidem genuinum ac proprium, hominibus neceſsarium: inſtrumenta autem modo dicta non habent. Accedit, quod montes, & fontes tanquam numina culta ſint apud Peruanos (*Acoſta lib. 5. cap. 2. Ioh. de Laet tract. de origine gentium Americanarum p. 195.*), etiam terra, mare, flumina apud antiquos Gentiles, adhęc allia, cœpe, boves, apud Ægyptios; non minus quam arbores: atqui illa omnia tolli nequeunt, nec etiam debent; alioqui nec luce ſolis fruendum eſset, & igni atque aquâ fidelibus interdictum eſset, conſequenter ex mundo exeundum, omniſque creaturarum uſus à Deo nobis conceſ-

sus (1 *Timoth.* 4.) propter abusum superstitiosorum abrogandus. Quod perquam absurdum, & verbo Dei repugnat 1 Corinth. 10. v. 28. *Domini est terra* &c. 1 *Timoth.* 4. v. 4. *omnis creatura Dei est bona* &c. Huc analogicè applica illud 1 Corinth. 5. v. 10. *alioquin ex mundo exeundum esset* &c. Nolumus tamen negare, quin casus sint, quibus arbores, quin & colliculi aut tumuli (vasti enim montes tolli vix possunt), siquidem hominum superstitio pertinaciter pergat, succidi possint ac debeant ab iis, penes quos eorum dominium sive utile sive directum. Præstat enim jacturam illam qualemcunque ferre, quam in ignominiam Dei & hominum perditionem emolumentis colliculi aut arboris frui. Præeunt hic laudata exempla Asæ, Hiskiæ, Josiæ. Et succinit canon Concil. Carthaginensis anno 401. (quod v. dicitur): *Instant etiam aliæ necessitates à religiosis imperatoribus postulandæ, ut reliquias idolorum per omnem Africam jubeant penitus amputari; non plerisque &c. ut præcipiantur & ipsa deleri & templa eorum, quæ in agris & locis abditis constituta nullo ornamento sunt, jubeantur omni modo destrui.* Quod vero ad facta eorum qui arbores exciderunt, Martini Scil., Bonifacii, aliorumque zelotarum, non video, quomodo ab usurpatione liberari possint; cum jus dominii sive utilis sive directi obtendere nequiverint: nisi quis dicat ejusmodi præcones fidei delegatâ potestate à Regibus aut Præfectis fuisse munitos; quod probandum esset: uti de Theophilo Alexandrino hoc constat ex *Socrate lib.* 5. *c.* 16. Quamvis non immeritò disquiri posset, an non magis tutò & decorè politicis præfectis executio illa demandaretur. Omnibus tamen presbyteris hanc succisionem imponit Concil. Arelatense 2. *si in alicujus presbyterio infideles aut faculas accenderint, aut arbores, ut fontes, saxa venerentur, si hæc eruere neglexerit, sacrilegii se reum esse cognoscat.* Magis cautè Augustinus serm. de tempore 241. *Quicunque in agro suo, aut villâ, aut juxta villam aliquas arbores, aut aras, vel qualibet fana habuerit, ubi miseri homines solent aliqua vota reddere, si non eas destruxerit vel succiderit, in illis sacrilegiis, quæ ibi facta fuerint, sine dubio particeps erit.* Hæc de fanis, aris, arboribus, quorum dominium est penes privatos, optimè dicta sunt. De aliis sic idem Augustinus serm. 6. de verbis domini secundum Matthæum: *Furiosorum Circumcellionum est, ubi potestatem non habent, sævire.* Cum data fuerit vobis terra in potestatem, aras eorum destruite (*Confer.* Deuter. 7. v. 1.): *ubi non est data potestas, non facimus.* Cautissimè concilium Carthaginense, hæc ab imperatorum potestate petenda statuit. XVIII. *Probl.* An participet cum superstitione Gentilium, qui per novem dies mortuum luget: *Resp. Aff. Augustinus super Genes. qu.* 172. & dicit quia hoc fit de consuetudine Gentilium, ideo Christianos ab hâc prohibendos. Sed quod *ibid.* addit cum aliâ superstitione

symbo-

ſymbolizare videtur: *Luctus vero ſeptem dierum admittitur, quia &* in Geneſi *ut dixi*, (cap. 50.) & in Eccleſiaſtico (cap. 22.) *autoritatem habet: ubi dicitur luctus mortui ſeptem dierum, ſeptenarius enim numerus propter ſabbathi ſacramentum, præcipuæ quietis indicium eſt: unde merito mortuis, tanquam requieſcentibus, exhibetur.* XIX. *Probl.* An Papæ oſculum pedum exhibitum aut delatum ad puram ceremoniam civilem, aut ad exceſſum ejus, hoc eſt, ad idololatriam politicam referri debeat? *Reſp.* Quandoquidem ut vice-Deo, Chriſti vicario, capiti eccleſiæ illud ſibi deferri vult, excedit fines idololatriæ politicæ. De oſculo hoc vide eruditè & fuſè agentem *Rivetum in Ieſuitâ Vapulante cap.* 28. XX. *Probl.* Quid de habendis aut ſervandis picturis & imaginibus idolorum Ethnicorum? *Reſp.* Nimium circa eas luxuriant & deliciantur typographi, antiquarii, philologi, critici, ſtatuarii, pictores, & picturarum, aliorumq; ἀγάλματα admiratores. Omnem uſum hiſtoricum non rejicio; ut nec aſſervationem quarundam ad perpetuam abominationum iſtarum memoriam & confuſionem: quomodo (teſte *Socrate lib.* 5. *hiſtor. eccleſ. cap.* 16. & *hiſtoria tripartitâ lib.* 9. *c.* 27.) Theophilus Alexandriæ Epiſcopus, cum nihil prætermitteret, quod ad Gentilium myſteria contumeliâ & dedecore afficienda ſpectaret, templa omnia diruendo, ſimulacra Deorum confringendo & in lebetes & res alias ad vitæ uſum neceſſarias conflando, unam certi alicujus Dei ſtatuam formâ ſimiæ integram ſervari juſſit, eamque erexit in loco publico, uti Gentiles tempore progrediente inficias non irent, ſe ejuſmodi Deos coluiſſe. Dolendum tamen in Gentilium idolis oſtentandis, & præferendis modum & prudentiam Chriſtianam non adhiberi. Quod ſi Papiſticæ imagines idololatricæ abolendæ, nec aliæ iis ſubſtituendæ (uti *noſtri ad* 2. *præceptum*, imprimis *Scultetus in Ieſa.* 44. *concione* 4. aliiſque in *tract.* ſupra *cit.* fuſè hoc probavit), quidni analogicè ad Ethnicas inde argumentari liceat? Fateor quidem in partibus Europæis hodie Gentiliſmum non urgere, nec ab ejus reliquiis aut veſtigiis tantum periculi eſſe: indecorum tamen, ſi in annulis, ſigillis, inſignibus, ſymbolis publicè illæ præferantur aut oſtententur, e. gr. Deus Terminus, Dea Pallas cum ægide, Apollo cum cythara aut lauro, Venus, Cupido, Mars, Mercurius &c. Si qui forte hanc obſervationem noſtram, tanquam nimis præciſiſticam aut μωρόσοφον ridere velint, ii unà rideant *Auguſtinum lib.* 1. *retract. cap.* 3. *& in Pſalm.* 93. (al. 94.), & *Clementem Alexandr. lib.* 3. *ubi de annulis.* Adde hic ſeveritatem veteris eccleſiæ in eos, qui vel minimam ſuſpicionem commiſſæ idololatriæ dediſſent, quamvis mortis periculo coacti. Vide *primos octo canones Concilii Ancyrani* contra eos qui in feſto paganorum convivati erant, aut aliquot grana thuris in ignem conjecerant; ad quod poſterius ſub Diocletia-

cuit eos nec in fine accipere communionem. Canon 3. *Item flamines, qui non immolaverint, ſed munus tantùm dederint, eo quod ſe à funeſtis abſtinuerint ſacrificiis, placuit in fine eis præſtari communionem, actâ tamen legitimâ pœnitentiâ: Item ipſi, ſi poſt pœnitentiam fuerint mœchati, placuit ulterius his non eſſe dandam communionem; ne luſiſſe de dominicâ communione videantur.* Canon 4. *Item Flamines, ſi fuerint Catechumeni, & ſe ſacrificiis abſtinuerint, poſt triennii tempora, placuit ad baptiſmum admitti debere. Gabriel Albaſpineus* Epiſcopus Aurelianenſis in *commentar. ad dictos Canones* ea nobis ſuggerit, quibus omnem communionem cum Pontificiâ Idololatriâ, etiam palliatâ aut indirectâ abrumpendam eſſe, analogicè evincere poſſimus. Sunt qui Gentilium ſacerdotia ab Apoſtolis approbata, novo & inaudito commento perſuadere conantur ex *Actor.* 19. 31. Sed diluimus illud *in libello de Fraternitatibus Marianis pag.* 438. Titulus & amictus Pontificis maximi jam inde à Conſtantino uſque ad Gratianum ab Imperatoribus Chriſtianis aſſumtus fuit, idq; propter poteſtatem politicam illi intextam aut annexam. Pariter eandem ob cauſam ſpectacula & ludos edebant. Quæ tamen omnia jam inde à Gratiano ab imperatoria majeſtate ac dignitate tanquam ἐπιφορῇ & per accidens illi implexa per conſuetudinem Gentilem, ſeparata & ſublata fuerunt; quod ſine læſione conſcientiæ & dedecore religionis retineri nequirent. Nec quiſquam pius dicet, conſilia & hortatus Chriſtianorum Doctorum contra ejuſmodi Gentiliſmi reliquias ſive titulares ſive politizatas, aut facta piorum & reformantium hâc in parte imperatorum, incurriſſe in ſtabilitum regimen politicum, perturbaſſe pacem publicam, innovationibus & rerum atque imperii mutationibus non ſine crimine læſæ majeſtatis velificata; quod ſcil. neceſſariò conjungenda ſeparatum irent. Vide *Baronii annales ad ann.* 312. §. 12. & 315. §. 1. & 383. §. 3. IV. *Probl.* An non liceret abolita re ſacerdotii, titulum ſeu nomen, *ſacerdotis* Ethnici, aut *flaminis* ex. gr. *Dialis*, item *auguris*, *Pontificis*, &c. retinere; ac ſub illo titulo & denominatione, in erectionem & ſtatuta antiqui collegii *augurum* aut *ſacerdotum* ſeu *flaminum Dialium* una cum antiquis & Ethnicis ſodalibus iſtius collegii jurare, addita aut præmiſſa conditione, quouſque ſcil. Chriſtianæ religioni publicè receptæ & exercitæ non repugnat: & an ſalutari hac clauſula, collegium hoc planè politizatum (propter honores politicos ſcil. illi adjunctos) & ab omni ſuperſtitione Ethnica abunde expurgatum intelligatur: imprimis, ſi Ethnici ſodales præmiſſa proteſtatione de libertate conſcientiæ quod ad religionem ſuam Ethnicam, ſive circumventi, ſive coacti, ſaltem volentes nolente animo, una cum novis ſodalibus Chriſtianis in eadem chartâ eidem inſtrumento tranſactionis ſubſcribant, non tamen exſerte ſublato & ejurato antiquo jura-

juramento Ethnico antehac ab ipsis præstito : Et si collegium hoc posthac occupetur in conviviis, confabulationibus de Republica, rationibus redituum ineundis, distribuendis eleëmosynis,& deductionibus funerum solenniter & in forma, si quis ex fratribus defunctus fuerit,etiam cum mutua defensione. *Resp.Neg.* Rationes nullas de novo hic inculco : neque enim puto à quoquam sive Pontificio, sive reformato eas requiri. Cum sodalitates Marianæ in Papatu *Pietatis officiis præcipuè nitantur, inter hæc autem illa sint, ut communiora, ita divinæ bonitati admodum accepta,quæ ad visenda valetudinaria, ad solandos vinctos; & moribundos juvandos pertinent* (ut loquitur Possev.tom.1.lib.4.cap.23.; quæ fuse persequitur, usque ad finem libri) ; quæro an reformati qui putant licitè affectari communionem istarum sodalitatum, sed repurgatam scil. ac reformatam ab omni Papistica superstitione (saltem quod ad illud collegium, ejusque observationes publicas ac collegiales), plus superstitionis, aut speciei mali,aut participatæ idololatriæ invenirent in dictis operibus pietatis, quam in rationum auditionibus, mutua defensione, conviviis,confabulationibus in quibus ἐπιείκια ac conversatio politica cum fratribus Pontificiis,& peculiaris honoris gradus in Republica, ex tali fraternitatis & confœderationis observatione emergens præcipue constat. Quod si negent esse magis superstitiosa, quam convivia statis & festivalibus diebus Marianis habenda ; & quærant ex illis Pontificii cur non æque aut magis zelent pro talibus operibus atque exercitiis retinendis, aut de novo una cum mutatione & reformatione collegii istius à reformatis tanta cum prudentia & pietate procurata introducendis, ac pro aliis statutis & observationibus, de quibus cautum est in instrumento transactionis : scire velim quid illis responsuri sint ? Immo quid nos omnes responsuri simus, ut diluamus ea, quæ nostris vulgo ab illis impingi dixi, *in tract. meo de Fraternitatibus Marianis p.*311.317. Quod si dicant eleëmosynas distribui : reponere possent Pontificii, hoc non esse peculiare fraternitati Marianę præ aliis omnibus, nedum ut fundamentum esse possit tam singularis & excellentis collegii. Quibus enim collegiis hoc commune non est ? Immo quæ eleëmosynaria collegia diaconorum, & quorumcunque aliorum, ubi quisque in propria persona ex professo & laboriose hoc præstat, non superabunt fraternitatem hanc Marianam ? v. *Probl.* An non liceret collegia illa *augurum*, aut *flaminum Dialium* quod ad statuta omnia religiosa transformare in collegia pura politica, retento solo nomine ac titulo, antiquo superstitionis ; atque ita in antiquorum collegiorum protectionem (hoc est in erectionem & statuta priora, quæ & quatenus nunc fierent haberentur,& dicerentur politica seu politizata) una cum antiquis sodalibus gentilibus jurare, 1. *Ut* hac

ratione

ratione tantò melius Ethnici cum Christianis politicè coalescere, illisque assuescere, atque occasione hujus familiaritatis ad fidem converti possent. 2. *Vt* tantò minùs animadverterent collegium suum, dum manet sub eodem titulo & sic in illud juratur, Christianorum singulari arte & prudentia totum mutatum & ab omni ethnicismo repurgatum esse; cujus conservatio alioquin antehac solenni conventione à Christianis promissa erat. 3. *Vt* titulo aliquò & jure reditus sarti tecti manerent illi collegio, atque adeo sine sumptibus sacrificiorum, & sine laboribus ministerii sacerdotalis Ethnici, iis fruerentur sodales, sive seorsim, sive collegialiter, sive utroque modo, aut saltem de iis pro libitu disponerent: nec fisco, aut ærario ecclesiastico Christianorum autoritate Magistratus addicerentur. *Resp. Neg.* Pura puta & periculosa sunt consilia carnis, aliena à regno spirituali Christi, & prudentia justorum. VI. *Probl.* An non liceret hâc eâdem cum incrustatione, retinere collegia & titulos hierarchiæ Antichristianæ: ex. gr. Missatici sacerdotii, Inquisitionis hæreticę pravitatis, cameræ pœnitentiariæ, cancellariæ Apostolicæ, Nuntii à latere, Confessoris seu pœnitentiarii, Presbyteri aut Diaconi Cardinalis, Episcopi Vicarii seu portativi, Datarii, &c. ut re & praxi omni sive Antichristianâ sive religiosâ abolitâ, solus maneat titulus Romano-ecclesiasticus, seu religiosus ad discriminationem, & cum illo titulo externum materiale aliquod collegium, sive ordo & status (sed qui nunc dicatur aut fingatur gradus honoris politicus, & consequenter status adiaphorus), atque ita jure aliquo, quis sub illo titulo antiquis reditibus qui fuerunt sub Papatu, frui possit, aut de illis disponere pro arbitrio, & in illa collegia ac status, eorumque defensionem & conservationem, jurare? *Resp. Neg.* 1. Quia non licet titulos ejusmodi assumere sive serio, sive joco. 2. Nec licet sub prætextu & umbrâ istorum titulorum reditibus illis gaudere. Quidquid sit de quæstionibus, an in illum finem dati sint, aut non sint, & quam legitimè; & quomodo sive quod ad speciem sive quod ad genus, usus illorum reddituum mutari possit aut non possit; & an mortificari, aut fisco addici, aut sæcularizari prius debeant, & sic donari aliquibus, aut ab illis emi debeant (de quo alibi disquirendum est): hoc saltem manet, non posse quem sub illis titulis, piè, reformatè, decorè, reddituum proprietatem sibi vindicare, aut in beneficia Romano-ecclesiastica istius commatis sive verè sive titulo tenus succedere, eaque una cum ejusmodi collegiis & statibus spuriis Romano ecclesiasticis æternizare, omnemque abolitionem atque expurgationem, quæ cum Deo sperari posset, impedire. 3. Minimè omnium potest, in titulos, munera, & collegia ejusmodi Romano-Papalia jurare; se scil. ea, & institutionem, erectionem, statuta, privilegia eorum

potest.

protecturum ; quatenus scil. non pugnent, &c. Si quis enim omnia penitius examinaret, videret forte quamvis sæcularizatio & expurgatio Papatus prætenderetur, multas observationes Papales & Antichristianas etiamnum adhærescere. 4. Nec tutum est cum Pontificiis antiqui collegii & status Romano-Papalis possessoribus propiorem ac specialem hanc societatem sub eodem titulo & juramento subire; eosque hâc ratione in malo confirmare. 5. Quamvis fingerentur, omnia penitus subiata; titulus tamen aut denominatio non deberet relinqui: uti satis superque de nominali Papatu, & nominali collusione cum Papatu disseruimis, in *libello de Fraternit. pag.* 475. Sed si verè politicum est collegium, aut munus, toto genere à priori seu antiquo distinctum, illique substitutum, quâ necessitate aut quâ utilitate retinetur titulus & denominatio? immo quâ fide & conscientia in eam juratur, & in primam erectionem ac statuta antiqua, titulo illi respondentia? Diluemus nunc Exceptiones & effugia aliquot quæ contra determinationes problematum de Sacerdotiis Gentilium, deque hierarchia Antichristiana forte excogitari possent. 1. *Except.* Paulus jam Christi discipulus & apostolus Gentium factus, professus est nomen Pharisæi. *Actor.* 23.6. *Resp.* 1. Paulus non nomen seu titulum Pharisæorum, nec peculiarem cum illis fraternitatem universaliter aut indefinitè, sed rem ipsam hoc est fidem ac professionem cum ipsis hâc in parte contra Saducæos communem (quam semper antehac in Pharisaismo natus & educatus professus erat) de resurrectione scil. mortuorum sibi attribuit, & quidem verissime; parte veritatis prudenter suppressa, ut adversarios suos inter se committeret: uti docent interpretes ad locum citatum. Vide inter alios *Corn. à Lapide, & nostros Belgicos.* 2. Nihil hinc infertur contrà nostram determinationem: nisi probetur Paulum peculiare collegium seu peculiarem fraternitatem cum Pharisæis & quidem manentibus in hæresi suâ & intestino odio Christi ac Christianorum; de novo & sponte iniisse; atque una cum illis in primam erectionem & placita ac statuta Pharisaismi juraſſe, sub hac cautela ne quid præjudicaret Christianæ religioni: cujus salutaris cautelæ observatione (quod ad illam societatem scil. ejusque publicos, aut communes actus) à Pharisaismi antiquis sociis promissa, idque per juramentum Pharisaicum antehac præstitum, intelligeret Paulus omnesque Christiani, & res ipsa clamaret, societatem illam jam esse transformatam, & factam pure politicam, sive id animadverterint antiqui socii pertinaciter in Pharisaismo persistentes, sive non: quandoquidem nihil nisi mere politica & Reip. utilia collegialiter seu socialiter jam tractarent & antiqui, & novi ex Christianis cum Paulo assumti fratres Pharisæi, convivando scil., confabulando, de reditibus suis disponendo,

negatam re ædificationem, martyris honore dignissimum judicat. In priori quidem præformavit illi judicium *Theodoretus*, qui *loc. cit.* ἀκ εἰς θεὸν ἀκ εἰς καιρὸν factum ait. Hunc secutus est *Nicephorus Callistus lib.* 16. *cap.* 19. Sed quæstio manet: An siquidem tam infelicem eventum non habuisset hoc factum Episcopi, zelus ejus condemnatus aut condemnandus fuisset? Certè si Nicodemiensis, aliique idolorum deturbatores laudari merentur ab antiquis, & hodiernis Pontificiis non videmus cur factum Audæ ab ipsis condemnari queat. Nos disquisitionis hujus spectatores erimus. Ex nostris factum ejus condemnat *Nicol. Vedelius tract. de Prudentiâ veteris ecclesiæ.* XI. *Probl.* Quid de Marco Arethusæ episcopo judicandum, qui propter templum Gentilium Arethusæ sub Constantio Imperatore destructum gravissima tormenta sub Juliano passus est, cum jussus templum illud restituere nollet. *Resp.* Antiquis, & post eos Pontificii ipsum inter martyres numerant. Vide *Baronium ad ann.* 362. § 34. Nos non videmus quomodo factum defendi possit; nisi forte quis dicat illi potestatem talem à Magistratu concessam. XII. *Probl.* Quid de facto Theodori militis, qui templum matris Deorum incendebat. *Resp.* laudat eum *Baronius ad annum* 304. §. 12. & *Martyrologium Romanum ad* 9. *Novembr.* eundem sanctis accenset. Res gestas ejusdem describit *Metaphrastes*, & citat *ibidem Orationes Gregor. Nysseni & Nectarii* episcopi Constantinopol. Nos metuentes, ne fuerit zelus absque scientiâ, malumus in medio relinquere. XIII. *Probl.* Quid de Nicolao, aliisque episcopis, passim idola & delubra demolientibus? *Resp.* Laudat eos *Baronius ad an.* 318. §. 5. Nos non videmus quomodo ab ἀλλοδαπομανίᾳ excusari possint, nisi potestas ab Imper. aut præfectis concessa fuerit. XIV. *Probl.* Quid de facto Guliel. Gardineri Angli, qui an. 1552. Cardinali missam coram Rege, & purpuratis, magnaque populi frequentia Ulyssipone celebranti, altera manu hostiam eripit & pedibus conculcat, altera calicem: vide historiam apud *Foxum commentar. rerum in ecclesia gestarum pag.* 203. *Resp.* Tanquam eximium & fortissimum Christi martyrem admiratur *Foxus* ejusque martyrium *ibidem* describit. Nos ἐπίζομεν, & admirari malumus, quam aliis hoc imitandum præponere. Conferatur cum Nicomediensi, Marco Arethuso, Theodoro. XV. *Probl.* Quid de facto partim puerorum, partim otiosorum quorundam ex fece plebis, qui anno 1566. in Belgio passim imagines deturbarunt? *Resp.* 1. Condemnarunt tunc temporis, & deinceps usque in hunc diem ecclesiæ Belgicæ, & nos judicio ipsarum libenter subscribimus. Si scientia, pietas, honestas, zelus Dei, affectus erga nostrã religionem fuisset in omnibus illis hominibus; potuisset forte dubitari, aut mitius judicari de facto eorum, non minus quam de facto Nicomedi-

Digitized by Google

medienſis, aliorumque Chriſtianorum & martyrum, quorum paulo ante meminimus. Sed quia ſecus ſe habent, in communi ſententia acquieſcimus. 2. Quod porro Pontificii per calumniam noſtræ religioni, & innoxiæ eccleſiæ hoc imputant, illud ſane iniquiſſimum eſt. Probent eccleſias noſtras, aut conſiſtoria, aut paſtores, ſeditioſis iconoclaſtis illis autores fuiſſe, aut ſuaſores, aut approbatores. Sed contra omnia ſe habent; uti ex ſententiis in martyres, aliosque eccleſiæ noſtræ confeſſores latis, & univerſim ex actis judicum Pontificiorum diſcent adverſarii. Conferatur diligentiſſ. *rerum Belgicarum ſcriptor Petrus Borre*, imprimis ubi agit de iconoclaſtâ Antwerpiana. Cum autem ille neuter in religione fuerit, ſeu potius *Diederici Cornherti* eccleſiæ reformatæ in Belgio adverſarii contentioſiſſimi ſectator, fides illi hâc in parte magis adhibenda, quam *Nicolao Burgundo, Florentio van der Haer, Famiano Stradæ turbarum Belgicarum ſcriptoribus*; qui ſtudio partium Pontificiarum nimis ab ἀνεμβάτῳ hiſtoricâ & hic & in multis aliis recedunt. Non vana ſuſpicio eſt ab ipſis Hiſpano-Pontificiis hoc curatum, ut occaſionem haberent Belgas crudeliter ſubjugandi. 3. *Si quid* alicubi volente aut connivente Magiſtratu, ſaltem aliquibus ex illo ordine, factum ſit à viris probis, in expurgatione idolorum ſive tacitè & clam, ſive palam ſed modeſte abſque commotione, tumultu, ſtrepitu; (uti nullibi factum minime negamus); de eo judicandum cenſemus quod Beza in colloq. Mompelgard. part. 2. p. 19. & 28. *Immo furioſos non eſſe indefinitè & ſtatim judicandos, quicunque ita ſeſe in confringendis auctoritate privata imaginibus geſſerunt, liquet ex eo inprimis, quòd à furore proficiſci non poteſt ſerius idololatriæ deteſtandæ zelus, quo ductos fuiſſe non paucos, & tota anteacta vita, & ſincera nominis divini in mediis flammis confeſſio demonſtravit. Deinde conſtat non paucis in Belgio locis Magiſtratuum mandata iſtis everſionibus præiviſſe. In Gallis autem agnoſco, non tantum imprudentia, ſed etiam non recto impetu, atque adeò variis aliis modis fuiſſe in his rebus peccatum, ut in bellis evenire ſolet. Sed omnes qui modum quem oportuit non tenuerint, furioſos, ſanguinarios, homicidas, Lutheranas hyperbolas ſequutus, nolim quidem ego appellare, quia certò ſcio ſic fore ut multis verè piis injuria fieret, qui non perverſo, ſed imprudenti zelo deliquerunt. Veteres certè Epiſcopi, quum talis quidam zelus Dei, ſub Conſtantino, Chriſtianos eò uſque adverſus Paganorum idola abriperet, eos qui forte in everſione idolorum eſſent à Paganis occiſi, neque ut furioſos, neque ut alicujus ſceleris reos damnarunt, ſed duntaxat inter martyres numerandos non eſſe ſtatuerunt. Can. Eliberinæ Synodi 60. Templorum autem ipſorum everſio, etſi minus excuſari poteſt, nec mihi ſanè probatur: tamen, ut probè novi, & ut civitates ipſæ poſteà teſtatæ ſunt, nec impetu, nec temerè pleriſque locis accidit, ſed quo ita in triſtiſſimo illo bello, ad quod noſtri adverſus publica*

pacis

pacis violatores tutandæ ſuæ ſalutis cauſa ſunt adacti, ipſe templorum illorum ſitus, iſtud neceſſariò poſtularet. Quod ſi tibi, D. Andræa, furioſi ſunt ſemel omnes iſti quorum zelus, ferveute bello, hactenus non fuit ſecundum ſcientiam, quod temporis & ordinis quam oportuit rationem non habuerint: quo tandem nomine illos appellabis, qui non ferveute bello, ſed rebus pacatis, Illuſtriſſimo beatæ memoriæ Principi & Duci VVirtenbergenſi Vlricho, hujus nunc Ducis avo, perſuaſerunt, ut Monachorum Tubingenſium templum in equile converteret? Quod præſens ſpectavi, nunquam autem à vobis reprehenſum audivi. Et pag. 28. 29. *Iſta in quos dicantur viderit D. Andræas. Nam in Belgio quoque certiſſimum eſt pleriſque locis, nonniſi mandante vel probante Magiſtratu municipali Templa fuiſſe everſa, ſive prudenter, ſive imprudenter id ſit factum. In Anglia quoque, Scotia & Helvetia, ſi quæ ſunt Pontificiorum Eccleſiæ dirutæ, nihil hic temerè, neque populi tumultuario concurſu geſtum eſt. In Gallia verò populos, medio ferveute civili bello, eo offenſos quòd ſuas ſacras ædes, ſuis ipſorum ſumptibus, prout Regis edicta permittebant, conſtructas à Pontificiis impune ferro & igne ſubrui viderent, fruſtra tum Paſtoribus tum ipſis belli Ducibus reclamantibus, viciſſim illorum Templa nonnulla ſubruiſſe nemo mirabitur, qui quanta ſit belli civilis tempeſtas, & quàm inevitabilis armorum licentia, præſens perſpexit: ut eas occaſiones prætream, de quibus dixi ad Antith. 1. annotationem primam. Templorum denique profanorum everſionem per ſe damnandam eſſe, ne ipſe quidem D. Andræas dixerit. Et quòd ad me attinet, optarim quàm plurimis locis à Chriſtianis Magiſtratibus, ingentia illa templa quæ Pontificiam idololatriam ſua ipſorum forma teſtificantur, & ad deambulandum, ac edendos boatus potius quàm ad commodè recipiendos auditores, & ad audiendũ concionatorem ſunt comparata, jam inde abinitio fuiſſe ſubverſa, & alia concionibus ac Sacramentorũ adminiſtrationi commodiora extructa.* Quibuldã ergo exillisſi quid mali evenerit, honorem martyrii eo ſolo nomine nolimus tribuere juxta *canonem* 60. *Concil. Eliberini*; cætera tamen benigne de illis judicamus. 4. *Denique* non poſſunt Pontificii eos magis infandi criminis reos peragere, quam Theodorum, Nicodemienſem, Marcum Arethuſum, quos non tantum excuſant, ſed & laudant ac colunt tanquam ſanctos martyres. xv. *Probl.* An à participatione abſolvi poſſint Chriſtiani illi, qui Aſiarcharum h.e. præfectorum Aſiæ Sacerdotum, titulum ac qualitatem retinebant aut aſſumebant; eò quod putatitię illi dignitati ſive poteſtati Politicus honor, aut poſſeſſio bonorum patrimonialium admixta & annexa eſſent. *Reſp. Neg.* Exſertè hoc factum condemnat *Concil. Eliberinum can.* 3. etiam in illis qui non ſacrificabant, ſed vi titularis ſeu abuſivi ſacerdotii ludos & munera tantum præbebant. *Canone* 55. biennii pœnitentiam imponit ſacerdotibus, qui *tantum coronam portant, nec ſacrificant, nec de ſuis ſumtibus aliquid ad idola præſtant.*

Idem

Digitized by Google

Idem censet ex ipsis Pontificiis *Albaspineus* Episcopus Aurelianensis *in commentar. ad Concil. Eliberinum* imprimis *lib. 1. observat. sacrarum §. 22.* ubi egregiè explicat statum & munus istorum Asiarcharum. Idem etiam præstant *Ioh. Filesacus lib. 2. selectorum tit. ceremoniæ §. 14. Gothefredus ad L. 8. D. de vacatione & excusatione munerum; Pancirollus in notitiâ Imperii Orientalis cap. 105.* Si cui autores illi ad manum non sint, is consulat *notas Bezæ ad Actor. 19. v. 31.* Ex quo loco, qui Asiarcharum munus Christianis titulum licitum, atque apostolo approbatum fuisse contendunt, næ illi mirabiles consequentias nectunt. Huic quæstioni affines sunt, An liceat jurare in confraternitatem Marianam, & an liceat munus ac titulum Canonici, absque ullo opere seu officio Canonicali, aut alio Ecclesiastico adscisere, atque hoc nomine possidere bona commendata ut quique ex reditibus istorum suas præbendas & distributiones quotidianas accipiant, non minus ac Papistici ipsorum prædecessores. De quibus alibi ex professo egimus. XVI. *Probl.* An participabant, qui tabulâ ludebant? *Resp.* sic decernebat Concilium Eliberinum can. 79. *Si quis fidelis aleâ, id est, tabulâ luserit nummis* (al. legitur *numinis*) *placuit eum abstineri &c.* Ut videas, quantâ præcisitate antiqui quamvis occasionem & speciem symbolizationis cum idololatriâ & moribus Gentium evitari voluerint. Causam hujus prohibitionis explicat Albaspineus in commentar. pag. 86. *De talis ni fallor Canon accipiendus quibus ludere nefas videbatur, quod speciem quandam idololatriæ committeret, qui eos jactaret: Deorum enim gentilium effigies pro numeris habebant iique invocabantur ut felicissimus eveniret: jactus: Suetonius in Augusto* quos tollebat universos qui Venerem jecerat. Sed potest & altera causa addi, quod lusus aleæ & cujuscunque sortis, repugnaret pietati Christianæ. De quo *Abusu Sortis* infra *peculiari disp.* agemus. XVII. *Probl.* An æquè participent, qui cum possint, non succidunt arbores ab idololatris cultas, ac illi qui imagines, picturas, sculpturas, aliaque instrumenta unicè idolorum cultui inservientia non tollunt totaliter etiam quod ad materiam, sive saltem quod ad formam. *Resp. Neg.* Quia arbores per se usum suum habent & quidem genuinum ac proprium, hominibus necessarium: instrumenta autem modo dicta non habent. Accedit, quod montes, & fontes tanquam numina culta sint apud Peruanos (*Acosta lib. 5. cap. 2. Ioh. de Laet tract. de origine gentium Americanarum p. 195.*), etiam terra, mare, flumina apud antiquos Gentiles, adhæc allia, cœpe, boves, apud Ægyptios; non minus quam arbores: atqui illa omnia tolli nequeunt, nec etiam debent; alioqui nec luce solis fruendum esset, & igni atque aquâ fidelibus interdictum esset, consequenter ex mundo exeundum, omnisque creaturarum usus à Deo nobis conces-

ſus (1 *Timoth.* 4.) propter abuſum ſuperſtitioſorum abrogandus. Quod perquam abſurdum, & verbo Dei repugnat 1 Corinth. 10. v. 28. *Domini eſt terra* &c. 1 *Timoth.*4.*v.*4. *omnis creatura Dei eſt bona* &c. Huc analogicè applica illud 1 Corinth.5.v.10.*alioquin ex mundo exeundum eſſet &c.* Nolumus tamen negare,quin caſus ſint,quibus arbores,quin & colliculi aut tumuli (vaſti enim montes tolli vix poſſunt), ſiquidem hominum ſuperſtitio pertinaciter pergat, ſuccidi poſſint ac debeant ab iis, penes quos eorum dominium ſive utile ſive directum. Præſtat enim jacturam illam qualemcunque ferre, quam in ignominiam Dei & hominum perditionem emolumentis colliculi aut arboris frui. Præeunt hic laudata exempla Aſæ,Hiskiæ,Joſiæ.Et ſuccinit canon Concil.Carthaginenſis anno401. (quod v.dicitur) : *Inſtant etiam aliæ neceſſitates à religioſis imperatoribus poſtulandæ, ut reliquias idolorum per omnem Africam jubeant penitus amputari; non pleriſque &c. ut præcipiantur & ipſa deleri & templa eorum,quæ in agris & locis abditis conſtituta nullo ornamento ſunt , jubeantur omni modo deſtrui.* Quod vero ad facta eorum qui arbores exciderunt , Martini ſcil., Bonifacii , aliorumque zelotarum , non video , quomodo ab uſurpatione liberari poſſint ; cum jus dominii ſive utilis ſive directi obtendere nequiverint: niſi quis dicat ejuſmodi præcones fidei delegatâ poteſtate à Regibus aut Præfectis fuiſſe munitos; quod probandum eſſet: uti de Theophilo Alexandrino hoc conſtat ex *Socrate lib.*5.*c.* 16. Quamvis non immeritò diſquiri poſſet , an non magis tutò & decorè politicis præfectis executio illa demandaretur. Omnibus tamen presbyteris hanc ſucciſionem imponit Concil. Arelatenſe 2.*ſi in alicujus presbyterio infideles aut faculas accenderint,aut arbores,ut fontes, ſaxa venerentur, ſi hæc eruere neglexerit, ſacrilegii ſe reum eſſe cognoſcat.* Magis cautè Auguſtinus ſerm. de tempore 241. *Quicunque in agro ſuo, aut villâ, aut juxta villam aliquas arbores, aut aras, vel qualibet fana habuerit,, ubi miſeri homines ſolent aliqua vota reddere , ſi non eas deſtruxerit vel ſucciderit,in illis ſacrilegiis, quæ ibi facta fuerint, ſine dubio particeps erit.* Hæc de fanis,aris,arboribus, quorum dominium eſt penes privatos, optimè dicta ſunt. De aliis ſic idem Auguſtinus ſerm. 6. de verbis domini ſecundum Matthæum : *Furioſorum Circumcellionum eſt, ubi poteſtatem non habent,ſævire.* Cum data fuerit vobis terra in poteſtatem,aras eorum deſtruite (*Confer.* Deuter.7.v.1.) : *ubi non eſt data poteſtas, non facimus.* Cautiſſimè concilium Carthaginenſe, hæc ab imperatorum poteſtate petenda ſtatuit.xviii.*Probl.* An participet cum ſuperſtitione Gentilium , qui per novem dies mortuum luget : *Reſp. Aff. Auguſtinus ſuper Geneſ.qu.*172. & dicit quia hoc ſit de conſuetudine Gentilium,ideo Chriſtianos ab hâc prohibendos. Sed quod *ibid.* addit cum aliâ ſuperſtitione

ſymbo-

Digitized by Google

ſymbolizare videtur: *Luctus vero ſeptem dierum admittitur, quia* & in Geneſi *ut dixi*, (cap. 50.) & in Eccleſiaſtico (cap. 22.) *autoritatem habet: ubi dicitur luctus mortui ſeptem dierum, ſeptenarius enim numerus propter ſabbath: ſacramentum, præcipua quietis indicium eſt: unde merito mortuis, tanquam requieſcentibus, exhibetur.* XIX. *Probl.* An Papæ oſculum pedum exhibitum aut delatum ad puram ceremoniam civilem, aut ad exceſſum ejus, hoc eſt, ad idololatriam politicam referri debeat? *Reſp.* Quandoquidem ut vice-Deo, Chriſti vicario, capiti eccleſiæ illud ſibi deferri vult, excedit fines idololatriæ politicæ. De oſculo hoc vide eruditè & fuſè agentem *Rivetum in Ieſuitâ Vapulante cap.* 28. XX. *Probl.* Quid de habendis aut ſervandis picturis & imaginibus idolorum Ethnicorum? *Reſp.* Nimium circa eas luxuriant & deliciantur typographi, antiquarii, philologi, critici, ſtatuarii, pictores, & picturarum, aliorumq; ἀρχαίων admiratores. Omnem uſum hiſtoricum non rejicio; ut nec aſſervationem quarundam ad perpetuam abominationum iſtarum memoriam & confuſionem: quomodo (teſte *Socrate lib.* 5 *hiſtor. eccleſ. cap.* 16. & *hiſtoria tripartitâ lib.* 9. *c.* 27.) Theophilus Alexandriæ Epiſcopus, cum nihil prætermitteret, quod ad Gentilium myſteria contumeliâ & dedecore afficienda ſpectaret, templa omnia diruendo, ſimulacra Deorum confringendo & in lebetes & res alias ad vitæ uſum neceſſarias conflando, unam certi alicujus Dei ſtatuam formâ ſimiæ integram ſervari juſſit, eamque erexit in loco publico, uti Gentiles tempore progrediente inficias non irent, ſe ejuſmodi Deos coluiſſe. Dolendum tamen in Gentilium idolis oſtentandis, & præferendis modum & prudentiam Chriſtianam non adhiberi. Quod ſi Papiſticæ imagines idololatricæ abolendæ, nec aliæ iis ſubſtituendæ (uti *noſtri ad* 2. *præceptum*, imprimis *Scultetus in Ieſa.* 44. *concione* 4. aliiſque in *tract.* ſupra *cit.* fuſè hoc probavit), quidni analogicè ad Ethnicas inde argumentari liceat? Fateor quidem in partibus Europæis hodie Gentiliſmum non urgere, nec ab ejus reliquiis aut veſtigiis tantum periculi eſſe: indecorum tamen, ſi in annulis, ſigillis, inſignibus, ſymbolis publicè illæ præferantur aut oſtententur, e.gr. Deus Terminus, Dea Pallas cum ægide, Apollo cum cythara aut lauro, Venus, Cupido, Mars, Mercurius &c. Si qui forte hanc obſervationem noſtram, tanquam nimis præciſiſticam aut μωρόσοφοι ridere velint, ii unà rideant *Auguſtinum lib.* 1. *retract. cap.* 3. & *in Pſalm.* 93. (al. 94.), & *Clementem Alexandr. lib.* 3. *ubi de annulis.* Adde hic ſeveritatem veteris eccleſiæ in eos, qui vel minimam ſuſpicionem commiſſæ idololatriæ dediſſent, quamvis mortis periculo coacti. Vide *primos octo canones Concilii Ancyrani* contra eos qui in feſto paganorum convivati erant, aut aliquot grana thuris in ignem conjecerant; ad quod poſterius ſub Diocletia-

no, Livinio, Juliano violenter aut astutè trahebantur: testibus *Eusebio l. 8. c. 3. & de vitâ Constantini lib. 1. cap. 47. Nazianzeno Orat. 1. in Iulianum.* Quid quod *Chrysostomus homil. 21. ad populum Antioch.* perstringit eos, qui Alexandri Magni imaginem in pileo gestabant. Ex Pontificiis *Molanus lib. de picturis sacris cap. 49.* defensurus imagines suorum per retorsionem nostris objicit pensilem ex pileo aut aliunde imaginem Lutheri, aut Erasmi, aut amicæ suæ. Quid de facto sit, nescio quam verè hoc dicatur: hoc saltem scio, religiosum imaginum usum & cultum, qualis in Papatu præscribitur, apud nostros nullum esse; nedum ut ab ecclesiis nostris præscribatur; aut etiam omnes exorbitantes, quamvis extra religionem, inanes aulicæ aut populares probentur. Studium Pontificiorum circa statuas & imagines Gentiles non leviter tangit Catharinus in lib. de imaginibus, ibid. à Molano citatus: *Peccatur*, inquit, *in prophanis picturis sive sculpturis non modicum, dum magnâ diligentiâ, idola Gentium exquiruntur, ut quæ confractæ erant erigantur, ad ornandas ædes, spectaculi & memoriæ antiquorum gratiâ, & ostentandi artificum peritiam.* Atqui primi in hoc opere sunt Papæ, Cardinales, & similes ecclesiæ cardines ac stylobatæ Romæ & in Italia passim deliciantes. Quæ autem & quales fuerint imagines falsorum Deorum, discès ex *Fulgentio* & *Phornuto*; & recentioribus *Rhodigino lib. 29. cap. 24. & 28. c. 12. & 25. c. 17. Politiano Centur. 1. c. 65. Angelo Decembrio part. 68.* Sed instar omnium sit *Vincentius Cartarus*, ex Italico in Gallicum idioma translatus ab *A. Verdier*, ubi ipsæ picturę descriptionibus adjectæ habentur. *Librum* illum à *Laur. Pignorio notis* auctum indicat alicubi *Vossius in tract. de Idololatriâ.* Sed illam editionem hactenus non contigit videre. Atque hæc de idololatria indirecta & participata visum fuit colligere: ubi citationibus patrum & recentium theologorum plusculum indulsimus, ne quis cum Pontificiis aut aliis sive imperitis sive malignis Aristarchis tanquam Calvinisticas aut Puritanicas Genevenses præcisitates exsibilet. Plerumq; tamen abstinui ab exscriptione verborum, & digitum tantum ad autores intendi; ne in nimiam molem diatribe hæc excresceret. Ad cumulum adjicio, si forte alicubi præterierim, *Commentatores* nostros (*Pareum, Rivetum &c.*) *ad Hosea 2. & comment. ad Psalm. 16. & 1 Corinth. 10. & ad decalogum. Martyrem class. 2. loc. comm. cap. 4. Raynoldum in lib. apocryphos prælect. 222. Danæum in Isagoge part. 1. cap. de idolothytis & part. 2. c. 16. & part. 3. cap. 47. & lib. 2. Ethicæ cap. 8. Seldenum lib. 2. de Iure naturali & Gentium cap. 1. & 2.* imprimis 6. 7. &c. ubi doctrina Hebræorum circa hanc materiam fusè explicatur. *Beza in Epistol. dedicator. ad Ordines fœderati Belgii homilias de resurrectione Christi præfixâ.* fideliter eos hortatur ad tollendum ex Academiis & scholis cacoethes Philologorum in interpretandis poëtis aliisq; profanis Gentilium scriptoribus.

APPEN-

Digitized by Google

APPENDIX.

Secunda hujus diatribæ de Idololatriâ indirectâ editioni adjeceram appendicem, partim uberiorem quorundam explicationem, partim apologiam contra insultus nonnullos continentem. Eam nunc repono pauculis additis: nonnullis etiam, præsertim sub finem resectis, ad quæ à nonnemine extra oleas volens nolens tunc trahebar, quæ tamen alibi suis quæque locis satis superque ventilata sunt.

1. *Probl.* An tutum & decorum sit sine necessitate uti in Theologia vocabulis & phrasibus periculosis, aut malè sonantibus, aut impropriis ab Ethnicismo, aut alia apostasia, aut hæresi mutuatis; idque ob elegantiam sermonis, quam in autoribus classicis serviliter & pueriliter imitandam putant. *Resp. Neg.* Hanc superstitiosam ineptiam, & idololatriam grammaticam (ita loqui liceat, ad imitationem denominationis, idololatriæ aulicæ & politicæ), in infelici Bibliorum interprete Sebast. Castellione (cui angeli dicuntur Genii, Ecclesia Respublica, &c.) taxat *Beza in præfatione ad defensionem translationis suæ contra Castellionem*, & *Henric. Stephanus in præfat. ad N. T. Græcum* in 16. & *Thuanus in historia*, ubi de Castellione. Ne quidem in profana *Bembi historia* probatur ejus *Senatus καὶ ἱππεῦ, Dii immortales*, &c. quibus perpetuo utebatur superstitio ejus grammatica, ne scil. usquam saltaret extras lineas lexici Ciceroniani. *Possevinus tom. 1. Bibliotheca selecta lib. 5. cap. 19.* monet de delectu Latini sermonis in Theologia Christiana prudenter adhibenda. Quem videant Pontificii: ne putent meam solius Theologiam scrupulum quærere in nominibus. Confer supra *part. 2.* 11. *Probl.* An infantibus in baptismo nomina Mercurii, Apollinis, Martis, Minervæ, Dianæ, Neptuni, &c. imponenda? *Resp. Neg.* & de istis, aliisque insuper nominibus, quæ indecorè aut non satis remotè ab omni specie mali imponi solent, aut possent, in synodis nonnullis actum esse, ostendimus in *Polit. Ecclesiast. part. 1. c. de administratione baptismi.* 111, *Probl.* An liceat Christianis retinere sacerdotia antehac in Gentilismo habita, aut ea post conversionem affectare ac suscipere; sive ob honores politicos, sive ob alia adiaphora politica aut œconomica illis annexa: hâc tamen conditione, ut à sacrificiis, aliisque superstitionibus Gentilium abstineant? *Resp. Neg.* Rationes & autoritates, supra *parte* 1. allatæ, huc applicandæ. Quibus addimus nunc canones 2. 3. 4. &c. Concilii Eliberini, qui exertè hoc improbant, verba sic sonat: *Flamines qui post fidem lavacri, & regenerationis sacrificaverunt: eo quod geminaverint scelera, accedente homicidio, vel triplicaverint facinus, cohærente mœchia, placuit*

cuit eos nec in fine accipere communionem. Canon 3. *Item flamines, qui non immolaverint, sed munus tantùm dederint, eo quod se à funestis abstinuerint sacrificiis, placuit in fine eis præstari communionem, actâ tamen legitimâ pœnitentiâ: Item ipsi, si post pœnitentiam fuerint mœchati, placuit ulterius his non esse dandam communionem; ne luisse de dominicâ communione videantur.* Canon 4. *Item Flamines, si fuerint Catechumeni, & se sacrificiis abstinuerint, post triennii tempora, placuit ad baptismum admitti debere.* *Gabriel Albaspineus* Episcopus Aurelianensis in *commentar. ad dictos Canones* ea nobis suggerit, quibus omnem communionem cum Pontificiâ Idololatriâ, etiam palliatâ aut indirectâ abrumpendam esse, analogicè evincere possimus. Sunt qui Gentilium sacerdotia ab Apostolis approbata, novo & inaudito commento persuadere conantur ex *Actor.* 19. 31. Sed diluimus illud *in libello de Fraternitatibus Marianis pag.* 438. Titulus & amictus Pontificis maximi jam inde à Constantino usque ad Gratianum ab Imperatoribus Christianis assumtus fuit, idq; propter potestatem politicam illi intextam aut annexam. Pariter eandem ob causam spectacula & ludos edebant. Quæ tamen omnia jam inde à Gratiano ab imperatoria majestate ac dignitate tanquam *ἐπιγενῆ* & per accidens illi implexa per consuetudinem Gentilem, separata & sublata fuerunt; quod sine læsione conscientiæ & dedecore religionis retineri nequirent. Nec quisquam pius dicet, consilia & hortatus Christianorum Doctorum contra ejusmodi Gentilismi reliquias sive titulares sive politizatas, aut facta piorum & reformantium hâc in parte imperatorum, incurrisse in stabilitum regimen politicum, perturbasse pacem publicam, innovationibus & rerum atque imperii mutationibus non sine crimine læsæ majestatis velificata; quod scil. necessariò conjungenda separatum irent. Vide *Baronii annales ad ann.* 312. §. 12. & 315. §. 1. & 383. §. 3. 14. *Probl.* An non liceret abolita re sacerdotii, titulum seu nomen, *sacerdotis* Ethnici, aut *flaminis* ex. gr. *Dialis*, item *auguris*, *Pontificis*, &c. retinere; ac sub illo titulo & denominatione, in erectionem & statuta antiqui collegii *augurum* aut *sacerdotum* seu *flaminum Dialium* una cum antiquis & Ethnicis sodalibus istius collegii jurare, addita aut præmissa conditione, quousque scil. Christianæ religioni publicè receptæ & exercitæ non repugnat: & an salutari hac clausula, collegium hoc planè politizatum (propter honores politicos scil. illi adjunctos) & ab omni superstitione Ethnica abunde expurgatum intelligatur: imprimis, si Ethnici sodales præmissa protestatione de libertate conscientiæ quod ad religionem suam Ethnicam, sive circumventi, sive coacti, saltem volentes nolente animo, una cum novis sodalibus Christianis in eadem chartâ eidem instrumento translationis subscribant, non tamen exserte sublato & ejurato antiquo

jura-

Digitized by Google

juramento Ethnico antehac ab ipsis præstito : Et si collegium hoc posthac occupetur in conviviis, confabulationibus de Republica, rationibus redituum incundis, distribuendis eleëmosynis,& deductionibus funerum solenniter & in forma, si quis ex fratribus defunctus fuerit,etiam cum mutua defensione. *Resp.Neg.* Rationes nullas de novo hic inculco : neque enim puto à quoquam sive Pontificio, sive reformato eas requiri. Cum sodalitates Marianæ in Papatu *Pietatis officiis præcipuè nitantur, inter hæc autem illa sint, ut communiora, ita divinæ bonitati admodum accepta,quæ ad visenda valetudinaria, ad solandos vinctos ; & moribundos juvandos pertinent* (ut loquitur Possev.tom.1.lib.4.cap.23.; quæ fuse persequitur, usque ad finem libri) ; quæro an reformati qui putant licitè affectari communionem istarum sodalitatum, sed repurgatam scil. ac reformatam ab omni Papistica superstitione (saltem quod ad illud collegium, ejusque observationes publicas ac collegiales), plus superstitionis, aut speciei mali,aut participatæ idololatriæ invenirent in dictis operibus pietatis, quam in rationum auditionibus, mutua defensione, conviviis,confabulationibus in quibus ἐπιμιξία ac convêrsatio politica cum fratribus Pontificiis,& peculiaris honoris gradus in Republica, ex tali fraternitatis & confœderationis observatione emergens præcipue constat. Quod si negent esse magis superstitiosa, quam convivia statis & festivalibus diebus Marianis habenda ; & quærant ex illis Pontificii cur non æque aut magis zelent pro talibus operibus atque exercitiis retinendis, aut de novo una cum mutatione & reformatione collegii istius à reformatis tanta cum prudentia & pietate procurata introducendis, ac pro aliis statutis & observationibus, de quibus cautum est in instrumento transactionis : scire velim quid illis responsuri sint ? Immo quid nos omnes responsuri simus, ut diluamus ea, quæ nostris vulgo ab illis impingi dixi, *in tract. meo de Fraternitatibus Marianis p.*311.317. Quod si dicant eleëmosynas distribui : reponere possent Pontificii, hoc non esse peculiare fraternitati Marianę præ aliis omnibus, nedum ut fundamentum esse possit tam singularis & excellentis collegii. Quibus enim collegiis hoc commune non est ? Immo quæ eleëmosynaria collegia diaconorum, & quorumcunque aliorum, ubi quisque in propria persona ex professo & laboriose hoc præstat, non superabunt fraternitatem hanc Marianam ? v. *Probl.* An non liceret collegia illa *augurum*, aut *flaminum Dialium* quod ad statuta omnia religiosa transformare in collegia pura politica, retento solo nomine ac titulo, antiquo superstitionis ; atque ita in antiquorum collegiorum protectionem (hoc est in erectionem & statuta priora, quæ & quatenus nunc fierent haberentur,& dicerentur politica seu politizata) una cum antiquis sodalibus gentilibus jurare, 1. *Ut* hac ratione

ratione tantò melius Ethnici cum Christianis politicè coalescere, illisque assuescere, atque occasione hujus familiaritatis ad fidem converti possent. 2. *Ut* tantò minùs animadverterent collegium suum, dum manet sub eodem titulo & sic in illud juratur, Christianorum singulari arte & prudentia totum mutatum & ab omni ethnicismo repurgatum esse; cujus conservatio alioquin antehac solenni conventione à Christianis promissa erat. 3. *Ut* titulo aliquò & jure reditus sarti tecti manerent illi collegio, atque adeo sine sumptibus sacrificiorum, & sine laboribus ministerii sacerdotalis Ethnici, iis fruerentur sodales, sive seorsim, sive collegialiter, sive utroque modo, aut saltem de iis pro libitu disponerent: nec fisco, aut ærario ecclesiastico Christianorum autoritate Magistratus addicerentur. *Resp. Neg.* Pura puta & periculosa sunt consilia carnis, aliena à regno spirituali Christi, & prudentia justorum. VI. *Probl.* An non liceret hâc eâdem cum incrustatione, retinere collegia & titulos hierarchiæ Antichristianæ: ex. gr. Missatici sacerdotii, Inquisitionis hæreticę pravitatis, cameræ pœnitentiariæ, cancellariæ Apostolicæ, Nuntii à latere, Confessoris seu pœnitentiarii, Presbyteri aut Diaconi Cardinalis, Episcopi Vicarii seu portativi, Datarii, &c. ut re & praxi omni sive Antichristianâ sive religiosâ abolitâ, solus maneat titulus Romano-ecclesiasticus, seu religiosus ad discriminationem, & cum illo titulo externum materiale aliquod collegium, sive ordo & status (sed qui nunc dicatur aut fingatur gradus honoris politicus, & consequenter status adiaphorus), atque ita jure aliquo, quis sub illo titulo antiquis reditibus qui fuerunt sub Papatu, frui possit, aut de illis disponere pro arbitrio, & in illa collegia ac status, eorumque defensionem & conservationem, jurare? *Resp. Neg.* 1. Quia non licet titulos ejusmodi assumere sive serio, sive joco. 2. Nec licet sub prætextu & umbrâ istorum titulorum reditibus illis gaudere. Quidquid sit de quæstionibus, an in illum finem dati sint, aut non sint, & quam legitimè; & quomodo sive quod ad speciem sive quod ad genus, usus illorum reddituum mutari possit aut non possit; & an mortificari, aut fisco addici, aut sæcularizari prius debeant, & sic donari aliquibus, aut ab illis emi debeant (de quo alibi disquirendum est): hoc saltem manet, non posse quem sub illis titulis, piè, reformatè, decorè, reddituum proprietatem sibi vindicare, aut in beneficia Romano-ecclesiastica istius commatis sive verè sive titulo tenus succedere, eaque una cum ejusmodi collegiis & statibus spuriis Romano ecclesiasticis æternizare, omnemque abolitionem atque expurgationem, quæ cum Deo sperari posset, impedire. 3. Minimè omnium potest, in titulos, munera, & collegia ejusmodi Romano-Papalia jurare; se scil. ea, & institutionem, erectionem, statuta, privilegia eorum

potest.

Digitized by Google

protecturum; quatenus scil. non pugnent, &c. Si quis enim omnia penitius examinaret, videret forte quamvis sæcularizatio & expurgatio Papatus prætenderetur, multas observationes Papales & Antichristianas etiamnum adhærescere. 4. Nec tutum est cum Pontificiis antiqui collegii & status Romano-Papalis possessoribus propiorem ac specialem hanc societatem sub eodem titulo & juramento subire; eosque hâc ratione in malo confirmare. 5. Quamvis fingerentur, omnia penitus subiata; titulus tamen aut denominatio non deberet relinqui: uti satis superque de nominali Papatu, & nominali collusione cum Papatu diserui mis, in *libello de Fraternit. pag.* 475. Sed si verè politicum est collegium, aut munus, toto genere à priori seu antiquo distinctum, illique substitutum, quâ necessitate aut quâ utilitate retinetur titulus & denominatio? immo quâ fide & conscientia in eam juratur, & in primam erectionem ac statuta antiqua, titulo illi respondentia? Diluemus nunc Exceptiones & effugia aliquot quæ contra determinationes problematum de Sacerdotiis Gentilium, deque hierarchia Antichristiana forte excogitari possent. 1. *Except.* Paulus jam Christi discipulus & apostolus Gentium factus, professus est nomen Pharisæi. *Actor.* 23. 6 *Resp.* 1. Paulus non nomen seu titulum Pharisæorum, nec peculiarem cum illis fraternitatem universaliter aut indefinitè, sed rem ipsam hoc est fidem ac professionem cum ipsis hâc in parte contra Saducæos communem (quam semper antehac in Pharisaismo natus & educatus professus erat) de resurrectione scil. mortuorum sibi attribuit. & quidem verissime; parte veritatis prudenter suppressa, ut adversarios suos inter se committeret: uti docent interpretes ad locum citatum. Vide inter alios *Corn. à Lapide, & nostros Belgicos.* 2. Nihil hinc infertur contrà nostram determinationem: nisi probetur Paulum peculiare collegium seu peculiarem fraternitatem cum Pharisæis & quidem manentibus in hæresi suâ & internecino odio Christi ac Christianorum; de novo & sponte iniisse; atque una cum illis in primam erectionem & placita ac statuta Pharisaismi jurasse, sub hac cautela ne quid præjudicaret Christianæ religioni: cujus salutaris cautelæ observatione (quod ad illam societatem scil. ejusque publicos, aut communes actus) à Pharisaismi antiquis sociis promissa, idque per juramentum Pharisaicum antehac præstitum, intelligeret Paulus omnesque Christiani, & res ipsa clamaret, societatem illam jam esse transformatam, & factam pure politicam, sive id animadverterint antiqui socii pertinaciter in Pharisaismo persistentes, sive non: quandoquidem nihil nisi mere politica & Reip. utilia collegialiter seu socialiter jam tractarent & antiqui, & novi ex Christianis cum Paulo assumti fratres Pharisæi, convivando scil., confabulando, de reditibus suis disponendo,

nendo,& partem eorum in pauperes distribuendo,mortuorum ex illa secta seu societate funera comitando. Hoc ubi probatum fuerit jam ego concedam collegia, titulos, & honores politicos augurum, Pontificum, flaminum Dialium,sacerdotum missificorum,Inquisitorum hæreticæ pravitatis, conclavis seu consistorii Romani Cardinalium, Jesuitarum, Capucinorum &c. eorumque ministrorum Provincialium, & Generalium, posse affectari à Christianis, & sub illa denominatione, posse jurari una cum antiquis sodalibus in istorum primas erectiones, antiqua statuta;absque præjudicio tamen Christianę religionis.Idem affirmari poterit de collegiis,honoribus,titulis *Fratrum nostræ Domina*,una cum juratis Mariolatris, affectandis, subeundis. 3. Nec prætereundum interpretetes nonnullos tam procul fuisse à specie istius aut similium consequentiarum, quas ex Pauli exemplo moliuntur nonnulli, ut potius cogitarint de exponendo verbo κρίνομαι per compositum διακρίνομαι, i. e. *secernor*; de qua interpretatione videndus *Thomas Zanchez in comment. ad loc.cit.* 11. *Exc.*Si in solo nomine hic hærere quis velit, debebit pro templis, navibus, insulis, personis, urbibus, arcibus, novos nomenclatores excogitare.*p.*25. *Resp.* 1. In solo nomine non hæret, qui improbat juramenta & coalitionem Christianorum in collegia Ethnica aut Papistica sub denominatione flaminum Dialium, augurum, Inquisitorum hæreseos Lutheranę,missificorum sacerdotum, pœnitentiariæ apostolicæ, cancellariæ Apostolicæ, societatis Jesu,fraternitatum nostræ Dominæ &c. *Resp.*2. Absurda est consequentia, à titulis & denominationibus modo memoratis & sponte ac sine necessitate affectatis, immo & juramento in erectionem ac statuta istorum collegiorum solenniter confirmatis atque approbatis (nisi quis particularem suam intentionem, & quasi lusum æquivocationis hic obtendat)ad passivam titulorum aut nominum, quæ insulis templis,navibus, urbibus,&c. antehac imposita & communi usu (penes quem arbitrium est & jus,& norma loquendi) nunc frequentata, tolerantiam, & passivam usurpationem.Non potest Titius aut Mævius abstinere à nominibus S. Viti, S. Geertrudis, S.Omari,Beth-Dagon &c. siquidem speculativè aut historicè vellet de civitatibus illis loqui aut scribere, ut ab omnibus intelligatur. Sed potest practicè abstinere à denominatione flaminis Dialis, auguris, missifici sacerdotis,Societatis Jesu, famuli aut fratris *nostræ Domina* sponte affectandâ, assumendâ, inque illum titulum & sub illo jurando una cum Ethnicis aut Pontificiis, & sic in forma collegio eidem augurum, aut flaminum Dialium, aut missificorum sacerdotum, aut Cardinalium, aut Curialium Romanorum, aut Jesuitarum &c. se ingerendo seu inserendo, cum salutari clausula &c. Argumenta enim nostra de jugo trahendo

Digitized by Google

hendo cum infidelibus, de scandalo, de idolothyto &c. (quæ supra attulimus) non militant, contra usum passivum denominationis rerum receptæ & ubique usitatæ, & consequenter à Titio necessario adhibendæ. *Resp.* 3. Non possum satis mirari, ab erudito aliquo cramben hanc recoctam denuo reponi, cum tam perspicuè sententiam de nominum usurpatione supra *part.* 1. *diatribæ*, & *p.* 2. & *part.* 3. explicuerim, & postea *in libello de Fraternitatibus Marianis pag.* 148. 149. *Resp.* 4. Non est eadem ratio denominationis personarum & rerum. Titius cum arces, templa, civitates, insulas &c. nominat, quomodo usu communi nominari solent; non tamen se ipsum sponte inducet & quidem cum & sub juramento nomine Gentilis, Pontificii, Mahumedistę, flaminis Dialis, auguris, Muphti, Episcopi Vicarii seu portativi (Belgicè Wybisschop) Jesuitæ, missifici sacerdotis, Fratris nostræ Dominæ tanquam titulo honorario: immo ne quidem ostentabit nomina Lutherani, Calvinistæ, Huguonotæ, quibus tamen discriminationis causa in toto orbe Papali appellantur & dignoscuntur reformati: sed si invito ferendum sit illi hoc nomen, ubi aliter nolunt penes quos arbitrium est, ad minimum dum tolerat aut permittit, protestationem adhibebit, aut limitationem illam Pauli Actor. 24. 14. *Secundum viam illam, quam secta m nominant, Deo Patrum ita servio, &c.* Quocunque enim nomine eum appellent adversarii, non tamen desinet affectare rem illam necessariam (hoc est, veram religionem), quam illi nomine isto indicant, & à quâ sub illo nomine Titium denominant. *Resp.* 4. Denominationes hic aliæ imponi atque usurpari possunt, etiam solent à nostris, immo & laudandum est si faciant, ubicumque in ipsorum potestate hoc est. Sed titulus *fraternitatis* aut *fratrum Mariæ, aut nostræ Dominæ* nec mutatus est à nostris fraternitatem illam subeuntibus, qui tamen omnia tam accurate usque ad minimam speciem atque umbram superstitionis mutasse dicuntur; immo ne quidem mutationem ullam stipulati sunt (uti patet ex instrumento transactionis); addo non videre me, quomodo titulum illum mutaturi sint, sic ut inhæreant juramento suo in conservationem antiquæ erectionis & statutorum istius collegii, una cum Pontificiis solenniter præstito. Si formaliter mutatum esset collegium, uti tale quid velle videtur *pag.* 48. *Epistolæ ad amicum*, equidem denominatio, quæ à forma collegii sumpta est, vere & juste mutari posset, imo jam mutari debuisset. Sed mutationi illi obstat juramentum, & instrumentum transactionis: De quo infra. Satis arbitror jam constare, non esse eandem rationem si quis usurpet ex communi usu denominationem à Sanctis aut Idolis Ethnicis olim Urbibus, navibus, Templis impositam (dum alia nulla haberi potest); & si sponte assumat aut affectet de-

nominationem, *fratris noſtræ Domine*, cum juramento &c. ubi ea carere poteſt,& expedit. 111.*Exc.* Prætenditur in contrariam ſententiam determinatum fuiſſe pro interpolatis & ſæcularizatis ſeu politizatis fraternitatibus *noſtræ Domine*,eamque ideo defenſam, quod ſpectaretur conſtans praxis Reformatorum in Germania, in Anglia, in Belgio : quàm idololatriæ inſimulare eò periculoſius eſſe ducebat, quò tum infirmior foret cauſa ſeceſſionis noſtræ ab eccleſia Romana,&c. *Reſp.*1.Non comparent hic Eccleſiæ Gallicæ (quarum reformationi noſtra Belgica præcipuè ſe conformavit), nec Scoticæ, Rhæticæ, Polonicæ. Liceat ergo concludere illic nullam eſſe praxin, quæ ſapiat interpolata collegia Mariana, contra quæ nos *part.*3.& *libello peculiari* diſputavimus. Quod ſi quis contra contendat ; ab eo viciſſim & quidem omni jure contendimus, ut decreta eccleſiarum, juxta cum exemplis praxeos ab eccleſiis approbatæ proferat. *Reſp.*2. In Eccleſiis Anglicis eſſe tales interpolatas fratrias Marianas,eaſque eccleſiaſtice ibi approbari ; nondum nobis conſtat. Proferantur exempla, alioquin nihil efficitur. Dato poſſe proferri (quod tamen non arbitror) nolint certe Eccleſiæ Belgicæ reformationem ſuam retrocedere, & relabi in πλάσματα quædam ex conſuetudine antiqua & Papali relicta in Anglia ; qualia ſunt, crux poſt baptiſmum, genuflexio ad menſam ſeu altare, ad nomen Jeſu,& ſi quæ ſint iſtis ſimilia : ut jam non dicam, de regimine hierarchico, curiis Epiſcopalibus, celſa commiſſione, juramento ex officio. Quod ſi dicatur tum praxin eccleſiarum iſtarum acculari idololatriæ : reponimus primo, dato tale quid ſequi, totum hoc foret per accidens; itaque à vero & bono non eſſe refugiendum, quamvis tale quid ad praxin ejus ſequeretur; uti jam diximus in *diſp.de Stauroiatri4 part.*3. *Deinde* aliud eſt dicere eccleſiam quandam eſſe Idololatricam ; & aliud in eccleſia illa quid fieri aut retineri, aut tolerari, nondumque expurgatum eſſe, quod ſapiat ſuperſtitionem & idololatriam indirectam, aut ad eam reduci poſſit ac debeat. Quocunque enim contentionis ſtudio quis ingeminet (ſed abſque probatione), *parum referre, directè quis an indirectè ſit idololatra, cum à regno cœlorum omnes idololatræ arceantur, & indirecta idololatria ſit idololatria*; nunquam tamen perſuadebit, à Calvino, Beza,ab Eccleſiis & Theologis Gallicis, Belgicis, Scoticis &c. reformatos Anglos (inter quos Crammerus, Latimerus, Hopperus,aliique Theologi Martyres; & *Iuellus, VVhitakerus, Perkinſus, Raynoldus, Povellus, Sutlivius, uterque Abotus* &c.) dictos fuiſſe *Idololatras*, aut eccleſiam Anglicanam *ab illis condemnatam fuiſſe tanquam Idololatricam*, & conſequenter idololatriam *Pontificiam ac ſeterrimam*, nec non *communionem religionis cum Idololatris* illi fuiſſe tributam:quamvis reliquias ceremoniarum iſtic nondum expurgatas

in

in casu conscientiæ nunquam probaverint, sed candidè semper improbaverint. Nec puto quenquam, Thesium mearum examinatorem, ita respecturum perpetuam & *constantem praxim reformatorum in Angliâ*, ut determinaturus sit pro ceremoniis Anglicis in ecclesia aliqua Belgica restituendis atque interpolandis; quod *praxim eam idololatriæ insimulare eò periculosius esse ducat, quo tum infirmior foret causa secessionis nostræ ab ecclesia Romana, ex ipsius idololatria desumta; & facilior ansa praberetur adversariis cavillandi, quod fumum vitantes in ignem incideremus; & potius species nefandi criminis mutasse, quam illud serio deseruisse videremur* pag. 18. Vana ergo repetitio est, qua ex Theologia exterminari videntur distinctiones idololatriæ in directam & indirectam seu interpretativam, inter idolum & idolothyton, inter commissionem & implicationem idololatriæ indirectæ in hoc vel illo actu particulari (& quidem κατ' ἐξοχὴν, si cum multis aliis actibus idololatriæ indirectæ comparetur), ut homines præmoneantur & ab illo actu absterreantur; & inter infandum teterrimę idololatrię crimen, unde quis idololatra in forma denominari ac proclamari debeat. Apostol. Paulus Corinthios non vocat idololatras, nec ecclesiam illam idololatricam, quamvis idolothyta oppugnando præmoneat eos ne fierent idololatræ 1. *Corinth.* 10. *v.* 7. Et iis argumentis eos urserit, quibus idololatria & idololatræ urgeri solent. Pariter Ecclesias, Corinthiorum & Galatarum urget argumentis, & consequentiis illis, quibus hæreses & hæretici, pulsari solent: nec tamen proclamat eas hæreticas aut apostaticas. Aliud est hominem corripere qui consilio, suasione & exemplo amici, aut etiam mali alicujus ex ebriosis Sacerdotibus Casuistæ bibisset usque ad semiebrietatem, adeo ut domus illi girare videatur (ut loquitur laxus hac in parte Casuista *Cajetanus in summulâ*) & ab illo facto absterrere adhibitis rationibus & consequentiis quæ etiam militant contra ebrietatem, & ebriosos: & aliud eundem hominem cætera ebrietatis vitio minime deditum, vocare *ebriosum*. Ceremoniales Angli ab unâ parte, & Separatistæ seu Brownistæ ab altera parte, istius generis consequentiis urgent Anti-ceremoniales omnesque reformationis Gallicę ac Genevensis zelotas, quasi Ecclesiam Anglicanam condemnarent tanquam idololatricam, Antichristianam; & inde sequeretur, ab ejus communione necessario separandum. Sed nexus illos consequentiarum refutant reformati Anti-Ceremoniales distinctionibus inter symbolizationem cum idololatria Papali, & inter idololatriam Papalem; & rursum inter directam & interpretativam; adhæc inter speciem, & occasionem Idololatriæ, & inter formalem idololatriam. Videantur scripta, imprimis eruditissimorum theologorum *Amesii* & *Pageti contra Separatistas*, seu Brownistas; ubi accuratissim-

illa distinguuntur. Iidem tamen non defendunt cruçem post baptismum, album indumentum &c. tanquam res licitas, immo admodum pias ac laudabiles: uti nonulli suam Fraternit. Marianam. Quod si quis velint contendere, istiusmodi consequentiis, & distinguenda confundere, ut *disp. mea de Idololatr. indirecta*, imprimis determinatio illa de *Fraternitat. nostræ Domina* contra mentem meam, verborum meorum propriam interpretationem, & sinceram protestationem odio optimatum quorundam, qui infeliciter ad istam fraternitatem pertracti sunt, objiciatur, contra aliorum præcipitatum judicium de novo heuremate interpolationis fraternitatum, excusetur; utique ferram hanc non reciprocabo; sed arbitratui lectorum, imprimis & judicio Theologicarum facultatum & ecclesiarum in Belgio totum hoc quidquid est committam. Vana etiam consideratio, quæ prætexitur determinationi pro fraternitatibus Marianis, ne scil. praxis reformatorum, qui à Papatu discesserunt propter ea idololatriæ insimuletur, &c. An quis imagines, altaria, cruces, candelas, exorcismos, aliasquè ceremonias Lutheranorum in ecclesiam aliquam Belgicam reducendas suaderet, ne scil. constans praxis Lutheranorum, (quibus fraternitatem nostri semper obtulerunt, & cum quibus eam hodie alicubi colunt) idololatriæ insimularetur? Quid si Lutherani exciperent contra oblatum syncretismum; ecclesias suas à nostris accusari tanquam idololatricas, seque haberi pro teterrimis idololatris, & omnes idololatras excludi ex regno cœlorum: idque probarent ex scriptis & praxi nostrorum, quibus constanter determinant, imagines, cruces, altaria, &c. in ecclesias nostras non esse reducenda. Quid putas *Pezelium, Pæum, Lampadium, Scultetum, aliosque Theologos* rerum istarum quam maximè gnaros, responsuros fuisse. An propter considerationem τῶν τόπων restitutionem imaginum, exorcismorum &c. in ecclesiis Heidelbergensi, Bremensi, Emdana, piè ac prudenter suasissent, aut procurassent? An vero nostris similibusque distinctionibus adhibitis, à duris atque odiosis Lutheranorum consequentiis, judicium suum & praxin ecclesiarum nostrarum hâc in parte liberassent? *Resp.* 3. De ecclesiis Germanicis sic respondeo; Lutheranarum praxin non esse nobis promiscuè imitandam (ut modo ostensum est) nec tamen eas condemnari tanquam idololatricas: Nostrarum praxin ibi nullam esse, quæ confirmet interpolatas fraternitates Marianas. Edatur aliquod decretum, monstretur exemplum: præsertim in illis Germanicis, quæ Belgicis nostris quam maximè affines sunt, aut etiam reformationis exemplar in plerisque præbuerunt; quales Emdana, Vesalienſis, Elverfeldensis, & similes. Hoc ni fiat, nihil efficitur. Nam quod de collegiis quibusdam civicis adfertur, ad hanc rem nôn facit, uti mox dicemus. *Resp.* 4. de

Digitized by Google

4. de conſtante praxi reformatorum in Belgio ſic habe. *Primò*, non eſt confundenda praxis reformatorum quorundam in Belgio; cum ſenſu, judicio & praxi eccleſiaſtica reformatarum eccleſiarum Belgii. Dato illam eſſe, hinc tamen non infertur communis & eccleſiaſtica ſententia ac praxis eccleſiarum Belgicarum: nec ſequitur ſi determinatione mea contra fraternitates Marianas, reformatorum quorundam praxis ſive directè ſive indirectè tangi videretur, ideo eam malam, novam, heterodoxam eſſe, aut eccleſias noſtras tanquam idololatricas traduci ac condemnari. Odioſis iſtis & malè conſutis conſequentiis adduci non debemus, ut à determinatione caſuum & conſcientiarum informatione abſtineamus, reſpicientes ſcil. praxin reformatorum, hoc eſt, hominum infirmitatibus plurimis obnoxiorum; & non potius ſolam ſcripturam *Pſal.* 119.6.,) cui ſententia & praxis eccleſiarum Belgicarum per Dei gratiam ſatis conformis eſt. Conſtituo autem praxin eccleſiarum in decretis, conſiliis, monitis, obteſtationibus, petitionibus: quamvis non omnia efficiat, aut perficiat, aut ex voto obtineat: ſed ſæpe poſt multos conatus, & labores cogatur defectus quoſdam tolerare & ſæpe pie ac prudenter toleret. Sicut praxis Medici non eſt confundenda cum praxi morbi (ita loqui liceat) aut hominis ægroti: quamvis non ſit in Medico ſemper relevetur ut æger. Praxin conſtantem reformatorum quorundam in Belgio, præſertim ex ordine optimatum, ſi reſpicerent Theologi quando caſus conſcientiæ de choreis, balletis, comœdiis, luſibus aleæ, capillorum, vano ornatu, & ſimilium vanitatum proponuntur; non video ſane, quomodo convenienter ſcripturę, & conſtanti ſenſui ac praxi eccleſiarum contra eas determinaturi ſint. Nam tolerantiam, & conniventiam, ſi quæ ſit alicubi aut aliquandoſin executione diſciplinæ, non facere communem & eccleſiaſticam eccleſiarum ſententiam aut praxim, ἐκ πάλαι δῆλον; illudque curſim oſtendimus in *libello noſtro de Fraternit. Marian. p.* 458-464. Nemo enim ignorare poteſt, quin diſtinguendum ſit inter quæſtionem quâ quæritur, An fraternitates illæ ſint licitæ (in foro ſcil. poli & conſcientiæ); & an ac quæ cenſura exercenda ſit. 2. *Secundò*, diſtinguenda eſt praxis eccleſiaſtica in ἐπιεικείᾳ & prudẽtia quam adhibet in tolerando, ſeu ferendis nonnullis, quæ alioquin velimus non fieri: qualis praxis commendatur *Hebr.* 5.2. *Gal.* 6. 1.2.3. Et *praxis* eccleſiaſtica exempli, conſilii, adhortationis, aut approbationis: ita ut ipſa eccleſia quid faciat, aut alicui ſuadeat facere, aut συνευδοκῇ τοῖς πράσσουσι. Si *priorem* praxin quis intelligat, jam pervertit ſtatum controverſiæ & ſic malè meam determinationem impugnat; quia ego *ſupra part.* 3. nec pro ἀκριβοδικαίῳ, aut ἐπιεικείᾳ circa tolerantiam eccleſiaſticam; nec contra ea ne verbulo quidem determinaveram. Quamvis nondum

dum probatum videam constantem talis tolerantiæ praxin in ecclesiis nostris circa fraternitates Marianas: hic enim semper deest illi historia. *Sin posteriorem*, ea nullo decreto Synodico probatur; nec etiam classis, aut synedrii; immo ne quidem ullo facto & exemplo alicujus bene institutæ ecclesiæ in Belgio. Unde judicium fieri poterit de *ποσφιομίνῳ* hoc effugio. *Illa scriptio* (intelligitur oppugnatio nostræ determinationis super casu proposito de ingressu & juramento reformatorum quorundam in Fraternitatem Marianam) *non alio spectat, quam ut ordinaria praxis sanctarum Ecclesiarum Dei in Belgio defendatur: quo nempe magis constaret, eas nec Idololatris favere, nec ullam idololatriæ speciem in sinu suo fovere, etsi ferant multa collegia ei analoga, de quo agebatur.* Ecclesiarum & Academiarum judicia nunquam detrectabo circa meam *ἐπιείκειαν*, & *ἀκριβοδίκαιον* &c. Nota hic praxin, quæ dicit, ecclesiarum in tolerandis nominibus collegiorum formaliter & sua natura politicorum, ex. gr. fabrorum, mercatorum, sutorum, &c. quæ forte à nonnullis aut vulgò & communiter & antiquâ consuetudine dicuntur, S. Josephi, S. Nicolai, &c. Sed illa collegia non esse analoga controversis Fraternitatibus Marianis, eorumq; denominationes ejusdem rationis non esse cujus Fraternitatum Marianarum, jam indicavimus *disp. part.* 3. & abundè probavimus, atque exceptiones refutavimus in *libello nostro*, & mox paucis repetemus. Præterquam quod non tantum defensa fuerit, nec à me impugnata nuda denominatio, sed etiam, & quidem imprimis juramentum in primam & antiquam sub Papatu erectionem, & in statuta Fraternitatis Marianæ. Nec tamen probabitur vel unico decreto ecclesiastico, denominationes collegiorum civicorum à S. Nicolao, S. Jolepho, &c. ab ecclesiis ecclesiasticè institutas, aut assumtas, aut approbatas, aut reformatis nostris persuasas ac laudatas fuisse, ut scil. illam denominationem otiosè affectarent, & de novo assumerent, ut fratres aut filios S. Nicolai, &c. se nominarent, inque eam appellationem & sub eâ jurarent. Non arbitror à quoquam ecclesiastico aut facultatis Theologicæ decreto Browniſmi, aut *purgatioris religionis*, *aut novæ reformationis*, quæ *nodum in scirpo quærat*, & *maculas in sole* (& si quæ sunt aliæ istiusmodi amplificationes), accusatos fuisse eos, qui appellationes tales omitterent, & nominibus collegii ex. gr. fabrorum, lignariorum, mercatorum, auri fabrorum, sutorum, &c. contenti essent (ubi ita fieri potest, hoc est ubi politia est reformata, aut religio nostra publica) & sub iisdem in erectiones & statuta collegiorum jurarent. Multo minus arbitror ab ecclesiis alicubi aut Facultatibus Theologicis laudatum fuisse institutum reformatorum tanquam maximè pium & laudabile &c.

si qui

ſi qui in Rebuſpublicis reformatis præſertim in Belgio noſtro nominarent ſe filios aut ſocios aut fratres S. Joſephi, aut Nicolai, aut Criſpini, aut Nicolaitas, Joſephinos, &c. ac ſub illa appellatione ſolenniter poſtularetur ab ipſis juramentum, atque illi una cum Pontificiis illud præſtarent in primam erectionem & ſtatuta, cum clauſulâ de non præjudicando religioni reformatæ. Hic contradicentibus ubique deeſt hiſtoria, quæ minorem faceret ſyllogiſmi. Quamdiu ergo enthymema hoc non ſuppletur, dicendo nihil dicitur. 3. *Tertio*: Cramben illam de collegiis quibuſdam civilibus mercatorum, fabrorum &c. quæ ſub Papatu à ſanctis denominatæ ſunt, ad faſtidium recoctam ſupra *part.* 3. ſatis per diſtinctionem removimus. Fruſtra autem hic opponitur diſtinctio; de collegio Mariano materialiter eodem manente, ſed formaliter mutato: eâ enim profligantur auxiliares copiæ ex collegiis civicis Mercatorum, Medicorum, fabrorum, &c. huc accerſitæ. Nam in Mariano collegio materiale eſt aſſociatio honeſtorum civium, eorumque inter ſe propior nexus civilis, cæteraque omnia quæ directè & per ſe nec religioſa ſunt, nec ſuperſtitioſa: ſed formale eſt, nexus ſeu unio in omnibus illis officiis religioſis & ſuperſtitioſis; ad quæ collegium hoc olim deſtinabatur. Atqui hoc formali nunc ſublato, hoc eſt, ipſa eſſentia collegii prioris, quomodo reformati primum, deinde & Pontificii fratres potuerunt jurare in erectionem & in ſtatuta antiqui collegii & quidem ſub antiquo titulo, ut poſthac eſſent & dicerentur fratres Mariæ, aut *noſtræ Domina* (belgicè, onſe lieve Vrouwe); ut perpetuò appellantur. Breviter nexus civilis qui olim ſub Papatu dicebatur formale collegii opificum ſub appellatione Nicolai, aut Joſephi, &c. eſt materiale collegii Mariani. Quomodo ergo eadem ratio erit collegii utriuſque, cum formale unius ſit materiale alterius. Sed in *libello noſtro* ex ipſa Pontificiorum Theologia & praxi ſatis diſtinximus hæc collegia; *ὁ παντρόπως* evicimus, collegia Mariana eſſe formaliter & per ſe ſacra, ſpiritualia, religioſa, eccleſiaſtica: ſi quid politici, aut ſæcularis, aut mundani alicubi adhærere cœpit, illud omne eſſe per accidens, & heterogeneum. Vide *pag.* 188. 193. Itaque reformari aut interpolari non poſſe, ſed potius aboleri ac tolli. Quod factum eſſe, cum denuo innuere videantur contradicentes, remitto ego lectorem ad *libellum meum pag.* 200. 265. ubi oſtendo *aut* hiſtoriam non videri veriſimilem (ſiquidem inſtrumento tranſactionis fides habenda ſit, uti eſt: de ſtatutis fraternitatis à nobis ex Belgico exemplari inſertis, infra dicemus): *aut* ſi de facto conſtet, tum nec piè nec prudenter, nec ſincere fuiſſe juratum in erectionem & ſtatuta fraternitatis; nec ſartam tectam fuiſſe Pontificiis ſuam fraternitatem juxta conventionem urbis illius cum Illuſtr. & Præpot. Ordd. Belgii initam.

tam. Quod enim thesis repetitur ac retinetur adjectis regulis: *volenti non fit injuria*; Et, *in ejusmodi negationibus politicis, cujusque est nervos suæ prudentiæ intendere*: id ne minimo quidem digito attingit, nedum ut destruat ea, quæ *loco cit.* diximus. Considerent Calvistę, an tales circumventiones cum pietate, candore, & simplicitate columbina satis conveniant. Sed hoc misso, dicimus, ab Ecclesia Christiana communionem & confœderationem civilem in & cum collegiis Mercatorum, Medicorum, fabrorum ferrariorum, militum, &c. approbatam fuisse; quamvis sub Ethnicismo à Mercurio, Apolline aut Æsculapio, Vulcano, Marte, & sub Papatu à Nicolao, Cosma, Eligio, Georgio denominata fuissent; modo superstitionibus omnibus repurgatis, sola forma, & sola essentialia collegii, quæ erant civilia, manerent. Nunquam tamen approbatum fuisse in casu conscientiæ ingressum & juramentum in fraternitatem, collegium, & denominationem augurum, flaminum Dialium, Sacerdotum & Monachorum, Turcicorum, sacerdotum missificorum, Inquisitorum, curialium & officialium in curiis Episcopalibus, aut Romanâ, Jesuitarum, Capucinorum, &c. ne quidem sub salutari clausula de non præjudicando; nec etiam per imaginariam illam spagyricam politizationis, aut sæcularizationis; quod scil. politica quædam materiali illius sub Ethnicismo, aut Turcismo, aut Papismo adhæsissent; quibus accidentibus servatis, & juramento cum clausula aut potius prærequisito de non præjudicando religioni in primam & antiquam Ethnicam aut Papalem erectionem & statuta collegii præstito, admodum piè & accuratè omnem speciem superstitionis penitus expurgatam & ejuratam crederent. Siquidem tale exemplum ex antiquitate ecclesiastica, aut ex reformatione Gallicâ, aut Belgicâ ostendi posset; utique aliquid diceretur. Ab Asiarchis seu sacerdotibus Ethnicis (qui ad hanc rem facerent) depulsum se videbunt contradicentes, in *canonibus Concilii Eliberini*, & subjecta *commentatione Albaspini*, ex nostra reformatione nihil hactenus proferri potuit quod huc faceret. Quod enim in scenam producuntur urbis nostrę Ultrajectinæ collegia *merè pia & ad opera misericordiæ ac officia caritatis specialim destinata, S. Iobi, S. Crucis, &c.* illud ab hac causa planè alienum est. Malè enim status eorum refertur, aut malè accipitur, aut saltem malæ consequentiæ inde nectuntur, & fraternitati Mar. applicantur. Res sic se habet. Sunt apud nos collegia eleëmosynaria non tantum Diaconorũ, pro membris ecclesię; sed & alia pro omnibus cujuscunq; religionis promiscue, tum pauperibus, tum orphanis, tum peregrinis: sunt etiam collegia & præfecti domuum quarumcunque piarum (uti vocant), gerontodochiorum, scil. ptochodochiorum, orphanotrophei, leprosorum. Quæque collegia res majo-

Digitized by Google

majoris momenti & bona suarum domuum administrant, quotidiana negotia curæ duorum præfectorum (Regentes vocant), qui annuatim ex collegio assumti, committunt. Accidit autem, ut gerontodochia sub Papatu nomen acceperint alia à cruce, alia à Jobo, alia à Birtholomeo; & hinc præfecti, & collegæ dicantur distinctionis causa ex. gr. præfecti aut collegium gerontodochii, seu Xenedochii (belgice Gasthuys) ex.gr. Jobi, aut Bartholomæi, aut Barbaræ, aut Martini &c. multa enim sunt, non unum, nam ubi unum tantum est, ibi à domo illa simpliciter nominantur, ut ab orphanotropheio; non verò à domo per denominationem insuper seu adjectionem antiqui tituli ab aliis istius generis distincta. Quomodo hinc jam infertur interpolata fraternitas nostræ Dominę; magis quam ex quæstoribus & præfectis monasteriorum apud nos, quæ sanctorum titulis designari solent; qui dicuntur quæstores aut ephori ex.g. monasterii S. Agathę, aut S. Servatii, aut Cæciliæ: aut ædiles Templi Jacobi, aut Geertrudis, aut Nicolai, &c. non vero assumunt nomen nec ordinem præpositi, aut fratris, aut sodalis S. Jacobi, S Geertrudis, S. Agathæ; nec in erectionem & statuta sacrarum fraternitatum sub ullis denominationibus sanctorum jurant. In illa urbe, ubi nunc interpolata est fraternitas Mariana, collegia civium eleëmosynaria, & præfectura seu præposituræ gerontodochiorum, aut publici nosocomii, non sunt ejusdem rationis, cum fraternitatibus Marianis. Illa enim nemine improbante subierunt & hic & ubique reformati nostri: Mariana non itidem. Tribuatur ergo aliquid prudentię, pietati, & zelo nostrorum prædecessorum in Belgio, qui nodum in scirpo non quæsiverunt, nec de Brownismo somniârunt, cum relictis & reformatis collegiis eleëmosynariis, & officiis caritatis modo dictis, Marianas omnes fraternitates dissiparunt. Nec novum hoc heurema de pia & utilissima fraternitatum Marianarum interpolatione hactenus in Belgio (quod sciam) inauditum, tanti faciendum est, ut propterea reformati Belgę cum civibus Jabes oculum cognitiones & theologiæ reformatæ, & rerum suarum, sibi erui vellent. Quod si quis alleget alterum inconveniens de canonicis nostratibus, illud retudimus, in *libello nostro p.* 445. & longe diversa ratio est. Et inconvenins unum allegare, non solvit alterum. Sed aliud forte intenditur. Quod tamen non coget me mutare theologiam meam hac in parte, quam ex sacris literis docuerunt me ecclesiæ reformatæ. Nec satis mentem nostram assecuti sunt, qui putant solum scrupulum motum *de bonis Ecclesiasticis ad usus merè civiles & particulares traductis.* Si enim controversia & scrupulus tantum hic hæreat circa usum reditnum; necessariò inde sequitur, ἀπροσδιόνυσος trahi hoc ad idololatriam indirectam. Dato enim non satis accurate se habere usum re-

dituum; idololatria indirecta. Male etiam comparatio instituitur inter usitatam & passivam appellationem templi Petri, aut Mariæ, aut Johannis, cujus templi canonici dicuntur (quomodo & concionatores, ædiles, æditui, organistę, Anagnostæ, præcentores templi ex.gr. Petri, aut Johannis, dici solent): & inter assumptam denominationem fraternitatis ac fratrum nostræ Dominæ, seu Mariæ; quam quis subit, & in cujus erectionem, statuta, & communionem, una cum Papistis jurat, secundum transactionem scil. sępe citatam. Jam vero, quod ad ipsum scrupulum attinet, de usu & abusu redituum ecclesiasticorum, quem nonnemo nullum esse censet; mirari subit cur tam imperitè & miserè nimis scrupulosi fuerint theologi hujus urbis, jam inde à primâ reformatione usque in hunc diem; qui scrupulum illum pro concione publice (ubi textus occasionem dedit), & privatim in casu conscientiæ consulti, frequenter moverint: nec hactenus ullius synedrii, aut classis, aut synodi decretum pro simul semelque tollendo hoc scrupulo factum sit. Quid quod *Synodus Nationalis Middelburgensis anno* 1581. *ad quæst. particularem* 95. non tam facile scrupulum hunc diffiare potuit, quin limitationem adderet de usu bonorum; quam hodierno eorum usui non tam facile aut liquido quis applicet; ut novus scrupulus non oboriatur: imprimis cum addat, eadem synodus, non admittendos in seniores & diaconos nisi magna cum prudentia: quomodo fere de Marianis fratribus statuit *Synodus Gallo-Belgica* nuper habita *Hagæcomitis*. Vides scrupulum. Est alius scrupulus quomodo jurari possit in conservationem statutorum præsentium & futurorum &c. ecclesię collegiatæ, seu capituli, &c. nolo enim propter rationes reliqua ex libro juramentorum hic exhibere. Sed dato abrogata esse omnia juramenta, omnia etiam statuta & privilegia, quæ vel minimum odorem Papalis aut ecclesiastici regiminis retinere videantur; manet tamen scrupulus, quam licite, saltem quam decore, & quanta cum ædificatione atque honore reformatæ religionis & ecclesiæ, tituli Ecclesiastici assumantur, à collegiis mere politicis (uti prætexitur) seu politizatis? Neque enim prætor prætura, nec consul consulatum gerit sub titulo & professione ecclesiastici concionatoris, aut senioris, aut sacerdotis, aut pœnitentiarii: ut nec vicissim concionator ministerium ecclesiasticum, sub titulo & professione politici prætoris, aut consulis. Discat ergo, si placet, nunquam ab initio reformationis usque in hunc diem negotium illud de Canonicatibus & vicariatibus, cum appendicibus, caruisse suis scrupulis, non tantum in hâc ecclesiâ nostra, sed etiam apud Senatores, aliosque politicos & optimates quamplurimos: qui scrupuli an & quomodo in thesi & hypothesi tolli possint, salvis simul & honore religionis reformatę, ac serenitate

nitate conſcientiæ; & conventione politica propioris unionis Ultrajectinę olim inita, ut & regimine hujus provinciæ; altioris eſt deliberationis, & publicæ autoritatis. *Theologicum conſilium*, & monita atque indicia in caſu conſcientiæ, quæ Theologi hic publico bono ſuggerere poſſent, non procul erunt quærenda: ſi modo illi, ad quos hoc pertinet, ea requirere & audire dignentur. Interim monendus eſt examinator, ne ſcrupulos tam promte & levi brachio eximendo, & res ac quæſtiones hypotheticas ipſi obſcuras (quippe quas propius non inſpexit, & de quibus ſtatuta, & tranſactiones nullæ ipſum hactenus edocere potuerunt) determinando, novos ſcrupulos moveat, & ſcrupulis noſtratibus ſcrupulos Marianorum ſuorum pellat, aut nos iis pulſet. Nunquam enim ego, nedum Eccleſia noſtra aut ſynedrium, aut facultas Theologica, in caſu conſcientiæ cuiquam ſuaſit ut ſine ſcrupulo Canonicatus aut Vicariatus emat, aut alia ratione ſibi acquirat. Tantum abeſt ut tantis præconiis pragmaticam hanc proſecuti ſint, quantis ipſe Fraternitatem ſuam Marianam: quæ vide in *libello noſtro pag.* 399 400. 79. IV. *Excepi.* „Quod de ſtatu inficiali controverſia illi non debeat moveri, quam bo„na fide & conſcientia expreſſit. Si factum recenſui uti eſt, inde æquitas „judicii ipſius eſt in portu: ſin vero aliud eſt (quod nemo unquam depre„hendet) ſaltem non poterit traduci, quod cauſæ malæ patrocinium ſu„um accommodaverit, quia eam demum, quam explicat & ſupponit, de„fendit, ac defenſam voluit; non aliam. Sic *pag.* 26. 27. *Reſp.* I. Quæritur an qui ſincere de toto illo negotio edocere voluiſſet lectorem, & coram Deo ac ſole pietatem atque utilitatem interpolatæ fraternitatis tueri, meamque determinationem ſolide refutare; non potuiſſet, immo debuiſſet ipſam erectionem fraternitatis, cum omnibus ſtatutis & privilegiis, prioribus & poſterioribus una cum novâ tranſactione, formulis juramenti, ſubſcriptionibus noſtrorum, ac Pontificiorum, ex autenticis tabulis & archivis edere? Quod ſi feciſſet, non puto eum contra bonam fidem & conſcientiam facturum fuiſſe. Sed quia hoc ab initio factum non fuit, ne quidem poſt meam reſcriptionem, ubi tamen hoc urſi, nec facile hoc futurum arbitrer: nemo ægre ferre debet, ſi qui ſint qui de debitâ facti narratione dubitent; imprimis cum aliunde ſatis conſtet, longè plura & alia eſſe, quæ ad facti hiſtoriam pertinent. Quamvis enim vera eſſent quæ ipſe retulit de mutatione hujus fraternitatis; inde tamen non ſequitur eum omne verum retuliſſe de fraternitatis erectione, ſtatu, ſtatutis, privilegiis, uſque ad nuperam mutationem, aut etiam omne verum retuliſſe, de iis quæ in mutatione & poſt eam illic acta & tranſacta ſunt; quæ quidem ad evidentiorem caſus deciſionem facere viden-

rentur, aliis hæc arcana inveſtiganda relinquo. *Reſp.* 2. Non ſufficit hæc ſacra anchora, ad quam confugiatur. Non ſufficit, inquam, iiſſqui præ ſe ferre velint, factum & ſtatum inficialem ſibi accuratè perſpectum; ſeque & me & totum Belgium de eo edocere poſſe; immo qui affirmarunt viris eruditiſſ. & graviſſimis, rem ita ſe habere; câque affirmatione quorundam reſponſa elicuerunt: uti mihi conſtat, & ipſi fateri videntur *pag.* 26. Quod ſi quis erectionem, ſtatuta, privilegia, conſuetudines fraternitatis in ipſis archivis, & tabulis autenticis, aut ſaltem in autenticis exemplis non perluſtravit; qua certitudine theologica eam defendere, ejuſque ingreſſum in caſu conſcientiæ ſuadere poterit, alioſque viros doctos affirmationi huic fidem adhibentes ad conſenſum invitare? Quod ſi rite feciſſet, non opus fuiſſet nonnullos nunc ampliare, aut qualecunque ſuffragium ſuum explicare, aut etiam revocare; aut labaſcere; & narrationem hiſtoricam ac totam caſus ſeu facti deſcriptionem, in optimates haut obſcurè devolvere. Quamvis enim illi feciſſent, quod tunc volebant ac poterant: tamen Theologus majorem ἀκρίβειαν adhibere, & poſtea præſtare debuiſſet. Aut enim potuit omnia arcana fraternitatis ſcire; aut non potuit. Si non, quomodo potuit defenſionem ejus ſuſcipere; imprimis contendendo, fuiſſe politicam, ſaltem maximâ ex parte; non fuiſſe ejus erectionem tam ſuperſtitioſam; non habuiſſe dependentiam à Papa, aliaque quæ *libellus meus* examinat *pag.* 90. & *pag.* 108 · 188. Si potuit ſcire, quod Status Illuſtr. Ordd. General. (ut videre eſt in *libello meo pag.* 180.) ignorare videntur; cur debitam diligentiam non adhibuit: ne aut ſibi ipſi, aut conſcientiis optimatum, aut eccleſiis Belgicis, imprimis eruditis theologis, à quibus ſuffragia corrogatum ibat, in re tanti momenti imponeretur, nec præjudicata ſententia & perpetua praxis Eccleſiarum Belgicarum in tollendis Fraternitatibus Marianis oppugnari videretur. Quod ſi de poſt facto demum hæc innotuerint (aliquid forte ad illud conferente meo judicio), cur Deo gloria non datur? cur veritas non honoratur, detectione τῶ κρυπτῶν τὰ ἀισχύνης? *Reſp.* 3. Quidquid ſit de narratione facti apud illum; hactenus tamen ſufficere potuit, ut ex eâ plurimi caulæ malitiam deprehendere, & contra fraternitatem determinare potuerint; alii vero à ſuffragio ferendo abſterreri: quod optimè experti iſtic; ſi modo numerum exemplarium libri, & epiſtolarum, quæ per Belgium ſparſa ſunt, cum reſponſis & non reſponſis ſapientum contulerint. v. „*Exc.* Quod libellum fraternitatis deſcribendo, imaguncula etiam quaa„dam præfixa, ne quid deeſset ad cothurnum, incauto lectori pro ve„ra inſtitutione ſuppoſuerim. *pag.* 47. Graviſſima criminatio; ſed quo jure in me jactata, hinc lector cognoſcet. Nam *Reſp.* 1. Erui & exhibui

hibui Erectionem primævam istius fraternitatis non tantum ex illo libello, sed etiam imprimis ex *Augustini VVichmans Brabantia Mariana, & excerptis ibidem* ex ipsis archivis fraternitatis : ut videre est in *libello meo pag.* 41.114.118.121.126.133.134.154.281.282.305. Etiam aliquo modo ex *Ottone Zylio* præcone *Miraculorum duleis Domina Sylvæducensis*, & *Dionysio Mutzart*, quos cito *pag.* 114. cum quibus autoribus contuli diplomata, libellos, erectiones aliarum fraternitatum præsertim Marianarum, atque una farraginem Theologiæ & Canonisticæ Papalis: ut tantò certius mihi constaret de natura & essentialibus controversæ fraternitatis, quæ toto genere ab aliis differre non poterat. Vide *libellum nostrum, pag.* 122. *usque pag.* 180. Ubi etiam omnes objectiones & exceptiones ex professo dissolvi : ita ut non putem quidquam reponi posse præter silentium. Quin ex propria ipsius relatione, genuinam erectionem, sacram scil. seu religiosam (non vero profanam, sæcularem, politicam) probavi *pag.* 121. 178.152.153. *Resp.*2. Quod ad libellum controversæ fraternitatis; ego eum fideliter transferri curavi ex originali Belgico; cujus duo exemplaria in illa urbe olim excusa, sed diversis temporibus, (quorum alterum præferebat imagunculam Mariæ septem dolorum seu cum septem gladiis) ipse habui & tractavi: & plura esse earundem editionum exemplaria in manibus civium illic Papismo addictorum, præsertim fratrum Marianorum, istic ignorari non potuit, aut saltem non debuit. Nullum enim alium istius fraternitatis libellum publicè exstitisse certum est. Accedat indicium & testimonium *Augustini VVichmans*, cui omnes antiquitates ad erectionem, statuta, privilegia, historiam istius fraternitatis spectantes à præpositis communicatæ & optimè perspectæ fuerunt, quique inde *Brabantiam* suam *Marianam* amplificavit, ut ipse testatur *lib.*2.*cap.*25. Is provocat *ibidem*, & lectorem suum remittit ad hunc libellum. Satis ergo bonam fidem & conscientiam meam liberavi : ut non debeam dici supposuisse incauto lectori libellum istum pro vera institutione. Quod si dicat me libello illo, & testimonio Augustini Wichmans deceptum esse, una cum civibus & fratribus Pontificiis, in quorum manibus hactenus sine contradictione libellus ille versatus fuit, & cum toto Papatu, qui *Brabantiæ Marianæ Aug. VVichmans* hactenus non contradixerunt: accipio exceptionem, ubi videro & *notitias Augusti. VVichmans & libellum* modo *cit.* à fraternitatis Marianæ parte Pontificia tanquam suppositia publicè notari, atque una sub protestatione coram Deo & juramento edi genuinam illam, quæ nunc jactatur, erectionem, cum omnibus statutis, privilegiis, augmentis, reformationibus, usque ad annum 1629.; accedente Episcopali, aut tali saltem approbatione qualis in Papatu libris Marianis, aliisque

Digitized by Google

que omnibus hodie adjici ſolet. Sed hoc fiet ad Kal. Græcas. Ne ipſum quidem conſilium Status Ill D.D.Ordd. iteratis mandatis ſuis & ſcriptionibus hactenus rerum fraternitatis revelationem & ſtatus exhibitionem obtinere potuit; uti docet exemplum epiſtolæ ad Senatum illius urbis, in *libello noſtro. pag.* 181. Quamdiu hæc non fiunt, jure meo contendere poſſum ab omnibus theologis, ut de antiquâ ſeu priori fraternitate Marianâ, ejuſque erectione, ſtatutis & privilegiis ex *libello* jam dicto,& ex *notitiis Auguſtini VVichmans* (qui libellum illum ut genuinum agnoſcit,) collatâ theologiâ Pontificiâ de omnibus aliis iſtius generis fraternitatibus nobiſcum dijudicent: de novâ vero ſeu interpolatâ ex inſtrumento tranſactionis, quod *libello meo* inſerui *pag.* 209. & agnoſcit examinator, in *epiſt. ad amicum pag.* 12. Proteſtatio ipſius de fide & conſcientia ſua *(pag. 26.)* deque veracitate fratrum Marianorum, in quos non cadat mendacii ſuſpicio (*ibid.*) neminem juvare poterit nec lucem dubiis & obſcuris inferre, quamdiu non præſtantur illâ, quæ petimus. Ego de fraternitate erui & dedi, quæ potui; & quæ abunde ſufficiunt ei condemnandæ, tanquam idololatricæ. Si examinator plura aut longè alia novit, candidus „impartiat. VI. *Except.* Quod exhibens inſtrumentum contractus, omi„ſerim ipſorum Pontificiorum ſolemnem priſcarum illarum ſuperſtitio„num ejerationem; quodque eam videar in dubium vocare paſſim, ac „nominatim *pag.* 255. 475. quæ tamen exſtet ad calcem inſtrumenti, i„ſorum omnium manibus firmata in hæc verba; *Nos infra ſcripti præpoſiti & alii ſeniores fratres ſupra nominatæ confraternitatis, promittimus per ju„ramentum, à nobis confraternitati præſtitum, quod nos his appoſitam conſtitutionem* (bit naeber reglement) *, juxta ſuam formam & tenorem ſervabimus, & ſequemur, in cujus rei fidem hæc manibus noſtris firmavimus, undecimo Aprilis,* 1642. Epiſtol. ad Amicum pag. 12. 13. *Reſp.* 1. gratias ago examinatori quod formulam hanc ſubſcriptionis exhibeat. Antea quidem de ea cognoram, deque modo & circumſtantiis non pauca: ſed volens ſciens hiſtorica iſta ſacri ſilentii ſigillo tam arctè celata nolui pandere, ne ea præſtare cogerer. Spero examinatorem aliquando in honorem veritatis, & favorem innocentiæ, reliqua omnia, quæ huc pertinent, candidè exhibiturum. Saltem hinc facile conſtare poterit, cur cum inſtrumento tranſactionis, hanc ſubſcriptionem una non exhibuerim; quia tranſactio facta eſt 27. Februarii; & ſubſcriptio hæc Pontificiorum demum addita 11. Aprilis. Exemplum vero mihi ex illa urbe ſubmiſſum 3. Eid. Decemb. nihil aliud habuit, quam quod dedi. Forte ſinguli fratres, exemplis ſuis, appendicem illam, quæ poſtea inſtrumento primigenio adſcripta fuit, expreſſam non habent. *Reſp.* 2. Non parum confirmat hæc formula ſubſcri-

ptionis,

tionis, argumenta illa quibus ego *in libello meo*,& nuper *Rev.& Cl. Facultas Theologica Leidenſis in ſua determinatione contra illam Fraternitatem*, juramentum hoc oppugnant; quo tamen ejurata dicitur à Pontificiis ſuperſtitio, immo forma prioris collegii in ſolidum ſublata & politizata. Vide *libellum noſtrum pag.* 203.208.218.219.222.228.229.234.255. Nec extricabit quis ſe, quin potius magis intricabit, ſi dicatur: *Neque tamen Pontificii ſunt ideo perjurii accerſendi; quia collegium illud cui antea juraverant de Papiſticis obſervationibus, ſeipſum reformando, & novam illam conſtitutionem ac conditionem admittendo, cenſendum eſt illis tacite remiſiſſe omne obligationem, quâ per juramentum illi præſtitum, ad ſuperſtitiones tenebantur. Has conditiones, & nominatim clauſulam illam ſalutarem articuli* 11. (Inſtrumenti tranſactionis) *cum non nemo ex optimatibus mecum communicaſſet, & petiſſet, quid de totâ re ſentirem, profeſſus ſum ingenuè nihil me in eâ re videre, quod juſtè poſſet reprehendi, aut religioſæ communionis cum idololatris accuſari?* Epiſt. ad amicum pag. 13.14. *Reſp.* 1. An ipſam tranſactionem, & cum ea ingreſsum noſtrorum in illam fraternitatem, abſque ejuratione ſodalium Pontificiorum tunc peractam 27. Februarii; an vero eandem poſt additum σὺν φέρμανο ejurationis, 11. Aprili, in caſu conſcientiæ demum approbaverit, an vero utrumque, non liquet. Quidquid factum ſit, non convenit cum Theologia practica de Juramento uti ſatis oſtendimus. *Reſp.* 2. Quod ad Pontificios, non præſtitum eſt ab illis idem illud novum juramentum, ab antiquo diſtinctum (ut ex utriuſque collatione in *libello meo p.* 216.& 254. colligi poteſt), quod præſtiterunt fratres reformati: multo minus revocarunt aut ejurarunt prius & antiquum ſuum juramentum & materia & forma malum ac ſuperſtitioſum: nec apertè aut tacitè illis remiſſum fuit hoc juramentum, aut remitti potuit à collegio Mariano; nec illi idem, aut revocare, aut ſibi remitti voluerunt aut intellexerunt: ſed exſertè proteſti ſunt ſe inſiſtere & inhærere priori ſuo juramento (quod favente ipſo examinatore abſolutè fuit malum & idololatricum, & cum novo juramento reformatorum è diametro pugnans). Qui enim promittit quid e.g. miles per juramentum patriæ & Principi præſtitum, ille non revocat juramentum præſtitum, nec ejerat fidelitatem & officia præſtanda in quæ juravit, ſed utraque potius confirmat; nec promittendo hæc aut illa, ab Illuſt. Ordd. & celſiſſimo Principe à juramento illo, per quod promittit, abſolvi intelligitur. Sed ut contradictionem & labyrinthum talis juramenti manibus palpare poſſint lectores, diagramma hoc ſubjicio. Magiſtratus civitatis reductæ ad unionem confœderati Belgii; promittit ſe ſervaturum omnes antiquas conſtitutiones politicas (quæ omnes, aut ſaltem quod ad eſsentialia & principalia ſunt Hiſpanicæ) & ſub adjecta clauſula

ſalutati, de non præjudicando libertati, & confœderationi Belgicæ; idque promittit per juramentum antiquum antehac ad ingreſſum collegii in Regis Hiſpaniæ regimen, & canones Concilii Tridentini præſtitum. Nunc quæritur, An illi hoc ipſo recte jurarint, & exſerte ejurarint regimen & tyrannidem Hiſpanicam; atque adeo juramentum aliquod exactiſſime reformatum & novum una cum novis Senatoribus Hiſpanici regiminis hoſtibus in collegium illud aſſumtis præſtiterint: imprimis ſi nolentes volentes ad talem promiſſionem ac ſubſcriptionem pertracti eſſent: fere ad eum modum, quo juvenis quidam in angultias redactus & circumventus, nomen quidem ſuum ſcedulæ oblatæ inſcripſiſſe fertur, additis tanquam uſitato ſymbolo, illis verbis: *Coactus ſubſcripſi.* VII. *Except.* „Quod ſi diſputaverim ego de jure divino ſtricte & ad conſcientiam; ille „potuerit diſſeruiſſe de ratione & modo juris exercendi, & quid & quan„tum humanæ infirmitati & variis defectibus pia & neceſſaria ſæpe con„niventiâ & tolerantia, cum tolli non poſſint, concedendum ſit &c. *Reſp.* 1. Si nihil aliud diſputaſſet, nulloque alio nomine Theſes meas peculiari libro oppugnaſſet, utique magnum ſphalma commiſiſſet. Ego tantum de jure divino ſtrictè & ad conſcientiam diſputavi; non autem de tolerantia & conniventia alicujus nævi ſeu defectus. Huic meæ diſputationi directe ſe oppoſuit, & religionem, pietatem, prudentiam, ædificationem interpolatæ fraternitatis in cœlum extulit. Ad has lineas perpetuo revocandus eſt. 2. Non ſatis etiam per omnia quadrat huic negotio diſtinctio illa inter jus divinum, ſecundum quod præſumtam Magiſtratus poteſtatem internam, ſeu eccleſiaſticam, & jura patronatus pia & licita negamus; in citata *diſp. de poteſtate Eccleſiaſtica*; & inter praxin ac prudentiam eccleſiæ, qua de ſuo quid concedit ſubinde, aut pie tolerat; quando „per hominum infirmitates aut defectus aliter non poteſt. VIII. *Except.* „Factum ſuorum optimatum fideliter retulit, & eo uſque defendit, ut „illos immunes præſtiterit ab idololatria Pontificia, & communione re„ligionis cum Idololatris, quam gulæ & turpis lucri cauſa ſubiiſſent, nam „hoc proprie fuit τὸ κεκτῆσθαι &c. *Reſp.* 1. Quomodo factum retulerit, & defenderit, oſtendimus in *libello noſtro.* 2. Quid proprie fuerit τὸ κεκτῆσθαι, diſcat lector ſupra *pag* 92. ubi quæſtio proponitur; & ex *Epiſtola Rever. miniſtri in libello meo pag.* 413. *lin.* 5. 6. 7. 8. illud enim membrum quæſtionis inter cætera mihi propoſita ſolummodo determinavi. Quam recte examinator conſequentiis, quibus meam theſin munivi, & antitheſi urſi, verba quædam ab antecedentibus & conſequentibus avulſerit, & ſic totam determinationem odioſe exagitarit, puto me ad oculum demonſtraſſe, in *libello de Fraternitatibus pag.* 306. *Reſp.* 2. Non debuiſſet ergo hic repete-

re, ne-

Digitized by Google

re, nedum τὸ κεκοινῶσθαι facere, *communionem religionis, cum idololatris, & idololatriam Pontificiam.* Satis ſuperque diſtinxi ſupra factum controverſum ab idololatria Pontificia: nec tamen cum examinatore facti illius præconem aut defenſorem agam. Quæro an ille cum improbat crucem aliaſque ceremonias Anglicanas aut Lutheranas, τὸ κεκοινῶσθαι genuinum faciat: An Eccleſia Anglicana aut Lutherana committat idololatriam Pontificiam. *Reſp.* 3. multo minus ferendum eſt ſtatum controverſiæ conſtitui: *An optimates gula & turpis lucri cauſa ſubierint hanc fraternitatem.* Dixi Pontificios, cum noſtri tali agunt, ſolere in carne noſtrorum gloriari, &c. de tepore, aut ſtoliditate noſtrorum, &c. Vide reliqua ſupra. Sed dices offendunt illa verba: *Sciunt noſtros propter nudum titulum Mariæ, nedum propter regulas & ſtatuta fraternitatis*, &c. Atqui ajo ego, Pontificios non tantum ſcire, & credere (ſorte non minus firmiter, quam Apoſtolus *Actor.* 26.27. ſciebat Agrippam credere prophetis) ſed etiam, aperte ac non ſine contumeliâ noſtrorum, & noſtræ religionis ubique hoc profiteri, clamare; ut totus mundus hoc exaudiat: uti in *libello meo* affatim probavi *pag.* 311. 312. Quam verè autem, & quam certò hoc de omnibus aut de aliquibus, aut de pleriſque noſtrorum ſcire & credere illos dicendum ſit, nondum iſtic declaravi: nedum ut de optimatibus illis dixerim aut Pontificios hæc ibi de illis jactare, aut me ſive in totum ſive ex parte credere, aut non credere. Interim doleo ex animo, & coram Deo atque omnibus piis queror hoc ſcandalum ipſis objici, & ora eorum ad talia dicteria & inſultationes à noſtris aperiri: Addo nunc, compertum eſse omnes aut pleroſque ex noſtris, qui maxime affectant ſodalitates, formalitates, obſervationes Papiſtarum conſiſtentes in præſumptis honoribus politicis, aut in conviviis, aut confabulationibus, minime omnium affectare ſodalitates & obſervationes Papiſtarum, quæ conſiſtunt in ſilentio aut jejuniis, aut paupertate, aut in laborioſa captivorum, ægrotorum, moribundorum, viſitatione ac curâ; aut in aſſidua & laborioſa viſitatione pauperum orphanorum, viduarum; aut in catechizatione puerorum & rudium; aut in converſatione errantium & peccatorum. In quæ magnam partem temporis & redituum ſuorum, ſi non maximam, ex vi religioſæ confœderationis, impendere ſe gloriantur Pontificii. Si quærant ex nonnullis reformatis, cur talia collegia & fraternitates (ſi quæ ſint in Papatu) non magis aut æque ſtudioſe affectent, interpolent, reforment, aut ex cineribus denuo ſuſcitent; ac divites & ſplendidas Marianas, pinguia atque otioſa feſta Baalim, bacchanalia ſcil., martinalia, trium regum &c. Quid quæſo ipſi, quid nos pro illis reſpondebimus? Non poterunt dicere, analogum quid omnibus illis laborioſis mortificationibus, & ſumtuoſis

tuosis operibus devotionis, pietatis, caritatis, à se præstari in distributione eleëmosynarum. Reponerent enim Pontificii, nihil tale haberi in instrumento translactionis, sed potius contrarium, artic. 17. Vide *libellum nostrum p.*232.241.257. *Deinde*, si nihil aliud, quam hoc quęsiverint, nullos, inquam, honores politicos, nullam sæcularem excellentiam præ aliis, nullum splendorem, nullas delicias, nulla otia in conversatione & familiaritate, confabulationibus; dum affectabant hanc fraternitatem ab omnibus aliis, excepto hoc uno, repurgatam; eamque ex otiosa faciebant negotiosum, ut examinator affirmat (vide *libelli nostri p.*255.); cur ergò voluerunt esse fratres Mariæ quod ad primam erectionem, omniaque ejus statuta, quatenus scil. non præjudicant: cum nec prima erectio nec antiqua aut nova statuta fuerint collegii formaliter eleëmolynarii: ut docemus in *libello nostro p.*231.232.233.240.241.257. *Tertio*, si nihil hic quæritur, quam pietas & caritas illa in distribuendis eleëmosynis: cur non æque affectantur collegia politica formaliter & per se eleëmosynaria; qualia illic habentur, & plura erigi possent, si modo sint qui caritatem suam laboriosam & negotiosam facere velint. VIII. *Except.* Quod determinatio ipsius pro interpolatâ fraternitate, habeat consensum. *Plurium enim virorum piorum & doctorum testimonia sibi suffragantia (suppositâ scil. historia & veritate facti) proferre posset p.*26. Deinde, audiisse se dicit, à sex advocatis Hagæ-comitanis *pronuntiatum, nihil amplius supereſſe in illo collegio religiosum, superstitiosum, ac ceremoniosum, adeoque nec socios reformatos se ad quidquam tale obstrinxisse; nec ipsos Pontificios, &c. Hoc enim responsum virorum longè consultissimorum & prudentissimorum eo est certius, &c.* p.47.48. Adde, quod *p.*19.20.21.22.26. infert *etiam meum libellum*, quo oppugno fraternitatem, *videri eo redire*, &c. Denique *quod militet illi continua praxis totius fœderati Belgii, nullusque unquam ipsi visus sit Theologus, aut canon Synodicus, qui idololatriæ plusquam indirectæ damnet multiplices illas sodalitates, quæ à Georgio, Christophoro, Sebastiano, Nicolao, Iosepho denominantur.* p.23. *Resp. ad* 1. Suffragia Theologorum, si quæ habet, similia forte sunt illius Theologi, qui quia circa factum nihil putabat controversum illic esse, quam relictum nomen collegii; de quo non mirum fuit eum idem judicasse quod de urbibus, insulis, arcibus, templis, à sancto olim denominatis. Postea tamen simulac ex indiciis aliis dubitaret, latere anguem in herba, mentem suam *altera epistola* uberius explicuit; hocque suum factum *peculiari epistola* publicè edita defendit. Non ignorat ipse, quid Synodus Gallo-belgica Hagæ-comitis judicaverit. Audiet nunc Rever. & Clariss. Theologos Leidenses, alioſque in Academiis & scholis Belgii contra interpolatam fraternitatem determinasse. Quid Synodus Geldriæ, ad quam hoc propriè pertinet, in thesi & hypothesi synoda-

nodaliter, (si non impediatur) judicatura sit, dies docebit. *Resp.* 2. De advocatis quod audivisse se dicit me latet. Potest aliquando consultissimis viris quæstio, cum omnibus eò spectantibus ita proponi ut ad mentem & voluntatem quæsitorum censeant, nec tamen in scientiam & conscientiam advocati peccent; juxta illud vulgatum ipsis non infrequenter usurpatum: Qualijck gebiecht/qualijck geabsolveert. Deinde responsum illud, qualecunque sit, non facile est dicendum, contra me alioſque theologos militare; quamdiu non constat, an illi de jure divino strictè & ad conscientiam consulti sint, & sic etiam responderint; an vero de jure civili Romano. Si posterius fecerint, utique non repugnabunt Theologi: tum quod sapienti in sua arte credendum sciant, tum quod in corpore juris civilis facile concedant occurrere nonnulla, quæ casuistica ipsorum tit. de idololatria, seu mavis superstitione indirectâ, aut politia & praxis ecclesiastica non facile reciperet. Quidquid sit, arbitror synodos, in quarum decisione circa hunc casum acquieturos se polliciti sunt Mariani fratres, responsum hoc prudentum eo quidem loco, habituras, quo decet: non tamen deposituras responsa præstantissimorum juris divini consultorum: cum testimoniis atque argumentis ex tabulis juris divini tam probè munita sint. *Resp.* 3. Consensum meum frustra exsculpi ex excusatione in tantum non in totum, quam non nego facto optimatum: & ex distinctione inter idololatriam directam, & indirectam. Aliud enim est loqui de magnitudine culpæ, an illa lata sit, an levis: quod ex circumstantiis facti judicandum: & aliud loqui de magnitudine seu pondere controversiæ circa illud factum in hypothesi, & circa ipsam thesin ad quam disceptatio transfertur. Non enim nullam censeo hanc controversiam. Quamvis enim de pondere aut momento ejus in *disp. de Idololatr.* nihil dixerim, quippe qui minime cogitabam, ullum Theologum hic aliter sentire: cum tamen propono titulo problematis, nolim ideo inferri omnia illa in istis aliisque thesibus meis esse quodlibetica, aut in utramque partem disputabilia (uti innuere videtur *pag.* 41. & 22): Nam si hæc sola esset significatio hujus vocabuli: *Problematis*, quid fieret problematis Benedicti Aretii? Addo me distinguere inter factum Marianorum fratrum, & inter defensionem Theologi (juxta *Roman.* 1. *vers.* 32.) & quidem talem defensionem, qualem ego libello meo refutavi; quâ non posset non lata porta aperiri, per quam plurimæ reliquiæ Papalis superstitionis in Ecclesias Belgicas turmatim irrumperent. *Resp.* 4. Praxis Belgicarum Ecclesiarum hic nulla est, quæ pro ipso militet. A Collegiis Civicis Mercatorum, Fabrorum &c., ad Fraternitates Marianas non melior est consequentia, quam ad Collegia Augurum, Flaminum, Jesuitarum,

tarunt, Inquiſitorum, Cardinalium, Pœnitentiariorum, &c. Quod vel ſola praxis Gallica & Genevenſis nos docere potuiſſet; ubi collegiis civicis (quamvis à Joſepho, Nicolao in Papatu denominatis) adſcribuntur reformati; non itidem Marianis. *Deinde* circa mutationem aut retentionem nominum iſtorum e. gr. Joſephi, Nicolai; praxis eccleſiarum noſtrarum nulla propriè eſt. Si enim Imperator Romanus vocem nullam civitate Romana donare potuit: utique multo minus eccleſia vocabulorum arbitrium & jus ſibi ſumet. Nihil aliud poteſt, quam monere eos, qui collegiis illis interſunt, & præſunt, ut dediſcant illas appellationes, & linguis loquantur novis: quandoquidem facilius hoc fieri poteſt, quam in nominibus regionum, urbium, inſularum. Quod ſi faciant; uti in pleriſque civitatibus & collegiis, ubi reformati ſuffragiis prævalent, jam factum arbitror; eccleſia voto ſuo potitur: ſin minus, videt & audit tantiſper; ſed minimè, hanc ceſſationem ſuorum, à tanta pietate, zelo, prudentia commendat, quantam Marianis ſuis tribuit examinator. Videt nunc lector, quæ ſit perpetua praxis eccleſiarum Belgicarum, quæ ipſi militet.

„IX. *Except.* Quod ipſi militet continua praxis totius fœderati Belgii &c.

„Ego autem prior videar novaturiiſse, & ſcrupulum vix neceſſarium con-
„ſcientiis Reformatorum circa talia collegia moviſse, *pag.* 23. *Reſp.* 1. De praxi eccleſiarum Belgii jam ſatis diximus. Lector meminerit eum ſemper ad lineas illas revocandum, ut oſtendat Eccleſias, immo & Magiſtratus Belgicos quorum conſilio & operâ ſublata ſunt paſſim fraternit. ſacræ, (ita dictæ) imprimis Marianæ, illa perpetua praxi ſua hoc voluiſse; ut non tollerentur, ſed potius piè & ſalubriter ſecundum modulum & ex præſcripto examinatoris noſtri interpolarentur, inque earum primigeniam ſub Papatu erectionem & antiqua ſtatuta, ſub clauſula ſalutari de non præjudicando jurarent reformati, atque ita eandem perpetuam fraternitatem una cum Pontificiis conſtituerent, ac pariter haberentur & dicerentur *Fratres noſtræ Dominæ*, Belgicæ Vrouwen-Broeders, ſubque & cum illo honorifico titulo omnes uanimiter & collegialiter funera deducerent, convivarentur, conſabularentur, ſeque mutuo & *venerabilem fraternitatem* (ſic artic. 1. tranſactionis; & eſt epithetum collegiorum & ſtatuum ſacrorum, ſecundum ſtylum curiæ Romanæ) contra quoſvis defenderent; inſuper duo præpoſiti eorum, eleëmoſynis diſtribuendis, & rationibus ſubducendis præeſſent. Quod autem à praxi eccleſiaſticâ negativè argumentatur; id quidem novum in meâ dialecticâ: itaque de eo ampliandum. Nullo canone ſynodico collegia civica artificum, conſequenter nec fraternitates Marianas condemnavit eccleſia; ergo probavit: & ſic perpetua praxis ejus militat pro examinatore contra me. Sed jam dixi non eſſe eandem

andem aut partem rationem fratrum noſtræ dominæ,& fabrorum,Mercatorum, &c. quamvis eorum collegia olim à ſancto aliquo denominata ſint, eamque appellationem uſu vulgari & paſſivo etiamnum hodie alicubi retineant, ſolius diſtinctionis cauſâ haut aliter ac naves Hiſpanis ereptæ denominatione S. Franciſci, S. Dominici, & inſulæ, civitates,munimenta, S. Thomæ, S. Vincentii, S. Geertrudis, S. Viti, S. Andreæ dignoſcuntur. *Deinde* addo, non fuiſſe forte ſententiis Theologorum, aut decretis Claſſicis & Synodicis ex profeſſo determinatum de Idololatria indirecta & participata; quia nulli, quod ſciam, hactenus exſtiterunt reformatæ eccleſiæ, aut Theologi in Belgio. qui novas ſeplaſiarias incruſtandi, & politizandi fraternitates ſuaderent, aut defenderent. Quod ſi exſtitiſſent; utique credendum eſt, eccleſias Belgicas partibus ſuis hic defuturas non fuiſſe: ut nota eſt pietas, prudentia, conſtantia, eruditio, zelus primorum & proximè ſequentium anteceſſorum ipſarum, qui magnam partem Theologi crucis, conſequenter theologi & lucis & praxios fuerunt. Docent *conſtitutiones eccleſiaſtica, reſponſiones ad quæſtiones in Synodis Nationalibus, Emdæ, Durdrechti, Middelburgi & acta ſynodorum particularium,* quam præciſe omnia reformare, voluerint, quantum quidem in ipſis fuit; uſque ad organa in templis, nomina baptizandis imponenda, conciones funebres, & ſimilia quamplurima. *Reſp.* 2. De innovatione mea nihil reſpondebo: niſi quis dicere velit de novo me determinaſſe contra rem novam, inſolitam, & in Belgio hactenus inauditam, tentatam à paucis nonnullis eccleſiæ membris, inſuper non tantum probatam,ſed etiam à pietate, zelo, & prudentia admodum laudatam. Quæ nova eſſe, ſatis perſpicuè cenſuit nupera *ſynodus Gallo belgica Hagæ-comitana.* Si enim credidiſſet receptam & perpetuam doctrinam ac praxim eccleſiarum defenſam fuiſſe, utique non notaſſet quod quis ſine Synodo opus hoc aggreſſus fuiſſet.Nunquam enim auditum,ſynodaliter notatum fuiſſe,miniſtrum a t Theologum quod abſque poſtulatâ veniâ aut conſilio ſynodorum publicam doctrinam & praxin data occaſione defendiſſet, aut pro ea, ſuper eâ, ac ſecundum eam in caſu & conſilio conſcientiæ rogatus, cuiquam reſpondiſſ t. Hæc quidem ad admoliendam novitatem mihi impoſitam, maluiſſem non proferre; niſi nuper didiciſſem *acta* modo laudatæ *Synodi Gallo belgica*, vulgò nunc ſatis nota eſse; quippe etiam lecta & perſpecta ipſis Jeſuitarum diſcipulis, profeſſione Pontificiis, (qualis Renatus des Cartes), qui inde excerpta nonnulla, hoc negotium noſtrum ſpectantia, publicè exhibuerunt. Porro de antiquâ & perpetua eccleſiæ praxi circa ſimilem idololatriam indirectam, erudiri poterunt Pontificii, *ex canonibus Concil. Eliberini cum notis Albaſpini*; & ex iis quæ ſupra *pag.* 30. 31.

Digitized by Google

„30.31.33.34 42.45.59.116. Resp. 3. Quod *scrupulum vix necessarium con-*
„*scientiis circa talia collegia moviſſe dicor* : Id responsionem aliam non me-
retur ; quam omnem idololatriam indirectam & participatam pari ratione posse defendi, & totam disputationem meam, cum omnibus argumentis, testimoniis, ac problematum determinationibus, cum omni antiquitate ecclesiasticâ, cum præcisa & accuratâ reformatione, Gallica, Genevensi, Belgica, Scotica, submoveri. Sed quæro, quorum conscientiis scrupulus hic *vix* (nota an τὸ *vix* determinetur in casu conscientię illa πληροφορία, quam Apostolus requirit *Roman.* 14. 15.) *necessarius* motus sit ? Piorum, an profanorum, an neutralium, an tepidorum, an carnalium & adhuc infantium in Christo, an vero virorum ? Quorumcunque sint ; saltem constat hominum conscientias, aut facta, aut studia, aut arbitria, aut consilia particularia non esse canonem & mensuram veritatis theologicæ, quæ est secundum pietatem. Nec malè facit qui in casibus conscientiæ ; etiam cum omnia liquidò expediri non possunt, in tutiorem partem inclinat ; & docet homines eam in praxi sua sectari, præsertim ubi quæstio est de abstinendo ab aliqua re non necessaria : quod sane facillimum & tutissimum est : idque ne scrupulus conscientiæ oboriatur, dum quid faciunt non satis plenè persuasi. *Rom.* 14 Sed excipitur p. 37. 38. *Non ideo, patrocinor, quod in illo facto optimatum quale descripsi, nec enim aliud tuitus sum, talem idololatriam negem subesse. Nec credo, censebitur ilico idololatriam esse saltem indirectam, Christum quatenus mediatorem adorare ; aut cruces in templorum cacumine retinere ; aut in alterius sanitatem bibere ; aut precari ad orientem, etsi de illa mundi plaga neutiquam cogites, nec attendas ibi esse aut fuisse chorum, aut verum Deum adorare sub arbore idolo consecrata &c.* *Resp.* 1. Quid de facto optimatum, & de defensione ipsius statuerim, & quo sensu idololatriæ participatio, & cum Idololatris symbolizatio ibi considerանda veniat, jam satis superque disputatum est ; & tædet lectorem repetitionibus eorum, quæ toties & tam perspicuè explicata ac refutata sunt, iterum iterumque obtundi. *Resp.* 2. Quod ad quæstiones aut casus hic recensitos, de momento & pondere controversorum, si quæ circa illos incidant, ego non determino ; nedum ut alios fortè dissentientes, aut examussim mecum hic non loquentes unquam condemnarim. Absit, absit. Huc si collimat examinator, nihil aliud possum quam ad ipsius fidem, & lectorum ἀυτοψίαν provocare. In Ἀκρίβειαν veritatis, pro modulo, & libertate mihi non minus quam aliis concessa, convenienter sacris literis & sententiæ ac praxi ecclesiarum reformatarum, aut saltem præstantiss. Theologorum, data occasione inquisivi. In problematis magis dogmaticis pro ἀκριβολογίᾳ contra adversarios ; in problematis magis practicis, pro parte tutiori, &

praxi

praxi pietatis nullo modo aut saltem minus periculosa, minus etiam tum iis qui intus tum iis qui extra sunt scandalosa, & ab omni specie mali quam remotissima determinavi. Si visum fuerit hic in me inscribere, aut mea hæc qualicunque fide proposita odiose prostituere, equidem id præstare nequeo, nec tamen cum Deo causæ meæ decro. Quamvis indecoram forte putem talem contra Theses meas concertationem: non minus, quam si ego aut quisquam alius Theologus, in alicujus theses curiose inquirens *de Anima Rationalis Origine, deque Vsura trapezitica*, & *de Vi per vim repellenda*, publicis scriptis contra eum contendat. Nolim ego, circa aliena tam importunè curiosus aut contentiosus esse. 1. De *quæstione*, *An Christus sit adorandus qua Mediator*, seu *de Deitate ratione formali adorationis*; sic se res habet. Theses ante annos aliquot edidi, ne per somnium quidem cogitans aliquem ex hodiernis Theologis hic contrariam sententiam amplexum: nedum ut ego controversiam cum Reverendo & Clarissimo Theologo (qui hic designatur) tunc habuerim, aut susceperim, aut per decimam consequentiam intenderim. Nihil enim de controversia illa à quoquam recentiorum, motum aut editum videre tunc contigerat, præterquam in *Remonstrantium responso ad DD. Professores Leidenses, eorundemque Apologiâ*, & in editis *Thesibus D. Amesii ac D. Maccovii*, & in *DD. Professorum Leidensium censura confess. Remonstr.* Sed cum audirem esse inter Ministros in Belgio quibus videbatur non ita placuisse illa sententia Thesibus illis, & antea aliquoties à me defensa: misi ilico exemplaria disputationis ad D. Gomarum & D. Rivetum duos summos, veteranos & maxime in illis exercitatos Theologos, de quorum favore ac benevolentiâ erga me, nec non studio ergo orthodoxiam dubitare non poteram, petiique ab illis ut judicia sua de ea perscribere dignarentur, & monerent, si quid monendum putarent. Anno superiori *judicia ipsorum, aliorumque præstantissimorum Theologorum appendice ad disputationem* exhibere visum fuit, atque una mentem & sententiam meam contra clandestinos susurros unius forte atque alterius, pluribus, & quam fieri posset perspicacissimè exponere. Quas nunc dici possum habere controversias? Clarissimus Theologus modo indicatus, mensibus aliquot post, disputationes conscripsit de eadem quæstione: ut & ante eum alter Clarissimus Theologus, meus quondam in ministerio Collega, cui in Theologicis conceptibus, & negotiis Ecclesiasticis maximis semper fui ὁμόψυφος & ἰσόψυχος, quæstionem hanc aliquo modo diversum abiens à nobis distinctione & explicatione determinavit. Jam vero fieri vix potuit, quin illi diversam à nostrâ sententiam tuentes, rationes, distinctiones & exceptiones nostras pro

libertate & judicio ſuo, attingerent & rejicerent, aut etiam refutarent. Quis tam abſurdus ſit, ut Clariſſimos illos Theologos & ſymmiſtas noſtros, publico libello traducat, quaſi mecum nominatim & cum aliis Theologis idem mecum ſentientibus controverſiam habeant; dum illi aliter, ac nos, hic ſentiunt, & ſententiam ſuam tuentur; quod fieri non poteſt niſi noſtram refutent. Ergo ſane tantum abeſt, ut hoc æquiſſimo animo non feram; ut potius pro mea parte gratiam illis habeam, quod ad majorem illuſtrationem veritatis communis noſtri depoſiti, rationes & exceptiones tum meas tum aliorum theologorum examinarint. Quod ſi laudatos modo Theologos tanquam controverſias cum hoc aut illo ſymmiſta aliter hic ſentiente habentes, publico libello culpari nollet; quo colore ego dicar controverſias habere cum illis, qui nullas eorum Theſes aut ſcripta diſputatione meâ, quæ ex profeſſo hanc quæſtionem pertractat, refutavi: (nulla enim ediderant, nec ego tunc ſcivi eos contrariam ſententiam amplexos fuiſſe;) immo qui rationes nonnullas & exceptiones, quas habet noſtra diſputatio, ab altero eorum ex profeſſo, examinatas, nullâ diſputatione, nullo ſcripto hactenus vindicavi, nec ſententiam meam ab abſurdis, quibus gravatur, liberavi: quamvis id mihi illicitum non eſſet, & viri docti ac amici non pauci, ſæpe flagitarint, ut appendicem meam pertexerem. Ita ut ab omni ſpecie controverſiæ hic quam longiſſime abſim & abeſſe voluerim. Quid amplius à me deſiderari poſſit, non video: niſi ut non tantum fileam hoc tempore, ſed & ſententiam propriam publicis theſibus aut ſcriptis tollam. Atqui nemo æquus rerum arbiter dicet me ad hoc magis teneri, quam alios quoſcunque theologos qui in ſcholis & eccleſiis Belgicis eandem ſententiam tenuerunt, aut etiamnum viventes tenent. Edidi tunc nomina eorum, qui ſcriptis, aut diſputationibus, aut utriſque celebres ſunt, *Fr. Iunii* ſcil. *Gomari*, *Riveti*, *Maccovii*, *Vedelii*, *Dieſtii*, *Iſaaci Iunii*, *Heidani*. Quibus nunc addo Rev. & conjunctiſſimum collegam noſtrum *D. Maeſium*, qui in accuratiſs. *diſputationibus de perſona & officiis Chriſti*; & eruditiſs. *Theologum Iac. Laurentium*, qui in *exegeſi ſeu confeſſione fidei* vernaculè, eandem ſententiam ad ſtrophas Socinianor. & Remonſtr. tantò accuratius & expeditius reſecandas, apertè inculcant. Nunquam audivi, orthodoxiam eorum publice libellis aut epiſtolis apud literatos, aut ſuſurris apud illiteratos viros, pariter & fœminas, præſertim dignioris conditionis & ordinis, in ſuſpicionem adductam; quod in ſententiam Rev. & Clariſs. Theologi iſtius invita ἀκριβείᾳ & ἀκριβολογίᾳ philoſophicâ non deſcenderint. Cur ergo mihi hoc magis fraudi, quam illis: cum nullam hactenus rationem magis quam illi videre potuerim, quæ me cogeret vadimonium & ſocietatem

tatem ſententiæ illius deſerere? Quin etiam uſque in hunc diem videre non poſſum, Cl. *DD. Profeſſores Leidenſes in cenſurâ Confeſſ. Remonſtrantiæ* verbis in *diſp. meâ* citatis à ſententiâ noſtrâ, quod ad ſummam rei, diſſidere: in quo ſuffragantem habeo Clar. D. Rivetum, cujus verba produco in *diſp. appendice.* Si quis de eo dubitet, quærat ex ipſis cenſuræ autoribus, quorum per Dei gratiam ex quatuor adhuc duo ſuperſtites ſunt; & conferat Nobiliſſ. ac Clariſſ. *D. Joh. Polyandri à Kerekhoven 2. concertat. Socinianæ diſp. 27. theſin* 23.-27. In iis quæ referuntur *p.* 40. de approbato *libello* eruditi & acuti viri-juvenis *D. Szydlovii*, qui veteranum illum & Clar. Theologum, illiuſque theſes perſtrinxerat, fidem deſidero. Quid in libello illo probaverim, quidque de quæſtione illa, An Deus poſſit præcipere contrarium primo &c. Decalogi præcepto, *ibidem* contra *Theſes meas de Iure & Iuſtitia Dei* ab eodem doctiſſ. viro-juvene diſputata ſtatuerim, docebit *lectorem epiſtola mea*, quam nuperrime *D. Szydlovius* cum *Mantiſſa libelli ſui* edidit. Unde ergo excerpſerit verba illa alio charactere excuſa (quæ forte lector putabit eſſe mea formalia), fateor me ignorare. Hoc ſaltem ſcio, non eſſe deſcripta ex *meis litteris prioribus, aut poſterioribus ad Szydlovium*; nec quidquam iiſdem literis contineri quod vel minima ſpecie probet amplificationes D. Szydlovii controverſiæ de adoratione interjectas; ſed potius contrarium. Sed de his pluribus agimus in 1. & 2. *parte diſp. noſtrarum tit. de Iure & Iuſtitiâ Dei, & de Perſonâ Mediatoris.* 11. De crucibus in templorum turribus retinendis; adde, & reponendis, ubi collapſæ ſunt, (pro iis enim contra theſes meas ſine ullâ neceſſitate contendit,) ſatis actum *in diſp. de Staurolatria*: ubi probavi veram & tutiorem ſententiam me ſequi cum *Beza, Hoſpiniano, Daneo, aliiſque reformatis*, quorum orthodoxia, zelus, & praxis in propatulo eſt. 111. De poculis ſalutis, egi in *diſp. de Sortibus, & de Ebrietate.* Si cui contra me & præſtantiſſimos Theologos practicos in Belgio, alioſque extraneos, inſcribere placuerit; utique non deerit innoxiæ, tutiori, & minus ſcandaloſæ, tum ſententiæ tum praxi eorum qui malint excelſa iſta Bacchi remota eſſe, ſuum patrocinium. 1v. De precatione ad orientem, aut ſub arbore idolis ſacra, ita explicui me, & quidem in *prima editione Theſium* (quam examinator habuit), ut mirari non poſſim, quâ ratione, omiſſis limitationibus meis, quas ibi addo in caſus poſitione, hæc abundans cautela, & innoxia determinatio mea hic perſtringatur. Obteſtor lectorem, ne quidquam ſtatuat, antequam contulerit ſupra, *part. 2. theſin.* 3. & *theſin* 7. *probl.* 8. coll. cum *part.* 3. Si examinator rationes habere ſe putet, eas proferat, vel unam modo; qua probetur ſacris literis & pietati hæc repugnare, aut ſaltem eſſe ſcandaloſa: ſaxo videant omnes non minus promtum me

esse ad ℞ corrigenda aut tollenda ac illum ad eadem heterodoxiæ & scandali convincenda. IX. *Exceptio*: Collegium hoc nunc esse mere politicum. *Resp.* 1. Crambe passim reponitur, sed absque ulla explicatione aut probatione; in quonam consistat illa forma politica, quod sit proprium fundamentum collegii politici, qui fines, quæ propria ac distincta munera & opera politica, quibus illud collegium essentialiter distinguatur ab aliis fraternitatibus Marianis Annunciatæ, Scapularis, Rosarii, aliisque religiosis, si quæ istic viguerunt. Quo jure divino aut humano hæc unica *dulcis dominæ fraternitas*, non minus quam reliquæ omnes superstitiosa & abominanda, politizari seu sæcularizari, atque in eam à reformatis jurari, ac illa hoc stratagemate ex vi capitulationis, ab interitu & perditione vindicari poterit; reliquæ autem non potuerunt? Hic nihil respondetur, quidquid disquisiverim, & contra disputaverim *in libello meo p.* 216-265. Tantum mihi reponitur nudum technologema, *politicum*. Sed hâc ratione disquirentibus non satis fit. *Resp.* 2. Si nova illa ars spagyrica politizationis, seu sæcularizationis superstitiosorum & hierarchico-Papalium, semel apud nos locum invenerit; quis tandem erit finis? Quid non poterit fingi degenerasse jam in purum putum politicum; nec esse amplius pseudo-sacrum aut religiosum, aut Ecclesiasticum. Pergatur ad collegia flaminum, & augurum, Bonziorum Japonicorum, Inquisitorum, Cardinalium, Capuchinorum, Jesuitarum, &c. & sub illo titulo ac denominatione juretur à reformatis in antiquorum collegiorum erectiones, & statuta, atque ita propior Fraternitas cum rigidissimis Ethnicis aut Antichristi satellitibus ineatur; addita modo clausula, in *quantum non contrait religioni*, &c. Sed aliter hic censuit antiqua Ecclesia circa retinenda Sacerdotia Ethnica (ut jam ante ostendimus) quamvis non deesent illis fictiones, mixtiones, & incrustationes politicæ; & multo major incumberet necessitas, quam quæ nunc. *Resp.* 3. Factum malè refertur. Neque enim fuit politizatum illud collegium, uti examinator præ se ferre videtur. *Primo*, quia retinetur antiqua denominatio, seu invocatio nostræ dominæ (ut loquuntur in Papatu), sub quâ fraternitas à nostris initur, & in eam juratur: ita ut significatione antiqua & communi consequenter purè Mariolatricâ (quomodo in toto Papatu) à fratribus Pontificiis titulus ille etiamnum usurpetur. *Secundo*, quia juratur in primam & antiquam fraternitatis erectionem, omniaque ejus statuta: quæ aut in solidum, aut saltem quod ad formale suum, omniaque essentialia ac principalia fuisse pseudo-religiosa & Papistica non autem politica, certissimum est; & luce meridianâ clarius id probavi, in *libello meo*. Quibus nihil reponitur; nec in æternum, sat scio, quidquam reponi poterit.

poterit. *Tertio*, quia nihil fingi poteſt politici, quo negotioſum illud collegium ſingulariter agendo ad utilitatem *Reipublicæ*, ab aliis quibuſcunque ſuperſtitioſis fraternitatibus Marianis illic olim florentibus, aut ab aliis vulgaribus collegiis civicis, diſtingueretur. Ut fuſe *ibidem* diſſerui *pag.* 255-261. Si itaque plane politizatum dicendum eſſet, tollatur tota erectio, cum ſtatutis, & juramento in ea; fiantque & conſignentur exſerte ſtatuta politica; politizetur etiam denominatio à proprio munere politico deſumta; & dicatur collegium *Eleemoſynarium*: (nam ab acceſſoriis illis *convivale, confabulatorium*, &c. denominari non poterit; ſiquidem verum ſit omnes ejus reditus in ſolidum nunc pauperibus aſſignari); Faciant etiam fratres ſinguli, quod omnes Eleëmoſynari jure & in conſcientia facere tenentur. Breviter fiat ſubſtitutio alterius & toto genere diſtincti collegii; & ejurato priori & antiquo, in illud juretur, ſiquidem jurandum ſit. Vide quæ in *libello noſtro* (*quatern. L. p.* 5.6.) de tali transformatione & ſubſtitutione ſuggerimus; & de eleëmoſynis quæ hic jactantur. *p.* 229.-234. Hoc ſi fiat à toto collegio, & quidem autoritate publicæ poteſtatis, ſine quâ nova collegia erigi non debent: non arbitror poſthac talem fore concurſum aut contentionem novorum hujus collegii candidatorum aut Pontificiorum aut noſtrorum, (qualis nunc optimatibus noſtræ religionis, hâc vice præteritis, exprobatur *p.* 14.21.) ut ambitu prævaleant. Eveniet enim illis aliis & ſubſtitutis *Eleemoſynariis*, ſeu *caritatis* collegiis idem fere quod de comœdiis, reformatis aut reformandis, divinat Gul. Amcſius lib. 5. caſuum cap. 39. in fine: *Tolletur fere ipſa ſcena vulgaris; quia tam actoribus, quam ſpectatoribus deſtituetur.* XII. *Exceptio p.* 11. reponit exculationem, à neceſſario ſeu utili hujus interpolatæ, & mixtæ ex noſtris ac Pontificiis fraternitatis. *Quod urbs deditionis legibus obtinuerat, ut ſartum tectum ſibi remaneret hoc collegium, &c.* Et quod *cum Ill. præfectus urbis caterique qui ad clavum ſedent non parum ſibi metuerent, ex collegii illius coitionibus quotidianis, quod ſolis conſtaret Pontificiis, nec honeſtum ſibi vel tutum putarent eas vi majori diſturbare, eo rem deduxerunt, ut Pontificii eos admitterent in illud collegium, &c. Reſp.* 1. Dubium quæ circa interpretationem legum deditionis movit *libellus meus pag.* 121. 155. 163. 165. 229. 237. 267-272. ne mimino quidem digito attingitur: ſed ſolum dictata priora nobis reponuntur. Provoco, advocatos fraternitatis, ut ſolvant illud: Cur nomine *Confraternitatum* (quam vocem in numero plurali habent articuli conventionis) magis intelligenda ſit una individua ſeu ſingularis fraternitas, quam omnes aliæ fraternitates ſacræ ſeu religioſæ. Dicant, quis in idiomate Belgico uſus ſit numeri pluralis? *Secundo*, cur nomine *Confraternitatum*, quæcunq; aliæ ſacræ ſeu religioſæ à civicis collegiis ſeu gildis (quas ſacro-

profanas vocat *Auguſtinus VVichmans*) diſtinctæ minus intelligantur ; quam fraternitates Marianæ ? *Tertiò*, ſiquidem Marianæ ſolę & non aliæ ſint intelligendæ ; cur magis hæc Mariana dulcis dominę, quam Mariana ſeptem dolorum, aut annuntiatę, aut roſarii ? Neque enim capitulationis verba reſtringunt ad genus Marianarum ; nedum ad ſpeciem ſeu individuum, Marianæ hujus vel illius, ſub hâc aut illâ particulari invocatione, ſeu denominatione. Quod examinator hiſtoricè narrando, videtur velle *αἰλουλογεῖν* : fraternitates Jeſuitarum, & roſarii Dominicanorum, *ejectis Ieſuitis & Dominicanis collapſa ſunt*: hoc ſcrupulum minime tollit. Quæritur enim an & cur ex vi capitulationis non poſſint inſtaurari, aut interpolari, abſque Jeſuitis & Dominicanis ? Et cur voce pluralis numeri *confraternitatum*, illæ magis excludi dicantur, quam controverſa hæc Helenæ? Præſertim cum ſit ſemi-monachatus, non minus quam aliæ (vide *libellum noſtrum p.* 272.-305.) ; & cum totus Papatus, tota hierarchia Papiſtica ſit ejecta, non minus quam Jeſuitæ & Dominicani; ejuſque pars, aut ſyrma, aut umbra non minus fuerit cucullata fraternitas dulcis dominæ, quam aliæ Marianæ Monachatus Dominicani, aut Franciſcani, aut Carmelitani, aut Jeſuitici. Interpretatio legum capitulationis exſpectari debuiſſet ab iiſdem illis, qui eas tulerant : non vero ſemi & theologicæ caſus determinationi ſupponi, *Reſp.* 2. De metuendis molitionibus hujus fraternitatis contra Rempublicam ; deque remedio unico, aggregatione ſcil. noſtrorum ad iſtam fraternitatem ; ſatis multa dixi *p.* 165. 137. *uſque p.* 208. & *p.* 225. 266. Ad quæ aliaque fere omnia contra minime theologicum conſilium de interpolanda fraternitate, deque affectandis ac retinendis honoribus politicis (ſcilicet) Aſiarcharum, & ſacerdotiorum Gentilium diſputata, cum nihil reſpondeatur nec etiam reſponderi poſſit ; lectorem meum ad *libellum* remitto : ne actum agam. Idem dico de quæſtionibus *pag.* 32.-47. *in epiſtola* propoſitis : quas omnes ita explicuit *libellus noſter*, omneſque cavillationes, detorſiones, exceptiones, omnia effugia ita ſuſtulit, ut nihil reſtet niſi ſilentium, aut artes illę, quas logici *κρυπτόμενοι, ἀπαγωγάς, ἐπερωτήσεις, ἀντάμαλα* & *λήψεις τοῦ ἐν ἀρχῇ* indigitant. Inter quas eximiam & capitalem ſupra ex *p.* 18. *Epiſtola* ad illa verba; *nam hoc fuit proprie τὸ κρυπτόμενον*, &c. deteximus. Cui gemina eſt altera capitalis, *pag.* 39. denuo inculcata. Quod *proteſtatus fuerit, in theſi mecum illi convenire, ſcil. ſodalitates Marianas in B. Virginis cultum religioſum inſtitutas, eſſe idololatricas, neque quamdiu tales formaliter manent, à reformatis ſubeundas. Reſp.* In *libello* jam dixi proteſtationem eſſe contrariam facto : ſiquidem per totam fere apologiam novæ ſeu innovatæ fraternatis Marianæ, theticas aſſertiones meas de Idololatriâ indirectâ oppugnat. *Deinde* negatur hanc eſſe theſin inter me alioſque,

Digitized by Google

lioſque, qui mecum ſentiunt, controverſam & à variis Theologis partim ad privatorum, partim ad eccleſiarum petitionem nunc determinatam. Sed hæc eſt, An Mariana fraternitas tali modo (uti præſumitur) interpolata, & ſatis ſuperque reformata, licitè, & piè ſubiri poſſit à reformatis, inque erectionem & ſtatuta jurari una cum Pontificiis, addita cautela, de non præjudicando, &c. Novit ipſe magno alicui Theologo quæſtionem iſto aut ſimili modo propoſitam, & à me in *diſp. de Idololatria* (quam refutare voluit) ita pertractatam. Quod nam enim dubium incidere poſſet apud reformatos vel rudiſſimos, nedum Theologos; de quæſtione: An Mariana fraternitas manens formaliter Papalis, affectanda ſit à reformatis. Quaſi dubitarent, an poſſint fieri Papiſtæ, ſacerdotes miſſifici, Papæ Romani, Jeſuitę, &c. *Reſponſio ad nonnulla particularia.*

Reſtant nonnulla in *epiſtola ad amicum*, ſed quæ aut ab hâc controverſiâ plane abludunt; aut modum agendi, aliaſque circumſtantias & factorum relationes concernunt, aut viros illos ſpectant, qui propius ea nôrunt, & annos habent ut pro ſe reſpondere poſſint. Nolo ego ex profeſſo ea conſectari; præſertim in hâc appendice, ubi Theſium mearum hyperaſpiſten agere inſtitui. Non poſſum tamen non indicare lectori meo inter alia, quæ me propius tangunt, contra hiſtoriæ veritatem recoqui *quod ſcil. directè & ex profeſſo, & operoſe admodum in optimates diſputaverim, ipſa urbe N. nominatâ, & omnibus illis circumſtantiis adhibitis, &c.* p. 14. *Quod illæ theſes mihi extortæ ſint unius hominis arte.* p. 14. Ad hæc *libellus meus* reſpondit, nec repeto: cum nihil addat examinator, ſed contra non pauca illic mihi & aliis objecta omittat. Inter quæ agmen ducit illud (quod vel ſolum publicam ſcriptionem ipſius in theſes meas concitaſſe videbatur) de optimatibus nominatim à me indicatis. De novo nunc alia adjicit, partim apertè & directè contra hiſtoriam; partim conſequentiis & conjecturis innixa. Prioris generis ſunt, *Quod propugnem ſciſma & Donatiſmum exſenioris.* p. 21. *Quod videar ex profeſſo patrocinari cauſæ fratrum Marianorum* p. 38. 39. *Quod Retorſionem miniſtri N. dicam candide & ſincere emiſſam* p. 42. De his calumniis judicet lector, ſi cui tanti hoc erit, inſpectis modo *paginis libelli mei*, quas ipſe citat. Addit & aliam Ἀντιφασίαν, *Quod plures ex amicis me hortati ſint ad ſilentium, iiſque non obſecutus ſim.* p. 34. Hoc ubi probaverit lectori, tum demum credat. Ego hoc ignoro, & pernego. Aſſervo omnes epiſtolas amicorum ſuper hoc negotio ad me ſcriptas, inde conſtabit, ſi qui me aliquando conveniant, quid ſit de hâc hiſtoriâ. Certum eſt plures ex amicis & viris eruditiſſimis autores fuiſſe, ut cauſam veritatis & pietatis tueri pergerem; idque me ſuſcepiſſe bonâ cum veniâ & de conſenſu Nobiliſſ. & ampliſſ. Magiſtratus noſtri, qui

acceptis

acceptis literis Nobiliſſ. & Ampliſſ. Senatus N. poſt auditas rationes meas, nec non judicium & conſilium Rever. facultatis Theologicæ, decrevit ſcriptionem pro Theſibus mihi permittendam. An examinatori autores fuerint amici partim ante ſcriptionem primam, partim poſt eam, & jam inde à Synodo Gallo-belgica, ut ignem hunc foderet; ego non dicam. *Poſterioris* generis ſunt, *Quod negem eam eſſe apologiam Optimatum*, p.43.44. Sic eſt; etiamnum pernego, ſub illâ diſtinctione ſcil., quam inculcat *libellus meus*. Nec hilum juvat ipſorum teſtimonium quod ſubjicitur. *p.*44. ut tute extra quærere poſſis; illique eam pro te præſtare teneantur, non tu ipſe. Idem mecum ſenſiſſe arbitror venerandam Synodum Gallo-belgicam; quæ alioquin te non notaſſet: *Quod ad ſingulas lineas dicteriis, cavillis, & convitiis eum impetam*, p.34.35. *Quod cavillatoriis conſequentiis ea extorqueo, quæ in ſenſum ſequiorem poſſent trahi &c. & quod conor lubricum & ambiguum facere, quod planum & clarum eſt nodum in ſcirpo quærens, & quod ambiguum feci, quam poſſum peſſimè interpretor.* p. 36. Quod in ſcripto meo ſint multæ *cavillationes, & de ipſa quæſtione vel falſæ aſſertiones, vel parum aptæ rationes vel ingentes contradictiones.* p.43. *Quod cauſam privatam in re nihili, & verè de lanâ caprinâ, publicam faciam &c.* p.29. *Quod accuſem illum Arminianiſmi, Syncretiſmi Grotii & Milletierii*, p. 30. Quod totum ſcriptum pro theſibus meis contra fraternitates Marianas, *ſit in perſonam non in cauſam.* p. 27. *Quod literis ad Senatum N.eum Remonſtrantibus, Sceptico-Libertinis, &c. annumerandum aſſeruerim.* p. 31. Hæc quidem omnia temere dictantur, non docentur. Quibus epithematis ſi cauſæ Marianæ medecinam facere ſe putat, longè fallitur. Hâc vice lectorem ad *paginas libelli mei* ab ipſo citatas ablegabo: ubi bonæ cauſæ, & rectæ intentioni meæ abundans patrocinium præſtabitur. *In epiſtola ad Senatum N.* non aſſero exſertè eum annumerandum Remonſtrantibus, Pontificiis, &c. ſed ſcriptum ejus contra Theſes meas tali modo editum, ſcriptis & libellis eorum eriſticis, quibus vexata & petita hic fuit Profeſſio mea. Atque hoc veriſſimum eſt, quod ad generalem rationem & modum agendi, & quod ad vexationem: quamvis longè alia ſit materia, & forma, & ſtylus. Ad extremum innuit ſcriptionis meæ *aiſas* fuiſſe, nimium Theſium mearum, quas examinarat, æſtimium; quaſi *tanti mihi ſint Theſes meæ, ut grande nefas & piaculum, videatur admiſiſſe, quod aliquid ad illas magis, quam in illas commentatus?* p.41.42. *Reſp.* Ne ſumat ſibi judicium de conſcientia & intentione mea. Sed dicam logicè. Non debet imponi lectoribus rerum ignaris per fallaciam non cauſæ ut cauſæ. Cur ſcribendum duxerim non tantum ego, ſed amici, inter quos multi pii, graves, ac eruditi Theologi, cauſæ ſunt iſtæ, jam ſatis in libello propoſitæ. 1. *Primo*, ut commu-

Digitized by Google

communem cauſam Dei, hoc eſt, pietatis, bonæ conſcientię, ac Theologiæ practicæ, atque adeo Eccleſiarum noſtrarum hâc in parte juvarem pro modulo: quam ego ſcriptione ipſius vulneratam cenſebam, & etiamnum magis ac magis in illâ ſententiâ confirmor; ſive ipſum ſcriptum, ſive modum procedendi, ſive triſtem eventum conſiderem. De modo procedendi vide *libellum noſtrum, p.* 431.434.435. & *præfationem.* Deſcripti materia, *p.*437.475. & *p.*306.-399. Et excerpta quæ exhibeo *p.* 28.-75. cum quęſtionibus: quæ tantum manuducere proteſtor ad examen inſtituendum; uti notum eſt: minimè autem aſſerere aut determinare: quod mihi hactenus ignotum eſt. Nulla methodus ſcientifica, aut vulgata in ejuſmodi ſcriptis hoc fert; quod perſuaſum velit examinator. Sed aliorum judicio hoc quidquid eſt committo. 2. *Secundo*, ut meam orthodoxiam tuerer, quæ publicè ab examinatore ſuſpecta reddebatur, Brouwniſmi, & purgatioris theologię (forte ſynonymum ejus in mente habuit, Puritaniſmum,) & nimii rigoris, & ſcrupuloſitatis in præjudicium libertatis Chriſtianæ, &c. Vide reliqua, in *libello meo pag.* 394.-396. & in *diſp. de Staurolatria part.* 3. Hæc autem cauſa tanto magis urgebat; quod publicè Theologia de Idololatriâ, quam theſibus illis profitebar, peteretur: ſcriptione clanculum paratâ & excuſa, ejuſque exemplaribus inſtar fulguris ſparſis per Belgium una cum literis: quo animi & ſuffragia ſelectorum Profeſſorum, concionatorum, Politicorum, aliorumque litteratorum, occuparentur, & meæ cauſæ obverterentur: dum ego interim omnium ignarus, ne verbulo quidem monerer nec per illum, nec per aliquem ex Optimatibus; quorum nonnullos uſque in illum diem mihi fautores fuiſſe minime dubitabam. Non levis certè heterodoxiæ ſuſpicio & quaſi nota infamiæ in profeſſionem meam & conſequenter in novellam hanc Academiam conjecta videbatur. Cum alioquin paratiſſimus fuiſſem, quin etiam eſſe debebam, vel in ipſius, vel in unius ſolummodo optimatis gratiam, & ad primam quamque monitiunculam, non tantum nomen urbis, ſed etjam quaſcunque alias dictiones immo & ſententias inducere, quæ cuiquam offenſionem præberent; modo ſalva mihi conſtitiſſet divina veritas, & bona cauſa quam intima conſcientia tenebam. Quid enim facilius, & quidem abſque ulla jactura principalis cauſę, fieri potuiſſet? cum exemplaria omnia eſſent in noſtra poteſtate; uno atque altero forte excepto. Quod ſi nec hoc ſatisfeciſſet; addi potuiſſet appendix, aut quarta pars diſputationis, quibus uberius mentem meam, ſi quis hoc petiiſſet, expoſuiſſem. Sed nunc proh dolor, ſerò nimis querimur: *Si mens non læva fuiſſet.* 3. *Tertio*, ut innocentia mea, rectaque ac ſim-

plex intentio in casus illius determinatione omnibus innotescceret: apud quos metuebam, & metuebant mecum amici, ne gravissimâ suspicione laborarem, quasi volupe mihi esset in viros optimates incurrere, eosque ἀπειξῶν: inter quos tamen aliquos propius noram, & tanquam religioni & ecclesiæ addictissimos patronos, mihique benevolos fautores suspiciebam. Si quid enim illic in illâ urbe contentionum, æmulationum, molitionum intercurrisset, quarum ego plane ignarus eram, ab iis volui me & conscientiam meam liberare: ne viderer fuisse unguis in ulcere, & alienæ libidini obsecundasse, stolidæque & carnali hujus mundi ambitioni, livori, odio, (quæ hic dominata fuisse *p.* 14. 15. 21. dicuntur) operam theologicam commodasse. Has facti mei rationes, quas ego non tantum, sed & Rever. facultas Theologica Inclyto hujus urbis Senatui cum probaverit, ipseque Senatus pro æquitate & prudentia sua hactenus eas admiserit, ut non sine expresso ejus consensu & autoritate inchoatam tunc rescriptionem pertexuerim: puto omnibus præjudicio in rem aut personam non occupatis, iis abunde satisfactum iri. Non poterat vulnerata causa à privatâ satisfactione, aut transactione (quam prætexit, *pag.* 34.) in integrum restitui: cum extaret liber publicus, sine cujus revocatione, aut saltem correctione, nec orthodoxæ professioni meæ in hâc Academiâ, nec pietati & theologiæ practicæ, nec communi ædificationi ecclesiarum satis consultum fuisset: uti novit me respondisse Inclyto Senatui urbis N. Eadem erat sententia eruditorum & prudentum, quorum super hoc consilium exquisiveram. Quid de libri ipsius ædificatione sentiant Clar. Professores Leidenses, aliique in scholis Belgii; facile colligitur ex determinationibus eorum contra interpolatam fraternitatem. Ne quis putet meam solius esse causam privatam, & privatim super ea mecum agendum; meque in eo difficilem fuisse. Minime: injuriam mihi faceret gravissimam, quisquis in hanc suspicionem me vocaret. Deus καρδιογνώστης hoc judicabit. Examinator rationes insolitæ scriptionis pro fraternitate, totiusque hujus processus ultimam analysin refert in imperium optimatum, de quo passim in hoc libello, imprimis p. 17. 18. *Si res fuisset simpliciter mei arbitrii, jam vir clariss. ab optimatibus, privatis literis præmonitus fuisset, priusquam publicè quicquam in illius theses ederetur; sed penes me non erat de illorum honore vel jure disponere: Deus illis in me dederat imperii autoritatem, solus obsequii gloria mihi relicta.* Et p. 15. *Id denegare viris illis, &c. meis non modo amicis, sed & tunc temporis superioribus ac Dominis, integrum non fuit.* Et p. 41. *superioribus meis.* Notet lector. 1. æquitatem, quam adhiberi potuisse fatetur (addo ego & debuisse) quamque ipse adhiberi voluisse se dicit, non fuisse adhibitam. Quid ergo dices, ipsi agendum erat. Si monitis,

tis, obteſtationibus, interceſſionibus & conſiliis hoc obtinere nequiiſſet ab optimatibus (quod non credo, ut aliquos eorum propius novi), ipſe ſaltem officio pii viri, & fratris, & ſymmiſtæ non debuiſset deeſſe. Quæ leges divinæ, aut humanæ, politicæ aut eccleſiaſticæ, quæ æquitas, quæ pietas, quæ caritas, quæ teneritudo conſcientiæ prohibebant ne ipſe me, vel per tertium quendam utrique notum & amicum, tribus verbis prius monuiſſet potius, quam peremtorio ictu (uti ajunt) hoc eſt fulmine libri, & additâ libro felleâ mellitâ epiſtolâ (utor epitheto gravis & veterani miniſtri in epiſtolâ gallicè editâ) à Dan uſque ad Berſeba, tranſeunte perculiſſet? 2. *Nota.* Nec aſſentandi gloriam, nec cœcam erga optimates & fautores obedientiam Chriſtiano, nedum Theologo convenire. Nemini enim tam ſimpliciter & ſerviliter auctoratum habere debemus animum, nedum calamum, ut *noſtri arbitrii non eſſet* fratri & ſymmiſtæ ex regula caritatis, & dictamine conſcientiæ ſuæ bene velle, bene facere, deque publica ſcriptionis ſuæ editione, aliiſque circumſtantiis prudenti & pio viro hic ponderandis, *diſponere.* De cœcâ obedientiâ Papiſtarum, præſertim clericorum regularium, vide quid doceant Theologi reformati; inter alios *Rivetus in decalogum*, & *Davenantius in determinationibus quæſtionum.* 3. *Nota.* Hanc novam politicam & juriſprudentiam cum ſcientiâ rerum divinarum & humanarum minimè convenire; & Belgio noſtro hactenus inauditam eſſe. Quid enim? an collegium Marianum, aut συνοπτικὸν ejus, 14. ſcil. fratrum noſtræ dominæ (uti vocantur) ſunt ſuperiores, & legitimus Magiſtratus noſtri examinatoris, quibus Deus in ipſum *dedit imperii autoritatem, ſolius obſequi gloriâ ipſi relictâ.* Aut acurologiam iſtam non capio; aut hactenus ignorant cives, imprimis in Belgio, quinam ſint legitimus ipſorum Magiſtratus, quorum mandatis parere debeant. Quod ſi unus atq; alter, immo vel ſeptem, ex Senatu alicujus urbis una cum aliis civibus & quidem pleriſque religione Pontificiis ineant & conſtituant collegium aliquod Mercatorum, aut Muſicorum, aut gymnaſtarum, qui pilâ, diſco, curſu equeſtri, armis ſe exerceant; an ilico tale collegium, aut ſaltem pars ejus, imperii autoritatem in cives quoſcunque, & quidem in verbi miniſtrum exercebit, ita ut miſero illi ac ſervo theologo nihil niſi ſolius obſequii gloria teſtaret; quotieſcunque ipſis viſum ſit ſcriptionem publicam pro particulari quâcunque cauſâ ſive mercatoria, ſive Gymnaſtica collegium ſuum concernente, Theologo illi contra ſymmiſtam aliquem imponere? An putant piè eruditi Theologi ſe jure divino ad talem obedientiam teneri; quamvis aliter vellent, aliter etiam hic agendum ex æquitate & caritate, conſcientia propria ipſis dictaret, juxta *Philipp.* 4. 5. 4. *Nota*, Optimates Marianos, quorum no-

mina indicavit, non facere illic omnes partem Magiſtratus urbici, cujus juriſdictioni & imperio ille, jure divino aut humano ſubeſſe debuiſſet; nedum ut ipſorum collegium, conventus, decretum, mandatum pro collegio, conventu, decreto, mandato publico Magiſtratus, habendum ſit. Nemo eorum hoc dicet. Abſurdiſſima hæc eſſet imperii & juriſdictionis confuſio, intoleranda ſcientiæ politicæ adulteratio. Erant inter illos Optimates, qui privati erant, nec Magiſtratum unquam geſſerant. Erant & præfecti militares, quibus imperium in ipſum non magis competebat, quam civis aliquis idemque concionator, dicendus ſit ſtipendiarius & præſidiarius miles. Sed excipiat quis, aliquos tamen ex illis optimatibus, immo pleroſque fuiſſe partim ſcabinos (penes quos illic ordinaria & quotidiana politiæ adminiſtratio), partim urbis Senatores ſeu conſiliarios, uti vocant. Recte: ſed quis dicet eos ut fratres Marianos & quidem in illo ſegrege ac partiali conventu una cum aliis quibuſdam fratribus non-ſenatoribus in eodem gradu conſtitutis, particularem & propriam cauſam Marianam particulari & privato arbitrio (non vero publicâ collegii alicujus publici, aut Magiſtratus autoritate) illic agentibus, Scabinorum ac Senatorum poteſtate uſos fuiſſe? Scabinis ſeu Senator, cum Mariano fratre per accidens combinatur, haut aliter ac Muſicus cum fabro lignario; uti ex vulgaribus dialecticæ elementis notiſſimum. Si quis ergo Muſicus, Gymnaſtes, Marianus frater, Mercator, Eccleſiæ ſenior, Advocatus, Medicus, quà talis, ſive ſeorſim in domo privata, aut convivio privato, ſive in collegio ſuo collegialiter una cum aliis civibus collegis ſuis quid ſtatuat aut agat in particularibus rebus & negotiis ſuis, iiſdemque accidat ut ſint membrum aut pars Senatus, quod tamen aliis collegis Muſicis, Medicis, Advocatis, &c. non accidit, an ilico ipſorum ſtatuta & acta erunt publicæ poteſtatis, & imperii. Tempore Papatus Advocati illic pro cauſâ aliquâ aut contra conſulere ſolent tanquam Advocati (neſcio an lege, an conniventia, & more malo; ſaltem factum eſt;) iiſdemque accidebat, ut eſſent ſcabini, & tanquam tales juxta cum aliis ſcabinis in eodem collegio judicio publico eandem cauſam terminarent. Nemo tamen dicet, privata advocatorum iſtorum conſilia & poſtulata privatim extra collegium ſcabinorum, concepta & communicata, totidem fuiſſe publicæ juriſdictionis & imperii judicia publica: ita ut poſt ea, nihil relinqueretur litigantibus, niſi *ſolius obſequii gloria*. Nunc applica ad præſens negotium. Collegium Marianum, quod non puto nunc amplius Papaliter eſſe ἀνίφαλον & extra juriſdictionem Magiſtratus; quid dicam collegium, tantum pars iſtius collegii & quidem minor, ſeorſim & privatim ſive in camerâ Marianâ, ſive alibi conventum quem habuiſſe dicitur, & ibi tanquam

quam Mariani fratres, læsi à me, (uti ipsis perperam persuasum doleo ab eo quem decuisset potius scrupulum aut molestiam illam exemisse & leniisse) eadem qualitate & sub illo formali decrevisse, publicâ apologiâ theses meas oppugnandas, hancque operam ab Examinatore nostro instanter per solennem deputationem ad ipsum institutam (*p.* 13.) esse flagitandam; quippe qui antea in casu conscientiæ consultus ipsorum factum approbasset; ad hæc Theses meas, ni fallor, in sequiorem hunc sensum exposuisset. Ubi nunc hic parendi necessitas aut gloria? ubi imperii autoritas, magis, quam si optimates aliquot Jesuitarum, Capuchinorum, Flaminum, augurum, Inquisitorum, Cardinalium, pœnitentiariorum, &c. collegium sed politizatum, ingressi, pariter ipsius operam per deputatos suos postularent. Nulla hic comparet curia, nulla convocatio, nullus conventus Magistratus, nulla suffragia, aut decreta collegialia & curialia, nulla acta publica, nullius actuarii publici subsignatio, nullius ministri seu apparitoris publici denuntiatio, nulla examinatoris in curiam evocatio, ut mandata Magistratus sui illic audiret: quomodo in exercitio regiminis & autoritatis publicæ solemnia illa communiter servari videmus. Hæc lectoribus rerum illic gestarum ignaris prolixius inculcanda erant, ne putarent publica Urbis seu Magistratus autoritate hanc scriptionem Examinatori impositam; quam propterea nefas fuisset detrectare. Ipse nobilis. & amplis. Magistratus in literis suis ad me exsertè distinguit se & collegium suum, à Collegio seu Societate quorundam Marianorum, pro quorum facto, & ad quorum placitum ac postulatum apologiam scripserat: & refert Marianos fratres sibi indicasse, à se postulasse, &c. Quamvis ad testimonium Optimatum non vero in illud, hæc pauca dici possent: non comparere in subsignatione Illustre illud nomen, cujus splendor Marianæ causæ perpetuo obtenditur: Nec declarari; optimates proprio ingenio & motu hanc injuriam, quæ ipsis illata dicitur, tam perspicaciter vidisse in thesibus meis, & tam profundè sensisse, absque glossatore aliquo; ad hæc se consilium iniisse & statuisse de edenda per ipsum apologiâ, perque deputatos ab eo instanter hoc flagitasse, priusquam ille cuiquam illorum consilium hoc suggessisset; aut operam suam obtulisset sive per se sive per alium, directè aut indirectè: Multo minus declarari; se approbasse totam apologiam, quod ad hypothetica & thetica, omniaque iis contenta suscepisse præstanda, quæ theologiam practicam vellicant. Denique non declarari; se voluisse ita scribi, ita edi, ita spargi, tales per artes, præventiones, circumventiones, de quibus *in libello meo* conquestus sum; seque noluisse, ut privatim prius monerer, ne quidem per ipsum examinatorem. Hæc omnia si in testimonio illo exstarent, paululum for-

te levarent ipſius cauſam, non tamen ex malâ facerent bonam: uti ipſe opinari videtur. *p.* 26. Dato enim omnia hæc ita acta fuiſſe, ab ipſo Magiſtratu, publicâ autoritate, decreto collegiatim in curiâ facto (uti revera non ſunt); an ideo miniſterium eccleſiaſticum qua tale, & conſcientia ac ſcientia Theologi, & utriuſque exercitium per ſe, neceſſario, & directè ſubordinari dicendum eſſet Magiſtratui quâ tali; ab ejus poteſtate ac decretis politicis in exercitio muneris ſui abſolutè ac ſimpliciter jure divino ſic dependere; ut nullus caſus eſſet, in quo ſuadente æquitate & caritate Chriſtiana modeſtè excipere liceret cum apoſtolis *Actor.* 4. 19. & 5. 29.? Non arbitror hanc eſſe Theologiam Reformatam. *Pretio enim emti eſtis, ne eſſote ſervi hominum*, ait Apoſt. 1 Corinth. 7. 23. *enim vero ſi adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.* Idem Galat. 1. 10. Ut jam non dicam diſtingui à Jureconſultis, Magiſtratus aut Principis cauſam publicam, à particulari ſeu propria: hic pari paſſu non ire nec concedi autoritatem, judicium, & mandatum ipſius. Sed hoc nihil ad nos. Sufficit, hanc cauſam Marianam eſſe particularem tum eccleſiaſticam, tum in caſu ac foro conſcientiæ: & pariter utrobique dijudicandam (ſive Senator ſit, ſive medicus, ſive miles, ſive Mercator, quem ea tangat); non vero politicam & publicam, ſcemate publicæ & ſacræ poteſtatis Magiſtratus velandam. Quidquid enim hic fingitur, nunquam quæſtio de ſymbolizatione cum Idololatris transformari poterit in materiam ſtatus. Atque hæc ſufficiant pro reſponſione ad præcipua quædam capita libelli illius, qui à Theſium Examinatore nuper editus fuit. Quæ *in principio ejuſdem libelli à p.* 1.-11. & *in fine p.* 51. 52. de pace & moderatione in genere dicuntur, placent: tantum optandum, ut rectè & hic & alibi applicata fuiſſent; adhæc ut medium libelli principio & fini concinne reſpondiſſet.

Quia in Diſp. de Idololatriâ indirectâ quæſtionis de confraternitate Marianâ determinatio, ejuſque defenſio in appendice occurrit, viſum eſt hic inſerere reſponſum facultatis noſtræ theologicæ à me de mandato collegarum communi nomine tunc conceptum, & ab iis lectum relectum, approbatum, atque anno 1644. una cum judiciis & reſponſis variorum theologorum Delphis editum apud Andream Cloetingh in 12.

Quæſtio propoſita à Claſſe Gorinchemenſi Facultati Theologicæ Ultrajectinæ, Menſe Jun. 1643.

QVum in Papatu ſint Confraternitates Dominæ noſtræ prout vocari ſolent, quarum membra peculiari ratione ſupra Pontificios alios communes, idque juramento interpoſito, ſe obligant ad cultum virginis Mariæ, ad miſſarum celebrationem & preces pro mortuis ſtatis temporibus obeundas, &c. ſecundum regulas & leges comprehenſas certo libello, dicto, Dominę noſtrę Fraternitas: Quæri-

Quæritur.

An membris Eccleſiæ Chriſtianæ Reformatæ, ſalvâ conſcientiâ, liberum ſit ſe unâ cum Pontificiis, tali Fraternitati adjungere, ſub certis conditionibus, (quales in inſtrumento quodam tranſactionis inter reformatos & Pontificios alicubi edito, expreſſa ſunt) idque ſub ſolemni juramento, quo ſe adſtringunt ad protectionem & conſervationem prædicti illius collegii pro noſſe & poſſe.

Reſponſum Facultatis Theologicæ Acad. Vltrajectinæ ad quæſtionem à Claſſe Gorinchemenſi propoſitam.

RESPONSIO.

AD hanc quæſtionem omnibus in timore Dei perpenſis, reſpondemus negando, ducti his rationibus ſequentibus.

1 *Argum.* Ingreſsus & juramentum in fraternitatem, non eſt ſine Idololatriâ ad minimum indirectâ & participatâ: ſymbolizat enim, colludit, & communicat cum ſuperſtitione & idololatria Papiſtarum idque multis modis.

1. Quia ſuſcipitur & aſſumitur à reformatis titulus ſeu denominatio fratrum Mariæ, ſeu noſtræ Dominæ (ſic enim vernaculo idiomate perpetuo appellantur.) Quod uti in genere Chriſtianis illicitum eſt, juxta 1 *Cor.* 1 *v.* 12. 13. Sic imprimis hic implicat & dicit ſpecialem reſpectum patrocinii, invocationis, & cultus Mariæ, omniſque idololatriæ Papalis, nec non ſpecialioris obligationis ad illa. Hoc enim, & nihil aliud titulus ſeu denominatio fratrum & fraternitatum Mariæ in toto orbe ſignificat, juxta primam inſtitutionem & perpetuum ac communem uſum. Atqui talia nomina taleſque denominationes abolendas à nobis, quantum fieri poteſt, conſtat ex *Hoſ.* 2. 16. *Zachar.* 13. 2. *Pſal.* 16. *verſ.* 4. *Deuter.* 12. 3. ne quid dicamus de titulo noſtræ Dominæ, qui B. Virginis Deiparæ ſecundum Papiſticam & communem acceptionem nullo modo tribui poteſt: quia unus eſt, Dominus noſter ſpiritualis Jeſus Chriſtus 1 *Cor.* 8. *v.* 6. *Act.* 2. 36. *Matth.* 28. 18. *Epheſ.* 1. 21. 22. 1 *Pet.* 2. 25. *&* 3. 22. *Heb.* 13 20. Una etiam regina & Mater Spiritualis. Sed per metaphoram metonymicam, dicitur Eccleſia, nec poteſt dici Maria Domina noſtra, propter poteſtatem aliquam Politicam, Oeconomicam, quæ illi in nos competeret: quia partem nullam habet inter vivos *Eccleſ.* 9. 6. nec poteſtas talis jure divino aut humano Mariæ tributa aut tribuenda legitur.

2. Quia memoria originis atque obſervationis idololatricæ & papiſticæ hujus Fraternitatis hâc ratione non aboletur, ſed potius honorari ac conſervari videtur, eſse autem hanc Fraternitatem juxta cum omnibus aliis

liis Marianis tum origine tum forma eſsentiali papiſticam & mariolatricam inde conſtat quod in tenebris papatus ex corpore Antichriſtiano ſeu Papali à Clericis Papalibus ductu & auctoritate Sacerdotis & epiſcopi papalis, primum conflata, & conſtituta à Papa Romano confirmata & poſtea continuata ſit, idque ad Idolomaniæ Papiſticæ & Mariolatriæ conſervationem & incrementum ut ex erectione & ſtatutis ejuſdem, nec non ex collatione aliarum fraternitatum colligitur. Jam vero veſtigia & monumenta talium abominationum non conſervanda, ſed plane abolenda eſſe docemur *Zachar.*13.2. *Hoſ.*2.16. *Deuter.*7.5.6.& 12.2.3. 2 *Reg.*18. 4. & 23.4.5.6.7.8.9.10.11.12.13.14.15.

3. Quia Fraternitatis hæc Mariana eſt idolothyton, & conſequenter, qui in eam una cum Papiſtis aſcribitur ejuſque conſœderationem ac communionem titulo, aliiſque ſignis & formalitatibus profitetur, tantundem facit, ac ſi veſceretur idolothytis: quod tam ſevere prohibet Apoſt. 1 *Cor.*8.4. collatum cum *cap.*10.7.14.18.19.20.& 21. *Apocal.*2.14.20.24. & *Actor.*15.20. eſse autem fraternitatem hanc idolothyton probatur, quia tum ex ſe & per ſe, tum ex inſtituto & intentione papiſtarum eſt pſeudoſacrum, hoc eſt, proprium & conſecratum inſtrumentum, medium & ſignum myſticum promovendę, conſervandæ, exercendæ, profitendæ Mariolatriæ, omniſque idololatriæ papalis in Miſſis, ſuffragiis pro defunctis, pſeudofeſtis, horis canonicis, roſariis &c.

4. Quia eſt propior & ſpecialior conſociatio & conſœderatio fidelium, cum idololatris, idque ſub expreſſo titulo ac ſigillo ſeu ſub expanſo vexillo & inſignibus idoli, noſtræ ſcilicet dominæ; quam in horrendum *idolum* pontificii quantum in ſe eſt præſertim erectionibus fraternitatum, transformarunt. Atqui tales propiores conſociationes, conſœderationes, & fraternitates ad mutuam ſui & collegii Mariani ex fidelibus & idololatris conflati defenſionem non conveniunt cum 2 *Cor.*6.14.15. 16. 17. *Eph.*5. 12.14.15. *Pſalm.*1. 1. collat. cum *Pſalm.*16.3.4. nec cum iis, quæ docent theologi de Fraternitate communi omnium fidelium inter ſe, & de ſpecialiori amicitia & familiaritate quorundam in illâ fraternitate. ex. gr. Pauli & Timothei *Philip.*2.20. 1 *Theſſ.*3.2. Idololatrę ſeu Pontificii (ſaltem rigidi Antichriſtiani & clerici) non agnoſcunt noſtros fratres, nec noſtri viciſſim illos, ſecundum communem rationem religionis: multo minus Fraternitatem magis ſpecialem animitus & coram Deo inire poſſunt, idque interpoſita religione juramenti. Accedit, quod theologi conſœderationes cum infidelibus idololatris aliiſque à verâ religione alienis non concedunt niſi ſummâ cum circumſpectione & limitatione, tantum eo in caſu cum reſpublicæ neceſſitas aliter non fert. Conferatur, *Martyr. loc. claſſ.* 4. *cap.*

Digitized by Google

*4.cap.*16,21. cum *Riveto in commentario ad Hoſ.cap.*14. jam vero controverſa hæc confœderatio fidelium & idololatrarum nec intercedit inter rempublicam & rempublicam, nec inter ſubditos & magiſtratus ejuſdem reipublicæ, mediante ſcilicet juramento fidelitatis, ex neceſſitate publicâ: per conſequens omittenda eſt plane, non vero anxie & otioſe à noſtris limitanda.

5. Quia infert participationem cum Mariolatria omnique ſuperſtitione fratrum Pontificiorum ejuſdem collegii, quam illi ex vi fraternitatis Marianæ & ſpecialis obligationis ſuæ exercent, aut exercere poſſunt, ſaltem teneri ſe putant in conſcientiâ ſuâ Papiſticâ, idque partim privatim ac ſeorſim ſive domi ſive foris; partim collegiatim, ſive in clandeſtinis cœtibus eccleſiaſticis Romano Papalibus, ſive in ſegregibus conventibus Marianis. Quamdiu enim per reformatorum ingreſſum & juramentum ſubſiſtit, viget, conſervatur fraternitas Mariana; excuſare ſe nequeunt quin pro parte ſuâ præſtent fulcra & Stylobatas ejus collegii ac confœderationis, qua obſtrictos ſe tenent & utuntur fratres Pontificii ad ſpecialem Zelum & exſuperantiam Mariolatriæ, omniſque idololatriæ Papalis; idque ex vi erectionis, & juramenti antehac ſolemniter ad ingreſſum fraternitatis præſtiti, qui enim directe & immediate conſtituunt, ſuſtentant, conſervant, pro noſſe & poſſe collegium Marianum quod ex natura ſua communique inſtitutione & ſpeciali erectione, nec non perpetua & ſpeciali intentione papatus & fratrum in illo collegio Pontificiorum inſervit ſtatuminandæ & promovendæ idololatriæ, illi etiam conſequenter, indirecte & mediate promovent & ſuſtentant Mariolatriam & confirmant manus idololatrarum: quicquid contra proteſtentur, & longe aliam ac meliorem ſuam intentionem prætexent.

II. *Argum.* Profanatur religio juramenti: dum non juratur in veritate, judicio & juſtitia juxta *Ierem.*4.2.

1. Quia reformati fratres jurant in conſervationem fraternitatis in obſervationem omnium ejus ſtatutorum, in primam ejuſdem erectionem, juxta capitulationem (urbis ſcilicet Sylvæducenſis anno 1629.) in quantum non contraibunt Provinciarum Fœderatarum ſtatui ſeu Politiæ & Religioni, ut habet formula juramenti & *inſtrumenti tranſactionis articul.* 11. & 12. quod juramentum non minus abſurdum & contradictorium eſt; quam ſi quis juraret in inſtitutionem & ſtatuta Mahumetiſmi, Ethniciſmi, Papiſmi aut pro conſervatione erectionis & collegii flaminum, augurum, Jeſuitarum, Inquiſitorum, Capuchinorum &c. in quantum ſcil. non contraveniunt religioni. Religio reformata directe repugnat erectioni & ſtatui dictæ fraternitatis Marianę. Adnęc forma ejuſdem

dem fraternitatis, quam & quatenus urbs Sylvæducenſis in capitulatione eam ſtipulata eſt, eandemque uſque ad 27. Februar. 1642. habuerunt & obſervarunt fratres Pontificii, repugnat eidem religioni reformatæ: non debuit ergo jurari in fraternitatem ejuſque ſtatuta ſive juxta primam erectionem ſive juxta capitulationem: præterquam quod obſcuritate & ambiguitate non minimâ laborent verba illa *Provinciarum fœderatarum ſtatui & religioni.* poſſunt enim accipi & exponi aut de repugnantiâ abſolutâ & totali, aut de repugnantiâ aliquâ & ſecundum quid. quod ſi poſterior tantum intelligatur (ut intelligi poteſt) jam nihil aliud excipitur, quam tales obſervationes fraternitatis ceſſaturas, quæ publicam ſuperſtitionum pompam in plateis, templis, funeribus, proceſſionibus &c. requirebant. Hæc enim conſiſtere nequeunt cum Politiâ & publicâ religione fœderati Belgii.

2. Quia Pontificii jurare dicuntur una cum Reformatis in collegium illud prout jam per tranſactionem ab omni ſuperſtitione reformatum & in aliud pure politicum transformatum fuiſſe dicitur. & tamen inhærent antiquo ſuo juramento, quo jurarunt in illud collegium pure & craſse idololatricum. Promittunt enim per Mariolatricum illud juramentum in ingreſsu collegii idololatrici ante hâc præſtitum ſe novam hanc mutationem collegii ſervaturos, quod abſque manifeſtâ contradictione, aut fraudulentâ æquivocatione fieri non potuit: quaſi quis per juramentum olim Papiſmo aut Mahumetiſmo in ingreſsu collegii alicujus præſtitum promitteret, ſe ſervaturum novam collegii ejuſdem reformationem, quâ omnis Papiſmus & Mahumetiſmus expurgatus eſse dicitur.

3. Quia ab aggregatione noſtrorum & Pontificiorum in eandem fraternitatem, & à ſociali hoc juramento, quod utrique præſtare dicuntur abeſse videtur fides, ſinceritas, & columbina ſimplicitas, quam pietas & fraternitas Chriſtiana requirit. Merito enim præſumitur fratres Pontificios hâc tranſactione & hoc juramento contra ac Reformatos intendere ſive Mariolatriæ ſive monumenti Mariolatrici conſervationem; imo & plenioremreſtitutionem, ſi fata: aliquando hoc ferant. ſuſpecta ſunt enim verba tranſactionis artic. 11. *ita tamen, ut ſtipulatione & juramento in hos articulos Romano catholici fratres in conſcientiâ & privato religionis ſuæ exercitio non graventur.* & artic. 15. *interim cuſtodiæ præpoſitorum religionis Romano catholicæ committentur & ea mobilia quæ antehac officium ſuum divinum ſpectabant ſic tamen ut eorum ſpecificationem exhibere teneantur,* quis affirmabit nobis non intendere Pontificios exercitia antiquæ Mariolatriæ in privatis & clandeſtinis ſuis cœtibus tum eccleſiaſticis tum Marianis? illos cœtus haberi nimis notum eſt: iſtos quin pro re nata ſubinde inſtituant nemo prohibere

hibere poteſt; nec etiam prohibet vel minimum jota tranſactionis. Ipſi reformati, ſegreges cœtus jam habuiſse videntur in quibus tractarunt ea, quæ peculiariter ipſos concernunt, atque adeo Pontificiis viam monſtraſſe. An ergo tale juramentum & talis fraterna conſpiratio libera ſit ab omni æquivocatione, mentali reſervatione, & occultatione judicent prudentiores.

III. *Argum.* Ducitur à noxiis, periculoſis, & abſurdis conſequentibus.

1. Quia periculoſam conſequentiam facit ad quoſvis alios titulos, ſtatus, collegia ſuperſtitioſa & papalia, aut ſtabilienda, aut denuo revocanda, juramento in erectionem & ſtatuta antiqua præſtito ſub diſtinctione illa, *quouſque non contraveniunt religioni.* Qualia ſunt Mariæ de ſeptem doloribus, de Scapulari, Annunciatę &c. adhæc venerabilis ſacramenti, paſſionis domini, Joſephi, equitum religioſorum ſeu militum eccleſię, quorumvis monachorum & monialium, Cardinalium, Inquiſitorum &c.

2. Quia zelus & reformatio eccleſiarum, ac Politiarum Belgii, à quibus abolitæ ſunt fraternitates Marianæ, non autem reformatæ aut interpolatæ, haud obſcuræ ignorantiæ, aut imprudentiæ, aut heterodoxæ præciſitatis argui videntur.

3. Quia hâc ratione inſanabile magis redditur hoc fraternitatum cacoëthes, multis in ipſo papatu ſatis moleſtum. Cum enim noſtri eas ſubeunt, malum tam bene collocabitur, ut vix ſpes futura ſit, facilius id loco moveri poſſe quam integrum papatum: quod experientiâ in ſimilibus non raro comprobavit. Inprimis hoc metuendum ſi duces & principes illi aliquando inſerantur juxta *artic.* 10. *tranſact.*

4. Quia dato non conceſſo, collegia hæc Reipublicæ eſſe ſalutaria & utilia: ſequitur hâc *tranſactione artic.* 8. & 9. dimidiam partem imprudenter nimis addici Pontificiis, atque ita ſpem omnem ulterioris mutationis in melius perpetuo præſcindi.

IV. *Argum.* Committitur ſpecies mali contra 1 *Theſſ.* 5. 22. coll. cum *Judæ verſ.* 23. & *Philip.* 4. 8. externis enim formalitatibus & actionibus conformant ſe noſtri Marianis fratribus ſub Papatu, atque adeo cum iiſdem in ipſâ re colludere videntur, quamvis longe aliter ſentiant, & aliud quid intendant. Intentionem & interiorem ſenſum eorum, omnes non ita ſemper vident aut audiunt; exteriores actiones, titulos, formalitates vident & audiunt, amici pariter atque inimici, pii atque impii, docti atque indocti, cives atque extranei.

V. *Argum.* Quamvis dubium eſſet de licito & illicito in ſe (uti eſſe non debet) ſaltem conſtat ſcandalum non uno modo præberi, contra 1 *Corinth.* 8. 9. & 10. *v.* 31. 32. 33. *Matth.* 18. 6. 7. 8. 9.

1. Pontificiis in communi, qui putabunt reformatos hâc in parte propius ad ipsos accedere, nec à fraternitatibus Marianis, aliisque institutis Papatus ita abhorrere, ac prædecessores nostros ac primos reformatores: consequenter hinc forte concludent nostros jam tacite agnoscere verissimum esse illud, quod celeberrimus *Grotius in pietate D. D. Ordd. Hollandiæ* antehac objecit reformationi Belgicæ: *Excessit medicina modum.*

2. Marianis fratribus in fraternitatibus quibuscunque sub Papatu, præsertim in hâc controversiâ; Illi enim dum de talibus fratribus, & de tali honore fraternitati suæ habito sibi plaudunt, in instituto suo magis animantur; cujus alioquin cum tempore potuisset eos pudere.

3. Hominibus simplicibus in bivio constitutis: qui ubi viderint nostros cum Papali factione, imprimis peculiari vinculo Mariano astrictâ, in unam fraternitatem tam amice conspirare posse, minus ab eâ sibi cavere incipient, aut tam procul à Papalibus inquinamentis fugere ac nostri theologi quidem illos fugere velint juxta *Apocal.* 18. *v.* 4. 2 *Corinth.* 6. *vers.* 17. 18.

4. Reformatis in cognitione adhuc rudibus aut in fide infirmis, aut in pietate tepidis: qui hâc ratione facilius eo prolaberentur, ut cum conscientiâ aliquâ *nostræ Dominæ*, aut cultus alicujus Deo ad salutem placentis sive isthic sive alibi Marianam fraternitatem affectarent & subirent. Expendatur ratio Apostoli 1. *Cor.* 8. *v.* 7. 9. 10. 11. 12. 13.

5. Reformatis in fide ac pietate maxime confirmatis & Zelotis: quos tristitiâ affici & ingemiscere indubium est. Provocamus ad tacitos gemitus & apertas querelas piorum in Belgio nostro, ad quos fama hujus novæ fraternitatis pervenit.

6. Posteris nostris: qui aliquando occasionem hinc arriperent ulterius prolabendi, & de propiori Syncretismo Papistico cogitandi. Ita in V. T. excelsa relicta posteris occasio fuerunt redeundi ad vomitum antiquæ idololatriæ.

VI. *Argum.* Addimus consensum piorum & sapientum. Hic enim in moralibus & conscientiæ casibus, etiam cum rationes controversiam non tam liquido determinant, aliquid momenti habere solet apud conscientias piorum, qui in tutiorem partem inclinare malunt, quam non abstinere à re aliquâ, à quâ sine læsione conscientiæ, ignominiâ religionis, scandalo proximi facillime abstineri potest. Antiquæ ecclesiæ sensum & praxin exhibet Concil. Elberinum can. 55. *Sacerdotes qui tantum coronam portant, nec sacrificant, nec de suis sumptibus aliquid ad idola præstant, placuit post biennium accipere communionem.* Conferri hic possunt quæ unus ex nobis congessit in *disp. de Idololatria indirecta part.* 1. *thesi ultima* quæ idem

ex

ex *observationibus Gabrielis Albaſpini* Epiſcopi Pontificii ſeorſim edidit ad illuſtrationem canon. Eliber.

Conſenſum eccleſiarum reformatarum evidentiſſime demonſtrat perpetua praxis earum, quæ hactenus omnes fraternitates Marianas, ubicunque fieri potuit, funditus tolli curavit. Ut jam nihil dicamus de analoga expurgatione nominum titulorum, ceremoniarum, obſervationum aliorumque idolothytωn, quæ vel minimam Papiſmi ſpeciem aut umbram habere videbantur. Hic provocamus ad conſtitutiones eccleſiaſticas & acta Synodalia & claſſium & Synedriorum.

Reſponſio ad præcipuas quaſdam objectiones & exceptiones.

1. Repurgata eſt fraternitas ab omni ſuperſtitione; quandoquidem Pontificii & reformati pariter juramento ſuo ejuraſſe intelligendi ſunt quicquid repugnat reformatæ religioni: ut videre eſt *in artic.* 11. *tranſactionis.* Ergo adiaphorum & licitum eſt in eam adſcribi. *Reſp.*

1. Dato abſolute & in ſe hoc non eſſe illicitum; non tamen ſequitur conducere & ædificare. Tam exacte etiam rem totam fraternitatis ſublatam, ſolumque caſcum titulum relictum, nondum credunt nec ſatis vident aut Pontificii aut Reformati, conſequenter ſpecies mali, & ratio ſcandali ſublata non eſt. Tantiſper ergo tutiſſime abſtinetur.

2. Negatur ex verbis illis *artic.* 11. intelligi poſſe fraternitatem, & juramentum in ejus erectionem ac ſtatuta jam liberata eſſe ab omni ſuperſtitione. Ipſa fraternitas debuiſſet tolli, non reformari; quia eſſentialiter & formaliter eſt Mariolatrica & ſuperſtitioſa non tantum quoad titulum ſeu denominationem, ſed quod ad ipſam ſocietatem ac confœderationem pſeudo-ſacram, pſeudo-eccleſiaſticam, pſeudo-ſpiritualem cum omnibus requiſitis, adjunctis & finibus ſuis: uti prolixe probatum eſt ab uno ex nobis in dicta *diſp. de Idololatria indirecta*, & in *libello de Fraternit. Marian.* cui titulus *Specimen aſſertionum &c.*

3. Tantum abeſt ut omnia ſuperſtitioſa communibus collegii ſuffragiis in ſpecie abrogata ſint (quod tamen fieri debuiſſet, ut omnes fraudes & æquivocationes procul eſſent à confœderatione & juramento,) ut contra exſerte retenta ſit lectio euangelii Johannis *artic.* 22. & inſtrumenta miſſatica *artic.* 16. & fraternitatis denominatio à Virgine Maria *artic.* 1. & 3. Reliqua omnia in prætensâ reformatione præterita, enumerata ſunt ab uno ex noſtris *in libello* modo *citato p.* 251. 216. *uſque* 229.

4. Quicquid reformatum dicitur, manet tamen prima erectio Mariolatricæ fraternitatis, & in eam ſolemniter juratur; uti habet tranſactionis *artic.* 11. & 12. & formula juramenti *ibidem* expreſſa & articulis ſubjecta.

II. Est collegium nunc pure politicum, nihilque in eo est religiosum, aut superstitiosum. Ratio gemina est, quia jam inde à primâ erectione maximam partem fuit politicum, & quia nunc per & post ingressum reformatorum est politizatum, formali ejus plane sublato; quamvis materiali, hoc est, personis iisdem manentibus, ut & titulo seu denominatione, solius discriminationis causa. *Resp.* 1. Antea in Papatu non fuisse politicum, satis evincit *libellus fraternitatis*, continens ejus erectionem & statuta: in quibus nihil fere politici comparet. 2. Nec speciem veri habet quod dicitur, nunc esse transformatum in politicum per dictam transactionem. Nam verba illa *artic.* 11. quæ obtenduntur tanquam transformantia (ita loquamur) ad illud non sufficiunt, tum quia ambigua sunt, ut modo dictum est; tum etiam quia contradicunt electioni & statutis fraternitatis in quæ juratur: Si enim verba hæc fingantur efficere aut dicere collegium politicum seu sæculare; erectio contra & statuta manifeste efficiunt & dicunt collegium religiosum, sacrum, ecclesiasticum. 3. Nec credendum est Pontificios sive extra sive intra collegium illud sentire, esse illud pure novum politicum priori Mariano pure aut saltem majorem partem religioso substitutum. Hoc enim si sentirent; debuissent aperte ejurare antiquam fraternitatem Marianam, qua talem, prout jam in capitulatione stipulati esse dicuntur; & jurare in novam societatem politicam seu secularem, toto genere à priori distinctam. Atqui hoc factum esse minime docet transactio: quin aliunde constat eos inhærere priori & antiquo suo juramento: quod præstitum erat in erectionem & statuta pseudo-sacræ & religiosæ, etiam cucullatæ & tonsę fraternitatis Marianæ. 4. Nihil habet transactio de peculiari formâ, ratione, & functione politica; quæ præsentem interpolatam seu substitutam fraternitatem constitueret, & ab aliis omnibus tum religiosis tum profanis seu civilibus essentialiter distingueret. Ex antiquis statutis si quis huc trahat funera, agapas seu convivia, eleemosynas, mutuam sui defensionem contra quosvis, videatur quid ab uno ex nobis responsum sit *dicti libelli pag.* 240. & 255. & 264. & 229. & 219. *usque* 265. Unde abunde constare arbitramur non fuisse eam formaliter politicam & sæcularem ante hanc mutationem, nec talem nuper factam per ingressum reformatorum, & dictam transactionem. 5. Denique si forma antiqui collegii sacri Mariani plane abolita, & novum toto genere distinctum illi substitutum esset, debuisset etiam denominatio pseudo-sacra tolli eique politica formæ & functioni politicæ respondens substitui. De quo fusius actum in *libello* modo *citato p.* 493. *usque* 506. ne quid dicamus de periculis & profundis Satanæ quæ in jactatâ superstitionum & rituum Papalium ratione sęculari & politizatione videri nobis videntur.

III. Col-

Digitized by Google

III. Collegia civica mercatorum, fabrorum, pictorum, aliarumque artium ut & armatæ cohortes civium (belgice ſchutterÿen) à ſanctis alicubi etiamnum denominantur; immo & convivia aut Sympoſia hic aut illic quotannis celebrantur ipſis feſtis diebus ſanctorum puta Georgii, Nicolai, &c. Illis tamen collegiis reformati vulgo adſcribuntur vidente eccleſiâ & conſequenter approbante. *Reſp.* 1. Reſponderi poſſet, ex facto de jure alterius facti non eſſe ſtatuendum, neque enim dubium dubio, nodus nodo ſolvitur. 2. Non eſt negandum difficultatem feſtorum & titulorum vanis obſervationibus moveri ab eccleſiâ hocque perpetuo actum fuiſſe & etiamnum agi, ut monumenta illa ſuperſtitionum penitus aboleantur, ubicunque etiamnum ſuperſunt. Quod fieri debet, & facile poteſt, ubi aut magiſtratus aut potior pars collegiorum & cohortium iſtarum reformatam religionem profitetur. Uti ad poſtulatum Synedrii alicujus eccleſiaſtici non ita pridem reſpondimus. 3. Longe diverſa ratio eſt collegiorum civicorum, & fraternitatum pſeudo ſacrarum. Illa per ſe & formaliter politica ſunt, ac propterea tantum repurganda: Iſtæ verò formaliter pſeudo-ſacræ, & religioſæ; & conſequenter abolendæ, aut penitus fugiendæ. Quod ſi collegia civica non repurgentur ab annexis ſuperſtitionibus; Chriſtum ſic didicerunt vere reformati, ut conſcientiæ potius conſulerent, quam utilitati, aut honori, aut voluptati. 4. Ubi nihil ſupereſt repurgandum in civicis collegiis præter denominationem antiquam à ſancto ſeu patrono deſumptam, & nunc ſolius diſcriminationis cauſa vulgo adhuc uſurpatam; utique cum non otioſè aut animi causâ, ſed ex debito officio erga Magiſtratum & ſecundum jura civitatum iis adſcribantur reformati, non participant cum ſuperſtitione illâ nominali, ſicut illi qui tollere nolunt cum facile poſſint: ſed tantum tolerant quod tollere nequeunt. Penes ipſos enim non eſt arbitrium & jus & norma loquendi. Contra circa hanc Marianam fraternitatem non controvertitur de nudo titulo aut nomine diſcriminante, ſed de ipſâ re, hoc eſt de fraternitatis origine, erectione, formâ, ſtatutis, proprietatibus, uſibus. Et ſiquidem de ſolo nomine ſcrupulus moveretur, is tamen prompte eximi deberet: quandoquidem penes Marianos fratres poteſtas fuit aut debuit eſſe, denominationem fratrum Mariæ & noſtræ dominæ abrogandi, non minus quam minimam quamcunque ſuperſtitionis umbram ſuſtuliſſe dicuntur. Sed de hâc exceptione ſatis ſuperque diſceptatum in *libello* jam *citato p.* 242. 464. & *p.* 479. 506. & in *appendice diſput. de Idololatriâ indirectâ.* 5. Denique ſi eccleſia alicubi hactenus videt & tolerat convivia collegiorum feſtis ſanctorum, à quibus collegia denominantur, celebrari: hinc tamen non ſequitur eccleſiaſticè talia approbari aut ſuaderi. Videantur,

tur, quæ de tolerantiâ ecclesiasticâ notat *libellus* aliquoties *citatus pag.* 458 464.

Concludimus ergo

1. Dictam Fraternitatem Marianam à reformatis non interpolandam aut reformandam; sed penitus pro nolse & polse abolendam aut saltem fugiendam.

2. Pie & prudenter facturos quotquot in eam adscripti sunt, si juramento suo renuntient & ab instituto resiliant, juxta illud Isidori in jure canonico vulgatum *in malis promissis rescinde fidem.*

3. Hæc pietatis officia si negligant, fideli admonitione & cura ecclesiarum quarum membra sunt, ad ea inducendos & ducendos esse.

Gisbert. Voetius, S.S. Theol. Doctor & Profess. in Acad. Ultraject.

Meynardus Schotanus, SS. Theol. Doct. & Profess.

Carolus Dematius, S.S. Theol. Doct. & Profess.

Excerpta hæc anno 1643 excudi curaveram, ad majorem illustrationem agitatæ tunc controversiæ de Fraternitate Mariana.

GABRIELIS ALBASPINI AURELIANENSIS EPISCOPI *Notæ & Observationes.* In Can. II. III. IV. XL. LV. LVI. LIX. Concilii Eliberini; ex ipsius Observationum libris decerptæ & seorsim editæ: Ad illustrationem loci Actor. XIX. v. 31. & controversiæ de Idololatriâ indirectâ.

LECTORI S.

GAbriel Albaspinus Episcopus Aurelianensis evulgavit anno 1623. Duos libros Observationum de veteribus Ecclesiæ ritibus, una cum notis in canones Concil. Eliberitani: in quibus inter alia observat nonnulla de sacerdotio Gentilium, de fraternitatibus Christianorum &c. Quæ quia lucem aliquam controversiis, hodie agitatis de Idololatriâ indirectâ & de Fraternitatibus Marianis allatura videbantur: putavi operam me non lusurum, si pauculas has notas & observationes ex spisso volumine decerptas, seorsim excudendas darem, in gratiam præcipuè Pontificiorum. Illos ergo coram domino obtestor, ut quia nostra legere ipsis forte religio est, non dedignentur ex tanto suæ religionis & ecclesiæ antistite discere, suffragio & exemplo Apostolicæ aut antiquæ ecclesiæ minime juvari nostro-

matrorum conſcientias ad affectandas aut ſubeundas Deiparæ virginis ſodalitates. Quod ſi ab illis impetravero, nullus dubito, quin in poſterum de ſinceritate & Zelo noſtro in detegendâ idololatriâ indirectâ, atque adeo de diſputatione & libello apologetico hunc in finem edito benignius judicaturi ſint. Ultrajecti VII. *Eid. Jul.* CIↃ IↃ CXLIII.

GISB. VOETIUS.

CANON II.

De Sacerdotibus (a) Gentilium qui poſt baptiſmum immolaverint.

Flamines qui poſt fidem lavacri, & regenerationis (b) *ſacrificaverint: eo quod geminaverint ſcelera, accedente homicidio, vel triplicaverint facinus, cohærente mœchia, placuit eos nec in fine accipere communionem.*

FLamines, id eſt Chriſtiani qui ſacerdotio gentilium fungebantur: *quamvis enim non liceret Chriſtianis, hæc munia & honores* gentilium ambire & perſequi; nonnulli tamen aut ambitione ducti, aut coacti hæc ſacerdotia ſuſcipiebant & petebant: cum enim apud populares aliquo in honore eſſent Flamines, & populi gratiam muneribus, aut ludis facile ſibi conciliarent, reperiebantur inter Chriſtianos, qui ſpretâ religione hos honores flagitarent: nonnulli etiam inviti ad ea munia cogebantur, quia erant patrimonialia, à quibus nemo excuſabatur, ut ex Codice Juſt. manifeſtum ſit, & ex Hieronymo in vitâ Hilarionis: *his de cauſis reperiebantur Chriſtiani qui eſſent Flamines gentilium, in quos Hiſpani Patres has pœnas conſtituunt*: neque vero audiendi ſunt, qui putant hic agi de Chriſtianis, non qui erant re ipſâ Flamines, ſed qui ante lavacrum hæc ſacerdotia functi eſſent. Nam cur potius ageret de iis, qui fuerant Flamines, quam de aliis, qui nunquam fuerant Flamines, qui nihilominus poſt fidem ſacrificaverant? Nonne ineptum videretur ſi canones ita ſe haberent: Sutores aut Sartores, qui poſt fidem ſacrificarunt, quia cum Flaminum, Sutorum, Sartorum non gravius ſit peccatum quam aliorum, ſi omnes illis Diis ſacrificaſſent, non debuit canon hos potius corrigere quam alios: deinde hæc verba, *Flamines qui munus tantum dederint*, indicant agi de Flaminibus qui revera poſt lavacrum flaminia ſuſceperant: quemadmodum etiam illa, *Flamines ſi Catechumeni*, oſtendunt agi de Catechumenis qui actu & reipſa erant Flamines, non qui fuerant.

Poſt fidem lavacri, cujus rei rationem ſupra dedimus.

a Gentium Exc. b Sacrificaverit Excu.

Sacri-

Sacrificaverant, mos erat ut qui ludis præerant, Diis sacrificarent; Flamines igitur, qui in municipiis (nam Romæ non præsidebant ludis) tenebantur ex more sacrificare, antequam ludos aperirent.

Eo quod geminaverint, sed quomodo sacrificando triplici hoc crimine poterant sese polluere? Nam hæc verba, *eo quod*, indicare videntur, quod Flamines duo hæc alia crimina committerent sacrificando; sunt qui de Floralibus hæc accipienda esse putent, in quibus multa turpia & obscœna visebantur: & de Gladiatoriis muneribus quibus sanguine & morte miserrimorum hominum populus recreabatur: cum enim Flamines in provinciis & municipiis, hæc spectacula ederent, & mœchię & homicidii scelus commisisse dicuntur hoc canone, non quod mœchati essent, aut quempiam interfeciissent; sed dicuntur ea commisisse, quod spectacula præberent in quibus hæc scelera perpetrabantur. Nonnulli hæc ita dicta putarunt, non quasi conjunctim & simul in hæc tria crimina incidissent Flamines, sed si forte reperiantur Flamines, qui præter scelus sacrificii & idololatriæ, aliis insuper sese inquinassent, ii communione in fine priventur.

Vel triplicaverint facinus, lapsi triplicabant facinus veniâque vel in morte indigni censebantur, si homicidium & mœchiam cum idololatriâ in se suscepissent: non autem si alia quævis crimina admisissent: neque hujusce judicii alia potest esse ratio, aut causa, nisi quod alia omnia, nec summa, neque capitalia unquam, aut perpetuâ pœnitentiâ & animadversione digna visa sint. Tribus vero illis, homicidio scilicet mœchiæ & idololatriæ, cum non multo ante hoc Concilium pax & venia esset relaxata meritò qui horum simul omnium reus esset factus, eâdem pœnâ, quâ paulo ante diversâ, puniebatur: atque ea est causa quamobrem de aliis criminibus non loquuntur Illiberini Patres.

CANON III. *De eisdem si idolis munus tantum* (a) *dederunt.*

Item Flamines, qui non (b) *immolaverint, sed munus tantum* (c) *dederint eo quod se à funestis abstinuerunt sacrificiis, placuit in fine eis præstari communionem, actâ tamen legitimâ pœnitentiâ: Item ipsi, si post pœnitentiam fuerint mœchati, placuit ulterius* (d) *his non esse dandam communionem; ne* (e) *lusisse de dominicâ communione videantur.*

QUI *non immolaverint*, poterant non immolare, quamvis suis sumtibus spectacula ederentur: nam aliquis alius Flamen poterat præesse & præsidere.

Sed munus tantum dederunt, omnes hos Canones de lapsis explicant nonnulli: ideo per munera, dona intelligunt, & pecuniam quam Præsidibus

a Dederint Excu. b Immolaverunt Excu. c Dederunt Excur. d Eis] Excu. e Insuliſſe C. Alcel.

dibus offerebant lapſi, ne ſacrificarent verùm munus hoc loco, ni fallor ludos & ſpectacula ſignificat, quæ Flamines præſtare conabantur, & in quibus ſolebant ſacrificare : ajunt igitur Patres veniam iis eſſe concedendam in fine, qui Flamines fuerint & non ſacrificaverint, quamvis ludos præbuerint & munera, *ſi modo hanc culpam legitimâ expiaverint pœnitentiâ.*

In fine eis præſtari communionem *quam gravem & acerbam vindictam exercebant in eos qui ſacerdotia Gentilium ambibant aut ſuſcipiebant, quamvis non ſacrificarent* !

Acta tamen, hoc eſt, qui pœnitentiam ſibi impoſitam alacriter ſubierant : nam ſi eam aut neglexiſſent aut ſegnius arripuiſsent, aliter cum eis erat agendum : non autem hoc ita accipiendum, quaſi momento illo temporis quo morerentur, legitimam poſsent agere pœnitentiam.

Legitima pœnitentia, ut pœnitentia cenſeretur legitima, non ſatis erat explere tempus conſtitutum ab Epiſcopo, ut volunt Garſias & Binius, ſed ea legitima vocabatur, quam bonâ fide ducebant pœnitentes, & cum domi, & in Eccleſiæ noctu, & interdiu perpetuis ærumnis ſeſe exercerent, & lachrymis, fletibus & multis præterea ſignis animi dolorem clam & publicè teſtarentur. Illegitima autem dicebatur, quando pœnitentes languidiùs eam ſubirent, & parum dolerent de peccatis, quamvis præſcriptum tempus explerent.

Si poſt pœnitentiam, id eſt ſi poſt conceſſam pœnitentiam non verò expletam ; ſed conceſſam ab Epiſcopo, & ita accipiendum ſuadent quæ priùs habentur, *in fine eis præſtari communionem*. Si enim in fine duntaxat præſtari debeat communio : certum eſt eo uſque pœnitentiam duraſſe, & conſtitutam fuiſſe, & non finiiſſe ante mortem : quare illud, *poſt*, ſignificat, ſi poſt conceſſam pœnitentiam, & ſi cum agunt pœnitentiam ejuſmodi Flamines mœchantur.

Ne luſiſſe, ſed quomodo quæſo de communione ludere poterant quam non poſſidebant ? Nam agit de his qui perpetuę pœnitentiæ eſſent addicti : ſed ludere de communione dicuntur, ſi peccant pœnitentes dum agunt pœnitentiam : quia quo tempore magis proſpicere deberent, ne eâ indigni viderentur, eo ipſo novis peccatis ſeſe obligant.

De dominicâ communione, quamvis Euchariſtia nonnunquam vocetur dominica communio, ſimplex tamen communio, id eſt jus in ſocietate & corpore fidelium hoc etiam nomine appellatur, quod uniat & conglutinet pœnitentes corpori Domini noſtri Jeſu Chriſti. Cæterùm videtur hunc canonem nihil minùs adverſari, quam canonibus Petri Alexandrini (ut exiſtimat Binius in ſuis notis,) quibus licebat ab impiis ſacrificiis pecuniâ ſeſe redimere : nam hoc Canone agitur de Flaminibus, qui ludos edide-

Digitized by Google

runt populo & non ſacrificaverunt, ut diximus, non verò de his qui pecunia obtinuerant à Præſidibus, ne ſacrificarent.

CAN. IV. *De eiſdem, ſi Catechumeni adhuc immolant quando* (a) *baptiſentur Item Flamines, ſi fuerunt Catechumeni, & ſe* (b) *ſacrificiis* (c) *abſtinuerint, poſt triennii tempora, placuit ad baptiſmum admitti debere.*

Si fuerint Catechumeni, ubi ſtatuerunt de fidelibus, mox de Catechumenis agunt, in quo lenius multo, & mitius animadvertunt, quam in fideles, ut alibi dicemus capite de Pœnitentia Catechumenorum. Sed quid agendum eſſet ſi Catechumeni Flamines ſacrificaſſent? non explicant Patres neſcio an gratia baptiſmi in perpetuùm puntrentur; non exiſtimo tamen ſed quantum conjicere poſſum, ante mortem non baptiſabantur.

a Baptizabuntur. b Se à Sac. Excuſ. c Abſtinuerunt Exc.

CANON. XL. *Ne* (a) *id quod idolothytum eſt, fideles accipiant.*

Prohiberi placuit, ut cum rationes ſuas accipiunt poſſeſſores, quidquid ad idolum datum fuerit, acceptum non (b) *referant; ſi* (c) *poſt interdictum fecerint, per quinquennii ſpatia* (d) *temporum à communione eſſe arcendos.*

Ex Poëtis illud haurias è terræ frugibus Diis ſuis libare, & offerre ſolitos Ethnicos; quod per Canonem Chriſtianis facere non licet.

a De hoc quod idolis datum eſt Excuſ. b Inferant Ex. ferant C. Alvel. c Si vero poſt Exc. d Temporis exc.

CAN. LV. *De Sacerdotibus Gentium, qui jam non ſacrificant.*

Sacerdotes, qui tantum (a) *coronam portant, nec ſacrificant, nec de ſuis ſumptibus aliquid* (b) *ad idola præſtant placuit poſt biennium accipere communionem.*

Sacerdotes, ſole meridiano clarius eſt de Chriſtianis, qui Paganorum ſacerdotes eſſent verba fieri: non autem ut quidam exiſtimant de iis qui antequam Chriſtianam fidem complexi eſſent, eo ſacerdotum officio fungerentur: unde conjicias non obſcurè confirmari ea, quæ prioribus canonibus attulimus, in iis de flaminibus diſputari, qui Chriſtiani eſſent: non autem qui fuiſſent, neque enim unquam per Canones videas ea caſtigari peccata, quæ ante baptiſmum committerentur: quin neque Canon neque locus ullus, neque auctoritas patrum afferri poteſt, quæ id probet. Plurima autem variaque erant idololatriæ genera apud Ethnicos: ideoquè præter Canones ſupra citatos Patres illi, genus aliud animadverſionis aut pœnæ decreverunt in ſacerdotes Paganorum, tametſi aliud nihil quam coronam geſtarent, neque ullos, quo Diis honos perſolveretur, ſumptus facerent.

a Sacrificantium coronam exc. C. Al. coronas. a Idolis exc.

CANON. LVI. *De Magiſtratibus &* (a) *duumviratis.*

Magiſtratum vero uno anno, quo agit duumviratum, (b) *prohibendum* (c) *placuit, ut ſeſe ab Eccleſia cohibeat.*

Vno

Vno anno, quod duumviri, non ultra annum unum magiſtratum protraherent.

a Dominantibus. b Prohibere exc. c Placet C. al.

CANON. LIX. *De fidelibus, ne ad Capitolium cauſa ſacrificandi aſcendant. Prohibendum, ne quis* (a) *ut Gentilis ad idolum Capitolii cauſa ſacrificandi, aſcendat, & videat, quod ſi fecerit, pari crimine teneatur. Si fuerit fidelis, poſt decem annos, acta pœnitentia, recipiatur.*

Arbitror ita legendum eſſe *cauſa ſacrificii*, ſubintellige *videndi*, nam ſi animo ſacrificandi interfuiſſent, atrociori ſupplicio afficerentur, neque in morte iis ad communionem aſpirare liceret.

Quod ſi fuerit, ſi ad Capitolium aſcenderit, ut ſacrificio intereſſet, neque tamen illud aſpicere, aut intueri ei licuerit, pari pœnâ ſupplicioque mulctetur, atque illud ſi oculis uſurpaſſet, cùm ejus voluntas fuerit ut videret: neque verò ſenſus ſententiaque ita perſpicua manifeſtaque, ſi de iis ſermonem fieri dicamus, qui ſacrificandi cauſa eo pergerent, qui tamen non ſacrificarent, quique tantum id à ſe viſum eſſe & ſpectatum lætarentur, quia nec in morte communione erant donandi, qui ſacrificârant, ut ex primo canone conſtat.

a Aut exc.

Obſervatio. XXII. De Ethnicorum Sacerdotio aliquid in hiſce notis ſcholiiſque inſerere, non alienum, neque inutile erit: non eo quidem conſilio, ut ritus omnes, ceremoniaſque perſcrutemur; ſed ut canonum quorundam explicatio illuſtrior multò exiſtat, quorumvis, intelligentiaque quamplurimos interpretes effugit: cujus rei perficiendæ cauſa primùm illud obſervandum erit, *Chriſtianos cùm omnes falſorum Deorum cultus, anileſque fabulas non ignorarent, eo tamen flagitioſè progreſſos, ut Sacerdotia Gentilium ambitioſâ quâdam prenſatione nundinarentur.* Deinde, non omittemus oculis ſubjicere edicta illa, & rationes quibus Eccleſia vetuit ne dignitatum illi gradus expeterentur. Tertiò quantùm erit in nobis, connitemur ex his quæ dicta erunt, afferre lucem quibuſdam canonibus, quorum alium fuiſſe ſenſum, ac ſententiam, ac antiqui Patres cenſetur, plerique judicarunt.

Trium rationum momenta quædam impellebant Chriſtianos ad Sacerdotii Ethnicorum petitionem: 1. *Primùm ambitio*, cujus incenſâ cupiditate conflagrabant homines ætate florentes, nihil enim æquè, cùm Romæ, tum in aliis Provinciis, ad conſequendos honores authoritatemque, & nominis exiſtimationem comparandam valuit, ac ludorum quorundam apparatus & magnificentia, quod eorum commiſſio, populi gratiam animaſque conciliaret: iis autem in provinciis, & municipiis flamines præſidebant, nonnunquam etiam eos populi, ſuis ſumtibus exhibebant:

bant: ad civium ergò benevolentiam eo genere obſequii devinciendam, non pauci Chriſtiani ſpretâ religione incitabantur, ut ejuſmodi honorum gradus, & flaminium ſibi deferri vehementer poſtularent, quò faciliùs editione ſpectaculorum, & ſcœnæ pompa maxima, imperitæ multitudinis applauſum, & acclamationem promererentur. Id perſpici poteſt ex L. unica 4. tit. 61. libri 10. Cod. in quâ, rogatione interpoſitâ, ſumptus neceſſarios & liberales qui ad ludorum commiſſionem requirerentur, ſe ſuppeditaturum Parens quidam profiteretur, modò filio ad Sacerdotium venire liceret. *Si de proprio ſuo patrimonio muneris editionem tuo nomine pater tuus repromiſerit, ideoque etiam ſacerdotem te creari impetravit, onus erogationis commune omnium hæredum ejus eſſe, Præſes provinciæ non ignorabit.* Verùm id ita eſſe facilè crediderint, qui tempore Tertulliani didicerint Chriſtianos, qui idola fabricarentur, extitiſſe: *adleguntur in ordinem eccleſiaſticum artifices idolorum*: quin tempore Siricii, & Innocentii non deerant, (quamvis otio & tranquillitate maximè Eccleſia frueretur, rerumque publicarum munera à Chriſtianis hominibus adminiſtrarentur,) qui ad impia illa ſacerdotia provehi ſe cuperent, eorumque officio fungerentur. Siricius Epiſcopo Tarraconenſi c. 5. *De iis vero, qui acta pœnitentia, tanquam canes, ac ſues ad vomitus priſtinos & volutabra redeuntes. & militiæ cingulum, & ludicras voluptates.* Innocentius epiſtola. 4. c. 3. *De Curialibus autem manifeſta ratio eſt, quoniam, & ſi inveniantur hujuſmodi viri, qui debeant clerici fieri.* Item epiſt. 24. c. 4. *Neque de Curialibus aliquem ad eccleſiaſticum ordinem venire poſſe, qui poſt Baptiſmum, vel coronati fuerint, vel ſacerdotium, quod dicitur ſuſtinuerint, & editiones publicas celebraverint.* 2. Secundò, metu quandoque perculſi aliquo cogebantur obire illa ſpectaculorum ſeu ludorum munia, ne ſi id facere detrectarent, pro Chriſtianis haberentur: ætate namque & opibus florentes, ſi ea pro nihilo habuiſſent, in ſuſpicionem veniſſent Chriſtianæ fidei, & religionis admiſſæ: accedit & illud, exerceri illa potuiſſe munia, etiamſi ſacrificium nullum feciſſent, ut planum eſt, can. 55. Concilii Eliberini. Quare Eccleſia cùm videret homines mortis oppetendæ propoſito horrore magnopere commoveri, in eos non ita graviter animadvertere conſueverat, quamvis munera illa non defugiſſent, modò ab omni ſacrificio, manus, oculoſque cohibuiſſent, eamque ob cauſam eodem in Concilio non duriùs quicquam ſtatuendum in illos judicat, qui domi ſuæ idola reſervarent, modo ab eorum adoratione, atque cultu abſtinerent, atque ea ſuis exædibus deturbare non poſſent, quin à ſervis judicibus deferrentur, can. 41. *Admonere placuit fideles, quantùm poſſunt, prohibeant, ne idola in domibus ſuis habeant, ſi vero vim metuunt ſervorum, vel ſeipſos conſervent, ſi non fecerint, alieni ab Eccleſiâ habeantur.*

Ter-

Tertiò, ratio illa afferri poteſt, quæ Chriſtianis eam vim afferebat, ut illa quaſi munera, officiaque non recuſarent, quod ſacerdotia illa erant munera patrimonialia, ut ajunt Juriſconſulti, à quibus Curiales non poterant excuſari. Quare Chriſtiani quocumque locorum, aut gentium conceſſiſſent, ſi eſſent Curiales, aut fortunæ ampliſſimę, ſuſtinere illa munera cogebantur, aliter ad eos bona illa omnino tanquam hæreditates perveniſſent, qui illorum vicem in adminiſtratione eorum munerum ſubiiſſent. Sacerdotium autem fuiſſe quoddam officium, ceu munus patrimoniale, probatur, lege 8. tit. 41. l. 10. Cod. *Nec protoſtaſiæ vel ſacerdotii vel decaprotiæ, munera corporalia ſunt, ſed tantùm patrimonii eſſe non ambigitur.* In quam legem Cujacius hoc habet. *Sacerdotium autem interpretor, veluti Alytarchiam, Aſiarchiam, Syriarchiam, Phœniciarchiam, quo qui funguntur: ludis præſunt in honorem Deorum inſtitutis, cum ſumptu aliquo:* Idem auctor in l. Unicum de mulieribus, in quo loco Cod. ait. *Sacerdotium Provinciæ munus patrimoniale eſt, veluti Aſiarchia, nam qui eo fungitur, ſumtu ejus eduntur certamina, & ludi in honorem Deorum*: & obſervat. lib. 2. c. 13. aſſerit: *inde ſacerdotium ipſum, Alytarchia dicitur, eâ formâ, quâ & Aſiarchia, & his ſimilia ſacerdotiorum nomina, & flaminum.* Præter ea, quæ narrat Cujacius, magiſtratus & ſacerdotes ſolere ſpectacula ceu certamina edere, ſuccurrunt & alia teſtimonia l. 1. Cod. Theod. lib 15. tit. de ſpectaculis. *Magiſtratus, & ſacerdotiorum editiones, quæ aut in civitatibus, aut certè in his debent exigi, quas delegit antiquitas.* Tertullianus de ſpectaculis. *Quis tibi Prætor, aut Conſul, aut Quæſtor, aut Sacerdos de ſuâ liberalitate præſtabit.* Munera vero patrimonialia ab unoquoque ſuſtineri oportere plurimæ leges teſtantur. 1. tit. 41. lib. 10. Cod. *Civilia munera per ordinem, pro modo fortunarum, ſuſtinenda ſint.* Ubi Cujacius ait, *Et non omnia, ſed patrimonialia, ut apparet,* ex l. 2. ejuſdem tituli. *Munera quæ publicæ utilitatis cauſâ indicuntur, ab omnibus ſubeunda,* & aliis omnibus legibus illius tituli: apparet ab ejuſmodi muneribus neminem liberum ſolutumque videri. Cum igitur Chriſtianus ſuo quaſi ordine ac per vices, illius in quo commorabatur loci, deſignari flamen aut ſacerdos deberet, tametſi illa renunciatio, creatioque ſuæ religioni fideique repugnaret, cogebatur eam oblatam admittere, ejuſque perinde ac aliorum munerum, procurationem capeſſere. Ex his verò locis quos ex Divo Innocentio dedimus, ſatis conſtat Curiales ab ordinibus Eccleſiaſticis prohibitos, quod quibus in locis Curiales eſſent, inde digredi iis non liceret, ſuæque Reipubl. ac publicorum habere eos rationem oporteret: nec quæ in iiſdem locis ex præſcripto, inſtitutoque legum prę̃ſtanda eſſent, negligere; cum autem ex iis locis quorum Curiales erant, demigrarent, eo poſtli-

poſtliminio reverti neceſſe erat, quamvis in ordines ſacros adlecti eſſent: quæ cauſa eſſe poteſt, cur Patres præcisè & aſſeveranter Curiales ad illos ſacros ordinum ritus accipiendos, urgeri, aut admitti non oportere arbitrarentur; quia eo honore affecti, adigi poterant, ut eo unde deceſſerant, quod ibi Curiales, eſſent, redirent, atque adeo Provinciis publicis defungerentur: in quorum numero ac recenſione, (ut non dubiè, neque obſcurè apud Sanctum Innocentium videbis) Sacerdotia, Flaminia Paganorum, ludique publici committebantur, quo tempore nullum genus idolatriæ, peccatorumque ac flagitiorum prætermitti ſoleret.

Illud autem perpendendum eſt, totum illud de quo agimus, munus uſurpari ſolitum, tum, cùm Imperatores Chriſtiani Imperii clavum tenerent, Eccleſiaque compreſſis perſecutionum procellis conquieſceret, illudque mirum videri debet, ſi quis ſe tali munere abdicare voluiſſet, deſiderio quodam incenſus vitæ aſperioris intra clauſtra religioſæ familiæ, aut etiam in deſertâ aliquâ regione, ac ſolitudine traducendæ, cogi potuiſſe, ut ad ſuam illam urbem, quo publica illa munera exerceret, volens, nolens reverteretur. l. 26. tit. 32. 10. Cod. *Quidam ignavia ſectatores, deſertis civitatum muneribus, captant ſolitudines ac ſecreta, hos igitur atque in hujuſmodi deprehenſos erui latebris conſultâ præceptione mandamus, atque ad munia patriarum ſubeunda revocari.* Sacerdotia igitur Gentilium in Provinciis, earumque civitatibus erant munera patrimonialia, à quibus ſe vindicare nemo cùm poſſet, pro ratione facultatum, ac divitiarum ſuo ordine ad illa obtinenda, gerendave aſſumebatur, quemadmodum primâ illâ lege tit. 41. decernitur.

Quæ apud Euſebium de quodam Aſiarcha leguntur, ad rem pertinet hoc loco referre; Cùm igitur Sancto Polycarpo mors eſſet obeunda, Philippus quidam Aſiarcha, ſacerdoſque Epheſi cùm eſſet, Sacerdotii ſuo exacto, expletoque tempore, poſtulanti turbæ leonem, ut in Polycarpum immitteret, reſpondiſſe fertur munus ſe dediſſe, quod apparare debuerat, eoque ſe poſthac liberum, ſolutumque munere videri. *His dictis ſuccelamabant, & à Philippo Præſide Aſiæ petebant, ut Polycarpo leonem immitteret, quibus ille reſpondit, non hæc licere ſibi, eo quod munus venandi* jam adimpliſſet: ubi verbum, *Munerario*, pro *Præſide Aſiæ ſubſtituendum*. Quod ἀρχιέρεως non Præſidem, aut Principem, ſed Sacerdotem Aſiæ, & Munerarium ſignificet, eundemque qui *ludos præſtat ſuis ſumptibus*. Ita vertit Rufinus: & Cujacius in legem primam tit, 62. l. 10. obſervavit, cui cùm Rufini explicatio, verſioque hanc lucem attuliſſe, quia ita hoc verbum Ἀσιάρχης Munerarium expoſuit, ea cogitavit, ſed acutè & ſolerter meo judicio, non rejiciendam

jiciendam emendationem *Actorum Apostolorum cap.* 19. Nam cùm in ordinaria & vulgata legas, *quidam ex Asiæ principibus*, contendit reponendam esse; *sed quidam Munerariorum*, & sanè correctio illa non levibus, nec infirmis rationibus corroboratur; nam qui tandem Principes in Asiâ esse poterant, cùm in Romanorum potestatem, ditionemque longè antea tota cessisset, & ad Provinciæ formam esset redacta. Quod si qui principem locum Ephesi occupant, Principes Asiæ dicuntur; quæ tandem ea de re afferri ratio potest, aut cur unius singularis urbis Principes non modò civitatis, sed & totius Provinciæ, quæ ex variis plurimisque constabat provinciis, Principes nominabantur. Et quanquam non mihi dubium sit, quin, ut ex Cicerone didici, in Asiâ Magistratus de rerum publicarum statu in theatris deliberarent, ipsaque theatra non modò publicis ludis locum, sed etiam senatorio ordini præberent, verisimilius tamen est, qui è theatro se commoverat, ut D. Paulum moneret, quò minùs in theatrum se daret, fuisse paganorum sacerdotem, & munerarium, qui tum ludos edebat, non autem magistratum, quandoquidem locus ille Eusebii in versione Rufini, non mediocriter hanc explicationem sublevet; sed ut ad ea quæ probata jam sunt, iterum gradum faciamus, locus ille D. Hieronymi in vita sancti Hilarionis, quod diximus, tuetur, & confirmat Christianos cogi solitos ea munera patrimonialia obire, quibus ludi, & sacerdotia Ethnicorum continebantur. *Sed & Italicus ejusdem oppidi municeps Christianus, adversum Gazensem Duumvirum Marnæ idolo deditum, Circenses equos nutriebat, venit ad beatum Hilarionem; cumque subrideret, cur enim non magis equorum pretium pro salute animæ tuæ, pauperibus erogas? ille respondit functionem esse publicam, & hoc non tam se velle, quam cogi.* Christiano quidem nihil optatius fuisset, quam ut ipsi liceret non profundere pecuniam ad illos ludos faciendos, & ad multitudinem Ethnicorum tali lenocinio deliniendam, sed de consilio sententiâque optimi Patris ad inopum & egenorum inopiam sustentandam, sed respondet se ad id præstandum compelli quod bona quæ à parentibus hæreditario jure acceperat, iis scilicet muneribus publicis obeundis, & ludis coram populo exhibendis, tenerentur.

Extra vero controversiam & illud est, pro potestate imperioque Ecclesiam vetuisse, quò minùs Christiani ambirent, aut sustinerent, sacerdotia Ethnicorum, canonibus id contestantibus, quibus eos qui iis functi fuissent muneribus, mulctam irrogatam legimus, ut can. 2. 3. 4. &c. SS. Concilii Eliberini. Quanquam autem nulla lex esset, quæ id prohiberet, aut pœnâ aliquâ comprimeret, certum tamen, & omnino planum est, horum munerum actionem, *seu administrationem magnopere Christia-*

næ religioni adversatam fuisse, quod ea exercere omnino non sine execrabili idololatriæ crimine posset. Neque verò proferendus est canon ejusdem Concilii SS. qui non ita gravitet, & atrociter paganorum sacerdotes incusat, punitque, cùm non nisi ad biennii pœnitentiam perferendam in eo adigantur. Nemo autem nescius temporibus illis lethalem noxam viginti aut triginta annorum perpessione ceu pœnitentia castigatam, unde non à quoquam mortiferum committi posse peccatum Patres illi antiqui existimabant, si sacerdotem se, aut flaminem Paganorum fuisset renunciari, cùm non tanquam capitalia, quæ dixi, peccata illa duo punirent. Respondebo, canone illo, eos designari, quos necessitas quædam impulisset, ut impositam istam flaminis provinciam detrectare non possent, vel qui, cùm fortunis opibusque abundarent, oblata mandataque sacerdotia quæ erant munera patrimonialia subterfugere non poterant: vel quia ad illos honorum gradus ascendissent, ut ex hominum animis, fidei Christianæ quam profiteri coram non audebant, suspicionem opinionemque evellerent; Ecclesia autem tanquam optima & indulgentissima mater, cùm illa duo quæ propè vim afferebant, perpenderet, non in eos quicquam durius statuendum ducebat: modo non idolis immolassent: neque quicquam quo delatus quidam illis bonos diceretur, obtulissent. Quemadmodum eodem consilio non graviori severitate Ecclesiam esse usam, videns in eos, qui intra privatos parietes idola reservarent, modò iis non adolerent; neque ea aliò, sine aperto vitæ discrimine, aut sine manifestâ nominis Christiani delatione quam reformidabant, exportare liceret.

Reliquum est, ut exilis quæ attulimus, explicationem eruamus quatuor Canonum Concilii Eliberini, & locorum quorumdam, quæ ex sancto Innocentio citavimus. Verùm quò apertior, planiorque fiat res ipsa, postulat, ut hoc loco commodiore aliam explicationem refellamus, ad quod præstandum, invitus sanè, ac omninò prope reluctando accederem, quod præsertim apud Baronium ea reperiatur, qui sit optimè de Christianâ religione meritus, cùm quamplurima densissimis sempiterni quasi silentii demersa, sepultaque tenebris, in lucem evocarit, ut ejus singularem admirari eruditionem potiùs liceat, quàm ut quisquam eum reprehendat, sed cùm nihil æquè, ac Ecclesiæ veteres ritus, mores, & disciplinam explanare, & eruere nos oporteat, nihil detrectandum est, ut antiquis constitutionibus lucem aliquam afferamus numero 40. 41. 3. 5. 4, anni Domini nostri 305. canones illos exponit, ac si contra lapsorum causam confecti essent, nec flamines fermè à lapsis distinguit, quales à Divo Cypriano, & ab aliis ejusdem temporis authoribus depinguntur: quin

etiam

Digitized by Google

etiam ſibi perſuadet Sanctum Innocentium, cum ipſe antiquarum conſtitutionum vim, ac ſeveritatem excuſaret ac emolliret, voluiſſe intellgi, & verba fieri de illo conſilio, conſtitutionemque, ſecundum ſancti Innocentii ad Archiepiſcopum Toloſanum eſſe contra lapſos qui Chriſti fidem deſeruerant præſcriptam: Ad extremum in 3. canone opinatur verbum illud, *Munera*, accipi pro pecuniâ, quam ut ſe aliquis lapſus immolationis metu liberaret, obtulerat: omnia tamen illa, non conſentanea, imo contraria canonum illorum ſententiæ videri. Primum enim quantum intervallum interjectum eſſe putas inter flamines illos, quorum in his canonibus facta eſt mentio, & lapſos. Lapſi enim Chriſtiani ſunt, & judicio omnium tales exiſtimantur, quos vis ſuppliciorum, aut metus coegit ad immolandum Diis, & ad Chriſtum ejurandum. Flamines autem de quibus eſt mentio in Concilio Eliberino, pro Chriſtianis non habebantur, imò ad illa munera capeſſenda animum adjiciebant, deſiderio quodam diſſimulandæ & occultandæ religionis in Chriſtum: ſive quod divitiis affluerent, ad eorum publicorum munerum adminiſtrationem ex ordine procurandam, tanquam miniſtri, ſacerdoteſque ſacrificiorum accedere cogebantur. Illos enim Ethnici, ut veros, legitimoſque idolorum ſacerdotes, non ut Chriſtianos nominabant, atque hoc eſt flaminum, & lapſorum diſcrimen, veluti Apoſtatarum nomen, ceu appellatio non proprie cadit in lapſos, tametſi religionis eſſent deſertores. Illam namque non cujuſquam impulſu, aut tormentis coacti, ſed ſuapte ſponte tum cum ſummo otio Eccleſia frueretur, neque ad id ſcelus mortis metu inſtigarentur, pernegabant. Quod autem ad conſtitutionem ſecundam epiſtolæ ſancti Innocentii ad Archiepiſcopum Toloſanum, attinet, non illa quidem ad horum canonum ſeveritatem, magis reſpicere potuit, quam ad totius Eccleſiæ diſciplinam, quæ prioribus illis ſæculis, non ſolum à communione, id eſt, abſolutione, gravia crimina in perpetuum removebat, ſed vix jus pœnitendi eis indulgebat: in ea enim conſtitutione, ne verbum quidem de flaminibus factum ſed quæſtio quæ dijudicatur ab Innocentio in eâ conſtitutione ejuſmodi eſt, nimirum, quid faciendum ſit iis, qui poſt Baptiſmum propter vitæ flagitioſæ rationem, quam ad mortem uſque produxerunt, excommunicati fuiſſent, ſi in periculum vitæ adducti, communionem, & pœnitentiam ſibi concedi efflagitarent. Divus Innocentius reſpondet per veteres leges communionem in morte, non autem pœnitentiam illis adimi: legemque hanc ſeveram quidem, ſed juſtam & neceſſariam pro ratione temporis videri. Nam ſi ejuſmodi hominum generi perfacilè Eccleſia peccatorum relaxationem, & communionem impertiiſſet, lapſis, ſine dubio,

eandem beneficentiam negare non potuiſſet, quorum magna vis, ac multitudo, tali præſertim tempore, cerneretur, cum ubique ad necem & ſupplicium Chriſtiani quærerentur, atque eſt, meo judicio ſenſus illius canonis Sancti Innocentii, quo ad hunc modum explicati, non potuit illos Eliberini canones, neq; eorum ſeveritatem reſpexiſſe. Nam Sanctus Innocentius non de lapſis diſputat ut definitè quicquam de iis ſtatuat, ſed ſolum contendit diſciplinæ eccleſiaſticæ ſtatum eo tempore non tuliſſe, ut excommunicati reciperentur, ne lapſis, ob eaſdem rationes, veniam laxare cogeretur, quorum cauſâ, conditioque multò æquior, juſtiorque, quam aliorum eſſet futura, ob id maximè quod dicit Tertullianus, *Magis negat Chriſtum, qui delectatus, quàm qui vexatus amiſit, & qui cùm averteret doluit, quam qui eum amitteret, luſit.* Denique multò ante Concilium Eliberinum, de lapſis revocandis res erat expedita, & in Eccleſiam poſt pœnitentiam admittebantur. Quapropter ad alia tempora, & ad alias conſtitutiones referenda ſunt verba Divi Innocentii, quam ad Concilium Eliberinum.

Ad extremum verbum hoc, *Munera*, quod in tertio canone legitur, non potes explicare, ut ait, numero 44. *Sed quod non ſine aliquâ animadverſione eum eſſe ſinerent, qui aliquo ablato munere, à neceſſitate ſacrificandi ſe redemiſſent.* Nam ibi, *Munus*, pro ludis publicis, qui populo dabantur, ſumitur, & quos antiqui deliniendæ plebis causâ, & aliquâ voluptate demulcendæ gratia, partim Romæ, aliiſque in locis inſtituerant, ut vulgo fertur. *Panem & Circenſes.* Neque vero capi poteſt pro pecuniâ, quam flamines, ut ſacrificandi munere liberarentur largiebantur, non enim hæc explicatio ullo modo congruere poteſt explicationi ſententiæque textus. Deinde quamobrem quæſo hominem, qui non immolaſſet, ad tam duram, & auſteram pœnitentiam ſubeundam ſententia ſua Eccleſia adegiſſet. *Non ſum quidem neſcius eos non caruiſſe reprehenſionis infamia, qui quo ſe à neceſſitate ſacrificandi redimerent, pecuniam muneraſſent.* Imò & in eoſdem ſupplicium aliquod decretum fuiſſe conſtat. Sed tempore Divi Cypriani planum eſt morem illum è medio ſublatum: idemque author Libellaticos excuſandos cenſet, qui pecuniam dederunt, quo quidem Cyprianus, multo antequam Concilium Eliberinum extitiſſet, floruit. Quamobrem non video cur Patres iſtius Concilii, pœnitentiam differre, ac protrahere ad mortem ipſam voluiſſent eos, qui pecuniam aliquam quo minùs ſacrificarent, profudiſſent, præſertim cum can. 55. biennii pœnitentiâ mulctarentur, ii qui Paganorum Sacerdotes fuiſſent, & veſtes coronaſque geſſiſſent, mihi quidem videtur id quod can. 55. profertur in majori crimine ponendum, quàm quod canone tertio dicitur, eoſ-

eosq; qui sacerdotio Paganorum præditi in Capitolio, aliisque in sacrificiis sacerdotalem vestem, coronamque tulerunt, majori supplicio coercendos esse, quàm qui pecuniam tantum, ut tormenta, & cruciamenta vitarent, seque è sacrificio eximerent, dederint. Unde colligi quidem illud verè potest, non esse hujus rei sententiam, aliumque esse hujus canonis tertii sensum investigandum: quò autem hæc explicatio apertior, illustriorque sit, in tres classes dividi posse Christianos judicasse Patres, perpendendum est Christianos in quàm, quibus necessitas quædam imposita fuissent, ut sacerdotium Paganorum susciperent.

Prima classis eorum fuit, qui inviti & reluctantes sacerdotium iniissent, sed qui ejus curationem non attigissent, neque populum ludis oblectassent, neque Diis honorem supremo Numini debitum persolvissent (demonstravimus autem Sacerdotes ludorum spectaculis retinere plebem, & delectare solitos.) Ii autem can. 55. duorum duntaxat annorum pœnitentiâ castigantur, quod ad illa munera obeunda, & capessenda essent coacti, ne se Christianos palàm proderent, vel quod bona quædam possiderent, quæ muneribus patrimonialibus obligata essent. Ecclesia sagacissimè prospiciebat, ad ea munera repugnanter admotos fuisse, propterea que cum illis leniùs agendum esse.

Secunda classis eorum, est qui Flamines contra quam volebant creati, & renuntiati fuissent, eoque sacerdotio affecti, & ornati ludos fecerant. Sed qui à sacrificio abstinuerant, Patres istius Concilii can. 3. perpetuæ eos pœnitentiæ peragendæ addicunt, communione tamen illis in morte non erepta: hic est sensus, sententiaque canonis tertii.

Tertia classis, fuit eorum qui flamines, & sacerdotes sua summa voluntate se designari curarent, quique non solùm ludorum celebritate populum leniissent, sed etiam thura Diis adolevissent, Patres eos ex vi canonis 2. excommunicationis perpetuę fulmine percellunt: eosdemque in morte communionis beneficio privant: si cui horum trium canonum alius sensus atque intelligentia occurrerit, ex ejus ego laude præclari inventi, ceu explicationis nihil decerpo: ego quidem hanc quam attuli, non à textu ipso ullo modo discrepare, sed & sententiæ & judicio Patrum congruere, rebusque illis quæ tum à Paganis temporum illarum, quibus Concilium illud indictum fuit, gerebantur, existimo, quemadmodum in notis diximus, quas in illud Concilium protulimus. Superest explicetur, & interpretatio proferatur quæ consentanea fit iis, quæ in secundo canone dicuntur, *si geminaverint scelera*. Quatuor fuisse ludorum genera nemo non audiit, Circenses, rem scenicam, Agones, & munera, quibus omnibus Diis immolare mos erat, cùm illis ipsis ludi dedicarentur. In muneribus

autem, ceu ſpectaculis, gladiatores mutuis ſe vulneribus conficiebant, plurima cæde facta, ut populi ſpectantis oculi ſanguine paſcerentur. In ſcenicis ludis, nullum genus impuritatis, & libidinis prętermittebatur Tertulliano teſte. *Theatrum proprie Veneris ſacrarium eſt.* Item *non theatrum, ſed & Veneris templum nuncupavit:* à quibus impuritatibus, quaſi à quodam fonte & ſeminario innumerabilium peccatorum, & vitiorum vis incredibilis profluxit, in quibus etiam floralia exhiberi & exerceri ſolita conſtat. *Sacerdotes igitur, & Flamines, cùm populum ſpectaculis recrearent, tria in ſe peccata admittere poterant, Idololatriam, Homicidium, & Adulterium*: ſacrificabant namque ipſo aditu, initioque ludorum in gladiatoria pugna; aut ſcenicis ſpectaculis adulterio ſe, & homicidio polluebant; aut ſaltem authores ſe illorum ſcelerum conſtituebant, cùm ludorum illorum ſumptus ſuſtinerent, iiſque præeſſent.

Alia etiam ſubſtitui poteſt explicatio, in illis canonibus mentionem fieri illorum, qui non tantùm ſacrificaverant, ſed etiam præter idololatriam, privatim homicidia, & adulteria perretrarant. Nam in 3. can. verba illa ad hunc torquenda ſunt ſenſum, nec cum priore explicatione ſatis conveniunt (*Ipſi poſt pœnitentiam fuerunt mœchati*) quibus apparet Patres loqui de Flaminibus, qui ob flaminia & ſacerdotia ſuſcepta agerent pœnitentiam: quod ſi ita eſt, prior explicatio non admittetur, credibile enim non eſt quo tempore à ſe pœnitentiæ pœnas repeterent, Flaminum munera exercere, & obire voluiſſe, cùm ejus rei causâ pœnitentiâ ferirentur.

Canone autem ſtatui decernique ſentimus, ut pœnitentiæ locus ejuſmodi Flaminibus tribuatur, ſi pœnitentiæ tempore adulterari eos contingat, tum demum indignos cenſeri, qui in exitu abſolventur, quod ludibrio quodam communionem & pœnitentiam habuerint, cùm quo tempore eos pœniteret, peccarint. Quo in loco negotioque illud verbum, *poſt pœnitentiam*, quaſi per tranſennam ponderandum eſt, ut diſcamus id quoque non dici, aut ſignificare poſt peractam pœnitentiam, aut ſi Flamen ipſe, abſolutâ antè pœnitentiâ, in adulterium incurreret: nam cùm canon perpetuâ illum pœnitentiâ puniendum cenſeat, ejus non erat unquam pœnitentiæ finis aut modus expectandus: neque canon de illo pœnitente dicere poerat: *Si poſt pœnitentiam fuerint mœchati*, ſed eſto hic ſenſus, ubi Eccleſia beneficium tribuerit, ut pœnitentiæ remedio ſeſe erigat ſi in peccatum prolabatur, neque enim Eccleſia omni generi hominum eam impertiendam duxit: neque quiſque ſine ejus præſcripto atque imperio ea uti poterat: ſi igitur Flamen admiſſus ad pœnitentiam quæ ei data fuerat ob populo datos, adulterio ſeſe pœnitentiæ tempore contaminaret,

naret, is per Eccleſiam communionis beneficio in morte privabatur: atque ego quidem ſentio aliter explicari non poſſe verba illa, *Si poſt pœnitentiam.* Quartus canon de Catechumenis ſermonem inſtituit, qui in ipſo Catechumenatu, Sacerdotio, & Flaminio paganorum fungerentur: neq; tamen ſacrificaſſent. Ii autem canone illo, triennii pœnitentia, puniebantur, quâ in re ſeſe duæ objiciunt difficultates: una, an triennii tempora, aut pœnitentiam, aut catechumenatum reſpiciant, hoc eſt, an Patres triennium pœnitentiæ, aut catechumenatus prorogent: mihi quidem videtur, triennium illud ad tres annos pœnitentiæ reduci poſſe: catechumeni namque publicâ pœnitentiâ caſtigabantur, ob illa quæ in ipſo catechumenatu peccata commiſerant, ex vi canonum, 5. *can. Neocæſ. & 14. Nicæni Concilii.*

Secunda difficultas, hoc Concilio graviùs in Catechumenos animadverti, qui ad ſacerdotia acceſſerant, quàm in Baptizatos, nam hi canone 55. non niſi duorum annorum pœnitentiam ſubeunt, illi autem trium: ad id reſponderi poteſt, triennium pœnitentiæ, quâ catechumenus mulctabatur, non ita grave acerbumque videri, ut biennium, quo baptizatus puniebatur, non enim Catechumenus excommunicatus erat: neque ab Eccleſiâ illi, ut baptizato, interdictum erat, ob id maximè quod in Eccleſiæ gremium ſinumque nunquam admiſſus fuiſſet, quod unum baptizatus ignominiæ, & ſupplicii gravioris loco duceret. Quod ad S. Innocentii loca attinet, eorum perfacilis eſt ſolutio ex iis quæ ſuprà allata ſunt, ſi meminerimus Curiales ad ea procuranda quæ ipſorum curæ commiſſa erant, & ad alia officia quæ alibi adminiſtranda ſuſceperant, obligari: quod ſi à ſuis digreſſi civitatibus aliò longiùs conceſſiſſent, legum vi teneri eò redire, ut ſuarum urbium munera obirent, quæ & ludos, & ſacerdotia complectérentur, ideoque *S. Innocentius vetat omnino ad ordines Eccleſiaſticos ejuſmodi genus hominum promoveri.*

De Fraternitate Chriſtianorum. Obſervatio. XIX.

QUæ de Fraternitate Chriſtianorum apud Antiquos Authores commemorantur, neminem reperies, qui ſe ignorare putet; cùm nulla ſit pagina quæ hujuſce affinitatis mentionem non faciat, verum in hiſce tritis & vulgatis plerumque evenire ſolet, ut non ſatis intelligantur, quia plus ſatis cognoſci, & intelligi putantur, quod in hâc re mihi videor obſervaſſe: quis enim in Apologeticis non legit Chriſtianos fratres eſſe, totamque Eccleſiam Fraternitatem appellari? verùm hujuſce neceſſitudinis rationes, aut quo modo id juris acquireretur, grave ex cauſâ amitteretur, non tam facilè reperies, qui tibi explicet à Tertulliano, & Minutio

Fœli-

Fœlice; hujuſce conſanguinitatis cauſæ, hæ afferuntur, qui unum Patrem Deum agnoverunt. Item, *qui unum ſpiritum biberunt ſanctitatis*: item, *qui de uno utero ignorantiæ, ejuſdem ad unam lucem expaverint ſanctitatis*, item, *hæc nos, quod invidetis, fratres vocemus, & unius Dei parentis homines, ut conſortes fidei, ut ſpei cohæredes.*

Hæc amicitia religionis ſocietate tam fortiter erat conjuncta, ut Gentilibus ſuſpecta eſſet, eamque magno aliquo ſacramento aut myſterio contractam, & conjuratam eſſe crederent; *ut pro alterutro mori ſint parati.* Ab hâc ſocietate, non ſolùm arcebantur hæretici, Schiſmatici, Abſtenti; ſed etiam Pœnitentes, & Catechumeni; qui omnes à cæteris fidelibus fratres non appellabantur, quod ſcilicet, neq; ſui hæredes, neque jus ad hereditatem Chriſti habere cenſerentur. Hoc jus fraternitatis in quâdam bonorum, precum, meritorum, voluntatis denique, ac animę conjunctione, ſocietate, & communione conſiſtebat, unuſquiſque pro facultate, & modo fortunæ cæteros libenter juvabat, neque erat quiſquam inter Chriſtianos eâ tempeſtate, qui oſtiatim mendicaret, in ægrotis curandis, in viduis, captivis, & iis qui ad metalla, aut arenarias damnati eſſent, alendis, quantam diligentiam, quantam curam adhiberent? Puellis quę tempeſtivæ viro ad ætatem nubendi pervenerant, ex publicâ pecuniâ dos aſſignabatur. Prorſus nullum officii genus prætermittebatur, omnia præter uxores, ut ait Tertullianus, illis erant communia. Si quiſpiam fratrum obviam fieret, ſi è longinquo rediret, ſi peregrè proficiſceretur, continuo ad amplexum, & ad oſculum currebant: mutuâ ſibi fratrum appellatione, & ſalutatione congratulabantur.

His legibus, atque his moribus, Eccleſia in eam quam videmus amplitudinem, & magnitudinem excrevit. Ex hâc etiam conſuetudine & Jure D. Polycarpi verba ad Marcionem clariora multò ac magis perſpicua evadunt: quem ut ſeſe vellet agnoſcere roganti, ferunt reſpondiſſe. *Agnoſco primogenitum Satanæ*, latis ex facie, & conſuetudine notus erat D. Polycarpo Marcion, neque hoc petebat, ut ſe pro noto, & familiari intueri vellet; ſed cùm moris eſſet apud Chriſtianos hoc nomine ſeſe ſalutare, optabat, plurimum Marcion pro fratre haberi, & appellari à D. Polycarpo: quem cum ab Eccleſiâ receſſiſſe, & novam ſectam inſtituiſſe ſciret, eum ſe pro fratre habiturum negavit, qui communem matrem deſerviſſet: quod reſponſum niſi in hanc conſuetudinem referas, non video quomodo convenire poſſit.

Cæterùm, quemadmodum hoc jure non uterentur, ita non niſi à lavacro Dei & Jeſu Chriſti filii nuncupabantur. S. Cyrillus Hieroſolymitanus in præfatione *unius matris filii, & filia facti eſtis omnes quicumque hic nomine de di-*

Digitized by Google

dediſtis in prima Catecheſi, *ad ingenuam adoptionis regenerationem pervenire.* D. Ambroſius lib. 5. de Sacramentis cap. 4. *Ex malo ſervo factus es bonus filius.* D. Cyprianus ad Pompejum, *qui filius Eccleſiæ non eſt, ut habere quis poſſit Deum patrem ante matrem Eccleſiam.*

Hoc loco collocandum mihi videtur quod obſervavi de Oratione dominica, nam ad idem argumentum pertinet, quâ enim ratione iidem ipſi Catechumeni, neque fratres, neque filii Dei cenſebantur, eâdem prorſus Deum patrem neque appellant, neque orationem dominicam, qua ipſius vocis ſignificatio continetur, antequam ſalutaribus aquis purgati eſſent, recitabant; indignum enim illis videbatur Deum Patrem eos invocare, qui nondum à diabolo manumiſſi, filii tenebrarum eſſent. D. Ambroſius ibidem, *ergo attollere oculos ad Patrem qui te per lavacrum genuit, ad Patrem qui te per Filium redemit, & dic Pater noſter*: item, *Dic ergo & tu per gratiam Pater noſter, ut filius eſſe merearis.*

Hujuſce obſervationis confirmatio dubia non erit intuenti, quo tempore, & hora eandem ipſam orationem dicebant: nemo noſtrum ignorat Catechumenos ab Eccleſia poſt primas conciones, & antequam ſacrificium celebraretur, ex templo receſſiſſe; neminem etiam latere puto, hanc orationem ad ſacrificium faciendum adhibitam fuiſſe, unde rectè ſequitur ne quidem eos in ipſius orationis recitatione interfuiſſe: At verò de hac oratione, quomodo ſcripſerunt Patres, aut quibus ſcripſerunt? neminem reperies, qui non eodem tractatu, eâdem paginâ, eodem denique loco & linea, de Euchariſtia ſimul cum ea ipſa oratione verba non fecerit: quod argumento eſt Catechumenos orationem illam non didiciſſe, neque recitaſſe, cujus explicatio, & cognitio eis occultabatur: conſule D. Cyprianum Oratione Dominica, Tertull: in eodem libello, D. Ambroſium de Sacramentis D. Cyrillum in Catecheſibus, cæteroſque qui de eadem oratione commentarios reliquerunt, conjunctam ſemper utriuſque & Euchariſtiæ, & orationis explicationem reperies.

Addam quædam ex D. Cyprian. in probationem ejuſdem obſervationis, *homo novus renatus, & Deo ſuo per gratiam ejus reſtitutus, pater primo in loco dicit*, item de eadem oratione verba faciens, *Et profiteatur ſe Dei filium, dum nominat Patrem ſibi eſſe in cælis Deum*: item: *Nec hoc ſolùm fratres dilectiſſimi animadvertere, & intelligere debemus, quod appellamus Patrem qui ſit in cælis, ſed conjungimus, & dicimus Pater noſter, id eſt eorum qui credunt, eorum qui per eum ſanctificati, & gratiæ ſpiritualis nativitate reparati filii Dei eſſe cœperunt.*

Præterea ſi ab illa prima Eccleſiæ ætate ad poſteriora demum tempora deſcendamus, & hujuſce ritus & conſuetudinis veſtigiis inſiſtamus, non-

ne à D. Auguſtino monentur competentes in illa homilia 42. quam habuit feria ſecunda palmarum, orationem Dominicam ita ediſcere, ut eam memoriter Sabbatho ſequenti & proximo poſt Baptiſmum reddere poſſent? *Accipite hodie quomodo invocatur Deus*, & paulò poſt, *tenete ergo, & orationem hanc quam reddituri eſtis die Sabbathi noviſſimi quo baptizandi eſtis*: Nonne in ordine Romano, & cæteris qui de ritibus Eccleſiaſticis, atque de divinis officiis ſcripſerunt, inter cæteros ritus reperies, certis quibuſdam diebus quadrageſimæ Catechumenos orationem dominicam percepiſſe, ad eam ſcilicet Sabbatho Paſchæ reddendam?

Poſſem etiam authoritatem ſeptimi Canonis eorum novem qui in calce ſextæ Synodi Conſtantinopolitanæ ſuſpecti habentur, addere, ſed nullus eſt, ut puto, quin ex his quæ tum attulimus, exiſtimet Catechumenos toto tyrocinii tempore, ac decurſu ad Deum invocandum, & adorandum eâ oratione uſos fuiſſe: nam ſi tribus modò aut quatuor diebus antequam Baptiſmo purgarentur, ejus verba, non dicam explicationem, aut myſteria docerentur, nonne vinco orationem ipſam olim illis ignotam fuiſſe? atque ut eam tantùm memoriæ mandarent, paucos dies eis ante lavacrum creditam, non verò ut Deum antequam filii lucis eſſent, hâc oratione interpellarent.

Denique ut hanc obſervationem concludam, eorum mihi nequaquam probatur ſententia, uti *Vicecomitis lib. 3. c. 16.* qui exiſtimat ejuſdem orationis arcana, & myſteria ante Baptiſmum expoſita fuiſſe Catechumenis, & competentibus; quod fieri potuiſſe mecum negabit, ſi animo repetat hæc verba *panem noſtrum quotidianum*, ab omnibus penè de Euchariſtia explicari, cujus myſterii participes eſſe non poterant Catechumeni, ut ex eâdem ipſâ homiliâ 42. Divi Auguſtini nemini dubium erit: quâ etſi verba orationis moneat eſſe diſcenda, paucaque de eorum explicatione, & ſignificatione perſtringat, nihilominus ubi ex ordine ad illa *panem noſtrum* ventum eſt, eadem conſultò prætermiſit, fidelibuſque nota eſſe maluit dicere, quàm explicare: *nôrunt*, inquit, *fideles quid accipiant, & bonum eſt accipere panem quotidianum huic tempori neceſſarium.*

DE CANONIZATIONE SANCTORUM.

Reſp. HENRICO BERDENIO Daventrienſi, *Ad diem 24. Februarii 1654.*

Cultum Sanctorum in Papatu ipſi infinitis pene libris exponunt ac proponunt, quamplurimis defendunt, & noſtri non paucis eundem oppugnant. Inter alios indico Ameſium *&* Franc. Junium *contra* Bellarminum; Chemnitium in Examine

Digitized by Google

Examine Concilii Tridentini; Plesseum lib. 3. de Missa cap. 12. & seqq.; Riveti Cathol. Orthodoxum, ejusdemque apologiam Mariæ; Petri Molinæi Novitatem Papismi *Gallice*, Jac. Usheri adversus provocationem Jesuitæ Hyberni, *Anglicè*; Chamieri Panstratiæ tom. 3. lib. 18. & 19. *ad quæ scripta compendiosam manuductionem præstant* Theses Academicæ (*quales* Leidenses, Sedanenses, Gerardi Joh. Vossii), *aut* lectio 15. Joh. Prideaux. *Sed quia canonizatio proximum hagioduliæ fundamentum est, erit è re Studiosorum nostrorum, ut in curriculo Academico mysterium hoc Romanum paulò penitius introspiciant: in quem finem consultum duxi hoc spicilegium seu hanc appenditulam ad eruditas aliorum Theses ac Diatribas de Invocatione Sanctorum adornare. Complectetur autem ista quatuor*: I. Descriptionem Canonizationis. II. Ejusdem Examen. III. Problemata. IV. Conlectaria.

CAnonizationem describit Sylvester Prieras in summâ, *quod sit canonicè & regulariter instituere, quod aliquis pro sancto honoretur; puta quod fiat pro eo solenne officium, sicut pro aliis sanctis ejusdem conditionis.* Lælius Zecchus de Republ. Ecclesiast. tit. de Statu sanctiss. & beatiss. Papæ §. 11. *quod aliquis in sanctos referatur, & pro sancto honoretur, ac pro eo solenne officium fiat.* Ibid. addit, tria præcipuè requiri ad canonizationem, *primo approbationem ejus sanctitatis: Secundo venerationem ejusdem à toto populo: Tertio fidei Ecclesiasticæ beneficio ejus sancti gratias à Deo poscentis confirmatio.* Ante sæcula aliquot Antoninus in summâ part. 5. tit. 12. cap. 8. sic describebat: *Quod per eam sancti proponantur à Papâ, ut exemplar fidei & vitæ sanctæ, & ab omnibus adorandi, & in necessitatibus invocandi.* Bellarminus lib. 1. de Eccles. triumphante cap. 7. *Nihil aliud est quam publicum Ecclesiæ testimonium de verâ sanctitate, & gloria alicujus hominis jam defuncti: & simul est judicium & sententia, qua decernuntur ei honores illi, qui debentur iis, qui cum Deo feliciter regnant; qui quidem honores &c. septem esse solent.* In quâ descriptione tergiversatio, & occultatio dedecoris animadverti potest. Dicit enim *Ecclesiæ.* Et cur non distinctè & apertè nominat causam proximam, Papam scil.: uti *seq. cap.* 8. determinat? Dicit *de verâ sanctitate & gloriâ.* Cur non specificat objectum proximum, aut proxima in objecto canonizando requisita, quæ ab aliis immo ab ipsis Papis infra citandis ponuntur, sanctitas in vitâ, & miracula in vitâ aut post mortem. Neque enim omnes qui hic verè sancti fuerunt, & ex hâc vitâ immediatè, aut mediatè per purgatorium translati in vitam æternam, secundum ipsos sunt canonizandi aut canonizabiles. I.

ne à D. Auguſtino monentur competentes in illa homilia 42. quam habuit feria ſecunda palmarum, orationem Dominicam ita ediſcere, ut eam memoriter Sabbatho ſequenti & proximo poſt Baptiſmum reddere poſſent? *Accipite hodie quomodo invocatur Deus*, & paulò poſt, *tenete ergo, & orationem hanc quam reddituri eſtis die Sabbathi noviſſimi quo baptizandi eſtis*: Nonne in ordine Romano, & cæteris qui de ritibus Eccleſiaſticis, atque de divinis officiis ſcripſerunt, inter cæteros ritus reperies, certis quibuſdam diebus quadrageſimæ Catechumenos orationem dominicam percepiſſe, ad eam ſcilicet Sabbatho Paſchæ reddendam?

Poſſem etiam authoritatem ſeptimi Canonis eorum novem qui in calce ſextæ Synodi Conſtantinopolitanæ ſuſpecti habentur, addere, ſed nullus eſt, ut puto, quin ex his quæ tum attulimus, exiſtimet Catechumenos toto tyrocinii tempore, ac decurſu ad Deum invocandum, & adorandum eâ oratione uſos fuiſſe: nam ſi tribus modò aut quatuor diebus antequam Baptiſmo purgarentur, ejus verba, non dicam explicationem, aut myſteria docerentur, nonne vinco orationem ipſam olim illis ignotam fuiſſe? atque ut eam tantùm memoriæ mandarent, paucos dies eis ante lavacrum creditam, non verò ut Deum antequam filii lucis eſſent, hâc oratione interpellarent.

Denique ut hanc obſervationem concludam, eorum mihi nequaquam probatur ſententia, uti *Vicecomitis lib. 3. c. 16.* qui exiſtimat ejuſdem orationis arcana, & myſteria ante Baptiſmum expoſita fuiſſe Catechumenis, & competentibus; quod fieri potuiſſe mecum negabit, ſi animo repetat hæc verba *panem noſtrum quotidianum*, ab omnibus penè de Euchariſtia explicari, cujus myſterii participes eſſe non poterant Catechumeni, ut ex eâdem ipſâ homiliâ 42. Divi Auguſtini nemini dubium erit: quâ etſi verba orationis moneat eſſe diſcenda, paucaque de eorum explicatione, & ſignificatione perſtringat, nihilominus ubi ex ordine ad illa *panem noſtrum* ventum eſt, eadem conſultò prætermiſit, fidelibuſque nota eſſe maluit dicere, quàm explicare: *nôrunt*, inquit, *fideles quid accipiant, & bonum eſt accipere panem quotidianum huic tempori neceſſarium.*

DE CANONIZATIONE SANCTORUM.

Reſp. HENRICO BERDENIO Daventrienſi, *Ad diem 24. Februarii 1654.*

Cultum Sanctorum in Papatu ipſi infinitis pene libris exponunt ac proponunt, quamplurimis defendunt, & noſtri non pauci eundem oppugnant. Inter alios indico Ameſium *&* Franc. Junium *contra* Bellarminum; Chemnitium in Examine

Examine Concilii Tridentini; Plesseum lib. 3. de Missa cap. 12. & seqq.; Riveti Cathol. Orthodoxum, ejusdemque apologiam Mariæ; Petri Molinæi Novitatem Papismi *Gallicè*, Jac. Usheri adversus provocationem Jesuitæ Hyberni, *Anglicè*; Chamieri Panstratiæ tom. 3. lib. 18. & 19. *ad quæ scripta compendiosam manuductionem præstant* Theses Academicæ (*quales* Leidensium, Sedanensium, Gerardi Joh. Vossii), *aut* lectio 15. Joh. Prideaux. *Sed quia canonizatio proximum hagioduliæ fundamentum est, erit è re Studiosorum nostrorum, ut in curriculo Academico mysterium hoc Romanum paulò penitius introspiciant: in quem finem consultum duxi hoc spicilegium seu hanc appendiculam ad eruditas aliorum Theses ac Diatribas de Invocatione Sanctorum adornare. Complectetur autem ista quatuor*: I. Descriptionem Canonizationis. II. Ejusdem Examen. III. Problemata. IV. Conlectaria.

CAnonizationem describit Sylvester Prieras in summâ, *quod sit canonicè & regulariter instituere, quod aliquis pro sancto honoretur; puta quod fiat pro eo solenne officium, sicut pro aliis sanctis ejusdem conditionis.* Lælius Zecchus de Republ. Ecclesiast. tit. de Statu sanctiss. & beatiss. Papæ §. 11. *quod aliquis in sanctos referatur, & pro sancto honoretur, ac pro eo solenne officium fiat.* Ibid. addit, tria præcipuè requiri ad canonizationem, *primo approbationem ejus sanctitatis: Secundo venerationem ejusdem à toto populo: Tertio fidei Ecclesiasticæ beneficio ejus sancti gratias à Deo poscentis confirmatio.* Ante sæcula aliquot Antoninus in summâ part. 5. tit. 12. cap. 8. sic describebat: *Quod per eam sancti proponantur à Papâ, ut exemplar fidei & vitæ sanctæ, & ab omnibus adorandi, & in necessitatibus invocandi.* Bellarminus lib. 1. de Eccles. triumphante cap. 7. *Nihil aliud est quam publicum Ecclesiæ testimonium de verâ sanctitate, & gloria alicujus hominis jam defuncti: & simul est judicium & sententia, qua decernuntur ei honores illi, qui debentur iis, qui cum Deo feliciter regnant; qui quidem honores &c. septem esse solent.* In quâ descriptione tergiversatio, & occultatio dedecoris animadverti potest. Dicit enim *Ecclesiæ.* Et cur non distinctè & apertè nominat causam proximam, Papam scil.: uti *seq. cap.* 8. determinat? Dicit *de verâ sanctitate & gloriâ.* Cur non specificat objectum proximum, aut proxima in objecto canonizando requisita, quæ ab aliis immo ab ipsis Papis infra citandis ponuntur, sanctitas in vitâ, & miracula in vitâ aut post mortem. Neque enim omnes qui hic verè sancti fuerunt, & ex hâc vitâ immediatè, aut mediatè per purgatorium translati in vitam æternam, secundum ipsos sunt canonizandi aut canonizabiles.

I.

Digitized by Google

Sed missâ descriptionis hujus censura, ad evolutionem ejus aliarum quē modò exhibitarum quinque ex Pontificiorum mente notanda sunt: 1. Ipse actus canonizandi. 2. Ejus formalis effectus. 3. Modus seu forma. 4. Distinctio à beatificatione, & elevatione. 5. Distinctio seu divisio ejus in species.

2. *Actus* canonizationis sanctorum (*quæ apotheosis divorum nostrorum* appellatur in præfatiunculâ præmissâ Ceremoniali Romano edit. Colon. apud Birckmannum 1558. in 8.) propriè & formaliter consistit in publico, & infallibili tum testimonio tum judicio seu sententiâ jurisdictionis. Ubi considerandа, agens, subjectum, actio. 1. *Agens* est solus Papa Romanus, secundum theologiam & jus modernum: de quo infra in problematis. 2. *Subjectum* remotum est singulariter sanctus in vitâ: Propinquum est miraculis honoratus post mortem: Proximum beatificatus. Hæc enim tria præsuppositа & prærequisita ad canonizationem: ut duo priora ad beatificationem. 3. Actio ipsa duo momenta complectitur, quorum *prius* & publicum & autoritativum, immo & infallibile testimonium ac judicium de præterito, hoc est, de sanctitate alicujus in vitâ, & miraculis post mortem, & consequenter de præsenti ejusdem beatitudine: *alterum* est judicium & sententia, quâ beatus ille dignus honore & cultu religioso, publicè ab ecclesiâ aut in ecclesiâ deferendo declaratur, eique talis honor auctoritate Papali in futurum decernitur, & ecclesiæ universæ, aut aliquibus in ecclesia imponitur. Est ergo in canonizatione geminum judicium, *assertorium primò*, de factis præteritis & præsentibus, deinde de merito ac dignitate inde resultante: & *decretoriū* de futuro; quo mandatur ecclesiæ aut aliquibus in ecclesia cultus sancto illi tribuendus.

3. Vidimus jam quænam sint hujus motus seu actus movens, & mobile: sequitur considerandа res motu facta, hoc est, *terminus & effectus* canonizationis, qui est sanctitas, publico & solenni cultu ab ecclesia agnoscenda; seu promotio & relatio in numerum sanctorum, quibus κατ' ἐξοχὴν & peculiariter sic dictis religiosus & publicus honor ac cultus tribuitur, aut tribui debet. Effectum illud in septem partes à *Bellarmino loc. cit.* dispescitur, 1. inscribuntur in catalogo sanctorum, id est, statuitur ac jubetur, ut ab omnibus publicè habeantur & dicantur sancti. 2. Invocantur in publicis ecclesię precibus. 3. Templa & aræ in eorum memoriam dicantur Deo. 4. Sacrificia tam eucharistiæ, quàm laudum & precum, quod vulgò officium sive horæ canonicæ nuncupatur, in honorem eorum publicè Deo offeruntur. 5. Dies Festi in eorum memoriam celebrantur. 6. Pinguntur eorum imagines addito certo quodam lumine in signum glorię, quam habent in cœlis. 7. Eorum reliquiæ pretiosis thecis includuntur, &

publicè

publicè honorantur. His addi possunt ista 1. Quod nomen eorum calendario ecclesiastico inscribatur. 2. Vota ipsis nuncupentur. 3. Quod per eorum nomen juretur. 4. Quod regulæ & societates monachorum, item confraternitates sub eorum nomine & invocatione instituantur. 5. Quod tutelæ, patronatus, præfecturæ rerum quarumvis, ut jumentorum, frugum &c. populorum, regnorum, urbium, navium, artium, facultatum, morborum, item personarum, communitatum, &c. ipsis assignentur; & consequenter denominationes locorum, temporum, rerum, personarum ab illis sumantur.

Modus & forma canonizationis describitur *à Christophoro Marcello Archiepiscopo Corcyrensi, lib. 1. sacr. ceremon. Rom. ecclesiæ sect. 6. cap. 1. & 2.* Continet autem totus hic processus, tria; *cognitionem, judicium, executionem.* 1. *Cognitio* includit, *primò*, increbescentem famam de excellentia vitæ, opinione sanctitatis, & miraculorum coruscatione. *Secundo*, iteratam de his notificationem atque unà petitionem, Papæ per reges, principes, seu populos factam, non sine mediantibus illis. *Tertiò*, Deliberationem Papæ cum Cardinalibus, an procedendum sit ad inquisitionem. *Quartò*, Causæ commissionem, cum Papa committit prælatis quibusdam in illis partibus, ubi canonizandus vixit, *ut se diligenter informent & solerter inquirant, de fama, opinione & devotione populorum circa illum talem*, quod ad vitæ exemplarem sanctitatem, opinionem sanctitatis in morte, & miracula post mortem: & hæc quidem in genere sine testium juridicâ examinatione. Ad testimonia hominum de eximiis moribus, & meritis, deque zelo pro fide & contemplationis atque ἀσκήσεως excellentia, accedunt subinde miracula & signa, revelationes & apparitiones. *Quintò*, Super informatione & literis commissariorum diligenter ad Pontificem perscriptis, deliberationem cum Cardinalibus, an satis digna videantur, quæ relata sunt, ad ulterius inquirendum. *Sextò*, Novam commissionem, ut iidem prælati aut alii de rei veritate diligentissimè inquirant, testes examinent, secundum interrogatoria, & articulos sub bulla Apostolica missos. *Septimò*, commissionem, quâ tribus sacri palatii auditoribus depositiones testium & tota informatio per literas prælatorum suis sigillis signatas, & ad curiam transmissas examinanda mandatur, ut videant & ordinent processum, & videant an inquisitio & probatio sit legitima, & sufficienter facta. *Octavò*, Commissionem de consilio consistorii, qua tribus Cardinalibus episcopo scil., & presbytero, & diacono imponitur, ut ab auditoribus examinatam inquisitionem, probationes & depositiones testium denuò diligenter examinent, & considerent solertissimè omnia considerando. *Nonò*, Relationem hujus examinis in secreto consistorio, si & ubi Papæ hoc pla-

4.

placuerit. Atque hæc judicis cognitio. In quâ tamen praxis cujuſque Papæ ſubinde nonnihil variat à forma ceremoniali Romano delineata. Ut e. gr. Clemens VIII. negotium canonizationis Borromæi congregationi Cardinal. ſuper ſacris ritibus commiſit &c. : de quo *bulla Pauli V. anno* 1610. II. *Judicium* duplex, unum præliminare, alterum peremtorium. *Illo* definit Pontifex de Cardinalium conſenſu, vitam & miracula, tanquam ſufficienter probata. *Iſto*, præeunte deliberatione, an quæ probata ſunt videantur talia propter quæ merito ſit decernenda canonizatio, definitur faciendam eſſe canonizationem. III. *Executio* conſtat iſtis tribus. 1. Solenni ſententiæ promulgatione, & ſancti iſtius εὐφημισμῷ Romę peragi ſolito: 2. Cultus ſolenni inchoatione, & novi ſancti receptione apud illos, qui ejus canonizationem petierunt: 3. Similis cultus inde ad alios propagatione, ac continuatione. De membris duobus poſterioribus conſulendæ univerſalis hujus ſæculi hiſtoriæ populorum aut regnorum, præſertim Hiſpaniæ, & Italię: ubi de Ignatio, Borromæo, Xaverio, Philippo Nærio &c. Primi membri ſciographiam per actus & ſcenas ſolummodo hic digito indicamus ex *Leonis X. bullâ canonizationis Franciſci de Paulâ* (extat *tom.* 1. *bullarii per Laërtium Cherubinum*), & ex *Marcelli Archiepiſ. Corcirenſis Ceremoniali ad Leonem X.* Eſt ergo *actus primus* publicum conſiſtorium in quo Pontifex cum pluviali rubeo & mitrâ pretioſis reſidet; & advocatus cauſæ longâ oratione proponit vitam, geſta, miracula canonizandi, ac nomine principum & populorum canonizationem „petentium denuo ſupplicat. Pontifex auditâ oratione reſpondet, liben„ter ſe audiviſſe tam miranda illius viri præconia: velle tamen ſuper hâc „re maturius cum fratribus ſuis deliberare, hortari atque monere o„mnes, ut divinam clementiam implorent &c. Prælatos vero monet, ut „ſuper his cogitare debeant, ut cum requiſiti fuerint, maturè poſſint re„ſpondere. His dictis finitur hoc conſiſtorium. *Actus ſecundus* eſt ſecretum conſiſtorium, ubi Papæ hoc placuerit, ad quod vocantur omnes prælati curiæ cum Pontifice & ſacro collegio. Ubi Pontifex breviter proponit ad quod convocati ſint: deinde per advocatum facit ſummatim re„peti vitam & miracula canonizandi, & quæ ſint probationes in genere „tantum. Poſt hæc narrat quantâ cum diligentiâ & fide inquiſitio & pro„ceſſus ſuper hâc re factus ſit &c. Et demum conſcientiam illorum one„rando exquirit ſigillatim à quolibet ſuam in eâ re ſententiam, & cum o„mnes finierint, agit gratias de bono conſilio, & hortatur eos ut orent „Deum, ne ſe ſinat errare in tanto negotio. *Tanta molis erat Romanum condere ſanctum.* Cum tamen jam ante magnus Pantalon cum ſociis & fratribus hiſtrionibus peremtorię canonizationem decreverit. *Actus*

tertius

tertius continet ea quæ fiunt ipso die canonizationis: quem præcedit præparatio loci, suggesti, capellæ, thronorum, ornamentorum & utensilium &c. quas nugas operosè descriptas exhibet dictum *Ceremoniale Romanum*. In ipso die canonizationis tria peraguntur, præambula, ipsa pronuntiatio seu declaratio, & proximè sequentia seu annexa. *Præambula* sunt processionalis descensus Papæ cum Cardinalibus, Prælatis, Officialibus ad Ecclesiam Petri: exceptio ejusdem à clero urbis: cerei accensi, orationes, litaniæ, cantus: instans petitio procuratoris causæ, qua nomine procuratorio & nomine principum &c. petit, pronuntiari & declarari beatum N, in sanctorum Catalogum adscribendum, &c. Denique „ protestatio Papæ, cujus hæc formula: Antequam ad pronuntiationem „ veniamus, protestamur publicè apud vos præsentes, quod per hunc „ actum canonizationis non intendimus aliquid facere quod sit contra fi„ dem aut Ecclesiam Catholicam sive honorem Dei. *Pronunciatio* fit altâ „ voce hunc in modum; Ad honorem sanctę & individuæ Trinitatis, & „ exaltationem fidei Catholicæ, ac Christianæ religionis augmentum, „ autoritate, ejusdem Dei omnipotentis Patris, Filii & Spiritus S. & be„ atorum Apostolorum Petri & Pauli, & nostra, de fratrum nostrorum „ consilio decernimus & definimus, bonæ memoriæ N. sanctum esse, & „ sanctorum Catalogo adscribendum, ipsumque catalogo hujusmodi ad„ scribimus: statuentes ut ab universali Ecclesiâ anno quolibet in die tali „ festum ipsius & officium, sicut pro uno confessore (*si sit Confessor*), vel „ Martyre (*si Martyr*) devotè & solenniter celebretur. *Sequentia* proximè sunt, 1. *Quod* Procurator Fiscalis rogat Protonotarios; &c. de protestatione facta per Papam, & Procurator causæ simpliciter rogat de solenni pronuntiatione Canonizationis, & petit instrumentum, & à Papa decerni bullas super his opportunas. 2. Hymnodia, precatio, confessio (in quibus novus canonizatus partem facit) concessio indulgentiarum; celebratio missæ per Papam, aut, si is non possit, per Cardinalem; oblationes variæ per tres Cardinales commissarios & per legatos, dum missa celebratur, duorum scil. magnorum cereorum per Cardinalem Episcopum, cum quo primus Legatus offert cereum suum & canistellum deauratum cum duabus turturibus: duorum magnorum panum cum mappulis, per Cardinalem presbyterum cum quo secundus Orator offert cereum suum, & canistellum argentatum cum duabus columbis albis: duorum vasorum vini per Cardinalem diaconum, cum quo tertius Orator offert cereum suum, & canistellum diversorum colorum cum variis aviculis. 3. Deosculatio partim genu, partim pedum Pontificis per Cardinales. Atque hæc omnia inter missæ celebrationem: quod his verbis narrationem totius fabulę

bulæ concludentibus innuit ceremoniale: *proceditur deinde in missa, ut alias.* 4. Publicatio bullæ canonizationis, quæ fit ejusdem in urbe affixione, & typographorum descriptione, ac per orbem Papalem sparsione. Quis autem sit tenor (ut loquar cum curialibus & canonistis Romanis) & quis stylus ejusmodi bullarum, ex *bullario* discat, cui libet. Festivitates & triumphi, qui Romę, præcipuè apud legatos istorum populorum & regum, qui canonizationem sollicitarunt, & apud regulares istius ordinis, ex quo fuit canonizatus, instituuntur. Sed quid Romæ & alibi concionum & orationum habeatur, carminum canatur, festivitatum celebretur, etiam usque ad accensos ignes triumphales, explosiones scloporum & majorum tormentorum, actiones fabularum &c. in *Novellis* & *Mercuriis*, uti supra monuimus, legendum est. Specimen dabant & dari faciebant in toto orbe Papali Jesuitę, post canonizatum suum patriarcham Ignatium. Et memini tunc à Sorbona Parensi tres conciones tempore hujus solennitatis habitas, tanquam nimium exorbitantes à Jesuitis habitas, censurâ notatas fuisse.

5. Distinguenda nunc *canonizatio* à *beatificatione* & *elevatione*. De *quo* inter Pontificios non satis convenit, nec ipsi sibi constant. 1. *Duo* priora quod ad finem & effectum in eo distingui videntur, quod canonizatio faciat aliquem publicè & universaliter ab aut in ecclesia Romana colendum: *beatificatio* vero faciat tantum aut privatim privatâ fidelium devotione, aut particulariter ab hoc aut illo populo, aut oppido, aut ordine hominum, sive laicali sive clericali, colendum. Quod ad proximum fundamentum beatificationis, invenio illud triplex, 1. *Primo* antiquam consuetudinem & devotionem populi, per quam tanta fit præscriptio, ut veteres sancti & Dii indigetes eorumque reliquiæ, delubra, picturæ, tutelæ, votivæ peregrinationes &c. de possessione deturbanda non sint, quamvis de eorum sanctitate & beatitudine dubitetur. Hæc videor mihi colligere ex collatis *Zypæo l. 3. explic. analyt. juris canonici tit. de Reliquiis* & *Jesuita Bressero* &c. infra cit. *de conscientia lib. 6. c. 21. §. 302.* & *Joh. Molano de picturis sacris* &c. 2. *Secundo* judiciũ Episcopi habito consilio theologorum; aut etiam Concilii provincialis. Vide *Zypæum loc. cit.* 3. *Tertio*, judicium Papæ subsequens & approbans. De quo *ibid.* Et *in bullario*, ut & *in collectaneis Barbosæ ad Bullarium habentur bullæ Pii IV.* & *Urbani VIII. & decisio SS. congregat. de cultu S. Rochi*, consequenter de beatitudine; de quo infra, *tit. de sanctis chimæricis.* Atqui SS. congregationis illius declarationes sunt definitivæ & obligatoriæ, uti monet *Cherubinus in compendio bullarii ad constit. 74. Sixti V.* Adde non paucos per antecedens judicium Papæ beatificari, idque *vel* secretum in consistorio, quod judi-

judicium ſemper præmittitur canonizationi, uti ſupra vidimus: *vel* publicatum; qualia ſunt de ſanctis, quorum canonizatio & promotio adhuc differtur; interim præparatoriè & proviſionaliter beatificantur, cultuſque aliquis eorum permittitur; qui *candidati* canonizationis ſeu *competentes*, ſeu *licentiati* appellari poſſent. Et tales erant anno 1633. Andreas Avellinus aliique infra in problematis nominandi. 11. *Elevatio* eſt, per quam reliquiæ ſancti alicujus à communi ſorte & loco defunctorum eximuntur, & tanquam ſacræ in loco & capſa ſacra reponuntur ad veneration-nem. Cum quâ ſubinde coincidit *tranſlatio* reliquiarum. Quæ ſi præcedat canonizationem fundat & declarat ſolummodo cultum privatum particularem: ſin ſequatur eſt tantum accidens canonizationis, quod poteſt adeſſe aut abeſſe.

DE CANONIZATIONE SANCTORUM, *PARS SECUNDA.*

Reſp. BALDUINUS de KOUSSEMAKER Scherp.-Zeland. *Add.* 24. *Febr.* 1654.

ADdamus nunc aliquot apotheoſios Romanę diſtinctiones. 1. Prima diſtinctio eſt vocis homonymæ, in propriam & impropriam. *Illa* eſt, cum Papa ſive antecedente, explicito & formali, ſive ſubſequente, implicito & materiali, ſeu æquivalente judicio, dictialicujus ſancti cultum conſtituit aut confirmat. Alterutrâ apotheoſi gaudent omnes ſancti in *Kalendario Romano* deſignati. *Illa* eſt, cum Papa cultum ignotis ſanctis hactenus privato hominum ſtudio delatum, tolerat aut non prohibet, aut ad eum connivet, ſive volente, ſive nolente animo, ſive ignorantiâ, ſive ſecuritate, ſive negligentiâ. Sic in omnibus regni Papalis angulis multi ſancti coluntur à *Philippo Ferrario in* vaſto illo *catalogo ſanctorum* extra martyrologium Romanum ex omnibus Scriptoribus collecti & in lucem protracti: de quorum canonizatione antecedente, aut ſubſequente ſeu approbante, nec Papa, nec ſacrum conſiſtorium, nec ſacra congr. Cardinal. per ſomnium cogitârunt. Sic connivet Papa ad cultum Rochi, immo permiſſionem ejus decreto confirmavit. De quo in *diſp. de Sanctis Chimaricis.* Idem dicendum de cultu Caroli Magni; qui à Paſchali 11. Illegitimo Anti-Papa (juxta judiciũ ſc. Papæ tunc viventis, ſiquidem hic etiam valet axioma Pii II. *Rex eſt qui regnum tenet*) illegitimè canonizatus erat, & cujus canonizationis actus cum omnibus aliis actibus Papalibus reſciſſus, irritus, immo ipſo jure nullus, fide Romanâ credi debet. 11. Secunda diſtinctio eſt gene- 1.

ris analogi in ſua analogata. Eaque duplex: quarum *prior* eſt in ſolemnem, ſpecialem, & expreſſam; & in generalem, non ſolemnem, implicitam. *Illa* hujus diſput. parte præced. deſcripta eſt, & propriè ac κατ' ἐξοχὴν canonizatio dicitur; qualis eſt omnium ſanctorum illorum qui uſque in hunc diem cum figurâ proceſſus canonizati ſunt, & quorum proceſſus Romæ inter archiva ſervantur. *Iſta* eſt quæ fit abſque ſtrepitu & figura proceſſus, abſque ſolemnitate & pompa, tacita planè & implicata: qualis eſt eorum Sanctorum, qui in *Kalendariis Romanis, Breviariis, Diurnalibus, Officiis Mariæ, Hymnariis, Gradualibus, Antiphonariis, Paſtoralibus, Miſſalibus, Martyrologiis* locum obtinuerunt, & ſic per receptionem & uſum iſtorum autenticorum quaſi librorum in cultu publico ſub approbatione ſeu authorizatione Papę, inter canonizatos coluntur. Poſſunt autem hi ſancti eorumque canonizationes rurſum diſtingui in ante conciliares, quæ ante Concilium Tridentinum; & poſt-conciliares, quæ poſt concil. Trident. obtinuerunt. Ante concilium ſolâ ferè uſus recepti præſcriptione obtinebant. Poſt concilium acceſſit reformatio & emendatio, quam *Kalendaria, Breviaria, Miſſalia, Paſtoralia* &c. ex decreto Concilii Tridentini & juſſu Papæ induerunt, eoque titulo edita ſunt. Ita ut inter prioris & poſterioris generis canonizationes & ſanctos, gradualis differentia ſtatui poſſit, tanta ferè, quanta inter milites per inferiorem quem officiarium hinc inde collectos & deſignatos, & inter eoſdem ad ſua quoſque ſigna vocatos, ac poſt armiluſtrium & recenſionem juramento auctoratos. Inter alba ſanctorum ſeu autenticas recenſionum tabulas, an *Octaviaria* & *Proceſſionalia*, referenda ſint, meritò dubitari poſſet: cum iſta Epiſcopali autoritate concepta aut ſaltem ſcripta impoſita ſint; illa à privato & fallibili Theologo ſeu rituum magiſtro concepta atque edita ſint (e.gr. *à Bartholomæo Gavanto*) ſed juſſu Papæ. De *libris Exorciſticis*, præcipuè illis, qui Epiſcopali juſſu & approbatione præfulgent, quale eſt *Manuale Maximil. ab Eynatten*, ut & omnibus agendariis particularibus, idem dubitari poſſet. Sed hæc aliaque dubia Romanis Theologis agitanda & dictis SS. congrr. Cardinalibus determinanda relinquimus. *Poſterior* diſtinctio canonizationis, tanquam generis analogi, eſt, in Papalem & Cardinalitiam. *Illa* eſt, quæ facta intelligitur per antecedens, aut ſubſequens judicium ipſius Papæ, dum aut bullâ aliquâ peculiari, aut libris & tabulis communibus juſſu ipſius recenſitis atque editis (ex.gr. *Breviariis, Miſſalibus*, &c.) publicum cultum hujus aut illius ſancti approbat, aut ſaltem permittit. *Iſta* eſt quæ immediatè & directè fit judicio & declaratione SS. congreg. Cardd. Cujus exemplum datum fuit 17. Septembr. 1611. in approbatione lectionum Firmi & Ruſtici pro eccleſiâ Bergomenſi, & 26. Januar. 1611.

1611. in approbatione corporis S. Flaviæ, Messinæ inventi. Excipient fortè hæc exempla ad rhombum non facere, quippe quæ ad beatificationem pertineant. Nos regerimus magis & minus, non variare speciem: quidquid illi distinguant. III. *Tertia* distinctio est, ex causa impulsiva: alia enim canonizatio fit ex motu proprio Papæ, alia ex motione aliorum. *Illius* generis pauciores sunt. Fortè sic Thomas Aquinas per Joh. XXII. Thomas Cantuariensis per Alex. III. Item Bonav., Brigitta &c. canonizati. Intus autem movetur Papa aut superstitioso affectu erga talem sanctum (quod tamen rariùs puto accidisse), aut rationibus propriis Papalis Sedis autoritatem, aut familiæ, aut gentis, aut ordinis sui splendorem tangentibus. *Istius* generis complures; uti Papæ in Bullis canonizationum plerumque tales instantias sibi factas profitentur. Vide ex. gr. *Bullas de Antonino per Clementem* VIII. imprimis *Carolo Borromæo per Paulum* V., & *Raymundo de pennâ forti per Clementem* VIII. canonizatis. Postremi bullam supra alias operosam & diffusam exhibet *bullarium*, & *Quaranta in constitut. Pontificum*: ex quâ plurima mysteria & solemnitates canonizationum discent harum novitatũ φιλομαθεῖς. Quas rursum dispescere possumus in emendicatas seu sollicitatas, in coactas, & in emptas seu venditas: *emendicatæ* seu sollicitatæ sunt, quæ fiunt per & post longam, saltem seriam ac vehementem sollicitationem regum, principum, populorum, ordinum religiosorum. Sollicitationem Mediolanensium pro Car. Borromeo refert *Petrus Mathæus*, *in historiâ suâ*: eandem indicat *bulla*. Vehementissimam & diuturnam Regum Hispaniæ pro Raymundo de penna forti, *bulla* modò *cit. Coactæ* sunt, quæ invitis Papis extorquentur ab importunis petitoribus & intercessione Magnatum. *Emptæ* jam posterioribus his sæculis sunt ferè omnes. Nec est quod ex rationariis Regum, Principum &c. probationes speciales petamus: sufficiunt generales illę gnomæ de emporio Romano jactatæ: *Dantes exaudit, non dantibus ostia claudit* &c. Et illud Mantuani lib. 3. de calamitat. mundi: *Venalia nobis, Templa sacerdotes* &c. Et aliud Sannazarii: *Vendit Alexander cruces, altaria, Christum. Emerat ipse prius: vendere jure potest.* IV. Distinctio est ex termino seu effectu. Alia enim canonizatio metonymicè potest dici rubra, alia nigra. *Illa* est sanctorum illorum, qui in Kalendariis Romanis rubro signantur, & quorum festa sub præcepto ab universali ecclesiâ Romanâ, omnibusque & singulis ejus subditis celebranda instituuntur. *Ista* est sanctorum, quorum festa nigro in Kalendariis notantur, & sub consilio tantùm celebrantur. Confer *disp. nostram de Festis*. Prioris generis canonizationes explicitæ, & solemnes nullæ quod sciam, in archivis & bullis Papalibus comparent. V. Distinctio est ex temporis circumstantia. Et sic alia potest dici

dici præcox, alia ſera. *Illa* eſt, quæ fit breviſſimo temporis intervallo poſt ſancti mortem: ut ex. gr. Bernardi, defuncti anno 1164. Et tales ſunt rariſſimæ; immo eas non debere fieri, aſſerit *Viguerius in Inſtitut. cap.* 10. §. 3. *Iſta*, quæ fit longo tempore poſt mortem. Et tales ſunt complures, ut Eduardi Regis Angliæ, canonizati centum ferè annis poſtmortem; Staniſlai, 175. poſt martyriũ; adhæc Antonini, Raymundi de penna ſorti, &c. VI. Diſtinctio eſt ex adjuncto, quòd alia ſit certa, alia dubia. *Illa* eſt, de qua in eccleſia Romana non dubitatur, aut dubitare non licet. Quales ſunt omnes ſolennes & explicitę ſeu formales, quarum proceſſus Romæ in archivis ſervantur, aut de quibus ex *vitis Pontificum, annalibus, & actis publicis* ſufficiens notitia haberi poteſt. *Iſta* eſt, de qua dubitatur, & à Theologis aut Canoniſtis diverſimodè ſentitur. Ex. gr. Bruno Carthuſiani ordinis inſtitutor, dicitur canonizatus per Leonem X. à *Baronio* in *notis ad Martyrolog. Romanum*, & *Laurentio Surio, in vitis ſanctorum ad 6. Octobr.* ubi ait, *diploma Leonis* in magna Carthuſia aſſervari. Et *Roderico tom. 1. quæſt. regular. qu. 3. art. 8.* Contrà negat *Flavius Cherubinus, in ſcholiis ad bullam Iulii* II. anno 1508. Rationem hanc adducit, quod pater ipſius *Laërtius Cherubinus*, qui bullas diligenter conquiſiverat, & *in bullario ſuo* exhibuerat, hanc non ediderit nec in bibliotheca ſua habuerit. Sed hæc ratio non videtur mihi adamantina: quia Pater ejus etiam aliis Bullis caruit, aut eas edere noluit, quales ſunt ex. gr. *Sixti* V. *Bulla excommunicationis Henrici Regis Navarr. & Principis Condæi, Bulla Bonifacii* VIII. & *Hadriani* VI. quibus indulgentias concedebant Germanis bibentibus poſt gratiarum actionem. De qua vide *Auguſtinum VVichmans in Sabbathiſmo Mariæ.* VII. Diſtinctio eſt, ex cauſa, quæ vel ſolitaria vel ſocia: ſic alia fit ab uno Pontifice, cum ſcil. totus proceſſus ejus ductu & præſidio abſolvitur: alia à duobus, aut tribus, aut pluribus; ſic ex. gr. Nicolai de Tolentino canonizatio ab Innoc. VI. Et Johanne XXII. tentata, & ab Eugenio IV. perfecta dicitur in *Bullâ Sixti* V. anno 1585. Et plura ejuſmodi exempla occurrunt, ut Vincentii Valentini anno 1458. &c. VIII. Diſtinctio eſt ex ſubjectis: alii enim ſunt martyres qui martyrum, alii confeſſores qui confeſſorum catalogo adſcribuntur: uti hæc diſtincta qualificatio in bullis exprimitur. Quod ad alios titulos & gradus ſanctorum in Papatu, ſcilicet Doctorum, virginum, viduarum &c. Non video eos in *bullis* diſtinctè exprimi: quod tamen fit in vulgaribus litaniis.

2. Accidunt canonizationi & beatificationi inter alia, hæc quatuor imprimis notanda; repulſa, abortus, dilatio, revocatio ſeu irritatio. 1. *Negatio* ſeu repulſa eſt, cum non obſtantibus petitionibus & inſtantiis non viſum eſt Papæ negotium canonizationis aut beatificationis ſuſcipere, &

Cardi-

Cardinalibus, auditoribus rotæ aliisque ad id delegatis demandare. Exemplum habemus in Balthazare Gerardo, percussore sublimis & bened. memor. Herois, Wilhelmi Principis Auriaci, veri Patriæ Patris, quem Dux Parmensis sanctorum numero adscribi à Papa postulabat: referente *anonymo* quo istius paricidę encomiaste, *in carmine hexametro* Lovanii edito, & ab Henrico Cuyckio librorum censore (postea episcopo Ruræmundano) approbato. Sed Papa plus prudentiæ cum filiis hujus sæculi hac in parte ostendit, cùm tam fœdum & odiosum negotium attingere noluit. 11. *Abortus* est, cum inchoata & properata aliqua beatificatio & quasi apotheosis in spongiam incumbit, nec unquam consummatio ejus tentatur. Exemplum dedit μαιωσεισμὸς Jacobi Clementis paricidæ, tanquam martyris per Sixtum V. in *vitis Pontificum & historiis istius temporis*: de quo tamen rotæ, consistoria, & tripodes Romanæ postcà plane conticuerunt. In Garneto celebri proditore & paricida Anglicano ferè simile quid obtinuit; quidquid dicti socii Jesu sategerint eum ad sanctitatis titulum provehere, ficto in eum finem miraculo imaginis Garnetianæ in spica, buccinato martyrio, scriptis apologiis, & adornatis sacris (secundum ipsos) picturis. Vide hæc detecta ab eruditiss. Theologis Anglis *in disp. de Papæ potestate temporali, & de Sede Romana incompatibili &c.* antehac indicatis. 111. *Dilatio* est, per quam, quidquid obnixè petatur, in multos annos beatificati alicujus canonizatio protelatur. Curiales Romani, ut Papæ honori consulant, varias causas hujus dilationis comminiscuntur; & peculiarem tract. de ea conscripsit Castellinus. Sed frustra ad populum phaleras. Si enim verum est, talem fuisse in vita sanctum, & in cœlis nunc esse beatum, & posse cultum ac devotionem fidelium per eum augeri, nec Papa in canonizando falli possit (juxta *Bellarminum*, *Viguerium*, aliosque Doctores infra *cit.*) cur hoc bono ecclesiam privat? cur non citò dat, ut bis det? Sed excipiunt fortè cum *Flavio Cherubino* & *Viguerio*, magnam diligentiam nunc adhibendam, & lentè festinandum, quia nunc ita non fiunt miracula, & multæ dæmonum illusiones & hominum deceptiones intervenire possunt. Quibus responsionem hanc ad hominem repono: Papæ infallibilitatem in eo consistere, quod sive diligentiam adhibeat sive non adhibeat, rectè semper determinet, quandocunque determinat: Uti tradit *Gregor. de Valentia in analysi fidei.* Ego genuinam dilationis causam puto esse velificationem Papæ; qui judicio & affectu suo à postulata canonizatione alienus, eam tamen negare non audet nimis magnis, sæpe maximis petitoribus. Exempla dilationis & sanctitatis seu canonizationis candidatorum, ac competentium sunt varia: Infra hodiernum catalogum contexemus. Compulsoria & adjutoria contra hanc tarditatem &

dilationem, quæ adhibenda ſint, ex gloſſemate taxæ pœnitentiariæ facilè colligitur; *Et diligenter notandum, quod hæ gratiæ non dantur niſi qualificatis* &c. IV. *Irritatio* ſeu revocatio eſt per quam implicitè aut explicitè ſive canonizatus, ſive beatificatus, ſive inter ſanctos habitus & cultus, degradatur & excanonizatur, ſeu exbeatificatur. Fit autem talis degradatio ſeu exauctoratio vel ſolemniter, & publicè, vel privatim. *Prioris* exemplum eſt in Hermanno de Ferraria, cujus memoria, cum jam viginti annis pro ſancto habitus & cultus fuiſſet, per Bonifacium VIII. damnata eſt. *Poſterior* fit vel magis apertè, vel magis tacitè. *Magis apertè*, cum Doctores armiluſtrio & recenſione ſanctorum hactenus militiam hanc militantium inſtitutâ, aliquorum nomina diſpungunt aut inducunt. Sic ex.gr. *Philippus Ferrarius ad* 28. *Ianuarii* notat S. Turpinum Epiſcopum Rhemenſem inter ſanctos non haberi, idque probat autoritate tabularum Democharis. Huc imprimis referendum exemplum iſtius monachi nebulonis nebulonum, quem deſcribit *Bocacius in Dodecaëmero*, & cujus hiſtoriam inde in Latinum tranſcripſit literata & pia *Olympia Fulvia Morata p.* 18. edit. *opuſculorum in* 8. *Magis tacitè* hoc fit triplici modo. 1. *Cum* radios beatificationis, cum quibus pingi ſolent, in picturis omittunt. 2. *Cum τὸ* S. nominibus eorum præfigi ſolitum ſive omittunt ſive obliterant. Vide *præfat. Coci ad cenſuram patrum.* 3. *Cum* in libris autenticis in publico cultu adhibendis, (quos ſupra indicavi) nomina & officia eorum non ampliùs deſignantur. Confer *diſp. noſtram de Sanctis Chimæricis.* Atque hactenus deſcriptio canonizationis. Deprehendo duos de ea peculiares tractatus paſſim citari & commendari, *Angeli Rocca*, & *Troili Malvetii*: quorum priorem hactenus non vidi; poſteriorem, qui exſtat in publica Bibliotheca inſertus ſcil. *Oceano juris tom.* 14., nunc non vacat conferre.

3. Accedamus nunc ad canonizationis examen. Pontificii hodie eam defendunt: inter quos imprimis nominandi *Bellarminus loc. cit. Viguerius Inſtit. c.* 12. *ſ.* 3. *Feuardentius lib.* 8. *Theomachia Calviniſticæ c.* 15. Ut autem conſtet quid defendant, definitiones eorum præcognoſcendæ, & factum ipſum cum ea conferendum: quæ præced. parte exhibuimus. Cum *Bellarmini* definitione *Feuardentii* & *Viguerii ferè* conveniunt. Nos ergo canonizationi ita deſcriptæ iſta opponimus 1. *Rat.* Quia terminus & finis canonizationis, religioſus ſcil. cultus ſanctorum, repugnat verbo Dei: ergò & ipſa canonizatio, quæ eſt motus ad illum terminum, & proprium medium ad illum finem. Minor probatur in genere ab *autoribus præced. parte in principio indicatis*: & per ſingulas cultus partes *theſi* 3. *ibid.* enumeratas in *diſpp. de Roſariis & Litaniis, de Templis, tutelis & præfecturis ſanctorum &c.* 11. *Rat.* Quia nullum Papalis canonizationis præceptum in ſcri-

ſcripturâ occurrit. III. *Rat.* Quia dato, eam in ſe malam & idololatricam non eſſe, nulla tamen poteſtas & potentia canonizandi poſt tempora Apoſtolorum in eccleſiâ N.T. reperiri poſſet. Probatur, quia nec penes Papam, aut ullum Doctorem, nec penes concilium quodcunque, ſive univerſale, ſive maximum, ſive particulare, reſidet infallibilitas in determinando cultu divino; qualis fuit in Prophetis & Apoſtolis. Applicatum hoc vide ad Papam & Concilium à *Pleſſeo*, *W Vittakero*, *Chamiero*, *Molinæo* aliiſque veritatis divinæ contra Pontificios Promachis. IV. *Rat.* Quia præter dictam uſurpationem Papæ, quæ illegitimam & nullam faciunt canonizationem abuſus & errores ejus multiplices de facto commiſſi, novam earum nullitatem inducunt. Notum enim, & in medio Papatu haut obſcurè fatentur (quorum aliquos infra notamus), quales ſubinde canonizentur, & quorum fallibili, immo & fallaci informatione Papa hîc utatur, Epiſcoporum ſcil., Cardinalium, auditorum Rotæ, advocatorum: quorum omnium ultima analyſis eſt in teſtimonia rudium laicorum, ſtolidarum & ſuperſtitioſarum mulierculârum, fantaſticorum aut mendacium monachorum, ſacerdotum impoſtorum, & ſimilis farinæ teſtium non teſtium; quos pejeranti Proculo (uti eum inſignit Minutius Felix), & Numerio Attico, ac Livio Geminio comparare liceat: quorum ille teſtis oculatus jurabat ſe vidiſſe Romulum (apud *Livium lib.* I. *c.* 15. & *Plutarchum in Romulo*) : iſte Auguſtum in cœlos euntem; quo nomine decies ſeſtertiũ à Liviâ accipiebat: (*apud Dionem lib.* 56.): Hic ſimiliter jurans ſe vidiſſe Druſillam ſororem Caligulæ in cœlum aſcendentem, decies ſeſtertium meruit; teſte *Dione lib.* 59. Ex abundanti ſuggerimus Pontificiis, nondum eſſe nec unquam fuiſſe hæc duo determinata tanquam de fide, Papam in quæſtionibus facti, & conſequenter in informatione ad canonizationem neceſſariâ, non poſſe errare: Et hæc aut illa certa ac infallibilia ſigna eſſe, quibus apparitiones, viſiones, revelationes, miracula, indubitatè probari, & à diabolicis illuſionibus diſcerni poſſint. Prius vide probatum *ab ipſo Bellarmino de Pontifice*: poſterius à nobis ex variis eorum ſcriptoribus, in *parte* 2. *ſelect. diſp. tit. de probationibus ſpirituum.* V. *Rat.* Quia formalitates canonizationis ſunt ſuperſtitioſæ, idololatricæ, vanæ. Quod patet luſtranti ceremoniale Romanum, ubi deſcribuntur. VI. *Rat.* Quia hâc ratione religio ſeu cultus religioſus in Papatu non tantum redditur incertus (adorant enim quod neſciunt an ſit σέβασμα hoc eſt, numen ſeu adorabile), ſed vagus, deſultorius, & potentiâ quaſi infinitus, quod ad certum ac definitum cultus devotioniſque objectum. Semper enim nova placent, aut placere debent, ſemper extenſionem & ampliationem aliquam exſpectant, ſemper de cultu ad cultum, de numine ad numen trahuntur;

huntur; & animus, inter illa numina, sacrificia, festa, reliquias, imagines ut dividitur, sic per illa distrahitur. Nunquam cultus perfectus & consummatus, semper mutandus & perficiendus. Nobis autem Deo adhærere bonnm est *Psal.* 73. Dilectus meus mihi & ego illi *Cantic.* 2. Nos adoramus quod scimus *Ioh.* 4. Nihil inter vos volui scire, nisi Christum 1 *Corint.* 2. VII. *Rat.* Quia nulla hujus canonizationis antiquitas, nulla successio, nullus catholicismus. Quod in ipso Papatu fatentur, quoties primam canonizationem tali anno à tali Papâ peractam dicunt. Autores infra indicabimus. Rationes reliquas, quæ sunt ad hominem, sequenti parte pertexemus.

DE CANONIZATIONE SANCTORUM.

PARS TERTIA.

Resp. HENRICO BERDENIO Daventriensi, *Ad diem* 24. *Februarii* 1654.

1. RAT. VIII. Quia Papalis canonizatio symbolizat cum apotheosi Deorum Gentilium. Vide & confer Gentilem descriptam apud *Herodianum lib.* 4. *Rosinum* & *Dempsterum lib.* 3. *antiq. Rom. cap.* 18, ubi varii authores veteres & recentiores indicantur. *Vossium lib.* 1. *de Idololatriâ cap.* 12. Et qui ante ipsum hoc egit, *Gyraldum in syntagm. de Diis*; ubi agens de apotheosi, dicit se ejus vidisse similem in apotheosi alicujus Romæ factam. Adde *Tertullian. Apolog. cap.* 11. & ibi *Heraldum digres. lib.* 1. *cap.* 11. *Minutium Felicem in Octavio circa medium*: quem velim percurri; cum notis & commentar. *Ioh. à Vouvveren*, & *Elmenhorstii* viri diligentissimi & diffusissimæ lectionis. Ex Theologis nostris *Hospinian. de Festis Christianorum cap.* 6. & *Ioh. Prideaux orat.* 13. Adeò ut de Papatu usurpare liceat illud *Iulii Firmici Materni* (pag. 39. edit. in 8.) olim Gentilibus objectum: *Scenam de Cœlo fecistis.* Et *Clementis Alexandr. in Protreptico p.* 29. *ed. gr. lat. in fol.*) Ὤιμοι τῆς ἀθεότητος· σκηνὴν πεποιήκατε τὸν οὐρανὸν, καὶ τὸ θεῖον ὑμῖν δρᾶμα γέγονε), id est, *O impietatem! scenam cœlum fecistis, & Deus vobis factus est drama.* Vide *eundem de Theologia Gentilium p.* 12. Et *Rittershusium lib.* 7. *lection. sacrar. c.* 22. Et ne quid desit imitationi Gentilium astris suos θεοὺς seu canonizatos inferentium, providit quidam *Iulius Scillerus*, qui ante annos circiter 27. Augustæ *Cœlum stellatum Christianum dedit*; ubi omnia planetarum & syderum nomina in sanctorum nomina commutavit. Quod

ad

ad Judæorum θεοποίας seu apotheoses, quas *Prideaux loc.cit.* perstringit, illæ magis pertinent ad generalem titulum de Idolis & origine idololatriæ, quam ad specialem subtitulum de Canonizatione. Porro de Idolis eorum ex professo & doctè agit *Seldenus de DIs Syris.* IX. *Rat.* continet ea, quæ ad hominem ex ipsis Pontificiorum sive rationibus sive dubitationibus, sive testimoniis histrionicæ & stolidæ huic apotheosi opponi possent. Qualia sunt: 1. quod nondum communi fide Papisticâ constet, an scripturis an verò traditione nitatur: uti infra videbitur. 2. *Quod* communi fide nondum constet, nec teneri possit, sintne canonizati omnes, Dii Deæque, qui illic coluntur: adhæc, si directè aut indirectè seu interpretativè, formaliter aut materialiter canonizati credantur, an legitimè sint canonizati à Papâ legitimo, legitimo more & modo. Nondum enim determinatum est à sede Romanâ, aut à Concilio universali Papatus, aut communi & currente doctrinâ scholarum, an Papa in ipso actu judiciali, aut saltem in præparatoriis actibus circa inquisitionem in testes & testimonia errare aut non errare possit: cum omnes quæstiones hîc sint quæstiones facti, non juris; in quibus eum malè informari posse, vix quisquam gnathonum ejus negare ausit. Denique dubium maximum est, si interveniat simonia & sacra ἀμοφαγία, per quam obtineatur canonizatio, an tunc illâ sit legitima. Hæ lites cum sint sub judice, nihilominus pergunt miseri Papicolæ cum Samaritis adorare, quod nesciunt *Ioh.* 4. & cum Athenienſibus aram figere ignoto Deo *Actor.* 17. & sacra ac religionem exercere sine fide (divinâ scil.) cui non debet nec potest subesse falsum; solâ humanâ atque incertâ conjectatione, aut dubitatione, aut fide implicitâ, quæ explicita ignorantia est, contenti; cum tamen verbum Dei moneat, peccatum esse quidquid non est ex fide; *Roman.* 14. & impossibile esse, ut quis Deo placeat sine fide. *Hebr.* 11. 3. *Quod* de facto, aliqui canonizati & tanquam sancti culti sunt in Papatu, quos tamen doctrina aut vita, aut utraque sanctorum titulo indignos reddit. Sic ex.gr. Dionysius Alexandrinus *in martyrologio Romano ad* 17. *Novembris* inter sanctos colendus proponitur, quem tamen *Augustinus de Cathol. dogmate cap.* 3. fontem Arrianorum appellat. Simile quid de illo *Basilius epist.* 41. *ad Maximum Philosophum*. *Baronius in notis ad martyrologium* conatur eum ab hæresi excusare. Sed dato ægrè eum ab hâc maculâ purgari, purgari tamen; quomodo tamen coronam sanctitatis ipsi imponent. De similibus pseudo-sanctis, vide quæ diximus *in Diatribâ de Sanctis Chimæricis.* Confer testimonia *Caroli Magni lib.* 1. *de Imaginibus cap.* 3. Cujus libri veritatem, authoritatem, & præstantiam decantat *Cassander in epistolis, epist.* 19. *anno* 1590. *ad Ioh. Molinæum; ejusdemque libri editor anno* 1549. *in* 16. *in præfatione.* Quid Canus, Ludo-

Ludovicus Vives, Caſſander, Eraſmus, in hagiologiis & ἀγιοθηκαις Romanâ deſiderârint, hîc non referam, quia charta hæc non capit. Tantùm exhibebo noſtris verba, quæ nuperrimè viro erudito Petr. Streithagen vis veritatis expreſſit in tract. de Inſtruendâ vitâ Canonicor. ſæcular. c. 19. p. 121. *Nunc paſſim homines quæſitis cauſis in cœleſtium numerum & ſyllabum æternitatis in ſeruntur, ſive propter inſtitutum aliquod vitæ genus, ſive propter exercitam ſpecie tenus ſanctimoniam*, & ante paucos dies luctu publico mortui confeſſi, *procuratâ ambitioſè Apotheoſi* Divi fiunt, cum vix vivi eſſe deſierunt. *Hæreticus aliquis conſecrationem veterum Imperatorum in Eccleſiâ renovatam diceret, ego reverentiùs de Matre meâ ſentire ſoleo, iis tantum indignans, qui data opera ſimplicitate credulorum abutuntur. Si verò id eo uſu venit, quod neſcio quibus hominibus divini cultus diſpoſitio committatur. Sedis Apoſtolicæ nomine multa fiunt, & auctoritatem ſub tantâ protectione ſibi conciliant, quæ alioquin duriorem cenſuram paterentur.*

2. Occurramus nunc rationibus adverſariorum, quibus demonſtrare conantur (inter alios *Bellarminus lib. 1. de Eccleſiâ triumphante cap. 7.*) utile eſſe, ut ſancti canonicentur: neceſſarium eſſe, non audet dicere; cum tamen rationes quædam, ſi valerent, manifeſtè concluderent neceſſitatem. 1. Argum. *Quia Deus ipſe voluit à ſanctis ſcriptoribus annotari in particulari glorioſam vitam & mortem eorum, qui tempore ipſorum floruerunt, ut patet ex* Eccleſiaſtici cap. 44. &c. & Luca in Actis, *qui plurimos ſanctos canonizârunt &c. igitur credibile eſt eodem modo Deum velle, ut deinceps fiat.* Reſp. 1. Debuerat meminiſſe definitionis à ſe immediatè præmiſſæ, & ſeptem in canonizatione collatorum; de quibus 1. *part. hujus diſp.*; ubi & alias ex aliis authoribus adjecimus. Aliud enim eſt annotare glorioſam vitam & mortem Henoch, Noach, Abraham, &c. Stephani, Jacobi, Petri, Pauli, &c. quod ſuo modo competit omni hiſtorico, aut actuario, ſive privato ſive publico, adhæc Poëtis & Oratoribus: & aliud Papalis canonizatio cum requiſitis ſupra deſcripta: de quâ ne κῦ in locis cit. imprimis nihil ibi comparet de publicâ ſanctorum invocatione, feſtis, imaginibus, reliquiis, templis, aris, ſacrificiis miſſæ, horis canonicis, quæ ipſis decreta aut delata ſunt. Committit ergo fallaciam ἰγνοϱατίου & ſeu ignorationis elenchi. *Reſp.* 2. Sequeretur ex antecedente hujus argumenti, quod affirmatur, Petrum eſſe canonizatum à Lucâ, Abrahamum à Syracide (uti *in terminis* loquitur *Bellarminus*); Syracidem & Lucam fuiſſe Pontifices maximos, atque adeò majores Abrahamo & Petro, quos canonizabant: Siquidem *ut ſine omni contradictione id quod minus eſt, ab eo quod majus eſt benedicitur, Hebr. 7. verſ. 7.* ſic minor eſt conſecratus & canonizatus conſecrante & canonizante. *Reſp.* 3. Sequeretur Pontificios eſſe profanos, qui multipli-

tiplicem illum honorem religioſum ſanctis illis à Deo per amanuenſes ſuos διανδόσεως (ex ſententiâ ipſorum) decretum, iiſdem non tribuunt & perſolvunt. Nuſquam enim ex.gr. Phinees, Joſue, Caleb, &c. à Syracide, & Silas aliique per Lucam canonizati (uti affirmat *Bellarminus*) in *Breviariis*, *Miſſalibus*, *Kalendariis*, *Martyrologiis*, aliiſque authenthicis Papatus tablinis comparent. *Reſp.* 4. Fruſtrà ſcriptura ad partes trahitur: cum doctiores inter Pontificios fateantur haberi eam ex traditione, *Canus de loc. theol. lib.* 3. *c.* 3. *Pegna in notis ad Eymerici director. Inquiſitor.* „*part.*2. *commentar.*42. III. *Argum.* Tenemur ſanctos honorare & laudare &c. At niſi ſciamus qui ſint veri ſancti, & qui non, non poſſumus „eos colere, ut oportet. *Reſp.* 1. Rurſum ignoratur elenchus, aut potius ſubdolè pervertitur ſtatus controverſiæ & mutantur termini: quod malæ cauſæ & conſcientiæ ſignum eſt. Aliud enim eſt ſanctos *honorare & laudare*; uti loquitur in antecedente: & aliud *eos colere ut oportet*; uti loquitur in conſequente. Illud docet ſcriptura *Luc.* 1. *verſ.* 48. *Hebr.* 13. *verſ.* 7. Et celebre illud dictum Auguſtini: *honorandi ſunt propter imitationem, non adorandi propter religionem.* Confer *eundem contra Fauſtum Manichæum lib.* 26. *cap.* 21. imprimis *lib.* 8. *de Civit. Dei cap.* 27. & ibi ingenuam confeſſio„nem *Ludovici Vivis*, Multi Chriſtiani Divos Divaſque non aliter vene„rantur quam Deum. Nec video in multis quod ſit diſcrimen inter eorum „opinionem de ſanctis, & id quod Gentiles putabant de Diis ſuis. Iſtud nuſquam docet Scriptura; ſiquidem cultus Papalis intelligitur. Ubi enim ſeptem illa ſanctis tribuenda, decernenda, conferenda præſcribuntur? Quod ſi per *cultum debitum*, non intelligit cultum Papalem cum proprio ſuo fundamento (canonizatione ſcil.), jam argumentum eſt ἀπὸ διανδόσεως. *Reſp.* 2. Non audet exſertè dicere, quod dicere debebat; Neceſſariò fieri canonizationes, ut diſcernantur veri ſancti à falſis: aliter enim hoc non poſſe fieri. Verebatur ſcil. in promtu futuram fuiſſe reſponſionem, in ſcripturis talia criteria nobis proponi, quibus quantum quidem nobis hic ſufficit, genuini ſancti à falſis diſcernantur; Hoc etiam abſurdo urgendum, ante conſtitutum Papatum Romanum, & frequentatas Paparum canonizationes, nunquam potuiſſe diſcerni veros ſanctos à fu„catis. III. *Argum.* Ex ratione imitationis. Non poſſumus, inquit, „accendi ad imitationem, niſi in particulari ſciamus, qui ſint imitandi, & „quid illi egerint, aut paſſi ſint. Et lucerna in candelabro poni debet, id „quod fit per canonizationem. *Reſp.* 1. Atqui ſeptem illi honores per canonizationem collati longè aliud ſonant, quam imitationem. De illis nihil concluditur: quod tamen fieri debebat, hoc ſcil. aut ſimili argumento: Qui ſunt imitandi, illi debent per Papalem canonizationem in

candelabro poni ad publicum religiosum cultum, invocationis scil. festorum, sacrificiorum &c. Sed sancti sunt imitandi. Ergo. Jam *Neg.* major. *Resp.* 2. Imitandi nobis proponuntur in Scripturis descripti infallibiliter; in Historiis fallibiliter. Supervacua igitur est superstitiosa & theatralis apotheosis. 3. *Resp.* Longè aliud est testimonium & judicium Ecclesiæ, aut alterius Collegii de genuinis aut nothis, chartis & historiis vitas sanctorum describentibus; & aliud solennis canonizatio supra descripta. Illud enim cuivis Theologo aut Historico, Critico, aut facultati Theologicæ, aut Censori librorum, in Papatu tribui potest & solet; nedum S. congregat. Cardinalium: ista minimè; sed soli Papæ. Qui tamen ut scripturam sacram non potest facere fallibilem, sic historias humanas non potest facere infallibiles; ne quidem criticè discernere (ut est plerorumque Paparum in istis rebus ignorantia & ἀπειρία) sintne veræ an fabulosæ, genuinæ an hypobolimææ. Multò minùs certò statuere potest, an canoni„zandi sint in Cœlo, an vero in inferno aut purgatorio. IV. *Argum.* Ex „conjunctione quam cum illis habemus. Siquidem sumus membra unius „corporis, & membra invicem compatiuntur & congaudent: oportet er„gò eos compati & pro nobis sollicitos esse, quod sine dubio faciunt, et„jam in particulari, &c. & è contrario nos illis congaudere, & pro illorum „gloriâ Deo gratias agere: quæ sine particulari notitiâ fieri non possunt. *Resp.* Arena sine calce: nam 1. Unde probatur eos in particulari de nobis sollicitos esse? 2. Dato esse, unde probatur eorum meritis precibusque nos in particulari quâvis necessitate secundum partitas cujusque præfecturas & tutelas juvari & exaudiri? 3. Et hoc dato (quod tamen falsissimum), unde probatur, hoc sine particulari notitiâ fieri non posse, ut nec sine particulari invocatione? An Pontificii particularem notitiam habent quorumvis archangelorum & angelorum, & particularis singulorum tutelæ & præfecturæ; quos tamen litaniis suis & preculis ad angelum custodem invocant? 4. Dato etiam sine particulari notitiâ omnium beatorum in Cœlo fieri non posse, ut Pontificii Deo gratias agant pro illorum gloriâ & illis congaudeant, & beati vicissim pro Pontificiis in particulari solliciti sint: non tamen hinc sequeretur, sine descriptâ canonizatione, & per canonizationem decreta ac tributa invocatione religiosâ, & cultu per festa, templa, sacrificia &c. hoc fieri non posse? Angelos enim non canonizant, nec omnes beatos in Cœlo: quod fieri deberet; siquidem seriò sentiant, pro omnium & singulorum tum beatorum tum angelorum gloriâ in particulari gratias Deo agendas, & omnes religiosè invocandos ac more Romano colendos; nec hoc fieri posse sine præcedente canonizatione? Alterutrum enim necessariò ex hypothesi hujus argumenti admitten-

mittendum esset, aut omnes & singulos tum angelos tum beatos esse canonizandos; aut omnes & singulos non canonizatos de nobis sollicitos non esse, nobisque vicissim pro eorum gloriâ non esse agendas Deo gra„tias, nec ipsis congaudendum. v. *Argum.* Ex commodis. Nam nisi ju„dicio Ecclesiæ certi sancti proponerentur colendi, facilè fieri posset, ut „populus fœdè erraret, & pro beatis damnatos coleret. Et adfert exemplum ex *Sulpitio in vitâ Martini*, & ex *c. audivimus Extravag. de Reliquiis*; *Resp.* 1. Tacitè hoc falsum præsupponitur, sanctos religiosè colendos per preces, festa, sacrificia, aras, templa, &c. Quod nos negamus. Tollatur hæc idololatria, & tale periculum non erit metuendum. *Resp.* 2. Quomodo certo judicio Papæ canonizantis, & hâc ratione infallibiliter discernentis defunctum beatum à damnato, innitetur cultus sanctorum inter Papistas, quamdiu illic certum & de fide determinatum non est, Papam in quæstionibus facti, & specialiter in canonizatione sanctorum non posse errare? Atqui illa reciprocantibus oppositarum opinionum æstibus perpetuò illic agitantur: uti mox infra videbitur. 3. *Resp.* Nihil certius est, quam multos, si non plerosque in Papatu canonizatos esse, quorum fides aut vita, aut utraque ab exemplari sanctitate longè abfuit: nec desunt inter Pontificios, qui de nonnullis hoc fateantur. De quo *diatribe nostra de Sanctis Chimaricis.*

Adjicimus nunc aliquot Problemata, partim thetica, partim hypothe- 3.
tica seu historica: quæ maximam partem in ipso Papatu controversa agitari solent. Inter thetica seligam primùm tria principalia à *Bellarmino* tractata: deinde alia quædam adjiciam ex aliis authoribus desumta, aut à me formata. 1. *Probl.* Cujus sit sanctos canonizare? *Resp. Bellarminus cap.* 8. duplicem distinguit canonizationem, unam particularem, ita ut solùm in unâ Provinciâ habeatur & colatur pro sancto: alteram generalem, ita ut in totâ Ecclesiâ habeatur pro sancto, *nec ulli (N. B.) liceat de ejus sanctitate dubitare. Primo* modo secundum communem sententiam pertinet ad solum Papam. Ratio est, quia ejus est toti Ecclesiæ proponere quid sit credendum & quid agendum in religione; item declarare qui sint hæretici &c. *Secundo* modo poterat antehac canonizare quilibet episcopus: sed hoc nunc abrogatum per Alexandr. 3. & Innocent. 3. uti patet ex *Decretalibus cap.* 1. & 2. *de reliquiis & sanctorum veneratione.* Subjicit hanc prolepsin, quod plurimi sancti veteres, qui in Ecclesiâ coluntur, quamvis à Papis non canonizati, cœperint olim coli in Ecclesiâ universali non tam lege aliquâ, quam consuetudine: quæ consuetudo cœpit habere vim legis ex approbatione tacitâ vel expressâ summi Pontificis. Quàm multa hic laxa & lubrica! *Nulli*, inquit, *licet de sanctitate papaliter canonizati dubitare*

bitare: quam multos ergo habent hæreticos inter ſuos: ſiquidem dubius in fide eſt hæreticus. Dubitantes autem illic eſſe non paucos immo & contradicentes, ne ipſi quidem dubitant. De quo *ſequ. Probl.* De nullitate præſumtæ poteſtatis Papæ, alibi diſputatur. In materiâ canonizationis, ei poteſtatem auferendam, & Concilio Generali tribuendam, diſputat *Marſilius de Menandrino alias Patavinus part.* 2. *defenſ. pacis cap.* 21. Quem videat, cui vacat. Quam ἄπιστον illud de populi conſuetudine, vi à Papalis approbationis multis ſæculis pòſt ſecutæ, legem fidei & religioni irrefragabilem figente! Quanta αὐτοψία, ſanctos veteres cœpiſſe coli (Papiſticè ſcil.) in Eccleſiâ univerſali, antiquâ ſcil.! Ex quo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, Patrum, Conciliorum conſenſu hoc probatur? Contrarium vide probatum in *Molinæi Novit. Papiſmi, Pleſſæo de Miſſa, Forbeſii Inſtructionibus Hiſtorico-Theolog. Vſſerio contra Ieſuitam Hybernum*, aliiſq; 11. *Probl.* An Papa in canonizatione errare poſſit? *Reſp.* tract. *Bellarminus* hanc quæſtionem *c.* 9. & affirmat hæreticos affirmare: ſed certam eſſe Catholicorum ſententiam, non errare. Quâ conſcientiâ hoc aſſeruerit, ſatis conſtat ex authoribus in *fine capitis* cit. ad quos lectorem remittit; diſſimulato tamen eorum diſſenſu. Ipſe ergò, ſiquidem eos unquam inſpexerat, ſatis nôrat aliter ſentire Catholicos ſequentes, non hæreticos (ipſius judicio), *Thomam quodlib. 9. cap. ult. qu. ult. Antoninum part. 3. ſummæ tit. 12. cap. 8. Canum locor. Theolog. lib. 5. cap. 5. Cajetanum opuſc. de Indulgentiis cap.* 8.: quem hoc nomine perſtringit *Catharinus in tract. de* 208. *erroribus Cajetani.* Quod ad quinque rationes Bellarmini, eæ apud nos petunt principium aut præſupponunt falſum; & adverſæ ſententiæ patronos in Papatu minimè movent. Coram in ipſâ collatione ſiquidem producantur, eas ſolvemus. Confer *Hoſpinianum de Feſtis*, ubi ex profeſſo has rationes refutat. Bellarmini opinionem rigidè tuetur *Martinus Alphonſus Vivaldus in candelabro aureo, ſupplem. c.* 12. *Feuardentius, Valentia &c.* 111. *Probl.* An liceat colere ſanctũ non canonizatum? *Reſp. Bellarminus* cum Doctoribus (*Canoniſtis* ſcil.) in cultus *c.* 1. *&* 2. *de reliquiis & veneratione ſanctorum, Aff.* ſub diſtinctione privàti & publici; quorum illum concedi dicit, iſtum minimè. Publicum dicit eſſe eum, qui nomine totius Eccleſiæ, & tanquam ab Eccleſiâ inſtitutus exhibetur. Unde ſequitur, quemque laicum & clericum, ſive inferiorem ſive ſuperiorem, credere & devotionem ſeu religionem exercere arbitrio & ductu ſuo. Ab alterâ tamen parte jubentur nihil aliud credere, quàm quod Eccleſia credit. *Licet enim*, ut ait, *non canoniZatum credere & vocare ſanctum.* Quod ſi Papa non credat: quo jure & quo fundamento quis credet? Et quomodo analyſis hujus fidei Romanæ erit in Papam? Quod ad reliqua ſex honorum genera, miſeré fluctuat, aut ineptit, præterquam

quod

quòd in Papatu non exiguum ſit divortium moris à lege; ut quidem Bellarm. eam explicat. De ſecundo ſic determinat, *licet invocare &c. etiam aliis audientibus &c. At non liceret in litaniis & ſacro officio.* Circa tertium & quartum ſic trepidat: *Non videtur ullo modo &c.* templa ſcil., altaria, ſacrificia ipſis tribuere. De quinto, *non licet publicum feſtum celebrare: liceret tamen in die natali &c. peculiariter lætari, & Deo vacare in memoriam ejus.* De ſexto: *licet imaginem pingere & venerari: non tamen in templo conſtituere eo modo (N.B.) quo aliorum ſanctorum.* Vah quam σφὰ ſeu μῶες hæc φάρμακα! De ſeptimo, *non licet reliquias in templo conſtituere publicè honorandas: licet tamen eas habere & venerari aliis videntibus; modò ſcandalum abſit.* Atque hæc detecta ſe refutant & explodunt.

Secundaria problemata ſunt. 1. *Probl.* An ad ſanctitatem alicujus, ob quam dignus veneratione apud cæteros homines & verus Dei ſervus atque amicus exiſtimandus ſit, requiratur vitæ innocentia, & miraculorum evidentia? *Reſp.* Si veneratio intelligatur ab omni ſuperſtitione alienâ. *Aff. pr. Neg. poſter.* contra Pontificios *Canoniſtas ad cap. 1. de reliq. & vener. ſanct.*; & cap. *Venerab. de Teſtibus. Barthol. Caſſan.* in *catal. gloria mundi part. 3. conſider. 49.* Sancti enim & amici ac ſervi Dei, ſtylo ſcripturæ dicuntur, omnes verè fideles & converſi *Rom. 1. 7. & 8. 27. & 12. 13. & 15. 25. 1 Corinth. 1. 2. & 6. 1. & 14. 33. &c.* Et omnes illi veneratione digni; nec tamen omnes miracula ediderunt; niſi pietatis & caritatis; uti loquitur *Gregor. M. à nobis cit. in diſp. de Miraculis.* 11. *Probl.* An ad probandam alicujus ſanctitatem requirantur miracula poſt mortem facta? *Reſp. Rota Romana in relatione canonizationis B. Andreæ Corſini part: 2. & 4. §. 1.* (citante *Paulo Zacchiâ lib. 4. quæſt. Medico-legalium tit. 1. quæſt. 1. §. 13. 14.*) determinat in partem *Aff.* Ratio eſt, quia etiam mali operantur miracula viventes, ſed poſt mortem non niſi Dei amici & verè ſancti: hinc eſt, quod abſque miraculis in vitâ factis poſſit quis canonizari; ſed non abſque miraculis poſt mortem factis. Nos contra *Neg.* Quia probari non poteſt apoſtolos, euangeliſtas, ſanctos martyres & eccleſiæ Doctores, Polycarpum, Ignatium, Juſtinum Martyrem, Irenæum, Cyprianum &c. poſt mortem miracula feciſſe: multò minùs probari poteſt, Deum miracula poſt mortem edita in πληρόφορια ſanctitatis conſtituiſſe. 111. *Probl.* An ſancti non canonizati, hoc eſt, de quorum ſanctitate dubitatur, aut ſaltem non conſtat, ſint colendi. *Reſp.* Ex Pontificiis recentiores plerique affirmant, & præit ipſis currens praxis. Vide Jeſuitam *Breſſerum lib. 6. de conſcientiâ cap. 22. §. 302.* ubi ait, abſque ſcrupulo à fidelibus coli quoſlibet, qui prudenter credantur ſancti, id eſt, cœleſti gloriâ donati, cultu ſcil. privato: publico non niſi beatificatos vel canonizatos

„zatos, aut diplomate, ut nunc fit, Pontificio, aut conſenſu, ut olim, ec-
„cleſiæ: quales item cenſentur, quotquot recenſentur in *Martyrologio*
„Romano, ut bene notavit *Granadus controv.* 1. *de fide diſp.* 3. *ſect.* 3. §. 14.
„ſcilicet in ordine ad cultum peculiarem canonizatis, erectionem in eo-
„rum honorem altarium, & oblationem ſacrificiorum. Adductis *ibidem*
exemplis Pipini Landenſis, Idubergæ ſeu Ittæ, Beggæ, Caroli boni comitis Flandriæ, Liduinæ, Gertrudis ab Ooſten; concludit, *non eſſe ſuperſtitionem per exteſſum illos colere.* Denique addit regulam ſervandam: quæ
„conſuetudine aliove probabili fundamento nituntur, & conducunt ad
„excitandam devotionem fidelium, non improbentur & negligantur, ſed
„laudentur & exerceantur. Similia canunt de reliquiis dubiis *Arn. Raiſſe in hierogazophylaci Belgico p.* 131. 132. 174. *Ioh. Molanus de picturis, in libro de picturis ſacris c.* 21. Nos uno dicto Chriſti *Ioh.* 4. *Vos adoratis quod neſcitis* &c. hæc omnia diffiamus. Quomodo enim invocabunt in quem non credunt? *Rom.* 10. Qualis invocatio & religio ſine fide divinâ, cui non debet ſubeſſe falſum? IV. *Probl.* An omnes ſancti extra martyrologium ſint colendi; quippe diplomate Papali, aut conſenſu eccleſiæ canonizati? *Reſp.* Millia aliquot ſanctorum numerat *Philippus Ferrarius*; & plures addi poſſent. De iis ergò determinandum, an conſuetudo & praxis in regione, aut civitate, aut vico retinenda & exercenda, juxta regulam *Breſſeri* modo allatam? Quod ſi negent; abjiciatur ergo Lesbia hæc regula: ſin ajant, revocanda ipſis erit Breſſeri Reſp. & determinatio ad præcedens probl., de cultu publico non impendendo niſi in canonizatos. Publicè enim non-canonizati, Rochus Venetiis, Carolus M. Aquiſgrani, alii indigetes alibi coluntur: de quibus vide infra *diſp. de Sanctis Chimaricis.* V. *Probl.* An ab Anti-Papis canonizati, publicè aut ſaltem privatim colendi ſint? *Reſp.* Notum eſt publicè quoſdam coli ex. gr. Carolum Magnum Aquiſgrani. Quod quomodo cum theologiâ & praxi Papali conſiſtat, ipſi viderint: irritari enim ſolent & reſcindi à legitimis Papis (ita dictis) omnia acta Anti-Papalia; immo ipſi Anti-Papæ cum omnibus ſuis aſſeclis anathematizari. VI. *Probl.* An & quomodo quis certus eſſe poſſit, A. eſſe legitimum Papam, B. vero eſſe Anti-Papam, & conſequenter illius canonizationem valere, iſtius non. *Reſp.* Non video quomodo Pontificii hîc ſe expediant? ſiquidem nulla concilior ũ aut Paparum determinatio in hanc illamve partem hactenus haberi potuit; nec unquam, uti arbitror, habebitur: & quidquid hic fieret, ſemper tamen manerent incerti; quia ſecundum ipſos Papa errare poteſt in quæſtionibus facti, & ut particularis perſona: teſte *Viguerio in Inſtitut. cap.* 10. *ſ.* 3. *v.* 4. Et ſic illi abſque fide adorant quod neſciunt. VII. *Probl.* An & quomodo quis adorans ſanctum

præſer-

præsertim novellum χθὲς & πρώην promotum, certus esse possit, Papam beatificasse aut canonizasse tanquam Papam, & non tanquam particularem hominem errori obnoxium. *Resp.* Hic omnia ipsis incerta sunt quidquid sudet *Viguerius*: ita ut ex scepticâ fide non nisi dubitantis conscientiæ adoratio prodire possit. VIII. *Probl.* An ostendi possit à Pontificiis, in quo formaliter & specificè differat cultus religiosus qui canonizato, à cultu qui beatificato defertur? *Resp.* Non arbitror. Quod si fingant, posse: jam hoc incommodo eos urgebo, quòd theologia ipsorum malè ad praxin conscientias informet, distinguendo adorationem seu religionem solummodo in latriam, hyperduliam, duliam: cùm insuper distingui debeat hagio dulia in publicam & privatam; & illa rursum in beatificatorum à Papâ, & in canonizatorum. IX. *Probl.* Cur plures sint canonizati hoc præsenti & proximè præcedenti sæculo, quam decimo, aut undeci-„mo, aut duodecimo &c.: cùm his temporibus novissimis magna sit ra-„ritas verorum miraculorum, quæ sunt signa attestationis: fatente *Viguerio loc. cit.*? *Resp.* Audiemus quid dicturi sint. X. *Probl.* An ad canonizationem requiratur temporis diuturnitas? *Resp.* Negant ex *Canonistis Innocentius, Hostiensis, Zabarella ad cap. 1. de reliquiis & venerat. sanctorum*; & cum iis *Flavius Cherubinus in scholiis ad compendium Bullarii, ad bullam Alexandri* IV. anno 1255. quâ canonizatur Clara, quæ anno 1253. obierat. „Contra statuit *Viguerius loc. cit.* Notandum tamen, quod ad hoc quod „Papa in canonizatione sanctorum procedat ut Papa, non debet esse præ-„ceps, nec statim aliquem sibi denuntiatum sanctum canonizare, maximè „his temporibus novissimis &c.: ne à dæmone vel necromanticis conficta „miracula narrentur, turpis lucri gratiâ, vel humanæ laudis appetitu." Et post allatas rationes aliquot, subdit quod in canonizatione secundũ ritum Romanum duodecim per ordinem sint observanda 1. frequens denuntiatio miraculorum, & requisitio canonizationis. 2. commissio examinationis faciendæ. 3. Commissionis executio & inquisitio. 4. Inquisitionis factæ relatio in consistorio. 5. Relationis factæ diligens & matura examinatio. 6. Examinationis factæ per consistorium discussio. 7. Secreta definitio & terminatio. 8. Manifesta publicatio. 9. Diei canonizationis assignatio. 10. Domini Papæ & assistentium genuflexio, devota oratio, & spir. s. invocatio &c. 11. Sermocinatio, & miraculorum ac operum misericordię recitatio, nec non ipsius sancti in catalogo sanctorum descriptio. 12. Missæ in honorem ipsius sancti celebratio, & canticorum spiritualium personatio, & beneficiorum Dei ad ipsius sancti canonizati invocationem postulatio. Hactenus *Viguerius*: quæ tamen negat in primitivâ ecclesiâ fuisse observata, quòd sancti plerique essent martyres; &

quòd miracula & alia opera tam erant evidentia, ut non potuerint celari. Concilient hæc cum Canoniſtis modo citatis; & cum Papæ infallibilitate, in cujus pectore ſcrinium omnis juris, & qui *ſive in definiendo ſtudium adhibeat, ſive non adhibeat* (N.B.): *modò tamen controverſiam definiat; infallibiliter definiet, atque adeò re ipſâ utetur autoritate ſibi à Chriſto conceſſâ.* Sunt verba Gregorii de Valentiâ, de analyſi fidei part. 8. in reſp. ad 6. object. pag. 325. edit. in 4. Quod etiam infallibilitati in canonizatione applicatum vult, & pro quâ ibidem exſertè diſputaverat. XI. *Probl.* Cur nullus patrum V.T. ab eccleſiâ canonizatus eſt? *Reſp. Viguerius loc. cit.* has adfert rationes, 1. *qui* à Deo tanquam ſuperiore eſt canonizatus & approbatus, non eget canonizari & approbari ab hominibus. Fuiſſe autem multos eorum approbatos conſtat ex *Eccleſiaſt.* 44. & *Hebr.* 11. 2. *Quia* erant in limbo. Sed hæ duæ rationes ſibi mutuò contradicunt. Prior enim ponit factam beatificationem & canonizationem: poſterior eandem tollit. Nihilominus manet quæſtio, cur eccleſia Romana nullum ex iis canonizaverit, nec feſta pro illis indixerit; cùm nunc certum ſit eos eſſe „in cœlo. *Viguerius* reſpondet: *Primò. Ne* videatur ceremonias Ju„dæorum obſervare. *Secundò*, quia mors illorum non introducebat eos „in paradiſum, ſed in limbo recludebantur, & adhuc in pœnâ peccati ori„ginalis detinebantur: ideò mors illorum non poterat nativitas nomina„ri, ſicut mors ſanctorum poſt Chriſti aſcenſionem &c. Quod ad *pr. rat.* ea frivola eſt, & nullo modo alleganda à Pontificiis, qui in feſtis ſuis, aliiſque compluribus tam craſſè Judaizant: uti alibi oſtenſum eſt. *Poſt. rat.* eſt inconſequens: Quamvis enim fuiſſent in limbo, (ſecundum Pontificios) nunc tamen fulgent in cœlo, uti in vita ſua (ex. gr. Moſes, Elias) & miraculis & ſanctitate coruſcarunt, & *Pontificii eorum orationibus in generali* (ut loquitur Viguerius) *ſe commendant, eorumque ſanctitas & exemplaritas proponitur imitanda.* Quid igitur ipſis deeſt? dices, miracula poſt mortem. Sed reponimus 1. Pontificii ſolent aliàs deprædicare prophetiam Samuelis, poſt mortem, ex *Syrac.* 44. & miraculum Elizæi, ex 2. *Reg.* 13. 21. Illis ergo nihil deeſſet. 2. Nunquam vidimus probatam ab illis neceſſitatem miraculorum poſt mortem, tanquam ſigni, unde certò conſtare poſſit de defuncti beatitudine ac gloriâ. 3. *Signo* hoc probante ſanctitatem in vitâ ac præſentem gloriam, non indigent ſancti V.T.; quia à Deo tanquam ſuperiore (ut Viguerium ex Viguerio refutem) ſunt canonizati & approbati, tum in ſcriptis V.T. ubi tanquam Dei amici laudantur, & facta eorum recenſentur; tum imprimis *Hebr.* 11. ubi de gloriâ eorum teſtimonium perhibetur.

5. Sequuntur problemata aliquot magis hypothetica, & hiſtorica 1. *Probl.*

Quæ

Quæ canonizatio primùm ſolenniter à Pontifice acta fuit? *Reſp.* Suitberti epiſcopi Werdenſis per Leonem III. anno 804. Ita *Bellarmin. de ſanct. beatit. & canonizat. cap.* 8. & *Baronius in annal.* 804. §. 2. Habetis hic jactatam antiquitatem *Romuleas* ſeu apotheoſios Papalis. 11. *Probl.* An & cur latro converſus inter ſanctos conſenſu Romanæ eccleſiæ canonizatos numeretur? *Reſp. Aff. pr.* quia feſtum ejus 25. Martii celebratur (vide *martyrolog. Romanum*); & nomine Dimæ nonnulla ſacella dicata reperiri, memoriaſque eodem titulo erectas, teſtatur *Baronius in notis ad Martyrol.* ubi tamen fatetur, nomen *Dimæ* ex apocryphis ſcriptis haberi. Quod ad *poſter.* non video ullam adduci poſſe rationem cum propriis hypotheſibus convenientem, quas habent *Bellarminus, Viguerius, Vivaldus, Valentia loc. cit. Feuardentius lib.* 8. *Theomachia Calviniſt. cap.* 15. aliique qui cum ipſis defendunt Papæ in canonizando infallibilitatem. Non fuit enim verus martyr; quia propter pietatem & fidem Chriſti non eſt paſſus, ſed propter flagitia, ipſo fatente *Luc.* 23. *v.* 41. nec in vitâ miraculis & exemplari ſanctitate fulſit: nec poſt mortem miraculis à Deo decoratus eſt: Breviter, non fuit eccleſia Romana cœlitus confirmata (uti *Feuardentius* hoc requirit) miraculis ante & poſt mortem editis ope precum & meritorum ejus. 111. *Probl.* Cur Papæ non canonizentur ordinariò, ut olim Imperatores Romani Divi fiebant; aut cur vix ulli ex iis ſequioribus ſæculis canonizati ſint! cùm multi regulares tum viri tum fœminæ, aliqui ſæculares clerici, etiam nonnulli ſæculares principes & principiſſæ ſint canonizatę? *Reſp.* Non video quid convenienter ſuis hypotheſibus reſpondere queant: præſertim ſi monſtris & diabolis incarnatis præteritis, quæratur de cultis & civilibus ſupra alios, Hadriano VI. Marcello II. Pio V. Fortè dicent, quod *Viguerius* de ſanctis V. T., quòd ſedes illa tam illuſtres eos reddit, ut ſicuti nobiles titulo Doctoris nobilitari nolunt, ne videantur avitam nobilitatem in dubium trahere, ſic & Papæ aſpernentur titulum ſancti per promotionem ſeu canonizationem tribuendum. Videtur huic conjecturæ noſtræ favere quod habet Iſidorus Moſconius de majeſtate *militantis eccleſiæ lib.* 1. *part.* 1. *pag.* 30. *Dum itaque Papa fideliter agit circa Dei mandata, ſic majori Sancta Sedes exaltatur honore; inde dicitur, quòd Papa aut ſanctus eſt, aut præſumendus, eò quòd non ſine Dei voluntate ſedet in Sanctâ Sede Apoſtolicâ; tenet etiam loca ſanctorum; Eccleſiam ſanctam regit, & ſummi Dei conſtitutus eſt Vicarius in terrâ. Pelagius lib.* 1. *cap.* 35. *Alphonſus de Caſtro adverſus hæreſes, lib.* 12. *Hoſius Veramenſis, cap.* 9. *Direct.* 2 *part. quæſt.* 12. *hæreſ.* 11, Symmachus Papa: *Quis enim, inquit, ſanctum dubitet eſſe, quem apex tanta dignitatis attollit? in quo ſi deſunt bona acquiſita per meritum, ſufficiunt quæ à loci decentia præſtantur, aut enim claros ad*

hæc fastigia erigit, aut qui eriguntur illustrat. IV. *Probl.* Cur nunquam canonizati sint viventes aliqui, & tanquam sancti habiti & culti, qui miraculorum gloriâ, & theologiæ visionis lumine præ aliis dotati fuerunt? *Resp.* Certè Pontificii miraculorum gloriam, si *aureis legendis & hagiologicis* suis *scriptoribus* credant, negare nequeunt. Theologiam visionis, hoc est, beatitudinem, quibusdam in hâc vitâ à suis tribui negare nequeunt. Vide *tract. Maximil. Sande; de theologiâ variâ.* Sed dato, neutrum ex.gr. Mariæ virgini, in hâc vitâ adfuisse, modò adfuisset perfecta sanctitas (uti ipsorum sensu adfuit), cur non potuisset publicè declarari sancta, & omnibus imitanda proponi? Cur exspectanda miracula post mortem: cùm secundum ipsos mortua resurrexerit, & animâ, ac corpore in cœlum translata sit „(*Baronius ann.* 44. §. 6.)? Si primis à Christo sæculis permulti (teste *Corn.* „*à Lapide in Syrachi* 44. *v.* 1.) canonizabantur sancti martyres & confes- „sores ob gloriam virtutum, non miraculorum: virtus enim sanctum ef- „ficit, eaque si heroica sit, glorioſum, non miracula; cùm hæc subinde „patrari possint ab impiis, in testimonium veritatis & fidei, ut patet *Math.* 7. 22. Cur non Maria aliique eximii sancti potuissent canonizari? Hæc quæstio mea scholastica ad hominem est. V. *Probl.* Cur tam pauci Cardinales, Episcopi, aliique clerici sæculares canonizati sint; & tam multi regulares? *Resp.* Sorboniſtica theologia statum episcopalem perfectiorem facit regulari seu Monachali. Velim ipsi hîc respondeant. VI. *Probl.* Cur tam diu differtur canonizatio Rochi, cujus cultum religioſum publicum, ſpontè alicubi susceptum, Papa Urbanus VIII. approbavit: de quo in *disp. seq. de Sanctis Chimæricis.* Et cur canonizatio Andreæ Avellini, Cajetani, Threnæi, Felicis de Cantalicio, Francisci Borgiæ, Jacobi de Marchiâ, Johannis Dei, Ludovici Bertrandi, 23. Fratrum Minorum Francisci de Observantiâ, discalceatorum in Japoniâ crucifixorum, Mariæ Magdalenæ de Pazzis, Petri de Alcantara, Paschalis Baylon, Philippi Bennitii, Thomæ à Villanovâ; qui omnes à Papis gradum beatificationis (qui habet se instar licentiæ ad doctoratum) jam adepti sunt, & aliquis cultus Romanus per templa & festa, aut officia & Missas à Papis concessus, & de eorum Canonizatione nunc agitur. Vide *constitutiones Pontificum* adductas ab *Augustino Barboſa, in collectaneis bullarii in voce beatificatio*, anno 1634. editi. Inter canonizationis candidatos numeratur Ludovicus Bertrandus, Thomas Villanovanus, Paschalis Baylon; quos *Miræus in Fastis Belgicis & Burgundicis* anno 1622. editis, dicit cœlo insertos esse. *Resp. Castellini tractatus*, à *Barboſa* citatus, de istâ dilatione, quas rationes fingat, ignoro: quia librum illum hactenus non vidi. VII. *Probl.* An Papa sine collegio Cardinalium canonizet? *Resp.* Quidquid sit de facto, eum posse ait

Zeu-

Zecchus de Republ. eccleſ. tit. de ſtatu Pontificis §. 11. *quia collegium*, inquit, *non aſſiſtit Papæ per modum determinationis, ſeu limitationis ejus poteſtatis, ſed potiùs per modum miniſterii & conſilii.* VIII. *Probl.* An privatim ex arbitrio privatæ devotionis, coli poſſint, quos dicunt non ſine opinione ſanctitatis mortuos: quales non paucos Loiolitas deſignat *Philippus Alegambe in Bibliotheca?* *Reſp.* determinationem ſuper hoc exſpecto à Dominicanis, & Sorbona Pariſienſi. V. *Probl.* Quomodo conciliari poſſint illa duo apud *Lalium Zecchum loc. cit.* Quod tantum probabile ſit, ſanctos canonizatos eſſe in vitâ æternâ: Et nihilominus credendum ſit Papam in canonizatione non errare? *Reſp.* Ipſi viderint. IX. *Probl.* Cur angeli non canonizentur, æquè ac B. virgo, Apoſtoli &c. *Reſp.* Sunt enim in gloriâ, & ea exempla ſanctitatis dant (*Pſal.* 105.), quæ nobis in oratione dominicâ peculiariter imitanda proponimus. Audiemus rationes, ſiquidem eas unquam daturi ſint. X. *Probl.* An Jacobus Clemens, paricida Henrici III. ſit canonizatus? *Reſp.* Videntur id affirmare *Beza homil.* 18. *in paſſionem, ſub finem*, ubi dicit: ejuſdem ſceleris conjuratos cum ſicario in Divorum & indigetum album relatos eſſe. Sed quia nomen ejus in *catalogo Philippi* non invenio, ſuſpicor intentatam & inchoatam ejus ſolennem canonizationem à Sixto V. (vide *hiſtor. Thuani*) per ſequentes Papas ſuppreſſam; ne Gallos irritarent. XI. *Probl.* Quid de canonizatione Balthazaris Gerardi, quem ſanctum martyrem facit, *Gulielm. Eſtius* Gorcomienſis, theologus Duacenus *in hiſtoria Martyrum Gorcomienſium*; & ejus canonizationem à Papa poſtulatam per Ducem Parmenſem, canit verſificator quis Lovanienſis, approbatus ab Henr. Cuyckio, poſtea Epiſcopo Ruræmondenſi? *Reſp.* arbitror eidem eveniſſe quod Jacobo Clementi: ita ut talibus honor ille competat quidem, & actu privatim tribuatur; non tamen ſolenniter & publicè; quòd paricidia talia in oculis multorum Papiſtarum abominanda ſint; aliis ſaltem indecora paricidarum laudatio videatur: Non æquè proditorem amant, ac proditionem. XII. *Probl.* Quid de Jeſuitâ Garneto, proditionis pulverariæ anno 1605. in Anglia conſcio? *Reſp.* *Eudæmon-Johannes in apologiâ pro Garneto* eum non tantum martyrem facit: ſed inſuper miraculum ſpicæ, facie humana inſignitæ & è ſanguine Garneti natæ, mendaciſſimè jactat: & poſt eum *Philippus Alegambe in Bibliothecâ.* Quod commentum detectum vide apud *Robertum Abotum in antologiâ adverſus apologiam Eudæmon Johannis cap.* 14. Amplius hîc inquirendum, an non ejuſmodi paricidarum & proditorum ſecreta ſit beatificatio, quæ fundet cultum iſtorum ſanctorum. Idem quæri poſſet, de omnibus aliis ob paricidium aut proditionem in Angliâ & Belgio noſtro paſſis. De quibus alibi agendum. XIII. *Probl.* Cur

Digitized by Google

Petrus de Luxenburgio non canonizatur, qui patronus Avenonienſis, cognominatus thaumaturgus, quòd 964. miracula intra primum ab obitu ejus biennium patrata legantur, tribus voluminibus juſſu Clementis VII. anti-Papæ deſcripta. De quo *Molanus in Natalibus ſanctorum Belgii ad 2. Iulii, & Miræus in Faſtis Belgicis ad 5. Iul. pag.* 367. *Reſp.* Obiit is anno 1387. anno ætatis 18. Petiit ejus canonizationem promoveri à *Concil. Baſil.* Philippus Bonus, Belgarum Princeps, cujus literæ Bruxellis 30. Jan. anno 1437. ſcriptæ, actis Concilii inſertę ſunt. Clemens VII. Medicæus eum anno 1527. beatificavit: ſed in diplomate (cujus exemplum exhibet *Miræus loc. cit.*) exſertè præmonet, ſe propterea non intendiſſe relationem ejus in catalogum ſanctorum. Nimirum lupum tenent auribus. Trecenti ferè anni ſunt, quod obierit tantus thaumaturgus; non audent promittere, aut negare canonizationem. Ob magna miracula & magna nomina majorum & conſanguineorum deberet canonizari. Sed Cardinalis fuit Clementis VII. Papæ ſciſmatici (uti nunc judicant); itaque haut videtur canonizandus. Sed quæro quomodo potuerit beatificari, qui in ſchiſmate & ſub anathemate legitimi (ſecundum ipſos) Papæ & vixit & mortuus eſt? Hic labyrinthum ſibi paratum vident. XI. *Probl.* An bulla Pii V. anno 1568. Julii 7. deroget bullis canonizationum, quæ facultatem dant recitandi officium de canonizato, in die mortis ejus, ſolenniter ad formam in rubricis breviarii Romani præſcriptam? *Reſp.* Nodum hunc nectit ſibi *Gavantus in Theſauro rituum tom. 2. pag.* 17. Quem ita ſolvere „aut potius rumpere conatur: Ex rubricis breviarii non apparet de uno„quoque canonizato, an ſimplex, ſemiduplex, duplex officium fieri de„bet; & eſt neceſſarium novum decretum de ritu quo fieri debet offici„um: quod expreſſè decrevit ſacra rituum congregatio 9. Decembris „1628. de hoc ipſo caſu interrogata. Subjicit *ibidem* & aliam ſolutionem; quam ibi videat, qui circa has nugas curioſus eſt. *Mantiſſa:* Numiſma vetus Conſtantini Magni animam linteo velatam exhibet, quæ quadrigis in cœlum vehitur, brachioque exſerto excipitur à brachio altero cœlitus porrecto: cum hâc ſubſcriptione CONS. id eſt, *conſecratio*, quâ phraſi *Iul. Capitolinus* apotheoſin M. Antonini philoſophi ſignificat. Quod quidem mihi conſuetudinem Ethnicam, & idololatriam atque adulationem aulicam ſapere videtur: quamvis polyhiſtor *Voſſius lib. 1. de idololatriâ cap.* 12. ſenſu Chriſtiano de cœlorum gloriâ divinitus donata hæc accipi malit. Si mores & ritus illorum temporum, præſertim in aulis, ſpectemus, vix tam benignè illa interpretari licet. Repete, quæ in *diſp. præced. de Idololatriâ indirectâ*, de ſpectaculis, de Imperatorum Pontificatu & genio, de ſpectaculis & feſtis, deque aliis ritibus Ethnicis poſt receptum Chriſtianiſmum hærentibus notavimus.

De

DE PATRONATIBUS, TUTELIS, ET PRÆFECTURIS SANCTORUM.

Resp. TIELMANNO à BREUGEL, Sylvæ-Ducensi, Ad diem 26. *Maj.* 1652.

Quanta & quàm varia Idololatria Papatus, satis superque à nostris ostensum in generalibus capitibus. 1. *De Artolatriâ missaticâ.* 2. *De Mariolatriâ.* 3. *De Cultu sanctorum.* 4. *De Cultu Angelorum.* 5. *De Staurolatriâ.* 6. *De Iconolatriâ.* 7. *De Cultu reliquiarum.* 8. *De Cultu rerum consecratarum.* 9. *De Cultu Idoli Romani, h. e.* Papæ. *Nos speciales partes, aut hypotheses; aut consectaria quadam de Idololatriâ indirectâ, de sanctis Chimæricis, de Angelis tutelaribus, de Rosariis, Litaniis, horis canonicis, processionibus, Iubileis, benedictionibus, agnis Dei, peregrinationibus, cruce, imaginibus, Festis, Templis, Nomine Iesu, aliasque superstitiones, pro ratione thesium perstringere conati sumus. Visum nunc est ad caput de Cultu Sanctorum aliquid conferre, de eorum Patronatibus seu Præfecturis: idque tum in genere: tum etiam in specie de Martino Turonensi, antehac Ecclesiæ & urbis Vltrajectinæ fictitio Patrono. Quod ad præfecturas in genere.* 1. *Historicè eas delineabimus.* 11. *Problemata subjiciemus.*

QUod ad prius, primò descriptionem: Deinde accidentia aliquot, & divisiones proponemus. 1. Est ergo *Patronatus* specialis potestas, & cura, circa personas, res, loca, tempora, divinitus Angelis aut Sanctis demandata, & Ecclesiasticè, aut papaliter, sive explicitè & positivè, sive implicitè aut permissivè declarata, ut fide divinâ (Papali scil.) à Papistis agnosci, & religiosè patroni illi coli possint ad animæ corporisque salutem. In explicatione hujus descriptionis, consideranda. 1. Nomen. 2. Subjectum. 3. Objectum. 4. Fundamentum. 5. Finis. 1. Nomina sunt patrocinium seu patronatus. Quorum origo & acceptio in Jure Civili & Canonico explicata, analogicè huc applicari potest. Horum synonyma sunt *præfectura & tutela*: unde concretum *Divi Tutelares*, Pontificiis Scriptoribus passim frequentatum, cùm de Patronis nationum aut urbium loquuntur. Notandum hic discrimen inter sanctum Ecclesiæ alicujus, titularem, & sanctum tutelarem seu patronum: Haut aliter ac apud Gentiles alius navium titulus seu insigne, quod in prorâ pingebatur, & alius patronus, qui in puppi: uti observat *Grotius in Actor.* 28. *v.* 11. Per insigne seu picturam (quam *Græci* παράσημον vocant) naves inter se discernebantur. De quo

quo vide *Schefferi Militiam navalem lib.3.cap.1.*, ubi etiam obſervat, eandem picturam in navi aliquando fuiſſe tutelam & inſigne. Quomodo in Papatu idem ſanctus ejuſdem eccleſiæ aut loci aliquando & titularis & tutelaris eſt. *Ille* eſt, à quo denominatur Eccleſia. *Iſte*, qui majorum autoritate & communi ſenſu populi recolitur ut patronus loci. 11. *Subjectum* eſt vel primarium ſeu abſolutum, vel ſecundarium ſeu relatum. *Abſolutum ſubjectum* faciunt Deum, Chriſtum, Spiritum Sanctum, Angelos, Sanctos. De Deo, Chriſto, Spiritu ſancto, fidem faciunt, templa corporis Chriſti, confraternitates Sacramenti, confraternitates nominis Dei, equites Spiritus ſancti. Quod ad Angelos, eos ſecundum Pleudo-Dionyſii Pleudo-hierarchiam in novem choros diſpeſcunt, & in tres hierarchias; ex quibus infimam hierarchiam rebus humanis præficiunt, & inde ſeligunt ſibi Angelos ſpecialiter dictos tutelares, quorum alii ſingulis hominibus (qui Angeli cuſtodes dicuntur) alii nationibus, Provinciis, &c. præeſſe dicuntur. De quâ meteorologicâ & ſuperſtitiosâ ſpeculatione egimus in *diſp. de Hierarchiâ cæleſti* & *Angelis tutelaribus*: nec hîc repetimus. *Proprie* ergò hic agendum de ſanctis (ita dictis): quos diſtinguimus in verè dictos ſanctos (falſò tamen dictos *Divos*, Patronos, & numina religiosè colenda), & in ſanctos chimæricos ſeu fictitios, qui aut ex rei veritate, aut ex communi fide Chriſtianorum, aut etiam ex communi & conſtanti fide Papatus pro ſanctis haberi non poſſunt: quos peculiaribus *diſpp. de ſanctis Chimæricis* delineavimus. Ex iſtis generis ſanctis Patronos & Patronas ſeligi & coli docent exempla Georgii, Margaretæ, Catharinæ, &c. Rochi, Caroli Magni, &c. *Relatum ſubjectum*, faciunt reliquias Chriſti & ſanctorum: inter quas imprimis notandum ſanctum ſudarium Veſontinum, quod peculiariter præeſt viſui. Exempla ſanationum, cum cultibus religioſis huic Patrono delatis, vide apud *Chifletium cap.* 13.14. 15. *& ult. tractatus de linteis ſepulcralibus Chriſti.* Et quæ ex noſtris *Antonius Zadeel* indicavit de patrocinio & cultu ſancti ſudarii Cadurcenſis: de quo in *diſpp. de Sanctis Chimæricis*, & *de Perfoſſo latere Chriſti.* Quod ad veros ſanctos ſunt illi vel Prophetæ, vel Apoſtoli, vel Euangeliſtæ, vel Martyres, vel Confeſſores, vel inſignes Eccleſiæ Doctores, vel virgines, vel quicunque alii, qui in hâc vitâ exemplo ſanctitatis præcelluerunt. Ex omni genere Patroni ſeliguntur: & inter omnes maximè B. Maria, quæ quod ad univerſalitatem omnibus aliis longè antiſtat.

2. 111. Objectum præfecturæ, patrocinii, & tutelæ ſanctorum, ſunt vel homines, vel beſtiæ, vel vegetabilia, vel aliæ res quæcunque tum naturales, tum artificiales. Quod ad homines, illi vel ſigillatim conſiderantur, vel collectim. Sigillatim conſiderati, quique, ut à Deo jam inde à nativitate

vitate assignatum sibi habent proprium Angelum custodem, sic arbitrio suo sibi ex omnibus sanctis eligunt peculiarem Patronum. Collectim considerati in societate Politicâ, aut Ecclesiasticâ, adsciscunt Patronos nationales, provinciales, urbicos, vicanos, navales, collegiorum quorumcumque civicorum, legionum & cohortium militarium, Ecclesiarum, Ordinum seu religionum, confraternitatum sacrarum. Quod ad bestias, quibusdam earum directè præficiuntur, ut equis, porcis, aliisque jumentis (de quibus infrà); quibusdam non ita directè, ut feris quibusque, leonibus, scil. lupis, ursis, serpentibus &c. Idem dicendum de piscibus, avibus (nonnullis domesticis exceptis), deque asinis, felibus &c. Quibus non memini directè & exsertè Patronos assignatos. Excepto quòd Huberto præfectura canum venaticorum, & consequenter ferarum ac totius choragii venatorii demandata sit. Vide de eo *legendas, & conciones de sanctis*. Vegetabilia sunt, plantæ tum alimentariæ, tum medicamentariæ. Inter illas excellunt fruges, aliique agrorum proventus, qui variis sanctis in tutelam dati sunt. Herbæ medicamentariæ quædam ipso titulo, & denominatione patronum suum haut obscurè indicant: quarum nomina inter vulgaria seu officinalia in herbariis quærenda: omnia ea collegit & peculiari *tractatu* explicuit an. 1591. *Iohannes Bauhinus*, Caspari frater, Medicus Principum Wirtenbergic. Aliæ res naturales sunt, cœlum cum stellis, aër, mare, flumina, fontes; adhæc meteora, fossilia, ut metalla, lapides &c. quorum omnium patronos & curatores non memini directè & separatim constitutos. Qui tempestatibus, serenitati, fertilitati, navigationi, piscationi, aucupio, venationi præsunt (*intra thesi* 6. indicandi) iidem stellis, aëri, aquis, terræ, meteoris per concomitantiam præesse, intelligendi sunt. Non parùm promoveret novos stellarum patronos ac præfectos in formâ constituendos, si ipsis & diebus hebdomadis, mensibus, anni partibus nomina sanctorum indantur: uti hoc nuper tentavit inter Astronomos Papicolas *Schillerus*: de quo *disp. præced. de Canonizatione Sanctorum*. Præiverunt hîc Gentiles, qui omnibus sylvis, saltibus, montibus, vallibus, maribus, fontibus, fluviis, stellis, aëri, peculiares Deos præfecerunt; & inter eos quosdam simul tutelares & titulares, uti docent nomina planetarum, & complurium stellarum fixarum; ut & nomina dierum, & quorundam mensium. Quin & magiæ Doctores (inter quos celebris in Papatu Theologus *Joh. Trithemius in libro de 7. Intelligentiis* Colon. an. 1567. apud Joh. Birckmannum recuso in 8. cum *Agrippa de ceremoniis Magicis, & Petri de Abano elementis Magicis*) tanquam fundamenta huic nefariæ arti substernunt, præfecturas stellarum, temporum, tempestatum certis quibusdam intelligentiis, hoc est, dæmonibus neu-

tris quos fingunt, assignatas. Ad res naturales, quæ patronis gaudent, referendi sunt morbi, quorum sui quique Medici inter sanctos designati. Quod ad res artificiales, considerandæ sunt tum ipsę artes & artifices, tum opera arte facta. Artium & artificum, ut Pictorum, Sutorum, Musicorum, Medicorum, &c. præfectos infrà indicamus. Inter opera artificialia, excellunt urbium muri, turres, portæ, porticus, portus, palatia, curiæ, templa, altaria, &c. Nec prætereundę naves tum mercatoriæ, tum bellicæ, quarum præfecturæ singulis suis tutelaribus & titularibus (e. gr. Mariæ, Francisco, Jacobo, &c.) committi solent: & quidem nomine illo solemniter cum aliquâ baptismi specie ac pompâ impositio.

3. IV. Fundamentum hujus patronatus est remotum, propinquum, proximum. *Remotum* consideratur vel à parte Dei & sanctorum, vel à parte Ecclesiæ. *Illud*, quod in his terris cum viverent, peculiariter tale quid sanctitate suâ meriti sint, & nunc in cœlis excellentiori gloriâ fruentes meritis & precibus suis apud Deum intercedant, causam ac salutem clientum suorum ei commendent, bonorum collationem & malorum averruncationem ipsis impetrent ac procurent, & sic peculiarem eorum curam gerant. *Istud*, est geminum: *prius* quod ab Ecclesiâ canonizati, h. e. per Romanam apotheosin in Papalium Divorum numerum relati sint. Hoc enim electioni alicujus in patronum (saltem publicum) necessariò nunc præsupponendum est: juxta *decretum à SS. rituum congregatione* de ordine Papæ Urbani 8. Martii 23. ann. 1630. emanatum; quod mox subjiciemus. *Posterius* est, Ecclesiastica electionis approbatio, sive actualiter & explicitè, sive virtualiter & implicitè facta. *Propinquum* fundamentum sunt miracula à sancto illo in vitâ, aut post mortem circa tales personas aut res (quarum patrocinium ipsi committitur) præstita. Huc refer apparitiones, quibus homines certiores redduntur, de potestate & voluntate ipsorum sanctorum ad tale patrocinium requisitâ. Factæ autem dicuntur illę apparitiones vel per Deum aut Christum immediatè, vel per Angelos, vel per alios sanctos, vel per ipsos illos sanctos ad patronatum promovendos. *Proximum* fundamentum est constitutio & designatio patroni: quę, quod ad privatum quemque, fit solo arbitrio & liberâ electione cujusque hominis, præhabito consilio confessarii; aut post factum possessione & installatione patroni cum eo communicatâ. Quod vero ad publicum patronum communitatis alicujus, constat ejus designatio. 1. electione populi. 2. consensu Episcopi & Cleri. 3. approbatione & confirmatione sacræ congregationis rituum. 4. Adderem ego solennem σώφρισμὸν & investituram, cum pompis, spectaculis, & hilariis tantæ solennitati & solitæ Papatus devotioni convenientibus. *Motivas*, cur hic aut ille sanctus, sive

verus

verus ſive putatitius, præ omnibus aliis in patronum eligi ſolet, ne ipſi quidem Papatus Doctores, uti arbitror, enumerent. Quis enim infinitum illud vulgarium opinionum, ſtudiorum, devotionum, & intentionum hâc in parte chaos pertranſire valeat. Quin arbitror, complures patronos ad faſtigium hoc promotos, haut aliter ac vocabulis impoſita eſt ſignificatio, juxta illud Poëtæ: *Multa renaſcentur*, &c. *ſi valet uſus*, *Quem penes arbitrium eſt, & jus & norma loquendi.* Cœca & fortuita privatorum devotio aut temeraria ac ſtolida perſuaſio plerumque inchoavit: inde paulatim enata plebis conſuetudo: cui tandem ad faſtigium, à Clerico aut Theologo quo rationes excogitatæ, ſuperimpoſitæ ſunt. Artificii illius exempla abundè ſuppetunt in *Durantis Rationali divin. offic.* Poſſent ergò Patroni tum privati tum publici, quod ad primam ſui originem dici, alii ἀπὸ τύχης, id eſt, *à caſu*, alii ἀπὸ βάλης, id eſt, *à conſilio*, quomodo Philoſophus in antepredicamentis homonyma ſua diſtinguit. Cauſæ particulares electionis, ſi quæ electores moveant, iſtæ ferè ſunt, aut ſaltem mihi in præſentiarum occurrunt. 1. *Quia*, ſanctus ille in vitâ ſpecimina curæ & præfecturæ ſuæ circa talem rem edidit, ut Coſmas, Damianus, Blaſius, in variis morbis curandis, Rochus in peſte curanda. Sic Leonardus in captivis liberandis; Antonius pavit porcos; Cæcilia cantantibus organis Deum laudabat; Medardus cuſtos & patronus eſt vinearum; quia furem in vineâ ſuâ uvas rapientem ita ligaverat, ut inde exire nequiverit, niſi de ipſius voluntate. 2. *Quia* in vitâ ſuâ artem illam exercuit, ut Lucas pictoriam, (ſecundum fidem Romanam) Criſpus & Criſpinus ſutoriam, Joſephus fabrilem, &c. 3. *Quia* actiones aliquas edidit, ad illam artem & particularem vocationem, directè aut indirectè, propriè aut analogicè, remotè aut propinquè pertinentes, ut Georgius militibus & armatis præeſt, quia cum Dracone pugnavit, eumque vicit; Ivo Epiſcopus Carnutenſis, panormiam (pannomiam voluerunt dicere, h. e. corpus legum canonicarum) conſtruxit: hinc patronus Advocatorum & JCCtorum. 4. *Quia* ſimilitudo aliqua ſeu analogia eſt in qualitate, aut actione, aut relatione iſtorum Sanctorum, & rerum ac perſonarum, quarum patroni conſtituuntur. Sic e. gr. Johannes Euangeliſta comparatur aquilæ; hinc patronus eſt aucupum, qui anniverſaria ſua hilaria in ipſius feſtum rejiciunt. Nicolaus marſupia nummis repleta clam in domum cujuſdam nobilis depauperati injecerat; hinc patronus mercatorum. 5. *Quia* in nominibus aliqua eſt convenientia. Sic e. g. S. Clara clarificat oculos, Mammartus medetur mammis. Inprimis autem nominum convenientias captant ex horoſcopo Romano. Nomen ſancti, aut ſanctæ, cujus die ſolenni quis naſcitur, plerumque infanti imponitur: & ſic ſanctus ille, ut & quicunque

aliàs cognominis, in patronum particularem eligitur; seu mavis hâc occasione designatus intelligitur. *Bellarminus in parvâ Catechesi* (titul. *doctrina Christiana*, quæ anno 1613. ex Italico in Arabicum idioma traducta, & anno 1635. Arabic. latin. Parisiis edita) pag. 67. ad quæst. *Nonne confugis etiam ad alios sanctos*, sic Respondet: *Ita: confugio ad omnes sanctos, & præcipuè ad sanctum, cujus nomine sum appellatus, & ad Angelum, qui me custodit.* 6. *Quia*, idem malum, aut simile passi sunt. Idem malum passi sunt, ut Petronella Petri Apostoli filia (uti fingitur) Romæ febricitans à Patre miraculosè sanata est; ergò ritè à febricitantibus invocatur. Cur non potiùs Petrus, qui eam sanaverat? *Simile aut analogicum* quid passi sunt, Sebastianus sagittis confossus; ideò inter Divos pestis (quę metaphoricè Dei sagitta dicitur) averruncos colitur; ejusdemque patrocinio sagittarii & sclopetarii utuntur. Margareta à dracone devorata, rupto ventre draconis, inde incolumis exiit; ideò à parturientibus invocatur. 7. *Quia*, in illâ gente, aut Provinciâ, aut urbe nati sunt: hinc ab indigenis, præ aliis sanctis in patronos privatos aut publicos adoptantur. Immo si in viciniâ nati sunt: sic miraculum edidisse dicitur Martinus Turonensis in defensione urbis, quæ vicina erat ipsius natali solo. *Surius in commentariis rerum in orbe gestarum ad annum* 1532. Verba ejus vide infra *part.* 3. §. 5. 8. *Quia*, ibi prædicârunt, aut martyrio affecti sunt, aut sepulti, aut aliquæ ipsorum reliquiæ ibi servantur. Ita Dionysius factus patronus Galliarum, Jacobus Hispaniæ, Ambrosius Mediolani, Servatius Traject. ad Mosam, &c. 9. *Quia*, in illo templo, aut urbe, aut provinciâ, aut populo, quorum Patroni fiunt, plurima miracula patrârunt. Et hoc ferè communiter movet populum ad suffragia in talem sanctum conferenda. 10. *Quia*, apparitione aut revelatione aliquâ extraordinariâ ipsorum sanctorum, aut saltem in commendationem eorum divinitus factâ, monitos se putant, ut eorundem patrocinium & tutelam potissimùm affectent. Ita Jacobus factus Patronus Hispaniæ. Vide plura de apparitionibus, in *Disp. de Probationibus Spirituum.* 11. *Quia*, primi ordines illos religiosorum excogitârunt & fundârunt: hinc æquum & justum est, ut tanquam ordinis quisque sui Patronus peculiariter ab eodem colatur, e. gr. Dominicus, Franciscus, Benedictus, Ignatius, Wilhelmus Aquitanus, &c. 12. *Quia*, vulgaris & ἀλογος consuetudo ac plebis devotio jam præjudicavit. In quam solam multorum abusuum excusatio aut defensio resolvitur, apud *Casuistas*, & „ *Bresserum de conscientia lib. 6. cap.* 22. §. 302.: quæ consuetudine aliove „ probabili fundamento nituntur, & conducunt ad excitandam pietatem „ ac devotionem fidelium, non improbentur, sed excitentur. *Molanum de* „ *picturis*: Sic e. gr. *cap.* 66. *de picturâ Christophori*: Itaque pictura hæc ex-

„ exprimens numeranda eſt inter eas quæ probabiles ſunt apud ſimplicem „ populum : quamvis apud doctos aut parùm aut nihil probabilitatis ha- „ beant: ac proinde nec ab iſtis eſt extendenda. *Ieſuita Cottonus in epiſtolâ ad Chamierum* (edita eſt cum aliis hoc tit. *Epiſtola Ieſuiticæ* in 8.) exculaturus fabuloſum cultum Georgii, confugit ad conſuetudinem & devotionem popularem: de quo alibi ex profeſſo agendum. Sed nequid nimis, hîc *αἱρετολογίας* tutelarem abrumpo. Siquidem nunc otium eſſet *legendarios, hagiologia & Martyrologia, tum generalia, tum particularia, hiſtorias particularium Eccleſiarum, Monaſteriorum, Capitulorum, Ordinum*, & ſimiles operoſas nugas denuò percurrere, facilè complures motivæ electionum ſe offerrent. Tantùm in gratiam juniorum hîc ſubjicio frenum, quod ſtolidis, *ἀλόγοις* & *ἀορίστοις* quorumvis Patronorum electionibus, injicere conatus eſt Papa Urbanus octavus, cum ſacrâ rituum congregatione. Extat illud apud Gavantum in Theſauro ſacrorum rituum tom. 2. p. 45.

Sacra Rituum Congregatio, annuente ſanctiſſimo D. N. in electione Patronorum mandavit, in ſrà ſcripta in poſterum ſervari debere, declarans; quòd aliter facta electio nulla ſit ipſo jure.

Primò, quòd eligi poſſunt in Patronos ii ſolùm, qui ab Eccleſiâ univerſali titulo Sanctorum coluntur, non autem Beatificati duntaxat.

Secundò, quod de Patrono civitatis electio fieri debeat per ſuffragia à populo, mediante Conſilio generali illius Civitatis, vel loci, non autem ab Officialibus ſolùm; & quòd accedere debeat conſenſus Epiſcopi & Cleri illius loci.

Idemque ſervari debeat in Patrono Regni, qui pariter eligi debeat per ſecreta ſuffragia à populo ſingularum civitatum Provinciæ.

Et quod repræſentantibus Regnum, Civitatem, Provinciam, nulla competat facultas eligendi Patronos, niſi ad hoc habeant ſpeciale mandatum, & ulteriùs interveniat conſenſus Epiſcopi, & Cleri dictarum civitatum.

Et Tertiò, quòd cauſæ electionis novorum Patronorum debeant in ſacrâ Congregatione deduci, & ab eâ examinari, ac demum cauſâ cognitâ, ab eâdem Congregatione approbari, & confirmari.

Et ne præmiſſorum ignorantia ullo unquam tempore poſſit allegari, eadem ſacra Rituum Congregatio ſupradictum Decretum imprimi & publicari mandavit.

Conſectar. I. Ex hoc decreto, ut & ex *bullis Vrbani octavi de Imaginibus, de Feſtis, de Ieſuitiſſis*, nec non *ex Miſſalibus, Breviariis, Paſtoralibus, Officiis B. Mariæ, Pontificialibus poſt Concil. Trident.* reformatis, Lector colligat, an nihil ante aut poſt Concilium Tridentinum in Religione Romanâ fuerit reformandum.

Conſectar. II. Ex ſecundo hujus decreti articulo collige, populo Chriſtiano

ſtiano in electione Patroni ex cœlitibus, plus poteſtatis & libertatis, contra prætenſa jura patronatus ac regalia, aut ſimiles Principum ac magnatum prætenſiones aſſeri, quam in electione Paſtorum ex Clericis in his terris: ubi Papa & Epiſcopi aut ſpolium cum ſæcularibus partiti ſunt, aut per innominatum contractum, *do ut des*, cum illis colluſerunt; aut turpibus quibuſdam conditionibus tranſegerunt. Confer *Diatribem noſtram de vocatione Miniſtrorum & Iure Patronatus.*

4. V. Finis conſtituti Patroni eſt vel proximus, vel remotus, vel ultimus. 1. *Proximus* eſt, ut Homo ille, aut communitas illa, ſpeciali cultu eum præ aliis omnibus ſanctis honoret; ad ejus merita & interceſſionem confugiat; in illo promptum auxilium & præſidium inveniat; deniq; à malis liberetur, & omni benedictione cumuletur, ſive ordinariò, ſive extraordinariò & per miraculum. Finem hunc (ſecundum Logicam Romanam loquor: alioquin mali propriè nullus eſt finis) imprimis detectum videmus in inſtrumentis & erectionibus confraternitatum: ubi occurrunt formulæ *ſub invocatione*, aut *ſub patrocinio* Rocchi, Sebaſtiani, Antonii, Mariæ de ſeptem doloribus, de ſcapulari, &c. Sed de his alibi actum eſt. 2. *Remotus* finis eſt, ſalus animarum poſt hanc vitam: quæ ſecundum fidem Romanam conſiſtit, in beatificatione, & liberatione ab inferno, etiam à pœnis purgatorii. 3. *Ultimus* finis eſt vel in hoc genere, vel abſolutè. *Ille* eſt gloria ſanctorum. *Iſte* eſt gloria Dei.

5. Explicatâ definitione, accedimus ad quaſdam patronatus affectiones, tum abſolutas tum comparatas. Abſolutæ ſunt 1. Imagines, & picturæ: quarum varias formas & colores, videre eſt in templis, ſacellis, monaſteriis, libris iconum, & officinis artificum. Quid autem in ſingulis reformari velint, & quid pertinaciter defendant, docebit liber *Molani de picturis ſacris.* 11. Inſignia imaginibus addita ſunt, e. gr. porcus & tintinnabulum Antonii, haſta Longini, claves Petri, gladius Pauli, draco Georgii, leo Marci, vitulus Lucæ, ulcera Jobi (qui patronus Weſemalienſis in Brabantiâ); ulcera Lazari, qui patronus leproſorum; rota Catharinæ, &c. Vide infra *part.* 2. §. 1. 111. Numerus eorum: quamvis enim ut plurimùm uno patrono contenti ſint, non ratò tamen uni alter ſuperinducitur, immò & plures adſciſcuntur, ſed impari honoris gradu colendi. Ita ut hinc nata diſtinctio patroni in principalem & minus principalem. Vide de hâc re *Gavantum tom.* 2. *pag.* 46. Sic Galliæ patronatus antea Dionyſio, Michaëli, Remigio, conceſſus, tandem anno 1638. diplomate Regio publicè edito, delatus fuit B. Mariæ, cui rex *ſe ac populum regnumque ſuum, atque adeò univerſam rem Francicam in clientelam ſolenni voto dedit & dicavit*, ut loquitur Jac. Eveillon Canonicus Andegavenſis tract. de Proceſſionibus

ſionibus Eccleſiaſticis, cap. 26. Eandem fortunam S. Johannes, præſumtus patronus Sylvæducenſis, A. 1629. proculdubio ſubiiſſet, ſiquidem urbs ab obſidione per Mariam Sylvęducenſem, confraternitate ſuâ & cultu, & miraculis (quæ Jeſuita *Zylius libro* complexus eſt) celebratam, liberata fuiſſet. Sed quia per ipſius imaginem tempore obſidionis toties circumgeſtatam, claveſque argenteas repręſentantes claves urbis, (metonymicè ſcil. ſignificantes cuſtodiam urbis) dictæ imagini appenſas, & vota de ſacello Mariæ Liberatrici in memoriam beneficii erigendo, nulla liberatio obtineri potuit, non magis quam ab antiquo patrono & divo tutelari Johanne; decollavit & ſpes & conſilium de novo principalis patroni ſuperinducendo patronatu: Diva enim hæc poſt captam urbem adytis exceſſit, imaginemque ejus domicella quædam *Ilium in exilium portans victoſque penates* cum luctu & lachrymis Bruxellas tranſtulit; ubi ab archiducisſâ Iſabellâ (uti ferunt) obviam ei procedente religiosè excepta eſt. Manſit ergo Johannes in poſſeſſione (ſiquidem hoc rerum ſtatu poſſeſſio dicenda ſit) patronatus ſui principalis; & proculdubio, ſi urbs illa aliquando Papatui reſtitueretur, eâdem oratione patrocinium ejus à Papicolis poſtliminiò peteretur, quâ uſque ad urbis deditionem petitum fuerat, publicè portæ dictæ S. Johannis inſcriptâ:

Hanc portam civesque tuos, aras que, focosque.
Cuſtodi dilecte Deo, patrone Iohannes.

I v. Tranſlatio corporum: Hinc fit ut nonnunquam contentiones oriantur inter Urbes aut Eccleſias, unde & quò tranſlata dicuntur. Sic inter Turonenſes & Pictavienſes contentio de Martino, referente *Iac. de Voragine in legendâ aureâ*: Vide exempla tranſlationum Norberti, Udalrici, &c. Huc refer elevationem corporum ſepultorum: Exempla notat *Mireus in Faſtis Belg. p.* 745. & 338. ubi de S. Vivinâ & S. Mariâ Ogniacenſi. v. Tranſlatio patronatus; cum ſcil. hic deponitur, iſte ſubſtituitur. Exemplum moriæ Papalis, habet Nobiliſſ. *Philip. Marnixius Sanct. Aldegondius in tabulis ſeu alveario tom.* 1. *part.* 2. *cap.* 8. ubi refert poſt ferale hoc carmen cantatum: *Morere Abbas S. Antonii prope Balleolos*, aliaſque ceremonias peractas, Antonium deturbatum & Eccleſiaſtico ritu ſepultum, antiquum monaſterii & Eccleſiæ Patronum, eique novum patronum S. Johannem ſubſtitutum. Charta non patitur integram hiſtoriolam exſcribi. VI. Peculiaris cultus & religio patronorum, per templa, altaria, imagines; cereos, feſta, eorumque tranſlationes, octavas, vigilias, encænia; lectiones, hymnos, officia, litanias, miſſas, proceſſiones. De dubiis & vexis innumeris, circa ordinem, modum, ritus, &c. eorum, vide paſſim *Gavantum tom.* 1. *pag.* 29. & *tom.* 2. *pag.* 46. 49. 99. 197. Ad hunc cultum

tum pertinent ſed per accidens, ſicut privationes ad prædicamenta, plagæ, & ignominia, quibus Patroni officio non benè functi nonnunquam afficiuntur. Sic imago Petri & corpus S. Feliciæ apud Navarros, alibi imago Urbani (vide de Germaniâ hoc referentem *Ioh. Boëmum Aubanum lib. 3. de moribus Gentium cap. 15.*) apud noſtrates Ultrajectinos imago Pauli aquis mergi aut in eas præcipitari ſolet, ſi ſanitatem non procuraſſet. Conferantur *Hoſpinianus de Feſtis pag. 38.* imprimis *Molanus de picturis ſacris pag. 57. 58. & ibidem* ab illo citati *Frid. Schenckius* ultimus Ultrajectinorum Epiſcopus, *lib. de imaginibus cap. 13. Martinus Arles in lib. de ſuperſtitionibus.* VII. Denominatio locorum & hominum, ab illis patronis: quæ paſſim obtinet. Sic aliquæ civitates ab Audomaro, Amando, Johanne, Maria, Vito, Geertrude, &c. & templa pleraque à patronis: Similiter homines ab iildem denominantur, ut confraternitates omnes ab iis, ſub quorum patrocinio erectæ ſunt; e. gr. Mariani, ſeu confratres Mariæ, Georgii, Antonii, &c. Nec non locorum urbiumque incolæ & cives, e. gr. cives Veneti à Marco dicti *cives S. Marci*; Ultrajectini noſtri olim à Martino in antiquis diplomatis Martens-mannen/ id eſt, *viri Martini*, & S. Martens dienſt-mannen/ id eſt, *Famuli S. Martini*, & Lovanienſes à Petro Patrono Piters mannen. Affectiones comparatæ ſunt, duûm generum, vel quibus inter ſe, vel quibus cum Ethnicis Patronis conferri poſſunt. *Collationes patronorum inter ſe*, pariunt infinitas ſpeculationes, quæſtiones, & determinationes de præcedentiis, de loco in templis, in proceſſionibus ſeu theophoriis, in recitandis & peragendis officiis, &c. Sic ſancti diſtinguuntur in apoſtolos, martyres, confeſſores, virgines. Nobilior ergò eſt, & præcedit patronus apoſtolus martyrem, &c. Et diſtinguuntur ex prioritate temporis, excellentiâ & magnitudine effectuum, ex frequentiâ & multitudine effectuum. Rurſum nobilior eſt ſanctus patronus Eccleſiæ, quam ſanctus titularis (*Gavantus tom. 2. pag. 45.*): ubi ſcil. hi diſtincti ſunt; nam aliquando unus idemque ſanctus utroque munere decoratur. Vide & alios caſus de præcedentiis, *ibid. pag. 38. 39. & tom. 1. pag. 296.* Et conferantur *deciſiones SS. congreg. Cardin.* apud *Barboſam in collectaneis ad Bullarium. Collationes patronorum*, cum Ethnicis, oſtendunt ex eodem luto, utraque putatitia patrocinia formata eſſe. Erant enim Ethnicis ſua ruſtica numina, agrorum, arborum, ſylvarum, fontium, montium, populorum, civitatum, domuum, ferarum, jumentorum, pecudum, cuſtodes & præſides; artium, rerum quarumcunque artificialium & naturalium præfecti; hominum quorumcunque domi, foris, in terrâ, in mari, cuſtodes, Dii viales, Dii præſtites, Dii tutelares, uſque ad Deam cloacinam, & Deum ſtercutium. Herculi vovebant decimas,

cimas, ut divitiis abundarent; Æſculapio gallum mactabant, ut à morbo ſanarentur, Neptuno taurum immolabant, ut feliciter navigarent. *Nationes*, Provinciæ, Urbes, ſuos quæque Deos habebant, ut Ægyptii Iſidem & Oſirin, Aphri Neptunum, Rhodii Solem, Paphos Venerem, Athenæ Minervam, &c. *Naturalium corporum* Dii erant, cœli Jupiter, aëris Juno, maris Neptunus, Terræ Cybele ſeu Ops, Inferorum Pluto, montium Oreades, fontium Najades, &c. *Fructuum terræ* Dii, frugum Apollo & Ceres, vini Bacchus, pomorum Pomona, florum Flora, &c. *Animalium* Dii, ovium Apollo, Pan; columbarum Venus, &c. *Artium* Dii, literarum Apollo, Minerva, Muſæ; fabrorum Vulcanus; Medicorum Apollo & Æſculapius; militum Mars; Venatorum Diana; nautarum Caſtor & Pollux (*Actor.* 28.) *Morborum* Dii, peſtis Apollo; comitialis morbi Hercules; partus Lucina, &c. *Vitiorum & ſcelerum* Dii, mendacii & furti Mercurius; ſcortationum & impuritatum Venus & Flora, &c. *Singulorum hominum* Dii & Patroni, qui dicebantur genii. De geniis videatur *Cenſorinus de die natali cap.* 3. ubi etymon deducit à genendo, ſive, quòd ut genamur curat, ſive, quòd unà genitur nobiſcum, ſive etiam, quòd nos genitos ſuſcipit ac tuetur. Definit *ibidem* genium, quòd ſit *Deus, cujus in tutelâ, ut quiſque natus eſt, vivit.* Deos tamen tutelares locorum etiam genios appellabant. Videat, cui vacat, quæ *ibidem* de geniis differit; & quæ in *eruditis notis ad cap. cit.* obſervat de variâ nominis interpretatione, *Henricus Lindenbrogius*, anno 1614. & poſt eum *Voſſius lib.* 1. *de Idololatriâ cap.* 18. Conſer *diſp. noſtram de Angelis. Mortuorum*, & animarum Dii, qui & quales, & quis eorum cultus, vide apud *Voſſium lib.* 1. *cap.* 11. *&* 12. Et *ſcriptores de funeribus*, inter eos, *Gutherium de jure manium.* Inter alia circa Deos Gentilium obſervanda ſtudia partium, & hinc ortæ mutuę inimicitiæ & pugnæ, ut & adhibitæ prenſationes, evocationes, & à parte ad partem adverſam traductiones: quod facit ad interpretationem. *Numer.* 22. & *cap.* 23. *Iudit.* 11. *verſ.* 24. 2 *Paralip.* 28. 23. & 25. 14. 15. & 32. 13. 14. 2 *Reg.* 18. 33. 34. 35. Hîc conſulendi *Macrobius lib.* 3. *Saturnal. c.* 9. *Plinius lib.* 28. *cap.* 2. *Plutarchus probl.* 61. *Livius dec.* 1. *lib.* 5. *Servius aliique Commentatores*, (inter quos *Taubmannus* & *Ioh. Ludov. de la Cerda*) *ad Æneid.* 2. ad illa verba: *Exceſſere adytis omnes*, &c. *Diſp. præced. de Idololatriâ indirectâ part.* 2. §. 4. aliquid attigi de tutelis deorum Gentilium: Oceanum ſi quis hîc navigare deſiderat, illi conſulendi *Scriptores de Diis Gentilium*, quales *Fulgentius, Phornutus, Palaphatus, Albericus* ſimul in fol. & in octavo editi; *Gyraldus in Syntagmate de Diis*; *Heſiodi & Iohannis Bocacii Deorum genealogiæ, Natalis comes in Mythologia, Roſinus cum Demſtero in antiquit. Romanis. Voſſius de Idololatriâ, Vincentius Carta-*

rus de imaginibus Deorum. Legi etiam possunt ex antiquis Patribus, *Minutius in Octavio, circa medium, Iulius Firmicus de errore profanarum religionum, Arnobius contra gentes*: iique *cum notis* aut *commentariis* quique *suis*, alibi indicatis. Specimen collationis Papismi & Gentilismi hâc in parte, & in aliis plerisque superstitionibus dedit *Marnixius* modò laudatus *tom. 1. part. 5. cap. 6. Zegedinus in locis commun. loc. 1. tab. 2. pag. 5.* Idem egit *Casparus Grevinckhovius tract. peculiari* Belgicè. Ex Pontificiis *Gulielmus du Choul*, Consiliarius Regis Galliæ, in *Discursu* Gallico *de Religione antiquorum Romanorum sub finem.*

DE PATRONATIBUS, TUTELIS, ET PRÆFECTURIS SANCTORUM.

PARS SECUNDA.

Resp. NICOLAO LEYDECKER, Vlissing. Zeland. *Ad diem 5. Iunii 1652.*

1. INdicemus nunc aliquot patronorum divisiones. quæ desumi possunt ex gradibus, subjectis, objectis, aliisque affectionibus & effectis. I. Primi generis divisiones sunt. 1. *In* honoratos simplices, & duplices; illos appello, qui tantùm sunt patroni, istos qui etiam titulares Ecclesiarum. Sic ex. gr. Martinus olim, dum res Papatus hîc starent, & patronus erat tutelaris & sanctus titularis Ecclesiæ Ultrajectinæ: erat enim templum hujus urbis (quod posteà aliis templis in urbe exstructis, distinctionis causâ, cathedrale & dominicum appellatum fuit), templum S. Martini. 2. *In* solitarios, & in socios: Sic Paulus & Petrus patroni urbis Romæ, tres reges Coloniæ. 3. *In* principales & minus principales. 4. *In* novos, & antiquos. 5. *In* substitutos & destitutos, hoc est, vel capite diminutos, quando ex solitariis fiunt socii, ex principalibus minus principales; vel planè depositos (ut e. gr. Antonius Balleolanus in Flandriâ: de quo *parte praced.*) qui propterea æquivocè patroni dicuntur, haut aliter ac homo mortuus dicitur homo. II. Generis divisiones sunt in latricos seu latreuticos, hyperdulicos, dulicos. *Latrici* sunt, quorum numen latriâ colitur: ut sacramentum (fuit hîc Ultrajecti inter 58. confraternitates, una, *venerabilis sacramenti*) nomen Jesu, Crux, sanguis Christi, umbilicus, sudaria, aut sindones, imagines Christi sindonibus aut sudariis impressæ, & similes, si quæ sint, reliquiæ. Scimus hoc membrum divisionis, ad patronatus sanctorum non pertinere. Hîc tamen melioris doctrinæ causâ, ut omnes omnium

rerum

rerum & perſonarum patronos exhibeamus, locum ei dandum putavimus. *Hyperdulici* nulli alii ipſis agnoſcuntur, præter B. Mariam. Ejus tamen numinis tot ſpecies, tot formæ, tot individua paſſim occurrunt, ut loquacem Fabium delaſſare valeant. Nobiliſſ. Marnixius dicto tom. 1. part. 4. cap. 2. fol. 204. a. aliqua ἐν παρόδῳ indigitavit: *Dont l'une a nom noſtre Dame de lieſſe: l'autre noſtre Dame toutes beautès, l'autre noſtre Dame en couche, noſtre Dame de larmes, noſtre Dame de confort, noſtre Dame à ſept glaives, noſtre Dame de pitié, noſtre Dame d'enhaut, noſtre Dame d'embas, noſtre Dame de crotes, noſtre Dame de neiges, noſtre Dame de toutes joyes, noſtre Dame de vertus, noſtre Dame de bon deſir, noſtre Dame des aides, noſtre Dame des bonnes nouvelles, noſtre Dame de Cunauld, noſtre Dame d'Aix, noſtre Dame de Cambray, noſtre Dame de Puy, noſtre Dame de Lorette, noſtre Dame de Boulogne, noſtre Dame de Nantueil, de Francueil, de Haux, de VVavre, de VVaſmes, de Monſerrat, noſtre Dame au croiſſant, noſtre Dame en pleine lune, noſtre Dame au Soleil, noſtre Dame aux eſtoilles: avec dix millions d'autres ſans fin, ſans nombre & ſans meſure.* Addimus nos hæc numina ejus localia ſeu individua, Mariam Hallenſem, Alpricollenſem, Sylvæducenſem, Trajectenſem ad Moſam, Tungrenſem, Arlenſem, Meenenſem in Flandriâ, Cigniacenſem apud Ruthenos, Provenzanam Senis in Italiâ, Vicenſem apud Montem regalem (*Mondevi*) in Pedemontio; Sueſſonienſem in Galliâ; Auguſtanam; denique Heuclemenſem & Elshoutanam in Hollandiâ: Elshout vicus eſt uno lapide à civitate Heuſdanâ patriâ meâ diſtans: ubi ſacellum, quod olim imagunculâ Mariæ nobilitatum erat. Plures alias per orbem Romano-Papalem indicant *Itineraria, Topographi, & ſpeciales Nationum, Provinciarum, urbium Hiſtorici.* In Belgio, præſertim in ducatu Brabantiæ inveſtiget, cui vacat, apud *Auguſtinum VVichmans* in blaſphemo & ſpiſſo libro, cui tit. *Brabantia Mariana:* cui addat *Mirei faſtos Belgicos*, *Dionyſii Mutzart Hiſtoriam Eccleſiaſticam* Belgicè, *Arn. Roiſſe hierogazophilacium Belgicum*. *Dulici* patroni ſunt *vel* ex Diis majorum gentium, quales rubro in Kalendariis ſignati: *vel* ex ſanctis minorum gentium, quales reliqua turba nigro ibidem ſignata, & porrò in *martyrologio Romano*, & immenſo illo *Philippi Ferrarii catalogo ſanctorum* extra martyrologium luſtranda. Inter Minorum gentium divos, notari poſſunt aliqui tanquam minimi; quales ſunt ſancti nuper canonizati, item chimærici, dubii, exſancti, nondum canonizati, ſed aut tantùm beatificati, aut proximi canonizationis candidati, aut competentes, aut canonizabiles, (uti *Perronus in epiſtolis*, Cardinales quoſdam vocat *Papabiles*) quos etiam aliquando canonizandos moraliter credi poteſt, ſi modò accedant aut intercedant illa, quibus mediantibus nihil non Romæ impetrari ſolet. Imprimis reſpicien-

endum est ad Bellarminum, alioſque ex ordine Jeſuitarum non paucos, quos vitarum ſcriptores, & *Phil. Alegambe in Bibliothecâ*, hâc formulâ commendatitiâ inſignierunt: *Non ſine opinione ſanctitatis mortuus eſt.* Dulici patroni rurſum ſubdividi poſſunt in patriarchas (inter quos Joſephus ſponſus B. Mariæ nunc recenſetur, & novo ac peculiari cultu ſupra omnes extollitur), Prophetas, Apoſtolos, Euangeliſtas, Martyres, Confeſſores, Virgines, Doctores, Monachos & Monachas, &c. III. Generis diviſiones ſunt: alii patroni ſeu tutelares elementorum, alii brutorum, alii vegetabilium & foſſilium, alii rerum artificialium, alii hominum. *Elementorum*, ut ignis, Agatha; maris, Nicolaus; tempeſtatum, Valeſianus & Theodorus. *Brutorum*, e. gr. equorum, Eligius ſeu Eulogius; boum, Pelagius; canum, Hubertus; ovium, Wandlinus; porcorum, Antonius; aguorum, Joh. Baptiſta; anſerum, Feriolus; gallinarum, Gallus; murium & glirium averrunci, Udalricus & Geertrudis; de quibus *Mireus in Faſtis Belgicis*. Mirari quis poſſet, cur Franciſcum mendicis, furibus, pediculis, & fratribus ipſius aſinis, ac lupis, nec non ſororibus hirundinibus, ac corvis non præfecerint. *Vegetabilium* & proventuum terræ; quorum fertilitati præſident Medardus, Urbanus, Paulus, Martinus, Johannes Euangeliſta; qui poſtremus peculiariter præeſt vino & vini potoribus. De quibus vide *Hoſpiniani librum de Feſtis*. Frugibus Judocus præeſt. *Rerum artificialium*, ut portarum, ſic e. gr. portæ Sylvæducenſi Johannes præfectus fuit, quę etiam nomine ejus inſignita: Portuum & promontoriorum e. gr. Omnium ſanctorum, Auguſtini, &c. (vide paſſim *Scriptores Geographos*, imprimis *deſcriptionem Americæ*): Vallorum in locis limitaneis, quorum tutelares ex nominibus deprehenduntur; arcium & caſtellorum, ut paſſim in Belgio noſtro Andreæ, Mariæ, Donati, Jacobi, &c. qui tutelares & titulares caſtellorum ab Hiſpanis conditorum: Palatiorum, monaſteriorum, curiarum, ut S. Laurentii Eſcuriale in Hiſpaniâ. &c. Et ſic omnes naves, tum mercatoriæ tum bellicæ, titulares & tutelares patronos adſciſcunt: intercedente plerumque ſi non ſemper, mimico quodam baptiſmo. De templis, ſacellis, choris, altaribus, campanis, &c. non eſt quod referam apud illos, qui unquam aliqua ex iis in Papatu viderunt. Scholas, collegia, &c. paſſim ab Hieronymo, Laurentio, Maturino, Magdalena, &c. denominari, notiſſimum eſt. *Hominum* patroni variè dividuntur, 1. Secundum ſtatus, vocationes, artes & exercitia. 2. Secundum communitates & collegia. 3. Secundum partes corporis. 4. Secundum mala & morbos. 5. Secundum peccata. *Quoad* 1. Patronus textorum; Severinus: ſutorum, Criſpinus & Criſpinianus: agricolarum, Lucia: molitorum, Arnoldus: paraſtræmariorum, Anna Mater Mariæ: ſtudioſorum, Catharina & Gregorius Magnus: Juriſconſul-

Digitized by Google

consultorum & pragmaticorum, Ivo: de quo extat *Oratio Boëthii Eponis Frisii* J. C. Duaceni. In ejusdem honorem Romæ & alibi feriantur Theologi & Physici: Medicorum, Cosmas & Damianus (plures indicat *Molanus in diario medicorum*, Cyrum & Johannem, Blasium, Agatham, Silvanum, &c. vide ipsum): peregrinantium, Julianus: Venatorum, Hubertus, & Eustachius: Pistorum, Honoratus; sartorum, Gutmannus, & Joh. Baptista: cervisiariorum Adrianus: Fabrorum lignariorum, Josephus: Ferrariorum, Eulogius; Hortulanorum Urbanus: Aurifabrorum Dunstanus: Figulorum, Guarus seu Goarus: pictorum, Lucas: nautarum, Nicolaus: militum & armatorum, Georgius: sagittariorum & sclopetariorum, Sebastianus. Huc refer omnes ordines equitum, Mariæ, Johannis, Jacobi, &c. ut & confraternitatum, & monachorum, de quibus vide *disp. nostras de Monachis*. *Quod ad* 2. Germaniæ, Angliæ, Genuæ patronus, Georgius; Scotiæ & Burgundiæ, Andreas; Hiberniæ, Patricius; Helvetiæ, Maria; Leodii, Lambertus; Gandavi, Lævinus & Bavo: Trevirorum, Mathias; Poloniæ, Stanislaus; Hungariæ, Ludovicus, & Ladislaus; Galliæ, Michaël & Dionysius; Hispaniæ, Jacobus; Venetiarum, Marcus; Augustę, Udalricus; Romę, Petrus & Paulus; Coloniæ, tres Reges; Saxoniæ, Vitus; Borussię, Albertus: Mediolani, Ambrosius; Lutetiæ, Romanus & Genofeva; Bruxellarum, Goedela; Mechliniæ, Romboutius; Lovanii, Petrus, &c. Imprimis hîc notanda, civitates, vici, aliaque loca, quæ à patronis suis denominantur, ut Andreæ, Mariæ, Viti, Trudonis, Geertrudis, Aldegondis, Audomari, Johannis, Amandi, Hildegundis, &c. *Quod ad* 3. Odilia præest capiti; Laurentius dorso & scapulis; Erasmus ventri & intestinis; Apollinaris & Briccius pudendis, &c. *Quod ad* 4. Partui præsidet Margareta & Noirpurgis; captivis, Leonardus: rubigini, Jodocus; incendio, Agatha; tempestati, Nicolaus, Florianus; grandini, Johannes & Paulus; squalori seu siccitati, Genofeva; fulmini, Barbara; paupertati, jacturæ & rebus perditis, Anna, Vincentius, Arnoldus. Morbis singulis, singuli præsunt averrunci, ut stultitiæ, maniæ, phrenesi, Mattelinus, Romanus, Dympna; atrophiæ infantium Machutus, (qui inde infantes S. Machuti dicuntur), & nostras Bernulphus; Odontalgiæ Apollonia & Christophorus; dolori crurum, Burchardus; podagrico dolori in genibus, Genovus, Mauritius, Quirinus; hæmorrhoidibus Fiacrius; hydropi, Liberius & Eutropius, seu Hydropius; calculo, Apollinaris; tussi, Quintinus; doloribus dorsi, Laurentius; doloribus ventris, Briccius; exulcerationibus mammarum, Agatha & Mammartus; doloribus & vitiis oculorum, Clara, Lucia, Otilia: (hîc adde imprimis sanctum sudarium Vesontinum, cujus eximia circa cœcos & ex oculis laborantes miracula recenset

Chifletius tract. de linteis ſepulcralibus Chriſti; cephalalgiæ, Athanaſius; doloribus colli, Blaſius; lui Hiſpanicæ, Jobus, Flaccius: ſterilitati fœminarum, Florianus, Ægidius Renatus; igni volanti (uti Belgæ eum vocant) Benedictus & Antonius; venenis & deleteriis, Johannes Euangeliſta & Benedictus; peſti, Rochus, Adrianus, Sebaſtianus, Antonius, (confer *noſtram diatriben de Peſte*); ſcabiei, Jobus; febri, Petronella: paralyſi Wolfgangus; morbo comitiali ſeu caduco, Cornelius, Valentinus, Johannes, iſque triplex, Baptiſta, Euangeliſta, Chryſoſtomus; ſiquidem attendamus ad amuletum, formulam ſcil. thaumaturgicam, quam paroxyſmo ejus morbi correptis in aurem inſuſurrare ſolent, (ut quidem memini, mihi olim quærenti ex fœminâ quâdam, quid me præſente inſuſurraſſet, ita relatam) **Sint Jan Baptiſt/ Sint Jan Euangeliſt/ Sint Jan Guldemont/ Helpt deſen Pelgrim in hoyter ſtont:** A repentinâ aut malâ morte liberat Marcus, Chriſtophorus, Barbara. Rebus benè ſervandis, Servatius invigilat; argumento cabaliſtico ducto ex ſimilitudine nominis; ſicuti ſimili argumento ducto ex linguâ noſtrate, in quâ **binden** notat *invenire*, Vincentii patrocinium ambire ſolent ad res perditas inveniendas, &c. Huc referendæ denominationes morborum à ſanctis, ut ignis Antonii, morbus Huberti; item complures herbæ à ſanctis denominatæ (de quibus ſuprà); denique & antidota morborum, e. gr. unguentum Apoſtolorum. Plura require in antidotariis, ſeu diſpenſatoriis. Ut nihil dicam de merè ſuperſtitioſis amuletis, qualia annuli vulgò dicti Cornelii aut Bernardi, quos ſtipe mendicatâ ſibi comparant & geſtant contra morbum caducum. *Quod ad* 5. Magdalena & Aphra tutelares meretricum; Vitus, ſaltatorum; Martinus, compotorum & comeſſatorum. IV. Generis diviſiones complures fabricari poſſent. In præſentiarum duas ſolummodo notabo. Quarum *prior*, quòd alii ſint cognomines urbibus, templis, monaſteriis, & collegiis, quibus præſunt, ut S. Viti, S. Audomari, &c. *Poſterior*, quòd imagines ipſorum ſint pro inſignibus loci, ut ex. gr. S. Fridolini, Glaronenſium in Helvetiâ patroni. V. Diſtingui etiam poſſunt ſecundum reliquias eorum, quæ habentur. Quorundam enim patronorum, corpora, ut trium regum, quorundam partes corporum, quorundam alia adjuncta, &c. de quibus *Scriptores de Reliquiis*. VI. Poſtrema ſit diſtinctio ſecundum inſignia, quorum aliqua ſuprà *part.* 1. §. 5. indicavimus: adde Agnes agnum, Genovefæ candelam, Ignatii leones, Thomæ Aquinatis calicem, Patritii ſerpentes, Gertrudis mures, Ambroſii flagellum, Jacobi Compoſtelláni baculum & concham, Dominici catulum cum taculâ ardente, Auguſtini cor transfixum, Ægidii cervam, Dionyſii caput manibus geſtatum, Eligii malleum, &c. Plura require in *Molani tract. de Picturis ſacris*.

Papalem

Papalem hanc ſuperſtitionem & craſſam idololatriam ſatis ſuperque 2.
expoſitam, breviter nunc profligemus. Eſt ergò controverſia principalis, an patroni tales conſtituendi, & ad eorum patrocinium more Romano-papali confugiendum ſit? *Illi Aff. Nos Neg.* 1. *Quia*, nullum mandatum, nullum probatum exemplum in Scripturis comparet, quo patronatus ſuprà deſcriptus probari poſſet. Ergo ad φιλοθρησκείαν & cultum alienum referri debet. 11. *Quia* multis modis Scripturæ repugnat, dum falsò ponuntur & ſupponuntur ſequentes hypotheſes. 1. *Hypoth.* Præter Deum ſupremum cuſtodem, tutelarem, averruncum, &c. *Pſal.* 68. & pręter angelorum miniſterium *Hebr.* 1. *Pſal.* 34. & 91. ſanctis demortuis, tanquam tutelaribus tutelam ac curam hominum, jumentorum, & quarumcunque rerum humanarum eſſe commiſſam: cùm illi à curâ & labore omni, conſequenter etiam à curâ & labore circa Eccleſiam, & homines viatores, per mortem liberati ſint, nec rebus hujus vitæ ſe immiſceant, *Hebr.* 4. *verſ.* 10. *Apocal.* 14. *Eccleſiaſt.* 9. 6. 2. *Hypoth.* Præter Chriſtum unicum mediatorem, patronum, & advocatum 1 *Timoth.* 2. 5. 1 *Ioh.* 2. 1. 2. *Ioh.* 14. 6. *Actor.* 4. 12. *Hebr.* 12. 24. & 13. 10. eſſe alios patronos, advocatos, & mediatores, quos diſtinctionis cauſâ, vocant *mediatores interceſſionis*, qui pro nobis & ſatisfecerint & meriti ſint, & quorum meritis precibuſque Deus nobis propitius factus auxilium præſtet. Contra orthodoxam fidem, de unico mediatore Chriſto, deque perfectiſſimo ejus merito, & de nullis humanis ſatisfactionibus & meritis. Quæ alibi ex profeſſo diſcutienda ſunt. 3. *Hypoth.* Sanctos in cœlo videre omnes particulares neceſſitates hominum, præſertim eorum, qui ad ipſorum patrocinium confugiunt. Sed unde hoc probatur? an ex meris conjecturis? an verò ex fabuloſis viſionibus & revelationibus? 4. *Hypoth.* Sanctos demortuos religioſè colendos & invocandos. Quod variis argumentorum claſſibus, à theſium & locorum communium ſcriptoribus, expugnatum vide; ut & exceptiones omnes à Pontificiorum antagoniſtis profligatas. 5. *Hypoth.* Sanctos à Pontifice canonizatos, demum fieri, ſeu mavis declarari ſanctos; & ex vi iſtius canonizationis, religioſè colendos, & invocandos, eorumque patrocinium expetendum. De hiſtrionià Romanæ canonizationis, ſuprà ex profeſſo egimus. 6. *Hypoth.* In hominum arbitrio & electione poſitum eſſe, quinam ſanctorum patrocinio, præſidio, tutelæ, hujus loci, perſonæ, ordinis, communitatis, rerum quarumcunque potiſſimum aſtricti & applicati teneantur: haut aliter ac intelligentiæ Ariſtotelicæ ſuis quæque orbibus. Ita, ut quidquid in terris à quoque Pontificio, aut à quoq; populo, per libera & potiora ſuffragia, hîc in terris, approbante clero, ligetur, ligatum ſit in cœlis. 111. *Arg.* ad hominem. Quia totus

tus hic apparatus & cultus patronorum in opinione consistit, & absque fide peragitur. Adorant ergò quod nesciunt, *Ioh.* 4. *vers.* 22. & quidquid sine fide est, peccatum est, *Rom.* 14. 13. Nam 1. *Quâ* certâ fide non dico divina, sed Papali, persuasi sunt, patronum aliquem ex. gr. Rochum, aut Carolum Magnum, reverà esse sanctos religiosè colendos. *Ille* enim nunquam est canonizatus, immò ejus cultus Venetis à Papis non semel prohibitus; quamvis anno 1629. ab Urbano VIII. provisionaliter concessum sit ejus officium & missa in iis locis, ubi adsunt Ecclesiæ in ejus honorem ædificatæ: uti refert *Castellinus de dilatione canonizationis sanctorum*, p. 81. & ex eo *Augusti. Barbosa in collectan. Bullarii, in voce S. Rochus. Illius* canonizatio planè dubia est, & pendet adhuc lis illa sub judice. Et certè qui Romanam superstitionem, de imaginibus, tam peremptoriè condemnavit ac profligavit, quomodo inter sanctos Romanos nomen tueri potest? 2. *Quâ* certâ fide persuasi sunt, sanctos ritè beatificatos & canonizatos esse: cùm fateantur, Papam in quæstionibus facti errare posse: insuper constet gratiæ & favori, sive Regum ac Principum, sive ordinum religiosorum, nec non importunis petitionibus non rarò armatis seu nummatis, tum à Papâ, tum ab iis, qui ad inquisitionem & disceptationem causæ delegati sunt, quamplurimum hîc tribui. 3. *Quâ* certâ fide persuasi sunt, sanctos canonizatos, aut fuisse in rerum naturâ (vide *disp. de Sanctis chimaricis*), aut si exstiterint revera fuisse sanctos, in vitâ suâ talia miracula patrasse, tales personas & res, quibus nunc tanquam patroni præficiuntur, peculiariter curasse? Quinimmo quâ fide Romanâ persuasi sunt, Cyprianum inter sanctos Romanos numerandum, qui Papæ Romano in rebus fidei se non subjecerit, sed usque ad finem vitæ constanter eidem se opposuerit. 4. *Quâ* certâ fide persuasi sunt, particularem quemque tutelarem sanctum, tanquam inter millenos alios sanctos sibi aut negotiis suis maximè convenientem, à se ritè electum, & tutelari angelo ritè associatum, ita ut inter ipsos conveniat, & electio hæc in cœlo approbata sit, ac secundum eam particularis tutela & patrocinium à dicto sancto susceptum, atque à Deo eidem impositum sit. Idem quæro, de electione patroni cujusque, factâ à natione, aut urbe, aut collegio, aut quâlibet aliâ communitate. An non potuisset hîc interveniſſe aliqua species simoniæ, aut intrusionis, aut ambitus, aut similis ἀπαξίας, per quam canonica talis electio sic vitiaretur, ut ipso jure nulla esset? Imprimis etiam hæc difficultas moveri potest, circa depositionem antiqui patroni, & substitutionem alterius. Unde enim constat ipsis, hanc tantæ mutationis histrioniam in cœlis à Deo, & ab utroque sancto, tàm depositio quàm substituto, approbatam esse? 5. *Quâ* certâ fide persuasi sunt patronum, quem colunt, & ad quem confu-

confugiunt, non esse hoc tempore à clientibus suis aversum, propter peccata scil. eorum, aut alias ob causas: quomodo de angelo suo tutelari vulgaribus libellis practicis θεολογοῦσι? IV. *Quia* tota hæc scena patronatus, ad novitates Papales rejicienda est. Nam non tantùm antiquitatem, catholicismum, successionem ejus ex communi consensu Ecclesiæ non probant, immò ne quidem probare conantur: sed ne unius quidem concilii decretum, unius probati Doctoris aut antiqui patris suffragium, unius martyris testimonium ex prioribus sæculis (quibus decantatam antiquitatem & successionem suam cum Cardinali Perrono circumscribere solent), producere poterunt, unde patronatus suprà ex theologiâ & praxi Papali descriptus demonstretur. V. *Quia* totum hoc patronatus choragium colludit cum antiquo Ethnicismo. Illic enim Mars & Pallas bello, Mercurius mercaturæ, Pan pastoribus, Neptunus mari, Æolus ventis, Ceres frugibus, Flora floribus, Pomona pomis, Bacchus vineis & vini potoribus, Vulcanus fabris ferrariis, Diana venationi, Apollo & Venus Trojanis, Venus Cypro, Saturnus Latio, Jupiter Cretæ, &c. tanquam tutelares & patroni præsidebant. Mensium tutela, Januarii Junoni, Februarii Neptuno, Martii Minervæ, Aprilis Veneri, Maji Apollini, Junii Mercurio, Julii Jovi, Augusti Cereri, Septembris Vulcano, Octobris Marti, Novembris Dianæ, Decembris Vestæ demandata erat. Quibus nunc substituti sunt: 1. Paulus. 2. Petrus. 3. Mathias. 4. Philippus. 5. Jacobus minor. 6. Barnabas. 7. Jacobus major. 8. Bartholomeus. 9. Matthæus. 10. Simon Apostolus. 11. Andreas. 12. Thomas Apostolus. Uti hanc substitutionem indicat *Ambrosius Novidius Fracens in Fastis sacris* ad imitationem Ovidii elegiaco carmine descriptis, & Paulo III. dedicatis. Ubi autor ille solennes & ludicros ritus Papatus per totum annum describit.

Restant aliquot problemata tribus verbis expedienda. 1. *Probl.* An, & quomodo reliquiæ patronatuum tempore dominantis Papatus constitutorum, inter Reformatos abolendæ? *Resp.* Quod *ad prius Aff.* ob rationes *in disp. de Idololatriâ indirectâ & participatâ* adductas; quæ huc applicari possunt. Quod *ad posterius*, servandas dicimus has conditiones. 1. Ut fiat ab iis penes quos est potestas & potentia. 2. Ut fiat cautè ac prudenter, distinguendo, inter res per se civiles, utiles, immo necessarias; & inter τὰ παρεφυαδῆ, id est, adnatum aut intercurrens Papistico-religiosum. Istud tollendum & expurgandum: illud verò relinquendum, & solummodò à vitio illo liberandum ac purgandum. 3. Ut fiat opportunè; cùm scil. fieri potest, absque destructione, aut absque periculo concussionis & ecclesiæ & politiæ. Alioquin tantisper tolerandę sunt, donec meliora tem-

pora affulserint. II. *Probl.* An stante tolerantiâ mali, quod nondum tollitur, pii reliquiis patronatuum immiscere se possint? *Resp.* De rebus, negotiis, ordinibus, actionibus, sive politicis, sive ecclesiasticis per se utilibus & necessariis *Aff.* Sic tamen, ut reliquiis patronatus Papalis se nullo modo misceant, aut approbando eas, aut promovendo, aut fovendo; sed passivè & tolerativè circa eas se habeant, nec cessent interim *ἀκαίρως ἐυκαίρως* earum abolitionem doctrinâ, consilio, opere (pro modulo vocationis suæ) promovere. Sic in templis concionantur, & passim eadem frequentant reformati; in scholis docent & discunt; in curiis consulunt & causas tractant; in domibus aut hospitiis commorantur & divertunt; in collegiis & fraternitatibus civicis ex officio comparent; non obstante quòd insignia aut imagines Papalium patronorum, & consequenter memoria eorum illic nondum sublata sit, e.gr. conspicitur adhuc in turre magni templi Ultrajectini, Martino olim tanquam titulari sancto & tutelari patrono sacri, imago ejusdem Martini, alibi cruces aut imagines in vitris templorum, cruces cum gallis in turribus, cruces in sepulcris & cœmiteriis: nec tamen templa illa deserunt reformati, aut iis utendo vestigia Papalis patronatus fovent, nedum ut adorent. III. *Probl.* An quis collegiis, aut confraternitatibus ex suâ institutione, & per se ac formaliter sacris, seu Romano-Religiosis, nec ullo modo civilibus, nisi per accidens seu per subsequentem heterogeniam superinductionem (quomodo gryphes junguntur equis, & abusus abusui) nec etiam per se utilibus & necessariis, hactenus se immiscere possit, ut partem eorum constituat, in eorum defensionem juret, & sic abusus illos pro suâ parte & pro modulo canonizet, ne unquam reformentur? *Resp. Neg.* Neque enim hîc valet regula, tollatur abusus & maneat rerum substantia. Quia quidquid otiosum est, & Papales reliquias in patronatibus, aut in aliis vel minimum redolet, totum resecandum est; aut si hoc non fiat, saltem pii ab excelsis illis Papatus se integros servare debent. IV. *Probl.* An solennibus festivitatibus, seu festivis conviviis aut symposiis, à fraternitatibus illis Romano-religiosis aut collegiis Romano-ecclesiasticis, die antiqui patroni aut patronæ, ex. gr. Petri, Johannis, Sebastiani, Catharinæ, Mariæ, Agathæ, &c. celebrari solitis, interesse quis possit? *Resp. Neg.* tum propter speciem mali, tum propter scandalum. Vide & expende rationes ex 1 *Corinth.* 8. & 10. aliasque in *disp. de Idololatriâ indirectâ* adductas. V. *Probl.* An non liceat confraternitatibus aut collegiis olim Romano-religiosis, aut Romano-ecclesiasticis, sub patrocinio & invocatione alicujus sancti erectis, nomen dare, boni publici causâ, aut etiam lucri & honoris causâ? *Resp.* Non sunt facienda mala, ut eveniant bona. Nonnulli Augustanæ confessioni satis

addicti

addicti inseruerunt se capitulis Colonienſi, Monaſterienſi, Oſnaburgenſi &c. ut hâc ratione dignitates & privilegia familiarum ſuarum tuerentur, & viam ad decanatus atque epiſcopatus iiſque annexa bona, toparchias, principatus, ſibi munirent, inſuper Reipublicæ & eccleſiæ bonum promoverent, ſaltem graviora mala ab iis averterent. Sed quomodo à labyrintho turbatæ conſcientię ſe illo in ſtatu expedire potuerint, ſatis conſtat ex *epiſtolâ Ketleri* epiſcopi Monaſterienſis *ad Caſſandrum* (quæ extat in *epiſtolis Illuſtrium Belgarum*) quâ Caſſandrum convincit, non poſſe juramentum epiſcopale bonâ conſcientiâ præſtari. Similiter dico de otioſis collegiis & confraternitatibus olim Papalibus, nunc à craſſâ idololatriâ liberatis: quæ ſiquidem retinenda putentur, ita ut non transformentur in alia planè collegia civilia aut eccleſiaſtica, aut ſcholaſtica per ſe utilia & neceſſaria, quæ iis ſubſtituantur, non video quomodo à piis affectari, & ſerenâ conſcientiâ in ea jurari poſſit. VI. *Probl.* Quid faciendum de titulis, denominationibus templorum, collegiorum, platearum, vallorum, urbium, ab antiquo Papali patrono deſumtis? *Reſp.* Facilè omnes, exceptis urbium nominibus mutari poſſunt, ab iis, penes quos poteſtas & potentia. Quod ſi non faciant, aut differant, nihil vetat ſolitis nominibus uti; quamvis à Diis Gentilium aut Papalibus patronis deſumta ſint. VII. *Probl.* Quo fundamento nitantur Pontificii cum Lucam Euangeliſtam pictorum patronum deſignant. *Reſp*: Nullo, niſi vanæ imaginationis & fabulæ. *Joh. Molanus in Medicorum Eccleſiaſtico diario ad* 18. *Octobris*, ex *Coloſſ.* 4. & *Hieronymi catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum*, & veterum conſenſu, contra Eraſmum & Calvinum contendit, Lucam fuiſſe Medicum, poſtea factum Medicum animarum, nunc patronum Medicorum, nullâ picturæ factâ mentione. Addit *ibid. p.* 31. eſſe hoc *publicum* & *vetuſtate firmatum judicium*. Joh. Viringus medicus Lovanienſis in præfat. ad dictum librum Molani idem affirmat his verbis: *Quid mirum, quando Medici Lucam anniverſariâ feſtivitate recolunt, ſi quotidiè novum divum aſſumant? cujus veluti adjutorio fulti proſperiores actiones ſuas inſtituunt.* VIII. *Probl.* An lues Hiſpanica ſeu Venerea Jobum in Divos retulerit? *Reſp.* Ita quidem affirmat *Henr. Cornelius Agrippa*. Quem redarguit *Molanus dicto libro ad* 10. *Maji*: eò quòd Veneti memoriam ejus multò antè & feſto & templo celebrârint; & *Vſuardus* (qui vixit tempore Caroli Magni) ac poſt eum *Vvandelbertus martyrologiis* ſuis eum inſeruerint, ut & *Græci Menologiis ad* 6. *Maji*. Quamvis hæc inteſtina controverſia nos minimè tangat, dici tamen poteſt ad defenſionem *Agrippæ*, Jobum inter divos tutelares, & quidem fœdi iſtius morbi, poſt ejuſdem morbi exortum, demum fuiſſe relatum. Quidquid ſit, tanquam divus alexicacus ab hujus morbi myſtis, annuente

nuente Romanâ ecclesiâ, salutatur. Hinc in hâc urbe Xenodochium S. Jobi olim dominante Papatu, constitutum, ubi illo morbo laborantes curari solent. IX. *Probl.* An rectè Medici quidam Jesaiam prophetam suo collegio annumerent, ut refert *Molanus libro cit. ad 6. Iulii*, & ab hâc opinione se non alienum ostendit. *Resp.* Non videtur. Nam quòd 2 *Reg.* 20. palatham ficuum dicitur applicasse regi Hiskię: Illud ilicò non facit eum medicum, ut nec Pauli consilium seu monitum diæteticum, 1 *Tim.* 5. ut nec una hirundo facit ver. *Tertullianus de corona militis* videtur Æsculapio primo medelarum exploratori Jesaiam & Paulum opponere. Quidquid de eo sit, saltem patronorum suorum numerum hinc Medici augere nequeunt, nisi præter Damianum, Cosmam, Pantaleonem, Blasium Franciscum de Paulâ, aliosque quamplurimos *in diario Molani* per singulos menses notatos, aliquot millia Sanctorum Papalium in consortium hujus patronatus admittere velint. Quis enim inter illos hoc aut simili modo sibi aut aliis non fuit Medicus? Ne dicam, miraculosum quid in medicatione Jesaiæ cogitari posse. Quod si hoc detur, tùm omnes, qui miracula ediderunt & Medici & Medicorum patroni dicendi essent.

DE PATRONATIBUS, TUTELIS, ET PRÆFECTURIS SANCTORUM.

PARS TERTIA.

Quæ est,

Historico-Theologica, de MARTINO TURONENSI, quondam Patrono Ultrajectino.

Resp. MATTHEO PARENT, Slusâ-Fland. *Ad diem* 23. *Iunii*, 1652.

Duabus partibus hanc tractationem absolvimus, historicâ *scil.* & criticâ. *Priorem dispescimus in duas sectiones: quarum prior quasi digito indicabit vitam & gesta Martini: altera referet cultum, qui ipsi in Papatu exhiberi solet; tum communiter ubivis, tum specialiter Ultrajecti.*

1. DE nomine Martini, Jacobus de Voragine in legendâ aureâ sic commentatur: *Martinus quasi martem tenens, id est, bellum contra vitia & peccata. Vel Martinus quasi martyrum unus. Fuit enim martyr saltem voluntate & carnis mortificatione. Vel Martinus interpretatur quasi irritans vel provocans seu dominans. Ipse namque per meritum sua*

ſuæ ſanctitatis irritavit diabolum ad invidiam, provocavit dominum ad miſericordiam: dominatus eſt carni ſuæ per macerationem continuam. Ejuſdem nominis plures eſſe divos Romanos diſcimus ex *martyrologio Baronii*, & *Catalogo Philippi Ferrarii*: illic enim ſex, & hic quinque enumerantur, Martinus ſcil. Epiſcopus Tungrenſis, Epiſcopus Viennenſis, Epiſcopus Trevirenſis & martyr, Abbas Monaſterii Vertani, Papa & martyr, Abbas Santonenſis, Preſbyter Legionenſis, Epiſcopus Dumienſis in Luſitaniâ, Abbas Arvernis, Abbas Camaldulenſis, Martyr Lemovicis. *Petrus de Natalibus in Catalogo ſanctorum* tantum trium ex illis meminit, duorum ſcil. Abbatum & Papæ, Nos *duodecimum Martinum*, diſtinctionis cauſâ, vocabimus *Turonenſem*. Ortus hujus Martini, educatio, religionis profeſſio & zelus, miniſterium eccleſiaſticum, miracula, aliæque res præclarè geſtæ, ſtyli purpuriſſo pinguntur à *Sulpitio Severo in Vitâ Martini*, *dialogis*, *epiſtolis*, ex profeſſo; etiam *ὲν παρόδῳ* in *Hiſtor. lib. 2. ſub finem*. Floruit hic hiſtoricus circa annum 420. Quem verborum elegantiâ excelluiſſe, nemo qui modò eum inſpexerit, negare poterit. Sed in hiſtoriæ legibus ſervandis, judicium & prudentiam deſideramus: in rerum ſacrarum cognitione multiplicem ejus infantiam, quin & periculoſam heterodoxiam jure merito improbamus. Ne quis autem partium ſtudio, quod nullum eſt, nos hæc ita cenſere ſuſpicetur, adeat ex Pontificiis *Bellarminum de ſcriptoribus eccleſiaſticis*, *Poſſevinum lib. 5. biblioth. cap. 16. & 18. eundemque in apparatu ſacro*; *Baronium ad ann. 431.* ubi varia in ipſo & de ipſo notata inveniet: quamvis longè plura notari deberent: *Itaque libri ejus de ſacrâ hiſtoriâ & dialogi de converſatione Orientalium cautè legendi ſunt*: inquit Bellarminus. *Neque verò ſuaſerim, ut Severi Sulpitii hac de re clericis liber prælegatur, &c. Nimirum Sulpitio ſua ſunt quædam, qualia diximus in Apparatu ſacro, &c.* Poſſevinus lib. 5. biblioth. cap. 16. *Quem Sulpitium cum Sigonius appellaverit beatum, nos eum ſanctitatis nomine illuſtrem nunquam apud probatos autores legimus, &c. Idem in appar. ſacro.* Ex adverſo eum *ſanctum* appellat *Molanus de Picturis ſacris cap. 71.* De imperito & iniquo ejus judicio circa cauſam Priſcilliani, idque ex cœco ſtudio quævis dicta & facta Martiniana defendendi, quilibet æquus lector ſtatuat; & ſi Pontificius ſit, audiat Franciſcum Bivarium in commentar. ad chronicon Dextri anno 384. pag. 403. Ubi Sulpitium ita perſtringit. *Hic tantus vir* (Iſidorus ſcil. Bracarenſis epiſcopus) *de fide catholicâ contra Priſcillianum & ejus ſequaces optimè meritus, paſſus eſt Severum detractorem &c. Sed cui potiùs, lector, aſſentiendum, Severo an Iſidoro, &c.* Ut verbo dicam, inter ſanctos viros, nedum eccleſiæ Doctores, nunquam fuit numeratus: ſatentibus *Poſſevino in appar.* & *Baronio*; qui eum à Sancto Sulpitio Severo, facto anno 587. Bi-

turicensium episcopo distinguendum docent. Vide de hoc S. Sulpitio *Baronium in notis ad Martyrolog. Romanum & in annalibus, Possevinum in appar.*; & post omnes *Iohannem Chenu* Bituricensem, JC. Parisiensem, *in chronologicâ historiâ Patriarcharum & Archiepiscop. Bituricens.* 2. edit. an. 1621. *pag.* 2. Adde ex nostris *Vossium lib.* 2. *de Historicis latinis cap.* 12. *Elogia variorum* à *Georgio Hornio*, ut novissimo sic & instructissimo Sulpitii editore collecta, si quæ stylum Sulpitii respiciant, minimè hyperbolica fateor: secus censeo de iis, quæ sapientiæ sacræ aut prudentiæ justorum aliquam ipsi ἀναχρονισμῷ tribuunt. Ex hoc Martini panegyristâ & Homero, ceu fonte perenni, subsequentes Martini præcones, non tàm historias, quàm poëmata & panegyricos suos instruxerunt. Qualis fertur inter antiquos, *Paulinus* Episcopus Nolanus, Sulpitio coætaneus, cujus *sex libri de vitâ Martini* circumferuntur, & tandem editi sunt cum *Bibliothecâ patrum tom.* 8. 2. edit. Sed meritò quis dubitet, an hic genuinus Paulini fœtus sit, cùm *Gennadius in catalogo* operum Paulini, ejus non meminerit, nec etiam *Trithemius* & *Possevinus*; nec eum hactenus agnoverint editores operum Paulini; quin ipse Bellarminus frigidè catalogo operum ejus subjiciat: *Exstant præterea in Bibliothecâ SS. patrum tom.* 8. *secundæ edit. libri sex de vitâ S. Martini carmine conscripti.* Et frigidius *Possevinus* poëma illud indicet, nec probans, nec improbans, sed sub nomine alterius Paulini, Aquitani scil. Et cum Sulpitio lucem vulgò fœnerari conentur, ex *Paulini Nolani epistol.* illi inscriptis, non absonum fortè esset, cum Bivario, in commentar. ad Dextri chronicon, conjectare, *Ad hunc* (Severum scil. Episcopum Lamacensem) *forsan Paulinus scripsit epistolas.* Videt lector, quanti merces illæ nuper extrusæ, faciendæ sint. Succedit *Venantius Fortunatus*, qui floruit anno 570. *& carmine quatuor libris miracula Martini* complexus est. Editi sunt à *Margarino de la Bigne* in *Biblioth. patrum tom.* 8. *edit.* 2. Sed tanti non fuit ille autor, quin *Magister sacri Palatii pag.* 113. *sui* 1. *tomi Indicis Palat.* negaverit, nomen ejus inter reliquos sanctos adscriptum Romanæ martyrologiæ; referente *Possevino in appar.* Et hæc theologia nova seu potiùs novissima Papatus, quæ non minùs à veteri & novâ distinguenda, quàm ipsorum jura canonica nova à veteribus. *Molanus* enim *lib. de picturis cap.* 71. salutat eum *sanctum Fortunatum.* Sequitur *Gregorius Turonensis*, anno 596. qui in *historiâ Francorum lib.* 10. *sub finem* de Martino agit, & seorsim *libris quatuor miracula ejus* describit. Quanta verò sit hujus historici scientia, prudentia, fides, vel ex ipsis Pontificiis disce, apud *Baronium ad ann.* 369. & 397. & in *notis ad martyrolog* 17. *Novembris*, & *Molanum de picturis sacris, cap.* 38. ubi citat *judicium Hilduini Abbatis S. Dionysii* Parisiensis, qui floruit anno 849. qui in *præfat. de vitâ Areopagitæ*

sic

„ ſic loquitur: Parcendum eſt ſimplicitati viri religioſi Gregorii Turo-
„ nenſis epiſcopi, qui multa (ſive potiùs quædam) quàm ſe veritas habe-
„ at æſtimans, non calliditatis aſtu, ſed benignitatis ac ſimplicitatis voto,
„ literis commendavit. Et *Poſſevinum in appar.* Confer ex noſtris *Voſſium de Hiſtor. latinis*, ubi verba Hilduini exhibentur. Quidquid ſit, de nimiâ ſimplicitate hujus ſcriptoris, ſatis conſtat, & ipſe haut obſcurè innuit, ſe vitulo Sulpitii araſſe. Sunt & alii inter antiquos & mediæ ætatis ſcriptores, qui ſanctitatis & miraculorum Martini in genere meminerunt, ut *Sozomenus l. 3. c. 13. Fl. Lucius Dexter in Chronico ad ann. 382. Beda in martyrologio; Sidonius Apollinaris lib. 4. epiſt. 18. Haymo Halberſtatenſis in Breviario hiſtor. eccleſiaſt. cap. 8. Vſuardus & VVandelb. Prumienſis in Martyrol.*; denique *Alcuinus Flaccus.* Ex corruptæ planè & barbaræ ætatis ſcriptoribus, Martini geſta & ſanctitatem ex profeſſo deprædicant *Poſtillatores ſeu concionatores de ſanctis*, quales, *author theſauri novi ſermonum de ſanctis*, ubi 2. *ſermones de Martino*; *Gabriel Biel*, ubi 6. *ſermones*; *Iacob. de Voragine*, ubi *ſermones* 4. Quibus præluxit *Bernardus in ſermone, in feſto S. Martini.* Citatur & *Anſelmus Cantuarienſis* à *Gabr. Biel:* ſed hactenus, quod ſciam, ineditus. *Scripſit* (ait Bellarminus de ſcriptor. eccleſ.) *multa opera; ſed multò plura ei falſò attribuuntur.* Accedant, qui vitas ſanctorum ſcripſerunt, ut *Petrus de Natalibus*, & *Iacobus de Voragine*. Hîc imprimis nominandi eſſent, ſiquidem exſtarent, *Odo* ſive *primus Abbas Cluniacenſis* (uti volunt *Molanus in notis ad Vſuardum*, & *Baronius in notis ad Martyrol. Rom.*), ſive *ſecundus Abbas Cluniacenſis*, itidem vocatus *Odo* (uti vult *Poſſevinus in appar.*): *Herbernus* priùs *abbas*, poſtmodum *Archiepiſc. Turonenſis*; *Richerius Abbas S. Martini* juxta urbem Metenſem; *Guibertus Abbas Gemblacenſis*, qui *apologiam* ſcripſit *pro geſtis Martini, eorumque præcone Sulpitio.* Sed illi (excepto *Odone*, quem editum puto) pluresque iſtius farinæ ſcriptores M. SS. aſſervantur Lovanii in bibliothecâ vallis S. Martini, teſte *Molano in notis ad Vſuardum ad diem* 11. *Novembris.* Ex Græcis *Nicephorus Calliſtus* (qui floruit anno 1305.) *lib. 9. cap. 16.* ſanctitatis & miraculorum Martini plùs quàm honorificam mentionem facit. Alios chronologos & hiſtoricos ex latinis, ut *Martinum Polonum*, *Vincentium Bellovacenſem*, *Antoninum*, *Nauclerum*, *Her. Schedel. &c.* volens nunc prætereo. Ex recentioribus, qui poſt tempus reformationis floruerunt, eandem hiſtoriam ex Sulpitio contexuerunt aut repetiverunt *Aloyſius Lipomanus*, & *Laur. Surius in vitis Sanctorum*: quorum relationibus vulgares Panegyriſtæ conciones ſuas de ſanctis ſuperſtruunt. Ex hiſtoricis, qui Martini, pro ratione inſtituti ſui meminerunt, occurrunt nunc *Baronius ad ann. 351. uſq; 402. Ioh. Chenu*

in

in chronologicâ historiâ episcoporum Gallia (sed qui sua de verbo ad verbum descripsit ex *Gregor. Turonensis lib.* 10.) *Franciscus Longus à Coriolano, in Breviario chronolog. Pontificum & Conciliorum pag.* 101. 108. 116. nonnulla de Martino refert, sed ex Sulpitio: *Gul. Eisengrein in chronologia urbis Spira ad ann.* 396. summam gestorum Martini breviter perstringit.

2. Et hactenus indicavimus autores. Ipsam vitæ historiam ratio Thesium non patitur exhiberi. Legat, cui vacat & cujus stomachus tantisper nauseam cohibere potest, ipsum *Sulpitium Severum*; & addat *sermones Iac. de Voragine* & *Gabrielis Biel*; aut saltem hujus, qui omnium profusissimè seu mavis impotentissimè Martini laudes prosequitur; adeò ut non tantùm *Apostolis & Prophetis consertus* (ut loquitur Sulpitius histor. lib. 2. & epistol. 2. & in vitâ Martini) *ac planè cum illis conferendus, ac iis per omnia similis*, sed plerisque eorum longè superior habendus esset, siquidem vera dixerit. *Fuit quippe* (hæc ejus verba) *admirandus in portentis, in virtutibus virilis, in consummatione sublimis. Primum* de miraculis sic probat, & per partes deducit: *Tantò enim divina virtus sibi adhæsit: ut penè omnis ei creatura pareret: insensibilia: vegetabilia: sensitiva*: homines: angeli: dæmones: infirmitates: *mors atque vita. Insensibilia quidem, ignis scil. & aqua, & aër* &c. *Secundum* de virtutibus probat, *quia utroque pede: cognitione scil. & affectione, per virtutum vias indeclinabiliter ad Deum ambulabat.* Et hoc sigillatim deducit per septem virtutes, quatuor scil. morales, & tres theologicas. Quin & sermone quarto, supra Petrum apostolum, & angelos, productis & laudatis ad hoc Bernardi verbis ex serm. in festo S. Martini, eundem extollit: *Magna quidem obedientia vestra sancti angeli: sed quod dicere audeam pace vestrâ, nescio an inveniatur in vobis quisquam paratus in tali aliquo ministerio mitti, in quo necesse habeat non videre faciem Dei.* Ita Bernardus reipsâ ostendit, ab eximio quopiam theologo illud jactatum olim de Origene dicterium, non immeritò ipsi applicatum esse: *Ubi benè, optimè; ubi malè, pessimè.* Et hanc insaniam ejus imitatus est Gabriel Biel hyperbolicus in multis, cætera pro ratione sæculi sui subtilis & eruditus. Confer quæ *sequente thesi*, ex *Odone* & *Biel* exhibemus. *Tertium* de sublimi consummatione probat & in immensum amplificat sermone quarto, quinto, & sexto, beatam ejus mortem, & gloriam omnium aureolarum in cœlo, atque adeò efficaciam meritorum & precum ejus pro omnibus ad ipsum confugientibus. Imprimis notandum ex *sermone* 3. sub finem, quòd dicit eum à Michaële cum angelis assumtum, & quidem cum cantu, & à B. Virgine cum virginum choris susceptum. Addit Jac. de Voragine serm. 4. de Martino, *corpus ejus mira-*

mirabili claritate fuiſſe illuſtratum. Idem in Legenda de mortuo Martino ſic *ipſũ: vultuſq; ejus tanquam jam glorificatus reſplenduit.* Similes ſpeculationes ſic firmat Biel ſerm. 4. ſub finem: *Matrem quoque domini ſui venerabiliter familiariterque alloqui quis dubitet: qua in ejus delectata colloquio, aſſumtis Teclâ & Agnâ pediſſequis, intermiſſo paululum cœlo, capellanum ſuum terræ viſitatorem dulciter viſitavit.* Citat ibidem pro ſublimi & omnimodâ gloriâ Martini, quendam Epiſcopum Trajectenſem in Legendâ de ſancto Odone ita ſcribentem: *Martinus eſt gemma hac pretioſiſſima: quæ quemadmodum ſydus principale flammis perennibus ardens, inter choros angelorum ſplendida, inter patriarcharum decora, inter prophetarum honeſtiſſima, inter apoſtolorum grata, inter martyrum purpurea, inter virginum candida, inter confeſſorum habetur præcipua: omnibus his in cœleſti arce meritò comparanda* (N. B.), *quorum habitudines in hujus ſæculi valle eſt conſecuta.* In eodem ſermone fol. 441. a. citato Alcuini teſtimonio pro hymno angelorum hæc ſubjicit: *Sed quid miramur concinentes angelos animam ſanctam deduxiſſe, qui etiam longo pòſt tempore circa corpus jam humatum latiſſimas duxere excubias? In tempore Ganſlini Abbatis in ſolemnitate Innocentium: ut ſanct. in hiſtoriâ habetur. Ecce evidentia argumenta atquè miranda, quantam in cœlis gloriam conſecutus eſt vir beatus.* Confer de hoc cantu angelorum audito Coloniæ à S. Severino, *epiſtolam Sulpitii ad Baſſelam*; ex quo referunt *Alcuinus modo cit*, & *Antoninus hiſtor. pag. 2 tit. 10. cap. 11.* & *Iacobus de Voragine in Legendâ aureâ*, & ex recentioribus *Surius.* In iiſdem lege fabulam de S. Ambroſio, qui exequiis Martini interfuerat. Et in *Voragine* ex *Odone* de campanis ultrò ſonantibus. Sed charta & tempus prohibent omnes has gemmulas ex *Biele*, *Voragine*, *Sulpitio* excerpere. Tribus his elogiorum titulis, *quartus* addendus, de quamplurimis miraculis poſt mortem ejus editis, quæ *Venantius*, *Gregor. Turonenſis*, & *Odo Cluniacenſis*, ſpecialibus libris proſecuti ſunt. Ut generales miraculorum hamaxarios nunc præteream. Unum his affine adjiciendum ex Odone Cluniacenſi apud Biel ſerm. 4. fol. 440. a. (liber ipſius Odonis ad manum non eſt), *Martinum*, inquit, *Deus uſque quáque mirificans etiam in hoc glorificat, quòd omnes qui de illo vel proſaicè, vel metricè, vel etiam rythmicè, ſcripſerunt & ſancti perhibentur & periti fuiſſe: & dulci eloquio noſcuntur quæ protulerunt. De quorum numero fuit magnus iſte Ambroſius Mediolanenſis antiſtes: cujus flores eloquii hodie per univerſam eccleſiam redolent. Beatus Severinus Colonienſis Archiepiſcopus: ſanctus Severus Sulpitius: Poſtumianus atque Gallus beatiſſimi viri diſcipuli: beatus Fulgentius epiſcopus: Sed & Magiſter Alcuinus magni Caroli præceptor eruditiſſimus: dulce denique ſpiritus ſancti*

organum Bernardus doctor Mellifluus : Anſelmus Cantuarienſis Epiſcopus. Alii quoque plurimi, doctrinâ & virtutibus clari.

3. Altera ſectio delineabit cultum Martino in Papatu exhiberi ſolitum: eumque aut communiter, aut ſpecialiter hîc Ultrajecti. Quod ad prius, cultum ejus ſolennem & publicâ autoritate receptum in eccleſiâ Romanâ probant, *Miſſale*, *Breviarium* & *Diurnale ad* 11. *Novembris*, & *Belethi rationale divinorum offic. cap.* 143. & *Durantis Rationale lib.* 7. *cap. de Martino.* Quibus adde *hymnarium*, ubi tres hymni incipientes, *Martine Confeſſor* &c. *Martine par Apoſtolis &c. Fratres unanimes &c.* Quos *Commentariis* explicuit *Iudocus Clichtoveus*, *Hymni à Caſſandro editi cum ſcholiis* hos duos ſolummodò exhibent. *Martine Confeſſor Dei &c.* & *En gratulemur ſpiritu* &c. *Liber continens pſalterium, hymnos, euangelia, epiſtolas, introitus, gradualia, ſequentias &c.* Coloniæ editus anno 1614. apud Quentelium in 16. habet ſolummodò duos hymnos, quorum Prior p. 594. incipit, *Martini laudes inclyti* &c. alter p. 471. *Iſte Confeſſor Domini ſacratus &c.* Porrò ex *hymnis, antiphon. graduali*, ſequentia, aliiſque *breviarii & miſſalis deliciis gemmulas ſelectas Iac. de Voragine ſermonibus ſuis* inſpargit & explicat; qui ſerm. 4. in principio ſic concludit: Fuit dilectus *à toto mundo, quia inter cæteros confeſſores per totum mundum magis feſtivè colitur.* Quàm neceſſarius ſit ejus cultus, docet legenda de S. Odone, & ex eâ Biel ſerm. 5. fol. 441. b. *Quis de Martino tacet niſi qui mutus eſt? Quis eum non laudat niſi qui non amat? Poſtremò quis de eo narrantem faſtidit: niſi qui Chriſtum non diligit? Nihil etenim Martinum feciſſe aliud ſcimus: niſi quod Chriſtum præcepiſſe cognovimus. Atque ideò qui illi non obtemperat: Chriſto repugnat. Qui ab illo refugit: à Chriſto diſcedit; in utroque miſer: in utroque infelix: dum nec conditorem ſequitur, ut habeat vitam; nec doctorem imitatur, ut pertingat ad veniam.* Sulpitius ſimili ferè velaniâ vitam Martini concludit: *Illud facilè confido omnibus ſanctis opuſculum iſtud gratum fore. De cæteroſi quis hæc infideliter legerit, ipſe peccabit &c. Paratumque, ut ſpero, habebit à Deo præmium non quicunque legerit, ſed quicunque crediderit.* Quaſi de libris Euangeliorum loqueretur. Sed propiùs per partes religioſum Martini cultum inſpiciamus. 1. Occurrit *Feſtum* anniverſarium 11. Novembr. & quidem rubro ſignatum, conſequentor ab omnibus fidelibus celebrandum ſub mortali. Ratio eſt, quia Martinus par fuit apoſtolis. Huic feſto annectuntur *octava* & *vigilia*; uti teſtantur *Belethus* & *Durantes locis citatis.* Quid ſint *octava* & *vigilia*, alibi docemus, in *diſp. de Feſtis.* Inter feſta Papalia, que hilaria meritò dici poſſunt, quippe luſibus, compotationibus, epulis, de bacchationibus &c. peragenda, excelluit Martinale: Hiſtoriam ejus deſcriptam vide apud

Man-

Mantuanum lib. 2. faſtorum & Ioh. Aubanum Teutonicum lib. 3. de moribus gentium c. 15. Conqueſti ſunt de eo *Biel ſerm. 5. & Gul. Eiſengrein in Chronol. Spirenſi loc. cit.* Conferantur ex noſtris *Nageorgus in poëmate de regno Papiſtico lib. 4. & Hoſpinian. de Feſtis ad 11: Nov. Arn. Raiſſius in auctario ad Molani natales ſanctorum Belgii ad 22. Ianuar.* refert mirabilem contemplationis myſticæ, jubili ſpiritualis, devotionis Romano Martinianæ ecſtaſin, quam paſſus eſt novus Belgarum ſanctus, Johannes de Leuwis, vulgò dictus bonus cocus: *Adeò*, inquit, *denique interno ſpiritus fervore, cæleſtiſque contemplationis dulcedine plenus erat, ut vice quâdam in profeſto ſancti Martini fratribus ad menſam deſerviens, manibuſque lancem eſculis plenam deportans, cum magno jubilo in hæc verba vernaculo idiomate proruperit:* Heere Sinte Merten heplich ſant: Goede platte Miſpelen waſſen in u Lant Kyrieleys. (id eſt, *Domine ſancte Martine, ſacer ſancte, bona fracida meſpila creſcunt in tuâ patriâ. Kyrie eleyſon, ideſt Domine miſerere*) *Quem cùm cœnobii Præpoſitus correctionis ergò fuiſſet intuitus, oculos ejus totamque faciem ſplendore quodam igneo inflammatam conſpiciens, id ex ſpiritus fervore profectum planè advertens, futuræ correptioni ſuperſedit.* Mirari ſubiit, cur Papalium potantium ac bacchantium in Belgio ſolennia Martinalia cantica, jubila & antiphonas non addiderit, inter quæ & illud: Martijn / Martijn / t'avont Moſt en morgen Wijn. De myſteriis anſeris Martiniani mox infrà diſquiremus. Ad celebrationem feſti pertinent, officia, miſſæ, lectiones, conciones, orationes. Vide de his *Miſſale, Breviarium, Rationalia divinor. officior.*, & *ſermones de ſanctis* modò *cit.* & *Gavanti theſaurum rituum tom. 2. p. 172.* Huc refer, quòd in eccleſiâ Turonenſi (teſte *Gregor. Turonenſi hiſtor. lib. 10. ſub finem*) ordinariæ vigiliæ obſervarentur, natali S. Johannis, Briccii, Simphoriani, Martini & Paſchate, & Aſcenſionis die, ad Baſilicam domini Martini. Et ſtata jejunia, bina in ſeptimanâ de Kal. Octobr. uſque depoſitionem domini Martini; & terna à depoſitione domini Martini uſque natale domini. Excerpo hîc ex ſacris Faſtis Ambroſii Novidii lib. 11. nonnullos verſus, quibus Theologiam ac devotionem Papiſtico-Martinianam profitetur:

Sancte, igitur cùm te celebrent ad vina poëtæ,
Quorum ſæpè tibi pars ego magna fui,
Si vacat, ad proprias è cœlo labere laudes:
Quæque damus faciles, ad tua vina veni.
Proque tuis Baccho faveas, adſiſque poëtis:
Sed mihi præcipuè, qui tua feſta cano.

Nam ſi vera licet manifeſtâ voce fateri,
Et ſequimur rectâ numina noſtra fide:
Fertilior Muſis es tu, quàm Bacchus & Evan:
Ingenium ex vero vatibus ipſe facis.

Paulò pòſt canit, *vinalia feſtum vetus* Gentilium *huc tranſlatum*, & Bacchum oſtendit eſſe *in figurâ Martini*. *Ibidem* quærit, cur Martino ſocium adjungant Rochum. 11. *Proceſſiones*, in feſto ejus habendæ. De quibus *Proceſſionale pro eccleſiis ruralibus*, anno 1622. Antwerpiæ apud Wolſchatium. p. 116. Quæ autem & quales ſint proceſſiones Romanæ, alibi ex profeſſo docuimus. 111. *Reliquiæ* Martini cultæ. De quibus *Gregor. Turonenſis lib.* 10.; Et quas ab Huguonotis in Galliâ ablatas & diſperſas conqueritur *Laurentius Surius in commentar. rerum in orbe geſtarum ad ann.* 1562. *ſub finem:* de quo infrà in *problematis*. In Belgio etiamnum ſervari dicitur os Martini Duaci in inſigni eccleſiâ collegiatâ S. Amati: os Martini juſtæ magnitudinis propè Bappalmam Arteſiæ oppidum in aquæcurtenſi regularium canonicorum cœnobio: dens Martini in Floreſſienſi Nortbertinorum cœnobio propè Namurcum: Mechliniæ &c. teſtante *Arn. Raiſſe in hierogazophylacio*. Huc pertinet cappa Martini, quam *Iacob. de Voragine in Legendâ* teſtatur ex Beletho (ſed eſt *Durantes in Rationali loc. cit. & lib.* 2. *tit. de ſacerdote*) reges Franciæ in prœliis portare ſolitos, cujus cuſtodes Sacerdotes inde dicti ſint Capellani. Etiam ſepulcrum ejus, de quo Gregor. Turonenſis lib. 10. p. 591. *Turonis eſt ſepultus in loco quo nunc adoratur ſepulcrum ejus*. Et *pag.* 593. narrat, beatum corpus Martini in abſida baſilicæ amplioris, priori diruta ædificatę, à Perpetuo ſexto Turonenſium epiſcopo fuiſſe tranſlatum. 1v. *Imaginum* adornatio & dedicatio. De formâ earum vide *Molanum in libro de picturis ſacris p.* 130. Et mox infrà aliquid dicemus, de Ultrajectinis inſignibus. v. *Templorum, altarium*, monaſteriorum, capitulorum, & collegiorum, gerontodochiorum, aliarumque domuum, quas vocant, piarum dedicatio. Sic Templum, magnum, ſeu primarium, ſeu cathedrale Turonis, Ultrajecti, Groningæ, Ipris in Belgio, Embricæ in Ducatu Clivienſi, &c. Martino ſacrum dicebatur. De templo Turonenſi vide *Carmen Sidonii l.* 4. *ep. ad Lucontium*, quæ eſt 18. ubi epigramma ipſi pangit. Idem deſcribit *Gregor. Turonenſis lib.* 2. *cap.* 14. Propè urbem Metenſem fuit Monaſter. S. Martini ordinis Benedict. fundatum à S. Sigeberto Galliæ & Auſtraſiæ rege, ſed ſuppreſſum à Clemente 8. Ita refert *Mireus in Faſtis p.* 67. Alterius cœnobii Martiniani Benedictinorum Tornaci, meminit *Arn. Raiſſe in Hierogazoph. p.* 337. Leodii capitulum ſeu collegium Canonicorum S. Martini fundatum fuit ab Heraclio

raclio Leodienſi epiſcopo anno 970. referente *Mireo in faſtis Burgund. & Belgic. p.* 471, Ipris in Flandriâ monaſterium S. Martini, quod anno 1599. à Paulo 4. in collegium canonicorum ſæcularium mutatum eſt. *Mireus ibid.* p. 47. In urbe Ambianenſi illuſtris canonicorum regularium abbatia dicitur, S. Martini de gemellis, *(S. Martin des Gemeaux) ibid. p.* 663. In diœceſi Cameracenſi Abbatia Præmonſtratenſium, dicta mons S. Martini. *Ibid. p.* 674. Tres S. Martini parochiales eccleſiæ in Egel, Onſaniæ, Seburgi occurrunt apud dictum *Arn. Raiſſe p.* 349. 350. In aliis regnis & nationibus (imprimis in Galliâ & Germaniâ) plura conquirat, cui vacat. VI. *Confraternitatum ſacrarum ſeu religioſarum* ſub invocatione & patrocinio Martini erectio. Qualis fuit Vltrajecti una ex quinquaginta novem præter propter, hîc florente Papatu inſtitutis. Solent alioquin apud noſtrates communi adagio homines prodigales & cuticulam curantes dici S. Martens gilden/aut S. Martens Broeders. VII. *Patronatuum & tutelarum* in ipſum collatio, ſupra alios pleroſque ſanctos & patronos. Sic enim de univerſali ipſius patronatu, & refugio ad eum Biel ſerm. 1. fol. 436. a. *Quid multa? nulla eſt infirmitas quæ non Martini cedat imperio, propter quod rectè dico canit eccleſia. O per omnia laudabilem virum: cujus meritis ab omni clade &c. Vere per omnia laudabitur vir: per quem unum impleta ſcimus: quæ per ſingulos alios ſanctos diverſa ſunt effecta. Hunc ergò noſtrum patronum ſemper veneremur: ſuper mirabimur: continuas ad eum in omnibus neceſſitatibus præces porrigamus: tantæ potentiæ virum in terris adhuc ambulantem: quantæ nunc æſtimamus in cœlo triumphantem? Siquidin iſto vel in illo mirabile venerandumque prædicatur: quantis hic laudibus attollendus eſt: quantum admirabiliter, in quo tot omnium congeſtæ ſunt virtutes?* Urbium & eccleſiarum patronus eſt, e. gr. Turonenſis & Ultrajectinæ. Adhæc monaſteriorum, collegiorum, templorum, fraternitatum, ut jam dictum eſt. Aëris ſerenitati, tertæ fertilitati, & fructuum proventui præfectus eſt. Inter poma celebrantur S. Martini pyra, apud *Ioh. Bauhinum de plantis à Divis ſanctiſve nomen habentibus pag.* 27. Dies Martini plebi criticus fuit: de quo Mantuanus, Faſtor. 2.

Sol hodiè ſi clarus obit, denuntiat acrem
Atque moleſtam hyemen. Si nubilus, aëra mitem
Prædicat hybernum. Dant hæc prognoſtica natis
Paſtores ovium, cùm ſeria fantur ad ignem.

Et Ambroſius Novidius in Faſtis lib. 11. p. 152.

Eſt quoque, ni fallor, nunc Martinalia feſtum,
Atque hiemis nobis ſol nova ſigna dabit.

nuente Romanâ eccleſiâ, ſalutatur. Hinc in hâc urbe Xenodochium S. Jobi olim dominante Papatu, conſtitutum, ubi illo morbo laborantes curari ſolent. IX. *Probl.* An rectè Medici quidam Jeſaiam prophetam ſuo collegio annumerent, ut refert *Molanus libro cit. ad 6. Iulii*, & ab hâc opinione ſe non alienum oſtendit. *Reſp.* Non videtur. Nam quòd 2 *Reg.* 20. palatham ficuum dicitur applicaſſe regi Hiskię: Illud ilicò non facit eum medicum, ut nec Pauli conſilium ſeu monitum diæteticum, 1 *Tim.* 5. ut nec una hirundo facit ver. *Tertullianus de corona militis* videtur Æſculapio primo medelarum exploratori Jeſaiam & Paulum opponere. Quidquid de eo ſit, ſaltem patronorum ſuorum numerum hinc Medici augere nequeunt, niſi præter Damianum, Coſmam, Pantaleonem, Blaſium Franciſcum de Paulâ, alioſque quamplurimos *in diario Molani* per ſingulos menſes notatos, aliquot millia Sanctorum Papalium in conſortium hujus patronatus admittere velint. Quis enim inter illos hoc aut ſimili modo ſibi aut aliis non fuit Medicus? Ne dicam, miraculoſum quid in medicatione Jeſaiæ cogitari poſſe. Quod ſi hoc detur, tùm omnes, qui miracula ediderunt & Medici & Medicorum patroni dicendi eſſent.

DE PATRONATIBUS, TUTELIS, ET PRÆFECTURIS SANCTORUM.

PARS TERTIA.

Quæ eſt,

Hiſtorico-Theologica, de MARTINO TURONENSI, quondam Patrono Ultrajectino.

Reſp. MATTHEO PARENT, Slusâ-Fland. *Ad diem* 23. *Iunii*, 1652.

Duabus partibus hanc tractationem abſolvimus, hiſtoricâ *ſcil.* & criticâ. *Priorem diſpeſcimus in duas ſectiones: quarum prior quaſi digito indicabit vitam & geſta Martini: altera referet cultum, qui ipſi in Papatu exhiberi ſolet; tum communiter ubivis, tum ſpecialiter Ultrajecti.*

1. DE nomine Martini, Jacobus de Voragine in legendâ aureâ ſic commentatur: *Martinus quaſi martem tenens, id eſt, bellum contra vitia & peccata. Vel Martinus quaſi martyrum unus. Fuit enim martyr ſaltem voluntate & carnis mortificatione. Vel Martinum interpretatur quaſi irritans vel provocans ſeu dominans. Ipſe namque per meritum ſua*

Digitized by Google

ſua ſanctitatis irritavit diabolum ad invidiam, provocavit dominum ad miſericordiam: dominatus eſt carni ſuæ per macerationem continuam. Ejuſdem nominis plures eſſe divos Romanos diſcimus ex *martyrologio Baronii*, & *Catalogo Philippi Ferrarii*: illic enim ſex, & hic quinque enumerantur, Martinus ſcil. Epiſcopus Tungrenſis, Epiſcopus Viennenſis, Epiſcopus Trevirenſis & martyr, Abbas Monaſterii Vertani, Papa & martyr, Abbas Santonenſis, Preſbyter Legionenſis, Epiſcopus Dumienſis in Luſitaniâ, Abbas Arvernis, Abbas Camaldulenſis, Martyr Lemovicis. *Petrus de Natalibus in Catalogo ſanctorum* tantùm trium ex illis meminit, duorum ſcil. Abbatum & Papæ, Nos *duodecimum Martinum*, diſtinctionis cauſâ, vocabimus *Turonenſem*. Ortus hujus Martini, educatio, religionis profeſſio & zelus, miniſterium eccleſiaſticum, miracula, aliæque res præclarè geſtæ, ſtyli purpuriſſo pinguntur à *Sulpitio Severo in Vitâ Martini*, *dialogis*, *epiſtolis*, ex profeſſo; etiam ὁ παρὼν in *Hiſtor. lib. 2. ſub finem*. Floruit hic hiſtoricus circa annum 420. Quem verborum elegantiâ excelluiſſe, nemo qui modò eum inſpexerit, negare poterit. Sed in hiſtoriæ legibus ſervandis, judicium & prudentiam deſideramus: in rerum ſacrarum cognitione multiplicem ejus infantiam, quin & periculoſam heterodoxiam jure merito improbamus. Ne quis autem partium ſtudio, quod nullum eſt, nos hæc ita cenſere ſuſpicetur, adeat ex Pontificiis *Bellarminum de ſcriptoribus eccleſiaſticis*, *Poſſevinum lib. 5. biblioth. cap. 16. & 18. eundemque in apparatu ſacro*; *Baronium ad ann. 431.* ubi varia in ipſo & de ipſo notata inveniet: quamvis longè plura notari deberent: *Itaque libri ejus de ſacrâ hiſtoriâ & dialogi de converſatione Orientalium caute legendi ſunt*: inquit Bellarminus. *Neque verò ſuaſerim, ut Severi Sulpitii hac de re clericis liber prælegatur, &c. Nimirum Sulpitio ſua ſunt quædam, qualia diximus in Apparatu ſacro, &c.* Poſſevinus lib. 5. biblioth. cap. 16. *Quem Sulpitium cum Sigonius appellaverit beatum, nos eum ſanctitatis nomine illuſtrem nunquam apud probatos autores legimus, &c. Idem in appar. ſacro.* Ex adverſo eum *ſanctum* appellat *Molanus de Picturis ſacris cap. 71.* De imperito & iniquo ejus judicio circa cauſam Priſcilliani, idque ex cœco ſtudio quævis dicta & facta Martiniana defendendi, quilibet æquus lector ſtatuat; & ſi Pontificius ſit, audiat Franciſcum Bivarium in commentar. ad chronicon Dextri anno 384. pag. 403. Ubi Sulpitium ita perſtringit. *Hic tantus vir* (Iſidorus ſcil. Bracarenſis epiſcopus) *de fide catholicâ contra Priſcillianum & ejus ſequaces optimè meritus, paſſus eſt Severum detractorem &c. Sed cui potiùs, lector, aſſentiendum, Severo an Iſidoro, &c.* Ut verbo dicam, inter ſanctos viros, nedum eccleſiæ Doctores, nunquam fuit numeratus: ſatentibus *Poſſevino in appar.* & *Baronio*; qui eum à Sancto Sulpitio Severo, facto anno 587. Bi-

turicenſium epiſcopo diſtinguendum docent. Vide de hoc S. Sulpitio *Baronium in notis ad Martyrolog. Romanum & in annalibus, Poſſevinum in appar.*; & poſt omnes *Iohannem Chenu* Bituricenſem, JC. Pariſienſem, *in chronologicâ hiſtoriâ Patriarcharum & Archiepiſcop. Bituricenſ.* 2. edit. an. 1621. *pag.* 2. Adde ex noſtris *Voſſium lib.* 2. *de Hiſtoricis latinis cap.* 12. *Elogia variorum* à *Georgio Hornio*, ut noviſſimo ſic & inſtructiſſimo Sulpitii editore collecta, ſi quæ ſtylum Sulpitii reſpiciant, minimè hyperbolica fateor: ſecus cenſeo de iis, quæ ſapientiæ ſacræ aut prudentiæ juſtorum aliquam ipſi περιοχὴν tribuunt. Ex hoc Martini panegyriſtâ & Homero, ceu fonte perenni, ſubſequentes Martini præcones, non tàm hiſtorias, quàm poëmata & panegyricos ſuos inſtruxerunt. Qualis fertur inter antiquos, *Paulinus* Epiſcopus Nolanus, Sulpitio coætaneus, cujus *ſex libri de vitâ Martini* circumferuntur, & tandem editi ſunt cum *Bibliothecâ patrum tom.* 8. 2. edit. Sed meritò quis dubitet, an hic genuinus Paulini fœtus ſit, cùm *Gennadius in catalogo* operum Paulini, ejus non meminerit, nec etiam *Trithemius* & *Poſſevinus*; nec eum hactenus agnoverint editores operum Paulini; quin ipſe Bellarminus frigidè catalogo operum ejus ſubjiciat: *Exſtant præterea in Bibliothecâ SS. patrum tom.* 8. *ſecundæ edit. libri ſex de vitâ S. Martini carmine conſcripti.* Et frigidius *Poſſevinus* poëma illud indicet, nec probans, nec improbans, ſed ſub nomine alterius Paulini, Aquitani ſcil. Et cum Sulpitio lucem vulgò fœnerari conentur, ex *Paulini Nolani epiſtol.* illi inſcriptis, non abſonum fortè eſſet, cum Bivario, in commentar. ad Dextri chronicon, conjectare, *Ad hunc* (Severum ſcil. Epiſcopum Lamacenſem) *forſan Paulinus ſcripſit epiſtolas.* Videt lector, quanti merces illæ nuper extruſæ, faciendæ ſint. Succedit *Venantius Fortunatus*, qui floruit anno 570. & *carmine quatuor libris miracula Martini* complexus eſt. Editi ſunt à *Margarino de la Bigne* in *Biblioth. patrum tom.* 8. *edit.* 2. Sed tanti non fuit ille autor, quin *Magiſter ſacri Palatii pag.* 113. *ſui* 1. *tomi Indicis Palat.* negaverit, nomen ejus inter reliquos ſanctos adſcriptum Romanæ martyrologiæ; referente *Poſſevino in appar.* Et hæc theologia nova ſeu potiùs noviſſima Papatus, quæ non minùs à veteri & novâ diſtinguenda, quàm ipſorum jura canonica nova à veteribus. *Molanus* enim *lib. de picturis cap.* 71. ſalutat eum *ſanctum Fortunatum.* Sequitur *Gregorius Turonenſis*, anno 596. qui in *hiſtoriâ Francorum lib.* 10. *ſub finem* de Martino agit, & ſeorſim *libris quatuor miracula ejus* deſcribit. Quanta verò ſit hujus hiſtorici ſcientia, prudentia, fides, vel ex ipſis Pontificiis diſce, apud *Baronium ad ann.* 369. & 397. & in *notis ad martyrolog* 17. *Novembris*, & *Molanum de picturis ſacris. cap.* 38. ubi citat *judicium Hilduini Abbatis S. Dionyſii* Pariſienſis, qui floruit anno 849. qui in *præfat. de vitâ Areopagitæ*

„ licloquitur: Parcendum eſt ſimplicitati viri religioſi Gregorii Turo-
„ nenſis epiſcopi, qui multa (ſive potiùs quædam) quàm ſe veritas habe-
„ at æſtimans, non calliditatis aſtu, ſed benignitatis ac ſimplicitatis voto,
„ literis commendavit. Et *Poſſevinum in appar.* Confer ex noſtris *Voſſium de Hiſtor. latinis*, ubi verba Hilduini exhibentur. Quidquid ſit, de nimiâ ſimplicitate hujus ſcriptoris, ſatis conſtat, & ipſe haut obſcurè innuit, ſe vitulo Sulpitii araſſe. Sunt & alii inter antiquos & mediæ ætatis ſcriptores, qui ſanctitatis & miraculorum Martini in genere meminerunt, ut *Sozomenus l. 3. c. 13. Fl. Lucius Dexter in Chronico ad ann. 382. Beda in martyrologio; Sidonius Apollinaris lib. 4. epiſt. 18. Haymo Halberſtatenſis in Breviario hiſtor. eccleſiaſt. cap. 8. Vſuardus & Vandelb. Prumienſis in Martyrol.*; denique *Alcuinus Flaccus.* Ex corruptæ planè & barbaræ ætatis ſcriptoribus, Martini geſta & ſanctitatem ex profeſſo deprædicant *Poſtillatores ſeu concionatores de ſanctis*, quales, *author theſauri novi ſermonum de ſanctis*, ubi 2. *ſermones de Martino*; *Gabriel Biel*, ubi 6. *ſermones*; *Iacob. de Voragine*, ubi *ſermones* 4. Quibus præluxit *Bernardus in ſermone, in feſto S. Martini.* Citatur & *Anſelmus Cantuarienſis* à *Gabr. Biel:* ſed hactenus, quod ſciam, ineditus. *Scripſit* (ait Bellarminus de ſcriptor. eccleſ.) *multa opera; ſed multò plura ei falſò attribuuntur.* Accedant, qui vitas ſanctorum ſcripſerunt, ut *Petrus de Natalibus*, & *Iacobus de Voragine*. Hîc imprimis nominandi eſſent, ſiquidem exſtarent, *Odo* ſive *primus Abbas Cluniacenſis* (uti volunt *Molanus in notis ad Vſuardum*, & *Baronius in notis ad Martyrol. Rom.*), ſive *ſecundus Abbas Cluniacenſis*, itidem vocatus *Odo* (uti vult *Poſſevinus in appar.*): *Herbernus* priùs *abbas*, poſtmodum *Archiepiſc. Turonenſis*; *Richerius Abbas S. Martini* juxta urbem Metenſem; *Guibertus Abbas Gemblacenſis*, qui *apologiam* ſcripſit *pro geſtis Martini, eorumque præcone Sulpitio.* Sed illi (excepto *Odone*, quem editum puto) pluresque iſtius farinæ ſcriptores M. SS. aſſervantur Lovanii in bibliothecâ vallis S. Martini, teſte *Molano in notis ad Vſuardum ad diem* 11. *Novembris.* Ex Græcis *Nicephorus Calliſtus* (qui floruit anno 1305.) *lib. 9. cap. 16.* ſanctitatis & miraculorum Martini plùs quàm honorificam mentionem facit. Alios chronologos & hiſtoricos ex latinis, ut *Martinum Polonum*, *Vincentium Bellovacenſem*, *Antoninum*, *Nauclerum*, *Her. Schedel. &c.* volens nunc prætereo. Ex recentioribus, qui poſt tempus reformationis floruerunt, eandem hiſtoriam ex Sulpitio contexuerunt aut repetiverunt *Aloyſius Lipomanus*, & *Laur. Surius in vitis Sanctorum*: quorum relationibus vulgares Panegyriſtæ conciones ſuas de ſanctis ſuperſtruunt. Ex hiſtoricis, qui Martini, pro ratione inſtituti ſui meminerunt, occurrunt nunc *Baronius ad ann. 351. uſq; 402. Ioh. Chenus*

in

in chronologicâ historiâ episcoporum Gallia (sed qui sua de verbo ad verbum descripsit ex *Gregor. Turonensis lib.* 10.) *Franciscus Longus à Coriolano, in Breviario chronolog. Pontificum & Conciliorum pag.* 101. 108. 116. nonnulla de Martino refert, sed ex Sulpitio: *Gul. Eisengrein in chronologia urbis Spira ad ann.* 396. summam gestorum Martini breviter perstringit.

2. Et hactenus indicavimus autores. Ipsam vitæ historiam ratio Thesium non patitur exhiberi. Legat, cui vacat & cujus stomachus tantisper nauseam cohibere potest, ipsum *Sulpitium Severum*; & addat *sermones Jac. de Voragine & Gabrielis Biel*; aut saltem hujus, qui omnium profusissimè seu mavis impotentissimè Martini laudes prosequitur; adeò ut non tantùm *Apostolis & Prophetis consertus* (ut loquitur Sulpitius histor. lib. 2. & epistol. 2. & in vitâ Martini) *ac planè cum illis conferendus, ac ijs per omnia similis*, sed plerisque eorum longè superior habendus esset, siquidem vera dixerit. *Fuit quippe* (hæc ejus verba) *admirandus in portentis, in virtutibus virilis, in consummatione sublimis. Primum* de miraculis sic probat, & per partes deducit: *Tantò enim divina virtus sibi adhæsit: ut penè omnis ei creatura pareret: insensibilia: vegetabilia: sensitiva:* homines: angeli: dæmones: infirmitates: *mors atque vita. Insensibilia quidem, ignis scil. & aqua, & aër* &c. *Secundum* de virtutibus probat, *quia utroque pede: cognitione scil. & affectione, per virtutum vias indeclinabiliter ad Deum ambulabat.* Et hoc sigillatim deducit per septem virtutes, quatuor scil. morales, & tres theologicas. Quin & sermone quarto, supra Petrum apostolum, & angelos, productis & laudatis ad hoc Bernardi verbis ex serm. in festo S. Martini, eundem extollit: *Magna quidem obedientia vestra sancti angeli: sed quod dicere audeam pace vestrâ, nescio an inveniatur in vobis quisquam paratus in tali aliquo ministerio mitti, in quo necesse habeat non videre faciem Dei.* Ita Bernardus reipsâ ostendit, ab eximio quopiam theologo illud jactatum olim de Origene dicterium, non immeritò ipsi applicatum esse: *Ubi benè, optime; ubi malè, pessimè.* Et hanc insaniam ejus imitatus est Gabriel Biel hyperbolicus in multis, cætera pro ratione sæculi sui subtilis & eruditus. Confer quæ *sequente thesi*, ex *Odone* & *Biel* exhibemus. *Tertium* de sublimi consummatione probat & in immensum amplificat sermone quarto, quinto, & sexto, beatam ejus mortem, & gloriam omnium aureolarum in cœlo, atque adeò efficaciam meritorum & precum ejus pro omnibus ad ipsum confugientibus. Imprimis notandum ex *sermone* 3. sub finem, quòd dicit eum à Michaële cum angelis assumtum, & quidem cum cantu, & à B. Virgine cum virginum choris susceptum. Addit Jac. de Voragine serm. 4. de Martino, *corpus ejus mira-*

Digitized by Google

mirabili claritate fuiſſe illuſtratum. Idem in Legenda de mortuo Martino ſic *ipſũ: vultuſq; ejus tanquam jam glorificatus reſplenduit.* Similes ſpeculationes ſic firmat Biel ſerm. 4. ſub finem: *Matrem quoque domini ſui venerabiliter familiariterque alloqui quis dubitet: quæ in ejus delectata colloquio, aſſumtis Teclâ & Agnâ pediſſequis, intermiſſo paululum cœlo, capellanum ſuum terræ viſitatorem dulciter viſitavit.* Citat ibidem pro ſublimi & omnimodâ gloriâ Martini, quendam Epiſcopum Trajectenſem in Legendâ de ſancto Odone ita ſcribentem: *Martinus eſt gemma hæc pretioſiſſima: quæ quemadmodum ſydus principale flammis perennibus ardens, inter choros angelorum ſplendida, inter patriarcharum decora, inter prophetarum honeſtiſſima, inter apoſtolorum grata, inter martyrum purpurea, inter virginum candida, inter confeſſorum habetur præcipua: omnibus his in cæleſti arce meritò comparanda* (N. B.), *quorum habitudines in hujus ſæculi valle eſt conſecuta.* In eodem ſermone fol. 441. a. citato Alcuini teſtimonio pro hymno angelorum hæc ſubjicit: *Sed quid miramur concinentes angelos animam ſanctam deduxiſſe, qui etiam longo pòſt tempore circa corpus jam humatum lætiſſimas duxere excubias? In tempore Ganſlini Abbatis in ſolemnitate Innocentium: ut ſanct. in hiſtoriâ habetur. Ecce evidentia argumenta atquè miranda, quantam in cœlis gloriam conſecutus eſt vir beatus.* Confer de hoc cantu angelorum audito Coloniæ à S. Severino, *epiſtolam Sulpitii ad Baſſelam*; ex quo referunt *Alcuinus modo cit*, & *Antoninus hiſtor. pag. 2 tit. 10. cap. 11.* & *Iacobus de Voragine in Legendâ aureâ*, & ex recentioribus *Surius.* In iiſdem lege fabulam de S. Ambroſio, qui exequiis Martini interfuerat. Et in *Voragine* ex *Odone* de campanis ultrò ſonantibus. Sed charta & tempus prohibent omnes has gemmulas ex *Biele*, *Voragine*, *Sulpitio* excerpere. Tribus his elogiorum titulis, *quartus* addendus, de quamplurimis miraculis poſt mortem ejus editis, quæ *Venantius*, *Gregor. Turonenſis*, & *Odo Cluniacenſis*, ſpecialibus libris proſecuti ſunt. Ut generales miraculorum hamaxarios nunc præteream. Unum his affine adjiciendum ex Odone Cluniacenſi apud Biel ſerm. 4. fol. 440. a. (liber ipſius Odonis ad manum non eſt), *Martinum*, inquit, *Deus uſque quáque mirificans etiam in hoc glorificat, quòd omnes qui de illo vel proſaicè, vel metricè, vel etiam rythmicè, ſcripſerunt & ſancti perhibentur & periti fuiſſe: & dulci eloquio noſcuntur qua protulerunt. De quorum numero fuit magnus iſte Ambroſius Mediolanenſis antiſtes: cujus flores eloquii hodie per univerſam eccleſiam redolent. Beatus Severinus Colonienſis Archiepiſcopus: ſanctus Severus Sulpitius: Poſtumianus atque Gallus beatiſſimi viri diſcipuli: beatus Fulgentius epiſcopus: Sed & Magiſter Alcuinus magni Caroli præceptor eruditiſſimus: dulce denique ſpiritus ſancti*

organum Bernardus doctor Mellifluus : Anſelmus Cantuarienſis Epiſcopus. Alii quoque plurimi, doctrinâ & virtutibus clari.

3. Altera ſectio delineabit cultum Martino in Papatu exhiberi ſolitum: eumque aut communiter, aut ſpecialiter hîc Ultrajecti. Quod ad prius, cultum ejus ſolennem & publicâ autoritate receptum in eccleſiâ Romanâ probant, *Miſſale, Breviarium & Diurnale ad* 11. *Novembris, & Belethi rationale divinorum offic. cap.* 143. & *Durantis Rationale lib.* 7. *cap. de Martino.* Quibus adde *hymnarium*, ubi tres hymni incipientes, *Martine Confeſſor* &c. *Martine par Apoſtolis &c. Fratres unanimes &c.* Quos *Commentariis* explicuit *Iudocus Clichtoveus*, *Hymni à Caſſandro editi cum ſcholiis* hos duos ſolummodò exhibent. *Martine Confeſſor Dei &c.* & *En gratulemur ſpiritu* &c. *Liber continens pſalterium, hymnos, euangelia, epiſtolas, introitus, gradualia, ſequentias &c.* Coloniæ editus anno 1614. apud Quentelium in 16. habet ſolummodò duos hymnos, quorum Prior p. 594. incipit, *Martini laudes inclyti* &c. alter p. 471. *Iſte Confeſſor Domini ſacratus &c.* Porrò ex *hymnis, antiphon. graduali*, ſequentia, aliiſque *breviarii & miſſalis deliciis gemmulas ſelectas lac. de Voragine ſermonibus ſuis* inſpargit & explicat; qui ſerm. 4. in principio ſic concludit: Fuit dilectus *à toto mundo, quia inter cæteros confeſſores per totum mundum magis feſtivè colitur.* Quàm neceſſarius ſit ejus cultus, docet legenda de S. Odone, & ex eâ Biel ſerm. 5. fol. 441. b. *Quis de Martino tacet niſi qui mutus eſt? Quis eum non laudat niſi qui non amat? Poſtremò quis de eo narrantem faſtidit: niſi qui Chriſtum non diligit? Nihil etenim Martinum feciſſe aliud ſcimus: niſi quod Chriſtum præceptiſſe cognovimus. Atque ideò qui illi non obtemperat: Chriſto repugnat. Qui ab illo refugit: à Chriſto diſcedit; in utroque miſer: in utroque infelix: dum nec conditorem ſequitur, ut habeat vitam; nec doctorem imitatur, ut pertingat ad veniam.* Sulpitius ſimili ferè ſeſaniâ vitam Martini concludit: *Illud facilè confido omnibus ſanctis opuſculum iſtud gratum fore. De cæteroſi quis hæc infideliter legerit, ipſe peccabit &c. Paratumque, ut ſpero, habebit à Deo præmium non quicunque legerit, ſed quicunque crediderit.* Quaſi de libris Euangeliorum loqueretur. Sed propiùs per partes religioſum Martini cultum inſpiciamus. 1. Occurrit *Feſtum* anniverſarium 11. Novembr. & quidem rubro ſignatum, conſequenter ab omnibus fidelibus celebrandum ſub mortali. Ratio eſt, quia Martinus par fuit apoſtolis. Huic feſto annectuntur *octava* & *vigilia*; uti teſtantur *Belethus* & *Durantes locis citatis.* Quid ſint *octava* & *vigiliæ*, alibi docemus, in *diſp. de Feſtis.* Inter feſta Papalia, quæ hilaria meritò dici poſſunt, quippe luſibus, compotationibus, epulis, de bacchationibus &c. peragenda, excelluit Martinale: Hiſtoriam ejus deſcriptam vide apud

Man-

Mantuanum lib. 2. faſtorum & Ioh. Aubanum Teutonicum lib. 3. de moribus gentium c. 15. Conqueſti ſunt de eo *Biel ſerm. 5. & Gul. Eiſengrein in Chronol. Spirenſi loc. cit.* Conferantur ex noſtris *Nageorgus in poëmate de regno Papiſtico lib. 4. & Hoſpinian. de Feſtis ad 11: Nov. Arn. Raiſſius in auctario ad Molani natales ſanctorum Belgii ad 22. Ianuar.* refert mirabilem contemplationis myſticæ, jubili ſpiritualis, devotionis Romano Martinianæ ecſtaſin, quam paſſus eſt novus Belgarum ſanctus, Johannes de Leuwis, vulgò dictus bonus cocus: *Adeò, inquit, denique interno ſpiritus fervore, cæleſtiſque contemplationis dulcedine plenus erat, ut vice quâdam in profeſto ſancti Martini fratribus ad menſam deſerviens, manibuſque lancem eſculis plenam deportans, eum magno jubilo in hæc verba vernaculo idiomate proruperit:* Heere Sinte Merten heylich ſant: Goede platte Miſpelen waſſen in u Lant Kyrieleys. (id eſt, *Domine ſancte Martine, ſacer ſancte, bona fracida meſpila creſcunt in tuâ patriâ. Kyrie eleyſon, ideſt Domine miſerere*) *Quem cùm cœnobii Præpoſitus correctionis ergò fuiſſet intuitus, oculos ejus totamque faciem ſplendore quodam igneo inflammatam conſpiciens, id ex ſpiritus fervore profectum planè advertens, futuræ correptioni ſuperſedit.* Mirari ſubiit, cur Papalium potantium ac bacchantium in Belgio ſolennia Martinalia cantica, jubila & antiphonas non addiderit, inter quæ & illud: Martijn / Martijn / t'avont Moſt en morgen Wijn. De myſteriis anſeris Martiniani mox infrà diſquiremus. Ad celebrationem feſti pertinent, officia, miſſæ, lectiones, conciones, orationes. Vide de his *Miſſale, Breviarium, Rationalia divinor. officior.*, & *ſermones de ſanctis* modò *cit.* & *Gavanti theſaurum rituum tom. 2. p. 172.* Huc refer, quòd in eccleſiâ Turonenſi (teſte *Gregor. Turonenſi hiſtor. lib. 10. ſub finem*) ordinariæ vigiliæ obſervarentur, natali S. Johannis, Briccii, Simphoriani, Martini & Paſchate, & Aſcenſionis die, ad Baſilicam domini Martini. Et ſtata jejunia, bina in ſeptimanâ de Kal. Octobr. uſque depoſitionem domini Martini; & terna à depoſitione domini Martini uſque natale domini. Excerpo hîc ex ſacris Faſtis Ambroſii Novidii lib. 11. nonnullos verſus, quibus Theologiam ac devotionem Papiſtico-Martinianam profitetur:

Sancte, igitur cùm te celebrent ad vina poëtæ,
Quorum ſæpè tibi pars ego magna fui,
Si vacat, ad proprias è cœlo labere laudes:
Quæque damus faciles, ad tua vina veni.
Proque tuis Baccho faveas, adſiſque poëtis:
Sed mihi præcipuè, qui tua feſta cano.

Nam si vera licet manifestâ voce fateri,
Et sequimur rectâ numina nostra fide:
Fertilior Musis es tu, quàm Bacchus & Evan:
Ingenium ex vero vatibus ipse facis.

Paulò pòst canit, *vinalia festum vetus* Gentilium *huc translatum*, & Bacchum ostendit esse *in figurâ Martini*. *Ibidem* quærit, cur Martino socium adjungant Rochum. 11. *Processiones*, in festo ejus habendæ. De quibus *Processionale pro ecclesiis ruralibus*, anno 1622. Antwerpiæ apud Wolschatium. p. 116. Quæ autem & quales sint processiones Romanæ, alibi ex professo docuimus. 111. *Reliquiæ* Martini cultæ. De quibus *Gregor. Turonensis lib.* 10.; Et quas ab Huguonotis in Galliâ ablatas & dispersas conqueritur *Laurentius Surius in commentar. rerum in orbe gestarum ad ann.* 1562. *sub finem*: de quo infrà in *problematis*. In Belgio etiamnum servari dicitur os Martini Duaci in insigni ecclesiâ collegiatâ S. Amati: os Martini justæ magnitudinis propè Bappalmam Artesiæ oppidum in aquæcurtensi regularium canonicorum cœnobio: dens Martini in Floressiensi Nortbertinorum cœnobio propè Namurcum: Mechliniæ &c. testante *Arn. Raisse in hierogazophylacio*. Huc pertinet cappa Martini, quam *Iacob. de Voragine in Legendâ* testatur ex Beletho (sed est *Durantes in Rationali loc. cit. & lib. 2. tit. de sacerdote*) reges Franciæ in prœliis portare solitos, cujus custodes Sacerdotes inde dicti sint Capellani. Etiam sepulcrum ejus, de quo Gregor. Turonensis lib. 10. p. 591. *Turonis est sepultus in loco quo nunc adoratur sepulcrum ejus*. Et *pag.* 593. narrat, beatum corpus Martini in absida basilicæ amplioris, priori diruta ædificatę, à Perpetuo sexto Turonensium episcopo fuisse translatum. IV. *Imaginum* adornatio & dedicatio. De formâ earum vide *Molanum in libro de picturis sacris p.* 130. Et mox infrà aliquid dicemus, de Ultrajectinis insignibus. v. *Templorum, altarium*, monasteriorum, capitulorum, & collegiorum, gerontodochiorum, aliarumque domuum, quas vocant, piarum dedicatio. Sic Templum, magnum, seu primarium, seu cathedrale Turonis, Ultrajecti, Groningæ, Ipris in Belgio, Embricæ in Ducatu Cliviensi, &c. Martino sacrum dicebatur. De templo Turonensi vide *Carmen Sidonii l. 4. ep. ad Lucontium*, quæ est 18. ubi epigramma ipsi pangit. Idem describit *Gregor. Turonensis lib. 2. cap.* 14. Propè urbem Metensem fuit Monaster. S. Martini ordinis Benedict. fundatum à S. Sigeberto Galliæ & Austrasiæ rege, sed suppressum à Clemente 8. Ita refert *Mireus in Fastis p.* 67. Alterius cœnobii Martiniani Benedictinorum Tornaci, meminit *Arn. Raisse in Hierogazoph. p.* 337. Leodii capitulum seu collegium Canonicorum S. Martini fundatum fuit ab Heraclio

raclio Leodienſi epiſcopo anno 970. [referente *Mireo in faſtis Burgund. & Belgic. p.* 471, Ipris in Flandriâ monaſterium S. Martini, quod anno 1599. à Paulo 4. in collegium canonicorum ſæcularium mutatum eſt. *Mireus ibid.* p. 47. In urbe Ambianenſi illuſtris canonicorum regularium abbatia dicitur, S. Martini de gemellis, *(S. Martin des Gemeaux) ibid. p.* 663. In diœceſi Cameracenſi Abbatia Præmonſtratenſium, dicta mons S. Martini. *Ibid. p.* 674. Tres S. Martini parochiales eccleſiæ in Egel, Onſaniæ, Seburgi occurrunt apud dictum *Arn. Raiſſe p.* 349. 350. In aliis regnis & nationibus (imprimis in Galliâ & Germaniâ) plura conquirat, cui vacat. VI. *Confraternitatum ſacrarum ſeu religioſarum* ſub invocatione & patrocinio Martini erectio. Qualis fuit Vltrajecti una ex quinquaginta novem præter propter, hîc florente Papatu inſtitutis. Solent alioquin apud noſtrates communi adagio homines prodigales & cuticulam curantes dici S. Martens gilden/aut S. Martens Broeders. VII. *Patronatuum & tutelarum* in ipſum collatio, ſupra alios pleroſque ſanctos & patronos. Sic enim de univerſali ipſius patronatu, & refugio ad eum Biel ſerm. 1. fol. 436. 2. *Quid multa? nulla eſt infirmitas quæ non Martini cedat imperio, propter quod rectè dico canit eccleſia. O per omnia laudabilem virum: cujus meritis ab omni clade &c. Vere per omnia laudabitur vir: per quem unum impleta ſcimus: quæ per ſingulos alios ſanctos diverſa ſunt effecta. Hunc ergò noſtrum patronum ſemper veneremur: ſupermirabimur: continuas ad eum in omnibus neceſſitatibus preces porrigamus: tantæ potentiæ virum in terris adhuc ambulantem: quantæ nunc æſtimamus in cœlo triumphantem? Siquidin iſto vel in illo mirabile venerandumque prædicatur: quantis hic laudibus attollendus eſt: quantum admirabiliter, in quo tot omnium congeſta ſunt virtutes?* Urbium & eccleſiarum patronus eſt, e. gr. Turonenſis & Ultrajectinæ. Adhæc monaſteriorum, collegiorum, templorum, fraternitatum, ut jam dictum eſt. Aëris ſerenitati, tertæ fertilitati, & fructuum proventui præfectus eſt. Inter poma celebrantur S. Martini pyra, apud *Ioh. Bauhinum de plantis à Divis ſanctiſve nomen habentibus pag.* 27. Dies Martini plebi criticus fuit: de quo Mantuanus, Faſtor. 2.

Sol hodiè ſi clarus obit, denuntiat acrem
Atque moleſtam hyemen. Si nubilus, aëra mitem
Prædicat hybernum. Dant hæc prognoſtica natis
Paſtores ovium, cùm ſeria fantur ad ignem.

Et Ambroſius Novidius in Faſtis lib. 11. p. 152.

Eſt quoque, ni fallor, nunc Martinalia feſtum,
Atque hiemis nobis ſol nova ſigna dabit.

Nubila nam si sunt, eadem sine nube placebit,
Est si clara dies, tota madebit aquis;

VIII. *Vota* Martino nuncupata. Illustre exemplum habet *Nauclerus Generat.* 17. *de Clodoveo magno*, qui cùm equum suum Martino vovisset, eâ conditione, ut centum aureis eum redimeret, quibus missis cum equus procedere nollet, &c. IX. *Temporum* ab ejus excessu supputatio, apud *Gregorium Turonensem libr.* 1. & 10. *in fine. Baronius ad annum* 402. §. 14. notat, idem factum *veteribus scriptoribus Francicis.* Huc refer, quòd decimæ ad festum Martini in Angliâ solvi solent; uti notat *Ioh. Seldenus in Analecto Britannico, pag.* 71. Qui mos etiam in Belgio passim obtinuit. X. *Tituli* seu nomina urbium ab ipso desumta. Hinc Martinopolis *Merseburch* in Saxoniâ, uti volunt nonnulli. Apud *Iohan. Chenu in historiâ episcoporum Gallia. p.* 109. designatur vicus *S. Martin de Cande, ubi Martinus obiit.* XI. *Titulus* Cardinalium ab eo desumtus. Sic in basilicâ S. Petri in Vaticano, quæ præter archipresbyterum Cardinalem, habet septem presbyteros Cardinales inter quos, Cardinalis tit. *S. Martini in montibus:* quod mihi indicat *Onuphrius in tract. de Pontif. & Cardinalibus, in indice ad finem pag.* 58. Sed *Aubry in historiâ generali Cardinalium* Galliæ anno 1642. editâ, titulum hunc vocat Sylvestri & Martini in montibus, & 17. Cardinalium istius tituli vitas describit. XII. *Cognomines* sancti apud *Ferrarium in Catalogo* sunt, Martinus presbyter Legionensis, Mart. episcopus Dumiensis, Mart. Abbas Arvernensis, Mart. Abbas Camaldulensis, Mart. Martyr Lemovicensis. XIII. *Papæ* ejus nomine ornati, ut Martinus I. anno 649. Martinus II. anno 1281. Martinus V. anno 1417. Martini 3. et 4. qui à nonnullis numerantur, expungendi sunt, juxta recentiores. XIV. Agmen claudat gloriatio *Campiani* qui *Rat.* 10. exclamat: nostri sunt Nicolaus & Martinus. Dato ita esse, quantum hinc Romanæ causæ præsidium? Debuisset tertium addere *Franciscum*, exemplo *Costeri* Jesuitæ *in epistolâ ad Ordines Belgii fœderati.*

4. Dubia & problemata aliqua circa historiam rerum gestarum & cultus Martini in præsentiarum occurrunt ista. 1. *Probl.* An Ambrosius stans & missam Mediolani celebrans, per trium horarum visionem ecstaticam exequiis Martini interfuerit, intermisso tantisper officio, & populo exspectante. *Resp.* Hâc fabulâ ex *Gregorio Turonensi* depromtâ, miserum populum paverunt *Legendarii* & *Concionatores* supra *cit.* Nunc tamen Doctores communiter eam explodunt: quòd constet Ambrosium annis aliquot ante Martinum obiisse. Vide *Baronium ad ann.* 402. §. 14. & in *notis ad Martyrolog.* Hinc disce, an abusus in publicam doctrinam & cul-

Digitized by Google

cultum irrepſerint, & conſequenter, an nihil reformandum fuerit? II. *Probl.* Quomodo cum hiſtoriâ conveniunt quæ habet *Sulpitius initio vitæ Martini*, de rudimentis militiæ anno ætatis decimo quinto ab ipſo poſitis, deque baptiſmo anno decimo octavo ſuſcepto, &c. *Reſp.* Nullo modo; teſte *Baronio in Martyrol. & in annalibus ad ann.* 351. ubi ex iis, quæ *Sulpitius* alibi ſcribit, evincit, Martinum ipſo exordio anni ætatis decimi ſeptimi militiæ nomen dediſſe, & anno trigeſimo quinto baptizatum, & poſt baptiſmum militaſſe quatuor annis, ac miſſionem poſtulaſſe à Juliano, cùm ageret annum quadrageſimum, vixiſſe denique annos 84. uſq; ad annum domini 402. Vide ſphalmata hiſtorica Sulpitij apud *Bellarminum de ſcriptoribus Eccleſ.* Hinc diſce, quàm firma ſit Romano-hiſtorica fides, & decantata illa factorum lux, Sulpitio & ſimilis furfuris ſcriptoribus ſubnixa. Et an non certior fides Chriſtiana ſacræ ſcripturæ ſubnixa? Conter quæ diximus in *Deſper. causâ Papatus lib.* 3. *ſect.* 1. III. *Probl.* A quo feſtum Martini inſtitutum ſit, & quàm antiqua ejus obſervatio? *Reſp.* A Papâ Martino anno 650. teſte *Martino Polono in chronico*, cùmque negligentiùs celebraretur, *Synodali decreto anno* 883. ab Adalardo Archiepiſcopo Turonenſi, ejuſque ſuffraganeis epiſcopis, ſtatutum, ut devotè obſervaretur, teſte *Vincentio lib.* 25. *ſpec. hiſtor. c.* 54. Fit etiam mentio hujus feſti, in *capitularibus Regum Franciæ lib.* 6. *c.* 186. IV. *Probl.* An templum Martini Romæ, quod Equitii titulum gerit, ſit denominatum à Martino Turonenſi, an vero à S. Martino Papa? *Reſp. Baronius in martyr. ad* 12. *Novembr.* affirmat, primum nomine Martini Turonenſis dicatum fuiſſe; poſtquam verò S. Martini Papæ corpus in idem illatum eſt, ceſſiſſe illud ejuſdem honori & memoriæ: *licet*, inquit, *more majorum Romanus populus eandem* (eccleſiam ſcil.) *in die natali S. Martini Turonenſis epiſcopi frequentare ardentiori ſtudio perſeveret.* Jam vides, cur *Aubry in hiſtoriâ Cardinalium*, titulum faciat preſbyterorum Cardinalium S. Martini de montibus Equitii. V. *Probl.* Quæ fuerit ſolennitas, dicta *S. Martini receptio*, olim in Galliâ, in diœceſi Turonenſi ſervari ſolita 14. Novembr. cujus meminit *primum concilium Turonenſe*, *in exordio. Reſp.* Non malè conjicit *Baronius in martyrol.* fuiſſe memoriam ejus diei, quo poſt altercationes Pictavienſium ſuper corpore Martini, illud à Turonenſibus clàm ablatum, ad eorum civitatem fuit directum, *cum magnis laudibus pſallentioque copioſo*, ut loquitur *Gregor. Turonenſ. lib.* 1. *in fine*: ubi refert fabulam ſtolidæ concertationis, cum fictitiis miraculis. VI. *Probl.* Quid ſignificet pictura ſeu imago Martini, quâ inſtar militis equo inſidentis, & gladio chlamydem dividentis exhiberi ſolet? *Reſp.* Quod adhuc exiſtens miles in portâ Ambianenſi pauperi alicui eleemoſynam

Digitized by Google

ſynam in nomine Chriſti petenti, partem chlamydis dederit, cùm nummis omnibus in pauperes erogatis, nihil aliud ipſi reſtaret: quo factum ut ſequenti nocte Chriſtus eâdem parte chlamydis veſtitus ei appareret, dicens angelis, *Martinus catechumenus hâc veſte me contexit.* Sic reſpondet *Iohannes David* dictæ Soc. Jeſu Theologus in libro belgico tit. Bloemhof der kerckelicker Ceremonien | edito Antwerpiæ apud Trognæſium anno 1607. Eandem rationem reddit *Molanus de Picturis ſacris cap.* 71. VII. *Probl.* Quare ſubinde pingatur formâ epiſcopi, eleemoſynas diſtribuentis? *Reſp.* Quòd factus epiſcopus ſemper in pauperes benignus & liberalis fuerit. Sic *Ioh. David, loc. cit. ad* 11. *November.* VIII. *Probl.* Quid ſignificat pictura ſtantis ad altare, cum flammâ ignis ſupra caput? *Reſp.* Quòd aliquando ſic conſpectus fuerit. *Idem ibid. Belethus* & *Durantes loc. cit.* & ante eos *fabuloſi hiſtorici* & *poſtillatores* ex & cum *Sulpitio* retulerunt igneum globum ſupra caput ejus viſum eſſe. Addunt *Beleth. Durantes*, Biel, *eo declaratum fuiſſe, ſpiritum ſanctum in eum deſcendiſſe, ſicut apoſtolis ipſo die Pentecoſtes: quapropter ergò non immeritò dictus eſt par Apoſtolis.* IX. *Probl.* Quid ſignificat aut quid ſibi vult, quòd homines in vigiliâ Martini genio indulgeant, cùm alia feſta jejuniis cohoneſtent. *Reſp.* Hoc originem habet ex eo, quòd pauperes vicini ſolent hoc die ad convivium vocari, aut ipſis aliquid erogari, idque in honorem & memoriam Martini, qui ita erat addictus pauperibus, ut inde ortum ſit adagium den milden Marten | id eſt, liberalis Martinus. Sic *Ioh. David loc. cit.* Sed alia cauſa allegatur ab *Hoſpiniano de feſtis ad* 11. *Novembr.* Quod circa hoc tempus vindemiæ Ethnicum Æſculapii feſtum à vindemiatoribus poſt vinum expreſſum, celebratum fuerit, referente *Arnobio lib.* 7. Hoc feſtum in Martini, ejuſque ſolennes compotationes Martinianas mutatæ videntur, juxta regulam, ſic ars deluditur arte. Credebant etiam muſtum virtute Martini mox ſequente die in vinum converti. Et huc facit illa ſive cantilena ſive benedictionis formula: *Martine, Martine: hac veſperâ muſtum, cras vinum. Mantuanus in Faſtis lib.* 2. comparat hilaria Martiniana cum Græcorum pithoegiâ (q. d. πίθου ἀνοιγή) in quo feſto dolia primum relinebant, & nova vina guſtabant. De quo feſto vide *Hoſpinianum de feſtis Iudæor. & Ethnicor. c.* 11. X. *Probl.* Quid ſignificet aut notet, quòd pueri in vigiliâ Martini ad ignes exſtructos per totum Belgium antehac canere ſolent; referente Belgico noſtro & novo ſacrarum ceremoniarum rationario Johanne Davide: Stoockt vyer | maeckt vyer: Sinte Marten komt hier / met ſyne bloote armen: hy ſoude hem geerne warmen / hoc eſt, *congerite ignem, ſtruite ignem: S. Martinus huc advenit, cum nudis brachiis ſuis: qui cuperet ſe calefacere. Reſp.*

Idem

Digitized by Google

Idem, qui quæstionem hanc movet, *Ioh. David* hunc morem inde ortum esse dicit, quòd Martinus tunicâ suâ pauperi donatâ, tunicam pauperem & curtam ipse induerit, cujus manicæ brachia ipsius non contegerent. Pleniùs hoc refert *Sulpitius*, & ex illo alii, eum nudis ejusmodi brachiis publicè sacra fecisse, tumque conspecta ipsius brachia pretiosis armillis contecta, & igneum globum supra caput. Videtis ergò quibus mysticis ceremoniis, quâ devotione miracula & mysteria Martiniana in papatu colantur. Ex *Ioh. Boëmo Aubano lib. 3. c. 15.* observo, post vindemiam pueros manu suâ falciculos accensos tanquam faces præferre & cantillantes civitatem intrare, credentes se hâc ratione purgare autumnum. Quem morem ex Gentilium lustrationibus remansisse arbitror. Hinc conjicere est ignium apud Belgas accensorum antiquam originem, eorumque ad pseudo-Christiana martinalia malè consultam applicationem. *Eodem capite Aubanus* refert, ignes die Johan. Baptistæ per totam Germaniam accendi, & promiscuè à viris ac foeminis, senibus & juvenibus, noctem cantando & saltando transigi. XI. *Probl.* Quid mystici habeat solennis ille *anser Martinianus*, quem assare & per familias manducare solent? *Resp.* Sunt qui rationem hanc reddunt, quòd anseres strepitu suo aliquando Martinum concionantem turbârint; atquè ideò tantam gentis suæ cladem, die Martino sacro, pati cogantur. Sic memini mihi lectum alicubi, atquè etiam relatum ex Concionibus quibusdam, in Papatu antehac apud nostrates habitis. Probabilior tamen causa adfertur ab iis, qui ajunt in Germaniâ, ubi comessando & potando imprimis festum hoc celebrant, anserum in conviviis frequentiorem esse usum. XII. *Probl.* Quare plerisque in locis census ac debita die festo Martini solvuntur? *Resp. Hospinianus* moris hujus originem conjicit inde ortum, quod Martinus auri avidus & rigidus exactor visus fuerit, juxta dictum regis Clodovei suprà memoratum: *S. Martinus bonus est in consilio, sed carus in negotio.* Sed hæc conjectura est; quam suo loco relinquimus. Si quis aliam & non tam longè quæsitam rationem excogitet, utique audiemus. XIII. *Probl.* An Martinus unquam in Belgio fuerit, ibique prædicaverit & miracula ediderit? *Resp. Iohannes Cognatus in historiâ Tornacensi lib. 1. cap. 32.* & ex eo *Mireus in Fastis p. 662.* ex traditione refert eum Tornaci in monte S. Martini (ubi nunc abbatia Benedictinorum) mortuum ad vitam revocasse, & apud Fanopinenses templum idolorum evertisse. Ambiguum est, quod ex *Volaterrano ibidem* adfertur, de totâ Ultrajectinâ diœcesi cum ecclesiâ metropolitanâ Martino devotâ ob fluvium coërcitum, qui per agrum omnem exundârat: Sed non video quomodo hæc traditio conveniat cum *vitâ Martini à*

Sulpitio deſcripta. Quod ad miraculum in diœceſi Ultrajectinâ per abſentem, aut præſentem Martinum præſtitum, neſcio quomodo illud ad Volaterrani aures in Italiam (Romæ enim vixit) advolârit, & nuſquam ab *Encomiaſtis Martini*, aut *Ultrajectinis hiſtoricis* memoratum ſit: præſertim cùm tanti Patronatus apud noſtrates fundamentum fuiſſe dicatur. XIV. *Probl.* An ſacræ reliquiæ incomparabilis ſanctitatis epiſcopi Martini (ut loquitur *Surius in commentar. rerum in orbe geſtarum*), quas anno 1562. à militibus in ignem projectas, cinereſque in aërem diſparſos dicit, etiamnum exſtent in rerum naturâ? *Reſp.* Mihi hactenus non conſtat, quid hîc dicant Pontificii. Alioquin inſolens non eſſet, ſi inter ipſos diſputaretur de eorum reproductione, aut per angelos recollectione. Quod *Surius l. c.* præter hiſtoriæ leges epiphonema hoc adjicit, talia facinora (ſc. cadaverum ſanctorum effoſſiones & diſparſiones) doceri à novo euangelio; facit more ſuo, hoc eſt, κρητίζει. Facile eſſet in ipſos inquiſitores, & Papas Romanos tale quid retorquere; & factis militum Gallorum, ſi quæ talia fuiſſent, facta Hiſpanorum in expugnatione Romæ anno 1527. deſignata, reponere: ſed non eſt hujus loci. Videat, cui vacat, noſtram *Deſperat. cauſam Papatus.* XV. *Probl.* An ubique in eccleſiis occidentalibus (in toto orbe, ait *Iac. de Voragine ſupra cit.*) æquali honore Martini nomen & memoriam proſecuti ſunt? *Reſp. Neg.* Non videtur in Angliâ, Scotiâ, Hybernià, Daniâ, Sueciâ, Italiâ, Hiſpaniâ, tanti æſtimii fuiſſe, ac in Germaniâ & Belgio. De Galliâ etiam dubitarem. Non abſurdè quis conjecerit cauſam fuiſſe, complicationem cum feſto vinario Gentilium, de quâ ſuprà. Confer factum Bonif. VIII. qui prætextu indulgentiæ Germanis peculiariter, quotieſcunque Deo poſt ſumtum cibum gratias acturi eſſent, concedendæ, more Italico gentem illam deridendam propoſuit, ſatis ſubdolè familiare tunc ipſis bibendi cacoëthes notando. Indulgentias illas *bullâ Hadriani VI.* renovatas in gratiam Germanorum & Belgarum teſtis eſt *Auguſtinus VVichmans in libro de Sabbato Mariæ.* Ubi addit ſub Germanis, Belgas proculdubio comprehendi. Sed ne per ſolam devotionem vinoſam apud Germanos & Belgas Martinum nimis exaltatum putemus, addimus propter præſumtum zelum viri pro fide contra Gentiles & Arrianos, memoriam apud noſtrates fortè celebriorem fuiſſe; & hinc templa & loca religioſa (uti vocant) compluria ipſi dicata.

5. *Antoninus* Archiepiſcopus Florentinus anno 1523. à noſtrate Hadriano VI. Canonizatus, *part. 2. hiſtor. tit. 10. cap. 11.* non tam hiſtoriam quàm ſermonem panegyricum Martini inſeruit; quem ita concludit: *honoratur etiam magnificè ab eccleſiâ, cum præceperit diem natalis ſui*

ab

ab operibus manualibus feriari, de conſec. diſt. 3. c. pronuntiandum. *Et multa baſilica ſub ejus titulo ſunt conſtructæ.* Quod ut imprimis Belgis noſtris, ſic inter Belgas Ultrajectinis convenit. Eorum cultum ſpecialem Martino tributum hîc indicamus. 1. Templum & quidem magnum, quod dominicum & cathedrale vocabant, illi dedicatum fuit & antè & rurſum, ab Adelboldo 19. epiſc. Ultraj. aliiſque 12. Epiſcopis anno 1023. teſte *Hedâ in hiſt. Vltraj. p.* 9. 10. Imperator Henricus qui dedicationi interfuerat, in *diplomate donationis*, quo eccleſiæ illi donat integram Threntiam, dicit *dedicatam eſſe ſub patrocinio beatiſſimi Martini Archiepiſcopi.* Heda ibid. p. 113. Ita ut Martinus factus fuerit illius eccleſiæ cathedralis non tantum titularis ſed & tutelaris; Et ab eo tempore civitas ac populus Ultrajectinus dicti fuerint *viri S. Martini, viri-famuli S. Martini*, quin & nobilitati iſto titulo, *bene nati viri S. Martini* (belgicè **welgeboren**) ut habent *antiqua diplomata.* Quibus adde, quòd in antiquiſſimâ picturâ feneſtrę, etiamnum hodiè exſtante in domo equitum Teutonicorum, cives Ultrajectini equitum geſtamine ornati cum ſuo vexillo conſpiciantur. Tanti olim fuit eſſe famulum, ſeu mavis armigerum Martini. Quod ad templum illud cathedrale, anteà exſtructum erat à Willebrordo in ruinis aut juxta ruinas templi S. Thomæ, & cruci dedicatum. 11. Collegium ſeu capitulum Canonicorum primò regularium & cœnobitalium, poſteà ſeorſim viventium & irregularium, in eccleſiâ & ſede hâc cathedrali à Willebrordo conſtitutum anno 693. & conſequenter ſub titulo & patrocinio *S. crucis* militans, ſeu *Salvatoris* (quamvis alii dicant S. Martini, vide *notas ad Bekam. p.* 17.) poſtea mutato eccleſiæ ſuæ titulari ſancto & tutelari patrono ante annum 754. non diu poſt obitum Willebrordi, Martino patrono ſacrum eſſe cœpit ſede Epiſcopali ad ædem Martini tranſlatâ, imprimis ſolenniter cum eccleſiâ de novo dedicata anno. 1023. Imaginem ipſius equo inſidentis cum aſſeclâ mendico, ſigillum capituli ſeu eccleſiæ (ut admodum catachreſticè vocant) cathedralis, hactenus expreſſit. Eandem in veſtibulo conventus capitularis, (ubi antehac quinque capitula convenire ſolent, & nunc juxta primævum inſtitutum & morem in auditoria Academica converſus eſt) ut & in ſummitate turris templi, etiamnum videmus. De dedicatione oratorii ſeu eccleſię S. crucis, (quæ & Salvatoris) per Willebrordum, deque ejuſdem à Danis & Normannis vaſtati inſtauratione, ſeu potiùs novâ ædificatione & ſub titulo ac patrocinio Martini per Adelboldum dedicatione, deque tranſlatâ cathedrali dignitate vide *Hedam & Bekam in VVillebrordo, Bonifacio, Adelboldo, cum* doctiſſimis *notis Buchelii I. C. &* antiquitatum omnium callentiſſimi. Et confer *Miræum in Faſtis Belgicis.* Quod autem hic A-

delboldus, novam Eccleſiam cathedralem & conſequenter capitulum Patrono Martino conſecrârit, peculiari ipſius de votione erga Martinum factum fuiſſe colligitur ex ſcriptis ab illo editis: inter quæ enumerat *Arnoldus VVion in lib. ligni vitæ*, & ex eo Poſſevinus in apparatu, *De S. Martino, cantum nocturnum ac triumphum ipſius. De Danis Turoniam invadere conantibus.* Et hujus Adelboldi aut Radbodi (uterque enim Martini laudes decantavit) ſcripta vidit ac reſpexit proculdubio Gabriel Biel ſerm. 4. de Martino, cum ait: *Hinc de eo quidam ſuorum veneratorum Eccleſiæ Trajectenſis Epiſcopus in Legendâ de ſancto Odone ita ſcribit*: Martinus eſt gemma hæc pretioſiſſima, &c. Fortè hic Adelboldus in tantum extulit Martinum, quòd militiâ & præconio celebratum hunc virum inter omnes imitandum ſibi propoſuerit, cùm ipſe Epiſcopus, etiam Clericis nonnullis (contra antiquos Canones) in militiam eductis, cruenta prœlia cum Hollandiæ Comite commiſerit. Hæc de ſigillo hujus Capituli: Cujus tamen ſcutum quadripartitum rubrum (quod quidam fingunt S. Martini) tribus aureis rotis inſigne in primo & quarto quadrante, in ſecundo verò & tertio quadrante faſciis argenteis, ad modum inſignium Hungariæ. Conjiciat fortè quis, reſpici Martini patriam, quæ fuit Hungaria; quam tutelâ ſuâ honorare non deſinit, ſi Surio fides in commentar. ad ann. 1532. pag. 220. *Referebant*, inquit, *Turcæ, ſe equitem diſtricto gladio ipſis urbem invadentibus minas intentantem in aëre conſpexiſſe, quem plerique piè crediderunt D. Martinum fuiſſe, qui Sabarienſibus, à quibus Guintium parùm aberat, omnibus dubiis temporibus ſemper opitulari conſueverit, licèt id rideant hæretici, quorum impietas nos ad imploranda Divorum ſuffragia multò etiam magis commovere debet. Scimus enim certâ fidè, illos jam Deo conjunctiſſimos quidlibet facilè ab eo impetrare poſſe.* 111. Inſignia civitatis hujus prætulerunt Martinum. In magno enim ſigillo ſeu ſigno uſurpata fuit fermè per 250. annos effigies Martini in Epiſcopalibus, & in contraſigillo effigies ejuſdem equo inſidentis & chlamydem dividentis, cum aſſeclâ mendico: quæ poſterior etiam in ſigillo Capituli cathedralis, & in turre Templi, & ſupra veſtibulum maximi nunc auditorii Academici, conſpicitur. Sed poſt translationem temporalitatis anno 1528. in Carolum V. evanuit effigies Martini, & ſucceſſit forma caſtri turriti in majoribus ſigillis (uti olim in antiquiſſimis fieri conſueverat) cum ſcutis Brabantiæ, Hollandiæ, & civitatis Ultrajecti; ut & in contra-ſigillo, ſeu ſigillo ſecreto ſolum ſcutum civitatis: Excepto quòd perpaucæ literæ redituum (uti vocant) anno 1529. ſigillo minori, quod ſcil. paulò majus erat vulgari, effigiem Martini equitantis exhibente, conſpectę ſint. Sed anno 1530. tales ſigillationes planè deſierunt. Ubi notet Lector, hanc exauctorationem ſeu capitis diminu-

tionem

tionem passum esse dictum patronum Martinum, tempore dominantis in Ecclesiâ & Politiâ Papatus. Cur, à quibus, quomodo, & in quem finem hoc factum, inquirant, qui putant suæ causę interesse. Nobis sufficit malum illud tam benè (secundum hominem loquor) positum, tunc loco motum esse, & hoc præcurrisse reformationem; quæ alioquin miserè cum eo luctari debuisset, & forsan (ut in similibus plerumque fieri solet) sine ullo successu. Hinc patet, quâ cum distinctione accipiendum sit illud Olivarii Vredii in libro de sigillis Comitum Flandriæ pag. 312. coll. cum pag. 318. *Vltrajectum civitas, scutum argento & coccino in obliquo bipartitum: argentea pars (contra leges fecialium, ut civitatum moris est) aureâ Divi Martini partem chlamydis egeno impartientis imagine, exarata.* Hinc etiam constat, hallucinatum esse Miræum in Fastis Belgicis & Burgundicis pag. 663. scribentis: *Provincia Vltrajectina S. Martini equo insidentis effigiem scuto pro insigni à multis retrò seculis prætulit.* Ut certò mihi constaret de hâc hallucinatione, contuli super hac re cum Amplissimo & Consultissimo hujus urbis Senatore, antiquitatum nostrarum promo condo, qui ex suo archivio varia sigilla, antiqua diplomata, libros mihi communicavit, unde certo certiùs constare potuit, quid olim & nuper fuerit de distinctis insignibus civitatis Ultrajecti, & Provinciæ diœcesios Ultrajectinæ. Nunquam ergò hæc Provincia in sigillis, aliisque insignium formis, effigiem Martini habuit; sed tantùm crucem candidam in scuto rubeo. Hęc solùm mutatio intervenit, transflatis temporalibus & ab Episcopatu Ecclesiastico separatis Anno 1528., quòd Episcopus solam crucem candidam nomine diœcesios Ecclesiasticæ usurpaverit, Princeps verò nomine Provinciæ & dominii temporalis, leonem Hollandicum cruce candidâ pectori infixâ. Post exauctorationem Philippi II. Belgarum Principis, anno 1581. eadem Provincia cruce candidâ & leone Hollandico inter se quadripartitis usa est: sic tamen ut initio, in medio scuti, scutum civitatis Ultrajecti ex argento & coccino obliquè bipartitum, parmulæ instar collocaretur. IV. Imagines Martini, non est quòd seorsim referam, cum ex notitiâ sigillorum & insignium liqueat, quales fuerint. V. Quod ad bona Ecclesiastica, & opimos reditus, iis non tàm ipsum coluerunt nostrates, quàm otiosi ventres multorum ab illo (si ita fas loqui) exculti, & ad omnem luxuriam ac luxum nitidè saginati sunt; perpetua scil. martinalia cum focariis (uti appellare solent) h. e. concubinis & scortis suis celebrando. Ita ut illis egregium illud epigramma Buchanani, monachis S. Antonii dicatum, *Crederis Antoni porcos pavisse subulcus, &c.* examussim applicari possit. Ut impudentiâ & mendacitate magnam partem istorum bonorum corraserunt (vide *Hist. Beka & Heda*) ita vicissim vulgares Canonici cum

ſcortis & concubinis ſeu focariis ſuas quique portiones abligurierunt, & Epiſcopi ſubinde tanquam liberales Martini, magnas & regales partes à chlamide Martini abſciderunt; iiſque aſſectantes aut aſſentatores divites onerârunt. Quidquid ſit de uſu aut abuſu bonorum iſtorum, de quo alibi ſententiam noſtram, immo totius Chriſtiani orbis explicuimus; conſtat patronum Martinum gratis minimè cultum fuiſſe: quippe qui ipſe pauperrimus ſuis cultoribus tantum reliquerit patrimonium, uti ipſi loquuntur. Audi inter alios Molanum in natalibus ſanctorum Belgii ad 7. Novembr. *Cumque ſedes ea in præſulibus & clero floreret, Reges tot opibus, Provinciis, decimis, tributis, & donis eam cumulârunt, ut brevi tempore eorundem (N. B.) opes pæne adæquârit.* Et paulò pòſt: *Vnde tandem Carolus Quintus ſibi patrimonia ſanctorum VVillebrordi & Martini, quoad civilem juriſdictionem reſignari permiſit: quanquam multa antea fuerint (N. B.) aut imprudenter alienata, aut violenter occupata.* VI. Feſtum Martinale hîc peculiari ſolennitate, imprimis epularum & commeſſationum, tum à civibus, tum imprimis à Clericis, proximis Martini hæredibus, imitatoribus, & cultoribus celebratum fuit. Vix potuit illud ſatis longo poſt Eccleſiam reformatam tempore in oblivionem & deſuetudinem adduci. Memini me vidiſſe aliquando carmina Martinalia à ludi-moderatoribus & diſcipulis eorum, quotannis in feſto Martini edita. Et ſunt viri in primo ætatis flore, qui meminerunt, campanas olim in vigiliâ Martini impulſas fuiſſe. Ita jejuniis & vigiliis, aliiſque pſeudo-mortificationibus Papatus abolitis, hilaria ſatis mordicus à multis noſtrorum retineri ſolent. Confer *diſp. de Bachanalibus, & de Idololatriâ indirectâ.* VII. *Encænia*, in memoriam dedicati templi S. Martini, quotannis menſe Julio obſervata fuere. Nunc in anniverſarias nundinas transformata, exſpectant ultimam reformationis manum; ut ſcil., & mutatione nominis & diei, exemplo aliarum urbium, æternæ oblivionis ſepulcro condantur. Quod poſt primam hujus diſputationis editionem factum anno 1655. tranſlatis nundinis in diem tertium poſt vulgò dictam pentecoſten. VIII. Sunt & alia ſed minutiora, quæ Martini honorem ac cultum ſpirabant. Ut denominatio aggeris S. Martini, qui nunc vicus eſt altero ferè ab urbe lapide diſtans: Et in ipſâ urbe, pontis S. Martini, aggeris S. Martini, quod ad Martini templum adducerent: in ſuburbio, gerontodochei S. Martini: denique confraternitatis Martini, quæ anno 1500. erecta eſt, & unà cum reliquis omnibus anno 1615. abolita, reditibus in pios & meliores uſus redactis.

6. Quæſtiones Romanæ circa cultum Ultrajectinum iſtæ formari & Martini cultoribus ventilandæ offerri poſſent. 1. An unquam hæc civitas Martinopolis, aut hæc Provincia, terra S. Martini, dicta fuerit; cùm ſeipſos

ſos populum Martini, & jus ſuum ſeu Jus Patriæ Jus S. Martini appellaverint. (Vide *Hiſtor. Hortenſii lib. 6. pag.* 144.) ; & cives, viri & famuli S. Martini, & quidem benè nati, olim appellari voluerint, (uti conſtat ex variis diplomatis) ; & cum exemplum Turonenſium hîc præluxerit, quorum civitas à Patrono Martino, Martinopolis aliquoties vocata fuit apud antiquos Scriptores, *Bernardum Silveſtrem in megacoſmo, Matthæum Vindocinenſem in præfat. ad librum Tobiæ, Monachum Anonymum*; teſte *Iohann. Chenu in chronolog. hiſtor. Epiſcoporum Galliæ p.* 108. II. Quare Thomæ Apoſtoli titulus, quo primum oratorium à Chriſtianis hîc exſtructum inſigniebatur, à Willebrordo abolitus ſit ? Cum in Belgio alia loca religioſa, ſic dicta, à Thomâ denominata fuerint : quin & noſtrates, ſaltem pueri, memoriam Thomæ tanquam primi Eccleſiæ Patroni, ſolenniori cultu, exſtructis ſcilicet ignibus triumphalibus, honorare non deſierint ? De quo vide *Lappii notas ad hiſtor. Hortenſii.* An fortè, ut antiqui cultus, & oratorii ac plantati Chriſtianiſmi memoriâ tantò faciliùs obliteratâ, nova planè & prima plantatio videretur, & Willebrordus Apoſtolus ac primus Epiſcopus Ultrajectenſium haberetur, & hæc Eccleſia jus ſuum contra Epiſcopum Colonienſem tanto meliùs tueretur. Vide de illâ contentione *Bekam in Bonifacio II. Epiſcopo Vltrajectin.* & *Mireum in Faſtis pag.* 679. III. Quomodo Hiſtorici dicunt Eccleſiam à Willebrordo hîc exſtructam, dedicatam fuiſſe ſub titulo crucis; & monaſterium ſeu capitulum in cathedrali Eccleſiâ ab eodem erectum, ſub titulo & in honorem Salvatoris : cùm tamen *Bonifacius in epiſtolâ ad Papam Stephanum* (quam exhibet *Beka* & *Mireus loc. cit.* & *in notitiis Eccleſiarum Belgii, cap.* 21.) dicat Eccleſiam in honorem S. Martini conſecratam ; & diplomata donationum (apud *Hedam in Bonifacio II. Epiſc.*) Eccleſiam illam appellent caſam Dei S. Martini ? Hæret hîc *Beka*, & cum illo *Buchelius in notis.* Quid ſi conjiciat quis, crucem & Salvatorem dedicaſſe titulum Eccleſiæ, Martinum verò fuiſſe Patronum. Aut, diſtincta eſſe; fundatam à Willebrordo Eccleſiam, & erectum capitulum ſeu collegium in illâ Eccleſiâ: ut unum conſecratum fuerit Martino, alterum cruci ſeu Salvatori. Aut ſive Eccleſiam ſive collegium ſub Bonifacio demum Martini titulo inſignitũ; in epiſtolis tamen, diplomatis, hiſtoriis, cum Willebrordi meminerunt, per anticipationem dici S. Martini. Aut diplomata & epiſtolas illas eſſe dubiæ fidei: aut non exſtare incorruptas. Hîc excogitent aliquid, qui poſt habitâ luce Scripturarum, (quam blaſphemè tenebras vocant) veritatem fidei in talibus hiſtoriis, quæ ipſis lux factorum dicuntur, quærunt. IV. Quâ devotione Romanâ, aut quâ Romano-heraldicâ præcedentiæ arte, Salvator mundi & crux Martino cedere debuerint; cùm ſcil. titulus & patro-

natus

natus Ecclesiæ illis ablatus, huic collatus fuit? v. Similiter quæritur, de jure ac dignitate cathedrali, seu de sede Episcopali translatâ à templo & collegio Salvatoris (vulgò dicto Oudemunster / h. e. *vetus monasterium*, siquidem & canonici cœnobitæ, tum etiam *monachi* vocabantur, & domus eorum *monasterium*) ad templum & collegium Martini? An ergò Salvator deponi, & collegium seu capitulum Salvatoris mori debuit, ut ex cineribus ejus exsurgeret capitulum Martini; quomodo ex Abbate Antonii mortuo, resurrexit Abbas S. Johannis propè Balliolos in Flandriâ. De quo *Marnixius in Alveario tom.* 1. *part.* 2. *cap.* 8. VI. Rursum quæri posset, cur præsidentia & præcedentia illa tot sæculis Martino tanquam titulari & tutelari relicta fuerit, postquàm præter Ecclesiam & collegia Servatoris, etiam Mariæ, Petri, Johannis in hâc urbe erecta fuerunt? præsertim cum magistri ceremoniarum (apud *Gavantum tom.* 1. *pag.* 269. & *tom.* 2. *cap.* 5. *tit.* 2. & *cap.* 8. 9. 18.) anxiè determinent, pro præcedentiâ, hoc ordine: Trinitatis, Salvatoris seu crucis, Angelorum, Mariæ, Joh. Baptistæ, Apostolorum; qui sunt Patroni totius Ecclesiæ, teste *Durante lib.* 6. *cap.* 60. VII. An officium S. Martini à S. Rathbodo Episcopo XIV. Ultrajectino compositum, hîc peculiariter usitatum fuerit, saltem in Ecclesiâ S. Martini? Sin minus, quæ causa? Vide de S. Martini officio Radbodiano, *Gavantum tom.* 2. *pag.* 172. & *Possevinum in apparatu.* VIII. Cur diœcesis Ultrajectina, pro insigni habuerit albam crucem? An quia Willebrordus Ecclesiam, & sic populum ac diœcesin suam cruci primùm consecravit? ita ut *viri* seu *populus crucis* & essent & nominarentur, sicut posteà à Martino *viri & populus Martini.* Quæ restant, sequenti parte absolvemus.

DE PATRONATIBUS, TUTELIS, ET PRÆFECTURIS SANCTORUM,

PARTIS TERTIÆ,

Quæst.

Historico-Theologica, de MARTINO TURONENSI,

quondam Patrono Ultrajectino,

SECTIO ALTERA.

Resp. GISBERTO KOCK, Ultrajectino. *Kal. Iulii*, 1652.

Absolutâ commentationis nostræ parte priori, seu Historicâ de Martino Turonensi

Digitized by Google

nenſi, accedimus ad alteram, quæ eſt critica: quâ geminam cenſuram ſtringimus; unam communem, alteram ſpecialem:

COmmuni cenſurâ in Martiniano cultu hæc tria notantur. 1. Quòd Martino homini, non Deo, tribuitur religio. Et hoc commune eſt omnibus aliis ſanctis, qui tanquam Patroni religioſè coluntur: de quo *part. 2. hujus diſp.* egimus. 11. Quòd carnali, cupediario, bacchico, ludicro cultu ipſum colunt. Et hoc commune eſt multis aliis, ſi non pleriſque ſanctis, quorum cultus in commeſſationes, compotationes, choreas, ludos, aliaſque pueriles aut ridiculas ineptias, meramquè ventris devotionem plerumque deſinit. De quo *diſp. modo cit.* quid monuimus. Conferenda quæ de Bacchanalibus & encæniis alibi dicuntur. 111. Quòd ſatis temerè & indiſcretè inter ſanctos & Patronos aſſumtus ſit Martinus. Et hoc ipſi commune cum aliis quamplurimis, quorum raram, admirandam, Apoſtolicam, & exemplarem ſanctitatem aut ipſi commenti ſunt, aut ab aliis ſive fictam, ſive pictam nimis patienter mirati ſunt, & huic lubrico fundamento cultum ipſorum ac patronatum inædificârunt. Confer *diſp. tertiam de Sanctis Chimaricis.* 1.

Speciali cenſurâ de Martino hæc paucula Lectoribus conſideranda damus. 1. De ſanctitate tùm in converſatione & vitâ communi, tùm in functione Eccleſiaſticâ. 2. De Miraculis. 3. De revelationibus. Omnia admodum magnificè prædicat *Sulpitius Severus*, & qui eum ſecuti ſunt: uti ſuprà indicavimus. Judicet Lector, an non ab aliis credulitas circumventa, & domeſtica aliqua *ἰδιοσυγκρασία*, juncta cum inſigni rerum ſacrarum ignorantiâ in illos hyperbolarum ſcopulos eum, cum ſectatoribus adegerit. 1. *Dimidium chlamydis enſe reſectum adhuc miles pauperi injecit.* Sic *Sulpitius in vitâ Martini cap.* 2. atque hoc facto & olim & etiamnum hodiè imprimis cluit exemplar & Patronus liberalitatis. Sed compara heroicam hanc virtutem, ſcil., cum præceptis & exemplis Chriſti, Prophetarum, Apoſtolorum (*Matth. 6. 2 Corinth. 8.*) & vide an vera prudentia, quæ medium virtutis determinat, hìc dominata fuerit. Si enim tam præſens & inevitabilis neceſſitas (qualis *Luc. 10.* parabola Samaritani deſignatur) cur potiùs totam chlamydem non injecit, ſibi poſteà de aliâ proſpecturus; ne ridiculus foret (uti factum refert *ibid. hiſtoricus*) & indecoræ inſaniæ aut maleſanæ oſtentationis ſuſpicionem incurreret. *Philip. 4.* coll. cum *Matth. 6.* Certè ſi datâ neceſſitatis occaſione vitam fratribus impendere debemus 1 *Iohan. 3.* quidni chlamydem? In ipſâ hiſtoriâ, circumſtantia 2.

illa de hyemis aſperitate tantâ, *ut pleroſque vis algoris extingueret* (Ambiani ſcil. in Galliâ), minùs ſuſpecta eſſet, ſi in tractu Septentrionali, Iſlandiâ ſcil., Norwegiâ, Lappiniâ, Ruſſiâ, &c. hæc geſta fuiſſent. 11. *Signum crucis*, ubique contra Diaboli tentationes, & in miraculorum patrationibus adhibuit *cap.* 4. & paſſim. Quod ignorantiâ & ſuperſtitione non caret. Nunquam ad ejuſmodi arma *Epheſ.* 6. 12. *Iacobi* 4. & tàm illuſtria Apoſtolorum exempla confugere docuerunt. Conferatur *diſp. noſtra de Stau-*
„*rolatriâ.* 111. Quòd cùm reliquorum Epiſcoporum fœda circa Impe-
„ratorem Maximinum adulatio notaretur, &c. in ſolo Martino Apoſto-
„lica auctoritas permaneret. Nam etſi pro aliquibus, &c. Quis hîc non videt inſignem aut ſuperbiam, aut fatuitatem ſeu imprudentiam? Sed quia omnem fidem nolo detrahere *Sulpitio.* Sect. 1. *Ipſi patientiam & humilitatem ſupra humanum modum* tribuenti, poſterius potiùs amplectendum eſt. Certè tàm profunda Scripturarum ignorantia, & tantus ſpiritualis prudentiæ defectus, cum eximiâ & exemplari ſanctitate, humilitate, ſubjectione conſiſtere nequit. Vide *Roman.* 13. *verſ.* 1.-- 8. 1 *Petr.* 2. *Coloſſ.* 3. Quò pietate quis ſublimior, eò minùs excellentiam mundani honoris in rebus externis, & converſatione Politicâ affectat: nequè enim regnum Chriſti de hoc mundo eſt, & fideles mundo crucifixi ſunt. *Iohan.* 18. *Galat.* 6. *Philipp.* 3. Siccine factitabant Prophetæ & Apoſtoli? 1v. *Gentilium templa*, delubra, *arbores* aliquoties *diruit*, *incendit*, *ſuccidit. cap.* 10. 11. 12. 13. 14. Sed quomodo excuſari poteſt ab ἀλλοτριεπισκοπῆ, & uſurpatione poteſtatis publicæ, 1. *Petr.* 4. Quomodo negligentiæ & teporis non arguuntur Apoſtoli, & zeloſiſſimi Eccleſiæ Doctores, *Athanaſius*, *Nazianzenus*, *Baſilius*, *Ambroſius*, *Hilarius*, *&c.* qui nihil tale tentârunt. Audas Epiſcopus in Perſiâ magnæ in Chriſtianos perſecutionis autor fuit, deſtructione pyrei (hoc eſt templi, in quo ignis colebatur) teſte *Theodoreto lib.* 5. *cap.* 38. Quem ibidem arguit, quòd ἀκαίρως & οὐκ εἰς δέον zelo ſuo uſus ſit: adducto exemplo *Pauli Actor.* 17. qui Aram Athenienſium, quos videbat κατειδώλους, minimè diruit. ἀλλὰ λόγῳ τὴν ἀγνοιαν ἤλεγξε τῷ ἀληθεῖ λόγῳ, id eſt, *ſed verbo & ignorationem redarguit, & veritatem patefecit.* Idem factum arguit *Baronius ad an.* 420. §. 18. In *Concilio Carthaginenſi an.* 401. legatio deſtinata fuit ad Imperatorem de Idolorum reliquiis in Africâ auferendis: & exſtat hâc de re *canon in codice canonum Eccleſiæ Africanæ, numero* 58. 4. Et refert *Auguſtinus lib.* 18. *de Civitate Dei cap. ult.* à comitibus Imperat. Honorii, Gaudentio & Jovio, Carthagine fallorum Deorum templa everſa, & idola fracta. Quò etiam ſpectat reſcriptum Arcadii ad Eutychianum PP. l. 16. de Paganis C. Th. *Si quæ in agris templa ſunt, ſine turbâ ac tumultu diruantur.* Conferendæ hîc *noſtrorum diſ-*

ſertationes

ſertationes de Poteſtate temporali Papæ, & Epiſcoporum; dequè Clericis Magiſtratui ſubjectis. v. Miſſionem petens à militiâ, hanc rationem allegat: *Ego miles Chriſti ſum; mihi pugnare non licet. cap.* 3. Quis hîc non videt miſerandam legis divinæ inſcitiam? VI. Cùm Tetradius Proconſularis ipſum pro famulo obſeſſo oraret, ut ad domum ſuam deſcenderet, *negavit ſe profani Gentilis domum adire poſſe; cap.* 16. Hoc ſcil. ſapiebant tempora N. T. & ſublatum intergerinum parietem. *Eph.* 2. *Act.* 10. & 11. Hæc erat prolixa & diffuſa charitas, miſericordia, benignitas Martiniana tantoperè buccinata. *Gal.* 6. Hic ſcil. genuinus uſus ſignorum. 1 *Cor.* 11. 12. VII. Epiſcopatum quàm prudenter geſſerit, & quàm ſolidè omnes ejus partes impleverit, ex hoc collige. *Aliquando adhærente ad Eccleſiam cellulâ uſus eſt: deinde cùm inquietudinem frequentantium ferre non poſſet, duobus ferè extra civitatem miliaribus monaſterium ſibi ſtatuit. Qui locus tam ſecretus & remotus erat, ut eremi ſolitudinem non deſideraret. cap.* 7. Hoccine erat Epiſcopatus Paulinus. *Actor.* 20. 20. & 2. *Timoth.* 4. *verſ.* 2. 3. An potiùs non reſidenti ſpecies, ab ipſo *Concilio Tridentino* & peculiaribus *tractat. Caranzæ*, aliorumque condemnatæ; An non Bellephorontææ iſtæ latebræ phantaſticam quam animi imbecillitatem & ad divinum hoc munus ineptitudinem ſapere videbantur; cui Homericum illud applices, *Qui miſer in campis errabat ſolus Elæis, Ipſe ſuum cor edens, hominum veſtigia vitans.* VIII. Epiſcopatum admodum refugiſſe dicitur *cap.* 7. Et tamen illiteratus cùm eſſet, aliiſque requiſitis ad tantum onus neceſſariis deſtitutus: per imperitæ plebis ἀφωγλῶ & factionem, ad eum promoveri, ſi non protrudi ſe paſſus eſt. *Epiſcopis* nonnullis, quamvis electioni ejus refragantibus *aliud facere* (teſte ibid. Sulpitio) *non licuit, quàm quod populus domino volente cogebat.* An hæc legitima vocatio? An non vetat *Concil. Laodicenum* electiones turbis committi? *can.* 13. An non tempora illa Gentilium & Arianorum multiplici eruditioni inteſta, eximium eruditionis & prudentiæ apparatum in Epiſcopis requirebant, qualis in Nazianzeno, Baſilio, Ambroſio, Auguſtino, Hilario, &c. Certè ſimplicem nimis, & ad tàm arduum opus minùs inſtructum, ipſe populus diffiteri non potuit, cùm clamorem adverſus Epiſcopos obnitentes tollerent ad lectionem textus (quam divino nutui adſcribebant): *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem, &c. cap.* 7. IX. Ex diabolo ad id ſpecialiter conſulto aut compulſo veritatem rei occultæ diſcere voluit, & didicit cap. 18. cùm inquireret, verè ſancti & martyris memoria à plebe ibi coleretur, nec ne? Sed quomodo hoc à vanâ curioſitate, à periculoſâ & abſurdâ credulitate, à pudendâ ignorantiâ exculari poteſt? Diabolo ſponte ſuâ communem & notam aliquam fidei veritatem referenti, os obſtruxit Servator. *Luc.* 4.

Tantum abeſt, ut ipſe aut Apoſtoli Diabolum acceſſerint, ſciſcitatum de occultis quibuſdam. Confer *diſpp. noſtras de Exorciſmo, Magiâ, Spectris, Energumenis.* x. In totâ formâ & ratione vitæ aſceticæ (quam Pontificii formaliter eandem velint cum monachatu Papiſtico, ſed perperam, ut alibi oſtendimus) fidem, prudentiam, & ſolidam atque Apoſtolicam pietatem meritò deſideramus. *Mirum in modum totus in Dei opere converſus, cùm eſſet annorum duodecim, eremum concupivit.* cap. 1. in adoleſcentiâ cùm militaret, ſervulo ſuo *vice versâ dominus ſerviebat: adeò ut plerumque ei & calceamenta detraheret, & ipſe detergeret: cibum unà caperent, hic tamen ſæpiùs miniſtraret.* Ibid. Et jam Epiſcopus factus, extra caſum perſecutionis aut alterius neceſſitatis, inter præcipitem excelſamque rupem & inter planitiem Ligeri flumine clauſam exſtruebat ſibi cellulam, & ipſius ductu, multi alii ex ſaxo montis cavato receptacula ſibi fecerant. Hîc *nemo proprium quod habebat,* &c. *non emere aut vendere licebat* &c. *rarus cuiquam extra cellulam egreſſus, niſi cùm ad locum orationis conveniebant,* &c. *vinum nemo noverat, niſi quem infirmitas coëgiſſet. Plerique camelorum ſetis veſtiebantur. Mollior habitus pro crimine erat.* cap. 7. Quis non videt ſublimatâ hâc ſanctitate tacitè perſtringi ac confundi Chriſtum & Apoſtolos, qui non veriti ſunt, cum hominibus converſari, urbes, vicos, & domos obire, edere quod apponebatur, &c. *Matth.* 11. *Luc.* 10. Quorum exemplum imitari præſtat, quàm Martini & ſociorum prædicatam *Sulpitio* (*cap.* 7.) *humilitatem & patientiam.* Diſcite à me, quòd humilis & mitis, &c. *Matth.* 11. Hunc audiant & imitentur animarum Paſtores, quamvis à vitâ Martini longè diverſum. Quis non videt hîc ſymbolizationem cum Montaniſtarum & Encratitarum ſuperſtitionibus potiùs, quàm cum perfectione Chriſti, pietate Pauli, Petri, aliorumquè Apoſtolorum; præſertim cùm ſine neceſſitate propriam carnem fovere noluerit ſtramine, tegmine, lecto repudiato. *Epiſt.* 3. *ad Baſs.* Quod eſt contra *Epheſ.* 5. 29. & convenit cum 1 *Reg.* 18. 28. xi. Cùm Maximinus Imperator, eum menſæ admoviſſet, & primum poculum ipſi fundi juſſiſſet, exſpectans ut ſibi à Martino propinaretur, tradidit preſbytero ſibi aſſidenti, *cap.* 23. Etiam cum Imperatrix illi miniſtraret, & quidem in viliſſimis officiis, admiſit hoc humile ſervitium, *Dial.* 3. *ſect.* 7. Quàm vecors & inſana hæc in humili corpore & habitu ſuperbia? Quam diſſimilia ſunt inſervire ſervulo ſuo & humillima ac viliſſima miniſteria Imperatricis admittere? Certè non ſic factitarunt Prophetæ & Apoſtoli. xii. Totis ſexdecim annis noluit ullis Epiſcoporum conventibus intereſſe. *Sulpit. Dial.* 2. *ſect.* 15. Noluit etiam cum Epiſcopis communicare, qui cauſam contra Priſcillianum agebant; & tamen in gratiam Imperatoris ſemel cum illis communica-

Digitized by Google

municabat. *Dial.* 3. §. 15. Unde colligitur, eum fuiſſe ἰδιοχώμονα, indiſcretum; Phantaſtici, ſi non Donatiſtici & Sciſmatici ſpiritus. XIII. Plagas otioſè paſſus eſt, non ſine aliquâ mixturâ Delrii. *Dial.* 2. *ſect.* 4. XIV. Militem ſeparat ab uxore. *Dial.* 2. §. 11. 12. XV. Ex pauculis illis, quæ notavimus, facillimè colligitur, aut falſò & ineptè tàm multa de Martino prædicata; aut ubicunque hiſtoriæ ſua conſtat veritas, non poſſe gloriam exſuperantis & exemplaris ſanctitatis illi tribui, cui toties oculus ſpiritualis defuit; adeò ut impetus & zelus in contemtu mundi & ardore cœleſtium (quem omnem negare nolumus) deſtitutus ſcientię lumine & prudentiæ ſale, inter ſanctos ceſpitantes atque ignorantes, & inter ſimplicianos, ſeu infimi ſubſellii Paſtores ſeu Epiſcopos, illum reliquerit, neutiquam cum Cypriano, Chryſoſtomo, Baſilio, Nazianzeno, Ambroſio, Auguſtino, Hilario, & ſimilibus eruditæ pietatis luminibus, nedum cum Apoſtolis comparandum. Si enim legem Dei & officia pietatis non didicerat, judicii & prudentiæ gubernaculum ipſi deerat, quomodo ipſo opere tam ſublimia præſtare, & aliis in iis præire potuit? Vide & expende *Epheſ.* 5. *verſ.* 14. *Matth.* 10. *verſ.* 16. 1 *Corinth.* 3. *verſ.* 1. 2. *Hebr.* 5. *verſ.* 12. 13. Breviter, (ut verbo concludamus) fuit in illo viro mentis & judicii infirmitas, nec non prudentiæ atque eruditionis ſpiritualis defectus. Tales judicantur ἀφρονεῖν infirmitate judicii laborare, ſi qui inter noſtros occurrant, quamvis omni pietatis zelo non deſtituti: quos ideò tanquam rara exempla & magna Eccleſiæ luminaria, non proponimus imitandos, nec mendacibus panegyricis celebramus; nedum ut Eccleſiæ præfecturam ipſis committamus. In curiâ Romanâ, tales vulgò, boni Chriſtiani dicuntur, & conſequenter ad dignitates (uti vocant) Eccleſiaſticas, minimè idonei judicantur. Confer *diſp. noſtram, de Simplicitate & Hypocriſi.* Et ſanè videntur, tale quid vidiſſe Epiſcopi illi, qui indiſcreto plebis ſtudio ad ipſius electionem & conſtitutionem Epiſcopalem evocati, repugnârunt, dicentes (*cap.* 7.) *contemptibilem eſſe perſonam, indignum Epiſcopum, hominem vultu deformem, veſte ſordidum, crine deformem*: hoc eſt, ut abſque ſuco hoc exprimam, fuiſſe phantaſticum. Suprà indicavimus Pontificios, qui *Sulpitii Severi hiſtoriam* cenſurâ notârunt: Non obſtante, quòd in præfat. ad vitam Martini proteſtetur, *ſe nihil niſi compertum & probatum ſcripſiſſe*, immò ex iis, *quæ comperta ipſi erant, tantùm excellentiora notaſſe.*

In Miraculis Martini, hæc Lectori expendenda ſubjicimus: ac primùm quidem de Miraculis, velim judicet Lector, an ſi omnia illa verè à mirabiliario illo tentata ſint, quæ ſcribuntur *Dialog.* 2. & 3. *ſect.* 2. -- 14., eventum ſemper reſpondiſſe credendum ſit, & tales Martinianos conatus delirii melancolici aut admixtæ fatuitatis intervallo, aut quâcunque mentis 30

tis ac judicii *ἀφωνίᾳ*, ſemper caruiſſe. In tres Claſſes ea diſtribuimus. *I. Claſſis* ſit eorum, quæ quoad occaſionem, materiam, modum cum Chriſti & Apoſtolorum miraculis non ita convenire videntur: ſed ſuſpicionem movent, Martinum illuſiones ſpirituales paſſum, & Deum temerè tentatum fuiſſe, cùm talia conaretur, & ſibi tribueret. Ordiamur à miraculo *cap.* 9. ubi ruſticos corpus quoddam ad ſepulcrum deferentes procul conſpicatus, ignarus quidnam id eſſet, profanos ſacrificiorum ritus agi credidit, eos ſigno crucis adhibito conſtrinxit, ne loco moverentur, &c. Sed quis non dubitet, an dono & fide miraculorum præditus fuerit, qui procul conſpicatus ruſticos mortuum efferentes, opinatus eſt eos idola ſua circumferre. An Spiritus Dei, movens quem dono & fide miraculorum præditum, circa materiam & occaſionem miraculi falli poteſt? An non, ſiquidem hoc concedatur, manifeſtè proſtituitur coram gentilibus cauſa & fides Chriſti miraculo confirmanda? *Secundum* eſt *cap.* 10. Quòd, cùm ad provocationẽ unius ex Gentilibus, vaſtę pinus idololatricæ, quam ſuccidebant, ruinæ ſe confidenter ſupponeret, pinus oppoſito ſigno crucis in diverſam partem rueret. Sed quomodo hæc Martini confidentia & ſimilis *cap.* 3. à temeritate & Dei tentatione vindicabitur, ſi ſpectes Chriſti in ſimili caſu, exemplum *Matth.* 4. *Tertium* eſt, *cap.* 12. Quòd, cùm templum opulentiſſimum conatus evertere, impediretur à Gentilibus, triduano jejunio, tectus cilicio & cinere, Deum oraret, ut divina virtus dirueret, quod humanâ manu everti non potuiſſet; quòdquè duo Angeli haſtati atque ſcutati ei ſe offerrent, dicentes, ſe miſſos à domino ut ruſticam multitudinem fugarent, &c. Quomodo tàm frequens & prompta petitio miraculi convenit, cum dono & fide miraculorum, & cum reprehenſione Scripturæ, *Iohan.* 4. *verſ.* 48. 1 *Corinth.* 1. *verſ.* 22. *Luc.* 9. *verſ.* 55. *Quartum* eſt *cap.* 13. Ubi, cùm propter everſionem templi Gentilium furens multitudo in eum irrueret, atque unus ex illis ſtricto gladio ipſum peteret, rejecto pallio nudam cervicem percuſſori præbuiſſe dicitur, & aggreſſor ille reſupinus ruiſſe, cùm dexteram altiùs retuliſſet. Conſiderent prudentiores, an factum hoc à temerariâ confidentiâ, & Dei tentatione purgari poſſit. *Quintum*, præcedentibus ſimile eſt *cap.* 17. U-
„ bi Martinus dæmoni in hominem ingreſſo, cunctis fugientibus, ſolus
„ ſe objeciſſe dicitur; cùmquè hianti ore morſum minaretur, digitos ei in
„ os intuliſſe: *ſi habes*, inquit, *aliquid poteſtatis, hos devora.* Tum verò, ac ſi candens ferrum faucibus accepiſſet, longè reductis dentibus digitos be-
„ ati viri vitabat attingere: & cùm fugere de obſeſſo corpore pœnis &
„ cruciatibus cogeretur, nec tamen exire ei per os liceret, fœda relin-
„ quens veſtigia, fluxu ventris egeſtus eſt. Scilicet tam religioſè aut curioſè

riosè attendebant Christus & Apostoli dæmonium ejecturi, an per superius, an verò per inferius guttur egrederetur? Credebant ne illi dæmonem tàm crasso corpore præditum, ut portâ aliquâ patenti ad egressum indigeret? Iidemne etiam digitos in ora dæmoniacorum immittebant? *Sextum cap.* 15. ostendit, quàm procul ab infidelitate, addo & à vacuitate doni miraculorum, abfuerit Martinus: cùm postulante quodam, ut filiæ gravissimè laboranti succurreret, eodemquè confidente per eum restituendam, ipse tamen confusus obstupescceret & refugeret, dicens: hoc „ suæ non esse virtutis, senem errare judicio, non esse se dignum, per „ quem Dominus signum virtutis ostenderet. Simile habes *Dial.* 3. *sect.* 2. „ *Septimum* est: Quòd apud Parisios leprosum miserabili facie, horrentibus cunctis, osculatus est, atque benedixit, statimque omni malo emun„ datus est *cap.* 16. Christus verè languores nostros tulit *Matth.* 4. & leprosos mundavit. *Matth.* 11. nec tamen leprosos osculatus est. Debebat ergò Martinus humilitate, patientiâ, caritate, Christum longè superare. Scil. Confer *disp. nostram de Pseudomortificationibus. Octavum* est, quòd quis in nomine Martini cani latranti, miraculosè silentium imposuerit; dicendo, *In nomine Martini obmutesce. Dial.* 3. *sect.* 4. An Christus, Apostoli, aliique sancti tam phantasticam materiam & occasionem miraculi unquam quæsiverunt? *Nonum* est, quòd vacca à dæmone possessa & agitata per Martinum miraculosè liberata sit, ad pedes ejus mitis se dimiserit, *Dial.* 2. *sect.* 9. An fortè hîc lupus & asinus Francisci, cum sororibus hirundine & corvo, typicè repræsentati fuerunt? *Decimum* est, quòd leporem, cui rictus canum inhiabant, miraculosè liberaverit. *Dial.* 2. *sect.* 10. Symbolizat hoc cum Pythagoræ & hodiernorum Brachmanum (*Bramines*) transcendente misericordiâ, *Quid meruere boves, animal sine fraude doloque?* Fuit etiam Martinus hâc in parte prodromus Francisci, qui agnos in macello mactandos sæpè pretio liberabat, in recordationem agni Jesu Christi. Certè tàm ecstatica & phantastica miracula Christus, Moses, aliique Prophetæ cum Apostolis nunquam ediderunt. *Undecimum* est, Quòd mutæ puellæ loquelam restituit, oleum cum præfatione exorcismi benedictum in os ejus inferendo. *Dial.* 3. §. 2. & §. 3. ubi olei ad morbos necessarii benedictio. Talè oleum ad morbos sanandos paratum & benedictum non videntur habuisse Apostoli. *Duodecimum*, Quòd quis nondum Christianus clamans, *Deus Martini eripe nos*, à tempestate liberatus sit, *Dial.* 3. §. 17. *II. Classis* eorum, quæ fabulosè ex nimiâ indulgentiâ & credulitate narrari meritò quis credat, aut saltem suspicetur, ex. gr. quòd Gentiles, ex conspecto uno miraculo Martini, Dominum Jesum, relicto errore crediderint, & Christianismum professi sint, *cap.* 10. & 1.

Quod

Quòd Gentiles ruſtici plerumque ſanctâ prædicatione mitigati, propria templa everterint. *cap.* 14. Quòd curationum tam potens in eo gratia erat, ut nullus ferè ægrotus ad eum acceſſerit, qui non continuò recepit ſanitatem. *cap.* 14. Quòd fimbriæ veſtimenti ejus, cilicioquè detractæ, crebras, ſuper infirmantibus egere virtutes. Nam aut digitis illigatæ, aut collo inditæ perſæpè ab ægrotantibus morbos effugaverunt. *cap.* 19. De mortuorum ſuſcitatione, quam tàm facili cum ſucceſſu tentaſſe dicitur (*cap.* 5, *& 6.*) ſi quis dubitet, non arbitror eum infidelibus aut hæreticis annumerandum. Quaſi ſcil. Martinus Petrum & Paulum, immò & ipſum Chriſtum ſuperaſſet. Nec authentica mihi eſt relatio miraculi, quo Senonenſis ager 20. annis à grandine immunis fuiſſe dicitur. *Dial.* 3. §. 7. Adde hîc fabulam ex *Antonino part.* 3. *tit.* 10. *cap.* 11. *§.* 3. de mortuo non tantùm precibus ejus in vitam revocato, ſed & animâ ejuſdem ab inferis eductâ. Longè magis blaſphema eſt fabula quam *ibid.* (vide & *Sulpitium in vitâ Martini cap.* 5.) præmitttit, de catechumeno itidem per Martinum ſuſcitato, qui vivificatus referre ſolet: *Quòd cùm anima ejus à corpore ſoluta, à judice cui præſentata fuerat, triſtem excepiſſet ſententiam, ad loca ſcil. tenebrarum: ſubitò angelo* (lege angelos aut angelum, fortè tutelarem ſeu cuſtodem) *judici ſuggeſſiſſe, hunc eſſe pro quo Martinus oraret. Vnde mandatum eſt animam ad corpus redire: ut Martinus optata perciperet.* Vah blaſphemas nugas! Quaſi Deus recordari non poſſet, pro quo & per quem interceſſio facta eſſet. Mirum, eos Deo non attribuere nomenclatores aut cancellarios, aut המזכירים *hammaſkirim.* Quæri hîc poſſet, cur inter miracula Martiniana non referatur miraculoſa percuſſio monachorum ipſius genialiter Turonis viventium? Aut cur merita & preces Martini miraculoſè non ſuccurrerint iiſdem monachis Martini Turonenſibus, qui tempore Caroli Magni ob infamem luxum, aliaque flagitia omnes (uno excepto) eâdem nocte ab angelo percuſſore dicuntur enecti; ita ut manè reperirentur mortui? Quâ occaſione Carolus Magnus cœnobium monachorum in collegium canonicorum S. Martini mutaverit. Refert hanc hiſtoriam ſcriptor Gallus *Nicol. Gilles vol.* 1. *chronici Galliæ*; & ex eo *Ioh. Chaſſanion in hiſtoriâ memorabili judiciorum Dei, &c*: Gallicè *cap.* 28. *III.* Tertia claſſis continet ea, quæ inter miracula numerantur, nec tamen quod ad materiam ſuam, talia cenſeri neceſſe eſt. e.gr. quòd, cùm latronum unus *ſecurim elevatam in caput ejus* vibraret, alter *ictum ferientis dexterâ ſuſtinuerit*, cap. 4. Quòd puella à quartanâ febri liberata ſit, applicatâ ad pectus ejus, in acceſſu ardoris *epiſtolâ* quâdam *Martini cap.* 20. Quòd latronem per Euangelii prædicationem convertit *cap.* 4. Quòd in inſulâ Gallinariâ radicibus

her-

herbarum victitans cùm *elleborum, venenatum, ut ferunt, gramen, in cibum sumsisset, & vim veneni in se graßantis vicinâ jam morte sensisset, imminens periculum oratione repulerit, statimque omnis dolor fugatus sit.* cap. 4. Judicent Botanici, & Medici an necessariò, miraculum hîc statuendum sit. Quòd Paulino oculum dolere incipienti, periculo contigit, & sanitatem restituit: *cap.* 21. Confer *disp. nostram de Miraculis*, & *anonymi* doctissimam *dissertationem de Idolo Hallensi*, & *Thomsonum c. Lipsii virginem Sichemiensem.* De *Exorcistæ* munere, quod imponente Hilario ab illo susceptum dicitur. *cap.* 4. & ejectionibus dæmonum, *cap.* 16. 17. dubium aliquod moveri posset. Confer *Disp. nostras de Energumenis*, & *de Exorcismo.* IV. classis, continet judicium de Miraculis post mortem ejus per aliquot sæcula editis. Qualia sunt, cùm quis liberatus ab aliquo malo, ope Martini se liberatum somniat: quia eum fortè in patronum sibi elegit; aut quia in templo aliquo, cujus tutelaris aut titularis Martinus, oravit; aut quia vicinus est Martini reliquiis; aut quia liberatio contigit die festo Martini. Sed quâ certitudine Martino potiùs, quàm angelo tutelari, aut aliis sanctis tutelaribus, eorumquè statuis, reliquiis &c. miraculum hoc vindicabunt? Ex. gr. Everrarus (al. Everacrus) Episcopus Leodiensis an. 963. ecclesiam & capitulum S. Martini Leodii fundavit; quòd anteà Turonis ad sepulcrum S. Martini miraculosè sanatus fuisset: uti ex capituli illius monumentis refert *Bucherius in chronico*; & ex eo *Miræus de collegiis canonicorum cap.* 58. Alia Martini miracula vide apud *Sulpitium Dial.* 3. §. 2.-21.

De *Revelationibus*, *Apparitionibus*, *& Prophetiis* Martini, hæc Lectori 4.
consideranda proponimus. Non fuisse extraordinarias & immediatè divinas: quippe quæ 1. *aut* certò probari non possint, superasse conjecturas & præsagia humana aut illusiones diabolicas, quamvis eventus iis responderet; 2. *aut* de quibus certò probari possit, quòd falsissimè ipsi tributæ sint. Quod ad 1. considera, quòd Christus nocte insecutâ divisionem chlamydis, in somno ipsi visus dicere: *Martinus adhuc Catechumenus hâc me veste contexit* &c. *cap.* 2. Et talia somnia pro viri istius temperie & ingenio minimè admiranda. Quòd Martino Christum sequenti diabolus humanâ specie apparens dixerit, *quocunquè ieris, vel quæcunque tentaveris, diabolus tibi adversabitur*; eiquè Martinus responderit: *Dominus mihi adjutor est, non timebo, quid faciat mihi homo*: & quòd hoc audito, *inimicus ex conspectu ejus evanuerit*, cap. 4. Quòd Martinus *à loco vicino, ubi memoria martyris colebatur, se abstinuerit, ne derogans religioni quia incertus erat: nec autoritatem suam vulgo accommodans, ne superstitio convaleseeret.* cap. 8. Ecce hîc virum θείμυσον, spiritu Prophetico & Apostolico præditum. Sed

„longè abſurdius, quod ibidem ſequitur: Super ſepulcrum ipſum adſtans „oravit ad Dominum, ut quis eſſet, vel cujus meriti ſepultus, oſtenderet. „Tum converſus ad lævam, vidit propè adſiſtere umbram ſordidam, tru„cem. Imperat nomen, meritumquè ut loqueretur. Nomen edidit, de „crimine confitetur; *latronem ſe fuiſſe, ob ſcelera percuſſum, vulgi errore ce„lebratum, ſibi nihil cum martyribus eſſe commune, cùm illos gloria, ſe pœna re„tineret.* Mirum in modum vocem loquentis, qui aderant, audiebant, „perſonam tamen non videbant. Tùm Martinus, quid vidiſſet, expoſuit: „juſſitquè ex loco eo altare, quod ibi fuerat, ſubmoveri: atque ita po„pulum ſuperſtitionis illius abſolvere. Ergò ad Dei cultum conſtituendum, aut reformandum & ab errore populari liberandum, Dæmonis oraculum conſuluit, aut ſaltem (ſi Martini & Sulpitii opinioni, ſed falſæ, locus dandus) animæ damnatæ. Quod quomodo fidei & pietati repugnet, docuimus in *diſpp. de Probationibus Spirituum, de Spectris, de Exor„ciſmo, de Magiâ.* Exemplum conſulti oraculi diabolici longè deterius à „nobis *theſi præced.* notatum, refertur *cap.* 18. Cùm de motu atque im„petu Barbarorum ſubita civitatem fama turbaſſet, dæmoniacum ad ſe „exhiberi jubet, imperat, ut an verus eſſet hic nuntius, fateretur. *Tunc „confeſſus eſt; ſedecim dæmones fuiſſe, qui rumorem hunc per populum diſſemi„naſſent, ut hoc ſaltem metu ex illo Martinus oppido fugaretur: Barbaros nihil „minùs, quàm irruptionem cogitare.* Ita cùm hæc immundus Spiritus me„diâ in Eccleſiâ fateretur, metu & turbatione præſenti civitas liberata eſt. Has abominationes detegere, eſt refutare. Confer *diſpp. noſtras modo cit. Dial.* 2. *§.* 14. jactat frequentes viſitationes & colloquia angelorum, Agnetis, Theclę, Petri, Pauli, Marię. *Ibid. ſect.* 15. Quod angelus ei nuntiabat, quæ geſta eſſent in Synodo Nemauſenſi, cui intereſſe noluerat. 24. re„fert Angelos ab eo plerumquè viſos, ita ut conſerto invicem apud eum „ſermone loquerentur: Diabolum verò tam conſpicabilem & ſubjectum „oculis habuiſſe, ut ſive ſe in propriâ ſubſtantiâ contineret, ſive in diver„ſas figuras ſpiritualeſque nequitias tranſtuliſſet, quâlibet ab eo ſub imagine videretur &c. Aude ex *dial.* 2. *§.* 14. quòd dæmonas ſæpè ſuis nominibus increparet. Et *in Vitâ cap.* 24. 25. quòd cum illis ſæpè diſceptaverit. Sed unde conſtabit, modum hunc colloquendi atque agendi cum dæmonibus Deo probari? Unde probabitur, donum extraordinarium probandi ſpiritus apparentes, magis adfuiſſe Martino, quàm aliis ſanctis, quos à diabolis aut propriâ phantaſiâ toties deluſos ſcribunt? (Vide *diſp. de Probationibus Spirituum*); præſertim ſæculo illuſionum iſtarum tàm ferace; ſiquidem *Sulpitii* narrationibus *cap.* 24. 25. & *Dial.* 1. *f.* 14. fides habenda.

11. Revelationes & inſpirationes divinas, atquè adeò Theologiam revelationes

velationis, hoc eſt, rerum divinarum ſcientiam προφητικὴν, & conſequenter infallibilem, ipſi haut obſcurè tribui à *Sulpitio*, conſtat ex *cap.* 24. & 26. ubi ſic loquitur: *Quàm alacer, quàm efficax, & quàm in exſolvendis Scripturarum quæſtionibus promtus & facilis* Ibid. Jeſum teſtatur, *nunquam ſe ex ullius ore tantum ſcientiæ, tantum ingenii, tàm boni & tàm rari ſermonis audiſſe.* Sed quàm facilè, aut craſſę ignorantiæ, aut corruptiſſimi judicii, aut mythologicæ credulitatis convinci poſſit, ex iſtis patet. 1. *Quòd* fuerit rudis & indoctus idiota: uti conſtat ex teſtimoniis *Sulpitii cap. cit.* ubi dicit, *hominem illiteratum.* Sed quando illiteratis hæc admiranda *gratia*, uti vocat, unquam data fuit, abſque immediatâ revelatione. 2. *Quòd* in negotio religionis vulgares ſui temporis errores juxtà cum aliis, immò & ſupra eos excellenti quâdam ratione erraverit; & ut muſcæ exulceratis inſident, ibique ſe paſcunt, ſic ille, δυσσοφίας, μωροσοφίας, & ἰδιοθρησκείας defectibus & abuſibus: ut uſui crucis, *cap.* 3. 10. 24. Templa ſanctis conſtruxit, reliquias tranſtulit (*Gregor. Turonenſ. pag.* 591. 593.) Et ſiquidem Severus hoc ab illo didicit, beatis in cœlo tribuit præter Scripturas, quòd nos cuſtodiant & actiones noſtras reſpiciant. Sic enim *Sulpitius* de Martino *in fine epiſtol. ad Baſſulam.* Et *Dial.* 2. *ſect.* 8. quòd ſtramen, cui Martinus incubuerat, pelleret dæmonas. Idem *Sulpitius*, ſiquidem hic Martini diſcipulus, ſuum & præceptoris errorem prodit, cùm cœcam obedientiam, & vitam monaſticam deſertâ uxore & liberis extollit, *Dial.* 1. §. 12. & 15. 3. *Quòd* ſpecialiter hæc falſa axiomata tradiderit: *Chriſti ego miles ſum, pugnare mihi non licet.* cap. 3. Et illud longè abſurdiſſimum, omnem Encratitarum & Montaniſtarum imprudentiam & ſuperbam humiliationem ſuperans: *Chriſtianum non decet niſi in cinere mori, ego ſi aliud vobis exemplum relinquo, ipſe peccavi.* Cùm letali morbo afflictus humi cubaret, & vilia ſtramenta, ad poſtulatum ſuorum, ſibi ſubſterni nollet. *Epiſt.* 3. *ad Baſſulam*, quæ eſt de obitu Martini. Adde, quòd diaboli illuſionem, dicentis ſe Chriſtum eſſe primum, non potuerit deprehendere, ſed dubitaverit. Hiccine vir προφητικὸς? Paulò pòſt tamen, *revelante ſibi Spiritu* intellexiſſe, eſſe diabolum, eiquè reſpondiſſe: *Non ſe Ieſus dominus purpuratum & diademate renitentem venturum eſſe dicit. Ego Chriſtum, niſi in eo habitu formâque, quâ paſſus eſt, niſi crucis ſtigmata proferentem, veniſſe non credam.* cap. 25. An hanc probationem ſpirituum approbarent Pontificii? Adde, quòd moribundus dixerit diabolo, *Nihil in me invenies:* & hoc Panegyrici ipſius declamatores ſupra cit. de ipſius perfectione & puritate à peccato, accipiunt. Sed alium longè clypeum diabolo oppoſuerunt, *Auguſtinus, Ambroſius, Bernardus:* (vide *vitas eorum*), & opponere docuit *Anſelmus*, aliiquè ipſum ſecuti, in editione *libelli de modo viſitandi & conſolandi moribundos;*

dos; de quo vide *diſp.* cui tit. *Vis veritatis &c.* Nec prætereundum ejuſdem abſurdè & non abſque ſpecie blaſphemiæ prolatum apophthegma de ove recenter tonſâ, quod refert Sulpitius Dial. 2. ſect. 11. *Euangelicum mandatum iſta complevit : duas habuit tunicas, unam earum largita eſt non habenti.* Quid dicemus de hâc ipſius opinione (*dial.* 2. §. 16.); quòd Nero & Antichriſtus venturi ſunt ante finem mundi & ille per iſtum occidendus ſit. Quod ad judicium ejus ſuper negotio Priſcilliani, illud minimè Apoſtolicum fuit : de quo *theſi ſequente.*

5. Ad illuſtrationem criticæ noſtræ ſubjicimus paucula hæc problemata. 1. *Probl.* Quid de judicio & zelo Martini circa ſupplicium Priſcilliani ſtatuendum ſit : quo nomine laudatur *à Sulpitio.* *Reſp.* Saltem quod ad Pontificios, à gravi errore & peccato excuſari non poteſt : nec etiam à noſtris omninò abſolvi, ſaltem non laudari ; niſi ab omni defenſione deſtitutum vellent, factum Baſilienſium, qui Davidem Georgium triennio poſt obitum effoſſum in cineres redegerunt ; Tigurinorum, qui Valentinum Gentilem decapitârunt ; & Anglorum, qui ſub rege Jacobo anno 1612. (ni fallor) blaſphemum quem Socinianum Londini combuſſerunt ; & Genevenſium ſupplicium de Serveto ſumtum ; approbantibus Theologis Helveticis & Rhæticis, & inter Germanos Melanthone, inter Danos Hemmingio. Quod ad Pontificios, illi ex hypotheſibus communis doctrinæ ſuæ de hæreticis puniendis (vide *Bellarm. de membr. Eccl. milit. lib.* 3. *c.* 21.) Martinum cum ſuo panegyriſtâ Sulpitio hîc condemnare debent. Priſcillianus enim renovaſſe dicitur Gnoſticorum, & Manichæorum furores, magiam exercuiſſe, aliaquè infanda & ſpurca flagitia & patraſſe & ſectatores ſuos docuiſſe. Vide *Auguſtin. de hæreſ. cap.* 70. & *Epiphan. hæreſ.* 26. *Oroſium in epiſt. ad Auguſtinum, Hieronymum adverſ. Pelagianos ad Cteſiphontem, Leonem epiſt.* 93. *ad Thuribium, Lucium Dextrum in chronico ad an.* 384. §. 14.-17. à quibus dogmata recenſentur. Quin ipſe *Sulpitius lib.* 2. *hiſtor. ſub finem*, infamem & exitiabilem hæreſin ei tribuit, & magiam ab adoleſcentiâ exercitam, vagamquè & promiſcuam libidinem ; deniquè Priſcillianum poſt Synodorum condemnationes, per Evodium Præfectum *gemino judicio auditum, convictumquè maleficii, nec diffitentem obſcœnis ſe ſtuduiſſe doctrinis, nocturnos etiam turpium fœminarum egiſſe conventus, nudumque orare ſolitum.* Quomodo ergò tantoperè pro Priſcilliano laborare potuit Martinus, & hoc ejus factum à Pontificiis excuſari ? *Non deſinebat*, inquit Sulpitius, *Ithacium increpare ut ab accuſatione deſiſteret : Maximum orare, ut ſanguine infelicium abſtineret : ſatis ſuperquè ſufficere, ut Epiſcopali* ſententiâ hæretici judicati ab Eccleſiis *pellerentur : novum eſſe & inauditum nefas, ut cauſam Eccleſiæ judex ſæculi judicaret.* Quis non videt hîc anabaptiſticum

ptiſticum aut phantaſticum quem afflatum? *Baronius loc. cit. coll. ad ann.* 385. §. 6. admodum fluctuat. Ut tamen Martinum cum Sulpitio defendere, & zelum Ithacii aliorumquè Epiſcoporum condemnare poſſit, hunc colorem quærit: Quod pœna capitis adverſus hæreticos non debeat procurari ab Epiſcopis: & addit, morem eſſe in Eccleſiâ Catholicâ, ut quoties opem Magiſtratuum contra hæreticos implorat, hanc conteſtationem conſultè præmittat, ſe ſic incorrigibilium correctionem petere, ut citra pœnam ſanguinis puniantur. Sed ad confuſionem Martini, Sulpitii, Baronii iſta notentur. 1. *Non* probari Ithacium rerum capitalium judiciis aſtitiſſe: Quin ipſe *Sulpitius* ferè in *fine lib. cit.* contrarium teſtari cogitur; quamvis virulentam ſuſpicionem contra eundem concitare conetur. Hâc hypotheſi ſublatâ, nihil eſt quod in Ithacio à Pontificiis, ſecundùm ipſorum Theologiam culpari poſſit. 2. Nec probatum, Priſcillianum judicio Eccleſiaſtico jam bis legitimè condemnatum, & confugientem ad Imperatorem, non debuiſſe illic acculari, ut judicium Eccleſiaſticum & judices excuſarentur. 3. Multò minùs probatum, judicem Politicum non poſſe quid ſtatuere contra ejuſmodi flagitia. 4. Minimè omnium probatum tantam pietatem fuiſſe, quòd quis protantorum flagitiorum (ut hæreſes & horrendas blaſphemias præteream) reo & convicto tantâ cum contentione uſque ad ſciſma, intercederet; & Epiſcopos, qui monſtrum hoc hominis apud Imperatorem, quò ipſi non provocârant, ſed volentes nolentes tracti erant, accuſabant, communione indignos judicaret, immò & ſceleris argueret: quorum illud fecit Martinus, hoc *Sulpitius*. Vide *Hiſt. lib.* 2. & *Dial.* 3. *ſect.* 15. Nec mirum fanaticos & Pythagoricos illos homines phantaſticâ hâc ſanctitate voluiſſe excellere, cùm Martinus piâ mente miſeratus leporem morti ſubtraxerit, & canibus mandaverit: teſte *Sulpitio Dial.* 2. *ſect.* 10. Idemquè *Sulpitius Dial.* 1. *ſect.* 8. lupæ titulos perſonæ, reatus, ſceleris, conſcientiæ, profundi pudoris, pœnitentiæ, & quid non adſcribat; concludens ſtolido & blaſphemo epiphonemate ibi legendo, *Dial.* 2. *ſect.* 9. *intellectum* vaccæ tribuat, eamquè ante pedes Martini proſtratam, ab illo accepiſſe dicat mandatum, ad gregem ſuum revertendi. Conferantur *Franciſci conformitates* de aſino, lupo, corvo &c. Certè ex facto Martini & contentioſo Sulpitii judicio, nihil directè adferri poteſt c. promiſcuum & injuſtum Papiſtarum hæreticidium, niſi quis ad hominem velit argumentari: nec Pontificii Martinum & Sulpitium hîc exculare poſſunt, niſi propriam doctrinam condemnent. *Bivarius ad chronicon Dextri p.* 403. Idatium, cui Martinus adverſabatur, & cui Sulpitius tàm impotenter detrahit, tuetur, & *pag.* 408, 412. *juſtam* pronuntiat *Priſcilliani punitionem*. Ergò injuſtè egit Martinus cum ſuo Sulpitio, 11. *Probl.*

An apud omnes Theologos antiquos, & mediæ ætatis, & deinceps tanti habitus fuit Martinus, quantum eum de prædicat & planè Apoſtolis parem facit *Sulpitius*, præſertim *c.*26.& *hiſt.l.*2.& *dial.*1.*ſect.*17.& *dial.*3.*ſect. ult. Reſp.* 1. Pauciſſimi ex antiquis Patribus de illo loquuntur. Et ſi quis in genere quid de ejus ſanctitate ex auditu referat, is tamen non intelligit talem, qualem depingit *Sulpitius*, aut propiùs ejus vitam & geſta non habuit perſpecta. Quin ipſe *Sulpitius*, fatetur fuiſſe inter Epiſc.& Cleric., qui eum tanti non facerent: quos ille ideò vocat æmulos virtutum ejus *c.* 7. & *ult.& ep.* 1. & *dial.* 1.*ſect.* 18. Idacius Martinianum Montaniſmum cum Priſcilliano ſymbolizantem improbabat, & ejus ignorantem zelum hæreſios accuſabat: quem propterea *Sulpitius lib.* 2. *hiſt.* multis conviciis inceſſit. Quod ad paritatem Apoſtolicam in ſanctitate & miraculis, *Belethus c.*143. quærit eam in igneo globo, qui ſupra caput ejus conſpectus fuit (de quo *Sulpit.dial.*2.*ſect.*1.2. & 3.*ſect.*14) cùm curtis manicis, & nudatis brachiis celebraret, *quo quidem declaratum fuiſſet* deſcendiſſe in eum Spir. Sanct., ſicut in Apoſtolos. Quem ſequitur *Durantes in Rational. loc. cit.* Qui reliqua ejus admiranda vix videtur credidiſſe. Quàm parvi fecerit eum Briccius, poſteà ſucceſſor illius factus, conſtat ex eo, quòd illum *delirum* ſæpè vocaret, & phantaſmata ac ſuperſtitiones exprobraret, teſte *Sulpit.dial.*3.*ſect.*20. Etiam tenebricoſâ illâ ætate, fuiſſe, qui longè aliter de eo ſentirent, docet *Guiberti Abbatis Gemblacenſis Apol.pro Martino & Sulpitio:* cujus meminit *Poſſevin.* 111.*Probl.* Cur noſtri qui Legendas, & fabuloſos legendarios, datâ occaſione perſtringere ſolent, Sulpitio magis videantur peperciſſe; ſaltem rarò eum attigiſſe, quod ſciam. *Reſp.* An quia ſtylus eximius, & opera non malè præſtita in hiſtoriâ ſacrâ, præteritionem aliquam illi conciliavit? An verò reverentia vetuſtatis,& ætatis tam eruditæ, quâ vixit Sulpitius, rigidiores cenſuras avertit? 1v. *Probl.* An ergò planè contemtum velimus Martinum, & ex numero ſanctorum, quos κατ' ἐξοχὴν ſic vocamus, expungendum? *Reſp.* Equidem ab illo tam multa abſurdè & imprudenter commiſſa, & multa abſurdiùs de illo buccinata æterno ſilentio tecta relinquerem; ſiquidem liceret per inſipientem eorum ſuperſtitionem, qui illum tanquam tantum ſanctum & Patronum honorare, eumque ſupra alios verè ſanctos imitandum proponere non deſinunt.

6. His ita diſputatis elicimus aliquot Conſectaria: quorum 1. De ſtatu & hiſtoriâ antiquę Eccleſiæ, non ſine judicio & magnâ cautione ſentiendum eſſe: ita ut non immeritò ſuſpicari liceat, ſaniora & ſolidiora doctrinæ ſacrę meletemata & monumenta, nonnunquam pro ſtudio ſcriptorum & Doctorum tunc Epiſcopali, aut Archiepiſcopali, aut Patriarchali poteſtate

Digitized by Google

ſtate ſuffultorum, aut obſcurata fuiſſe, aut neglecta jacuiſſe. Adhęc viros ſimplicitatis Apoſtolicæ, & ſcripturariæ puritatis, ac ſolidioris pietatis amantiores, ſilentii tenebris involutos, & monita, exempla, ſcripta eorum preſſa, eoſque ad dignitates, uti vocant, Eccleſiaſticas non ita promotos. II. Torrentem complurium vacuarum obſervationum & ſuperſtitionum, tùm in ritibus cultus publici, tùm in vitâ communi paulatim ſtudio plebis, accedente conniventiâ ac tepore, aut imperitiâ, aut κακοζηλίᾳ, Epiſcoporum, quarto & quinto & imprimis ſexto ſæculo tranſiiſſe: nec tamen inde inferendum, nullos fuiſſe aut ex populo, aut ex clero, qui meliora ſaperent, aut qui meliora ſuſpirarent, aut qui pro modulo inundanti huic malo, quamvis fruſtrà, obniterentur. Vide quæ alibi *part.* 2 *ſelect. diſpp.* diſputamus contra antiquitatem, ſucceſſionem, catholiciſmum Papatus. III. Hiſtoricos Eccleſiaſticos quarti & quinti ſæculi, imprimis Sulpitium Severum, res ſuo tempore, aut ante ſua tempora geſtas, tantâ judicii, prudentiæ, & veracitatis ἀκριβείᾳ non deſcripſiſſe, ut ipſis abſque omni exceptione credendum ſit; nedum ut ipſorum hiſtoriæ in aliquam vel minimam partem principiorum fidei venire debeant. Vide, quæ monemus I. *part. ſelect. diſpp.* in *diſp. de Patribus*, & *lib.* 3. *Deſperata cauſa Papatus ſect.* I. *c.* 7. IV. Vitarum Scriptores, ut *Sulpitium in vitâ Martini*, & qui eos in παρακμῇ Chriſtianiſmi ſequioribus ſæculis ſecuti ſunt, cum judicio legendos: quòd non rarò propriis phantaſmatis nimium indulſiſſe, adhæc rumoribus alibi ſparſis nimis credulè aures præbuiſſe, inſuper affectui in viros illos magis videantur ſtuduiſſe, quàm veritati; adeòquè non tàm hiſtorias, quàm mendaces panegyricos ſcripſiſſe, partim fabuloſa à ſtolidâ plebe aut ſubdolis Clericis relata in chartas conjiciendo, partim mangonio & phaleris ſuis hyperbolicis eadem exornando. Vide quæ hactenus de Sulpitio & de Martino notavimus. V. Martinum, quamvis in ritibus & vacuis, ſi non Montaniſticis, ſuperſtitionibus ſimiliorem Papiſtis, & quod ad fundamentalem fidem ac fiduciam in Chriſtum non parùm aut ignorantem & ſecurum, aut nobis ſaltem obſcurum, atquè incognitum; non tamen probari poſſe, in formâ Papiſtam fuiſſe: Et quidquid de illius ἰδιοζυμώσει & phantaſticâ ἰδιοσυγκρισίᾳ fuiſſet, ejuſque tolerantiâ; minimè tamen concludi poſſe, univerſalem Eccleſiam, omneſquè probatos Eccleſiæ Doctores, ipſo longè doctiores ac prudentiores, religione & praxi fuiſſe Martinianos & Sulpitianos: nedum ut fuerint Papiſtæ. Confer *part.* 2. *ſel. diſpp. diſp. noſtram de Methodo eludendi Succeſſionem, Antiquitatem, catholiciſmum Papatus.* VI. Nullam Martini, aliorumq; ſanctorum tutelariũ & Patronorum ſuperſtitioſam conſcientiam & memoriam retinendam, ſed contràab Eccleſiaſticis eccleſiaſt., à Politicis politicè (quantum in ipſis eſt) exſtir-

ſtirpandam. Quod fiet, ſi imagines, inſignia, feſtivitates, confraternitates, denominationes, aliaquè antiquæ ſuperſtitionis veſtigia, quantum fieri poteſt, penitùs aboleantur, modo in *diſp. de Idololatriâ indirectâ & participatâ* indicato. VII. Pontificios legendarum & vitarum Scriptores, imprimis Poſtilliſtas & declamatores in ſermonibus de ſanctis, hoc agere ſive ſtudio, ſive per imprudentiam, ut eos in mortuorum ſuſcitatione, aut aliorum miraculorum frequentiâ, magnitudine, aut in vitæ ſimplicitate, aut tranſcendentali obedientiâ, aut in laborum & mortificationum rigore, ſupra ipſos Apoſtolos, & antiquos martyres, ac Patres doctrinâ & pietate celebres, quin etiam ſupra ipſum perfectionis exemplar Dominum Jeſum longè extollant. Conſulantur modo blaſphemæ *conformitates Franciſci, vita Dominici, Ignatii, Xaverii*, &c. & *Martini Turonenſis*, prout à *Sulpitio, Odone, Legendâ aureâ, Antonino*, & in *concionibus Iacobi de Voragine, Gabrielis Biel, Roberti de Licio, Franciſcani & epiſcopi Aquinatis in ſermonibus de laudibus ſanctorum*, Antwerpiæ 1490. apud Gerardum de Leeu, decantatur. *Rathbodus* 14. Epiſcopus Ultrajectinus *laudes Martini peculiari libro* complexus eſt, adhæc integrum de Martini tranſlatione officium compoſuit. *Adelboldus* 19. epiſcopus ſcripſit *vitam Martini* teſtibus *Trithemio & Poſſevino*. Sed utriuſquè ſcripta de Martino, edita an in edita ſint neſcio: ſaltem hactenus non vidi.

DE DIVIS SEU SANCTIS QUIBUSDAM CHIMÆRICIS.

PRIMA Quæſt

DE URSULA & 11000. VIRGINIBUS.

Reſp. JOANNE PETRO CUPIO Ultraj. *Ad diem* 16. *Nov.* 1644.

1. MYſterium iniquitatis in Papatu magnam partem conſtat in idololatriâ, & mendaciis: quæ utraquè inſigniter ſe exerunt in cultu & invocatione ſanctorum. Hæc profunda Satanæ ac Babylonis ſi quis uſquè ad fundum penitiſſimè luſtrare & detegere velit, is tractatus ſequentes in bibliothecis conquirat. 1. De vitis ſanctorum & martyrologia, cum annalibus eccleſiaſticis. 2. De Beatificatione & Canonizatione ſanctorum. 3. De reliquiis ſanctorum. 4. Miſſalia, Breviaria, Hymni; cum tractatibus, de Litaniis, Officiis,

Digitized by Google

ſciis, Miſſis, cum Calendariis Eccleſiaſticis, & Martyrologiis. 5. De Feſtis ſanctorum, cum Vigiliis, Octavis, & Jejuniis. 6. De Templis & Altaribus. 7. De ordinibus religioſis ſanctorum. 8. De Fratriis ſeu Fraternitatibus Sanctorum. 9. De picturis & imaginibus. 10. De Miraculis ſanctorum. 11. De apparitionibus, revelationibus & prophetiis. 12. De peregrinationibus ad ſanctorum loca & reliquias. 13. De proceſſionibus ad eadem. 14. De libris & ſcriptis ſanctorum: ut hic compendio quis ſtudeat, ex recentioribus conſulat, *Poſſevini apparatum ſacrum*, & *Phil. Alegambe bibliothecam*. 15. De dictis & factis ſeu exemplis eorundem, quæ peculiaribus eclogis & collectaneis edita ſunt. 16. De inventione & tranſlatione cadaverum & reliquiarum; & libelli precum. Atquè hic apparatus generalis ad cultum ſanctorum pernoſcendum ac deſcribendum. Apparatum cujuſquè ſancti in particulari, ubi res ita poſtulârit, facile erit cuiquè ſecundùm hos titulos inveſtigare. Nos exemplum dedimus in B. Mariâ, *diſp. de Roſariis, Litaniis*, &c. ubi vide. Animus nunc eſt horrendam idololatriam, & damnoſa Papatus mendacia detegere in non entibus ſeu ementitis ac chimæricis ipſorum Divis & ſanctis.

Poſſunt autem ementiti & chimærici Divi ſeu numina dici 1. Univerſaliter omnes, & omnia, qui & quæ ab ipſis religioſè coluntur, præter unum Deum Patrem, Filium, Spir. ſanct.; qualia ſunt præter rationales creaturas, angelos ſcil. & homines; infinitæ imagines, reliquię, aliæquè res ſacræ ipſis ſic dictæ & adorabiles: de quibus vide *diſp. noſtram de Sacramentalibus*. Quæ & quos formaliter ſumtos, tanquam numina & objecta adoranda (ex opinione & praxi eorum qui colunt eos) phraſi ſcripturæ appellare debemus idola, & אלילים, & און hoc eſt μάταια, Actor. 14. 14. q.d. *nihilitates*, *vanitates*, *mendacia*, Doctores mendacii *Ierem.* 10. 8. 14. *Habacuc.* 2. 1. *Zachar.* 10. 2. quæ nihil ſunt in mundo 1 *Corinth.* 8. 4. formaliter ſcil. conſiderata ut ὑβάσματα; quia nihil ſunt ejus quod eſſe putantur & dicuntur tum falsâ fide tum falsâ profeſſione & falſo cultu idololatrarum. Papiſtarum ſanctos quà ſanctos ergò non dicimus eſſe putatitios & chimæricos, qui reverâ fuerunt tales, ſed eos omnes dicimus eſſe ementita numina, putatitios & chimæricos Divos 11. Specialiter Divos quoſdam materialiter conſideratos ſive ut homines exiſtentes, ſive ut homines ſanctos, vocamus fictitios, & chimæricos: quia aut nunquam fuerunt in rerum naturâ; aut ſaltem nunquam reverâ fuerunt ſancti; aut non ſunt tales ex hypotheſi & fide Papiſticâ. De poſterioris generis chimæricis Divis nunc agemus. Quos diſtribuimus in duas claſſes. *Prior* claſſis continebit illos. *Qui* revera nunquam fuerunt: ſaltem eos fuiſſe nulla fide humanâ & vulgari hiſtoricâ conſtare poteſt; quales ſunt, Urſula cum 2.

11000. Virginibus, Catharina, Chriſtophorus, Georgius, Margareta, Septem dormientes, Longinus, Tres Reges, Martialis, &c. 2. *Qui* fuerunt quidem, aut potuerunt eſſe homines; ſed minime probari poteſt fuiſſe ſanctos: quippe hæretici, aut improbi & perſecutores eccleſiæ, aut fatui & phantaſticè ſuperſtitioſi; quales, Simeon Stylites, Dominicus, Franciſcus, Brigitta, Elizabetha Schanowgia, Ignatius Loyola &c. *Poſterior* claſſis, continebit illos. 1. *Qui* pro ſanctis antehac vulgò honorati, nunc ſanctorum titulis exuti ſunt: quales Euſebius Emiſſenus, & ſimiles quàmplurimi, qui antehac cum præfixo S. ſignari ſolent, nunc autem inermes comparent. 2. *Qui* etiam Papaliter canonizati, poſteà eâdem autoritate excanonizati & degradati ſunt: qualis Hermannus de Ferrarâ. 3. *Qui* nunquam canonizati ſunt; nihilominùs jam ſæculis aliquot tanquam ſancti & Divi coluntur, Papis plerunquè invitis, tandem permittentibus aut conniventibus: qualis ex. gr. Rochus. Incipiamus ergò à claſſis prioris chimæris, inter eas, Urſulâ, cum ſuis virginibus. Ubi hanc methodum ſervabimus, 1. Præmiſſâ & præſuppoſitâ narratione mythologicâ, 11. Statum controverſiæ à parte noſtrâ, ſeu theſin negantem conſtituemus; eamquè argumentis & demonſtrationibus (pro ſubjectâ materiâ) firmabimus. 111. Antitheſin adverſariorum, ſeu theſin affirmantem cum rationibus & exceptionibus ſuis refutabimus. 1v. Poriſmata educemus.

3. Mythologiam præſupponimus (non deſcribimus, propter chartæ anguſtiam) ex *Legendâ aureâ, cap.* 153. cujus duabus editionibus utar, cùm verba nonnulla infrà citabo; unâ ſcil. Argentinenſi, anno 1492. in fol., & alterâ auctiori & emendatiori (uti titulus præ ſe fert) per *Claudium à Rotâ* Theologum Dominicanum, Rhotomagi apud Petrum Regnaud 1546. in fol. ubi eſt *cap.* 154. Cum *Legendâ* conferri poſſint *Beda in hiſtor. eccleſiaſt. Anglorum*, quam deduxit ad ann. 731. Nova editio *operum Bedæ* Colonienſis anno 1607. (ni fallor) frontiſpicium pictura navium ſeu claſſis, quæ veheret hunc Virginum exercitum, exornat. *Gaufridus Monometenſis*, poſteà Epiſcopus Landàphenſis, *de rebus geſtis Anglorum*, eandem hiſtoriam refert, ſed haut paulò aliter: ita ut *Lindanus* apud *Baronium*, *in notis ad martyrologium Romanum, ad* 21. *Octobr.*, ſibi eâ minimè ſatisfactum teſtetur, aliamquè ideò interpolationem commentus ſit: quam ibi vide. Meminit ejuſdem hiſtoriæ ſed abſquè explicatis circumſtantiis, *Martyrologium Romanum ad* 21. *Octobris.* Meminit & Martyrii virginum Coloniæ (abſquè nomine Archiducis Urſulę) *Wandelbertus Prumienſis in martyrologio metrico*, quod ſcripſit circà anno 830: edidit illud Molanus unà cum Uſuardo. Cum *aureâ Legendâ* ferè convenit (teſte *Baronio*) *Mombritius tom.* 2. *de vitis ſanctorum*, *Petrus de Natalibus in Catalogo lib.* 9. *cap* 87. *Surius in vitis ſancto-*

ſanctorum tom. 5. *Bonfinius de rebus Hungaricis decad.* 1. *lib.* 5. His adjungi debet *Vincentius in ſpeculo hiſtor. Antonini hiſtoria, Philippi Bergom. ſupplementum Chronicorum* & de *claris mulieribus; Otto Friſingenſis? Hermannus Schedel* Doctor Nurembergenſis (qui ſcripſit anno 1496.) in *Chronico ætate ſexta fol.* 156. titulus libri eſt; *Liber chronicarum cum figuris*, &c. Auguſtæ 1497. in fol. *Miræus in faſtis Belgicis* Metamorphoſin hiſtoriæ inſtituit, aliamquè prorſùs ſubſtituit idquè ex ingenio, & per *conjecturam*, uti ipſe loquitur: qui idcircò infrà citandus erit. *Molanus in Natalibus ſanctorum Belgii ad* 22. *Octobr.* indicatâ modò hiſtoriâ, addit Cuneram unam ex ſociabus Urſulę, apud Rhenanos, in territorio hoc noſtro Ultrajectenſi valdè celebrem eſſe, quòd eò loci paſſa ſit. Refert *ibidem*, inter illas ſocias etiam à quibuſdam numerari Germanam & Luciam, Principis Flandrenſis filias, cum matre Theodorâ. Addit ex diverſis cauſis multa corpora virginum ſparſim in Belgio haberi, Coloniâ advecta: citatquè *ibidem Martyrologium monaſterii S. Amandi, & Mejeri annales Flandriæ ad ann.* 1279. *Surius*, ejuſquè epitomator *Hæreus* Ultrajectinus, (ut & *Lindanus* apud *Baronium*) hiſtoriam amplificant à conſequenti devotione & religione Colonienſium erga corpora virginum, & templi ædificatione atque inſtauratione, nec non monaſterii nobilium virginum. Eandem amplificationem auget *Ægidius Gelenius in hiſtoriâ proceſſionis Colonienſis* anno 1639. cui tit. *Colonia ſupplex* p. 60. ubi ex eodem Urſulano templo in aciem producit duos reges (quorum alter Æthereus ſponſus Urſulæ) ſocios parthenicæ ſocietatis & virgineæ claſſis; qui martyrio affecti, eodemquè in ſacrario conditi, *tanquam ſingulares Vrbis Agrippinenſis apud Deum patroni invocantur.* Attingit eandem *hiſtoriam Gerbr. Leidenſis in Chronico Hollandiæ*; *Hadr. Iunius in ſua Batavia*, quem etiam citat *Miræus in faſtis Belgicis p.* 596. 597. *Molanus in additionibus ad Vſuardum* 21. *Octobris*; *Matheneſius* Canonicus & Profeſſor Colonienſis, in *Theophoriâ Colonienſi pag.* 97. 80. Nec prætereundi autores, qui Hiſtoriam (& conſequenter cultum ei ſubnixum) non quidem explicant, ſed præſupponunt & approbant. Quales; *autor ſermonum theſauri novi de ſanctis ſerm.* 142. ubi ſub hoc titulo tractat de excellentiâ virginitatis. Conferri poterunt & alii *concionatores de feſtis ſanctorum. Miſſale, Breviarum*, & *Rituales* infrà citabo. Imprimis huc faciunt monumenta Colonenſia notata in *Theatris Vrbium, Itineraris, topographis.*

Demonſtrationes (pro ratione ſcil. materiæ, juxta doctrinam *Philoſophi lib.* 1. *Ethic. ad Nicom. cap.* 3.) contra hanc fabulam ſic inſtruimus, ut alię ſint externæ ſuæ aſſitæ, aliæ internæ ſeu inſitæ. *Illæ* ſunt triplices 1. ex ſilentio hiſtoricorum, & teſtium, illius temporis, immò etiam aliquot ſe- 4.

quentium ſæculorum : qui hîc loqui debebant. 2. Ex inſufficientiâ teſtium, qui hîc loquuntur : quorum pleriquè inteſtabiles ſunt, alii dubiæ fidei : ideoquè à teſtimonio in re tanti momenti dicendo ſubmovendi. 3. Ex teſtimoniis, teſtibus & ſemi-teſtibus contrariis, etiam adverſæ partis: ex quibus tantò faciliùs apparet, eos eſſe ἀυτοκατακρίτους. *Iſta* ducuntur 1. ex nullitate temporis. 2. Ex nullitate loci. 3. Ex abſurdis & ἀσυμβίβις in deſcriptione & aſſignatione perſonarum, rerum, dictorum, factorum. 4. Ex variis contradictionibus. 5. Quibus tanquam ſupernumeraria addi poteſt, ab indicio originis erroris, ſeu fabulæ. Erunt ergò octo nobis loca inventionum, quæ in hâc non tantùm, ſed etiam in aliis quibuſcunquè controverſiis hiſtoricis à ſtudioſis noſtris obſervari & reſpici velimus. Sit ergo. 1. *Arg.* Scriptores & Hiſtorici iſtius temporis, immò & ſequentium aliquot ſæculorum, ſive politici ſive eccleſiaſtici, ſive univerſales ſive particulares nationum, regnorum &c. nihil tale referunt : ſed primi, qui memorabilis hujus hiſtoriæ meminiſſe dicuntur, ſunt *VVandelbertus Prumienſis* anno 850. *& anonymus ſcriptor vitæ Cuniberti* Epiſcopi Colonienſis. Quorum *ille* tamen in genere & indefinitè virgines cæſas dicit (Urſulę enim & reliquarum circumſtantiarum altum apud ipſum ſilentium) : *iſte* baſilicam ſanctarum virginum ſolummodò memorat. Scriptores autem, apud quos memorabilis hæc hiſtoria exſtare debebat, ſunt; *Euſebius, Socrates, Sozomenus, Euagrius, Theodoretus, Philoſtorgius*, ſeu mavis *Photius* ejus *epitomator*, *Sulpitius Severus, Paulus Oroſius, Caſſiodorus* ſeu autor *hiſtoriæ tripartitæ*. Ne quid dicam de *martyrologio Vſuardi*; deque *hiſtoricis illis*, qui res *Imperii Romani, Germanorum, Hunnorum* ſcripſere. Eſſe autem tale argumentum alicujus momenti, docebit *Bellarminus lib. 3. de Pontifice cap. 24. & ibidem hyperaſpiſtes ejus Gretſerus*; & *Baronius ad ann.* 853., *Gretſerus in Myſtâ Salmurienſi contra Pleſſæum cap. 38. Serrarius lib. 1. rerum Moguntiacar.*, adeoquè omnes Pontificii jam inde à *Florimundo Ramundo* ſeu anno 1566. uſque in hunc diem, *in controverſiâ hiſtoricâ de Papiſſâ Iohannâ*. Ibi enim palmarium argumentum ipſis facit, quòd ſcriptores coætanei Papiſſæ non meminerint, ſed primus *Martinus Polonus* anno 1288., hoc eſt, 430. annis pòſt. Quamvis hoc verum non ſit : nam ante Martinum ſcripſerat hæc *Marianus Scotus* anno ſcil. 1083. Sed de hoc nolumus nunc contendere. Similiter argui & excipi ſolet in controverſiis hiſtoricis de Liberio, dequè aliis Papis hæreticis, Magis, improbis nebulonibus : de tranſlatione Imperii, de Monarchiâ Siciliæ, de donatione Conſtantini, de adventu Jacobi in Hiſpaniam &c. Applica modo ad præſentem controverſiam. Hiſtoriæ Virginum primi meminere *Beda in Martyrologio* (teſte *Baronio*; nam ipſe Beda ad manum

Digitized by Google

num non eſt) ann. 731. aut *VVandelbertus Prumienſis* anno 850. uti vult *Miraus in faſtis Belgicis p.* 629. Hiſtoriam de Urſulæ origine, profectione, geſtis &c. primus poſt *revelationes Elizabethæ* exhibuit *Iacobus de Voragine* Epiſcopus Januenſis ſeu Genuenſis circa ann. 1300. Atqui res Urſulanæ geſtæ dicuntur anno 238. aut uti recentiores nunc corrigere & conjicere malunt, anno 383. (ſic *Miraus. pag.* 628.) *Lipſius in epiſtolâ ad* „*Cambdenum*, opinioni de Conſtantini patriâ hæc ſolùm opponit: Legi „quæ pro Conſtantini patriâ & veteri de eâ ſenſu, ſcripſiſti. Inquiſitè & „eruditè, non nego: ſed in quibus parùm etiam comperti eſſe, mihi vide„batur. Veſtri ita: (Britanni ſcil.) quis aliorùm adſentit? Non *Beda*: „quod jure obſerves. Ille antiquus & fidus, an gloriæ gentis ſuæ non ſa„vit? Atqui ubi locus dicendi erat (*Hiſtor. lib.* 1. *cap.* 8.) duntaxat ex *Eu„tropio* creatum in Britanniâ Imperatorem ſcripſit. Cæteri veſtri quàm fabuloſi, non neſcis. Quomodo hanc Lipſii exceptionem refutaverit per eruditus & operoſiſſimæ lectionis vir *Iac. Vſſerius*, videat, cui vacat in *Antiquit. Britannic. eccleſiar. c.* 8. Sufficit hæc adduxiſſe, ut conſtet, quomodo hiſtorici diſputatores argumentari ſoleant.

11. *Arg.* Eſt ex inſufficientiâ teſtium, 1. *Quia* ſunt notoriè mendaces, & conſequenter inteſtabiles, nec ab ipſis adverſariis admittuntur. De *Legendâ aureâ* notum eſt, quid Eſpenceus Theologus Pariſienſis cenſuerit, appellans eam legendam ferream (referente *Thuano in hiſt. l.* 16. ad 1555. & *Lud. Vives, qui lib.* 2. *de corruptis diſciplin.* autorem ejus dicit fuiſſe plumbei cordis & ferrei oris. De *vitis ſanctorum & martyrum* in genere ſic Melchior Canus l. 11. locorum Theologicorum cap. 6. p. 650. *Dolenter hoc dico potiùs quam contumeliosè, multò à Laërtio ſeverius vitas Philoſophorum ſcriptas, quàm à Chriſtianis vitas ſanctorum* &c. Vide reliqua. Poſtea ſubdit: *Mendaci quippe homini ne verum quidem credere ſolemus*, &c. Vide reliqua ibid. *Baronius in annalibus*, & in *notis ad martyrologium*, paſſim excipit adverſus fidem eorum qui vitas ſcripſerunt: nominatim de *hiſtoriâ Vrſulanâ* (quam *Legenda*, ejuſque interpolator *Cl. Rota, Richardus Præmonſtratenſis apud Mambritium*, & *Surius*, & *Petrus de Natalibus* deſcribunt) in notis ad martyrol. 21. Octobr. ſic ſtatuit: *Accidit in his quidem, ut deperditâ verâ germanâque earum virginum hiſtoriâ, quiſquis (ut libuit) ſive qua ſuo ingenio commentatus fuerit, ſive qua ab aliis levi quodam vulgi rumore accepit, ſcripturæ monumentis commendârit, non ſine magno veritatis detrimento, cùm graviſſimam hiſtoriam commentitiam pænè reddiderint.* Poſteà poſt aliam fabulæ interpolationem ex Gaufrido recenſitam, ſubjicit: Hæc quidem *nobis longè magis probantur, quàm alia prædictorum figmenta ab omni etiam veriſimili ratione remota.* Idem de eâdem hiſtoriâ judicant autores Pontificii, proxi- 5.

mè sequenti argumento citandi. De *Bedæ historiis* Melchior Canus loc. modò cit. p. 658. *Eas probarem magis, si earum autor juxta præfinitam normam rei veritati judicii curam in eligendo majorem adjunxisset.* De *Elizabetha Schonavvgiæ revelationibus* infrà in responsione ad objectiones dicendum. 2. *Quia* primi scriptores (*Beda, VVandelbertus Prumiensis, autor vitæ Cuniberti*) qui indefinite virginum quarundam cæsarum meminerunt, longè ab illo tempore remoti sunt; qui verò historiam ipsam describunt, longè remotiores: ut *Rogerius Cisterciensis*, qui *peculiarem librum de illis* scripsit anno 1180, teste *Possevino in appar.* quamvis dubitet *Baronius loc. cit.* an non autor ejus sit *Richardus Præmonstratensis*, qui vixit an. 1100, cuiquè vitam Ursulæ attribuit Idem *Possevin. in appar.* Ex alterutro (fortè ex utroquè eorum) sua descripsisse *Mombritium* testatur *Baronius loc. cit.* Ex his fabularum consarcinatoribus cùm posteriores sua hauserint: facilè constat, quantum testimonio eorum tribuendum sit. *Iacobus de Voragine* compilator Legendæ aureæ floruit circa annum 1300. *Gaufridus*, quem in auxilium advocat *Baronius*, floruit post annum 1160. 3. *Quia*, nec priores testes, nec posteriores, tanquam auxiliares nuper ex desperatione huc advocati, inter se conveniunt: uti ex comparatione utriusquè fabulæ videre est. Adi *Baronium loc. cit.* Quare ergò illis magis aut minùs credam, quàm istis? præsertim cùm ipse *Baronius*, imprimis *Lindanus ibidem cit.* Gaufridi fabulæ non credant, eamquè de novo interpolent. Cur mihi non liceat pronuntiare de Gaufrido, aliisquè recentioribus mythologicis & conjectatoribus, quod Baronio de antiquis & primis testibus. *Harum historiam diversimodè à diversis scriptam reperimus.* Et post recensitam priorem seu antiquam fabulæ compositionem: *Accidit in his quidem, ut deperdita vera germanaque historia* &c. Vide supra. Dicam de testibus quibulcunquè & quomodocunquè subornatis, quod *Math.* 26. 60. cum *Marc.* 14. 56. 4. *Quia* testes in testimonio dicendo sibi ipsis non fidunt, nec constant. *Iacobus de Voragine* qui auream Legendam consarcinavit, & *Claudius Rota* qui eandem interpolavit, (quem posteriorem *Baronius* exfertè citat tanquam autorem principalem, dissimulato infausto nomine Legendæ aureæ) sic ipsam fidem hujus fabulæ elevant: *Passæ sunt autem anno domini* 238. *Ratio autem temporis non sustinet, quòd hæc tali tempore sint peracta &c. Verius creditur, quòd diu post Constantinum &c. tempore scil. Martiani Imperatoris, ut in quâdam chronicâ legitur, qui regnavit anno* 452. 5. *Quia* antiquiores, quos huc advocant testes, ut simplicioribus fucum faciant, *VVandelbertus*, & *scriptor vitæ Cuniberti* illa non testantur de Ursulâ & virginibus, quibus jam sæculis aliquot saccaria Romana ludificavit plebem Christianam immò & ipsos concionatores ac Doctores publicos;

quibul-

quibuſque religionem ſuam & millenas ſuperſtitiones ſuperſtruxit. Conferantur, quæ ex *VVandelberto* & *ſcriptore vitæ Cuniberti* adducit *Miræus loc. cit.* Ne dicam incertum eſſe, quis fuerit autor vitę Cuniberti, & quando ſcripſerit. Ipſe Cunibertus deceſſit circa annum 697. Sed quando miracula & vita ipſius deſcripta ſint, non indicat *Miræus*, qui ſcriptorem hunc advocat, aut *Poßevinus in appar.*, aut *Surius*, qui eum tranſcripſit. Argumentum hoc ſecundum ab inſufficientiâ teſtium, quibus nec ipſa pars adverſa ſtare velit, quantum valeat in controverſiis hiſtoricis, docebunt *Baronius in annalibus*, *Bellarminus in controverſiis de Pontifice*, *Gretſerus ibidem* & imprimis in *libro contra Myſterium iniquitatis Pleſſæi*, ut & *Couffetellus contra eundem Pleſſæum*, & *Ieſuitæ in ſuis apologeticis pro Garneto.* Ne quid dicam de Juriſconſultorum ſanctionibus aut placitis, in materiâ de Teſtibus.

III. *Argum.* ex teſtimoniis & teſtibus contrariis, imprimis eorum qui ἐξ ἐναντίας. Eſſe nonnullos innuit Gelenius in Coloniâ ſupplice p. 59. *Certè Vrſulanæ ſodalitatis immortali laude, quam fruſtrà diaboli malitia, hæreticorum inſania, & (paucorum tamen) Catholicorum indocta vecordia diſſipare conata fuit, latiùs unius Coloniæ nomen & honor, quàm ipſius Germanicæ nationis notitia effulſit.* Quot & quos ille ex ſuis deſignet, ignoro. Mihi occurrunt nunc iſti, *Gobelinus Perſona* Decânus Bilfeldenſis, & officialis Paderbornenſis (qui ſcripſit anno 1418.) *in Coſmodromio ſeu chronico univerſali ætate 6. cap. 14.* quod recuſum eſt in offic. Wecheliana anno 1599. in folio. Nullam ejus mentionem facit *Poſſevinus in apparatu*: an oblivione aut incuriâ, an potiùs ſtudio, diſquiri poteſt? Refutat autem *Gobelinus* has fabulas (uti loquitur.) 1. Ex eo, *quòd* nullus fuerit Papa Cyriacus. 2. *Quod* nomen Hunnorum, qui eas occidiſſe dicuntur, nondum mundo cognitum eſſet, nec illi egreſſi Mæotides paludes. 3. *Quòd* regnum Angliæ tunc nondum ortum eſſet: non potuiſſe ergò patrem Urſulæ fuiſſe regem Britanniæ, & ſponſum ejuſdem regem Angliæ. 4. *Quòd* Sicilia nondum tunc regnum eſſet. 5. *Quod* non fuerit tunc civitas nominata Conſtantinopolis: *de quibus omnibus*, inquit, *prædicti fabulantes aliquos homines vel fœminas in virginum prædictarum comitatu fuiſſe, aſſeverant.* 6. *Quod* non ſit „veriſimile, Chriſtianos illis temporibus ita publicè urbem Romam potu„iſſe viſitaſſe in tantâ comitivâ: cùm necdum ſolitum erat, eandem ur„bem, paucas adhuc habentem eccleſias, pro indulgentiis viſitari; nec et„jam aliqui Imperator fidem Chriſti adhuc ſuſceperat. Addit ibidem fa„bulam hanc ortam ex monachâ vel incluſâ apud Sconowgiam, quæ circa anno 1156. aſſeruit talia & multa alia ſibi revelationibus divinis patefacta: ſe ejuſmodi revelationes perlegiſſe, & in multis contrariari chronicis & 6.

cis & hiſtoriis: ſequè ea quæ collegerat contra illas revelationes, in quantum hiſtoriam prædictarum virginum contingunt, Coloniam examinanda deſtinaſſe, ſed non valuiſſe obtinere ſolutionem eorum: quamvis plures viri ſolennes & magnæ reputationis illa perlegiſſent. *Idem autor c. ſeq. p.* 151. in dubium vocat hiſtoriam Catharinæ. Ne quis autem fidem & judicium hujus hiſtorici contemnat, obſervent juniores, quæ de illo annot. *Caſſander in notis ad hymnum Catharinæ*; *& Cl. Voſſius* in præclaro opere *de hiſt. latinis*: quòd ſc. ex hoc fonte hauſerint ſua *Crantzius in Metropoli Herm. Keſenbroch in Catalogo Epiſcop. Paderborn., Canonicus regularis, autor magni chronici Belgici*; quòdquè *Molanus* & *Surius* ex eo habeant vitam Meinulphi Epiſc. Paderbornenſis, & hanc vitam ex *M.SS.* ediderit *Chriſt. Brouverius.* Atquè hic primus ſit contrarius teſtis. Secundus ſit *Baronius*, qui in *notis ad martyrologium* apertè hiſtoriam traducit, tanquam omni veritate immò & veriſimili deſtitutam. Quòd autem præ ſe ferre vult, aliâ ſellâ ſedere ſe poſſe, hoc eſt, refugium in hâc deſperatione (quandoquidem eccleſia Romana memoriam earum quotannis celebrat) aliquod reſtare in ſubſtitutâ *hiſtoriâ Gaufredi*: illud infrà diluemus in ſolutione objectionum. Satis enim *in annalibus ad ann.* 383. §. 2. oſtendit ſe eſſe ἀντικατάθεσιν. *Tertius* ſit *Lindanus* apud *Baronium in martyrologio*; qui nec antiquâ, nec novâ fabulæ poëſi contentum ſe oſtendit. Vide quæſo ambages novæ ipſius interpolationis. *Quartus* ſit *Aubertus Miræus in faſtis Belgicis p.* 628. qui quamvis labanti cauſæ ſuccurrere velit, tacitè tamen ſatis contra eam teſtatur, & interioris conſcientiæ recalcitrationem cum *Baronio* & *Lindano* ſentire ſe prodit. Novam enim & quartam comminiſcitur fabulam, eamquè vocat *conjecturam*, & probatam dicit, ab ipſo conſultis *Barthol. Petro* Theologo Duaceno, *Heriberto Roſvveido* & *Ægid. Buccherio* Jeſuitis, *& Nicolaus Fabro* Ludovic. XIII. Regis Galliarum præceptori, deniquè *Marco Velſero* duûm viro Auguſtano: quem poſtremum tamen ut approbatorem ſecundę fabulę ex *Gaufrido* concinnatæ laudat *Baronius in annalibus ann.* 383. §. 2. Conſiſtit autem anima hujus conjecturæ in eo, quod anno 383. cum *Maximus è Britanniâ in Galliam feſtinanter trajiceret, indubiè ingens erat virginum ſexus utriuſquè ac mulierum turba, ab univerſo ejuſdem Maximi exercitu, tanquam ſubita expeditionis impedimentum in Britanniâ, tantiſper dum res melius fluerent relicta. Quæ quidem turba caſo Gratiano, partâquè jam per Maximum victoriâ, dum ad parentes, amicos, propinquos per oſtia Rheni, perquè Veronam Friſiorum &c. eodem quo illi prius itinere venerant, duce agminis Vrſulâ properat, in Hunnos Gratiani fautores incidit*, &c. Eâdem arte & methodo compoſitas arbitror hiſtorias Amadiſi, & hiſtorias Æthiopicas Heliodori, & Simeonis Metaphraſtæ,

phraſtæ, qui (teſte Bellarmino de ſcriptor. eccleſiaſt.) ſcripſit *hiſtorias de vitis ſanctorum, multis additis ex proprio ingenio, non ut res geſtæ fuerunt, ſed ut geri potuerunt* &c. *Quintus* teſtis ſit *Ioh. Heſſels de Lovanio*, Regius, cùm viveret, Profeſſor in *cenſurâ de quibuſdam ſanctorum hiſtoriis*, quam cum *Vſuardo* ſuo edidit *Molanus*; *ad 21. Octobr. Placet ſermo: hiſtoria paſſionis toleratur.* Tolerantur ſcil. mala, non probantur. Quæ porrò contraria teſtimonia hic adduci poſſent, ad ſequentia argumenta commodè referemus.

IV. *Argum.* Ex nullitate ſeu incompetentiâ (liceat nunc ſignificantibus his technologematis uti) temporis. Nullo enim modo hiſtoria cum illo conciliari poteſt. Non erat regnum Siculum, nec urbs dicta Conſtantinopolis, nec regnum Britannicum & Anglicum, nec peregrinatio ad eccleſiam Romanam, nec Hunnorum effuſio in Europam. Quod viderunt *Iacob. Philipp. Bergomas*, *Bonfinius*, *aliique* mox citandi, & *Baronius*, *Lindanus*, *Miraus* cum ſuis approbatoribus: qui id circo aliud tempus ex mero ingenio ſuo fingere & conjicere coacti ſunt, ad ann. ſcil. 383. Sed imprimis patet hoc ex veterum & recentiorum hâc in parte contradictionibus, qui temporis aſſignationem emendatum iverunt. *Iac. de Voragine in Legendâ aureâ*, refert ad annum 238. & ſubdit, potiùs referendum ad 452. *Faſciculus temporum* refert ad ann. 444. Nonnulli apud *Nauclerum ad* ann. 218. *Iohannes Major lib. 1. hiſtor. Scotic. cap.* 14. ad an. 225. *Iac. Philippus Bergomas de claris mulieribus cap.* 134. ad ann. 455. *Bonfinius decad. 1. hiſtor. Hungar. lib.* 5. ad ann. 452. *Petrus de Natalibus in catalogo ſanctorum lib. 9. c.* 87. ad ann. 450. *Laur. Surius* cum *epitomatore Hareo*, ad ann. 453. ubi autorem ſuum laudant Sigebertum. *Sigonius lib.* 13. *de imperio occid.* ad ann. 454. *Dempſterus lib. 1. hiſtor. eccleſ. Scotor. num.* 21. 39. 41. ad ann. 466. *Cratepolius in Catal. Archiepiſcop. Colonienſ. num.* 4. ad ann. 442. *Alphonſus Garſias in Concil. Baſilenſi*, ad ann. 442. (vide hęc acta apud maximum theologum & antiquarium *Iac. Vſſerium antiq. eccleſ. Britann. p.* 23. cum 631.) *Landanus* cum *Baron. in annalibus ad annum* 383. §. 2. & *Miraeo loc. cit.* referunt ad ann. 383. Sunt & alii Pontificii, *Bergomas*, *Bonfinius*, *Legenda* &c. qui conqueruntur de tempore malè aſſignato. Jamverò hoc argumentum à nullitate temporis ſumtum non eſſe contemnendum, inde patet, quòd Chronographia hiſtoriæ quaſi anima ſit, aut ſaltem oculus. *Vbi namquè* (inquit Tatianus in orat. c. Græcos) *temporum ratio non cohæret, ibi ne hiſtoria quidem vera eſſe poteſt.* Docet hoc communis conſenſus & praxis adverſariorum, qui in controverſiis hiſtoricis Papatum tangentibus, nihil priùs habent, quàm ad hoc argumentum confugere. Videantur paſſim *Baronius*, *Gretſerus*, *Couſſetellus ſupra cit.*; quibus addo nunc *Schultingium in Theſauro antiquit. eccleſiaſtic.* Quidquid 7.

per contentionem contra hujus argumenti vim excipi posset: solidè diluit *Nic. Vedelius in tract. de Cathedrâ Petri lib.* 1. *cap.* 1. *&* 2. Quem aliquando videant studiosi: ne hîc actum agam.

DE DIVIS SEU SANCTIS QUIBUSDAM CHIMÆRICIS

PRIMÆ, Quæst

DE URSULA & 11000. VIRGINIBUS

PARS SECVNDA.

Resp. JOANNE PETRO CUPIO Ultraj. *Ad diem* 23. *Nov.* 1644.

1. V. *Rgum.* Ex nullitate & inconvenientiâ locorum, regionum, urbium, nationum, regnorum. Nullo modo hîc sibi constare historiam haut obscurè agnoscunt recentiores *Baronius*, *Lindanus*, *Miræus*, qui longè aliam topographiam conjectando commenti sunt, & comminiscendo conjectârunt. Tetigerat jam antè hoc ulcus *Gobelinus Persona* suprà *citatus*. *Lindani & Mirei* sudores ipse lector inspiciat: verba omnia transcribi non patitur chartæ angustia. Sufficit nunc indicare legendas & fabulas, de Siciliæ & Constantinopolis Reginis, & Regnis; de stationibus Romanis & visitationibus liminum Apostolicorum, ac peregrinationibus religiosis; de coloniis Britannorum in Armoricam deductis; ac plura istius farinæ: quæ sequentibus argumentis sexto scil. & septimo commodius perstringemus.

2. VI. *Argum.* Ab absurdis, aut notoriè falsis atque *δυσχίνοις*, quæ in descriptione & notatione rerum, personarum, factorum occurrunt; ex quibus tota hæc fabula ferruminata est. Suprà triplicem ejus structuram seu fabricam distinximus, 1. ut habetur in *vitâ Vrsulæ*, autore *Richardo Præmonstratensi*, nec non in *visionibus Elizabethæ Schonaugiensis*, & qui ex illis sua depromsit, *Iacobo de Voragine*, autore *Legenda aureæ*, *reliquisque hist oricis, & hagiologis*, qui ipsius vestigiis inhærent. 2. In *Gaufrido*, & qui eum sequuntur *Baronio*, ac *Lindano*. 3. In *Mirai Fastis Belgicis*. 1. *In primâ* structurâ ista notamus. 1. *Quòd* exercitus ille tot virginum in Britanniâ congregatus fuerit, & quidem palàm; ita ut fama longè latèque sparsa sit, & multi ad virgines spectandas undiquè confluxerint. 2. *Quòd* Ursu-

Digitized by Google

Urſula, exercitum illum diſtribuerit in millenarias, & toti præfecerit quinque, undecim verò millenariis undecim duces ſeu chiliarchas: Unius ex illis nomen ſuprà indicavimus. 3. *Quòd* Urſulano illi exercitui Comites ſe dederint quinque *Epiſcopi Britannici*, qui Romam cum iis pervenerunt: & *Pantulus* Epiſcopus Baſileenſis, qui virgines ſacras Romam perduxit, inde reverſus Coloniam pervenit, ibiquè cum iis martyrium ſuſcepit: *Iacobus* Archiepiſcopus Antiochenus, natione Britannus, qui fortè inviſerat Cyriacum Papam Romanum, itidem natione Britannum, cum Virginibus Coloniam rediit, & Martyrum nomina ac titulos ſepulcrales dum ſignat, in medio opere martyrio coronatur; cui tamen petenti conceſſum proprium nomen lapidi inſcribere: *Cyriacus* Papa Romanus XIII. modò memoratus, qui reſignato Papatu coram Cardinalibus & Clero eccleſię Romanæ & ſubſtituto ſibi ſucceſſore, Anthero ſcil., cum Urſulano exercitu profectionem ſuſcepit, & Coloniæ cum iis martyrium ſubiit: *Etherius* (*Gelenius* ſcribit *Æthereus*) ſponſus Urſulæ rex Britannicus, Angelicâ viſione admonitus, egreſſus eſt de terrâ ſuâ, & Urſulæ Româ jam regredienti occurrit, & cum eâ Coloniam profectus martyrio coronatus eſt. Atquè hæc in *viſionibus Elizabethæ*. Addit *Richardus Præmonſtratenſis*, reges II. alioſquè infrà notandos. *Gelenius in Coloniâ ſupplice p.* 60. 61. *Valerium* ſocium Etherii itidem regem, & martyrem: Multi *ex clero Romano*, immò ex aliis hominum (virginum) ordinibus admodum auxerunt exercitum: uti innuit *ibid. Gelenius*. 4. *Quòd* Urſula ſponſo deſponſata delulerit ſponſum ſpecie apparatus nuptialis, atquè ita in longè diſſitas terras non tam remigârit, quàm evolârit. Sic *Gelenius lib. cit. p.* 60. 61. Uberiùs hoc ἀνέκδοτον (ſpecimen ſcil. ſanctitatis canonizandæ) enarrat *Surius* & ex eo Haræus: Urſula *filia unica Noti nobiliſſ. Britannorum principis, cùm nondum nubilis à filio cujuſdam ferißimi tyranni ad nuptias expeteretur, & patrem ſuum ſuper hoc anxiari videret (qui Deum metuebat, ſi filiam Deo jam devotam nubere cogeret; & Tyrannum timebat, ſi ei filiam denegaret) divinitus inſpirata, nutanti patri ſuaſit, ut & Tyranno aſſentiretur, eâ tamen illi propoſitâ conditione, ut & ipſe tyrannus decem virgines genere, formâ & ætate electas ſibi traderet, & tam ſibi quàm ſingulis illarum mille virgines ſubſcriberent, & comparatis ad numerum earum undecim trieribus, inducias triennii ſibi darent ad exercitium virginitatis ſuæ; novo uſa conſilio, ut aut difficultate conditionis, animum ejus à ſe averteret, aut hâc oportunitate omnes coævas ſuas ſecum dedicaret? Quòd duce Vrſulâ candidatus* 11000. *Virginum exercitus bellum ſuſceperit, omnibus bellis* famoſius, ut loquitur Hareus, Laur. Surii epitomator: *quòdquè conducto, virginibus, trieribus, & ſumtibus comparatis, per triennium belli præludia, cunctis mirantibus, celebrârunt. Ibid.* Quòd

Geraſina regina Siciliæ, ſoror Epiſcopi Matryſii & Dariæ, matris Urſulæ de conſilio hoc certior facta per patrem Urſulæ, relictâ adminiſtratione regni in manu unius filii in Angliam cum quatuor filiabus & filiolo Adriano advolârit, & conſilio ſuo procurârit collectionem virginum ex diverſis regnis, itineris ſociam & ductricem ſe præbuerit, ac tandem cum iis martyrium paſſa fuerit. Sic *Legenda aurea.* Quòd regina (Siciliæ ſcil., Geraſina nomine) omnibus præparatis, ſecreta revelârit, *ut in novam militiam omnes conjurârint. Nam modò*, inquit Legenda, *belli præludia inchoant, modò currunt, modò diſcurrunt. Interdum belli cauſâ plerumquè fugam ſimulant, omniquè ludorum genere exercitatæ, nihil quod animo occurrebat, relinquebant intactum. Aliquando meridie, aliquando vix veſpere redibant. Confluebant proceres & primates ad tam grave ſpectaculum, & omnes admiratione & gaudio replebantur. Tandem cùm omnes Vrſula ad fidem virgines convertiſſet, ſub unius diei ſpatio flante proſpero vento ad portum Galliæ, qui Tiella dicitur, & inde Coloniam devenerunt &c. Ibid.* 6. *Quòd* ex Britanniâ Coloniam profectæ, (aut ut alii interpolant) tempeſtate eò ejectæ ſint; inde Baſileam, atque inde pedeſtri itinere Romam contenderint; inde Coloniam ab Hunnis jam obſeſſam redierint. 7. *Quòd* Hunni videntes hunc exercitum virginum, cum comitibus Vincentio preſbytero Cardinale, Mauricio Levicanæ urbis Epiſcopo, Sollario Lucenſi Epiſcopo, Sulpitio Ravenenſi Epiſcopo, Marcello Epiſcopo Græciæ, Jacobo Archiepiſcopo Antiocheno, Cyriaco Papâ Romano, Etherio ſponſo Urſulæ, Valerio ejuſdem ſponſi ſocio (teſte *Elizabethâ Schonavvgienſi & Legendâ aureâ*, nec non *Gelenio in Coloniâ ſupplice,*) in eas irruerint, eaſquè occiderint. 8. *Quòd* cum ad Urſulam cæteris jugulatis perveniſſent Barbari, princeps eorum, videns miram ejus pulcritudinem, voluerit eam in conjugem ſibi copulare: ſed cùm hoc illa penitus reſpuiſſet, ab eo transfixa ſit. 8. *Quòd* ſacer ille virginum chorus omnem gratiam, quam in curiâ Romanâ habuerat, ideo amiſerit, eò quòd Cyriacus Papa Romanus invito Clero Pontificatum depoſuerat, & Ametos (quem *viſiones Elizabethæ* vocant Antherum) loco ſui in Pontificem ordinârat, ut virginibus itineris & martyrii comitem ſe præberet: cujus nomen propterea è catalogo Pontificum à clero eraſum ſit. 9. *Quòd* duo principes Romanæ militiæ, videntes magnam virginum multitudinem, & quam multi multæquè ad eas confluerent, timuerint, ne per eas nimiùm creſceret Chriſtiana religio; quòdquè iter earum diligentiùs explorantes nuntios miſerint ad Julium cognatum ſuum, principem gentis Humanorum (Hunnorum dicere voluit *Legenda*, & *interpolator* ejus *Claudius à Rotâ*,) ut educto contra eas exercitu, ipſas, cùm Chriſtianæ eſſent, dum venirent Coloniam, trucidarent.

10. *Quòd*

10. *Quòd* anno demum 1154. tituli ſepulcrales earum Coloniæ detecti; quòdquè hâc occaſione Elizabetha Schonawgienſis per Abbatem quendam poſtulata ut ex angelo, qui ipſi apparere ſolebat, de certitudine rerum Urſulanarum inquireret, per viſiones de iiſdem edocta ſit. Quòd etiam aliis apparitionibus & miraculis ſanctitas & beatitudo iſtarum virginum confirmata ſit. De quibus vide *Legendam auream*, & *Laur. Suriums & ſcriptores, de ſacrario & reliquiis Colonienſium*, & *Arnoldum Raiſſe in appendice ad Molani natales ſanctorum Belgii*, *p.* 223. 6. ubi de duabus exercitus Vrſulani chiliarchis (ita eas dicere liceat,) Honoratâ & Florinâ. Atquè hæc quidem abſurda, quæ in primâ hujus fabulæ ſtructurâ notanda duximus. 11. *In ſecundâ* apud *Gaufridum Aſaphenſem* (quam *Baronius*, *Lindanus*, *Velſerus* primæ præferunt) ſunt iſta. 1. *Quòd* Maximianus Gallos ex Armoricâ (hodie dictâ *Bretagne*) expulerit, & coloniam virorum ac fœminarum ex Britanniâ illuc traduxerit. Quod figmentum ex Pontificiis *Chriſtoph. Brovverus in notis ad Venantii Fortunati lib. 3. epigramm.* 8. funditus tollit. 2. *Quòd* Maximianus Armoricam Conano Meridiaco Britanno legionum Britannicarum ductori dederit. Ex quibus antiquitatis monumentis hoc probabitur? 3. *Quòd* hic Conanus per nuntios petierit & impetraverit à Dionoto rege Cornubiæ (cui Maximianus Britanniæ principatum commendaverat) non ſolùm filiam ipſius Urſulam ſibi matrimonio copulandam, ſed etiam nobilium filias numero 11000, & plebeiorum 60000, quæ novis colonis uxores jungerentur. 4. *Quòd* omnes illę virgines cum mari ſe commiſiſſent, maximam partem tempeſtate obortâ perierint; reliquæ ab exercitu Guanii Hunnorum, & Melgæ Pictorum regis, partim trucidatæ partim pudendo ſervitio traditæ fuerint. Hæc quàm bellè inter ſe cohærent, tam pulcrè conveniunt cum *Legendâ aureâ* & cultu legendario Papiſtarum, atquè apotheoſi iſtarum virginum. 111. *In tertiâ* fabulæ ſtructurâ, ſeu novâ conjecturâ apud *Miræum* (quæ extrema poſt multiplex naufragium tabula, donec aliunde melioris ſpei caput ſe oſtenderit) iſta breviter notamus. 1. *Quod* Maximo è Britanniâ feſtinanter in Galliam trajiciente, ab exercitu ejus indubiè ingens virginum ſexus utriuſque ac mulierum turba relicta fuerit. 2. *Quod* hæc turba cæſo Gratiano, dum ad parentes, maritos, propinquos & amicos, per oſtia Rheni, perquè Veronam Friſiorum &c. duce agminis Urſulâ properat, in Hunnos Gratiani fautores incidit &c. Quàm concinnè hæc cohærent: Milites tunc temporis, non tantùm uxores ſuas, ſed & myriadas virginum (filiarum ſcil., & propinquarum) circumducere ſolent. Fœminę illę & virgines, pueris ac adoleſcentibus (filiis ſcil. & propinquis eorundem militum) permixtæ claſſem inſtruunt, naves conſcendunt, & ex

Angliâ ſolventes ad exercitum ſeu milites illos Maximi, quorum operâ in Galliâ & alibi utebatur, quoſquè oportuit tunc uno in loco conſtitiſſe, properant. Sed in quem finem tot millia virginum, & quidem nobilium, multarum etiam regiarum? An ut virginitatem Deo conſecrarent, ad exercitum properabant? Virilis ſexus & turbæ nulla tunc habita ratio? nec etiam mulierum? ſolæ ſcil. virgines exercitum conſtituebant, ſaltem nomen illi dabant tanquam elementum prædominans: ut quidam autores Pontificii hiſtoriam hanc explicant. Urſula tanquam Pentheſilea inter Amazonidas illas, ducem ſe conſtituit, aut ab aliis conſtituitur. Et quomodo tales fœminæ in hoſtium manus incidentes & barbaro ac militari more malè multatæ, magis ſanctæ & martyres dicentur, quàm aliæ quæcunquè militaribus calamitatibus obnoxiæ? Unde autem conſtabit illas omnes virgines aut in Angliâ fuiſſe aut poſteà in itinere factas eſſe Chriſtianas magis, quàm myriadas mulierum & juvenum, adoleſcentum, puerorum? Cur virgines magis martyres dicuntur, & feſtis anniverſariis, proceſſionibus, miſſis, officiis &c. tanquam divi tutelares magis coluntur, quàm reges, reginæ, principes, Papa, Cardinales, Epiſcopi, aliiquè Clerici & viri ultra 200. martyres, quorum meminit *Elizabetha in viſionibus* interpolatis *à Richardo Præmonſtratenſi*? Cur virgines magis, quam reliqua turba; quæ proculdubio longè maximam partem conſtituit? Cur illæ magis pro pudicitiâ ſuâ pugnârunt & paſſæ ſunt, quam fœminæ maritatæ?

3. VII. *Argum.* Ex infinitis contradictionibus. 1. *Circa* tempus: de „quibus ſuprà. Addo nunc ex *antiquit. Britannic.* ſummi antiquarii *I. Uſſerii p.* 993. Id tantum, inquit, ad extremum hîc monentes, *à Matthæo „Florilego & Radulpho de Baldoc* Londinenſi Epiſcopo ad ann. 392. (quadriennio poſt Maximi cædem integro) ab aliis quibuſdam (in earum „*Legenda*, *Sanctilogio Iohann. Tinmuthenſis* inſerta commemoratis) ad ann. „385. *à Baronio in* 4. *annal. tom. ad a.* 383. virginum cladem referri: quanquam anno demum 386. Armoricum regnum Conano Meriadoco tradi„ditum, & expulſis indigenis à Britannici generis colonis occupatum fuiſſe ſcribat *Ioh. Fordonus in Scoti-chronico.* 11. *Circa* loca. 1. *Locus* nativitatis & imperii paterni Urſulæ, *Iacobo de Voragine* & aſſeclis ejus ut & *Ioh. Majori* eſt *Britannia* (quaſi tunc fuerit rex Britanniæ:) *Gaufrido lib.* 5. *cap.* 15. eſt *regnum Cornubiæ*; in quo ſucceſſerat fratri ſuo Carodoco: *Elizabethæ Schonavvgienſi, & Petro de Natalibus & Petro Chalybi in hymno apud Georg. VVicelium in hiſtor. ſanctorum*, *Britannia Scotica* & *regnum Scotiæ*: *Ieſuita* editori *florum ſanctorum Ribadeneiræ* edit. lat. anno 1630. Coloniæ, *Hibernia*, ſeu *Scotia major.* 2. *Locus*, nativitatis, habitationis, & imperii ſponſi

ſponſi Urſulani, *Iacobo de Voragine* cum ſuis eſt, *Anglia* (quaſi tunc *Angli* inferioris Saxoniæ populus incoluerint Britanniam, quam demum intrârunt ducibus Hengiſto & Horsâ ann. 453.); *Gaufrido*, prout *Baronius* refert, *Magnæ Britanniæ inſula*; eidemquè locus commorationis Armorica, ubi tunc Conanus ſponſus regulus Britannicus, cui donata erat Armorica, cum legionibus Britannicis agebat. 3. *Locus* unde navibus iter ingreſſæ ſunt. *Ioh. Majori*, & *Gaufrido*, eſt *Lindonum*: *Iac. de Voragine*, aliiſquè nullus nominatur. 4. *Locus* ubi primum appulerunt, *Miræo*, & quos citat, *Suffrido P. ac Hadr. Iunio*, eſt *Verona* urbs Friſiorum prope Alcmariam: *Hagiologis* quibuſdam *Verona* urbs Italiæ: aliis tamen hoc emendantibus & ex ingenio conjectantibus *Bonna* propè Coloniam: *Ioh. Majori Colonia*: *Gaufrido*, uti eum refert *Baronius*, *littus Germanicum*: *Lindano & Gelenio Tiela Geldrorum*: *autori Legendæ aureæ* Thiella portus Galliæ, unde Coloniam deveniſſe dicit, atque ita Romam tendiſſe. 5. *Locus*, quo exercitus ille peregrinantium ex Britanniâ ſolvens tenderet, *Elizabethæ Schonavvgienſi*, & *autori Legendæ* cum aſſeclis eſt *Roma*: *Gaufrido* eſt *Armorica*, quò invitæ deſtinabantur totidem militibus 11000. matrimonio jungendæ: *Miræo* Galliæ & adjacentium locorum illi tractus, ubi mariti, parentes, propinqui eorum militantes Maximo aut in exercitu aut in præſidiis erant. 6. *Locus* martyrii, quò invitæ aut à nautis proditę, (uti *Lindanus* & *hiſtoria Colonienſis*); aut vi tempeſtatis delatæ (uti *Miræus*, *Suffridus Petri*. & *Gaufridus*); aut ſponte Româ eò profectæ, quippe anteà divinitùs admonitæ de martyrio illic ſubeundo (uti *Legenda*, *Elizabetha Schonavvgienſis*, & quì eas ſequuntur) *Colonienſibus*, *Miræo*, *autori Legendæ*, *Surio*, *Molano*, *Martyrologio Romano*, eſt *Colonia Agrippina*: *Lindano*, apud *Baronium in notis ad martyrologium*, eſt *Vpen* ſeu *Vben*, olim oppidum non obſcurum, ubi collegium Urſulæ virginum nobilium, cum *Lindanus* iſta ſcriberet. 7. *Locum* ſepulturę, & reliquiarum, mox indicabimus. *De regno Sicilia*, dequè urbe & regno Conſtantinopolis ſuprà indicato refutavimus. III. *Circa perſonas*. 1. *Pater* Urſulæ, *Iac. de Voragine* & *Claudio de Rota*, eſt *Nothus* rex ſcil. quidam Chriſtianiſſimus in Britannica: *Iohan. Majori Dionoth* Britannorum Rector: *Breviario Ciſtercienſi* Paril. 1516. (exemplar habuit *Uſſerius*, cujus indicium *p.* 618. hîc ſequor,) & *Surio Deo notus*: editori *Flor. ſanctorum Ribadeneira Dionetus*: autori *Legendæ*, & *Elizabethæ* & *Petro Equilino*, ſeu *Petro de Natalibus Maurus*; quì duo poſteriores regem Scotiæ appellant. 2. *Ipſa Vrſula* ab omnibus *filia* regis Britannici, aut Scotici dicitur: ab Elizabethâ, *Regina Britannica*. 3. *Sponſus* Urſulæ, *autori Legendæ* cum *ſuis eſt filius unicus* regis Angliæ, Elizabethæ, *Colonienſibus & ſanctor.* ac reliquiarum *recentibus ſcriptoribus* dictus

ctus *Ætherius* aut *Æthereus*: *Gaufrido* Connanus dux legionum Britannicar. & dominus Armoricæ ex donatione Imperatoris Maximi: *interpolatis visionibus Elizabethæ* per *Rich. Præmonstratensem*, *Olophernes*, unus ex undecim regibus, qui Ursulanum virginum exercitum comitati sunt. 4. *Mater* Ursulę in visionibus Elizabethæ est *Daria*: *Phil. Bergomati de claris mulieribus cap.* 154. est *Demetria*. 5. *Numerus Virginum* communiter à Legendariis, aliisquè fabularum scriptoribus *supra cit.* statuitur 11000, à *Gelenio* in itinere Romano, & reditu ad locum martyrii, admodum auctus dicitur. *Elizabetha*, & *aurea Legenda* comitibus virilis & fœminæi sexus exercitum auctum scribunt: *VVandelbertus Prumiensis*, & *martyrologium Romanum* indefinitè virgines & socias Vrsulæ dicunt, nullo definito numero expresso. 6. *Cyriacus* Papa comes & præfectus hujus virginei exercitus, chimæra est & non-ens, *Gobelino*, & recentioribus *Baronio*, *Lindano &c.* agnoscit tamen eum *glossa in 6. decretal. lib. 1. tit. 7. de renuntiatione cap. quoniam.* Quam glossam nova editio Romana expungit. *Legenda*, cum suis dicit eum fuisse à clero expunctum ex catalogo, quòd sedem Papalem deseruisset: sed referente *glossâ modo cit.* ex Chronico Martini Poloni ad annum 238. *creditum fuit à Cardinalibus, quod non propter devotionem, sed propter oblectamenta virginum Papatum dimisisset.* 7. *Reginas & filias* regum Siciliæ, ac Constantinopolis, hujus expeditionis Ursulanæ, & martyrii comites, refert *Legenda aurea cum suis*: sed silentio eas tegunt recentiores cum *Gaufrido*. Absque virorum comitatu peregrinatas fuisse creditum & scriptum usquè ad an. 1154. referente *Elizabethâ*: posteà tamen contrarium. 8. *Percussores* virginum *autori Legendæ* aliisquè ipsum sequentibus sunt *Hunni*, qui Coloniam tunc obsidebant: *Gaufrido*, *Melga* Pictorum & Gaunus Hunnorum pyratæ: *Ottoni Frisingensi lib. 4. histor. cap.* 28. *Attila* rex Hunnorum: *Ioh. Majori Gonanus terra* (Colonienſis) *Rex*, & Elga ejus frater, cum suis clientibus: alii *supra cit.* maximam partem naufragio periisse volunt. IV. *Circa* facta, seu actiones & passiones. 1. *Elizabetha* & *Legenda aurea* innuunt, voluisse eas unâ cum fide Christi virginitatem seu cœlibatū virginalem custodire, & hanc ob causam peregrinationem Rom. suscepisse: *Gaufredus* & *Ioh. Major* cum *Baronio*, *Lindano*, & *Miræo*, casui seu infortunio adscribunt, quòd ipsæ insciæ & invitæ, cùm Galliam peterent, in oras illas delatæ sint, ubi crudeliter cæsæ. 2. *Causam* passionis *Gaufredus*, & *Iohann. Major*, nullam aliam adferunt quàm bellicam (de cujus justitiâ hic non quæro) quòd fœminę essent hostium suorum, militum scil. Maximi, & consequenter eas hostiliter & barbarè tractarent: Ipsa *Legenda* nullam causam passionis Ursulanę assignat, quàm quòd principi Hunnorum nubere noluerit, qui vitam eum in finem ipsi offere-

Digitized by Google

offerebat. Quo jure ergò *Legenda* & *martyrologium Romanum* aliique *hagiologi*, ut & recentes *Baronius*, *Molanus*, *Miræus*, *Gelenius* &c. martyrum & sanctorum titulo eos cumulant? v. *Circa* sepulturam, & reliquias earum. 1. *Coloniæ sepultas*, ibique quiescere, & eo nomine tanquam Deos tutelares peculiariter ibi coli, & reliquias illas inter certissimas esse habendas, credendum ex traditione communi, & ex titulis sepulcralibus, imprimis *revelationibus Elizabethæ*, super iis titulis: & testantur *Surius*, *Lindanus*, *Miraus*, *Gelenius*, *Molanus*, *Ribadeneira* (seu editor ejus Latinus) *Chronicon Colonienſe*, *VVindheim in sacrario*, *Agrippinenſi*, *Cratepolius in Catalogo Episcop. Colonienſ.*, *Matheneſius in theophoria Colonienſi* p. 80. 81. Confer *Fleienum in historiâ S. Vrſulæ* insertâ *à Lippeloo vitis sanctorum*, & *Auberti um Miræum de SS. virginibus Colonienſibus*. Et tamen passim in Belgio multas esse docent *Molanus in Natalibus sanctorum Belgii ad* 21. *Octobr.* & *Arn. Raiſſe in appendice*, *Idemque in Hierogazophylacio Belgico*. *In indiculo reliquiarum Glaſtonenſium* (teste *Vſſerio pag.* 626.) legitur, corpora Ursulę & Dariæ Glastonienſi cœnobio donata esse. Dariæ istius reliquias in Hiberniam importatas autor est *Demſterus lib.* 4. *histor. Eccleſiaſt. Scotorum*: & caput Ursulæ in conventu Eremitarum Augustinianor. Bergomi asservari autor est *Iacobus Philippus Bergomas lib.* 9. *ſupplem. Chronic. anno* 458. Ossa 11000. Virginum Mechlinię haberi dicuntur apud *Arn. Raiſſe in Hierogazoph. p.* 494. Cameraci caput unius ex virginibus Ursulanis *p.* 334. Leodii caput unius ex sociabus Ursulanis *p.* 269. caput Ursulæ, in conventu loci spinosi ordinis Cistercienſium, propè montes Hannoniæ; & caput S. Loſciæ ex sodalitio Ursulano, *ibidem. p.* 289. corpora Felicitatis, Cordulæ, Victorinæ, ex eodem sodalitio, in Marchianensi Benedictinorum cœnobio, tertio ferè milliari à Duaco, *p.* 291. Multa Ursulanarum Virginum ossa duabus ornatis capulis incluſa, in Markettensi velatarum virginum cœnobio, ordinis Cistercienſis propè Insulam Flandrorum. *p.* 298. Sed tædet infinita quasi ossa per solum Belgium sparsa (ut Germaniam, Angliam &c. præteream) conquirere. Unum tantùm addo, de quatuor etiam istarum virginum, nuper demum reperta & translata Pragæ 20. Augusti 1645: cum aliis quamplurimis reliquiis, quarum *catalogus* Pragæ, & postea Coloniæ *editus*. VI. *Circa* mentita miracula, revelationes, & visiones, quibus virgines Ursulanæ, earumque reliquiæ honoratæ esse dicuntur. 1. *Surius* refert Coloniam per virgines liberatam; Hunnis in reprobum sensum datis visas tot armatorum acies se persequentes, quotas virginum trucidârant &c. Sed recentiores hæc prætereunt. Nôrant enim Hunnorum illam expeditionem, & Coloniæ obsidionem cum historiis istorum temporum conciliari non posse. *Gobelinus Perſona* ait, Hunnos

tunc Europæ etiamnum ignotos fuiſſe. 2. Revelationes & apparitiones, quas partim *Legenda aurea*, partim *Surius* depromit; alii pudoris magis memores prætereunt. 3. Argumentum & grande fulcrum religionis Vr-
„ſulanæ, quæritur in ficto miraculo, quod ita refert *Lindanus apud Ba-*
„*ron. in martyrol.* Hunc autem locum, ubi nunc viſitur S. Vrſulę Col-
„legium Virginum &c. fuiſſe certaminis arenam pii non imperitè viden-
„tur aſtruere, quòd templi area nullum ſuſcipit ſepeliendum, immò pue-
„ros recens Baptizatos de nocte quaſi evomens, in ſuperficiem rejicit vi-
„ſendos; cujus rei miracula narrant incolæ non rara, quæ non alibi te-
„merè inveniantur. Eandem fabulam habet *commentarius ad Paſſionale*, *& VVilſonus in Martyrologio Anglico:* quam ex *Lindano*, ut opinor, deſcripſit. *Henricus Kornmannus tract. de Miraculis mortuorum part.* 3. *cap.* 31. & in *Templo naturæ part.* 4. *conſider.* 43. *concl.* 6. eandem fabulam refert, citatis, *Paſſionali & Lindano* apud *Baronium in Martyrolog.* 21. *Octobr. Idem* *Kornmannus de Virginitate cap.* 118. rationem dat, cur nullus illic poſſit requieſcere, *quia hæc terra de corporibus ſanctarum virginum creditur ſanctificata, prout inveni in Paſſionali S. Vrſulæ c. de* 11. *mille virg. p.* 85. *Videatur Aubertus Miræus Bruxell. canonicus in diſq. de SS. virginibus Colonienſibus.* Favet etiam Colonienſium Traditio & Religio, de quâ *Haræus epitoma-*
„*tor Surii*: Ex eo autem jam crescente religione, non modò conſuetudo,
„*ſed pro conſuetudine ſacramentum* civibus inolevit, ut intra ambitum vir-
„ginalis ſepulturæ nemo uſquè hodiè cujuſquam mortui corpus audeat
„ſepelire. Ulteriùs provectus *Hermannus Flejenus in libello de S. Vrſulæ ac ſodalium ejus hiſtoriâ* (apud *Zachar. Lippeloum tom.* 4. *de vitis ſanctorum*) ſta-
„tuto illud cautum eſſe ait, quod in antiquiſſimo eccleſiæ Vrſulanæ Co-
„lonienſ. libello his verbis ſcriptum inveniſſe ſe dicit: Divinis flammeis
„viſionibus frequenter admonitus, & virtute magnæ majeſtatis martyrii
„cœleſtium virginum, imminentium ex partibus Orientis, exhibitus pro
„voto Clematius, hîc de proprio in loco ſuo hanc baſilicam voto, quod
„debebat, à fundamentis reſtituit. Si quis autem ſuper tantam majeſta-
„tem hujus baſilicæ, ubi ſanctæ virgines pro nomine ſuo ſanguinem ſu-
„um fuderunt, corpus alicujus depoſuerit, exceptis virginibus, ſciat ſe
„ſempiternis tartari ignibus puniendum. *Haræus* narrat lapidibus eandem inſcriptionem inciſam illic ſervari: Sed anathema ſubjectum omittit. Abſurditatis procul dubio tantæ & blaſphemiæ ipſum puduit. Sed fabula illa, pro quâ teſtes laudantur Colonienſes, ab ipſis Colonienſibus apertè exploditur, ore & calamo Erhardi Winheim, in ſacrario Agripp. num. 9. p. 106. Negat enim ibi non tantùm experimentum illud, *ſed ſa-*
re, inquit, *non poſſe, inde colligi poteſt; quòd in eccleſia Machabæorum, in quâ*

magno

magno numero ex societate SS. Virginum corpora reperta indè ab initio passionis coluntur, quotidiè adhuc Christi fideles, quos tamen certaminis arena non evomit, sepulturæ mandantur: ita ut fidem meam pro obside interponere ausim, virgines illas non tàm lividas, ut in domino obdormientes, regni Dei coharedes, consratres & consortes, multò minùs modò genitos, à suis cubilibus excludant. VII. *Circa* cultum & religionem Ursulani exercitus. Colonienſium religio, tàm quotidiana, quàm ſolennis in proceſſionibus (quam deſcribit *Gelenius num.* 12. *pag* 57. 58. & *Matheneſius in Theophoriâ Colonienſi pag.* 80.) & in feſto Urſulæ anniverſario, in formâ tanquam exercitum ſeu aciem ordinatam 11000. virginum ſanctarum & martyrum eas colit. Sed Papa *Vrbanus* VIII. in ſuo *diplomate indulgentiario anno* 1640, ne virginum quidem, aut Urſulani exercitus aut certaminis, aut invocationis tanquam Divorum tutelarium &c. meminit; quaſi animus meminiſſe horreret: *Omnibus*, inquit, *utriuſquè ſexus Chriſti fidelibus* &c. *qui Eccleſiam S. Vrſulæ Colonienſ. die feſto ejuſdem S. Vrſulæ à primis veſperis uſque ad occaſum ſolis, feſti hujuſmodi ſingulis annis devotè viſitaverint, & ibi pro Chriſtianorum Principum concordiâ, hæreſeun exſtirpatione &c. pias ad Deum preces effuderint, plenariam omnium peccatorum ſuorum indulgentiam* &c. Vbi nullius invocationis Vrſulanæ, nedum ſociarum fit mentio. Georg. *Paulus Stravius* Epiſc. Joppenſis, & Vicarius generalis Colonienſis, *ſummam diplomatis Papalis* germanico idiomate *ibidem* exhibens, ſic extendit: *in Feſto S. Vrſulæ, ejuſquè ſancti ſodalitii*, 11000. virginum & martyrum.

VIII. *Argum.* Ab origine fabulæ: quam *Gobelinus Perſona* refert ad fictas illas viſiones *Elizabethæ Schonavvgienſis*. *Idem* ex noſtris cenſet ſæpè laudatus *Vſſerius pag.* 628. & 619. Qui idem tamen non negat, quin Colonienſium traditio, perſuaſio & fama aliqua de virginibus ibi cæſis, & ſepultis, dequè titulis ſepulcralibus anno 1156. (cùm jam ad ἀκμὴν ſuam perductus eſſet Antichriſtianiſmus) illic repertis præceſſerit. Sed fidei iſtorum vacillanti robur atquè autoritatem addidit Elizabetha. Quantæ autem fidei & autoritatis ſint abſurdæ, omniquè hiſtoriæ, & Theologiæ repugnantes illæ viſiones, quàmquè ipſis prudentioribus Pontificiis apocryphæ; infrà tribus verbis dicemus. Ego, ſi quis conjecturę locus, conjicerem, alicubi fortè militari barbarie fœminas aliquot nuptas & innuptas viris permixtas, crudeliter obtruncatas: ex rumore illo per manum tradito, conjeciſſe ſimplices aut perverſè zelotas quoſdam, turbam illam innocentium hominum, imprimis imbellis ſexus (quamvis propter fidem non paſſam) inſtar martyrum habendam. Si conferas narrationem *Surii* & *Haræi*, deprehendes, Colonienſes nullum habuiſſe certitudinis fundamentum, quòd martyres fuerint, quàm quòd pudicitiam tueri

tueri voluerint, nec barbarorum militum congreſſum pati. Hinc ipſi exſculpſerunt virginitatis tuendę zelum; & ex eodem zelo concluſerunt martyrium. Eaſdem ferè conſequentias præſuppoſitâ narratione *Gauſredi*, non tam nectunt, quàm annectunt, & ſubdolè ſumunt, *Miræus*, *Lindanus*, *Baronius*, & qui eos ſequuntur, juxta artificium illud paralogiſticum, quo plus infertur in concluſione, quàm fuit in præmiſſis. Pudicitiam & corpus ſuum tueri contra vim barbarorum & hoſtium, docet ipſa natura. Adulterium & omnem ſcortationem fugere, docet eadem, & perfectiùs Religio Chriſtiana. Sed hinc nec ſtudium, nec votum cœlibatus virginalis, colligi poterit: nedum paſſio propter fidem Chriſti ſeu martyrium. Pœna enim non facit martyrem, nec laniena militaris, nec tumultuaria mactatio quamvis Chriſtianorum; ſed cauſa. Quòd autem reginarum, & regiarum filiarum, neptum, regiorum ſponſorum, immò & regum, titulis tanquam floribus fabulam hanc aſperſerunt; illud ſæculis illis mythicis haut infrequens. Nôrunt hoc, qui in lectione *Vitarum & Legendarum* verſati ſunt. Elizabetha (apud *Richardum Pramonſtratenſem*) ut Chriſtianam ſcil. religionem ſupra modum honoret, fingit undecim reges in comitatu hoc fuiſſe, quorum nomina ibidem recenſet; quinque Epiſcopos ex Britanniâ; Papam Cyriacum cum Cardinalibus nonnullis, aliiſquè ex clero Romano; quinque primarias virgines, & ſub illis conſtitutas undecim alias Chiliarchas, ſingulas Regum, aut Ducum aut Principum filias: quaſi ſcil. nubes tunc pluiſſent Reges, principes, reginas, Principiſſas, & quidem zelo fidei Chriſtianę ferventes, & terrâ mariquè circumcurſitantes, ac ſponte ad martyrium ſe offerentes, aut in manus percuſſorum incurrere geſtientes. Jam verò argumentum hoc hiſtoricum ab indicatâ fabulę origine & occaſione, alicujus momenti eſſe Pontificiis, cùm ita uſu venit, docent diſceptationes ipſorum hiſtoricæ de Papiſſâ Johannâ, de Monarchi â Siciliæ, de donatione Conſtantini, &c.

DE DIVIS SEU SANCTIS QUIBUSDAM CHIMÆRICIS

PRIMÆ, Quæſt

DE URSULA & 11000. VIRGINIBUS,

PARS TERTIA.

Reſp. JOANNE PETRO CUPIO Ultraj. *Ad diem* 30. *Nov.* 1644.

Aſſer-

Digitized by Google

Assertione nostrâ probatâ, ad antithesin adversariorum accedimus. Eam illi quamvis reluctante scientiâ & conscientiâ defendere coguntur, quamdiu ecclesiam Romano-Papalem ab errore & deformatione immunem præstare satagunt, & Colonienſium Deos tutelares ac reliquias cum choragio peculiaris devotionis & cultus, defendere. *Certamen* enim Ursulæ & sociarum *annua commemoratione ecclesia celebrat*, ait Serranus Epitomator Baronii ad ann. 383. citatis ibid. in margine, *Martyrol. Rom. 21. Octobr.* Hinc est, quòd *Surius, Baronius, Lindanus, Molanus, Arn. Raisse, Suffridus Petri*, Jesuita editor *Ribadenira, Miraus, VVinheim, Gelenius*, de hâc historiâ tam anxiè laborârint: facilè alioquin ad fabulas eam relegaturi, nisi ecclesiæ traditio & cultus, & quidem in ipsis autenticis *libris Kalendariorum, Missalium, Breviariorum* jam præoccupasset. Qui ex professo contra *Gobelinum Personam*, aut contra nostros eam defenderint, neminem novi: nisi quòd *Gelenius in Coloma supplice p.* 60. promittat, RR. PP. Societatis Jesu eam elaboratam & defensam daturos. Quod an præstiterint, mihi hactenus haut compertum est. Argumenta autem seu fulcra, quibus antithesis munitur, & unde suas fabricas architectonicè deducunt autores hactenus nobis citati, sunt ista quantum ego quidem observare potui. 1. *Argum. Revelationes* seu *visiones Elizabethæ Schonavvgienſis* Abbatissæ, quas habuit anno 1154. occasione translationis corporum virginalium. Numeratur autem ea inter sanctos seu Divos ecclesiæ Romanæ: uti videre est in *martyrologio Romano ad 18. Iunii*, & *Molani additionibus ad Vsuardum*. Visiones ipsius pro divinis habitas, dices ex *præfatione Iacobi Fabri Stapulensis*, qui eas primus, ut arbitror, edidit Parisiis anno 1513, in fol. una cum *Revelationibus Hermæ, Vguetini, F. Roberti, Mechtildis, Hildegardis*: *ubi* etiam *Hermæ* & *Elizabethæ visiones* aliis longè præfert, quòd genuinè sint sine admixtione, & *sermonem magis repræsentent angelicum*: monet ergò, *ut quæ ab angelis & divino spiritu tradita sunt reverenter, & casta mente amplectantur*. Præter illam editionem est & alia, quæ habet visiones ejus auctas & plurimùm mutatas à *Richardo Præmonstratensi*. Ex dictis *Elizabethæ visionibus* historiam seu traditionem corrigendam monet *Robertus, monachus cœnobii S. Mariani apud Antissiodorenses, in chronico Antissiodor. ad ann. 453.* Verba ejus citata vide apud *Vsserium p. 625.* Ad easdem provocat Jesuita Colonienſis *ibid. cit. p. 624.* Ex iisdem *Legendam*, & *Passionale* alioſque *hagiologos sua* derivasse, earumque vestigiis insistere, imprimis Colonienses, *Surium* scil. & *Gelenium*, constare arbitror, ex iis quæ hactenus excerpsimus. Quibus adde *VVinheim sacrar. Agrippin. num.* 9. *p.* 85.

9 p.85. *Resp.* 1. Visiones illas potuisse esse fictas & mendaces; aut si quid acciderit, fuisse phantasticas, deliras, melancolicas, si non maniacas; aut illusiones diabolicas, (quales non nullas monachis, monialibus, immò & sanctis Papalibus attribuit *Delrio lib.4. disquis. Magicar. cap.1. sect.3.*), immò & ipso facto tales fuisse constat 1. *ex* superstitione & idololatriâ in cultu sanctorum, & reliquiarum, quæ ibidem inculcatur; contra revelationes divinas V. & N.T. Imprimis sordet, quòd una ex illis sanctabus nomine Verena introducitur dixisse, quòd vellent venerationem corporum suorum, quodquè à domino precibus hoc impetrassent; quodquè hactenus gemitus fudissent, eò quòd *tam negligenter absconditæ fuissent, neque aliquid dignæ laudis Deo pro ipsis exhiberetur.* Hîc adde, quòd Ursula revelationem seu visionem fingatur concluisse his verbis: *Et qui renovaverit passionem nostram: reddat Deus mercedem operis sui in saculum saculi.* 2. *Ex* argumento partim in se historico & vero, partim ad hominem: repugnantiâ scil. totius historiæ profanæ, & ecclesiasticæ. Quæ enim salva erit historia, quæ historica demonstratio religionis & ecclesiæ, non tantùm Christianæ, sed & Romano-Papalis; siquidem monstris illis titulorum & nominum, qui fabulæ hujus actores fuisse dicuntur, locus aliquis concedatur. Sunt autem, quæ in textu & in margine exhibet editio *Iacob. Fabri Stapulensis*, Ista: Ursula regina Britannica, Maurus rex Britanniæ Scoticæ, pater Ursulæ; Etherius rex, sponsus Ursulę; Demetria regina, mater Etherii; Florentina soror Etherii; Axpara duciſſa, filia materteræ Etherii; Agrippinus pater Etherii, rex Christianus in Britanniâ, Dorotheus rex Constantinopolis, è Siciliâ oriundus; & Formundina ejus uxor, & Constantia filia unica, quæ divinitùs admonita servandæ virginitatis ergò (quam Deo jam voverat) Ursulano exercitui se adjungebat. Gerasina Britannica, regina Siciliæ, quæ verè erat de radice Aaron, cujus maritus Quintianus Rex Siciliæ, soror S. Mauritii Episcopi, & soror Dariæ matris S. Ursulæ, & soror Dorothei regis Græcię; Verena filia patrui Ursulæ, cujusdam principis magni; Maximus & Aphricanus principes iniqui, qui Romæ tunc erant; Julius Princeps Hunnorum, qui virginum mactator fuit; Billanus Lucensis Episcopus; Simplicius Ravanensis Episcopus; Marculus Episcopus in Græciâ; Jacobus Britannicus, Archiepiscopus Antiochiæ; Pantulus Episcopus Basileensis; Vincentius Presbyter, Cardinalis Ecclesiæ Romanæ; Aquilinus Episcopus Colonienſis, quartus à Materno; Cyriacus Papa Romanus 13. cujus proximus successor Antherus. Hæc phreneticorum deliria conciliet quis cum *historiâ* temporum: immò cum ipsis *historiis mythologicis*, & *annalibus Papistarum.* Atquè hæc quidem ex visionibus Elizabethæ,

zabethæ, prout à *Fabro Stapulenſi* editæ ſunt: quarum exemplar nunc præ manibus habeo. Nam interpolatas viſiones à *Rich. Præmonſtratenſi* poſteà editas (ut quidem *Vſſerius* ex iis excerpta exhibet: exemplari enim earum hactenus careo) longè turpiùs & craſſiùs delirare deprehendet, qui eas inſpexerit. 3. *Ex eo*, quòd *Richardus Præmonſtratenſis* anno decimo nono poſt exceſſum Elizabethæ novas viſiones in lucem protulit: quibus priorum illarum defectus luculenter à ſe ſuppletos fuiſſe aſſerit, & quidem B. Virginis Mariæ & Urſulæ ipſius monitu. Excerpta ex *præfatione* ipſius, & ipſis *ſupplementis* atquè interpolationibus viſionum exhibet *Vſſerius pag.* 632.633.634.635. Ita nec ipſe archiplanus Elizabethæ viſionibus ſtare voluit. 3. *Ex eo*, quòd Pontificii nullis revelationibus & viſionibus ſuorum, etiam ſanctorum canonizatorum, & quidem à Romanâ ſede approbatis fidere velint; ſed contra eas excipiant, quoties uſu venerit: quòdquè fateantur, ſe nullum certum & infallibile habere *κριτήριον*, quo veras viſiones à falſis diſcernant. De quo egimus in *Deſper. causâ Papatus*; & ſecundâ *parte ſelect. diſp. tit. de probationibus ſpirituum.* Videmus ergò, quàm infirmo tibicine fulta ſit religio & devotio eccleſiæ Romanæ, imprimis Colonienſium. 5. *Ex eo*, quòd ipſi Pontificii has viſiones tanquam apocryphas & fictas refutent ac rejiciant: apertè quidem & ex profeſſo *Gobelinus Perſona*, ſuprà citatus; *Bartholin. Sibylla in quæſt. peregrinis*; *decad. 1. q. 1. c. 8. p. 293.* & ante eum *Henr. de Haſſiâ comment. in Geneſin*: quod huic Elizabethæ applicatum ſentit *Delrio diſquiſ. lib. 4. cap. 1. qu. 3. ſect. 4.* tacitè, recentiores *Lindanus*, *Baronius*, *Miræus*, qui aliam planè fabulam de novo efformant. Quibus adde omnium contradicentium labyrinthum ſuprà indicatum. Siquidem pro divinis viſionibus iſta haberent, utiquè in autoritate earum acquieſcerent, abſquè ulla diſſenſione aut contradictione. Baronius in annalibus ad ann. 237. §. 11. dicit, ſententiam de Cyriaco Papâ prædeceſſore Antheri, *ne dignam quidem eſſe, quæ pluribus confutetur; quippe quæ nullâ penitus nitatur ratione, vel teſtimonio antiquorum, ex commentitiis tantum actis martyris ſanctarum Vrſulæ & ſociarum ejus petita.* Eandem feralem (Colonienſibus) cantilenam canit in notis ad martyrol. ad 3. Januarii. *In actis quibuſdam Vrſulæ, poſt Pontianum Cyriacus quidam Romanus Pontifex perperàm fingitur.* Et ſic *Epitomator Annalium Spondanus.* Defendit tamen has revelationes & quidem magnâ cum contentione & indignatione *Mart. Delrio loc. cit.* Quem vide. Concludimus cum Cl. & ſummo „Theologo antiquario *Iac. Vſſerio in præfat. ad antiq. Britannic.*: In iis enim „percenſendis, quæ ex Elizabethæ Schonawgienſis & Richardi Præmon„ſtratenſis revelationibus, de Urſulanis virginibus, retulimus, quis tam „patientis fuerit ſtomachi, ut Apulejanum illud ſæpiùs uſurpare non co„gatur,

„gatur, *nihil hâc fabulâ fabulosius, nihil isto mendacio absurdius.* 6. *Denique* excipi posset, non posse constare an illæ visiones sunt Elizabethæ, an Egberti ipsius fratris, Abbatis S. Florini apud Schonawgiam, aut Rogeri Cisterciensis, Fordani monasterii apud Anglos Cœnobitæ: quorum aut cujus operâ in revelationibus concinnandis usa fuerat: uti notat *Vsserius p.* 624. Posset ergò de illis dici, quod *Faber de revelationibus Hildegardis & Mechtildis, stylum* scil. non tantùm deficere à stylo spiritus, sed & nonnulla à conſarcinatoribus (si non pleraquè) admixta esse.

11. *Argum.* Constans traditio (uti *Miræus* loquitur *loc. cit.*) eiquè conjuncta praxis ac devotio Papatus, præsertim Colonienſium, cum omnibus titulis, inscriptionibus, versiculis, catalogis, Kalendariis, ruderibus, ossibus & ossiculis, &c. Quæ videnda apud *VVinheim, Gelenium, Molanum, Arn. Raisse, libris* suprà *cit. Resp.* 1. *De Rocho* idem dicerent Veneti, de Jacobi adventu in Hispaniam Compostellani, immò & tota regio & religio Hispanica: sed nec illum tanquam sanctum ab ecclesiâ ideò recipi ac coli ostendemus aliquando; nec istum extra dubitationis aleam constitutum ostendimus antehâc in *disp. de Peregrinationibus Compostellanis.* Ne quid dicam de corporibus trium regum, quæ Mediolanenſes sibi vindicant non minùs quàm Colonienſes. 2. *Ipsam* reliquiarum custodiam Colonienſibus absquè controversiâ non tribui, ostensum est suprà in contradictionibus. 3. *Nec* ullum facit locum inventionis dialecticę, factum, praxis, traditio, consuetudo & propria eorum affirmatio, quorum interest. 4. *Colonienſium* opinionem ac traditionem, eiquè suffultam peculiarem religionem (quæ cum *visionibus Elizabethæ* in pleriſquè convenit, uti constat ex lectione *Surii* & *Gelenii*,) deserunt hodierni stylobatæ historiæ & religionis Romanæ, *Baronius* & *Lindanus.* Nihil enim credunt eorum, quæ cum *Legenda*, & *Elizabetha* Colonienſes absquè ullâ veri ſpecie credunt & fabulantur. 5. *Colonienſium* traditio advertatur *visionibus Elizabethæ. Illa* enim (apud *Hareum* Surii epitomatorem, & *VVinheim in sacr. Agrippin.*) ab initio passionis ibidem cultas fuisse dicit: *Illæ* verò adjunt anno demum 1154. gemitus earum à Deo fuisse exauditos, & translatione corporum ad loca religiosa à contemtu demùm fuisse vindicatas. 6. *Rursum* traditio Colonienſis (apud *Surium* postremæ edit.) habet ex illo cœtu facilè 14000. martyrum: *Elizabetha* autem, & *Richardus Præmonſtratenſis* tantùm præter propter 12000. dinumerant. *Caxtonus in Legendâ aureâ* Anglicè editâ 1512. (indicium mihi faciente *Vſſerio pag.* 635.) affirmat Coloniæ sibi indicatum, unà cum 11000. virginibus etiam 15000. viros fuisse passos.

111. *Argum.* Huic annectatur Colonienſium, ab epigraphis & titulis sepul-

ſepulcralibus, qui ore & calamo Jeſuitæ (apud *Vſſerium p.* 624. nam librum non habeo) ſic gloriantur: *Reliquias Colonienſes inter certiſſimas meritò à nobis habendas eſſe: quippe quarum nomina, ſtatus, conditio cum intra triduum à SS. virginum cæde ab eo qui interfuit conſcripta atquè intra ipſos ſarcophagos, ut ſeparari non potuerint, unà cum ipſis corporibus aſſervata, atque Deo tandem revelante anno* 1156. *inventa fuerint.* *Reſp.* 1. quantum valeat argumentum à reliquiis, titulis, & epigraphis; & quàm multa hîc excipi ſoleant; docebit collatio diſceptationum de Jacobo Compoſtellano, ex corpore ibi aſſervato, ex inventis laminis &c. (vide infrà *diſp. noſtram de Iacobo Compoſtellano*); imprimis de infinitis reliquiis, de quibus diverſæ nationes, urbes, eccleſiæ, monaſteria, inter ſe certant, haut aliter ac ſeptem urbes de Homero. Cogitent modò Colonienſes, quid Mediolanenſes contra corpora trium Regum excipere poſſint. 2. De Urſulanis & ſociarum reliquiis quàm certæ ſint, patet ex contradictionibus, quas *part. praced.* notavimus. Vide de reliquiis, *Chemnitium in Exam. Concilii Trid.*

IV. *Argum.* ex cultu eccleſiæ Romanæ, ſecundùm autoritatem & præ- 4
ſcriptum Paſſionalis, Miſſalis, Breviarii, Martyrologii Romani. Adde his breviaria peculiaria; ut Ciſtercienſium ſuprà cit., & Equitum Teutonicorum, ad quod provocat *Miræus in Faſtis p.* 625. *Reſp.* 1. *Paſſionale*, ut & *theſauri ſeu libri ſermonum de ſanctis duo* habent, homilias ſeu morales conciones, & hiſtorias aut enarratas aut indicatas & præſuppoſitas. Cujus autoritatis illa ſint apud ipſos Doctores eccleſiæ Romanæ conſtat ex *cenſurâ I. Heſſels de Lovanio* quam ſuprà citavimus: & ex iis quæ ex *Melch. Cano. Lud. Vive, Baronio* hactenus produximus, & mox producemus. 2. *Miſſalia & Breviaria reformata ex decreto Concil. Tridentini* produnt, quam exigua fides huic fabulæ habeatur. Nihil enim ibi compâret quàm *commemoratio SS. Vrſulæ & ſociarum.* De numero virginum & tanto exercitu altum ibi ſilentium: cùm tamen ſub illo formali (ita loquar) ſeu ſub illâ denominatione & titulo, non alio, in Papatu divi iſti tutelares & reliquiæ earum, invocentur & honorentur. 3. *Martyrologii Romani*, quod hodie habemus, ab anonymis conſcripti & ſæpiùs aucti, quanta ſit antiquitas & recepta autoritas, quàmquè illi fidant in ipſo Papatu, ex eo diſce quòd *Molanus* tantus antiquarius cùm ederet Uſuardum, nullum aliud *martyrologium Romanum* agnoverit, quàm *Vſuardi* (de quo vid. *Baronii prolegom. ad martyrol. cap.* 9.): quòdquè Baronius novitatem ſeu novam ejus fabricam latis prodat in prolegom. cap. 8. *Ejus triplicem hactenus in urbe eſſe factam editionem; primam & ſecundam eſſe mendoſam, nec ſatis dignam quæ iterum prælo tradatur: quod cujus culpâ acciderit (N. B.) libentius ſilentio præterimus. Tertia editio purior eſt atquè ſincerior, facta an.* 1584. *illi enim tantum*

ut legitimæ atque germanæ acceſſerunt literæ Apoſtolicæ &c. cui etſi ex noſtris notationibus levis certè aliqua acceſſit emendatio, vel ſi quid additum reperitur &c. quin ſequioribus ſęculis (fortè demum in editionibus Romanis) commentum illud de virginum ſtrage per Hunnos, deque plurib⁹ earum corporibus Colonię conditis, in gratiam Colonienſium infarctum facile quis odoretur, qui modò attenderit ad ea quæ hactenus congeſſimus. Omitto nunc, quod 11000. virginum (juxta conſtantem fidem & religionem Papiſtarum, præſertim Colonienſium) non meminerit. 4. Quæ certitudo ſit hujus cultus, quæ antiquitas, quæ ſucceſſio, docet mutatio & interpolatio *Miſſalis* & *Breviarii*, facta poſt tempus reformationis, aut poſt Concilium Tridentinum. Audi etiam Gavantum tom. 2. theſauri ſacr. rituum ſ. 7. c. 12. pag. 169. *In quinto ſæculo, hoc eſt an.* 500. *indictum eſt feſtum* (Urſulæ & ſociarum,) *ait* Jac. Phil. Bergomas *cit. à* Schultingio in Miſſali Vaticano volum. 3808. *Officium ſolenne proprium totum in* Breviar. 1550. *Pius V. commemorationem decrevit. Si adſit alicujus ex his virginibus caput aut inſignis reliquia, & nomen ignoretur, fiat de eâ officium duplex ritu, ſumtâ ratione de communi in ſingulari &c.; niſi aliud à majoribus concedatur, aut legitimè præſcribatur.* Urſulæ duplex officium conceſſum à SS. congr. teſtatur *Barboſa in collect. an. ad Bullar. p.* 690.

5. v. *Argum.* Ex *Gaufredi Monomethenſis* narratione, ad quam tanquam ſacram anchoram confugit *Baronius in annal. & Martyrol.*; idque probatum dicit à Lindano & Velſero. *Reſp.* 1. Indicium eſt cauſæ malæ, aut ſaltem malè defenſæ, quòd fulcimenta ejus & exceptiones pro eâ ſæpe mutentur. *Stare loco neſcit &c. Miraus* iſtiuſmodi antiquitatum helluo cum ſuis approbatoribus, dum longè aliam hiſtoriam fabricat, tacitè oſtendit animos & cultum Papiſtarum in Gaufrido non poſſe acquieſcere. 2. Hiſtoria mythologica Papalis, mythologicæ ipſorum Theologiæ & religionis fundamentum, nihil juvatur narratione ſeu fabulâ Gaufridi, uti eam exhibet *Baronius in martyrol.* Neque enim fidei Chriſtianæ & martyrii pro eâ, ulla ibi mentio: tantùm dicitur, pyratas Hunnorum, auxiliares Gratiani Imperatoris contra Maximum, in has Britannas virgines, viris Britannis in Armoricâ jam deſponſatas ſeu deſtinatas, ut in hoſtes graſſatos fuiſſe, ut vim inferendi earum pudicitiæ conſilium caperent: virgines autem maluiſſe mortem diriſſimam oppetere, quàm ignominioſum quid pati. *Polydor. Virgil. lib. 3. hiſtor. Anglicæ* ad ann. 387. ſimpliciter dicit, periiſſe partim naufragio, partim jugulatas à Barbaris. Ubi hîc Martyrium? Ubi Sanctitas illa peculiari Religione poſt obitum colenda? 3. *Baronius*, quamvis *librum M. S. Gaufridi* in bibliothecâ Vaticanâ deſignet: ipſum tamen aut non habuit, ſed alium quem autorem qui ex

Gaufri-

Digitized by Google

Gaufrido refert; aut saltem fideliter non exhibuit. Debuisset ad liberandam fidem de verbo ad verbum ipsius verba describere; non vero suo stylo historiam formare. Impostaram Annalistæ modestè notat summus Theologo-antiquarius Usserius p. 201. *non ex ipso Gaufrido (uti doctissimo Velsero persuasit) sed ex nupero illo, ni fallor, autore, ex quo idem Lucii acta alio in loco expressit, descriptam nobis hic exhibuit.* 4. Historia seu narratio Gaufredi hîc fidem non magis meretur, quàm in aliis. Fabulosa enim sunt, quæ finxit de coloniis in Armoricam ex Britanniâ deductis, & de 71000. virginibus in Britanniâ coactis, & ad sponsos totidem in Armoricam destinatis: quàm verisimilis sit narratio Gaufredi, suprà monuimus arg. 6. 5. Denique conscientiam Pontificiorum, nominatim Baronii, hîc rursus esse αὐτοκατάκριτον, colliges ex verbis ejus annal. tom. 4. an. 383. §. 4. *Ac licet multa de aliis autor habeat fabulosa, quæ veris nonnihil fidei detrahant, ut magno delectu sit liber ille legendus: cum tamen eo loco constituta res sit ut inter apocryphorum quisquilias (N. B.) arbitri consuerint, quæ magis verisimilia comprobentur, ea jure deligenda putemus; obviis accepimus manibus, quæ ab eodem autore narrantur, quod eadem pluribus fulciantur verisimilibus conjecturis; reliqua verò quæ edita habentur acta, plurimis constent cuique prudenti referta esse figmentis.* Serranus epitom. Baronii: *quæ plures alii diversi autores, sive ex suo ingenio, sive ex levi vulgi rumore de his scripsere, adeò nutant, ut gravissimam historiam* (sed unde constat tibi esse gravissimam historiam, nisi ex futilibus illis autoribus, quos hîc rejicis,) *commentitiam penè reddiderint.* De nullâ fide & autoritate Gaufridi accipe hoc testimonium Possevini in apparatu sacro; *In libro Gaufridi pleraque sunt fabulosa, quæ veris nonnihil fidei detrahunt; ut magno delectu sit legendus.*

VI. *Argum.* Præcedenti fulciendo subjunctum est ex *historiâ Sigeberti ad annum* 389. ubi meminit incursionis Gauni Hunnorum, & Melgæ Pictorum ducis. 6.

Resp. 1. Non esse ista Sigeberti, ab alio quopiam Sigeberti, chronico intexta, observavit laudatus sæpe *Usserius pag.* 201. ubi etiam citat ex præfat. Antonii Rufi primæ editioni Sigeberti anno 1513. Parisiis præfixa, *In tuo exemplari sunt quædam inserta ex histor. Britann. Gaufridi Monomethensis &c. quæ quia sic reperi intexta dimisi.* Ubertùs hoc detegit Possevinus in appar., affirmans, Parisiis prodiisse Sigeberti chronicon hâc prænotatione: *Sigeberti chronicon ab an. domini* 381. *usque an.* 1113. *cum insertionibus ex historiâ Gaufridi &c.* Nec ineptè forte hinc advocet quis, quod de dissidio exemplarium M.SS. ab autographo Gemblacensi, ex Miræo refert polyistor Ger. *Joh. Vossius de historicis latinis.* Quem vide. Meminit ejusdem exemplaris Gemblacensis Possevinus in appar. & peremtorie concludit: *satis constat corruptos fuisse au-*

tores illos; Marianum scil. Scotum, & Sigebertum. Contra ejusdem Sigeberti fidem historicam excipit *Bellarm. lib. 3. de Pontifice c. 24.* 2. Quidquid ex Sigeberto adfertur, nihil aliud inde exsculpi potest, quàm non esse tam improbabile figmentum, quod refert *Gaufridus* de Hunnorum & Pictorum pyratis, in quorum manus incidere potuissent fœminæ seu virgines illæ conjugiis Britannicarum legionum in Armoricâ destinatæ. Sed dato, tale quid ita geri potuisse, immò & gestum esse; quid hoc ad martyrium, ad sanctitatem canonizandam aut canonizatam? An ut Christianas, & quia Christianæ, eas adorti sunt militares illi prædones? Minimè: ut *hostes*, inquit Baronius in martyrol., ut *hostium suorum fœminas, Idem in annalibus loc. cit.* Quid passæ sunt, quid fecerunt tanquam martyres? an quia barbaricam & plusquàm belluinam violentiam corporibus & pudicitiæ suæ ab hostibus & barbaris illis inferendam aliis jam despontatæ ex popularibus suis, æquo animo admittere noluerint? Quodnam prostibulum belluarum istarum minas & cædem spirantium violentum raptum & congressum æquo animo ferret? Sed extendunt fortè martyrium suo modo (de quo alibi ex professo agendum) ad quamvis passionem & vexationem: quomodo *Molanus in chron. ad Natales sanct. Belgii c.* 30. omnes qui militari *fortunâ* & modo in bello Belgico à partibus Regis Hispaniæ ceciderunt, præsertim anno 1572., martyribus annumerat. Quærendum esset, quo loco habeat Lutheranorum militum copias, quæ ex Holsatiâ, aliisque Germaniæ partibus regi Hispaniæ sub duce Albano militabant; & illas quæ in Galliâ sub Henrico II. Carolo IX. & Henrico III. contra reformatos pugnabant. Idem quæro de præfectis & militibus Lutheranis, qui jam inde ab anno 1620. in bello Bohemico & Germanico pro Imperatore contra Regem Bohemiæ Fridericum, Regem Sueciæ, Principes protestantes usque ad pacem Monasterienſem militantes occubuerunt? Diluimus jam, uti opinor, satis superque quæ pro defensione historiæ & religionis Ursulanæ adferri solent, aut possunt. An præter Jesuitam Colonienſem citatum ab *Usserio Miræus in disquisitione peculiari de virginibus Colonienſibus*, aliud aliquid attulerit, dicere nequeo: neutrius enim tractatus mihi copia est; ut nec *Odonis de Gissey* Jesuitæ, qui *vitam Ursulæ & sociarum* Gallicè conscripsit.

7. Quæstione nostrâ ita determinatâ, deducimus ista porismata. 1. Pontificios esse manifestarios & crassos Idololatras, qui ad instar Samaritarum (*Iohann. 4.*) adorant quod nesciunt, aut de quo ipsi saltem dubitare coguntur: cùm tamen fidei divinæ, secundùm quam & ex quâ omnis adoratio & religio procedit, non debeat subesse falsum

aut

aut dubium. Nequè enim tantùm falsum est objectum eorum adorabile formaliter consideratum, quia nullum est numen aut objectum religiosè adorandum, præter unum verum Deum patrem, filium, spir. sanct.: sed etiam materialiter consideratum: quia falsum est ipsis, aut saltem dubium, fuisse tales sanctos, seu sanctas. Quòd si errores, aut dubia illa sint circa sanctos in breviario & missali, quid fiet circa eos, quos extravagantes appellant, quorum vitas *peculiari libro* descripsit *Petrus Ribadeneira*? Si circa sanctos in martyrologio, quid fiet de sanctis extra martyrologium Romanum, quorum immensum catalogum *peculiari tractatu* exhibuit *Philippus Ferrarius*? Sed per partes perstringamus totum hujus superstitionis choragium. 1. In *reliquiis* istarum virginum vana omnis fiducia, vana gloriatio, in Italiâ, in Angliâ, in Galliâ, in Belgio, inprimis Coloniæ. Vide de iis *VVindheim*, *Gelenium*, *Mathenesium*, *Molanum*, *Arnold. Raisse*, aliosquè *suprà cit.* Adde *Itineraria & topographos Galliæ*, ubi de fano Dionysii propè Lutetiam; & *Chamierum Epistolarum Iesuiticarum pag.* 194. & quæ de reliquiis Cordulæ & reginæ Constantiæ *Gelenius p.* 195. 196. 2. *Patronatus & tutelaria numina* frustrà hîc quæruntur, inquè iis fiducia collocatur. Quod præsertim dictum sit Sorbonnæ Parisiensi, & urbi Colonienſi. De ista blasphemè latis *Miræus*, & *Gelenius loc. cit.* coll. cum *pag.* 154. 3. *Templa*, & Altaria iis dedicantur. De Colonienſi agro Ursulæo, & templo in eodem agro, vide *Gelenium pag.* 47. *vers.* 59. 4. *Festa* dedicantur, & quotannis celebrantur. 5. *Liturgiæ* consecrantur, & officiis divinis seu religiosis auxilium earum imploratur. Vide *Gavantum Thesaur. rituum loco suprà cit.* Et adde *collectan. Augustini Barbosæ ad bullarium pag.* 690. De cultu earum per numerosas orationes dominicas, dequè ejus salutari effectu in horâ mortis, docebit revelatio illa, quam refert *Legenda aurea*. Ex liturgiis Papisticis antehac editis multa collegit *Chemnitius in Exam. Concil. Trid. part.* 3. *ad sess.* 9. inter „quæ & formula precandi virgines Ursulanas: O præclaræ vos puellæ, „nunc implete meum velle, & dum mortis venerit hora, subvenite sine „morâ, in tam gravi tempestate, me peccantem defensate, à dæmonum „instantiâ. Concede propitius, ut earum precibus & meritis cum ipsis „in æternâ beatitudine collocari mereamur. 6. *Peregrinationes* ad earum reliquias instituuntur. 7. *Processiones*, ad earum stationes, & per reliquiarum gestationes peraguntur. De quibus vide *Gelenium*, & *Mathenes. loc. cit.* 8. *Contiones* theatricæ, & mendaces panegyrici in festis earum habentur. 9. *Tragœdias* de iis scriptas addo; quibus dramatis more *Gentilium* (vide *Senecam*, *Euripidem*, *Plautum* &c.) Deos suos honorare, eorumquè facta mimeticè exhibere solent. Ita fabulosa fabulis & scenis agitan-

gitantur. 10. *Vota* illis voventur,& *Ordines* monastici ac monasteria ipsis dedicantur, ac ab illis denominantur. *Lindanus* apud *Baron. in notis ad martyrol.* meminit collegii Ursulani virginum nobilium, prope Coloniam. Sunt & moniales S. Ursulæ, Bononię. Apud *Barbosam in collectan. ad bullarium p.* 690. 11. *Pictura & imagines* sacræ privatim, & publicè in templis proponuntur. In magno hujus urbis templo, in pariete seu chori parte boreali, pictura Ursulanæ classis ante paucos annos etiamnum conspici solet: quam per phantasticum miraculum indelebilem jactabant Pontificii nostrates. Sed ipso facto nunc vanitatis coarguuntur. 11. Ex uno præsumere licet, quàm certa sit historia ecclesiastica Papatus, & in specie, publicæ historiæ quæ quasi locum Euangeliorum illic obtinere solent, vitæ scil. sanctorum, martyrologia, passionalia, historiæ miraculorum, & visionum. 111. Hinc consequitur, admodum incertam & furfuraceam esse Theologiam ipsorum moralem, quam vocant historicam seu exemplorum: quæ in concionibus ibi maximè dominari solet. 1v. Incertam etiam esse canonizationem sanctorum: ubi porisma eductum est de fide Romanâ; canonizatum scil. illum publicè in ecclesiâ & ab ecclesiâ colendum: conclusio autem Papę, *hic est sanctus seu hic esto sanctus*, est dubia secundùm ipsos Pontificios; præmissę constant fabulis, rumoribus, aut stramineis indiciis ac signis. v. Optimè etiam dictum *à Calvino lib. 3. Institut. c.* 20. § 27. sanctos quosdam, quos Papatus colit, esse *larvas*; & à *Chamiero in epistol. Iesuiticis p.* 131. & 191. & 198. esse *portenta, monstra.* v1. Verè inter præcipuas columnas Papatus numerari fictiones, pias fraudes, & mendacia; ab *Andreâ VVilleto in libro anglico*, cui tit. *Tetraflylon &c.* & à *Philippo Marnixio in Alveario seu tabula &c. tom. 1. part. 4.* v11. Historiâ ecclesiasticâ corruptâ, & fabulis ac mendaciis conspurcatâ; dogmata fidei, necessariò corrupta fuisse, quæ mendacibus aut suspectis illis historiis magnam partem nituntur. Ex.gr. de purgatorio, de suffragiis pro defunctis, de cultu sanctorum, reliquiarum, imaginum &c. v111. Animas miserè prodi, cùm à scripturis sacris, ad historias; à scripturarum tenebris (uti loquitur *Corn. Iansenius* in suâ adversus me *spongiâ*) ad hanc factorum lucem, à certo canone ad chaos illud incertorum & magnam partem mendacium historicorum abducuntur, cùmquè facillima & tutissima ratio inveniendi veram religionem & ecclesiam, dicitur esse successionis perpetuæ, jam inde ab apostolico sæculo usque ad nos, ex farragine historiarum & humanorum scriptorum investigatio & demonstratio. Quod monstrum ita contudimus in *Desper. Causâ Papatus*, ut justum argumentorum nostrorum examen & refutationem *κατὰ πόδας* nec ipse Jansenius cum viveret, nec hyperaspistes ipsius Libertus Fromondus, aggredi

gredi ausus fuerit. IX. Denique irrepsisse superstitiones in cultum publicum, & errores in publicas liturgias, atque adeo in religionem & ecclesiam Romanam. X. Consequenter salubrem reformationem fuisse necessariam: quæ cum diu desiderata, multoties postulata, & subinde subdolè promissa, præstita non sit; jure optimo salutis suæ cupidos secessisse, & etiamnum debere secedere à communione ecclesiæ Romanæ, nec ullius syncretismi prætextu eò redeundum. *Hoseæ* 2. *v.* 1. coll. cum 2 *Corinth.* 6. 16. 17. & *Apocal.* 18. 4.

Constitueram Mythologiam Sanctorum chimæricorum, qui etiamnum in Papatu coluntur, ex professo explicare: sed quia aliæ atque aliæ susceptæ operæ hactenus impediverunt, cogor hic eorum tantum & autorum quorundam, qui consulendi, indicium facere.

SAnctos chimæricos distinguo in primarios & secundarios. *Illi* rursum sunt vel celebriores cultu, vel minùs celebres. *Celebriores* & maximè culti sunt, Tres Reges, Catharina, Christophorus, Georgius. Minùs celebres sunt, Longinus, Lazarus, Martialis, Petronella, Veronica, Margareta, Hippolytus, Septem dormientes, Ursula. *Isti* sunt, Thais, quatuor filii Aimini, Viarius, S. Beatus Suetonius, Ethnicorum & persecutorum nomina. *Trium Regum* fabulam & cultum in Papatu explicant suprà *citata martyrologia, Kalendaria Missalia. Breviaria, Hymnaria, Hagiologi & Legendarii, sermones de sanctis, Scriptores rituales* (*Durantes, Belethus, Gavantus*) *historici ecclesiastici, Baronius, Bivarius in commentar. ad chronicon Dextri ad annum* 70. qui eos facit martyres, & citat ibidem *Maurolycum in martyrol.* Ex nostris fabulam refutat *Hospinianus de Festis, ad mensem Ianuarium fol.* 33. *& c. Casaubonus Exercit.* 2. *ad Baronium* §. 10. Et *Chamierus tom.* 2. *Panstr. lib.* 16. *cap.* 11. Eam: tamen defendere conatur *Baronius in Annal.* & ex eo *Corn. à Lapide in Matth.* 2. *Rich. Montacutius in Originibus ecclesiastic. p.* 139. *&* 165. *& c.* ubi prolixè de magis una cum Pontificiis contendit, fuisse reges, *§.* 62. *pag.* 202. *Catharinæ* fabula & cultus, toto Papatu longè celeberrimus per festa, officia, patronatus, imagines, fraternitates, &c. discendus ex *Romano Breviario*, & ex classibus autorum *cit.* vide *Bivarium ad chronicon Dextri* anno 300. *comment.* 4. 5. 7. *& ann.* 308. *comm.* 2. 8. 7. Adde *Turnerum in orationibus pag.* 9. edit. in 8. & *Maximil. Sandeum de theol. variâ lib.* 3. *comment.* 19. ubi theologiam infusam ipsi tribuit, & laudes ejus decantat indicatis etiam aliis quibusdam autoribus. Denique *Baptistæ Mantuani opus secundum Parthenices*; quod tribus libris gesta Catharinæ complectitur. *Baronium ad martyr.* 25. *Novembr.* Refutant,

tant, *Raynoldus l.1.de Idololatriâ c.5.§.25.&c. Antagoniſta Bellarm.l.1.de eccleſ.triumph.cap.20. Hoſpinianus p.148.&c. Chamierus tom.1.l.2.c.16.& in epiſt.Ieſuit.p.191.* Ex Pontificiis, ſeu mavis, mediæ theologiæ ſectatoribus unus *Caſſander, in ſcholiis ad hymnos eccleſiaſt.p.278.* edit. operum in fol. ita hoc agit, ut non videam quid reponi poſſit. Idem ſententiam hanc ſuam denuo confirmat actuetur in *epiſtolâ ad Bonavent. Vulcanium* anno 1559.*pag.*1092. Ante eum idem egerat ſupra laudatus nobis *Gobelinus Perſona in Coſmodromio. Matth. Dreſſerus* hiſtor. Profeſſor Witebergenſis in *libro de præcipuis feſtis*, totam hiſtoriam ejus non rejicit, ſed in aliquibus fidem ejus in dubium vocat. Eandem defendere conantur *Baronius ad ann.*307. Et *Gretſerus lib.2.de peregrin. cap.*2. Sed utriquè abundè ſatisfecit *Hoſpinianus loc.cit.* Nec ipſi Pontificii in hiſtoriâ ſibi ſatisfaciunt. Vide *Ioh. Heſſels cenſuram in Paſſionale*, ubi dicit ſibi ſuſpectam eſſe. *Chriſtophorus* deſcribitur ab *autore hiſtoriæ Lombardicæ cap.* 95. & *Petro de Natalibus lib.6.cap.*135. Paſſio ejus placet *Ioh. Heſſels.* Eum negare non audet *Baronius in notis ad martyrologium*: ſed acta in multis depravata fatetur. Cultum ejus in Papatu evincunt vota ipſi facta, ſtatuæ paſſim erectæ, & in proceſſionibus ſolenniter circumductæ. Audiantur modo verſus, quos non ſine pudore ſuo fatetur *Molanus* (*de Picturis ſacris cap.* 27.) ſtatuis adſcriptos. *Chriſtophore ſancte, virtutes ſunt tibi tantæ, qui te manè vident, nocturno tempore rident. Chriſtophori ſancti ſpeciem quicunquè tuetur, Iſtâ nempe die non morte malâ morietur.* Item: *Chriſtophorum videas, poſteà tutus eas.* Officium Chriſtophori celebrare conceſſum fuit à *SS. rit. congreg.*17.*Maji* 1600. teſte *Barboſa in collectaneis Bullarii &c.* Cameraci reliquias ejus coli, os ſcil. magnum teſtis eſt *Arn. Raiſſe pag.* 334. Exſtant etiam orationes ad Chriſtophorum, in Antidotario animæ. Refutant hanc fabulam *Raynoldus lib.*1.*de Idololatr.cap.*5. *Hoſpinianus fol.*122.*Chamierus tom.*1.*lib.*2.*cap.*16.*Ioh.Gerardi lib.*1.*confeſſ.cathol.part.*2.*cap.*16. *Baronius loc. cit.* ad allegoriam & fictionem parabolicam pœnè dilabitur: unde error hiſtoricus & theologicus Papiſmi ortum habere videtur. Vide *Hyperium, lib.*3.*de ſtudio theologico cap.*31. Et hinc tamen invictè concluditur, Papiſtas hactenus adoraſſe entia ficta; & in hâc ſuâ excuſatione paria facere cum recentioribus Rabbinis, & Doctoribus Muhammedicis, ut etiam cum antiquis Gentilibus, de quibus vide *Chamier. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.*16.§.28.29. 30. *Georgius* longè latèquè colitur tanquam patronus nationum, urbium, equitum, militum, armatorum civium, confraternitatum &c. Geſta & martyrium deſcribunt *Iac.de Voragine*, & *Petrus de Natalibus.* Ille tamen non videtur fidem adhibuiſſe; quia in *tribus ſermonibus*, quos habet *de Georgio*, hiſtoriâ vix tactâ allegoricis applicationibus inhæ-

Digitized by Google

inhæret. Refutant fabulam *Hoſpinianus*, *Raynoldus*, *Iohannes Gerardi loc. cit.* Haut obſcurè manus dat *Baronius in notis ad martyrol.* Contendit tamen pro hiſtoriâ *Bellarmin. lib. 1. de eccleſ. triumph. cap.* 20. Quem refutat *Chamierus tom. 1. lib. 2. cap.* 16. Mirum, quod in ſubſidium non advocaverit religionem & hiſtoriam Muhammedicam: ibi enim hunc ſanctum & patronum (quem גרגיס *Gerges* appellant) ſibi vindicant, & quidem ex iiſdem ferè actis, qualia Papatus ſuis obtruſit. De quo videatur *Hottingerus lib. 1. hiſtor. Orientalis cap. 3. pag. 99. Cantacuzenus apol. 3. c. Muhammedum* teſtatur eum vocari χατὴρ Ηλιαξ: *Busbequius in epiſtolis* ſcribit *Chederles*, & tanquam tutelare militiæ numen ibi coli ait. *Seldenus lib. 1. de ſucceſſ. in Pontificatum Hebræorum cap.* 2. mavult credere Eliam ab ipſis coli, non verò Georgium: *nam*, inquit, *quid Muſalmannis cum Chriſtianorum martyribus commune?* Sed ſi viro per erudito in mentem veniſſet *capitis* 18. *Alcorani* cui tit. *ſpeluncæ*, illudque relegiſſet, deprehendiſſet illic 7. illos dormientes laudari, quòd contra Gentiles verum Deum ejuſq; invocationem defendiſſent. Ut jam non dicam de Jeſu, Maria, Baptiſta, quos *Alcoranus* præconiis exornat. *Longini* centurionis fabula narratur in *Iac. de Voragine Legendâ aureâ*; *à Mantuano in Faſtis*; *à Petro de Natalibus* Epiſcopo Equilino *in catalogo ſanctorum lib. 3. cap. 201.* Defendit eam *Malleolus in libro de ſtigmatibus Chriſti p.* 419. Ejuſdem meminit *martyrolog. Romanum* 15. *Martii.* Ubi *Baronius*, & *in annalibus* anno 34. §. 39. 55. ſatis oſtendit ſe fidem ei non adhibere, indicato *Simeone metaphraſte*, ſine ullâ approbatione. Excutitur hæc fabula ab *Hoſpiniano ad menſem Martium fol.* 51. b. Et *Chamiero tom. 12. lib. 16. cap.* 11. & *Ioh. Gerardi loc. cit. Lazarus* ulcerosus, ubique terrarum ut ſanctus Dei celebratur & colitur, teſte *Catharino contra* 208. *errores Cajetani.* Quod etiam docent patronatus templorum, hoſpitalium, confraternit., ordinum equitum & c. illi aſſignati: imprimis quod imagini ejus adjicitur: *Sancte Lazare ora pro nobis*; teſte *Molano de picturis ſacris cap.* 84. Qui tamen fatetur ibidem eſſe parabolam: ſed addit, ſimul eſſe veram hiſtoriam. Idem contendit *Corn. à Lapide*, *Barradius*, *Maldonatus aliique recentiores ad Luc.* 16. *Martialis*, unus ex 70. diſcipulis, memoratur *Petro de Natalibus lib. 6. cap. 29. Baronio ad martyrol. 30. Iunii*, & *in annal. anno* 34. §. 90. & 74. §. 7. Et *Ioh. Chenu in hiſtor. Chronologicâ epiſcop. Galliæ.* Baculum Petri huic Martiali Galliarum Apoſtolo à Petro traditum ſervat Burdegala; quem tamen *Innocentius I. Myſter. miſſæ §.* 62. Epiſcopo Trevirenſi Germanorum apoſtolo traditum, & etiamnum à Trevirenſi eccleſiâ ſervari, teſtatur: referente utrumquè Spondano in notis ad Baronii 74. §. 7. cum hoc epiphonemate: *Gaudeat utraque eccleſia ſuâ traditione; quam non eſt dubitandum, pium aliquod*

bere fundamentum, & si non usquequaquè notum. Ioh. Hessels in censurâ dicit, propter multa vitam ejus sibi displicere *Epistolæ duæ ejus nomine* circumferuntur, insertę *bibliothecæ patrum*: quas etiam *cum notis* edidit *Elmenhorstius* anno 1614. unà cum *Gennadio de ecclesiasticis dogmatibus.* De quibus, vide *Robertum Cocum in Censurâ quorundam scriptorum*, & *Possevinum in apparatu*; & de mythologiâ ipsius Martialis, *Riveti criticum sacrum lib.* 1. *c.* 7. *Petronillam* filiam apostoli Petri refert *Baronius in martyrol. ad* 31. *Maji*; & *in annal. anno* 69. §. 12. perpetuò mansisse virginem; eoquè nomine illi cœmiterium constructum, & natalem anniversariâ commemoratione celebrari. Dubitat tamen *ibidem* de nomine, & an fuerit Petri filia. *Antonius Gallonius* apertè negat. Nihilominus, religiosè colitur, uti constat ex *Breviario reformato*; unde vitam ejus describit *Surius.* Lectionem dubiam de eâ sustulit Clemens VIII. teste *Gavanto in comment. ad rubricas breviarii cap.* 7. *p.* 150. Refutant *Chamierus tom.* 2. *lib.* 16. *c.* 11. Et *Iohannes Gerards lib.* 1. *part.* 2. *c.* 16. *Veronicam* seu *Berenicem* cum sudario, decantant *Legenda aurea, Surius, Petrus de Natalibus, Baronius anno* 34. §. 42. Defendere conatur *Gretserus lib.* 1. *de cruce*: sed eum cum totâ hâc fabulâ refutat *Hospinianus fol.* 43. 6. *Margareta* à parturientibus colitur. Ejus nomen cum virili schemate assumtum fuit *Pelagius.* Res gestas describunt *Legenda aurea, Petrus de Natalibus, Lipomanus, Surius.* Imprimis celebrant eas *Mantuanus in Parthenices opere tertio*, & *Hieronymus Vida.* Exstat & sermo in festo Margaretæ, in *Sermonibus de sanctis*, cui tit. *Thesaurus novus* edit. Argentorat. 1497. Et duo sermones de eâdem in *Pelharti Themesvar pomerio sermonum de sanctis*: ubi singulas partes Legendæ Margariticæ pro rhetoricâ istius temporis exaggerat. Refutat hæc figmenta *Hospinianus fol.* 118. 6. & satis vacillat *Baronius ad martyrologium* 20. *Iulii.* Et vita ejus displicet *Ioh. Hessels. Hippoliti* fabulam leges apud *Metaphrasten, Iacobum de Voragine* in *Legendâ aureâ*, & in *Sermonibus de sanctis*, *Petrum de Natalibus.* Eam arguit *Hospinianus fol.* 127. *b.* & *Chamierus tom.* 2. *lib.* 16. *c.* 11. *Baronius ad Martyrolog.* 13. *Augusti*, quamvis *Bedam, Vsuardum, Adonem*, & primum forte hujus historiæ autorem *Prudentium* advocet: fateri tamen cogitur, Prudentium tres Hippolitos confudisse. Passio ejus in *Passionali* descripta omnibus modis placet *Iohanni Hessels. Septem dormientium* insulsa fabula, quia nunc jacta est alea, propinatur etiamnum in Papatu; ne admittatur, in cultu ecclesię, Romanæ tot sæculis dominatum esse hunc stolidum errorem. *Baronius* libens transformaret historiam in allegoriam. Vide cum miserè fluctuantem, in *notis ad martyrol.* 27. *Iulii*, & confer *annales an.* 853. §. 61. *Surius* totam historiam omisit. Habet eam *Legenda aurea*; *Petrus de Natalibus*; *Durantes in Rationali lib.* 7. *cap.* 18. *Antoninus*

in hi-

Digitized by Google

in hiſtor. tit. 7. cap. 7. §. 6. & tit. 16. c. 1. §. 20. Vincentius Bellovacenſis in ſpeculo hiſtoriali lib. 21. cap. 9. Pro hujus hiſtoriæ veritate ſtant *Majolus colloq. 4. dierum canicularium, & Maximil. Sandeus lib. 1. theol. ſymbol. comm. 2. Exercit. 6. Delrio diſquiſ. lib. 2. quæſt. 21.* aliique à *Sandeo & Baronio indicati.* Quibus adde *Kornmannum de mirac. mortuor. part. 2. cap. 42. 43.* Quos ſi quis conferat, deprehendet eos in nominibus, numero & annis tam diuturni ſomni variare. *Vincentius* numerat 192. *Durantes* 300. *alii* 372. annos; quos tamen redarguit *autor Legendæ aureæ.* Ego ad fabulæ hujus illuſtrationem non tantum conferrem cum *Baronio & Sandeo* Epimenidem & puerum apud *Plinium*, & ſeptem alios, qui ferreum ſoporem dormiviſſe dicuntur (quos cum aliis indicat *Sandeus & Delrio loc. cit.*), ſed inſuper ecſtaſin 300. annorum, quam monachus Afflegemenſis, quaſi ſtans pede in uno, audiendo aviculam ſuaviter cantillantem, paſſus dicitur, uti ex Coſtero Jeſuitâ (viro ſcil. minimè mendace) hujus rei veritatem ſcrutatò intellexiſſe ſe refert *Corn. à Lapide in 2. Petr. 3. v. 8.* Adhæc autoritatem *Alcorani Muhammedici*; cujus fabulæ alibi cum Thalmudicis & Ethnicis, ad ſuſcitandum ignem purgatorium, à Pontificiis advocari ſolent. Sanè *Alcoranus cap. 18.* cui tit. אלכהף id eſt, Σπηλαίῳ *ſpelunca*, (in vulgatâ verſione lat. eſt *cap. 28.*) ex profeſſo hanc hiſtoriam inculcat, & pro ejus fide atque autoritate graviſſimè proteſtatur. Trecentos annos numerat (latina tranſlatio vulgata habet 360.) atque unà refert fuiſſe qui 900. numerarent. Invehitur in infideles, qui ajunt tantùm quinque fuiſſe dormientes, & ſextum eorum canem: ille autem contrà ſtatuit fuiſſe ſeptem, & canem eorum octavum. Legat reliqua, cui vacat. Nec prætereundum brachium unius ex ſeptem, Maximiani ſcil., quod in abbatiâ S. Vedaſti ſervari teſtatur *Arn. Raiſſe in Hierogazoph. p. 525.* Ut nec *millio dormientium, inter quos Joſeph ab Arimathiâ, qui ſomnum ſub marmore diuturnum capit*, apud *hiſtoricum Britannum Melchinum Avalonium*, qui floruit anno 550. teſte *Baleo cent. 1. de ſcriptor. Britann. cap. 57.* & ex eo *Ger. Joh. Voſſio, lib. 2. de Hiſtor. lat. cap. 20.* Imprimis conferendus ſimillimus cultus ſanctorum ſeptem dormientium, Clementis, Primi, Cleti, Theodori, Gaudentis, Quiriaci, Innocentii, ex duobus fratribus Martini Turonenſis nepotum; quorum *vitas* deſcripſit *Gregor. Turonenſis.* Et exſtat *liber hic M. S.* Lovanii apud Martinenſes, teſte *Molano ad Vſuardi martyrolog. 4. Novembr.* Concludo verbis *Eraſmi in adagiis, ad adagium de Epimenide*: Si „quid habet veri Pythagoræ μετεμψύχωσις conſentaneum eſt hujus „Epimenidis animam in ſophiſticos iſtos theologos demigraſſe qui tan„tum inanium ſomniorum invexerunt in orbem, quam multis vix ſufficiat ſomnus in 200. annos continuatus. An ad fabulam ſeptem dormientium

tacitè alluſerit; lector conjiciat. Fabulam hanc perſtringunt ex noſtris *Hoſpinianus* in *lib. de Feſtis*, & *Chamierus tom. 2. lib. 16. c. 11. Vrſulæ & 11000. virginum* fabula ſupra ſatis ſuperque à nobis examinata. Nec vacat nunc plura ad cumulum conquirere. Quod nunc occurrit, in *Cenſurâ Paſſionalis* autore *Ioh. Heſſels* (edita eſt *à Molano* 1568. unà cum *Vſuardi martyrologio cap.* 10.) notari velim: *Placet ſermo: hiſtoria paſſionis toleratur.* Et quæ apud *Gavantum theſauro ſacrorum rituum tom. 2.* qui continet *commentar. ad rubricas breviarii ſect. 7. cap. 12. p. 169.* verba ſic habent: *Vrſulæ &c. In quinto ſæculo, hoc eſt, anno 500. indictum eſſe Feſtum, ait Iac. Philipp. Bergomenſ. citatus à Schultingio. In Miſſali Vaticano* volum. 3808. *Officium ſolemne proprium totum in Breviar.* 1550. *Pius V. commemorationem decrevit. Si adſit alicujus ex his Virginibus caput, aut inſignis Reliquia, & nomen ignoretur, fiat de ea Officium duplici ritu, ſumpta Oratione de Commune in ſingulari, tacito illius nomine (quod fit in S. Callixto, & aliis) & fiat commemoratio S. Hillarionis, & SS. Vrſulæ & ſociarum; niſi aliud à Majoribus concedatur, aut legitimè præſcribatur. Sancta Thais*, meretrix, ut habet tit. in *Legendâ aureâ cap.* 147. Et apud *Petr. de Natalibus lib. 9. cap.* 38. Ubi refertur, abbatem Panutium illi jam pœnitenti prohibuiſſe, ne orans Deum nominaret; & mandaſſe, ut urinam ſuam in parvâ cellâ, cui incluſa erat, effunderet &c. Tacitè hanc chimæram rejicit Papatus, cum in *Kalendariis, martyrologio, & catalogis ſanctorum* (e. gr. vaſto illo *Philippi Ferrarii*) ad hæc *Vitis ſanctorum* ſeu *Hagiologiis* eam omittit: ubi tamen aliæ converſæ meretrices comparent, ut Maria Ægyptiaca, Maria Tarlenſis &c. *Aimini* ſeu *Aimundi quatuor filios*, ſanctos aut quaſi ſanctos coluit vulgaris ſuperſtitio: hinc etiam in proceſſionibus partem facere ſolent; quo facto fabula hæc canonizatur. *Ioh. Bertels* Abbas Epternacenſis in hiſt. Luxemburgicâ in deſcript. oppidi Chimiaci, ſic de illis commentatur: *Caterùm tamen fratres iſtos quatuor ex Principe Arduenna Aymondo originem ducentes aliquando vixiſſe, atque admodum inſignes in re militari extitiſſe, nolim inficiari. Quin & horum natu maximum Raynoldum pro Chriſti nomine martyrio fuiſſe affectum, Sanctorumque catalogo adſcriptum, ejus dies feſtus, quem Eccleſia celebrat, notum efficit, & præter alia, ad ejus honorem Deo dicata templa inter quæ eſt Eccleſia ſancti Raynoldi apud Vbios inſignis licet parva cum adjuncto ſanctimonialium Monaſterio Eccleſia Coloniæ Agrippinæ propè S. Mauritium conſpicitur. Vbi & imago ad templi parietem depicta quatuor fratres equo eodem inſidentes, atque primum eorum majorem Rainoldum diademate ſummæ ſanctitatis nota circà caput redimitum, videre eſt. Ferrarius in catalogo ſanctorum ad 7. Ianuarii*, ex milite Caroli M. factum dicit Monachum Colonienſem & Martyrem, & propter miracula poſt mortem edita patronum Tremonienſem

nienſem, templumque ibi nomine ipſius inſignitum. *Illum*, inquit, *ferunt Rinaldum eſſe; de quo inter Palatinos tot fabuloſa narrantur. Cratepolius in libro de epiſcop. & ſanctis Germaniæ* dicit eum illuſtri gerere natum *ex ſtrenuo milite ſicut VVilhelmus Dux Aquitaniæ, factum verè monachum* &c. Coloniæ in Monaſterio Divi Pantaleonis &c. ſed de Aimundo principe Arduennæ, altum ſilentium. *Viarius* per errorem hoc nomine Ethnicus quis viarum curator, tanquam ſanctus Epiſcopus & martyr, & ſpecialis curator lumborum cultus fuit Turegii in Luſitaniâ in templo B. Mariæ: uti refert *Andreas Reſendius in epiſt. ad Barthol. Keberdium de martyribus Eborenſibus*; & ex eô: *Vſſerius in Antiquit. Eccleſiar. Britannic. cap.* 16. *p.* 747. edit. in quarto.

DE DIVIS SEU SANCTIS QUIBUSDAM CHIMÆRICIS

TERTIA, Quæſt

DE SANCTIS { NON-SANCTIS. EX-SANCTIS. QUASI-SANCTIS.

Reſp. JOANNE SLAETS Heuſda-Batav. *Ad diem* 1. *Decemb.* 1649.

Cùm in confeſſo ſit ad eruditionis Theologicæ apparatum aliquod momentum adferre hiſtorias eccleſiaſticas, hoc eſt, cognitionem antiquitatum & novitatum eccleſiaſticarum; (*vide* Melch. Canum locor. theologic. lib. 11.); *à curriculo Academico non aliena duximus aliqua hujus ſtudii indicia & ſpecimina, majoris operæ poſt decurſum hoc ſtadium ab iis, qui volent & poterunt, aliquando ex profeſſo inchoandæ & continuandæ progymnaſmata. Inter alia ſpecimina publicis prælectionibus & diſputationibus noſtris antehac propoſita & potrò cum Deo proponenda*, Diatriba de Sanctis Chimæricis in Papatu *cujus primam* diſp. (quæ eſt de Urſula & ſociabus) *antehac dedimus. Animus nunc eſt tertiam ſubmittere.*

CHimærarum Papalium varios gradus, & diverſas ſpecies conſtituimus. *Alia* enim ſunt ſimpliciter non entia, quæ ſcil. nunquam in rerum naturâ fuerunt, ut Urſula cum 1100. virginibus (de quâ nunc actum) Tres reges, Petronilla, Catharina, Margareta, Lazarus, Longinus, Martialis, Septem dormientes, Chriſtopho- 1.

ſtophorus, Georgius: de quibus ſuprà currente prælo, digito ad autores intento, nonnulla notavimus. Confer ſimiles parabolicas aut emblematicas fictiones, infrâ §. 3. Mirum eſt, non fuiſſe iſtius generis ſanctos ad modulum Lazari, quatuor filiorum Aimundi, Chriſtophori &c. complures edolatos; ut, filium prodigum, Quinque virgines ſapientes, fidem, ſpem, caritatem, religionem, conſcientiam &c. Et quidni Eraſmi militem Chriſtianum, geſta Romanorum moralizata, Ovidii vetulam allegorizatam, Ourſon cum fratre Valentino, Amadiſum cum Floreſtan & Galaor, Meluſinam, Argenin Barclai, Lazarum de Tormes, Apulei aſinum aureũ, & quidquid habet Ovid. Metamorph. & ſcriptorum Italorum ac Gallorum tum comœdiæ tum vulgò dictæ *romanca*? Et quidni miremur præteritum eſſe Renardum vulpem pœnitentem, quem Franciſci Lupo pœnitenti & Muhammedi beſtiæ Alborach, & Judæorum Leviathan & bovi tot jugera quotidie depaſcenti jungere poſſis. 11. *Alia* non ſunt omninò non-entia; ſed tamen ſunt non-entia hæc, id eſt, non ſunt homines, nec unquam fuerunt; nedum ut martyres aut ſancti homines fuerint. Ad hanc claſſem referri debet *ὁ ave ſanctum chriſma*, quod canere ſolent in confectione olei ſeu chriſmatis: ut habet *Pontificale*; & ſudarium illud Cadurcenſe in Galliâ, quod hâc formulâ adorari ſolet: *ſancte ſudari ora pro nobis*. Item *ſudarium Chriſti, liberet nos à peſte, & à morte triſti*: uti ex ipſorum proceſſionali enotat *Zadeel. in reſp. ad fidei profeſſionem monachorum Burdigalenſium artic.* 58. Ad hæc mappa, quâ uſus dicitur Chriſtus in cœnâ, quam in abbatiâ Foulenſi ſic invocant: *ſanctiſſima Dei mappa ora pro nobis*: teſte *Zadeele loc. cit.* Similia aut potius eadem refert *Hoſpinianus, in libro de Templis*. Quæ *Gretſerus ex Daneo cap. Bellarminum* deſcripta dicit *tom.* 3. *de cruce lib.* 3. *cap.* 3. Ubi cum prius fidem Danei in dubium vocaſſet, mox ſubdit: *illum precandi modum nihil abſurditatis continere: eſt enim locutio tropica, perque metonymiam ad ipſum Chriſtum refertur*. Alias reliquias aut formaliter & explicitè ſic adorant; aut ſaltem implicitè, dum oſculis, genuflexionibus, aliiſquè cultus religioſi actibus & ſignis eas colunt. Confer 2. *part. ſelectar. diſpp. tit. de perfoſſo latere Chriſti*: ubi de ſudario & ſindone Chriſti. Sudarium Veronicæ precatione rhytmicâ autore Johan. XXII. ſub promiſſione indulgentiarum 10000. dierum, ſic invocari ſolet: *Salve ſancta facies* &c. *Nos ab omni maculâ purga vitiorum. Atque nos conſortio junge beatorum. Salve vultus domini imago beata* &c. Vide eam in *Nicol. Saliceti* Abbatis *libro meditationum ac precationum*, cui tit. *Antidotarius animæ fol.* 57. 6. edit. Pariſ. in 8. apud *Gaimpardum Philippe* a. 1509. Habetur etiam integra apud *Raynoldum l.* 2. *de Idololatriâ c.* 3. §. 81. Huc pertinet fraternitas ſancti ſudarii J. Chriſti a. 1579. Romæ erecta à Sabaudis, & confirmata à Clemente VIII.

VIII. referente *Camillo Fanuicio in tract.* Ital. *de operibus piis almæ urbis Romalib.3.cap.19.* Bullam tamen in *Bullario* aut *Flavii Cherubini compendio* non invenio. Huc ergo totum choragium reliquiarum advocari posset, usque ad sanguinem, pilos (quæ Philosophi ipsorum aliàs negant esse partes corporis humani; nedum ut sint homines sancti religiosè adorandi aut colendi), vestes, utensilia, vestigia &c. quinimmo & laternam Judæ, caudam asini &c. Ad eandem classem etiam referri deberet (siquidem hypothes eorum usque ad finem servarentur) frater asinus Francisci, ejusdem frater lupus pœnitens, soror corvus, sorores hirundines: si fortè unà cum Muhammedico animali alborach, & vervecibus in paschate mactatis in paradisum recepti aliquando beatificentur. Cur enim minùs adorentur, ac modo memoratum sudarium, aut imagines sanctorum? Sed hæc mittamus. Saltem diffiteri non possunt fictitium sanguinem Christi, quem tot locis ostentant, & fictitios Christos, quos quotidie ex pane creant, à suis tanquam Deum aut aliquid Dei, summo gradu cultus religiosi, hoc est latriâ (secundum distinctionem ipsorum) adorari. De panaceo idolo notum est. De sanguine Christi, vide *Collii tract. peculiarem*, & qui ex illo multa compilavit, varioisquè autores indicavit. *Martinum Bresserum lib.6. de conscientiâ cap.22.23.24.* & nos *in disp. de perfosso latere Christi.* De his omnibus dicimus, esse chimeras, id est, Divos seu Deos, numina & objecta adoranda, planè ficta, & chimerica: quia non sunt Deus, aut Christus θεάνθρωπος, ne quidem homines sancti. Idem dicimus de nomine Jesu, hoc est sono & signo illo articulato sive pronuntiato, sive scripto: de quo suprà in *disp. de Superstitione.* Inventaria reliquiarum Christi, & sanctorum quorumcunquè, præstant *historici speciales in descriptionibus Regionum, Urbium* &c. Belgicas reliquias collegit *Arnoldus Raisse in libro*, cui tit. *Hierogazophylacium Belgicum.* Ad hanc classem referenda, Mons Calvariæ, omnia membra Mariæ, vulnera Francisci, & istius furfuris compluria. Minoritarum & sectatorum devotiones circa stigmata sui Francisci hîc non excutiam, contentus exhibere distichon quod Francisci stigmatizati imagini ab Alberto Durero sculptæ subjectum habeo: *Vulnera quæ propter Christum Franciscæ tulisti, Illa precor nostris sint medecina malis.* In antidotario animæ modò cit. fol. 67. occurrit oratio de omnibus membris Mariæ, cujus formula, *adoro & benedico altissimos pedes tuos* &c. *fecundissima ubera tua* &c. *manus tuas tornatiles* &c. *labia tua mellisflua* &c. *obedientes aures* &c. *speciosissimos oculos tuos* &c. Vidi *libellum meditationum & precum* vernaculo sermone olim in hâc urbe excusum in 8. ubi adorabatur mons Calvariæ, hâc aut simili formulâ: *saluto* aut *adoro te.* III. *Aliæ* non pegantur fuisse homines, qui in rerum natura

râ aliquando exſtiterint; ſed negantur fuiſſe homines Dei, ſeu ſancti qui fide & pietate exemplari, inſuper laboribus & paſſionibus pro Chriſto, etiam miraculis in vitâ, aut morte aut poſt mortem præ aliis eximii & venerandi fuerint: qualis ex. gr. Franciſcus, Dominicus, Elizabetha Schonaugenſis, &c. IV. *Alia* ſunt quæ quamvis ex profeſſo non negarentur (quia nihil nobis in religione & adoratione hominum feritur aut metitur) fuiſſe in rerum natura; & quidem homines, etiam donis eruditionis aut ſanctitatis aut meritis in eccleſiam eximii: tamen certa, & communi fide Romanâ ſemper habiti & crediti non fuerunt, aut etiamnum non habentur & creduntur ſancti, formaliter ſic dicti, hoc eſt, legitimè canonizati & ab univerſali Papatu ſemper & etiam nunc conſtanter recepti ac culti. Meritò ergo ad hominem tales chimæras Papatui objicimus: quia ſecundum ipſorum credulitatem aut incredulitatem ſunt non entia quod ad eſſe ſuum formale, hoc eſt non ſunt ſancti aut numina colenda, Tales ſunt ex. gr. Euſebius Emyſſenus, Raymundus Lullus &c. De talibus, ut & tertiæ claſſis chimeris nunc cum Deo agemus, eaſque ad hæc tria genera revocamus, 1. *Sanctos non-ſanctos.* 2. *Sanctos ex-ſanctos.* 3. *Sanctos quaſi-ſanctos:* qui poſtremi rurſum in varias claſſes ſubdividuntur; uti infra videbitur.

DE SANCTIS NON-SANCTIS.

SAncti non-ſancti ſunt vel manifeſtè hæretici, aut idololatræ: vel manifeſtè improbi, aut ſcelerati; & conſequenter martyres & confeſſores non Chriſti, ſed vitiorum ſuorum, & diaboli, ſiquidem in peccatis illis ſuis pertinaciter perſeverârint; vel fatui, melancolici &c.; vel pythonici; vel hypocritæ & impoſtores; vel martyres, aut confeſſores ſæculares, politici, militares, caſuales; vel turpes & infames peccatores pœnitentes. 1. *Manifeſti hæretici, aut idololatriæ* ſunt, novitii ſancti Papatus ex. gr. Durantes autor rationalis, Raymondus de pennâ forti, Ignatius, Xaverius, Philippus Nærius, &c. Et tales plerique à Papis jam tribus retro ſæculis canonizati. Sed imprimis hîc notandi ſunt, quos ipſi Pontificii, nunc paſſim hæreticis ſive Jure ſive injuria accenſent, quales Euſebius Emyſſenus, Origenes &c. de quibus infra ad tit. Ex ſanctorum & quaſi-ſanctorum. Et tales καὶ' ἐξοχὴν ſunt Gentiles per errorem inter ſanctos culti aut quaſi culti, ut Sibyllæ; quarum imagines in templo aliquo Venetiis conſpiciuntur; & quarum oracula cum Davidis conjunguntur in frequentata illa ſequentia, in commemoratione omnium fidelium defunctorum (vide Miſſale edit. Plantin. 1624. in fol pag. 87. 89.) *Dies iræ, dies illa ſolvet ſæculum in favillâ: Teſte David cum Sibyllâ:* Quarum oracula in *Bibliothecâ Patrum* edit. poſtremæ Colonienſis locum inveniunt. De quibus fortè alibi

alibi, si Deus volet. Confer infrà Gentiles Deos & homines in Papatu per errorem cultos. II. *Manifestè improbi aut scelerati sunt*, ex. gr. Dominicus infamis latro & crudelissimus persecutor Waldensium, Thomas Becket Archiepiscopus Cantuariensis, perfidus & seditiosus principis sui & patriæ perduellis ac proditor. Huc refer turbones aut proditores, aut Assasinos in Anglia, Campianum, Garnetum, &c. In Gallia Jacobum Clementem, Johannem Chastellum; in Belgio Baltazarum Gerardum; etiam ex illis aliquos, si non plerosque quos in Anglia & Belgio martyrio coronatos referunt *Surius in commentariis rerum gestarum; Autores librorum*, tit. *Trophæa ecclesiæ Anglicanæ, Concertatio ecclesiæ catholicæ in Anglia &c.; Estius & Opmeer de martyribus Belgicis; Molanus ejusque appendix de natalibus sanctorum Belgii; Miræus in Fastis Belgicis; Dionysius Mutsart in historia Ecclesiastica* Belgico sermone conscripta; & qui nominatim sanctos aliquot Jesuitici ordinis laudant, *Carolus Scribanius in Amphiteatro honoris, & Societas Flandrica in primo sæculo Iesuitarum.* Quin & tota societas Jesuitica propter proscriptionem (sed transeuntem) ex Gallia anno 1597. & permanentem ex Dominio Venetorum anno 1608. ad hanc sacrorum confessorum classem compingi potest. Ad martyres seditionis, perduellionis, proditionis, perfidiæ, ἀλλοτριεπισκοπῆς, pertinent etiam sive exteri Hispani & Lusitani, sive Japonii, qui in illo regno propter novarum rerum molitionem & ipsi passi sunt, & nuperam Christiani nominis persecutionem & exstirpationem ibidem concitarunt: de qua vide *Primum sæculum Iesuitarum*: cum quo conferatur *Gasp. Schioppii Astrum inextinctum, in fine.* Certè tales martyres dispungimus juxta 1 *Petr.* 4. *vers.* 15. *Nemo autem vestrum patiatur &c.* & Concil. Eliberini can. 60. *Si quis idola fregerit; & ibidem fuerit occisus, quia in euangelio non est scriptum, neque inveniatur ab Apostolis unquam factum, placuit in numerum eum non recipi martyrum.* Fiat nunc argumentum à minori ad majus. Sed de his in *disp. de Martyrio.* Nec prætereundus impostor ille sanctus Chapeletus du Prat, cujus vitam flagitiosam, & honorem religiosum à populo post mortem ipsi exhibitum describit *Bocacius in Decamerone Iournée* 1. *Nouvelle* 1. *pag.* 26. 34. edit. gall. quæ narratio in latinum translata, edita est cum *Operibus Olympiæ Moratæ lib.* 1. *p.* 18. III. *Melancolicè delirantes*, aut *fatui*, *stulti*, *amentes* sive *continuo* sive *per intervalla*: qui rursum in stultos 1., 2. 3., gradus distingui possunt. Hujus generis sanctos inter fantasticos & fanaticos monachos & monachas, quamplures fuisse ex *legendariis*, *vitarum*, *exemplorum*, *miraculorum scriptoribus*, quivis non fatuus facillimè colligit: quorum fantastica deliria, morbidæ ecstases pro divinis raptibus, motibus heroicis & propheticis, extraordinariis actibus simplicitatis, ab negationum, morti-

mortificationum, aliarumque virtutum venditantur: ut Catharinæ Senenſis, Brigittæ, Elizabethæ Schonaugenſis, Hermanni iſtius Nortbertini, quem Joſephum & alterum ſponſum Mariæ appellant &c. De quibus vide *vitas ſanctorum.* An Simeonis Stylitæ, inſtitutum & mores phantaſticum & melancolicum quid reſipuerint, meritò inquiri poteſt. Saltem illum hoc nomine juxtà cum duobus aliis, ejuſdem nominis & inſtituti, ſanctis minimè annumerandum cenſeo: quidquid de eo judicârint antiqui *à Baronio ad martyrol. 5. Ianuarii* adducti. Nos his aliiſque nunc præteritis, unum Franciſcum Aſſiſium commonſtramus Jeſum ſcil. typicum (ſecundum Papiſtas). ducem & normam Minorum, cujus fatuitates deſcribit *Bartholomeus à Piſis* celebri illo *Alcorano ſeu libro conformitatum* à capitulo Generali Minoritarum ſolenniter approbato, & nuperrimè per *Henricum Sedulium* Ultrajecto (uti percipio) oriundum, iſtius ordinis Monachum defenſo. Præclara aliquot ex illo Alcorano excerpta exhibuit quis noſtrate linguâ tit. *Minoritarum Alcorano ſeu Vlenſpiegel.* Notentur imprimis de fratre lupo, & aſino, de ſorore corvo & hirundine, de agnis à macello & mactatione redemtis, pediculis ex corpore decidentibus & in paſcua repoſitis, de exutis femoralibus &c. Sed ipſæ *conformitates*, aut *Vinea Franciſci* belgicè edita, aut *ejus compendium* in 8. olim (ſi benè memini) mihi viſum, aut *prædictus libellus excerptorum tit. Alcorani* &c. aut *Marnixii Sanct-Aldegondii Tabula ſeu alvearium, tom. 1. part. 4. c. 3.* legendum eſt. Melchior Canus lib. 11. loc. theolog. pag. 651. non potuit ſibi temperare, quin aliqua iſtorum perſtringeret. edit in 8. *Sed dum quidam affectui ſuo nimium indulgent, & ea ſcribunt, quæ animus ſcribentis dictat, non veritas, tales Divos quandoque nobis exhibent, quales Divi ipſi, & ſi poſſent, eſſe tamen noluiſſent. Ecquis enim credat, Divum Franciſcum pediculos ſemel excuſſos, in ſeipſum ſolitum eſſe immittere? Quod ad ſanctitatem viri, ſcriptor pertinere putavit, equidem non puto, qui paupertatem ſciam viro ſanctiſſimo placuiſſe ſemper, ſordes nunquam. Illud item quàm ridiculum? Diabolum Dominico patri noſtro, ſemel obſtrepentem, à Divo eſſe coactum, ut lucernam haberet in manibus, quoad illa abſumpta non moleſtam ſolùm, ſed incredibilem dolorem etiam afferret.* Hoc non obſtante profundâ cum devotione apologos illos pluſquam Æſopicos, tanquam ſacros hiſtorias, de lupi pœnitentiâ & emiſſo voto, & quidem manu (pede volito dicere) ſtipulatâ, de hirundinibus euangelii auditoribus &c. etiamnum obtrudunt. Certè à fatuitate purgari non poteſt, niſi dicatur inſignis ſcurra & ambitioſus hypocrita atque impoſtor fuiſſe, qui inſtar Diogenis aut Muhammedi, aut ſimilium gloriæ animalium hiſtrioniam illam egerit. An Martinum Turonenſem, ut vitam ejus deſcribit *Sulpitius Severus*, ab omni fatuitatis gradu aut nebuloſis

bulosis intervallis liberare possimus, ex suprà dictis in *disp. de Patronatibus Sanctorum* percipi poterit. Porro in Papatu peculiariter sacros aut Deo gratos haberi simplices, h. e. fatuos, ut duo, aut ut quatuor aut ut sex &c. notavimus in *disput. de Simplicitate & hypocrisi.* In quo cum Muhammedistis symbolizant. IV. *Pythonici, energumeni, diabolicè ecstatici, mirabiliarii*; in quibus, aut coram quibus sive volentibus, sive ex pacto, sive absque pacto seductis & delusis, diabolus admiranda aliqua egit & prolocutus est. Vide *Actor. 16. v. 14.* & *disp. de Energumenis.* Exempla saltem ad validam præsumtionem, & contra istius generis sanctos exceptionem, sufficiunt ab ipsis relata, ut, monialis Belgicæ, Magdalenæ de la Cruz Cordubensis, S. Catharinæ Bononiensis, Monialium Quercetensium, Johannis Crucii, Begardorum &c. apud *Delrio lib. 4. disquis. Magic. c. 1. quæst. 3.* Percurrat quæso, cui vacat, cit. quæstionis totam sectionem 4. & 5. Adde Mariæ monialis Dominicanæ, in monasterio visitationis; cujus miracula jam publico libro descripta erant, & de quorum approbatione Romę agebatur. Memini me historiam ejus ante complures annos legisse, ex idiomate hispanico in belgicum traductam. Ejusdem meminit *historicus Belgarum Imman. Meteranus.* Quòd si ipsis licet nunc demum à diabolo delusos aut illudentes dicere, qui ad tempus aliquod, etiam post mortem pro sanctis habiti fuerunt: quidni & nos de multis aliis idem non suspicemur, aut credamus, quamvis ipsis non visum fuerit eos cum modò nominatis detegere? Et quid si addamus Ignatium, cui (teste *Ribadenira in ejus vitâ*), tantum luminis theologici à diabolo infundebatur. Si Dominicani Bernenses a. 1607. (de quibus *Delrio l. cit. & Sleidan. l. 1.*) mature deprehensi non fuissent, utique sanctulum perpetuum ex subornato illo semifatuo & diabolicè delusо monacho, edolassent. De Johannâ Lotharingicâ seu puellâ Aurelianensi, quam ad hanc classem revoco, egimus ex professo in *disp. de Miraculis.* Elizabetham Bertonam, dictam virginem Cantiam, delusam fuisse & delusisse, asseruimus in 2. *Parte Selectar. disspp.* tit. de *Probationibus spirituum.* v. *Dolosi Hypocritæ, & impostores*, qui ecstaticas devotiones, apparitiones, revelationes, colloquia cum Christo, Angelis, Sanctis, Spiritibus purgatorii, aut signa & miracula fiuxerunt atque ostentârunt, aut ab aliis fingi passi sunt. Quales Dominicani Bernenses, aliique *à Delrio loc. cit.* indicati. Aliquos notamus in *disspp. de Spectris, & de Probationibus spirituum.* Nec sine ratione metuendum est complures dictos sanctos, quibus *Sandeus in tract. de Theologiâ mysticâ & de Theologiâ variâ* extraordinarias revelationes, ecstases, signa tribuit, hujus furfuris fuisse. Si tamen aliquos probabiliter eximere possint, illi ad præcedentem classem quartam aut tertiam referantur; si qui-

ſiquidem aliquâ ex parte verum ſit talia ab ipſis dicta aut geſta fuiſse. VI. *Politici, ſeculares, Caſuales, militares martyres* ſunt, qui ex Papiſtis Clericis aut laicis, gravia, etiam mortem paſſi ſunt, ſed caſu ſeu infortunio, aut in tumultu, aut per ſeditionem, aut per licentiam, aut furorem, aut calamitatem militarem, in latrociniis, prœliis, urbium & agrorum vaſtationibus, &c. Sic anniverſariâ ſolennitate celebratur Sendomiræ in Poloniâ memoria eorum qui Anno 1260. in ſtrage à Tartaris editâ occubuerunt: quæ celebritas magnis indulgentiis ab Alexandro I. conceſſis aucta fuit: uti refert *Cramerus lib. 9. rerum Polonic.* Pariter pro martyribus religioſè coluntur equites Germani, Flandri, Galli, Angli, Luſitani, qui in oppugnatione Ulliſſiponenſi anno 1147. occubuerant: teſte *Vaſcanello in Hiſtor. Luſitaniæ*, & *Miræo in Faſtis p. 621.* Qui latâ Judicum ſententia ſupplicio affecti, ſed propter meras cauſas (ſive verè ſive per prætextum aut calumniam) militares, aliaſquè politicas & ſæculares, non verò propter cauſam Chriſti, aut etiam religionis Romano-Papalis: qui conſequenter verorum martyrum & ſanctorum, aut ſaltem Papalium, numero adſcribi non debent. Cur ducem Guiſium juſſu Henrici III. injuſtè (ſecundum ipſos), & ipſum regem Henricum III. & Henricum IV. Papiſticæ communionis Reges, per ſcelus nefariè obtruncatos, martyres & ſanctos non proclamant? Sed de talibus aliiſque politicis aut militaribus (apud *Miræum in Faſtis pag. 622.*) martyribus non martyribus, agemus, in *Diſp. de Martyrio.* VII. Ἀυτοχειρες, & qui ſeipſos mutilarunt, vulnerarunt, plagis affecerunt. De quibus alibi diſquirimus in *Diſp. de Homicidio ſui ipſius.* VIII. *Peccatores pœnitentes* ſunt, qui à vita flagitioſè (teſte ipſorum *Legendâ*) traducta reſipuerunt: e.gr. latro in cruce; Maria Ægyptiaca, quam κατ' ἐξοχὴν peccatricem appellant: De quâ *Martyrol. Romanum.* Beatrix Monialis: cujus vices B. virgo propter ſervatum ſabbathum Mariæ in monaſterio ſubibat, dum illa quindecim annis turpitudini ſuæ in lupanaribus vacaret. Adde Margaretam pœnitentem ex *Catalogo Ferrarii*, & Thaidem meretricem, ex *Legendâ Iac. de Voragine*; & chorizantes illos qui ob profanitatem miraculoſè puniti integro anno ſine intermiſſione chorizabant, donec archiepiſcopus Colonienſis eos à maledictione illa abſolveret, & ipſi ita conjũgerentur, *ut inter ſanctos reputati ſint: teſte Nauſelero 1. vol. chronographiæ part. 2. generat. 34.* ferè *ſub finem.* Sed cur eodem jure totam domum pœnitentium ſeu *convertitarum* (ut vocant) meretricum Romæ (à Leone X. inſtitutum tale monaſterium ſub invocatione Magdalenæ anno 1520.) cur latronem poſt mortem & capitis amputationem tantiſper vitæ reſtitutum, donec confiteretur, pluresque alios flagitioſos, qui ante obitum reſipiſcunt aut per infame ſupplicium per ſacramen-

Digitized by Google

cramentum pœnitentiæ Papalis in ſtatu gratiæ (ſecundùm ipſos) hinc diſcedunt, cur, inquam, omnes illos in ſanctorum album non referunt? Immò cur non omnes qui ex ordine & ſtatu meretricum aut nebulonum hactenus religioni ſeu monachatui nomen dederunt? IX. *Excommunicati*, ab ipſo Papa Romano. Qualis Johannes Semeca Præpoſitus Halberſtadienſis primus Juris Canonici gloſsator, qui excommunicatus ab Urbano IV. Canonizatus fuit à Clemente IV. Quod fide *Pleſſei in Myſterio* hic refero: nec reprehendunt eum antagoniſtæ illius Myſterii *Couſſetellus* & *Gretſerus*. Apud *Platinam* tamen & *Stellam in vitis Pontificum*, ut & in *Bullario, ejuſque compendio* totum hoc de Johanne excommunicato & canonizato præteritur. Conſulat igitur, cui vacat, *hiſtoricos* à *Pleſſeo in margine notatos*. X. *Non ſancti*, ad hominem, ſeu ex hypotheſi fidei Romanæ. Qualis ipſis debebat eſſe Cyprianus, quippe in ſciſmate contra ſedem Romanam mortuus, fatente *Hardingo c. Iuellum*: de quo in *Deſper. Cauſâ Papatus*. Et Carolus Magnus, qui imagines invito Epiſcopo Romano condemnavit, & decretis imperialibus prohibuit. De quo *part. 2. Diſpp. tit. de Methodo elidendi antiquitatem, ſucceſſionem &c.* XI. *Non-ſancti* nominales ſeu nominaliter: qualis e.g. Beda, qui licet in catalogo ſanctorum computetur, non tamen ab eccleſiâ ſanctus, ſed venerabilis appellatur duplici ratione &c. vide, ſi vacat, has inanias in *Rationali Durantis lib. 7. fol. 234. b.*

DE SANCTIS EX-SANCTIS.

SUnt illi varii, excanonizati ſcil., prohibiti, expuncti, capite diminuti ſeu degradati. I. *Claſſis, excanonizatorum* qui cùm priùs in forma tanquam thaumaturgi & ſancti publicè colerentur, poſtea per Papam expuncti fuerunt: qualis Hermannus de Ferraria; quem 20. annis jam cultum, hæreſios damnavit Bonifacius 8. De quo vide *Chronicon Phil. Bergom. lib. 18. & Bzovium, in Baronii contin. ad an.* 1300. II. *Claſſis prohibitorum*: qui quamvis in forma nondum canonizati, in Papatu tamen primum culti per conniventiam, poſtea prohibiti: ut Rochus, cujus cultum Papæ aliqui prohibuerunt; quamvis ſuâ prohibitione apud Venetos nihil efficere potuerint. Et Raymundus Lullus, cujus memoria damnatâ fuit; ſed truſtrà: cùm eum non ſegniùs colerent populares ipſius Majoricenſes. III. *Claſſis Expunctorum* (Belgicè, uytgemonſtert) qui per ſæcula aliquot communiter ſalutati & indigitati ſancti, cum prænomine *Sanctus*, aut *Beatus*, aut *Divus*, quique ſanctis & orthodoxis eccleſiæ patribus ac Doctoribus permixti conſpiciuntur: ſed per nova jura recentium theologorum, luſtratione inſtituta ab iis paſſim & à catalogis ſcriptorum eccleſiaſticorum aut hæreticorum, ex albo ſanctorum & patrum I.

expunguntur. Quales ex.gr. Eusebius Emissenus cujus homiliæ sub nomine *Divi* editæ Lovanii 1567.& qui inter sanctos patres citatur à *Bellarmino, Rhemensibus, Valentiâ, Alano, Lindano, Canisio, Copo* &c. (uti observat *Cocus in censurâ, quorundam scriptorum p.*111.*edit.* in 4.& 227.edit. in 8.; & à *Thomâ, Gratiano, Smithæo, Hardingo, Sandero, VVilh. Reginaldo, Thomâ Lincoln: Dormano, Parsono, VValdensi, Bristoo, Heskino*(uti notat. *Thomas Iamesius in tract. de corruptione scripturæ, patrum, conciliorum &c.part.*1.*p.*69.): quibus addo *Espencæum, lib.*2.*continuationis, tertiæ collationis pag.*85.(gallicè in 8.), ubi eundem adducit pro corporali Christi præsentiâ in cœnâ: Quin & à *Petro de Natalibus lib.*7.*catalogi sanctorum cap.*63. inter sanctos numeratus est. Nunc autem cum Arrianis accensent *Baronius ad ann.*441.578.341.§.11. *Possevinus in appar. Bellarmin. de scriptor. ecclesiast.* anno 430. Ejusdem commatis exsancti sunt Hugo Etherianus, Antonius Magnus author Melissę, Theodorus Abucares, Adelmannus, Alcuinus, Agobardus, Algerus, Anastasius Sinaita &c. De quorum sanctitate & exsanctitate, videndus *Possevinus in apparatu*, & *indices expurgatorii Romanus, Hispanicus &c.* Et *Bibliotheca patrum* collat.edit. prima cum secunda. Ex nostris harum transformationum indicium fecit *Iamesius lib.cit.part.*4.*p.* 49. De Origene & Tertulliano, qui modò sub sanctorum patrum, modò sub hæreticorum aut heterodoxorum patrum in scenam Romanam producuntur, aliquid notavimus in *Desper. Causâ Papatus.lib.*2. Ad hanc classem pertinent, Sancta Thais meretrix, & S. Viarius (de quibus suprà); quæ à martyrologiis, catalogis, Kalendariis,& hagiologiis recentiorum nunc exulant. Idem dicendum de *sanctis per errorem*, & suppositionem *quid* pro *quo* antehac cultis, hoc est, de inscriptionum Gentilium ruderibus religiosè adoratis. Exemplum habet *Leonardus Aretinus lib.*4.*epistol.*(cito fide *Hottingeri in* 3.*part.histor. ecclesiast.epist.dedicator.*; nam librum Aretini non habeo), de tabulâ quâdam Constantiæ, *quam vulgi opinio tenebat esse sanctuarium quoddam præcipuæ religionis &c. cùm tamen ibi scripta non sint sanctorum Christi, sed persecutorum Christianæ fidei nomina.* Ad ex-sanctorum catervam tacitè relegantur Veronica, Carol.Magn., Petrus de Luxemburgo; cùm excluduntur à Calendar. sanctorum mandato principum Belgarum editis a.1621.non obstante, quòd duo posteriores peculiariter à Belgis eorumque principibus honorandi viderentur;& chimæræ Christophorus, Longinus, septem dormientes &c. illic non prætereantur. Agmen claudant symbolicæ picturæ, quæ in sanctos reales hominum opinione transformatæ & religiosè cultę fuerunt: quales fuisse Christophori, & Catharinæ, ex nominum etymologia ex parte conjici potest, & tacitè fateri cogitur Baronius in notis ad mar-

ad martyrol. 23. April. ubi de Georgio draconem transfigente & virgine liberatâ: *Symbolipotius, quàm historiæ alicujus opinor esse expressam imaginem.* Et ad 25. Julii de Christophoro: *Quod pertinet ad giganteam staturam, quâ pingi solet, quid dicam non habeo.* Et paulo pòst: *Porro ea omnia quæ de Christophoro feruntur, de palmâ, flumine, staturâ procerâ: ea, inquam, omnia Hieron. Vida episcopus Alba allegorico sensu interpretata egregio cecinit epigrammate. De Symbolicis picturis Christianis antiquitus pingi solitis diximus superius 23. Aprilis in Georgio.* Molanus in libro de picturis sacris cap. 45. refert apud Wormarienses in Hollandiâ Boreali cultam fuisse imaginem S. Helper. *Qualis autem martyr fuisset* Sinte Helper/ *nesciebant, nisi quòd dicerent eum crucifixum fuisse, quod imago exprimebat. Hâc de causâ doctus & diligens Pastor* (Martinus Duncanus) *multum quæsivit in Sanctorum Catalogis & Martyrologiis martyrem crucifixum, qui Helperus, aut simili fere vocabulo, diceretur. Cùm autem nihil tale inveniret, sed animadverteret imaginem referre omninò Salvatoris nostri crucifixionem, licet antiquo more, monuit subditos suos, ut sepositâ ignorantiâ, eam imaginem posthac Salvatoris nostri esse agnoscerent, qui sicut Salvator noster est, sic non inepte Teutonico vocabulo ab incolis ejus loci dictus est* S. Helper/*quod Latinè est S. Adjutor.*

IV. *Classis capite diminutorum,* seu *degradatorum*, quibus aut excellentia ac gradus honoris, aut peculiaris fama cultus, aut festivitas, aut primatus seu primitas inter & supra alios sanctos, aut præfectura ac patronatus locorum, populorum, urbium, templorum, ordinum, collegiorum, morborum &c. ablata sive in totum, sive ex parte, aut in alios sanctos translata. Sic e. gr. dictus S. Antonius Balleolis in Flandria solenniter depositus, & alius sanctus (Johannes) ipsi substitutus: uti memini me narrationem illius comœdiæ legere *Marnixii Alvearii tom. 1. part. 2. cap. 8.* Unde eandem retulimus *in disp. de Patronatibus, præfecturis & c. part. 1.* Sanctis capite diminutis & degradatis opponantur sancti novè exaltati: inter quos B. Virginis sponsus Jolephus Patriarcha (uti eum nunc vocant), de cujus cultu, litania, patrocinio, confraternitatibus, alibi fortè dicemus.

DE SANCTIS QUASI-SANCTIS.

HI sunt dubii aut incerti, saltem communi credulitate & certitudine Romano, Papali non recepti, aut communi devotione non culti. Quos in duas classes dispescimus, in *innominatos scil. seu anonymos*, & in certò ac definitè *nominatos*. *Illi* comprehenduntur sub hâc litaniarium formulâ: Omnes sancti martyres, omnes sancti confessores, omnes sanctæ virgines &c. Orate pro nobis. Quæ non arbitror æquè latè ab omnibus orantibus, sive laicis sive clericis extendi. Quotusquisque eorum

I.

ſtophorus, Georgius: de quibus ſuprà currente prælo, digito ad autores intento, nonnulla notavimus. Confer ſimiles parabolicas aut emblematicas fictiones, infrâ §. 3. Mirum eſt, non fuiſſe iſtius generis ſanctos ad modulum Lazari, quatuor filiorum Aimundi, Chriſtophori &c. complures edolatos; ut, filium prodigum, Quinque virgines ſapientes, fidem, ſpem, caritatem, religionem, conſcientiam &c. Et quidni Eraſmi militem Chriſtianum, geſta Romanorum moralizata, Ovidii vetulam allegorizatam, Ourſon cum fratre Valentino, Amadiſum cum Floreſtan & Galaor, Meluſinam, Argenin Barclai, Lazarum de Tormes, Apulei aſinum aureũ, & quidquid habet Ovid. Metamorph. & ſcriptorum Italorum ac Gallorum tum comœdiæ tum vulgò dictæ *romanca*? Et quidni miremur præteritum eſſe Renardum vulpem pœnitentem, quem Franciſci Lupo pœnitenti & Muhammedi beſtiæ Alborach, & Judæorum Leviathan & bovi tot jugera quotidie depaſcenti jungere poſſis. 11. *Alia* non ſunt omninò non-entia; ſed tamen ſunt non-entia hæc, id eſt, non ſunt homines, nec unquam fuerunt; nedum ut martyres aut ſancti homines fuerint. Ad hanc claſſem referri debet *ave ſanctum chriſma*, quod canere ſolent in confectione olei ſeu chriſmatis: ut habet *Pontificale*; & ſudarium illud Cadurcenſe in Galliâ, quod hâc formulâ adorari ſolet: *ſancte ſudari ora pro nobis*. Item *ſudarium Chriſti, liberet nos à peſte, & à morte triſti*: uti ex ipſorum proceſſionali enotat *Zadeel. in reſp. ad fidei profeſſionem monachorum Burdigalenſium artic.* 58. Ad hæc mappa, quâ uſus dicitur Chriſtus in cœnâ, quam in abbatiâ Fouſenſi ſic invocant: *ſanctiſſima Dei mappa ora pro nobis*: teſte *Zadeele loc. cit.* Similia aut potius eadem refert *Hoſpinianus, in libro de Templis*. Quæ *Gretſerus ex Daneo cap. Bellarminum* deſcripta dicit *tom.* 3. *de cruce lib.* 3. *cap.* 3. Ubi cum prius fidem Danei in dubium vocaſſet, mox ſubdit: *illum precandi modum nihil abſurditatis continere: eſt enim locutio tropica, perque metonymiam ad ipſum Chriſtum refertur*. Alias reliquias aut formaliter & explicitè ſic adorant; aut ſaltem implicitè, dum oſculis, genuflexionibus, aliiſquè cultus religioſi actibus & ſignis eas colunt. Confer 2. *part. ſelectar. diſpp. tit. de perfoſſo latere Chriſti*: ubi de ſudario & ſindone Chriſti. Sudarium Veronicæ precatione rhytmicâ autore Johan. XXII. ſub promiſſione indulgentiarum 10000. dierum, ſic invocari ſolet: *Salve ſancta facies* &c. *Nos ab omni maculâ purga vitiorum. Atque nos conſortio junge beatorum. Salve vultus domini imago beata* &c. Vide eam in *Nicol. Saliceti* Abbatis *libro meditationum ac precationum*, cui tit. *Antidotarius animæ fol.* 57. 6. edit. Pariſ. in 8. apud *Gaimpardum Philippe* a. 1509. Habetur etiam integra apud *Raynoldum l.* 2. *de Idololatriâ c.* 3. §. 81. Huc pertinet fraternitas ſancti ſudarii J. Chriſti a. 1579. Romæ erecta à Sabaudis, & confirmata à Clemente VIII.

Digitized by Google

VIII. referente *Camillo Fanuicio in tract.* Ital. *de operibus piis almæ urbis Romæ lib.3.cap.19.* Bullam tamen in *Bullario* aut *Flavii Cherubini compendio* non invenio. Huc ergo totum choragium reliquiarum advocari posset, usque ad sanguinem, pilos (quæ Philosophi ipsorum aliàs negant esse partes corporis humani; nedum ut sint homines sancti religiosè adorandi aut colendi), vestes, utensilia, vestigia &c. quinimmo & laternam Judæ, caudam asini &c. Ad eandem classem etiam referri deberet (siquidem hypothes eorum usque ad finem servarentur) frater asinus Francisci, ejusdem frater lupus pœnitens, soror corvus, sorores hirundines: si fortè unà cum Muhammedico animali alborach, & vervecibus in paschate mactatis in paradisum recepti aliquando beatificentur. Cur enim minùs adorentur, ac modo memoratum sudarium, aut imagines sanctorum? Sed hæc mittamus. Saltem diffiteri non possunt fictitium sanguinem Christi, quem tot locis ostentant, & fictitios Christos, quos quotidie ex pane creant, à suis tanquam Deum aut aliquid Dei, summo gradu cultus religiosi, hoc est latriâ (secundum distinctionem ipsorum) adorari. De panaceo idolo notum est. De sanguine Christi, vide *Collii tract. peculiarem*, & qui ex illo multa compilavit, varioisquè autores indicavit. *Martinum Bresserum lib.6. de conscientiâ cap.22.23.24.* & nos *in disp. de perfosso latere Christi.* De his omnibus dicimus, esse chimeras, id est, Divos seu Deos, numina & objecta adoranda, planè ficta, & chimerica: quia non sunt Deus, aut Christus θεάνθρωπος, ne quidem homines sancti. Idem dicimus de nomine Jesu, hoc est sono & signo illo articulato sive pronuntiato, sive scripto: de quo suprà in *disp. de Superstitione.* Inventaria reliquiarum Christi, & sanctorum quorumcunquè, præstant *historici speciales in descriptionibus Regionum, Vrbium* &c. Belgicas reliquias collegit *Arnoldus Raisse in libro*, cui tit. *Hierogazophylacium Belgicum.* Ad hanc classem referenda, Mons Calvariæ, omnia membra Mariæ, vulnera Francisci, & istius furfuris compluria. Minoritarum & sectatorum devotiones circa stigmata sui Francisci hîc non excutiam, contentus exhibere distichon quod Francisci stigmatizati imagini ab Alberto Durero sculptæ subjectum habeo: *Vulnera quæ propter Christum Francisce tulisti, Illa precor nostris sint medecina malis.* In antidotario animæ modò cit. fol. 67. occurrit oratio de omnibus membris Mariæ, cujus formula, *adoro & benedico altissimos pedes tuos* &c. *fecundissima ubera tua* &c. *manus tuas tornatiles* &c. *labia tua melliflua* &c. *obedientes aures* &c. *speciosissimos oculos tuos* &c. Vidi *libellum meditationum & precum* vernaculo sermone olim in hâc urbe excusum in 8. ubi adorabatur mons Calvariæ, hâc aut simili formulâ: *salutо* aut *adoro te.* III. *Aliæ* non pegantur fuisse homines, qui in rerum natura

alibi, si Deus volet. Confer infrà Gentiles Deos & homines in Papatu per errorem cultos. II. *Manifestè improbi aut scelerati sunt*, ex. gr. Dominicus infamis latro & crudelissimus persecutor Waldensium, Thomas Becket Archiepiscopus Cantuariensis, perfidus & seditiosus principis sui & patriæ perduellis ac proditor. Huc refer turbones aut proditores, aut Assasinos in Anglia, Campianum, Garnetum, &c. In Gallia Jacobum Clementem, Johannem Chastellum; in Belgio Baltazarum Gerardum; etiam ex illis aliquos, si non plerosque quos in Anglia & Belgio martyrio coronatos referunt *Surius in commentariis rerum gestarum*; *Autores librorum*, tit. *Trophæa ecclesiæ Anglicanæ*, *Concertatio ecclesiæ catholicæ in Anglia &c.*; *Estius & Opmeer de martyribus Belgicis*; *Molanus ejusque appendix de natalibus sanctorum Belgii*; *Miræus in Fastis Belgicis*; *Dionysius Mutsart in historia Ecclesiastica* Belgico sermone conscripta; & qui nominatim sanctos aliquot Jesuitici ordinis laudant, *Carolus Scribanius in Amphiteatro honoris*, & *Societas Flandrica in primo sæculo Iesuitarum*. Quin & tota societas Jesuitica propter proscriptionem (sed transeuntem) ex Gallia anno 1597. & permanentem ex Dominio Venetorum anno 1608. ad hanc sacrorum confessorum classem compingi potest. Ad martyres seditionis, perduellionis, proditionis, perfidiæ, ἀλλοτριεπισκοπῆς, pertinent etiam sive exteri Hispani & Lusitani, sive Japonii, qui in illo regno propter novarum rerum molitionem & ipsi passi sunt, & nuperam Christiani nominis persecutionem & exstirpationem ibidem concitarunt: de qua vide *Primum sæculum Iesuitarum*: cum quo conferatur *Gasp. Schioppii Astrum inextinctum*, *in fine*. Certè tales martyres dispungimus juxta 1 *Petr.* 4. *vers.* 15. *Nemo autem vestrum patiatur &c.* & Concil. Eliberini can. 60. *Si quis idola fregerit*; *& ibidem fuerit occisus*, *quia in euangelio non est scriptum*, *neque inveniatur ab Apostolis unquam factum*, *placuit in numerum eum non recipi martyrum*. Fiat nunc argumentum à minori ad majus. Sed de his in *disp. de Martyrio*. Nec prætereundus impostor ille sanctus Chapeletus du Prat, cujus vitam flagitiosam, & honorem religiosum à populo post mortem ipsi exhibitum describit *Bocacius in Decamerone Iournée* 1. *Nouvelle* 1. *pag.* 26. 34. edit. gall. quæ narratio in latinum translata, edita est cum *Operibus Olympiæ Moratæ lib.* 1. *p.* 18. III. *Melancolicè delirantes*, aut *fatui*, *stulti*, *amentes* sive *continuo* sive *per intervalla*: qui rursum in stultos 1., 2. 3., gradus distingui possunt. Hujus generis sanctos inter fantasticos & fanaticos monachos & monachas, quamplures fuisse ex *legendariis*, *vitarum*, *exemplorum*, *miraculorum scriptoribus*, quivis non fatuus facillimè colligit: quorum fantastica deliria, morbidæ ecstases pro divinis raptibus, motibus heroicis & propheticis, extraordinariis actibus simplicitatis, ab negationum,

Digitized by Google

mortificationum, aliarumque virtutum venditantur: ut Catharinæ Senenſis, Brigittæ, Elizabethæ Schonaugenſis, Hermanni iſtius Nortbertini, quem Joſephum & alterum ſponſum Mariæ appellant &c. De quibus vide *vitas ſanctorum.* An Simeonis Stylitæ, inſtitutum & mores phantaſticum & melancolicum quid reſipuerint, meritò inquiri poteſt. Saltem illum hoc nomine juxtà cum duobus aliis, ejuſdem nominis & inſtituti, ſanctis minimè annumerandum cenſeo: quidquid de eo judicârint antiqui *à Baronio ad martyrol. 5. Ianuarii* adducti. Nos his aliiſque nunc præteritis, unum Franciſcum Aſſiſium commonſtramus Jeſum ſcil. typicum (ſecundum Papiſtas). ducem & normam Minorum, cujus fatuitates deſcribit *Bartholomeus à Piſis* celebri illo *Alcorano ſeu libro conformitatum* à capitulo Generali Minoritarum ſolenniter approbato, & nuperrimè per *Henricum Sedulium* Ultrajecto (uti percipio) oriundum, iſtius ordinis Monachum defenſo. Præclara aliquot ex illo Alcorano excerpta exhibuit quis noſtrate linguâ tit. *Minoritarum Alcorano ſeu Vlenſpiegel.* Notentur imprimis de fratre lupo, & aſino, de ſorore corvo & hirundine, de agnis à macello & mactatione redemtis, pediculis ex corpore decidentibus & in paſcua repoſitis, de exutis femoralibus &c. Sed ipſæ *conformitates*, aut *Vinea Franciſci* belgicè edita, aut *ejus compendium* in 8. olim (ſi benè memini) mihi viſum, aut *prædictus libellus excerptorum tit. Alcorani* &c. aut *Marnixii Sanct-Aldegondii Tabula ſeu alvearium, tom. 1. part. 4. c. 3.* legendum eſt. Melchior Canus lib. 11. loc. theolog. pag. 651. non potuit ſibi temperare, quin aliqua iſtorum perſtringeret. edit in 8. *Sed dum quidam affectui ſuo nimium indulgent, & ea ſcribunt, quæ animus ſcribentis dictat, non veritas, tales Divos quandoque nobis exhibent, quales Divi ipſi, & ſi poſſent, eſſe tamen noluiſſent. Ecquis enim credat, Divum Franciſcum pediculos ſemel excuſſos, in ſeipſum ſolitum eſſe immittere? Quod ad ſanctitatem viri, ſcriptor pertinere putavit, equidem non puto, qui paupertatem ſciam viro ſanctiſſimo placuiſſe ſemper, ſordes nunquam. Illud item quàm ridiculum? Diabolum Dominico patri noſtro, ſemel obſtrepentem, à Divo eſſe coactum, ut lucernam haberet in manibus, quoad illa abſumpta non moleſtam ſolùm, ſed incredibilem dolorem etiam afferret.* Hoc non obſtante profundâ cum devotione apologos illos pluſquam Æſopicos, tanquam ſacras hiſtorias, de lupi pœnitentiâ & emiſſo voto, & quidem manu (pede volito dicere) ſtipulatâ, de hirundinibus euangelii auditoribus &c. etiamnum obtrudunt. Certè à fatuitate purgari non poteſt, niſi dicatur inſignis ſcurra & ambitioſus hypocrita atque impoſtor fuiſſe, qui inſtar Diogenis aut Muhammedi, aut ſimilium gloriæ animalium hiſtrioniam illam egerit. An Martinum Turonenſem, ut vitam ejus deſcribit *Sulpitius Severus*, ab omni fatuitatis gradu aut nebuloſis

bulosis intervallis liberare possimus, ex suprà dictis in *disp. de Patronatibus Sanctorum* percipi poterit. Porro in Papatu peculiariter sacros aut Deo gratos haberi simplices, h. e. fatuos, ut duo, aut ut quatuor aut ut sex &c. notavimus in *disput. de Simplicitate & hypocrisi.* In quo cum Muhammedistis symbolizant. IV. *Pythonici, energumeni, diabolicè ecstatici, mirabiliarii*; in quibus, aut coram quibus sive volentibus, sive ex pacto, sive absque pacto seductis & delusis, diabolus admiranda aliqua egit & prolocutus est. Vide *Actor.* 16. *v.* 14. & *disp. de Energumenis.* Exempla saltem ad validam præsumtionem, & contra istius generis sanctos exceptionem, sufficiunt ab ipsis relata, ut, monialis Belgicæ, Magdalenæ de la Cruz Cordubensis, S. Catharinæ Bononiensis, Monialium Quercetensium, Johannis Crucii, Begardorum &c. apud *Delrio lib. 4. disquis. Magic. c. 1. quæst. 3.* Percurrat quæso, cui vacat, cit. quæstionis totam sectionem 4. & 5. Adde Mariæ monialis Dominicanæ, in monasterio visitationis; cujus miracula jam publico libro descripta erant, & de quorum approbatione Romę agebatur. Memini me historiam ejus ante complures annos legisse, ex idiomate hispanico in belgicum traductam. Ejusdem meminit *historicus Belgarum Imman. Meteranus.* Quòd si ipsis licet nunc demum à diabolo delusos aut illudentes dicere, qui ad tempus aliquod, etiam post mortem pro sanctis habiti fuerunt: quidni & nos de multis aliis idem non suspicemur, aut credamus, quamvis ipsis non visum fuerit eos cum modò nominatis detegere? Et quid si addamus Ignatium, cui (teste *Ribadeneira in ejus vitâ*), tantum luminis theologici à diabolo in fundebatur. Si Dominicani Bernenses a. 1607. (de quibus *Delrio l. cit. & Sleidan. l. 1.*) mature deprehensi non fuissent, utique sanctulum perpetuum ex subornato illo semifatuo & diabolicè delusо monacho, edolassent. De Johannâ Lotharingicâ seu puellâ Aurelianensi, quam ad hanc classem revoco, egimus ex professo in *disp. de Miraculis.* Elizabetham Bertonam, dictam virginem Cantiam, delusam fuisse & delusisse, asseruimus in 2. *Parte Selectar. disspp.* tit. de *Probationibus spirituum.* v. *Dolosi Hypocritæ, & impostores*, qui ecstaticas devotiones, apparitiones, revelationes, colloquia cum Christo, Angelis, Sanctis, Spiritibus purgatorii, aut signa & miracula finxerunt atque ostentârunt, aut ab aliis fingi passi sunt. Quales Dominicani Bernenses, aliique *à Delrio loc. cit.* indicati. Aliquos notamus in *disspp. de Spectris, & de Probationibus spirituum.* Nec sine ratione metuendum est complures dictos sanctos, quibus *Sandeus in tract. de Theologiâ mysticâ & de Theologiâ variâ* extraordinarias revelationes, ecstases, signa tribuit, hujus furfuris fuisse. Si tamen aliquos probabiliter eximere possint, illi ad præcedentem classem quartam aut tertiam referantur;

cramentum pœnitentiæ Papalis in ſtatu gratiæ (ſecundùm ipſos) hinc diſcedunt, cur, inquam, omnes illos in ſanctorum album non referunt? Immò cur non omnes qui ex ordine & ſtatu meretricum aut nebulonum hactenus religioni ſeu monachatui nomen dederunt? IX. *Excommunicati*, ab ipſo Papa Romano. Qualis Johannes Semeca Præpoſitus Halberſtadienſis primus Juris Canonici gloſsator, qui excommunicatus ab Urbano IV. Canonizatus fuit à Clemente IV. Quod fide *Pleſſei in Myſterio* hic refero: nec reprehendunt eum antagoniſtæ illius Myſterii *Couffetellus* & *Gretſerus*. Apud *Platinam* tamen & *Stellam in vitis Pontificum*, ut & in *Bullario, ejuſque compendio* totum hoc de Johanne excommunicato & canonizato præteritur. Conſulat igitur, cui vacat, *hiſtoricos* à *Pleſſeo in margine notatos*. X. *Non ſancti*, ad hominem, ſeu ex hypotheſi fidei Romanæ. Qualis ipſis debebat eſſe Cyprianus, quippe in ſciſmate contra ſedem Romanam mortuus, fatente *Hardingo c. Iuellum*: de quo in *Deſper. Cauſâ Papatus*. Et Carolus Magnus, qui imagines invito Epiſcopo Romano condemnavit, & decretis imperialibus prohibuit. De quo *part.* 2. *Diſpp. tit. de Methodo elidendi antiquitatem, ſucceſſionem &c.* XI. *Non-ſancti* nominales ſeu nominaliter: qualis e.g. Beda, qui licet in catalogo ſanctorum computetur, non tamen ab eccleſiâ ſanctus, ſed venerabilis appellatur duplici ratione &c. vide, ſi vacat, has inanias in *Rationali Durantis lib. 7. fol. 234. b.*

DE SANCTIS EX-SANCTIS.

SUnt illi varii, excanonizati ſcil., prohibiti, expuncti, capite diminuti ſeu degradati. I. *Claſſis, excanonizatorum* qui cùm priùs in forma tanquam thaumaturgi & ſancti publicè colerentur, poſtea per Papam expuncti fuerunt: qualis Hermannus de Ferraria; quem 20. annis jam cultum, hæreſios damnavit Bonifacius 8. De quo vide *Chronicon Phil. Bergom. lib. 18. & Bzovium, in Baronii contin. ad an.* 1300. II. *Claſſis prohibitorum*: qui quamvis in forma nondum canonizati, in Papatu tamen primum culti per conniventiam, poſtea prohibiti: ut Rochus, cujus cultum Papæ aliqui prohibuerunt; quamvis ſuâ prohibitione apud Venetos nihil efficere potuerint. Et Raymundus Lullus, cujus memoria damnatâ fuit; ſed fruſtrà: cùm eum non ſegniùs colerent populares ipſius Majoricenſes. III. *Claſſis Expunctorum* (Belgicè, uytgemonſtert) qui per ſæcula aliquot communiter ſalutati & indigitati ſancti, cum prænomine *Sanctus*, aut *Beatus*, aut *Divus*, quique ſanctis & orthodoxis eccleſiæ patribus ac Doctoribus permixti conſpiciuntur: ſed per nova jura recentium theologorum, luſtratione inſtituta ab iis paſſim & à catalogis ſcriptorum eccleſiaſticorum aut hæreticorum, ex albo ſanctorum & patrum I.

expunguntur. Quales ex.gr. Euſebius Emiſſenus cujus homiliæ ſub nomine *Divi* editæ Lovanii 1567. & qui inter ſanctos patres citatur *à Bellarmino, Rhemenſibus, Valentiâ, Alano, Lindano, Caniſio, Copo* &c. (uti obſervat *Cocus in cenſurâ, quorundam ſcriptorum p.*111. *edit.* in 4. & 227. edit. in 8.; & *à Thomâ, Gratiano, Smithæo, Hardingo, Sandero, VVilh. Reginaldo, Thomâ Lincoln: Dormano, Parſono, VValdenſi, Briſtoo, Heskino* (uti notat. *Thomas Iameſius in tract. de corruptione ſcripturæ, patrum, conciliorum &c. part.*1. *p.*69.): quibus addo *Eſpencæum, lib.*2. *continuationis, tertiæ collationis pag.*85. (gallicè in 8.), ubi eundem adducit pro corporali Chriſti præſentiâ in cœnâ: Quin & à *Petro de Natalibus lib.*7. *catalogi ſanctorum cap.*63. inter ſanctos numeratus eſt. Nunc autem eum Arrianis accenſent *Baronius ad ann.*441. 578. 341. §. 11. *Poſſevinus in appar. Bellarmin. de ſcriptor. eccleſiaſt.* anno 430. Ejuſdem commatis exſancti ſunt Hugo Etherianus, Antonius Magnus author Meliſſę, Theodorus Abucares, Adelmannus, Alcuinus, Agobardus, Algerus, Anaſtaſius Sinaita &c. De quorum ſanctitate & exſanctitate, videndus *Poſſevinus in apparatu.* & *indices expurgatorii Romanus, Hiſpanicus &c.* Et *Bibliotheca patrum* collat. edit. prima cum ſecunda. Ex noſtris harum transformationum indicium fecit *Iameſius lib. cit. part.*4. *p.* 49. De Origene & Tertulliano, qui modò ſub ſanctorum patrum, modò ſub hæreticorum aut heterodoxorum patrum in ſcenam Romanam producuntur, aliquid notavimus in *Deſper. Cauſâ Papatus. lib.*2. Ad hanc claſſem pertinent, Sancta Thais meretrix, & S. Viarius (de quibus ſuprà); quæ à martyrologiis, catalogis, Kalendariis, & hagiologiis recentiorum nunc exulant. Idem dicendum de ſanctis per errorem, & ſuppoſitionem *Equid* pro *quo* antehac cultis, hoc eſt, de inſcriptionum Gentilium ruderibus religioſè adoratis. Exemplum habet *Leonardus Aretinus lib.*4. *epiſtol.* (cito fide *Hottingeri in* 3. *part. hiſtor. eccleſiaſt. epiſt. dedicator.*; nam librum Aretini non habeo), de tabulâ quâdam Conſtantiæ, *quam vulgi opinio tenebat eſſe ſanctuarium quoddam præcipua religionis &c. cùm tamen ibi ſcripta non ſint ſanctorum Chriſti, ſed perſecutorum Chriſtiana fidei nomina.* Ad ex-ſanctorum catervam tacitè relegantur Veronica, Carol. Magn., Petrus de Luxemburgo; cùm excluduntur à Calendar. ſanctorum mandato principum Belgarum editis a. 1621. non obſtante, quòd duo poſteriores peculiariter à Belgis eorumque principibus honorandi viderentur; & chimæræ Chriſtophorus, Longinus, ſeptem dormientes &c. illic non prætereantur. Agmen claudant ſymbolicæ picturæ, quæ in ſanctos reales hominum opinione transformatæ & religioſè cultę fuerunt: quales fuiſſe Chriſtophori, & Catharinæ, ex nominum etymologia ex parte conjici poteſt, & tacitè fateri cogitur Baronius in notis

ad mar-

Digitized by Google

ad martyrol. 23. April. ubi de Georgio draconem transfigente & virgine liberatâ: *Symboli potius, quàm historiæ alicujus opinor esse expressam imaginem.* Et ad 25. Julii de Christophoro: *Quod pertinet ad giganteam staturam, quâ pingi solet, quid dicam non habeo.* Et paulo pòst: *Porro ea omnia quæ de Christophoro feruntur, de palmâ, flumine, staturâ procerâ: ea, inquam, omnia Hieron. Vida episcopus Alba allegorico sensu interpretata egregio cecinit epigrammate. De Symbolicis picturis Christianis antiquitus pingi solitis diximus superius 23. Aprilis in Georgio.* Molanus in libro de picturis sacris cap. 45. refert apud Wormarienses in Hollandiâ Boreali cultam fuisse imaginem S. Helper. *Qualis autem martyr fuisset* Sinte Helper/ *nescibant, nisi quòd dicerent eum crucifixum fuisse, quod imago exprimebat. Hâc de causâ doctus & diligens Pastor* (Martinus Duncanus) *multum quæsivit in Sanctorum Catalogis & Martyrologiis martyrem crucifixum, qui Helperus, aut simili fere vocabulo, diceretur. Cùm autem nihil tale inveniret, sed animadverteret imaginem referre omninò Salvatoris nostri crucifixionem, licet antiquo more, monuit subditos suos, ut sepositâ ignorantiâ, eam imaginem posthac Salvatoris nostri esse agnoscerent, qui sicut Salvator noster est, sic non inepte Teutonico vocabulo ab incolis ejus loci dictus est* S. Helper/ *quod Latinè est S. Adjutor.*

IV. *Classis capite diminutorum*, seu *degradatorum*, quibus aut excellentia ac gradus honoris, aut peculiaris fama cultus, aut festivitas, aut primatus seu primitas inter & supra alios sanctos, aut præfectura ac patronatus locorum, populorum, urbium, templorum, ordinum, collegiorum, morborum &c. ablata sive in totum, sive ex parte, aut in alios sanctos translata. Sic e. gr. dictus S. Antonius Balleolis in Flandria solenniter depositus, & alius sanctus (Johannes) ipsi substitutus: uti memini me narrationem illius comœdiæ legere *Marnixii Alvearii tom. 1. part. 2. cap. 8.* Unde eandem retulimus *in diss. de Patronatibus, præfecturis & c. part. 1.* Sanctis capite diminutis & degradatis opponantur sancti novè exaltati: inter quos B. Virginis sponsus Jolephus Patriarcha (uti eum nunc vocant), de cujus cultu, litania, patrocinio, confraternitatibus, alibi fortè dicemus.

DE SANCTIS QUASI-SANCTIS.

HI sunt dubii aut incerti, saltem communi credulitate & certitudine Romano, Papali non recepti, aut communi devotione non culti. Quos in duas classes dispescimus, in *innominatos scil. seu anonymos*, & in certò ac definitè *nominatos*. *Illi* comprehenduntur sub hâc litaniarium formulâ: Omnes sancti martyres, omnes sancti confessores, omnes sanctæ virgines &c. Orate pro nobis. Quæ non arbitror æquè latè ab omnibus orantibus, sive laicis sive clericis extendi. Quotusquisque eorum

I.

rum certus est, an aliqui, & quot ac qui latrones, grassatores, proditores, transfugæ, milites tum voluntarii tum mercenarii in bellis & latrociniis, Belgicis, Gallicis, Germanicis, Hybernicis, &c. contra hæreticos (uti ipsi determinant) partes suas strenuè agentes, sint genuini martyres, aut confessores, aut quâcunque ratione sancti, illi saltem, qui ante excessum suum ritè lustrati & confessi fuerint. Quidquid sit; numerus sanctorum, militum, monachorum &c. innumerabilis est, & confusè atque obscurè fulget in cœlo Papistico, haut aliter ac stellæ, quas sporades appellamus. *Ferrarius ad 4. Septembr.* celebrat 2682. Nicomedicos martyres, & ad 2. Julii 70. Sendomirienses. Jacobus Marchantius in opusculis pastoralibus, opusc. 3. pag. 252. testatur in solâ urbe Roman ultra 300000. martyrum corpora sepulta fuisse: *nam & Callisti*, inquit, *cœmeterium* 80000. *continet. Quòd si vel in unâ urbe tot millia, quot per universum orbem? Audi & de militibus ob fidem interemtis è multis pauca &c. Hi de ecclesiâ primitivâ censentur. Quid de Ecclesiâ novâ &c.* Adde ex Joh. Belethi Rationali cap. 154. *Refert*, inquit, *Eusebius, quolibet anni die plusquam quinque millia sanctorum festa concurrere.* Fides sit penes ipsum. Jam ineatur ratio in quam immensum numerum excreverint sancti festis colendi, inde à tempore Eusebii, usque ad Belethum & rursum à Beletho usque ad annum præsentem 1656. Soli sancti medicorum integrum catalogum complent: uti videre est in *Iohan. Molani Diario ecclesiastico medicorum. In litaniis omnium sanctorum* quæ mandato sereniss. principum Belgarum a. 1621. Antwerpiæ in officinâ Plantin. in 8. excusæ sunt, ad singulos dies totius anni nomina sanctorum invocandorum scribuntur, & faciunt numerum 5000. præter propter. Nominati quasi sancti rursum in varius classes, melioris doctrinæ causâ, subdividi possunt, ut sint & dicantur. 1. *Sancti Contentionis seu contradictionis*, inter quos eminent publica autoritate recocti seu transformati. Tales sunt Rochus, Raymundus Lullus, Hieron. Savonorola, Joachimus Abbas. *Rochi* vitam & gesta (inter quæ excellit curatio pestis per signum crucis) ad 16. Augusti describunt *Lipomanus & Surius, in vitis, Petrus de Natalibus in append. cap. 15. Claudius de Rotâ in legendâ sanctorum cap.* 191. *Joh. Molanus in Diario medicorum Ecclesiastico; Petrus Ludovicus Maldura libro peculiari. Molanus* insuper indicat *Franciscum Diedum Venetum, & P. Pinum Tholosanum.* Citat *Cherubinus in notis ad compendium Bullarii*, scriptorem vitæ ejus, *Odonem de Gissei* Jesuitam. *Baronius in notis ad martyrol. 19. Augusti* parcè ejus gesta attingit. Anno 1645. prodiit libellus vernaculo sermone Antwerpiæ, continens *vitas Rochi, Iosephi, Huberti, patronorum pestis.* Obiit is in Galliâ Anno 1327. Cultus fuit primum præsertim tempore pestis in Galliâ; inde in Ger-

Germaniâ & Italiâ præeunte exemplo Concilii Conſtantienſis a. 1414. *Inde* ait Baronius, *exemplum ſumtum eſt ut ubique locorum ejus veneranda imagines, altaria, ſacella, ac denique templa erecta fuerint.* Veneti peculiari devotione eum colunt, & feſtum ejus Romano breviario adjiciunt ſub officio novem lectionum: uti habet *Kalendarium perpetuum Dominici Veglenſis* archipreſbyteri Veneti. Celeberrimum templum ab iiſdem conſtructum anno 1485. cum quidam ex Derdonenſi diœceſi furtim corpus Rochi Venetias Pertuliſſent. Romæ eidem ſodalitas erecta anno 1500. Cultus ejuſdem primùm privata & populari devotione in Galliâ inchoatus, & exemplo Concilii Conſtantienſis per Germaniam, Italiam &c. propagatus, poſtea ab Alexandro VI. Leone X. Pio. IV. confirmatus fuit: uti conſtat ex *bulla Pii* IV. *Petrus de Natalibus* epiſcopus Equilinus, in *appendice* numerat eum inter ſanctos nuperrimè canonizatos. Contrà omnes recentiores negant eum canonizatum; *Caſtellinus de dilatione canonizat. ſanctorum p.* 81. *Barboſa in collectan. ad bullarium, in voce Rochus. Gavantus in theſauro rituum tom.* 2. *Pag.* 7. ubi citant decretum SS. congregat. 26. Novembr. 1629. *Licet*, inquit Gavantus, *in martyrologio recenſeantur, non tamen in rigore appellantur ſancti: & ibidem multi dicuntur beati, qui nondum fuere canonizati* &c. *beatus non poteſt dici ſanctus, niſi impropriè & abuſivè.* idem pag. 160. negat, Rochum à ſede apoſtolicâ beatificatum, & hinc dubitatum fuiſſe an officium de S. Rocho recitari poſſit: & *negotio maturè diſcuſſo ſacram rituum congregationem cenſuiſſe, concedendam eſſe miſſam & officium in ejus die feſto, in eccleſiis duntaxat & eremitoriis, habentibus requiſita eccleſiarum in honorem ejuſdem Deo dicatis, non extra dicta loca. die* 4. *Iulii & clariùs die* 26. *Novembr.* 1629. Diſquirant Pontificii, quomodo poſſit eſſe non beatificatus, & tamen religiosè in tot nationibus & locis Papatus adoratus, & quidem volente Pontifice, qui fraternitatem in ejus honorem cum totâ religione iſtius fraternitatis peculiari bullâ confirmavit. Vide in *bullario p.* 25. *bullam Pii.* IV. *anno* 1569. Quàm pompaticè & ſolenniter feſtum, aliaque exercitia religionis in templo Rochi àdictâ fraternitate celebrentur, & celebrari curentur, videat cui hoc tanti eſt, apud *Camillum Fanucium lib.* 3. *operum piorum urbis Romæ Cap.* 13. De Rocho ex noſtris *Hoſpinianus pag.* 130. teſtatur, quòd *Breviario Carmelitarum* vita ejus inſerta ſit. Nomen ejus etiam in antiquis *Miſſalibus*, e. gr. Pariſienſi in 8. *p.* 229. Sed nunc in *novis* & poſt Concil. Trident. *reformatis breviariis & miſſalibus* non invenitur. In *litaniis omnium ſanctorum* Antwerpiæ ann. 1621. mandato Principum Belgarum editis, non tantum ad 16. Auguſti nomen ejus annotatur, ſed & in ſubjectis hymnis, litaniis, & orationibus in variis anni feſtis *p.* 498. antiphona, & oratio pro

commemoratione ſancti Rochi inſeritur. De *Raymundi* Lulli ſanctitate non levis pugna eſt. Eum conterranei Majorcenſes tanquam ſanctum colunt. Contrà in catalogum hæreticorum referunt *Eimericus in directorio inquiſitorum*, *Bern. de Lutzenburgo*, *Prateolus*, *Sebaſtianus Medices*. Defendunt tamen ut martyrem & Doctorem illuminatum Theologi quidam non incelebres (inter quos *Bernhardus Lavineta*, *Carolus Bovillus*) idque fatentur *Bellarminus de ſcriptor. eccleſiaſticis*, & *Theodorus Petrejus in catalogo hæreticorum*. Utrinque prætenduntur deciſiones conciliorum, & Pontificum: interalia, condemnatio 500. errorum facta à Gregorio XI. & defenſio ejus facta in Concil. Conſtantienſi. *Ludov. Nonius in deſcriptione Hiſpaniæ cap.* 95. judicium ſuum ſuſpendit. *Bellarminus* & *Theod. Petrejus* in benigniorem partem inclinant. Et ille prætendit: *nondum videri definitum eſſe ab apoſtolicâ ſede, quid in hâc controverſiâ tenendum ſit &c.* Quare index expurgatorius Hiſpanicus poſterior, eum planè præterierit, diſquiri poteſt. De *Hieronymo Savonarola* quàm diverſimodè ſenſerint in Papatu, oſtendimus in *diſp. de Prophetiâ*. De *Ioachimo abbate ibidem*; cujus apologiam ex profeſſo ſuſcipit *Bivarius ad chronicon Dextri*. Ad hanc claſſem refer puellam Aurelianenſem: de quâ ex profeſſo agimus in *diſp. de Miraculis*. II. *Sancti Conniventiæ, indulgentiæ, & permiſſionis*; Suntque illi duplices, formaliter *Canonizati*, & non canonizati. *Illi* ſunt tales vel *illegitimè* (uti nunc prætexunt), egr. Carolus Magnus: de de quo in *diſp. de Methodo elidendi ſucceſſionem, &c. Papatus*; & ſuprà in *diſp. de Canonizatione*: Vel *coactè*: de qualibus *Ceremoniale Romanum*. *Non-canonizati* ſunt quales quamplurimi: qui rurſum vel *explicitam ſeu exſertam* à Papa permiſſionem habent; vel *implicitam tantùm* per ſurreptitiam ſcil. & conſuetudine ac privata civitatis, provinciæ, nationis devotione aut ſtudio præjudicatam poſſeſſionem: vel dubii ſunt. *Primi* generis ſunt, Rochus, modo indicatus, & peculiares ſancti illi Hiſpaniæ, *de quibus Miſſale reformatum p.* 120. edit. Venet. & S. Farnandus Hiſpanus; de quo *Gavantus* mox infrà *citandus*. *Secundi* generis ſunt, qui populi, aut Cleri ſtudio ac devotione, aut privatorum quorundam, aut etiam collegii, civitatis, ordinis, provinciæ, nationis devotione ſenſim ſine ſenſu obrepentes ac ſubrepentes, aut longa conſuetudine, aut ſeriâ commendatione ſive Doctorum quorundam, ſive Epiſcoporum, ſive Papæ præſcribunt ac poſſident: quales e. gr. Oda, Maria Ogniacenſis, Johanna Lotharingica dicta puella Aurelianenſis, Machutus, Bernulphus, Cunera &c. Huc etiam referri poſſunt complures ex claſſe proximè ſequente. Hi rurſum diſtingui poſſunt in beatificatos & non beatificatos. *Beatificati* ſunt, vel canonizabiles vel non canonizabiles. *Illi* ſunt, de quorum ca-

noni-

nonizatione agitur; quales Andreas Avellinus, Cajetanus Threnæus, Felix de Cantalicio, aliiq; apud *Barbosam in collectan. ad Bullarium in voce beatificatio*, & ex eo in *disp. nostrâ de Canonizatione sanctorum*. Adde Nicolaum factorem de quo mox infrà; & Gregorium x. pro cujus canonizatione laborant *Placentini*; teste *Ferrario ad* 10. *Januar.* *Illi* sunt reliqui non pauci in *Martyrologiis & Catalogis sanctorum* recensiti. *Non-beatificati* sunt e. gr. Rochus (teste *Gavanto modo cit.*) aliique, quorum aut beatificatio, aut causa beatitudinis controversa est: quales sunt, 1. beatificati ab Anti-Papis, 2. suspectæ fidei aut sanctitatis. 3. Sanctitatis solummodò opinatæ; qui scil. cum, aut non absque opinione sanctitatis vixerunt & obierunt. Quales inter omnium ordinum religiosos non pauci numerantur. e.gr. in ordine Jesuitico, Jac. Ledesma *doctrinâ & sanctitatis opinione percelebris*; Franciscus Turrianus, *precibus B. virginis (ut par est credere) ad feliciorem vitam commigravit*; Bellarminum Barberinus postea Urbanus VIII. *dicebat jam tum viventem à se æstimari sanctum* &c. *nec dubitavit illum in quodam carmine S. Carolo Borromæo virtute geminum facere*; In Maldonato *virtus tam eximia erat, ut potius sanctitas sit appellanda*. Johannis Ferdinandi *sanctæ animæ corpore solutæ multi se commendabant, rosariaque tanquam perfectæ sanctitatis viri illius contingendo admovebant*. Hæc & similia de iis, pluribusque aliis *Phil. Alegambe in Bibliothecâ scriptorum soc. Jesu*. Ejusdem commatis & gradus sanctos suppeditabunt, *Ferrarius*, *Molanus*, *Cratepolius*. Tales fuerunt in ordine Carthusiano Henricus Loctrius ann. 1479. Arnoldus Kaermans ann. 1481. Gerardus Bredanus, Arnoldus à Gertrudisberga, Raso Cæsarius seu de Wiel, Johannes Aldenardus, Laurentius Muschelius, Hugo Boot Delfensis. Hos indicat *Arn. Raisse in hierogazophylacio p.* 134. ubi adjicit catalogum sanctorum, qui cœci fuerunt. Segetem ejusmodi sanctorum suppeditant *scriptores historiarum*, *annalium*, *sanctorum*, cujusque ordinis, & cujusque nationis, ut *Cratepolius* Germanicæ, *Molanus* Belgicæ, *Rasius Camaldulensis* Hetruscę, &c. *Tertii Generis*, hoc est, dubii, est S. Dagobertus, rex & martyr, cujus reliquiæ, maxima scil. corporis pars, in Bene dictinorum cœnobio S. Gisleni in Hannonia asservari dicitur; teste Arn. Raisse in hierogazophyl. p. 234. ubi hoc elogium apponit: *sed quis ille Dagobertus sit planè ignoro. Scio tamen parochialem ecclesiam primitialem Longuichiensis oppidi in Lotharingiâ Divo Dagoberto dicatam esse*. Colitur tamen sanctus à Trevirensibus, & recensetur à *Kalendario German.* & *martyrologiis Canisii* & *Maurolyci*. Quanta ipsius sanctitas fuerit, lege apud *Paronium ann.* 632. §. 2. ubi de ejus adulterio & raptu: & *ann.* 647. §. 2. ubi de ejus morte, & raptu è manibus dæmonum per sanctos, quorum ipse eccle-

fias ornaverat. Egregium sanè sanctum κατ' ἐξοχὴν! *Quarti* generis sunt, qui supposititicè, ambiguè, & incertò coluntur: qualis S. Dionysius primus Parisiensium episcopus; qui habitus & cultus fuit ut Dionysius Areopagita. Quem tamen recentiores ab Areopagita distinctum volunt, quia aliter nulla specie *Historias & Legendas suas* conciliare querunt. Vide de hâc dubitatione *Miraum in Fastis Belgicis p.* 684. & *Ferrarii catalogum* 3. *Octobr.* Sic S. Gerebernus Dimpnæ à sacris & martyr, Sonsbecæ in Clivia, ubi corpus ejus, substitutum sibi habet Bernardum, qui per errorem vulgi istic colitur, & annulis sacratis febrium & chiragiæ amuletis nomen S. Bernardi inscribitur. *Miraus in fastis p.* 259. De S. Cœlestino, quis sit, ambigitur; & tamen certo colitur: exemplo Athenienſium, *Ignotum Deum* colentium. Vide de eo *Miraum p.* 260. *Quinti* generis sunt, qui non canonizantur, quamvis canonizatio petatur, & processus pro ea institutus sit. Qualis e. gr. Nicolaus factor, *cujus vita & gesta* Valentiæ in Hispania ann. 1586. edita, & cujus canonizationem instanter petiit Philippus II. à Sixto V. Referente *Ferrario ad* 23. *Decembr. Sancti vix Sancti*; quorum magnam partem Ethnicorum heroibus, semideis, terrestribus dæmonibus, Faunis, aliisque rusticis numinibus comparare possimus; quod ad honorem scil: & cultum religiosum, qui ipsis in Papatu exhibetur. Sunt autem illi, rursum aut *Topici*, seu particulares, aut aliàs obscuri. 1. *Illi* sunt, aut *domestici* seu *familiares*, qui in aliqua familia aut domo coluntur, uti Ethnicorum lares & penates. (Quò refer numina, singularum ecclesiarum, cœnobiorum, conventuum; quales e. gr. Eistetensis ecclesiæ divi tutelares, Richardus, Willibaldus, Wunibaldus, Walpurga, quos *peculiari libro* descripsit *Gretserus.*) aut *endemii* aut *epidemii* (ut Medicorum terminos huc applicem) qui unâ in gente, provinciâ, urbe, aut in aliquibus: quales e. gr. *Gingolfus* Burgundionum (de quo mox), *Machutus* Belgarum, qui etiam in Jacobini templi peculiari sacello apud nos coli solet, ad sanandos infantes tabescentes aut minus crescentes aut membris distortos, quos vulgò Machuticos, belgicè Machuts-kinderen/ appellant. Vide de eo *Surium in vitis sanctorum*, & *Baronium in notis ad martyrol.* 15. *Novembr. Molani notas ad Usuardi martyrolog. Trithemium de viris Illustr. ord. Benedicti*, *Rayssii hierogazophylacium Belgii.* Et confer ex nostris *Baleum de scriptoribus Britannicis p.* 54. imprimis polyistora *Usherum in antiquit. ecclesiar. Britannicar. p.* 532. *Cunera* Rhenensium: de quâ *Molanus in natalib. sanctorum Belgii*, & *Ferrarius in catalogo ad* 12. *Junii & 28. Octobr. Odulphus*, Staurienſium & Trajectinorum: de quo *Ferrarius*, qui *ibidem* alios citat. *Bernulfus*, 20. Episc. Ultrajectinus, cujus sepulcri vestigium seu locus in choro templi Petrini apud nos etiam

num

num clandeſtino cultu ſubinde frequentatur ad ſanandos infantes Machuticis ſimiles. De illo ſic Heda in hiſtor. Ultraj. *tranſlatus collocatur in choro, ubi plurimis claret ſignis & miraculis.* Simile quid de eodem refert *Chronicon Belgicum vulgare. Cratepolius in ſanctis Germaniæ*, & *Gaillimannus in præſulibus Argentinenſibus* ejus meminerunt ſub nomine Bennonis. *Et Ferrarius in novo catalogo ad* 19. *Iulii*, nec non *Miraus in Faſtis Belgicis* eum nomine S. Bernulphi ſalutant additque ille ex *Cratepolio* illum plura cœnobia conſtruxiſſe. Apud alios hagiographos, *Molanum* ſcil., *Surium*, *ejuſque epitomatorem Hareum* Ultrajectinum, altum de illo ſilentium. Adde *indiculum ſanctorum Lugdunenſium* per *Theoph. Renaudum*, *Clivienſium* per *Arn. Boecoop*, *Siculorum* per *Octavium Cajetanum*, *Italorum* per *Ferrarium*; *Anicienſium* per *Odonem de Giſſey*; *Alſatiæ* per *Iod. Coccium*, *Cordubenſium* per *Mart. Roa*, *Bavarorum* per *Raderum*, *Germanorum* per *Cratepolium*, *Belgarum* per *Molanum*, *Hetruſcorum* per *Razium Camaldulenſem*, &c. Sed infinitum hoc a nobis nunc pertranſiti non poteſt. Si quem hæc tangunt, perluſtret *Martyrologium Romanum*, *Vitas Surii*, *Catalogum novum Ferrarii*, & *indices ſubjectos bibliothecæ ſcriptorum ſocietatis Ieſu* per *Philippum Alegambe* tit. *Vitæ ſanctorum*; *aliosque ſingularium vitarum ſcriptores*, quos magnam partem indicat *Poſſevinus in apparatu.* 2. *Obſcuri* inſtar ſtellarum nebuloſarum: inter quos aliqui per operas & præfecturas ſuas aut adſcripta miracula aut deſcriptos mores ſatis viles aut ridiculi, qui ſcil. meretricibus, aut muribus aut cimicibus aut morbo gallico &c. præfecti (indicandi in *diſp. de Patronatibus ſanctorum*): aut quorum eximia ſcil. pietas mendaciis, fraudibus, aliiſque vitiis tanquam vehiculis ſubvecta dicitur, e. gr. Bertulphus; aut quorum miracula circa perpetua alvi crepitacula, & ſimilia non ſine *τῶ honos ſit auribus* nominanda, emicuerunt: qualis e. gr. Gingolfus ſive Gangolfus modò memoratus, qui tali perpetuo mobili & crepitaculo propriam uxorem donaſſe dicitur. Porrò ſtellas ejuſmodi nebuloſas, ſi quis notare velit, adeat *catalogos* & *autores* modò *citatos*. Sed novus catalogus adhuc exſpectandus. Multi enim tum antiqui tum recentes martyres & ſancti Papales in *novo* & vaſto illo *catalogo Ferrarii* non comparent: e. gr. Elizabetha Bertona cujus ſanctitatem & martyrium defendit *Delrio libr. cit.*; & nos ejus meminimus in *diſp. de Probationibus ſpirituum*: Leo 2. Papa, quem *Marchantius in opuſc. paſtoral. p.* 220. patronum Muſicorum conſtituit. Gregorium x. *Barthol. Piſanus in lib. conformitatum Franciſci*, & *Robertus Licienſis in ſermone de S. Bonaventura* tradunt, Aretii in Thuſciâ haberi pro canonizato. Et hoc latuit *Ferrarium* cum ederet *catalogum ſanctorum Italiæ*, uti hoc notat *Mireus in Faſtis p.* 27. Poſtea tamen ann. 1625. *in Catalogo generali ſanctorum*

ctorum extra martyrologium ad 10. *Ianuar.* ejus abundè meminit. Vide imprimis complures novos aut novè descriptos à dictæ societatis Jesu theologis apud *Alegambe in biblioth.* in indice *p.* 513. Quod si ita pergant, & reliqui ordines monachorum huic ordini cedere nescii, & *historici ac topographi gentium, regionum, urbium* sanctos quique suos coacervare pergant, quis tandem erit finis? nisi fortè Papa quis, uti indulgentias omnes prædecessorum, sic sanctitates & canonizationes præcedentium sanctorum revocet, ut novè accessuri etiam locum aliquem & vices suas habeant. Ad ejusmodi *quasi sanctos* pertinent, sancti topici seu endemii, quorum cultus extra monasteria hujus aut illius ordinis religiosorum, aut extra aliquam regionem, provinciam, aut extra certam civitatem non evagatur. V. *Sancti candidati*, à Papis *scil. beatificati*, atque adeò in sanctitatis & canonizationis *candidatorum* numerum adscripti; nondum tamen canonizati. Quales e. gr. Laurentius Justinianus: De quo vide *Bullam Clementis* 8. *in Bullario*; quem quamvis tantum beatificatum inter sanctos numerat *Ferrarius ad* 8. *Iannuarii.* Petrus Luxemburgicus, & Ludovicus Alemandus; de quibus vide Miræum in fastis Belgicis p. 368. ubi in Clementis 7. diplomate nota hæc verba: ut *in vestris ecclesiis & sacellis eos pro beatis venerari sine incursu alicujus demeriti vel idololatriæ vel conscientiæ scrupulo possitis & valeatis &c. non intendimus tamen propterea eosdem Petrum & Ludovicum in catalogum sanctorum esse relatos, donec &c.* Confer suprà *disp. de Canonizatione sanctorum.* Inter sanctos tamen numerantur à *Molano in Natal. SS. Belgii*, & *Ferrario in catalogo ad* 2. *Iulii.* Novitati huic Papali in colendis sanctis nondum canonizatis, idque subsequente approbatione Papæ, colorem aliquem novantiquitatis, obducere conatur Zypæus in analyt. explic. juris canonici novi lib. 3. pag. 266. *Quem modum tamen quorundam Sanctorum cultum ad certa loca, seu personas restringendi, jam olim quamvis non tam frequenter à pluribus saculis Pontificibus Romanis fuisse usitatum, constat ex diplomate Honorii III. qui sedit an. Domini* 1216. *quo B. Roberti Abbatis Molismensis, authoris Ordinis Cistertiensis, ann. suo VI. Conventui Molismensi, nondum inter Divos relati cultum, his verbis concessit*: ut enim tamquam sanctum in vestra Ecclesia venerantes, ejus apud Deum suffragia fiducialiter imploretis. Aub. Miræus habet exemplum Bullæ. Cum quo confer cultus coarctationem & limitationem à Papis adhibitam, cum ad ejusmodi *quasi-sanctos* ipsis non consultis hactenus cultos connivere coguntur. Sic Gavantus tom. 2. p. 22. *De Sanctis locorum consuevit sancta Sedes Apostolica in iis locis, ubi neque nati neque mortui sunt, neque Reliquiæ insignes extant, concedere Officium Semiduplex, ne Dominica Officium quod est Domini, impediatur ob Officio Semiduplici: quod*

notat

notat expresse Clemens VIII. 19. Iunii 1601. *quando concedit universæ Congregationi Eremitarum sancti Augustini Officium Semiduplex de B. Ioanne à S. Facundo Hispano; cujus Bullæ tenorem refert* Castellanus in compendio Bullarum in tertiâ editione Venetiis 1605. Sic quidquid hîc distinguat, limitet, circumscribat spontaneam neoreligionem suorum, manet tamen sine Papæ præcedente judicio, mandato, consensu, religiosè coli quæ libet in Papatu: quod colliges ex verbis recentissimi Casuistæ *Bassei, in voce adoratio §. 9. p. 30. Cultus privatus Sanctorum quos nondum in Catalogum Sanctorum Ecclesia redegit, permittit ipsorum imagines in domibus nostris depingi, retineri, & coli, non verò in templo, vel in altari inter imagines aliorum Sanctorum reponere; cùm hoc pertineat ad cultum publicum: insuper licet pedes & manus ipsius Sancti exosculari, ipsius capillos aut vestes accipere, sive alii videant sive non, modò scandalum absit. Præterea licet cuicumque privato homini in honorem talis Sancti nondum canonizati ipso die natali, operibus servilibus abstinere, aut jejunare, aut ei votum offerre: hæc enim omnia ad cultum privatum pertinent. Non licebit tamen invocare Sanctum nondum canonizatum privatim, aut publicè in Litaniis, aut divino officio: nec instituere de eo festum publicum diem, aut publicum jejunium, vel votum, nec publicè ejus reliquias adorandas proponere, aut altaria, vel templa ipsi dedicare, nec de eo Missam dicere: quia hic cultus publicus Sancti nondum canonizati reservatur Summo Pontifici.* Cap. 1. de reliqu. & venerat. Sanctorum. *Deinde Sanctissimus* D. N. Urbanus VIII. *in generali Congregatione S. Inquisitionis* die 4. Aprilis anno 1625. *prohibuit sub pœnâ suspensionis comminatoria aliisque pœnis, ne quis imagines eorum qui cum famâ, vel opinione sanctitatis, vel martyrii ex hâc vitâ migrarunt, proponat cum laureolis, radiis vel splendoribus, aut libros continentes gesta, miracula, revelationes, vel beneficia tanquam ipsorum intercessionibus obtenta publicet, aut tabellas, seu imagines fictas, pictas vel exsculptas appendat, aut lampades, seu lumina ad ipsorum sepulchra sine debitâ facultate accendat.* V. *Sancti commendati & commendabiles,* qui duûm generum. 1. *vel* tacitè à suis habentur aut protruduntur tanquam *sanctabiles* (quomodo inter Cardinales quidam dicuntur Papabiles à *Perrono in Epistolis*). Illorum nota diacritica est, quòd extraordinaria ipsorum devotio describitur, aut vaticinia, aut theologia revelata, aut apparitiones Christi, angelorum, Mariæ, aliorumque sanctorum, aut miracula, aut cùm ad mortui corpus ob opinionem sanctitatis concurritur, aut non sine opinione sanctitatis mortui dicantur, uti de Titelmanno *Miræus in Fastis Belgicis pag.* 575. & de Petro Canisio, *Ibid. p.* 752. aut cadaver autoritate majorum proprio inclusum loculo, *ut olim internosci posset*: uti de Cornelio A Lapide, *Phil. Alegambe p.* 86. Vide apud *eundem* vitam & mortem Bellarmini *p.* 40., &

Garnesii

expunguntur. Quales ex.gr. Euſebius Emiſſenus cujus homiliæ ſub nomine *Divi* editæ Lovanii 1567. & qui inter ſanctos patres citatur *à Bellarmino, Rhemenſibus, Valentiâ, Alano, Lindano, Caniſio, Copo* &c. (uti obſervat *Cocus in cenſurâ, quorundam ſcriptorum p.*111.*edit.* in 4. & 227.edit. in 8.; & *à Thomâ, Gratiano, Smithæo, Hardingo, Sandero, VVilh. Reginaldo, Thomâ Lincoln: Dormano, Parſono, VValdenſi, Briſtoo, Heskino* (uti notat. *Thomas Iameſius in tract. de corruptione ſcripturæ, patrum, conciliorum &c.part.*1.*p.*69.): quibus addo *Eſpencæum, lib.*2.*continuationis, tertiæ collationis pag.*85. (gallicè in 8.), ubi eundem adducit pro corporali Chriſti præſentiâ in cœnâ: Quin & à *Petro de Natalibus lib.*7. *catalogi ſanctorum cap.*63. inter ſanctos numeratus eſt. Nunc autem eum Arrianis accenſent *Baronius ad ann.*441.578.341.§.11. *Poſſevinus in appar. Bellarmin. de ſcriptor. eccleſiaſt.* anno 430. Ejuſdem commatis exſancti ſunt Hugo Etherianus, Antonius Magnus author Meliſſę, Theodorus Abucares, Adelmannus, Alcuinus, Agobardus, Algerus, Anaſtaſius Sinaita &c. De quorum ſanctitate & exſanctitate, videndus *Poſſevinus in apparatu.* & *indices expurgatorii Romanus, Hiſpanicus &c.* Et *Bibliotheca patrum* collat.edit. prima cum ſecunda. Ex noſtris harum transformationum indicium fecit *Iameſius lib. cit.part.*4.*p.* 49. De Origene & Tertulliano, qui modò ſub ſanctorum patrum, modò ſub hæreticorum aut heterodoxorum patrum in ſcenam Romanam producuntur, aliquid notavimus in *Deſper. Cauſâ Papatus.lib.*2. Ad hanc claſſem pertinent, Sancta Thais meretrix, & S. Viarius (de quibus ſuprà); quæ à martyrologiis, catalogis, Kalendariis, & hagiologiis recentiorum nunc exulant. Idem dicendum de ſanctis per errorem, & ſuppoſitionem *&quid* pro *quo* antehac cultis, hoc eſt, de inſcriptionum Gentilium ruderibus religioſè adoratis. Exemplum habet *Leonardus Aretinus lib.*4.*epiſtol.* (cito fide *Hottingeri in* 3.*part.hiſtor. eccleſiaſt.epiſt.dedicator.*; nam librum Aretini non habeo), de tabulâ quâdam Conſtantiæ, *quam vulgi opinio tenebat eſſe ſanctuarium quoddam præcipuæ religionis &c. cùm tamen ibi ſcripta non ſint ſanctorum Chriſti, ſed perſecutorum Chriſtianæ fidei nomina.* Ad ex-ſanctorum catervam tacitè relegantur Veronica, Carol.Magn., Petrus de Luxemburgo; cùm excluduntur à Calendar. ſanctorum mandato principum Belgarum editis a.1621.non obſtante, quòd duo poſteriores peculiariter à Belgis eorumque principibus honorandi viderentur; & chimæræ Chriſtophorus, Longinus, ſeptem dormientes &c. illic non prætereantur. Agmen claudant ſymbolicæ picturæ, quæ in ſanctos reales hominum opinione transformatæ & religioſè cultę fuerunt: quales fuiſſe Chriſtophori, & Catharinæ, ex nominum etymologia ex parte conjici poteſt, & tacitè fateri cogitur Baronius in notis

ad mar-

ad martyrol. 23. April. ubi de Georgio draconem transfigente & virgine liberatâ: *Symboli potius, quàm historiæ alicujus opinor esse expressam imaginem.* Et ad 25. Julii de Christophoro: *Quod pertinet ad giganteam staturam, quâ pingi solet, quid dicam non habeo.* Et paulo pòst: *Porro ea omnia quæ de Christophoro feruntur, de palmâ, flumine, staturâ procerâ: ea, inquam, omnia Hieron. Vida episcopus Alba allegorico sensu interpretata egregio cecinit epigrammate. De Symbolicis picturis Christianis antiquitus pingi solitis diximus superius 23. Aprilis in Georgio.* Molanus in libro de picturis sacris cap. 45. refert apud Wormarienses in Hollandiâ Boreali cultam fuisse imaginem S. Helper. *Qualis autem martyr fuisset* Sinte Helper/ *nesciebant, nisi quòd dicerent eum crucifixum fuisse, quod imago exprimebat. Hâc de causâ doctus & diligens Pastor* (Martinus Duncanus) *multum quæsivit in Sanctorum Catalogis & Martyrologiis martyrem crucifixum, qui Helperus, aut simili fere vocabulo, diceretur. Cùm autem nihil tale inveniret, sed animadverteret imaginem referre omninò Salvatoris nostri crucifixionem, licet antiquo more, monuit subditos suos, ut sepositâ ignorantiâ, eam imaginem posthac Salvatoris nostri esse agnoscerent, qui sicut Salvator noster est, sic non inepte Teutonico vocabulo ab incolis ejus loci dictus est* S. Helper/ *quod Latinè est S. Adjutor.*

IV. *Classis capite diminutorum,* seu *degradatorum*, quibus aut excellentia ac gradus honoris, aut peculiaris fama cultus, aut festivitas, aut primatus seu primitas inter & supra alios sanctos, aut præfectura ac patronatus locorum, populorum, urbium, templorum, ordinum, collegiorum, morborum &c. ablata sive in totum, sive ex parte, aut in alios sanctos translata. Sic e. gr. dictus S. Antonius Balleolis in Flandria solenniter depositus, & alius sanctus (Johannes) ipsi substitutus: uti memini me narrationem illius comœdiæ legere *Marnixii Alvearii tom. 1. part. 2. cap. 8.* Unde eandem retulimus *in diss. de Patronatibus, præfecturis &c. part. 1.* Sanctis capite diminutis & degradatis opponantur sancti novè exaltati: inter quos B. Virginis sponsus Josephus Patriarcha (uti eum nunc vocant), de cujus cultu, litania, patrocinio, confraternitatibus, alibi fortè dicemus.

DE SANCTIS QUASI-SANCTIS.

HI sunt dubii aut incerti, saltem communi credulitate & certitudine Romano, Papali non recepti, aut communi devotione non culti. Quos in duas classes dispescimus, in *innominatos scil. seu anonymos*, & in certò ac definitè *nominatos*. *Illi* comprehenduntur sub hâc litaniarium formulâ: Omnes sancti martyres, omnes sancti confessores, omnes sanctæ virgines &c. Orate pro nobis. Quæ non arbitror æquè latè ab omnibus orantibus, sive laicis sive clericis extendi. Quotusquisque eorum I.

Germaniâ & Italiâ præeunte exemplo Concilii Conſtantienſis a. 1414. *Inde* ait Baronius, *exemplum ſumtum eſt ut ubique locorum ejus venerandæ imagines, altaria, ſacella, ac denique templa erecta fuerint.* Veneti peculiari devotione eum colunt, & feſtum ejus Romano breviario adjiciunt ſub officio novem lectionum: uti habet *Kalendarium perpetuum Dominici Veglenſis* archipreſbyteri Veneti. Celeberrimum templum ab iiſdem conſtructum anno 1485. cum quidam ex Derdonenſi diœceſi furtim corpus Rochi Venetias Pertuliſſent. Romæ eidem ſodalitas erecta anno 1500. Cultus ejuſdem primùm privata & populari devotione in Galliâ inchoatus, & exemplo Concilii Conſtantienſis per Germaniam, Italiam &c. propagatus, poſtea ab Alexandro VI. Leone X. Pio. IV. confirmatus fuit: uti conſtat ex *bulla Pii* IV. *Petrus de Natalibus* epiſcopus Equilinus, in *appendice* numerat eum inter ſanctos nuperrimè canonizatos. Contrà omnes recentiores negant eum canonizatum; *Caſtellinus de dilatione canonizat. ſanctorum p.* 81. *Barboſa in collectan. ad bullarium, in voce Rochus. Gavantus in theſauro rituum tom.* 2. *Pag.* 7. ubi citant decretum SS. congregat. 26. Novembr. 1629. *Licet*, inquit Gavantus, *in martyrologio recenſeantur, non tamen in rigore appellantur ſancti: & ibidem multi dicuntur beati, qui nondum fuere canonizati &c. beatus non poteſt dici ſanctus, niſi impropriè & abuſive.* idem pag. 160. negat, Rochum à ſede apoſtolicâ beatificatum, & hinc dubitatum fuiſſe an officium de S. Rocho recitari poſſit: *& negotio maturè diſcuſſo ſacram rituum congregationem cenſuiſſe, concedendam eſſe miſſam & officium in ejus die feſto, in eccleſiis duntaxat & eremitoriis, habentibus requiſita eccleſiarum in honorem ejuſdem Deo dicatis, non extra dicta loca. die* 4. *Iulii & clariùs die* 26. *Novembr.* 1629. Diſquirant Pontificii, quomodo poſſit eſſe non beatificatus, & tamen religioſè in tot nationibus & locis Papatus adoratus, & quidem volente Pontifice, qui fraternitatem in ejus honorem cum totâ religione iſtius fraternitatis peculiari bullâ confirmavit. Vide in *bullario p.* 25. *bullam Pii.* IV. *anno* 1569. Quàm pompaticè & ſolenniter feſtum, aliaque exercitia religionis in templo Rochi à dictâ fraternitate celebrentur, & celebrari curentur, videat cui hoc tanti eſt, apud *Camillum Fanucium lib.* 3. *operum piorum urbis Romæ Cap.* 13. De Rocho ex noſtris *Hoſpinianus pag.* 130. teſtatur, quòd *Breviario Carmelitarum* vita ejus inſerta ſit. Nomen ejus etiam in antiquis *Miſſalibus*, e. gr. Pariſienſi in 8. *p.* 229. Sed nunc in *novis* & poſt Concil. Trident. *reformatis breviariis & miſſalibus* non invenitur. In *litaniis omnium ſanctorum* Antwerpiæ ann. 1621. mandato Principum Belgarum editis, non tantum ad 16. Auguſti nomen ejus annotatur, ſed & in ſubjectis hymnis, litaniis, & orationibus in variis anni feſtis *p.* 498. antiphona, & oratio pro

commemoratione ſancti Rochi inſeritur. De *Raymundi* Lulli ſanctitate non levis pugna eſt. Eum conterranei Majorcenſes tanquam ſanctum colunt. Contrà in catalogum hæreticorum referunt *Eimericus in directorio inquiſitorum*, *Bern. de Lutzenburgo*, *Prateolus*, *Sebaſtianus Medices*. Defendunt tamen ut martyrem & Doctorem illuminatum Theologi quidam non incelebres (inter quos *Bernhardus Lavineta*, *Carolus Bovillus*) idque fatentur *Bellarminus de ſcriptor. eccleſiaſticis*, & *Theodorus Petrejus in catalogo hæreticorum*. Utrinque prætenduntur deciſiones conciliorum, & Pontificum: interalia, condemnatio 500. errorum facta à Gregorio XI. & defenſio ejus facta in Concil. Conſtantienſi. *Ludov. Nonius in deſcriptione Hiſpaniæ cap.* 95. judicium ſuum ſuſpendit. *Bellarminus* & *Theod. Petrejus* in benigniorem partem inclinant. Et ille prætendit: *nondum videri definitum eſſe ab apoſtolicâ ſede, quid in hâc controverſiâ tenendum ſit &c.* Quare index expurgatorius Hiſpanicus poſterior, eum planè præterierit, diſquiri poteſt. De *Hieronymo Savonarola* quàm diverſimodè ſenſerint in Papatu, oſtendimus in *diſp. de Prophetiâ*. De *Ioachimo abbate ibidem*; cujus apologiam ex profeſſo ſuſcipit *Bivarius ad chronicon Dextri*. Ad hanc claſſem refer puellam Aurelianenſem: de quâ ex profeſſo agimus in *diſp. de Miraculis*. II. *Sancti Conniventiæ, indulgentiæ, & permiſſionis*; Suntque illi duplices, formaliter *Canonizati*, & non canonizati. *Illi* ſunt tales vel *illegitimè* (uti nunc prætexunt), egr. Carolus Magnus: de de quo in *diſp. de Methodo elidendi ſucceſſionem, &c. Papatus*; & ſuprà in *diſp. de Canonizatione*: Vel *coactè*: de qualibus *Ceremoniale Romanum*. *Non-canonizati* ſunt quales quamplurimi: qui rurſum vel *explicitam ſeu exſertam* à Papa permiſſionem habent; vel *implicitam tantùm* per ſurreptitiam ſcil. & conſuetudine ac privata civitatis, provinciæ, nationis devotione aut ſtudio præjudicatam poſſeſſionem: vel dubiũ ſunt. *Primi* generis ſunt, Rochus, modo indicatus, & peculiares ſancti illi Hiſpaniæ, *de quibus Miſſale reformatum p.* 120. edit. Venet. & S. Farnandus Hiſpanus; de quo *Gavantus* mox infrà *citandus*. *Secundi* generis ſunt, qui populi, aut Cleri ſtudio ac devotione, aut privatorum quorundam, aut etiam collegii, civitatis, ordinis, provinciæ, nationis devotione ſenſim ſine ſenſu obrepentes ac ſubrepentes, aut longa conſuetudine, aut ſeriâ commendatione ſive Doctorum quorundam, ſive Epiſcoporum, ſive Papæ præſcribunt ac poſſident: quales e. gr. Oda, Maria Ogniacenſis, Johanna Lotharingica dicta puella Aurelianenſis, Machutus, Bernulphus, Cunera &c. Huc etiam referri poſſunt complures ex claſſe proximè ſequente. Hi rurſum diſtingui poſſunt in beatificatos & non beatificatos. *Beatificati* ſunt, vel canonizabiles vel non canonizabiles. *Illi* ſunt, de quorum ca-

noni-

nonizatione agitur; quales Andreas Avellinus, Cajetanus Threnæus, Felix de Cantalicio, aliiq; apud *Barbosam in collectan. ad Bullarium in voce beatificatio*, & ex eo in *disp. nostrâ de Canonizatione sanctorum.* Adde Nicolaum factorem de quo mox infrà; & Gregorium x. pro cujus canonizatione laborant *Placentini*; teste *Ferrario ad* 10. *Januar. Isti* sunt reliqui non pauci in *Martyrologiis & Catalogis sanctorum* recensiti. *Non-beatificati* sunt e. gr. Rochus (teste *Gavanto modò cit.*) aliique, quorum aut beatificatio, aut causa beatitudinis controversa est: quales sunt, 1. beatificati ab Anti-Papis, 2. suspectæ fidei aut sanctitatis. 3. Sanctitatis solummodò opinatæ; qui scil. cum, aut non absque opinione sanctitatis vixerunt & obierunt. Quales inter omnium ordinum religiosos non pauci numerantur. e.gr. in ordine Jesuitico, Jac. Ledesma *doctrinâ & sanctitatis opinione percelebris*; Franciscus Turrianus, *precibus B. virginis (ut par est credere) ad feliciorem vitam commigravit*; Bellarminum Barberinus postea Urbanus VIII. *dicebat jam tum viventem à se æstimari sanctum &c. nec dubitavit illum in quodam carmine S. Carolo Borromæo virtute geminum facere*; In Maldonato *virtus tam eximia erat, ut potiùs sanctitas sit appellanda.* Johannis Ferdinandi *sanctæ animæ corpore solutæ multi se commendabant, rosariaque tanquam perfectæ sanctitatis viri illius contingendo admovebant.* Hæc & similia de iis, pluribusque aliis *Phil. Alegambe in Bibliothecâ scriptorum soc. Jesu.* Ejusdem commatis & gradus sanctos suppeditabunt, *Ferrarius, Molanus, Cratepolius.* Tales fuerunt in ordine Carthusiano Henricus Loctrius ann. 1479. Arnoldus Kaermans ann. 1481. Gerardus Bredanus, Arnoldus à Gertrudilberga, Raso Cæsarius seu de Wiel, Johannes Aldenardus, Laurentius Muschelselius, Hugo Boot Delfensis. Hos indicat *Arn. Raisse in hierogazophylacio p.* 134. ubi adjicit catalogum sanctorum, qui cœci fuerunt. Segetem ejusmodi sanctorum suppeditant *scriptores historiarum, annalium, sanctorum*, cujusque ordinis, & cujusque nationis, ut *Cratepolius* Germanicæ, *Molanus* Belgicæ, *Rasius Camaldulensis* Hetruscę, &c. *Tertii Generis*, hoc est, dubii, est S. Dagobertus, rex & martyr, cujus reliquiæ, maxima scil. corporis pars, in Bene dictinorum cœnobio S. Gisleni in Hannonia asservari dicitur; teste Arn. Raisse in hierogazophyl. p. 234. ubi hoc elogium apponit: *sed quis ille Dagobertus sit planè ignoro. Scio tamen parochialem ecclesiàm primitialem Longuichiensis oppidi in Lotharingiâ Divo Dagoberto dicatam esse.* Colitur tamen sanctus à Trevirensibus, & recensetur à *Kalendario German.* & *martyrologiis Canisii* & *Maurolyci.* Quanta ipsius sanctitas fuerit, lege apud *Baronium ann.* 632. §. 2. ubi de ejus adulterio & raptu: & *ann.* 647. §. 2. ubi de ejus morte, & raptu è manibus dæmonum per sanctos, quorum ipse eccle-

fias ornaverat. Egregium sanè sanctum κατ' ἐξοχὴν! *Quarti* generis sunt, qui supposititicè, ambiguè, & incertò coluntur: qualis S. Dionysius primus Parisiensium episcopus; qui habitus & cultus fuit ut Dionysius Areopagita. Quem tamen recentiores ab Areopagita distinctum volunt, quia aliter nulla specie *Historias & Legendas suas* conciliare querunt. Vide de hâc dubitatione *Miraum in Fastis Belgicis p.* 684. & *Ferrarii catalogum* 3. *Octobr.* Sic S. Gerebernus Dimpnæ à sacris & martyr, Sonsbecæ in Clivia, ubi corpus ejus, substitutum sibi habet Bernardum, qui per errorem vulgi istic colitur, & annulis sacratis febrium & chiragiæ amuletis nomen S. Bernardi inscribitur. *Miraus in fastis p.* 259. De S. Cœlestino, quis sit, ambigitur; & tamen certo colitur: exemplo Athenienſium, *Ignotum Deum* colentium. Vide de eo *Miraum p.* 260. *Quinti* generis sunt, qui non canonizantur, quamvis canonizatio petatur, & processus pro ea institutus sit. Qualis e. gr. Nicolaus factor, *cujus vita & gesta* Valentiæ in Hispania ann. 1586. edita, & cujus canonizationem instanter petiit Philippus II. à Sixto V. Referente *Ferrario ad* 23. *Decembr.* *Sancti vix Sancti*; quorum magnam partem Ethnicorum heroibus, semideis, terrestribus dæmonibus, Faunis, aliisque rusticis numinibus comparare possimus; quod ad honorem scil: & cultum religiosum, qui ipsis in Papatu exhibetur. Sunt autem illi, rursum aut *Topici*, seu particulares, aut aliàs obscuri. 1. *Illi* sunt, aut *domestici* seu *familiares*, qui in aliqua familia aut domo coluntur, uti Ethnicorum lares & penates. (Quò refer numina, singularum ecclesiarum, cœnobiorum, conventuum; quales e. gr. Eistetensis ecclesiæ divi tutelares, Richardus, Willibaldus, Wunibaldus, Walpurga, quos *peculiari libro* descripsit *Gretserus.*) aut *endemii* aut *epidemii* (ut Medicorum terminos huc applicem) qui unâ in gente, provinciâ, urbe, aut in aliquibus: quales e. gr. *Gingolfus* Burgundionum (de quo mox), *Machutus* Belgarum, qui etiam in Jacobini templi peculiari sacello apud nos coli solet, ad sanandos infantes tabescentes aut minus crescentes aut membris distortos, quos vulgò Machuticos, belgicè Mà-thupts-kinderen/ appellant. Vide de eo *Surium in vitis sanctorum*, & *Baronium in notis ad martyrol.* 15. *Novembr.* *Molani notas ad Usuardi martyrolog.* *Trithemium de viris Illustr. ord. Benedicti*, *Rayssii hierogazophylacium Belgii.* Et confer ex nostris *Baleum de scriptoribus Britannicis p.* 54. imprimis polyistora *Usherum in antiquit. ecclesiar. Britannicar. p.* 532. *Cunera* Rhenensium: de quâ *Molanus in natalib. sanctorum Belgii*, & *Ferrarius in catalogo ad* 12. *Junii & 28. Octobr.* *Odulphus*, Stauriensium & Trajectinorum: de quo *Ferrarius*, qui *ibidem* alios citat. *Bernulfus*, 20. Episc. Ultrajectinus, cujus sepulcri vestigium seu locus in choro templi Petrini apud nos etiam

num

num clandeſtino cultu ſubinde frequentatur ad ſanandos infantes Machuticis ſimiles. De illo ſic Heda in hiſtor. Ultraj. *tranſlatus collocatur in choro, ubi plurimis claret ſignis & miraculis.* Simile quid de eodem refert *Chronicon Belgicum vulgare. Cratepolius in ſanctis Germaniæ*, & *Gaillimannus in præſulibus Argentinenſibus* ejus meminerunt ſub nomine Bennonis. *Et Ferrarius in novo catalogo ad* 19. *Iulii*, nec non *Miraus in Faſtis Belgicis* eum nomine S. Bernulphi ſalutant additque ille ex *Cratepolio* illum plura cœnobia conſtruxiſſe. Apud alios hagiographos, *Molanum* ſcil., *Surium*, *ejuſque epitomatorem Hareum* Ultrajectinum, altum de illo ſilentium. Adde *indiculum ſanctorum Lugdunenſium* per *Theoph. Renaudum*, *Clivienſium* per *Arn. Boecoop*, *Siculorum* per *Octavium Cajetanum*, *Italorum* per *Ferrarium*; *Anicienſium* per *Odonem de Giſſey*; *Alſatiæ* per *Iod. Coccium*, *Cordubenſium* per *Mart. Roa*, *Bavarorum* per *Raderum*, *Germanorum* per *Cratepolium*, *Belgarum* per *Molanum*, *Hetruſcorum* per *Razium Camaldulenſem*, &c. Sed infinitum hoc a nobis nunc pertranſiti non poteſt. Si quem hæc tangunt, perluſtret *Martyrologium Romanum*, *Vitas Surii*, *Catalogum novum Ferrarii*, & *indices ſubjectos bibliothecæ ſcriptorum ſocietatis Ieſu* per *Philippum Alegambe* tit. *Vitæ ſanctorum*; *alioſque ſingularium vitarum ſcriptores*, quos magnam partem indicat *Poſſevinus in apparatu.* 2. *Obſcuri* inſtar ſtellarum nebuloſarum: inter quos aliqui per operas & præfecturas ſuas aut adſcripta miracula aut deſcriptos mores ſatis viles aut ridiculi, qui ſcil. meretricibus, aut muribus aut cimicibus aut morbo gallico &c. præfecti (indicandi in *diſp. de Patronatibus ſanctorum*): aut quorum eximia ſcil. pietas mendaciis, fraudibus, aliiſque vitiis tanquam vehiculis ſubvecta dicitur, e. gr. Bertulphus; aut quorum miracula circa perpetua alvi crepitacula, & ſimilia non ſine *τῷ honos ſit auribus* nominanda, emicuerunt: qualis e. gr. Gingolfus ſive Gangolfus modò memoratus, qui tali perpetuo mobili & crepitaculo propriam uxorem donaſſe dicitur. Porrò ſtellas ejuſmodi nebuloſas, ſi quis notare velit, adeat *catalogos* & *autores* modò *citatos.* Sed novus catalogus adhuc exſpectandus. Multi enim tum antiqui tum recentes martyres & ſancti Papales in *novo* & vaſto illo *catalogo Ferrarii* non comparent: e. gr. Elizabetha Bertona cujus ſanctitatem & martyrium defendit *Delrio libr. cit.*; & nos ejus meminimus in *diſp. de Probationibus ſpirituum*: Leo 2. Papa, quem *Marchantius in opuſc. paſtoral. p.* 220. patronum Muſicorum conſtituit. Gregorium x. *Barthol. Piſanus in lib. conformitatum Franciſci*, & *Robertus Licienſis in ſermone de S. Bonaventura* tradunt. Aretii in Thuſciâ haberi pro canonizato. Et hoc latuit *Ferrarium* cum ederet *catalogum ſanctorum Italiæ*, uti hoc notat *Mireus in Faſtis p.* 27. Poſtea tamen ann. 1625. *in Catalogo generali ſanctorum*

ctorum extra martyrologium ad 10. *Ianuar.* ejus abundè meminit. Vide imprimis complures novos aut novè descriptos à dictæ societatis Jesu theologis apud *Alegambe in biblioth.* in indice *p.* 513. Quod si ita pergant, & reliqui ordines monachorum huic ordini cedere nescii, & *historici ac topographi gentium, regionum, urbium* sanctos quique suos coacervare pergant, quis tandem erit finis? nisi fortè Papa quis, uti indulgentias omnes prædecessorum, sic sanctitates & canonizationes præcedentium sanctorum revocet, ut novè accessuri etiam locum aliquem & vices suas habeant. Ad ejusmodi *quasi sanctos* pertinent, sancti topici seu endemii, quorum cultus extra monasteria hujus aut illius ordinis religiosorum, aut extra aliquam regionem, provinciam, aut extra certam civitatem non evagatur. V. *Sancti candidati*, à Papis *scil. beatificati*, atque adeò in sanctitatis & canonizationis *candidatorum* numerum adscripti; nondum tamen canonizati. Quales e. gr. Laurentius Justinianus: De quo vide *Bullam Clementis* 8. *in Bullario*; quem quamvis tantum beatificatum inter sanctos numerat *Ferrarius ad* 8. *Iannuarii*. Petrus Luxemburgicus, & Ludovicus Alemandus; de quibus vide Miræum in fastis Belgicis p. 368. ubi in Clementis 7. diplomate nota hæc verba: ut *in vestris ecclesiis & sacellis eos pro beatis venerari sine incursu alicujus demeriti vel idololatriæ vel conscientiæ scrupulo possitis & valeatis &c. non intendimus tamen propterea eosdem Petrum & Ludovicum in catalogum sanctorum esse relatos, donec &c.* Confer suprà *disp. de Canonizatione sanctorum.* Inter sanctos tamen numerantur à *Molano in Natal. SS. Belgii*, & *Ferrario in catalogo ad* 2. *Iulii*. Novitati huic Papali in colendis sanctis nondum canonizatis, idque subsequente approbatione Papæ, colorem aliquem novantiquitatis, obducere conatur Zypæus in analyt. explic. juris canonici novi lib. 3. pag. 266. *Quem modum tamen quorundam Sanctorum cultum ad certa loca, seu personas restringendi, jam olim quamvis non tam frequenter à pluribus saculis Pontificibus Romanis fuisse usitatum, constat ex diplomate Honorii III. qui sedit an. Domini* 1216. *quo B. Roberti Abbatis Molismensis, authoris Ordinis Cistertiensis, ann. suo VI. Conventui Molismensi, nondum inter Divos relati cultum, his verbis concessit*: ut enim tamquam sanctum in vestra Ecclesia venerantes, ejus apud Deum suffragia fiducialiter imploretis. Aub. Miræus habet exemplum Bullæ. Cum quo confer cultus coarctationem & limitationem à Papis adhibitam, cum ad ejusmodi *quasi-sanctos* ipsis non consultis hactenus cultos connivere coguntur. Sic Gavantus tom. 2. p. 22. *De Sanctis locorum consuevit sancta Sedes Apostolica in iis locis, ubi neque nati neque mortui sunt, neque Reliquiæ insignes extant, concedere Officium Semiduplex, ne Dominicæ Officium quod est Domini, impediatur ob Officio Semiduplici: quod*

notat

notat expresè Clemens VIII. 19. Iunii 1601. *quando concedit universæ Congregationi Eremitarum sancti Augustini Officium Semiduplex de B. Ioanne à S. Facundo Hispano; cujus Bullæ tenorem refert* Castellanus in compendio Bullarum in tertiâ editione Venetiis 1605. Sic quidquid hîc distinguat, limitet, circumscribat spontaneam neoreligionem suorum, manet tamen sine Papæ præcedente judicio, mandato, consensu, religiosè coli quæ libet in Papatu: quod colliges ex verbis recentissimi Casuistæ *Bassei, in voce adoratio* §. 9. *p.* 30. *Cultus privatus Sanctorum quos nondum in Catalogum Sanctorum Ecclesia redegit, permittit ipsorum imagines in domibus nostris depingi, retineri, & coli, non verò in templo, vel in altari inter imagines aliorum Sanctorum reponere; cùm hoc pertineat ad cultum publicum: insuper licet pedes & manus ipsius Sancti exosculari, ipsius capillos aut vestes accipere, sive alii videant sive non, modò scandalum absit. Præterea licet cuicumque privato homini in honorem talis Sancti nondum canonizati ipso die natali, operibus servilibus abstinere, aut jejunare, aut ei votum offerre: hæc enim omnia ad cultum privatum pertinent. Non licebit tamen invocare Sanctum nondum canonizatum privatim, aut publicè in Litaniis, aut divino officio: nec instituere de eo festum publicum diem, aut publicum jejunium, vel votum, nec publicè ejus reliquias adorandas proponere, aut altaria, vel templa ipsi dedicare, nec de eo Missam dicere: quia hîc cultus publicus Sancti nondum canonizati reservatur Summo Pontifici.* Cap. 1. de reliqu. & venerat. Sanctorum. *Deinde Sanctissimus* D. N. Urbanus VIII. *in generali Congregatione S. Inquisitionis* die 4. Aprilis anno 1625. *prohibuit sub pœnâ suspensionis comminatoriæ aliisque pœnis, ne quis imagines eorum qui cum famâ, vel opinione sanctitatis, vel martyrii ex hâc vitâ migrarunt, proponat cum laureolis, radiis vel splendoribus, aut libros continentes gesta, miracula, revelationes, vel beneficia tanquam ipsorum intercessionibus obtenta publicet, aut tabellas, seu imagines fictas, pictas vel exsculptas appendat, aut lampades, seu lumina ad ipsorum sepulchra sine debitâ facultate accendat.* V. *Sancti commendati & commendabiles,* qui duûm generum. 1. *vel* tacitè à suis habentur aut protruduntur tanquam *sanctabiles* (quomodo inter Cardinales quidam dicuntur Papabiles à *Perrono in Epistolis*). Illorum nota diacritica est, quòd extraordinaria ipsorum devotio describitur, aut vaticinia, aut theologia revelata, aut apparitiones Christi, angelorum, Mariæ, aliorumque sanctorum, aut miracula, aut cùm ad mortui corpus ob opinionem sanctitatis concurritur, aut non sine opinione sanctitatis mortui dicantur, uti de Titelmanno *Miræus in Fastis Belgicis pag.* 575. & de Petro Canisio, *Ibid. p.* 752. aut cadaver autoritate majorum proprio inclusum loculo, *ut olim internosci posset*: uti de Cornelio A Lapide, *Phil. Alegambe p.* 86. Vide apud *eundem* vitam & mortem Bellarmini *p.* 40., &

Gattei

& *Garneti p.* 173. & plerorumque ſcriptorum iſtius ordinis. Et *N. N.* de *viris Illuſtribus ordinis Eremitarum S. Auguſtini*, & *Miraus lib.* 5. *origin. monaſtic.* ubi de ſanctis & beatis Ciſtercienſibus; *Hyacinthus Choquetus de Belgis ex ordine prædicatorum ſanctitatis opinione* (N. B.) *claris:* ex quo aliquos decerpit *Miraus in Faſtis p.* 455. Confer ſuprà *num.* 3. ubi ſcriptores aliquot indicantur, qui *ſuos Divos provinciales ac tutelares* (ut loquitur Miræus in dedic. & præfat. Faſtor. Belgicor.) *in tabulas retulerunt.* Idem *Miræus in Faſtis p.* 450. 712. 717. Popponem, Joh. Ruyſbrochium, Johannem Leuwen cocum in monaſterio viridis vallis, dictum *bonum*, deſiderat canonizari, & prælagit tale quid futurum; & miratur non magis urgeri ac poſtulari. Aliorum ordinum viros celebres nunc non vacat perluſtrare, nec ſcriptores eorum aut collectores omnes ad manum ſunt. 2. *vel poſtulati*, & apertè ad canonizationem commendati à Regibus, aut ordinibus religioſorum, aut eccleſiis. Qui rurſum vel *abortivi* ſunt, vel *competentes* ſeu exſpectantes. Illi ſunt, quorum ſanctitas quamvis commendata, & canonizatio quamvis poſtulata, planè in ſpongiam incubuiſſe videtur. Et tales ſunt Jacobus Clemens paricida Regis Galliæ tanquam martyr & ſanctus in conclavi prædicatus à Sixto 5., & Balthaſar Gerardus paricida Wilhelmi Principis Auriaci, cujus canonizatio Romæ poſtulata ab Alexandro Farneſio duce Parmenſi, uti teſtatur *anonymi carmen in Balthazaris Gerardi honorem* cum approbatione Henrici Cuyckii, poſtea Ruræmundenſis epiſcopi, Lovanii editum in 8. eundem etiam tanquam ſanctitatis candidatum celebrat *Gul. Eſtius in libro de Martyribus Gorinchemenſibus. Iſti* ſunt, quorum adhuc meſſis in herbâ: qualis e. gr. Robertus Bellarminus, Baronius, & omnes illi, quorum vitas à Jeſuitis deſcriptas refert *Alegambe in indice ad bibliothecam p.* 515. Quos quamvis omnes in formâ & exſertè nondum Romæ commendatos conſtet ad beatificationem aut canonizationem; implicitè tamen & tectè id fieri ex elogiis, ſepulturis, aliiſque aſſervatis monumentis & reliquiis facilè colligimus. Inter omnes alios quaſi ſanctos aut ſanctos peculiariter eminent, qui ſtigmatis notati dicuntur, e. gr. Brigida Hollanda, Liduina Schiedamenſis, Gertrudis Oiſtenſis, pluresque alii quærendi apud *Juſtinianum*, Antiſtitem Valentinum *in diſp. de Sacris ſtigmatibus*, Antwerpiæ ann. 1611. recusâ, referente *Miræo in Faſtis p.* 458. Qui peculiari ſubtitulo ſancti ſtigmatizati dici poſſent. Addendi & illi, quorum canonizatio poſtulata, ſed qui tantum *beatificati ſunt*; qualis, e. gr. Petrus Luxemburgius apud *Miræum in Faſtis.* Plurium autem undique poſtulari & exſpectari canonizationem, inde etiam colligitur, quòd *Caſtellinus* librum ſcripſerit, hoc tit. *de dilatione canonizationis ſanctorum*, VI. *Sancti Co-*

thur-

thurni, *ambidextri*, *quodlibetici*, qui in ſcenâ Romanâ modò ſanctorum (in materiâ ſcil. favorabili), modò non-ſanctorum, ſed gregariorum theologorum, ſubinde etiam errantium aut hæreticorum perſonam ſuſtinent; e. gr. Origenes, Tertullianus, & ſcriptores illi quorum opuſcula patribus ſupponuntur. Sic *ſcriptor Commentar. in epiſtolas Pauli* pro re natâ S. Pater & S. Ambroſius, Ambroſiaſter, Pelagianus ſalutatur. De hoc monuimus in *Deſper. Causâ Papatus*; & plenam fidem faciunt laudatiſſimi hâc in parte ſcriptores, *Cocus in cenſurâ*, *Thomas Iamesius in ſcripto Anglico* ſuprà *cit.* Huc refer Raymundum Lullum & Joachimum Abbatem: de quibus modò actum. VII. Cohortibus *vix ſanctorum* ſuccenturiandi ſunt omnes regulares clerici &c. qui aut theologiam; aut ſtatum & ordinem monachalem, aut latifundia & ſtructuras monaſteriorum &c. pro virili promoverunt. Sic. e. gr. de Joh. Gerſone operum part. 4. in fine: *Nemo te dubitet, optime Gerſon, inter Divos collocatum. Tu noſtri quæſumus memento.* Et hæc quidem ſine exſpectatâ beatificatione & canonizatione: quam tota Sorbona ſi ſeriò peteret, non impetraret; quamdiu ſupererunt ſcripta ejus, inter quæ fulget horribilis liber, *De auferibilitate Papæ.* VIII. Denique tanquam *ſupernumerarii* ſunt, omnes benefactores, qui ſedes epiſcopales, curas paſtorales & eccleſias, inprimis monaſteria & capitula ampliſſimis reditibus, ſæpe ex raptis & malè partis, dotârunt. Inter eos, quorum numerus iniri nequit, fulgebat, Dagobertus Galliæ rex, quamvis in vitâ flagitiis coopertus; & Wilhelmus Normandicus, vulgò dictus Angliæ conquæſtor; qui in Normandia Galliæ colitur, uti notat *Ferrarius ad 14. Octobr.* ex *Calend. Gallico* & *ſcriptoribus Gallia.* Egregium verò ſanctum nec beatificatum, nec canonizatum, nec ſanctitare & miraculis in vita ac poſt mortem eminentem. De Gulielmo Aquitaniæ duce, non magnopere gloriari poſſunt, niſi quòd filios & hæredes reliquerit (quorum 14. ni fallor, monaſteria ſeu potius Harę adhuc ſuperſunt) divites, Epicuri de grege porcos, quos in conſortium elogii, quòd *Buchananus* fixit monachis Antonii, jure meritoquè admittas:

Crederis, Antoni, porcos paviſſe ſubulcus
Vivus: adhuc monachos lumine caſſus alis.
Par ſtupor ingenii, ventriſque abdomen utriſque eſt,
Sorde pari gaudent, ingluvieque pari.
Cætera conveniunt: ſed non levis error in uno eſt;
Debebat monachis glans cibus eſſe tuis.

Indicat mihi *Barboſa in collectan. ad Bullarium in voce B. Gulielmus &c. à S. congregatione rituum* 17. *Martii* 1600. ejuſdem Gulielmi officium conceſſum eſſe pro monaſterio regali S. Laurentii in Hiſpania. De quibus ſuprà §. 1.

2. Atque ita indicium fecimus totius hierarchiæ hagiologicæ: eamque in choros & ordines partiti sumus. Quod si cui liberet, posset omnes sanctos Papatus dividere 1. in communes seu catholicos in rubro 2. in communes in nigro. 3. In Epidemios. 4. In Endemios nationales. 5. In endemios Provinciales. 6. In topicos sive Urbicos, sive vicanos. 7. In ordinales & collegiales sive politicos sive militares. 8. In domesticos & familiares, sive laicos, sive conventuales, aut cœnobiticos, sive capitulares. 9. In singulares, quorumcunque hominum in Papatu: qui ut quisque suum angelum, sic ex sanctis suum tutelarem peculiari & propriâ devotione colunt. Sed de his suprà *in disp. de Patronatibus Sanctorum.* 10. In extravagantes, & non extravagantes. *Illum* terminum memini me ante diem unum atque alterum legere in *Gavanto*, ni fallor. Repeto nunc conlectaria ex *primâ Parte hujus Disputationis* 1. *Consectar.* Hinc collige theologiam & religionem Papatus, magnâ ex parte esse fabulosam Ethnicorum mythologiis & superstitionibus quàm simillimam: uti à nostris *Vireto in variis scriptis* partim lat. partim Gal. *Marnixio, in Alveario ecclesiæ Romanæ* gal. & belg. *Casparo Grevinckhovio, peculiari tractatu* sed Belgico tantum (quod sciam) abundè demonstratum. Ne quid dicam de ipsis Pontificiis scriptoribus, qui hoc datâ occasione agunt: quos omnes superat *Gillielmus Choulus* qui *tractatu gallico* ex professo hoc docuit. Si quis alioquin perlustret *Gyraldum, Vincentium Cartarum, Antonium Verdier, Vossium de Idololatriâ Gentilium, Natalis Comitis Mythologiam, Rosini & Dempsteri antiquitates aliosque scriptores, de Festis, sacrificiis, funeribus &c.* facilè comparationem instituet. II. *Consectar.* Papatum non tantum multiplicis & crassæ idololatriæ ex veritate scripturarum convinci; sed esse insuper *αὐτοκατάκριτον*, cum diffiteri nequeant, quin numina à suis colantur ficta & chimærica, aut saltem incerta, & dubia; quorum tamen cultum Papa Romanus, Cardinales, Episcopi, theologi foveant, sive permittendo, sive approbando, idque contra scientiam & conscientiam suam, si modò aliqua ipsis residua sit. Quod abundè probatur ex *Breviariis, Missalibus, Kalendariis ecclesiasticis, Scriptoribus hagiologis, Martyrologiis, Catalogis sanctorum, Hymnis & psalteriis &c.* post concilium Tridentinum editis: ubi chimærica illa non tolluntur aut emendantur; sed aut nudè reponuntur, aut dolosè incrustantur, saltem quidquid ipsis falsi aut dubii sit in theoriâ seu historiâ, praxis integra relinquitur, & misero populo aut permittitur, aut commendatur, aut imponitur. Vide *Decisiones tum Paparum tum Congreg. rituum* apud *Barbosam in collectaneis ad Bullarium tit. reliquiæ, festa, canonizatio, officium, imagines &c.* Et *Baronium ad martyrologium, Molanum de Picturis sacris, Arn. Raisse in Hierogazophylacio, Mire-*

Digitized by Google

Miræum in Faſtis, Breſſerum de Conſcientiâ alioſque à nobis *citatos*. Quomodo apparitionibus, viſionibus, miraculis &c. falſis aut apocryphis, aut incertis aut dubiis, aut ſuſpectis, nihilominus ad religionem & devotionem utantur, aut plebem ſuam uti ſinant, alibi monuimus. De reliquiis fictitiis aut dubiis, nominatim de ſanguine Chriſti & de reliquiis ſanctorum non canonizatorum colendis *Breſſerus lib. 6. cap.* 21. 22. 23. &c. Arn. Raiſſe in Hierogazophyl. pag. 174. ubi de dictis martyribus ab anno 1577. uſque 1618. in Angliâ paſſis: *De quibus* inquit *haud paucas adſervant reliquias, ſed quòd Divorum catalogo adſcripti non ſint, veneratione publicè minimè exponunt. Tamen certum eſt Gregorium* XIII. *tantum illis Martyribus detuliſſe, ut declaraverit eorum reliquias, in conſecrandis altaribus, abhiberi poſſe loco reliquiarum Sanctorum canonizatorum: cujus declarationis mentio fit ab Epiſcopo Terraſone, in hiſtoriâ Martyrum Anglicanorum hujus ætatis, quam hiſpanicè edidit.* De ejuſmodi imaginibus paſſim *Molanus in libro de Picturis.* De ſanctis quibuſvis ſive non canonizatis, ſive malè (juxta theologiam Romanam) canonizatio, hoc eſt, per Papas illegitimos, aut per legitimos Papas ſed invitos & obnitentes (referente *ceremoniali Romano*) promiſcuè colendos propoſitis, audi hamaxarium eorum Petrum de Natalibus epiſcopum Equilinum lib. 11. in prologo: *Quibus etiam addidimus quædam alia ſanctorum quorundam: qui vel ex nominis æquivocatione, vel ex aliâ circa materiam dependentiâ, vel ex aliâ rationabili causâ, potuerunt cæteris ſanctorum legendis conjungi, ſicut præſentem legentibus catalogum patere poteſt*: Et videat, cui vacat has ſordes perreptare, *Arnoldi Raiſſe appendicem ad Molam natales ſanctorum Belgii*, III. *Conſectar.* Papatum cultu ſuo chimerico oſtendere, nec divinis nec humanis, nec ſuis nec alienis legibus ſe poſſe aut velle teneri. Cum enim jam ante ſæcula aliquot cautum ſit in capitulari Caroli Magni cap. 42. *ne falſa nomina martyrum, & incertæ ſanctorum memoriæ venerentur*: & alexipharmacum huic malo inventum velint ſolemnem Papæ canonizationem; non verentur tamen, ubi ita uſu venit, ſanctos non-canonizatos, cultui publico privatove exponere; imitati in eo Gentiles, qui præter Deos tum majorum tum minorum gentium, inſuper Deos indigetes, ſemideos, heroas, ruſtica numina, penates colebant. Conferat, cui vacat, *Gerh. Joh. Voſſ. de Idololatriâ lib. 1. cap.* 11. & 12. ubi de lemuribus, laribus, larvis, manibus privatâ, & de indigetibus, Diis genitalibus, penatibus, publicâ autoritate apud Gentiles cultis. *Ibid. cap.* 12. de diſtinctione honoris divini ab heroico, *cap.* 13. de heroibus. Nota ſunt *Pythagoræ aurea carmina*, ubi de cultu primario Deorum, ſecundario heroum. IV. *Conſectar.* Meritò à Calvino ſanctos quoſdam Papales appellatos larvas, beſtias, carnifices

nifices: quicquid hic calumnientur *Becanus in disp. aliquâ, aphorismo* 20. & *Bellarminus*, ex quo minorum Gentium Polemici, *Baillius in catechesi, Corn. Ianſenius in Spongiâ* contra me editâ, cui *Desperatam cauſam Papatus* repoſui. Sed Homerus ipſorum Bellarminus à *Raynoldo in præfat. ad librum de idololatriâ* & à *Chamiero tom. 2. Panſtratia lib. 18. pag.* 379. latis ſuperque refutatus. Ibi oſtenditur, quos dictos ſanctos *Calvinus*, & cur vocaverit larvas, beſtias, carnifices. In uno fatetur *Chamierus*, ſe neſcire, quid Calvinus titulo *carnificis* ſibi voluerit. Ego putem, reſpici capturam furis in vineâ, quam Medardo tribuunt, ac propterea vineis eum præficiunt. De quo videndus *Hoſpinianus de Feſtis*. Alioquin inter carnifices merito numerari debet Dominicus Albigenſium perſecutor. Franciſcum ſi quis beſtiam, & phantaſticum morionem, (quippe ferarum & beſtiarum præconem euangelicum) appellaverit, ægrè non ferent, qui modò abſque præjudicio *Alcoranum Minoritarum* (h. e. *Franciſci conformitates*) inſpexerint. Cur aliqui dicantur larvæ, ex totâ *hâc diſputatione de Sanctis Chimæricis*, liquere arbitror. Quod tamen ſine atrociſſimâ calumniâ genuinis Sanctis, Prophetis, ſcil. Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, Doctoribus aliiſque dilectis Dei filiis & amicis non magis applicari poteſt aut nos applicatum volumus, quàm electis angelis, attributa Satanæ cum angelum lucis (2 *Corinth.* 11.) mentitur.

APPENDIX.

Ad Diſpp. de Superſtitione & Idololatriâ, continens opiniones & ſententias variorum de accurandis uſibus nominum.

DE recto & accurato uſu vocum, deque vitiis hic evitandis, in genere præcipitur in Logicâ, Rhetoricâ, Poëticâ, Hiſtoricâ, Criticâ, Præcognitis Philoſophicis. De uſu vocum in rebus ſacris, deque ſectandâ hic ἀκριβείᾳ, propriè & in ſpecie agit Theologia. Vitia quæ procul habere ſatagit, ſunt καταχρήσεις, catachreſes, luſus ambigui, κακοζηλίαι, cùm ſine neceſſitate propriæ voces ac denominationes hæreſios, aut ſuperſtitionis & idololatriæ uſurpantur. De illis vitiis evitandis paſſim datâ occaſione monemus: de poſtremo vero non pauca inſparſimus *diſpp. noſtris de Idololatria indirecta*, ubi complures autores adducuntur *part.* 2. §. 6. Sed quia in tantâ multitudine ſubinde quæ ſive memoriâ ſive ſparſis notulis & ſcedulis ſignata habemus, inter ſcribendum prætermitti contingit, viſum eſt hoc ſpicilegium ſubjicere. Quod dum facio, & digitum ad autores ſolummodo intendo, nolim mihi imponi, ut alienorum dictorum uſque ad minimos apices ἀκριβείαν præſtem, nedum ut improbis cavillationibus & calumniis per amplificationes & artes tranſitus à ſtatu finitudinis ad ſtatum quantitatis, gravatus tanquam ἰδιογνώμων & nominalis ſuperſtitionis ac præciſitatis novus inventor odiosè traducar.

Præ-

Præmiſſis ergo diſtinctionibus noſtris de uſu & abuſu nominum ſuprà in *diſp. de Idololatriâ* indicatis ordior indiculum autorum, qui abſtineri velint à non neceſſariâ ſymboliſatione quacunque nominali, cum idololatriâ, ſuperſtitione, & quocunquè alio rerum ac nominum ſacrorum abuſu: ſive id fiat per uſum adagiorum ſeu gnomarum; ſive per uſum formularum, e.gr. *praſiſciné, adipol. Ne quis Deus invideat, bonis avibus* &c. ſive per denominationem aut appellationem quam perſonis, ſtatibus & muneribus hominum, rebus naturalibus & artificialibus idololatricè impoſitam. I. *Notæ & commentaria in Hoſeæ 2. verſ. 16. 17. Pſal. 16. verſ. 4. Zachar. 13. verſ. 2. Numer. 32.* ſub finem *verſ. 38.* monent ad nomina attendendum eſſe. Vide inter alia *Commentar. Riveti ad Hoſeæ 2. verſ. 16. 17. pag 84. docum. 4. & 8.* II. Nomen *Ieſu*, quomodo traducant Judæi, vide in *diſp. de Iudaiſmo.* Quanti idem faciant Pontificii, & cur iidem & aſſeclæ eorum hâc in parte Angli, non Puritani & Præciſiſtæ (ita dicti), ſed antagoniſtæ eorum hierarchici ſeu Epiſcopales illud adorari velint, ſuprà in *appendice ad diſp. de Superſtitione* retulimus. *Ibidem* oſtendimus, quomodo hæc opinio ſive ſuperſtitio caſtiganda. Omiſimus tunc addere, *Decreta eccleſ. gallic.* apud *Bochellum lib. 1. tit. 7. c. 31. & 2. cap. 22.* & Duaci anno 1638. *tract.* editum hoc *tit. Incitationes ad ſacroſanctum nomen Ieſu unicè amandum, venerandum.* Et *Lorinum in comment. ad Pſal. 134. (al. 135.)* & *Iohannem Molanum de picturis ſacris cap. 56.* ubi nomen Jeſu cum radiis ſolaribus pictum, & teſtum nominis Jeſu à Clemente VII. anno 1530. inſtitutum in bonam partem interpretari conatur: Et *Stapletonum in promptuario catholico* multas rationes, ſed leviſſimas, pro adoratione nominis Jeſu, operosè congerentem; quas collega noſter *μακαρίτης Carolus de Maets* difflavit in ſolidiſſ. *diſpp. de Perſonâ Chriſti. Delrio lib. 3. diſq. Magic. part. 2. qu. 4. ſect. 7.* hanc quæſtionem etiam attingit: Aquo tamen nihil profertur, quod non longè luculentiùs & majori cum niſu urgent recenſiſſimi ſcriptores Angli quos ſuprà *diſp. de Superſtitione* ex profeſſo refutavi. III. [*Synodus Nationalis eccleſiar. Gallicar. Aurelianenſis anno 1562. artic. 20.* ſtatuit rejicienda à miniſtro baptizaturo nomina illa, quæ ex antiquo gentiliſmo ſuperſunt; ut & nomina, quæ in ſcripturis Deo tribuuntur; ad hæc nomina officiorum, ut Baptiſtæ, Angeli, Archangeli. Conſentit *Synodus Nationalis eccleſ. Belgicar, Dordracena anno 1578. canone* aut *artic. 63.* ubi taxantur nomina, *Angeli, Salvatoris, Baptiſtæ, Immanuelis.* Nec intactum hoc relinquit *Calvinus epiſt. pag. 174. 244.* edit. in fol. *Druſius in notis ad Hoſeæ 2. verſ. 16. 17.* Ex Pontificiis *Joſephus Vicecomes de Ritibus baptiſmi lib. 2. c. 13. Petrus Paulus Vergerius* cum nondum ex papatu exceſſiſſet in *libro de in-*

gentis moribus in initio : *Fileſacus lib.* 1. *ſelectorum cap.* 3. *pag.* 48. ubi uſque ad nomina Alexandri, Pompei, Cæſaris, Scipionis &c. opinionem ſuam extendit, & pro eâ adducit *canonem* 30. *Nicenum* ex iis, qui ex Arabico verſi dicuntur. Fideles nomina Gentilium filiis ſuis ne imponant, ſed potius omnis natio Chriſtianorum ſuis nominibus utatur; imponatque nomina Chriſtianorum, ſecundum ſcripturam. Eundem hunc canonem allegat *Ioſeph. Vicecomes loco modo cit.* dicens eum haberi ex verſione *Franciſci Turriani.* IV. Noſtri non tantùm in *Diſp. de Idololatr. indirectâ* indicati, ſed & Doctores aliquot Pontificii taxant vocem *Divus* ſanctis, aut Imperatoribus antehac tributam. Nunc addo, quos in ſcedulâ, ſed tunc remotâ aut diſjectâ notatos, præterieram, ex noſtris, *Bezam in paſſionem homil.* 26. *pag.* 636. Et J. C. Frankeranum *D. Viſſenbachium diſp.* 6. *ad regulas juris pag.* 131. Et ne quis cavilletur ſolos Puritanos ſive Genevenſes, ſive Anglos, ſive Scotos, alioſque Præciſiſtas (ipſis ita dictos) nimis *ἀκριβολογεῖν* & *λογομαχεῖν*, indico præciſitatum adverſariis & laxioribus Caſuiſtis ex Pontificiis *Ioh. Fileſacum in tract. de Idololatriâ politicâ cap.* 1. *pag.* 13. Et *lib.* 1. *ſelector. cap.* 4. *pag.* 58. *Bellarminum in Retractationibus ad lib.* 1. *de verbo Dei cap.* 3. Ego, inquit, nunquam probavi vocem Divus vel Diva, cum de ſanctis agitur, tum quod eam vocem apud veteres patres latinos non inveniam, tum quòd apud Ethnicos *Divi* nomen, Diis tantum tribui ſoleat. Itaque ubicunque in libris meis lector inveniet *Divum*, ſciat vel mihi imprudenter excidiſſe, vel quòd ſæpius accidit, me ſcripſiſſe Beatum. Sed typographi ubi legerunt B. quod beatum ſignificat, in D. mutârunt &c. Ex dubiis ſeu mediis ſcriptoribus *Caſſandrum in præfat. ad hymnos Chriſtianor. veterum.* Ex Lutheranis *Stephanum Matthiæ* anteceſſorem juris in Academia Gripſwaldenſi *lib. de Iuriſd. part.* 1. *cap.* 1. §. 19. 20. 21. Sanè quamvis nomen Divi vel Divus idem valeat, quod Deus, & exinde id nulli homini conveniat: Imperatoribus tamen id accommodabant veteres, eò quòd putabant eos referri poſt mortem in numerum Deorum. Et ſic Chriſtiani veteres, Apoſtolos & Epiſcopos nunquam Divos appellarunt: ſed benè divinos, vel beatos, vel ſanctos. Ut ita graviter peccare videantur, qui ita loquuntur, Divus Paulus, Divus Auguſtinus, ut eruditè explicat *Georgius Caſſander in præfat. ad hymn. Chriſtianor. veter.* V. Uſum adagiorum, & formularum, quæ ab idololatris in votis, precibus, juramentis, formalitatibus & ritibus politicis, denique in vulgari ſermone adhiberi ſolent, perſtringit *Iohannes Dovvnamus in tract. Anglico de juramento pag.* 15. Ex Pontificiis *Fileſacus lib.* 2. *ſelector. pag.* 93. *Gabriel Putherbejus in tract. de libris malis pag.* 41. ubi adducit

Hie-

Hieronymum. Plures notatos vide in *diſp. de Gentiliſmo part.* 2. & ſuprà *in diſp. de Idololatriâ indirectâ.* De hodiernis poëtis Gentilizantibus *Paſor in præfat. gr. lat. ad lexicon. N. T.* Ex Lutheranis *Caſparus Finckius part.* 1. *ſchediaſm. philoſophic.* ubi tavat invocationem Muſarum. Jeſuita *Vincentius Guiniſius in allocutionibus gymnaſticis a.* 1633. Antwerpiæ editis *alloc.* 8. peculiari diſſertatione hoc hodiernorum poëtarum cacoëthes perſtringit. Poëtis talibus meritò applicari poſſet illud Gregorii M. lib. 9. epiſtol. 48. *In uno ore ſe cum laudibus Iovis Chriſti laudes non capiunt.* VI. Nomina Deorum & ſacrorum idolicorum, non eſſe ſine neceſſitate Deo vero & rebus divinis applicanda e. gr. Deum noſtrum non eſſe vocandum *Iovem* aſſerit *Danhauvverus in collegio decalogico diſp.* 2. §. 12. nec vinum euchariſtiæ *Bacchum*, nec Chriſtum *heröa*, *Ibid.* ubi laudat *Iul. Cæſarem Scaliger lib.* 3. *poëtic. pag.* 800. qui Bembum reprehendiſſet, idque hâc ratione, quod *Auguſtinus lib.* 10. *de civit. Dei cap.* 21. autumet nomen, herois ab Ἥρᾳ h. e. Junone derivari, q. d. Junonis filium. Addi hic poteſt audax metaphora, quâ nonnulli ineptè diſerti in Galliâ Chriſtum vocabant Daulphinum cœli: uti illud refert & taxat *Petrus Molinæus in præfat. ad libellum de vanitate*, cui tit. *Heraclitus.* Nec prætereunda Caſtellionis affectata phraſis Gentilium in verſione bibliorum ubi angelos vocat *genios*, eccleſiam Rempublicam &c. Vide ſupra *pag.* 317. VII. Nomina medicamentorum, ambitioſa vocat *Henr. Salmuth in novè repertis tit.* 1. *pag.* 43. qualia ſunt, manus Chriſti &c. De herbarum à ſancto aliquo (quas *Ioh. Bauhinus peculiari libello* complexus eſt, & quarum meminit *Cornmannus de jure virginitatis* pag. 215.) dequè morborum nominibus à patrono deſumtis ſupra in *diſpp. de Superſtitione*, & *de Patronatibus ſanctorum.* Imprimis hîc notandæ, *clavis cœlorum*, quæ etiam clavis S. Petri dicitur, *& radix ſpiritus S.* apud *Bauhinum pag.* 73. 85. Adde lachrymas Chriſti, Mariæ lac, chirotecas, claves, capillos, lachrymas. VIII. De nominibus planetarum & dierum *Caſmannus Aſtronomiæ part.* 2. *cap.* 4. *pag.* 51. Ex Pontificiis *Scillerus*, qui ea mutare voluit in nomina ſanctorum. Memini *Calvinum in Iobum* alicubi de nominibus ſtellarum quid obſervare. Sed liber nunc ad manum non eſt, ut denuò conferre queam. De dierum (Martis, Jovis, Saturni, &c.) nominibus *Zanchius de operib. creationis*, *alibi* antehâc à nobis citatus. Ex Pontificiis *Polydorus Virgil. lib.* 6. *de Invent. cap.* 5. & *Nic. Serrarius in Joſuæ* 6. *quæſt.* 28. *pag.* 51. Unde *inquit*, ex-
„ploſis Gentilibus Solis, Lunæ, Martis aliiſque ſimilibus nominibus *fe-*
„*riæ* ab eccleſiâ melius appellantur. *Baronius ad ann.* 51. notat eccleſiam antiquam noluiſſe dies illis nominibus nominare. *Auguſtinus VVichmans in Sabbathiſmo Mariano cap.* 1. refert admodum improbatam fuiſſe Jacobo

Jan-

Janſonio Theologo Lovanienſi, quòd nonnulli dies nominibus Gentilium appellarent. Porro rationem denominationis dierum apud Gentiles duplicem aſſignat *Dion lib.* 37. Vide *Gruteri Theſaurum criticum tom.* 1. *pag.* 18. coll. cum *pag.* 345. & *Iſidorum Hiſpalenſem, lib.* 3. *origin. cap.* 70. imprimis *Caſmannum loc. cit.* qui oſtendunt quid mali iſti nominum impoſitioni apud Gentiles ſubfuerit. IX. De nominibus regionum, montium, urbium, vicorum, caſtellorum, palatiorum, pontium, templorum, chororum, altarium, campanarum, &c. in Papatu impoſitis ſuprà non pauca *notavimus* in *diſpp. de Patronatibus ſanctorum pag.* 424. 434. 435. & in *diſp. de Idololatriâ part.* 3. §. 2. & *in Append. pag.* 322. 323. Tantum hic addendum duxi à *Remonſtrantibus* in *Appendice defenſionis pro catecheſi ſuâ editæ* admorderi neſcio quem & quorum morem & ſtultam præciſitatem (ut loquuntur) qui templum à ſancto aliquo nominatum deſignaturi, omittant epithetum ſancti, belgicè Sant *aus* ſinte, dicentes e. gr. Jacobi kerck / aut Petri kerck / Scilicet is ſuperis labor eſt, ea cura quietos ſollicitat! Ut de re ipſâ nihil dicam, velim zelatores pro ſuo ſinte cogitare quantus præciſiſta in his & ſimilibus fuerit ipſorum anteceſſor J. Arminius, qui ab omni uſu orationum funebrium abhorrebat, quod iſtæ olim in occaſionem invocationis ſanctorum raptę fuiſſent. Videant *Bertii Orationem funebrem in obitum Arminii.* An hæc ipſis ſtulta præciſitas? an vero abundans cautela? Certè cum ſerio neſcio quam ſchiomachiam exercent pro epitheto *ſancti* quod etiam in ſcripturâ apoſtolis aliiſque viris Dei tributum dicunt, debuiſſent unâ indicare templis Chriſtianorum epithetum *ſancti* cum nomine *Iacobi* aut *Petri*, aut *Mariæ*, aut *Annæ* &c. tributum fuiſſe: adhæc in nominatione templorum & domuum (quas vocant) piarum Catharinæ, Urſulæ, Dominici, Franciſci, Georgii, Chriſtophori, Margaretæ, Raynoldi fil. Aimondi &c. quas ex conſuetudine & uſu communi ita appellamus, quia aliter intelligi non poſſumus, nefas eſſe omittere epithetum *ſancti*. Quale hoc peccatum eſt ſecundum locos communes Socinianos, veniale an mortale? Quouſque contra reformatos Papiſmo aliiſq; ſectis favebunt? *In Scripto ſocietatis* communi nomine *adverſus Henr. Slatii paricidæ* ſcriptum edito, precantur ut Deus Slatio jam à corvis depaſto peccatum ignoſcat. Hæc eſt oratio pro mortuis. Sed mittamus otioſam & ſtolidam Remonſtrantium pro ſuo ſinte cenſuram. X. In fraternitates religioſas, e.gr. B. Mariæ, ut & in collegia ſeu capitula tum communia tum cathedralia canonicorum, e. gr. Martini, Mariæ &c. piè & in offenſâ conſcientiâ jurari non poſſe, alibi docuimus; ubi etiam oſtenſum, non eſſe illic controverſiam de nudo titulo ſeu nomine uſurpando aut non uſurpando, ſed de re

ali-

Digitized by Google

aliquâ & inordinato ordine Papisticam hierarchiam ac superstitionem redolente, quàm aliqui ex nostris sive temerè atque otiosè sive lucri causâ affectant. Vide sis *disp. de Idololatriâ indirectâ part.* 3. §. 1. & *appendicem p.* 318. 320, &c. & *scriptum de Vsu bonorum ecclesiasticorum, & canonicatibus*, nuper vernaculo sermone à nobis editum. Incido nunc in locum *Danæi in Ethicâ Christ. ad* 2. *præceptum*; ubi confratrias ad idololatriam refert. *XI. Gallicæ ecclesiæ in conventu generali Salmurienſi anno* 1611. petitionibus regi exhibendis, & hanc ordine nonam inferebant: ne cogerentur publicè aut privatim sive vivâ voce sive scripto seipsos designare titulo, *de la religion pretendue reformée.* Quod hîc commemoro, ut constet quomodo alii ἀκριβεῖαν in usu nominum sectari soleant. XII. Atque hæc de opinionibus & monitis circa usum nominum: quibus subjicio *appendici de Idololatriâ indirectâ & participatâ pag.* 305. 307. & *disp. de superstitione* addenda sequentia testimonia. *Synodus reformatorum in Galliâ anno* 1550. *à Poictiers artic.* 3. *inter particularia*: Ne infantes parentum Pontificiorum recipiantur ad baptismum, nisi pater aut mater potestati suæ renunciet, eamquè transferat in susceptorem reformatum, promittens se toleraturum, ut infans instituatur in religione reformatâ. *Ibid. artic.* 17. Curatos & beneficiatos ecclesiæ reformatæ infectos, non debere frui reditibus suorum beneficiorum. *Ibid. artic.* 22. Curatum, qui curam suam vendidit, sed nummos non recepit, ad cœnam admittendum, si coram confessorio pœnitentiam de venditione egerit, & protestetur se nummos illos nunquam recepturum. Plura decreta super casibus affinibus exhibemus in *scripto* vernaculo *de Bonis ecclesiasticis. In Synodo Aurelianensi anno* 1562. *artic.* 19. Typographos, bibliopolas, pictores nihil ad artem suam spectans facere debere, quod dependeat à superstitione ecclesiæ Romanæ: *Synod. Paris.* anno 1559. *inter partic. art.* 25. Servos qui dominos suos comitantur usque in templum Papisticum, quamvis nulla genuflexione se misceant cultui idololatrico, reprehendendos tamen & corripiendos esse propter scandalum. *Synodus anno* 1617. *à Vitrè en Bretagne, in general.* Parentes qui in susceptores seu testes baptismi assumunt Papistas, sed qui per procuratores reformatos infantem baptizandum offerunt & confessionem religionis reformatæ edunt, censuris ecclesiasticis unà cum procuratoribus esse inhibendos. Repetimus hîc, relictâ ex autoribus hactenus citatis suâ cuique opinione, sententiam nostram de nominum usu, de idololatriâ seu superstitione indirectâ & interpretativâ. I. *concl.* Nominibus ab idololatris antehâc impositis, aut idolis & cultui idololatrico appropriatis, non licet uti 1. invocando, jurando, festa celebrando; personas, res, opera, loca &c. consecrando; atque co respectu & inde ea nomi-

tnando. 2. approbando, aut aliquâ ratione res nominales cum reverentiâ, aut conſcientiâ, aut externâ ſpecie & fictione agnoſcendo. 3. participando alienum peccatum, ſive per conformationem cum peccatoribus, ſive per illicitam tolerantiam & conniventiam: Licet tamen uti, 1. refutando, aut deteſtando idololatriam. 2. hiſtoricè, cùm in relatione, aut hiſtoriâ, aut teſtimonio dicendo, uſus ejus eſt neceſſarius: quia aliter intelligi non poſſumus. 3. grammaticè, cùm philologicæ meditationi & commentationi objiciuntur. II. *concl.* Ad idololatriam & ſuperſtitionem non tantùm craſſam, aut directam, ſed & ad ſubtilem aut interpretativam accuratè attendendum eſſe, & ad quamvis occaſionem ac ſpeciem ejus externam. Prob. 1. *ex Hoſ.* 2. *verſ.* 15. *Zachar.* 13. *v.* 2. *Pſal.* 16. *v.* 4. coll. cum 1. *Theſſal.* 5. *v.* 22. & *Judæ verſ.* 2. *ex* determinatione Pauli de idolothytis 1. *Cor.* 10. *verſ.* 8. & 10. 3. *ex* cenſurâ divinâ excelſorum 2. *Reg.* 18. 2. *Paralip.* 15. 4. *ex* analogiâ diſtinctionis magiæ directæ & interpretativæ; cujus tot ſpecies ſub titulis divinationis, ſuperſtitionis, vanæ obſervantiæ Pontificii ſcriptores enumerant. Item diſtinctionis uſuræ in apertam & palliatam. Denique diſtinctionis communis, in tam multis materiis & quęſtionibus apud Pontificios & noſtros frequentatæ, inter explicitum & implicitum, inter formale & virtuale. 5. *ex* incommodo & damno conſequente: quod minima ſpecies, aut occaſio, aut veſtigium idololatriæ aut ſuperſtitionis ſive otioſè, ſive etjam ſtudioſè per invidiam & contentionem aut per malum aliquod ſtragema relictum, ſemper aut plerumque pontem aut viam præſtet, per quam idololatria introducatur. Conſidera quid olim antiquę eccleſiæ & noſtrâ memoriâ eccleſiæ Anglicanę evenerit. 6. *ex* univerſali conſenſu antiquorum & hodiernorum tum conciliorum tum doctorum; quos hactenus adduximus, & in *ſeqq.* quibuſdam *diſpp. ad* 2. & 3. *decalogi præceptum* porrò adducemus. Imprimis autem hîc decreta, ſynodalia, monita ſapientum, exempla actualis reformationis ſuppeditant eccleſiæ Gallicę, Scoticę, Belgicæ, & quędam Germanicæ. Quin & ipſi Pontificii, ubi judicant eſſe aliquod veſtigium ſuperſtitionis Ethnicæ, quæ in formâ & ſpecie apud ipſos recepta non ſit, accuratè admodum hîc attendunt: uti ex conciliis & Doctoribus eorum hactenus citatis, & infrà in *diſp. de Magiâ &c.* citandis conſtare arbitror. III. *concl.* Quamvis indirecta idololatria & ſuperſtitio coram Deo & in interiori conſcientiæ foro non ſit ſine ἁμαρτία & culpa, contra quam homines præmonendi & præmuniendi: non tamen à quacunque indirecta aut participata omnes formaliter idololatriæ dicendi ſunt; quia non eſt formalis idololatria, ſed exſertè ab eâ diſtinguitur; quamvis ſub uno nomine & genere analogico

cum

Digitized by Google

eum ea contineatur. E similiter hîc judicandum, ac de magiâ directâ, & interpretativâ. Potest aliquid idololatricum aut magicum, aut superstitiosum ab aliquo committi, & de eo aliquid hæreticum aut hæresin sapiens dici, quem tamen illico inter idololatras, magos, hæreticos, non numeraveris. Quomodo *Aristoteles* negat Cambysen esse dicendum justum, quamvis justi quid egisset. *lib. 3. Nicomach.* Lucem inferet huic distinctioni collatio *disp. de Magiâ*, & *de Hæresi.* Hallucinati ergo sunt, qui factum idololatriæ indirectæ cum palliare aut defendere vellent, nos pro causâ Dei stantes odiosè traducebant, ac si viris reformatis absque distinctione aut limitatione idololatriam imposuissemus, tanquam idololatras prostituissemus. Sed de hoc pluribus suprà *pag.* 325. 341.

DE MAGIA.

PARS PRIOR,

Resp. SIMONE RAVENSBERGIO, *Calslago-Bat. 2. April.* 1636.

Non minima Scientiæ & Theoreticæ & Practicæ pars est de effectis ac superstitionibus Magicis dextrè judicare. Omnium sapientum interest de his respondere inprimis Theologorum, cùm tam multa scripturæ dicta, tam multi casus conscientiæ ad primum & tertium præceptum hic explicandi sint; quin & liturgia nostra in formula administrationis Cœnæ & Catechesis quæst. 94. Magiæ exsertè meminerint. Non putamus ergo absre nos facturos, si Theologiæ Studiosos in tam vasto opinionum & quæstionum labyrintho methodicâ aliquâ hujus thematis delineationæ, subjectâ insuper breviculâ contra Heterodoxos & paradoxos diascepsi, quasi Ariadneo filo ducamus.

MAGIÆ vox primò in bonam partem accepta, ut *tyrannus*, *Baal*, & synonyma hebraica, chaldaica, *chartum*, *charasch*, *Iddeon* &c. propter abusum hominum 1. postea tribui cœpit, superstitiosis & diabolicis artibus. Origine Persica est, & significat sapientem, rerum divinarum & humanarum peritum, ut tradunt *Plato*, *Herodotus*, *Xenophon*, *Strabo*, *Diogenes Laërtius*, *Plinius*, *Philo Iudæus*, *Cicero*, *Porphyrius.* Unde autem derivetur in linguâ Persicâ,

Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est.

Causa videtur linguæ antiquę & hodiernæ Persicæ ignorantia in Europa.

Disquisitiones de ea & synonymis vide in *Drusii præteritis,& ad voces N.T. p.*103.*in Spanhemii dubiis euangelicis part.*1 in *Onomastico Math. Martinii;*& *in notis Lud. de Dieu ad Math.*2.1 *&* *Actor.*13.8.& *in commentar. Zanches,* & *Cornel.à Lapide ibid. Lempereur in Middot pag.*176. de eadem agit; *Idem in Iachiadem* ad *cap.*1.*Danielis.pag.*25. *&* 31. 26. vocem hanc per synonyma אשף & הרטם explicat: Quem vide. *Apulejus apol.*1. interpretatur sacerdotem, quod convenit cum *Strabone lib.* 15. ὑφηγεμόνας παρὰ τὰς θεὰς *&* *Xenophonte in Cyri paidiâ lib.*8. Non aliena videbatur antehac sententia *Bezæ in notis Actor.*13. & *Math.Martini, Loc. cit.* & *Schindleri in lexico pentaglotto*, qui censent Spir. S. nomen magi interpretatum per *Elymas Act.*13.8. Quod cum Arabico עאלים *alim.*1. sciens, sapiens, prudens, doctus convenit, à rad. עלים *Alimâ.*1. scivit. *Arabica interpretatio Pentateuchi R. Saad. Gaon Genes.*41.8. *Exod.*8.19. *Hebr.* הרטם vertit עלמא: & sic *paraphrasis Arabica ab Erpenio* edita iisdem locis vertit חכמים; Eadem *Exod.*7.11. Utramque vocem חכמים *chachamim.*1. Sapientes, חרטמים *chartummim.*1. Magos aut genethliacos unicâ עלמא exprimit. *Translatio Arab.in bibliis polyglottis Parisiensibus & Londinensibus*, utitur vocibus ejusdem radicis, *alima.* Vocē מכשפים mecassephim *Syrus interpres in dictis bibliis* vertit חרשא *charsche*, planè ut *targum Onkelos* חרשיא *charaschaja.* Ut revertamur ad vocem *magus*, post primam hujus disputationis editionem, consultus à me ὁ μακαρίτης D. Elichmannus Medicus linguæ Persicæ studiosissimus & peritissimus tunc Leidæ degens, qui mihi ultro amicitiam suam obtulerat eamquè & coram & per literas studiosè fovebat, respondit, vocem μάγος Persi.è sonare *Mog*, & fuisse nomen proprium Zoroastri seu Zoroastris multorum scriptis celeberrimi, qui sectæ illius magorum autor seu potius instaurator erat. De quo in 2.*part.disp.tit.de Gentilismo p.*591. Postea reperi de illo *Mog*, aliquid notatum in *Hottingeri historiâ orientali lib.* 2.*c.*6. *Eduardus Pocockius ad Abulfaraji specimen historiæ Arabum pag.*146. refert cujusdam scriptoris Arabis, Alfiranzabadii sententiam de etymo *magus*: quòd primus sectæ illius autor cum esset auribus brevibus, dictus fuerit *Mije Gush*, quod Persicè significat aures breves. De Zoroastro præter *autores* in 2.*part.Disp. indicatos*, agit *Ger.Joh.Vossius in tract. de historicis latinis.*

2. Voces omnes Synonymas quæ apud sacros prophanosquè scriptores occurrunt, ut explicemus angustia Thesium non patitur. Legant, quibus cordi est *Philologia sacra*, *in commentar. Rabbinorum ad textus citt.* & ad *Deuteron.*18.*Psal.*58.*Daniel.*2. aut si quis compendio uti malit, *consulat lexica Philippi D'Aquin, Pagnini, Buxtorfii utrumque, biblicum scil, & Rabbini-*

binicum; & inter philologos sacros *Christoph. Cartvvrigthum in Exod.* 7. 11. & 22. *Nicolaum Fullerum lib.* 5. *miscellan. cap.* 11. ubi de voce chartum. Tantum nunc distinctione contenti erimus, ne ambiguo laboremus. Significat ergo Magia vel artem licitam vel illicitam. Licita Magia est vel naturalis, vel mathematica. Illa est *ars cognoscendi qualitates rerum naturalium imprimis occultas, ac per eas mira operandi applicando naturalia agentia passivis.* Varia occurrunt ad hanc magiam pertinentia apud *historicos & disquisitores naturales*, quorum complures in *bibliothecâ nostrâ* indicamus: inter quos *Albertus Magnus, Fracastorius, Lævinus Lemnius, Cardanus, Cornelius Gemma, Mizaldus in centuriis memorabilium.* Imprimis studiosis compendium hîc præstabunt qui omnia ex aliis & ex propriâ experientiâ collecta in ordinem redegerunt, *Ioh. Baptista Porta lib. de Magiâ naturali* (imprudenter ideo Magiæ accusatus *à Bodino*) & *Ioh. VVeckerus in lib. de Secretis*: si cum judicio legantur. Hâc cautione perpetuò hîc opus est, ne Magiæ hujus pomeria tam latè extendantur, ut cum natura benè cœpta tandem alicubi desinat in superstitiosam: quod nonnullis ejus admiratoribus & præconibus accidisse nimis quàm manifestum est, ex quibusdam Hermetico-Paracelsistis, & nuperis illis larvatis fratribus Roseæ crucis, ex *Oswaldi Crollii Chymic. Basilicâ in præfat. admonitoriâ. Famâ* item *& confessione fraternitatis Roseæ crucis, & epistolâ Iuliani Medici* eidem confess. additâ. Ex *Henrici Khunrat. tract. de igne Magorum, pag.* 28. 29. 30. 52. 54. Denique ex eorum Antagonistis doctissim. Philosophis & Medicis *Andr. Libavio in Examine Famæ & confess.* & *Daniele Sennerto* in egregio *tract. de Chymicorum & Galenicorum consensu, &c.* Idem præcipuè cavendum in adhibendis superstitiosis antidotis, quę apud antiquos, & posteriores nonnullos medicos occurrunt. Confer *disp. de superstitione.* Magia Mathematica *est ars beneficio Arithmeticæ & Algebræ, Geometriæ, Opticæ, Staticæ, &c. mira operandi; qualia sunt Eucharistia Archimedis, Omnipotentia Stevini, machinaquè mirabiles scansoriæ, tractoriæ, &c.* Archytæ columba volans, Archimedis navis una manu per forum tracta, aquila volans artificis Nurenburgensis in inauguratione Carol. V. Specula urentia Archimedis & Procli, Heronis hydraulica, hydagogica, anemogogica, Boëthii aëra mugientia, & aviculæ canentes, de quibus *Cassiodorus in epistolis lib.* 1. *epist.* 45. Ut finem faciam, indico *Plinium lib.* 7. *c.* 37. & imprimis *ibi commentar. Dalecampii, Vitruvium lib.* 7. *in proœm. & lib.* 9. *c.* 9. *Atheneum l.* 4. *c.* 24. *Raderum aliosque commentat. ad Martialis epigramma, Barbara pyramidum &c. Possevinum tom.* 2. *biblioth. selecta p.* 216. *Vellium in prolegom ad annotationes in Rami Geometriam pag.* 37. edit. in 8. *Salmuthum ad part.* 2. *Pancirollæ de novè repertis pag.* 230. *Thomam Gersoni in seragio; Iulium*

nifices: quicquid hic calumnientur *Becanus in disp. aliquâ, aphorismo* 20. & *Bellarminus*, ex quo minorum Gentium Polemici, *Baillius in catechesi, Corn. Iansenius in Spongiâ* contra me editâ, cui *Desperatam causam Papatus* repo-sui. Sed Homerus ipsorum Bellarminus à *Reynoldo in præfat. ad librum de idololatriâ* & à *Chamiero tom. 2. Panstratia lib.* 18. *pag.* 379. latis superque re-futatus. Ibi ostenditur, quos dictos sanctos *Calvinus*, & cur vocaverit larvas, bestias, carnifices. In uno fatetur *Chamierus*, se nescire, quid Cal-vinus titulo *carnificis* sibi voluerit. Ego putem, respici capturam furis in vineâ, quam Medardo tribuunt, ac propterea vineis eum præficiunt. De quo videndus *Hospinianus de Festis*. Alioquin inter carnifices merito numerari debet Dominicus Albigensium persecutor. Franciscum si quis bestiam, & phantasticum morionem, (quippe ferarum & bestiarum præconem euangelicum) appellaverit, ægrè non ferent, qui modò abs-que præjudicio *Alcoranum Minoritarum* (h. e. *Franciscos conformitates*) inspexerint. Cur aliqui dicantur larvæ, ex totâ *hâc disputatione de Sanctis Chimæricis*, liquere arbitror. Quod tamen sine atrociss imâ calumniâ ge-nuinis Sanctis, Prophetis, scil. Apostolis, Martyribus, Confessoribus, Do-ctoribus aliisque dilectis Dei filiis & amicis non magis applicari potest aut nos applicatum volumus, quàm electis angelis, attributa Satanæ cum angelum lucis (2 *Corinth.* 11.) mentitur.

APPENDIX.

Ad Disp. de Superstitione & Idololatriâ, continens opiniones & sen-tentias variorum de accurandis usibus nominum.

DE *recto & accurato usu vocum, deque vitiis* hic evitandis, in genere præcipi-tur in Logicâ, Rhetoricâ, Poëticâ, Historicâ, Criticâ, Prænotis Philosophicis. De usu vocum in rebus sacris, deque sectandâ hic ἀκριβείᾳ, propriè & in specie agit Theologia. Vitia quæ procul habere satagit, sunt καινοφωνίαι, catachreses, lusus ambigui, κακοζηλίαι, cùm sine necessitate propriæ voces ac denominationes hære-sios, aut superstitionis & idololatriæ usurpantur. De illis vitiis evitandis passim datâ occasione monemus: de postremo vero non pauca insparsimus *disp. nostris de Idololatria indirecta*, ubi complures autores adducuntur *part.* 2. §. 6. Sed quia in tantâ multitudine subinde quæ sive memoriâ sive sparsis notulis & scedulis signata habemus, inter scribendum prætermitti contingit, visum est hoc spicile gi-um subjicere. Quod dum facio, & digitum ad autores solummodo intendo, nolim mihi imponi, ut alienorum dictorum usque ad minimos apices ἀκριβείαν præstem, nedum ut improbis cavillationibus & calumniis per amplificationes & ar-tes transitus à statu finitudinis ad statum quantitatis, gravatus tanquam ἰδιογλώσσων & nominalis superstitionis ac præcisitatis novus inventor odiosè traducar.

Præ-

Præmiſſis ergo diſtinctionibus noſtris de uſu & abuſu nominum ſuprà in *diſp. de Idololatriâ* indicatis ordior indiculum autorum, qui abſtineri velint à non neceſſariâ ſymbolizatione quacunque nominali, cum idololatriâ, ſuperſtitione, & quocunquè alio rerum ac nominum ſacrorum abuſu: ſive id fiat per uſum adagiorum ſeu gnomarum; ſive per uſum formularum, e.gr. *praſiſciné*, *œdipol. Ne quis Deus invideat, bonis avibus* &c. ſive per denominationem aut appellationem quam perſonis, ſtatibus & muneribus hominum, rebus naturalibus & artificialibus idololatricè impoſitam. I. *Notæ & commentaria in Hoſeæ* 2. *verſ.* 16. 17. *Pſal.* 16. *verſ.* 4. *Zachar.* 13. *verſ.* 2. *Numer.* 32. ſub finem *verſ.* 38. monent ad nomina attendendum eſſe. Vide inter alia *Commentar. Riveti ad Hoſeæ* 2. *verſ.* 16. 17. *pag* 84. *docum.* 4. & 8. II. Nomen *Jeſu*, quomodo traducant Judæi, vide in *diſp. de Judaiſmo*. Quanti idem faciant Pontificii, & cur iidem & aſſeclæ eorum hâc in parte Angli, non Puritani & Præciſiſtæ (ita dicti), ſed antagoniſtæ eorum hierarchici ſeu Epiſcopales illud adorari velint, ſuprà in *appendice ad diſp. de Superſtitione* retulimus. *Ibidem* oſtendimus, quomodo hæc opinio ſive ſuperſtitio caſtiganda. Omiſimus tunc addere, *Decreta eccleſ. gallic.* apud *Bochellum lib.* 1. *tit.* 7. *c.* 31. & 2. *cap.* 22. & Duaci anno 1638. *tract.* editum hoc *tit. Incitationes ad ſacroſanctum nomen Jeſu unicè amandum, venerandum.* Et *Lorinum in comment. ad Pſal.* 134. (*al.* 135.) & *Johannem Molanum de picturis ſacris cap.* 56. ubi nomen Jeſu cum radiis ſolaribus pictum, & teſtum nominis Jeſu à Clemente VII. anno 1530. inſtitutum in bonam partem interpretari conatur: Et *Stapletonum in promptuario catholico* multas rationes, ſed leviſſimas, pro adoratione nominis Jeſu, operosè congerentem; quas collega noſter ὁ μακαρίτης *Carolus de Maets* diſſlavit in ſolidiſſ. *diſpp. de Perſonâ Chriſti. Delrio lib.* 3. *diſq. Magic. part.* 2. *qu.* 4. *ſect.* 7. hanc quæſtionem etiam attingit: Aquo tamen nihil profertur, quod non longè luculentiùs & majori cum niſu urgent recenſiſſimi ſcriptores Angli quos ſuprà *diſp. de Superſtitione* ex profeſſo refutavi. III. *Synodus Nationalis eccleſiar. Gallicar. Aurelianenſis anno* 1562. *artic.* 20. ſtatuit rejicienda à miniſtro baptizaturo nomina illa, quæ ex antiquo gentiliſmo ſuperſunt; ut & nomina, quæ in ſcripturis Deo tribuuntur; ad hæc nomina officiorum, ut Baptiſtæ, Angeli, Archangeli. Conſentit *Synodus Nationalis eccleſ. Belgicar, Dordracena anno* 1578. *canone* aut *artic.* 63. ubi taxantur nomina, *Angeli, Salvatoris, Baptiſtæ, Immanuelis.* Nec intactum hoc relinquit *Calvinus epiſt. pag.* 174. 244. edit. in fol. *Druſius in notis ad Hoſeæ* 2. *verſ.* 16. 17. Ex Pontificiis *Joſephus Vicecomes de Ritibus baptiſmi lib.* 2. *c.* 13. *Petrus Paulus Vergerius* cum nondum ex papatu exceſſiſſet in *libro de in-*

Hieronymum. Plures notatos vide in *diſp. de Gentiliſmo part.* 2. & ſuprà *in diſp. de Idololatriâ indirectâ.* De hodiernis poëtis Gentilizantibus *Paſor in præfat. gr. lat. ad lexicon. N. T.* Ex Lutheranis *Caſparus Finckius part.* 1. *ſchediaſm. philoſophic.* ubi tavat invocationem Muſarum. Jeſuita *Vincentius Guiniſius in allocutionibus gymnaſticis a.* 1633. Antwerpiæ editis *alloc.* 8. peculiari diſſertatione hoc hodiernorum poëtarum cacoëthes perſtringit. Poëtis talibus meritò applicari poſſet illud Gregorii M. lib. 9. epiſtol. 48. *In uno ore ſe cum laudibus Iovis Chriſti laudes non capiunt.* VI. Nomina Deorum & ſacrorum idolicorum, non eſſe ſine neceſſitate Deo vero & rebus divinis applicanda e. gr. Deum noſtrum non eſſe vocandum *Iovem* aſſerit *Danhauvverus in collegio decalogico diſp.* 2. §. 12. nec vinum euchariſtiæ *Bacchum*, nec Chriſtum *heröa*, *ibid.* ubi laudat *Iul. Caſarem Scaliger lib.* 3. *poëtic. pag.* 800. qui Bembum reprehendiſſet, idque hâc ratione, quod *Auguſtinus lib.* 10. *de civit. Dei cap.* 21. autumet nomen, herois ab Ἥρα h.e. Junone derivari, q.d. Junonis filium. Addi hic poteſt audax metaphora, quâ nonnulli ineptè diſerti in Galliâ Chriſtum vocabant Daulphinum cœli: uti illud refert & taxat *Petrus Molinæus in præfat. ad libellum de vanitate*, cui tit. *Heraclitus.* Nec prætereunda Caſtellionis affectata phraſis Gentilium in verſione bibliorum ubi angelos vocat *genios*, eccleſiam Rempublicam &c. Vide ſupra *pag.* 317. VII. Nomina medicamentorum, ambitioſa vocat *Henr. Salmuth in novè repertis tit.* 1. *pag.* 43. qualia ſunt, manus Chriſti &c. De herbarum à ſancto aliquo (quas *Ioh. Bauhinus peculiari libello* complexus eſt, & quarum meminit *Cornmannus de jure virginitatis* pag. 215.) dequè morborum nominibus à patrono deſumtis ſupra in *diſpp. de Superſtitione*, & *de Patronatibus ſanctorum.* Imprimis hîc notandæ, *clavis cœlorum*, quæ etiam clavis S. Petri dicitur, *& radix ſpiritus S.* apud *Bauhinum pag.* 73. 85. Adde lachrymas Chriſti, Mariæ lac, chirotecas, claves, capillos, lachrymas. VIII. De nominibus planetarum & dierum *Caſmannus Aſtronomiæ part.* 2. *cap.* 4. *pag.* 51. Ex Pontificiis *Scillerus*, qui ea mutare voluit in nomina ſanctorum. Memini *Calvinum in Iobum* alicubi de nominibus ſtellarum quid obſervare. Sed liber nunc ad manum non eſt, ut denuò conferre queam. De dierum (Martis, Jovis, Saturni, &c.) nominibus *Zanchius de operib. creationis*, *alibi* antehâc à nobis citatus. Ex Pontificiis *Polydorus Virgil. lib.* 6. *de Invent. cap.* 5. & *Nic. Serrarius in Joſuæ* 6. *quæſt.* 28. *pag.* 51. Unde *inquit*, ex-
„ploſis Gentilibus Solis, Lunæ, Martis aliiſque ſimilibus nominibus *fe-*
„*riæ* ab eccleſiâ melius appellantur. *Baronius ad ann.* 51. notat eccleſiam antiquam noluiſſe dies illis nominibus nominare. *Auguſtinus VVichmans in Sabbathiſmo Mariano cap.* 1. refert admodum improbatam fuiſſe Jacobo

Jan-

aliquâ & inordinato ordine Papisticam hierarchiam ac superstitionem redolente, quàm aliqui ex nostris sive temerè atque otiosè sive lucri causâ affectant. Vide sis *disp. de Idololatriâ indirectâ part.* 3. §. 1. & *appendicem p.* 318. 320, &c. & *scriptum de Vsu bonorum ecclesiasticorum, & canonicatibus*, nuper vernaculo sermone à nobis editum. Incido nunc in locum *Danæi in Ethicâ Christ. ad* 2. *præceptum*; ubi confratrias ad idololatriam refert. *XI. Gallicæ ecclesiæ in conventu generali Salmurienſi anno* 1611. petitionibus regi exhibendis, & hanc ordine nonam inserebant: ne cogerentur publicè aut privatim sive vivâ voce sive scripto seipsos designare titulo, *de la religion pretendue reformée.* Quod hîc commemoro, ut constet quomodo alii ἀκριβωσαι in usu nominum sectari soleant. XII. Atque hæc de opinionibus & monitis circa usum nominum: quibus subjicio *appendici de Idololatriâ indirectâ & participatâ pag.* 305. 307. & *disp. de superstitione* addenda sequentia testimonia. *Synodus reformatorum in Galliâ anno* 1550. *à Poictiers artic.* 3. *inter particularia*: Ne infantes parentum Pontificiorum recipiantur ad baptismum, nisi pater aut mater potestati suæ renunciet, eamquè transferat in susceptorem reformatum, promittens se toleraturum, ut infans instituatur in religione reformatâ. *Ibid. artic.* 17. Curatos & beneficiatos ecclesiæ reformatæ insectos, non debere frui reditibus suorum beneficiorum. *Ibid. artic.* 22. Curatum, qui curam suam vendidit, sed nummos non recepit, ad cœnam admittendum, si coram consistorio pœnitentiam de venditione egerit, & protestetur se nummos illos nunquam recepturum. Plura decreta super casibus affinibus exhibemus in *scripto* vernaculo *de Bonis ecclesiasticis. In Synodo Aurelianensi anno* 1562. *artic.* 19. Typographos, bibliopolas, pictores nihil ad artem suam spectans facere debere, quod dependeat à superstitione ecclesiæ Romanæ: *Synod. Paris.* anno 1559. *inter partic. art.* 25. Servos qui dominos suos comitantur usque in templum Papisticum, quamvis nulla genuflexione se misceant cultui idololatrico, reprehendendos tamen & corripiendos esse propter scandalum. *Synodus anno* 1617. *à Vitrè en Bretagne, in general.* Parentes qui in susceptores seu testes baptismi assumunt Papistas, sed qui per procuratores reformatos infantem baptizandum offerunt & confessionem religionis reformatæ edunt, censuris ecclesiasticis unà cum procuratoribus esse inhibendos. Repetimus hîc, relictâ ex autoribus hactenus citatis suâ cuique opinione, sententiam nostram de nominum usu, de idololatriâ seu superstitione indirectâ & interpretativâ. I. *concl.* Nominibus ab idololatris antehâc impositis, aut idolis & cultui idololatrico appropriatis, non licet uti 1. invocando, jurando, festa celebrando; personas, res, opera, loca &c. consecrando; atque eo respectu & inde ea nomi-

tnando. 2. approbando, aut aliquâ ratione res nominales cum reverentiâ, aut conſcientiâ, aut externâ ſpecie & fictione agnoſcendo. 3. participando alienum peccatum, ſive per conformationem cum peccatoribus, ſive per illicitam tolerantiam & conniventiam: Licet tamen uti, 1. refutando, aut deteſtando idololatriam, 2. hiſtoricè, cùm in relatione, aut hiſtoriâ, aut teſtimonio dicendo, uſus ejus eſt neceſſarius: quia aliter intelligi non poſſumus. 3. grammaticè, cùm philologicæ meditationi & commentationi objiciuntur. II. *concl.* Ad idololatriam & ſuperſtitionem non tantùm craſſam, aut directam, ſed & ad ſubtilem aut interpretativam accuratè attendendum eſſe, & ad quamvis occaſionem ac ſpeciem ejus externam. Prob. 1. *ex Hoſ.* 2. *verſ.* 15. *Zachar.* 13. *v.* 2. *Pſal.* 16. *v.* 4. coll. cum 1. *Theſſal.* 5. *v.* 22. & *Iudæ verſ.* 2. *ex* determinatione Pauli de idolothytis 1. *Cor.* 10. *verſ.* 8. & 10. 3. *ex* cenſurâ divinâ excelſorum 2. *Reg.* 18. 2. *Paralip.* 15. 4. *ex* analogiâ diſtinctionis magiæ directæ & interpretativæ; cujus tot ſpecies ſub titulis divinationis, ſuperſtitionis, vanæ obſervantiæ Pontificii ſcriptores enumerant. Item diſtinctionis uſuræ in apertam & palliatam. Denique diſtinctionis communis, in tam multis materiis & quęſtionibus apud Pontificios & noſtros frequentatæ, inter explicitum & implicitum, inter formale & virtuale. 5. *ex* incommodo & damno conſequente: quod minima ſpecies, aut occaſio, aut veſtigium idololatriæ aut ſuperſtitionis ſive otioſè, ſive etjam ſtudioſè per invidiam & contentionem aut per malum aliquod ſtragema relictum, ſemper aut plerumque pontem aut viam præſtet, per quam idololatria introducatur. Conſidera quid olim antiquę eccleſiæ & noſtrâ memoriâ eccleſiæ Anglicanę evenerit. 6. *ex* univerſali conſenſu antiquorum & hodiernorum tum conciliorum tum doctorum; quos hactenus adduximus, & in *ſeqq.* quibuſdam *diſpp. ad* 2. & 3. *decalogi præceptum* porrò adducemus. Imprimis autem hîc decreta, ſynodalia, monita ſapientum, exempla actualis reformationis ſuppeditant eccleſiæ Gallicę, Scoticę, Belgicæ, & quędam Germanicæ. Quin & ipſi Pontificii, ubi judicant eſſe aliquod veſtigium ſuperſtitionis Ethnicæ, quæ in formâ & ſpecie apud ipſos recepta non ſit, accuratè admodum hîc attendunt: uti ex conciliis & Doctoribus eorum hactenus citatis, & infrà in *diſp. de Magiâ &c.* citandis conſtare arbitror. III. *concl.* Quamvis indirecta idololatria & ſuperſtitio coram Deo & in interiori conſcientiæ foro non ſit ſine πλημμελὴ & culpa, contra quam homines præmonendi & præmuniendi: non tamen à quacunque indirecta aut participata omnes formaliter idololatriæ dicendi ſunt; quia non eſt formalis idololatria, ſed exſertè ab eâ diſtinguitur; quamvis ſub uno nomine & genere analogico

cum

Digitized by Google

eum ea contineatur. E ſimiliter hîc judicandum, ac de magiâ directâ, & interpretativâ. Poteſt aliquid idololatricum aut magicum, aut ſuperſtitioſum ab aliquo committi, & de eo aliquid hæreticum aut hæreſin ſapiens dici, quem tamen illico inter idololatras, magos, hæreticos, non numeraveris. Quomodo *Ariſtoteles* negat Cambyſen eſſe dicendum juſtum, quamvis juſti quid egiſſet. *lib. 3. Nicomach.* Lucem inferet huic diſtinctioni collatio *diſpp. de Magiâ*, & *de Hæreſi.* Hallucinati ergo ſunt, qui factum idololatriæ indirectæ cum palliare aut defendere vellent, nos pro cauſâ Dei ſtantes odioſè traducebant, ac ſi viris reformatis abſque diſtinctione aut limitatione idololatriam impoſuiſſemus, tanquam idololatras proſtituiſſemus. Sed de hôc pluribus ſuprà *pag.* 325.341.

DE MAGIA.

PARS PRIOR,

Reſp. SIMONE RAVENSBERGIO, *Calſlago-Bat.* 2. *April.* 1636.

Non minima Scientiæ & Theoreticæ & Practicæ pars eſt de effectis ac ſuperſtitionibus Magicis dextrè judicare. Omnium ſapientum intereſt de his reſpondere inprimis Theologorum, cùm tam multa ſcripturæ dicta, tam multi caſus conſcientiæ ad primum & tertium præceptum hic explicandi ſint; quin & liturgia noſtra in formula adminiſtrationis Cœnæ & Catecheſis quæſt. 94. Magiæ exſertè meminerint. Non putamus ergo absre nos facturos, ſi Theologiæ Studioſos in tam vaſto opinionum & quæſtionum labyrintho methodicâ aliquâ hujus thematis delineationa, ſubjectâ inſuper breviculâ contra Heterodoxos & paradoxos diaſcepſi, quaſi Ariadneo filo ducamus.

MAGIÆ vox primò in bonam partem accepta, ut *tyrannus*, *Baal*, & ſynonyma hebraica, chaldaica, *chartum*, *charaſch*, *Iiddeon* &c. propter abuſum hominum 1. poſtea tribui cœpit, ſuperſtitioſis & diabolicis artibus. Origine Perſica eſt, & ſignificat ſapientem, rerum divinarum & humanarum peritum, ut tradunt *Plato*, *Herodotus*, *Xenophon*, *Strabo*, *Diogenes Laërtius*, *Plinius*, *Philo Iudæus*, *Cicero*, *Porphyrius.* Unde autem derivetur in linguâ Perſicâ,

Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt.

Cauſa videtur linguæ antiquę & hodiernæ Perſicæ ignorantia in Europa.

Disquisitiones de ea & synonymis vide in *Drusii praeteritis, & ad voces N.T. p.*103. *in Spanhemii dubiis euangelicis part.*1 in *Onomastico Math. Martinii*; & *in notis Lud. de Dieu ad Math.*2.1 & *Actor.*13.8. & *in commentar. Zanches, & Cornel. à Lapide ibid. Lempereur in Middot pag.*176. de eadem agit; *Idem in Iachiadem* ad *cap.*1. *Danielis. pag.*25. & 31.26. vocem hanc per synonyma אשף & הרטם explicat: Quem vide. *Apulejus apol.*1. interpretatur sacerdotem, quod convenit cum *Strabone lib.* 15. ὑφηγεμένας πίστις τὰς θεὰς & *Xenophonte in Cyri paidiâ lib.*8. Non aliena videbatur antehac sententia *Bezæ in notis Actor.*13. & *Math. Martinii*, *Loc. cit.* & *Schindleri in lexico pentaglotto*, qui censent Spir. S. nomen magi interpretatum per *Elymas Act.*13.8. Quod cum Arabico עאלים *alim.*1. sciens, sapiens, prudens, doctus convenit, à rad. עלים *Alimâ.*1. scivit. *Arabica interpretatio Pentateuchi R. Saad. Gaon Genes.*41.8. *Exod.*8.19. *Hebr.* הרטם vertit עלמא: & sic *paraphrasis Arabica ab Erpenio* edita iisdem locis vertit חכמים; Eadem *Exod.*7.11. Utramque vocem חכמים *chachamim.*1. Sapientes, חרטמים *chartummim.*1. Magos aut genethliacos unicâ עלמא exprimit. *Translatio Arab. in bibliis polyglottis Parisiensibus & Londinensibus*, utitur vocibus ejusdem radicis, *alima.* Vocē מכשפים mecasse hephim *Syrus interpres in dictis bibliis* vertit חרשא *charsche*, planè ut *targum Onkelos* חרשיא *charaschaja.* Ut revertamur ad vocem *magus*, post primam hujus disputationis editionem, consultus à me ὁ μακαρίτης D. Elichmannus Medicus linguæ Persicæ studiosissimus & peritissimus tunc Leidæ degens, qui mihi ultro amicitiam suam obtulerat eamquè & coram & per literas studiosè fovebat, respondit, vocem μάγος Persi. è sonare *Mog*, & fuisse nomen proprium Zoroastri seu Zoroastris multorum scriptis celeberrimi, qui sectæ illius magorum autor seu potius instaurator erat. De quo in 2. *part. disp. tit. de Gentilismo p.*591. Postea reperi de illo *Mog*, aliquid notatum in *Hottingeri historiâ orientali lib.*2. *c.*6. *Eduardus Pocockius ad Abulfaraji specimen historiæ Arabum pag.*146. refert cujusdam scriptoris Arabis, Alfiranzabadii sententiam de etymo *magus*: quòd primus sectæ illius autor cum esset auribus brevibus, dictus fuerit *Mije Gush*, quod Persicè significat aures breves. De Zoroastro præter *autores* in 2. *part. Disp. indicatos*, agit *Ger. Joh. Vossius in tract. de historicis latinis.*

2. Voces omnes Synonymas quæ apud sacros prophanosquè scriptores occurrunt, ut explicemus angustia Thesium non patitur. Legant, quibus cordi est *Philologia sacra*, *in commentar. Rabbinorum ad textus citt.* & ad *Deuteron.*18. *Psal.*58. *Daniel.*2. aut si quis compendio uti malit, *consulat lexica Philippi D'Aquin, Pagnini, Buxtorfii utrumque, biblicum scil.* & *Rabbini-*

binicum; & inter philologos sacros *Christoph. Cartvvrigthum in Exod.* 7. 11. & 22. *Nicolaum Fullerum lib.* 5. *miscellan. cap.* 11. ubi de voce chartum. Tantum nunc distinctione contenti erimus, ne ambiguo laboremus. Significat ergo Magia vel artem licitam vel illicitam. Licita Magia est vel naturalis, vel mathematica. Illa est *ars cognoscendi qualitates rerum naturalium imprimis occultas, ac per eas mira operandi applicando naturalia agentia passivis.* Varia occurrunt ad hanc magiam pertinentia apud *historicos & disquisitores naturales*, quorum complures in *bibliothecâ nostrâ* indicamus: inter quos *Albertus Magnus, Fracastorius, Lævinus Lemnius, Cardanus, Cornelius Gemma, Mizaldus in centuriis memorabilium.* Imprimis studiosis compendium hîc præstabunt qui omnia ex aliis & ex propriâ experientiâ collecta in ordinem redegerunt, *Ioh. Baptista Porta lib. de Magiâ naturali* (imprudenter ideo Magiæ accusatus *à Bodino*) & *Ioh. VVeckerus in lib. de Secretis*: si cum judicio legantur. Hâc cautione perpetuò hîc opus est, ne Magiæ hujus pomeria tam latè extendantur, ut cum natura benè cœpta tandem alicubi desinat in superstitiosam: quod nonnullis ejus admiratoribus & præconibus accidisse nimis quàm manifestum est, ex quibusdam Hermetico-Paracelsistis, & nuperis illis larvatis fratribus Roseæ crucis, ex *Oswaldi Crollii Chymic. Basilicâ in præfat. admonitoriâ. Famâ* item *& confessione fraternitatis Roseæ crucis, & epistolâ Iuliani Medici* eidem confess. additâ. Ex *Henrici Khunrat. tract. de igne Magorum, pag.* 28. 29. 30. 52. 54. Denique ex eorum Antagonistis doctissim. Philosophis & Medicis *Andr. Libavio in Examine Famæ & confess.* & *Daniele Sennerto* in egregio *tract. de Chymicorum & Galenicorum consensu, &c.* Idem præcipuè cavendum in adhibendis superstitiosis antidotis, quę apud antiquos, & posteriores nonnullos medicos occurrunt. Confer *disp. de superstitione.* Magia Mathematica *est ars beneficio Arithmeticæ & Algebræ, Geometriæ, Opticæ, Staticæ, &c. mira operandi; qualia sunt Eucharistia Archimedis, Omnipotentia Stevini, machinæque è mirabiles scansoriæ, tractoriæ, &c.* Archytæ columba volans, Archimedis navis una manu per forum tracta, aquila volans artificis Nurenburgensis in inauguratione Carol. V. Specula urentia Archimedis & Procli, Heronis hydraulica, hydagogica, anemogogica, Boëthii aëra mugientia, & aviculæ canentes, de quibus *Cassiodorus in epistolis lib.* 1. *epist.* 45. Ut finem faciam, indico *Plinium lib.* 7. *c.* 37. & imprimis *ibi commentar. Dalecampii, Vitruvium lib.* 7. *in proœm. & lib.* 9. *c.* 9. *Athenæum l.* 4. *c.* 24. *Radernm aliosque commentat. ad Martialis epigramma, Barbara pyramidum &c. Possevinum tom.* 2. *biblioth. selecta p.* 216. *nellium in prolegom ad annotationes in Rami Geometriam pag.* 37. edit. in 8. *Salmuthum ad part.* 2. *Pancirollæ de novè repertis pag.* 230. *Thomam Gersoni in seragio; Iulius*

um Cæſarem Bulengerium de Theatro cap. Confer *diſp.* 1. *de ſignis* : tota Pyrotechnia, item ars Urinatoria, &c. Hæc autem cautio iterum hîc adhibenda, ne nomine Mathemáticæ aut ſtaticæ, aut architectonicæ veniant, omnia quæ ab artificibus pro talibus venditantur, aut ad quæ ſolam Matheſim adhibuiſſe ſe videri volunt. Si alibi, certè & hic valet illud : Et mala ſunt vicina bonis. Lubricus & facilis hic tranſitus εἰς ἀπὸ γένος. Alberti Magni egregii alioquin Phyſici & Mathematici ſtatua loquens (quam triginta annorum opus Thomas Aquinas dicitur fregiſſe.) Gerberti ſeu Papæ Sylveſtri II. edocti à Saracenis Hiſpalenſibus, & Roberti Lincolnienſis, & Rogeri Bacon Monachi Oxonienſis itidem Philoſophiæ & Matheſeos peritiſſimorum capita loquentia non minimam nobis movent ſuſpicionem ; ſiquidem vera ſunt quæ de illis referuntur. De Sylveſtro vide *Pleſſæi Myſter. Iniquitat.* Et *Selden. de Dis Syriſynt.* 1 *c.* 2. Ibi tamen Rog. Baconem excuſat, & factum negat. Idem judicium ferendum de inſignibus picturis abſq; pictoris manu in Batavîâ ante paucos annos buccinatis, ſiquidem veritati, non vanæ mendaciq; oſtentationi litent Τορπιλοφαντασίας. *Probl.* An magi *Matth.* 2. tantùm à licitâ magiâ, h. e. ſcientia theoretica & practica ita dicti fuerint; an vero etiam ab illicita & ſuperſtitioſa, aut diabolica. *Reſp.* Non video in alterutram partem certò quid determinari poſſe : ſiquidem ex hiſtoriis, Magorum Perſicorum ſtudia & ordinem (de quo *comment. ad Math.* 2. *& Caſaubonus ac Montacutius ad Baronium*) cognoſcamus. Quod fortè pro negante ſententiâ adferri poſſet, eos fuiſſe à Deo edoctos & converſos, id parùm ſolidum arbitror : quia non eſt impoſſibile, nec etiam inſolens, ut magicis ſuperſtitionibus & diaboli cultui ſubductos gratia ſua Deus colluſtret. Vide exempla *Actor.* 19. *verſ.* 19. Et *orationem Nazianzeni de Cypriano*, ubi refert eum fuiſſe magum. Quid, quod cultus & ſacra Gentilium ſine dæmonum cultu, & ſacris magicis non conſiſterent : uti conſtat ex eorum ſacrificiis, luſtrationibus, feſtis &c. & innuitur ab apoſtolo 1 *Corinth.* 10. *verſ.* 20. Quid alii de magis illis ſentiant, vide apud *commentatores in Math.* 2. Et *Baronium in appar. ad annales*, cum cenſoribus *Caſaubono, Montacutio, Iacobo Capello.*

3. Illic ita Magia eſt vel vana vel ſuperſtitioſa. Illam melioris doctrinæ cauſa propriè *Saeculariam* dicere poſſumus : Belgicè vocant ungt den aeſſacht ſpelen : Alioquin *Saccularii* communiter dicuntur, qui quas vis vetitas artes etiam diabolicas exercent. *Turneb. in adverſar lib.* 9. *cap.* 17. *Et Iuriſconſ. ad L. ſaccularii in ff. de extraordin. crim.* Vanam hanc & otioſam artem, Agyrtæ vocant, *Okos Bokos* vocabulis à vero vel ficto nomine Itali cujuſdam hujus artis myſtæ & myſtagogi, aut aliunde deſumptis. *Eſt*

autem

autem ars, quâ peculiari quâdam agilitate, celeritate, & occultatione miri aliquid facere videntur & facere se jactant, cùm reverâ nihil tale faciant. Hæc operandi ratio quamvis in se & materialiter non sit illicita, ejus exercitio tamen ista opponimus: 1. *quòd* sit vana & illicita formaliter, ratione mendacii & deceptionis. 2. *quod* etiam aliquo modo ratione finis, quia ferè otiosa est nulli rei bonæ inserviens. 3. *quòd* non sine periculo; & sine Dei tentatione: saltem in arduis quibusdam. Nec omninò vana est conjectura Campanellæ de his artibus circulatorum: *fortasse*, inquit, *Dæmon eorum inventor fuit, ut miraculorum divinorum fides labasceret*, lib. 4. de Sensu rerum & Magia cap. 4. Agit etiam de ea *Cardanus lib.* 18. *de subtilitate, pag.* 896. *&c. Thomas Gersoni* pluribus quàm alii quos unquam vidi, in *tract.* Ital. cui *tit. Seraglio di miravigli.* Tria ergo notare potest vox Magiæ, artes scil. operationesque naturales, vanas & superstitiosas: ita ut triplex Magia sit, bona, vana, superstitiosa. Superstitiosam propriè hîc intelligimus, de quâ nobis agendum: quam describimus, *Superstitionem, quâ adhibentur & applicantur res aut verba, aut ceremoniæ seu actiones ad aliquid prædicendum aut producendum, ad quod neque ex naturâ suâ, neque ex institutione Dei, ullam habent dispositionem; idque ex pacto cum Diabolo vel manifesto vel occulto.* Breviter potest etiam describi: *Ars nefaria mirum aliquod ope Diaboli præstandi.* Genus ejus statuimus superstitionem seu artem superstitiosam: prout superstitio strictè sumpta à vanâ observatione distinguitur. Quàm rectè autem dicatur superstitio, vide apud *Carthusianum tract. contra vitia Superstitionum artic.* 1. cum *Thom.* 22. *qu.* 96. *art.* 4. *& Summistis in voce Superstitio.* Alii magiam distinguunt in naturalem & ceremonialem; sic *Agrippa cap.* 41. *de vanitate scientiarum.* Sub naturali comprehendit mathematicam *cap.* 43. & veneficam seu pharmaciam *cap.* 44. Sed in posteriori nimium indulget. Sub ceremoniali comprehendit goëtiam seu necromantiam, & theurgiam. *Goëtia est*, quæ dæmonum commerciis, nefariæ curiositatis ritibus, & illicitis carminibus ac deprecamentis peragitur cap. 45. *Et hi sunt* inquit, *qui defunctorum animas inclamant, & quos veteres vocabant epodos, qui excantant pueros & in eloquium oraculi eliciunt, qui dæmones pacedros circumferunt, qui spiritus pascunt (ut loquuntur) in vitro, per quos se prophetare mentiuntur &c. Alii dæmonibus se submittentes illis sacrificant, & adorant &c.* Sed aliqua illis capitibus inspergit, quæ vetus fermentum magicum non satis ab illo expurgatum fuisse arguunt. *Theurgia* est, *quando non tantùm naturalibus viribus, sed & certis ritibus ac ceremoniis, cœlestes & per illas divinas homines sibi conciliant & attrahunt.* Et hanc inquit ibid. cap. 46. *plerique putant licitam; quasi hæc bonis angelis divinoquè numine regatur &c.* Ad

hanc

hanc theurgiam referri dicit, artem almodel, artem notoriam, artem Paulinam, artem revelationum.

4. Efficientes causæ Magiæ (finalem non habet, cum finis sit bonus & boni) principalis & quidem primaria est Satan, gloriæ divinæ & generis humani hostis ducens ac seducens: Secundaria est Magus, seu homines nefariæ huic arti dediti; unde Magi peculiari ratione dicuntur filii Diaboli, *Act.* 13. *vers.* 10. Concurrente ipsorum judicio practico cum voluntate, tanquam vero & unico humanarum actionum (quà talium) principio: illis efficientiam & causalitatem propriè dictam tribuit Scriptura *Actor.* 8. *vers.* 9. 10. 11: cum *Galat.* 5. *vers.* 20. & *Apocalyps.* 21. *vers.* 8. & *Deut.* 18. *vers.* 10. ne quis omnem efficientiam Satanę tribuat, quasi homines Magi se merè passivè & objectivè habeant, & tantummodò in phantasia aut nescii aut inviti impressionem aliquam patiantur ac vexentur, aut sensus externi & membra corporis possideantur, agantur, prout energumenis seu possessis, lunaticis, aliisquè à Satana vexatis, etiam aliquâ ex parte Servatori nostro *Math.* 4. hoc evenit. Confer *disp. de Energumenis.*

5. Efficientes minus principales impulsivæ sunt vel externæ (quas antecedentes vocare possumus) vel internæ. Externæ sunt quatuor generum, 1. Libri. 2. Axiomata. 3. Exempla. 4. Actiones, h. e. falsa doctrina, falsa & mendax historia, perversæ & periculosæ observationes, ritus, consuetudines & actiones. Primi & secundi generis sunt magis Theoretica & Didactica: tertii & quarti magis practica & pojetica: illa remotius, hæc propinquius atque efficacius, omnia tamen tandem (nisi maturè discat sapere) manuducunt hominem ad abominandam hanc superstitionem. 1. *Ad primum genus* pertinent libri continentes aut instructiones de Magicis operationibus & ceremoniis, itemque formulas conjurationum (quales infrà *part.* 2. §. aliquos evulgatos indicamus); aut encomia, & aut defensiones magiæ, aut saltem ejus criminis extenuationes. An *libri Trithemii* & *Agrippæ* tales sint, aut non sint, apud *Delrio* quærendum est. *Libros Vvieri & Reginaldi Schot*, qui nostram religionem professi sunt nostris displicuisse constat ex *demonologiâ regis Iacobi*, ubi Wierus exsertè notatur; & ex *scriptis Raynoldi ac Perkinsi* in quibus *Reginaldus Schot* refutatur, imprimis ex combustione omnium exemplarium, quæcunque haberi poterant. 11. *Ad secundum genus* referimus tanquam principia, postulata, & hypotheses, & præparatorias quasi dispositiones Magiæ, pseudo philosophemata Hermetico-Platonica, qualia apud Platonicos nonnullos, inprimis *Iamblichum de Ægyptiorum Mysteriis*, *Proclum de Animâ & Demone*

mone, *Apulejum*, *Pſellum* alioſque occurrunt, ita ut non immeritò celebris Medicus, Chymicus & Philoſophus *Andr. Libavius in ſchediaſmatis pro Phil. Scherbio contra Henningum Rennemannum*, lubricam illam viam & ad Magicas artes deſcenſum Platonicæ philoſophiæ ſectatoribus objecerit, ac non paucis exemplis probarit. Adde curioſas & Platonico-Rabbinicas ſpeculationes de ordinibus, officiis, ac præfecturis Angelorum apud antiquos hæreticos, Gnoſticos ſcil. Severianos &c. de quibus *Auguſtinus de hæreſibus*. Nec prætereundi ſunt qui exſtant ſub nomine *Dionyſii Areopagitæ lib. de Hierarchia cæleſti*, de quibus aliàs; quibus adde diſtributionem diabolorum per ordines, loca, officia apud *Pſellum*, *Trithemium*, & recentem Doctorem Pontificium Mediolani *Antonium Ruſcam. l. 5. de Inferno & ſtatu Dæmonum cap. 14. 15. 16. Agrippam lib. de cerémon. Magic. pag. 89. 92. 93. 46.* adhæc, omnia effata & placita Aſtrologiæ judiciariæ ſeu genethliacę. Item totum illud chaos Philoſophiæ & Theologię Cabaliſticæ, ſive antiquorum ſive recentiorum, tum Judæorum tum Chriſtianorum: ſiquidem ex eâ quis demonſtrationem in ullâ ſcientiâ exſtructum eat. Vide myſticas illas nugas apud *Reuchlinum de Cabala & in tractatibus caballiſticis* editis ab apoſtata *Ioh. Piſtorio* in fol. & concertationes Doctorum Pontificiorum apud *Gaffarellum contra Marinum Merſennium libr. de Abditis divina Cabalæ myſteriis*, & ſuprà *append. ad diſp. de Superſtitione*. Denique arcana quædam Phyſicæ & medicinæ Hermetico-Paracelſicæ, de quibus *Thomas Eraſtus contra Paracelſ. Libavius*, & *Sennertus ſuprà cit. cap.* 18. Aliter enim fieri vix poteſt, cùm Paracelſus remedia Medico etiam à Magis & circulatoribus conquirenda ac diſcenda eſſe contendat. Speciatim autem notare viſum eſt apertè falſas aut periculoſas aut vanas & petulantes nonnullorum ſententias, qui ingrati & faſtidientes ad divinam veritatis lucem, ſua & aliorum ingenia aut pervertunt. aut ſaltem obſcuritate & ἀκυρολογίᾳ non parum confundunt. Sunt autem imprimis „quas obſervare potui, iſtæ: Cœlum eſſe animatum: Eſſe animam mun„di: Omnibus rebus ineſſe ſenſum: hinc Monachi *Campanellæ recentis libr.* „*de ſenſu rerum & Magia*, Numeris, figuris, & cuicunquè quantitati in„eſſe vim operandi; verbis item pronunciatis aut ſcriptis imprimis exoti„cis ineſſe vim & efficaciam aliquid efficiendi, ſaltem verbis bonis, ſa„cris, ſententiis & commatibus ſcripturę, nominibus Dei, ineſſe hanc „vim. His vanitatibus ſubſervit præſtructa ſententia *Platonis in Cratylo*, „Quod nomina rebus natura ſint impoſita; inde ergo conſequenter vis „operandi ipſis tribuenda eſſet. Spiritus eſſe corporeos; ſaltem pati, ad „imperata cogi, ligari, & fugari poſſe à rebus corporeis, ſuffitibus ſeu in„cenſis, virgis, ſignis & ceremoniis &c. Huic affinis eſt hypotheſis:

„Quòd Deus dæmonas quamvis incorporeos ſubjecerit rebus corpo-
„reis; herbis ſcil., metallis, lapidibus, ſonitui, clamoribus &c. quæ natu-
„ralem virtutem habeant pellendi dæmonas. Nec tantum exempla ex
„*Flavii Ioſephi lib.*8.*antiquit.cap.*20. *Philoſtrato in vitâ Apollonii Thyanæi*
„*lib.*2.*cap.*2. *Plinio lib.*28. *cap.* 16. adferuntur, ſed & *Hieronymus* & ex eo
„*Ius canonicum* 26 *qu.*7. *Abulenſis in* 1.*Samuel.*16.*quæſt.*43. *Ibidem Burgen-*
„*ſis in additionib.c.Lyranum, Raymundus Lullus, Rupeſciſſa, Grillandus, Fr.*
„*Rueus cit. & refutati à Raphaële la Torre in tract.de poteſtate exercendi dæ-*
„*mones diſſ.*3.*&* 17. Eâdem methodo refutandi exorciſtæ ipſorum, ut
„Mengus, qui herbas & ſuffitus diabolis opponit. Confer *diſpp.de Energu-*
„*menis & de Exorciſm.* Spiritus eſſe non tantum bonos & malos, ſed &
„medios ſeu neutros: licitum eſſe uti operâ diabolorum, ſive contra ho-
„mines, ſive contra ipſos diabolos. Huc refer pſeudoloſophemata de divi-
„ſionibus ſeu ſpeciebus dæmonum, apud *Proclum de animâ & dæmone pag.*
„398.399. edit.lat.cum *Iamblichi myſteriis Ægyptior.in* 8. & apud *Trithe-*
„*mium de ſeptem intelligentiis, apud Platonem* & Platonicos, *Iamblichum, Al-*
„*cinoum &c.ubi de geniis &c.* Confer *diſp.de Hierarchiâ cæleſti.* Eorundem Phi-
„loſophemata de mente ſeu animâ intelligente, quam à ſpiritibus com-
„pletis ſeu dæmonibus non ſatis diſtinguunt, & ſubinde ab animâ huma-
„na corpus informante nimium diſtinguunt. Varias philoſophantium
„opiniones de animâ, ſi quis tanquam in tabella contemplari cupiat, a-
„deat *Tertulliani, & lib.*1. *Ariſtot.de animâ cum comentar.Conimbr. & Salmaſii*
ad Epictetum Simplicii, & Bulengerii elect.ad Arnobium. Sequuntur opiniones,
„per quas nimis extenduntur vires ſtellarum, & occultę influentię, imò &
„ſtellis divinitas tribuitur, atquè adeò cœlum, terra, dæmonia tandem
„miſcentur, de quo vide *Seldenum de DIS Syris prolegom. cap.* 3. Cum
„etiam nimium extenduntur vires herbarum, lapidum aliorumquè na-
„turalium, quod fecit *Albertus Magnus libr.de virtutibus lapidum, herbarum*
„*&c.* & *lib.de mirabilibus mundi.* Cum nimis extenduntur vires potentiæ
„imaginativæ in homine, & ſympathiarum atque antipathiarum in rebus
„naturalibus, quod faciunt dicti Hermetico-Paracelſiſtę, & ſi qui ſint iſti-
„us commatis, de quibus ſuprà. Nimis audax, curioſa & ſpecialis de-
„terminatio harmoniæ mundi ſuperioris ſeu cœleſtis cum interiori ſeu
„elementari per omnes rerum ſpecies, partes, qualitates, motus; quo
„pertinet particularis illa *impia* (minimè tamen ſcientifica) omnium (quas
„vocant) ſignaturarum, de quibus *Oſv.Crollius libr.ſupr.cit.* Non parum
„iiſdem tribuere videtur *Cornelius Gemma lib.*1.*de naturæ divinis characte-*
„*riſmis pag.*37. Sed diſtinctè myſteria Hermeticorum de ſignaturis expli-
„cuit *Sennertus tract.*ſæpius laudato *cap.*18. Nos in *diſpp.de Creatione part.*7
in *ap-*

„in *append.* nonnulla huc facientia exhibemus. Tota Doctrina de nu-
„merorum mystica & Cabalistica scientia & efficacia, ex Pythagoræ, Pla-
„tonis & Thalmudistarum scholis hausta. Confer suprà *disp. de Superstitione*; ubi de numeris. De Platonis philosophiâ magicis superstitioni-
„bus ancillante, judicium ferendum est ex lectione *Procli, Iamblichi, Psel-*
„*li, &c.* quin ipse Cardanus lib. 16. de varietate rerum p. 1121. hoc diffiteri nequit. *Nec Suessanus cum suo damonio barbato quicquam egregium confinxit: nec Platonici doctiores Peripateticis, sed inconstantes, inutiles, vani, soloquè fastu ac fabulis tumidi. Quin etiam quod solum sperari poterat ut pii essent, defuit. Siquidem Plotinus, Porphyrius, Iamblichus, sectaquè illa tota Deo ingrata, nihilo melior gentibus fuit, cùm Deos, cùm damones adorari persuase-*
„*rit.* Curiosa & superstitiosa determinatio præfecturæ & occupationis
„certorum Spirituum bonorum & malorum in his aut illis corporibus,
„qualitatibus, locis in rerum naturâ: quasi peculiari quâdam ratione re-
„bus illis à divinâ providentiâ alligati atque affixi sint: aut proprio arbi-
„trio & peculiari genio suo his aut illis rebus potissimùm delectentur:
„Quònon ineptè referri posset sententia Peripatetico-Scholastica de In-
„telligentiis orbium Motoribus; præsertim si nomina eorum, tempora,
„& modi gubernationis addantur, quod fecit *Trithemius libr. de Septem*
„*Intelligentiis sive Spiritibus &c.* excus. Coloniæ apud Johannem Birck-
„mannum Anno 1567. in 8. Confer *disp. de Dæmonibus* §. 2. 3. & *ult.* Nec
„prætereunda signatorum temporum observatio & distinctio, quibus in-
„feriora, ut herbæ, lapides, animalia, eorumque partes, qualitates, motus
„&c. superioribus subjecta observari, tractari, applicari, & peragi de-
„beant. *Trithem. lib. cit. pag.* 113. Denique Ethnica pseudo-philosophia de
„Strygibus, lamiis, lemuribus, fœminis albis &c. cujus magna pars
„ex Ethnicismo ad Papismum olim traducta erat, & etiamnum passim
„non pauca adhærent, unà cum Judaico Thalmudicis fabulis de naturâ
„Spirituum, de diabolo Samaël, de Lilith (vid. *Buxdorf. in synagog. Iudaic.*)
„de Asmodeo, deque corporeis antidotis contra diabolos, quorum par-
„te aliquâ conspersus est apocryphus *liber Thobiæ*, ad quem vide *Censuram*
„doctissimi *Raynoldi*. Confer *disp. de Dæmonibus, de Spectris.* Nec prætcr-
„eunda Mahumedico-Judaica deliria de *Sephirot*, quæ cum aliis istius
„farinę nuperrimè fucare studuit novitius Judæorum apud Amstelода-
„menses Doctor, *Menasse Ben Israel in problematibus de Creatione cap.* 27.
111. *Ad tertium genus* referimus mendaces illas Judæorum fabulas, de
Solomone aliisque piis etiam θεοδιδάκτοις Magiæ artificibus & authoribus:
item de gravissimis illis senatoribus Sanhedrim, quos magiæ peritos fuis-
se jactant, *Ioseph. antiquit. Lib.* 8. *cap.* 2. *Thomas in quæst. disput. de Potentiâ Dei*

Iuæſt.6.art. 10. *Delrio lib.*1.*cap.* 2.3.4. *Cunæus lib.*1.*de Republ.Hebræor. cap.* 12. *Auguſtin.lib de conſenſu Euangeliſt. cap.*9.10.11. *Schichardi Tarich, in proœm. pag.*38.50. *R.Alſchech.in comentar.ad Ieſa* 53.*p.*225.edit, *L'empereur.* in 8. tribuit Salomoni quod imperium habuerit in angelos. Quod ſi verum eſſet, in eo paria cum illo feciſſet Clemens V. qui bullâ ſuâ mandabat angelis, ut animas morientium Romipetarum in cœlum deferrent. *Bullam* illam nuper ex M. S. (quod hic Ultrajecti ſervatur) edidit cum aliis quibuſdam rever. collega noſter *Iohannes Hoornbeeck.* Hinc facile eſt conjicere, cur exercitium magiæ apud Judæos non tam infrequens ſit. Hùc pertinent Hiſtoriæ ſeu fabulæ *Amadiſi*, & filiorum *Aymini*, ſeu Aimundi, & *Malgiſii* ipſorum patrui, in quibus artes magicæ ab hominibus honeſtis, piis, honoratis, in bonum rei Chriſtianæ bono zelo exercitæ narrantur Deo hominibuſque faventibus (ut videtur); ſaltem nemine Chriſtianorum ne Principibus quidem & ſacerdotibus id ægre ferentibus. Quibus adde periculoſa & ſubdolas illas diſſertationes: Magiam eſſe quandam candidam quæ à nigra diſtinguatur, eſſe artem liberalem & licitam, ſaltem eſſe adiaphorum, quod in ſe nec bonum nec malum; eſſe meram agilitatem & dexteritatem aliquid operandi, immo veram Philoſophiam, Theologicam pietatem, mentis & corporis puritatem facere ejus præcipuam partem, aut potius totum fundamentum *Trithemius lib.cit.pag.*69.70.87.97.& *Steganogr.lib.*2.*cap.*25. Denique proteſtationes contra magiam diabolicam & ſuperſtitioſam, quales occurrunt apud *Trithem.lib.cit.pag.*91.92.107. Et in *Steganographiæ præfationibus ad libr.* 1. *& libr.*2. Conferat cui vacat, *Delrio lib.*2.*quæſt.* 2. Huc etiam refer exuperantiam omnem in admiratione, deprædicatione, & alloquio creaturarum, imprimis ſuperiorum ut ſtellarum. Quo refer ſtolidam philoſophiam Mahumedis de Sole & Lunâ, ordinibus cœlorum & ſtellarum, multiſquè mirabilibus extra mundum, quę rejecta vide *à Dionyſ. Carthuſ.lib.*4.*contra Alcoran.& ſect.Mahometis.cap.*7.8. *& Philippo Guadagnolo contra politorem ſpeculi.* Adhęc nugationes Judæorum de Lunâ, quam compellant & à Sole lumen mutuare jubent, cui benedicunt, quam cum Deo colloqui garriunt. *Buxdorf.Synagog.Iudaic. cap.* 17. *Gaffarellus* ſacerdos Gallus anno 1631. librum vulgari lingua edidit tit. *curioſitez inouyes*; ubi *part.*4.*c.*12.& 13. philoſophatur de lecturâ ſtellarum: quodque tanquam literæ alphabeti ſint diſpoſitę, & omnia in iis legi poſſint, in hoc mundo eventura. Quid ſi addatur harmonia ſeu concentus cœlorum Pythagoricus. Sunt & aliæ vacuæ opiniones & obſervationes, quarum numerus hic iniri nequit. Non paucas notavimus in *diſpp. de Angelis, de Damonibus, de Spectris, de Energumenis, de Exorciſmis, de Superſtitione.*

ne. IV. *ad quartum genus* reduci possunt, omnia illa auxilia & instrumenta magiæ, de quibus mox *infrà* §. 7.

Causæ impulsivæ internæ sunt, *communis* quidem, nativa corruptio ho- 6.
minis *Galat. 5. vers. 19. 20. specialis*, ingenii petulantia, curiositas, superbia, avaritia, quę duo sunt elementa omnium vitiorum. Affectatio apparitionum, visionum, revelationum per angelos, animas separatas: item familiaritatis & colloquii cum iisdem. Occasio ut plurimum est etiam solitudo, & solitariæ melancholicæque imaginationes. Non malè n. appellatur melancholia balneum Satanæ, & otium pulvinar Diaboli. Has occasiones conjunctas cum philosophia Pythagorico-Platonica, & Theologia Pontificia de Angelorum distinctis ordinibus, officiis, invocatione, adhęc de consecrationibus, exorcismis, de miraculis, Spirituum apparitionibus; de purgatorio & statu animæ separatæ, &c. puto in causa fuisse, cur inter Clericos, monachos, & moniales Papatus tam multi ab omni ævo inventi sint magiæ dediti.

Causæ instrumentales varię sunt. Distinguimus eas in media ad nefari- 7.
am hanc artem ejusque exercitium, seu ad sceleratum pactum, & communionem diabolicam perveniendi: & in media artem hanc exercendi: seu in media ortus, & media actus. 1. *Quod ad prioris* generis media, *Trithemius lib. cit. pag.* 110. 111. 112. 113. undecim media ad Magiam perveniendi enumerat sed confusa, mutila & fraudulenta est enumeratio. Nos ergo distinguimus ea in externa seu remotiora, & in interna seu proxima, & quasi continentia. *Externa* sunt, libri magici imprudenter lecti: Et conversatio cum magis, qui hic præstant pararios ac proxenetas Satanæ, & novos discipulos ad hanc scholam alliciunt atq; adducunt. Hic κατ' ἐξοχὴν militant collegia & scholæ magorum, quales olim fuisse in Hispaniâ testis est *Delrio, l. 2. qu.* 1. Alibi legi Salmanticę ut & Oxonię publicè traditam esse magiam. *Interna* sunt tum pactum magicum, tum fides seu perfidia Magico-Diabolica. *Pactum* illud est totius nefariæ operationis fundamentum. Estque vel apertum, explicitum, & directum, quod primario pactum dicitur; vel occultum, implicitum, interpretativum, indirectum, & per consequentiam. *Pactum expressum* fieri solet trib. modis; vel cum forma visibili Diabolus ipse comparet, & coram testibus pactum peragitur: vel cum absque testibus: vel cum per vicarium aliquem Magum sceleratum fœdus initur. Rursum apertum illud pactum aliquando initur & confirmatur solenni scriptione instrumenti, & signo stigmatico parti alicui corporis magorum impresso. De chirographo seu instrumento scripto, & quidem sanguine Johannis Fausti, lego in *historia de ipsius gestis* edita. Stigmata aliquando à diabolo magis imprimi solent; ut olim

apud Romanos ſacramento militari victuris in cute punctis (teſte *Vegetio lib.2.cap.5.*)aſtringebantur, & ut fideles in V.T. circumciſione, in N. T. baptiſmo conſecrantur ſervatori ſuo. Et hæc eſt pars mimicæ dæmonum. De illis ſtigmatis pro arbitrio diaboli impreſſis, præter *Malleum maleficarum alioſque ſcriptores de proceſſu adverſus magos*, *Petrus Oſterman*, J.C. peculiari *tract.* Coloniæ in 4.quem ante annos aliquot vidi in bibliotheca conjunctiſſ. cùm viveret collegæ mei D. Caroli de Maets, τῦ μαχαίρα. *Pactum tacitum ſeu occultum eſt*, vel quando quis ſciens & volens utitur verbis, ſignis, & ceremoniis magicis quæ novit eſſe talia, ex temerariâ curioſitate temporis fallendi aut tentandi cauſa: vel cum utitur iis per ignorantiam, neſciens illa ſuperſtitioſa eſſe aut à diabolo inſtituta. De pacto occulto conferat, cui vacat, præter *Scholaſticos & Summiſtas* ex noſtris *Perkinſ. in Baſcanolog. & explic. Decalogi, & Ameſium in Caſib. lib.4. cap.13.* *Fides* ſeu perfidia magica eſt falſa ac ſuperſtitioſa perſuaſio; de virtute & efficacia Satanæ, aut ſaltem mediorum Satanicorum h.e. rerum & actionum illicitarum per modum ſigni & ceremoniarum ad tales effectus producendos, quos vis naturæ, aut ars humana per ſe producere non poteſt. II. *Poſterioris* generis media & requiſita ſunt vel privativa vel poſitiva, pro arbitrio & ex præſcripto dæmonum adhiberi ſolita: haut aliter ac in omnibus Gentilium ſacris ac ſuperſtitionibus. Quamvis enim nullam aut naturâ, aut per Dei gratiam ac promiſſionem ſupernaturalem habeant efficaciam; oſtendit tamen in iis mimicam ſuam diabolus Dei ſimius, dum ſimilibus cultui Dei inſtituto & ceremoniali tum V. tum N. T. ceremoniis, ut & ſignis miraculorum extraordinariis & arbitrariis(qualia *Marci.6.&7. Iohann.9. Actor.19.v.12. Exod.7.& 8.*)ſuos conſecraneos deludit. *Privativa* ſunt, abſtinentia à Venere, virginitas puerorum, jejunia, ſomnus, ut per eum aſſequi poſſent divinationes ſomniorum. De his *Agrippa de vanit. ſcientiarum cap.* 46. Et *Abano. Poſitiva* ſunt vel verbalia, vel realia. *Verbalia* ſunt conceptæ formulæ verborum pronuntiatę aut ſcriptæ. Verba illa ſunt vel non ſignificantia, vel ſignificantia. *Illa*, quę vocant ἰφέσια γράμματα, qualia nonnulla refert *Heſychius in lexico*: ἄσκι, κατάσκι, ἄισκ, ἴσκιον &c. & talis eſt *abrodacara* apud *Serenum Sammonicum*: memini me in ſcedulis amuletorum ſimilia vidiſſe. Occurrunt etiam in elementis magicis *Petri de Abano*. Agit de iis *Raynold. in libr. apocryph. Lect.* 199. *pag.* 1005. Denominationem accipiebant verba illa incantatoria ab Epheſiis, qui olim nefariis artibus illis dediti erant. Quomodo apud *Horat. Epod.* 5. *in Canidiam* incantamenta dicuntur Theſſalæ & Marſæ voces: & dirę carminibus contentæ *ibid.* dicuntur Thyeſteæ preces. *Iſta* ſunt vocabula vulgaris & notæ

(quod

(quod tamen ratius), vel ignotę aut barbaræ linguæ, quæ putant majorem habere efficaciam. Huc refer infinita carmina & incantationes, quibus per modum sive deprecationis sive imperii seu compulsionis dæmones compelluntur sive apertè sive tectè, iique abiguntur, ablegantur, ligantur, solvuntur, evocantur, subjiciuntur, mittuntur, adhibentur ad tale vel tale quid operandum, aut non operandum. Continent autem illæ formulæ prò vario effectu à magis intento, aut maledictiones, diras, & imprecationes (quales petebantur à Bileamo *Numer.* 22.) aut benedictiones, in res aut personas, quibus maleficia aut beneficia (si ita loqui liceat) destinant atque intentant. Formulas illas docet *Agrippa lib.* 2. *de occulta philosophiâ*, & exhibet *Petrus de Abano* Coloniæ anno 1567. apud Johannem Birckmannum in 8. una cum *Agrippa de ceremoniis magicis*, & *Trithemio de septem intelligentiis* recusus. Exhibuerat complures formulas, *Reginaldus Scot* in *libro* anglico *de Magiâ*; quas quamvis ipse improbet, fuit tamen liber ille publica autoritate combustus. Formulasillas prudenter omiserunt, qui anno 1609. Leidæ priorem illius libri partem in nostrum idioma traduci & edi curarunt. Similes formulas videbit, si quis velit, in Papistarum volumine in fol. cui tit. *Thesaurus exorcismorum*, in *Manuali exorcistico Maximil. ab Eynattem*, in *Hieronymi Mengi Flagello & fuste dæmonum* seorsim, & cum nova editione *Mallei maleficorum* Lugduni anno 1620. in 8. editis: denique in *Rituali seu pastorali Romano reformato.* Confer infra *disp. de Exorcismo & commentatores in ps.* 58. *vers.* 4. 5. *Isa.* 8. 10. *Numer.* 22. & 23. *Deuter.* 23. 4. *Eccles.* 10. *vers.* 11. Illis formulis admiscentur nomina & alloquia Dei aut Deorum, sanctorum, angelorum &c. ut homines idololatriæ & superstitioni dediti tantò facilius à diabolo demententur, & à nefariis his artibus tantò minus abhorreant. Quod autem istorum carminum in magicis operationibus apud antiquos tum Judæos tum Gentiles usus fuerit, & à Pontificiis non distinguantur, egregiè docet *Raynoldus prælect.* 193. 194. 195. Si cui libeat ad antiquitates istas penitius cognoscendas, iplorum antiquorum Gentilium testimonia lustrare is adeat *commentatores in Apulejum*, & in *Theocriti ac Virgilii eclogas* dictas *Pharmaceutrias*, & in *Horatii odas in Canidiam*, quas habes in *lib. Epodon*: Ubi alii autores adducuntur. De ἐπῳδαῖς 1. incantamentis in genere eorumquè origine confe *Peucerum de divinat. tit. de incantationibus.* *Realia* sunt infinita, prout superstiio fines & terminos nullos habet. Si quis chaos hoc pertransire velit, dispartiatur per prædicamenta 1. *Substantiæ*, sunt tum naturale tum artificiales, si ita loqui liceat. *Illæ* sunt vel totales vel partiales. Totales sunt, mineralia & plantæ, animalia, homines. Inter plantas excel-

cellunt *herbæ venenatæ*, quarum proventus in Colchide, Theſſalia & unde etiam nomina & epitheta *veneſica*, φαρμακὶς *veneficium*, *Theſſalus* &c. Vide *commentat. in Virgil.* & *Horatium loc. cit.* & in *Senecæ tragici Medeam*. De lapidibus notat hoc *Anſelmus Boot in tract. de lapidibus pag.* 46. 47. *edit. in* 4. Inter animalia, excellunt tum inauſpicata ſeu infauſta ita dicta, ut ſtryges &c. tum venenata, ut ſerpentes, viperæ &c. De quibus *Horatius loc. cit. Delrio lib.* 2. *qu.* 13. *comment.* ad *Pſal.* 58. *v.* 5. 6. inter eos *Lorinus ad loc. cit.* imprimis *Raynoldus in apocryph. lect.* 169. 202. Homines, præſertim pueros aut infantes adhibitos, per quos ſive vivos ſive mactatos horrenda illa ſacra peragebant, diſces ex *Horatii Ode in Canidiam*, & *Apulejo apol.* 1. & 2. *de aſino aureo*, & *Lactantio lib.* 7. *c.* 15. De pueris per magos mactatis, ut immaturâ morte inter eremti inſervirent divinationi (de quo *Tertull. in apolog. c.* 25. & *de anima* 33. & ibi *coment.*) teſtantur *Chryſoſt. homil.* 39. *in Math.* 8. Et *Clemens l.* 2. *recognit.* Si bene memini, olim in hiſtoriâ *Chriſtoph. ad V Vagenaer* legi, cum cum ſanguine pueri indigeret, forte incidiſſe in puerum lapſum in plateâ, cujus vulnus obligabat, & hâc occaſione aliquantulum ſanguinis nactus nefariis ſuis uſibus applicabat: Quid, quòd in jure Romano *vitæ inſontium* per magos *labefactatæ* dicuntur, *cap. Multi C. de malef. & mathemat. Nazianzenus orat.* 1. *in Iulianum*, refert pueros & virgines ad animarum evocationem (ἐπὶ τῇ ψυχαγωγίᾳ) ab eo *diſſectos* quod *Billius in notis ad Nazianzenum hum.* 92. vertit *inciſos*; ut notet τεθριμμένους, ii. inciſiones, quas idololatræ genis & brachiis inferebant, de qualibus 1. *Reg.* 18. *Levitic.* 19. & 21. Priorem tranſlationem amplectitur & illuſtrat *Raynoldus in apocryph. lect.* 76. ex *Theodoreti hiſtor. eccleſiaſt. lib.* 3. *c.* 22. ubi dicitur, in palatio Juliani Antiochiæ multas caſas inventas hominum capitibus refertas, multoſque puteos cadaveribus repletos. Conferendus *Xiphilinus in Iuliano*: Vide & *Heraldum ad Tertull. apologeti pag.* 105. De mulieribus gravidis & tenellis infantibus nonnunquam diſſectis, *Euſebius lib.* 1. *de vitâ Conſtantini cap.* 30. Tale quid Apollonio Thyanæo objicitur apud *Philoſtratum lib.* 7. *cap.* 5. *Porphyrius lib.* 2. *de abſtinentiâ ab animatis. Bodinus lib.* 2. *dæmonom. c.* 3, refert ex ore Domini de Nouailles abbatis, & legati Gallici apud Imperatorem Turcarum, & ex ore legati Poloni in Galliâ, magnum quendam regem deſiderantem ſcire eventum rerum ſuarum, adhibuiſſe magum quem monachum Dominicanum; qui miſſa celebrata & conſecratione facta, caput pueri decennis primogeniti amputari juſſet, illudque impoſitum hoſtiæ conſervatæ interrogabat; ſed nihil reſponſi accepiſſe quàm, *vim patior*: inde regem in furorem incidiſſe, & in eo miſerè mortuum. *Peucerus in libris de divinat. cap. de Magiâ pag.* 300. (edit. poſtr. Francof. in 8.) ait, peractis ceremoniis vitra

à mu-

à muliere prægnante aut puero impolluto diligenter inſpecta fuiſſe, & reſponſa flagitata; & addit, etiam tunc apud profanos, valdè uſitatam fuiſſe τὴν τῶν ἀδιαφθόρων παίδων ἱππομανίαν. *Partes ſubſtantiarum* naturalium ſunt, ſanguis humanus, caput humanum, integrum cadaver humanum, hippomanes, ſeu pulli equini caro in fronte, cujus uſus erat in incantamentis amatoriis & philtris; de *quo ſcholiaſtes græcus ad Theocriti pharmaceutriam*, & *commentatores hodierni ad Virgil. Æneid.* 4. Quæritur & naſcentis equi de fronte revulſus, & matri præreptus amor. Inſtar omnium legat, qui has antiquitates ſcire avet, comment. *Virgilianum Ioh. Ludov. de la Cerda*. *Subſtantiæ artificiales* numerari vix poſſunt. *Peucerus loc. cit.* aliqua indigitat. Plura *Agrippa* in libris de *occultâ Philoſophia*. Excellunt inter ea ſpecula; capita ænea, annuli, lapides ſculpti ſeu ſtatuæ taliſmanicæ. De *capitibus aneis* Papæ Sylveſtri 2. & Rogeri Baconis minoritæ multus ſermo eſt tum in hiſtoriis, tum in traditione. *Seldenus in ſyntagm. de Diis Syris, in prolegom.* Baconem exculare, Sylveſtrum pæne exculare conatur: reductis omnibus iplorum admirandis ad magiam naturalem & mathematicam. Idem ex profeſſo conatur *Gabr. Naudæus* Pariſienſis in *tractat.* Gallico anno 1625. tit. *apologie de pluſieurs illuſtres &c.* Sed prudenter, nobiliſſ. *Pleſſiaci dominus in Myſter. Iniquit.* ubi de Sylveſtro contra ejuſmodi matheſin prę monet. Et ejus hyperaſpiſtes *Rivetus part. 2. ſect. 36.* *Annuli*, duplices ſunt, vel amuletici, de quibus *Agrippa lib. 1. de occ. philoſ. cap.* 47. vel conſtringentes (ita loquar), quibus magi dæmonem quem familiarem πάρεδρον perpetuò affixum poſſident & circumferunt. Exemplum ejuſmodi ſpiritus ex annulo & ab hero ſuo mago fugitivi, & per eundem magum ad vetus hoſpitium retracti, leges in *hiſtor. eccleſiarum Slavonicarum, lib. 1. pag. 95. Petrus Meſſius part. 5. variar. lection. cap.* 1. & 2. multa lectu digna congerit de annulis eorumque ulu in genere, & in ſpecie de magicis ſub certâ conſtellatione factis, & virtutes ſtellarum in eos (uti putant) derivatis: ubi etiam de antiquorum annulis, & origine hujus ſuperſtitionis. Citat *ibidem* ſcriptores ſuperſtitioſos & magicos de annulis, qui iſtorum virtutes explicant, *Rogerium, Leonardum Canoillum, Tetellum Caelum, & libros Salomoni adſcriptos. Taliſman* vulgò ita dicta (propriè ſcribendum *tilſema*) *eſt ſtatua*, quæ ſub certâ aliquâ conſtellatione fieri, & in quas ſuperioris mundi virtutes derivari, quæque ſponte aut interrogata, reſponſa dare & divinationi inſervire, aut amuletorum vicem præſtare putabatur. De iis *Rabbini ad Geneſ.* 31. *Hoſea.* 3. *Iudic.* 17. *Ioſephus Scaliger in epiſtolis*, quæ cum opuſculis poſthumis Francofurti 1612. in 8. editæ *pag.* 485. *uſque ad finem*, characteres taliſmanico lapidi alicui inciſos explicare conatur: quâ occaſione aliqua de Taliſmanicis *in epiſtolis* anno 1627.

Lugd. Batav. apud Elzevirios editis *pag.* 311. in *epistola ad Casaubonum* quæ est 119. docet gemmis,& Post illum *Seldenus* anno 1617. *in syntagm. de Diis Syris part.* 1. *cap.* 2. annulis tales imagines solere incidi, ubi non pauca de illis collegit, & ostendit fuisse ealdem imagines, quæ in scripturâ *teraphim* appellantur. Eruditè ab illo dicta, hic non excerpo. Addo solummodo, definitionem τῶ *teraphim*, quam habet *R. Sel. Iarchi in Hos.* „ 3. *vers.* 4. Sunt imagines quę fiunt cum intentione unius horę ad id com- „ paratæ; & loquuntur, ex sese ac nuntiant occulta. Si Judæorum, Arabum, Persarum, Græcorum, Indorum, Hæreticorum, Mauri & Colabarsi superstitiones hâc in parte conferamus, comperiemus *tilsema* significare in genere quemlibet lapidem, gemmam, annulum, laminas, aut quodcunq; subjectum literis aut verbis mysticis (ἰφεσίοις γεαμμασι) incisum, quibus efficaciam aliquam inesse putabant. De quibus *Scaliger in epistolis* modo *cit.* presertim *Gallicis*, *Delrio lib.* 1. *disquis. Magic. & Hermannus Hugo de scribendi origine cap.* 29. & nos suprà *disp. de Superstitione.* De Talilma adi *Hottingeri histor. orient. lib.* 1. *cap.* 8. Non possum præterire, quin indicem ethnicas & magicas illas insanias anno 1631. repositas à *Gaffarello in l. Gallico* tit. *curiositès inouies part.* 1. ubi non tantum idololatriam Judaicam & Samariticam, sed & magiam Persarum & sculpturas talismanicas, nec non *teraphim* Judæorum defendit, modumque & rationem ea conficiendi describit (de quo ante ipsum plenè *Agrippa lib.* 2, *de occult. philosoph. cap.* 22. 35. 36. 37. *&c.*); efficaciam denique naturalem ipsis ut & in genere aliis figuris & characteribus tribuit, sumto argumento à signaturis & imaginibus, quæ naturaliter herbis & lapidibus impressæ conspiciuntur, Gallicè dictis *Gamahe* ou *camajeu* & *signatures*; qualia quam plurima exhibet *Aldovrandus de animalibus, tomo* (si benè memini) *de monstris.* Sed hæc probatio incerti per incertum, aut potius falsi per fallum. Commenta Neo-hermeticorum de signaturis perstringimus in *disp. de Creatione.* Confer & *Sennertum c. Paracelsistas pag.* 347. edit. 2. in 4. De vocis & superstitionis *tilsem* origine & usu videndi, præter *Seldenum, Buxdorfius in lexico Rabbinico in* טלש, & qui post omnes luculenter hoc agit, *Hottingerus histor. orient. lib.* 2. *c.* 8. *Scaliger in epistolis Gallicis* observat tales sculpturas Græcis dici πλάσματα & τοιχεύματα. De quibus idem pluribus in eruditiss. *comment. ad Manilium.* Arabibus *tilsam* plur. *talasim* & *tilsamat* dicuntur imagines magicę, quæ sub certo horoscopo insculpi rebus, & consecrari solebant, *Ad quantitatem* & figuram referimus signa seu characte seu characteres stellarum, item angelorum bonorum, & malorum, pentacula, circulos, cruces, &c. de quibus *Agrippa* & *Petrus de Abano*; *rhombos magicos*, quorum meminit *Seldenus loc. cit.* *Ad prædicamenta actionis* & relationis

tionis pertinent partim operationes quædam Physicæ & Mathematicæ, ut hâc ratione nefaria ars colorari queat: partim ceremoniæ superstitiosæ & magicæ, inter quas excellunt sacrificia, (inprimis horrendæ mactationes hominis) suffitus, libamina, desputationes &c. quæ quamvis nullam in se efcaciam habent (ut quidem magi sibi aliisquè persuadent), ex arbitrio tamen & pacto diabolus per modum signi mystici ea adhiberi vult & ad eorum præsentiam aliquando miri quid operatur: ut magis homines fallat, & illis fidere doceat. De quibus inter & supra alios *Agrippa lib. cit. Niphus de dæmonibus cap. ult.* Nec opus est, ut quis libros antiquorum aut recentiorum de teletis & theurgiâ, perscrutetur: cùm apud utriusque linguæ antiquos & recentiores quolvis scriptores de Gentilium, Cabalistarum, Muhammedistarum superstitionibus in sacrificiis, suffitibus, lustrationibus & expiationibus, libaminibus festis, pervigiliis, funeribus, puerperiis, divinationibus, &c. & aliis quibuscunque religionis suæ actibus omnia illa, aut iis simillima occurrant. Si quis Græca ac Romana conferre velit, & compendio studeat, is legat *Orphei hymnos, qui latinè* in *Iosephi Scaligeri opusculis posthumis* anno 1612. editi sunt; & *Ovidii Fastos*, & ad cumulum antiquitates Romanas. Sin orientalia, adeat *syntagmatis Seldeni prolegom. part.* 2. Et *Buxdorfii Synagogam Iudaicam.* Quin vel ex ceremoniis Papatus in exorcismis, lustrationibus, aliisquè ἐνσήμοις, benedictionibus & sacramentalibus hęc omnia tanquam in speculo spectari possent; nec illi ullo argumento evincere possunt ea à Magicis (saltem interpretativè talibus), aut à Gentilibus, Judaicis, Muhammedicis, sive quod ad materiam sive quod ad formam differre: uti antehac à nobis in *Desper. causa Papatus lib.* 1. & à *Raynoldo in prælect. ad libros apocryphos prælect.* 194. ostensum.

Adjuncta Magiæ sunt. I. Quòd sit ars non-ars, quippe vana, infa- 8.
mis, impia, omni eruditioni, omni sanæ sobriæquè Philosophiæ & rectæ rationi, naturali prudentiæ & honestati, Theologiæ, pietati, amori proximi & sui ipsius repugnans. II. Quòd consequenter conjuncta sit cum hęresi, idololatriâ, apostasiâ, blasphemiâ. Infra in *disp. de Hæresi* quęretur: An formaliter sit hęresis, an verò metonymicè locuti sint scriptores, qui eam hęresim appellant: quales *Nicol. Iaquerius* Dominicanus in libro tit. *Flagellum hæreticorum fascinariorum*; & *Iac. Sprenger* cum *Henrico Institore*, qui in celebri suo *malleo maleficarum, & præfixâ apologiâ* vocat hęresin. Et *Innocentius VIII. in bulla* anno 1484. *ibid. & Theologi Colonienses in approbatione libri ibid. Ioh. Filesacus tractatum* suum inscribit, *De idololatria magica.* Conferat, cui hoc tanti est, ex Caluistis Pontificiis *Filiucium*, & *Reginaldum.* III. Quod hominem infra dignitatem hominis detrudit, & diabolis quàm proximè similem facit: Et si comparatio instituenda sit bel-

Digitized by Google

luinas feritates, voluptates contra 6. & 7. præceptum, per quas homo beſtiis ſimillimus evadit, longè ſuperans. *Conſectar.* 1. Deteſtanda itaque eſt & fugienda vel minima ejus ſpecies, fides, conſcientia, ſenſus, communio; in quâcunque neceſſitate poſiti ſumus. Non enim ſunt facienda mala ut eveniant bona. *Conſectarium* 2. Rectè liturgia Belgica in formula adminiſtrationis cœnæ à ſacrâ communione arcendos ſtatuit, *Omnes Magiam divinationemque exercentes; omnes qui hominibus, jumentis aut quibuscunque rebus aliis incantamenta inſuſurrant, talibuſque inventionibus fidem præbent.* Ad *adjuncta* pertinent *ſigna*, quę ſunt diſtinctiva vel effectus magici, vel magi. De *iſtis* infrà dicendum. *Illa* ſunt, quibus effectus magicus à naturali & miraculoſo diſtinguitur. De quibus *Delrio lib.* 2. *qu.* 5. & 8. at ex profeſſo, & convenienter inſtituto ſuo *Sennertus contra Paracelſiſtas.* Quid hic certò ſtatui poſſit aut non poſſit, diſquirimus in *diſp. de Miraculis. Condrochus in tract. de morbis veneficis lib.* 3. *cap.* 13. ſigna exponit, quibus morbus talis tanquam effectus magicus, ab aliis naturalibus ſecerni poſſit.

Effecta Magiæ ſunt erga Deum, erga homines, aliaſque creaturas, erga ſeipſos. I. *Erga Deum* ſunt, quòd validè & elatâ manu gloriam Dei
9 oppugnent, obedientiam, honorem, timorem, fiduciam illi debitam repellant; Verbo item & ſacramentis, miniſterio Eccleſiæ, & regno Chriſti, omnibuſque remediis ſalutis ſe opponant, ut docent exempla Bileami, Simonis Magi, Elymæ, (de quibus *Scriptura*,) *Apollonii Thyanæi, Iuliani Apoſtatæ* (de cujus Magia *Nazianz. Orat.* 1. *in Iulianum*) Apoſtolicorum & apoſtaticorum Pontificum in ſede Romana, atque adeò multorum ex Clero capiti ſuo ſimilium, de quibus *in Deſp. Cauſ. Pap. l.* 1. *ſect.* 4. II. *Effecta erga homines* ſunt, quod eorum ſaluti & animæ & corporis inſidientur & noceant, quantum poſſunt, creaturis aliis ad hoc abutantur, aut etiam iis noceant. Huc reducuntur magia benefica, amuleta ac periaptá, morborum aliorumque malorum averrunca, magicæ vulnerum ac morborum curationes. Libidinis aut avaritiæ, aut ambitionis expletiones: quæ quamvis primâ fronte aut ſpecie tenus prodeſſe videantur, revera tamen nocent, & vel maximè nocent. Hæc tamen eorum effecta tam latè extendenda non ſunt, ut putemus eos lunam è cœlo, ſtellas ex orbibus deducere, ventis & mari, cœlo & ſideribus imperare, locum, curſum, influentias eorum tollere aut mutare, integra elementa de loco in locum movere, animas mortuorum revocare, homines in lupos aliaſve beſtias transformare, menti & voluntati rationali imperare, aut eam philtris, aliiſque maleficiis immutare. De quo *in diſpp. de Dæmonibus* Et *Delrio lib.* 2. *qu.* 6. 8. 10. 11. III. *Effecta erga ſe ipſos* ſunt, quod dum ſibi hono-

honores & divitias hic parant, plerunque utrisque destituantur, & animarum salutem dilapident. *Apoc.* 21. *vers.* 8. Nec desint horrenda Dei judicia in ipsos in hâc vitâ, & tragici plerorumque exitus: quales Simonis Magi, Joh. Fausti & Christophori Wagenaer: quorum posteriorum historiæ germanico & nostrate idiomate editæ sunt &c. Videatur & *Honsdorfii ac Loniceri theatrum judiciorum Dei.*

Dividitur magia in Operatricem & Divinatricem; de divinatrice & 10.
ejus infinitis ferè speciebus videndus *Peucerus* in egregio opere *de Divinationum generibus*: ex quo ceu fonte perenni &c. Post ipsum scripserunt *Zanchius de Divinatione*; *Rainold. in censur. libr. Apocryph. tom.* 1. *lect.* 77. *& Seldenus in syntagm. de Dis Syris* 1. *c.* 2. *Delrio lib.* 2. *disquis. Magic. Perkinsus in bascanologiâ* De judiciariâ astrologiâ *Spanhemius dubior. evangel. part.* 2. *dub.* 28. 34 aliique complures de hâc, aut de aliis divinationum speciebus; quos indico *in disp. de Prophetiâ.* Adde & *Agrippam lib.* 3. *de occulta philosophia cap.* 45. *& seqq.* Habet etiam nonnulla *Desiderius Heraldus in commentar. ad Tertulliani apologet. cap.* 22. *&* 23. Est ergo divinatio superstitiosa vel mediata vel immediata. *Illa* vel ex mediis veris, (materialiter sc.) qualis augurium, aruspicina, astrologia, onirocritica, sortitio: vel ex putatitiis mediis, ut necromantia. *Ista* est ex solâ & immediatâ ope dæmonis fatidici. Eaque duplici modò peragitur, intrinsecè vel extrinsecè. *Priori*, cùm Diabolus seu spiritus pythonicus in viro aut fœminâ est, eosquè corporaliter possidet: cujus exemplum *Actor.* 16. *v.* 16 (Vide ibi *comment.*) *Peucerum de divinat. Beliſler in onomatographia sacra in voce Pythonissa. Schedium de Diis Germanorum cap.* 47. *Posterior*, cum dæmon est extra sagam, sed ei assistit, eamque vel afflat & intus ei suggerit ac insusurrat prędicenda; vel in ecstasin conjicit, inque eâ ostendit & suggerit dicenda: & talis fuit divinatio Sybillarum, Tiresiæ, & similium. Ad immediatam hanc per dæmonas divinationem referri debent oracula ex tripode, quercu &c. De quibus *Peucerus.*

Operatrix Magia est vel præstigiatrix, vel reipsa effectrix. Illa est, quâ species & imagines rerum, atque adeò entia intentionalia (non realia) sensibus ingeruntur, aut ipsi sensus decipiuntur, mutatione aliqua facta sive in organo sensitivo, sive in medio, sive in specie sensibili: Istis enim modis fallacias visus posse fieri ex Physicis & Opticis notum est. Distinguuntur præstigiæ, seu delusiones sensuum in naturales, purè artificiales, diabolicas. Illæ sunt, e.gr. meteora καὶ ἴμφασιν, de quibus Physici; & multiplices fallaciæ visus, de quibus Optici; & fallaciæ auditus, de quibus *scriptores de sono & auditu. Ista* sunt, quæ celeritate & agilitate motus peraguntur: de quibus *supra* §. 3.

Reipsa effectrix seu productrix est, quæ revera res aliquas efficit, aut factas

factas aliunde subſtituit & in medium producit. Ea eſt multiplex, & variè dividi poteſt I. Ex modo operandi, eſt vel γοητία vel φαρμακεία vel νεκρομαντεία: Goëtia eſt, quæ ſolis characteribus, figuris, verbis, carminibus, incantamentis, ligaturis, & periaptis in operationibus ſuis utitur. Hujus ſpecies faſcinum gr. βάσκανια. *Vide comment. ad Galat. 3. v. 1. Lorinum in Sapientiæ 4. v. 12. pag. 558. 1.* ſupra omnes *Matth. Martinium in inſigni onomaſtico*, ubi eruditè diſquirit de hujus vocis etymologia & ſignificatione. *Pharmacia*, quę venenis & pharmacis agit: unde forte incantator Hebręis chober, id eſt, *congregans* dicitur; quod venenata animalia & herbas colligat. *Necromantia*, quæ mortuorum ſollicitatione abominationes ſuas peragit. Necromantiæ rurſum quinque conſtituuntur ſpecies. *Prima* fit abſque apparitione ſpirituum, per ſolam vocem ſeu ſonum vigilantibus. *Secunda itidem* abſque apparitione ſpirituum per ſomnia & viſa dormientibus. *Tertia* cum apparitione ſeu excitatione totius cadaveris. *Quarta* cum apparitione ſoltus capitis. *Quinta* cum apparitione non corporis mortui, ſed tantùm ſpeciei, ſeu ſpectri, ſeu umbræ corporis. De his quinque ſpeciebus *Ioh. Raynoldus in libb. apocryphos prælect. 76, 77.* Alii aliter dividunt, in goëtiam & theurgiam. Sic *Agrippa de vanit. ſcientiar. 45 cap.* qui *ibid. cap. 44.* Veneficam facit ſpeciem magię naturalis. Sed ſicut quis naturaliter venenis nocere poteſt; ſic etjam magicè adhibitis venenis; quæ & naturaliter ut venena, & ex pacto & fide magica tanquam ſigna tantum valent, quantum reliqua inſtrumenta. Ad goëtiam refert necromantiam, & utramque generali hac deſcriptione explicat, quòd ſit immundorum ſpirituum commerciis inauſpicata, nefarię curioſitatis ritibus, illicitis carminibus, & deprecamentis concinnata &c. hujus generis ſunt quos necromanticos & maleficos hodiè nuncupamus &c. Et huc refert illos, qui defunctorum animas inclamant, & quos vetetes dicebant epodos, qui excantant pueros & in eloquium oraculi eliciunt, & qui dæmones pacedros circumferunt, quale quiddam de Socrate legimus; & qui, ut dicitur, ſpiritus paſcunt in vitro, per quos ſe prophetare mentiuntur. Addit *ibidem* hos bifariam procedere: alios enim conari dæmones virtute divinorum nominum adjuratos conſtringere; alios adoratione & ſacrificiis ſe dæmonibus ſubmittere. III. ex ſubjectis & circumſtantiis: alia eſt vetus, alia nova: alia orientalium, alia occidentalium: alia magorum veterum, inter Gentiles; alia ſub nomine Chriſtiano & inter Chriſtianos. Quod ad *priorem*, eſt Ægyptiorum ſcil. Perſarum, Chaldæorum, Indorum, Judæorum, Arabum; de quibus *Otto Heurnius in tract. de Philoſophia Chaldæorum &c. pag. 252. uſque ad finem. Rich. Montacutius in origin. Eccleſiaſtic. part. 1. Bulengerius in Eclogis ad Arno-*

nobium cap. 6. *Pocockius ad Albufaraium.* De Apollonio Thyaneo *Philoſtratus in ejus vita*, & *Euſebius contra Hieroclem*, & *Voſſius de hiſtoricis Græcis*. Quòd ſi ex ſola hiſtoria biblica magiam & magos libeat diſtinguere 1. conſidera Gentiliſmum ante diluvium. 2. poſt diluvium extra populum Dei in Ægypto *Exod.* 7. cum 2. *Timoth.* 3. *verſ.* 8. In Syria & Cananæa *Deuter.* 18. *Levitic.* 20. In populo Dei *Exod.* 22. 1. *Samuel.* 28. *Iſaiæ.* 8. 2. Poſt captivitatem Babylonicam, de qua *Flav. Joſephus* (Et *Thalmudici in tract. Sanhedrim.*). Quod ad poſteriorem, quæ graſſata fuit inter Chriſtianos; ea eſt vel vetus vel nova. *Vetus* eſt variorum hæreticorum, ut Gnoſticorum, Carpocratianorum &c. quos indicamus in *diſp. de Hæreſ. part.* 5. *Nova*, eſt magia in tenebris Papatus exercita, ſota, promota. De quo infrà ἐν παρόδῳ indicium aliquod faciemus. IV. ex effectu: ſic alia eſt benefica (ſi ita loqui liceat), alia maleſica. Benefica partim ad vanam oblectationem, præſertim magnatum & principum, mira quædam operatur: partim faciles & feſtinatas profectiones, hoſtium profligationes, theſaurorum inventiones, morborum & vulnerum curationes, contra magica incantamenta, & maleficia defenſiones; imprimis etiam amoris incitationem & odii in amorem ac viciſſim converſionem formæ, & pulchritudinis conciliationem, ſcientiarum & artium promptam diſcentiam, vitæ productionem, juventæ renovationem, &c. profitetur. Huc ergo referenda philtra, amuleta, anodyna ſeu ἀναλγητικὰ inducentia. *Maleſica* eſt, quæ immediatè & directè hominibus, beſtiis, frugibus, arboribus &c. nocet. Sub quâ continentur veneficium; inflictio vulnerum ac morborum, ſymptomatum; impedimentum ſenſuum externorum & locomotivæ; ligatura & coeundi impotentia inducta conjugibus, (unde controverſiæ de impotentia & de irritatione conjugii; de quâ *Cypreus de jure connub. c.* 9. 12. *Thomas Zanchez lib.* 4. *de matrimonio diſp.* 94. Modos, quibus maleficium hoc fieri poſſit, explicat *Delrio lib.* 3. *p.* 1. *qu.* 4. *ſect.* 8. Damnum frugibus & vitibus illatum tangit *Cornarius in tract. de re vinitoriâ pag.* 429. *Agobardus, ac capitula regum Galliæ, Burchardus in diſp. de ſuperſtitione cit. & commentar. ad leges* 12. *tabularum*; inprimis & *Fileſacus de poteſtate Epiſcoporum* §. 8. 9. 10. V. Rurſus dividitur Magia in directam & indirectam ſeu interpretativam. Illa quid ſit jam ſatis conſtat. Indirecta ſeu interpretativa eſt, *quando media aliqua ſive verba, ſive actiones, per modum ſignorum & ceremoniarum, ſive res permanentes adhibentur ad effectum producendum, quæ nec ſunt cauſæ naturales, nec inſtrumenta Dei moralia.* Ita *commentatores Scholaſticorum ad* 22. *q.* 95. Sic *Toletus de inſtruct. Sacerdotum lib* 4. 14. Breviter etiam deſcribi poteſt. *Quòd ſit poteſtas inordinata* (abſque miraculo

culo) *faciendi id, quod supra naturam est*: quam esse Magiam tribus verbis in altera hujus disputationis parte probabimus. Species ejus enumerari vix possunt: hydra est, cujus capita si amputentur, plura in dies de novo succrescunt. Quę hodie imprimis exercentur, aut à malè feriatis etiamnum defenduntur, sunt 1. *Amuleta* & periapta, contra morbos, vulnera &c. De quibus *Delrio*, & ex nostris *Camerarius hor. subcess. centur* 2. *cap.* 76. *Opliatria seu unguentum armarium*, pro quo *Osvaldus Crollius in Chymicâ Basilica p.* 330. 331. 332. & *Goclenius Iunior Tract. peculiari*: contra illud *Andr. Libav. Tract.* peculiari. *Cura characteristica* Hermeticorum, & *cura illa* quâ simplicia magicè, astronomicè, magneticè ex ordinatione divinâ curare dicuntur, quia homo habeat magneticam vim trahendi à superioribus, sic *Crollius in Chymic. Basilic. pag.* 316. 317. Huc refer curandi modos agyrtis illis in Hispaniâ, quos *Ensalmadores* vocant, usitatos: de quibus *Delrio in disq. Magic.* Adde & *remedia, amuleta, periapta*, nonnulla, quæ apud *Æginetam, Serenum Samonicum* (*cap.* 52.) *Alexium Pedemontanum* occurrunt. Ex quibus aliqua in *librum de Secretis* transtulit *Weckerus*, & *Mizaldus in centur. memorabilium*, quamvis non videantur ea probare. Vide etiam nonnulla ex antiquis Medicis *à Sennerto cap.* 18. notata. *Ars notoria*, de quâ *Erasmus in colloquiis*: & *Carthusian. de vitiis superstition.* cum quâ conjunge *artem Paulinam*, & *Revelationum*, de quibus *Delrio in disquis. Magic.* Huc refer magicam aut saltem magiæ suspectam artem memoriæ, (de vi excellentis memoriæ naturalis, aut artificialis non loquor); quali pollere se jactabat studiosus ille Patavinus gente Corsicus apud *Muretum lib.* 3. *variar. lection. cap.* 1. quod 36000. nomina semel audita à primo ad ultimum, & vice versâ ab ultimo ad primum recitare posset: idque insigni & mirabili aliquo specimine coram Mureto aliisque probatum ibat. *Ars Cabalistica*, ut quidem eam usurpant & defendunt Judæi: & ex Pontificiis *Gaffarellus in tract. peculiari c. Mersennum tit. de abditis divinæ cabalæ mysteriis*: & *in tract. gallico*, tit. *curiosités inouyes*. Sed de eâ in *appendice ad disp. de Superstitione*: ubi oblitus sum authoribus cit. addere *Sennertum in tract. de consensu & dissens. Paracels. & Galenic. cap.* 13. 14. *Steganographiam, abbatis Trithemii* non pauci in Papatu nescio in quam suspicionem vocarunt. Jesuitæ *Adamus Tannerus in suâ astrologiâ sacrâ*, & ex ac cum eo *Maximil. Sandeus in pedâ Academici Christiani, commentar.* 23. §. 1. *pag.* 643. & §. 8. *p.* 667. & §. 15. *in notis pag.* 679. censent *superstitiosis loquendi formis, & perversis in speciem* (immo revera) *malè deformatam esse*. De genuinâ arte cryptographicâ suspicio nulla est, cujus modum & usum nunc abundè in luce posuit *Sigism. Selenus in sua cryptographia*: Sed *Steganographia Trithemii* ab

omni

omni ſuſpicione liberari nequit, quidquid nunc muſſitent, & diſſimulent Jeſuitæ; Benedictiones ſil. offendant. Sunt enim in illo libro propoſitiones, ſi non hæreticæ aut magicæ, ſaltem malè ſonantes, periculoſæ, ſcandaloſæ &c. Et libellus ipſius, de ſeptem intelligentiis, non minuit ſuſpicionem. Quidquid ſit, certum eſt mala eſſe vicina bonis, & ab eximiis atque abſtruſis notitiis curioſa nimis ingenia ulterius uſque ad ſuperſtitionis arcana eniti. Tota *Aſtrologia judiciaria* & *ars planetaria*, item *Chiromantia*, quatenus ex iis de futuris contingentibus liberiſque hominum actionibus & eventibus, certi quid ſtatuitur, ut fit *à Ioh. de Indagine* celebri hujus artis Doctore: de quo infra in problem. hiſtor. quæremus. *Ars inveniendi theſauros*, de qua ex Paulo Grillando *Longinus in Trino Magico part. 1. c. 12. Varii modi muniendi milites* adverſus omne telorum genus, unde vernaculè tales dicunt eſſe hart rel gehart, q. d. duratos & impenetrabiles. Ars illa, in bellis Germanicis inter milites ſatis frequentata, & deinde per eos in aliorum uſum traducta: nonnulli appellant eam *artem Paſſavienſem*, à legione quâdam Paſſavienſi, quæ tota indurata dicebatur. Formulas aliquot amuletorum & conjurationum in exercitu regis Hiſpaniarum in Belgio adhiberi ſolitas vidi, & quaſdam etiamnum in manibus habeo. Aliquot in prælio Turnhoutano interceptas exhibet nobiliſſ. *Marnixius Sanct-Aldegondius in tableau ſeu alveario eccleſ. Romanæ tom. 1. part. 4. cap. 2.* Atque hæ diviſiones; ſi cui conferre libet diviſiones aliorum, adeat *Auguſtin. lib. 10. de civit. Dei cap. Delrio lib. 1. Ottonem Heurnium de philoſophia Chaldæorum &c. p. 252. Suidam in lexico.*

A Magia ut quàm longiſſimè diſtat poteſtas & donum miraculorum 11
collatum Apoſtolis, item Chymica, Medecina, totaquè Magia naturalis & Mathematica: ſic cum ea propriè convenit & interpretativè Magia eſt, decantata illa Theurgia in Papatu, conſecratio ſcil. & transſubſtantiatio panis per *verba creantia* (ut loquitur *Biel in expoſit. Can. Miſſæ*) qui etiam myſterium illud nullo alio aptiori exemplo putavit explicandum, quàm quod à Magia & incantatione deſumpſit, *ibid. lect. 38.* cum quo facit *Cælius Rhodiginus*; ut indicavimus: *Deſper. cauſ. Papatus lib. 1. ſect. 4. p. 28.* ubi etiam documentis non paucis probavimus, Magiam directam & interpretativam in Papatu, vi fidei & ſuperſtitionis Papalis & ductu, & cum approbatione factionis Papæ-Antichriſtianæ etiamnum publicè à ſacerdotibus exerceri. Atque hæc de natura & proprietatibus Magiæ. Reſtant ejus oppoſita, de quibus *alterâ hujus diſputationis parte* cum Deo agemus, addita etiam diſcuſſione præcipuarum aliquot de Magiâ quæſtionum.

DE MAGIA.

PARS ALTERA,

Resp. THEODORO COLLINO Harlemo-Batavo, *Ad diem 9. Aprilis 1636.*

Naturâ & proprietatibus Magiæ explicatis: restat nunc 1. Opposita delineemus 2. Controversias capitales excutiamus. 3. Casus & quæstiones aliquot decidamus.

1. OPPOSITA Magiæ sunt, partim antidota & amuleta, partim pœnæ magis irrogandæ. Antidota hæc sunt duum generum: vel ne quis seducatur ad exercitium aut communionem Magiæ, vel ne quis infestetur ab incantationibus Magicis. Ne quis seducatur facit cura rationum seu motivorum & cura mediorum cooperante Spir. S. gratiâ. Rationes & motiva desumenda ex causis, adjunctis, effectis Magiæ superiori disputatione enumeratis: quibus addenda tristia exemplа eorum, qui vel professâ malitia, vel curiosâ πολυπραγμοσύνῃ tristissimum sortiti sunt exitum. Notæ sunt historiæ *Simonis Magi*; & Doctoris Fausti, & Christophori Aurigarii *peculiaribus libellis* germanicis descriptæ, aliorumque magorum, de quibus *Petrus Borstæus Launæus, in selectis, seu memorabilibus Historiis. Theatrum Honsdorffii & Lonicerі ad 2. præc. tit. de magicis.* Media, quæ vocant Theologi practici, sunt tum capessenda, tum removenda, & fugienda: media capessenda sunt solida & spiritualis cognitio primi, secundi, & tertii præcepti Decalogi, atque adeo secundum illam cognitionem praxis, quæ hic in specie & prolixè explicanda non sunt: media fugienda sunt omnes causæ, quas *Part. 1. hujus Disput. Thesib. 4. 5. 6. 7.* recensuimus, breviter, quæcunque cum illis communicatio directa aut indirecta. Antidota contra vexationes & infestinationes magicas sunt vel generalia vel specialia. Antidota generalia sunt 1. verbi divini prædicatio, lectio, auditio: ubi enim lux verbi infertur, ibi necesse est Satanam, tanquam fulgur de cœlo cadere *Lucæ* 10. *v.* 18. coll. cum *Num.* 23. 23. Primum & præsens antidotum Magiæ, quibus dediti Philappii, fuisse verbi ministros eo missos, notat *Peucerus lib. de divinationibus cap. de Theomantia p.* 283. 2. Promotio & excitatio fidei, spei, caritatis, omnisquè pietatis. 3. Precatio assidua & intenta, de qua *Mar.* 9. 29. cum 2. *Cor.* 12. 8. 9. porro tria hæc antidotorum genera suggerit nobis *Apost. Eph.* 6. 16. 17. 18. Antidota specialia sunt *tum* naturalia, & artificialia, tum civilia ac publica remedia

dia. *Illa* sunt coercitiones & pœnæ magorum : de quibus infra. *Illa* sunt, non quidem adversus pactum aut incantationes Magicas, sed adversus effecta, aut symptomata, aut mala corporibus, & rebus illata, ex. gr. ut incendium aqua restinguamus, ut dolores, languores, luxationes, fracturas, ulcera, vulnera, convenientibus remediis curemus. Conferat, cui vacat, *Ioh. Baptista Condrochi medici tractatum de morbis veneficii* : ubi *lib.* 3. *cap.* 13. signa ejusmodi morborum indicantur. *Confect.* Rejicimus antidota diabolica, quæ plurima sunt : inter quæ excellit nimis (proh dolor!) frequentata Magi aut Sagæ, per alias quasdam Magas investigatio ejusque violenta compulsio, ut incantatis hominibus aut rebus benedicat, atque à fascino liberet, seu fascinum solvat : Quod est Satanam per Satanam ejicere. Ad directum hoc amuletum diabolicum, quod immediatè à diabolo aut à mago sive per modum deprecationis sive per modum putatitiæ coactionis & compulsionis petitur, refer omnia superstitiosa & indirectè diabolica contra fascinum & maleficium præservativa & antidota, insuper ἀποτροπαῖα averrunca quorumvis malorum. Magnam istorum farraginem per omnia prædicamenta enumeramus *in disp. de Superstitione, & hujus disp. parte* 1. nonnulla carptim attigimus. *Camerarius centur.* 2. *cap.* 76. peculiariter de amuletis contra tela & fluxum sanguinis. Adde & amuleta illa Magica in Papatu usitata, quæ tradit *Mengus in flagello, & fuste Dæmonum* inprimis pag. 61. 62. *Fumigationes & incensa* pag. 55. *verba ignota*; *& Zacharias Vtecomes in complemento artis exorcisticæ cap.* 1. nec abnuit ipse *Delrio in disqu. Mag.* ut ostendimus in *Desperata caus. Papat. lib.* 1. *sec.* 4. *pag.* 37. Familiare admodum in Papatu est amuletum, impulsus campanarum; quem contra spectra, dæmonum ludibria, magicas incantationes utilitèr adhiberi, à Gentilibus didicerunt, aut ab eodem mendacii magistro, à quo Gentiles. Sed de hoc egimus in *disp. de Templis.* Conferri possunt, quæ collegit *Salmuthus ad Pancirolli novè reperta tit.* 9. Similiter rejicimus omnia amuleta illa, quæ *Delrio lib.* 6. *disquis. Mag.* propugnat; exprobrationes Satanæ, adjurationes, reliquias Sanctorum, cruces, agnos Dei, aliaque sacramentalia, totamque methodum, seu artem exorcisticam in Papatu. *Confer disp. de Spectris, de Energumenis, de Superstitione, de Sacramentalibus, de Exorcismis.*

Accedamus nunc ad quæstiones controversas: quarum prima, & capitalis est 1. *quæst.* An sit magia, suprà à nobis descripta, & dentur magi? *Resp.* Sunt qui omnem Magiam negant, & pro anili commento explodunt, quicquid hactenus de illa dictum aut scriptum fuerit. Talis Saduceismi afflatus, quasi scil. nec spiritus nec dæmones essent, passim circa annum 1484. agebat Papales concionatores in Germania, testan- 2.

te id bullâ Innocentii VIII. & judicio Theologorum Colonienſium, quæ in *Malleo maleficarum* exhibentur: ubi vide. Alii etiamſi operationes aliquas inſolentes experientia edocti agnoſcant, tamen eas naturæ inferiori, aut occultis & magneticis qualitatibus, aut exquiſitæ & peculiari phantaſiæ, atque adeo peculiari cuidam temperamento aſcribunt: inter quos emicuit celebris in Academia Bononienſi Philoſophus *Petrus Pomponatus. in lib. de incantamentis cap.* 4. Et videtur hæc fuiſſe ſententia Avicennæ. Eadem ab aliis adſcribitur Fulginati; quem non vidi: nec longe ab illo recedunt hodierni illi magnetici, qui ubique imaginationis vim & magneticas, aſtrales, ſympatheticas influentias, etiam in res diſtantes intrudunt. *Alii* omnem magiam eſſe naturalem, aut magos celebriores ſolam naturalem, & mathematicam, & ludicram exercuiſſe opinantur: Sed illi decepti, quod cum magi quidam viri docti fuerint & naturalis ac mathematicæ ſtudium ac praxin illi conjunxerint, ut tantò melius latere & diabolicæ magiæ infamiam ac pœnas declinare poſſent; perſuaderi ſibi paſſi ſunt, nullum commercium cum diabolo nihilque magicum admixtum fuiſſe. Sed hanc deceptionem notat *Ireneus lib.* 1. *cap.* 7; ubi de Anaxilai ludicris; de quibus & *Plinius lib.* 35. *cap.* 15. Confer quæ *Ireneus lib.* 1. *cap.* 9. *de Marco hæretico.* Alii etiamſi hic cauſam aliquam ſuperiorem aut ſupra artem induſtriamque humanam agnoſcant, culpam tamen in homine reſidere non arbitrantur. Paradoxum hoc vitus fuit defendere *Wierus*, in celebri *tract. de præſtigiis Dæmonum*, ſtrage plurimorum innocentium in partibus Germaniæ commotus. Sed forte dum crudeles illos & multiplices abuſus (quos nemo ſanus probare poteſt) acrius perſequitur nimis in alterum extremum imprudenter contendit, aut antagoniſtis ſuis prolabi viſus eſt. *Reginaldus Scot* nobilis Anglus magiæ crimen apertè negavit, & ex profeſſo oppugnavit, omnes ejus mirabiles effectus aut ad melancoliam, alioſve naturales morbos, aut ad artem, induſtriam, & agilitatem hominum figmentis & præſtigiis ſuis illudentium, aut ad ſtolidas imaginationes, dictorum magorum, aut ad vanas nugas & fictiones eorundem magorum referens. Ejus *liber* tit. *Diſcouerie of Witchcraft* in Anglia combuſtus eſt; quem nominatim etiam perſtringit Sereniſſ. Magnæ Briantniæ *Rex Iacobus in Dæmonologia*, eumque tangit diffuſiſſimæ eruditionis Theologus *Iohannes Raynoldus, in cenſ. lib. Apocryph. tom.* 2. *prælect.* 169. In eundem, ſed innominatum calamum ſtrinxit eximius & ſubacti judicii Theologus, *Guilelm. Perkinſus in tractatu de Baſcanologia. Pars libri* iſtius *Reginaldi Scot elenctica* (nam reliqua in editione Anglicana conjurationes continebat.) in Belgicum idioma tranſlata eſt, ante annos aliquot

aliquot Lugd. Batav. per Thomam Basson: ex illius libri lectione, seu fonte perenni, non pauci ab illo tempore docti & indocti in Belgio fluctuare, & de Magia σκιαμαχίαν ac λιβερτινίζειν, (ut Libertinis & Semilibertinis infesta est patria nostra) quin eo ignorantiæ sæpe prolabi, ut non iniquè illis applicari potuerit, quod Serenissi. *Rex Iacobus in damonologiâ* subdito suo Reginaldo Scot: *esse quasi novos Sadducæos:* cùm omnes diabolorum operationes, & apparitiones suaviter exibilant: tanquam aniculârum, aut superstitionis meticulosæ phantasmata ac fabellas. Sunt & alii, sed pessimi magiæ patroni, qui ad Deum & divina charismata seu gratias gratis datas, aut ad angelos bonos, operationes magicas referunt. Quales non defuisse sub Papatu colligi videtur ex *Barthol. Sibylla in peregrinis quæstionibus, Decade 3. qu. 3. cap. 8. Medina lib. 2. de recta in Deum fide cap. 7. Tannero in tract. de potestate Ecclesiæ coërcendi Dæmones tract. 3. disput. 2.* ubi opiniones illas refutant. Nos magiæ nefariæ & diabolicæ operationes, asserimus, & negantibus aut dubitantibus sequentia expendenda offerimus. Sunt autem I. *Primò* testimonia scripturæ *Exod. 7. 11. & 8. v. 7. 18. & 22. v. 18. Lev. 19. 31. & 20. 27. Num. 27. v. 1. 2. 3. 4. &c. & c. 23. v. 24. Deut. 18. 10. 11. 12. 1 Sam. 28. 8. 13. 14. 15. 2 Reg. 23. 24. 2 Paral. 33. 6. 1. Par. 10. 13. 14. Psal. 58. v. 6. Iesa. 8. 19. & 47. 9. 12. 13. & 29. 3. 10. 11. Ier. 27. 9. Dan. 2. v. 2. Mich. 5. 12. Eccles. 10. v. 11. Act. 8. v. 9. 11. & 13. v. 6. & 16. 16. & 19. 13. 14. Gal. 5. v. 20. Apoc. 21. 8.* & quod *Ier. 8. 17. & Gal. 3. 1.* à magia sumat similitudinem & *1. Sam. 15. 25.* peccatum inobedientiæ cum eo tanquam gravissimo comparat Spir. S. Hæc expendant & conferant cum omnibus *commentatoribus, patribus* seu antiquis & intermediæ ætatis & recentioribus, sive pontificiis, sive protestantibus & reformatis, nemine quod sciam excepto. II. *Secundò*, quòd multa quidem admiranda effecta ad causas naturales & artes hominum naturalia agentia *suis passivis* applicantium referri possunt (qualia notat *Augustinus lib. 21. de civit. Dei capp. 4. 5. 6. & Fracastorius in tract. de sympathia & antipathia, Baptista Porta in magia naturali, Langius in epistol. medicinal. ep. 33.*); non tamen omnia: sed quædam superant humanas vires, & omnium causarum naturalium efficacitatem; cò quòd necessariò ab operante per intellectum procedere debent, ut dicere futura aut occulta, thesauros absconditos indicare, facere statuas loquentes, de ignotis scientiis differere, ignotis linguis loqui &c. pluraque admiranda, quæ de Apollonio Thyaneo, Simone Mago, Johanne Fausto, Christophoro Wagenaer, aliisque magis referuntur. Confer *Thomam lib. 3. contra Gentes cap. 104.* ubi hoc argumentum deducit. III. *Tertio* decreta conciliorum, quæ videnda *in tomis conciliorum*, aut si quis compendium & indicem quærat, adeat Ga-

Caranzæ ſummam Conciliorum, & Photi Nomocanonem, tit. 12. *cap.* 25. *de Clericis apoſtatis, immolatoribus, incantatoribus, Aſtrologis, Mathematicis, Divinatoribus, veneficis, & amuletas appendentibus.* *IV.* Quartò, conſenſus patrum. *Ireneus lib.* 2. *cap.* 58. *Origen. Hom.* 13. *in Num. & contra Celſum lib.* 6. *Ambroſ. Hexaem. lib.* 4. *c.* 8. *Chryſoſt. in* 1 *Theſ.* 3. *hom.* 3. *Auguſtinus lib.* 1. *de doctrina Chriſtiana & de civitate Dei lib.* 8. *cap.* 19. *& lib.* 10. *cap.* 9. 10. *& libr.* 11. *cap.* 6. Alios præterea citatos vide apud *Raynold. & Delrio.* *V.* Quinto, conſenſus omnium Theologorum quarumcunque partium illi fuerint, *commentatorum in ſcripturam, Catecheticorum, explicatorum Decalogi, ſeu practicorum & Summiſtarum* imprimis *Azorii inſtit. Moral. tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 12. *&c. Scholaſticorum ad Lombardum, & Thomæ ſummam; & Thomæ contra Gentes lib.* 3. *c.* 104. *cum commentatore ſuo Ferrarienſi.* Accedant ex recentioribus *Victoria relectionibus de Magiâ. Medina libr.* 2. *de recta in Deum fide.* Præterea *Cajetanus, Sylvius, Ariaga, Malderus in* 2. 2. ut præteream peculiares tractatus à multis editos, deciſiones Academiarum, imprimis Pariſienſis coll. cum *tractatibus* aliquot *Gerſonis & Petri de Alliaco,* quorum omnium catalogum charta hæc non caperet. Inter recentiores ex noſtris ſunt *Hemmingius, Daneus, Perkinſus, Iacobus Martinus Theol. VVitebergenſis, Thomas Cooper, & Ioh. Gaule*; qui anglico idiomate tantùm, quod ſciam, exſtant. Adde illis *Georgii Sohnii diſputationem,* cum reliquis ipſius edita n, *Martyrem in locis commun. claſſe* 1. *cap.* 9. *Aretium in problem. part.* 2. *Zanchium in decalogum lib.* 1. *cap.* 17. *Balduinum in caſibus lib.* 3. *cap.* 5. *& 6.* imprimis doctiſſimas diſputationes *Raynoldi, in cenſura libr. apocryph. tom.* 2. 193-200. ubi etiam omnis generis autores adducit; quorum catalogum vide *ibid. pag.* 1084. Ex recentiſſ. ſcriptoribus ſunt, *Conr. Danhauverus in collegio decalogico ad* 1. *præcept. Zepperus in expoſit. legum Moſaic. lib.* 4. *cap.* 4. *Richard. Montacutius part.* 1. *origin. eccleſiaſt.* ubi multa de magiâ & magis antiquorum. *Andr. VVilleſius in Exod.* 7. *v.* 10. Ex Pontificiis ſunt quamplurimi; à quorum indicio ſupersedeo, & avidum lectorem ad *Poſſevini apparatum ſacrum in voce magia, & Delrio diſquiſ.* ablego. Sufficerit hic indicare quoſdam, qui poſt ſcripſere, aut ab illis non citantur, aut quorum mihi copia fuit; quales *Bernardus Baſin* theologus Sorbonicus; *Malleus maleficarum, Pererius de Magia; Torreblanca de magia; Strozzius de magia omniſaria,* ex Italico in latinum traductus à Caſparo Ens; *Petrus Binſfelſius* ſuffraganeus Trevirenſis *de confeſſionibus maleficarum. Ioh. Fileſaci tractatus de idololatria magica, Barthol. Sybilla in quæſt. peregrinis p.* 553.-568. *Ioh. Davidis* Jeſuitæ *excubiæ c. ariolos; incantatores, veneficos. Zuvarez tom.* 1. *de relig. libr.* 2. *Ioh. Roberti* Jeſuitæ *magia fanatica. Martini Delrio diſquiſ. magicæ,* quæ inſtar

instar omnium. *VI. Sexto*, Leges gentium, Item rotarum & judicum praxis: Celebris est *lex 12. tabul. Qui fruges incantassit* cum *explic. Rosini lib. 8. Antiq. Roman. c. 5. & tit. C. de maleficis & mathematicis.* Quibus adde *Iurisconsultos* omnes *in commentariis & dissertationibus suis*, quorum nonnulli etiam peculiares tractatus de ea scripsere: ex pontificiis *Remigius*, ex mediis & fluctuantibus *Bodinus*, ex protestantibus *Godelmannus*: his adde *Tholosanum in juris syntag. lib. 34. cap. 21.* eundemque in *syntax. artis mirabilis lib. 7. Althusii dicaiolog. lib. 1. cap. 102-105. Scipionem Gentilem in commentar. ad Apulei apologiam*; *Alciatum de verb. significatione fol. 373. Leges criminales Caroli v. anno 1532. cap. 44. Constitutiones Angliæ, anno quinto reginæ Elizabethæ, & renovatæ anno primo regis Iacobi* 1604. experientia universalis, cui temerè refragari audaciæ aut stultitiæ est. Huc pertinent exempla Magorum *ex historia sacra*, Bileami, Pythonyssæ in Endor, Simonis Magi, Elymæ: *Ex historia Ecclesiastica*, antiquorum hæreticorum, Carpocratis, Priscilliani &c. Aliquot Pontificum Romanorum, ut Sylvestri 3. Gregor. 7. &c. Confer infrà *disp. de Hæresi part. 5. Ex historia profana*, Apollonii Thyanæi, Juliani apostatæ, Porphyrii &c. & recentium Mich. Scoti, Johannis Fausti, Christophori Aurigarii, & Josephi Nigri, apud *Cardanum libr. de rerum varietate p.* 1111 patris Hieronymi Cardani, aliorumque in Italia; quos familiares, & paredros sibi spiritus habere vulgo ibi notum est, & *Cardanus libr. de varietatibus* refert de patre, tanquam rem usitatam & laudabilem, saltem licitam & indifferentem. Imprimis hic notandi, qui magicas artes docent, publicis scriptis, & profitentur, ut *Arbatel*, *Picatrix Hispanus*, *Anselmus Parmensis*, *Petrus de Abano*, *Henricus Cornelius Agrippa*, *Abbas Trithemius*, *Thomas Eboracensis*, *liber artis Griomogræ*, *Clavicula* (quam vocant) *Solomonis*, *&c.* quos notat *Delrio*. Ab ipso *Agrippa in epistola ad Trithemium* præfixa operi *de occultâ philosophiâ* notantur & rejiciuntur libri *Rogerii Bacchonis*, *Roberti Anglici*, *Petri Apponensis*, *Alberti Teutonici*, *Arnoldi de villâ novâ*, *Anselmi Parmensis*, *Picatricis Hispanici*, *Cicchi Asculi Florentini*: qui, inquit, cum se magiam tradere pollicentur, non nisi aut deliramenta quædam nulla ratione subnixa, aut superstitiones probis omnibus indignas præstiterunt. *Sixtus Senensis libr. 1. biblioth. select. pag. 57.* refertas illo *Ciccho Asculano in commentar. in sphæram* citari librum magicum prodigiosæ impietatis tit. *Cham filii Noë scriptura. & libr. Rabbinici Raziel, Schimmusch Tehillin, &c.* De quibus consule *Buxdorffii bibliothecam rabbinicam. VIII. octavo*, Adde consensum gentium, cujuscunque religionis fuerint, Judæorum, Græcorum, Latinorum, Septentrionalium, &c. Inprimis considera sensum & dictata sapien-

pientum, Philosophorum, Medicorum, Poëtarum, Historicorum, Oratorum, quæ, si congerantur, in volumen excrescerent. I. Ex *Philosophis* vide *Aristot. de Histor. Animal. libr. 6. cap. 18. Porphyrum περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων libr. 2. Plinium lib. 25. c. 11. & lib. 2. c. 103. & lib. 28. c. 2. & lib. 30. c. 1. & ibid. notas Dalechampii, Platonem lib. 2. de legib. Ciceronem de divinatione. Apuleium apolog. 1. & 2. Psellum in libro de dæmonibus, cum comment. Gilberti Gaulmin.* II. Ex *Poëtis Homerum Odyss. libr. 13. Theocritum, Idyllio 2. Pharmaceutria cum scholiaste græco. Virgilium in Ecloga pharmaceutria & Æn. 4.* ad utrumque locum omnes illos commentatores, imprimis qui omnes illos indicat, & ex illis excerpsit, *Iohannem Ludovicum de la Cerda Horatium in Odis in Canidiam veneficam; Senecam in Medea, Manilium Astronom. lib. 5.* Adde & alios citatos *à Dempstero in additamentis ad antiquitat. Rosini lib. 4. c. 8, & Natal. com. Mythol. lib. 6. c. 7. & Ludovicum Vivem ad Augustini loca modo citata.* III. Ex *historicis recentioribus Paulum Iovium libr. 1. ex antiquis, Lampridium in Didio Iuliano, Eusеb. de vita Constantini libr. 1. capit. 30. Xiphilinum in Iuliano & Avito. Liv. dec. 4. lib. 9.* Nec prætereundi *Medici, Philologi, Philosophi*, qui peculiares tractatus ediderunt, ut *Picus Mirandula de Lamiis, Cæsar Longinus in Trino. Mag. part. 1. Ex medicis Thomas Erastus dialog. de Lamiis, Andreas Cesalpinus de investigatione Damonum; Peucerus de divinat.* imprimis *cap. de Magiâ. Tobias Tandlerus* Professor Witebergensis *de fascino & incantatione; Martini Biermanni* Profess. Helmstadiensis *disp. de actionibus magicis contra Bodinum; Iohannes Evvich* medicus Brementis *de sagarum natura, arte, viribus, factis, notis, pœnis* anno 1548. *Guilelmus Adolphus Scribonius de sagis &c. & purgatione per aquam frigidam, contra Ioh. Evvich Bremensem & Hermannum Neurbaldum* Helmstadiensem medicum. *Anonymus contra Scribonium de superstitiosa probatione sagarum per aquam frigidam*, Herbornæ anno 1591. *Daniel Iunctius* medicus Dordracenus in *tractat. Belgico. Iohannes Langius in epistolis medecinalibus, Iohannes Cotta* medicus Anglus sermone vernaculo anno 1624. Aliqua etiam huc pertinentia inspargit *Cardanus lib. 15. de rerum varietate cap. 80. & de subtilitate lib. 18. Fernelius de abditis rerum causis lib. 1. cap. 11. & lib. 2. cap. 16. Lemnius in libris de occultis naturæ miraculis. Otto Heurnius in Babylonicis, Indicis &c. Philosophiæ primordiis lib. 2. tract. 4. capp. 28. &c.* Imprimis *Baptista Condrochus in tract. de morbis veneficis; & Paulus Zacchias in quæstionibus medico-legalibus lib. 2. tit. 2. Balduinus Ronseus* Medicus *in epistolis; VVenrichius* Medicus *in præfatione ad librum Mirandulæ de Lamiis; Sennertus de consensu Chymicorum & Galenistarum, cap. 13. 18; Andreas Libavius*, passim *in tractatibus Philosophicis.* Nec negat

Mal-

Matthiolus in Dioſcoridem lib.7. c.40. Petrus Foreſtius lib. 2. de Vrinarum judicio, cap.4. ubi de pſeudomedicis, Necromanticis, ac Magis qui ex annulo & fide Cacodæmoni præſtitâ, vel ex ſolis punctis geometricis urinas judicant. Confer & *Hippocratem de morbo ſacro; Dioſcoridem in rhamnum, & lib.3. cap.17. Ex Philoſophis & Philologis, Seldenus de Diis Syris cap.2. A. Gellius, lib. 9. cap. 4. Cœlius Rhodiginus antiquarum lectionum, l.4. cap. 23. & 12. c. 9. 10. Boiſleau in ſelectis hiſtoriis; Franciſcus Picus Mirandulanus de prænotionibus rerum, lib.7. cap. 9. Auguſtinus Niphus Sueſſanus de Auguriis; & de damonibus lib.2. capp. poſterioribus; Voſſius lib. 1. de idololatria cap.6. & 8. & cap. poſtremo. Iulius Cæſar Bulengerius in electis ad Arnobium. Philippus Camerarius centur. 1. horar. ſubceſiv. cap.70. 72. 73. & centur. 2. cap. 76. Henricus Salmuth ad Pancirollæ nov èreperta p.59. Scipio Gentil. in apolog. Apulei; Thomas Gerſoni in Piazza univerſale pag. 57. 161. 171. 182. 188.* ubi in annotationibus citat tractatum ſuum tit. *Il palazzi de gli incanti. Reuchlin. lib.2. de verbo mirifico cap. 1. Fullerus lib. 5. miſcellan. cap. 11. Caſaubonus exercit. 2. ad Baronium ſect. 10. Brodeus lib. 1. miſcellan cap.37. Goclenius in Lexico Philoſophico; Caſmannus in Angelographiâ part.2. cap.29. Keckerman.* paſſim *in ſyſtemate & diſputationibus phyſicis.* Ex Judæorum doctoribus *Philo Iudæus in libro* περὶ τῆς ἀναφερομένων *R. Moſe Ben Maimon, in more Nebuchim lib. 3. cap. 30. David Kimchi in lib. Radic. R. Salo. Iarchi. ad Hoſ 3. c. 4.* Vide Rabbinos ad loca veteris Teſtamenti modò citata, quorum verba deſcribere theſium brevitas non patitur. *Tractat. Talmudicus Sanhedrim cap.7. v.4. 7. 11.* ubi definiunt, & diſtinguunt, pythomantin, hariolum, Magum, &c. inter alia ſic definiunt Magum: הכשף זה העשה ולא האחז את העינים i.e, *Magus, qui rem efficit, non qui tenet oculos,* vide & excerpta ex *Gemara cum notis Coccei.* Confer *Seldenum de jure naturali & Gentium libr. 2. c. 1. 2. VII. Septimò Ius canonicum, Cauſ. XXVI.* ubi variæ quæſtiones enodantur: collatum cum *Burchardo libr. 19. cap. de arte magicâ;* & cum commentatoribus & Canoniſtis, item Bullis & conſtitutionibus pontificum, Vide *compend. Bullarii* edit. à *Cherubino tom. 1. p. 106. & 105. ad conſtitut. Leonis & Hadriani VI.* Confer & *conſtitutiones Clementis VII. Iulii II. Innocentii VI. Binsfeldium in tract. de confeſſionibus maleficarum;* & ſi compendio uti velis, *recentia compendia juris canonici à Zypaco & Vallenſi edita,* qui ad nova jura canonica, determinationes ſuas dirigunt. VIII. *Octavò,* hiſtoriæ, & relationes omnes de Scholis Magorum, quas celebres avorum memoriâ adhuc exſtitiſſe Salmanticæ in Hiſpania & Joleti: & in Italia ad lacum Nurſinum & in ſpelæo Viſigniano, teſtis eſt *Laur. Anania* & ex illo *Mart. Delrio lib. 2. cap. 1.* Poſt quos idem refert *Voſſius*

de Idololatriâ lib. 1. *cap.* 6. *pag.* 36. Ante illos de magiâ publicè traditâ in Academiâ Salmanticenſi, indicium fecerat *Cardanus lib.* 19. *de ſubtilitate pag.* 976. *edit. Baſilienſis in* 8. Conferri etiam poſſunt citationes autorum in *diſpp. noſtris de Dæmonibus, de Spectris, de Energumenis, de Prodigiis & naturæ miraculis de Miraculis, de Prophetiâ, de Exorciſmo, de Superſtitione.* XI. *Denique*, ratio nulla eſt, ut conſenſum ſæculorum & nationum omnium, propriorum ſenſuum teſtimonia, obſervationes, experientias omnes abnegemus: neque enim impoſſibilis eſt, & contradictionem implicans Magia, aut ex parte Diaboli, principalis Agentis; aut ex parte hominis cum Diabolo paciſcentis diabolicíſve ſuggeſtionibus, conſiliis mediis, auxiliis ſe tradentis; aut ex parte modi paciſcendi, quaſi Diabolus non poſſit loqui cum homine, aut vice verſa; aut ex parte Dei permittentis, quaſi per juſtitiam & providentiam ſuam hominem huc uſque nequeat deſerere, quem tradere poteſt in reprobum ſenſum *Rom.* 1, 24. & in efficaciam erroris 2 *Theſſ.* 2. aut ex parte patientium & rerum in quas operantur Magi, quaſi ſcil. Diabolo Deo hujus mundi κοσμοκράτορι, poteſtati, & nequitiæ ſpirituali, tanta efficacia non ſit, aut à Deo permittatur.

3. Fons ſolutionum omnium ad oppoſita argumenta Reginaldi Scot, hic unicus eſt: committere illum ubique paralogiſmum à particulari ad univerſale ex. gr. Multa effecta, dicta Magica, antehâc aut ab hominibus mendacibus improbè conficta fuerunt; aut talia eſſe perſuadebant ſtultæ & præjudicatæ opiniones; quibus & fama tam ficti pravique tenax quam nuntia veri, & leves rumores, nimis credulè accepti ſubſerviebant: aut dependebant à Magiâ naturali & Mathematica; ſeu arte aliqua humana; aut erant imaginationes meticuloſorum, & credulorum hominum; aut erant melancholicorum & phreneticorum deliria; aut merę illuſiones Diabolicæ, quarum homines dicti Magi, erant ſubjectum tantum patiens, ſine actione & culpâ ſua: ergo nulla Magia, nulli Magi veri ita dicti. Antecedens quidem libenter concedimus; ſed conſequentiam negamus, tretiindubitatis ſcripturæ teſtimoniis & probationibus ſupra poſitis. Non ignorârunt illa Theologi noſtri, quorum aliquos *Reginaldus* ad partes ſubinde vocat: multa de magia & magis temerè antehàc credita aut illis afficta fuiſſe, & ſtudiosè illa notant, ut & nuper *Franciſcus Perreaud* concionator Maſconenſis *in ſuâ Dæmonologiâ* a. 1653. gallicè edita Genevæ *capp.* 3. 4. 9. Sed inde non inferendum, nullas eſſe præſtigias nullos reales effectûs Magorum. Uti dictus *autor* oſtendit *cap.* 1. & 10. Eſt ergo talis diſſertatio eorum, qui negant magiam & magos, ſimilis illi paralogiſmo: Sæpe dicuntur hæreſes aut hæretici, qui revera non ſunt; ergo nulli ſunt aut fuerunt unquam

quam, Hæretici, scismatici, hypocritæ. Et alteri illi; plurimi sæpe hernioſi, energumeni, epileptici, claudi &c. dicuntur, qui tamen revera tales non sunt: uti docet experientia: *& tractatus à Ioh. Baptista Condrocho & Paulo Zacchiâ*, passim à nobis & frequenter citati ac laudati, & hunc in finem editi, ut judicibus signa diagnostica suppeditent, quibus hypobolimæa mala deprehendere queant: & ne procul abeamus, docet hoc *historia miraculorum ergasterii Amstelodamensis*. Sed hinc non est concludendum, nullam herniam, aut epilepsiam &c. esse in mundo. Quod specialiter contra pactum magorum cum dæmone disputat *VVierus*, quasi omnes confessiones eorum phantasticæ & deliræ sint, & quasi illud non esset possibile: planè phantasticum mihi videtur. Nulla enim ratio adfertur, quæ suadeat illud aut à parte Dei permittentis, aut à parte hominum, aut à parte dæmonum pacisicentium implicare contradictionem. Si quis ex superabundanti exceptiones *VVieri lib. de lamiis capp. 7. 8. 23. & lib. 6. de præstigiis cap. 27.* refutatas videre velit, is adeat *Binsfelsium tract. cit. in principio prælud. 6*, ubi quamplurimi autores adducuntur. Et ratio illa mihi solida videtur ex *Matth. 4. v. 9.* ubi contractus à parte diaboli proponitur.

Secunda quæstio est de pœnis Magorum: esse puniendos constat ex sacris literis *Exod. 22. v. 18. Levitic. 20. 27.* cum *Deuteron. 18. 12.* Consentit *Ius Romanum* suprà *cit. & leges ac consuetudines Gentium*, de quibus *Tholosan. lib. 34. c. 14.* Specialiter Judæorum *Tract. Sanhed. cap. 7.* & prolixiùs hoc persequitur *Bodinus in appendice Dæmonomaniæ contra VVierum. Delrio lib. 5. & 6. Adami Tanneri tract. Theologicus de processu adversus crimen veneficii*, insertus *commentar.* ipsius *ad 22. qu. 67. art. 2.* 3. etiam seorsim editus Coloniæ anno 1629. apud Constantin. Munich in 4. *Marci Antonii Peregrini consilium de processu contra sagas*, nomine facultatis juridicæ Patavinæ conscriptum & Coloniæ anno 1629. cum cit. tract. Tanneri editum. *Paulus Layman* Jesuita, Theologus & Canonista *tract.* peculiari *tit. Processus juridicus contra sagas & veneficos*, qui etiam Germanicè editus anno 1629. ubi quindecim titulis omnia ad processum hunc pertinentia absolvuntur, adductis testimoniis complurium Theologorum, Canonist. Jureconsult. *Barthol. Fayus in Energumenico pag. 135.-143. Althus. lib. 1. dicaiol. cap. 102-105.* Jurisconsultos scriptores de criminibus indicare supersedeo. Inter Theologos nostros sic censent *Zepperus in explic. legum Mosaic. lib. 4. c. 4. Rivetus in Exod. 6. pag. 61.* idemq; & *Fr. Iunius* imprimis *& VVilletus in Exod. 22.* Vide hunc aliosque commentatores *in Levit. 20. & 1 Sam. 28. Theologi Argentin. in responso ad Schvvebelium*, quod vide in *epist. Schvveb. pag. 306.* edit. in 8. *Perkinsus, Hemmingius,* 4.

Danæus in tract. de magiâ; Brentius in Exod. 22. & in responso seu epistolâ ad VVierum, quam olim legi editam cum *VViero de præstig. dæmonum*, edit. postr. in 4. *Ioh. Raule* Theologus Anglus in *libello* vernaculo *de magis & magiâ* anno 1646. cum approbatione eximii & veterani Theologi Joh. Downame edito, ubi *quæst. II.* ait, punitionem illam esse secundum legem & sententiam naturæ, rationis, politiæ, religionis: quod per partes *ibid.* deducit ac probat. Ego censeo pœnas etiam capitales, de directæ magiæ magistris aut operariis sumtas optimè defendi, si dicatur *primò*, eas non repugnare juri divino aut naturali, quod Deus ipse lege forensi Mosaicâ eas sanciverit: quas Magistratus analogicè suis judiciis applicare, aut etiam ad sua traducere possint, juxta potestatem legislatoriam ac judicatoriam sibi jure divino concessam. *Secundo*, positivas leges Magistratuum & judicia applicantia, ut circa omnia delicta, sic & circa magiam, ritè desumi ex criminis qualitate, & quantitate. Est enim magia, conspiratio cum jurato hoste non tantum Reipublicæ, sed Dei & totius generis humani. Atqui si quis cum hominibus Reipublicæ hostibus clam conspiret, aut apertè ad eos transfugiat, pœnæ capitalis reatum contrahit. Accedunt blasphemia, dæmonolatria, omnis generis maleficia &c. Nolumus tamen contendere, semper & ubique debere esse capitales, ita ut fas non esset Magistratui eas in aliquo casu mitigare: præsertim si ætas puerilis, rerum ἀπειρία, parentum, præceptorum, aut aliorum archimagorum seductio, valida deliria melancolica intercesserint, nec maleficia vitæ, sanitati, pudicitiæ, bonis aliorum illata accesserint. In crimine rebellionis erga parentes aut magistratum, seductionis ad idololatriam, blasphemiæ, adulterii &c. pœnæ aliquo in casu subinde pro arbitrio Magistratuum mitigantur: quamvis leges Mosaicæ capitale supplicium non minus hic sanciant, quàm in crimine magiæ. *Duo sunt*, quæ imprimis contra supplicia magorum objiciuntur. 1. *object.* quam nonnulli urgent inter, quos *VVierus*, Diabolos facere illa non Magos, ideo non esse puniendos. *Respondeo.* Magos facere ea auxilio Diaboli, idquè ex pacto, jam vero regula juris est: *Quod quis per alium facit, per se facere putandus est.* Sic David *dicitur occidisse Vriam, per gladium fil. Ammonitarum.* 2 *Sam.* 12. *v.* 9. 2 *object.* multi antehac ab Inquisitoribus, curiis ecclesiasticis in Papatu, aliisque judicibus innocentes sunt condemnati, & multa sunt Magis falsò attributa, &c. ergo nulli nocentes justè condemnandi, *Resp.* pertinet ad eundem illum vicum stramineum, de quo *th.* 3. Antecedens verissimum est, & constat ex variis exemplis. Imprimis memorabilis est *historia Atrebatensis* subjecta libello *Reginald. Scot.* Lugd. Batav. belgicè edito. Sed consequentia negatur.

II. Qua-

II. *Quæstio* est de cognitione criminis. Multâ antehac à judicibus in papatu adhibita fuerunt, tanquam signa. Si ex Magis nati essent, si signum haberent in corpore, &c. Vide Farraginem fallaciorum ejusmodi præsumptionum & probationum, in *Malleo maleficar. Sprengeri.* Sed frequentata imprimis fuit proba per aquam. De hâc quæritur, an fuerit legitima? *Resp.* Esse eam illegitimam, atque adeò Dei tentationem, superstitionem & Magiam indirectam. Ratio peremptoria hæc est, quia nec in natura, nec in scriptura ullum habet fundamentum. Quidquid enim circa corpus humanum evenit, sive sit actio sive resistentia, illud provenit aut à principio naturali aut supernaturali: atqui neutrum hic locum habet. Non ex naturali, quia naturalia semper circa corpora humana agunt eodem modo absque discretione, electione, suspensione aut moderatione actus. Corpus Magorum mutatum esse non potest dici; neque enim moralia animi bona vel mala mutant naturales qualitates corporum. Non ex supernaturali, quia nec divinum est illud principium, nec angelicum: Deus enim id nusquam revelavit. Relinquitur ergo reducendum hunc effectum, si quis unquam fuerit ad diabolum, & ad fidem seu superstitionem diabolicam. *Secundò*, quia hæc proba eodem loco censenda, quo provocationes omnes ad judicium Dei, (ut vocant) purgatio scil. per monomachiam, crucem, ferrum ignitum, aquam ferventem & frigidam; de quibus infrà *in disp. de Abusibus nominis divini*, Quæ cum in ipso Papatu communi Doctorum, Conciliorum & legum authoritate, item praxi judicum, jam diu sint abolitæ, mirari subit cur hanc probam aquæ frigidæ in hoc negotio tamdiu frequentârint aut tolerârint. *Tertiò*, quia jure meritoque à supremâ curiâ Parisiensi anno 1594. Hæc proba sublata est, causam hanc agente celeberrimo causarum patrono Ludovico Servino: Etiam à curiâ Batavica præeunte consilio, quod nomine facultatis Medicæ & Philosophicę in Academia Lugduno Batavâ conscriptum à celeberrimo & literatiss. medico Johanne Heurnio. Vide illud in ipsius operibus; idemquè in linguam nostratem translatum, cum *libro Reginaldi Scot* editum Lugd. Batav. anno 1609. Ubi etiam eodem idiomate exhibetur actio Ludovici Servini contra hanc probam; ut & *historia memorabilis processus Atrebatensis* 1459. 1460. gallicè descripta à *Jacobo du Clerq.* Meminit ejusdem processus *Mayerus in annal. Flandriæ lib.* 16. Rejicit eandem aquæ probam *Cotta* medicus Anglus *in libello vernaculo* suprà cit. *cap.* 14. Defenditur tamen hæc proba per nonnullos etiam nostræ religionis (ut scriptores Pontificios præteream) & sanctos; *Gul. Adolphus Scribonius tract. modo cit. de sagarum naturâ & pote-*

potestate lib. 2. Et sereniss. ac potentiss. magnæ Britanniæ rex *Iacobus* in *tract.* ex anglico in latinum sermonem traducto tit. *dæmonologia lib.* 3. *cap.* 6. ubi ratio adfertur: Quod aqua sinu suo eos non recipiat, qui fidem in aquæ baptismo datam abnegârunt. Eandem sententiam de proba aquæ, & quidem ratione sumptâ ab aqua baptismi, defendit *Henricus Kornmannus in libro* 2. 1614. edito *de miraculis vivorum pag.* 264: Quæ aitiologia eâdem methodo refutanda, qua omnes aliæ probæ vulgares (uti vocant) per ferrum candens, per aquam ferventem, per monomachiam &c. De quibus infra in *disp. de Sortis aliisque divini nominis abusibus.* Vide omnem probam per aquam in genere prohibitam in *jure canonico* 2. *qu.* 5. *cap. Mennam.* Eamque ex professo refutant *VVierus*, *Bodinus*, *lib.* 4. *c.* 4. *Ioh. Evvichius contra Scribonium.* Ex theologis Pontificiis *Delrio lib.* 6. *cap.* 4. *qu.* 5. *Binsfelsius* suffraganeus Trevirensis *in tract. de confessionibus maleficarum pag.* 355. ubi eam magię & pacti occulti cum Dæmone arguit. Et post illos satis plenè *Malderus in* 22. *tract.* 10. *cap.* 8. Qui ibidem certum modum ligandi fagas in aquam projiciendas, ut vel dextra manus sinistro pedi, & contra sit alligata, superstitionis arguit, & hoc tanquam peculiari argumento, quod ordine secundum est, probam aquæ oppugnat. Quod sane non possum non mirari. Certè si hæc veritas ex inscio aut invito ejus pectore erumpens locum in Papatu inveniat, cadent centenæ istius generis, aut similes superstitiones, in quibus forma crucis, aliæq; observantur. Videantur ceremoniæ missaticæ, alięque in *libris liturgicis & agendariis*: imprimis & *Gretseri tract. de cruce.* Quod vero *ibidem* addit ex Pontificiis unum Jureconsultum, Theologum vero nullum hanc probam defendere: fateor me nondum credere. An ante nuperam prohibitionem ejus probæ in Belgio Hispanico, & in Galliâ usque ad annum 1594. & in quibusdam locis Germaniæ, usus ejus sine approbatione & autoritate Episcoporum, Inquisitorum, aliorumque Theologorum & Canonistarum obtinuit? Credat hoc omnis historiæ, omniumque factorum & totius Papalis hierarchiæ, ac pragmaticæ ignarus. An non crimen magiæ est fori ecclesiastici, aut saltem mixti, juxta ipsos (de quo infrà)? an non leges civiles canonicis subesse & secundum eas formari debent? Quomodo ergo cognitio & exploratio istius criminis, sine Episcoporum, Inquisitorum, Theologorum, canonistarum calculo per aquæ probam, in toto Papatu institui potuit? Quàm iniquè ergo & falsò suorum imperitiam, superstitionem, injustitiam „ purgatum ibat *Malderus, cum ibid. p.* 789. *a.* sic scriberet: Hæc tam a„ perta probæ hujus per canones prohibitio facta, obtinuit, ut apud pe„ritos judices, & in locis ubi canonum viget observantia, ea non sit in

usu

„ usu: usus quidem ejus apud hæreticos canonum contemtores nuper „ aliquamdiu invaluit, & in his partibus apud quosdam catholicos, eo„rum exemplo, apud quosdam, inquam, tantùm, idque ex solâ igno„rantiâ & simplicitate; at multis locis, etiam apud Germanos, ipsis et„jam sectariis id curantibus, iste abusus nunc emendatus est, & in Bel„gio sub religiosissimis principibus (*Alberto scil. & Isabella*) jam exolevit. Nota hic multiplicem ἀνισοχρονίαν 1. In usu fuit in totâ Gallia, Germaniæ Episcopalibus territoriis, & in ducatu Bavariæ, adhæc in Austria. &c. nec non in Helvetia Papatui addicta, in Belgio Hispanico, etiam in Anglia, cum Papæ subesset, & alibi: ergo non tantùm apud hæreticos in Germania, & quosdam catholicos, 2. Usus ejus, non nuper nec apud aliquos tantum Pontificios in Germaniâ, & quidem exemplo hæreticorum: sed jam ante reformationem in Germania anno 1517. inchoatam non tantùm *ibidem*, sed & in Gallâ, Angliâ, Belgio &c. innotuit. & fateri cogitur *ibid. Malderus*, unicum ex nostris fuisse Scribonium, non theologum sed philosophum, qui hanc probam defenderit. 3. Aquæ proba, aliisque affinibus, (de quibus alibi jam totus Papatus inundatus erat, antequam Lutherus in rerum naturâ esset. 4. Et optimè conveniebat cum compluribus aliis superstitionibus Papatus: adeo ut si quid à nostris hîc peccatum, id ex recepta consuetudine & συνηθείᾳ, atq; adeò ignorantia aut inadvertentiâ factum fuerit; non vero ex principiis & vi suæ reformationis, quæ unicè has superstitionum nebulas discussit. Est ergo tutissima ratio de crimine hoc statuendi, si propria, liquida, & legitima habeatur ipsius Magi confessio. Qualis debeat esse confessio, docet ex *Farinacio*, *Delrio lib* 5. *sect.* 11. *Binsfeld. in tr. de confess. malefic.* Hoc tamen addo, maximâ cautione & attentione hîc opus esse, quia deceptio oriri potest, ex deliriis melancholicis & phreneticis, etiam ex illusionibus diabolicis, quæ sensibus externis, aut phantasiæ hominum internè proponere possunt, tanquam visa, audita, facta, quę facta non sunt; de quo quædam observat *Alciatus in parergis juris lib.* 8. *cap.* 22. Memorabile est, quod refert *Lavaterus part.* 1. *de spectris cap.* 19. de infando facinore, quod præfectus Tigurinus patrari videbat ab honesto quodam cive (revera illusionem diabolicam viderat): qui tamen eo ipso tempore extra cubiculum suum egressus non fuerat. Ad facta autem referimus voluntatem & conatum Magorum, quamvis ipsæ res quas intendunt sint Diabolis & Magis impossibiles, atque adeò stolidè videantur tentari, aut quamvis illas illo tempore in actum deducere non potuerint. Pœna illis conatibus non minùs debetur, quàm intentatis tantùm parricidiis, raptibus, &c. De quibus in *jure civili*.

III.

6. *III. Quæſt.* An & quomodo Idiotæ diſcernere poſſint operationes magicas interpretativè, à naturalibus & artificialibus? *Reſp.* conſulant ſapientes & diſcant ex illis, quænam ad naturę vim, aut artis ſolertiam referri aut non referri poſſunt: nam miracula non eſt quod hodie exſpectemus. Porro videantur indicia quædam apud *Delrio lib. 2. quæſt. 5. 1.* ex conditione cauſarum, quæ adhibentur, quę nec ab arte, nec à natura, nec ex divino miraculo vim habeant, ad talem effectum. e. gr. ſi characteres, imagines, ſpecula, verba exotica, ligaturæ, unctiones, ſigilla, numeri adhibeantur. 2. ex conditione effectus; ſi ſcil. abſolutè, aut tantillo tempore perfectus naturæ & humanæ induſtriæ vires ſuperet. *IV. Quæſt.* Si quis cum antidoti præparatione aut applicatione, cum contactu corporeo aut uſu inſtrumenti alicujus adhibeat precationem, aut verbi divini lectionem, pronuntiationem, ſcriptionem, an non liceat operâ ipſius uti? *Reſp.* verbum Dei nullum habet uſum niſi doctrinalem: eſt enim potentia Dei ad ſalutem cuivis credenti. 2. Suſpectum debet eſſe, quod plerumque linguâ ignotâ, aut malè pronunciatâ verba ſacra balbutiant. 3. Eſt etiam à malo, quòd ſibi & non cuivis fideli, ejuſdem verbi & precationis uſum & efficaciam peculiariter adſcribant. *Conſectar.* Hinc conſtat, quid judicandum de vulgaribus & ſuperſtitioſis amuletis contra epilepſiam aut morbum comitialem ſeu caducum; quorum hanc formulam laborantibus in aurem inſuſurrare ſolent: *Sancte Iohannes Baptiſta, ſancte Iohannes Euangeliſta, Sancte Iohannes Chryſoſtome* (Belgicè **Gulden-mont**) *juva ſeu ſubleva hunc peregrinum, h. e. miſerum, brevi momento*, belgicè **in hoꝛte ſtont.** Et de remediis ſeu artibus liſtendi profluvii ſanguinis ex naribus. Formula hæc mihi ab amico aliquando indicata: Cum trinâ formatione crucis, unà cum trinâ pronuntiatione orationis Dominicæ & ℣ Ave Maria, hæc ſequentia verba ter dicenda: *Max, Hackx, Lyacx Ieſus Chriſtus, amen*: & digitus cartilagini naſi imponendus; & linteum aquâ frigidâ humectatum cervici applicandum. Oſtenſi mihi etjam ſunt verſiculi rhytmici memorantes *Iobum, Chriſti Claves &c.* quibus vir cætera probus, ſecundùm traditionem majorum curare ſolet equos, quorum ungula à clavo ferreo læſa (belgicè **vernagelt**): ſed ille à me melius inſtitutus, poſtea ſemper ab uſu hujus artis abſtinuit. Plures alios novi fabros ferrarios mulomedicos Pontificię religionis, qui iſtâ aut ſimili formulâ, & quidem cum ſucceſſu, uti communis fama erat, ſemper in tali caſu utebantur. Amuleta contra maniam, morbos oculorum, peſtem, arma, plagas, & quæcunque mala, ſubditis Papatus frequentata, infinitum eſſet hîc recenſere. Quædam rhytmica planè abſurda, delira, ſtolida ſunt, & nihil, aut vix rationale quid ſignificantia:

bre-

Digitized by Google

breviter ἰδίωμα γράμματα. In periaptis contra arma quævis inventis Sylvæ-ducis, anno 1629. eodem die, quo inde migrabat præsidium Hispanicum, postea per typographiam vulgatis, occurrunt inter alia voces *Iesus Iesus Iesus Areos ✠ a nostre ✠ nox in ✠ berj ✠ glarj ✠ aphe ✠ &c.* Et *talat ✠ hasala ✠ erilupie ✠ &c. V. quæst.* An non liceat uti magiâ albâ, sive innoxiâ, quam à nigrâ distinguunt, seu operâ bonorum magorum, qui malorum maleficia destruant & dissolvant, & quę fit ope Spirituum bonorum, qui nemini nocent: uti tale quid sive ἀπίγμα πίζειν sive nugari videtur *Trithemius Steganographia pag. 153. 154. 155. edit. Francofurt. in 4. Resp.* non licet 1. quia probari non potest, esse ullos spiritus, præter angelos & diabolos, atqui diaboli omnes nocent. 2. Conversatio nostra cum Angelis non est, nec familiariter ipsorum auxilio & consilio uti possimus. 3 Et si quæ esset, ea tamen per tales ceremonias & conjurationes promoveri non debet. 4. Denique commercium cum angelis non est per modum imperii: Deus enim mandat illis *Psal. 91. v. 11.* nec per modum invocationis, solus enim καρδιογνώστης invocandus: nec per modum civilis & fraternæ conversationis; quia homo est animal πολιτικὸν, nec videmus, aut audimus Angelos. 5. Non sunt facienda mala ut eveniant bona, nec magia per Magiam, nec Satan per Satanam ejicienous. *VI. Quæst.* An liceat Diaboli operâ uti non quidem per modum deprecationis, sed per modum imperii, ut siculneam hanc distinctionem magico-exorcistæ prætexunt, inter alios Jesuita *Cottonus* quem refutat *Bened. Turretin.* in *Recheute du Iesuite plagiaire pag. Resp.* 1. Diaboli opera nullo modo uti licet, ad aliquid sciendum aut faciendum. Nusquam ejus exemplum aut præceptum extat in sacris literis. Imò Christus ne veritatem quidem ex illo audire voluit *Luc. 4. 35.* ut notant ibidem *patres & commentatores.* 2. Imperium in diabolum nemini competit, nisi cui illud extraordinariò datum, *Luc. 10. 18. 19. 20. Marc. 16. 17.* 3. Qui ita imperat currit absq; missione & Deum tentat: videat ne eveniat, quod *Act. 19. 16. VII. Quæst.* an non liceat diaboli operâ uti in bonum, sicut hostibus utimur contra hostes in bello, & Deus utitur diaboli operâ? *Resp.* non licet. 1. Quia alia ratio est Dei & nostri: ipse Dominus est supremus, omniscius, & perfectè bonus, qui mala omnia ordinare potest in bonum: nos autem contineamus nos intra limites vocationis nostræ. 2. Non licet cuivis in bello hostium opera uti, absque nutu & imperio imperatoris. Atqui summus Imperator non concessit nobis uti opera diaboli, qui ipsius & humani generis juratus hostis. *VIII. Quæst.* Quomodo de magiâ indirectâ posset quis convinci, qui prætendit occultas qualitates, ἰδιοσυγκρασίας, virtutes magneticas, & vires imaginatio-

Digitized by Google

nis, aut esse talem magiam ab angelis bonis? *Resp.* Commune hoc effugium præscinditur. 1. Negando per se ullam vim esse phantasiæ in corpore suo aliquid immutandi, sed per accidens spirituum animalium hoc fieri, ut in prægnante: nedum ut vis ejus aliqua sit in corpus aliud, & quidem longè distans. 2. *Quia* fortis imaginatio ad tales effectus per se nihil facit, sed fortis persuasio, seu fides diabolica de efficacia ejusmodi mediorum: & tunc diabolus subinde concurrit, ut homines in illa superstitione confirmet. 3. Ubicunque est vis magnetica, occulta quædam sympathia aut antipathia, ibi est communis & æqualis experientia, nec fides peculiaris requiritur, nec applicatio seu operatio ab hoc homine magis pendet, quàm ab alio: non enim intercedit hominis arbitrium, cum sit causa naturalis, non voluntaria. Vide de his disputantem *Sennertum lib.* jam sæpius laudato, *cap.* 13. & 18. & *Delrio in disquisit. mag. lib.* 1. *c.* 3. *qu.* 3. & *Libavium contra Crollium p.* 55. & *Thomam Fienum* medicum in erudito *tract. de viribus imaginationis.* IX. *Quæst.* Unde est ergo mediorum illorum efficacia, sinon semper, saltem ut plurimum? Siquidem verba, actiones, & res illas aliquid posse, docet experientia. *Resp.* Procedit hoc ex arbitrio diaboli, non ex constanti aliqua mediorum illorum aptitudine. Novit diabolus simulare, superstitiosis illis mediis præstò esse, tanquam efficacibus cedere, fucatè se subjicere: ut homines fallat. Deus autem hoc permittens punit hominum curiositatem, superbiam, ingratitudinem & infidelitatem, qui ductu verbi & spiritus ejus, suâque vocatione non contenti, nec acquiescentes in Dei voluntate & providentia, Deum tentant; atque ita immittit illis erroris & diabolicæ illusionis efficaciam. Confer *Deut.* 13. *v.* 3. & 2 *Thess.* 2. *v.* 10. 11. *X. Quæst.* Quomodo magiæ accusari possunt, qui omnis pacti cum diabolo nescii, quique cum magis nullum habent commercium, imò contra magiam protestantur? *Resp.* Quia vis & efficacia illa, ad talem effectum producendum non est à materia, (quæ non est actionis principium) nec à figura seu formâ externa, sive naturali, sive artificiali, nec est à Deo, aut dono miraculorum: ergo in diabolum reducitur: & quamvis illi dicant, se hoc minimè directè intendere aut apertè profiteri, tamen magiâ indirecta tenentur, non minus ac avari & voluptuarii idololatriâ, quidquid contrà protestentur, de suâ intentione, aut ignorantiâ, aut ἀυτογνωσίᾳ. *Coloss.* 3. 6. *Eph.* 5. 5. *Phil.* 3. 16. Confer & analogicè huc applica, ex declaratione primi & secundi præcepti distinctionem idololatriæ in directam & indirectam, theoreticam & practicam, item doctrinam de Idolothytis ex 1. *Cor.* 8. & 10. De quâ suprà abunde egimus. *XI. Quæst.* An in morbis tutum sit uti opera Medici, aut empirici de magia suspecti, etiam cùm adhi-

hibet naturalia remedia? *Resp.* Quandoquidem ne moraliter quidem certi sumus, ipsum non immiscere mysteria sua magica; utendum est opera fidelium, & verè medicorum: ne indirectè, aut per ignorantiam, aut per dubitationem involvamur alienis peccatis: præstat enim ægrotare, quàm talibus mediis sanari. Et quicquid ex fide non est, peccatum est. *Rom.* 14. 24.

Ad has quæstiones ita respondebam anno 1636. Complures alias subjiciebam sed ferè nudè propositas, & simplici affirmatione aut negatione, aut distinctione determinatas. Eas nunc cum additis nonnullis, in gratiam studiosorum nostrorum repeto, & qualdam paulò pleniùs explico, & in tres classes distribuo; 1. thèticas magis seu universales. 2. hypotheticas & magis historicas. 3. practicas. Primæ rursum quærunt vel de magiâ directâ, vel de indirectâ. De illa quæritur I. *Quæst.* Quid de strigiportio, seu de magorum per aëra vectione, sive raptatione, sive equitatione? *Resp.* Sunt qui eam negant, & omnia illa ad phantasticas aut diabolicas delusiones, quæ vigilantibus aut dormientibus obveniunt, referri volunt. Sic *jus canonicum c. episcopi. 26. qu. 5.* cum quo conferatur *Burchardus lib. 19. cap. de arte magicâ:* & sequuntur *Ponzinibius in lib. de lamiis*, (qui habetur in 10. *vol. Oceani Iuris,*) *Alciatus lib* 8. *parergon. cap.* 22. Jureconsulti & Theologi Pontificii, uti fatetur *Delrio lib.* 2. *qu.* 16. ubi addit multos sectarios cum Lutheto & Melanthone idem tenuisse, notatquè in margine *Wierum*, *Godelmannum*, *Agrippam*, nullis tamen locis indicatis: post quem *Malderus*, *Tannerus*, aliique recentiores eadem nostris tribuunt. De Godelmanno JC. & Wiero medico nostram religionem professis agnosco. Agrippam cur nostris accensleant, indicium fieri velim; & Melanthonis ac Lutheri loca adduci. De ipsorum *jure canonico*, & autoribus *à Delrio*, *Tannero*, &c. designatis, certum est. Laborant quidem, ut *jus canonicum post emendationem Gregorii XIII.* dilertè in negatione strigiportii perstans cum communi modernorum sententiâ & *bullis Innocentii VI. Iulii II. Adriani VI. Clementis VII.* concilient: sed frustra: *Delrio* ad desperationem adductus *lib.* 5. *sect.* 6. *&* 16. nodum rumpit, fusè differens, canonem illum nullius esse autoritatis: quòd pars illa à *Burchardo* adjici potuerit: uti hoc non infrequens Gratiano. Hanc ejus conjecturam non contemnendam, putat *Malderus ad* 22. *tract.* 10. *c.* 8. *dub.* 6. *Navarrus cap.* 11. *Manualis* §. 38. ita explicat, ut communiter & regulariter strigiportium delusioni tribuendum sit, quamvis in aliquo raro casu locum habere possit; illudque credere non sit peccatum. *Alphonsus à Castro lib.* 1. *de punit. hæretic. cap.* 16. excipit, inter mulieres illo canone descriptas, & 7.

hodiernas ſagas magnam eſſe differentiam. Omnes illas exceptiones rejicit & canonis tanquam eccleſiaſtici autoritatem tuetur *Tannerus quæſt.* 3. Idem repetuntur *Vaſquez & Valentia, ad* 1. *qu.* 110. *art.* 3. *Zvvarez. tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *de ſuperſtit. cap.* 15. §. 26. *Malderus loc. cit.* cum *Delrio & Spinæo* conjicit, forté tunc cum canon iſtecondebatur, in ulunon fuiſſe realem ſagarum translationem, & ſagis iſtius temporis ſolâ tentatione & illuſione interiori facile dæmonem prevaluiſſe, hodiernis non itidem &c. Alias differentias, inter ſagas veteres & recentes, hoc eſt, novas & improbas illuſiones, quibus errores matris Romanæ palliare & homines amentes faſcinare (βασκαίνειν *Galat.* 3.) conatur *Delrio*, videat, cui hoc tanti eſt, *lib.* 5. *ſect.* 16. Nos his miſſis judicamus 1. *concl.* Illuſionibus phantaſticis & diabolicis præſtigiis tribuenda eſſe plurima, quæ de ſtrigiportio referuntur. 2. *concl.* nihil efficaciæ tribuendum unguento, aliisque ceremoniis atque inſtrumentis, quæ hîc adhiberi dicuntur: ſed eſſe mera ſigna & ludibria, quibus dæmones & magi infanda ſua ſacra colorare hominelque dementare ſtudent; effectum autem tranſlationis eſſe à dæmone tanquam causâ Phyſicâ. 3. *concl.* Non eſſe negandam omnem transſlationis ſeu ſtrigiportii veritatem; nedum hâc ratione, quod ſit impoſſibilis. Probari enim nequit, aut Deum hoc non poſſe permittere, aut dæmonas non poſſe facere. *Non illud*, quia energemata, ſpectrorum infeſtationes, humanorum corporum multiplices afflictiones permittit (uti probamus in *diſpp. de Dæmonibus, de Energumenis, de Spectris*): & quidni translationem aut vectionem hominum ſive volentium ſive nolentium. *Non iſtud*, quia per localem motum potenter & magna operantur dæmones, dicti κοσμοκράτορες *Eph.* 6. uti hoc oſtenſum in *diſp. de Dæmonib.* & referuntur in hiſtoriis ſpectrorum (ſcriptores earum iudico in *diſp. de Spectris*); exempla quamplurima molium & hominum tranſlatorum, & quorundam hominum avectorum, nec poſtea conſpectorum. Omnibus illis hiſtoriis fidem derogare, nimis inſolens ac durum foret. Celebris etiam eſt apud ſcriptores Simonis Magi evectio in ſublime: Vide *Arnob. lib.* 2. *Epiphanium hæreſ.* 21. *Euſeb. lib.* 12. *cap.* 14. *Cyrill. Hieroſolymit. catech.* 6. *Sulpit. Sever. lib.* 2. *Theodoret. lib.* 1. *hæretic. fabell. Iſidor. Peluſ.* 1. *epiſt.* 13. *Auguſtin. de hæreſ.* 1. *&c.* Vide & *Dion. Chryſoſt. orat.* 21. *Suetonium in Nerone cap.* 12. de volatibus magorum. De translatione locali Chriſti *Matth.* 4. plerique interpretes rectè exponunt. Exempla hominum aptatis alis volantium, quorum unum refert *Johan. Ludov. de la Cerda in Æneid.* 6. *in principio* ubi de Dædalo, ſive ad artem (quod tamen mihi non ſit veriſimile), ſive ad magiam & dæmonem referantur, evincunt non eſſe hoc ſimpliciter impoſſibile,

bile. Adde quòd angeli possunt transferre corpora hominum: jam verò vires naturales angelis in creatione collatæ, per peccatum non sunt deperditæ in angelis malis. Antecedens probatur *à locor. commun. scriptoribus*; & huc applicandum illud *Matth.* 28. *v.* 2. Fortè & *Actor.* 8. *v.* 10. & 1 *Reg.* 18. *v.* Pontificii scriptores modò cit. probant ex apocryphis *additamentis ad Danielem cap.* 14. (uti ipsi numerant). *v.* 35. *Vbi Corn. à Lapide in commentar.* incertum ex magis incerto probaturus, adducit exemplum angeli moventis Solem, & alterius moventis firmamentum: quorum ille facit, ut Sol una horâ tantum spacii conficiat, quantum quis conficeret, si unâ horâ quinquagies globum terræ circumcurreret, iste verò facit, ut quævis stella in æquinoctiali unâ horâ 42. milliones miliarium & amplius conficeret. Sed angelos orbium motores cum præsumto calculo, & historiis apocryphis ipsi relinquamus: cum strigiportium aliunde satis defendi possit, & ab autoribus ipsorum, *Zvvarezio, Tannero, Delrio, Maldero &c.* jam *citt.* ut & nostris Theologis, qui de dæmonibus & magiâ scribunt, defendatur; ut & à *Biermanno* medico Helmstadiensi *in oratione de actionibus magicis contra Bodinum*; ubi merito inter alios ejus errores refutat ecstasin, quâ animæ magorum extra corpora abripi, & ad magicas panegyres transferri finguntur; & à *Libavio part.* 1. *singularium tract.* peculiari *de strigiportio*. II. *Quæst.* An circa sanitatem & morbos tum hominum, tum brutorum, quid possint, specialiter circa pestem excitandam aut promovendam? *Resp.* 1. *concl.* De maleficiis magicis, eorumquè effectis in corporibus hominum ac brutorum, indubium est apud Theologos, Philosophos, Medicos suprà cit. quorum quidam signa eorum diagnostica indicant, ut *Condrochus & Zachias.* Christianis probatio omni exceptione major suppetit 1 *Sam.* 16. *v.* 14. *Iob.* 1. *v.* 23. *Actor.* 19. 16. *Luc.* 13. *v.* 16. *Matth.* 8. *v.* 28. & 17. 15. ubi de lunaticis. Conferri possunt commentatores ib. & *disp. nostra de Energumenis, & de Spectris.* Quod ad pestem, de eâ determinamus in *diatribâ de peste cap.* 1. 9. 10. ubi authores aliquot medicos & theologos adducimus; quibus nunc addo *Bezam in epistolis epist.* 64. *ad Corrasium. Et Sigebertum in chronico ad annum* 748. Exceptio illa *VVieri lib.* 2. *de præstigiis cap.* 28. quâ omnes historias de morbis ope dæmonum immissis ad fabulas relegare videtur, committit paralogismum à particulari ad universale; eumque abundè refutat *Sennertus*, & qui ex ipsius operibus ista collegit ac in vernaculum idioma traduxit *D. Iunctus* medicus Dordracenus *tit. de morbis maleficis cap.* 5. 2. *concl.* Morbos ab illis ope dæmonum sanari posse, communiter tenetur; & rectè probatur ex scientia, potentiâ, & agilitate dæmonum, quâ morborum causas, symptomata, latentes corporum constitutiones ac com-

plexiones, herbarum, foſſilium, animalium vires, commodiſſimas agendi tempeſtates ſupra omnes medicos nôrunt, & agentia naturalia paſſivis ſcitè applicant, impedimenta removent, occaſiones obſervant. 3. *Concl.* Negamus tamen à magis ope dæmonum quoſvis morbos incurabiles verè ſanari poſſe, aut cœco viſum, amenti uſum rationis, decrepito ſeni juventutem reſtitui : quamvis multa hîc fingantur aut ſimulentur. Modi illi fictionum ad tres ferè revocari poſſunt : *Primus* eſt ex parte morbi, quando ſcil. verè non eſt talis morbus, qualis apparet, ſed arte dæmonum immittitur ſimilis, aut per præſtigias fit ejus mutatio. *Secundus eſt* ex parte ſanationis, quando dæmones & magi falſò ſibi adſcribi curant, quod per Deum, aut angelos, aut naturæ miraculum factum eſt. *Tertius* eſt ex parte ſanitatis, quando ſanitas verè non habetur, ſed æger vel ex parte tantùm ſublevatur ; vel videtur plenè ſanatus, dæmone vires ſupplente aliisque artificiis ſanitatem brevi tempore ſimulante, quę deceptio paulò pòſt pateſcit. Ad unum ex tribus modis referri poſſunt ſanationes ſi quę miræ & inſolitæ à dictis *ſalutatoribus* in Hiſpania (*enſalmadores*) ſolâ precatione, crucis ſigno, aut lintei applicatione, aut oſculo, &c. fieri jactantur. Quid autem de illorum ſuperſtitione, immò & magia, ſive directa ſive indirectâ judicandum ſit, videat lector apud *Malderum & Raphaelem de la Torre in* 22. *qu.* 96. *artic.* 2. *Delrio lib.* 1. *cap.* 3, *qu.* 4. cum *lib.* 3. *part.* 2. *qu.* 4. *ſect.* 7. *Zvvarez lib.* 2. *de ſuperſtit. cap.* 15. Summa hûc redit, non eſſe donum ſanationum. Quia ipſi verbis & ceremoniis utuntur ad eas ; & modò ſeptimo filio ſine interveniente fœmina ex iiſdem parentibus edito, modò traditioni hujus artis per manus, modò aliis prærogativis hoc donum adſcribunt; quod magiæ, aut ſaltem vacuæ obſervationis eos ſuſpectos reddit. Fruſtra itaque eos *Navarrus cap.* 2. *enchirid.* §. 36. excogitato doni ſupernaturalis commento excuſare conatur ; quia ſcil. ab eccleſiâ tolerantur. *Ex doctrinâ Auguſtini lib.* 2. *de doctrina Chriſtiana cap.* 23. ad magiam referuntur. III. *Quæſt.* An mortem inferre poſſint ? *Reſpond. affirm.* & ſequitur ex modò dictis de morbis : ſi ergo morbos, vulnera, plagas lætales immittant, quidni & mortem ? Et ſi homini homo mortem inferre poteſt ; multò magis diabolus. IV. *Quæſt.* An impotentiam coëundi procurare poſſint ? *Reſp.* Quidni ? cùm morbos, vulnera, mortem inferre poſſint. Vide dicta ad *quæſt.* 2. *Scholaſtici* & Caluiſtæ Pontificii hic admodum more ſolito in talibus materiis ſe diffundunt. Vide eos *ad* 4. *diſt.* 34. *& ad ſupplementum Thomæ quæſt.* 58. *art.* 2. imprimis *Thomam Zanchez in* vaſto opere *de matrimonio lib.* 7. *diſp.* 94. & *Malderum ad* 22. *qu.* 96. *art.* 2. *dub.* 9. *Binſfelſium concl.* 6. ubi & alii citantur. Communes

mo-

modos impedimenti recenſent quinque (quamvis & alii eſſe poſſint) quos hic non referam. Addunt maleficium illud ligaminis aliquando eſſe abſolutum ſeu univerſale, aliquando tantum reſpectivum: aliquando perpetuum, aliquando tantum temporale. V. *Quæſt.* An ſe ipſos aut alios homines in lupos, feles &c. mutare poſſint? *Reſp. Neg.* quamvis præſtigiis, aliiſquè ſimulationibus mirum in modum ſenſus hominum deludere poſſint. De quo vide *diſp. de Dæmonibus.* VI. *Quæſt.* An cum dæmone incubo aut ſuccubo coire & generare poſſint? *Reſp.* de utroque quid ſtatuendum, explicuimus in *diſp. cit.* Hiſtoriæ, quas refert *VVierus lib. 2. cap. 39. 44.* ad generationem dæmonum profligandam conferre quid poſſunt, non tamen ad omnem concubitum negandum. Vide contrà varias hiſtorias apud *Camerarium lib. 1. medit. hiſtor. cap. 70.* & confer *Auguſtin. lib. 5. de civit. cap. 23. & lib. 8. cap. 16. Delrio lib. 2. diſqu. qu. 15. Serrarium in Tobiæ 6. qu. 2-6. Binſfelſium de confeſſ. maleficarum concl. 5. p. 212. Tannerum, ad 22. qu. 96. art. 2. Malderum dub. 10.* VII. *Quæſt.* An ſolo aſpectu hominem faſcinare poſſint? *Reſp.* Vulgari errore hoc olim creditum: idemquè ex ratione naturali, experientiâ, & autoritate defendere conatur *Azorius part. lib. 9. cap. 25.* Sed opinio hæc à Phyſicis in controverſia, an viſus fiat immiſſione ac verò emiſſione, & à Delrio aliiſque ſcriptoribus de magiâ ſatis ſuperquè profligata eſt. Ut verbo abſolvamus, ſi naturalis oculorum & viſionis hæc vis, & ejus effectus, cur totam ſpeciem non ſequitur, ut in pilciculo dicto torpedine, magnete &c.? & cur peculiares ceremoniæ adhibentur; quæ morale & rationale arbitrium aliquod reſpiciunt aut involvunt? VIII. *Quæſt.* An poſſint ſe reddere inviſibiles? *Reſp.* 1. *concl.* per annulos, characteres, & ſimilia ſigna magica, aut per verba hoc fieri nequit: Nulla enim iſtorum eſt cauſalitas phyſica ſive principalis ſive inſtrumentalis; ſed mera ſunt arbitraria ſigna, quæ dæmon impoſtor & Dei ſimius adhiberi vult. Hinc conſtat, quid judicandum de decantato Gygis annulo. 2. *concl.* Poteſt quis reddi inviſibilis: ſi intelligas de impeditione viſus per opem dæmonum, ne ſcil. actu videantur ab aſtantibus. Nam corpus humanum, manens ſcil. tale, in ſe inviſibile reddi non poteſt, quomodo ſcil. angelus, & anima humana in ſe & per ſe inviſibiles ſunt, quia carent quantitate, figurâ, colore. Modi, quibus fieri poteſt, ut corpus in ſe viſibile hic & nunc actu non videatur, ex doctrinâ Phyſicâ & opticâ de viſu, & ex *commentator. ad Geneſ. 19. 11. Exod. 7. 12. 2 Reg. 3. 22. Luc. 24. 16. Ioh. 18. v. 5. & 20. v. 6. 14. 15. Act. 9. 7.* habentur; & ad hos tres reducuntur, ut ſcil mutatio fiat vel ex parte objecti, vel ex parte medii, vel ex parte organi. *Ex parte* objecti poteſt impediri & falli viſus per dæmonis celerem agitationem, quâ ſubi-

ſubito objectum occultat, aut variè collocat; aut celeriter incidit ac conglutinat; aut minerale apponit, cujus virtute corpus viſui objectum appareat longè diverſum; aut objectum reſpectu oculi certo quodam modo collocat; aut illud loco movet, & aliud ſimile, ſed phantaſticum, ſubito ſubſtituit. *Ex parte medii* fit, *Primò*, cum impediuntur ſpecies, ne per medium deferantur, aut ſaltem ne conus ſpecierum pertingat ad oculi pupillam: & hinc fieri poteſt, ut unus aſtantium videat, alter non videat, quia non vident per eaſdem lineas ſpecierum viſibilium, immo ne quidem duo oculi ejuſdem hominis. *Secundò*, cum ſic immutantur ſpecies, ut rem longè aliam repræſentent, quàm ſit. *Tertiò*, cum ita obtenebratur aut illuminatur aër intermedius, ut viſum vel obtundat, vel diſſipet. *Quartò*, cum in aëre condenſato quaſi ſpeculum exhibetur, quo res alia, quæ retrò eſt, videtur, & res, quæ ante oculos eſt, latet: *Ex parte* organi, cum movetur organum, ſpiritus turbantur, & humores permiſcentur; aut cum impediuntur ſpecies, ne per ſpiritus ex ſenſu exteriori deferantur ad interiorem: quomodo ſæpe exterè videntes & audientes, ſine ſenſus communis interiori judicio, ſunt quaſi non videntes & audientes; non percipiunt enim ſe audire, quia non attendunt. Sic dæmon poſſet efficere, ut oculo recipiente ſpeciem ſtraminis ſpiritus interiorem ſenſum commoveant ad percipiendum illud ſtramen, per ſpeciem trabis. Conferat, cui vacat, quæ de potentiâ dæmonum diſquiruntur *à Scholaſticis ad* 1. *qu.* 111. *artic.* 3. Quartum modum impedimenti & fallaciæ viſus per dæmones, quem *Binſfeldius lib. cit. prælud. ult.* refert ad ſolam voluntatem dæmonis viſum impedientis, aut ad ejus poteſtatem, quam habet in corpus; ipſi relinquimus: cum convenienter theologiæ & ſanæ philoſophiæ probari nequeat: & modi tres nunc indicati ſufficiant. *IX. Quæſt.* An hominem occidere, cadavera mortuorum movere & circumducere, mortuos in vitam reducere queant. *Reſp.* diſtinctè hic reſpondendum. Sit ergo 1. *concl.* Si homo hominem veneno, ſuffocatione, ferro, aliiſque modis tollere poteſt, quidni magi ope dæmonum naturalia agentia paſſivis applicantium? Quæcunque ſuprà allata ſunt de morbis maleficis analogicè huc applicanda. Nec rejicienda tot hiſtoriæ de miſeris hominibus, quos diabolus ſuffocavit, aut elisâ cervice ſuſtulit, aut duro alicui corpori illiſit, aut alio modo rupit, contudit, ex alto præcipitavit, avexit, ut poſtea nunquam conſpecti ſint: quale quid eveniſſe Chriſtophoro Wagenaer celebri mago refert *hiſtoria de ipſo* edita, & Folpardo toparchæ Leerdamenſi homini impio & blaſphemo, *hiſtoria Belgii* autore *Gonthoeven*. Vide *Mapheum in epiſtolis*

Indi-

Indicis lib. 1. ubi refert à dæmonibus, Japonicè dictis *Quigoqui*, homines deccata sua ritè non confitentes de rupe præcipitari. Et exempla apud *Lavater. de spectris, Bodin. lib.* 2. *dæmonom. c.* 20. *Et historias de miraculis, de spectris*, ab autore anonymo collectas, a. 1597. Islebię excusas, curante Henningo Grosio Lipsi. *lib.* 1. *p.* 227. *& c. Boisleum Launeum & Simon. Goulart. in selectis historiis*; inter alia memorabile est de 60. civibus Moguntiæ à dæmone illic infestante occisis. Et quod de occisis fossoribus per spectra in fodinis grassantia vulgatissimum est, etiam testatum *à Seb. Munstero lib.* 1. *cosmographiæ*, ubi de fodinis montis S. Annæ. Et à *Georgio Agricola in libro de spiritibus subterraneis*. Suprà notavimus pueros à magis occisos in usum nefandæ suæ dæmonomaniæ. 2. *concl.* Cadaver aliquod hominis recenter mortui verè & realiter movere, circumducere & hominem illum tanquam adhuc viventem simulare, actionesquè actionibus viventis similes, minimè tamen vitales propriè dictas ad tempus edere indubium est, tum ex experientiâ, tum etiam quòd nulla repugnantia aut impossibilitas assignari possit. Nota est ex *Peucero de divinationibus, pag.* 14. Historia Psaltrię Bononiensis, quam magus quis, alligato ad alas fascino, ope diaboli aliquamdiu cœtus hominum, congressus publicos & convivia more solito frequentare, & fidibus canere fecerat: donec alius quis magus animadversâ impostura fascinum amoveret, ut ipsa statim in terram collapsa exanimis jaceret. 3. *concl.* De cadavere tamen jam diu ante mortuo, & formâ cadaveris amissâ in elementa resoluto, immo materiâ sub aliis atque aliis formis specificè distinctis existente, nolim concedere: sed quidquid hîc moliantur magi, ad præstigias & sensuum delusiones referre. Talis erat reductio, seu mavis repræsentatio Alexandri Magni, per Johann. Faustum; quam in *historiâ ejus* olim legisse memini. 4. *concl.* Mortuos homines reverâ suscitare & in vitam reducere nequeunt: quicquid hîc mimicæ dæmoniacæ & simulationis interveniat: uti hoc ex professo explicui *in disp. de dæmonib. part.* 12. §. 2. *qu.* 4. Hîc ergo non repeto

X. Quæst. Quid magi possint, aut non possint circa corpora cœlestia, elementa, elementata? *Resp.* In *disp. de Dæmonib. par.* 2. determinamus quid dęmones possint, aut non possint. Inde prędentis quęstionis solutio dependet.

I. *Quæst.* An & quantum efficere possint circa animos hominum, e- 8.
orumquè intellectum & voluntatem? *Resp.* Explicui hoc in *disp. de Dæmonibus part.* 2. postea accuratior inveltigatio injectionum diabolicarum nonnulla addidi in *disp. de Tentationibus*, quam Asceticæ nostræ inserui. II. *quæst.* Quid de philtris & magiâ amatoriâ censendum? *Resp.* tale quid à magis tentari, & venditari nolo negare; ne infinitis propè historiis fidem derogem. Sed intentum & jactatum effectum strenuè ne-

gandum cenſeo : quĩa ſolus Deus intra mentem & voluntatem hominum operari, inque eas illabi, eas Phyſicâ, directâ & immediatâ motione movere, & mutare poteſt. Sed hanc quæſtionem de philtris magicis expedimus *diſp. de Dæmonibus part.* 2. Tantùm nunc addo, videri mihi *à Toſtato* & ex eo *à Raph. la Torre tract. cit.* & *Maldero in* 22. *tract.* 10. *cap.* 8. *dub.* 2. non benè explicari modum illum, quo quis in amorem aut odium certæ alicujus perſonæ, antea non amatæ aut non exoſæ, per magicas operationes inducatur. Quòd ſcil. diabolus eos vel privat uſu rationis, & ita diſpoſitus homo peccare non poſſit : vel non privat uſu rationis, & ſic poteſt homo reſiſtere libidini concitatæ. Sed longè aliud eſt concitare humores corporis ad actus libidinis, & aliud implantare voluntati alicujus amorem certæ perſonæ antea non amatę, aut odium ſeu averſionem à certâ perſonâ antea amatâ. De hoc poſteriori hæc ſolummodo quæſtio eſt, & hoc venditârunt antiquitùs philtrorum magicorum architecti, & populari ac communi errore tunc ita creditum, & etiamnũ hodiè à multis in ipſo Chriſtianiſmo creditur. Modos, quibus diabolus *per ſe & arte aliquâ ſibi notâ hominem amentem faciat aut amantem*, (ut loquitur Malderus) ibidem explicat : quâ certitudine, fateor me non videre, cum *Thomas* & cum eo *Scholaſtici ad* 1. 2. *qu.* 80. *art.* 3. fateantur, diabolum non ſic concitare ad inordinatum amorem, ut neceſſitet. Quod idem de aſtris, de elementis, de temperamento corporis humani pariter ſub illâ diſtinctione affirmari ſolet : ita ut nulla peculiaris efficacia Magis & dæmonibus propterea tribuenda ſit, qui non niſi naturalia illa agentia ſuis paſſivis applicando operantur. Minus ſapit, quod *ibidem Malderus* ad quæſtionem : *quomodo dæmon poteſt efficere, ut determinatè in hujus amorem quis impellatur.* Reſpondet : poſtquam ad libidinem hominem concitavit, poteſt curare ut perſona quam amari vult, ſeſe præſentem exhibeat, & in ſui amorem alterius libidinem convertat. Secundò, poteſt incenſo ad libidinem certæ perſonæ importunam in imaginatione facere ſuggeſtionem, tanquam dignæ amari, fortè etiam avertendo ſimul ab aliis. Tertiò privât hominem uſu rationis, tum commovet ſenſus interiores eo modo quo novit opus eſſe, ut ad talem perſonam, non ſolùm amore afficiatur, ſed concitato omnibus perruptis contendat. Sed diluta hęc ſunt, & non ſatis benè cohærentia, cum Scholaſticorum doctrina, de principiis actionum humanarum, & de libertate atque independentiâ voluntatis, de operatione dæmonum circa voluntatem. Nullum genus efficientiæ, ſi accuratè loquendum, dæmoni hîc relinquitur, quàm quæ hominibus pariter tribuitur, objectiva ſcil. & moralis, quę vel reali externâ, aut tantùm phantaſticâ & interna oblatione objecti, vel verbis & ſuge-

geſtionibus ſuaſoriis peragitur. Atqui hoc nihil ad philtri magici, quod jactari ſolet, efficaciam; quo ab amore amatæ perſonæ homines abduci, & in amorem non amatę induci dicuntur. Abſolutè ergo neganda peculiaris illa philtri præſumta efficientia; quidquid magi pharmacis atque incantamentis ſuis intendant ac moliantur. Longè facilior inductio eſt ad amorem, ſi ipſa perſona, quæ amari cupit, ſe aſpectui offert, ſi verbis, promiſſis, obſequiis animum averſum tentat. III. *Quæſt.* An animas hominum ad tempus à corporibus abſtrahere aut abducere valeant, mox ad illa reverſuras? *Reſp. Neg.* animæ quidem ſeparationem totalem à corpore, & unionis diſſolutionem procurare poſſunt, homines occidendo; ſed animæ abſtractionem aut eductionem minimè. Anima enim educi è corpore nequit, niſi exanime reddatur corpus; & conſequenter; ſiquidem anima ad domicilium rediret, eſſet ſuſcitatio mortui. Atqui illa ſoli Deo eſt poſſibilis; ut alibi hoc probatur. Vide quæſt. ſeq. *IV. Quæſt.* An poſſint animas ſeparatas movere & transferre de loco in locum, earumquè reales apparitiones apud viventes procurare? *Reſp. Neg.* ex hypotheſi voluntatis & juſtæ gubernationis divinæ, nobis in ſcripturis revelatę. Quidquid hîc refertur, ad meras præſtigias, deceptiones & fictiones relegandum eſt. Animæ beatorum ſunt in cœlo, ubi dæmones non graſſantur: damnatorum in inferno, unde nullus datur exitus, per voluntatem ſive ipſarum, ſive dæmonum. Errat ergo *Bodinus lib. 2. dæmonom. cap. 5.* qui ſtatuit, dæmonem poſſe animam realiter è magi corpore educere, & poſt talem ecſtaſin ad corpus animandum, reducere. Raptus ſeu ecſtaſes diabolicas concedimus, quales fanaticorum atque enthuſiaſtarum, quos proximè præcedens ſæculum tulit. Tales enim diabolus efficere poteſt, obſtruendo meatus ſpirituum ſenſitivorum, vel eoſdem ſpiritus retrahendo ab organis ſenſuum exteriorum ad organa ſenſuum interiorum. Sed hoc nihil ad realem animæ è corpore eductionem. De exemplo larvati Samuelis 1 *Sam.* 28. & de non evocatis animabus defunctorum egimus in *diſp. de Spectris §. 10. pag.* 1005. 1006. Ad exemplum Hermotimi Clazomenii, cujus meminit *Plinius lib. 7.* dicimus, Animam illius reverâ extra corpus vagatam non fuiſſe, nec hinc quæ in longiſſimis viderat regionibus narraſſe: ſed totum hoc dæmoni paredro Hermotimum fortè peregré fuiſſe mentienti, ſaltem ibi viſa atque audita eidem nuntianti adſcribendum.

De indirectâ ſeu interpretativâ, & de participatâ magiâ quæritur I. *Quæſt.* Quid de curâ, quam vocant, characteriſticâ & de unguentis atque emplaſtris ſympatheticis judicandum? *Reſp.* eſſe meras vanitates ac ſuperſtitiones; conſequenter illicitas; uti ſatis ſuper- 9.

que constare arbitror ex iis, quæ suprà *part.* 1. & in *disput. de Superstitione* contra imaginariam characterum seu figurarum, sigillorum, signorum, verborum, numerorum, temporum &c. efficaciam allata sunt, & quæ de superstitiosis amuletis contra tela & sanguinis fluxum, monet *Philippus Camerarius centur.* 2. *cap.* 76. *lib.* 1. *de idololatriâ cap.* 8. Quia tamen opliatria, seu unguentum armarium à nonnullis etiamnum frequentatur, immò & publicè defenditur, de eo specialiter quid monendum. Sit ergò II. *Quæst.* An usus unguenti armarii, seu opliatriæ sit licitus. *Resp.* Communiter negant Theologi, Philosophi, Medici Pontificii cum Protestantibus & Reformatis. *Iohannes Robertus* Theologus ordinis Jesuitici *peculiari tractat. contra Rodolphum Goclenium* fil. Medecinæ Professoris Marpurgensis, hanc causam agit. Ex Protestantibus aut reformatis *Libavius tract. peculiari*; *Sennertus in operibus*; & *Gulielm. Iunctius tract. peculiari* belgico, ex *operibus Sennerti collecto*: Et ne Pontificii unius atque alterius inter nostros peculiari opinione more suo invidiosè nos gravent, indico in *Synodo Hollandicâ Roterodamensi anno* 1595. *artic.* 29. decretum conditum de monendis ecclesiæ nostræ membris, ut ab usu illius unguenti abstinerent; quòd illud cum verbo Dei & naturali medecinâ convenire & consistere nequeat, & nihil aliud sit, quàm superstitio. Ne autem synodus universali rerum naturalium ignorantiâ, aut invidiâ adversus novelli alicujus, fortè bimuli & trimuli philosophi, aut medici Hermetico-Paracelsico-Empirici ingeniosa & admiranda cogitata atque inventa (scilicet!) ita determinâsse dicatur; fas sit mihi benè dictis aliorum verbulum addere, aut ex dictis eorum collectum hîc repetere, & postremis exceptionibus adversæ partis applicare. Rationes, quibus autores citati, & ego in *cursu prælectionum ad catecheticam explicationem decalogi tit. de magiâ*, vacuam hanc observationem refutare consuevi, hîc exhibere vix operæ pretium, ne satis superque actum agam. Tantùm indicabo & rejiciam postremas exceptiones *Goclenii contra Iohannem Robertum*. Edita est post Crollii (quem suprà citavi in *disp. de Superstitione part.* 2. §. 1. *probl.* 9.) aliorumque Paracelsistarum buccinatam opliatriæ artem ac praxin, *Rod. Goclenii fil. explicatio & defensio hujus artis* Offenbachii an. 1611. per Cæsarem Longinum Philosophum unà cum libro cui titulum fecit, *Trinum magicum, sive secretorum magicorum opus*: ubi pag. 346. titulus hujus opusculi talis est: *Commentatio de magneticâ curatione vulnerum citra superstitionem, dolorem, & remedii applicationem. Authore R. G. M. D.* An & ubi aut quando tractatulus hic abipso Goclenio seorsim aut cum aliis ejus scriptis ante illud tempus fuerit editus, mihi non constat. Huic tractatui *Iohannes Robertus Arduennas* or-

ordinis Jesuitici theologus *brevem anatomen opposuit anno* 1615. Anatomæ isti reposuit *Goclenius* 1617. tractatum tit. *Magnetica curationis vulnerum defensio nova*; quæ à filio autoris Theod. Christophoro Goclenio denuò edita unà cum tractat. cui titul. *Mirabilium naturæ &c.* anno 1643. Quam excepit anno 1618. *Iohannis Roberti Goclenius Heautontimorumenos.* Ejusdem *Metamorphosis magneticæ Calvino-Gocleniane* 1618. Ejusdem *Goclenius magus serio delirans*, 1619. Ejusdem *curationis magneticæ & unguenti armarii magica impostura adversus disput. Iohannis Baptistæ Helmontii.* Ex illis tract. Joh. Roberti, nullus hactenus in manus meas incidit: sed ex *utroque tractatu Goclenii*, præsertim ex posteriori, quem Joh. Roberto opposuit, satis colligo, in quas hypotheses & rationes Goclenii aliorumquè magneticorum ultima sit analysis. An autem omnes rationes à Joh. Roberto oppositæ, æquè solidæ fuerint, aut satis dextrè applicatæ, in præsentiarum inquirere nequeo: quamvis quod ad summam rei, ut eam ex libro Goclenii colligo, causam veritatis ac pietatis ab eo defensam judicem. Hypotheses Goclenii sunt istæ I. Sunt proprietates spirituales totius naturæ, hoc est, magni & minoris mundi, & mundi cœlestis ac elementaris: quæ potissimùm consistunt in sympathismo seu magnetismo: & in antipathismo seu Theamedismo, qui uterque perficitur per astralismum, mediante synarthrismo spiritus seu animę mundi, communissimæ, secretissimę, mysticæ. *pag.* 178. II. Hic spiritus mundi non est determinatus ex se ad certum aliquod genus, sed habet se indifferenter ad genus substantiæ & accidentis; & sortitur ejus naturã, cum quo conjungitur. Itaque in accidentibus est accidens, in substantiis substantia, & est quasi medium quoddam vinculum, utriusque naturæ duorum extremorum particeps. In rebus naturàlibus amicè conspirantibus est sympatheticus; mutuo verò odio se prosequentibus est antipatheticus, pro scil. subjecti cujusque naturâ, conditione, dispositione. III. Spirituale medium & vinculum animæ mundi connectens omnia mundi corpora tum superiora tum inferiora, tanquam partes unius corporis animalis; necessariò virtutes & formas cœlestes etiam crassioribus corporibus largitur. *pag.* 180. 181. IV. Hinc fit, ut quævis materia aptè & concinnè præparata ac dispositа, alliciat ad se formam convenientem sibique competentem, & sic magnes attrahit ferrum. *pag.* 182. V. Tanta est enim rerum quarundam naturalium potentia, ut tantum cuncta suâ virtute afficiant, verùm etiam infundat ipsis consimilem potentiam. *pag.* 183. VI. Cuilibet rerum speciei, hoc est, cuilibet lapidi, plantæ, metallo &c. peculiare astrum quod cum eo quâdam consortii lege conspiret, consecratum & dicatum est, *ut polus magneti, & proprius homini genius.*

pag. 186. VII. Nulla influentia, nulla actio astralis sympathetica effici potest, nisi agens spiritu aut qualitate aliquâ rem illam tangat, quam afficere vult: prout cœlum hæc inferiora motu & luce calefacit. *pag.* 185. VIII. Omne agens, cùm agere cœpit, non movet se ad inferius seipso, sed ad sui consentaneum. *Ibid.* IX. Mirabilem ergo hanc operationem opliatricam efficit proprietas spiritualis, quæ supra manifestas qualitates temperamenti, ex cœlesti impressione & syderali virtute per concentrationem & synarthrismum universalis spiritus mundi, per magnetismum ad vulnus fertur & propagatur. *pag.* 187. cum 182. X. Fertur autem & propagatur hæc naturæ virtus in momento per spatium aliquot miliarium ad locum vulneratum, citra ullam alterationem aut dissipationem, per vim magneticam attractivam, quę est in primo entesiderali per medium aëris, aquæ, & terræ influente, iterumque emergente, ut operetur spiritualiter per medium aëris. Et vis hæc ita insita est spiritualibus principiis aëri communicatis, ut ei nullâ violentiâ adimi possint. *pag.* 189. XI. Unguentum sympatheticum juxta Paracelsum apud *Ioh. Bapt. Portam lib.* 8. *magiæ natur. cap.* 12. *& Goclenium pag.* 299. sic conficitur.

℞ *usneæ concretæ in calvariâ furis suspensi & in aëre derelicti.* Ratio, cur suspensi usnea sit præferenda, redditur *pag.* 302.

Mumiæ veræ
Sanguinis humani adhuc calentis sing. unc. I.
Adipis humani unc. ij.
Ol. linii,
Terebinthin.
Boli armen. sing. ʒij.

Misceantur omnia simul in mortario, serventurquè in vitro vel urnâ oblongâ & angustâ,

Alii, inquit *ibid.*, recipiunt *usneam abrasam è cranio hominis violentâ morte peremti, duarum avellanarum pondere:*

Adipis verris aprugni,
Vrsini sing. uncias VI.

Lumbricorum terr. ex vino lotorum, inquè pistoris fornace ollâ tectâ torrefactorum (non adustorum) unc. iij. horum in pulverem redactorum uncia uni adjiciunt,

Cerebri aprugni siccati,

Santali rubri odorati, mumiæ, & hæmatitis singul. unc. j. omnibusquè mixtis cum adipe faciunt unguentum,

Conficiendum est sole existente in librâ: usnea verò colligetur cum lunâ crescente, inquè Veneris existente domo, si fieri potest, non Martis, aut Saturni, &c.

Ol-

Digitized by Google

Oſvald. Crollius in tract. de ſignaturjs rerum, cum Chymicâ Baſilicâ edito, addit abſtinendum eſſe hujus unguenti ſeplaſiario ſeu medico ab uſu Veneris.

XII. Telum quo quis vulneratus eſt immergendum in hoc unguentum, & ita relinquendum: vel in teli defectu lignum ſeu ramus ſalignus in apertûrâ cruentâ madefactus. Si inſtrumentum, quo vulnus inflictum eſt, haberi nequit, aliud ducatur per vulnus, & loco veri teli id inunge utroque latere; reponatur loco mundo & temperato: ſi enim aëri vel frigori exponatur, excitabitur dolor. *p.* 301.

XIII. Attendendum eſt, cæſimne an punctim factum ſit vulnus. In punctûrâ telum inungendum eſt à cuſpide capulum verſus, in cæſurâ ab acie verſus tergum. *Ibid.*

XIV. Telum obligandum eſt. *Ibid.*

XV. Hoc unguento ſic confecto ſanantur omnia vulnera, quæ ferro, ictu, vel jactu infliguntur, modò haberi poſſit inſtrumentum. Excipiuntur tamen illa vulnera, quæ fiunt in arteriis, & uno è membris principalioribus, ut corde, cerebro &c. *pag.* 300.

XVI. Modus & ordo hujus operationis talis eſt. 1. Primum movens in unguento eſt vis balſamica in ſanguine & uſneâ. 2. Hæc vis excitatur ſeu potiùs evocatur per ſpiritum conſimilem ſibiquè ſympatheticum, ut ſpiritum mundi ſtellatum ad effectum ſingularem producendum, ex definitis & propriis conſtellationibus. Nam ſpiritus hic evocans, dirigens, diſponenſque corpora & res mutuo quodam naturæ nexu ſibi devinctas, ſeu ſympathiam, copulam ac convenientiam inducens, non eſt quivis, ſed determinatus, is ſcil. quo præſente & tangente fit effectus, abſente non fit, decedente ceſſat. 3. Hic ſpiritus mundi & ſpiritus balſamicus ſympathetici ſunt, mutuòque ſe appetunt: & hic appetitus efficit ac perficit virtutum transplantationem, per quam vulnus curatur; ita ut propter hunc occultum appetitum, naturalem tamen, uterque ſpiritus ad determinatum effectum conſpirent. 3. *Ex hâc* copulâ & convenientiâ corporum cœleſtium operationes ſuas per elementa perficientium vis ſanatoria in ſpiritu balſamico fixa in telum medicatum derivatur. 4. *Hæc vis* ſanatoria in telum inducta, mediante, dirigente animâ mundi ſeu ſpiritû, tanquam motore & vectore, à telo inuncto & obligato uſque ad locum vulneratum continuatur ac traducitur, propter naturæ cognationem & continuationem. Eſt enim inter telum & vulnus vis magnetica attractrix & deductrix: ita ut attractio ſit à parte vulneratâ, deductio virtutis à telo medicato. 5. Hujus virtutis traductio fit ſucceſſivâ impulſione, per medium aëris tanquam vehiculi, & ſpiritu ſtellato ac primario quo-

quodam & magnetico vigore seu potentiâ impræguati. 6. Sic tandem vectore spiritu mundi immediatè ea vis sanatoria imprimitur ac communicatur vulneri; & sequitur effectus. *pag.* 292. 295. 296. 297. cum 208. Atque hactenus mysterii hujus explicatio: quousque scil. visum fuit autoribus eam communicare. Reliqua quæ latent, quanta & qualia sint, judicare non possumus. *Sed premo*, inquit Goclenius pag. 209., *nec ultra divulgo hoc arcanum.* Videamus nunc demonstrationes istarum hypothesium, & assertionis principalis illis subnixæ, quod scil. curatio illa sit merè naturalis. Quod ad hypotheses partim Platonicas, partim Hermeticas (uti eas vocant) de anima seu spiritu mundi, de naturali sympathia unguenti cum virtute astrali determinatâ, ejusquè ad se attractione: de sympathia naturali teli vulnerantis, aut ejus loco rami saligni, alteriusve assumti instrumenti, cum vulnere seu vulnerato: de virtute animæ mundi, per spiritum universi dilatatâ per omnia: Quodlibet elementatum habere proprium suum astrum: Omnes virtutes quæ sunt in elementis & elementatis, esse in cœlestibus, & vice versâ; sed elementares esse in cœlo cœlesti modo, & cœlestes esse hic infrà, sed elementari modo &c. Nullas earum demonstratas, sed tantùm explicatas video. Hîc ergo quiescere licet. Assertionem principalem de curâ magneticâ *pag.* 200. probare aggreditur duplici argumento, testimonio scil. & virtute naturali. I. *probatio*: ab experientiâ aut testimonio multorum à superstitione alienissimorum, qui hujus curæ meminerunt, aut ipsi eam usurpârunt: inter eos, ait, se nominare posse Imperatores, reges, principes, comites, nobiles, sed non opus esse omnium illorum testimonia adducere. Postea tamen *pag.* 301. nominat Imperatorem Maximilianum, quem hoc comprobasse dicit. Addit ex Pontificiis *Basilium Valentinum* ordinis Benedicti monachum, qui in *tract. Germanico de rebus naturalibus &c. per I. Tholdium anno* 1602. *cap.* 1. in solidum artem hanc probat, & cum sententiâ Goclenii ex amussim convenit: excepto uno, quòd modum curationis vocat supernaturalem & spiritualem. *Resp.* 1. *Minimè* probatur, quod probandum; esse scil. hanc curam merè naturalem, & absque omni superstitione: sed tantùm probari intenditur, effectum sanationis ex usu unguenti armarii aliquando fuisse secutum. Quod nemo negat: non magis ac mira aliquot effectâ, quæ probas aquæ frigidæ aut fervidæ, ferri candentis, monomachiæ, aliasquè vulgares & superstitiosas, adhæc usum amuletorum, periaptorum, numerorum, characterum & figurarum, annulorum, speculorum, exoticarum vocum, seu *ἐφεσίων γραμμάτων*, carminum & incantationum, aliquando secuta sunt. Sed quis inde concludat, omnes illas operationes esse naturales & vi unguenti armarii productas,

ac consequenter licitas. 2. *Dato*, aliqua exempla & testimonia (quæ tamen non designantur verè referri; inde tamen non conficitur experientia universalis, aut τὸ καθ' παντός, pro subjectâ scil. materiâ, quale in medecina sufficit, quod est τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Præstantes medici negant experientiam, quæ obtenditur, experti successum conatui non semper respondere; inter quos *Gulielmus Fabritius Hildanus cent.3.obser.v.25.* & ex ac cum eo *Sennert.* & *Daniel Ionctys*, qui posterior, Sennerti disputationes de his quæstionibus ex operibus ejus congessit, & Belgicâ veste induit anno 1646. Non pauciora aliorum effectuum, & longè plura amuletica seu periaptica tum bellatorum tum pugilum (inter eos etiam principum, magnatum, nobilium) adduci possent. Sed inde τὸ merum naturale & τὸ licitum amuletorum istorum non concluditur. Suprà, & in *disp. de Superstitione* ea attigimus; eademque post *Delrio*, solidè refutat celeberr. *Sennertus*, ejusque interpres *Daniel Ionctys*; qui postremus nostris theologiæ & ministerii candidatis, immò & ministris, si quibus non vacat varios autores perlustrare, abunde satisfaciet. 3. *Exempla* aliquorum Regum, principum, nobilium vix aliquod, aut potius nullum præjudicium vanæ huic arti præstare queunt: quòd non rarò à subdolis hominibus circumveniri solent (ut rectè notatum à *Sennerto*) aut propriæ curiositati indulgere. Qui in exemplis & historiis tum antiquis tum recentioribus magorum, divinaculorum, circulatorum, hospes non est, novit quid velim: ita ut opus non sit me hîc odiosum δακτυλοδείκτην agere; præsertim Goclenio talium nominibus parcente. 4. Autoritas Basilii Monachi Benedictini nulla est: quamvis eam ad hominem non absurdè Jesuitæ Roberto antagonistæ suo, *Goclenium Magum* proclamanti, objecerit. II. *Probatio p.* 200. *ex virtute naturali, quam*, inquit, *Philosophi est ostendere esse in naturâ & subjecto.* Mox subjicit argumentum à testimonio probatorum hominum, (ut jam dictum) usque ad pag.207. Ubi concludit, *hactenus rationibus & experimentis demonstratum esse, curationem vulnerum, quæ fiat sine remedii applicatione etiam ad distans &c.* Præsupponit ergo demonstrationem peractam esse propositis atque expositis principiis (uti appellat *p.* 192.) hujus philosophiæ magneticæ, quorum potiorem partem suprà retulimus. Atque illas sive hypotheses, sive postulata, nos minimè concedimus; nedum ut nobis sint principia, quæ simpliciter cognoscenda & sumenda, non probanda essent. Voluit ergo 3. *sect. pag.*204. 222. & 4. *sect. pag.* 228.-244. cum *appendice usque ad p.*287. ex similibus, in natura effectibus, quasi ex abundanti probare naturalem esse curationem per unguentum armarium. *Primùm* ergo sect. 3. probare conatur, omnes res naturales, *plantas, radices, lapides, metalla*,

ſpiritus & aſtra, divinâ quâdam conſortii lege conſpirare; & omnia mundi corpora connexa ſimiliter mutuare & mutuari, & ex communi hâc cognatione communem naſci amorem, & ex amore communem attractionem. pag. 211. 287. Ratio ipſius eſt, quia Deus fatali lege ſancivit, ut omnes ſublunarium ſympathiæ & antipathiæ non aliunde dependerent quàm ex cœleſti ſyderum influxu & impreſſione. *pag.* 212. Hoc tranſeat. Sed quòd *ibidem* media, quibus res quædam naturales ſibi invicem copulantur, ex *Geneſ.* 1. eruere tentat, nec theologia eſt, nec *cœleſtis, abſtruſior, & profundior philoſophia*, uti ἔυζημα hoc indigitat *pag.* 214. Sunt autem quinque connexionis modi: quorum 1. ſignificatur per abyſſum. 2. per tenebras. 3. per terram, quæ eſt, inanis vitâ, ſenſu vacua. 4. per Lucem; quæ *vegetans vitamque* reddens. 5. Per Spiritum Domini. Hæc ſcilicet Paracelſico-myſtica Geneſios interpretatio. Quam indicaſſe, eſt refutaſſe. Inde digreditur, ut & totâ *ſect.* 4. ad complures occultas vires, antipatheticas & ſympatheticas recenſendas. Inter quæ illuſtria exempla (uti appellat) oſtentantur hircinus ſanguis, & quidem calidus rumpens adamantem *pag.* 216. Quam auream legendam ſeu fabulam phyſicam, juxtà cum aliis iſtius farinæ meritò rejicit *Thomas Brouvvne* medicus Anglus in *pſeudodoxiâ epidemicâ*, h. e. *erroribus popularibus lib.* 2. *cap.* 5. antipathia inter leonem & gallum, „ qui uterque beſtia ſolaris eſt, & luminis cujuſdam ſolaris particeps, „ ſed timetur gallus à leone, quòd præſentia luminis ſolaris magis con„ veniat gallo, quàm leoni; quòd inde apparet, quod gallus quibuſdam „ quaſi hymnis applaudit ſurgenti Soli; quandoque etiam dæmones ſola„ res viſi ſunt leoninâ fronte, quibus cum objiceretur gallus, repente di„ ſparuerunt. *pag.* 217. ubi dicit, *hanc veritatem adferri à Proclo in libro de* „ *magiâ.* Alyſſus, hypericum, & moly herbæ in tantum malignis ſpiriti„ bus antipatheticæ ſunt, ut in ædibus ſuſpenſæ ab hominibus & pe„ core veneficia, ne faſcinentur, arceant: uti id tradunt graviſſimi autores, Homerus, Plinius, Dioſcorides *pag.* 219. Sectione quartâ latè ſplendent, hirundinis cor palpitans devoratum memoriam deperditam reſtituit, & ad ingenium ac intelligentiam valet *pag.* 222. Ranarum oculi ante Solis ortum eruti, vivis illis in aquam dimiſſis, alligati febricitanti pellunt tertianas febres. Idem præſtant ungium pręſegmina in pedibus & manibus febricitantis, cancri vivi dorſo ſuperligata, & in aquam fluentem projecta. *Ibid.* Æſchynomenem, appropinquante carpentis manu contrahere folia. *pag.* 223. Theangelide in Libano Syriæ, Babylone, Suſis Perſidis proveniente, potâ, homines divinare. *Ibid.* Oenotheridis & vino aſperſu omnium animalium feritatem mitigari. *pag.* 224. Æthiopide ſtagna ſiccari conjectu, tactu clauſa omnia aperiri. *Ibid.* Archemide con-

jectâ

jectâ in aciem hostium, trepidare agmina, ac terga vertere. *pag.* 225. Lapides non astrorum tantùm nominibus, sed animis quoque hominum imperitare videntur: judicibus Orpheo, Theophrasto, & Proclo, *pag.* 227. Judicent nunc, qui judicare possunt, an tales fabulæ opliatriam persuadere debeant. Sed imprimis suspectam, si non desperatam facit hanc causam tibicen, quem illi supponit *sect.* 5. cujus titulus præscribitur, *De curationis characteristicæ & sigillorum naturalium defensione.* Ubi de annulis ex quovis metallo confectis, & stellæ cujus quis sibi virtutem conciliare cupit, dedicatis &c; deque annulo Gygis reddente eum invisibilem; de annulo contra fascinationes; de sculptis imaginibus quæ de collo appensæ naturales operationes perficiunt per cœlestes proprietates syderum mirabili influentiâ cum nostris corporibus concordantium *pag.* 236. Sive herba sive verbum sanet, in causâ est Deus, id est, spiritus Dei naturæ coadunatus per verbum fiat. *pag.* 238. in sequentibus docet fabricam imaginis Martis in primâ facie scorpionis orientis contra timiditatem & pusillanimitatem: imaginis Solis in auro puro primâ leonis facie ascendente ad favorem regum & principum conciliandum, morbosq; calidos cordiales curandos *p.* 241. Imagines quædam multarum mirandarumque virium esse perhibentur, si in convenientibus lapidibus sculptæ *magnâ cum reverentiâ & devotione (sed absit superstitio) gestentur & custodiantur pag* 244. vespertilionum imago, si in heliotropio sculpta erit, gestanti potentiam dat resistendi dæmonibus *pag.* 245. Hominis imago cum dextrâ manu erecta ad cœlum, si in chalcedonio sit, virtutem habet vincendi civiles lites. Dei nomina in lapide dicto *ceraunià* sculpta, virtutem habent præservandi loca, in quibus hæc imago est, à tempestatibus, & potentiam victoriamque dandi gestantibus contra inimicos suos *pag.* 246. Hæc & similia excerpit ex Ragaele. Quibus subjicit longè plura & absurdiora sigilla & imagines ex Chaële, Hermete, Thetele à *pag.* 244-260. Et ne quid desit, sculpturas Salomonis *pag.* 260-278. Inter ea emicat, imago galli aut trium puellarum si in achate reperiatur, hominem gratiosum apud Deum & homines reddit *p.* 262. Has imagines priscorum „ sapientum se eam potissimum ob causam enumerasse dicit, ut planum „ fiat, ex magicæ philosophiæ, hoc est, veræ & naturalis magiæ, non goë„ tiæ & necromantiæ quasdam esse exstructas, quamvis certum est su„ perstitionem in multis per abusum irrepsisse *p.* 278. & paulò pòst asserit rationi atque experientiæ consentaneum esse, si flaminis aureis aut argenteis, rotundis aut quadratis, aut triangularibus, certæ planetarum signaturæ & characteres ad certos cœli positus & configurationes seu con-

„ ſtellationes inſculpantur, pro cujuſcunque planetæ favore (nota) atq;
„ influxu conciliando; imprimi, recipi, atque retineri in ejuſmodi figuris
„ & ſimulacris certâ ſpecie imaginibuſq; inſignitis, planetarum influxum
„ *pag.* 279. Poſtea rurſum inculcat, cur & unde annuli & imagines, & figuræ in metallo vel lapide ſculptæ *creditas vires habeant, & quod hoc divinæ & magicæ, hoc eſt, diviniori cuidam & ſublimiori cauſæ, quam non inconvenienter ſpiritale vehiculum & vinculum quidam appellitarunt, aſſignandum ſit. Hoc* enim *mediante corpus & anima ſubſtantiæ invicem diſtantes copulantur invicem, hâc magnes trahit ferrum, cichoriumque motum ſolis inſequitur* pag. 284. 285. Ex plus quàm lexcentis illis ſigillis, imaginibus, ſculpturis taliſmanicis concludendo concludit naturalem vim & effectum unguenti armarii. Si hæc probatio ſuperſtitionem non ſapit, fateor me cum omnibus theologis hactenus ignorare, quid ſit ſuperſtitio. Sed perpetuò obtenditur ab autore, aliiſquè eandem aut ſimiles artes excuſantibus, vis tractiva magnetis, & vis imaginationis humanæ. Repono ego, quæ conſequentia ad naturalem (uti contenditur) vim tribuendam figuris, & ſculpturis talismanicis non tantum in corpora, ſed etiam in mentes & voluntatem hominum, quin & (abſit blaſphemia!) ipſius Dei? quid reverentia & devotio ad naturalem effectum? quid figura & materia laminæ, quid characteres & imagines cœleſtium corporum ſub tali aut tali conſtellatione, arbitrio & arte hominum elementaribus inſculptæ facient ad colligationem & mutuam ſympathiam utrorumquè corporum naturaliter inducendam, & vires ſuperiorum in inferiora derivandas, idque ductu ſpiritus mundi? Cujus avis indicio conſtant ipſis τὰ λίαν μιχάλα αἰτήματα, quæ hîc ſumunt? Quis quæſo unquam effectus diabolicę magiæ fingi poterit, qui non eâdem facilitate purgari poſſet, per allegatum ſimile tractus magnetici, aut heliotropii, aut influxus lunaris in aquas, aut imaginationis in fœmina prægnante, aut cruentationis cadaverum ad præſentiam homicidæ. In *hiſtoriâ* celebris magi *Chriſtophori VVagenaer* à pio quodam Viro germanicè deſcriptâ, & in noſtram dialectum translatâ legi aliquando (ſi benè memini, nam jam circiter 57 aut 58 ſunt anni) reſponſum ejuſdem Chriſtophori datum miranti Paracelſo, qui fortè eâdem cum ipſo navi vehebatur, cauſam curſus navis per tractionem ſimii ſui (is erat Diabolus, quem ſub forma ſimii circumducebat) proræ navis præalligati, eſſe talem, qualis eſt magnetis trahentis ferrum. Eadem hîc connexio, eademquè ſtramínea conſequentia, immò minus ſtramínea, de ſympatheticâ tractione inter ſimium & inter ligna ſeu arbores ex quibus navis fabricata, dirigente ac vehente ſpiritu mundi; quam de ſympatheticâ tractione inter unguentum & cœleſtis alicujus corporis occultam

quali-

qualitatem, ejusquè deductionem à delibuto atque obligato telo ad vulneratum absentem. Ut jam non dicam minus nugatorium & fanaticum esse, si quis dicat ab animali aliquo per occultam qualitatem ligna navis certæ alicujus formæ, ac figuræ, trahi, aut corpus hominum per amuleta & periapta contra tela quævis muniri; quàm animos hominum aut dæmonas trahi, flecti, duci, quò quis velit, per characteres & imagines, sive cœlestium sive elementarium corporum in metallo aut lapide talis aut talis figuræ sub certâ aliqua constellatione inscriptas aut insculptas. Atqui talia probat, & certatim allegat *Goclenius* quamplurima tanquam purè naturalia, & sic malam causam, pessimè defendit. De vanitate & indirectâ amuletorum, & imaginum, characterum, verborum seu carminum & incantationum magiâ, suprà & *in disp. de Superstitione* actum est: & conferri possunt autores illic citati. Quibus adde *Vossium lib.* 1. *de Idololatriâ. cap.* 8. ubi in transitu respondet objectionibus, quæ pro verbis, characteribus, & imaginatione afferuntur. Quod ad cruentationem cadaverum, eam docemus esse vanam, aut saltem incertam, intrà in *disp. de Abusu sortis.* Sed compendium disputationis fiet, si adversarii punctim & strictè argumentari cogantur: ita primi argumenti alterutrà aut utràq; præmissâ negatâ, deprehendes eos ἐν ῥήματι sua non nisi ex propriâ affirmatione defendere; quæ tam facilè cum ratione rejici possunt, ac illi sine ratione eadem venditant. III. *Quæst.* An scopelismus ad magiam referri debeat? *Resp.* De scopelismo agunt Jureconsulti ad *L. saeculares* 7. §. *sunt quædam D de extraord. crimin.* Erat crimen hoc in Arabia frequentatum, in eo consistebat, quòd quis lapides σκοπίμως poneret in prædio inimici sui, indicio futuros, quòd si quis eum agrum coluisset, insidiis eorum, qui lapides illos posuissent, mala morte periturus esset: quo factum, ut nemo ad illum agrum accedere auderet, metu crudelitatis eorum, qui scopelismum fecerant. *Ioh. Pinedain comment. ad Iobi cap.* 5. *v.* 23. *Quia cum lapidibus agri pactum tibi*, putat scopelismum respici. Sed simplex sensus & scopus illorum verborum percipitur ex verbis sequentibus *& bestiæ &c.* coll. cum *Ps.* 91. *v.* 12. *Hos.* 2. *v.* 18. *Iesa.* 11. *v.* 12. ut offensio pedis ad lapidem synechdochicè notet quodlibet vel minimum periculum aut damnum, quod quis incurrit. Ut ergo ad quæstionem respondeam, nihil huic maleficio magicum aut superstitiosum subesse videtur: cum comminatio & intentatio mortis tantum lapidibus illic positis tanquam arbitrario signo significaretur; fortè etiam certum genus intentati homicidii, lapidatio scil. Opinetur fortè quis, per lapidum positionem, tanquam signum & ritum magicum voluisse autores ejus maleficium magicum minari, & per illud mortem aut malefici ac chronici morbi excarnifica-

ficationem inducere. Sed quia de hoc in antiquitatibus nihil proditum reperitur, saltem mihi in præsentiarum de eo nihil constat, non video certi quid affirmari posse. Interim notum est pro arbitrio diaboli, aut vanorum hominum, comportationem lapidum in acervum, aut eorum erectionem, aliumve quem usum adhibitum, vanitati & superstitioni inserviisse.

Accedimus ad problemata magis historica. 1. *probl.* An prima origo magiæ (à quo scil., ubi, quando &c. primùm orta) definitè ostendi possit? *Resp. Neg.* posse magis quàm cujusque idololatrię, superstitionis, apostasiæ seu transitus à vero Dei cultu ad Gentilismum. Ut frustra sint scriptores de rerum inventoribus, inter eos *Polydorus Virgil. lib.* 1. *capp.* 22. 23. qui cum *Plinio* & *Iustino* Zoroastrem, cum *Laertio* Persas primos autores facit. Sed rectius *Eusebius* & *Lactantius* ab illo *cap.* 22. citati dixerunt, hanc malos dæmonas simul cum aliis artibus inveniisse. Quo ipso haut obscurè innuunt, primum inter homines inventorem non posse designari, nec etiam quærendum esse. Hoc saltem in genere affirmari potest, cum idololatriâ quasi eodem ovo prognatam esse. Ad hæc, ut homines ex Asiâ post exscensum ex arcâ Noachi in alias orbis partes propagati sunt, sic & cujuslibet vitii consuetudinem, & nominatim superstitionis, idololatriæ, magiæ, apostasiæ seu Gentilismi. Inter Asiaticos in Persiâ, Syriâ, Babylonia quasi sedem hujus nefariæ artis fixam, & scholam apertam fuisse; eò Græcos tanquam ad mercatum profectos fuisse, & rivulos ex illo fonte in Græciam derivâsse. De quo *Plinius lib.* „ 30. & ex eo *Polydorus*: Pythagoram, Empedoclem, Democritum, „ Platonem ad hanc discendam navigâsse, hanc reversos prædicâsse, & in „ arcanis habuisse. Supra notavimus, quomodo Platonica philosophia occasionem dederit magiæ, & non pauci Philosophi Platonici partim magica promoverint sive scientes sive insciì, partim excoluerint. A vicinis Asiaticis, Chananæis, Syris, Chaldæis, Ammonitis, Moabitis &c. ad Iraelitas manâsse constat ex scripturâ *Levitic.* 18. & 20. 2. *Reg.* 17. *Daniel.* 2. *Ierem.* 10. Vide eruditum tractatum *Seldeni de Diis Syris*. De successione & propagatione magiæ in apostatico Judaismo, ex libris ipsorum & quotidianâ praxi multa colligi possent: nisi temporis compendio studendum esset. Unum non est prætereundum, non nisi magnâ cum cautione & delectu medicis Judæis utendum, tum propter odium & hostilitatem eorum contra vitam & sanitatem Christianorum (de quo in *disp. de Iudaismo*), tum etiam propter non vanam magicæ & superstitiosæ medicinæ suspicionem. Olim *Chrysostomus homil.* 6. *c.* Judæos graviter & fusè incessebat, tum Judęos non sine superstitionibus medi-

can-

cantes, tum Christianos operâ eorum utentes. Dignus omninò locus, qui legatur ad judicium de participatâ magiâ, idololatriâ, superstitione, rectiùs formandum: contra laxos & perversè moderatos, qui hęc & similia nomine præcisitatis exsibilant, & tepidorum aut carnalium axillis pulvillos consuunt. De magia inter Gentiles antiqui & novi orbis dominante & inter Muhammetistas, quin & inter ipsos Christianos unà cum hæresibus & idololatriis erumpente ex topographis, & historicis, obvium cuique cognoscere. Unum tamen hîc præterire nolo, de magiâ Papatus: de qua sit. II. *probl.* An Papatui aliquâ ratione impingi possit magia? *Resp. Aff. primò*, quia Papatui quà talis publicâ autoritate & lege exercer, ac tradit magiam indirèctam & directam. *Deinde*, quia in Papatu aliqua successivè scripta & acta sunt directè aut indirectè magica, absque publica censura aut coërcitione: quæ idcò non immeritò Papatui imputamus. *Prius* membrum probavimus antehac in *Desper. causâ Papatus lib. 1. sect. 4.* ex arte exorcistica, & exorcismis, variisquè verborum formulis, ceremoniis & sacramentalibus; quibus vis & efficacia tribuitur, quam nec per naturam, nec per miraculosam Dei potentiam habent. Jam verò quæcunque alterutrà potentia destituta sunt, ad vanam observantiam, superstitionem & magiam indirectam seu interpretativam ab omnibus Scholasticis, Casuistis, & Scriptoribus de magiâ relegantur. *Posterius* membrum probatur ex scriptis magicis antehac in Papatu impunè editis, quorum præcipua ex *Agrippa* & *Marta*, *Delrio* suprà indicavi: quibus addenda sunt *scripta* ipsius *Agrippæ*, inter quæ emicat *tract. de occulta philosophia*, & *scripta Iohannis Tritbemii*, adhæc *Petri de Abano elementa magica*, Coloniæ apud Joh. Birckmannum unà cum *Trithemii tractat. de septem intelligentiis*, & *Agrippâ de ceremoniis magicis anno* 1567. in 8. excusa. Adde magiam publicè in scholis traditam (de quo suprà); Ensalmadores in Hispania ab Ecclesia (Romana scil.) hactenus toleratos, & à *Navarro* ac *Victoriâ* defensos, aut exculatos, (de quo suprà, & apud *Zuvaresium lib. 2. de superstitione cap. 15. §. 25.*); Et articulos in Papatu determinatos à Parisiensibus anno 1398. contra quasdam superstitiones noviter exortas; Axiomata illa partim magica, partim magiæ ancillantia conqueruntur in præfat. *plus solito in Galliâ tunc invaluisse*. Articuli illi in antiquis editionibus Lombardi ad finem exhiberi solent; eoldemque prœmittit *Bodinus* suę *dæmonomaniæ*. De Demetrio Spartano mago Romæ sub Hadriano VI. ferocem taurum impunè & publicè per magica incantamenta cicurante & sacrificante ad tollendam pestem tunc grassantem, vide *Iovium histor. lib. 21.* Habet etiam quid *Nierenbergius in histor. naturali pag. 397.* edit. in fol. *de tauro S. Mar-*

S. Marci. Nec prætereundi familiares dæmones, quorum παιδίαν in Italia nimis familiariter non tantùm possident, sed & publicè profitentur; eorumquè operâ utuntur. Vide, quę suprà ex *Cardano*, *& historia ecclesiar. Slavonicar.* de iis notamus: & quæ Peucerus in *lib. de divinationib. pag.* 14. edit. poster. in 8. ubi de psaltria Bononiensi. Inter Pontifices Romanos impunè magiam exercuerunt Sylvester 2. Benedictus 9. Gregorius 7. aliiquè. De quibus vide *vitas Pontificum*, *historias temporum Mysterium Plessei cum defensione Riveti contra Cousletellum.* Cum autem tales fuerint Papæ, quales putabimus fuisse Cardinales, Episcopos, sacerdotes, juxta regulam nobis præformatam à *Baronio ad ann.* 912. §. 7. Vide quæso *De Rog. Bacon, Alberto Magno, Trithemio*, si dubitare, nec propriis suis scriptoribus stare velint, transeat hâc vice. *Marsilium Ficinum*, (quamvis Clericum & religiosum) omnesquè ferè Platonicos magos fuisse vel magiæ faviſſe, ait *Lessius lib. 2. de justit. & jure cap.* 44. *dub.* 2. idquè patere ex *libro de vita cœlitus comparanda.* Eum tamen excusat *Laurent. Pignorius philologus epistol.* 29. Saltem non video à quoquam in dubium vocari testimonium domesticum de sacerdote mago apud *Henricum Montacutum de Mimica dæmonis in præfat.* Nec de monacho illo magni cujusdam principis mago, puerum decennem in usum magicum decapitante, apud *Bodinum supra cit.* Nec de publicis scholis magicis Salamancæ à Carolo V. primum clausis, apud *Tholosanum lib.* 34. *syntagm. cap.* 21. §. 10. Nec de clericis illis magiam exercentibus apud *Marchinum part.* 10. *belli divini pag.* 44. edit. in fol. Nec de grassante sæculo 10. magia, cum *ut populus sic* esset *sacerdos*, ut loquitur *scriptor fasciculi temporum*: qui *idem pag.* 72. meminit Palumbi presbyteri necromantici. *Michael Montagne lib.* 3. *des Essais cap.* 11. refert quendam principem habuisse in terris suis magiam ex professo exercentes & 10. aut 12. ex iis ad se vocasse, ut dictum *Montagne*, ad melancolica deliria omnes magicas artes relegantem, convinceret. Accedant illi magi, qui hoc sedulò agebant, ut persuaderent nullam esse diabolicam magiam; qualis fuit celebris suo tempore concionator Wilhelmus de Lure anno 1453. deprehensus & condemnatus, qui juratus Diaboli legatus sedulò hanc opinionem concionibus suis inculcabat, teste *Bodino in præfat. ad damonomaniam.* Non annumerabo hîc clericos magos, tandem publicè punitos; qualis Philibertus Lerneau parochus in Brasè anno 1624. à suprema curia Diensi condemnatus; nec sacerdotem Stabulensem, Magdalenam de la Cruz, prædicatores Bernenses anno 1507. Delrio memoratos; Nec tot magos punitos in Galliâ, inter quos anno 1453. Wilhelmus Edelinus Doctor Sorbonicus, apud *Bodinum lib.* 2. *p.* 138. imprimis a. 1577.

1577. cùm Galliam passim replerent, apud *Tholosanum lib.* 34. *cap.* 21. In Sabaudiâ, Italiâ, Germanię & Belgii partibus Papatui addictis, apud *Grillandum*, *Sprenger*, aliosque *Iuristas & Theologos*, criminis illius judices. Basilii monachi Benedictini defensionem opliatriæ, suprà audivimus à *Goclenio* pro suâ causa Jesuitæ Roberto objectam: librum ipsum hactenus non vidi; hîc tamen iteratò indico, ut alii inquirant. De periculosis scriptis Franc. Georgii Minoritæ, Gaffarelli sacerdotis Galli, Campanellę monachi Dominicani, deque curiosis quæstionibus dæmoni à Jesuita Cottono propositis, alibi monuimus. Vide *desper. causam Papatus lib.* 1. *sect.* 4. & infra *disp. de Exorcismo, & in* 1. *part. dispp. de Spectris & Energumenis.* Ex nostris si quem audire velis, en tibi *Peucerum* „ *de divinat. tit. de magiâ p.* 297. 298. Nec verò soli Ethnici dæmones in- „ volutos mortuorum umbris consuluerunt, quos, cùm nescirent Deum, „ minùs mirum est, varios exquirendæ Voluntatis divinę, placandorum- „que numinum, & explorandorum futurorum modos excogitasse. Sed „ & in populum Dei ille furor pervasit, ut de Saule legimus, & usque ad „ hæc nostra tempora, in eo perduravit cœtu, qui nomen sibi & titulum „ sanctæ ecclesiæ vindicavit. Usitatissimam fuisse superioribus annis „ consuetudinem accersendorum & interrogandorum manium, majo- „res nôrunt, & de illâ re peculiaria & magna volumina conscripta, ea- „demque in quibusdam scholis publicè proposita, multi meminerunt. *David Chytraus in Saxonia part.* 1. *lib.* 1. refert, cùm Lutherus post proscriptionem in arce Vartburgensi occultissimè à Johanne Friderico duce Saxoniæ servaretur, de loco seu latibulo ejus consultos à Pontificiis fuisse magos, sed eos non potuisse divinare. *Richardus Cracanthorp in eruditiss. defensione ecclesiæ Anglicanæ contra Marcum Antonium de dominis archiepisc. Spalatensem cap.* 75. Papatui in genere magiam impingit, in usu aquæ benedictæ, crucis, agni cerei, olei, salis, &c. Et nonnulli ex nostris *commentatoribus in Apocal.* 9. *v.* 21. *Pareus*, *Brightmannus*, cum *notis belgicis*, *anglicis*, *Francisci Iunii*, *Deodati*, *Osiandri.* Inter eos Breghtmannus ait, *Romam veneficiorum esse officinam.* Pareus, *magicas artes nonne Papatui omnes debemus? Nam in euangelicis ecclesiis diaboli & magorum impostura jam pridem profligata exulant.* III. *Quæst.* An Papatus se excusare potest à magiâ, excipiendo, 1. *except.* non per modum deprecationis, sed per modum imperii à diabolo quid discunt exorcistæ, & majoris dæmonis seu præfecti operâ utuntur ad expellendos dæmones ipsi subjectos? *Resp.* 1. Idem possent dicere magi, qui prætendunt se ligare, & constringere dæmonas ad loca, personas, actiones, tempora; breviter ad omnia ipsorum imperata facienda. Et distinguit *Agrippa* exsertè *lib.* 4.

inter ligationem seu vinculorum usum per modum conjurationis, ab eo qui est per modum deprecationis: & communiter adhiberi priorem; sæpe tamen etiam posteriorem. 2. Quidquid excusent, manent tamen pactum occultum, & magia indirecta, cum characteres e.gr. græcum ☩ in benedictione aquæ (Vide *Rituale seu pastorale Romanum*) &, alphabetum græcum in dedicatione templi pulveri pavimenti inscribendum; aut cum certa verba, etiam ignota, ut *epphata*, aliasque res adhibent, quæ nec naturaliter nec miraculosè talem aliquem effectum producere possunt. *Consequens ergo est, quod non adhibeantur ad hos effectus causandos tanquam causæ, sed solum quasi signa, & sic pertinent ad pacta significationum cum dæmonibus inita*; sunt verba Thomæ 22.qu.96.artic.2. Et talia Augustin. lib.2.de doctr. Christ.cap.20. *vocat molimina magicarum artium*. Conter quæ supra de διαγνώσει effectus magici à naturali attulimus. Quomodo ergo distinguent inter Cottonum adjurantem, aut conjurantem, seu per adjurationem diabolo imperantem, ut doceat de vitâ Regis, de Genevâ plagiariâ, de locis scripturę quibus probetur purgatorium &c. (vide reliquas quæstiones & totam rei gestæ historiam apud *Thuanum tom.* 4.); & inter magum eadem aut similia adjurando imperantem? 2. *Except.* Sunt verba sacra ex scripturis desumta, & Deum aut Christum denotantia. *Resp.* Eadem adhibere solent magi: ut notum est, & discere hoc possunt Pontificii ex sui *Petri de Abano elementis magicis*; ubi etiam occurrunt benedictiones fumigiorum, exorcismi ignis. *Agrippa* ipsorum *lib.4.de ceremoniis magicis*, (Coloniæ a° 1567.) pentacula magica dicit constare ex characteribus & nominibus bonorum spirituum superioris ordinis, vel ex sacris picturis sacrarum literarum seu revelationum: *versiculis adaptatis*, vel ex figuris geometricis, *sacrisque Dei nominibus* &c. Contra magorum Ephesia verba cum disputant Pontificii, meminerint se unà cędere propria vineta. 3. *Except.* Certus numerus qui in ceremoniis missaticis, exorcisticis, consecrotariis, aliisque observatur, est mysticus & sacer; non magicus? e.gr. ternarius, septenarius &c. *Resp.* Hoc quidem dicitur ab ipsis, & ex professo docetur à *Petro Bungo* in ipsso volumine *de mysteriis numerorum*: Sed minimè probatur. Idem dicunt Cabalistæ, magi, circulatores. Quando ergo eos refutant, quomodo se eximent, & sua à magicis discriminabunt? 4. *Except.* Figuræ solum sacræ in mysteriis Papalibus adhibentur, e.gr. crucis, à magis vero non sacræ *Resp.* 1. Falsum est solamen crucis figuram adhiberi: nam græcum ☩ & characteres alphabeti gręci non sunt figura crucis. Saltem *Toletus lib.* 4. *instruct. sacerdot. cap.* 14. se & universum Papatum tanquam ἀντιχαπάκριτον in lutum magię indirectæ præcipitat, cum pronuntiat omnes figuras exceptâ cruce adhibitas, su-

per

perſtitionem & magiam implicare. *Reſp.* 2. Crucis immiſſæ figura non magis eſt ſacra aut myſtica, nec majorem contra diabolos, omniaque alia mala habet efficaciam, quam crucis commiſſæ, aut acutæ, aut cujuſcunque alterius figuræ, ut circuli, trianguli, quadranguli, pentaculi, hexagoni &c. De quo infrà *tit. de Staurolatriâ &c. Reſp.* 3. Quidquid ſit aut non ſit de cruce; eandem adhibent magi in ſuis incantamentis, conjurationibus, operationibus magicis: uti eos docebunt ipſorum *Agrippa* & *Petrus de Abano.* 5. *Except.* In exorciſmis miſſis, aliiſque myſteriis ſuis, adhibet eccleſia aut cereos conſecratos, aut ſuffimigia, aut etiam herbas qualdam (vide *Gavanti theſaurum ſacrorum rituum tom.* 1. *ad rubricas miſſalis*, & *Pyrgopolinicen exorciſtam Mengum in flagello & fuſte dæmonum*): hæc omnia ſunt ſacramentalia, ſeu ritus ſacri, non verò magici? *Reſp.* Nulla diſtinctio ſpecifica aut formalis aſſignari poteſt inter ſacra magica & Papiſtica: uti ex collatione mutua rituum & ſimplicium utraque myſteria ingredientium, ad oculum cuivis patebit. 6. *Except.* Papatus adhibet orationes, ſive dominicam, ſive ſalutationem angelicam, ſive quam aliam; quę non ſunt incantamenta magica. *Reſp.* Eadem ad ſua amuleta conficienda adhibent Magi aut ſuperſtitioſi: uti notum ex fabricâ amuletorum. Videant hoc Pontificii in ſuo Petro de Abano, ubi de exorciſmo ſpirituum aëreorum, ubi ſuo *exorcizamus & viriliter imperamus*, addit, *orationem ad Deum, quæ dici debet in quatuor partibus mundi &c.* Hos tam devotè ſcil. orantes, conſecrantes, exorcizantes, alioſque amuletorum & periaptorum fabricatores, cum arguunt, evenit ipſis, quod ait Apoſtolus *Rom.* 2. *In quo enim judicas alium, te ipſum condemnas.* 7. *Except.* Non intenditur hic quid magicum aut diabolicum, nec etiam maleficium? *Reſp.* Idem dicent magi: & conſtat peccantes vanâ obſervantiâ, aut magiâ interpretativâ, minimè intendere conſpirationem cum diabolo, aut cultum aut auxilium ejuſdem: quos tamen à culpâ non eximunt Pontificii. Quâ ratione ergo ſeipſos eximent, cum eadem faciant *Rom.* 2. Quod ad maleficia non intentata, reponimus, nec magiam albam, ſeu bonam (uti vocant) ea intentare; quæ tamen non deſinit eſſe magia. De quo infra. 8. *Except.* Rectè adhibentur iſta ad tales effectus ſupernaturales: quia exemplis multis conſtat, per aquam benedictam, oleum & ſimilia pulſos dæmonas, & morbos ſanatos eſſe. Sic *Bellarminus lib.* 3. *de cultu ſanctorum cap.* 7. *Reſp.* Longè plura exempla amuletorum, incantationum, & effectuum magicorum adferuntur. Succeſſus & experientia oſtentantur pro opliatriâ, ut ſupra dictum eſt; pro ſuperſtitioſâ ejectione dęmonum (apud *Flavium Joſephum lib.* 8. *antiquit. cap.* 2.); pro ſiſtendo morbi incremento apud *Trallianum lib.* 9. *cap.* 4. ubi & Galeni

experientiam allegat pro efficaciâ incantationum in tollendis morbis; pro ſanando morbo caduco per tres verſus laboranti in aurem inſuſurratos, *Gaſpar fert aurum &c.* apud *Gordonium in lilio medicinæ part. 2. cap. 25.* pro robore & victoriâ in luctâ, per literas Epheſias, apud *Suidam in voce Ἐφέσια γράμματα.* Sed infinitum hoc tranſiri non poteſt. Unum ſolummodo Pontificiis ex *Iovii lib. 21. hiſtor.* hîc apponam. Exorta eſt in urbe peſtilentiæ lues: quæ quum ſeveris legibus more noſtro Pontifici (*Hadriano VI.*) minimè coërcenda videretur, contactu ægrorum ita exarſit, ut multa funera in compitis viſerentur, appareretque vaſtari urbem, haut multo dierum ſpatio, niſi Græculus quidam nomine Demetrius Spartanus, ſedandæ peſtilentiæ, favente ei turbâ hominum, negotium ſuſcepiſſet, nemine ſuperſtitionem vetare auſo. Nam ferum taurum, cui dimidium cornu diſſecârat, magico carmine dextram in aurem prolato, repente ita manſuefactum reddiderat, ut injecto tenui filo ad integrum cornu, quò vellet perducens, peſtilentiæ placando numini ad amphiteatrum immolaſſet. Nec credulę multitudinis ſpem ex toto fefellit (nota), cum ab eâ inanis ſacrificii proſperâ litatione, mitescere morbus cœpiſſet. An non hîc exclamare liceat cum Poëta: *Nam Romæ quis non?* (immo, *quid non?*) *ah ſi fas dicere; ſed fas.* Et cum Eſpencæo: *habeat nunc Roma pudorem.* Et cum Bapt. Mantuano: *Omnia cum liceant, non licet eſſe pium.* Atque hæc de magię & ſuperſtitionis Papalis effectis & exemplis dicta ſint. Videant Pontificii proprios *commentatores ad Deuter. 13. v. 2. & 2 Theſſal. 2. v. 9.* & inde ſibi reſpondeant. 9. *Except.* quæ recentioribus contra magicas ſuperſtitiones zelotis ferè unica eſt, & quaſi ſacra anchora: Sola illa inter characteres, figuras, numeros, ritus, &c. quæ & quia eccleſia approbavit, à vanâ obſervantiâ & magiâ abſolvuntur; ita ut eccleſiæ approbatio explicita aut implicita, immo & permiſſio ſeu tolerantia immunitatem hîc præſtet. *Reſp.* Per eccleſiam hic intelligitur epiſcopus in diœceſi ſuâ, & Papa in toto orbe Romano: uti in *Deſper. cauſâ Papatus* antagoniſtæ meo præ pudore & deſperatione hic prævaricanti, ante annos 27. abunde probavi; & res ipſa clamat. Sed ſciant, talem exceptionem cum nobis opponitur, eſſe meram principii petitionem. Nos cum verâ apoſtolicâ & catholicâ Chriſti eccleſiâ negamus, eccleſiæ Romanæ, hoc eſt, Papæ competere ſupremam atque infallibilem fidei, pietatis, & eccleſiæ Chriſtianæ, immo & totius orbis monarchiam. Negamus Papam ex peccato quodammodo *poſſe facere non peccatum*, ut loquitur Bellarminus contra Gul. Barclaium: hoc eſt, ex ſuperſtitione & magiâ, religionem ac pietatem. Sed omnibus illis nunc miſſis, probent ſolummodo epiſcopo aut Papæ, aut œcumenico Papalis

Ec-

cleſiæ concilio ſive confirmato per Papam, ſive non confirmato, divinitus non tantùm conceſſa ejuſmodi charismata per ejuſmodi characteres, figuras, ceremonias, &c. qualibus Ethnici & magi in ſuis operationibus utuntur, ſupernaturaliter tales effectus producendi; ſed inſuper conceſſam iis poteſtatem, ejuſmodi charismata ſeu dona extraordinaria exorciſtis & ſacerdotibus, & epiſcopis ſuis ordinariò ac perpetuò conferendi, per quæ toties quoties ſupernaturales effectus edant, ſpecialiter in exorciſmis, benedictionibus &c. Ita ut religionis ſit, non magiæ aut ſuperſtitionis, quando illi talia operantur aut operari intendunt. Inſuper probent hoc Exorciſtis per Papam aut epiſcopum divinitus mandatum, ut dæmonas interrogent & adhibitis adjurationibus, exprobrationibus, virgarum plagis, herbis, fumis, verbis, figuris per modum imperii compellant egredi, & inferiores dæmonas ſecum abducere, iiſque imperare, ut exeant: imprimis ad omnia ea revelanda, quæ ad ſpirituale & temporale bonum obſeſſi faciant, immo & in genere ad ædificationem proximi; quales ſcil. quæſtiones Cottoni ſuprà memoratæ. *Denique*; probent hoc privilegium Papę aut eccleſiæ à Papâ informatæ divinitus conceſſum, ut quæſtione de dæmonibus habitâ, nunquam illi mendacium aliquod prolaturi ſint, ſed omne verum ſecundum noſſe & poſſe ipſorum (ita loquar), ſemper dicturi. Hæc ubi probaverint, liberabunt ſe ab objectis antehac in *Deſper. cauſa Papatus lib.* 1. *ſect.* 4. *& lib.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 10. *&* 23. ubi ago de Lutheri magiſtro & Zvvinglii ſomnio. Ad quæ hactenus nihil reſponſum. Concludimus ergo, 1. *concl.* omnem uſum rerum, characterum, rituum, verborum & quidem ſacrorum, &c. ad effectus, qui viribus naturæ, aut artificii ſolertię, aut virtuti ſupernaturali in promiſſione Dei fundatæ, adſcribi nequeunt, implicare magiam. Et hæc communis ſententia tum noſtra, tum Pontificiorum, ut videre eſt in *Scholaſticis ad* 22. *qu.* 96. *art.* 2. & hodiernis *Caſuiſtis*, *ac ſcriptoribus de magiâ*, inter quos inſtar omnium ſit *Delrio lib.* 1. *cap.* 3. *qu.* 4. *& lib.* 3. *part.* 2. *qu.* 4. *ſect.* 8. Cui addo *Marchinum in tract. de peſte tit. bellum divinum in append. problematum philoſophic. probl.* 33. 2. *concl.* Itaque ab omnibus illis ſtudioſè cavendum: cùm Deus velit etiam à ſignis ſuſpicionem cauſantibus (ut loquuntur & monent *Iac. Sprenger* & *Henr. Inſtitoris* pravitatis magicæ inquiſitores in ſuo *Malleo malefic. part.* 2. *qu.* 2. *cap.* 7.), & ab omnibus quæ occaſionem poſſint præbere ad idololatriam, abſtineri. 3. *concl.* Cùm autem Papatus uſum characterum ac figurarum, & verborum ſive ſacrorum ſive non ſacrorum, & rituum in hoc caſu adhibeat; uti ſuprà, & in *Deſper. cauſâ Papat. lib.* 1. *ſect.* 4. *in tractatulo de peſte cap.* 5. *in diſpp. de Superſtitione, de Idololatriâ indirectâ, de Sacramentalibus, de Exorciſmo &c.* ſatis ſuperque à nobis

bis probatum est: merito magiæ & superstitionis arguitur. 4. *concl.* Nec potest excusari, aut per aliquam ex positis exceptionibus; ut jàm ostendimus: aut per meliorem sensum & praxin quorundam in Papatu, qui exorcisticam aliasque superstitiones paulò magis circumscribunt: aut etiam per sanius judicium aliquorum: Quando *Marchinus loc. cit.* ut e.gr. horrendum illud carmen contra pestem, constans characteribus annulo insculptis, quatuor rationibus satis doctè oppugnat, & alicubi usum eorum prohibent: cum alii tamen & alibi usum eorum probent & adhibeant; quomodo anno 1630. amuletum illud diffusum per totam Italiam, *ad sinistrum brachium* publiceque editum, *ab omnibus verè Christi fidelibus* (sunt verba Marchini) *nec non à viris religiosis. monialibus, ac prælatis velut salutare antidotum cœlitus revelatum deferebatur.* Et postea idem à multis sapientissimis theologis approbatum, ut innuit *ibid. pag.* 42. Constat illud 25. characteribus, qui per cabalam dictam *notarikon* integram sententiam, aut plures sententias conjunctas designant. Additur precatiuncula ad Christum: cui subjiciuntur *verba Zachariæ* (sic habet amuletum), quæ sic incipiunt. *Maledicti, excommunicati, blasphemi dæmones in virtute verborum istorum, Messiasi Emanuel, Sabbaot, Athanaios, Hyschisos, Eleyson, Tetragramaton, vos constringimus, vos privamus, vos expellimus, ex istâ civitate & ex hominibus ejus, & præcipimus nobis, ut non audeatis per pestem nocere corporibus habitantium in ea. Ite ite maledicti in stagnum ignis &c.* Hæc barbara ἱφίσια γράμματα de literâ ad literam ex Marchino, pag. 43. ita descripsi. Sed omittere non possum quin Marchini tam feliciter (nescio an ex curiositate, aut ambitione & alio fastu, aut ex invidiâ, aut particulari contentione) amuletum illud magicum proculcantis, ἀκριβίαν hic notem: quâ probat exorcismum anno 1630. à Frider. Borromeo Cardin. & achiep. Mediolanensi inventum & superiori aliisque similibus profligatis substitutum. *Novam hanc sed plane catholicam ac valde piam exorcismorum rationem pro tempore pestis &c. ad posterorum memoriam atque ad publicam utilitatem subjicere* ipsi *visum est.* pag. 47.

I. N. ✠ R. I. *Qui verbum caro factum est &c. conterat omnem potestatem inimicorum nostrorum visibilium & invisibilium ille ab hâc domo & habitantibus in eâ expellat omnem diaboli nequitiam &c. ipsamque purificet, benedicat, & sanctificet. Ecce crucem ✠ Christi fugite partes adversæ. vicit leo de tribu Iuda radix David. Agios ✠ Otheos ✠ Agios ✠ Yschyrios ✠ Agios Athaneos ✠ Eleyson Ymas ✠ Kyrie eleyson, Christe eleyson. Kyrie eleyson. Conjuro, exorcizo vos spiritus malignos per patrem, filium & &c.* Judicent ipsi Pontificii cur hæc ephesia grammata, quæ & quousque à me de literâ ad literam descripta sunt ex Marchino, sint minus barbara, superstiti-

ſtitioſa, magica, quam ſuperiora illa à Cardinale Borromeo, & Marchino rejecta. Non exculat etiam Papatum, quod quidam inter quos *Fr. Torreblanca in epitome de apertâ vel occultâ dæmonum invocatione lib. 2. cap.* 49. §. 45. *& in appendice §.* 12. cum *Thomâ* 22. *qu.* 96. *art.* improbet uſum euangelii Johannis, aut aliorum verborum ſacrorum ad ſanandum aut præſervandum; & regulam hanc multis ibidem probet applaudente Marchino pag. 44. *Quoties verba ſacra ad alium finem ab aliquibus ordinantur & adhibentur, ad quem non fuerunt à Deo inſtituta, tunc ſignum eſt occulti cum dæmone pacti.* Rectè ſane; & ex hoc Papatum in cultu publico & extra eum multiplicis ac perpetuæ magię convictum dicimus. Ab alterâ parte tamen ſcripturæ ſacræ & imaginum ſacrarum uſum libri exorciſtici, aliique publici rituales & perpetua praxis probant, & *Bonacinam tom.* 2. *diſp.* 3. *qu.* 5. *punct.* 4. eadem defendit, quamvis ſub cautelis quibuſdam, quarum quatuor magi dicent à ſe æquè ac à Papiſtis admittendas: & quarum unà exſertè contra communem doctrinam & praxin Papatus inſeritur, *Tertio*, inquit Bonacina, *ſi non ſint nomina ignota, vel alii characteres præter ſignum crucis,* Atqui tales figuras, & talia verba adhiberi, ex ritualibus libris ipſorum, & ex amuletis modo exhibitis nulli non conſtare poteſt. Sic etiam *Zvvarez tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *de ſuperſtit. cap.* 15. §. 27. *& Zanchez lib.* 2. *in decalog. cap.* 40. §. 44. docent licitum eſſe uſum piorum verborum ad morbos pellendos, per modum impetrationis. Denique nullum levamen Papatui, quod quis ex filiis ejus, *Malderus in* 22. *tract.* 10. *cap.* 8. *dub.* 1. *pag.* 765. 6. contra Agrippam ſtatuit diviſioni magiæ in explicitam & implicitam, nullam eſſe addendam tertiam, quæ dæmones ſine invocatione compellit ad effectus magicos: *omnis enim*, inquit, *magia tacitam habet invocationem; quamvis fieri poſſit, ut qui habet pactum cum ſuperiore dæmone, per illum cogat dæmonem inferiorem, ut patet apud Auguſtinum lib.* 10. *de civit. Dei cap.* 9. Quamvis enim, ſi rem ipſam ſpectes, hâc determinatione elidatur diſtinctio ſupra *excep.* 1. propoſita, inter, per modum imperii & per modum precationis: quo *Cottonus* diabolici oraculi conſultor & dæmonis diſcipulus confugiebat *in dialogis* ſuis contra *Bened. Turretinum pro ſuâ Genevâ plagiariâ*, cui *Turretinus* anno 1620. repoſuit *Recheute du Ieſuite plagiaire, ubi cap.* 1. *pag.* 59. *& ſeqq.* hiſtoriam facti, & crimen Cottoni peremtoriè detexit: quo lectorem ablego. Quamdiu ergo Papatus non deſinit per modum imperii adhibitis herbis, virgis, fumo, aquâ benedictâ, verbis, aliis rebus conſecratis, adhæc characteribus, dæmonum expulſionem tentare, abſque divino mandato, promiſſione, & peculiari chariſmate; inſuper diabolum conſulere, ex illo quæ rere ac diſcere Cottonianas curioſitates; & in genere quæ *Rituale* ex de-

creto Concil. Trident. jussu Pauli v. *reformatum pag.* 316.) ; præterea operâ superioris dæmonis uti ad ejectionem inferiorum; denique omnia illa non obstante contrariâ sententiâ *Thomæ* 22. *qu.* 96. *art.* 2. defendere; non desinemus nos Papatum magię arguere. *IV. Quæst.* An aliquo colore Pontificii nostræ ecclesiæ in reconventionem quasi, & lege talionis, magiam exprobrare possint ? *Resp. Neg.* Signum est causæ desperatæ, & conscientiæ cauterizatæ sive excogitatis commentis, apertisque mendaciis, sive nequiter fabricatis calumniis, retaliare velle, & in adversarium retorquere; ut illo quasi sepiæ atramento effuso, minus videant imprudentes lectores, te eo manifestè teneri, quod justè tibi impositum. Clamat hoc peccatum in cœlum, cum nomine justæ ac nudæ defensionis, aut moderaminis inculpatæ tutelæ insignitur, & mendacia ex propriâ affirmatione defenduntur, ac satis superque coram toto mundo probata jactantur ; cùm tantum dicta sint, & quibuscunque provocationibus scriptores urgeantur, nihil aliud nisi suas aut suorum mendaces affirmationes repetunt, & priores posterioribus, tanquam stylobatas substruunt. Hęc methodus Pontificiorum in retorquendis in nostras ecclesias criminibus, schismatis, hæresios, profanitatis, idololatrię, magiæ, rebellionis, tyrannidis &c. Ratio in promtu est, quia nos priores talibus telis Papatum & Papam oppugnavimus, & multis in locis depressimus : Ergo. Dolus an virtus quis in hoste requirat. Quasi tantundem faciant mendacium & veritas; & quasi Judæi, Gentiles, Muhammedistæ, Epicurei per moderamen inculpatę tutelæ fidem Christianam apostasiæ atque impietatis, aut fures ac latrones prętorem ipsos justè accusantem vicissim furti ac latrocinii in foro soli ac poli accusare possent. Sed dato, quem falsò accusatum in aliquo, an justa & legitima Christiani defensio fiet per hamaxas mendaciorum adversario, aut alteri alicui, quem tibi deligere ac illi substituere placuerit, ingestas ? Ut alia crimina in nos retorta nunc mittam (de quibus alibi), solummodò hic tribus verbis perstringo de magiâ. Jesuita Lorinus in commentar. ad 2. Petr. 2. v. 15. ait nostros, si non palam idem factitant quod Bileamus, *certè favere* magię, *media tollentes quibus coërcentur dæmones, & usum ac familiaritatem cum iis tanquam suis magistris gloriosè profitentes.* Ibidē subjicit dęmoniacas fabulas de Lutheri magistro & Zwinglii somnio; quas in *Desper. causâ Papatus lib.* 2. *sect.* 2. *c.* 10. 23. refutavimus. Addit de Carolostadio *communem esse opinionem.* Sed ubi & penes quos est communis opinio ? An penes Lojolitas, aut alios Antichristi satellites? Quid si nos dicamus, communem opinionem esse non tantum penes nos, sed & penes multos Papistas, elogia illa quæ cecinit Academia Parisiensis cum supremâ curiâ, Jesuitis verè competere, an argumentum

hoç

hoc à communi opinione admittent? Et communis opinio eſt apud eccleſias omnes orientales, & occidentales quæ Papam non agnoſcunt, eum eſſe apoſtatam, aut Antichriſtum. Nos de Caroloſtadio quid diximus in 2. *part. diſpp. tit de Prophetiâ*. Per *genium* Calvini nõ ingenium, ſed dæmonem quem paredrum intelligi poſſe aut debere, idiota linguæ latinæ imperitus ſi diceret, magis tolerandum eſſet. Quis uſus ſit vocis *genii*, & quod vulgò notare ſolet animum, mentem, ingenium alicujus, aut illud quo maximè viget, polletque, ex *Lindebrogio ad Cenſorinum de die natali p.* 13. *Barthio in Rutilium p.* 123. 124. *Voſſio lib.* 1. *de Idololatria cap.* 18. & *Naudeo cap.* 12. diſcendum eſt. Similem vocis hujus uſum Pontificiis ſtylo latino loquentibus non infrequentem eſſe ajo. Ut Lipſianum illud, (*ignoſcat mihi patriæ meæ genius*) præteream; unus *Delrio* non vulgaris antea philologus, poſtea factus theologus, in dedicator. diſquiſit. magicarum ad Electorem & archiepiſc. Colonienſem anno 1599. *Certe, quod ab ingenio meo* (hæc mea ſcripta) *nequibunt id ſaltem à ſapientis & docti principis felici genio conſequentur*. An hinc colligẽt ſocii, Archiepiſcopo illi fuiſſe Dæmonem familiarem? *Cornelius à Lapide in Actor.* 8. *v.* 8. recoquit rancidam fabulam de Lutheri familiari dæmone, & modio ſalis ex *libro de miſſâ angulari* ſaxonicè ſcripto (quem nunquam ipſi viſum arbitror) & addit *ibidem*, à modernis hereticis magiam *laudari ac defendi*. Qui illi ſint, & quibus ſcriptis hoc egerint non indicat: ne mendax ἐπαινοφόρος deprehenderetur. Idem in 2. *Petr.* 2. *v.* 4. eandem fabulam de Luthero ſed paululum auctam cum reliquis ex Lorino deſcriptis reponit. Sed pergit Lorinus: *Ex quo hæreſes noſtro ævo emerſerunt, & ubi graſſantur, conſtat plus magorum exſtitiſſe, quam plurimis retrò ſæculis. Lege Delrii proloquiũ in diſquiſitiones ſuas magicas*. Legimus, & invenimus eum in præmiſſâ epiſtolâ apologeticâ ad Inquiſitionem generalem Romanam nihil aliud dicere; quàm *hæreſin ſortiariorum & ſtrigimagorum totâ ferme Europâ deplorandis incrementis quotidie gliſcere*: Quin & ibid. lineis mox ſequentibus exſertè diſtinguere hoſtes ſuos hæreticos ſortiarios & ſtrigimagos, ab hoſtibus ſuis hæreticis Lutheranis & Calvinianis. *Joh. Robertus* Jeſuita *tract.* edidit (ut diſco ex *Philippi Alegambe bibliothecâ*) xit. *metamorphoſis magnetica Calvino Gocleniana*. Cur nomen Calvini cum Goclenio copulatur? Millenæ ejuſmodi copulationes reponi poſſent, nominis Papiſtici aut Jeſuitici, cum nomine Ravellaci, Cottoni, Jacobi Clementis, Balthaſaris Gerardi, Garneti, Winteri, Barcii, Gauterii, Paſmanni, &c. Sed hæc tranſeant. De incremento magię poſt inchoatam reformationem, quamvis hiſtoricè verum non eſt, uti ex *malleo maleficarum* aliiſque ſcriptis oſtendi poſſet: nam paſſim in Papatu, publicè tunc dominante & omnia occupante, tantum crimen a-

pud ipsos clericos habitum non fuit ; & ad praxin ejus quippe tam familiarem, & tenebris ac crassæ istorum temporum idololatriæ tam consanguineam, magis connivebatur. Quod de illis partibus, ubi reformatio obtinet, effutit Lorinus, nimis crassum est mendacium, cujus arguere eum potest inter alias diœcesis Trevirensis, ut & acta Judicum in Regnis, politiis & territoriis Romanæ sedi adhærentibus. De Galliâ suâ, & quidem specialiter de illâ parte, unde nostra religio maxime exulat, hoc est, de tractu Tholosano ingenuè fatetur Tholosanus lib. 34. syntagm. cap. 21. §. 9. *Succedunt & detectis impostoris hæresium, illisque senescentibus statim magicæ artes* &c. Et §. 10. *Erubescerem certè hoc dicere, ni me exempla firmarent, quæ in oculis omnium in Galliâ sunt. Nam & Tholosæ hoc anno* 1577. *tot maleficæ & sortilegæ in senatu undique reæ peractæ sunt, ut omnium reorum, qui à duobus annis ante fuerunt, quorumcunque criminum numerum superarent, & maleficiorum cumulum vincerent, ferè plus quàm quadringentæ* &c.

Quin & Jesuita à Lapide ex Rescio de sectis, refert hoc sæculo esse sectam *diabolistarum, qui gloriantur se esse sortiarios, & diaboli characterе insignitos; quem ubi vino incaluere, nudatâ carne ostendere non verentur. Auditum est ex ipsorum confessione, quod numerus eorum usque ad sexaginta millia in Gallis excreverit.* Si vera scribere putarint, hos diabolistas Ecclesiæ Romanæ filios esse ignorare nequeunt, unà cum omnibus *deistis*, spiritibus fortibus, & Epicureismum illic profitentibus contra quos varii Pontificii scriptores & inter eos celebris *Marinus Mersennus* stylum strinxere; uti indicavi in *disp. de Atheismo*. Nostræ ecclesiæ in Galliâ filios & subditos non esse, ex eo constat; quod Pontificius clerus, curiæ episcopales & supremæ curiæ sæculares ipsorum nominibus, famæ, bonis, corporibus tam diu non pepercissent. Jam vero cum nulla alia religio & communio in Galliâ toleretur præter Romanam & nostram; & diabolistæ, deistæ, spiritus fortes, de quorum incremento in Galliâ conqueruntur, in nostrâ communione non sint, in Papali eos fuisse & esse necesse est. Ita ut nimis verum sit, quod ex *Pareo in Apocal.* 9. suprà citavimus. Et certè omni superstitione & idololatriâ (quæ dæmonum cultus 1 *Corinth.* 10. v. 20. profligatâ, non magis porta aperiri potest magiæ, quam per superstitiosissimum & idololatricum Papatum claudi. Sub regibus Francisco I. Henrico II. Francisco II. reformatis istius regni simile quid ab adversariis impositum, quod nocturnos seu antelucanos cœtus ad exemplum antiquæ ecclesiæ (apud *Iustinum Martyrem apolog.* 2. *ad Antoninum*) agere cogerentur: & hinc Turoni cœperunt appellari *Huguonots*, à spectro seu dæmone illic nocte grassante, quem vocabant regem *Hugon* seu *Huguet*: quasi reformati essent discipuli & sectatores hujus spiritus tenebra-

tenebrarum, quippe qui nocte ad sacra sua convenirent. Hanc etymologiam habet præter *Thuanum Historicum* celebris J.C. *Stephanus Paschasius in epistolis lib.* 4. Olim piis Albigensibus & Waldensibus idem objectum sub Alexandro 3. & Innocentio 3. unde factum ut in sermone gallico voce *Vaudoix* Waldensis nominaretur magus. Sed illorum innoxia vita ex testimoniis adversariorum asserta à nobis in *Desper. causâ Papatus*: ubi alios autores indicamus. Antiquis Christianis idem crimen impactum, uti constat ex *Origene contra Celsum lib.* 6. *p.* 305. 306. & *lib.* 8. *p.* 425. edit. lat. gr. *Hoeschelii* in 4. Quid dico de Christianis, ipsi domino Jesu in terris versanti hoc objectum. *Matt.* 10. *v.* 24. 25. Nec desinunt post gloriosam ascensionē Judæi, & Gentiles eandem blasphemiam in ipsum evomere. Vide *Originem c. Celsum lib.* 1. *p.* 7. & *pag.* 31. refert à Cello introduci Judæum, qui fingebat Jesum in Ægypto didicisse mirificas & magicas istius gentis artes, inde reversum iisque artibus fretum pro Deo se voluisse haberi. Et rursum *pag.* 54. refert ipsum Celsum omnia miracula à Christo edita concedere, sed communia ei facere cum prastigiatoribus non minora miracula pollicentibus, cumque Ægyptiacis circulatoribus, paucis obolis mirificas illas artes venditantibus &c. *Augustinus lib.* 1. *de consensu Euangelist. cap.* 8. 9. refert & refutat mendacium de libro quodam Christi ad Petrum & Paulum scripto de magiâ, per quam miracula sua patrasset. *Arnobius lib.* 1. *c. Gentes* testatur opinionem hanc apud Gentiles invaluisse, quòd Christus fuisset magus. Si ergo dominum Jesum Beelzebub, si apostolos & primos Christianos appellârunt magos; æquo animo ferendum est, ut ab illis qui magiæ tenentur (uti modò ostensum), illius criminis participatio in nos retorqueatur. Hoc enim non magis verisimiliter ab illis fit, ac retorsio idololatriæ, quam primus, ut arbitror, Jesuita *Richeomus* in proscenium adduxit tit. *D'idololatrie Huguenote*; cui anno 1609. tanquam apologiam contra ministri reformati Valverdiensis oppositum scriptum tit. *idololatrie Papistique*, submisit alterum *tract.* tit. *Pantheon Huguenot discouvert & ruiné*, regi Galliarum dedicatum. Sed fortè quis excipiat à magiæ participatione non posse nostros in totum purgari, quòd capitalibus suppliciis eam non æquè coërceant, ac Pontificii. *Resp.* 1. Si cessatio aut tolerantia aliqua jam aliquot annis in fœderato Belgio obtinuerit, non ecclesiæ nostræ, aut antecessoribus ejus, sed prætoribus & judicibus imputanda esset. Nam apud nos non tenetur illud crimen pertinere aut communiter, aut tantùm ad forum ecclesiasticum, uti in Papatu. Quod ad Ecclesias nostras illæ tum praxi tum doctrinâ vel minimam speciem magiæ, idololatriæ, superstitionis *procul abigunt*: imprimis *publicâ suâ liturgiâ cap. de administratione*

cæna hoc abundè profitentur. *Resp.* 2. Magistratus nostri magis nunc cessant à suppliciis; non quòd magicas artes probent, aut permittendas putent. Sed ob istas causas 1. *quia* læmæ fallacium probarum, aliæque magicam aut similem quam superstitionem Deique tentationem sapientes ab oculis eorum absterſæ sunt: & hinc est quod supplicia in frequentiora sint. Quod idem in Galliâ, Belgio & Germaniâ Papali, atque alibi jam ab annis aliquot evenisse, negari non potest. 2. *quia* per lucem reformationis ita discussæ sunt apud nos tenebræ superstitionum, spectrorum, magicorum maleficiorum, ut rara aut rarissima criminum istorum exempla judicibus offerantur. Quod si tamen offerri contingeret, ostenderent illi leges contra magos, & divinaculos hic abrogatas non esse. 3. *quia*, cautè & timidè ad supplicia hic procedunt, ob difficultatem quam inveniunt in cognoscendo hoc crimine. Nôrunt enim præstare, ut per errorem aliquot sontes evadant quam ut unus insons plectatur; & nihil dubitante conscientiâ faciendum esse, præcipuè in re tanti momenti. Difficultas illa jam ante 50. & amplius annos sedes fixit in animis judicum nostratium, cum fœmina quædam Gorcomiensis magiæ accusata supplicio capitali exemta fuit, causam coram curiâ provinciali Hollandiæ strenuè agentibus advocatis quibusdam, inter quos primipilus Pontificiæ religioni addictus, ut ex fide digno audiisse memini. Ex illo tempore in illâ, & hâc nostrâ, vicinisque provinciis vix de suppliciis sagarum, aut de sagis auditum fuit. Cùm tamen non diu antè Gorcomii vetula quædam paupercula nomine *Anna Muggen*, & hîc Ultrajecti una atque altera vivicomburio sublatæ fuissent.

APPENDIX PRIMA AD DISPUTATIONEM DE MAGIA.

Resp. DAVIDE LACCHER, Mediob. Zeland.
Ad diem 16. *Maji.* *Anno* 1657.

Disputationi de Magiâ anno 1636. *editæ visum est appendicem hanc quæstionum quarundam partim historicarum partim practicarum subjicere.*

1. STatueram ante hâc de viris quibusdam literatis magiæ directæ aut indirectæ sive suspectis, sive accusatis, ex professo disquirere; sed ne nimis prolixus sim, muto consilium, & aliis magis otio abundantibus, siquidem illis hoc tanti est, disquisitionem hanc relinquo. Ab historicis, & scriptoribus de dæmonibus & magiâ varii notantur: quorum *apologiam* peculiari

tract.

Digitized by Google

tract. gallico anno 1625. ſuſcepit *Gabriel Naudeus* Pariſinus, qui poſtea aliquot annis Romæ legati Gallici medicum egit, vir ſanè variæ eruditionis & multę lectionis. Præmittit *cap.* 1. --- 8. egregia monita, quòd hiſtoricis promiſcuè fides non adhibenda; quod magni aliqui politici, & quòd admiranda quorundam ingenia ac ſtudia, præſertim mathematica magiæ ſuſpicionem incurrerint, quod etiam libri magici falſò viris quibuſdam eximiis tributi, eos ſed innocuos gravarint complures, inter eos etiam ſequentes, Ethnicos ſcilicet. Ita *ſeqq. cap.* à magiâ abſolvit Zoroaſtrum, *cap.* 8. Pythagoram *cap.* 18. Plotinum, Jamblichum, Porphyrium, *cap.* 13. & dictos Chriſtianos, Chicum Æſculanum *cap.* 13. *p.* 343. Anſelmum Parmenſem, Petrum de Apono *cap.* 14. Agrippam *cap.* 15. Trithemium, & Michaelem Scotum *cap.* 17. Papas Sylveſtrum 2. & Gregorium 7. *cap.* 19. Ubi an *ſemper* rationes fidem facientes depromat, an verò conjecturas, veriſimilia, & colores ſubinde admiſceat, aliis in præſentiarum cenſendum relinquo; præſertim Pontificiis theologis, qui apologias debent Leloyero, Delrio, Tannero, Raph. la Torre, Torreblanca, aliiſque ſuis dæmonologis; inſuper Vincentio Bellovacenſi, Antonino, Viperto, Toſtato, Platinæ, Jovio, Mart. Polono, aliiſque ſuis hiſtoricis; nec minùs ab alterâ parte ſuis Enſalmadoribus in Hiſpaniâ (de quibus ſuprà autores cit. & peculiari *tractatu Emanuel de valle de Moura* cit. *à Naudeo cap.* 14. *pag.* 373. & *c.* 19. *pag.* 547.) ſuis artis Paulinæ myſtis in Italiâ qui medentur plagis ſerpentum, ſuiſque artis Hubertinæ mirabiliariis in Galliâ (de quibus *Naudeus cap.* 14.) ſuo denique Apono, Agrippæ, Trithemio, Anſelmo Parmenſi, imprimis Sylveſtro 2. Gregorio 7. ut & Papatum ab unâ parte ab artibus magicis, ab alterâ ab artibus mendaciorum & calumniarum contra tot innocentes perpetuò ac ſtudioſè exercitis, liberent, ſi quâ ratione queant. Hiſtoricos & dæmonologos ſuos apud Naudeum citatos invenient. Nos ſpectatores erimus. Tantùm moneo lectores, ut attendāt an ſuſpecti omnes dum à magiâ directâ & pacto aperto cum dęmone per Naudeū liberantur, aut liberari videntur; pariter à magiâ indirecta aut participatâ & dictis ac factis ejuſmodi, quę ſpeciem & occaſionem ejuſdem inferunt, in ſolidum purgati videantur. Quamdiu Agrippæ libri de occultâ philoſophiâ apud Papiſtas in reatu hærent; Trithemius abſolvi nequit, etiamſi Jeſuitæ cum *Tannero* ſuo qui *orationem apologeticam pro Trithemio* edidit, centum orationes declament. *Trithemius* enim libros Agrippæ approbat, ut patet ex *epiſtolâ* iis præmiſſa? At quo jure vapulabit Agrippa, abſoluto Trithemio? Videatur ejus *epiſtola*. Saltem de nonnullis ea non potuit negare, quæ reatum magiæ indirectæ inducunt. Quin ipſe *cap.* 43. ait non tantum cum *Delrio lib.* 1. *cap.* 3.

Chicum Æsculanum fuisse superstitiosum sed & fatuum: quod in *commentar. ad sphæram Sacroboscæ* sæpius advocet revelationes spiritus cujusdam dicti *Floron*: cujus consulti responsum de maculis lunæ comparat cum historiâ Appionis grammatici apud *Plinium lib.* 2. *cap.* 30. & dæmonis barbati apud *Niphum* ostendentis modum conficiendi lapidem philosophicum. Et Hermolai Barbari quærentis ex dæmone quid significaret Aristotelis ἐπιλίχειν. Cujus testem facit *Bodinum in damonomaniâ*: addo ego, antehâc in *desp. causâ Papatus* citatum *Ioh. Monlorium in libello de ἐπιλιχείᾳ in fine*, qui cum doctissimâ ejus versione, *paraphrasi, & notis prior. analyt.* Aristotelis editus est in 4. & seorsim in 80. cum aliis *ejusdem*, aliorumq; duorũ Hispanorum in Acad. Valentinâ philosophorum *orationibus*. Hæc omnia ille ad insanias & rationis egestatem rejicit *pag.* 346. Pari ratione omnis affectata & culta cum dæmone familiaritas ac conversatio diffiari posset. Sed de his Naudeo cum scriptoribus Papalibus, quibus obloquitur, transigendum relinquo. Ut & de Alberti Magni statuâ loquente, quam meritò suspectam habent *Delrio lib.* 1. *cap.* 4. & *Redemtus Baranzanus disp. phys.* 5. *qu.* 2. *dub.* 7. De Trithemii libris, & Trithemio, purgando laborat *Naudeus cap.* 17. Sed contra audiendus *VVierus lib.* 2. *de præstigiis cap.* 6. & ibidem citatus Car. Bovillus, qui testatur, se ad *Trithemium divertisse, & magum reperisse, nullâ philosophiæ parte insignem.* Defenderunt eum *Gohory, Sigismundus* Abbas Benedictinus, Jesuita *Tannerus à Naudeo cap.* 17. citati. Contrà tamen acculat, *Delrio lib.* 2. *quæst.* 1. Quicquid sit de *Steganographiâ* quam terminis & specie magicâ in theatrum produxit, saltem *epistola* ipsius *de septem intelligentiis* ad imper. Maximilianum I. superstitiones illas redolet. De Rogero Bacon nihil aliud dicimus, quam quod *Delrio lib.* 3. *cap.* 3. *quæst.* 1. esse scil. planè superstitiosum quod *Franc. Picus Mirandulanus lib.* 2. *de prænot. cap.* 1. & *lib.* 7. *cap.* 7. legisse se dicit in libro ipsius de sex scientiis, posse quem prædicere futura beneficio speculi almuchefi facti secundum regulas Opticæ sub aliquâ benignâ constellatione, siquidem antea corpus suum per chymiam bene temperatum & ad æqualitatem reductum reddiderit. Si vera dixerit *Fr. Picus* (nam librum Baconi mihi videre non contigit), non video quomodo hoc dictatũ à magiâ interpretativâ, & abominandâ superstitione *excusari queat.* Si quis Doctorem Faustum, Zedechiam Judæum, Scotum parvum (*le petit Schot*), Trois-Eschelles, Magistrum videntem purgare intendat, spondere ausim illum similem negationum, exceptionũ, rationum pulverem oculis objecturum. Hos tamen nefariæ magiæ acculat *Naudeus cap.* 3. *p.* 57. Quamvis in fervore defensionis Agrippæ *cap.* 15. *pag.* 419. sui oblitus *historiam Doctoris Fausti* unà cum *historiis Merlini &*

ni & Maugis suâ linguâ appellet *Romans magiques*; & exsertè distinguat à scriptis seriis, historicorum scil. & dæmonographicorum *Delrio*, *Theveti*, *Pauli Iovii*. Sed quomodocunque otiosè & sine ratione historias qualvis in fabulas transformet Naudeus, magis adhibenda fides scriptori illius historiæ, & communi notitiæ Germaniæ, quam suis præstigiis implerat infelix Faustus, & testimonio *Philippi Camerarii centur.* 1. *oper. subcisiv. cap.* 70. qui refert eum Cracoviæ ubi publicè docebatur, magiam suam didicisse, & ex multis, qui eum noverant, se de mirandis ejus præstigiis audivisse.

1. *quæst.* Quid de Sylvestro 2. Gregorio 7. Benedicto 9. &c. aliisque Papis magiæ notatis? *Resp. Baronius*, *Bellarminus*, *Florim. Remundus*, & post eos *Naudeus* cap. 19. eos purgare conantur. Sed omnes ipsorum colores, & audaces negationes similes sunt illis, quibus *Naudeus* Agrippam, Chicum, Petrum de Apono, Anselmum Parmensem, Mich. Scotum, Trithemium, Jamblichum, Porphyrium, Zoroastrũ, purgatum ibat: quos tamen communi sententiâ Papatus in reatu aut suspicione hærere certum est. Vides ergo de paradoxis ejusmodi apologiis fere judicandum, quod de laudibus Neronis à Cardano decantatis (cujus meminit *Naudeus*); aut de doctorum virorum encomiis moriæ, calvitiei, febris quartanæ, cœcitatis, pediculi, umbræ asini; quin & ipsius diaboli in oratione Witebergæ à quodam Brunone Italo habitâ, referente *Barth. Keckermanno in suâ Rhetoricâ*. Quod ad historiam Sylvestri 2. Gregorii 7. &c. non est operæ pretium ut hic ea repetam, quæ refutandis exceptiunculis contra proprios historicos & communem famam ac fidem in Papatu à *Plesseo in Mysterio*, & ejus hyperaspiste *Andr. Riveto* abundè congesta sunt. Tantum verbulo occurram nunc Naudei atroci criminationi, quâ *mendacii, calumniis, & malitiæ hæreticorum* (Protestantes & reformatos intelligit) hanc calamitatem tribuit; *pag.* 542. 543. Cùm proprii ipsorum historici, qui & clerici, & filii Papatus sub ejusdem umbrâ hæc scripserunt, nobis autores sint. Quos si mendacii & calumniæ arguere velint, & inter intestabiles numerare, per nos licet: sic tamen ut meminerint eos in causis suis (nominatim de successione Paparum & Papatus) cum Baronio aliisque promachis suis tanquam testes contra nos, posthac non ampliùs adducendos; nec ad historicos cum *Campiano in* 10. *rationibus* ampliùs provocandum. Cur enim nos ipsorum sociennis, nostrisque adversariis fidem adhiberemus, quibus ipsi eam derogant? Alterutrum hic eligendum: & in quamcunque partem libra inclinârit, nos in lucro deputabimus. Et cur ante tempora reformationis in ipsâ ἀκμῇ Papatus, oceano Romanæ ecclesiæ omnia occupante (uti gloriatur antagonista noster

2.

ſter *Cornelius Ianſenius in ſuâ Spongiâ*), has maculas Papis aſperſas non e-luerunt, & huic communi famæ & fidei non occurrerunt, ſaltem libros illos non ſuppreſſerunt, aut prohibuerunt? immo cur exortâ jam reformatione tum ſtudiorum tum religionis pleroſque ipſi libros typis evulgârunt? Eâdem methodo utendum cenſemus in diſceptatione de Papiſſâ Johannâide quâ in *Deſper. cauſâ Papatus*, ubi etiam de hiſtoricis Papalibus in genere nonnulla monemus, ut & *part. 1. diſpp. tit. de Patribus. II. quæſt.* Fueritne Agrippa reformatę an v. Papiſticæ eccleſiæ civis. *Reſp.* Prius velint *Delrio lib. 2. qu. 16.* & *Adamus Tannerus* ad 1. *Thomæ tract. de potentiâ angelorum qu. 3.* ubi de tranſlatione ſagarum. Sed contrarium patet ex *apologiâ Naudei cap. 15. per totum*: Fuit enim ab Imperatore Carolo V. & à principibus ac proceribus Pontificiis ad varios honores immo & ad profeſſionem theologicam in Acad. Dolanâ & Ticinenſi, promotus; ad quæ nulli niſi Pontificii admittebantur. Inſuper favit illi Papa, rex Angliæ, Cardinales, Epiſcopi; adeo ut etiam à Cardinale S. Crucis aſſumtus fuerit tanquam futurus auxiliaris ipſius in Concilio Piſano. Quin ipſe in libro de vanitate ſcientiarum, ubi videtur omnes artes ſimul cum magica göetiâ ſive exercitii cauſâ ſive ſchemate quopiam explodere, cap. 45. de göetiâ & necromantiâ, dicit nugas & impoſturas illas conflatas eſſe *ex prophanis quibuſdam obſervationibus noſtræ religionis ceremoniis permixtis inſitiſque ignotis multis nominibus &c.* Hîc nullæ aliæ niſi Papiſticæ ceremoniæ intelligi poſſunt: Eas enim exhibent libri magici Alberti, Thomę Eboracenſis, Alphonſi, Roberti Anglici, Baconi, Apponi &c. nomine editi, & abillo *ibidem* notati. Quod ad intentatum crimen magiæ, Pontificii de eo inter ſe digladientur; ſi forte Agrippam ſuum liberare poſſint. Vide acculantes *Bodinum lib. 1. cap. 1. Delrio lib. 2. qu. 12. & 39.* ex quo *Tannerus*, aliique theologi Pontificii. Eundem acculat ex noſtris *Marnixius Sanct. aldegondii dominus* in *ſcripto* vernaculo *contra Enthuſiaſtas præfat. præpar. part. 3.* ubi oſtendit Sebaſtianum Francum alpha Libertinorum & Enthuſiaſtarum pleraque ſua ex Agrippæ loculis hauſiſſe. Vide ſemina ejuſmodi enthuſiaſtica ſparſa in *epiſtolis Agrippæ ad Aurelium ab Aquapendente ad finem occultæ philoſophiæ.* Exculant eundem *Naudeus c. 15.* aliique magno cum zelo, *ibid. cit. Vierus lib. 2. de præſtig. c. 5. & 44.* ubi vocat eum hoſpitem, præceptorem, & herum ſuum, inter alia negat *librum* illum 4. *occultæ philoſophiæ, de ceremoniis magicis* (quem ſuprà dixi Coloniæ anno 1567. apud Joh. Birckmannum unà cum *Trithemio de ſeptem intelligentiis*, & *Petri de Abano elementis magicis in* 8. exculum) eſſe Henr. Cornelii Agrippæ. Quod ſi verum eſſet, in tantum, quamvis non in totum, ſublevaret Agrippam. Sed forte diſtinctio temporũ aliquam lucem

hinc

huic controverſiæ inferret. Ut ſcil. dicatur Agrippam in juventute & ſpeculativè & practicè nefariis illis artibus irretitum fuiſſe; à quibus poſtea in affectaţtate ſive Dei ſive hominum metu ſe expedire voluerit. Tale quid labaſcens *Naudeus pag.* 419. ferè concedere videtur & cum delictis juventutis aliorum celebrium ſcriptorum Alberti M. Æneę Sylvii, Pici Mirandulę comparare. Et talem fortè mutatum invenit eum Wierus, cum illi cohabitaret. Quin ipſe *Agrippa in præfat. ad libros de occultâ philoſophiâ* veniam petit, obtendens adoleſcentiam, & quod Platonicorum multa placita ſecutus ſit, & multa narrando potius quam affirmando ſcripſerit, & hos libros magnâ ex parte retractârit in *libro de Vanitate ſcientiarum.* Quo ipſo tamen nec viri docti qui eum ob ſcripta & actiones meritò ſuſpectum habuerunt, calumniæ argui, nec Agrippa in totum abſolvi deberet: præſertim cum ſcripta à curioſis periculoſiſque vanitatibus & ſuperſtitionibus, hoc eſt, à magiâ indirectâ, à quâ ad directam proclivis prolapſus, ab ipſo ſecundis curis anno 1510. etiam poſtremis anno 1531. cum eos dedicaret Hermanno archiepiſcopo Colonienſi, expurgata non ſint. Hoc nôrunt illi, qui libros ejus de occultâ philoſophiâ legerunt. Ne quid dicam de periculoſis & religioni Chriſtianæ repugnantibus, quę in libro de Vanitate ſcientiarum occurrunt: quorum aliqua notata ſunt à Domino *Sanct aldegondio* in ſcripto Belgico *c. Enthuſiaſtas.* Conferat, cui vacat, *Indices librorum* in Papatu *prohibitorum.* *III. Quæſt.* An Johannes Indagine autor celebris chiromantiæ & phyſiognomiæ fuerit eccleſiæ reformatæ ſubditus? *Reſp.* Ita quidem velit *Delrio lib. 4. cap. 3. qu. 5.* & ex eo *Tannerus*: ſed temerè, ne dicam calumnioſè. Unde hoc habent? quis hoc ipſis indicavit? ἄδηλος. Eum ergò legitimæ matri & huic honorem, ſi quis ex talibus ſcriptis debetur, ſecundum legem juſtitiæ reſtituemus. Edidit ſuam chiromantiam Anno 1522. ubi in *præfat.* ſcriptâ 7. Eid. Maji vocat ſe ſacerdotem & decanum Francofurdienſem. Dedicat librum Theodoro Zobel archiepiſcopi Moguntini, *in ſpiritualibus, vicario, & ejuſdem metropolitanæ eccleſiæ ſcholaſtico & canonico digniſſimo*; cujus autoritatem & officium agnoſcit, eumque vocat *cauſarum ſpiritualium cenſorem maximum & ſummum.* Libelli de judiciis complexionum ſecundum planetas dedicatoriam ad Henricum Stromerum phyſicum Urbacenſem ſic concludit: *Datum Steinheim ex parochia noſtra 14. Auguſti, Anno* 1622. Similiter concludit chiromantiam, fol. F. 7.: *Ex eccleſia noſtra Steinheim Kal. Novembr. Anno ſalutis* 1522. In naturalis aſtrologiæ compendioſâ deſcriptione fol. M. 2. edit. in 8. in titulo vocatur *ſacerdos.* Notet hic lector, paſtores Proteſtantes in Germaniâ rejecto ſacrificio miſſatico, non uſurpaſſe nomen ſacerdotis, & decani Franco-

ſurdienſis: nec etiam agnoviſſe epiſcopos Papales, eorumque vicarios. Ejus chiromantia & phyſiognomia à Pontificio autore Antonio du Moulin in Gallicum ſermonem tranſlata in 8. impreſſa eſt Lugduni apud Joh. Tourneſium, & poſteà Pariſiis in 16. apud Joh. Ruelle, teſte *Ant. Verdier in Bibliotheca.* Hallucinatus eſt *Geſnerus in Bibliotheca*, cum hunc confunderet cum *Iohanne de Indagine*, ſeu *Hagen*, Carthuſiano polygrapho, cui libellos iſtos Aſtrolog. chiromanticos, &c. anno 1534. Argentor. excuſos tribuit. Cum Aſtro-manticus *Ioh. Indagine* (ſic habet prima libellorum editio, anno 1622. in 8.), non fuerit monachus, ſed parochus ſæcularis, & decanus Franckfordenſis: uti etiam ex effigie libello præmiſſâ ad oculum patet: adhæc Carthuſianus ante ipſum (indicante *Trithemio*, & poſt illum *Poſſevin, in appar. ſacro*) floruerit anno ſcil. 1460. in domo Carthuſ. montis S. Salvatoris prope Erfordiam, fueritque Prior in Iſennach & in Stetin, vir pro ratione illorum temporum πολυμαθὴς & πολύχαφος: uti oſtendunt Catalogi apud *Geſnerum* & *Poſſevinum*. Qui poſterior ibidem de Aſtromantico noſtro dicit: *nomen quod præfert (fictiumne an verum)*. Sed fortè quis objiciat, hujus *Ioh. Indagine* prædictionem *in præfat. chiromantica*, anno 1522. de pompâ ſacerdotum & monachorum minuendâ. Ejuſdem in *chiromantia* in fol. Argentorati, anno 1546. dicterium in Pontificem, quod nihil videatur probare niſi utilitates. *Reſp.* Sed inde non ſequitur eum fuiſſe reformatum, aut non fuiſſe parochum Papalem. Certè ſi tam liberales ſint Pontificii, ut nobis donent omnes, qui Papas, aut clerum, aut monachos alicubi taxârunt, noſtri eſſent Bernardus Claræ vallenſis, Occamus, Gul. Durantes, Wicelius, Eraſmus, Eſpenceus, Hildegardis, Abbas Joachimus, & qui non? Vide *Orationes habitas in Concilio Tridentino, ejuſque Hiſtoriam*, cum *Illyrici Catalogo*, & *Pleſſei Myſterio*. Johannes refert ſe domino Vicario prædixiſſe ex aſtris, præſentem illam mutationem & rerum perturbationem, antequam fieret, & porro prædicit ineluctabile aſtrorum fatum, quo ablegabunt vetera, nova facient omnia, hoc ſolum fine, ut perſuadeat ei calculum ſuum divinationibus aſtralibus adjicere, eaſque contra adverſarios tueri.

3. Sequuntur aliquot quæſtiones practicæ. 1. *Quæſt.* An diabolus poſt adventum Chriſti in carnem per ſpectra, energemata, maleficia magica homines, præſertim Chriſtianos infeſtare poſſit; illique certâ fide teneantur credere, quod non poſſit? *Reſp.* Error popularis eſt quorundam, diabolum quod ad omnis potentiæ ſuæ executionem exutum eſſe: ſaltem contra fideles eum nihil poſſe. Videntur malè lecta & intellecta loca *Iohann.* 12. *verſ.* 31. 1 *Ioh.* 3. *verſ.* 8. *Coloſſ.* 2. *verſ.* 15. *Luc.* 10. *verſ.* 18. 19. huc applicata fuiſſe. Nam limitatè acçipienda tanquam

quam absolutè dicta acceperunt. Quod seqq. conclus. sic explicamus. 1. *Concl.* Contra verè fideles, nihil potest diabolus quod ad animæ salutem, ut prævaleat, scil. seu cum finali victoriâ, & in infernum eos abducat. In omnibus enim illis plus quam victores sunt, quos Christus sanguine suo à potestate diaboli liberavit. *Coloss.* 1. *vers.* 14. & 2. *vers.* 12. 13. *Rom.* 8. *vers.* 38. *Hebr.* 6. *vers.* 9. Sicuti enim pro Petro, *Luc.* 22. *vers.* 32. sic pro omnibus fidelibus intercedit, ne deficiat fides eorum, *Rom.* 8. *vers.* 31. 33. 34. 35. Breviter huc faciunt universæ phalanges argumentorum pro perseverantiâ verè fidelium. 2. *Concl.* Multa molitur & non parum potest contra statum fidelium internum & spiritualem, etiam post adventum Christi, 1 *Pet.* 5. *vers.* 8. cum *Ephes.* 4. *vers.* 27. & 6. *vers.* 11. 12. *Iacob.* 4. *vers.* 7. 1 *Corinth.* 7. *vers.* 11. & 2. *Corinth.* 2. *vers.* 5. & 12. *vers.* 7. & vel ex solâ sextâ orationis dominicæ petitione id constat. Confer *disp.* nostram *de Tentationibus.* 3. *Concl.* Multa potest quod ad statum externum fidelium; sanitatem scil., libertatem, aliaque fortunæ bona, ut famam & possessiones. Imprimis ecclesias novi Testamenti per hæreticos, Antichristum, tyrannos & persecutores, assiduò turbat, & turbabit usque ad finem mundi. *Apocal.* 2. *vers.* 10. & 12. *vers.* 9. & 20. *vers.* 7. 8. 2. *Thessal.* 2. *vers.* 9. 10. & 1. *Thessal.* 2. *vers.* 18. 4. *Concl.* Quod ad spectra, apparitiones, & externa terriculamenta, corporeasque vexationes extrinsecus, aut intrinsecus intra ipsum corpus per possessiones & energemata immediatè, aut per magorum præstigias & maleficia mediatè inferenda: fatemur quidem verè fidelibus tam sub V. quam N. Test. ea rarissimè, & nonnisi extraordinariò obtingere: & hanc sortem ac portionem ut & aliorum insolitorum Dei judiciorum, esse propriam infidelium, hypocritarum, impiorum, ecclesiæ persecutorum, injustorum & generis humani Alastorum. Unde tamen non sequitur, impossibile esse, ut tale quid unquam alicui ex verè fidelibus eveniat. 1. *quia* talis promissio fidelibus sub N. T. data non est. Nam illud, quod fortè quis respiceret, *Marci* 16. *vers.* 17. 18., cujus simile occurrit *Psal.* 91. *vers.* 10-14. aut de charismate quibusdam impartiendo, aut de peculiari fideliũ contra mundi pericula conservatione, intelligendum est: uti locum illum infra in *disp. de Exorcismo* explicamus. 2. *quia* contrarium evincitur ex exemplo Jobi sub veteri testamento, & Pauli, 2. *Corinth.* 12. *v.* 7. & tot exemplis fidelium post tempora Apostolorum à Satanæ vexationibus per spectra, energemata, maleficia magica liberatorum. Temerarium esset omnibus patribus, & historiis ecclesiasticis, tum antiquis tum novis, omnẽ fidem derogare. 3. *quia*, cum in Christum caput fidelium diabolus potestatem habuerit & exercuerit, quod ad vexationem scil., non quod ad victoriam

storiam, *Matth.* 4. *v.* 5. 8. tum (*Iohann.* 14. *verſ.* 30. ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου) : cur repugnaret ſi aliquis fidelium ſimilem vexationem experiretur. 4. *quia*, ſi internè adverſus ſtatum ſpiritualem per horrendas injectiones, & diras tentationes tanta, Deo permittente, machinatur Satan; multò minus credendum eſt, impoſſibile eſſe, ut contra ſenſus externos & corpora ac bona eorum, quid machinetur. 5. *Concl.* De hypocritis & pſeudo-Chriſtianis, intus & in cute impiis ac profanis minus dubium eſt, quin etiam tempore N. T. eos vexare poſſit. Quò enim major lux & gratia affulget, quâ homines indignè abutuntur, eò plura ac majora Dei judicia impendent. *Actor.* 2. *verſ.* 19. 20. cum *Hebr.* 2. *verſ.* 3. 6. *Concl.* Minimè omnium dubium eſt, de infidelibus & extra Chriſtianiſmum, aut ſub titulo Chriſtianiſmi in regno Antichriſti & apoſtaſiæ viventibus. De Gentilibus in Indiâ Orientali & Occidentali, deque quibuſdam ſive Ethnicis, ſive ſemi-Ethnicis in plagâ Septentrionali, affatim teſtantur hiſtoriæ & itineraria. De Papatu dęmonum & maleficiorum vexationibus infeſto, pleni ſunt domeſtici vitarum, exemplorum, rerum magicarum ſcriptores.

4. *II. Quæſt.* An à magiâ quis poſſit converti, ſeu an magi poſſint reſipiſcere & ſalvari? *Reſp.* Movet hanc quęſtionem Theologus Anglus *Iohannes Gaule in ſelectis caſibus conſcientiæ de Magiâ*, anno 1646. Londini editis, *cap.* ſeu *quæſt.* 12. & reſpondet *ibidem* per diſtinctionem, affirmando de magis ſeductis aut deluſis ex *Actor.* 19. *verſ.* 13.: abſolutè negando de malignè activis, (uti vocat), ſolenne pactum ingreſſis, & penitus ſeu planè apoſtatis. In priori ipſi aſſentior, & probatur ex *Actor.* 19. & 2. *Paralip.* 39. *verſ.* 6. cum 12. 13. Idem docent antiquæ eccleſiæ canones, qui magos ad pœnitentiam admittebant. Vide *Photii Nomocan. tit.* 13. *cap.* 20. In poſteriori ejus determinationi non accedo. Rationem quam adfert ex exemplo Simonis Magi, & quòd ſit peccatum in Spiritum Sanctum, puto retorqueri poſſe. Si enim talis archi-magus, qualis Simon, Samariæ notus, nec ignotus Philippo euangeliſtæ & apoſtolo Petro, idem fuiſſet cum peccante in Spiritum Sanctum; utique nec ille eum baptizaſſet *verſ.* 13. nec iſte eundem ad precationem & reſipiſcentiam hortatus fuiſſet, addendo, *ſi fortè remittatur*, &c. *verſ.* 22. Hæc enim non conveniunt notoriè peccanti in Spir. S. 1. *Iohan.* 5. *verſ.* 16. Accedit & hoc, quod peccatum in Spir. S. non cadit, niſi in homines internè illuminatos & de veritate fidei convictos. Atqui non pauci inter Gentiles fuerunt ſimiles archimagi, qualis Simon: qui tamen pon poſſunt dici peccaſſe in Spir. S.; quippe nunquam illuminati & internè de fidei veritate convicti. Breviter, quamvis fieri poſſit, ut quis archimagus

ſimul

simul peccet in Spiritum Sanctum, inde tamen non sequitur rationem formalem magiæ esse rationem formalem blasphemiæ in Spiritum Sanctum, aut vice versâ. Antiquæ ecclesiæ canones, ut & *nostra liturgia cap. de cœnâ*, non distinguunt inter magum & magum. *III. Quæst.* An inter licita maleficiorum remedia numerari possint, benedictio, & exsafcinatio (ita loquar), ejusdem magi aut sagæ per cujus incantationem maleficio quis affectus creditur? *Resp. Neg.* Errore & praxi populari, stertentibus parochis & theologis, passim in Papatu obtinet, ut in domo, ubi decumbit maleficiatus, in novam ollam fictilem urinâ maleficiati repletam injiciant aciculas & acus, eamque igni admotam ebullire faciant, persuasi (fide scil. magicâ) maleficum aut maleficam eo ipso ad domum illam properare, eamque continuò circumire. Hinc est, quod ex domo illâ, tam diu prospiciant, donec casu quis aut quæ ei appropinquet; quem aut quam erumpentes violenter in domum illam & ad maleficiatum pertractum compellunt, ut maleficiato benedicat: quod si neget, verberibus eum tamdiu contundunt & delumbant, donec imperata faciat. Contusionem ejusmodi ante annos aliquot tali in casu hâc ipsâ in urbe passus est miser quidam agricola, à Pontificiis quibusdam laniis in domo quâpiam retro macellum benedictionis pronuntiationem & formulam ab ipsis præformatam nolenti extorquentibus. Quidquid enim miser protestaretur se benedictionis postulatæ & totius istius magici choragii planè ignarum esse; à minis & plagis liberari non poterat, nisi benedictione ad lectum decumbentis (ex maleficio, ipsorum opinione) more & modo solenni pronuntiatâ. Sed dicent fortè esse errorem hunc popularem, nec posse Papatui imputari. Reponimus, hic obtinuisse dictum illud falciculi Temporum supra cit. *Vt populus sic sacerdos.* Pergimus *ad alia. IV. Quæst.* An liceat amovere aut destruere signa maleficii, ut dæmon desinat nocere atque ita intendere sanitatem; & quidem illa ad dissolutionem adhibendo, quæ nec naturâ nec Dei instituto ad hoc sunt utilia; sed tantum ideo, quia diabolus in pacto suo talem apposuit conditionem, se cessaturum à lasione, si talia fiant. *Resp.* Communiter nunc affirmant Doctores Papatus, & nominatim Academia Lovaniensis: vide *Delrio lib. 6. cap. 2. qu. 2. 3. Raphaelem la Torre ad 22. qu. 95. art. 4. disp. 3., Graffius lib. 2. cap. 6. Binsfelsium in tit. C. de maleficis qu. 5.* imprimis *Malderum tr. 10. cap. 8. dub. 12.* qui modum dissolutionis per adhibita ea quæ nec naturâ nec Dei instituto utilia sunt, exsertè defendit. Antehac tamen aliter senserunt *Johan. Hessels de Lovanio* (fatentibus *Delrio & R. la Torre*), & *Wilh. Estius in 4. dist 34. §. 8. 9.*: sed illi fuerunt Trões. Ego eorum sententiæ accedo; quam etiam tutiorem esse nemo

facilè negaverit. Ratio est, 1. *quia* scriptura nulla antidota moraliter agentia commonstrat, nisi preces, jejunia, *Matth.* 17. & panopliam illam *Ephes.* 6. 2 *quia* ad effecta maleficii magici tollenda, morbos scil. vulnera, luxationes, symptomata, nulla nisi naturalia secundum artem medicam remedia adhibenda. Jam verò adhibitionem quorundam naturaliter inutilium, ut & destructionem maleficii ad sanitatem recuperandam, non esse remedia naturalia, ipsi fatentur: quia diabolus est agens liberum. Relinquitur ergo ut dicatur esse aut miraculosum, aut otiosum ad vanam observantiam & superstitionem relegandum. Illud non dicent: ergò istud necessariò dicendum esset, juxta generales superstitionis, vanæ observantiæ, magiæ indirectæ, pacti dæmoniaci occulti seu interpretativi definitiones apud *Thomam*, ejusque *asseclas*, & omnes *hodiernos Casuistas*. Ita frequenter ipsis evenit, ut in malâ deductione & subsumtione particularium, & applicatione ad particulares casus generales suas definitiones, axiomata, theoremata distinguendo, exstinguendo, prævaricando destruant. Nôrunt hoc, quibus hodiernorum Casuistarum, præsertim Jesuitarũ, casuistica ignota non est. A quâ seplasiariâ nostri sedulo sibi caveant. Rationes & exceptiones, nominatim Delrio & Malderi, qui inter alios operosè hoc agunt, ex dictis facile refutari possunt. *V. Quæst.* An liceat petere à mago maleficio, ut destruat signa maleficii, ad recuperandam scil. sanitatem? *Resp.* Affirmant recentiores Casuistæ Pontificii. *Zvvarez, Lessius, Filiucius, Sanchez, Toletus, Navarrus, Basseus, &c.* Qui postremus, §. 5. non tantum concedit, rogari posse magum ut dissolvat modo licito absque ope diaboli, faciendo ea, quæ præstari possunt *sine ope* dæmonis: sed etiam licitum esse ab eodem absolutè petere ut maleficium solvat, quamvis constet petenti fore ut medio illicito utatur. Sed non video, quomodo hoc non sit aliqua participatio alieni peccati, prout ipsi eam definiunt. Et quâ ratione magis prohibeant usum atque opem medici, quem novimus periaptis, amuletis, aliisque magicis atque illicitis mediis in medicatione usurum? Quid quod propter suspicionem aut periculum *constitutiones Pauli IV.* & *Gregorii XIII.* Judæis medicis praxin inter Christianos prohibent. Sed non mirum eos sibi contradicentes in casibus de magiâ ita determinare: cum communi fide & praxi Romanâ ex diabolo discere intendunt, quæ faciant ad ædificationem proximi, & destructionem regni diaboli tam in spiritualibus quam temporalibus. De quo suprà, & intrà in *disp. de Exorcismo*. Ne quid dicam eos ex apparitionibus & responsis dæmonum ad iplorum interrogata, Christianæ fidei mysteria haurire, & Romanæ fidei doctrinam fabricare. De priori constat ex *Dionysio Rickel*, aliàs *Carthusiano tract.* cui tit. *Speculum a-*

matorum

matorum mundi, ferè *ſub finem*; ubi refert, dæmonem quendam interrogatum, quam magnum eſſet in cœlo gaudium; alium à viro ſancto interrogatum, de reditu in cœlum; alium interrogatum, quamdiu Deum vidiſſet in cœlo: ubi teſtimoniis Auguſtini, Bernardi, Gregorii miſcet hæc reſponſa dæmonum: De poſteriori conſtat ex dæmoniacis quęſtionibus Cottoni, & oraculis de purgatorio, ſatisfactionibus, miſſis pro defunctis, &c. quæ ediderunt apparentes ſpiritus, hoc eſt, dæmones. Vide & confer *diſp. de Spectris, de Purgatorio, de Prophetia, de Probationibus ſpirituum.* Quibus omnibus adde teſtimonium diaboli pro cultu Mariæ contra hæreticos latum; & quod, ex *Bredenbachii fabulis*, Theologi ipſorum polemici toties citant, de dæmonibus Gelæ in Brabantiâ ex obſeſſis ad tempus aliquod recedentibus, quippe Iſlebiam ad funus amici ſui Lutheri profectis. Habes ergo Doctorum irrefragabilium ſcil., hoc eſt dæmonum teſtimonium pro religione & eccleſiâ Romanâ contra reformatos. His aliiſque lepidis an putidis nugamentis augere poſſent Jeſuitæ *Serrarii librum de Lutheri magiſtro*, ubi denuò illum recudi contigerit. *VI. Quæſt.* An magia benefica, quam & albam vocant, ſit licita *Reſp. Ius Civile L. 4. C. de maleſ. & math.* concedit: quam bene viderint Jureconſulti; & viderunt jam *Tholoſanus lib. 34. cap. 18. §. 1.* Quidquid ſit, in foro conſcientiæ eam illicitam eſſe, ex rationibus generalibus contra magiam *part. 1.* allatis, indubium eſt; & aſſatim hoc probârunt ex noſtris Theologis *Raynoldus in Apocr. lect. 207. Perkinſus Baſcanol. cap. 5.* Ut vel hinc videant, qui cum de caſu & foro conſcientiæ quæritur, putidâ μεταβάσει εἰς ἄλλο γένος, ſeu mavis ſophiſticâ ἀπαγωγῇ permiſſionem aut conceſſionem aliquam juris aut magiſtratus civilis obtendunt, ut juri divino & lectorum oculis fumos offundant. Quaſi ſcil. jura humana & placita magiſtratuum ex peccato poſſent facere non peccatum, & contra jus divinum de jure diſpenſare. Qualia Papæ à ſuis tribui, vide oſtenſum à *Scriptoribus de Antichriſto*, ut *Nic. Vigniero, Georg. Dovvnamo, &c.*

APPENDIX SECUNDA AD DISPUTATIONEM DE MAGIA.

Reſp. FLORENTIO à LEESTEN, Gorcomo-Bat.

Ad diem 13. *Iunij. Anno* 1657.

Proſequimur adhuc quaſdam quaſtiones practicas I. *de remediis:* II. *De pœnis magiæ.* III. *De tractatione & libris de magiâ.*

I. *Quæſt.* An magica maleficia fugâ evitari & præveniri poſſint? *Reſp.* cum diſtinctione. Si quis animadvertat alicubi operationes & ceremonias ab aliquo ad maleficia inſtitui, quantum fieri poteſt, homines & loca illa vitet: tum ne occaſioni periculi aut mali, aut hominum malorum machinationibus ſe ſine neceſſitate objicere videatur: tum etjam, ut ab conſortio atque abominandis ſacris procul recedat. Neque enim vel otioſa præſentiâ & ſpectatione participare debemus cum operibus tenebrarum. Quod obſervandum non tantum cum maleficam, ſed & beneficam magiam, imprimis & ludicras ac voluptuarias magorũ præſtigias, alicubi parari ac exhiberi novimus, aut juſtè præſumimus. Abundans enim cautela non nocet. Vide delicias Magnatum quorundam circa præſtigias magicas apud *Camerarium centur.* 1. *c.* 70. Non tamen ita fugienda ſunt intenta maleficia magica, ut propterea locum, vocationem, opus noſtrum, divinitus nobis impoſitum deſeramus. Rationes & limitationes ex *Rom.* 16. *vers* 17. 18. 1. *Corinth.* 5. *vers* 2. *Tit.* 3. *vers* 10. *Iohann.* 2. *v.* 10. *&c.* de vitandâ hæreſi; & *Pſal.* 16. *v.* 4. 2. *Cor.* 6. *vers* 17. *Apocal.* 18. *vers* 4. *&c.* de vitandâ idololatriâ analogicè huc applicari poſſunt. II. *Quæſt.* An maleficium tollatur, aut pars afflicta levetur punitione magi? *Reſp.* Nulla phyſica & directa efficienta hic ſtatui poteſt. Quæ enim connexio inter paſſionem quæ infligitur huic ſubjecto e.gr. Titio propter hoc crimen; & inter ablationem mali, quo aliud ſubjectum e.gr. Mævius per dæmonem ad poſtulatum & impetrationem *Titii* affligitur? Moralis efficientia ſive ordinaria, qualis e.gr. in verbi auditione, ſacramentorum perceptione; ſive extraordinaria & miraculoſa, hic fingi non debet. Quia nullum habemus verbum Dei ſive mandati ſive promiſſionis. III. *Quæſt.* An probandum ſit prophylacticum & amuletum contra maleficia novis conjugibus metuenda, in Papatu adhiberi ſolitum; ſolennis ſcil. matrimonii copulatio per ſacerdotem in ſecretiori aliquâ parte templi; indicante *Maldero in* 22. *tract.* 10. *cap.* 8. *dub.* 12. *Reſp. Neg.* eſt enim mera ſuperſtitio & vacua obſervantia. Quaſi ſcil. dæmonis maleficia, quæ magis parariis exercet, per communem putatitiam ſanctitatem templi, aut interiorum partium ἰδιοσυγκρασιαν, omnem efficaciam ſuam perdant, aut ad adyta illa penetrare nequeant: cum hiſtoriæ ipſorum teſtentur dęmonas in templis, ſacellis, monaſteriis frequentiſſimè graſſari; non obſtante loci præſumtâ ſanctitate, imaginum ſacrarum, aquæ luſtralis, crucis, ipſius denique Dei panacei corporali præſentiâ. Sed *Malderus loc. cit.* cauſam hujus præſumti amuleti ita explicat: quod ibi nulli

„ quod ibi nulli homines præsentes sint, qui signa ligaminis, per quæ dia-
„ bolus nocere solet, ponere possent: & quia declinare licet loca, in qui-
„ bus signa posita sunt, non videtur talis secessio in secretiores templi
„ partes mereri reprehensionem. Repetimus, quod dæmon in hâc disputatione Malderi & ibi citatorum, toties dicatur agens liberum; ideoque certis aut signis aut temporibus, aut hominibus non alligetur. Quid? an non ad petitionem magi dæmon observare & indicare posset locum illum secretiorem; aut ipse immediatè signa istic loci ponere; aut magus eadē ponere in thalamis nuptorum, aut triclinio nuptiali, aut aliquâ parte ædium, aut etiam templi, aut plateæ, per quam transituri sunt; idque aut ante confirmationem, aut in confirmatione, aut post confirmationem matrimonii? *IV. Quæst.* An in *liturgiâ nostrâ tit. de cœnâ domini*, rectè à communione excluſi pronuntientur, non tantum magi & divinaculi qui jumentis, hominibus, aliisque rebus benedicunt (belgicè segenen); sed etiam ii, qui ejusmodi benedictiones credunt. *Resp. & Aff.* Qui enim verbis aut factis profitentur se illas credere, & recipere, hactenus communicant cum operibus tenebrarum, quę detestari & arguere debent. *Eph.* 5. *vers* 11. cum *Rom.* 1. *vers* 32. & 1. *Cor.* 5. *vers* 2. Sed objiciat quis 1. *object.* Absurdum & durum esset, si Nuda fides, nudus sensus quamvis erroneus, etiam maxime ἀπράγμονα hâc in parte, à communionę arceret. *Resp.* Contrarium verum esse ostendimus in *disp. de Hæresi*, & *de Clavibus regni cœlorum*; contra Remonstrantium commentum in *Vedelio Rhapsodo*, ubi dicunt hæresim speculativam esse commentum Theologorum; hoc est, non esse συνευδοκίαν & assensum talem in rebus divinis aliquod peccatum, sed innoxium, auta diaphorum quid. Confer *catechesin nostram qu.* 85. ubi excludi vult eos qui *doctrinâ* aut (N. B) *vitâ* &c. Quod si maximè alieni à magiâ, aut simplici fornicatione, aut ebrietate, aut cultu imaginum, aut rebellione adversus magistratum, aut polygamia, aut furto &c. sentirent tamen aliquod istorum vitiorum esse licitum & adiaphorum; an non deberent ecclesiæ ad tales attendere, & hoc agere ut non tantum in praxi & exercitio, sed & in sensu de illis peccatis, eorumque improbatione melius se haberent, atque adeo à tentationibus ad eorundem praxin aut participationem sollicitè sibi caverent, iisque fortiter resisterent. Fides enim & veræ fidei cognitio ac professio, juxta cum bonâ conscientiâ servanda est. 1. *Timoth.* 1. *vers.* 19. 2. *Object.* Atqui videretur hoc sapere quid Anabaptisticum, aut Neo-Donatisticum, quod libertas sentiendi in utramvis partem, de actionis alicujus adiaphoro aut licito, membris ecclesiæ non relinquitur: præcipuè, si quis obligatione aliquâ naturali aut legitimâ illis conjunctus sit, qui sententiam oppositam & tenent & pra-

xi suâ exequuntur, e.gr. Sit maritus, qui albam illam seu bonam magiam & benedictiones exerceret, & quidem concedente jure civili (uti ostendimus *append. præced. in fine*), an uxori non licebit in hâc praxi mariti, tanquam licitâ acquiescere, & in sensu illo manere? Sint etiam parentes, qui idem sentiant & agant, an à liberis in familiâ ipsorum viventibus petendum, non tantum ne praxi parentum se misceant, sed etiam ut saniori sensu & judicio suo eandem improbent? An servi, quorum domini essent manifesti magi, qui tales benedictiones exercerent, aut manifestis magis opitularentur, sensu & judicio à dominis suis dividendi erunt? *Resp.* In causâ Dei, veritatis, pietatis dijudicandâ nemo debet maritum, uxorem, patrem, matrem, liberos, heros, amicos, necessarios respicere, aut eorum amorem, reverentiam, obedientiam, tanquam præjudicaturus causæ illi admiscere: hæc enim turpis esset prosopolepsia; & hoc Deus disertè prohibet *Luc.* 14. *vers.* 26. *Matth.* 10. *vers.* 37. *Deuter.* 33. *vers.* 9. Nec hic quidquam est quod sapiat Anabaptistas, qui propter controversiam de facto, non tantum ecclesiasticum scisma, sed & divortium inter maritum & uxorem, facere solent. Nos contra, salvo in omnibus & manente vinculo, sive naturali sive legitimo inter maritum & uxorem, parentes & liberos, Principes & subditos, dominos & servos, cives & concives, istos ab illis errantibus in sensu fidei, & pietatis quàm longissimè divisos esse volumus. Quod si enim maritus, aut pater, aut domini extra communionem nostram constituti, & sensu & praxi in causâ de arte lenoniâ, de pyraticâ, de idololatriâ Gentili aut Papisticâ, de Socinismo, de Anabaptismo, de arte & nequitiâ fœneratoriâ, de fraudatione vectigalium, &c. à communi sententiâ ecclesiarum nostrarum dissiderent; an non liceret ministris uxorem, liberos, servos in communione nostrâ existentes, aut ad eam admitti petentes, rectius informare & contra domesticum ac tam propè urgens periculum præmunire? *Quod si tu Israel omnino fornicaris, saltem ne delinquat Juda.* Hos. 2. vers. 15. Nota est praxis ecclesiarum nostrarum tum circa alia peccata quibus quis in familiâ aliquâ manifestè operam dat; tum specialiter circa peccatum publici fœnoris. De quo *Synodus Nation.* 1581. *ad qu.* 100. & *Synodi provinciales Belgicæ* in *tract.* belgico *Theologorum Ultrajectinorum*, cui tit. *Res judicata* &c. antehac exhibitæ.

2. De coërcendis & puniendis magis quæritur I. *Quæst.* An judicium de crimine magiæ sit solius fori ecclesiastici? *Resp.* Ita contendit ex *canone* 15. *Concil. Emeritensis Nicol. le Maistre* theol. Sorbonicus *part.* 1. *lib.* 3. *de bonis & possessionibus ecclesiar. cap.* 7. Et hoc olim in Galliâ obtinuisse, sed nunc mutatum esse, testatur *Ren. Choppinus lib.* 2. *de sacrâ polit. tit.* 2.

§. 11.

§. 11. Sed *Binsfeldius* suffraganeus Trevirensis *lib. de confess. maleficpræ-lud.* 14. *p.* 146. cum theologis, & Canonistis quibusdam ibi cit. determinat esse communis fori: ecclesiastici scil, quâ parte spectat ad hæresin, aut sapit hæresin; sæcularis vero, quatenus admiscentur homicidia, damna contra justitiam & pacem publicam. Et ita consuetudinem nunc fere ubique obtinere dicit. Quamvis aliquibus in locis, inquirantur ab ecclesiasticis, & post cognitionem tradantur brachio sæculari: sicuti in crimine hæresios fieri consuevit. In Belgio Pontificio per concordata Brabantica ad solos sæculares criminis hujus correctio & cognitio remittitur. Excepto, quando fit per invocationem dæmonum, aut abnegationem fidei: tunc enim tanquam sapiens hæresin, & hæreticum declaratum per *Alexandrum VI. Sixtum IV. Hadrianum VI.* & *bullam Innocentii VIII.* præfixam *malleo maleficorum*, ad judices ecclesiasticos spectat, & cognitio ejus Inquisitoribus demandata fuit à *Leone X.* Sic *Zypæus lib.* 5. *juris canonici tit. de sortilegiis pag.* 354. Hic notandum *autores* modo *cit.* loqui de foro ecclesiastico exteriori, quod etiam *contentiosum* vocant; non vero de foro & jurisdictione interiori conscientiæ, quæ est penes omnes sacerdotes ac confessarios, qui magos confitentes de restitutione admonere tenentur. De quo *Navarrus cap.* 15. *Manualis* §. 25. & *Binsfeldius prælud.* 13. Cur autem maleficos, strigas, astrologos, chiromanticos, sub casu episcopis reservato comprehendi velint, ita ut à vulgaribus confessariis absolutio dari nequeat; ipsi viderint. Lector istarum rerum curiosus, adeat *Fr. Coriolanum* Capuchinum *part.* 2. *de casibus reservatis casu* 1. *Joh. Chapeaville* vicarium Leodiensem *de casibus reservatis part.* 1. *cap.* 4. *pag.* 58. 59. & *part.* 2. *cap.* 7. & 8. ubi inter alia docet casum de sortilegio & divinatione, maleficio &c. reservari Episcopo Leodiensi tum ex consuetudine generali, tum ex constitutione speciali ejusdem Episcopi; uti videre est in parochiali Leodiensi novissimè edito (A. scil. 1614. aut paulo ante,) de *sacramento pœnitentiæ*. Et hæc quidem de sententiâ & moribus Papatus. Nostræ ecclesiæ hæc aliaque crimina externè coërcenda & punienda foro sæculari relinquunt: tantum suorum fidelium curâ ad conversionem & emendationem in conscientiâ & coram Deo, & ad amotionem scandali sibi reservatâ, juxta potestatem clavium in *catechesi nostrâ qu.* 83. 84. 85. & in *liturgiâ tit. de cœnâ*, explicatam: sive judex sæcularis crimina illa severè, leniter, lenissimè puniat, sive non puniat; sive permittat sive non permittat; sive probet sive improbet. Nunquam hic jus & forum externum, seu soli, cum jure & foro interno conscientiæ seu poli, confundendum est: nec unius cum altero reciprocatio & adæquatio concedenda: ita ut turpi μετάβασις εἰς ἄλλο γένος concludatur: hoc est li-

citum aut legitimum in foro soli e. gr. magia benefica; ergo & in foro poli. Centenis instantiis falsissima illa hypothesis, & quidem ad hominem infringi posset. II. *Quæst.* An pœna magiæ cujusvis, & quorumvis magorum, divinatorum, sortiariorum ex vi legis Mosaicæ *Exod.* 22. *v.* 18. debeat esse capitalis? *Resp. Neg.* Differt enim magia indirecta & participata, à directâ; item benefica (ut vocant) à malefica; adhæc transiens & occasionatus actus magiæ, à continuato & professo ejusdem exercitio; pactum occultum seu implicitum ab aperto. Cum ergo judex circumstantiis criminis, & boni publici hic & nunc expensis, minori aut majori pœna magiam coërcet; aut cum archimagis & seductoribus diaboli proxenetis morti adjudicatis, simpliciores quosdam & ab illis circumventos ac seductos emendationi reservat, aut minus punit; utique contra jus divinum aut naturale, aut præter æquitatem facere non est dicendus. Hic *ἐν παρόδῳ* observandum (de quo alibi pluribus), Sanctiones pœnarum in lege forensi Mosaicâ consignata, omnes judices per totum terrarum orbem, usque ad finem mundi, in specie & formâ non obligare; sed analogicè. Hoc patet ex sanctionibus *Exod.* 21. *v.* 23. 24. 27. 29. & 22. *v.* 1. cum *Numer.* 5. *v.* 5. *Deuter.* 25. *v.* 3. & 11. & 19 *v.* 15. & *Deuter.* 17. *v.* 7. & 13. *v.* 15. 16. & 21. *v.* 19. & 22. *v.* 21. *Levitic.* 24. *v.* 16. & 20. *v.* 18. & 21. *v.* 9. *Exod.* 31. *v.* 14. cum *Numer.* 15. *v.* 35. III. *Quæst.* An nullis pœnis coërcendi sint illi, qui artibus magicis & ludicris præstigiis solùmmodo homines oblectant, nemini damnum inferunt? *Resp. Neg. Quia* cum jurato generis humani hoste conspirant; & *quia* animabus suis atque aliorum nocent; dum homines dæmonum ingenio, arti, potentiæ, auxilio familiariter sine metu assuescere, atque in tam nefariâ magorum associatione ac conventione, ejusque detestandis effectis voluptatem capere docent? Vide contra *Ephes.* 6. *v.* 11. 13. cum *Jac.* 4. *v.* 7. & 1. *Petr.* 5. *v.* 8. 9. & 2. *Cor.* 11. *v.* 3. Quid quod servator, ne veritatem quidem ex dæmone audire sustinuerit. *Luc.* 4. *v.* 41. Ut nec Paulus *Actor.* 16. *v.* 17. Quomodo ergo Christiani otiosè se oblectabunt ludicris nequitiis & operibus tenebrarum, instinctu & ope principis tenebrarum patratis? IV. *Quæst.* An coërcendi sint, qui jactant artis nefariæ peritiam, aut dæmonem *παρεδρον* seu familiarem aut pactum cum dæmone, aut qui miris à se patratis & patrandis gloriantur: cum nihil tale sit, sed meros fumos vendant, *ut* inde gloriolam captent, aut homines argento emungant? *Resp. Aff. tum* propter impostaram: *tum* quod hâc ratione hominibus & sibi ipsi, occasionem præbeant, de nefariis artibus cogitandi, easque revera affectandi: *tum* quod ea inaniter dicant, iisque gloricntur, quæ turpe sit facere. Huc analogicè applica

plica *Epheſ.* 5. *v.* 3. 12. V. *Quæſt.* An puniendi, qui magicis ſuis artibus, revera non efficiunt aut efficere poſſunt, quod putant, aut ſperant, aut promittunt? *Reſp.* Sunt qui opinantur potius ridenda & explodenda eſſe omnia illa tanquam chimæricas inanias, aut melancholicorum deliria & ὑποκείμενα ἐνύπνια; quam ſerio caſtiganda & coërcenda. Sed diſtinguendum eſt inter improbos conatus, nefarias operationes, & diabolica pacta magorum: & inter intenta, affectata, putatitia & δοξάσματα quædam, ſed impoſſibilia effecta e. gr. mortuorum ſuſcitationem & ψυχῶν μετάβασιν, hominum in bruta & viciſſim tranſformationem, amoris per philtra & odii per λύγρα pharmaca ac ceremonias concitationem, lunæ de cœlo deductionem, curſus aſtrorum inhibitionem & mutationem, elementorum tranſlationem &c. Nos iſta juxta cum illis, tanquam figmenta explodimus. Sed conatus ac nefarias magorum operationes, dæmonumque in ipſis mimicam & imitatrices præſtigias, extra omnem realitatem ad regnum chimericum relegandas, & conſequenter hanc hominum perfidiam, & mille decipiendi ac nocendi artes ſuſque deque habendas non putamus. Si enim perfidia & proditio civium impunita non dimittitur, quamvis efficere nequiverint, quod intendebant: quanto magis nefaria cum dæmone conſpiratio, atque intentata rerum in Dei ignominiam, & damnum humani generis mutatio, hominumque deceptio, aut reale & corporale maleficium (quale philtris non raro infertur) pœnis coërcenda ſunt. VI. *Quæſt.* An etiam magiæ & divinationis interpretativæ atque indirectæ venditationes & operationes à Magiſtratu exterminandæ? *Reſp.* *Aff.* Nullibi diabolo dandus eſt locus. In ſpecie autem attendendum ad genethliacas, chiromanticas, & aſtrologicas prædictiones, ad onirocriticam, ad opliatriam, pulveres & unguenta ſympathetica ſeu aſtralia (uti vocant) ad quævis vana & ſuperſtitioſa amuleta, ad quæ vulgaris ignorantia confugit, quæque impoſtores vendunt ac venditant; quandoquidem mundus vult decipi. Magiſtratus omnium impoſturarum & ſuperſtitionum averruncus, hic ceſſare non debet, ſed male ementes, & vendentes coërcere. juxta *Pſalm.* 101. *vers* 8. Quod imprimis etiam applicatum volumus ad fictos, aut diabolicos enthuſiaſmos; quibus orbis Chriſtianus nimis quam hoc tempore infeſtus eſt.

De tractatione, ſcriptionibus, & diſquiſitionibus magicis, quæritur I. *Quæſt.* An in Academicis lectionibus, diſputationibus, aliiſque exercitiis agi poſſit de magiâ? *Reſp.* *Aff.* ut detegatur, refutetur, & juxta cum aliis falſis ac noxiis opinionibus & deceptionibus, immo ſupra illas omnes quam odioſiſſima reddatur, & ut literati rectè de eâ informati, aliquando ex umbrâ ſcholarum in ſolem educti, homines pro ratione Spartæ, quam-

nacti sunt, quam longissime ab eâ abducant. De Jureconsultis, nemo, ut opinor negabit, qui syllabum titulorum, eminus modo inspexerit; & nomina autorum, quos ex ordine JCtorum supra *part.* 2. citavimus, vel fando audiverit. Nec de philologis, & antiquariis, qui in historicis, oratoribus, poëtis, aliisque autoribus emaculandis, interpretandis desudant: & superiobus facultatibus ancillantur. Multo minus de medicis & philosophis, quorum est, proprietates, vires, actiones, passiones naturales rerum, præsertim hominis explicare, easque tum à fictis tum à supernaturalibus distinguere: Qui omnes cum eam prudentiam ac cautelam hic adhibent, quam in explicatione quorumcumque animi corporisque vitiorum adhibere debent; utique rebus noxiis aut inutilibus studiosæ juventutis animos non imbuent. Vide *medicorum & philosophorum tractatum* supra *citator.* II. *Quæst.* An conveniat theologis de magiâ & divinatione, in exercitiis Academicis, & publicis scriptis tractare? *Resp.* Fuerunt aut erunt fortè unus & alter qui operam & gloriam in mei meorumque laborum insectatione ponere videntur, qui ex obliquo quid obloqui & perstringere velint: an eruditionis & lectionis, an vero caritatis, an utriusque defectu, ego non dicam. Quod si lector in ejusmodi libellos casu forte inciderit, is meminerit, quæ hâc occasione suggeram. I. Omnes theologos, quorum bonam partem supra indicavi, mihi hic præviisse. Quod illis laudi ducitur, mihi vitio verti non potest; qui multas chartas, nedum ut omnes meas, illis disquisitionibus non implevi; sed paucarum scedarum diatribâ Anno 1636. hâc editione nunc auctâ discipulis nostris conceptus præformavi. II. Abominationem istius peccati, & periculum, quod ex detectione & refutatione illius metuendum sit, non posse theologis silentium imponere, sed quidem in dicendo & scribendo prudentiam: haut aliter ac in detectione atheismi, idololatriæ, hæresion, blasphemiæ, æquivocationis, mentalis reservationis, perjurii, Machiavellismi, falsi & calumniæ, sacrilegii, aliorumque flagitiorum. Quod si comparatio fiat inter nefandas blasphemias & profanas hæreses hodiernorum Epicureorum seu atheorum, Libertinorum & semi-Libertinorum, Præ-Adamiticorum, Socinianorum, & inter crimen magiæ; sæpenumero, majus periculum ex illarum, quam istius detectione, ventilatione, & convictione metuendum videretur. In peccatis erga septimum præceptum convincendis, eam cautelam adhiberi volunt theologi, quam haut facile in monelis de tractatione magiæ, & plerorumque aliorum peccatorum invenias. Vide quid Pontificiis pœnitentiariis & impudenter & imprudenter hic agentibus ex-probrent *Revetus in explic. 7. præcepti*, & in *Mysteriis patrum Iesuitarum*, *Molineus in Novitate Papatus lib.* & *theologi*,

theologi Sorbonici Jesuitis, nominatim Thomæ Zanchez; quos allego in *Desper. causâ Papatus.*

Ratio manifesta est, quia peccata hęc tã *ἐνεργείαν*, ut vix describi queant, quin ob hominum corruptionem apud quosdam doceantur, & suscitentur. III. Non tantum utile esse, sed & necessarium, ut theologi crimen magiæ intelligant, illiusque nefaria axiomata ac mysteria solidè confutent, & candidatis theologiæ Academicis exercitiis & scriptis pro re natâ prudenter has veritates inculcent. 1. *Quia* theologia textualis, seu explicatio scripturæ hoc requirit: ubi tot loca occurrunt, supra *part.* 2. indicata. Nec studiosi theologiæ in cursu Academico prohibentur legere aut consulere *commentaria nostrorum theologorum* ad loca citata: ubi similia aut eadem habentur, quæ in Academicis lectionibus proponi solent, aut possunt. 2. *Quia*, theologia didactica locorum communium; & catechetica hoc requirit: quæ sine explicatione decalogi (quæ theologiæ moralis, practicæ, casuisticæ nominibus aliquando insignitur) absolvi nequit. Ibi autem ad 1. & 3. præceptum de iis agendum est, quæ ad crimen magiæ pertinent. Inter theologos illi specialiter ad hoc tenentur, qui catechesi Palatinæ subscripserunt; in quâ *qu.* 94. mentio fit *magiæ & divinationis.* Idem habent *catecheses Vvittebergensium* anno 1571. edita, *Brentii, Cythræi,* & *catechesis Anglica* an. 1648. concepta ac Parlamento oblata à cœtu theologorum Londini congregato. 3. *Quia* liturgica hoc requirunt, siquidem legenda, examinanda, & conferenda sint. Ne procul abeamus, vide modo *liturgiam nostram Belgicam tit. de cœnâ.* 4. *Quia* theologia elenctica hoc requirit, in controversiis contra Gentiles, Judæos, Cabalistas, Epicureos, Pontificios; uti supra ostensum est. 5. *Quia* theologiæ scholasticæ tum antiquæ tum hodiernæ Pontificiæ lectio, aut saltem degustatio, & cum nostrâ collatio hoc requirit. Inspiciantur modo *commentationes & disputationes scriptorum* pœne *ἀναριθμήτων* ad 22. qu. 95. & 96. & *ad* 2. *Magistri dist.* 7. 6. *Quia*, theologiæ patristicæ & conciliaris lectio aut saltem degustatio & collatio hoc requirit. *Vide decreta conciliorum*, de magicis superstitionibus, & de divinationibus, in *epitomâ Caranzæ*, & *in capitularibus Caroli Magni, Ludovici, Caroli Calvi, Tertulliani, Augustini, Chrysostomi, aliorumque patrum dicta* passim obvia sunt. 7. *Quia* politiæ ac disciplinæ ecclesiasticæ, & nostratium decretorum synodicorum in Belgio contra illas superstitiones intelligentia & defensio hoc requirit. 8. *Quia*, intelligentia juris canonici, quod theologi datâ occasione inspicere, consulere, conferre, examinare coguntur, idem requirit. 9. *Quia*, theologia historica, seu studium historiæ ecclesiasticæ, ubi de hæresibus & sectis agitur, occasionem dat inquirendi de magiâ, divinatione

tione &c. 10. *Quia* repetitio & collatio philologiæ atque historiæ latinæ, græcæ, hebraicæ, orientalis, quam diligens theologus nunquam deponere potest, scientiam hanc postulat. 11. *Quia*, repetitio & collatio philosophiæ ac philosophorum, quæ erudito theologo tam necessaria, non sinit eum omnis cognitionis hic expertem esse. 12. *Quia*, dubia & casus conscientiæ theologis & ministris toties circa hanc materiam offeruntur, ut rasa tabula hic esse nequeant: nisi se & autoritatem ministerii apud domesticos & extraneos prostituere velint. Sed objiciat quis, libri magici à theologis non tantum indecorè & periculosè leguntur, atque inter refellendum citantur; sed & occasio objicitur curiosulis quibusdam in illos libros inquirendi, eorumque lectionem affectandi. *Resp.* Non puto à theologis sordes & cloacas librorum magiam docentium, aut defendentium, seu excusantium, multum perreptâri: nisi gravissimâ necessitate urgente aliquem eorum, qui habetur aut haberi potest, inspicere aut conferre cogantur; tantum abest, ut libros magicos sepultos suscitent & in lucem protrahant. Sed objiciant hoc illis, qui blasphemos libros Socinianos, aut publicè damnatos libros Præ-Adamiticos, aut fanaticos & Libertinicos, aut Cabalisticos, & Judaicos, aut Muhammedicos, aut Gentiles, Atheos, Epicureos, de novo edunt; (aliquando nunquam editos, aut jam Lethes quasi fluvio absorptis); aut publicè refutant, aut in scholis trivialibus prælegendos censent: e. gr. Virgilium, Horatium, Senecæ Medeam, Theocritum &c. apud quos magica occurrunt; (uti supra indicavimus); & responsum ab illis exspectent, illudque nostræ causæ analogicè applicent.

DE IGNORANTIA.

Resp. HENRICO FRANCKEN, Amstelo-Batavo.

Ad diem 3. *Martii.* *Anno* 1655.

De Scientiâ & Ignorantiâ in genere tractant Philosophi: In specie de utrâque rerum divinarum Theologi, tum alibi in loco de theologiâ & fide, tum præsertim & ex professo ad primum decalogi præceptum. Nobis in præsentiarum visum est de Ignorantiâ, præmissis præcognitis, nonnulla quærere: quod ea ad casus conscientiæ enodandos, non parum momenti adferant.

1. IGnorantia gr. ἄγνοια, quæ vox apud sacros & profanos scriptores notissima: quæ & ἀγνωσία 1 *Corinth.* 15. *v.* 34. cum quo convenit ἀγνόημα *Hebr.* 9. *v.* 7. ubi propriè actualem ignorantiam seu potius *erratum* notat, effectum scil. ignorantiæ habitualis.

Cu

Digitized by Google

Cui observationi firmandæ facit quod *Suidas in lexico* ἄγνοια habitum pravum & falsum significare, probat ex Demosthene & Phalaride. Hebraicum vocabulum simplex genericâ significatione in sacris literis, quod sciam, non occurrit, quod ἄγνοια ignorantiam communiter acceptam exprimat. Nam שגגה *schegaga* propriè notat errorem practicum culpabilem, qui effectum est ignorantiæ habitualis. Per compositionem ergo vocis *scientiâ* cum particulis negantibus (qualia לא אין בלי) ipsi exprimunt, ut *Iobi* 38.2. Et sic *paraphrastes Chaldæus Iobi* 35. 16. פרליה מנרעא *sine scientiâ*, hoc est inscienter: & *cap.* 34. 55. לא במנרעה *non cum scientia. Deuter.* 4. *v.* 42. in textu sacro respondet phrasi latinæ *imprudenter, per imprudentiam. Syrus paraphrastes Actor.* 3. *v.* 17. & 17. *v.* 30. ἄγνοιαν exponit per voces simplices טעיהא *taignionto* & טועיי *tougnai*: sed illæ propriè significant deceptionem, errorem, πλάνη ἀπάτη. sicuti conjugatum earum *Matth.* 27. 63. מטעינא *mathgnajono* πλανὸς impostorem, seductorem. Idem dicendum de של 2 *Sam.* 6. 7. quæ Chaldaicè apud *Danielem* 6. 5. & 3. 29. ubi cum ה loco ל. Eadem occurrit in Targum *Num.* 15. 25. *Deuter.* 29. 18. &c. Vox simplex Arabum جهل *siahl* genericè opponi videtur voci *ilm.* id est, scientiæ; & *Paraphrastes Arabs* eam adhibet 1. *Pet.* 1. *vers.* 14. ad explicandam vocem genericam ἀγνοίας. Quam alibi (*Actor.* 3. 13. & 17. 30.) explicat per דלאלה *dalalat*: Quâ voce alioquin exponere solet πλάνη *Iacob.* 3. 1. *Iohan.* 4. 6. *&c.* & ἀπάτη, id est, fallaciam, deceptionem *Ephes.* 4. 22. 2. *Thess.* 2. 10. &c. ita ut hæc vox specialiter potius significet errorem, seductionem, deceptionem, fallaciam. Synonyma ejus vel generalia, vel specialia *Illa* sunt *insscitia*, ἀγνωσία. Synonyma specialia sunt quam plurima, quę omnia sigillatim non numerabimus, sed tantum in istas classes distribuimus. 1. Quæ propriè & primò significant impotentiam seu defectum naturalem intellectionis, vel congenitum, vel accessorium, vel totalem magis, vel magis Partialem; ut sunt *delirium, deliratio,* παραφροσύνη, μελαγχολία, *passio hypochondriaca, mania, paraphrenitis, phrenitis,* φρενοβλάβεια, φρενοβλάψια (quorum Synonyma conjugata φρενόληπτος, φρενοπλὴξ, φρενόμωρος); μάνωσις, *stultitia, amentia, fatuitas.* De quarum vocum acceptionibus & distinctionibus consulantur *institutiones & lexica Medicorum*: quibus adde, imprimis *Paulum Zacchiam in quæstionibus Medico-legalibus.* Sunt & vocabula læsionem cognitionis per specialem corporis affectum designantia, ut *lethargia*, (cujus conjugata, lethargicus, lethargus, veternosus): *corybantiasmus*, de quo eruditè *Scaliger in Commentario ad Catullum Poemate* 38. *vers. ult.* ubi explicat phrasin *solet hæc imaginosum, Plinius lib.* 11. *cap.* 37. exponit de iis, qui patentibus oculis dormiunt, instar leporum: Qui nam fuerint Corybantes

bantes, à quibus morbum hunc immitti credebant, vide apud *Natalem lib. 9. mythol. c. 5. & 7.* ἰλιγγις, id est, *vertigines*: de quibus Medici, & extat de iisdem *opusculum Theophrasti*; estque ejus conjugatum *vertiginosus*. Est etiam hodie pervulgata phrasis *innocentiæ*, & *innocentium*: de cujus perversa applicatione ad errorem & superstitionem, vide quę notamus in 2. *part. dispp.* ubi *de Simplicitate & Hypocrisi*. 11. Synonymum ignorantiæ speciale oppositè ad eruditionem, seu studia literarum ἀπαιδευσία, apud profanos Scriptores, cujus conjugatum ἀπαίδευτος occurrit 2. *Timoth.* 2. 23. cum quo convenit ἄλογος, & duo conjuncta *Actor. vers.* 13 ἰδιῶται & ἀγράμματος. Quorum prius etiam habes 1. *Cor.* 14. *vers.* 16. 23. 24. & 2. *Corinth.* 1. *vers.* 6. Huc etiam pertinent *barbaries*, barbarus (quæ vox etiam occurrit *Rom.* 1. *vers.* 14. 1. *Corinth.* 14. 11. *Coloss.* 3. 11. *Actor.* 28. 2. 4.) qui scil. literis aut moribus excultus non est: q.d. ἄγριος, agrestem, sylvestrem. Est enim hæc vox origine hebræa, uti constat ex dialectis ejus Chaldaicâ & Rabbinicâ, ubi בר & ברא significat extra, foris, agrum, locum incultum aut sylvestrem: & ex linguâ Arabicâ, ubi ברריה *barriat* campum, desertum, & ברי *barri* agrestem, sylvaticum, exterum significat; & nomen proprium ברברי *barbari* Barbarum h. e. Africanum, incolam illius partis Africę, quæ vulgò *Barbaria* dicitur. Huc facit quod *Herodotus in Euterpe* testatur antiquos Ægyptios omnes sibi non ὁμογλώσσους vocasse Barbaros. Quomodo autem appellatio Barbari moribus aut sermone incultis *gentibus*, immo etiam satis cultis tributa sit à Græcis, & Romanis, vide apud *Strabonem l.* 14. *p.* 455. & ibi *Casaubonum*. Et apud *Suidam* & *Hesychium in Lexicis*. Imprimis apud recentiores *Stuckium in comment. ad Arriani periplum maris Erythræi* pag. 7. coll. cum *p.* 26. & post eum, *Meursium in commentar. ad Lycophronis Cassandram p.* 143. 204. 347. *Heraldum* & *Raderum ad Martialis epigr.* 1. *Grotium in notis ad Rom.* 1. 14. & *Coloss.* 3. 11. cum quibus conferatur *Erasmi annotatio ad* 1. *Corinth.* 14. 11. Denique topographicè de Barbaris & Barbaria agit *Bochartus part.* 1. *Geograph. sacræ lib.* 2. *cap.* 23. Adde quod *Canones Ecclesiæ Africanæ can.* 52. Mauritaniam, quæ imperii pars erat, τῷ Barbarico ibidem in Africa opponunt, & *Concil. Chalcedonense, can.* 28. ἐπισκόπους τῶν ἐν βαρβαρικοῖς appellat, omnes extraterras imperii Romani degentes. Ubi vide in *notis Justelli* insignia loca Autorum collecta. Nec prætereundum est, quod sphæra Ægyptiaca appellari solet Barbarica, ut à Græcania distinguatur, de quâ distinctione *Scaliger in notis ad Manilium l.* 5. *in principio*. Quod autem *Epiphanius in Panario lib.* 1. non procul à principio, Scythismum à barbarismo distinguit, quasi non esset ei subordinatus, ut species generi, id minus accuratum videtur. 111. Oppositè

ad

Digitized by Google

ad πεῖραν & scientiam experimentalem, dicitur ἀπειρία; cujus conjugatum ἄπειρος Lat. *rudis*. (Vide *Aristotelem* 1. *Metaphys.* 1. *cum commentator.* inter alios *Fonseca*): Vocem hanc sed communiori acceptione, adhibet Apostolus *Hebr.* 5. *vers.* 13. IV. Oppositè ad scientiam seu sapientiam practicam & prudentiam *amentia*, *dementia*, *stultitia*, *fatuitas*, *insania*, *stupor*, (cujus conjugatum *stupidus*, qui & *obtusus*, *tardus*, Gr. βραδὺς τῇ καρδίᾳ *Luc.* 24. & νωθρὸς *segnis Hebr.* 5. *vers.* 11. & 6. *vers.* 12.) *imprudentia*, *insipientia*, *vecordia*, Græc. ἀβουλία, παραφρονία, 2. *Pet.* 2. 17. ἀσυνεσία, cujus concretum ἄσοφος, *Ephes.* 5. *vers.* 15. ἀπαιδευσία, ἀνοησία, παραφρεία, ἄνοια, cujus concretum ἀνόητος, *Luc.* 24. *Gal.* 3. *vers.* 1. μωρότης, & μωρία, τὸ μῶρον, 1. *Corinth.* 1. *vers.* 18. 25. cujus conjugata μῶρος, *Matth.* 5. 22. & 7. 26. &c. μωραίνω, *Rom.* 1. *vers.* 22. Apud profanos Scriptores etiam usitata sunt, ἀγνωμοσύνη, ἀγνώμων, ἄγνωμος, sed quæ improbitatem aut perfidiam consignificant. Adde & λήρησις, id est, nugationem, deliramentum: cujus conjugata λῆρος, ληρώδης, λήρημα, id est, nugamentum aut deliramentum stolidè atque insipienter effutitum. Cum quo conveniunt Latinorum metaphorica, *insulsum*, *insipidum*, &c. Hebræi specialem hanc ignorantiam circa τὸ πανοῦργον, vocant נבלה & נבלות *Genes.* 34. 7. *Hos.* 2. 10. cujus conjugatum נבל *Psal.* 14. 1., & synonymum בער *Psal.* 73. 22. & 92. 7. אולת *Psal.* 38. 6. כסל & כסלות *Psal.* 49. 14. *Proverb.* 9. 13. סכל & סכלות *Eccles.* 10. *vers.* 1. 6. הוללות *Eccles.* 1. 17. & 10. 3. תהלה *Iob.* 1. 22. metaphoricè insulsitas, fatuitas. Est & vox שנעון *Deuteron.* 28. *vers.* 28. 34. coll. cum 1. *Sam.* 21. *vers.* 14. 15. quæ propriè insaniam & amentiam naturalem significat. Synonyma שגעה & שׂכל supra attigimus. v. Ignorantia quæcunque sive theoretica, sive practica, sive puræ negationis, sive pravæ dispositionis, si cum ambitiosè ac vanè ostentata & jactata scientia conjuncta sit, specialiter & propriè dicitur, μωροσοφία q. d. *insaniens*, aut *stulta sapientia* & effectum ejus μωρολογία, μωρολόγιον. Quò refer ὁ μωρόβουλος *stultus & inepeus consultor*, oppositè ad σοφόβουλον; & δεξόσοφος oppositè ad ὄντως σοφόν. Morosophiam hanc scriptura circa res divinas propriè & concinnè vocat γνῶσιν ψευδώνυμον, 1. *Timoth.* 6. 20. *Sapientiam hominum seu humanam, hujus mundi, hujus sæculi.* 1. *Corinth.* 1. *vers.* 20. & 2. *vers.* 5. 6. 13. *carnalem*, 2. *Cor.* 1. 12. & habentem rationem λόγου sapientiæ, *Coloss.* 2. *vers.* 23. VI. Præter phrases à naturali aut adventitio, sed inculpabili, defectu ratiocinationis desumtas ad culpabilem ignorantiam, omnemque stultitiam denotandam (quarum præcipuas modo num. 1. enumeravi,) sunt etiam non paucæ metonymicæ aut ironicæ, aut metaphoricæ, & parabolicæ, aut adagiales, aut catachresticæ, ex. gr. simplici-

Digitized by Google

tas, ἀπλότης ἀκακία. *bonitas, innocentia,* εὐμάρεια, id est, *facilitas, levitas,* ἀφελεῖς & ἀφελικῶς, ad hæc qui peponem pro corde aut cucurbitam aut pumicem pro cerebro habet, fungus, asinus, caudex, Chorœbus, Codrus, Mænas, Baccha, Corybantes, Corybantiasmus, Enthusiasmus, Ecstasis, ecstaticus, ceritus, Codro stultior, Monacho indoctior, ἠλιθιότης & ἐξηλιθιότης (de extremâ dementia), bardus, blennus, plumbeus, bliteus, insulsus, brutus, brutalis, bestia, pecus, sus Bœotica, pecus Arcadicum, auris Batava: de quo postremo adagio, vide *Erasmum in Chiliadibus*, VII. *Denique* ignorantia practica circa res divinas cum improbitate conjuncta, cum ad fastigium jam perducta est, vocatur ἀδόκιμος νοῦς, *Rom.* I. *vers.* 28. & metaphoricè πώρωσις, cauterizata conscientia, *Ephes.* 4. 18. *Rom.* 11. 25. &c. 1 *Timoth.* 4. *vers.* 1. τύφλωσις *Ioh.* 12. 40. 2. *Corinth.* 4. *vers.* 4. & concretum, τυφλὸς, *Matth.* 17. 19. μωροὶ καὶ τυφλοί: Et velamen cordi impositum, 2. *Corinth.* 3. & רוח תרדמה, id est, spiritus profundi soporis, *Iesa.* 29. 10. Græc. πνεῦμα κατανύξεως, *Rom.* 11. *vers.* 8.

2 Distinctiones ignorantiæ ex Philosophis, Theologis, Jureconsultis variæ colligi possent. Nos in præsentiarum istas ex genere, specie seu forma, causa, objecto, actibus & circumstantiis desumptas sic efformamus. I. Secundum genus distinguitur *in habitualem seu permanentem, & actualem seu transeuntem. Permanens* est vel originalis seu congenita, vel acquisita. *Illa* est, quæ ab ipsâ origine omnibus hominibus post lapsum inhæret: de quâ in loco de peccato originali. *Ista* est, quæ per malam educationem, aut negligentiam, aut alio quovis modo contracta *inhæret. Ad actualem* reducuntur, inadvertentia, inconsideratio, distractio, oblivio actualis seu non recordatio; quæ quamvis suspensionem aut impedimentum intellectionis denotant. Quibus opponitur consideratio, attentio, recordatio, memoria: de quibus Theologi practici & ascetici. II. Secundum speciem & formam distinguitur in contradictoriam seu negativam, privativam, contrariam. *Negativa* est, defectus quo subjectum, sive absolutè natura sua, sive ex hypothesi certi status & conditionis incapax est alicujus cognitionis. Sic angeli & beati in cœlis ignorant cogitationes cordium, & contingentia futura, etiam præsentia, siquidem ipsi ablentes sint, & Deus iis non revelet. Pariter non cognoscunt, nec cognoscere possunt Deum per essentiam, ut est in se: de quo *disp. nostra, de Visione Dei per essentiam.* Ex hypothesi certi status, nulli fideles in hâc vitâ, ne quidem Prophetæ & Apostoli, cognoscunt Deum cognitione perfecta & faciali (uti vocant) in lumine gloriæ. 1. *Corinth.* 13. Ex simili hypothesi Christus viator ignorabat diem judicii, *Marc.* 13. uti *nostri in*

loco

loco communi de Perſonâ Chriſti rectè probant. Videantur *locor. commun. Scriptores*, & *Antagoniſtæ Vbiquitatis*, & *Pontificiorum*. Ita etiam in infantibus modo natis actu omnium rerum divinarum & humanarum ignorantia eſt, ſed purè negativa. *Privativa* eſt, quando ſubjectum ſecundum ſpeciem ſuam ſive abſolute ſive ex hypotheſi certi ſtatus non eſt incapax oppoſitæ ſcientiæ. Eſtque ea triplex, nec Damnoſa, nec culpabilis; Damnoſa & non culpabilis; Damnoſa & ſimul culpabilis. I. *Eſt* vel rerum univerſalium, vel particularium. *Illa* eſt multarum rerum in Theologiâ, aliiſque diſciplinis, quas Deus aut in totum, aut ex parte noluit per lumen naturæ aut ſcripturæ revelare. Et hæc vocari poteſt, *docta ignorantia*, & conſequenter *affectanda*: de quâ poſtea *ubi* peculiariter agemus. *Illa* eſt multarum rerum particularium, quæ vel ad ſpeciales hominum vocationes, artes & vitæ occupationes, vel ad ſtatum, converſationem, actiones ſingularium quarumque perſonarum pertinent. Sic e. gr. ignorat quis agricola glebæ ſuæ aſtrictus, & ſucco ſuo vivens, artem nauticam aut pictoriam, aut architectonicam, aut linguas Japonicam, Cambrobritannicam, Finnonicam, &c. Adhæc ignorat Hermachus, quo elephante heri aut nudiuſtertius vectus ſit Imperator Mogulicus, quæ & quot fercula menſæ ſuæ in hodierno prandio impoſuerint omnes vicini aut concives. Quid intra domeſticos parietes hodiè egerint aut locutæ ſint ſingulæ matres-familias, &c. II. *Eſt* circa γνωστὰ vel juris, vel facti. *Illius* exemplum eſt ſimplex ignorantia legis ſcriptæ, aut Euangelii in iis, qui nunquam ea audire potuerunt, *Rom.* 2. 12. coll. cum *Rom.* 10. 15. *Iſtius* exemplar eſt omnis ignorantia theoretica, e. gr. Algebræ, & Geometriæ, aut Metaphyſicæ, &c. in iis, quibus ſcientiæ illæ utiles eſſent, ſed qui per infelicitatem ingenii eas aſſequi nequeunt, quamcunque induſtriam adhibeant. Adhæc omnis invincibilis ignorantia practica ſive juris poſitivi particularis, ſive facti; quæ ignoranti aut proximo damnoſa eſt. III. *Eſt* omnis ignorantia vincibilis: quæ duplex, vel juris, ſive divini, ſive humani; vel facti. *Illius* exempla ſunt, cum quis in Chriſtianiſmo natus & educatus, ignorat elementa religionis Chriſtianæ: cum civis ignorat leges ſuæ civitatis; cum Principes & Magiſtratus ignorant leges & jura Reipublicæ fundamentalia. Huc refer, cum Medicus, aut Jureconſultus, aut Geometra Practicus, aut Nauclerus, &c. praxin ſuæ artis profitetur & capeſſit, cujus tamen neceſſaria & principia ignorat, cum ea ex vi vocationis ſuæ ſcire debuiſſet ac potuiſſet. *Iſtius* exempla quotidiè ſe offerunt. Sed de hâc mox infra. *Contraria*, eſt perverſa omnis & corrupta ſcientia, quæ propriè *error*, *fallacia*, *deceptio* dicitur; & in Scripturâ πλάνη, ἀπάτη, תעה, item ψευδώνυμος γνῶσις, 1. *Timoth.* 6. 20. σοφία σαρκικὴ, 2. *Corinth.*

2. *Corinth.* 1. 12. λόγος σοφίας, *Coloss.* 2. 23. insaniens aut stulta sapientia, μωροσοφία, qualis denominatio ex 1. *Corinth.* 1. coll. cum *Rom.* 1. *vers.* 22. colligi potest. III. Secundum speciem distinguitur, à Philosophis in puræ negationis; & pravæ dispositionis, ex *Aristotele* 2. *poster. analytic.* Prior coincidit cum contradictoria & privativa: posterior cum contrariâ. IV. Rursum secundum speciem & formam moralem distinguimus in *bonam* & laudabilem seu affectandam: *malam* seu culpabilem: *neutram*, seu tolerabilem. *Illius* exemplum est Docta ignorantia: *Istius* est omnis ignorantia privativa tertii generis. *Hujus* est, omnis ignorantia privativa secundi generis, quæ quamvis damnosa sit, non tamen est culpabilis. IV. *Secundum causam*, seu in ordine ad voluntatem (uti loqui amant Scholastici), distinguitur ignorantia in *invincibilem*, seu *involuntariam, probabilem, inculpabilem*: & in vincibilem seu *voluntariam, culpabilem, improbabilem.* 1. *Prior* est, quæ excusat in totum à peccato sive in foro poli, sive in foro fori, sive in utroque. *Gerson part.* 2. *in tract. de Naturâ & qualitate conscientiæ*, distinguit eam in *innatam*, & *incidentem*. *Illius* exempla sunt in infantibus, & in planè amentibus à nativitate: ubi ignorantia cujuscunque juris aut facti in totum excusat. *Incidens* nobis rursum duplex est, actualis & facti, aut habitualis. *Illius* exemplum est *Deut.* 19. *vers.* 4. 5. *Ista* rursus à *Gersone loc. cit.* dispescitur in inculpatam & culpabilem. *Inculpata* est e. gr. quando quis operam dans rei licitæ, incidit in phrenesin aut aliam quamcunque totalem mentis emotionem. *Culpabilis* est, quando quis ebrietate, aut alia quacunque culpa sua sibi accersit mentis impotentiam. Quæ postrema quamvis involuntaria sit in se, voluntaria tamen est in causa: Itaque ad sequentem ignorantiam rejicienda. 2. *Posterior* est, quæ vel nullo modo vel saltem in tantum plus minusve (prout plus aut minus de voluntario participat) excusat. Et hæc voluntaria ignorantia, est talis, vel *in causa*, vel *in se*: quæ etiam dici posset, vel causalis, vel formalis. *Ignorantia voluntaria in causa*, sive circa jus, sive circa factum, vel est communis, vel specialis. *Communis* est ignorantia & cœcitas omnium posterorum Adæ ab ortu inhærens: quæ propriè *originalis* dicitur: de quâ *Genes.* 8. 2. coll. cum *Psal.* 58, *vers.* 4. *Specialis*, est quælibet ignorantia voluntaria, secundum particularia quælibet subjecta & objecta varians. Sic e. gr. ignorantia facti, quando quis planè ebrius occidit hominem, est voluntaria tantum in causa. Huc refer Lothi incestuosum concubitum. *Genes.* 19. *vers.* 33. 35. Et talis est etiam quædam ignorantia juris: quando scil. quis culpa sua phrenesin, aut quamcunque totalem mentis emotionem sibi accersit, per quam necessaria cognitio circa quævis jura totaliter cessat, aut valide turbatur. Ad ignorantiam vo-

voluntariam in causa, pertinet vulgaris distinctio *Philosophorum ad 3. Nicomach. cap. 1.* & *Scholasticorum ad 2. dist. 22.* inter agere seu peccare quem *ignorantem*, aut *ignorando*, aut *ignoranter*: & inter peccare quem ex *ignorantia*, aut *per ignorantiam*. *Istud* fit, cum ignorantia est causa seu dispositio ad hunc aut illum actum; quem agens non ageret, si non ignoraret. *Illud* fit, cum ignorantia habet se contingenter ad operationem: ita ut propter eam agens, nec agat, nec ab actione cesset. *Ignorantia formaliter & in se voluntaria est vel crassa*, seu supina, vel *affectata*. *Crassa* est, quæ oritur ex ignorantis negligentia, seu lata culpa: cum quis nullam vel mediocrem diligentiam ad libet ad cognoscendum id, quod scire tenetur, sive circa jus, sive circa factum. Huc aliquo modo referri posset ἀναισθησία *stupiditas* illa quam quis negligentia sua aut mala assuefactione attraxit: describit eam eleganter *Theophrastus in characteribus*. Opponitur ei ἀγχίνοια, id est, *solertia*, de quâ theoreticâ *Philosophi ad 1. poster. analyt. & practicâ ad 6. Nicomach.* *Affectata* est, quando quis studio ignorat & ignorare vult, quæ scire debet. Hæc differt à *crassa*, quod etiam velleitatem necessaria aut utilia sciendi excludat; crassa verò non semper excludat. De hâc intelligi possunt textus, *Psalm. 36. vers. 4.* Video eam cum gradu eminentiæ consideratam distingui posse in superstitiosam, & in improbam seu malignam. Ignorantia affectata *superstitiosa* est, cum quis ex superstitione omnem voluntatem & velleitatem sciendi, quantum in se est, abjicit. Et talis videtur fuisse ordinis illius monachorum, tit. *Fratrum ignorantiæ*, cujus duo Scriptores nostri meminerunt, non tamen laudatis Autoribus, unde historiam hanc didicerint. Unus est *Hospinianus cap. 70. fol. 276. b. de origine Monachatus.* Alter *Keckermannus lib. 1. præcognit. Philosophic. cap. 3. ubi in solutione ad 1. object. dicit*, eos nihil scire voluisse *præter Christum, Mariam, & quædam etiam de Francisco. Hospinianus loc. cit.* dicit *eos putasse, nihil scire summum hominis bonum esse.* An & quid de hoc ordine fuerit, non vacat nunc inquirere. *Improba* seu *maligna* est, cum quis carnis voluptatibus omnique improbitati totus deditus omne lumen veræ scientiæ odit, fugit, insectatur: ut tanto liberius peccet. Hujus gradus seu modi constitui possunt tres. *Primus* est eorum, qui discentiam præ se ferunt, nunquam ad cognitionem pervenire volunt. *2. Timoth. 3. 7. Secundus* est eorum, qui nec ipsi ex se sciunt, nec ab aliis discere aut meliora monentes audire volunt, *2. Pet. 3. vers. 5. Psal. 36. 1. 4. Jerem. 36. 23.* *Tertius* est eorum, qui scientiam in se & aliis oderunt, eamque quantum in se est, avertere atque abolere student. Vivum abominandæ ejusmodi ignorantiæ exemplum præbuit Papa Paulus 2. qui (teste Platinâ) *humanitatis studia ita oderat, & contemnebat, ut ejus studiosos uno*

nomine

nomine hæreticos appellaret: Hanc ob rem Romanos adhortabatur, ne filios diutius in ſtudiis literarum verſari paterentur, ſatis eſſe ſi legere & ſcribere didiciſſent. Eidem *Genebrardus in Chronologia* hoc adpingit elogium: obiit *omnis eruditionis & virtutis hoſtis.* Sub eodem hoc vexillo militabant paſſim Theologi Barbari in Academiis & Monaſteriis, ab inſtauratoribus literarum, *Eraſmo, Ludov. Vive, Reuchlino, Scriptore epiſtolarum obſcurorum virorum, &c.* exagitati. v. *Secundum objectum* diſtinguitur in Philoſophicam, Theologicam, Medicam, &c. denominationę à diſciplinis deſumptâ. Sed commodius diſtinguemus in Theoreticam & Practicam; & utramque in ignorantiam principiorum & concluſionum. Practica rurſum eſt vel juris vel facti. Jus diſtinguitur in divinum, naturale, & humanum. Juris naturalis ſunt vel principia, vel axiomata, vel particulares concluſiones. Principia ſunt vel univerſaliſſimum, malum ſcil. fugiendum, bonum faciendum: vel univerſalia, Deum colendum, quod tibi fieri nolis, alteri non faciendum, &c. Jus divinum eſt vel perpetuum, & quod ad hominem naturale; vel mutabile, poſitivum ſcil. legis ceremonialis, & forenſis Moſaicæ. Jus humanum eſt vel Civile, vel Eccleſiaſticum. Secundum has juris diſtinctiones diſtinguitur ignorantia. *Factum* eſt vel noſtrum, vel alienum. Et hujus reſpectu duplex eſt ignorantia facti. De priori ex profeſſo à *Theologis* agitur *in loco de Conſcientiâ*: quæ rurſum diſtinguitur in triplicem: eam ſcil. quæ eſt facti noſtri in ſe; quæ eſt circumſtantiæ; quæ eſt ſequelæ ad factum. Et hæ diſtinctiones ignorantiæ ex objecto deſumptæ. Cumquâ coincidit diſtinctio Alexand. Ales & Gabriel., ex ſubjecto deſumpta, ut alia ſit in intellectu *ſpeculativo*, alia in practico. Hanc deſcribunt, quod ſecundum eam peccans, non habet experientiam boni, aut judicat actum malum nunc faciendum, non quidem ut malum, ſed ut conveniens utile aut delectabile. VI. *Secundum actum* peccati, aut circumſtantiam temporis diſtinguitur ignorantia apud *Caſuiſtas*, & *Scholaſticos ad 2. diſt. 22. & ad Thomæ 1.2. qu. 6. artic. 8.* in antecedentem, concomitantem & conſequentem. *Antecedens* eſt cauſa & diſpoſitio ad peccati actum; & quâ non poſita actus malus non fieret. *Concomitans* eſt, dum quis peccando aliqua ignorat, quæ nec ſunt cauſa, nec effectus peccati: vel, quæ ſi non adeſſet, actus nihilominus fieret. *Conſequens* eſt, quæ eſt pœna & effectus peccati: quæque adeo quovis modo eſt voluntariâ, quippe volita aut formaliter, ut *affectata*; aut virtualiter, ut *ſupina*, uti loquitur *Thomas loc. cit.*

3 Notemus nunc cauſas & effecta ignorantiæ. *Cauſa* ignorantiæ ſuperior, ordinans & gubernans ſcil. (non verò producens,) Deus *Iſa.* 63. 17. coll. cum 6. *v.* 9. 10. & 2. *Theſſ.* 2. 10. 11. Modũ hujus gubernationis efficacis & juſtę

juſtæ explicant *Theologi in loco de Providentiâ Dei in malo*, & *nos* in *diſpp. de Converſione Iudæorum, de Methodo reſpondendi calumniis de Deo autore peccati.* *Inferiores* cauſæ ſunt, univerſales quidem peccatum Adami, & inde ſingulis inhærens labes originalis, de cujus naturâ & propagatione agimus *in 1. parte ſelect. diſpp.* *Particulares* ſunt temperamentum implantatum, & adventitii caſus, per quæ aut impotentia ſciendi, aut imminuta potentia hominibus obtingit. Adde infelicem & malam educationem, brutales affectus, ignaviam, & inde ſcientiæ faſtidium aut odium, & ignorantiæ affectationem. *Effecta* ignorantiæ ſunt defectus & perverſitas in appetitu rationali, omnibuſque actionibus humanis, hoc eſt, peccata omiſſionis & commiſſionis tum privata, tum publica. *Epheſ. 4. verſ. 18. 1. Corinth. 15. verſ. 34. Pſal. 82. verſ. 5. 1. Theſſal. 4. verſ. 5.* Idem probant hæc vulgata luminis naturalis axiomata: *Ignoti nulla cupido.* Et, *homine imperito nunquam quidquam injuſtius,* Et, *ars nullum habet inimicum, niſi ignorantem.*

Opponitur ignorantiæ, cognitio: Cujus habitus vulgò numerantur 4
quinque, ſecundum *Philoſophum. 6. Ethic. Nicomach.* Quibus addenda ſequentia: Habitus practicus principiorum, *ſyntereſis* ſcil., *conſcientia*, *fides divina.* Huc pertinent partim affectiones, partim media, certitudo, evidentia, ſubtilitas, ἀκρίβεια, perſpicacitas, ſagacitas ſeu ſolertia, (Græc. ἀγχίνοια), ſenſatio, obſervatio, experientia, attentio, conſideratio. Nec prætereundi habitus cognitionis imperfectæ, quales opinio, ſuſpicio, conjectura, fides humana. De quibus conſulendi *Philoſophi in præcognitis, & curſibus Philoſophicis*, præſertim *ad 6. Ethic. Nicomach.*, *ad poſter. analyt.* & in *ſpecialibus tract. de habitibus.*

MANTISSA.

PApatum in cultu divino & moribus ad tantam corruptionem prolapſum eſſe, nihil mirum; cum tanta fuerit ipſius ignorantia: primum in linguis, hiſtoriis, artibus, deinde eam neceſſariò ſubſequens in Scripturis & Theologiâ. De priori vide Ludovicum Vivem in Dialogis, in lib. de Cauſis corruptarum artium & in commentar. ad Auguſtin. de civit. Dei; Eraſmum *paſſim* in notis ad N. Teſtamentum, & in Colloquiis, Epiſtolis, Antibarbarorum, Encomio Moriæ, cum egregiis commentar. Gerardi Lyſtrii Rhenenſis; Agrippam de vanitate ſcientiarum; Elpencæum *paſſim* in comment. in epiſtol. ad Timoth. & Titum; *De poſteriori vide eoſdem; & ex noſtris* Robertum Stephanum in Apologia contra Pariſienſes; Marnixium in Alveario Eccleſiæ Romanæ; Gomarum in diſp. de Antichriſto, Hottingerum in Pentade p. 576. &c.

DE IGNORANTIA,
PARS SECUNDA.

Resp. ÆGIDIO de RAADT, Amstelodamensi, 10. *Martii*, 1655.

Subjicimus nunc aliquot Problemata ad materiam hanc de Ignorantiâ magis illustrandam. Ea dispescimus, in communia, & in specialia, Practica scilicet.

1 COmmunia sint ista. 1. *Probl.* An ignorantia sit bonum prosequendum, an verò malum triste (de turpi malo mox quæremus) fugiendum? *Resp.* Sunt homines brutales externis & corporeis ita immersi, ut supra animalem vitam nihil curare videantur. Sunt & alii *qui vel* ex stolidâ superstitione, ut Monachi *illi* dicti fratres ignorantiæ: *vel* ex malitiâ & proterviâ, felicitatem ponunt in ignorantiâ, ut Papa Paulus II. quorum superiori parte meminimus. Ejusdem ferè commatis fuerunt antiqui Pyrrhonii ac Sceptici, & hodierni illi sive atopi sive paradoxi, quorum partim libri, partim symbola memorantur: tit. *Quod nihil scitur*, Et, *de arte nihil credendi*. Adde *Agrippam de vanitate scientiarum*. Nisi quis dicat satyricâ mimesi vitia ab illo exagitata, aut eum in re ludicra ingenium ac stylum voluisse exercere. Quod ad symbola & adagia, occurrunt nunc ista. *Felices ignorantes*: &, *nil scire tutissima fides*. Quin & Theologus celebris in Papatu, (*Bellarminus* scil. *lib.* 1. *de Iustificatione cap.* 7.) ausus fuit contendere, fidem melius definiri per ignorantiam quam per notitiam. Vox lanè bovis, non hominis: itane virtus Theologica, qualem illi agnoscunt fidem, dicetur essentialiter esse ignorantia, hoc est, malum? Nec prætereundi Monachi eremitæ Hieronymi de sanctâ observantiâ, quibus in exordio studia scientiarum prohibebantur: ut magis dediti essent solitudini. Referente *Flavio Cherubino in compendio Bullarii*, *in schol. ad Bullam* 21. *Clementis VIII.* anno 1593. & hoc legisse se dicit in primitivâ hujus ordinis regulâ, quæ M. S. in Patris Bibliothecâ exstabat. Et Rodolphus Botereus Commentar. de rebus toto pænè orbe gestis lib. 16. pag. 563. edit. in 4. testatur: *ex professo huic generi monachorum* (anachoretis) *affectatam insciti*am, *ut speculationi altius se defigant*. Nos contrarium statuimus. 1. *Ex* Scriptura: præsertim, *Proverbiis Salomonis*, ubi passim & toties sapientiæ, tanquam boni eximii consequenter elogia sapientum, & oppositæ ignorantiæ tanquam magni alicujus mali, & consequenter insipientum vituperia proponuntur. Loca non enotabo: esset enim totus ferè liber enotandus. 2. *Ex* præstantia cognitionis rerum divinarum, quæ est

fides

fides & Theologia: de quâ *Theologi in locis commun. de Theologiâ & de Fide.* Unde sequitur contrarium ejus ignorantiam esse malum & merum defectum. 3. *Ex* naturali appetitu scientiæ omnibus hominibus indito: atqui appetitus naturalis à Deo Creatore cum & in homine productus est bonus & boni; quia bonum est quod omnia appetunt, teste Philosopho 1. *Nicomach.* 1. Unde sequitur oppositum scientiæ, ignorantiam scil., esse malum. Appetitum autem talem sciendi omnibus natura inditum, probatur tum ex universali experientiâ, tum ex communibus illis luminis naturalis & rectæ rationis axiomatibus, quæ apud Aristotelem aliosque occurrunt. Metaphys. 1. cap. 1. *Omnes homines naturâ scire desiderant.* Quod deducit ibidem, certissimum indicans ejus argumentum, quod ament sensus externos, imprimis visum, per quem multa & varia cognosci possunt. Cicero lib. 2. de Finibus: *Natura cupiditatem ingenuit homini veri inveniendi.* Et lib. 5. de Finibus: *Tantus innatus est omnibus cognitionis amor & scientia, ut nemo dubitare possit, quin ad eam hominum natura rapiatur, nullo invitata emolumento.* 4. *Ex* eo, quòd ignorantia sit maximè damnosa, & *omnium suppliciorum gravissimum*, uti cum *Æliano lib.* 2. ex Pontificiis Jureconsultis, *Petr. Greg. Tholosanus lib.* 31. *syntagm. c.* 37. §. 2. Damna & mala ignorantiam consequentia, supra 1. *parte* §. 3. breviter indicavimus, Et facile ex oppositæ scientiæ Linguarum, Artium, Philosophiæ, Theologiæ, Medicinæ, &c. usibus ubivis decantatis, specialia quævis damna colligi possunt. 5. Accedit communis consensus sapientum. Inter alios huc adferenda, quæ colligit *Ius Canonicum dist.* 37. & 38. Sed objicitur contra hanc nostram determinationem. 1. *Object.* Aliqua ignorantia est bona & affectanda, e.gr. artis magicæ, & similium, quę essent occasio peccandi. Sic communiter Doctores, & Canonistæ cum *Augustino in Enchir. c.* 17. quod citatur *dist.* 38. *c quamvis. Resp.* Aliud est absolutè & in se bonum esse, aliud per accidens aut alicui bonum esse, cui scil. scientia occasio peccati foret. Vide distinctionem boni apud Interpretes, Matth. 18. *bonum esset illi, &c.* Et 2. Petri 2. 21. *Melius ipsis*, &c. *Mala cognoscuntur, ut vitentur.* Sic rectè distinguit *glossa ibid.* Judices nosse debent magiam (historicè scil. aut speculativè), & qui de eâ justè judicaturi sunt. Idem dico de Theologis, qui loca Scripturę compluria, ubi magiæ fit mentio, rectè explicaturi, & conscientias de nefario hoc crimine, necessitate ita postulante, informaturi sunt. Plura in hanc rem diximus in *disp.*^a *de Magiâ*; ubi præstantiss. Theologorum nostrorum *tractatus de Magiâ, Hemmingii, Danæi, Perkinsi*, &c, indicantur. Confer supra *disp. de Magiâ append.* 2. §. *ult.* De omnium aliarum rerum malarum, aut per se minimè utilium scientia & ignorantia simile judicium esto. Conferantur, quæ Philosophi

losophi communiter commentantur de usu illius partis Logicæ, quę continet elenchos Sophisticos. Ex dictis calumnioſè inferri nolim, promiſcuè quarumvis rerum ſcientiam pariter, aut majori ſtudio, immo unicè futilium aut inutilium, aut minus utilium cognitionem quærendam. Conſilium noſtrum de ſtudiis Theologi candidè aperuimus *lib.* 1. *Bibliothecæ:* ut ineptis ejuſmodi calumniis nullus locus relictus ſit. 2. *Object.* Eſt aliqua ignorantia, quæ docta dicitur, & conſequenter affectanda: Ergo omnis ignorantia non eſt malum triſte, ſeu pœnæ. *Reſp.* De Ignorantia ita dicta *ſequenti diſp.* ex profeſſo agemus. Hic ſolummodo dicimus eam dici doctam non in ſe, aut quatenus ignorantia eſt; ſed reſpectu adjunctæ ſcientiæ, quâ ſcimus hanc aut illam rem in totum aut in tantum ſciri nec poſſe nec debere, ideoque eam ut ignoramus ſic libenter ac ſapienter ignorare volumus, & à temerariâ ejus inquiſitione quieſcimus. Ex. gr. Ubi ſepultus eſſet Moſes cum Iſraëlitis doctè ignoramus, quia Deus nos ſcire noluit *Deuter.* 34. 3. *Object.* Exempla illa 1. *parte hujus diſp.* allata videntur probare, in omnibus hominibus non eſſe appetitum naturalem ſive innatum ſive elicitum ſciendi; ſed contra in multis eſſe faſtidium, immo & odium ſcientiæ; conſequenter non rectè ex appetitu naturali probari videtur, ſcientiam eſſe bonum ſeu perfectionem quam, oppoſitam verò ignorantiam eſſe malum. *Reſp.* 1. Appetitus ſcientiæ abſolutè, in ſe, ac per ſe ſpectatæ, nunquam interiori animi ſenſu ab ullo homine abnegari poteſt, quamvis exteriùs ignorantiæ amorem & ſcientiæ odium verbis profiteri, atque opere ipſo ſcientiam fugere & ignorantiam perſequi atque affectare videantur. Hic confer quæſtionem *illam*, An omnes homines natura nôrint eſſe Deum, & nulli ſint athei ſpeculativi. Ad quam certis ſub diſtinctionibus reſpondemus, & objectiones diluimus *in diſp. de Atheiſmo.* Quæ diſtinctiones & reſponſiones analogicè huc applicari poſſunt. *Reſp.* 2. Appetitum ſcientię innatum nullus homo excutere poteſt, non magis quam hominem exuere: ſed appetitum naturalem elicitum ſuſpendere aut impedire, aut illi contrarium elicere poteſt: non quod ad ignorantiæ amorem, aut ad odium & fugam ſcientiæ directè feratur, ſed indirectè & per accidens, ſeu propter aliud illi ſcientiæ conjunctum, moleſtiam ſcil. corporis aut magnos labores, aut externarum rerum jacturam, aut privationem voluptatum & vitiorum, quæ quis diligit, & quibus deditus eſt; adeò ut abſolutè & communiter appetitu naturali elicito nihilominus appetat ſcientiam; quamvis comparativè & poſitis iſtis circumſtantiis hic & nunc propter adjunctas difficultates aliaque ſibi & rebus ſuis (judicio ipſius) adverſantia eandem fugiat. Scientia enim in ſe & ſuis rationibus non includit imperfectionem, ſed eſt

perfectio-

Digitized by Google

perfectio ſimpliciter; & ſic non poteſt non appeti: per accidens tamen ratione adjunctorum ſuorum poteſt repudiari. Juxta illud, *video meliora, proboque, Deteriora ſequor.* Huc analogicè applicanda diſtinctio illa, 2. *Corinth.* 5. *verſ.* 4. 2. *Petr.* 3. *verſ.* 12. ſub quâ mortem & mundi incendium aliaque mala appetere & non appetere dicimur. De quo in *tractat. noſtro de Termino vitæ*, & in *Diſp. de Agoniâ & deſertione Chriſti*, & in *diſput. de Homicidio ſui ipſius & ſpontanea flagellatione.* Poteſt etiam conferri, determinatio quæſtionis, An & quomodo homo Deum, qui eſt ſummum & abſolutè perfectum bonum, odiſſe poſſit. De quo in *diſp. de Amore Dei.* Conferant, quibus vacat, de hàc quæſtione diſputantem *Fonſecam ad* 1. *Metaph.* 1. *quæſt.* 1. & habebit, quod Papali fidei ignoranti, & fratribus ignorantiæ opponat. 4. *Objecti.* Pontificii ſuos ſtudioſiſſime affectare docent ignorantiam, & quidem rerum divinarum, quin & errorem laicorum faciunt meritorium, ſiquidem in eo Epiſcopum ſuum ſequantur; ut videre eſt in abſurdis eorum pro fide implicita & carbonaria digladiationibus apud *Toletum lib.* 4. *Inſtruct. cap.* 7. §. 3. Ergo non videtur natura omnibus innatum eſſe ſciendi deſiderium. *Reſp.* Ex Joh. 3. verſ. 19. *Et hoc eſt judicium, quod lux venit in mundum, & homines dilexerunt tenebras magis, quam lucem.* Quomodo autem hoc fiat, explicatur per diſtinctiones modo allatas. Confer quæ Scholaſtici, & Caſuiſtæ tum noſtri, tum Pontificii diſquirunt de iis, qui aut contra conſcientiam ſuam, aut errante conſcientiâ peccant. Utriuſque generis errones & ſeductores cum pro ignorantia hic certant, in Papatu reperiri haud dubium eſt.

11. *Probl.* An ignorantia ſit malum turpe, ſeu peccatum? *Reſp.* 1. 2
Concl. Aff. De ignorantiâ juris aut facti in omnibus rebus, quas homo circa converſationem honeſtam & civilem communiter; & circa ſpecialem ſuam vocationem œconomicam ſcholaſticam, eccleſiaſticam, politicam, militarem, &c. ſcire tenetur. Probatur hoc, tum ex Sacris Literis, *Pſal.* 82. *verſ.* 5. *tum* ex ratione ac neceſſitate naturali, medii ſcil. ad finem. In quo lumine & ratione naturali fundantur axiomata Philoſophorum & leges Jureconſultorum de ignorantia excuſabili & inexcuſabili. Vide *Philoſophos ad* 3. *Nicomach.* & *Jureconſultos ad tit.* 6. *lib.* 22. *Pandect. & tit.* 21. *lib.* 1 *C. Quando in delictis excuſet ignorantia*, collectim exponit *Tholoſanus lib.* 30. *c.* 11. Ubi diſtinguit ignorantes in tres Claſſes: ut prima ſit eorum, qui ſcire nolunt, cum poſſint, & eſt peccatum: ſecunda eorum, qui volunt ſcire, ſed non poſſunt: tertia eorum, qui quaſi ſimpliciter neſciunt, non renuentes vel proponentes ſcire; quæ neminem, plene excuſat, ſed ſic fortaſſe, ut minus quis puniatur. Plenius & operoſius de his diſtinctionibus *Scholaſtici ad* 2. *diſt.* 22. & *ad Thomæ* 1. 2. *qu.* 3.

2. *Concl.* Rerum divinarum ignorantia, etiam puræ negationis (nedum pravæ dispositionis), licet invincibilis sit, in se (ut originalis, quæ partem facit peccati inhærentis), peccatum tamen est; quia voluntaria est & vincibilis ratione causæ seu in causa sua, primo scil. peccato Adami: propter quod peccatum originale omnibus hominibus incumbit, tanquam justa pœna quod ad Deum, nihilominus injusta culpa, quod ad nos. Vide hæc explicata in *disp. de Propagatione peccati originalis.* Tenenda ergo hic distinctio inter invincibile absolute & omni modo; & invincibile ex hypothesi, seu respectu certi status. Quomodo *Commentatores Catechetici* & impossibile distinguunt ad *qu.* 9.; quos ibi vide. 3. *Concl.* In specie tamen & comparate invincibilis dicitur ignorantia eorum, quibus verbum Dei nunquam revelatum est; & consequenter hâc ratione non culpabilis; neque enim dici potest, eos noluisse discere aut recipere verbum Dei, cum potuissent; quia nunquam ipsis revelatum aut prædicatum est, *Roman.* 10. Itaque non potuerunt; & sic immunes sunt ab illo peccato, Joh. 3. 19. *Quod lux venit in mundum, & homines dilexerunt, &c.* Hic ergo distinctio adhibenda, inter invincibile generaliter, absolute, & in causa, & inter invincibile specialiter, hypothetice, & quidem in se. Posteriori respectu gentes, quibus nulla occasio Euangelicæ prædicationis unquam affulsit, immunes sunt à peccato infidelitatis & ignorantiæ: priori verò minime. Huc analogice applicetur distinctio *Joh.* 9. de cœcitate propter peccatum cœci aut parentum non immissa: quæ tamen in mundo non fuisset, nisi ingressum esset peccatum. Confer infra *thesin, quartam.* 4. *Concl.* Vincibilis ignorantia rerum divinarum, & nominatim *juris divini*, est formaliter peccatum, & in condemnationem imputatur, nisi quis resipiscat. Intelligo autem veritates divinas tum primarias necessitate medii scitu, creditu, factu sive ad salutem, sive ad ἕνωσιν cum Ecclesia Christi communionem necessarias: *tum* secundarias, quæ necessitate præcepti divini necessariæ. Quas distinctiones ex professo explicamus in *disp. de Articulis & Erroribus fundamentalibus, de Libertate prophetandi, de Tolerantiâ, de Syncretismo.* Assertionem nostram probamus. 1. *Argum.* Ex 2. *Thessal.* 1. *vers.* 8. *Galat.* 5. *vers.* 19. 20. 21. ubi inter opera carnis hominem meritò damnantia numeratur *hæresis.* Confer de falsorum dogmatum, 2. *Petr.* 2. *vers.* 1. *Judæ vers.* 13. & de seductorum non tantum, sed & errantium condemnatione, *Matth.* 15. *vers.* 14. *Luc.* 12. *vers.* 48. Ut & consequenter de separatione & vitatione eorundem, *Rom.* 16. *vers.* 17. 2. *Timoth.* 2. *vers.* 17. 2. *Johann. vers.* 10. 2. *Argum.* ex *Rom.* 1. *vers.* 21. 22. *Ephes.* 4. *vers.* 17. 18. 19. 1. *Thessal.* 4. 5. *Actor.* 14. 8. ubi Gentilium ignorantia culpatur, eosque propterea iræ Dei & judiciis

subjectos

ſubjectos fuiſſe dicitur. 3. *Argum.* Quia Apoſtolus 1. *Timoth.* 1. *verſ.* 13. fatetur ſe eſſe maximum peccatorem, quamvis ignorans peccaſſet. 4. *Argum.* Quia Apoſtoli urgent fideles, ut contendant ad cognitionis perfectionem, *Philipp.* 1. *verſ.* 8. 9. 2. *Petri* 1. *verſ.* 7. 8. 9. ergo cognitio ſpiritualis eſt virtus, & oppoſitum ejus ignorantia eſt vitium. 5. *Argum.* Quia abſque cognitione nulla fiducia in Deo, nulla obedientia, nulla religio, nulla juſtitia, &c. *Epheſ.* 5. *verſ.* 14. *Pſal.* 119. *per totum.* Contra hanc aſſertionem noſtram objici poſſet. 1. *Object.* In intellectu non eſſe peccatum; ignorantiam autem & errorem eſſe in intellectu. *Reſp.* Quidquid ſit de quæſtionibus Philoſophicis, An intellectus realiter differat à voluntate? An poſſit eſſe ulla mentis cogitatio ſine antecedente voluntatis imperio? An & quomodo in intellectu ſit liberum arbitrium? An ergo formalis actus intellectus poſſit eſſe formaliter bonus aut malus? Saltem conſtat actum imprudentiæ, erroris, hæreſios, &c. formaliter eſſe actum mentis, non voluntatis; nihilominus culpabilem: eſt enim actio non tantum hominis, ſed & humana, conſequenter ſubjacens rectæ rationi. Sic error & deceptio Evæ conſtituit primum primi peccati initium. 2. *Corinth.* 11. *verſ.* 3. 2. *Object. Johann.* 9. & 15. dicitur ignorantiam excuſare: ergo ipſa non eſt peccatum. *Reſp.* Intelligendum hoc de tanto, & non de toto. Majus peccatum nunc habebant, qui abſque eo minus habuiſſent? non tamen nullum. Vide Luc. 12. verſ. 48. *Qui verò non cognoverit*, &c. 3. *Object.* Antehac fides laicorum dicta fuit optima: & eruditi (Theologi ſcil. aut Clerici) dicti ſunt perverſi. Huc facit ſententia Auguſtini in confeſſion. *Ecce indocti ſurgunt, & cœlum rapiunt; & nos cum noſtris diſputationibus in carne & ſanguine volutamur.* *Reſp.* Hæc intelligenda ſunt de abuſu ſcientiæ, & non de ipsâ ſcientiâ per ſe. Quomodo lex Dei dicitur augere peccatum. *Rom.* 7. Et Euangelium eſſe odor mortis. 2. *Corinth.* 2. Et Chriſtus ruina multorum. *Luc.* 2. 4. *Object.* Simplicitas laudatur & regni acceptio, &c. *Matth.* 18. *verſ.* 3. *Reſp.* Vox ſimplicitatis ambigua eſt. Vide *diſp. de Simplicitate & Hypocriſi.* Optimè per diſtinctionem determinat Apoſtolus, 1. Corinth. 14. verſ. 20. *Ne ſitis pueri ſcientiâ; ſed pueri eſſote malitiâ.* 5. *Object.* Credendi vivacitas, non ſcientiæ ἀκρίβεια ad fidem requiritur? *Reſp.* Quid de eo ſit docent *Antagoniſtæ Papatus in Controverſiâ, de Fide implicita.*

111. *Probl.* Cui præcepto legis divinę, & cui ſpeciali virtuti peccatum ignorantiæ opponatur. *Reſp.* cum *noſtrâ Catecheſi, primo præcepto*, & ibi virtuti ſapientiæ, cognitionis, fidei generalis: hæc enim illa prohibitione præcipi intelligenda eſt: *Non habebis Deos alienos*, &c. Conferantur omnes *Interpretes Decalogici*, cujuſcunque profeſſionis. Unde meritò miramur 3

ramur, quod *Remonstrantes in Catechesi suâ, qu.* 58. explicantes primum præceptum cognitionem hanc omiserint: quasi scil. ignorantia veri Dei, & veri cultus divini, bonum quid esset, aut saltem adiaphorum. In *confessione* tamen *suâ* annis aliquot ante Catechesin editâ *c.* 12. §. 2. *in fine*, cognitionis Dei exserte meminerant. Sed dies, ut opinor, diem docuerat: uti ostendunt in *Vindiciis seu Vedelio Rhapsodo*; ubi absurda admodum dictata de Erroribus & Hæresibus speculativis (quas ita vocant) effutierunt: sed absque Scriptura. De quo alibi agendum. Vide interim hæc arcana detecta apud *Vedelium part.* 3. *lib.* 2. *& part.* 4. *lib.* 1. *cap.* 3. Ex hâc musteâ Theologiâ de Errore & Hæresi, dependent eorundem ἀϊρεβαλῶν dogmata, de Libertate prophetandi, Moderatione, Tolerantiâ, quam sectæ suę supra omnes alias Christiani nominis Ecclesias propriam faciunt, in Actis clandestinæ pseudo-Synodi suæ Roterodami, anno 1624. Unde etiam sequitur cum errores seu hæreses speculativæ, si non adiaphoræ seu non malæ sint, saltem non ita malę, ut praxin pietatis lædant, neminem propter eas solas censurâ notandum, aut ab Ecclesiæ communione separandum. Contra ac Deus in verbo suo præcipit, *Tit.* 3. *vers.* 10. 11. &c. Cum quo prudenter *Catechesis nostra, qu.* 85. determinat propter doctrinam aut vitam achristianam à communione excludendos, quotquot non resipiscunt. Confer *Polit. Ecclesiast. tit. de Clavibus regni cælorum.*

4 IV. *Probl.* An aliqua ignorantia, & quæ non sit peccatum? *Resp.* 1. Contradictoria, quam supra *part.* 1. exposuimus; omnisque docta ignorantia, de quâ postea. 2. Ignorantia puræ negationis in rebus Mathematicis, aut naturalibus, aut humanis, aut artificialibus, &c. per se atque ordinario scitu haut necessariis, sive hominibus plerisque, sive certo ordini & statui hominum, sive huic homini singulari. 3. Ignorantia purę negationis in Theoreticis (e. gr. Mathematicis, Physicis, &c.) aut in artificialibus, etiam eorum, qui scientias aut artes illas discere incipiunt, & magis ac magis in iis proficere student. Dispar tamen est ratio eorum, qui ignorantes artis alicujus necessaria, eam tamen profitentur, ex. gr. Medicam, Mathematicam, Nauticam, &c. 4. Etiam ignorantia pravæ dispositionis in Philologicis, Mathematicis, Artificialibus: modo non sit affectata aut crassa, seu supina. Quod intelligi volo de discentibus non verò de profitentibus: quibus ignorantia necessariorum in istâ arte vitio vertitur, tanquam malorum multorum causa. 5. Ignorantia puræ negationis in Scripturis & Theologicis quod ad illas res, quæ necessitate medii ad salutem scitu & creditu absolutè non sunt necessariæ: modo non sit affectata aut supina. Hic iterum distinguo inter Doctores, & discipulos, Pasto-

Paſtores & oves: in illis ignorantia aliqua, aut error, aut hallucinatio peccatum eſt, quæ in iſtis non eſt; cum in illis præter elementariam & Catecheticam cognitionem fidei, requiratur eruditio Theologica. Et hoc reſpectu non malè Pontificii Caſuiſtæ determinant majorem ſeu extenſiorem articulorum fidei cognitionem requiri in prælatis, quam in laicis, &c. 6. Ignorantia practica puræ negationis eſt vel juris, vel facti. *Juris* rurſum eſt vel juris naturalis, vel divini, vel humani. Prima ſemper eſt peccatum, quia omnes homines per lumen naturale ſyntereſios & rectæ rationis illud ſcire tenentur, *Rom.* 1. 19. 20. & 31. & c. 2. 14. Secunda non eſt in ſe peccatum actuale, in iis, quibus verbum Dei nunquam fuit revelatum, *Rom.* 2. 12. quamvis ſit peccatum originale, ſeu pars peccati originalis; etiam peccatum actuale, quippe voluntarium in cauſâ. Poteſt dici actuale peccatum omiſſionis, quia non conſervant ſcientiam illam cum creatione primum increatam: quam ſi haberent poſitâ revelatione Euangelii, veritati ejus aſſentirentur. An autem & quomodo negari poſſit eſſe peccatum actuale. *Reſp.* Non eſt, quatenus non eſt poſitiva aut contraria ignorantia; nec etiam privativa affectata aut ſupina: quia ſcire non potuit defectu conditionis ſeu hypotheſios neceſſariæ, ſcil. revelationis, ſeu propoſitionis; ſine quâ ne quidem Adamus ante lapſum tenebatur ſcire aut credere, nec etiam habebat fidem formalem ſeu actualem; quamvis haberet potentiam, & radicem ejus, virtualiter. Tertia eſt peccatum in iis, qui jus illud ſcire poterant & debebant. *Facti* ignorantia, non eſt peccatum: ſiquidem ſit invincibilis, & non affectata aut ſupina. Quænam autem ſit invincibilis, & quanta diligentia ad rem cognoſcendam adhibenda ſit, infra explicabitur. 7. Ignorantia practica pravæ diſpoſitionis, ſeu error in rebus agendis ſecundum jus naturale, aut divinum, ſemper eſt peccatum, & peccati cauſa: conſequenter cum conſcientia errans non excuſet à peccato (quamvis illud minuat), deponenda eſt. De quo alibi ex profeſſo agendum. 8. De dubitatione & conſcientia dubitante circa debitum in actionibus humanis ex præſcripto juris divini & naturalis, idem cenſendum eſt. His ita determinatis, facile eſt reſpondere ad quæſtionem ſequentem. v. *Probl.* An actus humanus, qui per ignorantiam invincibilem à peccato excuſatur, ſit moraliter bonus an malus? *Reſp.* Movent hanc quæſtionem *Adrianus Florentius* (poſtea Papa), *quodlib.* 10. *art.* 2. *Paludanus ad* 4. *diſt.* 9. *qu.* 3. & ex recentioribus *Gregor. de Valentia ad* 1. 2. *diſput.* 6. *puncto* 1. Nos breviter reſpondemus eſſe actum formaliter & moraliter bonum: Ratio eſt, quia non eſt moraliter malus, ut jam dictum. Neque enim in individuo ullus actus humanus poteſt eſſe neuter, ſeu adiaphorus. Sed objicitur, de actu

moraliter bono jam præterito delectari potest, tum agens, tum etiam alii: atqui tale quid in hoc casu non licet, ex. gr. cum quis casuale & involuntarium homicidium commisit. Ubi quidem immunis est à culpâ, nec tamen actu delectatur. In hujus objectionis solutione torquent se Scholastici. *Valentia* omissis aliorum rationibus non satis expeditis (uti loquitur), hanc rationem adfert: Quod actus ejusmodi per se & suâ naturâ sit contra legem; & consequenter non sit materia apta, ut objectivè terminet consensum vel delectationem voluntariam de tali actu; quamvis per accidens sit moraliter bonus, in homine ignorante. Mihi videtur expeditior & evidentior esse solutio, si dicatur; Esse aliqua quæ sonant in malum, quæ uno respectu sint mala tristia, quatenus alius ea patitur: (super quibus dolendum est cum dolentibus *Rom.* 12. 15.) & alio respectu sunt bona moralia, quatenus nos bonâ & inculpatâ conscientiâ ea facimus; quam bonam conscientiam sequitur pax & delectatio. Sic Magistratus justè punit facinorosos, & in hoc suo facto tanquam moraliter bono delectatur, & bonæ conscientiæ testimonio fruitur; quamvis ab alterâ parte doleat, si respiciat miseriam & afflictionem facinorosi. Sic Chirurgus bonâ ac serenâ conscientiâ urit & secat carnes hominum, artus abscindit, &c. qui tamen dolore & jacturâ hominum non delectatur. Mercator in tempestate merces projicit in mare, & quidem moraliter bene: qui tamen uno respectu dolet, altero delectatur de suo facto. Breviter de effectu tristi quis dolere potest, qui tamen de actu voluntatis & integritate cordis sui gaudet, & Deo gratias agit. Vel sic, materialiter & in se, seu objectivè spectatus actus aliquis per ignorantiam est malus, (malitiâ scil. tristi, non turpi) & consequenter minimè delectabilis; qui idem tamen formaliter, subjectivè, & in ordine ad integram & innoxiam nostram voluntatem & rectam intentionem spectatus est moraliter bonus: quamvis effectum ejus per accidens & terminatio in tali objecto sit malum triste. Materialis actus ille, e. gr. putandi & cædendi arbores, ad quem sequitur effectus occisionis, siquidem effectus ille esset per se & ex intentione agentis, esset malus formaliter, nisi intercederet ignorantia. *Objicitur*: Atqui non est voluntarius: ergo moraliter non est bonus. *Resp.* Quousque non est voluntarius & per ignorantiam respectu effectus secuti per accidens, non est moraliter bonus. Sed quousque est voluntarius, e. gr. volo cædere & putare arbores, secundum vocationem meam, debito modo & intentione, est per se voluntarius & moraliter bonus, nec potest inhonestari per effectum fortuitum, qui per accidens sequitur ad actum meum honestè bonum. Ut ergo voluntarius est & per se honestè bonus ac remotus à malâ intentione aut actione ex parte mei, de illo actu gaudeo, quamvis

quamvis de consequente & effectu per accidens tanquam malo tristi doleam. Ut enim polluta conscientia & voluntas hominis materialiter bona reddit formaliter mala (*Tit.* 1. *vers.* 6.), sic vicissim pura voluntas & conscientia materialiter mala (hoc est, quæ peccata essent, siquidem abesset invincibilis ignorantia) reddit formaliter bona. Confer *Cajetanum*, *Valentia*, *Arriaga ad* 1.2. *qu.* 75. *art.* 2. Et *Adriani Florentii quodlibeta*; Et *Palude in* 4. *sentent. dist.* 9. *qu.* 3. ubi *de Ignorantiâ*. Ad intelligentiam conceptus *Gregor. de Valentia* modo exhibiti facere videtur ratio discriminis, quam adfert *Becanus Theol. Scholast.* 2. *tract.* 1. *cap.* 2. *quæst.* 10. §. inter ... facere aliquid ex metu, & ex ignorantiâ: quod faciens aliquid ex metu velit illud simpliciter: qui verò facit ex ignorantiâ, ille consideratis omnibus circumstantiis, quas antèà ignorabat, non vult: ergo simpliciter non vult.

VI. *Probl.* An ignorantia in aliis culpari ac reprehendi debeat, immo & nomine stultitiæ aut insaniæ traduci atque acriter exprobrari. *Resp.* 1. *Concl.* Læsa quæcunque ratiocinatio sive per defectum naturalem, sive adventitium absque culpâ hominis afflicti, qualis e. gr. amentia, mania, phrenitis, &c. nemini exprobrari debet. Quod analogicè colligitur, ex cœcitatis, paupertatis, & similium defectuum exprobratione prohibitâ. Vide *Proverb.* 17. 5. & *Deuter.* 27. 18. *Levit.* 19. 14. Et ratio naturalis dictat, miseriam seu mala tristia nemini esse vitio vertenda: nedum ludi & joci oblectationem in iis quærendam. 2. *Concl.* Nec ignorantia invincibilis sive juris sive facti alicui exprobranda. 3. *Concl.* Ignorantiam puræ negationis circa ea, quæ quis scire tenetur, debito modo reprehendere & exprobrare licet, si scilicet affectata aut supina. Idque probatur exemplo Christi, *Marc.* 16. *vers.* 14. Et *exprobravit*, &c. *Matth.* 11. *vers.* 20. Adde Davidis *Psal.* 36. & 82. ubi improbos perstringit. Et Pauli, 1. *Corinth.* 3. *vers.* 1. 2. *Hebr.* 5. ubi fideles. 4. *Concl.* Ignorantia pravæ dispositionis in rebus scitu necessariis, præsertim ad fidem & conscientiam Dei pertinentibus, & omnis ignorantia in praxi humanâ opportune importune corripi potest ac debet; quin & acriter, necessitate ita postulante, nonnunquam traduci: & quidem nomine stultitiæ, insaniæ, &c.; non tantum graviter & directè, sed subinde etiam indirectè, per satyram, derisionem. Primum, secundum, quartum hujus assertionis membrum hic non probabo: cum *in disp. de Correptione fraternâ*, & de *Lacrymis* hoc præstitum sit. Quod ad tertium membrum de exprobrandâ stultitiâ, insaniâ, &c. in formâ probatur. 1. *Ex Matth.* 23. *Luc.* 12. *Psal.* 14. & 94. 2. *Timoth.* 2. *Tit.* 3. . ubi de infidelibus: & *Luc.* 24. 25. *Galat.* 3. *vers.* 1. ubi de fidelibus, 2. *Ex eo*, quia in nobis ipsis vera resipiscentia reducit & exprobrat præteritam stultitiam, *Psal.* 38. & 73. coll. cum *Psalm.*

119. *verſ. ult.* Quod ad textum *Matth.* 5. *verſ.* 22. qui objici ſolet, non magis exprobrationem hanc, ſiquidem periculi magnitudo id poſtulet & fiat debito modo ac fine, prohibet, quam textus *Matth.* 7. *verſ.* 1. debita judicia. Et modificatio illa εἰκῆ, id eſt, *incerto*, vel *temerè*, *ibid.* 22. adjecta, & κατὰ γνῶσιν hic repetenda ſenſum ac ſcopum textus perſpicuè indicat. Ex his judicium fieri poteſt de libris illis, qui vanitates & inſanias hominum quorumvis in hâc vitâ tumultuantium deſcribunt. Qui quod ad modum tractandi variant. Alii enim hoc agunt ſeriò deplorando, expoſtulando, & graviter obteſtando: Qualis *Petri Beſſæi* tit. *Heraclitus*. Alii ſatyricè exprobrando, ſcopticè ridendo, & acerbè perſtringendo: qualis celebris tract. linguis vulgaribus editus, tit. *Somnia Hiſpanica. Petri Beſſæi tract.* tit. *Democritus* hùc referri poteſt; quamvis non tantum acuminis ac leporis habeat. Satyrographos tum veteres tum recentiores lat. & vernaculè ſcriptos, cum numerus nimis ingens ſit, hic non enumerabo. Nuſquam non occurrent illi, qui in Poëtarum ſcriptis hoſpes non eſt. Imprimis in hoc genere excellunt *ſcripta Vireti*, & *Marnixii Sanct-Aldegondii*, ut & *Eraſmi colloquia*, & *Antibarbarorum*; *Anonymi Paſſavantius*, *Anonym. Antichoppinus*, *Anon. Monitoriale adverſus Matharelli Italo-Gallum*, *Anon. Strigilis Papirii Maſſoni*, quibus plurimas morias & ineptias Papatus exagitant. *Alii* ſub expreſſo titulo ſtultitiæ ſtultitias characterizant, quales *Navis ſtultifera*, *Eraſmi encomium moriæ*, *Caſpari Ens moroſophia*, *Thoma Garzoni Hoſpitale ſtultorum incurabilium*, Italicè. In ejuſmodi Satyricis ſcriptis accuratè obſervandum, ne riſus & joci profanum quid ſapiant, aut alicubi exorbitent: eſt enim hìc facillimus prolapſus.

DE IGNORANTIA, *PARS TERTIA.*

Reſp. NICOLAO-BACKERO, Alckmar-Batav. 21. *Martii*, 1655.

Sequuntur nunc Problemata ſpecialia de Ignorantiâ circa τὰ πρακτὰ, quæ hìc invincibilis & inculpabilis ſit, ſive in totum ſive in tantum.

1 I. PRobl. An inculpabilis ſit excœcatio, quæ provenit ex ſentinâ & conſuetudine peccatorum actualium, cui homo ſponte ſe immerſit, ſic ut exſtinctâ luce gratiæ coërcentis, aut etiam illuminantis, in tenebris per juſtum Dei judicium deſeratur, & in νοῦν ἀδόκιμον tradatur? *Reſp. Neg.* ex *Roman.* 1. *verſ.* 24. *Epheſ.* 4. *verſ.* 18. 19. *Johann.* 12. *verſ.* 39. 40. 2. *Theſſal.*

Digitized by Google

2. *Theſſal.* 2. *verſ.* 11. *Exod.* 7. *verſ.* 3. *Roman.* 9. *verſ.* 18. & 11. *verſ.* 7. 10. 28. Et huic ſententiæ accedunt Scholaſtici & Caſuiſtæ Pontificii. Rationem hanc adferunt, quia non eſt planè involuntaria: ejus enim cauſam dedit voluntas hominis ante peccantis, & nunc cœcitate percuſſi ipſi meritò imputabilis; licet nunc ob cœcitatem ſe neſciat peccare. Confer quæ *Pontificii* pariter & *noſtri de Induratione ad loca citata commentantur.* *II. Probl.* An ignorantia ſeu excœcatio invincibilis, quæ provenit proximè ex peccato originis, etiam ipſa ignorantia originalis, quæ pars eſt peccati originalis, excuſet à peccatis ex eâ commiſſis. *Reſp. Neg.* Quia eſt vincibilis & voluntaria, & conſequenter culpabilis, non quidem in ſe, & ex hypotheſi præſentis ſtatus: ſed in cauſâ, in peccato ſcil. primo Adami; propter quod nobis imputatum in mentis cœcitatem originalem & impotentiam voluntatis noſtræ ad bonum incidimus. Probatur primò à pari: quia inhærens ab origine corruptio voluntatis humanæ, quę & concupiſcentia originalis dici poteſt, eſt peccatum & cauſa peccati, nec excuſat à peccato; quamvis nunc homini ſit invincibilis, inevitabilis, inimpedibilis. Ergo &c. Vide hæc explicata & diſputata apud *locor. commun. Scriptores*, & apud *VVittakerum de Peccato originali*, & *Ianſenium in Auguſtino.* Conferat, cui vacat *Diſp. noſtram de Propagatione peccati originalis.* Probatur *ſecundo*, ab adventitiâ excœcatione ſeu cœcitate pœnali, quæ propter peccata hominibus divino judicio immittitur: quæ quamvis ſit invincibilis & inevitabilis, non excuſat tamen à peccatis per eam commiſſis; (uti modo ad *præced. Probl.* dictum eſt); quinimo & ipſa cœcitas, mens ἀδάκιμος, πώρωσις, cordis durities, πνεῦμα κατανύξεως, quod propter peccatum ut juſta pœna infligitur, alio reſpectu eſt & peccatum, & cauſa peccati. Vide *commentationes de Induratione, & determinationem quæſtionis, An & quomodo Deus peccata peccatis puniat, & tamen non ſit Author peccati.* De quo in *Diſp.* noſtrâ *de Methodo reſpondendi calumniis, de Deo authore peccati.* Jam verò inter utramque cœcitatem, & omnibus ingenitam cum peccato originali, & propter peccata actualia aliquibus immiſſam, *Auguſtinus* nullum diſcrimen ſtatuit, quantum ad peccati excuſationem: utraque enim illi eſt pœna peccati, utraque in ſe & hic & nunc ſpectata invincibilis & inevitabilis, utraque vincibilis per ſolam Dei gratiam; quam tamen Deus omnibus ex æquo non confert. Huc faciunt duo inſignia *Auguſtini* teſtimonia, ex *lib.* 13. *contra Fauſtum c.* 11. & *quæſt. ſuper Matthæum qu.* 14. *Tertio*, accedat conſenſus Orthodoxæ antiquitatis, & ex ipſis Pontificiis *Gregor. Ariminenſis & Eſtius in* 2. *diſt.* 22. (qui poſterior *ibidem* adducit Adrianum & Cajetanum); & recentiſſimi Scriptoris *Elig. Baſſet* Capucini *in Floribus Theologiæ practicæ* ubi eandem ſententiam pro-

ponit; juxta mentem (uti addit) Auguſtini & ſequacium; quam ait rectè explicare, quo ſenſu ſit intelligenda communis doctrina Theologorum de invincibili ignorantiâ. Exhibet ibidem egregia verba *Auguſtini ex epiſtol.* 105. Et *ad Iulian. in opere imperf. & lib.* 3. *de grat. & libero arbitrio.* Et *Anſelmi cap.* 27. *de concord. grat.* Et Arimineníis, quæ quia accuratè limitant hic præterire nolo: *Cum dicitur, quod ſecundum omnes Doctores, non imputantur homini, quæ ex ignorantiâ ſimpliciter invincibili committuntur; Dico quod illud eſt intelligendum de Ignorantiâ, quæ non eſt peccatum, nec pœna peccati, cujus ille ſit vel fuerit reus. Nam ignorantia, quæ provenit ex peccato, nequaquam excuſat, ſaltem à toto. Si enim non peccaſſemus in Adamo, nullus hanc ignorantiam habuiſſet.* Pluribus Auguſtini & antiquæ Eccleſiæ teſtimoniis hanc veritatem confirmat *Corn. Ianſenius in* ſuo *Auguſtino tom.* 2. *tract. de Statu Naturæ lib.* 2. *cap.* 23. *&c.* & *pag.* 287. 306. 472. Ubi inter alia diſtinctionem *Auguſtini*, ignorantiæ invincibilis & incavibilis (ita loquar) in naturalem & pœnalem, ex *lib.* 3. *de Liber. arbitr. cap.* 18. perſpicuè probat. Secundum quam diſtinctionem Auguſtino nulla eſſent illa peccata, ſiquidem ignorantia illa eſſet natura, & non pœna: nunc autem ſunt, quia ignorantia illa eſt pœna damnati, quam homo ſuâ culpâ ſibi accerſivit. *Amiſit*, inquit, *ſcire quod rectum ſit.* Et *approbat falſa pro veris, ut erret invitus.* Ex adverſo ſtatuebant Pelagiani, Ignorantiam (invincibilem ſcil.) *& oblivionem non ſubjacere peccato: quod non ſecundum voluntatem, ſed ſecundum neceſſitatem evenirent*: teſte *Auguſtino lib. de geſtis Pelagianor. cap.* 18. Recentiores aliqui inter Pontificios, à reliquiis pravitatis Pelagianæ non ſatis abhorrere & recedere videntur in *diſpp. ſuis de Libero arbitrio.* Conferantur quæ à Moliniſtis & Jeſuitis contra Auguſtini veritatem hodiè excipiuntur; imprimis & Alberti Pighii *profana & à Concil. Tridentino damnata* (ut loquitur *Bellarminus libr.* 5. *de Amiſſione grat. & Statu peccat. cap.* 5.) *opinio de peccato originali*: quam excuſſam vide à *Chemnitio in Exam. Concil. Tridentin.* & *W Whittakero in tract. de peccato origin.*

Conſect. Ex locis Auguſtini apud *Ianſenium modo cit.* & ex iis, quæ in *Voſſii Hiſtoriâ Pelagianâ lib.* 3. *&* 7. ex antiquitate congeſta ſunt, & ex Reformatis *locor. commun. Scriptoribus*, ſatis ſuperque conſtat per amiſſionem imaginis divinæ hominis facultates, quod ad naturalia & civilia objecta eſſe morbidas & corruptas, quod ad ſpiritualia eſſe mortuas; atque adeo neminem vi naturalis liberi arbitrii poſſe ſe immunem præſtare ab omni errore ſive in naturalibus ſive in ſupernaturalibus.

III. Probl. An ignorantia ſit peccatum & cauſa peccati per ſe? *Reſp.* [2] *Negant* plerique *Scholaſtici* cum *Thomâ* 1. 2. *qu.* 76. *artic.* 1. Ratio hæc adfer-

adfertur, Quod ſit privatio ſeu defectus cognitionis; atque ideo non poſſit eſſe cauſa peccati, niſi per accidens, quatenus ſcil. removet cogitationem, quæ ſi adfuiſſet, peccatum prohibuiſſet. Idque innui putant 1. Corinth. 2. verſ. 8. *Si enim cognoviſſent*, &c. Sic *Valentia*. Alii addunt; eam per ſe non eſſe peccatum, ſed cauſam aut occaſionem proximam, aut probabile periculum peccati. Sic *Ægidius*, *Alez*, *Altiſiodorienſis*. Alii ſic exprimunt, non eſſe peccatum, niſi ratione adjunctæ negligentiæ. Sic communiter *Scholaſtici* & *Caſuiſtæ*, quales præter citatos *Bonaventura*, *Richardus*, *Durandus*, *Marſilius*, *Cajetanus*, &c. Sed hanc opinionem rejicit *Valentia punct.* 2. & rationes nullæ nos cogunt. Omne peccatum eſt defectus ſeu privatio oppoſitæ virtutis, lege præſcriptæ, juxta 1. *Joh.* 3. *verſ.* 4. ubi ἀνομία dicitur: & omne peccatum habet cauſam non tam efficientem, quam deficientem. Et peccatum omiſſionis peculiariter atque oppoſitè ad peccatum commiſſionis dicitur defectus. Inde tamen non ſequitur, non poſſe dici peccatum per ſe, aut peccatum originale cauſa per ſe omnium actualium, aut actuale unum cauſa per ſe alterius actualis. Quid enim vetat ex. gr. negligentiam diſcendi articulos fidei eſſe peccatum, & ſimul eſſe cauſam peccati, ignorantiæ ſcil. articulorum fidei & nihilominus ignorantiam illam per ſe eſſe peccatum, quamvis cauſata ſit à negligentiâ; eandemque ignorantiam rurſum per ſe eſſe cauſam aliorum peccatorum ex. grat. ſcortationis, hæreſios, ſcilmatis, &c. Eſt ergo ignorantia vincibilis & culpabilis per ſe & peccatum & cauſa peccati: quamvis voluntaria negligentia ſit conditio & cauſa, ſine quâ ignorantia non eſſet peccatum: non tamen eſt ratio formalis hujus ſpecifici peccati. *Azorius* contra torrentem Doctorum haut obſcurè in hanc ſententiam concedit *libr.* 1. *Inſtit. Moral. cap.* 12. *qu.* 3. Huc pendet ſequentis Probl. determinatio. *IV. Probl.* Quid ſentiendum de diſtinctione illa Fr. Zuarez, quam probat *Arriaga in* 1. 2. *tract. de act. human. diſp.* 12. *ſect.* 2. §. 7. inter ignorantiam culpabilem, & contractam per culpam; quarum poſterior non ſit culpabilis. *Reſp.* Non videri ſatis probam, prout eam explicant, & applicant ignorantiæ multarum rerum per peccatum Adami nobis contractæ, quæ tamen non eſſet culpabilis reſpectu noſtri. Alterum exemplum, quo clarius rem hanc à ſe explicari ait Arriaga, minus ſatisfacit. *Si in pœnam*, inquit, *alicujus peccati, neget nobis Deus aliquam cognitionem, ea ignorantia erit tunc contracta per culpam; dici tamen non poteſt culpabilis, ſi quando peccavimus, non advertimus ullo modo ex illo peccato poſſe ſequi aut ſecuturam eam ignorantiam.* Sed addenda eſt limitatio. Contracta per culpam ignorantia earum ſcil. rerum, quas non debemus ſcire, eſt inculpabilis: ſecus ſi ſit earum rerum, quas debemus

mus ſcire. *V. Probl.* An omnis ignorantia poſſit eſſe affectata? *Reſp.* *Neg.* De ignorantiâ pravæ diſpoſitionis ſeu poſitivâ, quę propriè error dicitur: Si enim error ut talis eſſet voluntariè affectatus, ſequeretur in eodem inſtanti eſſe ſimul in mente Titii errorem circa objectum aliquod (e. gr. ſolis quietem & terræ motum, aut, juſtificationem per opera noſtra); & advertentiam erroris illius, quod ſcil. in hoc erret Titius, & jam noſcat objectum aliter ſe habere ac antea judicaverat: atqui hoc implicat contradictionem, ut mens Titii eodem inſtanti aſſentiatur duobus contradictoriis. In reliquâ ignorantiâ, quę tantum dicit carentiam ſcientiæ de objecto, longè aliter ſe res habet. Poteſt Mævius ſimul carere ſcientiâ alicujus objecti, e. gr. quot ſint numero angeli aut diaboli, quot arbores in ſylvâ Hyrcinîâ, quot literæ aut ſyllabæ in Thalmude, aut in corpore Juris civilis aut canonici & quidem gloſſato, &c. & tamen reflexè noſſe ſe carere illâ ſcientiâ, & eâdem velle carere. Adeò ut objectum ipſum ſeu τὸ γνωστὸν ignoret, ſitque illi objectum non ſcientiæ, ſed ignorantiæ: ignorantiam verò ſuam noſcat, quia ſcil. eam vult & affectat (nihil enim volitum niſi cognitum); & quod conſequenter ipſa ſit directum & immediatum ſcientiæ ſeu cognitionis objectum. Et hinc explicari poteſt dictum illud Socratis': *hoc unum ſcio, quod nihil ſcio.* Nec repugnat huic determinationi noſtræ quod non pauci contra ſcientiam & conſcientiam errorem aliquem probent aut profiteantur; tunc enim internus & proprius error mentis non eſt affectatus, ſed externa tantum ſententiæ erroneæ prolocutio aut defenſio. *VI. Probl.* An omnis ignorantia antecedens ſit cauſa actus voluntarii, & voluntarium cauſet, ſaltem ut removens & prohibens impedimentum. *Reſp. Aff.* Quia ignorantia illa eſt cauſa ut fiat actus, qui alioquin non erat futurus, ſi homo non ignoraſſet. Et quamvis non ſemper ſit ignorantia omnium circumſtantiarum, non tamen deſinit eſſe voluntarium; quamvis minus ſit voluntarium aut etiam indirectè, implicitè, & interpretativè, aut habitualiter voluntarium, pro majoris, aut minoris circumſtantiarum cognitionis carentiâ. Neque enim omnium circumſtantiarum cognitio ad omne voluntarium neceſſariò requiritur, ſed tantum ad voluntarium perfectiſſimum. Conferat, cui vacat, de hâc & connexis quæſtionibus diſceptantes *Scholaſticos ad Thomæ loc. citat.* *VII. Probl.* An ignorantia concomitans faciat voluntarium aut involuntarium? *Reſp.* *Diſtinguitur* ea in antecedentem & ſubſequentem. Rurſum diſtinguitur τὸ involuntarium à τῷ non voluntario, ſicut injuſtus à non juſto. *Illud* dicit aliquid poſitivè contrarium, quod faciat involuntarium contrariè. *Iſtud* verò tale non dicit: ut cum quis nec habitualiter, nec actualiter habet diſplicentiam in eâ actione, quam facit ex ignorantiâ. De priori ignorantiâ concomitante *Aff.* *Arri-*

ga-

aga disp. 12. *sect.* 2. quod faciat non voluntarium. De posteriori *Neg.* quod tollat omnino voluntarium. Videntur ex adverso stare complures *Scholastici*, ab illo *ibid. cit.* Sed si logomachia, & varia terminorum acceptio absit, arbitror conciliari posse. *VIII. Probl.* An ignorantia subsequens, quæ non est concomitans, sed, si adesset, impediret opus, faciat actionem simpliciter involuntariam? *Resp. Neg.* Quia dum quis e. gr. dubitat, an sit fera, an homo, & sub dubio cognoscit sequi homicidium ex actione jaculandi in illud quod videt, eamque actionem voluit, & sic hominem occidit; fit illud homicidium ipsi indirectè voluntarium, & ipse factus est eâdem ratione causa illius: qui enim deliberatè exponit se periculo occidendi, indirectè fit occisor. Sic communiter *Scholastici ad* 1. 2. *qu.* 77. *art.* 1. 2 Nec dissentimus. *IX. Probl.* An requisitum invincibilis & inculpabilis ignorantiæ sufficiat, ut scil. in eo, quod quis tenetur scire, omnem diligentiam adhibeat ad indagandam veritatem, *quantum est ex se. Resp.* Quod ad illud, *quantum est ex se*, facilius explicari videtur in quæstione aut dubio circa factum: sed circa jus non parum difficultatis habet latitudinem & terminos illius, *quantum est ex se*, describere. *Quod ad jus humanum*, pendet determinatio obligationis investigandi ab infinitis ferè circumstantiis, quibus obligatio illa augeri aut minui solet. Rursum juxta materiæ diversitatem, si levior sit aut gravior, minor aut major dubitandi ratio, investigatio imponitur. In uno itaque dubio aliquando mediocris diligentia sufficit; quæ in altero non sufficit. Ita ut generaliter ita definiri non possit. *Quod ad jus divinum & naturale*, maxima ἀκρίβεια ad superandam ignorantiam requiritur: quia Deus vult diligi ex toto corde, &c. & præcepta sua *valde* (*Psal.* 119. *vers.* 4.) servari, & nos ἀκριβῶς ambulare, *Ephes.* 5. *vers.* 15. *Thomas Zanches* in vasto volumine *de Matrimonio* disputans de quodam casu conjugali, ait eum, qui adhibita sufficienti diligentia adhuc est dubius, habere ignorantiam invincibilem, & consequenter licitè operari posse. Sed contra contendit *Arriaga in* 1. 2. *disp.* 25. *sect.* 3. ignorantiam talem licet deponi non possit, & ex hoc capite dicatur invincibilis, cum tamen supponat excitatum expressum dubium de malitiâ objecti amplectendi, non excusare à peccato. Sed de hoc ex professo *Casuista*, ubi *de Dubitatione & Conscientia dubitante. X. Probl.* An vera sit communis illa sententia Doctorum (uti loquitur *Valentia in* 1. 2. *disp.* 6. *qu.* 6. *puncto* 1.), quod ad hoc ut ignorantia sit invincibilis, opus non sit summum studium adhiberi, quod quis potest: sed satis esse, ut adhibeatur mediocre, quale scil. sufficiens judicari queat ad cognitionem acquirendam, consideratâ rei conditione. *Resp.* De ignorantiâ juris positivi humani, ut & quorundam factorum, concedi potest. Sed de ignorantiâ

rantia juris divini & naturalis, *Neg.* *XI. Probl.* An ſatis accuratè & caute *ibid. à Valentiâ* dicatur, interdum majus aliquod, quam *humanum ſtudium* (conſultationem ſcil., meditationem & ſimilia) requiri ad hoc ut ignorantia cenſeatur invincibilis: *ſtudium ſcil. quod ad Dei opem & auxilium impetrandum refertur, ut orationem, & cætera officia,* quibus contingit obtinere illuſtrationem ſive eruditionem in aliquo negotio à Deo. *Reſp.* *Neg.* In omni enim difficultate & dubio ad Deum confugiendum eſt: quod ſi ſtudio aut per negligentiam hoc omiſſum ſit, non poteſt in foro poli & conſcientiæ ignorantia dici invincibilis. *XII. Probl.* An ſemper in hujus vitæ imperfectione diſtincte judicare poſſimus, de quibuſvis actibus noſtris, ſintne per ignorantiam invincibilem facti nec ne? *Reſp.* *Neg.* Quia difficile eſt aliquando diſcernere an imaginatio aut intellectus noſter ab aliquâ re vel circumſtantiâ illi connexa ita ſufficienter excitatus ſit, ut in poteſtate noſtrâ poſitum ſit procedere ad rei cognitionem. Hinc eſt, quod in confeſſione peccatorum coram Deo, clauſula illa (ita loqui liceat) ſalutaris ſemper addenda ſit: *Ab occultis munda me Domine.* Pſal. 19. *XIII. Probl.* An quod uni homini eſt invincibile, aut ſaltem minus vincibile, alteri poſſit eſſe vincibile, aut magis vincibile? *Reſp.* *Aff. Valentia, loc. cit.* & exemplum dat in legibus & actionibus humanis: ubi non cenſetur ruſticus quis *moraliter & ex intentione* notitiam alicujus legis ſibi poſſe comparare; quam Juriſperitus poteſt. *Valde* hic, inquit, *eſt conſideranda conditio perſonæ & negotii*: Paulo ante dixerat *occaſionem, ſtatum, & officium,* ſuppetere Juriſperito, non ita ruſtico. Nos hæc in genere probamus, & meritò applicamus ad quæſtionem de *Ignorantiâ* majorum ſub Papatu ante reformationem, comparatâ cum ignorantiâ hodierni Cleri irreformabilis, & ſectatorum, in tantâ luce & libertate reformationis. Ita ut conſequentia à judicio noſtro ſuper hodierni Papatus apoſtaſia, duci non debeat ad damnationem omnium majorum noſtrorum. Confer de ſalute majorum ſub Papatu *lib. 3. Deſper. cauſæ Papat. ſect. 2.* Et *diſp. de Fide Papiſtarum ſalutari an damnabili.*

3 *XIV. Probl.* Qualis cognitio ſufficiat ad contrahendam malitiam contra Deum. *Reſp.* Si homo cognoſcat, uti ex ſcintillulis legis in principio creationis inditæ cognoſcere debet, aliqua objecta eſſe rationali naturæ contraria, & ſimul agnoſcit eſſe Deum; utique etiam agnoſcet ea Deo contraria eſſe. Vide *Roman. 1. verſ. 19. 20.* coll. cum *2. verſ. 14. 15.* Huic determinationi ſubſternunt *Scholaſtici* complures (adducti à *Zuvarezio diſp. 7. ſect. 1.*) cum *Thoma in 1. 2. qu. 100. artic. 1. & 8.* aliquos actus ex naturâ ſuâ habere malitiam & deformitatem cum natura rationali; eoſque nullâ Dei diſpenſatione fieri poſſe non malos moraliter.

Ex

Ex recentiſſimis has partes tuetur *Ariaga in* 1. 2. *diſp.* 19. *ſect.* 1. Nos antehâc in *diſp. de Iure & Iuſtitia Dei* diſcipulos noſtros tutius & accuratius (uti confido) hæc concipere docuimus. Nam quæ à Scholaſticis hic admiſcentur de operibus ſupererogatoriis, deque peccato veniali &c. ſtraminea ſunt. Nec ſufficiunt, quæ diſputant de jure naturali, cum confundant jus naturale ſic dictum quod ad Deum, & quod ad hominem. Interim perplacet, quod *Ariaga* Auguſtini ſententiam cum *Thoma* aliiſque ibi *cit.* contra Occamum & Gerſonem defendat, de actibus quibuſdam malis non quia liberè à Deo prohibiti, ſed prohibitis, quia mali. *XV. Probl.* An ubi peccatum eſt cauſa ignorantiæ, ipſa ignorantia poſſit eſſe invincibilis? *Reſp. Aſſ.* Valentia diſp. 6. qu. 6. puncto 1. & adfert tale exemplum, *ut ſi die feſto promulgaretur in templo lex aliqua, & quiſpiam non adiret eo die templum audiendæ miſſæ cauſâ, ſicut tenetur, ideoque ignoraret quid eſſet promulgatum &c.* Idem habent *Clavis Regia, Thomas Zanches, Baſſeus.* Sed non video hâc ratione probari aſſertionem, quæ potius ex hypotheſibus adverſariorum, quam ex ipſâ rei veritate refutatur. Si enim feſto die miſſam audire tenetur, ſub præcepto & ſub mortali (uti ipſi loquuntur), quomodo hæc negligentia & omiſſio, & inde orta ignorantia non erit peccatum? Non video quomodo hæc conveniant, cum iis quæ diſputat *Valentia ibid. puncto* 2. contra Durandum & Cajetanum; quod ipſa ignorantia per ſe ſit peccatum, & non tantum negligentia voluntatis, ex quâ ignorantia redditur culpabilis: quodque ignorantia & negligentia non ſint duo peccata, ſed unicum tantum, ſicut actus exterior & interior. Nos ſecundum ipſam rei veritatem contrarium probamus ex exemplo *Thomæ*, cujus ignorantia & infidelitas erat per ſe culpabilis, & non tantum peccatum negligentiæ & abſentiæ à cœtu diſcipulorum, quod cauſa erat non viſi Domini, & conſequenter infidelitatis. Vide ex noſtris *Bezam homil.* 17. *de reſurrectione Chriſti*, & ex Pontificiis *Ferum in Iohann.* 20. *verſ.* 26. qui infidelitatis cauſam faciunt abſentiam à cœtu in nomine Chriſti congregato. *XVI. Probl.* An ignorantia invincibilis pœnæ excuſet à peccato, & à pœna. *Reſp.* 1. *Concl.* à peccato non excuſat: quia non tollit voluntarium, & advertentiam ſufficientem ad legis prohibitionem, & ad factum prohibitum, & conſequenter ad peccatum. 2. *Concl.* à peccato & pœna excuſari volunt *Azorius lib.* 1. *cap.* 15. *qu.* 1. & 2. (quem ſequuntur *Bonacina & Baſſeus*) cum qui bonâ fide ignorat jus divinum & naturale: & addunt rationem, quia id non ſponte agit, atque ideo liber eſt ab omni pœnâ non obtemperantibus irrogatâ. Sed hæc determinatio nititur falſâ hypotheſi, de ignorantiâ inculpabili juris divini & naturalis: quam nos tam indiſtinctè non admittimus: uti

mox infra *sequ. sectione* dicetur. 3. *Concl.* Nec à peccato nec à pœnâ, sivè jure divino & naturali, sive humano civili aut canonico sancitâ excusantur, qui legem divinam & naturalem sciunt, ignari tamen sunt pœnæ jure divino aut naturali aut civili debitæ. Sic autores modo citt. Ratio adfertur, quia quicunque *scienter* jus divinum vel naturale perfringit, eo ipse sponte sese obstringit Deo legislatori ad pœnam peccato debitam luendam. Placet hæc ratio; si tollatur ambiguum latens in voce *scienter*. De obstrictione ad ignoratam pœnam civili lege impositam peccantibus erga jus divinum aut naturale, rectè *ibidem* probat *Bassens*: Quia pœnæ jure civili irrogatæ non pendent ex consensu peccantium, sed ex authoritate Principis aut Magistratus imponuntur, ne delicta maneant impunita. Quæstionem controversam, quam ibidem movet, de ignorantiâ excommunicationis jure canonico impositæ, infra *thesi ultimâ*, inter reliquas recensebimus. *XVII. Probl.* An vincibilis ignorantia minuat an vero augeat peccatum. *Resp.* 1. *Concl.* De ignorantiâ invincibili suprâ determinatum est: quod in toto aut saltem in tanto excuset à peccato. 2. *Concl.* De vincibili, supina scil. seu crassa communiter à Casuistis dicitur minuere peccatum: quòd minus sit voluntarium, quando actu non cognoscitur. 3. *Concl.* De vincibili affectata dissentiunt. Quidam negant minuere: quin & cum *Thomæ* 1. 2. *qu.* 77. *artic.* 4. asserunt potius augere. Quod alii non nisi sub distinctione admittunt: quoad speciem positivam quam peccatum habet ex objecto. *Aff.* Quia ex eo, quod voluntas vehementius fertur in hanc speciem, vult aliquis de industriâ ignorare: & sic hoc respectu peccatum est magis voluntarium. Quoad alteram vero speciem, quam peccatum habet ex defectu & privatione rectitudinis debitæ, in quâ consistit essentialiter ipsius malitia, *Neg.* Sic *Valentia disp. & qu. cit. puncto* 3. *coll.* cum *disp.* 1. *qu.* 1. *puncto* 6. qui *ibidem* addit videri absolutè loquendo etiam minui ob ignorantiam affectatam: quod defectus minus sit voluntarius quando actu ignoratur, quocunque tandem modo. Sed tutior mihi videtur sententia *Thomæ*. *XVIII. Probl.* An ignorantia, quæ constituit aliquem in necessitate alterutrius peccati è duobus admittendi, contrahat malitiam; & tunc homo teneatur ad eam actionem ex duabus, quæ levius ut peccatum? *Resp.* Utrumque *eff. Arriaga in* 22. *disp.* 50. *sect.* 4. *subsect.* 1. § 23. 24. Nos quod ad prius membrum. *Aff.* Sed quod ad posterius. *Neg.* Nemo potest alicui autor esse, ut ex duobus moraliter malis, eligat minus: cum malum nullo modo sit eligibile; ut rectè *commentatores ad Rom.* 3. *vers.* 8. inter eos *Cajetanus*. Exemplum, quod *Arriaga loco citato*, juxta morem virginalium Theologorum in Papatu, πραγματικῶς, non convenit nobis

bis nunc examinare. *XIX. Probl.* An & quomodo certitudo haberi poſſit ignorantiæ invincibilis? *Reſp.* 1. *Concl.* in foro poli interiori & conſcientiæ coram Deo, ex teſtimonio propriæ conſcientiæ, atteſtante unà conſcientiæ noſtræ ſummo teſte & judice Deo καρδιογνώστη, huc advocato: uti in exemplo Abimelech, *Geneſ.* 20. *verſ.* 4. 5. 6. 2. *Concl.* In foro ſoli ſeu exteriori, moralis tantum certitudo (quæ hic ſufficere debet) haberi poteſt. *Primò*, ex juramento ejus, qui ex ignorantiâ legem non implevit: ſi quidem non ſit plena præſumtio in contrarium. *Secundò*, ſi clara & non dubia præſumtio ſit contra illum, poterit ignorantiam probare ex aliquibus ſignis, quæ moraliter conjungi non ſolent cum ſcientiâ illius legis, ſeu negligentiâ culpabili illius ſciendæ: puta, me tunc fuiſſe anniculum vel furiolum. *Tertiò*, ſed veriſimiliter tantum, ex eo quod abſens tunc fuerim. Conferat, qui vult, *gloſſas* & *commentaria ad cap.* præſumitur, *de regulis Iuris in* 6. & ibi *regul.* 47. Et *Antoninum in ſummâ part.* 1. *tit.* 20. ubi inter regulas juris canonici hanc, *Ignorantia præſumitur, ubi ſcientia non probatur explicat & limitat.* *XX. Probl.* An per vincibilem ignorantiam, actus unam an plures malitias contrahat. *Reſp.* Etiamſi actio exterior plures habeat malitias morales, non contrahitur tamen per culpabilem ignorantiam malitia, niſi in illâ aut illis, quas noſſe debebat, & culpabiliter ignorat. *XXI. Probl.* An peccatum admiſſum ex ignorantiâ vincibili ſit ejuſdem ſpeciei, cujus fuiſſet, ſi ex certâ ſcientiâ fuiſſet commiſſum. *Reſp.* Sunt qui ſimpliciter *aff.* ut *Suarez, Thom. Zanches, Clavis Regia, Baſſeus*; quorum hæc eſt ratio, quia opponuntur eidem virtuti & præcepto: & quamvis circumſtantiæ illæ aggravent aut minuant, non tamen ſpeciem aliam conſtituunt; juxta vulgarem regulam, *magis & minus non variant ſpeciem.* *Cajetanus* operolè *diſtinguit*: nec minus *Valentia*, qui tamen Cajetanum cum diſtinctionibus ſuis rejicit. Sed quæſtio hæc tanti momenti & uſus non eſt, ut ei multum immorandum ſit: Videat, cui ita viſum, ipſum *Valentiam diſp. & qu.* ſæpius *cit. puncto* 3. *XXII. Probl.* An ignorantia craſſa ſeu ſupina ſit diſtinctum peccatum à negligentiâ, quæ eſt cauſa illius ignorantiæ. *Reſp.* Pro *aff.* diſputat *Valentia punct.* 2. Sed parum de eo laborandum eſt, modo teneatur & conſtet contra Durandum & Cajetanum ipſam ignorantiam per ſe eſſe peccatum, & non tantum negligentiam, ex quâ orta fuit.

Sequuntur nunc quæſtiones practicæ, de variis ignorantiis in particulari, ſecundum varia & ſpecialia objecta diſtinctis. 4
I. Probl. An ſit ignorantia invincibilis ipſius Dei. *Reſp. Aff.* Jeſuita *Bresſerus lib.* 2. *de conſcientia cap.* 21. coll. cum *lib.* 1. *c.* 14. & hanc hypotheſin advocat, ut otioſe diſputet, Extinctâ conſcientiâ offenſæ Dei, manere tamen con-

Digitized by Google

ſcientiam mali moralis ſeu peccati. Sed hic vir (forte imprudens) accedit ad ſententiam Socini, qui ut theſin ſuam principalem contra Deitatem & ſatisfactionem Chriſti tueri poſſit, negat omnem notitiam Dei naturalem. Ejus & ſectatorum errorem refutavimus in *diſpp. de Atheiſmo.* Non eſt ergo, quod hic repetam. *II. Probl.* An detur ignorantia invincibilis totius legis naturæ, aut principiorum practicorum, & an ſyntereſis & conſcientia naturalis in homine plane exſtingui poſſint? *Reſp.* 1. *Concl.* De ipſa ſyntereſi & principiis practicis in univerſum, & conſequenter de naturali conſcientiâ. *Neg.* Nec obſtant loca illa Scripturæ quæ referunt πώρωσιν τῆς, induirationem, conſcientiam cauterizatam, ἀναισθησίαν & ἀπαλγησίαν, cogitationem de non Deo *Pſal.* 10. & 14. Hæc enim aut de privatione actus ſecundi, aut negatione indirectâ ac practicâ, deque proximâ pravâ diſpoſitione intelligenda eſſe docuimus in *diſp. de Atheiſmo.* 2. *Concl.* De primis principiis practicis, & communibus notionibus (ita dictis) *Neg.* & conſentiunt communiter Pontificii. Sunt autem illa principia, *bonum faciendum & malum fugiendum. Quòd tibi fieri nolis alteri non facie dum, ſuum cuique tribuendum.* 3. *Concl.* De præceptis juris naturalis, quæ nullo negotio à quovis homine ex primis illis principiis deduci poſſunt, e. gr. Quod ſit numen divinum colendum, quod parentes ſint honorandi: itidem *Neg.* & conſentiunt Pontificii. 4. *Concl.* De aliis juris naturalis præceptis, *Aff.* Pontificii, apud *Valentiam diſp. & quæcit. punct.* 1. §. 7. & *Baſſeum in voce Ignorantia* §. 6. ubi complures alii citantur. Valentia hæc juris naturalis præcepta indigitat, *Quod uſura ſit peccatum, & mendacium pro tuendâ hominis vitâ, & immolatio hominis in honorem Dei, & vindicatio injuriæ pro privatâ autoritate, & ſimilia.* Paulo poſt addit: *ſicut forte etiam quod unicus ſit Deus* &c. *Ex quo ſequitur idololatriam poſſe ad aliquod ſaltem tempus per ignorantiam invincibilem in aliquo homine excuſari.* Sed hęc tanquam falſa & abſurda rejicimus: quæ ipſi deprehendere poſſent, ſi modo attentè legant *Rom.* 1. & 2. *Epheſ.* 2. 1. *Theſſ.* 4. *Actor.* 14. & 17. ubi Gentilium idololatria aliaque peccata arguuntur, atque ipſis omnis ἀναπολογησία adimitur, & quidem ex rationibus & conſequentiis luminis naturalis. Sed forte *Valentia*, quem non puduit alibi idololatriam diſtinguere in licitam & illicitam ex detorſione, 1 *Petr.* 4. *verſ.* 3. voluit conſulere inevitabili (uti putant) idololatriæ ſuorum, qui toties purum putum panem cultu latriæ adorant, quoties ſacerdos miſſaticus per carentiam intentionis aut aliud aliquod impedimentum non creavit ſuum creatorem. *III. Probl.* An ignorantia myſteriorum fidei, non tantum pura & ſimplex, ſed & pravæ diſpoſitionis ſeu cum errore conjuncta ſit inculpabilis *Reſp. Aff.* Pontificii apud Baſ-

ſeum

ſeum, & autores ibi citatos. *Si rudis*, inquiunt, *inſtruatur ab hæretico, quem ipſe neſcit hæreticum, ſed putat virum probum & doctum, ab eoque aliquos errores contra fidem ſimul cum aliquibus veritatibus imbibat, dicitur habere ignorantiam invincibilem &c. quæ non imputatur ad culpam &c.* Cardinalis Toletus ulterius progreſſus *libr. 4. inſtruct. cap. 3 §. 7.* affirmat, errorem ruſtici credentis epiſcopo ſuo circa articulos fidei dogma aliquod hæreticum proponenti eſſe meritorium. Nos cum Scripturâ utrumque *Neg.* Matt. 15. verſ. 14. *Si cæcus cæcum ducat &c.* & 23. verſ. 15. *& cum factus fuerit* (proſelytus); *facitis illum filium gehennæ &c.* Matth. 7. verſ. 15. *cavete vobis à falſis Prophetis &c.* & 16. verſ. 6. *cavete vobis à fermento Phariſæorum. IV. Probl.* An ignorantia affectata myſteriorum fidei ſit hæreſis? *Neg.* Arriaga in 22. diſp. 19. ſect. 5. ſubſect. 4. ſub hâc limitatione: *modo diſpoſitus ſit ad credendum omnia, quæ credit eccleſia.* Rationem hanc adfert: *quia non peccat immediatè contra præceptum eliciendi actum (cognitionis ſcil. & fidei), ſed contra præceptum inquirendi quæ ſunt revelata.* Nos *diſtinguimus*, ſi quidem non tantum ſit, ignorantia negativa ſed etiam, partim poſitiva & accedat pertinacia. *Aff.* Ut enim ignorantia affectata non excuſat ab adulterio, homicidio &c. ſic nec hic ab hæreſi & ſeductione, quæ ex ignorantiâ illâ negativâ procedit. *V. Probl.* An infideles, ſcil. aut Mahumediſtæ, tenentes aliquid contra fidem, peccent? *Reſp.* Quæſtio huc redit; an error, ſeu ignorantia poſitiva, oppoſita fundamentalibus articulis fidei, ſit peccatum? ex. gr. Deum non eſſe tres perſonas, Deum non eſſe incarnatum. *Toletus lib. 4. cap. 6. Neg.* Sub hâc limitatione, ſi ſcil. nullam fidei Chriſtianæ notitiam habent. Sed non video quomodo poſitivè ſeu errore contrario aliquid poſſint tenere contra articulos fidei, niſi aliquam eorum notitiam habeant, ſaltem hiſtoricam. Ergo, quia ponit caſum, ſeu hypotheſin impoſſibilem, ſeu repugnantem, ad rem non facit. *VI. Probl.* An rudes ſeu indocti non peccent, ſi ſequantur judicium hominis docti & prudentis. *Reſp. Aff.* Pontificii apud *Arriaga in 1. 2. diſp. 22. ſect. 2. ſubſect. 2.* in fine. Et hoc juxta falſam hypotheſin, de laicorum fide implicitâ. Nos *Neg.* ſi judicium docti ſit erroneum. Immo ſi non eſſet erroneum, quod laicus in præſentiarum neſcit, non debet tamen in negotiis ad conſcientiam pertinentibus fide & autoritate humanâ contentus eſſe. Juſtus enim fide ſuâ vivit, *Rom.* 1. Et quiſque debet in animo ſuo certus eſſe, *Rom.* 14. *VII. Probl.* An qui invincibiliter ignorat deſiderium fornicandi eſſe peccatum, peccet deſiderio fornicationis? *Reſp. Neg. Baſſeus* §. 12. Sed malè: præſupponit enim falſum, dari ſcil. inter Chriſtianos talem ignorantiam invincibilem ſeu inculpabilem. Quaſi ſcil. ex Matth. 5. verſ. 28. *qui mulierem aſpexerit, &c.* & explicatione ſeptimi præcepti, imprimis & decimi, immo & omnium aliorum

Digitized by Google

rum non teneantur scire peccata interna & desideria atque affectus malos esse peccata: quod honestiores Ethnicos non latuit. *VIII. Probl.* An ignorantia juris impediat præscriptionem? *Resp.* Movet hanc quæstionem *Lessius libr.* 2. *de Justitiâ & Jure cap.* 6. *dubit.* 5. & secundum communem sententiam Jureconsultorum & Canonistarum ibid. citatorum, negat juris clari ignorantiam, etiamsi omnino sit inculpata, sufficere ad præscriptionem rei: Concedit tamen sufficere ad præscribendos fructus ex illâ re perceptos: etiam ignorantiam vel errorem juris valdè dubii aut verè dubii sufficere ad præscriptionem ipsius rei. Contra tamen sentit *Medina*, quamvis ignorantiam inculpatam tam juris quam facti sufficere ad præscribendum in foro conscientiæ: de quâ prolixè disputatur à *Lessio loc. cit.* Sed hos aliosque casus, positivę leges juris humani determinant: itaque eò relegamus; hoc tamen observato, in foro conscientiæ cum jura positiva pro nobis sunt, secundum æquitatem & prudentiam Christianam cum proximo nihilominus agendum, & de jure illo remittendum potius, idque cum damno nostro, quam ut admittamus proximo nostro summum jus fieri summam injuriam; aut legem aliquam de Usucapione, quod ad executionem in aliquo particulari & extraordinario casu, habere aliquid iniqui, proximo scil. meo; aut quam, ut aliquam mali speciem committamus. 1. *Corinth.* 6. *vers.* 7. 1. *Thessal.* 5. 22. coll. cum *Philipp.* 4. *vers.* 4. Hâc universali cautione in interiori conscientiæ foro servatâ in ipsâ legis aut juris humani circa usucapionem, adhibitione & usu, justitiam & necessitatem legum humanarum de usucapione à potestate publicâ latarum (siquidem juri divino & naturali non repugnent) facilè *suo loco* relinquimus; & à juris antistitibus defendi posse putamus, non minus quam jura testamentaria, & similia, quamvis ego in foro conscientię omnibus illis promiscuè in hoc aut illo peculiari casu pro me contra proximum uti nolim, nec etiam debeam. *IX. Probl.* An ignorantia crassa obliget ad restitutionem. *Resp.* Movet idem *Lessius lib.* 2. *cap.* 7. *dubit.* 7. Ubi distinguit: teneri ex culpâ levi, eum qui ex officio facit, & pro eâ re stipendium accipit: & teneri ex culpâ latâ ad restitutionem damni secuti, si quis ex officio obligatus ad scientiam (ex. gr. Jureconsultus aut Theologus), per crassam ignorantiam consilium dat alicui ad aliquid faciendum, ex quo damnum sequitur, ex. gr. dicendo contractum esse illicitum qui sit licitus, & vice versa; teneri ad restitutionem, qui non tenetur, & vice versa. Nec repugnamus: modo petitor hujus restitutionis, consideratis circumstantiis ἐπιείκειαν adhibeat. *X. Probl.* An ignorantia concomitans obliget ad restitutionem? *Resp.* De hoc quærit *Lessius lib.* 2. *c.* 8. *dub.* 9. & respondet *Neg.* si scil. ignorantia sit inculpata. De

quo

Digitized by Google

quo communiter *Scholastici ad* 1. 2. *qu.* 6. 8. & nos supra verbulo generalem quæstionem de Ignorantiâ comitante attigimus. *XI. Problem.* An invincibilis ignorantia legis pactum seu contractum faciat irritum? *Resp. Aff. Navarrus in Manuali cap.* 23. & *Valentia ad* 1. 2. *disp.* 7. *qu.* 5. *punct.* 5. si scil. contractus ipso facto per legem reddatur irritus: quamvis per ignorantiam invincibilem contrahens legem violaverit. Sed puto hic distinguendum esse inter leges & leges: adhæc, inter forum soli & poli. *XII. Probl.* Sunt & alia Problemata apud Casuistas Papales & Scholasticos agitari solita, ex. gr. An ignorantia cum est venialis, peccatum possit esse mortale: de quo *Valentia, qu.* 6. *punct.* 3. An ignorantia peccatum ex mortali faciat veniale; *Basseus* §. 11. An ignorans excommunicationem jure Canonico latam, in talia facientes aut omittentes, incurrat excommunicationem. De hoc acriter contenditur apud Canonistas & Casuistas; quos vide citt. apud *Basseum* §. 17. An si per ignorantiam invincibilem omiserit quis peccatum aliquod in confessione, obligetur ad repetendam confessionem. *Basseus* §. 9. Hæc aliaque istius furfuris circa missas, horas canonicas, irregularitates, incestum ex cognatione & affinitate spirituali, &c. Papatui relinquimus. Ea si quis historicè scire aveat, aliquem ex Casuistis eorum *hâc disp.* citatis, inspiciat, eique addat, *Gavanti Thesaurum rituum, ad rubricas Missalis & Breviarii.*

Ad cumulum adjicimus aliqua Problemata, de inconsideratione, oblivione, distractione. Nam quæ de affinibus ignorantiæ, dubitatione scil., scrupulo, suspicione, opinione, probabili, quæri solent, alibi perstringenda sunt. *I. Probl.* An inadvertentia seu inconsideratio possit esse peccatum, vel peccati causa? *Resp.* Definitur quod sit *defectus actualis cogitationis de aliquâ re; sive detur alioquin in illo homine scientia ejusdem rei habitualis, sive non detur.* 1. *Concl.* Nemo potest velle nihil considerare, seu nullo modo cogitare. 2. *Concl.* Potest quis peccare, volendo per actum positivum voluntatis, vel interpretativè per puram omissionem, non considerare hoc vel illud, quod considerare debebat. 3. *Concl.* Potest peccari per inadvertentiam, volendo inconsiderationem mediatè, sic ex. grat. potest quis hoc instanti inchoare ludum, aut aliud aliquod opus, per cujus considerationem instanti sequenti impeditur à consideratione ejus rei, ad quam sciebat se teneri. 4. *Concl.* Potest etiam in eodem instanti esse peccatum non considerationis, & voluntas non considerandi quod debeo considerare. Nec obstat, quod dicitur; eum qui actu non vult considerare hoc vel illud, habere tum de eo considerationem seu cogitationem; nam aliud est ipsa consideratio, advertentia, & attentio formalis & directa, ex. gr. de Deo, aliud autem cognitio reflexa, de illâ consideratione ad

quam teneor. Sicut cum quis proponit ſe mox, aut poſt horam conſideraturum aliquid, aut attenturum ad hanc aut illam rem, aut textum aliquem Scripturæ, habet tunc actu cognitionem circa cognitionem & conſiderationem iſtius rei aut textus, non tamen actu & formaliter eam cognoſcit, aut ad ea attendit. Et ſic accuratè diſtinguendo objectionem illam diluit *Arriaga.* 5. *Concl.* Inconſideratio rei debitæ hic & nunc conſiderari, non liberat à peccato per eam commiſſo. Hic acriter inter ſe digladiantur Pontificii, quomodo poſſit aut non poſſit peccari per inconſiderationem, ſive venialiter ſive mortaliter. Sed nituntur falſis hypothéſibus de motibus primò primis, deque actibus ſenſualitatis rationem prævenientibus, conſequenter non voluntariis, nec humanis; deque diſtinctione inter voluntarium & liberum; item inter peccatum veniale & mortale. Quæ alibi ſuis quæq; locis excutiuntur. Interim videat, cui vacat, Andabatarum pugnam apud *Leſſium lib.* 1. *c.* 2. imprimis *Arriaga ad* 1. 2. *diſp.* 13. *ſect.* 2. Nobis ſufficit omnem inadvertentiam conſiderationi & attentioni in actionibus noſtris in ordine ad Deum requiſitæ (juxta 1. *Corinth.* 10. *verſ.* 31. 32. *Matth.* 22. *verſ.* 37. *Epheſ.* 5. *verſ.* 15. *Marci* 3. *verſ.* 37. *Actor.* 20. *verſ.* 28. 31.) oppoſitam, eſſe voluntariam aliquo modo, informiter ſcil. aut incompletè, aut interpretativè, aut in cauſâ. *II. Probl.* An ſit gravius peccatum, quam temeritas aut præcipitatio? *Reſp. Thomas* 22. *qu.* 53. varios modos indicat, quibus peccatur contra prudentiam; inter eos præcipitationem ſeu temeritatem, quam definit ſubitam & violentam reſolutionem in rebus agendis, non attendendo ad aliorum rationes, nec conſiderando, prout deberet fieri, ea quæ aliunde poſſent occurrere. *Sunt ex Scholaſticis ad loc. cit. Thomæ,* (*Arriaga diſp.* 50. *ſect.* 4. *ſubſect.* 2.) qui putant in re non differre ab inconſideratione: differentiam tamen modalem ibidem aſſignare ſtudet, quod temeritas dicat violentam & ſubitaneam determinationem, quam inconſideratio ſecundum ſe non dicit. Poſſet & hæc differentia aſſignari, quod temeritas omnis dicat neglectum conſilii ſeu judicii in conſiderandis exactè rationibus: inadvertentia verò etiam conſiſtat in ſimplici ſeu negativâ non-cogitatione rei: ita ut latius videatur patere. Quod ad gravitatem peccati, *Arriaga* putat in eo ſuperare inconſiderationem, quod ſine paſſione & majori cum opportunitate ad conſilium capiendum contrahatur, quam temeritas. Sed hoc non eſt de ratione omnis inadvertentiæ ſecundum ſe, & ut ſic. *III. Probl.* An oblivio ad ignorantiam reduci debeat, & ſit culpabilis. *Reſp. Aff.* de vincibili, quæ opponitur attentioni & recordationi, ad quam in actionibus noſtris rectè, honeſtè, piè, inſtituendis tenemur. Eſt autem oblivio vel habitualis & permanens, vel actualis (ita loquar) & tranſiens. Expendantur lo-

ca *Eccleſiaſt.* 12. *verſ.* 1. *Hebr.* 12. *verſ.* 5. *Pſal.* 77. *verſ.* 12. 13. *&c.* & quæ *Theologi practici commentantur, de ſpirituali memoriâ & recordatione, eique oppoſitâ oblivione. IV. Probl.* An diſtractiones in precibus ſint peccata? *Reſp. Aff.* Contra, ſed perperam, de quibuſdam negat *Breſſerus in tract. de Conſcientiâ, lib.* 6. *c.* 15. de quo alibi.

PARALIPOMENA ad diſp. de IGNORANTIA.

P*Art.* 1. §. 1. ubi de *Stultitiâ*, adde *Thomam cum Commentatoribus* 22. *qu.* 45. 46. *Et de Prudentiâ* 22. *qu.* 47. -- 57. *Ibid.* §. ubi de Barbariâ & Barbaris. Adde, *Erycii Puteani appendicem ad hiſtoriam Barbaricam. Matthiam Martinium in Onomaſtico. Hadr. Iunii lib.* 4. *animadverſorum cap.* 25. ubi ex Jamblicho, Origine, Amelio, Cyrillo Alexandrino, Hebræos, Græcis dictos Barbaros, eorumque linguam barbaram. *Homerus Iliad.* 2. Caras appellat βαρβαροφώνους. Græci vocabant Barbaros jam excultos latinos: uti ex Catone, Plinio, Plauto obſervat *Beroaldus ad Apuleium de Aſino aureo, libr.* 9. *p.* 347. (edit. Baſil. in 8.) *Ibid.* cum in fine de dominante Ignorantiâ & barbarie ſub tenebris Papatus autorum teſtimonia indico, adde *Petrum Ramum* paſſim *in Orationibus*, & in *Scholis Grammaticis*; *Politianum*, *Reuchlinum*, paſſim in *Epiſtolis*; *Gomarum in diſp. de Antichriſto*; imprimis *Marnixium Sanct-Aldegondium in* utroque tomo *Alvearii Eccleſiæ Romanæ*; & *Henricum Stephanum in tract. præpar. ad apologiam Herodoti* Gallicè *cap.* 29. *uſque* 38. ubi graphicè Bœotiſmos, Barbariſmos, & ineptias Clericorum in Scholis & Concionibus deſcribit: & *cap.* 39. craſſam ignorantiam plebis. Inter Pontificios barbariem hanc tangit *Naudæus cap.* 7. *Apologiæ pag.* 114. 115. Et Philipp. Beroaldus in comment. ad Apulei lib. 9. p. 341. *VIDERIS.*] *Pronunciandum eſt prima acuta, media correpta: à videro videris, ſubjunctivi modi. q. d, Tu videbis. ſic Terent.* dixit, invenerit, *pro invenies, conjunctivo modo uſus pro indicativo: & hæc (ut inquit Donatus) honeſta locutio eſt. Tale eſt illud in Euangelio: Quid ad nos? ipſe videris. Quod malè literati ſacerdotes perperàm pronunciant, media ſyllaba producta, ſenſu frivolo & inepto. Proinde cavere deberent Antiſtites religionis & epiſtatæ, ne illiteratos indoctoſque initiarent myſticis ceremoniis. Etenim (ut verè inquit Hieronymus) cæcum animal offert Deo, qui ordinat indoctum. Erat locus invehendi, inſectandique ſacerdotes malè moratos, male literatos, qui vix primoribus labris guſtaverunt literas elementarias: quorum oraſcatent fœditate ſolœciſmorum ac barbariſmorum, qui in myſteriis religioſis celebrandis tantam redolent barbariem, tam confuſè corruptèque ſancta verba pronunciant, ut multis riſum, non paucis bilem*

bilem stomachumque commoveant. Ubi etiam mores sacerdotum ita depingit, ut inter testes veritatis, hâc saltem in parte, Illyrici Catalogo meritò adscribi possit. Sed barbariei istius certissima argumenta sunt libri Theologici tunc scripti, quorum stylum imitati sunt *Editores epistolarum obscurorum virorum, Passavantii,* &c. Imprimis ineptissimę Etymologię & vocum explicationes comparent in libris, dictis *Huguotton, Gemma gemmarum, Catholicon, Mammotrectus,* unde eruditionem suam Philologicam tanquam ex fonte perenni hauriebant. Et vestigia quædam barbaricæ illius Philologiæ deprehendes passim in *Ioh. Altenstaig Dictionario Theologico.* Notissimum est etymon Lombardi: *diabolus* à *duo* & *bolus,* &c. Unum tantum hic addam ex *Gevartii lectionibus Papinianis,* quale „ forte alibi non facile invenias. Codex Buslidianus quem ipsemet hisce „ oculis Lovanii inspexi, in quo clarè legebatur *Papini Sursuli Thebais in-* „ cipit. quod glossa interlinearis ita explicabat: *Sursulus, agnomen, quasi sursum canens.*

DE DOCTA IGNORANTIA.

Resp. JOHANNE URSINO, Enchusâ West-Frisio. 7. *April.* 1655.

Memorabilis est sententia Apostoli, Rom. 12. *vers.* 3. Ne supra modum sapiat ultra quam oportet sapere: sed sapiat ad sobrietatem. *Et* 1. *Cor.* 4. 6. Ut in nobis discatis supra id, quod scriptum est, non sapere. „ *Cum quo apprimè convenit illud* Tertulliani de Animâ, cap. 1. *Quis e-* „ *nim revelabit, quod Deus texit? Vnde sciscitandum est? Vnde & igno-* „ *rare tutissimum est, præstat per Deum nescire, quia non revelaverit, quam* „ *per hominem scire, quia ipse præsumserit. Et Ioseph. Scaliger in Iambis* „ *Gnomicis, §.* 21.

„ Nescire velle, quæ Magister maximus
„ Docere non vult, erudita insciti a est.

Est ergo in rebus divinis, & in multis aliis, tum naturalibus, tum humanis invincibilis & inculpabilis, immo & sæpe utilis ac laudabilis ignorantia: de quâ etiam differit Augustinus cap. 17. de doctrinâ Christianâ: *unde nonnulla transcribit* Lombardus lib. 3. dist. 38. §. Illud etiam. *Nobis propriè de ignorantiâ illâ, quam doctam appellant, disquisitio instituitur.*

1 DEhasis *docta ignorantia* compositа est ex duobus vocabulis, quorum unum significare solet bonum seu perfectionem quam, alterum malum seu defectum: eo modo, quo insaniens sapientia, (de *quâ part.* 1. *de ignorantia*), & *misericordia puniens, crudelitas*

crudelitas parcens, apud Augustinum epist. 54. *discors concordia*, apud Ovidium 1. Metamorph. *mitis severitas, non dissoluta clementia*, apud Plinium in Panegyr. *servilis libertas*, &c. Affinis illi est phrasis quæ vocabulum perfectionem aut bonitatem quam significans repetit, & cum græcorum (κ) πρπκῶ, aut Latinorum (in) aut Belgarum (on) componit: ut γάμος ἄγαμος innuptæ nuptiæ, via invia, βιος ἄβιος, ἄδωρα δῶρα, σοφια ἀσοφος. Aliquando adverbium negandi (non) interponitur, quod vim diminuendi habet, ut in illo ænigmate: vir non vir, percussit non percussit, avem non avem, &c. Accipitur autem *docta ignorantia* vel propriè, vel impropriè. Propriè rursum dupliciter: vel ut directè, immediatè, formaliter & primo dicit quarundam rerum ignorantiam; secundo & consequenter reflexivam cognitionem istius ignorantiæ nostræ cum eâ conjunctam: vel ut directè, primò immediatè & formaliter dicit cognitionem ignorantiæ alicujus in nobis; & mediatè cognitionem rei ignotæ seu ignoratæ. *Impropriè* & catachresticè, accipitur pro scientiâ rerum divinarum & naturalium, quæ & quatenus in hâc vitâ à nobis habetur aut haberi potest. Et hâc significatione seu catachresi usus est multiplici eruditione celebris suo tempore *Nicolaus de Cusa* Cardinalis, *in tribus libris de doctâ ignorantiâ*: quo titulo ex aliis Scriptoribus percepto me ante annos complures admodum deceptum fateor. Postea Cusani opera nactus, & libris his perlustratis, comperi nihil minus tractari, quam quod titulus videtur promittere. Neque enim abstractè & in actu signato (ita loquar) agit de doctâ ignorantiâ: neque etiam in actu exercito, de ἀγνώσεις illis in particulari quæ in Theologiâ, Philosophiâ, Artibus, ignorari solent, aut debent, sive absolutè sive secundum quid: sed tantum summariè delineat scientiam ac scibilia quæ de Deo & operibus Dei tum creationis tum redemtionis cognoscuntur. Hinc 1. *liber agit de Deo.* 2. *lib. de Mundo.* 3. *lib. de Christo.* Hanc scientiam videtur maluisse vocare ignorantiam, quam scientiam per hyperbolen catachresticam, comparate scil. ad scientiam Dei, etiam ad scientiam beatorum. Quomodo hæc vita non tantum impiorum sed & piorum *mors*, aut quasi *mors* dicitur, & homo ad ens entium, seu Deum comparatus dicitur quasi *nihil*, & *vanitas*, *Daniel.* 4. *vers.* 35. coll. cum *Psal.* 62. *vers.* 10. *Philip.* 2. *vers.* 7. Et scriptoribus profanis *umbra*, *somnium umbræ*, Græc. σκιας ὄναρ. Et *Augustinus* alicubi dicit, justitiam nostram in hâc vitâ, si comparetur ad perfectam illam in cœlis, esse stercus. Adde quod Paulus *Philipp.* 3. *vers.* 8. omnia tanquam stercora ducit præ Christo, & seipsum *nihil* esse dicit, 2. *Corinth.* 12. *vers.* 11. Hæc appellatio scientiæ & quidem Theologicæ apud Cusanum, forte accersi posset ex Proverb. 30. vers. 2. 3. ubi sapiens sic de se: *Bardus* (vel *Brutus*)

ego sum præ viro & hominum intelligentia non est mihi, &c. Et Psaltes de se Psal. 73. vers. 22. *Eram brutus cum ignorarem, eram jumenta apud te.* Vide ibi *Commentatores.* An ad hæc loca respexerit *Cusanus*, nescio: hoc saltem scio, *Augustinum in Rom.* 8. *pag.* 67. ab illo citatum per doctam ignorantiam non intellexisse veritates scibiles, quasi scil. illæ essent proprium & formale objectum ignorantiæ (uti *lib.* 1. *cap.* 3. innuere videtur), cum sint objectum scientiæ; haut aliter ac visibile est objectum visus, non cæcitatis. Verba illa Augustini, quæ ex alio loco Augustini *ibidem* exhibet. *Deum potius ignorantia quam scientia* attingi; hoc volunt, per viam negationis melius perveniri ad Dei intellectionem quam affirmationis. De dicto Dionysio Areopagita, *ibid.* adducto quid statuendum, *infra in Problematis* dicetur. Nos ab autoribus illis Cusano citatis, ut & communi usu Philosophorum ac Theologorum, per doctam ignorantiam duo ista intelligi putamus: non-scientiam scil. τῶν ἀγνώτων, & scientiam istius non-scientiæ talium ἀγνώτων: de quâ nobis nunc agendum. Utrum autem formaliter & primò dicat ipsam ignorantiam, an verò scientiam istius ignorantiæ, *infra in Problematis* disquiretur.

2 Docta ignorantia πάχυλῶς describi potest, quod sit *cognitio ignorantiæ nostræ, & rerum ignoratarum aut ignorabilium, quà talium.* In hâc descriptione considerandæ. 1, *Cognitio*, seu scientia: ut distinguatur ab ignorantiâ triplici, ignota scil., dubia, putatitia. *Ignota* est, seorsim, abstractè, in se & absolutè considerata, absque ullâ ejusdem agnitione & sensu. *Dubia* est, quando mentis nostræ dubitatio est circa ignorantiam, aut circa ἄγνωστα, de quibus tamen certò constare potest ac debet, quod revera ignota aut ignoranda sint. *Putatitia* est, quando quis scientiam conjunctam cum doctâ ignorantiâ non-scibilium, pro stultitiâ habet eamque nomine simplicitatis, inaniæ, μωροσοφίας, stultitiæ insignit: quo nomine catechrestico per communem opinionem & arbitrium aliorum ita imposito per concessionem & nuncupationem etiam utitur Spiritus sanctus. 1. *Cor.* 1. 21. 25. subintellectâ & suppressâ formulâ, *ut vos dicitis, uti dicitur, ut fertur, uti ajunt*, &c. Quæ expressa invenitur, Actor. 24. vers. 14. *secundum viam illam, quam hæresin dicunt*, &c. Sic intelligendæ phrases illæ, Deuter. 32. vers. 31 *rupes eorum.* Judic. 11. 24. *Deus vester Chamos.* Et sic passim *Dii Gentium* etiam Magistratus dicuntur *Dii*, addita aliquando explicatione & restrictione per terminum diminuentem, ut 1. *Corinth.* 8. 5. dii λεγόμενοι, aut *dii falsitatis* seu *falsi*, &c. Aut, qui *natura non sunt*, Galat. 4. vers. 2. tales tamen ab hominibus errantibus dicuntur & habentur. Quomodo ens rationis, Philosophis dicitur *ens*, sed cum caudâ; & de nihilo, ficto possibili, immo & impossibili tam Theologi

logi quam Philosophi loqui & differere coguntur, ac si quid essent, e. gr. de Æonibus Valentini, de duobus principiis Manichæorum, de Deo non gubernante Epicureorum, non omniscio Socinianorum, & similibus infinitis, de quibus conceptus formamus, eosque vocibus significamus. Triplex ergo hæc ignorantia hic in considerationem non venit, sed tantum illa, quę scitur & quatenus scitur: quæ ideo per metonymiam adjuncti, & per extrinsecam denominationem *docta*, *erudita*, *sciens dicitur*. II. *Cognitio* seu *scientia ignorantiæ*. Ignorantia est vel nostra vel aliena. Priorem hic propriè intelligimus: quæ est immediatum objectum scientiæ & conscientiæ nostræ: quomodo actiones nostræ propriæ, ut habent respectum ad Deum, sunt proprium objectum conscientiæ nostræ. Unde sequitur esse hanc intellectionem reflexivam. III. *Non-cognita*, & *non-scibilia*, sunt objectum hujus cognitionis reflexivæ mediatum. Sunt autem ἄγνωστα vel particulariter, vel communiter, vel universaliter. *Illa* sunt, quæ huic aut illi, aut alicui hoc tempore, sive adhibuerit diligentiam aliquam ad acquirendam scientiam, aut ad quiescendum in non-scientia seu ignorantia, sive non adhibuerit. Prioris generis ἄγνωστα hic solummodo considerantur. Ubi enim de aliquo conceptibili nunquam disquisivi, nec cognovi an & quousque sit γνώστον aut ἄγνωστον, ita ut in habitâ illâ cognitione, tanquam certâ quiescam; non potest dici docta ignorantia, sciens inscitia: sed pura puta ignorantia. *Ista* sunt, quæ communiter à pluribus, præsertim mediocribus ingeniis ita intelligi & concipi non possunt, quamvis à quibusdam hic constanter laborantibus cognoscantur, aut saltem possint cognosci. Et talia sunt in matheſi Archimedea, & Algebraica nonnulla (& fortè huc referenda, circuli quadratura; de quâ disceptatur, an sciri possit); in Metaphysicâ, nonnullæ disquisitiones abstractissimæ & subtilissimæ circa controversias capitales inter nominales & reales, inter Thomam & Scotum; in Physicâ, arcana nonnulla naturæ; hactenus inexplicata; & nonnulla ex iis inexplicabilia. *Hæc* sunt, quæ aut absolutè, aut ex hypothesi imperfectionis nostræ in hâc vitâ, non sunt scibilia. Qualia sequenti §. nonnulla indicabimus. IV. *Quâ talium*: Quatenus enim & quousque ignorantur, sunt proprium & formale doctę ignorantiæ objectum: non verò quatenus aliqua de rebus illis cognoscimus. E. gr. τὸ ὅτι cognitum est, quod Deus aliquos ad gratiam & gloriam elegerit: hoc doctè scimus. Sed τὸ διότι quare hunc elegerit præ illo, & quare sic voluerit, doctè ignoramus, nec scire possumus aut volumus. Ut enim voluntas illa Dei nullam habet causam, sic nulla ejus ratio nobis revelata est, & à nobis quæri debet.

Docta ignorantia variè distingui potest, tum ex parte actus, tum ex parte

parte objecti. 1. *Ex parte actus*, distinguitur in majorem aut minorem, magis aut minus certam (certitudine scil. subjecti), magis aut minus evidentem, directam aut reflexivam, quę denuo scil. judicat de scientiâ ignorantiæ & ignotorum. Quæcunque ergò de scientiâ in genere prædicantur aut quæruntur, huc transferri & applicari possunt. 11. *Ex parte objecti immediati*, est cognitio ignorantiæ simplicis, aut pravæ dispositionis seu erroris. *Illa* propriè huc pertinet. *Illa* non nisi cum distinctione. Si enim ad cognitionem tui erroris sequatur scientia veritatis, necessariæ aut utilis, & sic deceptioni falsitatis succedat assensus & certa persuasio veritatis illi falso oppositæ; jam formaliter non est docta ignorantia, sed potius docta & mera scientia: quia ultimus actus specificat: e. gr. aliquis deceptus errore, de justificatione per opera, aut de invocatione sanctorum, &c. ductu scripturarum per Dei gratiam in oppositam sententiam veritatis devenit, & eam veram esse scit, & quod hæc res aliter se habere non possit: hic utrumque judicium tam directum quam reflexivum est docta scientia. Sin verò ad doctam cognitionem alicujus ἀγνοίας non sequatur scientia τῆς γνώσεως oppositi, sed rejecta solummodo falsa aut saltem incerta assertione, mens instar tabulæ rasæ nihil hic recipiat, atque in purâ negativâ (ita loquar) Theologiâ acquiescat; jam docta ignorantia dicetur, ex. gr. si quis opinionem Scholasticorum, de origine filii per modum dictionis, & Spiritus Sancti per modum amoris abjiciat tanquam incertam, & fortè periculosam: interim nullum alium definitum originis modum substituat, sed ignorantiam simplicem seu puræ negationis hîc ex certâ scientiâ amplectatur, inque ea scientia (quod scil. definitus modus originis personarum in Deitate, in hâc vitâ sciri non possit, sive designatus Scholasticorum, sive quicunque alius fingibilis aut conceptibilis) mens ejus acquiescat: utique hæc *ignorantia* meritò *docta* dicetur. Rursum ex parte objecti immediati, distinguitur scientia in eam, quæ est ignorantiæ in genere & indefinitè spectatæ; & in eam quę est ignorantiæ in particulari respectu hujus aut illius ἀγνοίας spectatæ. Posterior in sequentibus explicabitur. *Prior* variâ comparatione facta, rursum variat 1. comparatè ad Deum, dicitur docta ignorantia: quâ certò scimus, omnia non esse nobis scibilia, quæ Deo; ne quidem in vitâ futurâ. Hîc examinari possent Andabatarum Scholasticorum pugnæ de speculo Trinitatis; deque visione Dei per essentiam. 2. Hujus vitæ ad futuram, doctè multa ignoramus, quæ ibi sciemus. 1. Cor. 13. *vers.* 9. 10. 12. & hujus ignorantiæ nostræ scientia est docta. 3. Status nostri post lapsum cum statu ante lapsum, multa nunc ignoramus, multa tam clarè, distinctè, & promptè non intelligimus, ac quidem tunc intellexissemus. Et scientia hujus defectus

ctus noſtri docta eſt, atque imprimis pertinet ad τὸ γνῶθι σεαυτὸν. Vide *Calvinum lib.* 1. *Inſtitut. cap.* 1. III. *Ex parte objecti mediati*, τὸ ἀγνώστε ſcil. diſtinguitur. 1. In ſcientiam ἀγνώστε Theoretici & Practici. De Theoreticis mox dicemus. Ἄγνωστα practica quæ docte ignorari poſſunt & debent, ſive ſemper, ſive ſæpe, ſunt *in genere* caſus & eventus omnes in rebus humanis: De quibus Poëta: *Neſcia mens hominum fati, ſortiſque futuræ.* Ἄγνωστα in *ſpecie* ſunt conſilia, ſtudia, intentiones, ſtratagemata, omniaque arcana (quę dicuntur) Magnatum, Principum, Rerumpublicarum. Quibus applica illud Salomonis, Proverb. 25. verſ. 3. *Cælorum in altitudine, & terræ in profunditate, & cordis regum non eſt inveſtigatio.* De aliis caſibus & actionibus humanis confer *cap.* 30. *verſ.* 18. 19. & utrobique *Commentatores*, ut & *Scriptores Politicos de arcanis Rerumpublicarum.* Quæcunque homines, quorum hic ager eſt, in bonum publicum explorare hic poſſunt & debent, ab ἀγνώστοις eximimus: non item vanas & incertas conjecturas, aut ſuſpicacis malique animi ſive iniquas, ſive temerarias præſumtiones; quibus vulgò mali Politici ſubnixi mala agunt, aut bona agenda omittunt, ut mala præſumta aut ficta præveniant, & bona intenta obtineant, contra regulam communem *Rom.* 3. Non eſſe facienda mala, &c. Ad doctam ignorantiam practicam refer ignorantiam pragmaticam in judiciis publicis quando factum nullo modo, aut non ſatis probatum. In antiquo jure cum de facto conſtaret, ſed pariter diviſa eſſent ſuffragia conſeſſus, Judex pronuntiabat, *Non liquet.* Sed hoc hodie non licere obſervat *Tholoſanus lib.* 50. *ſyntagm. c.* 1. §. 7. 2. In ſcientiam de ἀγνώστῳ abſolute aut ſecundum quid; totaliter aut partialiter; quod ad cauſas externas tantum, aut etiam quod ad internas; quod ad qualitates & proprietates, aut etiam quod ad eſſentiam & naturam; quod ad circumſtantiam aliquam ſolummodo, aut etiam quod ad alia; denique quod nunc & hic huic aut illi homini non eſt ſcibile, ſi non in totum, ſaltem in tantum; aut quod communiter non eſt ſcibile. Prioris exemplum ſit, ſi quis vulgaris Ruſticus, aut Civis, aut ſi quis Concionator, aut Advocatus ſciat ſe ignorare reconditiſſimas qualque Magiæ naturalis, aut Matheſios, aut artis Nauticæ, aut Strategicæ, aut Coquinariæ, aut Pictoriæ, aut Plaſticæ, aut Automatopöeticæ, aut cujuſcunque Mechanicæ curioſitates, aut floſculos & criſin linguæ Japonicæ, Cambro-Britannicæ, Finnonicæ, Lappinicæ, Malabaricæ, &c. Et in hâc ignorantiâ acquieſcat, nec, ut quod ſuum eſt agat, & quod propius urget, ignota hæc diſcere & ſcire velit: quamvis velleitas ſeu voluntas hypothetica non abſit. Huc facit illud, *Non omnia poſſumus omnes.* Et, *Qui ubique habitat; nuſquam habitat.* Et, *Omnibus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus.* Et, *De omnibus aliquid, de toto nihil.*

nihil. Et, *Spartam quam nactus es, orna.* Et, τὰ πάρεργα, ἔργα μὴ ποιῶν. Est ergo docta ignorantia, si scias, te aliqua posse ac debere ignorare, ut necessaria aut maximè tibi convenientia cognoscas: quandoquidem omnia simul non potes. 3. In scientiam ignorantiæ τῶν ἀγνώστων, singularium & universalium. Ἄγνωστα singularium est circa antiquitates & historias tam Ecclesiasticas quam Politicas primi mundi ante diluvium: Nihil enim historiæ aut divinæ aut humanæ hic supereſt, præter pauca illa priora capita Geneſios. Nam quæ *Danæus in libro de primi mundi Antiquitatibus* diligenter ex profanis Scriptoribus comportavit, ex mythologiâ & fabulis (quas partim ex majorum infidâ traditione, partim ex proprio ingenio fabricârant) desumta sunt: & à nobis adhiberi non debent ad directam factorum probationem, sed tantùm κατ' ἄνθρωπον, id est, ad hominem (ut loquuntur) apud illos, qui Autores illos, quorum testimonia adducuntur, alicujus faciunt. Historia proximorum post diluvium sæculorum (præter pauca capita Geneſios) etiam exilis aut ferè nulla est; quin & sequentium sæculorum florente jam Monarchia Assyria, admodum jejuna est, & non rarò incerta. Quid dicam de Origine, Dispartione, Plantatione, Migratione gentium, Linguarum, Dominiorum, Politiarum? Quid de antiquè deperditis, & novè repertis? de quibus *Pancirollus cum Salmutho?* Quid de Inventionibus & Inventoribus rerum; de quibus *Polydorus Virgilius?* Vide *Disp. de Creatione, part.* 2. 9. 10. Quid de Origine, de Successione, & statu Gentium Americanarum à primâ plantatione, usque ad detectum per Lusitanos & Hispanos novum orbem? Vide quæ recentissimi Scriptores *Grotius, Ioh. de Laet, Robertus Comtæus,* aliique ab illis citati *de Origine illarum Gentium* disquirunt, & nos in *Dispp. de Creatione part.* 5. Immo quę Gens hodie, quæ Politia, cum antiquas suas Origines ad sæculum ἄδηλον perduxerit, illud cum *Douzâ in Bataviâ suâ,* cum *Hedâ & Bekâ in Histor. Ultrajectinâ,* cum *Loccenio in Antiquitatibus Sueo-Gothicis,* aliisque per singulas nationes, intactum non relinquit, & sacro silentio filum duci cœptum non abrumpit? Aut si cum *Aventino ad remotissimas antiquitates Germanorum,* cum *Olao Magno, Iohanne Magno, ad antiquitates Gentium Septentrionalium,* cum *Polydoro Virgilio ad antiquitates Britannorum,* cum *Iacobo Brassicâ, & Cornelio Bockenbergio ad antiquitates Batavorum* ulterius perrumpere studet, nasutioribus ludibrium non debet? *Iohannes Annius Viterbiensis* monachus Dominicanus, quorum eruditorum censurę & indignationi se non objecit, & vel hoc ipso celebritatem nominis minimè affectandam sibi peperit? Vide ex nostris *Ios. Scaligerum lib.* 5. *de Emendatione temporum,* & *Sethum Calvisium in Isagogâ,* quam *operi Chronologico* præmisit *cap.* 28. qui ibidem citat *Fridericum Titelmannum*

nium in discursu Philologico. Ex Pontificiis *Petr. Crinitum lib.* 24. *de honestâ disciplinâ, cap.* 12. *Volaterranum lib.* 14. *anthropol. in voce Berosus, Ludov. Vivem lib.* 5. *de tradendis disciplinis, Sabellicum Enneade* 8. *lib.* 5. *Melch. Canum lib.* 11. *locor. cap.* 6. *Pererium in Danielem, Riberam in Zachar.* 1. *Antonium Augustinum antiquitatum Dial.* 11. *Gasparum Varrerium in Censurâ in Pseudo-Berosum, Possevinum lib.* 16. *Biblioth. selectæ, Ioh. Goropium Becanum in Exordio Chronic. & lib.* 1. *Hispanic. in initio, Octavianum Ferrarium tract. de Origine Romanorum, Franciscum Zuarez in* 3. *Thomæ disp.* 1. *sect.* 2. *Leander Albertus* ejusdem ordinis Monachus *in descriptione Italiæ*, ubi describit Falliscos & Hetruriam mediterraneam *fol.* 77. (edit. Ital. in 4.), & ubi *Marcam Trivigianam fol.* 460. Annium contra Volaterranum & Sabellicum defendit, contendendo genuina esse fragmenta Catonis & Sempronii, ab Annio edita. Sed frustrà. Præstat ergo in ignorantiâ sæculorum ἀδήλων & obscurarum originum sapienter conquiescere, quam ex præsumptione πανσοφίας ad desperationem converti, & ex desperatione ad excogitata commenta & suppositicia scripta confugere, aut fabularum siliquis famelicum ventrem implere. Quod dico de Historiâ antiquissimâ κατ' ἐξοχὴν, idem etiam quodammodo dici potest de antiquâ, & intermediâ. Defectus & pauperem apparatum universalis histor. ecclesiast. deplorant *Onuphrius, Lindanus,* & *Baronius,* antehâc nobis citati in *Desper. causa Papat. l.* 3. *sect.* 1. *c.* 7. *Idem* judicandum de parte illâ historiæ, quæ in genealogiis occupatur: quas multa caligine obductas post omnem adhibitam diligentiam qui relinquit & fatetur, næ ille genealogicorum sapientissimus meritò habetur. Ne quidem sacra genealogia sine ignorantiâ & lacunis cognosci potest: quid ergo fiet de profanâ? Interim expendant doctæ ignorantiæ φιλομαθεῖς illud, 1. Timoth. 1. vers. 4. *Nec attendant fabulis, & genealogiis (ἀπεράντοις) infinitis.* Vide *ibi Commentatores.* In eundem lapidem impegerunt infiniti Prosopographici & Scriptores Vitarum, qui tot brutalibus & abominandis fabulis vitas & legendas sanctorum conspurcârunt. De quibus in genere quid monuimus in *Desper. causâ Papatus lib.* 3. *sect.* 1. *cap.* 7. Nec prætereunda Chronologorum & Topographorum indocta scientia, quæ sæpe pro tot ineptis ac ridiculis conjecturis suis non minus pugnat, ac pro aris & focis ipsius veritatis. In altum hoc ignorantiæ historicæ non provehor, quod uno atque altero volumine emetiri non possem. De Chronologiâ exactâ, nec ex profanis Scriptoribus, nec ex sacris literis habenda, vide *Disp. de Tempore nativitatis Christi part.* 1. §. 1. 4. Unum hoc ἄδηλον sufficerit ἐν παρόδῳ hic notari, quod Symboli dicti Apostolici, cujus tanta in Christianismo celebritas, Autores, Editores, Approbatores, hactenus ignotissimi sint; nec horum, ut

nec loci, nec temporis in omnibus antiquitatis monumentis vola aut vestigium hodie deprehendatur. De quo in *Dispp. de Symbolo*, & *de Agoniâ Christi, append. de Descensu ad Inferos.*

4 Docta ignorantia rerum universalium commodissimè dividitur, secundum divisionem scientiarum: ut sit Theologica, Medica, Juridica, Philosophica. 1. *Theologica* spectatur vel in textuali expositione scripturæ, vel in construendo systemate Theologiæ dogmatico-elencticæ. De Theologiâ historico-ecclesiasticâ (quam ita vocant), *th. præced.* aliquid dictum intellige, ubi de ignorantiâ rerum singularium. Quod ad scripturæ genuinam interpretationem, docta ignorantia scientiæ τῶν ἀγνώστων vicaria multis modis illic amplectenda, quorum istos in genere nunc indico. 1. In eruendo unico sensu (qui secundum rei veritatem & communem reformationis sententiam tantum unicus est; de quo vide *problemata nostra de Scripturâ*) hujus aut illius loci, doctam ignorantiam omnes profiteri debemus; quotiescunque duo aut tres sensus loco illi aptari possunt, nec ulla ratio ad unum ex sensibus propositis determinandum, ex analogiâ scripturæ, aut circumstantiis præsentis textus, aut vi phrasios, nos cogit. Exempla colliges ex *commentariis*, & *notis marginalibus bibliorum*, nominatim *nostris Belgicis*: ubi duplicem interpretationem indicant. 2. In reddendis rationibus circa quælibet dogmatica & historica, cur hoc vel illud eo modo, aut ordine dictum aut factum sit. Tales vanas & temerarias aitiologias ad nauseam inculcant commentaria & conciones Patrum, imprimis Pontificiorum; à quibus postilliſticæ explicationes & conciones quorundam ex nostris, non semper & satis sibi cavent, torrente scil. communis & multis sæculis receptę consuetudinis sensim sine sensu abreptæ. Nos tutissimè omnibus ἀγράφοις aitiologiis substituendam putamus unam aitiologiam, de Dei aut Christi facto, *quia ita voluit*: de facto diaboli, *nescio*, *nec etiam curo*: de facto aut dicto hominum, *Non liquet*: hoc est in cognitione τοῦ ὅτι acquiescere, & cætera quæ ad τὸ διότι pertinent, doctè ignorare. Pari jure fuge scopos, intentiones, respectus, relationes personarum, consiliorum, dictorum, factorum, phrasium & formularum adhibitarum, quæ ex scripturis solidè probari non possunt; omnesque adeo consequentias, doctrinas, instructiones, adhortationes, consolationes arenosis illis basibus superstructas; quamvis cætera in se & materialiter malæ non essent. Hoc enim perpetuò observandum, ut ex literali sensu textus, omnia ad praxin pertinentia derivemus, ac demonstremus: ne ad allegoricam, aut Libertinico-Enthusiasticam theologiam dilapsi πνεύματι verbi divini evacuemus, atque omnis literalis & historici sensus, & historicè explicatorum dogmatum tandem obliviscamur. 3. In explicandis topographicis, imprimis nominibus locorum,

quæ

quæ ſemel tantum occurrunt. In his præſtat omnibus expenſis doctam ignorantiam amplecti, quàm incertis, fluctuantibus,& ſæpe ineptis conjecturis ita inhærere, ut autoritati ſcripturæ & veritati alicui theologicæ periculum & præjudicium aliquod, aut etiam ludibrium apud extraneos à fide, alioſque profanos Lucianos creetur. Sed de geographiæ ſcripturariæ certitudine, deque judicio & prudentiâ in eo adhibendâ, alibi commodius diſſeri poterit. 4. In enodandâ chronologiâ ſacrâ: quam antehâc alibi, & in *diſſ. de Tempore nativitatis Chriſti* attigimus. Idem judicium eademque prudentia hic adhibenda, quæ in topographicis. 5. In explicandis ſtellis, lapidibus, plantis, animalibus, quorum nomina ſemel tantum occurrunt; nec ex circumſtantiis textus erui poteſt, quam ſpeciem propriè ſignificent: e.gr. kikaion *Ionæ* 4. ſpecies locuſtarum *Lev.* 11. 22. &c. 6. *In perſonis* deſcribendis, quæ indefinitè, aut nomine individui vagi tantum indicantur, e. gr. Illius juvenis *Marc.* 14. *v.* 51. & alterius diſcipuli *Luc.* 24. *v.* 13. 18. Hic imprimis fugiendum cacoëthes antiquorum quorundam, & Poſtilliſtarum Papalium, qui hiſtorias ſacras quod ad perſonas aliaſquerei geſtæ circumſtantias ſupplere ſatagunt: non obſtante quòd ſilentium Scripturæ doctam ignorantiam ſuadeat. Idem accidit in curioſâ inquiſitione de tempore Nativitatis Chriſti, (de quo *diſp. noſtra*), de ejuſdem proximis cognatis & agnatis, de vitâ ante annum trigeſimum, aliiſque nonnullis geſtis poſt annum trigeſimum: ubi fabulis indulgere maluerunt Pontificii & Hiſtoriam euangelicam ſupplere, quam doctæ ignorantiæ ſtudere. Vide *Bonaventuram & Ludolfum de Saxoniâ de Vitâ Chriſti*, & paſſim *Poſtilliſtas ac concionatores* eorum, inter quos emicant famoſi ſuo tempore *Menotus* & *Mailjardus*, ex quibus bella quædam excerpta exhibet *Henr. Stephanus in prapar. tract. ad apologiam Herodoti*, gallicè. Nec abſtinuit ab his fabuloſis ſupplementis *Corn. à Lapide in comment. ad Euangeliſtas*, & *Acta*. 7. *In explicandis* phraſibus quibuſdam adiagialibus, aut antiquitatem aliquam nobis nunc ignotam reſpicientibus. Huc forte referri poſſet locus ille 1 *Corinth.* 15. *v.* 29. de baptiſmo ὑπὲρ τῶν νεκρῶν tot variantibus interpretamentis ſollicitatus. 8. In explicandis vocabulis quibuſdam exoticis, Ægyptiacis ſcil., aliiſque: De quibus in *diſp. noſtra de Philologiâ ſacrâ*: quarum ſignificatio quæritur ſed nondum inventa videtur, niſi probabili conjecturâ. Et hic docta ignorantia, quamvis ſecundaria locum habeat. 9. *In conciliandis* apparenter contradicentibus, & ſolvendis ἀλύτοις ſcripturæ, ita dictis. Sunt loca, quæ duas aut etiam tres conciliationes admittere poſſent: ſed quænam ex illis ex ſenſu loci & intentione Spir. S. neceſſariò adhiberi debeat, nobis incertum eſt. Doctâ itaque neutralitate & ignorantiâ contenti ſimus

mus, autoritatem ſcripturæ ſufficienter defenſuri, ſi dicamus, hoc vel illo modo textum à contradictione, quæ ad adverſariis ſcripturæ obtenditur, ſatis liberari poſſe. Vide *diſp. de Inſolubilibus ſcripturæ.* 9. *In definita explicatione librorum* quorundam, quorum meminit ſcriptura, e. gr. *libri recti* Joſ. 10. verſ. 13. & *libri bellorum domini* Numer. 21. verſ. 14. 10. *In explicatione Muſicæ* antiquæ Hebræorum, & inſtrumentorum Muſicorum, quæ *in titulis Pſalmorum* & *Pſal.* 150. & *Daniel.* 3. occurrunt. 11. *De poëtica ſacra in Iobo, Pſalmis, aliiſque canticis* idem dicendum, ſaltem partem aliquam. Nam omnia ibi æque in abſcondito latere, non ſinit eruditus labor præceptoris noſtri *D. Gomari in Lyra Davidis.* Atque hactenus τὰ ἄγνωστα in explicatione ſcripturæ, circa quæ docta ignorantia verſandum. Sequuntur nunc quæ in ſyſtemate theologico obſervanda, ſive univerſaliter in ſtatu hujus vitæ non ſcibilia, quod ad modum aut quod ad τὸ διότι; qualia ſunt e. g. de modo proceſſionis perſonarum in deitate: de quo in *diſp. noſtrâ continente Exercitationem ad Thomam, de Trinitate.* Adhæc de voluntate, decreto, & conſilio Dei, *Deut.* 29. *v.* 29. *Rom.* 11. 33. 34. De regeneratione, & adaptatione concurſus divini ad liberos actus voluntatis humanæ; De quo in *Diſp. de Regeneratione*, & in *diſſertatione de Termino vitæ.* Sunt & alia vix aut difficulter admodum ſcibilia, ſaltem pluribus obſcura, quę in variis locis communibus datâ occaſione notavimus; ut de potentia Dei, de modo lapſus Adami & noſtri in illo, de modo propagandi peccatum originale; de neceſſaria materia ſatisfactionis Chriſti: de quâ vide *diſp. de Merito Chriſti.* Quin & per univerſum decalogum caſus aliqui colligi poſſunt, quorum determinatio non ita liquida eſt: ubi tamen ſecundum conſilia prudentum in tutiorem partem inclinat praxis: quidquid ſit, aut non ſit, de rigore veritatis. Vide *diſpp. de Theologiâ Practicâ*, & *Ameſium lib.* 1. *de Conſcientiâ cap.* 5. *qu.* 1. & *lib.* 3. *cap.* 17. *qu.* 12.

5 In aliis diſciplinis eſſe ἄγνωστα & ἄλυτα, eaſque ſine doctâ ignorantiâ haberi non poſſe; conſtat ex ſingularum artificibus, quibus in ſuâ arte credendum eſt. 1. *Iuriſprudentiæ Romanæ* difficultates, & injuſta nonnulla in jure Romano celebres ejus anteceſſores jampridem deſignârunt. Vide *Anton. Mattheum* patrem juris in Acad. Groeninganâ, cum viveret, anteceſſorem *in principio diſpp.* Sed his miſſis, vulgata illa panacæa quam deſperatis morbis adhibere ſolent, doctæ ignorantiæ probandæ ſufficit? *Non omnium*, inquiunt, *eorum, quæ à majoribus conſtituta ſunt, ratio reddi poteſt.* 11. *Medicinæ ἄγνωστα* confitentur Medici, cum ex. gr. ſpecificum peſtis remedium nondum inventum dicunt, eamque Hippocrates morbum θεῖον vocat. Vide *Diatriben noſtram de Peſte.* Ut jam nihil dicam, de morbis ſubſtantiæ, de incurabilibus &c. Liber *Cardani* tit. *Labyrinthus*

thus contradicentium medicorum, quam & quantam ignorantiam detegat, viderint illi, ad quos hoc ſpectat. III. *Metaphyſicæ ἄγνωστα* eadem ferè, quæ theologia naturalis: In Theologia ergo hæc notanda. IV. *Phyſicæ* quamplurima nobis ignota ſunt, & aliqua in hâc vitâ non cognoſcibilia. De occultis naturæ miraculis, deque qualitatibus occultis, antipathiis & ſympathiis ne hic diſquiram; ex teſtimoniis Scripturæ evinco ignotam generationem hominis *Eccl.* 11. *verſ.* 5. collat. cum *Pſal.* 139. *verſ.* 14. 15. 16. viam & motum venti, *Ioh.* 3. *verſ.* 8. Ad hæc de Animâ humanâ & brutali, de Cœlo, de Meteoris, de naturali generatione & corruptione, de motu corporum naturalium, &c. de quibus nos paſſim in *Diſp. de Creatione*. Univerſim de Operibus creationis pronuntiat *Iobus cap.* 26 *verſ. ult.* exiguam particulam viarum ejus nobis cognitam. Et oſtendit hoc ipſe Deus per longam inductionem *cap.* 38. 39. 40. 41. *Calvinus l.* 1. *Inſtit. cap.* 13. §. 21. ut doctam ignorantiam rerum divinarum commendet, aſſerit, ne quidem naturalia, quamvis ſenſibus obvia, à nobis perſpici poſſe, & alibi agens de generatione Filii Dei, generationem muſcæ nobis perſpectam negat. Et ſic Chriſtus *Ioh.* 3. regenerationis modum incognitum oſtendit ex ignorantiâ venti. V. *Aſtronomiæ* quot ſint occulta, & quam imperfecta ſitilla, Artifices confitentur, & clamant adverſis frontibus in ſe mutuò incurrentes obſervationes, ac menſurationes: de quibus *Clavius in* 1. *Sacroboſci*, & *Mulerius in Præfat. Aſtronomiæ*. Nobis liquidâ eſt docta ignorantia ex textibus Proverb. 25. verſ. 3. *Altitudinis cœli & profunditatis terræ, & cordis regum non eſt inveſtigatio*. Et Jerem. 31. verſ. 37. *Si menſurari potuerint cœli ſurſum, & inveſtigari fundamenta terræ deorſum*, &c. Unde conſtat, quantâ temeritate ſyſtema mundi contra Spiritus Sancti omnium architecti revelationem Moſi aliiſque Scriptoribus ſacris factam fabricent nonnulli; inter quos ἀμαθεῖς, omniumque obſervationum & menſurationum ἄπειροι ſæpè audaciſſimi: qui non verentur Scripturæ veritatem atque autoritatem ſollicitare, ut hypotheſi ipſorum inſerviat, aut ſaltem non oblit. VI. *Geographiæ* & nauticæ arcana ſunt, de novo mundo, an cum antiquo fuerit continens; & ſi non fuerit, quomodo & unde homines eò migrârint, ut nulla eorum in antiquo aut novo mundo remanſerit memoria. Imprimis quomodo feræ eò delatæ ſint. De quibus antehac diſquiſivimus in *diſpp. de Creatione part.* 5. Quod ad artem navigandi, quæritur adhuc certum ſignum, quo plaga Orientalis & Occidentalis ſciri poſſit: an unquam tale quid inveniendum ſit, quale eſt acus magnetica indicans plagas Septentrionalem & Auſtralem, Deus novit. De terrâ auſtrali incognitâ, quæ qualis quanta ſit, & an hominibus habitata, omnia adhuc involuta ſunt; an unquam evolvenda, novit Deus.

Deus. VII. De reliquæ matheſios arcanis & ignorantiis Geometricis, Opticis, Staticis, Acouſticis & Muſicis, indicium aliis relinquo; quia Theologiam noſtram nullo modo aut ſaltem proximè, aut non ita propinquè non attingunt. VIII. De ignorantiâ in linguis, Latinâ, Græcâ, Hebræâ, cum dialectis, de genuinâ earum pronuntiatione, de Ortographiâ, de genuinâ & emendatâ Autorum Lectione, denique de antiquitatibus Romanis, Græcis, Orientalibus, teſtantur hamaxæ commentationum, notarum, antiquitatum, veriſimilium conjectaneorum, ſuſpicionum, diſpunctionum, emendationum, variarum lectionum, antiquarum lectionum, obſervationum, nodorum, quæſtionum; adhæc *Eraſmi & Lipſii tract. de pronuntiatione Linguæ Latinæ, Manutii de Ortographiâ, Metkerckii de pronunciatione Linguæ Græcæ.*

6 Hæc docta ignorantia in Theologo ſpecialiter conſideranda eſt. Eſtque duplex, vel in reliquis artibus, ſcientiis, linguis, cum Theologiâ proximè non connexis: vel in ipſâ Theologiâ, quam profitetur, & in proximè connexis. *Illa* eſt inculpabilis, & ſæpe laudabilis, quando eam affectat, ut tantò melius in Theologiâ proficere atque excellere queat: *Iſtam* in omnibus quæ in hâc vitâ univerſaliter ἄγνωστα ſunt (ſupra *Theſi* 3. *& diſp. de Ignorantiâ part.* 1. indicata) perpetuò profiteri atque affectare debet: in aliis, quæ communiter aut pleriſque aut multis ignota ſunt (conſer *theſin* 2. *&* 3.), ut & in aliquâ difficultate enodandâ, aut textu explicando, quæ particulariter ignota ſunt, aut in quibus ſibi non ſatisfacit, de ſe humiliter ſentire, & ſubinde ex hypotheſi poſitis, ignorantiam aut hæſitationem ſuam ingenuè profiteri debet: Omnia enim omnibus, quamvis legitimis, ſæpe etiam eximiè exercitatis Doctoribus, ac Concionatoribus, æquè aperta non ſunt. Hinc eſt, quod etiam excellentiſſimi Theologi, exemplo *Auguſtini* concludentis *libros de Trinitate*, veniam non bene dictorum poſtulent, & aliorum eruditiorum ſententiam expoſtulent, eorumque judicio ſua ſubjiciant. Et huc facit illud 1. Corinth. 14. verſ. 29. 30. 31. 32. *Prophetæ duo aut tres loquantur, reliqui judicent. Sed ſi alteri illic ſedenti revelatum fuerit, prior taceat*, &c.

Conſectar. Non præjudicat ergo orthodoxiæ & ſufficientiæ Theologi, ſi eorum quæ ignorat, & quę ab aliis ſui ordinis ac ſtatus Theologis, ſive communiter, ſive ſæpe, ſive aliquando ignorantur, ſibi conſcius, ingenuè diſcipulis ſuis, aliiſque ſciſcitantibus, quin & publicè in editis ſcriptis aut diſputationibus (neceſſitate ita poſtulante), ignorantiam ſuam profitetur iſtis formulis: *Hactenus nihil certi habeo*; aut, *mihi non ſatisfacio*: aut, *in medio relinquo*: aut, *aliis diſquirendum relinquo*: aut, *fateor me ignorare*: aut, ἀπέχω: aut, *in neutram partem determino*: aut, *non video utra pars præciſe*

ciſè eligenda: aut, *amplio*: aut, *non liquet*: aut, *utraque pars eſt probabilis*: aut, *hactenus docte ignorare malo*: aut, *nimis curioſè quæri & diſceptari videtur*: aut, *in utramque partem probabiliter dici aut defendi, & ſic ſub hâc aut illâ diſtinctione utraque ſententia conciliari poteſt.* Quod ſi Scholaſticorum quæſtiones quodlibetales (quas vocant) intra variantes quoſdam modos & formalitates magis exactè & perſpicuè nonnulla Elenctica & Problematica (ſtrictè ita dicta), eaque magis Philoſophica, quàm Theologica, ut & nonnulla probabilia in explicatione Scripturæ (qualia enotavit *Petrus Martyr in ſuis commentar. in Geneſin*) ſe continuiſſent: utique tantopere culpandi non fuiſſent. Si qui ſint Doctores in omnibus reſoluti & nihil ignorantes in oculis ſuis; iis non invidemus titulum *Doctoris reſoluti*, qualem inter Scholaſticos obtinuit Johannes de Baccone.

DE DOCTA IGNORANTIA,
PARS ALTERA.

Reſp. JOANNE SCULPEROORDT, Amſtelo-Batav.
Ad diem 28. *Aprilis*, 1655.

MEdia per quæ docta ignorantia acquiritur & promovetur, ſunt iſta 1. Cognoſcere ſeipſum, & in ſeipſo ſtultum fieri; inde humilitas ac modeſtia. Ne quis menſuret ſeipſum ſeipſo, 2 *Cor.* 10. *v.* 12. aut ingenium ſuum canonem & menſuram veritatis faciat. Cogitet ab omnibus omnia ſive divina, ſive naturalia, ſive humana ſciri non poſſe: quod tantum ingenium, tam neceſſaria ſcientiæ acquirendæ auxilia naturalia aut ſupernaturalia omnibus conceſſa non ſint. Huc facit dictum Apoſtoli Rom. 12. v. 3. *Ne ſupra modum ſapiat ultra quam oportet ſapere: ſed ſapiat ad ſobrietatem, prout cuique Deus partitus eſt menſuram fidei.* Et v. 16. *Ne eſtote prudentes apud vosmetipſos.* Jeſa. 5. v. 21. *Væ ſapientibus, in oculis ſuis &c.* Et Prov. 3. v. 7. *Ne ſis ſapiens in oculis tuis.* Et 1 Corinth. 3. v. 18. *Nullus ſemetipſum ſeducat: ſi quis ſibi videtur eſſe ſapiens inter vos in hoc ſæculo.* 11. Non ſapere altum, nec altiora ſe quærere, ſed φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν &c. *Rom.* 12. *v.* 3. Huc pertinet illud vulgatum: *Quæ ſupra nos nihil ad nos.* Et ſapientiæ mythologicæ figmenta de Icaro & Phaëtonte. Diabolus protoplaſtis apertionem oculorum promittebat, hoc eſt ſcientiam longè ſublimiorem eximiâ illâ ſcientiâ, quâ tunc dotati erant. *Geneſ.* 3. Apoſtolus *Coloſſ.* 2. *v.* 18. monet nos ne pedem inferamus in ea quæ non vidimus, & temere inflati

Digitized by Google

simus carnis nostræ intelligentiâ. III. Considerare difficultatem in particula viarum domini cognoscenda *Iob.* 26. *v. ult. Ecclesiast.* 1. *vers.* 17. Vide de hâc difficultate, ejusque causis disquirentes *philosophos ad* 2. *Metaphys.* 1. Notum est dictum Democriti, de veritate in profundo puteo abscondita. IV. Evitare malam singularitatem; quâ homines ab aliis semper distingui volunt, & commune quamvis veræ & optatissimæ sapientiæ donum quodcunque contemnunt, nihilque æstimant nisi quod per monopolium soli ipsi possidere se putant. Cum enim in malis socium habere miseris solamen sit, his contra dolor oculorum est si in bono aliquo socios habeant: hinc est quod sæpè vilissima, aut absurdissima quæque sectentur, modò trita non sint, sed rara & nova; ad optima autem fastidiant, quia etiam aliorum aut multorum scientia & fruitione habentur. Stat enim quibusdam utribus inani animi sui sensu inflatis illud Homericum: Ἄλλοι μὲν ῥεῖστάνεσι καὶ ὑστείροχοι ἔμμεναι ἄλλων. V. Cogitare, vitæ futuræ multa cognoscenda reservari. Hic enim ex parte cognoscimus, & videmus in speculo in ænigmate: ibi cognoscemus sicut cogniti sumus, 1 *Corinth.* 13. Post mortem Melanthonis reperta est in chartis ipsius, sequens tabella:

Noli metuere mortem.

Quia	Quia
Liberaberis à peccato.	*Venies in conspectum Dei;*
Ab omnibus ærumnis.	*& ibi disces arcana mysteria*
A tyrannide diaboli.	*de Deo, quæ in hâc vitâ assequi non potuisti.*
A rabie theologorum.	

VI. Admirari, quęcunque ab humano ingenio capi aut penetrari non possunt. Est autem admiratio suspensio quædam cogitationum & affectuum humanorum circa rem insolitam. Estque duplex: una, quæ oritur ex eminentiâ graduum in re aliquâ, ut cum admiramur ingenium Archimedis, Aristotelis, Pici Mirandulæ, &c.: altera, quæ oritur ex ignoratione causæ, cum scil. vel nullam effectus alicujus causam, vel causam non sufficienter aut non satis evidenter novimus. Quæ posterior hic propriè spectatur. Hanc *Plato in Theæteto* Philosophis consuetam esse ait, immo præter hanc nullum esse Philosophiæ principium. Et *Aristoteles* 1. *Metaphys. c.* 2. ait, homines propter admirationem & nunc & olim cœpisse philosophari. *Pythagoras* Philosophię finem dicebat, *nihil admirari.* Cum quo convenit illud Horatii; *Nil admirari prope res est una Numici, Solaque quæ possit facere & servare beatos. Plato in Dialogo modo cit.* tum demum, inquit, Philosophiam fore perfectam, cum omni admiratione depositâ perfectam causarum notitiam complectetur. Quod cum in hâc vitâ

fieri

fieri non poſſit, ſequitur ad admirationem & doctam ignorantiam perfectæ ſcientiæ ſuccedaneam confugiendum. Nam nihil in hâc vitâ velle admirari, hominis fanatici eſt, & omniſcientiam ſomniantis. Nos diſcamus cum Davide, Pſal. 8. exclamare ; *Quàm magnificum eſt nomen tuum*, &c. *Quid eſt homo*; &c. Et Pſal. 139. per totum ; & cum Paulo, Rom. 11. verſ. 33. 34. *O profunditas divitiarum & ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & quàm imperveſtigabiles viæ ejus!* Et cum Jobo cap. 42. verſ. 3. *Ideo annuntiavi & non intelligam; mirabilia præ me & non ſciam.* VII. Bene jactis ſcientiæ rerum divinarum & humanarum fundamentis, aſſiduò ſcientiam ſuperſtruere, eamque augêre tum propriâ meditatione, tum Artificum in ſuâ arte & quorumvis indicio atque auxilio. Ut enim morbus per vitam & ſanitatem, & tenebræ per viſum percipiuntur, ſic ignorantia per eruditionem: quò quis enim in hâc abundantior ac ſolidior eſt, eò magis atque evidentius ignorantiam ſuam perſpicit. Contrà ſi qui inter dictos literatos, parvi aut ſaltem mediocris ingenii, aut exiguæ eruditionis & nullius ferè, aut admodum modicæ lectionis velint eſſe utres & ſoli-ipſi; neceſſariò aut in deſperationem quidquam in ſcientiis præſtandi, aut in moroſophias, vertigines, Phaëtonticos conatus prolabuntur. Eſt enim ἀμαθία audax & temeraria: quibus gemellis poſſeſſi, inſtar infantum, aut ebriorum, aut ἀφρόνων, phantaſticorum, phreneticorum nulla præcipitia vident, nulla pericula metuunt.

Doctæ ignorantiæ, quam omnes ſapientiæ ſtudioſi affectare tenentur, repugnant. 1. Curioſitas: quę ex *Thoma* 22. *qu. artic.* 1. & 2. deſcribi poteſt, inordinatus appetitus circa cognitionem, ſive intellectus ſive ſenſuum. Ita ut formalis ejus ratio conſiſtat in actu inordinato appetitus, non verò intellectus: ut ibidem docet. Jam verò ipſa cognitio veritatis per ſe bonitatem & perfectionem dicit: ſed poteſt per accidens eſſe mala ratione alicujus conſequentis, ex. gr. cum quis cognoſcit veritatem, ad ſuperbiam, aut ad contentionem; aut cum quis ſtudet addiſcere aliquid ad peccandum. Et hîc omne illud ſtudium vitiatur ex vitioſâ intentione: ſicuti cum quis dat eleemoſynam ut ſpectetur ab hominibus, *Matth.* 6. Ipſum autem ſtudium cognoſcendi in ſe vitioſitatem contrahit, quatuor modis. 1. Cum per ſtudium minus utile retrahitur quis à ſtudio, quod ei ex neceſſitate incumbit. 2. Cum quis ſtudet addiſcere ab eo, à quo non licet e.gr. à dæmone. 3. Cum quis appetit noſſe veritatem circa creaturas, non referendo ad debitum finem, cognitionem ſcil. Dei. 4. Cum quis ſtudet cognoſcere, ſupra propriî ingenii facultatem. Vide hæc quatuor explicata à *Thomâ loc. cit.* Addi poſſet quintum, aut fortè ad quar- 2

tum reduci. 5. Cum quis ſtudet noſſe & ſcrutatur, quæ aut abſolutè à finito intellectu, aut à nullo humano ingenio in hâc vitâ cognoſci poſſunt ac debent. Curioſitas circa cognitionem ſenſitivam, ſecundum Thomam duplex eſt; *Vna*, quando non ordinatur in aliquod utile, ſed potius avertit hominem ab aliquâ utili conſideratione: *Altera*, quando ordinatur in aliquod noxium. Vide textus *Iobi* 31. *verſ.* 1. & *Pſal.* 119. *verſ.* 37. cum *Commentator.* Confer de curioſitate & oppoſitâ virtute ſtudioſitatis *Scholaſticos ad* 22. *qu.* 66. & 67. *Gerſonem de Myſticâ Theol.* & paſſim *in Operibus. Buſæum in Panario*; *Plutarchum de Curioſitate*; Et ex noſtris *Spinæum de Tranquillitate animi:* ſed qui practicam ſeu pragmaticam curioſitatem potius perſequitur in rebus agendis. De quâ & *Comment.*, inter eos *Corn. à Lapide, ad* 1 *Petr.* 4. *verſ.* 15. *Ameſius lib.* 3. *Caſuum, c.* 2. curioſitatis circa ſcientiam tam Practicam quam Theoreticam, quinque ſpecies enumerat. 1. Cum illa ſcire volumus, quę Deus ſcire non revelavit. 2. Cum ea quærimus, quæ ad nos non ſpectant. 3. Cum minus neceſſariis maximè ſtudemus. 4. Cum difficiliora quærimus, principiis neglectis. 5. Cum non ſimpliciter acquieſcimus in Dei voluntate; ſed rationem ejus videre volumus. Hanc ſpeciem ad primam reduci poſſe putamus. 11. Δοξομαισοφία, hoc eſt, præſumta aut putatitia omniſcientia: cum homines omnia ſcire volunt, & ubi nihil aut parum didicerint, nihil ignorant, uti ipſi opinantur, aut ſaltem præ ſe ferunt. Ejuſmodi hominum varia ſunt genera, quorum aliqua hic indicamus. *Primum* eſt eorum, qui ſcientia & ſtudio vacui, multos libros coëmunt, iiſque nitidè ornatis ac diſpoſitis, nec unquam loco motis, vaſtę eruditionis exiſtimationem apud imperitos venantur. Hos meritò in *navem ſtultorum* compegit *Keiſersbergius*: ex cujus prolixis diſſertationibus librum illum, tit. *Navis Narragoniæ*, Germanicis rhytmis compoſuit, *Sebaſtianus Brant* ſeu *Titio.* Libri illius magnificum exſtat elogium apud *Ioh. Trithemium de Scriptoribus Eccleſiaſticis:* ubi indicat eundem Brant tunc annixum (anno ſcil. 1494.) ut Latinè carmine pariter & oratione ſolutâ opus illud prodiret. Sed nunquam prodiit. Latinitate eum donavit Jacobus Lodar, excudente Sebaſtiano Henric-Petri Baſileæ. 1572. in 8. Ante illum Navem ſtultiferam vario carminum genere addito commentario & iconibus ſeu picturis conſtantem titulis 113. & generibus ſtultorum 112. Pariſiis ediderat Jodocus Badius Aſcenſius anno 1507. in 4. *Secundum* genus eſt eorum, qui ſolida ſcientia vacui caſcos titulos ſcientiarum & librorum titulos conſectantur, & de facie ac de nomine ſcientias, aliquando etiam quarundam partes ac ſectiones, nôrunt, inſtar nomenclatorum apud Romanos: contenti ſcil. circa illa & de illis ἐκ πῆς ἐγκυκλίοις in genere

nere & quasi historicè disseruisse; cum tamen materias & quæstiones particulares, nedum integras scientias, intimè non penetraverint aut perspexerint, ne quidem hoc agere studuerint. *Tertium* genus est eorum, qui studium quidem adhibuerunt, sed quia φύσει seu ingenio, aut bonâ methodo atque informatione in studiis destituti fuerunt, aut quia elementa scientiarum accuratè & ordine imbibere neglexerunt, evadunt in ineptè eruditos, qui jam se eo perveniisse putârunt, quò non pervenerunt. In ejusmodi ineptè eruditos calamum strinxit *Erasmus in Encomio Moriæ, Frischlinus in Comœdia, cui titit. Priscianus vapulans*; *Lipsius in Satyrâ Menippeâ*; & nostrâ ætate plures alii, inter quos *Cunæus in Sardibus venalibus*: ubi tamen parcit Jureconsultis & Politicis; fortè quia πολιτικὴ est ἀρχιτεκτονικὴ, juxta Aristotelem; & JCCti. sunt οἱ ἄρχοντες, qui prodesse aut nocere possunt. *Quartum* genus est eorum, qui cum ingenio valeant, & studio in hâc aut illâ parte sapientiæ excellant, in quâcunque aliâ parte, ubi ipsorum ager non est, à limine salutata, fortè vix inspecta dictaturam sibi tribui velint: quasi scil. contra Bartholum in Mathesi, aut contra Galenum in Jure Civili, aut contra Priscianum in Philosophia & Theologia, aut contra Archimedem in Logica, Physica, Metaphysica, Ethica, Politica nemo hiscere debeat; αὐθις scil. ἴφα. Ex eorum numero sunt Scholastici in mediâ barbarie magistralem determinationem de vocum Græcarum & Latinarum Etymologiis sibi subinde tribuentes, cum Latina intelligere, Græca legere non didicissent. Videantur passim *Commentarii eorum ad Scripturam*; imprimis ad *Lombardum, Theveti Commentar. ad Augustinum de Civitate Dei, Thomæ Commentar. ad Boëthium de Consolat. & Libri dicti, Huguotton, Catholicon, Gemma gemmarum, Mammotrectus, &c.* & similia nomina pœne ipso sono timenda. Sic videas quosdam Viros in Grammaticis & Linguis, aut in Logicis, aut in Eloquentiâ excellentes, magisterium sibi in aliis scientiis ac facultatibus vindicasse, quarum elementa nunquam cum didicissent, aut accuratè non percepissent, in ea imprudentes impegerunt, & artificibus in illâ arte ludibrium debuerunt. 111. Monopolium quorundam soli-ipsorum: qui cum soli sibi sapere videantur, reliquos tanquam umbras volitare putant. Istorum hominum varia sunt genera; quorum aliquot hic indicamus. *Primum* genus est eorum, qui ex seipsis & proprio suo ingenio omnia, ex aliis nihil haurire volunt, aut saltem præ se ferunt. Et hinc est, quod libros omnes aut ferè omnes fastidiant ut & collationes cum aliis: & ubi quid quamvis vulgare perceperint, palmarium se reperisse putent: contra ubi mediocri suo ingenio penetrare non valent: à nullius quamvis maximo ingenio & multiplici exercitatione hoc exspectandum putent. Et

ratio est, quia omnes universę sapientiæ fines sui ingenioli terminis conclusos credunt: extra illos nihil esse nisi vastum illud inane. Et tales imperitos, omni soli-scientiæ opinione inflatos parabolicè depingit *Plato lib. 6. de Republicâ* per suum antrum: quod explicat & applicat *Philip. Camerarius centur. 1. cap. 43. 44.* Quem videat, cui vacat. *Secundum* genus soli-ipsorum est, qui eum ex se & per se sua non habeant, ea tamen in suo agro nata esse aliis persuasum velint. Sunt autem tres gradus eorum. 1. *Est*, cum non citant, non laudant Autores suos, ex quibus sua mutatis fortè mutandis, aut ordine tractandi, aut stylo, aut etiam absque mutatione de verbo ad verbum descripserunt. Cum ingenui hominis sit candidè profiteri, per quos profecerit. Ut quotidiana exempla præteream, imponitur hoc Ramo, quod ex Ludovico Vive pleraſque censuras Aristotelicæ Philosophiæ desumserit; uti ad oculum ostendit *Keckermannus in præcognitis Logicis. Commentaria Pontificiorum*, imprimis Jesuitarum *in libros Scripturæ* post Bucerum, Mercerum, Bullingerum, Lavaterum, Bezam, Calvinum, Martyrem, &c. edita, satis ostendunt, bene dicta maximam partem ex nostris desumta: quorum tamen nunquam aut rarissimè meminerunt, nisi cum eos perstringunt. Exstat *Horatii Tursellini* Jesuitæ *liber de Particulis linguæ Latinæ*; cujus materiam jam ante eruditè & luculenter præformârat popularis & cognatus noster *Godeschalus Steevvechius* in utilissimo illo *libro de Particulis linguæ Latinæ:* de quo meritò popularis & amicus ejus Joh. Anton. Baerdvicius postea Imperatori Rudolpho II. à Secretis, in præfixo Epigrammate, *Tot mihi sunt gemmæ, quot tibi particulæ.* Sed altum de hujus eximii Philologi labore silentium, quamvis ille in communione Romanâ perstiterit, & in Academiis Mussipontana & Trevirensi historiarum Professorem egerit. Sed hoc Patrum soli-ipsorum institutum, ut omnia ad eruditionem necessaria sub nomine Jesuitarum exstent, atque ita labores præstantissimorum Autorum, ex quibus sua descripserunt, è manibus Studiosorum excutiantur, ac tandem oblivione sepeliantur. 2. *Est*, cum exsertè gloriantur in scriptis suis, suum hoc esse inventum, sibique hoc deberi: quasi scil. alterius vitula non arassent, aut alii priores non invenissent. 3. *Est*, Cum apertè plagium committunt, aliorum tractatus MSS. qui in manus ipsorum inciderunt, aut quos ex docentis aut dictantis ore exceperunt, ad tempus supprimendo & postea pro suis edendo, ubi maximè opportunum duxerint. Summus gradus audaciæ est, cum tractatus typis editos, præfixo nomine suo, absque ullâ Autoris mentione, recudendos dant. Exemplum istius plagii refertur circa methodum Theologiæ Hyperii recusam sub nomine Laurentii Villavincentii Monachi Augustiniani: quod refero fide aliorum;

rum; inter eos *Keckermanni in Præcognit. Logicis*: ipsè enim exemplar nomine Villavincentii insignitum cujuscunque editionis, quas varias indicat *Possevinus in Apparatu sacro*, hactenus non vidi. *Tertium* genus est, qui omnium scientiam apud se & suos quæri volunt: Et hinc omnes alios eruditos, eorumque meditationes, methodos, tractatus, extra se & sua positos non ferunt in pretio haberi, aut studiosis sapientiæ utiles esse, sed vel apertè vel tacitè eos contemnunt, eos deprimunt; immo omnes discendi cupidos, ad sua dictata redigere, & compedibus etiam minimorum apicum constringere student. Ut contrà si quis sentiat, nil sentiat. Et tales soli-ipsi universales sunt Jesuitæ, qui quamvis alii ante ipsos longè melius, aut unà cum ipsis scientias illustrârint, passim tamen in scriptis digitum intendi audias, ad Nostrum Clavium in Mathesi scil.; nostrum Frusium in Poëmatis; nostrum Perpinianum aut Causinum in Eloquentiâ; nostrum Raderum, aut Scottum, aut Martinum Delrio in Philologicis; nostrum Gretserum, aut Frontonem Ducæum in Græcis; nostrum A Lapide in Commentar. ad Scripturam; nostrum Bellarminum in Controversiis; nostrum Valentia, aut Vasquez in Theologiâ Scholasticâ; nostrum Fonsecam, aut Zwarez in Metaphysicâ; nostros Patres Conimbricenses in Logicâ & Physicâ; nostrum Toletum, aut Azorium in Casibus. Quæ sit ipsorum soli-ipsia in totâ Scholasticâ, Oeconomicâ, Politicâ Pragmaticâ, acutè & eleganter descripsit *Anonymus* in tract. *de Monarchiâ Soli-ipsorum*; cui jungat Lector, quem ista tangunt, alterum tractatum acumine & stylo eximium, tit. *Conclave Ignatii*. Soli-ipsis accense etiam Lullistas, Paracelsistas, qui se dicunt Hermeticos, & alios novos, sed obscuros atque in herbâ emortuos philosophantes, quales e. gr. Fratres roseæ crucis. *Quartum* genus est eorum, qui cum per μάταιος ζητήσεις (vide 1. *Timoth.* 1. & *Tit.* 1.) ingeniolum suum frustrà fatigârunt, *dum latè quæruntur incerta, latius disputantur præsumta* (verbis utor Tertulliani de Animâ cap. 2.) tandem in desperationem vertuntur, & propter ea, quæ per defectum ingenii, aut manuductionis sapientum, aut debiti studii, discere atque intelligere nequeunt, loco doctæ ignorantiæ oblivionem & abjectionem omnium, quæ antea didicerunt, etiam principiorum amplectuntur; & quasi Saturninâ fame correpti proprios conceptus devorant. Hinc diversi desperantium gradus. 1. *Est*, qui in Scepticorum & Pyrrhoniorum castra transeunt, & nihil intellectu humano certò sciri posse contendunt. Videat & conferat, cui vacat, *Laërtium in Vitis Philosophorum*, *Sextum Empiricum*, aliosque infrà in *Disp. de Fide*, *Conscientiâ*, *Theologiâ dubitante* citatos. 2. *Est*, qui in Christianismo viventes, soli Scripturæ certitudinem scientiæ relinquunt; quamvis non desint, qui illi

æquè

æquè, ac rectæ rationi & lumini naturali, certitudinem detrahant, in rebus scil. Philosophicis, *Socino in libello de Autoritate Scripturæ*, & *Castellione in Dialogo de Prædestinatione* partim superiores, partim inferiores. 3. *Est*, qui negativam solummodo Theologiam aut Philosophiam habent, & contradictionis œstro perciti, nodos & plexus fabricant, objectiones & difficultates accumulant, quibus se alioſque implicent atque obruant: nihil aut parum laborantes, quomodo liquida veritas, nebulis illis dissipatis, in luce poni & contra adversarios defendi queat. Nimirum *facilis descensus averni, Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras, Hoc opus, hic labor.* Sua enim & meliora iis quæ rejiciunt, nec ponunt, nec demonstrant, nec defendunt; sed aliorum & communiter receptis sententiis, ut & verissimis & utilissimis, tantum quid opponunt, easque perpetuâ inquisitione vexant, semper quærentes, nunquam determinantes. Et hi tamen in scientiâ suâ negativâ, contradictoriâ, & omni-censoriâ, quâ omnibus negotium facessere possunt, admodum sibi applaudunt, & applausum imperitorum merentur, non minus quam canis qui contra lunam latrare audet. 4. *Est*, qui tantum in probabili, & conjecturâ extremis digitis adhuc hærent; aut qui subnixi imaginariis hypothesibus ac figmentis, quasi ad antrum Platonis delati, in nudâ possibilium picturâ se, durante illo somnio, oblectant. Quæ autem revera & de facto sit natura, & mundi ejusque contentorum constitutio, nec ex ratione, nec ex Scripturâ sciri posse autumant; & sic per primam consequentiam ad scepticismum dilabuntur. Cum omnis cognitio rerum naturalium pro objecto habeat verum, hoc est, ens reale, non verò ens rationis, aut ex entibus rationis exstructa ficta possibilia, qualia mons aureus, aut vitreus, aut Arimaspi, Cynocephali, &c. ¶. *Est*, qui strepitu de certitudine, evidentiâ, immo & facilitate demonstrationum suarum, quem primum ad autoritatem sibi conciliandam excitârant, cessante, ad incitas Pythagorici αὐτὸς ἔφα redacti, ex suâ affirmatione castrum desperatæ πανσοφίας suæ defendunt. Quia scil. ὁ δεῖνα rem aliquam sic potest concipere, eamque satis perspicuè explicat, absque contradictione nobis recipienda est: quamvis nondum certi simus, illum revera in tali conceptu acquiescere. Quale enim scientificum argumentum topicum ductum à testimonio humano, & quidem unius, quid dicam in propriâ causâ? Et quid si ex certis pauperis ingenii signis liqueret eum masculæ scientiæ dictata capere non posse, aut per revelationem alicui constaret mentem ejus revera, uti testatur, in tali conceptu acquiescere, non minus ac Judæi in Physicis, Thalmudicis, & Muhammedistæ in Alcoranicis fabulis satis perspicuè propositis; quomodo hoc mentem scientiæ avidam perficiet atque explebit?

Digitized by Google

plebit? An ergo Titii aut Mævii ingeniolum pro veritatis canone & mensurâ erit? An certum & σῖφον erit, quod ille capere; falsum aut ἄπφον, quod concipere non potest? 6. *Est* eorum, qui in novæ alicujus inter nebulosas stellas aut in orbis lunatici cœlo exorientis stellę errantis scintillatione ita acquiescunt, ut suis & aliorum ingeniis renuntiare videantur, & nihil non istius Pythagoræ sui usque ad minimam vocula defendere; quamvis non sine præjudicio fidei, & orthodoxi Theologorum consensus. Quinimo, ita hic fervent, ut cum rationum pondere non possunt, calumniis & personalibus obtrectationibus contra hiscentes, etiam ejusdem sectæ consecrancos in minimo dissentientes obruant. Et hæc quidem Pythagorica philosophandi methodus, quæ pro principiis, axiomatis & demonstrationibus, sepositа aut invita Logica ac Metaphysica, verbis & dictis Pythagoræ sui mordicus inhæret. Nec tamen veretur omnibus Scholis reformatis hoc perpetuò exprobrare, quod jurent in verba Aristotelis. Sed si cogerentur unum aliquem Philosophum aut Theologum in Scholis reformatis designare, ilico vadimonium deserturi essent, & ἀπαυτοφώρῳ in calumniis deprehenderentur? Celsus simili calumniandi arte imponebat Christianis, quod dicerent, *Ne disquire*, &c. Et vulgò apud Christianos jactari, *Malam rem in vitâ esse sapientiam, bonam verò stultitiam*, &c. Cui respondet *Origenes lib.* 1. *contra Celsum, pag.* 11. 12. edit. Græc.-Lat. in 4. Cum quo confer *Augustinum in Enchiridio cap.* 17.

His præcognitis, probanda nunc doctę ignorantiæ necessitas. 1. *Prob.* 3
Ex textibus Scripturę, *Deuter.* 29. *vers.* 29. *Proverb.* 25. *vers.* 27. *Rom.* 11. *vers.* 33. 34. & 12. *vers.* 3. 1. *Corinth.* 3. *vers.* 18. 19. & 1. *vers.* 19. 20. 21. ubi de doctâ ignorantiâ circa Deum & res divinas. *Eccles.* 7. *vers.* 16. *Iob.* 26. *vers. ult.* & *capp.* 38. 42. *Psalm.* 8. & 139. ubi de ignorantiâ circa res divinas, naturales, humanas. Videantur *Commentatores ad loca cit.* Adde loca, quę exsertè sapientem insipientiam inculcant, ut 1. *Corinth.* 1. *vers.* 19. 20. 21. & 2. *Corinth.* 5. *vers.* 13. & 11. *vers.* 16. 21. Quæ quomodo accipienda sint docent *Commentatores* & *Origenes* supra cit. *lib.* 1. & 3. *contra Celsum.* 11. *Prob.* Ex universali experientiâ, & inductione facta per omnes scientias. In *Theologiâ*, revolvat quis attributa Dei, trinitatem, lapsum protoplastum & propagationem peccati originalis, incarnationem Christi & unionem personalem, providentiam Dei, præsertim circa malum, prædestinationem, regenerationem, statum animarum post hanc vitam, resurrectionem ejusdem carnis, beatitudinem cœlestem, finem mundi. Imprimis notanda est requisita ignorantia circa illa, quæ scriptura peculiariter appellat mysteria.

In *Physica*, de ipsis principiis & affectionibus, quàm multa ignorare cogimur? Quàm multa de cœlo, mari & aquis, igni, meteoris, de generatione inanimatorum & animatorum præcipuè hominis, & animæ humanæ origine, essentia, facultatibus, &c. Percurrat quis systema aliquod Physicum, & conferat dicta admiranda seu miracula naturę, quorum Scriptores partim in *Bibliotheca nostra*, partim in *Disp. de Signis* indicamus. De *Astronomorum* ignorantia *supra part.* 1. quid notavimus; eamque satis arguit Labyrinthus contradicentium Astronomorum in observationibus, iisque superstructa corporum ac motuum cœlestium mensuratione atque explicatione. Quod ad fatuam astrologiam, quam doctę ignorantię prętulerunt, eam communiter damnatam & explosam esse, docent Autores à nobis in *Disp. de Prophetia* recensiti. In aliis scientiis terminum discentibus & scrutantibus positum esse ipsi Artifices abunde confitentur. Ubi ergo sciens desinit, doctè ignorans incipit. III. *Prob.* Ex imperfectione & angustiis mentis humanæ, & ex magnitudine, multitudine, excellentiâ & perfectione quorundam γνώσεων; & contra aliorum imperfectione ac diminutione. *Quod ad prius*, præterquam quod homo exemplum Dei in imagine parva non est Deus nec omniscius, per lapsum supernaturalium cognitio amissa, naturalium corrupta aut diminuta. Quod apud Christianos contra Ethnicismum & Pelagianismum in confesso esse præsupponimus. Videantur *Theologi in loco de Servo arbitrio*: & inter Philosophos, qui scientiæ in genere & Philosophiæ in specie hoc applicat *Keckermannus in Præcognitis Logicis*, & *Gymnasio Logico* prioris edit. Quin & inter ipsos Ethnicos, de Scientiâ naturali hoc fateri coactus fuit Aristoteles 2. Metaphys. cap. 1. *Vt oculi vespertilionum se habent ad lumen diurnum, ita & nostra mens ad ea, quæ naturâ sunt omnium manifestissima.* *Quod ad posterius*, Sensitiva cognitio deficit, quia quò excellentius sensibile, eò magis lædit sensum, & impedit sensationem: idem accidit, si nimis sit remotum, & si nimis admotum. Conferentur, quę artifices de fallaciis atque impedimentis visus, & auditus (qui duo sensus maximè ad scientiam faciunt) congesserunt. Intellectiva deficit: non quod excellens intelligibile lædat, quem potius perficit, intellectum, quousque scil. percipitur; sed quod conceptibus directis, affirmativis, adæquatis non comprehendatur, ne quidem per omnia apprehendatur. De quo nos in *Disp. de Visione Dei per essentiam. Iavellus qu.* 2. & 3. *Fonseca qu.* 1. *contra Scotum & sequaces ad Metaphysic.* 2. *cap.* 1. doctè disquirunt, an & quomodo difficultas sciendi sit ex parte intellectus nostri, & ex parte rerum scibilium: Qui conferri possunt; ubi & alii Autores citantur. Et hâc occasione scibilia quæcunque intellectu aliquo cognosci possunt, cum intelle-

&u Dei infinito & angelorum ac hominum finito inter ſe comparatis, & admodum à ſe invicem diverſis, componenda ſunt; ut tanto melius diminuta noſtra ſcientia, ejuſque comitis doctæ ſcil. ignorantię neceſſitas deprehendatur. Undecim modi & rationes ſunt, quibus Dei cognitio ſupra omnem creatam cognitionem excellit. *Primò, Ratione objecti: Deus enim ſuâ ſcientiâ cognoſcit omnia præterita, præſentia, futura, omnia poſſibilia, atque ſeipſum quaſi pelagus rerum omnium. Secundò, ratione modi & perfectionis in cognoſcendo: cognoſcit enim Deus omnia perfectiſſimè, omni modo quo ſunt cognoſcibilia, idcoque omnia comprehendit. Tertiò, ratione medii: Deus enim non per ſpecies, nec per effectus, ſed per ſuam eſſentiam, quaſi ſpeculum clariſſimum omnia cognoſcit. Quartò, ratione celeritatis: in inſtanti enim, & uno mentis intuitu Deus omnia ſimul cognoſcit. Quintò, ratione certitudinis: quia omnia, etiam contingentia, per ſe incerta, certiſſimè cognoſcit. Sextò, ratione æternitatis: quia nunquam ejus cognitio cepit, nunquam deſinet. Septimò, ratione uniformitatis: quia cognitio Dei eſt invariabilis, & eadem ſemper, non proficiens, nec deficiens. Octavò, ratione ſimplicitatis & unitatis: quia uno & ſimpliciſſimo actu intelligendi Deus & ſeipſum, & alia omnia cognoſcit. Nonò, ratione entitatis: cognitio enim Dei non eſt accidentaria, ut eſt in hominibus & angelis, ſed eſt ſubſtantialis Deo, eſtque ipſemet Deus. Decimò, ratione cauſalitatis: quia cognitio Dei eſt idea & cauſa omnium rerum quæ fiunt. Undecimò, ratione fœcunditatis & communicationis: quia Dei ſapientia & ſcientia, quia lux maxima, ſeipſam diffundit ad angelos, homines, omniaque animalia: facit cognoſci & cognoſcere omnia.* Sic *Perer.* & *A Lapide in Commentar. ad Rom.* 11. IV. *Prob.* Ex abſurdis & damnoſis conſequentibus: quod qui ad hanc ſacram doctę ignorantiæ anchoram confugere nolunt, manifeſtum naufragii periculum incurrunt. Experientia enim docuit, eos qui circumſtantiam aut modum rei, aut cauſam, aut affectionem, aut ἐπόμενον, id eſt, conſequens quodcunque doctè ignorare noluerunt, cum ſcire non poſſent aut deberent, ipſam rem ſeu τὸ ὅτι tandem negaſſe; aut ſimpliciter ignorando quod ſcire poterant & debebant; aut ſceptico & Epicureo contemtu ſcientiam, quam hactenus habuerant abjiciendo & exſufflando; aut oppoſitum errorem veritati hactenus cognitæ ſubſtituendo; aut artes nefarias adhibendo. Huic rei probandæ faciet lectio Hiſtoriarum & Scriptorum de Hæreſibus, earumque cauſis. v. Accedant teſtimonia præſtantium Autorum, quorum loca brevitatis causâ nunc ſolummodo indicamus. *Tertullianus de Animâ, cap.* 1. *Quis enim revelabit,* &c. *Nazianzenus Orat.* 2. *de Theologiâ.* Idem *Orat.* 26. 34. 36. 42. *Baſil. in Sermone contra Sabellianos & Arium ſub finem*, ubi ad confeſſionem ignorantiæ hortatur. *Nyſſenus de Vitâ Moſis: altiora te,* &c. *Cyprianus lib.*

lib. 3. contra Iudæos cap. 53. Autor prologi de Cardinalibus Christi operibus, cum *Cypriani operibus* editus. *Ruffinus in Expositione Symboli: quomodo sane Pater genuerit Filium,* &c. *Macarius Homil. 12.* ἐὰν ἄρξῃ ἀνθρωπολογεῖν, &c. Cujus verba lectu dignissima. *Augustinus libr. contra Priscillianum, cap. 11. tom. 6. Altiora te,* &c. Et *Epist. 157. ad Optatum: Ne quis sapiat,* &c. Idem in *Lib. de Moribus Ecclesiæ, cap. 21.* ubi de Ignorantiâ rerum naturalium; de quâ etiam *Chrysostomus Homil. 2. in Genesin,* & *Homil. de Jejuniis,* & *Homil. 19. ad Ephes. Fulgentius de Incarnatione, cap. 28. Quod interrogant illi,* &c. *Gregorius Magnus lib. 20. Moral. cap. 10. Mel invenisti,* &c. & *lib. 14. cap. 12.* vel 14. *Dulcedo mellis,* &c. Quæ autem nimia sit scrutatio, & quæ non sit, docet *Bernardus serm. 62. in Canticâ*; qui cum *Gregorio* conferendus, & *Scriptores de Curiositate supra §. 2. cit.* quibus adde tractatum *Plutarchi de Curiositate.* Imprimis *Commentaria Cornelii à Lapide in Syracid. 3. 22.* Addi possunt ejusdem, aliorumque *Comment. ad Actor. 1. vers. 6. Coloss. 2. 18. 1. Corinth. 3. 18. Rom. 12. vers. 3.* &c. Nec prætereunda elegans paræneſis *Iosephi Halli ad Ecclesiast. 7. vers. 16.* inserta *Actis Synodi Nationalis Dordracenæ sess. 16.* Confer supra §. 2. Agmen claudat Pseudo-Areopagitæ laudata docta ignorantia, quam caliginem vocat, quando homo *seipsum intendit quasi cognitione vacantem, & solâ extensione quâdam tum à seipso, tum ab omnibus expeditus ad ipsum ὑπερούσιον & ἁπλῆν σκότους ἄκρατα sublatis omnibus & absolutus ex omnibus evolat:* ut loquitur in lib. de Theologiâ Mysticâ cap. 1. Agit etiam de hâc Mysticâ ignorationis caligine, *Epist. 5: ad Hierotheum.* Consulat, cui vacat, de hâc caligine Interpretes Pseudo-Areopagitæ, & recentiores Scriptores Mysticos: inter quos instar omnium Jesuita *Maximil. Sandeus.*

DE ERRORE ET HÆRESI, *PARS PRIMA.*

Resp. JOHANNE SCHOONHOVEN, Amstelo-Batavo.
Ad diem 4. Iulii, Anno 1655.

In Disp. de Ignorantiâ *distinximus eam in puræ negationis seu simplicem, & in pravæ dispositionis. Hæc dicitur error, non illa: uti rectè observat Augu-*
„ *stinus in Enchiridio ad Laurentium cap. 17.* Quamvis non nisi rerum
„ ignorantiâ possit errari, non est tamen consequens, ut continuò er-
„ ret, quisquis aliquid nescit: sed quisquis se existimat scire, quod ne-
„ scit, pro vero quippe fallum; quod est errori proprium. *De hâc ergo ignorantiæ specie nomine erroris significata nobis agendum.*

VOX

Digitized by Google

VOX *Erroris* vulgò tribuitur actionibus ſenſuum externorum & internorum, locomotivæ, intellectus. 1
Quod ad ſenſus dicitur, e. gr. errare viſum, & plurimas ejus eſſe fallacias; de quibus agunt præter *Opticos Phyſici & Medici*: qui iidem de aliorum ſenſuum fallaciis. Agunt de iiſdem fallaciis *Theologi*, *in locis de Dæmonibus*, & *de Magiâ*: ubi fallum mentis judicium oriri dicunt ex variatione circa objectum ſenſile, aut potentiam, aut medium; quâ quod non eſt apparet, vel quod eſt non apparet, vel res aliter apparet, quam eſt. Et hunc ſenſuum errorem, ſpecificè vocant *deluſionem* ſeu *illuſionem*. Quam rurſus diſtinguunt in ſimplicem illuſionem ſeu fallaciam, & in diabolicam: Illam rurſum faciunt duplicem: quarum una fit ſolâ agitatione hominum oſtendentium & occultantium; de hâc arte vide *Cardanum de rerum Varietate*, & *Thomaſo Gerſoni* in *tract.* cui tit. *Piazza Univerſale*, &c. *cap.* imprimis in altero *tract.* cui tit. *Seraglio di miravigli*, & *Iul. Cæſarem Bulengerium de Theatro, lib.* 1. *cap.* 30. 34. &c. *Altera* illuſio non diabolica fit per magiam naturalem virtute quorundam mineralium, uti notat *Bonaventura ad* 2. *diſt.* 8. Varios hujus illuſionis modos vide in *Magiâ naturali Ioh. Bapt. Portæ*, aut in *VVeckeri Secretis*. Illuſio diabolica ſpecialiter vocatur *præſtigiæ*: cujus modi ſunt multiplices, quos ad tria genera revocare conatur *Gabriel. ad* 2. *diſt.* 8. quem videat, cui vacat, & ſupra: *diſp. noſtram de Magiâ*, ut & *diſp. de Dæmonibus*, quæ exſtat in 1. *parte ſelectar. diſp. Error locomotivæ*, ita loquar, committi poteſt in Picturâ, Muſicâ, Scripturâ, Architecturâ, & quâvis arte Mechanicâ. Huc refer errores Medicorum, Chirurgorum, Pharmacopœorum, circa curam ſanitatis, proficiſcentium, navigantium, *Pſal.* 107. militantium in bello gerendo, pragmaticorum in cauſarum defenſione. Quos errores Practicos nominare licet, iiſque aptare definitionem Auguſtini lib. 2. de Libero arbitrio, cap. 4. *Error eſt enim cum ſequimur aliquid, quod ad id non ducit, quo volumus pervenire.* Externo & practico, ſeu mavis poietico errore dicuntur errare, pedes, manus, & quæ manu projiciuntur, ut ſagittæ, lapides, &c. Sic error & erratum dicitur Scriptoris, Typothetæ, Indicis, Ducis, Viatoris, &c. Et Judic. 20. verſ. 16. ex Benjamitis Fundatores ſeptingenti *ad crinem jaculabantur lapides è fundâ, & non aberrabant*, Hebr. לא יחטא *faciebat non peccare* ſeu *aberrare*; (ſcil. lapidem): Græc. οὐ ἁμαρτάνοντες. Sed Hebræa vox eſt conjugationis hiphil. *R. Levi ben Gerſon in Commentar.* exponit per יכוונו à rad. כוב; & R. Sel. Jarchi ישגה à rad. שגה. Targum: לא משנן, id eſt, *non mutantes ſeu variantes* (ſcil. erant), aut potius: *non facientes mutare* ſeu *variare* (ſcil. lapidem):

dem): à rad. שגא; à quo non multum discedit Interpres Latinus vulgatus: *& nequaquam in alteram partem Ictus lapidis deferretur.* Sed missis hic acceptionibus, quæ vocabulo *errati*, aut *erronis* potius, quàm *erroris*, defectum circa actiones locomotivæ & externi hominis notare solent; errorem sic dictum propriè primò & per se intellectui tributum hic consideramus. Quem cum *Augustino cap.* 17. *Enchir.* πυχτλῶς sic describere liceat? *Nihil aliud est errare, quàm verum putare, quod falsum est, & falsum quod verum est, vel certum pro incerto.* Est itaque error in intellectu, & quidem in operatione ejus non prima, quæ est simplicium apprehensio, sed secunda & tertia, hoc est, in judicio Noëtico & Dianoëtico. De quo vide *Disquisitiones Physicorum ad* 3. *de Animâ*, & *Logicorum ad lib.* 1. *de Interpretatione*, & *Metaphysicorum in Capite de Veritate & Falsitate.* Error, etiam *fallacia, deceptio, impostura, seductio* dicitur denominatione sumta à causâ erroris efficiente. Græc. ἀπάτη, πλάνη, σφάλμα, σόφισμα, &c. quę voces cum suis conjugatis sacris literis & Philosophis Græcis frequentatæ. Hebr. חטאה, חטאת, חטא, quam eandem appellationem adhibet Dialectus Chaldaica & Syriaca. In quâ etiam occurrit טעות טעיות, &c. Arab. חטת, ex Rad. Hebraicâ, & טעיאה ex rad. Chaldaicâ: ut de aliis Synonymis nunc non agam. Differt error ab hæresi (de quâ posteà agendum) ut genus à specie. A mendacio itidem, quod omne mendacium sit falsum; sed non contrà omne falsum sit mendacium: De quo discrimine *Scriptores Ethici* & *Theologi Morales seu Casuistæ ad* 9. *Decalogi præceptum.* Differt etiam ab opinione, fide humana, suspicione, dubitatione seu titubatione; uti constat ex Definitionibus. Est enim *Opinio* Græc. δόξα, habitus mentis imperfectus, ad assensum incertum & inevidentem, ipsa terminorum connexione immediata aut probabili medio innixum, circa propositionem aliquam probabilem inclinans. De hâc agunt *Scriptores Ethici*, & qui de *Philosophiâ in genere*, aut *de Habitibus intellectualibus* philosophantur. *Fides humana* est habitus ad assensum incertum testimonio vel autoritati hominum (sive omnium, sive plurium, sive sapientum, sive unius tantum) innixum inclinans. De hâc *Logici in locis Dialecticis*, & *Theologi ac Iureconsulti*, ubi *de Testimoniis & Testibus. Suspicio* (Græc. ὑπόνοια, ὑπόψια, ὑπόληψις) est habitus mentis inclinans ad assensum indeterminatum, levi indicio (puta dicti humani, aut probabilis signi, aut levis rationis seu conjecturæ) innixum. De hâc *Iureconsulti*, qui eam etiam *præsumtionem* vocant; & vulgò in triplicem distinguunt, levem scil. seu temerariam, probabilem, violentam. De quâ ipsi consulendi; inter eos *Menochius*, qui integrum volumen in earum tractationem impendit. *Dubitatio* (Græc. ἀπορία) est suspensio seu cohibitio assensus propter æquilibrium

quilibrium contrariarum rationum, ἰσότητα τῶν ἐναντίων λογισμῶν; uti loquitur *Philosophus* 1. & 3. *Topicor.* Sed de vocis hujus distinctione, & genuinâ definitione postea ex professo agendum.

Problemata circa definitionem erroris sint ista. 1. *Probl.* Utrum in compositione & divisione phantasię detur falsitas? *Resp. Negant* communiter Philosophi ad Aristot. lib. 3. de Animâ cap. 8. (al. 9.) ad illa verba: ἔστι δὲ ἡ φαντασία ἑτέρα φάσεως καὶ ἀποφάσεως· συμπλοκὴ γάρ ἐστι τῶν νοημάτων, τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος, id est, *Est autem aliud phantasia ab affirmatione & negatione: verum enim vel falsum complexio est conceptuum intellectus.* 11. *Probl.* An in primâ operatione intellectus detur falsitas & veritas. *Resp.* Veritatem dari indubium est, & quidem semper; juxta communem sententiam: (vide *Metaphys. de Vero & Falso*, inter eos *Zvvarez disp.* 9. *sect.* 1. §. 14.): si qui veritatem primæ simplicium apprehensioni negent cum *Vasquez ad* 1. *disp.* 75. *cap.* 2. 11. de veritate complexâ, non simplici intelligendi sunt. Falsitatem per se dari. *Neg.* Quia conceptus mentis, qui quidditatem rei secundum suam naturam absque nexu apprehendit, per se semper est verus; quemadmodum & visus aliique sensus dum propria sensibilia apprehendunt. Per accidens verò dari conceditur: cum etsi non componat, simplici actu accommodat alicui id, quod ei non inest, ut ex. gr. si Solem sub magnitudine bipedali concipiat. Quomodo & sensus per accidens errare dicuntur, in applicatione formæ, quam percipiunt, ut quod hoc vel illud album sit, quod revera non est. Hæc ex *Aristotele de Animâ* 3. *cap.* 6. Ubi videndi *Commentatores*, & *ad* 2. *de Animâ, cap.* 6. ubi disputant, An sensus errare possit circa proprium sensibile; contra duas extremas opiniones Epicureorum & Academicorum; quorum hi omnem fidem sensibus abrogabant. Conferendi etiam ad *Lib.* 1. *de Interpret. cap.* 7. ubi disquirunt de veritate simplici & complexa; Et *Metaphysics loc. cit.* 111. *Probl.* An intellectus possit esse falsus? *Resp.* Movet hanc quæstionem *Thomas in* 1. *qu.* 85. *art.* 6. Et determinat, 1. Intellectum per se non posse decipi circa rei quidditatem; nec etiam circa prima principia, quæ terminorum quidditate cognitâ, statim cognoscuntur. 2. Non posse decipi per se aut per accidens circa quidditatem rerum simplicium. 3. Posse tamen per accidens decipi circa proprium objectum; tribuendo definitionem unius rei alteri, & componendo partes ejusdem definitionis incompassibiles ad invicem, e. gr. ut si definiret hominem animal volatile, aut canem animal risibile. 4. Posse etiam decipi circa ea quæ circumstant seu concomitantur essentiam & quidditatem rei; dum unum ordinat ad alterum, componendo, dividendo, ratiocinando. Hæc determinatio nobis non improbatur. 1v. *Probl.* An homo ante lapsum decipi potuerit,

potuerit, seu errare? *Resp.* Movetur hoc dubium à *Thomâ in* 1. *qu.* 94. *art.* 4. Rationes dubitandi adfert *ibid.* 1. *Timoth.* 2. *vers.* 14. *mulier seducta, &c.* quibus adde imprimis 2. *Corinth.* 11. *vers.* 3. *serpens Evam seduxit, &c.* Videtur autem Lombardus in 2. dist. 21. errorem concedere, cum dicit: *Hic quæri solet, quare mulier non horruit serpentem: quia cum noverit creatum esse; ipsum etiam officium loquendi à Deo accepisse putavit.* Sed *Thomas* non tantum *loc. cit.* sed & *antiqui Sententiarii* (*Alex, Bonaventura, Durandus*, &c.) & ex recentioribus *Angles in Floribus ad dist.* 23. eum hic deserunt, statuentes, primos Parentes ante lapsum non potuisse decipi circa cognitionem veritatis, specialiter rerum creatarum: interiorem ergo cordis elationem, ad propositam à diabolo majorem excellentiam, præcessisse illam deceptionem; atque adeo hominem in peccatum inordinati appetitus majoris excellentiæ lapsum esse, antequam deceptus perversâ crudelitate peccaret. Quæ sententia Scholasticorum convenit cum *Augustino de Genesi ad lit. lib.* 2. 21. de Civitate Dei, lib. 14. cap. 17. Verba ejus nunc non exhibeo, nisi hæc postrema: *quid ergò pluribus? Etsi credendo non sunt ambo decepti, peccando tamen ambo sunt capti, & diaboli laqueis implicati.* Ita ille nodum fortè rumpens magis, quam solvens, aut tacitè doctam aliquam ignorantiam professus. Alii primum Evæ peccatum constituunt in errore & deceptione: quam sententiam ex professo defendit *Camero contra epistolam Viri docti, cap.* 8. ubi itidem ad doctam ignorantiam confugiendum docet. Breviter neutra sententia (quarum examen hic non instituimus) admittit deceptionem in statu integritatis; sed statuit, aut post prolapsum in peccatum elationis, aut si ante omne aliud peccatum, qualemcunque errorem illum & vacillationem fidei fuisse formaliter ipsissimum primum hominis peccatum internum: in quod de facto per activam seductionem diaboli incidit, & incidere potuit; quia status integritatis erat mutabilis. Quod hoc ita factum sit, fide tenendum ex Scripturæ testimoniis: quamvis modum doctè ignoremus. Ita ut frustra quæsitis ratiunculis & inanibus ac profanis subtilitatibus Remonstrantes in *Epistola Viri docti* consequentiam hanc intorqueant: Siquidem Eva fuit lumine integræ scientiæ, sine ullo errore aut defectu, collustrata, non potuit ergo deceptio in mentem ejus cadere. Vicissim reponimus: Siquidem voluntas ejus fuit recta, absque defectu, aut aliquo pravæ concupiscentiæ semine; non potuit ergo inordinata elatione peccare. Videant nunc quomodo se à propriis pedicis expediant.

3 Causæ erroris sunt, 1. *Diabolus*, uti exlertè dicitur, 2. *Corinth.* 11. *vers.* 3. & 1. *Timoth.* 2 *vers.* 14. hinc etiam dicitur Pater mendacii, *Iohan.* 8. Et sensus hominum excœcare. 2. *Corinth.* 4. Quomodo autem diabolus

diabolus hîc operetur, *infra* §.4. explicabitur: 2. *Homo* ipſe ſe ſeducens *Ier.* 17. coll. cum *Iac.* 1. *v.* 26. 3. *Homo* hominem in errorem inducens, rationibus ψευδοσοφίας & ψευδολογίας ac χενολογίας adhibitis. *Rom.* 16. *v.* 18. 1. *Tim.* 6. 4. *Autoritas humana* rectę rationi aut autoritati divinę ſubſtituta, aut æquiparata. 5. *Præjudicia*, verum judicium impedientia. 6. *Pravi affectus*, qui impediunt veri cognitionem. 7. *Malitia voluntatis*, imperans erroris amplexum; primò quod ad externam profeſſionem & contentionem pro eo contra conſcientiam; & deinde, quod ad luminis reſidui ac cognitionis exſtinctionem & obliterationem. *Rom.* 1. *v.* 22. 24. 8. *Specialiter*, ſuperbia, invidia, inimicitia, & hinc nimium altercandi ſtudium, & ἁμαρτία τῆς ἀιθυλκίας. 9. Naturales ſeu congeniti, aut adventitii phantaſiæ defectus, qui nominibus dementiæ, delirii, maniæ, &c. appellari ſolent. De quorum differentiis & cauſis conſulendi *Medici*; & inter eos *Paulus Zacchias*, Med. Rom. antehâc nobis laudatus, in 2. *part. ſelect. diſpp. in Appendice ad diſp. de Statu electorum ante converſionem.* 10. Accedat *juſta Dei providentia*, quæ non efficit errores aut directas eorum cauſas, ſed gubernat; permittendo ſcil. & ordinando, actuſque ſubſtratos pro modo cauſę primę una cum hominibus operando. Et ſic intelligenda loca Jeſa. 63. *v.* 17. *Quare errare nos feciſti Domine de viis tuis.* Et cap. 6. *v.* 9. *Excæca cor populi hujus.* Ezech. 14. *v.* 9. *Et Propheta cum erraverit, &c. ego Dominus deceps Prophetam illum.* Et 2. Theſſ. 2. *v.* 11. *Immittet ipſis Deus efficaciam erroris, &c.* quæ loca cùm quoad ſummam rei convenienter noſtræ explicationi explicent Pontificii (vid. *A Lapide ad Ezech.* 14. Et *Bellarmin. lib. 2. de Amiſſ. gratiæ, cap.* 13. *ſect.* 8.) quâ conſcientiâ ſcribere potuit A Lapide loc. cit. *Et ratio ipſa & pietas docet Deum non eſſe autorem mendacii, uti blaſphemat Calvinus.* Conſer *Diſp. noſtram de Methodo reſpondendi calumniis de Deo authore peccati*; ubi autores adverſi & noſtri indicantur: quibus nunc addo, *Exercit. V Vendelini*, qui poſt *Kimedoncium*, *Pareum*, *&c.* ſpecialiter ex Lutheri & Lutheranorum dictis infeſtationes eorum retudit. Et *Iac. Revium*, qui *in ſcripto de Animæ immortalitate & Dei veracitate contra Tobiam Andreæ pag.* 52. &c. oſtendit, quomodo hic aliquot Pontificii, & Renat. des Cartes teneantur. 11. *Peccatum originale* in irregenitis dominans, in fidelibus adhuc habitans. Atqui illud in ſe complectitur mentis cœcitatem, quæ nihil aliud quam in actuales errores inducere poteſt. *Eph.* 4. *verſ.* 17. 18. & 5. *verſ.* 7. Per lapſum enim ſapientia imaginis divinæ, quod ad γνῶσιν ſpiritualia & ſalutaria planè perdita, quod ad naturalia & civilia admodum læſa atque imminuta. De defectibus mentis noſtræ in cognoſcendâ veritate, vide agentes *Philoſophos Chriſtianos*, *in præcognitis Logicis & Philoſophicis*, & *ad* 1. *Metaphyſ. cap.* 2. Atque hæc quidem cauſæ errorum generales. Speciales cauſæ errorum in Philoſophiâ, Philolo-

giâ & Criticâ, Hiſtoriâ cum Topographiâ & Chronologiâ, Medicinâ, Juriſprudentiâ & Politicâ, Theologiâ, à Scriptoribus iſtarum diſciplinarum, præſertim Elencticis in *Bibliothecâ noſtrâ* indicatis, paſſim notantur. Nos errorum in Philoſophiâ has præcipuas cauſas deprehendimus. 1. *Ignaviam & negligentiam*: quia plerique paucis philoſophari volunt. 2. *Paupertinum ingenium*; quia multi ad ſubtiliores abſtractiones & ratiocinationes Philoſophicas aſſurgere nequeunt; nec tamen per animi tumorem humi ſerpere volunt, tuti nimium timidique procellæ. Hinc Icarius & Phaëtonticus in errores prolapſus. 3. *Perverſa* in ſtudio Philoſophico *methodus*: quia multi non jactis, ſed ſpretis ſolidis fundamentis, aquilino niſu & volatu (uti putant), ad paucula aliquot ſublimia, ſive difficillima, ſive inſolubilia feruntur. Hinc ſe & alios irretiunt ac pervertunt. 4. *Experientiam nullam*: aut præſumtam & falſò jactatam (cum ſcil. ſemel fortè atque iterum quid viderint atque obſervârint): aut nequiter fictam. Huc refer legendas & fabulas Phyſicas, ſive ex *Hiſtorici alicujus naturalis*, e. gr. *Plinii*, *Æliani*, *Alberti Magni*, *Vincentii Bellovacenſis*, *&c.* relatione admiſſas, ſive populari errore per manus traditas. Exempla aliquot earum attigimus in *Diſpp. de Creatione*, & plura Scriptores de Erroribus popularibus infra indicandi. Eodem pertinent multæ jactatæ obſervationes Aſtronomorum: quarum aliquæ fictionis ſuſpectæ ſunt: aliæ ad debilitatem aut fallaciam viſus reduci poſſunt: aliæ ad inſtrumentorum defectum: aliæ ad calculationem malè peractam: quibus malè conſutas conſequentias & ratiocinationes contra rationem aut Scripturam temerè ſuperſtruunt. Non alios hic judices aut indices advocabo, quam *ipſos artifices*; qui diſſidentes Uranometrias, quibus quique obſervationes ſuas prætendunt, mutuò exſufflant. *Cauſæ ſpeciales* errorum in Theologiâ ſunt. 1. *Ignorantia Scripturæ* & lectio atque aſſidua collatio rerum ac phraſium ejus neglecta. 2. *Ignorantia linguarum* originalium Scripturæ; ut & antiquitatum ac hiſtoriarum; nec non artium ac diſciplinarum, quarum in rectâ interpretatione Scripturæ uſus eſt: inter quas excellunt Logica, Phyſica, Metaphyſica. 3. *Autoritatis humanæ præjudicia*. Quæ tria potiſſimum perdiderunt Theologiam Scholaſticorum. De quo in *Diſp. de Theologiâ Scholaſticâ*, coll. cum *diſp. de Patribus*; & cum *Antagoniſtis Pontificiorum de Traditionibus, de Eccleſiâ, de Conciliis*. 4. *Defectus* experientiæ propriæ, & praxios in aliis obſervatæ. Hinc multos pullulare errores neceſſe eſt: cum Theologia ſit diſciplina practica; & conſequenter rerum ſpiritualium ἀπειροι non rarò judicent, ut cœci de coloribus. 5. *Adulteratio* Theologicæ inventionis & judicii per admixtionem heterogeneorum, ſive mediorum, ſive finium: hinc fit ut Theologia ſive tota, ſive

aliqua

aliqua ejus pars aut materia, aut determinatio secularizetur, hoc est, mundi aut hominum favori ac voluntati attemperetur ac conformis reddatur; Quæ metamorphosis peragitur addendo, aut detrahendo, aut modum proponendi secundum tempora, loca, studia hominum in horas mutando. 6. *Malitiosa Scripturæ detorsio*, 2. *Petr.* 3. 16. 17. Vide ibi *Comment.*

De causis errorum ista Problemata, ad uberiorem earum intelligentiam, subjicimus. 1. *Probl.* Quomodo Diabolus decipiat hominem, seu sit causa erroris in homine. *Resp.* Moraliter tantum & indirectè, aut occasionatè; non verò Physicè aut directè. Quod fit per propositionem & suggestionem, tum internam tum externam. *Interna* est duplex: *Una* per immediatam phantasiæ perturbationem, phantasmatum intrusionem, & eorum in somno aut vigiliâ confusionem. *Altera* per immediatam inspirationem seu aspirationem mentalem, quando species intelligibiles intellectui agenti obtrudit, aut spirituali atque intellectuali sermone eidem loquitur. Quem modum suggestionis diabolicæ explicare & probare conati sumus in *Disp. de Dæmonibus & de Tentatione.* *Externa* triplex est: vel per illusionem sensuum seu præstigias: vel per visibilem apparitionem: vel per oracula, aliaque responsa & alloquia tanquam à Deo & Angelo, aut anima defuncti profecta. Ad apparitiones illas & alloquia, refer spectra Deum quem aut spiritum defuncti referentia, apud Gentiles; & apparitiones Christi, Sanctorum defunctorum, aut animarum ex Purgatorio in tenebris Papatus. De utrisque actum est in *Disp. de Spectris*, *de Probationibus Spirituum*, *de Purgatorio*: ubi Autores Pontificii adducuntur, qui pro apparitionibus Spirituum, eorumque responsis & oraculis pugnant, tanquam fidei Romanæ principiis; & tamen nullam certam Spirituum istorum & revelationum discretionem sibi vindicare audent. Libris exemplorum, *Dialogis Heisterbachii*, *Drauroulti Catechismo Historiali*, *Mart. Delrio Catalogo*, quem texit *lib.* 2. *Disquis. Magic. qu.* 26. *sect.* 5. addimus nunc librum Belgicum *Cornelii Vrancks Columbani* Abbatis S. Petri apud Gandavenses, tit. Tielen-troost / id est, *Consolatorium animarum in Purgatorio*: qui Alcoranico-Thalmudicis fabulis & plusquam Ethnico-Poëticis fabulis probat esse purgatorium, & quales ac quanti sint ejus cruciatus, quibusque remediis animæ sublevandæ. Principia probandæ huic fidei purgatoriali sunt ipsi triplicia. *Visiones & raptus*, quibus aliqui viderunt purgatorium, nonnulli etiam tormenta ejus experti sunt. Exempla sunt Tondali (qui floruit anno 1149.) *pag.* 164. quod refert ex *Carthusiani libro de quatuor novissimis*. *Brigitta lib.* 6. *revelat. cap.* 66. 2. *Resuscitationes* quorundam ex mortuis, qui revera tormenta illa experti, in hoc mundo aliquandiu post vixerunt. Exempla sunt

giâ & Criticâ, Hiſtoriâ cum Topographiâ & Chronologiâ, Medicinâ, Juriſprudentiâ & Politicâ, Theologiâ, à Scriptoribus iſtarum diſciplinarum, præſertim Elencticis in *Bibliothecâ noſtrâ* indicatis, paſſim notantur. Nos errorum in Philoſophiâ has præcipuas cauſas deprehendimus. 1. *Ignaviam & negligentiam*: quia plerique paucis philoſophari volunt. 2. *Paupertinum ingenium*; quia multi ad ſubtiliores abſtractiones & ratiocinationes Philoſophicas aſſurgere nequeunt; nec tamen per animi tumorem humi ſerpere volunt, tuti nimium timidique procellæ. Hinc Icarius & Phaëtonticus in errores prolapſus. 3. *Perverſa* in ſtudio Philoſophico *methodus*: quia multi non jactis, ſed ſpretis ſolidis fundamentis, aquilino niſu & volatu (uti putant), ad paucula aliquot ſublimia, ſive difficillima, ſive inſolubilia feruntur. Hinc ſe & alios irretiunt ac pervertunt. 4. *Experientiam nullam*: aut præſumtam & falſò jactatam (cum ſcil. ſemel fortè atque iterum quid viderint atque obſervârint): aut nequiter fictam. Huc refer legendas & fabulas Phyſicas, ſive ex *Hiſtorici alicujus naturalis*, e. gr. *Plinii*, *Æliani*, *Alberti Magni*, *Vincentii Bellovacenſis*, *&c.* relatione admiſſas, ſive populari errore per manus traditas. Exempla aliquot earum attigimus in *Diſpp. de Creatione*, & plura Scriptores de Erroribus popularibus infra indicandi. Eodem pertinent multæ jactatæ obſervationes Aſtronomorum: quarum aliquæ fictionis ſuſpectæ ſunt: aliæ ad debilitatem aut fallaciam viſus reduci poſſunt: aliæ ad inſtrumentorum defectum: aliæ ad calculationem malè peractam: quibus malè conſutas conſequentias & ratiocinationes contra rationem aut Scripturam temerè ſuperſtruunt. Non alios hic judices aut indices advocabo, quam ipſos artifices; qui diſſidentes Uranometrias, quibus quique obſervationes ſuas prætendunt, mutuò exſufflant. *Cauſæ ſpeciales* errorum in Theologiâ ſunt. 1. *Ignorantia Scripturæ* & lectio atque aſſidua collatio rerum ac phraſium ejus neglecta. 2. *Ignorantia linguarum* originalium Scripturæ; ut & antiquitatum ac hiſtoriarum; nec non artium ac diſciplinarum, quarum in rectâ interpretatione Scripturæ uſus eſt: inter quas excellunt Logica, Phyſica, Metaphyſica. 3. *Autoritatis humanæ præjudicia*. Quæ tria potiſſimum perdiderunt Theologiam Scholaſticorum. De quo in *Diſp. de Theologiâ Scholaſticâ*, coll. cum *diſp. de Patribus*; & cum *Antagoniſtis Pontificiorum de Traditionibus, de Eccleſiâ, de Conciliis*. 4. *Defectus* experientiæ propriæ, & praxios in aliis obſervatæ. Hinc multos pullulare errores neceſſe eſt: cum Theologia ſit diſciplina practica; & conſequenter rerum ſpiritualium ἄπειροι non rarò judicent, ut cœci de coloribus. 5. *Adulteratio* Theologicæ inventionis & judicii per admixtionem heterogeneorum, ſive mediorum, ſive finium: hinc fit ut Theologia ſive tota, ſive

aliqua

aliqua ejus pars aut materia, aut determinatio ſecularizetur, hoc eſt, mundi aut hominum favori ac voluntati attemperetur ac conformis reddatur; Quæ metamorphoſis peragitur addendo, aut detrahendo, aut modum proponendi ſecundum tempora, loca, ſtudia hominum in horas mutando. 6. *Malitioſa Scripturæ detorſio*, 2. *Petr.* 3. 16. 17. Vide ibi *Comment.*

De cauſis errorum iſta Problemata, ad uberiorem earum intelligentiam, ſubjicimus. 1. *Probl.* Quomodo Diabolus decipiat hominem, ſeu ſit cauſa erroris in homine. *Reſp.* Moraliter tantum & indirectè, aut occaſionatè; non verò Phyſicè aut directè. Quod fit per propoſitionem & ſuggeſtionem, tum internam tum externam. *Interna* eſt duplex: *Una* per immediatam phantaſiæ perturbationem, phantaſmatum intruſionem, & eorum in ſomno aut vigiliâ confuſionem. *Altera* per immediatam inſpirationem ſeu aſpirationem mentalem, quando ſpecies intelligibiles intellectui agenti obtrudit, aut ſpirituali atque intellectuali ſermone eidem loquitur. Quem modum ſuggeſtionis diabolicæ explicare & probare conati ſumus in *Diſp. de Dæmonibus & de Tentatione. Externa* triplex eſt: vel per illuſionem ſenſuum ſeu præſtigias: vel per viſibilem apparitionem: vel per oracula, aliaque reſponſa & alloquia tanquam à Deo & Angelo, aut anima defuncti profecta. Ad apparitiones illas & alloquia, refer ſpectra Deum quem aut ſpiritum defuncti referentia, apud Gentiles; & apparitiones Chriſti, Sanctorum defunctorum, aut animarum ex Purgatorio in tenebris Papatus. De utriſque actum eſt in *Diſp. de Spectris*, *de Probationibus Spirituum*, *de Purgatorio*: ubi Autores Pontificii adducuntur, qui pro apparitionibus Spirituum, eorumque reſponſis & oraculis pugnant, tanquam fidei Romanæ principiis; & tamen nullam certam Spirituum iſtorum & revelationum diſcretionem ſibi vindicare audent. Libris exemplorum, *Dialogis Heiſterbachii*, *Drauroulti Catechiſmo Hiſtoriali*, *Mart. Delrio Catalogo*, quem texit *lib.* 2. *Diſquiſ. Magic. qu.* 26. *ſect.* 5. addimus nunc librum Belgicum *Cornelii Vrancks Columbani* Abbatis S. Petri apud Gandavenſes, tit. Zielen-trooſt / id eſt, *Conſolatorium animarum in Purgatorio*: qui Alcoranico-Thalmudicis fabulis & pluſquam Ethnico-Poëticis fabulis probat eſſe purgatorium, & quales ac quanti ſint ejus cruciatus, quibuſque remediis animæ ſublevandæ. Principia probandæ huic fidei purgatoriali ſunt ipſi triplicia. *Viſiones & raptus*, quibus aliqui viderunt purgatorium, nonnulli etiam tormenta ejus experti ſunt. Exempla ſunt Tondali (qui floruit anno 1149.) *pag.* 164. quod refert ex *Carthuſiani libro de quatuor noviſſimis*. *Brigitta lib.* 6. *revelat. cap.* 66. 2. *Reſuſcitationes* quorundam ex mortuis, qui revera tormenta illa experti, in hoc mundo aliquandiu poſt vixerunt. Exempla ſunt

Christinæ Virginis Trudonensis, quæ vocabatur miraculosa, *pag.* 205. Fabri Ferrarii in Civitate Juliacensi anno 1480. *pag.* 218. quod habet ex *Bredenbachio lib.* 8. *collat. cap.* 9. Cerevisiarii coctoris Tholæ in Zelandiâ, *pag.* 219. Alia exempla vide *ibid. cap.* 10. & 40. 3. *Apparitiones* Spirituum ex Purgatorio: quorum exempla habet per totum librum. Inter quæ imprimis notanda sunt eorum, qui aliquandiu & frequenter apparuerunt, quique publicè per Episcopos, Parochos, Presbyteros adjurati & interrogati, responderunt ac multa de Purgatorio, aliisque Romanæ fidei pietatisque mysteriis tradiderunt: de quibus peculiares historiæ sunt editæ: ut Spiritus Cassellensis in Flandriâ, nomine Pierken Zantbyle/ anno 1515. (*pag.* 55. 56. 57. 58.); qui inter alia rogatus, an omnibus Spiritibus esset credendum, respondit, non: quod ex Spiritibus apparentibus vix unus sit bonus: Sed si quis dicat se venire in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti, illi credendum esse. Spiritus Meyerichensis propè Duysdorp ultra Coloniam, nomine *Henrick Bosman* anno 1438. cujus historiam in Latinum transtuliisse dicitur Magister Joh. de Hasliâ (*pag.* 70. -- 89.) Duo Spiritus regnantes (uti idioticè loquitur) Bergis in Hannoniâ, anno 1580. (*pag.* 103.) Spiritus Laici Monachi in comitatu Mansfeldensi, Revelationibus Gertrudis. Adde his *Historiam spiritus Posonienſis in Hungariâ*, quam nos recusam & excussam dedimus in 2. *parte select. disp.* Atque hactenus modi, quibus diabolus per se homines seducit, & errores seminat. 11. *Probl.* An & quomodo homo seipsum decipiat? *Resp. pr. Aff.* ex *Ierem.* 17. & *Iacobi* 1. *vers.* 26. De mediis modis & methodis deceptionis, *Daniel Dijck* in eximio *tract.* (Angl. Belg. Gall.) cui tit. *Mysterium propriæ deceptionis.* 111. *Probl.* Quomodo homo hominem seducat? *Resp.* In genere ut causa moralis, per falsas ratiocinationes, sophismata, & χρησολογίας. *Rom.* 16. 17. 18. Quæ autem, quales & quotuplices illæ sint in particulari, ex sectis Philosophicis & ex Historiis hæresion, ac libris hæreticorum, eorundemque Antagonistis cognoscendum est. Hic generalem manuductionem præstabit liber *Danæi* cui tit. *Elenchi hæreticorum*: ubi ad Logicæ Aristoteleę elenchos sophisticos strophas hæreticorum revocavit. Qui in Theologicis scriptis suis idem in formâ præstant, sunt *Vrsinus*, *Zudecl*, *Pezelius ad examen Melanthonis*, & *in tomis object. ac respons.* 1v. *Probl.* An omnis deceptio intellectus sit ab inferioribus potentiis intellectioni servientibus, phantasia scil. cogitativa, memorativa; aut appetitu inferiori, à quibus in operatione suâ impeditur. *Resp.* Communiter *Scholastici cum Thomâ* 1. *qu.* 85. *a.* 7. & 94. *a.* 4. & *ad Magistrum lib.* 2. *dist.* 23. *Aff.* Sed non video quomodo hoc satis conveniat cum alterâ illâ determinatione ipsorum, quod voluntas movet intel-

intellectum, omnesque alias animæ vires, exceptis vegetativis, *ad 1. qu. 84. a. 4.* Videtur ergo origo erroris posse esse non tantum ab inferioribus potentiis, sed etiam à voluntate; saltem ex hypothesi Scholasticorum. An autem & quæ sive motio, sive imperium voluntati in intellectum tribuendum sit, alibi disquiritur. VI. *Probl.* An & quomodo Deus dici aut non dici possit causa errorum? *Resp.* Supra §. 3. hoc determinatum est.

Pericula & remedia aliquot errorum in genere tribus verbis perstringenda. *Primum* periculum est, quod error sit socialis, vix solitarius: quod fit duobus modis, vel ut plures inseparabiliter connexi simul oriantur: vel ut peculiari quâdam fertilitate successivè error errorem pariat & trahat. *Secundum*, Quod error parvus in principio, fiat magnus in fine. Hoc axioma inculcat & probat Philosophus I. de Cœlo cap. 5. textu 33. ἥπερ γὰρ τὸ μικρὸν παρεκβάσεως τῆς ἀληθείας, ἀφιστάμενοις, γένοιτ' ἂν πολλαπλάσιον, id est, *siquidem & parvus exitus à veritate fit hisce, qui exorbitârunt, si longè progrediantur, decies millies major.* Vide reliqua. *Thomas in libello de Ente & Essentiâ* ex mente Philosophi axioma his verbis concipit: *Error parvus in principio, fit magnus in fine.* Cujus rationem Cajetanus in Commentar. ad hunc libellum sic breviter proponit: *Quia principium est parvum in quantitate, ideo error parvus appellatur; & quia est magnum in virtute (utpote virtualiter continens omnia principiata), ideo error in principio parvus, in fine efficitur magnus. Crescit enim error sicut & dilatatur principium in suis principiatis, ut manifestè patet in principio bivii, in quo modica deviatio ad magnam distantiam deducit in processu.* *Tertium*, Quod error mentis secum trahat perversitatem voluntatis in Practicis: sive semper, secundum illos, qui sentiunt voluntatem determinari, à judicio practico, aut saltem necessitate consequentiæ illud sequi; sive saltem ut plurimum aut sæpe, secundum oppositæ sententiæ Sectatores. *Quartum*, Quod post lapsum nullus hominum immunis sit ab errore: uti tum Scripturæ testimoniis, *Rom. 1. & 3. Ephes. 2. Iacobi 3. Proverb. 30. &c.* tum universali experientiâ comprobari potest. Ex quo & præcedentibus axiomatis hæc Consectaria eliciuntur.

1. *Consectar.* Non esse somniandam in hâc vitâ παντοφίαν, aut quasi παντοφίαν, aut methodum, quâ facile & brevi omnium rerum, aut saltem naturalium, scientia & certa evidensque demonstratio atque explicatio haberi possit. Obstruuntur ergo hic magni hiatus promissorum, qui nomine Lullii, Paracelsi, Hermetis, Fratrum roseæ crucis, &c. quasi gorgone obtento hactenus mundum ludificârunt. Verè sapientes quo ulterius progressi, eo libentius usurpabunt laudatissimum illud celeberrimi

Heinſii quondam Præceptoris noſtri Symbolum: *Quantum eſt, quod neſcimus.*

2. *Conſectar.* Studiolè & rigidè omnem errorem nobis cavendum; nec cuiquam vel minimo ex ingenii petulantiâ aut ſuperbiâ, indulgendum aut velificandum.

3 *Conſectar.* In omnibus aliis, præſertim in ejuſdem veræ religionis conſortibus, non quidem fovendum, ſed benignè & κατ' ἐπιείκειαν tolerandum, cum tollere non poſſumus. Quod quomodo fieri debeat aut non debeat, in Theologico aut Theologiam propius attingente errore, oſtendere conati ſumus in *Diſpp. de Tolerantiâ, de Libertate prophetandi, de Syncretiſmo.* Problemata hic nobis ſunto. 1. *Probl.* An & quomodo Doctores extraordinarii & ψευσόδοξοι, ab errore fuerint immunes. *Reſp.* Vide per diſtinctionem hoc explicatum in *Diſp. de Auctoritate Scripturæ.* 2. *Probl.* An & quomodo Chriſtus ſecundum humanam naturam? *Reſp.* In omnibus, quæ concernebant officium ipſius erga Deum & proximum, quâ homo & quâ Mediator erat, non erravit, nec errare aut decipi potuit. Quod ad errorem illum particularem, *Marci* 11. *verſ.* 13., planè erat inculpabilis; non minus quam ignorantia ipſius, de quâ ad *Luc.* 2. *verſ.* 52. *Marci* 13. *verſ.* 32. & in Theologiâ elenctica contra Pontificios diſputari ſolet. Deceptionem hanc ſeu errorem inde ortum, *Calvinus* putat dici poſſe, quod arboris ſpecies ipſi eſſet incognita: quo nomine vapulat à *Maldonato* in *Matth.* 21. *verſ.* 19. qui vult Chriſtum non quæſiviſſe fructus in arbore, ſed tantum finxiſſe ſe quærere. Sed an hoc ſatis decorum ſit, & prudentiæ, gravitati, candori ejus conveniat, diſquiri poſſet. Si enim nulla arbor tunc temporis (11. die Martii) fructum habere poterat, nec Chriſtus ignorabat hanc arborem eſſe ficum, uti *Maldonatus* dictat, quâ ratione Chriſtus *finxiſſet more hominum ſe quærere, quod ſe ſciebat inventurum non eſſe*, ut vult *Maldonatus*? Alii errorem inde ortum putant, quod immaturę aliquæ ficus (ſic *notæ noſtræ Belgicæ*), aut reſiduæ ex præcedentis anni autumno in arboribus fuiſſe potuerint; Sic alii. Diſcendum varias eſſe ficuum ſpecies ex *Botanicis*, & *Thalmudicis part.* 1. *tract.* 5. שביעית, ubi *de Iuribus anni ſeptimi* & *tract.* 3. תרומות, ubi *de Rebus, de quibus dubium, an decimæ Deo datæ ſint nec ne.* Ubi referunt, fuiſſe præter hortenſes ficus, diverſas ſylveſtres; quarum nonnullæ ficus producebant, non niſi tertiâ æſtate maturitatem conſequentes: ita ut penderent in arbore per duas hyemes, duas æſtates, & partem tertiæ. *Lævinus Lemnius in explicatione herbarum & arborum, quæ in Scripturâ occurrunt*, diſtinguit ficus in caricas, & groſſos; quæ quia ſerius matureſcunt, aut maturitatem non aſſequuntur, dicuntur ſerotinæ. Iſtas produci dicit, cæteris arboribus flore-

floreſcentibus. Quod autem *Maldonatus* ait; nullam arborem in Judæâ maturum fructum habere potuiſſe, id interpretationi noſtrorum minimè obſtat. Neque enim dicunt, nec textus habet Chriſtum quæſiviſſe ficus, alioſve fructus maturos.

Remedia errorum generalia à Bonaventurâ ad 3. diſt. 9. qu. 6. non malè; & applicatè ad Theologiam proponuntur iſta: *Triplex*, inquit, *adjutorium; quo quis vitare poteſt errorem.* Primum eſt, *promotionis Sacræ Scripturæ, &c.* Secundum eſt, *orationis internæ, &c.* Tertium eſt, *ſuſpenſionis credulitatis ſuæ. Non enim debet homo omni ſpiritui credere, ſed probare an ex Deo ſint. Qui enim cito credit, in talibus levis eſt corde, & fortaſſis etiam inflatus corde, dum tales viſiones vel apparitiones potius ſunt formidandæ, quam deſiderandæ.* Idem ad 3. diſt. 25. qu. 3. addit: *præter remedium orationis & divinæ inſpirationis (ad quod ſemper recurrendum eſt) habent ſimplices remedium humanæ inſtructionis, &c.* Explicatius & uberius remedia tum generalia, tum ſpecialia contra errores in Theologiâ proponi hic poſſent, qualia ſunt, Vincere in nobis levitatem mentis; ἀψυχείαν, novitatis ſtudium, curioſitatem, ἰδιογνωμοσύνην, & δοκησισοφίαν ſeu ſapientiam in oculis noſtris, contemtum prophetiarum & aliorum ſapientum, temerariam & magiſtralem in arduis quibuſque determinationem: contra ſtudere humilitati, doctæ ignorantiæ, conſciêntiæ bonæ circa qualiſcunque veritatis diſcentiam, &c. 6

DE ERRORE ET HÆRESI,
PARS SECUNDA.

Reſp. JACOBO de MOL, Torout-Flandr.
Die Martii 10. *Iulii*, *Anno* 1655.

ERror variè dividi poteſt. 1. In ſpeculativum & practicum. *Ille* rurſum diſtinguitur in generalem ſeu theticum, & particularem. 1. *Generalis* eſt graviſſimus, gravis, levis, leviſſimus. *Graviſſimus*, eſt circa principium alicujus ſcientiæ, qualis e. gr. *Zenonis*, non dari motum: *Gravis* eſt circa concluſiones principales, e. gr. *Galeni*, quòd anima ſit temperamentum, & *Averroïs*, quòd unus ſit intellectus agens in omnibus hominibus; & *Ariſtotelis*, quòd mulier ſit mas occaſionatus, & naturæ ἀμάρτημα. *Levis*, circa concluſiones minus principales; ex. gr. *Ariſtotelis*. Quòd mulieres careant ſemine. *Leviſſimus*, ex. gr. ejuſdem *Ariſtotelis*, Quòd ignis ſit ſub 1

concavo

concavo lunæ. *Particularis* error eſt in hiſtoriis & relationibus Phyſicis, Aſtronomicis, Opticis, Staticis, etiam Pneumatologicis: Phyſicæ non paucæ apud *Plinium, Albertum Magn., Nierenbergium, &c.* occurrunt, quarum aliquot à nobis notatæ ſunt in *diſpp. de Creatione*, & *de Sortis aliiſque divini nominis abuſibus*. Pneumatologicæ, perſtrictæ ſunt, in *diſpp. de Spectris, & de Probationibus Spirituum*. 11. *Practicus* error etiam duplex eſt, vel univerſalis ſeu juris, vel particularis, ſeu facti. *Vniverſalis* eſt graviſſimus, gravior, gravis, levis. Exemplum *primi* eſt e. gr. *Platonis* communio uxorum, liberorum, & bonorum in Republicâ; Quem, quod ad communionem uxorum adoptabant Carpocratiani apud *Epiphanium hæreſi* 32. & *Pſeudo-Clemens*, & inde *Ius Canonicum c. dilectiſſimis. 12. qu. 1.* Quamvis *emendatio Gregorii XIII.* notet ab exemplaribus aliquot hæc verba: (*in omnibus autem ſunt ſine dubio & conjuges*) abeſſe. In aliis omnibus fuerunt, & ſic uſque ad tempus Gregorii à Studioſis Theologiæ, & Juris utriuſque lectus fuit textus: quâ cum ædificatione judicent, qui judicare poſſunt. *Gloſſa* agnoſcit argumento hoc uno ex lex adductis probari communionem omnium, etiam uxorum: ſed poſtea limitat, non *quod ad uſum carnis, ſed quod ad obſequium, aut dilectionem*. Similis error erat *Lacademoniorum*, quibus autore Licurgo furtum conceſſum, immo & laudatum: ſiquidem aſtu fieret: apud *Xenophontem de Republ. Lacademoniorum. Secundi*, eſt polygamia apud *Orientales populos* paſſim recepta. *Tertii* eſt, ex. gr. *antiquorum quorundam* improbata bigamia ſucceſſiva; mendacium officioſum ab uno atque altero neoterico conceſſum. *Quarti* eſt, e. gr. *Ariſtotelis* & plerorumque ipſius Interpretum, de virtutibus moralibus in appetitu ſenſitivo tanquam proximo ſubjecto collocatis. Ad hanc Claſſem refer quoſdam (non omnes) errores *Pragmaticorum, Politicorum, Medicorum*. *Particularis* ſeu facti error eſt vel circa factum alienum, vel circa proprium. *Ille* dici poteſt error in hypotheſi ſeu hiſtoricus: qui oritur ex falſo rumore, aut ex falsâ aliorum relatione, aut ex quibuſcunque falſis teſtimoniis, aut ex levibus ſuſpicionibus, aut ex inadvertentiâ, aut ex viſus & auditus deceptione, aut ex animi perturbatione & pravis affectibus. Huc referri debent errores *adverſariorum*, præſertim laicorum & rudium Pontificiorum, tum circa dogmata quæ à nobis teneri perperam credunt: tum circa perſonas & perſonalia conſilia, dicta, facta noſtrorum. De quibus egimus in *diſp. de Præjudiciis veræ Religionis & Eccleſiæ*. *Iſte* propriè dicitur error conſcientiæ circa factum noſtrum, ſive præteritum, ſive futurum: & hinc, ut etiam ab errore circa jus quod ad nos, conſcientia denominatur erronea. Quid autem ſit, & quotuplex, & quomodo à dubitante ac ſcrupuloſâ diſtinguatur, explicatum vide à *Scholaſticis*, & à *Caſuiſtis*.

ftis; nominatim ab *Ameſio* noſtro *lib.* 1. *de Caſibus conſcientiæ*, & Jeſuita *Breſſero lib.* 4. 5. 6. *de Conſcientiâ.* 111. Poteſt etiam error diſtingui ſecundum cauſas, aut effectus. Sic alius inculpabilis, alius culpabilis. Et hic rurſus vel tolerabilis, vel intolerabilis. Quam diſtinctionem habet *Gabriel ad* 4. *diſt.* 18. *qu.* 2. *art.* 2. Intolerabilis eſt, vel propter gravitatem materiæ; vel propter pertinaciam: vel propter malam conſequentiam; vel propter ingentia pericula & damna in Eccleſiis, aut Rebuspublicis, aut Oeconomiis, aut Scholis inde emergentia; vel propter univerſalitatem, cum pervadit totam aut ſaltem maximam partem alicujus ſcientiæ, aut ſcientiarum, aut vitæ humanæ. Et tales ſunt, qui graſſantur contra principia prima, aut contra axiomata cujuſque diſciplinæ principiis illis proxima. Eſt autem intolerabilis in Politiâ, aut in Eccleſiâ, aut in utràque. *Primi generis* exempla ſunt errores in theſi aut hypotheſi contra fundamenta regiminis & σωμβιώσεως humanę. Quales in theſi ſunt, Deum eſſe cauſam, non hominem, omnium actionum malârum: Deum non regere res humanas, nec eſſe vindicem ſcelerum: Omnes homines eſſe ordine & poteſtate æquales, nec ullam ſuperioritatem admittendam. In hypotheſi ſunt ex. gr. ſi quis in Belgio fœderato ſpargat hos errores Politicos; Non poſſe mutari Reipublicæ ſeu regiminis formam, quamdiu ille cujus intereſt (Philippus ſcil. II. antehâc Belgarum Princeps) non vult: aut jus immutabile primo geniti & quidem divinum ac humanum eſſe, ut etiam in caſu legitimè abrogati Patri Imperii, ipſe ſuccedat: aut regimen Monarchicum, quale eſt in regnis Europæis, eſſe ſolum legitimum regimen; non Ariſtocraticum, aut Democraticum, aut mixtum. Quod de Belgis dico, idem applicari poteſt, Reipublicę Venetæ, Genuenſi, Lucenſi, Helveticæ, Raguſienſi, Genevenſi. Huc refer Seductores & Impoſtores, qui monetam adulterant, aut ſigilla & ſcripta, ſive privata, ſive publica, & ſubſignationes adulterant, atque eo tam multos in errorem inducunt. Quot autem modis hoc fieri poſſit aut ſoleat, diſcendum ex *ICC. ad L. Cor. de Falſo. ff. & C. & ex Canoniſtis ad licet, cap.* 5. *de cri. fal.*, ubi dicunt literas Pontificis novem modis falſificari poſſe. Adde & *Diaz in Pract. crimin. cap.* 108. Quod ad imitationem Scripturæ alterius, illuſtria iſtorum artificum exempla paſſim apud JCCtos adducuntur. Quibus addimus unum apud *Cambdenum in Annalibus Angliæ part.* 4. *ad ann.* 1601. Vide & *Comment. ad Suetonium in Cl. Nerone cap.* 17. & *in Tito cap.* 2. Vulgatiſſimum etiam eſt Itali illius, qui nuper Amſtelodami in ergaſterio, ad quod damnatus erat, obiit. Sed de his aliiſque falſi generibus, pluribus agimus *Diſp. ad* 9. *Decalogi præceptum*: ubi vide. *Secundi generis* exempla ſunt, omnes hæreſes & hæreſibus proximæ heterodoxiæ: de quibus

bus infrà. *Tertii generis* exempla sunt, ex. gr. de Platonicâ communione, de furto Lacædemoniorum, de venditione uxorum in Angolâ, aliisque vicinis Africæ partibus. IV. Secundum objecta & gradus error distinguitur, in falsum simpliciter, & in falsum malignantem seu impossibilem: quando scil. affirmatio aut negatio aliqua apertam aut implicitam habet contradictionem; ita ut nunquam possit esse vera. V. Denique error distingui potest, secundum disciplinas, ut alius sit in Theologiâ, alius extra Theologiam, in Philosophiâ scilicet, Philologiâ, Historiâ, Medicinâ, Jurisprudentiâ. Nos posterioribus omissis de solis prioribus hic agemus.

2 Theologicum errorem voco, qui repugnat veritati alicui quam Theologia tradit. Committitur autem error ille circa determinationem assertionis alicujus in thesi aut in hypothesi: qualem errorem appellare liceat *Casuisticum*. Exemplum *prioris* est, sanctos religiosè colendos, festa in honorem eorum celebranda, sub patrocinio & invocatione (uti loquuntur) eorum preces fundendas, salutem curandam, &c. *Posterioris* est, confraternitates sacras Antonii, Sebastiani, Mariæ, &c. in Papatu antehâc erectas, esse retinendas à Reformatis, & interpolandas; seu Reformatos posse absque scrupulo conscientiæ, se iis collegiis inserere, & in eorum erectionem ac statuta unà cum Pontificiis jurare, additâ clausulâ, ne præjudicet Religioni reformatæ. Confer *disp.* nostram *de Theologiâ Practicâ*; ubi agimus de erroribus & sophismatis, qui in casuum conscientiæ determinatione committi possunt. Prioris generis errorem melioris doctrinæ causa distinguo in triplicem, *heterodoxum scil. paradoxum, populare*m. Cui affines & analogæ sunt *propositiones suspectæ, malè sonantes, scandalosæ*, &c. De quibus infrà. I. *Heterodoxum* seu ἑτεροδοξικὸν, qui etiam error Ecclesiasticus, voco talem errorem qui publicâ professione in Ecclesiis quibusdam, intercedente certo decreto atque ordine, cum exclusione omnium Doctorum aliter sentientium, tenetur ac traditur ex. gr. de corporali præsentiâ & manuducatione Christi in Cœnâ. Huc refer omnem errorem, contra quem communibus confessionibus, aut declarationibus, aut Synodis Ecclesiarum reformatarum determinatum est: ut, de Prædestinatione conditionatâ, gratiâ universali, viribus liberi arbitrii ad bonum spirituale, apostasiâ finali aut totali sanctorum. Est autem heterodoxia illa directa aut indirecta. *Illa* est ex. gr. Remonstrantium, qui directè eam non tantum tuentur, sed & errores longè pejores aliunde in auxilium advocant. *Ista* est, eorum qui apertè & directè principales theses heterodoxas cum celebri Synodo Dordracenâ rejiciunt, orthodoxas tenent; interim hypotheses & præmissas tales adducunt, aut ab adversariis

adductas

adductas admittunt, ut per consequentiam (quamvis imprudentes, absque tali intentione) adversariorum manus firment, nostræ verò causæ nudum latus illis oppugnandum nimis objiciant; atque adeò incauta ingenia discipulorum suorum manifesto periculo exponant. Cum enim Præceptores ex falsis verum concludentes audiunt, quidni perspicacia, quamvis præcocia, quorundam ingenia, præsertim si novitatis avida sint, ingenuè conformiter præmissis (ex dictamine præceptorum & opinione ipsorum verissimis) falsam heterodoxorum thesin colligant, & ulterius suo pondere ruant. Hoc si Præceptores omnibus orthodoxiæ & eruditionis machinis adhibitis tempestivè & validè sistere queant, sic ut subtilibus ac perspicacibus ingeniis satisfaciant, quid istis periculosis suis καινοφωνίαις profecerint, aut quæ gloria alia ipsis remanet, (siquidem gloria dicenda sit), quàm ambitiosè ineptientium Stoicorum, qui cum re ipsâ cum aliis Philosophis in aliquo dogmate consentirent, verbis tamen aut modo proponendi dissentire studebant. Tanto scil. periculo, immo & jacturâ quorundam antehâc orthodoxorum, tantâque cum Ecclesiarum concussione vanissimâ novi (uti putant) heurematis gloriola redimenda erat? Ante annos aliquot experti sumus in Belgio nostro, & alibi, quantum umbraticæ & mustææ illæ diatribæ, de gratiâ quâdam universali, causæ orthodoxæ obfuerint. *Problem.* 1. An simplex heterodoxia, quæ nondum formaliter est hæresis, possit degenerare in hæresin? *Resp. Aff.* cum scil. per hypotheses & consectaria sic extenditur, & pertinaciter usque ad extremum defenditur, ut desinat in assertionem quam aut assertiones, quæ directè aut saltem per consequentiam necessariam, evidentem, immediatam seu primam, fundamentale aliquod fidei dogma aut dogmata tollunt. Sic ex. gr. hæretica est sententia quinquarticulana Remonstrantium, prout eam partim in Synodo Nationali, partim post eam in Apologiâ & sequentibus aliquot scriptis defenderunt. *Problem.* 2. An omnes illi, qui in cœtuum Remonstranticorum communione perstant, sint dicendi propriè & formaliter hæretici? *Resp. Neg.* Suppositi enim & consortes societatis Remonstranticæ variè distinguendi sunt. Alii enim sunt in câ nati & educati, nec ullam aliam doctrinam audiverunt: alii verò sunt adventitii; itque rursum aut ex mundo, aut ex neutralitate aliquâ, aut tanquam rasæ tabulæ ex simplici & universali rerum sacrarum ignorantiâ, aut ex Papismo, aut ex Anabaptismo, aut denique ex communione Ecclesiæ reformatæ. Rursum alii sunt simpliciter ignorantes, quod ad pleraque aut saltem maximè heterodoxa Remonstrantismi placita: alii scientiam quam habent istorum placitorum, eamque cum rejectione oppositæ veritatis amplectuntur. Præterea alii sunt pertinaces

& indociles, ac quotidie in pejus proficiunt: alii sunt moderatiores, nec omnino indociles. *Insuper* alii sunt, qui informati de absurdorum & hæresium alluvie in Societate illâ, alicubi adhuc sistere & sisti velint: alii verò, qui nihil non admittunt, & tanquam delitias avidè deglutiunt, vel usque ad letiferum Sociniſmi aut Arrianiſmi, aut fortè semi-Libertiniſmi seu semi-Scepticiſmi venenum. *Denique*, alii sunt Doctores & Seductores: alii discipuli & seducti, aut quorum seductio intenditur. Non semper tam necessariò patiens patitur, quam agens agit. Nonnunquam castiores sunt aures discipulorum, quam linguæ Doctorum. Analogicè huc applicandæ distinctiones circa Papatum, & subditos ejusdem. Et sic absque calumniâ interpretandus modus, quo hæc Ecclesia nostra Ultrajectina aliquos ex Remonstrantico Ultrajectino cœtu (quorum statum & conditionem specialiter exploratum habet, aut habere debet) ad suam communionem admittere parata est: quem modum cum sapientissimis Synodorum Belgicarum, imprimis Hollandicarum, anni 1619. 1627. decretis examussim convenire, ostendere parati sumus; & antehâc satis ostensum est in *disp. de Libertate prophetandi, & de Tolerantiâ. Probl.* 111. An dissentientium Sectarum, sive extra, sive in Christianiſmo, singuli errores Theologici possint dici hæreses? *Resp. Neg.* Multi enim in se & ex se non sunt hæreses, quamvis ab hæreticâ sectâ teneantur. Alii excedunt; nec debent, simpliciter dici hæresis, sed potius infidelitas, aut apostasia, aut blasphemia, aut Atheiſmus, seu Epicureiſmus, aut Phanatiſmus, Enthusiaſmus, furor. Uti constat perlustranti syllabum omnium errorum, antiquorum apud *Epiphanium & Augustinum*: & hodiernorum apud Rever. nuper Collegam nostrum, nunc Professorem in Acad. Leidensi *D. Iohannem Hoornbeeck in Summâ Controversiarum.* Sectas Muhammediſtarum hactenus satis obscurè Europeis notas, ubertim nunc in luce posuit *D. Hottingerus in suâ histor. Ecclesiasticâ*, cujus *postremus tomus* ann. 1654. editus imprimis consulendus de Chaniſmo.

3 11. *Paradoxus* error, qui & Scholasticus dici potest, est talis, qui incurrit in veritatem aliquam Theologicam communi, aut saltem communiori sententiâ Scholarum seu Doctorum receptam. Ad intelligentiam hujus descriptionis observa, vocem paradoxi dupliciter sumi, *primo*, pro eo, quod primo intuitu, aut abstractè absque genuinâ ejus explicatione consideratum, apud plures, sive vulgus, sive vulgariter doctos, sive utrosque, admirationem parit; etiam apparet falsum, revera tamen non est. *Secundo*, pro eo quod in se & per se falsum est; & quidem contra sensum aut omnium, aut plerorumque, aut complurium Scholarum & Doctorum. Prioris generis paradoxa *Quintilianus lib.* 9. vocat *inopinata*, & *Cicero*

lib. 4.

lib. 4. Acad. quæst. admirabilia. Et in præfat. ad Brutum, videtur ea describere, quod *abhorreant ab usu Forensi, & publico, & discrepent ab opinione vulgi.* Lipsius lib. 3. de Manuduct. ad Philos. Stoicam dissert. 2. Non malè definit. *Quæ præter opinionem multorum sunt, & audita novitatem vel admirationem pariunt.* Et sic ferè Alstedius lib. 35. Encyclopæd. sect. 10. *Paradoxa sunt decreta, quæ præter sententiam multorum sunt, & audita admirationem pariunt, &c. Licet autem sint præter opinionem multorum, tamen non sunt præter veritatem.* Hujus generis paradoxa Seneca lib. 2. de Beneficiis cap. 35. suæ Philosophiæ tribuit: *A consuetudine,* inquit, *quædam, quæ dicimus, abhorrent: deinde aliâ viâ, ad consuetudinem redeunt. Negamus injuriam accipere sapientem: & tamen qui illum pugno percusserit; injuriæ damnabitur. Insanire omnes stultos dicimus: nec tamen omnes curamus helleboro.* Talia in Scripturis non pauca occurrunt: Ex Euangelistis collegit ea *Cornel. à Lapide in Prolegom. ad Commentar. in Euangelistas.* Ex Epistolis addi possent 2. *Corinth.* 6. *vers.* 9. 10. & 12. *vers.* 10. &c. In libris Vet. Testam. sunt, Eccles. 1. *Nihil esse novi sub sole,* & cap. 7. *Ne sis justus nimis, &c.* Et ibid. *Mulierem non inveni, &c. Alstedius in Triumpho biblico cap.* 42. titulum inseruit *Paradoxologiæ sacræ.* Alibi *in suâ Encyclopædiâ* ait, sexcenta ejusmodi in Scripturâ exstare. Et in antiquis Ecclesiæ Doctoribus inveniuntur paradoxa; quale est illud vulgatum Gregorii Magni: *O felix culpa, quæ talem meruit Redemtorem;* Et illud Augustini de Peccatorum meritis, cap. 10. *Omnes homines fuerunt ille unus homo.* Quod explicat *A Lapide ad Rom.* 5. Etiam in Scriptis & Apothegmatis Lutheri, ut *Omnis fidelis minister est vir contentionum, Et, qui vult sapere in Christo, debet stultescere in Aristotele, &c. Matth. Cotterius tract.* Gallicum *de Novitate Papismi,* inscripsit *Paradoxe.* Legi alicubi citatum librum *Franciscî Lamberti,* tit. *Paradoxa ad S. Hessorum Synodum.* Et *Cœlii Sec. Curionis,* tit. *Paradoxa Christiana.* Et, libr. Anglic. Mr. *Venings,* tit. *Orthodox paradoxes,* Londini sumtibus Joh. Rothwel. Sed nullum ex illis tribus hactenus videre licuit. Extant *Paradoxa* fanatici *Sebastiani Franck* 280. pleraque ex Scripturâ & Theologis, aliqua ex profanis Scriptoribus Latinè proposita, & Commentario Germanico explicata. In quibus multa bene dicta haberentur, nisi ea ad suum Libertinismum inflecteret. Huc refer multa Apothegmâta & vulgarium linguarum Adagia, ut & Latinorum, Hebræorum, Arabum, Græcorum: quale ex. grat. est illud, ὡς ἐν δεῖλοις ὁ δισπότης. Hæc facile erit observare percurrentibus per otium collectanea adagiorum. Cum hâc paradoxi significatione cognationem habet acceptio apud Plinium libr. 9. epist. 26. ubi de Funambulis sic loquitur: *Sunt enim maximè mirabilia, quæ maximè insperata, maxime periculosa, utque*

Græci magis exprimunt, παράδοξα, quæ grandi subjecta discrimini. De victoribus antiquorum certaminum vocem paradoxi usurpatam, & hinc apud *Plutarchum in comparatione Cimonis & Luculli*, fol. 952. edit. Stephani, legendum παραδοξονίκας, observat *Petrus Faber lib. 3. Agonist. cap. 21.* Ante ipsum *Rhodiginus lib. 3. antiqu. lect. c. 16.* paulò strictius ex Galeni therapeut. 10. accipit. *Paradoxopœos nominari omnes, qui miranda extraque communem animi conceptum faciunt, moliunturque. Nam qui dicunt, ab eodem paradoxologi dicuntur.* Hæc eadem Græci appellare solent θαύματα & ἀπροσδόκητα, eo quod sint opinione & exspectatione majora: & Autores aut saltem promissores eorum θαυματοῦργοι. Nonnemo videtur aliam acceptionem voci *paradoxi* tribuere, ut idem sit, quod probabile aut verisimile. Sed non memini apud bonos Autores, aut hodiè in Scholis hanc usitatam esse: non est ergo necesse terminos, eorumque acceptiones otiosè multiplicando, majorem confusionem & difficultatem introducere. *Probl.* An si quis paradoxum unum atque alterum prioris generis, quale à nobis nunc descriptum est, in disp. Academicis datâ occasione & exercitii causa proponat, absurdum, aut planè insolens, aut nefas aliquid committat? *Resp. Neg.* Et non nisi Momus, & malevolus sycophanta orthodoxis Theologis, si qui tale quid semel fecissent, propterea titulo *Paradoxi* insultaret. Pejus faciunt illi, qui exemplo Jesuitæ *Campiani rat. 8.* Theologis Orthodoxis per calumniam paradoxa posterioris generis impingunt.

4 *Paradoxum* posterioris generis dici potest *assertio erronea præter communem Scholarum, aut communiorem hodiernorum Doctorum, aut saltem præstantiorum & accuratè Theologizantium opinionem.* Duo ergo ad constitutionem hujus paradoxi requiruntur: *Primo*, ut sit error: *Secundo*, ut sit insolens, seu non ita frequentatus in Scholis, præsertim istius professionis; hoc est, præter aut contra opinionem communem Scholarum, aut saltem præstantiorum Doctorum. Admittit autem hoc paradoxum gradus, tum ratione erroris seu quà error; tum ratione insolentiæ aut novitatis in Scholis, seu quà insolens & novus. *Ratione prioris* magis paradoxum est, si thesin quam alicujus loci communis minus principalem oppugnet; quam si hypothesin thesios, sive principalis, sive minus principalis: Et si hypothesin thesios minus principalis; quàm si receptum aliquod argumentum pro thesi aut hypothesi rectè concludens, aut quàm si solidam solutionem objectionis adversariorum. *Ratione posterioris* magis paradoxum est, quod præter & contra communem aut communiorem opinionem Scholarum, & Doctorum nostrorum; quàm illud, quod præter opinionem plerorumque, aut plurium Doctorum. Rursus, magis insolens, quod

contra

Digitized by Google

contra communem ſententiam Scholarum, etiam Lutheranarum & Pontificiarum. Denique, magis inſolens, quod etiam contra decreta & praxin Eccleſiarum & Synodorum; quàm illud quod decretis, aut communi praxi Eccleſiaſticæ, aut utriſque præjudicatum non eſt. Exempla Paradoxorum aliquot indicamus nunc iſta, quorum τὸ magis, minus, maximum facile quis diſcernet. Sunt autem iſta: De animâ humanâ immediatè à Deo non creata; ſed aut per traducem, aut per propaginem inſtar candelæ per candelam accenſæ prôductâ. De eâdem incorruptili ſeu immortali tantum, quia Deus eam conſervat, aut in æternum conſervare poteſt; non verò intrinſecè, in ſe, & per naturam ſuam. De honeſtate hodierni fœnoris trapezitici. De honeſto uſu redituum olim ad cultum Dei, aut ad uſum Eccleſiarum & pauperum, aut ad convertendos Gentiles donatorum, idque ſub abuſivo titulo Clericorum Hierarchiæ Papalis; hoc eſt de fruitione bèneficii Eccleſiaſtici, abſque ullo officio Eccleſiaſtico, ſive ſecundum Reformatam, ſive ſecundum Papiſticam religionem ac conſcientiam. Jus Patronatus circa vocationes Miniſtrorum, eſſe legitimum; nec repugnare doctrinę reformatæ. Deum non poſſe aut potuiſſe creare plures mundos. Mundum eſſe infinitum: Opliatriam eſſe legitimum curandi modum. Solem quieſcere, terram moveri; nec hoc repugnare Scripturæ, &c. Quæ antehâc de mundo in lunâ nonnemo ruſpavit (ſeriò an joco, hic non quæro), & nuper Anonymus quis de hominibus Ant-Adamicis, non tam ad paradoxa aut errores Scholaſticos, quam fanatica Thalmudis & Alcorani deliria, meritò referenda ducimus. Problemata nobis ſunto. I. *Probl.* An opinio de juſtitiâ Chriſti activâ nobis non imputata, ſit paradoxum ſeu purus error Scholaſticus? *Reſp.* Si Belgium noſtrum & Galliam reſpicias. *Neg.* Illic enim *Confeſſione noſtrâ artic.* 22. & perpetuâ praxi Eccleſiarum in examine & admiſſione Proponentium ac Miniſtrorum, nec non communi doctrinâ Scholarum; hic vero decreto Synodi Nationalis (Vappinicanę, ni fallor) præjudicata eſt. II. *Probl.* An ſententia de objecto prædeſtinationis ſupra lapſum, ejuſque conciliatio cum ſententiâ infra lapſum, ſit παράδοξον, & ad errores Scholaſticos referenda? *Reſp. Neg.* Longè aliud ex doctrinâ Scholarum & Doctorum Belgii ante, & poſt Synodum Dordracenam conſtare poteſt; uti jam ab aliis hoc ſatis oſtenſum eſt. Ne quid dicam de præſtantiſſimis Doctoribus Gallis, Anglis, Germanis, &c. alibi cit., *Calvino*, *Beza*, *Zanchio*, *Martyre*, *Toſſano*, *VVittakero*, *Perkinſo*, *Tvviſſo*, *Piſcatore*, *Ferrio*, *&c.* III. *Probl.* An paradoxæ ſint negationes, viſionis Dei per eſſentiam, authentici קרי *keri* ſeu lectionis Maſoreticæ, Epiſcopatus modificati, perdendæ navis cum vectoribus per proprium incendium pulveris nitrati? *Reſp.*

Resp. Neg. quin ajo, oppositas affirmationes esse paradoxas. Sed hæc aliaque istius farinæ dicta paradoxa suis quæque locis abundè explicuimus. IV. *Problem.* An sit paradoxum, de animâ humanâ, quod sit cogitatio, & per cogitationem constituatur. *Resp.* Siquidem verba debeant valere usu, & cogitatio ad actionem transeuntem referatur (uti debet), utique longè aliud est, quàm paradoxum, aut error Scholasticus. Quomodo immortalis & spiritualis substantia, post mortem separabilis, & suâ subsistentiâ subsistens, agens, beatè vivens, aut miserrimè afflicta, hâc ratione defendi possit, doceant nos viri παιπισίμους, ubi vilum fuerit. Nam substitutio *substantiæ cogitantis*, in locum *cogitationis* candori & veracitati, & identificatio actionis transeuntis cum substantiâ omni sanè Philosophiæ, ut & orthodoxæ Theologiæ repugnat. De quo alibi ex professo agendum.

5 Hactenus de errore Ecclesiastico seu πῶ heterodoxo, & de Scholastico seu πῶ paradoxo: sequitur nunc *popularis* seu *vulgaris*, quem sic describimus, quod sit error, qui *nec professione Ecclesiarum, nec dictatis Scholarum aut Doctorum, sed falsâ persuasione aut traditione vulgi illiterati, aut multorum ex vulgo, aut aliquorum vanâ credulitate tenetur.* Distingui potest in purum popularem, & in mixtum. Hunc vocamus, qui vulgo præeunte etiam aliquos ex Doctoribus, aut Ecclesiarum Ministris, in assensum, aut neutralitatem, aut conniventiam trahit. Et hoc in vacuis observationibus, & variis ritibus evenisse in antiquâ Ecclesiâ, & sic paulatim propagatum atque auctum, donec forma errorum Papalium inde produceretur; ostensum est à nostris, cum agunt de origine errorum. Sunt autem errores ejusmodi sparsi per omnes disciplinas: qui in Theologiâ, & in disciplinis proximè ancillantibus, à Theologiæ Studiosis diligenter annotandi sunt, ubi ex lectione Autorum aut ex propriâ observatione eos deprehenderint. Inservient huic instituto libri septem errorum popularium, titul. *Pseudodoxiæ Epidemicæ* Anglicè editorum à *Thomâ Brovvne* Doctore Medico anno 1646. ubi maximam partem refutat errores circa Physicam, & Historiam naturalem: additis etiam erroribus in Geographiâ, Historiâ, & picturis, ritibus, observationibus. Errores populares in Medicinâ seorsim exhibere cœperat *Laurentius Ioubertus* duabus partibus Gallicè: qui sex partes sigillatim quinque libris constantes colligere destinârat: sed morte præventus non absolvit, quod intenderat. Tertiam partem quinque libris constantem eodem idiomate supplevit anno 1626. *Caspa-rus Bachot* itidem Consiliarius & Medicus Regius: ubi *lib.* 1. de complexione & consuetudine. *lib.* 2. de aëre & de vestibus, *lib.* 3. de fame & siti. *lib.* 4. de sumtione cibi. *lib.* 5. de digestione. An reliquæ partes ex

voto

voto Jouberti ab eodem aut alio quo editæ ſint, hactenus ignoro. Scripſerunt Latinè *de Erroribus popularibus in Medicinâ. Primoroſius*, & *Gul. Stratenus*; quorum poſterior antehâc conjunctiſſ. Collega in Academiâ hâc noſtrâ *diſputationes* qualdam de iis propoſuit. Nos errores in Theologiâ, Pneumaticâ, & quibuſdam proximè affinibus, præmiſſis generalibus eorum cauſis, ſequenti parte breviter indicabimus.

DE ERRORE ET HÆRESI.
PARS TERTIA.

Reſp. ISAACO BISCOP, Fliſſing-Zeland. *Die* 14. *Iulii*, 1655.

Diſtinximus præced. parte errorem Theologicum in Eccleſiaſticum ſeu heterodoxum, Scholaſticum ſeu paradoxum, & popularem. De poſtremo, & de nonnullis quæ analogicè huc pertinent, reſtabat agendum. Quod ad errorem popularem. 1. *Notabimus ejus cauſas.* 11. *Aliquot exempla.*

ERror popularis in Theologiâ oritur ex infirmitate & 1
pravâ animi humani diſpoſitione: ex defectu artis: ex defectu ſtudii & examinis: ex aliorum deceptione: ex nimiâ credulitate, & dependentiâ ab aliorum autoritate. 1. *Prima* cauſa eſt defectus ſpiritualis judicii, & affectuum perturbatio atque ἀπαξία. Per illud fit, ut verum à falſo diſcernere nequeant: per iſtud, ut nolint. 2. *Eſt*, defectus artis & exercitationis, in dijudicatione, & deprehenſione tum fabularum, tum ſophiſmatum. Ars enim certior dux eſt, quam natura. 3. *Eſt*, defectus ſtudii & laboris, quem ſubire debetur in accuratâ rei inveſtigatione; ne temere falſum pro vero, incertum pro certo amplectantur. 4. *Eſt*, deceptorum & deceptionum frequentia, & ſedulitas. Fiunt autem deceptiones, per fictiones fabularum, relationes non factorum, ac ſi facta eſſent & ſcriptiones mendacium hiſtoriarum, traditiones majorum, complicationes & intorſiones ſophiſmatum, amplificationes & rhetoricationes extravagantes, & doloſas qualcunque χρηστολογίας (*Rom.* 16. *verſ.* 18.); præſertim etiam per ſparſionem famoſorum libellorum, ſine aut cum nomine autoris. 5. *Eſt* nimia credulitas, ſeu facilitas & temeritas nihil non credendi, propter autoritatem dicentium, ſi ſapientes ſint, aut boni, aut amici ac benevoli, aut poteſtate & dignitate aliquâ ornati, aut bene de Republicâ & Eccleſiâ meriti, aut ante nos vixerint, & aliquâ antiquitatis canicie venerandi videaptur. *Quæritur*, An

homo si velit, in hâc vitâ immunis esse possit ab omni errore. Vel, An fons omnium errorum, originalis scil. in mente & voluntate nostrâ defectus & ἀδυναμία, per certa inventa principia planè tolli, aut saltem ita obturari queat, ut homo nunquam amplius erret. *Resp.* 1. Non magis in hâc vitâ ab omni errore immunis esse potest, quam ab omni peccato & miseriâ. Excipe Doctores θεοπνεύστους, Prophetas scil. & Apostolos: quibus extraordinarium infallibilitatis charisma à Deo collatum. 2. Nec per vires intellectus & voluntatis quibuscunque inventis principiis adjutas fons ille errorum planè tolli aut ita obturari potest, ut quis non amplius erret, aut sit infallibilis, si modo velit, sive in spiritualibus, sive in naturalibus. Ratio est, quia à corruptionis originalis reliquiis, nemo in totum liberatur, nisi in morte. Atqui proclivitas ad errorem, & ἀδυναμία ad cognoscendam veritatem, est pars corruptionis originalis, cui omnes homines ab origine obnoxii sunt. Est enim imago Dei menti ac voluntati primum increata, quod ad supernaturalem cognitionem perdita, quod ad naturalem & civilem læsa. De quo *Rom.* 1. *vers.* 21. 22. Et antiquorum ac nostrorum communis consensus contra hæreses Pelagianas. Vide *locorum communium Scriptores, & Elenchicos de peccato originali, & statu peccati, de Libero arbitrio, de Regeneratione*; & *Gerardum Vossium in Histor. Pelagian.*, & *Iansenium in Augustino.* Jam verò defectum hunc in homine naturali per quæcunque prætensa principia, ne quidem in cognitione & tractatione rerum naturalium & civilium, planè sanari posse; inde constat, quod in homine regenito per gratiam specialem Spiritus Sancti, nec in naturalium, nec in spiritualium cognitione perfectè sanetur: de quo vide *loc. communes*, & *elenchticos*, ubi *de Sanctificationis & bonorum operum Imperfectione.* Quomodo & quousque hic excipiendi sint Scriptores θεόπνευστοι, ex professo explicamus in *Disp. Quousque se extendat Scripturæ autoritas.*

2. Particulares vulgi, aut multorum ex vulgo errores in Theologiâ specimînis causa nunc indico ex multis pauculos sequentes. Deus concipitur à non paucis, quod sit instar hominis, & faciem ac figuram humanam habeat: nec mirum, cum antiqui Anthropomorphitæ tale quid docuerint, & Papatus huic erroneo conceptui non parum obstetricetur picturis suis; inter quas imprimis abominandæ imagines Trinitatis, quarum aliquas in faciem ipsis exprobrant *Andreas Dudithius* quondam Episcopus Quinqueecclesiensis, & Delegatus ad Concilium Tridentinum, sed tunc factus Anti-trinitarius, in *Epistolâ ad Lasicium*; & *Ministri Transylvani* (Anti-trinitarii scil.), in horribili *libro de Doctrinâ Christi & Antichristi*, ubi exempla istarum imaginum exhibent. Putant etiam nonnulli Deum mutari,

mutari, & flecti, affectibus variis ſubjacere: nec id tam mirum, cum & Doctores ab his aut ſimilibus abſurdis planè immunes non ſint. Vide *Crellium in tract. de Deo*, quem præmiſit *Volckelii Inſtitutionibus*, imprimis & *Vorſtium in libro de Deo*, cum *Apologiis pro eodem libro* editis.

In parte Theologiæ, quę agit de Spiritibus, hi ſtupidorum quorundam 3
errores ſunt: Animam humanam eſſe halitum & quidem ultimum quem moriens ex ore efflat. Animas infantium, ſeu infantes morientes fieri angelos in Cœlo. Meteora illa, quæ ignes fatuos vocamus, eſſe vagantes animas infantum non baptizatorum. *Barthol. Sibylla in Speculo peregrin. quæſt. cap.* 3. *Decadis* 1. *qu.* 3. *pag.* 218. vocat hanc opinionem de vagatione uſque ad extremum judicium ridiculoſam, & dicit eſſe quarundam magarum muliercularum. Sed fuit error vulgaris plebis Papalis, quæ ad conſpectum ignium iſtorum non minus quam ad aliorum dictorum Spirituum horrere ſolet. Diabolum poſt Chriſti adventum non habere poteſtatem Spectris, aliiſque maleficiis homines infeſtandi. Animas ſeparatas eſſe quaſi corporeas, & figuratas. Cum quo convenit nugatio *Cæſarii Abbatis Heiſterbachenſis*, qui *in rhapſodiâ ſuâ miraculorum* animabus diverſas figuras, triangulares, circulares, &c. attribuit; quod memini etiam à *Martino Delrio in Diſquiſ. Magic.* in illo notari. Diabolum nihil poſſe adverſus fideles. Nedum ut corpora fidelium attollere, aut de loco in locum transferre valeat. Nec poſſe apparere in formâ fidelis alicujus defuncti: nedum ut cadaver ejus induere & in eo alicubi apparere poſſit. Nec poſſe in integrâ formâ hominis ita apparere; ut non ſemper aut oculus dexter, aut aliud membrum deſit; aut beſtiarum cauda, aut ungula, aut ungue, aut cornu ſe non prodat. Nec poſſe apparere ſpecie agni aut columbæ: quod ſcil. Chriſtus ſit agnus Dei, & Spiritus Sanct. in ſpecie columbæ apparuerit. Non poſſe apparere in albis. Non poſſe ferre maledicta & verba exprobrantia, e.gr. Tu es cocus in inferno: nec ignominiam ut in obſeſſo virgis cædatur, aut fumo admoveatur, &c. Sed hæc, aliaque his ſimilia ad errores Doctorum, immo & totius Eccleſiæ Romanæ referenda ſunt: uti indicavi in *diſpp. de Dæmonibus*, & *de Exorciſmo*. De Lucifero pulcherrimo angelo, qui per lapſum in peſſimum & teterrimum diabolum evaſerit. Sed hæc fabula, ut & aliæ de Aſmodæo, de Choris Angelorum, &c, eſt mixti generis: quippe à Theologis in Papatu plebi inculcata. Vide *diſp. de Angelis tutelaribus*. Et confer *commentat. Pontificios* in *Iobi cap.* 40. . Et *Ieſa.* 14. De albis dominabus, ſeu Feis, Fatis, Sibyllis, Germ. Alven/ Alvinnen/ Witteyzouwen. (Confer *diſp. de Spectris*), item de lamiis infantes auferentibus, aut ſanguinem eorum exſugentibus, & puerperas infeſtantibus, & de matre dæmonum (quæ fabulantibus

lantibus Rabbinis *Lilith* dicitur, de quâ vide *Buxdorfii Synagog.* & *Lexicon Rabbinicum*). Ex lacunis Judaico-Ethnicis orta est, & etiamnum hæret apud nostrates antiqua Belgarum phrasis, de Dupvel ende syn moeder, Adde de morbo Ephialte, quem Spiritum quem aut dæmonem credidérunt. Confer *Medicos de Ephialte.* De hominibus seu virunculis nocturnis domesticas operas absolventibus; à quibus creditum domibus, quas illi nocte frequentare solent, prospera omnia adferri aut denuntiari. Confer *disp. de Spectris, §. 3. & 7.* De magicis incantationibus & philtris, quibus animi hominum quamvis maximè aversi flectantur in alicujus amorem. De intelligentiis seu spiritibus neutris, qui nec angeli sint nec cacodæmones; ut & de animabus hominum apparentibus aut vagantibus. Sed hic etiam fuit error eruditorum. Pneumatologicos hosce, alioſque complures errores antehac attigimus in *dispp. de Angelis, de Dæmonibus, de Spectris, de Magiâ, de Creatione.*

4 Ad tract. de Creatione mundi & hominis, hos pauculos tantum notamus, aliis φυσικωτέροις ad Scriptores Physicos amandatis. Sunt autem, de unicornu, de pellicano, de phœnice, de basilisco: quos perstringimus in *disp. de Creatione*; quòd apud Theologos antiquos, & recentiores subinde ii in explicatione doctrinæ Theologicæ adhiberi solent. Adde & homines montanos, undenos, pigmæos; ex Diabolo natos, qualis Merlinus; & maledictos, qualis Melusine in serpentem mutata, cujus *utriusque historiam* Belgicè prostare memini. Nec prætereundi virunculi illi, quos sub patibulis ex suspensorum urinâ nasci fabulantur. De quibus *Mathiolus ad Dioscor. cap.* 78. ubi de mandragora. De odore Judæorum, qui baptismo exuitur, dixi in *disp. de Iudaismo.* Memini etiam me puerum aliquoties popularem illum errorem seu fabulam audivisse, Judęorum infantes nasci cum sanguine replente manum dextram: eò quod Judæi clamaverint, *sanguis ejus sit super nos & liberos nostros.* In *disp. de Gentilismo* retuli errorem popularem de Cingarorum impositâ vagatione pœnitentiali. In *disp. de Abusu sortis*, errorem de sanguine ex cadavere occisi ad indicium homicidæ erumpente. Sed hic error vulgo cum eruditis communis. In *dispp. de Creatione*, de costis pluribus in Fœminâ, quam in Viro. Adde hic de mola, Belg. Sugget/ quæ vivere, & sentire putatur. De bombycibus mortuis, & reviviscentibus, de cygneo cantu, de viperis per pertusum matris ventrem nascentibus, de Chamæleonte vivente ex solo aëre, de Salamandra in igne vivente, de urso informes fœtus producente, quamvis ad Physicos propriè pertineant, hic tamen in transitu indico: quod in explicatione rerum Theologicarum per similia, aliquando eorum mentio facta sit. Illos ergo, & reliquos adversus Physicam legat, cui visum est, apud *Thomam Brovvne lib.* 3. Et adde quæ habet in erroribus de picturis,

in

Digitized by Google

in ritibus, &c. toto *lib.* 5. Plures de picturis observabis in *Molani tract. de Picturis sacris:* ubi tamen plerosque excusare conatur. Inter nostrates olim istæ opiniones obtinebant, de flore seu rosâ Jericho, quæ nocte dicti natalis Christi aperitur: de quo *Thom. Brovvne lib.* 2. *cap.* 5. Verum hic error non est purè popularis, sed mixtus; quia eum fovent Doctores Papatus, præeuntibus Historicis *Bartholomæo à Saligniaco tom.* 9. *cap.* 6. & Adrichomio in Theatro terræ sanctæ, in descriptione tribus Benjamin, num. 63. *Prope hunc fontem (Elizæi scil.) arbores crescunt instar prunorum, spinosæ tamen, in quibus flores nascuntur, quos rosas Hierichuntinas vulgus appellat, mirandi effectus. Nocte enim natalitiâ nostri Salvatoris paulatim hiant, atque inde se recludunt, licet sicca sint & aridæ, in testimonium virginei partus, ut credere licet. Salig. tom.* 9. *cap.* 6. Fuit hic Barthol. à Saligniaco ab Adrichomio citatus Professor utriusque juris, qui iter suum in Palestinam expedivit & descripsit anno 1522. Auream hanc legendam de rosâ Jericho recitat *Cornel. à Lapide in Commentar. ad Syracidæ* 24. *vers.* 18. & amplificat simili rosæ Chinensis, quam à Chinâ translatam Romæ mense Decembri sub natalem Domini rosas proferentem viderunt primum candidas: mox rubeas & purpureas. Citat *ibidem* de rosâ Chinensi orationem Jesuitæ *Ioh. Baptistæ Ferrarii*, & de rosâ Hierichuntinâ librum *Iohannis Sturnii* Medici Lovanienſis. De apibus nocte natalis Christi bombos edentibus: de quo *Gerhardus Iohannes Vossius lib.* 4. *de Idololatriâ cap.* 71. Memini me puerum ex hominibus plebeis & rusticis audivisse, boves mediâ nocte dicti natalis Christi surgere. Errores de fossilibus & vegetabilibus, prosequitur *Thomas Brovvne libr.* 3. *de Geographicis, lib.* 6.

Errores circa partem Theologiæ, quæ agit de redemtione & sanctificatione, sunt isti: Sacramentorum externam administrationem, & formulas ac lectiones huc pertinentes, producere spirituale ac salutare quid. Antichristum fore monstrum, non hominem, aut saltem hominem admodum monstrosum. Vide *præfat. Plessæi ad myster. iniquit.* Hinc est, quod majores nostri puerulos suos territare solent larva Antichristi. Leprosos debere mendicatum panem edere. Carnifices & lictores esse malos. Facinorosum capitis damnatum, esse veniâ donandum die Veneris ante Paschæ. Gravidæ fœminæ tribuendum duplex testimonium quippe pro duobus juranti. Facinorosum capitis supplicio afficiendum, dimittendum esse, siquidem in conjugem postuletur ab aliquâ virgine. Facinorosis extremo supplicio afficiendis quascunque petunt ciborum delitias, imprimis vinum largè afferendum esse: quod colligi putant, ex *Proverb.* 31. *vers.* 7. uti etiam notat *Lavaterus ad locum.* Fuit olim hæc interpretatio & sententia Rabbinorum, uti colligitur ex praxi *Marci* 15.

verſ. 23. Ubi vide *notas Bezæ*. Et huc quidam trahunt *Amos* 2. *verſ.* 8. ſed nimis violenter. Vide ibi *A Lapide*, & in *Proverb.* 31. 7. Voces, *verè, certò*, in familiari ſermone adhibitas, facere formulam juramenti temerarii. Antehâc in Belgio admodum frequentatas miſſiones ſortium, vulgo Loterijen/ eſſe licitas, immo admodum laudabiles, ad publicas pauperum domos inſtaurandas & locupletandas. Totam aut ſaltem principalem praxin publici jejunii, ſeu indictæ ſupplicationis conſiſtere in auditione unius aut duarum concionum. Principalem praxin Sabbathi hebdomadalis conſiſtere in abſtinentiâ à craſſo & ſervili opere, & in auditione ſacri, præſertim matutini. Hic error in Papatu eſt Doctorum, immo & Eccleſiaſticus. Vide *Caſuiſtas*, & inter eos *Toletum*. Confer *diſp. noſtram de Sabbatho*. Orationem dominicam, & quidem ſatis præcipitanter pronuntiatam, quaſi ex opere operato, habere peculiarem quam efficaciam; & ſtare quaſi pro aliquâ causâ propter quam & per quam Deus nos exaudiat. Hic error adhærere videtur, ex antiquâ ſuperſtitione roſarii in Papatu. De quo vide *diſp. noſtram*. Peſtem cuivis eſſe fugiendam, juxta Medicorum præſcriptum: *cito, longè, tardè*: idque ex textu Scripturæ, quem toties allegatum audivimus: *vitanda loca illa, ubi plagæ cadunt*. Nuſquam tamen hoc dictum de peſte in Scripturis prolatum invenire potuimus. Confer *Diatriben noſtram de Peſte*. Formulam illam confeſſionis, quam ſymbolum vocamus, eſſe formulam precationis. Hic error ex Papatu adhæret. Abſtineri ſatis prudenter ac cautè à profanatione nominis divini, quando formulam temerarii juramenti paululum detorquemus: e. gr. noſtrate linguâ: by go/ be gommen/ be gut/ by myn ſolen/ &c. Publica vectigalia & telonia defraudari poſſe ſine peccato, modo fiat ſine damno. Officioſa, aut neceſſaria (uti vocant) mendacia, eſſe licita. Huc etiam refer adagia vulgaria: Een gedwongen Eedt is Godt leedt: Et, Quiſque pro ſe ipſo, Deus pro omnibus, &c. Plures errores contra quælibet Theologiæ capita, ſuppeditabit lectio concionum, & aliorum tractatuum Practicorum, ut & cujuſque attenta, in quâlibet gente, regione, civitate, vico, obſervatio.

6 Errores populares in Hiſtoriâ ſunt, vel in ſacrâ Vet. & N. Teſtam., vel in Eccleſiaſticâ: priores tamen ab eruditis originem trahunt, ex perperam explicatis Scripturæ textibus. *Illius* exempla ſunt, eſſe aquas ſuper cœleſtes; fructum prohibitum *Geneſ.* 3. fuiſſe malum; Principem angelorum fuiſſe dictum Luciferum; Non fuiſſe iridem ante diluvium; Moſen fuiſſe cornutum; Nebucadnezarem fuiſſe intellectu privatum, & hinc probari lycanthropiam; Johannem Euangeliſtam non eſſe mortuum; Aliquos, qui Chriſtum viderunt in carne non eſſe mortuos, & hinc

fabulæ

fabula de perpetuâ vagatione Judæi, dicti Assueri: de quo in *disp. de Iudaismo*; ubi autoribus citatis adde *Rod. Boterei histor. lib.* 11. *ad annum* 1604. *pag.* 385. qui tanquam fabulam refert. Paulum proficiscentem *Actor.* 9. equo vectum, & inde dejectum. Alias infinitas fabulas historiæ sacræ assutas, aut passim per malam textus sive translationem, sive interpretationem intrusas volens nunc prætereo, ut ex. gr. de tribus Regibus, de Longino, de Jacobi adventu in Hispaniam, de Vestigiis ascensionis Christi, &c. Inspici possunt *Comment. Cornel. à Lapide*, qui aliquos ex iis adoptat. *Isti* quamplurimi legendis sanctorum, aliisque istius furfuris historicis continentur, quin & aliqui à recentioribus, ut *Baronio Annalista* ex professo defenduntur. Nos iis nunc ad quæstiones & problemata circa historiam Ecclesiasticam rejectis, hæc paucula specimina notamus: De Mahammedi loculo pensili: De *Melusinâ*, ejusque ortu, & Metamorphosi (vide *Historiam peculiarem* seu fabulam nostro idiomate editam; meminit ejusdem *Delrio lib. Disquisit.*) De Merlino Propheta Anglo, ejusque ortu, (vide *disp. de Prophetis*); de puellâ Aurelianensi (vide *disp. de Miraculis*); de Cingaris (vide *disp. de Gentilismo*); de fœminâ marinâ capta in Noort-Hollandiâ, & de 365. infantibus uno partu editis, deque puellulâ & aliâ quâdam fœminâ, quæ absque coitu conceperint, & de conceptu ex dæmone absque coitu; quas omnes fabulas non pauci eruditi admiserunt, quod thesi ipsorum inservirent; nos omnes illas explosimus in *disp. de Creatione*, & *de Dæmonibus*. Adde de quatuor Aimoini filiis uno equo dicto Bayard/ vectis; quæ fabula tam placuit Papatui, ut ibi partem fecerit in processionibus. Adde & alias Historias partim fabulosas, partim dubiæ fidei in *libris miraculorum & exemplorum*, *Catechismum historialem* Jesuitæ *Drauroultii*, *in legendas & vitas Sanctorum* compactas. Non paucas etiam reperies in *Cornmanni libris de Miraculis mortuorum*, & *de Miraculis vivorum*. Subjicimus nunc unum atque alterum Problema. 1. *Probl.* An omnes errores primum orti sint ab eruditis? *Resp.* De erroribus magis subtilibus & artificiosis facile concedo. Sed crassos & magis materiales, ut & historicos, qui in externis ceremoniis Religionis, in fabulosis narrationibus, in putatitiis apparitionibus & visionibus consistunt, imperitæ plebi, & pavidis agrestibus, & stolidis mulierculis (2. *Timoth.* 3.) maximam partem tribuendos puto: hinc etiam phrasis adagialis Apostoli, 1. *Tim.* 4. *vers.* 7. usurpata, γραώδεις μύθους. Nec dubitandum quin eruditi ab imperitis ejusmodi læpe decepti sint, aut decipi voluerint; ex. gr. hæresiarchæ antiqui ab Helenâ, Philumenâ, Prisillâ, Maximinâ, &c. & Doctores Papales a Brigittâ Hildegarde, Mechtilde, Elizabethâ Schonaugensi, Catharinâ Senensi, Matre Tiresiâ, & supra omnes ab asinino ac stupidissimo

idiotâ

idiota Franciſco Aſſiſio. Extra Papatum ſunt teterrima monſtra hæreſiũ aut potius furorum, ab illiterato Muhammede, Davide Georgio, Henrico Nicolao, Jacobo Boëmen orbi propinata. 11. *Problem.* An tempore Vet. Teſtam. jam inde à Moſe uſque ad Salomonem & deinceps inter Iſraëlitas errores populares contra rei veritatem obtinuerint de rebus Phyſicis, Aſtronomicis, Geometricis, Architectonicis; ſpeciatim de Syſtemate mundi, de motu ſolis & terrę quiete? *Reſp.* Ita quidem dictant novi aliqui Pythagorici, qui velint (ſi mundus faveret) pro viris ἀλφησταῖς haberi. Ratio autem hæc unica, fundamentalis, & univerſalis omnium γνώσεων ipſis eſt, quia clarè & dilucidè ita concipere & explicare poſſunt. Et hâc demonſtratione concluſum ipſis videtur contra omnes totius orbis Philoſophos. Αὐτὸς ſcil. ὁ δεῖνα, ὁ πάνυ, ὁ μέγας, ὁ θαυμάσιος (Carteſius ſcil. aut quis τερατοσκοπικός) ἔφα. Hæc methodus philoſophandi ſi non certiſſima, ſaltem facillima. Nos 1. *Poſtulatum* hoc ab ipſis, ſive ex ſacris literis, ſive ex ullâ hiſtoriâ probari velimus. 2. *Quomodo* fiet veriſimile Iſraëlitas Ægyptiis, Syris, Tyriis, Sidoniis, Babyloniis, tam vicinos, minus potuiſſe capere dictatum illud de motu terræ (ſiquidem verum eſſet), quàm ruſticos & nautas Boruſſos, Hollandos, Zelandos, alioſque, qui, ſi comparentur cum Orientalibus, dici poſſent, Vervecum in Patriâ craſſoque ſub aëre nati? Adde ingeniis illis Orientalibus, ad has ſcientias ſupra alios factis ſequentia auxilia adfuiſſe, ſtudia iſtarum illic maximè florentia (præſertim tempore Salomonis); Sacerdotum ac Scribarum, & Sapientum eruditionem & inſtitutionem; Prophetarum προπτευόντων extraordinariam aſſiſtentiam; ad quam proclive ipſis erat confugere, & ex ore eorum veritatem hanc intelligere. 3. *Dato*, non conceſſo fuiſſe Iſraëlitas per omnia ſæcula ad hunc ſtupidiſſimum errorem damnatos, ita ut Spiritus Sanctus & Doctores eorum debuerint abſtinere ab hâc veritate tradendâ, ne quidem cum occaſio & neceſſitas hoc poſtularet; quæ hinc conſequentia ad directam propoſitionem oppoſitæ falſitatis? Chriſtus quidem dixit Joh. 16. verſ. 12. *Multa habeo, &c. Sed non poteſtis, &c.* Et Paulus etiam pro tempore quædam ſimul tradere non potuit. 1. *Cor.* 3. *verſ.* 1. 2. *Hebr.* 5. *verſ.* 11. 12. 13. *Philipp.* 3. Nemo tamen unquam veritatis ejus, quam ſilentio tunc præteribat, oppoſitum aſſeruit, ſcripſit, tradidit, aut quaſi eam traderet, & aſſereret, ullo colore præ ſe tulit. Longè verecundius videntur diſputare Pontificii, cum excipiunt pro ficto ſuo Melchizedeki ſacrificio, autorem epiſtolæ ad Hebræos ejus non meminiſſe, quòd tenella eccleſia nondum ferre poſſet. Sed de Scripturæ autoritate in omnibus contra Socinianos, alioſque iſtius commatis exceptores egimus in *Diſp. de Scripturæ autoritate*, & in *Therſite noſtro*, ànno

anno 1635. contra tenebrionis cujuſdam protervas Rhetoricationes, ubi ſpecialiter quietem terræ ex Scripturâ vindicavimus, idemque poſtea defendimus in *Diſpp. de Creatione, part.* 5. & *in Appendice ad Corollaria*, pag. 880. Poſt illud tempus exortis alicubi, etiam in ipsâ cathedrâ Theologicâ novis terræ rotatoribus, occurrerunt ex Theologis Leidenſibus, *D. Revius*, *D. du Bois*, aliique, qui cum illis manus illic junxerunt: ex Ultrajectinis uterque Collega noſter *D. Eſſenius* & *D. Nethenus*; *Petrus van Maeſtricht*; *Arnoldus Niepoort*, *Ioh. Beuſekom*, *Henric. Troy*, qui tres uno libello diſputationes ſuas, earumque vindicias complexi ſunt. III. *Probl.* An errores populares per totum Decalogum, tranſeant in errores Eccleſiarum aut Scholarum, hoc eſt, in heterodoxa aut paradoxa, aut potius in quodlibeta ſeu problematica, & in utramque partem diſputabilia, quotieſcunque uni aut forte alteri erudito ejus patrocinium ſuſcipere libuerit. *Reſp. Neg.* Quia vix ullus error popularis eſt, qui tandem Patronum aliquem inventurus non ſit; modo eidem aliqui ex magnatibus, aut potentioribus, aut ditioribus, adhærere voluerint. Docent hoc Caſuiſtæ Pontificii: nec tam beatæ unquam futuræ ſunt Eccleſiæ, ut nullis anteceſſoribus ejus aptari poſſit illud Poëtæ: *Quis expedivit pſittaco ſuum χαῖρε*, &c. *Magiſter artis, ingeniique largitor, Venter*, &c. Expende textus *Philipp.* 3. *verſ.* 3. *Roman.* 16. *verſ.* 18. Confer quæ de laxis Caſuiſtis ſupra monemus in *Diſp. de Theologiâ practicâ*, & paſſim in *Diſpp. & Quæſtionibus ad Decalogum.*

Reſtant nunc aſſertiones ſeu propoſitiones erroribus Theologicis affines aut analogæ; quæ errantibus & erroribus occaſionem præbere, aut ſpeciem ejus referre dicuntur. Et hæ reductivè ad hanc categoriam pertinent, non minus ac entia incompleta, aut imagines entium ad ſua. Eas formaliter erroneas hic & nunc appellare ſi quis non velit, aut non poſſit, quia deeſt ſufficiens & liquida probatio, appellet eas *temerarias*, aut *ſuſpectas*, aut *periculoſas*, aut *ſcandaloſas*, & *cauſantes turbas*, *aut quæ in rigore defendi poſſunt.* Tales indigitantur & ab erroneis atque hæreticis diſtinguuntur in *Bulla Pii V.* condemnante 70. propoſitiones Mich. Baji Theologi & Cancellarii Lovanienſis: quam vide *in Bullario.* Alibi in cenſuris & condemnationibus ſive Papalibus, ſive Epiſcopalibus, ſive Inquiſitoriis, ſive Academicis appellantur propoſitiones *malè ſonantes.* Nos diſtinctius omnem propoſitionem malè ſonantem, dicimus conſequenter eſſe & *ſuſpectam*, & *ſcandaloſam*, & *periculoſam*, idque vel minus, vel magis, vel maximè: prout magis aut minus malè ſonant. Eſt autem duplex malè ſonantia (ita loquar), una negativa, altera poſitiva. *Illa* eſt, quando quod dicitur, verè quidem & propriè dicitur, ſed tamen non ſatis benè 8

Digitized by Google

sonat, & consequenter suspectum est, cum non omne dicitur, quod istâ occasione & oppositè ad adversarios, dici poterat ac debebat. Sic judicatur de multis *explicationibus Remonstrantium & Vorstii*; præsertim de *illorum Catechesi, Confessione, Apologiâ*; & de *illius disput. Apologet. de Personâ Christi, deque variis Apologiis pro libro de Deo* editis. *Ista* est, cum obscuritatibus, ambiguis, acurologiis, kainophoniis, kenophoniis, aliisque insolentibus phrasibus & expressionibus liquida veritas involvitur, & quodammodo violatur, saltem quod ad expressionem & modum proponendi. Aut cum peregrinis & insolentibus hypothesibus aut aliunde admissis, aut temerè excogitatis, non tàm defenditur, quam luxatur & adversariis tanto promtius oppugnanda proponitur: quidquid sit de intentione autorum. Et tales sunt, ex. grat. Dei essentiam esse extensam: Deum esse positivè à seipso; Deum seu intellectum Dei constitui per intellectionem seu cogitationem: Mundum hunc omnia spatia imaginabilia occupare, ita ut plures mundi condi non possint, nec hic mundus augeri. Hæ aliæque teratologiæ & κενοφωνίαι, siquidem Autoribus post oppositas rationes auditas, thesin suam visum fuerit ἀφυλάκτειν, eamque ad finem tueri, utique ab errore immunes esse non poterunt. Quę enim Scripturæ phrases, quæ publici consensus formulæ, quę præstantissimorum Doctorum scripta, docuerunt eos de naturâ Dei ita ὑπερβάλλειν & κενοφωνεῖν, ubi vera dicere periculosum est. Videantur *Loci communes & Disp.* tum quorumvis Reformatorum, tum imprimis celebrium in Academiâ Leidensi Doctorum, *Danæi, Francisci Iunii, utriusque Trelcatii, Gomari, Autorum Synopsios Leidensis, l' Empereur, Zanchii*, qui postremus ad eandem Academiam vocatus fuit, quamvis in eâ non docuerit.

DE ERRORE ET HÆRESI, *PARS QVARTA.*

Resp. HENRICO REUTERO, Meppelâ-Drentino.
Ad diem 20. *Septemb.* 1656.

Hactenus actum de Errore in genere: sequitur nunc Error in specie & strictè dictus hæresis. Cujus I. Naturam. II. Varias species. III. Antidota & impedimenta considerabimus. *In primo tmemate occurrunt.* 1. Quid sit. 2. Unde sit. 3. Qualis sit.

I VOX *Hæresis* Latinè *secta* occurrit, *Galat.* 5. *vers.* 20. 2. *Petr.* 2. 1. 1. *Corinth.* 11. 19. & conjugatum ejus, *hæreticus*, *Tit.* 3. *vers.* 10. Nomen illud etiam impositum, sed immeritò, Christi-

Digitized by Google

Christianæ religioni, *Actor.* 24. 5. & 28. 22. coll. cum *Actor.* 24. *vers.* 14. Quomodo olim eadem Gentilibus & Juliano apostatæ, dicta fuit αἵρεσις, & Christiani dicti αἱρετοι. Et fortè hinc *Syrus Interpres*, *Actor.* 24. *vers.* 5. explicat voce generali יולפנא *joulphono*, id est, doctrina; qui *Galat.* 5. 20. adhibet vocem *scismatis*, & 1. *Corinth.* 11. *contentionis*. Sed 2. *Petr.* 2. 1. retinet vocem Græcam ארסים *erseis*, id est, αἱρέσεις; & sic *Tit.* 3. *vers.* 10. גברא הרסיותא *gabro hersiouto*, id est, vir hæreticus Græcam hanc vocem retinent. *Rabbinis* hæresis dicitur כפירה *kephira*, & hæreticus כופר *copher*, id est, negans scil. Deum aut fidem: idem quod impius, infidelis, apostata. Cum quo convenit Arabicum כאפר *cafir*, id est, hæreticus, & כפרה *caphrat*, id est, hæresis. Usitatissimum etiam est *Rabbinis* מין & מינאי *min*, & *minai*, id est, hæreticus. Græco-latina vox *hæresis*, & Latina *secta* aliquando apud profanos Autores (apud *Cicer. in Proœmio paradoxorum*) neutra est, aut in bonam partem accipitur; ut idem denotet quod *via* δόξα, opinio, sententia, placitum, αἵρεσις: Et sic diversas methodos atque opiniones Philosophorum vocant hæreses *Augustinus lib.* 8. *de Civit. cap.* 12. *Isidor. lib. de Origin. cap.* 4. *Plutarchus* librorum suum inscripsit περὶ αἱρέσεων); Quin & Constantinus apud *Eusebium lib.* 10. *cap.* 5. nec non *Tertullianus* cum *Cypriano* religionem Christianam *sectam*, & ille *factionem* appellant: forte nuncupativè aut secundum vulgarem & receptum usum istius nominis, subintellectâ scil. illâ formulâ seu termino diminuente *Act.* 24. τῶ ναζωραίων. Plerumque tamen, usu scriptorum Nov. Testam. ac perpetuo Ecclesiastico in malam partem accepta fuit, & etiamnum accipitur. Sic accepta ut plurimum & communiter strictè usurpatur: subinde tamen à nonnullis, præsertim hæresiologis pro quolibet errore in Historiâ, aut Philosophiâ, aut interpretatione alicujus dicti Scripturæ, aut in quæstione Theologicâ purè problematicâ. Ne quid dicam de acceptione catachresticâ, immo planè falsâ, cum veritates fidei atro nomine hæresios infamantur. Nos communem Scholam secuti strictè accipimus, ut ab ignorantiâ, errore quovis, dubitatione distinguitur. Quomodo autem abstractè & genericè considerata, ab *Apostasiâ* & *blasphemiâ* tanquam speciebus suis aut gradibus peculiaribus distinguatur, infra videbitur. Definimus eam *errorem in Theologiâ seu in fide fundamentalem*. Tria ergo sunt requisita. 1. Ut sit error directè aut per consequentiam proximam, aut evidenter certam, fundamentali veritati fidei oppositus. Quinam autem sint articuli fundamentales alibi ex professo docuimus. 2. Ut error sit in formâ, hoc est, formalis, formatus, resolutus, & cum Victoriâ: seu juxta alios, ut sit voluntarius & cum pertinaciâ: non verò ut sit initialis, informis, incompletus, irresolutus.

lutus. Et sic excludantur. 1. *Injectiones* diaboli contra voluntatem patientis. 2. *Motus primo primi* adversus aliquam fidei veritatem. 3. *Scrupuli* vellicantes, pungentes, & vexantes fidem ac conscientiam nostram. 4. Fluctuationes, luctæ, & tentationes quælibet internæ, omnesque fidei nostræ infirmitates: quæ quamvis aut formaliter peccata sint, aut cum peccato conjuncta; non tamen sunt hæresis. De dubitatione, an possit dici hæresis infra disquiretur. III. Ut contra fidem internè, seu intellectu erretur. Hic excluditur peccatum simulationis, quando quis ex metu aut merâ ἀνθρωποαρεσκείᾳ contra interiorem sensum & conscientiæ convictionem fidei veritatem verbis aut factis abnegat: Analogicè tamen hæresin profiteri aut defendere ex merâ avaritiâ, aut ex odio, vindictæ cupiditate, contentione ad hæresin reducitur. Pontificii Casuistæ, *Azorius*, aliique ab illo citati addunt hæc duo requisita. 1. Ut subjectum ejus sit, homo fidem Christianam in Ecclesiæ communione professus. Quo omnes infideles & extranei à fide; ut & Catechumeni nullam religionem & communionem Christianam hactenus externè & suscepto baptismo professi excluderentur. Sed de hoc infrà disquiremus. 2. Ut hæreticus sit is, qui aliquam fidei sententiam credat, hoc est, non ex toto omnem fidei sententiam neget: talis enim esset apostata planè ab omni fide recedens, non verò hæreticus. Sed determinatio de hoc requisito, à latâ aut strictâ vocabuli acceptione dependet: de quo infra. Definitio Azorii lib. 7. Institut. moral. cap. 9. est, *quod sit error intellectus, sive mentis voluntarius ex electione & pertinaciâ contra aliquam sententiam fidei.* Eandem ferè habent aliqui recentiores Casuistæ, *Sanches, Layman, Sylvius, Bonacina, Basseus, &c.* Bonaventura in explic. termin. definit. Theolog. *recessum à verâ fide.* Ad Azorii definitionem aliqua notari possent, si tanti hoc esset. Inter Patres Augustinus lib. de Utilitate credendi ad Honoratum describit hæreticum, *quod sit qui alicujus temporalis commodi, & maximè gloriæ principatusque sui gratiâ, falsas ac novas opiniones vel gignit, vel sequitur.* Quid hic desideremus, infra ex Problematis patescet. Magis arridet descriptio, quam habet *lib.* 18. *de Civitate Dei cap.* 51. Hieronymus in epist. ad Galat.: *Quicunque aliter Scripturam intelligit, quam sensus Spiritus Sancti flagitat, quo conscripta est, licet de Ecclesiâ non recesserit, tamen hæreticus appellari potest; & de carnis operibus est eligens, quæ pejora sunt.* Sed nimis laxè hic ponitur τὸ, *aliter Scripturam intelligit.* *Alardus* Amsterodamus, qui anno 1539. libellum edebat hoc tit. *Descriptio Hæretici, &c.* dicit vulgatam Scholarum esse definitionem: *Hæreticus est homo, qui à Romanâ & universali Ecclesiâ in fidei doctrinâ discordat.* Sed hanc non esse essentialem, nec constare ex prædicatis essentialibus, infra videbitur. Quin & Scho-

& Scholasticorum ac Casuistarum definitiones evincunt, hanc non esse vulgatam Scholarum definitionem. Jordanus Brunus lib. 1. de Hæreticis cap. 1. definit, *dogma falsum contra fidem Orthodoxam ab eo qui fidem profitetur, pertinaciter vel assertum, vel in dubium revocatum.* Dogma fallum cum *Alphonso à Castro ibidem* definit doctrinam fallam, quam quis non solum præ se fert opere, sed etiam voce enuntiat atque confirmat. Sed hæc limitatio videtur hæresin omnem mentalem excludere; quę tamen non minus dicenda est hæresis, quam fidei habitus aut actus interior, sine actu exteriori fidei, seu sine confessione, verè est & dicitur fides. Aliorum definitiones brevitatis causâ nunc prætereo. Quod ad *Synonyma* hæresios, Vincentius Lyrinensis lib. 1. commonitorii cap. 6. vocat *humanas superstitiones*, quę pro cœlesti dogmate introducuntur.

Oritur ac producitur hęresis ab hominis corruptione, instigante diabolo, obstetricante levitate, superbiâ, invidiâ, &c. gubernante justâ & efficaci providentiâ Dei: 1. *Homo* corruptus, sive in totum, sive ex parte, est causa directa hæresios: *communiter.* Nam in carne ejus nihil habitat boni. *Rom.* 7. Hinc hæresis exsertè dicitur fructus carnis. *Galat.* 5. *vers.* 20. *Specialiter* causa hæresium est hæresiarcha seu pseudo-Propheta. 2. *Petr.* 2. 1. qui plerumque prodeunt ex Ecclesię Doctoribus, aut eruditione, ingenio, eloquentiâ prędulgentibus: ut docet historiâ hæreticorum. 11. *Diabolus*, qui in Paradiso decepit Evam. 2. *Corinth.* 11. 3. transformat se in Angelum lucis (*ibid. vers.* 14. 15.) & pravas de Deo opiniones, corruptis hominibus obtrudit, mentesque eorum excœcat. 2. *Corinth.* 4. *vers.* 4. Augustin. lib. 18. de Civitate Dei, cap. 51. *Videns autem diabolus templa dæmonum deseri, & in nomine liberantis Mediatoris currere genus humanum; hæreticos movit, qui sub vocabulo Christianorum doctrinæ resisterent Christianæ.* Eadem ferè habet *Cyprianus de Simplicitate Prælatorum. Lactantius lib.* 4. *cap.* 30. multę hæreses exstiterunt, & instinctibus dæmonum populus scissus est. 111. Proegumenę seu intus impellentes causę sunt desultoria *levitas*, & *mobilitas*, & *inconstantia* hominum adjuta ἀψυχείᾳ & fastidio veterum & prędentium, novorum cupidine, 2. Petr. 3. vers. 16. *indocti & instabiles, &c.* 2. Timoth. 3. *semper discentes, nunquam ad cognitionem veritatis pervenientes.* 2. Timoth. 4. vers. 3. *Prurientes auribus, &c.* cum *Iesa.* 30. *vers.* 10. Hinc hæreses comparantur telis aranearum, quibus tantum leves muscæ capiuntur. Tertullianus de Prędscript. cap. 1. *Hæreses de quorundam infirmitatibus habent, quod valeant, nihil valentes*, si in bene valentem fidem incurrant. 1v. *Superbia* primum ut omnium vitiorum, sic & hujus elementum huc impellit. 1. *Timoth.* 3. *vers.* 6. & 6. *vers.* 3. 2. *Timoth.* 3. *vers.* 4. 1. *Cor.* 4. Hieron. Commentar. in

Digitized by Google

Hoseæ 2. *Hæretici matrem habent iniquitatis suæ superbiam, dum semper altiora se scire jactitant, & in Ecclesiæ contumeliam debacchantur.* Augustinus contra epist. Manichæi cap. 6. *Superbia mater omnium hæreticorum.* Idem evincunt exempla ambitionis & ambitus, cujus æstro agitati φιλοπρωτεύοντες (*Iohann.* 3. *vers.* 9.) sive Episcopaturientes, sive Papaturientes, Religionem & Ecclesiam turbârunt. Notus est typhus sæculi Ecclesiæ ex cruce emergentis Pastores occupans, & ὄφρὺς δυτικὴ, id est, supercilium occidentale, &c. quod notatur à *Basilio.* Adhæc imago Luciferi, cui Papa Romanus aliquando comparatus. Vide 2. *Thessal.* 2. *vers.* 4. & *Scriptores de Antichristo.* v. *Invidia* comes superbiæ: unde contentio ex pravâ æmulatione. Ut enim prævalere possint alicui, quem luminibus suis obesse putant, aut paria cum illo facere, eligunt sententias aliquot illius sententiis, quamvis veris, aut non improbandis oppositas, easque contentiosè agitant; susque deque alioquin habituri quid hic sentiatur, si oculus non esset invidus. Sic Jesuitæ æmuli Ordinis Dominicani elegerunt sibi aliquas opiniones adversas; inter quas celebres illæ de Libero arbitrio, & gratiâ, & de immaculatâ conceptione Mariæ; & quia putârunt apud veræ sapientiæ ignaros, & instabiles sibi applausus incrementum, Dominicanis decrementum inde facilè oriturum, hoc potissimum schemate histrioniam hanc agere instituerunt. Nimis jam pervulgatum est ejusmodi prætextibus & artibus res sacras à malevolis & invidis tractari. VI. *Singularitatis affectatio*, & *soli-ipseitas*: quâ quis cupit αὐτὸν ἀριστεύειν, τὸ ἐπαείρειν, ἔμμεναι ἄλλων: ut solus sit quasi aquila in nubibus; ipse dictator & phœnix; ipse solus sapiat, reliqui tanquam umbræ volitent; ipse ex suo & in suo ingeniolo omnia deprompsisse, invenisse, atque adeo sapientia cum ipso moritura videatur. Hinc est quod omnium aliorum etiam sapientissimorum inventa, dicta, scripta contemnat, quamvis subinde ea dolosè clepserit; & non nisi rara, admiranda, inaudita, nova, nulli (scilicet) mortalium hactenus pervia, nulli dicta, scripta sectetur, ostentet, jactet, Parturient montes nascetur ridiculus mus. Nascitur monstrum sive absurditatis contra communem sensum; sive stultitiæ, & vanitatis *Erasmi Encomio Moriæ*, aut *Navi stultiferâ*, aut *Nosocomio fatuorum Thomæ Gersoni*, theatrizandum; sive Scepticismi & Atheismi in extremas oras deportandum. Exempla sint scripta *Gaffarelli* Sacerdotis Galli, tit. *Abdita divinæ cabalæ mysteria*, & *Curiositès inouies*, & *Henr. Kunrath Amphiteatrum* (quæ duo posteriora à facultate Theologicâ Parisiensi notata sunt), & Paracelsi ac Sectatorum ventosa thaumatologia, teratologa delira titulo Fratrum roseæ crucis se venditantia; & nuperrimus *Scriptor Præ-Adamiticus* à Nostris, Lutheranis, Pontificiis in primâ eruptione interceptus & exceptus: uti olim

olim *Franciſcus Puccius* univerſalis gratiæ infelix buccinator. Ex illis noſce omnes. Vide *Roman.* 12. *verſ.* 16. *Proverb.* 11. *verſ.* 12. 1. Theſſal. 5. *Prophetias ne contemnite.* Et ibi *Commentatores*; & quæ ad i ſigne monitum *Syracidæ cap.* 3. 22. - 26. congeſſit *Cornelius à Lapide.* VII. *Temeritas & audacia*, quæ oritur ex nimiâ *ingenii ſui conſcientiâ inque eo confidentiâ.* Vide *Pſalm.* 73. *verſ.* 8. 9. Auguſtin. Homil. 18. ſuper Johannem: *Neque natæ ſunt hæreſes, & quædam dogmata perverſitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, niſi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene, & quod in eis non intelligitur, etiam temerè & audacter aſſeritur.* VIII. *Curioſitas*, quæ eſt *ſuperflua indagatio ad ſe non pertinentium* deſcribente *Thomâ* 22. *qu.* 167. *art.* 2. Aut (uti Brulifer in prol. 1. ſent.), *quâ quis quærit aliquid omnino ſuperfluum, & de quo nulla certa reſponſio dari poteſt.* Ex Gerſone de Theologiâ myſticâ talis deſcriptio colligi poteſt: *quâ inutilibus quis ſtudet; aut utilibus plus quam decet, at jue expedit.* Vide de Curioſitate *Tertullianum de Præſcriptionibus*, & *Comment. ad Eccleſ.* 7. *verſ.* 16. *Rom.* 12. *verſ.* 3. & modò notata de Singularitate; & ſuprà *Diſp. de doctâ Ignorantiâ, part.* 2. IX. *Avaritia*, ut omnium malorum, ſic etiam hæreſis & apoſtaſiæ radix, teſte Apoſtolo. 1. *Timoth.* 6. cum 2. *Timoth.* 3. 6. & *Matth.* 23. *verſ.* 14. Hanc radicem innuit *Auguſtinus lib. de Utilitate credendi, modo cit.* Hæc impulit Liberium Epiſcopum Romanum, ut Arianiſmum, ſeu mavis Syncretiſmum cum eo admitteret. X. *Studium* rerum hujus mundi, omnes quæ ſua ſunt quærunt, inquit *Apoſtolus.* Et *οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες. Philipp.* 3. 19. coll. cum *Iacobi* 3. *verſ.* 15. XI. *Voluptatis*, ſeu carnalis quietis, & tranquillitatis ſtudium, *Philipp.* 3. *verſ.* 3. quorum Deus venter eſt. 2. Timoth. 3. *φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι.* Confer *Eſaiæ* 57. *verſ.* 10. 11. 2. *Petr.* 2. *Iudæ verſ.* 12. XII. *Nimia ſecuritas*, remiſſio, *Tepor, languor*, immo & frigus in cognitione & profeſſione veritatis in cultu Dei, in exercitio miniſterii Eccleſiaſtici. 2. *Theſſal.* 2. 10. 11. *Apocal.* 3. 15. 16. XIII. *Conſcientia laxa* aut planè cauterizata, aut *ἀναισχυντία* in opere ac vi pietatis, profanitas in moribus: breviter commodiſſimum hæreſios ſubjectum ſunt Chriſtiani & Doctores illi, qui vivunt contra fidem (uti alicubi *Auguſtinus* loquitur); & qui gentes agunt ſub nomine Chriſti. Vide 1. *Timoth.* 1. *verſ.* 19. & 2. *Timoth.* 3. *Iohann.* 7. *verſ.* 17. *Pſal.* 25. 14. Tales enim à ſeductoribus inveniuntur hæretici, non fiunt: ſi ita loqui liceat. Atque hæ cauſæ principales, & impellentes. Operæ pretium facturus videor, ſi hìc conferam *Gulielmi de Alvernià, dicti Pariſienſis*, celebris ſuo tempore Theologi, *lib.* 1. *de Fide cap.* 2. ſeptem cauſas & rationes, cur multi fidei veritatibus aſſenſum non præbeant. 1. *Cauſa* errorum eſt, ignorantia menſuræ & capacitatis intellectus humani. Qui enim intel-

Digitized by Google

intellectum ſuum omnia capere exiſtimat, credit neceſſariò illùd non eſſe, quidquid in intellectu ſuo non invenit. Confer *diſpp.* noſtras *de Ratione humanâ in rebus fidei, & de Viſione Dei per eſſentiam.* 2. *Cauſa* eſt, averſio intellectus ab iis, quæ credenda ſunt: quod homines tanto errore opiniones & ſectas ſuas amplectantur, tantoque odio averſi ſint & contrarii contrariis, ut de iis nec cogitare, nec ea reſpicere ullatenus velint. 3. *Cauſa*, Ipſa rerum ſubtilitas; quæ craſſo, ſtupido & turbido intellectui viſibiles non ſunt: hinc eſt quod carpant, quæ non capiunt, eaque quæ non intelligunt, credunt & contendunt non eſſe, immo & blaſphemant, *Judæ verſ.* 10. 4. *Cauſa* eſt, remotio ſive diſtantia, hoc eſt, longinquitas à rebus credendis. Eas enim videre nequeunt, quia longè diſtantes ſpeculantur, nec ſtudio & exercitatione ad illas appropinquârunt. 5. *Cauſa* eſt, ſtultitia, quâ volunt intelligere intellectu naturali per ſe id, quod per ſe capi non poteſt. Brevior enim intellectus credendorum altitudinem non attingit, & intellectus naturalis ad ea, quæ ſupra ipſum ſunt, per ſe nullatenus extendit ſe. Confer noſtram *diſp. de Doctâ Ignorantiâ*; & *Diſſert. de Termino vitæ*, ubi allegamus inſigne dictum Cajetani: *Quieſcet mens noſtra non evidentia veritatis inſpectæ, ſed altitudine veritatis occultæ, &c.* 6. *Cauſa* eſt, inquiſitio probationum, & rationum in illis fidei articulis ubi non ſunt, aut ſaltem tales non ſunt, quales illi requirunt. Per hanc ſolam probationis ſcalam aſcendere voluerunt Antitrinitarii, Neſtoriani, Pelagiani, & lapſi ſunt, quippe ſcalâ breviori, quam ut altitudinem illam attingere poſſet. 7. *Cauſa* eſt, peccatum ſive negligentia, quâ divinum adjutorium ad ipſa credenda non quæritur, ſeu quodcunque aliud quod viam gratiæ obſtruit & concludit. Quod egregiis ſimilibus *ibidem* illuſtrat.

3 Sequuntur *cauſæ auxiliantes ſeu inſtrumentales*; quę variæ ſunt, & melioris doctrinę causâ à nobis diſtinguuntur in perſonas, & actiones vitioſas. 1. Quod ad perſonas in inchoandis, concipiendis, formandis, perficiendis, recipiendis, adoptandis, fovendis, defendendis, propagandis hæreſibus, ſunt inter alios trium generum homines ſecundum qualitates, ſtatus, ſexum diſtinctè conſiderati. *Si qualitates conſideres* tales ſunt, quales deſcribit Apoſtolus 2. Tim. 3 φιλαύτοι, φιλάργυροι, &c. φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι. ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, &c. *Sin hominum ſtatus* conſideres, juvant hic, qui autoritate, potentiâ, dignitate in Politiâ & Eccleſiâ ſuperiores ſunt, aut videntur, aut eſſe volunt. Conſtat enim pleraſque hæreſes ortas aut propagatas ab Miniſtris verbi & Epiſcopis. Vide ſis *Catalogos antiquorum hæreticorum Auguſtini, Philaſtrii, &c.* Et adde ex *Pleſſæi Myſterio* Epiſcoporum Papalium imprimis Romanorum jam inde poſt decimum ſæculum uſque in hunc diem hæreſes, ſciſmata, molimina contra veritatem in pſeudo-Conciliis

ciliis & extra ea. Celebris JC. & Scriptor Anglus *Gulielmus Prynne in Epistol. dedicat. præfixa*, tract. *de Episcoporum Anglorum conspirationibus, rebellionibus, &c.* promittit peculiarem tractatum, de eorundem sectis & schismatis. An præstiterit, nescio. Ad primores & potentiores in Republicâ plerumque provocant & confugiunt hæretici, ut nutritios hæresiωn & factionum se præbeant, qui debebant esse Ecclesiæ. Perpetua hujus rei exempla in propatulo sunt. 3. *Si denique sexum consideres*, quandoquidem per fœmineum Satanas primum stratagema suum executus est (*Genes.* 3. cum 2. *Corinth.* 11. 1. *Timoth.* 2.); sæpe per idem hæresios promotionem tentat, teste Scriptura, 2. *Timoth.* 3. *vers.* 6. *Actor.* 13. *vers.* 50. *Matth.* 23. *vers.* 16. *Apocal.* 2. *vers.* 20. Et experientia: Helena Simonis Magi, chori fœminei Nicolai Antiocheni, Mulier à Marcione Romam præmissa, Philumena Apellis, Prisca & Maximilla & Quintilla Montani, Lucilla Donati, Agape Elpidii, Galla Pritcilliani in Historiis & Catalogis hæresiωn notantur, & ab *Hieronymo epist. ad Ctesiphontem tom.* 4. In hæresis Arrianæ agitatione celebres sunt Justina mater Valentiniani secundi, & memorata *Hieronymo loco cit.* soror Imperatoris; & Eusebia uxor Constantii cum cæteris aulæ mulierculis, apud *Socratem lib.* 2. *cap.* 2. In iconolatriâ elucet opera Imperatricis Irenes. In apostasiâ & tyrannide Pontificum stabilienda inveniuntur Mechtildis, Theodora, Marosia, aliæque *potentissimæ meretrices, quæ Romæ dominabantur* (sic eas describit Baronius). Vide *Plessei Mysterium.* In mendaci superstitione promovendâ emicant visiones & revelationes, seu potius illusiones dictarum sanctarum Hildegardis, Mechtildis, Brigittæ, Elizabethæ Schonawgensis, Catharinæ Senensis: de quibus in *disp. de Prophetiâ.* De Papistâ Johannâ controversiam attigimus in *Desperatâ causâ Papatus, lib.* 3. *sect.* 2. Hodierni Jesuitæ, & æmuli ipsorum regulares perreptant & concitant gynecæa Regum ac Principum, per quæ hæreses suas promoveant. Vide inter alia *Historiam legationum Philippi III. & IV. ad Papam pro determinatione controversiæ de immaculatâ conceptione Mariæ*, editam *à Lucâ VVaddingo* Hiberno. De hodiernis *Cloppis* (quas vocant) in Belgio nostro, deque bullâ Urbani VIII. contra ordinem fœminarum Jesuitissarum alibi agimus in *disp. de Monachatu.* Optatus Milevit. lib. 1. conjungit mulierem, ambitionem, avaritiam. *Schisma*, inquit, *illo tempore consulæ mulieris iracundia peperit, ambitus nutrivit, avaritia roboravit; ab iis tribus personis contra Cæcilianum causæ confictæ sunt, ut vitiosa ejus ordinatio diceretur.* Huc applicare liceat universale illud elogium Æneæ Sylvii, postea Pii II. *Non audet Elysius Pluto tentare, quod audet, Effrenis Monachus, plenaque fraudis anus.* Apud Gentiles fuerunt diabolicæ Prophetissæ, dictæ *Sibyllæ*, de quibus alibi cum Deo disqui-

remus. Et in hoc elucet mimica dæmonum: Ut enim Deus subinde usus est operâ sequioris sexus, Deboræ, Huldæ, Annæ, &c. sic & diabolus hoc imitari voluit. Confer supra *Diss. de Magiâ.* 4. Pròximè ad fœminas accedunt *Eunuchi* seu *Spadones* aulici; quorum opera Arriana hæresis sub Constantio maximè promota est, teste *Socrate lib. 2. cap. 2.* & *Athanasio in Epist. ad Solit.* 11. *Actiones* vitiosæ, quibus mysterium iniquitatis promoveri solet, sunt ex innumeris istæ, quas nunc indico. 1. *Pretensa doctrinæ* subtilitas, & ἀκρίβεια. 2. *Adhibita Sophismata*, & λόγοι σοφιστικοί. Vide *Commentat. ad 1. Timoth. 6. vers. 4.* & *Tract. Danæi de Elenchis Sophisticis.* Et *Coloss. 2. vers. 8.* & quæ *Comment. ibidem* notant de usu & abusu Philosophiæ. *Tertullianus* Philosophos hæreticorum Patriarchas vocat. 3. *Eloquentiæ aut loquentiæ* fulgor; quo Pelagius hæresi suæ non parum successus conciliabat. Idem de Priscilliano Sulpitius libr. 2. histor. *Priscillianus*, inquit, *acer, inquies, facundus, multa lectione eruditus, disserendi ac disputandi promtissimus, felix profecto, si non pravo studio corrupisset optimum ingenium.* Hinc Hieronymus in Hoseę 10. illis tribuit *verba spumantia*, & *sermonem compositum*, & quod *pulchro sermone componunt.* Et in Hoseæ 2. *Eloquii venustate, structuràque verborum.* Ibid. paulò post, quod *curam habeant artificis elegantisque mendacii.* Quod ad lacinioſam loquentiam, ea non paucis propria est: hinc *Vincentius Lyrinensis in Commonitorio* hæreticos vocat *verbosos*; ego hodiernis nostratibus soleo tribuere Rhetoricam Socinianam, quæ non tam artificiosi & suavis styli tinnitu lectorem seducit, quàm fastidiosæ verbositatis strepitu eum confundit, ac veritatem involvit: Apollinarius Laodicenus (teste *Socrate lib. 6. cap. 25.*) & Arius (teste *Athanasio Orat. 2. contra Arrianos*) carminibus & cantionibus Poëticè compositis hæreses suas insertas propagabant. 4. *Mataiologiæ*, Acurologiæ, Teratologiæ; quibus incauta aut rudiora ingenia irretiantur aut confundantur: Captantur aliquando contentiones & inutiles subtilitates circa voces ab aliis usurpatas; aut voces novæ, impropriæ, ambiguæ adhibentur, iisque malum aliquod occultatur; aut per & post multas contentionum ac disputationum ambages, tandem in lusu vocum effugium quæritur, aut in eo definitur. Vide 1. *Timoth. 6. vers. 4. 20.* & 2. *Timoth. 2. vers. 14. 16.* ubi de λογομαχία & κενοφωνία. Exempla dederunt Valentiniani, de quibus *Irenæus lib. 1. cap. 1. 18.* & Arriani, de quibus *Augustinus Epist. 174.* Nestoriani, &c. Ambrosius lib. 2. de Spiritu Sancto, cap. 10. *Quid mirum, si de verbis amentes homines faciunt quæstionem, cum faciant & de Syllabis.* Huc applicari posset illud Prudentii in carmine de reprehensione infideli. *Fidem minutis differant ambagibus, ut quisque linguâ nequior*, &c. 5. *Culpatio nimia* Orthodoxorum acribologiæ, subtili-

ſubtilitatis, profunditatis, difficultatis. 6. *Prætextus ementiti conſenſus* cum Orthodoxiâ & Catholicismo, quod ad rem & ſummam rei: & diſſenſus tantum in Methodo, in Phraſi & modo loquendi, in aliquâ particulari hypotheſi, aut *impiâ*. Imprimis hic excitatur & ſpargitur pulvis, de non-neceſſariis, non-fundamentalibus, &c. 2. *Timoth.* 3. *verſ.* 5. *Matth.* 7. *verſ.* 15. Cyprianus ad Jubajanum: *Hæretici imitantur Catholicos, ſicut ſimiæ imitantur homines, & ſicut lupi imitantur canes, quibus ſimiles ſunt.* Hieronymus in Holeæ. 7. *Hæretici primum quieſcunt in Eccleſiâ, & loquuntur occultè, & omnia pacifica repromittunt, ut cancer paulatim ſerpat in populos & fermentum doctrinæ eorum.* 7. *Huic connexa* ſunt prætextus & clamores de *moderatione, tolerantiâ, unione fraternâ, libertate prophetandi, unionibus & ſyncretiſmis ſciſſi Chriſtianiſmi.* Cui hiſtoria hæreſios Anti-trinitariæ, & factionis Remonſtranticæ nota eſt, ad ravim hæc declamata novit. Confer *Diſpp. noſtras, de Trinitate, de Moderatione, de Libertate prophetandi.* 8. *Inſervit* his ἐξουθενισμὸς ſeu *μείωσις*, quod minutię & titivillitia ſint Philoſophica, aut res & termini tantum & formalitates ad Philoſophiam ableganda, quæ nihil ad Theologiam aut fidem. Ars illa Remonſtrantibus noſtris non infrequens: uti videre eſt in *ipſorum Apologiâ*, & in *Vorſtii Apologiis pro libro ſuo de Deo.* Quid ſibi velint hodierni aliqui ſuâ, quam poſtulant, *libertate philoſophandi*, jam pateſcit, & amplius patebit. Sed de his alibi. 9. *Prætextus* ſuſcitandi ac curandi *praxim pietatis, caritatis, bonorum operum*: ut orthodoxiam & fidem deprimant: aut vice verſâ curandi orthodoxiam, *ſeu doctrinæ puritatem*, & ἀκριβείαν, aut conſtitutionis Eccleſiaſticæ & conſuetudinis alicujus obſervationem, ut praxin ac ſtudium pietatis omniumque bonorum operum juxta Scripturas ἀκριβείαν, quam ab aliis urgeri vident, deprimant, & hyperaſpiſtas ejus ſupplantent, aut luminibus eorum officiant. 10. *Concitatio ac formatio ſciſmatum*, & ſeceſſionum, per quas porta hæreſibus aperitur. Aliquos enim aut ſingulos à communione corporis ſui avulſos facilius aggrediuntur & ſeducunt. Vide *Actor.* 20. *verſ.* 30. *Rom.* 16. *verſ.* 17. 18. 11. *Blanditiæ, adulationes*, chreſtologiæ. Vide *Roman.* 16. *verſ.* 18. Cyprianus epiſt. 49. ad Cornelium talem deſcribit Novatum: *curioſus ſemper ut prodat, ad hoc adulatur ut fallat, nunquam fidelis ut diligat; fax & ignis ad conflanda ſeditionis incendia, turbo & tempeſtas ad facienda fidei naufragia; hoſtis quietis, tranquillitatis adverſarius, pacis inimicus.* Hieronymus in Holeæ 7. *Hæretici primum quieſcunt in Eccleſiâ, & loquuntur occultè, & omnia pacifica repromittunt, &c.* Ad has adulationes & blanditias imprimis referri debet nefaria ars pulvillos (*Ezech.* 13.) axillis hominum, præſertim potentiorum conſuendi: quod fieri poteſt vel docendo & determinando ad placitum

citum eorum publicè aut privatim; vel disciplinam ecclesiæ laxando, si non abrogando, saltem quod ad Deos illos in terris, qui benefacere aut malefacere possunt. 12. *Depressio atque immunitio* lectionum, prædicationum, & quarumcunque informationum atque institutionum tum δημοσίᾳ tum κατ' οἶκον (*Actor.* 20.) Ne procul abeamus, evidentissimam hujus artis ideam ac methodum dedit Anglia: ubi pontem tum Papismo, tum Atheismo introducendo sternebant per suppressiones frequentium concionum & lectionum; per prohibitiones Concionum & Catechisationum postmeridianarum, diebus Dominicis; per depressiones, etiam formales suspensiones, & depositiones præstantissimorum ac piissimorum Ministrorum, qui munere suo diligenter fungebantur, & utráque manu ædificabant: captato prætextu, in putidâ ceremoniolâ non observatâ, aut in neglectâ ordinatione heri & nudiustertius de composito & hunc in finem inventâ atque obtrusâ. De quo *Novellæ rerum jam inde ab anno* 1638. *illic gestarum Historiæ*, & *Gul. Prynne lib. modo cit. in Epistol. dedicator.* ubi impia quædam aula Episcopi Bathensis & Wellensis referuntur. Similia, & longè pejora ac plura referuntur de *Matth. Wren*, Episc. Nortwicensi. Obtestor Ministros nostrates & Ministerii Candidatos, qui Anglicum sermonem non attingunt, ut *Historiam rerum in Scotia gestarum*, & Latinum scriptum à Clariss. D. *Hornio*, *de Statu Ecclesiæ Britannicæ hodierno*, anno 1647. in 40. editum legere dignentur: quo methodum & μηχανὴν & πλοῦτον illic adhibitam cognoscant, & à se atque Ecclesiis nostris jugi solicitudine procul arceant. *Felix quem faciunt aliena pericula cautum.* 13. *Tolerantia* malorum non tantum; sed & defensio ac promotio, ubi scenę hoc subservire potest. indoctorum, aut ἀπείρων, aut negligentium, aut tepidorum Ministrorum; unde facilè exercitum posse conscribi & paratum fore colligunt rebus innovandis. Illi enim similes sunt mercenariis militibus: de quibus verè dictum, *ibi fas, ubi plurima merces*: saltem ab illis in suis Diotrephicis molitionibus resistentiam non metuunt. Disce ex *libris modo cit.* aliisque alibi indicatis, quales vomicas & carcinomata foverint, promoverint, ac in deliciis habuerint, extrusis aut depressis plerisque doctis, piis, ac fidis operariis, postremus Cantuariensis, Nortwicensis, Bathensis & Wellensis, &c. in Angliâ, ut & Sanct-Andreanus cum sui similibus in Scotiâ. 14. *Calumniæ* & mendacia adversus Orthodoxiam & Orthodoxos. *Illæ* sunt communiter, quod Orthodoxa doctrina studio sanctitatis noceat, aut saltem ad illud utilis non sit. Quod ab antiquitate, successione, & Catholicismo declinet. Quod, Principum & Magistratuum potestati; aut ordini, consuetudini, statutis Ecclesiæ præjudicet. *Illæ* sunt vel generales, vel particulares seu personales. *Generales*

sunt,

Digitized by Google

sunt, quod indocti, aut nimis docti, seu nimis simplices, aut nimis sapientes, naluti, μωρόσοφοι; quasi scil. multa eruditio eos insanire faciat. Quod nimis molles, aut nimis rigidi & præcisi. Quod hypocritæ sint, quod Pharisæi, quod imperiosi, quod suis rebus studeant. Quod honori suo & utilitati velificentur. Quod ἰδιογνωμονες, Suffeni, Idiosyncratistæ, seu Humoristæ. Quod aliis plus præstent, aut præstare velint, sive in doctrinæ, sive in praxios ἀκριβείᾳ; atque adeo impingant, in πρῶτον illud ψεῦδος, seu mavis in primum omnium tum in theoriâ, tum in praxi heterodoxorum postulatum: Nemo plus aut melius nobis, quid sciat ac sentiat; saltem non dogmatizet & apud homines ostendat; nedum ut perpetuâ praxi atque opere illud exequatur. Hoc enim (juxta ipsos) est fratrem contemnere aut in contemtum adducere, communionem sanctorum, & φιλαδελφίαν & ἰσοτιμίαν violare, omnes alios, etiam Antecessores in Ecclesiâ & Republicâ, qui paria in sensu & praxi non faciant, proculcare aut de ponte detrudere. Breviter Orthodoxis & fidis Christi servis plerumque imponunt, cujus ipsi tenentur, & quæ studiosè moliuntur, novitates scil., errores, hæreses, sophismata, scismata, seditiones, &c. Sic Ariani Catholicos vocabant Athanasianos, Petilianus Donatista Augustinum Sophistam; Cresconius eidem Dialecticam objiciebat, & reliqui Donatistæ eum tanquam dialecticum fugiendum potius, quam refellendum revinceudumque censebant: uti testatur *Augustinus lib. 1. contra Cresconium cap. 13.* Remonstrantes Belgici in *secundâ Remonstrantiâ* collata cum aliis ipsorum libellis ac tabellis, non tantum errorum ac novitatum, sed & Manichaismi, Turcismi, &c. Reformatos accusabant. *Vorstius* cum ab orbis Christiani Doctoribus, & inter eos à Sibrando Lubberto Theologo Franekerano errorum argueretur, per reconventionem reponebat uno libello 99. *Errores Sibrandi.* Non absimiles in eo videntur foribus illis, qui in conferta turba quam maximè clamant, *tenete furem.* Pontificiorum calumnias in Reformatos coacervatas, vide in *Commentar.* Jesuitarum *Lorini*, & *Cornel. à Lapide ad 2. Petri 2.* & *Epistol. Judæ*; & in *Commentar. Cosmæ Magaliani ad Epist. ad Timoth. & Titum.* Conferri potest 2. *pars selectar. Disp. nostrarum tit. de Præjudiciis veræ Religionis.*

Atque hæc de causis hæresium: notabimus nunc quædam attributa & *propria*, sed ob chartæ angustiam tantum titulo tenus notabimus, eo ordine, quo habentur 2. *Petr.* 2. ubi describuntur Hæretici, quod sunt 1. Pseudo-Prophetæ & Magistri mendaces, *vers.* 1. 11. Introducunt sectas perditionis. 111. Dominum negant, qui eos emat. 1v. Multi sequuntur eorum luxurias. v. Per eos via veritatis blasphematur. v1. In avaritiâ de fidelium corpore & animâ negotiantur. v11. Sunt Hypocritæ. 4

VIII. Adulatores. Confer *Rom.* 16. *verſ.* 18. ubi de eorum chreſtologiâ. Et Hilarium contra Conſtantium: *At nunc pugnamus contra Perſecutorem fallentem, contra hoſtem blandientem*, &c. Vide reliqua. IX. Perditio eorum accelerat. X. Similes ſunt Dæmonibus. XI. Similes ſunt carnalibus & immorigeris diluvio merſis. XII. Et Sodomitis. XIII. Poſt carnem in concupiſcentiæ immunditiâ ambulant. XIV. Dominationes contemnunt. XV. Sunt audaces. XVI. Sibi placentes. XVII. Blaſphemi. XVIII. Sunt veluti pecora, &c. Vide de gulâ & crapulâ eorum *Philipp.* 3. *verſ.* 19. *Hieron. in Ierem.* 23. *Tertullian. contra Pſychicos.* XIX. Quæ non intelligunt, blaſphemant. XX. Voluptuarii, maculæ, deliciis affluentes, XXI. In conviviis luxuriantes. XXII. Oculos habentes plenos adulterii. XXIII. Pelliciunt animas inſtabiles. XXIV. Cor habent avaritia exercitatum. XXV. Sunt filii maledictionis. XXVI. Derelinquentes viam rectam errant. XXVII. Sequuntur viam Balaam, qui mercedem, &c. XXVIII. Sunt fontes ſine aquâ. XXIX. Nebulæ turbinibus agitatæ. XXX. Superba vanitatis loquuntur. XXXI. Pelliciunt per eſcam voluptatum & luxuriæ. XXXII. Promittunt libertatem. XXXIII. Sunt ſervi corruptionis. XXXIV. Poſteriora eorum fiunt deteriora prioribus. XXXV. Sunt veluti canes reverſi ad vomitum, & veluti ſues, &c. Adde attributis ab Apoſtolo recenſitis, hæc paucula quæ nunc in mentem veniunt. XXXVI. Fervor & zelus indiſcretus, *Rom.* 10. *verſ.* 2. conjunctus cum impatientiâ. *Auguſtinus lib.* 16. *de Civit. Dei, cap.* 2. XXXVII. Hinc non-tolerantia aliorum; & conſequenter concitata & exercita in Orthodoxos perſecutio: unde canibus &c. comparantur, *Philipp.* 3. *verſ.* 3. Vide 1. *Ioh.* 3. *verſ.* 12. & infrà *Diſp. de Confeſſione & Martyrio*, ubi de perſecutione. XXXVIII. Veterum ſcripta captant & jactant. Sic Phariſæi traditiones majorum, *Matth.* 5. & 15. Et hoc in hæreticis ſui temporis notat *Vincentius Lyrinenſis cap.* 11. XXXIX. Hæretici plerumque magnates & aulas primum occupant. De Arianis Epiſcopis Sulpitius lib. 2. *Hi ita Palatium occupaverant, ut nihil ſine eorum nutu ageret Imperator, &c.* Et Lyrinenſis cap. 6. *Namque cum profana ipſa Arianorum novitas, velut quædam Bellona & Furia, capto prius omnium Imperatore, cuncta deinde palatii culmina legibus novis ſubjugaſſet, &c.* XL. Hæreſios ſubita propagatio & diffuſio. Exemplum habes in diffuſione Arianiſmi, apud *Hieronymum in Dialogo adverſus Luciferianos*, & apud *Lyrinenſem cap.* 6. Hæc ex aliis Scripturæ textibus, *Matth.* 7. & 24. *Rom.* 16. 2. *Corinth.* 11. *Philipp.* 3. *Coloſſ.* 2. 1. *Timoth.* 4. & 2. *Timoth.* 3. *Tit.* 3. 1. *Ioh.* 4. & 2. ac 3. *Epiſt. Johannis, Epiſt. Judæ & eorum Interpretibus*; collato *Tertulliano de Præſcriptionibus*, & *Vincentii Lyrinenſis monitorio*, (In quem exſtat eruditus

Com-

Commentarius Iohannis Fileſaci), *Iordani Bruni tract. de Hæreticis*; *commentar. Eſpencei in Epiſtolas ad Timotheum & Titum*; *comment. A Lapide in eaſdem*, & *in Epiſt. Petri, Iohannis, Iudæ*; *Lorini commentar. in eaſdem*; & *Bolduc comment. in epiſt. Iudæ, aliiſque Antiquis & Neotericis Scriptoribus* de hæreſibus pluribus explicari poſſunt.

Subjicimus aliquot quæſtiones, ad meliorem definitionis illuſtrationem. 1. *Quæſt.* An omnes ſint hæreſes, quæ tales in Catalogis hæreſium aut alibi dicuntur. *Reſp. Neg.* Notantur enim in iſtis Catalogis hæreſium tum antiquis, tum novis. 1. *Multæ Aſſertiones* errorem quidem habentes, non verò hæreſin: quamvis ab hæretico aliquo tenerentur; quia eo nomine hæreſios non erat condemnatus. Et tales in *Epiphanio, Theodoreto, Augúſtino, Philaſtrio, Gennadio, Harmenopulo, Damaſceno, Niceta Choniate, Euthymio Sigabeno, Leontio* occurrunt: ut Pontificios *Guidonem Carmelitam, Lutſenburgum, Alphonſum à Caſtro, Præcolum, Medices, Theodorum Petrejum* nunc præteream. 2. *Plurimæ Aſſertiones* partim Theologicæ, partim Philoſophicę, Politicæ, Hiſtoricę erroribus aut hæreſibus oppoſitæ. *Theologicæ* ſunt e. gr. ſententia Aërii de æqualitate Epiſcopi & Preſbyteri, quæ ab antiquis nonnullis perperam hæreſibus accenſetur. Imprimis hic obſervandum, fundamentales fidei veritates à Pontificiis hæreſiologis tanquam hæreſes traduci ex. gr. de juſtificatione per fidem, de unicâ Chriſti ſatisfactione pro peccatis, de ſolo Deo trinuno religioſè adorando, de Chriſto unico Eccleſiæ capite, &c. *Philoſophicæ* ſunt, e. gr. Aſſertio de Antipodibus à Papâ Zachariâ in Virgilio hæreſios damnata, teſte *Aventino in hiſtor. Bojorum, lib.* 3. Quamvis *Froymundus* Theologus Lovanienſis *in Veſtâ* (h. e. *tract. de Terræ quiete*), pudori Papæ conſulere ſatagat, excipiendo quid contra Hiſtoriam. Et aſſertio de utilitate & neceſſitate ſtudiorum atque Academiarum: quam ſententiam Paulus II. hæreſios condemnabat, & vel nomen Academię uſurpantes appellabat hæreticos. Vide *Platinam*, & *Genebrardum in Chronico*, qui hoc elogio illum condecorat: quod obierit omnis eruditionis & virtutis hoſtis. De Victore Epiſcopo Romano ob celebrationem Paſchę & quidem tali tempore hæreſin Eccleſiis Orientalibus impingente, vide *Pleſſei Myſterium*. Ridiculum eſt judicium *Bartoli in L. hoſtes* 24. *D. de captiv. & poſtlim. re-* „ *verſ. n.* 7. Si quis diceret Dominum Imperatorem non eſſe Dominum „ & Monarcham totius orbis, *eſſet hæreticus*; quia diceret contra determi- „ nationem Eccleſię, contra textum Euangelii, dum dicit, Exivit edictum „ à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis. Non multum ab hoc abludit ineptia *Hoſtienſis in c. per venerabilem Extrav. qui filii ſunt legit*: ubi ait, eos *mortaliter peccare*, qui Imperatoris Romani poteſtati ſe vel

nunquam

„nunquam fuisse suppositos vel exemtos contendunt. Confer *Salicetum, aliosque DD. in L. cunctos populos C. de summâ Trinit. & Petrum de Andlo, lib. 2. de Imperio Romano, cap. 8.*

DE ERRORE ET HÆRESI, *PARS QUINTA.*

Resp. NICOLAO BEETS, Purmerendâ Batav.

Ad diem 8. Octob., Anno 1656.

Pergimus in Quæstionibus circa Hæreses. 1. Definitionem. 2. Causas. 3. Adjuncta.

II. *Vest.* An omnis propositio hæretica constituat hæresin, & faciat receptorem ejus formaliter hæreticum. *Resp.* Vox hæresis aliquando objectivè sumitur, aliquando subjectivè: prout vox fidei, quę aliquando notat fidem quæ creditur, hoc est, veritates, sive articulos; sive dogmata fidei; aliquando fidem, quâ creditur: similiter vox Logicæ, notat aut Logicam in libro seu systema Præceptorum, aut Logicam in mente. Si hæresis objectivè & materialiter notet sententiam seu propositionem falsam, veritati seu articulo fundamentali fidei sive apertè, directè, immediatè, sive indirectè & vi proximæ ac certæ consequentiæ oppositam: ajo propositionem hæreticam esse hæresin, objectivè scil. & materialiter. Nego tamen quamvis hæreticæ illius propositionis apprehensionem, aut receptionem, aut admissionem, aut assensum, esse formaliter & subjectivè hæresin, & inde hæreticum quem denominandum. Quia quælibet obscura apprehensio, quilibet levis aut infirmus, aut trepidus, aut volaticus assensus hic non sufficit; qualis frequenter est in idiotis seductis: sed requiritur fixus, resolutus, obfirmatus, & cum victoriâ contra media convictionis. Huc applicanda distinctio, quam nostri adhibent, inter majores nostros communi torrente Papatus abductos; quorum alii aliis corruptiones illas & venenum Antichristi aut levius degustârunt, aut altius imis medullis haustum atque infixum receperunt. De quo in *Desper. Causâ Papatus*, & in *Disp. de Fide Papistarum salutari an damnabili.* Analogicè etiam illustrari potest hæc distinctio, si conferamus distinctionem certitudinis fidei in objectivam & subjectivam. Adhæc explicationem & descriptionem Atheismi speculativi & directi, de cujus an

sit

sit quærimus in *Disp. de Atheismo.* Quęnam autem sint propositiones formaliter hæreticæ, & quomodo à malè sonantibus, scandalosis, periculosis, erroneis distinguendæ, pendet ex definitione oppositę veritatis, seu articuli fundamentalis: de quo *peculiari Dissertatione* antehac egimus. Pontificii variè has necessarias ac fundamentales veritates describunt, & hinc laxè nimis vocem hæreticæ propositionis & hæresios accipiunt. Sic in historiâ legationis Philippi III. & IV. ad Papam pro determinatione controversiæ de immaculatâ conceptione B. Marię sect. 3. pag. 324. distinguuntur hæ quatuor formulę. 1. *Ecclesia aliquid credit de fide*: significat aliquid fide divinâ teneri. 2. *Ecclesia certò tenet*; significat illud pro certo haberi in eâdem. 3. *Ecclesia jubet teneri, vel reputat pro probabiliori*; illud judicat probabilius. 4. *Ecclesia piè credit*; innuit illud teneri & credi in Ecclesiâ sub piâ credulitate. Sed hęc omnia extra oleas evagantur: quia præsupponunt Ecclesiæ Romanæ, seu Papæ sensum aut declarationem esse de essentiâ & ratione veritatis fundamentalis fide divinâ credendę. De quo mox dicendum. *Paulus Gryfaldus* Dominicanus & Romæ Theologię Professor edidit *Decisiones fidei Catholicæ* Alphabetico ordine dispositas, & in principio septem propositionum Catholicarum gradus facit: ut 1. sit earum, quæ sacris literis apertè continentur. 2. Earum, quæ ex illis necessariò consequuntur, ac deducuntur. 3. Earum, quæ Apostolis traditæ sunt vivâ voce. 4. Earum, quæ in Conciliis universalibus ac confirmatis definitæ sunt. 5. Earum, quæ per sedem Apostolicam suis filiis credendæ propositæ sunt. 6. Earum, quæ ad hæreses exstirpandas, ac confutandas unanimi consensu docuerunt Doctores Catholici. 7. Earum, quæ ex tertio, quarto, quinto, & sexto generibus necessariò derivantur. Ibidem addit, propositionum hæreticarum septem esse genera, quæ cum istis pugnent, & singula singulis respondeant. Propositionem de fide definit ibidem, *quòd sit credere & tenere omnia ea, quæ sacra Biblia, traditio Apostolorum, Romana fides, generale concilium, consentiens sacrarum Scripturarum omnium sanctorum expositio, & ea quæ ab istis consecutione necessariâ deducuntur.* Sed hâc ratione præter tautologiam, principii petitionem, &c. aut nihil dicitur, aut tenebræ majores huic quæstioni offenduntur, & lector in bivio relinquitur, & partim veritati, partim Papatus ac Scholarum dogmatis ac decisionibus contradicitur. 111. *Quæst.* An pertinacia constituat essentiam hæresios formalis in mente? *Resp.* Si per pertinaciam intelligatur perseverantia in errore fundamentali ad finem vitæ, aut ad longum aliquod tempus: *Neg.* Quia longi aut brevis temporis duratio, non est de essentiâ aut de ratione formali virtutis aut oppositi vitii; non magis quam duratio longa aut brevis de essentiâ alterius

cujuſcunque rei. Sin intelligas formatum, completum, reſolutum & vincentem mentis aſſenſum, in quo quis acquieſcit; ita ut à levi mentis apprehenſione, aut dubitante, & trepido judicio & non ſine aliquâ formidine oppoſiti, diſtinguatur: *Aff.* Et ſic ſi intelligi velint veteres & recentiores, qui cum *Auguſtino & Iure Canonico cap. dixit*, & *cap. qui in Eccleſiâ*. 24. *qu.* 3. ad hæreſin requiri dicunt, ut quis hæreticam opinionem pertinaciter teneat ac defendat: utique non diſſentimus. Quomodo autem circa qualitatem & latitudinem hujus hæreſios inter ſe diſceptent Pontificii, vide inter alios faſiùs hæc tractantem *Malderum ad* 2. 2. *qu.* 11. *art.* 2. *membro* 4. Quodcunque hic ſenſerint Doctores, ſaltem omnium ſuffragiis ſubruitur hypotheſis illa, ad quam tanquam ſacram anchoram in exceptionibus pro Liberio, Honorio, aliiſque Papis in hæreſin lapſis confugiebat *Cornel. Ianſenius in Spongia ſua* adverſus me edita. Nec facilè, inquiebat, probabis, aliquem in hæreſi mortuum. Sanè acutè, obtuſè. Quomodo ergo hodie quenquam ab Eccleſiâ Romanâ diſſidentem, & me nominatim potuit hæreſios accuſare? Neſcit enim an ſinguli Reformati aut Sociniani, aut Anabaptiſtæ, tum Doctores, tum diſcipuli uſque ad finem vitæ in ſuâ profeſſione perſeveraturi ſint. IV. *Quæſt.* An Eccleſiæ ſenſus aut determinatio ſit de ratione formali veritatis fundamentalis, & conſequenter ingrediatur definitionem hæreſios. *Reſp.* Sic velint Doctores Pontificii; qui tamen frequenter ſui obliti, in definitionibus fidei, & oppoſitæ hæreſios non meminerunt Eccleſiæ in genere, aut Eccleſiæ Romanæ, aut Papæ. Conferat, cui vacat, *definitiones Patrum, Scholaſticorum, Caſuiſtarum.* Quin & inter Scholaſticos nonnulli apertè contradicunt, ut Johannes Altenſtaig in Lexico-Theologico: *Ex hâc definitione ſequitur, quod error in fide non ideo eſt hæreſis, quia ab Eccleſiâ damnatus, ſed quia fidei contrarius. Vnde hæreſes ab Eccleſiâ damnatæ, priuſquam damnarentur, fuerunt hæreſes.* Et rectè: eſt enim Eccleſiæ judicium hæreſi extrinſecum & acceſſorium quid, quod poteſt adeſſe aut abeſſe: haut aliter ac *determinatio Eccleſiæ non facit* (ut loc. cit. Altenſtaig.) *propoſitionem prius veram, eſſe falſam; nec prius falſam eſſe veram. Sed quia vera eſt Eccleſia approbat, aut ſi falſa reprobat & condemnat.* Et hæc quidem de verâ Eccleſiâ in genere. Ad Eccleſiam Romanæ ſedi affixam, ſi quis applicare velit, prius probandum erit magnum illud poſtulatum, de ejus Catholiciſmo, Infallibilitate, Monarchicâ poteſtate. V. *Quæſt.* An aſſertio erronea, quæ ſapit hæreſin, ſit hæreſis? *Reſp.* Sapere hæreſin, (juxta *Occamum*, & *Gabrielem in* 4. *diſt.* 13. *qu.* 2. *art.* 3.) dicitur, quod ex hæreſi & aliquo vero coaſſumto (quod rationabiliter negari non poteſt) deducitur. Atqui talis aſſertio, quamvis hæreſi proxima, aut admodum affinis ac connexa ſit, non tamen ſemper eſt hæreſis in formâ. VI. *Quæſt.*

VI. *Quæst.* An error aliquis Philosophicus possit dici hæresis, aut saltem sapiens hæresin? *Resp.* Distinguimus errores Philosophicæ veritati oppositos. 1. *In* eos, qui in actu exercito, & eos qui in actu signato veritatis, Logicæ, Metaphysicæ, Physicæ, &c. opponuntur. 2. *In* eos, qui veritati non tantum in Philosophiâ, sed & in Theologiâ traditæ repugnant: & in eos, qui tantum veritati ad solam Philosophiam, aut Medicinam, aliasque artes pertinenti repugnant. 3. *In* eos, qui veritati alicui ad Philosophiam propriè pertinenti, sed & Scripturæ testimonio firmatæ repugnant: & in eos, qui repugnant veritati Philosophicæ, cujus Scriptura nusquam meminit. 4. *In* eos, qui repugnant veritatibus Philosophicis proximè Theologiæ & fidei nostræ contra Adversarios defendendæ ancillantibus. His distinctionibus præmissis, sit 1. *Concl.* Quamvis errores veritati axiomatum Logicorum ac Metaphysicorum in actu signato traditæ repugnantes, non omnes dicantur hęresin sapientes: negari tamen non potest, quin communia principia & generalia luminis naturalis ac rectæ rationis effata sive theoremata & canones disciplinarum istarum, per oppositos errores præfractè loco mota, latentium & turgentium hæresium prodromi, aut adminicula, aut signa sint, & consequenter hæresin sapiant. Ex. gr. si quis contendat contradictoria, sive explicitè sive implicitè posse simul vera esse. 2. *Concl.* Error aliquis, qui veritati Philosophicæ in actu exercito seu in usu & applicatione ejus veritatis ad dogma Theologicum repugnat, potest dici sapere hæresin; siquidem dogma illud sit necessarium & fundamentale. Sic ex. gr. Si quis non sine præjudicio Theologiæ contenderet, Dari in causis processum in infinitum; Ex nihilo aliquid naturaliter fieri posse; Non dari ullum regressum à privatione totali ad habitum; Omnem actionem interre mutationem agentis; Corpus humanum non esse essentialem humanæ naturę partem; non posse ex duabus substantiis completis constitui unum per se, &c. 3. *Concl.* Error Philosophicus repugnans veritati purè Philosophicę, quam nec Theologia communiter possidet, nec Scriptura attingit, non potest dici sapere hæresin, nedum ut hæresis dicatur. Ex. gr. si quis erret circa originem nervorum, ductum chyliferum, aut lienis, hepatis, aliarumque partium naturam aut usum, circa climata & zonas orbis habitabilis, circa circumvolutionem annuam Saturni, Jovis, Martis, &c., circa productionem sponte ortorum, aliaque Physica specialia quamplurima; circa morbos incurabiles, eorumque causas; circa specifica remedia omnium aliorum morborum; circa quadraturam circuli; denique circa demonstrationes quasque Geometricas, Staticas, Opticas, &c. 4. *Concl.* Error Philosophicus, repugnans veritati, quam communiter Philosophia & Theologia

gia poſſident ac tractant, ſiquidem ſit in materia gravi ac Theologiæ judicio (ejus enim eſt de fidei articulis & erroribus fundamentalibus judicare) neceſſaria, non tantum hæreſin ſapit, ſed etiam pro ratione ſubjectæ materiæ nonnunquam hæreſis, immo plus quam hæreſis merito dici poteſt. E. gr. Philoſophia & Theologia communiter tenent ac tradunt hanc veritatem, quod aliquid de Deo & operibus ejus, præſertim de homine certo ſciri poſſit, non tantum ex Scripturæ revelatione ſupernaturali, ſed etiam ex libro & lumine naturæ. *Pſal.* 19. *verſ.* 1. 2. &c. *Rom.* 1. 19. 20. Si quis Philoſophus ſub nomine Chriſtiano Scepticum errorem; *Quod nihil ſcitur, aut ſciri poſſit*, præfractè huic veritati opponat; cur non liceat dicere hoc ſapere hæreſin, immo omnium hæreſium, & Atheiſmorum ſcaturiginem aut ſentinam fore, niſi maturè ſiſtatur. Similiter ſi quis veritati Philoſophicæ & Theologicę de animæ ſpirituali & immortali ſubſtantia opponat errorem quod ſit mortalis, aut temperamentum corporis, aut modus, aut actio, aut pars eſſentię divinæ, &c. Idem ſtatuendum de pſeudo-Philoſophematis quibuſdam contra veritatem de Dei independentia, ſimplicitate, immenſitate, æternitate, providentia & concurſu, & dependentia omnium entium ab illo in eſſendo & agendo: de exiſtentiâ, naturâ & operationibus dæmonum; de unâ animâ ſeu uno intellectu agente in omnibus hominibus; de miraculis & vaticiniis ad hominum quorundam peculiarem complexionem relatis, &c. Cum Philoſophi in Italiæ Academiis antehâc tales errores prætextu Philoſophię ſeminarent; nulla injuria ipſis facta eſt, quod in conſilio delectorum Cardinalium errores, quamvis Philoſophico titulo & ſcemate in ſcenam prodirent, Atheiſmi notarentur; & quod ſub Leone X. in Concil. Lateran. expreſſè prohibitæ fuerunt aſſertiones contra animæ immortalitatem. Huc referri debent errores circa quæſtiones mixtas, quæ altero termino Philoſophico, altero Theologico conſtant, ut, An Deo cauſæ materialis, aut formalis notio & cauſalitas tribui poſſit? An Chriſti humana natura ſit ſubſtantia ſingularis ſeu individua? An peccatum ſit ſubſtantia, aut ſaltem quid poſitivum? An fides ſit habitus, an verò tantum actio? An Dei ſcientia ſit diſcurſiva? An ratio humana ſit fidei principium? 5. *Concl.* Errores veritati Philoſophicæ, etiam Scripturæ teſtimonio confirmatæ oppoſiti, quamvis nec directe nec per primam conſequentiam ſint fundamentales, ideoque in ſe & per ſe nec hæreſes ſint, nec ſapientes hæreſin; non tamen neganda ſunt ſapere profanitatem & impudentiam. Ex. gr. flumina non oriri ex mari, quidquid dicat Spiritus Sanctus *Eccleſ.* 1. Quo nomine *Cardanus à Scaligero*, *Exercit.* 46. perſtringitur his verbis: *adverſus Salomonem diſputas, qui è mari flumina dicebat generari.* Idem judi-

candum

candum de otioſo & petulanti errore circa quietem terræ & motum Solis: Qui cum nullâ demonſtratione naturali probari poſſit, nec tamen ob reverentiam Scripturæ ab eo abſtineatur, videant ne temeritatis & profanæ petulantiæ ſuæ pœnas dent, & circa fidem aliquod naufragium faciant: Deus non irridetur. Conſiderentur exempla Vorſtii Theologi, Claudii Alberii Philoſophi Bernenſis, &c.

Conſect. 1. Quamvis Theologia Chriſtiana, quod ad methodum, modum, formam explicandi ac contra extraneos à fide aut hæreticos malè contra fidem philoſophantes defendendi ſubordinetur Philoſophiæ, præſertim Logicæ & Metaphyſicæ: neutiquam tamen quod ad materiam & ſimplices ex Scripturâ aſſertiones, & mediorum terminorum inventionem, ac cum minori extremo conjunctionem id intelligendum eſt. Vide *Diſp. noſtram de Ratione humanâ in rebus fidei, & de Theologiâ. Conſect.* 11. Eſt ergo Philoſophia accommodanda ad Theologiam Chriſtianam, non contra: alioquin ancilla prætextu libertatis ſubſtituitur dominæ, eique licentiolè & tyrannicè dominatur. *Conſectar.* 111. Nihil ergo abſurdi fecerunt Cardinales à Paulo IV. delecti modò memorati, quod in Scholis Italiæ compeſci voluerint præſumtam illam in præjudicium Scripturæ & fidei Chriſtianæ philoſophandi libertatem: Nec Concilium Lateranenſe ſub Leone X. quod prohibuit diſputationes contra immortalitatem animæ: Nec *Clementin. unica, de Summâ Trinit.* (quamvis fortè rigidiuſculè) quæ dicit hæreticos eſſe cenſendos qui pertinaciter tenent, animam rationalem non eſſe formam corporis humani: Nec denique congregationem Cardinalium, quæ decreto inhibuit ſententiam de Solis quiete & terræ rotatione: pro cujus decreti defenſione *Libertus Froimundus* Theologus Lovanienſis edidit *Veſtam*, h. e. *Tractatum de Terræ quiete*; eumque poſtea contra exceptiones Jacob. Lansbergii vindicavit. De illis omnibus liceat pronuntiare, quod *Bellarminus* de Calvino, *in Controverſiâ generali* 2. ubi de ἀυτοθεῷ: *Vtinam ſic ſemper erraſſet!* Et ne ſoli Academici atque Eccleſiaſtici Papales, hanc in philoſophando inſolentiam, profanitatem, proterviam, notâſſe videantur, digitum intendo ad acta Synodorum hoc anno in Geldriâ, Hollandiâ, Ducatibus Juliacenſi, Bergenſi, Clivenſi, Marcano celebratarum; & ad decreta ſive Curatorum, ſive Academiarum, Harderovic., Leidenſ., Ultraject. Hâc ipsâ horâ, dum hoc ſcribo, ad manus meas pervenit exemplum decreti Illuſtriſſim. & Præpot. DD. Ordinum Hollandiæ, quo periculoſæ ingeniorum petulantiæ Academiam Leidenſem prætextu libertatis Philoſophicæ (verè ſervitutis) nimis proh dolor! hactenus infeſtanti, fibula imponitur. *Conſectar.* xv. Hinc ſequitur, ſponte cadere illas calumnioſas exceptiunculas: 3

Quod hic ager sit Philosophicus, non Theologicus: Quod Theologi & Ecclesiastici falcem mittant in alienam messem, & sint πολυπράγμονες, ἀλλοτριεπίσκοποι, immo & πανπραγμονες: quodque more & modo Papali omnibus dominari, & libertatem investigandæ rerum naturæ adimere velint: Quod quasi jure emphiteutico Scripturæ interpretationem sibi vindicent. *Resp.* 1. *Si* materiam spectes, ad Theologicum agrum etiam pertinere arbitror, mundi creationem, & constitutionem, animæ humanæ spiritualem & immortalem substantiam, naturalis & supernaturalis effecti explicationem ac distinctionem, angelorum bonorum & malorum naturam atque operationem, Juris naturalis, & honesti, cum principiis actionum humanarum explicationem, Dei attributa, & quæcunque Theologiæ naturalibus finibus circumscribuntur. Sin principium Philosophiæ, hoc est, rationem spectes, & illa locum habet in Theologiâ, & quidem dupliciter: *primò*, quatenus & quoulque Theologi assertiones Theologiæ naturalis, ex lumine naturali & rectâ ratione tanquam principio secundario, deducunt ac demonstrant. *Secundò*, quatenus assertiones soli Theologiæ revelatę proprias ex unico verbi divini principio deductas, contra adversarios malè philosophantes ratione tuentur. 2. *Resp.* Theologi & Ecclesiastici minimè sunt ἀλλοτριεπίσκοποι nedum πανπραγμονες, cum suâ agunt & curant, hoc est, Theologica Theologicè, Ecclesiastica Ecclesiasticè: atqui hoc eos facere, etiam cum circa aliquot quæstiones Philosophicas (sive verè tales, sive ita dictas) versantur, ex supra positis distinctionibus & conclusionibus liquere arbitror. Multò minus, ἀλλοτριεπισκοπῆς insimulandi, cum Philosophis volentibus ἀλλοτριεπισκοπεῖν & πανπραγμονεῖν, non cedunt, nec agrum suum Theologicum colendum concedunt, ad Theologiæ & fidei corruptionem, Ecclesiæ perturbationem. 3. *Resp.* Libertas quam vocant philosophandi, sic non est explicanda & extendenda, ut impunè in fidem & Theologiam grassetur, ejusque firmamenta luxet aut tollat: aut etiam Theologis omnem libertatem ac facultatem, Ecclesiis omnem potestatem tollat, cum rem suam agi, & in viscera fidei, immo & in ipsum fidei ac pietatis principium sæviri vident. Salutaris hæc clausula, disputari aut disquiri aliquid philosophicè, & vi libertatis philosophandi, de quâ scil. Theologis aut Ecclesiis nihil delibare licet, facilè omnibus hæresibus, immo & atheismis prętendi posset. *Et mala sunt vicina bonis, &c.* Sic Philosophi in Italiâ, præsertim Aristotelem ad Averroen trahentes, contra Theologos se muniebant istis cautionibus: Hoc *asseritur secundum mentem Aristotelis*, seu potius Averrois, &c. hoc *tenetur secundum Philosophiam*, aut, *in vitâ naturæ*, aut, *in viâ Philosophi, &c.* Vide quæ de talibus

bus Philosophis monuit *Pererius in Proleg. seu præfat. Disput. Physicarum.* Vorstius & Remonstrantes nihil prius habuerunt, quam novitates & hæreses suas sub salvo conductu Philosophicæ quæstionis aut subtilitatis Philosophicæ intrudere, aut saltem condemnationi eripere. Vide *illius & horum Apologias.* 4. *Resp.* Jure quasi emphyteutico (si ita loqui libeat) appropriata est Theologis & Ecclesiæ Antecessoribus publica, antecedens, & directiva Scripturarum interpretatio: privatâ & sequente, nulli fidelium negatâ; quippe cum ex mensurâ doni cuique competat judicium discretionis & approbationis. 1. *Cor.* 10. *vers.* 16. 1. *Thessal.* 5. *vers.* 20. 21. Saltem Jure divino, aut naturali, aut gentium, aut civili, aut municipali, aut Academico Philosophis, nedum puris nominalibus aut conceptualibus, dictum illud jus emphyteuticum adjudicatum, & Ecclesiasticis ac Theologis abjudicatum non meminimus. VII. *Quæst.* An si idiota quis errorem Philosophicum veritati Theologicæ per consequentiam oppositum, admitteret, hæresis aut hæresin sapiens ipsi adscribendum sit: ex. gr. animam hominis esse materialem, corpoream, quantitative extensam, ex partibus compositam: vel, corpus non esse partem essentialem hominis: vel Deum essentiâ suâ non esse præsentem in locis sordidis: individuum humanum, & personam humanam perpetuò & necessariò pari passu ire ac reciprocari. *Resp.* Distinguenda est propositio talis, à receptione & assensu idiotæ. De propositione non est dubitandum, quin ad minimum sapiat hæresin, eamque apta sit juvare, promovere, fulcire: De idiotâ pariter non est judicandum, quippe qui magis crassa rerum istarum ignorantia, quam hæresi peccare præsumendus est. Hoc ergo agendum, ut edoceatur, quomodo per consequentiam sapiens hæresin post se trahat, & tandem fundamentalem illam Theologiæ veritatem justo præsidio destitutam hæreticis prodat. Quod si machinis his adhibitis animum suum in assensu nihilominus obfirmet, jam illud sapiens hæresin aut hypothesin illam ad fulcimentum hæresios tenere judicandus est.

VIII. *Quæst.* An error fundamentalis fidei non sit hæresis, nec ab eo 4
dicendus sit hæreticus, qui extra externam communionem Ecclesiæ vivit, aut qui baptizatus non est, nec Christianismum professus. *Resp. Aff.* communiter Canonistæ, Scholastici, Casuistæ Pontificii, *Azorius, Bassæus, aliique ibidem cit.* Ego puto circa non baptizatum, fidem non professum, & in communione Christianorum non existentem; rò implicitè & explicitè distinguendum esse. *Multi*, inquit Augustinus, *lupi intus, & mul a oves foris.* Adhæc distinguendum forum externum Ecclesiæ, à foro interno conscientiæ coram Deo. In isto hæreticus est quicunque errorem fundamentalem tenet: in illo non est, hoc est, non judicatur &

conde-

condemnatur tanquam hæreticus, nec de eo dicitur illud, Tit. 3. verſ. 10. *Hæreticum hominem poſt &c.* Quia Eccleſia juriſdictionem & cenſuram ſuam non extendit ad eos qui foris ſunt, ſed tantum ad eos qui fratres nominantur 1. *Corinth.* 5. *Malderus ad qu.* 11. *art. membro* 3. aliquam partem ad nos accedit, dum fatetur profeſſionem nominis Chriſtiani poſſe ſufficere, non ſolum ut coram Deo quis hæreticus ſit, ſed etiam ut talis habeatur ab Eccleſiâ. Atqui aliud eſt haberi ab Eccleſiâ hæreticum, & aliud propter hæreſin cenſuræ ſubjici: Prius cum *Azorio* probo; poſterius cum eodem rejicio. Placet ratio *Malderi* (ſi pro priori membro tantum militet): quia conſtat ex Catechumeno quem poſſe fieri hæreticum; immo aliquem ex Turciſmo, Paganiſmo, Judaiſmo immediatè tranſire, ad tales hæreticos, qui baptiſmum non recipiunt, vel in aquâ non baptizant, ſed alio ſuperſtitioſo ritu ſacris & Eccleſiæ Chriſtianę initiantur. Nobis in Belgio fœderato non eſt procul eundum: Hic enim tot ſunt Anabaptiſtæ, qui baptiſmum ad provectiorem ætatem differunt: qui tamen ſub nomine Chriſtiano (Athei enim, Gentiles, Judæi, Turcę audire nolunt) hæreſes tenent & profitentur. Simile quid dici poteſt de illis, qui in Gentiliſmo aut Turciſmo procul ab omni Chriſtianæ Eccleſiæ communione vivunt; nec tamen ſunt de Gentiliſmo aut Turciſmo: quippe privatim aliter ab aliquo Chriſtiano, aut ex propriâ lectione Scripturæ edocti. Tales in errorem fundamentalem incidentes, ab hæreſi non eſſent immunes. De erroribus eorum, qui Gentiliſmum, aut Judaiſmum profitentur, hęreſis abſolutè negari non poteſt: quia apoſtaſia ſeu infidelitas eorum eſt hæreſis cum gradu excellentiæ. Sed hæc controverſia fortè de nomine eſſet. 12. *Quæſt.* An de ratione hæreſios ſit ut error fundamentalis contra conſcientiam teneatur; an verò aliqua hæreſis ſit ſpeculativa? *Reſp.* Duæ hic ſunt ſententiæ, *una* Pontificiorum, quod omnis hęreſis ſit ſpeculativa & ſecundum interiorem ſenſum, quamvis erroneum. Sic *Antonin. Angel. Sylveſter*, & ex iis Azorius lib. 8. cap. 9. *Vt aliquis*, inquit, *hactenus, requiritur, &c. ut contra fidem intellectu erret, nam ſi opere tantum, aut ſermone tantum, non mente erret, hæreticus non eſt. Altera* Remonſtrantium in *Vindiciis*, ſeu *Vedelio Rhapſodo lib.* 1. *cap.* 1. & 10. cum *Apologiâ cap.* 24. *quod hæreſis ſpeculativa* (uti eam appellant) *non ſit peccatum.* Eandem vocant errorem innoxium: quando ſcil. ſine malitiâ aut improbitate ex merâ conſcientiâ errante, & vi teneræ conſcientiæ ac reverentiæ adverſus Scripturam aliquid fide tenendum non recipiunt, ſed oppoſitum ejus recipiunt. Vide hæc commenta eorum abunde in lucem protracta & excuſſa à *Vedelio in arcanis Arminianiſmi part.* 4. *lib.* 2. *cap.* 4. *& locis ibi cit.* Si *innoxio* addidiſſent terminum *meritorii*, jam aureolâ altiori

tiori errorem, seu mavis teneritudinem illam conscientiæ hæreticorum ornassent; & propius accessissent ad Toletum, aliosque Casuistas Pontificios, qui Laici alicujus errorem faciunt meritorium, siquidem is erret ex merâ obedientiâ erga Episcopum suum, quem in hoc errore sequitur. Quod ad opinionem Pontificiam, si fortè non sit quæstio de nomine, putamus etiam hæreticum immo & archi-hæreticum posse dici, eum, qui quamvis ipse interiori sensu errorem non teneat, sermone tamen & opere eum profitetur & promovet: ita ut ab actu hæresios exteriori non minus denominari possit in judicio Ecclesiæ hæreticus, ac quis ob actum exteriorem fidei in Ecclesiâ habetur & dicitur fidelis. Et certè pleræque quæstiones Casuistarum de judicio & pœnis hæreticorum fiunt de hæresi exteriori, hoc est, de hæresios professione ac traditione: quidquid sit de interiori sensu, qui soli Deo notus est. Eandem hæresios externæ notionem respiciunt catalogi hæreticorum, quos inde tantum denominant. Quod ad hæresin dictam speculativam seu innoxiam, eam Remonstrantes metiuntur ex protestatione hæreticorum dicentium, se non posse impetrare ab animo suo, ut hoc aut illud credant; seque tantum reverentiæ habere Scripturæ, ut non possint non credere, e. gr. esse tantum unam personam divinam, Christum esse naturâ ψιλὸν hominem, eandem numero carnem non resurrecturam, &c. Sed si hominum errans conscientia innoxios facit errores, & hæreticos immunes reddit à peccato hæresios, & quidni Judæos ab infidelitatis, perfidiæ, blasphemiæ, quibus velamen cordi impositum, & qui dicent se non posse credere ob reverentiam quam Mosi & Prophetis Vet. Testamenti habent, innoxios præstabit? Immo quidni impia quævis dicta & facta hominum, quæ errante conscientia designantur. Quasi scil. homines illam conscientiam sequi, non verò deponere deberent. Sed ut ad hominem eos urgeam, Pontificiorum, & nostrorum quorundam (ex. gr. Calvini & Bezæ) sententia de blasphemis hæreticis supplicio afficiendis, passim à Remonstrantibus condemnatur tanquam internalibus flammis expianda. Sed si quis ex eorum sequacibus protestaretur, se ita sentire ex teneritudine conscientiæ, nec posse aliter ob reverentiam, quam habet verbo Dei, ubi supplicium illud præscribi censet; cur minus hunc errorem innoxium pronuntiabunt, ac errores aliorum? x. *Quæst.* An aliqua dubitatio sit hæresis, & dubius in fide possit dici hæreticus. *Resp.* Si dubitationis objectum immediatum sit propositio seu articulus fidei fundamentalis, ejusque antithesis. *Neg.* Quia completo & firmato assensu negationem illius, & affirmationem istius non amplectitur. Sin verò, objectum dubitationis sit quæstio illa, An de omnibus fidei articulis, aut de uno aliquo articulo, ex. gr. deitate

Digitized by Google

Christi, aut adventu ejus in carnem, aut animæ existentia post mortem, aut resurrectione mortuorum, aut vita æterna, sit dubitandum, & nihil de iis certâ fide tenendum, jam dicenda est non tam hæresis formaliter, quam via ad eam aut ei quid analogum. Sed si quis formato & firmato assensu statuat, nihil certo de articulis illis cognosci & credi posse; jam erit formaliter hęresis Sceptica aut Dubitantia. *In jure Canonico in cap. dubius, de Hæreticis*, exsertè dicitur dubium in fide esse infidelem. In cujus explicatione admodum laboratur. Sexdecim Doctores citati à *Thomâ Sanches lib. 2. Moral. cap. 7.* hinc colligunt, si infidelis censetur, ergo etiam hæreticus est, siquidem nomen Christi profiteatur: quos sequuntur *Sylvius in 22. qu. 11. art. 1. Conincks, aliique. Azorius cap. 9.* contendit esse verè & propriè hæreticum, atque adeò puniendum. Dissentit Malderus ad 22. qu. 11. art. 1. & 2. *membro 2. Quia quamvis infidelis sit, non tamen hæreticus; cum hæresis requirat perfectam mentis adhæsionem, adeoque perfectum errorem, & contrarietur assensui fidei, non tam ut certus, quam ut verus est. Reducitur itaque ista infidelitas dubitantis ad hæresin, tanquam imperfectum ad perfectum. Et membro 4. Dubius in fide pertinaciam habere poterit, quâ fidem amittat; sed non eam, quâ propriè sit hæreticus, nisi jam desinat esse dubius & amplectatur errorem.* Basseus in Floribus Theol. pract. hanc sententiam judicat esse probabilem, *quia*, inquit, *qui suspendit judicium non videtur errare, cum neutri parti assentiatur, &c. & consequenter non est hæreticus propriè; nisi fictione juris, & quoad forum externum. Consectar.* Falsum aut saltem minus accuratè & propriè dictum illud Juris Canonici, defendi non potest (uti defenditur à *Sanches, Cano, Sa, Tannero, Puteano, Diana, Maldero*) per actum reflexum supra cogitationem dubiam, quo dubitans in fide elicit judicium erroneum circa res fidei, & judicat dubium seu opinabile tantum, quod est fidei. Talis enim actus reflexus, seu judicium de suâ dubitatione tanquam justa & necessaria, & de dubiis aut incertis fidei articulis, non est formaliter dubitatio, sed resolutus, completus, & firmatus error seu assensus erroneus: unde dubitans formaliter est dicendus hæreticus, non autem à conjunctâ seu antecedente dubitatione. Sicuti enim dulcedo non est formaliter & propriè albedo, quamvis adjuncta sit albedini in lacte, sic dubitatio non est formaliter hæresis; nec dubius, quà talis, est hæreticus. Quod Malderus satis animadvertisse videtur, cum ait *membro 4. moraliter loquendo in re fidei dubii, sunt hæretici.* Et Basseus, cum monens, esse sanè horum Autorum sententiam intelligendam, ita corrigit: *sed quia moraliter loquendo, cum dubitatione intellectus circa res fidei, solet esse conjunctus actualis error, quo illas non omnino certas esse judicat: ita hæresis communiter adest.* Rectè sane: ergo *Ius Canonicum* impropriè & per metonymiam concomitantis dixit, dubi-

um

um in fide esse hæreticum. XI. *Quæst.* An qui opinione tantum tenet fidei fundamentales articulos, aut articulum, sit hæreticus? *Resp. Aff. Azorius*, siquidem in illâ opinione sit pertinax, eo quod pertinaciter credat, posse esse verum, quod contrarium est veritati fidei. Sed melius *negat Malderus*, quia talis incurrit quidem peccatum infidelitatis, non tamen propriè est hæreticus. *Vt enim opinio opponitur scientiæ, non tamen est error scientiæ contrarius: sic opinio de rebus fidei, non est error contrarius fidei; quia deficit quidem in exercitio perfecti assensus, non autem errat circa objectum assensus, nisi fortè errore facti potius quam dicti; actu potius exercito quam significante; practice potiùs, quàm speculativè.* Addo, si actu reflectente completi assensus & judicii de suâ opinione statuat, non esse nisi opinandum, quandoquidem non sit, nisi probabilis hic aut ille articulus circa quem opinio versatur: jam erit hæreticus, non quia aut quà opinatur, sed quia & quà completo errore de probabili & de opinione suâ determinat. XII. *Quæst.* An propositio, quæ enuntiat aliquid hæreticum, inducat hæresin, seu an talis propositio sit hæretica? *Resp.* Si per hæreticam propositionem intelligatur ea, quæ apta est constituere hæreticum. *Aff.* Esse hæreticam à quocunque proferatur. Sic *Hadrianus, à Castro*, & cum iis *Malderus membro* 5. Contrarium tenent *Cajetanus* & *Bannes*; ad cujus rationes *Malderus loco cit.* respondet. Sed tota hæc disputatio satis otiosa & nominalis videtur, si modo τὸ objectivè seu materialiter & formaliter distinguatur. Objectivè & materialiter est hæretica, à quocunque proferatur; formaliter non est, nec actu constituit hæreticum illum, qui profert, nisi adsint hæresios requisita. Quomodo distinguitur τὸ mendacium dicere, à τῷ mentiri. XIII. *Quæst.* An per dictum inordinatè prolatum incurratur in hæresin? *Resp. Lombardus in* 4. *dist.* 13. & ibi *Thomas* ex dicto quodam Hieronymi. *Aff.* Sed rectius *Canus lib.* 12. *de locis Theolog.* & ex eo *Malderus, membro* 2. *Neg.* Concedunt autem, occasionem esse erroris, & quem inde suspectum fieri hæresios. Quod ego de eruditis & Theologis vocum & rerum gnaris intelligi volo; non verò de idiotis.

XIV. *Quæst.* An qui per ignorantiam crassam credit aliquid contra fidem, paratus tamen sit, si quidem admoneatur, errorem suum deponere, sit hæreticus? *Resp.* Duę sunt opiniones inter Pontificios, una cum *Scoto in* 4. *dist.* 22. *qu.* 2. *Aff.* Quin & *Gabriel in canon. Missæ, lect.* 39. (*in principio*) Apostolis hæresin tribuit. Altera communior *Canonist. & Casu st.* (apud *Azorium & Basseum cit.*), sub distinctione *Neg.* esse revera & in interiori foro conscientiæ hæreticum; dummodo paratus sit errorem corrigere, & implicitè credat quidquid credit Ecclesia: sed in foro exteriori & fictione juris *Aff.* eundem esse hæreticum, & ut talem à judicibus 6

bus meritò puniri posse. Nos arbitramur hâc distinctione rem non satis explicari. Quod ad prius membrum, nimis laxè omnes tales ab hæresi in foro conscientiæ eximi videntur: quia *τὸ paratum esse*, ambiguè, & *τὸ implicitè credere quidquid credit Ecclesia*, perversè dicitur. Si quis monitus in interiori conscientiâ revera paratus non sit errorem per crassam ignorantiam admissum deponere, & debitam instructionem quærere ac recipere; sed tantum externè hoc profiteatur, atque insuper fidem implicitam omnium quæ Scriptura continentur; cætera non obstante sufficiente convictione, constanter maneat ac se obfirmet in errore fundamentali per crassam ignorantiam primum ingenito: utique censendum, talem in foro conscientiæ esse hæreticum. Quod ad posterius membrum distinctionis, nimis rigidè & iniquè pœnis hæreticorum (quę secundum jus Canonicum & praxin Papalem sunt acerbissimæ) in foro externo tales errantes subjiciunt: præsertim cum contra Scotum asserant longè diversam rationem esse erroris, ac adulterii, furti, homicidii, perjurii per ignorantiam crassam commissi. XV. *Quæst.* An qui per ignorantiam assentitur, sit hæreticus? *Resp. Affi.* Si quidem assensus sit completus & perfectus: uti supra descriptus est. Pontificii apud *Valentiam*, *Azorium*, *Bonacinam*, *Bassæum*, distinguunt: si quis, ajunt, affectet nescire res fidei, ut liberius erret in fide. *Affi.* Sin vero affectet seu eligat nescire, non ut liberius erret in fide,, sed ex tædio, vel negligentiâ addiscendi, vel ob aliam causam. *Neg.* Quia non errat cum pertinaciâ. Sed quid si ex pertinaciâ velit manere in ignorantiâ, ad quam necessariò sequitur permanentia in errore fundamentali, an ab hæresi immunis erit? Non dicent, ut opinor: nisi velint requisitum omnis hæresios facere, ut sit contra conscientiam. XVI. *Quæst.* An hæreticus dici possit, qui directè & apertè hæresin non profitetur, sed tale quid ex quo per primam & necessariam consequentiam hæresis inferri possit. *Resp. Affi.* Ut enim articulus fundamentalis per consequentiam, ita & error per consequentiam haberi potest; eoque errantes gravari, exemplo Pauli, *Galat.* 5. *vers.* 2. 4. Confer *Disp. de Artic. & Error. fundamental.* XVII. *Quæst.* An Ecclesia aliqua particularis formaliter sit hæretica, quæ ab hæresibus infestatur? *Resp.* Si potior aut melior pars adhuc in acie stet pro causâ Dei, & ab hæresibus se liberare conetur: *Neg.* Sin victoria sit penes hæreses. *Affi.* Victoria autem obtineri dicenda est, cum Antecessores & Auditores ferè omnes aut saltem potioribus suffragiis Ecclesiæ potestatem tenent & exequuntur, & in corpus Ministerii atque Ecclesiæ formam hæresios introducunt: frustrà obtinentibus, quin & oppressis, aut etiam ejectis, aut inde se subducere coactis, quorum melior sententia menti. XVIII. *Quæst.* An in Ecclesiâ victâ ab hæresi, omnes

mnes & ſinguli formaliter ſint hæretici, qui quamvis hæreſi non aſſentiantur, in externâ tamen ejus communione etiamnum hærent, nec peremtoriè ſecedunt? *Reſp. Neg.* Pariter hic judicandum, ac de multis majorum noſtrorum ſub Papatu, qui tamen non erant formaliter de Papatu. Poterant enim quidam eſſe formaliter ignorantes pleraque aut præcipua Antichriſti myſteria: alii dubitantes; alii pro modulo contradicentes, & meliora contra ſpem ſub ſpe ſperantes; alii in ſilentio ſuo gementes, *Ezech.* 9.; alii pro tempore à carnis ſuæ infirmitate ſupplantati, contra conſcientiam ad inſtar Apoſtoli Petri veritatem externè abnegantes, & communem errorem profitentes. Confer noſtram *Deſperatam cauſam Papatus, lib.* 3. *ſect.* 2. *&* 3. ubi de ſucceſſione & receſſione Eccleſiarum. *Negandum* tamen non eſt, quin tales omnes in Deum peccent, ſive per ignorantiam, ſive contra conſcientiam. Vide *Hoſea* 2. *verſ.* 1. 2. *Corinth.* 6. *verſ.* 17. *Apocal.* 18. *verſ.* 4. XIX. *Quæſt.* An Magia ſit hæreſis, & Magi ſint dicendi hæretici, & vice versâ? *Reſp.* 1. *Quod ad prius membrum*: Pontificii Caſuiſtæ communiter *Neg.* fortè ut Papas, quos aliquos fuiſſe Magos, negare nequeunt, hâc ratione ab hæreſi liberare queant. Sed æthiopem lavant. Cum enim pactum & exercitatio Magiæ non ſit ſine fundamentalibus erroribus circa dæmonum naturam & operationes, circa Dei providentiam, ut & fidem, fiduciam, ſpem, caritatem noſtram erga Deum: ſequitur non minus pronuntiari poſſe, quod omnis Papa Magus ſit hæreticus; ac pronuntiant de dubio in fide; quod omnis dubius ſit hæreticus. Quamvis ut dubitatio, ſic Magia formaliter non ſit hæreſis; ſed hæreſin aut præſupponat, aut conjunctam habeat. 2. *Quod ad poſterius membrum. Neg.* Quamvis inter hæreticos non pauci fuerint, qui crimen Magiæ cum hæreſi conjunxerint, teſte *Auguſtino de verâ Religione, cap.* 4. & Tertulliano de Præſcript. *Notata*, inquit, *etiam ſint commercia hæreticorum cum Magis quamplurimis, cum Circulatoribus, cum Aſtrologis, &c.* Quales Menander, Saturninus, Gnoſtici, Carpocrates, Baſilides, Priſcillianus, &c. quibus adde Papas aliquot Romanos; quos collige ex *Hiſtoriâ Papatus*, aut ſi compendio uti velis, lege in *Zegedini Speculo Pontificum.* XX. *Quæſt.* An hæreſis ſit idololatria, aut ſuperſtitio? *Reſp.* Propriè *Neg.* quamvis per metaphoram aut per metonymiam ſubinde dicatur idololatria. Eſt enim ut plurimum conjuncta cum idololatriâ, aut eidem analoga. Tertullianus adverſus Praxeam: *ſicut nationes manibus, ita & hæretici verbis idola fabricantur.* Eodem ſenſu hæretici apud Patres quoſdam cum Gentilibus comparantur, immo & Gentiles ſeu idololatræ dicuntur: de quo infrà. *Vincentius Lyrinenſis in Commonitor.* hæreſes vocat *humanas ſuperſtitiones*: & *Athanaſius* ac *Lucifer Caralitanus*, hæreſin

Arrianam appellant ſuperſtitionem. XXI. *Quæſt.* An hæreſis ſit ſpecies peccati in Spiritum Sanctum. *Reſp. Thomas Aff. in 4. diſt. 12. qu. 2. art. 2.* Sic citat *Altenſtaig in Lexico Theologico.* Puto alterum ſcriptum ab eo innui, nam in ſcripto ad Comitem Hannibalem non invenio. Sed hæc opinio nititur ſententiæ Scholaſticorum ad *Thomæ 22. quæſt. 14. artic. 2.* ubi ſex ſpecies hujus peccati numerantur, quæ hoc peccatum nimium extendit.

DE ERRORE ET HÆRESI, *PARS SEXTA.*

Reſp. GUILIELMO BAXCAMP, Roterod. Batav. *Ad diem 22. Novemb. 1656.*

I. Abſolutis, quæ reſtant, quæſtionibus circa hæreſis cauſas & adjuncta. II. Ad ejus diviſiones accedemus.

1 QUæſt. XXII. An Philoſophia ejuſque ſtudium inter cauſas hęreſiωn numeranda. *Reſp. Neg. Rat.* 1. Quia ut natura, lumen naturale, recta ratio naturalis, cognitio ſenſuum per ſe non eſt, nec eſſe poteſt cauſa hęreſios; ſic nec doctrina & veritas ex lumine naturæ & rectâ ratione ac ſenſibus hauſta; hoc eſt, veritas & cognitio Philoſophica. Antecedens patet, quia eſt à Deo totius naturę, & naturalis rationis, luminis, veritatis, omniſque boni in naturâ autore, *Iohan.* 1. *verſ.* 9. collat. cum *Roman.* 1. *verſ.* 19. 20. *Actor.* 17. *verſ.* 27. Adde Philoſophiæ præſuppoſitam theoriam, eique ſuperſtructam praxin in Bezaleele, aliiſque Θεοδιδάκτοις, *Exod.* 31. *verſ.* 3. Et ſapientiam Philoſophicam Salomonis, quâ Deus ipſum extraordinariò donaverat 1. *Reg.* 4. *verſ.* 29.-34. Et Θεόπνευστον Philoſophiæ ac Theologiæ naturalis cognitionem Pauli, quâ reſtitit pſeudo-Philoſophis Athenienſibus, *Actor.* 17. *Rat.* 2. Quia Deus provocat & nos remittit ad cognitionem, quę per rationem, & per ſenſus rationi ancillantes habetur. *Rom.* 1. *verſ.* 19. 20. & 2. *verſ.* 14. 15. *Actor.* 17. 27. *Ieſa.* 40. *verſ.* 21. 26. atqui hęc nihil aliud eſt quàm Philoſophia. Ergo illa non eſt mala, nec per ſe cauſa mali aut hæreſios. *Rat.* 3. Quia veritas Philoſophica naturaliter revelata ſupernaturaliter revelatæ veritati Theologicæ non repugnat, nec illa iſtam corrumpit, nec vice verſâ: ergo non eſt cauſa hęreſiωn. *Rat.* 4. Quia Philoſophia juvat veritatem Theologicam; idque non uno modo: nedum ut eam tolleret aut corrumperet per hæreſes, &

per

per se causa esset hæresin. Antecedens probatur: 1. *Quia* in Theologiâ positivâ & dogmaticâ subministrat formam & modum ordinatè, distinctè, perspicuè, accuratè materias explicandi per definitiones, theses, hypotheses, consectaria; easdemque probandi per demonstrationes directas, & indirectas. 2. *Quia*, in materiis quæ ad Theologiam naturalem pertinent, inservit insuper Euporiæ, hoc est, facili & certæ argumentorum seu mediorum terminorum inventioni. Hic enim lumen naturæ & recta ratio præstat principium, unde conclusiones deducuntur. 3. *Quia*, in Theologiâ Elenctică inservit corruptæ rationi & pseudo-Philosophiæ, quæ se contra veritatem Theologicam effert, retundendæ, eamq; sive directè, sive indirectè, sive δι' ἀδυνάτου, sive κατ' ἄνθρωπον confundendæ ac profligandæ. *Object.* 1. *Coloss.* 2. præmonet Apostolus, ne quis eos deprædetur per Philosophiam. *Resp.* Sed per appositionem describit eam, quod sit *vana deceptio*. Atqui vera Philosophia, quam Deus ipse per lumen naturale & rectam rationem docet, non est talis: alioquin Deus esset deceptor; quod nefas est cogitare. Omne verum & bonum est à Deo primâ ac summâ veritate ac bonitate. Intelligit ergo Apostolus pseudo-Philosophiam, seu abusum Philosophiæ, hoc est, fallas Philosophorum opiniones & sectas, ex quibus prodibant heterodoxi illi; aut quarum auxilio fidei corruptelas, quas Apostolus ibi redarguit, formabant, ac defendebant. Haut aliter ac 1. *Timoth.* 1. *vers.* 4. rejiciuntur falsæ & otiosæ genealogiæ, quæ scil. sunt *fabulæ*, & 2. *Thessal.* 2. *vers.* 2. falsæ & fictæ revelationes, & 1. *Timoth.* 6. *vers.* 20. ψευδώνυμος scientia, & 1. *Corinth.* 2. *vers.* 1. 4. vana ac sophistica eloquentia, seu loquentia. Unde tamen non infertur, veram genealogiam, revelationem, sapientiam, eloquentiam, esse malam aut inutilem, aut corruptricem religionis. Hîc valere debet vulgata regula: *Tollatur abusus & maneat rerum substantia.* Vide & confer *Commentaria Melanthonis*, & *Davenantii*, & *Victorini Strigelii*, qui Patrum aliquot testimonia ibidem adducit. *Espencæus in tract. de Animatione Cœlorum in principio*, & *Pererius in Præfat. ad Disp. Physicas*, & *Keckermannus in Præcognit. Philosophicis de vero usu Philosophiæ in Theologiâ* differunt. *Object.* 2. Tertullianus de Præscript. cap. 7. dicit *hæreses à Philosophiâ subornari: Idem contra Hermogenem cap.* 8. Philosophos *hæreticorum Patriarchas* appellat: quod etiam laudatur ab *Hieronymo lib. contra Pelagium ad Ctesiphontem, in principio. Resp.* Si quis loca citata inspiciat, & conferat cum *ipsius libro de Animâ*, imprimis *cap.* 23. videbit eum non loqui de Philosophiâ ipsâ, sed de Philosophiâ ethnizante, & de Ethnicis errantibus Philosophis, eorumque pravis opinionibus, Sectis & Magistris ibi designatis, inter quos excellebat Plato cum suis; quem hoc elogio (cap. 23. de Animâ) condecorat:

corat: *Doleo bonâ fide, Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum.* Aut loquitur de Philoſophiæ inter Chriſtianos abuſu, ejuſque intra terminos ſuos evectione & applicatione: uti ſe explicat in Apologetico cap. 47. *Philoſophi gloriæ ſolius & eloquentiæ libidinoſi, ſi quid in Sanctis Scripturis offenderunt digeſtum, pro inſtituto curioſitatis ad propria verterunt.* Ibidem: *Ex horum Philoſophorum ſemine & noſtram hanc novitiolam paraturam viri quidam ſuis opinionibus ad Philoſophicas ſententias adulteraverunt, &c.* Adde verba ejus ex libr. de Reſurrectione carnis: *Ita nos rhetoricari quoque provocant hæretici, ſicut & philoſophari.* Ubi aliquem Eloquentiæ & Philoſophiæ uſum ſibi vindicat. Similiter accipienda & explicanda ſunt, quæ *Lactantius lib.* 3. (quem hoc nomine taxat Cenſor ipſius *Ant. Raudenſis*), & *Cyrillus Hieroſolymit. Catecheſ. myſtagog.* 18. contra Philoſophiam dicere videntur. *Object.* 3. Formari ſolet ex dictis & axiomatis quibuſdam philoſophantium, quæ myſteriis fidei repugnare videntur: qualia ſunt: ex nihilo nihil fit. Non datur regreſſus à privatione totali ad habitum, virgo non parit, &c. *Reſp.* Hæc omnia veriſſima ſunt, ſiquidem maneatur in terminis naturæ. Neque enim naturaliter aut per cauſas naturales ex nihilo aliquid fieri poteſt, &c. Sin verò quis extra terminos illos principia & axiomata Philoſophica extendere velit, jam non ritè philoſophatur, ſiquidem tranſit εἰς ἄλλο γένος, & vim facit veritati Philoſophicæ: quæ propterea non eſt mala nec contemnenda; quamvis ex ſe & per ſe attingere nequeat veritates fidei ex ſolâ revelatione ſupernaturali cognoſcendas. Simili hoc declarari poteſt, Veritas & doctrina, quam lex ſcripta continet, per ſe non eſt mala, nec Euangelio repugnat; quamvis ad veritatem Euangelio propriam de juſtificatione & ſalute peccatoris, non pertingat: nec ideo abjicienda eſt, quia multi ſub nomine Chriſtiano (Pelagiani, Pontificii, Sociniani, &c.) eâ abutuntur ultra ſuum genus & terminos extendendo uſque ad juſtificationem & ſalutem per opera legis. Ut ergo non obſtante defectu legis, quæ juſtificationem peccatoris non tradit, & abuſu hominum, qui eam indebitè extendunt & applicant; veritas ejus & bonitas manet, quippe quæ eſt à Deo data: ſic veritas Philoſophica non obſtante defectu, & hominum ſive extraneorum à fide ſive nomine Chriſtianorum indebitâ extenſione & applicatione, eſt ac manet veritas & bonitas; quia eſt donum Dei & lumen divinitus ſplendens atque illuminans per revelationem naturalem. Detur & aliud ſimile. Ut cognitio noſtra ſenſitiva non eſt mala; quamvis deficiat, ſeu minorennis ſit (ita loquar), & ad objecta purè intelligibilia ſeſe non extendat: nec abjicienda eſt, quippe donum Dei; quamvis homines eâ multipliciter abutantur, eoque abuſu cognitioni intellectuali obſint,

sint, quin & nonnulli ad objecta purè intellectualia eam extendant, ex. gr. ad corpoream visionem Spirituum, immo & absolutè simplicis ac infinitæ essentiæ divinæ.

XXIII. *Quæst.* An pars illa Philosophiæ, quæ Metaphysica seu prima Philosophia dicitur, inter causas hæresios numeranda? *Resp.* Non magis quàm Logica, Physica, Ethica, Politica, Oeconomica. Quidquid enim Apologiæ pro dictis scientiis afferri solet, Metaphysicæ parti generali & speciali, immo & toti Pneumatologiæ Philosophicæ, hoc est Theologiæ naturali, pariter applicari potest. Particulares errores Philosophorum, si qui in veritatem aliquam Metaphysicam incurrunt, aut ultra genus suum, & terminos scientiam hanc extendunt, non magis præjudicare debent ejus bonitati atque utilitati, quàm errores pænè infiniti Theologorum nomine & professione Christianorum, doctrinę & studio Theologiæ. Tres puto fastidii aut contemtus Metaphysici apud nonnullos causas esse, ignorantiam sc., præjudicatam sectæ alicujus Philosophicę opinionē, & invidiam, cum scientiæ hujus monopolio conjunctam. *Ignorantia* est: quia alicui fortè ingenium, aut otium, aut adminicula ad eam discendam defuerunt; aut tantum laborem sumere noluit, ut intimos recessus sublimis atque abstractissimæ hujus scientiæ penitus perlustraret, eamque in mentis suæ succum & sanguinem converteret. *Præjudicata* opinio sectę Philosophicę, est Rameorum; qui hanc scientiam eliminant, quòd putent Logicæ subjectum esse ens & non ens, & Physicæ subjectum esse substantiam omnem, tum corpoream, tum incorpoream: Et de Deo ac spiritibus, ut & de totâ Ethicâ, Oeconomicâ, Politicâ, in solâ Theologiâ tractandum: nihil ergo relinqui Metaphysicæ. Sed hæc macra atque otiosa controversia; propter quam Theologi manum non verterint. Si ipsis visum omnes illas universales abstractiones, formalitates & conceptus, quî in Metaphysicâ occurrunt, in Logicâ, Physicâ, Theologiâ suâ tractare; fruantur sanè judicio suo: modò rem ipsam habeant. Quorundam Theologorum sinistra (uti videtur) judicia de hâc scientiâ, quæ huc subinde accersuntur, non magis ei præjudicare debent, quam duriora dicta Patrum in Dialecticam & Rhetoricam; quas artes ideo Rami Sectatores ipsius exemplo studiosè excolere non desinunt. *Invidia* cum scientiæ hujus monopolio est eorum, qui soli tanquam aquilę in nubibus excellere affectant, & propriarum opinionum atque errorum nebulis se abscondere, atque apparente subtilitate aliquâ aliis scientiâ hâc destitutis formidabiles videri. Experti hoc sumus in Arminio & ipsius Sectatoribus: qui cum primum *Zvvarezii Metaphysicam*, & *Opuscula Theologica* (tunc ita dicta & in 4. edita) fervidè legerent, & inde τὸ hypotheticorum *itque reditque* de

necessario, contingente, libertate, concursu seu egressu simultaneo, &c. ad ravim intonarent; in progressu tamen sentirent, hæc terriculamenta cum Socinianis & χθὲς κ᾽ πρώην natis cogitatis pseudo-Metaphysicis, per veram & solidam Metaphysicam detegi ac profligari; in accusationem & contemtum Metaphysicæ conversi sunt, procuratâ etiam prohibitione, ne in posterum disputationes Metaphysicæ instituerentur, ne quidem ulla corollaria Metaphysica dispp. Physicis, aliisque Philosophicis subjicerentur. Qui legunt *ipsorum Apologiam & communia scripta* post eam edita, notent, quo fastidio subinde, cum ita usu venit, & Metaphysica defendendis fidei contra infideles & hæreticos mysteriis ancillari videtur, Metaphysicas subtilitates perstringant, qualibus tamen, sed detortis & malè applicatis, contra veritatem antehâc cum *Vorstio* suo usi sunt, nec etiamnum uti desinunt. Hæc ergo arma nobis è manibus excussa velint, ut inermibus commenta pseudo-Philosophica & absurda quævis pro verâ Philosophiâ obtrudere possint. Sic olim Julianus Apostata usum eruditionis Græcanicæ Christianis ereptum ibat. Confer quæ pro Metaphysicâ diximus in *Dispp. de Theologiâ, & de Philosophiâ sacrâ.*

3 XXIV. *Quæst.* Quam sectam, aut quas sectas Philosophorum Apostolus *Coloss.* 2. *vers.* 8. potissimum respexisse videtur? *Resp.* Est nonnemo, qui de Peripateticâ determinat; hâc motus ratione, quod tunc temporis in Græciâ Philosophia per excellentiam sumeretur pro Peripateticâ. Sed hæc absque Philologiâ, Historiâ, atque antiquitatum cognitione temerè & imperitè dicuntur. I. *Quia* nullis Autorum testimoniis probatur, Philosophiæ nomine tunc temporis in Græciâ κατ᾽ ἐξοχὴν appellatam fuisse Philosophiam Peripateticam. Hâc hypothesi subrutâ, cadit totum commentum illi superstructum. II. *Quia* nondum ex Historiis probatum, tunc temporis in Græciâ, & in Ægypto, Armeniâ, Syriâ, aliisque cultioribus imperii Romani Provinciis, aut etiam Romæ & in Italiâ Peripateticam sectam publicè obtinuisse; reliquis, præsertim Stoicâ & Platonicâ, obsoletis & exulantibus. Quin potius contrarium ex Viris doctis circa illa tempora & post in Græciâ & Italiâ philosophantibus, ostendi posset: siquidem hoc tanti esset. Nôrunt hoc, quibus *scripta Ciceronis, Virgilii, Manilii, Senecæ, Plutarchi, Plotini, Macrobii, Auli Gellii,* & *nomina Tauri ac Favorini Gellio* memorata non sunt ignota. Ex Patribus proximè post Apostolica tempora florentibus, *Justinus, Clemens Alexandrinus, Origenes, &c.* erant Platonici. Sed tali auxilio nunc opus non est: cum sufficiat presfior & ex ipso textu desumta responsio; quam mox subjicio. III. *Quia Apostolus in hâc Epistolâ ad Coloss.* uti etiam *ad Galatas*, & ad *Philippenses*, directè & proximè non respicit Græcorum philosophantes, sed Judæos & Sectas

& Sectas judaizantes; uti colligitur ex *verſ.* 8. ſecundum *elementa mundi*: quod philoſophantibus Judæis convenit, aut Philoſophis Gentilibus, qui ex aſtris & ſuperſtitioſis ſuis στοιχείοις (de quibus *Scaliger in Manilium*) dependebant. Atqui illorum Philoſophiam (ſi quam à Græcis didiciſſent, aut adoptâſſent) fuiſſe non tam Peripateticam, quàm Pythagoricam & Platonicam conſtat ex opinionibus de dæmonum ligatione, de animarum migratione, de ἀνυφαιρίᾳ, &c. ex *Hiſtoriâ Flavii Ioſephi*, & ex iis, quæ *Druſius* & *Scaliger de Sectis Iudæorum contra Serrarium* adduxerunt. Si quis *Philonem* Platonizantem inſpexerit, & antiquitates Thalmudicas contulerit, facilè deprehendet & videbit qualis Philoſophia in Judæa & in Judæorum ἀγωγαῖς, tunc magis exculta fuerit, Peripatetica an Platonica. Quod ad honoratiſſimam tunc temporis Sectam inter Judæos, Phariſaicam ſcil., illa Stoicorum Philoſophiam in pleriſque moralibus & in opinione de fato ex parte amplexa erat; & Philoſophiam Pythagorico Platonicam in migratione animarum. De quo vide *Flavium Ioſephum libr.* 18. *antiquit. cap.* 2. & *lib.* 2. *de Bello Iud. cap.* 7. Conferat, cui vacat *Ioh. Druſium lib.* 2. *de Sectis Iudæorum cap.* 14. IV. *Quia* errores Theologici, qui *cap.* 2. *ad Coloſſ.* notantur, non habent affinitatem cum Secta Peripateticâ, nec in genere, nec in ſpecie. *Non in genere*, quia Secta Peripatetica non eſt ſecundum *traditionem hominum*, & *elementa mundi* (confer infra *verſ.* 16. cum *Galat.* 4. *verſ.* 39.) qualis Philoſophia illa quam *verſ.* 8. taxat Apoſtolus, de quâ hæreſes & ſuperſtitiones Eſſeorum & ſimilium animabantur. Nihil minus convenit Philoſophiæ Peripateticę, & nihil magis Pythagorico-Platonicæ quàm traditio. Notum eſt decantatum illud Pythagoræorum ἀυτὸς ἔφα. Omnia examinabat *Ariſtoteles*, tanquam Philoſophus (utrum quid aſſecutus ſit, aut non ſit, non facit ad rem præſentem), nullis prædeceſſoribus ſuis parcens; uti conſtat imprimis, ex Metaphyſicis, & *lib.* 1. *Phyſ. acroaſ.* ubi diſquirit *de Principiis*, & *lib.* 1. *de Animâ*, & ipſe ingenuè hoc profitetur 1. *Nicomach. cap.* 6. Nihil minus etiam convenit Sectæ Peripateticæ, & nihil magis Pythagorico-Platonicę, *quàm ſe convertere ad elementa mundi, hoc eſt, non continere ſe* (ut Rollocus ad hunc locum) *inter limites rerum humanarum, &c. ſed eos excedere, & altius ad Deum & res cœleſtes ac ſpirituales aſſurgere, & conari regulas divini cultus tradere ac præſcribere.* Ubi enim apud Peripateticos comparent regulæ de πολίταις, ἱερεῦσι, & cultu atque ambitu geniorum ſeu dæmonum; quales apud Platonicos, *Plotinum*, *Porphyrium*, *Proclum*, *Iamblichum*. *Nec in ſpecie* errores & ſuperſtitiones hæreticorum *cap.* 2. *ad Coloſſ.* notatæ affinitatem habent cum Secta Peripateticâ, ne quidem cum erroribus Ariſtotelis communiter à Chriſtianiſmo condemnatis; ſed bene cum aliis Sectis,

&tis, imprimis cum Pythagorico-Platonicâ. Errores notati sunt circa superstitiones in cultu angelorum & geniorum, qui inter Deum & homines intermedii putantur, & in abstinentiâ à cibis, & erant Judaizantium Essæorum, Gnosticorum, &c. De Essæis illic notatis affirmat *Scaliger in Elencho trihæres.* De Gnosticis *Cornel. à Lapide in Commentar. ad locum.* Illos autem ipsorumque Sectatores βιβλίογραφους illa hausisse aut interpolasse ex Philosophiâ non Peripateticâ, sed Pythagoricâ & Platonicâ, nôrunt illi, qui modo apud *Epiphanium*, *Augustinum*, aut alium quem hæresiologum & *Scaligerum in Elencho Trihæres.* placita istorum hæreticorum perlustrârunt, & cum Platonicâ ac Peripateticâ Philosophiâ obiter contulerunt. Certè in literaturâ omni & antiquitatibus versatissimus inter Patres Latinos *Tertullianus*, hæreticas & absurdas opiniones quasque ad alias philosophantium sectas Epicuream, Stoicam, &c. imprimis ad Platonicam, tanquam originem suam reducit in *libro de Animâ cap.* 23. ubi inter alia Platonem dicit, omnium hæreticorum *condimentarium factum.* Et paulò post: *Cum igitur hujusmodi argumento illa insinuentur à Platone, quæ hæretici mutuantur, &c. Davenantius* inter *Commentatores ad Coloss.* 2. Platonicam intelligi non malè conjicit; immo asserit *Cornel. à Lapide*: quem vide. xxv. *Quæst.* Utra ergo utilius à nævis & erroribus repurganda, interpolanda, & Theologiæ nostræ applicanda videtur, ut contra hæreses militet, Platonica an Peripatetica? *Resp.* Nos de istâ affirmamus. 1. *Quia* supra Platonicam, habet Logicam, & docentem & utentem. 2. *Quia* in reliquis disciplinis contendit ad scientiam καθ' ὅλα per definitiones, demonstrationes, divisiones: & sic Platonicam longè post se relinquit. 3. *Quia* Plato, etiam in illis quę falsa aut noxia non sunt, non tam Philosophicum indagatorem, quam ἐξηγήτου egit, qui ab aliis auditas sive historias, sive fabulas referebat potius quam examinabat: omnia scil. recipiebat (uti alicubi de illo *Cæsar Scaliger*) tanquam vir bonus. 4. *Quia* sententiarum in Metaphysicis, Physicis, Ethicis, Politicis, veritate Platonicam longè superat. Legatur *Platonis Timæus*, & in eum *Commentaria Procli*, item *Alcinous*, *Iamblichus*, *&c.* 5. *Quia* pseudo-Philosophematis suis de Idæis, de Dæmonibus, de Animâ, ejusque statu ante hominis ortum & post discessum, de numerorum efficaciâ & mysteriis, de communione bonorum, immo & uxorum ac liberorum, de licitâ aut laudandâ ἀνεπφωνίᾳ, &c. hæreses pleraque, superstitiones, idololatrias, magicas goeteias & theurgias animavit, ut ita cum *Tertulliano* loquar. Confer supra *Disp. de Magiâ*, & *Tertullianum loc. cit.* & *Hæresiologos*, ubi de placitis Marcionis, Valentinianorum, Carpocratis, Hermogenis, Cerinthi, Montanistarum, Encratitarum, Gnosticorum, &c. 6. *Quia* Platonica ex

aliorum

aliorum impuris fontibus derivata est, Pythagoræ scilicet, Heracliti, Socratis. Illum enim (teste *Laërtio*) secutus fuit & expressit in intelligibilibus, istum in sensibilibus, hunc in civilibus. Notum est ex *Laërtio*, quis & quantus fuerit Pythagoras, Pater superstitionum: qualis Socrates cum genio seu dæmone suo Paredro: Qualis Heraclitus Physicus. De Pythagoræ vitâ & Philosophematis, & quod Plato ejus Physicam sectatus sit, legi etiam potest *Photius in Myrobiblo, lib.* 259. 7. *Quia*, quamvis inter primos & antiquissimos Patres non pauci Philosophia Platonica imbuti essent; coacti tamen fuerunt Christiani Doctores, ex omnibus sectis Philosophiam Peripateticam Theologiæ nostræ ancillaturam adoptare, eamque interpolatam eidem adaptare, atque auxilium ejus in defensione fidei contra infideles & hæreticos advocare: & Platonicam relinquere; quippe hæresibus & superstitionibus magis ancillantem, quàm fidei veritati: ita ut jam ab octingentis amplius annis apud Græcos & Latinos (addo ego Arabas, Persas, Judæos) in Scholis admissa sit & regnet; uti observat *Lipsius lib.* 1. *manuduct. dissert.* 4. Eadem mens, idemque fuit consilium nostris Reformatoribus eorumque Successoribus, jam inde à primâ reformatione usque in hunc diem: uti ex constitutionibus & communi praxi Scholarum per inductionem probari posset: ubi in Physicis, Metaphysicis, Ethicis, Politicis, Aristotelis placita veritati religionis Christianæ repugnantia corrigunt, quæ deficiunt, supplent, quę redundare videntur, resecant: quę obscurè dicta illustrant, omniaque interpolant & ingeniis ac studiis hodiernis, imprimis Theologię Christianæ ita accommodant, ut Philosophia Christiana non minus dicenda sit quàm Peripatetica. Quod vi veritatis, & ex necessitate ab illis, ac minimè in gratiam Papatus, à quo aliàs quàm longissimè recedebant, factum esse credendum est. Philosophiam illam communem Scholarum è Papatu acceptam, tanquam vasa & spolia Ægypti converterunt in usum tabernaculi. *Object.* Atqui Patres nonnulli Platonem reliquis Philosophis præferunt. *Resp.* Id non simpliciter sed secundum quid intelligendum est. 1. *Propter* stylum: ut tunc Græcanica eruditio in λόγοις magnam partem statuebatur. Erat enim Plato, uti loquitur *Phrynichus apud Photium in Bibliothecâ libr.* 158. puri & Attici sermonis regula, norma, atque exemplum præstantissimum. 2. *Quod* ipse apud Græcos in tanto æstimio esset, & passim *divinus Plato* salutaretur. 3. *Quod* ex eo uberius, quàm ex aliis, argumenta & testimonia suppeterent, quibus Græci Gentiles ad hominem, retundi ac confundi possent; in iis scil., in quibus Plato propius ad Christianam religionem balbutire videretur, & quę ex Mose suffuratus erat, uti hoc de illo pronuntiat *Theodoretus in curat. gr. aff. sermone* 2. *in fine*; idemque

ex professo probârat *Numenius* ex Apameâ Syriæ Philosophus Pythagoricus, Platonem scil. quę de Deo & mundo scripserat ex Mose compilasse; qui idcirco dicebat (teste *Suidâ, in voce* Νουμήνιος & *Clemente Alexandrino lib.* 1. *Strom.*) τί γὰρ ἐστι Πλάτων ἢ μωσῆς ἀττικίζων: quæ verba exstant apud *Numenium cap.* 11. *de Animâ*, citante *Lipsio lib.* 1. *Manuduct. dissert.* 4. Et huc respiciunt, quę ab *Eusebio lib.* 15. *præpar. Euangel. Lactantio cap.* 19. *de Irâ Dei. Augustino lib.* 11. *de Civitate Dei cap.* 14. & *cap.* 4. *de verâ Relig. Nazianz. Orat.* 1. *de Theologiâ*, aliisque deprimendo Aristoteli & extollendo Platoni, prolata sunt. Quamvis etiam longè aliter de Platone loquantur *Iustinus, Hieronymus, Tertullianus*, & ipse *Theodoretus serm. cit. pag.* 25. & passim *Irenæus lib.* 1. *capp.* 10. 12. 13. 14. ubi Valentini, *cap.* 24. ubi Carpocratis, *cap.* 30. ubi Continentium, *cap.* 32. ubi Basilidis, *cap.* 33. ubi Gnosticorum hæreses, cum Platonicâ Philosophiâ componit.

4 XXVI. *Quæst.* An qui in uno articulo à fide recedit ad hæresin, in aliis possit habere fidem? *Resp. Affirm.* Siquidem fidem generalem & προσκαιρον intelligas, quæ est ex illuminatione Spiritus Sancti, cujus quidam irregeniti subinde participes fiunt. *Hebr.* 6. & 10. coll. cum *Matth.* 13. Et hoc inde probatur, quod hęresis omnis non sit apostasia, nec hęreticus omnis eo ipso simul sit infidelis & completus apostata, ex. gr. Novatianus quis, aut Monothelita, aut Eutychianus, aut Apollinarista, potest nihilominus reliquos fidei articulos tenere ac profiteri. Pontificii communiter nunc in Scholis cum *Thomâ* 22. *qu.* 12. determinant, habitum fidei per quamcunque hæresin planè amitti. Vide inter alios ex recentioribus multis hoc probaturientem *Malderum in* 22. *pag.* 123. cujus rationes coram, si proponantur, ostendemus non esse insolubiles. XXVII. *Quæst.* An hæresis possit cadere in vere regenitum & conversum. *Resp.* De regenito & quâvis hæresi, *Affirm.* de verè & actualiter converso, & hæresi aliquâ, quæ sit secundaria, *Affirm.* An autem in & cum eâ absque speciali & explicitâ resipiscentiâ mori possit, ita ut necessitate medii requiratur saltem resipiscentia generalis ac virtualis, cujus formula: *Ab occultis munda me*, Psal. 19. anxiè disquiritur. Nos malumus hâc vice ἐπέχειν: quod difficile admodum sit determinare, quænam sit minima fidei generalis mensura, cum quâ fides specialis applicativa, & justificans ejusque comes vera resipiscentia & sanctitas adhuc consistere possit. Conferendæ hic *disspp. de Articulis & Erroribus fundamentalibus in fine, & de fide Papistarum salutari an damnabili.* Magni Mornæi Plessiaci judicium in libro de Ecclesiâ cap. 2. tale est: *Vita*, inquit, *Ecclesiæ Romanæ non tenet nisi tenui admodum filo; quod jam plane putrefactum & ruptum esset, prout Antichristus sollicitè ibi partes suas*

egit,

egit, ſi Deus per ſuam miſericordiam tempeſtivè non miſiſſet ſervos ſuos ad eum reprimendum. Quamdiu filum illud iſtic manet, non negamus ei nomen Eccleſiæ. XXVIII. *Quæſt.* An hęretici ſint dicendi Chriſtiani? *Reſp.* Non pauca occurrunt apud Patres, quæ nomen ipſis negare videntur. *Juſtinus Martyr, in Dial. cum Tryphone*, dicit hæreticos tam eſſe habendos Chriſtianos, quam qui idola adorant, iiſque ſacrificant. *Tertullianus lib. de carne Chriſti*, inter Hæreticos & Gentiles nihil diſtare ait, niſi *quod Ethnici non credendo credunt, & Hæretici credendo non credunt.* Idem adverſ. Praxeam: *ſicut nationes manibus, ita hæretici verbis idola fabricantur.* Cum quo convenit Vincentius Lyrinenſis in Commonitorio cap. 15. *nova dogmata, quæ vetus Teſtamentum allegorico ſermone Deos alienos appellare conſuevit; eo quod ſcilicet ita ab hæreticis ipſorum opiniones, ſicut à Gentilibus Dii ſui, obſerventur.* *Ambroſius epiſt.* 29. *ad Theodoſium Imperat.* Valentinianorum ſanum incenſum, nihil aliud fuiſſe dicit, quam conventum Gentilium. *Auguſtinus in Enchirid. cap.* 5. & *lib.* 21. *de Civit. Dei, cap.* 25. & *lib. de verâ Religione cap.* 38. hæreticum facit Gentili pejorem. Similia habet *Athanaſius Orat.* 2, *contra Arrianos, Hieronymus in Ieſa.* 2. & 8. *& in Zachar.* 13. *Luciſer Calaritanus lib.* 1. *pro Athanaſio*, & *lib. de non conveniendo cum Hæreticis, Prudentius in Apotheoſi*, ubi contra hæreſin Sabellii. Et hæc fortè inter exaggerationes hujus peccati, aut inter metaphoras atque hyperbolas numeranda. Propius ad rem facere videtur, quod Samoſatenianos ſeu Paulianiſtas διυπέρους Ιουδαίους dictos fuiſſe teſtatur *Epiphanius, hæreſ.* 65. & eos rebaptizandos ſtatuat *Concil. Nicen. can.* 19. Et quod Arrianis *L. cunctos C. de ſummâ Trinit.* negatur nomen Chriſtiani. Pontificii promiſcuè omnibus hæreticis nomen hoc negandum cenſent. Vide inter alios *Lorinum in* 2. *Petri* 2. Nos diſtinguendum putamus inter hæreticos & hæreticos. Ubi aliquem Baptiſmum, & aliquod Miniſterium Eccleſiaſticum adhuc agnoſcimus, illi nomine Chriſtiano abſolutè privandi non ſunt: quamvis non ſine caudâ ſeu termino diminuente nomen hoc ipſis tribuendum. Hodiernos Socinianos Chriſtiani Doctores, tum Pontificii, tum Proteſtantes ac Reformati nomine illo non dignantur. XXIX. *Quæſt.* An Baptiſmus hæreticorum ſit baptiſmus? *Reſp.* De hoc olim acriter diſputatum inter Cyprianum cum Concilio Africano (quod vide *in Operibus Cypriani*) & inter Epiſcopos Romanos. Hodie communiter à noſtris & Pontificiis ſententia Cypriani improbatur; eademque in Anabaptiſtis oppugnatur: quamvis diverſis hypotheſibus nitantur. Paulianiſtas rebaptizari voluit *Concil. Nicenum can.* 19. & refert *Auguſtinus de Hæreſibus, hæreſ.* 44. eò quod Trinitatem negarent. Noſtrorum diſputatio cum Anabaptiſtis, ita accipienda non eſt, quaſi promiſcuè quorumvis hæreti-

hæreticorum & Apoſtatarum (ex. gr. Sectatorum Franciſci Davidis, aliorumque ſemi-Judaizantium) Baptiſmum pro vero Baptiſmo haberi velint: aut cum Pontificiis etiam à Judæo aquę aſperſionem adjuncta pronunciatione formulæ præſtitam, ratam habeant. Quos enim nomine Chriſtianorum communiter privamus, quomodo baptiſmum eorum pro Chriſtianiſmi teſſerâ habebimus? Quod ad Socinianos, ſi quis dicat, eorum profeſſionem Chriſtianiſmi & Baptiſmi adhuc habere ſubſtantiam, eſſentiam, & veritatem Baptiſmi, is nobis ſolidam probationem debet. Ego nondum abſolutè nego, ſed ἐπίκω, inclinans tamen in hanc partem magis quam in oppoſitam: itaque tantiſper à baptizandis iſtis abſtinerem, ne quid in cultu Dei facerem abſque πληροφορίᾳ, contra *Roman.* 14. *verſ.* 5. 23. Sic tamen ut contendere nolim cum illis qui infantes iſtorum, Apoſtatarum & Semi-Turcarum baptizare auſint, aut adultos converſos illic dicto baptiſmo tinctos abſque baptiſmo ad Eccleſiæ noſtræ & Cœnæ communionem admittere. Anno 1620. (ſi bene memini) gravamen motum fuit in Hollandiâ, de Baptiſmo ab exauctoratis ob Remonſtrantico errores, ſciſmata, αἱρέσεις Miniſtris clam adminiſtrato. Sed peremptoriè de eo hactenus, quod ſciam, nihil determinatum. XIX. *Quæſt.* An omnis hæreſis ſit contra conſcientiam, ſeu interiorem ſenſum hæretici? *Reſp.* Ita quidem velle videntur Remonſtrantes in *Vindiciis ſeu Vedelio Rhapſodo.* Refut. 1. *Quia* hâc ratione omnes peſſimi hæretici (ex. grat. Gnoſtici, Valentiniani, Marcionitæ, Manichæi, Arabici, Henric.-Nicolaitæ, David-Joriſtæ, Franciſco-Davidici, &c.) non tantum ſeducti, ſed & ſeductores ab hæreſi in judicio Eccleſiaſtico abſolvendi eſſent; quamdiu ipſis dicere liberet, ſe in conſcientiâ ita ſentire, nec aliter per conſcientiam Dei & per reverentiam Scripturę debitam ſentire poſſe. Quandoquidem de occultis non judicat Eccleſia, nec hominum mentes inſpicere, aut καρδιογνωσίαν ſibi vindicare poteſt. 2. *Quia* idem φάρμακον omni infidelitati Judæorum, Muhammediſtarum, Gentilium, quin & craſſiſſimæ idololatriæ Dæmonolatrarum analogicè applicari deberet; & infideles ab idololatriæ, infidelitatis, ſuperſtitionis, apoſtaſiæ crimine abſolvi: quamdiu ſcil. proteſtarentur, ſe ita credere & agere ſecundum ſuam conſcientiam. 3. *Quia* hâc ratione tolleretur diſtinctio hypocriſis in formalem & craſsam; & nulla eſset formalis hypocriſis aut deceptio proprii cordis, contra *Iacobi* 1. *verſ.* 26. *Ierem.* 17. Confer *Diſp. noſtram de Simplicitate & Hypocriſi*, & præſtantes Practicos ibi cit. XXXI. *Quæſt.* An hæreſis indirecta ſeu per conſequentiam, quam errans proteſtatur ſe non videre, etiam ſit vera hæreſis? *Reſp. Aff.* Quia ipsâ re evertit fundamentalem fidei veritatem, ſive errans id intelligat, ſive non intelligat. Nec de veri-

tate

tate hujus consequentiæ quidquam remittendum, quamvis longanimitas, tolerantia, & æquitas adhibeatur in censurâ errantis, seu in applicatione ad ipsius personam. Fieri enim potest, ut hæreticam sententiam ad momentum aut ad tempus aliquod quis teneat, qui tamen formaliter nondum transformatus sit in hæreticum. Ab alterâ parte fieri potest, ut protestatio alicujus facto non tantum exteriori, sed & interiori contraria sit; atque adeo ipse errans consequens absurdum facilè concessurus sit, si modo per homines & rationes mundanas hoc liceret; Tutissimum ergo est de re ipsâ, hoc est de consequentiæ veritate in se spectatâ candidè & absque συναπολήψια judicare ac pronuntiare, dicendo ex tuâ sententiâ sequitur eversio veritatis fundamentalis fidei, e.g. de justificatione per solam Christi justitiam imputatam: ergo hæc sententia est lætifera hæresis, & fidei in Christum abnegatio. Probatur 1. ex *Galat.* 5. *vers.* 1. 2. 3. 4. cum 2. *Petr.* 2. *vers.* 1. Quis dicet omnes illos Deum directè & apertè negasse? 2. *Ex* Hæresibus & Sectis, de quibus 1. *Corinth.* 11. *vers.* 19. *Tit.* 3. *vers.* 10. 11. *Rom.* 16. *v.* 17. 18. 1. *Tim.* 1. *vers.* 4. 13. 2. *Tim.* 2. *v.* 6. 17. In quas Apostolus judicium stringit; & Christus *Matth.* 7. Jam verò multos ex iis indirectè & tectè fidem evertisse, non directè & apertè, constat ex tegumento ovium, *Matth.* 7. *v.* 15. & chrestologiâ, *Rom.* 16. *v.* 17. 18. & quod exemplo diaboli transforment se in angelos lucis, 2. *Cor.* 11. *v.* 14. 15. & habeant cornua agni, *Apocal.* 13. & dolosi sint operarii, *Philipp.* 3. 3. *Ex* analogicâ collatione Magiæ & Idololatriæ indirectæ seu interpretativæ, quæ à peccato superstitionis, Magiæ, Idololatriæ, secundum judicium verbi divini (supra in *Disp. de Superstitione*, *de Idololatriâ*, *de Magiâ* probatum) non absolvitur. Eadem etiam ratio est hæresios. 4. *Ex* lege oppositorum: quia veritas fidei fundamentalis seu necessariæ, per solidam consequentiam ex textu aut textibus Scripturæ educta, est veritas fidei: ergo veritatis fundamentalis per solidam consequentiam abnegatio, est hæresis. XXXII. *Quæst.* An sola hæresis, absque aliis peccatis contra caritatem Dei & proximi possit hominem subjicere æternæ damnationi? *Resp.* 1. Hic videtur præsupponi falsum, posse quem esse verè & formaliter hæreticum, & nihilominus cætera verè sanctum ac pium: saltem posse quem hæresin aliquam tenere, tueri, propagare, & oppositam fidei veritatem oppugnare, immo & blasphemare piâ, sanctâ, purâ, ἀπροσκόπῳ conscientiâ: ita ut peccata præparatoria seu antecedentia, & concomitantia non adsint. *Resp.* 2. *Aff.* Hæresin quà hæresin, & per se esse peccatum aptum natum subjicere hominem condemnationi. 1. *Quia* hæreses dicuntur hæreses ἀπωλείας, 2. *Petri* 2. *vers.* 1.; & eo nomine Apostolus *Rom.* 3. *vers.* 3. 1. *Timoth.* 1. *vers.* 20. & 2. *Timoth.* 2. *vers.* 18. 20. &

2. *Petri* 2 *verſ.* 3. hæreticos condemnat. Nec excipi poteſt, quaſdam hæreſes eſſe ſalutares, quamvis fortè minores ſint, quia magis & minus non variant ſpeciem. Et certè qui cum nonnullis innoxias fingeret hæreſes, tantundem faceret, ac ſi cum Pontificiis diſtingueret ad *Matth.* 12. peccata poſt hanc vitam remiſſibilia, & ad 1. *Petri* 4. idololatriam licitam. 2. *Quia*, eſt peccatum, & opus ac fructus carnis, *Galat.* 5. *verſ.* 20. Atqui omne peccatum ex ſe, in ſe & per ſe eſt mortale: uti hoc alibi contra Pontificios probatur. Antecedens probatur ex remotione partium, Quia actus hic humanus non eſt opus bonum, nec eſt adiaphorum: ergo eſt peccatum; Et inter peccata contra 1. *Præceptum* ab Interpretibus numeratur. 3. *Quia* eſt pars, actus, praxis impietatis & irreligioſitatis, virtuti fidei & ſapientiæ ſpiritualis, cultuique divino, ac novæ creaturæ ſeu novo hominii directè oppoſitus. Si ergo ignorantia veri Dei, 2. *Theſſal.* 1. ſi infidelitas, ſi abnegatio Dei aut Euangelii, ſi perverſio viarum Domini, *Actor.* 13. damnabilis eſt, & cœcus ductus à cœco unà incidit in foveam, *Matth.* 12.; quomodo hæreſis non erit Deo exoſa, proximo pernitioſa, ſaluti noſtræ & gloriæ divinæ adverſa, & conſequenter damnabilis? XXXIII. *Quæſt.* An propter ſolam profeſſionem alicujus hæreſios, homo cætera coram Eccleſiâ inculpatus à communione excludi debeat? *Reſp. Aff.* cum *Catecheſi noſtrâ quæſt.* 85. rationes ex præcedentis quæſtionis determinatione deſumi poſſunt. XXXIV. *Quæſt.* An ex verbis inordinatè prolatis incurratur hæreſis, uti ex Hieronymo hoc allegat *Thomas p.* 3. *qu.* 16. *artic.* 8. & inde argumentatur. *Reſp.* Diſtinguendum cum Cajetano ad locum cit. *Non formaliter: ſed vel materialiter in ſignificato verborum inordinatorum errorem contrarium fidei importantium; vel apparenter, dum inordinata verba ſpeciem hæreſis præ ſe ferunt. Sicut etiam in aliis vitiis incurritur ex aliquâ inordinatione ſpecies mali: à quâ univerſaliter abſtinendum eſſe jubet Apoſtolus.* Ubi etiam docet, quomodo & cur non ſit communicandum cum hæreticis, quod ad vocabula ipſorum propria. Atque hinc illuſtratur poſſe quem tempeſtivè moneri ùt abſtineat in rebus fidei ac Theologiæ à phraſibus & propoſitionibus ſuſpectis, aut malè ſonantibus, aut periculoſis, aut ſcandaloſis; qui ideo tamen hæreſios, ne quidem erroris, accuſatur, nedum ut condemnetur: ut homines quoſdam rerum iſtarum imperitos, quamvis in oculis ſuis ſapientiſſimos, injuſtè & importunè ſubinde conqueri audimus. Legat, cui vacat, *artic. cit.* cum *Commentario Cajetani.*

DE DIVISIONIBUS HÆRESIOON.

5 HÆreſes variè dividi poſſunt. 1. Secundum Autores, ſic alia Manichæa, Arriana, Pelagiana, &c. Ita diſtinguunt eas *Epiphanius*, *Auguſtinus*,

guſtinus, & plerique recentiores: Ex his *alii* hæreſes & hæreticos juxta ſeriem temporum enarrant, ut *Irenæus Libris quinque*: *Tertullianus* de præſcript. à cap. 45. uſque ad finem: *Epiphanius* Græcè *contra* 80. *hæreſes, tit. Panarii*, quod conſtat *Libris tribus*, *Tomis ſeptem*: *Theodoretus* Græcè *in Compendio hæreticarum fabularum à Simone Mago uſque ad Neſtorium & Eutychen*: *Philaſtrius*, qui ante Chriſtum 28. & poſt Chriſtum 128. hæreſes numerat: *Auguſtinus in libro de Hæreſibus à Simone uſque ad Eutychen*; in quem *Daneus* luculentum *Commentarium* conſcripſit, addito aliquo ſupplemento, & tribus indicibus, Alphabetico, Chronologico juxta ſeriem temporum per centurias, & materiarum ſeu dogmatum Catecheticorum juxta ordinem Decalogi, Symboli, de Oratione & de Sacramentis: *Damaſcenus* Græcè *lib. de Hæreſibus*, ubi præmiſſis hæreſibus ante Chriſtum incipit à Simone & deſinit in Muhammedo & Eiconoclaſtis: *Vincentius Lyrinenſis in Commonitorio, cap.* 2. 16. 17. quaſdam hæreſes imprimis contra Trinitatem attingit: *Leontius de Sectis*, Græcè: *Harmenopulus de Opinionibus Hæreticorum*, Græcè: *Nicetas Choniates in Theſauro orthodoxæ fidei* Græc. ubi *lib.* 1. *à cap.* 31. *uſque ad finem*: 2. *Alii* omnium Sectarum & Sectatorum nomina ordine Alphabetico proponunt *Luxenburgius, Prateolus, Medices, Petrejus*, & *Cratepolius de Hæreticis Germaniæ*. Et ſic *Daneus in Indice*, quem *Auguſtino* præmiſit. 11. Secundum capita doctrinæ, quæ impugnant: ſic aliæ adverſus Euangelium ſeu credenda, aliæ adverſus legem & facienda: aliæ adverſus naturam Dei, aliæ adverſus perſonam & officium Chriſti. Quæ recenſeri ſolent, 1. *Vel* juxta ordinem capitum Catecheticorum, ſic *Daneus ad Auguſtinum de Hæreſibus*. Et *Matth. Martinius in Breviario de verâ Religione*: ubi etiam Catalogum ſubjungit ſecundum ordinem Alphabeticum: 2. *Vel* juxta ordinem materiarum Theologicarum, ſic *Tilenus in Syntagmate* perpetuò; *Synopſis Leidenſis* ſubindè; ubi multiplicis lectionis Theologus & in Hiſtoriâ Eccleſiaſticâ verſatiſſimus *Anton. Thyſius* autor diſputationis eſt. Eandem methodum ſervant *Gennadius de Eccleſiaſticis dogmatibus*; ut & *Nicetas in Theſauro*, & *Euthymius in Panopliâ*. 3. *Vel* juxta ordinem Alphabeticum, ſic *Alphonſus à Caſtro*, & *Sebaſtianus Medices*: qui idem addit nomina Sectarum ordine Alphabetico. Quem ordinem ſervârint, & quid præſtiterint ex Pontificiis *Guido Carmelita*, & ex noſtris *Hartmannus Springlius*, ſtudioſis noſtris in præſentiarum indicare nequeo: quia libros illos hactenus, quamvis quæſiverim, videre non licuit. Idem dico de *Pontani Catalogo hæreticorum*, quem citat *Ephraim Pagit in tract. de hodiernis Sectis in Angliâ*. 111. Secundum circumſtantiam temporis: & ſic aliæ ſunt veteres, aliæ recentes & hodier-

næ. Illæ ab *Annaliſtâ Baronio, aliiſque Hiſtoricis & Chronologis in Bibliothecâ noſtrâ* indicatis juxta ſeriem temporum recenſentur. Addo nunc & indico ſtudioſis noſtris *Hottingeri Hiſtor. Eccleſiaſt.* *Iſta* tantum à recentioribus, tum Pontificiis, ut *A Caſtro, Prateolo, Alphonſo, Medices, Lindano, Petrejo*: tum Proteſtantibus & Reformatis, ut *Conrado Schluſſelburgio, Micrælio in Hiſtor. Eccleſiaſticâ, Iohan. Hoornbeeck in Summâ Controverſiarum.* Huc pertinet diſtinctio in novam & innovatam; quam habet *Altenſtaig in ſuo Dictionario Theologico.* Sed recentiores omnes innovatæ atque interpolatæ ſunt: vix enim quidquam novi ſub ſole. IV. Secundum loca, & nationes. Sic aliæ ſunt Orientalium, aliæ occidentalium; aliæ ſectæ Germanorum, aliæ Anglorum, &c. Orientalium ſectas indicat *Daneus ad finem Auguſtini de Hæreſibus.* De nonnullis ibidem aliquid referunt *Gabriel Sionita*, & *Iohan. Heſronita in Appendice ad Geographiam Nubienſem* ex Arabico tranſlatam. Sed uberius ex Pontificiis *Aubertus Miræus in libris de Statu religionis Chriſtianæ per Europam, Aſiam, Africam, & orbem novum*, & *Thomas à Ieſu lib. 6. & 7. de Procurandâ ſalute omnium gentium*; ex noſtris *Edoardus Brerevvodus in Scrutinio Religionum.* Cum quibus conferat cui vacat *Archontologiam coſmicam, aliоſque ſpeciales topographos ibidem* indicatos. *Cratepolius* ſcripſit *de Hæreticâ Germaniæ*: *Ephraim Pagitt de hodiernis Sectis in Angliâ*, idiomate vernaculo; *Eduardus de iiſdem*, eodem idiomate; *Honorius Reggius* de iiſdem Latinè. Confer *D. Hoornbeeck Summam Controverſiarum.* Huc analogicè referri poſſunt antiquorum Græcorum ſectæ Philoſophicæ; de quibus *Laërtius in vitis Philoſophorum*; *Ariſtoteles lib. 1. & 2. Phyſicæ ἀκροάσεως*, & *ibi Commentatores*; *Plutarchus in tract. περὶ ἀρεσκόντων*, &c.; *Epiphanius in principio Panarii*, & *Damaſcenus de Hæreſibus in principio*; *Pererius in diſp. Phyſic. lib. 1. Lipſius in manuduct. ad Philoſophiam Stoicam*; *Paulus Merula in comment. ad Ennium.* Sectæ Judæorum, Muhammediſtarum, Gentilium hodiernorum: quas indigitamus in 2. *parte ſelectar. diſpp. titt. de Iudaiſmo, Gentiliſmo, Muhammediſmo.* Tantum nunc addi velim Autoribus illic citatis in *diſp. de Muhammediſmo, Hottingeri Hiſtoriam Eccleſiaſticam, ſæculo* 15. quę nuper prodiit: ubi de ſectâ Muhammedicâ Gingiſchanicâ, ſeu Tartarorum. V. Secundum ſectas; ſeu ſpecies ſpecialiſſimas cujuſque ſectę. Sic *Flaccius Illyricus* ſcripſit ſectas Papiſtarum: *Craſſovius Bellum Ieſuiticum*, *Mortonus Apologias Catholicas*; *Anonymus* quis ex ſolo Bellarmino 200. diſſidentes opiniones enotatas Anglicè edidit, quæ etiam in noſtrum idioma tranſlatæ proſtant. Sed de his alibi.

*Sectas Anabaptiſticas, eorumque Autores & originem deſcripſit *Bullingerus*, & ex *Belgis noſtris aliqui*, ſed vernaculo idiomate. Sectas Enthuſiaſticas

siasticas & Libertinicas, *Marnixius Sanct-Aldegondii Dominus*, sed idiomate nostrate. Nostras sectas & dissidia describere conati sunt *Fitz Simon* in *Ministromachiâ Britannicâ*, *Feuardentius tract.* Gallico tit. *Entremangeries & guerres ministrales*, *Andr. Iurgievvicius*, *tract.* cui tit. *Bellum quinti Evangelii*, *Lindanus in suâ Panopliâ* Quibus addi potest *Maximil. Sandei Henoticum dissectis Belgis*. Ex illis in suum *Catalogum hæreticorum*, omnes nostros, hoc est, quos velit esse nostros, traduxit *Theodorus Petrejus* Carthusianus, Coloniæ, Anno 1629. Sectas & dissidia inter Protestantes in Germaniâ exortas prosecutus est aliquot tomis *Conradus Schlusselburgius*. Eorundem Catalogum exhibet *Micralius in Synopsi Histor. Ecclesiasticæ* fere *in fine*, ubi 18. *scismata* enumerat. VI. Secundum eventum, aliæ sunt sepultæ: aliæ latent, in familiis, privatisve quorundam ingeniis: aliæ etiamnum publicè prostant, & exercitiis ac scriptis propagantur, aut saltem foventur. *Primi* generis sunt, opiniones *Flacii*, *Stancari*, *Osiandri*, *Antinomorum*, *Huberi*; quæ in Germaniâ ortæ, ibidem obierunt. De *Antinomis*, qui nuper in Anglâ emersérunt, aliisque sectis *ibid.* vide *Iohan. Hoornbeeck summam Controversiarum*. *Secundi* generis sunt, Libertinicæ & Enthusiasticæ *Davidis Georgii*, *Henrici Nicolai*, *Sebastiani Franck*, *Caspari Zvvencfeldii*, *VVeigelii*, *Valentini Stifelii*. Quibus accenseri possint quædam ex primis sectis Anabaptisticis, *Hutterica* scil., *Monasterienses*, &c. *Tertii* generis sunt, quarum exercitia vigent, vel publicè, ut *Papismi* in multis partibus orbis, & *Arrianismi* ac *Socinismi*, alicubi e. gr. in Transylvaniâ: vel privato publicè per quandam sive tolerantiam sive conniventiam; ut *Anabaptismi* in plerisque fœderati Belgii Provinciis; & *Remonstrantismi*, in Hollandiæ 11. aut 12. partim urbibus, partim oppidis & oppidulis, & vicis aliquot; & in tribus Geldriæ; ac in nostrâ hâc urbe Ultrajectinâ, nec non alterâ aliquâ hujus Provinciæ Ultrajectinæ civitate; denique in oppido Bureno, atque in uno, quod sciam vico, qui oppido illi subjectus est. VII. Secundum gradum excellentiæ seu gravitatem. Et sic multipliciter distingui potest. 1. *Alia* est interna tantum seu mentalis; alia etiam externa & oralis. Ista illâ nocentior est, quia potest scandalizare, aut seducere proximum. 2. *Alia* conjuncta cum scismate & separatione à communione veræ Ecclesiæ: alia sine separatione. Hæc gravior non est priori, siquidem ex simplici ignorantiâ, aut simplici animo maneant in communione, quod reliquis doctrinæ partibus adhuc adhæreant, & dissensum suum in illâ hæresi à communi sensu Ecclesiæ existiment non esse fundamentalem, aut non tantum, ut eum prodere atque agitare debeant. Sin verò tanquam hypocritæ, lupi, & Sinones in Ecclesiæ externâ communione maneant, utique priori longè gravior est. 3. *Alia* gravior, e. gr.

e. gr. quæ Dei essentiam aut personas, aut personam Christi oppugnat; ut Anabaptistarum: *alia* minus gravis, ut eorundem error de juramento aut de pædobaptismo. Et sic in Practicis, gravior est, quæ oppugnat primam Decalogi tabulam & cultum Dei, e. gr. Francisci Davidis de Christo non adorando, aut Pontificiorum, de adorandis Angelis, Sanctis, Imaginibus, &c. Minus gravis est error Anabaptistarum de Magistratu, si cum illis comparetur. Rursum in Practicis gravior est, quę oppugnat omnem honestatem naturalem, ejusque principia: quam quæ particularem aliquam thesin aut hypothesin, aut casum conscientię. 4. *Alia* directè evertens & negans articulum fidei; alia indirectè & per consequentiam: quarum illa istâ gravior est. Ex. gr. Sociniani directè negant Christi satisfactionem: Pontificii indirectè eam evertunt per suas satisfactiones humanas. 5. *Alia* est simplex & prima; alia duplex & geminata, seu repetita, quæ *relapsus* dicitur, cum quis ab hæresi conversus ad veræ fidei & Ecclesiæ communionem, eam resorbet rediens cum cane ad vomitum. 2. *Petri* 2. Sunt autem relapsi, qui *vel* in Ecclesiâ nati & educati, & in hæresin prolapsi, indeque reversi ad Ecclesiam in eandem aut aliam quam hæresin relabuntur: *vel* qui in infidelitate aut hæresi nati atque educati & inde ad fidem conversi, in priorem infidelitatem aut hæresin relabuntur. Quid *Pontificii Canonistæ* & *Casuistæ* de relapsis statuant, vide apud *Azorium part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 14. 6. *Alia* conjuncta est cum professione Atheismi seu Epicureismi, aut Magiæ, aut Apostasiæ, aut blasphemię: alia sine eâ. De Atheismo & Magiâ alibi seorsim egimus. De Apostasiâ *sequenti parte*, & aliquid etiam in transitu de Blasphemiâ. Conferre potest, cui vacat, partitionem *Epiphanii hæresi primâ in principio pag.* 6. 7. in Barbarismum, Schytismum, Hellenismum, Samaritismum. Et *Damasceni, in principio*, in Barbarismum, Schytismum, Hellenismum, Judaismum: ex quibus cæteras ortas dicit. *Epiphanius* addit *ibidem* septem hæreses Judæorum ante adventum Christi floruisse, Scribas scil., Pharisæos, Saducęos, Hemerobaptistas, Essęos, Nasachæos, Herodianos. De iisdem sectis Judæorum agit *Isidorus lib.* 8. *Etymolog. cap.* 4. Sed hæc omnia minutius excutiuntur in scriptis adversis *Scaligeri, Drusii*, & Jesuitæ *Serrarii*. Post quos hanc historiam illustrârunt *Casaubonus Exercit.* 1. *contra Baronium sect.* 9. *Iac. Capellus in vindiciis Casauboni libr.* 3. *cap.* 12. *Richardus Montacutius appar.* 7. *ad origin. Eccles.: Abrahamus Scultetus in Exercitat. Evangel. lib.* 1. *cap.* 20. *Clemens Alexandrinus libr.* 7. *Stromatum* sic partitur, ut appellentur ex nomine, ut Valentini, Marcionis, Basilidis: aliæ à loco, ut Peratici: aliæ ex gente, ut Phrygum hæresis: aliæ ex operatione, ut Encratitarum: aliæ ex propriis dogmatibus, ut Dori-

Doritarum & Hæmatitarum: aliæ ex ils quæ honorârunt, ut Cajanistæ & Ophiani: aliæ ex iis quæ nefariè ausæ sunt, ut inter Simonianos Eutychitæ. Singularum hæresi-on, tum antiquarum, tum hodiernarum descriptiones & historias seorsim editas, earumque refutationes, nimis prolixum esset hic enumerare. Sunt e. gr. *Pelagiana*, de quâ ex recentioribus *Iohannes de Laet, Gerhard. Iohannes Vossius, cum supplemento Vsserii, Cornel. Ianſenius in ſuo Auguſtino*: *Eutychiana*, de quâ *Vigilius cum additamento Vadiani*: *Donatiſtica*, de quâ *Auguſtinus*, & *Optatus Milevitanus*: *Anabaptiſtica*, de quâ *Bullingerus*: *VVeigeliana*, de quâ *Ioh. Hoornbeeck*, & post eum *Ioh. Crocius*: *Enthuſiaſtico-Libertinica*, de quâ *Marnixius Sanct-Aldegondius*, &c. Plures indicavi in *noſtrâ Bibliothecâ*. Posset quis ad recentissimum catalogum hæreticorum antiquorum & recentiorum, sive strictè, sive laxè, sive verè, sive fallò ita dictorum (qualis est *Theodorici Petrei*) annotare autores, qui singulas descripserunt aut refutârunt; eique supplementum subjicere omnium, quæ aut qui ab edito *Catalogo Petrei* innotuerunt, hoc est ab anno 1629. usque in hunc diem.

Circa divisiones, & hæreses speciales ac dictos hæreticos plurimæ quę- 6
stiones moveri possent, partim purè Historicę, partim Historico-Theologicæ. Sed quia quæstiones illæ in historiâ Ecclesiasticâ, & controversiis ibidem tractari solitis, & plerumque in singularum hæresi-on elenchis ex professo institutis locum inveniunt, hâc vice supersedebo: Sunt autem tales quęstiones, An fuerit hęresis Prędestinatiana: de quâ recentiores *elenctici Anti Pelagiani*. An Græci, aliique Orientales sint hęretici. De quâ vide fluctuantes *Pontificios* apud *Thomam à Ieſu lib.* 6. & 7. paulò antè citatos: ubi & alię de iis quæstiones occurrunt. An hodiernus Anabaptismus & Remonstrantismus sint hæreses? Hujus quæstionis determinatio ex *diſpp. noſtris de Neceſſitate doctrinæ de Trinitate*, & *de Articulis ac Erroribus fundamentalibus* desumenda. An Anti-trinitarii, & inter eos Sociniani sint dicendi Christiani. De quâ *Antagoniſtæ* eorum, tum *Noſtri*, tum *Pontificii*, nominatim Jesuita *Smiglecius*. Confer *ſupra §.* 4. *quæſt.* 27. & *diſp. de Neceſſitate doctrinæ de Trinitate*. Hic abrumpo, indicatis Scriptoribus dè peccato hæresios in genere: & sunt *I. Canoniſtæ*, *ad tit. de Hæreticis*, qui est, *ſeptimus libri quinti decretalium*. Studiosi nostri indicium aliorum habebunt apud *Vallenſem in paratitlis decretalium*, & *Zypæum in Iure Canonico novo*. *II. Iureconſulti ad tit. C. de Hæreticis & Manichæis*, & *tit. de Apoſtat.* Juniores sententias Juris Civilis congestas & applicatas videant apud Pontificium *Tholoſanum lib.* 33. *Syntagm. cap.* 12. Et Reformatum *Althuſium lib.* 1. *dicaiologiæ cap.* 101. *III. Politici*; ex Pontificiis *Tholoſanus lib.* 12. *de Republicâ cap.* 23. & passim alibi: *Adamus*

mus Contzen lib. 6. & 9. Politica, & passim alibi; *Canonhierus in introduct. ad Politicam, &c.* Ital. *lib.* 10. Reformati ubi de curâ Religionis hîc parciores sunt: rem tamen ipsam attingunt, saltem ut inde deduci possit. Vide *Althusium Polit. cap.* 9. & 28. *Keckermannum lib.* 1. *cap. ult. Reinhardum Köningh disp.* 9. *IV. Theologi*: qui vel 1. *Didactici* seu locor. commun. Scriptores, ad quos refer *Scholasticos ad* 22. *qu.* 11. *art.* 11. 12. 2. *Casuista*, ex Pontificiis *Azorius lib.* 8. *cap.* 18--22. ex nostris, *Amesius lib.* 4. *cap.* 4. 5. huc refer *Interpretes Decalogicos ad* 1. *præc.* alibi indicatos. 3. *Elenctici*, Pontificiorum & Socinianorum: ad quos refer *Vedelium in arcanis Arminianorum.* 4. *Commentatores* ad Scripturam, præsertim ad *Epistolas ad Timotheum & Titum*: quales inter Pontificios *Espenceus*, & Jesuita *Cosmas Magalianus*; inter nostros *Daneus & Joh. Crocius.* 5. *Tractatores*, qui peculiari tractatu aliquo hæresin explicârunt: quales ex Pontificiis *Royas* Episcopus Sergentensis; *Alardus* Amsterodamus; & *Conradus Brunus* professione J. C. sed qui Theologicè & uberius quam vulgares Theologi Pontificii hanc materiam *sex libris* pertractavit; quos honorariâ præfatione commendavit Johannes Cochleus Theologus. Exstat etiam *Antonii Santarelli* Jesuitæ *tract. de Hæresi, Schismate, Apostasiâ*, &c.; sed quem non vidi. Ex nostris *Daneus Diatriben Commentariis suis in Augustin. de Hæresibus* præmisit; deque eâdem Diatriben *Polanus* edidit, quæ etiam in idioma Belgicum traducta est. *De Hæresi tract. Theodori Thummii*: & alter *Iacobi Durveldii* Rostochii in 4. anno 1639. à me studiosè quæsiti hactenus haberi non potuerunt.

DE ERRORE ET HÆRESI,
PARS SEPTIMA.
Quæ est
DE APOSTASIA ET BLASPHEMIA.

Resp. JOHANNE ab HOLST, Ultrajectino.

Ad diem 6. Decembr. Anno 1656.

1 VOX Apostasiæ occurrit *Actor.* 21. *vers.* 21. 2. *Thessal.* 2. *vers.* 3. Conjugatum ejus est ἀφίστημι 1. *Timoth.* 4. *vers.* 1. & apostata, ἀποστάτης, quod *Augustin. lib.* 20. *de Civit. Dei cap.* 19. vertit *refuga*. Syriacè in *rituali Severi* מרורא *morouro*, à rad. Hebr. מרר *marar*, id est, rebellis fuit, Rabbinicè כופר *kopher*, Arabicè

כאפיר

כאפיר *kaphir*, à radic. Hebr. כפר negavit, quia abnegat fidem. Iidem Rabbini apoſtatam ad Atheiſmum & omnem religionis abnegativam, vocant *Epicurum*, quod vocabulum occurrit in *Sanhedrim cap.* 1. *apoſtata*: ſic Julianus Imperator à fide ad Gentiliſmum deficiens antiquæ Eccleſiæ dictus fuit ἀποστάτης. Hujus Synonymum apud Scriptores ſacros eſt *abnegans fidem.* 1. *Timoth.* 5. *verſ.* 8. Naufragans circa fidem. 1. *Timoth.* 1. *verſ.* 19. Uſurpatur etiam πρόσκαιρος (quaſi dicas *tranſitor*) quo epitheto Julianus Imperator notatus fuit. Vox apoſtaſiæ variè accipitur. 1. *Strictiſſimè*; cum conſideratur ſecundum ordinem ad terminum à quo & notat actualem & formalem diſceſſionem à verâ fide, quam quis profeſſus eſt. Et ſic communiter à Patribus & recentioribus Theologis accipitur. 2. *Strictè*; cum conſideratur in ordine ad terminum ad quem & notat ſectationem infidelitatis aut collectionis hæreſium, etiam à termino negativo; h. e. quamvis fidem aut orthodoxiam non habuerit, aut profeſſus ſit, ſed in ἀπιστίᾳ aut hæreſium collectione natus & educatus ſit. Poteſt hæc apoſtaſia etiam virtualis aut implicita, aut originalis, ſeu in origine & in cauſâ appellari: quia dici poſſunt in majoribus ſuis defeciſſe à fide: dum πατροπαράδοτον apoſtaſiam ſequuntur. 3. *Improprie* ſeu *analogicè*, pro diſceſſione totali aut partiali à praxi & moribus Chriſtianis: quâ per conſequentiam ipſa veritas fidei, quam quis profeſſus eſt, abnegari videtur. *Tit.* 1. *verſ.* 16. *Dicentes ſe Deum noſſe factis abnegant.* Et huc facit dictum Auguſtini: *hæreticus diſputat contra fidem; malus Chriſtianus vivit contra fidem.* Eſt ergo hæc hæreſis in praxi, & apoſtaſia practica; cui è diametro opponitur diſceſſio ſeu apoſtaſia à peccato. 2. *Timoth.* 2. *verſ.* 19. 4. *Improprie*, pro ſciſmate & diſceſſione ab Eccleſiâ illâ, in quâ fidem quis profeſſus eſt. 5. *Catachreſticè*, pro diſceſſione ab apoſtaſiâ, aut hæreſi, aut errore, aut ſciſmate, aut vitæ morumque deformatione & cœtu malignantium. Sic calumniosè & iniquè Paulo imponebant quod doceret apoſtaſiam à Moſe. *Actor.* 21. *verſ.* 21. Et Pontificii reformatoribus & reformatis nomen apoſtatarum tribuunt. Sed perperam: talem enim diſceſſionem & ſeparationem à malo & malis Deus præſcribit, 2. *Timoth.* 2. *verſ.* 19. *Roman.* 16. *verſ.* 17. 18. De quo abundè egimus *lib.* 3. *Deſper. cauſ. Papat. ſect.* 3. 6. *Catachreſticè*, pro deſertione clericatus Papiſtici, aut ordinis, regulæ, & vitæ monaſticæ. Et ſic hæc vox à *Pontificiis*, *Canoniſtis*, *Caſuiſtis*, & *Scholaſticis ad* 22. *qu.* 12. *art.* 1. accipi ſolet. Illis enim triplex eſt apoſtaſia, à fide, à clericatu ſeu ſacro ordine, à religione. *Prima* definitur *cum quis à perfectiore ſtatu clericali, quem in manu Epiſcopi, edito etiam continentiæ voto, aſſumſerat, ad ſtatum conjugii vel laicæ converſationis, dimiſſo ſuo habitu, propriâ temeritate ſe transfert.* Talem apoſtatam ipſo jure infamem aſſerunt;

asserunt: & si non correxerit se, deponendum: Posse tamen clericos minoribus ordinibus tantum initiatos ad nuptias aut statum laicorum transire; dummodo, si quæ obtineant, beneficia Ecclesiastica derelinquant. De quibus videat, si cui hoc tanti est, *Canonistas ad cap. ult. de vitâ & honestate Clericorum & c. beatus 3. quæst. 4. & 5. præcipimus 21. qu. 4. & c. Ioannes, de Clericis conjugatis*: aut ut compendio studeat ex recentissimis Canonistis *Zypæum*, aut aliquem ex Casuistis recentissimis, aut ex *Comment. ad 22. qu. 12.* Apostasia à religione definitur ipsis, *criminosa & mortifera recessio à religiosi ordinis instituto, sine revertendi proposito.* Ab hâc apostasiâ immunem faciunt illum, qui cum licentiâ prælati ab ordinis observantiâ liberatur: aut secundum Canones ad Episcopalem dignitatem transfertur: aut si revertendi animum retineat vagaturus ad tempus; talis enim *fugitivus* est, non propriè *apostata.* Fugitivos illos quotannis requirendos & extrahendos in claustra statuit *Gregorius IX. c. fin. sup. De Regularibus.* Plura vide apud *Zypæum hoc tit.* §. 7. 8. 9. Controversum est, an qui ad aliam laxiorem religionem transit, sit apostata, an tantum fugitivus. Sed de his, ut & de pœuis apostasiæ monachalis, aliisque nugacibus quæstionibus operosè *Rodericus* in vasto volumine *de Regularibus*, & *Barthol. Miranda in Manuali Prælatorum regularium.* Consuli etiam poterit *Zypæi Ius Canonicum novum.* Ad apostatas referuntur à Canonistis reiterantes baptismum juxta *tit. 9. libri quinti decretalium. De apostatis & reiterantibus baptismum.* Quod verò sacramenta characterem imprimentia reiterari non debeant, docetur ab illis *lib. 1. tit. 16.* *Quartum* genus apostatarum addit ex *glossâ* & *Panormitano ad c. 1. hoc tit.* itemque *Menochio* & *Mascardo*, *Vallensis lib. 5. tit. 9. §. 3.* eorum scil., qui superioris vel Ecclesiæ præcepta transgrediuntur. Nos vocem apostasiæ in primâ & secundâ acceptione promiscuè hic usurpabimus.

2 Apostasia, sic accepta, distinguitur ab hæresi, infidelitate, & schismate. Ab *hæresi* secundum extensionem, quod sit defectio à fide universalis, aut quasi universalis seu universali proxima: hæresis verò particularis ab aliquâ fidei veritate, aut ab aliquot veritatibus. Vel sic, quod vox hæreseos habeat se indifferenter ad defectionem particularem ab aliquo articulo, & ad quasi universalem à plerisque articulis: vox verò apostasiæ propriè notet non unum errorem fundamentalem, sed aut omnem Christiani nominis ejurationem, aut collectionem & systema errorum sub nomine Christiano, quod proximè accedit ad perfectam & completam apostasiam. Hæc perspicua sunt & sufficiunt, ut multis disquirendum non sit cum Scholasticis, an omnis hæresis sit apostasia. Ab *infidelitate* distinguitur ut motus à suo termino. A *schismate* distinguitur, quod apostasia sit discessio

a fid

à fide & ab Ecclesiæ universalis communione: Scisma verò sit discessio non à fide Christianâ, nec à communione Ecclesiæ universalis, sed tantum à communione Ecclesiæ alicujus particularis. Describi potest apostasia, *quod sit universalis à fide Christianâ ad infidelitatem, aut saltem à plerisque fidei dogmatis ad collectionem & systema hæresium discessio.* Hic considerandа terminus à quo, terminus ad quem, movens, mobile, res motu facta. 1. *Terminus* à quo per prius est fides: per posterius seu consequenter est Ecclesia Christi, & communio cum eâ sive explicita, sive implicita. *Fides* accipitur vel objectivè, pro eâ, quæ creditur; vel subjectivè, pro eâ, quâ creditur. *Illa* dicit veritates seu articulos fidei fundamentales: qui cum omnes de Deo & de communione nostri cum illo per Christum, quid asserant, hinc fit ut in Scripturâ dicantur homines ἀποστῆναι discisсere à Deo vivente, *Hebr.* 3. *vers.* 10. à Christo, 1. *Iohan.* 2. *vers.* 22. collat. cum 2. *Iohan. vers* 9. 10. ab Euangelio seu ejus veritate, 2. *Timoth.* 2. *vers.* 18. & 4. *vers.* 4. *Iacob.* 5. *vers.* 19. à pietate seu à vi pietatis, 2. *Timoth.* 3. 5. *Rom.* 3. *vers.* 12. à viâ rectâ, 2. *Petri* 2. *vers* 15. ab Ecclesiâ Christi, 1. *Iohan.* 2. *vers.* 19. *Fides* in mente, seu quâ credimus, est vel assensus generalis veritatum fidei in animo & ore credentis: vel assensus specialis seu applicativus cum fiduciâ; non quidem revera in animo sic credentis, sed tantum in ore ac gloriatione temporarii credentis, & interiori ejusdem fallaci ac deceptoriâ opinione, ut & in opinione aliorum. De quo in *disp. de Simplicitate & Hypocrisi.* Ab utrâque fide discedi potest, ex 1. *Timoth.* 1. *vers.* 19. 2. *Petri* 2. *vers.* 1. 18. *Matth.* 13. *vers.* 12. & consequenter à communione Ecclesiæ Christi, 1. *Iohan.* 2. *vers.* 19. Sed à verâ fide speciali seu applicante, solis electis ingenita per specialem gratiam Spiritus Sancti, discedi non potest; totaliter scil. & finaliter. Ita ut apostasia Sanctorum, quam Remonstrantes cum, postea apostatâ ad Papismum Petro Bertio buccinârunt, sit merum commentum, novo gratiæ fœderi & Euangelio repugnans. Uti hoc satis superque ab *Antagonistis Remonstrantium* demonstratum est; inter alios à *Francisco Gomaro* in accuratissimâ *Diatribâ de perseverantiâ Sanctorum.* Porrò terminus à quo in negativum & positivum distingui potest. *Negativus* est, cum quis ex. gr. in Judaismo, aut Gentilismo, aut Turcismo, &c. natus atque educatus, sequitur & pro suâ parte continuat atque implet majorum ac prædecessorum suorum infidelitatem & apostasiam: ita ut ipse personaliter & actu nunquam habuerit aut professus fuerit fidei veritatem. *Positivus* est, cum quis à fide quam actu habuit ac professus est ad infidelitatem discedit; & consequenter à conversione & purgatione, & sanctitate quam & quousque habuit, atque unà à communione Ecclesiæ Christianæ transit ad profanam communionem

Gentilium aut Judęorum, aut &c. II. *Terminus ad quem* est infidelitas, perfidia, impietas; & consequenter communio cum diabolo, mundo in malo posito, Ecclesiâ malignantium. Hinc in Scripturâ dicuntur à Deo vivente ad vanitates, idola, deastros, &c. se convertere. De infidelitate fidei oppositâ, quid & quotuplex sit, contradictoria scil. seu negativa, privativa, contraria; docent *locorum communium Scriptores*, & *Aretius part.* 1. *Probl.* ubi etiam de ἀποστασίᾳ; pluribus *Scholastici ad* 22. *quæst.* 10. Quod de diabolo dixi, intelligendum est vel interpretativè, vel formaliter seu directè. Priorem communionis modum habes in apostasiâ quâvis infidelium, hæreticorum, idololatrarum, 1. *Timoth.* 4. *vers.* 1. 2. 1. *Corinth.* 10. *vers.* 19 20. & 2. Corinth. 4. vers. 4. *in quibus Deus hujus sæculi, &c. Posteriorem* modum habes in cultu antiquorum Gentilium, qui Plutonem, Proserpinam, Vejoves colebant, & placabant: imprimis directè hoc agunt hodierni aliqui Gentiles, de quibus in *Disp. de Gentilismo*. Huc etiam pertinet Israëlitarum apostasia idololatrica & Gentilium mimetica, quâ dęmones שדים *schedim* colebant; iisque liberos suos sacrificabant. *Psal.* 106. *vers.* 37. Eodem pertinet idololatria, seu potius dæmonolatria magica. Directa enim & crassa magia, quæ fit interposito pacto expresso cum Dæmone, si formaliter non dicat apostasiam, eam saltem in se includit. Porro terminus ad quem, infidelitas scilicet, potest distingui in completam & incompletam. *Illa* rursum in crassam, apertam, directam & quod ad rem, & quod ad nomen; & in palliatam, saltem quod ad fictionem nominis. *Ista* rursum in primariam & secundariam: uti infra mox explicabimus. III. *Moveni* apostasiæ, primum ac principale est diabolus. 2. *Corinth.* 4. *vers.* 4. & 11. *vers.* 3. 1. *Timoth.* 4. *vers.* 1. 2. Motivum subordinatum commune est rejectio bonæ conscientiæ & amoris veritatis practicè habendę atque applicandæ, &c. 1 *Timoth.* 1. *vers.* 19 20. collat. cum 4. *vers.* 2. & 2. *Thessal.* 2. *vers.* 9. Sed de causis Apostasiæ non est quod hic seorsim agamus, cum causæ hæresios supra notatæ huc applicari possint. IV. *Mobile* seu subjectum apostasiæ est, *remotum*, propinquum, proximum. *Remotum* sunt homines reprobi (*Judæ vers.* 4. collat. cum 2. *Timoth.* 2. *vers. ult.*): siquidem apostasia sit totalis & finalis. *Propinquum* sunt homines fidem Christianam professi (primariam apostasiam, seu à termino positivo hic intelligo). Quod probatur ex 2. *Timoth.* 2. 2. *Petri* 2. 1. *Johan.* 2. & reliquis, quæ modo de termino à quo dicta sunt. *Proximum* sunt, homines versatiles, dubitantii, hæretici, semper discentes (2. *Timoth.* 3.), φιλήδονοι, mundo ac ventri dediti, ἀνθρωπάρεσκοι & ambitiosi, contentiosi: observatum enim fuit, hæc vitia apostasiæ esse præambula, prędudia, prænuntia. V. *Res motu facta* seu effectum motus

est

Digitized by Google

est infidelitas professione oris & operum testata: eaque vel positiva seu contraria, in illis qui fidem professi fuerunt, vel privativa in illis, qui personaliter nunquam professi fuerunt. De infidelitate multa cum *Scholasticis ad 22. qu.* 10. quæri possent, quę studio nunc prætermimus: qualia, An sit peccatum? An sit in intellectu, ut in subjecto? An sit maximum peccatorum? An omnis actio infidelium sit peccatum? Utrum sint plures infidelitatis species, & rectè cum Thomâ dividatur in Paganismum, Judaismum, hæresin? Utrum infidelitas Gentilium sit cæteris gravior? Utrum sit cum infidelibus publicè disputandum? Utrum infideles sint compellendi ad fidem? Utrum cum infidelibus possit communicari? Utrum infideles possint habere prælationem seu dominium super fideles? Utrum infidelium ritus sint tolerandi? An pueri infidelium sint invitis Parentibus baptizandi? Harum quæstionum determinationes apud *recentiores ad Thomæ loc. cit.* nominatim *Maldenum*, propositas, alibi suis quasque locis latis superque à nobis partim probamus, partim improbamus aut corrigimus, cum genuinam responsionem ad quæstiones damus.

3 1. *Consectar.* A Papatu, aut alio quo hæretico cœtu, immo & à cœtu erroribus infecto, quamvis nondum formaliter hæretico aut apostatico, ad religionem aut Ecclesiam reformatam transire non est apostasia. Ratio, quia deest terminus à quo, & ad quem; qui ad apostasiam necessariò requiruntur: uti modo explicatum est. 2. *Consect.* Nec est apostasia, si quis ordinem clericatus Papalis deserat, ex. gr. munus Pastorale, Sacerdotium, Episcopatum, Canonicatum, Archidiaconatum, &c. & fiat Pastor Ecclesiæ reformatæ, aut privatum ejus membrum: ob eandem rationem. 3. *Consectar.* Multò minus est apostasia, si quis impurum monachatum deserat, & ad statum sæcularem immo & conjugalem in communione Ecclesiæ nostræ transeat. 4. *Consectar.* Non est apostata, si quis permanens in fide & communione Ecclesię Christianæ à particularis Ecclesiæ externâ & explicitâ communione recesserit. Si enim temerè & illegitimè id fecerit, est schisma: sin justâ de causâ, & ut consulat conscientię suæ, jam est prudentia justorum. 5. *Consectar.* Non est apostasia, si quis justis de causis (quæ illæ sint, alibi dicemus) & cum approbatione Ecclesiæ, à munere sacri ministerii ad vitam privatam, aut alium quem statum sæcularem transeat. Si quis ambitione aut avaritiâ, aut invidiâ, aut nescio quo carnali fastidio impulsus hoc egerit, judicium suum feret. Memini ante annos aliquot in quâdam Synodo Provinciali Belgii approbantibus Illustr. Ordd. istius Provinciæ Delegatis judicatum esse, tales Ministerii desertores, muneris & dignitatis Politicæ, quam affectant, debere

bere incapaces esse. 6. *Consectar.* Idem dico de illis, qui nondum quidem in sacro ordine constituti sunt, sed præparati ad illum & destinati, in proximâ versantur potentiâ. Quod si quis ex hoc præparatorio sanctitatis statu, suâ culpâ, aut animo non sancto discesserit, judicium suum feret. Quo autem animo inde discesserit, ex fructibus cognosci potest: quales sunt in voluptatibus aut luxu vivere, & mundo ac carni velificari; aut animal gloriæ & ambitionis mancipium esse; aut Deo Mammonæ seu Pluto se addicere; aut invidiam ac vindictæ cupiditatem spirare atque explere; aut religionem & Ecclesiam suis commentis turbare; aut disciplinam impugnare; aut ordinem ministerii & fidos Ministros incessere, etjam persequi, si & quousque vires adsunt. Quibus rectè applices jactatum illud in Papatu dicterium, sed sæpe malè applicatum: *Omnis apostata est osor sui ordinis.* Et illud Augustini epistol. 137. *Quod non invenerit meliores his, qui in Monasteriis profecerunt, neque pejores his, qui in Monasteriis ceciderunt.* Ita semper fieri videmus, ut corruptio optimi sit pessima. 7. *Consect.* Turpissima est apostasia, quâ quis ex nostrâ Ecclesiâ, ad quam ex Papatu confugerat, ad vomitum & volutabrum Papatus relabitur. De quali celebris Theologus Venetus Fulgentius Theologo cuidam reformato coram dicebat: *Illum oportere esse atheum aut bestiam, qui à reformatâ Ecclesiâ transiret ad Papalem.*

4 Accedamus nunc ad varias apostasiæ & apostatarum distinctiones. I. Distinctiones desumi possunt *ex termino à quo.* 1. *Alia* est à termino negativo; alia à termino positivo. *Illa* est omnium sive infidelium, sive nomine Christianorum, qui veram fidem personaliter nunquam professi sunt, sed in apostasiâ à majoribus constituta, & ipsis per manus tradita nati atque educati sunt. Quæ apostasia dicitur, & consortes ejus apostatæ, quomodo ejus synonyma de Gentilibus in Gentilismo à majoribus successivè tradito usurpantur, *Ephes.* 2. ubi ἄθεοι dicuntur, & *Galat.* 2. *vers.* 15. ubi κατ' ἐξοχὴν peccatores; & 1. *Thessal.* 4. qui Deum non nôrunt. *Ista* est eorum qui desciscunt à fide, quàm in communione Ecclesiæ professi sunt, aut profiteri voluerunt. 2. *Alia* est à verâ fide Christianâ; alia ab hæresi aut apostasiâ nomine Christianismi etiamnum volente tegi: ex. gr. si quis dictus Christianus, ab Arrianismo, aut Photinianismo, aut Papismo, aut Libertinismo, aut Scepticismo, aut Atheismo, seu Epicurismo ad Muhammedismum, aut Judaismum, aut Gentilismum transeat. Talis fuit ille, quem refert *Clenardus in Epistolis* ex Christiano (Papistico scil.) Theologo Muhammedismi defensorem factum. Et Sergius Monachus Nestorianus, à quo Muhammed in fabricandâ suâ apostasiâ adjutus dicitur. Tales item illi qui in Lusitaniâ non infrequenter à Papatu

ad

ad Judaiſmum deficiunt, aut ad ejuratum Judaiſmum redeunt; & qui in Hiſpaniâ ad Muhammediſmum. Propter utroſque inſtitutum illic fuit crudelitate & injuſtitiâ ſatis celebre officium inquiſitionis. Exempla Luſitanorum, qui ex Papiſtis facti Judæi, Amſtelodami vulgò ſatis nota ſunt. Adverſarii noſtri ſubinde exprobrant, ex Reformato Muhammediſtam factum eſſe Neuſerum Concionatorem in Palatinatu. Sed quamvis hoc non magis cauſæ noſtræ præjudicare deberet, quàm Judas ex Apoſtolo factus proditor Apoſtolis, & Nicolaus Antiochenus ex diacono Apoſtolico factus hæreſiarcha, iiſdem Apoſtolis aut ordini Diaconorum: dicimus illum proximè ex nobis ad Turcas non tranſiiſſe, ſed ex Arrianis aut Photinianis in Tranſylvaniâ, quorum hæreſi & ſectæ ex Palatinatu profugus ſe aſſociârat. Quomodo Andreas Dudithius à Papatu in reformationem aliquamdiu, poſtea à reformatione in Papatum inclinans, tandem ad caſtra Socinianorum transfugit. Mitto nunc exempla Franciſci Puccii, aliorumque aliquot Italorum ex Papatu prodeuntium, & in terris reformatorum hæreſin ſeu apoſtaſiam ſuam ex Italiâ allatam parturientium: ut & Vanini ex Papatu & Monachatu ad Atheiſmi Apoſtolatum tranſlati, & in Galliâ maledicto illo Apoſtolatu clam fungentis. Confer *diſp. de Atheiſmo.* Hoc indicium ſufficiet monendis Pontificiis, ut ſecum habitent, &c. & parcius iſta viris. 3. *Alia* à fide quam quis ex interiori ſenſu & aſſenſu profeſſus eſt; alia à fide, quam per craſſam hypocriſin contra ſenſum & aſſenſum interiorem profeſſus eſt, tantum ut homines ludificaret. *Illa* eſt ſubtilium hypocritarum: *Iſta* eſt craſſiorum; & talem puto fuiſſe Julianum apoſtatam, ideoque non peccaſſe propriè in Spiritum Sanctum. II. *Ex ſubjecto.* Sic 1. *Alia* eſt fidelium, alia catechumenorum, aut etiam competentium. Eſt enim ſecundaria aut analogica ad minimum apoſtaſia, ſi natus, baptizatus, educatus in fide & Eccleſiâ Chriſtianâ, & etiamnum in ſtatu & ordine Catechumenorum aut competentium conſiſtens, ad Judaiſmum aut Turciſmum deficiat. Immo nec Catechumenus ex Gentiliſmo planè ab omni apoſtaſiâ analogicè dicta abſolvi poteſt; ſi ſcil. ſponte & proprio judicio, ac petitione ad ordinem illum admiſſus, & aliquamdiu in eo verſatus atque inſtitutus fuerit. Hinc facile eſt judicare de quæſtione illâ à Caluiſtis Pontificiis mota, An Catechumenus poſſit eſſe apoſtata. Quæ ferè coincidit cum illâ, An Catechumeni ſint in Eccleſiâ. Sed de hoc alibi, ubi de Eccleſiâ inſtitutâ. 2. *Alia* eſt Doctorum; alia fidelium; ſive illi homines privati ſint in ſæculo, ſive viri principes, proceres, literati, prudentes, &c. 3. *Rurſum*, alia virorum; alia fœminarum. Virorum celebrium, aut alicujus nominis ſive in ſæculo, ſive in Eccleſiâ, frequentiora ſunt exempla, quam fœminarum.

Deficiente

Deficiente Henrico IV. constanter veræ religioni & Ecclesiæ adhæsit unica ipsius soror. Antonio Rege Navarræ fluctuante Regina Johanna Albreta integro animo religioni adhærebat. Idem dici debet de sorore Francisci I. ducissa Florentina. Tot magnatibus in Angliâ tempore reginæ Mariæ deficientibus, animosè perstitere Elizabetha postea regina, & *Iohanna Graja*; cujus *Historia* lectu dignissima edita Italicè à *Michaele Angelo Fiorio*, & Belgicè ab eruditiss. Viro *Arnoldo Boot*. Deficientibus duce Aerschotano in Belgio, & Tremoliano in Galliâ, & administratore Hallensi in Germaniâ, perstiterunt uxores eorum: quod idem mihi relatum de uxore Jeremiæ Ferrier Theologi apostatæ, antea apud Reformatos Pastoris & Professoris Nenausensis: Vix Principum fœminarum ad Papismum tranleuntium exempla post inchoatam reformationem nota sunt, præterquam Christinæ nuper reginæ Succiæ, & Principissæ Landtgraviæ Hassiacæ, quæ maritum celsiss. Landtgrav. Fridericum in defectione secuta dicitur. 4. *Alia* singularum personarum; alia communitatis alicujus. Hujus exemplum dedit Anglia tempore reginæ Mariæ, in repræsentativo corpore nationis, hoc est, in Parlamento, in quo non ita pridem suscepta sub rege Eduardo VI. reformatio, abrogata, & Papatus restitutus fuit. De quo *Historia Thuani & Foxi in Actis & monumentis martyrum*. Dedit etiam post stabilitam publicam reformationem urbs Constantia: de cujus apostasia vide *Histor. Sleidani*. 5. *Alia* est simplex, alia qualificata, relapsorum scilicet. *Illa* est eorum, qui à fide, in quâ nati & nutriti, ad Judaismum, aut Arrianismum, aut Papismum, &c. transeunt. *Ista* eorum, qui à positivâ infidelitate, Judaismo scil., Turcismo, &c. aut ab Arrianismo, aut Papismo, in quo nati & educati, ad fidem & Ecclesiam conversi, cum cane ad priorem vomitum revertuntur: qualis ex. gr. Julianus Imperator, Ecebolius, & Comites Felix, Helpidius, Julianus, de quibus *Epitome Histor. Eccles. Philostorgii lib. 7. cap. 10. Theodoreti lib. 3. cap. 11. 12. Sozomeni lib. 5. cap. 7.* Adde Christianismum amplexos Judæos, inter quos *Epistolis obscurorum virorum* celebratus Joh. Pfefferkorn, postea combustus. Ex Pontificiis Patrum ac nostra memoria in Galliâ, Dux de Candale; in Belgio, Dux Aerschotanus; pariter Bolsecus, Jesuita Jarrige, Capuchinus Clovetus, aliique infra nominandi; & plerique monachi, quos ego jam ultra 50. annos meminisse possum ad tempus apud Reformatos in Belgio nostro devertisse, aliquos etiam insuper ad Ministerium promotos. Sed illi ex ordine Virorum obscurorum, nec scriptis, nec eruditione, nec eloquentiâ apud suos inclyti, hic memorandi non sunt. Notetur autem *relapsos* dupliciter ita dici: ut alii sint, quos jam descripsimus: alii qui bis aut ter à positivâ professione fidei deficiunt:

unt: hoc est, qui ex lapsu ex. gr. in Gentilismum aut Papismum retracti & per debitam reconciliationem Christianæ professioni & Ecclesiæ restituti, denuò prolabuntur. Priores usu antiquo & hodierno Ecclesiastico propriè dicuntur *lapsi*; de quibus *Cyprianus* & *Canones antiquæ Ecclesiæ*. Posteriores propriè relapsi. Sed secundum Scripturas. 2. *Petri* 2. collat. cum *Hebr.* 10. priores etiam possent dici relapsi. Ex posterioribus relapsis sensu & judicio Pontificiorum fuerunt, Henricus IV. Galliarum Rex; de quo vide *Bullam excommunicationis Sixti V.* eique oppositum celebrem *Tractatum*, cui tit. *Brutum fulmen:* & Marcus Antonius de Dominis Episcop. Spalatensis: *cujus Historiam*, inter alias relationes exhibet *Dominus de S. Lazare*, Gallicè. Nobis sunt illi Theologi, qui in Angliâ sub rege Eduardo reformationem amplexi, sub Mariâ ad Papismum redierunt, sub Elizabethâ rursum reformationem admiserunt, & ab eâ tandem ad Papismum profugerunt. III. *Ex termino ad quem.* 1. *Alia* est completa, alia incompleta. Completa est vel aperta, vel tecta. *Aperta* est eorum, qui nec articulos fidei, nec objectum, nec principium, ne quidem nomen seu appellationem Christiani retinent: quales omnes Gentiles, Judæi, Muhammedistæ; de quibus *peculiares Diatribas* antehâc evulgavimus. *Tecta* est, eorum qui in Christianismo habitantes, sub communi nomine & umbrâ Christianorum adhuc latere volunt: quales sunt Athei, sive Epicurei, sive Deistæ; & quædam sectæ Libertinorum atque Enthusiastarum. *Incompleta* est eorum, qui non tantum nomen, sed & principium aliquod Christianæ fidei retinere se profitentur. Estque hæc vel primaria, vel secundaria. *Prior* est Arrianorum, Photinianorum, Semi-Judaizantium, & similium: qui directè fundamentales plerosque articulos negant. *Posterior* est Papistarum, qui quosdam articulos directè, plerosque indirectè & per solidam consequentiam (sive illi eam intelligant sive non) corrumpunt ac subvertunt. 2. Huc refer distinctionem: quòd *alia* sit informis seu in viâ, alia formata seu formalis, seu in termino. Secundum illam sunt Candidati apostasiæ & in proximâ potentiâ, seu in procinctu stantes ut transeant. Exemplum ejus habemus in Hugone Grotio, viro admirandi ingenii, plurimæ eruditionis, vastæ lectionis & studii indefessi. De quo vide *Scripta Riveti*, & *Iacobi Laurentii*. 3. *Alia* est incompleta, alia completa. *Prior* est, cum quis veram religionem ex professo tegit, & non profitetur; nullam tamen aliam amplectitur; quales possent dici ἀνεπίσκοποι ex *Hebr.* 10. *vers.* 38. aut *neutrales*; de qualibus exstat *Tractatus VVigandi*. Et hi indirectè, reductivè scil. aut analogicè ad categoriam apostasiæ pertinent. Abnegat enim quodammodo fidem, qui eam non profitetur, ubi & quando eam profiteri debet.

Vide 1. *Petri* 3. *verſ.* 15. 16. cum *Rom.* 1. *verſ.* 16. & 10. *verſ.* 4. *Matth.* 10. *verſ.* 32. 33. & infrà *Diſp. de Confeſſione & Martyrio. Poſterior* eſt, quando quis exſertè oppoſitam infidelitatem profitetur, immo & tuetur ac promovet: uti e. gr. Julianus apoſtata Gentiliſmum: Oſtorodus, Liſmaninus, Statorius, &c. Photinianiſmum; Staphylus, Agricola, Piſtorius, &c. Papiſmum. IV. *Ex adjuncto* ſive concomitante, ſive conſequente. 1. *Alia* eſt conjuncta cum blaſphemiâ, alia non eſt. *Prioris* exemplum eſt in Juliano apoſtatâ, qui in Chriſtum ejuſque doctrinam blaſphemias vomebat. Adde & exemplum Serveti, aliorumque fidem de Trinitate blaſphemantium. *Poſterioris* exemplum eſt in Henrico IV. & Samoilcio Poloniæ Cancellario, qui fidem reformatam blaſphemiis, reformatos calumniis, inſectationibus, perſecutione aggreſſi non ſunt. 2. *Alia* conjuncta cum apertâ blaſphemiâ in Spiritum Sanctum & deſperatione: *alia non.* Prioris exempla ſolent à nonnullis monſtrari in Juliano, & Franciſco Spira. Sed *de iſto* nos, re ipsâ propius inſpectâ & perſpectâ, meliora ſperamus: quod judicium alibi promimus. Quidquid ſit, ſaltem conſtat ex hiſtoriâ, abnegationem ejus fuiſſe πρόσκαιρον, immo & tranſeuntem, minimè permanentem aut finalem; metu ſubitaneo & circumſiſtente extortam. De *illo* ſic ſentio, deſperaſſe quidem: non poſſe tamen propriè dici eum peccaſſe in Spiritum Sanctum; niſi conſtet ſaltem morali certitudine illum interiori animo aſſenſiſſe veritati, ac de eâ convictum. Quod mihi vix fit veriſimile: omnia enim tanquam craſſus hypocrita, ut avunculo Conſtantino placeret, ſimulaſſe credendum eſt. 3. *Alia* conjuncta cum profeſſione & exercitio magiæ, ac tranſitu ad dæmonem: alia non. Prioris exemplum dedit Julianus. 4. *Alia* notata manifeſtis & peculiaribus Dei judiciis in hâc vitâ: alia non. *Illius* exempla habes in Juliano Comite Orientis, avunculo Juliani apoſtatæ, aliiſque Comitibus, de quibus *Hiſtorici* ſuprà *cit.*; & in Mane, Ario, Franciſco Davidis, domo ſeu familiâ Marchionis Badenſis, Tamero, qui ſeipſum ſuſpendit, & Concionatore illo apoſtatâ in pago *Kunervvald*, qui fulmine percuſſus. De utroq; *Honſdorfius in Theatro judiciorum Dei ad 2. Præceptum.* V. *Ex circumſtantiâ temporis. Alia* eſt finalis, alia ad tempus ſeu πρόσκαιρον; qualis *Auguſtini ad Manichæiſmum*, & aliorum infrà *cit.* 2. *Alia* eſt, ſub tempore veteris, alia tempore novi Teſtamenti. Tempore Vet. Teſtamenti notabiles ſunt, partim univerſales, partim nationales apoſtaſiæ. *Prima* ante diluvium, ut Cainitarum. *Secunda* poſt diluvium poſterorum Japheti & Chami. *Tertia* poſterorum Semi uſque ad Abrahamum. *Quarta* poſterorum Lothi. *Quinta* poſterorum Abrahami ex Iſmaële & filiis Keturæ. *Sexta* poſterorum decem tribuum, *tum* ante captivitatem Aſſyriam, tum poſt eam in terrâ Iſraëlis, qui dicti Samaritæ: nam reliqui Iſraëlitæ decem tribuum gentibus permixti in ſuis

poſteris

Digitized by Google

posteris degenerârunt in Gentiles, iisque incorporati sunt; de quibus alibi in *Dispp. de Iudaismo, & de Gentilismo.* Tempore Novi Testamenti notabiles sunt apostasiæ, tum universales, nationis alicujus, aut variarum nationum: tum particulares singularum personarum. Inter universales, *Prima* est Judæorum & Samaritarum. *Secunda*, & varia Hæreticorum, Ebionitarum, & similium Judaizantium, Valentinianorum, Marcionitarum, Manichæorum. *Tertia*, Arrianorum, aliorumque anti-Trinitariorum & Antichristorum. *Quarta*, Papistarum; de quâ 2. *Thessal.* 2. *vers.* 3. *Quinta*, Libertinorum & Enthusiastarum. *Sexta*, Neo-Arrianorum & Photinianorum. Inter particulares sunt maximè notabiles, eorum, qui eruditione, aut scriptis, aut hominum æstimatione, aut gradu dignitatis sæcularis excelluerunt. Qui sunt vel antiqui, ut Julianus Imperator, Porphyrius, & Hæresiarchæ, quales Marcion, Manes, Arius, &c. vel recentiores; quorum aliquos, prout nunc in mentem veniunt, hic indicabo, catalogum Lectori cuivis augendum relinquens. Nos hic persequemur jam ab Anno 1517. usque in hunc diem.

Defecerunt à nomine Christiano. I. Ad *Gentilismum* Japonicum milleni aliquot Christiani Papales, sanguinariis edictis, & exquisitissimis cruciatibus ante annos aliquot ab 1628. & deinceps compulsi. II. Ad *Iudaismum* quotidie non pauci in Lusitaniâ & Hispaniâ. Ex nostris Concionator quis in agro Genevensi nomine Antonius, Genevæ, Anno 1636. (si bene memini) combustus. M. Eralmus Præceptor Classicus in Scholâ Marpurgensi, qui anno 1617. post defectionem in Græciam profectus, Thessalonicæ in *magnâ paupertate* (uti ipse ad Amicum scribebat) *Iudaus vivebat.* Quid illi postea factum sit; ignoro. III. Ad *Muhammedismum*, Theologus ille Pontificius, de quo *Clenardus in Epistolis*; & Neuserus antea Concionator in Palatinatu: de quo supra. IV. A fide Christianâ ad *Neo-Arrianismum*, aut *Photinianismum*: Michaël Servetus; Andreas Dudithius; Socinus uterque Lælius scil. & Faustus; Blandrata, Gribaldus; Alciatus Mediolanensis; Valentinus Gentilis; Franciscus Davidis; Eralmus Johannis; Occhinus; Volckelius; Petrus Statorius; Franciscus Lismaninus, Christophorus Ostorodus, Moscorovius, Valentinus Smalcius, Gossavius de Bebelno, Somerus, &c. V. Ad *Papatum* defecerunt, quamvis omnes à sensu reformatæ doctrinæ, aut favore erga reformatos non æquè alieni ac remoti; immo aliqui sensum reformatæ religionis, quod ad summam rei, in communione Romanâ existentes, retinuerint. 1. *Reges*, Principes, Primores, Panegyres; urbes, &c. Parlamentum Anglicum sub regno Mariæ, annitente proxenetâ & parario Papæ Cardinale Polo; qui tamen postea præmium Bileami & Judæ assecutus est. Et Urbs Con-

Conſtantia. Adhæc Marchio Badenſis; Henricus IV. Rex Galliarum; Sigiſmundus Rex Sueciæ; Wolphgangus Dux Neoburgicus; Fridericus Landtgravius Haſſiæ; Georgius Comes Naſſavius; Johannes Comes Naſſavicus; Filii natu majores Wilhelmi Comitis Bergenſis in Religione noſtrâ inſtituti Hermannus, Fridericus, Adolphus: Princeps Chimaicus, poſtea Dux Aerſchotanus; Dux de Candale Ducis Eſpernonii filius; Dux Tremolianus; Dux Buillionæus; Eduardus Princeps Palatinus; Comes du Vall in Galliâ; Comes Leoburgius; Comes Mansfeldicus; Ulricus Comes Heltenſteinius, anno 1567.; Princeps adminiſtrator Hallenſis, anno 1633.; Samoiſcius Poloniæ Cancellarius; Comes de Leſno, Comes ſeu Baro Unghadius in Auſtriâ. 2. Viri prudentiâ, aut eruditione, aut munere ac dignitate, aut rebus geſtis, aut adverſariorum agitatione atque oppoſitione, celebriores. 1. *Politici*, ut Canayus Septimontii Præſes, poſtea Legatus Gallicus ad Venetos, qui tanquam cognitor à parte reformatorum unà cum Caſaubono collationi inter Pleſſeum & Perronum interfuerat, & cujus crebra mentio in *Epiſtolis Perroni*. 2. *Militares*, Rantſovius nuper copiarum Gallicarum Præfectus. 3. *Iureconſulti*, Paulus Schalichius, Julius Pacius, Hubertus Giphanius, Chriſtophorus Beſoldus, Bernardus Sutholt; Militierus, qui per infelices ſyncretiſmi molitiones in Papatum prolapſus. Franciſcus Balduinus verè Ecebolius, aut potius vertumnus, cothurnus, polypus, qui ſexies ad minimum religionem mutârat; quemque ipſe Caſſander probare non potuit. Vide ejus motoriam vitæ comœdiam, quod ad religionem graphicè depictam ab Anonymo, tit. *Antonii Guarini Epiſtola ad Franciſcum Balduinum apoſtatam Ecebolium*, anno 1564. in 8. Backhovius ſcriptis in jure ad Inſtitutiones & ad Theſes Treutleri hodie celebris: ſed qui rediiſſe dicitur. 4. *Medici* aut *Philoſophi*, Claudius Alberius Lauſannæ, Jungnicius Heidelbergæ, Piſtorius; Bollecus triplex ſecundum Pontificios apoſtata, à fide, clericatu, & ordine ſeu regulâ monachali, ſeu religione; duplex ſecundum nos, ad Pelagianiſmum & Papiſmum; de quo in *Deſper. cauſâ Papatus*. 5. *Philologi, Critici, Hiſtorici*, ut Joſephus Langus, Spondanus, Gaſpar Schioppius, Johannes à Wouweren, Lucas Hollſteinius, Petrus Bertius; ſed qui aliquot annis Provinciam quam Theologicam, quamvis ad eam ineptiſſimus, favore Arminianorum obtinuerat, & ab Orthodoxiâ ad eorum errores defecerat; & ab iis tanquam termino proximo ad Papiſmum rebus factionis illius deſperatis Lutetiæ anno 1619. tranſibat: quo eodem anno paucis menſibus ante in Synodo Zuyd-Hollandicâ Leidenſi eum formalibus verbis profitentem audivi ſe eſſe & velle eſſe membrum Eccleſiæ Leidenſis, Ick houde my als een Lidtmaet van de Kerck van Leyden. De Juſto Lipſio

Lipsio apostatâ aut quasi apostatâ, consuli potest eruditiss. *tractatus Anonymi*, cui tit. *Dissertatio de Idolo Hallensi*, in 4. primum editus. In quo nihil omissum video, præter carmen illud à Lipsio in commendationem *libelli de Ecclesiâ contra quendam in Zelandiâ delitescentem*, autore *Feugræo* tunc Professore Theologo in Acad. Leidensi, in quo inter alia de Religione & Ecclesiâ reformatâ quam Feugræus defendebat, sic canit: *Ecce iterum, ecce fidem turbat hic ardelio.* Qualem autem & quantam fidem Christianam habuerit Lipsius ostendit post autorem Dissertat. de Idolo Hallenti, *Georgius Thomsonus contra Lipsii divam africollensem.* 6. *Theologi* aut *Concionatores* in *Germaniâ*, & vicinis terris, Fredericus Staphylus. Johannes Islebius Agricola, Nigrinus, Isengrinius, Rabus, Flaschius, Coppensteinius, Neuhusius, Paceus. *In Galliâ*, Serres, sed qui ante obitum ad meliorem mentem rediisse dicitur; Victor Palma Cajetanus, Jeremias Ferrier, Lanoyus, Peletier, Clovetus. *In Angliâ*. Bristous, Wilhelmus Reginaldus seu Raynoldus celeberrimi Theologi Johannis Raynoldi frater; Hugo Cressy, Decanus Lachl. *in Hibernia: In Belgio*, J. Haren (de quo *Iohannes Taffinus in tract.* Gall. *de notis Filiorum Dei*): sed qui in senectute rediit, & publicè in Ecclesiâ Gallicâ Vesalienſi revocavit, Anno 1609. quique aliquot annis Leidæ exactis, piè obiit. *Ex Italis*, M. Antonius de Dominis Episcop. Spalatensis, qui relapsus benefactricem Angliam cum fœtore deseruit; quod hiatum ejus nunquam obstruere potuisset: spe veniæ & impunitatis à Papâ ipsi facta. Sed hoc mortuo Romę in manus Inquisitorum, & tanquam relapsus ad rogum damnatus, ante diem executionis in carcere obiit, & fuit cadaver ejus publicè combustum; quamvis Pontificii scribant, eum ante obitum relapsus sui pœnitentiam egisse, & Ecclesiæ reconciliatum. Qui statum hujus viri in Angliâ nosse cupit, adeat eruditiss. *scriptum Cracanthorpi*, dicto *M. Antonio oppositum.* Tragicum ejus exitum Romę, describit *Dominus de S. Lazaro* historiographus in lib. Gallico, tit. *Histoires Tragiques de nostre temps.* *Gramundus* Præses Tholosanus *Histor. Gallicar. lib.* 3. *pag.* 196. paucis eundem virum characterizat. Fuit ergo utrique parti & Reformatę, & Papisticæ relapsus. Interim *libri istius de causis profectionis* seu discessus sui ex Italiâ, imprimis de *Republicâ Ecclesiasticâ*, & *de Papatu Romano*, & Italicus tit. *Scogli di Christiano naufragio* tantum rationum Papatui offuderunt, ut iis amoliendis nec ipse post relapsum, nec ulli alii fesso & desperato huic myrmilloni succedentes sufficerint, aut sufficturi sint.

Ob argumenti affinitatem hic notari possunt. I. Qui ab apostasiâ ad majorem apostasiam transierunt. 1. *Ab* Arrianismo scil. ad Muhammedismum: ut Neuserus, qui Constantinopoli cum professus est: & Alciatus, 6

tus, de quo testimonio Valentini Gentilis id refert *Beza in Epistolis, epist.* 16. 2. *Ab* Arianâ aut Photinianâ apostasiâ ad semi-Judaismum, ut Franciscus Davidis, & Martinus Seidelius. Priorem oppugnavit Socinus: posteriorem refutat *Iacobus Martinius* Theol. Wittenbergensis *in tract. de tribus Elohim contra Gossavium de Bebelno.* 3. *Ab* Arrianismo aut Photinianismo, aut Anabaptismo, ad Scepticismum aut Libertinismum, aut fanaticos Enthusiasmos progressi sunt: quales hodie in Anglià & Belgio non ignoti sunt. II. Qui ab Ecclesiâ Græcâ ad Romanam transeunt: quales Episcopi aliquot in Russiâ Poloniæ subjectâ, quam albam Russiam appellant, Kiovienses scil., Luceorienses, &c. numero octo: quos propterea *unitos* vocant. Historiam hujus unionis describunt ex Pontificiis *Baronius in Annalibus in Append. ad Tomum VII. Possevinus in Appar. sacro in voce Rutheni*, sed plenissimè *Thomas à Iesu* Carmelita discalceatus *lib. 6. de procurandâ salute omnium gentium*: cum quibus confer ex nostris *Scriptorem Historiæ Ecclesiarum Slavonicarum.* Ante Ruthenos anno 1594. Papæ unitos, viam illam olim calcârant tempore Concilii Florentini sub Eugenio IV. Bessarion & Theodorus Ruthenus, facti Ecclesiæ Romanæ Cardinales. III. Qui à nostrâ Religione resilientes, ad tohu vabohu seu ad τὸ nihil credere & profiteri delati sunt, & in Scepticismi, Neutralismi, Lucianismi, Epicureismi scopulos impegerunt: quales celebriores Rabblæsius, Doletus, Goveanus; quorum meminit *Calvinus in tract. de Scandalis.* IV. Qui quamvis ipsi non ita celebres celebrium tamen inter Reformatos virorum filii, ad Papismum defecerunt: ut filius Isaaci Casauboni, & filius Ludov. Capelli. Nec prætereundus hic Jac. Perronus Cardinalis, reformati Concionatoris filius; cujus characterem pinximus in *Desper. causâ Papatus.* Minorita Joh. Ney *Historia induciarum Belgicarum anno* 1608. decantatus, Patrem habebat civem Antwerpianum ob zelum religionis & libertatis Belgicæ historiis nostris insertum. Videatur eximius *Historicus Petrus Bor*: ubi de memorando stratagemate ad occupandam Antwerpiam, archonte Loisio magno Commendatore. V. Qui stantes in externâ Ecclesiæ nostræ communione sensum tamen Enthusiasmi, Libertinismi, aut Arrianismi, aut Photinianismi, aut Papismi, sive in totum, sive bonâ ex parte in pectore fovent. *Primi* exemplum ostendit *Commentariolus Historicus Basilienſium de Vitâ & doctrinâ Davidis Georgii: & Vbbo Emmius in detectione doctrinæ Davidis Georgii*; ubi in *Præfat.* refert Concionatorem quendam in agro Emdano portentis Davidis Georgii addictum fuisse. Et *Synodus Hollandica* in *Scripto contra Hermannum Herberts* Ministrum Goudanum, anno 1592. edito, *pag.* 13. 16. 27. 47. 62. 111. 113. 115. suspectum eum reddit consensûs

ſenſûs aut ſaltem ſyncretiſmi cum *Davide Georgio*; quod Alcoranum ejuſdem, *librum*, inquam, *mirabilium* (ita dictum) dediſſet recudendum. Herboldus Tombergius, quem ſibi in Collegam aſciverat dictus Herberts, in linguam noſtram tranſtulerat librum quendam Libertinici Sebaſtiani Franck: quem Belgicè vocabat hoogh verlichten. Antonius Corranus Hiſpanus, qui Genevę & Londini Hiſpanico idiomate aliquamdiu concionatus fuerat, ſcripta Valentini Cratoaldi & Caſparis Zwenckfeldii omnibus Reformatorum ſcriptis tanquam maximè ſpiritualia, præferenda cenſebat. Vide *Epiſtolas Bezæ ad Corranum*. Aggeus Albada J.C. qui nomine Ordinum Belgii pacificationi Colonienſi interfuit, ejuſdem erat judicii: ut colliges ex ἀμφιβολίαις *Epiſtolis ipſius & Marnixii Sanct-Aldegondii*, quæ cum *Epiſtolis illuſtrium Belgarum* editæ ſunt. *Iohannes Langus* vir doctiſſimus & Commentario ſuo in Juſtinum Martyrem ſatis celebris à Swenckfeldio non alienum ſe oſtendit in *Apologiâ ſua contra Staphylum*. *Secundi* exempla vidit Belgium noſtrum in Conrado Vorſtio, & in Remonſtrantibus quibuſdam ante peremtoriam ſeceſſionem ab Eccleſiis reformatis, ut Johanne & Petro Geiſteranis: de quibus in *Actis Synodi Nationalis Dordracenæ*, *ſeſſ.* 138. Poſt ſententiam Synodi illius, qui & quales ſub nomine Remonſtrantico dictam ſocietatem conſtituerint, indicium fecere aliqui; inter eos *Theologi Leidenſes*, & *Vedelius in 4. partibus arcanor. Arminianiſmi*. *Tertii* exemplum dedit Anglia archonte Wilhelmo Laudo poſtremo Archiepiſcopo Cantuarienſi: Et qui à conſiliis illis non longè aberat *Grotius* Papaturiens, ſeu mavis *Papizans*, uti ſonat titulus *libri à Iacobo Laurentio* in ipſum ſcripti. VI. Qui guſtum veritatis habuerunt, & conſcientiam melioribus imbutam, aut qui inſuper reformatam doctrinam in pleriſque approbârunt; poſtea tamen reſilierunt, alii impetum ſiſtentes ſeu non pertendentes, ut Wilhelmus Dux Cliviæ, & celebris ſcriptor Joh. Bodinus; alii inſuper in eam, aut defenſores ejus invecti ſunt: quales Cardinalis Polus, Wicelius, Michael Bajus, Genebrardus, Gropperus, Cardinalis Lotharingus in Galliâ; qui ad tempus præ ſe ferebat conſenſum cum reformatione Auguſtanæ confeſſionis: an ſchemate Politico, an verò aliquid meliotis ſenſus ex matre & aviâ maternâ (de quibus in *Hiſtoriâ Thuani*, & in *Epiſtolis ac vitâ Olympiæ Moratæ*), ego non dicam. Quæ ille contra veræ religionis conſortes in Galliâ machinatus eſt, oſtendunt eum aut vulpem ſub pectore geſtâſſe, aut inſtar arcus reſiliiſſe. De Juſto Lipſio quid ſtatuendum, abundè oſtenſum eſt ab eruditiſſ. *Anonymo*, *in Diſſertatione de Idolo Hallenſi*: cui ἐπιμέλετον eximium adjectum à *Georgio Thomſono in Lipſii virginem Sichemienſem*: unde vel cœco conſtare poſſet, quæ, qualis, quanta fuerit religio Lipſii.

Tantùm

Tantum addo duobus illis Scriptoribus non visum fuisse epi
pſii in commendationem libelli Feugeræi tunc Theologi Lei
retundebatur tenebrio quis in Zelandiâ delitescens, qui in du
bat, penes nos esse veram Ecclesiam: cujus supra meminimus
Qui melioribus ad tempus affecti & studentes, post impedim
tus inquisitione objecta, à cœpto destiterunt, non tamen, c
priorem sensum depositerunt; saltem eam in Reformatis in
sunt: quales Cardinalis Moronus, & Bartholomeus Caranza.
melioribus imbuti in plerisque reformationis capitibus, exte
communionem Papatus non deseruerunt; sed consiliis moc
syncretisticis conscientiam suam pacârunt: quales Erasmus,
Cassander, Joh. Gualterus, Joh. Metellus, & plures in Galli
sulti, *ac Catholici status* (uti appellari solent), ut Thuanus
Paschasius, Servinus, Petrus Mattheus, &c. IX. Qui capita d
formatæ in se consideratę probant, & Ecclesiis reformatis fa
ab omni externâ, generali ac titulari communione Ecclesiæ R
recedunt: sive quod putent familiæ suę & Reipublicæ ration
sentiarum non terre; sive quod judicent Ecclesiam suam à se
& salubri pabulo pasci non posse. Prioris exemplum habes i
ano II.; posterioris in Paulo Scharpi & Fulgentio Theolo
qui in sensu religionis nostræ vixerunt & mortui sunt. X. A
dant illi, quorum tam dubia aut obscura professio, ut utraq
tanquam suum sibi vindicet. Tale quid de Turnebo referri p
memini) à *Thuano in Histor.* Sunt etiam qui dubium hoc m
Julio Cæsare Scaligero. Quod si non constet eum ante obit
nostras accessisse; saltem indubium est filium utrumque Sylv
phum, etiam in maximis periculis Religionem nostram ab i
professos esse.

7 Prophylactica & antidota Apostasiæ sunt. I. Ut contra
probè muniamus. Vide *Matth.* 24. *vers.* 10. Hic usui erit eg
Calvini de Scandalis. II. Ut caveamus nobis ab infelicibus syn
consiliis syncretisticis. Per illas molitiones Militierus seipsu
religionis & Ecclesiæ communione, cujus zelum præ se fere
III. Ut veritatis solidam cognitionem non tantum catasceuas
anasceuasticam nobis studiosè acquiramus. IV. Ut veritaten
non tantum eruditâ speculatione teneamus; sed insuper inti
ligamus, & in devotionis ac pietatis usum & praxin deducam
sequenter. caveamus nobis ab ambitione, avaritiâ, & rerum
studio. Si quis autores conferre desideret, indico præter *C*

sit. Cyprianum in tract. de Lapsis, & in Epistolis quibusdam de iisdem; Hermanni Lignaridi, & Iohannis Spinæi tractat. de Apostasiâ. Aliquid etiam attingit *Libellus Ioh. Taffini*, Gall. & Belg. *de Notis filiorum Dei.* Vidi ante annos aliquot *tract. Iohan. VVigandi*; ubi *de Apostasiâ*: sed nunc ad manum non est, ut eum perlustrare & propius indicium de eo facere queam. Ex Pontificiis instar omnium sit *Azorius part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 21.

Gradus & ἰσχὼ hæresios atque apostasiæ sunt varii; qui vel ex effectibus & studiis hæretici aut apostatæ; vel ex conjunctione aut superadditione alterius peccati, e. gr. Magiæ, Idololatriæ, Antichristianismi, Atheismi seu Epicureismi, blasphemiæ, oriuntur. *Priori* respectu dicitur hæresis excellenter hæretica, & apostasia supra modum apostatans, cum ea exstirpationem contrariæ veritatis & ejus sectatorum, *aut* lege quâpiam præscribit & profitetur (qualis e. gr. Papismus): *aut* hæretici & apostatæ, quamvis doctrinâ suâ exsertè illud non profiteantur, re ipsâ tamen plus minusve hoc moliuntur (qualis est hæresios Arrianæ, & Anabaptisticæ Monasterienſis, adhæc Remonstranticæ in primo suo ortu). De plerisque enim (non de omnibus) hæresios aut apostasiæ promachis ac zelotis dici potest illud in Papatu jactatum dicterium de Apostatis ab aliquo ordine Monachali: *Omnis apostata est osor sui ordinis.* Odium hoc in nervum erumpit, quandocunque adest potestas & potentia. *Posteriori* respectu dicitur hæresis aut apostasia 1. *Magica* seu dæmonolatrica. De dæmonum cultu directo & indirecto, vide *Disp. de Gentilismo.* De hæresi magicâ & magiâ quorundam hæreticorum, vide supra *Disp. de Magiâ.* 11. *Idololatrica.* De hâc vide supra *Disp. de Idololatriâ*: & confer *supra part.* 4. §. 1. 111. *Anti-Christiana.* Sic hæretici quidam præcursores magni Antichristi κατ' ἰσχὼ dicuntur Antichristi. 1. *Ioh.* 2. *vers.* 18. & 4. *vers.* 3. Vide ibi *Comment.* & *Gomari* accuratissimam *Diatriben de Antichristo. Primasius in Apocal.* 13. ait Antichristum verbo ἀρνήσεως (scil. fidem) denotari, & titulo negationis dignum esse, cum Christo nomen congruat credulitatis. Simile quid habet autor orationis (sub nomine *Hypolyti*) *de Antichristo & consummatione sæculi.* 1v. *Athea* seu *Atheistica*: quia negationes hæreticorum, vires acquirunt eundo, & sæpe desinunt in Atheismum, seu Epicureismum. Hinc est, quod *Ignatius Epist. ad Trallianos* hæreticos dicat esse ἄθεους, quos ante dixerat, non esse *Christianos*, sed χειστεμπόρους, id est, *Christi inflitores.* Eosdem *Gregor. Nyssenus Orat. de Filii & Spiritus Sancti Deitate Epicureos*: appellat; & *Hieronymus lib.* 1. *adversus Iovinianum*, vocat eum *Epicurum Christianorum*; *Idem Epist.* 61. *ad Pammachium adversus errores Ioh. Hierosolymitani*, Eunomium dicit *Atheum.* Arius *Athanasio Orat.* 2. *contra Arrianos*, & *Valentinus Niceta lib.* 4. *The-*

4. *Thesauri cap.* 4. *Atheus* est. De Eudoxio, Theodoro Mopsvesteno, aliisque hæreticis resurrectionem, judicium futurum, pœnas inferorum negantibus, deque Manichæis, Samaritanis, aliisque idem affirmari posset; uti de postremis illud affirmat *Cyrillus Hierosolymit. Catechesi* 6. Post inchoatam in Ecclesiis Occidentis reformationem, nomen *Athei, Atheismi & Epicureismi*, reformatis objectum est: ut aliis præteritis constat ex *Possevini Bibliothecâ selectâ tom.* 1. *lib.* 8. ubi tit. de *Theologiâ*, & *Atheismis hæreticorum*: & lemma, *De Atheismis Lutheri, Melanthonis, Bezæ, Anabaptistarum, &c.*: qui liber *lemma* hoc in titulo præscribens Vilnæ seorsim in 8. editus est. Nec defuerunt à parte nostrorum justæ detorsiones in Papatum Romanum: adeo ut paradoxum sit, si reformatus quis ob Atheismum Papali alicui satelliti in Jesuitarum sacrariis educato, & reformatis quasi è plaustro maledicenti, & quod ad praxin satis Libertino, per retorsionem ob fanaticos & periculosissimos errores, per consequentiam intortum calumniæ latâ sententiâ condemnaretur, siquidem indecorâ & calumniatoriâ palinodiâ se non expediret, & talem condemnationem non præveniret. Sed plura de appellatione Atheismi in 1. *part. select. disp. tit. de Atheismo.* v. *Blasphema*, quæ scil. conjuncta est cum blasphemiâ, aut in eam desinit. Ad talis hæresios intelligentiam subjicimus hæc de peccato blasphemiæ.

9 Blasphemiæ vox cum suis conjugatis in genere notat βλάσφημον πρὸς φήμην; sed hoc loco appropriatè, juxta communem usum loquentium, etiam Scripturæ, accipitur prò peccato directè & immediatè tendente in Deum, seu divinam Majestatem. Describi potest *assertio falsa contra Deum, quâ derogatur ejus perfectioni, seu alicui excellenti ipsius bonitati.* Hebr. גדוף *gidouph*, גדופה *giddouphah*, גדופה *gedouphah*, à rad. גדף cujus synonymum נקב *Lev.* 24. *v.* 11. quod metaphoricum est: quia blasphemans quodammodò transfigit. Nomen Rabbinicum ex radice Hebraicâ dicitur Chald. & Syriacè גודפא *goudapha*, & Arabicè תגדיף *tagdiph*, Æthiopicè verò זרפת *zerphat*, à rad. זרף *zarepha* blasphemavit: fortè convenit cum rad. Chaldaicâ זרף *zeraph* incidit, succidit, ut metaphora sit, qualis *Levitic.* 24. *vers.* 11. Divisiones blasphemiæ sunt I. In eam quæ Deo tribuit seu de eo asserit quod ei non convenit: & in eam quæ negat de Deo, quod ei convenit: Exempla *prioris* sunt, si quis Deum dicat crudelem, aut invidum, aut injustum, &c. *Posterioris*, si quis neget Dei scientiam & providentiam, *Psal.* 94. *vers.* 7. aut potentiam, 2. *Reg.* 18. *vers.* 32. 33. II. Utraque rursum vel in directam magis, vel in indirectam. *Directa* vel magis vel minus turpiter, fœdè, & abominabiliter sonat. Exempla crassorum & abominandorum dicteriorum, refert *Henr. Stephanus in Præparat. ad Apologiam Herodoti cap.* 14. & 25. quæ hic non repetam. Et Azorius

Digitized by Google

part. 1. lib. 9. cap. 28. *Si*, inquit, *per membra Dei vel Christi domini obscenè & turpiter jures*. Alia exempla notat *Honsdorfius* & *Lonicerus in Theatro judiciorum Dei*. *Indirecta* est, cum quis rei creatæ tribuit, quod est proprium Dei. Hujus exemplum rectè statuitur ab Azorio loc. citat. *Quando molles & lascivi puellarum amatores, eas ita amant ardenter: ita immodici laudant & prædicant, ut eas nominibus quibusdam appellent, cæco amoris igne inflammati ad libidinem, quibus aliquid Dei proprium significatur*. Ad indirectam etiam referri potest, quando blasphemia immediatè emittitur in res divinas, hoc est, instituta aut opera Dei, e. gr. verbum, sacramenta, fidem, ecclesiam, &c. Sicuti enim temeraria aut falsa juramenta per cœlum, terram, templum, altare, &c. ad abusum nominis divini reducuntur, *Matth.* 5. & 23. sic ad blasphemiam maledicta in verbum, sacramenta, sacrum ministerium, sanctos & sanctitatis studiosos sive viventes, sive mortuos: inter quos excellunt B. Virgo ☞, Prophetę, Apostoli, Martyres, &c. III. In simplicem, & qualificatam. *Simplex* est, cum quis ex stupidâ, nihilominus culpabili ignorantiâ, aut ex imitatione aliorum, aut ex pravâ consuetudine, aut ex indeliberatione seu inadvertentiâ, aut ex irreligiosâ vanitate in ostentandâ jocosâ urbanitate (hoc est, profanâ scurrilitate), aut ex subitâ & vehementi perturbatione iræ, metus, &c. *Qualificata* est duplex. *Una*, quando imprecationes aut comminationes in se continet, aut sub formâ imprecationis aut comminationis concipitur. Horrenda ejusmodi exempla hic non referam. *Altera*, quando ex certo & obfirmatò judicio ac proposito blasphemia in Deum emittitur: Et hæc proprio nomine dicitur *hæretica* seu *hæreticalis*. Hæc ab aliis distinguitur, quod aliquid contineat fidei contrarium, & sic formaliter aut virtute fidei opponatur. IV. *Hæreticalis* vel magis directè, vel magis indirectè hæretica. *Illa* est, quæ apertè & crassè Deum blasphemat. Tales erant blasphemię Serveti, quas refert *Calvinus tract.* cui *tit. Expositio & Refutatio errorum Serveti*. Tædet eas hic exscribere. Huc refer blasphemias Davidis Georgii, aliorumque Libertinorum & Enthusiastarum. De quibus consulenda *ipsorum scripta cum adversariis in Bibliothecâ nostrâ indicatis*. *Ista* est, quæ magis indirectè, & tectè sub hoc illove prætextu, aut per consequentias promitur. Et tales sunt Pontificiorum, Remonstrantium, aliorumque contra doctrinam de Dei providentiâ, & speciali gratiâ salutiferâ prædestinationis, vocationis & regenerationis, justificationis, conservationis. Antidota earum dedimus in *scripto* vernaculo *contra Danielem Tilenum*, & in 1. *part. select. Disp. tit. de Calumniis de Deo autore peccati*. v. Utraque hæreticalis rursum secundum gradus excellentiæ distinguitur in apostaticam, magicam, & in Spiritum sanctum.

Digitized by Google

Apostatica est, cum quis per apostasiam à fide aut in signum ejusdem ipse erumpit in blasphemiam, aut alios blasphemare facit. Sic antiquitus professio apostasiæ à fide obsignabatur tanquam symbolo & sigillo, blasphemiâ in Dominum Jesum: uti patet ex *Actor.* 26. *vers.* 11. *& historiâ Martyrum*, nominatim Polycarpi. Huc refer Pauli confessionem 1. *Timoth.* 1, *vers.* 13. *Magica* est, quando dæmoni tribuuntur, & quidem ex pacto, quę Deo soli conveniunt; aut quando Christus, fides, baptismus negatur, aut ejuratur. Quo refer apertum dæmonum cultum per preces & sacrificia, olim & etiamnum hodie gentibus aliquot usitatum. Confer supra *Disp. de Magiâ*, & 2. *part. sel. disp. tit. de Gentilismo. Blasphemia* in Spiritum sanctum summum hujus, & omnium aliorum peccatorum gradum constituit, & dicitur irremissibile. Synonymum blasphemię in Spiritum sanctum ex *Hebr.* 10. *vers.* 29. assignari posset ὕβρις *contumelia* in Spiritum sanctum. Sed de hoc *in priori parte Theol. tit. de Peccato*, ex professo agi solet.

10 Ad materiæ hujus majorem illustrationem respondebimus ad sequentes aliquot quæstiones. 1. *Quæst.* An blasphemia consistat in intellectu, aut voluntate, aut verbis aliisque signis externis. *Resp.* 1. *Concl.* Blasphemia hæreticalis consistit in intellectu, sicut hęresis: quia ex hâc parte & hoc respectu fidei opponitur. De blasphemiâ non hæreticali aliter statuendum; quia virtuti religionis (secundum veriorem sententiam) opponitur. Quod enim *Thomas* 22. *qu.* 13. *artic.* 1. in genere omnem blasphemiam virtuti fidei seu confessioni fidei opponi dicit, illud cautè accipiendum. Potest quis vera Christo βλασφημίαν tribuere, sed per contumeliam & irrisionem: quod tamen implicat blasphemiam. Sicut convitium in hominem, potest esse contra mentem convitiantis; cum ipse non credit vera esse, quæ dicit. Errant etiam qui omnem blasphemiam juramento directè opponi volunt, & sic cum perjurio confundunt. Potest enim blasphemia esse sine perjurio, aut juramento temerario. 2. *Concl.* Ad blasphemiam requiritur prava voluntatis dispositio & affectio, sive formalis, sive virtualis. 3. *Concl.* Verba externa non sunt de essentiâ blasphemię: possunt enim adesse aut abesse. Per ea tamen manifestatur, magisque consummatur: & hinc divisio ejus posset institui in mentalem & verbalem seu oralem: aut actus ipsius in interiorem & exteriorem; uti fides & oratio distinguuntur. Ad verba referenda sunt omnia signa externa, ut nutus, infamis digiti extensio, nasi corrugatio, expuitio in cœlum, aut qualiscunque Dei deputatio. Uti rectè de talibus gestibus & signis observat *Zvvarez tom.* 2. *de Relig. tract.* 3. *lib.* 1. *cap.* 4. 11. *Quæst.* An semper sit peccatum mortale? *Resp.* Movet hoc *Thomas qu. cit. artic.* 2. & absolutè affirmare videtur

tur quod ex ſuo genere ſit mortale: allatâ hâc ratione, quia repugnat caritati divinæ, in eo quod derogat divinæ bonitati, quæ caritatis objectum eſt: jam vero peccatum mortale eſt illud quod ſeparat hominem à principio ſpiritualis vitæ quod eſt caritas. Poſtea tamen in *Reſp. ad 3. limitat*, & diſtinguit: Quod, quando quis propter ſubitam paſſionem non advertit verba imaginata, in quæ prorumpit, eſſe blaſphemiam (quia ad eorum ſignificationem non attendit), ſit peccatum veniale. Thomæ interpretes *Alagona*, *Malderus*, *Arriaga*, cum Caluiſtis *Azorio*, *Bonacina*, *Reginaldo*, *Graſſis*, &c. eodem fere modo determinant. Addit Azorius cap. cit. quæſt. 16. eum qui ſubito iræ impetu Deo vel ſanctis maledicit, *non incurrere peccatum quando ira aut alia perturbatio tam ſubita eſt, ut omnem rationis deliberationem antevertat: ſi vero aliquantulum rationis judicium ſequatur, plenam tamen præcurrat, veniale & leve peccatum committere.* *Baſſeus in voce blaſphemia* ſecutus *Valentiam tom. 3. diſp. 1. qu. 13. §. 1.*, eum qui non ſerio, non ex indignatione Deum lædente, ſed joco aut alio fine de Deo aliquid falſi dicit, non blaſphemare. Sed laxa hæc Caſuiſtica ipſis relinquenda. Nobis ſtat illud ex 1. *Ioh.* 3. omnem ἀνομίαν eſſe peccatum: atqui talia verba, non tantum otioſa, ſed & blaſphema ſunt ἀνομία; & conſequenter ad certam peccati ſpeciem reducenda, hoc eſt, ad blaſphemiam: quamvis negandum non ſit eſſe inferioris gradus blaſphemiam. Quod ad vanam illam diſtinctionem inter peccatum mortale & veniale, ea alibi diſcutitur. *Arriaga diſp. 24. ſect. 6. contra Toletum lib. 4. cap. 13. num. 7.* alioſque ibidem *in Additionibus citatos* diſputat, probabilius eſſe, non obligari quem ſub mortali ad impediendam conſuetudinem indeliberatè blaſphemandi. En laxam caſuiſticam: ſic ſcil. ἀκριβειαν, præciſitatem, & rigorem fugiunt, ne ſuorum conſcientias per viam anguſtam deducant. III. *Quæſt.* An blaſphemia in Deum ſit ejuſdem ſpeciei cum blaſphemiâ in ſanctos? *Reſp.* Movent hanc quæſtionem poſt *Cajetanum in Summulâ*, recentiores Caluiſtæ *Azorius*, *Filliucius*, *Layman*, *Zanchez*, *Diana*; & ex Commentatoribus in Thomam, *Valentia*, *Sylvius*; nec non *Zuvarez tract. cit.*; & determinant in partem affirmantem cum diſtinctione, de blaſphemiâ ſcil., quæ non eſt hæreticalis. Rationem hanc aſſignant, quia religio, quâ tribuitur cultus Dei & ſanctis propter Deum, eſt unius ſpeciei: jam vero blaſphemia repugnat religioni; Ergo. Diſſentit tamen *Arriaga diſp. 20. ſect. 5.* Nos & aſſertionem, & rationem negamus, ut & falſam ejus hypotheſin, de cultu religioſo ſanctorum. Blaſphemia erga ſanctos & viros Dei, quæ propter cauſam aut verbum Dei, aut munus divinitus ipſis impoſitum contumelioſè intorquetur, eſt indirecta; & per conſequens ſpecie differt, & genere analogico tantum convenit,

venit, ab & cum blaſphemiâ in Deum. Addo & hanc rationem, quia blaſphemiæ in Deum ſpecie differunt. IV. *Quæſt.* An de ratione blaſphemiæ ſit, ut verba ſint enuntiativa? *Reſp.* Movent hoc quidam recentiores, & in diverſas opiniones abeunt. Sed non malè notat *Arriaga in* 22. *diſp.* 24. *ſect.* 2. eſſe quæſtionem de nomine. Certè ex elementis Logicis conſtat, orationes optativas, interrogantes, imperativas, aliquando æquipollere enuntiantibus, eaſque virtute ſeu potentiâ continere. V. *Quæſt.* An injectiones diabolicæ ſint blaſphemiæ? *Reſp.* Reſpectu diaboli agentis *Aff.* reſpectu hominis merè patientis *Diſt.* Materialiter ſunt verba ſeu propoſitiones blaſphemæ, ſeu blaſphemus conceptus objectivus: ſed formaliter non ſunt; quia non ſunt conceptus formalis iſtius hominis à diabolo vexati & colaphizati. Sed de his injectionibus alibi agimus: ubi *de Tentatione.* VI. *Quæſt.* An damnati blaſphement? *Reſp.* Tractant hanc quæſtionem *Thomas* & *Commentator. ipſius artic.* 4. Et facilè reſponderi poteſt affirmatè! quidquid ſit de demerito eorum, de quo hic diſceptandi non eſt locus. Rationes ſunt 1. *Quia* diaboli blaſphemant tum in ſe, tum in aliis per ſuggeſtiones blaſphemas. 2. *Quia* in damnatis deſperantibus, nihil cogitari poteſt, quod repugnet: quin contra, cum jam ſint in termino malitiæ, illos magis ibi blaſphemare credendum, quam in hâc vitâ. VII. *Quæſt.* An qui publicè blaſphemat, ab audiente increpari debeat; quamvis blaſphemus non credatur emendandus? *Reſp.* *Navarrus c.* 12. *Manualis* §. 83. *aff.* Contra *Azorius cap. cit. qu.* 7. *negat*, nullâ aliâ adductâ ratione, quam, *non eſſe id uſu receptum*. Pro Navarro (quamvis ipſe nihil adducat niſi Concil. Lateranenſe) facere videntur *Levitic.* 5. *verſ.* 1. & 19. *verſ.* 17. Et certè zelus erga Dei gloriam requirit ad minimum aliquam facti deteſtationem, aut doloris noſtri & juſtæ indignationis indicium. VIII. *Quæſt.* An & quomodo differat blaſphemia, & ſpiritus blaſphemiæ? *Reſp.* *Bonaventura ad* 2. *diſt.* 43. ait hæc duo ſe habere, ut generale & ſpeciale: ita ut omnis ſpiritus blaſphemiæ ſit blaſphemia, non contra: quia ſpiritus blaſphemiæ eſt affectus & deſiderium vituperationis divinæ, & ſic ſpirat ad odium Dei, ſicut Spiritus Sanctus ad Dei amorem. Addit ibidem, eſſe peccatum irremiſſibile ſeu in Spiritum Sanctum. Qui blaſphemant ex infirmitate & coactione, peccant in Patrem: qui ex deceptione, in Filium: qui ex certâ malitiâ in Spiritum Sanctum. Sic ille. Sed fortè eſt quæſtio de nomine. Certè quod dicit in Evangelio peccatum in Spiritum Sanctum vocari ſpiritum blaſphemiæ, ſolidè nondum probatum eſt. Sunt enim diverſę phraſes, blaſphemia in Spiritum Sanctum, & ſpiritus blaſphemiæ: prior occurrit *Matth.* 12. *verſ.* 31. & dicit denominationem ab objecto; poſterior non occurrit, & dicit

cit denominationem à subjecto; Posset quidem talis phrasis juxta analogiam phrasios Scripturarię formari; ubi πνεῦμα πονηρίας, φθόνος, aliorumque peccatorum: sed inde non sequeretur blasphemiam esse peccatum in Spiritum Sanctum: hoc enim ex vi vocis *Spiritus* subjectivè acceptæ inferri nequit. Ut jam non dicam *spiritum blasphemiæ* alibi practicis Pontificiis notare blasphemas diaboli injectiones. Sunt & aliæ quæstiones partim Theologicæ, partim Canonisticæ. *Illæ* sunt e.gr. Quomodo differat blasphemia ab infidelitate, odio Dei, desperatione, irreligiositate, iniquis juramentis: de quibus inter & supra alios ex professo disquirit *Arriaga sect. 3. & 4.* *Istæ* sunt, An crimen blasphemiæ sit mixti fori? An inquisitores jus habeant & autoritatem inquirendi & animadvertendi in blasphemos? Quibus pœnis canones vel leges, & jura afficiant blasphemos? An blasphemia manifesta seu notoria sit casus, cujus absolutio Episcopo reservetur? An blasphemus in foro interiori pœnitentiæ absolutus, & peractâ injunctâ pœnitentiâ, possit nihilominus in foro exteriori à judice puniri? An blasphemus in foro exteriori à judice Ecclesiastico absolutus, possit iterum apud judicem sæcularem accusari, & ab eo puniri? An qui simul plura maledicta in Deum vel Sanctos conjecerit, unum tantum crimen blasphemiæ committat, & unâ tantum pœnâ puniri debeat? An consuetudo in aliquâ Provinciâ maledicendi Deo, jure queat impunita relinqui? An blasphemus à testimoniis in judicio dicendis repellatur, tanquam infamis. Ad omnes has quæstiones videre potest, cui vacat, *Azorium cap. cit.* & cum eo conferre *vulgares Canonistas*, & ex Jureconsultis *Tholosanum in Syntagm. lib. 33. cap. 12.* Ex Theologis *Alphonsum à Castro lib. 1. de Hæretic. pun. cap. 12.* Leges & sanctiones varias contra hoc enorme peccatum, & exempla aliquot judiciorum Dei in blasphemos, notat *Tholosanus loc. cit.* Vide & *Honsdorfium in Theatro*, & *Manlium in Locis commun.* Post omnes longè plures sanctiones tum antiquas tum recentiores collegit *Anonymus* libello vernaculo tit. *Pœnæ contra maledictiones, &c.* Anno 1652. hìc Ultrajecti edito.

DE ERRORE ET HÆRESI.

PARS OCTAVA.

Quæ est

DE IMPEDIMENTIS ET REMEDIIS HÆRESIOS.

Resp. GERARDO HOLCKENBURGH, Ultrajectino.

Ad diem 13. Decembr. Anno 1656.

Oppo-

Opponuntur Hæreticis fideles seu Christiani distinctionis causa dicti Orthodoxi, aut Reformati, aut Catholici. De cujus nominis origine, significatione & usu, Wittakerus ad Bellarminum de Notis Ecclesiæ, Rob. Abotus in Defensione Cathol. Reformati Perkinsi, &c. *Opponitur hæresi.* 1. *Primò, directè, & proximè fides Orthodoxa, ejusque professio: Apostolus vocat* λόγους ὑγιαίνοντας. 2. *Consequenter omnia auxilia & media, tum interna, tum externa, quæ ad fidei veritatem plantandam (de quibus alibi actum est), propagandam, conservandam, ingenerandam, augendam, excitandam ex præscripto & indicio verbi divini, testimonium una ferente experientiâ, comparata sunt.* 3. *Media illa sive prophylactica, sive antidota, quæ proximè & directè hæreticis juvandis, ac convincendis, convertendis, aut præveniendis, avertendis, confundendis inserviunt. Nos omissâ explicatione mediorum illorum, tum in generali, tum in particulari, & ad politiam Ecclesiasticam rejecta, delibatis solummodo in transitu remediis quibusdam, controversam quæstionem de coërcitione Politicâ ventilabimus.*

I MEdia hæresi & hæreticis opponenda melioris doctrinæ causa distinguimus. 1. In Conservantia, seu Præservantia. 2. In Convertentia, seu Antidota. 3. In Coërcentia. I. *Conservantia & præservantia*, sunt vel privata singulorum fidelium; vel publica ab Ecclesiâ & Ministris adhibenda. *Illa* sunt vel interna vel externa. *Interna* sunt. 1. *Cognitio* non tantum simplicis veritatis, sed & ἐπιγνῶσιν (*Rom.* 2. 18.); talium quæ istic locorum clam repunt, aut apertè agitantur. 2. *Affectatio*, renovatio, & excitatio certitudinis, stabilitatis, evidentiæ in illâ veritate. *Rom.* 14. *vers.* 5. coll. cum *Judæ vers.* 20. 2. *Thessal.* 2. 2., *Ephes.* 4. 14. 3. *Excitatio* & renovatio, applicationis intimæ ac sensibilis istius veritatis in corde nostro, ad veræ solidæque consolationis, zeli, caritatis, & inoffensæ conscientiæ quotidianum profectum. 4. *Amor* & æstimium veritatis, supra omnia vitę animalis & civilis bona ac commoda. 5. *Consideratio momenti*, quod est in hâc aut illâ hæresi, & quantum sit periculum & damnum quod fidei, conscientiæ & saluti nostrę ab hæresi infertur, *Galat.* 5. *vers.* 2. 4, 1. *Timoth.* 4. *vers.* 1. *Tit.* 3. *vers.* 11. *Roman.* 16. *vers.* 3. Hoc autem plenius & evidentius perspicitur, si hæresios superficiem & primam frontem non tantum intueamur, sed absurdissimas ac turpissimas in recessu ejus consequentias, quas post se trahit, accuratius investigemus. 6. *Humilitas* respectu Dei & hominum; & humilis ad verbum Dei subjectio, & ab eo tanquam unico fidei principio absoluta ac pertinax dependentia: conjun-

&a

& cum generali abnegatione noſtri ipſius, & ſpeciali noſtrę corruptę rationis, ut ut ingenioſa & blanda videatur. 7. *Denique interior Scripturæ & rerum ſpiritualium meditatio*, eique juncta precatio ad imitationem *Pſalmi* 119. Hæc duo ſunt communia exercitia. *Iſta ſunt* 1. *Adhæſio* & aſſociatio cum verâ Eccleſiâ & cœtu Eccleſiæ, ut & in eâ exercitiorum aſſidua obſervatio ac praxis. *Hebr.* 10. *verſ.* 24. 25. 2. *Fuga hæreticorum*, & familiaritatis cum illis. *Tit.* 3. *verſ.* 10. *Iohan. epiſt.* 2. *verſ.* 10. *Philipp.* 3. *verſ.* 2. 3. *Abſtinentia* à non neceſſariâ hæreticorum auditione, aut librorum hæreticorum lectione. 1. *Corinth.* 15. *verſ.* 33. *Media publica* ab Eccleſiis & Miniſtris adhibenda ſunt. 1. *Solida, ſimplex* tamen, Scripturarum pro concione explicatio, præſertim illarum, quę ſerpenti aut imminenti illic hæreſi opponendę, aut quæ ab hæreticis pro hæreſi contra fidem detorqueri, ac vulgò obtendi ſolent. Hâc methodo utebatur laudatus in Scripturis Apollo. *Actor.* 18. *verſ.* 24. 28. II. *Controverſiarum illarum* oblatâ à textibus, aut tmematis, aut catecheticis occaſione, & Eccleſiæ neceſſitate ita poſtulante, ſolida, expedita, dilucida tractatio. Sint ergo Miniſtri in Scripturâ potentes: ſint auxiliis linguarum, præſertim originalium Scripturę, ut & artium, Philoſophię, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, præſtantiorum Theologorum elencticorum inſtructi. *Conſectar.* Cauſam fidei & Eccleſiæ hæreticis produnt ſive prudenter, ſive imprudenter, qui hæreſes circa Eccleſiam vagantes, aut ei imminentes, pro concione non tangendas, aut ſaltem ex profeſſo non detegendas ac refutandas cenſent. Quaſi ſcil. adverſariis clamantibus, & ſcriptis calumnioſis ac ſcandaloſis omnia implentibus, & infirmiores ſubinde pervertentibus, ſilentio litandum ſit; inſuper aliis pro cauſâ Dei & Eccleſiæ loquentibus & ſcribentibus capiſtrum injiciendum ſit. Scilicet ſic factitabat Paulus, ſic Timotheum & Titum facere docebat. III. *Controverſiarum* illarum tractatio & adductio ad praxin tum conſolationis, tum pietatis: ne arida & praxi omni deſtituta aliqua fidei veritas videatur. Nos ſpecimen hujus methodi damus in 1. *part. diſp. de Trinitate*: & pluribus in controverſiâ quinquarticulanâ Remonſtrantium *tract. peculiari*, ſed vernaculo, quem *Danielis Tileni* horribili & blaſphemo libello ex Gallico in noſtrum idioma tradudo oppoſuimus. *Perkinſus in oppoſitione Symboli*, & *nonnulli Commentatores Catechetici* uſus practicos ad ſingula capita Catechetica, & aliqui locorum communium Scriptores ad ſingula loca annotârunt. Ita hæreticis diſputantibus contra fidem, pro fide non tantum diſputare docebuntur Orthodoxi, ſed & vivere, ac luce bonorum operum adverſariorum nebulas diſcutere: juxta 1. *Petri* 3. *verſ.* 1. IV. *Catechizationes* frequentes, ſolidæ, perſpicuæ, expeditæ; in Scholis, in Familiis,

miliis, in Ecclesiis. Quis earum hâc in parte usus sit, testatu
Nationalis Dordracena sess. 17.; & docet experientia; nec habet a
tium inimicum, nisi ignorantem, aut ignavum, aut fastuosum ac
sum. Videant studiosi nostri, quæ pro bono Catechizationis an
edidit, Rever. & Clariss. nuper Collega noster D. *Ioh. Hoornb*
Media convertentia seu antidota, quibus seducti reducendi, aut
educati ad Ecclesiam adducendi, sunt ista. 1. *Missiones* Euangel
les, qui ab Ecclesiâ aut loco nostro absunt. De quibus *in Polit*
asticâ. 2. *Visitationes*, alloquia, colloquia, collationes, κατ' οἶκ
enda; quibus invitentur, instruantur, & convincantur qui ex r
ligionis consortibus, aut ex civibus atque incolis in hæresin abd
3. *Collationes* publicæ & privato-publicæ, quas inter antidota
merandas alibi probamus. 4. *Fraternæ & Paternæ monitiones*
ptiones eorum, qui in bivio constituti, qui nutant, qui hæreti
nimis aures præbent, nimisque familiariter cum ipsis conversa
Fraternâ correptione alibi ex professo egimus. Synodus Holla
inde post annum 1620. aliquoties judicavit visitationes illas do
stituendas, in urbe Roterodamensi, tanquam unum ex præst
antidotis contra validam Remonstrantismi secessionem. Se
quorundam consiliis & machinationibus saluberrima hæc con
creta in spongiam incubuerunt. Idem est consilium & monitu
ac Præpot. Hollandiæ Ordinum contra invalescentem Papism
gulas Classes nuper (a. 1655.) perscriptũ. 4. *Reformatio* & emen
tali occasione in Ecclesiis instituenda, & quidquid collapsũ est,
dum; incipiendo à Ministris, & inde circumducenda per tota
am: ut seducti, qui nec verbi prædicationem, nec causę ventilat
dire dignantur, sine verbo lucrifiant, uti loquitur Apostolus,
vers. 17. Præsentissimum hoc remedium adhibitum fuit Const
à Nazianzeno, felici cum successu, teste *Ruffino*. Admodum
commendatur hoc medium à *Vilhelmo Teellingio* in *Scripti*
sermone *editis*, inter quæ *Enbulus* & *Necessaria demonstratio*. In
medio urgendo zelum & practicam eruditionem suam ostendi
jus germanus, *Evaldus Teellingius I. C.* in *variis Libellis* eodem
ditis, tit. *Querelæ Ecclesiæ, Sulamith*, &c. *Consectar.* 1. Malè in
φαρμακὸς Cornhertus ad minuendas sectas in Belgio nostro, hoc
lim libello quopiam suggessit, ut Concionibus omnibus tant
gatis, tantum Scripturæ textus in Ecclesiâ prælegeretur. At
prophetias contemnere, contra 1. *Thessal.* 5. *vers.* 2. *Consecta*
lè Remonstrantes ad unionem dissecti Christianismi, &

reſi∞ commendant ſuam tolerantiam, ſyncretiſmum, moderationem, libertatem prophetandi, hæreſion ἐξωτικὴν, quâ ex hæreſi faciunt non hæreſin. III. *Media coërcentia* ſunt tum Eccleſiaſtica, tum Politica. *Illa* ſunt cenſuræ, de quibus alibi diſquiſitum eſt, an ſint, & qui gradus earum, & quomodo adhibendæ. Ad cenſuras pertinet ſuſpenſio aut depoſitio à functione Eccleſiaſticâ. Ubi hæretici aut ſeducti Eccleſiæ noſtræ ſubjecti non ſunt aut fuerunt, aut quando alioqui per objecta impedimenta, cenſura formaliter ſtringi non poteſt, vicarium ſeu analogum cenſuræ & excommunicationis propriè dictæ eſt vitatio, *Tit.* 3.10. & receſſio, *Rom.* 16. *verſ.* 17. 18. aut renunciatio fraternitatis, aut anathematis denunciatio; quomodo Hilarius Liberio Epiſcopo Romano denuntiabat his verbis: *anathema tibi Liberi.* Antiquitus etiam denuntiationem & renuntiationem talem declarabant deletione nominis ex diptychis, hoc eſt, ex tabellis, quibus nomina inſcribebant eorum, quorum in publicis Eccleſiæ precibus meminerant. De quo more quid cenſendum ſit, hic non diſquiremus. Et hæc tota eſt coërcitio, quam armis ſpiritualibus Eccleſia capeſſere & exequi poteſt. Ultra ſi quid requiratur hoc à Magiſtratu petendum.

Conſectar. I. Relinquimus ergo Eccleſiæ antiquæ ſequentia hæc ſua 2
ſtatuta; quę pręterquam quod partim dubiæ æquitatis, partim certæ iniquitatis mihi videntur, omnia ad Politicam legiſlationem ac poteſtatem pertinent; ac propterea nomine Canonum venire nequeunt, aut ex corpore legum civilium deſcripta canonizari. Melius dicerentur privilegia Eccleſiis ab Imperatoribus conceſſa: quam abuſivè Canones, quæ *Photius & Balſamo ejus Scholiaſtes in Nomocanone* ſuo exhibent, *tit.* 12. ex quo excerpimus *cap.* 2. *Quod* hæretici nullam militiam, nullam publicam functionem obeant. *Quod* hæreticis mulieribus non dantur privilegia, quæ Orthodoxis; ut videlicet vice ſufficientis de dotalibus ſuis rebus nuptialibuſque lucris cautionis, tacitas contra maritorum ſuorum res habeant hypothecas, atque in hypothecis etiam antiquiores vincant creditores. *Quod* Manichæi & Donatiſtę ultimo ſupplicio afficiantur; bona ipſorum publicentur: teſtamentum non faciant; nullo modo contrahant; liberos, ſi orthodoxi non ſint, hæredes non habeant; poſt mortem accuſentur; & eorum teſtamenta irrita ſint; Quod ab urbibus ejiciantur; Quod ædes, in quibus hæretici conſenſu domini congregantur, Eccleſiis applicentur; Ne hæretici contra orthodoxos teſtimonium dicant. *Ex cap.* 2. Hæreticorum libri adverſus Chriſtianos comburuntur; Qui dictos libros habent & legunt, ultimo ſupplicio afficiuntur; Qui Severi (hæretici) ſcripta habent, nec comburunt, manibus mutilandi. *Ex cap.* 13. Qui Chri-

Digitized by Google

ſtianus Judæam in matrimonium accipit, aut qui Judæus Chri
adulterii accuſatur. *Ex cap.* 14. De hæreticis ad rectam fidem
quidam baptizantur, quidam verò tantum unguntur. *Ex cap.* 1
piſcopi aut Clerici hæreticis quippiam donent, aut in teſtamen
etiamſi ſint ipſorum cognati. *Conſectar. II.* Nec admittimus
nonici Papalis, ſive antiqui ſive novi ſequentes coërcitiones E
cas; quas collectas habes apud *Diaz in Practicâ criminali Canon*
106. & 107. Quod clericus hæreticus perpetuo carceri manci
traditur Curiæ ſæculari: quod bona ejus publicantur, & Eccle
ſtipendia acceperat, applicantur. Quod hæretici nec in Eccleſi
cœmiterio, nec alibi ſepeliuntur. Adde ex *Alphonſo à Caſtro l.*
hæretici punit. cap. 2. Quod relapſus Curiæ ſæculari traditur ſin
veniæ aut miſerationis, quamvis ſui peccati pœnitentiam ege
librorum prohibitorum confectus à Deputatis Concil. Tridentini,
ſtatuit. Quod, qui legit aut retinet libros ob ſuſpicionem hæ
falſi dogmatis prohibitos, incurrit excommunicationem. Qu
dunt inter recentiores Caluiſtas *Azorius & Baſſeus.* Huc rec
prohibita retentio & lectio Bibliorum etiam à Papiſtis in Papat
torum, quæcunque poſt Tridentinum Concilium ex decreto
ſunt tranſlata, edita, approbata: Immo & talium prohibita lec
que habita licentia in Scriptis à ſuo Epiſcopo; quam tamen
concedendi Papa Epiſcopis licentiam minimè concedit. Vid
4. & *Pontificalem* ejus explicationem in *Indice libr. prohibit.* ſu
VIII. edito, additam. Eandem applicatam & defenſam vide a
rium tom. 1. *lib.* 8. *cap.* 16. Nec prætereunda hæreticorum libr
ſuſpectorum, etiam Patrum & Papiſticorum Scriptorum expu
quâ *Pragmatica* videndi *Indices expurgatorii*, præſertim *poſterio*
eus; & quæ notamus in *Deſper. cauſâ Papatus.* Ad cumulum acc
Principes ſæculares, ſi hæreticos ab Eccleſiâ (hoc eſt, Papâ)
non exterminant, incurrant excommunicationem, & niſi int
Papæ ſatisfecerint, denuntiaturus ſit vaſallos ejus fidelitate a
& terram ejus expoſiturus Catholicis hæreticos expulſuris occ
Hoc peremptorium decretum Concil. Lateranenſis ſub Inno
quo auguſtius præter Chalcedonenſe non fuiſſe prædicat *Zyp*
Juris Canonici novi, tit de Hæreticis, pag. 332. edit. in 4. Qui Pau
forme fulmen (ſunt ejus verba) datum dicit; & acerbè conqueri
illi canones hodie obſervari nequeant, Unde jam diſcant & fi
tuant Proteſtantes ac Reformati, Reges, Principes, Magiſtrat
ſecum compatibilem ſedem & perfidiam Romanam: uti *peculi*
tehâc pluribus oſtendimus.

Politica coërcitio, est quam Magistratus conformiter juri divino & naturali adhibere potest, non tamen omnem aut semper & ubique debet: siquidem habenda est illi ratio ab unâ parte potestatis & potentiæ suæ, ab alterâ parte multitudinis errantium & modi ac gradus errorum: ne vulneret magis quam sanet, & remedium Reipublicæ atque Ecclesiæ fiat ipso malo deterius. Consistit autem hæc coërcitio in prohibitione 1. librorum: ne scilicet excudantur, aut si excusi sint, distrahantur, atque aliunde importentur. II. Concionum, conventuum, sacramentorum & sacramentalium, quæ ad hæresin atque idololatriam pertinent. III. Scholarum. IV. Clandestinarum cursitationum, & instructionum, κατ' ἀνθρ. V. Prohibitione & exclusione hæreticorum à muneribus publicis. VI. Accedunt in casu contumaciæ, inobedientiæ, & contemtæ autoritatis publicæ, imprimis si non tantum negativè sed & positivè coërcitioni modo designatæ resistatur, pœnæ justè & prudenter irrogatæ, seductoribus aliisque factionis incentoribus, & ducibus, Reipublicæ turbonibus. Sunt autem pœnæ illæ vel deprivationis muneris, vel multæ pecuniariæ, vel deportationis, vel exilii; & similes graviores aut leviores, pro re natâ; juxta vulgarem regulam, *crescentibus delictis crescunt pœnæ*. Solum supplicium capitale & mutilationem membrorum hic excipio, de quibus infrà disquirendum. 3

Conferamus nunc media coërcitionis Politica secundum Theologiam Papisticam. *Recentiores Canonistæ, Casuistæ & Scholastici ad* 22. *qu.* 11. *artic.* 3. distinguunt inter pœnas hæresios Ecclesiasticas seu spirituales, & civiles. Illæ sunt *I. Excommunicatio.* Sic ex *Bullâ Cœnæ Domini*, & Jure Canonico 1. *cap. Excommunicamus, de Hæreticis*, & 3. *cap. noverit, de sentent. excommunic. II.* Irregularitas ex *cap. saluberrimum* & *cap. conveniențibus.* 1. *qu.* 7. *III.* Privatio omnis jurisdictionis Ecclesiasticæ; ita ut de facto suspensus sit ab omni officio & beneficio ex *cap. audivimus, cap. apertè, cap. miramur*, 24. *qu.* 1. quod restringunt ad hæreticum, nominatim excommunicatum & publicè denuntiatum; & secluso extremâ necessitate. Addunt, retinere tamen potestatem ordinis ad conferenda validè sacramenta. Sic *Basseus in voce hæresis* 18. *pag.* 339. *b. IV.* Inhabilitas ad beneficia: unde hæretici, ipsorumque filii usque ad secundam generationem ad nullum beneficium Ecclesiasticum, seu publicum officium, admitti possunt. Ex *cap. quicunque §. hæretici, de hæreticis, n.* 6. *V.* Privatio dignitatum & beneficiorum Ecclesiæ: unde hæreticus statim post lapsum in hæresin, privatus est ipso jure & titulo beneficii, non tamen possessione. Ex *cap. ut commissi §. privandi, in* 6. & *Pio V. in Bullâ. cum ex apostolatus. VI.* Privatio Ecclesiasticæ sepulturę. Ex *cap. quacunque, de Hæ-* 4

Digitized by Google

de Hæreticis. Pœnæ civiles enumerantur istæ. 1. Confiscatio o
bonorum, ex *cap. cum secundum leges, de Hæreticis in 6.* Et hoc e
tur ad Principes seculares, qui in hæresin lapsi amittunt omnem p
tem & jurisdictionem in subditos, & ipso facto spoliantur titulis
principatuum. Vide *Bullam excommunicationis Sixti V. in Henric
varræ regem*, eique oppositum *Brutum fulmen*, autore (uti putatur
manno, & *Bullam Pii V. Regnans in excelsis*, anno 1570. quâ Eliza
Angliæ Reginam ob prætensum crimen hæresios regno privat, &
tos jure vassaligii eximit. Sic ex *cap. finali de Hæreticis. Basseus &
us loc. cit.* addunt subditos Principem per sententiam spoliatum i
cipatum non teneri recipere, post pœnitentiam, nisi Ecclesia illu
tuat. Et hæc est communis, authentica, & canonisata sententia P
quæ si in Ecclesiis & Scholis Galliæ, etiam Jesuitarum, publicè no
iniquitati temporum, & coactioni sæculari id imputandum putan
ut & alia nonnulla. Confer nostras *disp. de Sede Romanâ incompa
de Potestate temporali Papæ.* VII. Privatio omnium officiorum p
rum. Ex *cap. commissi, de Hæreticis in 6.* VIII. Infamia juris, qua
trahit, post declarationem criminis (hæresios scil.) per Judicem E
sticum: ita ut non requiratur, ut per judicem declaretur infamis.
infamiam facti contrahit, si crimen hæresios fuerit notorium per
tiam facti. Ex *cap. excommunicamus, de Hæreticis.* IX. Capitis su
um. Sic ex *cap ad abolendam, de Hæreticis in 6. Alphonsus à Castro
de justâ Hæreticorum punitione, cap. 9. Azorius tom. 1. lib. 8. cap.
13. Filiucius tract. 22. cap. 7. Sylvius in 22. qu. 11. artic 3. Zyp
cit. & Vallensis lib. 5. juris Canonici tit. 7. cap. 2. §. 7. Tholosanus
Syntagm. cap. 8.* Et quis Canonistarum, Casuistarum, Scholasti
Polemicorum; qualis *Bellarminus tom. 2. controvers. lib. 3. de Laicis ca
&* Juridicorum ac Politicorum religionis Papisticæ, se extra quær
à Papâ hoc ita determinatum sit? Basseus addit, *alicubi gladio nec
in Flandriâ & inferiori Germaniâ; alibi ligatis manibus projiciuntur in
ut in Geldriâ; per Italiam, Galliam, & Hispaniam igni traduntur. Ha
servanda sunt in rigore juris: in æquitate tamen aliter fit, prout Provi
fert usus.* Qualis & cujas hæc sit æquitas, disces ex acerbâ querel
lib. 5. juris Canon. pag. 332. *Verum enimvero in ea tempora proh do
cidimus, ut neque sine Reipubl. incommodo antiqui S. Pontificum Canon
peratorumve edicta, ne quidem qua Carolus V. & Philippus II.* (N.B.) *p
tibus primum hic hæresibus opposuerunt, observari possint. Tantum relig
suadere malorum. Et quidem reformata, &c.* Ibidem num. 7. obser
&um Caroli V. ann. 1540. *quod simulac in hæresin quis inciderit, non p*

ſponere de bonis ſuis, neque inter vivos, neque per ultimam voluntatem, executionem ſuſpenſam fuiſſe, præſertim tempore Margaretæ regentis, ut furori cederet, & populus in ſe deſcenderet. Artes, μηχαναὶ, & conatus Principum Belgarum Caroli & Philippi, per ſua ſanguinaria decreta, Inquiſitores, novos Epiſcopos, Præfectos, ad exſtirpandam religionem, & Belgas libertatibus privandos, ex Hiſtoricis Pontificiis deſcripſerunt *Famianus Strada*, & *Nicol. Burgundus*: quos conſulant, ſi qui Hiſtoricos noſtrates *Meteranum*, *Borrium*, *Petitum* ſuſpectos habent. Hinc quæſo diſcant noſtri, majorem libertatem, aut mitigationem Papalis tyrannidis, quam Papiſtæ noſtrates præ ſe ferunt, ſimilem eſſe lupinæ, cum oves non devorat, quia loco inacceſſo, aut præſidio munitę ſunt, ut eas invadere nequeat. In hâc diſtinctione pœnarum aliqua à nobis notanda ſunt. *Prima eſt*, quod *Baſſeus* dicat, in inferiori Germaniâ puniri gladio: cum experientia docuerit multos, ſi non plærosque hæreticis Papiſtis dictos hæreticos vivicomburio punitos, aliquos etiam ſuſpendio; & *Vallenſis* apud Lovanienſes Canonum Profeſſor *in Paratitlis juris Canonici lib. 5. tit. 7. cap. 2. §. 7.* dicat pœnam ex interpretatione conſuetudinis eſſe exuſtionem. *Secundum eſt*, non omnes pœnas ſpirituales & civiles à *Baſſeo* & *Vallenſe* enumerari, quo conſilio, jam non dicam. Nôrant forte, ſe in Belgio ſcribere. *Alphonſus à Caſtro lib. 2. cap. 10. & 11.* operoſè & acriter contendit pro pœnis hæreticorum etiam liberis eorum Catholicis (ut loquitur) infligendis: ut ſcil. ſint infames, inhabiles ad beneficia & officia, priventur bonis omnibus paternis, quę ipſis hæreditario jure obtingere poterant. *Conradus Brunus* J. C. *ſex libros de Hæreticis* conſcripſit: ubi pœnis jam relatis addit: hæreticos ab agendo, accuſando, teſtificando repellendos *libr. 5. cap. 10.* Irrita eſſe leges, reſcripta, pacta ſæcularis poteſtatis, quibus hæreticis pax & ſecuritas promittitur, eâ lege, ut qui ea oſtenderint pœna fractę pacis teneantur. Inducias cum hoſte extraneo, non verò cum hæreticis iniri poſſe. *lib. 3. cap. 15.* Irrita eſſe pacta, quibus hæreticis permittuntur Eccleſiæ, & reformationes, bonorumque Eccleſiæ poſſeſſio & adminiſtratio, *ibid. cap. 16.* Irrita eſſe pacta, leges, reſcripta, quibus lites Eccleſiarum adverſus hæreticos motæ aut movendæ tolluntur aut ſuſpenduntur; hæreticis juriſdictio aliqua aut munerum publicorum functio permittitur. *Ibid. cap. 17. & 18.* Hæreticos eſſe diffidatos & banno imperiali ſubjectos. *lib. 5. cap. 14.* Interdicto eccleſiaſtico ſubjiciendas civitates & communitates, ubi hæreſes foventur. *Ibid. cap. 16.* Hæreticos etiam poſt mortem excommunicandos, & memoriam eorum delendam. *Ibid. cap. 17.* Quod idem defenditur ab *Alphonſo à Caſtro libr. 2. cap. 17.* Hæc ergo & ſimilia, quæ fuſè apud *Iordanum Brunum*, & longè fuſius apud *Alphonſum à Caſtro*, odioſa placita, cur *Baſſeus* præterierit,

terierit, prudens Lector facilè conjiciet. Denique ad pœnas hæreticorum pertinet, quod ipsis fides servanda non sit, juxta *dictatum Concilii Constantiensis*: quidquid *Molanus*, *Rosweidus*, *Becanus* hanc perfidiæ doctrinam palliatum eant. Sed de hoc in *Disp. ad nonum Præceptum*. *Tertium*, quod observo circa istam distributionem pœnarum in canonicas seu spirituales & in civiles: quod membra coincidant; quandoquidem & leges à Papâ ejusque factione læculari potestati præformatæ ac præscriptæ sunt, immo velit nolit ipsi sub pœnâ æternę & temporalis perditionis impositę: & si quædam leges ex cœco zelo à secularibus unquam latæ sunt, illæ canonizantur atque in canonicas transformantur; ita ut nunc formaliter sint canonicæ. Judicia criminalia secundum illas leges, & latæ sententiæ contra quem hæreticum, & traditio ejusdem in manus Magistratuum, ut cœci fiant executores, sunt purè Ecclesiastica seu Canonica. Itaque, potestas legislatoria & juridicialis seu jurisdictio Magistratui hâc in parte non magis tribuitur, quam in Politiis Protestanticis lictori cuipiam aut carnifici; nec magis dicendæ sunt pœnæ civiles, quam apparitoriæ, aut spiculatoriæ, aut lictoriales, quia scil. ab apparitore, aut spiculatore, aut lictore condemnatis plagæ corporales infliguntur.

5 Delineanda nunc restat controversia de Politicâ coërcitione hæreticorum; quam tanti momenti faciunt nonnulli, ut si ab aureo Libertinismi & indefinitæ licentiæ somnio, seu mavis prætextu diffidere quem contingat, illum & cœlo, & solo excluſissimum, habendum putent. Sed multa & diversissima hic in rationibus atque exceptionibus adducendis misceri ac confundi solent; nonnulla per calumniam nostris affinguntur: quædam autoribus quos pro se citant, supponuntur; ita ut fallaciis ἰμπεζιτμάτων & ignorationis elenchi, imprimis hic ludatur. Distinguamus ergo quæstiones, & antagonistæ cogitent de categoricis ad singulas responsionibus. *I. Quæst.* An Magistratus potestate legislatoriâ, judiciali, coactivâ seu coërcitivâ in foro conscientiæ seu bonâ cum conscientiâ uti possit, eamque ad Religionem & Ecclesiam veram aut falsam, & ad quasvis causas & personas applicare pro arbitrio. *Resp. Neg.* Aliud enim est titulus, jus, ac potestas; & aliud exercitium, seu potestatis usus atque abusus. Sic e. gr. Pilato potestas aderat, *Iohan.* 19. *vers.* 11. sed exercitium illius potestatis circa innocentem Christum erat illicitum. *II. Quæst.* An propter multiplices abusus Magistratuum in legibus ferendis, in judiciis exercendis, contra veram Religionem & Ecclesiam, ejusque consortes, ex. gr. antiquos Christianos, & hodiernos dictos Protestantes ac Reformatos: omnis legitima potestas coërcendi hæreles & blasphemias, Magistratui in totum neganda, aut saltem exercitium potestatis in iis sufflaminandum

nandum

nandum sit? *Resp. Neg.* juxta regulam: tollatur abusus, & maneat res ipsa. *III. Quæst.* An modus procedendi sive contra veros hæreticos, apostatas, blasphemos, sive contra falso ita dictos in Papatu usitatus, sit probandus; aut probetur à Nostris, qui aliquam potestatem Magistratus, etiam coërcentem hic agnoscunt. *Resp. Neg. utrumque.* Aliud enim est res ipsa in genere & in se considerata, & aliud hic aut ille modus rei. Rem agnoscunt, modum procedendi inquisitorum Papalium, præsertim Hispanicam meritò nostris exosam inquisitionem detestantur. Ex. gr. Quod in causâ hæresios idem possit esse testis & denuntiator: item quilibet alius, etiam infamis, perjurus, &c. Et quod sententia absolutoria nunquam transit in rem judicatam; quod hæretico condemnato appellationis remedium non est concedendum. Adde de juramento inquisitorio, quod antehâc attigimus in *Disp. de Iuramento Religionis.* Et de duplici judicio Episcopi & Inquisitorum: & quod Inquisitor procedere potest contra hæreticum, etiamsi procedat episcopus. Hæc aliaque vide exposita apud *Canonistas*, ut *Vallensem loc. cit.* & *Casuistas*, ut *Azorium tom. 1. lib. 8. cap. 20.* & *Iureconsultos*, ut *Tholosanum lib. 32. cap. 7.* Et *tract. peculiares* de hâc materiâ conscriptos, ut *Eimerici directorium Inquisitorum*, *Bernardi Comensis lucernam Inquisitorum*, *Bariolæ flores directorii Inquisitorum.* Sed nos de Inquisitione alibi & alias, si Deus volet. *IV. Quæst.* An quis ad fidem à Magistratu cogi possit. *Resp. Neg.* Quod si aliquo in casu liberi à Parentibus, subditi aliqui infideles ut Judæi, aut ad hæresin seducti à Magistratu urgeantur, ut conciones, lectiones, collationes audiant, per quas meliora proponuntur: illud non potest dici coactio ad fidem, aut vis conscientiis illata; quia ea libera relinquitur. Et sanè *Arminius in disp. de Secessione à Papatu* §. 14. putat defendi posse, *impedimentum publicorum conventuũ, hominunq; ad audiendas reformatorum conciones per mulctas pecuniarias compulsionem sic administrari posse, ut sint officia caritatis.* De compulsione hâc Judæorũ vide *Gregorii XIII. constitutionem anno* 1584. 3. *Kal. Septemb.* unde Principes & Magistratus reformati exemplum si sumerent, utique nihil in Deum & libertatem conscientiæ peccarent. *V. Quæst.* An libertas conscientiæ, coactioni opposita dissentientibus in Religione permittenda sit. *Resp. Affi.* & distinctè gradus illius libertatis explicuimus, eamque à libertate exercitii distinguendam docuimus in *Disp. de Libertate conscientiæ & permissione Religionum*, *&c.* Non repugnat huic libertati, nec tyrannis exerceturin conscientias, si Magistratus hæreticum quem idololatram, blasphemum, infidelem, apostatam jure civitatis non donet, quamvis id petentem; aut si quem jure illo gaudentem dimittat tanquam inutilem civem. *VI. Quæst.* An Magistratus ad exaltationem fidei ac pietatis, & depressionem hæresios, apostasiæ, impietatis, possit à muneribus, dignitatibus, emolumentis, privi-

legiis, hæreticos, apoſtatas, idololatras, imprimis eorum ductores excludere; & verę fidei ac pietatis conſortes ac zelotas iis pręferre? *Reſp. Aff.* Ex *Galat. 6. verſ.* 10. Et ſi in omnibus Politiis, hæc aut illa qualitas ſæcularis in promovendis ex arbitrio Magiſtratus requiritur, ſine quâ alioquin excluſi ſunt, quidni qualitas fidei ac religionis, quę omnes alias ſuperat. In his ſex quæſitis, puto inter nos & adverſarios ſic ſatis convenire. Sed in ſequentibus non ita: An libertas profeſſionis & exercitii hæreticis quibuſvis à Magiſtratu ſit permittenda, an verò eam in totum aut ex parte impedire poſſit. An ſi hoc obtineat; vim & coactionem adhibere poſſit, in caſu inobedientię, aut reſiſtentiæ? Quod ſi poſterius concedatur, an poſt pœnas & coërcitiones minores, tandem ad capitis ſupplicium devenire poſſit. Sit ergo. *VII. Quæſt.* An libertas exercitii quibuſvis hæreſibus promiſcuè, quæ nomine Chriſtiano ſe tegunt, concedenda ſit, nec ullum impedimentum à Magiſtratu iis ponendum? *Reſp.* Remonſtrantes contendunt pro *Aff. pr.*, & *Neg. poſt.*, tum in aliis libris & libellis vulgari linguâ editis, tum in *Apologiâ* ſuâ *cap.* 25. *fol.* 305. quorum rationes obſervatis diſtinctionibus quas quæſtiones noſtrę diſtinctè propoſitæ inſinuant, nullo negotio diſſantur. Tangunt etiam hanc rem in *præfat. Apologiæ*, ſed magis rhetoricando, quam probando: ad quod reſpondit *Iſaacus Iunius in Antapologiâ pag.* 9. 10. Nos volaticis & rei ac ſtatui præſenti velificantibus ratiunculis, iſtas opponimus & probamus, impediri poſſe hęreſes, ſi non omnes ex judicio Remonſtrantium, ſaltem aliquas, ex. gr. Marcionis, Valentini, Carpocratis, Manichæorum, Arabicorum, Priſcillianiſtarum, Henric-Nicolaitarum, Davidis Georgii, Franciſci Davidis, Papiſtarum curialium, &c. 1. *Rat.* Quia Magiſtratus, quouſque poteſtas & potentia adeſt, omnia mala & peccata arcere atque impedire debet, quę Dei gloriæ, hominum ſaluti, & publico bono præjudicant. Atqui talia ſunt hæreſes contra priorem tabulam. Ergo. 2. *Rat.* Quia hoc colligitur ex *Exod.* 7. *verſ.* 1. & 12. *verſ.* 1. Cui adde laudata in Scripturis exempla Moſis, Aſa, Elia, Hiskia, Joſia. 3. *Rat.* Quia exercitia, praxis, & propagatio aliorum peccatorum contra priorem tabulam, ut Magiæ, blaſphemiæ, perjurii, atheiſmi, profanationis Sabbathi, idololatriæ, dæmonolatriæ, à Magiſtratu impediri debent, ſaltem poſſunt: ergo & hæreſes, ſi non omnes (ut e.g. Sociniana aut Arriana juxta Remonſtrantes, quam non agnoſcunt eſſe hæreſin) ſaltem majores & tetriores; quales fanaticæ & blaſphemæ modo memoratæ. 4. *Rat.* Quia non tantum totus Chriſtianiſmus, hactenus poteſtatem illam Magiſtratus agnovit, ſed & ipſi Remonſtrantes, ſimulac Magiſtratum aliquem', non tantum ſupremum, ſed & ſubordinatum, oppidanum ſcil. aut vicanum,

num, ſibi faventem habebant. Quid Alckmariæ, Roterodami, Schonhoviæ, Goereedæ, Brielæ, in agro Schielandico, hic Ultrajecti geſtum, probè meminimus, nec ex publicis actis, aut Hiſtoriis tam illuſtria Remonſtranticæ caritatis, tolerantiæ, moderationis, eleutherophiliæ ſpecimina eradi poſſunt. Sed diſtinguenda ſunt tempora, quibus ſcripſere Remonſtrantes tanquam jacentes; ab illis temporibus, quibus ſcribebant, buccinabant, agebant triumphantes, hic ſcil. & alibi, ubi brachium ſæculare ſibi mancipârant. Vide *Grotii Pietatem Ordinum Hollandiæ*, & *Eorundem Ordinum decretum pro pace Eccleſiarum*, *an.* 1614. Et ſententiam ex *Platonis Politic.* 2. & *Melanthonis loc. comm.* de Deo autore peccati, eidem decreto non ſine tacitâ atque intolerandâ in Eccleſias reformatas calumniâ prœmiſſam. Adhęc *Triglandii Hiſtoriam* iſtorum motuum univerſalem; præter particulares iſtic & alibi indicatas. Hęc omnia coërcitionem innuunt. *VIII. Quæſt.* An ſi impedimenta Magiſtratus per prohibitiones verbales licentiæ & vaſtationi hæreticorum objectas contemni & impediri contingat; realia impedimēta per coërcitiones, coactiones, & pœnas adhiberi poſſint? *Reſp.* Quidni? Si enim poteſtas Magiſtratus precatoria & hortatoria non eſt, qualis eſt Eccleſiaſtica, ſed coactiva, cum habeat juriſdictionem cum Imperio; utique coërcitio & coactio in caſu reſiſtentię aut inobedientiæ, à prohibitione ſeparari non poteſt. Quæ nunc non probabo, ſed tanquam probata à Politicis & Jureconſultis, & à Theologis contra Anabaptiſtas hic præſuppono. Cum quo junge praxin univerſalem antiqui (vide *Leges Imperii Romani*; ut & *Canones* ſuprà *cit.*) & hodierni Chriſtianiſmi; ut & Reges, Principes, & Magiſtratus omnes Proteſtantes ac Reformatos. Duo tantum dicam, quæ ad hominem Remonſtrantibus opponi poſſunt. *Unum* eſt, quod illi Magiſtratui non tantum tribuant poteſtatem Politicam circa Eccleſiaſtica, ſed inſuper formaliter Eccleſiaſticam, & quidem ſupremàm, legiſlatoriam ſcil. juridicialem, gubernatoriam. *Alterum* eſt, quod & doctrinâ & inſtigatione ſuâ, cum res ipſorum ſtarent, Magiſtratui autores fuerunt, ut coactivâ poteſtate uterentur, per Prætores, eorumque ſatellites, lictores, armatos, & de novo contra aut præter militiam fœderati Belgii conſcriptos milites; perque exilia, deportationes, mulctas pecuniarias, incarcerationes; adhæc per prohibitiones & impeditiones ſcriptionum, collationum ac diſputationum, conventuum, concionum in privatis ædibus habendarum, etiam extra territorium, quin & extra totam Provinciam ſubinde audiendarum. Et hæc vis ac coërcitio non exercebatur contra hæreticos, quales Semi-Judaizantes, Franciſco-Davidici, Monaſterio-Anabaptiſtici, Sociniani, Arriani, Enthuſiaſtæ & Libertini, &c. Sed circa orthodoxos fratres, quos ita ſalutabant, & quorum religio, etiam in doctrinâ quinquarticulanâ

cum appendicibus in toto orbe reformato & in fœderato Belgico per publicam potestatem Ecclesiasticam recepta, per Politicam confirmata, stabilita, atque armis hactenus defensa fuerat: & quam orthodoxi per conscientiam Dei deserere, aut cum placitis Remonstranto-Socinianis privato ausu mutare non poterant, ne leves, ἄθεοι, scismatici, heterodoxi, ingrati, audirent. Quod dixi de incitatione Magistratuum, ex concursatione Concionatorum quorundam Hagę Comitis, Ultrajecti, Roterodami, &c. quibus unum cum Magistratibus consilium, & variis libellis ac libris colligitur. Vide inter alios *Grotii Pietatem Ordinum Hollandiæ, Barlæi Philippicam in orthodoxos Ministros*, cui *Ioh. Damius* Medicus egregium *responsum* oppositit, *Ioh. VVtenbogardi defensionem decreti Ordinum, & Anonymi libellum Belgicum*, cui tit. *Campana incendiaria, &c.* Sed de totâ hâc controversiâ alibi agitur, *tit. de Libertate conscientiæ & permissione religionum in Republicâ.* Interim universalem tum antiquorum, tum recentiorum Politicorum & Theologorum consensum videat Lector apud *Gulielmum Prynne* J. C. Anglicum in *tract. per VVolf. Meyerum* Theologum Basileensem ex Anglico in Latinum translato, tit. *Fulcimentum gladii, &c.*

IX. Quæst. An hæretici extremo supplicio per Magistratum afficiendi sint. *Resp. Neg.* Non disputabo nunc contra Pontificios in thesi id affirmantes, insuper in hypothesi reformatæ Ecclesiæ pœnam illam applicantes: sed solummodo disquiram, an ab Ecclesiâ nostrâ doceatur hæreticidium: Fontes solutionum contra Pontificiorum argumenta aliàs cum Deo suppeditaturus.

6 Est ergo quæstio non de Fide, nec etiam de Theologiâ, sed tantum de Historiâ & facto, hypothetica scil. & status inficialis; An reformata Ecclesia credat ac doceat hæreticidium. Remonstrantes haut obscurè hoc illi impactum velint: uti constat ex *variis* eorum *libellis* vernaculis, tum Anonymis, tum nominatis, etiam ex *Apologiâ loc. cit.* & ex *Vindiciis*, seu *Vedelio Rhapsodo.* Ex Lutheranis, *Eckhardus in Fascic. controvers. cap.* 23. idem intendit, ubi tamen pro parte negante, quam & nos amplectimur, non satis feliciter disputat. Jesuita Becanus lib. 5. Manualis c. 17. ad quæstionem propositam, *An Magistratus possit hæreticos propter solam hæresin pœna capitis punire?* Respondet: *Affirmant Calvinistæ: negant Lutherani. Nos distinguimus. Duo enim spectari possunt in hæresi, primo, quod sit peccatum, &c. Secundò, quod perturbet pacem & tranquillitatem Reipublicæ, &c. Priori modo non punitur à Magistratu pœna capitis, sed posteriori, & quidem justè.* Paulo post probaturus, quod perturbat pacem Reipublicæ, non minus, quam homicidæ, fures, adulteri, raptores, hanc distinctionem addit, quod turbet non primo ac per se, sed consequenter: quod pax Reipublicæ

publicæ ſine unitate fidei conſervari nequeat. Sed calumniator ne verbulo quidem probat Calviniſtas indiſtinctè & abſolutè affirmare homines propter ſolam hæreſin pœna capitis puniendos. Nec probat ſuam ſententiam ſub diſtinctione, doloſè tamen propoſitam & applicatam, eſſe ſententiam, Papæ, juris Canonici, Eccleſiæ Romanæ, Inquiſitorum, nominatim in Hiſpaniâ; qui nihil hic diſtinguunt. Conſulantur ſupra § 2. & 4 imprimis *Bellarmin. lib. 3. de Laicis cap.* 21. citati, aliique omnes Papales, *Scholaſtici ad* 22. *qu.* 11. *Commentatores & Concionatores ad Dominicam* 4. *poſt octavam Epiphaniæ*, ſeu ad *Matth.* 13. Canoniſtæ, Caſuiſtæ, Elenctici, Politici, Juriſtæ, & vel ſolum bullarium: ita ut non tantum dicant poſſe, ſed debere à Principibus ac Magiſtratibus exſtirpari & puniri hæreticos ſub pœna deprivationis. Quin ipſe *Becanus* immemor ſimulatæ diſtinctionis *ibidem* diſputat æque puniendos eſſe ac homicidas, fures, adulteros; quippe perturbatores pacis publicæ. Ergo homicida non magis aut minus punitur, quàm hæreticus, nec vice verſâ: & uterque propter ſolum homicidium, aut ſolam hæreſin, quatenus perturbat pacem Reipublicæ. Rationem de homicidio ſpirituali hæreſios magis morte puniendo, quam homicidio corporali, habet & urget *Cardinalis de Turre crematâ in quæſt. ſuper Euangelia anniverſaria ad Dominicam* 4. *poſt octavam Epiphaniæ.* Remonſtrantes accuſationem ſuam, hactenus ex duobus probare conati ſunt. Quorum *prius* eſt, quod noſtri negent debere Magiſtratum libertatem exercitii, quouſque & quantam hæretici ſibi ſecundum conſcientiam ſuam, neceſſariam eſſe dicerent, concedere. Ex hoc putant per conſequentiam ſequi doctrinam hæreticidii. *Poſterius*, eſt ex ſupplicio Serveti, & *Scriptis Calvini & Bezæ*; quos alii nonnulli, apud *Eckhardum* Lutheranum, *cap.* 23. dicuntur ſecuti. *Reſp.* Ad prius, quod eſt Remonſtrantium, non valere iſtam conſequentiam. Alioquin æquè Lutheranis & Remonſtrantibus hæreticidium, quod alioquin exſertè negant, impingi poſſet: *Illi* enim Magiſtratui poteſtatem coërcitionis circa idololatriam, hæreſes, & ſcilmata exſertè tribuunt, & ubique in terris Lutheranorum exercitam probant. *Iſti* eandem poteſtatem antehâc Magiſtratui tribuerunt, & ejuſdem circa Reformatos exercitium quam maximè probârunt: quamvis ſe & ſuos Socinianos ſtudioſè ſemper excipiant. Quæ Theologia temporum, & partium eſt, non Catholica & Scripturaria. *Reſp.* ad poſterius. 1. Opinionem particularis Doctoris alicujus & factum particulare Genevenſium, non debere Eccleſiis noſtris impingi tanquam dogma Eccleſiaſticum. Præterquam enim quod alii Doctores exſertè improbent hæreticidium, e. gr. *Muſculus cit.* ab ipſo *Eckhardo*, & *Profeſſores Leidenſes in Cenſurâ confeſſionis Remonſtrantiæ*,

& *Isaacus Iunius in Antapologiâ ad præfat. p. 9. 10. Joh. Crocius in Commentar. ad Tit. 3. vers.* 10. aliique complures alias indicandi; nusquam in publicis confessionibus (unde doctrina Ecclesiæ nostrę cognoscenda) hæreticidium traditur: non est ergo dogma Ecclesiasticum, ne quidem Scholasticum, communiori scil. suffragio Doctorum in Scholis probatum. 2. *Quod* ad particulare factum Genevensium; defensionem ejus à *Calvino* (non in *libro de Hæreticidio* quem nunquam dedit, quamvis ab hæreticorum defensoribus citari solet); sed *in Refutatione errorum Serveti*, & à *Bezâ* tum *in Epistolâ ad Dudithium*, tum in *tract. contra farraginem Bellii*, susceptam agnoscimus. Sed illa, si non defendere, saltem in benignam partem interpretari possumus; si modo distinguamus hæresin in simplicem, & in qualificatam: sicuti furtum distinguimus. Hanc voco, quæ est 1. hæresiarchę & seductoris, non simpliciter seducti. 2. Pertinacis & sine fine, sine modo pro viribus eam spargentis. 3. Cujus objectum sit, e. gr. Atheismus, seu Epicureismus, aut sceptico-Lucianismus omnem cultum numinis deridens ac tollens; aut opiniones & praxes cyclopicæ, circa vagas libidines, uxorum communionem, &c. 4. Aut quæ conjuncta sit cum Magiâ, aut cum crassissimâ Idololatriâ, e.g. directâ dæmonolatriâ, aut cum horrendâ blasphemiâ. 5. Nullis remediis hactenus coërceri potuit; non multis scil. pecuniariis, aut deportatione, aut exilio, aut incarceratione, aut fustigatione, aut linguæ blasphemę pertusione, aut stigmate. 6. Si blasphemias, aut naturali & civili honestati hominumque συμβιώσει repugnantes furores spargit non sine rebus novis adversus Rempublicam excitandis, moliendis. 7. Et Magistratus judicet salvâ Republicâ & publicâ autoritate toties ac tamdiu contemtâ ac proculcatâ, non posse se illum blasphemum turbonem in vitâ conservare; sed præstare ut unus pereat quam unitas. Hęc, & similia si concurrant ad hæresiarchæ aut apostatici aut relapsi turbonis qualitatem conficiendam, quamvis ego Theologus Magistratui nolim autor esse, ut miserum & noxium hominem tollat, (siquidem castigatus carceri perpetuò includi possit); non ausim tamen, si sustulerit, talem Magistratum in conscientiâ coram Deo gravare super hoc facto, tanquam crudelitate & tyrannicâ in conscientiam alterius usurpatione; nec video, quomodo probari possit hoc juri divino & naturali repugnare. Pone exempla Carpocratis, aut Priscilliani, aut Henrici Nicolai, &c. cum talibus circumstantiis. Adhæc Serveti, Sylvani capite plexi in Palatinatu; aut Adamitarum, in quos Ziska in Bohemiâ impetum faciebat, de quibus *Plessæus in Mysterio Iniquitatis*; adde & hodiernorum fanaticorum in Angliâ (Angl. *Quakers*) qui ex conscientiâ sectæ suæ nullum Magistratui honorem exhibendum volunt; denique eorum, qui ibidem jactare dicuntur, nullos debere esse

esse Reges aut Principes, præter Christum, itaque exterminandos eos ex toto Christianismo; & statum omnium fidelium in hoc sæculo seu in politiâ debere esse æqualem aut collateralem, &c. Quid si dico Magistratus, in aliquo istorum casuum qualificato, judicet ex Reipublicæ necessitate esse, ut è medio tollatur? Et quid si judicium hoc Magistratus ex corpore Juris & legibus domesticis Jureconsultus quis tueatur? Quid si Theologus dicat Magistratum jure divino permissivo statuere posse in quælibet delicta, gradus & species pœnarum, secundum rectam rationem ex æquo & bono; & nunc in tali aut tali casu e.g. Serveti, aut Sylvani statuisse atque adjudicasse talem supplicii gradum ac speciem: ilico tragicos illos clamores tollent Remonstrantes, de coactione ad fidem, de tyrannide in conscientias, de sanguinariâ Jureconsulti aut Theologi illius doctrinâ? Quidquid hi fecerint, saltem non decet Lutheranos similibus consequentiis nostrorum doctrinam gravare. De Serveti supplicio quid mitissimus Melanthon judicârit, ejusque discipulus Hemmingius, adhæc Bullingerus cum Theologis Helvetiis, aliique qui Calvini discipuli non fuerunt, nimis notum est. Videatur modo inter *Epistolas Calvini* 157. quæ est Melanthonis. Et *Hemmingii Syntagma*, *cap.* 1. *de Deo.* Pauli Crellii Saxoniæ Cancellarii post tot annorum carceres capite truncati supplicium, ubi ritè contra orationem funebrem Pezelii, aliaque nostrorum scripta (inter quæ *Hospiniani Historia sacramentaria*) & *Peuceri* duodecim annorum incarcerationem contra Historiam ab eodem postea editam, defenderint: videbunt in hâc disputatione sibi distinguendum, & mitius de Calvini opinione & judicio judicandum. Repeto & concludo. 1. *Concl.* Ecclesiæ aut Ecclesiasticis Antecessoribus, eorumque Conventibus & Synodis non licet hæreticos, aut apostatas, aut blasphemos, aut cujusque delicti contra primam aut secundam Decalogi tabulam damnatos pœnis corporalibus, sive capitalibus, sive aliis quibuscunque, ut exilio, deportatione, verberibus, mulctis pecuniariis, ne quidem incarceratione coërcere. Quod statuimus contra præsumtam potestatem coactivam & carceres Episcoporum Papalium, totumque praxis criminalis Canonicæ choragium: de quibus in Politicâ Ecclesiasticâ. Idem applicatum volumus carceribus Inquisitorum, & disciplinæ Regularium: de quibus *ibid.* Quod autem Pontificii exemplum Petri *Actor.* 5. huc advocant, æquè absurdum est, ac si exemplum Phineas gladium Magistratus extraordinario & peculiari Dei instinctu ac mandato usurpantis, aut Eliæ, 2. *Reg.* 1. cum *Lucæ* 9. *vers.* 55. Ecclesiasticis applicarent. 2. *Concl.* Quamvis delatorum aut actorum partes Ecclesiæ aut Ecclesiæ Ministri ordinariò sibi nec sumant, nec sumere debeant: non tamen absolutè illicitum est in casu

Digitized by Google

clamantium & impunitarum blasphemiarum, aliorumque scelerum, quibus ira Dei in populum provocatur, Magistratum indefinitè & in genere officii sui moneri; aut in casu maleficiorum & injuriarum in ipsam Ecclesiam & ministros proprie redundantium, etiam definitè Magistratibus hoc denuntiari. Sic tamen, ut ipsis nihil præscribatur, sed tantum necessarium remedium postuletur, modus verò & ordo, qualitas & quantitas illorum conscientiæ, prudentiæ & potestati relinquatur. De accusatione Ithacii apud Maximum & supplicio Priscilliani quidquid statuendum sit, saltem Pontificii cum *Baronio* suo *ad ann.* 385. §. 29. & 386. §. 27. nullo colore illud improbare queunt, nisi propria vineta cædere velint. Confer supra *Disp. de Patronatibus, & tutelis Sanctorum, part.* 3. *sect.* 2. §. 5. Quod *Bellarminus lib.* 3. *de Laicis c.* 21. ex exemplo Concilii Niceni concludit hæreticos ab Ecclesiasticis posse condemnari aut postulari ad corporales pœnas, frustraneum est. Neque enim *Sozomenus* ab illo citatus *lib.* 1. *cap.* 20. dicit Arium cum sociis *ad petitionem Concilii Niceni* ab Imperatore missum in exilium. Ad libri inspectionem provocamus. 3. *Concl.* Nullum esse jus divinum positivum, quo Magistratus teneatur, hæreticos quà tales pœna capitis, tanquam ordinariâ afficere. Frustra ergo hic allegatur lex Forensis Israëlitarum: cujus sanctionibus pœnalibus politias Christianas in specie & formâ non teneri, alibi ex professo disputatur. 4. *Concl.* Esse tamen jus divinum permissivum, quo contra quævis delicta pœnarum convenientes gradus ac species sancire potest: modo ne quid contra jus divinum, rectam rationem, aut naturalem justitiam atque æquitatem, sive in legibus, sive in judiciis suis determinet. Vide supplicia capitalia partim jure Romano, quousque illud à Republ. nostrâ servatur, partim legibus quarumcunque politiarum in Christianismo, ut & Belgii nostri municipalibus, militaribus, nauticis sancita. 5. *Concl.* Si quid à Magistratu aliquo reformato alicubi in casu hæresios qualificatæ sancitum, judicatum, factum sit: inde nec commune & perpetuum jus, nec Ecclesiastica doctrina & communis reformatorum fides colligenda est. 6. *Concl.* Factum tale e. gr. supplicium Serveti, aut Valentini Gentilis, aut Sylvani, non debet temere aut usurpationis, aut abusus condemnari; nedum ut Magistratus & Ecclesia reformata, quæ aut probasse, aut non dissuasisse ac condemnasse dicitur, conspirationis cum Papali tyrannide atque inquisitione, insimulari possit. *Non usurpationis*, quia hactenus nulla probatio à larvato Bellio & Vaticano (qui revera fuerunt Lælius Socinus & Sebast. Castellio) & similibus hæreticis, hæreticorumque fautoribus, nec etiam à Remonstrantibus, aut Eckhardo, aut à novis quibusdam Libertinis in Angliâ allata fuit, quâ evincatur absolutè illicitum esse Magistratui hæreti-

hæreticum quem, non quâ talem, ſed quâ qualificatum & in talibus circumſtantiis poſitum, è medio tollere. Quod enim abſolutè illicitum eſt, & malum (ut ex. grat. mendacium, blaſphemia, &c.) id juri divino ac naturali abſolutè repugnat, nec aliquo in caſu poteſt honeſtari, nec poſitivâ lege divinâ præſcribi. Atqui Deus lege Forenſi Iſraëlitarum, quæ nuſquam juri divino & naturali repugnat, ſupplicia illa aliquibus in caſibus præſcripſit, ut *Deuter.* 13. *Levit.* 24. Ergò ſi Magiſtratus analogicè ſuas ſanctiones inde formet, & ad ſuas circumſtantias prudenter & ſecundum rationem applicet ac determinet, non incurrit in jus divinum ac naturale. *Non abuſus*: quia ex publicis actis, & hiſtoriis conſtat, legitimè & juſtè proceſſum criminalem adverſus illos inſtitutum; nec *in innocentes* (uti generalem hanc phraſin ſubinde uſurpant Remonſtrantes) *ſævitum* fuiſſe: nedum ut in eos tanquam in pios Chriſti martyres ſævitum eſſet. Conſuli poſſunt *Bullingeri, aliorumque Helvetiorum Apologia*, ubi *de ſupplicio Valentini Gentilis*. Quod ad Hiſtoriam hæreticorum illorum, colliges eam ex *Poſſevino de Atheiſmis*, *D. Cloppenburgio in Prolegom. ad refutationem compendii Socinismi*, *D. Hoornbeeck in Prolegom. ad Socinismum confutatum*, & in *Summâ Controverſ.* Et conſenſum antiquorum ac recentiorum de pœnis hæreticorum, apud *Wilhelmum Prynne in Fulcimento gladii*, ſupra cit. Adeo ut non niſi inſigni pravi affectus paroxyſmo odium hujus facti in unum Calvinum derivârit vir maximi alioquin ingenii & diffulæ eruditionis *Hugo Grotius in eriſticâ Appendice ad notas in quatuor Euangeliſtas*: ſive ſtudio in Antitrinitarios, ſive odio in Reformatos (qui Calviniſtæ à Remonſtrantibus appellantur); ex quorum Eccleſiâ egreſſus erat.

NOTITIA LATENTIS ET SERPENTIS HÆRESIOS ANTI-TRINITARIÆ.

Reſp. HENRICO SELYNS, Amſtelredamenſi.

Ad diem 5. *Iulii*, *Anno* 1656.

Egimus aliquot Diſputationibus de Ignorantiâ, Errore & Hæreſi: Affinis huic tractationi, quin immo & pars ejus, eſt notitia hæreſios anti Trinitariæ: quam ſi ſtudioſis noſtris hâc tempeſtate præformemus, operam nos minimè luſuros putamus. Scitè enim dictum: Hæreticos detegere eſt refutare. *Quod ut in omni hæreſi locum habet, ita imprimis in anti-Trinitariâ, quæ & olim & hodie tanquam proprium ſibi ſymbolum fixiſſe videtur decantatum illud* λάθε βιώσας; *donec ſcil. omnia in Eccleſiâ & Republicâ tam latè occupaverit,*

Digitized by Google

paveris, ut triumphum tibi decernere, & omnes jugo tuo colla non ſubmittentes, aut cædere, aut evertere, aut in triumphum ducere poſſis. Illam ergò ut è latebris extrahere, & ſerpens latale ejus toxicum ſiſtere queamus, notitiam ejus capeſſamus. Diſpeſcimus eam in duo capita: quorum I. *continet* Narrationem ſeu delineationem Hiſtoriæ. II. Diſquiſitionem & conſultationem geminam ſuper detectione hujus hæreſios in Belgio latenter ſerpentis.

1 HIſtoria hujus hæreſios eſt vel antiquæ, vel hodiernæ. *Antiqua* in varias ſpecies diſſecta fuit, quarum conſecranei & ſectatores multiplicantes ab unâ parte ſupra τὸ trinunum, perſonas aut eſſentiam, dicti ſunt Tritheitæ, Triformiani, Marcitæ, Apollinariſtæ, Tetratheitæ: tollentes ab alterâ parte trinitatem perſonarum, aut τὸ ἐμούσιον alicujus perſonæ, Simoniani, Colarbaſii, Montaniſtæ, Noëtiani, Praxeani, Sabelliani, Apollinariſtæ, Priſcillianiſtæ, Aëtiani, Arriani, Samoſateniani, Photiniani. De quibus conſulendi Scriptores hæreſium, tum veteres, tum recentiores ſupra in *Diſp. de Hæreſi* indicati. *Nova*, potiſſimum in tres ſectas diviſa eſt, Neo-Arrianorum, Neo-Photinianorum, (qui communiter Sociniani dicuntur), & Franciſco-Davidicorum. Quod ad Didericum Philippi alioſque Anabaptiſtas, hic impingentes aut fluctuantes, quia apertè & communi confeſſione dogmata anti Trinitaria non profitentur, & linguæ eorum confuſæ ſunt, nec deſunt qui melioribus hic imbuti ſunt, non inſignimus ſectam eorum nomine anti-Trinitariæ: quamvis non deſint Doctores eorum, qui quod ad rem non diſſentiant; nec cœtus, qui latibulum ſectæ illi præſtent. Vide inter Antagoniſtas Anabaptiſtarum *Iob. Cloppenburgium in Gangræna Theologiæ Anabaptiſticæ, diſp.* 1. *&* 2. Inter anti-Trinitarias hodiernas diffuſior & celebrior eſt Sociniana: contractæ admodum & obſcuræ Arriana, & Franciſco-Davidica: quarum iſta in Tranſylvaniâ ubi nata, ferè exſtincta, ſaltem oppidò in anguſtum compacta videtur, nec unquam extra terminos ejus egreſſa: illa itidem in eodem ſolo paulatim exareſcens; niſi quod aliqua ejus propago in Belgium noſtrum traducta ſub umbra & titulo aliarum ſectarum delitescat. Ejus indicium aliquod nobis factum ab interceptâ *epiſtolâ Sartorii* Sociniani, quam in noſtrum idioma tranſlatam edidi cum *catechizatione Catechiſmi Remonſtrantici*. Hodierni Socinismi placita, originem, progreſſum compendio diſcent Studioſi ex D. *Iohannis Hoornbeeck* nuper Collegæ noſtri *Summâ Controverſiarum*, & *Prolegomenis ad Socinianiſmum confutatum*; & *D. Cloppenburgh Prolegom. ad compen-*

ad compendiolum Socinismi confutatum. Tantum hic notari velim, quod propriè hujus loci est, tentatum aliquoties ab hâc hæresi Belgium nostrum; quòd maximè commodum videretur, ut hinc tanquam ex sede aut armamentario suo per quascunque orbis plagas deferretur. *Primum stratagema* fuit susceptum Anno 1585. ab Erasmo Johannis Scholæ Antwerpianæ Rectore, cujus tract. Anonymus tit. *Antithesis doctrinæ Christi & Antichristi de uno vero Deo*, refutatus est ab *Hieron. Zanchio* Anno 1586. *Secundo stratagemate* tentatum fuit Anno 1588. per *Cornelium Dacms*, Advocatum quondam Mechlinienſem, tunc Goudæ commorantem Fausto Socino notum & laudatum (uti videre est in editis *Epistolis Socini*), qui equi illius Sociniani claustra laxare cœperat Ultrajecti, illatis & sparsis hic libris Socini, M. SS.: quod cum innotuisset urbis Senatui, Sinoniæ chartæ à Prætore in diversorio deprehensæ, & inde in Curiam delatæ sunt: Cornelio fugâ sibi consulente, ne parem fortunam cum chartis subiret. Paucis mensibus post Senatus collegio, quod Religioni addictum erat, per factionem Politicam mutato, & Jacobæis hybridis neutralibus substitutis (de quo vide *Iohannem Vytenbogardum in Vitâ suâ cap.* 8.) ilico Goudâ Ultrajectum rediit Cornelius, & à Magistratu tunc rerum potiente chartas suas repetiit, atque obtinuit eo modo, quem describit *Petrus Bor, lib.* 21. *Histor. fol.* 113. Ut videas consanguinitatem doctrinæ & moderationis, atque animi à purâ ac genuinâ reformatione aversi, & favoris in hæreticos in antiquis nostris Jacobæis, & sociis Remonstranticis. Ipse Uytenbogardus, quamvis aliâ intentione, inscius instar Cajaphæ prophetat p. g. cit. *Eadem erat fabula in parvo, quæ* 30. *annis post in magno acta est in Hollandiâ & Vltrajecti, & quidem inter easdem partes.* Confer *ibid. pag.* 11. Ex illo tempore præter Jacobæos jam in throno collocatos, semina Socinismi sparsa & sub glebis tecta fuerunt, quæ triumphante Remonstrantismo se prodiderunt. *Tertium stratagema* erupit ann. 1598. ubi Ostorodus & Voidovius cum apparatu librorum manuscriptorum & impressorum Socini Amstelodamum appulissent, plantaturi Socinismum in Belgio per libros in nostrum idioma transferendos, & jam transferri cœptos. Sed cum stratagema hoc inclyto Senatui Amstelodamensi innotuisset, librique omnes ablati ad Illustr. & Præpotentes Ordines Generales missi essent, ibique frustra obnitentibus Ostorodo & Voidovio publicè combusti, tantis ausis tunc temporis exciderunt, & intra quindecim dies Belgio excedere jussi in Poloniam remeârunt; emissâ paulò post Apologiâ Latino & Belgico idiomate editâ: quâ hæc gesta atque unà decretum Ordinum exhibita sugillantur. *Quartum stratagema* omnium periculosissimum, occasione factionis Remonstranticæ admotum, abiit in perpetuam

pyraticam seu latrunculationem, quâ Belgium nostrum jam ab annō 1605. usque in hunc diem infestatum fuit. Eam variis in libris elenctícis nostrorum contra sectam Remonstranticam *in Catechizatione nostrâ* indicatis, & in *Historiâ* Clar. D. *Triglandii* passim detectam, videre poterunt nostrates. Nos antehâc ὡς ἐν τύπῳ in *Disp. de Necessitate & Vtilitate doctrinæ de Trinitate* nonnulla huc spectantia oculis studiosorum nostrorum subjecimus. Hic ergo ab ulteriori ἐπεξεργασίᾳ supersedebimus.

2. Accedimus nunc ad disquisitionem & consultationem super notitia hæresios Anti-Trinitariæ in Belgio. Ea est gemina; *Vna*, An hic sit necessaria notitia & investigatio. *Altera*, quomodo acquirenda. Priori deliberationi præstruimus istas hypotheses. *I. Hypothesis*: Hæresin hanc esse noxiam maximè, quippe totum corpus religionis Christianæ depascentem; & assectas à communione non tantum Ecclesiæ, sed & nominis Christianorum excludentem. Vide quæ olim *Grotius in Pietate Ord. Hollandiæ*, ibique laudatus illi *Vyttenbogardus* contra abominandam hanc hæresin eructabant, & *Barlæus in Defensione Epigrammatis sui contra Vedelium*. Aliqua ad probationem hujus hypothesios spectantia adduximus in *disp. de Trinitate*: cum quâ conferantur *dispp. de Moderatione & Tolerantiâ, de Syncretismo*. *II. Hypoth.* Eandem ἰδιοσυγκρασίᾳ suâ, vitam & incrementum omne (quamdiu fortuna non vertitur) in occultis dedecoris, & in ambigui illusionibus quærere: ut ita sanis Christianæ & reformatæ Theologiæ phrasibus insanas & profanas opiniones vestitas, incautioribus obtrudere; aut saltem viam ad fraternitatem cum nostris, quam semper præ se ferunt, munire queant. *III. Hypoth.* Eam in Christianismo & in Belgiō nostro politicè tolerandam non esse: quamdiu Magistratui potentia adest. Probavimus hanc hypothesin in *Disp. de Trinitate*: cum quâ conferri potest *Disp. de Libertate conscientiæ*. *IV. Hypoth.* Eandem tamen in Belgio nostro jam ab annis aliquot, præsertim in Hollandiâ, cum inchoatis turbis Remonstranticis ac per illas, latenter serpere cœpisse, ac de die in diem progredi. Remonstrantes id negant, sed contra lucem factorum, immo contra scientiam & conscientiam suam, quam frustra lusu aliquo ambigui aut simili arte liberatum ibunt. *Nullos hic esse Socinianos constat*: sunt verba Remonstrantis *A. F. P. in Epistolâ ad C. H.* an 1655. Amstelodami edita *contra D. Hoornbeeckii Summa controvers. lib.* 8. Atqui contrarium constare res ipsa clamat, vel imprimis in ipsâ illâ urbe, ubi scribebat, ut Roterodamum alia sque urbes nunc prætream: Idem evincunt *decretum Illustriss. Hollandiæ Ordinum contra Socinianos*, cujus ipse *ibidem* meminit, & præcipui Socinianorum libri in idioma nostrum transfusi; quod in gratiam Polonorum & Transylvanorum fieri, nemini facilè

facilè perſuadebit: denique cœtus Remonſtranticos, eorumque Miniſtros, & Gymnaſium in eâdem urbe occultum, ejulque Doctores (Epiſcopium, Curcelleum) & diſcipulos intueatur: ubi ſi Socinianos, aut Unitarios, ſeu Anti-Trinitarios, ſive in totum, ſive in tantum non invenit, oculos claudere dicendus eſt.

His ita præſuppoſitis, in deliberationem venit, An notitia latentis & 3
ſerpentis hæreſios hujus capienda tantum per exploratione & inveſtigationem in propriis cœtibus, ſi quos ſegreges inſtituunt; an vero etiam & imprimis in cœtibus aliis; hoc eſt, an ibi quærenda, ubi latere & foveri putatur, & unde aliquando occaſione obſtetricante colonias ducere, ac proprios ſibi cœtus conſtituere poſſet. De propriis & ſeparatis hæreſios cœtibus parum adhuc conſtat: ſi quidem præludia aut rudimenta alicubi cœpta, ilico diſturbata & ſponte collapſa feruntur. Hactenus ergo tutius viſum ſub aliorum vexillis hyemare. Cœtus & conventus Religionis ergo in noſtro Belgio in univerſum ſunt, præter publicos publicæ Religionis, id eſt, reformatæ, clandeſtini Pontificiorum; & privato-publici Lutheranorum, Anabaptiſtarum, Remonſtrantium. Indubium eſt non foveri hanc hæreſin, in cœtibus Reformatorum, aut Lutheranorum, aut Pontificiorum: ſiquidem nulli ejus aſſeclæ ad communionem iſtic admitterentur, nec ſi doloſè irrepſiſſent, aut in communione illâ exiſtentes ad hæreſin hanc ſeducti eſſent, tolerarentur. Reſtat ergò, quandoquidem per Belgii partes aliquas hæreſin illam latenter ſerpere conſtat, ut cœtuum Remonſtranticorum & Anabaptiſticorum doctrina, regimen, & ſtatus exploretur, & perluſtretur ab illis, penes quos poteſtas eſt cœtus illos tolerandi aut non tolerandi. Quia autem aliqui Magiſtratus Belgici, rationes ſibi eſſe putant, cur cœtus diſſidentium à reformatâ Eccleſiâ, non quidem promiſcuè omnium, ſed alibi tantum Lutheranorum, alibi tantum Anabaptiſtarum, alibi utrorumque, alibi inſuper Remonſtrantium tolerent: utique illis cœtuum iſtorum doctrina & ſtatus exploratus eſſe debet; quod fieri non poteſt ſine debitâ cognitione & informatione: Ut ita actionum ſuarum circa illam tolerantiam ratio ipſis conſtet, illique Deo eam reddere poſſint. Quomodo autem ſuæ tolerantiæ aut conniventiæ ratio ipſis conſtabit, ſi ignorent, quæ & qualis ſit ſecta, & qui ac quales cœtus, circa quos tolerantia verſatur? Quomodo res & ſtatum iſtorum cœtuum, quorum partem non faciunt, & in quibus non verſantur, cognoſcent, niſi debitè explorent & inquirant? Ne quis autem inquiſitionem Hiſpanicam & conſcientiarum torturam ac tyrannidem objiciat, & hâc larvâ Magiſtratus à debito cognitionis officio pueriliter ſe abſterreri patiantur; præmoneo, in eo non conſiſtere tyran-

nicam in conſcientias inquiſitionem, cum ad externas hominum actiones attenditur, iiſque ſi nimis exorbitent, ad ſalutem Reipublicæ modus aliquis ponitur: ſalvis tamen cujuſque interiori conſcientiâ & ſenſu. Quod ipſi ſupremi Magiſtratus exſertè teſtantur: & proteſtantur in celebri *decreto anno 1619. contra Remonſtrantium conventicula* edito. Et certè quicunque hodie, primâ caritate deſertâ Remonſtrantibus & Pontificiis hâc in parte, ſeu mavis Deo ſuo, hoc eſt, ventri velificantur, inſigni injuriâ afficiunt Illuſtr. & potentes Belgii Ordines, dum ſtramineis conſequentiis ſuis eos in Inquiſitorum Hiſpanicorum cortem compingunt. Illi enim ſunt, qui jam tot annis quęvis Pontificia exercitia & conventicula prohibuerunt; quibus Illuſtr. Hollandiæ & Zelandiæ Ordines multis annis præiverant, tanto cum zelo & conſtantiâ; ut fruſtrà magnus Reipubl. & libertatis Belgicæ Atlas Wilhelmus Princeps Auriacus eos ſufflaminare tentaret. De quo vide *ipſius auream Apologiam*, contra proſcriptionem Regis Hiſpaniarum, Latinè, Gallicè, Belgicè, anno 1583. editam, & ab Illuſtr. Ordd. fœderatis approbatam. Sed figmenta à Libertinis noſtratibus, Remonſtrantibus, Enthuſiaſtis, Neutralibus, Anabaptiſtis pro promiſcuâ quarumvis ſectarum libertate, hoc eſt, licentiâ & omnium rerum confuſione agitari ſolita, alibi tangimus in *Diſpp. de Libertate conſcientiæ, & de Romanâ ſede incompatibili cum Politiis Reformatis.*

4 Cœtus Anabaptiſtarum & Remonſtrantium à Magiſtratibus, aut delegatis eorum explorandos, ibique quærendam hæreſin Anti-Trinitariam, operoſè probandum non eſt. Quandoquidem hujus cognitionis & explorationis tanta ſit neceſſitas, eâdem methodo utantur Magiſtratus, quâ in aliis cauſis longè minoris momenti, ubi *præſumtiones & ſuſpiciones admittuntur, ad evincendam aliquam probationem eorum, quæ occultè & ſemotis arbitris teſtibus fiunt, & ut levius ſit onus probandi*; & ne veritas, quæ exquiri omnimodo debet, pereat *L. non omnes D. de Re militari. L. conſenſu*, &c. Ut compendio ſtudeamus, videatur *Syntagma Tholoſani lib. 48. cap. 11.* Sed non multum hic legibus agendum, cum mores & praxis univerſalis ſatis confundat iniquum quorundam poſtulatum, qui ne unquam hoc tam neceſſario officio fungantur, petunt in anteceſſum probari ab Eccleſiâ petente, ut ad inſidias hæreticorum attendatur, eſſe hunc cœtum in hâc civitate aut vico formaliter Socinianum aut Socianiſmi latibulum. Quaſi Miniſtri aut Eccleſię peterent conniventiæ ſeu tolerantiæ abruptionem, idque propter mixturam Socinianiſmi, aut propter metamorphoſin Remonſtrantiſmi quinquarticulani in Socinianiſmum, ſeu quaſi Socinianiſmum; antequam ſcil. hoc liqueat Magiſtratui; ita ut cæci judices, aut abſque ullo judicio antecedente executores eſſent. Minimè, ſed tantum petunt, ut

Magi-

Magiſtratus hujus rei legitimam cognitionem ſuſcipiat, eâque peractâ ſtatuat quod juri & conſcientiæ Dei conſentaneum erit. Cur autem ad detegendam & amoliendam latitantem hæreſin, ab Eccleſiis hæc indago urgenda, & à Magiſtratu ſuſcipienda ſit, quod ad Anabaptiſtica latibula, ratio non longè quærenda eſt; quia factum hic notorium eſt, & ab ipſis Anabaptiſtis Roterodamenſibus ſectæ Flandricæ ita in luce poſitum, & chartis eriſticis ante biennium Roterodami, aliiſque nuperrimè Amſtelodami editis, vulgatum; ut nullus de eo amplius dubitare debeat. Remonſtrantium cœtus jam pridem Socinianiſmi aut Arrianiſmi, aut cognatæ alicujus ſectæ latibula eſſe, partim ex probationibus, partim ex præſumtionibus hactenus conſtare arbitror, ut Magiſtratui latis cauſæ ſit quærendi ex Remonſtrantibus, Quod genus? unde domo? quos ſocios aſciſcitis? qui qualeſque novi hoſpites, in cœtibus veſtris ſuccedunt? qui Miniſtri vocantur? *Probatio prima eſt:* Quia Remonſtrantes in communionem & ſocietatem ſuam aut receperunt, aut in eâ retinuerunt notos ſive Socinianos, ſive alterius generis Anti-Trinitarios: quales Adolphus Venator, quem blaſphemis ſcriptis infamem (ut de vitâ & moribus nihil dicam) collegium Deputatorum Ord. Hollandiæ, quamvis Remonſtrantibus addictum, cujus partem tunc faciebant Advocatus Barneveldius & Grotius, in Graveſandam deportârat: qui tamen poſtea brevi liberabatur; quod pœna hæc ei irrogata videretur, uti deprehenſis in furto apud Lacædemonios ſecundum leges Lycurgi. De quo vide *Xenophontem de Republ. Lacademon.* Infamem tamen hunc hominem tanquam ἀμωμητον verbi divini præconem ad Cathedram ſuam admittebant Remonſtrantes Ultrajectini, eundem excuſare conantur *Autores ſcripti vernaculi, quod Antonii VValæi præfationi ad Profeſſorum Leidenſium Cenſuram confeſſionis Remonſtrantiæ, opponebatur* Anno 1627. pag. 18. 19. Videat Lector, cui vacat, *Venatoris Theologiam veram & meram*, ſeu *Librum fundamenti*, & ejuſdem petulans ac profanum *Scriptum contra Concionatores Dordracenos.* Adde Venatori utrumque Geiſteranum, quorum alter primum in hâc Provinciâ, poſtea Alcmariæ miniſterium obiverat. De aperto eorum Socinianiſmo, vide *Acta Synodi Dordracenæ, ſeſſ.* 138. Succedit infamis ille paricida Henricus Slaetſius, quem hominem ſtudio Theologico nullum, vita & moribus primipilum in Academiâ Leidenſi bacchantem, doctrinâ Socinianum Concionatores Remonſtrantes Ultrajectini, quamvis ſeriò prænoniti à Caſparo Wiltens ad Euangelium in Indiâ Orientali prædicandum deſtinato & tunc ſtantè in procinctu, ad examen & miſſionem in Indiam admiſerant: cujus tamen executio ſtudio & pietate dicti D. Wiltens apud Præfectos Societatis Indicæ impedita fuit. Nihilominus

infamis

infamis ille Slaetsius à Remonstrantibus Neomagensibus in Classe illâ ad Ministerium promotus; inde ad vicum Bleiswijck in Classe Roterodamensi translatus: quidquid ex Zelandiâ, unde oriundus & exclusissimus erat, de ipsius Socinismo significaretur. Ubi duravit, & rebus secundis Remonstrantium non minima pars turbonum fuit: quin & *in collatione*, quæ super ejus calumniatoriâ & provocatoriâ tabellâ in ignominiam reformatę Religionis publicatâ. *inter D. Cloppenburgium* tunc Ministrum in vico Aelburch agri Heusdani, & inter dictum *paricidam Bleiswici habita* fuit, mandato Delegatorum Senatus Roterodamensis (inter quos Nicolaus Grevinckhovius), convictioni de hæresi Socinianâ, quam D. Cloppenburgius moliebatur, & plerique auditores unicè expectabant, subtractus fuit. Succedit *Diedericus Camphuysen* Minister in Vleuten, vico hujus Provincię; cujus Epicureo-Socinismum spirat *Tractatus* in idioma nostrum traductus, unà cum *Smalcii Concionibus in Ioh.* 1.; cujus horribilis libri mentionem fecimus in *Catechizatione Catechismi Remonstrantici ad qu.* 101. 102. Adde Engelbertum Pott, Henricum Welsingium, Nicolaum Lodingium, & similes Vorstii discipulos, qui cum Socinianam Theologiam Steinfurti hausissent, à Remonstrantibus ad Ministerium in Belgio perquam cupidè promoti sunt. Instar omnium sit Conradus Vorstius, cujus παρρησία cum incrustato Socinismo conjunctam cum totus orbis Christianus, Reformatorum, Protestantium, Pontificiorum deprehenderet, Remonstrantes tamen hactenus non deprehendunt. Adeat, cui vacat, libros super hâc causâ editos; cui non vacat, inspiciat *Iudicium Synodi Dordracenæ, sess.* 152. De non paucis privatis cœtuum φειτήσιος Socinismo in totum aut ex parte addictis, ibique toleratis, non est quod verba faciam: Et crimine ab uno nosce omnes. Atqui hi quidem Doctores Remonstrantici, qui cum sine Ecclesiasticâ admonitione, correptione, censurâ, suspensione, exauctoratione, in communione eorum Sociniana sua placita tenuerint: merito iporum societas & cœtus, latibula Socinianorum dici & haberi possunt; & consequenter investigatio ac pervestigatio eorum non magis à legibus & moribus Reipubl. nostræ absona videri debet, quam pervestigatio domorum & familiarum, quæ de lenocinio, aut latibulo furum, aut conjuratorum, aut de celebratione missarum suspectæ sunt. 11. *Præsumtio valida est* de latebris Socinianis: quod Remonstrantes communi sententiâ statuant fraternitatem aut syncretismum initi sive posse sive debere cum Socinianis, Vide *Apolog. fol.* 53. & *in præfat. num.* 2. *fol. verso*; & in *exam. præfat. fol.* 6. *verso* & *fol.* 19. Et *responsionem ad excerpta Professor. Leidens. pag.* 85. Et *genuinum Theologum Remonstranticum* (cujus autor *Episcopius*, teste *Curcellæo in præfat. ad opera Episcopii*),

Episcopii), *in tit. libri & pag. versa, & pag.* 46. 49. 69. 70. 71. 72. 83. 115. 176. imprimis *pag.* 72. 85. 86. 96. 97. 161. edit. in 8. Et hanc perpetuam ipsorum cantilenam non ita pridem epiphonemate suo concluſit extremus inter Scriptores *A. F. P.* qui anno 1655. ſummam controverſiarum D. Hoornbeeckii admordit. Vide ibi *pag.* 38. Poſitâ ergo hâc ſententiâ dè Syncretiſmo, & additâ caritate, moderatione, ac tolerantiâ Remonſtranticâ, quæ ipſis quaſi quarto modo propria (ſi quidem *Actis Synodi Remonſtrantica Roterodamenſis, anno* 1624. fides habenda); quomodo non præſumendum, piiſſimis illis fratribus Socinianis, qui toto fere orbe Chriſtiano deturbantur, apud ipſos hoſpitium aut latibulum præberi? 111. Præſumtio non minor ducitur à conſanguinitate doctrinæ. Judicet pius Lector, an non à ſenſu communis Chriſtianiſmi ad Anti-Trinitarios propius accedant, cum abſurda *Vorſtii in libro de Deo*, de Dei immenſitate, *pag.* 232. 235. 240. & in *Exegeſ. Apologet. pag.* 37. 84. 96. 97. immutabilitate, *pag.* 212. 306. 312. de præſcientiâ, *pag.* 441. & *in modeſtâ Reſponſ. pag.* 18. aut probant, aut exculant. Vide judicium eorum de toto libro coram Illuſtr. Hollandiæ Ordinibus propoſitum, anno 1611. Et de Immenſitate *Apolog. fol.* 42. 43. & in *Belgicâ defenſione confeſſionis, pag.* 28. de Præſcientiâ, in *Apolog. fol.* 44. *Reſponſ. ad excerpta Profeſſ. Leidenſ. pag.* 68. *Epiſcop. in Epiſtol. ad Beverovic. de Termino vitæ. Myſterium Trinitatis* an fideliter & conſtanter tueantur contra adverſarios, judicet Lector, ex *Apolog. fol.* 52. *a.* imprimis ex *genuino Remonſtrantico Theologo pag.* 85. 86. ubi hæreſin Socinianam de Perſonâ & Deitate Spiritus Sancti extra omnem errorem ponunt. Velim pii Lectores verba ipſorum expendant. Adde quæ vacillanter de Invocatione Spiritus Sancti loquuntur, *Apolog. fol.* 518. collato *Reſponſ. ad excerpta pag.* 58. Et *Vedelio Rhapſodo pag.* 50. De ſatisfactione Chriſti, cum antea *Henricus Slatius* tam impiè (vide *Feſti Hommii Specimen, art.* 21.), & *Vorſtius* tam obſcurè & dubiè (vide *Paraſc. reſponſ. ad Piſcatorem, pag.* 25. & *Catalogum errorum Sibrandi, pag.* 31. *Orat. Apologet. pag.* 47.); atque illi ſuſpicionibus gravati uberius & plenius, quam ulli alii hic ſe declarare deberent: hactenus tamen non ceſſant tam tenuiter & parcè *in Confeſſione, Catecheſi, Formulis Liturgicis*, ſe explicare, ut ſupra recentiores Socinianos Smalcium, Slichtingium, Crellium, (quos *in Catechizatione Catechiſm. Remonſtrant. ad quæſt.* 36. adduco) non videantur aſſurgere: quod etiam Anonymus veles qui Summam controverſ. D. Hoornbeeck vellicare cœpit, haut obſcurè fatetur pag. 61. *In eodem libro Apologetico, ſicut etiam in ipſâ confeſſione tantum paſſioni D. Ieſu tribuunt, ut nemo vel paulo æquior, aliquid merito deſiderare poſſe videatur.* De Reſurrectione ejuldem carnis, tam injuſtorum quam juſtorum latis dubiè loquuntur, & hæreſin Socinianam excu'ant.

Vide *Episcopii disp. privatas disp.* 23. *th.* 2. & 4. *Apolog.* 217. *In confessione cap.* 19. §. 2. injustorum resurrectionem planè prætereunt. *Statum impiorum post hanc vitam*, præterit *Catechismus Remonstrant. qu.* 100. & 105. & dubiè de eo differunt *in Responso ad excerpta pag.* 93. 94. 95. *Diedericus Camphuysen* horribili illo *libro* supra *cit. pag.* 163. 164. 169. 170. 171. præsertim *pag.* 214. 215. 219. impiè tanquam fabulam explodit. Et hæc hactenus indicata sufficient ad præsumtionem de convenientiâ Socinianorum cum Remonstrantibus, saltem in necessariis, & tantâ, quæ vetet ipsos ab horum cœtibus excludi. Plura si quis desideret, diffundat se per ea, quæ *Bodecherus*, *Peltius*, *Professores Leidenses in Censurâ*, & *VValæus in præfat. ad Censuram* à se in nostrum idioma translatam, Idem *Professores in Specimine excerptorum*, *If. Junius in Antapologiâ*, & *nos in Catechizatione*, *&c.* ad comparationem doctrinæ Socinianæ & Remonstranticæ contulimus.

5 Contra has probationes & præsumtiones nostras excipitur. *I. Except.* Inter Remonstrantes illos, qui apertè Socinismum suum prodidisse dicuntur, duo Geisterani confessioni Remonstranticæ nunquam subscripserunt, nec societati Remonstranticæ se adjunxerunt: ergo ex eorum exemplo nihil Remonstrantibus de Socinismi tolerantiâ impingendum. Vide *defens. confessionis Remonstrantica contra VValæum*, *pag.* 19. *Resp.* Dato antecedente, consequens tamen non sequitur. Distingue modo tempora. Duo Geisterani post ejectos Remonstrantes, noluerunt clandestino ministerio inter ipsos fungi, & consequenter tanquam Concionatores ad subscriptionem confessionis postulati non sunt: sed ante magnam illam mutationem alter eorum prius in Provinciâ Ultrajectinâ, uterque in Classe Alcmarianâ tanquam gratissimi Remonstrantibus Collegę & Fratres ad Ministerium promoti, suscepti, examinati, inque eo confirmati & retenti fuerunt. Hoc ergo Remonstrantibus imputatur. *II. Except.* Negant se esse Socinianos: & hoc sufficit contra omnes præsumtiones, & præsumtas probationes. Sic *Grotius in Pietate*, ibique adductus *Vyttenbogardus in Epistolis*: Et sic Remonstrantes de Episcopio, *in Defensione Catechismi sui contra D. Heidanum. Resp.* 1. De candore & veracitate eorum in negando, cum ipsis usui est, in *catechizat. Catechismi Remonstrantici ad qu.* 66, antehàc monuimus; nec hic repetimus. 2. *Stricte* intelligere possunt formalem titulum & denominationem: uti ego propriè loquendo (juxta 1. *Corinth.* 1. 12. 13.) Paulianus aut Petrinus appellari nolim; quamvis in omnibus cum iisdem sentire velim. Et sic *Augustinus*, aliique Orthodoxi collocutores *in collatione Carthaginensi* negabant Cæcilianum esse Patrem suum, quamvis in sensu Religionis illi

esset

essent ἀμέψηφοι 3. *Quamvis* distinctè in dogmatis seu Theologiâ aliqui antehâc negârint, & etiamnum nonnulli negarent se esse Socinianos; eo tamen non liberatur societas Remonstrantica: nisi affirmarent se suosque per omnia idem sentire, & quidem in rejiciendis κυρίως δόξαις Socinismi, quæ à Reformatis, Lutheranis, Pontificiis, Ecclesiis Orientalibus unanimiter rejiciuntur. Sed hoc non facient. Et quamdiu hoc non faciunt, stant probationes & præsumtiones contra societatem, quod ea Socinianis, aliisque sectis ex peculiari moderationis & syncretismi studio, latibulum & refugium præstet; in eo non dissimilis sectæ illi inter Anabaptistas, quæ currus aut carpenti stercorei titulo insigniri solet. 4. *Denique*, Inficiatione hâc tantisper illudunt incautioribus, donec major libertas affulserit. Aliquid enim in non-fundamentalibus & Problematicis (saltem ipsorum judicio) aut statuere aut susque deque habere, aut nullius facere possunt, in quo à Socino dissentiant; fortè studio dissentire malint: sed an hâc ratione candidè à Socinismo, quod ad sensum Religionis & præcipua dogmata illi sectæ propria, se eximere poterunt, categoricè negando unionem aut communionem cum illius sectæ doctrinâ, aut Theologiâ, aut Religione? Et quidem sine fraude, sine illusione æquivocationis, aut mentalis reservationis? Itane Crellius negare poterit se Socinianum aut Socinismo addictum, quia dissentit à Socino in naturali cognitione & demonstratione Dei? Et Slichtingius cum hodiernis Sociennis, quia dissentit à Socino, in quæstione de resurrectione impiorum? Et ego sensum eundem in Religione aut Theologiâ cum Calvino, Bezâ, Zanchio, Wittakero, Piscatore, Ursino, Francisco Junio, &c., siquidem mihi objiciant, aut ex me quærant Remonstrantes, categoricè negare potero; quia in latifundiis Theologiæ facilè aliquid invenire possem, in quo ab aliquo istorum Theologorum dissentirem? 5. *Insuper* negare possent artificio hoc non probando nec imitando, se Socinismum tenere, aut cum eo sentire, aut ei affines esse; quod in capite de Trinitate sentiant, aut propter rationes sentire, saltem docere malint, cum Ario, quam cum Socino: ut ita odiosum illud & ubivis exagitatum Socinismi nomen declinare possint? Prudentia carnis docet tali tectorio seu fuco utendum, si toto orbe Christiano cedere, & in extremum aliquem Transylvaniæ aut Turciæ angulum cogi nolint. Siquidem in Poloniâ, quam propter Socinismi libertatem tantopere (quamvis contra Historiæ fidem) extollebant in *Genuino Remonstrantico Theologo sub finem*, mutata rerum facies: uti ex ministri Sociniani *Sartorii* inde profugi *epistola*, & ex *Slichtingii* querelâ *in Apologetico* facilè colligi potest. Nec etiam de hodierno celsiss. Transylvaniæ Principe exteri illuc catervatim confluxuri imaginariam

libertatem ſibi polliceri poſſent: ut ut ſubditis ſuis illic poſſidentibus eam ex pacto non adimat. Quod de Arianiſmi tectorio præſumitur, non eſſe de nihilo, conſtat ex dictâ *Epiſtolâ Sartorii*, ubi ait multos in Hollandiâ (fuerat autem Hagę, & aliquamdiu hæſerat Amſtelodami) ſe reperiſſe Arianos, ſed latentes Nicodemitas. Confer *Theologiam Epiſcopii & Curcellæi, de Chriſto Deo ſubordinato*, abundè detectam à Rever. Collegâ noſtro *D. Eſſenio in Diſpp. de Subjectione Chriſti ad legem Dei.* 6. *Denique* quidquid ſit de Arii ſententiâ, aut ei affine hic adoptatâ, non dicerent tamen Remonſtrantes illi, ſi qui Arii ſententiam Socini ſententiæ in articulo de Trinitate & de Perſonâ atque officio Chriſti præferrent, ſeu mavis ſchemate quodam Politico ob reſpectum ad hodiernas Chriſtianiſmi Politias præ ſe ferrent, ſe eo ipſo oſtium Socinianis claudere; multo minus ſe & Arrii & Socini & quorumvis hæreticorum Trinitati, aut perſonæ atque officio Chriſti adverſantium placita à cœtibus ſuis arcere; atque hâc ratione hæreſi Anti-Trinitariæ hoſpitium aut latibulum in dictis cœtibus non concedi. *III. Excepi.* Quod in ſuis cœtibus non inquirant, nec attendant, quid ſinguli in dogmatis fidei ſentiant, aut non ſentiant; ſed aut cujuſque conſcientiæ hoc relinquant, aut inſpectores cœtus cujuſque & directores ſocietatis contenti ſint, ſi in genere conſtet, ipſos Chriſtum, reſipiſcentiam, caritatem profiteri. Fortè addere poſſent ſe propter doctrinam neminem à communione ſuâ arcere, ſi modo probus ſit. *Reſp.* 1. Diſciplinam aliquam in externâ Eccleſiâ inſtituta ſervandam etiam circa doctrinam ſtatuebat *ordo Eccleſiaſticus* à Remonſtrantibus in hâc Provinciâ anno 1612. procuſus, *cap. de Diſciplinâ, artic.* 17. 24. Quod ſi umbra aliqua illius apud ipſos ſuperſit, non poſſunt non cognoſcere & non curare, quid prætenſi miniſtri & auditores eorum in Religione ſentiant; & conſequenter non poſſunt non providere, ne latibulum fiant hæreſios, aut heterodoxiæ, cujus eſſe nolint. Providerent procul dubio, ſi quis ex auditoribus imaginum adorationem, Manichaiſmum, Turciſmum, David-Joriſmum, familiam caritatis, Socinianorum condemnationem, & à nomine Chriſtiano excluſionem, Papæ primatum, Calvini totam Theologiam inſtitutionibus ipſius deſcriptam, introduceret. 2. Quamcunque hic ſive ignorantiam, ſive ſecuritatem, ſive moderationem & tolerantiam obtendant, ſaltem communio cum talibus, & latebræ eorundem cœtibus & miniſtris Remonſtranticis jure imputari poſſent. *IV. Excepi.* Quæcunque excerpta ex ſcriptis adferuntur, non poteſt ex iis, de Socinianis aut Remonſtrantibus ſiniſtri quidquam colligi aut præſumi: ſiquidem alibi aliter loquuntur; quibus non obſtantibus ſi quis in ſuſpicionem heterodoxiæ aut colluſionis cum hæreticis eos porro trahere pergat,

pergat, is contra bonam conscientiam hoc facere judicandus est. *Resp.* Sic forte harum rerum ignari, aut in hâc palæstrâ tyrones, aut dubitantii judicarent; & hoc velint hæretici. Cui certamina Ecclesiæ antiquæ & reformatæ cum hæreticis perspecta sunt, is novit eos plerumque Davos & Proteos in fabulâ agere; quamdiu rerum non potiuntur. Si ipsi per zelum importunum secreta effutierint, aut aliqua invitis illis vulgata sint, unde & periculum imminere animadvertant, aut de eo à fautoribus moniti sint, apertè ea resorbent, sed dicis causa, donec melior opportunitas affulserit. Exemplo sit Claudius Alberius Professor Philosophus, post palinodiam in Synodo Bernensi ad vomitum rediens, & tandem ad Papismum deficiens: Conradus Vorstius, qui Heidelbergæ (quod Illustris Comitis Benthemiensis pietas Socinianum virus non ferret) ab omni Socinismo se purgabat, & facultati Theologicæ satisfaciebat: Belgium nostrum grassante Remonstrantismo aliquot ejusmodi exempla dedit. Nec ignota est palinodia Hermanni Herberts Ministri Goudani; qui nihilominus antiquum obtinebat: de quo ex parte *Historia P. Bor*, & plenè *declaratio Apologetica Synodi Hollandica*. Quod si necessitas palinodiam aut perpetuum silentium nondum imponat; sententia aliqua contradictoria, aut ἀντιφατική, aut paulò melius sonante, aut ambiguâ subdole lectores circumveniunt, aut à peremtoriæ condemnationis judicio ad dubitationem abducunt. Aliquando etiam audaciores facti dicta negant, aut à judicibus detorta clamant. Sic *Vorstius* cum *libro* suo *de Deo* tot difficultatibus se implicuisset, & candida palinodia se purgare debuisset; inficiationibus, protestationibus, juramentis, effugiis, distinctionibus, melioribus quibusdam, uti præ se ferebat, sententiis & declarationibus post vulneratam causam conquisitis, malum & miseriam suam in immensum auxit: Uti hoc ad oculum demonstrârunt *Ministri Leovardienses, Matth. Sladus, Sibrand. Lubertus, Eglisemmius, Pistator, Anonymus, (Joh. de Laet) c. responsum Vorstii ad articulos ex Angliâ nuper transmissos.* Et quamvis ita judicaret orbis Christianus, soli tamen Remonstrantes præjudicio excœcati & causæ suæ per fas per nefas velificantes, ex dictis *Vorstii in Apologiis* postea editis, quamvis aut dolosis & ambiguis, aut si quæ apertiora videbantur manifestè *libro de Deo* contradicentibus, ausi fuerunt librum illum Vorstii absolvere, atque adeo omnibus Christianis Theologis eundem librum censurâ notantibus, salem scientiæ & conscientiæ haut obscurè negare. Eadem fabula acta est à *Davide Georgio* vivente, *in Apologiis*; & illo defuncto, à Sectariis ejus, nominatim à quodam Kirchero Medico Embdano, sub ficto nomine *Huygelmomsoon*. Spiritum Davidicum accuratissimè descriptum vide ab *Ubbone Emmio* Historiographo & Professore Groningano.

gano in *tract. vernaculo* anno 1603. edito. Sociniani & Remonſtrantes eâdem methodo uſi, in poſterioribus ſcriptis, melius aut mollius quid dicunt, aut dicere videntur; quo priora omnia malè aut crudè nimis dicta aut explicari aut emendari videantur, atque ita Capys & quorum melior ſententia menti, cum ſuo, *equo ne credite Teucri*, apud incautos calumniæ arguantur. Sed *inſtet* quis: Quid ultrà à quoquam expeti poteſt, quam ut alibi in eodem ſcripto, aut alio in ſcripto annis aliquot poſt edito, aliter loquatur? *Reſp.* Immò cum res tanti momenti eſt, duo hæc ad minimum requiruntur: *Primò*, ut candidè revocet & refutet tanquam apertè falſa, aut abſurda, ſiquidem talia ſint; aut ſaltem tanquam malè ſonantia, periculoſa, & ſcandaloſa (ſi tantum talia ſint); quibus incauti ad noxias opiniones abuti poſſent. *Deinde*, ut in poſterum ab illis effutiendis, ſpargendis, defendendis, incruſtandis, & dololè tegendis abſtineat. Quod ſi quis contra ab illis defendendis & palliandis non deſiſtat; quin inſuper in defenſione illâ glorietur, & bene monentibus tanquam improbis calumniatoribus inſultet, ſeque & alios hâc otioſâ contentione turbet; utique malæ cauſæ, aut conſcientiæ, aut intentionis ſuſpicionem apud prudentiores excitabit: Fruſtra eam tollere conatur opponendo abſurdis, aut periculoſis, aut ſcandaloſis antea ſponte & ex profeſſo dictis, dictum aliquod longo tempore poſt metu aut coactè extortum, tanquam σφῶν φάρμακον; aut ſubdolè eidem libro inſertum, tanquam contradictorium, aut ſaltem συναφασία, ut tempore neceſſitatis aliquis ſuperſit refugii locus. Quod ſi hoc non ſuffecerit, præſidium quærunt in ſolito hodierno Atheorum ſeu Deiſtarum amuleto: Quod diſquirendi cauſâ in perſonâ opponentis ſeu adverſarii hoc dixerint, aut ſcripſerint, non vero ex ſuâ ſententiâ. Ita illi, cum dicendo, abſurda, infanda, abominanda, ſatis docuerunt, & animos rudiorum occupârunt aut turbârunt, abſtergunt os ſuum. Et hæc ſcil. vera theologizandi methodus: ſic Vorſtium Socinus docuerat verè θεολογεῖν, & ipſe diſcipulos ſuos ex Socino. Vide *Apologiam Regis magnæ Britanniæ* pro actis in cauſâ Vorſtii. Qui Vorſtianas, David-Joriſticas, & ſimilium novatorum ac fanaticorum artes perſpexerunt, aut ſaltem *librum Emmii* modo laudatum contra David-Joriſtas, Et *Egliſemmii duos libellos contra Vorſtium*, & *Miniſtrorum Leovardienſium ſpecimen &c.* legerunt, non facile dicto aliquo contradicente, aut proteſtatione facto contrariâ à judicio & attentione ſe dimoveri patiuntur.

6 Atque hactenus de priori conſultatione; ſequitur altera de modo, quo per & circa cœtus Remonſtranticos inveſtiganda ſint latibula Anti-Trinitaria. Duo ſunt media, quæ à Theologis adhiberi poſſent, ſiquidem res eſſet cum talibus, qui in tenebras ſuas ſe non abderent: 1. Auditio & exce-

exceptio Concionum: quod per idoneos viros binos aut ternos fieri poſſet. 2. Collatio cum ipſorum Miniſtris. Sed quia in Concionibus ſe continere poſſent; & ad collationes ſe pertrahi non paterentur: aliud medium adhibendum videtur, tale ſcil. quod removere aut eludere nequeunt: Ut Magiſtratus, ſub cujus poteſtate cœtus aliquis toleratur, dictis illius cœtus Miniſtris & Senioribus imponat abrenuntiationem hæreſios Anti-Trinitariæ, & verbis & manu conſignandam; ſub comminatione & pœnâ ilico abrumpendæ omnis tolerantiæ, & conniventiæ. Forma autem talis rejectionis non deberet conſtare terminis generalibus, nec etiam in confeſſione ſpeciali aliquot articulorum fidei; cum experientiâ edocti ſimus, beneficio æquivocationis aut ſimilis fraudis hoc ab heterodoxis haut gravatè factum: ſed ſequenti, aut ſimili modo: *Rejicimus ſequentia dogmata tanquam falſa & repugnantia verbo Dei: & promittimus, nos neminem cum ſenſu & ſententiâ illorum ſive conjunctim, ſive ſeparatim in communionem noſtram Eccleſiaſticam (ſeu cœtus noſtri) admiſſuros, aut in eâ retenturos.*

SUNT AUTEM DOGMATA.

I. Quod Chriſtus non ſit ὁμοούσιος ejuſdem eſſentiæ Deus cum Deo Patre: ſed quod ſit alius & minor ſeu inferior Deus, qui in tempore ad ſuam Deitatem ſeu divinitatem, quam nunc habet, evectus & promotus fuit.

II. Quod Spiritus Sanctus non ſit ὁμοούσιος ejuſdem eſſentiæ & æternus Deus cum Patre & cum Filio, Creator cœli & terræ; nec tertia perſona divina, quæ cum Patre & Filio unâ eâdemque Religione, & divino cultu adoranda ſit.

III. Quod Deus non ſit immutabilis; nec ſecundum eſſentiam infinitus & omnipræſens; nec certam omnium rerum futurarum contingentium actionumque humanarum præſcientiam habeat.

IV. Quod primum Adami & Evæ peccatum, omnes homines coram Deo non conſtituerit reos; & quod conſequenter in omnibus nullum innatum originale peccatum ſit, quod tanquam verum peccatum ſingulos coram Deo damnabiles faciat.

V. Quod Chriſtus paſſione, morte, & perfectâ obedientiâ, tanquam Mediator & Sponſor noſtro loco, & pro nobis perfectè ſeu plenè non ſolverit pro omnibus noſtris peccatis; nec juſtitiæ divinæ ſecundum legis poſtulatum ſatisfecerit; nec nos per ac propter illud juſtificemur.

VI. Quod corpora fidelium noviſſimo die non ſuſcitabuntur; eadem ſcil. corpora, quæ nunc habent: adeo ut hæc noſtra corpora, quæ per mortem cadunt, planè abolenda ſint, nec denuò unquam proditura; nec ex mortalibus immortalia & incorruptibilia unquam futura & glorificanda.

VII. Quod

VII. Quod impii æternos cruciatus infernales perpessuri non sunt; sed anima & corpore plane annihilandi, aut ante, aut post judicium extremum.

VIII. Quod Baptismus, secundum divinum mandatum, necessariò ab omnibus Christianis suscipi non debet.

7 Omissis nunc ob temporis brevitatem rationibus, cur hæc octo rejectanea, & talibus verbis, absque ullâ disquisitione an sint formaliter hæreses, & an condemnationem æternam post se trahant; & an sint Socini aut alterius cujuscunque hæretici, nec ne; conceperimus: breviter respondemus tribus objectionibus. *I. Object.* Consilium hoc nulli usui futurum esset, siquidem executioni mandaretur. *Resp.* Si negent formulæ huic subscribere, magis suspectos se reddunt tum apud suos, qui non sunt Sociniani aut Arriani; tum apud nostros: adhæc Magistratibus, si cui ex illis stet sententia purorum quinquarticulanorum conventus porrò tolerandi, justissimam caulam dant hâc occasione omnem tolerantiam abrumpendi. Sin verò subscribant, inter se & cum Socinianis atque Arrianis committentur; & multa alia evenire possent, quæ hic non indico. Saltem *bellum hæreticorum est pax Ecclesiæ.* *II. Object.* Quod si subscriberent, videretur via propior ad syncretismum muniri. *Resp. Minimè*: sed potius ad separationem Socinianorum ab ipsorum cœtibus, & hinc transitum faciliorem aliquorum ad nostros cœtus; qui nunc per admixtionem Socinismi, quàm longissimè à nobis abducuntur. Quomodo autem auditores eorum ad nos transire & à nobis conformiter Synodorum Holland. decretis anno 1619. 1623. 1627. 1628. & accommodatè ad hanc nostram Ecclesiam recipi queant, *formulâ Consistorii nostri*, typis editâ, satis significatum est. Sed ad hanc consultationem non pertinet quæstio de Syncretismo cum societate aut sectâ Remonstranticâ; quam nullam esse posse, ut novit Consistorium nostrum, sic nec per somnium cogitavit de hoc, aut de ullâ aliâ communi caulâ cum dictâ societate agere; nec etiam cum cœtus Remonstrantici in hâc urbe dicto Consistorio quidquam egit aut agere voluit. Uti pluribus hoc, si opus sit, ostendi poterit. *III. Object.* Quod si mandato Magistratus parerent, videretur tum de novo ipsorum tolerantia stabiliri. *Resp. Neg. consequentia.* Ex eorum subscriptione bona modo memorata sequerentur, & in tantum propagatio Socinismi sisti posset. Interim judicium & potestas Magistratus nullum præjudicium ex hujus aut illius inter Remonstrantes purgatione à Socinismo pateretur. Quinimmo in contrarium Societatis & Ministerii Remonstrantici infectio magis in luce poneretur, & Magistratibus nunc cunctantibus & connivantibus occasio daretur de debitis remediis seriò cogitandi.

DE

DE FIDE, CONSCIENTIA, THEOLOGIA DUBITANTE.

Resp. NICOLAO HARINGH, Oostz:-Batavo.

Ad diem 17. Decembr. Anno 1656.

Absolutâ explicatione Ignorantiæ & Erroris, restat aliquid Appendicis loco dicendum de Dubitatione, quæ cum studio affectatur & exaltatur, plerunque ignorantiæ atque erroris & mater & pedissequa esse solet: uti dubitantiorum, Scepticorum, neutraliumi tumultus, & olim & hodie excitati, abundè docere poterunt. Nos eam tanquam malum aut defectum à fide, conscientiâ & Theologiâ nostrâ, juxta communem Ecclesiarum & Theologorum nostrorum doctrinam, arcendam defendemus; ut studiosos nostros contra vana & insulsa dubitationis Philosophicæ præconia, facile Theologiæ ab imprudentibus adolescentibus applicanda, præmoneamus.

PRæsupponimus distinctionem dubitationis ab ignorantiâ, errore, opinione, conjecturâ, suspicione, fide humanâ, inquisitione seu scrutatione veritatis, discentiâ ejusdem, suspensione judicii seu determinationis in rebus ignotis, atque incompertis, donec eas investigaverimus, meditati simus, perceperimus. Determinandum ergo melioris doctrinæ & cautionis causa sigillatim & distinctè contra dubitationem fidei, conscientiæ, Theologiæ. Quod ad fidem, præsupponitur eam secundum Scripturas & communem nostram Theologiam duobus constare momentis, assensu sc. generali veritatis salutaris in Thesi; & assensu speciali seu applicante veritatis & promissionum Euangelii in Hypothesi. Quod ad prius momentum, extra dubium & controversiam est apud nos & Pontificios, nullam fidei divinæ debere subesse dubitationem, & si quæ subsit, eam esse malam, & detectam; quippe quæ directè tanquam contrarium certitudini fidei opponitur. Si ergo virtus est vitium fugere, sequitur verè fidelem, ut infidelitati, sic & dubitationi atque incertitudini pro viribus resistere. Huc enim applicari potest illud *Roman. 14. vers. 4. Quisque in* &c. Porro objectum fidei primum & immediatum est verbum Dei tanquam principium: mediatum conclusiones seu veritates fidei ex verbo eductæ: Illud rectè comparâris luci, quæ per se visibilis est: istas rebus coloratis, quæ mediante luce videntur. Quamvis autem Pontificii circa certum assen- 1

ſum & receptionem principii illius verbi ſcil. ſcripti, plurimos dubiorum fluctus ab Atheis & Extraneis à fide excitari ſolitos commovere non deſinant, ut per abſurdum aut quaſi per regulam falſi homines ad anguſtias illas redigant, ex quibus ſeſe nequeant expedire, niſi in caſſes Nimrodi Romani ſe conjiciant: in genere tamen determinare non deſinunt, dubitationem cum fide ἀσύστατον eſſe, immo & dubium in fide eſſe hæreticum, cum diſtinctione ſcil. Vide *Scholaſticos ad 22. qu. 2. art. 1. II.* Quod ad ſecundum fidei momentum, illud formaliter in certo mentis aſſenſu, quem proprium & eſſentiale πάθος fiduciæ comitatur, conſiſtere alibi docuimus in *Diſp. de Praxi Fidei*; & *in Problematis de Juſtificatione.* Jam vero aſſenſum illum applicantem de ratione ſuâ formali dicere certitudinem, omnemque dubitationem excludere, ſatis ſuperque à noſtris probatum contra dubitationem Pontificiorum & aliorum, ubi de certitudine gratiæ, ſalutis, perſeverantiæ. Videantur *Antagoniſtæ Bellarmini, Pareus,* & *Ameſius contra Bellarminum tom. 4. lib. 1. de Juſtific.* & *Chamierus tom. 3. Panſtratiæ. lib. 13.* Nos breviter ad lectionem iſtorum autorum ſic manuducimus. *I. Argum.* Scriptura quotieſcunque fidelibus ſtatus ſui ſpiritualis notitiam præſcribit, nuſquam utitur phraſibus *dubitationis, conjecturæ, certitudinis moralis, judicii caritatis, ſi fortè, &c.* ſicuti in notitiâ ſtatus aliorum. *Actor. 8. verſ. 22.* & *2. Timoth. 2. verſ. 25. Philipp. 1. verſ. 7.* ſed phraſibus *fidei, cognitionis* ſeu *ſcientiæ*, πληροφορίας, πίστεως, παῤῥησίας, *2. Corinth. 5. verſ. 1. Iacob. 1. verſ. 6. 2. Roman. 4.* & *8. II. Argum.* Objectum fidei ſpecialis ſeu applicantis in tria membra diſpeſcimus, præſentem ſtatum gratiæ, futuram permanentiam gratiæ ſeu perſeverantiam fidei, terminum gratiæ, vitam ſcil. æternam. Atqui à ſingulis Scriptura dubitationem removet, & certum de iis aſſenſum requirit. De *primo* vide *2. Corinth. 13. verſ. 5. 2. Timoth. 1. verſ. 12.* De *ſecundo Rom. 8. 35. 36. 37. 38. 2. Timoth. 4. verſ. 7.* Plura quære apud *Antagoniſtas Romaniſtrantium de Perſeverantiâ Sanctorum*, imprimis quondam fidelem Præceptorem noſtrum *D Gomarum*, in ſolidiſſimâ *Diatribâ de Perſeverantiâ.* De *tertio 2. Corinth. 5. verſ. 1. 2. Timoth. 1. verſ. 12.* & *4. verſ. 8.* & *Roman. 8. verſ. 16.* ubi cauſa certi aſſenſus ſeu certitudinis indicatur: ad quem locum aurea verba Chryſoſtomi: *Paracletus, inquit, iſtud cum dono nobis præſtito facit. Non enim vox hæc præſtiti tantummodo chariſmatis eſt, ſed donantis Paracleti. Ipſe quippe chariſmate ſuo ita nos loquidotuit. Quando vero Spiritus teſtatur, quænam relinquitur ambiguitas? ſi enim homo quiſpiam, vel Angelus, vel etiam Archangelus, aut alia certè hujuſmodi quædam poteſtas aliquid promitteret, merito quiſpiam dubitaverit. Supremâ vero illâ eſſentiâ, quæ & hoc ipſum largitur, quod promittit, atque adeo orare etiam juſſit, teſtimonium*

nobis

Digitized by Google

nobis perhibente, quisnam de dignitate hâc deinceps dubitare poterit? Consectar. I. Pontificiorum dubitatio quam docent, evertit fidem salvificam, &c. Principem virtutem Theologicam in vitium oppositum transformat. *Consectar. II.* Qui certitudinem perseverantiæ negant, & dubitationem de eâ tanquam *laudabilem* extollunt (uti *Remonstrantes in collat. Hagiensi*), certitudinem salutis contra Pontificios solidè defendere nequeunt. Opponent enim Pontificii, cujus fundamentum & medium necessarium seu conditio absolutè necessaria est incerta, illud ipsum est incertum, & consequenter certitudine subjectivâ seu formali apprehendi non debet. Sed fundamentum seu medium salutis perseverantia scil. est incerta, nec certò fide salvificâ & applicante credi debet. Ergo. *Major prob.* ex *Matth.* 24. *vers.* 13. *Apocal.* 2. *vers.* 7. *Hebr.* 10. *vers.* 38. *Minor prob.* ex propriâ confessione & doctrinâ Remonstrantium. *Consectar. III.* Quamvis fides etiam fortissimorum non sit sine circumsistentiâ, & oppugnatione dubitationum, & illi sæpe in dubitationem prolabantur; & Deus suos hic exerceri sinat ac velit: non convenit tamen ut ex facto nostro jus, ex peccato virtutem, ex infirmitate robur, ex defectu perfectionem sponte & studio affectandam faciamus, in eâ gloriemur, & aliis commendemus, tanquam peculiarem & certissimam viam ad salutem. Tali fallaciâ accidentis circa omnium peccatorum commendationem, uti quis posset: quod & indoctum & improbum esset. Confer *Disp. de Peccati usibus per accidens. Consectar. IV. Ioh. Cirellus* seu *Crellius* Socinianus de dubitatione fidei, *Ethica Christiana lib.* 1. *cap.* 6. & *lib.* 2. *cap.* 2. aut *πανίζει*, aut admodum impeditè & ambiguè loquitur, cum dicit, virtutem spei conjunctam esse posse *cum dubitatione de salute æternâ*, aut *aliis pietatis præmiis adipiscendis, nempe ex parte nostri, non verò ex parte Dei*: quam paulo post dicit esse *salutarem*; quæ tamen differentiam aliquam habeat, ut *interdum recta sit & laudabilis, interdum vitiosa, &c.*

2 Accedamus nunc ad dubitationem conscientiæ. Conscientia in genere definitur, *judicium hominis de semetipso, seu de statu & actionibus suis, prout subjiciuntur judicio Dei.* Conscientia dubia describitur, quæ *in quæstione, de quâ agitur, neutri parti assentitur, sed planè hæret ac hæsitat inter assensum & dissensum.* Communiter *Scholastici* & *Casuistæ Pontificii*, & ex nostris *Perkinsus, Balduinus, Amesius* in hâc descriptione, quod ad summam rei, conveniunt. Et sic distinguunt eam à probabili aut opinante conscientiâ, ut etiam à scrupulosâ; quarum illa subinde laxè & impropriè, hæc analogicè conscientia dubia dicuntur. Requiruntur ergò ad conscientiam dubiam seu dubitationem conscientiæ. 1. Ut sit ambiguitas sive suspensio animi constituti in æquilibrio, nec assentientis nec dissentientis: suspensio

inquam, negativa & privativa; quæ nihil aliud est quam suspensio assensus & dissensus, non tantum de veritate objecti, sed etiam de probabilitate. Et hoc est de ratione ejus formali per quod distinguitur à conscientiâ errante, & opinante. Quod autem recentiores quidam *Scholastici* apud *Vasquez in* 1. 2. *qu.* 95. *cap.* 1. insuper requirunt expressam dubitationem per judicium positivum reflexum super istâ animi suspensione, seu dubietate objectivâ; illud non est de essentiâ conscientiæ dubitantis; est enim formaliter dubitans, si modo intellectus dubitet negativè & suspensivè, sive adsit sive absit reflexum & positivum illud judicium; quamvis per illud malum dubitationis, & turbatio conscientiæ in suis officiis augeatur. 2. *Vt* dubium hoc contingat vel ob defectum rationum seu mediorum assentiendi aut dissentiendi: vel ob rationum utrimque æqualitatem; quo fit ut intellectus hæreat dubius utra alteri præferenda sit. 3. *Vt* ad dubium hoc sit advertentia aliqua rationis: alioquin sequeretur omnes dubitare de omnibus, de quibus non cogitant; & neminem teneri conscientiæ dubiæ, quam non adverteret, rationem habere. 4. *Vt* adsit peculiaris aliqua ratio dubitandi: neque enim universalis sufficit. Sic ex. gr. non censetur quis dubius, an tale vel tale peccatum commiserit, eò quod illud à multis committitur, sed requiritur, ut particulari aliquâ ratione hæreat, dubitet & suspicetur se illud feciſſe. Prius enim illud dubium non est propriè morale seu conscientiæ, sed Metaphysicum. His ita præmissis deducimus de conscientiâ dubiâ & de dubio conclusiones. *I. Concl.* Conscientia dubia propriè ita dicta, non est conscientia, sed tantum impropriè; adeo ut vox *dubia* conscientiæ addita sit diminuens seu alienans: haut aliter ac ens rationis ens dicitur, & homo mortuus dicitur homo. Quia conscientia dicitur dictamen seu judicium super aliquo à nobis faciendo aut facto: atqui hic nullus est assensus, nullum judicium; sed mera privatio illius dictaminis seu judicii, sicuti homo mortuus est privatio, aut dicit privationem vivi ac veri hominis. *II. Concl.* Spectat tamen huc & reducitur dubia conscientia ad propriè dictam conscientiam, sicuti negatio ad affirmationem, privatio ad habitum: consequenter ad praxin non minus conducit conscientiæ dubiæ consideratio, quam propriè dictæ. *III. Concl.* Est ergo talis conscientia mala, si non malitia turpi, saltem tristi: consequenter est deponenda, quia periculum est, ne voluntas, absque determinato alterius partis assensu & plena bonitatis & malitiæ cognitione prosequatur objectum dubiè sub ratione boni & mali propositum. *IV. Concl.* Dubium & conscientia dubia est vel circa jus, vel circa factum. *Illa* est, cum dubitatur, an aliquod sit mandatum, aliqua lex lata. *Illa*, cum dubitatur an illud, vel illud contigerit. *V. Concl.* Dubium seu con-

conſcientia dubia, eſt vel ſpeculativè vel practicè. *Illa* eſt, quando dubium eſt de re in communi, ut e. gr. an lex verè exſtet, câque obligeris: & an res tua ſit: an vero aliena, conſequenter an tenearis ad reſtitutionem, nec ne. *Iſta* eſt, de re in ſingulari & cum omnibus circumſtantiis ſpectata; an ſcil. praxis ſeu actio, ejuſve omiſſio hic & nunc honeſta ac licita ſit, nec ne. Dubium practicè rurſum diſtinguitur in completum & incompletum. *Prius*, quod etiam practicè practicum dicitur, eſt quando de actu interno, & bonitate ſeu malitia formali dubitatur. *Poſterius*, quod etiam ſpeculativè practicum dicitur, eſt quando de actu externo & bonitate vel malitiâ objectivâ dubitatur. *VI. Concl.* Dubium de jure & de facto, ſpeculativum & practicum, eſt vel purum putum negativum, vel inſuper cum judicio reflexo ac poſitivo, ſuper iſtâ dubietate noſtrâ conjunctum. *Conſectar.* Cum ergo conſcientia dubia ſit deponenda, quippe quæ non poſſit eſſe regula actus boni, & cum quâ operari non liceat, juxta *Rom.* 14. *verſ.* 4. quiſque in animo ſuo πληροφορείσθω coll. cum *verſ.* 14. 23. & variis rationibus ac conſenſu communi Caſuiſtarum hoc ſatis probatum hic præſupponimus: ſequitur hâc in parte nullum eſſe bonum dubitationis. Alias quæſtiones de dubitationibus conſcientiæ hâc vice non explicabimus, contenti præcipuas aliquot indicâſſe; de quibus conſuli poſſunt *Caſuiſtæ*, tum *Noſtri* modo indicati, tum *Pontificii*, inter quos inſtar multorum Jeſuita *Breſſerus lib.* 5. *de Conſcientiâ.* Sunt autem 1. *Qu.* Quo ſenſu in dubio (e. gr. an res ſit mea vel aliena) via tutior eligenda ſit. 2. *Qu.* An & quâ ratione dubia in meliorem partem ſint interpretanda? 3. *Qu.* An & quâ ratione in dubio locum habeat ἐπιείκεια? 4. *Qu.* An judicium in dubio temerarium, ipſaque dubitatio ac ſuſpicio ſit peccatum? 5. *Qu.* An & quâ ratione dubium juramentum obliget? 6. *Qu.* An dubius ſitne res aliena vel propria, poſſit eam retinere aut conſumere, privilegio poſſeſſionis? 7. *Qu.* An ſubditi in dubio debeant obedire ſuperioribus? 8. *Qu.* An milites evocati ad bellum dubium, poſſint ac debeant obedire ſuperioribus?

Reſtat nunc agendum de Theologiâ dubitante. Hic præſupponimus 3
diſtinctionem Theologiæ in ſupernaturalem & naturalem. *Illa* eſt, quam Chriſtiani hauriunt ex ſolo Dei verbo, & quæ formaliter eſt ac dicitur Theologia Chriſtiana. *Iſta* eſt quam alieni à fide & deſtituti verbo Dei habere poſſunt ex lumine & ratione naturali; & quam Chriſtiani habent aut habere poſſunt ex eodem lumine tanquam principio ſecundario, & ſimul ex verbo Dei tanquam principio primario. Sunt autem veritates Theologiæ naturalis partim primę ſeu ſpeculativæ (ita loqui liceat); partim ex primis ortæ ſeu illis ſuperſtructæ. *Illæ* ſunt, tum principia, tum

Digitized by Google

conclusiones ex principiis eductæ. e. gr. Aliquid sciri posse, seu esse aliquid γνῶσιν: esse sensus, & mentem, per quæ cognitio: nihil simul posse esse & non esse: Esse Deum: eumque omniscium, omnipotentem, bonum, justum, mundi gubernatorem, αὐτάρκη seu nullius rei indigum: esse animam hominis rationalem intellectu & voluntate præditam: eamque à corpore distinctam; nec cum eo interire, sed immortalem esse. *Ista* sunt tum principia practica, tum conclusiones: ut, dari bonum & malum morale in actionibus humanis, & alterum ab altero distinctum: bonum prosequendum, malum fugiendum: Deum colendum, & cultu naturali, & instituto ab eodem: proximum non lædendum: suum cuique tribuendum: quod nobis fieri velimus, alteri faciendum: Ordinem quem inter homines, seu communitates & societates hominum, tum œconomicas, tum Politicas esse debere: consequenter superioribus, ut Parentibus, & Magistratibus honorem, subjectionem, obedientiam deberi: propagationem & perpetuationem generis humani, per conjunctionem maris & fœminæ, non ἀπάντως per vagas libidines bestiarum instar, sed intra ordinem conjugii procurandam: moderamen inculpatæ tutelæ, & vitæ ac facultatum suarum contra injurias & aggressiones aliorum defensionem esse præstandam: breviter temperantiam, justitiam, fortitudinem, modestiam, liberalitatem, opera misericordiæ, aliasque virtutes esse exercendas, atque opposita vitia fugienda. His præmissis, *quæritur*, An Theologia Christiana debeat sive in totum sive in tantum esse dubia, aut an ad ejus solidam scientiam, & commodissimam ac tutissimam discentiam, dubitatio tanquam certum medium, aut conditio per se requisita, aut principium capessenda, affectanda, commendanda, sive rationibus, sive exemplis sapientum ita dictorum. *Resp. Neg. utrumque*: 1. *Quod ad primum* membrum probatur, 1. *Quia* Theologia formaliter dicit scientiam seu γνῶσιν; uti patet ex definitione ejus nominali, & reali, quam hic præsupponimus. Atqui dubitatio non dicit scientiam, cognitionem, assensum, sed oppositam ejus privationem, & negationem. 2. *Probatur* ex distributione partium: *Quia* Theologia supernaturalis, nec quod ad cognitionem & receptionem principii sui, quod est verbum Dei, nec quod ad cognitionem conclusionum, hoc est, fidei dogmatum seu veritatum, seu articulorum est dubitatio; neque etiam quâ talis, aut per se dubitationem admittit; nedum ut requirat; non magis quam virtus, aliquod oppositum vitium, at sanitas aliquem morbum. 3. *Quia*, Theologia à fide generali realiter non differt. Si ergo cognitio seu assensus fidei, in se & per se consideratus, non admittit, nedum ut requirat dubitationem: ergo nec Theologia. Antecedens tanquam probatum præsuppono ex *Disputationibus*

nibus Scholasticorum de Fide, & *Nostrorum de Fidei specialis seu applicantis certitudine contra Pontificios*; quæ analogicè certitudini fidei generalis applicari possunt. II. *Quod ad alterum membrum* probatur, 1. *Quia* Scriptura nusquam docet aut scribit dubitationem, tanquam principium, aut medium, aut certissimam ac tutissimam methodum & viam, per quam solida Theologia & rerum divinarum fides acquiri debeat. 2. *Quia*, nusquam etiam Theologi antiqui (ex. grat. *Augustinus de Doctrinâ Christianâ*), aut *Recentiores in suis Methodis & præcognitis Theologiæ*, *Regulis Scripturam interpretandi*, *aut locorum communium Scriptores* cum *Elencticis*, *de Perspicuitate*, *Interpretatione Scripturæ*, hanc dubitationis panacæam tanquam adminiculum & remedium specificum, aut præstantissimum, aut selectum commendant. 3. *Quia* dubitatio in se formaliter, & suâ naturâ est στέρησις, defectus. Ergo non est principium ex quo, aut medium atque adminiculum per quod scientia Theologica comparetur. Probatur antecedens; Quia dubitatio in se & per se est privatio. Ergo &c. Sed excipiat quis, 1. *Except.* Posset esse privatio salvativa seu perfectiva. *Resp.* Hoc dicitur, non probatur. Nos ex abundanti contrarium probamus: quia habitui & actui per se perfectivo, fidei scil. scientiæ, certitudinis seu certi assensus, & judicii directè opponitur: ergo non est privatio perfectiva, nec mentem perficit, nec est causa per se sive principalis, sive instrumentalis, quâ positâ mens perficiatur. 2. *Except.* Posset dici causa sine quâ non, aut dispositio præparatoria, aut removens impedimentum. *Resp.* Non potest dici, nisi prædicatione per accidens: atqui tum non esset medium, aut causa per se, nec principium sapientiæ Theologicę, sive inchoans, sive præparans aut disponens, sive fundans: quomodo timor Domini est sapientiæ initium. *Proverb.* 1. quippe qui aptos reddit ad sapientiam percipiendam, & impedimenta removet. Et Scriptura unicum est principium fundans Fidei ac Theologiæ. *Ephes.* 2. *vers.* 20. cum 2. *Timoth.* 3. *vers.* 15.

Consectar. 1. Hinc liquet, quid statuendum, de dubiâ Fide, Professione, Theologiâ sive Neutralium, sive Libertinorum, qui post inchoatam reformationem anno 1517. partim ex infirmitate, vanitate, instabilitate ingenii. (2. *Petri* 3. *vers.* 16. *Ephes.* 4. *vers.* 14. 2. *Timoth.* 3. *vers.* 7.); partim & imprimis propter odium & amorem hominum, & ut privatis rebus suis consulerent, inter utrumque volârunt, nusquam figentes, nusquam quiescentes; modo nihil, modo omnia credentes, modo hoc modo illud amplectentes ac præferentes, prout occasio aut necessitas ferebat; qui polypis, chamæleonti, cothurnis, Scepticis, Pyrrhoniis, novis Academicis, nasis cereis, molitoribus & nautis ad ventum vela flectentibus subinde 4

inde comparantur; quorum Fides non Euangeliorum, ſed temporum (ut cum Hilario loquar) Theologia non Veronenſis, ſed Placentina, verſatilis, mundana ſeu politica, horaria, πρόσκαιρος, ἐπιτρόβιος, jure merito dicenda. Alicubi in Belgio noſtro, cum turbæ Remonſtrantiçæ ferverent, tales Ecebolios metaphora vernacula vocabant Waggelmutſen. *Conſectar.* 2. Remonſtrantes dubiam ſeu dubitantiam aut potius cothurnatam Theologiam in confeſſione ſuâ proponunt: & ad hujus methodi defenſionem, ſubinde bonum dubitationis in formâ ſeu in actu ſignato commendare, ſaltem ut non illicitum aut inutile admittere videntur; & quidem in articulis fundamentalibus de Trinitate, Dei immenſitate, de lapſu, peccato originali, ſervo arbitrio; De Perſonâ & officiis Chriſti; de Juſtificatione, Fide, Lege, Euangelio; de Perfectione in hâc vitâ; de Reſurrectione, vitâ & morte æternâ. Ut non dicam de aliis quamplurimis, quæ proximè ad hæc fundamentalia accedunt. Vide præfat. Confeſſionis: *Quædam res ejus indolis ſunt, &c.* & *Apolog. cap.* 2. *fol.* 42. 43. 45. *cap.* 3. *fol.* 51. *cap.* 4. 7. *fol.* 91. *cap.* 17. *fol.* 91. *cap.* 7. *fol.* 154. *cap.* 10. *fol.* 120. *cap.* 12. *fol.* 138. 139. *cap.* 13. *fol.* 142. *cap.* 14. *fol.* 145. *cap.* 15. *fol.* 151. *cap.* 19. *fol.* 217. *cap.* 20. *fol.* 220. *cap.* 22. *fol.* 333. *cap.* 23. *fol.* 245. *cap.* 25. *fol.* 301. *b.* & *fol.* 284. *cap.* 24. *fol.* 301. *a.* & *cap.* 10. *fol.* 113. 114. *cap.* 13. *fol.* 142. *cap.* 22. *fol.* 232. *a.* cum quibus conferenda quæ in *Reſponſ. ad excerpta Profeſſor. Leidenſ.* in *Vedelio Rhapſodo, Genuino Remonſtrantico Theologo* paſſim inculcant: Imprimis notandum, quod Theologiam annuam, menſtruam, diurnam, horariam, & partes dubitantium non tantum teneant, ſed & ſibi objectas, haut obſcurè admittant ac defendant. *Apol. cap.* 17. *fol.* 175. *a. ad præfat. cenſuræ fol.* 7. Adeò ut non temerè ἐποχὴν & Pyrrhoniſmum iis objecerint Profeſſores Leidenſes, eumque ut & Libertiniſmum probaverit *Vedelius part* 1. *Arcanorum Armin. lib.* 1. *cap.* 8. 9. & *part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 1. 2. *part.* 4. *lib.* 1. *cap.* 8. 9.

5 Examinemus nunc, quæ pro dubitantiâ Theologiâ contracertam adferri poſſunt aut ſolent. 1. *Object.* Prætexit libertatem conſcientiæ, libertatem prophetandi, mutuam tolerantiam, & fidem fallibilem ſeu humanam. *Reſp.* De tribus prioribus ante hâc peculiariter à nobis actum: hic ergo non repetam. De fide fallibili *Vedelius part.* 3. *lib.* 1. *cap.* 8. & 2. *cap.* 1. addo, hunc eſſe genuinum ſcepticiſmum tam in Philoſophicis quam Theologicis, quo certitudo omnis negatur, quia omnis intellectio hominum, exceptis προνεύσεις, eſt fallibilis. Talis Lojoliticus, quo certitudinem fidei noſtræ expugnaſſe ſe putant, de quo in 1. *part. ſelectar. diſput.* talis obſcuri illius Viri cujus libellus exſtat tit. *ad legem & ad teſtimonium*, refutatus à Rever. Collega noſtro *Ioh. Hoornbeeck.* Fides noſtra ſubjecto

Digitized by Google

jecto humana quidem est, sed principio, in quod ejus analysis, divina: & sic nec fallimur nec falli possumus, ex hypothesi scil. deductionis ex verbo Dei infallibili, & cum eo convenientia. Mens ergo nostra in se & absolutè fallibilis, ex hypothesi & in sensu composito, hic & nunc, dum actu non fallitur, est infallibilis, seu non potest falli: unumquodque enim dum est, necessario est. II. *Objecti.* Prætexit, se non credere illa, de quibus dubitant, & dubitare docent esse necessaria ad salutem, aut exserte in Scripturis definita esse. *Resp.* Quasi verò veritas à Deo revelata non sit certo fidei assensu recipienda. Et quasi dogmata de trinitate, personâ & officio Christi, justificatione, &c. non sint necessaria: & omnia susque deque habenda, quæ exserte, hoc est, totidem verbis in Scripturâ non deciduntur. Confer *Vedelium part.* 4. *lib.* 1. *cap.* 9. & *disp. nostras de Articulis & Error. fundamental. & de Necessitate doctrinæ de Trinitate.* III. *Objecti.* Quia nemo est ex Doctoribus qui non dubitet. Sic Remonstrantes in *Vedelio Rhapsodo pag.* 53. 54. *Resp.* Ex facto & defectu hominum, jus divinum non est colligendum. Nemo ex Theologis etiam optimis, qui aliquid non ignoret, ex fidelibus, qui non dubitet, ex sanctis, qui non peccet, & cujus optimum opus peccato non sit inquinatum. Hinc tamen nec ignorantia, nec dubitatio, nec peccatum, tanquam sapientiæ Theologicæ, veræ fidei ac fiduciæ, sanctitatis medium aut principium commendandum est. IV. *Objecti.* Dubitationem esse principium; aut saltem medium & viam solidæ scientiæ Theologicæ constat, ex *Scholasticis & reformatis Doctoribus*, qui per dubia eam docent; & nota sunt *Theodor.* ἀπορα τ̃ θείας γρα̃φης. *Parei dubia in comment. in Epist. ad Rom.*, & *Spanhemii Dubia Evangelica. Resp.* Per dubia intelliguntur aut quæstiones seu erotemata, per quæ in Catechesibus, & Systematis Theologicis, Artium, Philosophiæ, &c. vulgò rudiores instituuntur: aut objectiones, quæ ab adversariis formari, aut imperitis, etiam subinde eruditis in mentem veniunt, quibus à Scriptoribus occurritur. Atqui hæc methodus toto cœlo distat à viâ dubitandi; quæ ut tutissima & certissima sive ad Theologiam, sive ad Fidem, sive ad quamcunque veram sapientiam esse nequit. Egregiè Maximus Poëta *Heinsius* in acuto *Epigrammate parti* 2. *dubior. Spanhemii* præfixo: *Dum qui sic dubitat, non dubitare docet.*

DE FIDE, CONSCIENTIA, THEOLOGIA DUBITANTE,

PARS SECUNDA.

Resp. PETRO LACCHER, Zirizæo. *Ad diem* 11. *Februar.* 1657.

I. *Object.* v. Quia Theologi subinde quæstioni propositæ & agitatæ, apponunt τὸ ἀπόρως, cujus conjugatum est ἀπορῶ; aut, *in medio relinquo*; aut, *non liquet*; aut, *mihi non satisfacio*; aut, *disquiritur*; aut, *disquiri permittimus*; aut, *amplio*; aut, *nondum certò assentiri possum*; aut, *hæreo*; aut, *fateor me nondum videre*; aut, *dubito, nescio, non video, utra pars eligenda sit*; aut, *eligat Lector alteram sententiam*, aut expositionem; qualis formula Scripturæ interpretibus non infrequens. *Resp.* 1. Aliud est Theologorum ignorantia, aut dubitatio, quam subinde profitentur; cum aut planè ignorant sive doctâ sive indoctâ ignorantiâ aliquam quæstionem, materiam, expositionem capitis aut thematis Scripturarii (e. gr. in libro Apocalypsios); aut, rationes utrinque probabiles judicant: & aliud est determinare, an dubitatio aut ignorantia sit principium, & medium sapientiæ Theologicæ, ab omnibus affectandum & capessendum, qui cupiunt verè θεολογεῖν. A posteriori longè absunt veri & pii Theologi, qui quotidie precibus atque indefessis studiis certant contra suas dubitationes, tanquam ἐλλείμματα & defectus, & ad oppositam perfectionem contendunt. *Philipp.* 3. *vers.* 15. 16. Prius cum agunt, humiliter fatentur, multum ignorantiæ, caliginis, dubitationum circa verbum Dei & res divinas menti suæ etiamnum inhærere. 2. Quidquid hic dicant Theologi, saltem illis formulis alios non docent dubitationem; nec Theologiam faciunt dubitantem seu scepticam; nedum ut dubitationem de omnibus tanquam principium Theologiæ, aut ut medium necessarium, aut ut viam rectam ac tutissimam ad sapientiam Theologicam requirant, atquè omnibus hoc stadium ingressuris veritatemque quæsituris ac feliciter inventuris sive institutione suâ, sive exemplo commendent. Absit, absit. Quasi vero absque erroribus aut periculo errorum nemo in Orthodoxâ Theologiâ proficere queat, nisi omnia hactenus ab Ecclesiis ex verbo Dei tradita & à se certo assensu rectè recepta, prius strenuè dediscat, obliviscatur, & percepta tanquam non percepta abjiciat, aut saltem tantisper seponat, mentemque suam puram, hoc est, ab omni Theologicarum veritatum assensu liberam ac liberatam

consti-

constituat: donec ex affectatæ ignorantiæ, oblivionis, & dubitationis tenebris, in quas se abdidit, intercedente peculiari inquisitionis & inventionis methodo, novum lumen exoriatur, eoque mens affecta, vera sapientia Theologica demum conscribatur, & sic prodeant Theologi αὐτόχθονες, αὐτοδίδακτοι soli-ipsi, & à-se-ipsi, doctoresque illuminati & resoluti, qui absque lectione bonorum autorum, exercitiis Academicis, Ecclesiasticis Concionibus & Catechizationibus, & propriâ cognitione atque assensu præcedente, solo admirabili beneficio tum dubitationis tum methodi, ad tantum Theologiæ fastigium pervenerint. Hæc fere arcana Libertinorum, Enthusiastarum, & novorum in Angliâ *quæsitorum*. quorum propago ecstatici (vernaculè Seekers/ & Quakers) & quorum similes in Belgio nostro ex sordibus Anabaptistarum, Socinianorum, & cum illis symbolizantium nuper proreptare cœperunt. His fanaticis & scepticis portentis affinis aliquo modo erat imaginatio quorundam, qui vigente contentione Remonstranticâ, subinde effutiebant, non debere spectari à reformatis Ecclesiis & Synodis, quid hactenus doctum esset, sed quid posthâc docendum: præterea absolvi debere omnes Ministros à subscriptione confessionis Belgicæ & Catechesios, eaque totas à capite ad calcem *revisioni* (hoc odioso & nimis præjudicante termino utebantur) in Synodo Nationali subjiciendas. Quasi scil. judices illi Synodales omnium articulorum confessionis (etiam primi, ubi de existentiâ Dei) fidem omnem ac certum assensum deponere, ac tantisper in antiquum chaos ignorantiæ, infidelitatis, dubitationis resolvi debuissent; ne scil. in illâ, quam agitabant, revisione, partibus studere, aut quidquam ex præjudicatis à se receptis veritatibus agere viderentur. Mirabilis sanè neo-Scepticæ sapientiæ; quam excussam vide in *Actis Synodi Dordracenæ anno* 1619. *sess.* 26. & 29. VI. *Object.* Scholastici Theologi per sua quodlibeta, & Reformati subinde per verisimilia, aut per *disquisitiones permittimus*, aut per *probabilia*, & utramque partem probabilem, ad Theologicam scientiam eniti solent: Ergo non est negandum, dubitationem de omnibus, quæ antehâc proprio studio aut aliorum manuductione verè cognoscere cœpimus, esse principium, aut tutissimam scientiæ comparandæ viam ac methodum. *Resp.* 1. Cum ignorantiæ, aut dubitationis suæ imperfectionem in quibusdam Theologi fatentur, (non enim semper & in omnibus sunt omniscii): utique non commendant eam, tanquam principium scientiæ, nec omnes veritates antehâc cognitas, atque à Parentibus, Præceptoribus, Verbi Ministris haustas, simul & semel abjicere docent. Minimè: omne enim verum & bonum, quantillum sit, perpetuò amplectendum ac retinendum. Proverb. 1. *v.* *Sapientiam & disciplinam stulti contemnunt.* Et

cap. 23. vers. 23. *Eme veritatem, & noli vendere.* 2. Scholastici, quamvis nimio quæstiones, præsertim curiosas, ineptas, absurdas, portentosas, multiplicandi; & de iis disceptandi pruritu, Theologiam Christianam in multis deformârint, (uti hæc aliaque ipsorum vitia *disp. de Theologiâ Scholasticâ* satis superque notavi): non tamen putandum est, eos per quodlibeta tantum intelligere in utramque partem disputabilia, atque adeò dubia sine ullâ determinatione; nam usu obtinebat, ut etiam maximè necessaria & tanquam de fide aut saltem de communi Scholâ ac Theologiâ illic determinata vocarent *quodlibeta*, aut *quæstiones quodlibetales*, & *orationes quodlibeticas*; ut nihil aliud videantur significare voluisse, quàm *quæstiones determinatas* in Scholis, quales exstant *Thomæ*, & ex Nostris *Davenantii*. Hic usus quodlibeti apud ipsos manifestè deprehenditur, ex inspectis *quodlibetis Thomæ, Hadriani Florentii* (postea Papæ); imprimis *Henrici de Gandavo* seu *Henr. Goethals*, cujus quodlibeta in *quatuor libros sententiarum*; & aliorum; ad hæc ex *Orationibus quodlibeticis Adami Sasbout*, & *Iohannis Molani*, Lovanii habitis. 3. *Nostri* Theologi cum subinde *in Commentariis & notis ad Scripturam*, plures ejusdem loci interpretationes judicant probabiles, quia rationum æquilibrium ab ipsis tunc temporis perceptum, ulterius eos ire non finit: non docent nec commendant dubitationem, tanquam certissimam theologizandi viam ac rationem; sed aliis ulteriorem disquisitionem ac progressum relinquunt, immo & commendant, si fortè ad certitudinem pervenire queant. Quod si analogia contextus & Scripturæ evincat, nihil certi de e.gr. aliquâ herbâ, animali, tempore, loco, personâ, utensili, mensurâ, nummo, &c. sciri posse, ultra conjecturam, opinionem, & sè probabile non assurgere, sed potius doctè ignorare docent. Atqui opinio, conjectura, docta ignorantia non est dubitatio. Confer *Disp. de doctâ Ignorantiâ*, & *Petri Martyris* probabilia, ex *Genesi, Exodo*, &c. Argentinæ anno 1543. ad disputandum proposita, & à positionibus necessariis extertè distincta. Adjecta sunt ad finem *locor. commun.* 4 Aliud est si Theologi in lectionibus, & scriptis editis, commendarent dubitationem de omnibus veritatibus, tam quas auditores & lectores jam perceperint atque amplexi sint, quam quas nondum certo assensu perceperint: & aliud est si in exercitiis disputationum, aliquid probabile in utramque partem, aut problematicum, aut non ita liquidum, aut in quod ipsis hoc tempore non vacat inquirere, ventilandum proponant; si fortè ex rationum concertatione, ulterius veritatem inveniendi ac certiores conceptus formandi occasio daretur. *Ferrum ferro acuitur, &c. Proverb. 27. vers. 17.* Et satis notum ex Logicis, è præcognitis Philosophicis & Scholarum ordinationibus, quem usum habeant exercitia

citia disputationum. Si sic accipias τὸ *disquiri potest*, aut *permittitur*, uti accipi debet, modo absit œstrum invidiæ, odii, sycophantiæ; nihil pro dubitatione Theologicâ hinc auferretur. Non versari autem fidei, aut communis doctrinæ Ecclesiarum, aut communioris sententiæ Theologicæ in Scholis receptę salutem, in tali. τὸ *disquiri potest*, circa ἀκρίβειαν magis Philosophicam, aut Historicam, aut Philologicam, quam Theologicam, ex sequentibus constare poterit. Summus Theologus *Andr. Rivetus in Annot. ad notas Grotii in Cassandrum, pag.* 160. edit. in 8. *An præceptum de Imaginibus sit naturale disquiri potest.* Mox tamen *ibid.* distinctione adhibitâ affirmat & negat hoc esse dicendum. Idem in *Disp. de Idololatriâ* anno 1626. respondente Isaaco Basirio Rhotomagensi, tale habet Corollarium: *An Religio sit virtus Ethica, an Theologica. Quodlibet.* Idem in *Disp. de Sabbatho*, & *Die Dominicâ*, 23. Novembris, anno 1630. Respondente M. Petro Cabbeljau Lugduno-Batavo, thesi penult. quæ est 17. *Quidquid ergo sit, sive hac institutio (diei Dominicæ) ad Christum, sive ad Apostolos referatur parum refert, quod nos disquiri permittimus. Iohannes Polyander ad finem Disp. tertio repetita, de Resurrectione carnis & judicio extremo*, 17. Julii 1635. Respondente Adriano Heereboord Leidensi, Coroll. 19. *Quomodo caro, quæ in alimentum cessit Anthropofagis restituenda sit ei, in quo primum humana caro esse cœpit, disquirendum proponimus.* Et hęc quidem in Academiâ Leidensi. In Franequeranâ *Iohannes Cloppenburgius in Syntagm. Disputationum, ad finem disput.* 4. *de Fœderis Novi Testamento*, 25. Augusti 1642. Corol. 1. *Potuerintne ista latere Grotium.* (de negatâ à Remonstrantibus internâ intellectus illuminatione, & sanctorum affectuum excitatione, & potentiæ novæ in voluntatem infusione) &c. *disquiri permittimus.* In Schola Academicâ Daventriensi *Henricus à Diest, in Enchir. Theol. Christiana* in usum Collegiorum disputantium, anno 1641. edito, *Loco* 33. *qui est de Vitâ æternâ*, §. 10. *An sint gradus gloriæ in vitâ æternâ? Aff. Potest tamen & negativa, exercitii causâ, salva fide defendi. Calvinus lib.* 3. *Institut. cap.* 15. §. 46. ad quæstionem, in Oratione Dominicâ, an ὁ πονηρὸς diabolum an peccatum notet, sic ait: *utrum hoc vel illum intelligamus, minimum refert.* Sexcenta ejusmodi, aut iis ἰσοδυναμοῦντα ex *Commentariis ad Scripturam* huc advocari possent. Unde tamen colligendum non est, illos Theologos, aut me in sceleto Problematum antehâc edito, Reginæ dubitationi assurgere, nedum ut formulâ, *disquiritur, disquiri permittitur*, juventutem rectâ ducam ad Pyrrhonismum & Scepticismum in rebus sacris. Docebunt hoc aliquando edendæ *explicationes Problematum*, quibus τὸ *disquir.* adjectum est. Quamvis Lectiones meæ, disputationes, privata exercitia, & scripta hactenus edita, clament, non posse vel minimâ

ſpecie illud mihi, à quo, ſi quiſquam, quàm longiſſimè abſum, impingi. Ante complures annos *in Therſite* reſpondi Remonſtrantico tenebrioni ſimilem formulam admordenti *part. 3. pag.* 315. eo Lectorem ablego. Si quis fortè inciderit in rancidam cavillationem Remonſtrantis, multis annis poſt ab alio renovatam, & nimis quam auctam, is adeat *Diſpp. de Selectis Problemat. part.* 12. VII. *Object.* Quia temeraria, & magiſtralis omnium in Theologiâ aſſertio, ac determinatio eſt culpabilis; ergo dubitatio, ſaltem in multis, ſi non in omnibus eſt laudabilis? *Reſp.* 1. *Non* ſequitur. Poteſt enim utraque eſſe mala; ſicuti duo vitia extrema uni virtuti oppoſita. Non quia prodigalitas eſt culpabilis, avaritia eſt laudabilis. 2. Aliud eſt præmeditatè & non niſi debitâ cum inquiſitione quid aſſererе, aut cum rem nondum percipimus, ad tempus judicium atque aſſenſionem differre, aut etiam ignorantiam tanti ſper profiteri, qui ulterius nunc ire non poſſumus: & aliud dubitare, & quidem ex profeſſo, inque ea dubitatione tanquam legitimo ac certiſſimo principio, aut medio, aut viâ, aut methodo ſciendi ſibi applaudere. Prior ſive dubitatio ſive ignorantia non eſt affectata; poſterior eſt; illa conjuncta eſt cum humili ſenſu noſtri defectus; iſtâ cum gloriatione peculiaris *ὑπερηφανίας* & *ἐξοχῆς* ſupra vulgus ſapientum. VIII. *Object.* Videtur dubitatio locum poſſe habere imprimis in Theologiâ: quia nullibi major contradicentium opinionum labyrinthus: ita ut ambigere neceſſe ſit; quæ pars potiſſimum eligenda. *Reſp.* Genuinus Scepticiſmus eſt ex hominum falſis opinionibus, quæ multæ ſunt, in eam deſperationem venire, ut inter veritatem quæ una eſt, & multiplicem falſitatem non diſtinguamus. Tale quid hodie agunt directè Neutrales & Libertini; indirectè Pontificii cum de Religione reformatâ deſerenda conſulunt; & Remonſtrantes paſſim, præſertim in *Vindiciis*, ſeu *Vedelio Rhapſodo*. Quaſi ſcil. in æquilibrio poſita ſit prætenſio veritatis & mendacii. Conferri poſſunt *Diſpp. noſtræ de novo Scepticiſmo Lojolitico, & de Proteo Romano, & Problemata, de Scripturâ*, ubi de judice controverſiarum. IX. *Object.* Non tantum *Scholaſtici ad Lombardi* 3. *diſt.* 17. & 35. & *ad Thomæ* 3. *qu.* 27. *artic.* 4. dubitationem aliquam faciunt inculpabilem, immo & bonam ſeu utilem; ſed & *noſtri Theologi ad Luc.* 1. *verſ.* 34. & ex Practicis *Hilderſhamus ad Pſal.* 51. *verſ.* 6. *lect.* 48. *Reſp.* 1. *Non* eſt propriè dubitatio, ſi quis per ſimplicem interrogationem, ulteriorem inquiſitionem, & diſcurſum ac ratiocinationem, item per ſalutaria conſilia ac deliberationes ad veri ac boni acquiſitionem procedat. De tali autem proceſſu autores noſtri loquuntur: quod ad quæſtionem noſtram nihil facit. 2. *Quamvis* dubitatio propriè dicta, quæ eſt non ex formali infidelitate, ſed ex tarditate (ut *citati Scholaſtici* loquuntur)

tur) excuſet in tantum, non tamen in totum: uti hoc peccatum perſtringitur, *Luc.* 23. *verſ.* 25. Et quamvis differentia ſit inter dubitationes fidelium & irregenitorum, ut & inter alia utrorumque peccata: non tamen deſinunt eſſe peccata. De quo *in* 2. *parte ſelectar. Diſpp. tit. de Simplicitate & Hypocriſi, §.* 4. *&* 5. 3. *Bonum* dubitationis, quod allegatur, eſt totum per accidens: ſicuti bonum mortis, omniumque malorum triſtium hujus vitæ, immo bonum ex quolibet malo turpi per Dei providentiam eductum. Vide *Diſp. de Peccatis uſibus per accidens.* Nemo tamen hæc mala tanquam bona per ſe appetere, affectare, aut commendare debet: niſi id fiat, eo modo, quo *Eraſmus moriam, Syneſius calvitiem, Paſſeratius cæcitatem, alius febrim quartanam* celebravit. 4. *Dubitatio*, ſi quæ planè ſit inculpabilis, eſt tamen defectus & malum triſte, ſicuti & ignorantia inculpabilis; ideoque non affectanda nec commendanda tanquam principium ſcientiæ.

Sequitur quæſtio de dubitatione circa Theologiam naturalem: cujus determinationi præmittimus, iſtas hypotheſes. 2

I. Datur Theologia naturalis ex *Rom.* 1. *verſ.* 19. 20. *Pſal.* 19. *verſ.* 1.-8. *Actor.* 14. & 17.; accedente univerſali experientia, & ratione: de quo antehâc egimus in *Problematis de Theologiâ*, & *part.* 1. *ſelect. Diſpp. tit. de Atheiſmo.* II. Eſt donum Dei commune, per communem revelationem in naturâ. *Rom.* 1. *verſ.* 19. 20. cum *Actor.* 14. & 17. & *Pſal.* 19. III. Eadem tamen, quod ad principia, axiomata, & theſes ſuas revelata eſt in verbo Dei: idque non tantum in actu exercito, quatenus illis omnes ejus veritates proponuntur ſub formali revelationis divinæ; ſed etiam in actu ſignato, quatenus de iiſdem affirmatur, quod natura ſint nota, aut quod hoc modo naturaliter demonſtrentur. Vide 1. *Corinth.* 11. *verſ.* 14. & *loca* jam *citata.* IV. Non ſufficit ejus lumen ad ſalutem, non magis ac lux minimæ cujuſque ſtellæ ad illuminandum noſtrum hemiſphærium: facit tamen *tum* ad conſervationem univerſi, & ordinis alicujus inter homines, ne inſtar ferarum aut Cyclopum hic viverent: *tum* ad ἀναπολογησίαν, *Rom.* 1. *verſ.* 19. cum 2. *verſ.* 14. 15. V. Certa tamen eſt, ſi objectivè & in ſe conſideretur: non tantum ratione principii primi, quod eſt verbum Dei, ubi veritates ejus proponuntur; ſed etiam ratione principii ſecundi, quod eſt lumen & ratio naturalis, unde eædem materiales veritates educuntur. Probatur hypotheſis 1. *Quia*, eſt à Deo per naturalem revelationem. *Rom.* 1. *verſ.* 19. *Pſal.* 19. *verſ.* 1. 8. Atqui Deus non docet aliquod falſum aut incertum. 2. *Quia*, ſi incerta eſſet in ſe, ac ratione principii ſui proprii, luminis ſcil. & rationis naturalis; ſequeretur pariter incertam eſſe naturalem omnem conſcientiam, & ſyntereſin, ſeu hominibus ingenitam facul-

facultatem discernendi inter honestum & turpe, atque adeo incertam esse omnem ἀναπολογησιαν; immo eam penitus tolli: quæ absurdissima sunt, & contra textus jam citatos. *Consect.* 1. Rejicimus antiquos & hodiernos Scepticos ac semi Scepticos. 2. *Consectar.* Et Philosophos illos, qui in Scholis Italiæ cum Atheismos contra Religionem Christianam, immo & contra Theologiam naturalem efflutirent, effugium quærebant in distinctione hâc, quod in viâ naturæ falsum aut incertum esset, e. gr. animam esse immortalem, dari dæmonas, dari miracula à solo Deo immediatè facta, esse providentiam Dei specialem circa omnes singularium creaturarum & hominum actiones &c. sed in viâ Scripturæ & traditionis Ecclesiasticæ aut concedebant, aut susque deque habebant, & Theologis atque Ecclesiasticis totum hoc reliquebant. 3. *Consect.* Rejicimus & hallucinationem quorundam, qui statuunt aliquod verum in Theologiâ falsum esse in Philosophiâ. 4. *Consectar.* Rejicimus illam opinionem, quâ Theologia naturalis statuitur esse mala. Confunditur enim Theologia subjectivè accepta, ut recipitur, & est in hoc aut illo homine, qui eam corrumpit, *Rom.* 1. *vers.* 21. 22. cum Theologiâ objectivè accepta, ut est in se, & per Dei naturalem revelationem donata. Malitia illa est per accidens, sed bonitas seu perfectio ejus in suo genere, est per se. 5. *Consectar.* Denique rejicimus illos, qui dicunt nullam esse aut posse haberi Theologiæ naturalis veritatem aut certitudinem sub illo formali, quâ per lumen naturæ & rationem innotescit; sed tantum ex Scripturâ. VI. Veritates Theologiæ naturalis ut sic (e. gr. esse Deum, esse Providentiam &c.) materialiter eædem sunt in Theologiâ supernaturali: formaliter tamen differunt, quatenus illæ per solum naturæ ductum haberi possunt, aut habentur; istę per revelationem supernaturalem seu scripturariam. VII. Tutius nobis, qui Scripturę autoritatem agnoscimus, innotescunt veritates Theologiæ supernaturalis, quàm naturalis strictè ita dictæ; & in dictâ naturali Theologiâ, principia, quàm conclusiones. Ratio est: quia hic mens nostra majus periculum errandi subit in ritè deducendis consequentiis, quàm istic. *Consectar.* Pansophia seu perfecta omnium rerum scientia absque periculo errorum in hâc vitâ, per certa inventa principia haberi nequit: nisi Deus velit aliquem miraculosè & immediatè Spiritu suo afflare. Ratio est, quia acies mentis nostræ per interventum lapsus Adamici ratione rerum spiritualium est planè sublata, ratione rerum naturalium & humanarum est hebetata: nec restitutio imaginis Dei per Christum est perfecta, quod ad scientiam naturalem, nec Deus credentibus in Christum tale quid promisit. Quod diximus de mentis nostræ obtenebratione & defectu, quod ad scientiam naturalem Dei ac creatura-

rum

rum, alibi, de communi consensu Theologorum, imaginem Dei, ejusdemque privationem per lapsum protoplastorum explicantium, probabitur.

Accedimus nunc ad quæstionem: An circa veritates Theologiæ naturalis à nobis affectanda aut aliis commendanda sit dubitatio, tanquam principium, aut causa, aut via certissima ac tutissima, ad evitandos errores aut pericula errorum, & certam solidamque Theologiæ naturalis scientiam consequendam. Nos negamus. *I. Quia*, aut de omnibus ejus veritatibus dubitandum, aut de aliquibus: atqui neutrum dici potest. Ergo. *Non de omnibus*: quia sequeretur etiam dubitandum esse, An sit Deus, An Deus sit unus, An sit bonus an verò malus, An sit justus, An sit providentia, An ego rectâ ratione sim præditus, An discrimen inter honestum & turpe, An bonum prosequendum malum fugiendum, An suum cuique tribuendum, An illud alteri non faciendum quod nolim mihi fieri, &c. Atqui hæc omnia tam absurda, ut animus humanus ea refugiat, nec quisquam sanæ mentis deliberato consilio secundum interiorem animi sensum illa profiteri ac tueri velit aut possit. De primâ veritate, quod sit Deus, contra exceptiones Remonstrantici tenebrionis hoc probavimus in 1. *part. Disp. tit. de Atheismo*. *Nec de aliquibus*: quia ratio nulla dari potest, quare dubitatio & affectata mentis ab omni assensu evacuatio circa unum principium aut axioma, aut communem notionem, sit perfectio, sit bonum, quippe principium, aut causa, aut tutissima via ac ratio liberandi nos à periculo erroris, à præjudiciis, ab omnibus impedimentis inveniendæ ac cognoscendæ veritatis: & quare contra non sit præjudicium & impedimentum veritatis & scientiæ, quæ quæritur, si aliud quod principium Theologiæ naturalis sive Theoreticum sive Practicum certo mentis assensu recipiamus, teneamus, illudque in methodo ac studio quærendæ scientiæ, & quærendi certi principii, aut principiorum, per quæ certo scire possimus, præsupponamus. Quare per unum principium, aut unam communem notionem, certo assensu receptam ac præsuppositam, tanquam certissimam & tutissimam viam ad Theologiæ naturalis scientiam & solidam atque evidentem Scepticorum & Atheorum convictionem contendendum erit: per aliud, aut aliam non erit. *II. Quia*, Deus in sacris literis non commonstrat dubitationem; aut assensus vacuitatem & studiosam evacuationem, tanquam principium, mediumve viam ac methodum comparandi Theologiam naturalem, & Atheos atque Epicureos solidissimè, evidentissimè, ac tutissimè convincendi; sed sensualem cognitionem, observationem, & inde collectionem ac dianoëticum discursum per inductionem & demonstrationem. Vide & expende *Jesa.* 40. *vers.* 21. 26.

26. *Pſal.* 19. *verſ.* 1. 8. & 8. *verſ.* 4. 5. *Roman.* 1. *verſ.* 20. *Actor.* 14. & 17. *III. Quia*, ſi de veritatibus omnibus, aut pleriſque, aut aliquibus Theologiæ naturalis ex profeſſo ſit dubitandum: ſequitur etiam Chriſtiano agnoſcenti autoritatem Scripturæ, dubitandum eſſe de veritate illorum textuum, qui veritates aliquas per luminis, rationiſque naturalis ratiocinationem & demonſtrationem, haberi poſſe ac debere teſtantur. Vide *textus* modo *cit.* Atqui nefas eſt dubitare de veritate Dei primæ veritatis in Scripturâ loquentis. *IV. Quia*, Dubitatio, de ratione ſuâ formali tantum dicit aut puram negationem, aut puram privationem ſeu defectum, uti ſupra *part. priori* dictum fuit. Jam verò non ens ſive negativum, ſive privativum, directè enti & bono aſſenſus, certitudinis, ſcientiæ, mentem humanam perficienti oppoſitum, non poteſt eſſe principium & cauſa (per ſe ſcil.) ſcientiæ mentem noſtram perficientis; nec tanquam tale aut affectari aut aliis ſive exemplo ſive quibuſcunque quæſitis paralogiſmis, ſophiſmatis, coloribus Rhetoricis commendari debet: non magis, quam affectata ignorantia. Hâc enim ratione periculis errorum, & falſis præjudiciis, ſcientiam veri impedientibus, quæreretur remedium ipſo malo deterius. Quaſi quis remedium febris tertianæ faceret continuam, aut myopiæ cœcitatem, ſcientiæ multarum rerum divinarum & humanarum non ſatis illimis & defœcatæ, omnium oblivionem & ignorantiam, ſaltem ad tempus induendam; donec ſcil. certa principia quis invenerit, quorum beneficio omne ſcibile, diſtinctè & evidenter percipiat, & unde per reflexivam cognitionem certiſſimus eſſe poſſit, hoc infallibiliter verum eſſe, quod hic & nunc clarè ac diſtinctè percipit.

4 Reſtant perſtringendæ præcipuæ aliquot exceptiones & objectiones pro Helenâ dubitationis ex mente antiquorum Scepticorum & hodiernorum, ſi qui ex aſſe aut ex ſemiſſe, aut ex beſſe illorum hæredes ſint. Opiniones antiquorum Pyrrhonicorum, Scepticorum, Megaricorum, & Academicorum Parmenidis, Nauſiphonis, Zenonis, Eleatæ, Protagoræ, Eretricorum, (ſeu juxta vulgatam editionem *Creticorum*, quod *Lipſius* emendandum putat *Criticorum*: *Gruterus* contendit τὸ *Eretricorum* retinendum eſſe, adducto loco ex *Ciceronis lib.* 3. *de Oratore*) ἐν ὀνόματι proponit *Seneca Epiſtol.* 88. *in fine.* Uberius explicatas ſi requiris, adi *Laërtium in Vitis eorum*, *Tertullianum de Animâ*, *cap.* 17. *Ariſtotelem* 2. *de Animâ cap.* 5, *Arnobium lib.* 2. *contra Gentes.* *Lactantium lib.* 3. *cap.* 27. & 29. *Minutium in Octavio*; *Photium in Bibliothecâ*, *lib.* 212. *Auguſtinum tom.* 1. *lib. contra Academicos*, imprimis *Sextum Empiricum in libris Pyrrhon.* & *libris* 8. *contra Mathematicos*, & *Galenum de optimo genere docendi*, qui unà cum Empirico & vitâ Pyrrhonis ex Laërtio Græc. Lat. editus eſt in fol.

in fol. Ex recentioribus *Hadrianum Iunium centur. 6. adagior. adag. 59.* Sint ergò iltæ objectiones. *I. Object.* Circa principia & axiomata Theologiæ naturalis, quà talis, neceſſario dubitandum eſt, quia nulla eorum certa cognitio habetur, nec per ſenſum, nec per intellectum: uterque enim falli poteſt. *Reſp.* 1. Geminum hoc ſophiſma eſt iſti: nulla Theologiæ ſupernaturalis, ſeu articulorum fidei ex verbo Dei, aut per illud certa cognitio in hàc vitâ habetur, quòd omnes homines (exceptis θεοπνεύστοις Prophetis & Apoſtolis) falli & fallere poſſint: conſequenter de principio fidei, Scripturâ ſcil. & de omnibus articulis fidei homini Chriſtiano eſt dubitandum. Confer *Antagoniſtas Pontificiorum*, & *Enthuſiaſtarum*, & Clariſſ. *D. Hoornbeeck* antehàc Collegæ noſtri *ſcriptum contra libellum*, cui tit. *Ad legem & ad teſtimonium.* 2. Concluſio dubitationis educta ex fallibilitate ſenſus & intellectus humani, ad Pyrrhoniſmum, & Scepticiſmum releganda: quem hàc vice ex profeſſo non examinamus; eſtque ab antiquis jam *cit.* olim, ac nuper à recentioribus hoc abundè præſtitum. Sufficerit nobis digitum intendiſſe ad *Ieſa.* 40. 22. 26. *Pſal.* 19. & 32. & 34. *Rom.* 1. *Luc.* 24. *Ioh.* 20. *Actor.* 17. &c. ubi Deus, Chriſtus Mediator, Angeli, Scriptores θεόπνευστοι ad cognitionem ſenſus & intellectus provocant, hominesque eò amandant. *II. Object.* Dubitatio paſſim à Philoſophis, nominatim ab Ariſtotele via ad ſcientiam ſtatuitur. *Reſp.* Sed hinc non ſequitur eſſe principium aut cauſam, ſen medium per ſe, aut genuinam methodum ſciendi. Nihil aliud volunt, nec voluiſſe debent, quam eſſe terminum à quo, uti nihil eſt terminus à quo (negativus ſcil.) creationis, & ut ignorantia puræ negationis, eſt terminus à quo ſcientiæ. Aut eſſe ſcientię terminum à quo privativum; uti tenebræ quę precedebant in primâ creatione lucis; & privatio formæ introducendæ in quovis ſubjecto generabili, eſt terminus à quo geniti: & ut ignorantia pravæ diſpoſitionis ſeu infidelitas, in converſione Gentilium, vetus homo ſeu mors peccati in converſione quorumvis peccatorum eſt terminus à quo novæ creaturę. Aut eſſe occaſionem & cauſam impulſivam (per accidens ſcil. & paſſivam) ſcientiæ. Quale quid admirationi vulgò adſcribunt; quæ ſuſpenſio eſt humanarum cogitationum, ſed ex ignorantiâ proveniens, ut rectè *Philoſophus* 1. *Metaphyſ. cap.* 2. Quale etiam omni ignorantiæ adſcribi poteſt: unde tamen non ſequitur eam eſſe affectandam, aut præſcribendam. Si dubitationis præconia hoc ſaltem vellent, quod diximus, utique non obſiſterem, ut quis malo huic, quod per accidens inſervire & deſinere poteſt in bonum, panegyricum pangat non minus quam ignorantiæ, morbo, morti, &c. quomodo *Eraſmus Moriæ*, *Syneſius calvitiei*, *Paſſeratius cæcitati*, &c. Quod ſi quis ex Autoribus citari ſolitis,

ultra quid dubitationi tribuerit, ejus autoritatem rationi non præferimus. Breviter, ut bonæ leges ex malis moribus nasci, & ubi abundat peccatum abundare gratia *Rom.* 5. & mors lucrum *Philipp.* 1. Et fidelis est fortis cum est infirmus 2. *Corinth.* 12., & Adami culpa felix esse dicitur, quæ tantum meruit Redemtorem, & *Ambrosius tract.* scripsit *de bono mortis*, & bona sunt omnia mala in hâc vitâ divinitus nobis immissa: sic dictum accipio ab *Aristotele*, ejusque Sectatore *Pachymerio in Epitome Logica*: ὡς ἡ ἀπορία ἡ εὐπορία χαλεπή. Sit ergo, ut privatio tertium principium naturale Aristoteli, dubitatio unà cum ignorantiâ principium scientiæ & quidem necessarium, ut se nunc habet intellectus humanus post lapsum; sed per accidens, quemadmodum peccatum in omnibus hominibus post lapsum (excepto Christo) omnis virtutis terminus à quo, principium antecedens, & adjunctum concomitans ac consequens est, Sed excipiat quis, Atqui omnis dubitatio non est malum culpæ. *Resp.* Sic est: nec etiam omnis ignorantia est peccatum: est tamen defectus, & malum triste; non vero formaliter est perfectio, per se mentem perficiens, aut perfectionis principium seu causa per se; ideoque per se nec laudanda nec affectanda. *III. Object.* Si dubitationi locus non sit circa veritates Theologiæ naturalis quæ sunt de Dei existentiâ, unitate, bonitate, justitiâ, potentiâ, providentiâ, &c. ne Atheis & Epicureis saltem videtur laudabilis & affectanda esse dubitatio circa veritates ejusdem Theologiæ naturalis, quæ sunt de existentiâ, & affectionibus creaturarum. *Resp. Neg.* 1. *Quia* illæ veritates habent respectum ad veritates de existentiâ, & attributis Dei modo memoratis: unde juxta dictamen & methodum Spiritus Sancti (*Isa.* 40. *Roman.* 1. *Psal.* 19. *Actor.* 17.) necessario habendæ & præsupponendæ sunt, unde vi insiti luminis naturalis & rectæ rationis veritates Dei de existentiâ, attributis, providentiâ colliguntur, procedendo scil. ab effectu ad causam. Qui ergo de illis dubitat, etiam de istis dubitabit. *Except.* Atqui non ex creaturis extra nos, sed ex ideâ nobis insitâ veritas de Dei existentiâ cognoscitur. *Resp.* 1. Idea illa aut nominalis ignorantia est, aut chimæra; uti à variis satis ostensum. 2. *Dato* talem ideam esse, est tamen creatura aut concreatura, de quâ pariter ac de aliis Dei operibus dubitandum aut non dubitandum esset, immo de intellectu tuo, synteresi, conscientiâ, & principiis omnibus innatis tum Theoreticis, tum Practicis. 3. *Quia* cum Deus hominem in hoc mundi Theatro tanquam speculatorem constituerit, eique facultates ac principia ad cognitionem operum Dei suppeditaverit; non vult ut volens ac sciens dubitationem universalem, de omnibus illis sibi accersat, non magis quam ignorantiam. 4. *Quia* quædam veritates de existentiâ & affectionibus creaturarum in

Scriptu-

Scripturâ proponuntur, quod ſint, & quod ac quomodo per naturam cognitio earum haberi & acquiri poſſit ac debeat: uti conſtat ex *locis* jam ſæpè *cit.* Quod ſi ergo Chriſtianus etiam de illis veritatibus, ut & de totâ rerum naturâ atque univerſitate, dubitare debeat aut poſſit; ſequeretur unà de teſtimoniis Spiritus Sancti, & de totius Scripturæ autoritate dubitandum eſſe. Quod nefas. Exceptio autem illa, quod Scriptura in relatione operum Dei naturalium, cum vulgo errante loquatur, aut potius nihil aſſerat, quamvis orationibus enuntiantibus utatur; ab aliis ſatis ſuperque refutata eſt: quorum dicta, quod ad ſummam rei hic præſuppono, ut & communem noſtrorum ſententiam de autoritate & interpretatione Scripturæ. *IV. Object.* Dubitatio nihil aliud notat, quam ſuſpenſionem aſſenſus & aſſertionis, donec rem plenè percipiamus: aut debitam inquiſitionem, ut veritatem rectè diſcamus, atque intelligamus. Atqui talis dubitatio eſt laudabilis, & omni modo affectanda. *Reſp.* Conceditur conſequens: nec quiſquam ſanus de hoc dubitavit; nedum ut controverſiam alicui moverit. Quia ſi quis talem, & nullam aliam dubitationem ſive exemplo ſuo ſive doctrinâ, tanquam neceſſariam viam & methodum perveniendi ad ſcientiam ſuggeſſiſſet, nihil peculiare, nihil inſolitum protuliſſet, ſed literatis paſſim & illiteratis, notum ac receptum, quodque omnibus Scholarum minorum ac majorum diſcipulis ad ravim Præceptores inſonare ſolent. Sed accidit ſæpe, ut δεκαισοφοι ſoli-ipſi, vertiginoſos quoſdam conceptus temerè effutiant, idque vel ex purâ ignorantiâ elementorum ac terminorum alicujus ſcientiæ, vel ex diſtorto & corrupto ingenio cum intentione errores ſpargendi: Quos ubi inſcitiæ & abſurdi viderint coargui, aut latens virus heterodoxiæ in lucem protrahi, ad triplex aſylum confugiunt, & tempori ac præſenti neceſſitati ſervientes, os ſuum abſtergent, dicendo, *Nihil mali feci.* Eſt autem aſylum illud, *primò*, audacis inficiationis. *Secundò*, luſus ambigui, acurologiæ, logomachiæ. *Tertiò*, maledicentiæ, obtrectationis, cavillationis, calumniæ, & ſimilium colorum. Exemplo ſint David Georgius, cum pullis ſuis, Conradus Vorſtius, primi & primipili Remonſtrantiſmi promachi, & ille, cui Clar. *Vedelius tractat.* ſuum, cui tit. *Deus Synagogæ*, oppoſuit. Interim meminerint Auditores & Lectores noſtri, dubitationem quæ à ſcientiâ, diſcurſu, ignorantiâ, opinione, ſuſpicione, fide divinâ & humanâ obſervatione, experientiâ, inquiſitione veritatis ſimplici rei propoſitæ apprehenſione ejuſdem, item judicio diſtinguitur, *Philoſophis antiquis & recentioribus*, ut & *Theologis noſtris* ac *Scholaſticis ad 3. qu. 27. art. 4.* & cum utrique agunt de dubitatione fidei & conſcientiæ, propriè notare motum intellectus in utramque partem contradictionis, cum formidine determinandi.

minandi, ob rationum utriusque ignorantiam aut æquilibrium. Atqui *Aristoteles 3. Metaphys. cap. 1.* per dubitationes nihil aliud intelligit quam considerationes, examina, disquisitiones & disputationes, seu quæstiones de re aliquâ propositas cum rationibus pro utrâque parte, earumque accurato examine: uti patebit *cap. cit. textum* 1. & 2. inspicienti & quatuor rationes, quas ibi adducit; eumque conferat cum lib. 1. de Cœlo cap. 10. text. 101. ubi se explicat: *Simul autem ea quæ dicentur majorem fidem habebunt, si disceptantium rationum jura (ἀμφισβητούντων λόγων δικαιώματα) prius fuerint audita, minusque videbimur indictâ causâ damnare: arbitros enim, non adversarios oportet esse eos, qui de veritate, ut res postulat, judicium laturi sunt.* Hanc methodum in Ethicis, Physicis, Metaphysicis observat *Philosophus*, ut rem subjectam per prædicata possibilia à se excogitata aut ab aliis illic refutandis ante ipsum rei propositę tributa prius circumducat & quęrat de singulis an hoc sit aut possit esse; remotisque per adhibitas rationes prędicatis omnibus, quæ non convenire putat, ad ipsum tandem genuinum (ipsius sententiâ) prædicatum deveniat, & ex illo demonstrato definitionem & quidditatem rei eliciat. Si quis Interpretes *Aristotelis ad Metaphys. 3. cap. 1. Averrôem, Albertum, Thomam, Iavellum, Fonsecam*, consulere velit, videbit cujus dubitationis utilitatem illic prædicari censeant. Sed *textus Philosophi* per se satis perspicuus est. Jam verò actus seu agitatio illa mentis, quam in inveniendis primùm & constituendis scientiis, earumque demonstrationibus, aut in falsis principiis, axiomatis & thesibus rejiciendis, requiri fatemur, longè differt ab habitu dubitationis suprà definitæ; de quâ propriè quæstio est, aut esse debet: nisi ineptis logomachiis & sciomachiis gloriolam novitatum, ante ab aliis scil. non dictarum, captare quis studeat. Veruntamen non est necesse, ne quidem utile, ut in docendis discendisque in cursu Academico disciplinis tam operosa per tot ac tam longas quæstionum ac disputationum ambages methodus illa servetur: uti judicioscè & doctè hoc observat *Fonseca in Commentar. ad textum Philosophi cit.* Discipulis ad facultates superiores contendentibus, sufficere potest, si propositas demonstrationes ac definitiones Theologiæ naturalis (quod idem intelligi volo de Philosophicis, quæ & quatenus illa Theologiæ Christianæ ancillantur) primum percipiant, ac tantisper judicium suspendant, donec terminos probè intellexerint; deinde de veritate earum, ex principio primario, Scriptura scil., & secundario, lumine scil. rectæ rationis debitè ac candidè dijudicent & determinent; atque ita successivè τὰ γνωστὰ imprimant, in thesaurum memoriæ reponant, & retineant juxta 1. Thess. 5. *Omnia probate, quod bonum est tenete.* Hanc methodum si servent ab omnibus Scholis Christianis, saltem Reformatis receptam Pythagorica aliorum dicta-

ta,

ta, usque ad minimos apices etiam non intellectos, immo sæpè non lectos aut auditos, tanquam serva pecora non lingent; nec ἀνυπόδητος in ignorantiâ aut paupere scientiâ suâ acquiescent; nec ad superiores facultates, præsertim Theologiam, inepti fient, aut à studio & amplexu ejus resilient, nec primum illud τῷ nihil scire, & universalis dubitationis sive chaos sive barathrum repetent; necdum mentem suam in tabulam rasam ἀνεπίγραφον coëgerint, omnibus scil. veritatibus rejectis aut in dubium vocatis, quas hactenus didicerunt, in desperationem proficiendi & ad solidam scientiam perveniendi incident; nec dum opportunitatem sibi elapsam, seque ab equis ad asinos transiisse, & temporis angustiâ exclusos viderint, & inter Philosophos recoctos curriculi denuo inchoandi tædio, in nescio quas vertigines se immergent, nunquam aut vix sine læsione aut eclipsi aliquâ, solidæ scientiæ, aut orthodoxæ Theologiæ, pietatis, modestiæ inde emersuri; si modo emergere eos contingat.

APPENDIX DE DUBITATIONE PHILOSOPHICA.

V. Object. Dubitatio etiam in rebus per se certissimis necessaria est, tum ratione docentis, tum ratione rei scibilis, tum ratione discentis. *Ratione docentis*, quia homo est qui errare potest. *Ratione rei*, necessariò dubitare debet qui discit; quod illa magis abstrusa sit, quam ut primo intuitu illius causa & ratio saltem probabiliter noscatur. Et huc adducitur *Arist. Metaph.* 1. *cap.* 2. *Ratione discentis*, quod fortè non ut decet aliorum sensus capiat, vel contemplationes & veritatis inquisitiones fortasse non convenienter formet. Et huc adducitur *Aristoteles Metaph.* 3. *cap.* 1. *Plato in Timeo & Menone*; ubi dubitationem commendant. *Resp.* 1. Hic primum quæro an per res certissimas, etiam existentia Dei, & animæ, illiusque providentia, & hujus immortalitas, rationalitas, & distinctio ab animabus brutorum, adhæc, & officia hominis erga proximum, etiam principia practica de bono faciendo, peccato fugiendo, suum cuique tribuendo, &c. intelligantur. Si affirment, absurdis eos urgebimus: sin negent rationem differentiæ petemus; siquidem circa has veritates etiam errari potest, & non tantum circa veritates Philosophicas, sive illæ à Theologiâ procul remotæ sint, sive eandem tum naturalem tum supernaturalem propius tangant. *Resp.* 2. Rationes triplices prætensæ necessitatis, nihil aliud concludunt, quam homines de facto in Philosophiâ theoreticâ & practicâ, & consequenter in Theologiâ naturali, multò magis in supernaturali, idque per interventum lapsus & inde ortæ universalis cœcitatis ac corruptionis, ignorantiâ laborare, in veritatis cognitione capessendâ impediri, & dubitationibus atque erroribus obnoxios esse. De quo cum necessariò non quidem dubitare, sed certi esse debemus: extra controversiam est, cum qui abstrusa

aliqua-

aliqua scientiarum primum invenire conatur, per multas tum observationes, tum disquisitiones, disceptationes seu disputationes, rationum omnium accuratas ponderationes ac inter se collationes ad quietem genuinam demonstrationis & definitionis moveri ac contendere debere: cum verò qui γνῶσιν illa ab aliis inventa discere tentat, non temerè & magistraliter primo intuitu determinare ac judicare debere, sed judicium suum tantisper suspendere, donec rei scibilis sibi propositæ terminos apprehensivè cognoverit, & rationes additas probè examinârit, perspexerit, perceperit. Hoc ipsum est, quod Theologi & Philosophi in Scholis Christianis hactenus inculcârunt: improbantes maximè, quod adolescentes primum Academias ingressi tanquam omniscii & soli-ipsi ἀνέρες ἀλφησταὶ, omnia à se non inventa, sibi tamen nec intellecta, nec degustata, nec visa fortiter contemnere & explodere præsumunt; quo fiet, ut plerique eorum evadant, quod studio affectârunt, tabulæ rasæ, in quibus nihil aut parum scribitur, & deletum jam est, si quid antea bene scriptum erat. *Resp.* 3. Triplices illæ rationes æque pro ignorantiæ & erroris necessitate adferri possunt, ac pro necessitate dubitationis propriè dictæ. Sed inde consectarium, pro affectatione & commendatione ignorantiæ aut erroris tanquam principii sciendi educi non debet: Ergo nec pro commendatione dubitationis propriè dictæ; prout in hâc controversiâ accipi debet. Nam de dubitatione illâ, quæ notat debitam disquisitionem in inveniendâ veritate aliquâ, aut suspensionem judicii in discendâ eâdem, aut æquipollet doctæ ignorantiæ nulla est controversia: sed tantum de eâ, quæ est habitus contingens menti humanæ inhærens, & quid permanens, ex quo dubitationes actuales, seu transeuntes actus homogenei eliciuntur. Dubitatio talis propriè ita dicta, supra à nobis definita fuit, & quidem secundam communem acceptionem *Theologorum & Philosophorum nostrorum*, imprimis cum disputant *de Conscientiâ dubiâ*, & *contra Pontificios de dubitatione Fidei*, & *de Habitibus mentis*, (ad quos reducunt opinionem, dubitationem, fidem humanam), deque *principiis*, & *certitudine scientiarum*, & in *Commentar. ad Rom.* 4. *vers.* . *Iacob.* 1. *vers.* 6. *Matth.* 28. *vers.* 17. *Luc.* 1. *vers.* 29. Quæ acceptio etiam vulgata est apud *Casuistas Pontificios, tit. de Fide, Conscientiâ, Dubitatione, &c.* & apud *Scholasticos ad Magistrum lib.* 3. *dist.* 17. & 25. & *ad Thomam part.* 3. *qu.* 27. *art.* 4. & *ad* 1. 2. *qu.* 57. *art.* 2. ad 22. *qu.* 2. *art.* 1. & *qu.* 4. *art.* 8. & *qu.* 11. *art.* 1. Sed dubitatio sic accepta toto cœlo distat à sequentibus sive laxè & impropriè, sive abusivè, dictis dubitationibus, 1. *à τῷ non temerè judicando* (juxta *Lucæ* 6. *vers.* 37.), hoc est, *suspendendo determinante & peremtorio judicio nostro, quando & quamdiu rem aliquam non satis percipimus, neque recordamur*

damur nos eam antea rectè percepisse, tantisper dum cognita nobis fuerit & explorata: idque eo fine, ut ad controversias accedentes mentem à præconceptis falsis opinionibus liberam adferamus, neque nos in errorem præcipitemus; sed rectas duntaxat judicia feramus. 2. Differt etiam à quæstionibus & erotematis, quæ *Catecheſis*, & *Catechetici Scriptores*, ut & *Theologi* ad exercitia diſputantium aut ad collegia examinantium per ſingulos *locos communes* diſcipulis proponere, iiſque ſolutiones & reſponſiones ſive ſcripto ſive vivâ voce addere ſolent. Neque enim requiritur ut ſemper reſponſiones explicantes & demonſtrantes una cum quæſtionibus ad exercitia diſputationum aut examinationum propoſitis, ſimul in lucem edantur: aliquando enim ſufficit, immo & plerumque ſufficere debebat, ut ad quæſtiones, in uſum diſcipulorum typis excuſas, quò à moleſtiâ deſcriptionis liberentur, Præceptor coram in actu diſputationis, & in Collegiis privatis examinantium reſpondeat, nec diſcipulis ſuis ad examina ac diſputationes ſuper dictis quæſtionibus ſe præparantibus, præſtantes Autores è manibus excutiat, ſed contra lectionem eorum ſeriò ipſis commendet, & vivâ voce ad præſtantiſſimos illos Autores manuducat, conceptus accuratos, & perſpicuos iis præformando. Quæſtionum ſeu Problematum, & Erotematum ejuſmodi uſum, meumque in illis edendis ad *priorem partem Theologiæ* conſilium ante annos aliquot *præfixâ Præfatione* aperui; & pluribus, ſi Deus volet, aliquando aperiam, ubi reſponſiones ad aliquot Problemata aliquoties vivâ voce in Collegiis privatis examinantium datas, & à diſcipulis nonnullis ſubinde exceptas evulgavero. 3. *Differt*, à diligenti inveſtigatione ſeu diſquiſitione, quæ per rationum utriuſque partis examen, & diſputationes ſcripto aut vivâ voce peragendas utiliſſimè inſtituitur; imprimis in rebus & quæſtionibus abſtruſis, difficilibus & maximè controverſis. 4. *Differt*, à ratiocinatione & diſcurſu, tum ſyllogiſtico ſeu illativo, tum ordinativo ſeu methodico; quo à noto ad ignoti cognitionem proceditur. 5. *Differt*, ab explicatione, ſolutione & ſublatione dubiorum ſeu dubitationum, quæ aut ab aliis mota ſunt ac moventur, & à nobis ex neceſſitate aliquâ ſolummodo repetuntur; aut à nobis ipſis per prolepſin innuuntur, ut diſcipulos noſtros ab iis liberemus, aut contra ea præſervemus ac præmuniamus: ſiquidem talia ab humani ingenii infirmitate, aut ab ἀκαιδευσία & inſtabilitate quorundam, aut à tentatione & ſuggeſtione carnis & diaboli oboriri poſſunt ac ſolent. 6. *Differt* ſpecialiſſimè à refutatione & ſolutione propoſitorum dubiorum, quæ certâ quâdam lege ac ſcientiâ (non-ſcientiâ) antiquorum & recentium Scepticorum, contra veritatem ac certitudinem ſcientiarum adferri ſolent. Hæc ita per ἀκαιφαλαίωσιν hic viſum denuò inculcare: ut videant Studioſi noſtri, me-

ram esse logomachiam & sciomachiam, quidquid pro admirando dubitationis quasi arcano, in scholis Christianis hactenus ignoto aut non admisso (scil.) tanquam medio ad scientiam utilissimo hactenus contra communem Scholam contenditur. Nullus enim Philosophus aut Theologus sex illa modo proposita negabit. *Sed excipient*, ergo commendanda, non culpanda fuisset methodus Philosophi alicujus recentis ejusque sectatorum; qui nullam aliam dubitationem intelligunt, quam quæ nunc explicata est, & quam ab omnibus Scholis probatam dixi. *Resp.* 1. Nolumus personali & Historicâ controversiâ Studiosis nostris, aliisque Lectoribus obstrepere: siquidem hoc tanti non est, & ab aliis abunde jam ostensum est, non posse periculosa & malè sonantia illius Philosophi sive dogmata sive dicta planè purgari, nisi id fiat eo affectu, quo *Thomas* subinde Aristotelem & Patres interpretatur, non ut senserunt & locuti sunt, sed ut sentire & loqui debuerunt, (uti memini alicubi *Cajetanum* sic respondere): aut eo candore, quo *Index expurgatorius Belgicus* Bertramum excogitato commento in meliorem sensum exponendum censet, uti hoc in Patribus fieri consuevit: aut denique eo modo, quo Davidici suum Davidem Georgium, & *Vorstius* cum Remonstrantibus horrida dicta in *libro de Deo* defendere aut excusare conatus est. Videthanc purgationis methodum Davidicam in luce positam ab *Vbbone Emmio*; & Vorstianam à *Ministris Leovardiensibus in quæst. de Dei immensitate*, & ab eximio Philosopho *Eglisemmio* in eâdem, aliisque omnibus. *Resp.* 2. Quod ad sectatores Philosophi Τῶν Δαῖνα seu novi Pythagoræ, certum est inter eos primum & celeberrimum, maximè ipsi laudatum, tanquam qui optimè novi Pithagoræ Philosophiam percepisset & Thesibus suis expressisset, apertè Scriptis editis tueri, nihil per lumen naturæ & rectam rationem in Physicâ certo posse cognosci, sed tantum probabiliter: eo quod sensus falli possint, & mens nostra æquè imaginariis ac veris afficiatur. Illi autem opinioni directè hujus nostræ Academiæ Professores, & ego inter eos, restiterunt: uti ex *Commentariolo Historico de novâ Philosophiâ* typis edito cuivis constare poterit. Illius sententiæ adversarios hâc in parte, si dubitationis zelotis, appellare nos libeat, fateor hoc verè dici, & nos opinioni illi etiamnum adversari, quam laudatus ille novo Pythagoræ Philosophus publicis scriptis etiamnum profitetur. Non est ergo quod ad personales & textuales super apicibus & voculis Τῶν Δαῖνα contentiones quisquam hanc nostram Academiam pertrahat: cum ex *Commentariolo* anno 1645. edito in propatulo sit, quâ occasione & quo jure studiis suorum suæ curæ & institutioni commissorum consulere voluerit.

Posset hic quæri, an dubitationis Patroni satis inter se conveniant: alii enim

enim nullam aliam Pythagoræ ſuo dubitationem vindicant; quam quæ ſupra à nobis ex ipſorum ſcriptis propoſita eſt. Alii philoſophandi methodum, *quæ in ſolidam rectamque ac certam Dei, ſui ipſius, rerumque aliarum notitiam hominem Philoſophum deducat*, hanc præſcribunt, *ut omnes res, quæ exiſtere dicuntur in dubium vocet, vel potius* (N. B.) *neget* : donec ſcil. *aliqua certa veritas exiſtentiam comprobârit*. An ergò à ſtudioſis Academiam & ſtudium Philoſophicum ingredientibus, tota Theologia naturalis, & in eâ exiſtentia, eſſentia, & attributa Dei tantiſper neganda ſunt, donec à principio illo Philoſophico & primâ veritate (*cogito, ergo ſum*) exorſi, alias omnes de Dei exiſtentiâ, aliiſque rebus demonſtrationes porro moliantur, eaſque dictæ primæ veritati, quâ rem aliquam eſſe firmiter & invictè probatur, neceſſariò ſuperſtruant? Sed de his, aliiſque ἀλφιρῶν circa defenſionem ϑ Δεῖνα hyperaſpiſtis ipſius & ſectatoribus hujus methodi inter ſe tranſigendum relinquimus. Satis erit hâc vice uno hoc argumento oſtendiſſe, quo cum contradictionis judicio apologeticus Pythagoræ inſtituatur.

Sit ergo *Reſp.* 3.

Dubitatio (quæ ab omnibus Philoſophis aut Theologis in Scholis commendatur atque inculcatur, in diſcendâ Theologiâ cum naturali tum Chriſtianâ ſtudioſis æque immo magis eſt neceſſaria, quàm in diſcendâ Philoſophiâ), non eſt dubitatio doctrinâ aut praxi ϑ Δεῖνα unicè commendata.

Sed dubitatio ſupra ab Hyperaſpiſtis ϑ Δεῖνα expoſita ac deſcripta, eique ſola ad juſtam ejuſdem ab omni Scepticiſmi ſuſpicione purgationem, tributa, eſt illa dubitatio, quę ab omnibus Philoſophis & Theologis, &c. quęque in diſcendâ Theologiâ &c. eſt neceſſaria.

Ergo, dubitatio ſupra ab Hyperaſpiſtis ϑ Δεῖνα expoſita ac deſcripta, eique ſola &c. tributa, non eſt dubitatio illa doctrinâ & praxi ϑ Δεῖνα unicè commendata.

Major propoſitio eſt omnium eorum, qui novam aut renovatam ſeu inſtauratam philoſophandi methodum & dubitationem ϑ Δεῖνα hactenus theſibus & libris editis defendere tentârunt. Pro duobus enim iſtis aſſertis acriter contendunt 1. *Aſſertum eſt:* à ϑ Δεῖνα methodum philoſophandi & in eâ viam ac medium dubitationis, & principium primum ſeu primam veritatem (*cogito ergo ſum*) aut primum inventam, aut Theologis & Philoſophis in Scholis Chriſtianis ante exortum ϑ Δεῖνα ſive ignotam, ſive inuſitatam novè dias in luminis oras ex tenebris eductam atque inſtauratam. Cui methodo in Scholis abſurdè & injuſtè reclametur à Theologis &

gis & Philosophis communiter glebæ suæ, hoc est consuetudini, autoritati humanæ, Præceptorum suorum traditionibus ac dictatis affixi. 2. *Assertum est*, τὴν Δῶτε, cum suis excipere & eximere à laudatâ illâ dubitatione tanquam medio dextrè philosophandi & inveniendæ veritatis ac certitudinis veritates Theologicas; seu, ut verbis ipsorum utar, dubitationem τῆς Δῶτε *nullo modo pertinere ad res Fidei & Religionis*. Hinc calumniæ & cavillationis, & nescio cujus non dica scribitur omnibus Antagonistis τῆς Δῶτε, qui dubitationem ipsius urgent absurdis à dubitatione circa veritates Theologicas aut circa fidem desumptis: quasi scil. ille universalem de omnibus, nominatim de rebus fidei dubitationem tanquam necessariam commendasset; & non potius exertis verbis contrarium professus esset.

Minor propositio, probatur per partes. *Prior pars* prædicati probatur inductione: Quia Philosophi & Theologi in Scholis Belgii fœderati, qui novam methodum τῆς Δῶτε hactenus aut rejecerunt, aut susque deque habuerunt, aut non defenderunt, quam maximè probant, Apologistarum τῆς Δῶτε dubitationem ut eam nunc exponunt & variis argumentis ex parte docentium, discentium, & rerum cognoscendarum desumptis usque ad numerum 25. additis etiam testimoniis Autorum, tum veterum, tum recentiorum, defendunt. Nec tantum probant, sed insuper eam adhibent, & perpetuo discipulis suis inculcant; ne scil. videantur sibi omniscii, soli-scii, & ne evadant in μωροσόφους ignorantes, desultorios, Pythagoricos, fastidiosos, calumniatores eorum quæ ignorant, Scepticos semper dubitantes & nunquam ad cognitionem veritatis pervenientes. Hoc constat ex ipsorum *Lectionibus*, *Thesibus*, *Scriptis*. Idem affirmo de aliis Theologis nostris & Philosophis extra Belgium: nec potest dari dissimile exemplum. Et mox in probatione secundi membri illud patebit ex enumeratis 25. defensionibus.

Posterius membrum minoris probatur; Quia universa illa methodus dubitandi, seu dubitatio (quam ipsis ita appellare libet) ut eam nunc exponunt, & suo τῷ Δῶτε adæquatè sine additione aut detractione applicatam velint, illa, inquam, tota tota quanta est, æquè necessariò adhibenda est, immo multò magis, omnibus studiosis Theologiæ Scholam Theologicam ingredientibus in discendâ verâ Theologiâ, rebusque ad fidem Christianam pertinentibus. Addo in verâ fide & religione inter tot sectas & errores capessendâ, omnibus idiotis huic methodo insistendum, juxta 1. Thessal. 5. *Omnia probate, quod bonum est tenete.* 1. Johan. 4. *Probate spiritus, an ex Deo sint.* 1. Corinth. 10. *Judicate vos quod dico.* Philipp. 1. vers. 10. εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα. Quin magnum Ecclesiæ nostræ lumen Morneus Plessiaci dominus, in Paræneſi

ad

ad Judæos non veretur eos ita alloqui: *An nondum tempus est, ut incipiatis dubitare? non sanè de Dei promissis*, &c. *sed de vestrâ interpretatione, de vestro sensu*, &c. *ut in hâc dubitatione causam hanc Sacrâ Scripturâ finiatis seu determinetis.* Atque hic quidem dictæ explorationis & probationis, quam ἐκρυλόγως dubitationem vocant, usus in fide generali. In fidei specialis seu applicationis fiducialis actu reflexo, & judicio conscientiæ de suis actibus ad jus Dei relatis, non minorem ejus usum esse, docent *Theologi*, cum agunt *de examine conscientiæ, de proprii cordis deceptione, de subtili & formali hypocrisi, de seriâ & frequente exploratione status nostri, de probatione nostri ipsius, deque totâ semeioticâ spirituali.* Conferatur *Amesius de Casibus conscientiæ lib.* 2. Et *Autores* à nobis *indicati in Disp. de Simplicitate & Hypocrisi*, & *de praxi Fidei*; & *Commentar. ad Ierem.* 17. *vers.* 9. 2. *Corinth.* 13. *vers.* 5. *Iacob.* 1. *vers.* 26. *Zephan.* 2. *vers.* 1. Sed his nunc missis ostendamus ad oculum quod intendimus, Theologis sc. & Theologiæ studiosis in primo ad theologizandum accessu dictam illam seu catachresticam dubitationem in discendis veritatibus Theologiæ naturalis primariò, ex solidâ demonstratione Scripturariâ, secundariò ex demonstratione luminis naturalis & rectæ rationis; & in discendis veritatibus Theologiæ supernaturalis ex solâ demonstratione scripturariâ, esse æquè, immò multò magis necessariam: quod periculosius hic, quam in Philosophicis à Theologiâ distinctis, erretur, & hostes nostri diabolus, caro, & mundus nos hìc magis oppugnent. Debent ergo omnes Theologi & Theologiæ studiosi, 1. ad controversias Theologicas accedentes mentem à præconceptis falsis opinionibus liberam adferre, neque in errorem se præcipitare. 2. Non debent secundum verba Christi, *Luc. 6. vers.* 37. temerè judicare. 3. Dubitatio ipsorum non debet esse oblivio eorum, quæ cognoverunt. 4. Non debet eadem abolitio esse simplicium notionum, quæ sunt in animâ. 5. Dubitando non debent affirmare falsa, aut negare vera. 6. Dubitatio ipsorum non debet includere ignorantiam rudem & crassam, sed quodammodo eruditam, & sui conscium, quæ primus ad scientiam gradus est. 7. *Quia* nonnisi gradatim & paulatim seu successivè itur ad scientiam Theologicam. 8. *Quia* Theologia est argumentativa, neque possunt Theologiæ studiosi ad ullius conclusionis scientiam pervenire nisi ratiocinando. Vide *part.* 1. *Disp. select. tit. de Ratione humanâ in rebus fidei.* Nec Theologiæ studiosum facere debemus aut bestiam omni judicio destitutam; aut talem, qui simplici intuitu res Theologicas intelligat. 9. *Quia* contra rectæ rationis regulam est, de re aliquâ judicare quam nondum percepimus, & contra conclusionem aliquid velle inferre, antequam quæstio proposita, aut medius terminus repertus fuerit. Hæc omnia Logicè & secundum rationis præscriptum theologizantibus impossibilia sunt.

Et nemo theologizantium tam felicis ingenii est, ut abstrusarum rerum veritatem inveniat, priusquam quæsiverit; & ut certus sit, antequam dubitaverit; & omnia sciat antequam quidquam ignoraverit. 10. *Quia* mora adhibenda est in inquirendis & examinandis iis, quæ in Theologiâ proponuntur: quia non possunt res majoris momenti & maximè controversæ in Theologiâ primo intuitu ita percipi. Itaque actu inquisitionis & examinis præparatorio solius veritatis investigandæ gratiâ suscepto opus est, ad rem propositam attendendum est, difficultates omnes circumspiciendæ, argumenta in utramque partem ventilanda, donec veram ac certam sententiam inveniamus. 11. *Quia* Catecheses Religionis quæstionibus suis non tantum dubitationes, sed subinde rationes dubitandi proponunt. 12. *Quia* dubitatio (ita dicta) non suscipitur temerè, seu absque ratione & causa; nuda tamen est sine assensu aut dissensu. 13. *Quia* quod differtur non aufertur: dubitatio ergo illa, quæ in quæstionibus Theologiæ arduis & difficilibus non aufert, sed differt judicium, donec eas perceperit, non potest jure reprehendi. 14. *Quia* talis dubitatio Theologorum brevis est; nec ulla dubia ab illis proferuntur, quæ eodem tractu ilico non tollantur ac refutentur: ut neque in Catechesi quæstio ulla proponitur, quam subsequens responsio non statim solvat. 15. *Quia* non tenemur semper de omnibus quæstionibus Theologicis judicare, & controversias de iis propositas decidere: quia præter praxin & exercitia pietatis multa alia in Theologiâ textuali, Didacticâ, Practicâ sunt discenda, quæ differri non possunt: è contrario quęstiones aliquot difficiliores, immo & totius Theologiæ Elencticæ studium sæpe commodius differri potest. 16. *Quia* si sint, qui nunquam controversias Theologicas attingere curant: non sunt culpandi, aut saltem minus culpandi sunt, qui in Theologicis controversiis judicium suspendunt aliquantisper propter difficultatem in judicando retardati. 17. *Quia* dum huic theologizandi rationi assuescunt studiosi Theologiæ, præcipitantiam in judicando cavere discunt, prudentes ac circumspecti evadunt, non proclives sunt ad cito judicandum, multò minus inauditâ causâ in conventibus & judiciis Ecclesiasticis, in quibus aliquando partem facient, ad condemnandum properabunt. Hæc enim regula perpetuo in theologizando studiosis inculcatur & inculcanda est, ne temerè & præpropere judicium ferant, sed cohibeant animi impetum, donec rem debitâ cum *attentione* ad rectæ rationis trutinam ponderaverint. 18. *Quia* in τοῖς γνώσεις de Dei naturâ, attributis, personis, decretis, providentiâ, de Christi personâ & officiis, &c. certitudo & invictæ demonstrationes requiruntur: in agendis quandoque probabilia argumenta sufficiunt. 19. *Quia* Politici statuunt, ante judicium

à præ-

à præconceptis opinionibus animum esse muniendum, utramque partem in judicio audiendam, præcipitantiam sententiæ fugiendam. Idem in studio controversiarum Theologicarum observandum. 20. *Quia* dum quærunt Philosophi an ulla detur naturalis luminis certitudo, an detur scientia inter homines omni falsitatis suspicione carens, an sensus principia sint cognoscendi satis firma, &c. omnia illa solum intellecta volunt in ordine ad nudam contemplationem rerum Philosophicam, neutiquam verò in ordine ad vitam agendam & praxin, quasi in rebus agendis velint diffidere sensibus, ac dubitare, utrum somniemus an vigilemus, an habeamus manus & pedes, nec ne, &c. Sic nonnemo ex Hyperaspistis Δαῦος. Nos idem dicimus de Theologis, dum quærunt, An detur cognitio Dei naturalis, An Deus sit unus, infinitus, immutabilis, trinus personis, an sit Dei providentia, & an ea se extendat ad omnia etjam minima, mala, &c. An Scriptura habeat autoritatem divinam, an sit necessaria fidei & vitæ regula, an religio Christiana sit vera, an per eam solam homines salventur, an animæ etiam impiorum post mortem supersint, an omnis actio humana moraliter sit bona aut mala, An motus primò primi sint peccata, an renovata praxis fidei & resipiscentiæ, an assidua attentio ad conscientiam sit necessaria, An & cur necessaria sit precatio, An sortibus ludicris fallendi temporis causâ sit utendum, an vectigalia sint fraudanda; an encænia, bacchanalia, Martinalia, festa trium (ut vocant) regum sint celebranda, &c. 21. *Quia* Theologi non proferunt dubitationes à se primum inventas atque excogitatas; sed dudum à Scepticis (addo, ab omnibus hæreticis ac fanaticis) decantatas, & quas præterire Theologus non potest; quod antequam adversarii sententiam ut falsam damnemus, audire oporteat omnia ejus argumenta præcipua, neque ullum eorum dissimulemus. 22. *Quia* Theologi nullas dubitationes proponunt aut urgent in ordine ad seipsos, quasi accedentes ad Theologiam adeo omnes sint dubii atque incerti: sed tantum in ordine ad adversarios Scepticos, Atheos, infideles, hæreticos. Ab horum impetu Theologia nulla, quam tali dubitativâ methodo liberari potest. Ac proinde qui hoc more non theologizant, ad omnis dubii expertem certitudinem non promoventur. 23. *Quia*, requisita hæc dubitatio non spectat ad Theologum, qui firma jam Theologicæ cognitionis supernaturalis ex Scripturâ, naturalis ex Scripturâ & ratione naturali fundamenta jecit, quasi ea deberet in dubium revocare aut rejicere: verum ad illum duntaxat, qui fundamenta ejusmodi nondum posuit, quique assensum cohibere tenetur in illis, in quibus nec conclusionem ullam, quatenus est conclusio, neque principia quatenus sunt principia, hactenus dijudicasse præsumantur.

24. *Quia*

24. *Quia* utilis est historica cognitio illorum argumentorum, quibus non pauca Atheorum, Scepticorum, infidelium, hæreticorum subtilia ingenia adducta fuere, ut veram fidem & Theologiam sive in totum sive ex parte incertam aut falsam existimarent. 25. *Quia*, defensio dubitationis nostræ sub ingressum Theologiæ sive naturalis sive Christianę inde petitur, quod utraque Theologia cum admiratione cœperit, quodque admiratio illa cum dubitatione conjuncta sit. De Philosophiâ suâ testantur *Aristoteles lib. 1. Metaph. cap. 2. Plato in Theæteto*: prior, quod admirans cum dubitatione *existimet se planè ignorare*; Posterior Philosophis usu venire, ut admirentur; nec aliud esse *præter hoc Philosophiæ* principium. Quibus efficitur, reprehensores talis dubitationis, aut nunquam theologizasse, aut pariter damnandos esse. 26. *Quia* dubitatio hæc generalis nihil aliud est, quam universalis quædam recognitio eorum quæ incunte ætate & juvenilium annorum tempore judicavimus; ut animadvertentes quæ rectè judicata quæ secus, alia quidem assumamus in theologizando, alia rejiciamus. Quomodo maturâ ratione præditi relegere solemus epistolas aut orationes jam tum à nobis conscriptas, ut calami vel etiam judicii lapsus corrigamus; & quomodo Augustinus aliique magni viri retractârunt sententias, quas publici juris fecerant. Atque hæ rationes, quibus dubitatio Philosophi τῶ Δοῦτα anno 1653. à nonnemine & formaliter & eminenter (ita loquar) defensa videtur. Nos eas omnes aut directè, aut analogicè discentiæ & studio Theologiæ tum naturalis, tum Christianæ, examussim applicuimus; atque in eâ explicatam & defensam illam dubitationem æque immo magis aut necessariam aut utilem esse ostendimus. Sed quid hoc ostendere satagimus? cum ipsi illi defensores asserant eandem dubitationem non tantum studiosis Theologiæ in studii Theologici initio, sed & omnibus idiotis ac catechumenis in catechizatione, hoc est, in docendis & discendis fidei Christianæ elementis esse utilem: hoc scil. arguunt formulæ Catechesios per quæstiones & responsiones tum scripto tum vivâ voce proponi solitæ. Apologiam decantatæ dubitationis à Catechesi petitam habet *Disputatio de dubitatione Philosophicâ ex Iure & Politicis potissimum defendendâ, anno* 1653. 20. *Decembr. thesi* 14. & 17. quæ continent defens. 9. & 12. Cum quibus junge, quæ *Corollaria dicta Disp.* excerpta exhibent ex *Bezæ epist. dedicator. ad librum quæstionum & responsonum Christianarum*, & ex *Perkinsii tract. de Imaginationibus cordis humani*: ad quę mox respondebimus. Alius quis ex Sectatoribus τῶ Δοῦτα (quem κατ' ἐξοχὴν Philosophum nominat) in disp. de Philosophiâ anno 1654. 17. Julii, thesi 17. sic ait: *tantum abest, ut methodus hæc* (dubitantia scil. τῶ Δοῦτα) *viam sternat ad Scepticismum, ut*

nulla

nulla alia ad veritatem inveniendam superſit. Et theſi 18. immediatè ſubjungit: *Nec aliter credo explicari S. Scripturæ loca ad* 1. Theſſal. 5. verſ. 21. 1. Joh. 4. verſ. 1. Actor. 17. verſ. 11. *Nec alium eſſe hujus effati ſenſum, de omnibus ſemel in vitâ dubitandum, ſive ut Servius loquitur in Æneid. 9. ad hæc verba*, percipe porro quid dubitem, &c. *omnis dubitatus in cogitatione eſt ante ſententiam, & quod Ariſt. docet Metaph. lib. 2. cap. 6.* Unde invictè & evidenter probatur, dubitationem quam ceruſſâ & purpuriſſo ſuo apologetici τῶ Δοῦν pingunt & tantopere commendant tanquam eximium immo unicum veritatis inveniendę & diſcendæ medium adoleſcentibus in ingreſſu Academiæ & ſtudii Philoſophici neceſſarium, pariter immo majori ratione extendi ad omnes idiotas in initio & in curſu diſcendæ Catecheſios, ac fidei Chriſtianæ, adeoque omnibus illis perpetuò à Catechiſtis, verbi Miniſtris, Theologiæ Profeſſoribus perpetuò inculcandum ac commendandum. Atqui dubitatio intenta, habita, exercita, commendata à τῶ δοῦν, ab hâc fucatâ longè alia eſt: quippe quę ſiquidem proteſtationi τῶ Δοῦν fides adhibenda, non admittitur, nec commendatur in rebus fidei, quæ principio unico divinæ revelationis nituntur. Magiſtro ſuccinit, hyperaſpiſtes ejus in *Diſp.* 1653. 16. Decembr. modo cit. *theſi* 25. Hinc ſequitur 18. defenſio, quâ ſpeciatim aſſerimus, dubitationem noſtram (τῶ δοῦν ſcil. & Scholæ ejuſdem) utpote merè Philoſophicam *ad res Fidei & Religionis* (v. g. an detur Sacra Scriptura? an ei tanquam divinæ credendum? &c.) *nullo modo pertinere: ſed tantum ad res, quæ ex naturæ lumine cognoſcuntur in Philoſophiâ. Ita quidem, ut illa quæ utroque lumine cognoſcuntur* (naturæ & revelationis) *pro certis atque indubitatis habeamus, quatenus à ſole divinæ revelationis deteguntur, at examinemus, an eadem quoque beneficio reliquarum in naturâ ſtellarum poſſint à nobis videri.* Theſi 21. & 23. magis contrahit laudatę dubitationis terminos, dicendo, dubitationem ſuam, quæ ab adverſariis *tanquam nimis generalis & vehemens exagitatur, pertinere ad res Metaphyſicas, & tantum ad contemplationem rerum, non verò ad res in vitâ agendas. Nimirum, dum quærimus, An ulla detur naturalis luminis certitudo, an detur ſcientia inter homines omni falſitatis ſuſpicione carens, an ſenſus principia cognoſcendi ſint ſatis firma, &c.* Hæc aliſque ad has ſimileſque Sectatorum τῶ δοῦν Apologias pertinentia, an candidè & ſtudio veritatis ſine proſopolepſiâ, contradictione, & ἀμιτρείᾳ τῆ ἀληθείᾳ, dicantur, ſcribantur, atque unà omnibus Scholarum reformatarum Theologis & Philoſophis non Pythagorizantibus meræ fidei atque autoritatis humanæ, conſuetudinis, & præjudicii iners atque improba ſervitus imponatur, hæc, inquam, æquis & prudentibus Lectoribus expendenda relinquo. Ne autem ἀπαίδευτοι & incauti adoleſcentes ſtudio Theologico ali-

quando applicandi, allatis Scripturę & Theologorum noſtrorum teſtimoniis, præjudicio aliquo occupentur, non pigebit in tranſitu ad illa reſpondere. Sit ergo *VI. Object.* 1. *Theſſal.* 5. *verſ.* 21. 1. *Ioh.* 4. *verſ.* 1. *Actor.* 17. *v.* 11. *Reſp.* ad duo priora, ibi agi de diſcernendis erroribus & hæreſibus à verâ fide: atqui res fidei à controverſâ hic dubitatione planè ſubmovent & excipiunt adverſarii. Nihil ergo hi textus ad rem: niſi ex iis argumentari velint à minori ad majus, hoc modo: Si Spiritus Sanctus præcipit nobis dubitationem in rebus fidei, multò magis commendanda eſt in rebus Philoſophicis ſolo naturę lumine cognoſcendis. 2. *Nulla* hic mentio dubitationis, ſed δοκιμασίας, hoc eſt, probationis, explorationis, dijudicationis, diſcretionis, ἀνακρίσεως, κρίσεως, uti 1. *Cor.* 2. *verſ.* 15. & 10. *verſ.* 15. *Rom.* 2. *verſ.* 18. ubi γινώσκειν τὸ θέλημα (ſcil. Dei) & δοκιμάζειν τὰ διαφέροντα conjunguntur: verum enim qui diſcit, unà à falſo illud, ſi non ſemper explicitè ſaltem implicitè, diſcernit, illi aſſentiendo, hoc negando & rejiciendo. Pendet enim negatio ab affirmatione, & rectum eſt index ſui & obliqui. Cum verò Scriptura dubitationem deſignat, non adhibet phraſes ſibi aliàs frequentatas δοκιμάζειν, ζητεῖν, ἐρωτᾶν, ἐπερωτᾶν, πειράζειν, ἐρευνᾶν, ἐπιχειρεῖν, &c. ſed διστάζειν, *Matth.* 14. 31. & 28. 17. ἀπορεῖσθαι *Iohan.* 13. 22. *Actor.* 25. 20. 2. *Corinth.* 4. 8. *Galat.* 4. 20. διαπορεῖν *Luc.* 9. 7. & 24. 4. *Actor.* 2. 12. & 5. 24. & 10. 17. διαπορεύεσθαι *Iacob.* 1. *verſ.* 6. *Rom.* 4. 20. & 14. 23. quod verbum in Novo Teſtamento non tantum *ambigere, dubitare*, ſed etiam & plerumque τὸ *judicare, diſcernere, diſceptare, diſputare, certare*, ſignificat: *Reſp.* 2. ad locum *Actor.* 17. *v.* 11. laudantur Beroenſes, non quod dubitarent, ſed quod *reciperent* Pauli prædicationem *cum omni promptitudine*, & Scripturas ſcrutarentur ac conferrent cum prædicatione Pauli ad fidei & cognitionis ſalutaris majorem in animo ſuo confirmationem ac πληροφορίαν. Jam verò ſtatim verbum amplecti (uti *Beza in notis* exponit) & Scripturas ſcrutari, atque addere ſcientiam ſcientiæ, medioque divinitus ordinato uti ad magis roborandam fidem, eſt ire de virtute in virtutem, de fide ad fidem, non vero divertere ad vitia dubitationis aut infidelitatis, quæ virtuti fidei in Scripturâ ſemper opponuntur, ut videre eſt *Iacobi* 1. *verſ.* 6. *Rom.* 4. *verſ.* 20. Nec quicquam pro Helenâ dubitationis exſculpi poteſt ex phraſi, *An hæc ita ſe haberent.* Eâ enim minimè innuitur, τὸ κεκριμένον ſeu quæſtionem, *An ſit*, toto illo tempore, quo Paulus prædicabat & Beröenſes ſcrutabantur Scripturas, manſiſſe apud illos eodem in ſtatu, & animos eorum fuiſſe, quod ad elementa & myſteria fidei tanquam raſas tabulas, ipſoſque ſimiles columbæ Noachicæ inter cœlum & terram volantis, nuſquam conſiſtentis. Quaſi ſcil. veri fideles, qui uſque ad finem vitæ nocte ac die meditari

meditari debent in lege Domini *Pſal.* 1. ad confirmandam & augendam fidem ſuam circa omnes etiam maximè fundamentales articulos; eo ipſo ſint ac debeant eſſe meri dubitantii, ab omni aſſenſu fidei vacui. Et quid fiet noſtris Concionibus, ac Catechizationibus, ubi τὸ *An ſit* antiquę veritatis de novo ſemper proponitur, & auditores ad Scripturæ collationem ac ſcrutationem amandantur, ut videant: An iſta ita ſe habeant? An ergo Concionatores aſſenſum omnem fidei prohibent, & præviam dubitationem præſcribunt? An omnia hactenus audita, lecta, credita, negare docent? *Reſp.* 3. Hæc & ſimilia Scripturę dicta ad hanc controverſiam de dubitatione abſurdè admodum trahuntur: quia Scriptura in rebus ad fidem & conſcientiam ſpectantibus nuſquam dubitationem, fluctuationem, inſtabilitatem, ignorantiam, ἀναισθησίαν, neutralitatem præſcribit, nec divinæ gratię eam adſcribit, nec à Deo eam petere docet, aut pro eâdem ejuſque incremento gratias agere: ſed contra præſcribit πληροφορίαν *Rom.* 14. *verſ.* 5. ἐδραιότητα 1. *Corinth.* 15. *verſ.* 50. βεβαιότητα *Philipp.* 1. *verſ.* 7. *Coloſſ.* 2. *verſ.* 7. ὑπόστασιν *Hebr.* 11. *verſ.* 1. τὸ πρίζειν *Rom.* 1. *verſ.* 11. & 16. *verſ.* 25. 1. *Theſſal.* 3. *verſ.* 2. 13. 1. *Petr.* 5. *verſ.* 10. 2. *Petr.* 1. *verſ.* 12. τὸ ἀσφαλὲς, *Actor.* 2. *verſ.* 36. τὸ ἀμετακίνητον & μὴ μετακινεῖσθαι 1. *Corinth.* 15. *verſ.* 58. *Coloſſ.* 1. *verſ.* 23. & τὸ ἐπαγωνίζεσθαι, pro fide, *Jud. verſ.* 3. pariter munit contra ſeductiones τὸ μὴ σαλευθῆναι, μὴ θροεῖσθαι 2. *Theſſal.* 2. *verſ.* 2. & improbat τὸ ἀστήρικτον & ἀκριπίζειν 2. *Petr.* 3. *verſ.* 16. *Iacobi* 1. *verſ.* 7. Dicta illa dona gratię Dei adſcribit, earumque incrementa à Deo petere, & pro iiſdem gratias agere docet: uti de ſingulis hîc oſtendi poſſet, niſi apud omnes in confeſſo eſſet. Quod ſi tam ineptè ex Scripturis Philoſopho-theologizantes, ἀκρισίαν & contradictionem ſuam hîc agnoſcere nolint, ægrè non ferent, ſi eos invadendæ & paulatim transformandæ fidei ac Theologiæ, prætextu libertatis philoſophandi, ſuſpectos habeamus: quidquid aliàs proteſtentur, ſe dubitationem & novam ſuam methodum ad res fidei nullo modo velle extendi. Præterquam quod Magiſtrales Scripturę interpretationes, invito univerſali Chriſtianiſmo, adhęc periculoſè interpolata & ad novam Philoſophiam adaptata de Deo ejuſque attributis theologemata, aliaque ab aliis jam obſervata nos μύθους & μυθολογίας Conradi Vorſtii & Remonſtrantium oblivíſci non ſinunt. Parvus error in principio fit magnus in fine. Ergo princi-„piis obſtandum. *VII. Object.* Ut ratio certa conſtet, omnino *dubitan-„dum* primo eſt de rebus etiam per ſe certiſſimis. Velut enim ſe habet i-„pſa ὑπομονὴ *exſpectatio cum tolerantia*, ad τὴν δοκιμὴν *experientiam*, „Rom. 5. verſ. 4. ita ſe habet *dubitatio* prævia ad *indubitatam rationem*. Ita nonnemo in diſp. cui tit. *Quod dubitatio ſit via ad Philoſophiam neceſ-*

saria. anno 1646. 19. Novembr. *Resp.* 1. Notamus hic tum conclusionem seu thesin, tum rationes nihil aliud videri sonare, quam in genere de omnibus γνώσεις prius esse dubitandum. Quod an absolutè de creaturâ rationali in quocunque statu intelligi velint, creationis scil. seu integritatis, lapsus seu corruptionis, viæ, termini, amplius & candidè declarandum esset. Intellectio per compositionem & divisionem, & per discursum homini competit in statu integritatis, lapsus, restitutionis. Intellectio per distinctos, discretos & successivos conceptus competit angelis & hominibus quà talibus, in quocunque statu: quia solus Deus uno mentis in actu simul & semel omnia intelligit. Sed an de dubitatione circa res fidei dici velint Patroni ejus, quod homini in statu quocunque, an vero tantum in statu lapsus & restitutionis seu in hâc vitâ sit necessaria tanquam medium per se requisitum ad scientiam, ipsi aliquando, ubi ita visum fuerit, explicabunt. Hic modo notandum, hyperalpistas τὰ δίκαια videri nobis adversis frontibus concurrere: alii enim magistrum exponunt de universali, de omnibus etiam certissimis dubitatione: alii ad Philosophica restringunt lumine naturali cognoscibilia: alii ad solam Philosophiæ partem contemplativam, Physicam scil. potissimum; Metaphysicam. Sunt qui ad momentum seu brevissimum tempus eam tantum concedunt, quantum scil. in examine & consideratione propositæ quæstionis & argumenti, & ad eam responsione requiritur: alii assensus omnis vacuitatem aut etiam negationem omnium tamdiu necessariam esse statuunt, donec quis certa principia invenerit, &c.: Alii cum Magistro statuunt omnia quæ ante cognovimus aut didicimus esse simul & semel neganda: alii contra negant esse neganda, aut oblivioni tradenda. *Resp.* 2. Si quod adfertur ex *Rom.* 5. *v.* 4. tantum simile est ad declarandum, transmittimus: sin argumentum ex loco comparatorum à similiaut à pari, hoc modo formatum: Ut se habet ὑπομονὴ ad τὸν δοκιμὸν, sic se habet dubitatio ad scientiam. Sed ὑπομονὴ ad δοκιμὸν, se habet, ut causa ejus per se & absolutè necessaria, &c. *Ergo. Neg. consequentia.* Ratio est, *quia* ὑπομονὴ est perfectio aliqua & bonum per se, quippe eximia & peculiaris virtus fidelium secundum Scripturas & communem Theologiam: dubitatio non est, nisi πάθος, defectus, miseria, & malum sive turpe sive triste, quale etiam omnis ignorantia, tum privativa, tum contraria. *Quia* illa à Deo in Scripturis mandata & summopere commendata, semperque à fidelibus affectanda est: de istâ nihil tale in Scripturis comparet. *Quia* illa tanquam causa per se semper (cum scil. est causa actu) operatur ac producit δοκιμὸν experientiam; ista vero nec est causa scientiæ per se, non magis quam ignorantia aut error: nec semper ubi mentes hominum occupat, operatur certam solidamque

damque ſcientiam, ſive per ſe, ſive per accidens; ſed non rarò, ſi non plerumque aut ſemper affectatam ignorantiam, errorem, negligentiam, φιλοσοφίαν, ſolidæ ac neceſſariæ ſcientiæ faſtidium & contemtum; breviter aut ſuperbiam & αὐθάδειαν, ſi non omniſciam, ſaltem multi-ſciam ac ſoliſciam, aut puſillanimitatem, & deſperationem ad ſcientiam perveniendi. Experientia optima omnium magiſtra cum tempore docebit, & jam do-
„cere cœpit. *VIII. Object.* Auguſtinus Retract. lib. 1. cap. 1. *Contra*
„ *Academicos vel de Academicis primum ſcripſi, ut argumenta eorum, quæ*
„ *multis ingerunt veri inveniendi deſperationem, &c. amoverem.* Ergo etiam
„ bene facit Philoſophus, quod primum ſcribit contra ejuſmodi homines
„ qui de omnibus dubitant, ac de verò inveniendo deſperant. Hos autem
„ ſatis refellere nemo poteſt, qui non ante eorum dubitandi rationes a-
„ pud animum ſuum expenderit. Atque ita initio dubitandum eſt. Sic *Diſp. de dubitat. Philoſoph.* anno 1653. 20. Decembr. *Corollarium* 1. *Reſp.* 1. Mutatur ſtatus controverſiæ: quia quæſtio eſt de dubitatione aſſumendâ & affectandâ à ſtudioſis in Academiæ & ſtudii Philoſophici ingreſſu, idque tamdiu donec certa principia invenerint: non vero de refutatione Scepticorum à Doctoribus Philoſophis aut Theologis exemplo Auguſtini ex profeſſo ſuſcipiendâ & ſcribendâ. *Reſp.* 2. Conſequentia negatur: nititur enim hâc ratione, Nemo rationes aliorum pro dubitatione Scepticorum & Academicorum allatas ſatis refellere poteſt, niſi ipſe prius formaliter dubitet. Quid abſurdius dici poteſt? Ergone Auguſtinus tantiſper erat formaliter dubitantius Scepticus, Phanaticus, furens, dum eorum Scepticiſmos, Phanatiſmos, furores conſiderans apprehenderet, examinaret, dijudicaret, refutaret? Ergo nemo errorem cujuſcunq; hæretici aut heterodoxi ritè refutat, niſi errorem eundem erret? Nemo ſophiſma detegit aut ſolvit, niſi prius ſophiſtam agat? Quot erroribus & ſophiſmatis mentem pictam habebunt Scriptores Theologiæ elenchticæ? Quaſi nemo cœcum curare poſſet, niſi ipſe ante actum curationis aut in ipſo actu cœcitatem affectet atque induat, aut ſaltem oculos claudat. Nemone ergo ex Theologiâ naturali Atheiſmum aut Epicureiſmum, aut Deiſmum, hodiernorum Atheorum rationeſque eorum expendet & refellet, niſi prius de Dei exiſtentiâ, potentiâ, providentiâ, totâque Theologiâ naturali, & ſolidis rationibus, quas hactenus certo tenuit, dubitet, omnique aſſenſui ſuo ſeu iis, quæ clarè ac diſtinctè hactenus percepit, volens ac ſciens renuntiet, ſaltem pro illo tempore? Ergone tabula bene conſcripta debebit radi? Quis ſanus & ſobrius, ne dicam quis fidelis & pius examen & elenchum Academicorum, aut Scepticorum, aut Atheorum, ſuſcipere auderet, ſiquidem exemplo Auguſtini-

tantisper (uti fingitur) in Parnasso dubitantium cum dubitantibus & dubitationum Patronis somniandum esset, donec auxilio illius somnii ritè evigilaret, uthâc methodo alios somniantes excitet; simile scil. simili, homogeneum homogeneo, pellendo. Sed pudet pigetque consequentiæ hujus τὸ ἄτοπον pluribus persequi. *IX. Object.* Ab autoritate Bezę in Epist. dedicator. libr. quæstionum & responsionum Christianarum ad Joh. Calvinum: *In hâc humani judicii imbecillitate judico dubitare de rebus necessariis & utilibus non tantum licere, verum etiam oportere, modo eorum similes non simus, quos dicere consuevi semper quærere ut nunquam inveniant. Resp.* 1. Τὸ dubitare Bezæ idem est quod *quærere* aut *inquirere*. Probatur *Primo* quia hoc innuunt verba sequentia, *semper quærere ut nunquam inveniant*, collata cum verbis præcedentibus, *Causam huic scriptioni partim præbuerunt amici dum varia* percunctantur, *partim ipsemet de multis* dubitando velut accersivi. *Etsi enim illa Academicorum ἀκαταληψία nostræ persuasioni ex diametro repugnans ex Ecclesiâ prorsus explodenda, & inanis* curiositas *valde reprehendenda.* Et rursum cum verbis sequentibus: *Hunc igitur & in quærendo & in respondendo modum an satis servârim, tu pro acerrimo tuo judicio æstimabis. Secundò*, quia ipse titulus libelli procul habere jubet eam dubitationem, quam in Philosophis & Philosophiæ studiosis novi methodici requirunt & tanquam unicum ac necessarium scientiæ medium commendant. Sic enim habet titulus: *Quæstionum & responsionum Christianarum libellus. In quo præcipua Christianæ religionis capita κατ' ἐπιτομὴν proponuntur.* Quis sanus dicet Bezam anno 1570. hoc est, anno ætatis 52. Theologiam tot annis professum & scriptis editis nominatim editâ fidei confessione, celebrem de capitibus religionis Christianę & quidem studio atque ex professo dubitasse, hoc est, neutri contradictionis parti assensisse? hæc enim est dubitationis panacæa à novis methodicis tantopere commendata. Quod si dicatur, Bezam sic dubitasse, & talem dubitationem verbis ex ipso citatis commendasse, quæro an tunc Theologiam suam & fidem atque assensum Christianorum dogmatum & ante scriptionem libelli & in scriptione ejusdem deposuerit, tantisper donec quæstiones ab aliis oblatas aut à se motas satis perpendisset, rationes in utramque partem examinasset, & responsiones ad propositas quęstiones edolasset. Breviter ut tantisper esset sine fide, assensu, cognitione Theologicâ, consequenter sine speciali assensu & applicatione fiduciali promissionum Evangelii. *Resp.* 2. Cum *Bezæ quæstiones de capitibus Christianæ religionis* advocant ad inclytam suam dubitationem probandam, velim cogitent quam bene hoc conveniat cum protestatione, de non extendendâ hac dubitatione ad res fidei; & an non meritò suspicari liceat, hanc dubitationis machinam

Digitized by Google

machinam æque admovendam discendæ ac docendæ Theologiæ cum naturalitum Christianæ, ac Philosophiæ suæ, & an importunè invigilent Theologi methodo studii Theologici muniendæ contra tam periculosas neo-methodi vertigines. *Resp.* 3. ἐν παρόδῳ monemus *Bezæ librum quæstion. & respons.* non esse dedicatum Joh. Calvino (ne quis inclyto hoc nomine Theologiam dubitantiam per participationem aliquam exornari existimet): titulus enim ille *Ornatiss. Viro eruditione & virtute præstanti D. IO. C. P. domino & amico plurimum observando Th. Beza S. P. D.* Calvino à Bezâ tribui non solet; nec etiam tunc poterat illi anno 1570. dedicatio & salutatio eidem aptari, qui anno 1564. obierat, teste *Beza in vitâ Calvini*. *Except.* Atqui Beza sine præcedente & intercurrente dubitatione quæstiones illas non determinavit, nec Theologiam suam didicit aut docuit. *Resp.* Factum libenter concedimus, probante id communi experientiâ, & Scripturâ: *in multis labimur omnes*, Jac. 3. Nullus Theologus est infallibilis, nullus immunis ab omni ignorantiâ, dubitatione, errore, peccato, tentatione diaboli, carnis, mundi; præstantissima eorum opera ex virtute fidei, spei, caritatis elicita, sunt imperfecta & peccatis inquinata. Sed inde non sequitur illos defectus sive tristes sive turpes necessariò esse affectandos, ascisendos, laudandos, tanquam per se & suâ naturâ certissima, tutissima, immo unica media acquirendæ scientiæ, fidei, & cujuscunque alterius virtutis. *X. Object.* Unam eandemque rem posse pro certâ atque indubitatâ haberi & affirmari, quatenus in Scripturâ revelatur; quæ tamen in dubium vocari (*examinari* dicitur; quâ arte, jam non dicam: in *Corollario* tamen ingenuè dicitur *negari*) elenchum disquiratur *in libello de Dubitatione*, anno 1655. edito debeat ac possit, quatenus ex lumine naturali cognoscitur. Hoc probatur in *Corollario disputationi* subjecto, & reponitur in libello de dubitatione edito anno 1655. ex *Perkinso tract. de imaginationibus cordis*, pag. 776. „*Scindum est hasce duas cogitationes: est Deus & non est Deus*, in uno eodemque corde *esse posse*. *Idem homo qui lumine naturæ novit esse Deum, corruptione tenebrisque illis ex Adami lapsu fluentibus, Deum non esse potest cogitare.* „Unde intelligitur, quomodo idem diversâ ratione affirmari & negari, „dubium & certum esse possit, quod observa *ad finem thesis* 25. Ut videat Lector τὸ ἀκατάλληλον, nec minus periculosum hujus argumenti præcipitium, adscribam integram thesin 25. *Hinc sequitur decima octava defensio, quâ speciatim asserimus, dubitationem nostram utpote merè Philosophicam, ad* res fidei & religionis (*v. g. an detur Sacra Scriptura? an ei tanquam divinæ credendum, &c.*) nullo modo pertinere; *sed tantum ad res quæ ex naturæ lumine cognoscuntur in Philosophiâ. Ita quidem ut illa, quæ utroque lumine cognoscuntur*

ſcuntur (naturæ & revelationis) pro certis atque indubitatis habeamus, quatenus à Sole *divinæ revelationis deteguntur; at examinemus, an eadem quoque beneficio reliquarum in naturâ* Stellarum *poſſint à nobis videri. Reſp.* 1. Ex allegato teſtimonio *Perkinſi*, & illatione inde facta, & ex collatione *Theſis* 25. jam luce meridianâ clarius conſtat, de aſſerto quocunque ſeu axiomate Theologiæ naturalis, ſeu Metaphyſicæ, ſeu primæ Philoſophiæ, adhæc Phyſicæ, Ethicæ, Politicæ, quod γνῶσιν eſt tum Philoſophicum ex lumine naturali, tum Theologicum ex lumine Scripturæ poſſe debere neceſſariò dubitari, immò negari Philoſophicè, certo tamen teneri & affirmari Theologicè. Sic e. gr. aſſertum illud, *Eſt Deus*, quamvis certum & indubitatum ſit, & eſſe debeat, quatenus Scripturâ revelatur, & indè certo cognoſcitur, nihilominus dubitatione Philoſophicâ (quam ita appellant) & reſpectu luminis ſeu revelationis naturalis divinitus factæ (τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς *Rom.* 1. *verſ.* 19.) ſimul poteſt ac debet in dubium trahi, immo *negari:* non obſtante lumine naturali divinitus omnibus hominibus, indito, & κοιναῖς ἐννοίαις, & principiis tum Theoreticis, tum Practicis, breviter Theologiâ naturali inſitâ ſeu congenitâ; quam contra Atheos, Socinianos, &c. tenemus. Confer, ſi ita viſum, 1. *part. ſelectar. diſpp. tit. de Atheiſmo.* Idem de omnibus aliis Phyſicis, Ethicis, Politicis aſſertis & axiomatis judicandum. Debebit itaque ſtudioſus Philoſophiæ, quamvis certò credat ex autoritate Scripturæ principales theſes quas in *Phyſicâ, Ethicâ, Politicâ* ſuâ *Chriſtianâ* eruditiſſ. Theologus *Danæus*, & poſt illum alii Philoſophi Chriſtiani ex Scripturis probârunt eaſdem tamen neceſſariò in dubium trahere, immo negare Philoſophicè; ſaltem tamdiu, donec &c.: alioquin nunquam ad ſcientiam perventurus. Jam expendat Lector, an ſtudioſis in hoc dubitationis & negationis ſive paroxyſmo ſive labyrintho conſtitutis, verum futurum ſit illud commune Chriſtianæ Philoſophiæ aſſertum: Philoſophia non pugnat cum Theologiâ, & quod in Theologiâ verum, non eſt falſum in Philoſophiâ. Et an fidei divinæ certitudini rectè conſulatur, dum eam dubitatione & directè oppoſitâ negatione, ſed diverſo reſpectu ſcil. (in viâ naturæ, uti antehàc Philoſophi in Italiâ contra Dei providentiam, miracula divina, exiſtentiam dæmonum, animæ immortalitatem, &c. diſputantes ſe excuſare ſolent) tentamus & ſollicitamus rationemque fidei & Scripturæ opponimus: ſaltem tantiſper, & tamdiu, donec &c. Sed *excipient*, Tantum velle, ut quæ de rebus ſimul Scripturâ & naturâ revelatis, à Philoſophis vivâ voce & ſcripto traduntur, temere peremtorium judicium non ferant, nec determinent, antequam probè eas perceperint & rationes examinaverint: quod ad eaſdem res, quatenus ex Scripturâ probantur, extendi nolint. *Reſp.* Requiſitum ex-

amen

amen æque, immo magis, locum habere debet in iisdem rebus, quatenus à *Danæo, Zanchio, VVendelino, Alstedio, Casmanno*, aliisque Theologis & Philosophis in Metaphysicis, Physicis, Ethicis, Politicis Christianis ex Scripturâ proponuntur & probantur: juxta 1. *Corinth.* 10. *vers.* 15. 1. *Thessal.* 5. 21. 1. *Johan.* 4. *vers.* 1. 2. *Actor.* 17. *vers.* 11. Sicuti enim dubitatio novæ methodi (uti ἀπολογητῆ Hyperaspistes τῦ θεῦ in libello tit. *Initiatio Philosophi sive dubitatio N. ad Metaphysicam certitudinem viam aperiens* pag. 111. 113. 114.) nihil aliud quam argumentorum Scepticorum pro dubitatione consideratio & examen, quod tempus aliquod requirit; sic eadem brevis moræ & provisionalis dubitatio pariter necessaria erit Theologiæ studiosis in principio studii Theologici, & deinceps, & Philosophiæ studiosis in veritatibus omnibus Theologicis & Philosophicis lumine tum naturæ tum Scripturæ revelatis.] Omnia enim, quę ab utrâque parte ex Scripturis proponuntur, prius considerandа & examinanda sunt; ne fides & Theologia nostra propriâ opinione, aut fide atque autoritate aliorum nitatur. Hæc si ita se habeant, quo colore aut quo candore protestari possunt, se commendatam suam dubitationem nullo modo admittere in rebus fidei, & Scripturæ. *Resp.* 2. Viderint ita philosophantes, quo candore & judicio, stomachentur adversus quosdam Antagonistas τῦ θεῦ, ejusque Sectatorum; quibus atrocissimæ calumnię dicam scribunt, quod absurdum consequens sumtum à dubitatione, de existentiâ Dei, contra novam hanc philosophandi methodum intorqueant. *Resp.* 3. Absurdè & periculosè & quidem autoritate eximii Philosophi ac Theologi Perkinsi cogitationes negantes Deum, huc trahuntur, ad commendandam dubitationem, quam vocant, Philosophicam, immo & negationem, veritati divinitus revelatæ oppositam. Nec juvat hîc distinctio (verè exstinctio) inter eandem veritatem affirmandam Theologicè, negandam Philosophicè: ea enim à toto Christianismo jam diu exploſa est. Quidquid sit, saltem Perkinso maxima fit injuria, quod volaticę cogitationes Atheæ, & blasphemæ, quæ per injectiones diabolicas, aut per corruptæ carnis agitationem mentes sanctissimorum aliquando pertransire aut vellicare possunt, quasque pii maximè detestantur, huc advocentur ad commendandam Christianæ Philosophiæ studiosis, de veritate Theologię naturalis dubitationem, immo ejusdem negationem tamdiu, donec &c. Malè ex facto quod Perkinsus concedit, jus, & ex malo detestando bonum maximè sive ἀναβατικῶς sive τύπῳ concluditur. Tantundem est, ac si quis de B. Pauli malo quod nolebat, quodque in carne ipsius habitabat, & de concupiscentiis ac peccatis inde pullulantibus concluderet, ea affectanda & laudanda esse. *XI. Object.* Ex eodem

Perkinso Dial. inter Ministrum & Christian. tom. 1. pag. 1039. *Qui de suâ salute nunquam dubitavit, nunquam credidit: ille autem qui verè credit, multas dubitationes, & hæsitationes in se deprehendit, perinde ac si quis integrâ valetudine, multas morborum reliquias persentiscit, quas si ægrotaret, non agnosceret.* Et paucis interjectis: *& sine dubio potes tutò tibi ipsi persuadere, eos esse perditos & protervos homines, qui jactitant se diu in Christo sine ullâ salutis suæ dubitatione credidisse.* *Resp.* 1. Hinc probatur factum dubitationum fidei, hoc est, defectus seu morbus noster, & quidem ex hypothesi imperfectionis nostræ in hâc vitâ, necessarius atque inevitabilis: ita ut tam verè dici possit, qui nihil dubitat nihil scit aut credit; ac dici potest, qui non peccat, non consequitur Dei misericordiam, & remissionem peccatorum; aut non est conversus, fidelis, pius, ex *Eccles.* 7. *vers.* 20. cujus spiritualis sensus & agnitio bona & omni studio affectanda; unde etiam talis sensus πλημμύρα salutis. Sed ipse defectus nec laudandus nec affectandus: non magis quam ignorantia, stultitia, lapsus noster in peccatum, pugna carnis contra spiritum, aut defectus optimis nostris operibus adhærentes, aut errores, aut quævis mala tristia hujus vitæ; quæ tamen agnoscere & sentire debemus. Jam verò agnitio peccati non est peccatum, nec vice versâ: illa studiosè affectanda, & omnibus commendanda, tanquam initium & medium pietatis per se, istud minimè. Quomodo autem intelligendi sint textus illi, 1. *Corinth.* 1. *vers.* 25. 2. *Corinth.* 11. *vers.* 17. & 12. *vers.* 5. 9. 10. ab Interpretibus explicatur. Manet ergo, nec à Perkinso, nec ab ullo Theologo in praxi fidei & conscientiæ, & in explicatione Decalogi, commendari dubitationem ab omnibus fidei aut Theologiæ initiandis studio ac necessariò induendam, tanquam bonum per se aut dicens aliquam perfectionem per se, aut donum Dei: qualia Theologis sunt dona illa *Jesa.* 11. *vers.* 2. & fructus spiritus, *Galat.* 5. *vers.* 22. & beatitudines, *Matth.* 5. *vers.* 3-11. & charismata seu gratiæ gratis datæ, 1. *Corinth.* 12. & virtutes Theologicæ ac morales, ut & quinque intellectuales vulgatæ, iisque conjunctæ synteresis, conscientia, fides divina: de quibus omnibus *Scholastici ad* 1. 2. De intellectualibus, earumque speciebus, partim analogis, partim secundariis, nec non requisitis subjectis, mediis, atque instrumentis, Philosophi in præcognitis seu prolegomenis Philosophicis. Ubi commendari videas, nec dubitationem, nec ignorantiam, sed ingenium, memoriam, eloquentiam, certitudinem, evidentiam, judicium, subtilitatem, perspicacitatem, ἀκριβειαν, ἀγχινοιαν, sagacitatem, solertiam, diligentiam, attentionem, observationem, experientiam, disquisitionem, meditationem, consiederationem, comparationem & distinctionem, definitionem, discursum, εὐπορίαν, in inveniendis argumentis seu mediis terminis,

terminis, ordinationem seu methodum; denique opinionem & suspicionem, ubi certa scientia haberi nequit. *XII. Obj.* Magister Ethicus Aristoteles, vult ab uno extremo seu vitio in alterum deflectendum, ut ita ad medium virtutis tandē deveniatur: adducto simili ab agricolis, qui vimen à recto declinans in oppositam partem flectunt: ergo in dubitationis ergasterium concedendum, ut ad sapientiæ sacrarium perpendamus. *Resp.* Si analogicè hoc applicandum sit præsenti quæstioni, deflectendum esset in oppositum scientiæ, hoc est, in ignorantiam; ut ex ejus tenebris lux oriatur. Illa ergo longè supra dubitationem extollenda & affectanda esset: quod nemo sanus probabit. Alia sunt media scientiæ, observatio scil., experientia, inductio, & demonstratio propria, quousque illa haberi potest: & perceptio ac dijudicatio observationū, axiomatum, demonstrationum, definitionum ab aliis tum vivâ voce, tum editis libris propositorum: quibus inserviunt diligens lectio, auditio, meditatio, collatio cum doctis, disputatio, auxilii divini imploratio. *Resp.* 2. Hæc & similia quò studiosius ex Scripturâ, & Theologis producunt, eò magis se reddunt κινηγετικοὶ, de decantatâ dubitatione, quam Philosophicam vocant, in res fidei & Scholas Theologicas introducendi, tanquam necessarium discendæ fidei & Theologiæ medium. Quod aliàs contentiosè non sine contumeliâ in Theologos negare solent, ut eos hoc speciosō scil. prætextu ab omni cognitione hujus causæ submoveant. *XIII. Object.* Quia tam multa in hâc mentis humanæ caligine cogimur ignorare, & veritas tam difficulter invenitur, necessaria est docta ignorantia. *Resp.* Conceditur totum: sed illa non est dubitatio. Unde supra *disp. de doctâ Ignorantiâ*: ubi explicuimus, in quo ea consistat. *XIV. Object.* Quia plurima non cognoscimus nec cognoscere possumus certitudine scientię, sed tantum morali aut conjecturali, seu per opinionem aut fidem humanam: Ergo de pluribus dubitandum est. *Resp.* Aliud sunt opinio, conjectura, suspicio, fides humana; & aliud dubitatio: illa formaliter dicunt rei alicujus cognitionem; ista formaliter est privatio cognitionis, seu assensus. Illa excludunt certitudinem non omnem, sed tantum scientię & fidei: ista omnem excludit. In hâc controversiâ de certitudine scientiæ & quidem Metaphysicæ ac Theologiæ naturalis eique oppositâ dubitatione propriè disceptatur, fatentibus illis, qui dubitationem tuentur: alii addunt Physicam: nos evicimus ex allatis hyperaspistōn argumentis, ipsorum dubitandi methodum ad totam fidem ac Theologiam æque extendi, ac ad Philosophiam. *XV. Object.* Quærendum est, antequam invenitur: ergo studioso Philosophiæ in vestibulo necessariò & ex professo dubitandum est, de omnibus etiam certissimis, præsertim generalissimis Metaphysicæ & philosophandi principiis,

axiomatis, hypothesibus. Qui Philosophiam & methodum τῶν Δώων in Belgii Academias invehere conati sunt, contendunt, & quidem editis scriptis, alii omnia etiam certissima à studiosis Philosophiæ neganda esse, saltem ad tempus, donec certa principia invenerint &c.: alii, nullam haberi posse certitudinem & scientiam ex lumine naturali & rectâ ratione, sed tantum opinionem seu τὸ probabile. *Resp.* 1. Aliud est *quærere*, affectare, sectari, prosequi, laborare, conari, ut & donec bonum aliquod inveniamus, assequamur, obtineamus, possideamus: & aliud *dubitare. Illud* nobis mandat Scriptura tanquam medium necessarium per se ad obtinendum Deum, sapientiam, veritatem, sanctitatem, pacem, Dei gratiam, gloriam æternam, Dei beneficia quævis vide *Iesa.* 55. *vers.* 6. *Matth.* 7. *vers.* 7. *Hebr.* 12. 14. *Proverb.* 15.: *Istud* non mandat: sed contra mandat bonum & verum tenere, & conservare quod habes *Apocal.* 3. *vers.* 2. stare in veritate & gratiâ jam acquisitâ, inque eâ firmari ac crescere. Vetat aliquid vendere *Proverb.* 23. in bono aliquo ἐκλείπειν, remittere, languere. *Galat.* 6. *vers.* 9. *Hebr.* 12. *vers.* 12. *Apoc.* 3. 2. 11. 15. Atqui omnem assensum etiam rerum certissimarum jam acquisitum sponte abjicere aut deponere, mentemque suam hoc bono denudare, immo oppositâ negatione illi assensui contraire, est in bono retrogredi, ἐκλείπειν, deficere, vendere veritatem, quocunque fine hoc fiat. *Resp.* 2. Ex hâc objectione sequeretur commendatam dubitationem æque debere extendi ad omnia, quæ ad fidem moresque vivendi necessaria in Scripturis, revelantur. Illa enim diligenter quærere, Scripturam assiduò scrutari & meditari jubemur. *Iohan.* 5. 39. *Psal.* 1. *vers.* 2. 2. *Timoth.* 4. Sed de Scripturâ aut rebus fidei dubitare, & assensum omnem studio retrahere, sive semel in principio studii Theologici, sive perpetuò in legitimâ scrutatione & meditatione Scripturę nusquam jubemur: ne inter tepidos (*Apocal.* 3. *vers.* 11.), & semper discentes (2. *Timoth.* 3. *vers.* 7.) numeremur. Vide ibi *Commentat.*, inter alios *Davidem Cythræum in Apocal.* 3. ubi de *Neutralibus*, & *Wigandi tract. peculiarem de iisdem. Resp.* 3. Ut argumento à necessariâ scrutatione & quęsitione veritatis non evincitur necessitas dubitationis de eâdem per se tanquam medii aut principii: sic multo minus evincitur necessitas negandæ à studiosis certissimæ veritatis, provisionaliter sc. in ingressu Academiæ & studii Philosophici, aut in perpetuum amplectendi principium illud fanatico-scepticum, *Quod nihil scitur*, ex lumine scil. & ratione naturali; sed in merâ opinione τὸ probabilis usque ad finem vitæ subsistendi. Contra posterius assertum in hâc nostrâ, contra prius in vicinâ Academiâ vivâ voce & scriptis traditum, cum tempestivè studiosos monuerunt illi, ad quos ex conscientiâ muneris hoc pertinebat;

nebat; videt Lector quam scitè & justè coccysmi de calumniâ τοῦ θείου intentatâ, & laboriosæ interpretationes mentis τοῦ θείου adversus hujus nostræ & vicinæ Academiæ Theologos ac Philosophos non διπλομεγαλίας, ingeminentur. Quidquid sit de extremâ anchorâ λογομαχίας (quam tamen vetat Apostolus 2. *Timoth.* 2. *vers.* 14.), nos concludimus ἐποχὴν Academicam, Scepticam, Pyrrhonicam, Neutralem, Libertinicam, aut illi affinem, procul à fide, conscientiâ, & Theologiâ arcendam, & insidias prætextu libertatis philosophandi ipsi Scripturæ & Theologiæ jam strui cœptas, tempestivè detegendas. Hoc est, quod clarè & distinctè percipimus, quodque à conscientiâ in hâc parte nec errante, nec dubitante, nobis dictatur. *XVI. Object.* Præjudicatur libertati judicii & philosophandi; immo illa planè tollitur: nisi methodum hanc dubitandi in studio Philosophico adhibeamus. *Resp.* 1. Quasi veritatem certissimam sive Philosophicam sive Theologicam ab aliis traditam ritè percipere ac dijudicare nequeamus, cum nobis proponitur, nisi prius in antiquum ignorantiæ aut dubitationis chaos resolvamur. Proponatur nobis e. gr. illud axioma, *Est Deus*, & quidem absque additis operosis demonstrationibus, cur lumen istius veritatis non radiaret in mente nostrâ, quæ lumine sibi insito lumen illud perciperet; absque intercedentibus affectatæ dubitationis tenebris, absque Aristotelicâ ratâ tabulâ, absque affectato tohou vabohou. Idem dico de verâ ex lumine naturali demonstratione divinæ existentiæ aut providentiæ ab aliis propositâ, quam quisque vi insiti luminis naturalis percipere ac concipere debet, absque præmissa affectata ignorantia aut contradictione, aut dubitatione. Quod si eveniat aliquem hic aut obloqui, aut dubitare, id culpæ aut miseriæ ipsius imputandum: quo nomine laudandus non est. Confer *Disp. nostram de Atheismo*, ubi Theologiam naturalem contra Socinianos defendimus. *Resp.* 2. Falsò præsupponi videtur, id omne malè disci aut sciri, quod qui ipse primus non invenit, aut quod ab aliis inventum ac propositum certissimis cum demonstrationibus, aliquamdiu tanquam non inventum habuit. Quasi scil. per plura necesse sit fieri omnia, quamvis ea per pauciora haberi possint. *Resp.* 3. Optimè stabilitur judicii libertas, quando in veras tum assertiones tum demonstrationes ab aliis suggestas ac propositas mens nostra liberè ac promptè fertur, sicuti voluntas in bonum propositum. Sed contra imminuitur ac corrumpitur libertas cum dubiis affectatis atque excitatis animus perturbatur: sicuti sanitas animæ aut corporis turbatur, cum peccata & morbi affectantur atque excitantur, ut animam verâ resipiscentiâ & corpus verâ meditatione in meliori statu collocemus.

Sequuntur nunc selecta quædam Disputationes ad secundum Decalogi Præceptum.

QUÆSTIO STATUS INFICIALIS DE ADORATIONE IMAGINUM IN PAPATU.

Resp. MICHAELE HENTES DEBRECINO, Ungaro.

Ad diem 17. *Martii*, *Anno* 1649.

Error, contra ac veritas, semper quærit latebras. Exempla illustria exhibet Papatus, ubi Mysterii iniquitatis non minima pars, occulta & occultatio dedecoris. Hinc magna & molesta necessitas Theologis reformatis imponitur non tantum veritatem suam explicandi ac tuendi; sed etiam per multam variamque lectionem & accuratam farraginis decretorum ac Doctorum Papalium excussionem operta aperiendi; atque ita tum Laicos tum Clericos ipsorum partim ignorantes de fide propriâ informandi; partim prævaricantes de justitiâ expostulationis suæ hâc in parte convincendi. Hoc saxum dum nos inter alios pro ratione muneris assiduo voluimus, memores pervulgati illius dicterii; Hæreticos detegere, est refutare: *visum est in præsentiarum specimen aliquod dare in capitali controversiâ de adoratione Imaginum.* Ubi hæc puncta notanda. I. Status Controversiæ. II. Divortium laicorum à clericatu suo, atque adeo ab ipso Papatu. III. Prævaricatio, simulatio, & mutua contradictio Clericorum. IV. Evidentissima convictio utrorumque. V. Consectaria hinc educenda.

1 QUod ad primum punctum; status controversiæ principalis est: *An imagines* Dei, crucis, Mariæ, Angelorum, Sanctorum, *verè & propriè sint adorandæ, cultu religioso*, Dei & crucis latriâ aut dulià; Mariæ hyperdulià aut dulià; Angelorum & Sanctorum, dulià aut alio aliquo inferiori. Huic principali subserviunt, aut cohærent quæstiones minus principales partim Hypotheticæ, partim Consectariæ. 1. An imagines Dei aut Trinitatis sint faciendæ. 2. An Deus sit adorandus per imagines, aut ad imagines: ita ut sint medium cultus divini & adminiculum adorationis. 3. An imagines in templis, & in exercitiis sacris usum habeant, qualem libri, aut qualem signa significantia & commemorantia. 4. An decori, ornatus, aut similis usus causâ imagines in templis relinquendæ, aut in ea de novo introducendæ. 5. An præceptum de Imaginibus constituat secundum Decalogi. 6. An sit moralis, & universalis; an verò ceremonialis, aut propria populi Israëlitici prohibitio, de imaginibus Dei faciendis & habendis.

Nos

Nos in omnibus his quæſtionibus negantem partem tenemus, Pontificii affirmantem (apud *Bellarminum lib. 2. de Eccleſ. Triumphante*); cum quibus faciunt hodierni Lutherani in quæſtionibus primâ, quartâ, quintâ, apud *Thummium* & *Danhauuverum in Decalogum*. Et apud *Danielem Crammerum de partitione Decalogi*. Pontificios refutatos vide apud *Martinum Bucerum in libro contra Imagines*, edito Argentorati, anno 1530. *Raynoldum in Prælection. ad libros Apocryphos tom. 2. prælect. 21. uſque 250 & lib. 2. de Idololatr. Chamier. lib. 21. Panſtrat. Rivetum in Cathol. Orthodox.*, & *in Decalogum*, & *in poſtremis ſcriptis adverſus Grotium*; *Ameſium in Bellarm. enervat.*; *Daillie in tract. peculiari*, ubi Patres & antiquitatem Pontificiis eripit. Quod idem ex profeſſo agunt *Pleſſeus lib. 2. de Miſſâ cap. 12. Molinaus in Novitate Papiſmi*; Et inter Anglos *Perkinſus in Problemate Catholico*, *Georgius Dovvnamus de Antichriſto lib. 5. cap. 4. & 5. Iacobus Uſſerus in refutatione Ieſuitæ Hiberni*, & *Robertus Abotus in defenſione Cathol. reform. Perkinſi*, qui duo poſtremi tantum Anglicè exſtant, quod ſciam. Imprimis etiam hic nominandi *Chemnitius in Examine Concil. Tridentin.* & *Hoſpinianus tract. de Templis à cap. 8. uſque 22.* ubi præter plenam & prolixam refutationem, etiam juſtam hiſtoriam originis & progreſſus Imaginum, nec non catalogum teſtium veritatis in ipſo Papatu contexit; denique *Goldaſtus in decretis Imperialibus adverſus Imagines ſeorſim editis* in 8. & hujus cauſæ defenſione *in Replicâ pro Imperio contra Gretſerum*. Lutheranorum opiniones examinant *Beza in Colloq. Mompelgard.*; *Rivetus in Decalogum*, *Altingius in Syllabo controverſiar. Lutheranar.*; *Defenſio Scultetti contra Thummium*, tum Germanica prior & prolixior, tum Latina poſterior & contractior. Quæſtionem de partitione Decalogi ſolidè & plenè ventilavit *Gerhard. Iohannes Voſſius in Diſp. peculiari*. Conferri poſſunt ad accurandos conceptus in hâc materiâ, *Scriptores Decalogi*, & qui peculiariter diſputant *de Ceremoniis ſacris & myſticis*, quales *Author altaris Damaſceni*, *Ameſius*, aliique *in diſpp. de Staurolatriâ* antehâc edita, indicati. Controverſiæ ſtatu ſic conſtituto, diligenter attendant juniores ad uſitatam Papiſtarum Sophiſticam, quâ coram *in Collationibus*, & *in libellis Polemicis* ſuos & noſtros abducere ſtudent, quaſi controverſia eſſet. An ullę picturæ hominum ſanctorum, aut angelorum, fieri & haberi poſſint: Aut an Deus potuerit aut voluerit locum & uſum aliquem picturis & ſignis quibuſdam externis ſive formalibus ſive materialibus in templo & cultu typico Vet. Teſtam. concedere. De his enim nos minimè contendimus: ita ut fruſtrà probationes ſuas hic moliantur. Quod ad ſex quæſtiones modo notatas, fatemur nobis cum Papatu hic minimè convenire: negamus tamen τὸ πρῶτον & capitale ψεῦδος in iis conſiſtere; ſed eſſe concomitantia-

tantia & connexa, controversiæ principalis, quæ hæc est, *An ipsa imagines Dei, Mariæ, Angelorum, Sanctorum, Crucis, Religiosè adorandæ sint.* Hic pedem figant Disputatores Pontificii, & prius affirmantem nobiscum erroris, idololatriæ, scandali absolutè condemnent; aut probent ac defendant: & deinde ad sex quæstiones accedant. Alterutrum necessariò faciendum ipsa rei necessitas suadet; quandoquidem intimè hoc tangit perpetuam & quotidianam Religionis ac pietatis praxim, & vel hoc solum perpetuam ab communione ipiorum divisionem faceret. Sed frustrà, uti vereor, quasi surdis (*Psal.* 58. *vers.* 5. 6.) hanc fabulam narramus.

2 Laici Papales in hoc Belgio nostro, aliisque in Politiis, ubi non viget sacrę inquisitionis officium, apertè negare solent adorationem Imaginum in Papatu obtinere, aut præcipi, aut doceri; & si qui salutiores inter ipsos de hoc convincantur, non verentur tamen contra & supra Papatum & Papam suum subinde magistraliter determinare, se saltem ita non sentire nec sentire posse, aut velle; nec in praxi devotionis suæ hoc observare: addunt alii, esse hoc planè absurdum & erroneum. Sunt etiam ex simplicioribus, qui audaciores facti, sententiam hanc idololatriæ insimulant; atque unà nos calumniæ, quod tale quid Religioni & Ecclesiæ Romanæ imponamus. Quid dicam de illis, qui pro innocentiâ Papatus ab hoc crimine parati sunt vel pignore certare, ut etiam pollicentur & offerant desertionem Papatus, siquidem probari posset, tale quid ibi obtinere. Inter laicos literatos, qui fortè ex aliquo enchiridio, aut compendio didicerunt, Papatum ab hoc excusari non posse, eò confugiunt, ut dicant; saltem non doceri in Papatu, imagines Trinitatis, & crucem eodem genere & gradu cultus religiosi adorandas, quo ipsa prototypa, h. e. latriâ. Sed illi ad Sacerdotes & Doctores suos ablegandi sunt, ut ab iis petant propriâ manu signatam aut coram Notario & testibus prolatam determinationem istam: *Quod ex sententiâ Papatus ipsa imagines religioso cultu latriæ aut dulię adorandæ non sint, & quod contrarium sentire, docere, defendere, practicare, sit error, aut hæresis, aut idololatria, aut omnia.* Quod si nec ausint, nec possint, nec velint; ut ergo ejusdem determinationis prius membrum affirment, posterius negent, & utrumque seriò defendendum suscipiant. Quorum alterutrum ad Kalendas Græcas præstituros arbitror. Et hæc quidem lucta laicorum contra idololatricam matrem suam Romanam in liberis vocibus, & praxi eorum satis nota est. Nec tamen ignota est aliorum laicorum tum ante reformationem, tum post eam, imprimis in Hispaniâ, Italiâ, &c. oppositа ignorantia & praxis; quâ I. Ipsę imagines ut numina satis ethnicè colantur. Testes hic mihi sunto *Polydorus Virgilius lib. 6. de Inventor. cap.* 13. *Cassander in Consultatione*, confe-

conferendus cum *ſcriptis Riveti contra Grotium.* II. Etiam chimæricæ imagines non entium, ut, Chriſtophori, Georgii, Cathariuæ, Urſulæ, &c. Confer ſupra *diſſ. de Divit Chimæricis.* III. Inſuper imagines entium ſeu hominum non canonizatorum, e.gr. Rochi, & ſimilium Divorum apud plebem, non Divorum apud Eccleſiam repræſentativam, & ſedem Romanam. IV. Adhæc imagines ritè non conſecratæ aut dedicatæ; quales ex manu factis, indicari poſſent. V. Denique Imagines quę perſonas quidem repræſentant, ſed tali ſub formâ aut ſpecie, cum talibus adjunctis mendacibus, aut ridiculis, aut abſurdis & indecoris, ut Papas & Clericos earum pudeat. *Molanus in tract. de Picturis & Imaginibus ſacris à cap.* 12. *uſque ad finem* non paucas notat in Papatu publicè in templum ad cultum proſtitutas, perperam pictas fuiſſe. Quin ipſe Urbanus VIII. ante paucos annos publico diplomate Imagines aliquot iſtic coli ſolitas condemnavit ac prohibuit.

Clerici Papales in hoc Belgio noſtro, & ubicunque abſque terrore In- 3
quiſitionis diſputare ac docere ſolent, admodum fluctuant & prævaricantur: ita ut vix ad collationem de integrâ hâc theſi ſe trahi patiantur. In vulgaribus libellis Polemicis vernaculo aut latino ſermone editis hunc uſum imaginum profitentur, ut in iis tanquam mediis & adminiculis ſeu per ea Deum, Sanctos, Angelos adoremus. Contendunt enim Eccleſiam Romanam *paulò plus tribuere Imaginibus, quam proteſtantes ipſi confitentur deberi omnibus rebus ſacris pertinentibus ad Religionem.* Sic in terminis apoſtata Hugo Paulus Creſſi nuper Decanus Laglyenſis in Hibernià, & Præbendarius Windſorienſis in ſuâ Exomologeſi Anglicè editâ Pariſiis, Anno 1647. pag. 610. Ibidem pag. 611. aſſerit, *Eccleſiam* (Romanam ſcil.) *nullum hominem obligare hic & nunc ad exhibendam ullam venerationem Imaginibus.* &c. modo non condemnent illud in iis, qui hoc probant & practicantur. Baylius in Catecheſi tractat. 4. quæſt. 34. *Imago nos tantum memorialis inſtar excitat, ad adorandum eum, quem nobis repræſentat.* Waddingus Jeſuita Antwerpianus negat adorandas Imagines, in diſceptatione Epiſtolicâ ad Simonem Epiſcopium, pag. 136. fidenter aſſerit hunc eſſe *Eccleſiæ Catholicæ ſenſum: Nullus noſtrum Imaginem orat, aut ab eâ aliquid petit; ſed coram Imagine oramus Deum*, &c. *Nullam veram ſanctitatem, aut virtutem in Imaginibus eſſe credimus, &c. Joſephus Malevalette in Enchiridio Catholicæ veritatis*, Gallicè edito, & poſtea in Germanicum, ut & in Belgicum idioma traducto, ac plurimis in locis auctо ex Bellarmino & Becano, part. 1. cap. 71. theſin ita proponit: *Quod poſſumus Imaginibus honorem exhibere*, additâ probatione ex *Pſal.* 98. (99.) *verſ.* 5. & *Joſ.* 7. *verſ.* 6. Idem part. 2.

in solutione argumentorũ contra adorationem imaginum ait, *Quod quamvis orantes genuflectant ad Imaginem, aut facie conversâ ad altare aut ad imaginem* (sicuti Reformati templa intrantes magis decorè convertunt se ad Concionatorem aut ad suggestum) *non tamen adorent Imaginem, sed tantum externâ reverentiâ honorent, quatenus imago repræsentat prototypon; ita ut omnis honor referri debeat ad prototypon, & Patres nullo alio sensu vocem adorationis hic accipiant.* Unum Bellarminum si quis legat, videbit manifestè contradictionem, simulationem, luctam inter viri interiorem sensum, & inter exterius susceptum imsiginum patrocinium. Cum enim *cap.* 21. determinasset imagines colendas per se & propriè, ita ut ipsæ terminent illum cultum. Postea *cap.* 25. fatetur non competere ipsis propriè, latriam, duliam, hyperduliam, aut cultum alium qui conveniat naturæ intelligenti. Videantur hic *Antagonistæ ejus Franciscus Iunius, Amesius, Chamierus tom.* 2. *panstratiæ lib.* 18. 19. 20. *&c. & lib.* 16. *cap.* 12. *Rivetus in Diluſi contra Grotium sect.* 9. *Becanus in Manuali* more suo vulpinatur, ut pudorem matris Romanę negat. Ipsum *Concilium Tridentinum sess.* 25. insigni æquivocationis & simulationis artificio Imaginum adorationem involvit. Sed evolvit *Andradius in defensione Concil. Trident. lib* 9. aliique qui post Concil. Trident. scripserunt. Confer hic *Chemnitium in Examine Concil. Trident.* Similem simulationem observabis in vulgaribus *Catechesibus, Tridentinâ, Mechlinienſi, Sylvæ-Ducenſi, Costeri, Malderi, &c. Catechesis Heidelbergenſis excalvinizata à Coppenſteinio*, adhibet voces *colendi & honorandi*, abstinet autem à voce *adorandi.* Vide & *Costeri Enchiridion, Manuale Becani*, & Facultates Paris. & Lovanienſ. apud Crelpetium in Summâ Fidei in voce *imago* pag. 505. col. a. & b. *Hanc doctrinam de venerandis Imaginibus* FACULTAS LOVANIENSIS *sub Carolo Imperatore V. anno salutis* 1544. *congregato artic.* 27. 28. *&* 29 *confirmat.* FACULTAS *autem* PARISIENSIS *anno* 1543. *congregata sub Francisco I. Rege. artic.* 16. Nullo modo (*ait*) addubitandum est, quin genu flectere coram Imagine Crucifixi, & beatæ Mariæ, & sanctorum, ac rogandum Christum & sanctos opus sit bonum ac pium, &c. Censura Colonienſis in Catechesin Monhemii. Dial. 3. pag. 56. *Hactenus ab Apostolorum temporibus hoc servatum à veris Christi fidelibus comperimus, ut sanctæ Crucis signa, Christi, Sanctorumque imagines variis ob causas asservarentur, ut dum eas contemplamur. in memoriam revocemus acerba Christi supplicia, quæ inexhaustâ charitate nostri gratia non dubitaverit sustinere. Ejusque & Sanctorum vitam imitemur; eorum charitate ad Deum pari modò amandum exstimulemur, ac inflammemur. Rude enim & indoctum vulgus imaginibus proluteris utitur, similiter & homines alioqui docti plus iisdem quàm libris subinde moventur, ut prætereà*

tertà charitatem noſtram, quâ in Deum ſanctoſque ferimur, non obſcurè teſtemur. Solent enim homines, quos amant, eorum ſemper præſentiam diligere: quos ſi aliquando abeſſe contingat, abſentiæ ſolatium ab Imaginibus accipiunt. Agmen claudat tergiverſationis, putidæ ſimulationis, atque ἀυτοχειριας ipſorum non minimum argumentum, quod tam ſtudioſè præceptum Decalogi de Imaginibus concelant, aut expungunt: de quo vide *Riveti Cathol. Orthodox. tract. 2. qu. 34.* Et ſic patent tergiverſationes & ſimulationes Clericorum. Quibus contradicunt alii inter ipſos Doctiſſimi, præſertim in Hiſpaniâ, & Italiâ, aliiſque in partibus, ubi inquiſitio dominatur, qui apertius & confidentius ſuam Imaginum adorationem profitentur, & quidem tanquam de fide, ſeu ut communem doctrinam & praxim Eccleſiaſticam: uti infrà probabitur.

Evidentiſſimè autem & divortientes Laici, & ſimulantes ac prævaricantes Clerici convincuntur ac confunduntur duabus illis theſibus Papiſticis, quarum prior nobis ſufficit, poſterior ad cumulum accedit. *Quod ad priorem* de ipſis Imaginibus religioſè & quidem propriè ac per ſe adorandis, ita ut obiectum ſint adorationis, eamque terminent, ea probatur ex pſeudo-Concil. Niceno, quod approbatur à *Concilio Tridentino ſeſſ. 25. Concilium Nicenum 2.* (vide illud *Act. 4.*) ita explicatur à Doctoribus, imprimis poſt Concilium Tridentinum, & nominatim à *Bellarmino.* Omnium catalogum hic texere nimis operoſum eſſet. Fiat modo inductio ex Scriptoribus illis, quos noſtri ſuprà citati notârunt; quibus addantur omnes *Commentatores ad Exod. 20. Pererius, A Lapide,* collati cum *25. artic.* noſtris *V Villeto & Riveto; & Commentatores ad ſummam Thomæ part. 3. qu. 4.* (ſimprimis *Vaſquez, Zvvarez*); *Caſuiſtæ*, imprimis *Azorius*, ut & recentes *Polemici*, præſertim *Bellarminus*; denique qui peculiaribus tractatibus hanc materiam explicare & defendere conati, quales *Sanderus de honorariâ Imaginum adoratione*, & ex ordine Jeſuitarum, *Petrus Roeſtius de Imaginibus & Reliquiis; Sebaſtianus Herſius de cultu Sanctorum, Reliquiarum, Imaginum; Immanuel Vega, Chriſtophorus Mayer, Carolus Scribanius, Richeomus, Andreas Iungius; Cardinalis Palæotus;* qui poſtremus *lib. 1. de Imaginibus cap. 32.* contendit quibuſdam Imaginibus latriam eſſe tribuendam. Quod refero fide *Ioh. Raynoldi in Epiſtol. dedicatoriâ ad tract. de Idololatriâ. Marcus Anton. de Dominis in tract.* Italico, cui tit. *Scopuli Chriſtiani naufragii §. 5.* & *lib. 7. de Republicâ Eccleſ. cap. 12.* hinc concludebat formalem idololatriam in cultu Imaginum à populo Papali committi, & à Doctoribus doceri. Quod quamvis poſtea contra ſcientiam & conſcientiam palliare conatus ſit, hî tamen non erat prætereundum. Sed inſtar omnium ſit *Bellarminus* & *Zvvarez*: ubi & alii citantur. Ita ut poſt

tam multos enumeratos consueta inductionum formula tutò adjici hic possit, *Nec ullum datur dissimile exemplum*; probatum scil. in Ecclesiâ Romanâ. Nam quod olim *Ioas Aurelianensis*, & postea *Durandus, Abulensis*, & superiori sæculo *Provincialis Synodus Moguntina* (*Histor. Concil. Trident. lib. 3. p. 344.*) *Perezius, Papyrius Massonus, Masius* (quos in *Desper. causâ Papat. lib. 3. sect. 2. pag. 552.* citamus) negârint Imagines religioso cultu adorandas, illud à *Baronio tom. 9. ad annum 794. §. 39.40.41. Bellarmino in Controvers.* & in *libro de Scriptor. Eccles., Zvvarezio, Medina, Cabrera, aliisque ad Thomam commentantibus. Margerino de la Bigne in Bibliothecâ Patrum, Possevino in Apparatu sacro, Recentioribus Polemicis, Indicibus Expurgat.* (præsertim *Hispanico posteriori*) haut obscurè condemnatur, & ab ipso *Concilio Tridentino*, uti ex *sess. 25.* colligimus. Nihilominus post habitum Concilium de Synodo Diœcesianâ Moguntinâ refert Historia Concil. Trident. lib 3. pag. 267. *In quibus memoratu maximè digna capita XLI. & XLII.* ubi docet, iteratque, *Imagines non ad adorationem aut ad cultum iis deferendum in templis proponi, sed ad ea tantum in memoriam revocandi, quæ adorari oportet, quòd si ad imaginem aliquam populus confluat, cui homines opinionem quandam divinitatis tribuunt, eam hoc casu inde auferendam, aut aliam diversæ magnitudinis in ejus locum reponendam; ne populus inducat animum credere, Deum & Sanctos supplicum votis annuere per imaginis illius solummodo intercessionem. Neque minus observatu dignum est caput XLV. quo asseritur, cælites esse quidem honorandos, sed civili, & dilectionis cultu, non secus atque viros sanctos in hâc vitâ suo merito colimus: nisi quod Sanctis beatitudinem adeptis cultum magis religiosum tribuimus, utpote in statu magis tranquillo constitutis.* Hic ergo nullum patet effugium, nisi aut mittant impostoras prævaricationum & simulationum; aut nostram hâc in parte, Durandi & similium sententiam approbent, ejusque oppositam condemnent, consentiente sede Romanâ; aut saltem hoc declarent consentiente eâdem sede, eam in Papatu, præsertim in Hispaniâ & Italiâ liberam esse, nec unquam condemnatam aut condemnandam. Sed hoc ad Kalendas Græcas facturi sunt. Interim judicet æquus Lector, an non mendacia, prevaricationes, & conscientiæ cauterizatę Clericorum supra *thesi 2.* cit. pelluceant: nisi fortè quem inter ipsos per stupidam & crassam propriæ Theologiæ ac Religionis ignorantiam ab horrendis illis peccatis excusari posse putemus. Quod ad effugia vertiginosarum distinctionum inter objectum ultimatum & non ultimatum, seu inter objectum adorationis & inter finem ultimum: inter adorationem absolutam & relatam, item relativam & objectivam, item propriam & analogicam, &c. ea nullâ specie aut in totum aut in tantum ipsos absolvunt ab hæresi invocationis

ipsarum

ipſarum imaginum, nec à miſeræ plebis ſeductione; quippe quæ diſtinctiones illas non audit, & ſi audiret non caperet, & ſi caperet in ipsâ praxi tamen adhibere aut obſervare non poſſet: ut à *Noſtris* ſuprà *cit.* ſatis ſuperque oſtenſum. Quin ipſe Bellarminus ſimile periculum urget diſputans lib. 2. cap. 22. p. 1325. edit. in 8. contra Thomam, Bonaventuram, Cajetanum, alioſque cap. 20. cit. *Dicere*, inquit, *populo, imaginem Chriſti vel crucem adorandam eſſe latriæ cultu, illo ipſo, quo adoratur Deus, non caret magno periculo; nam qui defendunt imagines adorari latria: coguntur uti ſubtiliſſimis diſtinctionibus; quas vix ipſimet intelligunt, nedum populus imperitus. Iſte modus loquendi offendit aures Catholicorum, & præbet occaſionem hæreticis liberius blaſphemandi.* Et quidquid hic fingant & refingant, ut letales ictus noſtrorum declinent, nunquam tamen probant, immo ne quidem conantur probare. I. Fuiſſe unquam ſententiam hanc jam inde à primordiis pertendentis reformationis, Anno 1517. à Papis aut Conciliis, aut SS. congregationibus Cardinalium, aut ab Inquiſitoribus, aut ab Epiſcopis, aut ab Univerſitatibus cenſurâ notatam ut erroneam, aut ſaltem ut periculoſam, ut ſcandaloſam, ut piarum aurium offenſivam; nedum ut condemnata & prohibita eſſet tanquam hæretica & acatholica. II. Fuiſſe oppoſitam ſententiam ab aliquâ autoritatum modo dictarum approbatam, tanquam veram, piam, catholicam; aut ſaltem tanquam probabilem & tolerabilem, quam in Eccleſiis & Scholis quilibet liberè proponere poſſit, aut ſaltem privatim tenere; quomodo talem libertatem ſententiæ Dominicanorum & Thomiſtarum de conceptione Mariæ, quamvis admodum ingratę communi Papatui, à Papis conceſſam novimus, ex *Bulla* anno 1622. in *fine compendii Bullarii.*

Poſterior theſis, de Imaginibus Trinitatis, Chriſti, Crucis, non tantum 5
propriè adorandis, ſed inſuper religioſo illo & ſummo cultu, quem tanquam ſoli Deo propriam, *latriam*, & *cultum divinum* appellant, hoc modo probatur. I. *Quia* ex precationibus publicis in liturgiâ Eccleſiæ Romanæ, ubi Crucem adorant, tanquam *mundi veram ſalutem, ſpem*, &c. tale quid colligitur. Et vide Breviarium poſt Dominic. 4. quadr. & ad 3. Maji, & 14. Septemb. pag. 664. a. *O crux, &c. quæ ſola fuiſti digna portare talentum mundi: dulce lignum, dulces clavos, dulcia ferens pondera: ſalva præſentem catervam in tuis hodie laudibus congregatam, alleluja, alleluja.* Ibid. b. *Concede, ut vitalis ligni pretio, æternæ vitæ ſuffragia conſequamur.* Et Pontificale, fol. 161. tit *de Benedictione novæ crucis. Rogamus te Domine Sancte: Pater omnipotens: ſempiterne Deus: ut digneris bene ✠ dicere: hoc lignum crucis tuæ: ut ſit remedium ſalutare: generi humano; ſit ſoliditas fidei: bonorum operum profectus: & redemtio animarum: ſit ſolamen & protectio ac tu-*

tela: contra sæva jacula inimicorum. Et Missale, pag. 450. in festo invent. Crucis; & 14. Septembr. in festo exaltationis crucis, pag. 529. edit. Plantin. in fol. *Jesu Christi Domini nostri corpore & sanguine saginandi, per quem crucis est sanctificatum vexillum, quæsumus Domine Deus noster: ut sicut illud adorare meruimus.* Et hæc quidem publica atque Ecclesiastico-authentica scripta Papatus. II. *Quia* Thomas hoc non tantum exsertè asserit, tanquam opinionem suam, sed addit hanc esse sententiam Ecclesiæ, *part.* 3. *qu.* 25. *artic.* 4. Jam verò doctrina Thomæ in tam gravi ac necessario religionis capite, pro Catholicâ Romanæ Ecclesiæ doctrinâ, omni jure & divino & Ecclesiastico haberi deberet. Ipse enim Christus per divinam revelationem Thomæ dixit: *Rectè de me scripsisti Thoma.* Et sedes Romana pro doctrinâ Thomæ determinavit per diversos Papas; de quo *Sixtus Senensis lib.* 6. *Bibliothec. pag.* 384. Videatur de eodem Thomâ, *Surius in Vitis Sanctorum*; *Auberti Mirai Oratio de Thomâ*, quæ edita est cum ipsius *libro de Origine Monachorum* in 8. *Possevinus in Appar. sacro, pag.* 477. 479. Et *Sylvius* Theol. Duacenus *in Præfat. ad libellum de Motione primi motoris, & in Præfat. ad Commentar. ad Thomæ part.* 3. III. *Quia* hoc asserunt, ex antiquis Scholasticis, *Bonaventura ad* 3. *dist* 9. *qu.* 2. *Marsilius, &c., Turrecremata in quæstionibus ad Euang. Dominical. de Inventione Crucis quæst.* 3. Et ex Recentioribus, *Cajetanus, Cabrera, Medina, Valentia, Zuarez, Torre in Comment. ad Thomæ locum cit. Vasquez in* 3. *disp.* 108. Verba eorum quamvis oblatâ occasione accuratè legerim & expenderim: hic tamen non exhibeo, quod prolixiora sint, quam ut huic Diatribæ inseri possint. Et *Aragona in Epitome, ibid.* Adde ex *Cajetanis, Azorium, Filsjucium, Iacob. de Graffis*, Recentissimus eorum *Eligius Bassens in Floribus Theologiæ Practicæ*, in voce *adoratio.* §. 6. 7. 10. 11. distinguit inter crucem, & reliqua passionis instrumenta, claves scil. lanceam, præsepe, spongiam, flagella, coronam spineam, &c.; ut *illa* secundum se latriâ colenda sit, non tantum quatenus Christum tetigit, sed quatenus crux est, hoc est, signum & imago Christi, quæ eum repræsentat; *illa* vero eodem cultu colenda sint, sed in ordine ad Christum, quatenus cum eo conjuncta fuerunt. Et citat *ibid.* Thomam, Sylvium, Valentiam, Filjucium, Bonacinam. *Recentiores Scriptores de Imaginibus*, quorum aliquos supra indicavimus, & *Gretserus lib.* 1. *de Cruce cap.* 46. statuit, cultu divino colendas; & addit, sententiam hanc esse communiorem, & in Scholis magistritam; hocque probat testimonio Thomæ, Gregorii de Valentiâ, &c. Idem conatur demonstrare *Puteanus, ad* 3. *qu.* 25. *art.* 4. *Renatus Benedictus* Theol. Parisiensis, in *tract. Gallico de vero usu Imaginum*, anno 1567. in Belgicum sermonem translato per H. K. & Antwerpiæ apud Petrum Keerbergen

cum

cum approbatione excuſo; ubi aſſerit Imagines & Crucem coli atque adorari eodem cultu & eâdem adoratione, quæ competit rei per Imagines repræſentatę. Et *hanc eſſe ſententiam ſanctorum Eccleſiæ Doctorum: hanc eſſe Catholicam doctrinam & praxin, quæ unquam in Chriſtianâ Eccleſiâ obtinuit.* Severtius part. 3. Chronolog. Lugdunenſis ſect. 2. cap. 1 *ait eſſe de fide Catholicâ, credere crucem Chriſti aliaſque omnes in quâvis materiâ eſſe adorandas cultu latriæ.* Vide & *Naclantum in Rom.* 1. *pag.* 42. & *Andradum in explic. Concil. Tridentin. l.* 9. De imaginibus Chriſti idem aſſeritur à *Thomâ p.* 3. *qu.* 25. *art.* 3. De Reliquiis quibuſdam à Jeſuitâ *Breſſero lib.* 6. *de Conſcientiâ cap.* 23. *concl.* 3. *num.* 34. Atque hęc convictio. Sed ſtudent excipere *ἀυτοκατάκριτοι. I. Except.* Non eſſe imputandum Eccleſiæ Romanę ſeu Papatui, quamvis aliqui Doctores ita ſentiant: cum ſint etiam Doctores, qui ita non ſentiant, ut *Serrarius in Joſua* 22. *pag.* 450. *Sylvius ad Thomæ loc. cit. Bellarminus loc. cit. Becanus. Reſp.* 1. Non tantum Doctores particulares produximus, ſed probatas, authenticas, & publicè receptas atque uſitatas formulas cultus ſolennis. *Reſp.* 2. Quod ſi tale quid contra alios Doctores excipi poſſet; non tamen pariter contra Thomam, cujus doctrinam revelatione divinâ, & autoritate ſedis Romanæ munitam eſſe credunt. *Reſp.* 3. Ne quidem contra torrentem aliorum Doctorum excipi poteſt in hâc materiâ. Quia præterquam quod ſint præſtantiſſimi & probatiſſimi Doctores ipſorum, hanc communem & publicam cultus religioſi praxim ſic docent, & Clericos, & Laicos ſs addentes, eſſe ſententiam Eccleſiæ. *Reſp.* 4. Nec unquam uſque in hunc diem publicâ autoritate ſedis Romanæ, aut Concilii ſive Generalis ſive Provincialis, aut Inquiſitionis, aut Univerſitatis, aut SS. congregationis Cardinalium, aut Indicis expurgatorii, aut Indicis librorum prohibitorum, aut ſedis ac curiæ Epiſcopalis hæc ſententia prohibita fuit tanquam hæretica; ne quidem contra ipſam quidquam monitum, tanquam periculoſam aut ſcandaloſam, aut ſonantem in malum, aut piarum aurium offenſivam; cum tamen in aliis longè minoris momenti id fieri ſoleat, e. gr. de compoſitione continui, de motu terræ, &c., de ordine ſervando in officiis Eccleſiaſticis, de ritibus, de præcedentiis, &c. Vide *Deciſiones SS. congregat. ab Auguſtino Barboſa* in lucem productas. Et *Papæ Vrbani VIII. prohibitionem de quibuſdam Feſtis, & aliam de quibuſdam Picturis. II. Except.* Latrica illa adoratio non eſt abſoluta, ſed reſpectiva: ſic communiter diſtinguunt. Vide *Zvvarez lib.* 1. *de Religione cap.* 4. & *Vaſquez in* 3. *qu.* 25. *diſp.* 98. *cap.* 1. *Reſp.* 1. Dicitur reſpectiva, quod non materiæ Imaginis ligno aut lapidi ſeu imagini materialiter conſideratæ deferatur, ſed formaliter ſeu in eſſe relativo conſideratæ, quatenus ſcil. repræſentat prototypon;

totypon; nihilominus est adoratio Imaginis per se & propriè, ut scil. ipsa terminet adorationem, & sit ejus objectum seu materia circa quam, ut loquitur *Eligius Basseus loco cit.* Quomodo omnis honor humanus superioribus exhibitus est respectivus, ex. gr. à subditis Regi, à liberis Patri, ab uxore Marito, ab ovibus Pastori Ecclesiæ, à discipulis Præceptori, à Principibus aut Magistratibus legato honor cuique debitus tribuitur, non absolutè quà homini sed relativè seu sub illâ relatione quà Regi, Patri, Marito, Pastori, & Legato quatenus repræsentat Regem aut Rempublicam, à quâ cum literis fidei missus est. *Resp.* 2. Si hæc distinctio & exceptio sufficit, sequitur quamvis rem, etiam inanimatam, immo & diabolum adorandum; quod & quatenus respectum habeat ad Deum. Hoc necessariò coguntur concedere: uti exsertè concedit *Gregorius de Valentiâ lib.* 3. *de Adoratione disp.* 1. *cap.* 8. & *disp.* 4. *cap.* 4. Quam horridam opinionem taxat *Anonymus* (conjicio esse Theologum quem Sorbonicum) in *Theologiâ morali Iesuitarum.* Eandem distinctionem adhibere possent, & olim adhibuerunt Gentiles. Vide (ut chartæ parcam) *D' Aille, Rivetum, Molineum, aliosque ex Nostris* supra *cit.* An ergo Gentiles ab Idololatriâ absolvendi erunt? *III. Except.* Non adorantur per se, sed per aliud; non absolutè sed in ordine ad prototypon. *Resp.* 1. Ergo adorantur. Quæstio hic est, e *An sit*, non *cur*, aut *quomodo*, aut *quo respectu*, aut *quo fine sit? Resp.* 2. Distinctio hæc coincidit cum præcedenti. Vide *Chamierum cap.* 12. & *Autores* modo *cit. IV. Except.* Quamvis imago Christi dicatur objectum, & terminus, qui terminat adorationem divinam; non tamen ultimò terminat, nec est terminus ultimatus; quia refertur tota illa adoratio divina imaginis, ad honorem ipsius Dei. *Resp.* 1. Manet tamen esse & dici à Doctoribus Papisticis objectum, & terminum, seu materiam circa quam propriè dictam. Vide *Basseum, Torre, Azorium suprà cit. Resp.* 2. Distinguenda est actio ipsa formalis & specifica, à fine sive ultimo sive subordinato actionis. Quidquid facimus, ad gloriam Dei facere debemus, 1. *Corinth.* 10.; nec tamen actio quælibet specifica hominis, sive animalis, sive civilis, sive spiritualis seu religiosa ideo neganda, aut cum fine confundenda. *Resp.* 3. Nullus est Gentilis, nullus Idololatra, qui factum suum, aut ejus qualitatem hâc ratione negare non posset, assignando finem ejus, gloriam Dei. Confer *Vossium lib.* 1. *de Idololatriâ, pag.* 19. 20. & *Heraldum lib.* 1. *digress. ad Tertulliani Apologet. digr.* 11. & 14. *V. Except.* Ipsa imago divino cultu seu latriâ non adoratur. Immo ne quidem adoramus imaginem Christi, sed tantum prototypon, seu ipsum Christum. Ratio est, quia adorare nihil aliud est, quam honorare cum professione subjectionis: atqui hic honor defertur soli prototypo, non

non imagini. Sic *Malderus* Epiſcopus Antwerpianus in Catholijck Onderwijs / *cap.* 20. coll. cum *cap.* 19. Confer *Colonienſium cenſuram Catech. Monchemii, Dial.* 3. *pag.* 56. ubi inter uſus Imaginum, nullam adorationem memorant, quin *pag.* 67. adorationem à Deo prohibitam dicunt. *Phil. Guadagnolo defendens Chriſtianam fidem contra Mahumetiſtam Achmedum, pag.* 151. abſolutè negat Imagines adorari. *Reſp.* 1. Hanc turpiſſimam ſimulationem convincunt hymni & orationes, in feſtis Exaltationis & Inventionis Sanctæ Crucis. Vide *Miſſale, pag.* 450. & 529. edit. Plantinianæ in fol.; & *Elucidator. Eccleſiaſtic. Clichtovei*, ſeu dictum Hymnarium; Et *Breviarium ſuprà citatum*. In genere ad omnes exceptiones reſpondemus, & concludimus excuſationes Gentilium & Papiſticorum iconolatrarum eaſdem eſſe, & nullum idololatram eſſe, qui ſub illis diſtinctionibus non poſſet latere: uti hoc oſtenſum à *Riveto in ſcripto Anti-Grotiano*, cui tit. *Dialuſis &c.* & *Ioh. D' Aille lib.* 1. *de Imaginibus*, cum quibus conferendus *Voſſius loc. cit. VI. Except.* Quod latria imagini Chriſti tribuitur, ſed non ut Chriſto. *Reſp.* Hæc eſt *Gregor. de Valentiâ*. Similis mihi videtur tali diſtinctioni, quâ quis uteretur in Hiſpaniâ aut Galliâ. Tribuenda eſt majeſtas Regia ſeu honor Regius, Titio aut Hermacho, &c. ſed non ut præſenti Regi Philippo IV. aut Ludovico XIV. Et quid ſi fœmina diceret ſe uxorio affectu uſque ad omnem ſui uſum ferri in hos aut illos viros, non tamen ut in Titium maritum ſuum, cui nupta eſt? An hâc exſtinctione honeſtis ſatisfaceret? *VII. Except.* Imaginum illa adoratio non eſt idololatria, quia imagines & cruces Papiſticæ non ſunt *idola*. *Reſp.* Hoc effugium ab *Autoribus noſtris* ſupra *cit.* nominatim *Raynoldo de Idololatriâ, lib.* 1. & in *Cenſurâ libr. Apocryphor. tom.* 2. *prælect.* 211. *& ſeqq.* refutatum eſt. *VIII. Except.* Quidquid ſit, licet aliter ſentire; nec Eccleſia Romana aut Papa quemquam cogit ad ſic credendum & faciendum. *Reſp.* Sic Apoſtatæ & Syncretiſtæ dulce canere ſolent. Sed duo ipſis regerimus. 1. Quod nunquam bullam aut motum proprium Papæ Romani, aut Concilii alicujus univerſalis decretum nobis oſtenderunt, aut oſtendere poterunt, quo hoc, quod ex ſuâ autoritate (quæ in Papatu nulla eſt) affirmant, confirmetur. 2. Quod ideo non liberatur Papatus à ſacrilego & idololatrico illo errore; nec ullâ ratione à noſtratibus Romano-Catholicis dici poſſit Imaginum adorationem tum dulicam tum latricam Eccleſiæ ſuæ affingi & calumniosè imponi.

Quæſtione ſtatus inficialis hoc pacto abſolutâ, educimus hæc poriſmata. 6
1. Mendacia, ſimulationes, fraudes Papiſtarum circa doctrinæ noſtræ non tantum, ſed & ſuæ propriæ explicationem, confeſſionem, defenſionem. Certè *Guadagnolo loc. cit.* Apoſtatæ *Launeus* & *Pelletarius*

lib. 1. declarat. cap. 3. (vide eorum verba Latinè exhibita apud *Chamierum*) *Cressy supra thesi 2. cit.*, &c. à mendacio hic excusari non possunt. Hæc ad augendum *tetrastylon VVilleti*, ubi *de mendaciis Papatus*. II. Labyrinthum contradictionum, dissidiorum. Vide hic *Rivetum in Decalog.* edit. post., ubi *Appendix*. Conferi *Crastovii & Pappi bella Papalia, Illyricum de sectis Papistarum; VVilleti Tetrastylon; Christophorum Potter in defectu caritatis sect. 6.*; qui duo postremi Anglicè tantum exstant, quod sciam. Quod si quis compendio studere velit, unius *Bellarmini Controversias*, aut unum ex *recentioribus Commentatoribus in Thomam*, collatum cum uno ex *recentioribus Casuistis* (*Azorio*, aut *Reginaldo*, aut *Eligio Basseo*, aut *Diana*, *&c.*) solummodo consulat. Et hoc contra prætensam unitatem & concordiam. III. Novitatem Papismi, & particularem factionem Papismi: contra prætensam antiquitatem, successionem, catholicismum. Vide ex nostris *Bulingerum de Origine erroris lib. 1.*, aut *Robertum Abotum in defensione Catholici Reformati, Perkinsi part. 3. in fine*; *Richardum Cracanthorpin defensione Ecclesiæ Anglicanæ contra Marcum Anton. de Dominis*, capp 63. 64. *&c. Hospinianum de Templis*, aut *Iohannem Forbesium in Instruct. Historico-Theolog. pag.* 314. aut *Chemnitium*; aut, qui compendio studet, *Problema cathol. Perkinsi*, & *nostram Desperatam causam Papatus, pag.* 551. ubi testimonia Autorum accumulavimus. Quibus ex Pontificiis nunc addi possent *Rupertus Tuitensis in Apocal.* 13. ubi imaginum usum ponit tanquam signum Antichristi. *Fridericus Schenck à Toutenburch* ultimus Episcopus Ultrajectinus *in libello de usu Imaginum cap.* 9. ubi fatetur Christi & Divorum imagines progressu temporis in Templa illatas, & rationes addit, cur hoc factum. En confessionem novitatis. *Id enim verum, quod primum, &c.* teste *Tertulliano*. Vidi antehac *Disputationem de Imaginibus* à *Theologo* quodam *Gallo contra Iesuitam Gontier*, vernaculo sermone Lugdun. Batavor. anno 1613. editam, ubi memini per novem priora sæcula Chronologiam imaginum contextam. IV. Corruptionem Religionis seu cultus divini tum publici, tum privati: contra jactatam integritatem integerrimam, & infallibilitatem ac fidelitatem Ecclesiæ Romanæ, quam jactant apud *Bishopum contra Cathol. Reformat. Perkinsi*. De corruptelis hâc in parte conquesti sunt *Catharinus de cultu Imaginum* (apud *Molanum de Picturis cap.* 33.), & ipse Molanus. Sic enim loquitur: *Vt meritò hic exclamet Ambrosius Catharinus. Quod verò omnium est teterrimum, hâc tempestate in excelsis templis sacellisque offendas picturas tantæ lasciviæ, ut quicquid natura occultat turpe nostrum, ibi liceat contemplari, ad excitandam non devotionem, sed cujusvis demortuæ carnis libidinem. Notum est pictores sæpe infantem IESVM nudum sculpere, aut*

pingere

pingere: ſed ob hoc malè audiunt à multis non exiguæ pietátis & prudentiæ viris. Quid enim in hâc nuditate eſſe poteſt ædificationis. Atque utinam nulla hinc oriretur in parvulis deſtructio, nullum in puſillis ſcandalum. Nec negare poteſt Concil. Trident. quidquid diſſimulare conetur. ſeſſ. 25. pag. 507. *Imagines porrò Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum, in Templis præſertim habendas, & retinendas, eiſque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quòd credatur ineſſe aliqua in iis divinitas. † vel virtus, propter quam ſint colendæ; vel quòd ab eis ſit aliquid petendum, vel quòd fiducia in Imaginibus ſit figenda; veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in Idolis ſpem ſuam collocabant; ſed quoniam honos, quæ eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: ita ut per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procombimus; Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur. * Id quod Conciliorum, præſertim verò ſecundæ Nicenæ Synodi decretis contra imaginum oppugnatores eſt ſancitum.* Quomodo mutis imaginibus partes docendi tribuerint Monachi, & miſeram plebeculam iis deluſerint, indicat *Author Hiſtoriæ Concil. Trident.* & paſſim clamant *Legendæ* atque *Hiſtoriæ Sanctorum.* Teſtes aliquot veritatis annotavit *Hoſpinianus.* V. Nuditatem doctrinæ & cauſæ Pontificię, cujus & hic & alibi ita eos pudet; ut nihil prędidii relictum ſibi putent, niſi mendaces contra propriæ conſcientiæ & factorum lucem inficiationes. VI. Irreformabilitatem Eccleſiæ Romanę; quæ ne quidem ubi maximè ἀνυπευθύνως, meliora monentes audire ſuſtinet, eoſque calumniis, iniquis judiciis, ferro, flammâ perſequitur. Vide *Caſſandrum in libello, de Officio Viri pii, &c.* VII. Conformitatem Papiſmi cum Ethniciſmo ut in aliis, ſic etiam hâc in parte. Vide inter alios *Hoſpinianum* & *Molinei Novitatem Papiſmi.* Conferat cui vacat *Heraldi digreſſionem* 11. & 14. *ad Tertulliani Apologeticum ſupra cit. Rhenanum in Tertull. Apolog. cap.* 16.; & *Voſſium de Idololatriâ ſupra cit.* Et *Franciſcum de Croy*, qui idiomate Gallico (ex eo etiam in Anglicum tranſl.) & *Gaſp. Grevinckhovium*, qui idiomate Belgico collationem Papatus cum Ethniciſmo delineárunt. VIII. Laicos in Papatu eſſe quaſi Papas; quippe inſtar Papæ ſui ſervos ſervorum & dominos dominorum: hinc omnia ſervili & cœcâ obedientiâ credere, aut teneri credere; illinc de principali Papatus articulo aliquo (e. gr. de adoratione Imaginum) aut articulis aliquot pro arbitrio diſpenſare, & contra ac ſupra Papas ſuos determinare.

DE STAUROLATRIA SIVE CULTU ET ABUSU CRUCIS.

Resp. JOH. EBERHARDO LÖHRIO, Franckenthalo-Palatino.

Ad diem 12. *Novemb. Anno* 1642.

1 SPeciem & partem non minimam idolomaniæ Papalis facit Staurolatria, & consequenter nostris non minima ratio inde sumitur persuadendi secessionem ab Ecclesiâ Romanâ: ut videre est in *Disputationibus nostrorum de Idololatriâ, & de Secessione à Papatu*: Hinc etiam ἀκρίβεια & cura nostris incumbit, quam longissimè recedendi & religiosissimè sibi cavendi ab omni symbolizatione cum staurolatriâ, aut cum aliquâ superstitionis specie in usu sacro aut quasi sacro crucis. Pertinet ergo disceptatio de Cruce ad primum & secundum Præceptum. Ad illud, ut est idolum, hoc est, ut habetur pro objecto religionis, fideî, fiduciæ, invocationis: ad istud ut est pseudosacrum, hoc est, ut habetur pro medio sacro seu mystico Religionis, & cultus instituti & consequenter gratiæ divinæ. Illic arguimus Pontificios crassę idololatriæ, propriè & strictè sic dictæ. Istic φιλοτροπείας, superstitionis, & multiplicis idololatriæ indirectę. Constabit autem hęc Diatribe nostra tribus partibus, quarum prima Theticè & Historicè explicabit usum & cultum Crucis; secunda & tertia Elencticè disquiret de ejus veritate & bonitate. In Theticâ nostrâ descriptione præsupponimus & præterimus hâc vice Philologica & Antiquaria, quæ de Cruce adferri possent: pertinent enim propriè ad explicationes & disquisitiones textuales circa Historiam sacram, de crucifixione Christi; nec non ad locum communem de Perpessionibus Christi. Interim studiosi per occasionem, aut aliquando consulere poterunt *Lipsium*, *Arnoldum Mermannium*, *Alphonsum Ciaconium*, *Gretserum*, *Bosium*, quorum exstant *tract.* peculiares *de Cruce*. Qui, compendio student, consulant *Baronium in Annalibus*, cum *animadvers. Casauboni*, & *Herib. Rosweidi talionem pro Baronio contra Casaubonum tab.* 6. *pag.* 86.; *Gallonium de Martyrum cruciatibus*; *Notas & Commentarios ad Evangelistas*, aut *ad Historiam Passionis*, inter eos *Cornel. à Lapide*, *eundemque in* 2. *Petr.* 3. *pag.* 404. *Thomam part.* 3. *quæst.* 46. & *ibidem Commentatores*, nominatim *Zvvarezium*; denique *Azorium*, *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 16.; Sunt ergo potissimum delibanda nobis. I. Ipsum objectum cultus & usus Religiosi. II. Adjuncta & effecta ejus. III. Fundamentum

Digitized by Google

mentum istius σφάγματος, & mysticæ sanctitatis atque efficaciæ. IV Cultus & usus hujus variæ species, partes, & modi in Papatu. V. Affinia quædam. VI. Pugnantia.

Ut sciant nostri quid per crucem intelligatur, cum ejus cultus & religio à Pontificiis hodie vindicatur, observent crucem posse notare. 1. *Metonymicè* mortem Christi in cruce seu totam crucifixionem pro nostris peccatis: & per metonymiam synechdochicam, omnes Christi perpessiones quas pro nobis subiit toto vitæ tempore, præsertim in fine vitæ. 1. *Corinth.* 1. 18. *Gal.* 6. 14. II. Doctrinam de Cruce, seu Christo crucifixo, hoc est, ipsum Euangelium. *Galat.* 5. 11. & 6. 12. *Philipp.* 3. 18. 1. *Corinth.* 1. 17. III. Afflictiones, quas pii pro Christi nomine sustinent, *Matth.* 10. *vers.* 38. & 16. 24. *Marc.* 8. *vers.* 34. *Luc.* 9. 23. IV. Instrumentum Dominicæ passionis, *Matth.* 27. 32. *Marc.* 15. 21. *Luca* 23. 26. *Philipp.* 2. 8. quod alibi Synonymicè ad imitationem phrasios Hebraicæ vocatur lignum, 1. *Petr.* 2. 24. coll. cum *Galat.* 3. 15. Sola hæc postrema acceptio propriè locum habet in hâc controversiâ. Sed eam extendunt Pontificii, & imaginibus ac signis crucis etiam applicant. *Bellarminus tom.* 1. *controv.* 7. *lib.* 2. tria significatu hujus vocis notari fatetur, lignum crucis, imaginem ejus, & signum in aëre efformatum. *Quod ad lignum crucis* potest notare, 1. *Vel* ipsum individuum illud lignum, in quo Christus pependit, quod revera tum erat, & forte aliquo tempore post crucifixionem exstitit: quod nos doctè ignoramus. 2. *Vel* idem illud lignum, uti ab Helenâ Constantini matre inventum dicitur: quod an idem fuerit nos dubitamus, & malumus doctè ignorare, si non fraudibus & fabulis mysterium hoc inventionis adscribere. 3. *Vel* idem lignum aut ejusdem ligni partes ac fragmina sub formali ratione reliquiarum in Papatu asservari & coli solita. Vide de iis passim *Baronium* & *Bzovium in Annalibus*; qui ad suos quæque annos retulerunt. Quibus adde *Arnoldi Raissii Hyerogazophylacium Belgicum, sive Thesaurum Reliquiarum sacrarum in Belgio*; *pag.* 217. & 389. ubi docet modum & rationem fertilitatis seu multiplicationis istarum Reliquiarum. *Quod ad imaginem*, potest notare crucis imaginem, *aut* pictam & expressam in chartâ, in tabulâ, in arenâ, pulvere, cineribus, lapidibus. 2. *Aut* quâcunque ex materiâ fictam, fusam, sculptam: eamque aut solam, aut cum imagine Christi. 3. *Aut* rursus eam sive ordinariâ hominum quorumvis operâ: sive extraordinariâ alicujus sancti sanctitate factam & consecratam: sive miraculosâ seu prodigiosâ apparitione divinitus factam, exhibitam, monstratam. 4. *Aut denique* miraculosam illam, vel κατ' ὑπόστασιν seu substantiam realem, vel κατ' ἔμφασιν & nudam speciem. Particulares

Historias vide enarratas apud *Alphonsum Ciaconium* peculiari *libro de Signis*, hoc est, *de variis crucis Apparitionibus antiquis & novis. Quod ad signum in aëre*, notare potest aut figuram crucis religiosè in aëre factam: aut in quâcunque corporis aut corporum aut partium corporis ordine, symmetriâ, figurâ, tum naturali tum artificiali, sive per mimesin & studio factam, sive deprehensam & observatam.

3 Privilegia & effecta crucis, totidem elogia, quibus eam insigniunt Pontificii, sunt vel generalia vel particularia. *Generalia* sunt. 1. *Quod* sit lignum & signum sanctum, benedictum, gloriosum, salutiferum, triumphale, &c. Sic passim *collectanea* apud *Gretserum tom.* 2. *lib.* 4. & 5. nec non elogia Concionatorum, & alloquia ad crucem, denique *hymni* ipsorum *Ecclesiastici de Cruce.* 2. *Quod* sit insigne militis Christiani. Explicat & defendit hoc *Costerus in Enchiridio*, & post eum ac pro eo contra Marbachium *Gretserus tom.* 2. *lib.* 3. *Append.* 2. *cap.* 2. 3. *Quod* contineat mysteria fidei nostræ. Defendit *ibid. cap.* 3. 4. *Quod* nihil sit, quod diabolus magis odio prosequatur. *Ibid. Particularia* sunt vel ordinaria, vel mystica, vel miraculosa. Ordinaria sunt. 1. *Quod* piis mirificè augeat devotionem, tanquam ejus occasio, & medium, & terminus: uti ex usibus crucis infra referendis colligitur. 2. *Quod* per eam excitetur spes & fiducia obtinendæ remissionis peccatorum. *Gretserus loc. cit.* 3. *Quod* per ejus conspectum excitetur caritas erga Deum. *Ibid. pag.* 397. immo ad recordationem omnis virtutis inducamur. *pag.* 405. 4. *Quod* sit sacramentale universale omnia sacramentalia, eôrumque benedictionem seu consecrationem mysticè operans & perficiens. De quo vide *Disp. nostram de Benedictionibus.* Et eleganter pleraque coacervat Nobiliss. *Marnixius tom.* 2. *Alvearii part.* 3. *cap.* 2. 5. *Quod* juxta cum aliis sacramentalibus, & supra ea, muniat nos contra hostes & nequitias spirituales diabolum, carnem, & mundum: contraque omne malignum & noxium. De quo vide *Delrio Disquis. libro* 6., aliosque, quos citamus *Disputation. de Magiâ, Spectris, Exorcismis*, & *Diatriba de Peste.* Sed complectamur multa verbis *vulgatorum hymnorum de Cruce*, quos vide in *Breviariis.* Confer porro quæ *Gretserus tom.* 1. congessit; & *Catechism. Historic. cap.* 1. *titul.* 40. 41. 42. 43. & ante eum *Turrecremata, Themesvar, Gabriel Biel, Sermonibus in festis inventionis, & exaltationis Crucis.* A quibus non abludunt recentiores *Postillistæ.* Solent & huc advocare atque applicare, quæ habent omnes illi Autores, quorum *scripta de Cruce* collegit *Gretserus tom.* 2. quibus addenda *liturgica Græcorum* ab eodem edita *tom.* 3. *Miraculosa* effecta dispescimus in transeuntia seu communia; & in localia, sæpiusque recurrentia, ac certis quibusdam reliquiis aut imaginibus crucis affixa.

Primi

Primi generis insigne exemplum vide apud *Belethum, cap.* 125. & compluria in Jesuitæ *Drauroeltii, Catechismo Historiali cap.* 1. 1. 33. 34. 35. Et apud *Baronium anno* 604. 1. & 591. 1. & 508. 6. & 847. 5. & 944. 5. & 1033. 4. & 116. 6. Et apud *Gretserum tom.* 2. *lib.* 3. *append. de cruciatis expeditionibus.* Quibus adde *Franciſci conformitates, Vitas & Legendas quorumcunque Sanctorum Papalium, Scriptores Miraculorum*; ubi videbis dæmones fugatos, tentationes superatas, mala & pericula quævis abacta per signum crucis. *Secundi generis* exempla, crucis Dominicæ (uti vocant) suggeret *Baronius* fabularum istarum diligens observator; Vide *eum anno* 566. 6. & 598. 4. & 614. 8. & 633. 1. & 622. 1. & 628. & 1101. 3. & 1105. 5. & 1120. &c. Imaginum crucis localia & frequentia miracula passim deprædicant *Scriptores Reliquiarum, Annalium, Histor. Ecclesiasticar., Vitarum, Monasteriorum, Ordinum Monasticorum, &c.* nec non *Topographorum* & *Historicorum particularium*: ex quibus excerpat, cui otium est: mihi nunc non vacat. Miracula crucis in Hoboken propè Antwerpiam jactat *libellus fraternitatis crucis in* Hoboken. Non prætereunda divisio Miraculorum utriusque generis in apparitiones, & in operationes. *Istarum* exempla habet *Baronius loc. cit. Illarum* vero ad *annum* 540. 9. 588. 2. 1188. 2. 1028. 2. 1180. &c. Et *Scriptores* aliquot *de Apparitionibus* collegit *Gretserus tom.* 2. Confer *Catechismum Historialem cap.* 1. *tit.* 38. 39. Exstat etiam *Iacobi Puche* Jesuitæ *Liber de Miraculis sanctæ Crucis.*

4 Fundamentum cultus seu adorationis Crucis statuitur in Dei instituto & electione. Sic *Biel sermone de inventione Crucis sub finem:* Licet lignum illud salutiferum *sanctum non sit per gratiam informantem: tamen sanctum est per sui specialem electionem, & summi operis divini applicationem. Illius, inquam, operis quo mundus sanctificatus pariter est & redemtus.* Confer *ejusdem Serm. de Exaltatione crucis.* Ita ut tanquam instrumentum dicatur cooperata fuisse saluti nostræ. Fundamentum proximum est contactus, quia Dominus membris suis eam tetigit, & sanguine suo tinxit: ut colligere est ex antecedentibus *ibid.* & sic *Commentatores ad Thom. part.* 3. *quæst.* 25. Remota fundamenta fuerunt præludia & simulacra atque umbræ staurolatriæ tum in naturâ, tum in Scripturâ Vet. Testam. Quæ infra notabimus in *parte Elenchicâ?* Quibus ad cumulum accesserunt apparitiones, & miracula Crucis, & revelationes factæ de eâdem. *Fundamentum peculiare Imaginis crucis*, est ejus benedictio; quam defendit *Gretserus tom.* 3. *lib.* 3. *cap.* 6. & *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 6. & *lib.* 2. *cap.* 9.

5 Cultus & religio Crucis ad hæc capita reduci potest. 1. Adorationem tum directam, tum indirectam. 2. Usum superstitiosum. 1. *Adoratio directa* specificè dicta latria, tribuitur Cruci duplici respectu, *tum* quatenus

nus Christum repræsentat, tum quatenus Christus in eâ crucifixus est. Vide *Turrecrem. in Festo S. Crucis qu.* 3. & *Themisvar. parte* 2. *serm.* 59. & *Biel in Expos. Canonis Missa, lect.* 49. & 50. Eandem latriam in formâ & quidem propter duplicem illum respectum, asserit *Thomas part.* 3. *quæst.* 25. *art.* 4. quem sequuntur plerique *Scholastici antiqui & recentes.* Vide plures citatos apud *Gregor. de Valentia tom.* 4. *d sp.* 1. *quæst.* 24. Et *Zuvarez in* 3. *quæst.* 25. *art.* 3. *Bellarmin. loc. cit.* Adde *Azor. tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 6. *Iacobum Payva Andradium lib.* 9. *pro Concil. Trident.* Adde praxin ex *Breviario*, ubi hymni, & precationes de Cruce: eadem colligitur ex *Beletho divin. offic. cap.* 125. & 151. Et *Durantis Rational. lib.* 7. *capp. de Inventione & Exaltatione crucis*, mihi *fol.* 124. 130. Confer & *Baronium anno* 628. 1. & *anno* 701. 1. Breviter Gretserus tom. 2. de Cruce, lib. 3. cap. 5. *Thomæ sententia meritò in Scholis apud plerosque primas tenet.* 11. *Adoratio indirecta* elucet. 1. *Ex* dedicatione Templorum, Altarium, Monasteriorum, Hospitalium, & Locorum piorum, immo & profanorum sub tit. & invocatione S. Crucis: quę quia ubivis passim occurrunt, non est quod hic indicemus. 2. *Ex* consecratione ordinum sacrorum, *tum* Monachorum, quales crucigeri; *tum* fraternitatum quales hic & alibi frequentes fuerunt, & celebris etiamnum hodie est, S. Crucis in Hoboken in agro Antwerpiano, *cujus liber* editus est; *tum* equitum seu militum sacrorum, quos alibi recensemus, in *tract. de Monachis.* 3. *Ex* Festis Crucis, Inventionis scilicet & Exaltationis: quorum origines, fundamenta, institutores & institutiones, vide in *Agendariis & Postillistis* modo *cit. Beletho, Durante, Biel, Themesvar, &c.* & confer cum iis *Baronium ad annum* 628. 1. 4. *Ex* officiis de S. Cruce; seu horis Canonicis. 5. *Ex* Litaniis de eâdem: Vide de iis *Autores cit.* in *Disp. de Rosariis, &c.* 6. *Ex* Missis de Cruce. Vide *Missale.* 7. *Ex* peregrinationibus ad Crucis reliquias, & certas imagines. Sic olim fiebant ad Crucem in Cranenburch Ducatus Clivensis; & hodie fiunt ad Crucem in Hoboken / aliasque, quas vide in *catalogis Reliquiarum.* 8. *Ex* processionibus, seu supplicationibus, in honorem Crucis.

6 Crucis usus religiosus est vel in cultu publico, vel extra cultum. Prioris partes seu species sunt. 1. In precibus & gratiarum actionibus: ubi sine crucis formatione nihil fit. Hinc etiam Rosariis cruces loco medalliorum appendi solent. 11. In lectione & prædicatione verbi, quam non tantum inchoant à cruce, eâdemque finiunt: sed & inter prædicandum haut infrequenter crucis imaginem manu tenent, eamque pro re natâ alloquuntur, præsertim Franciscani. *Carolus Borromæus lib.* 2. *de sacris nostrorum temporum Oratoribus, p.* 59. Alphonsum lupum Franciscanum tanquam perfectissi-

ctissimum sui temporis Concionatorem extollit: quem ait fulgidam ex ære crucem inter concionandum manu tenuisse *& quidem pectori ferme affixam, cum eâ loquendo quam tenerrimè, &c.* eoque colloquio accensum fuisse incredibiliter, inque eo alloquio tantam fuisse vilam ejus pietatem erga crucem, ut dolorem accenderet. *Secuta*, inquit, *postea nonnullorum imitatio tentavit inutiliter, quod Lupo cesserat felicissimè.* III. In administratione septem Sacramentorum: de quibus, ne me aut Lectores meos onerem, consuli debet ab iis, quibus & quando vacat, *Rituale seu Pastorale Romanum, Ceremoniale Episcoporum, Pontificale*, coll. cum *Ambrosio Vice-Comite de Ritibus Baptismi, Ioh. Stephano Durante, Durantis Rationali, Thesauris & libris Exorcisticis* alibi *cit.*; imprimis & *Gavanti Thesauro*, ubi *tom.* 2. cruces in Missâ adhibendæ recensentur, *aliique Autores* cum novis juribus ac determinationibus S. congregat. Rituum allegantur. IV. In administratione Sacramentalium, aliorumque agendorum Ecclesiasticorum. 1. In Ecclesiasticis benedictionibus & consecrationibus personarum, rerum, utensilium, vestium sacrarum; adde ciborum, vestium, domuum, navium, aliorumque utensilium communium. De quibus vide *Rituale & Pontificale Romanum*, & *Ceremoniale Episcoporum*, & *manualia seu libros Exorcistios.* Huc refer benedictiones agni, cerei, rosæ, gladii, pallii Archiepiscopalis, &c. quæ à solo Papâ peraguntur: de quibus vide *Ceremoniale Romanum.* 2. In dedicationibus templorum, altarium, &c. de quibus *Pontificale.* 3. In pane Eucharistiæ, in turribus Templorum: de quo *infra in Problemate.* 4. In Exorcizationibus: de quibus *libri Exorcistici*, & nos infra *Disp. de Exorcismo.* 5. In supplicationibus & processionibus Cruces proferuntur. Vide *disp. de Processionibus.* 6. In Funeribus & curâ mortuorum. Vide *Rituale*, & confer *Gretserum de Funere Christiano. Catech. Histor. c.* 1. *tit.* 36. 37. 7. In introductione puerperarum. *Ibid.* 8. In excommunicatione, & reconciliatione. De quo *Rituale*, & *Pontificale. Crucis usus extra cultum publicum* est. 1. In regimine hierarchico, id est, defertur crux ante Pontificem equitantem, juxta *ceremoniale Romanum*: cujus ritus antiquitatem enarrat *Baronius anno* 855. & *Aug. Fivisanius* 3. *libris.* 2. *Gestane* crucem argenteam legati Pontificii, uti occasione Poli in Angliâ tunc exlegati, refert *Autor Historiæ Concil. Tridentin. lib.* 3. 3. Et ordines quidam Monachorum, Canonicorum, Equitum, Fratrum, &c. de quibus *supra.* II. In regimine, publicisque negotiis hujus sæculi. 1. *In coronatione* Imperatorum, & Regum. 2. *In* numismatis: de quibus prolixè *Gretserus tom.* 3. *lib.* 1. 3. *In* insignibus Regnorum, Civitatum, Legionum, &c. de quibus *ibid. cap.* 31. 4. *In* inscriptionibus. *Ibid. cap.* 30. 5. *In* scriptione Epistolarum: in scriptione instrumentorum, ubi olim pro fide ac subscriptione cessisse probat *Ryntelen in Iurisdâ Romano-Catholico cap.* 91.

ex *Novell.* 90. *& l. ult.* 5. 2. *C. de fure deliberand.* 6. *In* inchoatione librorum, lectionum, alphabetorum in Scholis. 11. In privatis actionibus & exercitiis religiosis aut quasi religiosis. 12. Ordinariis & perpetuò recurrentibus, ut in cibo capiendo, in accubitu, in surrectione, &c. 2. *In* olcitatione; quod attigimus in *Disp. de Superstitione.* 3. *In* aliis negotiis incidentibus aut rarioribus. *Primo* muniunt contra incursus hostium, speciatim contra diaboli infestationes. De quo *Delrio lib.* 6. *Disquis. Secundo*, suspendi solent ad collum à redeuntibus ex peregrinatione Hierosolymitanâ. *Baronius anno* 1191. 5. *Tertio*, constituta tessera militaris sacri belli, ad recuperationem terræ sanctæ. *Idem anno* 1095. 5. & *Francisc. Iuretus in notis ad Ivonis Epist.* 173. Quod postea extensum ad alias quascunque expeditiones cruciatas pro Papâ contra prætensos hæreticos aut Papæ adversarios: de quibus videndus *Gretserus in Append.* 1. *ad libr.* 3. Conferri potest celebris JC. *Stephanus Paschasius lib.* 6. *Recherces &c. cap.* 26. *Quarto*, Cruces variati coloris distinguebant milites diversorum Principum. *Baronius ann.* 1188. 2. *Quinto*, data pro insigni Bulgaris recens ad Christianismum conversis. *Idem anno* 866. 2. *Sexto*, Deferri solita tanquam apostolatus insigne ante Stephanum regem Hungariæ, ex concessione Papæ. *Idem ann.* 1000. 2. *Septimo*, Olim etiam probationem faciebat vulgarem, sed postea à Romanâ Ecclesiâ prohibitam. Probationis hoc genus invenies in *antiquis legibus Frisiorum*, *in Formulis Marculphi, in capitulari Caroli Magni.* Huc refer cruces de tremulo ad detegenda furta; cujus probationis modum describit *Iuretus ad Epist. Ivonis pag.* 74. *pag.* 645. atque formulas illas exstare in codicibus Monasteriorum.

6 Affinia Staurolatriæ sunt 1. proxima. 1. Magorum characteres quos in horrendis sacris peragendis adhibent; quorum alii crucem in formâ referunt, alii prope ad figuram ejus accedunt, alii aliam quamcunque figuram exprimunt. De quibus vide *Autores cit. in Disp. de Magia.* Hic solummodo repetimus ex *Toleti confessione* omnes characteres, excepto signo Crucis, quæ ad miras operationes adhibentur, implicare & inferre Magiam. Nunc applica ad Græcam literam ψ, quam adhibent in consecratione aquæ. 2. *Lanceæ*, clavi (de quibus in *Disp. textuali ad Iohann.* 19.); ad hæc corona spinea, sudarium, flagellum, columna ad quam flagellatus, spongia, & similia passionis adjuncta aut instrumenta. Quæ oleraque ubi asserventur, vide in *Hierophylac. Belgico Arp. Raissii.* 216. 3. *Crux* S. Andreæ, cujus in aëre apparitionem, Hungo Pictonus Regi salutare victoriæ erga Anglos signum fuisse, refert *Hector Boethius* lib. 10. & *ex eo Catech. Histor. cap.* 3. *tit.* 48. *§.* 7. *Ibidem §.* 8. refert lanceam Christi

Christi ab Andreâ Apostolo ostensam, quâ inventâ victoriam obtinuerunt Christiani; cujus meminit & *Baronius anno* 1098. 16. An autem crux Andreæ arbor fuerit (uti habet *Chrysol. serm.* 133.) an verò crucis forma arte facta, relinquitur adhuc disceptandum. De quo vide *Notas Baronii ad martyrol. Romanum*, 30. Novemb. 4. *Cruces* in quibus passi sunt alii Sancti & Martyres; quos non paucos esse discès ex *Martyrologiis*, & *compendiosè ex Gallonio tract. de Martyr. cruciatibus c.* 1. Harum particulæ aut fragmina, si quæ alicubi servata sunt, aut miraculosè reproducta & multiplicata, ea religioso cultui & usui sunt, sub formâ reliquiarum. *S. Agni* Dei, & aqua benedicta. 11. Propinquè ad Papalem crucis usum accedit superstitio Græcorum, aliorumque Orientalium. Qualis & quantus apud illos *tum* in sacris, *tum* extra ea sit crucis usus, docent ipsorum *publica Scripta liturgica & ritualia*, à nobis in *Disp. de Liturgiâ* indicata; Idem docent *Scripta privata Doctorum*; quorum excerpta & collectanea dedit *Gretserus tom.* 3. *lib.* 4. *&* 5. *& toto tom.* 2. Quibus adde *Rodipi Curopalatem cum notis Gretseri*. Et *jus Orientale Græcorum* editum à *Leunclavio*. Hinc universa diœcesis Episcopi illis dicta fuit σταυροπήγιον, quod in eâ scilicet Episcopus Crucis figendæ jus habeat: nullum enim templum, nullum monasterium ædificari potuit, nisi loci Episcopus locum oratione consecraret, ibique crucem figeret. Sunt etiam illic Ecclesiastici dicti σταυροφόροι, ut videre est in *Actis Concil. Florentini*. Quin & olim cruce subscriptiones firmatas fuisse, & juramenta ad eam (sicuti hodie alicubi tacto codice Euangeliorum) præstita colligi videtur ex voce ἐπίορκος, id est p rjurus, qui fidem scil scriptione crucis datam, aut propositâ cruce juratam tollit. 111. Remotè, per symbolizationem scilicet aliquam & speciem mali videntur huic ritui Crucis, si non hastam aliquam porrigere, saltem nimiâ tolerantiâ aut conniventiâ tepidè cum expugnare, & expurgare. 1. *Protestantes* quidam in Germaniâ, qui usum crucis circa panem eucharisticum, in administratione Baptismi, in Templis, & alibi passim adhuc retinent, aut tolerant, nonnulli etiam defendunt: Vide *Eckhardi compendium Theologiæ Patrum, cap.* 8. *pag.* 203. Et *resp. Bezæ ad acta colloq. Mompelgard. part.* 2. *pag.* 14. & *Marbachii Theses* apud *Gretserum tom.* 3. *lib.* 3. *append.* 2. *cap.* 1. 2. *Reformati* in Anglia, apud quos in publico cultu hactenus obtinuit formatio crucis post Baptismum. Vide *constitut. Ecclesiastic. anni* 1603. *can.* 30. Nonnullis enim ceremoniis aliisque ingratis & inutilibus Papatus monumentis ibi relictis, tempore Eduardi VI. & denuo Elizabethæ, aut quia non potuerunt expurgare propter populum iis assuetum, aut quia quidam Theologorum opes quos tunc fefat autoritas, noluerunt, quippe diversum quid ab aliis Reformatis hic sequentes:

tientes: hæsit ibidem crux illa verè crux piissimis Ecclesiarum tum Pastoribus tum Membris. Magno conatu actum à nonnullis; ne malum hoc bene (uti prætexitur) positum, loco moveretur: sed frustrà, & invitâ Scripturâ ac Theologiâ reformatâ. Inter omnes, nervos ingenii & eruditionis hic intendit *Mortonus in libro* Anglico, cui tit. *Three innocent ceremonies*; & post eum *Hyperaspistes ejusdem causa D. Burges*: sed quantum profecerint, discet Lector ex eruditissimo Scripto *Rob. Parkeri de Symbolizatione crucis*; & *Anonymi (Gulielmi Amesii) refutatione libri Mortoni* modo cit.; *Ejusdem Defensione scripti sui Anti-Mortonjani contra D. Burges cap. 4. sect. 7. 8. &c. & 22.* Atqui hi quidem Anglicè tantum exstant, quod sciam. Latinè contra usum crucis in Anglià, *Didoclavius in Altari Damasceno, pag. 831*, ubi citat & *Bezam Epist. 8.* Usus crucis, quem posterioribus annis novatores quidam in Ecclesias istic intrudere conati, non symbolizat cum Papistico, sed planè papizat. Audiatur Richardus Montacutius in Antid. pag. 17. *Ego certè illas reliquias fascis involvam; auro includam circumgestandas, admovebo labiis ac collo suspensas manibus, oculisque crebro usurpatas intuebor.* Ibid. pag. 24. *Imagines præsertim Christi crucifixi asservamus diligenter & cum curâ: sunt apud nos per fenestras, ambones, vasa, vestimenta.* Idem in libro Anglico, cui tit. *Appeale*, pag. 268. *Quid prohibet cur minus possim me signare signo crucis in quacunque parte corporis. Samuel Hoardus in Sermonibus Anglicis, pag. 15.* numerat inter sacras traditiones cruce signare seipsum in exitu, in introitu, in accubitu, in sumptione cibi, in accensione candelæ, in capessendo aut exequendo negotio alicujus momenti. 4. *Inter Reformatos* si alicubi sive quorundam ex plebe pertinaciâ, sive Ministrorum negligentiâ, sive Magistratus tepore, sive ignorantiâ aut inadvertentiâ (ita loquar), cruces in templis, in turribus, in pulpitis, in cœmiteriis, in ossuariis, in sepulcris, in loculis, in panno contegente loculum, in sertis & corollis funeralibus, in vestibulis ædium, in parietibus extra aut intra, picturæ aut imagines crucis conspiciuntur: id quidem reformationi non est imputandum, sed iis qui hoc curant, aut tolerant ubi tollere possint, aut ex contentione palliant, & defendunt. Et tales indirectæ aut participatæ idololatriæ affines esse evicimus ex sacris Literis, consensu Antiquorum, & sensu ac praxi nostrorum Reformatorum, supra in *Disp. de Idololatriâ indirectâ*. Ad exceptiones, quæ postmodum nobis oblatæ sunt, *infra in Problematis* respondebimus.

Adversarios Crucis faciunt Pontificii. 1. Mahumedistas. *Baronius anno* 7 650. 2. & *Bongom. ann.* 1118. 2. 11. Claud. Taurinens. ann. 800. contra quem scripsit, *Jonas Aurelian.* Et eodem tempore Paulicianos teste *Euthymio in Panoplià part. 2. tit. 21. 111.* Petrum Bruis & Henricum, conse-

consequenter Waldenses, Wiclefistas. IV. Lutheranos & Calvinistas. Sic *Bellarminus*, & *vulgares hæreseun Scriptores*, *Prateolus*, *Alphonsus à Castro*, *Sebastianus Medices*, & *Feuardentius in Theomachiâ Calvinistarum*, *lib.* 5. *cap.* 1. Quid autem veri, quid falsi dictis eorum insit, examinatum vide apud nostros *Chamierum*, *Rivetum*, *Deckerum*, *Hospinianum*, infra citandos. Atque hæc quidem thetica & rudis delineatio crucis; quâ digitum ad ipsos fontes intendimus: neque enim thesium ratio patitur infinitis pene minutiis chartas conscribillari, nedum formalia Autorum verba exhiberi. Porro Autores si quis requirat sunt præter nonnullos jam citatos & infra citandos. 1. *Ex* Theticis & locor. commun. Scriptor. *Thomas cum comment. p.* 3. *qu.* 25. *Viguerius in Institutionibus*, *cap.* 5. §. 5. *vers.* 12. 2. *Ex* Ritualibus & Antiquariis, *Gavantus in Thesauro Rituum*, ubi alii citantur. De *Autenticis libris Ceremoniali*, *Pontificali*, *Pastorali seu Rituali*, non est quod moneam. 3. *Ex* Practicis Casuistis & Canonistis; *Azorius*, & *Barbosa in collect. ad Concil. Tridentin. & ad Bullarium*; *ipsumque* adeo *Bullarium*, aut *ejus Compendium*. His addendi *Delrio disq. Magic. lib.* 6. & superstitiosiss. *Augustin. Wichmans in Apothecâ spirituali cap.* 61. 4. *Ex* Postillistis & Concionatoribus, quilibet ex Antiquioribus aut Recentioribus, qui ad manum est. 5. *Ex* Historicis, *Annales Baronii & Bzovii*; & instar omnium *Catechismus historialis* Jesuitæ *Draulroultii*. His adde ex catalogis hæresium, *A Castro*, & *Medices*. 6. *Ex* Commentatoribus, *A Lapide*. 7. *Ex* Polemicis, *Costerus in Enchiridio*, & *Bellarminus*, quibus adde utriusque vindicem *Gretserum tom.* 3. *de Cruce*, *lib.* 3. *Append.* 2. & 3. Denique *Cornelius à Ryntelen in Iurista Catholico*, *cap.* 91.

DE STAUROLATRIA SIVE CULTU ET ABUSU CRUCIS.

PARS SECUNDA.

Resp. JOH. EBERHARDO LÖHRIO, Franckenthalo-Palatino.

Ad diem 19. *Novemb.*, *Anno* 1642.

SEquitur pars Elenctica. Ubi primo occurrunt controversiæ generales & capitales inter nos & Pontificios: deinde & aliæ partim particulares & hypotheticæ, partim problematicæ. Est ergo prior controversia capitalis, an crux sit adoranda seu religiosè colenda. Nos istis conclusionibus respondemus. *Prima Concl.* Crux quâcunque notione accepta, sive pro ipsâ cruce, 1

sive pro imagine, sive pro signo, non est honoranda, aut colenda, aut adoranda honore, cultu, adoratione civili seu societatis. *Ratio:* *Quia* non est capax illius cultus seu honoris: quia communionem naturæ ejusdem in totum, aut excellentioris naturæ participationem ex parte; aut societatem Ecclesiasticam, aut Politicam, aut Oeconomicam cum eâ non habemus. Sublatis ergo illis fundamentis tollitur cultus & honor socialis, civilis, caritatis, & quicunque alius non religiosus. Sed non est hoc multis probandum, quia non contendunt Pontificii honorem civilem ei exhibendum, sed religiosum. *Secunda Concl.* Crux non est religiosè colenda & veneranda tanquam instrumentum redemptionis, & cooperarium salutis nostræ. *Rat.* 1. Quia non fuit instrumentum & medium redemtionis; sed tantum passionis Christi materialiter spectatæ, non vero formaliter, ut scil. erat meritoria & satisfactoria. 2. *Quia* nequidem fuit instrumentum passionis activum seu cooperativum, uti alia fuerunt, tum inanimata ut clavi, funes, flagella; tum animata partim moraliter, partim Physicè causantia ut Judas, milites, Pilatus, Judæi. Fuit ergo tantum merè passivum, quod tenuiter admodum aut vix ad causam instrumentalem apud Philosophos reducitur. 3. *Quia*, dato fuisse instrumentum activum, immo fuisse inter causas secundas principalem, tamen non esset religiosè colenda; multo magis enim colendæ essent manus militum & carnificum, labia Judæ, tribunal Pilati, ipse Pilatus, Herodes, Cajaphas, ministri Sacerdotum & manus illæ, quę alapas illi infixerunt, sputa & phlegmata, quibus facies ejus obtecta, &c. 4. *Quia* in patibulo aut ligno crucis, quamvis ut instrumentum passivum (ita loquar) concurrat ad passionem Christi, nihil est honorandum, nihil venerandum, nec secundum Scripturam, *Galat. cap.* 3. *vers.* 13. nec secundum rationem, quæ potius suaderet abominationem & detestationem omnium instrumentorum, quibus innocens affligitur. 5. *Quia* quidquid tribueretur ipsi ligno crucis, non tamen veneratio illa extendi & applicari posset aut deberet ad ejus imagines & signa. 6. *Quia* ipsa crux Christi non exstat; ergo non potest honorari. De quo iterum in sequenti conclusione.

2 *Tertia Concl.* Crux ipsa in quâ Christus pependit, non est religiosè sive latriâ, sive aliâ specie Religiosi cultus (quam illi fingunt) colenda & adoranda tanquam objectum adorationis, in quod directè tendat, & quod eam terminet. *Arg.* 1. Quia Deus nullibi mandavit hanc adorationē, nullibi exauditionem promisit, nullibi in Scripturâ hujus adorationis exemplum. *Arg.* 11. Quia est crassa idololatria, quidquam adorare divinâ, aut religiosâ adoratione, quod non sit Deus. Et si Angeli, & Sancti, ne quidem B. Virgo *Horiæ*, non sunt adorandi; multò minus crux. Hoc argumentum deductum

ctum & defensum vide apud *Nostros in Controversiâ de Idololatriâ Papali. Arg.* 111. Quia objectum quod hic adorandum, materialiter nullum est; aut saltem plane incertum: *Ergo*, &c. Probatur consequentia majoris ex 1. *Corinth.* 8. *vers.* 4. ex quo loco Pontificii arguere solent idola Gentilium, atque adeo omnem cultum rerum non existentium. Atqui inter eas referimus crucem Christi. Quod si inter res dubias referri patiamur, stringit tamen argumentum: Quia omnis adoratio, omnis religio debet esse ex fide divinâ, cui non possit subesse falsum. Vide *Rom.* 10. 14. coll. cum 14. 23. & *Iohann.* 4. 22. Confer *Disputationes nostrorum de Adoratione Idoli panacei*, ubi homines perpetuo secundum dogmata Ecclesiæ Romanæ dubitare tenentur, an hostia sit transubstantiata & consequenter an Christum an vero panem adorent. 2. Probatur minor: *Primo*, quia si exstat crux aut tota exstat aut partes ejus. Totam non supereſſe, *Bellarminus* satis fatetur *lib.* 2 *cap.* 27. *Partes* si superſint, deberent esse frusta illa lignea, quę passim ostentantur, & quibus collectis multas naves quis impleat, uti bene observat *Philippus Marnixius in Alveario eccl. Roman. part.* 4. *cap.* 3. Sed quâ fide divinâ, aut quâ probabili conjecturâ humanâ constare poterit esse veras partes crucis; aut has magis esse quam illas; aut reliquias illas sacras divino miraculo in tantam multitudinem excreviſſe; Vide *Baronium anno* 34. 18. *Secundo*, Si extaret aut tota aut per infinitas illas partes, facile sciri posset quodnam genus ligni fuerit: atqui hoc certo non sciturin Papatu, sed de eo variantibus sententiis seu conjecturis disceptant. Vide *Lipsium lib.* 2. *de Cruce, cap.* 13. *alioſque Autores de Cruce* supra *citatos*; confer & *Bellarmin. cap.* 27. *Tertio*, si extaret aut per naturam, aut per ordinationem Christi, aut per curam Ecclesiæ conservata fuit. Non primum: quia fieri non potest ut lignum tanto tempore duret. Non secundum, quia Christus non vult nos inhærere rebus externis aut reliquiis, non corpori Mosis, *Deut.* 34. 6. coll. cum *Iudæ vers.* 9. ne quidem suæ propriæ carni, 2. *Corinth.* 5. 16. Non tertium; nam demonstrare non possunt Pontificii per quos, ubi, quomodo, quando successivè conservata sit. Norunt illi quid petant à nobis demonstrari in successione aut mutatione doctrinæ & Ecclesiæ. Quod absurdum & delirum eorum postulatum ex professo & operosè examinamus in *Desperatâ causâ Papatus lib.* 3. *sect.* 1. Quod hic recurrunt ad inventionem crucis per Helenam Constantini matrem, illud ipsum est ignotum probare per ignotum. Vide *Autores* infra *citandos*. *Quarto*, si exstaret crux, & conservata fuit aut conservanda, non posset satis reprehendi tepor aut profanitas primitivæ Ecclesiæ Apostolicæ, & quę illam subsecuta est primo, secundo, tertio sæculo; quæ tam venerabile lignum in cimeliis & in primâ suâ curâ non

posuerit. Et hinc sequeretur, sequioris & deterioris ætatis Ecclesiam multò præstantiorem fuisse quod ad divina privilegia, spirituales Thesauros, & devotionis intensionem atque extensionem, quam Ecclesiam primam. *Arg.* IV. Si adoranda crux, ergo vel in se, absolutè, & materialiter; vel formaliter seu relativè ad Christum. Non prius, quia est lignum; nec hoc volunt Pontificii: ergo posterius. Sed tum coleretur, vel quia instrumentum fuit passionis, vel quia instrumentum fuit redemptionis seu salutis, vel quia contactu corporis Christi sanctificatum est, est, vel quia Christum repræsentat. *Primum & secundum* supra rejecimus; & si daretur (quod tamen falsissimum) cooperatam esse crucem saluti nostræ, non tamen sequitur eam adorandam: deberent enim Biblia, Apostoli & Euangelistæ adhuc viventes, immo omnes boni Concionatores, sacramentum Baptismi, & Cœnæ religiosè adorari tanquam *συναίτια* salutis. *Tertium* nullo modo fundat adorationem: Quia, non omne quod Christi corpus in his terris attigit, præsertim in passione, est sanctificatum; sequeretur enim & manus militum, & labia Judę esse sanctificata. Deinde, siquidem daretur aliquo contactu crucem tunc sanctificatam, desineret tamen illa relativa sanctitas cessante illo contactu: nam alioquin loca illa Hierosolymę & extra eam omnia etiam hodie essent sancta, quæ Christus pedibus suis (præsertim tempore passionis) perambulavit. *Denique* detur per illum contactum indelebilem Sanctitatis characterem esse impressum; inde tamen non sequitur esse adorandam. Biblia enim, Baptismus & Cœna, omnesque veri fideles in his terris sancti sunt; non tamen adorantur. *Arg.* V. Ab absurdis consequentibus. 1. *Quod* plura statuuntur numina. 2. *Item* plures adorationes divinæ aut religiosæ; directę scil. & indirectæ, reflexivæ, per accidens, &c. Quæ commenta Perroni & similium Sophistarum, vide detecta à *Riveto in Decalogum*, & *Molinæo in Novitate Papismi*. 3. *Quod* nulla irrationalis creatura adorationis, honoris, cultus sive religiosi, sive civilis capax sit. Hoc agnoscit Doctor Parisiensis *Iudocus Clichtoveus in Paraphrasi ad Damascenum de Fide Orthodoxâ. lib.* 4. *cap.* 12. *fol.* 309. Sed distinctionis panaceam advocat *Marcus Vigerius* Cardinalis in *tractat. de Excellentiâ Instrumentorum Dominicæ Passionis, p.* 421. edit. Duacenæ in 4. Ubi concedit æquum non esse, ut rebus non intelligentibus, sentientibus, viventibus latriam, hyperduliam, duliam *suâ ipsorum gratiâ* impendamus: & addit, *Verum si ob summi Regis excellentiam Dominicæ Passionis instrumenta inspiciamus, tanquam Christo Regi conjuncta, latriâ erunt adoranda simul cum Rege, vel Hyperdulia, si cum Regiâ carne ea fuerimus venerati.* 4. *Quod* hypothesibus, quas substruunt staurolatriæ, admissis, religio nullis non creaturis in ordine

seu

seu relatione ad Deum aut Christum deferri possit. Et quidni diabolo Christum vexanti, tentanti & de loco in locum transferenti? Hæc aliaque absurda indicant & evincunt *Scriptores de Idololatriâ in genere, & in specie de Idololatriâ Romanâ*. Qui videndi. *Arg.* VI. Accedat consensus antiquæ Ecclesiæ, qui ex tribus potissimum elucet. 1. *Ex* dictis & sententiis Patrum, ut Minutii in Octavio: *cruces etiam nec colimus, nec oramus,* (sic editio *Elmenhorstii*; sed *Ioh. à Vouvveren* in 8. & *Heraldi* in 4. legit *optamus*) *Vos qui ligneos Deos consecratis, cruces ligneas, ut Deorum vestrorum partes, forsitan adoratis.* Ambros. in Orat. Funebri de obitu Theodosii ad Honorium ejus filium: *Invenit ergo* (Helena) *titulum, Regem adoravit, non lignum utique: quia hic gentilis error, & vanitas impiorum. Adoravit illum, qui pependit in ligno, scriptus in titulo.* 2. *Ex* eo quòd à Gentilibus objecta staurolatria, per Christianos Doctores repulsa & refutata sit. Tertull. apolog. cap. 16. *Sed & qui crucis nos religiosos putat, consecraneus erit noster, cum lignum aliquod propitiatur. Viderit habitus, dum materiæ qualitas eadem est; viderit forma, dum id ipsum Dei corpus sit.* Cyrill. *Alexandr. libr. 6. contra Iulianum.* §. 5. ubi ad objectam adorationem ligni crucis, nihil aliud defendit, quam haberi ut picturam & signum memoriale. Atque hæ quidem rationes, ad quas excipiunt Pontificii; atque insuper objiciunt apud *Bellarminum.* 1. *Object.* Quia Christus sibi elegit crucem, ut altare, summi sacrificii, ut instrumentum liberationis, &c. 2. *Object.* Quia multa mysteria cruce significantur; quo trahit. *Ephes.* 3. 18. 3. *Object.* Ex inventione crucis. 4. *Object.* A testimoniis veterum. 5. *Object.* Ab exaltatione Crucis, & restitutione. Hic adde miracula Crucis: quæ ab *Autoribus* suprà *cit.* & *Baronio*, & *Catechismo Historiali* notantur; quibus adde *Surium in Vitis Sanctorum.* 6. *Object.* Quia locus sanctus *Exod.* 3. 5. & semicinctia Pauli, & sacramenta, &c. Solutiones dabimus coram in ipsâ disputatione: Si quis Autores requirat, supra *parte* 1., & hic rursum indicamus *Conradum Deckerum*, qui peculiari *tract. de Staurolatriâ Romanâ* Bellarminum doctè & plenè refutavit; Idem præstitit *Hospinianus de Templis*, edit. posterioris *lib.* 2. *capp.* 19. 20. 21. *Idem de Festis*, *pag.* 82. 83. 135. ubi objectiones 3. & 5. fusè refutat. Et *Chamierus in Panstratia*, *tom.* 3. *lib.* 22. per totum; & *Marbachius in disp. de Cruce*, sed quam non vidi, nisi apud Antagonistam ipsius *Gretserum tom.* 3. *lib.* 3. *append.* 3.; Adiri etiam potest *Amesii Bellarminus Enervatus*, ubi argumenta ex Scripturâ & ratione deductâ retundit; & *Rivetus Cathol. Orthodox. tom.* 1. *part.* 2. *quæst.* 20. ubi imprimis respondet ad ea quæ ex antiquitate afferuntur; cui adjunge *Problema Catholicum Perkinsi*, & *Raynoldum in libros Apocryphos lectione* 241. 242. 246. 247. *eundemque colloquio cum Harto cap.* 8. *sect.* 4. *p.* 343. edit. in fol.

Ioh. Forbesium lib. 7. Instruct. Historico-Theolog. cap. 8. & *p.* 450. Et *Elmenhorstium in Commentario ad Minutii Octavium pag.* 49. edit. in fol. Summa responsionis Elmenhorstii huc redit, eos per metonymiam cruci adscribere, quod propriè Christo fuit tribuendum. Et citat in hunc finem *Chrysost. in Matth.* 16. *homil.* 55. *Ambrosium de Cruce Christi sermone* 55. *part.* 3. *Athanasium tom.* 1. *in passionem & crucem Domini, Nazianzenum Orat.* 2. *in Pascha, & Orat.* 2. *in Iulianum, Theodoret. Orat.* 6. *de Providentiâ*, aliosque, qui totam salutem Cruci tribuunt; quę unico Servatori crucifixo à Scripturâ tribuitur: tribuunt, inquam, propter Christum, qui in eâ passus est. Quod nisi metonymicè intelligas, totam fidem Christianam ab iis sacrilegè eversam, dicendum esset.

Concl. 4. Imago Crucis nullo modo adoranda est. Probatur argumentis plerisque pro concl. 3. allatis: quibus adde 1. *Arg.* Quia dato prototypon adorandum, hinc tamen non sequitur imaginem adorandam: honor enim exemplaris in exemplum non transit. 11. *Arg.* Quia nullæ imagines adorandæ: cujus argumenti deductionem & defensionem vide apud *nostros Disp.* præcedente *de Imaginibus citatos.* 111. *Arg.* Quia crux non est imago Christi crucifixi & mediatoris à nobis divino cultu unà cum Patre & Spiritu Sancto invocandi: non magis enim dici potest imago ejus, quam lancea, clavi, cumulus Golgatha, vincula, manus militum. 1v. *Arg.* Quia nondum certum est, ne quidem certitudine humanâ & historicâ, quæ fuerit forma crucis, immissa scilicet an commissa: ut videre est apud *Bellarminum cap.* 26. & *Lipsium de Cruce lib.* 1. *cap.* 6. *Baronium ad ann.* 34. 62.; cum quibus confer ex nostris *Deckerum lib.* 2. *cap.* 2: Ut nec certum est quæ fuerit forma crucifixionis, & consequenter qualis debeat esse genuina imago Christi crucifixi seu in cruce pendentis. Vide quæ de quatuor clavis Baronius anno 34. num. 118. *Antiquiores*, inquit, *imagines quatuor ipsum affixum clavis repræsentant &c. sed aliam sententiam de tribus recentior probavit usus. Iohannes Molanus libr. de Picturis sacris cap.* 24. pro quatuor clavis ex suis testes producit, *Innocentium tertium, Gabriel Biel, Brigitta Revelationes.* Et sic determinat: *Non sunt veteres imagines reprehendendæ. Sed nec reprehendo; quod Christus nunc constanter tribus clavis cruci affigatur.* Hæc scil. antiquitas superstitionis Romanæ. De iisdem ac de ligno suppedaneo *Augustinus VVichmans Brabant. Marianæ lib.* 3. *cap.* 11. Et *Corn. Curtius* Augustinianus *peculiari tractatu de Clavis Dominicis*, anno 1634. secundò edito. *Alphonsus Palcottus & Felix Mallonius in libro de sacro Sindone & Gretserus tom.* 1. *de Cruce, Corn. à Lapide in Matth.* 27. *Chifletius de Linteis sepulcralibus Christi, cap.* 31. Citatur à *Ioh. à VVouwer in notis ad Minutium p.* 158. *Ioh. Matthæi VVackeri* Consiliarii Cæsarei

Synta-

Syntagma de Cruce. Sed hactenus illud non contigit videre. Ex noſtris *Molineus in tract. de Reliquiis*, edito cum *Epiſtola Nyſſeni*, & *Deckerus loc. cit.*; *Caſaubonus in Exercit. ad Baronii Annales*; & *Scaliger in Euſebianis*, contra quem tamen in nonnullis excipit *Fullerus Miſcellan. lib. 4. cap. 12. v. Arg.* Sequeretur hoc abſurdum: pariter imagines pictas aut ex materiâ aliquâ formatas, omnium clavorum, lancearum, ſepulcrorum, tumulorum infelicium (Belg. Galgen-bergen) vinculorum, flagellorum, coronarum ſpinearum, ſputorum & phlegmatum, manuum carnificum, &c. religioſè adorandas. Antitheſin ſuam de adoratione Imaginis Crucis, etiam non adpictâ vel additâ imagine Chriſti probat *Bellarminus* iſtis objectionibus, quarum *Object.* 1. Quia apparebit ſignum filii hominis, &c. *Matth.* 24. 30. *Object.* 2. Ex teſtimoniis Conciliorum. *Object.* 3. Ex teſtimoniis & uſu veterum. *Object.* 4. Ab apparitione & miraculis Crucis, ubi imprimis nobilis illa crux Conſtantino viſa, cum hiſce verbis: ἐν τούτῳ νίκα, &c. Quod commentum excuſſum vide à *Raynoldo in coll. cum Harto pag. 345. cap. 8.* & à *Iacobo Gothofredo in Comment. ad epit. Philoſtorgii, lib. 1. cap. 6.* Nos infra *part. 3. §. 5. Probl. 5.* idem attingimus: ubi vide. Hic adde effecta miraculoſa ex *Catechiſmo Hiſtoriali.* Nec prętereunda rarior illa crucis imago Trajecti ad Moſam, de quâ *VVichmans & Gretſerus*; *lib. 4. pag. 538.* & celebris illa crux in Hobolien / de quâ idem *VVichmans lib. 3. cap. 11.* & *libellus Fraternitatis, Crucis in* Hobolien. *Obj. 5.* Quia ſigna rerum ſanctarum ſancta & venerabilia ſunt. Adde *Object. 6.* Ex Jure Civili, apud *Rhyntelen in Iuriſta, loco cit.* Solutiones iſtarum objectionum vide apud *Autores* ſupra *cit.*

Concl. 5. Character crucis non eſt adorandus ſeu religioſè colendus. 4
Probatur argumentis ſupra allatis; & ſumma omnium ſit: Si ipſa crux, aut imago ejus non adoranda, ergo multo minus character ejus. Antitheſin ſuam ſic probare conatur *Bellarminus. Object. 1.* Sanguis agni in poſtibus *Exod. 12.* nihil aliud ſignificabat, quam ſignum crucis. *Object. 2.* Et Tau in frontibus *Ezech. 9.* coll. cum *Apocal. 14. 1.* & *7. 4. Object. 3.* Jacob cancellatis manibus benedicens filiis Joſephi *Geneſ. 48.* ſignificavit benedictiones aliquando peragendas ſigno crucis. *Object. 4.* Ex teſtimoniis veterum. *Object. 5.* Ex miraculis. Adde ex *Bellarmini* exceptionibus ad rationes noſtrorum. *Object. 6.* Quia triplex ejus eſt effectus & quidem ex inſtituto divino: terret enim diabolum, qui eam timet ut canis baculum; pellit morbos, &c. (Hic imprimis confer *Catechiſm. Hiſtor.*); ſanctificat ea, quibus imprimitur. *Object. 7.* Ex iiſdem objectionibus deſumpta: Quia vim habet ex opere operantis, eo modo, quo oratio, *nam ſignum crucis eſt invocatio quædam. Object. 8.* Ex iiſdem exceptionibus:

Quia ex opere operato, & ex instituto Dei valet contra diabolum. *Object.* 9. Addatur ex *Baronio*: quia apud Judæos & Gentiles fuit signum salutis. Quod refutat *Casaubonus Exercit.* 16. §. 78. & reliquas objectiones *Autores* supra *citati.* 10. *Denique* exceptio capitalis & ultimata est, per distinctionem adorationis *per se*, & *propter se*: Aliud enim est imaginem *per se* adorari, & aliud *propter se* adorari. Sicuti aliud est exemplar adorari in imagine, & imaginem adorari propter exemplar. *In se* adorari & proximè actum illum terminare, licet tota ratio ejusmodi cultus & observantiæ sit ipsum exemplar quod in imagine exprimitur; non secus ac dum observatur legatus propter regem, &c. Sic *Vasquez ad* 3. *Thoma disp.* 108. Cujus sententiam adoptat *Chifletius* & applicat sindonibus & linteis sepulcralibus Christi, *cap.* 36. quæ eodem cultu, quo Thomas crucem, adoranda statuit. Ibidem refert *Iulium* 2. *in Bulla*, anno 1506. sindoni Camberiensi festum diem ac proprium officium constituisse.

5 Posterior principalis controversia, quæ nobis cum Papatu intercedit, est: An crucis ulus sit in sacris & extra ea, tanquam sacramentalis habentis mysticam & sacram non tantùm significationem, sed & operationem seu efficaciam, atque adeo meritum à merito crucifixionis seu mortis & passionis Christi distinctum. *Affi.* Pontificii qui de cruce scribunt, hactenus à nobis citati, inter quos emicat *Gretserus tom.* 3. *lib.* 3. *append.* 2. *cap.* 2. & 3. Et *Catechismus Historialis loc. cit.* Sed sufficerit hic exhibere verba precationis in Pontificali Romano tit. de Benedictione novæ Crucis: *Sanctificetur istud lignum, & benedictio illum ligni, in quo membra sancti Salvatoris suspensa sunt, sit in isto ligno: ut orantes, inclinanteque se propter Deum ante istam crucem, inveniant corporis & animæ salutem.* Nos omnia ista *Neg.* ducti istis rationibus. 1. Generales seu communes rationes sunt, quas infrà adferimus in *Disput. de Sacramentalibus*: ubi videndæ. 11. Quia aut substituitur meritum & efficacia illius crucis, merito Christi, operationi & speciali gratiæ Spiritus ejus, verbo & sacramentis, aut in societatem causalitatis cujusque admittitur; aut fingenda est nova & peculiaris causalitas, genere & specie ab illis distincta; *Primum* si quis dicat, jam plane negatur Christus & gratia ejus, quod Gentile aut Judaicum plane: adhæc negatur necessitas & efficacia moraliter instrumentalis verbi & sacramentorum. Sed hoc nolunt Pontificii. *Secundum* dici non potest, nisi quis imagini crucis, aut characteri tribuere vellet meritum valore infinitum quale est Christi, idque propter æternam ipsius Deitatem: adhæc eidem imagini tribuat efficaciam infinitam qualis est Spiritus Sancti supernaturaliter intra cor humanum operantis, quæque soli Deo competit, & unde argumentum solidissimum deduci solet ab Orthodoxis contra

Anti-

Anti-trinitarios pro Deitate Spir. S. Insuper, non potest cruci tribui vis & efficacia organica in cooperatione salutis nostræ, qualis tribuitur verbo & sacramentis, & quidem exclusè, in illo genere causalitatis. *Roman.* 1. 16. 1. *Cor.* 1. *v.* 21. III. Ab absurdis consequentibus, 1. *Quia* usus hic accedit ad Magicas superstitiones, aut cum iis coincidit: ibi enim adhibent figuras & caracteres, &c. Confer suprà *Disp. de Superstitione & de Magia.* 2. *Quia* non auget justitiam, fidem, devotionem, sed potius excutit; homines enim confusi panacæâ illâ crucis & obvio ac facili isto opere operato, in spirituali & intimâ praxi fidei, resipiscentiæ, ac caritatis circa Christum crucifixum flaccescunt, ut eam susque deque habeant. 3. *Quia* ludibrio exponit Christianam religionem apud extraneos.

Accedamus nunc ad problemata quædam, quorum alia magis dogmatica & practica generalia; alia magis hypothetica & historica seu magis particularia. Prioris generis sunt. 1. *Probl.* An crucis usus in sacris, solummodo tanquam signi memorativi, aut significativi Christianismi adhibendus? *Resp.* Signum potest intelligi vel purè arbitrarium, simplex, commune & adiaphorum (qualis ex. gr. impositio manuum); vel mysticum & formaliter sacrum. Si posteriori modo explicetur & defendatur crucis usus in Ecclesiis nonnullis extra communionem Romanam (uti aliqui illius patroni in fervore disputationis eò aliquando abripiuntur, aut ab adversariis eò adiguntur), utique iisdem argumentis urgendi, quibus omnia sacramentalia & pseudo-sacræ ceremoniæ Papatus. Sin dicantur tantùm esse signa arbitraria, haut aliter assumta, quàm vulgaria insignia, aut imagines in arte Mnemonicâ, historiæ & memoriæ causâ: tamen omittendæ sunt tanquam 1. Idolothyta. 2. Tristia & fastidiosa monumenta horrendæ idololatriæ. 3. Scandala & occasiones seductionis Papistarum. 4. Species externæ symbolizationis cum Papisticâ staurolatriâ. 5. Breviter quia majus est damnum emergens metuendum, quàm utilitas inde speranda. Quo in casu omnia non necessaria, quamvis darentur esse adiaphora & in se non illicita, omittenda & abolenda sunt. Quæ argumenta cum solidâ refutatione exceptionum vide confirmata apud *Autores* suprà *citatos*, *Parkerum* scilicet, *Amesium*, *Didoclavium*. Nos axiomata, distinctiones, & fontes generales solutionum suprà indicavimus in *Disp. de Idol. indirecta*, *parte* 1. usum crucis post baptismum strictim attigimus *ibid. part.* 2. *thesi* 7. II. *Probl.* An cruces in turribus templorum, una cum gallis, aut sine illis retinendæ à Reformatis, ubi tolli possunt; aut ubi non sunt, de novo antiquis aut novè ædificatis Templis imponendæ; & an piè, utiliter, prudenter Theologi hæc ædilibus, aut populo, aut Magistratui in casu con- 6

scientiæ suadere possint? *Resp.* Non agitur aut quæritur hic de tolerantiâ aut conniventiâ: nec de licito usu templi, cui cruces adhuc impositæ sunt, immo in cujus vitris, columnis, vestibulis, &c. etiamnum conspiciuntur: nec de reali executione Theologorum non zelantium aut contendentium pro crucibus in turri, templi tecto, cœmiterio retinendis, aut reponendis; an scil. ipsi actu eas dejicere debeant, aut dejectionem ab ipsis peragendam tentare & velle: nec disputatur propriè de magnitudine hujus defectus, aut negligentiæ, aut παροράματος: sed quæritur quid ex indicio Scripturæ pietas & prudentia Christiana Theologorum debeat suadere, inculcare & commendare Magistratibus, ædilibus, populo, Ecclesiæ. Præmissâ hâc limitatione nos *Neg.* Rationes in Problemate præcedente allatæ huc applicandæ: quia quod ad summam rei eadem fere utriusque ratio. Specialiter hic exprimendum, à Pontificiorum sensu, intentione, & praxi esse recedendum, non tantum formaliter, & protestatione verbali, sed etiam materialiter & ipso facto. II. Quia pinnaculum illius figuræ turribus impositum nullum habet usum necessarium sive Ecclesiasticum, sive Politicum. Ergo talis figura sive in Templo sive super Templo aut turri symbolizans cum idolo crucis in Papatu, potius aut removenda, si fieri possit, aut omittenda, ubi non est. III. *Accedit* praxis Reformatorum, qui ubi penes ipsos potestas fuit, & commodè fieri potuit, hoc effecerunt, ut aliæ quæcunque figuræ ornatus causâ, aut aplustrum (ita loqui liceat) ad ventorum indicium, aut nihil omnino superponeretur. Provoco ad Galliam, Scotiam, Hungariam, (de quâ nuper indicium mihi fecerunt Doctiss. Theologiæ Studiosi ex illâ gente hic commorantes), Belgium nostrum, illis scil. locis, ubi nova Templa extructa. Nolim tamen negare alicubi per ædilium, aut patronorum negligentiam, aut ignorantiam, aut contendendi studium prævaluisse antiquam consuetudinem: non tamen defuerunt officio suo Ministri, sed fecerunt quod debuerunt, quantum in se est. De Helvetiâ & Germaniâ locuples testis est *Gretserus tom.* 3. *lib. cap.* 6. & *lib.* 5. *cap.* 32. & nostri nunquam hoc negârunt, aut eum mendacii arguerunt. IV. Addenda praxis communis Ecclesiarum in Belgio, quæ hoc sedulo agunt apud Magistratus, ut cruces omnes intra aut extra Templa, in Cœmiteriis, in loculis, in pannis sepulcralibus, in tumulis, in sertis, &c. tollantur. Hic provoco ad *Acta Synedriorum, Classium, & facta quotidiana.* Exstat *Decretum Synodi Zuydhollandicæ Gorinchemensis, anno* 1595. ut tollerentur cruces ex vitris Templorum, tanquam res superstitiosæ. Et *Decretum Synodi Noort-Hollandicæ, anno* 1642. *artic.* 31. de tollendis crucibus in Cœmiteriis. V. *Denique* suffragatur exserta determinatio præstantissimorum Theologorum: qui specialiter

cialiter perſtringunt cruces in turribus Templorum, *Hoſpinianus de Templis cap.* 27. ubi gallum & crucem impoſitam inter traditiones Papales, *& inutiles ſuperſtitiones* recenſet, quem propterea acriter inceſſit *Gretſerus tom. 3. lib. 3. cap. 6.* Idem de cruce in turri judicat *Marnixius Alveariitom. 2. part. 3. Beza homil. 15. in paſſionem, p. 371.* edit. lat. in 8. taxat Papiſtarum gallos in turribus. Idem in reſponſo ad acta Colloquii Mompelgardenſis part. 2. pag. 14. ſic de Crucibus: *Si ex animo loquitur D. Andreas, cur non cruces & crucifixorum idola ſuſtulerit; immo cur alibi ſublata vel curaverit ipſe, vel paſſus ſit reſtitui, cum nulla idola magis propenſos ad idololatriam homines reddant.* Ubi ut & pag 23. *Cum nullo magis in ſimulacro ſit peccatum.* Et *pag.* 25. effugia & exceptiones Jacobi Andreæ diluit. Ejuſdem veſtigiis inſiſtit *Daneus contra Bellarminum*, quem inſectatur *Gretſerus loc. cit. Marbachius in Theſibus* (apud *Gretſerum lib. 3. cap. 3. pag. 394.*) opinionem Coſteri de cruce & gallo, in turre poſitis, ut peccatores dum ea eminus vident, pœnitentiæ Petri, & veniæ per crucem conceſſæ recordentur, ſic reprehendit: *Hæc explicatio & applicatio maximè pugnat cum Hiſtoria, &c.* Memini mihi à Reverendo & veterano Theologo, p. m. aliquando relatum, Calvinum cum Collegis ſuis ſeriò admodum privatim publiceque pro concione monuiſſe Genevenſes, ut crux in ſummitate Templi aut turris relicta auferretur: quod cum non fieret ab illis qui poterant, eam ablatam eſſe caſu & modo quodam non vulgari, quem hic non referam. Affirmabat mihi venerandus Senex, ſe aliquoties à Viris fide dignis (& inter eos, Theologis) hoc audiviſſe, cum Genevæ ſtudiorum cauſâ commoraretur. Ita ut minimè credendum ſit Theologos reformatos (præſertim in Galliâ) delectatos fuiſſe crucibus in turribus, aut pro iis ſive retinendis ſive reponendis zelatos. Certè Calvinus in Epiſtolâ ad Knoxum pag. 213. b. edit. in fol. ſic cenſet: *Certè luminaria, cruces, & ejus farinæ nugas ex ſuperſtitione manaſſe, nemo, ut arbitror, ſano judicio præditus negabit. Unde conſtituo, qui eas in libera optione retinent, nimis cupidè ex face haurire. Nec video, quorſum attineat Eccleſiam frivolis & inutilibus ceremoniis, ne proprio nomine noxias appellem, onerari, ubi puri & ſimplicis ordinis libertas nobis permittitur.* Quo magis miror hæc, & quæ iſtius generis hypomnemata conſcientiis noſtrorum datâ occaſione ad abundantem cautelam, à me ſuggeſta ſunt, tam temerè rideri & explodi à non nemine. Sed audiamus quibus hæc cauſa agatur. 1. *Cruces ibi repoſitas, nullum alium nunc habere uſum, quam ut ventorum ſpiracula notent, & loca ſacra à profanis diſtinguant. Reſp. Primò*, Si in Papatu nullo alio fine fuiſſent, aut etiamnum eſſent: utique non adeò curandum eſſet, cujus figuræ eſſet pinnaculum turrium. Sed quandoquidem hæc figura ſeu imago crucis etiam hodie abominandum

Digitized by Google

dum idolum est in Papatu, & publica professio Staurolatriæ. & consequenter inter nos, quidquid contrà protestemur, periculosum monumentum idololatriæ, & excelsum quasi relictum & occasio posteris nostris relabendi in aliquam superstitiosam crucis conscientiam, & consequenter idolothyton, aut saltem ejus umbra ac species: aliâ potius pinnaculi formâ uti possemus in tectis & turribus Templorum. *Deinde*, Reformati nostri in Galliâ, Scotiâ, Helvetiâ, Germaniâ, Ungariâ, non ignorârunt cruces posse inservire pro pinnaculis aut ornamentis, æque ac aliam quamcunque figuram, & tamen eas sustulerunt. Quibus insignis imprudentia, & perversitas ab ejusmodi crucis apologiis haut obscurè exprobrari videtur. Quæcunque enim mihi hoc in casu, aliisque similibus ad idololatriam indirectam pertinentibus hic absurda impinguntur, *Calvino*, *Bezæ*, *Danæo*, *Hospiniano*, *Raynoldo*, Ecclesiis reformatis in Galliâ, Scotiâ, Belgio, &c. pariter, immò multo magis (quia mihi præiverunt) impinguntur, & calumniarum Pontificiarum spicula in illos egregiè acuuntur. *Quid ominis nunc caperet cruentus ille tyrannus* (Solymannus scilicet) *si videret in Germaniâ tot crucium millia ex Ecclesiarum verticibus decussa, &c. improbitate & perversitate hæreticorum.* Sunt verba Gretseri tom. 3. lib. 5. pag. 32. Vide eundem *lib.* 3. *cap.* 6. ubi loca Helvetiorum Papistica à Reformatis per cruces Templorum distingui ait, & quidem in chartis chorographicis, quas nostræ Religionis chorographi ibidem edunt. Paulo post addit: *Si Calviniani crucem non odissent, non eam ex culminibus turrium deturbarent. Tertiò*, lepidum illud idiotarum effugium de spiraculis ventorum responsum non meretur: majori ergo ratione & colore, ac minori cum specie mali, nautæ suis malis crucem imponerent. *Quartò*, de locis sacris à profano quovis distinguendis, quo stylo & sensu hoc dicatur, non intelligo. Agimus hâc de re in *Disp. de Templis*; & infrà in *disp. de Benedictionibus*. Si quis tam bliteus esset, ut distinctionem inter Templum, & inter curiam aut aulam, aut caulam, aut macellum, aut bursam mercatorum, aut palatium Danistarum, aut sphæristerium non videret, quid si illius simplicitatem scedulâ valvis affixâ, aut libro seu codice Bibliorum appenso, ut distinguamur à Pontificiis (quomodo olim Bohemi calice turribus imposito templa sua à Pontificiis) aut alio quovis indicio juvandam diceret, quibus clavis trabalibus cruces tum retinerentur? Sed nimis futile & ludicrum hoc effugium. 2. *Immo vix illæ alium sub Papismo usum obtinuerunt. Resp.* Vix ausim suspicari ex ignorantiâ hoc dici. Cogar ergo mirari, & dolere à Theologo aliquo in controversiis Pontificiis versato ἀμυρίαν αἰσθήσεως, quâ contra mentem & protestationem Pontificiorum, ipsorum superstitio coloratur. Quâ arte usi nuper *Militierus* & celeberrimus *Grotius*

tim ab utrâque parte vapulant. Repono, Pontificii *Primo*, cruci quocunque in loco, prælertim ſacro (ſecundum ipſos) conſtitutæ, ſymbolicam & ſacram ſignificandi & operandi vim tribuunt. Vide *Catechiſmum Hiſtorialem*, *Gavantum in Theſauro rituum*, *Gretſerum tom.* 3. *lib.* 3. *eundem* paſſim *lib.* 2. *de Benedictionibus*. *Secundo*, ſpeciatim cruci & gallo in turribus myſteria, & efficaciam attribuunt, Durantes in Rationali lib. 1. cap. 1. *Pinnaculum turris vitam vel mentem Prælati, quæ ad alta tendit repræſentat. Gallus ſuper Eccleſiam poſitus prædicatores deſignat. Gallus enim profunde noctis pervigil horas ejus cantu dividit. Dormientes excitat. Diem appropinquantem præcinit. Sed prius ſeipſum alarum verbere ad cantandum excitat. Hæc ſingula myſterio non carent, &c. Hi etiam ſicut & gallus contra ventum ſe vertunt, quin increpando & arguendo contra rebelles fortiter reſiſtunt. Ne lupo veniente fugiſſe arguantur. Virga ferrea in quâ gallus ſedet rectum repræſentat prædicantis ſermonem ut non loquatur ex Spiritu hominis, ſed Dei juxta illud: Si quis loquitur quaſi ſermones Dei, &c. Quod vero virga ipſa eſt ſupra crucem ſeu ſummitatem Eccleſiæ poſita. Innuit ſermonem Scripturarum conſummatum eſſe & confirmatum. Unum Dominus in Paſſione ait: Conſummatum eſt. Et titulus ejus ſuper eum indelebiliter ſcriptus eſt Tolus, id eſt ſummitas Templi eminens & rotunda ſuper quem crux ponitur propter ſui rotunditatem, ſignificat, quòd perfectè & inviolatè Catholica fides prædicanda ſit & tenenda.* Similiter crucis efficaciam inculcat *Auguſtinus Vichmans in Apothecâ ſpirituali cap.* 71. *aliique Scriptores Theologi de Peſte. Coſterus in Enchiridio* ex profeſſo, quem operoſè contra Marbachium defendit *Gretſerus lib.* 3. *Appendic.* 2. conſer & *libr.* 3. *cap.* 6. *Tertio*, noſtris Eccleſiis & primis Reformatoribus, quin & hodiernis Theologis uſum crucium in turribus Papalibus longè alium notantibus videtur haut obſcurè nota inuri craſſæ ignorantiæ, & atrocis calumniæ. Vide *Hoſpinianum*, *Marnixium*, *Bezam*, *Marbachium*, *Daneum*, ſupra *cit.* Sed pluribus hanc aſſertionem de uſu crucis templaris in Papatu proſequimur *parte* 3. ſequente, §. 1.

DE STAUROLATRIA SIVE CULTU ET ABUSU CRUCIS,

PARS TERTIA.

Resp. JOHANNE ROLDANO, Trans-Halano.

Ad diem 8. *Iulii. Anno* 1643.

I EXcept. 111. Speciatim non videre se dicit, *cur tam infensus sim crucibus illis, quæ templis sunt impositæ, aut quare debeat religiosissimum Magistratum idololatriæ insimulare, quod eas vel patiatur ubi sunt, vel etiam curet reponi, ubi collapsæ sint;* ubi rationes aliquot subjicit quas infra excutiemus. *Resp.* 1. Amplificatio illa quod tam infensus sim crucibus in turribus transeat cum cæteris ejusdem generis rhetoricationibus. Ealdem & similes antehâc nostris opposuerunt Pontificii & Lutherani mox infrà citandi. Fateor communem mihi causam esse cum Ecclesiâ reformatâ, (præsertim in Galliâ, Belgio, &c.) ejus communem doctrinam & praxin proposui in *Disp. de Idololatriâ indirectâ*, eandemque hâc disputatione pro modulo defendo. Memini Sylvæ-Ducis anno 1629. & 1630. in urbe & agro suburbicario mensibus aliquot rumorem sparsum de miserabili & horrendo exitu unius ex Concionatoribus (me autem designabant) quod tam infensus fuisset cruci, & quod tum Concionibus, tum consiliis & obtestationibus suis in eam hostiliter incurrisset, tantumque effecisset, ut crux lignea ex magno templo ibi tolleretur. Quæ fabula tragica postea Hispali in Hispaniâ peculiari chartâ, seu scedulâ Mercuriali vulgata fuit; cujus exemplum in nostrum idioma transl tum, addito ab aliquo ex nostris epigrammate fabulam Papisticam non inconcinnè exsibilante, Amstelredami editum fuit. *Resp.* 2. Altera amplificatio, *quod quis* (secundum meam scil. doctrinam in *Disp. de Idololatria*) *debeat religiosissimum Magistratum idololatriæ insimulare*, quamvis videatur comparata ad odium doctrinæ & causæ meæ conflandum, pari jure relegetur ad rhetoricationes. Quæstionem quomodo ego proposuerim, Lector ibidem videat; si cui hoc tanti est. Quid si de religiosissimis Regibus, Proceribus, & Theologis in Angliâ cætera quam maximè Reformatis similiter quis amplificet in negotio de Cruce, quæ ibi post Baptismum formari solet: *Non video quomodo debeam eos idololatriæ insimulare?* Quid quæso responsuri essent Genevenses, Galli, Belgæ, Scoti, &c.

Resp.

Resp. 3. Saltem non esse partem Religionis, aut ejus actum, aut gradum excellentiæ Magistratui Christiano in casu & foro conscientiæ suadendum, aut admodum laudandum, reponere scil. in turribus Templorum collapsas aut sublatas cruces, certum est, propter rationes à nobis allatas, quæ logis & cavillationibus quibusdam arroduntur, non refutantur. *Resp.* 4. Ego multo minus rationes video, *cur nova reformationis, purgationis Religionis, inscitiæ, temeritatis, imprudentiæ, noxiæ scrupulositatis, & captivatæ libertatis Christianæ* (hi flosculi amplificationum, qui orthodoxæ Theologiæ opponuntur) insimulare debeam religiosissimos Magistratus & Pastores in Belgio, Germaniâ, Ungariâ, Galliâ, Scotiâ, &c. quorum zelo, consilio, operâ cruces illæ aut sublatæ sunt, aut saltem non repositæ, ubi collapsæ: uti supra *part.* 2. *thesi* 7. indicavimus. Addo nunc, verba Bezæ part. 2. act. colloq. Mompelgard. pag. 22. *Historicum autem & alios picturarum usus, longè aliud est à sacris locis, &c. propter idolomaniæ certissimum, ut tristissimo tot sæculorum exemplo docemur, periculum arcere, quam simpliciter eas fieri prohibere. Theologiam certè D. Andreæ non noverat Ezechias, quum aneum illum serpentem, &c. Quid autem illis temporibus apud aneum serpentem, & in locis excelsis patrârunt Israëlitæ, quod hodie qui excitatæ Euangelii luci adversantur, suis imprimis crucibus & crucifixis prolixè non exhibeant? Et Ecclesiæ scilicet ædificationi consulunt, qui tam execrandæ idolomaniæ fomentum retinendum, immo etiam, ubi sublatum fuit, restituendum censent* (*N. B.*): *cum tamen ne Constantini quidem Magni, qui tanti signum crucis materiatum fecit, ullus fuerit in sacris locis crucibus, nedum crucifixis locus.* *Resp.* 5. *Rationes*, cur cruces à Templis arcendę essent, habuerunt primi Reformatores & etiamnum habent ipsorum Imitatores satis multas. *Cruces* (inquit Beza ibid pag. 23.) *Et crucifixos retinuistis. Atqui nulla magis imagines fuerunt eliminandæ, &c. Nam quo plus honoris exhibitum crucibus & crucifixis illis fuit, quam reliquorum, quos vocant, sanctorum imaginibus, tanto magis hæc impietas fuit.* Et in Præfatione ad part. 2. *Si ex animo loquitur D. Andreas, cur non cruces & crucifixorum idola sustulerit, immo cur alicubi sublata vel curaverit ipse, vel sit passus restitui, quum nulla idola magis propensos ad idololatriam homines reddant.* Rationes cur imagines (& consequenter majori jure cruces, ut vult *Beza*) non sint retinendæ aut restituendę, quamplurimas *ibidem* adfert, easque solidè defendit, *part.* 2. *à pag.* 17. *usque pag.* 38. Cum quo junge *Scultetum Orthodoxum*, hoc est, responsionem ad theses Thummii de Imaginibus; quâ defendit reformationem Satelli Pragensis in arce seu aulâ jussu Frederici sereniss. Bohemiæ Regis præfitam, omnesque Lutheranorum exceptiones diluit. Ubi inter alia pag. 33. *Rationes in promptu multæ, non tam suadent, quam impellunt Magistratum,*

ut Imagines, quas veneratur hominum libido, exurat & destruat, &c. & pag. 19. *Partim sunt ac fuerunt superstitiosæ & idololatricæ: partim occasionem superstitionis, maximè infirmis præbent,* &c. *jam regula habet. Qui vult vitare peccatum, vitet occasionem.* & pag. 32. *Imagines, ubi etiam in privatâ domo, aut alibi, λόγον πονηρὸν præ se ferunt, itidem auferantur.* Sed totus liber esset describendus. Conferendi etiam Autores, qui rationibus oppugnant crucem post Baptismum in Angliâ, quales *Didoclavius, Parkerus, Amesius*; quæ omnia analogicè huc applicanda. *Resp. 6. Respondemus:* Nos rationes non videre, cur tam improvidè confirmentur manus Lutheranorum, ceremonialium in Angliâ, & imprimis Pontificiorum. Velim videre quomodo tales Disputatores responderent Gretsero, objicienti tom. 3. lib. 1. cap. 23. Calvinianam hæresin *aversari imaginem crucis, & undecunque potest exterminare: penes quam, si in crucem plena potestas esset, jam non modo ex omnibus Templis profligata fuisset.* Et *lib. 3. cap. 3.* defendit crucem ad cultum in Templis esse propositam. Et cap. 6. *Vos*, inquit, *cur deturbatis tam sedulo, ut vix amplius vestris in ditionibus turris appareat, quæ salutari hoc trophæo fulgeat? Cur, inquam, deturbatis, nisi quia Alcoranico spiritu pleni estis, qui quam crucium sit impatiens, etiam in culmine turrium, non ignorant, qui historias non ignorant. Dicit hæreticus: crucem turribus Ecclesiarum eo consilio impositam, ut significaretur, Ecclesiam vel cruce redemtam, vel cruci in terris subjectam perpetuò fore. Cur ergo testem & præconem redemtæ Ecclesiæ de turribus præcipitastis, & adhuc quotidiè præcipitatis? cur hoc symbolum crucis spiritualis nusquam in vestrarum Ecclesiarum fastigiis apparet? An ideo abjecistis, ut significaretis vestras Ecclesias non esse subjectas cruci, sed genio, ventri, Veneri? An ideo abjecistis, ut indicaretis vos per crucem non esse redemtos, & Ecclesiam vestram non esse Ecclesiam crucifixi; sed stigmatici Calvini, aut Doggiensis Spartaci Zvvinglii?* Et paulò post: *At quod hæreticus noster crucis in turribus positæ causas alias reticet, non probo. Saltem addidisset tertiam, quæ est, tutelæ & munimen. Apponere potuisset etiam quartam, quæ est cultus & veneratio crucis. Nam si majores nostri crucem non honorâssent, nunquam in Templorum turribus sublimem collocâssent, sicut si Calviniani non odissent, non eam ex culminibus turrium deturbarent.* Ita Gretserus nostros crucibus in turribus infensos dicit: cui quid absque syncretismo aut symbolizatione aliquâ à reformato Theologo responderi possit & debeat, velim quidem audire. Sed non contentus Thesium nostrarum examinator dixisse, se rationes nullas videre, &c. insuper opponit rationes suas pro crucibus retinendis aut reponendis: quarum *una* est à fine & usu longè diverso ab idololatrico, seu Pontificio, qui est, indicare ventorum flabra, & distinguere Templa ab aliis ædificiis: quin & confidentior factus, adjicit, vix

alium

alium habuisse usum in Papatu. *Resp.* Quem usum habuerit in Papatu, discat Lector ex verbis *Gretseri* modo citatis. Sed ad hoc effugium *part.* 2. *thesi* 7. jam respondimus. Ibidem infrunitum commentum de ventorum flabris &c. tetigimus. Addimus nunc ceremoniales in Angliâ, & Lutheranos effugio hoc uti; quod scil. alio fine & usu retineant cruces. Sed effugio huic occurrit Beza part. 2. colloq. Mompelgard. ad thesin 3. pag. 23. 24. ubi inter alia: *Ecce illi D. Brentium totidem verbis ista scribentem in* 20. *cap. Exodi*: Hoc simpliciter prohibetur in politiâ Mosaicâ, nec licuit publicè in Ecclesiâ imagines instituere, etiamsi non adorarentur, nec colerentur. *Num verò D. Brentius quoque in istâ hujus præcepti parte fuerit Calvinista?* Effugium Cerémonialium in Angliâ vide solidè refutatum à *Didoclavio in altari Damasceno, pag.* 845. 846. *Altera* ratio examinatoris dicitur partim ab absurdis consequentibus, partim ab exemplis, factis, & autoritate. Sed eas melioris doctrinę causâ distinctè & seorsim singulas excutiemus.

Sit ergo IV. *Exceptio. Nova sanè textrina erit excogitanda, novi monetarum publicarum typi fingendi, nova ædium navium que invenienda architectura, si cruces quælibet propter abusum idololatrarum sint abhorrendæ. Resp.* 1. 2
Eodem præsumto absurdo reformatas Ecclesias urget *Theodorus Thummius in Disp. de Imaginibus* anno 1620. *thesi* 11. ut defendat suas cruces & imagines. Et Gretlerus tom. 3. lib. 1. pag. 10. *Monet insuper moneta crucifera, quàm longè recedant à veterum pietate, qui crucis signa & imagines demoliuntur & exterminant, neque ullo pacto in Templis, usuque communi ferunt. Si enim veteres posuerunt crucis typos in nummis, quanto promtius id fecisse censendi sunt in Templis.* Et paulò post: *Calviniani vitale hoc signum tolerant in pecuniâ; quam ideo non abjiciunt quod signo crucis consignata sit, similes in hoc Iudæis, &c.* & pag. 12. *Si rerum summa penes Calvinianos foret, jam dudum pecunia, & ipse Imperatoris globus, crucis specie careret, & ut à Templis, ita etiam à nummis omnes cælitum imagines proscriptæ essent, Turcico more, &c.* Et paulò pòst: Reginæ Elizabethæ *imago in quibusdam nummis argenteis coronata cernitur; non sine cruce in coronæ vertice, quam à Prædicantibus eradi vix crediderim, &c. Sed solenne hæreticis, ut tam factis, quam verbis sibimet ipsi adversentur. Resp.* 2. Responderunt Reformati jam satis ad calumniosas & febricitantes has consequentias, ut mirum sit à Theologo eas ignorari; nisi forte eas improbet, & hic aliter sentiat. Sic enim Beza unâ distinctione ineptas has consequentias diluit part. 2. colloq. Mompelgard. pag. 25. *Historicum autem & alios civiles picturárum usus* (quod paulo post extendit ad cruces) *longè aliud est à sacris locis ex perpetuo Domini præcepto & perpetuo puræ Ecclesiæ usu &c. arcere; quam simpliciter illas fieri*

prohibere. Et Scultetus tract. c. contra Thes. Thummii, pag. 17. *Geometrarum & Astronomorum lineas, superficies, angulos, circulos, figuras: Geographorum tabulas, mappas, lintea, Physicorum & Medicorum libros, quibus animalia & planta depinguntur, Politicorum insignia, monetas, vexilla, & ejus generis alia, quæ etiam sequens thesis attingit: volentes ipsi probamus & probavimus semper. Vtiquenihil hic faciunt.* Et pag. 8. *Imagines Politicas, quæ in artibus & scientiis, vitâque communi usum probabilem nobis præbent, libente manu admittimus. Idem pag.* 37. Negat consequentiam illam Thummii: Si imagines tollitis, ergo etiam templa tollatis, necessum est. Posset quis eâdem consequentiâ urgere Reformatos, siquidem vasa aquis repleta in vestibulo Templi (quod similitudinem aquæ lustralis Gentilium & Pontificiorum referre videantur) non probarent: dicendo, ergo omnis aquæ usus in culinâ, tonstrinâ, &c. fugiendus est, & Reformati sunt hydrophobi. Sed nos in *Disp. nostrâ de Idololatriâ indirectâ* ita omnia distinximus, & infrunitis ejusmodi consequentiis aditum præclusimus, ut non satis mirari possimus, crambem hanc à quoquam, qui doctus & reformatus haberi vult, reponi. *Resp.* 3. Mirum est, unâ operâ non amplificatam hanc bellam consequentiam, imponendi nobis mutationem alphabetorum in variis linguis, quod literæ aliquæ alicujus crucis figuram referant: commissæ crucis Latinorum *T*, Græcorum *Tau*, Ægyptiorum seu Coptitarum *Dau*, Æthiopum *Psa*: *decussatæ*, seu crucis Andreæ (uti vulgò vocari solet), Græcorum & Ægyptiorum *Chi*: *immissæ* talis, qualis in Papatu communiter pingitur & tanquam crux Christi adoratur, Abassinorum seu Æthiopum *Tavi*, & Coptitarum *Dei*. *Origenes*, & post eum *Hieronymus* supra *cit. in Commentar. ad Ezechiel.* 9. Samaritarum literam *Tau* ait ejusdem figuræ esse. Sed inspectio Alphabeti Samaritani hoc phantasma refellit: nec puto Hieronymum unquam literas Samaritanas vidisse, nedum ut eas didicisset. Ab illo tamen non pauci seducti, hanc opinionem tanquam autenticam presuppoluerunt & adoptârunt, ad stabilienda adorandæ suæ crucis mysteria. Ut *Commentatores in Ezechielem, Corn. à Lapide*, &c. præteream, *Morinus in Exercitationibus ad Pentateuchum Samaritanum, cap.* laborat, ut invitæ literæ Samariticæ *Tau* crucis figuram affingat, per detractionem scil. & additionem eam planè transformando pro libitu. *Pictoribus scil. atque Poëtis. Quidlibet audendi, &c.* Sed frustra ita nugatur. Quidlibet enim ex quolibet sic fieri, & cuilibet assimilari posset. Longè probabilius phantasmati suo indulgere potuisset in literis vulgaribus Hispan. Ital. Gall. Belgarum, &c. in literis F. & T. Sed ἄλλο ῥόδον. v. *Except.* Urget nos novo absurdo: *Cavendum est prudenter, ne dum circa talia videamur esse nimis scrupulosi, etiam seditiones inter milites concitemus,*

quibus

quibus ita eſſet religio ſigna ſua ſequi, quod cruces plerumque depictas contineant. *Reſp.* 1. Conſequentia ſatis otioſa & odioſa : quæ perquam ſimilis eſt calumniæ Lutheranorum qui poſtulatâ & affectatâ noſtrorum mutatione circa illa adiaphora (quæ ita vocant) publicam Eccleſiarum ac Politiarum tranquillitatem novis motibus conturbari clamant. *Reſponſio Altingii in Syllabo controverſ. pag.* 260. huic negotio analogicè applicetur. Eſt etiam hæc conſequentia opponentis gemina *Gretſeri de Nummis* (de quâ ſuprà), & alteri de globo crucifero Electoris Palatini (lib. 1. cap. 15. p. 55. *Libenter equidem ex Miſeno meo Profeſſore Heidelbergenſi intelligerem, quibus oculis Calviniani prædicantes cruciferum hoc ſtemma intueantur. Nulla me dubitatio tenet, quin ſi tam impune furere ac graſſari poſſent in cruces ſtemmatum principalium, quam impune bacchantur in cruces Templorum, jamdudum illuſtriſſimum hoc & regium inſigne ex inſignibus electoralibus exturbaſſent.* Atqui milites illi non magis abhorrebunt à cruciatis vexillis, quàm à cruciatis nummis ; aut quàm Theologi Palatini à crucigeris inſignibus Electoris, & inſignibus Imperii, de quibus idem *Gretſerus pag.* 74. 78. aut Concionatores reformati à Templis in formam crucis ædificatis, aut à turribus, quibus cruces & galli ſunt *pro coronide & flaminum indice*, uti de iis determinat Examinator: non abſtinebunt, inquam, à crucibus & cruciatis illis, quamdiu ſcil, inſignia & coronides in nummis, in vexillis, in globis, in turribus non mutantur : Quæ mutare non eſt in ipſorum poteſtate. *Reſp.* 2. *Interim*, certum eſt cruces etiam vexillis & nummis in Papatu imprimi & circumferri ad *cultum & venerationem crucis*, & ut præſtent amuletum: uti demonſtrat *Gretſerus tom.* 3. *lib* 1. *cap.* 3. Alio tamen fine cruces olim coronis Regum additas, & vexillis expreſſas docet Martyr loc. claſſ. 2. cap. 5. §. 20. pag. 222. *Citra ſuperſtitionem ſignum crucis à principibus in coronis geſtatur, quoniam eo ſigno tantummodo profitentur ac teſtantur ſe Chriſtianam religionem colere ac tueri. Porrò ſi licet inſignia propriæ familiæ geſtare, licet etiam ſigno crucis, Chriſtianam religionem profiteri. Conſtantino autem Magno apparuit olim ſignum crucis in cœlo, inſcriptio addebatur:* In hoc ſigno vinces: *quoniam Deus eum miraculo in Chriſti cultu, quem recens acceperat, confirmare voluit. Neque damnari poteſt, quod illud ſignum in vexillo, quo erat uſurus, exprimi curavit. Sed quod poſtea hujuſmodi ſignum aureum fecerit, minimè probo, quod eo facto ſuperſtitionibus non parvam feneſtram aperuerit.* VI. *Excepit. Tot ſcrupulos circa res naturâ ſuâ adiaphoras non tam continere regulas vitandæ idololatriæ, quam libertati Chriſtianæ compedes injicere.* *Reſp.* 1. *Libertatem* Chriſtianam prætexunt Neo-Lutherani apud *Thummium Theſi* 5. Sed reſpondit illis *Scultetus pag.* 11. 33. 35. 38. ubi docet propter offendiculum non eſſe liberum imagines (ergo nec cruces)

ces) retinere in Templis. Dicimus ergo libertatem non esse prętexendam ubi actum in specie ligat lex Dei, aut in individuo caritas proximi, & prudentia Christiana: quod hic fieri demonstravimus in *Disp. de Idololatriâ. Resp.* 2. *Adiaphorum* prætexunt iidem Lutherani, & ceremoniales in Angliâ: sed vide, quid responderint Hierarchicis *Didoclavius cap.* 9. ubi doctè *de Adiaphoris*; & *Amesius contra Mortonum & Burgesium de tribus Ceremoniis*, Lutheranis Altingius in Syllabo controvers. cum Lutheranis part. 2. Ubi *calumnias illas & Lutheranorum insigne calumniandi studium* (sunt ejus verba) detegit; & ostendit à Reformatis inter alia rejicientibus panes orbiculares, altaria & calices, albas vestes, geniculationes, cantiones latinas, imagines, organa, aliosque ritus *partim aperte, partim obliquè vetitos* (pag. 259.) res adiaphoras tanquam necessarias Ecclesiis non obtrudere, nec *Christianæ libertati* insidiari. Ego nihil aliud nunc reponam, quam quod Beza contra imagines Lutheranorum part. 2. colloq. Mompelgard. pag. 29. *Christus ne in ablutione quidem manuum Pharisæis quidquam concessit: quas res tamen per se ἀδιαφόρως esse liquet.* VII. *Excip. Si religio nobis debeat esse uti iis, quæ olim idololatriæ inservierunt, aut ejus videantur esse monumenta, oportebit cementa & lapides Templorum olim idololatricorum in pulverem redigere, ut factum à nobis in vitulo aureo, & in serpente æneo ab Hiskiâ: immo nec respirandus ille aër, qui olim Missarum reboatu personuerit. Resp.* Eâdem consequentiâ Bezam ad absurdum redigere tentabat *Iacobus Andreas.* Sed rectè negabat *Bezæ* consequentiam à crucibus & imaginibus ad templa, *pag.* 17. 18. imprimis *pag.* 28. 29. & *in Præfat. ad part.* 2. Et nos *negamus* cum *Bezâ* (qui ibi videndus) rationesque disparitatis in *disp. de Idololatriâ*, & antehàc in *disp. de Templis* satis superque indicavimus contra *recentiores nonnullos*, quos *Brovvnistas* appellant: nec hic repetimus. Quod ergo paulò antè pag. 49. dicit, *me plures adhibere cautelas circa usum Templorum, quæ olim inservierant Papistis, quam ipse canon Missæ habeat; viderique malle alibi quam in illis, si æquè commodè posset, nostra sacra peragi.* & pag. 44. *Idololatricum templa B. Virgini, Petro, Iohanni, Annæ dicare. An ideo cum Brovvnistis statuemus non licere in his Templis cœtus agitare sacros, aut qui ad illa conveniunt puri cultus causâ, quoniam priscæ sua nomina retinent, idololatras fieri? Resp.* Aliam aut uberiorem hic non requiri explicationem & apologiam quam habet *Disputatio de Idololatr.* & scriptum nostrum *de Fraternitatibus Marianis*; sed tantum confirmationem ex verbis Bezæ, ut constet me nihil novi contra aut præter reformationem Gallicam & Belgicam attulisse: Sic autem ille pag. 29. *Templorum profanorum eversionem per se damnandam esse, ne ipse quidem D. Andreas dixerit. Et quod ad me attinet, optârim quamplurimis locis à Christianis Magistratibus*

stratibus ingentia illa templa quæ Pontificiam idololatriam ſuaipſorum forma teſtificantur, & ad ambulandum, ac edendos boatus potius, quam ad commodè recipiendos auditores & ad audiendum Concionatorem ſunt comparata, jam inde ab initio fuiſſe ſubverſa (adderem ego, aut in alia palatia ac publica ædificia fuiſſe converſa; quod etiam in Belgio noſtro aliquando factum), *& alia Concionibus ac ſacramentorum adminiſtrationi commodiora exſtructa.* VIII. *Excip. Tot ſcrupulis (ſpeciatim circa cruces) novæ reformationes in noſtrâ à Papiſmo reformatione enduntur, ut conſcientiæ piæ vix certi quidquam habeant, in quo acquieſcant. Reſp.* 1. *Antiquæ* & primigeniæ ſunt reformationes Eccleſiarum, ut doctorum in Galliâ, Belgio, Scotiâ, Helvetiâ, &c. uti ſatis à me oſtenſum arbitror. Fateor tamen novas poſſe dici reſpectu Lutheranorum, aut ceremonialium in Angliâ, quia illi nondum tali ἀκριβείᾳ aſſueverunt; aut etiam reſpectu nonnullorum ſæcularizantium & ſemineutralium, qui cum Grotio in pietate Ordd. Hollandiæ, primigeniæ & antiquæ noſtræ Reformationi in Belgio aptent illud Poëtæ, *Exceſſit Medicina modum, &c.* Contra quos genuinam doctrinam & praxin Eccleſiarum noſtrarum *in Diſp. de Idololatriâ indirectâ* defendi. *Reſp.* 2. Lutherani ſimiliter pro non tollendis Imaginibus, aliiſque, quæ vocant, adiaphoris obtendunt turbationes & ſcandala multorum: quibus reſpondet *Altingius loc. cit.* Idem obtendebant ceremoniales in Angliâ, contra purgatiorem reformationem Genevenſem, Gallicam, Scoticam, Belgicam, &c. Quibus à multis ſolidè reſponſum: imprimis doctè & plenè ab Autore aut Autoribus eruditiſſimi *Tractatus* anno 1638. linguâ vulgari editi, cui tit. *Anglo-Papiſtica ceremoniæ Eccleſiis Scoticis obtruſæ, &c. Reſp.* 3. Ubi piæ conſcientiæ habeant in quo quieſcant, in ſententiâ examinatoris, an in meâ, ipſis, & Eccleſiis noſtris judicandum relinquo. Quod pag. 42. mihi ingerit, *de purgatiori Religione, quæ nodum in ſcirpo quærit, & ſcrupulos ſibi format ex nominibus*: id reſponſum non magis meretur, quam ſi cùm Richardo Montacutio Eccleſiis reformatis novitatem, catharismum, & Puritaniſmum Genevenſem impegiſſet. Vide quid Montacutio reſponderimus in *Diſp. de Tempore nativitatis Chriſti.* Porro de nominum idololatricorum uſu & abuſu ſupra ſatis ſuperque actum in *Appendice ad diſp. de Idololatriâ indirectâ*, & pag. 532. *in Appendice ad diſp. de Idololatr. & Superſtitione.* IX. *Excip. Plurimis Eccleſiis Reformatis, quibus in ejuſmodi non contigit hucuſque eſſe tam ſcrupuloſis, nota inuritur idololatriæ participatæ, gaudentibus ideo Pontificiis, amplaque ſementis ſuggeritur imprudentioribus, qui hæc axiomata mordicus urgerent, & ſciſmatum in Eccleſiâ, & ſeditionum in ſuperiores. Reſp.* 1. De ſciſmatis & ſeditionibus nimis temerè hic præſumitur. *Parcius iſta viris*, &c. *Reſp.* 2. De notâ idololatriæ participatæ

Ecclesiis inurendâ, Quæro, justumne hoc judicium futurum sit, an verò injustum? *Si posterius* dicatur, jam causam nullam dico, quin tota hæc Theologia severè proscribatur. *Sin prius*, nego partem hanc veritatis secundum pietatem esse omittendam; nedum ut apertè oppugnari debeat propter defectus & nævos quarundam Ecclesiarum. Nunquam enim alioquin doctrina de excommunicatione à Bezâ tradi & contra Erastum defendi & ab Ecclesiis reformatis urgeri debuisset, quod in Ecclesiis Helveticis & quibusdam Germanicis ἄπαξ quoddam circa disciplinam nondum emendatum sit. Nunquam ab eodem & iisdem de formâ Politiæ, & ministerii Ecclesiastici contra Hierarchiam & Hierarchicos determinari debuisset, nunquam etiam à Theologis in Belgio jus & potestas Ecclesiæ contra Remonstrantes, aliosque Theologos quosdam (in Angliâ scil. Germaniâ, Helvetiâ) vindicari, ne scil. *plurimis Ecclesiis reformatis, quæ Magistratibus eam in totum aut ex parte tribuunt, quibus in ejusmodi non contigit hucusque esse tam scrupulosis, nota ἀπάξ & aut ἀεξίας inuratur, gaudentibus ideo Pontificiis, amplaque sementis subministretur imprudentioribus, qui hæc axiomata mordicus urgerent & schismatum in Ecclesiâ & seditionum in superiores.* Eâdem infelice consequentiâ, urgeri possent omnes Ecclesiæ reformatæ, quæ defendunt reformationem suam in expurgatione ceremoniarum, circa quas reformationi Anglicanæ aut Lutheranæ in Germaniâ non contigit esse tam scrupulosę. *Resp.* 3. Theologia practica nostrorum in determinationibus usque ad minimos conscientiæ casus, in expurgationibus omnium reliquiarum Papatus usque ad minimas ceremonias & vacuas observationes, non intendit ignominiam aliarum Ecclesiarum, si quę in aliquo deficiant: nec tamen committere debet, ut nota ignominiæ inuratur suæ reformationi ab illis qui deficiunt, sive Lutherani sive Hierarchicis in Angliâ, sive quibuscunque aliis; nedum ut Ecclesiæ nostræ à perfectione ad imperfectionem relabi debeant, & in posterum non tam procul à Papatu abesse, ac hactenus per Dei gratiam abfuere. S. Beza seipsum & Ecclesias Gallicas; Scultetus seipsum & reformationem sacelli Regii Pragensis, & nominatim Bezam (cui objiciunt quod *imaginem crucifixi odio habuerit & detestatus fuerit*) contra Pontificios & Lutheranos tuetur. *pag.* 9. & 31. Eosdem ego, ut & Calvinum, Hospinianum, Danęum (quos tanquam crucis hostes infensissimos acerbè perstringit *Gretserus tom.* 3. *lib.* 3.), atque adeo Ecclesias Belgicas hactenus cum Deo tuebor, ne nota ignominiæ ipsis inuratur, quod doctrinâ & praxi suâ circa cruces, aliasque Papismi reliquias, aut umbras, *novas reformationes nostrâ reformatione procuderint; quod scrupulis suis circa res adiaphoras libertatem Christianam compedes injecerint, ut conscientiæ piæ vix certi quidquam habeat*

in quo acquiescant; quod amplam sementem subministraverint imprudentioribus & scismatum in Ecclesiâ, & seditionum in superiores, &c. Omnia hæc absurda consequentia pro crucibus ingerantur à Thesium mearum Examinatore Ecclesiis Belgicis, & earum ad illa responsio petatur. Illæ enim ad curam suam pertinere putabant, ut publicis decretis synodaliter factis tollerent, quantum in se erat, cruces à Cœmeteriis (Synod. Noort-Holland. anno 1642. articul. 3.), & ex fenestris vitreis Templorum (Synod. Zuyd-Holland. anno 1595.) x. *Excip.* Clar. D. Rivetum Cathol. Orthodox. tract. 2. quæst. 20. statuere, *cruces formare ac gestare rem indifferentem esse, si tantum ornatus, vel indicii, vel distinctionis causâ adhibeantur*, &c. *Resp.* Omnibus, quæ Rivetus ibi habet, libenter subscribo, & optimè cum iis conveniunt *Theses meæ de Idololatriâ indirectâ.* Nunquam enim autor fuit Rivetus ut cruces in Templis, aut Templorum turribus in Galliâ aut alibi reponerentur, ubi abesse possunt. Ideo etiam limitationem hanc addit *in rebus civilibus*, & exemplis illustrat, *in vexillis militaribus, in monetis*, &c. Sed nihil comparet ibi de Templis & Turribus. Nec per consequentiam inde educi potest, non magis quam si quis ab Imaginibus, quas Rivetus admittit in usu civili, consequentiam, contra mentem ipsius, faciat ad imagines retinendas aut reponendas in Templis in Galliâ, Belgio, &c. Quin immo historicum usum Imaginum & crucis à Templis removet disertis verbis ab ipso examinatore citatis: *potuisse usum Historicum crucis figuratæ* quo domini supplicium in memoriam revocabatur, *si ad eum abusum non devenisset, in Ecclesiâ retineri.* Quid hoc aliud est, quam propter causam dictam jam non posse retineri. Si quis dubitet de D. Riveti mente (de quâ ego nullus dubito) ipse eum adeat, non dubito quin illi satis facturus sit. xi. *Excip.* Videri ipsam Ecclesiam antiquam hâc ratione condemnari, quę crucis figuram contra Gentiles defendit, eamque contra eosdem ostentavit. *Resp.* Vide §. *seq. Probl.* 11. Atque hæ exceptiones & effugia, quæ axiomatis nostris *de Idololatriâ indirectâ* in genere, & in specie determinationibus de abusu crucis opponuntur. Pergamus nunc ad reliqua Problemata.

111. *Probl.* An nomina *Crucis*, imprimis addito epitheto *sacræ*, rebus, locis, ædificiis, collegiis, instrumentis, temporibus imponenda sint; aut olim in Papatu imposita, retinenda? *Resp. Neg. utrumque.* Rationes generales contra quævis idola indirecta, seu idiothyta, & speciales contra nominalem speciem seu collusionem cum aliquâ superstitione, *in Disp. de de Idololatriâ*, & *libello de Fraternitate Marianâ* allatæ, huc applicentur. Duo solum hic addo; quorum *Primum* est. In Synodis nostris Belgicis actum aliquando de quibusvis nominibus, præsertim Deum aut divinas res in- 3

debitè, aut etiam idola denotantibus, in Baptismo non imponendis. *Alterum* est, motum aliquando gravamen, ut postularetur à Synodo anno 1624. ut distinctiones dierum per denominationes exaltationis crucis, corporis Christi, assumtionis Mariæ, immaculatæ conceptionis ejusdem, Petri ad Cathedram, Catharinæ, Martini, Nicolai, Michaëlis, Bavonis, Victoris, &c. ex libellis Almanachicis, & ex publicis Notariorum instrumentis tollerentur à Magistratibus. Quæ hic refero, ut videant rerum istarum fortè ignari, meam solius Theologiam purgatiorem non esse, quæ scrupulum in nominibus quærat. Omnia hæc absurda consequentia pro crucibus ingerantur à Thesium mearum Examinatore Ecclesiis Belgicis, & earum ad illa responsio petatur. Illæ enim ad curam suam pertinere putabant, ut publicis decretis synodaliter factis tollerent, quantum in se erat, cruces à Cœmiteriis (*Syn. Noort-Holland. anno* 1642. *artic.* 3), & ex fenestris vitreis Templorum (*Syn. Zuyd-Holland. anno* 1595.) IV. *Problem.* An tutum sit Pontificiorum funera deducere & comitari, ubi præter preces, cantus, ritus, aliasque superstitiones exerceri solitas, cruces præferuntur? *Resp.* Incl. in *Neg.* Periculum enim est ne reformati implicentur alicui participatæ idololatriæ; aut Pontificios in suis superstitionibus confirmare videantur: dum absque ullâ contradictione, aut exceptione pariter cum aliis Pontificiis cruciata illa funera deducunt. Tale est consilium & talis praxis Ecclesiæ reformatæ illâ in civitate fœderati Belgii, ubi ex pacto Papatus etiamnum publicè obtinet. V. *Probl.* An non fuerint nimis scrupulosi & libertati Christianæ compedes injecerint reformati nostri quod terra cruciata tumulis virginum antehâc, & cruces ipsi terræ, ut & loculis, & pannis loculos tegentibus imponi solitas ubicunque potuerunt, in Belgio aboleverint, & etiamnum aboleant; implorato etiam, ubi opus, secularis brachii auxilio. *Resp. Neg.* VI. *Probl.* An crux, in quâ Christus pependit sive propriè, sive analogicè fuerit altare, & sic vocari debeat. *Resp.* Pontificii communiter affirmant; & hypothesin ac fundamentum faciunt adorationis crucis, ut videre est apud *Bellarminum lib.* 2. *de Imaginibus cap.* 27. & *Gretserum tom.* 3. *lib.* 3. *cap.* 7. Et occurrunt nonnulla, à Patribus in calore amplificationum effusa, quæ huc facere videntur. De Germano Patriarchâ Constantinopolitano (cujus verba vide apud *Gretserum tom.* 2. *pag.* 169.) aliisque recentioribus, aut intermediæ ætatis, qui post stabilitam iconolatriam scripsere, non est quod hic quidquam referam. Sunt ex orthodoxis, qui non negant, ut *Chamierus Panstrat. tom.* 2. *lib.* 22, *cap.* 3. *Plesseus lib.* 3. *de Eucharistiâ*, *Molinaus tract. de Altaribus cap.* 6., qui duo posteriores *Hebr.* 13. *vers.* 10. per altare crucem intelligi volunt. Nos negantem partem potius sequimur cum

Dance

Daneo controverſ. 7. cap. 27. contra Bellarminum, & Ameſio contra eundem tom. 2. cap. 6. ubi *de Cruce.* Et locum ad *Hebr.* 13. 10. de ipſo Chriſto cum novis *Interpretibus Belgicis, aliiſque Commentatoribus*, & cum *Martyre loc. Claſſ. 4. cap. 12. §. 21.* & *Polano lib. 9. Syntagm. cap. 36. Tileno Syntagm. tom. 2. diſp. 64. §. 35.* interpretamur. Ratio hęc communiter adfertur ex *Matth.* 23. 19. Quia altare ſanctificat donum, quod offertur ſuper altari, & eo reſpectu majus eſt: atqui nulla creatura, nedum lignea & maledicta crux major eſt Chriſto, nec eum aut ejus oblationem ſanctificat: non magis quam clavi, lancea, manus militum, aliaque inſtrumenta paſſionis. Contra hunc tam evidentem textum nihil excipi aut adferri poteſt, præter meras conjecturas. Sunt qui dicunt *verſ.* 20. per ea, quæ ſuper altari ſunt, intelligi ignem ſacrum ablumentem victimas, & conſequenter ſymbolum ſacrum præſentiæ Spiritus Sancti, cujus Baptiſmo ſanctificabatur altare, & mediante altari dona ad ſacrificium oblata; adeo ut jurans per altare, juramento ſuo implicaret Majeſtatem Spiritus Sancti, quæ ſuper altare ſe exſerit. Sed iſta conjecturarum, ſeu hypotheſeon & conſequentiarum concatenatio, nec ex Scripturâ probatur, nec ex circumſtantiis textus, quin contra manifeſtè iis repugnat, ut colligitur ex collatione *verſ.* 20. cum *verſ.* 18. 19. nihil aliud intelligendum, quam donum oblatum ſuper altari; uti etiam accipiunt Pontificii apud *Cornelium à Lapide in Comment. ad locum.* Planæ ergò, evidenti, & tritæ interpretationi, inhæremus: *tum* quod nec analogiæ fidei, nec textus verbis & circumſtantiis repugnet, nec difficultatem ullam adferat; *tum*, quod quam tutiſſimè & longiſſimè Pontificiorum ſtaurolatriam arceat. VII. *Probl.* An crucis imagines retinendę, ut adminicula memoriæ. *Reſp. Neg.* non magis quam aliæ quæcunque imagines. Vide *Scultetum Orthodox. pag.* 20. 21. 36. VIII. *Probl.* An poſſent excitare aut promovere devotionem. *Reſp. Neg.* cum *Didoclavio* (hoc eſt *Davide Calderwood*,) *in altari Damaſceno, pag.* 841. IX *Probl.* An ſignum ſeu imago crucis rectè dicatur *teſſera & ſignum meritorum Chriſti?* *Reſp.* Ita quidem appellant *Canones Eccleſiaſtici Anglicani:* ſed meritò oppugnat illud *Didoclavius, pag.* 842. X. *Probl.* An veriſimile ſit commentum illud, ſeu mendaciorum prophylacticum Papiſtarum de ligno crucis non imminuto, quamvis multæ particulæ inde deſumantur: de quo vide *Boſium de Cruce Triumph. lib. 6. cap.* 16. & *Hierogazophylacium Belgicum Arnoldi Raiſſii pag.* 389. *Reſp. Neg.* Finguntur enim quotidiana & ordinaria quaſi miracula abſque neceſſitate & contra Scripturam, ac cultum divinitus inſtitutum; immo & contra lumen naturæ & rectam rationem. Quomodo enim erit eadem numero crux, quæ quod ad partes ſimilares quotidie ſic

multiplicatur ac de novo creatur. XI. *Probl.* An sit contemtus antiquitatis, quod Ecclesiæ nostræ nullum usum crucis ab antiquis receptum retineant, aut revocent. *Resp. Neg.* Vide doctè & ex Scripturarum fontibus hoc ostendentem *Didoclavium loc. cit.* Multum est, si excusari possunt & dicta ac facta eorum in bonam partem explicari: quippe qui Gentilibus crucis figuram tanquam infamem exprobrantibus ac tidentibus eam extulerunt, & ad hominem reposuerunt crucis figuram in naturalibus, & artificialibus quamplurimis inventam aut adhibitam ab ipsis, non fuisse antehâc traductam, aut derisam, aut explosam. Vide *Iustinum*, Et *Minutium loc. citat.* Ubi tamen omnia non æquè solidè ac *ἀξιωτικῶς* adducuntur. Nec mirum. Notum est, quomodo zelo quidem bono, sed non secundum scientiam, solidis argumentis pro fidei articulis, ex. grat. trinitate subinde iisdem aliqua addiderint, quæ ad rem illam nihil facerent. Non ignorant hoc, qui scripta eorum viderunt. Eodem fine & modo antiqui gloriabundi figuram crucis ostentârunt, eâque etiam crucifixi fidem professi sunt. quomodo in initio motuum Belgicorum fœderati Nobiles per convitium *mendici geuts* seu *geux* appellati, nomine illo tanquam tesserâ usi sunt (*vive le geux*), & mendicorum patellas tanquam medallia in pileis suis ostentârunt. Quia autem hoc tolerando tunc antiquorũ facto posteri ad superstitionẽ abusi sunt, & tandem figura crucis in tantum idolum à Papatu erectum est; immo in universale omnium superstitionum instrumentũ (*Maistre fait tout*, uti appellat *Marnixius in Alveario*), ac in ipsius Papatus tesseram assumtum est, & Papæ legati peculiariter insigni prægestatę crucis argenteæ dignoscuntur (*Histor. Concil. Trident. lib.* 4.): non est nobis nunc integrum aut tutum antiquorum usum reducere. Quia evenit cruci (ait *Rivetus loc. cit.*) quod Gideonis Ephod, quem ille *in signum* victoriæ erexerat (*Iud.* 8.), & *citat ibidem* egregium dictum Johannis Feri. Sed ipsum vide & cognosce, quam dextrè pro crucibus supra allegatus fuerit. Bezæ nostro cum adjunctis, Episcopus Monlucius cum adjunctis obtulit in consilio de unione dissidentium, omnium imaginum ablationem, exceptâ imagine crucis. Sed nostri hâc conditione pacem redimere noluerunt. De quo *Thuanus in Histor.* Confer *Bezam in colloqu. Mompelgard. part.* 2. & in *Concione* 27. *in Passionem*, *pag.* 674.

5 Problemata magis hypothetica & historica sunt partim textualia seu sacra; partim Ecclesiastica. *Textualia* nonnulla hic solum indicamus. 1. De signo Tau *Ezechiel.* 9., & Hieronymi commento de Figurâ literę Samaritanæ: quæ nulla est. Æthiopum litera *Tau* sive *Tavi* refert figuram crucis immissæ: de quo supra. II. De longitudine, latitudine, &c.

Ephes.

Epheſ. 3. III. De ſigno filii hominis in Cœlo, *Matth.* 24.: quod attigimus (ſi bene memini) in *Diſpp. ſelect. part.* 2. *tit. de Signis Temporum.* Ad hæc & ſimilia explicanda imprimis conſulendi *Commentar. à Lapide*: cum quo conferendi *Elenctici* ex *Noſtris* & *Pontificiis*, qui de Cruce diſputant: quorum primipilos paſſim in hâc diſputatione indicavimus. *Eccleſiaſtica* ſunt quæ quid diſquirunt circa antiquitates, aut novitates Eccleſiaſticas. 1. *Probl.* An fuerit aliquis uſus ſigni crucis in primitivâ Eccleſiâ; & an ille ſupra declarationem, memoriam, atque oſtentationem contra Gentiles exprobrantes ipſis fidem in crucifixum, proceſſerit uſque ad venerationem & adorationem? *Reſp. Aff. pr. Neg. poſter.* Vide hoc explicatum & defenſum à *Riveto Cathol. Orthodox. tract.* 2. *quæſt.* 10. *Caſaubono Exercit.* 13. *ad annales Baronii; Deckero in tract. de Cruce, part.* 3. 61. 62. *Raynoldo, aliiſque ſupra cit.* II. *Probl.* An poſtea paulatim vim amuleti, & ſigni myſtici & inſtrumenti moralis ei tribuerint? *Reſp. Aff.* & huc facit farrago teſtimoniorum apud *Gretſerum*, & *Bellarminum loc. cit.* & *Molanum lib. de Picturis ſacris*, *cap.* 5. Ut compendium habeant Juniores, utantur hic indicio *Perkinſi in Problemate Catholico*; cum quo conferant aliquando Chemnitii Examen. III. *Probl.* An apud Judæos & Gentiles crux fuerit inſigne ſalutis, & rectè hoc dictum ſit à nonnemine antiquorum? *Reſp. Neg.* Vide *Caſaubonum Exercit.* 16. §. 78. IV. *Probl.* Quid de inventione crucis per Helenam Conſtantini matrem? *Reſp.* Videri fabulam. Vide præter *Centuriatores Magdeburgenſ.*, *Molinæum de Peregrinationibus*, *Raynoldi prælect. in libros Apocryphos*, *tom.* 2. *pag.* 1690.; *Hoſpinianum de Feſtis*: ubi *ad* 3. *Maji de Feſto inventionis crucis.* Et confer ex Pontificiis *Baronium in Annal. anno* 326. §. 7. 8. qui faſſus plura minus ſolidè veritatis in hanc Hiſtoriam irrepſiſſe, fabricat eam more ſuo, *cæteraque legentium arbitrio relinquit*, ut ipſe loquitur. Conferat, cui vacat *Fr. Zvvarez, tom.* 1. *de Religione, lib.* 2. *cap.* 7. Et *Onuphrium Panuinum* luſè de *Inventione Crucis*, & *de Titul.* ejus commentantem *de præcipuis urbis Romæ Eccleſiis, cap.* 5. De titulo veræ crucis Hieroſolymâ Romam tranſlato, ibique aſſervato, deque viſibili apparitione Helenæ poſt tot annos, quam fabulam cum Appendicibus refert idem *Onuphrius pag.* 266. idem ſtatuendum quod de millenis aliis iſtius commatis reliquiis, & apparitionibus. V. *Probl.* An Conſtantinus crucis uſum religioſum inſtituerit, cum Labarum ſeu vexillum verteret in formam crucis? *Reſp.* 1. Primo quæro, unde certò conſtet fuiſſe formam crucis immiſſæ, qualis hodie in Papatu colitur. *Reſp.* 2. Unde conſtet *Formam* ſeu figuram crucis Conſtantino in ſomno fuiſſe oſtenſam: aut ſaltem ſomnium illud Conſtantini fuiſſe ὄνειρον; majoriſque faciendum, quam ordinaria & vul-

vulgaria quævis quorumvis somnia. *Resp.* 3. *Nec certum* est Constantinum signum crucis labaro circumtulisse: sed potius Græcos characteres X &P. abbreviatè nomen Christi denotantes, unâ cum hâc inscriptione, τούτῳ νίκα, vel ἐν τούτῳ νίκα (ut habent *Socrates lib.* 1. *cap.* 1. & *Nicephorus lib.* 7. *cap.* 29.) hoc est, in isto Christo, non in signo. Vide *Raynoldum* & *Iac. Gothofredum* supra *part.* 2. §. 3. *cit.* *Resp.* 4. *Non fuit* usus iste religiosus, sed merè Politicus: prout & hodiernorum insignium, quæ crucem habent: nedum ut crucem adorationis objectum fecerit. Conferantur *Bellarmin. Baron.* & *Gretser.* cum *Perkinso, Deckero, Riveto tract. Cathol. Orthodox. quæst.* 18. Et supra *part.* 2. §. 3. VI. *Probl.* Quid statuendum de antiquorum dictis, quo volunt 1. *Crucem* esse armaturam contra Satanam. 2. *Per illam* Baptisma sanctificatum esse. 3. *Eâque* frontem esse signandam, & crucem Domini semper in signo esse tenendam; etiam digito formandam super cibo, potu, &c. *Epist.* (sub nomine *Martialis*) *ad Burdegalenses*; *Tertullianus de coronâ Militis cap.* 3. & *lib.* 2. *ad uxorem. Lactantius lib.* 4. *cap.* 26. *& seqq. Hieronymus ad Eustochium*, & *in Ezechiel* 9. *vers.* 4. *Chrysostomus Homil.* 8. *ad Colossenses*, & *Homil.* 6. *in* 2. *ad Timoth. cap.* 3. *Cyrillus Hierosolymitanus Cateches.* 4. *&* 13. *Augustinus tract.* 118. *in Iohannem*, *Prudentius Cathemerinon* 6. *in Hymno ante somnum*; idem *in Romano Martyre*, aliique quos objiciunt *Gretserus loc. cit.*, *Rosweidus in Talione pro Baronio contra Casaubonum*, *Pilesacus selector. lib.* 2. *Pamelius in Notis ad loca Tertulliani*; imprimis & *Iud. Coccius in Thesauro Cathol. tom.* 1. *lib.* 2. *art.* 9. *& seqq.* Intermediæ ætatis & recentiores Scriptores hic non citabo: quos constat nimium hic exorbitasse? *Resp.* 1. Probari non debent: si quis excusare velit, per metonymias, aut synechdochas (vide *Deckerum lib.* 2. *cap.* 4.) patimur quidem: quamvis in nonnullis durioribus non putemus eos ab omni errore liberari posse; saltem de aliquibus eorum dictis pronuntiandum esse (ut mollissimè loquimur) quod sint malè sonantia, & periculosa. Siquidem definitionem superstitionis aut vanæ observantiæ communiter Scholasticis & Casuistis Pontificiis frequentatam praxi antiquorum circa usum crucis candidè & sine prosopolepsiâ applicemus, non video, quomodo ea magis excusari possit, quam tot aliæ vanæ observantiæ, quas in plebe Christianâ cum Ethnicis symbolizante ipsi Patres, & Scriptores Pontificii reprehendunt. Vide supra §. 4. *Probl.* 11. & confer *disp. de Superstitione*. *Resp.* 2. Quod si frontem cruce signârint, speciatim Catechumenorum & Baptizandorum tantum ut hâc externâ tesserâ se ostenderent Christianos esse & cultores crucifixi; utique in benigniorem partem hoc factum interpretari possumus (multæ enim rationes erant ex Gentilium moribus deductæ, uti notat *Iosephus Vicecomes lib.* 2. *de Ritibus*

Baptismi

Digitized by Google

Baptiſmi cap. 40.) ſed quod dęmonem illud ſignum ſuſtinere non poſſe commenti ſunt, quia ſcil. recordetur ſe per Chriſtum in cruce paſſum olim devictum eſſe, illud nimis dilutè & futiliter ab illis excogitatum à Pontificiis hodie tanquam articulus fidei adoptatur ac defenditur. Quæro enim unde hoc ipſis conſtet ex revelatione verbi Dei, aut propriâ dęmonum confeſſione, aut experientiâ. Non ex *primo*, quia altum de eo ſilentium, imprimis & illis in locis, ubi agitur de reſiſtentiâ *Iacob.* 4. *verſ.* 7. 1. *Petri* 5. 9. præſertim *Epheſ.* 6. *verſ.* 12. ubi de pugnâ adverſus dæmonas, & panopliâ ſpirituali. Nec *ex ſecundo*, quia ſi quid tale dixerint aut ſimulârint dæmones, illis minimè credendum: ſunt enim mendaces & patres mendacii. Nec *ex tertio*: quia experientia (ſi *Hiſtoricis Papalibus* fides adhibenda) evincit contrarium. Poteſt enim ille & audire ac recordari Chriſtum crucifixum, & ipſe de eo loqui, immo & eum prædicare; poteſt & ſolet imprimis circa Templa, Cœmiteria, Monaſteria crucibus abunde inſtructa graſſari tum tentationibus, tum externis terriculamentis & apparitionibus. Percurrantur modo *legendæ*, & *vitæ Sanctorum*. Ut jam non diſquiram, an & quomodo externo ſigno, quaſi per artem memoriæ, dæmonum memoria juvari & recordatio excitari, eorumque voluntas inde ſuſpendi & determinari, & actus voluntatis imperati impediri dicantur, magis quam hominum quorumcunque Chriſti crucifixi hoſtium, ut Judæorum, Gentilium, Muhammediſtarum. Hactenus enim inauditum, eos oppoſito crucis ſigno fugatos eſſe. *Reſp.* 3. Quomodocunque vanæ obſervantiæ & ſuperſtitioni veteres aliqui hic imprudenter acceſſiſſent, dum cruci ut inſtrumento morali, non naturali, divinæ virtutis manifeſtandæ vim & virtutem, ſed ἀϐρησχόφως adſcribunt: nihil tamen inde inferri poteſt de profligatione dæmonum ex opere operato, multò minus de cultu ejuſdem crucis religioſo. Et ſic ipſe *Richardus Montacutius*, quamvis uſus crucis in Baptiſmo rigidus aſſertor, Patres explicat & contra Jeſuitam Roſweidum alioſque Pontificios vindicat *tom.* 1. *Origin. Eccleſiaſt. part. poſter.* §. 123. Breviter ipſi Patres à ſe cultum & adorationem crucis à Gentilibus ſibi calumniosè impoſitam ſtudioſè removent, ut videre eſt apud *Minutium* ſupra *part.* 2. *cit.*, *Tertullianum in Apologetico cap.* 16. & *ad Nationes cap.* 9. & 12. & *cap.* 13. ubi depulſâ *cap. præced.* calumniâ de adoratione Solis ſic loquitur: Alii planè „humanius *Solem, Chriſtianum Deum æſtimant*, quod innotuerit ad Ori„entis partem facere nos precationem, vel die *ſolis lætitiam* curare. Unde colligi poteſt, ne quidem ad cruces oraſſe Chriſtianos: alioquin æquè humanè, hoc eſt, veriſimiliter adoratio crucis ac ſolis ipſis à Gentilibus impingi potuiſſet. *Reſp.* 4. Si diabolus crucem ferre nequiret utpotè inſtru-

mentum morale passionis Christi & redemtionis nostræ, & consequen
ter habens ex Dei peculiari dispositione efficaciam adversus diabolum
(quod tamen gratis dicitur), inde tamen non sequitur figuram quamvi
illius instrumenti habere eandem efficaciam, ita ut eam non ferat, sed fu
giat. Necessariò enim ex toto mundo & elementari & cœlesti fugatus es
set, nec circuire posset, creaturas infestare, hominesque oppugnare inter
nè aut externè per spectra, energemata, maleficia: Quod tamen faci
1. *Petr.* 5. *vers.* 8. cum *Iobi* 1. & 2. & *Ephes.* 6. *vers.* 12. 13. *Matth.* 8
vers. 28. Ratio est, quia præsentes ubique sunt figuræ crucis, in syde
rum situ & positurâ, ut & terrarum, aquarum, in corporibus arborum
fossilium, animalium, & hominum, eorumque situ ac motu progressivo, u
avium volatu, piscium natatione, gressilium saltu, reptilium sinuosis fle
xibus ac spiris, humanorum brachiorum extensione, luctatorum com
plexibus, acierum conversione, equitum sessione, gladiatorum com
missione; domorum, templorum, curruum, navium, aliorumque artifi
cialium formâ, figurâ, usu, agitatione. Quomodo diabolus militibus, c
pificibus, agricolis, textoribus, sartoribus, fabris, pistoribus, pictoribu
typographis, scriptoribus, aliisque artificibus & architectis, sive civilibu
sive militaribus, aut histrionibus, petauristis, saltatoribus, thymelici
præstigiatoribus, incantatoribus unquam adesse poterit? quorum corpo
ra, instrumenta, operæ, opera, sine crucis figurâ non magis esse queun
quam corpus sine quantitate & figurâ. Omnia, inquit *Iustinus Martyr Apo*
2. in mundo iconi figuræ hujus &c. Vide jam, an in hoc phantasmate
diaboli recordatione ad præsentiam figuræ crucis, sive permanentis, si
transeuntis, & inde sequente fugâ, veteres defendi possint. VIII. *Pro*
Quid statuendum de *Historiis Miraculorum*, quæ per lignum aut signu
crucis patrata dicuntur apud *Gretserum*, *Baronium* passim, & in *Catec*
smo Historiali? speciatim à *cruce Trajectensi ad Mosam*, *Cranenburgensi*,
Hobokensi prope Antverpiam? *Resp.* 1. Pleraque ad fabulas relegand
nonnulla ad hominum offucias, aut ad dæmonum præstigias. *Resp.*
Si quæ olim verè facta fuerint à Deo, pro Religione Christianâ facta es
non autem pro Staurolatriâ, nec per crucem, ut instrumentum mora
nec ad ejus præsentiam: uti à Pontificiis perperam eò trahuntur. V
Deckerum pag. 147. 159. 167. 252. 254. Et confer *Disp. nostram de M*
raculis. IX. *Probl.* De crucis formâ hodiè usitatâ, an quid certi statue
dum? *Resp. Neg.* Vide *Casauboni Exercit. ad Baronium* 16. §. 77. *Me*
naum de Peregrinationibus coll. cum *Lipsio*, & *Gretsero de Cruce*. De for
crucifixionis, alibi disquiritur. Vide *Fulleri Miscellan. lib.* 4. *cap.* 11.
Probl. Crucis reliquiæ an genuinæ? *Resp. Neg.* Vide *Exercit. Casau*

ni 16. §. 77. & *Marnixii Alvearium.* XI. *Probl.* Quid de cruciatis expeditionibus quas ex professo describit *Gretserus tom.* 3. *lib.* 2. *Resp.* 1. *Contra* Albigenses, Hussitas, & similes, fuisse toto genere malas & abominandas; quippe susceptas contra Deum & fidei veritatem. Quibus adde cruciatas à Papâ indictas contra Imperatores & reges Christianos: de quibus *Gretserus lib.* 2. *cap.* 34. *pag.* 165. 166. 2. *Alias* ad recuperationem terræ (quam vocant) sanctæ, aut sepulcri domini, zelo quidem Dei à multis Principibus & Heroibus Christianis, immo & multis Heroinis (quæ turmatim instar virorum armatæ & equis insidentes partem exercitus Imperatoris Conradi (teste *Nicetâ* apud *Paschasium lib.* 1. *Recherces cap.* 26.) constituebant; fuisse susceptas: sed non secundum scientiam. Quâcunque enim ratione eas tueri velit *Gretserus tom.* 3. *libr.* 2. manent tamen in causis, modo, & fine earum sequentes defectus: Quia prætensa recuperatio terræ sanctæ nullo jure divino aut humano nitebatur. Quis enim Papæ, aut Imperatori, aut Regi Galliæ, aut Angliæ potestatem dederat invadendi terras alienas, idque titulo sepulcri Dominici, & terræ sanctæ ab infidelium dominio liberandæ. Quasi terra illa esset sancta, ac non potius maledicta, juxta Matth. 23. vers. 38. 39. *Ecce domus vestra vobis deserta relinquitur,* &c. Quasi illic exstaret sepulcrum domini; & si extaret, quasi ad illud religiosę peregrinationes institui deberent: & hoc respectu Christianorum Occidentalium vi fidei Christianæ possessio & peculium esset terra Palæstina, Hierosolyma, quas Christus frequentavit, ubi mortuus est, ubi sepultus, consequenter armis vindicanda è manibus infidelium. Hæc postulata, & hæ consequentię probandæ essent. Confer *Disqq. nostrorum de Reliquiis & Peregrinationibus.* Accedit quod Papæ Principes, Heroas, & robur Christianorum in Syriam amandarent, ut interea ipsi quasi vacuâ in aulâ dominarentur & fimbrias potestatis suæ impunè dilatarent. Denique militiam instituere, & expeditiones bellicas indicere, & milites sacros facere, non est Ecclesię, aut Episcopi, aut Concilii: sed totum hoc pertinet ad Magistratum civilem, penes quem potestas coactiva, seu jurisdictio cum Imperio. *Rom.* 13. *vers.* 1. -- 8. De quo in *Disq. de Monachis part.* 4. ubi *de Equitibus sacris.* Conferat, cui vacat, celebris J. C. *Stephani Paschasii* notata de cruciatis *lib.* 6. *Recherces de France, cap.* 26. ubi has expeditiones absolutè improbat, & citat ibid. *Gul. Bellayum, lib.* 1. *de bello,* tanquam sibi ὁμόψηφον. 3. *Reliquas*, in Gentiles, Mauros, Turcas, alioque infideles (de quibus *Gretserus lib.* 2. *cap.* 34.) ut ut causa & finis fuerit bonus: modus tamen & formalitas minimè probanda. Fuerunt autem decem cruciatæ expeditiones ab Europæis in Syriam contra Saracenos susceptæ, quarum prima incidit in annum 1096. postre-

ma in annum 1268. Omnes enumeratas vide ab *Auberto Miraeo in Originibus Ordinum equestrium cap.* 17. & in *Calvisii aliorumque vulgatis Chronicis.* XII. *Probl.* Quid de prodigiosis crucibus statuendum, quæ anno 781. 956. 1501. (vide *vulgares Chronologos*, & *Baronium in Annal. ad annos* 781. 956. & *Spondani Epitomatoris appendicem ann.* 1501.) in vestes hominum delapsæ. *Resp.* De iis quid notavimus in *Disp. de Ostentis & Prodigiis pag.* 934. *part.* 2. *selectar. Dispp.* Ubi concedimus potuisse esse ostentum aut prodigium calamitates belli, pestis, &c. antecedens. Sed inde nullis fidiculis extorqueri potest crucium istarum, nedum cujuscunque figuræ crucis naturâ aut arte factæ religiosa veneratio aut adoratio. Alioquin etiam de variorum portentorum, spectrorum, apparitionum in aëre, in aquis, in terrâ, quæ mortem privatorum, aut bella ac clades publicas non raro præcedunt, religiosâ adoratione statuendum esset. Quod absurdissimum. Sunt enim inter portenta illa cometæ, dracones volantes, spectra diabolica, phases armorum, tubarum, equorum, exercituum in aëre, &c. de quibus nos in *disp. select. part.* 2. ubi de *Ostentis & Prodigiis*, & de *Præsagiis mortis*, & *part.* 1. ubi de *Spectris*; *Autoresque ibi cit.* & *Cardanus lib.* 19. *de rerum varietate cap.* 69. *usque* 77. & *Gaffarellus in tract. Gallico*, tit. *Curiositates inaudita*, *cap.* 12. ubi §. 7. ex *Histor. & versibus Francisci Pici* refert anno 1534. in Helvetiâ pluviam sanguineam seu rubram decidisse, quæ non tantum in vestibus hominum se formabat in figuram crucis, sed etiam in lapidibus & farinâ. Unde censet non fuisse hoc purum naturale, sed subfuisse aliquid divini. Similiter judicat pluvias & Figuras crucis tempore Juliani prænuntias fuisse crucis & persecutionis Christianismo ob fidem crucifixi imminentis. Figuras etiam fuisse veritatis secuturæ cruces anno 747. 783. 959. 1503. 1507. Scripsit de ejusmodi signis crucis *Alphonsus Gacone* Romæ anno 1592. & de signis crucis quæ anno 1593. passim in Galliâ in linteis apparuerunt *Alexander Georgius* Jesuita (refert *Philippus Alegambe in Bibliothecâ*) sed quid tractent, hactenus non constat; quod neutrum videre contigerit. Si quis rectum de his judicium formare voluerit, necesse est in Historiam facti accuratè inquirat. Hanc enim multâ ignorantiâ aut deceptione non rarò conspurcari deprehendum est. XII. *Probl.* An cruces, siquidem in privatis ædibus, aut aliis locis, speciem mali præ se ferant, & Pontificiis offendiculum præbeant, aut rudiores inter Reformatos eas æstimare incipiant, tollendæ sint? *Resp. Aff.* non minus quam aliæ imagines, de quibus tale quid affirmat *Scultetus Orthodox. pag.* 28. 32. XIV. *Probl.* An dici possit, Pontificios non tantum substituere crucem ipsi Christo, sed etiam aliquâ ratione ei præferre? *Resp. Aff.* & vel unica probatio ad hominem, innixa falsæ ipso-

ipsorum Theologiæ sufficere posset: quod die Veneris ante Paschа Missæ celebrationem & Christi in eâ adorationem omittant, ut illâ horâ soli solenni adorationi crucis vacare possint: *corpus* (inquit Durantes lib. 6. Rationalis cap. 77.) Christi, *quod flagellis & spinis, & contumeliis illâ die revera affectum est, non debet* ecclesia *cum missarum solennitatibus celebrare, quoniam veniente veritate debet cessare figura.* XIV. *Probl.* An rectè ultimum supplicium tanquam blasphemis, attribuatur omnibus Reformatis promiscuè (vel hominibus privatis) qui imagines aut cruces conscindunt, aut in terram prosternunt: idque per remotas & violenter contortas consequentias ex Jure Civili: apud *Rytelen in Iuriſtâ Romano-Catholico, cap.* 91. *Resp.* 1. In eos quibus autoritas publica præsto est, nihil stringunt citatæ leges: quippe qui exemplo Hiskiæ cruces & imagines tollunt, quod in horrenda idola transformatæ sint. *Resp.* 2. *Nec etiam* blasphemiæ crimen imponunt zelo privatorum, quamvis fortè non sit secundum scientiam. Vide exemplum Gideonis, & eorum qui in primitivâ Ecclesiâ simile quid patrabant; de quibus egimus in *Disp. de Idololatriâ indirectâ*: quos quidem honore Martyrum privat, *can.* 60. *Concil. Eliberini*; sed ultra nihil de illis statuit. Vide *Bezam ad acta colloq. Mompelgard. part.* 2. *p.* 17. 28. cujus verba supra in *Disp. de Idololatriâ indirectâ pag.* 311. exhibemus. *Resp.* 3. Duo ad hominem Pontificio huic Jureconsulto reponimus. *Primum* est, quod tam multi ex sanctis eorum Euangelii Præconibus aut Ecclesiarum Plantatoribus passim ob zelum in dejiciendis idolis Gentilium adhibitum (confer supra *de Idololatriâ indirectâ part.* 3.) tantopere ab ipsis celebrentur. Quomodo ergo condemnare poterunt eos, qui ipsorum idola ethnicis non rarò deteriora dejecerunt? *Posterius* est, quod cum cruces pavimentis non insculpendas, immo nec Historias ullas Sanctorum ipsi sanciant, & in eum finem *Bernardum in Apologiâ*, & *legem Codicis libr.* 1. *tit.* 11. adducant (adde *can.* 83. *Synodi in Trullo* habitæ, *ἵνα ὁ ἐπ' ἰδάφους κεῖσθαι χαράττων ἀφορίζεσθω*), & tamen in Monasteriis quibusdam pavimenta hoc nefas (ipsorum sensu) ostentent, ibique imagines pedibus conculcentur, cur æquale supplicium non intentatur à Jureconsultis ipsorum? Ut jam nihil dicam de Crucibus tumulo mortuorum imprimi solitis, deque cruce quam lapidi insculpunt Episcopi in consecratione Ecclesiæ: uti habet *Pontificale Romanum*. De his aliisque vide fluctuantem *Molanum in lib. de Picturis sacris cap.* 35.

Addamus nunc Problemata quædam partim inter eos, qui à Papali 6
staurolatriâ recesserunt, partim inter ipsos Pontificios controversa. Prioris generis sunt. 1. *Probl.* *An* dedicatio infantis baptizati, per crucem declarativa solum, non vero consecrativa retinenda sit? *Resp.* *Neg.* Di-

ſtinctio enim hęc aut exſtinctio eſt, aut nugatoria. Vide *Altare Dama*
ſcenum pag. 837. 11. *Probl.* An piè, prudenter, & tempeſtivè reformati
ſacelli ſeu templi in arce Pragenſi anno 1620. juſſu Sereniſſ. Bohemi
Regis Friderici fuerit inſtituta? *Reſp.* Quidquid Pontificii & Lutheran
in eam incurrerint; nonnulli etiam ex Reformatis ex eventu negot
Bohemici perperam facti ipſius qualitatem æſtimantes, ſubinde quid mut
ſitârint: non videmus tamen, quin eximius Dei vir *Scultetus* p. mem
eam ſatis ſuperque defenderit, *in Libello* cui *tit. Scultetus Orthodoxus* con
tra Theſes Theodori Thummii Theologi Tubingenſis, quibus editis t
tulum hunc præſcripſerat: *Scultetus Iconoclaſtes*; uti ipſe citat in *Explica*
Decalogi ad 1. *Præceptum pag.* 55. 111. *Probl.* An *Beza* edendis epiſtol
ſuis (ubi *Epiſt.* 8. & 12. determinat contra crucem in Baptiſmo) conde
mnaverit Eccleſiam Anglicanam, & imprudentioribus viam ſtraverit a
ſciſmata & ſeditiones? *Reſp. Neg.* Quia ſequeretur in illis & omnibu
aliis ad fidem moreſque vivendi ſpectantibus, lucernam ſub modio col
locandam, ne aliorum luminibus obſtruamus, aut eorum defectus ab ali
deprehendantur. Rectè *Vedelius lib.* 1. *de Prudentiâ veteris Eccleſiæ cap.* 1
pag. 46. veterum morem facto aut oſtentato crucis ſigno indicantium ſ
„ eſſe Chriſtianos, quia in idololatriam abiit, in multis Eccleſiis Euan
„ gelicis (N. B.) ſublatum eſſe, ad exemplum ænei ſerpentis, qui cum
„ præcepto Dei à Moſe confectus eſſet, ob eandem cauſam ab Hiski
„ comminutus eſt. De Gideonis Ephod ſuprà *Riveti* judicium citavimus.
Ut & *Bezæ* verba in *Colloquio Mompelgardenſi.* Scio ab omnibus extra Pa
patus communionem conſtitutis omnia hæc non revocari ad primævam &
Apoſtolicam ſimplicitatem, nec totalem crucis tanquam lapidis offendi
culi abolitionem urgeri: ne ſcil. omnem doctrinam & praxin antiquæ Ec
cleſiæ ac meliorum ſæculorum hâc in parte condemnare videantur; ac
ne ſcandalum dent, nimiumque turbent populum, qui talibus aſſuevit
hoc tamen ambabus ulnis amplectimur, quod abuſum idololatricum & ſu
perſtitioſum Papatus, eorumque opus operatum apertè redarguunt. Nec
Patres modo citatos, nec recentiores morem eorum probantes aut potiu
excuſantes non appellamus idololatras, (uti per calumniam odioſè ho
nobis à nonnemine imponitur) ſed hoc contendimus, tutiorem ab Eccleſi
noſtris viam inſiſti. Sunt autem recentiores illi *Mortonus in tract.* Anglico *c*
tribus innocentibus Ceremoniis: Balduinus lib. 3. *Caſuum cap.* 7. *caſ.* 8. *Caſaubo*
nus Exercit. contra Baronium 13. §. 33. *Elmenhorſtius in Commentar. ad Mi*
nutium, pag. 49. edit. in fol. *Conradus Rittershuſius ſacr. lection. lib.* 5. *cap*
14. *Loccenius lib.* 1. *antiquit. Sueo-Gothicarum cap.* 5. *Mentzerus in Exe*
geſi Auguſt. confeſſ. pag. 860. *Himmelius in Collegio Irenico diſp.* 8. §. 15

Rich

Rich. Montacutius tom. 1. Origin. Eccleſiaſtic. parte poſter. pag. 77. & ſeqq. ſed qui diſſertationem nimis indulgenter concludit p. 82. *Non video cur partes, utrinque Catholici, diſſidium foveant; cum ex unâ parte ſaniores virtutem non congenitam & naturalem, ſed accommodatam tantum adſcribant & diſpenſatoriam: ex alterâ parte illam vim non negent aut virtutem, noſtræ confeſſionis Viri eruditi.* Quinam ſint illi Viri confeſſionis Reformatæ, aut ſaltem Anglicanæ, velim indicaſſet. In propatulo eſt quid *Beza, Chamierus, Rivetus, Molinæus, Deckerus, Vedelius, Mornæus Pleſſiacus, Marnixius Sanct-Aldegondius, aliique Papatus Antagoniſtæ.* Galli, Belgæ, Germani, Scoti, &c. ſentiant. Inter Anglos celebres *Raynoldus, Perkinſus, VVilletus, Ameſius* ab illis non diſſentiunt: qui conſulendi. Sed fundamenta harum & ſimilium objectionum atq; exceptionum pro ſymbolizatione cum cruce aliiſque idolothytis ſupra in *Diſp. de Idololatriâ indirectâ* abundè ſubruimus. IV. *Probl.* An accuratè & tutò crux dicatur *beatum ac benedictum Chriſti inſtrumentum*, ad vitam ſalutemque mundi deſtinatum; item *ſalutare ſignum. Fuller. miſcell. lib. 4. cap. 1. & lib. 2. cap. 1. Reſp. Neg.* V. *Probl.* An dici poſſit *crux ſancta*, ſive in ſe, ſive relatione, ſive inſtitutione? *Reſp. Neg.* cum *Deckero libr. 2. pag. 171. 172.* VI. *Probl.* An ſi crux exſtaret, eam magnifaceremus, & in rei geſtæ memoriam conſervaremus? *Reſp. Aff. cum Diſt.* cum *Deckero pag. 283.* VII. *Probl.* An cum eodem pag. 302. dicendum: *Amamus & honoramus crucem, non ut objectum adorationis, ſed ut inſtrumentum paſſionis & ſupplicii?* *Reſp.* Explicari fortè poſſunt hæc verba: Ego malim abſtinere; & fateor me non capere cur & quo genere amoris & honoris infame & infelix lignum debeam proſequi: quamvis in veterum amplificationibus non pauca de honore (ſed à religioſâ invocatione diſtincto) occurrant. VIII. *Probl.* An cum eodem tutâ & commodâ phraſi dici poſſit, crucem eſſe ſignum repræſentans. *pag. 297. Reſp.* Malumus abſtinere. Idem dicimus de diſtinctione *Nicolai Fulleri lib. 4. miſcellan. ſacr. cap. 12.* inter crucem quâ beatum & benedictum Chriſti inſtrumentum ad vitam ſalutemque mundi deſtinatum, & inter eundem quâ maleficum ac maledictum hoſtium inſtrumentum. IX. *Probl.* An ſupplicium crucis cum Conſtantino (apud *Baronium ad annum 325. §. 51.*) abrogandum ſit, eo quod Chriſtus hoc genus ſupplicii paſſus ſit? *Reſp.* Non videmus hoc magis pertinere ad zelum & prudentiam juſtorum, quam abolitionem flagellationis, haſtarum transfixionis, vinculorum: quia hæc Chriſtus non minus paſſus eſt, quam crucifixionem. X. *Probl.* Quid cenſendum de dicto Genebrardi in Commentar. ad Pſal. 78. verſ. 47. *Tau Hebræorum crucis geſſit effigiem, ut apud Græcos, & omnes ferme linguas. Hodie figura immutata eſt improbitate Maſoretarum & Judæo-*

rum,

rum, ut mysterium crucis obruerent. Resp. Esse fabulam. Unde hoc probat? Quid si ad hominem reponam illi vulgare postulatum Papistarum. Si Judæi mutârunt, ostende qui, quando, ubi, quomodo, quibus reclamantibus. Contra *Hieronymus in Prologo galeato* affirmat Ezram has literas inveniisse & Samaritanas, quæ antea erant Hebræorum, sustuliisse. An ergo odium crucis illi impinget? Quod ad Tau Samariticum, illud crucis figuram non referre suprà dixi. 11. *Probl.* An pertica vexillaris, cui serpens æneus impositus (*Numer.* 21.) habuerit figuram crucis? *Resp.* Ex veteribus id à quo sulpensus fuit serpens, alii vocant σημεῖον, alii τύπον & σταυρὸν, *Iustin. Apol.* 2., alii σταυρὸν, ut *Chrysostomus*, cujus *Homilia* exstat hoc titulo, περὶ τοῦ Μωσέως ὕψους, ὃν ἐστήρισεν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Sed hæc conjectura est, à quâ tutius abstinetur. Similis commatis est illud *Nysseni libr.* 2. *de Vitâ Mosis*, cum dicit in Euangelio (*Matth.* 5.) per jota & κεραίαν significari lineam transversam & perpendicularem, quibus forma crucis exprimitur. Cum quo musteo commento convenire videtur *Hesychii* Philologia, ubi *in Lexico*, κέρας exponit per σταυὸς: allusione, ut opinor, factâ ad mysticum illud interpretamentum *Matth.* 5. de κεραίᾳ & τῷ Jota in lege, hoc est de duabus partibus crucis ibi prænuntiatis aut typicè adumbratis. Nec melioris monetæ sunt πυκνωσεῖς seu ἀναπεμφάσεις illa de ligno *Exod.* 15. *vers.* 25. & de geminâ percussione Petræ, *Numer.* 26. *vers.* 11. Quæ duo postrema exprobrat Christianis crucem ibi quærentibus *R. Lipman in* suo *Nizzachon num.* 56. & 116. Malè fides Christiana defenditur accersitis ejusmodi kabalis.

7 Problemata inter ipsos Pontificios dubia aut controversa. 1. *Probl.* An imago crucis seu crucifixi latriâ; an vero alio genere cultus religiosi adoranda sit? *Pr. aff. Thomas* 3. *qu.* 25. *art.* 4. Vide *Andabatas Commentatores ibidem* & apud *Bellarminum lib.* 2. *de Ecclesiâ triumphante*, qui est *de Reliquiis, & de Imaginibus cap.* 23. Et *Gretserum lib.* 3. *cap.* 5. inter se pugnantes. Imprimis notandum est discrimen inter linguam Doctorum in Hispaniâ & Italiâ, & inter linguam Doctorum in Germaniâ, Belgio, Galliâ disputantium; ubi turpi & desperatæ causæ suæ fasciculis, & igni inquisitionis succurrere nequeunt. Confer ex nostris *Deckerum lib.* 1. *cap.* 3. & 4. Et *Rivetum in Decalogum*, & *Andr. Cratonii Bellum Iesuiticum.* 11. *Probl.* An figura crucis in pavimento, aut eo in loco pingi debeat, ubi pedibus hominum conculcari posset? *Resp.* Extat pro part: negante *determinatio* cujusdam *Doctoris Parisiensis* de ordine Fratrum minorum, quam *Epistola peculiari* refutavit *Ægidius Bailleul* Doctor Lovaniensis, quæ ibidem excusa fuit in 4. typis Joh. de Westphaliâ: *Molanus de Picturis cap.* 35. extendit hoc ad quasvis Sanctorum Historias in pavimento non

non tantum, sed & iis in locis non ponendas, ubi clavi sunt figendi. Quin & *Corn. à Rynteln in Jurista Romano-Catholico* ex Jure Civili probatum „vult: Eum qui humi posuerit, vel positum non levaverit, gravissimâ „pœnâ mulctandum, quam *(fortè)* mortem interpretamur (*Azo*) *toto ti-* „*tulo C. Nemini licere signum Salvatoris Christi humi vel in silice, vel in mar-* „*more, aut insculpere aut pingere.* III. *Probl.* An tanta sit necessitas & devotio cultus crucis, ut etiam adoranda sit, quamvis diabolus specie ejus appareat, aut sub eâ deliteseat? *Resp. Affirm. Vasquez.* Vide Mysterium hoc iniquitatis evolutum à *Riveto in Decalogum.* IV. *Probl.* An & quâ certitudine Historiæ de Inventione Crucis, festum ejus sit institutum, & an certitudo humana hic sufficiat; & in quo propriè fundetur hujus festi observatio? *Resp.* Vide ex nostris *Hospinianum in lib. de Festis, pag.* 82. 83. 135., & torquentem *Zvvarezium tom.* 1. *de Religione lib.* 2. *cap.* 7. Et *Gelasium, (in Jure Canonico dist.* 15. *c. Sancta Romana,)* ubi scripta de Inventione Crucis, & de inventione capitis Johannis Baptistæ vocat *novellas revelationes*, & *legendas* monet cum illâ cautelâ Apostoli: *Omnia probate*, &c. V. *Probl.* Quando cœperit observari hoc festum? Vide *ibid. num.* 11, 12. VI. *Probl.* An præter festum *inventionis crucis*, sit & aliud *exaltationis crucis*, quod observatur mense Septembri? *Resp. Zvvarez ibid. num.* 12. ait non observari ex præcepto in Ecclesiâ Romanâ; esse itaque festum solum, quod ad Ecclesiasticum officium, non quoad festivam observationem ex præcepto. Communi tamen praxi contrarium teneri videtur. VII. *Probl.* An crux ex opere operato pellat dæmonas: hoc est, ex virtute propriâ & divinâ institutione, prout sacramenta. *Resp. Affirm. Zvvarez in* 3. *disp.* 56. §. 3. *Bellarminus lib.* 2. *de Imaginibus cap.* 30. & cum iis *Oliverius Boenartius* Jesuita *in Comment. ad* 8. *Esther vers.* 8. *pag.* 287. VIII. *Probl.* An cornu monocerotis habeat formam crucis? *Resp.* Vide de hoc commento *part.* 1. *select. disp.* ubi *de Creatione pag.* 731. Hæc aliaque istius generis accumulat *Justinus in Dialogo cum Tryphone.* Ex recentioribus meminit monocerotis *Thomas Bartholinus tract. de Unicornu, cap.* 23. IX. *Probl.* An cruces, & nova insignia, præter solitum in processionibus deferre liceat? X. *Probl.* An crux in processionibus possit absque velo aut pallio appenso à regularibus deferri? XI. *Probl.* An presbyteri propriam crucem erigere possint intra limites propriæ parochiæ? XII. *Probl.* An in funeralibus tantum una crux deferri debeat, ejus scil. Ecclesiæ, ad quam corpus defertur? XIII. *Probl.* An crux propria novæ parochiæ in funeralibus deferenda sit, an vero antiquæ parochiæ à quâ dismembrata est? XIV. *Probl.* An coadjutor Episcopi in functionibus Pontificiis, dum incedit per urbem, cruce uti debeat, quæ signum est &

ornamentum dignitatis ac jurisdictionis? XV. *Probl.* Quis Episcopo civitatem aliquam ingredienti deosculandam porrigere debeat? & quis eidem Ecclesiam parochialem ingredienti? XVI. *Probl.* An Capuchinis, qui prius in processionibus incessere sub cruce Conventualium, propriam crucem erigere liceat? XVII. An Regulares vigore bullæ cruciatæ possint confessarios sibi eligere, & per eos absolvi à casibus reservatis. *Fr. Zvvarez tom* 2. *de Religione cap.* 16. *Sebastian. Costa in Bullâ cruciatæ quæst.* 107. XVIII. *Probl.* An necessarium sit Bullam cruciatæ ante vel post suscipere, ad consequendas indulgentias Jubilæi in regnis Hispaniarum? XIX. *Probl.* An Bulla cruciatæ suffragetur laicis, & clericis sæcularibus in foro externo, an vero tantum in foro conscientiæ? Has similesque profanas nugas vide determinatas à Pontificibus, & SS. congreg. Cardinalium, apud *Barbosam in collectaneis Bullarii in vocibus, crux, cruciata, bulla:* cum quo confer ipsum *Bullarium*, aut ejus compendium. XX. *Probl.* An lignum crucis ab igni exustionis mundi futurum sit immune? *Resp.* Ex *Matth.* 24. *vers.* 13. hoc probabile censent *Zvvarez p.* 3. *tom.* 2. *disp.* 57. *§.* 2. *Gretserus lib.* 1. *de Cruce cap.* 42. *Corn. à Lapide in* 2. *Petri* 3. *vers.* 9. *pag.* 404. *& in Matth.* 24. *vers.* 13. Habet & *Gretserus* nonnulla problemata, circa cruciatas expeditiones, bullas, & ipsos milites cruciatos. Sed tædet vel titulos & summa fastigia inaniarum istarum ulterius describere. Conferat, cui vacat, *Barbosam, Gretserum, Bosium, Zvvarezium, Boenartium, Mallonium, Chifletium, Molanum de Picturis cap.* 75. -- 78. *Arnold. Raissium in Hierogazophylacio Belgico, Draulroeltium in Catechismo Historiali*, passim; aliosque Pontificios hactenus citatos: quibus adde, si fortè præterierim, *Arnoldi Meermanni* Minoritæ *tract. de Cruce ejusque Adoratione, Ægidium Gelenium in Coloniâ supplice*, & *Mathenesii Theophoriam Colonien sem*, ubi de Cruce argenteâ eremitarum Augustini, & *Staurologia Colonien se.* Et ex Philologis atque antiquariis *Iohannis Filesaci elector. lib.* 2. *tit. de Cæremoniis §.* 15. 16. 17. *Iosephum Vicecomitem de ritibus Baptismi lib.* 2. *cap.* 40. *Ioh. Stephanum Durantem lib.* 3. *cap.* 20. *Laur. Pignorium in Symbolis epistol. epist.* 24. *Ioh. Ludov. de la Cerda Miscell. sacr. cap.* 90. 153. *Petrum Messiam lib.* 1. *variar. lectionum cap.* 3. *Martinum de Roa libr.* 1. *singular. cap.* 1. 2. 3. *Maximilianum Sandeum libr.* 6. *de Theologiâ Symbolicâ comm.* 2. *pag.* 456. ubi de signo crucis in obeliscis & hieroglyphicis Ægyptiacis; de quibus fusius, *Athanasius Kircherus in Copto prodromo cap.* 4. *&* 5. ubi & miram pandit antiquitatem de cruce & fluxu sanguinis Thomæ Chinensium Apostoli, ejusdemque mutatione in varios colores, qui incidit quotannis in festum ejusdem Thomæ. Imprimis *Gavantum in Thesauro sacrorum rituum, & Bullarium Pontificum*

ficum aut *ejus compendium* autore *Flavio Cherubino*: unde multa Romanæ matris mysteria de crucis materiâ, formâ, figurâ, titulo atque utriusque inventione, exaltatione, efficaciâ, miraculis, multiplici cultu per invocationem, gestationem, processiones, festa, fraternitates, &c. Denique de figuræ crucis formatione & usu in publico cultu & extra eum, innotescent. Adde *Thyræum de Locis infestis, part. 3. cap. 66. Martin. Delrio lib. 6. Disquisitionum Magicarum pag.* 1005. edit. in 4. aliosque in *Dispp. meis de Spectris, de Energumenis, de Exorcismo, de Peste*, citatos. *Augustinus Firisanus tres libros* conscripsit, *de more summo Pontifici crucem præferendi. Alphonsus Giacone seu Ciacconius libellum de Signis, hoc est, de variis Crucis Apparitionibus priscis & novis.* De modo crucifixionis aliqua Brigittę revelata dicuntur. Vide *lib. 1. revelat. cap.* 10. & *lib. 4. cap.* 70. *cum notis Gonsalvi Duranti. Frater Petrus Correa* Ulyssipone anno 1615. librum sermone vernaculo edidit, tit. *Conspiracion Universal*, ubi inter alia monstrosa crucis elogia, *fol.* 94. 95. adducit verba Bonaventuræ serm. 2. de inventione crucis: *Non est aliud crucem invenire, quam illum invenire, qui pependit in cruce.* Et ibidem de suo addit, *Crucem æque esse pretium redemtionis nostræ ac sanguinem Christi, pag.* 98. citatis verbis quibusdam *Eusebii Emisseni*, infert tantum valere seu posse crucem ac sanguinem Christi, ad nos tuendos in omni necessitate, & in medio omnium periculorum.

MANTISSA AD DISPUTAT. DE STAUROLATRIA ET DE IDOLOLATRIA INDIRECTA.

QUæ *Lindanus* dubitantii *Dial. 2.* & ex eo *Prateolus in voce Iconoclastæ*, & *Gretserus* passim declamat de Calvinistis crucis osoribus, quod in Templis, Turribus, vexillis, insignibus, Locis & Provinciis suis nunquam sponte aut de novo ejus figuram adhibeant, sed tantum coacte & quia aliter non possunt; & quod Calvinus juratissimus, Danæus immanissimus crucis hostis sit (*lib. 3. pag.* 290. 313. 314. 335. 366.): hactenus inter atroces calumnias nostri non deputârunt: nisi quod Turcis & Judæis in eo nos comparent: quasi crucis figuram fugeremus odio Christi crucifixi, & non potius odio Staurolatriæ Papisticæ. Quomodo Feuardentius lib. 5. Theomachiæ Calvinisticæ cap. 1. dicit Bezam in colloquio Mompelgard. in has horrendas & Turcicas voces erupisse: *Fateor me ex animo detestari imaginem crucifixi, quæ est imago crudelitatis Iudæorum in Christum; ideo eam non possum ferre.* Videatur *Bezæ* ipsius pia & orthodoxa explica- 1

tio *in responsa ad Acta colloquii Mompelgardensis part.* 2. Communis praxis nostrorum sic se habet. In sacris & cultu divino cruces refugimus, sive ut signum declarativum, sive ut consecrativum, sive ut confirmativum, sive ut operativum, sive ut otiosum adiaphorum, sive ut formaliter sacrum eas adhiberi quis prętendat. In Politicis & Civilibus (imprimis ubi respectu aliquo religioso olim superstitio earum usum introduxit) eas sponte & otiose non retinemus, nedum ut de novo assumamus; nisi necessitas moralis mutationem aut omissionem ejus impediat. Ratio est, quia in tantum à Papatu erectum est idolum. In naturalibus & artificialibus promiscuè juxta cum aliis quibuscunque lineis & figuris, ex. gr. spiris, helicibus, perpendiculis, triangulis, circulis, quadratis, &c. utimur crucibus ex necessitate aut commoditate naturali. Huc referimus usum in Architectonicâ civili & militari; In Medicinâ, Chirurgiâ, Chimiâ, in re Navali, Culinariâ, Rusticâ, artibusque omnibus Mechanicis. Haut aliter ac necessarium usum aquæ, aëris, arborum, animalium, alimenti, medicamenti, &c. non relinquimus, quamvis Gentiles omnia illa idolis suis consecrârint, & etiamnum dæmonolatriâ suâ polluant. Juxta textum 1. *Corinth.* 10. *vers.* 20. cum *Tit.* 1. *vers.* 16. 1. *Timoth.* 4. *vers.* 3. 4.

2 Inter profunda & stratagemata Satanæ numerandum est: quando idola &, idolothyta olim Ethnica, nunc Papistica, (collegia scil. confœderationes, vocationes & ministeria seu munera Hierarchica, ordines Regulares ac Religiosi, ceremoniæ & observationes, aliæque istiusmodi superstitionum Reliquiæ, & loca excelsa) in adiaphora & decora Politica, in ritus & formalitates civiles transformari, atque ita sæcularizari dicuntur, atque illo titulo venditantur. Quò fit, ut homines non tantum passim & facilè ea admittant, sed & aliter sentientes ac difficiles hâc in parte, hostiæ fiant publici odii, & tanquam ἀλλοτριεπίσκοποι, quippe in materias atque autoritates Politicas involantes (scilicet,) apud Potentiores traducantur, aut saltem tanquam contentiosi, & ἰδιογνώμονες, personales scil. inimicitias cum his & illis exercentes, soli relinquantur; quin immo tanquam homines turbulenti & seditionum flabra atque incentores proclamentur. Specimina hujus artificii ediderunt Reges & Prophetæ Idololatrici, aut Syncretistæ in Eliâ, Michâ filio Jemlâ, Amos, Jeremiâ, 1. *Reg.* 18. 17. & *cap.* 22. 18. 24. 25. 27. *Amos.* 7. 10. 12. *Ierem.* 26. & 37. &c. Et Idololatræ Gentiles in Paulo, *Actor.* 17. 6. 16. 18. & 19. 24. 25. 26. 27. & ante paucos annos Jesuita *Iohannes David* in summo Theologo practico, & mitissimo ac pacis studiosissimo Viro Wilhelmo Teellingio; qui suum *salvum conductum* oppositum ejusdem *Teellingii Admonitioni contra spectacula*

cula Idolorum, &c. concludere non erubuit *pag.* 90. (edit. in 8. apud Joachimum Trognæsium anno 1609. Antwerp) *Admonitione ad omnes Status & potestates*, ubi inter alia: Ende want soodanige woorden merckelijck saecken zijn van diſoordzen/ beroerte/ ende seditie/ directelijck tegen de verſochte gemeyne ruste ende welstant; (per inducias belli Belgici) soo dient daer in voorſien: want het te spade is/ als de furie tot effect gekomen is. Te meer/ om dat soodanige dierdinchen ende bedeckte dierstichters/ moetwillige Geesten/ na dat de saecke op sulck hun bedecsit ende loos-sinnigh aenstoocken tot synen volkomen wasdom gekomen is/ alsdan noch protesteren willen/ dat sy 't niet gedaen en hebben/ noch tot sulcks raet of daet gegeven. His aliisque larvati Bileami Sinoniis artibus & incendiariis clamoribus *peculiari libro* respondit D. *Teellingius*. Et Jesuita *Sailly* in altero præstantissimo Theologo ac fidelissimo Patriæ suæ atque Ecclesiæ contra insidias & machinationes Papales monitore; egregii & utilissimi illius libelli Autore, cui tit. *Horologium Belgicum*, & *Speculum Iuventutis* (quem ego putavi hactenus nullum alium esse, quam D. *Vilhelmum Baudartium* p. m. Ecclesiæ Zutphanienſis, dum viveret, Pastorem, & novæ translationis Bibliorum Belgicę, cum doctissimis Collegis suis Autorem.) Hunc enim turbulentus & seditiosus Jesuita ausus fuit tanquam amnestiæ, induciarum, & pacis publicæ hostem ac turbatorem traducere, & hoc prætextu Horologium ipsius Belgicum impugnare. Sed peculiari Apologiâ ita os ei obstruxit laudatus modo præstantiss. Theologus & Historicus, ut postea, quod sciam, mutire ausus non fuerit. Referrem hic etiam, si charta pateretur, de præstantissimis & fidelissimis Theologis Gallicis & Genevensibus, à *Carpentario* JC. Genevensi & Religionem reformatam professo, palam & simili ferè modo, sed quæsito caulæ Politicæ prætextu, traductis. Sed videat Lector ipsius librum, cui tit. contra *Causarios*; ejusque *refutationem* per *Franciscum Portum* Græcæ linguæ apud Genevenſes Professorem. Attendant prudentiores, an non Jesuitarum, Hispanizati Papatus, Libertino-Scepticismi, Lucianismi, atque Epicureismi hodierni emissarii idem drama nunc peragant, de consilio & ex præscripto sacri consilii Inquisitionis, & Consistorii Romani.

Illustre exemplum schemate quasi Politico sęcularizatæ alicujus indirectæ ac participatę idololatriæ Ethnicæ exhibent nobis sacerdotia Gentilium à Christianis olim affectata, aut retenta: quæ tamen nec Apostoli, nec Ecclesia Apostolica unquam approbavit (uti perperam ex *Actor.* 19. concluditur;) & quæ Ecclesia antiqua disertè condemnavit, ac disciplinâ Ecclesiasticâ severè coercuit: ut patet *ex* 2. 3. 4. 55. *canonibus Concil. Eliberini*; quos cum egregiis notis *Gabrielis Albaspini* Episcopi Aurelianenſis in gratiam Pontificiorum antehac seorsim edendos curaveram, tanquam 3

appendicem ad *Disp. de Idololatriâ Indirectâ*, & supra ibidem inserui: ut videant nec absque exemplo Ecclesiæ, tum antiquæ, tum ipsius Romanæ neque temerè aut stolidè Reformatos nostros ἀκριβολογεῖν in casibus conscientiæ de Idololatriâ indirectâ.

4 Precatio versus orientem aut occidentem in se & per se planè est adiaphora: cum tamen alterutrum ab Idololatris, inter quos vivunt Christiani, mordicus retinetur & conscientiæ idololatricè ac superstitiosè ad illud alligantur; libertatem suam Christianam optimè tuentur fideles, si ipso actu in contrarium eant, atque ita secundum legem caritatis & prudentiæ proximum ædificent, non scandalizent. In antiquis Ecclesiis, si ad circumstantias illas orationis, propter urgentes rationes à Judæorum aut Gentilium cultu ipsis oblatas, ita attenderint, ut plurimæ ad Orientem, aliæ ad Occidentem se verterent (prout eas hoc feciſſe observat *Rivetus in Apologet. pro verâ pace Ecclesiæ contra Grotium pag.* 148.); utique ἀκρίβεια eorum laudanda videtur. Secus judicandum, si tales rationes nullæ fuerint. Quidquid sit, videmus saltem tam novum aut ridiculum non esse, si occasione grassantis Idololatriæ Ethnicæ aut Pontificiæ, attendat quis ad externum situm, gestum, habitum, aliasque Orationis circumstantias. Sed de hoc supra in *Disp. de Idololatriâ indirectâ.*

DE AGNIS DEI I.

Resp. JOHANNE LE FEBRE, Medioburgo-Zelando
Ad diem 2. *Septemb. Anno* 1643.

Inter Sacramentalia & res sacras seu consecratas Papatus numerantur Agni Dei. Illorum Mysterium ad plenioremdetectionem Idololatriæ Papalis nunc explicaturi, agemus. I. De eorum Origine & Antiquitate. II. Consecratione. III. Requisitis & Conditionibus. IV. Efficaciâ.

1 PRimæ Origini *Agnorum Dei* occasionem dedisse videtur Theologia Symbolica & Allegorica de Agno; qui symbolicè est Christus, *Ioan.* 1. *vers.* 29. & 36. *Actor.* 8. *vers.* 32. 1. *Petr.* 1. *vers.* 19. occurrit vox ἀμνὸς; & *Apocal.* 5. &c. in quo libro vox ἀρνίον vicies septies, de illo usurpatur. Dicitur autem Agnus duplici respectu, *tum* ratione quâdam communi propter similitudinem & convenientiam in qualitatibus, actionibus. & passionibus; quomodo idem dicitur leo, vitis, arbor, ἀνὴρ πρᾶος, ostium, via,

Digitized by Google

via, &c. *tum* ratione quâdam ſpeciali, ſecundum typum ſcil. & adumbrationem: erat enim Agnus Paſchalis, & Agnus qui quotidie in juge ſacrificium, & alio quocunque tempore in ſacrificium propitiatorium offerri ſolebat, typus deſtinatus Chriſti. De quo videnda loca, *Exod.* 12. & *Levitic.* 1. *&c.* A verbalibus his ſymbolis malè progreſſi ſunt homines ad realia, picturas ſcil., & imagines Agnorum, ut ſcil. ſigno illo ſignificativo & memorativo monerentur agnum Chriſtum, ejuſque innocentiam jugiter præ oculis habere. Atque hic primus gradus φιλοθρησκείας & ſuperſtitionis, quem docet *ſexta Synodus anno* 670. (juxta *Prateolum*) habita *Conſtantinopoli in Trullo can.* 82.; ut quidem pro ſe Synodum illam citat. *Cornel. à Lapide in Apocal.* 5. *verſ.* 6. Quam tamen *Baronius ad annum* 692. rejicit tanquam erraticam & pſeudo Synodum. Vide *ipſum*, & *Epitomen Spondani* poſterioris edit. anni 1622. *Autoreſque* alios *ibidem citatos. Bellarminum, Perronum, Canum*: quibus addo *Molanum orat. de Agnis Dei cap.* 16. quæ edita eſt cum *tract. de Canonicis.* Quidquid ſit de autoritate hujus Synodi (de quâ alibi diſquirendum), ſaltem inde conſtare poteſt de facto; ſub illud tempus ſcilicet cœpiſſe alicubi in Eccleſiis inter alia uſum picturarum ſacrarum (uti vocant), & inter eas Johannis Baptiſtæ digito monſtrantis Agnum: Quamvis vetuerint iidem Chriſtum pingi ſpecie Agni, ſed voluerint pingi ſpecie hominis, uti fatetur *Cornel. à Lapide loc. cit.* Ex uſu illo pictorum primum, ac deinde etiam ſculptorum Agnorum, emerſerunt tandem Agni cerei; quorum uſum antiquum ex ordine Romano colligere quidem velit *Baronius loco cit.* & *Ambroſius Vicecomes lib.* 5. *de antiquis Baptiſmi ritibus cap.* 51. ſed nullis teſtibus antiquis, nullâ etiam conſequentiâ. *Baronius* conjicit ordinis Romani autorem eſſe Gelaſium, qui vixit circa annum 500. *Vicecomes* conſuetudinem baptizatis dandi cereas Agni imagines nullo teſte probari fatetur, niſi Durante, *recente*, (ut loquitur) *antiquitatum liturgicarum Scriptore. Quod in cauſa fuit, ut diu dubitaverim*, inquit, *an hæc levioris fidei aſſertio cæteris tot nobilium, ac veterum Scriptorum autoritate confirmatis eſſet adjungenda.* Subjicit *ibidem* quam turpiter *Carthagena* pro Agnorum illorum in Baptiſmo uſu citaverit *Optatum Milevitanum*: cum nihil in eò compareat. Fatetur inſuper uſum apud Græcos non fuiſſe; ſed rejectum potius. Explicat præterea in quem finem Agni illj in Eccleſiâ Romanâ baptizatis dati ſint, & cur ac quamdiu collo geſtati. *Baronius ad annum* 58. §. 76. Et cum illo atque ex illo Cherubinus in compendio Bullarii tom. 3. ad Bullam Pauli V. anno 1608. pag. 51. addit, *Quia Gentiles infantibus ſuis ad collum appendebant bullas re turpiculâ ſignatas, aut aliter ſuperſtitionibus auctas, ad avertendas faſcinationes, ut inquit* Varro de linguâ Latinâ lib. 6. *ſed placuit Chriſti fi-*

delibus

delibus superstitione *in religionem mutata, ad illas abolendas (ut de multis accidit N. B.) ex sacris ceris bullas confici, quas Agni Christum præ se ferentis imagine insignitas geniti in Christo gestarent. Baron. lib. 1. annal. Ecclesiasticor. p. 520. lit. C.* De superstitione Gentilium circa fascinum, ejusque amuleta, agit *Turnebus lib. 9. Adversar. cap. 28.* ubi *Varro, Plinius, Virgilius, Horatius, Plutarchus*; qui postremus ait turpia & ridicula ad eam pestem avertenda, credita fuisse, obtutu & aspectu invidentium ex obscœnitate & miraculo turpitudinis avocatis. Hinc addit *Turnebus* appellatum *Deum fascinorum*, qui illud depellebat; Et nomine fascini membrum virile, quod de collo infantium suspendebant; quibus scil. fascinum magis nocere putabatur. Confer de lustralibus salivis amuleto contra fascinum *Persii Satyram 2.* & ibi *Commentar. Casauboni*, Baronius loc. cit. *cordis imaginem in bullis suis Gentiles ferre consueverant, &c. Christiani verò Christi Agni imagine, discerent &c. esse mites &c. Molanus de Picturis sacris, cap. 65.* & *Oratione 1. quæ est de Agnis Dei, cap. 6.* pro antiquitate nullos alios citat Scriptores, quam *Alcuinum cap. de Sabbatho Sancto*, & *Amalarium* (sive *Fortunatum*, discipulum Alcuini, sive Trevirensem Archiepiscopum, sive Diaconum: de quo *Spondanus in Notis ad Epitomen Baronii anno 831.*) *lib. 1. de divinis Officiis cap. 17.* Scripsit autem prior circa annum 778. posterior circa annum 831. Quæcunque tunc veneratio Agnorum fuerit, non ascendit ultra alia amuleta crucis, codicis Euangeliorum, &c. quibus fascina & diabolicas infestationes averruncari putabant: ut ex verbis *Amalarii* colligitur. Nondum ergo ad formam & ἔκφρασιν pervenerant Agni à Papis consecrari soliti: De quibus nobis hic sermo est, & quorum εἴσπρακτος *Ceremoniale Romanum* refert ad annum 1365. annum 4. aut 5. Urbani V. Et sic exsertè Dionysius Mutzart abbas Iongerloënsis in Histor. Ecclesiast. Belgico sermone conscriptâ ad annum modo indicatum: *Circa hoc tempus in magnâ veneratione erant apud sanctam Ecclesiam cerei Agni, quos Agnos Dei appellant, &c.* Atque hæc de antiquitate, seu potius novitate Agnorum; quantum quidem apud Scriptores Pontificios observare potui. Video alicubi citari *tractatum Onuphrii Panuini de Antiquo ritu baptizandi, & de Origine benedicendi imagines cereas, quæ Agnus Dei vocantur.* Sed quia tractatus ille mihi nondum visus est, dicere nequeo, an aliquid habeat quod Autores nobis modo citati ex illo non exhibuere.

2 In consecratione Agni considerandæ consecrator, materia, ceremoniæ & circumstantiæ: de quibus *Ceremoniale Romanum. lib. 1. sect. 7. in fine, & lib. 3. sect. 2.* I. Consecrator est Papa Romanus, qui primo anno Papatus, & septimo quoque recurrente (siquidem tam diu vivat) numerum aliquem

aliquem Agnorum benedicit, eosque distribuit primum Cardinalibus & Episcopis in eorum mitras, dum illi manum ejus, hi autem genu dextrum osculantur; postea protonotariis & reliquis, in manus, qui ad pedis osculum provolvuntur. II. Materia Agni est balsamus, & sacrum Chrisma, aqua benedicta, cera alba seu munda. III. Ritus & ceremoniæ consecrationis sunt istæ. *Primò*, benedicit aquæ. *Secundò*, aquæ per modum crucis infundit balsamum, & sacrum chrisma. *Tertiò*; multas preces & benedictiones fundit super cereas formas Agnorum. Horrendum carmen seu formulam orationis benedicentis, vide in *Ceremoniali*, aut apud *Molanum cap.* 8. Nos infra extractum exhibemus. Dionys. Mutsart loc. cit. dextrè satis medullam & summam ejus sic proponit: *Ut veneratio Agnorum illorum, non tantum abluat peccata, sed insuper cœlum & vitam æternam mereri faciat.* *Quartò*, cum solemnitate cubicularii in pelvibus argenteis Agnos Pontifici deferunt: quas ipse in aquam immergit: astantes autem Prælati decenter extrahunt, & ut siccentur, reponunt, usque ad Sabbathum in albis: Sabbatho autem hoc peractâ communione, Pontifex competenti ritu Agnos distribuit.

Requisita & conditiones sunt. I. Ut à cunctis albi & mundi decenter 3
ac reverenter habeantur, deferantur, & custodiantur; nec depingantur, minio notentur, aut illo colore inficiantur, aut quidquam aliud superinducatur, sub pœnâ excommunicationis de facto; nec sic depicti vendantur, uti fieri solet. Hoc sancitum *peculiari constitutione Gregorii XIII.* 8. *Kal. Junii* 1572. *quæ est ipsius secunda in Bullario:* ubi videnda; & conferendus *Zvvarez lib.* 4. *de Religione, cap.* 14. *ubi de Simoniâ.* II. Ut materia seu ingredientia ejus sint omnia, quæ supra recensuimus. III. Ut amuleto hoc & fide & devotione se muniant: & tum vim habeat, ratione consecrationis & orationis à Pontifice factæ, non verò ratione intentionis & devotionis consecrantis. Nam qui se ex fide munit, is externo illo symbolo orat, ut fiat sibi secundum fidem suam, & secundum eas preces, quas Pontifex in Agni consecratione effudit. Ita mysteria hæc explicat *Molanus cap.* 8. *pag.* 363. IV. Ut honor (religiosus scil.) & reverentia iis deferatur: hęc enim illis deberi determinat *Azorius lib.* 9. *cap.* 9. V. Ut domi asservati loculo includantur: de collo suspensi in thecam auream, aut argenteam, aut eburneam includantur: ne in annulo gestentur: ne habeant profanum ornatum; ne attingantur à laicis, nec à fabris thecarum; sed tantum à clericis: ne in campum projiciantur, nec arbori affigantur; sed, quod antiqui est instituti, eorum cera adoleatur ad suffumigationem in agris, vineisque, ob imminentem tempestatem, fulgura, &c. Hæc omnia in *Concil. Provinciali Mediolanensi* sub Carolo Borromęo ita decreta sunt, ut refert *Azorius loc. cit.* VI. Ne indulgentiæ concedantur aut at-

tribuantur pro Agnis cereis, seu Agnis Dei benedictis, aut pro quibusvis sacris reliquiis retinendis. Sic habet *constitutio Clementis VIII. Quinto Idus Ianuarii*, 1597. (quam refert *Emman. Rodericus in collectione Privilegiorum Regularium, tom. 2. pag.* 478.) & *Bulla* 10. *Clementis VIII.*

4 Bonum & efficacia Agnorum, juxta fidem Romanam, considerari potest absolutè, aut comparatè. Priori modo consideratam melioris doctrinæ causa divido in significationis, devotionis, impetrationis, operationis. I. *Significatio duplex est, Primaria*, quod sigillare seu sacrum hoc signum, docet confugere ad Agnum Christum, qui in cruce immolatus est pro nobis: hoc enim indicat crux & vexillum, quæ Agno adsculpta sunt, & hoc ex ipsâ benedictione colligitur, in quâ idem sæpe inculcatur. Sic *Molanus cap.* 9. *Secundaria* significatio est, quod per idem in memoriam revocatur nos per Baptismatis sacramentum esse velut Agnos novellos, super nivem dealbatos; atque adeo sollicitè agendum, ut vestem innocentiæ, quam cum baptizabamur accepimus, usque ad diem judicii, candidam servemus. Idem *Molanus cap.* 10. qui hoc colligit ex verbis Subdiaconi Apostolici qui ter cantat, dum Agni ad Pontificem in lance deferuntur: *Pater Sancte, isti sunt Agni novelli, qui annuntiaverunt vobis alleluia: modo veniunt ad fontes: repleti sunt claritate, alleluia.* In Ceremoniali Roman. lib. 3. sect. 2. cap. 6. Et huc facere volunt, quod Syri, si qui in septimanâ candidatorum Romæ baptizantur, à Pontificibus cerea sigilla vexilliferi Agni figurâ expressa, & aquæ chrismatis admixtione immersa tanquam Symbola Baptismi, sacraque amuleta accipere consueverunt: ut refert *VVidmanstadius in præfat. ad Nov. Testamentum Syriacum.* II. *Devotio*, & forma pietatis in usu hujus amuleti servatur à Pontificiis tanta & tam multiplex, ut omnis boni recordationem ingerat, teste *Molano cap.* 11. qui *ibidem* citat librum *Gerhardi Busæi contra Illyricum* nondum editum. *Primo* enim quisque pius cogitet Abelem mirum in modum placuisse Deo, quod Agnos de grege suo consecrarit & obtulerit, & hoc exemplo consoletur se, etiamsi per invidiam à Fratribus multa ferre debeat. Admoneatur quoque cum Abele agnos spirituales, hoc est, vitam innocuam, &c. Deo consecranda & offerenda esse. *Secundo*, in mentem veniat quod Filii Israël sanguine Agni postibus illito, &c. mirabiliter liberati sint. Et in hâc meditatione admonitus suo amuleto, attentius oret Dominum, ut & illum & quotquot Agni Dei amuletis piâ hujusmodi cogitatione utuntur, tum à similibus plagis &c. liberare &c. *Tertio*, veritatem cum figurâ conjungens, expendat quidnam significaverit, quod Moysi præceptum fuerit Agnos immaculatos in juge sacrificium &c. & quidnam Mysterii habeat, quod Filiis Israël in celebratione Agni Paschalis, &c. Reliqua videantur apud *Molanum*: si cui hæc tanti sunt. III. Efficacia

per

Digitized by Google

per modum *impetrationis*, eadem tribuitur Agno, quæ Orationi: dicitur enim æquivalens orationi, apud Molanum cap. 8. *Instituit enim ideo Ecclesia benedictionem aquæ, Agnorum & consimilium rerum, ut Christiani in nostris necessitatibus, non ad vanitates & superstitiones, sed ad orationes Ecclesiæ, aut ad æquivalentia signa* (N. B.) *confugiamus. Sicut enim Christus aliquando solo nutu & verbo ægros sanavit: aliquando autem externum signum adhibuit: sic Ecclesia sui sponsi imitatrix fidei nonnunquam solam orationem, nonnunquam æquivalens signum adhibuit.* IV. Operationes variæ creduntur, immo & omnes tum ordinariæ tum miraculosæ in spiritualibus & corporalibus; quas ex precibus consecratoriis Pontificis, & *versibus Vrbani V.*, nec non exemplis abundè colligi putant. *Molanus* efficaciam Agnorum precibus, quæ habentur *lib.* 1. ceremonialis, explicari asserit *cap.* 8. quas horrendas & blasphemas preces velim per occasionem in ipso *Ceremoniali*, aut *Molano* legi. *Versus Vrbani V.* pervulgati sunt apud Pontificios infra citandos, sunt autem isti ex lib. 1. ceremonial. sect. 7.

Balsamus & munda cera, cum chrismatis undâ,
Conficiunt Agnum, quod munus do tibi magnum:
Fonte velut natum, per mystica sanctificatum.
Fulgura desursum depellit, & omne malignum:
Peccatum frangit, ut Christi sanguis, & angit.
Prægnans servatur, simul & partus liberatur.
Dona confert dignis, virtutem destruit ignis:
Portatus undè, de fluctibus eripit undæ.

Addit Stephanus Quaranta in constit. Pontif., nescio cujus codicis fide:

Morte repentinâ servat, Satanæque ruina,
Si quis honoret eum, retinet super hostè trophæum r
Parsque minor tantum tota valet integra quantum.

Hæc ita citat ex Ceremoniali eadem elegantiori carmine elegiaco complexus est Gul. Estius apud *Molanum cap.* 13. sed qui versum illum maximè blasphemum *peccatum frangit* &c. hoc pentametro mutavit: *Et pietas animo surgit, abitque tepor.* An hoc sit paraphraftem agere, judicent qui judicare possunt. Credibile est viri illius conscientiam non leviter intus pullatam & lancinatã fuisse. In fine de suo addit & concludit hoc distichо;

Vnde rogas uni tam magna potentia signo?
Ex Agni meritis, haud aliunde fluit.

Citat *ibidem Molanus* prolixa carmina *Andreæ Frusii in Institutionibus Societatis B. Mariæ* & partem eorum refert *Delrio lib.* 6. *Disquisitionum Magicarum.* Sed Autor ille mihi ad manum non est: Itaque hâc vice eum conferre nequeo. Exempla operationum & miraculorum in amoliendis fascinis, præstigiis & maleficiis Magorum, energematis & infestationibus

dæmonum habet *Thyræus de Obſeſſis part.* 3. *cap.* 45. *Delrio in Diſquiſit. Magicis lib.* 2. *quæſt.* 21. & *lib.* 6. *cap.* 2. Incendiis, armis noxiis, periculis præcipitii, partus &c. inter quæ excellit, illud quod de milite Hiſpano anno 1568. tanquam ex ore hoſtium, ipſius ſcil. Principis Auriaci refert *Molanus cap.* 12. Sed hæc aliaque quamplurima collegit *Anton. Draurolitius cap.* 3. *Catechiſmi Hiſtorialis tit.* 72. qui conſulendus ab iis, quibus vacat. Duo tamen ab illo omiſſa videntur. *Prius* eſt de Miraculis contra Peſtem: quæ ex *Auguſtini VVichmans* Monachi Nortbertini, poſtea Abbatis Tongerloënſis *Apothecâ Spirituali* ſupplenda. *Alterum* eſt de extorquendâ veritate in equuleo, *Delrio lib.* 5. *Diſquiſ. ſect.* 9. & *Paulus Leyman* Jeſuita in *Proceſſu Iuridico contra Sagas, &c.* Germanicè edito *tit.* 6. Ubi Agnum Dei tanquam ſpirituale alexipharmacum commendant contra diaboli potentiam, quâ confeſſionem omnem impedit, ſtuporem & ἀναισθησίαν contra omnes cruciatus inducendo, aut uſum ſermonis & auditus impediendo. Atque hæc quidem delineatio efficaciæ Agnorum abſoluta. Comparatam ſuppeditat *Molanus, cap.* 8. ubi aliis amuletis & rebus benedictis præferendos putat: quod ex tot tantiſque ingredientibus conſtent, & quod à Pontifice conſecrati ſint, atque adeo potius Petri Apoſtoli benedictiones ſint, nunquamque illis merita Petri deeſſe credendum ſit. Sic *cap. cit.* coll. cum *cap.* 6. Reperio in *Delrio lib.* 6. *cap.* 2. *ſect.* 3. *qu.* 3. exſtare tract. *Iacobi Bonardi de effectibus Agnorum.*

5 Atque hęc quidem ſufficiant de Agnis cereis à ſolo Pontifice conſecrari ſolitis. Cum quibus conferri poſſunt tanquam maximè affinia I. Omnes alię ſculpturæ & picturę ſacræ (uti vocant) Agnorum, quæ referant Chriſtum. De quibus *Molanus in libro de ſacris Imaginibus.* Quibus vulgo diſtinctionis cauſa adpingitur vexillum & crux in humeris, & aureola Sanctorum ad caput: quò ſcil. clarius diſtinguantur ab Agno bruto: ut notat *Molanus lib.* 3. *cap.* 20. Et poſt illum *Fl. Cherubinus in compendio Bullarii tom.* 3. *ad conſtit.* 43. *Pauli Quinti*: quâ conſtitutione confirmatur Monachis B. Mariæ Fulienſis, Ciſtercienſis ordinis B. Benedicti in urbe munus ſignandi Agnos Dei in cerâ. Hic obiter notandum, imagines Agni cum aureola & cruciato vexillo, à nonnullis Piſtoribus ſive Pontificiis, ſive ignorantibus aut neutralibus in Regionibus reformatis adhuc imprimi ſolitas Paſchalibus libis, ſeu panibus rotundis, redolere veſtigia craſſæ ſuperſtitionis Agno-latricæ. Quod monemus, ut Reformati talia ſuſque deque non habeant, cum videant Pontificios non ſine peculiari ſtudio & conſcientiâ ea ſectari. II. Agni Paſchales, ſeu armi agnini ſolenniter conſecrati; quibus Pontificii veſcuntur in Paſchate. De quorum uſu & conſecratione videndum *Manuale Exoreiſticum Maximil. ab Emataen*, & *Rituale ſeu Paſtorale Romanum, tit. de Benedictionibus, ſubtit. Benedi-*

ctiones

tiones esculentorum, &c. *Benedictio Agni Paschalis.* III. Precatio illa in Missâ. *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis*, ter à sacerdote & populo repetita, cum ceremoniis & consequentibus à Sergio I. instituta. *Ioh. Baptista de Rubeis in novo rationali divinor. offic. lib. 2. cap. 82.* refert ad Leonem primum anno 443. Mysteria hęc vide in *Expositionibus Missæ, Durantis, Gabrielis, Clichtovei*; & apud Recentiores, *Rubeis loc. cit. Gavantum tom. 1. Thesauri sacrorum Rituum, part. 2. tit. 10. pag. 161.* & *Azorium Instit. Moral. lib. 10. cap. ult. quæst. 12.* ubi alii citantur. IV. Pythagorica & desipiens devotio Francisci Assisii; qui sæpe Agnos ad macellum aut mactationem ductos prece aut precio à morte redimebat, quod scil. recordaretur Christum ut Agnum mactatum fuisse. Et hoc quidem à buccinatoribus laudum Francisci tanquam in parte eximiæ & singularis pietatis ponitur; Sed talem pietatem Christus & Apostoli ignorârunt, cum Agnum Paschalem comederent. *Matth. 26.* V. Absurda & blasphema oratio Legatorum Siciliæ audita & recepta à Papâ Martino IV. anno 1282. quâ Supplices ipsum rogabant: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem.* Teste *Paulo Æmilio in Histor. Francorum, in Philippo III.* In quo similem se præstitit Herodi, de quo *Actor. 12. vers. 22.* & apud *Flavium Iosephum libr. 19. antiquit. cap. 7.* Nec est quod *Couffetellus* excipiat contra censuram hujus blasphemiæ apud *Plessium in Mysterio*, hæc verba à Papâ Martino IV. non fuisse prolata. Eadem enim panacæa Herodi *Actor. 12.* applicari posset; quippe qui non protulerat hæc verba: *Vox Dei, non hominis.*

His ita explicatis controversia principalis breviter perstringenda: tales enim superstitiones detegere est refutare. Quæstio est, An consecratio, veneratio, & usus istorum Agnorum sit licitus & religiosè utilis. Nos *Neg.* Pontificii contra *Aff.* Testes sint mihi ex Recentioribus *Baronius, Molanus, Azorius, Emm. Rodericus, Zvvarez, Cherubinus, Estius, Frusius, Delrio, Paulus Layman, Dionysius Matsart, Augustinus VVichmans, Thyræus, Cornelius à Lapide, Drauroeltius, Iosephus Vicecomes, Onuphrius*; imprimis *ceremoniale Romanum*, & *Vrbanus V.* cum *Leone XI. Gregorio XIII. Clemente VIII. Paulo V.*: quorum *Bullæ in Bullario* legendæ. Accedit Provinciale *Concilium Mediolanense* sub Carolo Borromeo celebratum, & typis editum. Quos omnes jam citavimus. Adde *Durantem in Rationali lib. 4. fol. 97.* De *Rubeis in novo Rationali libr. 2. cap. 82.* *Quarantam in constitut. Pontificum, Barbosam in collectan. Bullarii, Thom. Zanchez in præc. Decalogi tom. 1. lib. 2. cap. 34. Filiuccium in Quæstion. moral. tract. 14. cap. 6. quæst. 8. Bonacinam de Excommun. in particulari extra Bullam Cœnæ disp. 2. quæst. 2. Couffetellum contra Mysterium Iniquit. Plessei.* Gallicè, ubi

6

ubi de Urbano VIII. Et *Gretſerum lib. 3. de Benedictionibus, eundemque contra Myſterium Pleſſei cap. 60.* ubi Agnos illos, & verſus Urbani V. agnoſcit ac defendit: negat tamen eos demum emerſiſſe ſub Urbano V. quippe antiquiores, teſte ſocienno *Fruſio in pio & elegante Poëmate,* & *Baronio ad annum* 58. §. 76. ad quos Lectorem amandat. Ut verbo dicamus tota Societas Jeſuitica panegyricum ſibi pangens in *Imagine primi ſæculi Societatis lib. 6. pag. 792.* gloriatur ſanctorum cultum à ſe excitatum; *imprimis verò ſacris Divorum lipſanis conciliatam eſſe venerationem, itemque Agnis cereis Romani Pontificis benedictione ſacratis.* Citat *Delrio lib. 6. cap. 2. ſect. 3. quæſt. 3. Petrum Matheum ad 7. Decretalium,* ubi multa de Agnis Dei; & librum *Iacobi Bonardi de eorum Effectibus.* Sed neutrum hactenus vidi. Rationes non eſt quod operoſè contra fidem & praxin Eccleſiæ Papalis inſtruamus; cum non niſi ex ſuâ affirmatione eam defendant. Interim generales rationes ex divinis *Benedictionibus* huc accerſitæ & applicatæ ſufficere poterunt; quas nolo repetere. Quod ſi quis conferat *Diſp. de Energumenis, Spectris, Magiâ,* (ubi falſa amuleta rejicimus,) inſuper *Diatriben de Antidoto Peſtis, Indulgentiis, Exorciſmo, Superſtitione, Proceſſionibus, Roſariis, Iubilæo, Templis, Feſtis* ex abundanti, majorem lucem huic controverſiæ inferet. Alioquin non malè claſſes argumentorum hâc ratione diſponas, ut 1. ſit, eorum, quæ negant, efficaciam ullam ſignificationis, devotionis, impetrationis, operationis his Agnis in eſſe; quod deſit verbum Dei, tum mandati, tum promiſſionis, II. Probet apertè repugnare impetrationi & efficaci applicationi ſalutis per Chriſtum; mediiſque applicationis externis, verbo ſcil. & ſacramentis, totique cultui inſtituto. Specialiter etiam repugnare fidei in Chriſtum, & orationi; cui unico adverſus diaboli vexationes amuleto (*Matth. 17. Epheſ. 6.*) ſubſtituunt ſuos Agnos Dei. III. Imprimis oſtendat abſurdiſſimas & blaſphemas conſequentias facere verſus illos Papæ Urbani V. & precationem conſecratoriam, in *Ceremoniali Romano,* quæ fundamentum eſt hujus putatitii ſacri, & amuleti. Hæc omnia nullo negotio à tyronibus deduci poſſunt. IV. Indicet ſapere hęc amuleta κακοζηλίαν Ethnicam & Judaicam: quorum Bullas, aliaque pſeudo-amuleta alibi indicavimus & rejecimus in *Diſpp. de Superſtitione, Magiâ, Idololatriâ.* Conferatur *Delrio Diſquiſ. Magic. lib. 6. cap. 2. ſect. 1.*

7 Diluendæ nunc exceptiones aliquot, quas turpitudini ſuæ obtendunt. 1. *Excep.* Eſt authoritas & antiquitas Eccleſiaſtica. *Reſp.* 1. Ex ſupra dictis Theſi primâ conſtat eſſe meram & veram novitatem. 2. Quid & quantum tribuendum ſit antiquitati, excuſſimus in *Deſper. Cauſâ Papatus, lib. 3. ſect. 1. & 2.* & in *Diſp. de Patribus.* II. *Excep.* Eſt Delrio quî lib. 6. cap. 3.

Digitized by Google

cap. 3. pag. 1030. edit. in quarto, ita nodum rumpit, non solvit: *Vbi hic* (in formâ consecrationis) *audis comparationem sanguinis Christi & Agni hujus? Vbi hic tribuitur Agno peccati fractio; Apage Caluminiator cum tuo versificatore; si quis Catholicorum auctor versiculorum talium, cur non reliqua adscripsisti? sano ille sensu, suspicor, aliquid addebat, quod suliginem calumniæ tuæ detegebat. Sed quisquis autor illius versiculi: id nostra parum refert; qui non quid singuli privati, sed quid Ecclesia Romana sentiat, solliciti sumus. Resp.* 1. Quod si hi versus non essent in rerum naturâ, ipsa tamen oratio à Pontifice in consecratione adhiberi solita, eadem vomit blasphemias; ut mox ad sequentem exceptionem dicemus. 2. Hos versus esse Urbani V.; non vero ab hæreticis (quos ita vocat) aut fictos aut interpolatos, constat ex *Ceremoniali Romano*, ubi habentur; & ex *Quaranta in Conflitt. Pontificum, p.* 9. Flavio Cherubino in Compendio Bullarii, in notis ad Bullam Gregorii XIII. anno 1572. ubi sic quærit, *Agnus Dei, quæ est materia, & quæ est virtus?* (N. B.), & respondet, *Accipe ex octastico illo Vrbani V. cum tribus Agnis Dei ad Græcorum Imperatorem misso, & ex ceremonialis libro desumto.* Balsamus & munda cera, &c.: Ex *Dionys. Mutsart. in Histor. Ecclesiast.*; *Ioh. Molano in Oratione de Agnis Dei*; *Gretsero in Mystâ Salmuriensi contra Plessæi Mysterium cap.* 60. qui eos ut genuinos agnoscunt. III. *Except.* Molanus cap. 14. contra Illyricum, particulam *ut*, denotare similitudinem, non æqualitatem: uti Matth. 5. *Estote perfecti, sicut Pater*, &c. *Hunc ergo sensum esse versificatoris: Sicut Christi benedictus sanguis peccatum frangit, sic etiam per meritum & sanguinem Agni Dei, hunc typicum & consecratum Agnum virtutem aliquam frangendi peccatum habere: etsi virtus ea multis parasangis à virtute & efficaciâ mortis Christi distet? Resp.* 1. Pontificem Urbanum Quintum versibus suis nihil aliud voluisse, quam quod dicit glossa Molani, nullâ sententiâ sedis Romanæ hactenus determinatum est. Cur ergo illi credam? Immo verba illa innuere, aut saltem admittere, sensum Illyrici, & Godelmanni J. C. apud *Delrio*, patet ex effugio ejusdem *Delrio*: quo indicat nullo modo posse ea in benigniorem hanc partem accipi: ideoque versum illum rejicit. Quin & oratio consecratoria ab ipso Molano cap. 8. ex Ceremoniali repetita Illyrici expositioni favere videtur. Hæc enim ejus verba: *Ipsorum veneratione & honore nobis famulis tuis crimina diluantur, abstergantur maculæ peccatorum, impetrentur veniæ, gratia conferantur, &c.* Et rursus: *Quemadmodum ille Agnus innocens tuâ voluntate immolatus in arâ crucis, Iesus Christus, filius protoplastum nostrum de diabolicâ potestate eripuit: sic isti Agni immaculati virtutem illam* (N. B.) *accipiant*, &c. *ut tuâ largâ benedictione sanctificati eandem* (N. B.) *virtutem accipiant*, &c. Pronomina *illam* & *eandem*, exsertè designant eandem

dem ſpecie virtutem, contra diabolum & peccatum, quam habet Chriſtus in cruce immolatus. Nec obſtat, quod virtus Chriſti ſit communicans, virtus Agni cerei communicata. Sicuti non definit ſpecie eâdem eſſe eſſentia humana filii, cum eſſentiâ Patris: quamvis illa ſit communicata, iſta communicans. Quomodo etiam numero ſeu individuo eadem eſſet ubiquitas, omniſcientia, omnipotentia Dei in naturâ humanâ Chriſti; ſiquidem proprietates illæ eidem eſſent communicatæ, uti velint Ubiquitiſtæ. 2. Quidquid ſit de æqualitate, ſaltem agnoſcit Molanus, Agno benedicto verè & realiter ineſſe ac tribui virtutem & efficaciam, contra peccatum, diabolum, & omne malum. Nec obſtat, quod dicitur per conſecrationem Papæ, & divinam benedictionem hoc illi ineſſe: modo dicatur ineſſe: origo enim ſeu modus originis rei, non mutat aut tollit ejus eſſentiam & exiſtentiam. 3. Abſurda hæreſis de virtute Agni, non abſtergitur aut minuitur, ſed novâ & abſurdâ hæreſi inſuper augetur: cum dicitur, ex Chriſti Agni meritis fluere hanc potentiam Agni cerei, & à ſanguine Chriſti accipere, ac per meritum & ſanguinem Agni Dei habere hanc virtutem; ut loquuntur *Molanus cap. cit.* & *Gul. Eſtius in Carmine ſupra cit.* Monſtrum hoc novum in Theologiâ, quod Chriſtus in cruce mortuus ſit & morte ſuâ meruerit pro cereis Agnis. Scriptura docet, & Chriſtianiſmus credit mortuum eſſe Chriſtum, pro ovibus ſuis, iiſque meritum eſſe *tum* remiſſionem peccatorum, liberationem à poteſtate diaboli; *tum* efficaciam ac virtutem ſpiritus vivificantis & gratiæ regenerantis, per quam applicetur illis quod morte Chriſti impetratum eſt. Confer *controverſias de Satisfactione Chriſti* contra Socinianos, *deque morte Chriſti Extenſione* contra Remonſtrantes; & *Diſp. noſtram de Regeneratione.* IV. Gretſeri contra Pleſſeum cap. 60. pag. 487. *Frangit ergo imago Agni peccatum*, ut Chriſtus ſanguis: *ubi vocula*, ut; *non omnimodam ſimilitudinem, ſed analogicam, quemadmodum ſæpe alias & alibi, denotat; quia Chriſti ſanguis peccatum frangit ut cauſſa ſecundaria conjuncta, & ut pretium redemptionis noſtræ; Agni verò effigies, ut cauſſa inſtrumentaria Chriſti, ſed disjuncta. Hâc enim, ut experientiâ compertum eſt, utitur Chriſtus, cum ad alios mirificos effectus; tum ad præcavenda & diſſipanda peccata, & ad disjiciendas Diaboli inſidias, quas tendit, ut mortales ſcelerum laqueis illaqueet. Cui rei tot paſſim extant exempla, ut periculum non ſit, fore, ut Novatores vociferationibus ſuis eam de manu Orthodoxorum excutiant, licet millenis conviciis adverſus eam detonent. Reſp.* Applica huc refutationem præcedentis exceptionis. Et poſtuletur *probari*, Agni effigiem eſſe cauſam inſtrumentariam Chriſti, ſed disjunctam; quâ utatur ad diſſipanda peccata & ad disjiciendas diaboli inſidias, alioſque mirificos effectus. V. *Except.* Gul. Eſtius in car-

in carmine suo versum illum, *Peccatum frangit*, &c. sic ἀναφράζει: *Et pietas animo surgit, abitque tepor. Resp.* 1. Tacitè ergo fatetur, verba illa esse periculosa, scandalosa, piarum aurium offensiva: uti in Papatu loqui amant. 2. Quod si glossa seu paraphrasis non corrumpat textum: (de quo judicet aliquando sedes Romana) ne hoc tamen concedendum est, efficaciam & vim sanctificationis, resipiscentiæ, & novæ obedientiæ fluere ab Agno cereo tanquam causâ, sive meritoriâ, sive physicè & directè operante. Illud enim facit passio Christi pro nobis; istud Spiritus Sanctus: uti explicuimus in *Disp. de Regeneratione*. VI. *Excep. Couffetellus contra Mysterium Plessei loc. cit.* Oratione Pontificis ad Christum hoc peti, ut omnibus portantibus Agnos cereos concedat bona spiritualia & temporalia, quorum ibi meminit. *Resp.* Sed iidem Pontifices aliâ oratione consecratoriâ (quam solam ex Cæremoniali exhibet *Molanus*, ut ex eâ doceat efficaciam Agnorum) petunt, ut eandem virtutem & efficaciam, quam habet Christus in cruce immolatus, recipiant Agni cerei. Vidit profectò dubio, saltem videre potuit & debuit *Couffetellus* illam orationem. Quâ conscientiâ ergò dissimulat? VII. *Excep.* Est *Molani cap.* 15. adversus autorem Apiarii Romani, qui Agnis applicuerat verba Exod. 32. *Isti sunt Dii tui Israël*, &c. cui reponit, disparem esse rationem vituli istius & Agnorum: quod Papatus utatur iis tanquam amuletis, non verò abutatur tanquam Diis. Quâ occasione in perstringenda mendacia & calumnias autoris Apiarii excurrit. *Resp.* Israëlitas vitulum ut Deum, non aliâ ratione coluisse, quam Pontificii sua idola, inter quæ Agni cerei: docent *Antagonistæ Papatus in controvers. de Idololatriâ*: in quem finem citant ipsos Pontificios, qui negant Israëlitas directè & formaliter vitulum habuisse pro Deo. Videatur *Rivetus in Comment. ad Exod.* 32.

Problemata, de quibus inter Pontificios, nobis otiosè spectantibus 8
disquiritur, sunt ista. I. Quod ingrediens, seu quæ & qualis materia necessario adesse debeat. *Barbosa in collect. Bullar. pag.* 28. & *Autores ibi cit.* II. An Agni confracti, seu partes Agnorum maneant benedicti, & parem vim atque efficaciam habeant cum Agnis integris. *Molanus cap.* 17. III. An eos pingere liceat. Idem *cap.* 18. & *Rodericus tom.* 3. *qu. Regular. qu.* 55. *art.* 3. IV. An & quando vendere aut emere? & an sit simonia? *Iidem loc. cit.* imprimis *Azorius lib.* 9. *cap.* 9. *qu.* 4. V. An fas sit laicis eos tangere; & si scienter eos tangant, non sine debito honore, an graviter peccent. *Azorius ibid. quæst.* 3. VI. An liceat Clericis quatuor tantum minores ordines habentibus, eos tangere? *Ibid.* VII. An sexta Synodus Agnorum figuram prohibuerit. *Molanus cap.* 16. ubi post allatas extremas & pugnantes sententias suorum de illis Canonibus subji-

cit: *Caterum Græcos hic nec accusandos, nec defendendos suscipio.* Conferantur & *alii* suprà *Thesi* 3. *cit.*

9 Ex hactenus allatis, porismata ista elicimus. I. Babylonem Romanam esse insanabilem & Clericos ejus irreformabiles; cum nullas non superstitiones, etiam maximè absurdas, aut blasphemas mordicus defendant. II. Esse consequenter irreconciliabilem. III. Itaque vim facere veritati & conscientiæ suæ, qui superstitiones ejus negare, aut purpurissâ & fuco aliquo pingere allaborant, ut ita viam muniant ad syncretismum Reformati Christianismi cum Papismo. Considerent modo hæc excerpta ex Ceremoniali Romano lib. 1, fol. 81. b. edit. Colonien. anno 1558. apud Arn. Birckmannum in 8. *Et quemadmodum ille Agnus innocens tuâ voluntate immolatus in arâ crucis Iesus Christus filius, protoplastum nostrum, de diabolicâ potestate eripuit: sic isti Agni immaculati virtutem illam accipiant, quos consecrandos offerimus in conspectu divina Majestatis tuæ. Tu eos bene ✠ dicere, sanctifi ✠ care & conse ✠ crare digneris, ut tuâ largâ benedictione sanctificati eandem virtutem accipiant contra omnes diabolicas versutias, & fraudes maligni spiritus, ut illos devotè super se ferentibus nulla tempestas eisdem prævaleat, nulla adversitas dominetur.*

DE PSEUDO-MORTIFICATIONIBUS PAPATUS.

Resp. ISAACO LUBKEN, Dantiscano.

Ad diem 28. Septemb. Anno 1650.

Sanctitas Ecclesiæ Romanæ, quam jactare solent, consistit in istis tribus. I. Devotione. 2. Mortificatione. 3. Reliquâ praxi virtutum Theologicarum & Moralium, *ex præscripto Casuisticæ Romanæ.* I. *Devotio spectatur.* I. *In Precationibus:* de quâ in Disp. de Rosariis, Litaniis, & horis Canonicis; & *in* Disp. de Processionibus; & Disp. de Organis. 2. *In Mysticis atque Ecstaticis meditationibus & contemplationibus: hanc devotionem tangimus in* Disp. de Meditatione; & Disp. de Probationibus Spirituum. 3. *In Ceremoniis, variisque usibus & observationibus circa Sacramenta & Sacramentalia. Hæc devotio perstringitur in* Dispp. de Sacramentalibus; de Agnis Dei; de Festis; de Jubilæo; de Quadragesimâ; de Templis, eorumque utensilibus, Cœmeteriis, &c.; de Peregrinationibus; de Cultu & Abusu Crucis; de Imaginibus, &c. II. Mortificatio, *in præsentiarum nobis consideranda est.* III. Reliqua praxis virtutum, *quæ quâlisque datâ occasione, ad singula Decalogi Præcepta, & ad*

exercitia

exercitia pietatis, ad nonnulla etiam capita Politiæ Ecclesiasticæ in ordinariis Prælectionibus locorum communium, *excutere solemus. Interim φιλομαθεῖς, qui indicium aliquod hic quærunt, & compendio student, consulant Tractat.* Petri Molinæi de Traditionibus Ecclesiæ Romanæ, *Gallicè. Addat, cui vacat,* Tract. Anonymi, *cui tit.* Theologia moralis Jesuitarum, & alterum Anonymi, *cui tit.* Mysteria Patrum Jesuitarum; & tract. Jacobi Capelli, *cui tit.* Sedis Romanæ potestas, sanctitas, fides.

DE mortificatione acturi, *Primò* eam in genere describemus, & varias ejusdem species designabimus; annotatis fontibus & Autoribus, ad quos Studiosi nostri occasione aut necessitate ita ferente recurrere poterunt. *Secundò, ἐπιχείρησιν* earum subjiciemus. Generalis descriptio mortificationis continet explicationem nominis, & rei. Quod ad nomen, *Mortificatio* componitur ex *mors* & *facio*: Quid mors significet apud *sacros profanosque Scriptores* & quotuplex sit, explicatur à *Philologis & Philosophis*; & inter Theologos doctè atque accuratè à *Gomaro in Disput. de morte Christi.* Si quis velit, conferat *Clavem Illyrici*, aut *Bibliothecam sacram Ravanelli.* Præterimus nunc significationem *mortis, mortuæ manus, mortificationis*, eique oppositæ *amortizationis* apud *Iureconsultos & Canonistas.* Etiam acceptionem *mortis & mortificationis* apud *Physicos & Medicos:* ubi notat exstinctionem corporis viventis, aut partis alicujus in corpore vivo. Denique acceptionem Gallico-Curialem seu Romano-Curialem, quæ occurrit apud Cardinalem *Perronum in Epistolis, Epist. ad Regem* (*pag.* 28. 31. 35. 36. edit. in fol.) ubi decantat *grandes mortificationes*, Hispanicis Romæ tunc inflictas, per creationem novi Pontificis (Leonis scil. XI.) Gallicæ coronæ & causæ addictissimi. Acceptio Theologica, quæ hic consideranda, est vel vera & scripturaria, vel Papalis. *Illa* notat vel spontaneam, vel coactam. *Spontanea* est oppugnatio & expugnatio veteris hominis seu corruptionis in mente, voluntate, affectibus à regenitis per gratiam Dei sponte suscepta. *Rom.* 8. 13. cujus Synonyma sunt *crucifixio, Gal.* 5. 24. & 6. 14. *circumcisio, Rom.* 2. 29. *depositio, Ephes.* 4. 22. *abolitio, Roman.* 6. 6. *contusio & διλαγμὸς*, 1. *Cor.* 9. 27. ubi ad executrices potentias & partes corporeas respicitur. Huc referendæ phrases abnegationis sui ipsius, *Matth.* 16. & *abscissionis, Marci* 9. 43. *Coacta mortificatio* est vexatio seu afflictio interna aut externa, quam spontè sibi non accersunt aut inferunt fideles, sed à Deo, aut diabolo & mundo illatam patiuntur, *Roman.* 8. 36. cum 1. 1

Digitized by Google

Corinth. 15. 31. Hujus Synonyma sunt, νήψεις, &c. 2. *Corinth.* 4. 10. λιμὸς, ἀνάγκη, ὕβρεις, πάθημα, περιστάσεις, &c. 2. *Corinth.* 12. 10. 2. *Timoth.* 3. 11. *Iacob.* 1. 2. cum *Actor.* 20. 19. *Papalis acceptio* in scriptis Practicis & Asceticis ipsorum, præsertim institutionibus Regularium occurrit. Qualis mortificatio etiam *martyrii* nomine insignitur: vide *Busæi Panarium, tit. de Immortificationibus*, & *Baldesanum in Stimulis virtutum Adolescentiæ, lib.* 2. *cap.* 1. Nos talibus spontaneis afflictionibus nomen & honorem Martyrii negandum esse alibi monemus, infra scil. in *Disp. de Confessione & Martyrio.* Alii Pontificii vocant *pœnitentiam exteriorem.* Describi potest, quod sit *afflictio* spontanea, *religiosa, externa, ad pœnitentiam, satisfactionem, & meritum.* In hâc descriptione nota. 1. *Quod* dicitur *afflictio*: quia est opus pœnale, seu castigatorium inferens molestam, sive passionem, sive privationem; ut ita distinguatur à bonis operibus Pontificiorum non pœnalibus. 11. Dicitur *spontanea* (ad imitationem phraseos *Gretseri*, quam habet titulus *libri* ipsius, *de flagellationibus spontaneis*), aut *voluntaria*, ut distinguatur à mortificatione, quam quis invitus patitur, aut quæ violenter ab alio aliquo infertur: circa quam Pontificii se habent purè passivè, & ubi hoc unum agere se posse credunt; ut clypeum patientiæ opponant. 111. Dicitur *religiosa*, ut distinguatur à ludicrâ, aut ambitiosâ, aut profanâ quâlibet. 1v. Dicitur *externa*; ut distinguatur, ab internâ, quæ & spiritualis vocatur, quam in pravorum affectuum exstirpatione consistere agnoscunt. Addo, ut etiam distinguatur ab omnibus internis illis animi vexationibus, quibus Papistæ ex formulâ suæ doctrinæ, animum suum perpetuò aut affligunt & cruciant; aut quarum vexationi & tentationi volentes se exponunt: quas tamen ipsi inter Religiosas & Spontaneas non numerant. Et tales sunt vel communes vel speciales. *Illæ* sunt dubitationes & scrupuli Sacerdotum, circa celebrationem Sacramentorum, præsertim Missæ: & Regularium circa observationem regulæ Monachalis in genere, & suę cujusque propriæ, ex. gr. Dominici, Franciſci, &c. & Beneficiatorum ac Clericorum quorum vis circa lectionem Breviarii, & recitationem horarum Canonicarum. De dubiis & scrupulis illis, quorum perpetuâ & labyrinthcâ vexatione Clerici eorum tum Seculares tum Regulares se sponte induunt (ita ut voluntariâ in causâ ad minimum dicenda sint) operosè agunt *Casuistæ*; & qui *peculiares tractatus de Conscientiâ, de debitis Sacerdotum aut de Sacerdotibus, de Monachis, de Sacramentis, de Casibus reservatis, &c.* scripserunt, alibi indicati. Mira & misera est scrupulorum mortificatio circa celebrationem Missæ: de quibus hamaxæ librorum indicari possent. *Iohannes à Lapide* Carthusianus 165. enumerat, *in suo Resolutorio dubiorum, &c.* Quamplurima circa ceremo-

ceremonias occurrentia comparent apud *Gavantum in Thesauro rituum*, & *Barbosam in Collectaneis ad Bullarium*, &c. *Communes* scrupulositates & animorum carnificinæ quorumvis μοίρων Papistarum sunt circa statum gratiæ & salutis (ubi perpetuæ ἔμμονοι immori tenentur), circa recitationem horarum Canonicarum & Rotariorum, circa distinctionem peccatorum venialium à mortalibus, & circa totam confessionem auricularem, circa receptionem miraculorum & revelationum, circa cultum Sanctorum non Canonizatorum, Imaginum, Reliquiarum, circa adorationem hostiæ, observationem Festorum, &c. De quibus vide passim præter *Tractatus peculiares de illis materiis*, *Scriptores de Conscientiâ*, inter quos *Martinus Bresserus lib. 6. quatuor capp. postremis*: ubi alii Autores passim indicantur. De internis ejusmodi mortificationibus in præsentiarum non agimus. Notandum hic solummodo Pontificios quosdam de mortificatione tractantes solam internam ac spiritualem mortem & mortificationem videri explicare: quam sic describit Ederus in Oeconomiâ Bibliorum, seu partitionibus Theologicis, pag. 701. *Est & alia mors propria Christianis & piis omnibus, quæ spiritualis dicitur, seu transformatoria, quâ homo moritur peccato, & vivit Deo: & ob id dicitur spiritualis.* Car. Scribanius in *Medico Christiano lib. 3. cap. 6.* eam constituit in mentis & affectuum mortificatione. Alphonsus Rodriguez Jesuita in Exercitio de perfectione & virtutibus Christianis part. 2. tract. 1. qui ex professo agit de mortificatione cap. 2. pag. 17. ita determinat: *atque ex his abunde satis liquet, totam mortificationis rationem in moderandis reordinandisque malè ordinatis animi affectionibus, amorisque propria evulsione consistere.* Et talem ibidem facit eandem, cum *abnegatione sui ipsius*, & cum *luctâ seu perenni spiritus cum carne conflictu*; adductis locis ex *Hieronymo* & *Basilio*, & 2. *Corinth.* 4. *Gal.* 5. 17. Hanc luctam dicit ibid. *Christiani hominis propugnaculum* à Patribus (*Gregor. M. lib. 7. mor. cap. 8. Ambros. lib. 1. de Offic. cap. 6.*) appellari; *quod non in robore virium* (*N. B.*), *vel lacertis, vel brachio carnis, sed in magnitudine animi positum sit, in subjugatione carnis, in contradictione abnegationeque appetituum, in despicientiâ contemtuque vitæ hujus voluptatum, in sufferendis alacriter laboribus, arumnis, omnibus in viâ Dei occurrentibus adversis.* Confer *ibid. cap. 5.* Talem mortificationem in genere ita descriptam & in se aut materialiter atque objectivè consideratam, cum nihil Papisticum explicatè proponat, nostri non improbant, quin immo quam maximè urgent, veram ejus rationem accuratè & operosè tradunt in *Locis communibus*, aut *Catecheticis*, aut *Tractatibus peculiaribus*, tit. *de Resipiscentiâ, de Anatomiâ aut Praxi conscientiæ, de Abnegatione sui ipsius, de Medecinâ spirituali, de Hypocrisi, de Regeneratione, de Novâ Creaturâ, de Homine veteri & novo.*

novo, &c. Nos in præsentiarum de hâc mortificatione non agimus, sed de superstitiosis seu Papisticis formaliter sic dictis; quarum naturam ex ipsorum sensu descriptio nostra explicuit. Et sic Baldesanus Canonicus Taurinensis in tract. cui tit. Stimuli virtutum Adolescentię lib. 2. cap. 26. 27 mortificationem in duo genera distribuit extrinsecam scil. & intrinsecam cogitationum & affectuum. *Illam* affirmat consistere *in iis, quæ corpus affligunt, vexant, & spiritui subjiciunt, qualiacunque tandem sint.* Et addit, *ejus non magnum esse fructum sine interiori: inter se tamen mutuas operas locare: nam & sine illâ nonnunquam ab hâc initium ducitur, quoad ad exteriorem perferendam gratia impetretur, & aliquando contra per actiones externas & afflictationes aptus efficitur animus, ut seipsum ingrediatur, internas cupiditates sentiat & frangat,* &c. *Illam* describit cap. 27. *qua vel non accipit, vel celeriter rejicit ex animo cogitationes turpes; qua vitiosas cupiditates, ut primum se moverint, comprimit; qua in ipso quasi semine voluptates carnis opprimit & interficit,* &c. *Rodriguez tract. cit. part. 2. tract. 1. part. 7.* Pœnitentias exteriores (disciplinam scil., cilicia, durum lectum, neglectum cibum, asperum corporis habitum, & similia) ab interioribus exsertè & specificè distinguit, & istas supra illas longissimè effert; atque ita Ignatium ejusque regulam, quæ nullas exteriores determinat, defendit. Concedit tamen ibid. pag. 42. utendum esse exterioribus *tanquam medio atque instrumento ad interiorem perveniendi. Bonaventura de Profectu Religiosorum* etiam distinguit mortificationes & quidem subjectivè seu per subjecta, cum tria facit genera Religiosorum, quorum primi *boni*, qui diligentiam adhibent *in exterioribus observantiis & traditionibus humanis & honestatibus Forinsecis*: secundi, *meliores*, qui duram vitam in corporali exercitatione servant, *affligentes corpora sua jejuniis, vigiliis, &c.*: tertii, *optimi*, qui student interiorem hominem suum in quo Christus inhabitat, per *fidem componere & ad veras virtutes se exercere, & vitia carnis & spiritus exstirpare,* &c. v. Dicuntur suscipi ad satisfactionem, pœnitentiam, meritum: unde etiam ab Autoribus quibusdam & à vulgo Papistarum dicuntur κατ' ἐξοχὴν *pœnitentia.* Hic ergo finis immo & formale externarum mortificationum. De meritis, satisfactionibus, & toto Papisticæ pœnitentiæ sacramento alibi ex professo agitur; ita ut sufficerit hic tantùm indicasse. Meriti autem & satisfactionis efficacia aut gradus hic variat, prout & vè spontaneum. *Primus* gradus voluntarii est, cum quis motu proprio (uti Papæ quasdam Bullas suas edunt) mortificationes suscipit. *Secundus* gradus est, cum de consilio Confessarii aut Patris spiritualis, easdem subit. *Tertius* gradus est, cum potestate Jurisdictionis & Imperii Sacerdotalis (quod explicatum vide in *Tractat. Claudii Solerii de Iuridicâ potestate confessa-*

confessariorum) confitentibus sacramentaliter, mortificationes imponuntur, tanquam pars Sacramenti pœnitentiæ, & debitę satisfactionis.

Mortificationum genera in Papatu possent esse innumera, totidem scil. quot hominum vanæ imaginationes. Nos tamen eas ad Classes & sub signa aliquot revocare conabimur. Sit ergo 1. Divisio, ex subjectis: ut aliæ sint Regularium, aliæ Sæcularium. *Illæ* sunt, vulgares communes, & minorum gentium. *Illæ κατ' ἐξοχὴν* tales dicendæ, quippe & extensivè & intensivè supererogantes atque excellentes. Monachi enim secundum ipsos verè mundo mortui, crucifixi, lugentes, (*Galat.* 6. *Hebr.* 11. 1. *Corinth.* 9. *Matth.* 3. & 5. ubi videnda *Commentaria Cornelii à Lapide*) per tot mortes & mortificationes & animi & corporis sui, propiori contemplationis & Angelicæ perfectionis vinculo Deo uniuntur. Vide *Casuistas* aliosque *Autores eorum de Statu religionis & religiosorum*; & *Iohannem Nider lib.* 2. & 3. *de Reformatione religiosorum*, inter alios *Thomam Zanchez* & *Rodericum*, qui prolixis voluminibus Monachatus mysteria describunt. Quidquid autem verè aut falsò de Monachalibus abstinentiis & mortificationibus prædicent in uno sæpe omnes omnium immane quantum ab illis superantur: quod scil. ipsam rectam rationem per cœcam obedientiam ex regulæ suæ præscripto mortificant, atque adeo quantum in se est in ζῶα ἄλογα seipsos transformant. Hæc sanè maxima, prima, generalis & superabundans mortificatio est. Nec mirum; cum in superioribus suis Deum loquentem imaginentur: uti hoc ipsis inculcat *Scribanius lib.* 2. *Mediei religiosi, cap.* 5. Speciales hic non enumero: sed ad *Disp. de Monachatu Politicæ Ecclesiasticæ* inferendas, Discipulos nostros ablego. Hic solummodo notandum, in frequentiâ, varietate, & rigore earum ordines multum differre. Minimos, si regulam spectes, esse Jesuitas, uti constat ex Alphonso Rodriguez in Exercitio de Perfectione & Virtutibus, &c. part. 2. tract. 1. cap. 7. ubi ait; *Ignatium noluisse eas certâ aliquâ regulâ determinare, peculiarem obligationem inducendo; sed maluisse rationem vivendi in exterioribus, justas ob causas, esse communem.* Quamvis exorbitantibus quibusdam exemplis Sanctorum suorum præconizandis mundo persuasum velint, Societatem ut in omnibus laudandis atque admirandis, sic etjam in hoc genere omnibus aliis Regularibus palmam tam facile præripere posse, quam vulpes pyrum comest. Vide infrà. Maximos esse, quod ad paupertatem mendicantes; quod ad silentium & solitudinem, Carthusianos, &c. Immo & in uno ordine, ordines quod ad rigorem ab ordinibus superari, ex. gr. Minoritas à minimis & Capuchinis. II. Secunda divisio est, ex efficiente, seu modo efficiendi, in *purè privativas*, & in *positivas*. *Illæ* sunt, quibus homines seipsos exercent per puram bonorum omissi-

Digitized by Google

omissionem, aut neglectum, aut subtractionem, non agendo scil., aut quærendo, aut recipiendo, aut habendo, bona illa, nec iis utendo, fruendo, cum possis aut debeas, positis scil. ponendis. Tales sunt, solitudo, silentium, vigiliæ, jejunia, nudipedalia, cilicium, vestitus vilis & à communi usu recedens, durus decubitus (ad quem refer spondas angustas, chameunias seu humicubia, mattas & psiathia): quas Monachorum abstinentias ex antiquâ disciplinâ ascetarum accersere & vindicare conatur Theologus Sorbonicus *Nicol. le Maistre in Instauratione antiqui Episcoporum principatus, lib. 4. cap. 7.* De cilicio & sacco peculiariter *Boenartium in Commentar. ad Esther 4. vers. 1. 2.* Adde dictis mortificationibus neglectum famæ; quem nono Decalogi præcepto & variis Scripturæ textibus & exemplo Pauli 2. *Cor.* 11. repugnare, alibi probatum est. *Illa* sunt, quibus homines se vexant & excruciant per positivam malorum contrariorum inflictionem. Quales sunt, flagellationes, lentes & vepres eremitę cujusdam, nives Francisci, loricæ ferreæ Dominici, & Gulielmi Aquitaniæ Ducis, pectoris contusiones, lachrimarum violentæ excussiones usque ad mensuram aliquam, pediculorum in pascua propriæ carnis introductio aut potius reductio, unde exciderant, &c. quâ heroicâ in virtute excellebat Franciscus Assisius. 111. Divisio ex materiâ seu objecto desumta est. Sic aliæ sunt 1. *circa bona animi*, ingenium scil., scientiam, prudentiam, &c. ut sunt *Primo*, affectata tum Laicorum in Sacris, tum plerorumque Regularium in omnibus ignorantia, barbaries, morum rusticitas, &c. de quibus vide *Erasmi Anti-barbarum, Encomium Moriæ, & Colloquia* passim; quibus adde *Epistolas obscurorum Virorum, Passavantium, Matagonem de Matagonibus, &c.* Etiam *Espenceum* passim *Commentar. in Epistol ad Timotheum & Titum, Ludovicum Vivem in Dialogis & de causis corruptar. artium.* Nonnulla supra de ignorantiâ Clericali & Monachali notavimus, *Disp. de Ignorantiâ. Secundo*, externus habitus Monachorum, simulata aut affectata in actibus & signis externis, pueritia, aut stultitia: cuculli Monachales; de quibus vide A Lapide in 1. Corinth. 1 vers. 25. *Vnde Simeon Salus, Franciscus, & maximi Sancti quæsierunt stulti haberi à mundo, ut Deo magis placerent; adeoque Religiones nonnullæ hunc quasi apicem perfectionis & sapientiâ Christianæ suis præscribunt, ut tantum ament, cupiant, amplectantur sui contemptum, irrisiones, opprobria, injurias, quin & stulti haberi exoptent; quantum mundani sectantur sapientiæ famam, honorem, nominis celebritatem.* Idem in 1. Petr. 2. vers. 1. pag. 229. *Rursum in hâc vitâ omnes fideles in gratiâ & sanctitate sunt infantes, in futurâ verò resurrectione erunt Viri. Hinc cucullis (quæ est vestis Infantium tegens eorum capita) ab olim utuntur Monachi, ut habitu profiteantur Infantilem simplicitatem & innocentiam.*

Digitized by Google

stiam. *Tertio*, quod Religiones hunc apicem perfectionis & sapientiæ
„ suis præscribunt, ut tantum ament, cupiant, amplectantur sui contem-
„ ptum, irrisiones, opprobria, injurias, quin & stulti haberi exoptent,
&c. Exempla Simeonis, Francisci, Bonaventuræ, Jacoponi ibi allata, aliaque istius commatis nunc non referam. Ordinem Monachorum, dictorum *Fratrum ignorantiæ*, quorum aliqui ex Nostris meminerunt, & ego ex illis in *Disp. de Ignorantiâ* propius describerem, siquidem testes Papales noti & ad manum essent. *Quarto*, silentium & solitudinem imprimis Carthusianorum, Eremitarum, Inclusorum: de quibus vide *Disp. de Monachatu*. Et de variis inclusis seu reclusis Germaniæ & Belgii Miræum in fastis Belgicis, p. 552. 553. 554. *Columbanus apud Gandavenses; Aibertus apud Crispinienses, Drogo apud Seburgenses, Iuetta apud Huienses, Simeon apud Treverenses, Hiltrudis apud Latienses, Marianus Scottus, Fintanus, & alii. Tales item apud Græcos & Orientales fuere, Acepsimas, Alexandra, Chorybita, Addas, Nathanael, Marcianus Cyrensis, & alii, quos Matthæus Raderus in Viridario Sanctorum, parte 3. cap. 5. celebrat. S. Hieronymus cum de Paulo Anachoreta scribit, inter alia de Clausis addit: Iesum testor & sanctos Angelos ejus, in eâ eremi parte, quæ juxta Syriam Saracenis jungitur, vidisse me Monachos, de quibus unus per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulentâ aquâ vixit: alter in cisternâ veteri quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Ex quo liquet, jam inde à primis Ecclesiæ temporibus fuisse, qui clausi vitam in tenebris & antris traducerent. Neque desunt hodie apud Belgas Viri aut Fœmina, qui solemni ceremoniâ Deo initiati, & religiosâ veste à Præsulibus donati, cellis se includunt, ex quibus se nunquam egressuros promiserunt. Habemus exempla domestica præ oculis Bruxellæ, Antverpiæ, Lovanii, Gandavi, & alibi. Quinto*, præter hoc Monachale, & Anachoreticum, superant tentamina & exercitamenta cœcæ obedientiæ, quibus sanę & sobriæ mentis judicium ac rationem mortificare docentur novitii Jesuitæ. De quibus vide *Hasenmulleri Historiam Iesuiticam cap. 3. §. 5. & cap. 6. §. 3.* ubi de cœcâ obedientiâ. *Sexto*, absurdas & stolidas istas inanias transcendit mortificatio Francisci, quâ omnem naturalem pudorem, verecundiam, honestatem ita abnegabat, ut femoralibus & omnibus vestibus exutis nudum inter Christi crucifixi brachia se offerret. (*Conformit. fol.* 39.) Et solis femoralibus indutus, cætera nudus Assisii in Templo Concionem audiret, & eodem schemate ibidem concionari fratri Ruffino in virtute sanctę obedientiæ mandaret. (*fol.* 52.) Et nudus carbonibus incubaret, coram Fœmina, quæ ad impudicitiam ipsum sollicitabat. (*fol.* 113.) Similem mortificationem *Cornelius Adriani* minoritarum Brugensium Lector, vulgò dictus Flagellator, puellis & mulierculis inculcabat

omissionem, aut neglectum, aut substractionem, non agendo scil., aut quærendo, aut recipiendo, aut habendo, bona illa, nec iis utendo, fruendo, cum possis aut debeas, positis scil. ponendis. Tales sunt, solitudo, silentium, vigiliæ, jejunia, nudipedalia, cilicium, vestitus vilis & communi usu recedens, durus decubitus (ad quem refer spondas angustas, chameunias seu humicubia, mattas & psiathia): quas Monachorum abstinentias ex antiquâ disciplinâ ascetarum accersere & vindicare conatur Theologus Sorbonicus *Nicol. le Maistre in Instauratione antiqui Episcoporum principatus, lib. 4. cap. 7.* De cilicio & sacco peculiariter *Boenartius in Commentar. ad Esther 4. vers. 1. 2.* Adde dictis mortificationibus neglectum famæ; quem nono Decalogi præcepto & variis Scripturæ textibus & exemplo Pauli 2. *Cor.* 11. repugnare, alibi probatum est. *Ista* sunt, quibus homines se vexant & excruciant per positivam malorum contrariorum infictionem. Quales sunt, flagellationes, sentes & vepres eremitę cujusdam, nives Francisci, loricæ ferreæ Dominici, & Gulielmi Aquitaniæ Ducis, pectoris contusiones, lachrimarum violentæ excussiones usque ad mensuram aliquam, pediculorum in pascua propriæ carnis introductio aut potius reductio, unde exciderant, &c. quâ heroicâ in virtute excellebat Franciscus Assisius. 111. Divisio ex materiâ seu objecto desumta est. Sic aliæ sunt 1. *circa bona animi*, ingenium scil., scientiam, prudentiam, &c. ut sunt *Primo*, affectata tum Laicorum in Sacris, tum plerorumque Regularium in omnibus ignorantia, barbaries, morum rusticitas, &c. de quibus vide *Erasmi Anti-barbarum, Encomium Moriæ, & Colloquia* passim; quibus adde *Epistolas obscurorum Virorum, Passavantium, Matagonem de Matagonibus, &c.* Etiam *Espenceum* passim *Commentar. in Epistol ad Timotheum & Titum, Ludovicum Vivem in Dialogis & de causis corruptar. artium.* Nonnulla supra de ignorantiâ Clericali & Monachali notavimus, *Disp. de Ignorantiâ. Secundo*, externus habitus Monachorum, simulata aut affectata in actibus & signis externis, pueritia, aut stultitia: cuculli Monachales; de quibus vide A Lapide in 1. Corinth. 1 vers. 25. *Unde Simeon Salus, Franciscus, & maximi Sancti quæsierunt stulti haberi à mundo, ut Deo magis placerent; adeoque Religiones nonnullæ hunc quasi apicem perfectionis & sapientiæ Christianæ suis præscribunt, ut tantum ament, cupiant, amplectantur sui contemptum, irrisiones, opprobria, injurias, quin & stulti haberi exoptent; quantum mundani sectantur sapientiæ famam, honorem, nominis celebritatem.* Idem in 1. Petr. 2. vers. 1. pag. 229. *Rursum in hâc vitâ omnes fideles in gratiâ & sanctitate sunt infantes, in futurâ verò resurrectione erunt Viri. Hinc cucullis (quæ est vestis Infantum tegens eorum capita) ab olim utuntur Monachi, ut habitu profiteantur Infantilem simplicitatem & innocentiam.*

Digitized by Google

stiam. *Tertio*, quod Religiones hunc apicem perfectionis & sapientiæ
„ suis præscribunt, ut tantum ament, cupiant, amplectantur sui contem-
„ ptum, irrisiones, opprobria, injurias, quin & stulti haberi exoptent,
&c. Exempla Simeonis, Francisci, Bonaventuræ, Jacoponi ibi allata, aliaque istius commatis nunc non referam. Ordinem Monachorum, dictorum *Fratrum ignorantiæ*, quorum aliqui ex Nostris meminerunt, & ego ex illis in *Disp. de Ignorantiâ* propius describerem, siquidem testes Papales noti & ad manum essent. *Quarto*, silentium & solitudinem imprimis Carthusianorum, Eremitarum, Inclusorum: de quibus vide *Disp. de Monachatu*. Et de variis inclusis seu reclusis Germaniæ & Belgii Miræum in fastis Belgicis, p. 552. 553. 554. *Columbanus apud Gandavenses; Albertus apud Crispinienses, Drogo apud Seburgenses, Iuetta apud Huienses, Simeon apud Treverenses, Hiltrudis apud Latienses, Marianus Scotus, Fintanus, & alii. Tales item apud Græcos & Orientales fuere, Acepsimas, Alexandra, Chorybita, Addas, Nathanael, Marcianus Cyrensis, & alii, quos Matthæus Raderus in Viridario Sanctorum, parte 3. cap. 5. celebrat. S. Hieronymus eum de Paulo Anachoreta scribit, inter alia de Clausis addit: Iesum testor & sanctos Angelos ejus, in eâ eremi parte, quæ juxta Syriam Saracenis jungitur, vidisse me Monachos, de quibus unus per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulentâ aquâ vixit: alter in cisternâ veteri quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Ex quo liquet, jam inde à primis Ecclesiæ temporibus fuisse, qui clausi vitam in tenebris & antris traducerent. Neque desunt hodie apud Belgas Viri aut Fœminæ, qui solemni ceremoniâ Deo initiati, & religiosâ veste à Præsulibus donati, cellis se includunt, ex quibus se nunquam egressuros promiserunt. Habemus exempla domestica præoculis Bruxellæ, Antverpiæ, Lovanii, Gandavi, & alibi.* *Quinto*, [illegible] hoc Monachale, & Anachoreticum, superant tentamina & exercitamenta cæcæ obedientiæ, quibus sanè & sobriæ mentis judicium ac rationem mortificare docentur novitii Jesuitæ. De quibus vide *Hasenmulleri Historiam Iesuiticam cap. 3. §. 5. & cap. 6. §. 3.* ubi de cæcâ obedientiâ. *Sexto*, absurdas & stolidas istas inanias transcendit mortificatio Francisci, quâ omnem naturalem pudorem, verecundiam, honestatem ita abnegabat, ut femoralibus & omnibus vestibus exutis nudum inter Christi crucifixi brachia se offerret. (*Conformit. fol.* 39.) Et solis femoralibus indutus, cætera nudus Assisii in Templo Concionem audiret, & eodem schemate ibidem concionari fratri Ruffino in virtute sanctæ obedientiæ mandaret. (*fol.* 52.) Et nudus carbonibus incubaret, coram Fœmina, quæ ad impudicitiam ipsum sollicitabat. (*fol.* 113.) Similem mortificationem *Cornelius* e *Adriani* minoritarum Brugensium Lector, vulgò dictus Flagellator, puellis & mulierculis inculcabat

cabat, quæ nudas se coram ipso sistebant salutarem virgarum disciplinam recepturæ. De quo vide *Historiolam concionibus ipsius* præmissam, & *Historicos Belgarum.* Videmus ergo hic insignem mortificationem, ingenii, scientiæ, prudentiæ, verecundiæ, pudoris, gravitatis & elegantiæ morum, conversationis cum hominibus contra 1. *Cor.* 3. *Ephes.* 5. *Phil.* 4. *Matth.* 10. 2. *circa bona corporis*, sanitatem, integritatem, pulcritudinem, robur. Huc refer loricas ferreas Dominici, Wilhelmi Aquitanici, & multorum in processione Trajectensi ad Mosam, quibus sanguis ex ejus compressione & læsione, in pedes & plateas stillabat, decantante hanc mortificationem *Henr. Sedulio*, & ex eo *Augustino Wichmans in Brabantiâ Mariana.* Nives, in quibus se volutabat Franciscus. Nudos pedes, hyemali frigori expositos. Dormitiones in lapide aut saxo. Domus sordidas, tenebricosas, insalubres, immo & antra, cryptas, speluncas, altissima montium juga. Sulphureum fumum, quo ἀφανίζῃ faciei humanæ decor: de quo vide *Bezæ notas ad Matth.* 6. *vers.* 16. Sentes & vepres, per quos Franciscus aspera hyeme nudus discurrebat. Asperos funes, cilicia &c. quibus nudum corpus pungitur, teritur. Vide *A Lapide in Matth.* 3. Spondas angustas, quibus corpora cubantium premuntur, coarctantur. Flagellationes; de quibus *peculiari Diss.* egimus. Pectoris, aliarumque corporis partium percussiones. Pediculos post liminiò in corpus repositos: de quo Francisci facto, vide judicium Melchioris Cani Episcopi Canariensis, locor. lib. 11. cap. 6. pag. 651. *Ecquis enim credat, Divum Franciscum pediculos semel excussos, in seipsum solitum esse immittere? Quod ad sanctitatem viri Scriptor pertinere putavit, equidem non puto, qui paupertatem scum viro sanctissimo placuisse semper, sordes nunquam. Illud nem quam ridiculum? Diabolum Dominico patri nostro semel obstrepentem, à Divo esse coactum, ut lucernam haberet in manibus, quoad illa absumpta non molestiam solum, sed incredibilem dolorem etiam afferret. Non possunt hujusmodi exempla numero comprehendi, sed in his paucis pleraque alia intelligentur, quæ Divorum clarissimorum Historias obscuravunt.* Reptationes circum Templa tum intra tum extra, quę nudis genibus peraguntur: quales frequentes antehâc spectari solent Boxtellæ in agro Sylvæ-Ducensi, cum sacer sanguis in solenni processione Dominicæ Trinitatis ostenderetur. Vide de illo sanguine *Miræum in Fastis Belgicis ad* 16. *Junii*; *Wichmans Brabantiam Marianam lib.* 3. *cap.* 21. *Martinum Bresserum* Boxtellanum, *lib.* 6. *de Conscientia, cap.* 22. Reptationes humi sub mensa, dum cibus capitur. Vigilias, jejunia, perpetuam abstinentiam à carnibus, cœlibatus vota, &c. Deosculationes terræ; immo & fœdorum putriumque vulnerum & ulcerum, quibus in nosocomio non tantum oculos & nares pascere, sed & calambere, ac stillantem

lantem ex iis laniem ore excipere atque exfugere solet Ignatius: uti heroicos hos animos in illo deprædicat *Imago primi sæculi Iesuitar. lib. 3. pag.* 388. Quem non segniter imitati ipsius sodales, *ratas virtutes* (uti scribitur *ibid. pag.* 365.) ediderunt: inter quas eminent, quod in medio foro ad mendicabuli pedes se abjicerent, eosque spectante populo deoscularentur; quod sodalis quis mendicabulo mensæ suæ adhibito mandaret, ut in scyphum exscrearet, quem unâ cum sputo exhauriebat, *levis culpæ non gloriosus minus quam severus vindex.* Quod idem in mensâ suâ potionem nunquam tunc sumeret, nisi bibendi facultatem à mendico hospite suo in genua provolutus impetraret. Sed lassus sum recensendo innumera ejusmodi mortificationum genera, quæ in *Vitarum Scriptoribus, Libris exemplorum, & Catechismis Historialibus, Legendis, Commentariis à Lapide, Institutionibus Regularium, aliisque libellis Asceticis, Homiliariis, & Concionatoribus*, aliud agens legi, aut studio observare possem. 3. *Circa bona fortunæ*, possessiones temporales, libertates, honores. Quales sunt, paupertas, mendicitas, &c. De quibus vide *Disp. de Monachatu.* IV. Divisio est, in vanas, aut otiosas, aut futiles, stolidas, ridiculas; aut merè superstitiosas, ac proinde tollendas: & in corrigendas, seu reformandas. *Illæ* sunt deosculationes terræ, ulcerum, &c. Reptationes sub mensâ, flagellationes, castrationes, &c. Istæ sunt lachrymæ, jejunia, vigiliæ, solitudo, & similes abstinentiæ.

Sequitur nunc *exercitium.* Hic status controversiæ primum constituendus, deinde argumenta indicanda. Prius iltis conclusionibus absolvimus. I. *Concl.* Mortificationem seu pœnitentiam in se, ex præscripto Verbi divini consideratam, non improbamus: hæc enim est mortificatio veteris hominis, quam cum *Catechesi nostra* tradimus. Videantur *nostrorum Loci communes: Explicationes Catechetica, Conciones, Tractatus, Theses de Resipiscentia*: quamvis Papisticum Sacramentum pœnitentiæ multis erroribus contaminatum non admittamus. II. *Concl.* Interiorem carnalium affectuum mortificationem, in dubium non trahimus: quippe quæ pars sit resipiscentiæ, & cum *abnegatione sui ipsius* coincidat. Videantur *Autores* modo *citati, & complures Libelli & concionet.* III. *Concl.* Exteriorem disciplinam, humiliationem, & carnis subjugationem, per passionum & malorum divinitus immissorum tolerantiam ac patientiam, nostris assiduò inculcamus. Videantur *Loci communes, conciones, & Libelli practici de Afflictionibus Piorum, de Consolatione, de Patientia, de militia Christiana, de Tentationibus, de Spiritualibus desertionibus.* IV. *Concl.* Exteriorem nostri humiliationem, & subjugationem sponte & discretè susceptam, ad gloriam Dei, Ecclesiæ bonum, & Spiritualem nostrum profe-

3

ctum, minimè improbamus, si fiat per abstinentias rationales & scripturarias, modo & fine debito. Sunt autem tales abstinentiæ, *cœlibatus*, *Matth.* 19. 12. cum 1. *Corinth.* 7. (de quo alibi) jejunium *Actor.* 13. 1. *Corinth.* 7. 2. *Corinth.* 11. *Vigilia*, 2. *Corinth.* 11. (de quo alibi) solitudo & silentium, *Matth.* 6. 6. *Luc.* 21. (de quo aliàs) ad obeundas preces, meditationes, conscientiæ examen, fidei ac resipiscentiæ renovationem. Adde & lachrymas; de quibus aliisque resipiscentiæ & humiliationis adminiculis & adjunctis agimus in *nostris Ascetics.* v. *Concl.* Nec improbamus, ut accuratè quis attendat ad externum corporis habitum, motum, cultum, ad cibum, potum, convivia, somnum, colloquia, salutationes, familiaritates, ludos, sensuum externorum recreationes, omnesque animi & corporis relaxationes; ita ut etiam à licitis sæpe abstineat & libenter sibi temperet, quò à peccato ejusque tentationibus tutior sit, aut ad regnum Christi promovendum aptior, aut etiam ad scandalum infirmorum evitandum: quin & votum aliquod ad tempus circa usum adiaphororum aut abstinentiam ab iis suscipiat. Hoc enim convenit cum *Roman.* 13. *vers. ult.* 1. *Corinth.* 6. 12. & *cap.* 10. 23. 28. 29. 31. 1. *Timoth.* 5. 23. Videantur *nostri de Scandalis*, *de Votis*, *de Temperantiâ*, *Humilitate*, & *Modestiâ*, & *Comment. ad 7. Præceptum*, & *Dispp. nostræ de Sortis Abusu*, *de Ebrietate*, *de excelsis Mundi*, ubi alii Autores indicantur. VI. *Concl.* Omnes Papistarum mortificationes tum exteriores, tum interiores rejicimus, quod ad principium, modum, finem, & imaginarium effectum earum: quatenus scil. suscipiuntur ex conscientiâ errante & superstitiosâ (*Tit.* 1. 15.), ad satisfaciendum & merendum. Sic enim subjectivè & formaliter considerata, sunt splendida peccata (uti *Augustinus de Virtutibus Gentilium*): quamvis nonnullæ objectivè, materialiter, abstractè & in se consideratæ non sint malæ, aut absolutè illicitæ. VII. *Concl.* Aliquas earum (sepositâ hæresi de satisfactione & merito) quamvis in genere & absolutè non illicitas, improbamus, quod ad modum & formam earum, ex. gr. cœlibatum, quem sub voto solenni servant, aut per dissolutionem conjugii; quod longè pejus. Jejunia, abstinentias, quas sub eodem voto Monachali servant; superstitiosè statis horis, diebus, &c. ea alligantes: & *irrationaliter*, dum universaliter omnibus & singulis per totum orbem unum hoc spirituale antidotum & diætam præscribunt: & *hypocriticè*, dum à potu vini, cerevisiæ, &c. non abstinent, juxta regulam, *liquidum non solvit jejunium*; dumque à carnibus abstinentes, aut etiam lacticiniis, stomachum aliis Apicianis ferculis ac delitiis implent. Confer infrà *Disp. de Bacchanalibus*; & *Disp. de Publicis jejuniis*, quam Politicæ nostræ Ecclesiasticæ inseruimus. VIII. *Concl.*

Concl. Pleraſque non tantum quod ad principium & finem, nec tantum quod ad modum & deformantem formam Papiſticam, ſed etiam quod ad ipſam rem & materiam obſervationis, in totum rejicimus; tanquam abſurdas, aut vanas & otioſas, aut ſtolidas ac ridiculas, conſequenter ſuperſtitioſas, cum pietatis & religionis exercitiis ſubſtituuntur, aut ad ea referuntur.

Rationes generales breviter ob chartæ anguſtiam nunc indicamus iſtas. I. *Quia* Deus non exigit tales mortificationes. Confer *Diſpp. de Superſtitione*, & *de Homicidio ſui ipſius ac ſpontaneis flagellationibus.* II. *Quia*, Chriſtus talibus ſpontaneis mortificationibus exterioribus nec merita ſua implevit, nec exemplum nobis præbuit. Neque etiam Apoſtoli, Euangeliſtæ, viri aut diſcipuli Apoſtolici. Ita ut Pontificii, præſertim Jeſuitæ ſupra ipſam regulam Religionis ſuæ ſupererogatoriæ hic ſupererogantes (vide in *primo ſæculo pag.* 365. 384. & in *Bibliotheca Alegambe, Ludovicum de Ponte, &c.*) Chriſtum & Apoſtolos longè poſt ſuam perfectionem relinquere velle videantur. III. *Quia* repugnat ſexto Decalogi præcepto, rectæ rationi ac naturali propenſioni ad conſervationem ſui ipſius, quam Deus creavit & approbat. *Epheſ.* 5. *verſ.* 29. Confer *Diſp. de Flagellationibus*, & *Comment. ad* 6. *Præceptum.* Quod autem hominis vitam abbrevient, concedit *Chavaſſius lib.* 3. *de verâ perfectâque prudentiâ, cap.* 1.; & laudat ibidem. Quod morbos, cruciatuſque graviſſimos inducant; uti fatetur & laudat Alegambe in Biblioth. in Lud. de Ponte, pag. 316. *Corpus ſuum*, inquit, *omni genere ſeveritatis ita confecit, ut totos* 36. *annos cum morbis cruciatibuſque graviſſimis ſit conflictatus.* Ut nihil dicam de melancolicis & maniacis deliriis, & inde ortis ἀνοφωνίαις. Recolant ſinguli ordines Monachorum, præſertim Carthuſianorum ſuos annales, & inde catalogum ſuorum quique ἀνοφωνίων conficiant, non minus ac catalogos ſui ordinis Doctorum, Sanctorum, Martyrum contexere ſolent. Notabile eſt dictum Gregorii Magni lib. 30. Moral. cap. 28. *Dum plus juſto caro reſtringitur, etiam ab exercitatione boni operis enervatur; ut ad orationem vel prædicationem non ſufficiat, dum incentiva vitiorum funditus ſuffocare feſtinat.* Et Gerſoni part. 3. *Fuere multi, qui pro gratiâ contemplationis promerendâ conati ſunt imitari Eliam, vel Danielem, vel Iohannem Baptiſtam, qui hâc abſtinentiâ non Prophetici, ſed Phantaſtici facti ſunt.* IV. *Quia* repugnat exſertè *Col.* 2. *verſ.* 21. 22. 23. Confer *Diſpp. modo cit.* V. *Quia* opus operatum, abſque interiori reſipiſcentiâ & mortificatione cordis, ſtabiliunt; (uti conſtat ex *Baldeſano in Stimulis virtutum Adoleſcentiæ*, & *Rodriguez loc. cit.*); & conſequenter obſunt veræ mortificationi interiori, abnegationi ſcil. ſui ipſius, crucifixionibus carnis cum cupiditatibus & affe-

& affectibus, & ab iis abducunt, immo ea planè evacuant: uti hoc Pharisæis, & eorum hâc in parte Sectatoribus evenit, *Matth.* 23. cum *Coloss.* 2. coll. cum 1. *Timoth.* 4. *vers.* 7. 8. Ubi vide *Commentatores nostros; Pareum, Davenantium, Daneum.* VI. *Quia*, stabiliunt hæreticas doctrinas de traditionibus, operibus supererogatoriis, deque satisfactionibus & meritis humanis. Vide de satisfactionis efficaciâ ex Recentioribus *Filiutium tom.* 1. *Theol. moralis tractat.* 8. *cap.* 1. *Reginaldum in Praxi fori pœnitentialis, lib.* 7. *Eligium Basseum in voce Satisfactio*, *Zuarez ad* 3. *disp.* 35. *aliosque ab illis cit.* Et confer de iisdem *Antagonistas Papatus*, *Chemnitium*, *Chamierum*, *Rivetum*, *&c.* & *tract. Bezæ ac Davenantii de Justificatione*, *Mortoni de Merito.* VII. *Quia* iis inflantur homines, & in vanam spiritualem (verè diabolicam) superbiam præcipitantur: quod præmonitum vide *Col.* 2. *vers.* 23. & clamat hoc passim propria ipsorum tum doctrina, tum historia, seu mythologia. Inter alia duo privilegia mortificati illi utres per melancholicum delirium aut afflatum diabolicum sibi vindicare studuerunt, aut ab aliis tribui passi sunt gloriam miraculorum scil., & luminis Prophetici, revelationum, visionum, &c. De Miraculis vide verba A Lapide in 1. Corinth. 9. vers. ult. pag. 271. *Adeoque à Viris prudentibus in vitis Sanctorum solerter observatum est, nullos penè Sanctos miraculis, & gestorum rerumque admirandarum gloria claruisse, nisi illos qui jejuniis & vitæ austeritate excelluerunt, quique corpus afflixerunt, aut à Deo morbis, vel ab hostibus & tyrannis tormentis & ærumnis afflicti fuerunt; cæteros Sanctos, qui communem vitam egerunt, multum quidem sibi & Ecclesiæ profuisse, sed miracula aut nulla aut rara patrasse.* De illuminationibus, revelationibus phantasticorum Monachorum, Anachoretarum, Inclusorum multa referri possent (si charta pateretur): unicum solummodo de Ludov. de Ponte Jesuita ex Phil. Alegambe hic notabo: *Oranti aliquando postulanti que vires ac lumen, &c. lux divina tam copiosè superinfusa est, ut impotens sui surgeret ab oratione, & tanquam luminis vim declinaturus inambularet ingeminaretque inter gemitus & suspiria. Non plus domine, non plus; non tantum luminis, sufficit, sufficit: videbaturque illi cubiculum vivis ignibus inflammari, seque atque animum suam exardescere; futurumque fuisse, ut usura vitæ exueretur nisi Deus impetum temperasset.* Similia de Xaviero, si bene memini, narrare solent. Vah diabolicam superbiam, cum impudentissimis mendaciis conjunctam! Cur hic non cogitant tantam lucis affluentiam ab eodem Autore potuisse proficisci, quo Ignatio Lojolæ grammaticaturienti infusam memorant, id est, à diabolo? Vide *Ribadiniram in Vitâ Ignatii.* VIII. *Quia*, suspecta admodum redditur tota mortificationum histrionia, per Pontificum, Cardinalium, Episcoporum, aliorumque Clericorum

corum gubernantium (qui tamen proximè ſupra omnes Regulares, Sodales, Incluſos, &c. per perfectionem caritatis Deo conjungi dicuntur) ſplendorem ac pompam à ſordibus, ciliciis, mendicitatibus, aliiſque mortificationibus externis quam maximè alienam. Quare, ſi quidem tanti ſunt mortificationes, Anteceſſores illi vexillum hic non efferunt? Vide elegantem *Epiſtolam Molinæi ad Balzacum*, *ejuſque Apologiam contra Sylveſtrum de Petra ſancta* in *Riveti Ieſuita vapulante cap.* 8. 14 16. 17. 27. 28. 11. *Quia*, rurſus ſuſpectam reddunt hanc hiſtrioniam, quod Gentiles antiqui & hodierni, Judæi, Muhammediſtæ iſtius generis mortificationes, & quidem ſubindè longè graviores ſtrenuè exercuerint. De quibus paralleliſmi, Papatus & Ethniciſmi, Turciſmi, &c. à Noſtris editi. 10. *Quia*, (ut hoc poſtremo argumento, ad abſurdum eos adigamus) nec ἀνθφορία directa aut indirecta, nec caſtratio Origenis, nec Hæreticorum, Elceſaitarum, & Circumcellionum, Montaniſtarum mortificationes, nec caſtrationes Sacerdotum Cybeles, nec inciſiones carnis *Levitic.* 19. & 21. aliique Gentilium antiquorum, & hodiernorum, Sacerdotum Baaliticorum (1. *Reg.* 18.), furores ſolidè refutari poterunt; ſiquidem mortificationes à nobis in *hac Diatriba*, & in *Catechiſmo Hiſtoriali* (*cap.* 7. *tit.* 78.) & in *Legendariis*, *Hagiologiis generalibus & particularibus*, *Vitarum Scriptoribus* memoratæ, mordicus defendantur. Sufficerit hæc nunc breviter indicaſſe, aliàs cum Deo pluribus explicanda.

Ex dictis hoc Conſectarium elicimus: Religionem Papalem quà pſeudo-mortificantem non poſſe referri ad aliquam ſpeciem boni. Non ad *bonum jucundum*, quia excarnificatio illa ſpontanea nullam ſpiritualem voluptatem & conſolationem, lætitiam, adfert aut excitat: ſicuti afflictiones ab aliis propter nomen Chriſti illatæ, aut alioquin divinitus immiſſæ, *Roman.* 5. *verſ.* 3. 2. *Corinth.* 6. *verſ.* 9. 10. & 12. *verſ.* 10. *Hebr.* 10. *verſ.* 34. *Iohann.* 16. *verſ.* 21. Nec ad bonum utile, *Coloſſ.* 2. *verſ.* 23. 1. *Timoth.* 4. *verſ.* 7. 8. Nec ad bonum honeſtum, quia eſt merâ indiſcretio, ſuperſtitio, vana obſervantia, & manifeſtam & craſſam involvit hæreſin ac blaſphemiam.

DIA-

Digitized by Google

DIATRIBE THEOLOGICA DE PROCESSIONIBUS AD PROCESSIONEM HOC ANNO M.D.C.XLII. AB ARCHIEPISCOPO COLONIENSI INSTITUTAM.

Resp. PETRO KESSLERO, Juliacensi.

Ad diem 12. *Februar. Anno* 1642.

DIPLOMA Archiepiscopi Coloniensis, excusum Coloniæ Agrippinæ apud Viduam Petri Cholini Archiepiscop: Typographi 1642.

ORDO Processionis Generalis solenniter habendæ per Civitatem Colonienſem ad avertendam extremam ruinam Patriæ ab hostibus vastatæ.

FERDINANDVS *Dei & Apostolicæ sedis gratiâ, Sanctæ Colonienſis Ecclesiæ Electus & Confirmatus Archiepiscopus, S. Romani Imperii Princeps Elector, & per Italiam Archicancellarius, S. Sedis Apostolicæ Legatus Natus: Episcopus ac Princeps Paderbornensis, Leodiensis, & Monasterienſis, Administrator Hildesheimensis, Berchtesgadenſis, & Stabulensis: Comes Palatinus Rheni: Vtriusque Bavariæ, Vestphaliæ, Angariæ, & Bullionis Dux: Marchio Franchimontensis: Comes Pirmontensis, Loßensis, Longiensis, & Hornensis, Venerabili Clero, & universis ac singulis Christi-fidelibus Civitatis & Archidiœcesis Nostræ Colonienſis Salutem in Domino sempiternam.*

PRæsens ruina, vastatioque nostrę Archidiœceſis, quam hactenus ut pupillam oculi Pater misericordiarum in tanto Germaniæ excidio clementer conservârat, jam verò peccatis nostris provocatus, hostium immaniſſimorum furori objicit puniendam, nos commônet, ut tot incendiis, cædibus & lanienis, quibus Diœcesani nostri quotidiè crudeliſſimè perimuntur, excitati, tandem oculos mentis aperiamus; & latentes conſcientiæ nostrę iniquitates defleamus, quibus non tantum justam Dei in nosipsos; sed & instar sacrilegi illius Achan in proximos & totum corpus

pus Archidiœceſis noſtræ (cujus ſinguli membra ſumus) completa ſemel menſura peccatorum vindictam & meritam ultionem induximus. Nunc tantis preſſi malis, humiliemus animas Deo: & non habentes in nobis fiduciam ad Deiparam Virginem matrem & Dominam clementiſſimam, Divoſque noſtros tutelares, quorum toties in ſimilibus periculis, præſens experti ſumus præſidium, totis præcordiis cum lachrymis & ſuſpiriis convertamur: ut nunc etiam horum placatus ſuffragiis, parcat filiis ſeriò pœnitentibus, ſeriò humiliatis, ſeriò precantibus. Pater ille Miſericordiarum, & Deus totius conſolationis ſuæ, avertat iram à nobis ſeriam vitæ prioris emendationem ſpondentibus.

Volumus igitur & ſeriò mandamus de venerabilis Capituli noſtri Metropolitani Conſilio pariter & aſſenſu, ut in feſto Purificationis Deiparæ, quod incidit in quartam Dominicam poſt Epiphaniam, factâ benedictione candelarum & cantato ſolenniter ſacro, publica & ſolennis inſtituatur Proceſſio cum deportatione Sanctiſſimi Euchariſtiæ Sacramenti ad præſentem vaſtitatem & ruinam Archidiœceſis avertendam, in quâ uterque Clerus comparebit, Secularis ſolitis ſuis locis manebit, Regularis verò in conſuetis ſacellis ſacrificium Miſſæ pro ſuâ & populi devotione celebrabit, ac ſinguli de Clero in proceſſione cereum accenſum hâc vice pro more hujus feſtivitatis deferent ante auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, quod per Prælatos (prout in Theophoriâ Colonienſi) per vices & ſtationes circumferetur.

Quo major exhibeatur honor Sanctiſſimo Sacramento, hortamur in Domino omnes & ſingulos, qui in piam aliquam Chriſti fidelium fraternitatem, præſertim Sacratiſſimi Corporis Chriſti nomina ſua dederunt, ut cæteris peculiari devotionis exemplo in hâc ſolenni Proceſſione præluccntes, cum facibus & tædis accenſis religioſè comitentur.

Inſuper ſeriò mandamus ut omnes Eccleſiaſtici durante hâc Proceſſione pſallant ſimul, ſive per vices, aut devotè orent Litanias omnium Sanctorum, aliaque neceſſitatibus hiſce accommodata Reſponſoria, Hymnos & Pſalmos; & ut in Eccleſiis, ante, vel per quas tranſibit Proceſſio, campanæ omnes compulſentur.

Requirimus etiam in Domino, & ſeriò hortamur omnes & ſingulos Prælatos, Abbates, Priores, Guardianos, alioſque cujuſvis ordinis Superiores; item omnes Abbatiſſas, Prioriſſas, Matres & Suppprioriſſas ſingulorum Monaſteriorum Monialium, tam intra, quam extra Coloniam, ut in eundem finem durante hâc neceſſitate ſingulis diebus certa opera ſpiritualia & comprecationes cum invocatione Sanctorum Patronorum omnium cùm Civitatis, tùm Archidiœceſis noſtræ Colonienſis in

ſuis Monaſteriis inſtituant. Item præcipimus Parochis & Concionatoribus omnibus, ut auditores ſuos ad ſacram Confeſſionem & Communionem pro dicto feſto Purificationis, ac deinceps durante hâc calamitate ad preces & alia pietatis atque miſericordiæ opera ſedulò exhortentur. Confidimus enim in immenſâ Dei miſericordiâ, ut ſi totius noſtri Archiepiſcopatus Subditorum votis & unitis precibus per Sanctorum noſtrorum Patronorum ſuffragia conſtanter invocetur, placatus Deus Opt. Max. iram ſuam à nobis clementer avertet.

In Proceſſione autem ſervabuntur ſtationes ſubſequentes.

Prima *ad Collegiatam Eccleſiam B. Mariæ Virginis in Capitolio.*
Secunda *ad Parochialem Eccleſiam S. Johannis Baptiſtæ.*
Tertia *ad Collegiatam Eccleſiam S. Severini.*
Quarta *ad Eccleſiam S. Pantaleonis.*
Quinta *ad Parochialem Eccleſiam S. Mauritii.*
Sexta *ad Collegiatam Eccleſiam SS. Apoſtolorum.*
Septima *ad Collegiatam S. Gereonis.*
Octava *ad Eccleſiam PP. Prædicatorum.*
Nona *ad Eccleſiam S. Urſulæ.*
Decima *ad Eccleſiam SS. Machabæorum.*
Undecima *ad Collegiatam Eccleſiam S. Cuniberti.*
Duodecima *ad Collegiatam Eccleſiam B. Mariæ Virginis ad gradus.*

Curent igitur Superiores dictorum locorum, ut Altaria decenter, Reliquiis & luminibus inſtructa, & in habitu Chorali aliqui conſtituti ipſum Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum incenſando reverenter excipiant.

In quorum fidem præſentes litteras manu noſtrâ ſubſcriptas, ſigilli noſtri appreſſione juſſimus communiri. In Oppido noſtro Bonnæ, Die 23. Januarii. Anno 1642.

FERDINANDVS.

Subjicimus hic plenam deſcriptionem Proceſſionis Colonienſis anno Cɔ. Iɔ. C. XXXIX. 29. *Iulii, prout illa Germanicè edita fuit in Octavo, apud Giſbertum Clementem Colonia.*

SAN-

Digitized by Google

SANCTISSIMA ET AMPLISSIMA

PROCESSIO JUBILÆI,

QVOD SANCTISSIMVS PATER

Urbanus VIII. Pontifex Max.

Germanicæ Nationi peculiariter conceſſit,

HABITA

COLONIÆ, Anno 1639. 29. Iunii.

Ad Feſtum Templorum D. Petri & Pauli Urbis & Diœceſeos Patronorum.

In quâ ordine deſcribuntur omnes & ſingulæ S. S. Reliquiæ, prout in hâc ſpectabili Proceſſione, ſunt circumgeſtatæ: adjunctis Hiſtoriis, quomodo illorum plerique ſanguinem ſuum pro Chriſtiano nomine profundi, paſſi fuerunt.

Benevolo Lectori S.

INdulgentiæ fuerunt & Jubilæa, quibus Satanas, uſus ad id Martino Luthero, ejuſque Sociis, hanc miſeræ Germaniæ calamitatem incepit; iiſdem igitur, per Dei gratiam, tollenda eſt, & opprimenda: Quò, ut Catholica canit Eccleſia, inſidiator ille Satanas, qui per gulæ lignum humanum vicit genus, crucis ligno vincatur. Sed piam hanc materiam nunc mitto, breviterque ac ordine percurram, quomodo in hunc finem, multa, jam à centum, imo plus mille annis in Domino mortuorum Sanctorum, oſſa, Coloniæ voluerunt imo debuerunt ſe ipſos erigere, ſi fortè cum tot millium hominum cordibus, oculis, oribus, offenſum Numen poſſent placare. Nec fefellit eventus: Nam contrita ſunt corda aſpicientium, & exclamare coacti ſunt, væ illis, contra quos hæc procedit potentia! quippe Gloria hæc eſt omnibus Sanctis ejus: gladii ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus, increpationem in populis, ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. *Pſal.* 149. Igitur

Agmen duxerunt ſexaginta innocentes, & utroque Parente orbi Pueruli, ut horum conſpectu Domini Dei noſtri miſericordia emolliretur, quoniam vivam miſerè calamitoſorum imaginem referebant.

Hos sequebantur.

1. *POst Prælatum crucis insigne, coram Deo hominibusque humiles clerici, & primo quidem PP. Capuccini, circiter, 25.*
2. *PP. Discalceati, quibus vexillum præferebatur, circiter, 45.*
3. *Post aliud vexillum sequebantur Crucigeri, numero, 22.*
4. *PP. Carmelitæ, quorum post vexillum sequebantur, ferè, 23.*
5. *PP. Augustiniani Ordinis, cum vexillo, 24.*
6. *Franciscani Conventuales etiam Minoritæ dicti, quorum post vexillum sequebantur, 42.*
7. *PP. Prædicatorum, Zelo ferventium, post vexillum, 42.*
8. *Domini Ordinis S. Benedicti, quibus Crux præferebatur, aderant ex Vico Duts, 18.; ex Cœnobio S. Martini, 14.; ex S. Panthaleonte, 21. Hi omnes crucibus per medium gestatis distinguebantur.*
9. *Ferebantur undecim pulcherrimæ cruces, quibus sexaginta circiter ex capitularibus scholis, & choralium musicorum numero pueri, eorumque præceptores adjungebantur.*
10. *Ibant Collegiatarum Ecclesiarum, Pietate, Genere, & eruditione præclari Canonici & Vicarii, pro dignitate & more solito, nempe S. Cæciliæ, S. Vrsulæ, S. Mariæ in Capitolio, S. Georgii, ad S. Mariæ gradus, SS. Apostolorum, S. Andreæ, S. Cuniberti, S. Severini, S. Gereonis, & S. Cathedralis Ecclesiæ Domini, omnes genere, virtutibus, honore & gravitate conspicui viri, inter quos conspiciebantur Cathedralis Ecclesiæ Canonici, qui ex antiquissimis* Salmensium, Nassoviorum, Furstenbergiorum, *aliorumque familiis erant oriundi.*
11. *Hos sequebatur magna Sanctæ Crucis Portio, magna Monstrantiæ inserta.*
12. *Brachium S. Simonis Apostoli, capsæ ex argento & christallo fabricatæ, inclusum.*
13. *Reliquiæ S. Martini inclusæ Novæ, & ab Illustr.* Elect. Maximiliano Duce Bavariæ *Cœnobio Knegstediano Legatæ thecæ, quæ in superiore parte S. Martini Episcopi effigiem præferebat.*
14. *Sanctum Sancti Hermanni, cognomento Iosephi, Corpus, qui civis Coloniensis, & magnus S. Mariæ Virginis amicus fuit; vixit Steynfeldæ, devixit 3. April. anno 1236. à quo tempore in Archiepiscopatu Coloniensi, imo & in Hispaniâ, festum illius celebrari cœptum est, die 4. April., quo etiam est sepultus.*
15. *In eâdem Capsâ varia reliquiæ circumgerebantur: nempe illa aurea D. Iohannis Chrysostomi, maxilla, ut & S. Erasmi Martyris, S. Dorotheæ Virginis, & S. Bartholomæi.*

16. *Qua-*

Digitized by Google

16. *Quatuor Capucini gerebant, alii gladium quo SS. Cosmas & Damianus martyrio sunt affecti, alii alias pretiosas Reliquias.*

17. *Gerebatur S. Theca, ex puro auro & gemmis confecta, qua comprehendebat, S. Corpus Marsi Pœnitentiarii, & mediam partem corporis S. Virginis Lugtrudis, unà cum effigie quâdam pectorali, quæ omnia ab* Imperat. Ottho-ne II. *donata, possidet illustriss.* Princeps Essenorum.

18. *Ferebatur S. Caput S. Bonifacii Archiepiscopi Moguntini, & Transhenana Germaniæ Apostoli, cum ipsius libro, cingulo, & gladio quo Martyrio est affectus, An. 755. postquam 60. annos prædicaverat hanc ipsam Romano-Catholicam fidem, quam nunc odio prosequuntur hæretici.*

19. 4. *Augustiniani in Pheretro portabant crucem, in quâ recondita est dimidium Hostiæ, quæ anno 1374. Medioburgi Zelandorum in ore Colonien-sis Juvenis in Carneum & sanguineum colorem est mutata: altera pars Lovanii asservatur.*

20. *Circumlatus est S. Constantius, egregius ex Thebanorum martyrum sodalitio, Heros.*

21. *Gerebatur in vitreâ Capsulâ corpus innocentis infantuli, qui ab Herodianis militibus propter Christum est obtruncatus, gerebatur autem à Minoritis, quorum ordo Hierosolymis in hunc usque diem conspicitur.*

22. *Gerebatur theca S. Antonina Martyris & Virginis, ex sodalitate S. Vrsulæ, quæ in templo Iohannis Baptistæ, ante annos 500. est sepositæ, & cum illâ, à 5. aliis sacerdotibus aliæ Reliquiæ ferebantur.*

23. *Sequebatur egregia illa SS. Machabæorum capsa, qui circiter 150. annos ante Christi Nativitatem persecutionem passi sunt, & Coloniam advecti ad ann. præter propter 1192. & cum illâ etiam aliæ Reliquiæ gerebantur, caput nempe S. Ioachimi, &c. quæ ex Machabæorum templo erant desumptæ.*

24. *Ferebatur aurea S. Heriberti Archiepiscopi Colonien-sis & primi Electoris, theca: fundavit hic Cœnobium illud in Duts, & Collegium SS. Apostolorum, &c. Mortuus est anno Christi 1021. 16. Martii.*

25. *Ferebatur caput S. Pinnosæ Virginis & Martyris, quæ erat ex societate S. Vrsulæ & pertinet ad S. Martini templum Cœnobiale.*

26. *Ferebatur aurea Capsa S. Eliphii, qui Martyrium passus est in Lotharingiâ, circa annum 363. S. Bruno illum Coloniam advexit.*

27. *Ferebatur caput S. Laurentii Martyris quod ex Gladbach petitum, qui, ob suum in ferrea Crati Martyrium, per universum orbem est decantatus, & quoniam Hispanus fuit, à nobilibus pueris illi ardentes faces præferri jussit Regis Hispaniarum Legatus.*

28. *Caput S. Christinæ, quod ipsum etiam ex Gladbach petitum.*

29. *Caput S. Viti, eodem pertinens: hic celebris Martyr fuit, & vitæ suæ cursum*

ſum perrexit 15. Iun. Imperante Diocletiano.

30. *Brachium S. Benedicti, celeberrimi Ordinis fundatoris qui anno Chriſti 589. ad 26. Martii in ſempiternum gaudium eſt tranſlatus, & hoc etiam theſauro gaudet Gladbacha.*

31. *Ferebatur aurea theca S. Albini, qui VVerlingceſtriæ in Angliâ paſſus eſt circa an. 280. & eſt hodieque ejus conſtitutionis quaſi ante paucos dies Martyrio affectus eſſet. Ex Angliâ Romam, & inde Coloniam eſt tranſlatus per Auguſtiſſ. Imperatricem Theophaniam, qua in S. Panthaleonte eſt ſepulta.*

32. *Aurea capſa S. Mauritii Abbatis, Martyris in Panthaleonte ante 900. annos.*

33. *Corpus Evergiſli Epiſcopi Colonienſis, qui S. Severino ſucceſſit.*

34. *Caput & aurea theca S. Paulini Martyris, ex templo S. Cæciliæ.*

35. *Aliud, etiam Epiſcopi, Caput, cujus titulum non legi.*

36. *Capita & aurea Capſa S. S. Ætherii & Valerii, qui cum S. Vrſulâ Martyrio ſunt affecti.*

37. *Caput & aurea theca S. Virginis & Martyris Vrſulæ, quæ multa hominum millia ſecum ad cœleſte gaudium evexit, 21. Octobr. anno 237. cum S. Aquilius Coloniæ Epiſcopali dignitate fungeretur.*

38. *Caput S. Hippolyti Martyris, una cum aliis Reliquiis.*

39. *Caput S. Cyriaci qui Pontificalis Vicarius fuit, cum Papa Fabianus in exilium pulſus erat; inde etiam à multis pro Papâ habitus: Cum Vrſula autem Româ redux, Martyrio affectus eſt.*

40. *Gerebatur aurea theca S. Hippolyti, qui à S. Laurentio, ad Chriſtianiſmum eſt converſus, & in eâdem perſecutione à ferocibus equis dilaniatus.*

41. *Circumferebantur pectorales effigies, inter quas etiam erat una quæ S. Apoſtoli Judæ caput tegebat.*

42. *Ex præclarâ & piâ S. Mariæ in Capitolio Eccleſiâ proferebatur caput & aurea theca S. Vitalis, una cum aliis Reliquiis.*

43. *Gerebatur aurea theca S. Honorati, quæ Syberga pertinet.*

44. *Ea, quæ ex puro auro & argento confecta eſt SS. Mauritii & Demetrii Capſa. & hæc Syberga pertinet.*

45. *Ferebatur aurea theca S. Benigni, quæ etiam Sybergâ petita eſt; prout etiam iſtius loci Prælatus ſervidum oſtendit zelum: quamvis ipſe, ut quidem piè vovebat, præſens intereſſe non potuit.*

46. *Ferebatur aurea Capſa, S. Innocentii, quam etiam Prælatus Sybergenſis miſerat.*

47. *Ferebatur aurea theca S. Annonis à Canonicis S. Georgii, quorum ille fuit fundator; aliàs Syberga pertinet: & hæc omnia ſummâ cum curâ Præfatus D. Prælatus ita ordinaverat.*

48. *Suc-*

48. *Succedebant 3. Præpoſiti, pretioſiſſimas & ſumptuoſè ornatas reliquias gerentes: quos etiam ſuprà nominatus D. Prælatus conſtituerat: Omnia nunc referre longum eſſet.*

49. *Ferebatur aurea theca S. Agilolphi Colonienſis Epiſcopi & Martyris, quæ gerebatur à Canonicis ad S. Mariæ gradus, magnis zelotis.*

50. *Ferebatur caput S. Cyriaci (eſt alius ab illo quem ſupra nominavimus: Nam hic Romæ cum SS. Largo & Smaragdo Martyrium paſſus eſt) ex templo SS. Apoſtolorum.*

51. *Caput S. Felicis, qui ſub Diocletiano Martyrium ſuum implevit, circa annum 290.*

52. *Ferebatur caput S. Adaucti, quod quidem non eſt proprium ipſius nomen, ſed impoſitum illi eſt, quoniam jam dicto Felici adjunctus eſt, cum ad Martyrium duceretur.*

53. *Ferebatur aurea theca, in quâ SS. Felicis, & Adaucti, aliorumque Reliquiæ.*

54. *Ferebatur aurea Capſa SS. Evvaldorum, qui cum S. VVillebrordo, & S. Suiberto, ex Angliâ reduces, poſtquam in Hollandiâ & Diœceſi Trajectinâ magnos feciſſent fructus, veteribus Saxonibus Euangelium prædicarunt: interfecti autem ſunt, cum Miſſam celebrarent, propè Dortmundam, & cum in Imſcaram eſſent projecti, mirabiliter adverſo fluvio natantes, Coloniam appulerunt, poſt annum 700.*

55. *Ferebatur corpus S. Cuniberti. Hic ad Moſellam natus eſt & circa annum Chriſti 614. ex Archidiacono Trevirenſi promotus eſt ad Epiſcopatum Colonienſem: erat autem potens in verbis & factis, & cum ad S. Vrſulam Miſſam celebraret, Divinâ revelatione intellexit, ubinam iſtius corpus quieſceret, quam etiam Laudavit, & Legendam ipſius conſcripſit: Pie obiit anno Chriſti 653. Corpus ipſius anno 1080. 17. Febr. cuidam incendio admotum, mox illud reſtinxit. Vtraque ciſta ex S. Cuniberti templo Petita eſt.*

56. *Ferebatur in effigie pectorali caput S. Emerentianæ, Virginis & Martyris, quæ anno Chriſti 300. cum ad S. Agnetis ſepulcrum & Reliquias oraret, ab Ethnicis eſt interfecta: hoc ſacrum ex celeberrimo S. Severini templo eſt petitum.*

57. *Ferebatur aurea theca S. Cuniberti, qui, cum Euphrata Colonienſium antiſtes, Chriſtianam Religionem & Epiſcopatum deſeruiſſet, Epiſcopalem dignitatem accepit 4. Maj. anno 343. obiit anno 396. mox poſt S. Martini obitum 23. Octobris. Hic anno Chriſti 882. adverſus Gothos urbem Coloniam potenti manu defendit, & exitio eripuit.*

58. *Ferebatur caput S. Gregorii, Principis Moraviorum, qui tempore Impp. Diocletiani & Maximini, in ſuburbio Coloniæ, cum 630. militibus propter Chriſtianiſmum eſt interfectus.*

59. *Fe-*

Digitized by Google

59. *Ferebatur jam dicti Gregorii S. Corpus in aureâ Capſâ.*

60. *Ferebatur caput S. Principis Gereonis: Hic Patriâ Ægyptius erat, & cum Hieroſolymam præſidio teneret, cum militibus ſuis ad Chriſtianiſmum eſt converſus, poſtea Romam adiit cum iiſdem militibus, & illinc prono Rheno Coloniam eſt advectus, ibidemque, quod Ethnicorum Deaſtris ſacra nolebat facere, in ſuburbio Martyrio eſt affectus. S. Helena ſupra prædictorum S. Martyrum S. ſanguinem & oſſa Auguſtiſſimum templum ædificavit. Poſt hoc S. Corpus ſequebatur magnâ cum populi attentione & ædificatione Illuſtr. Elector.* Maximilianus Henricus, Bavariæ Dux, & ad S. Gereonem Præpoſitus, *unà cum* Decano ſuo D. Bertholdo Comite in Konings-Eck, *ardentibus facibus, quæ ab eorum Nobilibus gerebantur, inſtructi.*

61. *Ferebatur caput S. Felicis, alius ex Mediolano Martyris, petitum id erat ex S. Cathedrali templo.*

62. *Ferebatur caput S. Naboris, qui cum Felice iſto, tempore Diocletiani, Mediolani in Italiâ, 12. Iulii martyrium Paſſus eſt, & cum S. S. trium Regum corporibus, cum urbs illa funditus everteretur, Coloniam per Rhenum Magnificè eſt delatum.*

63. *Ferebatur caput S. Gregorii Spoletenſis, qui in Patriâ urbe ſacerdotium adminiſtrabat & tempore Diocletiani, Chriſtianorum Archi-Perſecutoris, multa ob Chriſtianum nomen Paſſus eſt. Notandum hic, quod horum jam dictorum 3. Sanctorum S. Corpora, in ſuperiore parte Pulcherrimæ illius 3. Regum thecæ, quieſcunt, quæ ob pondus & molem à loco moveri vix poteſt.*

64. *Ferebatur caput S. Sylveſtri, quod Româ attulit S. Irmgardis, Zuiphanienſium Comitiſſa, cujus in templo Cathedrali ſepulcrum cernitur.*

65. *Ferebatur brachium S. Sebaſtiani Martyris in magnâ Monſtrantiâ: hic martyrium ſuum implevit ſub Diocletiano, & apud Deum Potens eſt nocentiſſimum Peſtis Contagium, alioſque quam plurimos Morbos hominibus adimere, eoſque fugare.*

66. *Circumlata eſt nova illa, partim ex auro, partim ex argento confecta, S. Engelberti, Colonienſium Archiepiſcopi, theca. Hic ex antiquiſſimâ Comitum Montenſium & Altenatenſium proſapiâ eſt ortus, & anno 1216. 22. Febr. in Archiepiſcopum Colenienſem electus. Eſt autem in Comitatu Marcano, in monte, cui nomen Gevelsbereh, multis acceptis vulneribus, interfectus & Martyrio affectus; quoniam Imperatoriæ & liberæ Eſſenorum Diœceſeos Iura adverſus vim Frederici Comitis in Iſenburch ad Rhuram, ex Pontificis & Imperatoris mandato acerrimè defendiſſet.*

Itaque Conſultum viſum fuit, in hâc tam gravi calamitate; & Periculoſiſſimo belli tempore, cum Libertatem Eccleſiæ opprimere & conculcare conentur ejus Hoſtes, hos in hâc S. urbe Coloniâ quieſcentes Sanctos, quoniam Patroni ipſi-

in sunt, invocare & veris ad Deum & modo nominatòs ipsius Sanctos, gemitibus suspiriisque instantes & meritissimas pœnas deprecari: quod etiam supra memorato tempore solenniter factum est.

Tandem etiam circumferebantur Sancta Catena & dimidium Lituι, summi Sanctorum Petri, Principis Apostolorum, & in terris Christi Vicarii: Hunc autem Lituum S. Petrus cum Romæ esset, S. S. Euchario & Valerio donavit, & illius virtute, Deo, ad id singulari suâ gratiâ concurrente, emortuum jam in Eisatiâ S. Maternum resuscitârunt: qui mox, quanquam jam 40. dies obiisset, resurrexit & primus Colonienſium Episcopus & Apostolus est Electus. Idem hic Lituus, postea in Archiepiscopatu Trevirensi est asservatus, donec S. Bruno illum Coloniam attulit, & alterum dimidium, inferiorem nempe partem S. Egberto Trevirensium Archiepiscopo reliquit anno Christi 980. cum S. VVerinus Colonienſem Episcopatum administraret.

Hæc est summa SS. thecarum, quas ego quidem tam brevi tempore potui colligere, quamvis me quasdam silentio præteriisse, non ignorem.

Præter has, ingens & propè innumerabilis fuit numerus eorum, qui tum in splendidissimo & seculari habitu, tum in sacris vestibus totum tempus has Hierothecas, tam ardentibus facibus, quam alio sacro ornatu, deduxerunt, & distinxerunt. Incredibile etiam, quot hominibus excussa lachryma, & intimè contrita corda.

Rectè igitur, & summo jure, tibi O pretiosa, & Deo chara urbs Colonia, in viis & ædificiis tuis, accinitur & jubilatur.

Gaude felix Agrippina
Sanctaque Colonia
Sanctitatis tuę bina
Gerens testimonia:
Postquam fidem suscepisti
Civitas prænobilis
Recidiva non fuisti,
Sed in fide stabilis.

Gereonis cum bis nonis
Trecentena concio
Et Maurorum trecentorum
Sexaginta, passio,
Te tinxerunt & sanxerunt;
Virginumque millia
Undenarum, te decorum
Exornat Martyrium. &c.

Et si unquam tibi hoc Iubilæum potuit accommodari, certè jam evidentissimè potuit, cum, tam incredibili hominum silentio, hæc processio ad finem est perducta: Nam omnes velut suspensi erant ingenti admiratione: nihil audiebatur, nisi aureorum & argenteorum tintinnabulorum sonus, & templorum campanæ, choralesque cantus, & tubæ.

Denique huic Processioni intererant, antehac nunquam visus illustrium Prælatorum numerus, non tantum quotidianis sed etiam Magnificentissimis sacrorum vestibus insignes.

Nam non tantum inter Reliquias preciosis togis choralibus induti ibant Amplissimi

plissimi Prælati, quales Decani, Præpositi, & sacrorum vetustissimorumque Ordinum Abbates in solennibus, & Episcoporum similibus vestibus, quibus, à Clericis eorum, solita ornamenta & litui præferebantur: verùm etiam aderant Dynastæ, Comites, Ducesque.

Vt nempe, qui ad utrumque latus Illustriss. Electoris, aut D. Abbatis, S. Sacramentum ferentium chorales togas levabant.

Johannes Jacobus, Comes in Konings Eck.
Otto Ludovicus Rheingravius.

In Dalmaticis.

Philippus Salentinus, Comes in Manderscheyt.
Franciscus Ego, in Furstenberch,

S. Petri lituum gerens.

Ferdinandus Franciscus à Ritberg.
Erichius Adolphus à Salm. &c.

Voluit etiam Illustriss. Franciscus Wilhelmus, Episcopus Osenbrugensis, Mindensis & Verdensis, &c. *unà cum aliis sacra veste indutis Abbatibus, S. Sacramentum deducere, & diversis vicibus & locis in magno solis æstu, & facium copia, magnâ cum reverentiâ & populi ædificatione, etiam ingerere.*

Tandem etiam septem Stationes, ad totidem templa, aut erecta altaria, sunt habitæ, & his omnibus peractis in templo Cathedrali, horâ secundâ pomeridianâ, conclusa est hæc S. Processio.

1 DIsputationem de Processionibus in ordinariâ nostrâ & publicâ *locorum communium* repetitione referre solemus, tum ad *Theologiam moralem*, *tract. de secundo Decalogi præcepto, tit. de Pseudo sacro*, & ἰθελοθρησκείᾳ; tum ad *Theologiam Asceticam, tit. de Precatione.* Varia enim illa Papisticarum superstitionum vitia in precibus, ad hæc quinque generalia capita revocari possunt: *Rosaria, Horas Canonicas, Litanias, Peregrinationes, Processiones.* De postremo nunc nobis agendum: quod ut rite fiat, vocis ambiguitas tollenda. Notat enim (juxta Pontificios apud *Serrarium lib. 1. cap. 1.*) processio religiosa, in genere, varias itiones & progressiones, quas è suis ædibus aliò Religionis ac pietatis causa faciunt Christiani, vel soli; vel cum pluribus aliis. Et huc pertinet 1. Ipsa ad Templum itio. 2. Sacrorum locorum, & rerum veneratio, & sic ad reliquias & martyria proceditur. 3. Itio ad vigilias sanctasque in precibus pernoctationes. 4. Aditio eorum, qui in carceribus. 5. Mortuorum sepultura, funerumque comitatus. 6. Omne iter ad ministranda aut suscipienda pia opera, qualia ex. gr. peccatorum Con-

Digitized by Google

Confessio, Baptismus, Eucharistia, Catechismus, Concio. 7. Cum alicui advenienti Episcopo, aut Principi, aut Viro Sanctitatis famâ præstanti vivo aut mortuo itur obviam. 8. Processio Græcis usitata cum materiâ Eucharisticâ, hoc est, cum pane ad Sancta Sanctorum, ubi Altare in quo corpus Christi conficitur. Hanc vocis acceptionem seu Processionis sacræ speciem notat *Gretserus lib.* 1. *cap.* 1. ex *Curopalata*, reliquas omnes *Serrarius loc. cit.* & probare conatur ex Scriptoribus Ecclesiasticis. 9. Est processio illa, de quâ propriè hic agimus, quam definit ibid. Serrarius: *Religiosam precabundi agminis, certo cum ritu ac ceremonia, obambulationem.* Gretserus loc. cit. *Populi profectionem ad locum quempiam sacrum certo ritu & dispositu precum concipiendarum gratiâ tendentis.* Vel *Supplicantis cœtus certo cum ritu & ceremonia circuitionem seu obambulationem.* Talem processionem inter & supra omnes alios operosè describunt, & mordicus partim defendunt, partim excusant Jesuitæ *Serrarius*, & *Gretser. peculiar. tractatibus*; & post illos *Ioh. Frider. Matenesius in Peripatetico Christiano*, seu *Theophoria civitatis Colonien sis*. Post omnes processionum antiquitatem probare conatus est, earumque complures species in Papatu observari solitas minutim descripsit *Iacobus Estellon* Canonicus Andegavensis *in tract. de Processionibus Ecclesiasticis* Paris. 1641. edito. Idem saxum volvit *Iohannes Stephanus Durantus de Ritibus Ecclesiæ Catholicæ lib.* 2. *cap.* 10. Cum quibus confer *Barthol. Gavantum in Thesauro sacror. Rituum*, *tom.* 1. *pag.* 65. 249. 280. 286. & *Ceremoniale Episcoporum lib.* 2. *cap.* 32. & 33.; *Rituale seu Pastorale Romanum*, *pag.* 265. edit. Antwerp. ex officinâ Plantinianâ, anno 1625.; *Processionale rurale* in 4. editum Antwerpiæ; *Iohannem Iacobs in Compendio cæremoniarum, &c. cap.* 28. *Rationale Durantis lib* 4. *cap.* 15. *fol.* 48. ubi de Processione summi Pontificis, & de Processionibus in genere. *Belethi cap.* 122. *Bullarium cum notis Cherubini, & collectanea Bullarii atque decisionum usque ad ann.* 1633. *per Augustinum Barbosam. Ejusdem Barbosæ collectanea Doctorum ad Concil. Trident. sess.* 25. *cap.* 13. Addat, cui vacat, alios *recentiores Canonistas* & *Casuistas*; inter eos *Tholosanum in partit. Iuris Canon. lib.* 1. *tit.* 20. *cap.* 3.; *Busæum de Statibus Hominum*, *pag.* 355. *Drauroeltii Catechismum Historialem cap.* 4. *tit.* 28.

Processio jam definita breviter ex sensu Romano explicanda, deinde ex sacris literis examinanda. In explicatione occurrunt 1. Nomen. 2. Genus. 3. Materiale & Formale. 4. Termini à quo & ad quem. 5. Causæ efficientes. 6. Fines & Usus. 7. Adjuncta. 8. Comparata. 9. Opposita. 10. Divisiones. Nomen est *Processus*, & usu magis Ecclesiastico *processio*, translatione factâ à processu Imperatorum & Principum ad certum 2

tum locum cum pompâ. 2. Græcè πρόοδος voce itidem mutuatâ à solemnibus Imperatorum & Consulum in publicum progressionibus & deductionibus, cum ornamentis & insignibus, quarum meminit *Novell.* 105. 3. *Rursus* Gr. ἐξέλευσις & ἐξέλευσις. 4. Item ἔξοδος. 5. Adhæc πρέσβεια. 6. Synechdochicè synech. speciei pro genere *rogatio* (de quâ infrà); & generis pro specie, *supplicatio*: & partis pro toto seu metonymiâ adjuncti pro subjecto *statio* (uti observat *Durantes lib. 7. rationalis cap. 1.*): de quâ mox infrà §. *sequ.* Eodem tropo dicitur & *litania*, Gr. λιτανία, λίτη: unde apud Græcos liturgicos λιτανεύειν, id est, *processionem obire*. Denominatio hæc fit à precibus, quarum causâ instituta est processio. De Litaniis infrà ex professo agitur *Disp. de Pseudo-precationibus*, &c. 7. Belgicè, Omgangh/ Processie; Germanicè etiam Bidtgangh; ut notat *Serrarius*: quem cum *Gretsero* vide de nominibus his φιλολογήσεις.

3. II. *Genus*, si materiale magis attendàs, est profectio seu itio ad certum locum seu stationem aut stationes: sin formale respicias est litania seu supplicatio. III. *Materiale* est, hominum collectio seu aggregatio, totaque illa composita & ordinata variarum rerum, personarum, actionum externarum dispositio & compages. *Formale* constituit, 1. *Religiosa* illa unio & mutua habitudo ad sic procedendum; seu, habitudo illius compositæ multitudinis ad Deum seu ad Religionem: ita ut ipsa illa itio tali cum modo & circumstantiis, sit actus Religionis, saltem præsuppositus & tanquam requisitum quid ad solennem, publicam & efficacem supplicationem: eadem fere modo ut jejunium Christianum, aut actus Religiosi ceremoniales in Vet. Test. 2. *Precatio*, & quidem litaneutica (quam infra ex professo explicabimus); seu precationum, præsertim litaniarum accumulatio. Porro in litaniis istis invocationem Sanctorum facere utramque paginam, colliges ex *Diplomate Archiepisc. Colonienſis*, IV. *Termini* Processionis sunt. 1. *A quo*; iique gemini, *partim* privati, domus, scil. & claustra ac gurgustia, unde homines progrediuntur ad hunc actum: *partim* publici, iique sacri, unde primum inchoatur Processio; Templa scilicet, ut plurimum Cathedralia. Illos possis vocare extrinsecos, hos verò intrinsecos, quia partem faciunt hujus histrioniæ, actus scil. primi scenam primam. 2. *Ad quem*, & sunt loca sacra, Templa scil. intra & extra Urbem, aut altaria & anguli in eodem templo, aut loca ubi sacra quædam monumenta & reliquiæ: ad quæ instituitur processio: qui termini propterea dicuntur *stationes*. Et hinc processio quia ad stationem pertinebat, stationis nomen sortita est, uti supra §. præced. notatum est. *Processiones enim ut plurimum* (ait Jac. Eucillon cap. 1.) *celebrantur ad ea Templa, in quibus statio publica est, vel ratione festi solennis, vel specia-*

Digitized by Google

ſpecialis ſanctitatis loci, vel venerandarum Reliquiarum, vel alias invocandi patrocinii ejus ſancti, cujus nomini illa ſacrata ſunt: Etymon *ſtationis* accerſit *Onuphrius Panuinus in libello de Stationibus urbis Roma* (citante *Iac. Eucillon ibid.*) à veteri Eccleſiæ Romanæ ritu: quo cum ſtatio apud Eccleſiam aliquam haberetur, populus cum clero in aliam vicinam ædem conveniebat, exſpectans Pontificem; quo adveniente ſolenni ordine inde ad locum ſtationis procedebant. De voce & origine *ſtationis* pluribus conatu: ἀχχιολογῶν *cit. Autor cap.* 19.

Efficientes cauſæ ſunt *tum* primæ originis ſeu inſtitutionis, *tum* indictionis, *tum* executionis. 1. *Primæ Originis*, revera eſt factio & ſuperſtitio Papalis: ſecundum ipſos tamen eſſent, (ſi vera dicerent), *majorum* quidem, quas vocant *Litanias*, Gregorius Magnus, cui concinit exemplum Conſtantini apud *Nicephor. lib.* 8. *cap.* 26. *Euſeb. lib.* 3. *vitæ ejus, cap.* 47. Theodoſii apud *Ruffinum lib.* 2. *cap.* 33; & Chryſoſtomi apud *Socratem lib.* 6. *cap.* 8. *Sozomen. lib.* 8. *cap.* 8. & populi Africani, apud *Auguſtin. de Civit. Dei lib.* 22. *cap.* 8. & populi paſſim in imperio Romano apud *Juſtinian. in Novell.* 123. *cap.* 32. *Minorum* verò, quas vocant *Rogationes*, Mamercus Epiſcopus in Galliâ, teſte *Sidonio Apollinari lib.* 5. *epiſt.* 14. Atque hæc prima atque antiquiſſima ſcil. origo, ut quidem in calculo hoc ineundo, deludant *Tholoſanus in partit. Iuris Canon. lib.* 1. *tit.* 20. *cap.* 5. *Joh. Steph. Durantus lib.* 2. *cap.* 10. *Baylius in Catecheſi part.* 2. *quæſt.* 39. 40. *Gretſerus lib.* 1. *cap.* 2. *Serrarius lib.* 1. *cap.* 3. *Mathenesius, Diſcurſu primo.* Sed quantopere fallat calculus eorum infra verbulo indicabitur. Muſſitant ſubinde quidam ex illis de origine earum tempore Apoſtolico, & Vet. Teſtamenti; ſed tam malè ipſi credunt, quod idiotis ſuis perſuaſum velint, ut *Baylius* dicat ea *figuram* proceſſionum Eccleſiaſticarum, *Tholoſani typum*. *Gavantus* verò *tom.* 1. *pag.* 65. proceſſionalem Theologiam ſuam proponat, ut vulgo Autores more Ariſtotelico ſua problemata: *Cujus origo, an à purificatione B. Virginis cum Joſepho, Simeone & Annâ; vel certius ex Hiſtoriâ Euangelica à turbis in die palmarum?* Tertullianus lib. 2. ad Uxorem *meminit proceſſionum & Ambroſ. ſerm.* 8. Contra hæc dubia & problematica Mathenesius peremptoriè determinat diſcurſ. 1. 8. *Et quidem primis trecentis annis tales Proceſſiones fieri non potuiſſe in confeſſo eſt, quod in ſpelunciis, cryptis, deſertis latitarent*, &c. Quam ſufficienter hæc cauſa ab illo allegetur, nunc non examinabimus. Sed unum hoc velim contra allegatas à *Baylio, Joh. Stephano Duranto, &c.* antiquitates ante tempora Ambroſii, Auguſtini, &c. memoriâ teneat Lector: non potuiſſe ſaltem celebriores ac ſtatas illas ſupplicationes ſeu rogationes inter Paſcha & Pentecoſtem in antiquâ Eccleſiâ cum jejuniis, 4

aliisque humiliationis signis obtinere, quod totis 50. diebus ab omni jejunio & genuflexione abstinerent, teste *Tertulliano de Corona militis, cap.* 3. *Ambrosio serm.* 61. *Hilario Prolegom. in explan. Psalm.* 11. *Causæ efficientes*, indictionis Processionum, quas imperatas vocant, sunt, *principales*, quidem, Papæ, Archiepiscopi, quique pro ratione districtus sui; Ad Episcopum autem, aut illo absente ad Vicarium ejus generalem, de consilio capituli (non de consensu) pertinere edictionem, directionem, deductionem Processionum, determinavit sacra congr. Rituum, apud *Barbosam in collectaneis Doctorum ad Concil. Trident. sess.* 25. *cap.* 13. Sed processiones facere per Parochiam ad curatos spectat. *Ib. Impulsivæ*, sunt *aut* calamitates belli, pestis, famis, persecutionum, hæresêon sive præveniendę, sive averruncandæ: aut magna & necessaria beneficia impetranda: *aut* pro beneficiis grates agendæ: quò refer honores & congratulationes, quibus obviam proceditur principibus Ecclesiasticis aut sæcularibus: *aut* sacræ reliquiæ inveniendę, recipiendæ, deducendæ, transferendæ, &c.: *aut* templa, aliaque sacra dedicanda: *aut* sancti de novo canonizati introducendi, seu solennis ἐνθρονισμὸς & investitura eorum, ita loqui liceat: *aut* Jubilæum celebrandum: *aut* victoria; *aut* hæreticorum conversio his ludis & applausibus celebranda. Has aliasque Processionum quæsitas ἀφορμὰς disces ex quotidianâ praxi, & *Autoribus* suprà *cit.*; nominatim ex *Serrario lib.* 1. *cap.* 4. & 5.: de quo mox thesi sequenti. 111. *Causæ executionis.* 1. *Principales*, sunt homines cujusque ætatis, sexus, ordinis, qualitatis, Clerici, scil. cujuscunque generis & coloris (solâ Lojolę propagine exceptâ, quæ non sine mysticâ, ut opinor, significatione hanc theriacam aut panacæam non ingreditur), laici, cives, rustici, milites, armati & inermes, fatui denique & moriones. 2. *Instrumentales*, jumenta, asinus ligneus, equus ligneus dictus bayardus; vexilla seu insignia, arma, cruces, imagines, hostia consecrata, aliaque ad choragium hoc pertinentia, de quo *thesi* 6.

5 *Fines, usus & effectus* processionum deprędicantur, quod juvent orationem; sic *Tholosanus loc. cit.* Breviter Deus iis honoratur, iratus propitiatur, salus hominis temporalis & æterna promovetur. Valent ad eximium Dei cultum, solennem & publicam veritatis professionem, nominatim de Christi Deitate & de Transsubstantiatione (*Concil. Trident. sess.* 13. *cap.* 5.) in anniversariâ theophoriâ: denique ad mysticas significationes. Vide *Serrarium lib.* 1. *cap.* 5. & 7. *Mathenes. dis.* 2. & 6. 7. Minutim efficaciam earum exemplis quam plurimis per varia calamitatum genera, *ibidem* depingit *Serrarius & in suo litaneutico lib.* 1, *cap.* 7. Historicam & humanam hanc fidem maximam partem fundat, partim in Autoribus suspectis

ſpectis & nullius apud nos fidei (quippe aut Recentioribus, aut juratis Papiſtis); partim in ejuſmodi Scriptoribus, quorum autoritate ipſi teneri nolunt, quotieſcunque ita uſu venit. Nota ſunt nomina *Turonenſis*, *Laurentii Surii*, *Baronii*, *Delrio*, *Cirvelii*, *Aimoini*, *Græcorum Triodii*, *Alani Copi*, *Caroli Sigonii*, *Zonaræ*, *Glycæ*, *Eiſengrenii*, *Epiſtolarum de rebus Iaponicis*, *&c.* Sed infelicem hanc Theologiam hiſtoricam alibi deteximus. Indicanda nunc ſingula, quæ ad pietatem excitare poſſunt ſecundum *Serrarium lib.* 1. *cap.* 7. ut ea tanquam totidem argumenta urgeantur ab opponentibus noſtris: ſunt autem iſta. 1. Ut in præliis cornua & litui militum animos concitant, evibrant, permulcent; ſic in proceſſionibus ipſa finis cogitatio ptos ſemper, religioſos, & attentos efficit. 2. Illa quę connexa proceſſionibus, crucis pręportatio, aquæ luſtratio, reliquiarum & imaginum bajulatio, ſi myſtica ipſorum ſignificatio intelligatur, commovere poſſunt. 3. Adhæc ſi quis ſecum mente agitet varia Chriſti itinera & itiones, præſertim in extremo vitæ. 4. Exempla eorum, qui piè utiliterque admodum proceſſerunt; ubi nominatim recenſet S. Arnulphi, Caroli V., Pii V., Cardinalis Borromæi, Bertholdi Archiepiſcop. Moguntini, Ignatii Lojolæ. 5. Movendi vim habent ipſa loca circa quæ, vel ad quæ proceditur. 6. Inſuper viciſſitudo cantus, tacitæque precis, itemque carminum ipſorum & orationum. 7. Rurſum cogitatio Sanctorum, quorum reliquiæ, aut imagines præſentes. 8. Contemplatio cœleſtis proceſſionis, *Apocal.* 14. 8. Juvare poſſunt & illę aliæque ſimiles conſiderationes: Quot hic homines? & poſt 100. aut 80. annos ubi erunt omnes? ecce quam jucundum, Deum omnes laudare? quomodo parvuli & innocentes hi Deum laudant? quomodo innocentes puellæ, ſimplex populus, innocentes ruſtici Deum ſupplicant; & tu quid? 10. Proceſſio hæc oſtendit quid tuo fortaſſis in funere brevi futurum ſit &c. 11. Vita tua omnis proceſſio quædam eſt. 12. Tibi etiam in virtute procedendum. 13. Orandum mihi jam, ut iſtas in ſpiritu & Chriſtianâ perfectione faciam proceſſiones. 14. Curandum, ut cum mundus ad judicium extremum procedet, procedam & ego integer, ſecurus, lætus. 15. Ut per proceſſiones de Eccleſiâ in Eccleſiam, quodammodo ejus ſpatia reddantur majora; ſic laborandum mihi, ut Eccleſiæ fines proferantur longiſſimè. 16. Denique annitendum mihi, ut in Eccleſiâ & mundo bene procedant omnia. Atque hæc Theologia myſtica & practica de Proceſſionibus.

Adjuncta ſunt propria requiſita & ingredientia cum omnibus circumſtantiis. Dividimus autem ea in primarią & ſecundaria. 1. *Primaria* requiſita ſunt, ut litaniis ſeu ſupplicationibus illis adſint. 1. Frequentia ſeu 6

cœtus

cœtus populi; & quidem omnis sexus, ætatis, ordinis. 2. Ut adsint Sacerdotes, seu Clerici. 3. Ut fiant in locis consecratis. 4. Ut adsint cruces. Hæc *Tholosanus lib.* 1. *tom.* 20. *cap.* 6. Sed addendum puto 5 Ut adsit eucharistia, quæ adorãnda circumferatur; unde etiam processio anniversaria Colobiensis in Dominicâ *palmarum*, & post Dominicam *quasi modo* apologistæ ipsius *Matheneſio* κατ' ἐξοχὴν dicitur *Theophoria*. *Gretserus* tamen *lib.* 2. *cap.* 3. dicit aliquando adhiberi, ita ut in omnibus processionibus non sit requisitum necessarium. 6. Ut adsit invocatio Sanctorum, atque adeo modus ac ratio precandi fiat per litanias. 7. Eleemosynæ. Hæc requisita à *Serrario lib.* 1. *cap.* 6. *Matheneſio diſc.* 2. *per totum*, *Gretſero lib.* 2. *cap.* 3. explicantur, & mõdo ac more solito probantur. 11. Secundaria requisita & ingredientia sunt. 1. Aquæ benedictæ circumlatio & aspersio. 2. Sanctorum reliquiæ. 3. Sanctorum imagines & statuæ. 4. Euangeliorum quatuor initia, quæ in diversis in partibus quatuor legi quandoque solent. 5. Cantus & harmonia Musica vocalis & instrumentalis. 6. Faces & cerei. 7. Campanarum sonitus. 8. Vestitus pro cujusque ordine ac statu decorus: sic clerici linteati sunt, laici festivis vestibus induti. 9. *Ordo*; ut ex omni hominum ordine ac genere, locis assignatis, procedant, & quidem ferè bini aut terni non sine mysticâ significatione. Sic *Serrarius lib.* 1. *cap.* 6. §. 7. Unde liquet, quo jure in *Polydorum Virgilium* & *Hospinianum* incurrat *Gretserus lib.* 1. 10. *Nudipedalia* & *sacci*, ad pœnitentiam conformati. 11. *Flagella*, & diverberationes. 12. *Jejunia*. 13. *Officiorum*, fenestrarum, platearum, ornatus per florum, ramorum suspensiones & sparsiones. 14. *Equi*, seu equestres processiones, quas *cap.* 7. defendit *Serrarius* contra loca Patrum citata ab ipso *lib.* 2. 15. *Processio* civium armatorum, cum buccinis, tympanis, displosionibus scloporum; ignibus passim exstructis: quæ defendit *Matheneſius loc. cit.* & *diſc.* 7. & *Gretserus lib.* 2. *cap.* 3. & 4. 16. *Asini* lignei deductio, quæ fit in processione Dominicæ palmarum: pro quâ *Matheneſ. diſc.* 3. 17. *Comediæ* seu dramata. *Gretser. lib.* 2. *cap.* 4. 18. *Solent* antehac adhiberi fatui, moriones, ligneus equus bayardus, cui quatuor pueri referentes filios Aimoni insidebant, draco ligneus, infernus, larvæ dæmonum, Christophorus ligneus. 18. *Quæ* porro fuerint ludicra, ridicula, profana, partim ab *Hospiniano de Templis*, *cap.* . detecta, partim indefinitè sub nomine abusuum taxata *Serrario cap.* 7. §. 7. sed non nominata; docebit quotidiana observatio, præsertim in Hispaniâ, Italiâ, & relationes senum, qui Romam apud nos in Belgio in flore viderunt.

Comparata processionum sunt 1. *Papistica*. 1. Litaniæ. 2. Horę Ca-
7 nonicæ. 3. Peregrinationes. 4. Jubilea. 5. Comœdiæ pœnitentiales,

quæ

Digitized by Google

quæ antehàc in Papatu agi solitæ, nominatim Halberstadii, & hic Ultrajecti: quarum descriptio ex *Volaterrani Geograph. Alciati pareng. lib. 9. cap. 22. Beato Rhenano, Lindano apud Chemnitium in Exam. Concil. Trident. part. 4. infine*, lectu dignissima est. 6. Adde & ludum seu festum fatuorum, ludum puerorum innocentium: quorum meminimus *part. 2. select. Disp. tit. de Simplicitate & Hypocrisi.* 11. *Antiquæ παραξηλίαι* & vanæ observationes, quæ post tertium sæculum paulatim exortæ: quæ quamvis formâ & specie non conveniant cum Papistarum processionibus (ut frustrà hoc volunt *Serrarius, Gretserus, Durantus supra cit.*), minimè tamen per omnia laudandæ sunt. 111. *Græcorum* recentiorum processiones, quas describit *Crusius in Turco-Græcia, libr. 2. & Meursius in Gloss. Græco Barbaro, in voce* σοφίλευσις, Et *Gretserus lib. 1. cap. 1.* 1v. *Ethnica*; quorum processiones & supplicationes, fontanalibus, floralibus, robigalibus, aquiliciis sacris celebratas, vide quomodo cum Papisticis comparet, & has ex illis derivatas doceat *Polydorus Virgilius lib. 6. de Inventor. rerum cap. 11.* & post eum *Hospinianus de Templis, cap. 28.* Et originem hanc fatentur *Serrarius libr. 1. cap. 3. §. 10. Gretserus lib. 2. cap. 4. Mathenesius pag. 196.* v. *Iudaica*: sunt 1. processiones, quas septem diebus festi tabernaculorum nunc intra Synagogas suas celebrant Judæi cum fasciculis palmariis & malis citreis circumeuntes *almemor* sive suggestum, ad imitationem circuitionis Hierichuntinæ. Has vocant *Hosanna*, quia circumeundo & λιτανεύοντες cantando (sunt verba *Serrarii lib. 1. cap. 3. §. 9.*) illa vox repetitur; eadem die septimo vocant *Hosanna rabba*, quasi dicas litania magna: Vide plenam iterum descriptionem apud *Buxdorf. Synagog. Iudaic. cap. 16.* Addit *Serrarius loc. cit.* processiones, quando die nono tabernaculorum, festum agunt *Schimchat torah*, & circum Synagogas suas gestant *thorah*: v1. *Turcica*: ludi & festa, quæ saltatione, corporis circumvolutione, & precibus ad assequendam pluviam, victoriam, &c. peragunt, ad imitationem scil. Davidis saltando deducentis arcam. Vide *Cuspinianum*, & post eum *Hospinianum de Originе Festorum Mahometan. cap. 1.* v11. Processiones in Candesio Ceilanæ insulæ regno; ubi Monachi, & post eos multi cives bini & bini per civitatem progrediuntur; Abbas elephanto insidet baculum inauratum tenens; præcedunt Monachi quidam partim cereos manibus gestantes, partim cornibus, cymbalis, nolis, tintinnabulis, tibiis, pelvibus concentum perstrepentes. v111. Denique processiones Arrianorum apud *Nicephorum lib. 13. cap. 8.*

Divisiones processionum nunc discendæ. Variè dividi possunt. 1. Ratione loci, & terminorum motus localis. Sic 1. *Aliæ* fiunt extra urbem ad alias urbes aut alia loca; eæque longiores aut breviores, (exempla vi- 8

de apud *Serrarium*) *aliæ* intra urbem. 2. *Aliæ* tantum intra unum Templum ad certa altaria; *aliæ* ad varia unius urbis Templa. II. Ratione causæ efficientis, & occasionis. 1. *Aliæ* sunt imperatæ *seu indictæ*, æque totuplices, quot occasiones, impulsivas, & fines, bonorum sc. quorumcunque impetrationes, & contrariorum malorum depulsiones & pro omnibus illis præstitis ac concessis gratiarum actiones, (quę vide magnam partem enumerata *Thesi* 4. & 5.) sibi proponere solent: Inter has illa, quâ peccatorum remissio postulabatur, proprio nomine vocata fuit ἐξομολόγησις (*Serrarius lib.* 1. *cap.* 2. §. 1.) reliquæ omnes communi nomine *Litaniæ*: *Aliæ stata*, & ordinariæ certis temporibus perpetuò recurrentes. Rursum utræque & imperatæ, & statæ sunt vel *totius Ecclesiæ*; vel alicujus *particularis Ecclesiæ*, nationis, civitatis. *Stata*, universalis Ecclesiæ sunt aut hebdomadales seu *dominicales*; aut *menstruæ*; aut *anniversariæ*; quę postremæ rursum, 1. *Luminares*, (hoc est in die *purificationis Mariæ*, seu *præsentationis Christi* cum benedictione & gestatione cereorum); *Palmares*, (hoc est in Dominicâ palmarum, cum palmarum gestatione, Christi statuæ asino insidentis circumgestatione aut tractione) 3. *Paschales*; 4. *Rogationes* propriè sic dictæ: sunt autem tres dies, qui ante Domini ascensionem sunt post ascendentem Dominicam, id est, die hebdomadis 2. 3. & 4. De modo celebrandi rogationes autenticè agit *Ceremoniale Episcoporum lib.* 2. *cap.* 32. Aliàs Rogationes (laxè acceptâ voce) distingui solent in *majores* & *minores* (quas aliter appellant litaniam majorem & minorem.) *Majores* sunt quæ festo S. Marci seu VII. Kal. Maji affixæ sunt: dicuntur etiam *septiformes*, & nigræ. Vide *Gavantûm tom.* 1. *pag.* 275. & *Zuvarez tom.* 1. *de Relig. lib.* 3. *cap.* 9. *pag.* 164. *Minores*, sunt rogationum illud triduum modo dictum. 5. *Theophoricæ* (ita mihi appellare liceat), hoc est, quæ habentur in festo corporis Christi: quibus postremis Græcos carere fatetur, & docet *Gretserus lib.* 2. *cap. ult. pag.* 258. Porro de quinque istis anniversariis, earumque origine, antiquitatibus, formalitatibus, mysteriis, & rationibus plenè supra omnes alios pertractat *Serrarius toto libro*. 2. Apologiam verò contra objectiones & exceptiones nostrorum, præsertim palmarum, rogationum, in festo corporis Christi molitur *Gretserus lib.* 1. *cap.* 8. 18. 19. ut & indictarum in exceptione & translatione reliquiarum, in deductione mortuorum, in positis fundamentis Templi, in exceptione & salutatione Pontificum, Episcoporum, Principum, Legatorum, *cap.* 12. 13. 15. III. *Processiones* particularis Ecclesiæ dividuntur, vel ratione instituentium, vel ratione temporis, & causæ impulsivæ. *Illo* respectu dicuntur aliæ *Episcopales*, ac pastorales; aliæ *Regiæ* aut Principales, dum scilicet Principes ac Reges volunt à Pastoribus eas imperari,

perari. Sic *Serrarius lib.* 1. *cap.* 2. §. 2. Rursum *particularis* Ecclesiæ processiones ratione causę impulsivę, & temporis dividuntur in *occasionatas* seu *indictas*, propter causas & fines jam memoratos: & in *statas*; easque magis universales, quales sunt *anniversaria Encæniales*, nusquam non celebrari solitę, ubi templa, aut sacella (*Encænia* infrà in *Diss. de Festis* attingimus, eademque ex professo examinamus in *Politiâ Ecclesiasticâ part.* 1.): *vel* magis particulares, quales ex. gr. 1. olim *Harlemenses* Kal. Januariis (de quibus *Hadrianus Iunius in Batavia*) 2. *Hallenses* primâ Dominicâ Septembris (de quibus *Lipsius in Divâ Hallensi*) 3. *Leodienses* in translatione S. Lamberti. 4. *Bruxellenses*, Dominicâ ante 3. Julii in honorem hostiæ pugionibus transfixæ ann. 1369. de quibus *Molanus in Indiculo Sanctorum Belgicorum.* 5. *Lovanienses*, Kal. Septembr. de quibus *Lipsius in Lovanio lib.* 1. *cap.* 5. 6. *Colonienses*, feriâ sextâ post *Quasimodo*: quas prolixè describit & pro viribus tuetur *Mathenesius tract. peculiari supra cit.* 7. *Lusitanicæ* Dominicâ tertiâ Junii, & 8. *Hispanicæ* Kal. Maji in honorem SS. Angelorum. Adde *Spirenses*, *Herbipolenses*, *&c.* & Græcas pæne quotidianas, apud *Serrarium lib.* 2. *cap.* 10. Nec prætereundæ processiones *particularissimæ*, quæ Canonicorum, aut Regularium Ecclesiis tantum observatæ, aut uni alicui sive parochiali, sive sacello, sive viciniæ, sive fraternitati in Civitate. Inter eas notandæ, quas Moguntiæ vocant *jejuniorum bannitorum*; de quibus *Serrarius in Moguntiâ suâ lib.* 1. *cap.* 33. IV. Ratione *temporis* 1. alię diurnę, aliæ nocturnæ; posterioris generis sunt in nocte resurrectionis Dominicæ. 2. Aliæ fixę ac statutæ, alię adventitię & indictæ (quam divisionem jam attigimus, sed alio respectu.) 3. Fixæ rursum *vel* anniversariæ, *vel* menstruæ, (quales in quibusdam Sodalitatibus B. Virginis apud Dominicanos, teste *Serrario lib.* 1. *cap.* 2. §. 4.) *vel* hebdomadicæ, de quibus *Durantes in Rationali lib.* 4. *cap.* 6. 8. *Bochellus in Decret. Eccles. Gallic. lib.* 4. *tit.* 13. *cap.* 2. *&* 4. *&* *cap.* 8. *de Mensibus.* V. Ratione modi & formæ externæ. 1. Alię *rectæ*, quæ rectà tendunt aliquò; alię *obliquæ*; aliæ orbiculares. 2. Orbiculares & obliquæ rursum sunt, vel *ambarvales*, quæ circum agros & arva; vel *amburbales*, quæ circum urbes; vel *ambadiles*, quæ circum ædes sacras. *Serrar. ibid.* Posset & distinctio fieri secundum modum antiquum, qui in fine intermediæ ætatis, & post ἀναμὸν Papismi observari cœptus, & secundum ecentem: quorum ille comparari possit ovo, hic pullo. Ille delineatur in *Aviti & Cæsarii sermonibus de Rogationibus tom.* 7. *Biblioth. Patrum*; & in *Tuitensi*, *Amalario*, *aliisque* istius commatis *Ritualistis.* VI. Ratione solemnitatis, pompæ, & adjunctorum, aliæ sunt majores; uti ex. gr. Colonienſis theophoria, quam *Mathenesius* describit; & ubique ferè encænia-

les Ecclesiæ Cathedralis, aut Ecclesiæ Parochialis præcipuæ in Festo Divi tutelaris. In specie autem distinctiones secundum adjuncta istæ notentur. 1. Aliæ cum jejunio, aliæ absque eo. 2. Cum aut absque gestatione reliquiarum, imaginum, venerabilis Sacramenti, facium aut lampadum. 3. Cum aut absque nudipedalibus, saccis, flagris. 4. Cum aut absque adjuncto Missæ sacrificio. 5. Item Concionibus ad populum. 6. Cum aut absque peregrinationibus. 7. Aliæ in Jubileo, aliæ extra illud. 8. Aliæ in festo aliquo anniversario & universali totius Ecclesiæ (ut, palmarum, corporis Christi, Pascha); aliæ extra illud. 9 Aliæ tacitæ ac silentes, quando nimirum taciti orant singuli; aliæ vocales, dum hymni & orationes cantantur, aut certè contentâ clarâque voce recitantur. 10. Aliæ tristes ac lugubres; aliæ lætæ, festæque. VII. Ratione oppositi seu contrariæ corruptionis: aliæ vivunt etiamnum aut in viridi sunt observantiâ, aliæ calido & humido radicali absumto sponte mortuæ sunt, aut sublatæ, aut rationaliter abrogatæ. *Primarum* exempla sunt *Romanæ* olim celebratæ die annuntiationis Domini, nativitatis, dormitionis. S. genetricis, &c. & Hispanicæ, Gallicæ nonnullæ, &c. de quibus *Serrarius lib. 2. cap. ult.* *Secundarum*, Harlemenses, immo & Hollandicæ, Anglicæ, Scoticæ, &c. *Tertiarum*, processiones Kal. Januarii, de quarum antiquâ celebratione & novâ abrogatione *Serrarius lib. 2. cap. 1.* VIII. Denique dividuntur in species non tantum specialissimas, seu potius imperfectas & locales juxta topographiam nationum, provinciarum, & theatrum Urbium; sed & individuas seu singulares; quales Augustana celebrata tempore Caroli V. anno 1530. quam describunt *Mathesius discursu 6.* & splendidissima illa anni 1606. ibidem celebrata, cujus descriptio apud *Gretserum lib. 1. cap. 16.* Et Coloniensis theophoriæ ac palmarum, quam describit & defendit *Mathesius discursu 3.* ubi advocat Hierololymitanas Franciscanorum; ut reformatos averlarios processionum Papalium ipsis Turcis Turciores faciat. Confer & *Gretserum* processiones Græcorum, quos aliàs Scismaticos appellant, in subsidium advocantem *lib. 1. 17.* & *Serrarium lib. 2. cap. ult.* IX. Ratione Sanctorum, in quorum honorem & cultum propriè instituuntur. Ita ex. gr. dicuntur supplicationes Marianæ, quas describit *Augustinus VVichmans in Brabantiâ Marianâ pag. 110. 111. 112.* X. Appendicis loco sit divisio in processionem ipsius Festi, & processionem octavæ ejusdem Festi (Quid & quotuplex sit octava infra dicemus *Disp. de Festis*) qualis e.gr. in octavâ Festi corporis Christi, *quæ non tam solennis, & longa via, ut prima, sed vel per Ecclesiam, vel parum circa extra eam fieri debet:* uti sancit Cærimoniale Episcoporum lib. 2. cap. 33. Hæc ita in primâ hujus Disput. editione. Postea

nactus

nactus sum *tract. de Processionibus Iac. Eueillon* Canonici Andegavensis anno 1641. editum; in quo video non tantum apparatum processionum in genere, sed & in specie solenniores & præcipuas totius anni describi, ut & vespertinam in Festo assumtionis B. Mariæ, pro rege & regno; adhæc menstruas, triduanas, Novendiales, ambarvales. Lector istarum rerum curiosus Autorem hunc adeat.

Atque hactenus descriptio processionum: sequitur pars elenctica. Principalis controversia est, an in cultu Dei seu Religione, sint licitæ, utiles ad gloriam Dei, & salutem hominum. *Affirm.* Pontificii, & post *Rationarium Durantem loc. cit.*, eas probare ac mordicus tueri conantur *Iohannes Steph. Durantus, Gretserus, Serrarius.* Nos *Neg.* ducti his argumentis. 1. *Quia* est superstitio & ἰθελοθρησκία. 1. *Quod* sanctitas, religio, mystica aliqua & salutaris significatio, operatio, & efficacia statuatur in tali ambulatione: quam Deus in verbo suo non significavit; nec spem atque exspectationem ejusmodi efficaciæ imperavit. Hic recurrendum ad axiomata illa *Matth.* 15. 9. *Coloss.* 2, 23. *Ezechiel.* 20. 19. & ad *locum de Superstitione.* 2. *Quod*, conscientia habeatur alicujus loci tanquam sacri, qui sit hujus ambulationis statio, & terminus ad quem. Confer *Disp. de Templis.* 11. *Quia*, litaneutica precatio, quæ forma & anima processionis (uti colligimus ex *Serrario* & *Gretsero*, præeunte ipsis Cærimoniali Episcoporum lib. 2. cap. 32. *per viam cantentur litaniæ, & alia, quæ in libro rituali continentur, & nihil ultra*) est horrenda idololatria: quod infrà in *Disp. de Rosariis, Litaniis, &c.* ex professo probatur. Interim videantur *Nostri de honore Mariæ, de Invocatione Sanctorum, &c.* 111. *Quia* partim hæresin & blasphemiam, partim superstitionem & vanam observationem sapiunt fines & usus, qui processionibus præstituuntur. 1. *Expiatio* scil. peccatorum & placatio iræ divinæ: quod competit soli sanguini & plenissimæ satisfactioni Christi. Videantur *Autores nostri de Satisfactionibus humanis, & de Remissione Peccatorum.* 2. Solennis confirmatio veritatis adversus adversarios, de transubstantiatione, & de deitate Christi. 3. Denique sacramentalia & mystica illa supra Thesi 5. ex *Serrario* recensita: quæ nec partes sunt, nec media sacra cultus religiosi. Confer *Disp. nostras de Superstitione & de Benedictionibus.* 1v. *Quia* superstitionem aut idololatriam, hæresin, blasphemiam sapiunt adjuncta & requisita primaria processionum; qualia sunt 1. circumgestatio & adoratio Crucis, & eucharistiæ. 2. Templa, Altaria, aliaque consecrata. 3. Festa palmarum, corporis Christi, encæniorum, &c. 4. Monachatus & Clericatus hierarchicus in Papatu cum fraternitatibus, aliisque appendicibus. v. *Quia* superstitiosa sunt omnia requisita secundaria, gestatio & cultus scilicet reliqui- 9

arum & imaginum; item aqua benedicta, faces & lampades, aliaque consecrata; insuper nudipedalia, & flagellationes; denique infantum pupillorum, fatuorum & calamitosorum ab unâ parte ostentatio; ab alterâ parte, vexilla, insignia, comœdiæ, spectacula, serta, rami, flores, vestium auri que & argenti splendor, ignium exstructiones, scloporum displosiones, circumductio seu tractio asini ligni, equi bayardi, interni, &c., Musicæ & tympanorum tubarumque strepitus, equestres cursationes, armatarum cohortum processiones: quæ quam piè, tutò, & prudenter actibus religionis seu cultui publico intermisceantur, & quam feliciter devotionem promoveant, non est multis dicendum. Res ipsa, & abusus, seu potius usus eorum in Papatu clamat. Quidquid sit de moderato & magis decoro istorum usu, quæret Deus: *Quis requisivit illa de manibus vestris?* VI. *Quia* jejuniorum, & orationum ratio tota est superstitiosa: quæ alibi ex professo probantur. Ut de multiplici idololatriâ litaniarum, rosariorum, &c. hic non repetam, quod suprà innui: omnes illas preces, sive clarâ voce, sive secretâ murmuratione Deo annumerentur, arguo hypocriticæ ostentationis (ex *Matthæi 6.*) & operis operati seu labialis pseudo-devotionis. Quod si excipiant, esse preces communes & publicas Ecclesiæ ex. gr. Colonienses, Bruxellenses, &c. *Resp.* 1. Non posse dici tales, quia communiter omnes uno spiritu ibi non orant: dum his orantibus, alii desistunt ab orando; his cantantibus, aut Musicam exercentibus, sclopos displodentibus, tubâ aut tympano perstrepentibus, alii orant; his supplicantibus, alii gratias agunt; his hanc formulam precandi, aut hanc partem ejusdem formulæ recitantibus, alii alibi versantur. 2. Non possunt se mutuò & omnes auditores ac spectatores communiter, precatione tali, aut gratiarum actione ædificare, nec possunt eodem spiritu & intelligentiâ ad eam dicere, *Amen*: quod tamen requiritur in publicâ & communi Ecclesiæ precatione, 1. *Corinth.* 14. *vers.* 16. 23. 24. 25. 26. Ratio hæc est, quia eam non audiunt nec intelligunt: aut enim demurmurantur, aut si clarâ voce pronuntientur, loci distantia & longa nimis ac plerumque obliqua series in processione procedentium, & multiplices boatus ac strepitus auditum impediunt: denique lingua ignota impedit intelligentiam, & consequenter attentionem & devotionem. VII. Ratio ipsa, & omnium piorum experientia, nec non Theologorum practicorum regulæ, evidenter persuadent, non posse processionalem hanc supplicationem seu precationem esse validam & intentam: atqui extraordinaria intentio in precando prætenditur esse forma & essentia litaniarum & processionum. Antecedens probatur; quia *tum* composita illa itio, & tota pragmatica processionalis, *tum* multiplices voces

ac

Digitized by Google

ac soni, sive harmonici, sive simplices, inter se commixti & confusi, *tum* varia spectacula & oculorum exercitamenta, irritamenta, non possunt non distractiones parere, & attentionem ac devotionem excutere aut turbare. Notum est illud Philosophi: *sapimus per quietem.* VIII. Quia est πανηγυλία Ethnica & Judaica, & cum superstitiosis ipsorum ritibus nimis manifesta collusio. Nota hic verba Serrarii lib. 1. cap. 3. §. 18. 19. 20. *Nunc satis est processionum in Vet. & Novo Testamento antiquitatem perspectam esse maximam, quæ & ipsa duobus adhuc argumentis exoticis & profanis confirmari potest. Unum à Judæis est, &c.* Et post: *Alterum à Gentilibus est, &c.* Frustrà autem *Gretserus* & *Matheneſius* Papatum à syncretismo cum Gentilibus hic purgare contendunt, asserendo veritates & cultus aliquos eosdem potuisse esse apud Ethnicos & Christianos, qui tamen ideo nobis non deserendi, quia tum precari, sacrificare &c. esset malum. Reponimus. *Non* esse quæstionem de actu precandi in genere aut abstractè aut materialiter sic considerato, sed de actu precandi sic, hoc est formaliter, in specie, & tali modo. Jam verò tota ratio precandi apud Gentiles fuit mala, & quod ad formam internam, & quod ad modum ac formam externam, nominatim processionalem. 2. *Deinde*, quamvis crassa idololatria à processionibus Papisticis tolleretur, maneret tamen species mali, & idolothyton (Contra 1. *Thessal.* 5. 1. *Corinth.* 8. & 10.) atque adeo superstitio & idololatria quædam indirecta seu interpretativa. Recolant illi *Theologiam Casuistarum* suorum *de Magiâ interpretativâ*, & huc analogicè applicent. IX. Antiqui Christianismi consensum contra novitates hasce Papales, require apud *Chemnitium, Plesseum, Molinæum, Chamierum, Rivetum, Hospinianum*, &c. ubi staurolatriam, artolatriam, Mariolatriam, iconolatriam, aliasque idololatriæ Papisticæ species, ut & opiniones de traditionibus, de ritibus & ceremoniis religiosis, de Festis & Templis ex professo examinant. His enim antiquitatis consensu convictis, damnatæ sunt processiones, quæ ex talibus simplicibus componuntur, Tyronibus indicium & manuductionem instar omnium præstabit hic *Perkinsus in Problemate Catholico.* Confer suprà *Dispp. de Idololatriâ, Imaginibus, de Cruce, de Superstitione*, & infrà *de Peregrinationibus, de Rosariis, de Benedictionibus, de Festis, &c.* Et *Politiam Ecclesiastic., de Templis, de Monachis, de Liturgiis, de Ceremoniis.* Quod contra objicitur ex antiquitate, infrà vestibulo diluemus. Ex ipsis Pontificiis veritati luculentum testimonium perhibet Polydor. Virgilius de Inventor. lib. 6. cap. 11. *Pagani*, inquit, *in pompâ sacrificali Divorum imagines vel reliquias gestant. Hunc nos ritum pariter observamus, sed haud scio, an tam rectè, quam bellè illud fas: vereor, inquam, vereor, ne in iis rebus Diis potius Gentium, quam Christo*

non gratum faciamus. Et pòst: *Ecquid igitur fiet nobis, si contra præceptum imus: immo fiat quid vis, nos tamen venimus contra, cujus rei ut magis pudeat, &c.* x. Addatur argumentum ad hominem: Hæc pompatica & turbulenta precandi ratio repugnat solitudini, silentio, eremo, angello, monasterio, latibulo, abjectioni, humilitati, quam monachi, inclusi, anachoretæ, omnesque mystici & contemplativi devotionum discipuli pariter & Doctores in Papatu servare & commendare solent. Confer *Disp. nostras de Devotione,* & *de Meditatione.* xi. Denique abusus infiniti, & carnales contentiones, quas post se trahit processio, ut & profana illa applicatio ad salutationes & receptiones Magnatum & Principum, aliaque damna emergentia utilitati, quæ prætenditur, in tantum præponderant ut præstaret abrogari quam retineri. Vide varios abusus apud *Bochellum lib. & tit. modo cit.* collige & alios circa præcedentias, & puncta honoris, aliasque atomos Canonicas jurisdictionis aut Imperii circa indictionem & directionem Processionum, apud *Barbosam in collectan. Bullar. aliarumque constit. & decis., in voce Processio.* Quo pertinet *tract. Caramuelis Lobkovvitz,* quo suis Cistercienſibus præcedentiam vindicat contra Canonicos Regulares Augustini, etiam Lateranenses.

10 Restat objectionum & exceptionum nervos ἐν παρόδῳ incidamus. 1. *Object.* Ex Scripturis Vet. Testamenti, ut *Numer.* 10. *Iosuæ* 6. 2. *Samuel.* 6. 1. *Paralip.* 13. & 2. *Paralip.* 20. *Ioel.* 2. *Matth.* 21. & 28, cum Marc. 16. *præcedet vos in Galilæam.* Sic *Ioh. Steph. Durantus.* Non omnia tamen hæc allegant *Serrarius* & *Gretserus. Serrarius* insistit arcæ deductioni, ejusdemque ex sanctuario in castra deportationi, & inde in sanctuarium reductioni. 2. *Sam.* 6. cum 1. *Paralip.* 13. & 15. 2. *Sam.* 11. *vers.* 11. & *cap.* 15. *vers.* 24. 2. *Paralip.* 35. *vers.* 3. Et dedicationi murorum, *Nehem.* 12. 27. & ternis illis itationibus Hierosolymam in magnis festis *Exod.* 23. *Deuter.* 16. *Resp.* 1. Nullibi hic processio, de quâ quæritur, nec definitio processionis ullo colore his applicari potest: est ergo ignoratio elenchi, aut lusus homonymiæ. Abest enim & formale, & requisita primaria ac necessaria (de quibus supra), immo & in multis ipsum materiale, hoc est ambulatio seu itio religiosa, sacra, aut saltem Ecclesiastica monstrari non potest: quę sigillatim actionibus illis vel ipsi tyrones facilè applicabunt. 2. Si quid alicubi fuit sacrum & religiosum, illud fuit aut typicum & ceremoniale pertinens ad umbras Vet. Testamenti, aut saltem ambulatorium illi populo & Ecclesiæ peculiare, quod Ecclesiam Novi Testamenti non obstringit. 11. *Object.* Ex Scripturis Novi Testamenti præcessio Christi in Galilæam, *Matth.* 28. omniaque Christi itinera & peregrinationes in terris cum matre & Josepho non tantum, sed & cum discipu-

ſcipulis. Sic Serrarius lib. 1. cap. 3. quem tamen conſcientia aut humanus pudor coëgit ad hanc epanorthoſin: *Quia tamen non ut cerimonia eſſent illæ profectiones, ſed alio aliquo fine bono Iudæam & Galilæam peregraſſe, hucque & illuc ſe contuliſſe videri queat Dominus noſter, per me quidem licet, ut non tam proceſſiones dicantur, quam proceſſionum noſtrarum exemplar, cum ad illarum certè ſimilitudinem atque memoriam referantur hæ noſtræ. Reſp.* 1. Nulla definitio proceſſionis, nulla attributa ejus eſſentialia hiſce Chriſti actionibus adaptari queunt. 2. Typos in Novo Teſtamento, nec ex Veteri Teſtamento cum *Tholoſano loco citato, pagina* 79. nec ex Novo Teſtamento cum *Serrario* delumimus ſive propriè & ſtrictè ita dictos (hoc enim eſſet apertè judaizare contra *Coloſſenſes* 2. *verſ.* 16.), ſive impropriè & laxè, ut ſint exemplaria, & noſtra eorum ſint μιμήσεις & memoriæ. Quidni enim Chriſti ſtationes, accubitus, navigationes, equitationes, cubationes in præſepi, in ſinu matris, in lecto, in ſepulcro, &c. eodem mimetico & dramatico more à nobis celebrentur? 3. 11. *Object.* Ex conſenſu, & praxi antiquitatis; quam prætendunt *Gretſerus, Serrarius, Durantus, Mathenefius. Reſp.* 1. Nullam fuiſſe earum volam, aut veſtigium in primâ antiquitate, per tria priora ſæcula, fatetur *Mathenefius Diſcurſu* 1. 9. 8. 2. Succedentibus ſæculis, uſque ad Gregorium Magnum, nullam fuiſſe proceſſionem Papiſticam, conſtabit ex definitione & eſſentialibus ejus, quæ ſunt Imaginum & Euchariſtiæ geſtatio atque adoratio, & quidem Litaneutica: quæ ibi non inveniuntur. Eſt itaque nominis tantum aut externæ ſpeciei quædam communio, non verò ipſius rei: itaque merus luſus ambigui. Audi Serrarium lib. 1. cap. 3. pag. 11. Quando hiſce tamen *Proceſſionis, ſupplicationis, lites, litaniæque vocibus utuntur Autores, intuendum in circumſtantias omnes acriter, an ex iis colligatur hodierna Chriſtianorum cœtuum precabunda itio, reditio, circuitio.* Recte ſane, hoc eſt, quod facimus, & teſtimonia antiquitatis malè huc trahi deprehendimus. Jeſuita Bayllius videtur idem ſubodoratus cum proceſſionem defendendam ſibi ſuſcipit ſub hâc definitione: *Eſt ſpecies precationis publicæ, qua univerſus populus Chriſtianus pulchro ordine diſpoſitus, auxilium Dei implorat, vel ei pro inſigni quodam beneficio à liberali manu accepto gratias agit.* Catechel. part. 2. quæſt. 39. cautè ſane & meticuloſè, quaſi nudum calcibus anguem premeret. Ne quidem materiale ejus, itionem & circuitionem apertè ponit, nedum ut formale & eſſentialia requiſita exprimeret. 3. Intermediis ſæculis uſque ad ἀκμὴν imperii Antichriſtiani quouſque ſtipulas fundamento inædificare perrexerint, non eſt nobis hic dicendum, nec de eo multum laboramus. Sufficit deſtitui eas antiquitatis conſenſu; & ſi quæ fuerunt inde à Gregorio Magno

Digitized by Google

non posse dici formaliter Papisticas, quamvis superstitione non caruerint. IV. *Object.* Ex *Novella* 123. *cap.* 32. quam habet *Mathenesius*, & *Cornel. à Ryntelen in Iurista Romano-Catholico, cap.* 105. *Resp.* 1. Litanias ibi videmus, hoc est, supplicationes; sed non Papisticas processiones. 2. Cruces videmus, quarum gestationem litaniis adjungebant (non sine πειρᾷ & vacuâ observatione), sed non videmus staurolatriam Papisticam.

II Sequuntur Problemata, de quibus inter Pontificios quæritur. 1. An nuda crux, an verò cum velo pendente, seu pallio sit præferenda. *Resp. Aff.* respectu Regularium, ad indicandam subjectionem & inferioritatem respectu Cleri sæcularis. Ita determinavit sacra rituum congregatio anno 1617. apud *Gavantum tom.* 1. *pag.* 65. II. An imago Crucis terga debeat vertere Clero sequenti, quasi Christus præire videatur. *Resp. Aff.* Nisi sit Papa aut Archiepiscopus, quem respicit crux, quasi ex illius aspectu in summâ animarum curâ ii recreentur. Ita *Cerimon. Episc. lib.* 1. *cap.* 15. & 2. *cap.* 16. Vide *Gavantum loc. cit.* III. An ex templo Cathedrali sit inchoanda processio. Vide *Declarationes Cardinalium ad Concil. Trident. pag.* 126. edit. postremę. IV. An ad processionem, quæ vocatur theophoria, debeant accedere exemti. *Ibid. pag.* 548. V. An Monachi & fraternitates centuris ab Episcopo compelli possint, ut interfint. *Ibid. pag.* 550. VI. Quomodo controversię de præcedentiâ sint componendę? *Ibid.* VII. An Episcopus controversias de Processionibus ortas debeat componere. *Ibid. pag.* 548. & *Ceremoniale Episcop. lib.* 2. *cap.* 33. VIII. Quę sint mysteria processionis ante Missam. *Gavant. pag.* 106. *b.* IX. An celebrans cum aliis in processione Sacramenti cantare debeat, an verò secreto dicere. *Ibid. pag.* 249. Plures istius farinæ casus videat, cui vacat, apud *Barbosam in collectaneis Bullarii*, & *in collectaneis Doctorum ad Concil. Trident.* Tędet enim omnes illas nugas huc transcribere. Agmen claudat Problema, quod Theologis Dominicanis & Lovanienſibus solvendum relinquimus.

Cur Iesuitæ nunquam intersint Processionibus? Disq.

CONSILIUM POENITENTIALE.

Quod in hâc Bellicâ calamitate suggerimus Archiepiscopo, civitati, & Diœcesi Colonienſi.

I. Ut peccata sua ex animo deplorent, & ab iis se convertant, *Ies.* 1. *vers.* 18. 19.

In iis autem numerent imprimis hæc peccata clamantia.

1. Ido-

1. Idololatriam multiplicem, & Antichristianismi defensionem, omnemque salutaris reformationis (nominatim quę affulsit huic diœcesi sub Archiepiscopis Hermanno à Weda, & Truchsesio) aversionem.
2. Afflictionem afflictis additam, & persecutionem Reformatorum, contrà confirmationem manus impiorum tum apertam in illâ urbe & diœcesi, & in Germaniâ jam ab anno 1620., tum occultam in Belgio ab Hispanicâ tyrannide hactenus oppugnato. Cogitent nunc verba *Iesa.* 33. 1. & 10, 12.
3. Prohibitam verbi divini lectionem; quam Archiepiscopus publico diplomate ante paucos annos in diœcesi Leodiensi procuravit.
4. Usurpationem illam, quâ Archiepiscopus contra verbum Dei & Canones Ecclesiasticos antiquos & novos Papales, sibi attribuit potestatem Ecclesiasticam, & ejus prætextu atque abusu grassatur in Ecclesiis: cum tamen ordines Ecclesiasticos non susceperit; & hinc electum ac confirmatum Episcopum se nominet: quasi dicas hominem, qui non sit animal, aut virum gravem, qui non sit homo.

II. Ut seriam, non verò ludicram, theatricam, ceremonialem pœnitentiam agant.

III. Ut confugiant ad unicum illum & fidelem Mediatorem Jesum Christum, quem in hoc diplomate videntur obliti, contenti Mariâ Virgine & Divis suis tutelaribus.

DE PEREGRINATIONIBUS COMPOSTELLANIS:

Resp. BERNARDO OLDENBURGIO, Amisfurtensi.

Ad diem 18. *Iunii*, *Anno* 1636.

De Pontificiis jure dici potest, quod Servator noster Ioh. 4. de Samaritanis: Vos adoratis, quod nescitis, &c. *Certâ fide adorant hostiam, & certâ fide divinâ (cui non potest subesse falsum) non credunt hanc illamve hostiam per transubstantiationem ex pane esse nunc ipsum Dominum Iesum: Venerantur reliquias, & nesciunt, an sint genuinæ: Invocant Sanctos, & nesciunt, an omnes verè sint Sancti, an Pontifex in canonizatione eorum non erraverit; & an tales unquam fuerint in rerum naturâ: Subjiciunt se Ecclesiæ & ultima analysis fidei est in Papam (qui Ecclesia ipsis dicitur virtualiter) & nondum tamen*

tamen Romano-Papisticâ fide certum aut definitum est, Papam non posse errare; *Votivas suas peregrinationes ad loca & monumenta quædam instituunt, saltem laicos suos imprimis ditiores instituere docent, & ipsi tamen Doctores dubitant ac sine fine, sine modo disceptant, an tale quid sit aut fuerit in rerum naturâ, nec Ecclesia quidquam hactenus definit aut controversiam componit inter devotionem laicorum & impugnationem Doctorum, inter credulitatem multorum & incredulitatem aliorum. Sufficit scil. ipsis, si vel cæca & incerta sit devotio, modò certa sit largitio, & irreformabiles Clerici caput unctius inde referant. Hâc saccariâ, hâc turpissimâ animarum nundinatione suos jam à multis annis etiam hâc luce Euangelii ludificant, Deo justè puniente hominum ingratitudinem, qui cùm lux venerit in mundum* dilexerunt tenebras magis, quàm lucem, *Ioh. 3. Inter omnes stationes nullato-to orbe Europæo & nostro Belgico celebrior fuerit Compostellanâ, ubi corpus Jacobi celeberrimo totius orbis Christiani officio coli testes sunt* Baron. in suo Martyrol. & Annal. Surius in Vitis Sanctorum, & Nonius in suâ Hispaniâ, cap. 52. *Denique* Clemens VIII. in Breviario reform. pag. 723. *Nulla tamen de cujus fide an fabula acrius variantibus sententiis in Papatu nuper disputatum fuit: Itaque non abs re facturos nos arbitramur, si* I. *fabulâ illâ explosâ,* II. *Adhæc Peregrinationibus omnibus in genere profligatis, Papistarum πανδαισιαν, & miseram δαιδαλμονιαν hâc in parte detegamus, atque unà improbitatem ac cauterizatam Doctorum conscientiam, ut, qui decipi nolunt, crimine ab uno noscant omnes.*

1 HISPANI Jacobum filium Zebedæi Deum tutelarem (vulgò *Dios de nuestra tierra*), & religiosum ejus cultum, speciatim peregrinationes ad sepulcrum, religionem Hispanicam, communem Hispanorum causam & gloriam indigetant. Fundamentum autem hujus Religionis suæ statuunt, Jacobi prædicationem in Hispaniâ, & corporis ejus deportationem in Hispaniam, primò Iriam Flaviam, deinde Compostellam in Galliciâ. Habet hanc fabulam plenissimè *Legenda aurea cap. 93. Beleth in Rationali divin. offic. cap.* 140. Et *Rerum Hispanicarum Scriptores, Ioh. Vasæus, Ambrosius Morales, Mariana, &c.* Ex parte aut compendiosè eam referunt, *Martyrolog. Usuardi & ibidem Molanus in notis, Martyrol. Romanum & ibid. Baronius in Notis*, qui tamen non obscurè eam explodit. *Laurentius Surius in vitis Sanctorum, & ejus Epitomator Franciscus Haraus Ultrajectinus. Nonius in Hispaniâ cap. 52.* & unde autoritas præsto est, *Durantus in Rationali lib. 7. fol. 226. & Breviarium Reformat. à Clemente VIII. 25. Julii, pag. 723. Missale Refor-*

Digitized by Google

Reformatum, pag. . edit. Plantin. in fol. Pro hâc fabulâ pugnant omnes Ordines, omnes Conventus, omnes Doctores in Hiſpaniâ. Exſtat *Antonii Caraccioli tract. de Iacobi in Hiſpaniam acceſſu in* 4. Colon. 1619. *Ferdinandi Velaſquii Conneſtabuli Caſtiliæ de adventu Iacobi in Hiſpaniam*, quem Erycius Puteanus ex Linguâ vernaculâ in Latinam convertit, & in 8. edidit.: *Iohan. Marianæ Opuſculum de D. Iacobo*; & prolixius *Scriptum Bartholomæi Laurentii*; & luculentus *Liber Franciſci de Ieſu* Carmelitæ; & Jeſuitæ *Gaſparis Sanctii Centumputeolani Diſputatio de Prædicatione S. Iacobi in Hiſpaniâ*, quæ cum *Commentar. ipſius in Acta Apoſtolorum* edita eſt, Anno 1616. *Zvvarez de Religione lib. 2. cap. 9. 10. Azorius.*

Hiſtoriæ ſeu fabulæ iſtius partes autenticę & neceſſariæ ſunt illis duæ potiſſimum, pro quarum probatione laborant. *Prior eſt*, Partitione ab Apoſtolis factâ ſtatim poſt aſcenſionem Domini, Jacobo obtigiſſe Hiſpaniam, eumque eò profectum, ibi primum prædicaſſe Euangelium per annos aliquot, regnante ſcil. Reginâ Lupâ in parte aliquâ Hiſpaniæ. Inde eum reverſum Hieroſolymam & ab Herode ſupplicio affectum. *Poſterior eſt*, à Magis aliquot Hieroſolymitanis nunc converſis, aliiſque tribus Jacobi diſcipulis navi impoſitum, qui cum ſine rectore mari ſe commiſiſſent, ut eis divina providentia locum ſepulturæ tribueret, ad regnum Lupæ tandem appulerunt, cui & corpus illud nomine Jeſu Chriſti obtulerunt, ut quem recuſaſſet vivum, ſaltem mortuum reciperet. Quod illa poſt conjectos in carcerem diſcipulos, & inde per Angelum eductos, corpus etiam per indomitos boves ad grande ſaxum, quod ſe corpori aptabat &c. & tandem ad medium palatii Reginę delatum, ſepulcro mandavit, palatio ſuo in Eccleſiam dedicato. *Priorem partem* probant, I. ex conſtanti famâ & traditione, hoc eſt, hiſtoriâ non ſcriptâ, ſed conſtanti ſermone ad poſteros deductâ, ut loquitur *Sanct. Diſput. cit. tract. 2. cap. 1.* Quam tamen *Clemens VIII. in Breviar. Reformat.* tenuiter ſatis Eccleſiarum iſtius Provinciæ traditionem appellat. Et ſic Bulla officii Compoſtellani, quam ex Sixto Senenſi adducit Sanctius pag. 5. *Quem Hiſpaniæ ſuæ ad Chriſtum ab idolorum impio cultu converſionis magiſtrum prædicat.* II. Ex teſtimoniis Sanctorum & illuſtrium Virorum, 1. *Hippolyti Martyris*, cujus *Librum de duodecim Apoſtolis*, quamvis hodie non exſtet, citant *Cedrenus in Compendio Hiſtor. in Nerva*, & Jeſuita *Turrianus in Annot. in conſtitut. Apoſtolor. lib. 2. cap. 27.* & *Baronius in notis ad Martyrolog. ad 1. Maji. & 22. Martii.* 2. *Hieronymi in Ieſai.* 34. ubi tamen Jacobi nomen nulquam comparet. 3. *Iſodori in lib. de Vita Sanctorum, cap.* 73. 4. *Iuliani Toletani, lib. in Nahum* edito à Jeſuitâ *Caniſio tom. 2. Auctarii Bibliothecæ Patrum.* 5. *Dextri in Hiſtoriâ* nuper inventâ in Bibliothecâ Fuldenſi.

6. *Bedæ in Collectaneis ex Isidoro de Vitâ & morte Sanctorum.* 7. *Adonis in Martyrolog.* 8. *Turpini* Archiepiscopi Rhemensis *in Lib. de Gestis Caroli Magni.* 9. *Anastasii Antiocheni, Lib.* ex Arabico in Latinum conversio, quem Romæ vidisse se dicunt *Iosephus Stephanus* posteà Episcopus Oriolanus, & *Bartholomæus Laurentius* Canonicus Cæsaraugustanus III. Ex *publicis Pontificum & Divinorum officiorum Testimoniis*, ubi 1. est *Papa Calistus II. lib. de miraculis & translatione Iacobi.* 2. *Innocentius II.* qui librum illum Calixti approbat. 3. *Pius V.* & *Clemens VIII.* qui *Breviario reformato* inseruerunt. 4. *Sixtus V.* qui officium Compostellanum (in quo hujus rei mentio) comprobavit. 5. *Officium Gothicum seu Mozarabicum*, quod nemo non Isidoro adscribit, quodque in Hispaniâ, etiam Toleti certis in locis adhuc recitari permittitur. 6. *Propria Breviario*, ut *Dominicanum*, *Carmelitanum*, *Compostellanum.* IV. Ex templo illo tot miraculis & scriptis celebrato, quod Jacobus Mariæ Virgini Cæsaraugustæ ædificavit, de quo *Sanctius tr.* 2. *cap.* 8. & *Nonius in Hispaniâ cap.* 82. V. Ex laminis plumbeis Granatensibus, nuper inventis, in quibus antiquis & valde obscuris literis scriptum erat, latere in sacri montis cavernis corpora quorundam Sanctorum igni combusta, quos Jacobi discipulos fuisse affirmant. *Posteriorem partem* probant, ex Historiâ non scriptâ, hoc est, ex constanti sermone in Hispaniâ, & consuetâ devotione visitandi sepulcrum Jacobi, ex revelatione seu somnio & hinc testimonio Regis Ramiri, anno 846.

3 Adversus testes & testimonia illa partim frigidè admodum à *Molano*, partim calidè & seriò à *Santtio* producta non est, quod multis excipiam, talia enim detegere est refutare, nec capit omnia thesium angustia. Itaque vivæ disceptationi reservamus. Interim notet Lector aliâ in causâ, cum ita usu venit, testibus, testimoniis, & probationibus istius farinæ nullo modo teneri velle Proteos Pontificios; ne quidem hâc eâdem in causâ, ut constat ex operosis *Sanctii digladiationibus.* Larvatus Isidorus multorum mendaciorum acculatur à *Baronio in notis ad Martyrolog. ad* 25. *Iulii. Callisti lib. de miraculis Iacobi* aliqua addita & admissa esse notat *ibid.* &c.

4 Sed rationibus nunc fabulam hanc contundamus. *Prima sit*, quod nusquam tantæ rei *Acta Apostolorum* meminerint, cùm tamen Historiam ultra mortem Jacobi produxerint. Illic certè occasio erat tam diuturna, tamque celebris in Hispaniâ prædicationis mortem ejus antegressæ, ad hæc tam miraculosæ sepulturæ mentionem aliquam injiciendi. *Secundò*, quia non convenit cum sacris literis, quę referunt Paulo ministerium inter gentes fuisse commissum, non verò Jacobo, *Galat.* 2. atque adeò omnia à Paulo impleta esse Euangelio Christi usque ad Illyricum, ubi scil. Chri-

Christus non erat nominatus *Rom.* 15. (Vide *Commentaria Patrum & Recentiorum ad locum cit.*) Et Jacobum Hierosolymis capite truncatum *Actor.* 12. Quomodo ergò Jacobus primus Hispanos ad Christum convertit? Nube testium tam ex Patribus, quam ex suis, de prædicatione in Hispaniâ, obrutus *Sanctius*, frustrà effugium quærit in conjecturâ suâ, utrumque ibi prædicâsse, sed diversis in locis *tract.* 3. *cap.* 4. *Tertiò*, quia nusquam in *Ecclesiasticis Antiquitatibus* de prædicatione & sepulturâ Jacobi quidquam exstat: nihil in *Actis Conciliorum*, nihil in *Commentariis Patrum ad Actor.* 12. *aut alibi.* nihil in *Græcis Latinisque Doctoribus*, nihil in *Antiquitatibus Ecclesiæ Hispanicæ*, nihil in antiquâ istius Ecclesiæ praxi & religione, nihil in *Scriptoribus & Historicis Ecclesiasticis*, à quibus fidei propagationem & Ecclesiarum omnium Apostolicarum plantationem ac successionem accuratè consignatam crepant adversarii (vide *Desper. caus. Papat. lib.* 3. *sect.* 1. *cap.* 2. & 7. & 8.) Quod fateri coactus *Sanctius* & conquestus de deperditis monumentis ac scriptis Ecclesiasticis *tr.* 2. *cap.* 5. confugit ad latentem religionem Hispanicam, analysi fidei Hispanicæ tandem factâ *in auream* hanc, quam refert, *legendam*: Latuisse corpus Jacobi usque ad annum 798., & cœlesti indicio demum detectum Theodorico Irensi Episcopo regnante Alphonso Casto; tum primum pro Patrono cœpisse haberi Jacobum; devotionem illam postmodum auctam anno 848. cum Ramirus Rex intercessione Jacobi victoriâ contra Barbaros potitus esset: ex illo tempore Jacobum in prœliis invocatum. *tract.* 2. *cap.* 6. *Quartò*, Ex consensu *Patrum* & *Scriptorum Ecclesiasticorum*, si qui Jacobi meminerunt, nihil aliud constat, quam Jacobum martyrio coronatum ante factam Apostolorum divisionem; quam rationem etiam habet *Baronius in notis ad Martyrolog. In Annalibus* addit, ex antiquitatis promptuariis constare à Petro & Paulo Hispanos accepisse Euangelium. *Quintò*, Quia repugnat omni experientiæ & historiæ, pars illa fabulæ istius non minima de Reginâ Lupâ. Si Hispania erat Romanorum Provincia, quæ, qualis quanta illa Regina Lupa? *Sextò*, Quia fabulæ hujus testes non sunt testabiles multis de causis; Nos duas nunc tantum adferemus, quæ in *controversiâ Historicâ de Papissâ Iohanna* prora & puppis sunt Pontificiis. *Prior* est, quod omnes tot sæculis remoti sint ab Apostolico. *Posterior*, quod inter se minimè conveniunt, aut in tempore divisionis Apostolorum & discessionis è Iudæâ in Provincias suas *Sanctius tract.* 1. *cap.* 6. *A Lapide in Actor.* 12. *pag.* 210. 211. aut in ædificatione templi Cæsaraugustani, *tract.* 3. *cap.* 8. & 12.; aut in septem Episcopis à Jacobo ordinatis *tract.* 3. *cap.* 6. aut in fructu prædicationis Jacobi, *tract.* 3. *cap.* 5. aut in sepulturâ, *tract.* 3. *cap.* 14. Certè *Joh. Beleth* Doctor Parisi-

Parisiensis ante annos 480. (ad quem etiam provocat *Sanctius tract. 2. cap. 11.*) *in Rationali* edito & tantopere laudato Antwerp. 1559. à Cornelio Laurimanno Ultrajectino, testatur unum tantum in Hispaniâ conversum, atque adeò re infectâ Jacobum inde discessisse. Quomodo ergò est Apostolus & fundator Ecclesiæ Hispanicæ? Præterea *Pseudo-Isidorus* ait, Jacobum sepultum in *Marmarica*. Ubi ergo religio Compostellana? Videat, cui vacat, Iesuitam *Sanctium* ex Scholastico Theologo repente mirabilem criticum factum, sudantem atque æstuantem, ut Isidorum suum cum religione Hispanicâ conciliet, quam tamen funditus suâ illâ *Marmaricâ* subvertit.

5 Addamus nunc argumenta quædam *ad hominem*, ut vocant; ut videat æquus Lector Cadmæos fratres inter se commissos, & religionem Hispanico Romano-Papisticam, ab ipsis Romano-Papistis egregiè explosam, quam per ferrum per ignes nostris obtrusam volunt. Ex recentioribus multos esse, qui religionem & causam Hispanicam, pro monstro habeant, (ut loquitur *Baronius in notis ad Martyrolog.*) atque adeò inter fabulas deputent, ex solo *Sanctio* constare poterit. Inter alios celebres sunt Cardinalis *Baronius in notis ad martyrolog. Romanum* 25. *Iulii*, & apertius *in annalibus Ecclesiasticis ad ann.* 816. *n.* 49. 50. qui pluribus argumentis partim Ecclesiasticis, partim Romano-Papisticis, Compostellanum Palladium contundit: fictum *Callistum*, fabulosum *Turpinum*, aliosque testes submovet. Alter est, *Simon Boschus*, qui fabulam illam inter alia convincit *antiquissimâ quâdam Anonymi Historiâ* inventâ nuper in Monasterio Floriacensi ordinis Benedictini, & ab ipso editâ *cum Præfatione*; cum quo vide & ride luctantem *Sanctium tract.* 3. 19. Accedat tertius, *Erasmus Roterodamus*, quamvis nunc quasi Ostracismo Jesuitico à novis illis tribulibus an tribunis plebis è Republicâ Romanâ ejectus, olim tamen dilectus filius salutatus à Leone X. Clemente VII. Adriano VI. qui *in Colloquio, peregrinatio Religionis ergo*, hunc divum Compostellanum cum conchis imbricatis, seu imbricato putamine satis scopticè exagitat. Adferunt etiam Antagonistæ Hispanici, & inter eos primipilus *Baronius an.* 816. *n.* 51. *testimonia Pontificum Gregorii VII. an.* 1074. (quem *Epitomator Baronii Spondanus ad ann.* 44. §. 3. *indubitatè* hoc *asserere* ait) *Innocentii III. in Dist.* 12. *cap. quis nescit* qui Monarchiam suam Papalem in Hispanicas Ecclesias hoc Achille sibi vindicant, quod B. Petrus septem Episcopos ordinarit per quos Hispaniam converterit. Idem testari *Kalendar. Romanum ad* 15. *Maji* & plura *Martyrologia*, fatetur *Sanctius tract.* 3. *cap.* 1. & 2. 6. qui in quascunque formas se vertat, nullam vel speciem responsi moliri potest. *Baronius* certè maluit cum religionis Hispanicæ jacturâ Romanæ

causæ

cauſæ hanc lucem fœnerari, quam Pontificem ſuum iſto tibicine deſtituere. Nec minimi momenti eſt, quod Hiſpanis Hiſpanos objiciunt. Laudat *Baronius* & quidem meritò teſtimonium *Roderici Archiepiſc. Toletani* celeberrimi *antiquitatum Hiſpanicarum Scriptoris*. Quidquid fingit *Sanctius*, colorem nullum dicit *tract. 2. cap. 3.* Objicit idem *Baronius ex libro M. S. Eccleſiæ Toletanæ*, Rodericum Ximenium Archiepiſcopum Toletanum præſente & obmuteſcente, atque adeò in cauſâ illâ ſuccumbente Epiſcopo Compoſtellano (qui hoc nomine de primatu cum Toletano contendit), in Concilio Lateranenſi præſidente Innocentio III., prædicationem Jacobi in Hiſpaniâ refutâſſe. Addimus nos ab *Aldia Babylonico lib. 4. certam. Apoſtol.* & à *Ioachimo Perionio*, qui illum ſequitur in *libr. de geſtis vitiſque Apoſtolorum*, nullam hujus fabulæ mentionem fieri. Magnâ tamen cum pompâ & fiduciâ larvatum hunc Abdiam edidit Wolfgangus Lazius Medicus & Hiſtoriographus Cæſareus, & poſt illum Ioh. Faber Theologus Sorbonicus, quem etiam pro Papiſmo ſuo advocant *Hartungus art 1. reſp. adprovocat. Iuelli, Gregor. de Valentia de Miſſæ Sacrificio lib. 1. cap. 4. Lindanus panopli lib. 4. cap. 48. Bellarmin. lib. 2. de Monach. cap. 27.* Immo quem *Faber annot. margin. in l. 1. & 2.* & *Lazius in præfat.* Lucę Euangeliſtæ actis Apoſtolicis in nonnullis præferunt: & *Perionius lib. cit.* legendam ſuam de Jacobo ex illo repetens, Lucam accuſat, quod rei ordinem non ſecutus fuit. Et hæc quidem contra Jacobum Compoſtellanum. Ab alterâ parte confidenter pro eo contendit *Fr. Bivarius Mantuæ-Carpetanus* ex obſervantiâ S. Bernardi Ciſtercienſis *in Commentar. Apodictico ad Chronicon L. Flavii Dextri*; quem Autorem poſt primam hujus Diſp. editionem demum nactus ſum. Edidit autem hunc Commentar. anno 1627. in fol. ubi *ad annum 36.* inſerit digreſſionem de adventu Jacobi in Hiſpaniam *pag. 51.* & *ſeqq.*, & quamplurimis laciniis hanc hiſtoriam ſeu fabulam onerat. Indicat etiam Scriptores apologeticos pro eâ, mihi hactenus non viſos, *Ioh. de Salazar, Maurum de Caſtella, Bertrandum de Guevara, Franciſcum de Ieſu*: addit Aſſertores adventus Jacobi numerari à *Ioh. de Salazar* 110. à *Franciſco de Ieſu* 148.; quorum aliquos ibidem citat. Quam teſtabiles ſint ejuſmodi teſtes, non dico nobis, ſed ipſis Pontificiis, facile inde conſtat, quod eos rejiciunt, quando à nobis producuntur, ex. gr. *Martinus Polonus, Philippus Bergomas, Hermannus Schedel*, &c. in quæſtione hiſtoricâ *de Papiſſa Iohanna. Iacobus de Voragine* autor *legendæ aureæ*, homo terrei oris & plumbei cordis pronuntiatur: de quo, aliiſque Hiſtoricis pluribus agimus in *Deſper. cauſa Papatus. De Lyra, Vincentio Bellovacenſi, Comptipratano, &c.* vide judicium *Poſſevini in Apparatu*. Recentiſſimi *Genebrardus, Pamelius, Bozius*,

zius, Canisius, Galesinus, Maurolycus, Mart. Delrio, &c. nullo apud nos sunt numero; hâc saltem in parte; nec etiam apud ipsos Pontificios, cum ita usu venit. Si enim Baronius rejicitur ab Hispanis, quidni viciſſim à Baronii admiratoribus, rejiciantur *Genebrardus, Delrio, Petrus Canisius, &c.* De *Lucii Dextri Chronico*, non esse illud suppositium aut ab alio interpolatum, *Bivarius in Prolegomenis* operolè contendit. Ut compendio utantur Studiosi nostri, infinitos pæne fautores & testes Compostellanos, ut & monumenta antiquitatis, quæ à *Bivario* & *Scriptoribus ibidem citatis* cumulantur, diffient modo unâ ex tribus exceptionibus *Bivarii*, quas tribus præcipuis (ut loquitur) objectionibus opponit. *Primò* potest excipi per distinctionem conjecturalem, sine Historiâ, sine membrorum probatione. Quomodo ille excipit contra objectum martyrium Jacobi, quod præcessit divisionem Apostolorum: distinguit inter sortitionem Provinciarum inter Apostolos, & inter divisionem eorundem ab invicem. *Secundò*, ad testimonium cujusvis sive antiqui, sive Papistici Historici aut Theologi excipi potest; quod Historiam ignoraverit. Sic Bivarius excipit adversus Papam Innocentium: *Innocentio*, inquit, *nihil derogaret, etiamsi diceremus, sic ex ignoratione Historiæ locutum. Tertiò*, contra varios libros χθὲς καὶ πρώην ex nescio quibus quisquiliis & tenebris erutos (uti fertur) si non in tenebris fabricatos, excipere licet, quod *Bivarius ibid. pag.* 53. contra disceptationem inter Archiepiscopos Toletanum & Compostellanum, quorum ille dicebat, prædicationem Jacobi in Hispaniâ esse *vetularum piam fabellam* (uti refert Bivarius pag. 52.): *Manifestum est codices illos è Bibliothecâ S. Ecclesiæ Toletanæ nuper cum Conciliis Gothis in lucem editos à Loeysa, suppositos esse: quandoquidem mendaciis multis referti sunt.* Ἐν παρόδῳ notamus confidentiam *Bivarii*, quâ *pag.* 52. argumento à fundatione Ecclesiæ de columnâ (seu pilari) Cæsarauguſtanâ desumto irrefragabiliter intentum convinci ait, quanquam reliqua omnia argumenta deficerent. Scil. in ligna, lapides, laminas, rudera, nummos, ultimò resolvetur fides. Quę & quanta eorum incertitudo, alibi ostendimus. Vide interim *Antonii Augustini Dial. XI.* & *Pignorium in Epistolis, Epist.* 24. *Zvvarez tom.* 1. *de Religione lib.* 2. *cap.* 9. §. 15. fatetur nullam hic haberi Historiam, sed fundamentum hujus fidei & religionis Hispanicæ quærendum in solâ traditione & publicâ famâ Hispaniæ: *quam traditionem Deus* (uti loquitur) *non permisit excidere, nec oblivione tradi, nec in angulo concludi, sed ab universis Ecclesiis Hispaniæ retineri. Quis ergo audebit huic traditioni contradicere, aut quomodo aliæ Ecclesiasticæ traditiones inconcussæ conservari poterunt, si huic fides non adhibeatur.* Observa hîc Cadmæam horum Doctorum concordiam. Et distinctionem traditionis, quæ

sit

sit fidei & religionis principium, in universalem Ecclesiæ Romanæ, & in particularem Hispaniæ. Reliqui promachi Compostellani à *Bivario* indicati Historicorum & testium nubem obtendunt. *Spondanus* Epitomator Baronii *in Additione ad annum* 44. §. 4. moderationem aliquam præ se ferre videtur; territus, ni fallor, infortunio Baronii, *adversus quem* (ut ibid. loquitur) *consurrexit universa Hispania pro suarum Ecclesiarum traditione, multis eâ de re à quocunque hominum genere editis scriptis: quæ si vidisset Baronius, etiamsi non id necessariò evincant* (N. B.) *quod volunt, sunt tamen ejusmodi, ut eum potuerint sententiâ continere. Ibidem* post mirabile consilium Casuisticum, tacitè obscurat translationem corporis Jacobi ad Ecclesiam Compostellanam, referendo Thololam de corporis Jacobi aut saltem ejusdem partis possessione gloriari.

Concludimus ergo totam illam religionem seu insaniam Hispanicam, 6
quam mundus aliquot sæculis insaniit, peregrinationes scil. Compostellanas, invocationem Jacobi tanquam Hispaniæ Apostoli & Patroni, ordinem militarem in Jacobi honorem institutum sub Alphonso IX. anno 1158. & quod Jacobo debeat Hispania, quod huc usque in orthodoxâ fide perstiterit, (buccinante hæc omnia *Corn. à Lapide in Actor.* 12.), evectionem denique sedis Compostellanæ, de quâ *Baronius anno* 116. *n.* 48. nec esse de fide divinâ, nec de fide historicâ humanâ, immo ne quidem de fide Romano-Papisticâ. Fidem divinam & Romano-Papisticam, ne ipsi quidem Hispani contra *gloriæ Hispanicæ æmulos* (ut loquitur *Sanctius*) sibi asserunt tantum humanâ fide contenti, sic enim *Sanctius tract.* 2. *cap.* 1. *humanâ fide.* Principium autem humanæ istius fidei faciunt, *famam constantem, Bozius de signis Ecclesiæ lib.* 4. *cap.* 1. *soluta quotannis vota, Sanctius tract.* 2. *cap.* 9., hoc est, consuetudinem & praxin populi Hispanici. Nunc judicet Lector, an non in solemnem hanc & publicam religionem Papatus competat illud Rom. 14. *Quidquid ex fide non est peccatum est:* & an causa fuerit conquerendi de ἰθλοτροχείαις & zizaniis religioni Christianæ admixtis, atque adeò reformationem postulandi. Nihilominus altius pro hâc fide & religione Hispanicâ contendit *Bivarius ibid. pag.* 59. cum pro parte non minimâ hujus dramatis seu mythologiæ, (ædificatione scil. Ecclesiæ de columnâ per Jacobum factâ) & pro summâ totius fabulæ de prædicatione Jacobi in Hispaniâ adducit. Et probat *Isellam in lib.* „ *Regulæ militiæ S. Iacobi cap.* 3. ita loquentem: Particularmente en el „ Reyno de Arragon lo tenemos por poco menos cierto, que articulo de „ Fe, que vinno Santiago personalmente a predicar en esta Provincia, y „ Regno: y que edifico la Iglesia de nuestra Sennora del Pilar. Habeo formulam testimonii peregrinantibus Compostellanis impartiri solitam

ſub ſigillo Archiepiſcopi, in quâ hęc verba comparent: *In quâ (Eccleſiâ Compoſtellanâ) indubitanter requieſcit venerandum ſanctiſſimum que corpus S. Apoſtoli Iacobi Zebedæi, totum integrum ſub Altari majori. Conſectar.* Techna eſt Romano-Papiſtica, ex fictione juris & malè conſutâ probatione, homines ad facta inducere, ſibique poſſeſſionem utilis ſeu culinariæ ſuperſtitionis parare: quâ ſatis obtentâ & præſcriptâ infelicem probationem & ſtolidam juris prætenſionem abjiciunt, & in ſolâ conſuetudine ac poſſeſſione jus ſuum fundant. Exemplum nuper oſtendimus in *Donatione Conſtantini:* de quâ in *Selectar. Diſpp. part.* 2. Alterum hic nobis ſuggerit *Baronius*, qui poſt confutatam fabulam de Jacobi prædicatione in Hiſpaniâ concludit n. 53. *Vt planè minimum ſit probare ſcriptis, quæ tot gratiarum acceptarum (miraculorum ſcil. ad ſepulcrum Iacobi) jugiter voces inſonant.*

7 Sed dato non conceſſo, Jacobum prædicâſſe in Hiſpaniâ, ibique ſepultum, ut *Chriſtophorus à Caſtro in Hiſtoria Deiparæ, A Lapide in Actor. 12. Sanctius, Mariana, aliique* contendunt; nulla tamen ratio eſt votivas & religioſas peregrinationes inſtituendi, quia & veritati Scripturarum repugnant, & antiquitate deſtituuntur. Scripturis eas repugnare probamus. *Primò*, quia Deus auxilium ſuum, gratiam ſuam, dona ſua, atque adeò fidem, preces, & vota noſtra nulli loco alligavit: (quod eleganter amplificat *Nyſſenus*) & repugnat hoc imprimis univerſali gratiæ & ſtatui Eccleſiæ ſub N. Teſt. item veræ fidei ac ſpei, de quo illuſtre eſt teſtimonium *Iohann. 4. verſ.* 21, 23. 24 cum 1. *Timoth. 2. verſ.* 1. 2. *Secundò*, quia vota Sanctis nuncupanda, religioſus cultus Reliquiarum & Sanctorum, viſitatio mortuorum ſeu ſepulcrorum, Papiſtica miraculorum poſtulatio, prætenſa patratio, & jactatio, humanæ denique ſatisfactiones & merita quibus innituntur peregrinationes, omnia ſunt à malo. *Tertiò*, quia nullum earum præceptum, nullum exemplum in ſacris Literis: quam rationem primo loco urget *Gregorius Nyſſenus in ſua Epiſtola. Quartò*, quia vera pietas & devotio vagando & peregrinando excutitur potius quam excitatur. *Quintò*, quia indecora, minus tuta, periculi plena, peccatis & corruptelis multis expoſita eſt vita erronea, imprimis ſi adoleſcentes, ſi virgines, ſi fœminæ quæcunque eam ſuſcipiant. Habet & hanc rationem *Nyſſenus. Sextò*, ſequeretur hoc abſurdum, primos Chriſtianos Apoſtolorum diſcipulos à Papiſtis devotione ſuperari; illi enim quamvis partim vicini Judeæ, partim habitantes in ipſâ Judæâ Chriſti ſepulcrum aut Sanctorum reliquias nunquam leguntur viſitaſſe. Addimus argumenta iſta ad hominem. *Primò*, quia remedia adverſus omnia animi corporiſque mala domi ſuppetunt Papiſtis in praxi pœnitentiali, Miſſis, rebus benedictis & conſecratis, imaginibus, crucibus, aliiſque ſacramentalibus, ad

hæc

hæc in Monachorum & monialium meritis ac satisfactionibus supererogatoriis: ergo non est quod longinquas illas peregrinationes suscipiant, & Compostellam aut Romam tantis sumptibus nummos suos deferant. Quærant ex domesticis suis istarum mercium institoribus, & discent in officinis ipsorum ea non desiderari, quæ foris captant. *Secundò*, quia Antecessores Religionis Papalis, Doctores scil. & Clerici, & ex Laicis prudentiores rarissimè eas suscipiunt; unde facilè quis colligat, quid illi de necessitate & efficaciâ earum statuant: ne dicam sæpè credulitatem & simplicitatem Idiotarum hâc in parte ab illis rideri. *Tertiò*, quia inter ipsos Pontificios non desunt, qui vi veritatis adacti non tantum exemplo, sed & doctrinâ peregrinationes illas haut obscurè improbant. Citavimus suprà §. 5. *Erasmum in Colloquiis*. Adde *Franciscum Petrarcham lib.* 13. *Epistolar. Epist.* 5. *Cassandrum in Consultat. Consectar.* 1. Peregrinationes Hierosolymitanas cum fraternitatibus inde institutis, item Lauretanas, Romanas & ad fanum Dionysii propè Parisios; & celebres illas in Belgio *antiqui quidem Iuris* ad Mariam Heuclemensem, Elshoutanam, Trajectensem ad Molam &c. ad sanguinem Christi Woudrichensem, ad montem sacrum propè Amisfurtum; *novi verò Iuris*, ad Mariam Hallensem, Aspricollensem, Arlensem in arenâ, ad sanguinem Christi Boxtelensem in agro Sylva-Ducensi, ad crucem in Hoboken propè Antwerpiam, esse hominum impostoras, turpis lucri aucupia, animarum nundinationes, & abominandas superstitiones. *Consect.* 11. *Lipsii Miracula Virginis Hallensis & Aspricollensis*, illa ab eruditissimo *Anonymo in Dissertatione de Idolo Hallensi*, ista à *Georgio Thomsono* in *Scripto contra Lipsium* meritò esse excepta; & viri istius, quamvis in prioris bestiæ antiquitatibus versatissimi, ac de literis illis optimè meriti hypocrisin & insaniam hâc in parte insigniter detectam. *Consectar.* 111. Miracula à Jacobo in Hispaniâ patrata *peculiari libro* à *Papâ Callisto II.* descripta (quem *Vincentius Bellovacensis lib.* 26. *speculi Histor. cap.* 30--42. inseruit) præterquam quod iisdem cum reliquâ Papisticorum farragine exceptionibus patent; hâc ratione peculiariter explodantur, Quod Jacobus illic vivus nunquam prædicaverit, nec mortuus conquiescat; & consequenter cum non entis nulla sit affectio, nullus effectus; nec fide divinâ, nec Romanâ, certitudo aliqua istorum miraculorum haberi possit, nec ulla definitio Papæ circa totam hanc Historiam intervenire: cum sit quæsto Historica seu facti; in quâ Papa, ex sententiâ Theologiæ Romanę, errare potest, & de facto errasse, utraq; pars dissentientiũ contendit. Fuerunt enim ex Papis, qui affirmârunt, fuerunt qui negârunt, uti *Bivarius loc. cit.* ostendit, Papas Papis opponendo. Unde necessariò una pars Papę affirmantis, altera Papæ negantis errorem sum-

credulitati oppositum agnoscere debet. Accedat & hoc argumentum ad hominem, quod Papa Callistus II. ἐπώνυμον circa annum 1120. floruerit. Jam verò Historia de Johannâ Papissâ à *Florimundo, Remundo, Bellarmino, Baronio*, eorumque sequacibus rejicitur, quod primi Historici, qui ejus meminerunt, ut *Marianus Scotus* 200. *Martinus Polonus* 300. annis post tempus dictæ Papissæ, demum scripserint. Applicetur hoc *Callisto II.*, qui tot sæculis post dictum adventum Jacobi, & translationem corporis ejus, & patrata miracula, *librum* illum *de Miraculis* conscripsit, & alterum de *Translatione corporis ejus*: quem M. S. exstare in Bibliothecâ Collegii S. Benedicti, num. 41. testatur *Ludovicus à S. Carolo* Carmelita *in Bibliothecâ Pontificiâ lib. 1. pag.* 36. edit. Lugdunensis, in 40. anno 1643. Contra hujus Historiam militat hæc ratio, quod quæstio sit Historica seu facti, in quâ fatentur Papam posse errare.

8 Antiquitate destitui has peregrinationes, nec ipsa neget impudentia, si modo integrum hujus superititionis Systema ὡς ἐκ τύπου exhibeamus. Peregrinationes Papisticæ sunt, quas homines aut ex mandato Confessorum suscipiunt ad stationes Romanas, imprimis promulgato Jubilæo, aut Compostellanas, &c. ut ossa vel ligna ibi colant & remissionem peccatorum, seu indulgentiarum myriadas, Dei auxilium, aliasque animi aut corporis benedictiones, quæ domi manentes non ita obtinerent, consequantur, ut etiam iis inde sint merita, aut satisfactiones, utque Ecclesia seu Clerici inde pecunias corrogent; qui non raro gratiam istius laboris faciunt commutata pœnâ corporis in mulctam pecuniariam. Cumulus impietatis accedit, quod Romanas antiquitati planè ignotas omnibus aliis etiam Hierosolymitanis præferant. Sic enim epistol. Bonifacii cit. in libro Indulgentiarum: *Si scirent homines Indulgentiàs Ecclesiæ Lateranensis quod tot essent, non eis opus esset ut irent ad sepulcrum Domini*: Et quod eâdem impedire majus sit crimen, quam ipsam Dei legem transgredi; ponitur enim inter *Extravagantes in Bullâ de Casibus reservatis*: *Si quis Romipetis impedimentum objecerit.* Ostendant nunc tales, hoc est suas peregrinationes (omnes enim alias absolutè non rejicimus) ex Conciliis, Patribus, Martyrum confessionibus, &c. ex consensu antiquioris Ecclesiæ. Nos illis commonstramus Augustinum serm. 3. de Martyribus, qui est inter Sermones de Sanctis, *Dominus non dixit vade in Orientem & quære justitiam: naviga usque ad Occidentem ut accipias indulgentiam. Dimitte inimico, & dimittetur tibi. Nihil à te extra te quære.* Et Chrysostomus Homil. 1, in Epist. ad Philemon. *Ad impetrandam nostris sceleribus veniam non pecunias impendere, nec aliquid hujusmodi facere necesse est, sola sufficit bonæ voluntatis integritas. Non opus est in longinqua peregrinando transire, nec ad*

rem o-

remotissimas ire nationes, non pericula, non labores tolerare, sed velle tantummodo. Hieronymus Epist. ad Paulinum: *Singuli quoque credentium non locorum diversitatibus, sed fidei merito ponderantur.* Et paulò post: *De Ierosolymis & de Britanniâ aequaliter patet aula cœlestis. Regnum Dei intra vos est. Antonium & cuncta Ægypti & Mesopotamiæ, Ponti, Cappadociæ & Armeniæ examina Monachorum non videre Ierosolymam, & patet illis absque hâc urbe Paradisi janua.* &c. Gregorius Nyssenus, qui Epistolam scripsit de Euntibus Hierosolymam, in quâ pluribus rationibus peregrinationes refutavit, concludit: *Quapropter timentes Dominum, eum in quibus agetis locis laudate: loci enim mutatione ad Deum non acceditur, sed ubi ubi locorum fueris, ad te veniet Dominus, &c. Suade igitur, dilecte, fratribus peregrinari à corpore ad Dominum, non verò à Cappadociâ in Palæstinam, &c. Si Spiritus quo vult spirat, omnino qui hic crediderunt, fiunt participes divini muneris secundum analogiam fidei, non secundum profectionem Hierosolyma.* Sed vide elegantem *Epistolam* olim Latinè editam à *Centuriatoribus Magdeburgensibus* (quam *Orationem* appellat *Bellarminus de cultu Sanctorum cap.* 8.) & anno 1603. ab *Hospiniano, libr. de Templis,* & anno 1607. Latinè & Græcè à *Petro Molinæo*; qui Jesuitæ Richeomi contra eam exceptiones abunde diluit: Adde Historiam & Disputationem de Peregrinationibus apud *Hospinianum de Templis cap.* 29. *& seqq.* & *Rivetum in Iesuitâ vapulante contra Sylvestrum de Petra Sancta cap.* 22. *Chemnitium in Examine Concilii Tridentini. Chamierum in Panstratiâ. Franciscum Iunium & Amesium contra Bellarminum. Perkinsum in Problemate Catholico.* Ex Pontificiis hanc materiam tractârunt, *Bellarminus libr.* 3. *de cultu Sanctorum. Gretserus libris quatuor de sacris & religiosis Peregrinationibus, Joh. Busæus in libro de Statibus hominum, tit. Status Peregrinorum ad loca sacra.*

APPENDICVLA I. De Peregrinationibus Hierosolymitanis.

IEsuita Busæus loc. cit. Peregrinationes definit *profectiones ad loca sacra vel templa sacris reliquiis Christi, vel Sanctorum imaginibus, vel Miraculis illustria, idque pietatis causa, initas. Ibidem* distinguit eas in primarias & secundarias. Illas enumerat quatuor, in quibus *primum* locum obtinent Hierosolymitanæ. *Secundum,* ad limina Apostolorum Petri & Pauli Romæ. *Tertium,* ad Jacobum Compostellanum, quæ cœperunt anno 116. post repertum corpus ejus; quo & Rex. *Quartum, ad ædem Lauretanam,* hoc ævo, inquit, celeberrimam & notissimam; de quâ integer liber scriptus est ab *Horatio Tursellino.* Alias plures celeberrimas indicari dicit à *Gretsero*

Jero in libris 4. de Peregrinationibus, &c. Ibidem multis docere conatur hęc quatuor, de imitatione earum: de earundem dignitate: de proprietatibus vel ritibus earum: de earundem fructu. Inter loca sacra facile principatum obtinere ait *terram sanctam*, & his peregrinationibus annexam esse aliam ad montem Sinai, & ad quercum Mamre, & in Arabiam ad fimum S. Job. Sed his peculiariter opponimus sequentia. I: Quod ante tempora Reformationis maximè frequentata nunc frigeat, si non pæne exoleverit, idque volentibus & curantibus Papis cum suis curialibus, qui dum ad Romanas stationes emolumenta illa pro viribus trahunt, peregrinantium zelum & devotionem à terrâ sanctâ (quam ita vocant) abducunt. Ut nihil nunc dicam de Institoribus Compostellanis, Lauretanis, aliisque in orbe Papali celeberrimis. Et quomodo illæ adhuc principatum tenent? II. Quod Patribus & Sanctis in antiquâ Ecclesiâ irreligiositatem & indevotionem tacitè exprobrant: imprimis qui in terrâ illâ habitarunt, aut illi propiores fuerunt, & quidem cum illa post Constantinum Magnum pacificè imperatoribus Christianis subesset, & tutò adiri posset. Atqui loca illa tunc certatim maximo fidelium concursu frequentata fuisse adhortantibus & probantibus Conciliis & Ecclesiæ Doctoribus, dicunt quidem, sed non probant: alioquin hæresios condemnatus fuisset, & nunc à Papatu condemnandus *Gregorius Nyssenus*, qui in *Epistolâ* modo laudatâ eas improbat, & dissuadet. Nec sufficit unius *Hieronymi* testimonium in *Iesa.* 19. à *Buseo* adductum, quod Historicam facti relationem, non Ecclesiasticam determinationem & suasionem à necessario aut utili continere potest: uti Hieronymus seipsum latis explicat in Epistolâ ad Paulinum modo cit. *De Hierosolymis*, inquit, *& de Britanniâ æqualiter patet aula cœlestis, &c. cuncta Ægypti & Mesopotamiæ, Ponti, Cappadociæ, & Armeniæ examina Monachorum non videre Hierosolymam, &c.* Illi tamen erant propiores Romanis, aliisque Occidentalibus, & eorum zelus in pietate & devotione tantus erat, ut Papistarum etiam Monachorum & Clericorum, zelus præ illo tepor fuerit: uti judicat *Thomas à Kempis in lib. de Imitatione Christi.* Nec Hieronymi & unius atque alterius inter Sanctos & Doctores antiquæ Ecclesiæ exemplum terram illam ex tolerabili fortè curiositate lustrantium *maximum concursum ex toto orbe* conficere poterit, non magis, quam una hirundo facit ver. Denique probandum esset, paucos illos Doctores, eo modo & fine peregrinatos esse, quo Pontificii ex formulâ & definitione superstitiolæ suæ peregrinationis. III. Totum hoc choragium nititur geminâ falsissimâ hypothesi: quarum *una* est. Eadem numero loca, monumenta, eorumque adjuncta nunc supereſſe & se ostendere eo in statu, quo erant tempore Christi, cum illic conciperetur, nasceretur, prædicaret,

patere-

pateretur, resurgeret, ascenderet, & cum Apostoli illic agerent ac paterentur. *Altera* est, Data loca illa, monumenta, utensilia, &c. etiamnum in rerum naturâ, & saltem materialiter in eodem statu existentia, eadem sanctitate & benedictione inseparabili à Deo dotata esse. *Priorem* hypothesin elidit vastatio & magna mutatio Judeæ, quæ per Romanos, Persas, Saracenos illata, imprimis eversio & deletio Hierosolymæ per Titum, postea per Adrianum, qui pauculas illas reliquias & vestigia prioris urbis & ipsum nomen sustulit: ita ut locus, situs, partesque ejus inveniri & commonstrari nequeant, non magis quam antiquæ Babylonis aut Carthaginis. Atque hoc ipsum prædictum Luc. 21. vers. 6. *Non manebit lapis*, &c. Adde novæ illius civitatis dictæ Æliæ ab Adriano ædificatæ occupationem per Saracenos anno 636. & per Godofredum Buillionæum anno 1099. & per Saladinum Ægypti Sultanum anno 1187. & per Selimum Turcarum Imperatorem an. 1517. Quis credat eandem esse urbem, quæ erat tempore Christi, easdem plagas, eosdem vicos, eosdem limites, easdem plateas, eadem ædificia, eosdem muros cum omnibus corporibus continentibus & contentis tum naturalibus, tum artificialibus? Quasi vastationes urbium, & licentia ac ferocia militaris ferro & flammâ supera inferis non misceret. Lege *Iesa.* 13. *de Babylone*, & *Curtium de captâ Tyro* per Alexandrum Magnum, & *Vilhelmum Tyrium lib.* 8. *de captâ Hierosolymâ* per Buillioneum. Quomodocunque Judæi, Saraceni, Christiani eodem in loco, aut potius in vicino loco ædificaverint, aut ædificare tentârint, nunquam tamen eandem numero urbem, eundem situm, eandem figuram, easdem partes continentes aut contentas ita restituerunt, ut definitè absq; errore commonstrari possit hic aut illic Christus, aut Apostoli tale quid egerunt aut passi sunt, quo monumentum aliquod sui ac sanctitatem illic affixam & Christianis perpetuò frequentandam relinquerent. Manet enim illud oraculum Christi, Matth. 23. vers. 38. *domus vestra vobis deserta relinquitur.* Vanum ergo est, quidquid antehâc topographi & itineraria (quorum catalogum exhibet *Adrichomius in Theatro terræ Sanctæ*) de civitate Æliâ, quam Hierosolymam vocant, aliisque particularibus locis naturâ aut arte definitis, applicatè ad hæc aut illa gesta Christi aut Apostolorum consignârunt, & ex iis passim *Corn. à Lapide in Commentar. ad Euangelistas* & *Acta* depromit, quia Æliam cum antiquâ urbe temporis Christi, ut eam cum suburbanis descriptam & depictam exhibet *Adrichomius*, perpetuò videntur confundere. *Posteriorem hypothesin* refutat *primo* sana Theologia de sanctitate locorum, rerum, rituum, utensilium: de quâ infra in *Disp. de Benedictionibus*. *Secundo*, ex eo quod non amplius sit nec dici debeant terra sancta, urbs sancta, loca sacra,

nec amplius symbolum ejus sit *Iehova ibi*, & consequenter peculiaris benedictio divina illis affixa non sit. Quia antiqua illa sanctitas œconomica pro statu veteris Testamenti desiit, jure in morte Christi, executione in rejectione Judæorum, & introductione Gentium. Quæ ergo terra & urbs erat sancta, quia peculiariter ratione Ecclesiæ & Politię erat urbs & terra Dei, ea, siquidem exstaret, nunc non est, postquam evomuit habitatores suos, nec illi amplius Ecclesiasticè & Politicè sunt Dei peculium dicendum: nisi sepultam Synagogam & œconomicum cultum refodere velimus. Nec dici potest priori isti œconomicæ sanctitati & benedictioni successisse aliam in novo Testamento, contractam ex conversatione Christi & Apostolorum. Quia ex adverso potius maledicta & profana terra ac urbs non minus quam Bozra, *Ierem.* 49. 13. denominari debet, à cujus incolis dominus gloriæ cum discipulis suis tam indignè habitus fuit. Vide & confer illud *ve Matth.* 11. *v.* 23. 24. & 10. *v.* 14. 15. & tristem querelam ac prædictionem *Matth.* 23. *vers.* 38. & 24. *vers.* 15. cum *Luc.* 19. & 1. *Thess al.* 2. *vers.* 16. Idem docet argumentum Apostoli, *Hebr.* 13. *vers.* 13. 14. quo fidelibus suadet exitum & fugam ex maledictâ urbe; quos etiam divinis monitis paruisse testatur *Eusebius* Tantum abest, ut benedictionis & sanctitatis quærendæ causâ fideles eò amandasset. Nec prætereundum, quod Deus argumento irresistibili in infelicissimo tot cruciatarum & belli sacri (uti vocant) eventu, κατοχὴν Christianorum benedictionem illic frustrà quærentium tam manifestè confuderit, Saracenos & Turcas iis locis imponendo: haut aliter ac Templi & Hierosolymæ excidio Deus tanquam reali & irresistibili argumento evicit sacrificiorum & cultus œconomici cessationem.

APPENDICVLA II. *De Reliquiis.*

DUæ Affines & subordinatæ huic controversiæ de Peregrinationibus subserviunt: quarum una est de Locis sacris; altera de Reliquiis. Prior à nobis excussa est in *Disp. de Templis.* Posterior, quia iisdem ferè argumentis contra peregrinationes modo allatis conficitur, non est quod seorsim & operosè tractetur. Vide *Chamierum* & *Antagonistas Bellarmini, Chemnitium, Perkinsum modo cit.* Et *VVittakerum in Prælectionibus de Sanctorum invocatione, Reliquiis, Imaginibus, à Conrado Deckero* editis. Hic solum modo observari velimus disputandi methodum, ut strictè insistamus statui controversiæ principalis, De religioso cultu Reliquiarum. Pontificiis incumbit probatio ex Scripturâ, accedente etiam consensu Ecclesiæ antiquæ ex Conciliis, Patribus, Martyrologiis demonstrando.

Quod

Quod ad hiſtoriam reliquiarum ea vel univerſalis eſt omnium in toto orbe Papali: vel particularis ſingularum. *Hiſtoria univerſalis* an à quoquam eorum ex profeſſo & plenè conſcripta ſit, neſcio. Citatur *Franciſci Maurolyci topographia Sanctarum Reliquiarum.* Quantum ille præſtiterit, dicere nequeo: quia liber hactenus mihi viſus non eſt. Belgicarum reliquiarum Catalogum dedit *Arn. Raiſſe*, tit. *Hierogazophylacium Belgicum.* Quod ſi univerſale inventarium extaret, uno obtutu deprehendi poſſent multiplicatæ reliquiæ, aut unæ eædemque numero reliquiæ quæ diverſis in locis ad cultum proſtitutæ oſtentantur. Et hic tractanda eſt inextricabilis controverſia, de dignoſcendis reliquiis adulterinis à genuinis. Ubi tandem neceſſariò concludent per τὸ *non liquet*: uti de probationibus ſpirituum. De quò vide 2. *part. ſelectar. Diſpp.* Univerſale inventarium ſi Pontificii non moliantur, aut antehac moliti non ſint, ex *deſcriptionibus & notitiis, Regionum, Vrbium, Eccleſiarum, Epiſcopatuum, Monaſteriorum, Divorum tutelarium, Martyrum*, colligendum eſt. *Hiſtoriæ particulares*, de hujus aut illius λειψάνῳ origine, tranſlatione (per donationem aut emtionem, aut jus gladii, aut ſpontaneam & miraculoſam ipſarum migrationem de loco in locum) omiſſione, occultatione, inventione, efficaciâ, miraculis, celebritate, evectione & authentizatione ſeu canonizatione. Quod ſi reliquiarum exercitium in cohortes diſtribuere quis velit. I. Aliæ ſunt Chriſti, aliæ B. Virginis, aliæ Apoſtolorum, aliorumque Sanctorum & Martyrum. De quibus quæſtio ipſis enucleanda, An Chriſti omnes tum primariæ, tum ſecundariæ latriâ, Mariæ hyperduliâ, Sanctorum duliâ ſint colendæ. II. Aliæ ſunt ipſa corpora aut partes corporum, aliæ adjuncta atque utenſilia: ſive proxima, ut veſtes; ſive propinqua, ut acus, corbes, patinæ, libri, pulpita; ſive remota, ut cubiculum, domus, hortus, collis, mons, puteus. Inter corporum partes, ſive propriè, ſive impropriè dictas, eminent ſanguis Chriſti, & lac B. Virginis. Inter adjuncta Chriſti ſindones, clavi, particulæ crucis, B. Virginis induſium, & capilli, femoralia Joſephi. Percurrantur *Catalogi Reliquiarum Aquiſgranenſium & Colonienſium*: quæ poſteriores quotannis magnâ cum ſolennitate à peregrinantibus quibuſdam ex Ungariâ viſitari ſolent. Adde imprimis *Raiſſii Hierogazophylacium Belgicum*, & *Mirai Faſtos Belgicos.*

APPENDICVLA III. *De Peregrinationibus ad ſanguinem Boxtelenſem.*

DIximus inter reliquias Chriſti excellere ſanguinem. Eas faciunt duplices, vel ſanguinis, qui ex Chriſti hic in terrâ verſantis corpore efluxit,

fluxit, & tunc exceptus, aut poſtea repertus fuit: vel ſanguinis, qui ex vino per tranſubſtantiationem factus alicubi effuſus eſt, aut rei alicui adhæſit, aut ex hoſtiâ conſecratâ, aut ex fruſto ligni crucis effluxit. Fruſtum illud crucis in Abbatiâ Floreffienſi ſervari teſtatur *Arn. Raiſſe in Hierogazophyl. Belgico pag.* 217. ſed guttas, quas lignum ſtillaverat, iſtic aut alibi aſſervatas non meminit. Quod an à magnâ indiligentiâ & indevotione excuſari poſſit, Papæ aut proximo Concilio inquirendum relinquo. *Prioris* ſanguinis (quamvis ejuſdem numero cum ſanguine poſterioris generis ſecundum Theologiam tranſubſtantiationis) reliquiæ oſtentantur Romæ, Venetiis, Mantuæ, Treviris, Bruxellis; & Taurini ac Veſontione; ubi ſacram ſindonem cum impreſſis ſanguineis vulnerum ſtigmatis poſſidere ſe dicunt. De quibus aliiſque Chriſti reliquiis nonnulla, atque unà Autores notamus in *Auctario ad Diſp. de Perfoſſo latere Chriſti, part.* 2. *ſelectar. Diſpp.* Sed mirum eſt Poëtas tantum finxiſſe reliquias ſanguinis in cruce effuſi, & non unâ operâ effuſi in horto in agoniâ *Luc.* 22. *verſ.*44. & in flagellatione aç impreſſione coronæ ſpineç, etiam in circumciſione: quandoquidem & ſudorem faciei in ſudario Veronicæ, & umbilici præciſionem, & præputium jactant: De quo vide *Auctarium diſp. modò cit. Poſterioris* ſanguinis reliquias venditant Antwerpiç, Bruxellis, Sylvç-Iſaci in Hannoniâ, &c. & (teſte *Bzovio in annal.* 1399.) Poſnaniç, & a. 1382. & ib. 1346. de hoſtiâ in carnem mutatâ. Et antehâc, cum res Papatus ſtarent, Woudrichemi, & Middelburgi. Ejuſdem generis eſt ſanguis in *Boxtel* Baroniâ non incelebri Ducatus Brabantiç, in agro Sylvç-Ducenſi. De cujus cultu & ſtatu aliquid hic referendum duxi, quod in confiniibus urbis & agri Sylvç-Ducenſis natus, educatus, & 23. annis Miniſterio functus, ex incolis noſtratibus & vicinis præſertim peregrinationum iſtarum ſpectatoribus multa jam inde à puero audire & diſcere potuerim, quç ad Boxtelenſis hujus religionis notitiam pertinent. Prodiit aut inclaruit hoc figmentum circa, ſaltem imperitorum hominum concurſu non fuit frequentatum ante bellum Belgicum. Antea enim Worcomii ſanguis Chriſti viſitari ſolet: ſed oppido illo in partes libertatis ac confœderationis tranſeunte, & pulſo inde Papatu, exceſſere unà adytis dictæ reliquiæ ſanguinis: an illæ tunc iſtic à noſtris abolitæ ſint; an à Pontificiis occultatç, & ad inſtar ignis ſacrificiorum (de quâ fabulâ *Raynoldus lect.* 135. *ad Apocrypha*) in puteum demerſç; an ab iiſdem alio tranſlatæ, an verò in viâ perierint, dicere nequeo: ſaltem memoria & nomen earum ex illo tempore paulatim exolevit. Hâc occaſione emergere, & in pretio eſſe ceperunt reliquiæ & peregrinationes Boxtelenſes: uti in hoc reliquiarum univerſo, corruptio unius eſt generatio alterius. Quamvis ſanguis Woudrichemenſis nunquam tam celebris ac tanto concurſu frequentatus

Digitized by Google

quentatus fuerit ac Boxtellenſis : & jam ante caſum atque exequias ſuas iſtic & in vicinia multũ pretio ipſius apud Papiſtas deceſſiſſet, poſtquã ſermone omniũ ferretur cuſtodes ſacrarii iſtius in novâ lintei per ſanguinẽ ovillũ tinctura ac coloratione deprehenſos. Origo hujus ſanguinis Boxtelenſis refertur ad ann. 1380. ſub Urbano VI. Occaſio erat negligentia Sacerdotis miſſificãtis, per quã calix ſubverſus in corporale ſe effundebat, illudq; rubore ſuo tingebat, cum vinũ album ad ſacrificandũ infulum eſſet. Hinc ad ſupplicationẽ Boxtellenſium Pileus Cardinalis tit. S. Praxedis auctoritate Apoſtolicâ (uti ipſe loquitur) ſuffultus, diplomate Francofurti dato licentiam dedit ſemel quotannis inter alias reliquias corporale illud populo monſtrandi, eidemq; po-

pulo narrandi & exponendi, *quæ in præmiſſis per prædictos teſtes viſa & intellecta fuerunt.* Servatum ergo fuit dictum corporale in Boxtellenſi Canonicorum Baſilicâ, & quotannis noſtrâ ac Parentum ætate oſtentatum in Dominicâ Trinitatis, uſque ad occupatam à fœderatis Sylvam-Ducis & Papatum inde atque ex agro dimiſſum, quod incidit in annum 1629. Quod ad frequentem populi concurſum, quem jactant, fatemur imprimis muliercularum & puellarum, deinde & juvenum ex plebe ruſticâ agri Sylvæ Ducenſis & vicinorum Brabantiæ, Hollandiæ, Geldriæ fœderato Belgio ſubjectorum, ſed Hiſpano tributariorum. Nec deerat concurſus erronum, mendicorum, agyrtarum, crumeniſecarum. Ex oppidis vicinis, quia viris per calamitates bellicas acceſſus non dabatur (excepto tempore induciarum ab anno 1609. uſque 1621.), pauculę aliquot

quot mulierculæ ſolennem hanc pompam augebant. Plerique agebant illa, quæ in celebribus nundinis & encæniis, nec non in caſtris à ſpectatoribus agi ſolent. Communiter templum, proceſſionem, tentoria ſeu ſcenas, merces venales, ludos, ludiones, agyrtas, &c. ſpectatum ibant, adhæc corporale de pegmate oſtentatum, ſiquidem preſſura turbę à ſpectaculo eos non arceret, & vitæ, valetudini, veſtibus non cogeret conſulere potius, quam ſpectaculo attendere: quod non raro plurimis obtingebat. Inſuper narrationem & encomium hujus miraculoſi ſanguinis à Stentoreo quo Prędone buccinatum audiebant, qui audire poterant. Pauciores, quibus illud Virgilii aptari poterat, *Iam tum relligio pavi.*

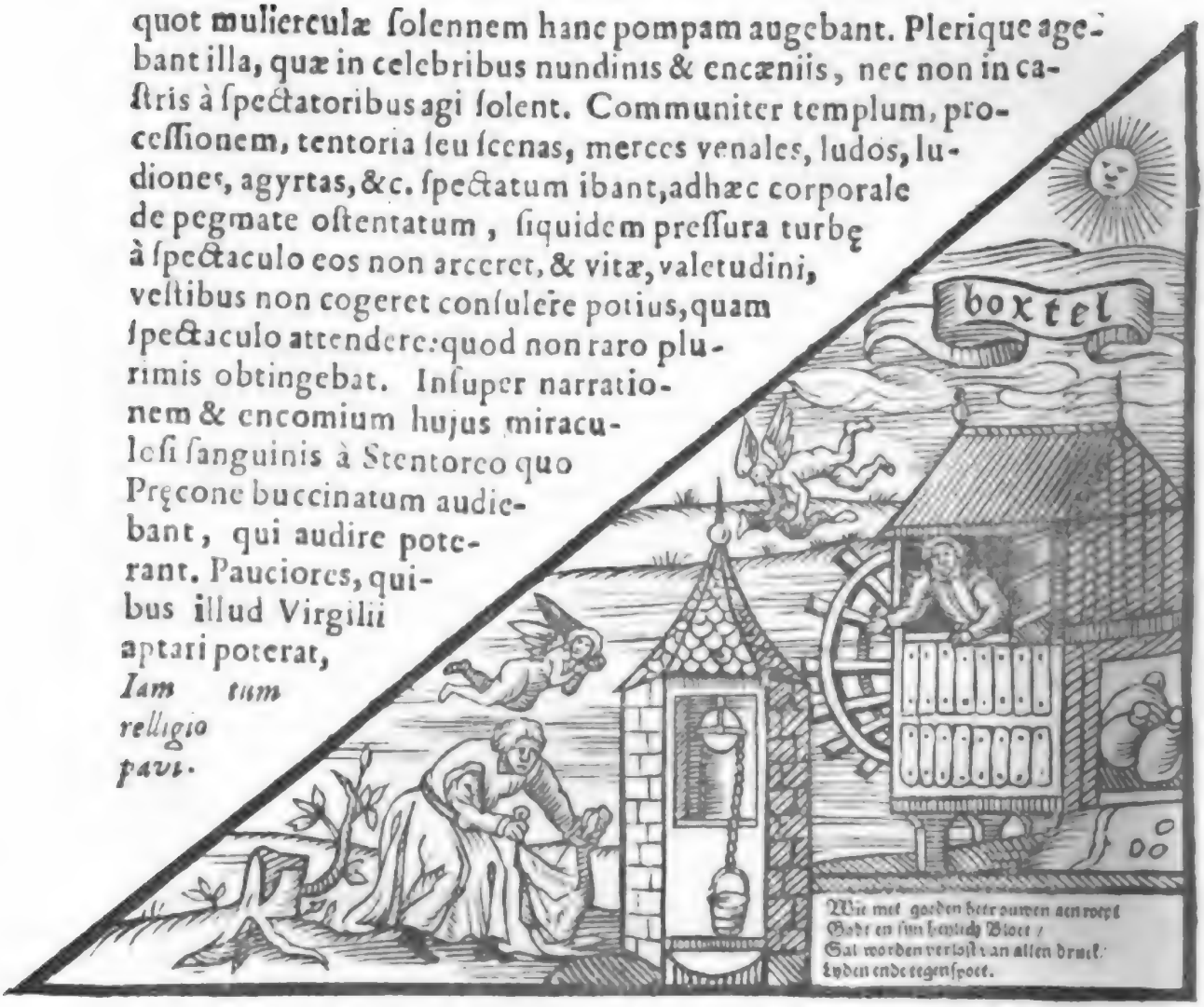

dos terrebat agreſtes, alii circum templum buculam aut equum ſuum ducebant mali alicujus averruncandi cauſâ; alii genibus reptando templum interius obibant; alii crus aut brachiolum, aut capitellum, &c. ex cerâ confectum, ſanctuario offerebant; quo affectis corporis partibus ſuccurrerent: alii infantulum tabeſcentem & emaciatum (quem S. Machuti infantem vulgò appellant) bilancibus cum ſiligine, ponderabant, & quantitatem illam frumenti ſacrario offerebant. Mulierculæ innuptæ ſeu puellæ Boxtellenſes non ſine conſortio & comitatu juvenum nocte ſolennem diem oſtentationis præcedente vigilabant, per templum & cœmeterium ambulando aut diſcurrendo; & hunc devotionis actum ἱδίᾳ λαλίᾳ appellabant het H. Bloet waecken / q. d. *pervigilium ſacri Sanguinis*. Ne autem mixtus ille juvenum & puellarum concurſus & diſcurſitatio incommodi quid adferret, & *pervigilium Veneris* olim apud Gentiles celebratum, hinc naſceretur

fceretur, ex neceſſitate aliquando adhibitam memini cuſtodiam aliquot militum ex præſidio Regis Hiſpaniarum arci Boxtellenſi impoſito, qui per templum & cœmeterium obambulantes excubabant & attendebant, ne quid abſurdi aut indecori illic committeretur. Ad choragium hoc pertinebat puteus, quem *ſacrum* den heyligen Put illic indigetant, in quem ſacrum corporale poſt oſtentationem intingebant, ut hâc ratione miraculoſam ſanguinis incorruptibilitatem demonſtrarent, quippe qui nullâ aquâ elui poſſet. Ex ſacro illo puteo ſuperſtitioſæ mulierculæ certatim amphoram aut aliud quod vas portatile aquâ implebant, quam domum quæque ſuam aſportabant, futuram omnium malorum panacæam & ſacrum ἀποτροπαῖον: non obſtante, quod puteus ille autumnali aut hyemali tempore cum reliquis aquis foſſarum ex pluviâ & aquis è terrâ erumpentibus creſcentium commiſceretur. Sed miſeri illi idiotæ Philoſophis inter individuum permanens ac perfectum, quod à ſacris reliquiis attingitur, & inter ſucceſſivum ſeu imperfectum (quale e. gr. ratione aquæ ſuæ eſt fons, puteus, fluvius, &c.) diſtinguentibus, ſimpliciter & indiſtinctè credere videntur, aquas omnes iſtum puteum mediatè, immediatè, cominus eminus attingentes, eſſe ſacras ex eo, quod puteales muri & lapides attigiſſent aquas tunc exiſtentes, quæ individuæ aquæ tunc attingebant corporale & ſanguinem Chriſti, cum ſolenni die in illas immitteretur. Sic ſacræ reliquiæ Romæ exiſtentes mediatè quævis loca extra Romam peraërem & aquas tangere dicendę eſſent: quia vacuum intermedium non datur. Ad quid ergo peregrinationes? Ultimum τὸ plaudite hujus dramatis erant ſceduiæ ſeu chartæ figurâ vexillari ἐπιγραφοι utrinque depictę, quæ fabulam ſanguinis in corporale effuſi, & oſtentationem ejus cum ſacro puteo exhibebant, quas illic emptas peregrinantes ſangui petæ quique domum ſuam auferebant, etiam amicis ac neceſſariis ad perpetuam rei memoriam earum exemplaria impartiebantur. Atque hæc de ſtatu religionis Boxtelenſis generalis & brevis narratio, uti tum ex communi hominum ſermone in illo tractu, tum ex relatione ἀυθεντων Pontificiorum & noſtrorum, qui præſertim tempore induciarum ex curioſitate & ſpectandi cauſâ eò ſe contulerant, accipere potui. Nunc autem poſt quam Sylva-Ducis cum agro ſubjecto in poteſtatem confœderati Belgii anno 1629. redacta eſt, omnis religioſa oſtentatio & peregrinatio illic ceſſat; an quis ſacrarium illud in exilium portans victoſque penates, alibi novam emunctionis officinam aperuerit, fateor me hactenus ignorare. Subjiciamus nunc ἐπίκρισιν. 1. Hiſtoria ſeu fabula de effuſione ſanguinis in corporale, admodum obſcurè & jejunè propoſita, ſolâ fide aut potius fictione municipali ſubnixa videtur, Dominus enim loci Wilhelmus Mærhemius

rhemius cum ſuis incolis non tam confirmationem Papæ aut ejus nuntii, quam licentiam & permiſſionem, inter alias reliquias corporale illud quotannis ſolenniter populo oſtentandi: uti colligimus ex diplomate Cardinalis Pilei, quod *Mireus Faſtis* ſuis inſeruit *pag.* 320. Ille ergo facile abſque examine non ſine mediantibus illis (uti opinor) ſecundum ſtylum Curiæ Romanæ, Boxtelenſibus conceſſit quod intuitu emolumenti inde ad communitatem ſuam perventuri poſtulabant, ut ſcil. *corporale prædictum, ſanguine Chriſti, ut præmittitur, rubricatum, inter reliquias alias, ſemel in anno Chriſti fideli populo monſtrari valeat, narrando & populo exponendo ea, quæ in præmiſſis per prædictos teſtes viſa & intellecta fuerunt.* Ubi hic teſtium examen? Quinam illi ſunt qui teſtati ſunt, immo teſtari potuerunt vinum fuiſſe album, & ex calice everſo rubrum liquorem fuſum eſſe? Et dato rubro quâcunque fictione aut arte, ſive hominum, ſive dæmonum, corporale tinctum fuiſſe, unde teſtes illi (ſi qui fuerint præter avarum ſacerdotem & ædituum) certò cognoverunt, fuiſſe verum ſanguinem humanum, immo ſanguinem Chriſti? An hâc conſequentiâ, Eſt rubrum, ergo eſt ſanguis? Eſt ſanguis: ergo eſt ſanguis humanus? Eſt ſanguis humanus: ergo eſt ſanguis Chriſti? Quod ad Boxtelenſes, domeſtica qualiacunque teſtimonia tunc Cardinali Francofurti agenti exhibentes, cum lucroſarum ſuarum nundinarum initia molirentur, illi in toto hoc negotio ſuſpecti ſunt, & ut tempora tunc erant, ſuſpectiſſimi. II. Cum hoc miraculum anno 1380. accidiſſe dicatur, & ab eo tempore ſanguinem illum frequenti cultu & miraculis celebratum, mirari ſubiit, cur Scriptores Hiſtorici & Theologi, qui ab anno 1383. uſque ad 1622. fuerunt quam plurimi, tam celebris religionis Boxtelenſis non meminerint. Quantum ego ex *Hiſtoriis Eccleſiaſticis*, quę mihi ad manum ſunt, colligere poſſum, primus *Miræus in Faſtis* anno 1622. editis, ejus meminiſſe videtur. Quem proximè ſecutus fuit *Auguſt. Wichmans in* ſuâ *Brabantiâ Marianâ lib. 3. cap. 21.* Erat is Monachus Tongerlöenſis in agro Antwerpiano, qui ad tempus aliquod rexerat Parochiam in *Tilburch* agri Sylvæ-Ducenſis à Boxtelâ non ita remotam; poſtea factus Abbas Tongerlöenſis. Eum excepit *Arnoldus Raiſſe* Duacenus *in Hieroga Zophylacio Belgico* anno 1628. pag. 120. Poſtremus, quod ſciam; eſt Jeſuita *Martinus Breſſerus* Patriâ Boxtelenſis, *libr. 6. de Conſcientiâ. cap.* 22. §. 305. Et hi quidem breviter & leviter indicio tanti ſacrarii defunguntur. Cur autem *Dionyſius Mutzert* Monachus Tongerlöenſis Auguſtini Wichmans ſodalis *in Hiſtoriâ Eccleſiaſticâ* vernaculo ſermone anno 1622. editâ, hujus ſanguinis ad annum 1380. nec in *Hiſtoriâ generali*, nec in *ſpeciali Belgii* meminerit, meritò diſquiri poſſet: præſertim, cum ſanguinem Mantuanum

tuanum non præterierit ad annum 804. §. 2., nec Alemarienſem, Bergenſem, Brugenſem, Buſco-Iſacenſem, in *Hiſtor. Eccleſ. Belgii*, *pag.* 148. 185. 187. III. Miracula iſtic edita, quæ jactant, ego cum incolis agri vicini jam inde à pueritiâ uſque ad annum 1629. (ex quo Sylvâ-Ducis captâ peregrinationes Boxtelenſes ceſſârunt) nulla ex utriuſque Religionis hominibus unquam percipere potui, quamvis ſtudioſè attenderim & inquiſiverim: Niſi miracula dicere velis, quorundam ſpectatorum pugnas & vulnera, aut cruriſragia ex confertæ turbæ preſſurâ, aut alia quævis incommoda iſtic loci aut in itinere occurrentia. Hiſtorias miraculorum hactenus editas non vidi, nec fando de illis audivi. IV. Nec exiguum religioni Boxtelenſi præjudicium creatur ex eo, quod nulli aut ferè nulli urbis & agri Sylvæ-Ducenſis Parochi, Sacerdotes, Canonici, & qui inter Laicos literati, aut magis prudentes ac honorati, quamvis religioni Romanæ addictiſſimi, anniverſariam hanc devotionem frequentârint. Quin ſæpenumero tempore & occaſione iſtius ſolennitatis à vicinis incolis referri audivi jactatum apophegma cujuſdam Parochi in vicinâ Boxtelenſi: Hoc tempore in Pago ſuo creandum eſſe Magiſtratum, ſiquidem prudentem deſiderent; quod omnes ſtulti tunc abeſſent; ad ſanguinem ſcil. Boxtelenſem profecti. V. Denique in theſi conſiderandum, ne quidem in materialem ſanguinem Chriſti, qui ex ipſius corpore profluxit fide & fiduciâ divina eſſe recumbendum, nec eundem eſſe adorandum: multò minus teſtis, templis, votis, proceſſionibus, peregrinationibus, precibus colendum eſſe ſanguinem, qui ex vino tranſubſtantiatus putatur. Antecedens probatur: 1. *Quia* nullâ fide divinâ certum eſſe poteſt, effuſum Chriſti ſanguinem ab aliquo collectum, & uſque in hunc diem ſervatum; ſic ut ab alio quovis rubro liquore, aut à ſanguine cujuſque animalis aut hominis certò (certitudine ſcil. fidei) diſtinguatur & internoſcatur. Hoc enim ſi factum fuiſſet, utique Scriptores Novi Teſtamenti, & Eccleſiæ ac Doctores Apoſtolis proximè ſuccedentes ejus Hiſtoriæ meminiſſent, & perpetuâ praxi Religionem illam ſanguinis Chriſti oſtendiſſent. Sed hoc in æternum non probabitur: ſic ut vel fide humanâ nobis credendum ſit. 2. *Quia* ipſorum *Thomæ* cum *antiquis ejus Sectatoribus ad* 3. *qu.* 54. *art.* 2. hoc minimè credit: ſtatuit enim omnem Chriſti ſanguinem in paſſione effuſum in reſurrectione reſumtum eſſe. Quid quod prædicatores contra Minoritas anno 1464. contenderent hæreticum eſſe, ſi quis dicat ſanguinem Chriſti ab ejus divinitate in triduo mortis fuiſſe diviſum: ita ut neceſſe fuerit *peculiari Bulla Pii II.* (quæ inter *ipſius Bullas* eſt 11.) omnem dictæ controverſiæ prædicationem, diſputationem, ſuaſionem ſub pœnâ excommunicationis latę ſententię prohiberi.

Videat cui vacat, Recentiores, qui contra Thomam & antiquos Thomistas per distinctiones paucularum guttarum à notabili quantitate sanguinis, & sanguinis nutrimentalis ab integrali ac vitali, determinant apud *Zuarezium*, aut *Vasquez ad loc. cit.* aut apud *Bresserum lib. 6. de Conscientiâ cap. 22. & 23.* ubi alios Doctores indicat, & admodum laborat pro sanguine in terris relicto. Ipsi ergo prius communi fide credant, aut saltem communi Theologiâ determinent, quid sit de illo sanguine (hoc tanquam Belgio imprimis utile optat *Bresserus cap. 22. §. 310*); & tum demum ad quęstionem de cultu deveniant. Sed hic mos Ecclesiæ Romanæ miseros idiotas in cultu eorum σπαργμάτων fovere, quæ Pastores & Doctores aut non credunt, aut ignorant. Vide modo *Bresserum cap. 23. ubi de Scrupulis. 3. Quia* Apostolus 2. *Corinth. 5. vers. 16.* dicit se neminem nosse secundum carnem, ne quidem Christum. Ergo non novit materialem sanguinem Christi, qui in terris tunc conservatus esse fingitur, quemque tot locis *Bresserο & Miræo* indicatis hodie ostentant. Idem applico sudori & sudario Veronicæ, carni præputii, Romæ & Antwerpię (*Bresser. pag. 713. Mutzert in Eccles. Histor. ad annum 1114. §. 7. 8.*), pluribus guttis lacrymarum Christi, (apud *Arnold. Raisse, pag. 272. 273.*) 4. *Quia* partes corporis Christi permanentes & organicæ non sunt objectum divinæ adorationis, ex. gr. digitus aut labium, &c. Multo minus est sanguis, & quidem extra vasa sua effusus. Qualis pars corporis sit aut non sit sanguis, à Medicis & Philosophis quærendum. Quidquid statuatur, saltem non est persona; ne quidem natura humana in hypostasin divinam assumta: Ergo non est objectum adorationis materiale. Nec est natura divina: ergo non est objectum formale, aut ratio formalis. Vide hoc ex professo explicatum in 1. & 2 *part. selectar. Disp. ubi de Christo Mediatore, ejusque Adoratione.* Sed dicat quis, sanguis Christi est satisfactio pro peccatis nostris. *Resp.* 1. Dato esse; an inde sequeretur invocandum esse quod Deus & persona divina non sit, ne quidem completa substantia creata. *Resp.* 2. Sanguis materialiter & in se spectatus non est lutrum, sed quà violenter & hominibus per inflicta vulnera, & pœnaliter in perfectâ obedientiâ, ratione justitiæ divinæ, effusus; quà scil. sanguis filii Dei φιλοθύτου Sponsoris nostri effusus pro nobis. Sub illo formali, & illo respectu satisfactio & salus sanguini per metonymiam synecdochicam tribuitur. Neque enim sola passio effusionis sanguinis, sed etiam quælibet aliæ in animâ & corpore, toto vitæ cursu, præsertim in fine, conficiunt simul lutrum illud satisfactorium infiniti valoris. Sunt distinguenda quidem singulæ partes & momenta, perpessionum Christi materialiter considerata; minimè verò divellenda formaliter ut lutrum, seu in ordine ad satisfactionem & meritum

ritum considerata. Est ergo nova & præter Scripturam φιλοθρησκεια Theologia practica Pontificiorum, quæ religiosam invocationem dirigit ad vulnus dextri aut sinistri pedis, aut lateris, &c. insuper ad sanguinem, aut sudorem, aut lacrymam Christi per dolores ex corpore ejus expressam; adhæc ad partes quasque corporis internas, externas; immo & ad adjuncta corporis interna, externa, proxima, propinqua, remota, ex. gr. sandalia, sindonem, clavos, lanceam, spinas, crucem, verba oris ipsius, &c. Incidit in manus meas libellus Belgicus ante 171. annos excusus, hoc titulo;

De seven penitentie Psalmen getogen upt Marien Souter tot lobe Marie/ gedruckt tot Antwerpen by Clays Veeu/ Anno 1487. in 8.

Sub finem libelli habetur precatio ad omnes Sanctos quotidie recitanda: cujus initium est:

Coemt my de hulpe bid ick u alle Heyligen/ &c. Finis,

Obermits Jesum Christum onsen Heer/die mitten Vader leeft ende regneert in eenicheyt des heyligen Geestes van ewen tot ewen. Amen. Vides hic Christum constitui Mediatorem inter hominem orantem, & inter Sanctos adorandos. Nec Philologum *I. Lipsium* primum aut solum esse, qui *in suâ Virgine Hallensi* Christum fecerit Mediatorem inter se & B. Virginem. Hanc orationem ad Sanctos sequitur in dicto libello precatio ad Jesum Christum; in quâ directè hæc sequentia invocantur.

Ick aenbede
- Dyn gebenedyde eersamige Hooft/ &c.
- Dat oberste van dynen heyligen Hoofde/ dat met de pzeselingen der scherper doornen wzeedelicken doorsteecken was/ &c.
- Dyn heylige Voorhooft/ ende alle den omganck dyns gebenedyden Hoofdes/ &c.
- Die doornen kroone/ &c.
- Dyne glorieuse Oogebzauwen/ &c.
- Dyne goedertieren Ogen/ &c.
- Dyne minnelyckste ontfermhertige Ogen/ &c.
- Dyne minnentlycke eersamige Wangen/ &c.
- Dynen soeten honichvloeyenden Mont/ &c.
- Die alderheylichste Woorden dyns monts/ &c.
- Dyne roode roosevertwige Lippen/ &c.
- Dyne heylige Tanden wit gelyck den elpenbeen/ &c.
- Dyne soete honichvloeyende Tonge/ &c.
- Dyne aldersoetste kinne/ &c.
- Dyne eersamige minnentlycke Aensichte/ &c.
- Dyne aldersoetste kiele/ &c.
- Dyne luyde roepende Stemme/ &c.
- Dynre alderheylichste Borste/ &c.
- Dyne honinchlycke Armen/ &c.

Ick aenbede
- Dyne onnooſele ende onbeblechte Handen/ &c.
- Dyne alre heylichſte Wercken/ &c.
- Die Palmen dynre heylige handen/ &c.
- Dynre alre heylichſte Vingeren ende Nagelen/ &c.
- Die heymelycke verborgenheyt dyns godlycken herten/ &c.
- Die hoecheyt des goddelycken Raets / voorſiende de verloſſinge des menſchelycken geſlachtes.
- Die alre hoechſte begeerte ende minne dyns Herten/ &c.
- Die anxtvoudige bangicheyt dyns bebenden Herten/ &c.
- Dyne onbeblechte Voeten/ &c.
- Dyne alderheylichſte Beenen/ &c.
- Dyne heylige gebenedyde Lmyen/ &c.
- Dyn heylige Dyen/ &c.
- Dynen heyligen Buycke / ende die waerdige ingedoemten der onfermhertichcyt.
- Dyne alder heylichſte Syden/ &c.
- Dat uytbloeyende Bloet ende Water/ &c.
- Dat bloedige Sweet dat loopende ende dzupende van dynen heyligen lichaem ter aerden liep.
- Die alre heylichſte Speere/ &c.
- Dyn alre heylichſte Lichaem / doot hangende aen den Cruyce/ &c.
- Dyne heylige ende alderdierbaerſte Siele/ &c.
- Die Galge des heyligen Cruces/ &c.
- Die diepheyt ende die menichboudige veelheyt dynre heylige Wonden / ende alle die inſtrumenten dynre bittere Paſſie/ &c.
- Dyn uytgeſtoyte dierbaer Bloet/ &c.
- Die ontfermhertichcyt/ die dy verbaerde/ &c.
- Die goedertierenthcyt die dy tooch/ &c.
- Die minne die dy dwanck/ &c.

Ultima hujus libelli Precatio hoc titulo inſignitur.

Dit naebolgende Gebedt was gegeben doo? den Engel Godts den heyligen ende ſeer deboten Leeraer ſinte Bernart eene ſonderlinge liefhebber der Moeder Godts Maria/ welck Engel tot hem ſpzack aldus/ Soo als dat gout dat koſtelyckſte ende alre waerdichſte is boven allen metalen/ alſoo is dit gebedt Maria alre bequaemſte ende ontfanckelickſte boven allen anderen gebeden.

Sequitur ipſa Precatio.

Weeſt gegruet alre ootmoedichſte dienſtmaget der H. dzievondicheyt Maria. Atque ita ter & decies *Ave* repetitur cum totidem diverſis elogiis Mariæ, ex quibus tria ſequentia ſolummodo enoto:

Alre glorioeſte Koninginne der Patriarchen.
Alre ſterchſte Verſterckſter der Martelaren.
Alre bereetſte Troeſterſe der lebender ende der doodeu.

Tre-

Tredecim illæ ſalutationes concluduntur his verbis:

O Hemelſche Koninginne Maria / ick bidde u door u grote barmhertichept ende u ſMoederlycke goedertierenheyt / dat ghy my by wilt ſtaen in alle myn tribulatie / weder ſpoet ende verdriet / ende ſonderlinge in de uere myns doots / ſoo ontſanckt myne ſiele / ende offert die dyn alre ſuetſte Sone Jeſum Chriſtum / die mitti lebet ende regneert in euwicheyt Amen. Ave Maria.

DE PSEUDO-PRECATIONIBUS, ROSARIIS, LITANIIS, HORIS CANONICIS, ET OFFICIIS ECCLESIÆ ROMANÆ.

Reſp. LAMBERTO vanden WATERLAET,

Ad diem 5. Octob. Anno 1642.

De Roſariis & Coronis Mariæ, deque Litaniis, Horis Canonicis, aliiſque officiis divinis in Papatu, hominatim Mariæ, agendum ad primum Decalogi Præceptum, ſub titulo de Idololatriâ; & rurſum ad ſecundum Præceptum, ſub titulo Pſeudo-ſacri, aut Pſeudo cultus inſtituti; nec non in Aſceticâ, inter oppoſita orationis ſeu praxeos precandi.

DE ROSARIIS.

NOtum eſt variis multiſque modis in Papatu coli Mariam: ex quibus in gratiam ſtudioſorum notoſiſtos, qui mihi in mentem nunc veniunt. I. Jejunia tum indicta tum ſponte ſuſcepta, aliæque mortificationes, obſequia, eleemoſynæ, donaria, &c. II. Feſta: de quibus agendum in *Diſp. de Feſtis.* Hic imprimis notandus *Auguſtini VVichmans* blaſphemus *liber tit. Sabbathiſmi Mariani;* & *Biverius* Jeſuita *de Feſtis & Privilegiis Mariæ; Stanihurſti hebdomada Mariana.* Huc refer proceſſiones & ſupplicationes Marianas: quarum Veneta, ſumtuoſa planè pompatica, & ſuperba in honorem lactis Mariæ & togæ, pallii, cinguli, particularum ſepulcri, &c. nec non ſanguinis Chriſti, an. 1617. illic detectorum deſcribitur ab *Ant. Balingem in Kalendario Mariæ, append. ad 28. Maji, pag. 695.* III. Templa & Altaria: de quibus in *Diſputatione de Templis.* Huc refer Monaſteria, aliaque loca ipſi dedicata, ex. gr. omnia Monaſteria Ciſtercienſium. IV. Picturæ & Imagines. De quibus à Lucâ depictis magna concertatio. V. Reliquiæ Marianæ: de quibus in *Cap. de Reliquiis.* Vide librum *Arnoldi* 1

Raissii, tit. *Hierogazophylacium Belgicum*. Sunt autem præcipuæ reliquiæ, lac, capilli, conclave, indusium, annulus pronubus, quo Josephus Mariam sibi desponderit: de quo tantum certamen, ut *Ioh. Baptista Laurus librum de eo* ediderit anno 1622. Vide *Riveti Apologiam*, & *Hottingeri Histor. Ecclesiast. saculum* 15. *sect.* 1. *pag.* 129. Alius est annulus pronubus, quo ex capillis suis contexto Maria cuidam Alano se desponsasse dicitur. Videant, qui compendium quærunt, hæc aliaque ad fœdissimam hanc fabulam pertinentia apud *Rivet. lib.* 2. *Apol. cap.* 12. & *nos* infrà *cap.* 2. VI. Collegia sacra Mariana, sub invocatione Mariæ instituta & erecta, atq; hâc ratione illius cultui peculiariter consecrata, illiusque patrocinio commissa. Quæ sunt triplicia. 1. Monachorum seu Regularium, ex. gr. Augustinianorum & Carmelitarum. Quo refero & Canonicos. 2. Sodalitatum seu Confraternitatum: quæ in varias species specialissimas in *Disp. de Monachis* enumerandas dispesci possunt. Huc referri debent *Ascetici libelli Institutionum pro Sodalitatibus Mariæ, Verroni, Cosleri, &c.* in domibus Jesuitarum, & apud Carmelitas, Servitas, Dominicanos. 3. Equitum, seu militum Ecclesiæ: ex. gr. Teutonicorum; de quibus eâdem *Disp. de Monachis*. VII. Publica & Liturgica. 1. Missæ de B. Virgine. Vide *Missale*, & *Gavantum in Thesauro Rituum*. 2. Officia publica & laudes in honorem B. Virginis. Quo refer *Motettas seu Cantiones*, quas vocant, *sacras*, à præstantissimis Musicis aptatas, cum Cantoribus, Organis, Campanis. De postremis testatur *Possevinus in Apparatu in voce Maria*, quod ter in die, sæpe in anno eam celebrant. 3. Conciones publicæ: quarum integra volumina edita *Pelbarti Themesvar, Bernard. de Busti, Barthol. de Scabar, Iohan. Petri Camusii, &c. Barthol. Escovar Conciones de Festis Christi & B. Virginis, Ejusdem de conceptione Mariæ; Hier. Florentiæ Mariale, seu Concionum de Mariâ tom.* 2. Hispanicè; *Ioannis Gans quinquatria Mariana, seu Discursus de B. Virgine*. 4. Panegyricæ orationes de eâdem in cœtibus Literatorum pronuntiatæ. Huc pertinent *Panegyrici Abrah. Bzovii*, & *Mart. Delrio*, *tit. Florida Mariana*. Ejusdem ferè commatis sunt laudes & encomia ipsius carminibus decantata, ut *Parnassus Marianus, seu flos Hymnorum & Rhytmorum de S S. Virgine Mariâ ex Missalibus & Breviariis in* 12. Antwerpiæ apud Belleros. VIII. Historiæ rerum ab illâ gestarum, ad imitationem Iliados Homericę, Æneidos Virgilianę, & Metamorphoseos Ovidianæ. Sunt autem duum generum. 1. Quæ vitam & gesta ipsius in terris describunt; qualis *Castro* & *Iohannis Bonifacii Historiæ Virginales*. Promittit eandem sub tit. *Speculi Mariani*, *Martin. Delrio in Præfat. ad Florida Mariana*. Huc referri debet *Proteuangelium de natalibus Mariæ*, quod antehâc in Bibliothecâ Amici vidi & inspexi: sed non memini

memini nunc, an nomen Authoris adscriptum fuerit, nec ne. *Liber historicus de septem doloribus Mariæ*, Belgicè Antwerpiæ apud Gul. Lesteens 1631. in 8. Alter eodem sermone tit. *Mater dolorosa, continens considerationes seu meditationes, precationes, hymnos Rhytmicos aptatos cum sua cujusque dolore ad septem dies hebdomadæ in* 18. Antwerpiæ apud Godtgaf Verhulst anno 1645. *Tractatus de septem gaudiis Mariæ*, Belgicè, Antwerp. in 4. 1624. 2. Quæ gesta post excessum enarrant & beneficia in cultores suos collata: huc pertinet *Kalendarium Mariæ Antonii à Balingem*; & *Fasti Mariani*, Antwerpię 1637.; *Gononi Chronicon Mariæ*; *Vitæ Sanctorum, & Legendæ*, alibi nominanda, una cum *Catechismo Historiali*; *Baronii & Bzovii Annales*, & ex iis desumta *historia Ecclesiastica Dionys. Mutsart*, Belgicè. Imprimis etiam *historiæ Imaginum Mariæ*, qualis ex. gr. *Historia imaginis Deiparæ, quæ in monte Goardo prope Bononiam in B. Lucæ opificis sui templo asservatur*, Coloniæ apud Kinckium in 4. Adhæc complures historiæ Miraculorum jam evulgatæ, partim vernaculo tantum sermone, partim etiam latino; quales quasdam indicamus *part. 2. selectar. Dispp. tit. de Miraculis, pag.* 979. & 1017. non pigebit autem hic ealdem repetere, additis aliis, quæ nunc succurrunt, *Mariæ Provenzanæ*, *Historiam B. Virginis à Gaudio*, *Cignacienſis in Russiâ*, *Augustanæ*; *Suessonienſis*, *Guadalupenſis in Hispaniâ apud Bzovium ad ann.* 1313. §. 30. *Hallenſis*, *Aspricollenſis*, *Lauretanæ*, *Oetingenſis in Helvetiâ*, *Arlenſis*, *Trajectinæ ad Mosam*, *Sylvæ-Ducenſis*, *Lakenſis*, *Ommelenſis*, *&c. Tungrenſis*, *Cambronenſis*, *Servienſis*, *montis Serrati in Hispaniâ*; *Fontanæ in Sequanis*, *descriptæ ab Erycio Puteano*; & *ad Dominam gaudiorum in Picardiâ*. *In catalogo Scriptorum Iohannis Trithemii* invenio; *De miraculis Mariæ de Dittelbach lib.* 2. *De miraculis Mariæ in Vrticeto apud Helprumam lib.* 6. *Miracula Mariæ Hoeckelomenſis* (oppidum est Hollandiæ), & *Elshoutanæ* (Vicus est in agro Heusdano, in extremis Hollandiæ finibus) aliarumque similium, tanquam stellarum nebulosarum, aut sporadum nunc prætereo: nec illa chartis commissa sunt. His adde tabellas, monumenta, trophęa, signa miraculis ipsius in Templis ac Monasteriis passim erecta & suspensa. 3. Nec prætereundæ *historiæ & relationes revelationum & apparitionum per Mariam factarum*. Huc refer *revelationes Brigittæ*, *Catharinæ Senenſis*. Minorum Gentium revelationes, apparitiones, miracula, &c. abundè suppeditat *Kalendarium Iesuitæ Ant. Balingem*. 4. Denique *Tractatus & Libri peculiares de S. Maria Virgine*; qualis *Ludovici Venegæ*. 5. Quæ Historicè exponunt cultum in his aut illis locis speciatim illi exhibitum. Hic emicat *Brabantia Mariana Augustini VVichmans*. IX. Apologiæ pro Pseudo-excellentiâ, & Pseudo cultu Mariæ contra Orthodoxos; Huc pertinet *Petri Canisii liber Marianus seu de Deiparâ*;

para; Viridarium Fr. de Mendoza; tomi tres 3. operis Mariani, Mart. Delrio; Zvvarez 2. tom. in 3. Thomæ Disp. 23. Est & Apologeticus Marianus Joh. Paludani Theologi Lovanienſis; & *Petri Reſtii* Jeſuitæ *Apologia pro Lauretana Deiparæ Virginis camerâ contra Idolum Lauretanum Matthei Bernecceri.* Cum his Apologeticis comparare poteris *Apologiam Mariæ autore Rivetos; Anonymi doctiſſ. diſſertationem de Idolo Hallenſi*; & *Thomſoni refutationem Idoli Aſpricollenſis* (uterque liber ſcriptus contra Lipſium); denique *Epitomen corruptelarum Pontificiarum in colendâ Virgine Deiparâ, autore Henrico Hoſnero*, Lipſiæ apud Schureranno 1630 in 4. De ſcriptis Eriſticis ſuper Roſario infra monebimus. Sunt & Apologiæ inteſtinæ Pontificiorum in ſe mutuo; qualis *legatio Philippi III. & IV. ad Pontifices ſuper immaculatâ conceptione Mariæ.* Jeſuitæ *Salazar* prolixus *liber de eâdem.* Nec omittenda ea quæ in concertatione ſuper ſpaſmo Mariæ ultra citraque dicta, ſcripta, geſta ſunt ante annos aliquot in Hiſpaniâ: de quo *Aug. VVichmans in Sabbathiſmo Mariano; & Cajetanus in q. laſt. quodlibet qu. ult.* X. Meditationes de Vitâ & geſtis, deque excellentiis & perfectionibus Mariæ: ut *Mart. de Groeneſchilt Paradiſus meditat. de Deiparâ*; *Iohan. Davidis pancarpium Marianum*; *Cornelii Lancelotti pancarpium Auguſtinianum*, in quo *de laudibus Mariæ*; *Franciſci Aria tract. de imitatione Mariæ*; *Gul. Abſelii tract. ad ſemper candidam Mariam*; *Iohan. Beuckelii inſtructio colendi B. Virginem*; *Barthol. Trajectenſis tract. de excellentiâ B. Virginis*; *Ierem. Drexelii roſæ virtutum B. Virginis*; *Maximil. Sandei Maria patrona*; *Ejuſdem Maria luna myſticæ*; *Ejuſdem aviarium Marianum*; *Spinelli Maria thronus Dei, h. e. de laudibus Mariæ*; *Ioh. Coppenſteinii Alanus redivivus*: *Pauli Comitoli 130. privilegia Mariæ*, Italicè. *Ioh. Argento Liber de ſeptem excellentiis B. Mariæ*, editus Vilnæ, 1614. ex quo horrida quædam citat *Volckelius* Photinianus *lib. 1. Inſtitut.* (qui eſt Joh. Crellii) cap. 17. quod filius *aſſiduè matri miniſtrat*, & quod *illa in filium Dominium ſuſcipiens ſupra ipſum Dei thronum ſolium ſuum collocavit. Andr. Dudithius* jam factus Photinianus *in epiſt. ad Laſicium* objicit Pontificiis inſolentes quaſdam picturas Mariæ, & citat *Miſſale* anno 1538. in fol. editum (quo utebantur in Poloniâ) *pag. 323.* Confer infra §. 8. & *part. 2. §. 12.* ubi indicantur Scriptores de Roſario. *Hebdomada Mariana Stanihurſti in memoriam ſeptem feſtorum Mariæ per ſingulos hebdomadæ dies diſtributa.* Huc etiam pertinet *Kalendarium Mariæ Anton. de Balingem* modo indicatum. XI. Devotiones & modi colendi Mariam per preces, hymnos &c. qui ſecundum varias ſolennitates ſunt ſub titulis 1. *Pſalterii Mariæ.* Celebre eſt *Pſalterium Bonaventuræ*, quod toties jam à 50. annis creſcente ubique Mario-latria recuſum eſt. Quin anno 1642. quidam *Fabritius van Eyndhoven* peculiari libello Belgico ejus defenſionem molitus eſt, tit. *Catholica declarationes ſeu elucidationes pſalterii*

Bona.

Bonaventuræ. 2. *Hortuli Mariani, seu praxeon variarum colendi Mariam autore Francisco de la Croix* Jesuita. 3. *Officii Mariæ.* 4. *Litaniæ Mariæ.* 5. *Rosarii Mariæ.* 6. Addit Jesuita *Bourghesius libr.* 2. *de bono sodalitatis Partheniæ, & officiis sodalis erga Deiparam patronam cap.* 8. *coronam & corollam Deiparæ*, quam à rosario distinguit: de quo infra §. 7. *Idem cap.* 10. 11. 12. 13. ad officium venerationis Mariæ refert quotidianum Missæ sacrificium, vespertinum conscientiæ examen, devotionem seu oblationem sui Deiparæ præstandam, annuam devotionis hujus seu oblationis innovationem. 8. Agmen hic claudant Alberti Magni Biblia Mariæ à Vincentio Justiniano Coloniæ per Antonium Boetzerum edita anno 1625. hoc titulo: *Biblia Mariæ, Opus à B. Alberto Magno, ex Ord. Prædicatorum, olim Episcopo Ratisponensi conscriptum: in quo omnia ferè, quæ in sacris Bibliis continentur, Beatissimæ Deiparenti Mariæ pulchrè, & breviter adaptantur, aureum sanè, & divini Verbi Concionatoribus perutile ac Marianis Cultoribus pergratum.* Sed nolo Lectorem omnibus libris & libellis Marianis recensendis fatigare: si cui visum fuerit mare hoc inspicere, is scripta solius societatis Jesuiticæ recensita videat in *Indice ad Bibliothecam Philippi Alegambe pag.* 500. *usque* 512. Accedat cultus Josephi sponsi Mariæ, qui reductivè seu reflexivè ad Mariam pertinet. Huc refer libellos, sodalitates, & si quæ posterioribus his annis ad cultum Josephi edita aut instituta sunt. XIII. Scapularia Mariana consecrata diversi coloris, quæ à fraternitatibus gestantur in memoriam & honorem B. Virginis; & dantur ipsis, à Carmelitis, Dominicanis &c. non sine fructu & efficaciâ. Hâc enim ratione participes fieri dicuntur omnium bonorum operum, quæ fiunt in isto ordine. Hinc & celebris fraternitas sacri scapularis. Vide *VVichmans pag.* 91. XIV. Medallia Mariana consecrata; lignea, argentea, &c. referentia insigne & symbolum hujus aut istius Mariæ, ex. gr. Hallensis, Asprico'lensis, Ommelensis, Trajectinæ ad Mosam, Sylvæ-Ducensis (nunc Bruxellensis) &c. quæ eundem usum, quem scapularia, fratribus Marianis præstant. Consecrantur autem eodem modo quo rosaria seu globuli, attactu & affrictione ad dictas statuas Marianas. Huc refer imagunculas, *VVichmans Brabantia Mariana pag.* 112. XV. Cerei & lampades. *Idem pag.* 126. XVI. Peregrinationes. *Idem lib.* 1. *cap.* 11. 12. XVII. Processiones & supplicationes. *Ibidem cap.* 8. XVIII. Dedicantur & consecrantur eidem res quæcunque, dies festi, sabbathum, templa, monasteria, domus, naves, exercitus, confraternitates, aliaque collegia, civitates, integra regna. Sic Ludovicus XIII. Galliarum Rex se & integrum regnum suum ante annos aliquot B. Virgini obtulit, edito solenni diplomate, in quo inter alia petit, ut filium suum oret, reliquis cœlitibus mandet. Ex illis dedicationibus natæ sunt diversæ

tutelæ & diversi tituli Mariæ, denominatione factâ, vel à loco cui præest: vel à loco, ubi thaumaturgicæ ipsius imagines habentur: vel ab opificiis, operibus & actionibus quibusdam: vel ab exemplaribus, unde pictæ ipsius imagines pulcritudo delumpta. *Primi generis* exempla (indicante *Henrico Stephano in tract. præparator. ad apolog. Herodoti cap.* 38.) *Nostre Dame* domina nostra *de Lorette*, *de Boloingne*, *du Puis* in Alverniâ, *de Nanteul*, *D' Aix*, *Franceul*. *Secundi generis*, domina nostra *Du Val*, *du Mont*, de montserra, *de mont-gautier*, *de mont-roland*, *de cabimont en Languedot*, *des Bois*, *des Champs*, *de beau-chaisne*, *de beau Noyer*, *du puis*, *de la fontaine*, *des crotes* (quod sit in cryptâ subterraneâ), *d' en haut* & *d'en bas* (quod Carnuti una ejus imago sit in templo, altera sub templo); *des Carmes* (quod sit in templo Carmelitarum); *des neiges*, id est, ad nives; quod locus quis commorationis B. Virginis, hoc est, imaginis ejus, mediâ æstate nivibus miraculolè repletus esse aut fuisse dicatur. *Tertii generis* sunt, *Nostre Dame de recouvrance*, *de confort*, *de liesse*, *de toutes joyes*, *de pitiè*, *de vertu*, *de bonnes nouvelles*, *de bon desir*, *des aides*. *Quarti generis*, est *Nostre Dame de toutes beautes* Turonensis, quæ sic dicta fuit (referente ibid. *H. Stephano* ex *Ioh. Menardo*), quod partes pulcritudinis ejus delumtæ essent ex inspectione omnium formarum Virginum & Fœminarum Turonensium. Addimus nos Gallicis ex *H. Stephano* enumeratis Marias seu imagines miraculis insignitas, Moguntinam, apud *Bzovium in annal. Eccles. anno* 1302. aliam apud *Eundem anno* 1326. Prunetanam apud Florentinos, *ibid.* 1355. Claræ montanam in Poloniâ à Lucâ depictam, *ibid. anno* 1383. Bourburganam in Flandriâ, *ibid.* 1383. Leovicensem in Galliâ, *Ibid.* 1486. Mediolanensem, *ibid.* 1485. Bononiensem in Italiâ, *ibid.* 1433. (ubi fusè imaginis illius historiam texit); Hallensem claulæ Eberhardi, in diœcesi Trevirensi, *ibid.* 1454. Biro Klingensem in diœces. Herpibolensi, *ibid.* 1455. Viterbiensem, *ibid.* 1467. XIX. Indulgentiæ Marianis cultoribus, & fraternitatibus concessæ, quæ ex *libro Indulgentiarum*, & ex *Bullario*, & *libellis de Rosario*, ut & de *singulis Fraternitatibus* cognoscendæ. Emicant inter eas Indulgentiæ Mariæ ad Angelos, sive de portiunculâ, per ipsum Christum (si credere fas sit) concessæ; quæ quotannis impetrantur in templis Minoritarum 2. Augusti. XX. Denique anathemata, & donaria tunicæ (scil. pretiosæ, torques, annuli, coronæ, aliaque ornamenta, quibus statuæ Marianæ donantur & ornantur. Specimina excerptorum ex Scriptoribus ante lucem reformationis, *Themesvar*, *de Bustis*, *Antonino*, *&c.* nostri passim abundè exhibuerunt. Recentiores non tantum non minuerunt hanc idolomaniam, sed & immensum auxerunt. Vide *Vegam in Apocal. sect.* 12. & 20. *Osorium in Concionibus de Mariâ*, & *in libro de devo-*

tione,

tione, Turſellini præfat. ad hiſtor. Lauretanam, Delrio in Cantic. 1. ſect. 2. Qui compendio ſtudet, adeat *Riveti apologiam Mariæ.*

Roſarii ſeu coronæ roſaceæ (teſte *Navarro de Oratione miſcell. 24. num. 17.*) 2 ſicut roſarium continet multitudinem roſarum, & eas tractantes ſuaviter lætificat, ita iſta oratio continet orationem Dominicalem, & ſalutationem Angelicam; quæ repetitæ miram, ſuavemque lętitiam pariunt illis, qui ſic orando virginem matrem, quaſi præſentem attentâ & devotâ mente alloquuntur, ſalutant, & orant. Aſſignatur & alia ratio; quod virgini virginum matri Dei offeratur. Serta enim virginum capitibus ornandis propriè adhibentur. Jam verò Mariam eſſe roſam myſticam, canunt litaniæ Eccleſiæ & explicant ac probant *Commentatores Pontificii ad Canticor. 2. verſ. 1.* Accipiunt autem roſarium vel ſtrictè & propriè, pro certâ illâ ratione & modo orandi ſeu colendi Mariam: vel metonymicè pro globulis, quorum ope & auxilio orationis illius ſtadium tanto felicius decurrunt (ita Belgæ **Roose-krans/ Rooſen-hoepken/** *Pater noſter*): vel, pro utroque, ita ut methodus & modus iſte peculiaris orandi Mariam una includat uſum iſtorum globulorum. Nos plerumque in poſtremâ ſignificatione accipiemus. Ita deſcribitur: *ſertum quoddam ſpirituale, myſticis vocibus ex Euangelio depromptis tanquam roſis contextum, quod virgini virginum Dei matri offerimus.* Ita Godefridus à Driel Noviomagus in Hyperaſpiſte Roſarii, pro Apodixi Theologicâ de Roſario in Academiâ Moguntinâ divulgatâ anno 1588. Sed hæc deſcriptio ſatis laxa. Wichmans in Brabantiâ Marianâ lib. 1. cap. 7. pag. 89. per modum deſcriptionis vocat, *novam precandi formam*, (à Dominico ſcil. introductam) *pium per calculos vel orbiculos orandi modum, omnibus etiam ignaris ac rudibus pervium.* Sed & hæc nimis generalis. Miræus Origin. Monaſticarum lib. 3. cap. 3. *Eſt autem roſarium ſive pſalterium, ſacra quædam formula precandi Deum, in honorem Mariæ: quâ centies & quinquagies recitatâ angelicâ ſalutatione, inſtar Davidici pſalterii, & cuilibet decadi interjectâ oratione Dominicâ, per quindecim decades quindecim præcipua humanæ inſtaurationis myſteria piis meditationibus percenſentur.* Sed hæc deſcriptio nimis anguſta eſt; ſunt enim & alii modi ac formæ roſarii Mariani, quę non continent quindecim decades: utî infra videbimus. Niſi velimus dicere roſarium eſſe genus analogũ ad illas ſpecies; & roſarium per 15. decades eſſe ejus primum analogatum. *Deinde* non conſtat terminis perſpicuis, diſtinctis, & eſſentialibus. Dicit enim eſſe invocationem Dei: cum, juxta communem ſententiam ſit invocatio Mariæ vel in totum, vel ſaltem magnâ ex parte. Dei-invocatio eſt latria; Mariæ eſt formaliter hyperdulia ſecundum ipſos. Dicant nunc an precatio Roſarii ſit latria, an hyperdulia, an cultus ex utrâque conflatus. Rurſum di-

cant apertè & ſecundum communem fidem Romanam: An Mariam invocent in honorem Dei, an verò Deum in honorem Mariæ: & ſic latria ſeu cultus Dei proprius ſit hyperduliæ, hoc eſt, cultui creaturæ (Mariæ ſcil.) ſubordinatus tanquam medium ſuo fini, & inferius ſuo ſuperiori. Pius V. in Bullâ 10. Septemb. Anno 1569. innuit hanc deſcriptionem: Quod ſit, *modus admodum facilis & omnibus pervius, & admodum pius orandi & precandi Deum, quo beatiſſimam Virginem ſalutatione angelicâ centies & quinquagies ad numerum Davidici pſalterii repetita, & oratione Dominica ad quamlibet decimam, cum certis meditationibus, totam Domini noſtri Jeſu Chriſti vitam demonſtrantibus interpoſita venerantur.* Vincentius Hensberch Dominicanus in ſuo Roſeto Belgicè deſcribit, Eſſe exercitium ſpirituale & cultum in quo B. Virgo colitur (vel veneratur) 150. ſalutationibus angelicis, & 150. orationibus Dominicis. Ex iis quę à modo citt. dicta ſunt, & colligere mihi videor ex *Zvvarez tom. 1. de Religione lib. 3. cap. 9* includit Roſarium in ſe non tantum certum modum ſeu formam orandi piam, ſanctam, & ad omnes effectus orationis aptiſſimam; ſed & modum ſeu formam meditandi myſteria Euangelii, idque tum cogitatione ſeu recordatione ad numerum precationum, tum explicitâ lectione in *libellis Aſceticis*. *Hyperaſpiſtes Roſarii modo cit.* quinque dicit eſſe in Roſario, quæ ſunt quaſi eſſentialia (*pag.* 70. cum *pag.* 5.), Nomen, Orationes, repetitionem, numerum earundem, & calculos precarios. Sunt & alia, ſed accidentalia ſeu acceſſoria (ut *ibidem* loquitur), Pontificis ſummi benedictio cum certis indulgentiis, & nummi, crucęve appenſæ. Ex eſſentialibus tria inter nos & Pontificios controverſa juxta *Hyperaſpiſten Roſarii* modo *cit. pag.* 7. 1. Orationem dominicam, & ſalutationem angelicam identidem repetita. 2. Repetitionum iſtarum, certum definitumque numerum & ordinem. 3. Sphærulas, ſeu globulos, aut calculos precatorios, ad quos recitantur preces illæ ordinis, numerique retinendi cauſâ. Sed adde. 4. Interpoſitas meditationes numero definito 15, totam vitam Jeſu Chriſti demonſtrantes. 5. Religioſum cultum Mariæ per iſtas certo numero & ordine repetitas precationum demurmurationes atque interpoſitas meditationes. In hoc poſtremo ferè eſt tota ſumma ſummarum. Quamvis hic fluctuent Papales, dum alii totam hanc rationem & novam precandi formam tendere ajunt in Mariam, alii in ipſum Deum ad honorem Mariæ. Peculiaria autem ingredientia & requiſita Roſariorum, quomodo pro diverſitate ſpecierum varient, infra indicabitur, ubi ad diviſiones ventum fuerit. Nugatur autem hyperaſpiſtes Roſarii, cum *pag.* 13. contendit partes roſarii eſſe quinque calculorum decades. Homonymiam hanc ſupra ſuſtulimus. Porro roſarium ita definitum rectius dici roſarium,

rium, quam psalterium (quamvis utrumque nomen ei tribuatur) observat *Zvvarez loco* mox *citando*. Autores qui de hoc rosario in Papatu scripserunt, sunt I. Peculiaribus tractatibus illud defenderunt, *Hyperaspistes Rosarii modo cit.* (qui est *Busaus*, teste *Delrio libr. 6. Disquisitionum Magicarum*) & *Iosephus Stephanus Valentinus in defensione Rosarii ab hæreticorum calumniis*; quibus addendus *Petrus Canisius in Mariano*, & *Zvvarez tom. 1. de Religione, libr. 3. cap. 9.* II. Theticè & Casuisticè idem explicuit *Navarrus in Miscellaneis de Oratione.* III. Ascetice & in actu exercito (ita loqui liceat) tractant rosarium *vulgares libelli tit. rosarii*, aut *psalterii Mariani*, aut *Manuales & Institutionis Sodalitatum*, latinâ & vulgaribus linguis editi. IV. Historicè *Baronius, aliique* mox citandi; imprimis & *Catechismus Historialis Antonii Draurocltii cap. 2. tit. 44. & 45.* Huc refer *librum* cui tit. *Speculum Rosariorum*; & *alterum* cui tit. *Miracula Rosarii; Thomæ VVardrengtoni* Jesuitæ *librum de mysteriis Rosarii, Antonii de Balingem Kalendarium Marianum; Admiranda & eximia beneficia & miracula à Deo omnipotente per merita sancti Rosarii gloriosissimæ matri & semper virgini collata, & ex Scriptoribus fide dignis, collecta à Vincentio Hensbereh* ordinis Prædicatorum Belgicè in 4. ex offic. Plantinianâ, Antwerpiæ ann. 1610. *Miracula & beneficia SS. Rosario Virginis matris devotis à Deo opt. max. collata*, Antwerpiæ apud Theod. Gallęum, anno 1619. ubi quintum miraculum per meretricis conversę perputidam & scandalosam narrationem, verè fabulam, celebratur. Et *Alberti Castellani, Alani Rupensis, Gulielmi Pipini, Andr. Coppensteyn, Ludovic. Granatensis, Francisci Arias, Bzovii, Iohan. Lopes* tractatus *de Rosario.* Vulgatum est *Rosarium Germanicum Conradi Sittardi*, Coloniæ editum anno 1603. apud Cholinum, ubi de origine, utilitatibus & indulgentiis Rosarii. Exstant etiam *Homiliæ Iohan. Carthagena de Rosario.* Qui inter alia pluribus aut paucioribus de Rosariis quid tractant, sunt *Bellarmin. in utráque Catechesi, & in controversiis.* Ex noltris, qui materiam hanc de Rosariis attigerunt, & mihi nunc occurrunt, indico, *Rivetum in Catholico Orthodoxo tom. 1. pag. 713.* edit. in 4. imprimis in *Apologiâ Mariæ. Chemnitium in Examine Concil. Trident. part. 3. pag. 236.* edit. in 8. *Marnixium Sanct. Aldegondium in Tab. differ. seu in Alveario Ecclesiæ Romanæ tom. 1. pag. 219.* edit. Gallicè in 8. *I. L. de Beaulieu in suo Euangelio Romano*, Gallicè; *Franciscum White in Replicâ contra Iesuitam Fischerum*, Anglicè *pag. 384. -- 390.*

Causæ efficientes dupliciter considerari debent ortus, vel actus, seu 3
primæ institutionis, vel usus & executionis. 1. *Prima institutionis & originis.* Originem hujus Rosarii operosè investigant Pontificii: & omnibus rationibus subductis inter novitates eam referre coguntur. Anti-

quissima antiquitas est, Dominicum esse inventorem atque autorem rosarii: ita Recentiores *Baronius, Dionysius Mutzart, VVichmans, Mireus, Alphonsus Fernandes in Concertatione Prædicat., Autor Alani redivivi, Cherubinus in Scholiis ad Bullarium, libelli Ascetici* tit. *Rosariorum, Manualium, &c. Scriptores vitæ Dominici; Catechismus Historialis, Diploma erectionis seu renovationis fraternitatis Rosarii in universitate Coloniensi per Doctores Theologiæ Prædicatorum Ordinis*, anno 1475.; & omni exceptione majora *diplomata Leonis X. Pii V. Gregorii XIII. Sixti V.* quæ vide in *Bullario*. Ita ut inventum sit novum plane: uti reipsa fateri coguntur *Scriptores Pontificii* modo *cit.*; & exertis verbis *Thesi præced. cit. Augustinus VVichmans*. Nec dubitat quisquam quin annus 1216., (aut ut alii 1197.) ad nova tempora referendus sit. Occasiones & impulsivæ referuntur: *Externa* quidem hæreses Albigensium, quas pro libitu exstirpare non poterat Dominicus Calaguritanus: *Interna*, ejusdem Dominici zelus, & erga Mariam ab ineunte ætate devotio. Ad proëgumenas seu antecedentes etiam referre licet, *Officium B. Mariæ, seu preces & laudes Horariæ* jam inde ab anno 1095. frequentari cœptæ à Petro Damiano primum introductæ: de quibus infra aliquid dicendum. Fuit ergo Dominicus primus inventor Rosarii; & Alanus de Rupe ejusdem restitutor: ut ex *Autoribus* modo *citatis*, itæ distinguit, & adversas, quæ videntur, opiniones de hâc origine conciliat, *Augustinus VVichmans lib. 1. Brabantiæ Marianæ* 1. 7. Confer quæ ex nostris habet *Rivetus lib. 2. Apolog. Marianæ cap. 12.* Altius originem hanc accersi, & quidem variantibus sententiis indicat *Zvvarez loc. cit.* Ipse tamen non credit. *Causas superiores*, si quis quærat, commonstrat Dominicus Mariam, quæ suasit, primum, &c. Vide *ejus vitam & historicos* modo *cit. Pius V. in Bullâ* tribuit inventum hoc Spiritui Sancto. II. Causæ usus seu executionis hujus Mariolatriæ, sunt 1. *Principales*, Idololatræ in Papatu; & κατ' ἐξοχὴν Ordines Monachorum & Sodalitates peculiariter Patrocinio, & cultui Mariano affixę, interçedente peculiari confœderatione & quasi voto, tanquam fundamento hujus peculiaris cultus Mariano-rosariani, quod solemni nominis scriptione in albo Fraternitatis, & nonnunquam præstito juramento ad ingressum Sodalitatis, nec non assumto titulo & denominatione mysticâ à B. Virgine signatur & obsignatur. Adeò ut Collegia illa religiosa & mystica sive Regularium, sive Sæcularium sint causæ. 2. *Adjuvantes* promoventęs, atque impellentes ad dictum cultum; per *modum impetrationis* gratiarum spiritualium & indulgentiarum: & per *modum signi* significantis seu mysticæ figurationis: per *modum signi* memorialis: consequenter per modum *medii excitantis*, dum vires unitæ sunt fortiores, & mutuò se excitant, movent, promovent

ad

ad communem ac socialem cultum. Sed de Mysteriis & virtute Fraternitatum alibi. 3. *Instrumentales* sunt duum generum: vel arbitrariæ & speciales ad bene esse & ad abundantem cautelam; vel necessariæ & communes. *Illæ* sunt Medalia, & scapularia Mariana, quorum supra meminimus. Quantus autem sit scapularium usus (ut de vestibus sacris & mysticis in genere hic nihil dicam), vel inde constat, quod in Brabantiâ frequens sit confraternitas Mariana sacri scapularis, de cujus origine & celebritate *VVichmans in Brabantiâ Marianâ lib.* 1 *cap.* 7. *pag.* 90. 91. *Istæ* sunt globuli precatorii, quæ metonymicè ideo dicuntur *rosaria*, Belgicè Rooſen-Hoepken/ Pater noſter/ Craten byſtich: de quibus cursim hæc pauca annotamus.

DE GLOBULIS PRECATORIIS.

Est series globulorum, seu sphærularum, seu baccarum concatenata: 4
ubi ad numerum minorum recitantur totidem salutationes angelicæ (150. aut 50. aut 63.) & ad numerum majorum, totidem orationes Dominicæ (15. aut 7. aut 5.) 1. *Materiale* hujus instrumenti mystici, globuli seu corpora illa sphærica ex ligno, ossibus argento, lapidibus pretiosis aliave materiâ; & quidem certo illo numero atque ordine distincta ac disposita: ut inter denas quasque minores interjiciatur major. Atque hæc sunt de essentiâ Rosarii ex primâ institutione & inventione Dominici. Tres minores supernumerarios vulgò nunc adjiciunt, cum uno majori, & cum cruce seu imagine crucifixi. Ad quinque ista recitant pro arbitrio quinque orationes Dominicas; aut quinque salutationes Angelicas in honorem quinque vulnerum Christi; aut ad tres minores, tres salutationes Angelicas; & ad majorem ac crucem Symbolum Apostolorum, & Decalogum: aut loco ejus præcepta Ecclesiæ, siquidem orent Rosarium pro statu Ecclesiæ. Appendicem & ornatum subinde faciunt medalia, quæ sancti alicujus imaginem, imprimis statuarum miraculosarum Mariæ, aut annunciationem ejus continent. 11. *Formale* est ipsa ratio instrumenti mystici, quæ consistit in excitatione, directione, atque adjumento mentis & memoriæ ad cultum illum ritè absolvendum. 111. *Fundamentum* hujus formæ ac rationis mysticæ est geminum, remotum & propinquum. *Remotum* est institutio & ordinatio Ecclesiæ Romanæ seu Papæ: cujus judicio & approbatione (*Bullis & Indulgentiis* quamplurimis declarata, nominatim *Sixti IV. Leonis X. Pii V. Gregorii XIII. Sixti Quinti, Clementis VIII.*) globuli ad usum hunc mysticum consecrati, & Marianis devotariis tanquam cœlesti oraculo traditi sunt. *Propinquum* est, tum benedictio, seu consecratio Sacerdotis præsidis fraternitatis Rosarianæ

farianæ ſub Dominicanis, cum facultatem illam impartit Generalis Ordinis Dominicani juxta privilegium à Pio V. conceſſum; uti refert *Conradus Sittardus in Roſario pag.* 66. Modus benedicendi eſt per lectionem collectæ de Roſario (quæ exſtat in *Appendice Miſſalis Dominicanorum*), & aſperſionem aquæ benedictæ. Exhibet eam Sittardus lib. cit. pag. 71. 72. 73. Ubi præmiſſis antiphonis, ſic orat inter alia: *Ut hæc ſigna Roſarii in honorem & laudem ejuſdem genetricis filii tui ab Eccleſiâ tuâ fideli dicata bene ✠ dicas & ſancti ✠ fices, eiſque tantum infundas virtutem Spiritus Sancti, ut quicunque horum quodlibet ſecum portaverit, atque in domo ſuâ reverenter habuerit, ab omni hoſti viſibili & inviſibili ſemper & ubique in hoc ſæculo liberetur, & in exitu ſuo à beatiſſimâ Virgine Mariâ Dei genetrice, ſibi plenus bonis operibus præſentari mereatur, &c.* An & quomodo Ordines alii, nec non Sacerdotes quilibet ſæculares roſaria benedicant, peculiari & privilegiatâ, an verò communi benedictione adhibitis formulis communibus juxta *rituale Romanum*; & an non Epiſcopis quibuſvis poteſtas ea benedicendi conceſſa ſit: ex *bullis Pontificum, & deciſionibus Cardinalium*, nondum diſcere licuit. *Sittardus* videtur ſolis Dominicanis hoc privilegii vindicare *pag.* 66. IV. Hinc *effectum formale*, eſt virtus myſtica *per modum impetrationis* gratiam ſcilicet Dei, ita ut non tantum hujus inſtrumenti actualis uſus in precando, ſed etiam ſola ejus geſtatio ſeu circumlatio, indulgentiarum participes reddat: per indulgentias infrà indicandas. 2. *Per modum applicationis.* quatenus inſervit excitando, promovendo, dirigendo exercitio devotionis Mariano-rolarianæ. V. Adjuncta, conſequentia & particularia effecta atque uſus ſunt 1. Quod tam communis & frequens hujus uſus & circumgeſtatio ſit in Papatu, ut vel inde tanquam ex inſigni quodam, & Symbolo manifeſto Papiſtam ſeu idololatram Marianum cognoſcas. *Nemo enim nec noſtrum nec veſtrum dubitat Papiſtam vel Romanæ fidei pronuntiare eum, ex cujus vel cingulo, vel collo, vel manu Roſarium perpenderit*: ait Hyperaſpiſtes Roſarii. 2. Quod ordinariò bonorum affluentiam & benedictionem, & à malis cuſtodiam homini præſtet. Exemplum habes apud *Flaminium in vitâ Dominici*, & *Bzovium in Annal. anno* 1213. ubi admirabiles illæ victoriæ contra Albigenſes virtuti Roſarii adſcribuntur. Hinc Exercitus Romano-Catholicus pro vexillis & ſignis effigiem Roſarii ducebat. 3. Quod extraordinariò multis miraculis à Deo condecoretur. Vide ea in *Catechiſmo Hiſtoriali cap.* 2. *tit.* 45. 4. Quod ipſa figura, numerus, & diſpoſitio *globulorum* myſticâ ſuâ ſignificatione non videatur carere. De numero ſaltem, referunt, 150. deſignare numerum pſalmorum Davidis; quorum numerus per tres quinquagenos diviſus trinitatem, aliaque myſteria repræſentat.

Vide

Vide *Bongum de Mysteriis numerorum, pag.* 589. 90. Et Numerus 15., quindecim mysteria Euangelica vitæ Christi & Mariæ; quinque scilicet gaudiosa, quinque dolorosa, & quinque glorioſa: quæ vide infrà. *Hyperaspistes Rosarii pag.* 56. sic explicat mysteria: quod oratio Dominica quinquies repetita quinque vulnerum Christi memoriam refricet: & salutatio Angelica cuique oratio Dominica decies subjiciatur, ut in mentem nobis veniat decem Præceptorum; & eadem quinquagies toto rosario iterata plenam peccatorum remissionem, quæ quinquagenario numero Jubilæi, in Scripturis divinis significatur, intercessione beatissimæ Virginis per merita Dominicæ passionis consequi nos faciat. *Autor præfationis in Rosarium T. VV. A.* & ante ipsum Navarrus aliique mystici speculatores, tria parva rosaria, sive tres partes magni rosarii assimilari dicunt *tribus rosarum generibus, albis, rubris, & Damascenis. Sicut enim tres isti colores, tres animorum affectiones, gaudium, dolorem, & gloriam repræsentare solent, ita hæc tria rosaria, tria mysteriorum genera, gaudiosa, dolorosa, glorioſa continent, & devotis mentibus meditanda proponunt.* VI. Efficientem causam & originem horum globulorum supra indicavi. Inventorem scilicet esse Dominicum, & restitutorem Alanum de Rupe. Quamvis *VVichmans loc. cit.* & *Hyperaspistes Rosarii pag.* 66. 67. altius initia & rudia lineamenta hujus artis accersere satagant, à Paulo Lybico apud *Cassiodorum histor. Tripart. lib.* 8. *cap.* 1. & *Nicephorum lib.* 11. *cap.* 36. & à Petro Eremitâ anno 1090. apud *Baronium, & Polydorum Virgilium lib.* 5. *cap.* 9. & diu ante istum Petrum Eremitam à S. Gertrude, quæ *congerie lapillorum suas orationculas Domino annumerabat:* Ita habet ejus vita, teste *Henrico Sedulio comment. in vitam S. Claræ cap.* 2. Quin & Nivellæ in Sacrario Virginum, S. Gertrudis (quæ obiit anno 664.) rosarium seu corona ex globulis contexta asservatur: teste *VVichmans loco cit.*

Fines & Effectus Rosariani cultus sunt isti. I. Quod honor & cultus D. Virginis potissimum in eo exerceatur. *Fr. Arias de Rosario, documento* 5. *pag.* 142. II. Quod augeat & accendat mirificè omnem pietatem & devotionem, & dilectionem nominatim Marianam. *Idem pag.* 154. & ita passim amplificant, *Scriptores de Rosario.* III. Quod Mariæ valdè gratus sit: *Fr. Arias* 154. Et hoc inde probatur, quod frequens salutationis Angelicæ iteratio admodum illi grata sit; uti docent illustribus exemplis *Cæsarius, Cantipratanus,* & helluo omnium fabularum Jesuita *Drauroeltius in Catechismo Historiali cap.* 2. *tit.* 34. 35. IV. Quod dæmonibus maximè exosus, formidabilis & noxius sit; uti ipsi dæmones & opere, & exsertis verbis fidem faciunt (quorum testimoniis an falsum subesse possit, Pontificiis disquirendum relinquo). Vide exempla in *Catech. histor. tit.* 45. 5

num. 7. 8. & *Delrio lib.* 6. *Disq. Magic. cap.* 2. *sect.* 3. *qu.* 1002. v. Quod miraculosos effectus edat in liberatione, protectione ab omni malo. Vide exempla in *Catechismo historiali cap.* 2. *tit.* 44. 45. Imprimis etiam ab infestationibus dæmonum, *Catechism. histor. ibid.* Et *Delrio disq. Magic. libr.* 6. & *Fr. Arias pag.* 167. Confer *Riveti Apolog. Mar. libr.* 2. 15. VI. Quod liberet à pœnis purgatorii; *Fr. Arias pag.* 17. & hoc ipsa Maria Johanni XXII. apparens adfirmavit; idem confirmant in *Bullis suis de fraternitate Marianâ sacri scapularis Iohannes XXII.* & *Clemens VII.* Et ratio manifesta est: quia est præcipuum medium satisfaciendi Deo pro peccatis: quippe quod reducitur ad opera pœnalia satisfactoria; & plerumque pœnitentibus imponitur. VII. Breviter, quod gratiam in præsenti, & gloriam in futuro, varioque bonitatis divinę effectus ordinarios & extraordinarios seu miraculosos producat; (*Catech. histor. tit.* 44. 49.) idque per modum satisfactionis, & meriti. Est enim opus pœnale, & opus meritorium κατ' ἐξοχὴν; immo in ejus usu tanta merces ut supererogatoriè & aliis prodesse, imputari & applicari queat. Quæ omnia in *Marialibus, Panegyricis, aliisque scriptis Marianis* plus satis inculcantur: ubi de utilitate cultus Mariæ.

6 *Adjuncta Rosarii.* Sunt I. Officium Rosarii. II. Missa Rosarii quam instituit Alexander VI. anno 1494, & Paulus III. anno 1573. 13. Augusti; sed quæ tantum permittitur Ordini Prædicatorum, non aliis. Sic determinavit S. congregatio Rituum, apud *Barbosam in Collectaneis*, & *Gavantum part.* 1. *Thesauri sacrorum Rituum*: quem vide de hâc Missâ *pagina* 291. - 295. Aliis Sacerdotibus quando onus in Legato pio imponitur celebrandi Missam peculiarem de Rosario, tunc loco ejus alia votiva B. Virginis de tempore celebranda est: *Barbosa ibid.* III. Templa & Altaria Mariano-rosariana: de quibus *bullæ Papales* mox citandæ. IV. Festum rosarii quod institutum est à Gregorio XIII. celebrandum primâ dominicâ Octobris, & quidem duplici majori officio; in omnibus Ecclesiis, in quibus adest Altare seu Capella rosarii. Debet autem præponi festo Michaëlis, Angelorum custodum, & S. Hieronymi. Vide *Gavanti Thesaurum sacrorum Rituum, part.* 2. *pag.* 166. Tempus, occasionem, & modum instituti hujus festi, habet *bulla Gregorii:* quam vide *in Bullario.* V. Supplicatio seu processio Rosariana huic festo conjuncta: quam descriptam vide in *Augustino VVichmans Brabantiâ Marianâ lib.* 1. *pag.* 114. 115. Quę vel annua in festis Mariæ, vel menstrua; ut ex *bullis Gregorii XIII.* lectori, cujus interest hæc penitius rimari, constare poterit. VI. Fraternitas rosarii: quæ à Dominico prædicata licet ad tempus neglecta, demum renovata est Coloniæ ann. 1475. & confirmata à Papâ Sixto IV. anno 1478.

& ab

& ab eodem ac pluribus ſequentibus Papis ditata multorum annorum indulgentiis. Sed de Fraternitatibus alibi ex profeſſo agendum. Sunt & alia adjuncta partim concomitantia, partim requiſita Roſarii. I. Quod præcipuum & eſſentiale ejus fundamentum ſit fides actualis, ſeu actuum fidei exercitatio circa Chriſti myſteria. *Fr. Arias pag.* 29. II. Reverentia interior & exterior, omniſque præparatio, diſpoſitio, & modus, quo Maria coli debet, de quo vide *Fr. Ariam pag.* 199. 207. III. Quod variis modis legi & exerceri poſſit Roſarium. De quibus vide *Ariam pag.* 53. IV. Quod in vocali ejus recitatione obſervanda, tempus, locus, reverentia exterior, divini auxilii imploratio, humilitas, attentio, interior devotio. Vide *eund. pag.* 57. V. Quod alter modus ſit exercendi roſarium tantum mentaliter per meditationem & contemplationem. *Ibid. pag.* 69. VI. Comparatum adjunctum eſt, quod modus roſarii tantummodo vocaliter recitandi ſanctus ſit & fructuoſus; attamen modus mentaliter tantum legendi & revolvendi priori longè utilior. *Ibid. pag.* 70. ad bonam vitam plurimum faciat *pag.* 74. omnique hominum generi conveniat *pag.* 82. Hæc ille de ſuo roſario, quæ vulgari roſario analogicè applicanda. *Navarrus Miſcell. de myſter. Pſalter.* 21. negat neceſſariam eſſe 15. myſteriorum meditationem in recitatione Pſalterii; & ſatisfacere aliquem recitando, quamvis nihil cogitet de rebus divinis, vel de Deo, modo in genere & *virtualiter intendat* ſatisfacere orationi ſuſceptæ aut impoſitæ, *ut ſi quis petat librum aut breviarium animo ſatisfaciendi orationi*, vel ob id eundo in Eccleſiam. *Bulla Sixti IV.* fraternitatibus Roſarii indulgentias 100. dierum concedit, quotieſcunque in præcipuis feſtis Mariæ *per ſe, vel per alium*, roſarium *legerint, ſeu legi fecerint, &c.* Negat tamen hoc de fratribus *Navarrus Miſcell.* 27. *num.* 33. & cum eo *Cherubinus in compendio Bullarii, Append. pag.* 6. quod ad indulgentias ſcil. Leonis X. VII. Adde hoc adjunctum ex omnibus prioribus reſultans, Gloriam, excellentiam, dignitatem & pretium hujus roſarii: *A piis*, inquit Franc. Arias de Roſario, docum. I. pag. 28., *Sanctis, & à Deo inſtructis hominibus jam inde ab exordio Eccleſiæ frequentatum fuit; hinc namque omne illud auxilium & veram conſolationem, quibus anima illorum affluebant, hauſerunt.* Idem *docum. cit. paragr.* I. demonſtrat eas laudes, quæ fidei tribuuntur, fideli conſiderationi myſteriorum Domini & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, quæ in Roſario exercetur, convenire. Sed de effectis, & excellentiis Roſarii videndi *Albertus de Caſtello de virtute Roſarii, Præfationes Roſariorum*, & *Libellorum Aſceticorum pro Sodalitatibus Marianis, Carthagena in Homiliis, &c.* Studioſi noſtri, qui nunc compendio uti debent, adeant *Riveti Apologiam Mariæ, libr.* 2. *cap.* 15. VIII. Adjunctum privativum, eſt vitium ferè commune omnium, qui Roſarium legunt, quod ſolas orationes Dominicas

minicas, & ſalutationes Angelicas recitare ſolent, ſine ullâ meditatione & memoriâ myſteriorum; ſatis enim ipſis eſt ad orationum verba & ſenſum attendere. Quod quamvis etiam bonum & utile ſit, attamen præcipuum fructum, quæ hauritur ex meditatione & guſtu Dominicorum myſteriorum, amittunt. Sic *Arias pag.* 90. 91. Subdit ibid. *Sed hujus Roſarii ex 50. myſteriis conſtantis uſu, totum hoc vitium, in quod multò maximè pars hominum corruit, reparatur.* 12. Denique indulgentiæ hujus Roſarii multiplices, quarum catalogum vulgares libri Sodalitatum exhibere ſolent. Poſſunt autem diſtribui in eas quę conceduntur, 1. *Pro* inſcriptione in Fraternitatem *Innocentii VIII.* anno 1484. die 13. Octob. 2. *Pro* geſtatione globulorum, *Innocentii VIII. bullâ*, anno 1488. quæ incipit: *Splendor gloriæ Paternæ.* Et *Alexandri VI.* anno 1494. *Illius qui perfectæ caritas.* 3. *Pro* lectione aut integri roſarii, aut *Ave Maria*, &c. vide multiplices has ſordes apud *Vincentium Hensberch pag.* 56. 57. 4. *Pro* quocunque opere bono à Fratribus roſarianis præſtito, *Gregorii XIII. bullis tribus*, anno 1579. 3. *Ianuarii*, 25. *Maji*, 1. *Iunii.* 5. *Pro* præſentiâ in proceſſionibus Roſarii in feſtis B. Virginis: *bullis Pii IV. anno ſecundo Pontificatus* 31. *Februar.* & *Pii V. anno* 1569. & *Gregorii XIII. bullis quatuor*, ubi proceſſionibus menſtruis plenariæ indulgentiæ conceduntur. 6. *Pro* viſitatione Templorum & Altarium roſarii: *bullis Pii V. anno* 2. *Pontificatus* 31. *Martii*: & 30. *Aprilis*: & *Gregorii XIII. anno* 1579. & *Leonis X.* 7. *Pro* geſtatione roſarii, in quo unum ſit granum, crux, crucifixum, aut medallium benedictum, quotieſcunque opus miſericordiæ fecerit, aut miſſam audiverit, aut ſermonem, aut reverentiam exhibuerit ſacramento, &c. *bullâ* ſeu indulgentiâ *Clementis VIII. anno* 1599. Hanc indulgentiam Romę impetraverat & inde in Galliam aſportârat, atque ibi promulgârat *Iac. Davy* Epiſc. Ebroicenſis, poſtea factus Cardinalis. Conceditur ibidem quotieſcunque recitaverit quis orando pro defunctis, liberatio unius animæ ex purgatorio. Et cuſtodienti ac cum devotione aut dolore ſuper peccatis oſculanti unum dictorum medalliorum, aut crucium, aut imaginum, decem annorum indulgentiæ, &c. Concluditur Papale hoc Euangelium valere has indulgentias pro omnibus & in omnibus locis; exceptis granis ſeu globulis benedictis, quæ tantum valebunt pro regno Galliæ. Poſt primam hujus Diſp. editionem nactus ſum tractatum Gallicum *I. L. de Beaulieu*, editum & dedicatum Illuſtri Heroi Philippo Mornæo Pleſſiaco anno 1600. tit. *Euangile de Rome &c.* ubi *lib.* 1. materia indulgentiarum Papalium, in genere, & *lib.* 2. factum & jus indulgentiæ Clementis VIII. fuſè examinatur, præmiſſo etiam exemplo indulgentiarum ab eodem Clemente VIII. anno 1592. conceſſarum roſario & benedictis

dictis globulis, crucibus, &c. ad instantiam Cardinalis Ratzivilii, Episcopi Cracoviensis, &c.

Divisiones rosarii sunt, vel in partes, vel in species. 1. In partes non 7
uno modo dividitur. 1. *Zuarez loc. cit.* dicit vulgo dividi in tres quinquagenas *Ave*, & ter quinas orationes Dominicas (addit *Author Praefationis ad Rosarium T. VV. A.*, tria *credo*): & singulas partes aliquando vocari rosarium (tria parva rosaria *Autori d. Praef.*) tertiam verò partem *rosarium* absolutè dici, & sic interpretanda esse vota dicendi rosaria, item onera ex pœnitentiâ imposita, ut & privilegia, indulgentias, &c. Cum quo facit *Navarrus Miscellan.* 19. Verum *Author Praefat.* modo *cit.* Rosarium strictè acceptum esse illud quod 50. *Ave*, 5. *Pater*, & unum *credo* complectitur: illudque intelligendum esse cum rosarium alicui pro indulgentiâ, pœnitentiâ, &c. recitandum præscribitur. 3. Ex subjectâ seu contentâ materiâ posset etiam dividi, 1. in precationes propriè & strictè sic dictas, & in meditationes seu recordationes mysteriorum Euangelii; quæ isto definito numero precationum mysticè designantur. 4. Rursum ipsa materia meditationum in tres partes dividitur, gaudiosam, dolorosam, gloriosam. *Illa* continet quinque mysteria gaudiosa, Annuntiationem Gabrielis; Visitationem Elizabethæ: Nativitatem Christi, cum circumcisione, & adventum Magorum: Purificationem cum præsentatione: Inventionem Christi in Templo. *Illa*, quinque mysteria dolorosa, Agoniam Christi in horto: Ejusdem flagellationem cum aliis contumeliis: Coronationem cum spinis, & condemnationem ad mortem: Bajulationem crucis: Crucifixionem & mortem. *Hæc* quinque mysteria gloriosa, Resurrectionem Christi: Ascensionem: Adventum Spiritus Sancti in signis visibilibus: Dormitionem sacræ Virginis, & tam animæ quam corporis ejus in Cœlos assumptionem: Glorioſissimam ejusdem Virginis in Cœlis coronationem. *Bellarminus in Compendio Catechetico*, quod in gratiam Orientalium in Arabicum sermonem traductum est, quartum & quintum generaliter & simpliciter sic effert: *assumptio Virginis matris Dei in Cœlum; & coronatio atque exaltatio ipsius super omnes choros Angelorum. Idem in Catechismo majori*, Italicè scripto, & anno 1611. Anglicè, Duaci, & 1624. Latinè, Parisiis edito, *cap.* 5. mysterium pulsus triplicis ad Ave Maria matutini, meridiani, vespertini sic explicat, ut recordaremur tria principalia mysteria redemtionis nostræ, & salutaremus nostram Dominam mane in memoriam resurrectionis, meridie in memoriam passionis, vesperi in memoriam incarnationis. Quia, uti certi sumus Dominum in meridie cruci affixum, & resurrexisse mane; sic probabiliter cogitamus incarnationem nocte factam esse. 11.

In ſpecies. 1. *Vnivocas*, Et ſic dividitur in roſarium ſimplex, idque vel *magnum* vel *parvum* (quibus terminis utitur *Autor Præfat.* modo *cit.*): & in roſarium cum gradu & modo excellentiæ. Quale pro exuperantiâ devotionis Marianæ multiplex excogitari poteſt. Memorabile putatur illud *Navarrin Miſcell.* 24. quod propterea exhibetur à *Catechiſmo hiſtor. tit.* 45. tanquàm *utiliſſima & facillima Roſarii orandi ratio.* Eſt autem tale. *Primò*, ut myſterium &c. reliqua (ut chartæ parcam) illic legantur. *Autor Roſarii Belgici I. D. G.* editi Sylvæ-Ducis, anno 1526. apud Scheffe-rum: & *Roſarium Belgicum per modum Hortuli Animæ I. D. G.* Antwerpiæ apud Verduſſen, anno 1620. pag. 133. varios modos Roſarii enume-rant, inter quos accommodatus ad nomen Jeſu, item ad ſeptem Eccleſi-as Romæ, & in honorem venerabilis Sacramenti, &c. *Vincentius Hens-berch in ſuo Roſeto* aſſignat modos decem. Sed hâc vice propter anguſti-am chartæ & temporis non deſcribemus: ſufficerit indicaſſe. 2. *Analo-gicas.* Ita roſarii primum analogatum, ſeu principales ſpecies eſt illud, quod conſtat 150. *Ave Maria*, & 15. orationibus Dominicis: quod id-eo etiam pſalterium Mariæ dicitur. Et hoc propriè dici roſarium, affirmat *Zvvarez*, ut & pſalterium Mariæ. Secundum analogatum, & ſecundaria ſpecies, non tamen tam publicæ autoritatis, & myſticæ virtutis eſt, quam privatæ devotionis. Eſtque duplex, *Vna* proprio nomine dicitur *corona Mariæ*: de quâ Zwarez loc. cit. quod conſtet 73. *Ave*, & 7. *Pater*, quæ *à piis hominibus inventa creditur in memoriam & honorem totidem annorum, quos Mariam vixiſſe probabile eſt; & ideo vocatur corona hæc oratio, quia per-fectum circulum vitæ ejus repræſentat.* Addit ibidem, *eam non intelligi in ri-gore nomine roſarii, ac ſubinde ad eam non pertinere gratias & favores in com-mendationem roſarii à Pontificibus conceſſos; ideoque licet pia ſit devotio, non eſſe tamen tam autenticam.* Sic ille. Alii tamen (ut *Catechiſmus hiſtorialis*) promiſcuè accipiunt *Coronam*, & *Roſarium*. Nec prætereundum, quod *in indulgentiis Clementis VIII.* anno 1592. ad inſtantiam Cardinalis Ratzi-vilii, Roſarium Italicè ditatur *Corona*. Et videtur nomen coronæ etiam ſatis antiquum eſſe (antiquitatem Papiſticam intelligo). Ita ut monaſte-ria inde denominata ſint; inter quæ monaſterium Ciſtercienſium in civi-tate Heuldanâ, Patriâ meâ, tit. **Marien-kroon** fundatum circa ann. 1382. *Autor Præfat. cit.* vult coronam Mariæ ab ipſo Dominico, aut aliquo e-jus diſcipulo primitus inſtitutam, & diſtinguit à Roſario, eique affine quid ſtatuit. Addit continere 63. *Ave*, quot annos Maria vixiſſe putatur. Di-viditque *ibid.* in ſeptem partes; quarum ſex ſunt Decades (ſingulæ enim orationem Dominicam, & decem ſalutationes Angelicas complectun-tur), ſeptima tantum ternario numero ſalutationum angelic. completur,

cum

cum oratione Dominicâ præmissâ, & Symbolum in fine adjuncto. *Franciscus Arias* Jesuita *tract. de Rosario, pag.* 92. longè aliter censet ac Zwarez: *Rosarium hoc* (nempe Bloisii & Lanspergii) *quotidie legendo exercemus simul rosarium vulgare quod constat quindecim mysteriis: quia hæc* 15. *mysteria in* 50. *illis mysteriis, quibus hoc rosarium, quod hoc loco tradimus, conficitur, includuntur: exercemus etiam illud majori cum fructu, quia memoriam & considerationem* 15. *mysteriorum non omittentes, simul devotionem cæterorum mysteriorum consideratione & piis orationibus, quæ in hoc rosario continentur, augemus.* Joh. Bourgesius Jesuita lib. 2. de bono Sodalitatis Partheniæ, &c. cap. 8. sic distinguit & conciliat: *Quare ut Rosarium ac Psalterium Dei Matris à S. Dominico ejusque Ordinis Patribus inductum, avidè arreptum, & ab universis maximè frequentatum fuit: ita Religiosi Patres S. Francisci coronam LXIII. salutationum Angelicarum, quot annos ab iis vixisse credebatur Deipara, interjecta ad decades singulas oratione Dominicâ, facillimè propagârunt, atque in usum apud omnes propè fideles induxerunt. Canisius noster, & qui B. Virginem ad septuagesimum usque secundum aut tertium ætatis annum attigisse credunt (quâ in sententiâ est Illustrissimus Baronius) septimam adjiciunt decadem. Nec difficile est supracommemoratas precandi formulas in Rosario usurpatas ad hanc quoque coronam accommodare, quia possunt quoque septem gaudia Deiparæ aut mœrores præcipui mente retractari, aut tota illius, Christique Domini ejus filii vita ac passio brevi compendio recensèri. Quare brevem ejus elenchum quemque sibi conficere oportet, aut ex editis libellis mutuari, in quibus & alia formula recitandi Rosarii aut coronæ comperientur, ut illa quæ pientissimi Abbatis Blosii operibus inseritur. Alia item plures in operibus Justi Lanspergii Carthusiani cum pietate leguntur. Corolla B. Virginis duodecim constat salutationibus Angelicis, ad memorandas duodecim singulares ejus prærogativas, seu illustriores privilegiorum stellas, è quibus cœleste diadema compactum est, quo vidit eam ornatam B. Iohannes in Apocalypsi, cum mulierem amictam sole vidit, & in capite ejus coronam stellarum duodecim. Quæ privilegia duodecim quoque panibus propositionis adumbrantur, duodecim fontibus in Helim, duodecim lapidibus in veste Pontificis Aaron intextis, duodecim lapidibus insertis in Altari; & ne omnes figuras colligam, duodecim fructibus ligni vitæ. Hæc enim beneficia à filio Salvatore, qui lignum est vitæ, ei communicata fuere. Interseritur trina oratio Dominica ad tres Augustissimæ Trinitatis personas, à quibus ea privilegia per filium & filii merito manârunt, quodque in iis & omnipotentia Patris, & sapientia Filii, & bonitas & suavitas charitasque Spiritus Sancti perspicuè eluceseat, nobisque adoranda proponatur. Vulgaris horum beneficiorum enumeratio hæc est: Primum, copiosissima gratiâ in immaculatâ conceptione; Secundum, Angelica salutatio; Tertium, Spiritus Sancti superventio; Quartum,*

Filii

Filii Dei conceptio; Quintam, virgo ſine maculâ, & virginitatis primiceria; Sextum, ſine corruptione fœcundâ; Septimum, ſine gravamine & onere gravidâ; Octavum, ſine dolore puerpera; Nonum, magnanimitas fide in credendo; Decimum, profunda humilitas in obediendo; Undecimum, maxima diſcretio ſermonis in loquendo; Duodecimum, ſumma operis perfectio, & perſeverantia in rectè agendo. Videtur tamen futura commodior partitio, ſi tres iſti quaternarii ſalutationum, Deiparæ vitam hiſtoriamque omnem complectantur. Ut Primò, contineatur immaculata ejus conceptio; Secundò, immunitas ab omni peccato; Tertiò, acceleratio uſus rationis, latiſſimaque nativitas; Quartò, præſentatio & educatio in Templo. Secundus quaternarius exhibeat, Primò, Angelicam ſalutationem, & æterni Verbi conceptionem; Secundò, gravidum impregnatum uterum ſine corruptione, ſine gravamine; Tertiò, virgineum partum ſalvâ integritate; Quarto, educationem filii Dei, intimamque cum eo tot annorum conſuetudinem. Extremo quaternario recenſeantur, Primò, martyrium ejus cordis ad crucis filii pedem; Secundo, gaudium in reſurrectione, aſcenſione, converſationeque ejus in Eccleſiâ primitivâ; Tertiò, glorioſa aſſumptio & coronatio in empyreo cælo; Quartò, denique patrocinium totius Eccleſiæ, & ſuorum maxime Sodalium & clientium. Concludi ſolet hæc corolla per Antiphonam Salve Regina, *cum adjunctâ precatione,* Sancta Maria ſuccurre miſeris. *Sed quando hæc corona & corolla à PP. Sancti Franciſci profecta videtur, optimæ ejus concluſio futura eſt ea precatio, quam S. Franciſcus Virgini addictiſſimus uſurpare conſueverat, uti refert Caniſius: Sancta Maria Virgo, non eſt tibi ſimilis nata in mundo in mulieribus, filia & ancilla altiſſimi Regis, Patris cæleſtis, mater Sanctiſſima Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſponſa Spiritus Sancti, ora pro nobis cum Sancto Michaële Archangelo, & omnibus virtutibus Cælorum, & omnibus Sanctis tuum filium dilectiſſimum Dominum & Magiſtrum. Amen. Iterum: Sancta Dei Genitrix dulcis & decora Regem morti traditum filium tuum dulciſſimum, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum pro nobis exora, ut ipſe per ſuam piiſſimam miſericordiam & clementiam, & virtutem Sanctiſſimæ incarnationis, & mortis ipſius acerbiſſimæ nobis indulgeat peccata noſtra, Amen. Aut ſi quis Eccleſia precibus magis oblectatur, ad corollam adjiciat hymnum:* Quem terra, pontus, æthera. O glorioſa Domina. Ave maris ſtella. Memento ſalutis auctor. Marię mater gratiæ. *Quemadmodum autem coronæ Deiparæ adjungitur hæc minor corolla, ita Pſalterio S. Dominici poteſt adjungi, aut ejus vice ab hominibus occupatis legi Pſalterium minus, trium orationum Dominicarum, & quindecim Angelicarum ſalutationum, quindecim Deiparæ myſteriis interim mente ac cogitatione recenſitis. Altera* ſpecies Rofarii (ſi ita vocare liceat) minus principalis, eſt illa quam ſacerdos Anglus T. W. in turre Londinenſi anno 1584. inveniſſe dicitur, cum libris & precatoriis globulis

bulis destitutus esset: cujus usus (*in Præfat. cit.*) commendatur Pontificiis inter hæreticos degentibus, ubi globulorum non est copia. Possent & aliæ divisiones institui, secundum varios modos recitandi & exercendi per additionem, subtractionem, multiplicationem, divisionem, confusionem, reductionem, per integra, per fractiones & minutias, &c. Ubi primo occurrunt *Enchiridia*, *Manualia*, *Institutiones*, & similes communes *libelli Sodalitatum Mariæ*, *Manuale Verroni*; *Manuale collectum à Sodalitate Leodiensi*; *Manuale Cotteri*; *Leges Angelicæ parthenicæ Sodalitatis cum Ecclesiæ precibus & litaniis*, Coloniæ apud Gualtherum anno 1611. &c. quorum variæ methodi & editiones. *Deinde* particulares Formularii, ut *Rosarium per choros distinctum Vincentii Hensbergii*; *Viridarium Marianum septemplici rosario & exercitiis variis instructum*; *Ejusdem rosarium* 12. *stellarum*, & *Exercitium Marianum per quatuor hebdomadas*, quod subjunxit *VVichmans suo Sabbathismo Mariano*; *Petri Dorlandi dua corona rosacea B. Virginis*; *Henrici Lanceloti vincula Mariana* 20. *pampinis mysticis adornata*; *Gerardi Hamontani Exercitia pia de Psalterio Virginis*; *Rosaria aliquot valde pia in vitam & passionem Christi ex operibus Iohan. Iusti Lanspergii desumta*; *Sertum B. Virginis quinque partium*, *Vitâ & gestis Iesu Christi pulchrè exornatum*, *Autore Ludovico Bloisio*; quod recusum & editum à *Franc. Ariâ in Rosario*. Constat autem illud 50. mysteriis; quorum denis præmittuntur singulæ orationes Dominicæ, & denæ salutationes Angelicæ: & hoc ipsum vulgari rosario longè prætertur ab Autore *pag.* 90. Ita illi novas suas merces, quas quotidie advehunt, antiquis Romanis præponere solent. 111. Dividi etiam potest divisione accidentali, per subjecta, causas, &c. Et sic rosarii recitatio est 1. Vel sponte & voluntariâ devotione susceptа; vel ex aliquâ obligatione voti, aut impositæ pœnitentiæ; vel ad lucrandam indulgentiam. *Zvvarez loc. cit.* 2. Vel in communione & obligatione ordinis aut fraternitatis; vel extra eam.

Prærogativæ & fructus Fraternitatis & Rosarii ex *Coppensteinii lib.* 3. *de Fraternitatis SS. Rosarii, &c. ortu, progressu, statu, atque præcellentiâ, cap.* 14. & 15. enumerantur, antea fusè ab illo pertractatæ. I. Prærogativæ, quibus ea præ cæteris pollet, sunt vel propriæ, vel communes, quæ tamen excellentiori ratione hic inveniuntur. Illas facit 25. istas 18: quas, ne nimis prolixi simus, non exscribemus. II. Effecta & Fructus recenset 30.: quorum 1. *Est, esse sine quâcunque avaritiâ, Sacrilegio & Symoniâ.* 2. *Amor proximorum cœlestis ex eâ proveniens.* 3. *Pax villarum, & Communitatum concordia.* 4. *Communicatio orationis ad Christum, & ejus Genetricem.* 5. *Offensas pro proximis quaslibet puro corde indulgere.* 6. *Corporalis eleemosyna.* 7. *Bonum Consilium proximorum, & egregium documentum.* 8. *Correctio*

ctio Fraterna. 9. *Conscientiarum puritas per Confessionem.* 10. *Satisfactio pro peccatis, ratione communicationis in bonis.* 11. *Existentium in Purgatorio animarum liberatio.* 12. *Ducere Apostolicam vitam, simul Angelicam & Divinam, per sanctam bonorum communicationem.* 13. *Sublevatio spei per abundantiam bonorum in ipsa factorum, singularissimè in miserrimis peccatoribus.* 14. *Augmentatio meritorum, singulariter in imperfectis.* 15. *Charitativa consolatio tristium & dolentium.* 16. *Sancta religiositas, cunctos faciens quasi religiosos per bonorum sanctam communionem.* 17. *Dispositio ad omnia bona, ratione Confessionis.* 18. *Introductio ad omnia bona mundi causa charitatis fraternæ.* 19. *Fortitudo contra tentationes diaboli, carnis ac mundi.* 20. *Gaudium spiritale de gratiosâ Societate bonorum, & communicatione magnâ Sanctorum.* 21. *Securitas conscientiarum: cùm hæc Confratria ad nullum obliget peccatum mortale aut veniale; sed tantum ad pœnam prætactam,* (de privatione scilicet communicationis orationum Fraternitatis, tempore omissionis factarum in eâ.) 22. *Infantium & puerorum dispositio ad universam bonitatis viam, per inceptionem debitam divini servitii tempore juventutis.* 23. *A communibus tribulationibus hujus mundi, ut sunt guerra, fames, pestilentia, & hujusmodi liberatio, per communicationem peccantium cum bonis.* 24. *A mala morte præservatio, causa bonæ vitæ præcedentis.* 25. *Quod hæc Confraternitas quasi improportionaliter excedit omnes alias Confratrias, sicut tota hominis vita excedit unam solam ejus operationem.* 26. *Pauperum salvatio, carentium pecuniis pro ingressu aliarum Confratriarum.* 27. *Quod in hâc Confraternitate est major amor, quam inter Parentes, & amicos carnales, ratione communicationis meritorum.* 28. *Timere Deum.* 29. *Perfectio vitæ activæ, in ordine ad proximum.* 30. *Devotio vitæ contemplativæ; respectu Dei, Sanctorum & virtutum. Quorum XXX. bonorum, secundum Augustinum, minimum plus valet toto mundo corporeo; & tamen mirabile est, quod pro hujusmodi nihil temporale exigitur; nisi quantum devotio suggerit cuique dare in pios usus, aut causas.*) Hæc Alanus noster ex ore B. V. MARIÆ observata retulit in secreta adversaria & Commentaria sua, planeque prædicavit. Hæc omnia explicata, amplificata, & mysticè probata (scilicet) si cui videre libeat, is adeat dictum *Coppensteinium*, qui post & supra omnes à nobis citatos operosissimè idololatriam hanc in luce posuit 3. *libris de Fraternitate*, & 2. *libris de Clave prædicandi Rosarium, & institutum Fraternitatis.*

9 Affinia huic rosario sunt, 1. *In genere* omnia illa media, quibus *initio hujus Disp.* Mariam coli diximus; nec repetimus. *Franc. Arias documento* 5. 9. 10. 11. statuit tria media, in quibus potissimum consistit cultus & devotio B. Virginis, aliorumque Sanctorum; Reverentiam, Invocationem, Imitationem. Ad *reverentiam* pertinet, illos intrinsecè in corde magni

Digitized by Google

gni æstimare, diligere, de bonis eorum gaudere, &c. extrinsecus verò revereri ac venerari illorum nomina, imagines, memoriam, instructiones, verba, reliquias, & omnia, quæ ad ipsos spectant. Ad *invocationem* pertinet, offerre illis pia desideria, devotas orationes, & alia specialia obsequia & opera pia, ut jejunia, eleemosynas, pœnitentias, sacrificia Missæ. Ad *imitationem* spectat legere & audire vitas & virtutes Sanctorum, de his crebro meditari, illas in opus conferre &c. De imitatione Mariæ exstat *peculiaris tract. Fr. Aria.* Cum quo conferendæ *Cotteri* 50. *meditationes in vitam Mariæ.* 11. *In specie* propius conveniunt 1. *Psalterium Marianum Bonaventuræ* toties recusum, & anno 1629. Belgicè translatum à Levino Ægidio. 2. *Hebdomada Mariana Richardi Stanihurstii in memoriam septem festorum Mariæ per singulos hebdomadæ dies distributa.* 3. *Ephemeris seu Kalendarium Marianum Ant. à Balinghem*; volumen in 8. satis spissum, & fabulis pæne infinitis suffultum: & *Kalendarium Mariæ Colvenerii.* 4. *Petri Dorlandi de septem gladiis Mariæ.* 5. *Joachimi à Puteo de septem doloribus Mariæ*, Belgicè. 6. *Canticum, Salve Regina, in quod septem meditationes Cotteri*; quem ex professo defendit *Zvvarez loco citato.* 7. *Rosarium, seu modus colendi Josephum.* De quo mox. 8. *Litaniæ Mariæ.* 9. *Officium Mariæ.* De duobus postremis infrà agendum. 10. *Piæ laudes* in sacro ordine Servitarum, seu fratrum servorum B. Mariæ Virginis, anno 1241. (referente *Archangelo Gianio in Centuriâ primâ Annalium istius Ordinis lib. 2. cap. 2.*) institutæ, & quotidiè recitandæ: quæ sex illas partes continebant: Salutationem Angelicam, usque ad *ventris tui*, in initio cujuslibet horæ, & in principio Missæ: Salve Regina in fine Missæ & horarum: Septem gaudia B. Virginis, quolibet Sabbatho in sero: Corona quinque Psalmorum incipientium à singulis literis Sanctissimi nominis B. Mariæ: Nocturnum cum tribus lectionibus de B. Virgine, quolibet sero ante completorium ob approbatam ab Alexandro IV. religionem: *Officium parvum B. Mariæ Virginis*; addita fuit anno 1276. Vespertina processio voto perpetuo Patribus edicta, quæ quotidie fit ad sacellum B. Virginis, dum cantatur *Salve Regina*; uti habet *Gianius lib. 4. cap. 5. 11. Rosarium* quinquaginta gaudiorum Mariæ; cujus meminit *I. h. Lanspergius in Pharetrâ divini amoris pag.* 50. edit. in 18. 12. *Cultus* B. Mariæ exhiberi solitus à Serenissi. Reginâ Margarethâ Philippi III. Hispaniæ Regis uxore, quæ teste Autore *Bellipotentis Mariæ lib. 2. cap. 10.* & ex eò Ant. de Balinghem in Kalendario ad 3. Octobris p. 530. quæ *adhuc puella, quotidie præter officium S. Spiritus, S. Crucis, præter 7. Psalmos, Litanias, aliaque pia solita erat recitare officia in Despata. Addito super hæc rosario. Matrimonio junctâ instante puerperio curabat celebrari novem sacra (quibus & intererat) in*

honorem præcipuorum mysteriorum vitæ Deiparæ. A puerperio statim se sille-bat & fœtum suum Deo & Virgini in aliquo ejus templo, quem & illi offerebat gratias agens de collato beneficio. Vt primum cognoscebat alibi B.V. se miraculis illustrem reddere, mox eò commeabat, preces & dona sua illi oblatura. Quod patuit in toto itinere ex Stiriâ Madretium usque. Die annuntiationis novem egenis fœminis, manibus suis cibum ministrabat in honorem 9. festorum ejusdem Virginis: quod quidem ipse omni vitâ suâ observavit. 13. *Rosarium* auctum cultu Annæ matris Mariæ: quod pandit libellus in 8. editus tempore Papæ Innocentii VIII. hoc titulo: *Rosetum flagrantissimum regalis diva Christifera Virginis, illibata Virginis Mariæ.*

Iesus Maria Anna.

Ubi post exhibitam renovatam institutionem Fraternitatis ann. 1475. ejusdemque confirmationem & indulgentias, subjungitur: *Valde gratum foret Virgini Mariæ, si fratres & sorores post cujuslibet Rosarii completionem in honorem matris Mariæ Sanctissimæ Annæ unum Pater noster annecterent. Quia ipsa est mœstorum præcipua Consolatrix. Concludentesque Rosarium dicendo. Benedictum sit dulce nomen Domini nostri Iesu Christi, & glorioſissimæ Virginis Mariæ matris ejus: & tota cœlestis Curia sit benedicta in æternum & ultra: Et benedicta sit Sanctissima Anna, ex quâ ô Maria sine maculâ tuâ processit caro Virginea. Amen. Quicunque hæc legerit habet à Clemente quarto tres annos, & à Sixto quarto quadraginta dies indulgentiarum.* Paginis aliquot post sequitur sermo de S. Annâ, hoc titulo: *Vinetum electissimum de duodecim privilegiis Sanctæ Annæ.* Duodecim illa privilegia tanquam *ramos seu flores à Deo collata, quibus ipsa fuit coronata,* sic Autor enumerat:

1. *Dicitur: Amabilis præelectionis.*
2. *Dicitur: Notabilis præfigurationis.*
3. *Dicitur: Nominalis gloriationis.*
4. *Dicitur: Excellentis nobilitationis.*
5. *Dicitur: Reverentialis celebrationis.*
6. *Dicitur: Opulentis fructificationis.*
7. *Dicitur: Spiritualis solatii vel consolationis.*
8. *Dicitur: Angelicalis visitationis.*
9. *Dicitur: Irreprehensibilis conversationis.*
10. *Dicitur: Divinalis coquationis.*
11. *Dicitur: Imperialis impetrationis.*
12. *Dicitur: Curialis cœlestis venerationis.*

Singula hæc pro more gentis & sæculi illic explicantur & amplificantur. Excipit vinetum, sermo alius hoc titulo: *Alius sermo notabilis valde de Annâ matre Mariæ sanctissimâ*: ubi sanctitas ejus in tribus illis consistere dicitur

dicitur, *in gratiâ* scil. *divinali, excellentiâ speciali, sanctâ vitâ exemplari*: quæ tanquam totidem partes sermonis fulè tractantur. Sermonem hunc proximè sequitur Distichon:

Anna parens Iesu Christi genetricis aveto
A nobis petimus omne repelle nephas.

III. *In specie* etiam aliquo modo symbolizant. 1. *Psalterium nominis Iesu, Autore Lavino Ægidio*, Belgicè. In quo notamus mysticam arithmologiam, & battologiam. 2. Peculiaris modus Rosarii in honorem nominis Jesu, editus cum Compendio institutionis Fraternitatis SS. nominis Dei. 3. Cujusdam *Cosens Cosenmgh devotions*, uti eas *Antagonista* ejus insigniunt, Anglicè. Qui Anglica attigerunt, de his aliisque infelicibus corruptelis consulant *Ladensium διορθώσεις*.

COROLLARIA.

1. AN Fraternitates Marianæ, aliæque innumeræ in Papatu sint collegia civilia; an verò sacra seu Romano-religiosa fundamento, objecto, fine, formâ & dependentiâ suâ? *A. post.*

2. An Reformati piè, prudenter, decorè, & cum ædificatione illa Collegia de novo erigere, & instaurare; aut immatriculatione suâ eadem confirmare (ubi tolerantur); & sic quantum in se est ab abolitione & interitu vindicare possint? *N.*

3. An cum Rebuspublicis & Ecclesiis reformatam Religionem amplexis consistere possint ordines equitum sacrorum, aut sacrarum Fraternitatum, quæ tantùm à Papâ seu sede Romanâ dependeant, cætera planè independentes ab omni Magistratu Politico? *N.*

4. An hic sufficiat exceptio illa, de Papę Romani neutralitate. *R. Neg.*

DE PSEUDO-PRECATIONIBUS, ROSARIIS, LITANIIS, HORIS CANONICIS, ET OFFICIIS ECCLESIÆ ROMANÆ.

PARS SECVNDA.

Resp. LAMBERTO vanden WATERLAET;
Ad diem 15. *Octob. Anno* 1642.

APPENDIX DE ROSARIO ET CULTU S. PATRIARCHÆ JOSEPHI, SPONSI B. VIRGINIS; ET ANNÆ MATRIS MARIÆ.

10 ROsarium Josephi, hoc est, certus modus & forma venerandi atque orandi Josephum, edita est Belgicè, Antwerpiæ, anno 1627. apud Verdussen: tit. *Fraternitas sub nomine & in honorem Sanctissimæ Virginis Mariæ, & ejus Sponsi Josephi, ad consequendam beatam mortem, & gratiam ad eam necessariam, apud Patres Carmelitas Discalceatos, &c.* Constat autem Rosarium Josephi litaniis Mariæ Lauretanis, aut Rosario Mariæ, cum preculis ad Josephum, & septem exercitationibus super septem doloribus & gaudiis Josephi. *Fundamentum* hujus cultus est. I. *Remotum* excellentia & dignitas Josephi, supra omnes Patriarchas, immo & Apostolos ac Johannem Baptistam: de quibus vide *Barradium* & *A Lapide in Matth.* 1. ubi & alii complures citantur. Adde, quæ instar omnium, *Vitam Josephi* apud Plantinum, anno 1627. II. *Propinquum*, ejus beatitudo & canonizatio, Templa, Altaria, Monasteria dicata, festaque illi assignata. III. *Proximum*, est hujusmodi rosarii seu formæ colendi Josephum, ut & Fraternitatum Josephi in Ecclesiâ Romanâ institutio, & confirmatio, additis indulgentiis & privilegiis modo & more solenni. De quibus vide *libellum Fraternitatis modo cit.* & *Bullas Clementis VIII. Pauli V. Vrbani VIII. de his Fraternitatibus.* Atque hæc omnia ita novissimis hisce temporibus impleta, ante sæcula aliquot prædixerat *Isidorus Isolanus* Dominicanus *in libro de S. Josepho*: uti refert *Libellus Fraternitatis. Adjuncta & effecta* admiranda hujus cultus Josephini abundè prædicat *S. Teresia, ex cujus vitâ* excerpta exhibet *Libellus Sodalitatis modo cit.* Quod ad cultum, rosarium, & Fraternitatem Annæ matris B. Mariæ, institutâ fuit illa Coloniæ, anno 1494. & postea ab Innocentio VIII. confirmata, quam cum aliis filialem vocant fraternitatis Rosarii, tanquam communis omnium fraternitatum Papalium matris. *Joh. Trithemius* (qualis hic vir fuerit & quam suspectus Magiæ, inter se disceptant Pontificii: de quo supra *Disp. de Magiâ*) integrum *de eâ Tractatum* edidit, ex quo purpureos quosdam pannos exhibet *Coppensteinius lib. 2. cap. 12.* Sed ita, ut exorbitantia Annæ præconia ad B. Virginem transferat, & hujus nomen illius substituat.

11 Atque hæc quidem thetica delineatio Rosarii Mariani: sequitur nunc pars elenctica, ubi primo generalis & capitalis controversia est inter nos & Pon-

& Pontificios, An talis forma seu modus cultus religiosi sit tam utilis ac necessarius, ut illi prædicant; an saltem sit licitus. Illi *Aff.* utrumque: idque tum communi & perpetuâ praxi, tum exsertis disputationibus & exaggerationibus, apud *Canisium, Martinum Delrio, Zvvarezium, Busæum, Paludanum, Coppensteinium*, suprà *cit.* Nos *Neg.*; immo contra dicimus totam illam religiosi cultus rationem ac formam esse εἰδωλοθρησκειαν, idololatriam, superstitionem, hæresin, hypocrisin & irreligiositatem, errorem & indiscretionem, profanam novitatem, breviter chaos multorum peccatorum, quod Deo displicet. *Arg.* 1. Quia nusquam in tabulis juris divini, Scripturâ scilicet, ea comparet; Immo & multipliciter illi repugnat; quod indicabunt sequentia argumenta: Ergo est εἰδωλοθρησκεια. Mirum sanè esset, si tam necessariam & tam compendiariam viam ad gratiam & gloriam, tamque utile augendæ devotionis ac pietatis organum, ubique non inculcâssent (imprimis ubi de oratione agunt) nec ipsi usurpâssent Apostoli, & Ecclesiæ Apostolicæ. Est enim cultus & devotio erga Mariam una ex notis insignioribus prædestinationis: uti peculiari *libro cit. Tessera salutis*, ex Scripturâ, Patribus & Ecclesiæ Doctoribus demonstrat *Steph. Binetus* Jesuita. Hoc solum argumentum sufficeret. Vide & expende textus *Matth.* 15.9. *Coloss.* 2. 23. *Ezech.* 20.19. II. *Arg.* Quia est crassa & multiplex idololatria. 1. Cum toto Rosariano cultu directè tenditur in Mariam; seu ad religiosum honorem Mariæ totus ille cultus peragitur. 2. Cum in honorem (religiosum) Sanctorum rosaria recitantur, & illâ recitatione Sancti seu Patroni quilibet coluntur. 3. Cum ipsa Maria immediatè invocatur. 4. Cum decies invocatur, & Deus semel. 5. Cum festa, missæ, officia, supplicationes seu processiones Rosarii, item peregrinationes, fraternitates Rosariorum, adhibentur & suscipiuntur. Quæ omnia hic modo indicamus; Suis quæque locis demonstrata, *de Idololatriâ, de invocatione Sanctorum, de Processionibus, Festis, &c.* III. *Arg.* Quia in modo, & formâ cultus est multiplex superstitio. 1. In essentialibus, ut in definito numero precationum ac meditationum, idque ad globulos; eorumque benedictione seu consecratione, affrictione ad statuas seu imagines Mariæ. In his ergo dum quæritur & statuitur mystica significatio, efficacia, & operatio salutaris ad mali spiritualis ac temporalis aversionem, omnisque boni consecutionem, committitur superstitio. 2. In accessoriis, ut in globulorum benedictione Papali; & in medalio seu imagunculâ, aut cruce globulis appensâ. IV. *Arg.* Quia implicat quamplurimas hæreses: quales præter eas, quæ fundant idololatriam, superstitionem, hypocrisin, &c. 1. De satisfactionibus humanis; in quibus sponte susceptis, aut à pœnitentiario impositis, aut per modum suffragii pro anima-

animabus in purgatorio, aut in publicis Ecclesiæ Jubilæis & processionibus aut in peregrinationibus religiosis, utramq; paginam facit Rosarium. 2. De indulgentiis Papalibus; quę fide Romanâ hic specialiter agnoscuntur, recipiuntur & applicantur, tanquam præmium ac fructus recitationis Rosarii, & tanquam motiva seu causa ejus impellens. De indulgentiis agimus in 2. *part. select. Disp.* 3. De meritis & supererogationibus humanis: quæ etiam fide Romanâ specialiter collocantur in recitatione Rosarii. v. *Arg.* Quia implicat ἀσέβειαν, irreligiositatem, & consequenter crassam hypocrisin. 1. In Battologiâ, dum eadem precatiuncula tot Deo annumeratis vicibus repetitur. 2. In labiali cultu ac virtuali devotione, seu opere operato hujus recitationis, absque spirituali cordis attentione, meditatione ac devotione. 3. In Substitutione, dum per alium quis recitando obtinere creditur ejus fructum. 4. In participatione fructus seu efficaciæ ex hoc Rosario, per solam globulorum gestationem. VI. *Arg.* Quia implicat hic cultus multiplicem ignorantiam, indiscretionem & absurditatem. 1. *In* recitatione *Ave* tanquam formulæ precationis: cum sit salutatio Angelica, ut ipsi eam vocant; neque nunc magis, siquidem daretur Mariam invocandam esse, conveniret hoc alloquio precari Mariam, quam Sanctos in cœlo salutare illâ formulâ: *Gratia vobis & pax*; aut *salvete Sancti.* 2. *In* autenticâ ipsis denominatione salutationis Angelicæ; cum contineat etiam verba Elizabethæ, Luc. 1. 42. *Benedictus fructus ventris tui*; & alia à Pontificiis addita; quæ infrà citamus. 3. *In* mutatione textus seu verborum Gabrielis *gratia plena*; cum in Græco sit κεχαριτωμένη. Vide *Notas & Comment. nostrorum ad Luc.* 1. *vers.* 28. 4. *In* recitatione ℣ *Pater noster*, ad Mariam. 5. *In* usurpatione ℣ *Credo*, aliquando etiam *Decalogi*, pro formulâ precationis: quod à plebe ibidem fieri constat; quamvis Doctores quidam fortè distinguant, & aliter hæc usurpent. *In* priori enim non alloquimur propriè Deum, sed homines; quibus scisscitantibus respondemus, quæ sit fides nostra, aut apud quos sponte & datâ occasione exponimus fidem nostram, juxta 1. *Petr.* 3. 16. In posteriori Deus alloquitur nos. Posset quis multo majori ratione initium Geneseos, aut Euangelii Johannis, aut Apocalypseos usurpare loco formulæ orationis. Quod absurdum. VII. *Arg.* Quia est novitas, quæ ipsis fatentibus ultra Dominici inventoris sui tempora non ascendit: quęque ab *Alano à Rupe* denuò suscitata, & post exortam societatem Lojoliticam superiori sæculo ita exundare & abundare cœpit in regno Papali, ut peccata hæc excellenter peccantia facta instar Sodomæ nunc videantur fastigium consummationis suæ attigisse, inde gladio oris domini detrudenda. An ergo tot sanctis, zelotis, martyribus, Patribus ac Doctoribus in pri-

in primitivâ Ecclesiâ sanctior fuit Dominicus? an Deus illi tanta revelâsset, sequioribus illis sæculis, verè corrupti mundi sentinis, quæ aureis illis & melioribus sęculis occultâ esse voluisset? Memores sint Pontificii suarum amplificationum, quas aliâ occasione nobis occinere solent. VIII. *Arg.* Accedant testes veritatis in medio Papatu, qui fraternitati Rosarii reclamârunt: quod ex solâ defensione *Alani* (referente *Coppenstenio libr. 2. cap. 18.*) & *Oratione quodlibeticâ de Rosario, Michaelis ab Insulis*, Coloniæ anno 1475. habitâ, satis constare potest. Inter alia objiciebatur, quod per illud Psalterium (seu Rosarium) dimitterentur aliæ preces: quod phantasiæ essent & somnia multa, ideoque non placerent ista psalteria: quod non possent omnes ea orare, aliis gravati: quod multæ revelationes de isto Psalterio, quæ non sunt approbatę. Nec desunt hodie, qui Rosaria haut obscurè improbant. Audi Petrum Streithagen Canonicum Heinsbergensem in Ducatu Juliacensi in lib. de vitâ Canonicorum sæcularium instituendâ cap. 19. pag. 125. *Multi ex consuetudine Rosarium circumferunt, sed quâ attentione ipsum evolvant, in præsentiâ non dixero. Id genus precandi sollicita quoque pietas invexit, Eremitis Authoribus, Dominicanis Propagatoribus. Mirum, quas virtutes globulis istis attribuant, quæ mysteria applicent, quæ miracula adscribant. Laudo religionem, damno superstitionem.* Colo Dei matrem, præpono Deum matri. *Nec indignatur illa ob prærogativam, quæ Filio longè se inferiorem reputat. Homo fuit utcunque ab æterno prædestinata, jam in cœlis major in gratiâ. Satis immunis ab originali peccato, quæ Deum peperit: nihil indigens voti, quæ virgo concepit.*

Consectar. *Novitas religionis Papalis qua talis in hoc puncto (& alibi in aliis factum) demonstratur*: atque *unâ satis fit absurdæ ipsorum quæstioni*: Quando & per quos aliquid in Religione mutatum?

Sed videamus nunc antithesin Pontificiorum cum suis probationibus: II
quæ sponte concidunt, aut simplici negatione majoris, aut minoris, aut utriusquę difflantur. Antiquos rosarii promachos, *Alanum, Michaelem ab Insulis, Cornelium de Snekis, libr. de Rosario, Iohannem Lambsheim de eodem, Marium VVeida in speculo Rosarii, Bernard. Lutzenburgium serm. 21. de Rosario, Clementem Lossau, Gulielmum Pepin* & similes, non est quod hic conquiramus, quandoquidem à recentioribus omnia compilata & ascita sunt. *De hâc formâ orandi, quod pia & sancta sit, & ad omnes effectus orationis aptissima, ac denique sine maculâ, nullus Catholicus dubitare potest*; inquit Zwarez. Arg. 1. *Nam imprimis partes, ex quibus constat, Deo gratissimæ sunt; ut latè prosequitur* Navarrus dicto Enchiridio cap. 19. n. 100. Ibid. Arg. 11. *Est compositio prudens & apta ad excitandam devotionem: nullius que superstitionis ac deformitatis argui potest; quia non præscribitur ille numerus,*

merum, tanquam per se habens aliquam virtutem, nec putatur ita necessarium, ut per se malum sit aliquid addere vel detrahere, sed proponitur ut quadam ac commodata mensura ad orandum & cum quadam varietate, qua levet fastidium. Praeter imitationem Psalterii & alias mysticas rationes, quae ibi considerari possunt. Ibid. III. *Accedit quod haec devotio antiquitate & universali acceptione roborata est. Nam quoad antiquitatem, tanta est ut ejus initium ignoretur: licet enim multi credant, &c. tamen alii dicunt tempore Leonis Quarti jam fuisse in usu. Alii ex* Bedâ *referunt, &c. Alii denique etiam usque ad tempora Apostolorum referunt: quod magis incertum est.* Ibid. IV. *Illud profectò certius, orationem hanc multis prodigiis, miraculis, & revelationibus fuisse comprobatam: ut in Historiis de Dominico; & in variis libris de Rosario, Petrus Alanus de Rupe, Albertus & alii referunt.* Ibid. (hic adde Autores suprà cit. & Vinc. Hensbergh Apothecam spir. Pharm.) V. *Ac denique auctoritate multorum Pontificum approbata est confirmando fraternitates Rosarii, & varias indulgentias concedendo, ut latè refert* Navarrus per varia Miscellan. Ibid. VI. *Nunc sufficit nobis commemorare, quod Pius Quintus in Bullâ quâdam dixit, inventum hoc ab Spiritu Sancto fuisse.* Ibid. Atque hæ rationes & exceptiones omnes, quas post *Canisium*, *Bellarminum*, *Navarrum* congerere potuit vir alioquin subtilissimus, & si quisquam, aptissimus qui nigrum verteret in album. Videant lectores quâ certâ scientiâ & conscientiâ illi causam Papatus defendant. Alios omnes si contero, nihil aliud invenio quàm pseudo-graphemata, petitiones principii, ignorationes elenchi, & ineptas exceptiones. *Hyperaspistes Rosarii* sub nomine Respondentis sui Godefridi à Driel, Jesuita *Busaeus* (uti indicat *Delrio Disquis. Magic. lib.* 6.) defendit I. nomen & titulos, quod rosarium seu sertum spirituale dicatur: Quia spirituales sunt calculorum significatio, benedictio, usus *ad protestandam fidem Catholicam Romanam, ad impetrandum Virginis patrocinium, ad Deum conciliandum: quo sensu sacramenta &c. vocamus spiritualia*, quia *spiritualem habent & significationem & efficaciam*, pag. 17. II. Orationes, quæ eam ingrediuntur; nominatim salutationem: (nam de oratione Dominicâ non putat dubitandum) quia constat ex verbis Angeli Elizabeth, & istis ab Ecclesiâ additis, ut formam quoque precandi haberet: *Sancta Maria mater Dei ora pro nobis peccatoribus nunc & in horâ mortis nostræ. Amen.* III. Repetitionem precationum istarum & quidem ad definitum illum numerum non esse battologiam, probat *pag.* 31. 35. 37. 40. exemplis Davidis, qui in Psalmis sæpè repetit nunc verbum unum, nunc plura, nunc integrum versum. Et trium puerorum in fornace, qui hemistichium quoddam singulis versibus repetunt. Addit mandatum Christi, *Luc.* 11. & 18. & respondet ad objectum locum, *Matth.* 6. De-

nique

aique concludit teſtimonio *Lactantii lib. 4. divin. Inſtitut. cap.* 28. IV. Numerum defendit *pag.* 46. exemplis Angelorum apud *Iſaiam*, & animalium in *Apocalypſi* & *Davidis*, qui ſeptiès in die Deo laudem dixit, & *Pauli* qui ter dominum rogavit, & Bartholomæi, Macarii, Pauli Ægyptii, Virginis cujuſdam. Addit piam myſticamque numeri ſignificationem & efficaciam *pag.* 56. verba ipſius ſupra citavimus. Alias numeri rolariani cabaliſticas explicationes ac defenſiones vide apud *Vincent. Hensbergh.* & in *Roſario I. D. G. in Prolegom.* V. Calculos precarios defendit, *pag.* 64. 68. quod Patrum memoriâ nullam aliam ob cauſam primum inducti ſint, quam ut ne in numero orationum perſolvendo ſenſili tactu aſpectuque calculorum facilè aberraremus: uti ab Oratoribus olim uſurpati loci & imagines ad retinendam rerum verborumque memoriam; & à mercatoribus nummi ærei ad annumerandas ingentes pecuniarum ſummas; & ab Eccleſiâ Catholicâ cruces, imagineſque Chriſti & Sanctorum ad conſervandam vitæ Chriſti, Sanctorumque recordationem, *pag.* 66. advocantur exempla anachoretæ Pauli de Lybiâ (apud *Palladium*, *Sozomenum*, *Caſſiodorum*), & Claræ ſanctiſſimæ fœminæ, qui &c. Eſt & alius uſus calculorum (*pag.* 64. 65.) quod iis fideles laudabiliter nunc utantur tanquam ſymbolo manifeſto Romanæ Religionis, &c. VI. Acceſſoria *pag.* 69. quod in certum numerum calculi redacti ſunt ad commonefaciendum; Quod Pontificis ſummi benedictio cum ampliſſimis indulgentiis acceſſit; quod nummis crucibuſque argenteis, æreis ornantur, id religionem auxit, non ſuperſtitionem: idque *pag.* 80. probat ex benedictionibus rerum in Vet. Teſt. & ex 1. *Timoth.* 4. *verſ.* 5. *Et imagines appenſæ nullum myſticum ſignificatum, nec uſum habent alium, quam imagines in templis Pontificis, pag.* 68. VII. Ipſius roſarii utilitas & neceſſitas eſt, ſupra lectionem & auditionem Scripturæ: Sunt enim myſteria Roſario ſignificata loco cujuſdam compendii N. Teſt. Eſtque hoc compendium eo *utilius in vulgus, quo latius ejus uſus patet quam librorum: legi enim poteſt ab literarum imperitis, à cæcis, in equis & curribus, in tenebris denſiſſimis.* Sic *pag.* 76. Et ad exceptionem noſtrorum: Quod Symbolum & Decalogum poſſimus quovis tempore & loco, ſine oculis, ſine manibus, ſolâ mente legere atque relegere, ſic Reſp. p. 79. *Non ſequitur hinc, abjiciendum eſſe uſum Roſarii; non enim tam inventum eſt ad renovandam Decalogi, & Symboli, aliorumque capitum doctrinæ memoriam, quam ad Deum, deiparamque crebris ardentibuſque orationibus nobis conciliandam. Quæ orationes hoc Deo Deiparæque gratiores ſunt, quo majore ſtudio interno & externo, mente & corpore, manibus & pedibus, digitis & calculis ad proteſtandam fidem Catholicam Romanam, &c. peraguntur.* VIII. Antiquitatem ingredientium Roſarii, & totius

tius cultus Mariani (quem nos improbamus) ex Patribus carptim *Hyperaspistes* indicare voluit: sed ex professo hoc egit Author *Margarita Marianæ tomis duobus*: ex quo ideam & ad quem repertorium seu indicem dedit *Stanihurstius in hebdomadâ Marianâ*: indicem dico quadruplicem digestum per singulos dies hebdomadæ. 1. In meditationes de Mariâ. 2. In attributa selectiora gratiæ & gloriæ glorioſiſſ. Virginis Mariæ. 3. In salutationes ad beatiſſ. Virginis membra. 4. In orationem ad B. Virginẽ. 5. Ad excellentiam Rosarii facit, quod formulares *& Ave Maria*, post orationem Dominicam sit excellentissima: quippe quam Deus ipse compoſuit, & nos docuit per os archangeli Gabrielis, S. Elizabethæ, & Ecclesiæ, &c. verba enim quæ Elizabethica sequuntur, sancta Ecclesia addidit, quæ regitur & docetur per eundem Spiritum Sanctum. Sic *Bellarminus in Cathechesi majori cap.* 5. x. Supra omnia excellentiam Rosarii probat, quod primùm Dominico datum sit & revelatum ab ipsâ B. Virginę, cum mandato illud prędicandi. Et quod postea anno scil. 1460. mandatum sit à B. Virgine Alano de Rupe, quem tunc in præsentiâ Christi & Sanctorum unà in Sponsum suum eligebat, dato illi annullo pronubo ex propriis capillis contexto, addito etiam rosario ex 150. precioſis lapillis cum interjectis decem magnis ac precioſis adamantibus artificioſè fabricato. Quod mandatum per Christum in ecstasi ab eodem Alano missificante conspectum postea renovatum est. Anno mortis prædicti Alani (qui erat 1475.) idem à B. Virgine severè injunctum fuit Jacobo Sprenger, priori prædicatorum Coloniæ. Horridas & blasphemas has fabulas habes in *Autoribus* suprà *citt.* ubi instar omnium sit *Coppensteinius*, apud quem & alii indicantur. Easdem sed compendioſè recitat libellus Belgicus Lovanii, anno 1637. hoc titulo editus: *Epitome de initio, progressu, gratiis, indulgentiis, regulis: illustris & percelebris Archi-confraternitatis S. Rosarii, &c.*

12 Sequuntur nunc controversiæ speciales & hypotheticæ partim inter nos & Pontificios; partim intestinæ inter ipsos Pontificios. Prioris generis sunt 1. De *Salve Reginâ*: pro quo *Canisius lib.* 5. *de Deiparâ cap.* 13. *Bellarminus lib.* 1. *de bonis Operibus in partic. cap.* 15. *Zuuarez lib. cit. cap.* 9. *pag.* 163. Nos istis rationibus improbamus, quod nulla ejus pars sit sana. 1. Pars continet salutationem: atqui salutare cœlites importunum esse dicimus. Est enim salutatio partim votum seu petitio apud Deum pro alicujus salute, partim declaratio affectus & signum benevolentiæ ac fraternæ aut civilis conversationis nostræ. Sed neutrum convenit statui beatorum. Confer *Riveti Cathol. Orthodox. ad part.* 2. *quæst.* 57. 2. Pars continet, encomia & titulos Mariæ: ex. gr. *Regina Cœli, Mater misericordiæ,*

Digitized by Google

dia, vita noſtra, dulcedo noſtra, ſpes noſtra. Quæ vehementer præjudicant Deo redemptori noſtro, & unico mediatori Jeſu Chriſto. 3. Pars continet orationem: *ad te clamamus exules Filii Evæ, ad te ſuſpiramus &c. eja ergo Advocata noſtra illos tuos miſericordes oculos ad nos converte.* Hæc eſt craſſa idololatria; quia Maria nec Deus eſt ſolus invocandus, nec Mediatrix per quam accedimus ad Deum. 4. Denique improbamus modum orandi per antiphonas: de quo alibi. 11. De pſalterio Bonaventuræ: quod libello Belgico nuper quis conatus defendere. Ante eum Hyperaſpiſtes p. 25. ſic excuſat: *Quod ex pſalterii Davidici verſibus carmen contexuerit, quod in Dei matrem conveniret*; haut aliter *ac Proba Falconia ex* Virgilio, & *Eudocia Imperatrix ex* Homero centones ſuos, ſeu *carmina Chriſtiana* contexuerunt. 111. De *Ave Maria*: pro cujus Papiſtico ſenſu, & uſu in cultu invocationis, *Barradius, in Luc.* 1.; *Hyperaſpiſta*, & *Apologetici Mariani*, & *Roſariani*; & qui ex profeſſo hoc agit, *Rutilius Benzonius tract. peculiari.* Et *Coppenſteinius lib. Clavis prædicandi roſarii, &c. capp.* 10.–15. ubi contra hæreticos (quos ita vocat) defendit: *cap.* 9. duas & ſeptuaginta excellentias ejus enumerat, quas ipſe Chriſtus Alano revelaverat: *cap.* 24. habet ſynopſin nonnullarum excellentiarum.

Poſterioris generis ſunt apud *Navarrum*, *Zvvarezium*, *&c.* quorum 12
conflictuum, nos tantum ſpectatores erimus: quia omnes quæſtiones ineptæ, abſurdæ, &c. 1. An ſalutatio angelica, quæ ter in die ſonatur cum campanâ, ſit adoratio; an verò oratio? *Reſp. pr. Aff. & poſt. Neg. Gavantus in Theſauro Rituum tom.* 2. *pag.* 126. Ubi tamen addit communiore hodie ſenſu & uſu obtinere, quod ſit oratio; ideoque ſe ſtare, nec genua flectere cum aliis. 11. An ſalutatio Angelica quotidie ſignanda ſit trino an bino ſono campanæ? *Reſp.* Manè tantum & veſperi hoc ſignum dandum, ex *decreto Gregorii IX.* anno 1239. Etiam meridie, ex *decreto Johannis XXII.* teſte *Polydoro lib.* 6. *cap.* 12. idque abrogatum reſtituit Calliſtus III. anno 1456. Vide *Bzovium ad annos cit.* & *Gavantum loc. cit.* 111. An jure communi ſtatutum ſit ſalutationem angelicam recitandam in officio divino. *Reſp. Neg.* cum *Navarro Gavantus tom.* 2. *pag.* 63. Ita ut ante annum 1550. non diceretur; donec illud ſtatutum eſſet à Pio Quinto. 1v. Unde & à quibus compoſita ſit ſalutatio angelica, quæ hodie pronuntiatur. *Reſp.* Autores ſunt Gabriel & Elizabetha. Sic *Gavantus tom.* 2. *pag.* 63. A Concilio Epheſino additum: *Sancta Maria ora pro nobis peccatoribus. Amen. Baronius anno* 431. Approbata eſt à Pio Quinto *in Breviario*, & additum eſt: *nunc & in horâ mortis noſtræ.* Nomen *Jeſus* ex uſu additum. Sic *Gavantus loc. cit.* v. An ſalutatio angelica ſit excellentior oratione Dominicâ? *Reſp. Aff. pr.* nonnulli in Papatu; contrari-

um tamen communiter tenetur. Vide *Vincent. Hensbergh lib. cit. pag.* 48. VI. An rosarium primo inventum sit à Dominico; an verò ante fuerit in usu. *Resp. pr. Aff.* Dominicani, & *vulgares libelli Rosariorum in præsat.*, cum *Autoribus* suprà *cit.* Contra nonnulli mussitant aut conjectant jam ante à Petro Eremitâ 1095. tale quid usurpatum fuisse ex *Baronio ad annum cit.* Sed excipit *Andr. Coppensteyn lib. 1. de institut. Rosarii, cap.* 23. & *Vincentius Hensbergh in Roseto Belg. pag.* 37. tantum fuisse 150. *Ave*, absque ullo *Pater*: quibus addendo 15. *Pater*, Dominicus hoc opus perfecit. Vide ipsos & *Autores ibidem cit.* imprimis & fluctuationem Zwarezii, qui chartam aliorum tum conjecturis tum fabulis implet; ipse tamen nulli eorum credit. VII. An in ipso Papatu rosario ejusque fraternitati plurimi ex clero tum sæculares tum regulares, validè obstiterint? *Resp. Aff.* Idque patet ex *Apologeticis Michaëlis Ab Insulis, Iohannis Trithemii.* Imprimis duos celebres Concionatores Colonienses validè contradixisse, testis est Jesuita *Ioh. Lud. la Cerda in lib. de Excellentiâ cœlest. Spirituum, cap.* 45. §. 20. qui propterea gravissimè à Deo puniti sint. *Ibidem* ex *Cantipratensi, Cæsario, Heisterbachio, aliisque* infrunitis fabulatoribus multa exempla astruendę rosarii & *Ave Maria* excellentiæ congerit. §. 3. ex *Cæsario* efficaciam salutationis angelicæ probat exemplo militis impuro amore depereuntis heri sui uxorem; quem Maria apparens pulcherrimâ formâ coëgit osculum sibi dare dicendo, *ego ero uxor tua, &c. modo initiatæ sunt nuptiæ.* §. 7. refert S. Margaritam Hungaricam in singulis festis B. Virginis mille salutationes angelicas ipsi obtulisse. §. 15. ex *Cantipratensi narrat*, ex Monachi cujusdam Cistercienſis demortui ore processisse arborem, cujus foliis, aureis literis insculptum erat: *Ave Maria. Coppensteinius lib. 3. cap.* 17. patheticè describit decem attentationes, oppugnationes, & *cap.* 18. derisiones fraternitatis. VIII. An totum rosarium offeratur primo & immediatè B. Virgini; an verò Deo? *Resp.* Hic non uno modo eos loqui, suprà indicavimus. Contendit Hyperalpistes pag. 27. Rosarium offerri B. Virgini. *Quia etsi in aliis orationibus præcipuè nos convertamus ad Deum: in hâc tamen formulâ orandi præcipuè eas dirigimus ad B. Virginem. Nam quinquies tantùm orationem Dominicam, quinquagies verò salutationem angelicam in Rosario recitamus: unde & B. Virginis non Dei rosarium appellatur.* Vide & *Bayllii Catech. part. 3. qu.* 57. IX. An oratio Dominica rectè offeratur B. Virgini? *Resp.* Hic fluctuant. Praxis, nomen, & definitio rosarii Mariani latis affirmat. Quamvis Doctores præ pudore videantur velle negare. Ex desperatione tamen animos rursum sumunt: *Quanquam & alio quodam sensu pio & orthodoxo dici possit totum rosarium, etiam orationes Dominicas offerri B. Virgini, non quod eas ad illam dirigamus, sed*

quod

quod eam rogamus, ut suis precibus conjunctas offerat Deo Patri. Ibid. pag. 27. x. An quis teneatur ad certum seu specialem externum modum recitandi rosarium, ex. gr. in Ecclesiâ, aut flexis genibus? *Resp. Neg.* Nisi in ipso præcepto, vel rescripto exprimatur; vel à vovente specialiter intendatur. Ita *Zvvarez*, & pluribus *Navarrus Miscell* 23. 24 *ibidem cit.* xi. An possit cum socio alternatim recitari dicendo *Ave*, & in fine denarii simul oratio Dominica? & an hic modus sufficiat ad implendam obligationem, quæ per votum, pœnitentiam, &c. de dicendo rosario simpliciter imposita est. *Resp. Aff. Zvvarez*, cum *Navarro* & *Azorio ibid. cit.* Nugaces & ineptas rationes tædet huc transcribere. xii. An qui tenetur dicere rosarium semel in die, teneatur continuè dicere: an verò satisfaciat dicendo per partes distinctis horis diei? *Resp. post. Aff. ibidem.* Ubi vide ineptas rationes & exceptiones. xiii. An expediat recitare rosarium meditando mysteria vitæ, mortis, & resurrectionis Domini. *Resp. Zvvarez*, Modum illum attentionis & devotionis non esse de substantiâ Rosarii, quatenus est oratio vocalis legitimè & sanctè facta; itaque non esse necessarium. Immo modum illum, quamvis sit pius & utilis, non esse omnium optimum, neque omnibus recitantibus rosarium accommodatum, aut imponendum. xiv. An qui tenetur pluribus titulis, voti, præcepti superioris & confessoris, vel ad indulgentiam lucrandam, satisfaciat omnibus obligationibus semel dicendo, sicut satisfacit unâ missâ multis obligationibus simul occurrentibus, & uno jejunio similiter. *Resp. Neg. Navarrus Affirm. Zvvarez*, cum certis distinctionibus, & ex certis hypothesibus: quarum ineptias & absurditates lector ibi cognoscat. xv. An sit præceptum Ecclesiasticum recitandi Dominicam orationem, *Ave Maria*, aut *Salve Regina*, aut quoquo modo oraliter precari? *Resp. Neg. Zvvarez. cap. 7. §. 9. 10. 11. Navarrus* inclinat in *Aff.* xvi. An in festis diebus teneamur vocaliter orare? *Resp.* Sunt qui *Aff.* Sed *Zvvarez ibid.* negat esse præceptum Ecclesiasticum, quod simpliciter obliget, aut ad oralem precationem, aut etiam ad assistendum cuiquam officio Ecclesiastico, exceptâ Missâ? xvii. An sit obligatio salutandi Virginem, quando datur signum publicum; saltem cum signum datur in principio noctis? *Resp. Neg. ibid.* Quia potest quis satisfacere orando mente; & si vocaliter oret non tenetur ad certam formulam, ex. gr. *Ave*, aut *Salve Regina*. Immo non credit Zwarez *absolutè & per se esse obligationem orandi ad Virginem*: quia illa *orandi consuetudo generaliter recepta est sub ratione devotionis non obligationis. Dico autem per se, quia ex accidenti & ex concomitantia vix potest omitti sine aliquâ culpâ, nisi ex rationabili causâ.* xviii. An per statuta confraternitatum, aut aliorum collegiorum, immo per speciales le-

ges

ges & ordinationes Pontificum, Prælatorum, Regum, Civitatum teneantur Laici orare privatâ oratione, dum assistunt officiis Divinis & Ecclesiasticis, aut etiam extra illa officia? *Resp. Aff. Navarrus.* Contra *Zvvarez ibid. n.* 13. ait hæc omnia esse consilia, non præcepta. *Quod si*, inquit, *in Confraternitate aliquâ ex speciali Statuto obligantur ad aliquas orationes vocales, regulariter non solet esse obligatio in conscientiâ, sed per modum cujusdam directionis ad melius esse, vel ad summum sub aliquâ pœnâ. Quod si aliquando fuerit obligatio in conscientiâ, erit in vi alicujus pacti, vel promissionis, vel quasi voti.* XIX. Addo hos duos casus, quos apud Casuistas non invenio, qui tamen non sine ratione in Papatu determinari deberent. An si quis ex voto, aut ex mandato confessoris teneatur rosarium semel, aut bis, aut toties quoties hoc die recitare, ritè satisfaciat, si per alium illud recitari curet, eumque vel pretio conductum, vel lusu chartarum, aleæ, &c. ex pacto certaminis & suscepti lusus obligatum, ut victus victoris vices hic subeat? Et an tum talis recitatio sit opus meritorium, aut pœnale, aut utrumque? Et an fructus meriti aut satisfactionis illius redeat ad victorem, aut victum, aut utrumque; idque in totum, aut ex parte, sive æqualiter, sive inæqualiter? XX. An si in confraternitate aut congregatione aliquâ, ad recitationem rosarii obligentur sub pœnâ, ut exhauriant magnos multosque culillos supra ordinariam bibendi potentiam: qui propter negligentiam pœnæ obnoxii facti eam invito subeunt; aut qui volentes scientes negligunt, ut occasionem habeant culillos hauriendi, & sic dictam pœnam libenter subeunt, peccent mortaliter, aut venialiter? Et utri magis?

COROLLARIA.

1. AN rectè probetur ab *Autore vel Autoribus libelli* in Angliâ aut Scotiâ anno 1640. editi tit. *Ladensium* Αὐτοκατάκρισις *cap.* 6. nonnullos illic molitos fuisse introductionem, aut saltem aliquam mixturam Papismi, ex eo inter alia, quod rosarium & globulos precatorios commendârint? *Aff.*

2. An nostræ religionis hominibus ad odium aut periculum evitandum, liceat juxta cum aliis Pontificiis, inter quos versantur, globulos precatorios circumferre? *Neg.*

3. An, si in cæteris reformationem admitterent Ecclesiæ Pontificiæ, retento solum rosario, syncretismus seu unio Ecclesiastica à nostris cum iis iniri possit? *Neg.*

DE

DE LITANIIS.

LItania à λιτανεύω significat. 1. *Latè* precationem quamlibet & 13
quidem seriam: de quo consulendi etymologici & lexicographi.
2. *Strictè*, idque usu & consuetudine Romano-Ecclesiasticâ, certum quoddam genus precandi, in quo precandi ardor & contentio insit.
3. Rursum *strictè*, & metonymicè notat processionem (de quâ *peculiari Disp.* antehâc egimus), quia processio habet τὸ λιτανεύοντων seu procedentium multitudinem. Nos secundam significationem hic amplectimur. Synonymum litaniæ in hâc significatione acceptæ, est ἐξομολόγησις, confessio: hâc distinctione, quod litaniæ institutæ ad peccatorum veniam impetrandam dicerentur specialiter ἐξομολογήσεις; reliquæ omnes simpliciter laniæ, uti ex *Moguntini Concilii canone* 32. & 33. referre dicitur *Rabanus*, & ante eum *Isidorus lib.* 6. *Originum in fine.* Ut litanias Papisticas accuratè inspicio, definiendæ mihi videntur, quod sint preces universales, omnigenæ, & omniformes; hoc est, *Preces singulariter intenta & efficaces omnium scilicet in Ecclesiâ militante ac triumphante, ad omnes adorabiles seu adorandos, & pro omnibus, tam personis, quam necessitatibus.* Dico esse 1. precationes singulariter intentas & fervidas. 11. Omnium, scil. angelorum & hominum miserorum & beatorum. Sic *Serrarius litaneutici lib.* 1. *cap.* 6. 111. Omnium adorandorum; primò Deî tanquam summi gratiarum auctoris & largitoris; idque absolutè & in personis distinctè, vel singulas personas sigillatim compellando; vel simul omnes, ipsam tamen personarum distinctionem & essentiæ unitatem significando: Deinde & Sanctorum, tanquam oratorum, qui nobiscum Deo optimo maximo, nostro suoque Domino pro nobis supplicent. *Ibid.* 1v. Petitiones omnium bonorum, divinorum & humanorum; spiritualium, & corporum; publicorum & privatorum. *Ibid.* v. Et quidem pro omnibus, seu quibusvis; vivis & mortuis: Ecclesiasticis & Sæcularibus; Principibus & subditis; sanis & ægris; præsentibus & absentibus; amicis & inimicis. *Ibid.* vi. Ita ut ex omnibus Ecclesiæ precibus optima quæque delibata, & uno velut fasce devincta, hic habeantur, & ut omnes à D. Paulo traditæ orationes, vel orationis conditiones, & quidem secundum quamlibet quorumlibet bonorum interpretum expositionem in Litaniis cernantur. *Ibid.* Est & alia definitio seu descriptio Litaniæ apud Amalarium de divinis Officiis lib. 1. cap. 28.: quod sint *deprecationes, quibus significetur consortium Sanctorum cum baptizatis.* Hæc repetit *Gavantus Thesauri tom.* 1. *p.* 296. Zwarez lib. 3. c. 9. definit *certam formam interpellandi Sanctos.*

14 I. *Causas efficientes* & originem Litaniarum variè referunt. Vide disceptationes apud *Chemnitium part. 3. Examinis Concil. Tridentin.* qui Gregorium Magnum primum earum Autorem fecit; idem ex *Platinâ* astruit ex Pontificiis *Cornelius à Ryntelen in Iuristâ Romano-Catholico, cap.* 105. Contrà altiùs antiquissimam earum originem accersit *Zvvarez* & *Serrarius Litaneut. lib.* 1. *cap.* 4. & 5. Nos verbo hic monemus, antiquas quidem esse litanias, hoc est, publicas Ecclesiarum precationes; sed non litanias, seu formulas Papisticas, ex. gr. Mariæ, Sanctorum, aliasque, quæ hodie recitantur. II. *Fines* Litaniarum proprii ac speciales sunt, ut Sanctorum imploretur auxilium; seu ut Dei auxilium imploretur mediantibus Sanctis: sic enim verecundè Serrarius cap. 6. *Oratur Deus mediatè, & immediatè. Oratur ita, ut quemadmodum* D. Thomas *olim notavit* (22. q. 93. art. 4.) *apertè significetur summum à nobis cultum Deo adhiberi, latriæ scilicet, Sanctis verò nequaquam, sed longè inferiorem, qui dulia dicitur.* III. Adjuncta, & antecedentia, concomitantia, & consequentia, sunt 1. Imprimis processiones. 2. Officium Divinum, seu Ecclesiasticum. 3. Cantus Musicus, tum vocalis, tum instrumentalis. *Effecta & utilitates* esse summas, probat *Serrarius tum* exemplis *cap.* 7. quæ ibi videnda, & in *Catechismo Historiali cap.* 4. *tit.* 27. *tum* ex quatuor capitibus, quæ amplificat *Serrarius cap.* 6. quæ ibi videat, qui volet. IV. Cognata, sunt Rosarium, Officium Divinum seu Horæ Canonicæ; officium Mariæ; precatio quadraginta horarum ante paucos annos in Papatu instituta & frequentari cœpta; Litaneutica Græcorum, aliorumque Orientalium: de quibus *Liturgiæ & Scriptores Liturgici*, alibi à nobis indicati. 6. In Liturgia Anglicana, idololatriâ expurgatâ, visa fuerunt nonnullis aliqua antiquæ litaniæ umbra aut vestigia remansisse. De quo quid statuendum, alibi ubi de liturgiis ex professo agitur, indicamus. Interim videat qui volet *Altare Damascenum Didoclavii*, hoc est, *Davidis Caldervvood pag.* 628. 639. & 710. 711. *Repugnant* litaniis ejus correctores, seu potius exterminatores. In Lutheranos correctores incurrit ex professo *Serrarius libro* 1. & ante eum *Remigius Dithmarus peculiari Tractatu* in 4. excuso Herbipoli anno 1589. quem totum suppresso Autoris nomine, descripsit *Serrarius*, & sub suo nomine edidit Coloniæ anno 1609. *tractatum*, cui tit. *Litaneuticus*: ubi tractatus dicti Remigii, priorem ipsi librum facit.

15 Divisiones litaniarum sunt 1. *Ex objecto*; Sic litania alia est communis, quæ in objecta adorabilia omnia directè & communiter tendit, seu quando imploratio auxilii terminatur ad plures: alia specialis, quæ magis appropriatè ad hoc vel illud objectum tendit, quales sunt 1. De Tri-

nitate

nitate. II. De Spiritu Sancto. III. De nomine Jesu. IV. De venerabili Sacramento. V. De vitâ & passione Christi. VI. De Cruce: quas rubrica dicit, ex Patribus desumptas. VII. De resurrectione Domini. VIII. De B. Virgine: quæ sunt duplices, ex Scripturâ desumtæ (uti prætendunt) & Lauretanæ; quas posteriores etiam dicunt in honorem S. Josephi. Lauretanas exhibent *T. VV. A. in suo rosario seu psalterio Mariæ*; *pag.* 155. 163. Et libellus tit. *Sacræ litaniæ variæ*, Antwerpiæ ex officin. Plantin. apud Moretum anno 1631. Et liber tit. *Leges angelicæ, parthenicæ sodalitatis*, &c. Jesuita *Suvetnamus* edidit libellum tit. *Paradisus voluptatis super Litanias Lauretanas.* IX. De Rosario: quarum recitationi qui interfunt lucrantur 100. dierum indulgentias à Gregorio XIII. anno 1580. Aprilis 15. concessas, teste *Hensbergh in Roseti sui Prolegomenis.* X. De Angelis Sanctis. XI. Litaniæ omnium Sanctorum, accommodatæ ad singulos menses, eorumque dies, editæ Antwerpiæ apud Plantinum anno 1621. In quo libro & aliæ breviores continentur. XII. De SS. Apostolis. XIII. De Patronis Archiepiscopatus Ultrajectini; quæ habentur in Libello Belgico, edito Lovanii anno 1636. tit. Verscheyden Litanien geordineert door de seven dagen der Weecke. XIV. De S. Josepho. XV. De Antonio de Padua. XVI. Mariæ Magdalenæ. XVII. S. Annæ. XVIII. S. Claræ. XIX. S. Francisci. XX. Undecies mille Virginum, &c. Omnes illas formas, & genera Litaniarum, vide in *Libro* modo *cit.* apud Plantinum edito anno 1621. 1631. tit. *Litaniæ omnium Sanctorum*; & altero libello tit. *Sacræ Litaniæ variæ* ex offic. Plantin. anno 1631. & apud Keerbergium anno 1630. & in *Thomæ Sayllii Thesaûro sacrarum Litaniarum.* Cum quibus conferendi *Libelli Ascetici Sodalitatum*, ex gr. *Rosarii, Nominis Dei*, &c. item *Breviaria, Diurnalia, Officia Mariæ*, & *omnes alii libelli Ascetici & Precatorii*, vulgaribus linguis editi. II. *Ex objecto* cui; & cujus, ita loqui liceat. Sic Litaniæ 1. pro defunctis; in quibus hoc occurrit: *A pœnis inferni libera eos Domine.* Quod quâ fide precentur velim ab iis explicari. 2. Pro Rege, aut Republicâ; item pro Ecclesiâ. 3. Contra hanc aut illam necessitatem; ut pestem, famem, bellum, hæresin, maleficia diabolica; de quibus vide *Delrio Disquis. Magicar. libr.* 6. *pag.* 1005. III. Ex modo dicendi, aliisque adjunctis. Sic 1. Litaniæ sunt vel liturgicæ; vel non-liturgicæ, quæ extra sacrum Missæ officium recitantur. 2. Rursum accipiuntur, vel pro solo Kyrieleyson; vel pro aliis etiam precibus adjunctis. 3. Aliæ processionales, in processione scilicet recitatæ; aliæ extra processionem. 4. Consequenter etiam jubileares, aliæ extra jubileum. 5. Aliæ dicuntur ambulando; aliæ pro exigentiâ rei flexis genibus; aliæ stando in medio chori

pro exigentiâ temporis, à festo scilicet Paschatis usque ad Pentecosten. 5. Aliæ dicuntur altâ voce, aliæ submissâ. 6. Aliæ dicuntur alternatim à Choro & Cantoribus seu Choraulis, qui modus est usitatior & communior, excepto Sabbatho sancto & vigiliâ Pentecostes. Aliæ sunt majores, aliæ minores; In illis, ut à minoribus distinguantur, alicubi Chorus repetit, quæ Cantores integrè dicunt. Operosas has nugas minutatim ita persequitur *Gavantus tom. 2. Thesauri sacrorum rituum pag.* 197. 198. IV. Ex compositoribus, compositionis modo, & iis, qui hanc aut illam formam usurpant. Sic 1. Litaniæ Virginis Lauretanæ. 2. Et Litaniæ Marianæ in Tongerlo ante 300. annos conscriptæ, aut ibidem usitatæ, nunc publicatæ. De quibus vide *VVichmans in Brabantiâ Marianâ pag.* 200. Litaniæ longè quę continent Lauretanas & duas alias, recitandæ loco matutinarum diebus Saturni, & in festis Mariæ. Exhibet eas *I. D' Esperfin* in libello Gallico tit. *Les deuvoirs du Confrere, &c. à nostre Dame des sept douleurs.* Atque hæc quidem thetica sciographia litaniarum. De quibus consulendi *libri Litaneutici, Formularii, & Ascetici, aliique* hactenus *citati.* Imprimis *Remigius Dithmarus,* & qui librum Dithmari sibi suppoluit *Nicol. Serrarius tract. peculiari,* cui tit. *Litaneuticus,* (quem honorificè citat *Delrio Disquis. Magicarum lib. 6. pag.* 1005. nec Remigii istius semel meminit) *Zvvarez tom. 1. de Religione lib. 3. cap. 9. Durantes in Rationali lib. 2. cap.* 10. *Ioh. Eueillon in tract. de Processionibus, cap.* 20. 21. 30. *Gretserus tom. 3. de Cruce pag.* 40. -- 48.; Et jam citati *Drauroeltii Catechismus Historialis, Gavanti Thesaurus rituum.* Ex nostris *Mornæus Plessiacus in lib. de Missâ, pag.* 94. & 811. edit. Gallic. in fol. *Hospinianus de Templis, pag.* 346. 359.

16 Sequitur hujus tractationis pars elenctica; ubi primo occurrit controversia generalis & capitalis: An usus litaniarum (hoc est an forma illa interpellandi Sanctos, uti *Zvvarez* exsertè statum controversiæ proponit) sit Sanctus & Religiosus. *Nos N.g.* ducti argumentis ferè iisdem, quibus Rosaria & Processiones oppugnamus. Non gravabimur tamen specialiter & applicatè Classes eorum hic digerere. 1. *Arg.* Idem quod contra Rosarium. 11. *Arg.* Etiam idem: nisi quod specialiter hic dicendum. 1. Quod Angeli & Sancti invocantur. 2. Quod titulo idoli, hoc est non entis (formaliter scilicet) instituuntur litaniæ, ut litaniæ de venerabili Sacramento, SS. Crucis, nominis B. Virginis, Angelorum, &c. Hæc enim non sunt, quod esse putantur aut dicuntur, objecta scilicet religiosè adoranda. 3. Quod sancti invocantur, quorum aliqui nunquam fuerunt in rerum naturâ, aut saltem non constat certâ fide eos fuisse tales, quales habentur & coluntur: e. gr. Catharina, Ursula cum Sodalibus,

libus. Huc refer angelum Raphaëlem, & angelos qui cum signo crucis præcessuri sunt Christum in judicio. 4. Quod invocantur tanquam Sancti, quos aut insigniter malos, aut fatuos, & profanos fuisse constat: quales ex gr. Dominicus & Franciscus. 5. Quod exterè à Mariâ, Antonio, aliisque Sanctis petant non tantum, ut pro ipsis orent & intercedant; Sed ut ipsis sint propitii, eos defendant, liberent, &c. Breviter, non tantum Sanctos, sed & crucem, in quâ Christus pependit, quæ non est in rerum naturâ, & imaginem illius crucis adorant tanquam numen adorabile, sed & Mediatorem impetrationis faciunt apud unicum Mediatorem Christum. *In litaniis omnium Sanctorum*, anno 1621. Principum Belgarum mandato Antwerpiæ in offic. Plantin. excusis pag. 394.-- 399. crux invocatur *vita beatorum, salus animarum, mundi medicina, virtus Dei, crux digna Regem vita portare, crux &c. auge piis justitiam, reisque dona veniam; &, per te nos suscipiat, qui per te nos redemit.* III. *Arg.* Idem ferè quod 3. 5. 6. contra Rosarium. Nisi quod battologiæ addendum, ratio illa precandi per antiphonas, quæ hic locum habet, ut videre est in *Sacris litaniis variis* apud Plantin. anno 1631. in 24. ubi *pag.* 120. seorsim antiphonæ de B. Virgine. Repugnat illa attentioni, devotioni, & rectæ methodo precandi: ubi probatur in *loc. communi de Oratione.* IV. *Argum.* Adde quod preces fiunt ab idiotis, linguâ latinâ, hoc est ignotâ (quod alibi refutatur): Hinc in *litaniis omnium Sanctorum* editis jussu Principum Belgarum anno 1621. apud Plantinum, in gratiam Idiotarum rubricæ Hispanicę subinde præfiguntur. V. *Argum.* Idem ferè quod ibi 4. & 6. Ubi hic specialiter notandum. 1. Orari in litaniis pro defunctis; immo & peculiares litanias sub titulo pro defunctis recitari. 2. Orari ut Deus *Dominum Apostolicum* (hoc est Hierophantam Romanum) *& omnes Ecclesiasticos ordines protegere dignetur.* VI. *Argum.* Quia est novitas. Idem quod ibi 7.

Antithesin suam probant Pontificii apud *Zvvarez loc. cit.* 1. Quam- 17
vis enim non videantur æquè antiquæ, ac rosarium seu preces illud ingredientes, tamen similem rationem habent honestatis: & nihil ab hæreticis potest objici, quam quod contra invocationem Sanctorum, quam alibi defendit. II. Est tamen forma interpellandi Sanctos, quam litaniam vocamus, antiquissima: Quod probat ex *Concil. 1. Arausic. cap. 29. contra Rogationes de cons. d. & Concil. Gerund. cap. 3. Concil. Bracharens. 2. c. 9. Concil. Toletan. 5. c. 1. & 6. c. 2.* quæ omnia ante mille annos præcesserunt. Rogationum etiam ante ascensionem fit mentio. *Augustin. serm. 173, de Tempore. Basil. epist. 63. Cod. Theodos. tit. de Hæreticis cap. 30. &c.* concludit tandem: *Non sunt ergo hæc nova, sed infallibili traditione approba-*

bata. III. *Quod si attentè considerentur omnia, quæ in Litaniis continentur, evidentissimum etiam est summâ veritate & pietate esse composita.* Nam in eis 1. *Ante* omnia exoratur Deus & trinitas, &c. 2. *Deinde* intercessio Virginis tanquam præcipua singulari modo postulatur: 3. *Postea* à Sanctis omnibus, vel nominatim, vel in generali, ut pro nobis orent petimus: 4. *Deinceps* variæ petitiones ad Deum, &c. quibus vel liberationem à malis, vel necessaria bona pro omnibus supplicamus. 5. *Tandem* piis quibusdam orationibus, tota hæc forma orandi concluditur. IV. Addit speciale *arg.* pro litaniâ B. Virginis Lauretanâ: *Licet*, inquit, *tam antiqua non sit, tamen & usu Ecclesiæ, & autoritate Pontificum jam est sufficienter confirmata. Et ex re ipsâ constat pium & religiosum cultum continere, &c. solumque habet hoc peculiare, quod variis nominibus vel propriis, vel metaphoricis Virginem compellat.* V. Innuit etiam *argum.* à proprio & utilitate: *Quo hæc forma orationis universalior est in Ecclesiâ, eo usus ejus etiam in privatis orationibus gravior est & securior.* Sed argumentum ab utili, & effectis pluribus extendit *Serrarius lib. 1. cap. 6. & 7. Catechism. Historialis cap. 4. tit. 27. Thyræus de Locis infestis part. 3. cap. 66. Delrio Disquis. Magic. lib. 6. cap. 2. sect. 3. quæst. 3.* Videat, cui vacat fabellas legere. Unum tantum hic enoto ex *Catechismo Historiali* ad efficaciam hujus moly demonstrandam, quod ipse liber litaniarum corporibus ægrorum impositus, morbos etiam desperatos sanat: Probatum est libro litaneutico Fr. Xaverii.

18 Sequuntur quæstiones aliquot partim hypotheticæ seu particulares, partim minus principales. Intercedunt illæ Pontificiis, vel nobiscum, vel cum suis. Priores sunt I. An Lutherus & Lutherani à Litaniis tollere voluerint invocationem Trinitatis, cum in suis Litaniis non retinuerunt verba illa: *Sancta Trinitas unus Deus miserere nobis. Resp.* Hoc quidem ipsis impingit *Serrarius lib. 1. cap. 11.* & ante eum alii, quos ibi citat: sed planè calumniosè. Nam 1. Exstat etiam in illorum Litaniis invocatio Trinitatis. 2. Non tenebantur ad omnia verba, ad omnes eosdemque particulares conceptus antiquæ formulæ Litaneuticæ: poterant enim mutare, contrahere, dilatare, aut planè aliam formare, modo convenirent cum sacris literis. 3. Est fallacia, non causæ ut causæ, seu calumniosa & inepta conjectura. Poterant enim variæ esse causæ; ad evitandam tautologiam, aut battologiam, aut fortè phrasim insolitam & rudiorem. II. An verba illa: *ut ad veram pœnitentiam perducere, &c.* odio pœnitentiæ omiserint. *Resp. Neg.* contra eandem *cap. 15.* III. Cur collectas, quas illi vocant, sustulerint? *Resp.* Quia liberum ipsis erat concludere Litaniam iis verbis, quæ ad devotionem & ædificationem suam putabant commodissima esse. Quo ipso tamen alias clausulas & formulas, quæ tum

Scriptu-

Scripturâ conveniunt, non condemnant. IV. An phrases alias rectè mutârint; adhæc Sanctorum invocationem, Pontificem cum hierarchiâ suâ, orationem pro defunctis inde eraserint, nonnulla addiderint; nominatim ut Deus nos liberet à Turcâ & Papâ: uti in Germanicis & Anglicis Litaniis. *Resp. Aff.* contra eundem *cap.* 13. 14. 17. 18. V. An & quomodo defendi aut excusari queat Lutherus, qui Papisticas Liturgias, in quibus invocant Sanctos, dixit esse orationem Gentilium, Turcarum, Judæorum; Idem quæro, de dictis Calvini, Chemnitii, &c. quę insectatur *Serrarius, cap.* 9. *Resp. Aff.* Et ubi dicta illa Autorum libris inspectis explicantur.

Posterioris generis quęstiones sunt. I. *An* mos Litaniarum à Grego- 19
rio Magno sit introductus. *Aff.* quidam, quos suppresso nomine notat *Zvvarez. Neg.* ipse *ibid.* & *Serrarius lib.* 1. *cap.* 4. 5. qui tamen non debebat solum Chemnitium hoc affirmantem hic oppugnare. II. *An* in Litaniis possint addi nomina aliorum Sanctorum, & Patronorum loci. *Resp.* Ex prohibitione *Bullarum Pii V. Neg. SS. congreg. anno* 1631. 22. *Martii.* Vide *Gavantum tom.* 2. *pag.* 197. III. *An* in Litaniis invocandi sint Sancti nondum canonizati? *Resp. Neg. Thomas Sanchez libr.* 2. *Summæ cap.* 43. 5. Contrarium tamen currente praxi tenetur. Vide & confer *Litanias omnium Sanctorum* apud Plantinum anno 1621. jussu Principum Belgarum editis; ubi, *Rochus* non canonizatus, *pag.* 498. invocatur. Sed de fide non-fide Papatus in cultu ejusmodi Sanctorum, vide suprà *Disp. de Sanctis Chimæricis.* IV. An vacante sede, petitio de Domino Apostolico, cum versu: *Oremus pro Pontifice N.* & cum oratione pro eodem, in recitatione Litaniæ omitti debeat? *Resp. Aff. Gavantus ibid.* V. Quare Litaniæ in Breviariis M. S. & edito anno 1550. plures Sanctos recensent, & plures petitiones diversarum rerum, eæ scil. quibus additur: *Te rogamus audi nos. Resp.* Quia Pius V. in Breviario reformato *nobiliores Sanctos selegit, & ad sufficientem numerum petitiones redegit: quibus non debet fieri ulla additio, inconsultâ sede Apostolicâ.* Sic Bulla Pii V. apud *Gavantum loc. cit.* VI. *An* uti liceat quibusvis Litaniis? *Resp. Neg.* prohibitione *Bullæ Clementis VIII. anno* 1601. ubi nullas permittit, quam quæ in Breviariis, Missalibus, Pontificalibus, & Ritualibus continentur, & Litanias B. Virginis in æde Lauretanâ decantari solitas. Contrarium tamen videtur tenere communis praxis: siquidem spectemus *Litaniarum libros* suprà recensitos. Nisi quis dicat, eas approbatas à SS. congreg. Rituum; quibus dicta *Bulla Clementis* eam potestatem concedit; & hoc de Litaniarum libello, quem edi curavit Monachii continentem 27. Litanias Gulielmus Bavariæ Dux, ipse testatur: apud *Serrarium lib.* 2. *cap.* 1. Ad-

do ego,

do ego, & offero Pontificiis has quæstiones expediendas. I. Quæ præstantior, tutior & utilior sit ratio ac forma precandi; litania gemina Mariæ, Lauretana scil. & ex Scripturâ; an rosarium Mariæ; an verò rosarium nominis Jesu, in quo 150. nomen Jesu invocatur, ad imitationem 150. *Ave* rosarii Mariani, & 15. gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, &c. dicitur, ad imitationem 15. *Pater* in rosario Mariano: quod novi rosarii exercitium primò inventum fuit à Johanne Micon Valentino. De quo vide *Compendium Institut. Fraternit. nominis Dei, pag.* 28. 29. II. An de Sanctis omnibus, qui in Litaniis comparent, certâ & communi fide Romanâ constet, eos esse Sanctos canonizatos? Aut si tales externè more & modo Romano sint canonizati, an certâ fide constet in canonizatione non fuisse aberratum. Vide quomodo hic laboret *Serrarius lib.* 2. *cap.* III. Quandoquidem Pius V. indulgentias suas appropriat breviariis & officiis Mariæ suo mandato reformatis (ut videre est in *præfat.*) an ergo nullas lucraretur simplex idiota, qui ex purâ ignorantiâ novi juris, legeret litanias ex antiquis exemplaribus secundum jura antiqua?

DE PSEUDO-PRECATIONIBUS, ROSARIIS, LITANIIS, HORIS CANONICIS, ET OFFICIIS ECCLESIÆ ROMANÆ,

PARS TERTIA.

Resp. LAMBERTO vanden WATERLAET;
Ad diem 22. *Octob. Anno* 1642.

DE HORIS CANONICIS.

I. 1. HOræ *Canonicæ* dicuntur *Horæ*, quia definitis horis ex instituto Ecclesiæ recitantur. *Azorius Instit. Moral. tom.* 1. *lib.* 10. *cap.* 1. Ubi refert aliis dici ab orando. Dicuntur *Canonicæ*: *vel quia* Ecclesiasticæ, quia Canonicum & Ecclesiasticum sunt idem. (Sic *Stephanus Durantus lib.* 1. *de ritibus Eccles. cap.* 1.): *Vel quia* sunt juxta regulam Ecclesiasticam, q. d. Regulares: *Vel quia* sunt preces Canonicorum Choro addictorum. Sic *Azorius loc. cit.* 11. *Officium divinum* dicitur, *cap. Dolentes*, *de celebratione Missarum*: quia est præcipuum officium Christianorum, maximè Ecclesiasticorum, orare Deum, *Zuvarez cap.* 1. §. 12. Vel quia in eo continetur,

Digitized by Google

tinetur, quod facere debemus erga Deum. *Bellarminus lib.* 1. *de bonis Operibus in particulari cap.* 10. 111. *Officium Ecclesiasticum* dicitur in *Clementi I. de celebratione Missarum*: quia per Ecclesiam approbatum est & traditum, ut in personâ Ecclesiæ recitari possit. 1v. *Cursus* dicebatur à S. Germano Episcopo Parisiensi, uti refert *Surius in ejus Vitâ.* Et à veteri Autore vitæ S. Eligii lib. 1. cap. 10.: *diu noctuque in ejus Camerâ, &c. Canonicum adimplere studebant cursum.* Et apud Bandominam scriptorem vitę Radegundis Reginę lib. 2. cap. 18. *Stabat quandoque nocte ante Cellulam suam, corde & ore cursum decantans.* Sic ex veteri Codice legit *Franc. Iuretus in observat. ad Epist.* 19. *Ivonis.* v. *Pensum Canonicum*, apud Ivonem Carnutensem Epistol. 19. *Ratò etiam Canonicum pensum determinatis horis solvere prævalemus.* Ex nostris *Brentius in Confessione VVitebergensi*, *Bullingerus de Origine Errorum lib.* 2. *cap.* 8. *Hospinianus de Origine Monachorum cap.* 9. *in fine*, putant horas Canonicas dictas olim ab expositione Scripturę Canonicę, cui horæ erant dicatæ in Collegiis Theologorum, quæ postea in Monasteria degenerârunt. Opinionem hanc explodit *Bellarminus lib.* 1. *de bonis Operibus cap.* 10. Nos illis omissis, ad definitionem properamus.

Est ergo Officium Divinum (definiente ibid. Bellarmino) *certa ratio publicè laudandi, precandique Deum, mente simul & voce, autoritate Præsulum Ecclesiæ instituta.* Quam definitionem *ibidem* explicat. Sed definitio hæc nimis laxa est, nec essentiam rei definitæ perspicuè exponit, nec ab aliis omnibus distinguit: Eadem enim applicari posset Litaniis. Non insolens est Pontificiis cum superstitiosum & controversum cultum definiunt, versari in generalibus; aut nullâ definitione præmissâ, disputare de non ente, atque adeò perpetuò committere fallaciam ignorationis Elenchi, aut si mavis involutionis & turbationis status controversiæ: ne appareat quid de veritate illâ liquidum sit. Quęso quis ex hâc definitione etiam explicata à *Bellarmino* intelliget, quid sit officium divinum? Idem dico de definitione Toleti lib. 2. cap. 10. *Laus Dei voce expressa, per Ecclesiæ institutionem determinata.* Nos ergo ex *ipso*, imprimis & *Zvvarezio*, *Gavanto*, *aliisque* infrà *cit.* materiam definitionis istam suggerimus: Ut 1. loco generis proximi sit *Oratio vocalis publicè aut quasi publicè recitata. Addo quasi publicè*, uti Lipsius in definitione Epistolę: *ad absentes aut quasi absentes*; quia aliquando recitatur in domo privatâ ab uno aliquo, nec in loco publico, nec coram Ecclesiâ publicâ, nec ullis aliis publicè privatimve quocunque modo assistentibus, aut una orantibus. Et tamen non omittuntur tunc voces illæ, quibus offertur per totam Ecclesiam: *Oremus, benedicamus Domino, Dominus vobiscum*; nec responsiones illæ, quibus respondet

ſpondet tota Eccleſia: *Et cum ſpiritu tuo, Deo gratias, &c.* Rationem aſſignat Bellarminus, *quia officium perſolvitur publico nomine totius Eccleſiæ, pro bono communi & publico, per publicos & ſolennes Miniſtros.* 11. Differentia ſumatur à peculiari & definitâ formâ orationis, quæ per ſeptem horas myſticè diſtributa, quamque earum ſeptem aut octo particulis ſeu formulis abſolvit. Hic ergo occurrunt explicandę partes officii divini majores & minores. 1. *Partes majores*, ſeu Numerus ſeptenarius myſticus, ſeu ſeptem horæ, aut partes officii divini ſunt *Matutinum* ſeu *laudes* (quas diſtinguunt, qui octo horas conſtituunt) *prima, tertia, ſexta, nona, veſpera, completorium.* Cujus numeri tum numerantis, tum numerati myſtica ſignificatio & efficacia oſtenditur. *Primo* reſpectu creationis, ut agamus Deo gratias pro rebus creatis in ſeptem diebus. *Secundo* reſpectu redemtionis, cujus myſteria his horis operata fuêre. Nam mediâ nocte natus eſt Chriſtus & reſurrexit. Horâ primâ ductus ad Pilatum. Tertiâ linguis Judæorum in crucem actus, & flagellis cæſus, ſpinis coronatus. Sextâ verè cruci affixus. Nonâ exſpiravit & ad inferos deſcendit. Veſpertinâ de cruce depoſitus eſt; eâdem horâ cœnavit, pedes lavit, euchariſtiam confecit. Horâ completorii oravit in horto. Hęc complectuntur verſiculi memoriales:

„ Matutina *ligat Chriſtum, qui crimina purgat:*
„ Prima *replet ſputis: dat cauſam* tertia *mortis.*
„ Sexta *cruci nectit: latus ejus* nona *bipertit:*
„ Veſpera *deponit: tumulo* completa *reponit.*

Tertio reſpectu noſtri: *Septies in die cadit juſtus*, Proverb. 24. & nos ſepties orando reſurgimus. *Quarto* Numerus univerſitatis eſt ſeptenarius, ex *S. Gregorio*, & in multis à ſanctis Patribus commendatur. *Quinto*, ſeptem aſſumit dæmon nequiores ſpiritus contra nos. Quæ ratio eſt *Mich. Timothei in Speculo ordinandorum 3. part. tract. 6. cap. 4. Sexto*, ad ſeptiformem Spiritus Sancti gratiam obtinendam. *Septimo*, ſeptem partes ſunt orationis Dominicæ. Hinc ergo accerſitur numerus horarum myſticus. Vide *Bellarminum lib. 1. cap. 14. Gavantum tom. 2. pag. 3.* Imprimis & *Bongum de Myſteriis numerorum, pag. 282.* Diſquiri hic poſſet, cur non myſterio huic inveniendo unà adduxerint ex *Apocalypſi* urbem ſepticollem, beſtiam ſepticipitem, ſiquidem & ibi myſterium eſt *Apocal. 7. 5. 2 Theſſal. 2. 7.* 11. *Partes minores*, ſeu ſeptem aut octo particulæ cujuſque horæ Canonicæ ſunt: *Deus in adjutorium, Hymnus, Pſalmus, antiphona, capitulum, reſponſorium breve, oratio completiva, cantica Euangelica*: quod octavum additur ſolum in laudibus, veſperis, & completorio. Sic *Gavantus loc. cit.* Sed *Zvvarez lib. cit. cap. 2.* dicit totum officium rectè ordinatum

dinatum ex ſequentibus componi, quæ etiam in *Breviario Romano* ſpecialiter enumerantur; & ſunt. *Pſalmi, cantica, hymni, lectiones, reſponſoria, verſiculi, benedictiones, abſolutiones capitula, invitationes, antiphonæ, collectæ ſeu orationes Eccleſiaſticæ, oratio Dominica, & Angelica, antiphonæ peculiares pro Virgine, quæ ſunt quaſi ſalutationes ejus, cum aliquâ oratione ad Deum adjunctâ, ac denique ſymbolum fidei.* Hic numero partes ſeu diſtinctas formulas ſeptendecim. Bellarminus lib. 1. cap. 14. habet decem, *Pſalmos ſcil. cantica, hymnos, lectiones, reſponſoria, antiphonas, litanias, capitula, collectas, ſymbolum & confeſſionem.* Partium iſtarum explicationem & probationem ſigillatim (non verò collectivè quoad numerum; nam in eo inter ſe non conveniunt) inſtituunt *Azorius, Zvvarez, Bellarminus loc. cit.* ut alios nunc omittam; qui enim unum noverit, omnes noverit. De *Hymnis, pſalmis, canticis*, non eſt quod multum laborent apud nos: admittimus ea in genere: ſed diſtinctionem in ordinariis & quotidianis Eccleſiæ precibus perpetuò adhibendam inter hymnos, cantica, pſalmos, velimus nobis oſtendi. Ad hæc hymni 96. (quorum rationem, & indicem alphabeticum vide apud *Gavantum tom. 2. ſect. 5. cap. 6.* Et *verba hymnorum*, uti ea cum *commentariis Clichtovei* ſeorſim in fol. & 8., & cum *ſcholiis Caſſandri* una cum *operibus* ejus, & cum Pſalterio Coloniæ anno 1614. apud Quentel, & in *Breviario reformato Pii V.*, leguntur, ædificationi Eccleſiæ non conveniunt. Quod non tantum *Caſſander* de quibuſdam *in ſuis* ad ea *ſcholiis* agnoſcere coactus fuit: ſed & ipſe Urbanus VIII qui anno 1629. eos emendari curavit, ſublatis quibuſdam integris hymnis (nam ad 96. redegit, cum ultra centum ante ipſum in uſu fuiſſent), & mutatis 30. hymnorum principiis, correctiſque falſis ſyllabis ultra nongentas: uti teſtatur *Gavantus lib. cit. ſect. 5. cap. 6.* Notet prudens Lector, quod urbana illa vulpes mutaverit inter alia, principia hymnorum, *Ave Catharina, &c.* & *O crux ave ſpes unica:* ſicuti etiam feſta & imagines quaſdam annis aliquot poſt mutaverat. Vide nunc, quam rationalis, quam accuratus, quam in nullo reformandus fuerit cultus publicus in Papatu: ubi quædam feſta, & quædam imagines, ubi omnia miſſalia, breviaria (& quidem ter) officia Mariæ, hymnaria & pſalteria, Epiſcopalia, Pontificalia, Paſtoralia ſeu ritualia, Jura Canonica, ipſa denique vulgata Biblia aliter reformari & emendari debuerunt. Quod ad hymnos, quidquid in iis emendârit Urbanus VIII. manent tamen complures ex iis commaculati idololatriâ, ſuperſtitione, atheologiâ, *ἀνοσιουργία*. *Lectiones* Scripturæ in Eccleſiâ non improbamus: ſed *homiliarum Patrum*, & *legendarum de Sanctis*. Legendas in pleriſque condemnamus: de quibus alibi. Homilias Patrum cum judicio legendas, ne ipſi quidem Pontificii diffitentur, cum eas non ſine addi-

tis cautelis seu censuris edunt. De quo in 1. *part. selectar. Disp.* tit. *de Patribus*. Præterquam quod lectio, non sit forma orandi Deum, nec pars orationis ad Deum: ad hæc malè linguâ ignotâ peragatur. De *capitulis* ex Sacrâ Scripturâ depromptis, idem esto judicium. *Benedictiones* quæ, qualesve probandæ aut improbandæ, ostendimus *Disp. de Benedictionibus*. De *responsoriis* & *antiphonis* (quæ explicat *Gavantus pag.* 89. & 73.) quod orationi non conveniant; alibi docetur. Antiphonam *Salve Regina*, quam toto *cap.* 15. defendit *Bellarminus*, supra cum ageremus *de Rosario*, breviter perstrinximus. De *Litaniis*, jam egimus. De *Collectis*, quas *Bellarminus* explicat *lib.* 2. *de Missâ cap.* 16. & *cap. cit.* defendit; dicimus ignotam plurimis si non plerisque recitantibus esse πολυλογίαν. Nam quod ad primam earum originem, erant precationes, quas Episcopus super populum jam collectum publicè pronuntiabat: uti probat *Cassander in Liturgicis cap.* 21. & in *tract. de precibus Ecclesiasticis*, quas collectas appellant, in principio. Atqui quâ cum ædificatione & manuductione populi illæ nunc domi aut in itinere, in stabulo, in diversorio ab omnibus beneficiatis, aut à Canonicis in choro, & quidem latinè recitantur? Hoc tamen inde contra Pontificios probari potest, Gregorium & Ambrosium, aliasque Ecclesias Europeas, ex quorum officiis *Cassander* collectas collegit, preces illas ad Deum direxisse, & non ad Mariam, Josephum, Apostolos, Ursulam, Franciscum, Rochum, &c. Denique de *Symbolo* & *Confessione*, quod non sit formula orationis, nec certa ratio orandi Deum per Symbolum scilicet dictum Apostolorum, aut Athanasii, aut quodcunque aliud. Nec prætereundum in plures minutias & fractiones dividi singulas horas à *Gavanto sect.* 5. ubi juxta computa Breviarii enumerat 22.

3 *Objectum* ad *quem*, est Deus; ita *Bellarminus:* & inde dicitur officium Divinum: *Propter quod*, sunt tum necessitates omnes Ecclesiæ, tum ejus bona & beneficia accepta; *Pro quo*, seu *cui* est universa Ecclesia. *Subjectum* (idem etiam principium posset dici) *quod* est universa Ecclesia, cujus nomine hoc officium persolvitur: *Subjectum quo*, sunt Clerici; beneficiati scil., ordinibus initiati, Regulares: de quibus infrà. Qui considerantur vel divisim & seorsim, vel collectim in choro. *Subjectum continens*, est Breviarium Romanum, cujus compendium est diurnale. De cujus formâ, materiâ, partitione alibi agendum, *tit.* scil. *de Liturgiis*. Interim videant, qui hæc scire avent, *Gavanti tom.* 2. *Thesauri sacrorum rituum sect.* 2. *Efficiens causa vel* primo instituens, vel de post facto confirmans, aut mutans, reformans, &c. est Ecclesia Romana, hoc est, Papa Romanus. Ad hunc enim hęc potestas refertur à *Bellarmino*, & *Zvvarezio loc. cit.* Item *Gavanto*, *Casuistis*; & docent hoc omni exceptione majores ipsæ Bullæ Pontificum,

cum, quas vide nonnullas præmissas *Breviario*, reliquas in *Bullario*, & *collectaneis Barbosæ*. De primâ origine & antiquitate, quidquid nugantur, inter ipsos tamen non convenit. De quo vide infra *in Problemate*. *Fines* & effectus sunt omnes illi (juxta ipsos) qui veris precationibus fidelium & Ecclesiarum tribui solent secundum Scripturas. Sunt enim propriè orationes communes Ecclesiæ, quæ recitandis horis Canonicis per ministros Ecclesiæ funduntur. Sic *Thomas quodlib. 7. art. 18.* & ex eo *Zvvarez lib. 4. c. 1. §. 12.*

Adjuncta sunt, vel positiva, vel privativa. *Positiva absoluta magis*, sunt 4
vel requisita & antecedentia, vel concomitantia & consequentia. *Requisita*, sunt. 1. Ut fiant linguâ non vulgari, sed latina. *Bellarminus cap. 16.* & disputat pro hâc sententiâ *lib. 2. de verbo Dei cap. 15.* Moravis tamen novellis Christianis à Papâ usus idiomatis Slavonici concessus est. Referente *Baronio ad ann:* 880. §. 3. Quod tamen Bohemis petentibus per ducem Uratislaum negatum, *Baron. ad ann.* 1080. §. 1. 11. Ut fiant, non simplici pronuntiatione tantum, sed & cantu; & quidem symphoniaco ac figurato, tum vocali, tum instrumentali, seu organico. *Bellarminus cap.* 16. & 17. Sed hanc legem mores seu praxis ad publicum in Ecclesiâ officium, seu ad chorum restrinxerunt; ita, ut jam non extendatur ad horarum per beneficiatos recitationem domi factam, verè privatam, quamvis per fictionem seu suppositionem *Quid* pro *quo*, habeatur & dicatur officium publicum seu Ecclesiasticum. 111. Ut fiant debitis conditionibus & circumstantiis, quas septem enumerat *Bellarminus cap.* 18. quas necessarias dicit & pro virili probat esse necessarias ad hoc munus implendum. 1. Est *Integritas*; quæ servanda est respectu partium majorum, hoc est, septem horarum diurnarum, & unius vel trium nocturnorum officiorum: deinde respectu partium minorum, etiam ratione singulorum verborum; de quo *Antoninus 3. part. Summa tit. 13. cap. 4.* & *Navarrus cap. 25. Enchiridii num. 98.* 2. *Ordo*; ut singula suo loco ponantur, & officia priorum horarum prius, posteriorum posterius absolvantur. De necessitate tamen hujus quomodo dispensent, vide *ibid. apud Bellarminum* & *Antoninum.* 3. *Qualitas* officii: ut Clerici suarum Ecclesiarum, & Monachi suorum Ordinum formam sequantur. Alia enim est forma Breviarii Romani, alia Leodiensis, &c. & rursum alia Benedictinorum, alia Prædicatorum, &c. Sed hic graves oriuntur controversiæ; de quibus fortè alibi. 4. *Locus*, ut fiat in Ecclesiâ. Sed & hic multiplex exceptio ac dispensatio: de quo infrà. 5. *Tempus*, est totum illud spatium, quod intercedit inter vesperam unius diei, & mediam noctem alterius. Sed quid accipiendum sit nomine vesperæ, & quomodo spatium illud determinan-

dum, variantibus ſententiis diſceptatur. Vide infrà. 6. *Attentio*; quæ cum triplex ſit ad verba; ad ſententiam; ad ipſum Deum, qui oratur vel laudatur. *Qualibet*, inquit Bellarminus, *harum trium ſufficit; neq; neceſſe eſt ut ſemper ſit actualis, modo ita ſit virtualis, ut voluntariè nunquam interrumpatur.* Sic *Bellarminus*, & ab illo *ibidem cit. Navarrus*, *A Soto*, *omneſque Caſuiſtæ*. 7. *Devotio* requiſita, partim eſt interna, partim externa. *Illa* eſt promtitudo quędam animi ad Deum laudandum ac precandum. *Iſta* eſt, promtitudo ad genua flectenda, ad ſtandum, ad canendum, & alia id genus præſtanda. *Adjuncta concomitantia & conſequentia* ſunt. 1. *Donationes & oblationes* reditnum, quibus hoc officium proſecuti ſunt & certatim cumulârunt Magnates pariter & Plebeji in Papatu. In genere intenderunt quidem benefactores illi curas animarum, incrementum cultus divini, & propagationem fidei, ædificationem Eccleſiæ, tanquam finem communem: in ſpecie tamen ſequioribus & corruptiſſimis ſæculis plerique exſertè largiti ſunt *proſalute* animæ ſuæ, idque per officia divina miſſarum, horarum Canonicarum, & per ſimplices quorumcunque preces pro defunctis; per quæ & vivos & mortuos maxime juvari, & ad gratiam ac gloriam maximè promoveri putabant. Idem dicimus de piis donationibus & legatis, ibus donatores, pauperum preces pro animabus benef. &orum ſtipulabantur. Unde tamen minimè inferendum eſt, reditus gerontodochii, noſocomii, orphanotrophei, domus leproſorum, eleemoſynarii (quod menſam Spiritus Sancti appellare ſolent) otioſis abliguritoribus & quidem divitibus, ſaltem non genuinis pauperibus, ad laginam exponendos eſſe. Sed omnes reditus ab initio naſcentis in partibus Occidentalibus Chriſtianiſmi, & melioribus ſæculis ante *ἀκμὴν* novitatis Papatus fundatos, diabolo, Antichriſto, horrendæ idololatriæ Papali unicè donatos eſſe, nemo ſanus & ſobrius inter Reformatos dixerit: niſi quis *Iuelli Apologiam*, *Perkinſi Problema Catholicum*, *Pleſſei libros de Miſſâ de Eccleſiâ*, *de Myſterio iniquitatis*, adhęc *Molinæi novitatem Papatus*, *Forbeſii inſtructiones*, *Uſſerii ſucceſſionem eccleſiarum in Occidente*, aliaque ejuſdem eruditiſſima ſcripta, diſſlare & cauſam reformationis Pontificiis prodere velit. Vide quæ ex Jure Civili annotavit *Cornel. à Rhyntelen in Iuriſtâ Romano Catholico cap.* 106. & 105. Canoniſtas non eſt quod hac advocem; nemo enim dubitat, quin in hanc partem ſenſerint. Experientiam & factorum notoreitatem ſuppeditat inter omnes alios *Aubert. Miræus in Diplomatis*, *& Donationibus Belgicis*, *& in tract. de Originibus Eccleſiarum Belgicarum*, *& in Faſtis Belgicis*, *& tract. de Canonicis*: cum quo conjunge *Molanum & Barboſam de Canonicis*, *& Hedæ ac Bekæ Hiſtoriam Vltrajectinam*. Sed de origine & uſu redituum Eccleſiaſticorum alibi ex profeſſo diſſerimus *in determinatione* ſcil. *Theologicâ*

de

de Canonicatibus Vltrajectinis, post primam hujus Disp. editionem scriptâ & editâ. II. *Obligationis ratio*, quæ est in officio divino; quod scilicet ad ejus recitationem tenentur jure Canonico, aut divino, ut quidam volunt. Vide infrà. III. *Quod tenentur*, 1. *Primò* Beneficiati, qui titulum habent Ecclesiastici beneficii, incipiendo à die possessionis adeptę; sive sit beneficium tenue; sive sit prestimonium; sive sit commendatum; sive sit manuale vel amovibile; sive injustè collatum; sive nondum percipiantur fructus; sive fructus sint reservati alteri; sive nunquam sint percipiendi de consensu, vel ob culpam beneficiarii; sive titulum tantum habeant cum suffragio in capitulo. De quo fusè *Navarrus in Miscellaneis de Oratione*, *Azorius* & *Zvvarez loc. cit.* aut ex recentissimis Casuistis *Diana*, & *Bonacina*, aut recentiorum Casuistarum epitomator *Eligius Basseus*, cum *collectaneis ad bullarium August. Barbosæ*. 2. *Secundò*, Sacris ordinibus initiati, & quidem ad eam horam, quę in choro tunc temporis dicenda esset. 3. *Tertiò*, Regulares professi tam mares, quam fœminæ, choro addicti: quorum obligatio incipit ab horâ, quâ solennem votorum professionem emiserunt. IV. *Festa*, in quibus appropriato quodam modo officium recitatur: ad quam operosam pragmaticam requiritur computus, & Calendarium Ecclesiasticum. Tabulas perpetuas de circulo horario per totum annum, habet *Gavantus tom. 2. pag. 223. & 326. tit. Ordo perpetuus divini officii recitandi.* Distribuuntur autem in tres partes. 1. *De proprio de tempore.* 2. *De proprio Sanctorum.* 3. *De communi Sanctorum.* Adde 4. quod non est pars horarum, sed appendix tantum & non nisi remotè ad eas pertinet. Hæc omnia fusè explicata vide à *Gavanto sect.* 6. 7. 8. 9. V. *Ceremoniæ* adhibendæ seu ritus proprii, in officio recitando; quæ variant. 1. *Prout* ab uno aut pluribus; extra chorum aut in choro; solenniter, aut minus solenniter recitantur. Peculiares illas ceremonias, quæ singulis accidunt, vide explicatas apud *Gavantum pag.* 20. 2. *Variant* item juxta singulas horas: de iis vide *Gavantum sect.* 4. 3. *Variant* juxta horarum singularum particulas, quas 22. numero recensel, & ritus proprios, qui variam habent eruditionem (ut loquitur *Gavantus pag.* 61.) explicat *ibidem:* ubi vide operosas nugas. VI. *Addita quædam seu appendices* (non partes) horarum Canonicarum, suntque 1. *Officium parvum B. Virginis.* 2. *Officium defunctorum.* 3. *Psalmi graduales.* 4. *Psalmi pœnitentiales.* 5. *Ordo commendationis animæ.* 6. *Benedictio mensæ.* 7. *Itinerarium Clericorum.* Vide hæc *in eAppendice Breviarii*, & apud *Gavantum sect.* 9. *Positiva magis relata & comparata*, sunt 1. Officii duplicatio, *seu Officium duplex.* II. *Semiduplex.* III. *Simplex.* IV. *Officium Dominicæ.* V. *Feria major & minor*, & *Officium feriale.* VI. *Vigilia*, & *officium vigiliæ.* VII. *Octava*, & *officium octavæ*,

octava, illudque duplex, aut semiduplex, aut trium lectionum. VIII. *Concurrentia officii.* IX. *Occurrentia officii, seu translatio officii, aut festorum.* X. *Commemoratio*, seu memoria; quæ vel de tempore, vel de sanctis. XI. *Apparatus vestium*; de quo Bzovius annalista ad ann. 1435. §. 8. *Easdem dicturi* (Canonici scil.) *cum tunicâ talari ac superpelliceis mundis ultra medias tibias longis juxta temporum & regionum diversitatem Ecclesias ingrediantur, birreta vel almucias tenentes in capite. Adjuncta partim negativa, partim privativa* (unde totidem ferè positiva requisita, quæ ex *Bellarmino* retulimus) sunt, *Primo*, Quod ad ejus recitationem non tenetur coadjutor, quâ coadjutor; neque pensionarius. Sic *Navarrus cap.* 20. §. 17. & *cap.* 7. §. 25. II. *Pœnæ* circa divinum officium: 1. *Beneficiarii* habentes onus recitandi officium, titulo beneficii tenentur ad restitutionem fructuum pro ratâ omissionis officii. Sic *Bonacina* apud *Gavantum pag.* 11. Ratam autem restitutionis & omissionis determinat *bulla Pii V.* 2. *Qui paucos* versiculos omittit non tenetur quidpiam restituere; & eò magis si tenue sit beneficium. *Ibid.* 3. *Qui recitat* absque attentione, tenetur ad restitutionem. *Ibid.* 4. *Omittenti* divinum officium, ita ut intra quindecim dies illud saltem bis non recitet, imponitur pœna privationis beneficii. *Ibid.* ubi vide varias dissensiones, exceptiones, limitationes, circa hoc axioma. III. *Defectus* in officio divino contingentes: quos ad novem classes seu capita revocat *Gavantus*, & singulis suas causas ac decisiones numero haut paucas subjicit, cum *indicio bullarum, decisionum SS. congreg. Casuistarum.* Conferendi sunt imprimis *Zvvarez* & *Azorius libr. cit.* Sunt autem capita: 1. *De divini officii Omissione.* 2. *Mutatione.* 3. *Intentione.* 4. *Attentione.* 5. *Prolatione.* 6. *Tempore.* 7. *Loco.* 8. *Ordine.* 9. *Interruptione.*

5 Comparantur & conveniunt cum horis Canonicis. 1. *Proximè* quidem 1. Litaniæ, 2. Rosarium. 3. Officium Missæ; quod cum horis Canonicis multa habet communia, ex. gr. lectionem, collectas, litanias, Gloria Patri, Symbolum & confessionem. II. *Propinquè* preces & officia Orientalium, quæ liturgiis ipsorum seorsim editis continentur, ex. gr. Græcorum, Maronitarum, &c. De his in *Politicâ Ecclesiasticâ part.* 1. *de Liturgiis.* III. *Remotè*, nupera *Ratio precandi* Doctoris *Cozens* in Angliâ: quam peculiari tractatu examinavit *Gulielmus Prynne, tit. Doct. Cozens cosening devotions:* qui videndus. Et officium horarum in liturgiâ Anglicanâ; in quo quid carpant ejus Antagonistæ, vide *in Didoclavii*, (hoc est *Davidis Calderwood*) *Altari Damasceno cap.* 10. *pag.* 612. & deinceps. Confer *Histor. rerum nuper in Scotiâ gestarum anno* 1641. *pag.* 204. 205. Nos hâc vice illa non examinabimus: quia instituimus nunc Pontificiorum mysteria liturgica detegere. Dividi-

Dividitur officium 1. *Ratione partium* tum majorum tum minorum: de quibus suprà. Adde officium novem & trium lectionum. De quibus *Gavantus pag.* 22. 23. II. *Ratione objecti* & finis specialis ac proximi: sic aliud est commune; aliud de Sanctis; idque rursum de proprio Sanctorum, per singulos menses totius anni; & de communi Sanctorum. 1. Apostolorum. 2. Martyrum. 3. Confessorum. 4. Virginum & non Virginum. 5. Dedicationis Ecclesiæ. Originem ejus, & modum celebrandi, vide apud *Gavantum sect.* 7. & 8. III. *Ratione mutationis*, & reformationis. 1. Aliud est Ambrosianum seu Mediolanense; aliud Gregorianum seu Romanum. Illud etiamnum observari, ubi consuetudine receptum est, non obstante *bullâ Pii V.* pro usu Breviarii Romani docet *Cherubinus in Compendio bullarii tom.* 1. *pag.* 60. De Mozarabico seu Toletano, seu Gothico ejusque fortunâ, quam subiit, vide *Baronium ad annum* 1074. §. 6. & 8. & 1080. §. 11. Servatur tamen etiam hodie in Ecclesiâ Toletanâ. 2. *Rursum*, Romanum aliud est antiquum; aliud novum, seu reformatum, à Pio V. 3. *Reformatum* aliud est commune; alia peculiaria, quorum usus religiosis quibusdam à sede Romanâ concessus. De quo vide *Barbosæ collectanea pag.* 501. & *Gavantum tom.* 2. *sect.* 2. Ubi notandum Breviaria & Officia, quæ 200. annorum præscriptione gaudent, loco non moveri. IV. Ratione objecti, seu tituli & denominationis specialis. 1. *Aliud* est de nomine Jesu editum Vesontione apud Johannem Exterium ann. 1590. 2. *Aliud B. Virginis*: de quo mox peculiari appendice. 3. *Aliud* Patriarchæ (uti nunc ab illis vocatur) Josephi. 4. *Aliud* Francisci, quod Belgicè in 24. editum vidi tit. **De getyden van S. Franciscus.** 5. *Aliud* Officium de Baptizatis. De quo *Iosephus Vicecomes de ritibus Baptismi lib.* 5. *cap.* 33. ubi refert olim obtinuisse & etiamnum hodie obtinere, ut octo diebus Paschæ & Pentecostes officia pro baptizatis dicantur: quæ octo officia distinguuntur à sequentibus in *ordine Romano*, tit. *de octo offic. Neophytorum*; & hoc nunc in Ecclesiâ Ambrosianâ inviolatè custodiri. En cultum rationalem. 6. *Aliud* sacramenti Altaris, quod Belgicè editum Antwerpiæ anno 1640. hoc tit. **Getyden van het Heylich ende hoochweerdigh Sacrament des Altaers.** 7. *Aliud* sanctorum seu de Sanctis in communi; quod distinguitur ab officio proprio alicujus Sancti, qui est patronus loci, aut ordinis monastici, aut collegii seu communitatis cujuscunque, aut selectus peculiariter à particulari quoque devotario. Hic notandi sunt omnes libelli latini & vernaculi officium Sancto alicui, cujus nomen in fronte scribitur, appropriantes. 8. *Aliud* Sanctorum quorum nomen ignoratur: *Si adsit alicujus ex his Virginibus* (Ursulanis) *caput, aut insignis reliquia, & nomen ignoretur, fiat de eâ officium duplici* 6

ritu, sumtâ oratione de communi in singulari, tacito illius nomine (quod fit in S. Callisto & aliis), & fiat commemoratio S. Hilarionis, & S. Vrsulæ & Sociarum: nisi aliud à majoribus concedatur, aut legitimè præscribatur. Sic Gavantus sect. 7. cap. 12. pag. 169. 9. *Aliud* S. Crucis: quod editum est cum *libello Sodalitatis S. Crucis* in Hoboken/ Antwerp. diœcesis, anno 1618. apud Plantinianos. 10. Ut absolvam omnia omnium officia in usum idiotarum exhibet libellus Antwerpiæ anno 1523. & ibidem anno 1573. apud Henricum Wouters, & anno 1598. apud Aernout Sconincks excusus, tit. *Ortulus animæ.* In postremâ editione, à prioribus nonnihil variante præmittit officium S. Crucis ad matutinas, latinè, excipiunt preculæ quædam Belgicæ, & septem Psalmi cum litaniâ prius latinè, postea belgicè. Sequuntur linguâ vernaculâ horæ Trinitatis recitandæ die Dominico: horæ pro animabus defunctorum, die Lunæ: horæ Spiritus Sancti, die Martis: horæ omnium Sanctorum, die Mercurii: horæ Sancti Sacramenti, die Jovis: horæ de Sanctâ Cruce, die Veneris: horæ nostræ Dominę, die Saturni. Subjicitur corona Mariæ; precatio recitanda coram imagine nostræ Dominæ in sole, aliæque ad singulos Apostolos & Euangelistas. Proximè sequuntur precationes hoc ordine. 1. Ad Erasmum martyrem. 2. Michaëlem Archangelum. 3. Angelum custodem. 4. De S. Laurentio. 5. De S. Adriano. 6. Ad S. Franciscum. 7. Ad S. Georgium. 8. Ad S. Antonium. 9. Ad S. Cornelium. 10. Ad S. Rochum. 11. De S. Annâ. 12. Ad S. Mariam Magdalenam. 13. Ad S. Catharinam. 14. Ad S. Barbaram. 15. Ad S. Apolloniam. 16. Ad S. Margaritam. 17. Formula precationis Imperatori Maximiliano usurpata. 18. Ad S. Brigittam. 19. Precationes aliquot ad Christum. 20. Confessio fidei & peccatorum quotidie recitanda. 21. Ad S. Sebastianum. 22. Exercitium in passionem Christi consistens in alloquiis & precibus ad Christum, & quibusdam ad B. Mariam. 23. Devotum exercitium de Missâ in sex partes & sex precationes distributum. 24. Exercitium in Christi quindecim effusiones sanguinis. Similia ferè ad officium Mariæ, Crucis, S. Spiritus spectantia, cum septem Psalmis, aliisque precibus partim ad Deum, partim ad Sanctos quosdam, continet libellus tit. Gallico insignitus, *Heures de nostre Dame, selon l'usage de l'egliſe de Reims, anno* 1621. à Reims; qui tamen totus latino sermone conscriptus est: nisi quod ad finem pagellæ aliquot idiomate Gallico exhibent *l' Exercice quotidian du Chreſtien.* Et, *Vn petit memorial & inſtruction pour ſe confeſſer.* v. Est & denominatio à tempore: Ut *officium hebdomadæ Sanctæ*, Monachii, anno 1571. apud Adamum Bergh: Indicante *Poſſevino in Apparatu.* Plures tit. habet *Barbosa loc. cit.* VI. Ratione connexi seu adjuncti. 1. *Aliud* celebratur

unà

unà cum Missâ; aliud seorsim seu extra Missam: 2. *Aliud* cum Musicâ chromaticâ, aliud sine eâ. 3. *Aliud* cum Musicâ organicâ, aliud absque eâ. VII. Ratione numeri; aliud duplex, aliud semi-duplex: de quo supra. VIII. Denique dividi posset officium Romanum in curiale, & commune. Illud est quod Curiales Romani recitant: ita ut *aliud officium olim fuerit Ecclesiæ Romanæ, aliud Capellæ Papæ*; ut testatur *Marcus Antonius de Dominis, Spalatensis lib. 7. de Republicâ Ecclesiasticâ cap. 12. num. 94.* Curia enim, quod curiales aliis negotiis occupati sint, horas Canonicas sibi breviores paravit; & Romanæ Ecclesiæ *longiarium* mutavit in *breviarium*: ut loquitur *ibid. num. 96.* Atque hæc thetica delineatio tyronibus nostris sufficerit ad manuductionem. Ipsos fontes si quis adire velit, indicamus inter omnes. I. Ex iis qui peculiari tractatu hanc materiam illustrârunt, *Francolinum de Horis Canonicis*; *Oliverium Bonartium de iisdem*; & *Anacletum Sicculum de Ecclesiasticâ hymnodiâ, cantantibus in choro, valde utili.* II. *Ex* Scholasticis, *Zuvarez tom. 2. de Religione libr. 4.* III. *Ex* controversiarum Scriptoribus, *Bellarminum de bonis Operibus libr. 1.* IV. *Ex* Casuistis, *Azorium tom. 1. lib. 10.* aut *Bonacinam*, aut *Dianam*; adde *Toletum* & *Eligium Basseum*: apud quos plures alii citantur. V. *Ex* Liturgicis, Ritualibus, & Antiquariis, præter ipsum *Breviarium Romanum*, ejusque epitomen dictam *Diurnale*, *Gavanti Thesaurum sacr. rituum tom. 2. per totum*, & *Iohannem Stephanum Durantum de ritibus Ecclesiæ lib. 3. à cap. 13. usque 20.* VI. *Ex* Canonistis, *Augustinum Barbosam in Collectaneis bullarii*; *Eundem in collectaneis Doctorum ad Concilium Tridentinum*; cui adde *Flavii Cherubini Epitomen bullarii cum Scholiis*; Dúo illi indicant statuta Pontificum, decisiones SS. Congregationum, & varios Doctores. His adde *Bochelli decreta Ecclesiæ Gallicanæ lib. 1. tit. 7.* cui proximè subjicitur *tit. 8. de Litaniis, & tit. 9. de Breviario.* VII. Confer *Scriptores de Canonicis*, alibi *cit.*, qui per occasionem agunt de horis Canonicis. VIII. Insuper *Scriptores de Ceremoniis* alibi *cit.* IX. *Scriptores de Rosariis, Litaniis, de officio Mariæ.* X. *Ex* Commentatoribus & Concionatoribus, *Cornelium à Lapide in Actor. 3.* XI. *Indices librorum prohibitorum & expurgatorios. Appendix ad Indicem librorum prohibitorum Concilii Tridentini* prohibet editiones horarum Canonicarum. XII. *Annales & Historias Ecclesiasticas.* Ex nostris hæc attingunt *Brentius in Confessione VVitteberg.*; *Magdeburgenses* passim *in Centuriis*; *Bucerus in Apologiâ pro reformatione Colonienſi cap. 118. Heshusius in libro de 600 erroribus Papistarum tit. 24. num. 7. Hospinianus de Templis, pag. 337. VVilletus in commentar. ad Levitic. 16. & in Daniel. 6. Iohannes Gerardus tom. 4. confess. Cathol. pag. 940. Rivetus Cathol. Orthodox. tom. 1. pag. 2. quæst. 35.* quibus adde imprimis *Altare*|*Damascenum loc. cit.*

APPENDIX DE OFFICIO, SEU HORIS CANONICIS B. MARIÆ.

7 OFficium B. Mariæ dupliciter accipitur. 1. *Pro* officio ejus in Sabbatho (Sabbathum enim seu dies dictus Saturni Marię dedicatus est); quod totum officium cum lectionibus Sanctorum Patrum singulo mense pro varietate legendis, jussu Pii V. fuit compositum, & editum, ac postea à Clemente VIII. recognitum. Quomodo autem singulis Sabbathis non impeditis officio quoad ritum digniori &c. cum aliis casibus vide explicatum à *Gavanto pag.* 183. Confer & *Augustini Vichmans Sabbathismum Marianum.* II. *Pro* horis Canonicis Mariæ, quas definire possumus, *certam rationem colendi B. Virginem, & in Virgine Deum*: vocatur & distinctionis causâ, *Officium parvum B. Virginis.* De quo vide *Gavanti tom.* 2. *Thesauri Rituum pag.* 183. -- 186. III. Hujus *causa efficiens*, quod ad primam originem statuitur Petrus Damianus, anno 1056. ubi refert *Baronius* §. 2. Quod ad *confirmationem* & canonizationem peracta est, & sic non tantum ad Clericos sed etiam ad Laicos propagata ab Urbano II. in Concilio Claremontano (*Baronius* 1095. §. 6.). Tandem fuit reformatum per *Pium V.* uti constat ex *ipsius Bullâ anno* 1575. Circa primam ejus originem, *Gavantus libr. cit. sect.* 9. *pag.* 185. dissentit à Baronio, qui à Damiano non institutum, sed restitutum putat, & quidem Gregorio VII. jubente, ut habent *Flaminius & Fortunatus in vitâ Damiani*, & *Rubeus in Historiâ Ravennate.* Et ne quid desit archaiologiæ, adducitur *M. S. expositio regulæ Benedicti*, autore *Paulo Diacono*, quę testatur Gregor. III. & Zachariam Pontifices jam ante annum 752. præcepisse Cassinensi congregationi, ut omni tempore unà cum officio divino recitarent etiam officium B. Virginis. En tibi adamantina testimonia. IV. *Finis*, effectus, & utilitas prętер communes cultus Mariani & officii divini, specialis est, quod lucrantur indulgentias 100. dierum, qui dictum officium recitant juxta rubricas Breviarii: de quo vide *Bullam Pii V.* officio Marię præmissam; sunt & peculiares indulgentiæ concessæ pro officio defunctorum, pro Psalmis gradualibus & pœnitentialibus, &c. Vide *Bullas præfixas.* V. *Adjuncta* & requisita sunt inter alia *Primò* Modus illud recitandi; *Secundò* Obligatio ad illud recitandum; *Tertiò* Meditatio ad septem horas earundem causarum erga B. Virginem, quas erga Deum in officio divino meditandas esse suprà diximus. *Quartò* quod usu tantum & consuetudine vim legis habet, non jure scripto: sic *Casuistæ* apud *Azorium tom.* 1. *lib.* 10. *cap.* 16. De quibus vide *Gavantum pag.* 185. 186. 187. 4.

VI. *Partes*

VI. *Partes* eædem, quæ officii divini; ſeptem ſcil. horæ, matutinum, prima, tertia, &c. & ſingularum horarum tot particulæ, quot in horis Canonicis. VII. *Dividitur* ſecundum tempus in quadruplex; ſcil. in adventu Domini; poſt nativitatem; tempore Paſchali; à feſto Trinitatis uſque ad adventum. Quomodo autem legendum ſingulis temporibus, docet *Gavantus ibid.* VIII. *Dividitur* in novum ſeu reformatum jam inde à Pio V.: ex quo tempore variæ editiones prodierunt, & in antiquum, quod etiam titulo *Hortuli Animæ* proſtare ſolet. Indico quaſdam editiones antiquas & novas, quæ nunc ad manum ſunt. *Hortulus animæ*, ſeu *Officium beatiſſ. Virginis Mariæ, omnia ex decreto S. Concil. Tridentin. reſtituta*, apud Plantin. 1570. in 16. *Officium B. Mariæ Pii V. juſſu editum*, 1607. in 24. Antwerp. apud Keerberg. *Officium B. Mariæ Virginis Pii V. juſſu editum*, ex offic. Plantin. in 32. *Heures de noſtre Dame in uſum Eccleſiæ Rhemenſis*, *Horæ immaculatæ conceptionis Mariæ* Belgicè, *quæ ipſi gratiſſimæ, uti hoc revelavit Alph. Rodriguez*, *Belgicè* Antwerp. apud Knobbaert, 1623. in 24. Adde libellos tit. Seven Getyden van onſe lieve Vrouw / in 8. & 32. Et alium tit. Vrouwgetydekens in 24. Tres editiones Hortuli Animæ eodem idiomate modo §. 6. indicavi. His adjungi debet *Rich. Stanihurſti Hyberni Principum Belgarum ſacellani hebdomada Mariana ex Orthodoxis Catholicæ Romanæ Eccleſiæ Patribus collecta, in memoriam ſeptem feſtorum beatiſſ. Virginis Mariæ, per ſingulos hebdomadæ dies diſtributa*, ex offic. Plantiniana 1609. Continet hic libellus meditationes de B. Virgine ex Orthodox. Patrum ſcriptis depromtas: attributa ſelectiora gratiæ & gloriæ; quibus Orthodoxi Patres B. Mariæ dignitatem illuſtrant: Salutationes ad B. Mariæ membra: Orationem ad B. Virginem Mariam, in quâ orthodoxi Patres recenſent quamplurima magna miraque beneficia, &c. Blaſphema & idololatrica, quæ cum aliis libellis Marianis habet communia, nunc non enotabo, ſed tantum aliquas ſalutationes ad beatiſſimæ Virginis membra, in hebdomadæ dies digeſtas pag. 167. Feriâ ſecundâ: *Salvete caſta B. Virginis membra, &c. Salve caput, &c. ſalvete oculi, &c. aures, &c. nares, &c. labia, &c.* Feria tertia: *Salve lingua, &c. ſalvete fauces, &c. ſalve venerabile pectus, &c. ſalve fons ſacri pectoris. &c. ſalve ſinus, &c. ſalvete ulna, &c.* Feria quarta: *Salvete manus, &c. ſalve mamma, &c. ſalvete mamillæ, &c. ſalvete ubera pura, &c. ſalve cor purum, &c. venter, &c.* Feria quinta: *Salve venter Virginis, &c. ſalve ſacri ventris hoſpitium, &c. ſalve utere virginalis, &c.* & ſic adhuc ter uterum ſalutat. Feria ſexta: *Salve beatiſſima Virginis Mariæ umbilice, &c. Salvete Virginea viſcera inviolatæ matris*, & ſic adhuc ter viſcera ſalutantur, ſubjecto ſingulis *Ave Maria*. Et concluditur, *Salve clauſtrum Virginei pudoris, quod naſcendo*

ſcendo ſervavit Chriſtus. Sabbatho, *Salvete manus & genua, &c. pedes, &c. ſanguines, &c. virgineum hoſpitium, &c. corpus, &c.* Dominica: *Salve corpus ſanctum*, &c. *anima*, &c. & ſic adhuc ter anima ſalutatur. Has orationes & ſalutationes per ſingulos dies hebdomadæ ad membra B. Virginis directas, ex doctrinâ & praxi primitivæ Eccleſiæ, ſeu conſenſu Patrum nunquam probandas dicimus: quidquid titulus libelli & ſubjectus index ad Patres, promittant. Vidi alicubi nominari, *Horas in laudem B. Virginis, Græcè.* Sed quæ & cujus ſive Autoris, ſive Interpretis, hactenus ignoro. IX. Denique circa officia hæc Mariæ diſtinguenda ſunt jura nova à veteribus. Iſta enim, indicante conſuetudine, permittebant officium haberi & recitari à Laicis linguâ vernaculâ: illa ex *Bullâ Pii V. anno* 1575. prohibent omnia officia vulgari ſermone editâ.

8 Sequitur nunc pars elenctica. Ubi primò occurrit controverſia capitalis, an Eccleſiæ utilis, aut ſaltem licitus ſit uſus horarum Canonicarum. *Reſp.* Nos *Neg.* I. *Arg.* Quia tabulis juris-divini, ſeu Scripturâ non continetur. II. *Arg.* Quia implicat idololatriam. 1. *Quod* dicatur officium de Sanctis; atque illis nec templa, nec feſta dicari, nec ſacrificia offerri, nec officia divina perſolvi poſſunt ſine Idololatriâ: de quo alibi ex profeſſo diſputatur. 2. *Quod* Sancti ſine diſcretione nuncupantur, qui non fuerunt Sancti, nec exſtiterunt fortè in rerum naturâ; ex. gr. officium de Urſulâ, aut alicujus ex Sociabus ejus. 3. *Quod* antiphonis Mariolatricis officium claudatur; & quod nominatim τὸ *Salve Regina* in dicto officio relonet. 4. *Quod* ſæpe cum officio idololatrico Miſſæ celebretur; cum quo etiam non pauca habet communia. 5. *Quod* feſta ipſorum idololatrica huic officio implicentur. III. *Arg.* In formâ & modo precationis multiplex eſt ſuperſtitio. 1. *Quod* Chori & Templi Sanctitati adſtringunt recitationem officii, etiam privatam. 2. *Quod* temporibus certis per ſeptenarium diſtributis. 3. *Quod* in numero partium majorum & minorum officio myſticam efficaciam ſtatuunt. Vide *Gavantum ſupra cit. Zuarez pag.* 167. 4. *Quod* exabundet multiformibus & verſicoloribus ceremoniis ac ritibus, in infinitum variandis; quibus conſcientiæ adſtringuntur? Vide abſurdas & otioſas illas ceremonias apud *Gavantum.* IV. *Arg.* Implicat hæreſes & errores non paucos. 1. *Quod* in hâc ratione meritum, & ſatisfactionem quærunt. Vide *Zuarez pag.* 166. *b.* & *Bellarmin. cap.* 12. 2. *Quod* indulgentias Papales. 3. *Quod* recitant pro defunctis æque ac viventibus: etiam officium quoddam peculiari hoc titulo gaudeat *de Defunctis*, ſeu *pro Defunctis.* 4. *Quod* precationem communem ac publicam ad ſolos Clericos reſtringat. Debent illi quidem ſuis exem-

exemplo, & voce præire in precibus publicis, ſed non debet hoc officium ipſis ſolis imponi: Juſtus enim ſuâ fide vivit, *Rom.* 1. Et debent fideles eſſe imitatores & comites ſuorum Paſtorum. 1 *Corinth.* 4. 1. *Hebr.* 13. nominatim etiam in officio precandi. 1. *Corinth.* 14. v. *Argum.* Implicat ἀσίβειαν, indevotionem, & conſequenter craſſam in precando hypocriſin. 1. *Quod* linguâ ignotâ recitetur: ignotâ, inquam, pleriſque Laicis, & fœminis monialibus, & fratribus Laicis clauſtralibus. 2. *Quod* attentio tantum requiritur virtualis non actualis; eaque aut ad verba, aut ad ſententiam, aut ad Deum. 3. *Quod* conſequenter ſit merum opus operatum; non λατρείαν λογικὴν. *Rom.* 12. 4. *Quod* Laici ſatisfaciant, ſi modo interſint & aſſiſtant illi orationi, quamvis ipſi non precentur. VI. *Arg.* Implicat multiplicem ignorantiam, indiſcretionem, & abſurditatem. 1. *Quod* reſponſoriis & antiphonis tollat aut impediat rectum precandi zelum ac devotionem. 2. *Quod* Deus invocatur ſalutatione Angelicâ, & Salve Regina, & antiphonis B. Mariæ. 3. *Quod* invocari putatur Deus per capitula, ſymbola, & fidei confeſſiones, ex. gr. dictum Apoſtolorum, Athanaſii, cantica Euangelica, lectiones, &c. quæ non ſunt formulæ orationum. Imprimis hic notandæ ſunt lectiones homiliarum Patrum, & vitarum Sanctorum; quæ nullius officii divini Eccleſiaſtici, nedum ut precationis, partem faciunt. 4. *Quod* cantum fractum, harmonicum, figuralem, mollem ac theatricum, tam vocalem, quam inſtrumentalem, adhibeant ad publicam & eccleſiaſticam precandi devotionem. De cantu eccleſiaſtico, & de organis in *Polit. Eccleſiaſt.* ex profeſſo agendum. 5. *Quod* unus in privatâ domo recitans horas ludicrè & ineptè dicit: *Dominus vobiſcum, oremus, benedicamus Domino, &c.* nomine ſcilicet Eccleſiæ; & quod ejuſdem Eccleſiæ nomine reſpondet: *Et cum ſpiritu tuo, &c.* 6. *Quod* publica precatio dicitur & talis hiſtrionicè fingitur in ipſâ recitatione; cum revera ſit privata, quando ab uno domi, aut ab eodem, aut à paucis aliquot Clericis in Choro recitatur: ita ut nullum effugium hic pateat, niſi in ſolitâ diſtinctione: quod ſit publica virtualiter; haut aliter ac *Viguerius in Inſtit. Theol. cap.* 5. dicit Monachos habere beneficium Eccleſ. interpretativè. 7. *Quod* Paſtores & miniſtri Eccleſiaſtici adſtringuntur certis verborum formulis & ſyllabationibus, iiſque ex libro legendis: quæ ſanè puerilis & miſera ratio precandi. VII. Implicat quodammodo labyrintheam & inextricabilem vexationem ſpiritus, à quâ ſe expedire nequeunt ſexcentis dubiis, diſtinctionibus, exſtinctionibus, quamvis etiam accitis in auxilium Aſtronomis & Computiſtis. Aſtringunt conſcientias ſuas horis myſticis, ex. gr. primæ, tertiæ, &c. ſed quâ Romanâ & communi fide certi, ubique in toto orbe à ſe horas illas obſer-

obſervari, idque ſecundum praxin (uti prætendunt) Apoſtolicam, & antiquæ Eccleſię. Nam 1. hic *quæritur*, an horæ ſint planetariæ & inæquales; quę ſingulis diebus ſunt 12. longiores aut breviores pro longitudine aut brevitate dierum. Quod ſi affirmant, jam quæro, an ubique per totum mundum omnes recitationem Breviarii illis horis ita accommodent. 2. *Quæritur*, ſiquidem horæ myſterio charaſterizatæ ſunt à nativitate, paſſione, &c. Chriſti: an certa & communi fide Romanâ præciſè teneant numerum, & initium ac finem iſtarum horarum Chriſti, cum longitudine & brevitate, ut tunc erat in Judæâ. 3. *Quod* ſi tenere ſe dicant, rurſum quæro, an per totum orbem, etiam apud Antipodas, illæ horæ numero eædem ſervari debeant, an verò ſuffecerit obſervari à ſingulis analogicè pro ratione & ſecundum computum ſui climatis. 4. *Quæro*, an eccleſia Apoſtolica, & antiqua hoc ita communi conſenſu & praxi ſuâ determinaverit. 5. *An* communi Romanâ fide certum ſit, in quas horas noctis inciderint veterum quatuor Vigiliæ, quæ noctem ipſis dividebant: & an matutinum, veſperæ, completorium initiis iſtarum vigiliarum per totum annum accuratè reſpondeant? 6. *An* per totum orbem reſpondere debeant iiſdem numero temporis diviſionibus aſtronomicè ſemper reductis ad illam quæ tunc erat in Judæâ; an verò ſuffecerit ad myſterium analogica temporis in quoque climate diviſio; ut ex. gr. Romani, & qui eandem cum ipſis habent poli altitudinem, tempus Canonicum laudum, & matutinarum inchoent ab initio crepuſculi matutini, uſque ad ortum ſolis; & Flandri à ſuo crepuſculo, Antipodes à ſuo? De his aliiſq; vide *Zuarez, cap.* 3. & 4. *Bellarminum cap.* 11. *Azorium loc. cit.* imprimis *Gavantum*, qui poſt Francolinum lucem his tenebris inferre ſtuduit. 7. *Quæro*, cum vulgares Monachi & Clerici eorum, ſequuntur tabulas Canonicas, quas ipſis conſtruunt iſtarum rerum artifices; (quomodo Aſtronomi ſuas tabulas Aſtronomicas) an & quomodo certi ſint in myſticâ temporum partitione & analogicâ ad ſingulas poli altitudines, ac Kalendarium & computum Eccleſiaſticum accommodatione non eſſe aberratum: cum à Papâ Romano ſingulæ tabulæ non ſint approbatæ; nec etiam ab illo approbari poſſint, quippe qui rarenter ſit Aſtronomus & Computiſta. Hæc aliaque infinita dubia, quorum aliqua mox indicabimus, incertis & contradicentibus Doctorum conjecturis ita eximi nequeunt, ut quis certâ fide dicere poſſit: *Nos adoramus, quod ſcimus*, Johan. 4. VIII. Eſt nova illa ratio orandi: quod domeſticis ipſorum teſtibus probamus. Sic enim Joh. Stephanus Durantus lib. 3 de Ritibus cap. 11. *In divinis officiis maxima interceſſit varietas pro diverſitate gentium, ac temporum*: quod *ibid* ex Walafrido, Sozomeno, &c. probat. Notatu digna ſunt verba Walafr. Strabonis

Digitized by Google

bonis cap. 25. de rebus Ecclesiasticis: *Multa post revelationem Euangelii tempora transiverunt, antequam ita ordinarentur, quarundam per diem ac noctem horarum solennia, sicuti nunc habentur.* Sed sufficit nobis confessio *Gavanti*, *Azorii*, & plerorumque *Casuistarum*, qui dicunt ad officium hoc teneri Clericos jure Canonico (quod novum esse alibi ostendimus), non divino. 11. Accedat consensus Ecclesiæ reformatæ, quem Canonico ipsorum juri, & Papisticis syncretismis atque innovationibus meritò opponimus. Sunt autem, Albigenses, Wiclefus, Bohemi, Lutherus, & cum ipso Ecclesiæ reformatæ, quæ horas illas sustulerunt: ut verè refert *Bellarminus cap.* 12. & *Prateolus in Elencho Hæreticorum lib.* 14. §. 13. Ubi tamen nota adjectum mendacium libr. 10. Elenchi Hæretic. in voce *Lutherani* pag. 212. edit. in 4. *Non modo omnes sustulit horas, quas prisco de more dicimus & observamus Canonicas, &c. sed omnem prorsus abolere voluit statо tempore comprecandi consuetudinem.* Quę Lutheri & reformatorum sententia sit de publicis & statis Ecclesiæ precibus, vide explicatum à *Riveto loc. cit.* In *Asceticis nostris* agimus de privatis precibus seorsim à quolibet, & conjunctim à quoque Patrefamilias inter suos instituendis, deque temporibus ad eas seligendis aut mutandis, prout prudentia Christiana maximè sibi & suis opportunum ac conveniens judicaverit; sic ut aliorum libertati, aut etiam suæ propriæ in istis aut illis temporibus pro re natâ mutandis, designandis, observandis non præjudicet, nec temporis certis speciebus, aut aliis precationum circumstantiis tanquam sacramentalibus, aut mysticis ritibus ac signis conscientiam suam aut aliorũ astringat: sed tantum communem & necessariò requisitum in omnibus necessariis aut utilibus actionibus humanis seorsim aut conjunctim peragendis ordinem hic spectet. Est enim distinctio inter ordinarias & statas ordine recurrentes preces, sive publicas, sive privatas; & inter incidentales seu occasionatas. Atque hanc orandi rationem toto cœlo ab horis Canonicis distare, si quis non videat, næ ille τυφλὸς ἐστ ἐν μεσημβρίᾳ. 12. Nec desunt in ipso Papatu, quorum conscientia in hodiernis horis Canonicis & recitatione ex Breviario non acquiescit. Vide *Anonymi consultationem de reformandis horis Canonicis*, quæ anno 1644. prodiit in 8.

Argumenta Pontificiorum tam frigidè & trepidè ex Scripturis & antiquitate proponuntur apud *Bellarminum*, *Zvvarezium lib. cit.* & *Baylium in Catechesi*: ut ipsi haut obscurè fateantur fidei suæ refugium & conscientiæ quietem nullam esse, nisi in consuetudine per Romanam sedem, probatâ & confirmatâ. Vide *Zvvarez* ad sacram hanc amchoram more suo confugientem. Temporis & chartæ angustia nunc non sinit, summam rationum istarum transcribere. Principium, in quod ultima factorum 9

& consuetudinis introductę analysis est præsumta aliqua apparitio aut revelatio; hoc est, si quidem aliquando verè quid acciderit, diabolica illusio. Supra rosarii originem & institutum ad revelationes Dominico, Alano, Sprengero factas retulimus. Totus cultus Mariæ quà immaculatè conceptæ per rosaria, litanias, horas Canonicas, à revelationibus Jesuitæ Alphonso Rodriguez factis lucem mutuatur. Ille enim cum rosariâ Mariæ, litanias Mariæ, horas seu officium immaculatæ conceptionis, insuper in honorem ejusdem conceptionis 12. *Salve Regina*, & 12. *Ave Maria*, dispertita per 24. horas νυχθημέρου, multis annis B. Virgini obtulisset, fuit in ecstasi ab eâdem monitus, ut preces & devotiones, quas quotidie sibi offerebat, ad honorem suum & filii sui & usum posterorum scripto comprehenderet, quippe sibi gratissimas. Ita habet *Philippus Alegambe in bibliothecâ Jesuiticâ*; & libellus Belgicus Antwerpiæ ann. 1625. apud Joh. Cnobbaert excusus hoc tit. *Horæ immaculatæ conceptionis puræ Virginis Mariæ, ipsi admodum gratæ, uti hoc revelavit devoto suo famulo Alph. Rodriguez Societatis Jesu. Petrus Crespetius Celestinus in summâ Catholicâ in vocibus Horæ, officium, cantus, hymnus, psallere*, plurima ex Conciliis & antiquis Scriptoribus pro hodierno officio comportat. Ad quę respondemus, pleraque non ex antiquitate, sed ex mediâ ætate & sequioribus sæculis adduci; adhæc pro officio precum & hymnorum Ecclesiæ in genere, ea facere quidem, non verò pro officii materiâ & formâ hodiernâ, quam nos improbamus, multo minus pro officio Mariæ. Subjicimus nonnulla problemata, quæ inter Pontificios agitantur: quæ partim magis dogmatica, partim magis practica. I. *An* sit ab Apostolis; an verò subsequentibus sæculis introductum. *Pius Aff. Hosius*, & cum illo *Prateolus lib.* 14. §. 40. & *Zvvarez cap.* 1. *& pag.* 167. ubi dicit esse à Spiritu Sancto. Sed *Neg. Bellarminus*, in definitione, ubi dicit authoritate præsulum Ecclesiæ esse institutum. II. *An* sit juris divini an Canonici? quæ quæstio ferè cum præcedente coincidit. Vide *Azorium*. III. *An* partes majores sint septem, an verò octo; seu quis numerus horarum: *Zvvarez c.* 6. & *Azorius, Bellarminus, Gavantus*. IV. Quot & quæ sint partes minores. Vide variam earum enumerationem, suprà *thesi* 2. v. Quodnam officium divinum recitandum sit, in Choris, an juxta formam Breviarii hujus vel illius Episcopatus aut ordinis Religiosi; an verò juxta Breviarium Romanum. *Bellarminus c.* 18. *pag.* 2688. edit. in 8. *Zvvarez cap.* 11. VI. Quinam ad ejus recitationem obligentur, & quando incipiat obligatio: ubi plurimæ quæstiones, & casus particulares occurrunt. Vide *Zvvarez c.* 10. *&* 16. *usque* 23. *Bellarminum c.* 19. *Gavantum p.* 3. 4. *Azorium loc. cit.* VII. Quæ personæ sint aptæ ad canendum in Choro; *Zvvarez c.* 9.

VIII. An

VIII. An ſit ordo inter officium horarum, & miſſas. *Bellarminus ibid. p.* 2687. IX. Orationum pro defunctis concluſiones in Breviario, cur varient ab iis, quæ in Rituali. *Gavantus pag.* 189. X. An ſatisfaciant Clerici alternis verſibus officium recitando, ſeu canendo; *Zvvarez cap.* 12. XI. An non ſervare modum in recitandis horis præſcriptum à Pio V. ſit peccatum mortale, an veniale? *Onuphrius* prolixè apud *Gavantum pag.* 319. ubi omnes alii citantur. XII. An in recitatione officii poſſit quis diſpenſari à Pontifice. *Aff. Bellarminus cap.* 19. *Neg. Panormitanus* ab illo *ibid.* refutatus. Diſtinguit *Toletus lib.* 2. *inſtruct. Sacerd. cap.* 14. XIII. Quæ ſint cauſę excuſantes à recitatione. *Gavant. cap.* 6. *Toletus ibid.* Inter alias cauſas nota carentiam ſeu amiſſionem Breviarii (& quid ſi aleâ ludendo aut potando perdiderit); & tenuitatem beneficii, aut non perceptionem fructuum. XIV. An qui ordine non recitaverit, debeat repetere. *Bellarminus cap.* 18. XV. An qui recitat officium, & ſimul audit miſſam, ſatisfaciat. *Aff. Gavantus pag.* 8. ubi addit, eum tamen peccare venialiter. XVI. An voce externâ recitari debeat, & quanta vox hic ſufficiat, ut ab aliis, aut tantum ut à ſe, an ut nec à ſe, nec ab aliis audiatur. *Reſp.* Vide diſſidentes opiniones apud *Toletum lib.* 2. *cap.* 10. *in Additionibus.* Plura problemata de omiſſione, attentione, intentione, item mutatione, prolatione, tempore, loco, ordine, interruptione, vide *ibid. cap.* 5. *per totum*, & apud Caſuiſtas, *Azorium, Dianam, Bonacinam, Toletum, &c.* Tædet enim nugas omnes hic indicare. Adde nunc problema unum atque alterum de officio B. Mariæ. I. Quæ ſit origo, utilitas & efficacia hujus officii. *Gavantus pag.* 185. Et *Baronius anno* 1056. & 1095. II. An nunc quis teneatur extra Chorum hoc officium recitare. *Neg. Gavantus pag.* 185. ex *bullâ Pii V. Aff. Navarrus de Oratione cap.* 10. *n.* 3. qui tamen mutavit ſententiam *Miſcell.* 77. III. An quis poſſit ſuo arbitrio novum officium B. Mariæ à Pio V. reformatum, & per Bullam ejuſdem omnibus impoſitum recitare, dimiſſo antiquo, cui erat aſtrictus. *Neg. Cherubinus in Compend. Bullar. tom.* 2. *pag.* 70. cum expreſſus ad hoc requiratur conſenſus Epiſcopi & Capituli. IV. An & quomodo Penſionarii extra Chorum teneantur aut non teneantur ad quotidianam hujus officii recitationem. *Gavantus pag.* 186. Vide *ibid.* plura Problemata de ordine, tempore, aliiſque in recitatione obſervandis.

AUCTARIA.

I. AN & quomodo officium Mozarabicum (cujus Hiſtoriam vide apud *Baronium anno* 633.) hodie etiamnum in Eccleſiâ Toletanâ recitari queat, abſque violatione Concilii Tridentini, & Bullæ Pii V.; &

abſque præjudicio actorum Gregorii VII. pro abrogatione ejus, & introductione officii Romani in Hiſpaniam apud *Baronium anno* 1074. & 1080. & apud *Delrio Diſq. Magic. lib.* 4. *cap.* 4. *quæſt.* 4. *ſect.* 3.

2. Quare tempore interdicti magis permittatur officium divinum, quam officium miſſæ? uti vult *Navarrus in Enchiridio cap.* 27. §. 171. &c. quamvis contrarium teneat *Angelus de Clavaſio, in verbo Interdictum.*

DE BENEDICTIONIBUS, CONSECRATIONIBUS ET SACRAMENTALIBUS.

Reſp. THEODORO AUWERCKIO, Veſalo-Clivenſi.

Ad diem 11. *&* 18. *Novemb. Anno* 1637.

Ut ſuperſtitiones Papatus aliorumque cognoſcamus & evitemus, agendum eſt de ratione Benedictionum: præſertim cum in Liturgiâ noſtrâ cap. de adminiſtratione Cœnæ hæc verba occurrant: qui jumentis aut hominibus aliiſque rebus benedicunt, & qui benedictionibus ejuſmodi fidem habent.

1 PRæſupponimus hic quæ de cultu Dei inſtituto in genere ad 2. *Decalogi Præceptum à Theologis* explicantur (imprimis à *Zanchio ad Decal. cap.* 16. 17. ab *Ameſio part.* 2. *Medullæ*, & quæ nos ſuprà *de Superſtitione*, & alibi per totam *part.* 1. *Polit. Eccleſiaſt.* de agendis ſacris, eorumque mediis & inſtrumentis in ſpecie fuſiùs tractamus. Accedimus ergo ad expoſitiones vocum benedicendi, ſanctificandi, conſecrandi, dedicandi, &c. 1. *Benedicere* Gr. εὐλογεῖν accipitur vel Rhetoricè, vel Ethicè, vel Theologicè. Apud Rhetoras εὐλογεῖν τὰς δίκας ſignificat, *bene dicere, bene agere cauſas*, apud *Iſocrat. in Orat.* πρὸς Δίωνα. Apud Ethicos notat bona verba loqui cum hominibus, & opponitur convitiis, maledictis, λοιδορίαις; & in genere prædicare, laudare, bona de aliquo dicere. Nonnunquam in malam partem, *aſſentari*, *Rom.* 16. 18. quamvis & acceptio Rhetorica illi loco etiam aptari poſſit. Vide *notas Bezæ.* Apud Theologos notat bene alicui precari, *Matth.* 5. & ſalutare, *Gen.* 46. 7. 10. 2. *Sam.* 14. 21. eſt enim ſalutatio nihil aliud, quam omnis boni apprecatio. Item *gratias agere*, ut idem ſit quod εὐχαριστεῖν, de quo pluribus egimus in *Deſper. Cauſâ Papat. lib.* 1. *ſect.* 4. Adhęc metonymicè *beneſacere*, hinc 2. *Corinth.* 9. εὐλογίαν dicun-

tur

tur dona beneficentiæ, quod convenit cum Hebr. ברכה *Geneſ.* 33. 11. 1. *Samuel.* 25. 27. Præterea per antiphraſin *maledicere*, 1. *Reg.* 21. 10. 14. Denique metonymicè *conſecrare* ad peculiarem & ſacrum uſum, ſic aqua dicitur benedicta in Baptiſmo, panis benedictus in Cœnâ. Quomodo τὸ εὐλογεῖν 1. *Corinth.* 10. 16. nonnulli exponunt. II. *Sanctificare* apud Theologos notare poteſt. 1. Mutationem hominis internam per acquiſitionem aut collationem Sanctitatis inhærentis juxta 2. *Corinth.* 7. 1. 2. Mutationem ſtatus ſeu relativam: idque dupliciter, vel objectivè vel ſubjectivè (ita loqui liceat). *Objectivè*, cum ipſa res aut perſona in ſe ſanctificatur, hoc eſt, ſeparatur & deputatur ad uſum ſacrum, & traducitur atque eximitur ex ſtatu & uſu communi ſeu profano. *Subjectivè*, cum huic aut illi homini rei alicujus uſus in individuo (ſtatu tamen ejus & uſu in ſe, in ideâ & in ſpecie manente communi, quippe cum faciat ad vitam hanc animalem, & ad bonum naturale ſeu commune) ſanctificatur ſeu fit ſanctus, hoc eſt, cum illerem illam communem deſtinat & applicat ad uſus ſuos per fidem & invocationem Dei, ſeu cum eâ utitur ſanctè, bonâ conſcientiâ, & in Domino. Et ſic intelligendus eſt locus, 1. *Timoth.* 4. 3. 4. de quo egimus in *Deſper. cauſâ Papat. loc. cit.* Sanctificatio autem & ſanctitas tribuitur uſui iſtarum rerum per denominationem purè extrinſecam. Hinc ergo emergit diſtinctio ſanctificationis in communem & propriam. Hæc dicitur conſecratio: de quâ mox agemus. III. *Conſecrare*, ſacrare, κατάθεσθαι propriè ſignificat rem aliquam deſtinare & applicare ad peculiarem uſum ſacrum, quâ planè mutatur ſtatus rei & imponitur illi ſanctitas relativa, ut nonniſi in cultu Dei & ad cultum Dei ſpiritualem eâ utamur, aut uti liceat. Terminus & effectum formale hujus conſecrationis propriè dicitur *res ſacra*. IV. *Dedicare*, ex origine vocis notat *Deo dicare*; ſed uſu nunc communior eſt ejus ſignificatio. Ita ut aliquando idem ſignificet quod conſecratio, aliquando idem quod communis qualiſcunque rei donatio & ad uſum ſuum applicatio. In *Jure Canonico & libris ritualibus Pontificiorum dedicare* idem eſt quod *conſecrare*, quamvis *Cicero in Orat.* pro domo ſuâ inter ea diſtinguat. Dedicatio loci, aut agri, aut utenſilis alicujus, in uſum Eccleſiæ, idque per tabulas donationis aut aliis modis, quibus rerum dominia transferuntur, eſt planè communis, nec plus habet in ſe ſanctitatis aut conſecrationis, quam dedicatio porticus, aut fori, aut areæ, &c. in uſum civitatis. Neque enim illa abdicatione & reſignatione res tantum appropriata eſt ad uſus ſacros & ſpirituales, aut Eccleſia ad talem uſum adſtricta; ſed poteſtatem accipit eâ utendi, ſi & quando velit, & etiam non utendi, aut ad alios uſus applicandi. V. *Deputare, deſignare* eſt libere rem aliquam ad talem uſum

applicare, eaque uti aut non uti. VI. *Initiari & initiare*, Hebr. קדש Gr. πλειόω, 1. *Reg.* 22. 47. & חנך (inde verbale חנכה *initiatio, dedicatio, Nehem.* 12. 27. *Daniel.* 3. 2. *Psal.* 30. 1.) *primum imbui, initiari, instrui, dedicari.* Gr. 60 vertunt ἐγκαινίζειν, 1. *Reg.* 8. 64. *Deuter.* 20. 5. *Proverb.* 22. 6. unde ἐγκαίνια, *Daniel.* 3. 2. *Nehem.* 12. 27. ἐγκαινισμὸς *Num.* 7. 10. 11. & *Iohan.* 10. *vers.* 22. ἐγκαίνια. VII. *Implere*, Hebr. מלא Gr. πλειόω, *Levit.* 21. 10. & *implere manus, Numer.* 3. 3. metonymia signi, consecrationem notat ad munus Sacerdotale. VIII. *Auspicari, Inaugurari*, denominatione desumpta à nefandis Gentilium superstitionibus & divinationibus (ex avium garritu, tripudio, volatu) quid significent vulgò, tam notum est, quam perperam vocabula illa usurpantur, cum alia suppetant. IX. *Sacrum* (unde sacrare & consecrare) à *sancto* & *religioso* distinguitur apud *Festum lib.* 16. *Illud* dicit esse quod Deo consecratum est. *Istud*, ut murum, qui circa oppidum. *Hoc*, ut sepulcrum, ubi corpus humatum est. Et sic in *Iure Civili* sacra à sanctis & religiosis seiparantur. *L.* 1. *ff. de rer. divis. & L.* 17. *ff. de V. S. &* §. *sacra.* §. *religiosum.* §. *sancta. Instit. de rer. divis.* Ubi notat *Mynsingerus* dupliciter fieri res sacras, quasdam enim dedicari ad usum & cultum divinum simpliciter & directè, ut calices, libros, &c. aliàs vero non simpliciter destinari ad cultum divinum, sed pro sustentatione ministeriorum Ecclesiæ. Unde colligimus sacrum & religiosum politicè acceptum nihil aliud intelligendum esse, quàm inviolabile, quomodo leges, speculæ custodum, &c. Si quid præterea additur, de solenni modo & ritu consecrationis ac dedicationis, id Gentilium superstitioni relinquendum est. De quâ infrà. Apud Græcos ἱερὸν & ἱερὸν *Ammonius libello de Differ. vocum* ex *Demosthene* ita distinguit, Ὅσια μὲν γὰρ ἐστι τὰ ἰδιωτικὰ ὧν ἐφίεται τις ἐξεστι σωφρόνως. Ἱερὰ δὲ, τὰ τῶν θεῶν, ἃ οὐκ ἐξεστι σωφρόνως. Apud Hebr. קדש *kodesch* sanctitas, sanctum, sacrum à קדש *kadasch* parari, præparari, destinari ad aliquid, & in specie sacrari, consecrari, sanctum esse vel fieri. Gr. 70. vertunt plerunque ἅγιον, & *Psal.* 30. 4. ὁσιον αὐτῷ & *Ezech.* 28. 18. מקדש ἱερὸν Porrò in multiplici usu & abusu harum vocum apud cujuscunque generis Authores, monemus ad propositum nostrum certos terminos eligendos & adhibendos, ut nos mutuo intelligamus, nec disputationes desinant tandem in meram λογομαχίαν. Præstructim ergo notemus omnem sanctificationem, dedicationem & benedictionem hominum esse vel communem & latè sumptam ἐυλογὼ scil. & ἐυχαριστὼ, designativam; vel specialem, denuntiativam scil. & promissoriam sive ea sit constitutiva sive non.

2 Ut autem naturam benedictionum felicius cognoscamus, & licitas

ab

ab illicitis distinguamus, partitiones earum præmittemus, deinde opposita subjiciemus. Dividuntur ergo benedictiones bonæ. I. Ratione principii seu causæ benedicentis. II. Objecti. III. Finis & effectus seu efficaciæ. *Ratione principii*, benedictio tribuitur vel Deo, vel Christo Mediatori, vel Angelis, vel hominibus. *Deus* dicitur benedicere, quia bona non tantum promittit aut denuntiat, sed & efficit, hinc speciatim dicitur benedictio *practica & effectrix*. Est autem illa vel generalis quibusvis hominibus communis, vel specialis electorum. *Ephes.* 1. 3. Rursum est vel immediata, vel mediata. Illa erat in primâ creatione, *Genes.* 1. 22. & in beneficiis miraculosis. Hæc est cum media Deo coopetantur, sive physicè, *Deuter.* 28. 2.-13. & 33. 13. cum *Hosea* 2. 21. 32. sive moraliter, ut preces. *Christo benedictiones* attribuuntur considerato vel Theologicè, vel Oeconomicè. Illo modo ἀυτοκρατορικῶς potestate summâ & essentiali benedicit tanquam ὁμοούσιος cum Patre Deus. Et de tali benedictione jam diximus. Oeconomicè consideratus ut Mediator ἡγεμονικῶς benedicit potestate subordinatâ & delegatâ, *Matth.* 28. 18. conferendo bona tam spiritualia, quam corporalia, secundum divinam quidem naturam ἐνεργείᾳ Physica, secundum humanam verò ἐνεργείᾳ morali tanquam instrumentum morale, secundum utramque tanquam causa meritoria, & per modum impetrationis. Et hâc ratione in solo Christo Mediatore omnes benedicuntur. *Ephes.* 1. 3. *Galat.* 3. 13. 14. *Angelorum* benedictio est tum votiva, *Luc.* 1. 28. tum annuntiativa, *Ibid. vers.* 28. 30. 31. tum *effectrix*, quia instrumenta dici possunt etiam Physicè operantia. *Psal.* 34. 7. & 91. 11. 12. *Actor.* 12. 8. 11. Non tamen iis benedictio operativa seu ejus apotelesma ita adscribitur, nedum ut honor religiosus iis tribuatur, quia in Deo moventur & sunt, ac potestate delegata & potentia adventitia tantum cooperantur. *Hominum benedictio*, de quâ propriè hic agendum, versatur vel circa Deum, vel circa homines, vel circa res alias in ordine ad homines, de quâ *Thesi* 3. Cum *circa Deum* versatur, nihil aliud est quam gratiarum actio, confessio, celebratio, honor per cultum invocationis. *Circa homines* vel *communis* est & ordinaria, merè scil. ἰνσλυτὴ & invocativa; vel specialis & extraordinaria. Illa rursum est vel circa nos ipsos, *Iesa.* 65. 16. vel circa alios, sive amicos, sive inimicos. *Psal.* 122. *vers.* 6. *Matth.* 5. *vers.* 44. Hæc rursum dividi potest in authoritativam & caritativam. Illa peragitur ab iis, qui peculiari vocatione & authoritate à Deo ornati sunt; quales *primo* Ministri *Num.* 6. 25. 26. 27. *Levitic.* 9. 22. 2. *Paralip.* 30. 27. Huc refer antiquæ Ecclesiæ benedictiones Episcopales & Pastorales. *Deinde* Parentes, Magistratus, & quicunque Superiores. De Ministrorum benedictionibus notandum 1. Quod solâ

oratione

oratione peragantur, de quâ *Hesychius ad Levitic.* 9. 23. etiam exponit manus elevationem. Nam quod de signo crucis Papisticisque ceremoniis à Sacerdote in V. Test. adhibitis fabulantur *Galatinus, de Arcanis Cathol. verit. lib.* 2. *cap.* 10. & *Cornelius à Lapide Commentar. in Numer.* 6. & *Levitic.* 9. & *Ecclesiast.* 36. eâdem facilitate rejicitur, quâ adfertur. 2. *Quod* efficacia & effectus earum benedictionum non sit absolutus, sed conditionatus. Nulla enim bona simpliciter salutaria alteri precamur absolute, sed semper expressa aut intellecta conditione fidei ipsius, sine quâ preces nostræ ei non prosunt, juxta *Roman.* 1. 17. Reliqua bona non precamur, nisi cum conditione, si ipsi sit salutare & Deus velit. *Iacob.* 4. 15. *Roman.* 1. 10. 3. *Quod* solennes ejusmodi benedictiones, sunt publica documenta & professiones gratiæ Dei contra Pelagianos. Eas Pelagianorum libero arbitrio opponit *Augustinus in Fragmento contra Pelagianos*, & cum *Concil. Carthagin. epist.* 90. *Extraordinaria* & specialis benedictio est, quæ fit ab illis, qui ex singulari revelatione speciale Dei mandatum & promissionem ad hoc acceperunt. Tales sunt Noachi *Genes.* 9. Isaaci *Genes.* 27. Jacobi *Genes.* 49. Mosis *Deuteron.* 33. De his notandum 1. Quod ratione benedicentium non tantum sunt vota & orationes, sed etjam denuntiationes, absolutæ promissiones, & futurorum prædictiones; immo & collationes ac productiones, si cum ipso actu, seu ad actum benedictionis de facto adsit effectus aliquis miraculosus. 2. Quod donum seu potestas extraordinaria ejusmodi benedictionum (quatenus dicit denuntiationes & prædictiones) habeat se ad modum prophetiæ, immo ad eam reducatur tanquam species ad genus suum, aut pars ad totum: quatenus verò dicit productionem effectus miraculosi, (cujus respectu benedicens est instrumentum morale, haut aliter ac Elias maledicens. 2. *Reg.* 1. Et Petrus *Actor.* 5. Paulus *Actor.* 13.) reducenda sit ad donum miraculorum. 3. Quod tales benedictiones absolutæ sunt, & semper effectum suum sortiuntur. 4. Quod à nemine sunt imitandæ, nisi sentiat spiritum & motum extraordinarium; non magis quam vaticinia, patratio miraculorum, maledictiones Eliæ aut Elizæi, juxta *Luc.* 9. 55.

3 *Ratione objecti* variè dividi possunt benedictiones Dei, Christi, Angelorum & hominum. Nos hominum & Christi nunc aliquas tantum explicabimus: reliquas enim quivis per se facile deprehendet, nec de iis est controversia. Homines ergo benedicunt vel hominibus, vel rebus. *Illis* directè optant aut etiam nuntiant à Deo benedictionem, aut denique pro iis & super iis, sive absentibus, sive quocunque impedimento non intelligentibus Deo supplicant & gratias agunt. *Rebus* ratione carentibus benedicunt, non directe iis optando aut nuntiando (quia non intelligunt) fausta

fausta & felicia: sed super iis ac circa earum virtutes, actus & usus benedicunt, hoc est, Deo supplicant & gratias agunt, optatione ac denuntiatione directâ ad homines, quibus per creaturas illas bona conferri solent. Tales sunt benedictiones ciborum, pharmacorum, jumentorum, &c. Utræque autem benedictiones & rerum & personarum sunt vel ordinariæ, vel extraordinariæ. Illę sunt vel typicæ vel non typicæ. *Typicæ*, quę & consecrationes, sunt *personarum*, ut Sacerdotum & Naziræorum, *Levitic.* 9. *Numer.* 6. 9.; *rerum*, ut tabernaculi, utensilium, &c. *Hebr.* 9. 21. 22. *Numer.* 7. 1. aquæ sanctæ. *Numer.* 5. 17. Ad has consecrationes reducuntur reconciliationes Tabernaculi & Altaris. *Levitic.* 16. *vers.* 18. 19. 20. *Non typicæ*, sunt benedictio & consecratio *personarum*: ad sacrum Ministerium, Regum ad Regnum: *rerum*, aquæ scilicet ad Baptismum, panis & vini ad Cœnam Domini. *Extraordinariæ* sunt vel *personarum*, 1. *Sam.* 10. *vers.* 1. 2. *Reg.* 9. 3. vel *rerum*, aquæ salsæ, panis. 2. *Reg.* 2. 21. 22. & 4. 43. Ad extraordinarias etiam refer Apostolorum. *Actor.* 8. *vers.* . & 10. *vers.* . & 19. *vers.* . Benedictiones Christi sunt vel *personarum*, ut infantum, *Marci* 10. *vers.* 16. & Apostolorum ad apostolatum, *Iohan.* 20. 22. *Luc.* 24. 51. vel *rerum*, ut essent tanquam signum arbitrarium ad miraculosum aliquem effectum, *Marc.* 6. 13. 56. & 7. 33. *Iohan.* 9. 6. *Actor.* 19. 12. aut etiam tanquam medium quodammodo, ut pauci panes ad cibanda aliquot millia, *Luc.* 9. 16. Certum quendam modum & gradum benedictionis constituunt *expiationes & lustrationes*, quibus personæ aut res ab immunditiâ & maledictione peccati liberabantur. De quibus alibi agendum, ubi *de Sacrificiis*.

Ratione finis & effectus distinguuntur benedictiones in consecratorias 4
strictè dictas & non consecratorias. *Illa* sive authoritativæ, sive caritativæ, sunt, cum res ipsæ per se non mutant statum suum, sed per accidens & ratione utentis fiunt ac dicuntur sanctæ & mundæ. 1. *Timoth.* 4. 4. 5. *Tit.* 1. 15. *Illæ* sunt, cum per benedictionem res ipsæ mutantur ac transferuntur ex statu & usu communi in statum & usum sacrum: ita ut reali mutatione (non inhærente, sed adhærente ac relativâ) & sint & dicantur tantum sacræ, nec, jam usibus communibus, aut aliis, quam sacris, quibus dedicatæ sunt, amplius applicari & inservire possint. Sunt autem illæ, vel V. Test vel N. Test. *Priores*, rem à communibus & profanis separabant, eamque faciebant sacram, & effectum tribuebant sanctificandi, purgandi, reconciliandi, typicè scil. & symbolicè. Confer *Hospinianum lib.* 4. *de Templis, cap.* 1. *Posteriores*, idem præstant, hoc tamen discrimine, quod non tribuant rebus effectum moraliter instrumentalem typicè quid præfigurandi, sed evidenter signandi & obsignandi, idque tantùm in

usu legitimo; non verò extra illum. Et tales res consecratæ ac benedictæ sunt sola aqua in usu Baptismi, panis & vinum in legitimo usu Cœnæ.

Problemata. I. An aliqua concepta verborum formula, & certi gestus ac ritus à Deo non præscripti, sint de essentiâ benedictionis, sive communis, sive specialis in Sacramentis? Et an aliam rationem ac efficaciam illa habeant, quàm signi arbitrarii; siquidem Scripturæ non repugnent. *Neg.* II. An separatio, constitutio, consecratio personarum ad sacra Ministeria (*Actor.* 13. *vers.* 2. ἀφορίσατε δὴ μοι, &c.) eas ita constituant in ordine rerum sacrarum, ut charactere & sanctitate relativâ indelebili signati non possint aliis usibus adhiberi: siquidem rationes adsint sufficientes? *Resp. Neg.* Quænam autem sint rationes sufficientes, sive ex personâ & qualitatibus ordinati aut ordinandi, sive ex publico rerum statu in Ecclesiâ aut Politiâ desumtæ, alibi dicendum est. Neque enim avaritiæ, aut superbiæ, aut contentionis, aut cujuscunque privatæ φιλοσοφίας stimulis & tentationibus tantum concedendum est, ut à sancto illo proposito serviendi Christo in Ecclesiæ ædificatione resiliamus, nedum ut munus nobis concreditum turpiter deseramus. Videmus rarò in pietatis profectum & animi consolationem ac tranquillitatem hoc cedere. Ne dicam, aliquorũ desertorum animos à zelo orthodoxæ religionis & ἀνυποκρίτου pietatis, & specialiter ab ordine sacri Ministerii haut parum abalienari: ita ut applicari huc possit vulgatum Papatus dicterium: *Omnis apostata est osor sui ordinis.* III. An benedictiones Bileami *Numer.* 23. 20. ad extraordinarias & propheticas sint reducendæ? *Aff.* ex *Numer.* 23. *vers.* 5. 7. 12. 20. IV. Quid de reliquiis panis (quas εὐλογίας vocabant) olim distributis in Catechumenos, aliosque Christianos domi desidentes statuendum? *Resp.* Non fuisse quidem, Papatum, sed occasionẽ dedisse primo gradui ad ἀρτολατρίαν. De ritu istarum eulogiarum vide *Baronium ad ann.* 314. §. 13. 14. *Casauboni Exercit. XVI. num.* 35. Et *Concil. Laodicens. can.* 14. coll. cum 32. 37. 38. 49. V. An à viris in fide ac pietate radicatis, aut ab Ecclesiæ Pastoribus & Parentibus, benedictionem petere liceat: ut quidem in Angliâ hoc ab omni ævo frequentatum laudat *Gretserus de Benedictionibus, pag.* 281. & *Cornelius à Lapide comment. in Numer.* 6. 27. *Resp.* Per se & intrinsecè morem hunc non esse malum; sed adiaphorum: modò ne in formalitates mundanas, aut in opus operatum & ceremoniam aliquam sacramentalem degeneret: imprimis hoc caveatur in ritu genuflexionis petentium, & χειροθεσίας benedicentium. VI. An templa, mensę, mappæ, calices, candelabra, campanæ, pulpita seu scamna, conclavia, candelæ, portę, vectes, seræ, areæ, cœmiteria, sint res sacræ symbolicè ita dictæ? tanquam pars cultus divini, aut tanquam medium & instrumentum ejus proprium ad id tan-

id tantùm consecratum? *Neg.* VII. An parietes, pavimentum, trabes, tegulæ, &c. hoc est, systema Templi propriè sit dicendum sanctum, etiam præsente Ecclesiâ? *Neg.* De hoc ex professo agimus in 1. *part. Politic. Eccles. tit. de Templo & utensilibus Templorum.*

Opponuntur benedictionibus, tum maledictiones, tum benedictiones perperam sic dictæ. Maledictiones benedictionibus à nobis explicatis oppositę dicuntur & diræ, execrationes, imprecationes. Gr. κατάρα, ἀρὰ, Hebr. מארה à verbo ארר; cujus synonyma קבב *Numer.* 23. 8. & נקב perforavit, transfixit, & metaphoricè *execratus est, maledixit, Levitic.* 24. 16. קלל in pihel, *maledixit, blasphemavit, Levitic.* 24. 14. & 20. 9. Sunt etiam voces נאץ & צרף. Dividitur maledictio ex causis: Et sic est vel 1. *Dei. Genes.* 3. 14. 17. & 4. 11. *Deuter.* 27. 13. 2. *Christi* Mediatoris, *Matth.* 21. 19. & 25. 41. & maledictiones in ipsius personâ typicè propositæ, *Psal.* 69. 3. *Angelorum* (quò fortè referri posset illud *Judic.* 5. 23.) 4. *Hominum*; Quę tendunt vel in Deum, & dicuntur propriè blasphemiæ: vel in homines aliasve creaturas propter homines; & nihil aliud sunt quàm *imprecationes, optationes aut etiam denuntiationes malorum, interposito nomine Dei, ejusque potentiâ & vindictâ sive implicitè sive explicitè ad hoc advocatâ.* Dicuntur etiam *diræ* & *exsecrationes.* Tales autem maledictiones sunt vel licitæ vel illicitæ. Illę sunt vel ordinarię & communes, vel extraordinariæ & speciales. Ordinariæ sunt quando damnum & exitium aut adversa alicui à Deo vovemus & imprecamur. Cujus hæ sunt conditiones 1. Ut fiat ad gloriam Dei & salutem Ecclesiæ. 2. Absque privatæ vindictę studio. 3. Ut tendat in hostes aut osores non privatos *Matth.* 5. 44. sed publicos, juratos, professos, ac pertinaces Dei, Euangelii, Ecclesiæ, & Patrię hostes ac persecutores. 4. Ut non imprecemur ulterius quid, quàm temporale exitium aut incommodum, ne possint saltem piis nocere, & conceptam animo vindictam explere: Nisi Deus extraordinariò quid revelet, aut constet nobis eos peccare in Spiritum Sanctum. 5. Ut execratio nostra non tam tendat in personas, quàm in eorum peccata, malesana consilia & diabolicas machinationes. Tales devotiones, & imprecationes esse licitas, constat ex *Numer.* 10. cum *Psal.* 68. *vers.* 1. 2. 3. & *Psal.* 35. & 83. Creaturis irrationalibus maledicitur in ordine ad homines, quando Deus contra eas invocatur; ut viribus exutæ bonis non noceant, aut ut malis noceant: aut quando quis eas seu usum earum detestatur *Gen.* 49. 6. 7. Ad ordinarias has maledictiones reduci possunt, devotiones & anathemata, Hebr. חרם hominum aut aliarum rerum propter homines, *Levitic.* 27. quæ Græci ἀναθήματα & καθιερώματα, Latini (si personę essent) devota capita appellant. Erat autem ejus-

modi *cherem* duplex: vel ita Deo devotum, ut nulli omnino usui amplius inserviret, hoc est, ut destrueretur: vel ita devotum, ut nulli usui nisi sacro & religioso inserviret. Ne actum hic agam, vide de *cherem* eruditè, solidè, plenè supra omnes alios, quos ego hactenus videre potui, differentem *Carolum de Maets in* eximiâ illâ *Diatribâ de Voto Iephtæ*, propediem cum Deo recudendâ. Eodem refer Pauli anathema maranatha, 1. *Cor.* 16. 22. & 1. *Tim.* 1. 20. & Ecclesiasticam excommunicationem, quæ non maledicit vovendo seu optando, sed nomine Dei denuntiando, 1. *Cor.* 5. 3. 5. De quo ex professo in *Politic. Eccles. part.* 3. *Extraordinariæ maledict.ones* sunt, quæ peculiari Dei instinctu & motu concipiuntur, quales Eliæ, 2. *Reg.* 1. Elizæi, 2. *Reg.* 2. Josuæ adversus instauratorem Jericho, *Iosuæ* 6. 26. Petri, *Actor.* 5. Pauli, *Actor.* 13. 10. 11. & Noachi, *Genes.* 9. 25. Maledictiones illicitæ sunt, quas homo pravo judicio & affectu emittit in Deum, in seipsum, in alios homines, in alias creaturas. 1. *In Deum* vel *directè*, *Levitic.* 24. *Iesa.* 36. 6. 7. Huc refer blasphemias hæreseos speculativæ adversus Essentiam aut personas, aut opera, aut verbum Dei, 1. *Timoth.* 1. 20. *Iudæ vers.* 4. 10. 11. vel *indirectè* & per participationem cum aut doctrinâ aut moribus occasionem dant blasphemiæ, *Rom.* 2. 24. 2. *Petr.* 2. 1. 2. Confer suprà *Disp. de Hæresi part. penult.* 11. *In seipsum*, *Matth.* 26. 74. *Actor.* 23. 14. 111. In alios homines superiores, inferiores, pares. Peccatum hoc exaggeratur, cum homines sunt innocentes, aut pii, aut benefactores. *Iohann.* 7. 49. *Exod.* 21. 17. Huc pertinent anathemata Antichristi, & conciliabuli Tridentini in Orthodoxos: quibus illi nos non innodant Proverb. 26. vers. 2. *Exsecratio, quæ sine causâ, non veniet*: sed seipsos induunt, Psal. 109. vers. 18. *induat maledictionem*, &c. IV. In alias creaturas, earumque facultates, modos, & circumstantias, *Iob.* 3. 1. 2. 3. Gentilium diræ omnes erant illicitæ, quippe injuriæ in Deum, seipsos, proximum, alias creaturas. Vide *Antiquarios & Philologos de diris earumque formulis, ritibus, &c. de catharmate & devoto capite, de evocatione Deorum tutelarium, eorumque in hostes incitatione.* Quæ usum suum habent in explicatione Bileami, *Numer.* 22. 24. Ethnicis diris accensendæ & *Magicæ*, *Numer.* 22. 6. & 23. 8. (de quibus suprà in *Disp. de Magiâ.*) Et hodiernæ *Iudaicæ*, quarum aliquas notavimus in *Disp. de Iudaismo.* Quantum autem peccatum sit blasphemia in Deum, aut imprecatio in proximum, aliasve creaturas ut multis hic demonstremus, non fert ratio Thesium. Adeundi sunt *Practici & Commentatores ad* 3. *Præceptum Decalogi*, ubi & exempla puniti hujus peccati annotantur. *Gretserus tract. de Benedictionibus lib.* 3. qui est de maledictionibus, pleraque exempla ex fabulosis suorum legendis & vitis congessit.

Alterum

Alterum oppositum benedictionum sunt pseudo-benedictiones, quæ 6
tendunt aut in objectum indebitum, aut in debitum objectum indebito modo, aut ad indebitum finem. *I. Illa* sunt cum maledictis aut maledicendis benedicitur, ex. gr. cum peccator & hypocrita in peccato suo sibi benedicit; cum aliis pulvillos consuit, & vivificat morti devotos. *Ezech.* 13. *II. Illa* sunt cum ritibus à se excogitatis aut aliis non necessariis, adhæc conceptis verborum formulis utitur, iisque ut & tempori ac loco se adstringit; absque instituto divino. Farraginem istarum suprà indicamus, in *Disp. de Superstitione*. *III. Ha sunt*, cum benedicitur, ut in creaturas sanctitatem aliquam & efficaciam ad effectus supernaturales introducant, quam tamen Deus non promisit. Dividi possunt Pseudo-benedictiones in Ethnicas, Judaicas, Muhammedicas, Papisticas, Magicas. *De Ethnicis* benedictionibus & consecrationibus publicis per Consulem aut Præfectum sacrorum factis, *Mynsingerus ad Institut. lib.* 1. *tit. de rer. divis. Casaubonus Exercit. pag.* 540. & *Authores qui Deos, sacrificia, convivia, funera eorum descripsere*. Privatas ipsorum superstitiones infinitum esset recensere. Vide suprà *Autores* aliquot *indicatos* in *Disp. de Superstitione*. *De Judaicis Stuckius antiquit. convival. lib.* 2. *cap.* 36. Imprimis *Buxdorfius in Synagog. Judaicâ*, & *Magistri Judæorum ad tract. Thalmud. Berachot: Muhammedicas*, partem aliquam notavit autor *Turco-Papismi*. Eas si quis accuratius investigare velit, adeat *Scriptores in Disp. de Muhammedismo* à nobis designatos. De *Papisticis* ex professo agendum: cum quibus & Orientalium non paucæ symbolizant, ut videre est in *Liturgiis eorum, & libris ritualibus* alibi (*in Politic. Eccles. tit. de Liturgiis*) indicatis: nominatim hodiernorum Moscovitarum, quorum Metropolita bis in anno benedicit fluvio Moscuæ, & aliis fluviis & puteo cuidam Drohobitii, ut in fluvios viri fœminæque se ter immergant, & ex iis aquam hauftam servent ad peccata abluendo, & morbos sanandos, ut refert *Possevinus*, & *Sigismundus ab Herberstein de rebus Moscoviticis*. Antiquorum periergiam in benedictionibus aliisque ceremoniis, tum Orientalibus, tum Occidentalibus occasionem dedisse, nemo inficiari potest, qui modo Canones eorum inspexerit. Quamvis nolimus dicere, eas formaliter fuisse Papisticas. Sed de his alibi. *Magicæ* benedictiones quæ qualesve sint, & quomodo cum iis Ethnicę, Judaicę, Papisticæ symbolizent suprà ex *Disp. de Magiâ*, & ex collatione earum cum Ethnicis, Judaicis, Papisticis, cognosci potest.

Benedictiones Papisticę, quot & quales sint, Ecclesiasticę ac communes, scil. (nam vulgarium & specialium numerus iniri non potest) disces 7
ex *Missali, Pontificali, Ceremoniali, Rituali seu Pastorali, Durantis Rationali,*

& *libris Exorcisticis*: ubi multiplices earum formę exhibentur. Quæ sit ipsarum natura & proprietates methodicè & dogmaticè non ita explicant. Nos ista collegimus ex *Thomâ part.* 3. *quæst.* 83. *art.* 3. *Cajetano in* 22. *qu.* 88. *art.* 11. *Bellarmino de Ecclesiâ triumphante lib.* 3. *cap.* 7. *Gretseri tract. pecul. de Benedictionibus. Gavanti Thesauro sacr. rit. tom.* 1. *part.* 4. *pag.* 302. *Sylvestro in Summâ, in voce Benedictio. Navarro in Manuali cap.* 23. *n.* 99. imprimis *Zvvarezio de Religione lib.* 4. *cap.* 14. & *in* 3. *qu.* 65. *Disput.* 15. I. Omnem benedictionem esse actionem religiosam seu actum religionis, eamque habere suum terminum formalem, rem benedictam. II. Benedictionem esse vel communem & non consecratoriam, qualis est benedictio liberorum, mensæ, &c. quæ omnibus fidelibus, etiam laicis competit: vel *specialem* seu sacerdotalem & consecratoriam; cujus terminus sit *res consecrata, seu res sacra, seu sacramentale.* Hæc à communi differt, quod verbis seu formulis certis & ritibus, & quidem cum & ex potestate ac authoritate Ecclesiæ, ejusque nomine peragatur, unde & speciali nomine ceremonia sacra & Ecclesiastica aut actio sacramentalis dicitur. Quæ vox aliquando latè notat omnem ceremoniam sacram; aliquando strictè ceremoniam quæ pertineat ad administrationem Sacramentorum. III. Terminum consecrationis, sacramentale scil. differre à Sacramento, quòd disponat ad Sacramenta & ad gratiam, non verò ex opere operato eam conferat. IV. Dispositionis istius effectus sunt isti. Quòd rebus illis consecratis per consecrationem conferatur spiritualis quædam virtus & sanctitas relativa; atque adeò per eas remittantur peccata venialia, insidiæ & insultus diaboli avertantur, homines confirmentur in virtute, morbi sanentur; denique quod sint mystica rerum spiritualium signa, ut quidem *Durantes in Rationali* minutatim mysticas has significationes explicat. V. Ut duplex est benedictio sacerdotalis *invocativa* scil. & *constitutiva*, sic duplex melioris doctrinæ causâ distinguimus sacramentale, *transiens* & *permanens*. Utrumque est sanctum & habet effectum supernaturalem, *Zvvarezius loc. cit.* sacramentale transiens vocat ipsam actionem sacramentalem seu consecratoriam & benedictoriam; quam propriè ad genus ceremoniarum seu rituum reducimus: & sacramentale permanens vocat terminum istius actionis, seu rem consecratam. Nos res consecratas distinguimus in duo genera. Prioris generis sunt Benedictiones *nuptiarum, domus, navis, armorum, vestium, vini,* quod benedicitur in festo S. Johannis, *panis, lactis, mellis, ciborum, carnium, Agni Paschalis, medicamentorum, ramorum, palmarum, benedictio Monachi & vestium in professione, & quæ datur in completorio; præterea Catechismus in Baptismo*, &c. Alterius generis sunt, *Templa, Altaria, Imagines, baculus Episcopalis,*

ſcopalis, cineres, thus & ſuffitus, triplex oleum ſeu chriſma. Catechumenorum ſcil. infirmorum, ordinandorum, cerei in Eccleſiâ, cereus Paſchalis, campanæ, calices, veſtes ſacræ, globuli ſeu grana, reliquiæ ſacræ, ſepulchra in Templis aut Cæmeteriis, imprimis Agni Dei, & aqua benedicta, de cujus virtutibus & miraculis tam multa *Gretſerus lib. 2. cap. 4. 5. 6.* & ante eum *M. Antonius Marſilius tract. peculiari*, cui *tit. Hydragiologia*. Ex noſtris *Hoſpinianus de Templis, cap. 25.* Denique, prora & puppis omnium ſacramentalium *Signum crucis* tam transeuntis, & in aëre formatę quàm permanentis, ſive in ſuperficie pictę, ſive in ligno, lapide, metallo, &c. effigiatæ; cujus efficacia & uſus eſt univerſalis, in omnibus benedictionibus, immo per quod ſolum multæ peraguntur, teſte *Gretſero lib. 1. cap. 1.* & *in præfat.* Aliæ diviſiones ex *Zvvarezio* inſtitui poſſent. Sed ſufficerit nunc Conſtitutivam conſecrationem diſtinxiſſe in eam quæ eſt Sacramenti, & quæ eſt Sacramentalis. Priorem rurſum in *converſivam*, ut conſecratio panis in Cœnâ, & non converſivam, ut aquæ in Baptiſmo. VI. Diſtinctionem iſtorum Sacramentalium à communibus tam Sacerdotum, quàm Laicorum benedictionibus hanc conſtituunt: Quòd illa ſunt actus ſeu functiones ordinis, quæ nomine totius Eccleſię peraguntur; & quorum termini ſeu res ſacratæ conſequenter ſpecialem effectum habent, ſaltem per modum impetrationis. Diſtinctio Sacramentalium inter ſe eſt. I. Quod tranſeuntia non habeant in ſe introductam virtutem divinam & Spiritum Sanctum ſeu ſanctitatem relativam (uti limitatè ſic loquuntur *Bellarminus de Imaginibus cap. 19. Zvvarezius in 3. tom. 3. Diſp. 81. ſect. 8.*) tantum adſtrictè ad uſus ſacros: permanentia autem habeant. II. Quòd permanentium eſſe ſupernaturale & ſpirituale, quod habent quatenus ſunt res ſacræ ex inſtituto &c. ex habitudine ad poteſtatem & finem ſupernaturalem tantum, ab ipſis tolli non poteſt, quamdiu manet materiale ipſorum, hoc eſt, eſſe ipſorum naturale aut artificiale, ex. gr. oleum, forma calicis, &c. Eſt enim indelebilis eorum conſecratio, ita ut ſemel redacta in ordinem rerum ſacrarum, in eo manere debeant, & res non ſint habiles ad alium uſum, nec ad ſtatum communem rurſum redigi, aut ad communem uſum applicari poſſint: Hoc enim eſſet execrari, ut loquitur *Cajetanus loc. cit.* Hinc otioſæ illorum Diſputationes de Simoniâ, de Venditione, &c. apud *Thomam in 3. qu. 67. art. 6.* & *qu. 82. art. 8.* & *qu. 83. a. 3.* & *Zvvarez de Relig. lib. 4. cap. 14. 3.* III. Quòd conſecratio eorum ordinariò non reiteretur, niſi aliquo in caſu, ut templi cum exuſtum eſt, aut ſanguine pollutum. *Thom. p. 3. qu. 83. art. 3.* IV. Quòd conſecrare omnia permanentia, ſoli Epiſcopo conveniat; exceptâ euchariſtiâ *p. 3. qu. 82. art. 1.* & *3.* tranſeuntia etiam benedicat Sacerdos; Videtur adden-

addendum, pallia Archiepiſcopalia, roſam in Dominicâ lætare, Agnos Dei, aliaque à ſolis Papis conſecrari: uti diſces ex *Ceremoniali Romano*. De Agnis Dei ſuprà *peculiari. Diſp.* actum.

Conſect. 1. Blaſphema eſt aſſertio Cornel. à Lapide Comment. in Syracidæ cap. 50. *Benedictiones Papæ Romani multo efficaciores eſſe Sacerdotum, Patriarcharum, Prophetarum in V. Teſt. Quamvis illæ magnam haberent virtutem, quippe factæ ex promiſſione Dei.* Rationem hanc addit: *Quia fiunt nomine & meritis Chriſti, à quo omnis gratia in homines dimanat.* II. *Ridiculum antiquarium agit* Gretſerus lib. 1. cap. 14. *cum morem propinandi apud Germanos, contendit nihil aliud eſſe quam petitionem benedictionis; eumque ut & hauſtum S. Iohannis abituris oblatum ad benedictiones refert.*

Problem. I. *Pulvis ad tumulos Sanctorum, per quem tam multas benedictiones dari teſtatur* Gretſerus in præfat. *ſitne ſacramentale per benedictionem invocativam, an per conſtitutivam?* II. *Pallas detritas, cathedras, candelabra, vela, aliasque res ſacras (ne cedant ſcil. in uſum profanum) eſſe comburendas, & cineres in Baptiſterium inferendos, &c. ne introeuntium pedibus inquinentur, cum Iure Canonico determinat* Thomas p. 3. qu. 83. a. 3. *Quæro an cineres illi ſint res ſacræ ſeu ſacramentalia, qui communi uſui inſervire non debeant?* III. *Cum juxta* Hebr. 7. *minor benedicatur à majori, quæro an ſacerdos benedicens Euchariſtiæ, major ſit Chriſto, & Epiſcopus conſecrans imagines Chriſti aut cruces ſeu crucifixos ligneos iiſdem major ſit, quæ tamen cultu religioſo latriæ coluntur in Papatu, quo Sacerdotes & Epiſcopi non coluntur.* IV. *In Miſſâ ſolemnem benedictionem impartiunt populo miſſificantes, & κατ' ἐξοχὴν Papa in die aſcenſionis: Quæro, an efficaciores & præſtantiores ſint illæ benedictiones, jucundis & lepidis illis* (ut loquitur Gretſerus lib. 1. cap. 11.) *Priorii cujuſdam Ciſtercienſis, qui elevatâ manu benedicebat ciconiis; & Franciſci, qui aviculas aliaque animalia cum benedictione ſæpe à ſe dimittere conſueverat.*

8 Exhibuimus ἀπὸ τοῦ πάντος farraginem Papiſticarum benedictionum & conſecrationum; reſtat rationibus quibuſdam eas impugnemus. *Prima eſt*, & generalis, quia omnis benedictio eſt aut *operativa* Dei ſcil. & Chriſti; aut *denuntiativa*, eaque ordinaria typica in V. Teſt. & ſacramentum in N. Teſt., vel extraordinaria Angelorum ſcil. & Sanctorum, qui peculiari poteſtate & dono ad hoc erant inſtructi; aut *votiva* ſeu invocativa, quæ eſt omnium Paſtorum & fidelium. Ad primum genus ſuas non referunt, nec ad tertium referri volunt. Ad ſecundum referri nequeunt: neque enim vigent nunc conſecrationes typicæ & inde reſultans ſanctitas ceremonialis; nec ſunt ſacramenta: nec illi probant Epiſcopos ſuos peculiari poteſtate ad hoc inſtructos, non magis quam dono prophetiæ & miraculorum. *Secunda*, Quia peraguntur abſque mandato & promiſſione Dei,

Digitized by G

Dei, & per consequens ex ordinatione Dei nullam habent efficaciam & vim spiritualem ad animas expiandas & sanctificandas, diabolum & mala corporalia avertendi. Nusquam Deus jussit tale quid exspectare ab illis creaturis. *Tertia*, Si talis efficacia & effectus supernaturalis rei consecratæ esset annexus aliâ & speciali quâdam ratione, quàm precibus fidelium; utique illam exsereret: atqui hoc non facit, quidquid illi exempla miraculorum ex mythologicis suis Scriptoribus accumulent. Ruborem suum non obscurè prodit Gretserus lib. 2. cap. 51. cum sollicitè disquirit, *cur hodie per rerum benedictarum usum miracula patrari non videantur.* *Quarta*, Est *abusus nominis* divini, verbi Dei scil. & precationis, quæ adhibentur; est *superstitio* & ἐθελοθρησκεία, *Matth.* 15. 9. *Col.* 2. 22. 23. *Galat.* 1. 8. est *symbolizatio* cum Magicis & Theurgicis operationibus, cum infandis Gentilium lustrationibus & consecrationibus, cum vanis Judæorum & Mahumeditarum observationibus, & cum vulgaribus vetularum in Germaniâ benedictionibus; quas taxat *Gretserus lib. 2. cap. 50.* quod ex collatione & usus & consecrationis earum rerum cuivis patebit. Nihil excipi potest, quo ista ab illis distinguantur, nisi verbum mandati & promissionis divinæ exhibeant. At ubi illud verbum est? In traditione dicent, non in Scripturâ. Et ubi illa traditio? In facto, consuetudine, corde & ore Ecclesiæ, Romanæ scil. & Papæ. Huc enim, quidquid animosè in procinctu stantes crepent & minentur, in ipso conflictu tandem rediguntur *Gretserus*, *Delrio*, & subtilitate suâ plerumque propriam thesin subvertens *Zuvarezius*. Ante illos *Viguerius Instit. cap.* 15. *pag.* 140. jam distinxerat, esse ex institutione, & propterea posse Ecclesiam ad libitum super iis dare & auferre potestatem, non verò super Sacramentis. Atqui meminisse debebant se nobiscum disputare, qui Ecclesiam Romanam aut Papam non agnoscimus. Et siquidem talis probatio non sit petitio principii, tum sanè chartis & verbis in hâc aliisque controversiis parcant, & solum illud αὐτὸς ἔφα nobis opponant. *Quinta*, ex absurdis consequentibus. 1. *Quod* cum Deus consecrationem Sacramentorum, eorumque efficaciam nobis in Scripturâ revelârit, nullibi tamen Sacramentalium istorum meminerit: quorum tamen usus, imprimis crucis, aquę benedictæ, agni Dei, rosarii, &c. in N. Test. tantopere vigere debeat: ut quidem in Papatu supra, si non omnia, saltem pleraque sacramenta fiduciam & devotionem hominum post se trahunt: ad quod infinitis miraculis, & immensis præconiis, aliisque commentis per Doctores excogitatis dementantur. 2. *Quod* Sacerdos possit consecrare Eucharistiam, non verò Sacramentalia stricte sic dicta: quasi ea altioris ordinis essent, quàm Sacramenta. 3. *Quod* bona mobilia Ecclesiæ, e.gr. pulpita, pallas, vela, &c. magis

Digitized by Google

ex vi vocis, sed ex subjectâ materiâ & circumstantiis textus Sanctitatis hanc aut illam speciem designantis petendum est. Est enim sanctitas alia infinita, prima, per essentiam & essentialis; solius scil. Dei: alia finita, secunda, accidentalis, participata. Quæ rursum est vel humanę naturæ Christi, vel Angelorum, vel fidelium, vel Ministrorum Ecclesiæ: vel est rerum peculiari quodam respectu ad Deum pertinentium, ut Cœlum est sanctum Dei habitaculum & Templum, *Psal.* 11. *vers.* 4. *Ionæ* 2. *vers.* 8. 2. *Paralip.* 30. *vers.* 27. Ecclesia est Dei sanctuarium & thronus sanctitatis Dei, & domus Dei, 1. *Timoth.* 3. *vers.* 15. quomodo Abassinis Ecclesia dicitur *betha Chrestejan*, id est, domus Christianorum, & *betha Chrestejano* aut *Chrestejanou*, id est, domus Christiana; & Ecclesię plurali numero *abjata Chrestejanat*, id est, domus Christianæ. Sic peculiari quodam respectu Templum sub V. T. erat *domus & sanctuarium Dei*, & Hierosolyma *Vrbs Sancta*, & terra Israëlitica *Terra Sancta*. Quæ sub N. T. tali appellatione notari nequeunt; nisi admodum ὁμωνύμως, homonymiâ scil. ἐξ μιμήμα, quia olim fuerant talia. Nunc verò sunt *domus deserta*, juxta prędictionem Christi, *Matth.* 23. *vers.* 38. Ut vel hinc videas, quo judicio peregrinationes ad terram sanctam (quam ita appellabant), & tot tantæque expeditiones pro ejus recuperatione antehac susceptæ sint. Confer suprà *Disp. de Peregrinationibus.* Porro sanctitas finita ex reipsâ rectè distinguitur in inhærentem & relativam. *Inhærens* est rectitudo & conformitas humanorũ actuum, & facultatum (nam de Angelis hic nunc non agimus) cum lege Dei: Estque hæc tantum in personis, actionibus ac facultatibus personarum, quatenus rectæ rationi & Legi divinæ subjiciuntur. Ita ut nullis rebus ratione destitutis, ut ut aliàs sacræ dicantur, inhærens sanctitas tribui possit. *Relativa* est, quæ personis aut rebus convenit ob peculiare Dei dominium, aut peculiarem Dei præsentiam atque operationem circa eam personam aut rem, aut ad præsentiam alicujus personæ aut rei, aut per eam personam aut rem tanquam instrumentum, aut in eâ personâ & re. Relativa ex dominio peculiari tribuitur personis aut rebus. *Prior* omnibus fidelibus distributim, & collectivè omni Ecclesię, quæ est populus Dei sanctus, Dei peculium: specialiter Israëliticę, secundum statum V. Testamenti. *Posterior*, rebus quibusdam tribuitur ut terræ Canaan, decimis, primitiis, & reditibus Deo ad cultum tunc consecratis. Peculiaris planè est sanctitas relativa, quæ Christo Mediatori, sancto sanctorum secundum assumtam humanam naturam tribuitur: ubi Mysterium peculiarissimi dominii, operationis, inhabitationis & unionis personalis verâ & indubitatâ fide agnoscendum est. Relativa ex præsentiâ & operatione Dei peculiari in personâ & circa personam, tribuitur fidelibus per

Christum justificatis, in quibus habitat per fidem, & quibus imputat perfectam Christi sanctitatem, quâ illi reverà coram tribunali Dei censentur & habentur sancti & hæredes vitæ æternæ. Relativa etiam tribuitur verbo Dei & Ministris Verbi, ut & Sacramentis, per quod, quos, quæ, tanquam instrumenta moralia, Deus suos ad sanctitatem & salutem ducit. Eadem tribuitur omnibus aliis appropriatis ac peculiaribus rebus mediis atque instrumentis cultus divini, ut in V. T. Tabernaculo, Templo, & utriusque utensilibus, vestibus Sacerdotalibus, breviter locis & temporibus ad quæ aut in quibus Deus ordinariò aut extraordinariò præsentiam suam & operationem peculiarem promittebat ac præstabat. Atque hæc sanctitas ex relatione secundum esse. Quæ verò sanctitas ex relatione secundum dici, aut secundum extrinsecas denominationes, impropriè rebus tribuitur; aliquando impropriissimè per metaphoram catachresticam, sicuti medium noctis meridies noctis, & Typhis nauclerus dicitur auriga navis. Ita Poëta dixit auri sacram famem, & Scriptura βδελυροὺς insignit nomine קדש *kadesch* & fæm. קדשה *kedescha* tanquam impuritatis consecraneos, qui seipsos ei dedicant & prostituunt. Cibus, potus, & similes res communes, quæ in se nullam habent sanctitatem relativam, sed per aliud seu per accidens fidei & gratiarum actionis sanctificari dicuntur fidelibus. 1. *Timoth.* 4. *vers.* 5. cum *Tit.* 1. *vers.* 15. Haut aliter ac à sanitate hominis, urina sana, pullus sanus, medicamentum sanum, &c. ὁμωνύμως denominari solent. Innuitur etiam sanctificatio conjugis infidelis per fidelem. 1. *Corinth.* 7. *vers.* 14. Ex observatione hujus distinctionis, pendet solutio sequentium Problematum. *II. Probl.* An in cibo, potu, (extra usum Cœnæ Dominicæ) aut in vestitu & similibus rebus communibus earumque circumstantiis, loco scil. & tempore, aliqua sub N. T. sit sanctitas? *Resp.* Inhærere ipsis sanctitatem nemo sanus dicet. Adhærere ipsis sanctitatem relativam, ex consecratione aliquâ dicunt Judaizantes Pontificii. Ita ipsis sacrum Templum & Cœmiterium, sacer cucullus Monachalis, sacræ vestes Sacerdotis missificantis, sacrum oleum, consecrati panes, annuli, globuli precatorii, &c. Nos nullam hic agnoscimus sanctitatem, sed bene in fidelibus temperanter honestè, tempestivè, decorè ad Dei gloriam & salutem suam cibo, potu, vestitu utentibus. In tali enim usu consistit pars sanctitatis & sanctificationis nostræ: debemus enim sancti esse in omni conversatione nostrâ, 1. *Petr.* 1. *v.* 15. in omni verbo, opere, gestu, usque ad cibum, potum, vestitum, 1. *Cor.* 10. *v.* 31. 1. *Petr.* 3. *v.* 5. 1. *Tim.* 2. *v.* 9. 10. & non conformari huic mundo. *Rom.* 12. *vers.* 2. Prodeunt ergo insignem, aut inscitiam, aut sophisticam, qui abusui in vestibus, cibo, potu, aliisque rebus externis patrocinaturi prætendunt,

tendunt, regnum Dei non consistere in cibo & potu (*Rom.* 14. *vers.* 17.), & escam non commendare nos Deo (1. *Cor.* 8. *v.* 8.), & sanctitatē non consistere in vestibus, nec in iis collocandam aut quærendam. Malè consutis pulvillis manus ἀπέκτων fulciuntur. Nam *primò* attendere usui vestitus, cibi, omniumque ad animalem & civilem vitam pertinentium, non est quidem actus Religionis elicitus, & consequenter si τὸ sanctum strictissimè accipias pro formaliter religioso seu actibus & officiis hominis immediatè ac directè in Deum tendentibus, contradistinctè ad actus temperantiæ & justitiæ (ut *Tit.* 2. *vers.* 11.) sanctitas in eo non consistit: est tamen actus Religionis imperatus, & sic in eo tanquam effectu & signo religionis, & tanquam parte integrante totius obedientiæ seu observantiæ & conformitatis nostri cum Lege Dei, sanctitas consistit. Ita *Iacobus cap.* 1. *vers.* 27. dicit τὸ invisere viduas &c. & se impollutum conservare à mundo (in omnibus scil., ergo etiam in abusu vestium, cibi, potus, exercitiorum, &c.), esse religionem puram, &c. Quidni ergò sanctitatem. *Deinde*, attendere vestibus, cibo, operis, exercitiis, aliisque rebus & actibus ad animalem ac civilem vitam pertinentibus, non est quidem per se sine interiori sanctitate cordis, nec per prius & principaliter sanctitas in iis collocanda, sed in sanctificatione cordis: est tamen sanctitas & pertinet ad sanctitatem, si interiorem & genuinam sanctitatem derivemus in verba & opera nostra externa, circa quæcunq; objecta; ita ut & in spiritu & in corpore nostro Deum glorificemus, 1. *Corinth.* 6. *vers.* 20. & ab omni immunditie carnis & spiritus nos purgemus, ac sanctificationem nostram consummemus. 2. *Corinth.* 7. *vers.* 1. Videndum est, nedum nobis aut hominibus de hoc mundo circa usum vestium, frenum conscientiæ laxate, aut aliis ex pravâ æmulatione & contentione obloqui studemus, ad Libertinorum castra paulatim dilabamur, & studium sanctitatis circa hominis exterioris directionem in mera adiaphora, μέσα, libera, & dictas libertates transformemus. Ab hâc parte majus periculum imminet nostris hominibus, quam ab hypocrisi Pharisaicâ (*Matth.* 23. *vers.*) aut superstitione Monachali: contra quam otiosè & importunè nonnulli invigilare, & non sine tacitâ calumniâ præmonere velle videntur. Sed de luxu in vestibus alibi ex professo egimus. *III. Probl.* An utensilibus sacris (uti vocant) præcipuè Templis seu locis, ut & temporibus (excepto Sabbatho Christiano, quatenus ex jure divino moralitas ei tribuitur, de quo infrà suo loco), sanctitas tribuenda sit? *Resp. Affi.* Pontificii. Et ex parte cum iis faciunt, ceremoniarum quarundam & hierarchici Episcopatus zelotæ in Angliâ: quorum disceptationes de Templorum consecratione, de genuflexione ad mensam sacram, de Altaribus, &c. non parum

innovationis & turbationis in Ecclesiâ illâ moliebantur. Nos *Neg* ob rationes, quas suprà tit. *de Superstitione*, & in *Diatribâ de Templis*, exhibemus. Non caret itaque ambiguo, quod subinde Templa seu Oratoria nostra dicantur domus Dei, & templum Dei, & locus Sacer; & dies illi, quibus nativitas, aut resurrectio, &c. Christi pro Concione explicari solet, dies sacri (vulgò Heylige dagen/ Hoochtyden); Quocunque die (non-dominico) verbum Dei legitur & explicatur, preces concipiuntur, Baptismus administratur, & in quocunque loco sancta Dei Ecclesia convenit, ac sacra sua peragit, per denominationem extrinsecam & per allusionem ad cultum V. Test. tempora & loca sacra impropriè subinde à quibusdam dicuntur: propriè verò dici non possunt; uti neomeniæ, festa, templum cum utensilibus, in Vet. Testamento. Illis enim verè aderat sanctitas relativa ex Dei institutione: nostris verò Templis non adest, quæ aliis usibus sæcularibus absque peccato simul inservire, aut ad eos planè transferri possunt, aliis locis ad Ecclesiasticos conventus paratis. Ecclesia contenta & exercitia publica in aliquo ædificio peragi solita sunt revera sancta, sed ideò templum continens non est sanctum. Imperitè à nonnullis subinde excipitur cum Judaico-Papisticâ opinione non symbolizari; si distinctè sanctitas tantum relativa, non inhærens diebus & locis tribuatur. Hæc enim est ipsissima sententia Pontificiorum; qui eandem distinctionem adhibent. Vide *Bellarminum lib. 3. de cultu Sanctorum cap. 6.* Et ex Theologis Anglis hâc in parte novaturientibus *Iosephum Medum in Trigâ Dissertat. Ecclesiastic. de Sanctitate relativâ, Veneratione sacrâ, Sortitione & aleâ in 4. anno 1653. IV. Probl.* An reditus Ecclesiastici, & agri, fundi, domus, armenta, unde reditus suppetunt, sint formaliter sacra, sanctitate relativâ sci l.; & consequenter an nefas sit ea vendere aut permutare, ut dominio translato, aliis usibus communibus ac sæcularibus sive publicis sive privatis inserviant. *Resp.* 1. *Concl.* Non sunt formaliter sacra; qualia tabernaculum, templum, reliquaque utensilia in V. Testamento: sed tantum extrinsecâ denominatione ab objecto & fine proprio talia dicuntur; quòd ex voluntate & destinatione hominum per legitimam sive donationem sive contributionem ad Ecclesias constituendas, propagandas, sustentandas, appropriata sint. 2. *Concl.* Possunt ergo absque sacrilegio & profanatione ab iis, penes quos jus & potestas, vendi ad usum Ecclesiæ ordinarium, aut ad usum quem extraordinarium, necessitate ita postulante: non minus quam alia bona publica civitatum, collegiorum, scholarum, pauperum. 3. *Concl.* Pari ratione absque profanatione & sacrilegio legitimè sive à collegio aliquo sæculari, sive ab aliâ quâvis Ecclesiâ, sive à domo piâ seu pauperum, sive à privato quolibet emi,

Digitized by Google

emi, haberi, possideri, & honestis quibuscunque usibus ex arbitrio possessorum applicari possunt. Quod si enim de templis & utensilibus Templorum, ex. gr. scamnis, pulpitis, campanis, mensis, &c. hoc rectè asseritur (uti ostensum in *Diatribâ de Templis*), multò magis de agris, domibus, armentis, decimis ad Ecclesiam pertinentibus. 4. *Concl.* Addimus posse Reipublicæ aut Ecclesiæ, quæ est in Republicâ, necessitate ita postulante reditus Ecclesiasticos in stipendia militum, in commeatum Bellicum, in muniendam Civitatem, in Classem instruendam, in alios usus publicos ad tempus impendi; immo & ipsos fundos, domos, decimas Ecclesiarum, Scholarum, etiam pauperum vendi & planè abalienari: modò caveatur, ut posteà necessitate hâc cessante, aut æquivalens, si fieri possit, restituatur, aut saltem Ecclesiis, Scholis, pauperibus necessaria suppeditentur. 5. *Concl.* Hinc tamen minimè sequitur, posse nummos, agros, domos, decimas Ecclesiarum, aut Scholarum, aut pauperum clam palamve rapi, atque in usus privatos non-publicos (hoc est, non-Ecclesiasticos, non-Scholasticos, non-pauperum) injustè converti: quod fit dum bona illa vel planè abalienantur & mortificantur; vel soli fructus relictis fundis sub titulo Ecclesiarum aut pauperum, ab ipsis bonorum istorum Patronis ac Tutoribus in propriam culinam inferuntur; vel nepotulis, amiculis, clientibus, notis, aliisque hominibus privatis otiosè abliguriendi conceduntur aut permittuntur; idque gratis absque ullo speciali & necessario officio, aut ministerio publico, sive Ecclesiastico, sive Politico, per ipsos, aut per Parentes eorum præstito aut præstando. Ita ut nec meritum, nec præmium hic locum ullum habeat. 6. *Concl.* Multò minus sequitur, posse homines reformatos in foro poli piè & inculpatè inserere se collegiis Papalibus & pseudo-Ecclesiasticis; & ubi numero superiores facti fuerint, retinere, aut induere antiquos prædecessorum Papisticorum ementitos titulos pseudo-Ecclesiasticos clericatus atque ordinis alicujus Papalis (ex. gr. Archidiaconi, Canonici, Vicarii, Sacerdotis animarum, Scholastici, &c.); retinere item titulum, formam & ordinem exteriorem Capitulorum, inque ea & statuta eorum solenniter jurare: ut sub his ementitis titulis, & sub hâc formâ Capitulorum otiosè & gratis fruantur beneficio absque officio, hoc est, portione Canonicâ seu præbendâ & distributionibus quotidianis. Nulla quippe officii & operis umbra fingi potest, quæ directè, aut analogicè, aut æquivalenter, aut per substitutionem τῶ *quid pro quo*, titulis, & beneficiis illis respondeat. Nam quod quis reformatus, qui in officio illo Papali nunquam constitutus fuit, ab exercitiis religionis & officiis Ecclesiastico-Papalibus in totum abstinet, & abstinere debet (quia per leges Reipublicæ, ut nunc est, prohibetur);

hibetur); id totum est negativum, nec magis positivum jus ad beneficium illud sive majus sive minus fundare potest dictis abusivis Canonicis, Scholasticis, Archidiaconis, quam aliis quibuslibet civibus reformatis, qui à Papalibus exercitiis & officiis, absque juramento Canonicali in statuta Capituli, absque ementito titulo, pariter, immo & multo exactius abstinent. 7. *Concl.* Quod Protestantes & Reformati, tum Theologi, tum Politici & Jureconsulti subinde inter alia argumentum illud à sacro, consecrato, dicato Deo & Religioni desumtum, contra abusum bonorum Ecclesiasticorum intorquent: eo ipso minimè indicare voluerunt, se agros, domos, decimas, nummos Ecclesiarum aut pauperum eo loco habere, quo Papistæ sua sacramentalia, & res benedictas ac sacras, aut in V. Test. haberi debebant Templum, Altare, vestes Aaronis, vasa Templi, etiam primitiæ, decimæ, civitates & agri Levitarum: nedum ut hoc unico aut saltem principali argumento bona illa à rapinis & abusibus vindicatum iverint. Absit, absit. Nulla sophistica, nulla sycophantica ullis fidiculis talem consequentiam extorquebit. Exaggeratum eunt hanc injustitiam ab objecto & fine istorum bonorum, Ecclesiâ scil., Dei cultu, & ministeriis sacris: quomodo aggravatur deprædatio ærarii publici, ex publicis negotiis & rebus, quibus inservit; & expilatio ærarii pauperum, ex necessitate pauperum, cui inde prospici debet. Et cum argumentum à decimis, à vasis sacris V. T., ab anathemate (*Josuæ 7.*), ab agris Levitarum desumtum adhibent, quod ad genus, & analogicè reditibus sub N. T. applicatum volunt: speciali formâ & modo temporibus V. T. relicto. Satis illi in scriptis suis hoc explicuerunt: quorum vestigiis nos insistentes *in consilio Theologico* antehac edito (sed nostrate idiomate) argumenta ea adduximus, quæ totius Christianismi Theologorum & Jureconsultorum, quarumcunque in Religione partium judicio, libenter submittimus. Quod possidentes nostrates pseudo-Canonici, eorumque Patroni nec audebunt (sat scio) nec poterunt. *V. Probl.* Quæ sit efficacia sacramentalium secundum Pontificios? *Resp.* De hoc inter se digladiantur, *ad Thomæ 3. qu.* 87. *art.* 3. ubi & ad præcedentes articulos, supposito quod macula peccati venialis sufficienter tollatur per contritionem, quærunt. An macula tolli possit per solam attritionem, aut per solam gratiam habitualem, aut per attritionem & gratiam habitualem, aut per quodvis opus meritorium, Quomodo per Sacramenta, Quomodo per Sacramentalia, e.gr. aquam benedictam. Ad postremum quæsitum (quod hujus loci est) enodandum, præsupponunt per sacramentalia intelligi certa quædam remedia contra peccatum veniale, verbi gratiâ 1. Orationem Dominicam. 2. Generalem confessionem. 3. Tusionem pectoris. 4. Aspersionem

sionem aquæ benedictæ. 5. Panem benedictum. 6. Quamlibet unctionem sacramentalem. 7. Orationem factam in Ecclesiâ consecratâ. Quę hoc versiculo memoriali incluserunt:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Ubi per *edens* tunsionem pectoris notârunt, quàm concinnè, hic non examino. Deinde enumerant varias opiniones, easque pro more suo examinant. *Prima* est, non habere vim aliam, nisi quod excitent in nobis motum contritionis aut dilectionis, per quem immediatè venialia tolluntur. Sic *Thomas qu. cit. art.* 3. *ad* 1. *&* 3. *Soto lect.* 18. *de Pœnitentiâ. Henriques lib.* 1. *de Sacramentis, cap.* 20. aliique *ibid. citati. Secunda* est, per modum impetrationis propter fidem & orationes Ecclesię remittere venialia. Nam Ecclesia in benedictione aquę, salis, &c. adhibet orationes (Vide eas in *Missali de communi Sanctor. p.* 98. edit. Plant. in fol.) quibus petit, ut res illæ benedictæ conferant ad salutem mentis & corporis. Et hæc videtur esse multorum sententia. Quamvis Recentiores (inter quos *Rovenius* titularis Episcop. Ultrajec. *lib.* 3. *Institut. cap.* 18.) tantùm gratię, in quâ homo esse debet, immediatè & directè id tribuant: non sacramentalibus, nec actui orationis & jejunii, nec benedictioni Episcopali. *Tertia* est, remittere ex opere operato; & hanc vim habere ex institutione Ecclesiæ. Ratio est, quia hæc sacramentalia semper remittunt peccatum veniale; & tamen non semper excitant in nobis motum pœnitentiæ, ut docet experientia. Sic *Soto in* 4. *dist.* 15. *qu.* 2. *Valentia qu.* 4. *de Pœnit. part.* 1. *Henriquez lib.* 1. *de Pœnit. cap.* 15. *n.* 8. *Tirinus Controv.* 18. *n.* 14. addito *ut quodammodo*, tanquam termino modali diminuente. *Quarta* est, eâ virtute & efficaciâ conferri posse cum Sacramentis Veteris Testamenti. Sic *Ægidius de Coninck qu.* 60. *de Sacramentis & Censuris, art.* 4. *dub.* 1. Andabatarum pugnas, cui vacat, apud *Autores cit.* & ex parte apud *Becanum in Theol. Scholast. cap.* 32. *de Sacramentis, qu.* 6. spectatum eat. Quidquid hîc distinguant, exstinguant aut diminuant, manent saltem isti effectus spirituales, ex. gr. aquæ lustralis, ipsis communi fide Romanâ credendi & defendendi: 1. *Profligantur Dæmones ex locis & creaturis.* 2. *Remittuntur venialia peccata.* 3. *Phantasmata diabolica, pravæ cogitationes & mentis distractiones, in oratione, aliisque temporibus excluduntur.* 4. *Mens à terrenis rebus colligitur.* 5. *Disponitur animus ad orationem & devotionem.* 6. *Gratia, favor, & præsentia Sancti Spiritus impetratur.* 7. *Præparatur mens hominis, ut rectius divina mysteria peragat, Sacramentaque suscipiat. Valet enim hæc aquæ aspersio adversus omne, quod Sacramentorum effectum impedire potest.* Hæc omnia ex B. Alexandri Martyris & Pontificis post Petrum sexti, & ex ritu benedictionis constare asserit *Pia & Christ. institutio Sodalitatis Mariana*

Scholarium Ieſuitic. Coloniæ part. 3. *pag.* 310. edit. Colonienſis anno 1576. *Epiſtola Alexandri* huc adducta eſt prima (tres enim ejuſdem circumferuntur): ſed eam ut & omnes alias Pontificum epiſtolas à *Clemente primo uſque ad Siricium* ſub nomine *Iſidori Hiſpalenſis* tanquam collectoris *editas*, & à *Ieſuitâ Turriano* defenſas, ab improbo aliquo impoſtore fictas & ſuppoſitas ita evicit *David Blondellus* in ſuo *Pſeudo-Iſidoro & Turriano vapulantibus*, ut non arbitrer poſthac nothos illos fœtus ampliùs oſtentandos. *VI. Probl.* An lectio aut ſcriptio principii Euangelii Johannis inter ſacramentalia Papiſtica numerari debeat? *Reſp. Aff.* Quia in paroxyſmo morbi caduci, & in energemate ac maleficio magico-diabolico lectionem ejus adhibere ſolent; idemque ſcriptum ex collo infirmorum ſuſpendere: uti docet quotidiana praxis, & remedium hoc inter alia ſacramentalia ſuggeritur à Sprengero & Inſtitore in famoſo malleo maleficarum, part. 2. quæſt. 2. cap. 7. pag. 299. *Exorciſta*, inquit, *procedere poteſt per orationes, & ſilegere novit (N. B.) Scripturas, legat Euangelia quatuor primæ Euangeliſtarum: item Euangelium: Miſſus eſt Angelus: & paſſionem Domini, quæ omnia magnam habent virtutem ad expulſionem operum Diaboli. Item Euangelium S. Iohannis, In principio erat verbum, ſcribatur, & ad collum infirmi ſuſpendatur, & ſic gratia ſanitatis à Deo exſpectetur.* Idem inter duodecim remedia numeratur à *Mart. Delrio lib. 6. diſquiſ. Magic. cap. 2. ſect. 3. qu. 3. pag.* 1021. edit. in 4. Unde colligere eſt quid voluerit ſibi conſuetudo in confraternitate dulcis Dominæ, hoc eſt, Mariæ Sylvæ-Ducenſis, quod ad ingreſſum ejus fratres legerent initium Euangelii Johannis; qui aliàs cum aliis quibuſcunque Laicis à Scripturarum lectione more & modo Papali arcebantur. *VII. Probl.* An ſicuti ex Dei præcepto generali aut ſpeciali homines hominibus ſubinde maledicunt, etiam aliquo in caſu ſibi ipſi quis maledicere poſſit? *Reſp.* De diris, devotionibus, imprecationibus, execrationibus, maledictionibus licitis & illicitis ſuprà quædam notavimus: ubi conferendi *Commentatores* ad loca Scripturæ *cit.* & *Aretius part.* 1. *Problemat. loco* 23. Sed dubium eſt, an quis ſibi ipſi mala temporalia aut ſpiritualia imprecari poſſit. De categoricâ & abſolutâ imprecatione negatur: quia hoc repugnaret caritati, quâ quis propriam ſalutem & propriam vitam, mediaque ad eam requiſita diligere tenetur. Sed de hypothetica conceditur, quippe quæ à Sanctis ad zelum ſuum erga Dei gloriam oſtendendum, & ad majorem veritatis confirmationem ritè adhibita fuit; & quæ in omni juramento implicitè adhiberi ex contrario ſenſu colligitur aut ſubintelligitur. Expende *Pſal.* 137. *verſ.* 5. & 7. *verſ.* 4. & 132. *verſ.* 3. 4. Mala fuit imprecatio Judæorum, *Matth.* 27. *verſ.* 25. Nec planè excuſanda *Iobi cap.* 3. *verſ.* 1. & *Ierem.* 20. *verſ.* 14. quid-

Digitized by Google

quidquid in contrarium contendant *Pineda ad Iobi loc. cit. sect.* 5. & 8. & *Corn. à Lapide ad Ieremiæ cap.* 20. *vers.* 14. ubi noſtros Commentatores immeritò perſtringunt. Formulas aliquot Gentilium dirarum & imprecationum collegit *Briſsonius lib.* 1. *de Formulis*, & poſt eum *Delrio in Senecæ Medeam*, & *Torrentius* aliique *Comment. in Horatii Canidiam.* Apud *Euripidem in Troadibus, ad imitationem Homeri*, & apud *Virgilium Æneid.* 4. in principio ad hujus imitationem, occurrit formula, quâ terrâ ſe abſorberi vovent. Quod ad vota Moſis *Exod.* 32. & Pauli *Rom.* 9. ea nihil aliud continent, quàm hypotheticam declarationem, quòd ſi poſſibile eſſet (utinon eſt *Matth.* 24. *verſ.* 24.) electum perire, præſtare ut Moſes & Paulus pereant, quam ut gloriæ divinæ quidquam decedat. Eſt enim gloria Dei ſupra ſalutem Moſis & Pauli; & hæcilli cedere deberet. *VIII. Probl.* An & quomodo luſtratio, expiatio, cherem, devotio, catharma, purgatio à conſecratione diſtinguatur? *Reſp.* Conſecratio & benedictio ſimpliciter dicit aliquid offerri Deo, & ad uſum illum peculiarem à communi transferri, deputari, deſignari, ſeparari: ſed expiatio, luſtratio, purgatio, &c. connotat & includit peculiarem reſpectum ad maledictionem quam, ſeu ad malum aliquod turpe aut triſte, cujus tollendi aut avertendi ac præveniendi gratiâ, res aliquæ offeruntur Deo, aut certæ ac peculiares actiones ſeu ritus adhibentur. De immunditiâ ceremoniali expurgandâ vide *capp. Leviticí* 11. 12. 15. & *Numer.* 19. De Gentilium luſtrationibus, quas & februa appellabant Romani, deque luſtricis, luſtris, amulâ ſeu vaſe luſtrali, aquâ luſtrali, ſacris amburbiis, hoſtiis amburbalibus, luſtralibus ſalivis, paſſim apud Philologos & Antiquarios plurima obſervata invenies: ut apud *Roſinum* & *Demſterum lib.* 5. *antiquit. cap.* 4. *Pignorium in Epiſtolis pag.* 117. ubi *de Conſecrationibus*; *Talantonium libr.* 1. *Theſauri rerum abditarum cap.* 1. & 9. ubi *de Expiatione*. Nos hic abrumpimus, indicatis aliquot Autoribus, qui materiam hanc de Sacramentalibus &c. attingunt, ſi cui fortè aliquem ex iis conſulere liberet. Sunt ergò ex Pontificiis præter hactenus citatos, *VValdenſis tom.* 3. *Sacramental. tit.* 5. *Gavantus tom.* 1. *Theſauri Rituum pag.* 303. & 285. *Cornel. à Lapide in Commentar. ad* 1. *Timoth.* 4. & paſſim in *Comment. ad Leviticí capp.* modò *cit.* & *Numer.* 5. *Eueillon in tract. de Proceſſionibus cap.* 31. *Azorius part.* 1. *Theol. moralis lib.* 10. *cap.* 15. *Hieron. Magius lib.* 41 *Miſcellan. cap.* 10. *Gretſerus lib.* 1. *de Cruce cap.* 14. qui tres ſpecialiter de *aquâ luſtrali*. Ex Noſtris, *Martyr. in loc. commun.* pag. 596. ubi *de Luſtrationibus*, & pag. 839. *Aretius part.* 3. *Problemat.* pag. 389. edit. in 8. ubi *de Benedictionibus*. *Hoſpinianus lib.* 2. *de Templis cap.* 25. ubi *de Aquâ luſtrali*. *Zepperus lib.* 4. *de legibus Moſaicis cap.* 21. ubi *de benedict. Iudaicis*. *VVilletus* paſſim *in Commentar. ad loca Exodi* & *Leviticí*, unde Pontificii ſuas res ſacras, conſecra-

tiones, luſtrationes probare conantur. *Salmaſius* ſub nomine *Simplicii Verini de Tranſubſtantiatione contra Grotium p.* 436. ubi *de conſecratione Gentilium*, & *pag* 437. ubi notat *conſecrare* idem eſſe quod *Deum facere*. *Raynoldus in prælect. de libris Apocryphis, lect.* 178. -- 191. & 240. 241. ubi Bellarmino pro aquis luſtralibus diſputanti antiquitatis larvam planiſſimè detrahit. Studioſi noſtri, qui plerique in curſu Academico compendio in talibus ſtudere ſolent, conſulant *Perkinſi Problema Catholicum*, tit. *Benedictiones*. Imprimis ad accuratos conceptus formandos, plurimum præſtiterunt Scriptores de ceremoniis quibuſdam Anglicanis; quales *Autor Altaris Damaſceni*, & *Ameſius in ſcriptis Anglicis contra Mortonum* & *Burges*; qui etiam ſemina & fundamenta ejuſmodi determinationum ac refutationum paſſim inſparſit *ſuæ Medullæ*, & *Caſibus conſcientiæ*.

Atque hactenus ſelectæ quædam Diſpp. ad ſecundum Decalogi Præceptum. Sunt & aliæ antehac editæ, quæ huc referri poſſent, quales, *de Eccleſiâ inſtituta, de Eccleſiis Cathedralibus, de Templis*, eorumque *Conſecrationibus & Utenſilibus, de Monachatu, de Epiſcopatu, de Pſeudo-Mortificationibus Papatus*. Sed ne volumen hoc in molem nimis magnam excreſcere & quia illa commodè inſeri poſſunt Politicæ Eccleſiaſticæ, in illam occaſionem eorum iteratam & interpolatam editionem reſervo.

DE JURAMENTO RELIGIONIS.

Reſp. JOHANNE de MAILLY, Mediob.-Zeel.

Ad diem 20. *Novemb. Anno* 1652.

Præſupponimus hic doctrinam de Iuramento in genere. De quâ conſulendi locorum communium Scriptores; & Scholaſtici ad Lombardum lib. 3. diſt. 39. & ad Thomam 22. qu. 89.; Decalogi Interpretes, *inter quos* Zanchius lib. 1. de Operibus redemtionis cap. 18.; Moraliſtæ ſeu Caſuiſtæ; *& qui peculiaribus tractatibus hanc doctrinam illuſtrârunt, inter quos recentiſſimus Scriptor* Robertus Sanderſonus *Theol. Profeſſor Oxonienſis, cujus* ſeptem prælectiones de Juramenti promiſſorii obligatione *anno* 1646. *Oxoniæ habitæ, anno* 1647. *Londini editæ ſunt. Inter Antiquarios de ſententiâ antiquæ Eccleſiæ ſuper negotio Iuramenti, conſuli poterit* Gerh. Joh. Voſſius lib. 5. Hiſtor. Pelag. part. 1. pag. 500. -- 512. *Sed quia complures, aut plerique, ſi non omnes, quos mihi videre contigit, in materiâ, circa quam verſatur Iuramentum, aut planè præteriiſſe videntur, aut ex profeſſo non tractâſſe, negotium Religionis, de quo tamen varia quæri poſſunt, & non rarò quæruntur; operæ pretium nos facturos arbitramur, ſi conceptus* aliquos

Diſci-

Diſcipulis noſtris præformemus. Partimur eos, I. In Præcognita. II. In quæſtiones, & controverſias.

Uramentum Religionis à materiâ ſuâ peculiari ac propriâ, circa quam verſatur, & cujus cauſâ adhibetur, per extrinſecam denominationem ſic dicitur. Quamvis enim omne juramentum formaliter & in ſe ſit religioſum ſeu actus Religionis: materialiter tamen ſeu objectivè non dicitur juramentum Religionis, niſi quod propter Religionem, ſive falſam, ſive veram; ſive licitè, ſive illicitè; ſive pro eâ, ſive contra eam præſtatur. Et ſic à omnibus aliis juramentis, quorum materia alia eſt à Religione, τὰ βιωτικὰ ſcil., hoc eſt, negotia ſive Politica, ſive Oeconomica, ſive publica, ſive privata. Sit ergò *juramentum Religionis, omne illud, quod Religionis cauſâ præſtari aut exigi ſolet.* Idem etiam dici poteſt juramentum *ſacrum, juramentum fidei*, aut *religioſum*. Melioris doctrinæ cauſâ diſtribuimus hoc juramentum in *confeſſionis, conteſtationis, conſervationis:* ſeu in *profeſſionis, proteſtationis, defenſionis.* 1. Juramentum *confeſſionis* ſeu *profeſſionis*, eſt partim aſſertorium, ſeu declaratorium, partim promiſſorium; quo quis declarat, ſe talem religionem, aut talia dogmata, aut tale dogma, aut talem formulam & ſcriptum ſecundum ſcientiam & conſcientiam ſuam tenere atque approbare tanquam verbo Dei conforme; ſeque in futurum fideliter in eodem ſenſu & in profeſſione ejuſdem perſtiturum. Et hoc rurſum variè ſubdividi poteſt. 1. Ex *cauſâ impulſivâ*, aliud eſt ſponte ſuſceptum; aliud autoritate ac mandato ſuperioris impoſitum. Prioris exemplum ex facto Davidis, *Pſal.* 119. *verſ.* 106. *juravi*, &c. & 2. *Paralip.* 15. *verſ.* 14. 15. peti poteſt. Poſterioris exempla exſtant in Papalibus quibuſdam Politiis & Academiis, ubi promovendi in quâcunque facultate & conſtituendi officiales, Judices, Senatores in Urbibus, Oppidis, Vicis, jurant in Concilium Tridentinum. Memini me aliquando ex aliquo experto intellexiſſe, in celebri aliquâ Academiâ juramentum Religionis ad immatriculationem à ſingulis ſtudioſis præſtari. Sic *Ioh. Sturmius* Scholæ Argentinenſis Rector de mandato Senatus & Scholarcharum jurabat in confeſſionem Argentinenſem ſeu quatuor Civitatum, ut ipſe teſtatur in *Præfat. ſuæ admonitionis*, Germaniicè editę Neuſtadii anno 1581. Huc pertinent extortæ ejurationes; de quibus mox dicemus. 2. Ex *cauſâ principali*, ſeu ſubjecto, aliud eſt Miniſtrorum, aliud fidelium. Illud ab iſto differt, quòd publicam privatamque iſtius Religionis dogmatizationem pro ratione muneris ſui promittat. Huc referri poſſet juramentum ab Epiſcopis in Pa-

patu præstari solitum: siquidem aliquam Religionis mentionem faceret. Sed de eo infrà agemus. 3. *Ex objecto*, aliud est pro simplice doctrinæ veritate; aliud pro rejectione & detestatione certi alicujus erroris; aliud pro utroque. Huc pertinent palinodiæ, seu revocationes & *abjurationes* seu *ejurationes*, factę à Pastoribus, & Doctoribus, aut fidelibus; iisque aut privatis, aut in publicâ potestate constitutis. Vide exemplum abjurationis in professione fidei à Græcis faciendâ jussu Gregorii XIII. apud *Possevinum lib. 6. Biblioth. pag.* 284. Et alterum in abjuratione ab Archiepiscopo Burdegalensi propositâ, anno 1585. ubi in conclusione, in formâ *abjurare, detestari, anathematizare jubentur religionem prætendentem reformationem* inter Protestantes, Germanos, & inter Sacramentarios Prætendentes, & inter Registas ac Puritanos Anglos. Vide abjurationis istius articulos solidè refutatos ab *Ant. Zadaele*, *in Operibus* ipsius in fol. & in 4. editis. In Belgio Lovanienses anno 1568. articulos quindecim conceperant, in quos ut & in totum Concilium Tridentinum omnes subditi jurarent. Exhibent eos *Historia motuum Belgicorum*, & *Ioachimus Vrsinus ad finem tract. Reginaldi Gonsalvi de Inquisitione Hispanica* Latinè translati, anno 1611. Ambergę *pag.* 329. 4. *Ex concomitante*; aliud est simplex juramentum; aliud conjunctum cum explicitâ formali execratione & anathemate. Exemplum hujus occurrit *Nehem.* 10. *vers.* 29. Et in juramento in Scotiâ anno 1581. à Rege Jacobo, & aulâ ejus præstito. Huc refer formalem & explicitam blasphemiam in Christum, quam tanquam symbolum aut gradum eminentem ejurationi Religionis nonnunquam addebant: cujus modò meminimus. Vide de hoc *notas ad Actor.* 26. *v.* 11. *coêgi blasphemare.* 11. *Contestationis* seu *protestationis* juramentum est vel simplex, vel qualificatum. *Illud* est, quod datâ occasione sponte ab aliquo suscipitur, offertur, præstatur; sive publicè, sive privatim. Huc refer juramentum Pauli super prædicatione Euangelii, & executione Ministerii sui. 2. *Corinth.* 1. *vers.* 23. Et cum viri Dei in colloquiis privatis aut publicis de Religione, item in Concionibus, & publicis scriptis, Dei testimonium petunt ad sui de Religione testimonii confirmationem, & cum Lutherus anno 1536. concordiam Wittebergensem juramento confirmavit: uti refert *Admonitio Neostadiana, cap.* 6. *p.* 232. & *Parens in Eirenico cap.* 21. *p.* 115. *Hospinian. de libro concordiæ cap.* 8. *fol.* 45. a refert à *Peucero* juramentum pręstitum, sed mox revocatum. Eodem reduci velint declamatores Papales juramenta, diras, exsecrationes, animarum suarum oppignorationes, quibus ubertim & temerè loco probationum, tum pro concione, tum privatim malâ causam fulcire satagunt. Huc pertinet conditio oblata ab *Hugone Broughtono in collatione cum quodam Rabbino Iudæorum*, ut male-

maledictionem sibi imprecarentur, siquidem contra conscientiam agerent. Hactenus de juramento sponte susceptо. Sequitur *Iuramentum*, quod autoritate superioris defertur vel imponitur. Estque vel simplex, vel qualificatum, seu cum gradu eminentiæ, quando scil. fit cum gravi & solenni obtestatione: & sic respectu imponentis dicitur *Adjuratio*. Huc refer exorcismum Cajaphæ, *Matth. 26. vers. 63.* Porro de adjuratione in genere infrà aliquid notamus in *Disput. de Exorcismo*: Ubi vide. Imponitur autem juramentum à superioribus in regimine aut in jurisdictione. In *regimine* imponi potest dupliciter, aut in *cursu regiminis* tranquilli & ordinarii, & rebus integris: aut in *casu regiminis* difficilis & extraordinarii, & rebus turbatis, quale dicerent fuisse juramentum Papisticum exactum à Belgis anno 1568. juxta articulos Lovanienses *suprà cit.* In *jurisdictione*, seu causarum ac processuum super negotio Religionis tractatione imponitur juramentum judicibus, reis, testibus: 1. *Iudicibus* impositi juramenti exemplum habes in *Actis Synodi Nationalis Dordracenæ, anno* 1618. 1619. *sess. 4. artic.* 10. & *sess. 23. sub finem*: ubi omnes Synodales jurabant se ex solo Dei verbo causam judicaturos, & solius veritatis, &c. rationem habituros. Frustrà illud admordent Remonstrantes in libro vernaculo, tit. *Nullitates Synodi part. 1. cap.* 14. Tale juramentum inquisitores, & quicunque alii ad investigandas atque exstirpandas hæreses potestatem aliquam delegatam accipiunt, sibi imponi & à se præstari velint. Exemplum ejus habes in *Articulis inquisitionis Anglicanæ, anno* 1554. à *Bunnero* Episcopo Londinensi *conscriptis*: quos vide in *Martyrologio Foxi*, & *Historiis Anglic.*, aliisque istorum temporum, & *ad finem secretiorum Hispanicæ inquisitionis à Ioachimo Vrsino, edit. pag.* 281. 2. *Reis* impositi juramenti exemplum dedit Ephesina Synodus, quę cum dictis Nestorii fidem non haberet, juramentum illi imposuit. De quo vide Acta Synodi in tomis Concil. ubi sic loquitur Epistola Concilii ad Nestorium; *Non autem sufficit vel tuæ Religioni tantum modo fidei Symbolum confiteri, quod expositum est per idem tempus Spiritu Sancto largiente, & venerando & magno Concilio apud Niceam congregato. Hoc enim non intellexisti, nec rectè interpretatus es, quinimmo perversè, licet sono vocis eadem verba protuleris. Sed consequens est, etiam jurejurando fateri te, quòd anathematizes quidem tua pollnta & profana dogmata, sentias autem & doceas, quæ nos universi per Orientem seu per Occidentem, &c.* Huc referri debent juramenta *expurgationis*, seu *purgationis Canonicæ* in casu hæresios, quæ à Judice defertur; ad quam etiam subinde sponte se offert, qui se occultæ hæresios, aut simulationis in Religione suspectum dolet. Quid autem sit purgatio seu proba Canonica, & quomodo à vulgari distinguatur, infrà.

frà ſtrictim indicamus in *Diſp. de Sortis aliiſque divini nominis Abuſibus.* Quando autem hoc ſecundum Theologiam & praxin Romanam imponi aut admitti poſſit, & quis hodie ipſius uſus, docent *Canoniſtæ recentiores*: inter quos compendii cauſâ videatur *Zypæus in Anal enarr. juris Canonici novi lib.* 5. Et *Iureconſulti*, inter quos vide *Althuſ. lib.* 3. *cap.* 40. Et *Tholoſanum lib.* 48. *cap.* 15. ubi alii Autores citantur. Adde & *Piaſecii praxin Epiſcopalem part.* 2. *cap.* 3. & 4. *pag.* 246. 339. Affine eſt juramento huic in negotio Religionis, juramentum calumniæ: de quo in genere *Iureconſulti.* Ad purgationem referri velint Inquiſitores juramentum ſuum *inquiſitorium*, & alii *juramentum ex officio*: de quibus infrà diſquiremus. 3. *Teſtibus* impoſiti juramenti exempla dat modus procedendi inquiſitionis Papalis, ubi quis contra Parentes, Liberos, Cognatos, Amicos, neceſſarios, immo & contra ſe ipſum ſub juramento teſtari & quævis occulta prodere tenetur. De quo infrà, ubi de Juramento ex officio. Hujus ferè generis eſt *juramentum pœnitentiæ*, ſeu ejurationis hæreſeon; quale cum *bullâ venia* à *Gregorio XIII.* Belgis conceſſæ, & ab eodem anno 1574. promulgatum: eodem anno, quo Philippus II. Belgis veniam politicam promulgavit. III. Juramentum *conſervationis*, ſeu *defenſionis*, eſt propriè promiſſorium, quo juratur, tacitè tamen præſuppoſito juramento aſſertorio aut explicitè præmiſſo ſeu repetito, in conſervationem Religionis. Estque vel Eccleſiaſticum, vel Politicum, vel Mixtum. *Illud* propriè occaſione ita poſtulante præſtari poteſt à Preſbyteris & Doctoribus, quibus publica & directiva poteſtas ſpiritualis commiſſa eſt, ſeu uſus clavium. Et hi ſpiritualibus ſolùm armis veritatem & Eccleſiæ unitatem contra hæreſes, ſcilmata, ſcandala tuentur. Tale fuit, quod à Miniſtris & Senioribus Synodi Nationalis Gallicanę annò 1619. celebratæ, Alezii præſitum eſt pro conſervatione Orthodoxæ concordiæ, in doctrinâ quin quarticulanâ Remonſtranticis novitatibus & diſſidiis in Belgio agitatâ. Ad Eccleſiaſticum referri poteſt Academicum ſeu facultatis Theologicæ, cujus exemplum dedit Academia Salmanticenſis in Hiſpaniâ, quæ ſtatutum juramento ſolenni firmatum condidit de tuendâ doctrinâ Auguſtini & Thomæ, de gratiâ ſcil. & libero arbitrio. Quod per Baſilium Pontium Legionenſem publicè defenſum, & aliquoties editum eſt; etiam Duaci anno 1634. Simile exemplum jam à multis annis dat Sorbonna Pariſienſis, quæ Doctores ſuos jurare facit in celebrem illam ſanctionem pragmaticam ſub nomine Caroli VII. promulgatam; quæ continet ſtatuta Concilii Baſileenſis. *Politicum*, quod appropriatè *defenſionis & protectionis* dicitur, eſt quo promittitur defenſio Politica Religionis aut Eccleſiæ per poteſtatem coactivam, contra adverſariam quorumcunque turbatorum, & per-

Digitized by Google

perſecutorum violentiam. Et tale erat juramentum à Rege Jacobo & aulicis, aliiſque proceribus in Scotiâ, anno 1580. præſtitum. Poteſt autem vel à ſolis ſupremis Principibus, aut Statibus, aut Magiſtratibus, vel etiam à civibus in fœdus Religionis jurari. Poſterioris exemplum vide 2. *Paralip.* 15. Fœderati & jurati Principes, Proceres, Magiſtratus, populi, ab hoc juramento, aut promiſſione, aut fœdere, dicuntur phraſi Scripturæ *nutritii*, & phraſi Eccleſiaſticâ & Politicâ, *defenſores, protectores, patroni*. Talia fœdera & juramenta fuerunt Zizka & Bohemorum pro defenſione Huſſitarum; in Germaniâ fœdus Smalcaldicum pro Eccleſiis Proteſtanticis; in Galliâ Regis Navarreni, Principis Condei, Architalaſſi Colignii pro Eccleſiis Reformatis: ibidem ante ſæcula aliquot Comitis Tholoſani, aliorumque pro Albigenſibus; in Belgio pro Religione reformatâ; in Sueciâ pro Religione Proteſtantium contra Regem Sigiſmundum. *Mixtum* eſt, quo conſervatio & Eccleſiaſtica ſeu interna, & Politica ſeu externa (quæ propriè *defenſio* & *protectio* dicitur) promittitur, idque per modum confœderationis. Et tale fuit 2. *Paralip.* 15.

His præcognitis, accedimus ad quæſtiones. Movebimus ad ſingulas 2
ſpecies juramenti Religionis: *Primò*, unam magis univerſalem & quaſi principalem: *Deinde*, alias quaſdam aut magis particulares, aut minus principales; eaſque aut de licitâ præſtatione, aut de præſtiti obligatione. Sit ergo de juramento confeſſionis ſeu profeſſionis hæc quæſtio, An ſit licitum. *Reſp.* Nos *Aff.* poſitis ſcil. ponendis: hoc eſt, ut fiat in veritate, judicio, & juſtitiâ: quæ conditiones communes (*Ierem.* 3.) ubique & ſemper ſervandæ. Seu ut *noſtra Catecheſis* conditiones eas exprimit *qu.* 101. Rationes ſunt iſtæ. *Rat.* 1. Ex *Pſal.* 119. *verſ.* 106. 2. *Paralip.* 15. *verſ.* 14. 15. *Ezræ* 10. 5. coll. cum *Nehem.* 10. 29. *Rat.* 2. *Quia*, declaratio ſenſus noſtri de Religione & ſincera confeſſio licita, immo & multis in caſibus neceſſaria. *Rom.* 10. 1. *Petr.* 3, *verſ.* 15. 16. De quo in *Diſp. de Confeſſione & Martyrio.* Ergo confirmatio ejus non minus quam alterius veritatis & teſtimonii, per juramentum aſſertorium, eſt licita. *Rat.* 3. *Quia* promiſſio ſimplex conſtantiæ & fidelitatis in verâ religione & cultu Dei facta coram hominibus eſt licita; inſuper promiſſio qualificata, mutua ſc. ſub formâ ſolennis & publicæ confœderationis eſt licita: ergò fœdus religionis & talem promiſſionem, aut tale fœdus occaſione ita ferente, juramento confirmare licet, non minus quam alia fœdera, aut alias promiſſiones fidelitatis & conſtantiæ, in rebus temporalibus. Antecedens probatur *Deut.* 29. *Ioſ.* 24. 2. *Reg.* 23 *Rat.* 4. *Quia* utile eſt tale juramentũ ad ſimulationes in religionis profeſſione, & periculum corruptionis Eccleſiæ per ingreſſum falſorum fratrum, aut per admiſſionẽ Miniſtrorum ἀσπίκτων, Scepticorum, Fanaticorum, Heterodoxorum; ad hæc ad levitatem & inconſtantiam,

ſtantiam, apoſtaſiam, ſyncretiſmum cum heterodoxis, ſciſmata & ſeceſſiones præveniendas & detegendas. Sicuti enim in aliis negotiis humanis reverentiam nominis Dei, & juramenti per illud, ad veritatem & fidem tanto melius ſtabiliendam intervenire utile & licitum eſſe putamus; ſic etiam in præſenti caſu ſtatuendum. *Rat.* 5. Accedat communis & hodiernus conſenſus Reformatorum, & Pontificiorum. De *Reformatis* fidem facit partim communis doctrina *quæſtione Catech.* 101. & *à locorum communium Scriptoribus* expreſſa, quæ materiam hanc maximi momenti includit: partim praxis, ut in Synodo Nationali Alezianâ in Galliâ ann. 1619. (vide formam juramenti Gallicè, & poſtea Belgicè editam) & in Hungariâ, ubi Canones Eccleſiarum Helveticæ confeſſionis in Synodo Comjathinâ ſtatuti & Varadini anno 1632. Lat. & Hungaricè recuſi, Superintendenti ſeu Epiſcopo, Senioribus, Miniſtris & Miniſterii Candidatis, & ſpecialiter Clericis ab heterodoxiâ ad veritatem converſis juramentum præſcribunt. Vide *Claſſ.* 1. *can.* 7. 8. 27. & *Claſſ.* 2. *can.* 2. 5. 7. 8. Adde juramentum religionis in Scotiâ anno 1581. ejuſdemque repetitionem & conjunctam confœderationem anno 1639. poſtea ſolemniter à Synodo Nationali Scotiæ, & à Rege cum Parlamento approbatam & confirmatam. Quod ad confœderationem, in quam paſſim per tria Regna juratum fuit à reformatis Miniſtris & fidelibus ad juramentum confeſſionis ſeu profeſſionis, de quo hic quæritur, propriè non pertinet: partim quia defenſionem politicam Religionis: partim, quia etiam alias quaſdam cauſas Politicas continebat. Quod idem de fœdere Scotico, quamvis per Regis & Parlamenti approbationem ac confirmationem extra omnem controverſiam poſito, ſtatuendum eſt. Hactenus tamen præſenti inſtituto noſtro inſervit, quod in genere doceat, reformatos in Religionis confeſſionem, jurare velle. Cauſam illam, & modum agendi Theologi reformati (illic nunc dicti *Preſbyteriales*) hactenus conſtanter defenderunt, quin & exemplaria formulæ fœderalis Angl. Gall. Lat. edita ad noſtras aliaſque Eccleſias reformatas à cœtu Theologorum Londini tunc congregato, transmiſſa ſunt, cum additâ epiſtolâ, quâ cauſam illam commendabant. De *Lutheranis*, certum eſt, quod ad Miniſtros, ex *Conſiliis Theolog. Dedekenni vol.* 2. *pag.* 341. & ex *Melchioris Sylveſtri Eckhardi Paſtore conſcientioſo quæſt.* 15. unde conſtat Miniſtros, ſi non ubique (de quo nihil certi affirmare poſſum) ſaltem alicubi juſſu Magiſtratus in Religionem libro concordiæ comprehenſam jurare. De Nobilibus, Baronibus, Comitibus, Principibus, Lutheranis in eandem Religionem jurantibus, teſtatur *Becanus lib.* 5. *Manualu cap.* 22. ſiquidem illi fides adhibenda. De *Pontificiis*, teſtatur ibidem *Becanus*. Quod nullum ferè publicum

blicum *beneficium* ſuſcipitur, ubi promiſſorium juramentum non intervenit; & exſertè nominat ibidem Pontifices, Cardinales, Epiſcopos, Abbates, Canonicos. Docet etiam hoc perpetua praxis poſt receptum Concilium Tridentinum: in quod jurant Clerici & Laici; præſertim in munere Politico aut gradu Academico conſtituti. Confer, quæ ſuprà notavimus de inquiſitione Belgicâ juxta articulos Lovanienſes anno 1568. de abjuratione Burdegalenſi, de profeſſione fidei à Græcis facienda. Conſule & *Jus Canonicum cum gloſſis*, & *Commentar. tit. de Iure jurando*, c. *nullus*, &c. *Ego Neg.* ubi formula juramenti Epiſcopalis; quod idem prolixius exſtat *in Pontificali Romano*.

Ex dictis elicimus hoc *Conſectarium*. Fruſtra juramentum Synodi Alezianæ in Galliâ anno 1619., quo Canones Synodi Dordracenæ approbant vellicari à Remonſtrantibus *in Apologiâ* & *in reſponſo ad excerpta Profeſſ. Lovenſ.*, *aliſque Libellis*, & à *Daniele Tileno in* diffamatorio *libello adverſus doctrinam Canonibus Synodi Dordracenæ determinatam*: Quaſi jurando inſolens & abſurdum quid commiſiſſent. In libro vernaculo Anonymi (quem ex aliquo iſtius ſectæ didici eſſe Johannem Wttenbogart) tit. *Jejunium Achabi pag.* 125.) vocant juramentum illud Synodi Alezianæ horrendum ſeu abominandum, eenen grouwelicken eedt. Atqui dicat quis, non eſſe jurandum in ſcripta humana. *Reſp.* 1. Nihil abſurdius dici poteſt. Si in contenta quovis inſtrumento aut ſcripto rectè juratur, modo fiat in veritate, judicio, &c., cur non in contenta Catecheſi aliqua, aut confeſſione, aut Synodali determinatione, &c. jurari poſſet; & quidem juramento tum aſſertorio, tum promiſſorio? Quorum *illud* fidem faciat, ac hominibus declaret jurantem in conſcientiâ ſentire & certum eſſe, illud ſcriptum humanum, ſeu doctrinam eodem contentam convenire cum verbo Dei: *illud* verò promittat fidelitatem & conſtantiam in dictæ veritatis profeſſione, traditione & defenſione. Quid in tali juramento reperiunt, quod ipſi pro cognitâ & agnitâ à ſe veritate, & in confeſſione, aut Catecheſi ipſorum propoſitâ (ex. gr. Jeſum eſſe Meſſiam, Bona opera eſſe facienda, eſſe vitam æternam, mundum à Deo creatum, &c.) ſimiliter neceſſitate ita ferente, ſive declarando, ſive promittendo præſtare nolint? 2. *Quia* ipſi Remonſtrantes ſubſcripſerunt ſuis quinque articulis, & ſuæ confeſſioni. Nec tamen putarunt ſe ſcriptis humanis ſuam conſcientiam alligaſſe, aut ea verbo divino æquiparaſſe. Applicentur ergò analogicè juramento, quæ de licitâ promiſſione & ſubſcriptione determinantur. *Object.* 2. Atqui hæc obligatio per juramentum, conſcientiæ libertati repugnare videtur. *Reſp.* Minimè: Libere enim quis & aſſertorium & promiſſorium, præſtare debet & poteſt: nec ordo

in Ecclesiâ statutus, nec mandatum superiorum, si quod esset, quicquam huic libertati præjudicare potest. Si quis enim in conscientiâ sic sentire nequit aut non vult, Ecclesia contra conscientiam jurare, aut quidquam promittere non compellet, sed tantum in nomine Dei ex verbo ipsius hortabitur & obtestabitur, ut errorem & errantem illam conscientiam deponat. *Instant.* Atqui detrectans sive juramentum, sive subscriptionem, non admittetur ad Ministerium, aut admissus non retinebitur: ad quod tamen conscientiæ impulsu se ferri dicit. *Resp.* Sic est: nam *primo* oportet ordinem esse in Ecclesiâ, & quemque ei se subjicere: major enim est autoritas Ecclesiæ, quam privati cujusque, major corporis quam membri, & major ratio habenda unitatis quam unius. *Deinde*, Ecclesia, omnesque Judices Ecclesiastici, penes quos legitima potestas directiva, etiam habent conscientiam suam secundum quam & seorsim & collectim, collatis sententiis, agant: ita ut unus conscientiam suam omnium aliorum conscientiis opponere non debeat, nec sibi soli tribuere, quod toti communitati negare videtur. Simile petatur à Forensi Judice, cujus sententiæ litigans se submittit; non quod in conscientiâ eam approbare teneatur (siquidem sentiat se non posse, aut debere,) sed tantum ordini locum dare. Pariter se res habet in foro Ecclesiastico exteriori. Hoc simili explicato & applicato memini Nobilissimi & Consultissimi Curiæ Hollandicæ Provincialis Præsidem sex Remonstrantes, qui Synodi Zuyd-Hollandicæ Delfensis anno 1618. partem faciebant, ita instruxisse, ut plenè acquiescerent. Qui tamen antea futuræ Synodo Nationali controversiam suam submittere gravabantur, metuentes ne conscientiæ tali submissione & promissione irretitæ, in alterutrum præcipitium propellerentur. *Object.* 3. Promissorium juramentum præstari non potest: quia etiamsi nunc teneas Canones Synodi, aut confessionem, aut Catechesin, aut doctrinam quam Scripturæ consentaneam esse; eandem tamen postea ubi deprehenderis falsam, interfacrum & saxum stabis; nec audens mutare, ne perjurus videaris; nec volens retinere, quia sentis esse falsam. *Resp.* Non debet fides nostra horaria esse, *aut temporum* (ut loquitur *Hilarius*,) sed Euangeliorum. Nec debet Theologus jurare tanquam Scepticus aut Pyrrhonius, sed ut firmus in fide divinâ, cui non potest subesse falsum. Juxta illud, *Quisque certus sit, &c.* Rom. 14. *& novi, cui credidi & certus sum.* 2. Timoth. 1. Qui de omnibus dubitat, & consequenter nihil certi habet, quod amplecti, profiteri, promittere possit in negotio Religionis, is sanè infelix est. Sed nos hic non quærimus, quid quilibet aut faciat, aut facere possit, sed quid debeat. Qui fidem suam ex verbo Dei dilcit, habet, videt, tenet certâ scientiâ & clamante conscientiâ (uti loqui-

loquitur *Auguſtinus*), is tuto & pie, occaſione ita ferente, in eam jurare poteſt. Bonum enim nunquam cum malo, nec veritas cum mendacio mutari poteſt: juxta illud Proverb. 23. verſ. 23. *Eme veritatem &c. Apocal.* 2. 25. & 3. 11. *Tene quod habes &c. Inſtant.* Quid ſi quis pro tempore certo perſuaſus de opinionis alicujus veritate, quam tamen poſtea deprehendit fallam &c. an non præſtitiſſet eum abſtinuiſſe à juramento, ne peccatum ſuum aggravaret? *Reſp.* Debebat omnino abſtinere ab errore, & à juramento. Sed quæ conſequentia ab errore & errante, & *male* jurante, *ad* veritatem & bene jurantem? An omnes abſtinebunt à vero & bono, quia quidam decepti fallum & malum ſub ſpecie & falsâ imagine veri ac boni amplexi ſunt? Nihil ergo veri diſcendum, nihil boni amplectendum eſſet. *Object.* 4. Poſito te veritatem nunc & corde & profeſſione, tenere: non tamen in eam jurandum eſſet, ne peccatum tuum aggraves, ſi forte poſtea ab eâ aut in totum aut ex parte, aut ad tempus, aut in perpetuum reſilias. *Reſp.* 1. Tu age quod bonum eſt ad ædificationem proximi & ad gloriam Dei, atque una ora Deum, ipſi confide & ab ipſius gratiâ totus depende: cætera ipſius paternæ providentiæ committe *Pſ.* 37. 5. *Philipp.* 1. verſ. 6. 2. *Siquidem* hæc ſcrupuloſitas ab omni juramento religionis nos avertere debet, ſequeretur multo magis ab omni juramento promiſſorio in quâcunque materiâ abſtinendum eſſe: quin imo ab omni promiſſione emendationis, & ſtudii ſanctitatis coram Deo & eccleſia Dei facienda (quod eſt contra *Pſ.* 80. *verſ.* 19. 2. *Corinth.* 7.); denique ab omni profeſſione fidei edendâ, ab omni ſubſcriptione formularum concordiæ.

Controverſiâ principali determinatâ, accedimus nunc ad quæſtiones 4
quaſdam magis particulares, aut minus principales. 1. *Probl.* An expediat aut conveniat juramentum à miniſtris vocatis aut vocandis ordinario præſtari? *Reſp.* Tria hic præſupponimus 1. Doctrinam, aut formulas conſenſus, in quas juratur, cum verbo Dei convenire. 2. In regimen & ritus non jurari: niſi quod ad ſubſtantialia & univerſalia verbo Dei præſcripta. 3. Quod ad circumſtantialia, particularia, & adiaphora: non jurari omnino in ea, aut ſaltem aliter jurari, ac in doctrinam & in ſubſtantialia regiminis jure divino præſcripta. *Sit ergo* 1. *concl.* Poteſt juramentum in formulas doctrinæ ſcripturis conformes, cum exigitur, bonâ conſcientiâ præſtari, eo ſenſu, modo, & fine uti *theſi præced.* explicuimus. 2. *concl.* Aliquando propter temporum iniquitatem non tantum utile ſed fere neceſſe eſt, ad arcendos clancularios hæreticos aut ſciſmaticos, juramentum doctrinæ ſeu confeſſionis à miniſtris exigi. Sed rebus integris, & in tranquillo eccleſiæ ſtatu ut ordinario & ſemper exigatur, non vide-

videtur admodum expedire, saltem necesse non esse. Ratio hæc est, quia admodum tarde, parce, & caute ad juramentum deveniendum est, præsertim ministris. Huc faciunt omnia, quæ à patribus tam religiose in illam partem monita sunt, ut nonnunquam videantur omnia juramenta simpliciter prohibere (Adi sis *Vossium hist. Pelagianæ lib.* 5. *part.* 2. *pag.* 502. ubi testimonia illa collegit); insuper ea quæ ab antiquis statuta & a *Canonistis* (*ad tit. de Iurejurando*) disputata de juramento clericis non imponendo, juxta cum laicis; tum ad arctiorem cautelam, tum etiam ob præsumtam eorum exemplarem sanctitatem & veracitatem. Nec prætereundum quod legibus Hispanis, Lusitanis, & Burgundis cautum sit ad vitanda perjuria, ne contractus medio juramento fiant, uti ex *Busio* refert *Zypæus in anal. enarr. Iuris canonici lib.* 2. *tit. de Iuramento.* Qualem cautelam optandum esset circa plurima munera sæcularia sanciri. Accedit quod ecclesiæ antiquæ (vide *Concil. Tolet.* x 1. *can.* 19.) & reformatæ Belgicæ, aliæque, ni fallor, pleræque solam promissionem aut manus subscriptionem à ministris, candidatis, seu proponentibus (uti vocant), ludimoderatoribus, alicubi etiam à senioribus & diaconis exigant. 3. *concl.* Non est consultum, ut in particularem ordinem ecclesiasticum cujusque ecclesiæ, secundum particulares circumstantias determinatum, aut in adiaphoros ritus communiter receptos, ministri jurare cogantur. Hæc enim sunt merè accidentalia aut peristatica; consequenter sunt adiaphora & mutabilia. Talis itaque juramenti ordinario & perpetuo præstandi exactio in ecclesias noviter introducenda non est. Rationes præcedenti conclusione allatæ huc applicandæ. 4. *concl.* Siquidem alicubi obtinet, aut necessitas aliqua suadeat, ut pro illo tempore à ministris juramentum exigatur, distinguenda essent adiaphora & circumstantialia à substantialibus jure divino præscriptis: neque enim pariter in illa ac in ista jurandum est; ne laqueus ponatur conscientiis ministrorum, qui de particulari & humanâ circa modum regiminis sive lege sive consuetudine mutandâ, aut de ritu adiaphoro sive communiter & συνόντως καὶ ἐν ὑναλῳς abrogando, sive privatim absque scandalo, forte & majori cum ecclesiæ ædificatione omittendo, secum & cum aliis deliberare, insuper meliora discere, docere, monere possent. 11. *probl.* An juramenta religionis quæ in Papatu à laicis, ab Academicis, à clericis tum regularibus tum sæcularibus, præsertim ab episcopis, & à capitulis seu canonicis, in religionem Romanam, aut in potestatem Papæ, aut in statuta & jura ecclesiæ, capituli &c. exigi & præstari solent, sint licita atque adeo obligent, *Resp.* 1. *concl.* non esse licita, de singulis probari potest, & alibi probatur quod ad doctrinam, quod ad regimen quod ad ritus: quæ verbo Dei multipliciter repugnant.

pugnant. Et peccatum non minimum in eo est, quod in omnium istorum abusuum defensionem jurent, & sic haut obscurè omnem salutarem mutationem, emendationem, ac reformationem ejurent & nefariè contra eam conjurent. Hinc est quod Ketlerus electus Episcopus Monasterienſis, anno 1556. contenderet contra Cassandrum, nimis more suo hic moderantem & dicendo ac distinguendo nihil certi dicentem, juramentum Episcopale, ut tunc erat, bonâ conscientiâ præstari non posse. De quo vide *Epistol. Illustr. Belg. Centuriæ.* 1. *Epist.* 20. Ubi dicit juramentum illud *continere multa impia & Christianæ libertati adversantia: tamen non deesse (ut quisque Vir doctus pro acumine ingenii imperitis multa persuadere potest) qui illud phaleratis rationibus excusent, atque defendant.* Ne dicam juramenta Episcoporum & Canonicorum specialiter repugnare potestati & obedientię Magistratuum jure divino præscriptæ, *Rom.* 13. Sume e. gr. in juramentis Canonicorum, Quod nulli alteri, quam Decano & Capitulo, suas causas judicandas offerent. Adde quod præter juramentum Episcopale Papæ præstandum, alterum peculiare, quod suo quique Capitulo præstant, difficultatibus & ambiguitatibus suis laboret. De quibus vide *Historiam processus inter Lævinum Torrentium* Episcopum, & *Capitulum Antverpianum* apud *Zypæum lib.* 1. *Iuris Canonici*, tit. *de Officio ordinarii num.* 19. *usque ad finem.* 2. *Concl.* Hinc sponte sequitur, ea non obligare. Quod in genere ab omnibus *Canonistis ad tit. cit.* & omnibus *Theologis ad Thomæ* 22. *qu.* 89. *art.* 7. & *Casuistis* ipsorum ita determinatum & probatum est; ut necesse non sit, verbum à nobis addi. Confer *Becanum lib.* 5. *Manualis cap.* 22. Affinis est huic determinatio de votis Monasticis, quod non obligent, & quod Lutherus, Bucerus, Musculus, Marloratus, aliique propter deserta Monasteria & legitimè inita conjugia injustè à Pontificiis dicantur Monachi perjuri & fœdifragi. 111. *Probl.* An juramenta Episcopalia & Canonicalia, propriè possint dici religionis, seu religiosa? *Resp. Neg.* Quia nihil ferè sonant, quam sęcularia emolumenta, privilegia, honores & subjectiones, &c. Juramentum Episcopale, quod exhibetur *à jure Canonico*, tit. *Decretal. de Iurejurando*, & à *Pontificali Romano* inclusè usque ad editionem Pontificalis Reformati post Concilium Tridentin. anno 1602. & in *Epistolis Illustr. & clarorum Belgarum Centur.* 1. *Epist.* 21. & 22. directè aut explicitè fidei Catholicæ aut Religionis (N. B.) nullam mentionem facit. Pontificale jussu Pontificis ex decreto Concilii Tridentini unà cum Missali, Breviario, Pastorali, &c. reformatum in formulâ dicti juramenti aliqua mutavit. Quod ad juramenta Canonicalia, ea ad nihil ferè nisi quę ventrem & apicem honoris spectant, ventres & utres illos antiquitus obligare solent. Nove quæ addita sunt, ventrium istorum

Digitized by Google

ſtorum cauſam non juvant: qualia ex. gr. Juramentum de fideliter punctando in choro poteſt Epiſcopus cogere Canonicos, ut præſtent. Sic determinavit *S. congreg. Conc.* 17. *Martii* 1619. (apud *Barboſam in collectan. Bullarii, in voce Iuramentum*). Jurare non tenetur Epiſcopus in ingreſſu ad ſuum Epiſcopatum ſtatuta quæ ſacris Canonibus, &c. ſunt contraria, niſi ab Apoſtolicâ ſede &c. confirmata exiſtant. Sic ead. *S. Congr.* 27. *Martii* 1632. Adde & illam panacæam: Jurans reſignare beneficiũ, ad cujus titulum fuit promotus &c. pœnitentia impoſita abſolvendus eſt, ne reſignet. *Eadem S. congr. apud Barboſ. loc. cit. IV. Probl.* Quid cenſendum de illis, qui Reformatos Orthodoxiæ tenaces & zelotas obtendunt citationibus autorum, quaſi juraſſent in verba Calvini & recentiorum iſtius commatis. Vide *Grotii Pietatem, Remonſtrantiũ Apologiam, alioſq; libellos eriſticos, & Montacutii Origines Eccleſiaſticas. Reſp.* Eodẽ jure hoc agere, quo Donatiſtæ: qui cum cauſam ſuam ex verbo Dei defendere non poſſent, moratoriis & perſonalibus quibuſdam abductionibus adverſus Cecilianum Epiſcopum Carthaginenſem, cauſam Catholicorum odioſam reddere ſtudebant. Sed prudenter *Auguſtinus* cum aliis collocutoribus reponebat, Cecilianum *Fratrem ſuum* eſſe, *non Patrem*. &c. Sic nos in Calvini & ſimilium Theologorum verba non juravimus, non magis quam in Socini, Arminii, Epiſcopii, Grotii, Montacutii, aliorumque omnium *ἰδιογνωμόνων*, Eceboliorum, Hybridarum, Dubitantiorum: quamvis illorum doctrinam iſtorum doctrinæ longè præferamus; quod eam verbo Dei conformem eſſe ſciamus, nec videamus cur caritatem in benigniori eorum contra iniquas calumnias interpretatione abnegare debeamus, quam nulli mortalium etiam hæreticiſſimo & inimiciſſimo calumnioſè tradu&to, negare poſſumus. Nomina Calviniſtarum, Purorum, Puritanorum, Præciſiſtarum, expurgatorum Puritanorum, & ſimilia ſycophanticè nobis à Remonſtrantibus, & Scriptoribus modo citatis impoſita nihil moramur. Præterea, quæ in *Diſpp. de Ceremoniis Eccleſiaſticis, de Tempore nativitatis Chriſti, &c.* indicavimus, repono magni Theologi *Zadeelis ad abjurationis Burdegalenſis garritum de Regiſtis & Puritanis Anglis*, breviſſimum reſponſum: *Denique*, inquit, *in ſuâ concluſione condemnant Proteſtantes & Anglos: & quod puritas ipſis ſordeat, propterea vocant eos Puritanos. V. Probl.* Quid de dicterio illo de juratis in verba Ariſtotelis; quo non tantum Philoſophi, ſed imprimis & Theologi in Academiis Chriſtianis differuntur: ita ut ad hoc præſumtum iplorum factum corrupta Theologia, & veræ ſcientiæ in Scholis defectus, ſeu potius nullitas, reducatur. *Reſp.* De Philoſophis & Theologis ante tempora reformationis, fateor, quod paſſim Ariſtoteli *læpe* male tranſlato aut male intelle&to nimium inhæſerint. Et utiliter atque

oppor-

opportunè hoc monitum à *Ludovico Vive*: quem amplificavit *Ramus*; sed nimis acerbè & contentioſè: quippe interpretum quorumvis & ſectatorum dicta & facta Ariſtoteli imputando. Solent enim paſſim in Italiâ magis Ariſtotelem trahere ad Averroëm, quam hunc ad illum: teſtibus ſcriptis eorum, & *Iul. Cæſare Scaligero in Exercitat.* Sed de profeſſoribus Academicis (præſertim reformatis) jam inde à ſcholarum & eccleſiarum reformatione, uſque in hunc finem ſine impudenti & ſtupida calumnia hoc dici nequit. Oſtendant, qui & ubi ſint philoſophi & theologi reformati qui jurati in verba Ariſtotelis, & ſola autoritate ejus ſubnixi tanquam ſerva pecora ſine ratione immo & contra rationem philoſophari; & vel unicam aſſertionem merâ ejus autoritate mordicus tueri, aliiſque viam inveſtigandæ veritatis præcludere velint. An ideo hoc calumniæ celo ipſos indui putant, quod hactenus viſum non ſit exemplo quorundam, in verba *Rami*, aut *Taurelli*, aut *Carteſii*, aut alterius cujuſcunque philoſophi jurare? Aut quod malo quorundam exemplo, ad vetera omnia non intellecta, ſorte nec lecta, quamvis veriſſima & ſolidiſſima, non faſtidiunt; & nova qualiacunque, quæ venditantur, (quamvis læpiſſime non ſine plagio & mendacio) etiam ne lecta quidem, nedum intellecta, ſine ullâ ſcientificâ demonſtratione ex nudâ dicentis affirmatione aut Hiſtoricâ narratione defenſa, inſtar picâ laborantium carbones pro deliciis avide non deglutiunt?

DE JURAMENTO RELIGIONIS, *PARS SECUNDA.*

Reſp. HENRICO FREDERICI, Zutphanienſi.

Ad 26. Novemb. 1652.

HActenus diſquiſivimus de Juramento confeſſionis: accedimus nunc ad ſecundam juramenti religioſi ſpeciem, *conteſtationis* ſcil. aut *proteſtationis*, de quo Quæritur? An miniſter ſive ſponte pro concione, ſive juſſus à Magiſtratu heterodoxo aut dubitante, ſive provocatus ab adverſariis, ſive aliquo alio in caſu vivâ voce aut ſcripto veritatem religionis, jurando confirmare, aut pro eâ animam ſuam oppignorare poſſit? *Reſp.* Præmittimus aliquot diſtinctiones. 1. *Diſtingue* juramentum in aſſertorium & promiſſorium. *Aſſertio* ſumitur aut præſumitur vel tanquam probatio & argumentum ipſius rei controverſæ, ſeu tanquam principium fidei: *vel* tanquam decla- 1

Digitized by Google

ratio animi & sensus nostri interioris, quod contra propriam scientiam & conscientiam veritatem illam controversam non teneamus, doceamus, defendamus, *Promissio* est quâ alicui, illam religionem amplectenti, indubitatam salutem promittimus. 2. *Distingue*, juramentum præstari *vel* ad causam seu controversiam determinandam, & assensum fidei eliciendum; ut nunc acquiescat in meâ religione, qui antea ab eâ alienus erat: *vel* ut sit motivum solummodo, non quidem directè faciens ad assensum huic controversæ doctrinæ seu causæ præbendum, sed ad removendum impedimentum, præjudicium scil. illud, quo homines occupati, adversarios animam oppignorantes & jurantes audiunt, & nos tale quid non audentes (uti prætexunt) non audiunt: Ita ut, si non plena & justa probatio, saltem præsumtio de causæ fiduciâ, & animi sinceritate videatur esse pro adversariis, & contra nos. 3. *Distingue*, oppignorationem animæ, seu salutis animæ, in eam quæ fit pro personâ: & in eam quæ fit pro ipsâ causâ, seu pro religione controversâ. 4. *Distingue*, religionis, aut formulæ, aut particularis doctrinæ, capitales theses, à probationibus, hypothesibus, phrasibus, modis loquendi. His præmissis sit *I. Concl.* Pro confirmatione falsæ religionis, aut particularis doctrinæ falsæ omnis protestatio, sive publica, sive privata, omne juramentum, omnis subscriptio, est illicita: sive quis in conscientiâ de falsitate convictus sit aut saltem dubitet, sive non convictus sit aut non dubitet: debet enim errantem & dubitantem conscientiam deponere. Hinc Paulus quamvis ignorans feciset, fatetur se fuisse *blasphemum*, 1. *Timoth.* 1. *II. Concl.* Pro veræ religionis confirmatione, de cujus veritate in conscientiâ quis convictus non est, nulla protestatio, nullum juramentum, nulla animæ oppignoratio offerenda. Probatur ex *Rom.* 14. *vers.* 5, 23. Confer *communem doctrinam, de mendacio, de juramento, de conscientiâ*. *III. Concl.* Nefas est juramentum & protestationem in confirmatione veritatis dogmatum aut religionis tanquam principium, aut demonstrationem theologicam, aut argumentum probans adhibere; illudque debitè & legitimè ex Scripturâ demonstrationi, sive in totum sive ex parte substituere. Hoc enim repugnat virtuti fidei, quæ theologica est; nec autoritate, testimonio, teste humano, jurato, injurato, sed solo verbo divino tanquam unico principio nititur. Hic repetenda communis doctrina de fide, de scripturæ autoritate & perfectione, de conscientiâ &c. *IV. Concl.* Nec convenit juramentum tale offerre aut præstare, nisi antea veritatem doctrinæ probaveris; aut saltem, siquidem probationem audire noluerint, ad ejus probationem te obtuleris, eamque reipsa ἀκόμως ἐνεργῶς præstare paratus sis, & coneris. *V. Concl.* Nullum juramentum protestationis pro veri-

veritate religionis, aut particularis doctrinæ absque gravi necessitate præstandum. Quia juramentum non est medium confirmandæ veritatis ordinarium, sed quasi extraordinarium, cum omnia alia media ordinaria cessant: hinc est quod *Hebr. 6. vers. 16.* dicatur πάντων ἀντιλογίας πέρας. Quæcunque ergo extra aut præter necessitatem pro verâ fide præstantur, sunt juramenta temeraria, & nominis divini profanationes. *VI. Concl.* Juramentum protestationis aliquo in casu publicè aut privatim, vivâ voce, aut scripto, præstari potest his conditionibus. 1. Si vera sit religio. 2. Si de veritate ejus, aut de veritate formularum consensus, (quod ad theses & assertiones ad minimum; si non de singulis phrasibus, aut scripturæ allegationibus, aut nonnullis probationibus) in conscientiâ convicti simus. 3. Si necessitas gloriæ divinæ, salutis proximi, provocationis adversariorum, aut mandati superiorum illud postulet. 4 Si non adhibeamus, nec velimus adhiberi tanquam principium aut argumentum fidei, aut tanquam demonstrationem theologicam; atq; adeo illud legitimę demonstrationi ex scripturis sive in totum sive ex parte non substituamus. 5. Sed tantum tanquam motivum ad fidem, & tanquam removens impedimentum; præjudicium scil. illud, quo nos gravare solent Pontificii, quasi sc. nulla apud nos causæ nostræ fiducia, & quasi nulla in animo certitudo, nulla fides sit; quasiq; in tali fide mori non audeamus & coram Deo comparere; ac consequenter omnia dicamus & agamus contra propriam scientiam & conscientiam, *VII. Concl.* Hinc sequitur animæ nostræ salutem, in tali necessitatis casu iisdem conditionibus oppignorari posse: *absolutè sc. & primò* pro doctrinæ veritate (secundum certitudinem, scientiam, & conscientiam nostram); consequenter & conditionatè pro istis hominibus, si religionem recipiant & sincerè observent, brevitèr pro omnibus & singulis hominibus, qui professionem & praxin nostræ religionis ex animo amplexuri, & fideliter usq; ad finem servaturi sunt. *VIII. Concl.* Absq; urgente mandato superiorum, aut absq; ecclesię sive populi alicujus postulato, aut absq; apparente ullâ ædificatione aut cujuscunq; alterius occasionis necessitate, ad libitum & curiosam petitionem cujusvis privati non est jurandum: ne in crimen juramenti temerarii incidamus. Possumus tamen communiter & ordinariò apud quosvis profiteri, paratos nos esse ad juramentum in formâ præstandum, positis ponendis & requisitis: & ad animæ salutem pro hoc aut illo oppignorandam: si prius petitores illi fidem fecerint, se paratos fore ad præjudicium illud ilico deponendum, quo hactenus causa Papalis & mystarum ejus potior visa fuit, quam reformata & concionatorum. Protestatione enim & animæ oppignoratione utrinque præstitâ, Tros Tyriusve ipsis nullo discrimine agendus

erit (saltem quod ad hanc præsumtam ὑπόθεσιν); & de alterutrius juramenti veritate ac justitiâ absque affectu & præjudicio, candidè cognoscendum. Quod si hoc promittere nolint isti petitores, frustrà & otiosè ad solennitatem juramenti & oppignorationis animæ nos trahi pateremur. Sufficere ipsis debet, *primò* quod nos offerimus: cum illi contra se offerre nolint ad illud, quod nos ex æquo & bono vicissim petimus. *Deinde*, quod ipso facto animæ salutem reformati ministri & fideles quotidie satis oppignorant, dum in & cum illâ religione & vivunt, & hinc migrantes animas Deo suo tradunt.

2 Rationes hujus nostræ determinationis sunt istæ. *I. Rat.* Ab exemplo Dei, qui sub juramento protestatur de veritate promissionum *Heb.* 6. 13. 17. & comminationum suarum. *Psal.* 95. 11. cum *Hebr.* 3. 11. *II. Rat.* Ab exemplo Pauli, qui necessitate & occasione ita ferente sub juramento protestatus est. *Rom.* 9. *vers.* 1. 2. *Corinth.* 1. 23. *III. Rat.* Quia, positis ponendis licita est protestatio cum juramento, in aliis quibuscunque causis & negotiis βιωτικοῖς. Ergo non minus sed multò magis licita est in causâ religionis; cujus longè majus est momentum. *IV. Rat.* Ab analogiâ: quia juramentum purgatorium, item juramentum calumniæ licita sunt in causis privatis sive sæcularibus, sive ecclesiasticis. Ergo licitum est juramentum protestationis in causâ publicâ veræ religionis: cum (scil.) calumniis, suspicionibus, provocationibus adversariorum illi magnum præjudicium creatur. Majoris enim momenti est causa communis & realis totius religionis, quam causa particularis & personalis. Antecedens de juramento purgationis, probatum vide apud *Canonistas, Casuistas, Jurisconsultos. V. Rat.* Ab analogiâ; quia altior & fortior asseveratio, contestatio, obtestatio, ascendens supra simplicem affirmationem aut negationem, in causâ religionis licita est: Ergo etiam juramentum; majori (scil. necessitate ita ferente. Antecedens probatur, ex *Iohan.* 3. *vers.* 3. 5. & 5. 24. &c. ubi Christus utitur formula *amen, amen.* Et ex 1. *Timoth.* 5. *vers.* 21. ubi Paulus utitur gravi obtestatione. *VI. Rat.* Quia re ipsâ seu facto animæ salutem, ex conditione religionis suæ suspendunt ministri & fideles; & consequenter satis eam exponunt & oppignorant pro religionis suæ veritate, & pro salute eorum, qui huic religionis professioni & praxi constanter inhærent. Ergo explicitè, & solenniter talem oppignorationem, & quidem sub juramento coram hominibus præstare ac profiteri possunt. Antecedens probatur ex morte & emortualibus martyrum & confessorum, adhæc fidelium ac ministrorum in nostrâ religione morientium. Consulatur quotidiana experientia, *historia martyrum, vitæ Theologorum*, testamenta eorundem, ut & Regum, Principum, magna-

guatum religionem noſtram profitentium. Vide inter alia *teſtamentum Frederici III. Electoris Palatini* (quod etiam editum eſt cum *Harmoniâ confeſſionum*), *Orationem de obitu comitis Naſſovii Iohannis ſenioris.* Qui enim uſque ad extremum halitum coram Deo & hominibus proteſtantur, ſe ſerenâ conſcientiâ in illâ religione vivere velle, & mori, ſeque cum eâ coram Deo fidenter comparituros: illi ſanè, ſiquidem neceſſe ſit, pro eâ jurare, & animam ſuam oppignorare poſſent, eo ſenſu & modo, ut ſupra explicuimus. *VII. Rat.* Quia à talibus juramentis proteſtatoriis noſtri non abſtinuerunt. Occurrunt in ſcriptis eorum iſtæ formulæ, *teſtor Deum, Deus mihi teſtis eſt, &c.* Formalis oppignoratio animæ magis infrequens videtur. Sed de formalitate & formulis non ita laborandum eſt: cum rem ipſam, aut aliquid ejus analogum habeamus. Et potuit fieri ut noſtri horrendo abuſu & profanatione ejuſmodi execrationum & oppignorationum cautiores facti, ab ipſo licito, quandiu fieri potuit, abſtinuerint: quod in malum ſonare videretur. Notum eſt quid antiquis patribus evenerit in uſu juramenti, de quo *Voſſius lib. 5. hiſtor. Pelag.* ſupra *parte præced.* citatus. Non tamen planè nec ſemper abſtinuerunt, uti videre eſt in *epiſtolâ monitoriâ Joſephi Halli*, quam diſcordantibus opinionibus Papiſtarum ex ſolo Bellarmino excerptis & anglicè editis tit. *Pax Romæ*, præfixit; ubi ſuadens apoſtatæ reditum ad reformatam religionem ſic concludit: *Et ſit ſanguis tuus ſuper me, ſi pereas.* Miniſtri Sylvanducis ad inchoatam Eccleſiæ plantationem ibidem promovendam evocati anno 1630. in programmate provocatorio, formalibus terminis animæ ſuę ſalutem pro religione ſuâ oppignoraruntur. Vide illud *programma* præmiſſum noſtræ *Deſperatæ cauſæ Papatus.* In eâdem eccleſiâ eodem anno, aliiſque in eccleſiis paſſim datâ occaſione conciones confeſſionales, proteſtationibus formaliter aut analogicè ſalutis oppignorationem continentibus concluſæ ſunt. Ita ut nihil novi & inſoliti, quod alii reformati miniſtri, quamvis provocati, antehâc auſi non fuiſſent, à dictis quatuor miniſtris deſignatum ſit: ut quidem clerici Papales ſuis tunc perſuaſum volebant. Quidquid illi de facto opinentur, vident jam, ſe non poſſe amplius gloriari, à nullo miniſtro hoc unquam tentatum.

Contra jam dicta objici poſſet. *I. Obj.* Reformati nec publicè pro concione, nec privatim quâcunque occaſione pro cauſâ ſuâ jurant, aut execrantur ac ſe devovent, aut animæ ſuæ ſalutem pro ſuis oppignorant; quod tamen fit à clericis in Papatu: videntur ergo hâc in parte ὑπερῶσθαι. *Reſp.* Conceditur eos in hac pragmatica non affectare ὑπερεχὴν, ne quidem aliquâ ratione tantos divini nominis abuſus imitari velle. Nemo, quamvis millies provocatus, debet temere jurare & loco ordinariæ ac perpe- 3

tuæ ex Scripturâ demonſtrationis, juratam ſuam affirmationem atque autoritatem conſcientiis obtrudere. *Deinde* omne juramentum tacitè includit aut ſubintelligit execrationem, ſeu mali imprecationem: & execrationes ſeu maledictiones aliquo in caſu mandatæ ſunt, & à viris Dei uſurpatæ, *Deuter.* 27. *Iudic.* 5. *Ierem.* 17. Vide *diſp. de Benedictionibus.* Hinc tamen non conficitur, juramentum religionis, ſi quod aliquando præſtandum, perpetuo dirarum & execrationum choragio ſtipatum eſſe debere: ne dicatur nobis illud Luc. 9. *Neſcitis cujus ſpiritus ſitis.* Quod ergò illi temerè, importunè, illegitimè, & impiè faciunt; noſtri cautè, opportunè, debitè & piè facere non detrectant. *II. Obj.* Videntur tamen Reformati & Lutherani omne juramentum proteſtationis nefas ducere. Vide *comment. Friderici Balduini in* 2. *Timoth.* 2. *pag.* 594. Et *Lutherum in ſermonibus menſalibus, à Melchiore Sylveſtro Eckhardo in paſtore conſcientioſo claſſ.* 2. *qu.* 12. citatum: ubi dicunt hunc modum Scripturæ incognitum, nullâque ratione neceſſarium eſſe, ſed agyrtarum proprium. *Reſp.* Agunt de execrationibus & pejerationibus Papiſticis: ex quibus nulla virtus accedit, quęque periculoſæ ſunt, & aliquando fulmine vindicatæ. Exemplum ex *Lutheri menſalibus* germanicè editis pag. 262. refert *Eckhardus loc. cit.* de paſtore in Rumewald tonitru percuſſo, quod ſeipſum pro concione devoviſſet: dicendo ſi euangelium (quod ſcil. Lutherus cum aliis reformatoribus prædicabat) verum eſſet, ut tonitru ſe percuteret. Et ex concluſione *Eckhardi loc. cit.* ſatis intelligimus quid voluerit; *Ejuſmodi*, inquit, *agyrtis, millies licet animam oppignorantibus, non fidendum*: ut ut lemma propoſitæ quæſtionis videatur ſimpliciter omnem obteſtationem perſtringere: *An ſanctâ obteſtatione atque execratione obteſtari liceat, hanc doctrinam eſſe veram, illam econtra eſſe falſam.* Sed explicat ſe ſatis *modo cit.* & in lemmatis iſtis marginalibus: *Papiſtici ſteuerent animam diabolo oppignorant.* Et, *N. B. hæreticorum mores. III. Obj.* Prodiit ante annos complures publica declaratio Senatus Tigurini contra Pontificiorum longè latèque diſſeminatum mendacium; quâ teſtabatur nullum ex ſuis miniſtris, dum non ſine execrationibus proteſtaretur (uti ferebatur) prodoctrinæ ſuæ veritate, ex ſuggeſto à cacodæmone ablatum eſſe. Addebat, talem morem miniſtris ſuis nec uſitatum eſſe, nec ſe eum paſſuros. *Reſp.* Non ulterius hoc trahendum eſt, quam ad conſuetas & temerarias execrationes, quę ſcripturariis demonſtrationibus & convictionibus ſubſtitui & quibus imperita plebecula in Papatu dementari ſolet. Et ſi bene memini (nam jam declaratio illa ad manum non eſt) addebantur hæc verba: *miniſtros ſuos ex verbo Dei veritatem religionis ſuæ* probare.

4 Addimus nunc aliquot problemata. *I. Probl.* An juramenta proteſtationis

tionis & animarum oppignorationes in Papatu non tantum clericis frequentata, ſed & laicis ſubinde uſurpata, licita ſint; & an obligent ipſos jurantes; & an valere debeant apud alios. *Reſp. I. Concl.* ſunt illicita, & abominanda: *Primò*, quia ſunt falſa & injuſta: nam religio & cauſa quæ verbo Dei condemnatur, nullis hominum proteſtationibus, & exęcrationibus vera ac juſta reddi poteſt. *Secundò*, quia quiſquis ita jurat in cauſam damnatam, ſeipſum facit anathema *Galat.* 1. *verſ.* 8. 1. *Corinth.* 16. *verſ.* 22. Atqui nemo debet ſeipſum cum Petro κατανα θεματίζειν. *Matth* 26. 70. aut cum Judæis devovere *Actor.* 23. 12. *Tertiò*, quia ſunt temeraria & non neceſſaria, nec ſiunt in judicio: neque enim ad hoc ἀνάγκη controverſiæ confugiendum eſt, cum ſuppetant media probationis ex verbo Dei, quæ prius & perpetuò adhibenda ſunt *Rom.* 10. *verſ.* 8. *Ieſa.* 8. 20. *Rom.* 1. 17. *Quartò*, quia ſubſtituuntur probationibus ſcripturariis: & imperiti homines, à principio fidei, & primâ veritate revelante ad hominum mendacium autoritatem, quæ nulla eſt, tacitè abducuntur, eique fidere & ſalutem ſuam committere jubentur: ita ut fides eorum, quamvis pleraque aut multa vera eſſent pro quibus juratur, ſit & fiat humana, non divina; conſequenter non ſit virtus theologica. Conferantur & analogicè huc applicentur argumenta noſtrorum contra fidem implicitam & contra fiduciam in aliorum virtutibus, meritis, ſatisfactionibus. *II. Concl.* Jurantes non obligantur ad retinendam falſam religionem, in quam toties falsò & temerè jurarunt, & pro quâ animæ ſalutem oppignorârunt. Non peccant ergo cum reſiliunt, ſed deſinunt peccare: peccabant autem cum jurarent, & quamdiu curſum illum peccati ſui per veram reſipiſcentiam non abrumperent. Major propoſitio hujus argumenti non indiget probatione: quia utrinque in confeſſo eſt. Probatione minoris noſtri hactenus ſatis ſuperque defuncti ſunt. Stat ergo concluſio. *III. Concl.* Homines illi apud quos hæc juramenta valerent, ſunt vel infideles, vel hæretici, vel Reformati, vel Pontificii. *Infideles* ſunt Pagani, Judæi, Muhammediſtæ, Enthuſiaſtæ, Libertini, Athei ſeu Epicurei. Apud tales juramenta ſua quidquam valere, ipſi non dicent. De *hæreticis* ex. gr. Neo-Arrianis, Anabaptiſtis, Antinomis, idem fateri cogentur. Apud *reformatos*, ex verbo Dei certos de fidei ſuæ veritate, nihil valere debent. Quid enim humana perſuaſio, deceptio, aſſertio, quid injuſta & temeraria juramenta contra veritatem & fidem divinam, cui non poteſt ſubeſſe falſum? Apud *Pontificios*, aut valebit ut principium fidei, aut ut motivum tantum. *Non ut principium*, quia omnes Stentores ſic jurantes ſunt fallibiles, qui falli & fallere poſſunt, ex propriâ ipſorum confeſſione: neque enim autoritas eorum divina eſt, uti Scripturæ; nec judicium infallibile, uti (ſecundum ipſos)

ipsos) ecclesiæ, aut Papæ, aut Concilii Oecumenici. *Non ut motivum*, ad removendum aliquod impediens præjudicium : quia plebs eorum non laborat præjudicio contra suos clericos, sed pro iis. Neque etiam ut motivum præparatorium ad introducendam fidem Papisticam, quia eam fidem jam habent. Nihil ergo restat dicendum, quam esse ex abundanti motivum confirmatorium. Et sic videretur affine esse miraculis, quorum incertitudinem & fallaciam alibi deteximus, in *disp. de Miraculis*. Sed videor mihi audire objectionem; quod ipsorum Stentores toties publicè etiam privatim ad postulatum nostrorum, nonnunquam spontè se & salutem suam devovere, & quidem magnâ cum provocatione ipsius Dei, ut siquidem Deus sit Deus, jurantes è vestigio puniat, diabolus ipsos auferat, in infernum stante pede descendant, & hoc si non fiat, se dicere Deum non esse Deum, sed deastrum aut deunculum : qualia viri fide digni se audivisse referunt ex ore Johannis de Gouda Ultrajectini, Jesuitæ Antwerpiæ, cum viveret, declamantis. Qui idem post interpositam morulam, & silentium coram auditoribus mox gloriabatur : Nihil mali sibi eveniſſe, & consequenter juramento atque execrationi, & fidei juratæ credendum esse. *Resp.* ad istas gloriationes. *Primò*, non esse juramentum ideo in veritate, justitiâ, & judicio præstitum, quia Deus omnes sic male jurantes, è vestigio non puniat. Dei longanimitas (*Rom. 2. vers.* 4.) erga peccatores, non arguit bonitatem facti aut peccatores facit justos. Norant hoc ipsi Gentiles, quorum hęc dicta: *Si quoties peccant homines sua fulmina &c.* Et, *Sera tamen tacitis pœna &c.* Et illud Valerii Maximi: *tarditatem supplicii gravitate compensat.* Confer *Plutarchi tract. de serâ numinis vindictâ.* Ne extra hujus peccati genus evagemur, Deus è vestigio fulmine non percutit Petri *Matt.* 26. & Judæorum execrationem *Actor.* 23. nec blasphemias Rabsakę in Deum Israëlis *Iesa.* 37. nec blasphemias in spirit. sanctum, aut Christum, aut in justitiam providentię divinę &c. quas olim inter Judæos & Gentiles, & hodie in dicto Christianismo (præsertim in Italiâ & Galliâ) certatim vomere solent, Athei, Epicurei, Libertini. Confer *Henricum Stephanum, aliosque autores*, præsertim *Pontificios*, in *disp. de Atheismo* indicatos. Et quoties hodierni Athei, aut Sadducei, aut Epicurei negant esse dæmonas, cum provocatione, ut adsint, ut sibi noceant si sint, & si quid possint: nec tamen semper adsunt vocati aut provocati, saltem non semper vocati aut provocati illico apparent, nec agunt, ad quod provocantur *Resp. Secundò*, quamvis diras, anathemata, juramenta multiplicent, & quidem, uti videtur, impunè pro illo tempore : inde tamen nulla certitudo, nulla causæ fiducia. Nam ita jurant contra conscientiam, aut secundum conscientiam errantem. *Si illud*, jam mirari licet non insolitam Dei longanimitatem, qui hor-

horrenda ejuſmodi peccata tolerat. *Sin iſtud*, exoſculanda eſt gratia Dei parcens, & exſpectandum, ut eos aliquando convertat. Conſidera exemplum Pauli 1 *Timoth.* 1. *verſ.* 8. 15. 16. Qui blaſphemus erat, & Chriſtianos blaſphemare coegerat, nec tamen è veſtigio fulmine percuſſus, aut à Diabolo ablatus erat. Nihil ergo certitudinis hinc haberent auditores, quam quod ſoli aut primi non errent; ſed ad exemplum & ductum alterius errantes ſequantur. An hoc ſolamen miſeros in ſocietate erroris reficiet, Quod cæcorum cæci duces ſunt, & utrique in foveam caſuri? *II. Probl.* An omnes Pontificii ita jurantes & execrantes, dicendi ſint perjuri, & conſequenter, infames? *Reſp.* Certum eſt, juramenta omnia eſſe materialiter falſa. Sed ſi qui ex zelo Dei, & ſecundum conſcientiam errantem ſincere juraverint (uti imprimis de ſimplicibus quibuſdam laicis, & ſorte de clericis indoctioribus, larvâ eccleſiæ exterritis & ſeductis, hoc præſumi poſſet) eos nolim dici formaliter perjuros. *III. Probl.* An aliquâ ſpecie juris, Pontificii à noſtris juramenta, & execrationes poſtulare poſſint? *Reſp. Neg.* Quia noſtri ſemper offerunt, & paratas habent probationes, & quidem ex tali principio fidei, ſcil. verbo Dei ſcripto, quod ab utrâque parte recipitur: & cum quo, ſi ipſorum religio deprehendatur pugnare, ſuos convictos eſſe & cauſâ cadere fatetur. *Coſterus in enchiridio.* Jam vero conſtat ex *Iureconſultis*, *Canoniſtis*, *Theologis Caſuiſtis*, juramentum non eſſe alicui imponendum, cum adſunt ſufficientes probationes. *IV. Probl.* An liceat parentibus liberos ſuos, miniſtris oves ſuas, Magiſtratibus aliiſque ſuperioribus ſubditos ſuos coram Deo obteſtari, imo & adjurare, ſi ita opus, ut perſtent in verâ religione, ipſis traditâ? *Reſp. Aff.* ex 1. *Timoth.* 5. 21. & 6. 13. & 2 *Timoth.* 2. 14. & 4. 1. ubi coram Deo obteſtatur, & mandat 2. *Timoth.* 3. 14. 15. 1. *Corinth.* 15. 58. 2. *Theſſal.* 2. *verſ.* 1. 15. ubi rogat & hortatur. 1. *Theſſal.* 5. *verſ.* 27. ubi adjurat. 2. *Quia* omnibus incumbit, imprimis qui aliis præſunt, ut hortentur ad conſtantiam in fide & pietate, non tantum indefinitè, ſed definitè & determinatè, ad iſtam ſaniorum ſermonum hypotypoſin, & pietatis formam; quæ cum verbo Dei convenit. Vide *Rom.* 15. 14. 1. *Theſſ.* 5. 14. *Epheſ.* 6. *verſ.* 4. 3. *Quia* ut quiſque exemplo Pauli 2. *Corinth.* 1. 4. 5. tenetur aliis commendare & impartiri ſolidam conſolationem, quam ipſe in conſcientiâ ſentit; ſic etiam ſolidam & genuinam fidem, de cujus certitudine ex verbo Dei convictus eſt. 4. *Quia*, ſequeretur neminem, niſi extraordinariò illuminatum & προδιδαχθεν, poſſe alios docere, hortari, manuducere, ad eandem illam fidem, quam ex verbo Dei haufit, & de cujus veritate certo perſuaſus eſt. Conſequenter non poſſe unquam alicui dicere, ut certet pro fide, quæ ſemel data eſt ſanctis. *Judæ verſ.* 3. ut veritatem (hanc ſcil. quæ ex verbo Dei proponitur) emat, & non vendat. *Proverb.* 23. 23. ut

omnia probet, & quod bonum est teneat. 1. *Thess.* 5. 21. 5. *Quia* lequeretur nulla posse esse publica judicia ecclesiastica, decisiva scil., antecessoria, directiva, autoritativa, nullas communes formulas doctrinæ; nulla stabilita & fundamentalia dogmata ecclesiastica: sed ecclesiæ ministros, & membra in perpetuo quodam statu dubitationis, disquisitionis, & indecisæ ac in horas mutabilis religionis debere versari, atque adeo σκεπτικίζειν; & sic etjam quod ad praxin, aut otiari, aut in diem vivere, juxta Dubitantiorum Symbolum, *Cras credam, hodie nihil.* Conferri hic possunt, quæ in *Synodo Nationali Dordracenâ* reposita sunt Remonstrantibus, qui contra decisionem synodalem & quidem à legitimè delegatis ecclesiarum judicibus, insuper juratis factam aut faciendam, imperitè excipiebant. (Vide *sess.* --); Et quæ fusè ac solidè contra eosdem disputat *Nicol. Vedelius in Artanu Arminianismi.* Quod autem distinctione inter fundamentalia & non fundamentalia, & inter ea quæ ad amorem Dei & proximi cognitu ac creditu necessaria & non necessaria sunt, ab absurdis illis se liberari posse putant: id nemini fiet verisimile, qui nôrit ab hæreticis, infidelibus, Libertinis, Scepticis eadem contra dicta necessaria obtendi posse, quæ illi nobis pro dictis non necessariis objicere solent. Eadem ubique est consequentia, idem absurdorum labyrinthus. *Confectar.* 1. Hinc deducimus piè ac prudenter, à Theologis orthodoxis, & à viris Principibus, (quorum emortualia & testamenta descripta habentur) adhibitas fuisse gravissimas tum protestationes de constantiâ suâ in illâ fide; tum obtestationes, quibus auditores, ecclesias, familias, liberos suos hortati sunt; nonnulli etiam adjurarunt, ut constanter in eâdem illâ religione perseverarent. Videantur *vitæ Theologorum à Melchiore Adamo* editæ; *Narratio de morte Plessei*, cum *tom. 2. meditationum ipsius*, gallicè edita; *Varia Martyrologia* alibi indicata; *Testamentum Frederici 3.* supra cit.; *Epistola Andreæ Riveti ad ducem Tremolianum* cum ad Papismum deficeret, gall. & Belg. edita, ubi mentio fit testamenti paterni; *Ejusdem Riveti* beata mors gall. & belg. descripta. *Confectar.* 2. Temerè à Jac. Arminio tunc præceptore meo in publicâ lectione non sine zelo & commotione vellicabatur eruditissimi Theologi nostratis *V. Verneri Helmichii* nuperrimè tunc Amstelodami defuncti, emortuale, quo suos contra minantem tunc & formidatam orthodoxæ religionis mutationem hortatus fuerat: *ut constanter manerent* seu *starent in salutari doctrinâ, quam ipsos docuerat.* Putabat Arminius sapere hoc dictum affinitatẽ cum Papismo, quod authoritas humana sic stabiliri & fides ecclesiæ inde suspendi, atq; ita verbo Dei, unico fidei principio, nimis quàm præjudicari videretur. Sed mentem piissimi & fidelissimi istius Theologi non rectè perceperat, aut fortè verba exactè ipsi relata non erant: Absit enim ut dicam illum Scepti-

pticismum in theologiâ molitum fuisse. Laudatus modo theologus addiderat in istâ oratione hortatoriâ, aut ei præmiserat, *quam ex verbo Dei docui*; aut, *quam certus sum cum verbo Dei convenire*; aut, *quæ indubitatè est doctrina verbi divini*; aut simile quid. Dato, in istâ unâ continuâ oratione, talem declarationem exsertis verbis non fuisse additam, de eâ tamen ex ante dictis ipsius, plus satis constabat. Cum in letali morbo suo totiesingemuisset, & apud suos conquestus esset de novitatibus Arminianis astu & perfidia quorundam (imprimis N.N.) tunc gliscentibus, indicaverat eas repugnare verbo Dei & reformatæ religioni ex verbo Dei hactenus traditæ. Quid si quis ex Remonstrantibus hinc discessurus suos præmuniturus contrà intentatam seductionem Muhammedismi, aut Libertino-Enthusiasmi, aut Judaismi, hortaretur ut manerent in Christianâ religione, quam ipsos docuisset: an putarent, hâc ratione præjudicari autoritati Scripturæ?

DE JURAMENTO RELIGIONIS, *PARS TERTIA.*

Resp. NICOLAO COLVIO, Dord. Batav.

Ad diem 4. Decemb. 1652.

AD juramentum protestationis, & obtestationis referri 1
solent tria, *purgatorium*, *Inquisitorium*, *Ex officio*: quæ propriè locum habent in jurisdictione. Purgatorium est quod coram judicio vel sponte offertur, & præstatur: vel à judice imponitur. 1 *Quæritur* ergo, an ad tale juramentum in negotio religionis præstandum se offerre liceat? *Resp. Aff.* quando sc. dignitas & autoritas ministerii ecclesiastici conservari non potest, propter calumnias adversariorum aut graves suspiciones fratrum, aut scandala infirmorum: nec alia purgationis via suppetit. *Prob.* 1. *Rat.* Quia terminus πίστις ἀνεγκλησίας licitè affectatur. Ergo & juramentum, per quod terminus haberi possit, licitè offertur & præstatur. Sic Paulus *Rom.* 9. *v.* 1. 2 *Corinth.* 1. 23. partim ab iniquis suspicionibus, partim à calumniis se, doctrinam, ministerium suum purgat. 2. *Rat.* Quia ministris ecclesiæ imprimis convenit esse ἀνεγκλήτους, & habere bonum testimonium, etiam ab extraneis 1 *Timoth.* 3. *Tit.* 1.; atque adeo, si ita opus, à particularibus & personalibus calumniis vitam & famam suam liberare, per juramentum purgationis: Uti communiter statuunt *Canonis-*

ſta; nec abnuit praxis noſtrorum. Ergo etiam, à ſuſpicione hæreſios, quâ gravatur, apud eccleſiam aut judicium eccleſiaſticum, poſitis ponendis, ſe purgare poteſt: cum ingenua confeſſio, & oblata apologia aut provocatio latentium accuſatorum non ſufficit. Neminem enim in crimine hęreſios oportet eſſe patientē. 3. *Rat.* à ſimili: quia juramentum purgationis in negotiis ſæcularibus licitum eſt. *Exod* 22. *v.* 8. 11. *Num.* 5. 15. De quo vide *Iureconſultos*, ubi *de Probationibus*. 4. *Rat.* Accedit communis conſenſus; qui purgationem hanc vocat canonicam, hoc eſt, eccleſiaſticè approbatam: ut eam diſtinguat à purgatione prohibitâ quam *vulgarem* dicunt; qualis eſt per aquam ferventem, per ignem, per ferrum candens, per provocationem ad vallem Joſaphat ſeu ad judicium Dei, per monomachiam. De quibus in *diſp. de Sortis, aliiſque divini nominis abuſibus*. *Quæritur*, an juramentum tale in negotio religionis, invitis imponi, aut à ſuperiori mandari poſſit? *Reſp.* Quouſque quis in conſcientiâ obligatur fidem ſuam confiteri juxta 1 *Pet.* 3. *v.* 15. 16. eouſque nullum judicis mandatum aut adjuratio requiritur. Neque enim pudet verè fideles Chriſti & euangelii ipſius *Rom.* 1. 16. *Matth.* 10. Et hoc in caſu non neceſſaria adjuratio judicis, aut juramenti exactio, tacitâ calumniâ gravat innocentes: ac ſi ſimulatores & verſipelles eſſent; & tanti hæretici ac blaſphemi, ut eos pudeat ſuas blaſphemias profiteri. Exemplum dedit archi-hypocrita Cajaphas adjurans Chriſtum *Matth.* 26. *v.* 63. ubi videndi *Commentatores*. 111. *Quæritur*, An juramentum interrogationis à judice hoc in caſu imponi poſſit? *Reſp.* Uti in aliis occultis criminibus juramentum accuſatis, ſive clericis ſive laicis, imponi non debet: ſic nec in caſu hæreſios. Antecedens defendit *Ioh. Bernardus Diaz* epiſcop. Caligurritanus *in practicâ criminali canonica cap.* 110. contra *Panormitanum in cap. Cum ſuper de confeſſ.* alioſque Canoniſtas, & contra practicam regni Hiſpaniæ, ubi laicus reus ſtatim poſt capturam ſub juramento interrogatur. Probationes deſumit ex *Thomâ* 22. *qu.* 69. *artic.* 2. & *Cajetano ibid.* Summa earum eſt; Quod purgatio clerico non eſt indicenda, niſi prius præceſſerit infamatio, & infamato copia facta ſit de infamia; ut circa eam ſe defendat. Quod etiam judex non poſſit juramentum exigere ſtatim poſt capturam, antequam illi copiam præſtet inquiſitionis contra eum formatæ. Addit idem Diaz: *Ex quo videtur, quod ſicut ante torturam debet dari copia indiciorum, ſic ante interrogationem, ut judex juſtè interroget, & reus teneatur fateri veritatem.* Præterea, Quod judex non bene interrogat captum, *cum cogat eum revelare ſeipſum in caſu, ubi non tenetur, & peccaret ſeipſum diffamando, ſicut alium quemcunque.* Concludit judicem, bona conſcientia non poſſe hoc juramentum exigere, niſi habeat ſeni plenam probationem de delicto, aut expreſſa indicia, aut in-

infamiam. Atque unà perſtringit tales judices tanquam *temerarios. & qui crocodili more humano ſanguine delectantur &c.* Hæc omnia analogicè cauſæ religionis applicari poſſunt. Sed de hoc infra. IV. *Quæritur*, An ſi quis accuſatus, nec adſit modus quo probari poſſit facti veritas, adſit tamen infamatio, ſcandalum, & præſumtio non levis, reus canonicè purgare ſe debeat. *Reſp.* de clericis *Aff. Ius canonicum c. preſbyter 2. qu. 4.* Et in hanc ſententiam eunt *Felinus*, & *Piaſecius in praxi epiſcopali part. 2. cap. 3. §. 9.* Addunt tamen ibidem, eum non cogendum ad purgationẽ, ſed ſi eam neget judicio ordinario reſervandum, & contra eum per modum accuſationis ab advocato fiſci epiſcopalis procedendũ. V. *Quæritur*, an quis ſponte ſe offerre poſſit ad purgationẽ, & in anteceſſum promittere, ubi talis aut talis revelationis ſecretorum, aut ipſe ſolus, aut collegium aliquod, cujus partem facit, ſuſpectum fuerit; ſe tunc paratum fore ad ſinceram coram Deo & in conſcientiâ declarationem, ſe illud quod revelatum eſt, non revelaſſe? *Reſp. Aff.* Quia gloriâ Dei & ſalute atq; ædificatione proximi ita poſtulante, juramentum quis præſtare poteſt ac debet (*Catechef. qu.* 101.): quidni ſponte promittere & offerre ſe ad juramentum aut ad analogam declarationem, tali in caſu. Præſertim cum promiſſio & ſpontanea ejuſmodi oblatio, conducat ad præſtationem ſilentii; quę alioquin difficulter obtineri poſſet. Hâc autẽ ſpontaneâ promiſſione nec nobis, nec proximis invitis nihil imponitur, quod juri divino, & naturali æquitati repugnet: uti fit in juramentis inquiſitionis, & ex officio; quę quã maximè improbamus: uti infra videbitur.

Juramentum inquiſitorium eſt, quod hæreticę pravitatis inquiſitores 2
in Papatu à ſuſpectis de hæreſi, exigere ſolent: à talibus ſcil., qui probabiliter crimen illud negaſſe videntur. Uti limitat *Conradus Brunus lib. 4. de hæreticis cap.* 11. Forma autem hujus juramenti purgatorii in hunc ferè modum fieri dicitur à Bruno loc. cit. *Suſpectus ſibi ſeptem collegas adjunget (quos alii* compurgatores *vocant) & jurabit in ſacro coram poſito euangelio, quod eum ſancta trinitas, & Chriſtus filius Dei, qui fecit & docuit, quod euangelium continet: & ſancti quatuor Euangeliſta, qui illud ſcripſerunt, ſic adjuvent, quod ille prænominatam actionem ista non perpetrarit, ſicut ei de illo oblatum eſt.* De eodem juramento purgatorio, ſeu abjuratione hæreſios, quando & quibus imponenda, agunt *Eimericus in directorio Inquiſitorum, & Bernardus Comenſis in lucerna hæreticorum, & Royas in tract. de hæreticis.* Eſt & aliud juramentum inquiſitorum (magis propriè ſic dictum) quod inquiſitores Hiſpanici imponere ſolent (teſte *Reginaldo Gonſalvo in detectione arcanorum Inquiſitionis cap.* 4) idque geminum. Quorum *primum* in tertia captivorum audientia exigitur, non tantum ſuper interrogatis de ſenſu religionis, ſed etiam de quibuſcunque aliis dictis, geſtis, viſis, auditis per totum vitæ curſum.

sum. Hoc autem à talibus exigitur, qui constanti animo respondent, nihil sibi esse negotii, quod eo in loco declarent: hoc est, qui seipsos deferre, aut accusare, aut prodere nolunt; aut qui nullius criminis sibi conscii sunt. Modus hujus juramenti talis est. Offertur imago crucifixi atro velo cooperta, & Missale, nonnunquam simplex aliqua crucis imago: ac super iis seu ad ea juramentum præstatur. *Posterius* in quarta audientia expetitur; adhibitis gravibus contestationibus, ut ultrò exponat quod noverit: sin minus, fore ut ex jure secum agatur à fiscali adversus eum accusationem intendente. In *martyrologio* occurrit exemplum juramenti inquisitorii, in *Geffroy sive Godefroy Veragle*: De his judicialibus juramentis 1. *Quæritur.* An licitum sit exigere aut præstare juramentum inquisitorium purgationis. *Resp.* 1. *Concl.* Non potest exigi: ut scil. quis verâ religione imbutus, eamque verbis aut operibus alicubi professus, eandem nunc abneget & ejuret, ad exemplum Petri dicentis, *non novi hominem.* Omne mendacium est illicitum: multo magis in negotio religionis, ubi Deus peculiariter glorificandus est. 2. *Concl.* Præstari non potest, tum ratione modi supra à *Conr. Brunо* relati, qui est idololatricus: tum ratione materiæ; siquidem contra veritatem negaretur factum; & contra conscientiam promitteretur perpetua veræ religionis negatio, ac falsæ professio. 11. *Quæritur*, An juramentum inquisitorium ab interrogandis exigi; & si à sacris Inquisitoribus, aut à Magistratu religionis hoste exigatur, præstari possit. *Resp.* 1. *Concl.* De crimine occulto, nedum de eo quod non est crimen nisi ex opinione judicum istorum, nemo sub juramento in judicio interrogari debet; nisi præcesserit unum ex tribus supra ex *Ioh. Bern. Diaz* notatis. Quia nemo tenetur prodere, aut accusare, aut deferre seipsum: nemo enim propriam carnem odio habuit *Ephes.* 5. Et hinc est, quod quidam talem sui ipsius proditionem ad *αὐθοφονίαν* referant. Et hæc est communior sententia theologorum & Jureconsultorum, etiam præstantiorum Canonistarum in ipso Papatu, vide *Thomam cum commentator. loc.* supra *cit.* & *Diaz practicam criminalem canonicam*, supra *cit.* cum *commentar. Lopez de Salzedo*; & *Tholosanum in syntagmate Iuris lib.* 32. *cap.* 6. §. 6. ubi statuit testem de suo crimine interrogatum non teneri respondere. Nostræ professionis theologos & Jureconsultos non est quod hic indicem: quia eorum consensus satis notus est, & loquitur communis praxis judiciorum in terris reformatis, ut & commune illud effatum: *Actore non probante absolvitur reus.* 2. *Concl.* Juramentum illud inquisitorium, quidquid Inquisitores aut alii judices exigant, præstari non debet. *Primò*, propter modum & formam quę est idololatrica. *Secundò*, propter materiam: Quæ sunt interrogationes tum de religione, tum de aliis quibuscunque dictis, factis, visis, auditis. Ad prio-

Digitized by Google

priores interrogationes non ſemper tenemur reſpondere: ſed poſſumus vel ſilentio uti, vel declinatoriâ exceptione contra interrogantes. De quo alibi in *diſp. de confeſſione & martyrio*: quam *Politic. eccleſ.* inſeremus. Expendatur factum martyris Antonii Verdickt; imprimis Annæ Burgii, cujus rationem & conſilium per literas è carcere ſcriptas expoſuit eccleſiæ clandeſtinæ Pariſienſi: de quo præter *martyrologium gallicum*, *hiſtoria Thuani*. Ad poſteriores interrogationes nemo promiſcuè reſpondere debet, nec conſequenter jurare, ſe ad omnes ſecundum veritatem reſponſurum. Repugnat enim gloriæ Dei, & caritati proximi, ſi quis propria quævis, & aliorum quamvis parentum, liberorum, conſanguineorum, benefactorum, amicorum, uxoris &c. dicta & facta, ſæpe innoxia & optima, ſed apud tales Inquiſitores, miſeris illis futura noxia, & in peſſimam partem immerito rapienda, intempeſtivè prodat. Hinc eſt quod martyres interrogati à judicibus, etiam in equuleo, noluerint ad quæſtiones reſpondere. Vide inter alia exemplum Chriſtophori Fabritii Antwerpiæ combuſti, in *peculiari commentario hiſtorico*, & in *Martyrologio Belgico*. Conferat, cui vacat, Reſponſionem Polani lib. 6. c. 23 p. 629. a. edit. in fol. ad quæſtionem. *Si Magiſtratus hoſtis veræ religionis deferat alicui orthodoxæ religioni addicto juramentum quo eum obſtringat, ut veritatem dicat, de omnibus rebus, de quibus interrogatus fuerit &c.* 111. *Quæritur*, An ſi Inquiſitores, aut Magiſtratus religionis hoſtis, in caſu collationis de religione coram ipſis inſtituendâ, orthodoxo ſive reo ſive captivo imponat juramentum calumniæ, illud præſtari poſſit? *Reſp. Aff.* præmiſſâ & ſalvâ exceptione quam habet contra judices Inquiſitores, juramentum exigentes, item præmiſſâ proteſtatione contra præſumptionem contra ſe à judicibus conceptam; quæ ſola cauſa eſt imponendi hujus juramenti: ut videre eſt apud *Menochium de præſumptionibus lib. 1. præſ. 83.* Jurabit autem, ſe bonâ fide & conſcientiâ in defenſione hujus cauſæ, & præſenti collatione ſuper eadem verſari & verſaturum, nihilque niſi veritatem in causâ religionis, dicturum & quæſiturum. Reliqua quæ juramentum calumniæ ingredi ſolent juxta *Novell. 49. c. 3.* & *124. c. 1.* (ubi *Cujacius, idemque lib. 7. Obſerv. cap. 5.*) ad hanc rem non faciunt. Nec negliget petere, utidem juramentum accuſatori ſuo, aut antagoniſtæ collocutori imponatur. Quod ſi obtinere nequeat, patienter ferendum erit, & cogitandum, dominum Jeſum, qui eſt ipſa veritas, & in cujus ore non fuit dolus, per Cajapham adjuratum fuiſſe, ad hæc Apoſtolum Paulum ſuſpicionibus & calumniis gravatum, debuiſſe ſe purgare à dolo 2 *Corinth.* 11. . . . .

Tertia & celebris juramenti judicialis in causâ religionis, ſpecies eſt 3
juramentum ex officio, antehâc in Angliâ uſitatum & admodum controverſum.

sum. Mille ministri in petitione ad Regem Jacobum VI. anno 1603. ejus usum si non in totum saltem in tantum deprecantur, ratione hâc additâ, quod homines per illud cogantur seipsos accusare. Tangit illud ὁ μακάριος *Didoclavius in altari Damasceno cap. 5. sub finem.* Idem refutatur *libello peculiari* anglico anno 1638. sub nomine *Nathanaëlis VVickins* famulo celeberrimi J. C. Anglicani Guilielmi Prynne tunc gravi mulctâ pecuniariâ multati, excommunicati, & in carcere detenti ob negatam juramenti istius præstationem. Citatur à dicto *Nathanaële p. 27. tractatus Andreæ Melvini* anno 1620. editus, contra celsam commissionem, quod est collegium judicii episcopalis, per quod juramentum tale imponi solet. Sed *tractatus* ille hactenus mihi non visus. Defenditur communiter hoc juramentum ab hierarchiæ patronis aut fautoribus, & nominatim à Doctore *Cozens peculiari apologiâ* anglicè, qui passim in *Nathanaëlis libello* citatur. Idem probant *Oxonienses in responso ad petitionem* 1000 *ministrorum*, illudque cum legibus regni, jure civili & canonico, & illustribus scripturæ exemplis convenire contendunt; remisso lectore ad *apologiam Decani Archensis.* Qui an idem sit cum Doctore Cozens, in præsentiarum ignoro, quia librum non vidi. *Lancelotus Andrews in opusculis posthumis* determinationem habet, sed in terminis generalibus propositam, Quod Magistratui liceat à reo jusjurandum exigere. Huc tamen collimare videtur. Eruditissimus Theologus *Daniel Featley in tract. contra Anabaptistas artic. 3. p. 145. & seqq.* non satis feliciter defensum, aut legitimè hactenus adhibitum fatetur: rationibus tamen prægnantibus se evicisse putat usum ejus posse esse necessarium & legitimum. Rationes ejus sunt istæ. 1. *Quia* præstatur in veritate, judicio, & justitiâ. Justum enim est ut si innocentes simus, juramento nos purgemus & liberemus: sin nocentes, ut viam aperiamus justitiæ punienti, & detegamus facinorosum; uti Josua hoc Achani persuadebat *Iosua 7. 19.* 2. *Quia* præit nobis exemplum Christi *Matth. 26. v. 63. 64.* 3. *Quia*, Quod lege forensi Mosaicâ probatum fuit, illud est licitum, nec repugnat legi naturæ. Sed responsio ad interrogata in criminalibus, quæ in præjudicium & damnum interrogati cedere poterat, approbata fuit lege forensi *Exod. 22. 11. Num. 5. 19. 1 Reg. 8. 31. Ezra 10. v. 11.* 4. *Quia*, Quod in causis & judiciis, & curiis sæcularibus est licitum; id non est illicitum in causis, judiciis, & curiis ecclesiasticis. Sed verum prius. Ergo. Minorem probat inductione curiarum & judiciorum in Angliâ. Addit exemplum consistorii Genevensis, quod Comperellum quendam sub juramento interrogavit de tribus, quorum duo, inquit, concernebant mentis intentionem & propositum. 5. *Quia*, juramentum purgationis, quo quis se à crimine purgat, est licitum.

licitum. Ergo. Exceptiones Anabaptiſtarum ad hæc argumenta, & objectiones eorundem ibidem refutare conatur. Ab alterâ parte apud dictum *Nathanaëlem VVickins* varia proferuntur argumenta. & ab exceptionibus vindicantur. Nos delectum adhibendum putamus, & hæc opponenda 1. *Quia* non fit in juſtitiâ; contra *Ierem.* 4. *vers* 2. Implicat enim iniquitatem, ſi prodimus nos ipſos, & proximum; præſertim unius religionis conſortem, & bonæ cauſæ confeſſorem & σύμμαχον; aut parentes, liberos, cognatos, agnatos, heros, patronos, amicos, &c. Huc conferendæ *Caſuiſtarum & interpretum decalogicor. ad 9. præceptum determinationes de delatione, proditione, ſecreti revelatione, accuſatione &c.* Conferantur *commentator. ad Matth.* 27. *v.* 11--15. *Iohann.* 18. *v.* 19. &c. *Luc.* 22. *v.* 67. 68. ubi de contrario exemplo Chriſti: & ad *Ioſ.* 2. *v.* 3. 4. 5. coll. cum *Iacob.* 2.... & *Ierem.* 38. *v.* 14. 15. Pauli *Actor.* 21. *v.* 38. Obſtetricum *Exod.* 1. *v.* 16. ubi contrariarum virtutum exempla in ſcripturis probata. 11. *Quia*, repugnat legi divinæ, legi naturæ, legi civili Judæorum, Romanorum, aliarumque Gentium, & hodierno ac communi modo procedendi in pleriſque judiciis per totam Europam. *De lege Divinâ* probatur ex eo, quod cum de facti notoritate non conſtat, per teſtes veritatem inquirendam præſcribit *Exod.* 22. *v.* 10. 11. *Numer.* 5. *v.* 11--20. *De lege Naturæ* probatur; quia natura eſt ſui conſervatrix *Eph.* 5. *v.* 29. & conſequenter non prodit occultum crimen ſuum ſive verum ſive putatitium, nec malum ſibi accerſit. Et poſſet huc applicari, quod diligens ſcriptor Anglus de ἀνθρωπίᾳ *Iohannes Sym in tract.* edito Anno 1637. indirectum ſui ipſius homicidium impingit iis, qui coram tribunali (ex more gentis) interrogati, an criminis capitalis, cujus accuſantur, damnates ſint, affirmant. Probat autem talibus rationibus, quæ contra juramentum ex officio æquè validè militant. Quod autem interrogati & culpabilis negantem reſponſionem cum *Kelleto lib.* 1. *Miſcellan. p.* 164. (ſed Anglicè tantum, quod ſciam, edito) à mendacio liberat, per explicatam legis & judicis interrogantis intentionem & communem ejus acceptionem, cui negatio reſpondeat; id mihi difficultate non carere videtur. Sed audienda eſſet declaratio judicii publici, an de culpâ ſeu damnatione in foro conſcientiæ quæratur, an vero tantum in foro illo externo, coram quo *unuſquiſque* (uti loquitur) *præſupponitur eſſe bonus, donec probetur eſſe malus.* Illa declaratione habita, de caſus determinatione deſpici poſſet. Quidquid explicetur & diſtinguatur, nullius generis mendacium, nulla fraus æquivocationis aut mentalis reſervationis unquam admittenda eſt. *De lege civili* Romanorum, & hodierna judiciorum praxi in Europâ (excepta Hiſpana, & Inquiſitoribus Papatus) notum eſt. *Canoniſtæ* ſaniores quid ſentiant, ſupra ex verbis

Ioh. Diaz oſtenſum eſt. Cui adde, quæ denſatis Juriſtarum, Canoniſtarum, & Caſuiſtarum citationibus de generali & ſpeciali inquiſitione diſputat *Ioh. Baptiſta Fragoſus in regimine Reipubl. Chriſtiana part. 1. lib. 5. diſp. 12. §. 6. 7.* III. *Quia*, quod ad rem non videtur diſtingui poſſe à juramento inquiſitionis Hiſpanicæ; de quo ſupra. Atqui illud juramentum ob rationes ſupra indicatas, abominatur communis conſenſus reformatorum; præſertim Belgarum, quibus cum jugum inquiſitionis à Philippo II. pararetur (vide inter alios Hiſtoricos *Nicol. Burg. p. 97. edit. in* 8. ubi myſteria hęc panduntur) exarſit bellum & ſecuta regiminis mutatio. IV. *Quia* origine ſuâ ſuſpectum eſſe deberet. Eſt enim à Papiſticis perſecutoribus introductum ut Waldenſes & Wiclefiſtæ facilius deprehendi & excarnificari poſſent. Vide *Foxi Martyrologium* anglicè *tom. 1. pag.* 681. 682. Idem dico de continuatione ejus, poſt introductam religionis reformationem. Nullos enim alios ferè autores & zelotas habuit quam intemperatiores aut epiſcopaturientes quoſdam: qui vexationibus reformatorum presbyterialium, illic dictorum *Puritanorum*, attendebant. V. *Quia* pii confeſſores quod ad proditionem fidei ſuæ conſortium, ſub nomine Puritanorum & non-conformiſtarum in Angliâ multa paſſi, iſtius generis juramenta ſubire detrectârunt. VI. *Quiâ* nuper ſtatuto Parlamentari approbante Rege Carolo I. tale juramentum abrogatum eſt. Rationes hæ deduci, atque una objectiones Doctoris Featly perſpicuè ſolvi poſſent: ſed ex iis, quæ jam poſita ſunt, facile erit cuivis reſponſiones oppoſitis rationibus & effugiis applicare. Conſulant ſtudioſi de eodem juramento, *Ameſium in caſibus lib. 4. cap. 22.*

4 Atque hæc quidem ſumma rationum præcipuarum, quæ pro utraque parte adduci poſſent. Aliam inſuper quandam in principio innuere videtur *Nath. VVickins*; Quod epiſcopis non competat exactio ſeu delatio juramenti, quia jure divino nulla illorum ſit poteſtas, & quia ſoli Magiſtratui id competat. Sed hæc forte non ſufficiet ad tranquillandam rei aut captivi juramentum hoc detrectantis conſcientiam. Quid ſi enim poteſtas delegata à ſuprema Regis & regni poteſtate politicâ (uti in Angliâ factum, indicante id *Richardo Zouchæo in elementis Iuriſprudentiæ Anglicanæ*) epiſcopis & judiciis eorum concedatur, utique hâc ratione ultra excipi non poterit. Noto etiam *Lancelotum Andrews*, nullam epiſcoporum exſertam facere mentionem, ſed Magiſtratus: ſub quo tamen epiſcopos, & celſam commiſſionem comprehendi arbitror: Idem etiam poſt diſſertationem, cautâ adhibita limitatione ſic concludit: *Exigere poſſe Magiſtratum, idque à reo (præſertim dum ne capitalis cauſa ſit aut ſanguinaria) juſjurandum ſuum; idque eo uſque poſſe, ſi ve ut lis baſin ſuam obtineat, dum ſtatus quæritur;*

tur; sive ut probationum veritas eluceſcat, dum quæſtio habetur. Neque vero juramenti aut fines, aut ordinem, aut examen peccare in Theologiam: ac prorſus detrectari non poſſe. Ab alterâ parte video à *Nath. VVickins* ſtrictè oppugnari juramentum uti erat & adhibebatur in judiciis epiſcopal. præſertim erga dictos preſbyteriales ſeu non-conformiſtas Puritanos: & erga miniſtros petitores an. 1603. qui verecundè & prudenter petebant ſolummodo moderationem & uſum minus frequentem, non vero abolitionem. Videodictum *VVickins pag.* 17. concedere, poſſe quem à Magiſtratu adactum ut ſub juramento teſtetur de ſuâ fide, illud juramentum præſtare, quamvis cum præſenti periculo, ſiquidem ſe ad patiendum paratum inveniat, idque exemplo Chriſti *Matth.* 26. *v.* 63. Adhæc *Ameſium lib.* 4. *caſ. cap.* 22. ex *Deut.* 22. 7. ſtatuere, quemlibet poſſe de autore delicti ſub juramento interrogari, ſi ſcil. delictum ſit notorium. Quid ergo de hoc juramento cenſendum? Nos relicto ſpeciali abuſu juramenti illius in Angliâ (qui ſine ſtatutorum & factorum particularium luce explicari nequit,) in genere & abſtractè ſtatuimus ad indefinitum juramentum inquiſitorium ſuper quibuſvis interrogatis reos compelli non poſſe, non tantum in cauſâ religionis, ſed etiam in quacunq; aliâ cauſâ criminali, idque ad ſtatum conſtituendum, & probationum veritatem habendam. Et tantum efficiunt rationes, autoritates, leges, ſtatuta, quamplurima exempla martyrum à *Nath. VVickins* adducta. Si tamen concedat judex, ut diſtinguat reus interrogata ſuper ſenſu & conſcientia proprię religionis, ab interrogatis de aliis quibuſcunque dictis & factis ſuis, aut proximi: utique quod ad priora abſolutè jurare poſſe in caſu, de quo ſupra; & quod ad poſteriora cum limitatione; quam habet *Polanus loc. cit.* ſi ſcil. & quouſque gloriæ Dei & caritati proximi non repugnat. *Dubium* hic moveri poſſet, an ſic juratus omnem veritatem, quam novit & de ſe & de proximo ſuo revelare teneatur; an vero ſolum quouſque interrogata à judice propoſita ſunt? *Reſp. Aff. poſterius.* Si enim ad gloriam Dei & ex caritate proximi ac ſui ipſius, partem veritatis prudenter reticet, quam interrogatum judicis non proponit, utique mendacii, ſimulationis, doli mali, perjurii accuſari non poteſt. Qui veritatem, quam dicere non tenetur, reticet, non mentitur. Sed ſi cui juramentum imponatur non tantum de reſpondendo ad interrogata; ſed etiam de abſolutè detegendis omnibus etiam minimis circumſtantiis quæ de hoc aut illo particulari negotio novit; jam quæſtio eſt, an tale juramentum abſque ullâ exceptione aut limitatione piè ac tutò præſtari poſſit. Quod ſi quis tale juramentum abſque læſione conſcientię & caritatis (ſuo judicio) præſtare paratus eſſet; jam omnia circa deſignatum negotium particula-

Digitized by Google

re ſibi comperta, pro noſſe & poſſe (uti loquuntur) explicare teneretur.

5 Tertium genus juramenti religioſi eſt, conſervationis ſeu defenſionis. Eſtq; pro duplici genere conſervationis, vel eccleſiaſticum vel politicum. *Illud* eſt, quod præſtatur ab anteceſſoribus eccleſiæ pro conſervatione doctrinæ aut diſciplinæ, per media & arma eccleſiaſtica ſeu ſpiritualia: quæ qualia ſint, docemus in *diſp. de Clavibus regni cælorum* & paſſim per totam *Politicam eccleſiaſticam*. Ad hoc genus pertinet juramentum ſynodi Gallicanæ a. 1619. quod non tantum fuit confeſſionis, ſed & conſervationis ſeu defenſionis; & quidem purè eccleſiaſticæ. *Iſtud* eſt quod præſtatur à Regibus, Principibus, Magiſtratibus, civibus, militibus, pro politicâ defenſione religionis. Hoc variè dividitur: Nam 1. *Eſt* vel unius politiæ, vel plurium inter ſe confœderatarum 2. *Eſt* politiæ aut politiarum vel jure ſupremo majeſtatis, vel tantum provinciali aut territoriali poteſtate gaudentium. 3. *Eſt* vel Principum aut magiſtratuum tantum; vel etiam cum illis officialium, civium, ſubditorum. Quale eſt 2. *Paral.* 15. 12. cum *Neh.* 10. 4. *Eſt vel* contra poteſtates, aut populos collaterales ſive Antichriſtianos, ſive hæreticos, ſive ſchiſmaticos: *Vel* contra ſubditos ſeditioſè & illegitimè veram religionem atque eccleſiam perſequentes: vel contra proprios dominos. Quæſtiones hic occurrunt iſtæ 1. *Quæſt.* An ſupremus Magiſtratus, penes quem eſt jus armorum, jurare poſſit ſe religionem & eccleſiam ſuæ ditionis armis defenſurum, contra quoſvis perſecutores aut turbatores, ſive domeſticos ſive extraneos. *Reſp.* Quidni? Cum enim ſit cuſtos utriuſque tabulæ & eccleſiæ nutritius, tenetur autoritate divinitus ſibi conceſſa eam conſervare ac tueri: & ſi autoritati ejus reſiſtatur, poteſt violatores armis coërcere. Ita verſabitur armata ejus defenſio immediatè circa autoritatem ſuam ſeu poteſtatem publicam, mediatè circa eccleſiam & religionem. Quod autem licet facere, illud licet promittere, & ſi ita opus, promiſſionem juramento confirmare. 11. *Quæſt.* An liceat Principibus & Magiſtratibus reformatis ac Proteſtantibus jurare in fœdus defenſivum religionis, contra quoſcunque perſecutores, nominatim contra Papam? *Reſp.* Si confœderatio licita, ergo & juramentum licitum. De confœderatione & expeditione adverſus Papam non eſt dubium. Vide votum ac monitum celeberrimi theologi & militis *Pleſſei in epiſt. dedicator. ad Myſterium iniquitatis*: ubi magnæ Britanniæ regem ad expeditionem in Papam exſtimulat. Et confer *noſtras diſpp. de Poteſtate temporali Papæ, & de Sede Romana incompatibili cum politiis reformatis* Sed de armis ſuſcipiendis, aut belli ſocietate ineunda ad defenſionem fidelium, qui alibi à proprio domino religionis cauſa perſecutionem patiuntur, non unum omnes ſentire videntur. Nos nolimus dicere.

cere in nullo casu id licitum esse. Nec meminimus quenquam reformatum theologum improbasse auxilium, quod Elizabetha Angliæ regina afflictis Belgis præstitit, etiam propter persecutionem, quam religionis ergo patiebantur à Philipp. II.: uti ipsa in suâ declaratione causam illam allegat. Vide *Camdeni annales*, & *Historicos Belgas ad annum* 1585. 111. *Quæst.* An Magistratus inferiores pro defensione veræ religionis, jam receptæ, immo & legibus stabilitæ, confœderationem inire, & jurare possint, etiam contra supremum dominum; *Resp.* 1. *Concl.* Non quæritur hic de populo, & ministris, officialibus, militibus. Si quidem illi dependent à Magistratu: qui si legitimè aliquo in casu præire possint, non dubium est quin & isti ad id vocati, legitimè sequantur. 2. *Concl.* Nec quæritur, si dominus ita jubeat, aut saltem permittat. Quo referri potest exemplum *Neh.* 10. ubi præfecti, primores, populus, sed tributarius, Monarchis Persarum juramento ad religionis defensionem se obstringunt: Quin immo se ipso facto defendunt *Nehem.* 4. 3. *Concl.* Sed quæstio est de defensione & juramento quod suscipitur adversus supremum dominum. Hic ergo non tantum ad religionem, seu materiam propinquæ defensionis & juramenti respiciendum, sed etiam ad libertatem ac potestatem Magistratuum; quæ si tanta sit, ut quovis alio in casu extremæ necessitatis, etiam contra injurias supremi domini se suaque jura & bona tueri possint; quidni etiam religionem, quam jure possident. Generaliter ergo determinari nil opus, sed tantum hæc duo religiose despici, *primò* an scil. penes Magistratus, aut proceres, aut Status &c. aliqua sit potestas secundum leges fundamentales principatus. *Deinde* circa hypothesin & factum, an nunc sit ille extremus necessitatis casus, quo potestas hæc expediri possit ac debeat. Ubi prius non constaret, ibi tales Magistratus committerent tyrannidem usurpantem. Ubi posterius abest, ibi committunt tyrannidem abutentem; non minus quam supremi domini subinde in tyrannos titulo, aut exercitio; seu in usurpantes aut abutentes, aut in utrosque degenerant. Jam alio nullo in casu aut pro defensione religionis, aut justæ libertatis politicæ fœdus juramentum licitum esse negarent autores fœderis Smalcaldici contra Imperatorem; & defensionis regis Navarreni & sociorum in Galliâ contra reges Galliæ; & Illustr. Ordd. fœderati Belgii contra Philippum II. & procerum Sueciæ ac Daniæ contra reges suos. Ligistarum in Galliâ, aliorumque Magistratuum Pontificiorum exempla hic non referam, quia mala fuit causa. Conferatur *scriptum Magdeburgensium de jure Magistratus in subditos*, & inter politicos *Althusium*: ubi & alii *auctores* citantur, qui in thesi de hoc disputant. In hypothesi à scriptoribus alibi indicatis abunde probatum est, jus Ordinibus ac Magistratibus Belgii, & justam causam ac casum extremæ necessitatis fuisse,

bellum pro religione & libertate gerendi. Sed hæc proprie hujus loci non sunt. IV. *Quæst.* An quis bonâ conscientiâ jurare possit in erectionem & statuta, equitum (uti vocant) S. Spiritus? *Resp. Neg.* si quidem commune & invariatum sit juramentum in statuta invariata: iis enim involvitur exstirpatio religionis reformatæ, & defensio Papatus. Vide de hoc *disp. de equitibus sacris Polit. eccles.* insertam. V. *Quæst.* An quis reformatus jurare possit, unà cum Pontificiis in observationem, defensionem, & conservationem erectionis & statutorum confraternitatis Marianæ? *Resp. Neg.* Rationes supra in *disp. de idololatriâ indirectâ p.* 336. & *p.*361. attulimus: nec hic repetimus. Quæ autem & quales sint confraternitates Marianæ, & nominatim illa ὑπερεκπρίσσους superstitiosa, quam illic oppugnamus, satis superque ostendimus in *disp. de confraternitatibus Politicæ ecclesiasticæ* inferendâ. VI. *Quæst.* An quis reformatus jurare possit in observationem capitulorum & statutorum capitularium. *Resp. Neg.* Sic enim contra omnem hujus defectus reformationem juratur. Hanc quæstionem alibi tractamus: in *Consilio* scil. *theologico de bonis ecclesiasticis & canonicatibus Ultrajectinis*, linguâ vernaculâ conscripto. Sed hæ similesque quæstiones in *politicâ ecclesiast.* commode tractabuntur.

Mantissa quæstionum.

I. AN clericus jurare possit non tantum pro rectâ fide, sed etiam pro causâ aliquâ temporali? *Resp.* *Aff.* & huc sub distinctione inclinat *Ius Canonicum c. Si quis 2. qu.5.* Confer *collect. decretalium Ant. Augustini collect. 1. lib. 1. tit. 34. c. 1. & Viviani Rationale juris canonici lib. 2. tit. 7. pag. 32.* Et *novum Ius canonicum apud Zypæum.*

II. An verbi ministris peculiariter ad ingressum ministerii juramentum fidelitatis politicæ de novo imponi possit? *Resp.* Esse casum, in quo id fieri possit. Sed ut occasione casus aut necessitatis particularis, perpetuâ ac universali lege hic & ubique hoc statuatur, non putamus esse necessarium aut admodum utile.

III. An in confirmatione conjugii coram facie ecclesiæ, juramentum præstari possit? *Resp.* Nolimus morem in ecclesiis Hungaricis & Transylvanis receptum, aut *canonem 67. ordinis ecclesiastici* Albæ Juliæ anno 1549. editi, improbare. In nostris ecclesiis simplex promissio exigitur.

IV. An à crypto-Remonstrantibus, Libertinis, Neutralibus, Machiavellicis, Semi-Pontificiis, Crypto-Pontificiis juramentum pro Politicâ defensione religionis reformatæ, bonâ conscientiâ præstari possit. *Resp. N.* Et siquidem jurent, religionis illius professionem simulando, Jesuiticas & nefarias mentalium restrictionum & æquivocationum artes, intervenire necesse est. Vide de artibus illis *Bresserum lib. 5. de conscientiâ cap. 18.* & ex nostris *Rivetum in decalogum.*

V. An

Digitized by Google

v. An quis reformatus tale juramentum fidelitatis præſtare poſſit, quod ipſum obligare videretur, aut quod extendi poſſet ad oppugnationem religionis reformatæ. *Reſp. Neg.* Vide *tract. nomine theologorum Leidenſium, Polyandri* ſcil. *Riveti, Thyſii, VValæi* an. 1629. vernaculo idiomate editum, ubi ipſorum & deputatorum utriuſque Synodi Hollandicæ determinatio contra tenebrionem Remonſtranticum ſolide defenditur.

VI. Quid cenſendum de militibus reformatis, qui antehâc Trajecti ad Moſam, armati per plateas diſponebantur, quotieſcunque Papiſtica proceſſio celebraretur? *Reſp.* Potuiſſe hoc agere ſalvâ religionis ſuæ conſcientiâ. Non enim aut ipſorum miniſterialis aut Illuſtr. ac præpot. Ordinum ἀυτοκρατεικὴ defenſio verſabatur immediatè & directè circa idololatriam, ſed circa decretum politicum quo tolerantia illius idololatriæ, ſecundum articulos conventionis in deditione urbis, ſancita erat; & conſequenter circa autoritatem publicam, per quam decretum tale conditum & executioni mandatum.

DE EXORCISMO,

Reſp. JOHANNE ALMELOVEEN, Ultrajectino.

Ad diem 16. & 23. *Septemb.* 1637.

De Exorciſmo acturi explicabimus. I. *Quis verus* II. *Quis ſuperſtitioſus:* III. *Controverſias principales, cum problematibus ſubjiciemus.*

EXorciſmus id eſt, *adjuratio, conjuratio*, à græco ἐξορκίζω ὁρκίζω *Matth.* 26. *v.* 63. *Marc.* 5. 7. 1 *Theſſ.* 5. 27. *Actor.* 19. 13. Unde Ἐξορκίστης *Actor.* 19. 13. hebraicè הִשְׁבִּיעַ *Judic.* 17. 1. & נשבע in hiphil. *Geneſ.* 24. 3. 37. & 50. 5. 6. 25. *Exod.* 13. 19. *Numer.* 5. 19. 20. 1 *Reg.* 2. 43. & 22. 16. 2 *Paralip.* 18. 15. & 36. 13. &c. ubi Gr. Interp. transferunt ὁρκίζω & ἐξορκίζω. Denique יאל, quod in hiphil occurrit 1 *Sam.* 24. 25. ubi gr. transferunt ἀρᾶσθαι. *Targum* ubique (ni fallor) adhibet verbum יומא in Aphel, quod etiam uſurpat *paraphraſtes Syrus in locis ex N. T. cit.* Arabs *Matth.* 26. 63. ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ & *Marc.* 5. *verſ.* 7. ὁρκίζω σε τὸν θεόν transfert אקסם עליך באלה i.e. *adjuro* (vel juro) *ſuper te per Deum.* Significat autem τὸ adjurare (ὁρκίω, ὁρκόω, ὁρκίζω, ἐξορκίζω) 1. aliquem adducere adjurandum, vel ad religionem illam quę eſt in juramento; idque vel nudâ obteſtatione, vel etiam imperio: & hæc ſignificatio uſitata eſt apud authores Græcos, de quâ *Budæus in commentar. linguæ Gr. p.* 64. Et *Æmil. Portus*,

Portus in lexico Ionico. Latini dicunt, exigere juramentum, ad illud adigere &c. II. alicui aliquid interpoſito jure jurando & Dei authoritate mandare vel interdicere: immo & iram Dei imprecari, ſi quidpiam fecerit aut dixerit, aut non fecerit ac dixerit. Fit autem hoc vel tacitè (ut omne juramentum execrationem, imprecationem, & maledictionem in ſe comprehendit) vel expreſſis verbis, ut *Num.* 5. 21. Poſterior ſignificatio ex priori fluxit, & propriè eſt hujus loci. In hâc adjuratione tres concurrunt, adjurans, adjuratus, ille per quem adjuratur. Qui tres & re & habitudine diſtincti ſunt. Quomodo & in omni juramento promiſſorio. Ubi tamen Dei juramentum excipitur: ubi jurans & per quem juratur idem eſt *Heb.* 6. 13... ita ſola diſtinctio habitudinis ſecundum noſtrum concipiendi modum hic locum habeat. III. Per metonymiam adjuncti aut connexorum, *aliquem catechizare*; quæ acceptio vocis eſt eccleſiaſtica tantum, non vero ſcripturæ. Et ſic explicat *Theod. Balſamo in can. 26. Laodicen.* ἐξορκίζειν ἤγουν κατηχεῖν ἀπίστους, *exorcizare, hoc eſt catechizare infideles.* Et Scholiaſtes Græcus *Harmenopuli in epitom. canonum ſect.* 1. *t.* 9. ἐξορκισμὸς, *interpretatur* κατηχησις. Porro in ſacris literis adjurationes occurrunt tum licitæ, tum illicitæ. Illæ ſunt quibus ſecundum ſpecialem vocationem ac poteſtatem homines diabolum, aut homines alii alios in rebus licitis, licito modo & fine adjurant. Illicitè ſunt, vel quibus diabolus Chriſtum *Marci* 5. 7. vel homines eundem Chriſtum *Matth.* 26. *v.* 63. aut diabolum *Actor.* 19. *v.* 13. aut homines adjuraſſe leguntur. Quarum adjurationum variæ formæ, varii ritus fuerunt. Vide ſuperſtitioſiſſimum adjurandi modum in Ordalio h. e. probatione per aquam & ignem antiquis Saxonibus & Britannis uſitato, apud *Seldenum lib.* 2. *analecti Anglo-Britannici cap.* 8. De quo infra in *diſp. de Sortis &c. abuſibus.* Nobis reliquis omiſſis agendum nunc, de adjuratione illâ quâ homines diabolum adjurant, unde ἐξορκισταὶ *Actor.* 19. & ἐπορκισταὶ *can.* 10. *Concil. Antiocheni, & can.* 25. *Concil. Laodic.* dicitur, Latinè *adjuratores ſive increpantes. Invocant enim ſuper catechumenos vel ſuper eos, qui habent ſpiritum immundum, nomen domini Jeſu, adjurantes per eum, ut egrediatur ab iis:* ut Exorciſtam deſcribit *Iſidor. lib.* 7. *c.* 12.

2 Ut autem Exorciſmum ſcripturæ & primitivæ eccleſiæ penitius cognoſcamus; diſtinctè conſideranda ſunt I. poteſtas exorcizandi, ſeu chariſma & donum exorciſticum: alii vocant poteſtatem ejectivam dæmonum. II. Ipſe exorciſmus; quorum poſterius tam neceſſario prius prærequirit ac præſupponit, quam prophetia ſpiritum & donum propheticum, aut miraculum donum miraculorum. Quod ad *primum* poteſtas ejectiva dæmonum refertur ad donum miraculorum tanquam pars ad totum integrale & poteſtativum, ſi in eodem ſubjecto ſit donum miraculo-

rum

rum aut ſanationum; & tanquam ſpecies ad genus, ſi nihil ſit in illo ſubjecto præter illud donum exorciſticum. Hic diſputatur à Scholaſticis an ἐνεργήματα δυνάμεων, & χαρίσματα ἰαμάτων (1 *Corinth.* 12. 10.) atque adeo poteſtas ejectiva ſeu exorciſtica, ſint potentia naturalis aut ſupernaturalis, an verò habitus, an verò actus tranſiens. Nos negamus propriè poſſe dici qualitatem, permanentem ſive potentiam ſive habitum, aut paſſionem, aut actionem ſeu ἐνέργειαν tranſeuntem; ſed dicimus eſſe poteſtatem, privilegium, ac dignitatem in prædicamento relationis, eodem modo concipiendam, quo donum miraculorum aut donum propheticum. Quod autem *Raphaël de la Torre in Tractat. de Poteſtate Eccleſiæ coërcendi &c. Diſputat.* 2. *Thomas* 22. *qu.* 78. *art.* 1. *& de Gratiâ Miraculorum quæſt.* 6. volunt ſe habere hæc chariſmata quod ad permanentiam ſuam ut formas imperfectas, quæ vocantur intentiones, quæ non permanent niſi ad præſentiam agentis principalis ſicut lumen in aëre, & motus in inſtrumento: illud ipſum jam tollit omne donum peculiare & privilegium à viris Dei illâ virtute inſtructis, nec aliquid relinquit in iis quo ab aliis hominibus diſtinguantur, cum ſcilicet actu non prophetant, exorcizant, miracula operantur. Sed fontem hujus erroris puto eſſe, quod non diſtinxerint potentiam exorcizandi, ſeu donum exorciſticum, ab ipſo actuali exorciſmo. De iſto veriſſimum eſt quod dicunt; de illo minimè. Confer de hâc quæſtione 2. *part. Selectar. Diſp. tit. de Chariſmatis, & de Prophetiâ. Cauſa efficiens* hujus chariſmatis eſt Deus pater, Filius, Spiritus Sanctus. Peculiari ratione adſcribitur Filio tanquam mediatori & ſemini benedicto conterenti caput ſerpentis ac deſtruenti opera Diaboli *Marc.* 16. 17. *Matth.* 10. 1. 8. & Spiritui Sancto tanquam Sanctificatori, 1 *Corinth.* 12. *v.* 9. 10. *Subjectum*, ſunt homines, non omnes promiſcuè, ſed illi quibus Deus hoc dedit. Primarium quidem ſunt verè pii & fideles; ſecundarium etiam impii, qui cum externè ſint cives regni & membra viſibilis Eccleſiæ, quaſi per reflexionem quandam ſubindè coruſcationibus ejuſmodi colluſtrantur. *Matth.* 7. *v.* 22. 23. Unde colligimus non habere hoc chariſma ut nec reliquas gratias (quas vocant) gratis datas infallibilem cum æternâ ſalute connexionem. Quod etiam de dono miraculorum, ſanationum, linguarum, prophetiæ intelligendum eſt. *Objectum* ſunt immundi ſpiritus, qui hominem corporaliter poſſident; ſeu homines obſeſſi, qui etiam ἐνεργούμενοι δαιμονιζόμενοι, dæmoniaci, poſſeſſi, arreptitii & peculiari quâdam ratione, lunatici dicuntur. De quibus vide *peculiarem Diſputationem in* 1. *part. Sel. Diſp.* Verſatur autem poteſtas hæc circa Diabolum ut eum compeſcat & ejiciat; circa hominem, ut eum ſanet ac liberet.

3 *Propria & adjuncta* hujus charismatis sunt 1. Quod sit δύναμις & virtus non intrinseca, sed extrinseca & adventitia; non essentialis, sed accidentalis; non naturæ, sed gratiæ; non αὐτοκρατικὴ ac principalis, sed instrumentalis saltem ac ministerialis: quod agat ad modum causæ non physicæ sed moralis tantùm, atque ideò Exorcista tantùm sit instrumentum morale ejectionis dæmonum, non verò physicum. Quibus distinctionibus docemur, quid intersit inter ejectionem dæmonum factam à Christo, & ab Apostolis, aliisque illo Charismate instructis. 11. Quod sit potestas non absoluta & omni occasione circa singulos aut quosvis obsessos exerenda, quomodo Medici artem suam exerunt circa quosvis ægrotos; sed hypothetica, & certis tantùm occasionibus, idque positâ & præcedente motione Dei extraordinariâ atque immediatâ. Cùm enim Deus ciet & movet ad hanc sanationem, ad miraculum hoc patrandum, ad Dæmonem ab hoc energumeno fugandum, tum demùm certâ fide miraculorum persuadeat sibi hic facultatem sibi divinitùs concessam exerendam, hic donum suum suscitandum: haud aliter ac quæstor aut thesaurarius domini sui ærarium clave sibi concessâ tum demùm aperit & pecunias distribuit huic aut illi, cùm dominus coram aut vicariâ scedulâ assignatoriâ (ut vocant) id imperat. 111. Quòd potestas hæc divinitùs concessa, & legitimo modo in actum deducta nunquam fallat aut effectu suo careat: alioquin laboraret veritas divina, quæ hoc extraordinario signo confirmatur. Ita nobiscum sentiunt *Cajetanus in Commentar ad Marci* 16. & *Alph. à Castoro c. Hæreses. in voce Exorcismus.* Legitimus autem modus in actum deducendi est 1. Ut quis per fidem (saltem miraculorum) certus sit sibi potestatem seu donum illud miraculorum divinitùs concessum, 2. Ut quis exspectet impulsum, motionem, præmotionem, & internam Dei præmonitionem: & non nisi illâ præhabitâ (ita loquar) ac certò in se perceptâ, ad opus se accingat. 3. Ut fines mandati tum generaliter in collatione hujus doni, tum specialiter intus per divinam præmotionem insinuati non excedat, sive in objecto, sive in modo, sive in signis externis arbitrariis verborum aut rituum, sive in aliis circumstantiis. 4. Ut verè pius ad tam arduum opus debitè se præparèt & componat; quod fit imprimis precibus ad Deum, & fidei renovatione; exemplo Christi *Johann.* 11. 41. 42. Hinc videmus quid statuendum sit de defectu illo in conatu Apostolorum. *Matth.* 17. 20. 21. Ubi veræ causæ exprimuntur. Sicut enim Petrus simulac inciperet concidere fides, non poterat inambulare aquis. *Matth.* 14. 30. 31. Sic Apostoli vacillante fide non poterant ejicere Dæmonem, quamvis potestatem ejiciendi jam antè accepissent *Matth.* 10. 1. cum *Marci.* 3. 15.

IV. Quod potestas seu charisma hoc tantùm detur in Ecclesiâ Dei. Dari autem dicimus in Ecclesiâ Dei ; non tantùm purâ ex omni parte & doctrinâ & moribus, sed etiam ataxiis, factionibus, & erroribus nonnullorum fœdatâ & turbatâ. Quomodo miraculosum illud sanationis donum manebat in Ecclesiâ Judaicâ *Iohann.* 5. 1. 2. 3. quo tamen signo Deus erroribus & corruptelis testimonium non perhibebat, sed fidei & ecclesiæ, quæ non obstante factione errantium illorum adhuc supererat.

V. Quod non detur ordinario, sed extraordinario : parcius quidem ante adventum Christi, largius verò post adventum Christi. Quin ante Christum vigente prophetiâ & donis miraculorum (quæ paulatim imminuta sunt, & cessârunt) etiam subinde viris Dei collatum sit hoc donum, minimè dubitandum est. Id tamen de Ecclesiâ Judaicâ tempore Christi ex *Matt.* 12. 27. *Act.* 19. non evincitur, (ut infra dicemus) nec ex luce factorum fit verisimile : alioquin tot dæmoniaci undique ad Christum non fuissent delati. De doni hujus frequentiâ in Ecclesiâ Apostolicâ testatur Scriptura. Sed & post excessum Apostolorum & virorum Apostolicorum aliquamdiu durasse creditur, quamvis paulatim imminutum cum aliis extraordinariis charismatis, donec propagato Christianismo, & jam de convictis ac devictis Gentilibus publicè triumphante, planè cessaret : quod factum arbitramur intra tertium & quartum sæculum, seu sub quartum ferè sęculum. Primum autem videntur illæ δυνάμεις si non omnibus, saltem pluribus fidelibus à Deo communicatæ, ut colligere est ex *Tertull. de Coronâ militis c.* 11. *& ad Scapulam c.* 2. *& apologetic. c.* 5. *& de præscript. c.* 41. *Iustino Martyre in Apolog. sub finem Cypriano ad Demetriadem. Orosio lib.* 7. *c.* 15. *Eusebio histor. Ecclesiast. lib.* 1. *c.* 12. 13. *Nicephoro lib.* 4. *c.* 12. *Gregor. Nysseno in quadrag. Lactantio. lib.* 4. *c.* 27. *Minutio in Octavio c.* 26. *& Augustino de Civitate Dei lib.* 10. *c.* 22. Et ex Ethnicis, *Iulio Capitolino in Marco Philosopho, Claudiano de Consolatu* 6. *Honorii Corn. à Lapide in Marci* 16. ferè de omnibus hoc dicendum putat, citatis *Iustino, Tertulliano, Lactantio.* Omnibus & singulis fidelibus donatum volunt *Raphaël de la Torre disp.* 5. *Maldonatus in Marci* 9. *v.* 38. & ex nostris *Iustellus I. C. in notis ad Can. Eccles. Vniversæ. ad can.* 11. *Concil. Antiocheni* (qui est 90. Eccles. universæ) & huc citant illud *Marci* 16. 17. Addit *Iustellus Tertullian. de coronâ militis cap.* 11. *& de Idololatr. c.* 11. *Grotius in notis ad Marci* 16. eidem sententiæ accedit, citatis testimoniis *Iustini Martyris in colloq. cum Tryphone, Irenæ lib.* 2. *Origenis lib.* 7. *c. Celsum, Minutii Felicis, Tertulliani in Apolog.* Ac de hoc quidem ulteriùs disquiri posset. Quod subjicit argumentum aliquod ex *Rom.* 11. *v.* 29. pro opinione suâ de dono exorcistico duraturo etiam in hunc diem, si quis

inter Gentes Christum annuntiet, ut ipse annuntiari voluit : illud nullam aut saltem tantam soliditatem non habet, ut de eo dici debeat cum *Grotio* ; *ibid. Non dubito.* Postea in paucis eximiis quibusdam Ecclesiæ Doctoribus, aut viris pietate præcellentibus videntur subinde coruscasse, ut in *vitis* eorum videre est ex. gr. *Hilarionis* descriptâ *ab Hieronymo. Gregorii Thaumaturgi à Gregor. Nysseno &c.* Ne quid dicam *de vitâ Martini* apud *Sulpitium Severum*, *deque historiis Gregorii Turonensis*, & sic deinceps. Quæ tamen omnes cum judicio legendæ ; cœperat enim, decrescente magis solidâ sapientiâ ac pietate, nimia simplicitas & perversus zelus lineamenta ducere aureæ (verè ferreæ) legendæ. De dubiâ & vacillante fide talium historicorum in genere, vide quæ ex ipsis Pontificiis diximus *Desper. Causæ Papatus. libr. 3. sect. 1. cap. 8.* VI. Quòd non sit hæc potestas universalis cogendi dæmones per adjurationem ad omnia quæcunque imperata facienda, sed tantùm ne noceant spiritualiter aut corporaliter. VII. Quòd potestas hæc non sit naturalis, sed plane supernaturalis ; nec dependeat ab aliquo peculiari corporis temperamento, ut somniant Medici quidam Itali *Fulginæ*, *Forlivius*, *Garbus*, aliique, qui etiam in Christo talem causam assignare non erubuerunt. Quam opinionem, ni fallor, ex Avicennâ hauserunt. Refutatur ea. *Primò*, quia est donum spiritus & supernaturale 1 *Cor.* 12. 9. 10. *Deinde*, quia nulla res corporea vim habet aut superiorem, aut æqualem in rem aliquam spiritualem *Thomas in* 4. *dist.* 7. *artic. ult.* & in *Iobi* 41. *lect.* 3. VIII. Non conferri à Deo hoc donum, dependenter à dispositione aliquâ naturali, quæ scilicet in homine prærequiratur. Et ratio est, quia dependet ex solo Dei donantis arbitrio 1 *Corinth.* 12. 10. 11. Nec eget Deus in spiritualibus aliquâ præexistente dispositione ; ipse enim qui potestatem dat, disponit subjectum ut recipiat illam. Quomodo de dono prophetico disserit *Thomas de Veritate quæst.* 12. *de Prophetiâ artic.* 3. *ad* 4. *&* 6. IX Quòd hodiè nec fidelibus promiscuè, nec Ecclesiæ ministris, nec certo hominum generi ordinariò gratia illa conferatur, immo nec extraordinariò, quomodo in antiquâ Ecclesiâ etiam post tempora Apostolorum perdurasse eam modo diximus : quamvis non negemus Deum alicui gratiam illam tanquam donum actuale ad momentum, aut tanquam donum habituale & permanens posse conferre. Sed de voluntate Dei, deque ejus effectu non facilè hoc asserenti alicui credendum est. Quia non adest nunc illa ratio, quæ olim fuit ; stabilitâ quippe, per tot sæcula & per tot gentes, religionis veritate.

4 *Fines* sunt vel *proprius*, vel *communis* etiam aliis charismatis. *Proprius* est, fugare ac compescere dæmones, & homines possessos ab eorum vexatione

Digitized by Google

xatione liberare : non verò aliquid à dæmonibus revelandum aut mirabile agendum obtinere. *Communis* est vel primarius, ac perpetuus, vel secundarius & accessorius, non tamen perpetuus. *Primarius* est, ut apud infideles locum inveniret doctrina Christi, & apud fideles magis confirmaretur. *Marc.* 16. *vers. ultim. Hebr.* 2. 4. Et hâc ratione gloria Dei & Christi manifestaretur. *Secundarius* est, ut manifestetur pietas ejus, qui dæmones ejicit. Quòd imprimis amplificant *Thyræus part.* 3. *c.* 36. *Raph. de la Torre disp.* 4. *Conveniunt* cum Virtute hâc ejectivâ, donum sanationum, donum reliquorum miraculorum, donum cognitionis seu prophetiæ, donum linguarum, donum prædicendi futura; etiam potestas Dei in Satanam : ut & fides, spes, caritas. Quæ singula, quomodo ab hâc differant, facilè ex jam dictis colligitur. Confer *part.* 2. *sel. Disp. tit. de Charismatib. Repugnantia* mox indicabimus. *Dividunt* nonnulli (ut *Thyreus de Dæmoniacis part.* 2. *cap.* 34.) potestatem hanc, in quadruplicem, ut *una* sit Christi quam Ecclesiæ suæ reliquit; *altera* Dei, quæ viguit inter Judæos, *Tertia*, Salomonica, de quâ *Iosephus lib.* 8. *Antiquit. c.* 2. *Quarta*, diabolica quando dæmones per dæmones expelluntur. Idem quatuor illas species ita dividit juxta rationem pellendi dæmones, ut alia sit naturalis, alia divina. Illa est, quando dæmones vi dæmonum pelluntur. Ista est Dei, Christi, Salomonis. Sicille. Atqui divisiones illæ non sunt rei, sed potiùs distinctiones vocabuli πολυσήμου. Ad hæc multa falsa præsupponit; de Judaicâ enim incertum est, an & qualis fuerit; de Salomonicâ (quam vocant) certum est fuisse diabolicam, non divinam. Diabolicam illam, quam exercuit Apollonius Thyanæus aliique Magi, *virtutis ejectivæ* nomine non dignamur, sed potiùs lusus & illusionis diabolicæ. Itaque hæc ad opposita seu repugnantia meliùs referuntur.

Probl. 1. *An vis & potestas immittendi dæmones, aliquibus sit concessa in Ecclesiâ primitivâ. Resp.* Raphaël de la Torre tract. cit. Disp 2. definit. *Apostolis esse concessam hanc potestatem, non tamen ad posteros esse derivatam. Priorem partem assertionis probat ex* 1 Corinth. 5. 5. 1 Timoth. 1. *Ubi vid.* commentar. Theodoreti, *dicti* Ambrosii, Thomæ, Corn. à Lapide. *Posteriorem partem probat, ex eo, quia Ecclesia nunc aucta temporalibus viribus suppetunt media ad crimina puniendum, quæ cum tempore Apostolorum non suppeterent, Deus extraordinariâ potestate eam armavit, ut* Actor. 5. 5. 10. *Ita ut excommunicati tunc etiam à Diabolo corporaliter possessi aut vexati fuerint, ecclesiâ eum potestate suâ ad id cogente, Et esse hanc majorum traditionem, testè* ibid. *dicto* Ambrosio. *Exempla ejus etiam varia esse in* vitis Patrum, *nominatim in* vitâ Ambrosii descriptâ per Paulinum. *Ita præter* R.

de la Torre. *opinionem hanc seriò urgent* Delrio Disq. Magic. lib. 3. p. 1. qu. 7. Thyræus de Dæmoniacis part. 2. c. 30. Serrarius in Tobiam cap. 6. qu. 10. *Nos malumus cum* Augustino contr. Parmen. lib. 3. c. 1. Martyre in 1 Corinth. 5. *imprimis* Bezâ ibid. & Daneo in 1 Timoth. 1. 20. *loca citata interpretari. Nullo enim solido argumento inde probatur corporalem obsessionem fuisse perpetuum effectum aut concomitans excommunicationis (quidquid aliquando acciderit) multò minùs fuisse diabolum ad talem obsessionem potestate exorcisticâ & imperio Ecclesiæ adactum. Et fatetur exserte* R. de la Torre *hanc rem esse valdè dubiam, & citat contra hanc suorum interpretationem* Tertull. de Pudicit. c. 13. & 20. Hilarium in ps. 118. Hieron. in Ezechiel. c. 17. Ambros. lib. de pœnitent. c. 14. Augustin. de fide & operibus. c. 26. Probl. 11. *An dæmon fortior & alterius (ut loquuntur) ordinis, revera violenter expellat dæmonem, & sic Magi exerant pretensam suam potestatem ejectivam & exorcisticam circa obsessos; an verò id fiat tantùm per collusionem, & de compacto.* Resp. Pr. Neg. poster. Aff. *ex* Matt. 12. Luc. 11. 17. 18. *contra* Abulensem super Matth. 12. qu. 65. & R. de la Torre Disp. 3. ubi *fluctuat, quamvis solidas rationes pro nostrâ sententiâ attulisset.*

5 Charismatis hujus consequens actus & effectus est ipse Exorcismus, seu dæmonis per adjurationem ejectio. *Bruliser* (citante *Altenstaig in dictionario*) *ad 4. dist. 6. qu. 12.* triplicem facit exorcismum 1. *Salomonis*, quando per verba sacra & certos characteres fugantur dæmones. 2. *Benedictionis*, quando conjuratur aliqua creatura, ut ordinetur ad aliquem actum benedictum, & isto modo exorcizatur aqua benedicta. 3. *solennitatis*, quando conjuratur diabolus ne noceat baptizando à susceptione sacramenti &c. Sed nos nullam speciem Exorcismi hic admittimus, quia omnes sapiunt Magicas superstitiones aut vacuas observationes. *Exorcismus* ergò, quem agnoscimus, *est actus Exorcistæ, quo ex potestate divinitùs sibi concessa accedente supernaturali motione & interpositâ divini nominis authoritate imperat diabolo, ut exeat ab obsesso.* In exorcismo hoc considerandæ 1. Causæ. 2. Antecedentia & concomitantia. 3. Ipse actus Exorcismi, ejusque forma & modus. 4. Consequens exorcismi. 1. Causæ efficientes exorcismi *prima* est Deus movens, seu motio & mandatum Dei cum promissione infallibilis præsentiæ & assistentiæ suę: idque vel *remotum & generale*, quod accepit exorcista in primâ collatione istius extraordinarię potestatis *Matth.* 10. 1. 8. *Luc.* 9. 1. 2. vel *proximum & speciale*, quod nihil aliud est quàm auxilium speciale supernaturale seu excitatio immediata, quâ Deus inspirat, movet, & excitat Exorcistam ad hic & nunc imperandum Dæmonibus. Quomodo præter motionem generalem, etiam particularem, ad actus propheticos requiri, docet scriptura

ptura, *Ierem.* 18. 1. 3. *Ezechiel.* 2. 1. 2. & 3. 16. 22. 24. Confer *Disp. de prophetiâ. Causa secunda*, est Exor ista qui à Deo potestate illâ instructus, & per specialem instinctum ac motionem actus agit. *Causa instrumentalis*, est fides miraculorum non in actu primo aut habitu tantùm, sed in actu secundo, per quam excitatâ & renovatâ certitudine persuasus est sibi donum & potestatem illam à Deo collatam, ad quam exerendam se nunc excitari sentit, atque adeò promissionem assistentiæ divinæ illi annexam non fallituram. *Matth.* 17. 20. 11. Antecedentia & concomitantia sunt, tum fides justificans, tum gratia sanctificans & pietas in Exorcistâ, tum etiam devotio & contentio in precibus, adjuncto subinde jejunio. Quæ requisita, sicuti & in aliis operationibus miraculosis *Ioh.* 11. 41. 42. *Iac.* 5. 14. hactenus statuimus necessaria, ut ad salutem exorcistæ, & ad majorem ædificationem proximi fiat exorcismus: non quòd absque illis nullus omninò possit esse exorcismus, aut effectus exorcismi, ut nonnullos statuisse testatur *Abulensis in Matth.* 7. *qu.* 33. Certum enim est ex Scripturâ hæc charismata esse communia reprobis & electis *Matth.* 7. 22. ubi vide *commentar.* Idem probatur, ex exemplo Judæ Iscariothę, qui cum aliis accepit hanc potestatem, eamque exercuit *Matth.* 10. 1. 8. Accedunt testimonia *Cypriani de Vnitate Ecclesiæ* circa medium, *Gregor. Magni homil.* 29. *in Euangelia & Commentator. veterum ac recentiorum ad Matth.* 7.

Probl. 1. *An veri fideles absque precibus ex professo & in formâ (ita loquar) effusis, quæ ab ejaculatoriis precibus distinguuntur, unquam diabolum ejecerint, aut ejicere potuerint.* Resp. Aff. *neque enim illis ordinariis mediis Deus virtutem hanc præcisè alligavit.* Adde, *Apostolos oblatis subitò dæmoniacis nec tempus precandi habuisse, nec semper postulâsse, sed diabolos ex tempore increpasse. Vide de hoc pluribus agentem* Raph. de la Torre disp. 7. 8. 9. 14. 11. *An aliquod genus sit dæmoniorum quod difficiliùs ejicitur* Matth. 17. 21. *& quodnam illud sit? an lunaticum* surdum & mutum, *ut* (τὸ χωλὸν) *videtur innuere? cur illud difficiliùs ejiciatur, an quia deterius est aliis?* Matth. 12. 45. *Et an ad illud ejiciendum simpliciter necessarium sit jejunium cum oratione in formâ, quod ad alia ejicienda non sit ita necessarium?* Resp. *Sunt qui de omni genere dæmonum accipiunt*, Athanas. Chrysostom. Euthymius. Thomas. *Contra* Lyranus, Abulensis *cum* recentioribus plerisque *de certo genere exponunt. Ex nostris* Camero in Myrothecio suo *nonnulla contulit ad loci hujus illustrationem. Nos sententias & rationes omnium fortè alibi solummodò ad quæsita tria priora* respondemus, Aff. Ad expendemus: nunc postremum *quæsitum*, *cum* Calvino distinguimus: non constituendum esse in jejunio antidotum in fugandis dæmonibus, sed precandi ardorem

per

per illud aevi. Fruſtra noſtros hic flagellat *Maldonatus*, reponens ſuum jejunii meritum. 111. *Quomodo difficilior ſit ejectio, cum illa phyſicè non producatur ab exorciſtâ, ſed ab omnipotentiâ Dei, cui æque facile eſt hunc dæmonem, ac alium quemcumque ejicere.* Reſp. *Exorciſta ejuſque fides, & exorciſmus eſt medium arbitrarium & inſtrumentum morale pro divino beneplacito aſſumptum: Atque ita ſecundum ordinem à Deo conſtitutum, pro ratione hujus inſtrumenti facilior aut difficilior eſt ejectio.*

6 111. Ipſe actus exorcizandi, ſeu exorciſmus formaliter nihil aliud eſt, quàm *increpatio, prohibitio, ſeu juſſio, ſeu obteſtatio*; accidente comminatione aut increpatione, magis minuſve implicitâ aut explicitâ. Hæ enim phraſes in Scripturâ ſunt ſynonymæ, *Matth.* 17. 18. coll. cum *Marc.* 9. 25. ſignificat enim *increpare* metonymicè *compeſcere, perdere*, h. e. perdendo vincere, aut tollere, aut corrumpere. Quomodo ventos ac mare increpat Chriſtus *Matth.* 8. 26. 27. & febrim *Luc.* 4. 39. & hebræum גער *increpare. Nahum.* 1. *v* 4. *increpans mare*, & *exſiccavit illud.* Quòd alibi per *τὸ perdere corrumpere* exponendum notat, *R. David Kimchi in lexico* & in *comm. ad pſ.* 9. *v.* 6. גערה הקשורה בלי ביח" לשון השחתה *τὸ gagnara, conſtructum ſine Beth ſignificat perditionem.* Idem obſervat ad *Pſ.* 68. *v.* 31. & ad *Pſ.* 119. *v.* 31. Porrò in hoc actu imperii, mandandi, ſeu prohibendi, (in quo ſolo eſſentialiter conſiſtit exorciſmus, ut ab omnibus aliis actibus & miniſteriis ordinariis diſtinguitur) Nota. 1. *Quod* ſit actus non Dei (quales erant increpationes & juſſiones Chriſti) ſed hominis tanquam cauſæ inferioris, particularis & propriæ; ſicuti de omni aliâ actione, ſive internâ mentis aut voluntatis, ſive externâ, oris & reliquorum membrorum judicandum eſt: quamvis non negemus hominem non niſi actum à Deo agere. Deus enim elevat mentem ejus & movet, ut ſit inſtrumentum hujus tàm præclari operis; idem ut cauſa univerſalis tàm naturalis quàm ſupernaturalis præmotionem, motionem & concurſum ſuum adhibet, ſine quo nulla actio ullius creaturæ *Actor.* 17. 28. 2. *Quod* actus hic imperii, ſeu hæc juſſio non fiat, niſi interpoſitâ, potentiâ & poteſtate Dei, tanquam objecto timoris dæmonum, quos adjurant: quaſi dicat: Ego nomine Dei, vel ex mandato Dei, quod ab illo accepi, tibi mando, & per ipſius potentiam, quæ hic præſto eſt & cui reſiſtere non potes, te obteſtor & conſtringo, ut hoc facias aut omittas. Eſt itaque imperium hoc delegatum, ſeu mandatum ex mandato ſuperioris, quod non incommode dicere poſſis inſinuationem ſive denuntiationem & promulgationem mandati divini. Hinc pateſcit differentia inter ejectionem Chriſti, & Exorciſtarum. *Marc.* 9. 25. Chriſtus ita loquitur: *τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον & κωφὸν, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ &c.*

3. *An*

3. *An* actus hic exorcismi in mero conceptu mentis, & actu voluntatis interno (haut aliter ac precatio seu alloquium Dei) consistere possit; an vero de ratione & essentiâ ejus sit sermo externus, seu oratio quâ coram energumeno, & aliis hominibus, si adsint, diabolo mandatur ut exeat, quæritur. Nos putamus necessarium esse aut λόγον προφορικὸν, aut saltem loco ejus signum aliquod exprimens mentem, nec sufficere ἐνδιάθετον *tum* quia diabolus mentis humanæ sensus & motus directè & certò scire non potest 1 *Cor.* 2. 11. *tum* etiam, quia Deus hoc externo imperio, & consequente ejus effectu, diaboli sc. ejectione, tanquam signo apud homines veritati suæ testimonium perhibet. 4. *An* aliqui gestus & actiones humanæ, externæ, sive ritus, sive ceremoniæ, circa diabolum & obsessum præterea sint necessariò adhibendæ? *Resp.* nullæ. Sufficiunt ex institutione & exemplo Christi sola verba mandati seu prohibitionis *Matth.* 17. 18. cum *Marc.* 9. 25.; aut signa analoga. Si quis zelo aut contentione, aut accedente seu concomitante devotione in precibus, vel δεικτικῶς & designando eum cui imperat, manum extendat, aut energumenum tangat, aut agitatum & jactatum detineat, aut oculos & manus in cœlum attoliat vel simile quid faciat, illud est aut per accidens plane, pertinens directè ad concomitantia, non ad exorcismum; aut est adiaphorum; aut non est actio humana deliberata, propriè ita dicta, (quales in casu insolentis & subiti alicujus objecti ab hominibus proficisci solent): nedũ ut sit ritus, aut ceremonia mystica. Saltem nihil istorũ tanquam conditio, aut instrumentum, aut medium sive physicum, sive hyperphysicum, sive morale, nec etiam tanquam signum aliquod divinum aut divinitus ordinatum, habendum est. 5. *An* formula imperandi, seu oratio imperativa necessario ita pronuntianda fuerit & diabolo ingerenda, an vero aliquando implicari potuerit orationi ἐυκτικῇ votivæ seu precatoriæ aut imprecatoriæ, ex gr. *Increpet te Deus, Satan*, aut *compescat & ejiciat te Iesus Christus* &c. *Resp.* Nihil differre in hoc ἐπιχειρήματι, sive quis directè & distinctè imperativâ oratione alloquatur diabolum, præmissâ aut concomitante directâ oratione ad Deum, sive indirectè & conjunctim eidem imperet implicando delegatum suum imperium orationi ad Deum directæ. Sic videmus in dono sanationum utrumque usitatum fuisse, vide *Actor.* 3. 6. & 9. 34. & 16. 18. 6. *An* mandatum, coercitio, prohibitio, seu increpatio (hæc enim synonyma) hoc est adjuratio addita comminatione, maledictione, execratione, & imprecatione, in aliud objectum tendat ac dirigatur quam in ipsum diabolum. *Resp. Neg.* Nam quæ illi accedunt, aut conjunguntur & implicantur, aut præmittuntur precationes, in solum Deum tendunt ut objectum adorationis religiosæ: ad energumenum autem diriguntur tan-

quam ad objectum occupans seu materiam precationis, pro quo Deum quis orat. Ita *Act.* 9. 40. distinguimus precationem à suscitatione, & verba utriusque à se invicem. Hi actus ergo quamvis in existentiâ non ita separati (imprimis quando implicitè cum voto erga energumenum, diabolo mandatum denuntiatur) re tamen, essentiâ, formali ratione, & definitione diversi, accuratè sunt distinguendi. Nam Invocatio Dei aut votum non est exorcismus, nec vice versa, quamvis unum plerumque non sit sine alio. IV. Consequentia sunt ista *immediatum* quidem præsentia & assistentia potentiæ divinæ, seu ἐνεργεία potentis ipsius roboris; 2. *Mediatum*, est ἔνεργμα seu ἀπότελεσμα coërcitionis aut fugationis diaboli, & sanationis energumeni. 3. Exaltatio fidei apud extraneos & domesticos, & celebratio nominis divini. Ita ut tota operatio & efficacia Physica, & opus productum soli Deo miraculorum authori sit adscribendum tanquam causæ physicæ directè hic agenti: non vero Exorcistæ, aut exorcismo, aut verbis ullis precantibus, voventibus, imperantibus, *increpantibus, nedum externis quibusdam gestibus, & arbitrariis signis.* Solum imperium, & verba imperii habent hic rationem instrumenti proximi & quidem moralis, ex pacto supernaturali. Reliqua quæ adhibita fuerunt, exorcismo sunt accidentalia, ut loquitur, *Raphael de la Torre disp.* 14.

Probl. 1. *An necessario exsertis verbis semper adhibita fuerit interpositio nominis divini?* Resp. *Non arbitramur. Potuit sufficere subintellecta, aut implicitè inclusa, quomodo in sanatione illa* Act. 14 10. 11. Prob. 11. *An exorcismus, cum de ejus formali ratione disputatur, propriè dici possit invocatio Dei super creaturas.* Resp. *Ita quidem potest.* A Castro lib. 6 c. hæreses in voce Exorcismus, *prævaricatur Antagonista noster* Corn. Jansenius in Spongiâ c. 1. p. 13. *cui respondimus in* Delper. Cauſa Papatus lib. 1. sect. 4. *Nullus exorcismus, nulla diaboli fugatio vere ita dicta est oratio ad Deum, nedum ut pseudo-exorcismi papistici, sine potestate à Deo concessâ magico more demurmurati sint tales. Sicuti aliud est auditio & lectio verbi divini, renovatio resipiscentiæ, elicitus actus fidei aut spei, receptio cœnæ dominicæ, vaticinium seu prædictio futurorum, sanatio miraculosa; & aliud invocatio Dei, quæ illis actionibus præmittitur aut adjungitur: sic etiam distinguitur operatio Exorcistica circa diabolum quæ fit imperando, aut increpando, ab operatione quæ fit circa Deum orando & supplicando: illa producit liberationem energumeni instrumentaliter, tanquam proprium instrumentum morale à Deo ex pacto supernaturali secundum beneplacitum suum ad id deputatum; hæc vero dispositivè*: quippe quod instrumentum est commune seu universale à Deo ordinatum, ad quorumvis malorum averruncationem, & quorumvis bonorum assecutionem. Breviter imperium in Diabolum, & per modum imperii diabolo quid imponere eumque constringere, est illud, quod

quod exorcismus in propriâ & pressâ suâ significatione importat: Sic disputant *Raph. la Torre disp. 9. & 14. pag. 11. Zuvarez tom. 2. de relig. lib. 4. cap. 1.* Alia, inquiunt, media, quæ huic adjunguntur, & efficaciam habent tollendi dæmonas, hic se habent per accidens. Ergo ratio formalis & quidditas exorcismi, non est ratio invocationis seu orationis; consequenter sunt aliud & aliud; nec rectè dici potuit à *Corn. Iansenio*, Nihil aliud esse, quam invocationem Dei super creaturas. Idem enim eodem colore excipi posset, pro omnibus probis vulgaribus, pro ordalio antiquorum Saxonum, qui adjurabant super igni & aquâ probationis, immo & pro omnibus adjurationibus & ceremoniis magicis. *R. de la Torre* disp. 9. & 14.

Hactenus exorcismum divinitus institutum descripsimus. Nunc oppositum ejus superstitiosum scil. delineemus, ut contraria juxta se posita facilius elucescant. Est autem is triplex Ethnico-Magicus, Judaicus, Papisticus. Ille à Magis vi pacti diabolici per verba, signa, & ceremonias Magicas exerceri solet: cujus effectum aliquando est ejectio diaboli, per collusionem scil. & simulationem diaboli, qui nec à Mago (quid enim homo verbis & gesticulationibus suis posset adversus τὰς ἀρχὰς, τὰς ἐξουσίας, τοὺς κοσμοκράτορας *Ephes. 6. 12.* nec à fortiori aut altioris ordinis dæmone invitus profligatur (quod videntur sensisse *Origines homil. 23. in numer.* & *Athanasius lib. de Corporali adventu Christi*) sed sponte egreditur, quamvis coactum se simulet. Cum enim in odio adversus homines conspirent, quomodo in gratiam hominum diabolus diabolum oppugnaret, expugnaret? Nulla ratione, nullo scripturæ testimonio hoc fiet verisimile. Vide argumentationem Christi *Matth. 12. 25. 26.* Exempla autem ejusmodi ejectionum referunt *historiæ de Magis & dæmonibus. Philostratus in vitâ Apollonii Thyanæi lib. 3. p. 136.* narrat ab Indo quodam sapiente epistola commonitoria ad dæmonem missa ex puero ejectum. Sed poëticam hujus historici fidem graphicè depinxit *Eusebius contra Hierocles*, ut *Ludovic. Vivem lib. 5. de tradendis disciplinis aliosque recentiores* præteream. Istius generis exorcismos putatur notasse Ulpianus L. 1. ff. de Extraordin. cognit. *Non tamen*, Inquit, *si incantavit, si imprecatus est, sicut vulgari verbo impostorum utar, exorcizavit, non sunt ista medicinæ genera, tametsi sint, qui hos sibi profuisse cum prædicatione affirment.* Quamvis *Alciatus in Parergis juris lib. 8. cap. 23.* arbitretur hominem Ethnicum Christianorum exorcismos perstrinxisse; ac propterea Justiniani consiliarios τῷ *Impostorum* substituisse *in posterum.* Quia autem omnis hæc exorcizandi ratio ad directam Magiam pertinet, non est quod pluribus eam insectemur. Videri poterit suprà *Disput. de Magiâ.* Judaicus exorcismus, ab hoc Magico non multum ab- 7

ludit; saltem ad Magiam indirectam reducendus. Descriptionem ejus habes *Act.* 19. 13. 14. 15. 16. & apud *Fl. Ios. supra cit.* Quo refer artem illam exorcisticam, quam ab angelo traditam habet ἀνακρυφαῖον & *liber Tobiæ cap.* 6. & 8. In quâ triplex absurdum hactenus notârunt Theologi, *unum est*, quod dicat fumo ex corde piscis super carbone posito fugari omne genus dæmoniorum, contra *Ephes.* 6. 11. & rationes ex Philosophiâ petitas, quibus evincitur corporea non agere in Spiritus. *Alterum*, quod omne genus dæmoniorum ejici dicat, contra *Matth.* 17. 21. Ubi quoddam genus negatur ejici, nisi per orationem & jejunium. *Tertium est*, quod statuat Dæmones sic fugari, ut nunquam revertantur, contra *Matth.* 12. 43. Pontificii Doctores sudant, ut fumum hunc tanquam causam aut signum fugationis ab objectis absurdis liberent: Sed solidè eos refutavit *Raynoldus in Censur. libr. Apocryphor. prælect.* 47. 48. 49. Serrarius in commentar. ad Tobiæ. 8. quæst. 3. dicit *quodammodo fuisse naturalem fumi efficientiam.* Et, *videri naturalem hanc efficientiam non tum primo simpliciter, sed in creationis principio ab ipso Deo natura authore cordi & jecori fuisse impressam.* Hoc scilicet est absurda absurdis accumulare. Eximius philologus Orientalis, *Ioh. Drusius castigationibus in Tob.* 6. *v.* 7. vim istius fumi, componit cum radice Baaras decantatâ *Iosepho lib.* 7. *cap.* 23. eamque tueri latagit triplici exceptione. *Prima* est, non fugari dæmonem, sed morbos à dæmone illatos, quod naturale est, ut morbus Saulis per musicam fuit curatus. *Resp.* Atqui hæc distinctio repugnat textui *cap.* 8. *v.* 2. 3. ὅτι δὲ ἐπεφέρετο τὸ δαιμόνιον τῇ ὀσμῇ τοῦ ἰχθύος &c. *Deinde*, cui persuadebitur cor istius piscis ἀδήλως & ἀνωνύμου esse tam monstrosam panacæam, quæ omnibus morbis ac malis veneficis à quocunque dæmoniorum genere inflictis sanandis sufficiat? *Altera* est, *forte hanc facultatem indidit Deus his partibus ut ad odorem incensarum dæmon fugeret, non quod offenderetur hoc odore, sed quod sciret Deum ita velle, a cujus nutu omnia pendent. Resp.* Forte solvitur per non forte. Certe si in his conjecturæ tales rem confectam dabunt, tum nulla magia refutari, nulli Magi convinci poterunt: in promptu erit semper hæc rima seu potius, apertum hoc ostium, per quod effugiant. *Tertia*, Aut *angelus eum fugavit incensi cordis symbolo, perinde ut Christus cæcum sanans adhibuit luti & fontis Siloam symbolum* Joh. 9. 6. *Ita mihi videtur. Resp.* Eadem responsio quæ supra. Adde, symbola talia fore divina & supernaturalia. Sed unde divinum verbum tum mandati tum promissionis, quod fundet hanc relationem, demonstrabitur? Non meliores sunt conjecturæ *Valesii de sacrâ Philosoph. c.* 16. & 28. Quibus fumi hujus vim in dæmonas, facit superiorem, non naturalem sed ei à Deo tributam, non aliter ac igni vim torquendi diabolos, & benedictæ aquæ eosdem fugandi, & hominum

num mentes abluendi. Sed hoc eſt abſurdum per multò magis abſurdum probare. Sunt & aliæ conjecturæ Pontificiorum, ſuper explicatione loci Tobiæ: *Quidam* volunt, non fumum, ſed angelum curaſſe. Sed hoc refutat *La Torre cap.* 17. tanquam repugnans textui & verbis angeli. *Alii*, dæmonem fugatum excitato fumo, non tamen à fumo, ſed ab angelo; ut connexum tantum indicetur. Sic *Abulenſis in* 1. *Sam.* 16. *Alii* piſcis fumo hoc factum, non ut inſtrumento, ſed ut ſigno: habebat enim piſcis ille figuram crucis; in quem finem adducuntur *Auguſtin. Optatus, Proſper.* referente *La Torre p.* 121. & *Raynoldo loc. cit. Alii*, fumum illum nihil tale potuiſſe, ſed quatenus elevatus fuit ab angelo; quomodo per elevationem fabri ſerra facit cathedram: ſubſtantias enim ſeparatas per aſſumtâ inſtrumenta mirabiles edere effectus juxta *Thomam lib.* 3. *contra gentes cap.* 103. Sic *Raph. la Torre. Alii*, dicendum putant, *Quod liber Tobiæ non ſit de canone; & ideo licet recipiatur ab eccleſiâ ad legendum propter ædificationem, tamen non ſit efficax ad probationem alicujus dubii, ut dicit Hieronymus* in Prologo galeato. *Veruntamen poteſt dici, quod fumus illius jecoris non expulit dæmonem, ſed meritum orationis Tobiæ, quod per fumi odorem deſignabatur. Et hoc patet per illud, quod ibidem dicitur, quod angelus Raphael apprehendit dæmonem & relegavit eum in ſuperioribus Ægypti.* Sic *Lyranus in poſtillâ ad* 1. *Sam.* 16. Affine his commentis apocryphis videtur illud Targumicum *Cantic.* 4. *verſ.* 6. Ubi illa verba; *donec aſpiret dies & fugiant umbræ &c.* Sic παραφράζων: Et omni tempore quo populus domus Iſraël tenebat manibus ,,ſuis artem patrum ſuorum juſtorum, fugiebant מזיקי 1. *Nocentes* (ſcil. ,,ſpiritus) & *tenebriones, & matutini & meridiani* (ſcil. dæmones) de me- ,,dio eorum, eo quod majeſtas gloriæ domini reſidebat in domo ſanctua- ,,rii quæ ædificata eſt in monte Moriâ; & omnes מזיקיא 1. dæmones ,,ומחבליא 1. & nocentes (ſcil. ſpiritus) fugiebant ab odore incenſi aro- ,,matum. Sed Platonicas cabaliſtico-Thalmudicas, & Magicas has opiniones de efficaciâ corporum in ſpiritus doctè & prolixè confutavit *Raynoldus* modo cit. Itaque non eſt quod huic exorciſticæ Judæorum diutius immoremur, præſertim cum infra in reſponſione ad argumenta pro Exorciſmis Papiſticis, ea perſtringenda ſit.

DE EXORCISMO,

PARS ALTERA.

Resp. RUTGERO HEISIO, Neomago Geldro.

Ad diem 7. Octob. 1637.

Alterâ hujus disputationis parte I. *Exhibebimus descriptionem Exorcismi Papistici* II. *Controversiam de Exorcismo in Genere, & alteram de Exorcismo baptismali explicabimus.* III. *Problemata nonnulla subjiciemus.*

1 IN Exorcismo Papistico consideranda 1. Objectum 2. Principia & causæ. 3. Ejusdem actus. 4. Adjuncta & consequentia. 5. Similia. *Objectum* ejus est, *Primò*, diabolus, non tantum ἐνεργῶν & corporaliter possidens (circa quem versantur miraculosæ adjurationes in scripturâ memoratæ) sed & spiritualiter animam possidens, aut intus tentans, aut quâcunque aliâ ratione hominem sive internè, sive externè, sive per se, sive per Magos & maleficia infestans. Ut videre est in Exorcismo baptismali, item exorcismis maleficiatorum, adhæc internè tentatorum, denique spectrorum, de quo *Disp. de Spectris. Secundo*, spiritus omnes alicubi apparentes. De quibus secundum ipsorum dubitantiam Theologiam certi non sunt, an sint animæ damnatæ, an vero animæ fidelium adhuc laborantium in purgatorio, an dæmones, an angeli, ut ostendimus in *Desperata causâ Papatus lib. 2. sect. 2. c. 10.* & in *disp. de Probationibus spirituum.* Confusâ tamen & implicitâ suâ fide papisticâ exorcismorum arietes illis admovent. *Tertiò*, Creaturæ quæcunque irrationales, ut elementa, venti, pluviæ, tempestates, fulmina &c. animalia nocentia, ut videre est in vasto volumine, dicto, *Thesauro Exorcismorum*, in *Manuali Exorcismorum Maximil. ab Eynatten, aliisque libris Exorcisticis.* Eminent hic *campanæ*, de quarum exorcizatione in Pontificali Romano, & defendit eam *Gretserus libr. 2. de Benedictionibus c. 45.* Et *aqua*, præterea *sal*, de quibus *Rituale* seu *Pastorale Romanum*, & *Gretserus libr. cit. cap. 7.* & 48. & *Zvvarez tract. de Relig. tom. 2. lib. 4. c. 2.* Ubi ea purgari per exorcismos & dæmones ab iis expelli vel impediri statuunt, ne creaturam illam obsideant. Ut autem adjurationes illas rerum inanimatarum defendant, distinctionem hanc secundum communem Theologorum opinionem adhibent: Non adjurari illas secundum se (quia obsecrationis & imperii, per quæ fit adjuratio, non sint capaces) sed in a-

in alio, ita ut directè terminetur adjuratio aut ad Deum, si sit per modum obsecrationis, aut ad diabolum, si sit per modum imperii. Est etiam objectum exorcismi *creatura olei, butyri, homo infirmus*, ut ostendimus *D esp. Caus. Papat. lib. 1. sect. 4.* Præterea *Ipsi morbi*, inter eos pestis: Exorcismos tempore pestis adhibendos descripsit *Marchinus in bello divino*, hoc est *in tract. de Peste, in problem. p. 47.* & *Gulielmus de Pretere*, à nobis citati in *tract. de Peste. Raph. la Torre Disp. 17. pag. 124.* edit. in 4°. mala Diabolica ad hæc quatuor redigit, quibus propulsandis potissimum occupantur exorcistæ. 1. Obsessionem 2. Persecutionem illatam à dæmone forinsecus existente, & homines affligente, 3. Infestationem domorum ac locorum per terrores & apparitiones terribiles. 4. Cladem aut damna illata bonis fortunæ, sive immediatè, sive mediatè per res sensiles, ut animalia, feras, grandines, ventos &c. Sed quidquid numeratur, omittuntur objecta primaria exorcismorum papalium *non entia* scil. hoc est dæmonia ficta, & subornati dæmoniaci. Quod vel inde quis facile deprehendat, quod magnus dæmoniacorum & consequenter exorcismorum ac ejectionum jactetur proventus inter Papistas, ubi Pseudo-Clerus eorum dominatur: sed quod in Angliâ, Belgio fœderato &c. ubi non pauci Papistæ & Clerici Exorcisticâ arte instructi, aut nulli ferè ostententur dæmoniaci, aut nulla eorum ejectio. Hic tamen Rhodus, hic saltus; hic hæretici, si quæ illis fiducia, si quæ potestas, quâ se jactant, erant confundendi. Sed metuunt ne ficta illa potestas per potestatem sæcularem deprehensa justas pœnas luat. Quomodo ante annos aliquot Amstelodami fœmina quædam stipis corrogandæ causâ satis diu obsessam se fingebat: sed fallaciâ postmodum deprehensâ, publicè virgis cæsa fuit, & dorso stigma inustum, imprimens τὸ τῶν trium crucium (quæ sunt insignia urbis Amstelodamensis) ita dæmon ille crucis signo (ut festivè epigramma Belgicum canebat) ejectus. Exorcistæ Pontificii procul dubio adhuc memores sunt quid in Galliâ ipsis evenerit coram Senatu Pontificio in tragico-cômœdiâ illâ Martinæ Brosseriæ, obsessæ scilicet; de quâ vide sis *Thuanum hist. lib. 133.* & *Epistolas Card. D'Ossat. l. 6. p. 211. 730.* edit. in 8. Tragicum magis sortita est eventum histrionia illa mirabularia Elizabethæ Berthonæ, dictæ sanctæ virginis Cantiæ anno 1533. apud *Historicum* Anglum *Raphaëlem Halinshed*; & Dominicanorum Bernensium, anno 1509. apud historicos à Jesuitâ *Delrio* tam studiosè annotatos *lib. 4. disquis. Magic. c. 2. qu. 3. sect. 4. & lib. 6. c. 2. qu. 3. sect. 3* cum quo conferendus exnostris *Hottingerus histor. eccles. part. 5. pag. 331-413.* Mitius actum cum spiritu illo Aurelianensi apud *Sleidanum lib. 9.* an. 1534. & cum monialibus Hispanicis *Magdalena de la Cruz* (cujus etiam meminit *Delrio*), & *Maria de Visi-*

ta-

tatione apud *Cyprianum de Valera*. Hinc eſt, quod cautiores facti in terris illis ubi laicis hierarchico-inquiſitoriâ tyrannide dominari nequeunt, rarò aut nunquam exorcizandi artem exerceant. Quod colliges ex *ſtatutis eccleſiaſticis Rovenii* titularis Epiſcopi Philippenſis, & pſeudo-epiſcopi Ultrajectini. *Haſenmullerus in Hiſtor. Jeſuitică cap.* 8. refert varia mentitarum ejectionum exempla; inter alia *pag.* 301. Lanſpergenſis aurigæ in furto deprehenſi & obſeſſionem fingentis, quem Jeſuitæ interceſſione ſuâ à ſuſpendii pœnâ liberabant, & de cujus liberatione ab obſeſſione dæmonis poſtea gloriabantur.

2. Has autem rerum inanimatarum *adjurationes* (*Zvvarez tom.* 2. *de Relig. lib.* 4. *c.* 2. addit etiam *Excommunicationes.*) fruſtra defendere ſatagunt cauſidici Papales, modo citati, cum *Delrio diſquiſ. Magic. lib.* 6. *cap.* 3. Nam ſi comparentur formulæ exorciſmorum, cum frivolâ illâ diſtinctione atque exceptione, facile patebit omnes non eſſe adjurationes directè in Deum aut in diabolum tendentes. Hinc eſt, quod priori diffiſi ad ſecundam hanc exceptionem confugiant *Zvvarez* & ex eo *Gretſerus lib.* 2. *de Benedict. c.* 7. concedendo, adjurationem per imperium directè etiam verſari circa creaturas irrationales & ad eas pervenire; non quod ad intelligentiam, ſed quoad efficaciam & effectum; non quod morale illud imperium percipiant aut ad ejus intelligentiam ſeſe moveant, aut à motu deſiſtant: ſed quia efficacia & effectus imperii ita illis à Deo imprimitur, quaſi ipſum imperium intellexiſſent. Ita ut exorciſmi iſtius finis & effectus ſit *obedientia non moralis ſed quaſi phyſica. Quomodo* Matth. 8. *Chriſtus imperavit mari & ventis; quod ſancti viri imitari ſolent.* Sed miſerè tortuoſi hi logodædali ſe involvunt, & diſtinguendo tandem propria ſua tollunt ac jugulant. Nam *primò*, Si Dei imperium & abſoluta potentia in creaturas imitanda, tum etiam imitanda creatio mundi, tum omnia miracula, quæ Deus unquam fecit in cœlo & in terrâ ſunt imitanda, ut ſequatur ſcil. effectus obedientiæ quaſi phyſicæ. *Secundò*, ſequeretur omnibus Exorciſtis creaturas illas exorcizantibus, poteſtatem ejectionis dæmonum non tantum à Deo & ab Eccleſiâ in collatione Ordinis donatam, ſed & donum extraordinarium miraculorum; nec hoc tantum ſed & poteſtatem in quaſcunque creaturas & totum rerum naturam inferiorem ac ſuperiorem: quæ omnia per quam abſurda ſunt, propriæque ipſorum Theologiæ repugnantia. *Thomas* 22. *qu* 90. *art.* 3. & cum eo *Zvvarez* imprudenter ſibi contradicens cap. cit. num. 12. fatetur. *Non poſſe in ſe creaturas irrationales adjurari, ſed in alio per modum miraculoſæ efficaciæ.* Ergo Exorciſtæ hæc non poſſunt quia quâ tales & ex vi ordinationis Eccleſiaſticæ non habent donum miraculorum, ut fatetur *Delrio Diſquiſ. Magicar. lib.* 6.

Hinc

Hinc vafrè Jesuita Gretserus. *Quod sancti nonnunquam imitari solent.* Qui sancti? an non dices, miraculis clari & dono miraculorum à Deo ornari. Sic arbitror. Atqui ô bone, meminisse debebas, nos saltem quidquid tu dolos & vincula nectas, probè meminimus, institutam fuisse defensionem Benedictionum & *Exorcismorum* quibus ex arte & secundum formulas Romanas utuntur ὁι τόχοντες Exorcistæ vestri. De iis & pro iis dic aliquem colorem, non de sanctis extraordinariâ excitatione seu motione, ut & dono miraculorum instructis. *Tertio*, Si valet hæc distinctio, tum sequeretur non soli Deo aut filio Dei Jesu Christo potestatem physicam faciendi miracula competere, sed & sanctis immo vulgaribus Exorcistis, siquidem physicâ obedientiâ creaturæ etiam irrationales illis subjiciantur. Atqui hoc absurdum: nam potentiæ huic passivæ obedientiali respondet sola activa potentia Dei absolutæ, ut notum ex vulgaribus Metaphysicis; sed illam Deus nulli creaturæ communicat. De quâ quæstione ex professo agitur in *Disput. de Miraculis*. *Quartò*, Excommunicatio creaturæ irrationalis si est abusus rei sacræ & nominis divini, ergo & adjuratio. Sed verum prius. Probatur ad hominem, ex celebri Navarro Manual. cap. 27. n. 13 *Superstitionis*, inquit, *est credere, quod possunt excommunicari locusta, Bruchus, aut aliud genus vermium & animalium irrationalium &c.* Denique *Quinto*, nullâ ratione adjurationes tales (invocationes Dei super creaturas, vocat antagonista noster *Ianseniust*unc Professor Lovaniensis, post Episcopus Iprensis, in suâ *Spongiâ cap.* 1. p. 13.) excusari possunt: sive dicantur tendere in Deum, sive in creaturas per interpositionem deprecationis ad Deum. Si diriguntur ad creaturas, jam ridiculæ sunt cum non intelligant: sin imperatur huic monti aut vento, morti aut morbo interposito nomine Dei, jam temerariæ sunt. Quia adjuratio per modum deprecationis pertinet ad eos, qui divinâ invocatione miracula faciunt, juxta *Thomam* 22. *qu.* 95. *art.* 2.

Principia & caulę Exorcismi sunt ipsis 1. Exorcista 2. Donum exorcisticum seu potestas ejectiva, 3. Ars seu methodus & praxis exorcistica. *Exorcistam* statuunt ordinarium quidem, *personam Ecclesiasticam cui gradum, ordinem, & officium hoc contulit Ecclesia (penes quam Christus* Matth. 10. Marc. 16. v. 17. Potestatem ejectivam collocavit) *& quidem certis ac debitis cum ceremoniis*, (ut videre est in *Pontificali Romano* p. 8. 9. edit. Venetæ anno 1561.) *quo potestatem accipit manus imponendi energumenis sive baptizatis sive catechumenis, addita hâc promissione, per impositionem manus, gratia spiritus sancti, & verbis exorcismi pellendos dæmones.* Ordinem hunc inter ordines minores designant tertium, ejusque officium faciunt 1. Ejicere dæmones. 2. Dicere populo, ut, qui non communicat, det alteri locum. 3. Aquam in 3

ministerio fundere; ut *Ibid.* docet *Pontificale.* 4. Addit *Durantes Rational. lib 2. cap. 27.* ex Concilio Carthag. victum quotidianum ministrare energumenis in domo Dei assistentibus. Ætatem autem susceptioni hujus ordinis aptam olim constituebant à septimo anno usque ad duodecimum. can. *In singulis dist. 77.* Sed nova jura nunc eos idoneos declarant, qui saltem latinam linguam intelligunt *Concil. Trid. sess. 23. cap. 11.* Ibidem decernunt pro temporum interstitia conferendos minores ordines, ostiarii scil. lectoris, Exorcistæ, acolythi seu ceroferarii, ut in unoquoque munere juxta præscriptum Episcopi se exerceant. Addunt tamen hoc generale omnis reformationis amuletum: *nisi aliud Episcopo expedire magis videretur.* Declarat *Congregatio Concil. Cardinalium* 11. *April. anno* 1595. transire hanc facultatem remittendi interstitia Episcopo competentem in vicarium capituli, sede vacante. Quin etiam absente Episcopo ad vicarium Episcopi habentem mandatum generale in forma 5. *Mart.* 1597. Item *anno* 1591. 20. *Septemb.* censuit Homines religionis Illyricæ quamvis latini idiomatis rudes; si tamen linguam Illyricam intelligant, posse ad ordines illos promoveri. Cardinalis *Toletus lib. 1. c. 1. Instruct.* docet, ordinem tenere & characterem imprimi, etiamsi conferretur extra ætatem legitimam (septimum annum scil.) etiam ante usum rationis. Et hæc quidem aliaque compluria istius farinæ tanto molimine deciduntur, quasi distinctus esset ordo Exorcistarum in Ecclesiâ Romanâ. De non ente pro more suo disputant, & Deo hominibusque in tam arduis rebus illudunt. Docet enim experientia, & rotundè mysterium hoc detegit Jesuita Fornarius cap. 7. addit. ad lib. 6. Instructionis Toleti: *Exorcistæ officium est exorcizare &c. ut pellantur ab eis dæmones, quod tamen nunc præstare solent sacerdotes.* Dicant ergo de sacerdotibus exorcizantibus, non de distincto ordine Exorcistarum infantium aut puerorum. Porrò quæ sit materia & forma & quid de substantiâ hujus commentitii ordinis docebunt nos Pontificii, ubi ipsi didicerint. *Durantes loc. cit. libri* (*Exorcismorum* scil. aut ejus loco *Pontificalis* seu *Missalis*, ut habet Pontificale) acceptionem & verba præmissa statuit esse de substantia ordinis, cætera vero solennitatis. Atque hunc quidem chimæricum seu histrionicum Exorcistam in forma ad hoc munus ordinatum, & definitis verbis ac orationibus ab Ecclesiâ institutis utentem nomine Ecclesiæ ejicere dæmones, atque ita ipso actu verificari potestatem hanc Ecclesiæ à Christo collatam *Matth.* 10. & *Marc.* 16.

4. *Donum exorcisticum*, seu potestatem ejectivam faciunt duplicem in Ecclesiâ Romanâ: Unam extraordinariam, alteram ordinariam. Illam ab istâ distinguunt: quod in eâ tres interveniant actiones seu motiones ex auxilio Dei

Dei ſpeciali & ſupernaturali, quarum *prima* ſit excitatio ad imperandum dæmonibus; *ſecunda* imperium ipſum; *tertia*, ejectio dæmonum. Et habet ſe hoc donum ut donum prophetiæ. In ordinariâ verò poteſtate, *Primæ* motio eſt merè naturalis (cùm in extraordinariâ ſit ſupernaturalis, quâ peculiariter excitantur & moventur à Deo ad miracula patranda) quam motionem in ſe agnoſcentes miracula operantur cum fiduciâ, *Secunda* verò & *tertia*, ibidem ut in extraordinariâ ſupernaturalis; ubi gratia gratis data conſiſtit in imperio, quod elevatur à Deo ut efficaciam habeat ad dæmones fugandos. Elevatio autem iſta nihil aliud eſt quàm Dei motio communicata illi imperio. Sic *Raph. de la Torre lib. cit. Diſp.* 2. Extraordinariam autem hanc poteſtatem ejectivam volunt durâſſe poſt Euangelium in mundo propagatum, etiam uſque in hunc diem; & in probationem adducunt exempla plurima ſuorum θαυματούργων ut Triphonis paſtoris anſerum; Brigittæ; Genovefæ, Catharinæ, Anatholiæ, apud *R. la Torre p.* 167. Nec mirum: eſt enim gloria miraculorum perpetua Eccleſiæ iſtius nota, ſi quidem vera dixerit *Bellarminus de Eccleſ. Milit. lib.* 4. *c.* 14. *Ordinarium* poteſtatem primario tribuunt Exorciſtis Eccleſiaſticis *theſi praced.* deſcriptis: ſecundariò tamen ἐξουσίαν illam extendunt ad homines non ordinatos, qui ſcilicet licitè poſſint ſubinde exorcizare duobus modis, *Uno* viſibiliter & externè, quando non ſolenniter aut publicè ſecundum ritus & formulas ab Eccleſiâ præſcriptas (hoc enim eſt ſolius Eccleſiaſtici Exorciſtæ) diabolum adjurant: *Altero*, quando occultè, inviſibiliter, & ſpiritualiter *fideles tentanti dæmoni reſiſtunt & illum exprobant, & interius adjurant in nomine Domini, ut diſcedat: licèt non ſint omninò certi, quod dæmon pariturus ſit, nihilominus probabiliter idſperare poſſunt &c.* Sic per ἀπαγωγὴ & fallaciam ἰμποζητήσεως nugatur *Suarez tomo* 2. *de Religione lib.* 4. *c.* 2. Ita ut poteſtas hęc ejectiva alio loco non ſit inter Papiſtas, quàm ars Medica, quam ut ut extraordinario in certis caſibus Αλεξίκακοι quivis, & perpetuò ac ordinario promoti Doctores exerceant, delere tamen non poſſunt illud Poëtæ oraculum,

Non eſt in medico ſemper relevetur ut æger,
Interdum doctâ plus valet arte malum.

De toto Choragio divinorum remediorum (quæ *infra* §. 5. indicantur) pronuntiat *Delrio lib.* 6. *c.* 2. *ſect.* 3. *qu.* 3. & ex eo repetit *Codronchius lib.* 4. *de morbis veneficis cap.* 3. *in fine. quod non ſemper eccleſiaſtica remedia ſint efficacia, neque ſemper homines per ea à maleficiis liberarentur.* Immò quid familiarius Jeſuitis, quàm jactare fruſtrà remediis ſacris (*ſacris eccleſiæ carminibus fruſtrà adhibitis* (ſic loquitur *Imago primi ſeculi &c. lib.* 5. *pagin.* 629.) per alios exorciſtas, admotis per ſolam Mariæ invocationem,

& per jussum Ignatii aut per artem & Sanctitatem fibulatorum Patrum dæmoniacos liberatos. Confer exempla apud *Hasenmullerum in histor. Jesuitic. cap.* 8. *pag.* 297. 305. Quod quam longè differat à charismate illo δυνάμεων & ἐνεργημάτων, adversus diabolicas possessiones quo Deus suos aliquando instruxit *Matth.* 10. *Marc.* 16. 1 *Cor.* 12. ut fidei veritas præjudicia hominum perrumperet; cuivis hinc, & ex iis, quæ *suprà part. pr.* §. 4. *c.* 6. explicata sunt, satis superque constare arbitror. Confer 2. *part. select. Disp. tit. de Charismatis.*

5 *Ars Exorcistica* in Papatu si tota suis coloribus hic esset depingenda, non minus chartæ nobis conscribillandum, quam illis, qui Methodum medendi, aut artem chymicam, aut Magiam naturalem, aut Antidotarium, aut strategicam seu artem bellandi, aut similes libros componunt. Faciemus ergò, quòd theses nostræ patiuntur, & digitum ad fontes intendemus. Præsupponit hæc methodus sua *Physiologica*, de Dæmonum distinctis generibus, deque distinctis eorum actibus, moribus &c. & *Pathologica* ac *Semiotica*, de energumenorum variis affectionibus naturalibus, moralibus, spiritualibus, meritis & demeritis &c. Ipsa *Therapeutice*, habet antidota primò *præparantia*, & adjuvantia ut sunt missa & pœnitentia Papistica, reliquiæ, crux, aqua benedicta, sal exorzatum, agnus Dei, aliæque res benedictæ, de quarum efficaciâ, aut inefficaciâ supra actum est. Deinde *expurgantia*, quæ sunt terribiles Exorcismi, acerrimæ exprobationes, protestationes contra Satanam, quorum πολυκατακλυσμοὺς formulas exhibet Rituale Romanum, *Hieronymi Mengi flagellum Dæmonum*, *Venetiis* 1630. *Ejusdem fusius dæmonum*, *ibid. Maxim. ab Eynatten Manuale Exorcist. Zachar. Vicecomitis supplementum artis Exorcistica*, imprimis vastum illud volumen Coloniæ editum, titulo *Thesaurus terribilium Exorcismorum &c.* Indicat mihi *Codrenchius lib.* 4. *de morbis veneficis cap.* 3. Brixiæ apud Petr. Marchetum Anno 1640. editas esse quasdam potentissimas & efficaces conjurationes ad expellendas & fugandas aëreas tempestates sive à dæmonibus per se sive ad nutum maleficarum excitatas; quas collegerat *Petrus Lacatellus presb. Bergomensis tit. S. Cassiani.* Citat *Clar. Cloppenburgius*, *olim* in ministerio ecclesiastico conjunctiss. collega *in Syntagm. Selectar. Exercitat. Theolog. Disp.* 6. *Manuale seu Processionarium fratrum regulam primitivam Mariæ in monte Carmelo profitentium, hoc est excalceatorum*, editum Madriti Anno 1591. Reperio ab aliis citari *Valerii Polydori Patavini practicam Exorcistarum & Prierii tract. in malignos spiritus*, sed neutrum hactenus videre contigit. Multis ritibus, verborum formulis, & Magicis gesticulationibus, & quidem recurrentibus horis & diebus sæpè, & certo ordine contra dæmonem in aciem

Digitized by Google

ciem educuntur : haud aliter ac ancipiti Marte cum certant duo Imperatores (siquidem & Exorcista in *Pontificali Imperator* salutatur.) Nec prius desistunt, quam hostem vicerint, & certum signum discessus sui dederit. Hoc enim expressè secundum horribilem hanc artem Exorcistæ observandum : quasi jam desierit verum esse axioma illud Servatoris *Iohan.* 8. *Diabolus mendax est &c.* Ut juniores videant abominationes Papatus indicamus breviter nonnulla ex apparatu exorcistico. Adhibent inter alia 1. res, 2. actiones & ceremonias, 3. figuras, 4. verba. 1. *Res* sunt vel inanimatæ, vel animatæ. Istæ sunt etiam diaboli, ex quibus constituitur Princeps qui alios ejiciat. Et hoc licitum esse defendit *Hieronym. Mengus* in hâc arte expertissimus scil. in *Fuste Dæmonum prolegom. p.* 21. ubi contra-sentientes graviter incessit & vocat *instrumenta diaboli* p. 18. Vide & *summam Silvestrin. in voce adjuratio.* Inanimatæ sunt partim simplicia, partim secundum pharmacopoëiam seu pharmaceutriam composita, ut thus, panis & sal benedictum, rami palmarum, campanæ, agni cerei, lux, ignis, oleum, aqua incensa, suffumigationes, *Recipe Galbani, sulphuris, asa fœtidæ, aristolochiæ, hyperici, rutæ An. 3. jjj. & omnia simul conjurata ac benedicta sequenti benedictione, projice in ignem & vexatum, velit nolit, diu facias super dictum ignem suffumigari.* Sic Mengus in flagello dæmonum, appendic. de remediis efficacissimis p. 62. 63. Ubi & exorcismum subjicit : *Exorcizo te creatura incensi, vel sulphuris vel myrrhæ, vel ligni aloë, vel camphoræ, vel asa fœtidæ per Deum ✠ vivum, per Deum ✠ verum, per Deum ✠ sanctum, per sanctissimam trinitatem &c. ut sis in defensionem nostram, & efficiaris perpetua fumigatio exorcizata, benedicta & consecrata in salutem nostram & omnium fidelium Christianorum, & perpetua pœna sis omnibus malignis spiritibus, & fortissimus ac infinitus ignis eorum, & magis quam sit infernalibus spiritibus sulphur & ignis infernalis & omnis pœna &c.* Confer *p.* 55. ubi benedictio rutæ & *p.* 25. & 26. ubi *R. Hellebori albi* &c. & R. *Florum genestæ* &c. Alias formulas orationum seu brevium admodum efficaces ac probatas sibique à quibusdam piis & peritis sacerdotibus exhibitas describit *Baptista Codronchius* medicus Imolensis *lib. 4. de morbis veneficis pag.* 123.

✠ *Iesus* ✠

Præcipio vobis Angeli Satanæ, in nomine, & virtute Sanctæ Trinitatis, ut de cætero non præsumatis hanc creaturam N. quoquomodo contingere, vel molestare, neque per facturas, neque per incantationes, neque per illusiones aliquas : & hoc ego vobis præcipio in nomine Domini Iesu Christi, qui venturus est judicare vivos, & mortuos, & seculum per ignem. ℞ Amen.

✠ *Maria mater gratiæ, mater misericordiæ tu nos ab hoste protege, & hora*

mortis ſuſcipe. Super agros manus imponent, & benè habebunt. Ieſus Mariæ filius, mundi ſalus, & Dominus ſit tibi clemens, & propitius, & meritis B. Vincentii liberet te à poteſtate diaboli, & inſidiis ejus, & ab omni infirmitate ✠ Sanctus Deus ✠ Sanctus fortis ✠ Sanctus & immortalis miſerere mei. N. fiat ✠ in nomine patris ✠ & filii, & Spiritus Sancti Amen ✠✠ Ieſus ✠✠ Ieſus Mariæ filius.

Scribatur hæc oratio ſuper paginam à Sacerdote benedictam: cui addere potes ſal exorcizatum, foliũm olivæ in die palmarum benedictum, rutam, thus, & mirram, benedictione roborata, Agnum Dei integrum, & Sanctorum reliquias; quæ omnia, vel aliqua ex eis ſimul juncta reverenter, & devotè collo ſuſpendantur, & geſtentur.

Alteram poſtea orationem à ſimili ſacerdote mihi traditam huic addere volui ea forma verborum, quibus mihi data eſt.

Remedium liberativum, & præſervativum ab inſeſtationibus dæmonum, vexantium homines, jumenta, & habitacula eorum, & ab inſultibus maleficorum.

I. N ✠ R. I. *Qui verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, naſcens ex Virgine Maria, per ineffabilem pietatem, & miſericordiam ſuam puſſimam, & per interceſſionem ejuſdem Beatæ Mariæ Virginis, & Angelorum, Sanctorumque omnium, & maximè Apoſtolorum, & Euangeliſtarum ſuorum Iohannis, & Matthæi, & Marci, & Lucæ, ipſum quæſo, ut dignetur me liberare, & conſervare ab omni inſeſtatione Satanæ, & miniſtrorum ejus. Qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.*

Porro ab his rebus naturalibus & corporeis affici, vexari, cruciari, & pelli dæmones defendit non tantum *Mengus Flagello proleg. c.* 13. ſed & Jeſuita *Serrarius comm. in Tobiæ.* 8. *qu.* 2. 3. 4. 5. 6. 7. ubi citat pro ſe *Carthuſianum in Tobiæ* 8. *Gul. Pariſienſem de Vniverſo, Franciſc. Georgium tom.* 6. *probl.* 119. *Hieron. Mengum in flagello Dæmonum, Tholoſanum ſyntagm. Iuris lib.* 34. *c.* 22. *Valeſium philoſoph. ſacræ c.* 28. *Barthol. Fayum in Energumenico* Addimus *Delrio lib.* 6. *c.* 2. *ſect.* 3. *qu.* 3. & *Barthol. Fayum in energumenico pag.* 98. edit. in 8: ubi *Agrippæ* vinculum *lib.* 3. *de occult. Phil. c.* 33. alligandis aut exterminandis ſpiritibus per herbas, flores, animantia & alias res naturales conſtitutum ex rerum naturalium antipathiâ & ſympathiâ defendit, contra *Vierum. lib.* 2. *de præſtigiis cap.* 5. & 33. & *lib.* 4. *cap.* 16. Et hic quidem J. C. ſed religione rigidiſſ. noſtræ religionis adverſarius. Nec prętereundus *Mallem Maleficarum part.* 2. *q.* 2. Cum autem quidam efficientiam illis tribuant ſupernaturalem ut *Valeſius*. ſeu moralem ut *Zvvarez, autores mallei ſtatuunt* quadantenus naturalem: Et

ſic

Digitized by Google

sic *Raphaël de la Torre* multis disputat, *Disp.* 15. & *Disp.* 17. ubi refutat Serrarium. Codronchius modo cit. refert. ibid. se monitum à pio Sacerdote, *in hisce brevibus deferendis ne quis ita certam in eis fiduciam constitueret &c. cum nec virtute naturali, neque ecclesiasticâ ordinariè ad tales effectus producendos vim habeant: & ideo in Deo omnem fiduciam collocandam; ob cujus memoriam & reverentiam frequenter licet talia brevia deferre.* Nec prætereundum est (ut videas horrenda mysteria magica in Papatu fota) quod ex Pontificiis nonnulli tradiderint, sanguine humano postibus illito dæmones fugari. Sic *Ludovic. Banairolus à Serrario cit.* ubi tamen ipse opinionem hanc rejicit. Sed cur Serrariô plus autoritatis tribuet Papistarum credulitas aut reformatorum justum examen, quam *Banairolo*? II. Actiones & ceremoniæ inter alias notandæ sunt, Trina exsufflatio in aquam, dicendo *Exsufflo te omnis legio &c. Meng. p.* 34. *Flagellatio*, colaphorum inflictio, aurium & capillorum vellicatio *Meng. Flagell c.* 3. quorum efficaciam ex professo defendit in *Fuste, proleg. c.* 8. quod dæmones illa ferre nequeant, *tanquam in sui dedecus & contemptum exercita.* Hic succurrit mihi, quod *Bodinus* refert in *Theatro naturæ pag.* 612. etiam Phreneticos flagellari. Sunt & multæ consecrationes, ex quarum formulis apud Mengum hæc verba exhibeo: *Dirigatte* (ô oleum) *inæstimabilis bonitas, regat te potentia Dei Patris, vivificet te sapientia Dei filii, deducat te virtus Spiritus S. &c. crux Christi salvet te, duodecim apostoli custodiant te, sancti martyres te adjuvent, sancti confessores te benedicant, omnes sancti sacerdotes. V. & N. T. te exorcizent & sanctificent.* Postremo memoranda illa suffumigatio, de quâ Mengus flagell. p. 114. Si inquit, *nec audire nec obedire voluerit, accipe ignem & sulphur, & dæmoniacum velit nolit, diu super dictum sulphur & ignem facias fumigari, donec de omnibus quæ tibi placuerint, dixerit veritatem.* Quam Mengi practicam defendit *Serrarius ad caput* 8. *Tobiæ qu.* 5. *p.* 14. III. Figuræ quæ adhibentur, sunt imprimis cruces multiplicatę. De cujus usu & abusu, & hic & alibi, peculiari *Disp.* supra egimus. Artem per characteres diabolum pellendi Judęis olim usitatam commendat *Mengus*; quod ita incrustat Serrarius p. 88. Quæ *nihil aliud est quam certa quædam ratio ea contra dæmones faciendi & adhibendi quæ vel Deus, vel angeli, vel boni, periti, & sapientes viri docuissent.* IV. *Verba*, sunt vel sacra, vel profana. Illa sunt 1. *lectiones* seu tmemata scripturæ sacræ aut liturgiæ, inter quæ excellit initium Euangelii Johannis, & tria verba quæ in canone Missæ ipse diabolus ostendit fratribus, affirmans hanc esse catenam, quâ magister ejus Lucifer esset ligatus, sunt autem illa verba: *Per ipsum, & cum ipso, & in ipso.* Ita felix ille historicus *Cæsarius Heisterbacchensis lib.* 5. *c.* 13. unde hoc per appositum exemplum

plum mutuavit *Serrarius p.* 89. Quin & totum missæ choragium, quod cum contra mortalitatem pecorum (ut habet *rubrica antiqui missalis Parisiensis* Anno 1508. in 8.) omniaque mala sit antidotum universale, quidni contra dæmonas? Antecedens alibi ex Pontificiis probavimus. Vide & confer *Rivetum in Hoseæ* 2. *& in cathol. orthod.* 2. *Nomina Dei*, Angelorum & sanctorum. 3. *Imprimis* etiam ignota, ut, *Hel*, *Heloym*, *Heloah*, *Sabaoth*, *Heloim*, *Eserehejе*, *Adonay*. *Iehova*, *Ya*, *Tetragrammaton*, *Saday*, *Messias*, *Hagios*, *Ischyros*, *Ho Theos*, *Athanatos*, *Soter*, *Emanuel*, *Agla*, *Iesus*, *Christus*, *Alpha & Omega*, *Principium & finis*. Quæ nomina illo ordine interjectis crucibus ita collocata habes in conjuratione, apud *Meng. in flagello* p. 225. & alibi passim. Esse autem exoticarum vocum usum & efficaciam defendit *Mengus flagell. in prolegom. c.* 8. Quamvis *Paulus Girlandus* multa ejusmodi dicat esse vana & Magis usitata: fatente *ibidem Mengo*. 4. *Formulæ orationum*, conjurationum, benedictionum exprobrationum Satanæ ex verbis sacris, ut prætendunt, compositæ; & vel memoriâ cum contentione pronuntiatæ, vel ex libro exorcistico recitatæ: & quidem linguâ latinâ: quamvis *Mengus* fateatur diabolum rarissimè latinè loqui, *Flagelli proleg. c.* 2. Ejusdem farinæ sunt brevia & scedulæ continentes sancta verba Dei aut nomina Dei, quæ latenter super obsessum alligari, iisque applicari posse ad tollendam vexationem docet *Mengus Flag. proleg. c.* 2 & 11. Verba profana sunt partim examinantia, partim acerbè exprobrantia, partim sarcasticè ridentia dæmonem. De Examine mox dicemus. Exprobrationum formulæ complures occurrunt apud *Mengum* & *Maxim. ab Eynatten*. Contumelias, convitia, & mycterismos defendit *Serrarius pag* 87. posito pro fundamento, sinon probativè saltem amplificativè, exemplo Apollonii Thyanæi. *Mengus*, non vulgarem iis tribuit efficaciam, & cum compelli nullâ ratione, nullo exorcismo possunt dæmones hanc sacram commendat anchoram lib. cit. p. 37. *Ut sacerdos imponat spiritibus* (qui præ metu dæmonis superioris non audent veritatem revelare) *nomina irrisiva, puta dicendo. Primus post principalem vocetur Fachinus; secundus pistor; tertius coquus Acherontis, & hujusmodi.* Et *in Fusle proleg. c.* 8. Ubi exemplo Francisci commendat verba sordida in dedecus & opprobrium diaboli prolata. Cùm enim *B. Franciscus vellet liberare fratrem Ruffinum à diabolicâ tentatione, inter alias illi dixit: Ut verè scias cognoscere, quod ille, qui tibi apparet in formâ crucifixi non est Christus, sed diabolus; cum tibi iterum apparuerit, dicendo, ego sum Christus, respondeas illi: Aperi os tuum, & implebo illud stercore* (al. criticè & philologicè: *ego in illud stercorizabo.*) *Quod cum feciſſet frater Ruffinus, indignatus Dæmon, cum maximo tumultu inde receſſit disrum-*

disrumpendo lapides, & rupes illius montis Subasii, ubi usque in hodiernum diem (ut fertur) videtur illa magna ruina à dæmone illo facta. Atque hæc remedia contra dæmonum energemata, aliasque eorum infestationes. *Delrio lib. 6. cap. 2. sect. 3. qu. 3.* de iis ad duodecim capita redactis fusè disserit: quem conferre poterit, cui vacat; & librum miraculorum sacramenti Bruxellensis in 8. editum. *Consect. 5. Serrarius commentar. in Tobiæ 8. quæst. 1.* exagitat Lutherum quod explosâ Papali Exorcisticâ, dæmonem rebus ridiculis, fœdis & obscœnis pellendum docuerit, inter alia crepitu ventris, jocis, dicteriis, dicendo, ut diabolus oleta odoretur & edat. Sed nos in Jesuita desideramus *primò* fidem, quibus tabulis & testibus hoc probat? Nam quæ ex *Sermonibus convivalibus Lutheri* citantur, nobis non sunt γνήσια Lutherana: ipse enim Lutherus librum illum nec scripsit, nec edidit, nec abaliis scribi edique jussit, aut editum approbavit. *Deinde* prudentiam: an non videt manticæ quod in tergo est. In Franciſci φαντασίαν consilium, ipsiusque adoratores, atque in *Mengum* modò *cit.* debuisset hanc censuram stringere.

Actum & Formam exorcismi, cùm ad se redeunt, collocant in im- 6
perio, per quod nomine Dei adhibito constringitur diabolus & cogitur. Praxis tamen & quæ illam excipit, apologia, alios modos adjungit, ut exprobrationes, irrisiones &c. de quibus modo diximus. Præter nomen Dei, etiam per Angelos, sanctos, & omnes sacerdotes, virgines, & inter eas Catharinam, Margaritam, Ursulam, & crucem, lac Mariæ, merita & orationes, patriarcharum & prophetarum &c. diabolus adjuratur, *Meng. Flagell. p. 54. 55. 72. 73. 115.* & quidem altâ voce, cum magnâ audaciâ & viriliter p. 106. Illa autem ad quæ diabolum exorcismis suis constringunt, sunt varia 1. *Vt revelet* & doceat ea, quæ faciunt ad ædificationem proximi, & salutem obsessi. Vide quæ notavimus *Desp. caus. Papat. l. 1. sect. 4 p. 29. 30.* 2. *ut in specie indicet* nomen suum, & socios, & caulam ingressus, quibus verbis magis crucietur, & quis eum debeat expellere & qui sint sui inimici in cœlo, & qui in abysso, *Mengus p. 14.* Licitum autem esse hæc interrogare, & petere officia ac servitia à diabolo quomodo Deus & angeli utuntur ministerio dæmonum, innuit *Cajetanus ad 22. qu. 90. art. 1.* Ubi addit, si quis utatur dæmonum societate imperfectè, non peccare illum mortaliter. Et sic *Navarrus Manual. cap. 11. n. 28.* 3. *Vt illa confessa ratificet p. 40.* 4. *Vt dæmonem* profitentem se velle abire non licentiet Exorcista, nisi facto præcepto, quod nullum ex sociis relinquat in obsesso, & quod de cætero non regrediatur, & super hoc exigat ab illo promissum *p. 40.* 5. *Vt cogat* eum signum dare discessus sui. *Rituale de Exorciz. p. 317.* cum 319. 6. *Vt cogat* illum non tantùm à vexa-

tionibus desistere, sed etiam ablata restituere; specialiter Eucharistiam (hoc est, juxta Papisticam Theologiam, ipsum Christum) *Maximil. ab Eynattem Manuali part.2.p.185.* 7. *Ut cogat* exorcista diabolum confiteri aliquam fidei veritatem, & in virtute illius veritatis Deo exhibere reverentiam, puta flectendo genua, & cum inclinatione capitis ter percutiendo terram, adorando sanctissimam trinitatem. *Ibid. p.* 15. 8. *Ut in virtute* Dei præcipiat Lucifero & omnibus potestatibus infernalibus, ut dæmones contumaces & nobis inobedientes crucient in inferno: & spiritui principali in corpore obsesso, ut secum educat totam societatem suam seu ut ejiciat dæmones inferiores. Et ratio hæc subjicitur; quia habent dæmones inter se inimicitias & pugnas; propter quod unus interdum ad imperium nostrum alium libenter castigat. *Ibid. p.* 14. *& Sylvester in voce Adjuratio.* 9. *Ut exorcizet* non tantum diabolum, sed & obsessum. *p.*65. 10. *Ut sententiam* ferat in diabolum *p.*236. ubi formam sententiæ describit, 11. *Ut solvat* dæmonem, siquidem dicat se non posse exire, eo quod per incantationes & vincula aliqua sit ligatus. *p.* 238. ubi & formula solutionis. 12. *Ut non tantum* compellat diabolum ad omnem veritatem revelandam, sed etiam exigat ab illo promissum. *p.* 239. Ubi & formula promissi in quâ præscribitur diabolo juramentum, *ex nunc invoco Deum iratum &c. voco similiter Luciferum cum omnibus aliis principibus furiis, & pœnis infernalibus &c.* Ut vel hinc Jureconsulti artem suam augeant & suppleant, ubi agunt de qualitatibus eorum, quibus juramentum deferendum aut imponendum sit. Idem pariter cum Theologis inter paralipomena sua posthac notare debebunt hoc dictatum: Dæmoni injurato, imprimis jurato in casu hoc credendum esse; ipsiusque juramentum debere esse, πίστις πιστὸς ἀπιστίας. Vah! quam fœtida & diabolica hæc Theologia 13. *Cum energumenus* non liberatur per conjurationem, & tamen ea urgente necessitate dimittenda est, præcipiat spiritibus remanentibus in corpore, ut recedant à capite, corde, stomacho, & descendant ad ungues mortuos pedum. *p.* 241. 14. *Si dæmones* nolint exire, scribe nomina eorum in scedula; & illa combure; quia ista sunt illis gravissima, *Mengus in Fuste p.* 144. Etiam imaginem eorum cum nominibus depictam teneat super ignem *Flagell. p.* 194. & in eum præmissis adjurationibus super exorcizatum projiciat. *p.* 199. 189. aut impone ipsis nomina irrisiva, & faciat illis suffumigationes horribiles & fœtentes in *Fuste p.* 279.

7 *Adjuncta* & consequentia exorcizationis Papisticę sunt 1. Quod exorcismi debeant multiplicari & repetitis vicibus continuari; quamvis sæpè eluserit diabolus omnes machinas adhibitas. 11. Quod ejectio fiat per effi-

Digitized by Google

efficientiam *physicam*. Sic *R. la Torre disp.* 15. & *Serrarius* supra *cit.* Contra, quod fiat tantum per *moralem*. *Sic Zvvarez de Relig. tom.* 2. *lib.* 4. 111. Quod modus & radix hujus efficaciæ moralis sit triplex: *prima* quidem veluti connaturalis; quia diabolus cum per Christi crucem victus sit, sequitur ex naturâ rei illum audito nomine Christi, & viso signo crucis perhorrescere, torqueri; & quodammodo confundi. *Secunda*, vim imperandi esse fundatam non tantum in ministro, sed in sanctitate totius Ecclesiæ cujus nomine ille orat: & ratione hujus intercessionis fit hic effectus per modum impetrationis. *Tertia*, causam probabilem esse specialem potestatem datam ecclesiæ à Christo ad imperandum dęmonibus. *Zvvarez ibid.* 1v. Quod per exorcismum ex opere operato diabolus è baptizandis pellitur *Angles in floribus. ad* 4. *part.* 1. *p.* 75. v. Quod rerum exorcizatarum, ut & aliarum benedictionum magna sit efficacia (de quâ alibi dicendum). Hic tantum de campanis audiatur Viguerius Institut. cap. 16. §. 8. ver. 1. *Per illorum sonitum procul pelluntur hostes exterius, & omnes insidiæ inimici, fragor grandinum, procella turbinum &c. spiritus procellarum & aereæ potestates prosternuntur &c.* Sed de campanis vide in *Politicâ eccles. tit. de Templis & utensilibus templorum.* v1. Effectus ejectionis non absolutè sequitur nec absolutè est promissus huic exorcismo, nec semper ita sequitur quin impediri possit, vel propter privatam, vel propter publicam causam. Sic *Svvarez loc. cit. Dominicus à Soto de Justit. & Jure qu.* 3. *art.* 2. *Victoria Relectione de Magia qu.* 6. *Raphael de la Torre Disput.* 16. Contrarium tamen tenent *Alphonsus à Castro contra hæres. in voce Exorcismus, & Cajetanus comment. in Marc.* 16. v11. Esse hanc doctrinam certam & de fide, & hæreticos esse omnes (hoc est temporalibus & æternis flammis puniendos) qui hanc insaniam Exorcisticam Papistarum non insaniunt. *Zvvarez de Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *c.* 2. *Alphonsus à Castro, & Sebast. Medices contra hæres. in voce Exorcismus.* v111. An dæmoniaci publicè vel privatim exorcizandi sint nondum est definitum. *Mengus flagell. p.* 50.

Similia & cognata Exorcismi Papistici *primaria* quidem sunt, superstitiones Gentilium, Judæorum, Magorum: quas *priori parte hujus Disp. thes. ult.* indicavimus. Si quis collationem instituat videbit lac lacti non magis esse simile, quam Magorum sacra nostris Papalibus. *Primo*, utrobiq; deest divinum mandatum, institutio & promissio; deest potestas Theurgicis & authoribus & instrumentis sive mediis, potestas, inquam, & potentia tum naturalis, tum supernaturalis: Neq; enim probabunt extraordinarium donum miraculorum sibi concessum. *Secundò*, utrobiq; temerè affectatur ligatio & coactio dæmonum, ad dicenda aut facienda, quę naturaliter fieri non possunt. *Tertiò*, Et quidem per modum imperii: quod de 8

Magis veriſſimum eſſe oſtendunt infames illi *libelli Abbatis Trithemii, Cornelii Agrippæ, Petri de Albano* Coloniæ anno 1576. apud Joh. Birckmannum editi. Ne putent Pontificii ſiculneâ illâ diſtinctione inter poſtulatum per modum deprecationis & per modum imperii dedecus Magiæ ſuæ & ſocietatis diabolicæ ſatis tectum eſſe. Cottonus Jeſuita, cujus curioſum cum dæmone colloquium totâ Galliâ celebratum deſcripſit *Thuanus Hiſtor. lib.* 132. illam diſtinctionem Thomæ & recentioribus Caſuiſtis frequentatam, obtendebat quidem; ſed larvam detraxit homini. *Turretinus in præfat. ad Refutationem Genevæ plagiariæ*, & in *Apologiâ ejuſdem Refutationis* titulo *Recheute* &c. *Quarto* Utrobique utuntur ſervitio & operâ dæmonum, imprimis ſuperiorum, ad alios inferiores pellendos, vexandos, oppugnandos. Et hæc videtur nunc eſſe tum praxis tum ſententia communis. Confer *La Torre diſp.* 17. *p.* 119. Utrobique rebus, actionibus & ceremoniis, crucibus, vocibus exoticis, nominibus Dei, certis formulis verborum, ſuffumigationibus, aliiſque amuletis & periaptis utuntur in conjuratione dæmonum & rerum inanimatarum: ut ex *Mengi Theologi flagello ac fuſte dæmonum* collato cum libris Magicis modo & ſupra *diſp. de Magiâ* memoratis; & cum antiquâ magiâ Ægyptiacâ nuper in lucem protractâ à *Kirchero* in arduo opere tit. *Oedipi Ægyptiaci*; adhæc cum Judaicis characteribus, Tephillim ſeu phylacteriis (de quibus *Serrarius in Tob. c.* 8. *qu.* 5 8. 7. & *Delrio Diſquiſit. Magic. lib.* 6.) cuivis facilè conſtabit. *Quinto*; utrobique proteſtantur ſibi cum diabolo & nigrâ magiâ nihil negotii eſſe; ſed ad Dei gloriam & proximi ſalutem omne hoc ſive ſtudium, ſive artem ſuam referre. Sed proteſtatio eſt contraria facto. Sic quidem *Bellarminus, Delrio, aliique recentiores Abbatem Trithemium* Magiæ inſimulant; non obſtante ipſius proteſtatione præmiſsâ *Steganographiæ*, & inſertâ paſſim *libello de Septem Intelligentiis*. Eodem modo ſe res habet in Exorciſticâ Papali: nec ullam formalem rationem aſſignabunt, quâ illa à Magico-Judaicâ diſtinguatur. Si enim excipiant, Papiſtis patrocinari authoritatem & judicium Eccleſiæ (Papalis ſcilicet, hoc eſt ſuum ipſorum judicium) jam manifeſtè petunt principium & ex ſuâ affirmatione cauſam hanc tuentur. *Secundariò*, etiam aliquam ſimilitudinem habent cum Exorciſmis hodiernis, exorciſmi antiquæ eccleſiæ ſive circa baptizandos, ſive circa alios energumenos. De prioribus infra dicemus. In poſterioribus hoc ſaltem taxamus, quod cum extraordinarium ejectionis donum apud quoſdam adhuc vigeret, & mandatum diabolo factum proprium inſtrumentum morale ad ejectionem ſuffic eret, verbis tamen ſacris aut ſigno crucis nonnulli videantur tribuiſſe

buisse aliquid, quasi essent ea causę sine quâ non, aut signa ad hoc requisita. Cætera illorum Exorcismis cum Pontificiis non magis convenit, quàm luci cum tenebris. Principia & causæ, objecta, actus, modus & forma, cum adjunctis sunt longè diversissima. Illi enim ejiciebant diabolum ab energumenis, dono divinitùs instructi, & quidem verbis imperii in nomine Christi, semel & enuntiativè diabolo propositis, quæ excipiebat ejectionis effectus. Atqui aliter omnia se habent in hodiernâ Exorcisticâ.

Insania Exorcismi Papistici ita detecta satis est refutata. Ex abundanti 9
tamen suggerimus ista argumenta. *I. Argum. Primum est*, Quia scriptura nusquam tale bellum exorcisticum adversus Satanam, talemque armaturam Christianis præscribit: ne quidem ubi ex professo armamentarium & panoplia spiritualis instruitur ut *Ephes.* 6. *v.* 12. 13. 14 ubi miles Christianus in aciem educitur 1. *Petr.* 5. 9. 10. *Iac.* 4. 7. 8. ubi historia acerrimi conflictus cum Satanâ recensetur 1. *Corinth.* 12. 7. 8. *II. Argum. Secundum est*, Quia Exorcistica illa est Dei tentatio, superstitio, & Magia. *Dei tentatio est*, quia absque mandato, vocatione, promissione & motu divino sumunt & præsumunt sibi ἐνεργήματα ac potestatem in diabolos & quascunque creaturas, quam tamen à Deo se accepisse nullo testimonio nullo argumento aut certo indicio probabunt: Itaque convenit illis dictum Christi Lucæ 9. 5. *Nescitis qualis spiritus sitis. Superstitio est*, quia tribuit rebus, actionibus, verbis &c. causalitatem seu efficientiam sive physicam sive moralem, quæ per naturam aut supernaturalem gratiam illis non competit. *Magia* est tum directa tum indirecta seu interpretativa. *Directa* est, quia per certa verba, characteres, ceremonias &c. mira facit aut præsumit facere, idque ope diaboli ex societate & pacto non tantùm implicito (de quo mox dicemus,) sed etiam explicito. Sic ex. gr. expellit dæmonem per superiorem dæmonem & veritatem rei alicujus occultę discit aut discere cupit, idque ex revelatione diaboli. Pactum init cum diabolo, cum illum hâc aut illâ conditione emittit & dimittit, cum ὁμοιβαῖον promissum & quidem in formâ ab illo recipit. Societatem denique init & colit cum diabolo saltem imperfectam, cum opera & ministerio illius utitur, ut supra notavimus ex *Cajetano*. Magia interpretativa est, ex pacto scilicet implicito seu occulto cum diabolo, quia *utitur illis mediis quibus Magi uti solent ad faciendos effectus tales*, hæc enim est descriptio *Toleti lib.* 4. *c.* 14. *n.* 10. Vide comparationem inter operationes Magicas & Exorcisticas, supra à nobis institutam. *III. Argum. Tertium est*, quia indebita & illicita est ex parte 1. adjurantis, 2. adjuratorum, 3. eorum per quos fit adjuratio, 4. modi, & 5. mediorum. *Adjurans*

jurans est vulgaris quilibet sacerdos, immo & puer latinè balbutiens post septimum ætatis annum. Atqui talibus in specie potestas ejectiva à Deo non est promissa. Est enim species charismatis, & doni miraculorum: uti colligitur ex *Luc.* 10. *Marc.* 6. *Luc.* 4. *Marci* 16. 1. *Corinth.* 12. Atqui charismata & dona miraculorum non esse dona, ministeria, officia ordinaria, sed extraordinaria, apud ipsos in confesso est. Si dicant Ecclesiæ promissa est: jam peto ut explicent quid sit Ecclesia, an Papa Romanus virtualiter scilicet; an Concilium repræsentativè; an conclave Cardinalium, consistorialiter. Ubi verò scriptum est illis charisma hoc ἀχρισμα collatum? Sin velint ex *Marc.* 16. Ecclesiam, hoc est, omnes & singulos fideles habete hanc promissionem: cur ergò soli sacerdotes seu pueri exorcistæ potestatem hanc ad se rapiunt? aut quis dedit Ecclesiæ potestatem substituendi, & in quoscunq; vult charismata illa transferendi? & quo jure magis potestatem ejectivam Exorcistis suis applicant, quam alia quęcunque linguarum, & miraculorum charismata: de quibus æquè ac de ejectivâ loquitur textus *Marc.* 16. *vers.* 17. 18. *Adjurati* sunt non tantùm dæmones corporaliter possidentes, sed & omnes aliæ creaturæ. Atqui potestas ejectiva dæmonum Ecclesiæ usque ad finem mundi promissa (ut disputant *la Torre aliique supra cit.*) non est donum linguarum, sanationum, & miraculorum. *Adjuratio* fit per angelos, sanctos, sacerdotes quoscunque, adhæc per crucem, reliquias &c. Atqui duo textus unde Exorcisticam suam probare solent, habent *In nomine meo. Marc.* 16. & sic *Actor.* 19. *Modus* & forma ejectionis non tantùm consistit in imperio, sed etiam in exprobratione, convitiis, & contumeliâ quâcunque, tùm verbis tum factis dæmoni illatâ, item contractu & compromisso &c. ad docenda, & præstanda omnia quæ ad salutem obsessi, aliorumque hominum, & ad gloriam Dei putantur pertinere. Quæ quidem nec rationi nec verbo Dei, nec praxi primitivæ ecclesiæ conveniunt, sed iis apertè repugnant. *Media* supra recensita, quæ adhiberi solent, sunt illicita: in specie rerum corporalium nulla est efficacia in dæmonem, quod non tantùm ex nostris demonstrat *Raynoldus prioris hujus disp. parte cit.* sed etiam ex Pontificiis *la Torre. disp.* 17. qui pluribus & solidè hoc agit, contra *Delrio, Serrarium, Mengum* &c. Nec non *Zvvarez in* 3. *tom.* 3. *disp.* 15. *& tract.* 3. *de Superstit. lib.* 2. *c.* 7. 8. Addit *tract. de Religione lib.* 2. *c.* 18. non posse dæmonem ab homine cogi, ne quidem ad destruendum maleficium (seclusâ scilicet virtute divinâ) nisi per alium dęmonem & intercedente pacto magico; ubi pro se citat *Thomam quæst.* 6. *de Potentiâ art.* 10. *Deinde*, quia nulla fides adhiberi potest diabolo, nisi adsit virtus impulsiva, ait *Cajetanus ad* 22. *qu.* 95. *art.* 1. Atqui illa virtus non adest ordinariis Exorcistis

ciſtis in Papatu, & teſtatur præter experientiam ipſe Doctor Exorciſticus *Hier. Mengus locis ſupra cit.* diabolum ſæpè non poſſe compelli. Quam firmum ergo ejus promiſſum, & juramentum quaſi, ſub quo diabolus reſpondet ad interrogata? *Tertio*, Ratio & experientia evincit, non torqueri & cogi diabolum per nomina Dei, aut dicta ſcripturæ, aut ſignum crucis, aut euchariſtiam (quæ duo poſteriora *Mengus* tanquam terriculamenta φοβητρα imprimis diabolo vult oſtendi) Nam diabolum illa non poſſe audire, videre, tractare, nimis inſulsè fabulantur; quin & ſibi contradicunt. Siquidem ipſe diabolus ſub formâ crucis aut crucifixi poteſt hominibus apparere & Chriſtum mentiri, ubi etiam adorandum diſputat *Vaſquez.* (Conter ſupra *diſp. de Imaginibus, & de Cruce;*) euchariſtiam ab hominibus ſibi traditam poteſt auferre, eâque ad diabolicas operationes abuti, verbum & nomina Dei legere, prædicare, uſurpare (ut ex ipſis Pontificiis notavimus *Deſp. Cauſ. Papatus lib. 2. ſect. 2. c. 10. & lib. 1. ſect. 4. p. 30.*) *Quarto*, fides iplorum de his mediis planè incerta eſt. Atqui quidquid *non eſt ex fide, eſt peccatum.* Rom. 15. Ipſi enim Doctores hactenus citati, trepidantem conſcientiam ſuam produnt querelis ſuis de ſuperſtitionibus hic intercurrentibus, & iſtâ ſuâ cautelâ: *modo non adhibeantur media ſuperſtitioſa, ſed ab Eccleſiâ aut viris doctis probata.* Sed cujus Eccleſiæ aut conclavis, aut Papæ judicio definitum eſt quę ceremoniæ, quæ res, quæ verba, quæ formulæ exorciſmorum, in quibus caſibus, quæ denique ars & methodus exorcizandi tantum ſit uſurpanda? Quod ad viros doctos & in hâc arte expertos confugiunt, fruſtrâ eſt; tum quia omnes illi ſecundùm noſtram & iplorum Theologiam poſſunt errare; *tum* etiam quod Doctores illi fateantur ſibi hactenus certa ſigna haut cognita fuiſſe, quibus antidæmoniaca legitima à ſuperſtitioſis decernant. Sic *la Torre diſp* 37. §. 30. Gregor. de Valentia ad 2. 2. diſp. 6. qu. 13. puncto 3. *Non quid è ſolâ cauſæ apud eruditos ignoratione, non è ſolâ producti effectus præſtantiâ; non è ſolâ, quæ ordinariè ad effectum eſſe debet, neque jam eſt, cauſæ proportione: non è ſolo dæmonis indicio, non è ſolâ ejus, qui operatur, vitâ impuriore, non demum è ſolo fine malo: ſed vel è ſolo operandi modo, vel è ſolâ cauſæ conditione & circumſtantiâ, vel è ſolâ effectus conditione & circumſtantiâ, vel ex ipsâ denique communi experientiâ.* Cui applaudit *Serrarius in c. 8. Tobiæ qu. 5.* Ipſe tamen in illis minimè acquieſcens, hæc ſigna ex ſuo judicio proponit. Videndum dicit 1. an res ſit bona, mala, indifferens. 2. Si bona, videndum quinam rei iſtius uſum adhibeant vel adhibendum cenſuerint? quâ ſint integritate, religione, prudentiâ, eruditione? 3. An modus in uſu illius rei adhibitus Theologorum philoſophorumq; placitis perſpicuè ſit conſentaneus? 4. Quod viri boni & ſapientis alicujus,

jus, aut si fieri potest, quod plurium de totâ illâ re judicium sit? vel quæ sit ecclesiæ ipsius sive in aliquo decreto, sive in usu longè, latè, & constanter recepto sententia? Sic ille fluctuans mirionesſuos Papistas & Magicos Exorcistas in bivio egregiè relinquit, ignotum per multò magis ignotum notificans, aut potiùs generalibus illis logis involvens. Quidquid enim posteà de suffitionibus, radicibus & herbis, lapidibus, armis, luce, igni, sanguine, januis clausis, verborum contumeliis & convitiis, characteribus probabiliter differat: ne centesimam quidem partem praxeos Exorcisticæ in Papatu attingit, immo de pauculis illis propositis nihil certi determinat, aut ullam certam Ecclesiæ determinationem indicat. Et quidquid salvi conductus signis diacriticis & ceremoniis ex permissione aut consensu ecclesiæ episcopi, aut Theologicæ facultatis &c. huc accersunt, nihil aliud inde confici potest, quam magiam talem indirectam seu interpretativam esse hic & nunc licitam, quia non fiat sine permissione, aut conniventiâ, aut concessione, aut approbatione Theologi, aut episcopi, adde & Papæ Romani. Sed hoc modo ex peccato fieri nequit non-peccatum, contra lumen scripturæ & naturæ. Quidni pari jure idololatriam & superstitionem indirectam, immo & quamcunque directam ac crassam exculare possent. IV. *Argument. Quartum est*: quòd conveniat, cum praxi diabolicâ Apollonii Thyanæi, qui certis gesticulationibus diabolos ejiciebat, eosque cogebat, ut sui discessus signum darent apud *Philostratum lib.* 4. *c.* 6. præterea cum praxi Ethnicorum, *qui vestitu, lineis, coronis*, (ut hodie Papistæ stolâ collo energumeni circumligatâ, apud *Mengum*) *herbarum floribus & verbis quibusdam ineptis & barbaris* quasi vinculis diabolum vinciebant, teste *Eusebio præpar. Euang. lib.* 5. *c.* 6. Denique cum praxi Judæorum & Magorum suprà à nobis ex parte, & pleniùs *disp. de Magiâ* expositâ. V. *Argum. Quintum*, quòd lusus in hujus potestatis exercitio edunt, Christi, apostolorum & antiquissimæ ecclesiæ praxi minimè notos. Repete, quæ de ceremoniis, verbis, interrogationibus adhiberi solitis, suprà notavimus. Imprimis illæ quæstiones observandæ in Manuali seu Processionali Carmelitarum Excalceatorum edito Madriti anno 1591. cap. 11. *Quâ de causâ sunt, ingressi? Per quam personam expellendi? Per quem sanctum? Qui sint sui inimici, in cælo & qui in inferno? Quibus verbis magis crucientur? &c.* Et quæstiones Petri Cottoni Jesuitæ, *Quid se Deus per ipsum spiritum sanctum velit circa Genevæ plagiarium. Quis evidentissimus scripturæ locus ad purgatorium probandum. Quid se Deus vellet scire circa viam, ut abstineat à peccatis? Qui sint septem spiritus ante thronum Dei?* &c. Vide lib. 132. historiar. Thuani ad annum 1604. Et *benedicti Turretini scriptum Gallicum contra Genevam*

Digitized by Google

Genevam plagiariam Cottoni; imprimis *ejuſdem ſcripti contra eundem Cottonum defenſionem* tit. *Recheute, &c.*] Adde Corn. Vishavæi Jeſuitæ celebri-
„ tatem in frequentiſſimâ ejectione dæmonum; qui jucundum habebat
„ cum illis belluis pugnare, qui longè deſideratiſſimum aſtantibus ſpecta-
„ culum dabat, &c. Conſtabat etenim, illius maximè vocem accidere for-
„ midabilem teterrimis illis geniis; *& Cornelius ipſe hanc ſibi gratiam divinitus conceſſam noverat.* Et tamen (mirabilis hiſtrionia!) *Id cauſæ fuit, cur eo munere tantum ſtrepitum adferente diu abſtinere juſſus. &c. nihilominus nec verbo nec ſigno unquam prodidit gravem ſibi evenire illius tam raræ poteſtatis, interdictionem.* Ita canunt panegyriſtæ Ignatiani *in Imagine primi ſæculi lib. 6. pag.* 866. Nec prætereunda praxis, magni illius inter Ignatianos Petri Caniſii, qui adjurabat per nomen Mariæ, non Chriſti; quique adhibitâ ſtatuâ Mariæ Oetingenſis cogebat dæmonem Mariæ laudes decantare, ſepties terram oſculari, Mariam ut Deum adorare, quinquies orationem dominicam & toties ſalutationem angelicam recitare: quin immo interceſſoris & benedicentis munere defungi orando hunc in modum: *Maria gratiâ plena, gratia & miſericordia ſit cum omnibus in hoc templo verſantibus. Ora Deum pro ipſis.* Adhæc munere concionatoris, loquendo hunc in modum: *En Chriſtiani, nos diaboli cogimur obedire Mariæ, & vos ipſi obedientiam negabitis.* Qui tandem egredi coactus exclamavit ſæpiùs ingeminando. *Væ væ væ mihi miſero: intra viginti annorum ſpatium, nullus dæmonum tantis tormentis ſubjectus fuit, quantis ego.* Sic refert *Haſenmullerus hiſtor. Ieſuitica cap. 8. p. 308.* edit. 2. in 8°. & ex eo *liber, tit. Epiſtolæ Ieſuiticæ, epiſtol. 6.* Quid dicam de ejectione per grana benedicta, quibus ipſe dæmon diſertè hoc teſtimonium dedit: *Granum Lojolæ fortius eſt omnibus veſtris exorcizationibus: Haſenmull. cap. 8. pag.* 297. Quid de pronuntiatione verſus Virgilii à Lojolâ factâ: *Speluncam Dido Dux & Trojanus eandem.* Ibid. *Quis talem* exorcizandi modum ex ſcripturâ & antiquitate probabit. Conſer *ſupra §. 9.*

Veritate ſententiæ noſtræ confirmatâ, reſtat, breviter objectiones pro- 10
ſligemus. Pontificii præſupponunt poteſtatem ejectivam dæmonum tam diu duraturam, quam diu erunt qui fidem Chriſti profitebuntur. Huic hypotheſi theſin ſuam de hodiernâ ſuâ exorciſticâ ſuperſtruunt. Pro quâ contra Waldenſes, Wiclefiſtas, Proteſtantes argumenta nulla alia adferunt, quam iſta quæ hic exhibeo eruta ex *Thomâ 22. qu. 95. art. 2.* cum *commentatoribus, Zvvarez de relig. tom. 2. lib. 4. & in 3. tom. 3. diſp. 15. ſect. 4. & diſp. 30. ad qu. 71. art. 2. 3. 4. Thyræo de Dæmoniacis part. 3. c. 33. Viguerio Inſtitut. c. 16. §. 8. v. 1. Delrio diſq. Magic. lib. 6. Alphonſo à Caſtro & Sebaſt. Medices de Hæreſib. in voce Exorciſmus, Raphaël de la*

la Torre de Potestate Ecclesiæ coërcendi Dæmones circa obsessos disput. 13. *Argum. I. est*, ex *Math.* 10. *v.* 1. & *Luc.* 10. 17. *Resp.* 1. dedit potestatem illam apostolis & 70. discipulis: sed hinc non valet consequentia ad potestatem ordinariam omnium exorcistarum ecclesiasticè in Papatu ordinatorum; nedum ad hodiernam Magico exorcisticam. 2. eâdem consequentiâ sacerdotibus suis & exorcistis tribuant donum sanationum & miraculorum *Luc.* 10. *v.* 8. 9. *Matth.* 10. *v.* 1. 8. Atqui non dicent hoc illis competere ex texibus citatis, ergò nec potestatem ejectivam. Biel in exposit. canonis missæ lect. 3. in fine: *Annexa fuit potestati prædicandi verbum Dei per Christum potestas faciendi miracula ad confirmationem fidei, cùm dixit* Matth. 10. *Infirmos curate, dæmonia ejicite. Sed in hâc potestate modo ecclesiastici regulariter non succedunt: quia fides jam sufficienter fundata non indiget miraculis confirmari secundum* B. Gregorium 27. Moral. §. 7. II. *Argum.* ex *Marc.* 16. v. 17. 18. 1. Dici posset, esse hoc spiritualiter intelligendum. Sic *Gregor. M. & Theophylactus apud Thomam in catenâ*: sed hoc mittimus. 2. dicimus Extraordinarium hic charisma intelligendum, non verò omni tempore seu ordinarium & perpetuum idque ad fidei propagationem ac confirmationem. Et sic explicat ipse *Maldonatus in commentar.* ubi laudat *Augustinum*, *Gregor. Bedam.* 3. Si Pontificii velint ex textu hoc inferre ordinarium, tum sequeretur *primò* omnibus fidelibus hoc competere, & non ad Clericos restringendum. Et sic Thyræus suæ causæ oblitus: *Omnes Christi fideles hæc oratio comprehendit. Deinde*, æquè fidelibus, aut ordinariis Exorcistis competere donum linguarum, miraculorum &c. quæ in textu citato non minùs comparent quàm exorcisticum. Atqui hoc absurdum. Ergò. *Argum.* III. *Math.* 7. 22. probat *Thyræus* hanc potestatem non esse exstinctam cum apostolis, quia ibi *docetur, futuros sequentibus temporibus, qui dæmonia sint expulsuri. Resp.* 1. *est ἀγνοια ἐλέγχου*: hoc non est probandum, quia nos hoc non asserimus. Vide *Disput. hujus partem priorem.* 2. *Aliud* est, non esse exstinctam: & aliud, non tantùm extraordinariam, sed & ordinariam hanc potestatem perpetuò in ecclesia successuram, eamque sacerdotibus omnibus ac pueris in Exorcistas ordinatis inhæsuram aut adhæsuram. *Jesuita* non inspexit textum. Neque enim habet *futuros sequentibus temporibus*, sed *dicturos in illo die.* Itaque ridicula & vana hęc argumentatio. *Argum.* IV. In lege veteri fuit talis potestas, (ordinaria scilicet Exorcistarum) ergò & in lege novâ. Prob. antecedens ex *Actor.* 19. & *Luc.* 9. 49. *Matth.* 12. *v.* 27. Et ex *Josepho lib.* 8. *antiquit. c.* 2. *& lib.* 7. *belli Jud. c.* 25. supra cit. *Resp.* 1. *consequentia* infirma est. In lege veteri erat zelotypiæ judicium divinum *Numer.* 5. erat aqua mota ab angelo quotannis. *Joh.* 5.

Ergò

Ergòne & in novo erit ? Non arbitror hos ipsos dicturos. 2. *Minoris* probatio non probatur ipsis Pontificiis. Nam Exorcistæ *Actor.* 19. erant præsumptuosi & *quæstuarii* ut cum *Chrysost.* & *Cypriano* loquitur *Cor. à Lapide in commentar. ad loc. citat. erant Pseudo-Exorcistæ, circulatores, impostores, ut Zanchez. in comment. ibid.* & docuit hoc exorcismi eventus. Ille autem de quo *Luc.* 9. 49. & *Marci* 9. aut tantùm conatus esse ejectionem dici potest, aut Christum fide secutus, si non corpore, atque ita ejecisse : ut *Maldonat. in commentar. ad Marc.* 9. & consequenter nullam necessitatem esse, cur hic fingamus Exorcistam Judaicum. Filios vestros *Matth.* 12. 27. notare apostolos non verò Judaicos exorcistas, authores sunt *Hilarius*, *Chrysost.*, *author operis imperfecti*, *Hieronym. Theophylactus*, *Euthymius*, apud *Maldonatum*. Nullum ergò hinc solidum argumentum. *Denique*, Exorcisticam Salomonis, quæ fingitur ex *Iosepho*, dicimus fabulam esse Thalmudico-Magicam, vide ex nostris *Raynoldum in censurâ libr. Apocryphor.* ex Pontificiis *Delrio in disquis. Magic.* Ut jam non reponam responsum ad hominem ex propriis ipsorum Prophetis : Salomonem scilicet artem illam à *Iosepho* descriptam instituisse cùm ad idololatriam defeciisset. Sic *Thomas quæst.* 6. *de potentiâ artic.* 10. & *Victoria relect. de Magiâ. num.* 28. *Argum.* V. ex traditione & authoritate Ecclesiæ, hoc est, Papæ, est crassa principii petitio. Debebant enim meminisse, se nobiscum disputare, qui autoritatem illam longè minoris facimus, quam illi nostræ alicujus ecclesiæ, aut Lutheri, Zwinglii, Buceri, Calvini &c. Alibi tamen illud in genere refutatur. *Argum.* VI. Ex inductione exemplorum, de coërcitione & ejectione dæmonum per exorcismos : quâ imprimis in hâc causâ particulari non tantùm, sed & in generali contra reformationem idiotæ & laici eorum triumphare solent, & inter Theologos *Thyræus de damoniacis part.* 3. *c.* 40. *Resp.* 1. Pleraque ad fabulas relegamus : quibus non tenemur fidem adhibere. Nec insolentes esse has fictiones in Papatu ex propriis eorum autoribus satis probari posset ; & ex parte in *hâc disp. part.* 2. §. 1. ut & in *disp. de Spectris*, *de Energumenis*, *de Miraculis*, *de Probationibus spirituum*, jam probavimus. Quæ applicata volumus *vitis novellorum sanctorum* ex ordine Jesuitico, *& Imagini primi sæculi lib.* 5. *cap.* 5. ubi de sociorum ejectionibus dęmonum, aliisque miraculis. Cum quibus conferenda *Historia Iesuit. Hasenmull. cap.* 8. *Resp.* 2. Reliqua, si quæ alicubi evenisse demus, immò concedamus, dicimus non liquere quòd fuerint energemata & possessiones diabolicæ, & non morbi aut symptomata naturalia, quę doni seu potestatis exorcisticæ proprium objectum non sunt. Audiamus quid moneat Zacchias medicus Romanus l. 2. quæst. medico-legalium (quem Urbano VIII. dedicavit,

quique à Julio Mancino medico & cubiculario ejusdem Urbani approbatus est) tit. 1. quæst. 18. §. 4. *Illud, inquit, præmonuisse præstat, multos* (N.B.) *sed præcipuè idiotas ac mulierculas, inter has autem maximè virgines, quæ jam ætate maturæ non purgantur, Dæmoniacas existimari, cùm tamen non sint, quod testantur ex medicis.* Concil. diff. Levin. Lemn. de occult. natur. mirac. lib. 2. c. 2. Vallesi. in 3. Epidem. sect. 3. Ægr. 11. & Foresti. lib. dec. observat. 19. *Quamobrem diligenter signa perquirenda sunt, quibus Dæmoniaci à cæteris insanis distinguantur, quæ ex pleriisque recollecta habes apud* Mart. Delrio lib. 6. disquis. Magic. qu. 3. sect. 2. & ex medicis à Cesalpino de natur. dæmon. c. penult. & à Fortun. Fid. in lib. de relat. med. lib. 2. c. 1. Addit *ibidem* à *Cæsalpino lib. cit. c. ult.* concludi à dæmonio obsessos etiam naturaliter liberari posse. Immò absolutam dæmoniaci curam ex naturalibus remediis doceri *à Codronchio lib. 4. de morbis veneficis*, per totum, licet supernaturalia quoque exposcat. Jam cogitet prudens lector, quales sint dæmoniaci, qui frequenter in Papatu liberari dicuntur. Quod autem cum *Lemnio*, *Foresto*, *Conciliatore aliisque* apud *Schenckium in observationibus tit. de maniacis*, citatis concedat futurorum prædictiones, scientiarum & linguarum, quas nunquam didicerunt, ab illiteratis ostentationes, similesque effectus fanaticorum, soli melancholiæ posse adscribi; quos vulgus credit & *Codronchius lib. 2. c. 8.* contendit à dæmonio semper procedere: id totum Zacchiæ, ejusque approbatori Mancino, quin & Urbano VIII. hujus operis patrono relinquimus. *Resp.* 3. Dato denique, verè obsessum in Ecclesiâ Romanâ subindè liberari, unde malè caulæ sue bonitatem indè probabunt? An non apud Judæos, Gentiles, Muhammedistas hoc fieri potest, & aliquando factum est? Ergóne illi de fide Christianâ triumphabunt? An non ut in Gentilismo, aut Judaismo, aut in magiâ, dæmon cum dæmone colludere, & ceremoniis Ethnicis, aut Magicis se victum fingere, & spontè credere potest, ut homines fallat, idem in superstitioso Papatu posset? *Lædunt enim* dæmones *primò, deinde remedia præcipiunt, ad miraculum nova, sive contraria, post quæ desinunt lædere, & curasse creduntur.* Tertull. in apolog. c. 22. Sed audiamus *Raph. la Torre in tract. de potestate Ecclesiæ coercendi dæmones disput. 3. pag.* 14. edit in 4. Potest unus dæmon alterum „ ejicere à loco aut ab hominibus per collusionem, sive dæmon ejiciendus „ sit ordinis inferioris, sive non: videlicet quia invicem sibi obsequun„ tur propter aliquos malos fines, & quodammodo pacisc untur, ut unus exeat ad alterius voluntatem. Confer, quæ suprà *disp. de Magiâ*, & *part. 2. sel. disp. tit. de miraculis, de prophetiâ &c.* & in *Desper. causâ Papatus lib. 2. sect. cap.* 22, 23. 24. super hâc quæstione observavimus. *Argum.* VII.

Digitized by Google

gum. VII. ab autoritate antiquæ Ecclesiæ, *Concil. Carthag. 4. c. 7.* & *Aquisgran. 1. c. 4.* & patrum *Iustini*, *Tertulliani*, *Cypriani*, *Lactantii*, *Augustini*. *Resp.* inde probatur quidem, & nos minimè negamus (vide supra *part. 1.*) ab ipso ecclesiæ initio, ut loquitur *Concil. Tridentin. sess. 23. cap. 2.* Exorcistarum nomina & ministeria in usu fuisse. Sed inde non sequitur in usu fuisse Exorcistas tanquàm ordinarios ecclesiæ ministros à presbyteris distinctos ; aut artem Exorcisticam Papalem, suprà à nobis descriptam, quæ donum sit sive ordinarium, sive extraordinarium. Quid autem de exsufflatione diaboli baptismum præcedente, deque exorcismo, aliisque ritibus apud *Iosephum Vicecomitem* expositis censendum sit, quos magnam partem abrogatos, nunc ipsi Pontificii omittunt ; nolumus hic disquirere. Suffecerit nobis, artem & praxin Exorcisticam Papistarum veteribus ignotam fuisse.

CONSECT. *Vt omnes diabolicæ artes atque incantationes ex præscripto verbi divini & juris civilis, ita & Exorcistica Papalis à Pio Magistratu exterminanda est.*

APPENDIX

De exorcismo infantum baptizandorum.

EX *Rituali Romano p. g. 13. & seqq.* discimus hanc peculiarem exorcizandi methodum. 1. Sacerdos ter exsufflat in faciem infantis, & dicit : *Exi ab eo vel ab eâ immunde spiritus, & da locum spiritui sancto paraclito.* 2. exorcizat creaturam salis ; & immittit modicum salis benedicti in os infantis. 3. exorcizat immundum spiritum, ut exeat & recedat ab hoc famulo Dei v. 4. procedens ad fontem, rursum exorcizat spiritum immundum, ut discedat ab hoc plasmate Dei N. Rationes & mysteria hujus aliarumq; baptismi ceremoniarum breviter explicare conatur, *Iohan. Bapt. de rubeis in novo Rationali divinor. offic. lib. 1. cap. 20.* qui *cap. 21.* sexdecim cautelas subjicit à baptizante servandas. Pluribus idem laxum volvit *Fr. Zvvarez*, *tom. 2. de Religione tom. 2. tr. 5. lib. 4.* Hos exorcismos & exsufflationes Satanę esse necessaria, & sine illis nullum debere baptizari, sancitur in *jure canonico*, *de consecr. dist. 4. sive parvuli.* Originem & antiquitatem ejus eviciisse se putat *Vicecomes lib. 2. de antiquis baptismi ritibus cap. 29.* & quidem contra nefarios hęreticos (hæc ejus verba) *Musculum in loc. comm. Calvinum ad Actor. 22.* & *4. institut. c. 15. Magdeburgenses centur. 1. lib. 2. cap. 6. Bezam epist. 8. Hemmingium ad 2. Thessal. 2.* Ubi quidem incipit à Salomone, & Christo exorcizantibus, sed paulò post labascit, & in antiquæ consuetudinis

ac traditionis arenoso fundamento exorcismos suos ædificat. Frustrà tamen. Siquidem antiquitas & catholicismus exorcismi necessarii, non quidem in genere, sed in specie baptizandorum infantum, ex indubitatis primi, secundi, & tertii sæculi monumentis primùm demonstrari debuisset; deinde ad cumulum addi non interrupta hujus antiquæ doctrinæ per decursum quarti & quinti sæculi successio. Novit ipse à *Durante*, quem ibi *citat*, Leoni Papæ, Damaso, Ambrosio solemnitatum exorcismi, benedictionum &c. adjectionem tribui. Nec oblivisci debebat, quod ipse *lib.* 1. *cap.* 25. & *lib.* 2. *cap.* 2. fateatur baptismi *ceremonias paulatim in ecclesiam invectas*; & *initio christianæ religionis plures adultos quàm infantes baptizatos esse*. Duo ergò sunt, undè sequioribus sæculis ad hoc exorcizandi cacoëthes occasionem sumsisse videntur. *Unum*, quod inter illos adultos aliqui energematis dæmonum obnoxii essent, & per charisma ejectionis liberarentur ante baptismum. *Alterum*, quod omnes baptizandi adulti Satanam exsufflare, eique renuntiare solebant: de quo in *libro de duplici martyrio* qui *Cypriano* adscribitur; *Dionysius Pseudo-Areopagita de Eccles. Hierarch. cap.* 2. *Salvianus lib.* 6. *de providentiâ*, *Chrysost. homil.* 1. *ad Ephesios*, & *Homil.* 21. *ad popul. Antioch.* & *Augustin. homil.* 3. *ad Neophytos. Joh. Stephanus Durantus* quamvis *lib.* 1. *de ritibus ecclesiæ catholicæ c.* 19. *§.* 22. ex antiquissimâ & catholicâ ecclesiæ traditione exorcismum hunc peragi probaturus, inter alias adducit verba Pseudo-Areopagitæ: *Ac insufflare illum ter Satanam jube, & præterea abrenuntiationem profiteri.* Et Tertull. ac Cypriani lib. 4. epist. 7. *Quòd hodiè etiam geritur, ut per exorcistas voce humanâ & potestate divinâ flagelletur, & uratur, & torqueatur diabolus.* Quæ tria ex primâ post apostolos antiquitate adducta testimonia, nihil aliud probant, quàm dæmonas corporaliter possidentes per extraordinariam potestatem & donum exorcisticum fuisse ejectos; & adultos Satanæ renuntiasse, cùm in Christi militiam per baptismi symbolum adscriberentur. Sed hoc infantibus in Papatu baptizandis minimè applicari potest. 1. *quia* nec fidei confessionem, nec Satanę renuntiationem edere queunt. 2. *quia* infantes non sunt energumeni seu corporaliter à diabolo possessi. 3. *quia* sacerdotes non sunt charismate seu dono extraordinario ejiciendi dæmonas à Deo instructi; non magis quàm quovis alio charismate miraculorum, linguarum &c. De quo *supra*, & *in* 3. *part. disp. tit. de Charismatis.* 4. *quia* ejusmodi ritus postmodum introductos, non in primâ antiquitate ex ipsâ apostolicæ ecclesiæ traditione & perpetuâ successione obtinuisse (nedum ut necessarii fuissent judicati) ab ipsis Pontificiis apud *Vicecomitem l.* 1. *c.* 25. *conceditur* 5. *quia* dato cacoëthes aliquod Papistico simile, in primâ antiquitate obtinuisse (uti non obtinuit,

nuit, nec citatis testimoniis probatum est) inde tamen non sequitur esse illud idem cum Papistico; aut nobis contra doctrinam scripturæ retinendum atque imitandum, non magis quàm lactis, vini, & mellis degustationem, aliosque ritus antiquorum, quos nunc abolitos fatentur, apud *Vice-comitem lib.* 5. *c.* 44. His discussis patet nihil ad firmandum hodiernum exorcismum baptismalem facere quæ de tempore, corporis habitu, loco, formâ, aliisque dicti exorcismi ceremoniis *Vice-comes lib. cit. c.* 30-35. operosè ἀρχαιολογῶν. Nihil etiam juvat, quod *Baronius ad ann.* 56. §. 12. ex suâ autoritate asserit Exorcistarum munus tunc fuisse, non tantùm eos, *qui patenter à dæmonibus arriperentur, sed & illos qui latenter hæc paterentur, exorcizare.* Hoc enim ex scripturâ, saltem ex primâ antiquitate probatum oportuit. Nam *Cyrillus Hierosolymit. Augustinus, Optatus, Nazianzenus, Ambrosius, Chrysostomus, Basilius*, ab illo *ibid. citati*, siquidem exorcismi illius meminissent, nihil aliud quàm morem, seu cacoëthes suo tempore usitatum retulissent, hoc est, aliquid posterius ingressum: nequaquam verò jus divinum & primorum exorcistarum munus persuaderent. Ultimi in primâ antiquitate Cypriani verba *ibid.* citata in transitu expendi merentur. Sic ille epist. 76. ad Magnum, sub finem: *Hodiè etiam geritur ut per exorcistas voce humanâ & potestate divinâ, flagelletur & uratur, & torqueatur diabolus; & cum exire se, & homines Dei dimittere sæpè dicat, in eo tamen quod dixerit fallat; & id quod per Pharaonem prius gestum est, eodem mendacio obstinationis & fraudis exerceat. Cùm tamen ad aquam salutarem atque baptismi sanctificationem venitur, scire debemus, & fidere quia illic diabolus opprimitur, & homo Deo dicatus divinâ indulgentiâ liberatur.* Huic scilicet basi primam antiquitatem, & primorum exorcistarum munus, eique hodiernum exorcismum infantum baptizandorum in Papatu usitatum superstruit. Ante eum *Pamelius in notis ad hunc locum Cypriani*, (unde *Vice-comes, Baronius*, aliique recentiores sua deprompsisse videntur) non quidem ex textu Cypriani hanc opinionem eduxerat, sed ad eum adduxerat. Sed facilè totum hoc commentum subruitur. Non enim dicit *Cyprianus* exorcismum à Christo & apostolis, eorumque proximis successoribus in primitivâ ecclesiâ institutum & adhibitum ad exorcizandos homines, quorum anima peccato & consequenter potestati diaboli obnoxia esset. Hoc à Baronio paulò ante assertum video. *Omnes enim homines cum naturâ nascuntur filii iræ, donec Christi baptismate in novam transeant creaturam, dæmonis detinentur imperio. Quamobrem antiquus ecclesiæ usus fuit, ut omnes antequam sacro baptismate tingerentur, expurgarentur exorcismis, ac sic in novam per baptismum creaturam transferrentur.* Consequentia hæc ex Cypriano nullis fidiculis exprimi poterit: & dato

eam

eam exprimi posse, nullâ tamen ratione cum opinione & praxi Papistarum conciliaretur. Nam 1. Non *primò* loquitur de omnibus & singulis hominibus peccato originali infectis, nedum de ætate infantibus & *iræ filiis* (uti eos appellat *Baronius*) sed de quibusdam hominibus, quos *homines Dei* appellat. 2. *Secundò.* Nec loquitur de hominibus peccato infectis, hoc est, qui *latenter dæmonis possessionem paterentur*; (uti loquitur & distinguit *Baronius*) sed de hominibus à diabolo patenter & corporaliter possessis: uti hoc innuunt verba Cypriani: *uratur & torqueatur diabolus: & cum exire se, & homines Dei dimittere sæpè dicat.* Et quæ immediatè verba citata sequuntur: *Nam si scorpii & serpentes, qui in sicco prævalent, in aquam præcipitati, prævalere possunt, aut sua venena retinere, possunt & spiritus nequam &c. permanere ultra in hominis corpore in quo baptizato & sanctificato incipit Spiritus S. habitare.* Idem patet ex collatione 2. epistolæ Cypriani ad Donatum quam *Pamelius* citat, & ad quam provocat his verbis: *Neque verò, inquit, exorcismi usus duntaxat sunt ad expulsionem dæmonum in iis, quos energumenos vocabant, verum & in baptismo.* Ad quem haud dubiè alludit dicta 2. *epistola auctor noster.* Audiamus ergò autorem: *immundos & erraticos spiritus, qui se expugnandis hominibus immerserint, ad confessionem minis increpantibus cogere, ut recedant, duris verberibus urgere, conflictantes, ejulantes, gementes, incremento pœnæ propagatis extendere, flagris cædere, igne torrere.* „ Ubi *Pamelius* annotat: Locus de virtute Ex„orcistarum in dæmones. Cui simile est illud ad Demetrianum. *O si au„dire eos velles & videre quando à nobis adjurantur &c. verborum tormentis de „obsessis corporibus ejiciuntur. &c. & verbera sentientes futurum judicium con„fitentur.* Imitatus utrobique Tertulliani locum lib. ad Scapulam. Infra „quoque epistol. 75. (scribendum 76.) ad Magnum mirè hanc Exorci„starum potestatem exaggerat. Hactenus *Pamelius.* Nunc repete distinctionem Baronii, quam §. cit. in fronte collocat: *Non tantùm Exorcistarum munus erat, eos qui patenter à Dæmonibus arriperentur, sed & illos, qui latenter hæc paterentur exorcizare.* Et judica, an ex loco *Cypriani epist. 76.* ad probandam animæ invisibilem ac latentem à diabolo per peccatum arrepetionem ac possessionem, ejusdemque possidentis expulsionem per exorcismum pædo-baptismo præmittendum tale quid vel minimâ specie probari possit. Certè cursim modo inspicienti Cyprianum non poterit non constare, eum loqui non de latenter, sed de patenter & corporaliter arripientibus dæmonibus, qui subinde vera confiterentur, subinde mentirentur. 3. *Tertiò*, *Cyprianus* non tribuit exorcismo baptismum præcedenti, nedum exorcismo baptismum omnium & singulorum adultorum baptizandorum præcedenti, multò minus exorcismo

omnium

Digitized by Google

omnium & singulorum infantium baptismum necessariò præmittendo ejectionem dæmonum corporaliter possidentium, sed ipsi baptismo aquę: adeò ut ex ipsius sententiâ, quod exorcismus, quem dæmones eludebant, præstare nequiret, id ipse baptismus effectum daret: quippe cujus præsentiam dęmones ferre nequeant. Sed quomodo hæc conveniunt cum exorcismi, per quem infantes baptizandi priùs exorcizari dicuntur, efficaciâ? Quomodo cum opinione & praxi Pontificiorum, qui non obstante baptismo, dæmones baptizatum possidere posse, & frequenter possidere, atque adeò repetitis exorcismis juvandum credunt: 4. *Quartò*, nec convenit *Baronii* assertio de hominibus peccato obnoxiis & iræ filiis necessariò exorcizandis, cum communi praxi Pontificiorum. Nam quicunque post baptismum in mortale peccatum incidunt, & consequenter sunt filii iræ extra statum gratiæ (secundùm ipsos) ab ipsis non exorcizantur. Atqui si *Baronii* consequentia vera est, à latente possessione diaboli per peccatum originale, ad necessitatem exorcismi infantum per baptismi sacramentum liberandorum ab illo peccato originali: utique eâdem consequentiâ inferendum esset, omnes & singulos Papistas, quotiescunque post susceptum confirmationis aut pœnitentiæ sacramentum mortaliter peccant, à dæmone latenter obsessos & patenter exorcizandos esse. Sed excipient esse disparem rationem, quia per sacramentum pœnitentiæ liberantur à peccato, & consequenter à latente possessione aut arreptione dæmonis, ita ut exorcismo opus non sit. Regero ego, idem immo & plus *à Cypriano loc. cit.* ex *epist.* 2. *ad Donatum de sacramento Baptismi* asseri (quam verè nunc non disquiram) cùm dicit: spiritus nequam non posse *permanere ultra in hominis corpore, in quo baptizato & sanctificato incipit Spir. S. habitare.* Illi ergò certissima ejectio dæmonis arripientis fit per baptismum, non per exorcismum. Aut ergò exorcismus necessariò præmittendus sacramento pœnitentiæ Papalis (quæ illis secunda post naufragium tabula) ut dæmonem latenter possidentem pellat, atque adeò tanquam sacramentale pœnitentem disponat ad sacramentum pœnitentiæ suscipiendum, removendo scilicet impedimenta, ne diabolus sacramenti illius efficaciam impediat: aut si negent (uti negant) utique exorcismus sub formali sacramentalis eundem in finem & eandem ob causam non est necessariò præmittendus baptismo infantum. Ostendimus ergò utrobique eandem esse rationem. 5. *Quintò*, dato Cypriânum de latenti possessione infantum baptizandorum locutum esse (uti non est locutus, quidquid fingat *Baronius* & conjiciat *Pamelius*) inde tamen non inferretur antiquitas, successio, catholicismus hujus dogmatis; quasi scilicet omnes, ubique, & semper ita senserint & fecerint. Cogitent eundem Cyprianum

num longè validiùs, & ex professo asseruisse anabaptismum tanquam dogma divinum, apostolicum, catholicum. Et tamen magister ab illis hic non tenetur. 6. *Sextò.* Multò minùs infertur necessitas exorcismi, non magis, quàm gustationis mellis & lactis, trinæ exsufflationis diaboli, &c. Quorum rituum antiqui non minus meminerunt, quàm exorcismi baptizandorum (uti prætendunt Pontificii): atqui illi in Papatu abrogati sunt. Sed de hoc plus satis.

2 Comparemus nunc exorcismos baptizandorum, alibi usitatos. Non invenio apud Græcos Orientales exorcismum hunc usitatum esse: sed solummodo inter alias vacuas ceremonias, insufflationem sacerdotis in aquam, quâ scilicet facessere & procul inde abesse jubeantur phantasmata quæcunque & dæmonum ludibria. Sic enim habet *Euchologium seu Rituale* ipsorum *tit. de officio baptismatis p.* 353. τῷ σφυρίζει ἐμφυσῶν τὸ ὕδωρ, πρί τοι. *p.* 358. τῷ ἐμφυσᾶ εἰς τὸ ὕδωρ πρίς. Et in oratione: *dicatur ter*, discedant, à „ nobis aërea cuncta & invisibilia idola, spectraque & tenebrosus dæmon „ in aquâ istâ non abscondatur: neque cum baptizando precamur, spiri„ tus nequam cogitationum caliginem & mentis turbationem inducens, „ descendat. Quod autem *Iacobus Goar*, Dominicanus, hujus euchologii editor *pag.* 363. hunc morem exsufflandi comparat cum veterum exsufflatione & despuitatione in signum contemtus & aversionis idolorum ac dæmonum (de quo nos supra *in disp. de superstitione*) id planè alienum est: ut & illud multò magis quod adfert exemplum Satyri martyris *religioso & miraculoso* flatu detestantis non tantùm, sed & evertentis ac conterentis idolum. Sed ut ut Græci dæmonas ab aquis consecratis expellentes atque abigentes, *quasi ore conspuant & flatu insequantur* (ut *ibidem* intentionem eorum exponit); nihil aliud tamen exsculpere hinc potest quam exorcismum aquæ baptismalis, non verò infantis baptizandi. Similis aquæ benedictionis & exorcizationis ritus occurrit in *Rituali Syriaco Severi patriarchæ Alexandrini.* Apud Moscovitas, qui ritus Græcorum in religione observant, susceptores infantis, quoties sacerdoti interroganti an infans diabolo renuntiaret, correspondent, toties in terram exspuunt: teste *Alex. Guagnino* Veronensi in *descriptione Sarmatiæ Europeæ.* Sed apud Guagninum, ut nec apud *Iohannem Fabri confessarium* Regis Ferdinandi *in relatione de religione Moscovitica* anno 1525. ulla exorcismi baptismalis fit mentio: qui tamen benedictiones creaturarum, incantationes serpentum per verba, ejectiones dæmonum per eadem, & liberationes obsessorum apud illos communia esse affirmat, *ibid. sub finem.* Johannes Sacranus in elucidario errorum ritus Ruthenici scripto anno 1500. artic. 10. dicit *eos profanare, blasphemare &c. sacramenta* bapti-

baptiſmi & euchariſtiæ, eo quod non ſecundum formam ritus eorum fiant. Et artic. 21. *Non ſolùm in formâ baptiſmi ab eccleſiâ diſcrepare, ſed etiam in materiâ.*

Inter eos, qui à Papatu ſeceſſerunt, & ſe hodiè ab invariatâ confeſſione Auguſtanâ denominant, exorciſmus infantis baptizandi etiamnum non tantùm alicubi adhibetur, ſed & defenditur, tanquam res adiaphora. Vide *Himmelii collegium Irenicum Diſput. 8. & ult.* §. 15. qui tamen ſatis trepidè & vix hoc agit; nullas enim rationes adfert, ſed unicum ſolummodo teſtimonium ex *Hemmingii ſyntagmate*, quo excuſatur potiùs, quàm defenditur. Acriùs pro eodem contendit Echardus in faſciculo controverſ. cap. 21. quod ex his ipſius verbis colliges: *Nec ignota ſunt conſilia, quæ ſuperiori ſæculo agitarunt Crypto-Calviniani: non ignotæ ipſorum adverſus baptiſmi ritum machinationes, quem tanquam rem abominabilem, ore & calamo deteſtari, & ex eccleſiis profligare tantoperè conati ſunt.* Conr. Schluſſelburgius lib. 1. Theolog. Calviniſt. 18. artic. p. 61. tantùm habet hæc verba: *Beza lib. 1. epiſtol. exorciſmum, qui circa baptiſmum in multis locis rectè & magno cum fructu, juxta conſuetudinem veteris eccleſiæ, uſurpatur, unà cum Calviniſtis Dantiſcanis & Anabaptiſtis condemnat.* Hoc totum eſt: ne γρὺ ad excuſationem aut defenſionem ritus illic adfertur, ſed tantùm ex propriâ affirmatione verbis allatis contra Bezam aſſeritur. *Chemnitius part. 3. locor. Theol. tit. de baptiſmo fol. 161.* dicit non ſine gravi cauſâ antiquitus receptum & à Luthero retentum fuiſſe: nihilominus pacem ſuadet inter Lutheranos hic diſſidentes, & eccleſiam fatetur ad tales ritus, quamvis antiquos, non eſſe alligatam; ſed habere libertatem eum abrogandi, aut præſcriptum ritum verborum baptiſmi mutandi, hoc eſt, *doctrinam illam aliis verbis ſcripturæ magis conſentaneis proponendi.* Balduinus lib. 2. caſuum cap. 11. caſu 12. eodem ferè modo excuſat, *quod ſit ritus humanitus introductus, cujus uſus merè eſt σημαντικὸς & τυπικὸς, ſignificat enim ſpiritualem hominis captivitatem in regno Satanæ, in quo naſcitur &c.* Et poſt, *quod ἐξορκίζειν hoc in loco non ſit jurejurando obſtringere, ut* Matth. 26. verſ. 63. *ſed obteſtando arcere, ut* Matth. 4. 10. 16. 23. & 1 Theſſ. 5. 27. *Daniel Hoſmannus* anno 1582. *prælectionibus* aliquot poſtea à ſtudioſo quodam anno 1591. editis exorciſmi uſum, quandoquidem jam retentus ſit, admodum ſeriò tuetur: præmiſſâ tamen hâc confeſſione: *Si abolitus eſſet iſte exorciſmus, ego non improbarem.* Ægidius Hunnius cætera minimè Calviniſta aut Crypto-Calviniſta in Diſput. de Exorciſmo paulò ante obitum Witebergæ propoſitâ exſertè eum oppugnat, aitque, *legitimâ abrogatione conſuli poſſe tranquillitati eccleſiarum in futurum, quod omnes cordati intelligunt. Facere hoc inſuper ad Eccleſiarum*

3

conformitatem, quæ si instituenda foret, nemo sanus inficias iret, eas ecclesias, quæ exorcismo hactenus utuntur, meritò cessuras ecclesiis, in quibus ille desit. &c. An verò ad ædificationem faciat, quando mordicus retinetur ceremonia, quæ perversis rationibus ipso verborum sono, ipsoque gestu viam sternit, & toties ecclesiam Dei in certamina præcipitem egit, quæ per formam aliam scripturæ magis consonam devitari poterant, cogitandum relinquo piis omnibus. Præmiserat ingenuam confessionem de eâdem omnium in Lutheranis ecclesiis (populum intelligit) sive opinione, sive sententiâ de exorcismo: tanquam eodem scilicet cum Papistico. Lutheranum enim exorcismum initio sic descripserat: *Exorcismus est, quo præcipitur Satanæ, ut exeat ex infante, & det locum Spiritui Sancto; & dicitur infanti, ut accipiat signum sanctæ crucis in ✠ fronte, & in ✠ pectore. Denique adjuratur Satanas in nomine ✠ patris, & ✠ filii, & ✠ spiritus sancti, ut exeat & recedat ab hoc servo & ancillâ Iesu Christi.* Quidquid hic distinguant, explicent, implicent *Eckhardus, Hofmannus, Balduinus*, quomodo suâ illâ formulâ distinguent & populum distinguere docebunt inter exorcismum suum & Papisticum? Ante *Hunnium* eadem mens fuit *Melanthoni*, vide *epist. ad I. Aurifabrum*, quæ exstat *part. 2. consil. p.* 170. edit. in 8o. Et urbibus Rheticis ac Rhenanis, seu ecclesiis aliquot (teste *Melanthone in epistolâ ad ecclesias Transylvaniæ* anno 1558. & *cit. epist. ad Aurifabrum*) quæ ante annos viginti præfationes ante baptismum legi solitas aboleverant. *Heshusius in epistolâ ad VVernerum von Bert.* an. 1562. & *ad quendam Theologum* an. 1583. indicat fuisse illo tempore certamen de exorcismo; atque haud obscurè innuit malle se ejus abolitionem quam observationem. Utramque hanc epistolam *Christophorus Iohannides Dalby libello suo de exorcismo* inseruit. *pag.* 35. Academia Wittenbergensis cum Melanthone anno 1558. in judicio ad ecclesias Transylvaniæ (exstat in *consil. Melanth. part. 2. pagin.* 326.) improbat exorcismum infantum: sed *condonare se* dicit *consuetudini, & infirmis piis* usum ejusdem seu formulæ, qui in ecclesiis quibusdam adhuc obtinebat: ubi in ecclesiis jam abolitus erat, consilium dabat ne restitueretur. *Chemnitius part. 2. exam. Concil. Trid. tit. de ritibus in administratione sacramentorum*, omnes ritus Papisticos in genere justissimè rejicit. Hic jam sublume, Sed exorcismus est unus ex illis ritibus. Ergo. Leonard. Hutterus ad Schlusselburgium (quæ inter epistolas Schusselburgii 166. 168.) *Optârim ipse modo legitimo per consonam omnium ordinum ecclesiam (puto legendum sententiam) ipsum in nostris quoque ecclesiis Missitis abrogari posse, sed video periculosum esse hoc suadere, & multò difficilius illud obtinere: illud propter inveteratum quorundam errorem, quo exorcismo plus æquo tribuitur. Hoc verò propter Calvinistarum gloriationem*

riationem & insultationes, quibus factum hoc essent exagitaturi. Proinde tantè hâc in parte progrediendum esse existimo, sed ita, ut si commodè se offerat occasio de eo abrogando consilia capessamus. Ibid. epist. 168. innuitur *Schlußelburgium ejusdem fuisse sententiæ:* Georg. Mylius ad Schlusselburgium (quæ est 157. pag. 444.) *testatur Hunnii theses de abrogatione exorcismi, quæ commodè tunc fieri posse videbatur in ecclesiâ pacata, à collegis ipsius improbatas fuisse, & intempestivum adhuc visum Hunnii consilium.* Erant autem theses illæ primum Witebergæ 1601. posteà Erphordiæ, 1606. (ut *ibid.* testatur) excusæ. Earum bonam partem exhibuit *Christoph. Dalby in libello* anno 1612. edito: Gravamina Principum Protestantium concilio Tridentino opposita (edita cum appendice catalogi testium veritatis edit. Genev. in fol. an. 1608.) pag. 2070. exprobrant Papatui, quod *manifesto furore usum aquæ in Baptismo extra ordinationem Dei ad magicos usus & impia atque idololatrica sacra exorcismis suis convertit*, quod *verba exorcismorum horrenda* adhibet. Verba, quæ tam graviter taxant, sunt inter alia: *exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei ✠ patris omnipotentis, & in nomine Iesu ✠ Christi filii ejus, domini nostri, & in virtute spiritus ✠ sancti.* Hæc de exorcismo aquæ: quæ an non exorcismo infantis analogicè applicari queant, judicent omnes pii.

Atque hactenus de statu hujus exorcismi in ecclesiis Lutheranis. Nostri 4
per Dei gratiam ab omni certamine hic liberati sunt, per legitimam ejusdem unà cum aliis ceremoniis Romanis abolitionem. Rationes hujus abolitionis dederunt inter alios *Martyr. loc. comm. class. 4. cap. 9. Musculus in loco de baptismo, Zanchius in Ephes. 5. Hellopæus in tract. de sacramentis, Bucanus in loco de baptismo, Daniel Candidus in notis ad Theses Pelargi, Pezelius & VVidebramius in statutis ecclesiasticis Nassovicis, Author christianæ concordiæ, Gerardus Noviomagus in libello reformationis* germanicè, Außführlich Bericht. &c. *quinque postremorum dissertationes* lego apud *Christoph. Dalby.*; ipsi enim libri nunc mihi non suppetunt. Confer & locos communes *Aretii*, & *Altingii Syllabum controversiarum Lutheranarum.* Nos breviter studiosis nostris sequentes rationes præformamus. I. *Quia* temeritatis, κακοζηλίας, & abusus nominis divini se reos faciunt, quotiescunque signa & verba hæc ministri ipsorum exorcizantes adhibent absque mandato Dei sive communi atque ordinario, sive speciali & extraordinario. Ostendant ubi Deus tale quid verbi ministris mandaverit, ubi promiserit assistentiam & benedictionem, uti verbi prædicationi & baptismo Matth. 28. v. 19. *Ego vobiscum sum* &c. Sed nihil tale in scripturâ comparet. Jam cogitent, quomodo *Chemnitius*, aliique ipsorum Theologi disputent contra traditiones Pontificias, & argumen-

ta illa huc applicent. Cogitent etiam, quâ fide jubeant dæmoni, ut discedat, & locum det spiritui sancto. Quâ πληροφορίᾳ verba seu formulam exorcismi concludant voce *Amen* : uti ea exstant in *Liturgiâ Saxonicâ* apud Philippum Hanen *in new verbessert und volständich Kirchen buch* Anno 1650. Mandatum, donum, & promissionem extraordinariam (de quibus *Luc.* 10. *Marc.* 16. 1. *Corinth.* 12.) omnibus verbi ministris non tribuent. II. *Quia* tota hęc pragmatia nititur duabus hypothesibus, non tantum à nobis non concessis, & ab ipsis non probatis, sed apertè falsis. *Una* est, Infantes fidelium omnes ante baptismum esse in regno & sub potestate diaboli. *Altera* est, Exorcismum esse medium, saltem tanquam signum & τύπον contra hanc diaboli potestatem. *Priorem* vide refutatam à *nostris in controversiis de baptismo.* Instar omnium consulant studiosi *VVendelini Exercitationes, pro suâ Theologiâ c. Ioh. Gerardum.* Quin ipsi cum nomine infantum à susceptoribus abrenuntiationem diaboli & professionem fidei in Christum exertè declarari volunt, quomodo eos ut infideles, & diaboli regno ac potestati subjectos, per baptismum demùm regenerari acè regno diaboli in regnum Christi transferri dicent ? Si seriò & aliquo fine hoc mandant baptizatores, & seriò, non histrionicè, hoc agunt susceptores, & si finis atque effectus spiritualis tum fidei, tum abrenuntiationis, tum exorcismi agnoscitur; utique jam diabolum fugatum, & Spiritui S. locum datum credendum esset; consequenter infantem sanctificatum ac regenitum, antequam baptizatur. *Posterior* refutatur, quia nulla alia causa liberationis ac translationis peccatoris è regno tenebrarum in scriptura traditur, præter Deum, qui per spiritum suum hoc agit propter Christi meritum fide tanquam instrumento interno apprehensum; quæ fides per verbum ingeneratur, perque idem ut & per sacramenta ac preces, tanquam per media atque instrumenta moralia confirmatur atque excitatur. Nullus hic locus relinquitur exorcismo, aut characteri crucis. Percurre Panopliam ab Apostolo *Ephes.* 6. contra diabolicas potestates prælcriptam. III. *Quia* donum exorcisticum, & extraordinaria ac miraculosa exorcismi praxis nec Dei instituto, nec usu ecclesiæ apostolicæ aut primitivę ei succedentis, adhibenda est ad tollendam spiritualem hominum sub dominio diaboli in statu peccati, servitutem & captivitatem : sed tantum ad ejectionem, aut coërcitionem diaboli homines aliquos corporaliter possidentis aut infestantis. Tale esse donum exorcisticum, talem exorcismum & exorcistam, tale utriusque objectum, suprà abundè probavimus. Jam verò infantes omnes fidelium esse energumenos, concionatores omnes esse exorcistas & charismate exorcistico præditos: nullus

Digitized by Google

lus adversantium, sat scio, dicturus est. Quod si excipiant donum ac potestatem esse ordinariam, quæ versetur non circa energumenos corporaliter obsessos, sed circa homines per peccatum diaboli potestati subjectos, seu spiritualiter (*latenter* dicebat *Baronius supra cit.*) possessos: reponimus ipsis 1. in scripturâ non exstare ordinariam ministri potestatem, aut donum, officium, ministerium exorcisticum, cujus vi tali formulâ verborum diabolo imperare debet: non magis, quam donum, aut officium, quo ventis, morbis, morti &c. imperare debet. 2. Verbum fidei à ministro evangelii per expressæ renuntiationis & fidei in Christum postulationem ac præstationem, frustrà adhibetur: quia infantes nec audiunt, nec intelligunt, nec actus fidei eliciunt. 3. quia tunc omnes infideles, hæretici, idololatræ, manifesti peccatores essent exorcismis oppugnandi & convertendi, dæmones per peccatum in ipsis regnantes per modum imperii adjurandi signis, verbis, formulis in *liturgiâ Saxonicâ* exhibitis. Atqui hoc absurdum: nec ipsi hoc faciunt, sed talibus in casibus prædicationem pœnitentiæ & fidei adhibent. Consequentia valet, quia si exorcismus non adhibetur, ubi cum peccato originali contraria est infidelitas, & positiva peccatorum actualium accumulatio & induratio, & tam altè radicata potestas diaboli: ergò adhibendus non est, ubi diaboli potestas obtinere dicitur per solum peccatum originale. 4. *Quia* speciem non tantùm habet symbolizationis & collusionis cum superstitioso exorcismo Papistico, sed revera admodum cum illo symbolizat: quicquid hic satagant distinguere. In eo tamen conveniunt 1. *quod* ex consuetudine, traditione, sine verbo Dei exorcizant per eadem signa crucis, & verba exorcistica. 2. *quod* absque dono extraordinario, absque promissione divinâ, exorcizandi munus sibi vindicant. 3. *quod* exorcizant infantes non energumenos; & possessionem latentem seu mentalem aut spiritualem (quam diabolus in omni homine naturâ filio iræ obtinet per peccatum) corporali possessioni substituunt, eamque exorcistæ & exorcismi objectum faciunt. Simili argumento utitur *Bald. lib. 3. cap. 3. c. 9.* in quæstione, An fideles uti possint operâ exorcistæ Papalis in pellendo dæmone. *Quia*, inquit, *speciem habet collusionis cum ipsis in religione Papisticâ, quæ ab omnibus piis aliena esse debet. 2. Corinth. 6. v. 15. 1 Thess. 5. v. 22.* Certè *Heerbrandus in compendio Theologiæ tit. de Baptismo p. 549.* aquæ consecrationem, exorcismum, chrismatis unctionem, crucis signationem, sputum, sal &c. vocat *nænias Papisticas, quibus conspurcatur magis, quàm exornatur Baptismus.* V. *Quia* admisso aut retento hoc exorcismo prætextu antiquitatis, aut consuetudinis in Papatu, omnes aliæ inutiles & periculosæ ceremoniæ partim in se malæ, partim occasio

aut

aut ſpecies mali, omneſque aliæ traditiones jam inde à quarto aut quinto ſæculo, & deinceps ingreſſæ pariter retinendæ atque obſervandæ fuiſſent, nec per reformationem Proteſtantium tollendæ. Farraginem illam ex Pontificiis ſupra in *Diſp. de Sacramentalibus* indicatam, quarum maxima pars in Germanicis eccleſiis non comparet & à Theologis earum refutatur, hic non producam : ſed ſolummodo aquę benedictæ in Baptiſmo adhiberi ſolitæ uſum, conſecrationem, exorciſmum : olei & chriſmatis conſecrationem & inunctionem, ſalis benedicti immiſſionem in os infantis, cereum ardentem baptizato tradendum, trinam exſufflationem in faciem infantis, ſalivam ſacerdotis applicatam auribus & naribus infantis, ſtolam violaceam & albam, de quibus vide *Rituale Romanum*. Certè non minori colore (ſiquidem hæc methodus ſemel concedatur) iſtorum immo & omnium rituum rationes excogitari, & uſus ac commonefactiones eorum ſpirituales aſſignari poſſent (uti *Durantes in Rationali divinor. officior.* aſſignavit) ac exorciſmi. Videamus nunc rationes oppoſitas. 1. *Ratio eſt Eckardi* : quia nihil habet impietatis & ſuperſtitionis, ſed multas continet pias ſignificationes, & typicas commonefactiones. 1. de atrocitate peccati originalis. 2. De immunditiâ eorum, qui ex fidelibus parentibus ſunt oriundi. 3. De tyrannide & dominio Satanę in non regeneratis 4. Eorundemque in regno Satanę miſerrimâ captivitate 5. Beatiſſimâ ex illo per Chriſtum liberatione. 6. Baptiſmi denique & totius miniſterii hominibus à Deo concrediti efficacitate. Ergò exorciſmus in claſſe rerum mediarum eſt tolerabilis. Hæc ratio *Eckardi loc. cit.* Balduinus loc. cit. uſum ejus σημαντικὸν & τυπικὸν (ſic ipſe loquitur) hoc modo explicat : *ſignificat enim & adumbrat ſpiritualem hominis captivitatem in regno Satanæ, in quo naſcitur, & liberationem inde factam per Chriſtum in Baptiſmo &c.* Lemma marginale notat, eum nos monere de quatuor rebus, 1. de peccato, ſervitute miſerâ. 2. de virtute & efficaciâ baptiſmi. 3. de ſtipulatione & juramento ſoli Deo præſtito. 4. de militiâ totius vitæ. *Reſp.* 1. hæc ſi vera ſint, utique non tantùm tolerabilis (uti concluditur) ſed maximè approbandus, laudandus, ubique commendandus, & promovendus. Si enim tàm pias ſine ſuperſtitione, immo ſine ſpecie mali, commonefactiones, τύπους, ſignificationes habere poſſumus, utique illę cum zelo affectandæ & capeſſendæ. *Reſp.* 2. Si hæc bona intentio pię commonefactionis ſemel locum inveniat : pari jure & conſequentiâ nulli non ritus geſtibus, factis, verbis peragendi piæ commonefactionis ergò de peccato, de redemptione per Chriſtum, de gratiâ juſtificante & ſanctificante excogitari, aut antehac excogitati & exerciti in Papatu, retineri in eccleſiis, & à Doctoribus defendi poterunt. Sed

hoc

hoc dato, quid fiet sacramentalibus Papisticis, quæ tanquam ad pias devotalque commonefactiones facientia *Belethus*, *Durantes*, *Rubeis in Rationalibus suis*, & *Gavantus in Thesauro rituum* expoluerunt? Quomodo occurrent exorcismi Patroni moderatoribus & syncretistis (quales *Erasmus*, *Cassander*, &c.) qui tam multa Papalia sollicitè excusare, & in meliorem sensum torquere conati sunt? Quâ methodo refutabunt antiquos Interimistas? Quomodo defendent Protestantes, qui propter multa, eodem modo in meliorem partem flexibilia, liturgias & agendaria Papistica abjecerunt & simul ac semel à Romanâ ecclesiâ secesserunt. *Resp.* 3. Tales significationes, typos, commonefactiones præstat lex, & euangelium, cui sacramenta sunt addita. Nullum est in rebus significatis *Balduini* & *Eckhardi*, quod verbum Dei cum sacramentis plenissimè non significet. Expende *Rom.* 3. *v.* 20. & 7. *v.* 7. *Galat.* 3. *v.* 2. & explicationem baptismi ac cœnæ *in liturgiis*, *catechesibus*, *locis communibus*; præterea elenchos traditionum, quinque falsorum sacramentorum, aliorumque rituum Papatus. *Resp.* 4. Sed quomodo illæ piæ commonefactiones per illa signa locum habent in infantibus? quo fine & quâ fide illis adhibentur? Quod si dicas nec rem significatam baptismi intelligi ab infantibus, signum nihilominus aspersionis aquæ in nomine patris, filii, & spiritus sancti: respondeo, disparem esse rationem; quia Deus hoc mandavit (uti probatur contra Anabaptistas) illud minimè. Ideoque hoc præstandum, quidquid corrupta ratio contra excipiat; quę captivanda. Non sunt confundendi ritus ex instituto, opinione & intentione hominum mysticum & sanum aliquod significantes, cum sacramentis divinitùs institutis ad gratiam Dei in Christo non tantum significandam, sed & obsignandam. Quomodo autem imprudenter, dum pro exorcismo contendunt, in hunc scopulum impingant, videre est in *Eckhardo p.* 615. „ubi object. 3. contra exorcismum sic proponit. Solus Christus nos „merito suo liberavit à captivitate Satanæ, & regno tenebrarum: Ad „hanc sic respondet: R. *beneficia autem Christi non immediatè, sed mediatè „per verbi & sacramentorum ministerium applicantur & distribuuntur.* Hæc „tota responsio: unde aliud nihil colligi potest quam exorcismum esse sacramentum. Tam crassè non θεολογοῦσι Pontificii, qui sacramentalibus (ipsis ita dictis) eum accensent. II. *Ratio* Eckhardi est, Quod ab ecclesiâ longo jam tempore observatus sit, & antiquitatis testimonio, approbatione, atque usu roboratus: quam diu itaque nihil impietatis subesse apparet, rectè adhuc retinetur & toleratur. *Resp.* 1. de sexcentis aliis ritibus Papisticis, pari jure hoc dici posset; qui tamen in Germanicis ecclesiis non retinentur. *Resp.* 2. impii aliquid subesse constat. Est

Digitized by Google

enim abusus nominis divini; cum sine Dei mandato & promissione verba aliqua mandati cum figurâ crucis adhibentur ad pellendos dæmonas & homines transferendos ex statu & potestate, & regno tenebrarum in regnum lucis. *Resp.* 3. De consuetudine & antiquitate, quam Pontificii obtendere solent, à Protestantibus & reformatis alibi in genere ita responsum est, ut non opus sit hic repetere. Quod ad antiquitatem exorcismi in Papatu & in Germanicis quibusdam ecclesiis usitati, nos eam negamus, & supra contra Pontificios ostendimus, abrenuntiationem & exsufflationem veterum ab adulto baptizando non verò ab infantibus aut baptizante factam, ut & miraculosam ejectionem dæmonum corporaliter possidentium per illos qui tunc extraordinario charismate seu dono ac potestate ejectionis instructi erant (juxta *Mat.* 10. *v.* 1. *Marc.* 16. 1. *Corinth.* 12.---) non esse exorcismum infantum baptizandorum, qualem ex Papatu Lutherani retinuerunt, ac nunc contra nos non tantùm, sed & contra suos rectiùs sentientes ac meliora monentes (qui Crypto Calvinistæ ab *Eckhardo* salutantur) mordicus defendunt: uti videre est, apud *Hofmannum*, *Balduinum*, *Iohannem Gerardi*, *Heinricum Eckhardum*, & *Mylium*; cujus disputatio, mihi hactenus non visa, ab *Eckhardo ibidem* laudatur. Primam antiquitatem exorcismo negant exsertè inter Lutheranos *Hesshusius loco supra cit.* & *Gerh. Elmenhorstius in notis suis ad Gennadium cap.* 31. Ubi præmisso, quod ritus exorcismi & exsufflationis antiquissimus sit, citatis pluribus autoribus, sic concludit: Nullum tamen „de eo in SS. Scripturâ exstat mandatum, neque in descriptione baptismatis Justinus Martyr & Tertullianus illius meminerunt. *Centur. Magdeburgens. cent.* 1. *lib.* 2. *c.* 6. *fol.* 497. *centur.* 2. *c.* 6. *fol.* 110. *Iustinus Martyr. apol.* 2. *pro Christianis fol.* 73. 74. *Tertullian. de Baptismo tom.* 3. *fol.* 459. *Resp.* 4. Quod si antiquitatis reverentia exorcismum retinere suadeat, cur non etiam obstrictionem ad votum castitatis, cœlibatum ministrorum & monachorum, abstentionem mulierum in diebus purgationis suæ à baptismo & ab eucharistiâ, oblationes pro mortuis, Neminis admissionem ad baptismum duabus septimanis post quadragesimam, unctionem post baptismum, anabaptismum, aut unctionem hæreticorum qui ad orthodoxos transeunt, jejunium quadragesimale, non adorationem de geniculis die dominico & pentecostes, precationem versus orientem, abstinentiam clericorum à convivio bigamorum, abstinentiam à carnibus in sanguine, aut captis à bestiis, aut morticiniis, prohibitionem hæreticorum ab ingressu templi, de non jejunando die dominico aut sabbathi, & similes παιδιὰς ac nænias antiquis conciliis præscriptas: quod compendio disces ex *Photii Nomocanone*. Adde innumeros pene partim vacuos partim superstitiosos ritus

circa

circa baptiſmum, euchariſtiam, eccleſias ſeu templa, feſta, curam mortuorum, epiſcopos, parochos, clericos, monachos, laſos, pœnitentes, eorumque reconciliationem &c. de quibus teſtimonia antiquorum patrum & conciliorum indicant, imprimis *Joſephus Vice-comes*, *aliique libri rituales* alibi indicati. III. *Ratio*, eſt *Hofmanni in prælectionibus ſupra cit. pagin. B.* 3. ubi ad objectionem: *deficit probatio exorciſmi, poſtquam χαρίσματα illud in eccleſiâ ceſſavit.* Sic reſpondet: Abſit, ut ejus approbator ſim „ſententiæ, χαρίσματα planè in eccleſiâ ceſſaſſe. Etſi enim apoſtolicum, „& quod in eccleſiâ primitivâ frequens fuit miraculum pellendi diabo„los, tantâ autoritate non viget amplius, quantâ tum excelluit: tamen „admirandam, inexplicabilem, & validiſſimam vim eſſe miniſterii „euangelii contra diabolum & ſquamas ejus, non eſt dubitandum. Non „enim apoſtolis tantum dictum eſt, quod *Joh.* 16. legitur: Confidi„te, ego vici mundum, & 1 *Joh.* 4. potentior eſt qui in vobis, quam „qui in mundo eſt. Mundi enim princeps in Chriſto nihil habet quid„quam *Joh.* 14. in quo judicatus eſt *Joh.* 16. Qui Chriſtus non tantùm ſe „fortiorem probavit forti armato *Luc.* 11. ſed etiam eccleſiæ ſeſe obli„gavit perpetuò, inquiens, ego vobiſcum ſum uſque ad conſummatio„nem ſæculi *Matth.* 28. Nec apoſtolos tantum ſpectat promiſſio *Johan.* 14. ſed totam eccleſiam, cùm ſcilicet, inquit Chriſtus Amen Amen „dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & „majora iis faciet. Nam ego ad patrem proficiſcor. Et quidquid petie„ritis patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur pater in filio. „Hæc detrahere miniſterio euangelii & fidei Chriſtianæ, eſt omnem „conſolationem tollere: præſertim cùm in ſenectâ mundi, quâ au„geſcit furor Satanæ, fidei virtute in Chriſto magis opus ſit, quàm an„teà. Nolo igitur ſocius eſſe illius ſententiæ, quæ exorciſmi vim hodier„næ eccleſiæ, & in hâc omnibus fidelibus præcisè derogat. *Reſp.* argumentum hoc ductum à perpetuitate chariſmatum & virtutis ejectivæ dæmonum, quæ verbi miniſterio in eccleſiâ Lutheranâ & ordinariæ ejus efficaciæ annexa ſit, ab ejuſdem profeſſionis Theologis, *Chemnitio*, *Balduino*, *Eckhardo* &c. latis ſuperque protritum eſt. Illi enim miniſtrorum ſuorum verbis in exorciſmo adhibitis nullam vim niſi σημαντικὴν, typicam, & commonefactoriam tribuunt, nec ullum extraordinarium chariſma, quale erat apoſtolorum, ſuis miniſtris tribuunt, nec ullum mandatum aut exemplum apoſtolorum, conſequenter ullum jus divinum, ullum ἐνεργείας hic locum habere concedunt. Videatur inter alios *Balduinus loc. cit. & Joh. Gerhardi in collegio c. VVendelinum Diſſ.* 11. Sed apud *Hofmannum* hæc omnia aliter ſe habent: quamvis contradi-

ctione carere non videatur, quod charismata vindicaturus ecclesiæ hodiernæ in usu exorcismi infantum, ea alleget scripturæ testimonia, quæ aut de ordinariâ ministerii efficaciâ, & Christi assistentiâ intelligi debent; aut si quædam etiam extraordinarium quid contineant, æquè miraculosis à morbis, veneno, cœcitate, claudicatione, morte, dæmonum corporali possessione liberationibus, ut & donis linguarum ac prophetiæ applicanda sint: hæ enim operationes apostolis, aliisque illo tempore promissæ, & ab iisdem editæ. Vide *Matth.* 10. *vers.* 1. *Luc.* 10. *vers.* 9. 17. 18. *Marc.* 16. *v.* 17. 18. *Actor.* 2. *v.* 4. & 3. *v.* 6. 7. & 8. *v.* 6. & 9. *v.* 40. & 13. *v.* 12. & 14. *v.* 3. 9. 10. & 16. *v.* 18. & 19. *v.* 11. 12. & 20. *v.* 9. & 21. *v.* 9. 10. 11. & 28. *v.* 5. 8. Confer 2. *part. select. Dispp. tit. de Miraculis, de Prophetiâ, de Charismatis.* IV. *Ratio*, ducitur à Dei jussu, promissione, potestate Ecclesiæ concelsâ; ideoque esse diabolo formidabilem, & opus divinum. Sic *Justus Menius in libello de exorcismo* Witteberge anno 1551. excuso: teste *VVendelino Exercit.*. 90 §. 5. *contra Joh. Gerhardi. Resp.* probatio minoris, seu principalis syllogismus in Menio (prout citatur à *VVendelino*) non comparet: est itaque mera petitio ejus, quod est in quæstione. Et contrarium nobiscum statuunt, ex Lutheranis *Hunnius*, *aliique hactenus citati*; qui omnes excusant, tanquam ἄχαφον, & adiaphorum tolerabile.

APPENDIX II.

ADficimus aliquot problemata. I *Probl.* An dæmones possidentes per naturalia aliqua remedia, quibus inducatur complexionis mutatio & talis aut talis dispositio corporis, pelli, aut à possessione prohiberi queant? *Resp.* Tale quid quorundam sententia habet. Nos negamus, *quia* Diaboli præsentia & unio cum corpore humano, tanquam formæ assistentis, non pendet ex dispositionibus corporalibus: Ipse enim rebus corporalibus directè non afficitur; nec est agens naturale, sed liberum. Quamvis non diffiteamur per corporis dispositiones dæmonibus aliquando dari, observari, captari occasionem homines hoc aut illo vexationis genere porissimum affligendi. Confer, quæ de lunaticis dicimus *in* 1. *part. sel. Dispp. tit. de Energumenis*; & *suprà Dispp. de Magiâ.* II. *Probl.* An apostoli, non obstante charismate ejectionis, ob defectum fidei effectum ejus aliquando non assecuti, & an tali ἀτέλειᾳ post acceptam plenitudinem charismatum *Actor.* 2. obnoxii fuerint. *Resp. Aff. pr.* ex *Matth.* 17. *Neg. poster.* ex hâc ratione, quod in doctrinâ tunc facti fuerunt infallibiles, & con-

Digitized by Google

& consequenter in motu fidei & patratione miraculorum, quibus doctrinam suam confirmabant. Alioquin laborasset causa & autoritas fidei apud infideles, apud quos & propter quos signa illa edebantur, & ad quæ tanquam motiva fidei per remotionem præjudiciorum & impedimentorum Christiani infideles ablegabant. III. *Probl.* Quid sentiendum de verborum *Numer.* 10. *v. ult. exurge Deus &c.* impositione in caput energumeni: & de lectione principii euangelii Johannis, *In principio erat verbum &c. Resp.* esse superstitionem & merum scripturæ abusum. Verba enim illa virtutem ejectivam non habent, aut naturalem aut supernaturalem ex mandato & promissione divinâ. Confer *supra Disp. de superstitione, ubi de verborum inefficaciâ.* IV. *Probl.* Quid statuendum de veterum quorundam gloriationibus super diabolorum coactione per verba, aut per signum crucis? *Resp.* ut dicam quod res est, nimia fuit eorum credulitas & amplificatio. Dictum *Cypriani de duplici martyrio* supra citavimus. Addimus nunc Lactantium lib. 2. c. 16. *cum* lib. 4. c. 27. *Maximis*, inquit, *sæpè ululationibus editis verberari se, & excedere, jam jamque exire proclamant.* Quasi dæmones mentiri aut simulare nequeant. Aliter sanè *Tertullianus* supra *citatus.* Quin & Pontificii in *suis historiis* seu *legendis* non pauca exempla referunt, de dæmonibus sub formâ crucifixi apparentibus, & sacra verba loquentibus. V. *Probl.* An obsessi in ecclesiam sint deducendi, saltem ut publicis precibus pro ipsorum liberatione postulatis & ille concipiendis intersint. *Resp.* Pontificii tum praxi tum doctrinâ suâ affirmant hoc esse convenientius. Vide *Raphaëlem la Torre cap.* 27. *advertentiâ* 12. convenienter hypothesibus suis de templorum sanctitate, deque imaginum, crucis, reliquiarum, & Dei panacei præsentiâ: hæc scilicet horrent dæmones, & locus sacer ipsis invisus est. siquidem *R. la Torre* credendum sit. Eâdem consequentiâ *Lancelotus in Institut. Iuris Canonici*, statuit mortuos sepeliendos in locis sacris & religiosis, *quod minus ibi à spiritibus vexantur immundis.* Nos putamus non magis energumenis in ecclesiâ curandos, quam maniacos, phreneticos, epilepticos. Si enim diabolus preces & verba scripturaria audire non sustinet in templis (uti volunt) certè non minùs iis coërcebitur in domibus privatis. VI. *Probl.* An per musicam instrumentalem dæmones fugari queant. *Resp.* Directè, aut physicè, *Neg.* quamvis fermentantis melancholici humoris & delirii acerbitas, quam dæmones pro libertate suâ tanquam commodam occasionem vexationis, observare & arripere solent, musicæ deliciis leniri & spiritus animales in homine excitari queant 1. *Sam.* 16. Sic tamen ut eo ipso non cogantur dæmones discedere. Et hâc cum distinctione intelligendus *Cassiodorus lib.* 3. *variar.* §. 40. ubi Musicæ ef-

fecta mirum in modum amplificat : *Repulit*, inquit, *Lyra Davidica diabolum, ſonus ſpiritibus imperavit.* Vide 1. *part. ſelect. Diſpp. tit. de Energumenis part.* 2. §. 10. *& tit. de Nat. & Operat. dæmonum part.* 1. §. 9. ubi autores Magici, Gentiles, Pontificii ſtatuentes dæmonas affici rebus ſenſibilibus referuntur. Qui omnes, & nominatim *Burgenſis*, *Serrarius*, *Del Rio*, ſatis doctè refutantur à *Raph. la Torre in Tract. de poteſtate eccleſiæ coërcendi dæmonas circa obſeſſos cap.* 17. Ex noſtris plenè & eruditè idem agunt *Raynoldus in cenſurâ lib. apocryph. & Steph. Clotz Theol. Roſtoch. in tr. de Angelis. Diſp.* 11. VII. *Probl.* An apud Judæos ante & poſt adventum Chriſti fuerint exorciſtæ, & an jam inde à Salomone ars eorum exorciſtica deduci poſſit. *Reſp.* Ita quidem velint Pontificii, ut ordinem ſuorum exorciſtarum hinc probare poſſint. Quod *Joſephus refert lib.* 8. *antiquit c.* 2. *de Eleazaro odore radicis dæmonem è naribus extrahente*, nimis aut fabuloſum aut magicum eſt: quamvis inter eccleſiaſticos ſcriptores ab *Hieronymo* numeratus ſit; uti non ſine ſtomacho contra *VVierum* contendit *Fayus in ſuo Energumenico pag.* 98. Quod *Matth.* 12. *v.* 27. de filiis Judæorum dicitur, inde nihil certi habetur : quandoquidem commodè id exponi poteſt de apoſtolis. Vide *comment. ad loc. cit.* Quales dæmonum ejectiones à Judæis & Gentilibus factæ ſint, fusè docetur à *Raynoldo in libr. apocr. prælect.* 194. 195. *&c.* VIII. *Probl.* An conveniat fidelibus diabolo poſſidenti aut per ſpectra & apparitiones infeſtanti imperativo modo dicere: *vade*, *diſcede*, *deſiſte*, *dimitte*, *abi in abyſſum* : aut, *mando tibi in nomine Dei aut Chriſti*, ut hoc vel illud *facias*, aut *omittas*. *Reſp. Neg.* 1. *Quia* otioſum & temerarium eſt velle mandare diabolo aliquid, in quem & in quod poteſtatem & donum peculiare tibi divinitus conceſſum eſſe, per extraordinariam aut ordinariam revelationem certus non es. Jam verò peccatum eſt, quicquid non eſt ex fide. *Rom.* 14. 23. Et neſcis cujus ſpiritus ſis, *Luc.* 9. *v.* 55. 2. *Quia* poſſet quis câdem temeritate, & Dei tentatione increpare ventos. *Matthæi* 8. 26. claudo dicere, *ſurge & ambula.* Actor. 3. ſurdo, *epphata* Marc. 7. 34. 3. *Quia* ſi dæmon non pareret, ſed magis vexaret, jam ſe & fidem ſuam mandator ludibrio dæmonis & infidelium exponeret; atque unà infirmos, aut in bivio poſitos ſcandalizaret. Sed ſi quis dæmoni verbis ac geſtibus minanti & terrenti, aut factis infeſtanti opponat has ſimileſve formulas, *Deus aut Chriſtus te increpet*, *compeſcat*, *confundat*, *expellat*, *abigat* &c. per modum voti non arbitror illicitum eſſe : quia tale votum reducitur ad precationem, quæ vel expreſsè vel implicitè eſt conditionata. Et in tali precatione non confundimur : quia Deus illam, ut & alias conditionatas, ſemper exaudit

audit ad ſalutem ejus, qui in ſpiritu & veritate precatur. Sed excipiat quis 1. *except.* contra tertiam rationem: quamvis in morbis aliiſque hujus vitæ malis adhibita remedia effectum non ſortiantur, non tamen fruſtranea eſt nec proſtituitur fides & precatio, neque ideò jubemur à remediis abſtinere. *Reſp.* Non eſt eadem ratio. Quia media hæc ſunt ordinaria partim in regno potentiæ Dei ſeu in regno naturæ, partim in regno gratiæ præſcripta 1 *Timoth.* 4. *v.* 3. 4. Sed mandatum hominum ad quod tanquam inſtrumentum & ſignum morale pellitur & coërcetur diabolus, eſt medium in extraordinariâ gratiâ, promiſſione, & revelatione divinâ fundatum. 2. *except.* Quamvis effectus parendi non ſemper ſequitur mandatum noſtrum, non deſinimus tamen mandare hominibus. Ergò. *Reſp.* Longè diverſa eſt ratio. Quia ordinem, ſubordinationem, coordinationem ſuperiorum & inferiorum, officiaque mandandi & parendi in ſocietate hominum Deus autor naturę inſtituit: nec ulla ἀπαξία aut deviatio ab hoc ordine, ordinem jure divino & naturali ſtabilitum labefactare debet. Atqui hominum cum dæmone ſocietatem, ſymbioſin, ſubordinationem, coordinationem Deus nec ut autor naturæ, nec ut autor gratiæ ordinariæ & communis ſalvandorum inſtituit; ſed meram inimicitiam & πόλεμον ἄσπονδον *Gen.* 3. *v.* 15. cum *Epheſ.* 6. 12. *Iacob.* 4. *v.* 7. Quomodo autem illi reſiſtendum ſit, & quibus armis docet apoſtolus *Epheſ.* 6. *v.* 12. Inter ea autem non comparent exorciſmi, nec verba mandati ſeu imperii. IX. *Probl.* An ex dæmonibus aliqua quærenda ſint, quæ ad res naturales, aut humanas, aut divinas, aut ſtatum, qualitatem, facta dæmonum, ſive poſſidentium ſive infeſtantium pertinere videntur. *Reſp.* Nequaquam. *Quia* nihil ex illo diſcere licet. De quo in *Deſper. Causâ Papatus*: ubi calumniam de Lutheri magiſtro retundimus. *Deinde*, aut fieret illud per modum imperii, aut per modum petitionis, ſeu precationis. *Illud* licere, nemo ſanus affirmaverit. Nec *illud*; niſi quis poteſtatem mandati, coactionis, & ejectionis à Deo acceperit. X. *Probl.* An ſicut ad alios quoſcunque morbis animi aut corporis afflictos, præſertim in paroxyſmo morbi, dolorum, aut in mortis agoniâ poſitos, miniſtri eccleſiarum advocantur, ut verbo & precibus eos fulciant, atque adjuvent: ſimiliter ad obſeſſos advocandi ſint! *Reſp.* De obſeſſis extra paroxyſmum arreptionis poſitis, *Aff.* De ijſdem in ipſo paroxyſmo poſitis, *Neg.* ſiquidem hominem obſeſſum reſpicias: illi enim in precibus à miniſtro tunc præiri, idemque verbo adhortationis & conſolationis erigi, & fulciri nequit; quia uſus ſenſuum & rationis in illo impeditur. Nihilominus propter & ad aſtantes verbum Dei, occaſione ita ferente, loqui poterit miniſter,

niſter, & iis in precibus præire. XI. *Probl.* An extra neceſſaria pietatis ac caritatis officia, conveniat miniſtris arreptitios ſpectare, aut rei novitatis ac curioſitatis causâ inviſere. *Reſp. Neg.* Juratos inimicos ſuos, maledicos, furioſos, contentioſos, obtrectantes, convitiantes, blaſphemantes, homo prudens curiosè aut otiosè non frequentat; ne occaſionem præbeat illis blaſphemias in Deum & pietatem, mendacia & convitia in proximum, in ſe & ſuos evomendi; quibus animus ipſius conturbetur, hoſtes fortè aſtantes cupidè hauſtis delectentur, infirmi ſcandalizentur. Multo magis ab otioſis ejuſmodi ſpectaculis & audientiis abſtinebit ſcriba doctus ad regnum cœlorum. Præſertim cùm noverit, Pontificios dæmonum teſtimoniis contra religionem veram & pro Papatu uti ſolere; atque adeò ex illis quærere ac diſcere, quæ (opinione ipſorum) faciant ad ædificationem proximi. XII. *Probl.* an cum dæmonibus ſive poſſidentibus ſive per ſpectra infeſtantibus diſceptandum, aut verbis contendendum, ſuper communi aut ſpeciali aliquâ veritatis & juſtitiæ causâ? *Reſp.* Non video cui bonæ rei hoc fieret ab illis qui obſeſſo adſunt. Neque enim dæmonem paſſivè convincere potes, quippe in termino, non in viâ, jam poſitum: nec obſeſſo prodeſſe, ſiquidem in paroxyſmo verſetur. Optimum ergò eſt dæmonis mendacia, blaſphemias, cavillationes, calumnias, ludicra ſophiſmata contemnere, & ſilentio ac contemtu vindicare: haud aliter ac Hiskias populum muniebat contra blaſphemantem Rabſake 2 *Reg.* 18. *v.* 36. Aut ſi quid dicendum putes, ſufficere *increpet te Deus &c. Jud. v.* Sed ſi aſtantium aut poſſeſſi ad ſe reverſi & extra paroxyſmum poſiti ignorantia, dubitatio, infirmitas poſtularet, ut diaboli ſophiſmatis, calumniis, blaſphemiis in fidem aut pietatem vel ſimplex inficiatio vel inſuper ex ſcripturis refutatio reponatur: non magis illud abſurdum eſſet, quam ſi blaſphemiis hæretici aut athei, aut Judæi &c ſophiſmata, mendacia, calumnias, in pari neceſſitatis caſu confundamus. Cæterum frequentes illæ velitationes & diſceptationes cum diabolo, quæ in vitis & legendis ſanctorum occurrunt, ſi accuratè ad normam ſcripturæ examinarentur, non ſine cenſuris adverſus materiam aut formam tranſirent. Quod ad tentationes dæmonum ſpirituales ſeu mentales & internas, quibus concitatur aut ſe miſcet propria noſtra corruptio, earum longè alia eſt ratio: iis à tentato fortiter reſiſtendum mentali & internâ refutatione; quæ aliquando occaſione ſolitudinis noſtræ in verba & voces erumpit. Injectiones verò, quæ ita vocantur, diabolicæ, in quibus non cooperamur, fortiter contemnendæ, rejiciendę, ipſique impuriſſimo ſpiritui ἐδιλύγματα ipſius in ſolidum relinquenda. Quandoquidem verò ex abundantiâ & commotione

tione cordis os loqui, & homo exterior affici ſolet? nil mirum ſi euripus cogitationum verba aliqua exęſtuet. Sed de internis diaboli tentationibus alibi. XIII. *Probl.* Quid de caſu tentatæ exorcizationis & ejectionis per Lutherum, an. 1545. ejuſque malo ſucceſſu, quem nobis Pontificii perpetuò objiciunt, credendum ſit. *Reſp.* Eſſe excogitatum commentum infinitis aliis de Luthero, Zwinglio, Calvino, Bucero &c. annumerandum. Vide fabulæ hujus narrationem apud *Fayum in Energumenico pag.* 104. Et *Corn. à Lapide in Actor.* 19. *v.* 15. quorum ille teſtes laudat *Laur. Surium in Commentar.* rerum in orbe geſtarum (in quo non invenio) *Lindanum dial.* 3. *& Staphylum* teſtem ſcilicet oculatum: iſte eundem *Staphylum contra Smidelinum p.* 400. *& Bredenbachium collat.* 7. Sed quidquid dicant infelices illi mythologi; certum eſt Lutherum & doctrinâ & praxi ſuâ ab ejuſmodi exorciſmo, qualem illi affingunt, quam maximè alienum fuiſſe. Quin & in hoc ipſo caſu hoc ipſum apertè teſtatus eſt: uti videre eſt apud *Froſchelium in concione de Angelis, & in Theatro diabolorum part.* 1. *pag.* 59. ex quibus rei geſtæ hiſtoria breviter exponitur à *Balduino lib.* 3. *Caſuum cap.* 3. *caſ.* 11. Staphylus ſolus teſtis, uti fertur, oculatus, probationem hic facere nequit, juxta leges. Præterquam quod omnis apoſtata ſit oſor ſui ordinis (ut habet Monacho-Papiſticum proverbium) & conſequenter, quod meritò ſuſpectus ſit hic teſtis, præſertim alibi in mendaciis deprehenſus. *Reſp.* 2. Dato non conceſſo Lutherum illo in caſu ilico non expuliſſe dæmonem: quid inde plus inferri poterit, quam ex millenis eorum exorciſmis, quibus dæmones non cedunt, & quos toties circa unum obſeſſum repetunt. Meminiſſe debebant doctrinæ ſuæ, quâ ſtatuunt effectum ejectionis non pertinere ad „ donum gratiæ gratum facientis, ſed ad liberationem quandam à malo „ pœnæ, non ſolùm ex proprio demerito ſeu obice (exorciſtæ ſcilicet aut „ energumeni) impediri poteſt, ſed etiam propter majorem utilita- „ tem animæ, vel in aliorum exemplum, aut propter aliud eccleſiæ „ commodum. Sic *Zvvarez in* 3. *tom.* 3. *Diſp.* 15. *ſect.* 4. qui ibidem adducit verba *Auguſtini, lib.* 83. *quæſt. qu.* 79. *Cum autem non cedunt his ſignis hujuſmodi poteſtates, Deus ipſe prohibet occultis modis* &c. *Reſp.* 3. Quidquid fuiſſet de illo eventu, ſaltem doctrinæ & profeſſioni Lutheri non magis hinc præjudicium creari poteſt, quàm diſcipulorum *Mat.* 17. qui dæmonem ejicere non poterant.

DE SORTIS ALIISQUE DIVINI NOMINIS ABUSIBUS.

Resp. ABRAHAMO vanden HEUVEL, Medioburgo-Zeland.

Ad diem 24. Decembr. 1636.

PRÆMONITIUNCULA AD LECTOREM.

Exhibeo contra morem meum, primam hujus disputationis partem quæ est de Sortibus, absque ullâ per διορθώσεις φροντίδας emendatione, accuratione, additione: excepto uno sphalmate typographico, quod sensum nullum contextui relinquebat. Ratio quæ me movit hæc est, quod acri censurâ & plusquam criticâ curiositate ab aliquo publicè exagitata sit. Ei ex professo statui respondere, exhibito fideliter meo contextu, uti tumultuariâ operâ anno 1636. in disputatione Academicâ eum proposueram, unà cum censoris oppugnationibus, anno 1638. editio Sed quia Typographus monet librum hunc in molem satis magnam nunc excrevisse, & res suas minimè ferre, ut editio ejus diutius proferetur, cogor peculiari libello vindicias illas reservare. In sequentibus hujus Disp. partibus agam more meo, sine ullo censoris mei præjudicio: quippe qui in secundâ & tertiâ parte nihil censurâ notavit, ne quidem præ se tulit se eus verbulo attingere velle.

Circa tertium Decalogi præceptum agendum potissimum 1. *de Iuramento.* 2. *de Votis.* 3. *de Maledictionibus, Benedictionibus, deque Exorcismis.* 4. *de Confessione fidei & Martyrio.* 5. *de Sortibus.* 6. *de Provocatione ad judicium Dei.* 7. *de Vanis otiosisque verbis aut factis abusum nominis divini implicantibus. Nos reliquis quatuor in aliam occasionem reservatis, de tribus posterioribus nunc acturi, ac primum de Sortibus I. præmittemus quædam præcognita. II. Capitalem controversiam de Sortibus ludicris explicabimus. III. Casus & quæstiones nonnullas decidemus.*

1 VOcum explicatione omissâ, de quâ plurima *Math. Martinius in Lexico*, sortis definitio investiganda, quæ non malè sumitur ex verbis Augustini in Ps. 30. concione 2. *Sors*, inquit, *non est aliquid mali, sed res est in dubitatione humanâ divinam indicans voluntatem.* & paulò pòst appellat *judicium divinum*, &, *in sorte non est electio sed voluntas Dei.* Apud *Summistas Pontificios* vix exsertam definitionem invenias, *Thomas* & *Scholastici ad* 22. *qu.* 95. a. 8. quamvis meminerint definitionis Augustini, aliter tamen ipsi definiunt. Sic enim ex & cum Thomâ Malderus ad 22. tract. 10. c. 7. dub. 9. *Sortes dicuntur cum aliquid fit ut ex ejus eventu res occulta vel dubia cognoscatur vel discernatur.* Sed nimis laxa hæc definitio consulto ita concepta,

ut

ut laxam suam doctrinam de sortibus (quam videre est apud *Cajetanum ad locum Thomæ cit.* & *Toletum, aliosque*) sub hâc comprehendant. Nostri melius definiunt cum Aretio problem. tom. 1. p. 813. *Est modus consulendi Deum rarior quidem, attamen in his eventis, ubi nec ratio aut consilium hominum commodè adhiberi potest.* Et Borrhao. Comment. in Numer. 26. *Sors sacra est periclitatio alicujus eventus sub Dei ductu, qui sit & Deo gloriosus & Ecclesiæ salutaris.* Perspicua & plena est descriptio *Amesii Medul. lib. 2. c. 12.* Ubi eam vide. Definitioni Augustini atque adeo nostræ inhæret *Masius commentar. in Iosuæ 7.* Porrò definitio nostra colligitur ex *Prov. 16. 33.* cum 18. 18. Ita ut in ratione suâ formali sors omnis includat respectum ad Deum & dependentiam ab ipsius speciali atque immediatâ providentiâ, per quam solam eventus seu casus sortis determinatur, quamvis homines mittentes sortem de eo sæpè non cogitent, nec petitionem judicii divini intendant. Ut ex nostris ostendit *Martyr in locis comm. class. 1. c. 5.* & solidè *Amesius loc. cit.*

Consectar. I. *Malè Cicero de divinat. definit sortem*, nihil aliud esse quàm spectare temeritatem & casum, ubi nec ratio nec consilium valent. II. *Malè* Cajetanus in 22. qu. 95. a. 8. *statuit non peccari absolutè, si sortes exspectentur à fortunâ: Nec satis benè ibi contradicit* Thomæ contra Gentes lib. 3. c. 154. *condemnanti exspectationes sortium à cælo.*

Variè dividuntur sortes, respectu objecti seu materiæ in divisorias, consultorias, divinatorias. *Peucerus de Divinat.* distribuit in politicas, divinas, divinatorias. Alii in divinas, humanas, diabolicas. Respectu materialis externi seu instrumentorum, circumstantiarum, fiebant enim per globulos, tesseras, chartulas &c. conjiciebantur in sinum, aut urnam, aut hydriam, aut galeam &c. Respectu usus sortientium, sic sortes Prænestinæ, Liciæ, Deliæ, Antiatinæ &c. Nos illis omissis (de quibus *Peucerus libr. cit. Aretius, Martyr in loc. comm. Delrio disquis. Magic. lib. 4. c. 2. qu. 7.* nonnulla etiam *Rosinus* & *Dempsterus in antiquitatibus*) sortes *divisorias* dicimus esse, quæ adhibentur cum dubitamus, cui aliquid sit adjudicandum in hæreditate, in bonis, in honoribus, oneribus, labo[illegible], periculis, &c. Suntque vel publicæ vel privatæ; rursum vel sacræ *Levitic. 16. 1. Paralip. 26. Actor. 1.* vel civiles: quæ rursum vel ordinariæ *Proverb. 18. 18.* vel extraordinariæ 1. *Samuel. 10. Iosuæ 14. & 15.* Divisorias sortes esse licitas omnes hodiè concedunt *Iurisconsulti, civiles & canonici ad caus. 26. q. 2. c. Sors*, pariter cum Theologis Pontificiis & nostris: quamvis *Hieron. in Ionæ 1.* omnem usum sortium videatur rejicere, qui fortè ex occasione abusuum in extremam hanc sententiam compulsus fuit. Addunt autem *Cajetanus in 22. qu. 95.* 2

a. 8. & *Malderus loc. cit.* conditiones & limitationes quasdam, quibus hæ sortes sint licitæ. Plenè magis & perspicuè conditiones exhibet ex nostris *Martyr. loc. cit.* nos illum secuti, pauculis additis ita eos designamus. *Prima* est ne temerè veniatur ad sortes, prius enim utendum est spiritu Dei, verbo, ratione: Et si humana prudentia despicere non possit, aut si possit, tamen invidia aliâ ratione declinari non potest, tum demum necessitas gloriæ divinæ & boni publici aut privati suadet sortem. *Secunda*, ut ad sortes religiosè accedatur cum intuitu providentiæ divinę, & exspectatione determinationis ab hujus judicio, & animo acquiescendi in ejus voluntate. *Tertia* ut absit superstitio. *Quarta*, ut materia sortis sit res justa & licita, & quidem seria ac alicujus momenti. *Sexta*, ne ad sortes adhibeatur Euangelium aut verbum Dei. *Consultoriæ* sortes sunt quando inquiritur quid in rebus ambiguis judicandum aut faciendum. De facto præterito inquiritur *Iosuæ* 7. de futuro inquirit seu consultat rex Babylonis *Ezech.* 21. *v.* 21. 22. Has autem absolutè illicitas dicimus, nisi Deus extraordinariò eas præscribat. Aut enim judicium exspectatur à fortunâ, hoc est ab idolo, quod vanitatis & superstitionis est; aut à diabolo, quod est Magiæ; aut à Deo, quod est præsumptionis, & nihil quam Deum suum tentare, cùm homines nesciant cujus spiritus sint. Nam exempla Saulis & Regis Babylonii in scripturâ, authenticam fidei morumque regulam non faciunt. Quæ à *Toleto aliisque* adferuntur ex *Augustino epistol.* 180. *ad Honoratum*, & *de doctr. Christian. lib.* 1. *c.* 28. de sortitione faciendâ inter Ecclesiæ ministros & inter pauperes, ad divisorias sortes referri possunt, ut cum *Zvvarezio* etiam observat *Malderus loc. cit.* Hæret ergò aqua Pontificiis, qui cum consultorias tanquam absolutè malas nobiscum condemnârunt (sic *Malderus*) tamen ad palliandam suorum superstitionem, tandem excipiunt adversus hanc suam doctrinam: ut *Del. l. c. & Cor. à Lapide in Act.* 1. laudat Franciscum Assisium sortito captantem sententias scripturæ primò in Euangelio occurrentes, easque capessentem pro regulâ vitæ, ut refert *Bonaventura in ejus vitâ. Divinatoriæ* sortes sunt quę adhibentur ad prænotionem futurorum. Sunt autem illæ vel licitæ seu divinæ, vel illicitæ. Et hæ rursum vel vanæ, vel superstitiosę, quæ scilicet directè sunt contrà religionem. Superstitiosæ pertinent vel ad superstitionem simpliciter diabolicam eamque vel explicitam vel implicitam. Longè latèque hę sortes olim vagatæ sunt: de formis & ritibus earum videri potest eruditissimum opus *Peucceri de Divinationibus*, & *Aretii problemata*, post quos & ex quibus, ni fallor, non pauca annotavit *Delrio disq. Mag. lib.* 4. *c.* 2. *qu.* 7. *Demsterus in paralip. ad lib.* 2. *antiquit. c.* 7. & *Alciatus parerg. lib.* 5. *c.* 22. peculiari-

ter

ter de sortibus in Oraculis adhibitis. Vide & *ICC. ad L. de Maleficiis, Sacrilegis & Mathematicis*; & *Canonistas ad caus.* 26. *qu.* 2. *c. sortes.* Porrò refutantur ejusmodi sortes ab *authoribus tit. & tract. de Magiâ, Divinatione, Prophetiâ, Superstitione*, inter alios à *Sirenio de Fato lib.* 2. *c.* 38. *Lessio de Superstit. lib.* 2. *c.* 43. *dub.* 9. *& Scholasticis ad Thomæ qu.* 22. *qu.* 95. *a.* 8. *Delrio. loc. cit.* Quamvis hic postremus non omnia ita expugnet, quin conniveat ad quasdam sortes, immo eas tueatur, in gratiam scilicet Romanæ Ecclesiæ, quæ illis superstitionibus non paucis etiamnum inquinata est, & olim vehementer se polluit. Nec tamen veretur more infamium scortorum innocentissimę famæ doctissimi *Peuceri loco cit.* quasi aliud agens labem aliquam aspergere, ac si ille alicujus fecisset sortes divinatorias. Papatus crimina vide à nobis detecta in *Desper. caus. Papatus lib.* 1. *sect.* 4. *pag.* 34. Hodiè etiamnum apud Gentiles in Japoniâ sortes divinatorias admodum frequentatas testatur *Xaverius epistol. lib.* 3. *epist.* 5.

Consectar. 1. *An per sortem propriè dictam Mathias sit creatus Apostolus? A. contra varias & non necessarias antiquorum quorundam conjecturas, quas vide in* Commentar. à Lapide in Actor. 1. *II. An verisimile sit Apostolos sortitionem illam Iudaicâ consuetudine tantum, & absque Spiritu S. instituisse, ut volunt* Chrysostom. & Beda ad Actor. 1. *N. III. Sortem consultoriam nunquam esse licitam, quamvis conditiones à* Cajetano in Summulâ, & Toleto lib. 4. c. 15. *præscripta observentur, quia nullâ scripturâ aut ratione nititur.* Accedit, quod quidquid laxi illi conscientiæ Magistri videantur limitare, tandem tamen *ibi* sua tollant & resorbeant. Notentur hæc verba Cajetani: *Ex hoc quod Euangelia ad secularia negotia consuluntur, non incurritur mortale: quia non est hoc contra divinam reverentiam: sed quia præter eam videtur* ideò Augustino *displicet. Posset tamen, ut puto, tali fide & reverentiâ ac necessitate fieri, ut nullum esset in hoc peccatum. IV. Satis profanè* Delrio lib. 4. c. 5. qu. 2. de sortibus divisoriis licitis: *Debet adhiberi simplex sors sine ullâ superstitione vel abusu rerum sacrarum aut scriptura sanctæ: non tamen est mortale peccatum, nisi magna adsit irreverentia.*

Controversia capitalis est de sortibus ludicris, an illæ scilicet ad licitas 3
divisorias sint reducendæ. Pontificii vulgò affirmant. Sic enim *Corn. à Lapide in commentar. ad Ionæ.* 1. *Huc spectat*, inquit, *contractus sortium, qualis est in lusu aleæ. Delrio lib.* 4. *c.* 4. *Toletus lib.* 5. *c.* 27. *Balduinus in casibus lib.* 4. *c.* 4. *casu* 10. probat lusum aleæ & chartarum, cum fit non lucri sed animi causa &c. Ex nostris, Theologus Anglus *Gattakerus peculiari tractatu* sortes ludicras defendit tanquam ex se non malas; cujus

rationes popularis ipſius *Iacobus Balmfordus tractatu peculiari* oppugnavit. Nos cum *Daneo*, cujus tractatus de hâc controverſiâ exſtat, & cum noſtrate practico eximio *Ioh. Taffino libr. de emendatione vitæ*, omnibuſque, ni fallor, Theologis, Gallis, Belgis, pleriſque Anglis & Scotis, immo omnibus ferè Reformatis ſtatuimus luſus illos non tantùm propter injuſtum lucrum & proximi expilationem, ſed etiam ex ſe & ſuâ naturâ propter abuſum ſortis eſſe illicitos. Rationes noſtræ ſunt. *Primò*, quia ſors ex ſe eſt medium explorandi providentiam & judicium divinum, & quia à providentiâ Dei immediatâ quaſi omne judicium ac eventus ſortium dependet *Prov* 16. *v.* 33. Ut ibi exponunt & obſervant *commentatores*. Vide *Mercerum*, *Lavaterum*, *Corn. à Lapide*, & ex Judæis *R. Aben Ezram*. Atqui irreverentia eſt per ludum & jocum, ac tantùm fallendi temporis Cauſa Dei ſui judicium explorare. *Secundò*, Quia qui ſortes ducit, ſi non explicitè ſaltem implicitè rem ſuam committit ſuperiori cauſæ quam naturæ aut arti; at ea nulla eſt niſi Deus: Nam ut Chriſtianus ab idolo fortunæ, aut à diabolo felicem eventum exſpectet, vix credendum eſt. Atqui coram Deo ſuo tàm propè verſari, ad illum judiciumque ejus ire, cum alia media deficiunt, abſque timore & tremore non convenit, ſaltem non convenit ludibundos in tantâ re verſari. Hoc expugnaret reverentiæ & timori Dei *Ieſa.* 66. 2. & 8. 13. *Tertiò* omnia exempla ſortium in ſcripturâ apud pios uſitata, nihil aliud quàm rei gravitatem, modi & uſus reverentiam, & finis non vanitatem ſed neceſſitatem atque utilitatem indicant. *Quartò*, ex adjunctis & conſequentibus aut ſemper aut ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ iſtarum ſortium, facilè de arboris bonitate judicari poteſt. Sunt enim luſus illi ſuprà omnes alios ſubjecti ſecretæ cuidam maledictioni. Quod arguunt blaſphemiæ, execrationes, furioſæ & impotientes eventuum cupiditates atque exſpectationes, indignationes in Deum, aut fortunam aut in proximum, denique luſuum iſtorum ſervilis inſatiabilitas, quod homines iis nec modum, nec finem imponere, quodque noctes & dies vix quieſcere poſſint. *Quintò*, ex ſuffragiis antiquitatis *Clementis Alexandrini lib.* 3. *c.* 11. *Cypriani epiſtol. de aleatoribus*, *Chryſoſtom. homil.* 6. *in Mattheum*, *Concil. Eliberin. can.* 79. *Auguſtin. epiſtol.* 119. Jure civili luſus illi ſatis, opinor, ſtigmatizantur *tit. D. & C. de aleatoribus*, & ſic *Iure Canonico c. Clerici de Vitâ & honeſtate Clericorum*. *Lyranus in præceptorio* novem rationibus eos oppugnat. Idem facit *Antoninus part.* 2. *tit.* 1. *c.* 23. 6. ubi enumerat 21. peccata quæ in illis ludis interveniunt; addit tot eſſe ſcelera in ludo quod ſunt puncta. *Hoſtienſis in ſummâ tit. de exceſſibus prælatorum* refert ſexdecim crimina, quæ in talibus perpetrari ſolent. Hos ſequitur *Petrus de Ravennas in alphabeto aureo, verbo ludat*,

ludus, & *Ignatius Lopez de Salsedo in practicâ criminali Canonicâ cap.* 70. *de Aleatoribus*, ubi graviter imprimis incessit Clericos aleatores, & pœnas à canonibus in eos constitutas strictè urget; citat pro rigidâ sententiâ esse scil. peccatum mortale si Clericus utatur illis ludis, *Baptistam Caccialupum & Paridem de puteo tractatibus de ludo. Sylvester in summâ, voce ludus*, omnia hæc incrustat, & tàm laicis quàm Clericis pulvillos consuit, sed improbè ineptis rationibus. Ex nostris imprimis præcisè hanc causam tuentur *Martyr. locor. class.* 2. *c.* 12. *Danæus pecul. tract. Taffinus libr. de Emendatione Vitæ*, *Amesius in Medullâ Theolog.* & in *Casibus lib.* 4. *c.* 23. *Rivetus*, *Perkinsus*, *Dodus* & *Cleaver*, *Georgius Downamus*, *in expos. decalogi.*

Consectar. I. *Itaque ludis illis abstinendum, quia sors ad terminandam controversiam (ferè ut juramentum) peculiarem infert respectum ad Dei specialem providentiam; atqui illa reverenter in rebus necessariis, cùm alia media non suppetunt, usurpanda est, non verò temerè aut in lusibus; ut jam dictum est.* II. *Quod si quis in conscientiâ de abusu nominis divini non satis evidenter convictus est, tamen debet abstinere à re minimè necessariâ aut ad exercitium animi corporisve admodum utili, propter dubitationem suæ conscientiæ; tum propter mala & incommoda quæ ludos illos perpetuò aut ut plurimùm comitantur (est enim ab omni occasione & specie mali abstinendum) imprimis si lucri causâ ludatur; tum propter scandalum, & ludorum istorum infamiam apud Gentiles pariter & Christianos.* III. *Servanda ad minimum est* Imperatoris constitut. novell. 123. *quâ interdicit Episcopis, presbyteris, diaconis & subdiaconis, ac lectoribus & cuicunque clerico*, ne ad tabulam ludant (πβλιζειν est aleâ ludere, ut ibi exponit *Cujacius*) aut tali ludo utentibus se associent, aut spectatores sint, aut ad quodcunque spectaculum spectandi gratiâ accedant, &c. *Vide & confer* decreta in aleatores *nominatim in Clericos apud* Photium in Nomocanone tit. 9. cap. 17. *Cum* decretis antiquorum Conciliorum *convenit* cap. 3. statutor. Ecclesiastic. Othonis I. an. 952. & cap. 27. statutor. Ludovici Pii in comit. Aquisgran. anno 818. *apud* Goldastum Constitut. Imperial. tom. 3. p. 225. & 308. *Eadem fuit sententia Valdensium, ut videre est apud* Joh. Paulum Perrinum. *Et Ecclesiarum omnium post reformationem, quæ eâdem administrationis cœnæ formulâ nobiscum utuntur. Decreta Politica, aliaque Principum ac sapientum suffragia collegit* Souterius Palamedis libr. 2.

Restant casus decidendi, quorum I. An Principes, Magistratus, Judices sorte eligi possint. *Resp. aff.* cum hâc distinctione quam suggerit *Cajetanus in* 22. *qu.* 95. *a.* 8. quam etiam sequuntur *Summistæ*, ne scilicet promiscuè sorti principatus subsit quisque de populo sive bonus sive malus, 4

sed

Digitized by Google

ſed ut ſuper certos quoſdam hoc munere dignos ſors cadat. Et ſic olim regnorum diviſio per ſortes (*Dempſterus ad antiquit. Roſini lib. 2. c. 13. Alciat. parerg. lib. 5. c. 22.*) & judicum ſortitio frequentata; de quo ex jure civili & bonis autoribus non pauca obſervat *ibid. Demſter. lib 9. p. 376.* Et certè requirit ſtatus ac neceſſitas multarum politiarum ut ad Dei hoc judicium confugiatur. Vid. *recentiores Politicos.* II. An etiam in diſtributione munerum Eccleſiaſticorum ſors locum inveniat? Negant omnes *Canoniſtæ & Caſuiſtæ Pontificii*, cum *Thomâ loc. cit.* & ſortium uſum ad negotia temporalia reſtringunt; idque propter *Ius canonicum* à quo hoc abſolutè prohibitum, & certos modos electionum definitos putant. Nos cum *Riveto in decalog.* & *Balduino Caſ. lib. 3. c. 6. & lib. 4 c. 5.* contrarium ſtatuimus, nec videmus hoc ſcripturæ aut rationi repugnare. Acriter hanc ſententiam propugnat *Fridericus Nauſea* Epiſcopus Viennenſis *homiliar. centur. 3. homilia* 80. Nec abhorret *Malderus tract. 10. c. 7. dub. 9.* cùm contedit litem beneficialem poſſe dirimi per ſortes. Confer *Bellarm. controv. V. lib. 1. c. 5.* III. An chartarum & taxillorum ſimileſque ludi mixti ad ſortes ludicras ſint referendi, atque eo nomine illiciti, Negat *Perkinſius Caſuum lib. 3. c. 4.* Nos cum *Theologis* ſupra *cit. affirmamus.* Nihil enim manifeſtius eſt, quam ſortem ibi locum habere. Hinc rectè Peucerus: *habent cognatum aliquid ſortitioni teſſerarum, calculorum, taxillorum, aſtragalorum ludi.* Et *Antonin. loco* ſupra *cit.* & cum illo *Sylveſtrina Summâ* ait, hunc ludum quaſi alearum, chartarum ſcilicet & tabularum eandem cum aliis habere rationem, *quia principaliter fortuna ibi victoriam parat.* IV. An Magiſtratus per ſortem, decimationem ſimileſque modos aliquos poſſit ad ſupplicium deligere, ut pœna ſcilicet ad paucos, metus ad omnes perveniat? *R.* ſi ſcilicet omnes pari crimine teneantur. V. An qui ſortitioni illi ſubjacet, poſſit bonâ conſcientiâ ſortem ducere; an verò (ut nonnulli cenſent) non debeat ſorti vitam committere; ſed tantùm paſſivè ſe habere exſpectando à judice aut immunitatem aut ſupplicium *R. Nos pr. aff.* Nemo enim propriam carnem odio habet, ſed omnia media ſervandæ vitæ (ſi Deo non repugnent) ſtudioſè ſectari tenetur. Si enim ſortem non ducat, jam abſolutè pereundum erit; ſin ducat, jam latitudo aliqua & ſpes ſupereſt. VI. Quid ſi innocenti à Principe aut Magiſtratu tyrannico, aut ab hoſtibus ſortitio inter ipſum & alios captivitatis ſocios, & rurſum inter pœnas inæquales ex. gr. mortem & perpetuam captivitatem, exilium & bonorum confiſcationem, uxoris filiive jugulationem, & flagra membrive mutilationem in proprio corpore offeratur? *Reſp.* Et electio illa eſt licita (ex hypotheſi ſcilicet violentiæ & neceſſitatis inevitabilis) quia per eam appetimus bonum, nam minus malum hic

obtinet

obtinet rationem boni: quomodo *Ieremias* elegit, prætulit, & à Rege non obscurè postulavit atrium carceris, quamvis illud non magis meritus esset quam ipsum carcerem. *c.* 37. VII. An contractus illi sortium, vulgo dicti *loteria* & *riffa* sint liciti? *Resp. affirm. Delrio lib.* 4. *cap.* 4. *qu.* 2. cum *Briardo, Garciâ, Lopesio, Molina, Imman. Sa. ibid. cit.* quia nihil aliud sint quam implicita quædam venditio respectu exponentis merces illas, & sors divisoria respectu emptorum. Ex nostris omnes privatorum *loterias* repudiant; nonnulli de publicis dubitant, ut *Amesius cas. lib.* 4. *c.* 23. quamvis tamen subdat, *Prout nunc observari solent, videntur illicitæ.* Politici, inter quos *Keckermannus*, institutum laudant. Nos illicitas & Reipublicæ noxias esse putamus, quidquid bonum publicum prætexatur: tum quia cum injustitia, damno proximi & expilatione pauperum conjunctæ sunt, quod est contra legitimam rationem sortis divisoriæ; *tum*, quia homines ad illicita media rem faciendi per aleas & sortes scil. alliciuntur spe lucri proposita sed fraudulenta; *tum* quia certiori ratione & minori cum periculo & malorum syrmate per collectas Reipublicæ aut pauperum necessitati subveniri potest; denique sequeretur hoc absurdum quod eodem colore omnes lusus aleæ, quo proximi substantiam intervertimus, defendi possent. VIII. Quid faciendum illi qui aulicorum aut potentiorum familiaritati irretitus non audet (ut prætexit) se expedire à lusibus aleæ, taxillorum, chartarum, ad quos subinde sollicitatur. *Resp.* Consilium expeditissimum est, ut voto Deo præstito simul & semel ab ignobili illa ludendi servitute se absolvat. Votum illud ubi apud illos constanter professus fuerit, nullâ non dicam religionis sed ne civilitatis quidem specie poterunt ipsi ultra molesti esse.

DE PROVOCATIONE AD JUDICIUM DEI.

UBi in jure dicundo testimonia aliæque probationes desunt, πέρας controversiæ omnis constituit Deus juramentum *Hebr.* 6. 6. Sed audax hominum superstitio & alias inventiones addidit. Hinc purgatio olim divisa in canonicam & vulgarem. Illa est duplex, aut per juramentum, aut per sumptionem eucharistiæ. Priorem agnoscimus. Posteriorem minime, quia implicat tentationem Dei & abusum nominis divini. Eam tamen Catholici (ait *Delrio lib.* 4. *cap.* 4. *qu.* 3.) hoc est Papistæ, contendunt esse licitam. Et frequens ejus olim apud Pontifices, Episcopos & Monachos usus. Si namque de crimine aliquo est disceptatio, Missam celebrant & communicant in hæc verba: *corpus Domini sit mihi hodie ad probationem.* Rationes nullæ contra purgationem vulgarem adfe- 1

anno 1121. Et cum vinceretur propugnator officii Romani, ad importunam instantiam Regis & Bertrandi Archiepiscopi Toletani novo judicio ignis, causa committebatur: in quem cum libri utriusque officii injecti essent, & Romanorum inde mox exiret, Mosarabico tamen non combusto, creditum & conclusum est utrumque officium Deo placere; & sic in aliquot templis Toleti usus Mosarabici remansit. Vide hanc historiam ex *Hispanicarum rerum Scriptoribus* apud *Genebrardum in Chronographiâ*; *Claudium Duretum in Thesauro historiæ linguarum* Gallicè *cap.* 55. *pag.* 634. Sed historiam hanc dissimulat *Baronius ad ann.* 1080. §. 66. Historias de speciebus, modis, & ritibus probationum vulgarium si quis nosse desideret, indico *Agobardum tract. de his purgationibus, pag.* 287. edit. in 8. Et ex recentioribus *Camerarium centur.* 2. *cap.* 18. *Franc. Iuretum in notis ad epistolas Ivonis, pag.* 633. – 644. *Sirmondum ad capitula Caroli Calvi, pag.* 73. *Eundem in notis ad epistolas Petri Abbatis Cellensis, pag.* 429. *Delrio* & *Seldenum locis modo cit. Nucleum discursuum Politicorum in Germaniâ. pag.* 307 – 310. *Petrum Molineum in Vate, cap.* 22. 23. edit. in fol. *Baronium ad ann.* 412. 6. & 443. 3. & 502. 2. *Durantum Casellium lib.* 2. *variar. cap.* 1. & 2. ubi comparat cum superstitione Gentilium. De probatione per duellum seu monomachiam agit *Paschasius lib.* 4. *cap.* 1. ubi imprimis de moribus & legibus Gallorum: de quibus etiam *Isac. Pontanus lib.* 6. *origin. Francic.* qui ibidem docet ex legibus Langobardicis potuisse à detrectante certamen alium substitui, quem *campionem* vocabant. Insuper Danis, aliisque gentibus hoc judicii genus usitatum fuisse. Consulat *eum* & *Autores ibidem citatos*, & *Camerarium centur.* 2. *oper. subcesiv. cap.* 19. – 22. *Daneum lib.* 2. *Ethicæ c.* 13. *Salmuthum ad Panciroll. novè reperta, tit.* 20. *Molineum in Vate cap.* 21.; si quis antiquitatum istarum avidus est. Apud Anglos juris feudalis purgationem fuisse duellum, illudque in consuetudinario Normanniæ *vadiationem duelli* seu *legem apparentem* appellari, testis mihi est *Zouchæus* in *descriptione juris & judicii temporalis secundum consuetudines feudales & Normannicas part.* 3. *sect.* 6. ubi etiam modum pugnæ describit. Sed de duellis complures autores præter jam citatos datâ occasione aliqua notârunt, & *Schedius de Dis Germanorum pag.* 440. *Joh. Crocius in commentar. in epist. ad Titum pag.* 437. *Keckermannus in Disp. practicis*, &c. aliqui etiam peculiares de eo tractatus scripserunt; nuperrimè etiam *Filius meus* Juris in hâc Academiâ antecessor. Ad illos ergo φιλομαθεῖς ablego. Non possum, quin adscribam ex *Itinerario & descriptione regni Siam* in Indiâ Orientali, autore *Judoco Schouten, pag.* 64. in causis civilibus & criminalibus adhiberi immersiones in aquas, ut qui diutius illic subsistere potest, in judicio triumphet;

pariter

pariter qui manu immissâ in oleum fervens, aut nudis pedibus ambulans per prunas ardentes minus læditur; aut qui massam orizæ conjurationibus per sacerdotes benedictam aut maledictam comedit, sine vomitu subsequente. Omnes autem illas probationes esse divini nominis abusus, Dei tentationes, & superstitiones partim ab Ethnicis (*Delrio loc. cit.* & ex nostris *Vsserius in Historiâ Gottescalci, pag.* 206. 207.) partim κατοχηλίᾳ quâdam ex Judaismo (*Numer.* 5. 14.) ortas, agnoscunt nunc pariter Reformati, & plerique Pontificii. Defendit tamen Jesuita *Rosweidus in tract. de Fide hæreticis servanda cap.* 12. probationem per ignem. Sed omnes probas vulgares refutant *Thomas cum Commentat. in* 22. *qu.* 4. *art.* 8. *Canonistæ ad* 2. *qu.* 5. *c. Mennam* & *c. consuluisti.* Et *Extrav. de purgat. vulgari c. Illecti. Delrio lib.* 4. *disq. Magic. cap.* 3. *quæst.* 4. & 5. & *lib.* 6. *cap.* 4. *qu.* 3. *La Torre ad Thomam tom.* 2. *pag.* 338. Ex Anti-Pontificiis *Molineus loc. cit. Danhauwerus in Collegio Decalog. disp.* 2. & 11. *Balduinus lib* 4. *cap.* 9. *casu.* 3. *Heigius I. C. in Quæstionibus part.* 2. *qu.* 39.

Affines sunt huic judicio Dei, citatio ad tribunal Dei, & disquisitio judiciaria ex cruentatione cadaverum. Illius in Scriptura & Historiis occurrunt exempla recensita à *Cornel. à Lapide*, &c. *Delrio*; inter alia celebre illud Equitum Templariorum anno 1314. quorum unus dicitur ad tribunal Dei citasse Philippum Pulchrum & Clementem V. anni spatio concesso, intra quod uterque decesserit. De quo videre est apud *Fulgosium, Massæum, Mejerum, Petrum Messiam in variis lectionibus. A Lapide in Genes.* 9. 5. *Delrio cap. cit. qu.* 4. *Plessæum in Mysterio iniquitatis.* Plura exempla provocationum, quæ etiam effectum suum sortitæ sunt, collegit *Christ. Heroldus, in Dissertatione de provocatione ad judicium in valle Iosaphat* ann. 1624. Noribergę. Indicantur ab illo exempla *Severiani* apud *Dionem Cassium lib.* 69. *Petri & Iohannis Carvay* apud *Fulgosum lib* 1. *cap.* 6. *Lipsium in monit. & exempl. polit. cap.* 11. *Camerarium centur.* 3. *cap.* 38. *Templariorum* (de quibus nos alibi) apud *Guagnin. lib.* 7. *cap.* 5. *P. Æmilium lib.* 8. *Gualteri Burgensis* apud *Volaterranum lib.* 21.; & *Delrio lib.* 4. *c.* 4. *qu.* 4. *Cujusdam* apud Westrogothos à latrapâ Johan. Thurson capitis damnato, apud *Olaum Magnum lib.* 2. *cap.* 20. *Roberti Lincolniensis* apud *Baleum in vitis Pontificum lib.* 7. *Rectoris biremis* à triarcho Genuensium in furcam acti; apud *Fulgos. lib.* 1. *c.* 6. & *Goulart.* 3. *part. Thesauri histor. Ægidii* à fratre Francisco duce Arremoricę Britanniæ condemnato, apud *Balthas. Exmer lib.* 7. *Val. Max. Christiani cap.* 48. *Patricii Hamilthoni*, apud *Buchan. lib.* 14. *histor. Scotic. Mercatoris cujusdam Livonis*, apud *Paulum ab Eitzen lib.* 3. *de ses Ethiques c.* 15. *Nobilis Austriaci*, apud *Felicem Malleolum lib. de consolat. inique oppressorum. Conradini Suevię ducis* apud *Crusium*

3

lib. 2. annal. Suevic. cap. 19. Ioh. Huſſi, in Martyrologio, & apud *Petr. Matheum* hiſtor. Gallum in *Hiſtoire de la paix, fol.* 205. *Henrici Epiſcopi Moguntini,* apud *Lipſium in monit. & exempl. cap.* 11. *Abbatis Herveldenſis,* apud *Schaſnaburgenſem*; & *Aventinum lib.* 4. *annal. Bojor. Abbatis Leodienſis,* apud *Cantipratenſem lib.* 2. *miraculor. cap.* 35. *Euſtachii* cujuſdam; apud *Delrio lib.* 4. *cap.* 4. *qu.* 4. *Gontieri* advocati Pariſienſis, apud *Goulart. part.* 3. Quæſtiones hic occurrunt. I. *Quæſt.* Quid judicandum de veritate exemplorum? *Reſp.* Duo in iis ſunt notanda, facta provocantium ſeu provocationes, & earúndem eventus. *Quod ad facta,* nulla eſt ratio de iis dubitandi: quandoquidem videmus ab hominibus quotidie (jure an injuriâ, temerè an ritè, hic non diſquiram), ad ſcientiam & juſtum Dei judicium provocari: præſertim cum nullus declinandæ injuriæ, violentiæ, & injuſtæ ſententiæ locus, aut morti jam vicini ſunt. Docti enim ſunt non tantum Scripturæ autoritate, ſed naturæ & experientiæ lumine Deum eſſe vindicem juſtitiæ, & raro antecedentem ſceleſtum deſeri à pœnâ; quamvis claudicante. *Quod ad eventus,* quamvis omnibus Scriptoribus non æque fides adhibenda ſit, durum tamen melioribus inter ipſos fidem hic derogare: præſertim cum nec ex perſonâ & ſtatu ſcribentium, nec ex circumſtantiis ſcriptionis ſeu narrationis juſtæ præſumtiones, nedum probationes deſumi poſſint. II. *Quæſt.* An probandę ſint omnes provocationes præteritæ aut præſentes, earumque formulæ? *Reſp.* 1. *Neg.* de omnibus illis, qui provocârunt & hodie etiamnum non rarò provocare ſolent pro malâ cauſâ. 2. *Neg.* de illis, qui abſolutè & definitè quod ad tempus & modum judicia talia aut talia exequenda adverſariis ſuis denuntiârunt, eoſque peremptoriè ad denuntiati judicii executionem citârunt: ſed abſque ullo ſubſecuto effectu. Neſciverunt ergo illi, cujus ſpiritus eſſent *Luc.* 9. *verſ.* 55. Et illorum denuntiationi ſine effectu analogicè applicandum illud Deuter. 18. verſ. 22. *Quando Propheta in nomine Iehovæ locutus fuerit, & non evenerit verbum illud, &c.* 3. *De* illis qui pro bonâ cauſâ, ſive communi Fidei, ſive particulari juſtitiæ provocârunt, & definitum modum ac tempus exequendi judicii, & quidem cum effectu denuntiârunt, malo *ἀπόκρυφον,* quam determinare, & hoc factum eorum admirari quam imitari, aut aliis in ſimili caſu illatæ injuriæ imitandum proponere. III. *Quæſt.* An quandocunque eventrit malum aliquod, quod aut quale quis provocando ſive indefinitè, ſive definitè, aut vovit, aut denuntiavit adverſario ſuo: inde certò concludi poſſit, denuntiantis & provocantis illius cauſam fuiſſe bonam, aut legitimè & peculiari Dei inſtinctu illum tale quid denuntiaſſe. *Reſp. Neg.* Valet enim argumentum ab eventu negatè, ex *Deuter.* 18. *verſ.* 22. non verò affir-

affirmatè ex *Deuter.* 18. *verſ.* 2. 3. Apud Ethnicos ſæpe eveniebant illa, quæ per ſuas divinationes inveſtigabant: teſte *Lactantio lib.* 2 *de Origine erroris cap.* 8. & 17 Sic 1. *Sam.* 14. *v.* 41. & *Ezech.* 21. *v.* 21. 22. eventus reſpondit captatæ divinationi: inde tamen inferri nequit aut cauſam iſtorum divinatorum, aut divinationum modos fuiſſe bonos. Damnantur enim *Deut.* 18. *v.* 10. Confer 2. *part. ſelect. diſpp. de Miraculis, de Prophetiâ, de Probationibus Spirituum.* IV. *Quæſt.* Cur provocationes tales factæ & dictæ fuerunt ad judicium Dei in *valle Joſaphat. Reſp.* Conjecturis aliorum omiſſis, puto denominationem illam ortam ex hypotheſi expoſiti textus *Joel.* 3. *verſ.* 12. de judicio noviſſimo per Chriſtum habendo, & quidem ex opinione ſeu conjecturâ antiquorum quorundam ſupra Hieroſolymam & vallem Joſaphat. Quid autem ſit de illius opinionis veritate, alibi dicetur. V. *Quæſt.* An cuivis contra jus & fas violenter oppreſſo, ſive in cauſâ communi fidei, ſive in cauſâ juſtitiæ particulari, licitum ſit ad judicium Dei cauſam deferre & adverſarium eò citare. *Reſp.* Diſtinguimus provocationem ſuper cauſâ, à provocatione ſuper perſonâ adverſarii, ejuſque formali & expreſſâ citatione ad tribunal Dei. Sit ergo 1. *Concl.* Quælibet cauſa veritatis & juſtitiæ, quæ humano judicio, & potenti executione illius judicii injuſtè opprimitur, à parte innocente ad Dei judicium deferri & poteſt & debet: ita ut ad Deum confugiat, ei precibus cauſam ſuam commendet, coram illo, immo & poſitis ponendis, coram hominibus, de innocentiâ ſuâ proteſtetur. Probatio legitimi juramenti ex 2. *Corinth.* 1. *verſ.* 23. *Rom.* 9. *verſ.* 1. 2. &c. huic provocationi applicari debet. 2. *Concl.* Si abſit impatientia & privatæ vindictæ cupiditas, poteſt provocatio fieri ſuper adverſario, qui ſit publicus, profeſſus, juratus hoſtis fidei, & tyrannicus perſecutor Eccleſiæ; poteſt ille ad judicium Dei citari, & judicium ac juſta Dei vindicta ſuper eum inclamari, & generaliter atque indefinitè denuntiari. Ad probationem adduci poſſunt imprecationes, maledictiones, denuntiationes, quæ in ſacris literis occurrunt, ut *Pſal.* 35. & 68. & 83. 2. *Timoth.* 4. *verſ.* 15. 3. *Concl.* Nulli perſecutori & jurato hoſti mala ſpiritualia per noſtram provocationem & citationem imprecanda ſunt; aut abſolutè denuntianda. Neſcimus enim an Deus illum velit convertere. 2. *Timoth.* 2. *verſ.* 25. Niſi certi ſimus illum peccare in Spiritum Sanctum; aut Deus ſpecialiter nobis revelet & mandet ita imprecari ut *Pſal.* 69. & 109. 4. *Concl.* Omnibus cauſæ fidei, verbis aut factis quocunque modo injuſtè adverſantibus, non imprecanda mala temporalia: ſed contra precanda ipſis reſipiſcentia, remiſſio, & immunitas à Dei judiciis: Exemplo Chriſti, *Luc.* 23. *verſ.* 34. Stephani *Actor.* 7. *verſ.* 60. Pauli,

1. *Timoth.*

2. *Timoth.* v. 4. 16. 5. *Concl.* In particularibus quibusque injuriis, quas per injustam hominum sententiam patimur, non postulanda semper Dei vindicta, nec ad judicium Dei adversarii ita citandi; ut obliviscamur illud *Matth.* 5. *vers.* 44. *Iacobi* 5. *vers.* 7. 8. VI. *Quæst.* An siquidem non vovenda aut à Deo petenda specialia judicia, taliones, vindictæ contra injustè judicantem aut opprimentem; ea saltem nomine Dei ipsi denunciari possint? *Resp. aff. cum distinctione*, ex 1. *Thessal.* 4. *vers.* 6. & 2. *Thessal.* 1. *vers.* 6. Distinctio hæc est, ne denuntiatio mali fiat absolutè, sed cum conditione, nisi resipiscat; nec definitè, quod ad speciem, modum, locum, tempus: qualis erat Prophetæ, 1. *Reg.* 13. *vers.* 2. Eliæ, 2. *Reg.* 1. *vers.* 10. Petri, *Actor.* 5. *vers.* 9. 10. Pauli, *Actor.* 13. *vers.* 11. qui extraordinariò & peculiari Dei instinctu hoc egerunt. Absque hoc si quis absolutè & definitè denuntiet, reus sit præsumtionis, tentationis Dei, superstitionis. Quia nescit cujus spiritus sit. *Luc.* 9. *vers.* 55. Nec exstat ulla revelatio communis, in quâ denunciatio talis fundari possit. Deus enim verbo suo & communi experientiâ nos docet, plerumque tales injustos judices, & violentos oppressores sine resipiscentiâ perire: non tamen semper: uti constat ex exemplo latronis in cruce, & regis *MANASSIS*. Quod ad definitam denuntiationem speciei, modi, mensuræ, loci, temporis: eodem verbo & experientiâ docemur, *speciem* vindictæ etiam temporalis ut plurimum cadere, in tales oppressores *Psal* 55. *vers.* 24. & 32. *vers.* 10. *Eccles.* 8. *vers.* 13. quod etiam ex lumine naturæ & experientiâ innotuisse Gentilibus testantur gnomæ illæ, *Virum malum vel mus mordeat*, *Raro antecedentem scelestum deseruit pede pœna claudo*, ἥκει γὰρ ἐκδικήσουσα. Huc refer *libellum Plutarchi de serâ numinis vindictâ*, & *Poëtarum Theologiam mythologicam de Nemesi*, & *Scriptores politicos de causis turbationis & interitus Rerumpubl.* Non tamen semper in hâc vitâ injuriæ peculiariter vindicantur; sed flagitia aliqua in futurum sæculum punienda reservantur. Vide *Iob.* 21. *vers.* 7. 8. 9. 13. & solutionem vulgatæ objectionis contra Dei providentiam, quod in hâc vitâ malis bene sit, bonis malè, apud *Plesseum de veritate Religionis cap.* 12. & *Theodoretum aliosque Scriptores de providentiâ*. *Modus* vindictæ in hâc vitâ, sæpe respondet speciali formæ & definito modo injuriæ ac violentiæ: cujus illustre exemplum fuit Adoni Bezek truncatus digitis *Iudic.* 1. *vers.* 6. 7. & Agag à *Sam.* 15. *vers.* 33 *Psal.* 109. *vers.* 12. 16. Rex Ioas, 2. *Chronic.* 24. *vers.* 21. cum 25. Confer & *Genes.* 9. *vers.* 5. 6. *Matth.* 26. *vers.* 52. *Iesa* 33. *vers.* 1. & adagium ex communi experientiâ enatum: *Quo quis peccat, eo punitur.* Et, *Ad generum Cereris sine cæde & sanguine pauci, Descendunt reges & siccâ morte tyranni.* Non tamen hoc est perpetuum. Itaque denun-

denuntiatio mortis subitaneę, aut diræ, aut infelicis, aut infamis, aut cujuscunque alterius θείᾳ aut φιλάτῳ mali definitè fieri nec debet, nec potest, secundum verbi divini & universalis experientiæ indicium. *Locus* particularis executionis judicii divini in his terris aliquando est ille, in quo aut circa quem oppressor facinus suum patravit, aut alteri executionem injuriæ suæ minatus est. Exemplo Achab & Joram in agro Nabothi 1. *Reg.* 21. *vers.* 19. cum 2. *Reg.* 9. *vers.* 25. 26. Observatum etiam ab historicis Ethnicis, illic loci clade affectum populum, ubi antea injuriâ quis affectus erat. Semper tamen hoc fieri, aut etiam plerumque nec ex Scripturâ nec ex experientiâ didicimus. *Tempus* definitum minimè omnium assignari debet, extra peculiarem Dei instinctum. Quia properationem, tardationem, omnesque terminos & periodos judiciorum Dei in terris post earundem executionem observare possumus, non tamen prædefinire aut prædicere. Ut verbo dicam, an Deus hanc aut illam injuriam in τῷ θεῖῳ sit vindicaturus, an vero oppressori resipiscentiam daturus; & si vindicaturus, an peculiari aliquo judicio in his terris vindicaturus sit; si in terris vindicaturus, quâ formâ, quo modo, quo loco, quo tempore, quâ mensurâ, quamdiu, ipsius sapienti & justę providentiæ relinquendum est: ne sanctum Israëlis videamur in aliquo istorum limitare aut determinare, *Psal.* 78. *vers.* 41. Quid autem statuendum sit de exemplis provocationum absolutè & definitè factarum (apud *Heroldum supra cit. Petrum Messiam part.* 3. *variar. lectionum cap.* 21. *Zvvingerum in Theatro vol.* 5. *l.* 135.), & quousque de eventu earum historicis credendũ aut non credendum: non facile dixerim. Nolo quidem omnia arguere; nec tamen ita probo, ut alicui eorum imitationem suadere auderem.

De cruentatione cadaverum occisorum ardua hactenus disquisitio, an inde homicidii quis convinci aut accusari debeat. Sunt qui putant naturali antipathiæ seu vehementi odio & vindictæ occisi in occisorem hunc effectum tribuendum, sic *Lemnius de occultis naturæ mirac. lib.* 2. *cap.* 7. *Gemma lib.* 1. *de Characterismo, cap.* 6. *Langius epistol. Medic. lib.* 1. *epist.* 40. *Magyrus physic. lib.* 3. *cap.* 8. *Pomponatius in libr. de Animorum immortalitate, Delrio comment. in Octaviam Senecæ*, & *Disq. Magicar. lib.* 1. *cap.* 3. *qu.* 4. Sed hæc sententia naturæ ac scripturæ repugna. Post mortem cessat odium & omnis motus facultatis appetitivæ; non est animale amplius cadaver, nedum ut sit rationale; quin immo facultates sensitivæ post mortem tantum supersunt tanquam in principio & radice, juxta *Thomam quæst.* 19. *de Animâ*; saltem secundæ potentiæ non sunt, & consequenter nulli inde actus seu motus exspectandi, nec habet mortuus partem inter vivos. *Eccles.* 9. 6. cum *Iob.* 3. 13. 17. Alii tribuunt imagi- 4

nationi, quæ opinio merito rejicitur à *Fieno in tract. de Viribus Imaginationis quæst.* 24. Alii; ut *Galeotus Martius de Doctrinâ promiscuâ cap.* 22. ſpiritibus occiſi tribuunt, cum enim illi in occiſorem provolant, una fluidum reddunt ſanguinem. Sed hæc opinio ſatis refutata eſt ab *Hieronymo Magio lib.* 3. *Miſcellan. cap.* 5. *Rhodiginus lib.* 3. *cap.* 12. tribuit ſpiritibus ex irâ & vindictâ concitatis, qui in recenter occiſo, ſeptem ſcil. horis adhuc ſuperſunt. Sed conjecturalis, ſi non mythologica hæc Philoſophia. *Idem loc. cit.* dicit à Theologis referri ad miraculum divinum. Sed hoc de nonnullis Theologis Pontificiis tantum verum eſt. Ejuſdem ſententiæ eſt *Iohannes Gerardi in Commentar. in paſſionem ad Iohan.* 19. *verſ.* 34. & ex Medicis & Philoſophis *Stribonius in phyſiol.* Et ex recentioribus Pontificiis *Corn. à Lapide in Iohan.* 19. *p.* 526. b. *Mallonius de Stigmatis Chriſti, pag.* 289. 306. Alii referunt ad humores emiſſos ab alterato homicidâ ingredientes vulnera occiſi & commotionem facientes. Ita *Ioh. Major in* 4. *diſt.* 15. Alii ſupernaturalem cauſam Deum ſcilicet vel Angelos iniquitatem interfectoris detegentes, aut etiam diabolos innocentes falſo acculare, aut nocentes ad deſperationem perducere conantes. Sic *Fienus loc. cit. Delrio* vocat indicium prodigioſum. *Ionſtonus Thaumatographiæ part.* 10. *art.* 3. cauſam facit vel motum & agitationem, vel antipathiam & ſympathiam *Toſtatus* & cum eo *Cornel. à Lapide in Deuter.* 21. ajunt eſſe miraculum naturale. *Cornmannus in lib. de Miraculis mortuorum part.* 9. *cap.* 23. „ Crederem, inquit, animam, ſi adſit autor necis, „ corpus iterum intrare & movere, vi ad vitam, cum deficiant & languida ſint membra, ſaltem ad vindictam occiſoris. Sed opinio illa de animarum erratione circa corpus ſuum, & in ſepulcris permanentia, (unde lucernæ, de quibus *Fortun. Lycetus de Lucernis antiquorum*; & *de Oleo* earum incombuſtibili *Pancirollus* & *Salmuthus in deperditis tit.* 35. ubi alii autores citantur), earundemque in corporibus habitatione, abſque informatione tamen & animatione, alibi rejicitur. Confer 1. *part. ſelect. Diſpp. tit. de Spectris. §.* 11. & *Autores* ibi *cit.* Quibus nunc addo, *Gevartium in notis ad Statium Papinium p.* 132. edit. in 8. & *Comment.* inter eos imprimis *Ioh. Lud. de la Cerda in verſum Virgilii Æneid.* 4. *Omnibus umbra locis adero, dabis improbe pœnas.* Alias opiniones ut & exempla hæmorrhagiæ, vide apud *Cornmannum part. cit. cap. cit. &* 24. 25. 26. Eſſe autem in crimine homicidii ſufficiens hoc ad torturam indicium & ad homicidæ deprehenſionem ſtatuunt celebres *ICC. Paris à Puteo, Hippolytus Marſilius, M. Antonius Blancus, Ludovicus Carrerius, Franciſcus Caſonus à Magio*, & ex parte à *Delrio lib.* 5. *ſect.* 4. citati; & *Menochius, Farinacius, Maſcardus* citati ab *Althuſio Iuriſprud. lib.* 3. *cap.* 39. 50. addimus nos *Boërium quæſt.*

166.

166. n. 1. Ex Theologis absolutè hoc indicium tanquam naturæ miraculum probat *Tostatus* Episcopus Abulensis, & cum eo à *Lapide commentar. in Deuter.* 21. *vers.* 4. ubi addunt in eum finem præcepisse Deum convocationem populi, ut, siquidem adesset homicida ex cruentatione cadaveris deprehenderetur. Johannes Major in 4. dist. 15. qu. 14. *Appropinquante*, inquit, *homicida, occiso recenter sanguis de vulnere emanat, ut perhibent* (N. B.) *& istud est vel nutu divino in horrorem peccati vel forte propter aliquos humores emissos ab alterato homicidâ*, &c. Ex nostris sive *Manlius* sive *Melanthon* putabat certum esse indicium homicidæ: Vide *Manlium in Collectaneis locor. commun. ex Melanthonis aliorumque relationibus ad* 5. *præc.* p. 307. ubi narrat interfecti cujusdam cadaver ex aquis, ubi quatuor septimanis congelatum jacuerat extractum in proximo oppido coram Judice & multis civibus circumstantibus recentem sanguinem stillasse. Et addit: *fuit certissimum signum & divinum testimonium de præsentiâ homicidæ: sed Iudex tam fatuus & stolidus erat, ut nullam inquisitionem institueret.* Inter recentiores Pontificios Binsfelsius de Confessionibus maleficor. concl. 8, p. 136. *Videtur*, inquit, *soli divino miraculo in horrorem & detestationem tanti criminis tribuenda.* Et sic *Tholosanus lib.* 36. *Syntagm. cap.* 20. Utrique citant alios *ICC.* ἰμοψήφους, qui statuunt sufficiens esse indicium ad torturam. Quibus adde *Bodinum lib.* 2. *damonomaniæ cap.* 3. Loca Scripturę pro hâc opinione ab *Autoribus citatis* & ante ipsos ab *Henrico de Hassiâ in commentar. in Genesin*, & ex illo à *Barthol. Sibylla in Speculo peregrinar. quæst. decad.* 3. *cap.* 8. *qu.* 4. adducta sunt *Genes.* 4. *vers.* 10. & *Apocal.* 6. *vers.* 10. sed absurdè; ut patet textus illos inspicienti. Nos hoc divinitus, ut putant, datum indicium non sine abusu nominis divini & injustitiâ in proximum pro tali haberi & assumi demonstramus. *Primò*, quia est fallax. *Secundò*, quia ad id nullum habemus Dei mandatum seu revelationem, nec mediatam, nec immediatam, nec extraordinariam, nec ordinariam (qualem habebat lex zelotypiæ *Numer.* 5.) ita ut de eo dici possit quod olim Agobardus Episcopus Lugdunensis de omni purgatione vulgari.: *Et vani homines nominant istâ judicium Dei. Vnde probari potest judicium esse Dei, quod Deus nunquam præcepit*, citante *Sirmundo ad Capitula Caroli Calvi pag.* 73. neque enim Deus specialem providentiam crimen manifestans utitur aut uti nos docebit fallacibus signis. *Primum argumentum* nostrum probatur ex eo, quia dato tale quid fieri, est signum commune ex εἰκότων non τεκμηρίων genere: ergo est fallax, haut aliter ac pallor est signum aliquem amare, potest enim studere aut ægrotare. Constat enim ex Physicâ ac Medicinâ, (*Lemnius lib.* 2. *cap.* 7.) & docet experientia hæmorrhagiam illam variis de causis posse accidere, in cadaveribus

runtur à Pontificiis, quæ contra Canonicam hanc non militent. Vide porrò de purgationis hujus modo & effectis, *Antiquas Collectiones Decretalium cum notis Anton. Augustini & Cujacii coll.* 1. *lib.* 5. *tit.* 29. & 2. *lib.* 5. *tit.* 15. & 3. *lib.* 5. *tit.* 17. *Canonistas ad Extrav. de Purg. Can. Lancelotti Institut. lib.* 4. *tit.* 2. *Zypæum in Iure Canonico novo, p.* 513. 515. & qui prolixè mysteria hæc pandit, *Ignatium Lopez in Practicâ criminali Canonicâ c.* 148. & *Pegnam in notis ad Eimerici directorium Inquisitorum. Summistas in voce, Purgatio.* Ex nostris attingit eam *Althus. lib.* 2. *dicaiolog. c.* 40. Eandem perstringit *Hotomannus in Comment. feudal. c.* 44. *n.* 6. contra quem Jesuita *Delrio* defensionem dictę purgationis *loc. cit.* suscipit. Certe *in Annotationibus Ignat. Lopez cap. cit.* exsertè dicitur ex Instructione Madritianâ in caulis Fidei c. 17. *Ob malitiam humanam purgatio Canonica periculosissimum est remedium. Ideoque non multum est in usu, quare eo utendum raro,* &c. Et sic *Piasecius in praxi Episcopali pag.* 334. 339. fatetur eam vix esse in usu.

2 Purgatio vulgaris est judiciaria disquisitio quâ fortuito eventui veritas culpæ vel innocentiæ decidenda permittitur, atque adeò explicitè aut implicitè postulatur & expectatur à Deo miraculum. Dicitur *vulgaris*, quia à vulgo inventa & temerè usurpata; dicitur etiam *exploratoria probatio*, & in *Constitut. Neapolitanis paribilis lex*, eo quod rem non sciri sed apparere tantum faciat; denique *judicium Dei* in *Capitulari Caroli Calvi tit.* 31. *c.* 13. & *tit.* 39. *c.* 3. 7. & *Caroli Magni anni* IX. *c.* 9. Fit autem illa probatio per *monomachiam*, de quâ *Delrio lib.* 4. *c.* 3. *qu.* 4. *sect.* 2. *per ignem seu ferrum candens, ibid. sect.* 3. *per aquam ferventem aut frigidam, ibid. sect.* 4. & *lib.* 6. *cap.* 4. ita ut triplex fuerit proba per aquam: per immissionem manus in aquam ferventem: & in aquam frigidam, si sine noxâ ustionis educeret quid ex fundo; & per injectionem totius hominis in aquam, si scil. mergeretur. Vide superstitiosum modum benedicendi seu exorcizandi aquam calidam aut frigidam in quam manus ad judicium mittitur, & modum conjurandi hominem in aquam explorationis ergò projiciendum in *constitutione Ludovici Pii anno* 825. apud *Goldastum tom.* 3. *constitut. Imperial.* „ *pag.* 254. Ubi historica hæc clausula subjicitur. Hoc judicium autem „ petente Domino Ludovico Imperatore constituit beatus Eugenius „ (*Papa ejus nominis secundus*). præcipiens ut omnes Episcopi, Comites, „ Abbates, omnisque populus Christianus, qui infra ejus imperium est, „ hoc judicio defendant innocentes, & examinent nocentes, ne perjuri „ super reliquias Sanctorum perdant suas animas malum consentientes. Antiqui Saxones jam Christiani facti Ethnicas suas superstitiones in æque immanes ac barbaras mutabant: inter quas probæ illius genus frequen-

quenter in legibus ipsorum memoratæ, quam *Ordalium* appellabant: ex *or* particulâ privativâ & *dal*, id est pars, hoc est expers, sine parte, scil. criminis. Erat autem Ordalii genus duplex, igneum & aqueum. Igneum rursum duplicis formæ: reus enim aut nudâ manu ferrum ignitum gestabat, aut pedibus nudis ignitos vomeres premebat. Aqueum peragebatur totius rei in aquam immissione. Nobilibus & generosis ordalio igneo, rusticis verò & plebejis aqueo sese purgandi potestas erat. Hæc ex *legibus Saxonicis* & *historiis* atque *antiquariis Anglis*; quos vide apud *Seldenum lib. 2. analecti Anglo-Britannici cap.* 8. ubi etiam horribiles ceremonias precibus refertas, aquâ lustrali madefactas, missis decantatas, benedictionibus & adjurationibus suffultas, quasi in tabellâ exhibet; atque una ordalii religionem cum Ethnicis circa ignem & aquam superstitionibus comparat; ac non obstante prohibitione *Stephani V. (caus. 2. qu. 4. & 5. & tit. de Purgat. vulg.)* à Concilio Triburiensi decennio post anno scil. 885. esse decretam, & sub Papatu usque ad tempora Henrici III. in Angliâ usurpatam ostendit. In Galliâ damnatæ illius probæ per ferrum candens non tantum praxin sed & legem esse antiquissimam ostendit *Isacius Pontanus lib. 6. origin. Francic. cap.* 17. *p.* 518. ubi citat *Lindebrogium ad codicem legum antiquarum. Steph. Paschasius lib. 4. Recherces cap.* 2. probat ex collectione legum Episcopi Anlegisi, ubi occurrit hic titulus: *de manu ab aneo redimenda.* Ibidem castigat *Gratianum* & *Ivonem* alioque qui à Gregorio M. & Alexandro III. probas has prohibitas putant: cum demum abrogatæ sint in Concil. Lateranensi sub Innocentio III. anno scil. 1214. Adde dictis Paschasii legem Salicam 4. si *homo ingenuus in furto inculpatus*, ad *aneum provocatus*, &c. Ex his antiquorum probis remansit usque ad nostra tempora proba sagarum per aquam, de quâ supra in *Disp. de Magiâ.* Fuit & probatio Gallis usitata per panem & caseum; uti refert *Pithœus in Glossario*, & ex illo *Petrus Molineus in Vate cap.* 22. Denique *per crucem*, cujus meminit *Agobardus in libello contra purgationes* illas scripto. Purgationes hæ Europæis gentibus olim usitatæ, quin & quarundam legibus sancitę, non tantum Politicis sed & Ecclesiasticis, *Concilii* scil. *Triburiensis* & *Magocensis in 1. collect. Decretal. tit.* 30. Exemplum usurpatæ hujus probationis dedisse dicitur Dominicus, qui disputaturus cum Albigensibus causam suam probabat injiciendo librum in ignem, eumque illæsum eximendo. Quod tamen improbatur à *Cano lib. 2. locor. Theol. cap.* 2. Memorabile inter infinita alia exemplum est in disceptatione de officio divino Mosarabico seu Gothico per Isidorum instituto retinendo, aut Romano seu Gregoriano introducendo; cujus judicium monomachiæ committebatur sub rege Alphonso VI.

anno 1121. Et cum vinceretur propugnator officii Romani, ad importunam instantiam Regis & Bertrandi Archiepiscopi Toletani novo judicio ignis, causa committebatur: in quem cum libri utriusque officii injecti essent, & Romanorum inde mox exiret, Mosarabico tamen non combusto, creditum & conclusum est utrumque officium Deo placere; & sic in aliquot templis Toleti usus Mosarabici remansit. Vide hanc historiam ex *Hispanicarum rerum Scriptoribus* apud *Genebrardum in Chronographiâ*; *Claudium Duretum in Thesauro historiæ linguarum* Gallicè *cap.* 55. *pag.* 634. Sed historiam hanc dissimulat *Baronius ad ann.* 1080. §. 66. Historias de speciebus, modis, & ritibus probationum vulgarium si quis nosse desideret, indico *Agobardum tract. de his purgationibus, pag.* 287. edit. in 8. Et ex recentioribus *Camerarium centur.* 2. *cap.* 18. *Franc. Iuretum in notis ad epistolas Ivonis, pag.* 633. – 644. *Sirmondum ad capitula Caroli Calvi, pag.* 73. *Eundem in notis ad epistolas Petri Abbatis Cellensis, pag.* 429. *Delrio* & *Seldenum locis modo cit. Nucleum discursuum Politicorum in Germaniâ. pag.* 307 – 310. *Petrum Molineum in Vate, cap.* 22. 23. edit. in fol. *Baronium ad ann.* 412. 6. & 443. 3. & 502. 2. *Durantum Castellium lib.* 2. *variar. cap.* 1. & 2. ubi comparat cum superstitione Gentilium. De probatione per duellum seu monomachiam agit *Paschasius lib.* 4. *cap.* 1. ubi imprimis de moribus & legibus Gallorum: de quibus etiam *Isac. Pontanus lib.* 6. *origin. Francic.* qui ibidem docet ex legibus Langobardicis potuisse à detrectante certamen alium substitui, quem *campionem* vocabant. Insuper Danis, aliisque gentibus hoc judicii genus usitatum fuisse. Consulat *eum* & *Autores ibidem citatos*, & *Camerarium centur.* 2. *oper. subseciv. cap.* 19. – 22. *Daneum lib.* 2. *Ethicæ c.* 13. *Salmuthum ad Panciroll. novè reperta, tit.* 20. *Molineum in Vate cap.* 21.; si quis antiquitatum istarum avidus est. Apud Anglos juris feudalis purgationem fuisse duellum, illudque in consuetudinario Normanniæ *vadiationem duelli* seu *legem apparentem* appellari, testis mihi est *Zouchæus* in *descriptione juris & judicii temporalis secundum consuetudines feudales & Normannicas part.* 3. *sect.* 6. ubi etiam modum pugnæ describit. Sed de duellis complures autores præter jam citatos datâ occasione aliqua notârunt, & *Schedius de Dis Germanorum pag.* 440. *Joh. Crocius in commentar. in epist. ad Titum pag.* 437. *Keckermannus in Disp. practicis*, &c. aliqui etiam peculiares de eo tractatus scripserunt; nuperrimè etiam *Filius meus* Juris in hâc Academiâ antecessor. Ad illos ergo φιλομαθὴς ablego. Non possum, quin adscribam ex *Itinerario & descriptione regni Siam* in Indiâ Orientali, autore *Judoco Schouten, pag.* 64. in causis civilibus & criminalibus adhiberi immersiones in aquas, ut qui diutius illic subsistere potest, in judicio triumphet; pariter

pariter qui manu immissâ in oleum fervens, aut nudis pedibus ambulans per prunas ardentes minus læditur; aut qui massam orizæ conjurationibus per sacerdotes benedictam aut maledictam comedit, sine vomitu subsequente. Omnes autem illas probationes esse divini nominis abusus, Dei tentationes, & superstitiones partim ab Ethnicis (*Delrio loc. cit.* & ex nostris *Vsserius in Historiâ Gotteschalci, pag.* 206. 207.) partim κατ' ἐξοχὴν quâdam ex Judaismo (*Numer.* 5. 14.) ortas, agnoscunt nunc pariter Reformati, & plerique Pontificii. Defendit tamen Jesuita *Rosweidus in tract. de Fide hæreticis servanda cap.* 12. probationem per ignem. Sed omnes probas vulgares refutant *Thomas cum Commentat. in* 22. *qu.* 4. *art.* 8. *Canonistæ ad* 2. *qu.* 5. *c. Mennam* & *c. consuluisti.* Et *Extrav. de purgat. vulgari c. Inlecti. Delrio lib.* 4. *disq. Magic. cap.* 3. *quæst.* 4. & 5, & *lib.* 6. *cap.* 4. *qu.* 3. *La Torre ad Thomam tom.* 2. *pag.* 338. Ex Anti-Pontificiis *Molineus loc. cit. Danhauwerus in Collegio Decalog. disp.* 2. & 11. *Balduinus lib* 4. *cap.* 9. *casu.* 3. *Heigius I. C. in Quæstionibus part.* 2. *qu.* 39.

Affines sunt huic judicio Dei, citatio ad tribunal Dei, & disquisitio judiciaria ex cruentatione cadaverum. Illius in Scriptura & Historiis occurrunt exempla recensita à *Cornel. à Lapide*, &c. *Delrio*; inter alia celebre illud Equitum Templariorum anno 1314. quorum unus dicitur ad tribunal Dei citasse Philippum Pulchrum & Clementem V. anni spatio concesso, intra quod uterque decesserit. De quo videre est apud *Fulgosium, Massæum, Mejerum, Petrum Messiam in varus lectionibus. A Lapide in Genes.* 9. 5. *Delrio cap. cit. qu.* 4. *Plessæum in Mysterio iniquitatis.* Plura exempla provocationum, quæ etiam effectum suum sortitæ sunt, collegit *Christ. Heroldus, in Dissertatione de provocatione ad judicium in valle Iosaphat* ann. 1624. Noribergę. Indicantur ab illo exempla *Severiani* apud *Dionem Cassium lib.* 69. *Petri & Iohannis Carvay* apud *Fulgosum lib* 1. *cap.* 6. *Lipsium in monit. & exempl. polit. cap.* 11. *Camerarium centur.* 3. *cap.* 38. *Templariorum* (de quibus nos alibi) apud *Guagnin. lib.* 7. *cap.* 5. *P. Æmilium lib.* 8. *Gualteri Burgensis* apud *Volaterranum lib.* 21.; & *Delrio lib.* 4. *c.* 4. *qu.* 4. *Cujusdam* apud Westrogothos à satrapâ Johan. Thurlon capitis damnato, apud *Olaum Magnum lib.* 2. *cap.* 20. *Roberti Lincolniensis* apud *Baleum in vitis Pontificum lib.* 7. *Rectoris biremis* à triarcho Genuensium in furcam acti; apud *Fulgos. lib.* 1. *c.* 6. & *Goulart.* 3. *part. Thesauri histor. Ægidii* à fratre Francisco duce Armoricę Britanniæ condemnato, apud *Balthas. Exmer lib.* 7. *Val. Max. Christiani cap.* 48. *Patricii Hamilthoni*, apud *Buchan. lib.* 14. *histor. Scotic. Mercatoris cujusdam Livoni*, apud *Paulum ab Eitzen lib.* 3. *de ses Ethiques c.* 15. *Nobilis Austriaci*, apud *Felicem Malleolum lib. de consolat. inique oppressorum. Conradini Suevię ducis* apud *Crusium*

lib. 2. annal. Suevic. cap. 19. Ioh. Huſſi, in Martyrologio, & apud *Petr. Matheum* hiſtor. Gallum in *Hiſtoire de la paix, fol.* 205. *Henrici Epiſcopi Moguntini,* apud *Lipſium in monit. & exempl. cap.* 11. *Abbatis Herveldenſis,* apud *Schaſnaburgenſem*; & *Aventinum lib.* 4. *annal. Bojor. Abbatis Leodienſis,* apud *Cantipratenſem lib.* 2. *miraculor. cap.* 35. *Euſtachii* cujuſdam; apud *Delrio lib.* 4. *cap.* 4. *qu.* 4. *Gontieri* advocati Pariſienſis, apud *Goulart. part.* 3. Quæſtiones hic occurrunt. I. *Quæſt.* Quid judicandum de veritate exemplorum? *Reſp.* Duo in iis ſunt notanda, facta provocantium ſeu provocationes, & earundem eventus. *Quod ad facta,* nulla eſt ratio de iis dubitandi: quandoquidem videmus ab hominibus quotidie (jure an injuriâ, temerè an ritè, hic non diſquiram), ad ſcientiam & juſtum Dei judicium provocari: præſertim cum nullus declinandæ injuriæ, violentiæ, & injuſtæ ſententiæ locus, aut morti jam vicini ſunt. Doctrinam ſunt non tantum Scripturæ autoritate, ſed naturæ & experientiæ lumine Deum eſſe vindicem juſtitiæ, & raro antecedentem ſceleſtum deſeri à pœnâ, quamvis claudicante. *Quod ad eventus,* quamvis omnibus Scriptoribus non æque fides adhibenda ſit, durum tamen melioribus inter ipſos fidem hic derogare: præſertim cum nec ex perſonâ & ſtatu ſcribentium, nec ex circumſtantiis ſcriptionis ſeu narrationis juſtæ præſumtiones, nedum probationes deſumi poſſint. II. *Quæſt.* An probandę ſint omnes provocationes præteritæ aut præſentes, earumque formulæ? *Reſp.* 1. *Neg.* de omnibus illis, qui provocârunt & hodie etiamnum non rarò provocare ſolent pro malâ cauſâ. 2. *Neg.* de illis, qui abſolutè & definitè quod ad tempus & modum judicia talia aut talia exequenda adverſariis ſuis denuntiârunt, eoſque peremptoriè ad denuntiati judicii executionem citârunt: ſed abſque ullo ſubſecuto effectu. Neſciverunt ergo illi, cujus ſpiritus eſſent *Luc.* 9. *verſ.* 55. Et illorum denuntiationi ſine effectu analogicè applicandum illud Deuter. 18. verſ. 22. *Quando Propheta in nomine Iehovæ locutus fuerit, & non evenerit verbum illud, &c.* 3. *De* illis qui pro bonâ cauſâ, ſive communi Fidei, ſive particulari juſtitiæ provocârunt, & definitum modum ac tempus exequendi judicii, & quidem cum effectu denuntiârunt, malo ἐπίχειν, quam determinare, & hoc factum eorum admirari quam imitari, aut aliis in ſimili caſu illatæ injuriæ imitandum proponere. III. *Quæſt.* An quandocunque evenerit malum aliquod, quod aut quale quis provocando ſive indefinitè, ſive definitè, aut vovit, aut denuntiavit adverſario ſuo: inde certò concludi poſſit, denuntiantis & provocantis illius cauſam fuiſſe bonam, aut legitimè & peculiari Dei inſtinctu illum tale quid denuntiaſſe. *Reſp. Neg.* Valet enim argumentum ab eventu negatè, ex *Deuter.* 18. *verſ.* 22. non verò affir-

affirmatè ex *Deuter.* 18. *verſ.* 2. 3. Apud Ethnicos ſæpe eveniebant illa, quæ per ſuas divinationes inveſtigabant: teſte *Lactantio lib.* 2 *de Origine erroris cap.* 8. & 17 Sic 1. *Sam.* 14. *v.* 41. & *Ezech.* 21. *v.* 21. 22. eventus reſpondit captatæ divinationi: inde tamen inferri nequit aut cauſam iſtorum divinatorum, aut divinationum modos fuiſſe bonos. Damnantur enim *Deut.* 18. *v.* 10. Confer 2. *part. ſelect. diſpp. de Miraculis, de Prophetiâ, de Probationibus Spirituum.* IV. *Quæſt.* Cur provocationes tales factæ & dictæ fuerunt ad judicium Dei in *valle Joſaphat. Reſp.* Conjecturis aliorum omiſſis, puto denominationem illam ortam ex hypotheſi expoſiti textus *Joel.* 3. *verſ.* 12. de judicio noviſſimo per Chriſtum habendo, & quidem ex opinione ſeu conjecturâ antiquorum quorundam ſupra Hieroſolymam & vallem Joſaphat. Quid autem ſit de illius opinionis veritate, alibi dicetur. V. *Quæſt.* An cuivis contra jus & fas violenter oppreſſo, ſive in cauſâ communi fidei, ſive in cauſâ juſtitiæ particulari, licitum ſit ad judicium Dei cauſam deferre & adverſarium eò citare. *Reſp.* Diſtinguimus provocationem ſuper cauſâ, à provocatione ſuper perſonâ adverſarii, ejuſque formali & expreſſâ citatione ad tribunal Dei. Sit ergo 1. *Concl.* Quælibet cauſa veritatis & juſtitiæ, quæ humano judicio, & potenti executione illius judicii injuſtè opprimitur, à parte innocente ad Dei judicium deferri & poteſt & debet: ita ut ad Deum confugiat, ei precibus cauſam ſuam commendet, coram illo, immo & poſitis ponendis, coram hominibus, de innocentiâ ſuâ proteſtetur. Probatio legitimi juramenti ex 2. *Corinth.* 1. *verſ.* 23. *Rom.* 9. *verſ.* 1. 2. &c. huic provocationi applicari debet. 2. *Concl.* Si abſit impatientia & privatæ vindictæ cupiditas, poteſt provocatio fieri ſuper adverſario, qui ſit publicus, profeſſus, juratus hoſtis fidei, & tyrannicus perſecutor Eccleſiæ; poteſt ille ad judicium Dei citari, & judicium ac juſta Dei vindicta ſuper eum inclamari, & generaliter atque indefinitè denuntiari. Ad probationem adduci poſſunt imprecationes, maledictiones, denuntiationes, quæ in ſacris literis occurrunt, ut *Pſal.* 35. & 68. & 83. 2. *Timoth.* 4. *verſ.* 15. 3. *Concl.* Nulli perſecutori & jurato hoſti mala ſpiritualia per noſtram provocationem & citationem imprecanda ſunt; aut abſolutè denuntianda. Neſcimus enim an Deus illum velit convertere. 2. *Timoth.* 2. *verſ.* 25. Niſi certi ſimus illum peccare in Spiritum Sanctum; aut Deus ſpecialiter nobis revelet & mandet ita imprecari ut *Pſal.* 69. & 109. 4. *Concl.* Omnibus cauſæ fidei, verbis aut factis quocunque modo injuſtè adverſantibus, non imprecanda mala temporalia: ſed contra precanda ipſis reſipiſcentia, remiſſio, & immunitas à Dei judiciis: Exemplo Chriſti, *Luc.* 23. *verſ.* 34. Stephani *Actor.* 7. *verſ.* 60. Pauli,

1. *Timoth.*

2. *Timoth.* v. 4. 16. 5. *Concl.* In particularibus quibusque injuriis, quas per injustam hominum sententiam patimur, non postulanda semper Dei vindicta, nec ad judicium Dei adversarii ita citandi; ut obliviscamur illud *Matth.* 5. *vers.* 44. *Iacobi* 5. *vers.* 7. 8. VI. *Quæst.* An siquidem non vovenda aut à Deo petenda specialia judicia, taliones, vindictæ contra injustè judicantem aut opprimentem; ea saltem nomine Dei ipsi denunciari possint? *Resp. aff. cum distinctione*, ex 1. *Thessal.* 4. *vers.* 6. & 2. *Thessal.* 1. *vers.* 6. Distinctio hæc est, ne denuntiatio mali fiat absolutè, sed cum conditione, nisi resipiscat; nec definitè, quod ad speciem, modum, locum, tempus: qualis erat Prophetæ, 1. *Reg.* 13. *vers.* 2. Eliæ, 2. *Reg.* 1. *vers.* 10. Petri, *Actor.* 5. *vers.* 9. 10. Pauli, *Actor.* 13. *vers.* 11. qui extraordinariò & peculiari Dei instinctu hoc egerunt. Absque hoc si quis absolutè & definitè denuntiet, reus sit præsumtionis, tentationis Dei, superstitionis. Quia nescit cujus spiritus sit. *Luc.* 9. *vers.* 55. Nec exstat ulla revelatio communis, in quâ denunciatio talis fundari possit. Deus enim verbo suo & communi experientiâ nos docet, plerumque tales injustos judices, & violentos oppressores sine resipiscentiâ perire: non tamen semper: uti constat ex exemplo latronis in cruce, & regis *MANASSIS*. Quod ad definitam denuntiationem speciei, modi, mensuræ, loci, temporis: eodem verbo & experientiâ docemur, *speciem* vindictæ etiam temporalis ut plurimum cadere, in tales oppressores *Psal* 55. *vers.* 24. & 32. *vers.* 10. *Eccles.* 8. *vers.* 13. quod etiam ex lumine naturæ & experientiâ innotuisse Gentilibus testantur gnomæ illæ, *Virum malum vel mus mordeat*, *Raro antecedentem scelestum deserit pede pœna claudo*, ἔχει γὰρ ἐκδίκησιν ὄμμα. Huc refer *libellum Plutarchi de serâ numinis vindictâ*, & *Poëtarum Theologiam mythologicam de Nemesi*, & *Scriptores politicos de causis turbationis & interitus Rerumpubl.* Non tamen semper in hâc vitâ injuriæ peculiariter vindicantur; sed flagitia aliqua in futurum sæculum punienda reservantur. Vide *Iob* 21. *vers.* 7. 8. 9. 13. & solutionem vulgatæ objectionis contra Dei providentiam, quod in hâc vitâ malis bene sit, bonis malè, apud *Plesseum de veritate Religionis cap.* 12. & *Theodoretum aliosque Scriptores de providentiâ*. *Modus* vindictæ in hâc vitâ, sæpe respondet speciali formæ & definito modo injuriæ ac violentiæ: cujus illustre exemplum fuit Adoni Bezek truncatus digitis *Iudic.* 1. *vers.* 6. 7. & Agag à *Sam.* 15. *vers.* 33 *Psal.* 109. *vers.* 12. 16. Rex Ioas, 2. *Chronic.* 24. *vers.* 21. cum 25. Confer & *Genes.* 9. *vers.* 5. 6. *Matth.* 26. *vers.* 52. *Iesa* 33. *vers.* 1. & adagium ex communi experientiâ enatum: *Quo quis peccat, eo punitur.* Et, *Ad generum Cereris sine cæde & sanguine pauci, Descendunt reges & sicca morte tyranni.* Non tamen hoc est perpetuum. Itaque denun-

denuntiatio mortis subitaneę, aut diræ, aut infelicis, aut infamis, aut cujuscunque alterius θείᾳ aut θηλάτᾳ mali definitè fieri nec debet, nec potest, secundum verbi divini & universalis experientiæ indicium. *Locus* particularis executionis judicii divini in his terris aliquando est ille, in quo aut circa quem oppressor facinus suum patravit, aut alteri executionem injuriæ suæ minatus est. Exemplo Achab & Joram in agro Nabothi 1. *Reg.* 21. *vers.* 19. cum 2. *Reg.* 9. *vers.* 25. 26. Observatum etiam ab historicis Ethnicis, illic loci clade affectum populum, ubi antea injuriâ quis affectus erat. Semper tamen hoc fieri, aut etiam plerumque nec ex Scripturâ nec ex experientiâ didicimus. *Tempus* definitum minimè omnium assignari debet, extra peculiarem Dei instinctum. Quia properationem, tardationem, omnesque terminos & periodos judiciorum Dei in terris post earundem executionem observare possumus, non tamen prædefinire aut prædicere. Ut verbo dicam, an Deus hanc aut illam injuriam in τῇ θείᾳ sit vindicaturus, an vero oppressori resipiscentiam daturus; & si vindicaturus, an peculiari aliquo judicio in his terris vindicaturus sit; si in terris vindicaturus, quâ formâ, quo modo, quo loco, quo tempore, quâ mensurâ, quamdiu, ipsius sapienti & justę providentiæ relinquendum est: ne sanctum Israëlis videamur in aliquo istorum limitare aut determinare, *Psal.* 78. *vers.* 41. Quid autem statuendum sit de exemplis provocationum absolutè & definitè factarum (apud *Heroldum supra cit. Petrum Messiam part.* 3. *variar. lectionum cap.* 21. *Zwingerum in Theatro vol.* 5. *l.* 135.), & quousque de eventu earum historicis credendũ aut non credendum: non facile dixerim. Nolo quidem omnia arguere; nec tamen ita probo, ut alicui eorum imitationem suadere auderem.

De cruentatione cadaverum occisorum ardua hactenus disquisitio, an inde homicidii quis convinci aut accusari debeat. Sunt qui putant naturali antipathiæ seu vehementi odio & vindictæ occisi in occisorem hunc effectum tribuendum, sic *Lemnius de occultis naturæ mirac. lib.* 2. *cap.* 7. *Gemma lib.* 1. *de Characterismo, cap.* 6. *Langius epistol. Medic. lib.* 1. *epist.* 40. *Magyrus physic. lib.* 3. *cap.* 8. *Pomponatius in libr. de Animorum immortalitate, Delrio comment. in Octaviam Senecæ*, & *Disq. Magicar. lib.* 1. *cap.* 3. *qu.* 4. Sed hæc sententia naturæ ac scripturæ repugna. Post mortem cessat odium & omnis motus facultatis appetitivæ; non est animale amplius cadaver, nedum ut sit rationale; quin immo facultates sensitivæ post mortem tantum supersunt tanquam in principio & radice, juxta *Thomam quæst.* 19. *de Animâ*; saltem secundæ potentiæ non sunt, & consequenter nulli inde actus seu motus exspectandi, nec habet mortuus partem inter vivos. *Eccles.* 9. 6. cum *Iob.* 3. 13. 17. Alii tribuunt imagi- 4

nationi, quæ opinio merito rejicitur à *Fieno in tract. de Viribus Imaginationis quæst.* 24. Alii; ut *Galeotus Martius de Doctrinâ promiscuâ cap.* 22. ſpiritibus occiſi tribuunt, cum enim illi in occiſorem provolant, una fluidum reddunt ſanguinem. Sed hæc opinio ſatis refutata eſt ab *Hieronymo Magio lib.* 3. *Miſcellan. cap.* 5. *Rhodiginus lib.* 3. *cap.* 12. tribuit ſpiritibus ex irâ & vindictâ concitatis, qui in recenter occiſo, ſeptem ſcil. horis adhuc ſuperſunt. Sed conjecturalis, ſi non mythologica hæc Philoſophia. *Idem loc. cit.* dicit à Theologis referri ad miraculum divinum. Sed hoc de nonnullis Theologis Pontificiis tantum verum eſt. Ejuſdem ſententiæ eſt *Johannes Gerardi in Commentar. in paſſionem ad Iohan.* 19. *verſ.* 34. & ex Medicis & Philoſophis *Stribonius in phyſiol.* Et ex recentioribus Pontificiis *Corn. à Lapide in Iohan.* 19. *p.* 526. b. *Mallonius de Stigmatis Chriſti, pag.* 289. 306. Alii referunt ad humores emiſſos ab alterato homicidâ ingredientes vulnera occiſi & commotionem facientes. Ita *Ioh. Major in* 4. *diſt.* 15. Alii ſupernaturalem cauſam Deum ſcilicet vel Angelos iniquitatem interfectoris detegentes, aut etiam diabolos innocentes falſo acculare, aut nocentes ad deſperationem perducere conantes. Sic *Fienus loc. cit. Delrio* vocat indicium prodigioſum. *Ionſtonus Thaumatographiæ part.* 10. *art.* 3. cauſam facit vel motum & agitationem, vel antipathiam & ſympathiam *Toſtatus* & cum eo *Cornel. à Lapide in Deuter.* 21. ajunt eſſe miraculum naturale. *Cornmannus in lib. de Miraculis mortuorum part.* 9. *cap.* 23. „ Crederem, inquit, animam, ſi adſit autor necis, „ corpus iterum intrare & movere, vi ad vitam, cum deficiant & langui„ da ſint membra, ſaltem ad vindictam occiſoris. Sed opinio illa de animarum erratione circa corpus ſuum, & in ſepulcris permanentia, (unde lucernæ, de quibus *Fortun. Lycetus de Lucernis antiquorum*; & *de Oleo* earum incombuſtibili *Pancirollus* & *Salmuthus in deperditis tit.* 35. ubi alii autores citantur), earundemque in corporibus habitatione, abſque informatione tamen & animatione, alibi rejicitur. Confer 1. *part. ſelect. Diſpp. tit. de Spectris. §.* 11. & *Autores* ibi *cit.* Quibus nunc addo, *Gevartium in notis ad Statium Papinium p.* 132. edit. in 8. & *Comment.* inter eos imprimis *Ioh. Lud. de la Cerda in verſum Virgilii Æneid.* 4. *Omnibus umbra locis adero, dabis improbe pœnas.* Alias opiniones ut & exempla hæmorrhagiæ, vide apud *Cornmannum part. cit. cap. cit. &* 24. 25. 26. Eſſe autem in crimine homicidii ſufficiens hoc ad torturam indicium & ad homicidæ deprehenſionem ſtatuunt celebres *ICC. Paris à Puteo, Hippolytus Marſilius, M. Antonius Blaneus, Ludovicus Carrerius, Franciſcus Caſonus à Magio*, & ex parte à *Delrio lib.* 5. *ſect.* 4. citati; & *Menochius, Farinacius, Maſcardus* citati ab *Althuſio Iuriſprud. lib.* 3. *cap.* 39. 50. addimus nos *Boërum quæſt.*

166.

166. n. 1. Ex Theologis absolutè hoc indicium tanquam naturæ miraculum probat *Tostatus* Episcopus Abulensis, & cum eo à *Lapide commentar. in Deuter.* 21. *vers.* 4. ubi addunt in eum finem præcepisse Deum convocationem populi, ut, siquidem adesset homicida ex cruentatione cadaveris deprehenderetur. Johannes Major in 4. dist. 15. qu. 14. *Appropinquante*, inquit, *homicida, occiso recenter sanguis de vulnere emanat, ut perhibent* (N. B.) *& istud est vel nutu divino in horrorem peccati vel forte propter aliquos humores emissos ab alterato homicidâ*, &c. Ex nostris sive *Manlius* sive *Melanthon* putabat certum esse indicium homicidæ: Vide *Manlium in Collectaneis locor. commun. ex Melanthonis aliorumque relationibus ad* 5. *præc.* p. 307. ubi narrat interfecti cujusdam cadaver ex aquis, ubi quatuor septimanis congelatum jacuerat extractum in proximo oppido coram Judice & multis civibus circumstantibus recentem sanguinem stillasse. Et addit: *fuit certissimum signum & divinum testimonium de præsenti homicidæ: sed Iudex tam fatuus & stolidus erat, ut nullam inquisitionem institueret.* Inter recentiores Pontificios Binsfelsius de Confessionibus maleficor. concl. 8, p. 136. *Videtur*, inquit, *soli divino miraculo in horrorem & detestationem tanti criminis tribuenda.* Et sic *Tholosanus lib.* 36. *Syntagm. cap.* 20. Utrique citant alios *ICC.* ἐμψήφους, qui statuunt sufficiens esse indicium ad torturam. Quibus adde *Bodinum lib.* 2. *dæmonomaniæ cap.* 3. Loca Scripturę pro hâc opinione ab *Autoribus citatis* & ante ipsos ab *Henrico de Hassiâ in commentar. in Genesin*, & ex illo à *Barthol. Sibylla in Speculo peregrinar. quæst. decad.* 3. *cap.* 8. *qu.* 4. adducta sunt *Genes.* 4. *vers.* 10. & *Apocal.* 6. *vers.* 10. sed absurdè; ut patet textus illos inspicienti. Nos hoc divinitus, ut putant, datum indicium non sine abusu nominis divini & injustitiâ in proximum pro tali haberi & assumi demonstramus. *Primo*, quia est fallax. *Secundò*, quia ad id nullum habemus Dei mandatum seu revelationem, nec mediatam, nec immediatam, nec extraordinariam, nec ordinariam (qualem habebat lex zelotypiæ *Numer.* 5.) ita ut de eo dici possit quod olim Agobardus Episcopus Lugdunensis de omni purgatione vulgari.: *Et vani homines nominant ista judicium Dei. Vnde probari potest judicium esse Dei, quod Deus nunquam præcepit*, citante *Sirmundo ad Capitula Caroli Calvi pag.* 73. neque enim Deus specialem providentiam crimen manifestans utitur aut uti nos docebit fallacibus signis. *Primum argumentum* nostrum probatur ex eo, quia dato tale quid fieri, est signum commune ex τέκοτων non παρηρτων genere: ergo est fallax, haut aliter ac pallor est signum aliquem amare, potest enim studere aut ægrotare. Constat enim ex Physicâ ac Medicinâ, (*Lemnius lib.* 2. *cap.* 7.) & docet experientia hæmorrhagiam illam variis de causis posse accidere, in cadaveribus

non tantum occisorum, sed etiam aliter mortuorum, idque præsentibus aut absentibus omnibus aut nullis, amicis aut inimicis, notis aut ignotis, exemplum notabile extat apud *Langium loc. cit.* Potest enim sanguis fluere, quia cadaver movetur & agitatur: aut quia sanguis putrefactus est, & à calore putredinem causante cietur. Potuisset etiam diabolus, Deo permittente, hæmorrhagiam illam aliquando excitasse. Cum homines Deum tentant, & vacuis ac superstitiosis observationibus fidem adhibent, evenit nonnunquam aliquid secundum fidem ipsorum. Quid si cum *Canonhiero in comment. ad Hippocr. aphor. p.* 430. dicatur, cum id raro contingat, per accidens posse esse. Subdit ibidem p. 430. §. 4. aliam exceptionem: *Quia sanguis ex naribus, oculis, ore, aliisque partibus per aliquot dies, & aliquando per aliquot septimanas, si corpora conserventur, profluit; quia venæ, quamvis homo sit mortuus, sanguinem diu conservare possunt, & ad tempus, ut vivis accidit, emittere queunt: quare non est necessaria consequentia, ut si aliquis cadaveri casu occurrat, & illud sanguinem instillare incipiat, ejus interfector sit censendus.* *Secundum argumentum* est, quia merito dubitatur de hypothesi observationum, an tam frequentes & tam certæ sint ut inde experientia universalis exstrui possit, & an judicibus hâc viâ ad criminis convictionem grassantibus, semper ita successerit absque ullo errore postea deprehenso. Hic sinum quilque excutiat. *Nullus*, inquit, *Canonhierus in lib. 1. Aphor. Hippocratis, ferè medicus negat.* Ipse tamen *pag.* 430. rarò illud accidere affirmat. Quid si enim pauca exempla adferantur (quorum fides sit penes Authores: fortè enim Pliniana est in miraculis naturæ recensendis, aut Platonica, qui omnia à quibusvis dicta recipiebat tanquam vir bonus, (ut de eo *Iul. Cæs. Scaliger*) quæ instar reliquiarum Papisticarum multiplicata & aliâ circumstantiâ decorata, reipla eadem semper hic obtruduntur quid tum postea? Probationibus vulgaribus, & sagarum per aquam à Theologis, Jureconsultis & Judicibus, Historicis & Philosophis crebrius acclamatum audies *τὸ probatum est.* Sed tamen non probant nunc JCC. aut Theologi tales probas. Vid. *Delrio supra cit.* Certè præsumtam experientiam jugulant quæ referuntur ab *Andreâ Libavio in tract. de cruent. cadav.* edit. in 8. quod aliquando non fluxerit præsente homicidâ, & quod fluxerit præsente dilectissimâ amicâ, sc. occisi. *Tertium urg* accedat, quod si hoc aut naturale aut supernaturale, & quidem perpetuum esset indicium; tum certè in politiâ Mosis omnium perfectissimâ agnitum & usurpatum fuisset; immo Deus hoc indicâsset, ubi aut species probationum in crimine homicidii, aut quid agendum circa homicidium occultum (Vide *Numer.* 35. *Deuter.* 17. & 19. & 21.) præscribit. Sed nusquam tale quid in Sacrâ Scripturâ comparet. Et *Quartum argumentum*, nullum

nullum certum tempus ab occisione adhuc constitutũ est, infra quod sanguis effluens signi rationem sustineret. *Gaudentius Merula rerum memorabil. lib. 4. c. 8.* testatur intra curriculum septem horarum duntaxat effluere ad præsentiam occisoris. At signi infallibilitas in re tanti momenti, hoc testimonio *Gaudentii* fundari non debet. Tempus hoc ad multos dies extendit *Abulensis*, & ex eo *A Lapide in Deuter.* 21. Denique (quod unicum argumentum est *Delrio lib 5. sect. 4.*) de caulâ hujus indicii nihil certi jure vel caulâ juridicè probatâ nobis constat, ergo ex eo nunquam judici Deum timenti ad torturam procedendum est, ut prudenter ex suffragiis JCC. *Farinacii, Marsilii*, imprimis *Gomez* hoc confirmat *ibid. Delrio.* Quibus à *Cornmanno cap.* 27. adduntur *Zangerus, Anton. Thessau.* Mediam sententiam tenent *Mascardus, Godelmannus, Henr. Rauchdorn, Bocerus*, (teste *Cornmanno cap.* 27.), quod scil. indicium faciat concurrente famâ vel Rei inimicitia alias non. Quidquid hic Jureconsulti inter se disceptent, saltem communehoc placitum tuum oblivisci non debent: *In re dubiâ benigniorẽ interpretationem sequi non minus justius quam tutius sanctiusque est*; & hoc in casu nocentem præstat dimittere, quam insontem condemnare. Si quis varios autores de cruentationeistâ conferre desideret, is adeat *Canonhierum in Interpretationibus Aphorism. Hippocratis, pag.* 429. *Kircherum de arte Magneticâ, pag.* 788. edit. in 4. *Goclenii* junioris *præfat. ad lib. de mirabilibus Naturæ*; *Mich. Neandrum in libro contra Iudæos* cum *Grammaticâ ipsius Hebraâ* edito *pag.* 489. edit. in 8 *Politicam Anonymi* Francofurti anno 1617. in 4. editam tit. *de Statu Politico seu Civili libri sex.* Ubi *lib.* 2. *discursu* 40. *Bartholini quæst. Physic. Barazinum in Physic. acroas. disp.* 9. *theor.* 17. *Ægid. Romanum in Quodlibetis*; imprimis *Libavii* peculiarem *tract. de Cruentatione cadaverum, Delrio lib.* 5. *disquis. Magicar. sect.* 4. *Hieron. Magium lib.* 5. *miscellan. cap.* 5. *Lævinum Lemnium lib.* 2. *de Naturæ miraculis cap.* 7. *Thomam Fienum lib. de Viribus imaginationis qu. ult.*

Consectar. I. Siquidem hic credendum sit prodigium naturale aut supernaturale, hæc ab omnibus diligenter prius inquirenda. 1. An sanguis effluat sine agitatione corporis, aut alteratione aliquâ extrinsecus adducta. 2. An semper ad præsentiam cujuscunque homicidæ; & quidem toties effluat, quoties accedit homicida, & toties sistatur quoties recedit. 3. An non effluat ad præsentiam Magistratuum, aut militum, aut carnificum, qui justo titulo (quamvis injustâ caulâ) sæpe occiderunt, ut in bellis injustis, Ecclesiæ persecutionibus, martyriis fieri solet. 4. An semper effluat ad præsentiam eorundem, si justo titulo & causa occiderunt. 5. An ad præsentiam homicidæ casualis, aut infantis, aut phrenetici effluat?

fluat? 6. An ad præsentiam homicidæ qui latronem, aggressorem, aut alium quemvis justè & cum moderamine inculpatæ tutelæ occidit. 7. An etiam ad præsentiam ejus, qui per Magiam occidit? Quod mirum est non observatum à Magiæ Inquisitoribus. 8. An ad præsentiam parricidarum, Assassinorum, &c. e. gr. Jacobi Clementis, Balthasaris Gerardi, &c. 9. Quæ sit sphæra præsentiæ, intra quam homicida adesse debet, siquidem cadaver sanguinem sit emissurum. 10. Quod tempus circumscriptum huic hæmorrhagiæ, post quod præcisè cessat? An verò etiam cadaver effossum ex sepulcro dum sanguis nondùm planè periit, idem præstabit. Exemplum cruentationis post 20. dies habet *Campanella de sensu rerum lib.* 4. *c.* 9. Solet enim interdum ex ipsis nudis ossibus cruor effluere, ut vult cum *Abulensi Corn. a Lapide in Deuteron.* 2, 11. Duo si mutuis vulneribus se confecerint (quod non raro fit) an cadavera utraque ad præsentiam alterius, sanguinem emissura? 12. An non vila sint cadavera sanguinem emittere ad primam saltem præsentiam parentum, cognatorum, &c. quacunque morte obierint. *Observatum in occiso ad rei præsentiam subsilire, ad amicorum in submerso*, ait *Ionstonus loc. cit.* & *Lemnius libr.* 2. *cap.* 7. idem confirmat de aliis quocunque casu mortuis, & sic *Mizaldus memorabil. centur.* 1. *cap.* 4. 13. An non etiam brutorum cadavera ad præsentiam interfectorum sanguinem fundant? Taurorum subinde tale quid præstitisse in publicâ arenâ seu spectaculis refert *Magius loc. cit. II.* Tantisper dum de his non liquet, & judicia & facta quiescant: nam quidquid ex fide non est, peccatum est. Multa sunt prodigia in natura & supra hanc inferiorem naturam, quorum τὸ ὅτι deprehendimus, τὸ διότι verò & finem particularem ignoramus; itaque nec ordinaria & certa illa nobis sint particularium rerum indicia; ut alibi de Ostentis, Prodigiis, Spectris, &c. dicendum erit. Interim videatur *Munsterus à Vortlage in tract. de Spectris*, & *Polydor. Virgilius* cum *Camerario de Ostentis*, & quæ annotavit *Magius loc. cit. de Prodigiis circa homicidia*, & *A Lapide comment. in Deuter.* 21. *III.* Delirum & ludicrum paradoxum Monachi *Campanellæ lib.* 4. *de Sensu rerum cap.* 9. quo, ut probet omnes res in mundo sensu præditas, de cadavere ita ὑπὲρ δεξιολογῶν: Interfecti homines in conspectu Interfectoris sanguinem emittunt, &c. fervent ira vel timore sentientes per affectum aëris communem adesse odiosum hostem. *IV.* Malè *Baranzanus Physic. Disp.* 9. *theor.* 17. fluxum sanguinis tribuit virtuti antipathicæ relictæ in sanguine ex elicito actu inimicitiæ. *V.* Malè etiam nonnulli ad animam mundi intellectualem fluxum hunc sanguinis referunt. Vide animàm illam à nobis refutatam in *Appendice disp. de Creatione.*

DE

Digitized by Google

DE VERBIS ET FACTIS OTIOSIS.

OTiosum verbum est quod aut utilitate rectitudinis. aut ratione justæ neces- 1
sitatis caret, quia scil. sine utilitate & loquentis dicitur & audientis: si omissis seriis de frivolis loquamur, & fabulas narremus antiquas; Sic ex *Gregorio Magno*, *Thomas in catena ad Matth.* 12. Idem de factis statuendum. Est autem illud vel cum profanatione & abusu nominis divini, vel absque eo. De isto *ad nonum Præceptum*, seu *ad tit. de Regimine linguæ* agendum. Illud pertinet *ad tertium Præceptum*; & implicat abusum illum vel magis explicitè, vel magis implicitè. *Magis explicitè*, cum quis titulos & nomina Dei, sententias & dicta Scripturæ, usurpat absque devotione, per ludum & jocum, ad temporis fallaciam. Quo reducitur abusus Sacramentorum, ut cum in Papatu celebrant missas pro ægrotis equis aut bobus, pro felici venatione & venatoribus, &c. item cum celebrant Missas siccas (de quibus *Durantes in Rationali lib. 4. cap. 1. p. 43.*) hoc est histrioniam exercent, idque propter adventum magni Domini. *Magis implicitè* contingit multis modis, quorum magnam partem supra in *disp. de Superstitionibus, de Magiâ, de Benedictionibus* enumeramus. Nos omnibus illis præteritis, de duabus facti otiosi speciebus in præsentiarum disquiremus: De *Depositione seu Sponsione* supra rerum certitudine vel eventu; & de *Poculis salutis*.

Depositiones seu Sponsiones distinguimus in eas quę sunt super rebus præ- 2
teritis aut præsentibus, & in eas quæ sunt super rebus futuris. *Illæ* quando certamen est de eorum veritate, an itase habeant, in se & suâ naturâ non sunt illicitæ; modo non sint cum damno proximi & injustitiâ conjunctæ. Nihil aliud enim fit, quàm quod ex pacto mulcta ignorantiæ & præmium scientiæ constituitur, atque ita homines ad diligentiam, scientiam, & prudentiam magis incitantur, atque exercentur. Huc referri potest certamen Simsonis de ænigmate, *Judic.* 14 12. Res futuræ sunt vel necessariæ, vel contingentes. De necessariis, ut de futurâ Eclipsi Solis aut Lunæ, idem statuendum quod de depositione super rebus præteritis. Contingentes sunt duum generum, vel quæ studio & potestati hominis sunt subjectæ, & directè dependent à scientiâ, arte & industriâ hominis tanquam propriis & particularibus causis; vel quæ quod ad eventum suum ab iis non ita dependent, sed magis in iis respicitur divina providentia, ut ex. gr. statura hominis, ad quam nemo ulnam potest addere, eventus bellorum, sanitatis & morbi, vitæ & mortis, conceptionis & nativitatis, item conjugiorum, sortium, & propugnatio ac receptio religionis publica aut

ca aut privata, &c. Cum certatur de rebus contingentibus prioris generis, certatur de rebus faciendis seu de facto proprio; cum de rebus posterioris generis, certatur de rebus cupitis prænoscendis per probabilem aliquam, volaticam, casualem, & temerariam conjecturam. *In illo certamine* depositionem & sponsionem admittendam statuimus. *Primò*, publicam (quo pertinet tota *Gymnastica*, de quâ *Philologi* & *Politici*, & certamina Scholastica, &c.) *Deinde* & privatam, si absque damno proximi fiat, & sine injusto lucro; in hunc finem tantummodo ut exploretur alicujus ars & industria, aut ut excitetur studium ac honesta æmulatio. De hoc *Casuistæ* & *Commentatores Decalogici ad* 8. *Præceptum*, *tit. de Ludis*. *In isto certamine* admittendam negamus. *Primò*, quia est factum vanum ac malè otiosum, neque enim per se est utile ad artis industriæque humanæ explorationem, excitationem, promotionem: itaque idem de eo judicandum, quod de verbo otioso. *Secundò*, interpretativè limitat ac circumscribit, immo intempestivè prævertit liberum nobisque non prænoscendum divinæ providentiæ ductum; tum nimio eventus ejusmodi desiderio, tum nimiâ de rebus futuris conjecturâ & quasi divinationis affectatione: cum Dei solius sit & implere & præscire futura, *Iesa.* 46. 10. *Dan.* 4. 28. cumque homo debeat semper exspectare & sequi domini beneplacitum, atque ab eo totus dependere, & ad illud, dum nondum patefactum est, indifferenter ac passivè se habere. Neque enim eventus ejusmodi sub consultationem aut praxin hominis cadunt, *Ecclesiast.* 9. 11. *Psal.* 127. 1. 2. 3. *Tertiò*, videtur implicari peccatum curiositatis, ἀλλοτριο-ἐπισκοπῆς & πολυπραγμοσύνης in rebus humanis non tolerandum; multò minus in providentiæ divinæ arcanis. Non injuriâ ejusmodi applicari posset dictum Christi, *Iohann.* 21. *Quid ad te, tu sequere me*. *Quartò*, est modus acquirendi illicitus, nec jure divino, nec naturali innixus: aut saltem, siquidem non ita cum notabili damno sive proprio, sive proximi conjuncta esset (quod tamen raro fit) est occasio damni & lucri nimis fortuiti, nimis repentini, nimis indecori. Hinc etiam secundum jus civile talis sponsio actionem efficacem non parit. Ratio hæc allegatur, quia caret causâ, & ubi non est causa, non est obligatio. *L.* 2, §. 3. *D. de dol. mal. & met. except. L.* 25. §. *fin. D. de condict. in deb.* Sic *Paris de Puteo tract. de Ludo*, *An & quando*; apud *Car. Molinæum tract. de Vsuris num* 97. *circa finem*. Et *Herbajus lib. singular. rerum quotidian. cap.* 1. Romæ aliquando tanta erat illarum sponsionum inundatio, ut Papa eas publico edicto prohiberet. *Conjectar.* Rejicimus *Cardinalem Toletum*, qui absolutè has depositiones concedit *lib.* 5. *c.* 29.

3 Pocula boni ominis seu salutis meliori cum ædificatione aboleri quam retineri

retineri posse docuimus *Disput. de Ebrietate, tum* quia fertilissima occasio malorum, imprimis ebrietatis, *tum* quia ad minimum habent speciem mali, & symbolizationem cum ritibus Ethnicis, *tum* denique quia scandalum præbent. Quæ rationes sufficiunt, ut quis à poculis illis abstineat, non minus quàm à choreis, comœdiis, sortibus ludicris, aliisque otiosis actionibus abstinendum docent Reformati, quidquid nonnulli contra excipiant & subtiliter distinguant. Sic enim multos in excessibus suis confirmant, qui(haut aliter ac plebs in Papatu circa cultum imaginum absque distinctionibus, quas non capiunt aut negligunt) Baccho serviunt & genio suo indulgent. Interim ipsi strenuè prævaricantur cum terminos mutant, & pro *salutibus* hodiernis (quæ oppugnantur) alias quasdam edolatas aut dedolatas substituunt, quæ non magis sunt in usu aut in rerum naturâ, quàm ideæ Platonicę. Si quis modo dubitaret, certè à facto, aut saltem à tenuâ rei tam otiosæ, tamque inutilis, immo & plerisque tam periculosæ apologiâ supersedere cogeretur. Ut autem magis dubitet, addimus nunc has rationes. *Primò*, Quia implicant abusum nominis divini, non minùs quàm ludus sortium in suo genere. Probatur, *tum* quia indecorè & præposterè videntur substitui precibus pro salute Principum, Patronorum, & carorum concipiendis; *tum* quia invocatio Dei, aut apertis verbis, aut saltem implicitè poculo illi præmittitur ac substernitur; fitque haustus ille votivus quasi solenne & consecratum symbolum, sacramentale, & ceremonia, quâ tanquam *Amen* seu clausulâ precationis confirmari videtur bibens in fiduciâ seu spe voti exaudiendi; quâ etiam ostendit se ex animo hoc precari, & exspectare à Deo; affectu suo ejusq; sincerâ expressione immediatè circa Deum & orationé seu votum, mediatè circa bonum proximi versante. Nam quod vovemus à solo Deo, non vero à Diabolo, aut fortunâ exspectamus, ut supra de sorte disputatum est: *tum* quia gestus ille bibendi non est in precibus adhibendus, sed potius genuflexio, oculorũ elevatio, manuum extensio, &c. *Secundò*, quidquid limitent *salutes*, manet tamen otiosa & inutilis observatio, quæ tot myriadas animarum perdidit: manent Bacchi excelsa, quæ non reformanda sed tollenda; ne ulli in posterum ad ebrietatem iis abutantur. Idem enim de factis otiosis, quod de verbis judicandum: imprimis si ea sint tam periculosa, ut satis superque experientia hoc docuit. *Tertiò*, limitationes illæ non tollunt speciem mali, & symbolizationem seu collusionem cum ebriosorum devotione in hauriendis salutibus, aut cum Gentilium & Barbarorum moribus, de quibus *Athenæus Dipnosophist. lib. 2. cap. 1. Polydorus Virgilius lib. 3. cap. 5. Aubanus Teutonicus lib. 3. cap. 12. Olaus Magnus lib. 23. cap. 14.* Sicut ergò vanas actiones, si occasio mali, aut scandalum accedat,

cedat, radicitus exstirpamus, nec in iis valet regula: *Tollatur abusus; maneat rerum substantia:* sic hoc agendum ut nullæ sint, non verò ut reformatæ & exasciatæ sint *salutes, choreæ, comœdiæ, sortes*, &c. Sed diluamus quasdam objectiones, I. *Prima*, est cerimonia civilis signans & obsignans benevolum erga Magistratus aut amicos affectum. *Resp.* Sed hoc non est totum, nec etiam primarium in *salutibus*. Nam adjungitur tanquam res signata votum seu precatio Dei, cujus signum solenne constituitur hausțus & quidem ad numerum, modum & mensuram. *Deinde* benevolus affectus erga aliquem est causa impulsiva istius precationis, & precatio est ejus effectum: nam quia illi bene vis, vota pro salute ejus concipis, & quia vota concipis, addis hausțum votivum, ut coram omnibus testeris & affectum tuum & votum. II. *Secunda*, licet affectum declarare erga amicos porrectione dexteræ, amplexu, osculo, ergo etiam hausțu votivo. *Resp.* Est dispar ratio. Illi gestus communi hominum usu & instituto civiliter signant amicitiam, aut etiam fidem ac ratihabitionem in contractibus. *Sed edere & bibere sunt actiones non humanæ quas hominis, sed animalis directè tendentes* ad nutritionem, obnoxiæ imprimis *invetératis* peccatis; quæ nullo jure Gentium, nullâ morum civilitate promiscuè à nobis adhiberi possunt, saltem non in ordine ad exercitia pietatis, nisi in solo usu Cœnę Dominicæ. Itaque vile & indecorum nimis communibus illis actionibus animalibus declarare devotionem suam erga Deum & coram Deo, erga proximum & coram eo. Repugnat enim *tum* rei naturæ & Dei instituto: *tum* civilitati morum. Quis enim ferat se adjurari & constringi per nomen Regum, Principum, Ecclesię, Patrię, &c. ad comestionem libræ carnis, aut casei, aut panis? Possent sexcentę aliæ actiones naturales aut animales introduci ad signandum animum Deo Patriæque verè devotum, Sed quis tum esset finis? Repugnat etiam reverentię Deo, rebusque & nominibus divinis debitę. III. *Tertia*, Atqui convivia, hoc est actus una edendi & bibendi, sunt signa & media amicitiæ? *Resp.* Sic est, ostendunt se simul vivere cum simul edunt: ut enim edere effectum ac signum vitæ est & simul medium, sic etiam ☞ simul comedere suâ naturâ signat ac promovet ☜ convivere. Sed ad votum bibere quà tale, nec est signum nec medium per se & suâ naturâ tendens ad vitam tantum, sed etiam quid aliud implexum habens, nempe invocationem nominis divini; contra quam heterogeneam compositionem disputamus. IV. *Quarta*, Atqui adiaphorum est bibere, & salutem alicui precari bonum est. *Resp.* Sic est, sed compositio seu combinatio illa, & mutua unius ad alteram ordinatio in ratione signi & signati mala est, saltem periculosa; & nescio quam symbolizationem cum multis Ethnicorum, Judæorum,

rum, Pontificiorum ſacramentalibus & ceremoniis redolens. V. *Quinta*, In juramento licet ſignum externum conſtituere, ergo etiam in *ſanteis*. *Reſp.* 1. Immo ipſæ ſunt ſignum externum. *Reſp.* 2. Nulla conſequentia à geſtibus juramenti actionis religioſæ & neceſſariæ ad hauſtum ſeu bibitionem, quæ eſt actio animalis homini cum brutis communis, quibus certè ſignativè nec Deum, nec Magiſtratus, nec amicos honorari convenit, non magis quam ſingultu, ructu, vomitu, oſcitatione, pandiculatione, tuſſi, ſternutatione, ſaltatione; quarum alioqui ſolennis ſignatio tanto cum intemperantiæ periculo conjuncta non eſſet.

APPENDICULA DE POCULIS SALUTIS, ET BONI OMINIS.

PRopoſui anno 1636. 22. Octobr. *Diſputationem de Ebrietate.* Ubi 1
cum juxta methodum moralia & practica ejuſmodi tractandi, media eſſent indicanda, quæ præſervativa, antidota, auxilia virtutum, deſtructiva vitiorum, impedimentorum & alliciorum remotiones à Scriptoribus practicis appellari ſolent: factum eſt, ut de hodiernis poculis ſalutis tanquam proclivi, imprimis in Belgio noſtro, ebrietatis occaſione, manuductione, allicio, immo & valido compulſorio (ita loquar), nonnulla attexerem. Non ità multò poſt (eodem anno 1636.) edebam *Diſputationem, de Sortis, aliſque divini nominis Abuſibus*: ubi in fine rationibus in *Diſp. de Ebrietate*, fervorem & cacoëthes illud bibendi ſufframinantibus addebam, quod eſſet factum otioſum, & videretur mihi aliquam implicare irreverentiam, ac divini nominis abuſum. Rationem hanc diſcipulis noſtris, & piis omnibus tyrannicam illam conſuetudinem mecum deplorantibus ac deteſtantibus tunc communicabam; ſi fortè ſuperpondium aliquod præſtarent, rationibus jam ante productis. Æqui lectoris judicio ac candori rationes meas ſubjiciebam: paratus ſecundis curis emendare, ſi quis moneret. Certè cogitare non poteram ſimplex & innoxium hoc conſilium noſtrum de removendo, aut minuendo tam periculoſo cacoëthe, ſannis, ſatyris, cavillationibus, odioſis inſectationibus alicujus civiliter honeſti excipiendum. Fortè quis incidet aliquando in quæſtas contra hæc noſtra cavillationes, aut in fabulas de profundis poculis exhauſtis aut exhauriendis, ſive in recordationem amicorum, ſive in gratiam artificioſæ picturæ, ſimileſque oblectandis Sante-bibonibus aut æmulis noſtris excogitatas φλυαρίας. Iis ſeriò & ſigillatim diſcutiendis non eſt quod immorer: cum partim apertè & craſſè conficta ſint, partim planè ἀναισθήτων, partim contradicendi & exagitandi ſtudio chartis illita:

uti hoc ab aliis, qui me præoccupârunt, satis superque ostensum est. Quod si cui in diversum hic abeunti, aut abiturienti, visum fuerit, mea κρίσιν examinare, spondeo me in *quartâ select. Dispp.* (*ad* 2. Icil. *Decalogi tabulam*, ubi *disp. de Ebrietate* locum invenit) suppleturum quæ desunt, & accuraturum quæ minus accuratè dicta deprehendero. Modo absque detorsione & calumniâ, absque dicteriis, convitiis, fabulis, aliisque extravagantibus, fiat elenchus, & res cum re, ratio cum ratione concertet. Quod ut ritè fieri possit, non pigebit in antecessum subjectum & prædicatum controversæ quæstionis lectorum quorumvis, imprimis dissentire volentium oculis denuò subjicere.

2 Subjectum quæstionis est *sanitas* (vernaculè sante), seu *poculum* aut *haustus salutis*. Definitionem ejus seu descriptionem anno 1636. in *Disp. de Ebrietate in Appendice* §. 2. talem dabam prœcognoscendam, uncinulis in margine notatam, ut cursim inspiciens theses illas eam præterire non posset: *Est enim nihil aliud* sanitas *seu* salus, *seu* poculum geniale, *seu* boni ominis, *quam certa quædam potus mensura exhausta, cum præfatione & voto salutis alicujus sive absentis sive præsentis, imprimis φιλόπων κεφαλῶν & magnorum nominum; ut Regum, Principum, Magistratuum, Patronorum, aut etiam in felicem successum maximorum negotiorum aut susceptorum munerum, unde familiæ, Ecclesiæ, patriæ salus imprimis dependent, adhibitis gestibus apertionis capitis, erectionis in pedes, aut genuflexionis, aut cujuscunque alterius profundæ ac solennis reverentiæ: & quidem hâc cum conditione, ut poculum illud circumeat, & omnes convivæ paria faciant, quippe adjurati & exorcismo quasi ligati per magna illa nomina, perque salutem Patriæ, Ecclesiæ, Familiæ, quæ violare, & quorum symbola, sigilla, professiones, protestationes poculis illis factas, susque deque habere grande sit vetitum, utinam non contumeliis, verberibus, venenatis morsibus, asperrimis censuris, & gravissimis suspicionibus (quasi Patriam, Magistratum, & salutem utriusque quis contemneret) expiandum.* Eandem descriptionem præsuppositi anno 1636. 2. Decembr. in *Disp. de Sortis aliisque divini nominis abusibus*, §. 11. ubi digitum ad *Disp. de Ebrietate* intendo. Eandem de verbo ad verbum repetii anno 1648. 2. Decembr. in *Dispp. de selectis quibusdam Problematis part.* 8. Extraditæ & repetitæ hujus descriptionis præsuppositione, formalibus istis verbis designo *santeas* supra disp. 2. de Theol. practicâ, §. 1. *commessationes & ebrietates, earumque conciliationes per signacula & artificia compellentium santearum & poculorum encyclicum.* Ibid. §. 5. *De profligando aut præveniendo vitio ebrietatis, & de poculis votivis ac conditionatis* (*quæ vulgò* santeas *vocant*) *sub sigillo magnorum nominum & invocationis divinæ pari convivarum jure evacuandis.* Ibid. §. 7. *De Santeis & constrictione ad æquales haustus*, Et disp. 5. de Theologiâ

ologiâ practicâ §. 1. *Aut ut adjurati per magna nomina pocula votiva & salutis lege & modo Germanorum & Belgarum hodierno, pari hausiu cum aliis convivis bibant.* Ibid. §. 2. *Pocula votiva per adjurationem magnorum nominum jussè, immo & religiosè, ac in orbem à convivis evacuanda more & modo apud Belgas & Germanos recepto.* Et eodem §. *Qui abstinent ab obligatoriis conditionatis & votivis poculis.* Anno 1648. 2. Decembr. in *Disp. de selectis Problematis part.* 8. §. 40. eadem ex *Disp. de Ebrietate*, aliisque modo adductis ita in terminis repetii, & ab iniquis quibusdam aspersionibus strictim vindicavi. Supra in *Disp. de Idololatriâ indirectâ & participatâ part.* 3. §. 2. *Probl.* 11. Idem judicium seu consilium nostrum de Santeis repetimus & confirmamus istis verbis: *de ritu & artificio Bacchico circumferendi pocula salutis, seu boni ominis, alibi egimus Disp. de Ebrietate.* Atque hæ salutum compotationes, quas dissuadere conati sumus. Si quis in contrarium specialiter bibonibus & compotationum zelotis, aut generaliter Germanis & Belgis nostris eas suadere, aut commendare, aut defendere velit: eum & obtestamur, & provocamus ut posthabitis πῶς χρώμενοις & αἰχύνης candidè antithesin nostræ assertionis faciat secundum leges contradictionis; & rationes meas in *Disp. de Ebrietate* allatas sigillatim refutet: si possit, & aliqua ipsi causæ fiducia. Quod si figmentum suum compotationi à me descriptæ quis substituat, illudque exagitet (uti hactenus factum) is sciat me nihil illi responsurum, quia me non tangit. Interim videat, quo candore, quâ fide, & conscientiâ, in hoc negotio versetur; & consequenter sive prudens, sive imprudens, tum potentioribus de hoc sæculo, tum vanis quibusdam aulicis, tum universæ bibaculorum gregi velificetur. Sin in eam assertionem interiori conscientiâ non improbat (uti neminem sanum & sobrium posse arbitror), veritati, temperantiæ, & justitiæ tantum honorem habeat, ut pro viribus publicè privatimque doctrinâ & exemplo tales salutes dedocere, & tyrannicam hanc consuetudinem emendare studeat: saltem aliorum corda ex conscientiæ impulsu, & odio ebrietatis, coram Deo εὐλογιών, pro modulo hoc agentium, ne tristitiâ afficiat. Nemini qui tale quid fecerit, hoc erit ἀναπλής.

Prædicatum quæstionis in *disp. de Ebrietate* §. 3. sic proponebam: *Quæritur nunc an ritus ille bibendi* (ibidem præced. §. 2. descriptus) *retinendus sit an verò ab omnibus piis privatim, & ab antecessoribus in Ecclesiâ & Politiâ destruendus? Resp. Neg. pr. Affirm. post.* In eandem sententiam supra in *disp. de Sortis, &c. Abusibus, verbis & factis otiosis* §. 3. Ubi vide. Pluribus eadem repetii & explicui anno 1641. 2. Decembr. in *Disp. de selectis Problematis*, unde sequentia excerpta lectori hic exhibeo. Neque enim „memini quemquam hactenus calamum strinxisse pro poculis salutis in

„ Germaniâ & Belgio uſitatis. II. Interim ſciat, me primum aut ſolum
„ non fuiſſe, qui ad occaſiones ebrietatis, nominatim inter Belgas noſtros
„ & Germanos retinendæ aut promovendæ pocula illa retulerim, & pro-
„ pterea ab iis abſtineri velim. Quamvis enim non videat quis ea in ſe,
„ per ſe, intrinſece & formaliter peccata eſſe, negare tamen nequit, quin
„ tutius ab uſu eorum & multò magis à commendatione Chriſtiani, im-
„ primis profeſſione Theologi abſtineant, tum propter ſcandalum mul-
„ torum piorum, tum propter fertilem intemperantiæ occaſionem iiſdem
„ in Belgio noſtro & Germaniâ annexam. Vide *Ameſium lib. 3. Caſuum*
„ *cap.* 16. §. 14. Summum inter Belgas practicum *VVilhelmum Teeling*
„ *in Neceſſar. demonſtr.* (qui liber à Theologis Leidenſibus & Franequer.
„ ſolenniter approbatus eſt); Ejuſque Germanum, præſtantiſſimum
„ Politicum ac Theologum *Evaldum Teelingh* Zeelandiæ Receptorem,
„ cum viveret, in libellis vernaculis tit. *Amoſi viſio.* & *Nuntius claudicans,*
„ &c. Eruditiſſimum Theologum, & eximium Practicum *Robertum Bol-*
„ *tonum in ambulatione Noachi*, &c. & Nobiliſſimum *Guilelmum Prynne*,
„ J. C. Anglicanum, variis ſcriptis Theologicis apud ſuos celebrem; qui
„ *peculiari tract.* dictas *Santeas* oppugnavit; atque una aliorum Theolo-
„ gorum (quorum numerum ſuo loco aliquando auctiorem reddam) con-
„ ſenſum indicavit. Quid quod inter primos & præſtantiſſimos Belga-
„ rum Theologos practicos *Johannes Taffinus in libro de emendatione Vitæ*,
„ complures modos & formalitates à noſtratibus in conviviis & ſympo-
„ ſiis tunc obſervari ſolitas removere conatur: quæ Antipræciſiſtis lon-
„ gè magis μωρόσοφα & ridicula viderentur, quam votum & cautela pio-
„ rum ac præſtantium virorum modo cit. de *Santeis*. Notavi in ſcedulâ
„ locum *Muſculi in Matth.* 4. *fol.* 55. Sed nunc liber ad manum non eſt,
„ ut denuò conferre poſſim. Inter Pontificios utut plerumque in talibus
„ laxos Caluiſtas, non deſunt, qui oſtium hoc ebrietatis claudendum pu-
„ tent, *Johannes Freder. Mathaneſius tract. peculiari, de More bibendi in ſa-*
„ *nitatem*, *&c. Johannes David* Jeſuita, in libello vernaculo, cui tit.
„ Chriſtelycke Huyshouder/ &c. Anno 1607. Antwerpiæ edito, pag.
„ 172. 173. *Antonius Balingen* Jeſuita in tract. Gallico, cui tit. *Apreſdi-*
„ *nees*, &c. pag. 509. 533. *Canonhierus* Doctor Medicus ac Theologus,
„ in *tract. de Vino*, qui tres poſtremi ſatis rigidè eas perſtringunt. Adde
„ & Jeſuitam *Chavaſſium in tract. de Prudentiâ, pag.* 572. Ex Lutheranis
„ JCCtis. *Liebenthael in diſpp. Ethicis exercit.* 8. *quæſt.* 10. optat ut à
„ Græcis ad Germanos nunquam perveniſſent. Ex noſtris *VVendelinus*
„ *libro* 1. *Ethicæ cap.* 16. Germanicas *Santeas* (cum quibus vulgares Bel-
„ gicæ ferè conveniunt) abſolutè illicitas ſtatuit. Quod autem uterque

„ tan-

„ tanquam partem aut ritum civilitatis morum jam communiter in Ger-
„ maniâ receptum *Santeas* quasdam correctas & ab omni periculo ebrie-
„ tatis liberatas permittit, hoc noſtræ theſi in *diſp. de Ebrietate* defenſę non
„ præjudicat. Tales enim non ſunt vulgares ſanteæ noſtrates, aut illæ,
„ quas nos ibi definimus. Præterquam quod ideales ejuſmodi ſanteæ in
„ Republicâ Platonicâ Germanorum & Belgarum quaſi per ſomnium
„ ſubſtitutæ aut ſubſtituendæ, occaſionem prolapſus in malas ſanteas ab
„ autoribus illis condemnatas minimè tollunt: ita ut tutius ſit ab ejuſ-
„ modi otioſis factis omnino abſtinere, quandoquidem per ſe neceſſaria
„ non ſunt, nec tanta eorum utilitas in principio, quantum damnum e-
„ mergens in fine. Accedit, quod teſtimonium affectus per *Santeas* teſta-
„ ti, quo ſolo reſpectu *VVendelinus* eas permittit, nec totum nec præcipu-
„ um dicit, quod in illis continetur: uti oſtendimus in *diſp. de Sortis, a-*
„ *liiſque divini nominis Abuſibus.* Rurſum itaque idealis ſantea ſubſtitui-
„ tur illis, quæ in Germaniâ & Belgio communiter obtinent. De Affe-
„ ctu enim declarando per hauſtus, inſtitutis ac promulgatis conditioni-
„ bus, obligatorios, & per annexam divini nominis invocationem ſubin-
„ de magis implicitam, ſubinde magis explicitam, meritò diſquiri
„ poteſt, an non ſit factum otioſum, indecorum, periculoſum, inter pe-
„ rantiæ præludium, aut proclivis occaſio ebrietatis, ejuſdemq; in Belgarũ
„ conviviis honeſtum (uti videtur) retinaculum, & honorarius ingurgi-
„ tandi prætextus, inſuper irreverentiæ aliquid erga ſanctiſſimum Dei
„ nomen implicans, aut ſaltem ejus ſpeciem, & conſequenter ſcanda-
„ loſum. Nos ſententiam affirmantem inclinare malumus, eo adducti,
„ tum monitis & exemplis piorum Dei ſervorum, tum rationibus, quæ
„ apud Scriptores ſupra cit. occurrunt, accedente ad cumulum autorita-
„ te *Ambroſii de Elia & jejunio cap.* 17. Et *Hieronymi in Hoſea* 7. à re-
„ centioribus contra ſanteas productorum. Exceptiones, quæ contra
„ adferri ſolent aut poſſunt, diluere ſtuduimus in *diſp. de Sortis &c. Abuſi-*
„ *bus.* Si acculatori noſtro animus eſt tam grande nefas Browniſticum,
„ Pharizaicum, monachale in hâc opinione meâ demonſtrare, preſſè in-
„ tra terminos & ad rationes ac ſolutiones noſtras diſputet. Ego interim
„ fruar ſenſu meo, abſque ipſius ſententiæ inſectatione, & tantiſper à con-
„ ditionatis, votivis, & ad hauſtus, ſive majores, ſive minores, toties
„ quoties obligatoriis Belgarum poculis pro libertate Chriſtianâ & Bel-
„ gicâ abſtinebo per Dei gratiam, donec ille ſcrupulum omnem conſci-
„ entiæ meæ ſolidâ ac piâ inſtructione exemerit. Sin innoxiam hanc pru-
„ dentiam & cautelam juſtorum (abundantem judicio Anti-præciſiſta-
„ rum) hâc in parte ridere viſum fuerit, & caulam *Santearum* vivâ voce,

„ & ſcri-

„ & ſcriptis promovere, ac propterea mihi aliiſque hic diſſentientibus „ opportunè importunè inſultare; utique ferendum eſt. Nec conſcien- „ tiæ noſtræ apud Deum, nec famæ apud pios quidquam decedet. III. „ Nondum video quomodo patroni chorearum, comœdiarum, loteria- „ rum, alearum, omniumque ſortium ludicrarum ſimiliter ridere non „ poſſint Theologos noſtros, & decreta Synodorum noſtrarum. Idem „ dico de patronis vanitatum circa capillos, veſtes, convivia, ſupellecti- „ lem, &c. Theologi in particularibus ſecundum factorum circumſtan- „ tias determinationibus; nonnunquam ſequuntur quod magis proba- „ bile & magis tutum: uti demonſtrationum ἀκρίβειαν mathematicam „ non eſſe in practicis requirendam monet *Philoſophus* 1. *Ethic. Nico-* „ *mach. cap.* 3. Immo etiam ad abundantem cautelam ab iis abſtineri „ ſuadent, quę alioquin in ſe & per ſe licita ſunt, nec ipſi diffiteri poſſunt. „ Sic e. gr. antiqui Chriſtiani, eorumque Doctores abſtinebant ab ap- „ pellatione *Templi* (de quo in *diſp. de Templis*), ab arte ſtatuariâ commu- „ niter abhorrebant, & primæ Synodi Belgicæ aboleri volebant concio- „ nes veſpertinas, & funebres; Et *Taffinus in lib. de Emendat. cap. de E-* „ *brietate* perſtringit calices ſine pedamentis, & morem prębibendi, ac „ pocula tradendi apud Belgas receptum. Non auſim dicere rationes nul- „ las fuiſſe cur ſic cenſerent, præter ineptias, μωροσοφίαν, ſuperſtitionem, „ Phariſaicam & Monachalem hypocriſin, &c. Sunt varia in ſe & per ſe „ non mala, nedum toto genere, quę tamen in genere prohibentur, quia „ plerumque per infirmitatem hominum fiunt occaſio mali. Vide de mul- „ tiloquio *Commentatores ad Proverb.* 10. 29. & *Iacob* 1. *verſ.* 19. Sed his „ miſſis, ſanctarum juſtum & theologicum examen exſpectabo, obteſta- „ tus accuſatorem, ut intra terminos à me poſitos ſe contineat, abſque „ fallaciis abductionis, & ignorationis elenchi. *Autoribus* modo *citatis*, qui de *ſalutibus* ſupra deſcriptis conqueſti ſunt, adde ex Proteſtantibus & Reformatis *Conr. Rittershuſium lib.* 4. *ſacr. lect. cap.* 6. *Ioh. Loccenium in antiquit. Sueo-Gothicis cap.* 21. ubi plurima ad antiquitates hujus tyrannicæ conſuetudinis pertinentia collegit. *Ioh. Dovvname in tract. Anglico de Ebrietate cap.* 9. §. 2. & 10. §. 3. *Ioh. Crocium in Comment. in Epiſt. ad Titum cap.* 2. *pag.* 291. ubi de Adventoriis Philoteſiis, & ſoteriis poculis, conqueritur. Ex Pontificiis, *Ieſuita Boenart. commentar. in Eſther cap.* 1. *verſ.* 8. Et *Serrarius ad locum cit. quæſt.* 16. Inter Theologos Lutheranos Andreas Keſlerus in Theologiâ Caſuum Germanicè editâ cap. 61. lemma capitis tale conſtituit: *An rectum ſit in aliorum ſalutem poculum ſeu hauſtum circumferre.* Ubi quinque conditionibus limitatos ejuſmodi hauſtus admittit. Sed mox ſubjicit: *Alioqui ſi de ſalutibus apud nos receptis, quæra-*

tur,

tur, longe aliter respondendum est. Atque ita *salutes in Ecclesiis Euangelicis* (uti loquitur), *in aulis Potentum, in Academiis, in Civitatibus imperialibus, inter Cives & Rusticos* usitatas, graviter incessit, & multis rationibus allatis tanquam *dulce venenum Satanæ* condemnat. Adeo ut otiosum & indecorum videri debeat, si Theologus quis per excogitatas subtilitates morem illum bibendi ex professo, cum zelo & contentione (majori sæpe, quam in causâ pietatis) publicè privatimque tueretur, & consilia ac monita aliorum, qui abstinendum suadent, acerbè & sarcasticè insectaretur. Dato enim non concesso intrinsecè & absolutè morem illum non esse malum, & posse aliquo in casu, certis conditionibus observatis, honestari: tutius tamen & melius ab eo abstineri, eumque doctrinâ & exemplo Theologorum quantum fieri potest, aboleri, nemo sanus inficiari poterit. Tot enim & tanta abusuum ac seductionum pericula eum comitantur, tot sunt damna emergentia, cum contra præsumta utilitas & ædificatio proximi adeo tenuis, immò nulla sit, ut Theologi pii, prudentes, ebrietatis hostes, otio, σπιούδῃ, & existimatione suâ abuti videantur, cum ex professo pro otiosis illis factis contendunt, quæ nôrunt homines ad ebrietatem allicere. Interim Apologiis illis utuntur ἀνοσῳ, & omissis limitationibus, salutes more solito hauriunt, ac triumphabundi Theologis meliora monentibus strenuè insultant; iisque ob has aliasque necessarias cautelas ac monitiones Pharisaismos, superstitiosas præcisitates, novitates, idiosyncrasias, enthusiasmos, ambitionem, contendendi libidinem objiciunt. Lubrica sane & periculosa est apologizandi methodus, quando (prudenter an imprudenter, contradicendi an aliquibus placendi studio Deus novit) aliquod sive possibile sive impossibile, sive futurum sive non futurum fingitur, quod cacoëthi vulgò obtinenti & à piis Concionatoribus taxato substitutum, apud homines carnales, aut pios minus prudentes atque exercitatos coloratur tanquam bonum, saltem adiaphorum. Pariter defendi possent imagines in Templis, Comœdiæ, Choreæ, aliæque vanitates. Quid enim facilius quam his similibusque quæstionibus urgere monitores: An tantum peccatum, an causa Religionis in eo verteretur, an hoc absolutè & intrinsecè malum esset, si pictura alicujus martyris aut egregii Doctoris in Templo aliquo non minus quam in aulis, Curiis, Academiis, Bibliothecis, Xystis, pergulis memoriæ causâ suspenderetur: e. gr. Lutheri in templo Witebergensi, Calvini in templo Genevensi, Perkinsi in cathedrâ Cantabrigiensi, Joh. Pistorii Martyris in templo Woerdano, Crammeri Martyris in templo Cantuariensi, Eduardi VI. in omnibus templis Angliæ, Friderici II. (dicti Pii) in omnibus templis Palatinatus, Oecolampadii in templo Basileensi. Si epigraphe in

Oecolampadii ſepulcro illic oſtentatur, quod fuerit primus verus Eccleſiæ illius Epiſcopus; an tantum idololatriæ crimen eſſet, ejus effigiem ibidem in perpetuum introductæ per illum reformationis monumentum aſſervare. Ubi hoc in ſacris literis prohibetur? quibus publicis formulis confeſſionum & catecheſeωn hoc determinatur? Paribus ſive armis ſive inſidiis ſubrepticiè & obrepticiè ſiſti aut enervari poſſent piorum Concionatorum dehortationes, antidota, conſilia, contra graſſantem luxum, ac vanitatem in veſtibus, contra fœminarum, præſertim aulicarum, coſmetica, contra choreas & comœdias communi antiquæ & reformatæ Eccleſiæ, tum doctrinâ tum diſciplinâ condemnatas, contra quidvis aliud quod homines ad libidinem *allicere poteſt*: uti loquitur *Catecheſis noſtra qu.* 109. Si virorum de hoc ſæculo, præſertim potentiorum, paraſiti, κόλακες aut mundi & carnis proxenetæ eâdem arte choreas virorum cum fœminis ſive defendant ſive excuſent, quærendo, An ergò intrinſecè malæ eſſent? an nullo in caſu honeſtari ſeu licitæ reddi poſſent? An tanta ſint flagitia? an non turpiora peccata committantur? an non præſtaret choreas illas vigere, quàm alia aliqua procorum & puellarum in conventibus exercitia, longè periculoſiora? An rectè diſſuadeantur, & abrogentur, antequam alia juniorum exercitia in conviviis aliiſque conventibus, ſubſtituenda à Concionatoribus indicata & probata fuerint? Quid ſi ſic reformentur, ut juvenes cum puellis non niſi ſpectantibus parentibus eas exercerent? Quid ſi fratres cum ſororibus in ædibus Parentum à Magiſtro choreutico artem illam diſcerent, & ubi didiciſſent, nonniſi in nuptialibus aliiſque feſtivis conviviis coram omnibus ſpectatoribus ſpecimina profectus ſui ederent. Quid ſi maritus cum propriâ uxore domi ſuæ numeroſam ſaltationem diſceret, & privatim ſe eâdem oblectaret. Has ſimileſque exceptiones & palliationes, contra conciones, admonitiones, Eccleſiæque correptionem & diſciplinam, à nonnemine fortè palam aut clam ſuggeſtas, chorearum amatores, more ſolito avidè arriperent, & peremtoriè concluderent. Quandoquidem omnes Theologi ad unum in dehortatione chorearum non conſentirent, aliqui diſtinctionem adhiberent, alii moderationi locum darent, alii ſilentio litarent; eſſe eas in foro conſcientiæ & Eccleſiæ licitas, aut ſaltem in medio relinquendas, nec rejiciendas aut abrogandas. Quod ſi quis nobiſcum antiquæ & hodiernæ Eccleſiæ decreta contra choreas probet, is rogandus, ut ſine diſſimulatione opportunè importunè eas diſſuadeat; atque unà vanis illis effugiis occurrat. Sin verò pro Baale ipſi diſceptare viſum fuerit, quid amplius claudicat in utramque partem? cur apertè ſententiam & diſciplinam antiquæ & reformatæ Eccleſiæ in Galliâ, Belgio, &c. (in *diſſ. de Choreis*

nem à nobis indicatam) non rejicit? Cur hæc & similia reformati nominis dedecora, non sine additis epithetis τῦ ἀθμίτυ, τῦ κάκυ, τῦ ἐγκεμικῦ taxantur? Quasi scil. epitheta illa distinguere deberent in choreis ab Ecclesiâ rejectis licitas ab illicitis; haut aliter ac *Gregor. de Valentiâ* ex epitheto ἀθμίτυς 1. *Petr.* 4. *vers.* 3. colligi vult esse aliquam licitam idololatriam. Neque enim de voce choreæ aut saltationis, aut de materiali & abstractè considerato aliquo corporis motu laboravit Ecclesia antiqua & reformata; sed de choreis definitis, quales non sine periculo & scandalo ad imitationem Ethnicismi exerceri videbat. Atque hæc circa choreas observanda, multis aliis tum virtutum auxiliis & impedimentis, tum vitiorum illiciis, occasionibus, antidotis, prophylacticis analogicè aptari possunt. De poculis salutis, si quis terram reciprocare velit, ab eo peto, ut si definita à me in *disp. de Ebriet.*, in terminis improbare atque una rationes ibidem adductas aut meliores substituere nolit; eadem absque cavillorum & dicteriorum involucris exsertè approbet ac defendat contra rationes meas ibidem allatas. Non arbitror tamen quenquam, nisi professum bibonem, aut malarum causarum patronum hoc ausurum: sed paria passurum cum hyperaspistis comœdiarum: qui talia cerebri sui figmenta sibi defendenda sumunt, quæ nusquam apparent, nec ab antiquâ & reformatâ Ecclesiâ oppugnantur. Vide & confer supra *disp. de Theol. pract. part.* . Quod si tamen præter opinionem improbatæ à me *salutes* (in *disp. de Ebrietate*) alicui tantæ sint, ut calamum pro iis stringere malit, quam in gratiam veritatis παλινῳδῆν, saltem tacere; ei spondeo responsum in dictâ *disp. de Ebrietate* cum *quartâ parte selectar. dispp.* aut seorsim recudendâ.

Dispp. quarundam ad 3. *Præceptum* iteratam editionem in meliorem occasionem cogor reservare: quod Typographi rationes non ferant, ut Volumen hoc nimium excrescat, & editio ejus diutius differatur.

DE SABBATHO ET FESTIS.

Resp. JACOBO HOVIO, Twilcha-Batav.

Ad diem 10. *&* 17. *Mart.* 1638.

DIvidi potest Religio latè accepta in duas partes, in cultum naturalem, & in institutum. De Religione in genere, ut & de Cultu naturali ac instituto in specie nunc non agimus; sed tantum de oppositio aliquo cultus instituti. Ut enim Religioni in genere *in defectu* repugnat Atheismus & ἄνοσια; *in excessu* vero, Superstitio 1

(cujus tres ſpecies Magia, Idololatria, & Vana obſervantia ſeu ſuperſtitio ſtrictè dicta): ſic cultui inſtituto cultus illegitimus. 1. Quia fit vel per nudam detractionem. 2. Vel per additionem puram. 3. Vel per ſubſtitutionem ſeu mutationem. Qui continet in ſe detractionem ejus, quod Deus mandavit, & additionem ejus quod Deus non mandavit. Vel ſic Cultui inſtituto, *in defectu* repugnat Libertiniſmus & Neutraliſmus; in exceſſu ἱερολατρία, quæ fit per pſeudo-ſacrum. Quod eſt vel tranſiens, vel permanens. 1. Illud vel laxè ſic dicitur, ut notet vanam quamcunque obſervationem etiam extra cultum inſtitutum, de quâ agendum *cap. de Superſtitione*: vel *ſtrictè*, ut notet actionem tranſeuntem religioſam tantum, hoc eſt in ipſo exercitio cultus tanquam partem, aut medium, aut ſignum adhibendam, quod pſeudo-ſacrum propriè & ſpecificè *ceremonia*, & ſynechdochicè *ſacramentale* vocatur. De cujus naturâ, proprietatibus, & ſpeciebus ſupra. Pſeudo-ſacrum illud conſideratur vel diviſim ſeu ſeparatim, vel collectim. Iſtius generis ſunt, roſaria, horæ canonicæ, oſculum pacis, formatio crucis in aëre ad benedictionem in rebus ſacris conſequendam, aut maledictionem avertendam, &c. Hujus generis ſunt Peregrinationes religioſæ, Exorciſmi, Benedictiones ſeu Conſecrationes. Dies ſacri ſeu ſolennes. 11. *Pſeudo-ſacrum permanens*, eſt duplex, vel *latè ſic* dictum, non affixum ſcil. cultui ſolenni, ut e. gr. Agnus Paſchalis, panes, candelæ benedictæ, &c. vel *ſtrictè* dictum, quod ſpecialiter cultui divino externo conſecratum & affixum eſt. Eſt autem illud duplex vel inventum & aſſumptum, vel per conſecrationem tale factum ac conſtitutum. Illud ſunt *Reliquiæ* Chriſti & Sanctorum. Iſtud eſt vel conceptum ad modum relationis, ut Verbum non ſcriptum, quinque falſa Sacramenta, Eccleſiæ Virtuales, Conſiſtoriales ſeu Cardinalitiæ, Patriarchales, Cathedrales, &c. item hierarchia Papalis, Jus & regimen Papæ-Canonicum: vel conceptum ad modum ſubſtantiæ, ut Templa, Altaria, Imagines ſacræ, inſtrumenta, veſtes, & ſuppellex ſacra, &c.

2 Nos nunc agemus de Temporibus pſeudo-ſacris, & quidem de præcipuâ eorum ſpecie, pſeudo-*Feſtis* ſcil. Ut autem ſuperſtitionem eorum deprehendamus, præmittemus deſcriptionem temporum ſacrorum, quæ Deus inſtituit. Sunt autem *tempora ſacra in genere, quæ Deo aut cultui divino ex ipſius inſtitutione peculiariter dicantur & conſecrantur.* Vocantur autem Latinis feriæ, ſolennia, & ſacra, & ex Hebræo Sabbatha, Sabbathiſmi, Hebr. מועדים *moadim*, id eſt, ſolennitates, ſtatuta, tempora, quod Græci Interpr. vertunt ſubinde καιρούς, ſubinde ὁρτάς. Sunt autem illa vel anni, vel dies. *Anni* fuerunt in V. T. Septimus quique annus, & annus quinquageſimus ſeu Jubilæus; de quibus *Levit.* 25. De his aliiſque

aliisque V. T. festis consuli possunt *Antiquitatum sacrarum & Iudaicarum Scriptores*, *Corn. Bertramus*, *Sigonius*, *Zepperus*, *Menochius*, &c. Adde *Masium in Iosua* 6. & *Commentat. ad Levitic.* 25. *Alstedium in Præcognitis Theologicis*; *Riberam de Templo lib.* 5. per totum; *tract. Thalmudicos Pesachim*, *Sukka*, aliosque 2. *partis* seu *Seder*. *Dies* fuerunt solennitates cultui divino dicatę. Iique duûm generum vel cum convocatione Ecclesiæ & feriis, vel absque illis. Absque convocatione & feriis erant *Neomeniæ*. Reliqui omnes erant cum feriis & convocatione, & dicuntur specialiter עצרות id est, detentiones, prohibitiones, cœtus feriantes *Levitic.* 23. 36. *Ioel.* 1. 4. 2. *Reg.* 10. 20. Rursum dividuntur dies solennes, in extraordinarios & ordinarios. Illi fuerunt, tum jejunia, tum eucharistiæ extraordinario & semel ob certam occasionem indicta. Jejuniorum exempla vide *Ioel* 2. 12. *Ezræ* 8. *vers.* 21. Eucharistiæ & jubilationes exemplum puto occurrere *Ezræ* 3. 10. 11. *Ordinario* & statis temporibus recurrentes solennitates sunt 1. *Jejunia* seu dies humiliationis, qualis erat dies כפרים *kippurim*, h.e. *expiationum*, *Levit.* 23. 27. 28. De cujus sacris & celebratione *tract. Thalmudicus Ioma*. Cujus *Mischna Rob. Sherengamius* seorsim anno 1640. Hebr. Lat. edidit, & *notis* illustravit. De aliis jejuniis agit *tract. Taanit.* 11. *Eucharistiæ*, seu dies læti; quales *Neomeniæ*, *Festum Paschatis*, *Pentecostes*, *Tabernaculorum*, *Tubarum*. Et hi propriè dicuntur Festa, Hebr. חגים *chaggim*, à rad. חגג id est, tripudiavit, festum celebravit, feriatus est. Dicuntur & *Gaudium Domini*, Nehem. 8. 19. quia in eo erat lætandum, *Deuter.* 16. 14. De Sabbatho hebdomadali, infrà. Agamus nunc de Festis ordinariis.

Antequam definiamus, quid sit *Festum*, removenda est primum vocis homonymia. Notat ergo 1. latissimâ significatione, omnem temporis solemnem & publicam observationem, sive in V. sive in N. T. sive ordinariam sive extraordinariam, sive sacram & Ecclesiasticam, sive profanam & Politicam, sive ab hominibus, sive ab ipso Deo immediatè instituta. Ita festum expiationis, festum dicitur, quia erat dies solennis à Deo institutus. Et extraordinarii quicunque dies ex præsenti aliquâ occasione subito indicti ad jejunium aut ad gratiarum actionem pro singulari beneficio. Et dies Sabbathi ad quietem ordinariam sanctificatus. Et anniversarii quidam dies ab hominibus instituti. Immo & civilis dierum observatio, ut Natales Regum, Parentum, benefactorum, &c. & coronationis Regum, &c. *Hos.* 7. 5. 11. Latâ & laxâ significatione annorum & dierum observationem sacram, eamque ordinariam & extraordinariam, seu incidentem aut statam adque ordinaria recurrentem. III. Strictiori significatione, tempora sacra ordinaria & divinitus instituta, 3

qualia in V. T. fuerunt, duo Sabbatha annorum & hebdomadale unum, neomeniæ, ſolennitates anniverſariæ quinque. Quæ omnia Apoſtolus indicat *Galat.* 4. *verſ.* 10. ubi occurrunt 1. ἡμέρας *dies*, ſcil. feſti, quomodo *Coloſſ.* 2. 16. ἡμέρα ἑορτῆς. 2. μῆνας *menſes*, hoc eſt neomenię, *Coloſſ.* 2. 16. de quibus *Numer.* 10. & 28. 1. *Sam.* 20. *Pſal.* 81. *Ieſa.* 1. *Ezechiel.* 46. 2. *Paral.* 2. *Eſdr.* 3. 5. 3. καιροὶ, id eſt, ſtatuta tempora & ſolennitates; Sabbatha ſcil. niſi quis hic in genere omnes ſolennitates intelligi putet: aut potius feſta, & per *diem* Sabbathum hebdomadale. Atque ita Sabbathum exſertè à feſtis diſtinguitur, *Lev.* 23. 4. 37. 38. IV. Strictiſſimè & propriè feſta illa, quæ hic definimus, ſunt *dies ſolennes ſtato tempore recurrentes, cultui divino ex inſtituto Dei conſecrati, ut feriando ſeu quiete, gaudio, cultu proprio, & commemoratione peculiaris beneficii divini eos ſanctificarent ad ſignificationem & præfigurationem rerum ſpiritualium in Chriſto.* Et talia feſta propriè dicuntur חַגִּים *chaggim*, dies lætitiæ, ſeu gaudia Domini, *Nehem.* 8. 10.

4 Ad explicationem definitionis hæc notanda. I. Feſta dici dies ſolennes; ut ab aliis communibus & profanis diſtinguamus. II. Dici *dies*, ut à Jubilæo, & ſeptimo anno Sabbathico diſtinguantur. III. *Stato tempore recurrentes*, ut extraordinarias & incidentes ſolennitates excludamus. IV. Dicimus *dies ſacros*, ſeu *Conſecratos cultui divino*, ut diſtinguantur à ſolennitatibus politicis ſeu civilibus. V. Addimus, ex *inſtituto divino*, ut ſtatas ac perpetuas ſolennitates à Deo primitus cum lege ceremoniali inſtitutas diſtinguamus à conceptivis (ut vocant) quæ poſtea ab hominibus introductæ ſunt, quales dies *Purim*, & Encænia, de quibus infra. VI. Addimus ſanctificationem ſeu obſervationem ejus diei conſtitiſſe feriis ſeu quiete, gaudio, commemoratione peculiaris beneficii à Deo accepti, & peculiari ſeu appropriato cultu. 1. *Feriatio* ſeu *quies*, excludit neomenias, quas Scriptura *Coloſſ.* 2. 16. cum *Galat.* 5. 4. 10. *Ezra* 3. 5. à diebus feſtis diſtinguit. 2. *Gaudium* externis etiam ſignis, geſtibus, & actionibus exhibitum, excludit Diem expiationis (qui erat jejunii, luctus, & humiliationis, *Levitic.* 23. 37.) jam verò obſervationem ejuſmodi ſolennitatis cum *Feſto* die eſſe ἀσυμπτῶτον, nec debere aut in cognitione, aut in praxi confundi conſtat ex *Nehem.* 8. 10. 12. cum *Levit.* 23. 40. *Deut.* 16. 11. 14. 3. *Commemoratio peculiaris beneficii*, peculiari ratione huic diei affixa & vice verſa, *Levitic.* 23. 43. *Deuter.* 16. 1. 2. 3. 12. excludit Sabbathum hebdomadale, quo promiſcuè quævis opera & beneficia divina erant celebranda, *Pſal.* 92. 1. 2. 3. 4. & Deus quovis genere atque actu cultus ſive humiliationis, ſive euchariſtias & exultationis colendus. VII. Denique finis ponitur, *ſignificatio & præfiguratio rerum ſpiritualis-*

ritualium in Christo, Coloss. 2. 17. Ita excluduntur omnia tempora Novi Testamenti, quæ nec signa nec typi sunt à Deo ad aliquid significandum destinati. An etiam Sabbathum ante Mosen & post Mosen fuerit typicum, infra videbitur.

Convenientiam & discrepantiam inter festa strictè sic dicta ac à nobis definita, & inter alia tempora solennia sic breviter indicamus. 1. Dies humiliationis & jejunii (qualis status in V. T. erat dies expiationis) in eo conveniebat. 1. Quod cultui divino peculiariter esset consecratus. 2. Quod ab omnibus operibus esset feriandum. Differebat, quod jejunio & humiliatione esset transigendus; contra dies festi gaudio & exultatione etiam externâ, cujus pars erant convivia & cibi lautiores. *Deuter.* 16. 11. *Nehem.* 8. 9. 10. 11. Neomeniæ conveniebant, quod cultui divino peculiariter consecratæ. 2. Quod peculiari aliquâ eucharistiâ & commemoratione beneficiorum Dei essent sanctificandæ. Quodnam autem seu quænam beneficia fuerint, non ita ex Scripturis definiri potest. Differebant vero, quod in festis injungeretur cessatio ab operibus & convocatio Ecclesiæ, hic verò minimè. Vide *Numer.* 10. 10. & 28. 10. 11. 26. 111. Jubilæus & Sabbathicus annus à festis differebant. 1. Quod non sanctificarentur peculiari cultu. 2. Nec cessatio esset ab omni opere servili. IV. Sabbathum hebdomadale à festo fuisse distinctum, constat 1. *Ex* apertis Scripturæ testimoniis, *Levitic.* 23. 4. 37. 38. *Numer.* 28. 10. 11. 16. 2. *Ex* eo quod in lege morali Decalogi Sabbathum præscribitur, reliquorum festorum ceremonialium ne minima quidem fiat mentio, non magis quam aliarum ceremoniarum. 3. *Quia* Sabbathum fuit institutum ante lapsum, *Genes.* 2. *vers.* 2. & observatum à populo Dei ante latam legem ceremonialem, *Exod.* 16. 23. Atqui festa demum per Mosen à Deo sunt instituta. Et ante lapsum nullus ipsorum potuit esse usus; quia nulla erat adumbratio Christi Mediatoris. 4. *Quia* Sabbathum ubique observari poterat & debebat, domi scil. & foris, in deserto, in captivitate & exilio: festa verò non nisi Hierosolymis aut in loco, quem delegerat Deus, ut ibi habitaret nomen ejus. *Deuter.* 15. 16. 5. *Quia* immundi à Paschâ & reliquis festis excludebantur, *Numer.* 9. qui tamen tenebantur servare Sabbathum. 6. *Quia* festa ad commemorationem peculiaris beneficii, & peculiarem mysterii adumbrationem instituta erant; Sabbathum verò minimè, sed ad cultum Dei in genere celebrandum fine tali specificâ relatione. 7. *Quia* consequenter peculiari cultui & sacrificiis erant alligata, & vice versâ, *Numer.* 28. & 29. Sabbathum autem non erat; sed in eo tantum erat duplicatio sacrificii quotidiani, *Numer.* 28. 8. *Quia* Sabbathum non poterat prorogari aut transferri

ferri in alium diem: festa verò poterant, 2 *Paralip.* 30. 2. 3. 13. cum *Numer.* 9. 10. 11. Ne quid dicam de translatione festi in Sabbathum hebdomadale apud Judæos frequentatâ, ne duo Sabbatha concurrerent: de cujus facti statu inficiali & finitudinis quæstio est inter eruditos: ut videre est apud *Scaligerum lib.* 7. *de Emendatione temporum*, *Azorium Institut. Moral. part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 6. 7. *Baronium*, ejusque Censorem *Casaubonum ad annum* 34. Et *in notis Bezæ*, *Ludov. de Dieu ad Matth.* 26. Sed de illâ controversiâ hic non est agendum.

6 Ut autem tanto melius intelligamus discrepantiam inter Festum & Sabbathum, breviter naturam ejus per quæstiones aliquot explicamus. Sunt autem illæ magnam partem controversiæ. Nos pro ratione thesium eas digito tantum indicabimus. Dividimus autem controversias in principales seu generales, & in minus principales seu speciales. Illæ sunt in quibus convenit Orthodoxis Ecclesiis & Doctoribus: istæ in quibus omnibus Doctoribus non convenit. Primi generis controversiæ sunt octo, quarum 1. *Quæst.* An sit aliquod statum Sabbathum à Christianis religiosè observandum? *Aff.* Omnes Orthodoxi contra Anabaptistas & Socinianos. Vide *Calvini Instit. lib.* 2. *cap.* 8. *Sect.* 33. & *VValai tract. de Sabbatho*, ubi ex professo hoc probat contra Anabaptistas. Vide & *Cloppenburgium c. Anabaptistas.* 11. *Quæst.* An Sabbathum Judæorum ultimo scil. die (quem Saturni vocant) celebrari solitum in N. Test. sit mutatum seu abrogatum? *Resp. Aff.* Orthodoxi contra Judæos, & tenebrionem hodiernum unum atque alterum Semi-Judaizantem: inter quos quidam *Traske*, de quo in *Opusculis posthumis Lanceloti Andrewes* Episcopi Eliensis in 4. Londini editis. *Franc. White in tract.* Anglico *adversus Sabbatarias* novitates meminit cujusdam Christophori Babur, contra opinionem hanc disputat *Helvicus Elencho Iudaico VI. lit. Q.* & *Galatinus lib.* 11. *de arc. Cath. verit. c.* 8. Vide & *Ursini Comment. Catech. ad* 4. *Præc.* Ratio communis à posteriori desumitur ex doctrinâ & facto Apostolorum atq; Apostolicæ Ecclesiæ, quod diem illum nec mandato nec exemplo suo observari voluit; sed contra abolevit: & loco ejus diem Dominicum servare cœpit. Aliæ rationes, si quæ adferuntur, non videntur esse ἀναμφίβολοι. Est autem hæc & antiqui & præsentis universi Christianismi sententia. A quo qui discesserunt, (ut Ebionæi, Cerinthiani, Nazaræi, Apollinaristæ) Judaizantes & Sabbatharii dicebantur. *Concilium Laodicen. can.* 29. *Tertullianus de Præscriptionibus Irenæ. libr.* 11. *cap.* 26. *Gregorius Nazianzenus Orat.* 19. *Epiphanius*, *Augustinus*, *Philastrus de Hæresibus*, *Eusebius Histor. Eccles. lib.* 3. *cap.* 13. *Gregorius Magnus lib.* 2. *epist.* 3. Porro consensum antiquæ Ecclesiæ adversus errorem Sabbathariorum colli-

ges

ges ex *Autoribus Veit.* præterea ex *Iustino Dial. cum Tryphone, Tertullian. contra Iudæos cap.* 4. & 6. *& de Idololatriâ cap.* 14. *Irenæo lib.* 4. *cap.* 19. & 30. & 31. *Origene in Geneſ. homil.* 10. & *in Exod. homil.* 7. & *in Numer.* 28. *homil.* 23. *Athanaſ. de Sabbatho & circumciſ. Gregor. Nazianzen. Orat.* 19. *Chryſoſtomo in Ieſa.* 1. & *in Mattheum homil.* 4. *Gregor. Nyſſen. Orat.* 1. *de Reſurrectione, Ambroſ. in Luc.* 3. *& epiſt.* 72. *Hieronym. in Ezechiel.* 44. *& Proëm. epiſt. ad Galat. Theodoret. in Ezechiel.* 20. *& in c.* 4. *ad Galat. Auguſtin. contra Fauſtum Manichæum lib.* 6. *cap.* 4. &c. Unde videmus, quid de Pſeudo-Clementis ſcriptis judicandum: ubi occurrit lib. 8. cap. 39. *Operentur ſervi quinque dies in Sabbatho, & Dominicâ die quieſcant propter doctrinam pietatis.* Et tamen Montacutius inde Feſta probatum it. Confer *Diſp.* 2. *de Tempore nativ. Chriſti.* III. *Qu.* An abrogatio & mutatio illa facta fuerit jure divino, an verò jure Eccleſiaſtico. *Aff. pr.* contra Pontificios. IV. *Quæſt.* An dies Dominicus Chriſtianorum ſit ex merâ traditione, an verò ex Scripturâ? *Aff. poſt.* contra Pontificios. Vide *VVilleti Synopſin Papiſmi, & Franciſcum Iunium, alioſque Antagoniſtas Bellarmini de Traditionibus.* V. *Quæſt.* An Sabbathi ſanctificatio, excludat etiam opera præſentis neceſſitatis, ſive illa ad peragendum cultum Dei, ſive ad neceſſariam caritatem proximi, ſive ad debitam commoditatem & moderatam refectionem corporis noſtri neceſſaria ſint? *Neg.* contra Judæos, ex *Matth.* 12. 2. 5. 7. 10. 11. & *Luc.* 13. 14. 15. Nugas & ſuperſtitiones Judæorum de jumento non extrahendo ex foveâ, in quam incidit, ſed illic alendo, donec tranſierit Sabbathum, de non capiendis pulicibus, de non decorticando allio aut pyro, de non induendis crepidis, de equo ducendo, non niſi pendente loro, ne lorum manu ferre videaris, de non applicando oleo roſaceo, nec fomentatione loco alicui affecto, de non gargarizando contra affectus gutturis, de vino non induendo oculis dolentibus, &c. Vide *in tract. Thalmudico ſabbath* & *in Maymonide tract. ſabbath. cap.* 21. & 25. & ex iis magnam partem recenſita a *Buxdorfio in Synag. Iud. cap.* 10 & 11. Fuiſſe autem opera neceſſitatis olim Judæis in V. T. minimè prohibita, ne quidem ab antiquis ipſorum Rabbinis, probatur à *Buxdorfio cap.* 11. & *Druſio lib.* 1. *præterit. ad Matth.* 12. & *de feſtis Iudæorum lib.* 2. *p.* 76. Conferri etiam poteſt *Munſterus in Hebraicum Euangelium Matthæi cap.* 12. Ubi violentas blaſphemias in Chriſtum ex *Nizzachon R. Lipman* excerptas exhibet & refutat. Poſſent etiam Judæi ſtolidæ contradictionis argui, ex iis quæ feſtis diebus fieri concedunt & prohibent: qualia recenſet Munſterus in notis ad Matth. 15. *Non licet die ſolenni venari piſces ex vivario, ſed anſeres & gallinas, quæ domi habentur licet venari. Non ſufflare ignem per follem, cum id ſimilitudinem habeat operis*

artificis, ſed per cannam concavam licet. Et cum quis facit ignem, & apponit ollam aut caldarium, neceſſe eſt, ſollicitus ſit quomodo ordinet ligna, ne congeries eorum ſimilis ſit ædificio. Et paulo poſt: *Ovum natum in die ſolenni prohibitum eſt, ne illud contingas, multo minus licet illud comedere, etiamſi dubium ſit, num natum ſit in die ſolenni aut profano, adhuc prohibitum eſt; quin & ſi mixtum ſit inter mille, omnia ſunt prohibita. Qui autem mactat gallinam, & invenit in eâ ova perfecta, illa licita ſunt.* Ab alterâ parte Judæi ex profeſſo & ex formulâ fallæ ſuæ & voluptuariæ doctrinæ, epulando, deliciando, ſaltando ſabbathizantes, nihil minus quam Sabbathum ſervant. Vide doctrinam & praxin eorum in *Comment. David Kimchi ad Ieſa.* 58. *v.* 13. apud *Mikkotzi præc. aff.* 30. & *Buxdorfium in Synag. cap.* 11. VI. *Quæſt.* An tantum ordinaria opera & exercitia aut plane ſervilia & craſſiora, an verò omnia in univerſum prohibita ſint quę cultum Dei privatum & publicum impediunt. *Aff. poſt.* contra diſſolutos Caluiſtas Papatus, *Toletum lib.* 4. *cap.* 24 *Azorium Inſtitut. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 26. 27. Per illos enim mercatura & nundinæ, venationes, aucupia, ſaltationes ſeu choreæ, immo & artium illarum inſtitutio Magiſtris chorcuticis eſt licita. Quod ad ſtudia & exercitia, non tam labore corporis, quam ingenii peragenda, de iis audiatur *Rebuffus* J. C. & Pariſiis olim decretorum Lector in *tract. de Privilegiis Scholarum editum* 8. *Pariſiis* 1540. inter 180. privilegia, hæc duo primo loco ponit. Quod poſſint ſtudere feſtis diebus; & quod poſſint ſtudere in Templo, dum ſacris interſunt. Prius quod Scholares *totis nervis ſtudere & legere poſſunt, & debent*, probat contra textus à ſe *ibid. cit. Levitic.* 23. *Exod.* 12. (20. ſcribendum) *Hierem.* 17.

Probat, inquam, ex
- Jure divino
- Canonico
- Civili
- Hiſtoriographis & Poëtis.

I. Ex Jure divino
1. Exemplo Chriſti *Luc.* 4. qui docuit in Synagogâ.
2. Quia illis diebus benefacere licet, *Matth.* 12. *Marci* 3. Sed ſtudendo quis benefacit, à cogitationibus malis ſubtrahitur, & evitat otium, & ſic per conſequentiam peccatum.
3. Quia *Apocal.* 1. *verſ.* 10. illo die fuit in Spiritu.
4. Quia illo die Apoſtoli fuerunt illuminati, & data eſt illis omnis ſcientia, *Actor.* 2.
5. Quia eodem die illuminatus Saulus, & ei datum eſt donum ſcientiæ, *Actor.* 9.
6. Eodem die illuminatus Apoſtolus Thomas, *Ioh.* 20.
7. Et ratio, propter illuminationem intellectus & memoriæ

moriæ fragilitatem; ne festis diebus dediscant, quod aliis diebus didicerunt: & ut à malis provenientibus ab otio removeantur.

Addit hic consensum Theologorum quorundam

Glossa in Numer. 28. Quod fabri & artifices otiantur in die Sabbathi, Lectores autem divinæ Legis non otiantur.

Antoninus in 2. part. Summæ tit. 9. cap. 9. sub finem.

Petrus Subertus Sancti Papuli olim Episcopus in *tract. de Cultu vineæ Domini* in 4. *parte c.* 5.

II. *Ex Iure Canonico*

1. c. *Primo & c. licet de Feriis*; unde consequentiam ducit, ergo multo magis pro scientiâ.
2. Quia doctum esse tendit ad Dei honorem & publicum bonum. *Barba. in c.* 1. *fact Cle. Exive* §. *licet, de verb. signif.* ubi studium dicitur labor spiritualis.
3. Quia studendo dicuntur in vineâ Domini laborare *c. fina. in fi. de Magist.*, Ergo:
4. Quia possunt homines circa pontes faciendos vel reparandos diebus festis laborare, dummodo hoc faciant ratione publicæ utilitatis principaliter, & non propter lucrum, Sic *summa Angelica*, & *Alber. in Dictionar. voce Feria.* Sed in literato major utilitas publica vertitur.

III. *Ex Iure Civili*

1. Omnia exerceri possunt, sine quibus mundus regi non potest *L. omnes in primâ*, & ibi *glossa C. de Feriis*; Sed mundus sine scientiâ regi non potest, &c.
2. Disciplina militaris illis diebus exerceri potest *L. Divus ff. de Feriis*: Ergo multo magis disciplina literaria; quia non tantum æquiparatur. *L. advocati C. de officio diverso*, immo est magis utile & meritorium.
3. Quia qui studet dicitur Ecclesiæ inservire; *L. Qui sub prætextu C. de sacros. Ecclesiis.* Etiam famuli in illos dies tenentur ad serviendum suis dominis, *L. colonos*, & ib. *no. C. de agri L. si peculium* §. *quædam ff. de Statu liber.*

IV. Denique *Ex Poëtis & Historiographis. Virgilio in Georgic.* Quippe etiam festis quædam exercere diebus, &c. *Macrob. Saturnal. lib.* 1. Cur non Religionis honor dicari sacris diebus, &c.

Seneca Epist. 18. *Alexandr. ab Alexandro Genialium dierum lib.* 3. *c.* 11. *Livio lib.* 3. Quod indicto justitio, nemo quidquam rei privatæ agere poterat, sed publicæ, sicut militare, studere, &c.

Et ista est, inquit, communis sententia tam Theologorum quam Doctorum utriusque Facultatis, prout citantur in *d. c. primo*, Confer & *Thomam* 22. *qu.* 122. *art.* 4. Fatetur tamen *ibidem* contrarium teneri ab *Antonino loc. cit.* & *Azone in Summâ de Feriis.* Atque hæc doctrina & praxis Papistarum. Judæorum laxa sabbathizatio epulis, deliciis, choreis, à prandio Sabbathi usque in mediam noctem peragenda describitur à *Buxdorfio in Synagogâ Iudaicâ cap.* 11. Ex quo lecto videbunt prudentiores an Judaizantibus potius accensendi sint laxi & voluptuarii Christiani, qui epulis, cupediariis & voluptuariis excursionibus, ludis aleæ, fritillorum, aliisque carnalibus recreationibus, poculis & vini pitissationibus, arborum & cupediariorum lautitiis domi aut in suo *Eden*, id est, in horto voluptatis multas aut pleraque horas diei Dominicę fallunt; an fideles illi, cum suis Ministris, qui totum diem juxta 4. Præceptum cultui divino (publico scil. & privato, ejusque adminiculis, juxta *Theses Kuchlini, & Festi Hommii Tabulas Catecheticas*) consecrandum censent. In *Synodi Dordracena Post-actis* anno 1619. ex gravaminibus Synodorum Provincialium varia opera notata, eorumque prohibitio à Magistratu petita, ad quæ homines dissoluti cum Judæis & Doctoribus Pontificiis facilè connivent. Ex Actis Synodi eadem exhibuit D. Walæus in præfat. ad tract. de Sabbatho. *Vt gravissima illa multipliceſque Sabbathi profanationes, quæ fiunt quotidie per nundinas, encænia, convivia communitatum, vigilum, viciniarum, nuptiarum; per exercitia armorum; per venationes, piscationes, aucupia, lusum pilæ; per histrionicas comœdiarum actiones; per tripudia, auctiones bonorum, compotationes; & per minus necessaria quælibet opera servilia. & e. strictè prohibeantur atque impediantur.* VII. *Quæst.* An totus dies Dominicus sit sanctificandus, & quidem per exercitia pietatis, non tantum publica, sed & privata, e. gr. meditationem verbi & operum Dei, &c. an verò suffecerit partem diei utpote horas matutinas, aut horam unam atque alteram ante & post meridiem exercitiis sacris impendere? *Affirm. pr.* contra *Toletum loc. citat.* & similes Casuistas, qui homines docent matutini sacri auditione contentos esse. Esse autem totum diem sanctificandum docent *Zanchius ad* 4. *Præc.*, *Bullingerus in Decad. Danæus lib.* 2. *Ethica Christiana cap.* 10. DD. *Professores Leidenses in Synopsi Disp. de Sabbatho*, *VValæus in tract. de Sabbatho cap.* 6. Denique quod exercitiis publicis, etiam privatis, & quibus transigendus sit, explicant passim *Interpretes Decalogi*, nominatim *Danæus loc. cit. Kuchlinus Disput. Catechetic. de Festis*, *Festus Hommius in Tabulis Catecheticis*: & jam olim profanationes Papisticas perosi *Albigenses & VValdenses* egregiè opera illa sanctificationis designârunt *in explicatione* 4. *Præcepti* apud *Ioh. Paulum Perrinum*

num in Hiſtor. VValdenſium. Noſtrate linguâ exercitia illa plenè deſcripſit *VVilhelmus Teellingius Theologus* ΑΥΤΟΧΕΙΡΩΝ. Eadem exercitia ex doctrinâ & more antiquitatis explicat *Anonymus in tractatu, Dies Dominica, libr. 2. per totum.* Quin ex ipſis Pontificiis *Ferus in Exodum* 32. *Agrippa de Vanitate ſcientiarum, cap.* 59. *Bellarminus in Domin.* 3. *Advent.* profanationes ſuorum perſtringunt. Sunt & *Rabbini*, qui delicias & epulas Sabbathicas Judæorum incuſſunt, & totum diem ſtudio Legis tranſigendum docent. Teſtimonia eorum collegit *R. Menaſſe ben Iſrael Conciliat. in Exod. quæſt.* 35. Ex Jureconſultis Germanis *Salmuthus ad Pancirolli novè reperta tit.* 22. obſervat in piſtoriis cauſis, & his quæ ad annonam publicam pertinent (*L. publicas* 8. §. *piſtoriis C. de Feriis*) ut & in halecum capturâ nullam haberi feriarum rationem, juxta *L. omnes* 3. *C. de Feriis*, ubi de fructuum conſervatione. Hanc tamen conſtitutionem à *Leone Novell.* 54. gravibus de cauſis eſſe correctam. Epicriſin ſuam ibidem ſubdit: *Et cum ex ſeptem diebus unus in Domini honorem conſecratus ſit*: religionis prorſus diſſolutæ fuerit, *nos aliorum dierum ad opera uſu contentos non eſſe, neque illum Domino eximium & inviolatum conſervare; ſed ipſum etiam vulgarem facere, noſtriſque operibus applicandum putare. Conſtantini conſtitutionem contra totius diei ſanctificationem* in *L. omnes* 3. *C. de Feriis*, longè ſuperat *conſtitutio Iacobi Magnæ Britanniæ Regis* anno 1618. 24. Maji confirmata & denuò publicata à Rege Carolo 18. Octobris 1633. quâ ſeverè interdicitur præfectis & juſtitiariis, ne populi recreationes diebus Dominicis poſt pomeridianam concionem aut lectam liturgiam, antehâc legibus prohibitas, impedirent. (Anglicè, *that our good people be not diſturbed, letted, or diſcouraged from any lavvful recreation*). Recreationes illæ ibidem deſignantur, *dauncing, either men or vvomen, archery for men, leaping, vaulting, or any other ſuch harmeleſſe recreation, nor from having of May Games, VVhitſon Ales, and Morriſdances, and the ſetting up of Maypoles, and other ſports therevvith uſed.* &c. *And that vvomen ſhall have leave to carry ruſhes to te church for the decoring of it, according to their old cuſtome.* Rex Carolus addebat, ſuam expreſſam voluntatem & beneplacitum eſſe ut feſta encæniorum (Anglicè dicta *vvakes & feaſts of the dedication of the church*) unà cum aliis feſtis obſervarentur. Impreſſa eſt hæc regia declaratio Londini apud Rob. Barker typographum Regium a. 1633. His Regiis edictis, ſeu potius novis Doctoribus eâdem probantibus, oppoſitus fuit tract. Anglicus *Anonymi* anno 1636. tit. *The Lords day, the Sabbath day.* Antiqua ſtatuta de obſervatione totius diei renovata & confirmata ſunt in parlamento Angliæ anno 1657. VIII. *Quæſt.* An dies Dominicus reliquis ſanctior ſit non tantum or-

dinatione usuque, sed & significatione atque effectu, & habeat figuram & symbolum sacrum. *Neg.* contra Scholasticos & Pontificios, cum *Synopsi DD. Profess. Leidens. disp. de Sabbatho, thesi* 55. & 60. & *D. Riveto Prælect. in Decalog.*

6 Sequuntur nunc controversiæ communi Eccl. nostrarum & Doctorum doctrinà non ita definitæ ut alia capita catechetica; de quibus aliqui inter Doctores nostros aut dubitant, aut nihil determinant, aut pro peculiari suâ opinione contra communiorem sententiam disputant. Sunt autem illæ quatuor; quarum duæ priores primariæ, duæ posteriores secundariæ & prioribus subordinatæ, seu ad eas ordinatæ. Quæritur ergo 1 *Quæst.* An sit morale, & consequenter juris immutabilis divini (positivi scil. non naturalis, ut & reliqua omnia præcepta affirmativa quæ ad cultum institutum pertinent) ut unus ex septem diebus ad cultum divinum sanctificetur: an verò sit puri juris & libertatis ecclesiasticæ, ut quintus aut sextus aut decimus &c. sive pro re natâ, sive ad tempus seligatur, haut aliter ac in aliis quibuscunque diebus statis aut extraordinariis? *Resp. Pr. Negant* Pontificii, quippe qui nullum N.T. sabbathum agnoscunt, nisi ab ecclesiâ institutum. Sic *Scholastici ad Thomam* 22. *qu.* 122. *a.* 4. & *Zuvarez de Religione Tract.* 2. *lib.* 2. *c.* 1. & 2. Negant etiam Anabaptistæ & Socinian. Ex reformatis Doctoribus nonnulli omne jus divinum negant, & præter liberam ecclesiasticam aut politicam potestatem ac constitutionem circa rem adiaphoram nihil hic admittunt, ut ferè *Calvinus*; *Institut. lib.* 2. *cap.* 8. (aliter tamen *in Genes.* 2.) magis apertè *Vrsinus ad* 4. *prec.*, *Zadeel ad artic. Burdegalenses art.* 49. *Fr. Lambertus in Apocal.* 1. *v.* 10. *Kuchlinus in Disp. de Festis*, *Prideaux in orat. de Sabbatho*, *Thomas Brodaus Anglus tract. de Sabbatho a.* 1627. *Franciscus White in tract.* Anglico *de Sabbatho* adversus novitates sabbatharias Angliæ a. 1635. *Fr. Gomarus in tract. de Sabbatho*, *Lambert. Danæus Ethic. Christian. Andr. Rivetus comment. in Decalogum*, *Chemnitius in Examine Concil. Trid. cap. de Festis*; & Lutherani si non omnes, saltem plerique, ni fallor cum *Augustanâ confess. art. ult.* Inter alios *Brentius in catechesi & commentar. in Levitic.* 25. ait, decimum aut vigesimum diem posse constitui. Sunt & alii ejusdem opinionis qui anglicè scripserunt, *Christopher Dovv*, *Primorose*, *Ironside*, quos non vilos cognovi *Thoma Spepard* qui in *Thesibus Sabbathicis* angl. 1651. eos refutat. Contra tamen perpetuam septimi diei moralitatem definiunt *Catechesis Embdana*, *Catech. Palatina* in Belgicum traducta, & à Belgis recepta, (quamvis obscurius) *Beza in notis ad* 1. *Cor.* 16. & *Apoc.* 1. *v.* 10. *Ant. Farus in disp. Th. disp.* 47. *Deodatus in notis ad bibliaa Italica* 1 *Cor.* 16, *Apoc.* 1, 10. *Martyr*

in co-

in comment. ad 1 Cor. 16. Zanchius in Coloss. 2. & ad 4. prac. Whitakerus contra Bellarm. de scripturâ quæst. 6. cap. 12. Fr. Iunius comment. in Genes. 2. v. 2. Munsterus in scholiis ad Matth. 12. Gualterus in Galat. 4. homil. 33. & in Malach. homil. 23. Beumlerus in hypotypos. Th. ad 4. prac. Rollocus ad Coloss. 2. Nota in bibl. Anglica 1 Cor. 16. Perkinsus in Catech. & Casibus ad 4. prac. Georg. Downam. in tabulis ad Decalogum, anglicè. *Willetus in synopsi Papismi p. 426. & 431.* edit. in fol. & *commentar. in Gen. 2. c. 2. Volphius in chronolog. lib. 2. c. 1. p. 92. Pareus in Genes. 2. c. 2. Piscator in Levitic. 23. Bernardus Textor* Professor Herbornensis *in volum. thesium Theol. loco 2. de Creatione th. 31. Scharpius in cursu theol. tom. 1. de lege Dei p. 617. & 622. Gilbertus Primorose* minister tunc Burdegalensis *in tract. la Trompette de Sion. pag. 193. 194, 195. Tilenus* tunc orthodoxus *syntagm. tom. 1. ad 4. prac. Nicol. Vedelius* tunc Pastor & Professor Genevensis *Exercit. ad epist. Ignatii ad Magnesianos cap. 7. Festus Hommius in tabulis catecheticis* belgicè. *Cartwrightus & Fulco celebres Theologi adversus Anglo-Rhemenses ad 1 Cor. 16. Galat. 4. Rom. 14. Walaeus tract. de Sabbatho. Goulartius in commentar. ad Salustii Bartasii prima hebdomadis diem septimum. Fabritius comment. in psalmos ad Psal. 92. Althusius in Politicâ cap. 21. p. 420. Lansbergius in catech. qu. 103. & in Chronol. Math. Martinus lib. 1. Christ. & catholica fidei cap. 10. Amesius in medullâ ad 4. prac.* & inprimis *in Disp.* habitâ Franequeræ 1633. Resp. Nathane Eatono. Doctissimus *autor Altaris Damasceni pag. 561. Veemius à Lothoquar in synag. Christ. ad 4. prac.* anglicè. *Foxus in Apoc. 1. v. 10. Arminius & Bertius in Disput. ad 4. præceptum*, qui à nemine Antagonistarum, nec à D. *Gomaro in indiculo seu syllabo novarum opinionum Arminii*, aut à D. *Festo in Specimine dogmatum Remonstranticorum*, erroris alicujus eo nomine notati sunt. Accedunt *publicæ homiliæ, & liturgia*, ut & Theologi Angli quamplurimi, quorum innumera scripta vernaculis linguis exstant: ex quorum adductis testimoniis hanc esse doctrinam Ecclesiæ Anglic. probatum ivit nuperrimè *Anonymus* (D. *Burtonus* ni fallor) *in Diatribe Angl. adversus Fr. Whitum* Episcopum Eliensem. Adde *Henr. Flokenium in Theol. Elenct. disp. 21. Wollebium lib. 2. Theol. cap. 7. Cloppenburgium contra Anabaptistas. Maccovium disp. Miscellan. 24.* ubi *de quarto Præcepto. Clutonem in Ideâ disp. 42. §. 24. 25. Alsted. in Casibus consc. ad 4 Prac. Gul. Apollonium in tract. de Lege cap. 6.* Imprimis *Rat. disciplin. eccl. Bohem. p. 70.* Sunt & alii, qui quamvis tam apertè hanc sententiam non profitentur, in eam tamen magis propendere videntur, saltem contrariam non tuentur, ut *Bucerus in Matth. 12. Bullingerus in Decadibus, Chytræus in Apoc. 1. vers. 10.* Nos affirmanti sententiæ accedimus, ducti istis rationibus. *1. Prima*, quia est

præce-

præceptum Decalogi, ergo est morale sex diebus operari & septimo quiescere. Ratio consequentiæ est, quia Decalogus continet legem moralem & perpetuam, & omnia ejus præcepta sunt moralia, non quod ad genus (sic enim tota lex ceremonialis posset dici moralis, & tanquam lex moralis etiamnum nos obstringere; quod absurdum) sed quod ad speciem. Ergo ex vi quarti Præcepti non in genere aliquod tempus cultui divino consecrandum, sed ista species & mensura temporis, septimus scil. quisque dies qui senis succedit. Non enim præcipit Deus, *memento temporis alicujus sufficientis, ut illud sanctifices & reliquo tempore labores*, sed: *Memento diei Sabbathi, ut &c. sex diebus operaberis*, &c. Argumentum hoc imprimis apud omnes maximè valiturum arbitror, qui Anabaptisticas & Socinianas novitates de mutatione Decalogi in N. Test. solidè refutatas velint. Exceptiones in ipsâ disputatione diluemus, & præstiterunt hoc abunde *Sprintus*, *VValaus*, & *Amesius*. Sunt autem pleræque partim falsæ hypotheses, partim principii petitiones. *II. Secunda* ratio; quia Sabbathum hebdomadale fuit institutum à creatione mundi, *Genes.* 2. 2. ergo est perpetuum & morale; non œconomicum, pertinens ad peculiarem statum & disciplinam populi sub V. T. aut ad typificationes & umbras. Vide hoc argumentum contra exceptiones defensum ab *Amesio in disp.* seu *tract. cit. Rivetus peculiari tract.* communem consensum nostrorum Theologorum adducit, pro Sabbatho ante lapsum. *III. Tertia ratio*, siquidem quarto Præcepto nulla temporis proportio, nullus in specie certus dies præscribitur, sequuntur hæc absurda. 1. *Relinqui* totum hoc arbitrio & libertati Ecclesiæ, ut illa ex æquo & bono quantitatem temporis determinet, diem scil. tertium, aut quartum, aut decimum, aut vigesimum, aut quinquagesimum, aut centesimum, aut partem diei majorem, minorem, tertiam, quartam, quintam, &c. 2. *Ad hæc*, quot sunt Ecclesiæ singulis sæculis aut locis, tot fore Sabbatha à se invicem temporis proportione discrepantia. 3. *Præterea* non magis in specie nos in conscientiâ obligari quarto Præcepto, quam statutis ceremonialibus de Neomeniis, Festis, Annis Sabbathicis, Jubilæis Judæorum; immo de omnibus aliis ceremonialibus; quæ tantum quod ad genus seu analogicè nos in N. T. obligant ad observationem seu obedientiam; non verò definitè aut in specie. Ostendant quæso quâ ratione quartum Præceptum magis nos obligaret, quam ullæ aliæ V. T. ceremoniæ. 4. *Non peccare* insuper Ecclesias, si quæ nullum certum diem septimum, immo ne decimum quidem, aut centesimum, aut ullum sive totum, sive maximâ ex parte cultui divino consecrent, sed pro re natâ contentæ sint horam unam atque alteram, sive singulis, sive alternis, sive tertiis diebus cultui publico impen-

Digitized by Google

impendere. Quod si dicant naturalem æquitatem postulare definitum tempus, & quidem tali quantitate, ex quibus principiis demonstrant illam æquitatem? Non ex Philosophicis. Ergo ex Scripturâ. Sed ex quo loco, si non ex quarto Præcepto? Quæro cur non eâdem ratione naturalis æquitas suadeat ad Judæorum exemplum determinare neomenias seu solennitates menstruas, aut Jubilæa? 5. Sequeretur quartum Præceptum Legis moralis, esse purum putum ceremoniale, non minus quam de Neomeniis, de Annis Sabbathicis, de Jubilæis, de Festis Tubarum, expiationis, Tabernaculorum. Et consequenter diei unius ex circulo hebdomadali, & quidem primi observationem abrogandam, vitandam, non minus quam aliorum dierum solennium, immo & aliarum quarumvis ceremoniarum, ut ostendamus nos stare in libertate (*Galat.* 5. *vers.* 1.) nec vel minimâ specie velle Judaizare. Ad horam & tantundem hic non esset cedendum. Hoc urgere debebant ii, qui nullum Præceptum morale hic agnoscunt. Insuper hactenus deberent probare sententiam Sociniano-rum & Anabaptistarum, & horum praxin ante annos aliquot (nunc enim nescio ob quas causas hic & alibi nostro ordini se magis conformant) qui pro re natâ, & commoditate suâ modo in hunc, modo in illum diem hebdomadalem communes conventus & exercitia sacra indicebant. Illi, si quidem sententia ipsorum vera esset, ipso facto ab omni specie mali recedebant, & starent in libertate Christianâ, eâque utebantur. Adeo ut ex hypothesi sententiæ *Calvini lib* 2. *Institut. cap.* 8. non debuissent tam graviter reprehendi (uti fit *lib.* 2. *Instit. cap.* 8. §. 33.), sed potius cum hoc voto dimitti: Utinam sic semper errassent Anabaptistæ! Sed *Calvinus* accuratius quæstione hâc perpensâ longè aliter loquitur in *Comment. ad Genes.* 2. quem locum expendi velim ab iis, qui magnum illum Scripturæ Interpretem merito suspiciunt. Ubi inter alia dicit, septimum quemque diem quieti destinatum, & Dei exemplum perpetuam esse regulam; nec esse unius ætatis aut populi, sed totius humani generis. In abrogatione ejus per Christum adhibendam esse distinctionem, quid ad perpetuum humanæ vitæ regimen pertineat, quid propriè conveniat veteribus figuris. 6. *Denique* sequitur homines profanando diem septimum, aut propter occupationes, exercitia, ludos, duo aut tria Sabbatha, subinde intermittendo, non magis peccare in quartum Præceptum, quam si omisissent Neomenias, aut festa Tabernaculorum, aut similia. Quod si dicant illos tunc peccare in ordinem ab Ecclesiâ constitutum, replicarent fortè se horis aliquot aliorum dierum intermissionem illam abunde compensasse: deinde non esse tamen peccatum in quartum Legis divinæ Præceptum, sed tantum in consuetudinem Ecclesiasticam. *IV. Quarta* probatio (ut

alias nunc suo loco & suis autoribus relinquamus) desumi posset ex consensu antiquitatis, & plerorumque Doctorum in Ecclesiis reformatis. Antiquitatis consensum præ aliis ostendere conatur eruditiss. *Anonymus in tract.* cui tit. *Dies Dominica*, anno 1639. in 4. Quo lectorem remitto. Doctores reformatos supra non paucos indicavimus. Complures adhuc restarent: quos non vacat nunc de novo inspicere. Atque hęc circa hanc quęstionem mea sententia: quamvis cum diversæ sententiæ Theologis nolim contendere, modo ne zelo & praxi exercitiorum pietatis, & accuratæ attentioni conscientiæ in quibuscunque bonis operibus præjudicent, & prætextu libertatis Christianæ licentiæ carnali & laxis conscientiis subservire videantur. Quod postremis annis Episcoporum quorundam & Episcopalium complurium ad deteriora prolapsus atque insolentiæ in Angliâ accidisse ex variis scriptis illic editis, & rerum gestarum historiis cognosci potest. Ab ignaviâ, à dissoluto otio, ab indecoris & scandalosis Sabbathi profanationibus ventum est ad antisabbatharia cogitata & scripta; ne sc. inter mores & doctrinam, inter praxin & theoriam divortium aliquod deprehenderetur, & ne dissoluti aliqui Theologi qui jam totius diei Dominicæ (juxta statuta regni) sanctificationem ad bihoriũ aut trihorium contraxerant, palam audirent ἀυτοκαλάκρυσι. Brevis scil. labor in habendâ aut audiendâ unâ concione ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, nonnunquam in audiendâ aut legendâ solummodo liturgiâ, magis placebat, quam longę varięque carnales recreationes per potiorem diei Dominicæ partem displicebant. Hinc illæ lachrymæ; hinc *libelli Eristici Heylin, Pocklinghton*, (qui uterque Author scriptis pro cultu altarium in Angliâ celebris) *Carpenter, Primerose, Ironside, &c.* hinc quæstiunculæ, hinc cavillationes, calumniæ, insulsæ fabulæ, excogitata commenta anti-sabbathica: quorum tamen vel levissimam suspicionem in pios & orthodoxos Theologos, quamvis hic dissentientes, cadere nolim. Qualis inter alios Præceptor noster *D. Gomarus*, qui ut in moribus sic in praxi Sabbathi pessulum profano limini obdiderat, & ab omni indulgentiâ κοσμικῇ quam maximè alienus; quique *tract.* vernaculum *V Vilhelmi Teellingii de Praxi & sacris Sabbathi exercitiis* scriptâ ad illum *amicâ epistolâ* candidè probavit, & viri illius ἀγωνικαλάτυ pios conatus collaudavit. Ei jungo eximios Theologos Leidenses Polyandrum, Rivetum, Thysium, Walæum, qui ejusdem *Teellingii* pietatis & ministerii Ecclesiastici praxin (qúæ tunc nomine Sabbathario ab æmulis aut imperitis, aut carnalibus reformatis alicubi traducebatur) *tractatu* vernaculo, cui tit. *Necessaria Demonstratio*, &c. expositam luculentâ & publicâ suâ commendatione libro illi prefixâ commendabant: quamvis omnes in controversiâ de moralitate per omnia cum ipso non sentirent. Illos tantum

tantum à prudentioribus obſervari velim, quibus ſtrepitus ille antiſabbathicus mera ὀφώνια erat, illius vero quid aliud, quod aut res tunc clamabat, aut paulò poſt dies revelabat. Deus det ne ſimilium contentionum ſimilia ſint conſequentia. Rationes & exceptiones ſcriptorum Antiſabbathicorum excuſſerunt *Daniel Cavvdrey* & *Herbert Palmer* (qui partem faciebant conventus Theologorum Londinenſis) a. 1645. editâ *part.* 1. quam ſublecuta demum fuit a. 1658. *pars ſecunda*. Eandem controverſiam tractavit *Gul. Tvviſſus*, conventus illius Præſes ſeu Prolocutor. Et *Thomas Spephardin tract.* cui tit. *Theſes Sabbathicæ*, anno 1655. Sed hi tres idiomate Anglico. Poſt illos eandem quęſtionem Latinè & compendioſe tractavit *Henricus VVilkinſonus* Theologus Oxonienſis, anno 1654. qui idem nuperrimè anno 1658. eodem idiomate, ſed ſecundis curis plenius hoc egit. Hoc a. 1658. pro *Sabbathi moralitate* ſcripſit Rev. & conjunctiſſ. Collega noſter *Eſſenius*, qui ejuſdem ſcripti peremptorias vindicias nunc parat. Non eſt ergo, quod ſententiæ meę ſimpliciter propoſitæ, & quarto Præcepto ſubnixæ ultra quid addam. Omnes omnium tum rationes, tum probabilitates, ut & ſolutiones, hypotheſes, conſectaria, caluum particularium determinationes præſtare nec volo, nec teneor. Quod pręmoneo; ne quis meam ſententiam iis urgeat. Moneo inſuper diſci[redacted] los noſtros, ne ob loci *Coloſſ.* 2. *verſ.* 16. variantes expoſitiones [redacted]entiſſimum illud Legis moralis Præceptum de Sabbatho hebdomadali aut torqueant, aut eliminent. Tota enim ſumma ſummarum ad hoc argumentum revocari poteſt: Quod Apoſtolus dicit eſſe umbram, &c. illud non eſt morale; conſequenter abrogatum eſt in N. T. Sed Sabbathum hebdomadale dicit eſſe umbram, &c. Ergo. *Negamus minorem*: & *Ratio* eſt, quia aut Sabbatha Judaica ſeptimo die à creatione celebranda ſeu potius circumſtantia Sabbathi hebdomadalis: aut Sabbatha Eſſæorum: aut ſabbatha annorum: aut dies magni ſeu ultimi Feſtorum (*Levit.* 23.) hic intelligi poſſunt. Nullum (quamvis poſtremum præferam) repugnat analogię contextus, aut fidei ſeu totius Scripturæ. Quomodo ergo hinc argumentum certum educi poteſt, quo mens noſtra cogatur ad tam duram & coactam Decalogi expoſitionem, & quarti Præcepti à Lege morali excluſionem, atque unà oſtii apertionem, per quod Anabaptiſtæ, Sociniani, Pontificii, heterodoxias ſuas aliquâ cum ſpecie introducant?

II. *Controverſia* primaria eſt, an dies primus (quem *Solis* vocant) in Sabbathum Chriſtianum ſit conſecratus. Hic quatuor ſunt ſententiæ. *Prima*, negat ab Apoſtolicâ Eccleſiâ diem illum ſive doctrinâ, ſive exemplo ſuo conſecratum. Sic Pontificii illi, qui à traditione aut autoritate Eccleſiaſticâ illum acciſcunt. *Secunda*, concedit ab Apoſtolis &

Ecclesiâ Apostolicâ diem observatum; *Actor.* 20. 1. *Corinth.* 1. 6. *Apoc.* 1. sed in medio relinquunt, an ex liberâ constitutione Ecclesiasticâ, ordinis caulâ; an verò autoritate, jure & mandato divino speciali & consequenter, an eorum facto nos astringamur ad illum diem. Sic *Hyperius Meth. Theolog. lib.* 2. *tit. de Creatione, pag.* 333. *Pareus disputat. Theolog. tom.* 1. *disput.* 33. *D. VValaus in tractatu de Sabbatho. Tertia*, determinat præscriptum & exemplum illud Apostolicum fuisse juris divini, & consequenter immutabilem esse diei istius observationem. Et videtur hoc probari posse ex analogiâ similium ad externam disciplinam pertinentium, e. gr. electionis Ministrorum, *Actor.* 14. 1. *Timoth.* 4. Ordinis Presbyterorum gubernantium, Diaconorum, & Doctorum ex *Rom.* 12. 1. *Corinth.* 12. 1. *Timoth.* 5. *Actor.* 6. *Ephes.* 4. Vide *Liturgiam nostram in formulâ confirmationis Ministrorum, & Seniorum ac Diaconorum.*) *Quarta* insuper colligit ex *Iohan.* 20. immediatè ab ipso Christo illum diem fuisse haut obscurè designatum: consequenter esse juris divini. Sic *Baylius, Sprintus, Amesius, Piscator*, &c. In tertiæ & quartæ summa, Esse scil. jure divino institutum hunc diem, conveniunt non quidem omnes, sed plerique Autores pro moralitate Sabbathi hebdomadalis citati, inter quos liquidissimè hoc profitentur *Beza, Iunius, Piscator, Deodatus, Perkinsus*, & *Scriptores in Apocal.* 1. *vers.* 10. *Bullingerus, Brichtmannus, Polanus, Pareus.* Addimus & *Authorem compendii Thesauri Maiorati*, & qui illud nuper recensuit *D. Paulum Tossanum; Ravensperg. rum in Florilegio pag.* 15. *Diestium in Enchiridio.* & *in Mellificio Catechet. Lud. Crocium in Anti Socinismo disp.* 10. §. 15. *Nicol. Arnoldum in refut. Cateches. Racov. ad qu.* 69. 70 71. Nos quamvis in hâc sententiâ tam evidenti certitudine non acquiescamus, nec assensum ad pietatem & fidem tam necessarium ducamus, ac quidem in aliis fidei & pietatis dogmatis; cum adhuc praxis pietatis absque hâc sententiâ in Ecclesiis conservari possit: non videmus tamen oppositæ sententiæ ullam rationem, quæ nos cogat; præsertim cum doctissimi ejus assertores congressuri cum Anabaptistis, Socinianis, Libertinis, & profanis diei Dominicæ contemptoribus, ostendant se majori erga diei Dominicæ perpetuam & solennem observationem Religione teneri, quam adversus alios dies solâ antiquâ & novâ constitutione Ecclesiasticâ hebdomadatim aut annuatim ab hominibus præscriptos. Ejusdem sententiæ fuerunt *VValdenses* jam *ett.* & *Dd. Reformati*, qui jam inde à Luthero & Calvino, & ipso præeunte, voluissent omnes dies feriatos etiam ab antiquissimâ Ecclesiâ institutos, excepto die Dominico, esse abolitos. Quin ex ipsis Pontificiis *Zvvarez cap.* 1. & 2. *de Festis* sibi & suis contradicens non obscurè aliquid ἀνόσιον, aut

Apo-

Apostolicum,& divinum hic agnoscere cogitur,ut & *Azorius part.2.lib.1. c.2.* Ubi plures Canonistæ & Casuistæ citantur. *Maldonat.in Ioh.20.v.26.* probabile ducit. Quidquid sit de origine,omnes saltem consentiunt diem hunc observandum:nec de abolitione aut mutatione cogitandum.Observetur ergo & exercitiis pietatis transigatur. Atque hæ controversiæ primariæ.De quibus hoc notandũ,quod qui in secundâ agnoscunt τὸ morale aut jus divinum,unà agnoscant,aut agnoscere debeant in primâ.& omnia eorum testimonia eò etiam referenda sint:& qui in primâ agnoscunt jus divinum,aut naturale,aut τὸ morale,quamvis in secundâ tantum consuetudinem & praxin Ecclesiæ agnoscerent,tamen quod ad summam rei stant pro Sabbathi hebdomadalis moralitate. Sicuti e. gr. inter Pontificios *Phil. Guadagnolus, in Apologiâ pro Christianâ Religione tract.1.sect.9.contra Achmedum Mahammedistam* qui mutationem Sabbathi in diem Dominicum tanquam mutationem juris divini, moralis, naturalis culpabat, distinguit in Præcepto quarto duo quæ *virtualiter* (uti loquitur) præcipiuntur:quorum prius est, ut unus dies hebdomadæ cultui divino destinetur. Alterum ut talis dies determinatus ex septem. Illud dicit esse juris naturalis & immutabilis: hoc positivi & mutabilis. Discursu suo (quem totum hic non inseram) retundit adversarii sui accusationem testimonio *Alcorani cap.3.* quod est *de Mulieribus*, ubi abrogata immo maledicendo dicitur Sabbathi Judaici custodia: *maledicemus iis, sicut maledixmus custodientibus Sabbathum.* III. *Quæst.* Quæritur an Sabbathum fuerit institutum ab initio mundi; an verò demum cum data lege *Exod.20.* aut potius *Exod. 16. Resp. Pr. Nugant* Pontificii, *Azorius* & *Zuvarez, loc. cit.* ex nostris non nulli, & cum iis magnus Theologus & venerandus Præceptor noster *D. Gomarus tract. de Sabbatho,* & *altero* quodam *peculiari,* ubi sententiam suam tuetur *contra impugnationes D. Riveti. Aff.* contra *Vvalaeus tract. cit.* & doctè de eo disputant *Amesius tract. cit.* & *D. Rivetus tractatu peculiari,* quem nunc secundæ editioni expositionis Decalogi insertum video. Tota disputationis moles incumbit in genuinam expositionem, *Genes.2. 2.* Quia autem affirmantium expositio est plana & simplex, nec repugnat analogiæ,aut contextus, aut Scripturæ, non video cur in eâ cum plerisque Theologis nostris à D. *Revero cit.* non sit acquiescendum: præsertim cum expositio altera sine necessitate subtilis nimium & longe quæsita sit, iisque exceptionibus urgeatur, quas nondum dilutas arbitror. Eandem expositionem & sententiam habent Judæi apud *R. Menasse de Creat. Probl.8.* citati. IV. *Quæst.* Quæritur an Sabbathum antiquum fuerit ceremonia seu typus destinatus propriè dictus. *Resp. Aff.* id communiter *Pontificii ad 22. qu.122. art.4.* & *Zuvarez loc. cit.* Volunt autem figuraſſe

guraſſe Chriſti quietem in ſepulcro. Ex noſtris ſunt, qui totum volunt eſſe typicum, ita ut in illo nihil ſit morale, niſi quod ad genus, ut in totâ Lege ceremoniali. Alii dicunt fuiſſe in eo aliquid morale & aliquid ceremoniale ſeu typicum quod nunc eſt abolitum: quietem ſcil. diei ſeptimi à creatione. Et huic ſententiæ nemo niſi Judaizans obloqui poteſt; ſiquidem τὸ *ceremoniale* ſeu *typicum* laxè ſumatur, pro mutabili ſcil., ambulatorio, & ſpeciali circumſtantiâ pertinente ad peculiarem ſtatum iſtius populi tantum. Et ſic in ſumma rei hic quidem convenit. Manet tamen dubium, an peculiaris & deſtinatus typus præter totam legem ceremonialem, fuerit à Deo conſtitutus in quiete à labore, an in rigore iſtius quietis, an in exercitiis & cultu quo propriè ſanctificabatur Sabbathum. *Neg. Ameſius* ex definitione typi aut ex teſtimoniis Scripturę hoc probari. *Aff. Rivetus*: non quidem indiſtinctè cum *Scholaſticis* (nam ſaltem ante lapſum non potuit eſſe typus) ſed cum hâc diſtinctione, ut poſtea ſit ſuperadditus. Sunt qui volunt totum illud de uno die ex ſeptem obſervando eſſe typicum aut ceremoniale. Alii videntur ſolum adjunctum iſtius obſervationis facere typicum, quietem ſcil. & ceſſationes à labore, aut ſeptimum diem à creatione. Poſterior opinio nihil in ſe abſurdi haberet, ſiquidem typificatio illa ex Scripturis ſolidè demonſtrari poſſet. Neque enim ſufficiunt Argumenta eorum, quæ maximi momenti eſſe videntur ex *Exod.* 31. ubi Sabbathum dicitur ſignum: & *Col.* 2. 16. 17. ubi dicitur umbra futurorum. Ad prius facilis & ſufficiens eſt reſponſio, non omne ſignum ἁγιαστικὸν eſſe typicum, aut obſignativum ſeu ſacramentum. Et dato eſſe ſignum propriè typicum, non tamen inde certum foret illud de hebdomadali Sabbatho quà tali, intelligendum eſſe? cur non de Sabbatho determinato tunc ad ſeptimum diem à creatione. Ad poſterius non una reſponſio adferri poſſet. Sed planiſſima & ſimpliciſſima videtur illa *Ameſii*, per Sabbatha intelligi non hebdomadalia, ſed magnorum feſtorum diem primum & ultimum, *Levit.* 23. 39. Fortè quis ad Græcam vocem σαββάτων, quaſi ex Hebræâ *Sabbathon* (quæ *Levit.* 23. de poſtremis feſtorum diebus uſurpatur) deflexum attenderet. Scio excipi poſſe Hebr. Sabbathon eſſe ſingularis, Græcum σαββάτων pluralis numeri. Nolò dicere, quid reponi poſſet: quia nolo huic criticæ ſpeculationi inhærere. Si termini *typi* & *ceremoniæ* accuratè diſtinguantur, controverſia facilè enodari poterit, & erit fortè magis in verbis, quam in re ipſâ. Quatuor ergo erunt reſponſiones ad objectum locum *Coloſſ.* 2. *verſ.* 16. Aut intelligendum eſſe Sabbathum, h.e ultimum diem feſtorum, peculiariter & ſeorſim non ſine ratione memoratum; quomodo Marci 16. verſ. 7 *Dicite diſcipulis ipſius & Petro.* Aut intelligendum

gendum Sabbathum hebdomadale, ad diem ſeptimum à creatione determinatum. Aut Sabbathum annorum. Aut hebdomadale Eſſenorum, qui ut alia multa ſuperſtitioſè Sabbatha ſua ſervabant. Reſpici autem illo capite Eſſenos, non malè obſervabat *Scaliger in Elencho trihæreſ. cap.* 27.

Reſpondeamus nunc ad aliquot problemata; quorum I. An qui ſentiunt humanâ ſeu eccleſiaſticâ conſtitutione ſabbathum Chriſtianum ad diem primum hebdomadis traductum, & conſequenter pro libertate Eccleſiæ mutabile, aliquo cum fundamento homines aſtringere poſſint ad religioſam ſabbathi ſanctificationem? *Affirm.* quomodo ad ſanctificationem extraordinarii jejunii, ſemel, aut per aliquod tempus certo die cujuſque hebdomadæ celebrandi eos hortantur: quod in genere à Deo eſt inſtitutum, quamvis in ſpecie applicatio ejus ad talem diem dependeat ab autoritate humanâ. Applicatione tamen factâ ab illis quibus poteſtas competit, tenentur fideles diem illum religioſè tranſigere & ab omnibus impedimentis abſtinere. Sicuti principatus aut magiſtratus jure divino inſtitutus, cujus applicatio facta eſt per interventum hominum ad perſonam Titii aut Mævii, debito honore colendus eſt. Minime tamen negandum, rationes eorum, qui immediatum jus divinum & immutabile hic agnoſcunt, fortius urgere. II. An teneamur diem Sabbathi more Judaico inchoare à veſperâ præcedentis diei? *Reſp. Neg.* Pontificii de *Conſecrat. diſt.* 3. *cap. pronuntiandum.* *Aff.* Qui tamen eum incipere & terminari volunt diverſis horis pro diverſo reſpectu. *Quantum ad officii celebrationem*, (inquit Vivianus lib. 2. Rationalis juris Canonici tit. 9.) *incipit à veſperis ut hic, &* intra cap. proxim. *Quoad judicium, incipit in mane, & terminatur in fine diei ante noctis tenebras.* c. conſuluit de offic. deleg. &c. *Quoad contractus, teſtamenta, tranſactiones & ſimilia, incipit à mediâ nocte, & aliâ mediâ nocte finitur*, d. c. conſuluit & L. more Romano ff. eod. *Quoad eſum carnium incipit dies poſt cœnam, intelligendo, quod cœna fiat ante mediam noctem; & ſic incipit à mediâ nocte & durat uſq; ad diluculum noctis ſequentis*, c. de eſu, de conſecrat. diſt. 3. & Gloſſ. ibi in fin. *Quoad treugam, incipit ab ortu ſolis, & durat per totam noctem.* c. de treug. & pac. Sic quidem Pontificii. Sed nos nullam legem moralem & immutabilem, nullam rationem ex lumine & jure naturali depromtam proferri videmus, quâ ad hunc dierum computum conſtringamur: III. An ſabbathum Chriſtianum requirat diem 24. horarum, ſeu νυχθήμερον? *Reſp.* Video hoc à nonnullis aſſeri; ſed rationes requiro. Hoc eſt de ſubſtantiâ ſabbathi ut ſex diebus operatoriis (ita loquar) dies quietis ſuccedat. Jam vero operatorii dies illi ſunt lationes ſolis ſuper terram; nec partem ibi facit nox: juxta illud *Ioh.* 9. 4. & 11. 9. & *Pſal.* 104. *v.* Quod autem Judæi νυχθημερεύειν quietem ſervârunt, & quidem

7

dem incipiendo à vesperâ, ad substantialem ejus sanctificationem & proportionalem laboris ac quietis partitionem nihil faciebat. Labori enim ordinario hominum dies, hoc est, illud temporis spatium destinatum est, qnod à nocte distinctum est: uti ex locis *Ioh.* 4. *Ps.* 104. modo *cit.* & ex communi naturæ lumine atque universali experientiâ, constare arbitror. Nec obstat, quod extraordinarii casus necessitatis, acque nocturnas ac diurnas hominum operas subinde requirat. Idem etiam de tractatione & meditatione sacrorum nocturnâ, aut protractâ in multam noctem (*Act.* 20. *v.* 9.) casu particulari ita ferente ultro concedimus. Sed ut inde inferri non potest, singulas noctes, æque ac dies ordinarijs laboribus, sequestrato omni somno, transigendas; sic ex vi partitionis decalogo præscriptæ inferri nequit integram noctem quæ sabbathum antecedit æque exercitijs sacris ordinariò tribuendam, ac diem. Talis sabbathizatio saperet nocturnas vigilias olim ex occasione aliquâ extraordinariâ κλίσει in ecclesiam introductas, λοχίαις postea abrogatas, quarum reliquiæ seu *quid pro quo* hodie in Papatu adhuc supersest. De quibus vide *Hospinianum de Festis cap.* 7. Sed dicat forte quis 1. *Object.* Inchoatio sabbathi à vesperâ præcedente Israelitis exlertè injuncta est: ergo nox æque est sabbathum Jehovæ, ac dies est dies domini. *Resp.* 1. *Quietem* injunctam esse concedo; quietem &c. & abstinentiam à labore ordinario: quia hæc est conditio sine quâ non, seu tanquâ removens impedimentũ præparationis & observationis sabbathicæ. Communiter enim homines per insomniam & laborem illius noctis inepti reddunter, ad exercitia pietatis sequenti die alacriter peragenda. Ita ut sabbathum ipsis magis sit onus βάρος, quam *gnoneg.* i e. deliciæ (*Ies.* 58. *v.* 13.) Sed nego somnum aut quietem somni prohibitam, & vigiliam contra ac sanctificationem illius noctis per laborem in cultu divino & exercitijs pietatis tum publicis tum privatis injunctam esse 2. *Dato* ipsam quietem per sanctam seu partem sanctificationis sabbathi Israelitici ex divino instituto fuisse, & quidem æque per noctem somno destinatam, ac per diem operibus cultus divini destinatam: inde tamen non sequitur peristaticum & accessorium hoc ad substantiam sabbathi hebdomadalis ab exordio mundi instituti pertinere, & consequenter esse morale atque immutabile, quo nos æque atque Israelitæ obligaremur. Sufficerit à nobis in genere & materialiter quietem à laboribus, tanquam conditionem sine quâ non, servari: licet formaliter, tanquam œconomicâ sanctitate quietem negativè ab ordinario labore tũ positivè per somnum, formaliter & proprie sancta esse non credatur. Quidquid esset de quiete sub V. T (de quo hic anxiè nolo disquirere) saltem sub N. T. nullam quietem à labore in se & per se virtutis, boni operis, & sanctitatis nomine ornandam censeo: sed tantum in or-

in ordine ad aliud, ut sc. toti & ex professo vacemus cultui divino, & spiritualibus exercitiis, diem illum sanctificemus. Atque ita praxi sanctificationis sabbathicæ satis contra omnes profanationes cautum esse arbitror : quo modo fere in materiâ jejunii religiosi de abstinentiâ à cibo judicamus. Quod autem in quarto præcepto de jumentorum quiete præcipitur, id ad quietem hominum, ordinatur; sine quâ sabbathum operibus spiritualibus solenniter sanctificari seu sanctè transigi nequit. 2. *Obj.* Hinc sequeretur nullum per menses aliquot servandum esse sabbathum iis gentibus, quibus tunc continua nox est. Sed hoc absurdum. *Resp.* hæc est objectio *Thomæ Siepardi*, qui *tract.* angl. tit. *Theses Sabbathicæ part.* 2. de inchoatione sabbathi supra alios sulè disquirit. Nos consequentiam negamus. Possunt enim & debent illæ gentes, ut dies operatios in illis longis tenebris suis à noctibus seu ordinario tempore quietis, sic & septimum diem otiosum ab operibus ordinariis & negotiosum in cultu divino separare atque observare. Hanc simplicem de hoc quæsito sententiam meam puto satisfacturam iis, qui de praxi pietatis & sabbathi unicè solliciti sunt. III. An peristatica, accidentalia, ambulatoria, & mutabilia aliqua fuerint in sabbatho Judæorum præter cultum ceremonialem, adjunctum illius diei necessarium? *Affi.* & notantur vulgò 1. duo illa modo *Prob.* 2. & 3. notata. 2. Rigida & specialis illa quies, ut ne quidem manna esset præparandum, nec domo exeundum *Exod.* 16. 23. 28. 29. Quem rigorem nonnulli cum ipso Manna cessasse volunt. Alii sentiunt ex naturali & morali æquitate non fuisse licitam præparationem mannæ, quia nimium laboris & temporis requirebat. Sic *VVilletus, Iunius, Piscator in Exod.* 16. Præceptum de non exeundo, puto restringendum ad collectionem mannæ ex *vers.* 28. 29. nec profectiones necessariæ magis prohibentur, quam alia opera necessitatis. 3. Præceptum de non accendendo igni *Exod.* 35. 3. *Beza in tabulis triplicis legis* restringit ad ignem in fabricis ad fabricanda utensilia tabernaculi. *Vatablus* ad ignem & operas inde dependentes, ex quibus lucrum sperari posset. *Marbachius* ad ignem accensum extra casum necessitatis : ponit autem casus necessitatis : coctionem cibi & calefactionem ægroti. *Cajetanus* & *VVilletus* restringunt ad operosam coctionem & præparationem mannæ, atque aliorum ciborum *Exod.* 16. 23. ut distingueretur hâc ratione sabbathum à festis, quibus hoc licebat, immo proprie conveniebat. *Nicol. Collado* theologus Lausunnensis *in opusculo tit. Iesus Nazaræus* anno 1577. edito *pag.* 67. Bezæ sententiam amplectitur & censet specialiter respexisse Deum operas fabriles ad tabernaculi ædificationem requisitas, in quibus tanquam exemtis à mandatâ quiete sabbathi, sibi facile indulgebant aut indulsissent. *Munsterus in no-*

tis ad Exod. 35. limitatè, hoc præceptum sic exponit : Judæi hoc præ-
»ceptum ad literam servandum putant: ideo conductitiis Christianis utun-
»tur sabbatho, qui illis ignem foveant: non advertentes sacerdotibus li-
»cuisse ignem struere pro jugi sacrificio, die sabbathi. Sensus igitur est,
»sabbatho nullum accendendum ignem, unde lucrum aliquod sperari
»posset; ut ex fornace, in quâ lateres vel ollæ aut calx decoquuntur; aut
»etiam si succendatur fornax ad coquendos panes. *Rivetus in comment.*
»*ad Exod.* 35. restringit ad ignem qui succenderetur ad parandos cibos,
»aut ad servilia munera; non autem cum accenderetur ad calefaciendum
»se vigente brumâ, vel ad præbendum lumen. Sic etiam omnia alia quæ
»ad quærendum parandumque victum pertinebant, prohibebantur &c.
Similem restrictionem habent *notæ marginales Belgicæ*. Rectè *Willetus*
cum *Marbachio* non tantum de igni ad panem ex mannâ parandum prohi-
bitionem hanc exponunt, sed de quocunque accenso ad usus & opera ex-
tra casum necessitatis. *Consectar.* Hinc sequitur male hanc legem à Ju-
dæis, (cum quibus faciunt nonnulli Christiani) exponi; cum illud quod
dictum est secundum quid, accipiunt simpliciter, quasi nullâ ratione
ignis, nequidem ad cibum ullum necessario, aut etiam corpus proprium
calefaciendum fuisset accendendus. Certe sabbathum Judaicum erat
propter hominem & vult Deus misericordiam, non sacrificium uti hoc
determinat servator *Matth.* 12. *& Luca* 13. Itaque non minus Judæis li-
citum fuit accendere ignem, quam nobis; quomodo jumenta potum de-
ducere, spicas vellere & conterere, cibum sumere, hominem sanare, ovem
ex foveâ extrahere. Est autem ejusdem ordinis & rationis accensio
ignis. Hinc perperam hodierni Judæi ab hoc opere in specie abstinent,
& alicubi Christianos ad illud conducunt, aut tubis seu fistulis (non fol-
libus) ignem sufflant, aut pulvere pitrato accendunt: quod factum ante
annos aliquot in civitate quâdam Italiæ, cum Episcopus ministerium illud
omnibus Christianis interdixisset. Ut refert *R. Iuda de Modena archi-synago-
gus* Venetus in *tract. de ritibus Iudæorum*; quem cum M. S. ante annos com-
modato acceptum ab amico, perlegerem, inter alia hanc narrationem
inde enotavi. Essenorum sabbathizatio (quam cum *Scaligero* probabiliter
dicere possumus ab apostolo *Col.* 2. specialiter tangi) ab omnibus eduliis
coquendis, & igni accendendo, etiam à purganda alvo abstinebat, teste *Fl.
Iosepho lib.* 2. *antiquit. cap.* 7. Sed refutatur hæc essenica & Judaica glossa
ac praxis. 1. *Quia* in templo seu tabernaculo sacerdotes struebant
ignem, ergo simpliciter non prohibetur. 2. *Quia* erat hoc opus necessi-
tatis ad caritatem proximi, imprimis puerperæ, infantis recens nati, ægro-
ti, decrepiti senis, immo & jumentorum &c. 3. *Quia* servator suâ non

tantum,

tantum doctrina, sed etiam exemplo glossam hanc refutavit *Luc.* 14. 1. siquidem accensus ignis & ad illud calefactus cibus profanasset sabbathum, utique accessu suo ad convivium profanatores illos non confirmasset. 4. Adde quod inter Rabbinos *R. Aben Ezra* exponit, licitum fuisse ignem accendere. Ita quidem refert *VVilletus ad Exod.* 35. *v.* 2. Sed *comment. Aben Ezra ad locum cit.* & *ad Exod.* 16. 23. tale quid non habent: Forte alibi hoc dixit. Atque ita satis superque Judæorum circa Sabbathi observationem ineptiæ, quas supra ex parte attigimus, profligatæ sunt. *Rivetus ad Exod.* 35. ex *Isidoro Pelusiotâ* (Quis liber sit & quota epistola, non indicat, nec in *epistolâ ad Euoptium*, quæ citatur, quidquam comparet) refert Judæum navigantem noluisse clavum regere. Refert ibidem *Rivetus* alium quem ejusdem cæcitatis noluisse ex cloacâ, in quam die sabbathi inciderat extrahi: ex *Volaterrano*, quo aut quoto libro non additur. Certus mihi autor *Munsterus in scholiis ad Mattheum Hebraicum ad cap.* 12. & *Hospinianus p.* 12. alicubi in Germaniâ (Magdeburgi) Judæum die sabbathi in foricam incidisse, quem populares eodem die extrahere noluerint: cumque episcopus loci vetuisset die dominico eundem extrahi, tertio demum die, qui erat lunæ, miserum hominem inde liberatum fuisse. Vah stolidam & crassam hypocrysin! genio indulgere, cuticulam curare licebit: opera misericordiæ, & quidem in tantâ necessitate præstare non licebit. Vide quæ de Essenorum stupendis hâc in parte superstitionibus narrat *Fl. Iosephus*, *lib.* 2. *de Bello Iud. cap.* 7. *&c.* & ex eo enotant recentiores, post alios omnes plenè *Scultetus in Exercit. ad Evangelistas lib.* 1. *capp.* 28-34. Nec hodie cæca gens à majorum vestigiis recedit. Memini cum scriptis suis in Belgio non ignotus *R. Menasse ben Israel* Judæorum Amstelodamensium concionator ante annos aliquot diem sabbathicum tanquam vacivum (uti ipse nobis referebat) excursioni ad varia loca & salutandis variis amicis ac fautoribus destinasset, ac pro virili impenderet, atque unà Ultrajectum inviseret, & in colloquium mecum in ædibus nobiliss. & eruditiss. viri, quò istâ occasione accersebar, incidissem, comma aliquod ex bibliis Hebraicis (de cujus scribendi modo mentio injecta erat) de scribere gravatum fuisse. Cum enim antea nobis sponte obtulisset modi illius scribendi ostensionem, & chartæ postulatæ jam calamum manu prehensum imposituras esset, illico manum retrahebat, dicens, se recordari nunc esse sabbathum, quo opus nullum, consequenter nec hoc opus scriptionis faciendum esset.

DE SABBATHO ET FESTIS
PARS ALTERA.

Resp. JACOBO HOVIO, Twilcha-Batav.

Ad diem 14. *Aprilis* 1638.

1

Robl. IV. An satis accuratè loquantur, qui dicunt liberè & propter scandalum tantum, Christianos cessare ab opere & labore servili. *Resp. Neg.* Nam tum sabbathi nulla apud nos esset conscientia, non magis quam esus carnis in macello venditæ 1 *Corinth.* 10. *v.* 25. *Deinde*, sequeretur ad observationem alicujus præcepti decalogo præscripti nos non teneri propter conscientiam nostram, sed tantum propter conscientiam alterius. *Tertio*, deberent ergo illi, qui ita sentiunt, apertè ex suis hypothesibus omnibus persuadere, ne religiosè sabbathum aliquod hebdomadale & quidem totum diem observent, ut ita libertatem suam tueantur & omnem speciem Judaismi fugiant. Atqui contrarium faciunt; & contrarium clamant perpetuæ ac infinitæ fere querelæ de profanatione sabbathi; nec non quam plurima synodorum gravamina ac decreta, de implorandâ ope Magistratuum ad cöercendas speciales & multimodas qualq; profanationes. Quid si Magistratus ex hypothesi opinionis antisabbathicæ, responderet, sanctificationem sabbathi hebdomadalis esse in se adiaphorum, & querelas ac petitiones synodorum incurrere in libertatem Christianam & subditorum ac Judaizare? Quid si ad exemplum regum Britanniæ Jacobi & Caroli edicta pro publicis choreis, aliisque recreationibus sabbathicis in Belgio nostro sub papatu & postea aliquamdiu usitatis promulgarent? Quid regererent hujus & affinium opinionum sequaces? v. An dies dominicus sit delectus præ aliis; quod characterizatus esset beneficio resurrectionis Christi; & ideo institutus ab apostolis ut celebraretur tanquam signum memoriale ejusdem resurrectionis? *Resp.* Sic quidem Patres non pauci & ex recentioribus complures qui illos sequuntur. Ut ingenuè dicam, quod sentio, velim audire scripturas & rationes. Fateor quidem illo die Christum resurrexisse, & multa alia memorabilia à Deo gesta, quæ vulgo enumerantur (Vide *Ludov. Baylly praxin pietatis*) sed inde non sequitur fuisse illa divinitus coordinata tanquam signa & signata, ut gesta istius dici sub V. T. typicè designarint diem nostrum dominicum, aut dies dominicus esset signum memoriale quo peculiariter ex instituto sive divino sive

no sive ecclesiastico repræsentari debeat Resurrectio Christi ; nam tum esset sacramentum, ut cœna domini signum memorativum mortis Christi, aut saltem aliquod sacramentale. *Deinde*, sequeretur posse plures ejusmodi dies memoriales & horas cultui divino hebdomadatim consecrari ut ex.gr. in memoriam mortis, ascensionis &c. *Tertio*, Videtur enervari argumentum nostrorum contra Festa Pontificia, & horas canonicas : Omni tempore beneficia per Christum collata esse recordanda ; consequenter certis horis aut diebus recordationem illam non affigendam. *Denique*, tum sequeretur diem dominicum esse festum N. T. proprie dictum, & diem lætitiæ יום שמח atque adeo nunquam luctum seu jejunium publicum in illum posse incidere. De quo quæst. proximè sequenti. Has considerationes meas candidè impartio : ut res hæc penitius, & ἀκριβέστερον examinetur. Nam si inter probabilia aut conjecturalia tantum numerari queat, non puto concionibus & libellis practicis plebi Christianæ ità proponendum, ac si fidei & pietatis Christianæ indubitatum axioma esset. VI. An rectè in antiquâ ecclesiâ omnibus dominicis, aut iis quæ à Pascha usque ad Penecosten jejunium & adoratio de geniculis prohibita sit, & injunctum, ut Christiani starent capite elevato & læto, non autem curvi & mœsti *Concil. Nicen. cap.* 20. *Tertullian. de Coronâ Militis c.* 3. Et sequitur *Jus Canonicum c. fin. dist.* 30. *& c. scire dist.* 76. etiam hodierni Pontificii, ut videre est apud *Joh. Baptist. Vivianum in Rationali Juris canonici lib.* 2. *tit.* 9. *cap.* 2. ubi ostendit secundum Jus canonicum solennem genuflexionem tantum prohiberi ; & excipi devotionem in secreto, elevationem corporis domini, ordinationem clerici vel Episcopi. *Resp. Neg.* 1. Ubi enim Deus præsenti aliquâ occasione aut necessitate vocat ad planctum & jejunium, non est illud differendum, nec importunè dies lætitiæ substituendus, aut celebrandus. 2. Siquidem beneficium illo die per apotelesma seu opus aliquod mediatoris præstitum (resurrectionem scil.) prohibet jejunium ; tum certè de die Jovis idem esset dicendum ; quia Christus tunc ascendit in cœlos & sedit ad dextram Dei ? Et quid ni de die Veneris, quo mortuus est, idem concludendum esset ? quia etiam in cruce triumphavit *Coloss.* 2. 15. *Pamelius in notis ad Tertullianum de coronâ militis cap.* 3. *§.* 38. morem illum non jejunandi, & de geniculis non adorandi probat insuper ex *Hieronymo ad Luciferianos*, quod scripti non esset, sed *rationabilis observatio* eum *sibi vindicaret*. Et ex *Augustino epist.* 119. *ad Januar. cap.* 15. *&* 17. Ex *Maximo Taurinense homil.* 1. *de pentecoste*. Ex *Isidoro lib.* 1. *offic. eccles. cap.* 33. Ex *Rabano Mauro lib.* 2. *de instit. cleric. cap.* 42. Atque hinc haut obscurè inferre conatur traditiones apostolicas. VII. An sabbathum Judaicum dici debeat verum

ac ordinarium ecclesiæ Israeliticæ sacramentum? *Resp.* Sic statuit Cl. *Gomarus tract. de Sabbatho p.* 30. Quod si sacramenti vocem late accipias, ex hypothesi sententiæ ipsius (quæ sabbathum hebdomadale facit ceremoniale & typicum) non minus dici posset sacramentum, ac sacrificia cum reliquis ceremoniis. Alioquin theologi nostri nulla ordinaria sacramenta agnoscunt præter duo, circumcisionem & pascha. A quibus ipse D. *Gomarus* nunquam discedit in toties repetitis *Disput. de Sacramentis*. Porro opinionem de sacramento sabbathico oppugnat *Amesius in disp. de Sabbatho*. Ubi vide. VIII. An quarto Decalogi Præcepto synechdochicè festa Judaica intelligantur? *Resp.* Ita sentit *D. Gomarus pag.* 33. Sed hâc ratione tota Lex ceremonialis de personis, locis, rebus, & actionibus sacris pariter sub hoc aut alio aliquo Præcepto synecdochicè intelligenda esset. Quod tamen non sine distinctionis cautelâ accipiendum; ne distinctionem legis moralis à ceremoniali, & perpetuitatem unius atque abolitionem alterius confundamus. *Daneus Ethica Christiana lib.* 2. *cap.* 10. tantum dicit referri quædam ceremonialia ad hoc Præceptum. *Abarbaneel ad Isa.* 58. exponens illud וקראת לשבת ענג non tantum de Sabbatho, sed etiam de reliquis מועדים solennitatibus Jehovæ; refert aliquos Doctores putare verbis illis Decalogi, *memento diei Sabbathi*, universim comprehendi omnes dies solennes Jehovæ. IX. An cultus institutus ceremonialis, potius ad secundum Præceptum cum *Calvino*, an verò ad quartum cum *Daneo* sit referendus. *Resp. pr. Aff.* X. An Sabbathum hebdomadale sit juris divini naturalis, an verò positivi? *Resp. Dist.* Si jus divinum naturale accipias quod ad Deum absolutè *Neg.* Sin quod ad hominem, dici potest esse utriusque: *naturalis*, quia ante lapsum cum imagine Dei in homine (quæ erat naturalis) inditum & præfixum fuit: *positivi*, quia post lapsum ob amissam omnem imaginem Dei, omnemque mentis & voluntatis aptitudinem circa supernaturalia, positivâ supernaturali revelatione denuo præfixum fuit. XI. An si dicatur esse juris divini positivi, defendi possit ejus moralitas? *Resp.* Quidni? applicetur hic solum distinctio, quæ ex antiquissimo Scholastico *Alex.* *Alez* adferri solet: Morale est vel naturæ, vel disciplinæ. Illud est, quod tempus aliquod cultui divino datur. Illud est, quod unus ex septem diebus. De sacramentis Novi Testamenti, si quis quærat, an sint juris divini naturalis, an verò positivi? an sint morale quid? & si sint, an morale naturæ, an disciplinæ? An non facilè responderi posset evolatis terminorum istorum distinctionibus: quorum ambiguitate, & variâ apud Autores acceptione in his aliisque quæstionibus falluntur aut fallunt nonnulli. XII. An qui Sabbathi hebdomadalis moralitatem negant,

Digitized by Google

gant, absque contradictione aut tacito aliquo moralis necessitatis sensu determinare possint certum & sufficiens tempus nobis Christianis esse unum diem ex septem, atque adeo nos astrictos esse ad imitationem Dei, qui in V. T. constituit diem septimum: Sic *Daneus loc. cit. Resp. Neg.* Nam hâc ratione non retinent tantum quartum Præceptum *quod ad genus*, (ut tempus aliquod scil. deputetur cultui divino) sed in specie & definitè quod ad eandem illam temporis proportionem ac partitionem. Certè ex hypothesibus ipsorum debebat potius urgeri, ut à ceremoniali & typicâ temporis partitione quam longissimè recedant Christiani; ne vel minimâ specie videantur in eandem temporis determinationem cum Judæis incidere: haut aliter ac ex omnibus diebus liberè eligentes (ex ipsorum sententiâ) præterirent saltem diem Saturni, ut à Synagogâ dissiderent. Idem facerent in partitione & designatione dierum eucharisticorum, siquidem tales instituerent per quatuor anni partes: ne vel minimâ specie Judæorum neomenias revocare viderentur. XIII. An Ebionei, Cerinthiani, aliique Sabbatharii convinci possint de translatione Sabbathi, siquidem locus *Coloss.* 2. 16. 17. non accipiatur de Sabbatho hebdomadali Judæorum in diem ultimum septimanæ incidente. *Resp. Aff.* Restat enim argumentum ab exemplo & praxi Apostolicâ, qui alium diem solemniter cœperunt observare, & ita docuerunt Ecclesias 1. *Corinth.* 16. Quamvis fateamur fortius convictum iri Sabbatharios, siquidem certâ aliquâ & irrefragabili ratione cogi possent ad talem textus istius expositionem. Sed an hoc fieri possit, supra diximus. XIV. An qui sentiunt diem Dominicum esse liberæ & merè humanę constitutionis, conformiter hypothesibus suis negare possint, diem illum esse mutandum, & eo nomine contendere cum Anabaptistis. *Resp. Neg.* Immo contra deberent urgere, ut non tantum Ecclesiæ publicâ professione & protestatione hanc libertatem suam, sed & ipso facto assererent: ne vel minimam suspicionem in animis hominum relinquant de diei hujus secundum jus divinum perpetuitate. Quod si quis prætendat antiquitatem observationis jam inde ab Apostolorum temporibus, hoc non sufficit ad veritatem aut juris divini necessitatem, aut Ecclesiasticæ observationis perpetuitatem. Antiqua sunt agapæ, 1. *Corinth.* 11. cum *Judæ vers.* 12. diaconissę, 1. *Timoth.* 5. immersio in Baptismo, *Actor.* 8. cum *Rom.* 6. osculum pacis, 2 *Cor.* 13. *vers.* 12. ordo & modus prophetandi, 1. *Cor.* 14. quæ tamen mordicus retinenda, & observanda ab omnibus Ecclesiis non dicent illi, qui diem Dominicum humanæ consuetudini atque instituto attribuunt. Ad hæc non sunt tam recentia, Festum Paschæ, natales Martyrum, Apocryphorum lectio in Ecclesiâ, Episcopatus humanus, signum.

gnum Crucis, aliaque antiquæ Ecclesiæ institutа; Quæ tamen nostri non retinuerunt; his ducti rationibus; Quod unius sæculi aut loci Ecclesiæ (in Imperio scil. Romano: hoc enim est τὸ jactatum Oecumenicum & Catholicum) suâ constitutione aut consuetudine circa adiaphora (ἢ συγχώρησιν loquar) aliis omnibus Ecclesiis usque ad finem mundi legem non figant: & quod periculum aut damnum majus emergens, quam bonum ædificationis exspectandum, revocare nos debeat ad primævam simplicitatem Apostolicam. XV. An Christus toto vitæ tempore secundum humanam naturam subjectus fuerit observationi Sabbathi, & an unquam illud profanârit, ut quidem calumniabantur Judæi, *Matth.* 12. *Luc.* 13. *Iohann.* 5. *Resp. Pr. Aff.* ex *Galat.* 4. 4. *Neg. post.* ex locis jam cit. ubi à crimine illo objecto se purgat. Quod autem quidam objiciunt ex *Matth.* 12 filium hominis esse dominum Sabbathi; intelligendum est secundum divinam naturam coll. cum *Iohannis* 5. Estque in hâc phrasi, ἀφιστικὰ ἰδιωμάτων ut *Iohann.* 13. 13. *Actor.* 20. 28. XVI. An ratio consecrati potius septimi, quam tertii aut alterius diei rectè assignetur, quia numerus septenarius perfectissimus. *Resp.* Sic quidem, ut Cabalistas omittam, philosophantur ex Patribus, Pontificiis, immo & nostris nonnulli; inter quos *Danæus loc. citat.* & *Baillius in Praxi pietatis.* Quin & *Calvinus in Cateches. in explicatione quarti Præcepti.* Nos putamus nullam rationem assignari posse aut debere præter voluntatem Dei. Adhæc speculationem illam de mysteriis numerorum sapere quid Cabalisticum & Platonicum. Nam quod *Danæus* & *Patres* ab illo *citati*, prætendunt in Scripturis septenarium notare perfectionem, & rebus maximis ac pulcherrimis tribui, id excellentiam & mysterium hujus numeri præ aliis non evincit. Rationes sunt 1. *Quia* synechdochicè numerus definitus ponitur pro indefinito, quomodo & denarius, *Apocal.* 2. 10. 2. *Quia* quod rebus pulcherrimis tribuitur hoc totum est per accidens, nec ullum facit mysterium: *tum* quod & alii numeri rebus pulcherrimis tribuantur, ut monas, quaternarius, quinarius, senarius, octonarius, denarius, duodenarius, de quibus *Brougthonus in libro de Locis, Temporibus, & Personis sacris.* Binarium extollit *Syracides cap.* 42. 25. & 33. 15. de quo *Valesius sacræ Phil. c.* 76. & *A Lapide in Comment.* Confer & *Bongum de Mysteriis numerorum.* De *ternario* vide in supernaturalibus Sacram Scripturam, in naturalibus & artificialibus elegans *Poema Ausonii*; in utrisque *Bongum de Mysteriis numerorum*: *tum* quòd idem hic septenarius in Scriptura æque tribuatur rebus vilibus, imo & pessimis, *Luc.* 8. 2. & 11. 26. *Actor.* 19. 14. *Apocal.* 12. 3. & 17. 3. 7. ubi septem dæmonia, septem capita draconis & bestiæ. Adde septem nationes

tized by Google

nes Canaan. 3. 1 *Quia* naturalis perfectio numeri numerantis seu abstractè secundum abstractionem Mathematicam considerati nullam consequentiam facit ad rei numeratæ sacram & mysticam perfectionem: non magis quam perfectio circuli aut alterius figuræ omnimodam aut naturalem mysticam perfectionem infert rerum illâ figurâ præditarum. 4. Præterquam quod senarius Mathematicè dicitur perfectus; & primus perfectorum, de quo *Augustinus de Civitate Dei lib* 11. *cap.* 30 Quare ergo sextus dies non est consecratus? Sed de Numeri nullâ efficaci, sive ad operationem, sive ad mysticam significationem pluribus supra *disp. de Superstitione.* XVII. An quia rationibus à creatione mundi & liberatione Ægyptiacâ desumptis *Exod.* 20. 10. *Deuter.* 5. 15. suadetur observatio Sabbathi, inde solidè concludi possit. Sabbathum à Deo peculiariter institutum ad mysticam istorum significationem & commemorationem. *Resp.* Ita sentit *Maymonides more Nebuchim part.* 3. *cap.* 31. Adde *Ioseph Album in libro Ikkarim, R. Isacum Arama, aliosque cit.* à *R. Menasse ben Israel Conciliat. in Exod. qu.* 37. Ex nostris nonnulli idem fere asserunt, qui & tertiam rationem addunt; ut sit *signum*, salutaris fœderis. Ego fateor me non satis videre demonstratam relationem finis ac destinati seu peculiaris medii, & signi seu sacramenti ac signati. Sabbatho tam Judaico quam nostro promiscuè omnia Dei & attributa, & opera, tam judicia quam beneficia, & promissiones & præcepta, cognoscenda, ac meditanda (ut constat ex *Psal.* 92.) ex quibus variæ rationes desumi possunt, quibus ad Dei cultum & Sabbathi observationem commovemur. e. gr. Vos Israëlitæ ne profanate Sabbathum, sed diligenter illud observate; Ratio gemina est, Deus vos in captivitatem Babylonicam detrusit, & inde rursum liberavit: quæ ratio colligitur ex *Ezra.* 9. 7 9. *Nehem.* 9. 30. 31. coll. cum *cap.* 10. 31. & *cap.* 13. 17. 18. imo etiam exsertè allusio fit ad Sabbathizationem, hoc est, desolationem terræ ipsorum. 2. *Paralip.* 36. 21. Sed quis hinc fabricet Sabbathum fuisse peculiare signum & typum destinatum à Deo ad recordationem & adumbrationem quietis terræ durante captivitate, & liberationis populi ex eâdem. Similiter motivæ desumptæ fuerunt à judiciis & beneficiis divinis erga populum sub judicibus; ex quibus si quis Sabbathi signata, atque antitypa similiter accumulet, quis tandem finis esset? Si quis instet, peculiariter huic Præcepto has rationes adjungi. *Resp. Primo*, hoc negatur: quia ad quævis alia Præcepta compelluntur Israëlitæ, commemoratione liberationis ex Ægypto. *Iudic.* 2. 1. & 6. 8. *Ierem.* 2. 6. *Mich.* 6 4 8. *Deinde*, commemoratio creationis, omnium rationum, omnis Præcepti, omnis obedientiæ, primum & generale motivum est; sicuti creatio est omnis obedientiæ nostræ Deo debitæ conditio sine quâ non, seu præsuppositum requisitum.

quisitum. Nisi enim Deus hominem creasset, ad obedientiam obligari, nec Deus eam ab illo petere, ut nec ipse eandem præstare potuisset: cum non entis nulla sit affectio. Quia enim Deus creavit nos, ideo tenemur ei tanquam authori & Domino omnium obedire, in quovis Præcepto tam secundæ, quam primæ tabulæ. *Actor.* 17. 23. 24. *Deuter.* 32. 18. *Eccles.* 12. 1. *Malach.* 2. 10. *Iesa.* 45. 18. *Tertio*, Signum si diceretur præ omnibus aliis Præceptis, non tamen sequeretur esse signum mysticum, & quidem typicum. Qui enim absque aliâ probatione hoc inde eliciunt, fallaciam committunt non causæ. Signum dicitur, quia Dei cultum indicat in populo aliquo tanquam indicium, signum σημαντικὸν, signum significans, nota, σημεῖον, signum σημαντικὸν, signum dijudicans, distinctivum, gnorisma, ἔνδειξις. Quomodo eundem indicant, & synechdochicè notant in Scripturis juramentum, invocatio Dei, Benedictio, *Iesa.* 45. 23. & 65. 16. *Ierem.* 12. 16. Quæ tamen nemo facit fœderis divini sacramenta aut signa mystica, aut typos. Adde, quod caritas dicitur signum communionis nostræ cum Christo, *Iohann.* 13. 35. & auditio verbi signum regenerationis, *Iohann.* 10. 16. & 8. 47. & afflictio propter nomen Christi signum salutis, & sanctificationis spiritus, *Philipp.* 1. 28. 1. *Petr.* 4. 14. Et octo illa *Matth.* 8. sunt signa beatitudinis; & alia complutia in Scripturis, quæ ex Scripturis tanquam signa produci solent à Theologis practicis in Semioticâ spirituali. *Instant.* 2. Atqui temporis partitio inter creationem & quietem huic Præcepto tantum convenit? *Resp.* 1. Sic est; & hinc sequitur rationem inde tanquam ab exemplo divino adferri pro proportionali temporis nostri divisione: Sed aliud est creatio, aliud tempus creationis. Creatio generaliter facit rationem obedientiæ omnibus Dei præceptis debitæ, tempus creationis est specialiter exemplum Sabbathi hebdomadalis. XVIII. An quælibet profanatio Sabbathi capitali supplicio punienda, juxta *Exod.* 31. 15. & 35. *vers.* 2. *Numer.* 15. 32. 33. 34. *Resp. Neg.* Quia Lex Forensis Mosaica quà talis, seu in specie & in formâ non obligat Respublicas Christianas, non magis quam Jus Romanum Anglos, aut leges Anglicanæ Imperium Germanicum. In genere & secundum analogiam saltem inde docentur Magistratus, debitis pœnis ut quævis delicta, sic & profanationem Sabbathi serio & prudenter coërcere. Hinc hodie pœna est arbitraria *Menoch. lib.* 1. *arb. quæst.* 30. *juxta L. ult. C. de Feriis.* Atque hæc moderatio & ἐπιείκεια, docetur *Nehem.* 13. *vers.* 15. 21. Et ex hâc determinatione de pœnâ profanati Sabbathi, aliisque suppliciis in formâ & specie Lege Forensi Mosis, aut speciali oraculo Dei sancitis, puto patere quid statuendum sit de opinione *Piscatoris in Præfat. ad Commentar. in Leviticum, Maccovii*

cevii in Collegio diſpp. quâ ſtatuitur Magiſtratui Chriſtiano ſervandas eſſe ſanctiones Moſaicas in ſuppliciis capitalibus. XIX. Quæ ratio ſolida adferri poſſit, cur exemplum Apoſtolorum in obſervatione primæ diei hebdomadis Chriſtianas omnes Eccleſias obliget, ut & in electione Miniſtrorum, in ordine Seniorum, Diaconorum, Doctorum, &c. & eorundem exemplum in Agapis, Oſculo ſancto, Diaconiſſis, immerſione in Baptiſmo, modo Prophetandi, 1. *Corinth.* 14. non obliget? *Reſp.* Nos putamus hanc eſſe differentiam, quod hæc non quibuſvis Eccleſiis, ſed his aut illis ſub Cruce, illo tempore, tali in Gente, & loco, tali numero Auditorum conveniant: illa verò omnibus convenire poſſint. Conſer *Politic. Eccleſiaſtic. titt. de Canonibus & de Ritibus.*

Sequuntur Problemata magis moralia, & caſus conſcientiæ. Nolumus hic repetere quæ à *Perkinſo in explicatione Decalogi*, & *in Caſibus conſcientiæ*, *Balduino lib. 2. cap. 13.* & ab *Ameſio Caſuum conſcientiæ lib. 4. cap. 33.* & *Vilhelmo Teellingio Neceſſar. demonſtrat. in Prolegom. & lib. 4. cap. 4. & lib. 5. cap. 12. ad quartum Decalogi Præceptum*, & *tract. peculiari de ſanctificatione Sabbathi*, dicta ſunt. Tantum ſpicilegium hoc ad uberiorem declarationem ſubjicimus. Quæritur ergo 1. An homines literati ordinariis ſtudiis circa prophanos Authores aut ſcientias, & pragmatici Forenſes ſuis negotiis curandis magis profanent Sabbathum, quam Agricolæ, Mechanici, &c. *Reſp. Aff.* Quia ipſorum operæ mentem hominis à rerum divinarum meditatione longius abducunt: cum contra Mechanicæ aliquid lectionis, ſaltem meditationis, auditionis, collationis, tacitæ & ſolitariæ precationis, ſociæ aut ſolitariæ pſalmodiæ permittant. Rejicimus ergo laxam Theologiam *Toleti lib. 4. cap. 24. Navarri Manual. cap. 13. n. 12.* Cajetani ad 22. qu. 122. art. 4. quæ ſtatuit Advocato licitum eſſe *ſtudere ſuper lites, & quæ ſtudet ſcribere, & informare judices ſcripto.* Præterea licitum eſſe *ſtudere; legere publicè, diſputare, & quidem propter pecuniam.* Rationem hanc addit: *quia iſta ſunt animi opera.* Paulo poſt ſibi contradicens *pag. 636.* peccati & quidem gravis arguit Notarios qui ſcribunt, aut tranſcribunt, aut implent chartas, quas reliquis diebus in brevi notârunt. Confer quę ſupra ex *Rebuffo de privilegiis Studioſorum* enotavimus. 11. An magis profanetur Sabbathum exercitiis & recreationibus, ſive animi, ſive corporis, imprimis ſaltationibus, luſibus aleæ, aut aliis ludis quibuſcunque ſortis abuſum implicantibus (de quibus alibi diſquiritur, an ſint licita), an verò ordinariis operibus vocationis? *Reſp. Aff. pr.* Quia iſta ſunt primo & per ſe ad vitam humanam & bonum publicum neceſſaria: illa verò non. Hinc tritum illud ſub Auguſtini nomine libr. de 10. chordis: *melius eſſe lanam facere, quam ſaltare.*

Audi & Chryſoſthomum de Eleemoſynis in 1. Cor. 16. ſerm. 22. *ſpirituali honore hunc diem venerari oportet, non convivando, non vinum profundendo, non ebrietati choreiſque vacando, &c.* Similia habet *Ephrem Syrus in Homil de Feſtis diebus. Gregor. Nyſſenus de reſurrectione Chriſti, Orat.* 3. Quod eſt contra praxin Pontificiorum & multorum ex noſtris, qui videntur credere diem hunc eſſe diem luſus & carnalis ac corporalis recreationis, non exercitiorum pietatis. Imprimis militat contra doctrinam Pontificiam, quæ hos luſus eximit ex numero operum ſervilium, & conſequenter facit Sabbathicos. Audi *Toletum loc. cit.* qui vult exercitia communia tam potentioribus quam ignobilibus, dominis & famulis eſſe licita, ut iter facere, venari, ſaltare, uti inſtrumentis Muſicis. Addit tamen: *cum venatio & iter ex officio fit, ex ſe non licet, ut dicit* Sylveſt. *verb. venatio*; *& tamen conſuetudo jam obtinet iſta non eſſe illicita, & ita tenet* Navarrus loc. cit. *quamvis pecunia fiant. Licita etiam ſunt exercitia artium quarundam: ut gladiandi, ſaltandi, pulſandi inſtrumenta, licet pecunia fiat.* Itaque quicunque Muſicam vocalem aut inſtrumentalem, adhæc artes ſagittandi, gladiandi, ſaltandi vulgò docent à Sabbathi obſervatione exempti ſunt: quaſi ſcilicet opera ipſorum non ſint ſervilia & ordinariæ vocationis. III. An Mercatus magis impediat ſanctificationem Sabbathi, quam luere, arare, & alia mechanica. *Reſp. Toletus loc. cit. Poſter. affirmat*, quia ſunt opera ſervilia quæ ad famulatum pertinent, & quibus homo homini ſervit: qualia ille putat tantum eſſe prohibita. *Pr.* autem *negat*; immo contra *Ier.* 17. 21. 22. *Nehem.* 13. 16. 17. & 10. 31. quin ipſum contra *Ius Canonicum cap. de Feſtis* mercatum ab operibus vetitis eximit, eumque tum univerſalem, tum particularem, tum anniverſarium, tum hebdomadalem licitum facit, modo ne conſuetudo alicujus loci contrarium obtinuerit. Rationem hanc adfert: *Quia conſuetudo obtinet, eſſe licitum.* Videtis nunc regulam credulitatis & pietatis Papiſticæ. IV. An tanquam opera neceſſitatis & licita ſint omnia illa, quæ Pontificis aut Epiſcopi licentia concedit, ſive expreſſa, ſive virtualis, cum ſcil. aliqua opera videt & diſſimulat? *Reſp.* Ita quidem, Pontificii conſcientiarum Magiſtri determinant. Inter alios *Azorius part. 2. lib. 2. cap. 27.* & Toletus loc. cit. & cap. 25. licere *pauperi, qui aliter non poteſt ali, niſi manuum labore diurno, laborare ſecrete ſine ſcandalo, licere cuivis carnes vendere, occidere animalia, vendere neceſſaria illo die ad victum; operari aliqua, cum probabiliter quis pateretur damnum niſi illa opera fierent, & ratione hujus excuſantur operarii qui vitrum fundunt, & qui navigant, & qui paſtillos coquunt, & ſimiles; in publicis ſolemnitatibus præparare vias, & conſtruere loca pro ſpectaculis, quando non poſſunt fiere niſi in ipſo feſto; tonſori unum tondere ob aliquam commoditatem, quia illi aliter*

aliter non vacavit, hoc enim vel nullum est peccatum, aut ad summum veniale; Iudicibus ruralibus uti judicio; addunt Rodriquez, *Navarrus*, Victorellus in additionibus ad Toletum: *Sutores diebus festis possunt vendere calceos, præcipue rusticis, qui aliis diebus ad urbem venire nequeunt, idque ob consuetudinem.* Plura istius farinæ vide apud *Azorium loc. cit.* Et *Zuvarezium de Religione tract. 1. lib. 2.* Hæc scil. stricta sanctitas Ecclesiæ Romanæ, quam detexisse est refutasse. v. An licita sint judicia & strepitus actionum eò pertinentium, ut Notarii, Advocati, &c. non tantum tanquam specialis misericordiæ opera aut in præsenti necessitatis casu; sed etiam cum ita consentiunt partes litigantes? *Resp. Affir. pr. Negat. poster.* Ut enim illud optimè convenit, sic hoc repugnat juri divino, *Exod. 20. vers. 10.* cum *Matth. 12. Luc. 13.* Ecclesiæ Judaicæ, ante Christi adventum, quamvis admodum corruptæ praxin hâc in parte quodammodo indicat decretum Augusti apud Flavium Josephum antiqu. lib. 16. cap. 10. *Ne Iudæi cogerentur ad præstanda vadimonia Sabbathis.* Convenit etiam sanctionibus juris Civilis L. 2. & 3. & 7. 10. C. de Feriis. *Ut in die Dominico emancipare ac manumittere liceat, reliquæ causæ vel lites quiescant.* Et L. 3. *Omnes judices, urbanæque plebes & cunctarum artium officia venerabili die Solis quiescant.* Et L. 7. *Ut nec apud ipsos arbitros à judicibus flagitatos, vel sponte electos, ulla sit cognitio jurgiorum.* Et L. 12. *Ut* Dominicus dies *à cunctis exsecutionibus excusetur, nulla quenquam urgeat admonitio, nulla fide jussionis flagitetur exactio, taceat apparitio, advocatio delitescat, sit ille dies à cognitionibus alienus, præconis horrida vox sileat, respirent à controversiis litigantes.* Ibidem paulò post: *nihil eodem die sibi vindicet scena theatralis, aut Circense certamen, aut ferarum lachrymosa spectacula, &c.* Vide similia in *Iure Canonico tit. de Feriis.* Rationem hanc non malè allegat *Baptista Vivianus in Rational. lib. 2. tit. 9. cap. 5.* Quia feriæ non sunt principaliter introductæ in favorem partium litigantium, sed in honorem Dei & in publicam quietem, *&c. licet de Feriis.* Casus autem misericordiæ & necessitatis his versibus comprehendit *Glossa in verbo Pietas*, & citatur à *Viviano loc. cit.* & Azorio part. 2. lib. 2. cap. 27.

Hoc faciunt causas festis tractare diebus:
Pax, scelus admissum, manumissio, res peritura,
Terminus exspirans, mora testis abesse volentis.
Cumque potestatis patriæ jus filius exit.

VI. An liceat exigere & præstare juramentum? *Resp.* Strictè id negant *Canonistæ & Casuistæ Pontificii*, & cum iis recentiores *Toletus & Azorius loc. cit.* idque secundum *c. omnes de Feriis:* ubi Glossa tamen excipit hos casus: *Pax*,

Pax, & fama, fides, reverentia, cautio damni,
Defectus veri, sibi poscunt magna caveri.

Quin immo *Speculator, Iohannes Andreas, Panormitanus ad cap. cit.* (quos sequitur *Azorius*) juramentum die non feriato à testibus exigi, & examen ac testimonium ipso feriato die perfici posse concedunt: (quod tamen inter ipsorum JCCtos improbat *Diodorus Tuldenus* J. C. Lovaniensis *ad tit. C. de Feriis*) & sic valere hanc testimonii dictionem, quia scil. retrahitur ad diem non feriatum, in quo delatum est jusjurandum. Non video tamen, cur nuda juramenti præstatio absque omni alio negotiorum, causarum sæcularium, pragmatiæ & fori contentiosi strepitu antecedente aut consequente non sit licita, etiam extra præcisæ necessitatis casum. Idem judicium fiat de reconciliatione fraternâ dissidentium in se spectata (hoc est, quatenus pietatem in Deum & caritatem, benevolentiam, clementiam in proximum respicit); si modo ante absoluta fuerit, aut in alium diem rejiciatur operosa occasionum offensionis disquisitio, & super sæcularibus negotiis transactio. Mirari subit Pontificiorum hâc in parte vertiginem aut Pharisæo-Judaicæ similem hypocrisin, quod cum tot tantosque camelos deglutiant, culicem hunc excolent: examen testium, laborem Advocatorum, immo & saltandi, gladiandi, &c. permittendo, actum autem Religionis (qualem faciunt juramentum ad 22. q. 89. a. 4.) prohibendo. VII. An liceat serere, arare, metere. *Resp. Neg.* ex quarto Præcepto, coll. cum *Exod.* 34. 21. Contra Pontificii Casuistæ operas rusticas concedunt, & ex nostris *Danæus* (quem hodie nonnulli sequuntur) qui excipit Judæis prohibitas fuisse, Christianis concessas, adductâ lege Constantini L. omnes C. de Feriis, ubi hæc verba: *Ruri tamen positi agrorum culturæ, liberè licenterque inserviant: quoniam frequenter evenit, ut non alio die aptius frumenta sulcis & vineæ serobibus commendentur, & ne occasione momenti pereat commoditas cœlesti provisione concessa.* Sed non possum hic eximio Theologo accedere. *Primò*, quia lex hæc nullâ ratione nititur, ut bene notat *constitutio Leonis* 54. per quam legem Constantini meritò castigari & aboleri vult, ex Jureconsultis, *Henricus Salmuthus* ad *Panciroll. novè reperta, tit.* 20. & ex Theologis, *Zepperus in Explanat. Legum Mosaicarum, lib.* 4. *cap.* 9. ubi tamen nimium fortè videtur tribuere Constitutionibus illis, quippe quorum in Jure Civili tanta non sit autoritas. Quidquid sit de autoritate apud JCCtos, certum est consulto magis conditam illam constitutionem Leonis quam Constantini. Nam 1. substernitur huic fundamentum fallum, *frequenter scil. evenire; ut non alio die, &c.* 2. Lex extendit indultum ultra casum necessitatis, qui solus rationem facit legis. Universaliter enim concedit

cedit operis rusticis quamvis licentiam, quia aliquando operæ illæ sunt necessariæ: cur non pari jure concedit promiscuè licentiam omnibus mechanicis, judicibus & pragmaticis, quia *frequenter evenit, ut non alio die, &c.* 3. Lex extendit hanc licentiam ad qualvis operas rusticorum, quales e. gr. cedere ligna, putare & plantare arbores, stercorare agros, occare, arare, fossas ducere, triturare, cribrare: quum tamen casus præcisæ necessitatis in illis ita locum non habeat, ac in semente & messe. 4. Hinc sequeretur toto anno, saltem majore anni parte (vere, æstate, autumno) vix ullum fore Sabbathum agricolis: & divinam providentiam ac legislationem imprudenter spiritualia & temporalia temperasse. Venationes, capturæ piscium & avium, curæ apum, messes hordei, tritici, piforum, fabarum, &c. curę sylvarum cæduarum, aggerum, fossarum, purgationes vinearum, vindemiæ, cura lupi salictarii, cannabis, cespitum, partim alia aliis succedentia, partim simul euntia omnes anni tempestates occupant: exceptis tantum, immo vix mensibus hybernis. Si homines, quos una aliqua cura tangit, propterea dispensare queant; quidni alii in aliis, in curis quisque suis. *Secundò*, Quod *Daneus* dicit Judæis hoc interdictum non Christianis, gratis dicitur. Aut enim est opus necessitatis præsentis, aut non est. Si illud, jam Judæis fuit licitum, (ex *Matth.* 12. *Luc.* 6. & 13.) æque ac Christianis, ne scil. occasione momenti periret commoditas cœlesti provisione concessa. Non minus enim (si non magis) attendere debebant frumento ac gregibus suis: Sin hoc, jam nec Christianis licet: ne toto anno metuentes tempestatem, in fidem, spem, pietatem & devotionem peccent. *Tertiò*, intelligendum autem hic esse casum necessitatis (quamvis in conclusione legis plus sit quam in præmissis), ut observavit Baldus: *Opera*, inquit, *tamen ruralia ex necessitate possunt explicari.* Quando autem sit talis necessitas, præhabito consilio Theologorum à Magistratu ritè determinari deberet; ut monent *Theologi practici* modo à nobis *cit.* *Quartò*, Musteum illud commentum, à nonnullis nuper in gratiam profanationis Sabbathi proditum, quod statuit Judæis factam peculiarem promissionem, non fore pluviam in messe, *Levit.* 26. 4. 5. 1. *Samuel.* 12. 17. 18. *Amos.* 4. 7. Christianis non factam; & consequenter illis arationem, sementem, messem interdictam, Christianis minime: id, inquam, nemini fiet verisimile, qui modo textus citatos inspexerit ac Commentatores antiquos ac recentiores consuluerit. Consectar. *Pessimus ille mos est in Papatu olim introductus, & hodie alicubi in Belgio forte nondum abolitus, saltem multis annis post stabilitam Ecclesiarum istarum reformationem servatus usque ad annum* 1619. *& ultra, quo ruri in messe mensis unius aut duorum feriæ ab omni observatione Sabbathi & publico religionis*

gionis exercitio conceduntur, tum Pastoribus, tum Auditorebus. VIII. An liceat piscari, venari, &c. *Resp. Affirm. Casuistæ Pontificii* à nobis *cit.* nec videtur abnuere *Danæus. Instit. de Feriis Extravag. cap.* 1. conceditur captura halecum, modo partem dent pauperibus. Rationes adferuntur, quia certo anni tempore tantum capiuntur, & quia ad victum ea res pertinet. Nos contra thesin cum utrâque rationculâ improbamus. 1. Quia quidquid esset de capturâ halecum (de quâ fortè alibi), non valet tamen consequentia ad quamcunque aliam piscationem, nedum ad quamcunque venationem. 2. Sequeretur providentiam divinam malè dispensasse tempora, & inter necessitates animæ ac corporis distribuisse: siquidem nulla aut paucula atque incerta admodum essent Sabbatha Piscatoribus & Venatoribus. 3. Etiamsi certo anni tempore capiantur haleces, non tamen cardo istius negotii vertitur in diebus Dominicis. Tantum halecum Deo benedicente possunt capere mensibus aut hebdomadibus aliquot, quantum sufficerit animo suâ sorte contento, 1. *Timoth.* 6. IX. An lautiora & diversi generis fercula prandio, item convivia sumptuosa & operosa, inprimis nuptialia, eidem prandio, aut etiam Cœnæ Dominicali conveniant? *Resp. Neg.* utrumque contra hypocrisin Judaicam, palati deliciis & cupediis Sabbathizantem; etiam contra Christianos quosdam, nescio quo cacoëthe, Semi-Judaizantes, qui exemplo Samaji senis quotidie comedentes ad honorem Sabbathi selectissima fercula Sabbatho reservant, & Sabbathum cum hodiernis Judæis faciunt voluptatem. De quo vide *Buxdorfii Synagog. cap.* 11. Et *Hospinianum de Festis Judæorum cap.* 3. & *rò recordare diei Sabbathi* cum R. Elhai re quem laudat *Menasse ben Israel in Conciliatore in Exodum qu.* 26. *R. Sel. Iarchi in Exodum* 20. 7. exponi שאם נומן לך חפץ יפה הרא מזמינו לשבת hoc est, ut Doctores suos exponit R. Menasse, *Si medio hebdomadis exquisitiorem cibum paraverit, ut eum servet ad honorandum Sabbathum.* Supra indicavimus *R. David Kimchi, locum Iesaiæ* 58. *vers* 13. huc torquentem. Quo verecundior est *Don Abarbanel in Commentar. ad loc. cit.* qui de oblectatione in bonis operibus exponit, & non de corporalibus deliciis. Atque hâc ratione miseri Judæi religiosius scilicet observant Sabbathum quam Christiani, ut quidem gloriatur *R. Menasse pag.* 155. Ratio prioris partis assertionis nostræ est, quia homines ut plurimum ineptos se reddunt ad exercitia, tum publica, tum privata, alacriter peragenda. Ratio posterioris est, quia matresfamilias, coqui, servi, ancillæ, aliique à publicis sacris & meditatione rerum divinarum abducuntur, dum culinariis ita intenti sunt: (quæ ratio etiam allegatur à *Zeppero Polit. Eccles. lib.* 1. *cap.* 35. *pag.* 184. & *Balduino cap.* 13. *cas.* 8.) Ne quid dicam de nonnullis, si non

si non plerisque, invitatis, quibus devotio excutitur dum moliuntur, dum comuntur, dum dentes & ventrem parant. Hinc rectè Daneus prohibet *voluptatibus indulgere, popinis adesse, theatra frequentare, spectacula edere.* Et *Synodus Dordracena anno* 1574. *art.* 81. confirmationem matrimonii eo die mallet non fieri; & celebris Synodus anno 1619. nomine omnium Ecclesiarum petiit ab Illustr. ac præpotent DD. Ord. Belgii, ut prohiberentur *gravissimæ profanationes per nundinas, encænia, convivia communitatum, vigilum, viciniarum, nuptiarum; per exercitia armorum; per venationes, piscationes, aucupia, lusum pilæ; per histrionicas comœdiarum actiones; per tripudia, auctiones honorum, compotationes.* In Canonibus Ecclesiasticis Ecclesiarum Hungaricarum anno 1642. Varadini editis, can. 59. statuitur, *Non esse permittendam nuptiarum celebrationem*: omnia imprimis huic otioso scil. diei in Papatu putantur convenire; obstetricantibus carni, mundo, & pravæ consuetudini Casuistis eorum: ut videre est apud *Toletum* & *Azorium cap.* 27. & 28. & *Scholasticos ad* 22. *qu.* 122. x. An quia Sabbathum ex nostrâ sententiâ (contra ac Pontificii opinantur) non inchoatur à vesperâ præcedentis diei, aut etiam à mediâ nocte, rectè se præparent ad Sabbathum, qui in multam noctem, aut usque ad auroram Sabbathi operibus, aut commessationibus, aut lusibus intenti sunt. *Resp. Neg. Quia* non ostendunt se recordari Sabbathi. 2. *Quia* vix possunt mane expergisci, & exercitiis pietatis vacare: quod tamen faciendum docent *Theologi ex Psal.* 92. 1. 2. 3. vide *Kuchlini disput. Catechetic. de Festis*, & *Perkinsi explicat. Decalogi* 3. *Quia* animum & corpus prægravant, & ineptum reddunt ad sanctificationem Sabbathi, per attentam verbi auditionem, Scripturæ lectionem, rerum sacrarum meditationem, orationem, &c. xi. An noctem aut partem ejus, quæ diem Dominicum sequitur, absque profanatione, operis & curis ordinariæ vocationis, aut quibuscunque aliis ad τὰ βιωτικὰ pertinentibus, occupare liceat. *Resp. Aff.* siquidem rationes rei familiaris, aut καιροὶ, & occasiones, aut ipsa operarum natura hoc suadeat. Quod enim λογικῶς detrahit somno suo, illud nullam sapit Sabbathi profanationem: non magis, quam si partem noctium dierum Lunæ, Martis, Mercurii, Jovis, Veneris consequentium. Nox enim illa non est Sabbathum aut pars ejus; nec debitam præparationem & dispositionem Sabbathicam impedit: est enim finitum cum illo die, juxta omnium sententiam, sive illi Sabbathum affirment esse νυχθήμερον, sive negent, sive Christiani sint, sive Judæi. Sed noctis antecedentis aliam esse rationem supra ostendimus; & recta ratio nullam admittit exceptionem; nisi in casu necessitatis, qui etiam in cursu ipsius diei Dominicæ operas serviles concedit. Aut etiam in casu talis complexionis, quæ ἀνωτέρω &

laborem aliquem fert absque ullâ impotentiâ inde contractâ ad exercitia Sabbathica. Sed hanc paucissimis aut fere nullis obtigisse arbitror. Mirabilis mihi ante annos complures audita narratio eruditi cujusdam Medici de viro literato, qui studiis & professioni publicæ ritè vacabat, non obstante quod toto biennio totalē insomniam passus esset. Affirmabat ille virum illum sibi notum fuisse, & certum atq; exploratum esse, quod retulisset. Sed hoc naturæm iraculum fuit. Ut redeam ad noctem post Sabbathum, *Aben Ezra in Comment. ad Exod.* 16. meminit multorum (רבים), qui ex verbis *Exod.* 16. *vers.* 25. colligebant, debere ab hominibus servari diem Sabbathi & noctem quæ sequitur eum (הבא אחריו), non verò noctem quæ præcessit aut præteriit (שעבר): quod Moles *vers. cit.* dixerit כי שבת היום. Qui & quales illi fuerint nescio, nec vacat nunc ulterius inquirere. Ipse vocat eos חסרי אמונה *deficientes*, aut *infirmos fide*. XII. An liceat vinitoriam exercere tempore autumni? *Resp. Ianus Cornarius* Concionator, cum viveret Hamelburgicus in *Theologiâ vitis viniferæ*; ab Abrahamo Schulteto anno 1614. Heidelbergæ editâ *lib.* 2. *cap.* 16. post taxatas Sabbathi profanationes, & narratum morem illic loci in uvis vindemiandis, & è vineâ avehendis, in torculari exprimendis, &c. concedit quandam partem diei colligendis & condendis Dei donis tribui posse; modo prius auditæ fuerint conciones, p ractæ preces, gratiarum actiones, aliaque pia opera, in quibus Sabbathi sanctificatio principaliter consistit. Ego censeo malum illud in viniferis regionibus per tot sęculorum decursum ,radicatum, non tam facile exstirpari posse: nolim tamen Theologorum Ecclesiasticam tolerantiam quasi lege aliquâ perpetuam esse, & sic verti paulatim in approbationem (uti proh dolor! in quamplurimis casibus olim in antiquâ Ecclesiâ, & postea multò magis in Papatu evenit); aut in aliquam quasi dispensationem de jure, de lege Dei. Israëlitis ex culturâ vinearum benedictio divina concessa erat: non tamen Sabbatha in tempus vindemiæ incidentia privilegio, aut exemtione, aut dispensatione à Præcepto Dei (*non faciesullum opus*) magis gaudebant, quam quævis alia in tempore messis, sementis, collectionis quorumvis fructuum incidentia. Nôrat Deus quid *suapte* vindemiæ requireret, cum Sabbathum institueret. In illius sapientiâ tutò acquiescimus. Certè *Nehemiæ* 13. cum *Ierem.* 17. (quę *Cornarius ibid.* & rectè adducit) torcularium calcatio, & onerum portatio exsertè prohibentur. XIII. An liceat diem transigere puro seu neutrali otio, quod ab exercitiis pietatis, & à contrariâ seu positivâ profanatione per opera servilia & carnales recreationes liberum est. *Resp. Neg.* 1. *Quia* casus fingitur, qui non est, nec esse potest. Homines nihil agendo malè agere dicunt. Præcipuè cum in pœnam

nam non ſanctificati Sabbathi, per juſtam Dei voluntatem ſibi relicti & ab ordinariis curis ac laboribus vacui in præcipitium multorum peccatorum ruunt. Exempla eorum qui exercitiis pietatis tum publicis, tum privatis, ſive toto, ſive magnâ aut majori parte diei illius ſe ſubeundere ſolent, ſunt in propatulo. Nullis enim diebus tam frequenter ac Dominicis lapſus eorum in ebrietatem, damnatæ aleæ furores, pugnas ac contentiones, exſecrationes & blaſphemias, quin & in homicidia, eſque in impuritates, earumque allicit choreas, audiri ſolent. 2. *Quia* ut peccato omiſſionis peccat, qui nihil agit, cum debeat agere; ſic etiam peccat in quartum Præceptum, qui diem hunc poſitivè non ſanctificat ea agendo, quę Deus tunc agi vult. Sic non celebrat religioſum jejunium, qui tantum abſtinet à cibo, & labore. Mihi ſemper de ſanctificatione diei Dominicæ ſtetit ſententia, non conſiſtere eam in abſtinentiâ à labore, nec eam eſſe per ſe opus bonum, ſed tantum propter aliud, & tanquam removens impedimentum, illius ſcil. operis boni, quod iſti diei peculiariter appropriatum eſt. XIV. An vel minima cogitatio de rebus & negotiis hujus ſæculi ſit illicita, ac prophanet Sabbathum? *Reſp. Neg.* cum *Teelingio in Neceſſar. Demonſtrat. Prolegom.* & cum *Ameſio in Medulâ*: ubi videtur innuere, eſſe qui contrarium ſentiant. Qui autem illi ſint literati, an idiotæ, & an ſcriptis hæc opinio à quoquam ſit prodita, quibuſque rationibus firmetur, hactenus mihi non conſtat, nec Autores citati indicant. Quicunque ſint aut fuerint, ſi hoc velint, non debere quem aut ſtudioſè aut otioſè citra ordinariæ aut extraordinariæ caritatis neceſſitatem, animo & cogitationibus in mundana, carnalia, ludicra evagari, multo minus in iis habitare; ut ita negligat proprium opus Sabbathicum; utique nemo pius refragabitur. Sed ſi ſtrictè velint, nihil abſolutè cogitandum, niſi quod directè & formaliter ſit ſpirituale: non video quomodo quis calceos, collare, pallium aliaque induere, ex lance buccellas ſumere, ignem ſtruere, ad eum accedere, oſtium domus ſuæ claudere, per plateas & vias abſque errore rectâ ad templum tendere, inde domum redire; adhæc pluvias, ventum, frigus, calorem ſentire; inſuper homines obvios aut prævios videre, iis de viâ aut priorem ingreſſum cedere, cano capiti aſſurgere, omnibus denique pro dignitate honorem habere queat. Ut jam non dicam de virtute hoſpitalitatis, ſecundum quam peregre advenientes (ad minimum in caſu neceſſitatis) conſanguineos, amicos, neceſſarios excipere tenetur. Hæc omnia ſine cogitationibus expediri non poſſunt. XV. An omnia opera ex neceſſitate facta debeant eſſe miſericordialia, nulla verò mercenaria? *Reſp.* Daneus lib. 2. cap. 10. poſt. Neg. cum diſtinctione: *quatenus damnum*, inquit, *accipit* quis *poteſt, non*

quatenus operam præstat. Veluti Pharmacopola potest justum medicamenti à se adhibiti pretium exigere; non mercedem laboris, ut reliquis diebus. Advocatus potest chartæ suæ, in quâ consilium scripsit, simpliciter pretium accipere, non operæ suæ eo die. Quod si objicitur, quid edemus ea die? respondebo ex Levit. 25. 20. *Benedictio mea erit super te & te alam, &c. Pontificii Scholastici & Casuistæ* plerique ante hâc statuerunt opera quæ jure fiunt in die festo, reddi illicita eo ipso, quod fiunt quæstus, mercedis, aut stipendii causa: cum quibus faciunt ex *nostris practicis* non pauci. Ex recentioribus *Cajetanus, Sotus, Navarrus* contrarium tenent; quorum sententiam *Azorius* judicat probabiliorem. Ego, ut verum fatear, cum in Pontificiis & nostris nonnullis practicis assertionem illam legi, nunquam potui illi assentiri. Verum quidem est, absolute & ex professo non esse lucro & sustentationi hujus vitæ tum incumbendum, quia sex diebus hoc agitur; sed hoc nihil repugnat si fiat per occasionem & ex hypothesi casus jam incidentis: quem ut tibi nec desideranti nec quærenti objicit Deus, ita & adjunctum ejus, debitam scil. mercedem. Militum, Medicorum, obstetricum, & similium stipendia illo die æque procedunt, ac alio quocumque, quia illi pugnant, excubias agunt, fodiunt; isti ægrotos visitant; hæ parturientibus opem ferunt. *Deinde* ipse *Danæus* antea concessit operas rusticas, piscationem haleeum &c. quod gratis non fit à famulis, nec ab heris. Breviter quam licitum est opus aliquod, quam licita vocatio, tam licita merces; quam illicitum opus tam illicita merces. Dum licitè fit ex vocatione cujusque & jure divino, merces debetur: atqui in illo casu necessitatis sic fit ut aliis diebus, nec ullus ibi est respectus sabbathi, cum necessitas non ferat legem; debetur itaque merces non minus, sed potius magis quam alio die, quia homo præter impensum laborem privatur in totum aut in tantum exercitiis pietatis, atque illam vacationem necessitati proximi quasi impendit. *Denique*, concionatores pro concionibus aliisque ministeriis ecclesiasticis illius diei, & lectores, cantores, famuli, seu curiores diaconorum, ostiarii seu æditui, campanarii seu clokatores, (uti vulgò appellant), & qui lumina concionibus matutinis aut vespertinis accendunt; ad hæc medici, chirurgi, pharmacopœi, nautæ, aurigæ, bajuli, milites, vigiles & quicunque operas præstant communiter necessarias, aut specialiter ad ministeria ecclesiastica ordinatas justè mercedem accipiunt. In omnibus ergo operibus à sabbathi quiete exceptis (eccl. siasticis scil. & necessitatis tum ordinariæ tum extraordinariæ) valet generalis regula 1 Corinth. 9. 7. *Quis unquam militat propriis stipendiis? quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? quis pascit gregem & de lacte ejus non manducat?* Hujus sententiæ reperio etiam fuisse Practicorum

& *Wilhelm. Teellingium in prolegom. ad Neceſſar. Demonſtrat.* XVI. An & quomodo reſpondendum ad quæſtionem ac caſus de operibus quibuſdam ob parvitatem materiæ & modum agendi viliſſimis, minutiſſimis, ſerviliſſimis, ex. gr. an liceat cloacas aut canales purgare, pavimenta verrere; præterea, emere ficus, uvas paſſas, necotianum, vinum aduſtum, ſinapi, acetum, poma, ligulas, aciculas, oſtrea, ſquillas, halecem, fruſtum caſei, piſciculum, inteſtina &c. Adde nunc, an liceat cum amicis deambulare, thedis aut navigiis voluptuarias & recreatorias excurſiones ac circuitiones inſtituere, cum iis ad amœnos hortos, ad Theſſala tempe exſpatiari, ibidemque ſe recreationibus, luſibus, exercitiis in ſe non illicitis oblectare? *Reſp.* 1. Ad quaſvis quæſtiones nec ſemper, nec ita promtè reſpondendum; præſertim ſi juſte præſumere poſſimus, quæſitores tales eſſe ἐμπαίκτας (2 *Petr.* 3. *verſ.* 3.) aut ex eorum numero, quos canibus & porcis comparat ſervator *Matth.* 7. aut ex numero ſtultorum, de quibus *Proverb.* 26. 4. *Ne reſponde ſtulto ſecundum ſtultitiam.* Aut ex numero ſemper diſcentium, nunquam ad cognitionem veritatis pervenientium 2. *Timoth.* 3. *v.* 7. Cum enim facta ſint infinita, ac propterea omnes tam expediti tam perſpicaces non ſint ad quoſcunque caſus ſecundum particulares circumſtantias ſtante pede tam accuratè & prudenter determinandos, ut captioſas cavillationes & ſannas ſophiſticorum ἐμπαίκτων effugere queant: præſtat à reſponſione ſuperſedere. Quæſtiones μάταιας fugere docet apoſtolus 2. *Tim.* 2. *v.* 23. *Tit.* 3. *v.* 9. quæ contentionem pariunt. 2. *Nonnunquam* tamen reſpondendum, cum tales aut ſimiles quæſtiones ab ignorantibus aut infirmis, aut etiamà viris, quibus reſponſum negari non debet, proponuntur. Ex. gr. ſi proponantur illæ quæſtiones quas audivi aliquando Candidatis miniſterii & vocatis miniſtris propoſitas fuiſſe, An ſi domus incendio corriperetur ex eâ liceret fugere? An liceret ambulare? An cum aliquo domi ipſius panem edere? An miniſtro praxin medicam inter ſuos ex neceſſitate & caritate exercenti, urinam eo die delatam inſpicere? Quæ ineptæ & ſtolidæ quæſtiones tacitè videbantur culpare aliquos aut ſuſpectos facere, quaſi omnia illa abſolutè illicita eſſe contenderent. Quod ſi ergo caſus incidat, quo non riſu, aut indignatione, aut rejectione, aut quæſtione quæſtioni oppoſitâ, ſed ſeriâ & directâ reſponſione quæſitori occurrendum ſit, diſtingues breviter: ſi nulla ſit neceſſitas (quæ gradibus variatur) non eſſe ab omnibus & ſingulis iſta omnia ſupra enumerata, aut conjunctim, aut diviſim agenda: nedum ut in diem Dominicum reſerventur, cum ante aut poſt eum commodè, immo commodius ea agi poſſunt. Sin neceſſitas aliqua ſit, idque ſine prævià voluntariâ negligentiâ, jam caſus hic talis eſt, ut in eum non cadat profanatio Sabbathi. Quin

etiam posità hominum culpandâ negligentiâ aut oblivione, nihilominus quædam ex illis agenda essent, siquidem occasio & necessitas id exigeret. E. gr. si quis oblitus esset panem, aut frugalissima obsonia calei, halecis, frusti carnis, &c. emere, aut pridie non potuisset emere defectu nummorum. Plerisque obsoniis ad primam & secundam, ut & bellariis ac dulciariis ad tertiam mensam pertinentibus (quæ *Scriptores de re coquinaria*, & *Platina libris decem de honestâ Voluptate*, obsoniis, condimentis complexi sunt) homo facile carere posset unico illo die, suæque hoc negligentiæ imputare: non esse ergo, quod tali in casu iis parandis atque emendis venditorum atque artificum Sabbathum interturbet. Quod si sint ęgroti, puerperæ, gravidæ, &c. quibus ista emuntur: jam reducitur hęc pragmatia ad opera misericordiæ & necessitatis. Secus se res habet si fiant deliciantis animi & voluptatis causa. De sinapi, sale, vino adusto, aceto, ligulis, aciculis, &c. posset talis casus incidere, ut non esset illicitum ea emere: sed nemo studio in diem illum ordinariò emtionem istorum reservare debet, aut promiscuè quovis die sive Dominico, sive alio emtionem & venditionem eorum pro re natâ, aut prout cuilibet in mentem venit, exercere. Qui huic cacoëthi assuescunt aut patrocinantur, ostendunt se ignorare vim *Ἐmemento diei Sabbathi*, &c. Quod si excipiat quis, Unam hirundinem non facere ver, nec unius hominis unam actionem transeuntem in emendo e. gr. aceto, aut vino adusto, aut squillâ, aut succo limonum, aut saccaro, aut uvis passis &c. turbare Sabbathi sanctificationem. Sed regero, non esse quęstionem de uno individuo facto ἔδιος (quod tamen pro suâ parte in tantum turbat.) Sed an cuivis Christiano conveniat illo die æque ac alio res illas aliasque centenas, extra casum necessitatis, emere. Si quis ajat, jam intervertit totum Sabbathum venditorum & artificum: illi enim ad universum hoc vendendi munus pro omnibus urbis & agri subjecti incolis illico se alligatos, & totum diem sibi perditum sentient: ut ut singuli emtores, ratione ἔδιος vendentis piper, aut acetum, aut saccarum, aut uvas passas, aut lactucam, &c. sibi tantum partem, aut particulam diei intervertant. Sed si singulæ familiæ in aliquâ urbe degentes, cum rusticis in suburbio & agro ejusdem urbis omnem cibum, omnia obsonia, omnia condimenta, omnia bellaria, omnem potum & liquorem, omnia ad culinæ, & foci calefactionem, ad domus purgationem, ad vestitum & ornatum corporis, sive necessaria sive utilia, illo die ubi comparare instituerent, viderent singuli, si non totum, saltem magnam diei partem exercitiis pietatis impendendam sibi subtractum iri. De ambulatorum curruque & navigio volantium, domi suæ in triclinio aut foris in hortis convivantium & ludentium, saltantium,

tium, venantium delitiis, non eſt quod verba faciam. Si qui ſint hâc in parte Judaizantes (de quo ſupra) iis meliorem mentem precamur; ut perditorum Judæorum pſeudo-ſabbathizatione relictâ, ſemel Dominicum diem cum Chriſtianis religioſè ſervent. Caſus neceſſitatis hic exceptionẽ non facit: niſi fortè æſtuantes hypochondrii vapores, aut morſus tarantulæ aut aliquid aliud malum, promptam animi & corporis recreationem & exercitationem requirat, quæ ſine periculo in craſtinum differri nequeat.

XVII. An recreationes publicę chorearum, & ſimilium luſuum (quorum ſupra meminimus) populo concedendæ ſint: ut populus tantò melius hâc conceſſâ libertate in Religione reformatâ ſtabiliatur, & à Papiſmo avertatur? *Reſp.* Tale quid Sabbathi profanationibus prætexit Franciſc. White Epiſc. Elienſis in tract. Anglico de Sabbatho a. 1635. p. 266. ubi ſic loquitur: *Hoc videtur mihi primum fuiſſe motivum principibus noſtris, ut populo quaſdam recreationes legibus noſtris non prohibitas diebus feſtis concederent. Nam ſi ſecundum principia Puritanorum ab omni recreatione eos cohiberent: dies feſtus æque ingratus ipſis adveniret ac dies operarius: Poſſet inſuper animis populi præſentis Religionis faſtidium ingenerare.* Sed nuſquam Deus docuit, ut mundo & moribus παγανιζόντως in Papatu receptis nos conformando homines à mundo & Papatu abalienaremus. Audi Apoſtolum Rom. 12. verſ. 2. *Ne conformamini*, &c. Et Auguſtinum de verbis Domini, Serm. 6. *Si quæritis unde vincantur Pagani, unde illuminentur, unde ad ſalutem vocentur. Deſerite omnes ſolennitates ipſorum, deſerite nugas eorum; etſi non conſentiant veritati noſtræ, ſaltem pudeat.* In tales carnales recreationes diebus Dominicis exercitas invehuntur ex Patribus *Clemens Alexandrinus lib. 3. Pædagogi cap. 11. ſub finem. Auguſtinus de conſenſu Euangelit. lib. 2. cap. 77. & in Pſalm. 32. & tract. 3. in Iohannem. Cyrillus Alexandrinus in Iohannem lib. 8. cap. 5.* Quin & ipſi Pontificii Doctores contra ſuos hic conteſtantur. Ferus in Exodi 32. *Sedit populus ut comederet, & biberet, ſurrexit autem ludere. Hic fuit cultus eorum verè Paganicus, qui tamen apud nos nunc ſolus obſervatur in Feſtis. Nihil enim aliud agimus in Feſtis noſtris. Bellarminus Conc. 6. in Dominic. 3. Adventus, & in Conc. 9. de Dominicâ Quinquageſ.* apertè in eaſdem Sabbathicas recreationes declamat. Docuit etiam triſtis experientia, & loquuntur acta & hiſtoriæ Anglicanæ, quantum religio & pietas reformata per edicta & ſcripta pro libertate ſeu licentiâ chorearum & ſimilium recreationum, profecerit, & Papatus defecerit. Ad cumulum miſeriæ accedebat, quod edictorum illorum è Cathedrâ prælectio Eccleſiarum Paſtoribus paſſim imponebatur: adeo ut Epiſcopo alicui papaturienti, aut πορφυρᾷ, quandocunque liberet mandatum illud exequi, proclive eſſet Miniſtros ob

Ortho-

Orthodoxiæ aut pietatis zelum, aut quamcunque aliam ob causam sibi minus gratos objectâ tentatione prælectionis, in casu recusationis loco movere. XVIII. An actiones & spectacula comœdiarum, concedenda sint? *Resp. Aff.* Balduinus lib 2. Casuum cap. 13. cas. 6. *Nihil obstat, quo minus die Dominico spectari possint, finitis sacris, præsertim Biblica, quæ sensibus animi fortius imprimuntur, quam quæ per aures demittuntur.* Nos de Comœdiis alibi ex professo agimus, in *Disp. de Excelsis mundi.* Cum autem sint ex eorum numero, quę ad minimum sonant in malum: velimus saltem dies Dominicos ab iis immunes esse. Ecclesiæ Belgicæ diu multumque contra ejusmodi profanationes laborârunt: non sine fructu. In Biblicis comœdiis ut plurimum majorem invenimus difficultatem, quam in aliis, quæ sæculares historias & actiones reprælentant. De quo in *nostru Disp.* modo *cit.* Ministri modo Christum crucifixum illo imprimis die suis ante oculos publicè privatimque ex fontibus Israëlis depingant; & necesse non erit ex pumice histrionum aquam vitę exspectare. Vide *Galat.* 3. *vers.* 2. cum 4. *vers.* 19. & 1. *Corinth.* 1. *vers.* 21 -- 26.

3 Respondeamus nunc ad Problemata aliquot magis Philologica aut Historica; quorum I. An apud Extraneos fuerit aliqua Sabbathi hebdomadalis notitia, & unde? *Resp.* ad *primum*, *Aff.* illud *Clemens Alexandrinus Stromat.* 5. *pag.* 438. ex Hesiodo, Homero, Callimacho, quæ eadem ex Clemente describit *Eusebius præpar. Euangel. lib.* 13. *cap.* 13. Ex recentioribus agnoscunt illud *Mercerus in Genes.* 2. *Daneus*, *Amesius*, qui videndi. Contra *Gomarus cap.* 4. *de Sabbatho*, *pag.* 42. 43. disputat hallucinatos in eo Clementem & Eusebium. Sed *Heraldus ad Tertullianum apolog. cap.* 16. & post illum *Amesius disput. de Sabbatho*, imprimis *Rivetus dissert. de Origine Sabbathi cap.* 5. advocatis aliorum testimoniis, probat diem septimum Gentilibus fuisse sacrum. Adde & Mahumedistas Sabbathum hebdomadale servare die Veneris, quod in illum inciderit fuga Mahomedis ex Mechâ; unde hebdomadem & annum suum inde inchoant. Et est hæc communis fere sententia non tantum Patrum, quos citat *Rivetus*, sed & Judæorum, qui gloriantur septimum diem inter ipsos Gentiles celebrem fuisse. Vide præter *Iosephum* & *Philonem* ab *Heraldo* & *Amesio cit.* recentiorem Judæum *R. Isaac* Atiam à *Riveto cit.* & *R. Eliahu Vitalem* cit. à *Menasse ben Israel qu.* 35. *in Exod.* Ad *secundum Resp.* non videri hoc collegisse Gentiles ex lumine seu Theologiâ naturali, sed ex reliquiis doctrinæ Patriarcharum de manu in manum traditis, aut ex παραξηλίᾳ Judęorum, aut ex utrisque. Hinc tamen solidum argumentum pro Sabbathi institutione ante lapsum educi non potest, nisi probetur Gentilibus hunc diem sacrum fuisse, ante Legem latam, *Exod.* 20. Sed

an

an hoc probari possit, penitius considerandum esset. Certè, quæ modo allata, hoc non efficiunt. Notum est ex literatis Gentilibus sæculum ἄδηλον; & quod Scriptores, qui etiamnum extant, ultra bellum Trojanum vix assurgant. Ut hinc videamus quam difficile sit cum *Deo* primi mundi antiquitates eruere II. An ex articulo præpositivo ה solidè probari possit in quarto Præcepto designari diem septimum à creatione. *Resp. Neg.* Ut in Græcis sic nec in Hebraicis ex articulo (cujus usus variat) demonstratio Theologica fabricanda est. Ex articulo Græco ὁ *Bellarminus de Pontifice lib. 3. cap. 1.* probare conatur Antichristum fore personam singularem. Ei responsum est ab *Antagonistis*: qui videndi. Porro de vario usu articuli præpositivi apud Græcos memini fusè actum à Viro linguæ Græcæ callentissimo *Frid. Sylburgio, in Syntaxi Græca*, quam Grammaticæ suæ Græcæ Rameæ subjunxit. Ne autem usum articuli Hebræi Grammaticè explicando, chartam impleam, remittimus Studiosos ad *Thesaurum Buxdorfii lib. 2. cap. 5.* III. An Abassini, qui dicuntur observare Sabbathum Judæorum una cum die Dominico, sint hæretici Sabbatharii? *Resp.* Non arbitramur. Quia verò non satis certo explorata nobis est fides eorum, (nihil enim habemus, nisi relationes Pontificiorum, qui sunt adversarii eorum, & sæpe infelices Historici) dicere non possumus, quo fine retineant Sabbathum. Interim, dum certiora nuntientur, malumus credere illos Sabbathum observare tantum ut circumcisionem, de quâ sententiam nostram diximus *Disput. de Articulis fundamentalibus in Coroll.* Illos autem putamus gravius errare, qui in tantâ luce Euangelii contendunt diem Dominicum non observandum, sed Sabbathum Judaicum, quales sunt non tantum obscuri quidam & ἀπαίδευτοι, sed etiam viri, ut puto, literati, Theophilus Braburn; sed qui palinodiam cecinit: & contra quem scripsit *Franciscus White* Episcopus Eliensis *in tract. de Sabbatho*; & *alter* dictus *Traskus*, cujus opinionem de Sabbatho & delectu ciborum Judaico refutavit *Lancelotus Andrewus* Episcopus Wintonensis *in Oratione habitâ in Camerâ Stellatâ*: quæ cum posthumâ operum quorundam editione Londinensi prodiit anno 1629. IV. Quid de fluvio Sabbathico, de quo *Ioseph lib. 7. de Bello Iudaico cap. 24.* in Græcâ edit. cap. 13. Plinius lib. 31. cap. 2. *In Iudæa rivus Sabbathis omnibus siccatur.* Et *Elias in Thisbi*, qui mysticas fabulas ex Judaismo suo addit. Et *Thalmudici à R. Menasse cit. Resp.* Esse fabulam Judaicam & Plinianam. Vertigines & contradictiones Autorum derexit egregiè *Fullerus Miscellan. libr. 1. cap. 9.* Eandem fabulam merito explodit eruditissimus *Cunæus libr. 2. de Republicâ Hebræorum, cap. 24.* Eam tamen reponit nobis *R. Menasse ben Israel*: qui *quæstione 36. in Exodum*

duo dicit esse testimonia Sabbathi à Deo sanctificati; *prius lumen Sabbathicum, cujus mentio fit in Thalmude*, &c. R Mose Gerundensis *vult, fluvium hunc esse* Golan, *ad quem decem tribus captiva abducta sunt, &c. Alterum Sabbathi testimonium est, quod eo die Magi & prestigiatores (utipsi confitentur) nullo modo pravas & nefarias artes suas exercere possunt.* Nos de eodem fluvio in transitu quid diximus 1. *part. select. Disp. pag.* 659. & *part.* 2. *tit. de conversione Iud.* Confer infra in fine hujus §. V. *An* Israëlitis sub V. T. magis aut minus prohibitum fuerit pugnare in hostem die Sabbathi, quam Christianis die Dominico? *Resp. Neg.* Quia si illis non magis prohibitum fuit sanare & servare hominem aut jumentum, *Matth.* 12. *Luc.* 13. quam Christianis: ergò nec pro vitâ & fortunis justè pugnare occasione & necessitate ita ferente: Perperam ergo prohibitio pugnæ ex 1. *Machab.* 2. *vers.* 34. -- 39. tanquam argumentum adfertur ad probandam rigidiorem Sabbathi observationem, ad quam Judæi supra Christianos putantur obligati fuisse. Factum enim particulare quorundam meræ ignorantiæ & superstitioni adscribendum: quod tamen *ibidem vers.* 40. 41. improbatur. Similiter judicandum est de facto Judæorum apud *Flavium Iosephum lib.* 14. *de bello Iudaico cap.* 8. ubi ab omni offensione abstinebant, nec turres & fossas diebus Sabbathi à *Pompejo* exstructas diruebant. Quasi eruptio in hostes obsidentes, & demolitio turrium non pertineret ad necessariam defensionem. Serrarius in Commentar. ad lib. 1. Machab. cap. 2. pag. 423. negat fuisse in hoc facto *imprudentiam propriè dictam*, aut *vituperatione dignam inscientiam.* Rationem hanc adfert, *quia tunc omnibus ea opinio de custodiendo Sabbatho fuisse videtur.* Sed popularis error, aut communior imperitæ plebis opinio, factum eorum non excusat. Lex divina & sapientes debuissent audiri: quales non defuisse, colligi potest, ex prœlio inter Judæos & Parthos die Sabbathi commisso (*Ioseph. lib.* 18. *cap. ult.*); & ex sententiâ Anilæi Neerdatæ (ibid.) quâ statuebat, *legi magis consentaneum esse vires ob necessitatem exercere, armaq; corripere*, &c. Videtur ipse Josephus ab errore illo populari non alienus fuisse *lib.* 2. *cap.* 32. Maymonides in *Halacha melachin cap.* 7. attribuit Judæis, quod Paganorum (מוחים) urbes cum Sabbathum est obsident, & prœlium cum iis conserunt. Quod cum narratione Josephi, & testimonio Senecæ apud *Augustin. lib.* 6. *de Civ. Dei, c.* 11. & Agatarchidis apud *Ioseph. lib.* 12. *c.* 1. vix convenit: nisi tempora distinguas, cum quibus mutatis hominum mores & opiniones mutantur. VI. Quid judicandum de Abassinis; quos diem Saturni æque ac Dominicũ servare testatur Jesuita *Guodignius lib.* 1. *de reb. Abassin. c.* 24. *Scaliger lib.* 7. *de Emend. p.* 694. 696. *Resp.* Crassa ignorantia in his aliisque ipsorum moribus & ritibus excusari non potest. Remanse

manſit id fortè ex pravâ imitatione primorum apud ipſos Chriſtianorum, qui ne offenderent Iſraëliticæ Religionis conſortes (quos illi non defuiſſe, vel ex *Act* 8. *v.* 27. conſtare poteſt: ut hiſtorias & relationes Abaſſinorum nunc præteream) in illâ primâ mutatione diem illum ſervârunt, donec cum aliis ritibus Judaicis paulatim memoria ejus evaneſceret, & honeſtè ſepeliretur. Dici etiam poſſet, eos illum ſervâſſe, non tantum propter Iſraëliticæ Religionis indigenas & advenas illic commorantes: ſed etiam ut aliis Eccleſiis Orientalibus ſe conformarent; apud quas diem illum ſervatum fuiſſe, proximè *ſequenti quæſt.* notabimus. Quidquid hic factum fuiſſet à majoribus in primâ ad Chriſtianiſmum per Apoſtolos & Apoſtolicos viros converſione; poſtea tamen ſtabilito Chriſti nitmo, & Judæis ſatis ſuperque jam convictis ac totaliter rejectis, & ritibus Judaicis honeſtè ſepultis, nec circumciſio, nec Sabbathum Judaicum amplius ſervari debuiſſet. Et ſi tunc nimia συγκατάβασις obtinuiſſet, jam ſaltem nulla Sabbathi memoria, aut conſcientia ſupereſſe debebat. VII. An excuſari poſſint, qui in antiquâ Eccleſiâ Sabbathum Judaicum diu poſt convictos Judæos & templum eversum obſervârunt: hâc tamen ſub diſtinctione, quod non ut Sabbathum Judaicum, ſed ut Chriſtiani Sabbathi παρασκευὴ, tum excluſione jejunii, tum ſacris conventibus, & publicis Scripturæ lectionibus illud celebrarent. *Reſp. Neg.* Quidquid enim diſtinguatur, populo jugum imponitur, quod Deus non impoſuit. Moliti ſunt nonnulli Romæ hæc imitari ſub Gregorio Magno; uti conſtat ex ejus epiſtolis citatis à *Baronio ad annum* 603. §. 17. Concilium Laodicenum huic ſuperſtitioni Canonem ſuum 29. oppoſuerat: ſed neſcio quam prudenter can. 16. decreverit: *Quod oportet in Sabbatho Euangelia cum aliis Scripturis legi.* Quare magis illo die publici conventus & exercitia publica, quam alio quovis? Nam talis παρασκευὴ incurrit in ſpeciem ſymbolizationis cum Sabbatho Judaico: præſertim cum jejunia prohiberentur, quod feſti & diei boni praxin ſapit. Saltem hinc videmus, quo perverſo zelo, immo quo dolo malo infarcta ſint hæc Judaizantia *Epiſtolæ Ignatii ad Magneſianos.* Et quantum epiſtolis illis tam corruptis tribuendum ſit: imprimis *Pſeudo-Clementi*, qui exſertè Sabbathi feſtivitatem præſcribit, *lib.* 7. *conſtitut. Apoſtolic. capp.* 24. 33. 36. 37. Vide de hoc diſſerentem *Uſſerium in Prolegom. ad Ignatii Epiſtolas cap.* 11. & 13. Et *Vedelium in Exercit. ad epiſt. Ignatii.* VIII. An Pontifici ab omni ſymbolizatione cum Judaiſmo immunes ſint? *Reſp. Neg.* Ut enim in aliis multis (de quibus *alibi* & *ſuis locis*) ſic & hic quodammodo Judaizant in extenſione feriationis diei Dominicæ à veſperâ diei Saturni uſque ad veſperam diei Dominicæ, juxta decreta juris Canonici, *de conſecrat. diſt.* 3. *c.*

pronuntiandum, & dist. 75. c. *Quod à Patribus*. Et *Extravag. de Feriis c.* 1. & 20. Præterea in Vigiliis suis seu festorum παραστάσεις, quæ à vesperâ præcedente inchoantur: de quibus infra. Pariter in observatione *Sabbathi* (quem ita appellant) quatuor temporum: de quo *Durantes lib.* 6. *Rational. divinor. offic. tit. de Sabbatho*. Insuper in observatione *Sabbathi sancti* (sic appellant) *Paschæ*: de quo idem *lib. cit.*, & *Christoph. Marcellus* Archiep. Corcyrensis in *Ceremoniali Romano lib.* 2. *c.* 57. *pag.* 229. 233. Quid multis hæc specimina conquiro, cum Innocentius III. decreverit vivendum esse in Novo Testamento secundum legem Judaicam, prout illa in *Deuteronomio* proponitur: argumento scil. desumto ex Etymologiâ vocis *Deuteronomii*. Frustra *Bellarminus* Æthiopem hunc lavare annititur *lib.* 4. *de Pontif. cap.* 14. Inspiciatur modo locus, & mala fides ac detorsio Bellarmini apparebit. Sed his omissis omni exceptione major est convictio ex perpetuâ observatione Sabbathi hebdomadalis B. Mariæ. Diem Sabbathi dicavit B. Virgini *Gregorius VII. in Concil. Romano anno* 1074. & *Vrbanus II. in Concil. Claromontano anno* 1096. Hinc hodie officium & missa in Sabbatho B. Virginis sunt præceptiva, seu in Præcepto, non votiva, hoc est, merè voluntaria, quæ ad libitum fiunt sine peccato: uti hoc probat *Gavantus in Thesauro sacrorum rituum tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 4. & *tom.* 2. *sect.* 8. *cap.* 6. Si quis nosit hujus Sabbathi mysteria ex Annalistis, vitis Pontificum, Actis Conciliorum, Marialibus operosè inquirere, is legat *Librum de Sabbathismo B. Virginis* latinè conscriptum ab *Augustino VVichmans* Prænonstratensi in Tongerlo, postea ibidem Abbate, viro per alterum quoddam superstitiosissimum & operosissimum scriptum tit. *Brabantia Mariana* in Belgii partibus satis celebri. Scriptum illud de Sabbatho Mariæ Antwerpiæ in 8. excusum apud Gul. de Tungris anno 1628. Idem in Belgicum idioma translatum dedit *Matth. Guilielmus Druenensis in eodem monasterio religiosus*. Exhibeo hic Lectori, qui fortè istarum rerum curiosus, exemplar libri non vidit, pautulas has gemmas. Ex Epistol. Erycii Puteani Philologi & Historici Lovanienssis: *Tibi primum in mentem venit sabbathismum Marianum celebrare, &c. Exulent igitur Deorum nomina; in latebrosulum dierum Maria recepta est: cujus sanctissimi ritus originem & utilitatem à te discimus, cum jam omnia in sacrâ antiquitate erutа, explicata, illustrata viderentur.* Tibi ista laus debetur. *Cap.* 2. dicit, Judaicum sabbathum abrogatum esse, quod esset umbra futurorum; & in locum ejus successisse Sabbathum B. Virginis, &c. Vix enim esse, qui nesciat diem Sabbathi cujusque septimanæ dedicatum esse sanctissimæ matri Domini: illo enim die per universum Christianismum peculiari modo & more coli. Ibidem post rejectas Baronii, Durantis, Antonini, Gene-

Digitized by Google

Genebrardi opiniones concludit ab Apoſtolorum temporibus inſtitutum eſſe Sabbathum Mariæ. *Cap.* 3. inquirit in cauſam hujus Sabbathiſmi; & rejectâ cum *Bellarmino lib.* 3. *de Eccleſ. milit. cap.* 17. opinione Antonini, Alenſis, Durandi, Turrecremata, fidei Mariæ, quæ ſola ſcil. perſtitiſſet in cognitione Deitatis Chriſti, quam diſcipuli omnes amiſerant, honorem hunc Sabbathiſmi adſcribentium, propriam ſententiam depromit, de verâ cauſâ, martyrio ſcil. Mariæ, quod illo die paſſa eſt, adeò ut Commartyr fuerit Chriſti, ſecundum *Diſputationem Zvvarezii ad* 3. *tom.* 2. *qu.* 37. *art.* 4. *diſp.* 21. *ſect.* 4. *Cap.* 4. refert ſanguinem Chriſti in cruce effuſum in Phialam à B. Mariâ collectum, nuper demum ſub Clemente VIII. Romæ inventum. *Cap.* 5. meminit Bullæ cujuſdam Sabbathinæ. *Cap.* 6. Mariam facit ſupremam Cancellariam, quæ literas meræ gratiæ & miſericordiæ expedit: Michaëlem ſecundum Cancellarium, qui literas juſtitiæ: B. Petrum tertium, qui juſtitiæ & gratiæ. Atque hæc de Pontificiâ ſymbolizatione cum Sabbatho Judaico. Ut jam non dicam, de abſurdis modo memoratis in Canon. Apoſtol., & Conſtitutionibus Pſeudo-Clementis, deque infarctis in Ignatium (ſiquidem is illarum epiſtolarum genuinus autor ſit: de quo ego dubitare malim, quam certi quid ſtatuere): quæ illi tam diu præſtare tenentur, quamdiu ὑποβολιμαῖα ejuſmodi ſcripta tanquam ſancta, & antiqua, venditant, nobiſque obtrudunt, quoties hypotheſi ipſorum inſervire videtur. Unum tamen præterire nolo, de Rogerio Bacone inter Doctores ipſorum celebratiſſimo. Hic circa annum 1280. Minorita Oxonienſis, Judæorum more die Saturni feriandum cenſuit, quod ſegne ac tardum Saturni ſidus (unde hic dies denominatur) non ſit felix ac idoneum rebus agendis. Ita refert *Voſſius lib.* 2. *de Idololatriâ cap.* 34. non indicato libro *Baconi*. Fortè in *Compendio ſtudii Theologiæ*. Sed hæc ſuperſtitionibus Aſtrologicis adſcribenda; quibus deditum fuiſſe Rogerium negari nequit. Legantur modo quæ ex ipſius *Compendio ſtudii Theologiæ citantur* à duobus doctiſſimis Principibus Mirandulanis *Johanne Pico*, & *Johanne Franciſco Pico*: illo *lib.* 1. *contra Aſtrologos*, *pag.* 284. Iſto *lib.* 2. *de Prænot. cap.* 5. & *lib.* 7. *cap.* 2. imprimis *cap.* 7. *libri ipſius de Prognoſticis ex ſyderum curſu, de regiminibus cœleſtium, de Necromanticis imaginibus*, &c. à *Geſnero in Bibliothecâ* enumerati parum boni polliceri videntur. Purgat eum à nefariâ magiâ *Seldenus Syntagm.* 1. *de Diis Syris*, *cap.* 2. *pag.* 32. & *Gabriel Naudeus in Apologiâ Gallicâ doctorum Virorum*, qui injuſte *de Magiâ* ſuſpecti fuerunt, *cap.* 17. Directam magiam ſi intelligant, poſſet in medio relinqui; ſed ab indirectâ ſeu ſuperſtitione (uti Caſuiſtæ Pontificii appellant), purgari non poteſt. Et hoc non obſcurè fatetur *Delrio*

lib. 1. Disquis. cap. 3. qu. 1. Nec video hactenus Johannis Francisci Pici, qui libros Bachoni legerat, acculationem à quoquam deletam. Videt lector, quomodo Praxi Apostolicæ Ecclesiæ, si quę fuit, in abstinentiâ à labore propter scandalum Judæorum, nondum satis convictorum, de mutatione Sabbathi in diem Dominicum, (uti etiam factum in abstinentiâ à suffocato & sanguine, *Actor. 15.*) abusi sint posteri, primo Sabbathi feriam continuantes & jejunium interdicentes: quod nescio propter quos hæreticos factum volunt. De quo videndi *Vedelius & Vsserius loc. cit.* Postea feriatione interdictâ in Concil. Laodiceno, synaxes tamen & publica Religionis exercitia præcepta sunt. Sæculis aliquot post jejunium in Ecclesiâ Romanâ indictum, exceptis Sabbathis quadragesimæ, *Concil. Roman. sub Gregorio VII.* Denique, ne quid deesset, abstinentiam à carnibus aliud Concilium Romanum imposuit. De quo *Cap. Quia dies. dist. 5. de consecr.* Restarent adhuc alia nonnulla, ad Philologiam & antiquitates sacras pertinentia, sed ne modum excedamus, & ab aliis eruditissimis Viris satis superque de his disquisitum fuit, abrumpo, commendatâ lectoribus collatione sequentium Autorum. 1. *De Sabbatho δευτέρῳ πρώτῳ Luc. 6. Beza, Drusii, &c. in Notis ad locum cit. Constant. Lempereur in Notis ad Benjamini Tudelensis itinerar. pag. 223. Hospiniani de Origine festorum, fol. 8 Scaligeri de Emendatione temporum, lib. 6. p. 557. Azorii in Theologiâ morali tom. 2. lib. 1. cap. 1. qu. 9. Ioh. Lightfooti* Theologi Oxoniensis, qui studiis suis Thalmudicis Philologiam & Historiam sacram nuperrimè insigniter illustravit, editâ Anglicè *Harmoniâ Euangelistar. in fol.* & Latinè *Horis Hebraicis & Thalmud.* impensis in Euangelium Matthæi, in 4.; ibi ad 12. *cap. 2. De crastino* Sabbathi, *Levit. 23. Hospiniani lib. cit. fol. 19.* & *VVitsii in Commentar. ad Levitic. 23.* 3. *De Itinere* Sabbathi, *Actor. 1.* præter notas & commentar. ad locum, *Seldeni lib. 3. de Iure naturali & gentium, cap. 9 Christophori Cartvvrighti in notis ad Exod. 16. Martin. in Onom.* 4. *De differentiâ* inter Sabbath & Sabbathon, *Hospiniani fol. 14.* & *Fuller. lib. 2. c. 10.* & de nomine Sabbathi, fusè *Martin. in Onom.* 5. *De Sabbathico* fluvio, qui quibusdam idem cum fluvio *Gozan*, autores seu fabulatores Judæos indicat *R. Menasse ben Israël sup cit.* Conferendi imprimis ex nostris *Buxdorf. in Lexico Chald. Rabbin. in Rad.*, סבת & *Const. l'Empereur in notis ad Benjamini Tudelensis itinerar. p. 206.-210. Matth. Martinius in Onom.* Adde *Esdræ Apocr. lib. 4. c. 13. v. 40.-48.* Aliud naturæ miraculum in Palæstinâ quamvis huic affine, refert *Fl. Iosephus lib. 7. bell Iud cap. 13.* de fluvio sex diebus à fontibus deficiente. Aliud item in Siciliâ, quod refert *Geographus Nubiensis part. 2. climate 4. pag. 173.* de fonte qui fluit tempore precum, & extra illud

arescit

arescit: qui ideo dicitur fons temporum. *Constant. l' Empereur in notis ad Benjaminum* studet verisimilem hanc narrationem præstare, explicando tempus publicę orationis Muhammedistarum, tanquam mensuram fluxus temporis: sed locum autoris inspicienti vix fiet verisimilis hæc interpretatio. Præterquam quod Geographum illum fuisse Christianum, non improbabiliter evincunt *Gabriel Sionita* & *Johannes Hesronita in Præfat.* ad suam ex Arabico translationem. Fabulosum fluvium Sabbathicum ex *Iosepho lib. 7. cap. 24.* dictionariis suis Geographicis inseruerunt *Ortelius* & *Philippus Ferrarius*: Prior tamen hunc à *Iosepho* & *Plinio* in Syriâ collocatum ab altero fabuloso fluvio Sabbathico circa fines Æthiopiæ ex lapidibus & arenâ constante (juxta *libellulum Eldadi Danii*), aut in Mediâ, (juxta *Seder olam*) exsertè distinguit, quem *R. Mose ben Nachman* eundem esse dicit cum *fluvio Gozan.* Sed hunc esse circa Mediam ex 2. *Reg.* 17. & 1. *Paralip.* 5. colligitur. Eundem Benjamin Tudelensis *Gozen*, *Constantinus Porphyrogeneta in Thematibus Imperii Orientalis Goezanum* appellat, & in minori Armeniâ collocat. Fabulas Judaicas refutant præter *Fullerum* supra indicatum, *Galatin. de Arcanis Cathol. verit. libr. 11. cap. 9. Fagius in notis ad targum Deuter.* 31. *Fr. Iunius in notis marginalibus ad locum Apocryphum Ezra modo cit.* 6. *De Sabbathi Iudaici* & septimi diei, tum observatione, tum sycophanticâ derisione apud Gentiles, videantur *Cunæus de Republ. Hebræor. loco supra cit. pag.* 334. *Iacobus Gothofredus ad libr. Tertulliani ad nationes cap.* 13. *Raderus in illud Martialis.* Et *Iejunia Sabbathariorum. Heraldus ad apolog. Tertull. cap.* 16. *Gomarus in tract. de Sabbatho*, imprimis *Seldenus lib. 3. de Iure naturali & gentium, cap.* 15--20.

Festa divina à Sabbatho distincta, sunt vel ordinaria seu stato tempore recurrentia, vel extraordinaria. Istius generis fuit festum dedicationis Templi, 1. *Reg.* 8. 68. & instaurationis, *Ezra* 3. Illa sunt vel latè, vel strictè & propriè dicta. Latè dicta sunt vel *lata sed non feriata* planè, ut Neomeniæ, anni Sabbathici, Jubilæa: vel *non lata*, quamvis feriata, ut dies expiationis. Festa strictè & propriè dicta sunt, *primario solennia*, Fascha, Pentecostes, Tabernaculorum; *Secundario & minus solenne* est unicum, scil. *Tubarum*, seu *clangoris*. Quę de Festis illis quæri possent, quia magnam partem ad Philologiam & Antiquitates sacras pertinent, Thesium nostrarum brevitas non capit. Videndi sunt Autores, qui ex professo talia explicant, quorum aliquos *priori parte hujus Disp.* indicavimus. 4

Opposita Festorum sunt *in defectu*, tum ἀνομία, & confusio, intermissio, aut mutatio Festorum, 1. *Reg. cap.* 12. &c. tum Festorum profanatio, *Iesa.* 1, 13. *Malach.* 2. 3. In Excessu, *Pseudo-festa*, seu tempora 5

pseudo-

Digitized by Google

pseudo-sacra. Quæ sunt 1. Gentilium Antiquorum: inter quæ celebrata imprimis Romanorum & Græcorum. De numero, formâ, & circumstantiis eorum consulendi Philologi & Antiquarii. *Romanorum* quidem (si quis compendio studeat) *Rosinus* & *Dempsterus*, ubi & alii *Autores citantur*. *Græcorum* verò *Castellanus tractat. peculiari de Festis Græcorum*, & *Meursius in Græciâ Feriatâ*, & in *Eleusinius*: *Utrorumque*, *Hospinianus tract. de Festis*. Ad imitationem Gentilium celebratum fuit festum, *Exod.* 32. 5. & dies Bahalim, *Hosea* 2. 13. 11. Gentilium intermediæ ætatis & recentiorum. De Festis Gentilibus intermediæ ætatis in Europa, & Moribus Gentium ante reformationem multa colligi possunt passim ex Authoribus, qui ritus, & religiones eorum descripsere. Inter quos *Iohannes Aubanus Teutonicus*, *de Moribus Gentium*, & *Polydorus Virgilius de Inventoribus rerum*. De hodiernorum Gentilium in Japoniâ, Chinâ, Americâ, seu novo orbe Festis consulendi Historici eorum; ex quibus quædam collegit *Hospinianus lib.* 3. Confer *part.* 2. *select. Disp. tit. de Gentilismo*; ubi plures *Autores* indicantur. III. Festa Judæorum recensent ipsorum *Seder Gnolam* & *Calendarium à Munstero* editum, *pag.* 148. 149.; & *Computus à Genebrardo* latinè versus, & *Comment. in Psalmos* præfixus; Idem *Computus cum versione* & doctissimis *Scholiis* editus *à Scaligero de Emendat. Temporum lib.* 7. Ubi dividit Festa illorum in legalia & politica. *Legalia* vocat, quæ instituta sunt speciali mandato Legis. Quæ tamen quatenus post abrogatam legem ceremonialem aut olim aut hodie à Judæis observantur propriè dicenda sunt ἄνομα & apostatica. Præterquam quod modum celebrationis eorum non ex antiquo legis præscripto peragant, sed ex stolidâ suâ superstitione, de quâ *Buxdorfii Synagoga Iudaica cap.* 12. 15. 16. 19. 20. 21. *Politica* vocat quæ consensu Ecclesiæ inducta & recepta: Eaque vel ex lege, vel ex eventu. *Ex lege* sunt quatuor, i. e. Βαϊωφόρος, septima ἐγκαινίας: de quâ *Iohann.* 7. 37. 2. Octava tabernaculorum. 3. Festivitas legis. De cujus Ritibus *Buxdorfius cap.* 22. 4. Jejunium Tamuz, de quo *Zachar.* 8. 19. *Ex eventu* sunt, partim *ante Ezram* quatuor. 1. Jejunium Godaliæ, *Zachar.* 8. 19. 2. Jejunium Tebeth. *Ibid.* 3. Phurim. *Esther.* 9. & 2. *Machab.* 15. 4. Jejunium ab *Zachar.* 8. 19. Partim tempore *Ezræ*, & post 1. Encænia Machabæi. 2. Festivitas Iiar. 3. Festivitas Adar. Quæ utraque abrogata. 4. Xylophoria itidem abrogata; de quo festo fusè differit *Samuel Petitus lib.* 4. *variar. lection. cap.* 8. Præter jejunia seu dies angariarum (quos vocant) quatuor jam memoratos, numerantur in computo illo adhuc 21. anniversarii, quibus non estur nec bibitur usq; ad vesperam. Sunt ergo stata & anniversaria Judæorum jejunia, 25. IV. Samaritarum

festa

Digitized by Google

festa legalia eadem esse cum Judaicis, colligi potest ex *Computo* à *Scaligero* edito, & *Scholiis* ejusdem *Scaligeri lib.* 7. Pascha suum celebrasse eos post æquinoctium vernum, testis *Socrates histor. Eccles. lib.* 5. *cap.* 22. Festum tabernaculorum à septimo mense in octavum transtulerat Jeroboam, 1. *Reg.* 12. Quo tempore autem ea nunc celebrent, & an ac quænam sint præterea ipsis festa conceptiva ac politica ex iis, quæ hactenus de rebus eorum prodita sunt, non liquet. Itaque cum Scaligero exspectabimus, donec aliquis, qui res eorum familiarius exploratas habeat, ea nobis exposuerit. Hoc saltem colligere licet ex statu Religionis eorum à Judaicâ tam longe recedentis, eos minime observare festa Judaica post divisionem decem tribuum introducta. Cum hæc a. 1638. ita scripsissem, postea paulo plura de hodiernis Samaritis mihi innotuerunt, quæ in 2. *part. select. disp. in Appendice ad tit. de Judaismo* impartii. v. Saracenorum seu Muhammedistarum festa, seu dies solennes hebdomadales sunt dies Veneris; quo die ad preces in templa sua convocantur, & attentius orant; cæterum non feriantur, juxta statutum Muhammedis, *Azoar.* 72. Habent etiam festum annuum, Paschа scil., quod triduo solenniter celebrant. Religiosi ipsorum festivitates & ludos quosdam agunt, vel propter vota populi ipsis commissa, vel propter victoriam, vel propter prædecessorum memoriam. De quibus consulendi *Scriptores rerum Turcicarum*; &, si quis compendio studeat, *Hospinianus lib.* 3. *cap.* 1.

* APPENDIX DE GENTILIUM KALENDIS JANUARII, NATALITIIS, FERIIS CIVILIBUS.

I. CElebris olim apud Gentiles, festivitas Kal. Januarii; Appendix erant strenæ. In antiquâ Ecclesiâ eam improbabant, ut videre est apud *Tertull. de Idololatriâ*, & apud *Ambros.* (aut *Maximum*) *in Sermone*, cui tit. *Increpatio Kal. Januarii.* Confer supra *disp. de Superstitione.* Fuit tamen jam ab aliquot sæculis prætextu substituti festi circumcisionis Christi, postliminio quasi praxis ejus restituta: adeo ut prætextu Christianismi φιλοχριστοι homines passim gentes hâc in parte egerint sub nomine Christi. Praxis quæ & qualis sit, docuit nos communis experientia, & *Hospinianus pag.* 31. *Polydorus Virgilius lib.* 5. *de Inventoribus, cap.* 2. qui à Gentilibus eam accersit. Adeò ut meritò dubitare liceat, an in Papatu artem arte deluserint, an ipsi delusi sint, submovendo (uti videtur) antiquam festivitatem Kalendarum per substitutionem festi circumcisionis, revera tamen antiquum morem servando, qualem *Autores* modo *citati* describunt. In hoc etiam videtur error & superstitio popularis παγανιζων magis

quam χειρομάζειν, quod vanè obſervantur actiones & paſſiones ſuæ aut aliorum quæ iſto die contingunt, atque inde prælagia læta aut triſtia ducuntur, de iiſdem per totum annum proſperè aut infeliciter nobis aut proximo eventuris. E. gr. cadit aut impingit quis, læditur quis, evenit illi hoc aut aliud malum, inundationis, incendii, tempeſtatis, &c. Ergo hæc aut ſimilia illo anno ipſi adverſa evenient. Affinis videtur hæc vacua obſervatio ſomnio Judæorum, qui ſtatuunt tria eſſe judiciorum genera, quæ Deus in hoc mundo exercet. Quorum primum in die ראש השנה id eſt, ineuntis anni, quotannis peragendum, quo judicatur an vita eorum futura ſit felix & proſpera, an verò dura & calamitoſa. Et omnes hoc die coram Deo ſiſti inſtar agnorum. Vide myſteria hæc & doctorum diſſenſiones evolutas ab *Ed. Pokockio miſcell. c. 6. p.* 150. quæ ſubjecit *Maymonidæ Portæ Moſis* Arab. lat. editæ. *Quod ad* dona quæ Kalendis Januarii, ſaturnalibus, matronalibus mittebantur, vocantur ſpeciali nomine *ſtrenæ*, quod quidam à deâ Strenuâ (cujus meminit *Auguſtinus lib. 4. de Civit. Dei cap.* 11. & 16.) alii aliunde derivant. Feſtus vult à *trenâ* deduci, præpoſitâ literâ S. ominis boni gratiâ, à numero, quo ſignificatur alterum tertiumque venturum ſimilis commodi. Eſt enim munus datum die religioſo. Earum uſum facit antiquiſſimum, & pæne ab exortu urbis. *Symmachus lib.* 10. *epiſt.* 28. Vide ejuſdem *Lib. epiſt.* 20. Conſule de iis *Macrobium lib.* 2. *Saturn. cap.* 16. *Plinium lib.* 16. *cap.* 28. : Ex Recentioribus *Delrio lib.* 3. *diſquiſ. Magic. part.* 2. *qu.* 4. *ſect.* 6. *Turnebum l. b* 10. *adverſar. cap.* 26. Legi alicubi *Henricum Cuylens* de iis *tractatum* ſcripſiſſ : ſed librum illum non contigit videre. Taxat earum uſum Tertullianus lib. de Idololatriâ cap. 14. *Saturnalia, & Ianuariæ, & Brumæ, & Matronales frequentantur, munera commeant, ſtrenæ conſonant, luſus, convivia conſtrepunt, &c.* Ex Pontificiis abuſum earum notat *Philippus Rovenius in lib. de Republicâ Chriſtianâ, pag.* 519.

11. *Natalitia*, imprimis Regum & Principum celebrata. Vide *L.* 7. *C. de Feriis.* Quæ ſubinde tam ſolennia, ut Hadrianus die natali ſuo mille ferias ediderit (*Æl. Spartianus in Hadriano*); & cum Julia Octaviani Cæſaris ex ſorore neptis uxor Agrippæ enixa eſſet Cajum, ſacrificium perenne natalibus ejus cum quibuſdam aliis decretum fuerit (*Dion Caſſius lib.* 60.); decretum itidem à triumviris, ut qui Senatores aut Senatorum filii, natalem diem Cæſaris lauro coronati non celebraſſent, multam decies H. S. penderent (*Id. lib.* 47). Etiam quinquennalia Cæſarum, & vicennalia ſubinde celebrata, uti obſervat *Baronius ad annum* 320. §. 1. & 325. §. 50. *Matthæus cap.* 14. *verſ.* 6. meminit γενεσίων regis Herodis. In quo morem Romanum imitatus videtur. Alioquin Iſraëlitas à mo-

à moribus illis, ut & aliis quamplurimis Gentilium non fuisse alienos colligi videtur ex *Hoseæ 7. vers. 5.* ubi *diem Regis*, de die nativitatis aut inchoati regni plerique Interpretes exponunt: quos vide: Quamvis in *Avoda zarah cap.* 1. inter tempora Idololatrarum numerent Kalendas, kratisim (h. e. diem inchoati regni); γενέσια Regum, & diem nativitatis. Apud Persas, Ægyptios, Romanos fuisse receptum non est quod hic ostendam. Vide præter *Rivetum loc. citat. Commentatores in Genes.* 40. collat. *locis Herodoti*, & *Athenei lib.* 4. *Dipnosoph.* ibidem à *Iunio in notis cit.* Ad eorum imitationem probabile est reges Israel γενέσια celebrasse. An autem & quomodo tanquam adiaphorum, & morem merè civilem, natalitia quis celebrare possit, vide *Calvinum in Matth.* 14. quem *Rivetus* contra calumnias Maldonati defendit *Commentar. in Hos. 7. vers. 5. Nathan Cythraus in pio libello*, cui tit. *Viaticum, &c. pag.* 110. suppeditat formulas precationum natali diei convenientium. Sed quia ex natalibus, funeribus, sepulturis magna pars idololatriæ Gentilis ortum suum habuit, cautè hic agendum; ne quod in se non illicitum putatur, degeneret in superstitionem, aut luxum & ebrietatem, aut in idololatriam politicam, seu mavis aulico parasiticam. Tertull. Apologet. cap. 35. Christiani imperatoribus *neque vanos, neque mentientes, neque temerarios honores dicant.* Ubi graphicè describit natalitia Imperatorum à Gentilibus celebrari solita: à quibus Christianos piè abstinentes defendit. Cum autem natalitiæ solemnitates etiam ad mortuos extenderentur, factum est ut Christiani à primæva simplicitate & caritate paulatim deficientes imprudenti æmulatione martyrum suorum natales celebrarent, iis deputantes diem martyrii; quod nativitatis dies plerumque eos laterent. Hinc postea festa Sanctorum, & tandem invocatio eorum, totumque choragium idololatricum. Martinus Roah in libro de Natali sacro & profano cap. 18. fatetur *in eo multos olim fuisse ritus antiquos* (celebrationis scil. Natalium apud Gentiles), *sed Christiano more expiatos.* Is ab antiquitatum de die natali avido utiliter legi poterit, & cum eo conferri *Censorinus de Die natali*, à *Lindebrogio cum Commentar.* editus. De muneribus natalitiis *Salmuthus ad Pancirolla antiquè deperdita, tit.* 69. De iisdem & ludis, *Martinus Roah.*

III. *Feriæ* merè civiles, apud Gentiles institutæ, ab antiquis Christianis, qui quam longissimè fugiebant festivitatis religiosæ celebrationem, observatæ fuerunt. Est enim Ecclesia in Republicâ, non contra. Nec poterant aut debebant Christiani ex mundo exire. 1. *Corinth.* 5. Nec tamen sine cautione circa politicas solemnitates & formalitates versabantur. Omnia enim tuta timenda erant; ne externæ civilis honoris & ob-

servationis speciei aut cortici subesset quid idololatricum & idolothyton. Aliquando enim ipsis fucum faciebant Gentiles; uti constat tum ex aliis, tum imprimis ex celebrato exemplo militum, qui sub Juliano apostatâ, imprudentes grana thuris in thuribulum injiciebant. Vide *Histor. Eccles. Sozomeni lib.* 5. *cap.* 16. Dies ergo apud Romanos distribuebantur (juxta *Macrobium lib.* 1. *Saturnalium cap.* 16.) in festos, profestos, intercisos. *Festi* Diis dicati: quibus inerant sacrificia, epulæ, ludi, feriæ. De Sacrificiis *Stuckius*, De Epulis *Idem in Convivialibus*, & *Ciacconius* & *Fulvius Vrsinus de Triclinio*. De Ludis, *Panvinus* & *Bulengerius*. *Profesti* dicati hominibus ad res privatas publicasque gerendas: quibus inerant dies fasti, comitiales, cumperendini, stati, prælaries seu dies agonales. *Intercisi*, Diis hominibusque communes. De hâc dierum distinctione, qui compendium aut manuductionem quærit, consulat *Macrobium libr.* 1. *Saturnal. cap.* 16. *Varronem de l. lat. libr.* 5., *Rosinum* & *Dempsterum libr.* 4. *antiquitat. Romanar. cap.* 3. *&c.* aut *Commentatores in Fastos Ovidii*. Aliter distinguuntur feriæ in *publicas & in familiares*. *Illæ* rursum in stativas, conceptivas, imperativas, nundinas. *Stativæ*, ad Deûm honorem pertinentes erant, quæ anni certis, statis & revolutis diebus & mensibus in fastis aut Kalendario notatis celebrantur. Et tales etiam erant pro veneratione Principis, & aliorum Heroum, si natalis eorum dies aut dies initati Imperii observetur feriatus, L. *omnes dies* 6. *C. de Feriis*. *Conceptivæ* erant, quæ singulis annis à Pontifice, aut à Præsidibus Provinciarum indicabantur, quando celebrandæ essent. Ad eas referendæ sunt Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia. *Imperativæ*, seu *imperatæ* (quæ & *repentinæ*) quas Consules vel Prætores pro arbitrio potestatis indicebant. De quibus *Antiquarii* modo *cit.* & *ICC. ad libr.* 2. *Pandect. tit.* 12. & *lib.* 3. *Cod. tit.* 12. *Covarruvias lib.* 4. *cap.* 19. *§.* 11. *Ioh. Michael Beutherus in disp. de Festis, Feriis, Iubilæis*, Argentorati anno 1617. De Justitiis seu Feriis tribunalium in Imperio Orientali, exstat *Novella Manuelis Comneni*, quę cum aliis novellis *part.* 1. *Iuris Orientalis p.* 160. edit. *Leunclavii* in fol. Ubi quidam statuuntur in totum feriati (πλείως ἀργοῦντι), alii Juridici (ἡμιεργοῦντι) quibus tribunal tantum ex parte vacationem habet. Ad hos redigit *Comnenus* dies χολαζόντας ob natalem & renuntiationem Principis.

6 §1. Papistarum festa quamplurima sunt, quæ ex *Authenticis* ipsorum *libris* petenda, *Breviario* scil. *Missali*, *Calendario*, *Martyrologio Romano*. Adde *Belethum de divinis Officiis*, *Durantis Rationale*, *Gavantum in Thesauro sacrorum Rituum*; denique inter Caluistas, *Azorium part.* 2. *lib.* 1.; inter Scholasticos *Franciscum Zuarez de Religione lib.* 2. qui tres postremi imprimis in hâc materiâ desudârunt. Ex nostris pleraque complexus est

Hospinia-

Digitized by Google

Hoſpinianus. Ut autem Studioſi noſtri in illâ farragine, aliquem ordinem invenire queant, notent diviſiones aliquot; quarum quædam ſunt ex ſenſu Papiſtico delumtę, aliæ ex ſenſu noſtro & ex ipſâ rei veritate melioris doctrinæ cauſa à nobis adjectæ. Prioris generis ſunt 1. Præmiſſâ ex *Azorio*, & *Gloſſa in c. Conqueſtus de Feriis* diſtinctione feriarum in civiles ſeu imperativas, in ruſticas ſeu publicas, & in ſolennes, dividunt Dies ſolennes ſeu ſacros in 1. Jejunia (de quibus *Diſp. de Quadrageſimâ* & *Bacchanalibus*) 2. Litanias: de quibus ſupra *peculiari Diſp.* egimus. 3. Proceſſiones ſeu Stationes, quæ & rogationes: de quibus ſupra *Diſp.* 4. Feſtivitates. Sic *Belethus divinor. Offic. c.* 3. 11. Feſtivitates ſeu feſta propriè dicta ſecundum partes dividuntur 1. in vigiliam ſeu paraſceven: de quâ *Hoſpinian. p.* 25. *cap.* 7. 2. Ipſum feſtum. 3. Octavam: Morem hunc feſta per octo conſequentes dies celebrandi antiquiſſimum eſſe contendit *Baron. ad Martyr.* 2. *Ianuar.* Gavantus in Præfat. ad ſuum Octavarium, quippe *Hebræis primum, mox Chriſtianæ Eccleſiæ divino conſilio traditum, atque ritu perpetuo receptum.* Et huc citantur *Levit* 23. 1. *Reg.* 8. 1. *Paral.* 19. 1. *Machab.* 4. *Ioh.* 7. & 10. Octavas autem tertiam ſcil. feſtivitatis partem omnia feſta non habent, ſed quædam magis ſolennia, ut Nativitatis, Epiphanię, Paſchatis, Aſcenſionis, corporis Chriſti, Pentecoſtes, Mariæ nativitatis & aſſumtionis, Nativitatis Johannis Baptiſtæ, Martyrii Petri & Pauli, Feſti omnium Sanctorum, Stephani, Johannis Euangeliſtæ, Innocentium, Laurentii, Dedicationis propriæ Eccleſię, Patroni principalis loci & Tutelaris. Quæ, quales, quantæ, & unde ſint, diſces ex *Octavario Romano Bartholomæi Gavanti à ſacrâ rituum congregatione* approbato, Ejuſdemque *Theſauro rituum, tom.* 2. *ad Breviarium, ſect.* 3. *cap.* 8. Et *tom.* 1. *ad Miſſale, part.* 4. *tit.* 12. 111. Dividuntur ſecundum ſpecies in hebdomadalia, anniverſaria, & ſæcularia. *Illa* ſunt dies Dominicus, & ſabbathum Mariæ, quod incidit in diem Saturni, quod ſaltem analogicè ipſis feſtum, ſi non κυρίως. De quo ſupra *in quæſtionibus* §. 3. *Illa* reliqua omnia, quę mox ſubdividemus. *Hæc* Jubilæa, de quibus infra *peculiari Diſp.* 1v. In Mobilia & Immobilia. *Illa* ſunt quę in eundem diem hebdomadis perpetuo incidunt, non verò in eundem diem menſis. *Hæc* verò contra, quæ in eaſdem Kalendas, non verò in eundem diem hebdomadis. *Illa* ſunt Dominica Septuageſimæ, Dies cinerum, Dominica Palmarum, Cœna Domini, Paſcha, Feſtum Aſcenſionis, Pentecoſtes, Trinitatis, corporis Chriſti. Reliqua ſunt immobilia. v. Rurſum dividuntur in univerſalia, & particularia: quæ diviſio innuitur *c. conqueſtus*, & *c. quoniam de Feriis*, & *c. Catholica. diſt.* 11. & explicat *Zvvarez cap.* 3. *Illa* ſunt, quæ ab univerſali Eccleſiâ ſervantur, ſuntque juxta ſupputationem

Gavanti ad Breviarium sect. 3. cap. 2. 3. 4. numero circiter ducenta, viginti septem, præter Dominicas, Octavas, infra Octavas, & Vigilias, quæ quasi solennitates sunt, & festi-forme quid referunt. *Particularia* sunt, quæ nec sub Præcepto, nec ex devotione pariter ubique servantur; sed tantum in aliquibus Provinciis seu diœcesibus, ex Præcepto. Introducuntur autem illa vel ex vi ipsius juris communis, sine speciali facto seu voluntate inferioris Prælati: vel per inferiorem legem seu constitutionem, seu consuetudinem illi æquivalentem. *Illius generis* sunt festa Patroni, dedicationis, aut sancti titularis cujusq; loci. Quomodo autem distinguantur sancti loci alicujus titulares à tutelaribus, supra docuimus in *Disp. de Patronatibus, tutelis; &c.* *Hujus generis* sunt in honorem Sanctorum, sed qui præsupponuntur canonizati aut beatificati. Hæc autem particularia festa à se enumerari non posse fatetur *Zvvarez cap.* 11. duorum tantum in Hispaniâ celebrium mentione factâ, Cap. 8. *Exspectationis scil. & descensionis Mariæ.* VI. Universalia sunt vel quæ observantur vi juris communis seu ex Præcepto, vel ex devotione tantum. Sic *Gavantius Commentar. in rubricas Breviarii, sect. 7. cap. 12.* & *Zvvarez* passim cum de particularibus Festis disputat. Sub Præcepto, quot & quænam observanda sint, non usque adeo inter illos convenit. *Zvvarez* præter diem Dominicum & festum Trinitatis, putat ex festis Christi in rigore tantum esse quinque, quibus se duo additurum dicit usque ad mortem Christi. *cap.* 5. Ex Festis Mariæ propriis duo, Nativitatis scil. Assumptionis; de *Mariâ ad nives* dubitat; & principium fidei suæ exspectat: *nisi constet*, inquit, *de speciali consuetudine*: Ex Festis Angelorum unum: Ex Festis Sanctorum scil. omnium Sanctorum, Nativitatis Johannis Baptistæ, Festum Johannis Euangelistæ, Jacobi, aliorumque Apostolorum: Adhæc ex Festis Martyrum, Stephani, Innocentium, Laurentii. De Sebastiano, Sylvestro, Martino fluctuat: ut & de Catharinâ & Luciâ, quarum festa dicit regulariter esse ex devotione tantum, raro verò sub obligatione. Ita rationibus subductis concludit *cap.* 10. dies festos (præter Dominicas & festivitates particulares in quâque Provinciâ aut diœcesi, ad quas subditi illic tenentur) quorum observatio universalem Ecclesiam obligat, esse circiter viginti novem. Sed ipse calculator non obscurè innuit apud Sociennos & Ecclesias Papales illum numerum passim auctiorem esse. Secundum objecta si dividamus, erunt quintuplicia, 1. Dei, 2. Christi Mediatoris. 3. Mariæ. 4. Angelorum. 5. Sanctorum. I. Festa Dei & Christi sunt, quæ in Dei memoriâ & honore vel gratiarum actione pro aliquo beneficio quodammodo fiunt. *Dei* sunt duo, dies Dominicus, & Festum Trinitatis. *Christi* sunt, Incarnationis, Nativitatis, Circumcisionis,

nis, Epiphaniæ, Præſentationis, Transfigurationis, Paſſionis, Reſurrectionis, Aſcenſionis corporis Chriſti, Inventionis Crucis, Penteçoſtes. *Zvvarez cap.* 5. 6. 7. 11. *Mariæ*, quæ partim cum Chriſto habet communia, partim propria, ſunt, Immaculatæ Conceptionis, Nativitatis, Præſentationis, Annuntiationis Angelicæ, Viſitationis, Purificationis, Aſſumtionis, Sanctæ Marię ad nives, ſeu dedicationis Templi S. Mariæ majoris. Vide de illis *Hoſpinianum* & *Rivetum in Apolog. Mariæ lib.* 2. *cap.* 13. & *Martini del Rio Floridam Marianam*, quæ 13. panegyricos de laudibus Mariæ complectitur. *Baronius in Martyrolog.*, addit Feſtum dedicationis Eccleſię ad Martyres 13. Maji, Et Feſtum commemorationis ob victoriam navalem 7. Octobr. Non videtur prætereundum Feſtum Joſephi Sponſi Mariæ, quem nunc titulo Patriarchæ inſigniunt; quem recenter Feſto decoravit Urbanus VIII. Cum eo ſimul & Maria colitur; unde confraternitates Mariæ & Joſephi. Imprimis Feſtum ſeu Sabbathum hebdomadale Mariæ (de quo *ſupra*) in laterculum feſtorum Marialium referendum. III. *Angelorum* ſunt, tum *collective* Angelorum omnium cuſtodum, tum *diſtributivè* & ſeorſim Michaëlis, Gabrielis, Raphaëlis, quæ duo poſteriora apud multas Eccleſias celebrantur, teſte *Gavanto ad Breviar. ſect.* 7. *c.* 12. Confer *part.* 1 *Set. diſp.* 111. *de Angelis*; & *diſp. Zvvarezii c.* 9. ubi aſſerit Feſtum Septembris eſſe ſub Præcepto, non autem Feſtum Maji IV *Sanctorum*, tum *Apoſtolorum*, tum *Martyrum*, tum *Confeſſorum*, tum *Doctorum*, tum *Mulierum*, ſunt quamplurima in Kalendariis enumerata. Neque enim Sanctis, quos partim canonizatos, partim beatificatos colunt, ſigillatim Feſtos dies dicare potuerunt. Nam *Belethus cap.* 154. refert ex *Euſebio*, & ex *Beletho Gavantus ſect.* 7. *cap.* 13. excedere quotidie numerum 5000. Hodie certè eſt ingens numerus, & quotidie accreſcit objectum religionis & adorationis in Papatu; adeo ut nunquam completa ſit aut quieſcat fides & ſpes eorum, ſed ſemper ſuſpenſi exſpectent ſi quid novorum numinum aut Deorum fœcunda canonizatio allatura ſit. Videat Lector præter *Kalendarium Romanum*, & *Martyrologium*, *Catalogum novum Sanctorum extra Martyrologium à Phil. Ferrario nuper edit.*, ubi Martyrologii Catalogo addidit præter *propter tria millia*; ut ex Paginis indicis ſeu catalogi conjicere mihi videor: nam accuratè nomina ſingulorum numerare nunc non vacat. VII. Ex adjunctâ ſolennitate officii & rituum, poſſunt etiam dividi & denominari ex *Durante lib.* 7. *cap.* 1. in duplicia, ſemi-duplicia, & ſimplicia. *Duplicia* ſunt in univerſum 98., eaque ſubdividuntur 1. in primæ Claſſis, ut Nativitas, Epiphania, &c. 2. Secundæ Claſſis, ut Circumciſio, Trinitatis, &c. 3. Duplicia majora per annum, ut transfiguratio Domini, exaltatio Crucis, &c. 4. Duplicia minora per annum,

Digitized by Google

annum, qualia sunt præter Octavas 9. omnia festa, quibus in *Kalendario* vox *duplex* apponitur. *Semi duplicia*, quæ gaudent ritu semi-duplici, & sunt præter Dominicas, Festa Sanctorum ultra 40. & dies infra Octavas ultra 40.; in universum cum Dominicis 130. Simplicia sunt, quibus in Kalendario nihil apponitur, quæ hodie superant numerum centenarium. x. Dividuntur etiam secundum tempus hybernum, æstivum, & menses per totum annum. Sanctorum natalibus suus cuique dies assignatus, non secundum veritatem Historiæ, sed pro beneplacito Ecclesiæ.

7 Adjicimus nos melioris doctrinæ causa istas divisiones. 1. *Est ex adjuncto*, seu secundum partes cultus, qui sunt Sacrificia (Missatica scil.) feriæ, epulæ, ludi. Ex quibus quatuor elementis Gentiles olim festa sua exstruebant, & ad eorum imitationem Israëlitæ, *Exod.* 32. cum 1. *Corinth.* 10. *vers.* 7. Hic memorandæ sunt *Vigiliæ* & *Octavæ*. De quibus §. *præced.* Et *Officia* cujusque Festi: de quibus §. *sequenti*. 11. *Est ex alio adjuncto*; quod sint vel magis hilaria, vel minus: nam in genere omnia suo modo sunt hilaria, excepto die passionis Christi & cinerum. Ex illo genere sunt potissimum, Encænia (de quibus alibi agimus, ubi *de Templis*) Kalendæ Maji, Festum Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ seu Trium Regum, Purificationis Mariæ seu Festum luminarium (de cujus origine ex Ethnicismo vide *Baronium tom.* 1. *an.* 58. 77.) cœnæ Christi, Martini, Nicolai, Catharinæ, Barbaræ. Agathæ. Adde Dominicam *lætare*; vigiliam seu paraseeven quadragesimæ, hoc est, bacchanalia: antiquum Festum fatuorum seu ludum stultorum (quod etiam ipsi Monachi, aliique Clerici servare solent, teste *Durante Rational. lib.* 7. *cap.* 47. confer *Gerson. part.* 4. *num.* 70. & *Concilium Basileense sess.* 21.); Festum seu ludum Innocentium, etiam applaudentibus Capitulis in Papatu à pueris agitatum, teste *Molano lib.* 2. *de Canonicis*, *cap.* 44. Adde hilaria Patronorum cujusque collegii, artis, aut professionis hominum, ut Venatorum, Medicorum, Mercatorum, Textorum, Sartorum, Suorum, Pictorum, Fabrorum, &c. 111. *Ex mendacio & figmento.* Nota *primo*; omnia ipsorum Festa (excepto die Dominico, qui non est Festum formaliter & quà talia ab ipsis celebrari solita, dupliciter falsa & nihil sunt, *tum quod* observatio eorum non sit cultus à Deo institutus (ut *infra* videbimus) & consequenter non sit actus Religionis, quod tamen erant Festa V. Testamenti: *tum quod* Officia divina singulis Festis præstari solita, maximam partem sint idololatrica aut superstitiosa. *Secundo*; Præterea quamplurima etiam materialiter falsa sunt, quia materia, occasio, res commemoranda ementita aut incerta plane est. Dividimus autem festa illa etiam materia-

Digitized by Google

materialiter falsa in triplicia semitriplicia, duplicia semiduplicia, simplicia. *Triplicia* sunt, quorum commemoratio seu res commemoranda tripliciter falsa est. 1. Quod ad personas. 2. Quod ad factum. 3. Et quod ad adjuncta consequentia, etiam tempus: ut Festa Catharinæ, Christophori, Georgii, Margarethæ, &c. nunquam enim personæ tales, aut res gestæ fuerunt in rerum naturâ, nedum tali tempore. Vide de Georgio, Catharinâ, Christophoro hoc solidè probatum apud *Raynoldum de Idololatriâ lib. 1. cap. 5.* De Ursulâ & 11000. Virginibus supra in *disp. nostrâ de Sanctis Chimæricis part. 1.* Et de reliquis ab *Autoribus* supra *citatis in Dispp. de Sanctis Chimæricis. Semitriplicia* sunt, quando personæ quidem fuerunt sed non sanctæ, ut Dominicus carnifex piorum Waldensium, Thomas Cantuariensis, &c. *Duplicia* sunt, cum personæ quidem fuerunt, etiam sanctæ, sed res gesta non fuit, cujus nomine festum celebratur, ex. gr. Festum sanguinis Christi, qui scil. ex crucifixo ligneo effluxerat, Festum immaculatæ conceptionis Mariæ, item præsentationis ejusdem in Templo, Assumptionis Mariæ, Cathedræ Petri, Corporis Christi, &c. *Semiduplicia* sunt, Cum & personæ sunt incertæ & res gestæ, præterea satis certum est sic non esse gestas, ut referuntur, & occasionem dederunt Festo: ut Septem dormientium, &c. *Simplicia* sunt, cum datâ veritate personæ & Martyrii, aut rei alterius præclarè gestæ; repræsentatio tamen istius rei gestæ seu adjunctum consequens falsum est, ut Petri ad vincula, Inventionis Crucis, Inventionis S. Stephani, Mariæ ad nives. &c. *Aut* cum saltem rei, quę gesta dicitur, tempus fictum & suppositicium est: quod de plerisque Festis fatetur *Barth. Gavantus*, ita ut natales, hoc est, dies Martyrii Sanctorum illorum dicantur quotannis solenniter observari (ut scil. esset commemoratio rei in die suo) quorum tamen natales ignorentur. Quæstionem movet ad Breviarium sect. 8. pag. 174. *Quo die celebrandum Festum sancti, cujus nescitur dies obitus, neque translationis, neque insignis manifestationis, & ejusmodi, & tamen aliis de causis celebrari debet ejus Festum ex majorum consensu?* Respondet: *Antiquiores celebrabant illo die, quo in Martyrologio festum alterius sancti ejusdem nominis occurrebat, quod notavit* Baronius in Martyrolog. die 12. Februarii, &c. *Et hic quidem ritus placet, nisi ubi timetur error in populis, qui credant eum quem colunt esse eundem, qui in Calendario Romano descriptus est: quod non sine gravi peccato fit hodie alicubi, ut audio, suadentibus tale quid iisdem de Clero, ut fiat concursus ad eorum Ecclesiam, ubi requiescit corpus Sancti ejusdem nominis, &c.* Porro si quis mendacia, fabulas, dubias & incertas relationes, quibus pseudo festa Papalia superstructa sunt penitius cognoscere cupiat, siquidem *Hospiniani aliorumque ex nostris* indicio uti nolit, consulat

Zvvarez & Azorii Disputationes loc. cit. Baronii notas ad Martyrologium Romanum, Molani ad Martyrologium Vsuardi, imprimis *Censuram Iohannis Hessels de Lovanio* cum eodem *Vsuardo* editam, & *Gavanti Commentar. in Rubricas Breviarii.* Ubi etiam videbit, quam parum conveniat Papistis in communi fide & religione Festorum. IV. *Distinguuntur*, in anniversaria seu ordinaria, & in extraordinaria, Ista sunt *rogationes*, & *processiones* publicæ, vel gratiarum actoriæ, vel supplicatoriæ ob calamitatem aliquam extraordinariò institutę. De quibus ex nostris *Hospinianus* & *Cornarius de Re vinitoriâ, pag.* 450. 455. ubi eos comparat cum Ethnicis. Vide de iis supra *Disp. de Processionibus.* Sunt etiam rogationes ordinarię & anniversarię, ut Dominica rogationum apud *Durantem libr. 6. fol.* 199. v. *Ex modo*, in tristia, & læta. *Tristia* sunt tum jejunia, tum processiones supplicatoriæ. *Jejunia* sunt vel stata, vel occasionata. *Stata* sunt hebdomadalia, ut dici Veneris: vel anniversaria. Quæ rursum sunt vel vigiliarum, vel quatuor temporum, vel quadragesimæ. De his infra in *Disp. de Quadragesimâ. Læta* sunt, vel *chimærica* seu fabulosa, ut Christophori, Catharinæ, &c. vel *ludicra*, ut Festum fatuorum, Thomæ, Innocentium: vel *pinguia*, ut Martini, Trium Regum, &c. vel *hæretica*, peculiari quâdam ratione ex objecto scil. seu materiâ, & occasione Festi, ut corporis Christi, Petri ad Cathedram, Immaculatæ conceptionis Mariæ: vel *Chimærica & simul particulariter hæretica*, ut Festum lanceæ & clavorum, Cathedræ Petri, corporis Christi. VI. *Ex autoritate*, alia authentica seu Canonica, alia Deuterocanonica, alia Apocrypha. *Canonica* sunt, quæ absque contradictione communi fide Romanâ recipiuntur, hoc est Sanctorum, qui in formâ sunt canonizati, vel per immemorabile tempus habiti pro Sanctis. Quæ rursum sunt duum generum, vel quæ sub Præcepto seu sub mortali (uti loquitur) ab omnibus celebrari debent, & rubro in Kalendariis signantur: vel quę tantum sub consilio celebrantur, & nigro in Kalendariis notantur. *Deuterocanonica* sunt, quæ à quibusdam non recipiuntur, qui tamen non sunt hæretici. Quale est conceptionis Mariæ: quod quamvis ab Urbano IV. toti Ecclesiæ impositum sit, à Dominicanis non celebratur, quia non credunt immaculatam conceptionem; sed loco ejus celebrant diem sanctificationis Mariæ; qui sic etiam in Kalendariis istius ordinis notatur. Talia etiam sunt Festa beatorum, seu beatificatorum, qui nondum canonizati sunt, qui ubique coli non possunt, sicuti canonizati, ut e. gr. *Rochi*, de quo supra *Disp. de sanctis Chimæricis.* *Apocrypha* sunt, 1. *Eorum* Sanctorum, qui ex albo expuncti sunt, ut *Hermanni Ferrariensis.* 2. *Eorum*, qui nec canonizati, nec beatificati, populari tamen aut endemiâ devotione alicubi coluntur; ut Raymundi Lullii

Lullii apud Majoricenſes, & Sanctorum quorundam naturalium apud Hiſpanos, quorum inſignes reliquiæ illic habentur. Endemiæ Hiſpanorum Religioni acceſſit anno 1573. licentia ſeu conceſſio Gregorii XIII. de quâ *Gavantus tom.* 2. *p.* 7. Huc etiam referri debent feſta Sanctorum localium, qui illic neque nati, neque mortui ſunt, nec eorum inſignes reliquiæ exſtant. De quibus vide *Gavantum tom.* 2. *p.* 22. 3. *Eorum*, qui ab Anti-Papis canonizati; ut Caroli Magni, cujus feſtum Aquiſgranenſes ſolenniter obſervant. VII. *Ex ſubjecto* ſeu objecto, *Alia* ſunt inanimatorum & irrationalium, ut Feſta crucis, lanceę & clavorum, ſindonum, ſudarii (de quibus ſupra *Diſp. de ſanctis Chimæricis*), & Sancti Roſarii à Gregorio XIII. inſtituti, de quo *Gavantus tom.* 1. *pag.* 291. & *tom.* 2. *pag.* 166. *Alia* rationalium ſed non-ſanctorum (Papiſticè hanc vocem accipiendo), quale eſt Feſtum omnium animarum, quod minimè in religioſum honorem & cultum earum, & ut auxilium ab illis tanquam patronis petatur, (ſicuti Feſta Sanctorum) ſed tantum in earundem auxilium, & ut illis in neceſſitate à Feſtum celebrantibus ſuccurratur, eſt inſtitutum. VIII. *Ex proprietate*, alia ordinata & definita, alia indefinita & extravagantia. *Iſta* ſunt varia. 1. *Feſtum* octidui propter baptizatos in Paſchate: de quo *Ioſephus Vicecomes, de antiquis Baptiſmi ritibus, pag.* 885. 2. *Feſtum* anniverſarium cujuſque baptizati in memoriam ſui Baptiſmi. *Idem pag.* 905. 3. *Feſta* anniverſaria electionis & conſecrationis Epiſcopi: de quo *de conſecr. diſt.* 1. *c. ſolennitates.* Quæ utraque poſſunt celebrari; & ſi alterutrum tantum celebretur, conſecratio potius quam electio celebranda. Ita *Gavantus tom.* 1. *pag.* 297. IX. *Ex modo originis*, alia ſunt prima ſeu ex ſe orta (ita loqui liceat): alia Judæorum aut Gentilium feſtis ſubſtituta, aut ex iis transformata; qualia eſſe ſpeciminis cauſâ, oſtendit *Raynoldus in Prælect. ad libros Apocryphos lect.* 222. ubi de Feſto purificationis ad modum feſti Cereris, & Lupercalium; de Feſto natalitio ad modum Saturnalium, &c. Et *Hoſpinian. c.* 3. *fol.* 13. & 15. qui idem de quibuſdam in ſpecie hoc explicat; imprimis ad 1. Januar., ad 2. Febr., ad 29. Junii, &c. Quin ipſi Pontificii fatentur, *Polyd. Virgilius* paſſim *in lib. de Inventor. rerum*; & *Baronius ad Martyrologium Romanum*, 2. Februar., ubi de Cereis: *Putamus*, inquit, *quod in aliis multis* (nota τὸ *multis*) *contingit, illum ritum Gentilium expiatum fuiſſe.* Confer de Feſto purificationis, de que tædis & facibus *Serrarium lib.* 2. *de Proceſſionibus.* Et *Mathenesium de Theophoriâ Colonienſi diſc.* 6. & 7. X. *Ex generatione, & corruptione*, ſunt alia abrogata & antiquè deperdita: alia ſurrogata, & novè reperta ſeu inſtituta. *Illius* generis ſunt decem, quæ Urbanus VIII. in bullâ Feſtorum ſub Præcepto ſervandorum anno 1642. Idib. Septemb. præteriit. Quam bullam Ferdinandus

dinandus Archiepisc. Colonienſis anno 1643. per diœceſin ſuam, & Vicarius Epiſcopi Antwerpiani, anno 1652. 16. Novemb. vernaculo ſermone per diœceſin Antwerp. publicari atque obſervari fecerunt. Sunt autem Feſta illa, conceptionis Mariæ, Viſitationis Mariæ, Cathedræ Petri, Converſionis Pauli, S. Marci, S. Lucæ, S. Martini, S. Nicolai, S Mariæ Magdalenæ, S. Catharinę. Omittuntur ibidem omnes Octavæ feſtorum, & conſequenter, abrogatur obſervatio ſub Præcepto. Ita haut obſcurè *Gavanto* Octavarii novi autori, & tam operoſo myſteriorum omnium Interpreti in *tom. 2. Theſauri antiquit.*, quin & ipſi *Breviario & Miſſali Romano* haut parum deperit. *Iſtius* generis ſunt tria, Joſephi, Annæ, Sylveſtri, quæ reformato catalogo Feſtorum ſub Præcepto obſervandorum inſeruntur in dictâ Bullâ Urbani; Quam multa ex hâc Bullâ κατ' ἄνθρωπον opponi poſſint, ego jam non dicam. Abundè hoc præſtitum à Cl. D. *Hoornbeeck* ad annos aliquot Collegâ noſtro conjunctiſſ. in *Examine Bullarum Vrbani de Ieſuitiſſis, de Imaginibus, de Feſtis*, anno 1653. Ultrajecti edito. Quò Lectorem remitto. Atque hactenus diſtinctiones feſtorum Papalium, quorum origines, autores, occaſiones, formas, & modos celebrandi, ſi quis in particulari noſſe cupit, is adeat ex noſtris *Hoſpinianum*, qui ſcripſit anno 1593. ſed ſecundis curis quamplurima addidit anno 1612. Eum præceſſerat anno 1584. *Mathæus Dreſſerus* Hiſtoriarum Profeſſor Lipſienſis *in tract.* cui tit. *De Feſtis & præcipuis anni partibus.* Poſt Hoſpinianum *Theodorus Thummius* Theologus Tubingenſis ſcripſit *de Feſtis Iudæorum & Chriſtianorum.* Sed exemplar libri hactenus non vidi, ut perluſtrare potuerim. Ex Pontificiis, conſulendi *Belethus* & *Durantes*, cum *Miſſali, Breviario, & Kalendario Romano*; adhæc *Vita Sanctorum Surii, Lipomani, de Natalibus*; nec non *Martyrologium Baronii, Philippi Ferrarii Catalogus*, denique *Biel, Petrus de Natalibus*, aliique *in Sermonibus de Sanctis.* Poſt omnes & ſupra omnes alios *Gavantus in Theſauro rituum*: ubi noviſſimus ſtatus & ordo Feſtorum accuratiſſimè ex *Bullis* & *arcanis SS. congregat. Deciſionibus* indicatur. *Subjicimus* quæſtiunculam. *Quæſt.* Quę ſit Dominica lætare, hoc nomine in Papatu communiter nota, & in *Kalendariis* deſignata, quę hic Ultrajecti nomine *dies Roſæ*, de dach van de Roos / vulgò nota, & non ſine aliquâ à laboribus reſpiratione, ac per deambulationes (ſi ſudum Cœlum faveret) recreatione, nuper adhuc celebrata fuit. *Reſp.* Dominica lætare dicitur, à primâ voce textus ſacri *Lætare Ieruſalem*, &c. tunc legi ſoliti. Ad quem textum alludentes, ob ſuperatam & exactam dimidiam mortificationis & jejunii quadrageſimalis partem, externam & corporalem quam recreationem ſuis conceſſerunt, ne ſcil. ſub intolerabili illo pœnitentiæ jugo fatiſcerent.

tiſcerent. Dicitur & dies Roſæ, à Roſâ aureâ quam Papa cum ſuis hoc die Romam obequitans, manu ſuâ tenet, & poſt abſolutam feſtivitatem Principi alicui dono mittit. Myſterium ejus Roſæ pandit *Durantes libr.* 6. (ubi vide), & ex Recentioribus *Cornelius à Lapide in Syracida cap.* 24. Ubi encomia Roſę ex *Joſepho Stephano in defenſione Roſarii cap.* 3. aliaque ad hiſtoriam naturalem, myſticam, hieroglyphicam, & mythologicam, tum Gentilium Poëtarum, tum legendarum Papiſticarum pertinentia recenſet, atque unà ὁν παρόδῳ de roſis Jerichuntinis philoſophatur, eas *id habere gratiæ, ut nocte natalis Domini ſeſe aperiant, poſtea ſe concludant licet ſiccæ ſint & aridæ, in teſtimonium Virginei partus, ut credere licet, ait Adrichomius in deſcriptione Terræ Sanctæ, in fonte Eliſæi.* Ibidem pag. 20. a. cum dixiſſet Mariam eſſe myſticam roſam Jericho, ſubdit: *Quocirca in Dominicâ Lætare, quæ ſub feſtum annuntiationis B. Virginis occurrere ſolet, roſa à Pontifice Romano benedicitur, tanquam lætitiæ gaudiique prænuntia* (*ut ait* Innocentius III. ſermone de hâc re) *ut inde omnes agnoſcant novam prolem & propagationis ſpiritalis ſobolem editam in Eccleſiâ, cum ſcil. ipſa puriſſima Virgo lætitiæ & exultationis florem, ornamentum humani generis, & totius orbis auctorem in ſe concepit & corporavit. Durantes lib.* 6. *cap.* 53. dicit tria illo die repræſentari, caritatem, gaudium, ſatietatem: quæ tria pariter deſignentur in proprietatibus roſæ, caritas in colore, jucunditas in odore, ſatietas in ſapore. Explicat ibidem myſterium triplicis materiæ, in hâc roſâ, auri ſcil. mulci, & balſami: *quia triplex eſt in Chriſto ſubſtantia, deitas, corpus & anima. Sed balſamo mediante muſcus auro conjungitur Deitati.* Ibidem notat cavalcadam (liceat Romano ſeu curiali idiomate de pompâ Romanâ uti) Papalem per urbem. Ibidem ſolus (alii enim à nobis citati hoc prætereunt) rationem hujus ſolemnitatis *Lætare* aperit. *Ratio*, inquit, *ſecundum literam eſt, ne fidelis populus propter quadrageſimalis obſervantiæ aſperitatem ſub continuo labore deficiat: quia quod caret alternâ requie durabile non eſt. Ideo in hâc mediânâ Dominicâ quadrageſimæ quoddam recreationis ſolatium interponit, ut anxietas temperata levius ſufferatur*: juxta illud, *Interpone tuis interdum gaudia curis.* Et hinc factum, ut ſympoſiis, cupediis, epulis Laici pariter & Clerici, præſertim Canonici, qui plerique præ jejuniis & mortificationibus, (ſcilicet) oſſa atque pellis erant, hoc die ſolenniter ſe refocillarent. *Ceremoniale Romanum lib.* 1. *ſect.* 7. *fol.* 75. *b.* & *lib.* 2. *cap.* 37. totum hoc ceremoniarum choragium deſcribit. Ubi vide. *Rupertus Tuitenſis, lib.* 4. *de divinis Officiis cap.* 2. dicit quartam Dominicam quadrageſimæ, dictam, *Lætare*, eſſe propriam quandam imaginem Paradiſi, & dicendam *ſeptuageſimam*, quia per ſeptem hebdomadas ad illam *Lætare* pervenitur, *ſexageſimam* quia per ſex, &c. hoc eſt, per ſeptem ætates mundi ad cœleſtem glo-

riam, per sex ad gratiam redemtionis nostræ pervenitur. Gavantus tom. 1. part. 4. tit. 5. pag. 235. *Dominica* lætare, *est lætitiæ: unde eo die legitur convivium à Christo celebratum*, Joh. 6. *quod est imago Paradisi. Semel & iterum dicitur*, lætatus sum in his, *&c. admissam adhibentur Dalmaticæ, quæ sunt lætitiæ (juxta rubricam Missalis, part. 1. tit. 19.* In diebus verò jejuniorum), *Et præterea, &c. in argumentum lætitiæ, Papa eo die dum fert in manibus auream rosam.* De quâ lege *Durantem lib. 6. cap. 53.*

8 Festa quomodo & quo officio quæque celebranda docet *Missale* & *Breviarium*: in quorum mysteria operosè postremis his annis inquisivit congregatio sacrorum rituum post reformationes Concilii Tridentini & Papæ Pii V. omnia passim incrustans, fingens, refingens, ut saltem aliqua probabilia, aut saltem minus horrida & absurda popello suo obtruderent. Quæ omnia prodit nobis congregationis illius Consultor *Gavantus libro* jam sæpius *cit.* Imprimis desudant circa Festorum inæqualitatem, præferentiam (ita loquar) seu præcedentiam, occurrentiam, concurrentiam, translationem, &c. Casus & controversias complures, quæ inter ipsos agitantur circa institutionem & celebrationem Festorum, more suo prolixè satis exposuit *Zvvarez*. Scrupulos, dubitationes, determinationes rituum & praxios minutim rimatur & excutit *Gavantus*: ex quo mysteria illa haurienda sunt: ne in nostris in chao istâ atomorum alicubi secundum nova & vetera jura exactè non loquentibus, calumniæ speciem cupide venentur; morę eorum qui ἀντιγραφέως principalem causam suam sentiunt desperatam. Nos quia pugnę illius tantum spectatores sumus, & memores instituti, de iis non agemus; diligens Lector facile *Gavantum* percurrere, & infinitas eorum contradictiones & vertigines annotare poterit. Porro quid ipsis sit officium divinum, & quot ejus formæ ac modi, vide supra *in Disp. de Rosariis, Litaniis, Horis Canonicis*, &c. Et quæ, qualia, quot, quanta officia singulis Festis conveniant, docet ceremoniarum Magister *Barth. Gavantus.*

9 Accedamus ad controversias capitales, quæ nobis intercedunt cum Pontificiis, *Bellarminus de Cultu Sanctorum, lib. 3. cap. 10.* facit tres. An scil. sint Festa in N. Test. An sint dicanda Sanctis. An ab Ecclesiâ possint institui. Mediam studio hic præterimus: quia alibi ventilatur, ubi *de Cultu Sanctorum.* Ut primam controversiam dextrè enodemus, status ejus constituendus est, quod fiet præmissâ explicatione vocis *Festi*, quæ notare potest 1. propriè diem solennem anniversarium à Deo institutum, qui cum singulari lætitiâ & cultu observetur ad gratias agendum Deo pro certo aliquo beneficio in populum suum collato: Ita ut elementa festum constituentia sint 1. Dies anniversarius & publicus Ecclesiæ. 2. Fe-

2. Feriatio. 3. Lætitia ſingularis, & peculiaris cultus ac gratiarum actio pro certo beneficio. 4. Significatio & repræſentatio myſteriorum, quæ illo die peracta ſunt. 5. Et hinc promanans ſanctitas illius diei præ aliis, quippe qui pars ſit divini cultus, & celebrari debeat ratione myſterii, & non tantum ratione ordinis ac politiæ Eccleſiaſticæ. Hanc feſti deſcriptionem colligimus tum ex noſtris, ut *Piſcatore in Galat.* 4. tum ex Pontificiis, ut *Bellarmino lib.* 3. *de cultu Sanctorum, cap.* 10. 11. Diem aliquem euchariſticum extraordinario ab Eccleſiâ aliquâ particulari, vel aliquibus particularibus conjunctim inſtitutum, ad gratiarum actionem pro peculiari beneficio, illi Eccleſiæ aut Civitati, aut nationi præſtito. Qualem feſtivitatem Alexandrini celebrabant propter undarum dilapſum, teſte *Zozomeno lib.* 6. *cap.* 2. & tales feſtivitates propter victoriam inſtitutas, *panegyricas* vocat *Euſebius hiſtor. lib.* 10. *c.* 9. & *de vitâ Conſtantini lib.* 3. Qui dies nihil ad alias nationes aut Eccleſias: nedùm ut perpetuam legem figant Eccleſiæ univerſali. 111. Diem, aut partem diei, & definitas horas, ſive abipſo Deo immediatè, ſive ab Eccleſiâ liberè intelligantur conſtituta ad exercitia Religionis & conventus Eccleſiaſticos. Et ſic Pontificii per Feſtum intelligunt etiam diem Dominicum, & alia definita tempora pro publicis exercitiis & conventibus: in quâ laxâ ſignificatione non pauci ex noſtris hanc vocem uſurpant. His præmiſſis dextrè formandus eſt ſtatus controverſiæ. Non diſputamus cum Pontificiis, 1. An dies Dominicus ſit obſervandus. 2. Nec an præter Dominicum Eccleſia aliqua particularis poſſit ac debeat pro commoditate ſuâ definire certa tempora conventibus agendis, & publicis exercitiis, ex. gr. horam ſextam matutinam aut veſpertinam diei Jovis aut Veneris, &c. ut omnia in domo Dei fiant decorè & ordinatè, qui tamen dies admodum impropriè dicuntur Feſti, quia quamvis habeatur lectio aut concio, populus tamen ad feriationem non tenetur. 3. Nec etiam an jejunia extraordinaria aut dies euchariſtici ab Eccleſiâ quâque particulari pro peculiaris alicujus beneficii celebratione liberè poſſint inſtitui, ita ut eo nihil præſcribat aliis Eccleſiis, aut etiam (ſiquidem ad annos aliquot, anniverſaria ſit euchariſtia) in perpetuum uſque ad finem mundi obliget Eccleſiam iſtius urbis, aut diſtrictus, aut regionis, aut nationis ad ejuſdem obſervationem, atque adeo ſibi ac poſteris ſuis libertatem adimat inſtitutum hoc mutandi aut tollendi. 4. Nec denique, quid & quantum Eccleſia aliqua tolerare poſſit ac debeat in aliâ quâcunque Eccleſiâ ſorore ſive antiquâ, ſive hodiernâ, quod tollere non poteſt; ſic ut propter quamcunque diverſitatem obſervationis dierum repudium pacis ac fraternitatis illi non mittat, cum in capitalibus theſibus hujus Diſputationis inter ſe conveniant. 5. Sed diſputatur,

tatur, an de fide sit, esse in N. T. præter diem Dominicum, alios quosdam dies festos propriè ita dictos, & modo à nobis definitos. Hoc affirmant Pontificii *Bellarminus* & *Zvvarez loc. citat.* idque juxta *Catechismum Concilii Tridentini sess. in explicatione 4. Præcepti, pag. 462.* Et hoc olim *VValdenses, VVicleffita*, & posteà *Reformati* à primâ reformatione unanimi consensu in illis oppugnârunt. Consulantur primi *Antagonistæ Papatus*, quorum aliquos *cit. Bellarminus*: imprimis *Commentatores ad Rom. 14. Galat. 4. Coloss. 2.* Statu controversiæ ita constituto, colligimus ista *Consectaria*. I. Nihil contra nos concludere argumenta Pontificiorum, pro Festis suis, quia tantum inferunt, aut diem Dominicum observandum, aut præter illum quotidie & hebdomadatim tempus constituendum ab Ecclesiâ quâque pro cœtibus & exercitiis publicis. Quod nos non negamus. II. Videri quodammodo nimis generaliter à recentioribus nonnullis, nominatim à *Balduino lib. 2. cap. 13. casu 2.* & ab *Hospiniano* multæ eruditionis & lectionis Theologo disputari pro *Reformatis* contra *Pontificios*, & contra *Petrobusianos* & *VValdenses* atque *Anabaptistas*: cum contra illos defendunt festa Christianis non esse celebranda; contra istos vero esse celebranda. Ut ergò τὸ ἀναπροφορικὸν tollatur, adhibenda erit distinctio. Certè si illam *Festi* distinctionem modo propositam adhibemus, disputatio contra Petrobusianos & Waldenses erit mera sciomachia & logomachia. Nihil enim illi negârunt quam Festa N. Test. propriè dicta, qualibus Ecclesiam onerabant, tantum non opprimebant Pontificii; quæ omnes primi Reformatores pariter negârunt. Stata tempora nullus homo ratione præditus negavit unquam, qui modo concedit conventus Ecclesiasticos, & exercitia religionis publica sive communia. Diem Dominicum religiosius multo servârunt Waldenses quam omnes Pontificii, & multi Reformati. 3. *Quod Pontificii hæreseωn Scriptores*, & ex illis *Zvvarezius* & *Bellarminus* Aërio annumerent Waldenses pariter ac Reformatos, ἀνιστορησίαν committunt, ut solent in talibus, & fidem eorum merito desideramus. Quid voluerint Waldenses, nunc satis in luce positum est per editionem *Historiæ VValdensium Ioh. Pauli Perrini*. Et per propagines eorum, Wicleffi sectatores in Angliâ, & Hussi sectatores in Bohemiâ, Poloniâ, &c. Videantur *ipsorum confessiones & constitutiones Ecclesiasticæ*. Quis sit hodiernorum Reformatorum sensus, quæ praxis, latere non potest Pontificios. Quis qualisque fuerit Aërius, & quæ ejus sententia, non est quod nunc operosè inquiramus: nihil enim ad nos. 4. *Disputationem Calvini*, & si qui illum sequuntur, aut institui imprimis pro perpetuo Sabbatho hebdomadali (quod propriè non est festum, quamvis sit dies feriatus) aut meram esse sciomachiam. Posterius

Digitized by Google

ſterius ego non facile crediderim; ergo prius verum eſt. Nam pro aliis feſtis ita dictis tam vehementer diſputare non intendit, cum ipſe eâ doctrinâ & praxi ſuâ planè ſuſtulerit. Conventus Eccleſiaſticos certis & ab Eccleſiâ quâque liberè præſtitutis temporibus (extra diem Dominicum) habendos hodiè non negant Anabaptiſtę. Quidquid de die Dominico olim ſenſerint, aut non ſenſerint, hodie ſaltem ab ejus obſervatione non abhorrent, ut conſtat ex praxi eorum. An vero plus minuſve ei tribuant, quam *Calvinus*, & qui ſunt ipſius ſententiæ; ex repetitâ ipſorum *confeſſione artic.* 9. quam anno 1624. Hermanno Faukelio ſub nomine *Nicolai Nicolai* oppoſuerunt, quodammodo liquet ſed apertius ex *V. L. defenſ. part.* 2. *pag.* 95. (citante *Cloppenburgio in Gangrenâ pag.* 297.): Ne ipſe „quidem, inquit, Decalogus expers eſt earum (umbrarum); nam diei Sab„bathi obſervationem ad umbras pertinere, teſtis eſt Paulus, *Col.* 2. In uno ſaltem ab omnibus Orthodoxis apertè diſcedunt, quod legem moralem etiam hâc in parte mutatam velint. 5. *Quod* quidam *Authores noſtri*, imprimis *recentiores* videantur laxius loqui de Feſtis (ut loquuntur) Chriſtianis & quidem anniverſariis præter diem Dominicum, illud intelligendum eſt (ſaltem quod ad pleroſque) non tam de inſtitutione ac neceſſitate, quam de tolerantiâ & *συγκαταβάσει*; de facto Hiſtoricè relato, non de Jure; de Politiâ humanâ & ordine jam recepto, non de Religione aut parte ejus recipienda; de die olim tanquam feſto, ſed nunc literaliter ac materialiter tantum obſervato ad concionem aut conciones ex conſuetudine habendas, non de feſtivitate formaliter ita dicta; de conſcientiâ alterius infirmi (ſcil., aut in bivio conſtituti, non de ipſorum propriâ. Haut aliter ac templis utuntur, e. gr. Georgio, aut Catharinæ, &c. dicatis, & illo nomine ea indigetant, ubi uſus ita obtinuit, quamvis ipſi nullam Sanctorum iſtorum, aut dedicationis conſcientiam habeant; nedum ut talia de novo inſtituant aut antiquitus inſtituta approbent, aut piè prudenterque inſtituenda judicent, aut non malint ea abolita. 6. *Hodie* ergo nobis propriè hic reſtat controverſia, cum Judæis & Pontificiis, qui volunt feſta propriè & ſtrictè dicta, & quidem anniverſaria, quæ à Sabbatho hebdomadali diſtinguuntur, eſſe celebranda: illi quidem antiqua illa Veteris Teſtamenti; iſti verò nova iis ſubſtituta. Iidem etiam dum feſta propugnant, diem Dominicum oppugnant; Judæi ſcil. quod ad totam ejus obſervationem: Pontificii quod ad moralitatem ejus ex vi immediati inſtituti & juris divini. Quos rejiciunt *Franciſcus Iunius* & *Ameſius contra Bellarminum*. Alios hâc in parte cum Pontificiis facientes, (Socinianos, Anabaptiſtas, Hierarchicos quoſdam Papizantes, nec non Lutheranos) refutârunt ipſorum Antagoniſtæ: *Socinianos, Nicol. Arnoldus contra Catechef. Racovianam.*

vianam. Anabaptistas, Cloppenb. in gangrenâ Theologiæ Anabaptisticæ primum Belgicè & anno 1645. secundis curis latinè editâ, pag. 298. *Hierarchicos* in Angliâ Papizantes, *VVilkinsonus*, & *Anonymus* vir eruditus, in *tract. Dies Dominica* supra indicato: & hi Latinè; Anglicè verò complures alii, quorum aliquos supra indicavimus. Quibus nunc adde duos eruditos in Scotiâ *Anonymos*, unum Synodi Perthanæ examinatorem, in 4. anno 1636. alterum *Autorem tract.* cui tit. *Anglico-Papisticæ ceremoniæ*, &c. anno 1637. *Lutheranos, VVendelinus Exercit.* 138. 139. ubi moralitatem ejus ex professo contra omnes Johannis Gerardi exceptiones & objectiones defendit. His nunc missis disponamus argumenta contra Pontificios.

10 1. *Primum Arg.* Quia Deus nulla instituit Festa, nec Apostoli aut Apostolica Ecclesia ulla observavit, Ergo ab Ecclesiâ non sunt observanda. *Probatur major.* Quia Festa sunt pars cultus instituti, sunt actus & partes Religionis, continent in se & promovent pietatem ac devotionem; ex sensu Scripturæ & hypothesibus adversariorum. Atqui à Deo solo instituenda essent, æque in Novo ac in Veteri Testamento, (nec ulla potest dari ratio disparitatis:) siquidem norma Religionis, pietatis, ac devotionis omnis à Deo & Verbo Dei petenda. Alibi contra Pontificios asseruerunt nostri nihil in cultu divino instituendum, nihil sanctificandum absque Verbo Dei. Vide supra *Disp. de Benedictionibus. Minor probatur*: quia in Scripturis nihil comparet de prætensis Festis, nec probare quis hactenus ausus fuit, fuisse ulla festa tempore Apostolorum cognita & observata. Quin immo fatetur id exserte ex Pontificiis *Francolinus de Horis Canonicis cap.* 84. & consentiunt reliqui omnes *Zvvarez, Bellarminus, Azorius*, &c. (nisi quod ex recentioribus unus atque alter, inter quos *Pamelius* supra *cit.*, conjicit de antiquitate Paschatis, sed ex ingenio, absque ullâ probatione) cum disputant post *Scholasticos ad 22. quæst.* 122. *a.* 4. Ecclesiæ potestati ac determinationi institutionem Festorum à Deo relictam; & annotant à quâ Ecclesiâ, aut à quo Papâ, quo tempore festa quæque instituta sint. Confer & *Durantem, Gavantum, Baronium, Annalistam*, & similes *Antiquarios, de Vitis Pontificum*, &c. & ex nostris *Hospinianum*. Repetimus ergo & in formam contrahimus argumentum nostrum. Quæ anniversaria festa à Deo non sunt instituta, ea à nobis non sunt celebranda, sed prætensa N. Test. Festa à Deo non sunt instituta, *Ergo*, &c. Consequentia majoris Probatur, *Primo*, quia Dei & Christi Legislatoris solius est instituere omnem cultum Dei; atqui Festa sunt cultus Dei. *Deinde*, quia in Vet. Test. nulla sunt celebrata, nisi quæ Lege Dei aut directione extraordinarii Prophetæ erant præscripta. 11. *Arg.* Quia

Quia Apoſtoli ea non celebrârunt, nec ullibi eorum mentionem injecerunt tanquam quæ celebrarentur, aut in poſterum celebrari poſſent. Cum tamen toties occaſio erat, ea memorandi, vel ad exceptionem & limitationem, ut *Rom.* 14. *Gal.* 4. *Coloſſ.* 2. vel ad præceptionem, *Hebr.* 13. *verſ.* 7. 2. *Petr.* 1. 15. 16. vel ad diſtinctionem. ut 1. *Corinth.* 16. potuiſſet enim dicere *aliquo ex feſtis diebus.* Valet autem conſequentia; quia ſufficerit nobis perfectiſſimum illud Eccleſiæ in his terris bene conſtitutæ, ut & devotiſſimi zeli exemplar imitari, ne prætenſa intenſæ aut extenſæ magis devotionis πολυπραγμοσύνη ſupra eam nos efferre velle videamur. Porro Apoſtolicæ Eccleſiæ ea fuiſſe ignota, conſtat *tum* ex ſacris Literis; *tum* ex antiquitatibus Eccleſiaſticis; tum ex ipſâ confeſſione Pontificiorum, de quâ ſupra. Notatu digna ſunt verba Francolini, cap. 84. *Tunc temporis, non erant celebres Chriſtianorum feſtivitates, cum Euangelium non eſſet adhuc plenè promulgatum.* Pro antiquitatibus Eccleſiaſticis, facit egregia illa diſſertatio *Socratis, Hiſtor. Eccleſ. lib.* 5. *cap.* 22. cum quâ conferatur *Nicephor. lib.* 12. *cap.* 32. Verba Socratis lectu digniſſima hic exhibemus. *Atque Apoſtolis propoſitum fuit, non ut leges de feſtis diebus celebrandis ſancirent: ſed ut rectæ vivendi rationis & pietatis nobis authores eſſent. Mihi quidem certe videtur, ſicut aliæ res multæ in locis quibuſque ex more quodam introductæ fuerunt: ita feſtum Paſchatis ex quâdam conſuetudine apud ſingulos populos obſervationem privatam habuiſſe, propterea quòd nemo de Apoſtolis legem de eo, ut dixi, cuiquam edidit. Et quòd ex conſuetudine potius, quam ex lege ab antiquis temporibus obſervari cœptum ſit, rerum eventa perſpicuè declarant.* 111. *Argum.* Quia repugnant expreſſè verbo Dei. *Rom.* 14. *v.* 5. 6. *Galat.* 4. 10. *Coloſſ.* 2. 16. Ad quod validiſſimum argumentum allatum à primis reformationis Doctoribus ſic excipiunt Pontificii *Bellarminus loc. cit.* & *Cornelius à Lapide Commentar. in Rom.* 14. & *Galat.* 4. hic agi de Feſtis Judæorum, non verò Chriſtianorum. Nos ſic replicamus, 1. Apoſtolus *Roman.* 14. agit in genere de dierum diſcretione, ſive ſit formaliter Judaica, ſive analogica, & ad imitationem Judæorum: haut aliter ac diſcrimen ciborum ibidem condemnat, quod quidem aliquâ fieret religione & conſcientiâ, etiamſi non eſſet formaliter Judaicum. Nam ſi Judaico diſcrimine à Deo olim immediatè ſancito non debet gravari Eccleſia Chriſtiana, multo minus diſcrimine ex hominum voluntate introducto. 2. Deberet oſtendi egenis illis rudimentis Judæorum ſubſtituta eſſe aut ſubſtituenda alia; ſive plura, ſive pauciora, ſive graviora ſive leviora; juxta illud Bellarmini loc. cit. *Non eſt ſublata ſed mutata ſignificatio & diſcretio dierum.* Hoc ubi probatum fuerit, utique recipienda ſunt. 3. Quod ſi exceptione hâc ritè confirmetur prætenſa ſubſtitutio & mutatio

in negotio Festorum, utique idem valebit in reliquis ceremoniis, ex. gr. incenso, candelis, jejuniis anniversariis, aquâ lustrali, &c. (quod etiam volunt Pontificii) immo & per eandem consequentiam, in circumcisione, aspersione sanguinis, in Sabbatho, in Neomeniis, &c. (quod non admittunt.) Atque adeò non poterit quis in iis dici Judaizare: quia semper parata erit exceptio, alio modo, aliis ritibus, alio fine illa observari, quam à Judæis. 4. Si valeat hæc exceptio, manet tamen hoc absurdum: Ecclesiam Christianam quod ad Festa (& consequenter quod ad alias ceremonias) posse onerari graviori jugo, quam erat ipsum Judaicum. Nam omissis solennitatibus Sanctorum, ipsa quæ dicuntur Dei & Christi Festa anniversaria (quibus homines ultra, immo & contra quartum Præceptum feriari coguntur) Judaica longè superant. Hæc enim in universum erant quinque, (ubi pauculi dies feriati) illa vero sunt, Incarnationis, Cœnæ Christi, Palmarum, Passionis & Sepulturæ, Resurrectionis, Ascensionis, Missionis Spiritus Sancti, Trinitatis, Nativitatis, Circumcisionis, Baptismi & adventus Magorum seu Epiphaniæ, Præsentationis, Corporis Christi, conceptionis Mariæ, item Assumptionis, Petri ad Cathedram, &c. cum encæniis, vigiliis, octavis, festis Patronorum localium. Urbanus VIII. anno 1642. numerum imminuturus ad 33. redegit; cum anteà essent 40. sub Præcepto observanda; præter octavas. Ab iis enim & 10. Festis subditos suos liberavit; non prohibens tamen ea celebrare volentibus; & vicissim tria de novo addidit; uti supra indicavimus: ita ut maneant 33. Ad quemcunque numerum ea redigantur non erunt pauciora Festis Veteris Testamenti. Nam si quis dicat, non ita multa fore, si tantum illa Festa servarentur, quæ apotelesma Christi Mediatoris, aut insigne factum commemorent; jam infero æquè instituenda esse festa Baptismi, Cœnæ, præsentationis, disputationis in Templo, ac circumcisionis; Mortis, ac resurrectionis; Conceptionis, ac nativitatis; Transfigurationis in monte, & Insufflationis in Apostolos, *Ioh.* 20., ac Pentecostes; Tentationis in horto, Fugæ in Ægyptum, Tentationis in deserto, æquè ac sepulturę, aut mortis; aliorum denique miraculorum ac memorabilium, ut cibationis per quinque & septem panes, emissionis 70. Discipulorum, sanationis hæmorrhoolæ, paralytici, &c. suscitationis filiæ Jairi, Lazari, &c. Nam nulla divina beneficia absque gratâ commemoratione dimittenda juxta illud *Psal.* 103. 2. & in omnibus Dei operibus, imprimis solenni die, gaudendum, *Psal.* 92. *vers.* . IV. *Arg.* Quorum finis nullus est, illa etiam nulla sunt, sed Festorum Novi Testamenti (quæ prętendunt) finis nullus est, *Ergo.* Majoris consequentia valet, quia in talibus relationibus finis dat esse rei, & est quasi forma. Mi-

nor

nor probatur. Quia finis esset mystica talis aut talis beneficii divini significatio ac repræsentatio, & cum peculiari gaudio, gratiarum actione commemoratio, idque per peculiarem cultus & officii divini modum illi solennitati affixum. Quę omnia concedit *Bellarminus*, & demonstrat tota praxis Ecclesiæ Romanæ. Verba Bellarmini sunt proposit. secunda: *Festa Christianorum non solum ratione ordinis & politiæ, sed etiam ratione mysterii celebrantur, suntque dies Festi vere alijs sanctiores, sacratiores, & pars quædam divini cultus.* Tantum hanc distinctionem relinquunt inter Judaica & Christiana Festa. 1. Quod illa essent ex immediatâ institutione Dei, hæc verò ex determinatione Ecclesiæ. 2. Quod illa significationem & solennem commemorationem haberent primario bonorum futurorum tanquam typi & umbræ, hæc verò bonorum præteritorum. *Nostrorum*, ait Bellarminus, *finis primarius est agnoscere Dei beneficia, propter quæ festa singula instituta sunt.* 3. Quod illa cultu & officio ceremoniali celebrarentur, hæc verò alio, constante ex peculiaribus scil. hymnis, lectionibus, concionibus, &c. De quorum appropriatione *Gavantus per totum.* 4. Quod in illis summa Præcepti esset non operari corporaliter; in his verò potissima Præcepti pars est interesse divino sacrificio: *vacare autem ab opere corporali, nobis præcipitur solum, ne distrahamur à Dei laudibus.* Bellarminus ibid. Sed nos tam facile omnem illam mysticam significationem rejicimus ac à Pontificiis sine probatione adfertur. Insuper ex superabundanti rationes illas opponimus. 1. Quia dies non significat & repræsentat mysteria, sed commemoratio illo die institutâ. Est ratio *Fr. Iunii Animadvers. ad Bellarminum cap. cit. num.* 28. 2. Quia Commemoratio ex. gr. conceptionis Christi, Baptismi seu Epiphaniæ, Præsentationis, Passionis illo aut illo die facta per lectionem Scripturę, concionem, orationes, &c. non est illi diei magis adstricta quam alteri, nec dies ille ad talem commemorationem magis sanctificatus est aut sanctificari potest, quam ad commemorationem cujuscunque alterius mysterii. 3. Quia si opus sacrum in die suo (ut loquuntur) peculiariter esset peragendum, tum esset Judaicum aut saltem semi-Judaicum discrimen dierum, per relativam sanctitatem: quomodo discrimen est inter aquam Baptismi & aliam aquam ex relativâ sanctitate, quia est sacrum signum. Atqui tale discrimen dierum ex mysticâ significatione & repræsentatione talis aut talis beneficii non est fingendum absque verbo mandati & promissionis divinæ: alioquin tot Sacramenta & mystica Sacramentalia quotidie fingerentur, quot folia cadunt in Autumno. 4. Ut discrimen ciborum damnatur ab Apostolo, ita & dierum: & sicut illud propter significationem non debet introduci, sic nec istud. Est ratio *Calvini lib. 2. Instit.*

ſtitut. cap. 8. Cui *Bellarminus* nihil aliud quam coccyſmos ſuos reponit: *In Eccleſiâ non eſſe eandem rationem ciborum & feſtorum; nam ciborum delectus non eſt ab Eccleſiâ inductus propter ſignificationem, dies autem Feſti inſtituti ſunt ob ſignificationem, non quidem talem, qualis erat Judæorum, ſed aliam & diverſam.* Factum refert, ſed jus non oſtendit. Dicat ex Scripturis quo jure Eccleſia magis ſeparat & conſecrat diem aliquem ad ſignificationem & commemorationem talis Myſterii fidei aut beneficii divini, e. gr. diem Paſſionis, quam cibum aliquem, præter panem & vinum ſcil. à Chriſto ad commemorationem paſſionis & mortis inſtitutum. v. *Argum.* Quia Feſta ideo dicuntur inſtituta & potiſſimum obſervanda, ut non communi ratione una cum aliis quibuſcunque diebus, ſed peculiari quâdam grata commemoratio in iis fieret, e. gr. Myſterii incarnationis ſeu conceptionis Chriſti, Epiphaniæ ſeu Baptiſmi Chriſti & adventus Magorum, Mortis & Sepulturę, circumciſionis Chriſti, ad hæc Cœnæ Chriſti, item Martyrii Jacobi, Stephani, &c. tanquam operis diei iſtius in die ſuo: Immo quia ex Pontificiorum ſenſu ea inſtituta ſunt ad ſignificationem & repræſentationem Myſteriorum, & ut ſint partes cultus divini. Atqui dies *tum* beneficiorum ac myſteriorum Chriſti, *tum* conceptionis, purificationis, &c. Mariæ; *tum* Martyrii Sanctorum, &c. plerique ignoti & incerti ſunt, atque hoc reſpectu mendacia ſunt feſta illa ac doctores mendacii, non minus ac Papiſticæ imagines. Nam conciones ac Poſtillæ tunc ſonant illud: *hodie*; & populus putat illo ipſo die hæc geſta eſſe. Interim doctores inter illos fatentur plurimos natales Sanctorum in illos dies non incidiſſe, aut ſaltem ignotos eſſe. Oſtendimus etiam incertitudinem illam in die Nativitatis Chriſti, *Diſp. de Tempore Nativitatis part. poſter. theſi* 8. In Paſchatis celebrationem quanta caligo & confuſio olim incubuerit, docet *Hiſtoria Eccleſiaſtica*, & ex eâ *Baronius Annaliſta ad annum* 198. cum caſtigatoribus ſuis *Pleſſæo* & *Riveto in Myſterio Iniquitatis*, & *Zuarez cap.* 6. Nec potuit inutilis ille labor Concilii Niceni in fabricando canone Paſchali incertitudini & confuſioni huic ita occurrere, ut non in multo pejores labyrinthos inciderint poſteri. Jeſuita *Petavius in Rationar. Temporum part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 1. notat ambiguum Paſcha obſervatum anno 577. in Galliis 14. Kal. Majas, in Hiſpaniis 12. Kal. Apriles. Similis confuſio incidit anno 590. Videatur *Gregor. Turonenſis libr.* 5. *cap.* 17. 25. & *lib.* 10. *cap.* 20. 23. 24. Idem judicandum eſt de reformatione Kalendarii Gregorianâ, de quâ ſepoſitis nunc diſputationibus adverſariorum iſtius Kalendarii, ſuffecerit notâſſe confeſſionem Jeſuitæ *Clavii*, qui dum propugnat Kalendarium Gregorianum, concedit computationem Eccleſiaſticam non correſpondere exactè circulationibus

Cœli;

Digitized by Google

Cœli, quia hæc res non Mathematicè ſed moraliter penſanda eſt. Hinc *Zvvarez cap. cit.* diſtinguit æquinoctium in naturale & Eccleſiaſticum. Ita Deus videtur confudiſſe computum, ut vanitatem Feſtorum oſtenderet. Breviter repetimus argumentum: Omne Feſtum habet duo, certam ſcil. annotationem temporis, quo res geſta eſt, cujus occaſione Feſtum inſtituitur, & certum computum: Atqui dicta N. Teſt. Feſta neutrum habent. *Ergo.* VI. *Argum.* ex noxiis effectis. Quia plus ſuperſtitionis quam devotionis, ſecum trahunt, ſyncretiſmum cum Gentilibus & Judæis ſapiunt, ſaltem ſpeciem mali habent, onerant Eccleſiam inutilibus perplexitatibus, ſcrupulis, diſſidiis & contentionibus, quibus exercitia & profectus ſpiritualis devotionis impeditur. Juſta querela *Socratis* apud illum legatur *loc. cit.* & aliorum apud *Euſebium lib. 5. cap. 22. 23.* Ex recentioribus in medio Papatu Lalemantius Medicus Æduus tract. de anni ratione pag. 83. graviter conqueritur: *dum de lanâ caprinâ, de celebritate Paſchæ diſceptatum fuit, interim Pontifices idololatriam quovis Judaiſmo multis partibus perniciofiorem, &c. è medio Paganiſmo irrepere in Chriſtianiſmum ac radices agere ſiviſſe: ingeniaque ſua non in conſervandâ Euangelii puritate, ſed in ſtatuendis novis ritibus & injungendis oneribus, &c. exercuiſſe.* Porro quam operoſis & difficilibus nugis, ſcrupulis & labyrintheis circulationibus circa tot Feſtorum celebrationem diſtrahantur animi tam Clericorum quam Laicorum, ex uno *Gavanto* noſce: Hinc eſt quod de Feſtorum onere in ipſis Papatus tenebris conqueſti ſint celebres Doctores ante & poſt tempora reformationis *Pothon Prumienſium* presbyter *in tract. de Statu domus Dei* anno 1102. *Petrus de Aliaco in libro de Reformatione Eccleſiæ* nomine Imperatoris Sigiſmundi Concilio Conſtantienſi exhibito, anno 1416. *Polydorus Virgilius de Inventoribus Rerum libr. 6. cap. 8. Carolus V. in centum Gravaminibus anno 1522. in comitiis Norimbergæ Legato Papali oblatis cap. 37. Eraſmus annotat. in Matth. 11. 30. Laurentius Campegius* Cardinalis *in Decreto de tollendis Abuſibus*, edito Ratisbonæ anno 1524. Nec diffiteri hoc potuiſſe Concilium Tridentinum argumento eſt tam tenuis & confuſa Feſtorum mentio ibi facta: Seſſ. 25. de Reformat. cap. 21. *Vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, ut dierum Feſtorum devota & religioſa celebratio.* Hoc totum. Ubi hic definitio controverſiarum, & anathemata in doctrinam oppoſitam? VII. *Argum.* Quia nova & poſteriora; & quo ſæcula ſequiora atque à primo illo Apoſtolico magis recedentia, eo majori Feſtorum copiâ inundata ſunt. Videant Studioſi *Hoſpinianum de Feſtis*, (ubi hanc novitatem demonſtratam videbit) aut *Chemnitii examen Concilii Tridentini*, & conferant datâ occaſione *Baronium*, *Zvvarezium*,

um, Gavantum, &c. jam ſæpe *citatos.* Speciminis cauſa detraximus vetuſtatem Feſto nativitatis Chriſti in *Diſput. de Tempore Nativitatis part. prioris, theſi* 9. & *part.* 2. *theſi* 3. adeò ut rectè (omiſſis nunc Autoribus ibidem citatis) cum *Chemnitio contra Concilium Tridentinum, part.* 4. *de Feſtis, pag.* 262. concludere liceat: *Anniverſarium diem natalis Chriſti celebratum fuiſſe, apud vetuſtiſſimos non legitur.* Et primos, qui ejus meminerint, fuiſſe *Chryſoſtomum, Nazianzenum, Baſilium. Ibid.* poſt quem *Perkinſus in Problemat.* addit *Theophilum. Feſtum circumciſionis per mille annos à Chriſto ignotum fuit in Eccleſiâ.* Perkinſ. ibid. Natalibus Martyrum vetuſtatem negat *Caſaubonus Exercit.* 1. *Sect.* 25. Quo tempore ex memoriis Martyrum facta ſint feſta Sanctis dicata, oſtendunt *Theologi* modo *cit.* VIII. *Argum. Quia* prima origo eorum partim ab ignorantiâ & πανδημίᾳ plebis, partim (ut molliſſime loquamur) à privato zelo quorundam Paſtorum: non verò à primis Conciliis, ſive univerſalibus, ſive particularibus, aut ex communi ſententiâ præſtantium aliquot Eccleſiarum. Hoc enim ſi fuiſſet, origo eorum tam ἄδηλος aut incerta non eſſet. Cauſa procatarctica originis, fuerunt feſta Gentilium: quo nomine deberent maximè ſuſpecta eſſe. Nam cum fingerent imprudentes illi ſe fugere ab omni ſpecie Judaiſmi, tamen volentes ſpeciem Gentiliſmi ſive eandem ſive interpolatam mutuati aut imitati ſunt, non tantum in hâc feſtivali, ſed ex in ſexcentis aliis obſervationibus: Quod Pontificii paſſim fatentur, inter alios *Baronius ad annum* 58. *num.* 77. 99. 100. & *ad annum* 44. *num.* 86. 87. De particularibus feſtis hoc oſtendit *Hoſpinianus.* Vide infra *Appendicem §.* 1. IX. *Argum.* ad hominem. Feſti dies debent celebriori cultu peragi, quia Deus reddidit eos celebriores cum grandia in iis inciderint divina myſteria. Sic *Baronius anno* 58. *num.* 85. ad objectum locum *Roman.* 14. defendit diſtinctionem dierum inter Chriſtianos. Jam verò in omnes alios dies nullo Feſto characterizatos non minus inciderunt divina myſteria, quam ex. grat. in Benedicti Abbatis, Ivonis, Antonini, Bonaventuræ, Ludovici Regis Franciæ, Antonii de Padua & ſimilium confeſſorum; & Agathæ, Prudentianæ, Petronellę, &c. Virginum; Monicæ, Brigittæ, Viduarum, Barnabę Apoſtoli; Georgii, Catharinæ, ſeptem dormientium, Martyrum: ergo omnes dies per totum annum deberent eſſe Feſti, quod abſurdum. *Deinde,* Explicent Pontificii, quæ & quomodo grandia myſteria inciderint in feſtum Trinitatis, corporis Chriſti, omnium Sanctorum, omnium fidelium defunctorum, Dedicationis baſilicarum Salvatoris, Petri & Pauli; Lanceæ & Clavorum, &c. Applicet Baronius hic ſimilitudinem ſuam: *Sicut de campis accidit, qui omnes æque ſunt terra, illa tamen nobilior habetur cæteris, in*

qua

Digitized by Google

quâ magis egregia sunt fata semina, vel plantata arbores: quamobrem certi dies his muneribus divinitus illustrati, celebriori cultu peragi debuerunt. Denique multi dies Festi ita dicti essent abolendi: quia nullus potest esse certus cultus Dei absque scientiâ, & certitudine fidei. Sed characterizatio, ex. gr. diei conceptionis Mariæ, Septem dormientium, Georgii, Christophori, Ursulæ, &c. aut falsa est, aut saltem nullâ fide, ne Romanâ quidem hactenus definita. Vide *Commentarium Gavanti ad Breviarium* & *notas Baronii ad Martyrologium*, & *Bullam Vrbani VIII.* anno 1642. quâ Festum conceptionis Mariæ cum aliis novem expungit ex albo Festorum generalium sub Præcepto. Itaque cultui & religioni festivali Papistarum applicamus illud Johan. 4. *Vos adoratis, quod nescitis.* x. *Argum.* ad hominem. Alex. III. in c. Quoniam, de Feriis: ait Festum Trinitatis Romæ non celebrari, *cum singulis diebus gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, & similia dicantur ad laudem pertinentia Trinitatis.* Quæ ratio omnia festa evertit. In omni enim cultu Christianorum, (qui precibus, hymnis, concionibus, Sacramentorum administratione constat) commemoratio fieri debet Christi concepti, nati ex Virgine, crucifixi, præsentati in Templo, transfigurati, &c. ergo non sunt Festa conceptionis, nativitatis, mortis, præsentationis, transfigurationis, Epiphaniæ, &c. constituenda, quasi dies illi peculiariter à Deo signati essent mysteriis & à nobis signandi mysticâ mysteriorum illorum significatione, commemoratione, & pro iis honore, gratiarum actione, & peculiari cultu. Jam verò si conceptio, nativitas, mors Christi quotidie, (imprimis die Dominico & in publico cultu) nobis memoranda non constituunt Festa; multo minus natales Sanctorum, ut eos memoremus: omni enim occasione Deus est laudandus in Sanctis, & semper nobis honorandi sunt propter imitationem. Atque hæc argumenta nostra. Disputationes contra particularium Festorum falsitatem & superstitionem non persequimur. Consulendi *Hospinianus, aliique Scriptores de Festis.*

Restant nunc objectiones adversariorum ex *Bellarmino* & *Baronio loc. cit.* II quæ indicatæ solum, satis superque indicant desperatam causam Papatus. *Argum.* I. A die Dominico, quem Reformati etiam celebrent in memoriam resurrectionis *Calvin. lib.* 2. *cap.* 8, ergo festa non tantum ratione ordinis celebrantur, sed ratione mysticæ significationis. *Resp.* I. A Sabbatho ordinario hebdomadali, ad festa anniversaria, nulla est consequentia. 2. Mysticam ejus significationem, si quis statuat, is explicet ac probet. II. *Argum.* Dies Festi Patribus dicuntur Sancti, religiosi, & mystici, &c. *Ergo.* Et citat. *Ambrosium, Leonem.* Plura ex Patribus congerit *Baronius ad annum* 58. & *Baylius in Catechesi quæst.* 16. *Resp.* Vide

Rivetum in Cathol. Orthodox. ubi respondet ad loca Patrum à *Baillio* objecta. Et confer *Problema Cathol. Perkinsi*, *Hospinianum cap.* 2.3. III. *Argum.* Si solum ratione ordinis dies distinguerentur, omnes essent æquales, &c. & una ratio celebritatis omnium. Atqui hoc falsum. Quia *Leo* & *Nazianzenus* Pascha vocant festum festorum, &c. *Resp.* Ex hyperbolicâ amplificatione & rhetoricatione non fit demonstratio Theologicâ. IV. *Argum.* Ratione ductâ ex Scripturâ. Observatio festorum *Exod.* 20. ad cultum Dei pertinet, & est illud Præceptum quodammodo naturale, *Ergo* etiam nos debemus habere aliquos dies, quorum observatio ad cultum Dei pertineat, &c. licet enim determinatio hujus aut illius diei sit facta ab hominibus, tamen ipsa substantia imperata est à Deo in primâ tabulâ. *Resp.* Valeret probatio, ad Sabbathum hebdomadale constituendum: sed non ad festa anniversaria. V. *Argum.* Christus nascens consecravit præsepe, moriens crucem, resurgens tumulum; cur non tempus, id est, dies illos, quibus natus, passus, &c. Præterea Templa & Altaria dicuntur domus Dei & loca sancta, quia Deo sacrata sunt, cur non etiam sancti erunt dies, qui cultui divino sacrati sunt. *Resp.* Crucem, claves, vincula non magis sacravit, quam labia proditorum, manus impiorum latronum, phlegmata nebulonum, &c. Confer supra *Disp. de Cultu Crucis.* VI. *Argum.* Probatur esse Festa, hoc est, dies ratione mysterii celebrandos; quia alioquin tollendi essent dies natalis, passionis, resurrectionis, ascensionis, Pentecostes. Atqui eos observant ipsi adversarii, Waldenses scil. Wiclefistæ, Lutherani, Calviniani. *Resp.* 1. Negatur nostros servare Festa; prout *Bellarminus* ea describit, & pro iis disputat. Et oportuisset esse memorem eorum, quæ paulo ante dixerat: *Lutherani & Calvinistæ dies Festos ita admittunt, ac si non admitterent. Serm.* 10. *tit.* 2. *Fitz Simon in Ministrorum Britannomachiâ, lib.* 1. *cap.* 4 & *lib.* 2. *cap.* 7. Puritanis attribuit, quod festa omnia abrogari, & solum Sabbathum sanctificari velint. Per Puritanos autem intelligi Reformatos, *ex toto ipsius tractatu* apparet: & quamcunque differentiam inter Puritanos & Calvinistas extra Angliam degentes nugatoriè in peristaticis regiminis fingat, *lib.* 2. *cap.* 8. *pag.* 243. nullam tamen attingit in doctrinâ de Festis. 2. Admittunt diem Dominicum; constituunt etiam pro libertate suâ extra Dominicum certa tempora Concionum; sed nulla habent Festa propriè dicta. Ut reformationis nostrę Doctores contra Pontificios perpetuo contenderunt: *Marloratus in Colossens.* 2. *Calvinus in Institut.* & *in Epistolis.* Zadeel contra Burdegalenses articulos abjurationis, artic. 49. istis abjurationis verbis: *Confiteor Sabbathum aut Festum, jejunium & matrimonium esse juris divini*, reponit hæc sequentia: *Sabbathum ita est juris divini*

Digitized by Google

vini, ut magnâ ex parte ad ceremonias legis pertineat: quarum ſubſtantia nobis in Chriſto remanſit. Itaque temporibus Apoſtolicis dies ille mutatus fuit in diem proximè ſequentem, qui dies eſt Dominicus, ut ex eo manifeſtum eſt, quod Iohannes in Apocal. *(cap. 1.) commemorat. Paulus ad* Coloſſ. 2. *ne quis vos damnet, &c. Quod tamen minimè prohibet, quo minus ordinis Eccleſiaſtici cauſâ, certi quidam dies conſtituantur, audiendo verbo Dei, habendis precibus, &c. dummodo nullum inde imponatur jugum conſcientiis, & à ceremoniis ac ſuperſtitione caveatur.* In Germaniâ (ubi alioquin omnia dierum iſtorum veſtigia abolita non ſunt) candidiſſimè Piſcator in Galat. 4. *Quum dies Feſti in N. T. abrogati ſint, &c. ſequitur impropriè hodie à nonnullis appellari feſtum Nativitatis Chriſti, Paſcha, Pentecoſtes, &c. Etenim feſta omnia abrogata ſunt,* &c. *Feſtum propriè loquendo eſt publica cerimonia à Deo mandata, ut certo anni tempore cum ſingulari lætitiâ obeatur ad gratias agendum Deo pro certo aliquo beneficio, &c. Atqui tale mandatum in N. T. nullum habemus.* 3. Ne quidem illis diebus ubique conciones & Eccleſiaſticos cœtus habendos putârunt. Ut in Eccleſiâ Genevenſi, ubi ante adventum Calvini abrogati erant dies Nativitatis, Aſcenſionis, &c. Deinde ἀθρόως reſtituti cum eſſent, rurſum abrogati ſunt poſt reditum Calvini. Et ſic ibi hoc accidiſſe *non moleſtè ferre ſe dicit* Calvinus epiſt. ad Hallerum. Audiamus ipſum Calvinum epiſtol. ad Hallerum anno 1551. 4. Non. Januar. *Cæterum cum Feſti dies hic abrogati graviter ex veſtris quoſdam offenderint.* Et paulò poſt: *Priuſquam urbem unquam ingrederer, nulla prorſus erant feriæ præter diem Dominicum. Quæ apud vos celebrantur, eodem plebiſcito accepta ſunt, quo ego & Farellus fuimus expulſi: idque improborum violentiâ extortum magis fuit, quam legitimo ordine decretum.* Ibidem: *In hâc tota Provinciâ abolitis fuerant dies Feſti.* Ibidem refert cum ex quodam contendente pro quatuor Feſtis ſciſcitatus fuiſſet, *quo jure circumciſio plus haberet honoris, quam mors Chriſti,* eum *obmuteſcere coactum fuiſſe.* Ibidem: *Nec tamen eſt, cur homines adeo exaſperentur, ſi libertate noſtrâ, ut Eccleſia ædificatio poſtulat, utimur.* In Epiſtol. proximè ſequenti ad miniſtrum Burenſem: *Fortaſſis res una fabulæ* (de abrogato die Dominico) *materiam præbuit; quod feſtus dies, qui Chriſti natali dicatus erat, in proximum diem Dominicum translatus eſt.* Paulo poſt: *Antequam urbem hanc primo adventu ingreſſus eſſem, abrogati erant dies feſti omnes, præter Dominicum. Farello & Viretо hoc utile viſum fuerat. Ego receptæ conſuetudini acquievi.* Unde conſtat, non tantum Farellum & Viretum, primos Reformatores Eccleſiæ Genevenſis idem ſenſiſſe cum Calvino, ſed & conſilio ſuo ipſam abrogationem procuraſſe, atque ipſi præiviſſe. Pergit in eâdem Epiſtolâ Calvinus: *Eandem quoque rationem nova hæc Bernatium Provincia ſecuta initio fuerat. Sur-*

rexit N., *nec minus tumultuoſe pro diebus feſtis, quam olim Victor Romanus pro ſuo Paſchate pugnavit.* Et poſt: *Diſſimulare non poteram, præpoſterè celebrari Chriſti circumciſionem, præterito mortis die: id inſcitè ac perperam ab indoctis hominibus fabricatum eſſe.* Et poſtea: *Nec vero hæc ſola fuit Eccleſia, quæ nullas præterquam diei ſeptimæ ferias retinuerit. Argentorati enim idem olim inſtitutum fuerat.* Idem in Epiſtolâ ad Menſonem Poppium an. 1559. *Optandum quidem eſt, ut præter diem Dominicum pauci retineantur dies Feſti: nam ut tollantur è medio ſuperſtitionum reliquiæ, ſemper ad hoc vitium plus æquo propenſi erunt homines.* Hodie autem major pars feriis Papatum fovere appetit. *Ut tamen obviam eatur diſſidiis, cavendum eſt ne quiſque proprio arbitrio ferias abrogans æmulationem accendat. Sed qui malum hoc* (N. B.) *ſanatum cupiunt, ſtudeant in eundem conſenſum fratres ſuos adducere. Hoc ſi impetrari non poterit, ſinguli quoad citra tumultum fieri poterit, paulatim ex ſuperv acuo numero reſcindant, quas videbunt magis eſſe noxias, quo facilius ſibi concilient populi ſuffragia.* Eccleſiæ in Scotiâ, umbram dierum iſtorum nec in Theoriâ, nec in Praxi agnoverunt, ante annum 1618. Nunc quid ſentiant, & quid ac quomodo tolerent aut non tolerent, diſcat Lector ex *tract.* cui titulus *Altare Damaſcenum*, & ex duobus aliis vulgari linguâ editis, cui tit. *Synagma Perthanum* anno 1619. & altero 1636. tit. *Reexaminatio quinquarticulorum conventus Perthani*, anno 1618. Et in *Diſputatione adverſus ceremonias Eccleſiæ Scoticæ obtruſas, &c.* anno 1637. Denique ex *Hiſtoriâ rerum anno* 1639. 1640. *&c. in Scotiâ geſtarum.* Ibi ergo dictis Feſtis, aliiſque infeliciter intruſis, per publicam Synodum abrogatis, accedente Regis Caroli & Parlamenti approbatione, ad priorem ſimplicitatem omnia revocata ſunt. In primitivis Eccleſiis reformatis Belgii nulla vel minima ſpecies eorum comparuit. Ab ipſo nomine *Feſti* abſtinebant, cum verba Catecheſios Palatinæ quæſt. 1. 3. *tum præcipuè feſtis diebus*, ita verterent: Inſonderheyt op den Sabbath dach des Heeren. Ut omnes dies præter Dominicum excluderent. In *Conſtitutionibus Eccleſiaſticis Dordraci, anno* 1574. *artic.* 53. ſtatutum eſt ut contentæ eſſent Eccleſiæ, obſervatione diei Dominici; & Dominicis ante aut poſt natalem Chriſti conſuetæ materiæ pro concione tractarentur, atque ita populus de abolitione hujus Feſti admoneretur. In Conſtitutionibus Dordraci, anno 1578. artic. 7. *Optandum eſſet libertatem ſex diebus operandi à Deo conceſſam in Eccleſiis retineri, & ſolum diem Dominicum feriatum eſſe. Sed cum authoritate Magiſtratus* (N. B.) *nonnulli alii Feſti dies obſerventur, Nativitatis ſcil. feria ſecunda Paſcha & Pentecoſtes; & alicubi Aſcenſionis ac Kalendarum Ianuarii, operam dabunt miniſtri Verbi ut Concionibus (quibus ſpecialiter de Nativitate, reſurrectione Chriſti, miſſione Spiritus Sancti, & ſimilibus*

milibus filei articulis populum erudient) inutilem & noxiam feriationem seu otium in sanctum & utile exercitium commutent. Idem facient Ministri in civitatibus, ubi plures Festi dies autoritate Magistratus servantur. Interim annitentur omnes Ecclesiæ, ut consueta Festorum omnium observatio (excepto die nativitatis) &c. quantum fieri potest, quam commodissimè aboleatur. Eandem fuisse & sententiam & praxin Ecclesiarum in Galliâ, constat ex *Calvini Institut.* collatis cum *Epistol.* jam *cit.* Accedat *Beza Homil.* 18. *in Passionem, pag.* 431. Sed ita tamen decisa quæstio fuit (in Concil. Niceno) &c. „ ut istius mali radix, superstitiosa quædam videlicet Festi, quod Pascha„ tis vocant, celebrandi necessitas minimè fuerit abolita. Quis enim e„ orum, qui quibus in rebus sit verus positus Christianismus, ex iis quæ „ diserte scribit Apostolus, *Coloss.* 3. 16. intelligunt, verum esse, ac ne „ verisimile quidem sibi persuaderi patiatur, à Christianis fuisse, præter„ tim Apostolorum temporibus, memoriam resurrectionis Domini non „ minus quàm ejus Nativitatis & Ascensionis. Sanctique Spiritus missi„ onis, sic observatam, ut aliquam temporum & dierum distinctionem „ in Ecclesiam Christianam reveherent, & Lunæ cursum observari vel„ lent, sicut olim Pascha Judæis erat constitutum? Ajo igitur liberè „ quod sentio, nempe sicut Dominus Paschatis diem illum ipsum solen„ nem esse voluit Judæis quo sunt ex Ægypto educti, nullâ habitâ ratio„ ne in quemcunque septimanæ diem incidisset, ita quum Christianorum „ Pascha non alium in finem institutum fuerit, quàm ad memoriam Do„ mini celebrandam, longè futurum fuisse & fore adhuc consultius & ab „ omni superstitione remotius, si ab illo ipso die recurrente quo resurre„ xit non recedatur, sive in Dominicum, sive in alium diem incidat, sive „ Plenilunium, sive Novilunium sit, quod in Natalis Domini die Festo „ factum adhuc fuisse videmus, non observatis diebus, nec Lunæ habitâ „ ratione: aut sanè ad multarum feriarum effugiendum concursum, quę „ & superstitionis plenæ sunt, & publicis commodis incommodæ, ejus„ modi Festi dies in proximum quemque diem Dominicum rejiciantur, „ ut hâc ratione nec Lunatica festa, nec Lunaticum Christianismum ha„ beremus: quod de reliquis etiam omnibus annuis diebus festis, qui„ bus celebris alicujus facti Christi Domini nostri memoria retinetur, „ dictum velim, habita nihilominus locorum, temporum & personarum „ quantam ad ædificationem adhiberi par est, ratione. Danæus Ethicæ Christianæ lib. 2. cap. 10. pag. 159. *Christo vero ipsi veteres dies quosdam sacrárunt, & dedicárunt, cujus & Natalem diem, & Epiphaniæ, & Resurrectionis, & Ascensionis diem coluerunt, fidei confirmandæ, reique gestæ testificandæ gratiâ,* &c. *Et quanquam Christus est hodie & heri,* Hebr. 13. 8. &

ejus mortis, Ascensionis memoria quotidie nobis ob oculos versari debet, tamen ob circumstantiam temporis Patres, &c. quod illis res esset cum Ethnicis, &c. Nobis hodie eosdem dies observare nihil necesse est, &c. Itaque neque dies illos colere aut observare necesse est, aut etiam operæ pretium, &c. apparet quanta superstitio postea inducta sit, & multitudo istorum dierum festorum, ut omnino tollis satius sit. Amesius in Bellarmino Enervato ad lib. 3. de cultu Sanctorum, ad objectionem Bellarmini, *alioquin tollendi essent solennes dies Natalis, Passionis.* &c. sic respondet: *Possunt tolli (institutione rectâ præeunte) nullo alio Religionis incommodo, quam simplicitatis & puritatis primæ hâc in parte restitutæ.* Altingius in Exegesi Augustanæ confess. artic. 15. pag. 93. ad Lutheranorum objectionem, quod *Zvvingliani nonnulli solennes festivitates & ferias sustulerunt, solum diem Dominicum observantes*: sic respondet, *servari quidem volunt ferias & festivitates, sed liberè citra necessitatem, prout cautio adjecta docet. Sic igitur servandæ sunt, ut etiam omitti possint, ubi periculum superstitionis, aut gravioris alicujus abusus se ostendit: non aliter tamen, quam de judicio ac sententiâ Ecclesiæ. Quales autem ac quanti fuerint abusus harum festivitatum, etiam in vulgus notum est. Nec illi penitus cessârunt, etiam in Ecclesiis Euangelicis; quando plus religionis ac sanctitatis istis feriis, quam diei Dominico ferè ubique tribuitur. Si Ezechiæ Regi licuit confringere serpentem æneum, Dei jussu factum & asservatum, propter abusum superstitionis, equidem vitio verti non potest piis Ecclesiarum Reformatoribus, quod propter abusum non minorem ferias humanitus solum institutas, sustulerunt. Rivetus in explicatione Decalogi ad quartum Præceptum*: Ubi excusans dierum Apostolicorum observationem in Ecclesiâ Anglicanâ, subdit: Etsi cupia-
„ mus id etiam apud eos corrigi, propter periculum idololatriæ, ut dixi-
„ mus, ita ut, quemadmodum in aliis observationibus factum est, exem-
„ plo Ezechiæ serpentem æneum propter nonnullorum abusum abolen-
„ tis, sic etiam profligent Festa illa, quæ tot superstitionibus & idolola-
„ triis etiamnum in regno Pontificio polluuntur. *Disp. Salmurienses part. 3 tit. de Diebus Festis, pag.* 645. Præside *Ludovico Capello*, ubi de Festis incarnationis, nativitatis, mortis, resurrectionis, ascensionis in Cœlum,
„ & missionis Spiritus Sancti sic censet: Ut ad singulorum illorum my-
„ steriorum & beneficiorum recordationem, & solennem & publicam
„ commemorationem certi quidam dies Festi, Deo sacri, annuatim re-
„ currentes, à fidelibus Christianis quotannis celebrandi & observandi
„ constituerentur, id vero est, quod nec Christus, nec Apostoli, Ecclesiæ
„ Christianæ necessarium esse duxerunt. Si enim duxissent necessarium,
„ id procul dubio non omisissent, non enim ad hoc sapientiâ & pruden-
„ tiâ destituebantur, ut perspicerent quid hic utile & operæ pretium fac-

tu

esset.

„ esset. At eâ de re in N. T. Euangelistarum & Apostolorum scriptis ne „ minimum quidem vestigium, verbulum, aut literula exstat. Neque „ vero hic obtendi potest aut debet, eorum hâc de re traditio ulla ἄγραφος &c. *Ibid.* §. 9. adducto testimonio Socratis subjicit: Ex quibus planum „ est, pietatem & vitam Christianam (de quâ Apostoli præcipuè fuerunt „ solliciti) rectè posse consistere sine dierum Festorum celebratione & „ observatione, ac proinde ad pietatem & vitæ sanctimoniam necessariam „ non esse in Ecclesiâ Christianâ festorum dierum institutionem. Si enim „ eam Christus & Apostoli duxissent necessariam, eam procul dubio se„ dulò & serio inculcâssent, ac pro suâ autoritate constituissent. *Ibid.* §. 15. antiquæ & protestanticarum Ecclesiarum morem sic excusat: Aliud „ est facere horum in liturgiâ & sacris ad populum concionibus mentio„ nem, indeque occasionem sumere adhortandi, admonendi, consolan„ di, &c. Prius illud pro ratione circumstantiarum, &c. potest bene, & „ utiliter, &c. *interdum usurpari.* *Ibid.* §. 18. Consultius forte fuisset, & „ Ecclesiæ Christianæ conducibilius non admisisse illam dierum distin„ ctionem, & peculiarem observationem, quia (ut eventu comprobatum „ est) ex eâ etsi initio innoxiâ, adeoque non inutili consuetudine, enata „ est postmodum superstitio & idololatria, quæ totam Ecclesiam Pontifi„ ciam jam à multis sæculis occupat & pervasit, à quo fermento non satis „ fortè tutæ esse videntur Ecclesiæ illæ, quæ primitivum istum dierum a„ liquot Festorum usum retinuerunt, ut propterea aliæ, nequid contagi„ onis ex illâ consuetudine contraherent, maluerunt in reformatione suâ „ usum illum penitus abolere, non quod simpliciter illum damnent ut „ malum, sed ut periculum ex eo caveant. *In Religione enim quando vel „ tantillum à Dei præscripto disceditur, & homines aliquid sibi licere volunt „ aut putant, omnia tuta timenda sunt,* siquidem experientiâ comprobatum „ est à quam exiguis & imperceptibilibus initiis mirus factus sit in ido„ lolatriam & horrendam superstitionem in Ecclesiâ Pontificiâ progres„ sus, &c. Ut satius esse videatur bono aliquo utili, sed minus necessario „ carere, quam ex illius usu incurrere in grave grandis alicujus mali peri„ culum. *Postea* §. 48. Denique abusus multiplex rei minus necessa„ riæ, prorsusque liberæ & solutæ, nec admodum utilis (nisi fortè apud „ valde pios & devotos, quorum numerus semper longè minor est quam „ malorum) sufficit ad rem ipsam tollendam, ubi abusus vix ac ne vix qui„ dem tolli potest, retentâ re. *Iohannes Scharpius* in Acad. Diensi in Gallià Professor *in Symphoniâ Prophet. & Apostol. anno* 1624. editâ, *part.* 1. „ *quæst.* 20. *pag.* 155. Errant ergo in Papatu, qui infinitos dies multipli„ citer Festos sine Præcepto aut exemplo accumulârunt. Item qui pu-

tant

„tant festum Nativitatis, Paschatis, & Pentecostes non Judaicè, sed pro-
„pter natum & passum Christum, & festum Pentecostes propter missi-
„onem Spiritus Sancti observanda. Item qui putant Festum palmarum
„observandum, &c. *Ratio disciplinæ ordinisque Ecclesiastici in unitate Fra-
trum Bohemorum, tit. Consuetudo circa dies Festos*, primum probat institu-
„onem diei Dominicæ esse non ceremoniam, sed *partem moralis legis æ-
„ternum inviolabilis*. Deinde de Festis sic loquitur, celebramus præterea
„præcipuorum Christi operum memoriam, certis diebus, nempe adven-
„tus nativitatis, mortis, resurrectionis, Spiritus Sancti missionis, &c.
„Sed hos eâdem Christianâ libertate, quâ cæteri, memoriæ solum & oc-
„casionis causâ, constantiæ & patientiæ exempla in martyribus propo-
„nendi, atque subinde aliquid utile populum admonendi (*Hebr.* 13. 7.):
„peractâ concione & precibus, æque ut cæteris diebus ad operas o-
„mnes se convertunt (*Exod.* 20, 9.) Ecclesiæ Scoticæ nullum diem,
præter Dominicum servârunt; & cum anno 1618. dies Nativitatis, Pa-
schatis, &c. illic intrusi essent, simulac libertas earum respirare cœpit, e-
orum observationem denuò abrogârunt, anno 1640. 4. *Quidquid* sit de
observatione & facto, certum est nullum jus ab Ecclesiis nostris hic agno-
sci, nec etiam à nostris instituta esse, nec sponte melioris devotionis causâ
accersita, sed tantum tolerantiam & συγκατάβασιν adhibitam in tali quali ob-
servatione; idque sub protestatione de non celebrandis festis Judaicis aut
Papisticis: quia tempestivè, commodè, & sine metu majoris mali non
potuerunt tum tolli: Rationes sunt, *Prima*, quia dies illi politicè erant
feriati, Jure Civili ita sanciente, *L.* 2. *&* 7. *C. de Feriis.* Et ut in aliis o-
mnibus conjunctio & combinatio causæ sæculi & religionis, Politicæ &
Ecclesiasticæ, quæ planè per accidens est, progressu temporis confusio-
nem facit, & unum alteri substituit, unum alteri subordinat; sic etiam in
hoc casu obfuerunt Ecclesiæ sensui ac libertati, feriæ politicæ. Accedebat
insuper irrefragabilis consuetudo populi, & Principum ac Magistratu-
um, (qui magnam partem erant Pontificii, aut saltem non satis ab anti-
quo fermento repurgati) stricta autoritas; quod unicè nostros Belgas à
primâ praxeos simplicitate, ad συγκατάβασιν & tolerantiam illam volen-
tes nolentes transtulit: manente tamen proposito & consilio, ipsas illas
conciones & materialem dierum coactam observationem primâ datâ oc-
casione mutandi. *Secunda*, quia populus diebus illis ita assueverat, ut sine
infirmorum scandalo, aliorum indignatione, immo prælentissimo schisma-
tis & confusionis periculo, ab executione incipi non posset, nisi prius po-
pulo melius edocto. *Tertia*, Quia populus partim feriis illis assuetus, par-
tim autoritate politicâ astrictus inutiliter & magnâ cum profanitate dies
illos

illos transigebat, moribus in Papatu consuetis, tabernas, symposia, choreas, lusus frequentando: hinc est quod Ecclesiæ nostræ tractæ sint ad conciones habendas & cœtus Ecclesiasticos agendos, ut quantum in se est homines à grassantibus illis peccatis abducerent. *Quarta*, quia antiquo more omnes fere Papistę, neutrales, tepidi ad conciones tunc confluebant. Itaque illa, aut nulla alioquin videbatur occasio homines lucrifaciendi, & meliora, nominatim de pseudo-festis, docendi: ac plurimos in bivio positos aut Papistas è Papatu educendi: qui alioquin (siquidem nostri non egissent conventus) ad Papistica, sive conventicula, sive publica Templa se contulissent. Concludimus tantum fuisse toleratum, aut observatum à plurimis nostris Ecclesiis, ut illis diebus saltem conciones haberentur, idque absque omni conscientiâ Festorum, aut necessitate obligationis, aut jure institutionis, aut præcepto imitationis, aut præjudicio aliarum Ecclesiarum, quæ dies illos honestè sepeliverant, & quidem non absque exactiori reformatione, & meliori suorum ædificatione ac devotione & tutiori pace. Ita ut idem hic Ecclesiis acciderit, quod in anniversariâ & circulari Dominicalium explicatione, concionibus funebribus, Apocryphorum editione cum eodem corpore Biblico, & quidem mixtim cum libris Veteris Testamenti, quin immo publicâ eorundem lectione, hymnis publicè decantandis, qui ab hominibus concinnati erant, Musicâ organicâ in ipso cultu, Non residentiâ Episcoporum & Parochorum, Jure Patronatus, Altaribus, Imaginibus seu Picturis quibusdam, Usu & distributione bonorum Ecclesiasticorum, Baptismi administratione extra conventus Ecclesiasticos, concionibus habendis in solennitatibus Sanctorum, panibus seu hostiis orbicularibus adhibendis in usu Cœnæ, &c. De quibus si in praxi aut constitutionibus Ecclesiasticis nostrorum alicubi quid occurrat, cogita id de tolerantiâ & limitatione eorum accipiendum esse. Quomodo postremo *Constitutiones Ecclesiasticas Belgii* anno 1586. repetitas anno 1619. intelligendas esse nemo non ignorat, qui modo contulerit *Constitutiones anno* 1574. & 1578. *modo cit.* & cognôrit quis fuerit sensus, quæ Theologia, quæ eruditio eorum, qui in utrisque conscribendis potissimam operam navârunt. Et nihil aliud voluerunt Reformati Doctores istis suis præcautionibus: *Ordini & concordiæ consulimus, ita libera apud nos est observatio.* Marloratus in Galat. 4. *liberrimè observamus*, &c. *ut omnia ordine & sine tumultu gerantur, neve externa concordia (in Spiritu enim habemus aliam concordiam) scindatur. Lutherus* ad *Galat.* 4. *vers.* 9. *pag.* 348. edit. in 8. *Zanchius in explicat.* 4. *Præcepti*, quamvis satis indulgenter & συγκαταβατικῶς de diebus illis loqui videatur, non est tamen motus proprius, sed mera tolerantia & moderatio

ne circa universalem antiquæ, intermediæ, & novè è Papatu in Germaniâ emergentis Ecclesiæ praxin. Quod prudens Lector satis ex istis ipsius verbis colliget. *Hoc sanè modo neque hæc Martyrum Festa improbari possunt.* Et paulo post: *Atque hæc, quæ huc usque ex Patrum scriptis retulimus, Festa, tolerabilia fuerunt eo tempore* (nota) *cum nondum ullis contaminata essent superstitionibus & idololatriis, sine quæ ullâ conscientiarum obligatione sanctificarentur.* Postea: *Si verò sint adiaphora, tolli ea prorsus possunt, & sæpe etiam debent* (nota) *sicut fecit Ezechias. In hoc secundo genere sunt præter alia multa, etiam dies Festi, præsertim qui diei Dominico additi sunt. Non malè igitur fecerunt, qui omnia præter diem Dominicum aboleverunt.* Paulo post totam hanc disquisitionem ita concludit: *Ita credo perspicua facta est utraque thesis ad alteram quæstionem allata de Festis: Primum quidem, magis consentaneum esse cum primâ institutione, & cum scriptis Apostolicis, ut unus tantum dies in septimanâ solenniter totus sanctificetur, quam si plures.* Confer verba *Calvini, Bezæ, Danæi, Amesii, Altingii, Ecclesiarum unitatis fratrum in Bohemiâ, Moraviâ,* modo exhibita. *Richard. Montacutii* objectiones, sed larvâ Papisticâ indutas, expendimus in 2. *parte Selectar. Disput. de Tempore Nativitatis Christi.* Sed distinguendæ sunt hic rationes triplices, quæ moveri solent. 1. Pro institutione & introductione Festorum, in quibus solennis commemoratio peculiaris beneficii, & feriatio per totum diem conscientiis ecclesiasticè imposita. Quod pertinet ad tertiam quæstionem controversam à *Bellarmino* propositam, An Ecclesia possit Festa instituere. 2. Pro institutione nudarum concionum, quibus illa beneficia aut mysteria quotannis explicantur; absque tamen mandatâ feriatione per totum diem aut totos dies. 3. Pro tolerantiâ, aut passivâ observatione alterutrius. De quibus in subjectâ Appendice.

APPENDIX DE FESTIS ET QUASI FESTIS EXTRA PAPATUM OBSERVATIS.

1. OBservatio, aut species observationis, dictorum Festorum est vel antiquæ Ecclesiæ, vel hodiernæ jam inde post stabilitam reformationem. In antiquâ Ecclesiâ observatum fuit primò Pascha & Pentecoste; deinde & alia orta ex anniversariâ commemoratione Martyrum; tum & Festum nativitatis; postremò circumcisionis, quod in πλεονασμῷ purioris antiquitatis, aut potius post eam denuò emersit. Paschatis & Pentecostes majorem esse antiquitatem non inficiamur; Ecclesia enim post excessum Apostolorum non diu mansit virgo, aut in primigeniâ simplicitate perstitit. Nec tamen accedimus *Pamelio in notis ad Tertullianum de Coronâ militis*

militis cap. 3. ex Apostolorum ævo ea accersenti, quæ ex Patribus & mediæ ætatis Scriptoribus adducit, de Patrum illorum ætate, non de Apostolicâ evincunt. Exstant in *operibus Nazianzeni orationes in dies Festos, Gregor. Thaumaturgi sermo in sanctâ Theophaniâ*, h.e. *in baptismo Christi, ejusdem sermones tres in annuntiationem Mariæ* (complurium aliorum sermones nondum editos indicat *Vossius Tungrensis præpos. in Notis pag.* 62.). *Chrysostomi Sermones novem de Ascensione Domini* ab eodem *Vossio* Latinè anno 1604. unà cum *Gregorio Thaumaturgo* editi; *Basilii Encomium in* 4. *Martyres; Petri Chrysologi Sermones de variis Festis.* Ex quorum lectione, ut & *Socratis Histor. Eccles.* & recentiorum *Baronii in annal. Plessei in Mysterio*, &c. *narratione de contentione super celebratione Paschatis*, anno 194. & ex iis quæ de Paschalibus diebus, & hebdomadibus jejuniis, vigiliis, apud *Tertull. lib.* 2. *ad uxorem, Epiphanium hæres.* 75. *Nazianz. orat.* 3. *in sanctum lavacrum*, & apud *Chrysost. homil.* 38. *in Gen.* 10. leguntur; antiquum morem agnoscimus, sed Apostolicum sive statutum, sive morem minimè. Quamvis ad Apostolicam institutionem referant *Epiphan. loc. c.* & *Pseudo-Clemens lib.* 5. *constit. Apost. cap.* 19. & 20. *Pamelius modo cit. Polydor. lib.* 6. *de Inventor. cap.* 8. Quod ad originem dictorum Festorum, observandum, ut multa alia intentione non malâ, consilio tamen non satis prudenti, tunc temporis propter Judæos, Gentiles, novitios Christianos, aut etiã adultos ad fidei & pietatis exercitium atq; augmentum vel observata, vel tolerata sunt; sic & hæc dicta festa Gentilium & Judæorum festis substituta, ut homines festivare volentes hâc arte abducerentur: sed tã infelici successu, ut eos ad illa adduxerint, & in antiquis moribus confirmârint, colore Christianismi superinducto. In Festo natalitio 2. *part. Selectar. Disp.* notavimus, & de Germaniâ ab *Hospiniano* ibi *cit.* Britanniâ, & regnis Septentrionalibus à *Loccenio lib.* 1. *antiquit. Sueco-Gothicarum cap.* 5. idem observatum fuit. Quam infelici successu hæc substitutio facta sit, innuit *Buchananus lib.* 5. *rerum Scoticarum pag.* 125. *Loccenius loc. cit.* ait, festa Veneris, Bacchi, Saturni olim à Gentilibus instituta, quorum nonnulla nomen Deorum adhuc retinent (quomodo voce *Ostern* apud Germanos, & *Easter* vel *Æstar*, id est, *Veneris*, apud Anglos Pascha denominatur) postliminio apud Christianos in orbe Arctoö revocata esse. Addit *ibid.* ut olim *Decembri mense jus luxuriæ publicæ Romæ datum* (teste *Senecâ Epist.* 18, sic & in orbe Arctoö, mensem illum *Skendiges manat*, & apud Belgas Hoeren-maent. *Hoc ergo*, inquit, *hodieque agit Satan, quantum potest, ut loco festorum Christianorum, abolitis Ethnicis festis substitutorum, reparet & reducat sui cultum, aut si hoc non potest, blasphemiis, & hominum sceleribus sacros dies contaminet. Quippe in illis gravissima sæpe delicta patrari, experientiâ, proh nefas! satis docet.* Similia de festivis epulis, choreis, compotationibus,

nibus, lusibus, colliges ex *Hieronymo epist. 19. ad Eustochium, sub finem: Chrysostomo in Homil. in S. Iulianum Martyrem: Augustino lib. 8. de Civitate Dei, cap. 27. Ephremo Syro serm. de Festis diebus, & Serm. in vivificam crucem Domini, Nazianzeno Orat. 39. Tertulliano in lib. de Ieiunio adversus Psychicos: Chrysologo Serm. 124. & 155. Concilio Constantinop. in Trullo can. 62. & 76.* Et *Carthagin. can. 63. & Biletano 3. anno 589. can. 23. & Cabilonensi 1. anno 698. can. 19.* denique *cod. Theodosiani lib. 15. tit. 5. de Spectaculis lege 5.* Quod ad commemorationes & natalitia martyrum, eorum occasionem, ortum, progressum, metamorphosin idololatricam abunde descripserunt *Antagonistæ Papatus de cultu Sanctorum, Chemnitius, Plessæus, Chamierus, Molinæus, Iuellus, Raynoldus, Rivetus, Forbesius, &c.* Ut autem scias, quâ occasione & quo fine antiqui Doctores hæc festa admiserint, audi *Nyssenum in vitâ Gregorii Neo-Cæsariensis* dicti *Thaumaturgi: pag. 311. 312.* edit. Gr. Lat. *Vossii Tungrensis*: Omnibus ubique populis ma-
„ gnam fecit accessionem in Deum studii ac pietatis, sanciens ac statuens
„ ut nomine illorum, qui pro fide decertâssent, dies festi, ac celebres con-
„ ventus celebrarentur. Cumque alius in alium locum corpora Marty-
„ rum diduxissent, per anniversarium annui circuli ambitum congregati
„ exultabant, in honorem Martyrum diem festum celebrantes. Etenim
„ etiam hoc nimirum magnæ sapientiæ ejus documentum est, quòd cùm
„ omne simul hominum genus ad novum vitæ institutum transformaret,
„ & tanquam auriga quidam naturam regens, & fidei ac Dei agnitionis
„ frenis eos firmitèr subjugans, indulgebat, ut paululum quiddam sub ju-
„ go fidei lætitia exultarent subditi. Cùm enim animadvertisset, quòd ob
„ corporeas delectationes ac voluptates simplex & imperitum vulgus in
„ simulacrorum cultus errore permaneret; ut interim in eo, quod est
„ præcipuum, nempe in Deum, se rectè gererent; pro inanibus illis su-
„ perstitionis ritibus, permisit eis, ut in memoriam ac recordationem
„ sanctorum Martyrum sese oblectarent, & in lætitiam effunderentur,
„ quòd successu temporis aliquando futurum esset, ut suâ sponte ad ho-
„ nestiorem & accuratiorem vitæ rationem transirent, præsertim cum
„ etiam fides eos ad illam rem deduceret: Persimile erat consilium *Gregorii Magni lib. 9. epistol. 71. ad Mellitum Abbatem de Methodo convertendi Gentiles in Angliâ.* Vides Doctores in hoc, ut & in multis aliis, partim invitos à populo tractos, partim *συγκαταβάσει* & prudentiâ propriâ ductos in admissionem istorum Festorum consensisse, & abominandum eorum usum in meliorem transformâsse: quandoquidem ea tollere non poterant. Nec diffitentur hanc fuisse originis occasionem, hanc methodum inventionis, Pontificii pariter ac nostri. *Baronius ad annum 58. §. 77. 99.*

Digitized by Google

77. 99. 100. & *ad annum* 44. §. 86. 87. verba non describo, quia autor ubivis obvius. Filesacus Theolog. Paril. lib. 1. Selector. cap. 6. *Gentiles recens Christi fidem amplexos non confestim ad perfectam religionis Christiana normam adduci potuisse crediderunt, quitum erant populi Christiani Pastores, itaque aliquâ indulgentiâ initio usi sunt, ut inveteratam illam superstitionem paulatim ex eorum mentibus exstirparent.* Ex nostris Bullingerus de Origine erroris lib. 1. cap. 19. ubi asserit: *Veteres Martyribus instituisse memorias, non ferias aut festivitates. Fortassis ex his initiis produxere posteri festivitates Sanctorum.* Socrates in trip. histor. lib. 9. cap. 30. *Autor est, Apostolos nullam legem vel de Paschate celebrando sanxisse, sed eam celebritatem inoleviſſe ex consuetudine Provinciarum. Igitur cui verisimile videatur illos quidquam statuisse de Divorum festivitatibus.* Ibidem paulo ante: *Quid vero ad nos feria, quas non accepimus ab Apostolis, neque ab ipso Servatore Christo.* Occasiones & causas originis in particulari notat *Hospinianus cap.* 3. & 4. & ubi *de Paschate, Pentecoste, Die circumcisionis, Ascensionis, &c.*

Sed his omissis lustremus Ecclesias hodiernas. Ubi primò occurrunt 2
Orientales (ita dictæ respectu positionis antiqui Imperii Romani), iisque cohærentes Persicę, Abassinæ, Ibericæ, Moscoviticę. *Græcorum* festa in *Menologio ipsorum*, & apud *Balsamonem in Scholis ad Photii nomocanon. tit. 7. cap.* 1. numerantur: Pleraque etiam per occasionem recensentur à *Georgio Codino in suo Curopalate*, quæ in palatio observari dicit; & in *Novellâ Manuelis Comneni, de Feriis*, insertâ *tom.* 1. *Iuris Orientalis Græcorum.* Inter ea noto festa Theophaniarum, adorationis Crucis, Palmarum, Luminum, Natalium B. Mariæ, memoriæ magni Demetrii, Occursus (quod Christo obviam itum est Hierosolymis), obitus B. Mariæ, resurrectionis Lazari, &c. In plerisque conspirant cum illis, Coptitæ, Syri, Arabes, Abassini, uti constat ex *eorum Ritualibus. Guodignius libr.* 1. *de Abassinis* „ *cap.* 22. refert eos mensibus singulis Christi optimi maximi, ejusque „ sanctissimæ matris, archangeli Michaëlis, & religiosi cujusdam, quem „ Spiritus Sancti opus vocant (is Theclaymanothus videtur esse) festa „ peragere. Majori celebritate Joh. Baptistæ mortem, quam nativita- „ tem, & crucis exaltationem quam inventionem colere. In *translatione Æthiopicâ Nov. Testam.* præter aut inter alia cum Græcis communia noto dies aliquot ita signatos: primam Dominicæ florum (*Matth.* 6.) secundum Sabbathum floridum, Sabbathum Judæorum (*Matth.* 11. *Actor.* 17.) octavam Paschatis (*Actor.* 17.) festoleon (ita Æthiopicè scribunt *Actor.* 20.) Sabbathum tertium Christianorum (*Matth.* 18.) Lampades Paschatis & Sabbathum Michaëlis (*Matth.* 28.) Lectionem de patre Salama & in lampadibus Epiphaniæ (*Tit.* 1. & 2. & 1. *Cor.* 9.) pro Theo-

nibus, lusibus, colliges ex *Hieronymo epist.* 19. *ad Eustochium, sub finem: Chrysostomo in Homil. in S. Iulianum Martyrem: Augustino lib.* 8. *de Civitate Dei, cap.* 27. *Ephremo Syro serm. de Festis diebus, & Serm. in vivificam crucem Domini, Nazianzeno Orat.* 39. *Tertulliano in lib. de Ieiunio adversus Psychicos: Chrysologo Serm.* 124. & 155. *Concilio Constantinop. in Trullo can.* 62. & 76. Et *Carthagin. can.* 63. & *Biletano* 3. *anno* 589. *can.* 23. & *Cabilonensi* 1. *anno* 698. *can.* 19. denique *cod. Theodosiani lib.* 15. *tit.* 5. *de Spectaculis lege* 5. Quod ad commemorationes & natalitia martyrum, eorum occasionem, ortum, progressum, metamorphosin idololatricam abunde descripserunt *Antagonistæ Papatus de cultu Sanctorum, Chemnitius, Plesseus, Chamierus, Molinæus, Iuellus, Raynoldus, Rivetus, Forbesius, &c.* Ut autem scias, quâ occasione & quo fine antiqui Doctores hæc festa admiserint, audi *Nyssenum in vitâ Gregorii Neo-Cæsariensis* dicti *Thaumaturgi: pag.* 311. „ 312. edit. Gr. Lat. *Vossii Tungrensis*: Omnibus ubique populis ma„ gnam fecit accessionem in Deum studii ac pietatis, sanciens ac statuens „ ut nomine illorum, qui pro fide decertâssent, dies festi, ac celebres con„ ventus celebrarentur. Cumque alius in alium locum corpora Marty„ rum diduxissent, per anniversarium annui circuli ambitum congregati „ exultabant, in honorem Martyrum diem festum celebrantes. Etenim „ etiam hoc nimirum magnæ sapientiæ ejus documentum est, quòd cùm „ omne simul hominum genus ad novum vitæ institutum transformaret, „ & tanquam auriga quidam naturam regens, & fidei ac Dei agnitionis „ frœnis eos firmitèr subjugans, indulgebat, ut paululum quiddam sub ju„ go fidei lætitia exultarent subditi. Cùm enim animadvertisset, quòd ob „ corporeas delectationes ac voluptates simplex & imperitum vulgus in „ simulacrorum cultus errore permaneret; ut interim in eo, quod est „ præcipuum, nempe in Deum, se rectè gererent; pro inanibus illis su„ perstitionis ritibus, permisit eis, ut in memoriam ac recordationem „ sanctorum Martyrum sese oblectarent, & in lætitiam effunderentur, „ quòd successu temporis aliquando futurum esset, ut suâ sponte ad ho„ nestiorem & accuratiorem vitæ rationem transirent, præsertim cum „ etiam fides eos ad illam rem deduceret: Persimile erat consilium *Gregorii Magni lib.* 9. *epistol.* 71. *ad Mellitum Abbatem de Methodo convertendi Gentiles in Angliâ.* Vides Doctores in hoc, ut & in multis aliis, partim invitos à populo tractos, partim συγκαταβάσει & prudentiâ propriâ ductos in admissionem istorum Festorum consensisse, & abominandum eorum usum in meliorem transformâsse: quandoquidem ea tollere non poterant. Nec diffitentur hanc fuisse originis occasionem, hanc methodum inventionis, Pontificii pariter ac nostri. *Baronius ad annum* 58. §. 77. 99.

Digitized by Google

77. 99. 100. & *ad annum* 44. §. 86. 87. verba non describo, quia autor ubivis obvius. Filesacus Theolog. Paril. lib. 1. Selector. cap. 6. *Gentiles recens Christi fidem amplexos non confestim ad perfectam religionis Christianæ normam adduci potuisse crediderunt, quitum erant populi Christiani Pastores, itaque aliquâ indulgentiâ initio usi sunt, ut inveteratam illam superstitionem paulatim ex eorum mentibus exstirparent.* Ex nostris Bullingerus de Origine erroris lib. 1. cap. 19. ubi asserit: *Veteres Martyribus instituisse memorias, non ferias aut festivitates. Fortassis ex his initiis produxere posteri festivitates Sanctorum.* Socrates in trip. histor. lib. 9. cap. 30. *Autor est, Apostolos nullam legem vel de Paschate celebrando sanxisse, sed eam celebritatem inoleviſſe ex consuetudine Provinciarum. Igitur cui verisimile videatur illos quidquam statuisse de Divorum festivitatibus.* Ibidem paulo ante: *Quid vero ad nos feriæ, quas non accepimus ab Apostolis, neque ab ipso Servatore Christo.* Occasiones & causas originis in particulari notat *Hospinianus cap.* 3. & 4. & ubi *de Paschate, Pentecoste, Die circumcisionis, Ascensionis, &c.*

Sed his omissis lustremus Ecclesias hodiernas. Ubi primò occurrunt 2
Orientales (ita dictæ respectu positionis antiqui Imperii Romani), iisque cohærentes Persicę, Abassinæ, Ibericæ, Moscoviticę. *Græcorum* festa in *Menologio ipsorum*, & apud *Balsamonem in Scholis ad Photii nomocanon. tit. 7. cap.* 1. numerantur: Pleraque etiam per occasionem recensentur à *Georgio Codino in suo Curopalate*, quæ in palatio observari dicit; & in *Novellâ Manuelis Comneni, de Feriis*, insertâ *tom.* 1. *Iuris Orientalis Græcorum.* Inter ea noto festa Theophaniarum, adorationis Crucis, Palmarum, Luminum, Natalium B. Mariæ, memoriæ magni Demetrii, Occursus (quod Christo obviam itum est Hierosolymis), obitus B. Mariæ, resurrectionis Lazari, &c. In plerisque conspirant cum illis, Coptitæ, Syri, Arabes, Abassini, uti constat ex *eorum Ritualibus. Guodignius libr.* 1. *de Abassinis*, *cap.* 22. refert eos mensibus singulis Christi optimi maximi, ejusque „ sanctissimæ matris, archangeli Michaëlis, & religiosi cujusdam, quem „ Spiritus Sancti opus vocant (is Theclaymanothus videtur esse) festa „ peragere. Majori celebritate Joh. Baptistæ mortem, quam nativita„ tem, & crucis exaltationem quam inventionem colere. In *translatione Æthiopicâ Nov. Testam.* præter aut inter alia cum Græcis communia noto dies aliquot ita signatos: primam Dominicæ florum (*Matth.* 6.) secundum Sabbathum floridum, Sabbathum Judæorum (*Matth.* 11. *Actor.* 17.) octavam Paschatis (*Actor.* 17.) festoleon (ita Æthiopicè scribunt *Actor.* 20.) Sabbathum tertium Christianorum (*Matth.* 18.) Lampades Paschatis & Sabbathum Michaëlis (*Matth.* 28.) Lectionem de patre Salama & in lampadibus Epiphaniæ (*Tit.* 1. & 2. & 1. *Cor.* 9.) pro Theo-

doro Martyre (2. *Cor.* 10.) festum confessionis Christi (*Galat.* 4.) pro tertiâ Maria (1. *Timoth.* 2.) De Georgio (1. *Timoth.* 6.) pro S. Demetrio (2. *Timoth.* 2.) In *translatione Syriacâ*, Festum tabernaculorum (*Matth.* 16. *Marc.* 9.) commemorationem patris Antonii & sociorum ejus (*Matth.* 19. & *Luc.* 18.) Basilii & sociorum ejus (2. *Cor.* 3.) nativitatem Johannis (*Galat.* 4.) Gestationem crucis (*Ephes.* 3.) commemorationem rectorum & justorum (*Ibid.*) Justorum & Patrum (*Luc.* 13.) Monachorum (*Luc.* 14.) Martyrum sanctarum (1. *Cor.* 7.) Patrum 318. regumque fidelium (*Hebr.* 12.) hebdomadam Mysteriorum (*Matth.* 26.) commemorationem mulierum sanctarum (*Luc.* 10.) annunciationem Zachariæ (*Luc.* 1. & 11.) Encænia Ecclesiæ (*Ioh.* 3. & 10.) In *translatione Arabicâ*, Festivitatem Joh. Baptistæ (*Actor.* 13.) Pro Sancto Dionysio (*Actor.* 8.) commemorationem regis Constantini (*Actor.* 26.) Ejusdem & Helenæ matris ejus (*Ibid.*) Dominicam hilariorum casei & pro nativitate Joh. Baptistæ 24. Junii (*Rom.* 13.) & hebdomadem casei (3. *epist. Ioh.*) pro S. Gregorio Thaumaturgo (1. *Cor.* 12. pro S. Cyriaco (*Ibid. cap.* 13.) Festum S. Barbaræ (*Galat.* 3.) occubitum Dominæ nostræ genetricis Dei (*Philipp.* 2.) pro S. Phocâ Martyre (2. *Timoth.* 3.) pro S. Methodio (*Hebr.* 5.) pro Johanne Chrysostomo & cunctis Pontificibus (*Hebr.* 7.) pro Paulo confessore (*Ibid. cap.* 8.) pro Joachimo & Hanna (*Hebr.* 9.) Festum 40. Martyrum (*Hebr.* 12.) pro Patriarchis (*Hebr.* 13.) pro magno Sancto Nicolao (*Ibid.*) atque hoc indicium Festorum apud Orientales. Accedimus nunc ad Occidentales.

3 Inter Occidentales I. *Anglica* Ecclesia ut quidem reformata fuit sub Eduardo VI., & restituta ex persecutione Marianâ, sub Elizabethâ, retinuit non tantum dies aliquot qui à Christi apotelesmatis & beneficiis denominantur, sed alios complures feriatione & sacrorum frequentatione celebrandos, quos *Synodus Episcoporum* anno 1603. Canonibus suis Ecclesiasticis denuo sancivit. *can.* 13. Sunt autem dies illi in principio liturgiæ Anglicæ enumerati, Circumcisionis, Epiphaniæ, purificationis Mariæ, Matthiæ, annuntiationis Mariæ, Marci, Philippi & Jacobi, ascensionis, nativitatis Johannis Baptistæ, Petri, Jacobi, Bartholomei, Matthei, Michaelis archangeli, Lucæ, Simonis & Judæ, omnium Sanctorum, Andreæ, Thomæ, Nativitatis Christi, Stephani, Johannis Euangelistæ, Sanctorum Innocentium, Dierum Lunæ & Martis hebdomadis Paschalis & Pentecostalis. Horum celebrationem professi sunt, & defenderunt Hierarchici ordinis, & propter illum rituum illic solitorum & semper controversorum promachi: quorum sententiam expressit Richardus Cracanthorp in defens. Eccles. Anglicanæ contra injurias M. Antonii de Do-

de Dominis Arch. Spalatenſis cap. 54. *Et Reipublicæ noſtræ legibus & Eccleſiæ Canonibus cautum & ſedulo & ſevere de feſtis Apoſtolorum & B. Virginis, aliorumque nominatim multorum; addo etiam Sanctorum omnium, in omnibus ubique Eccleſiis noſtris Cathedralibus, Collegiatis, Parochialibus ſolenniter celebrandis. Quod etiam ex rubricâ Calendarii noſtri, & feſtorum catalogo annexo intelliges.* Rigidius eos defenderunt, non ſine hyperbolis & contumeliis, qui ex hierarchicis zelo aut σοφάσι ceremoniali ad Papale expurgatum fermentum in aliquibus reverti conabantur. Inter quos (ut vulgaris ſortis præteream) eminebat *Rich. Montacutius ad appar. Baronii*, cujus papizantes & invalidos conatus retudimus 2. *part. Select. diſpp. tit. de Tempore nativitatis Chriſti. Idem* in *part. priori origin. Eccleſiaſtic.* poſtea anno 1636. edit. §. 143. -- 147. invitâ omni antiquitatis hiſtoriâ, „ & communi Reformatorum conſenſu ſic dictat: Omnino autem ſplen„ didos quoſdam dies, uti vocat *Nazianzenus*, ut abipſis rei Chriſtianæ „ primis initiis & incunabulis, ſolennes quoſdam & feſtos dies ad Dei „ gloriam, populi inſtitutionem, Sanctorum commemorationem intro„ ductos, & per hilariorem animorum corporumque diſpoſitionem ce„ lebratos, ſcimus, agnoſcimus, & profitemur. Cujuſmodi etiamnum „ contra Catharos ſectarios (alibi eos appellat *Puritanos Genevenſes*, & in„ fra §. 172. *noſtri à Genevenſibus orti Puritani*), & Separatiſtas prodigio„ ſum genus hominum, in Eccleſiâ Angliceanâ tuemur, juxta illam *Cle„ mentis* antiquiſſimam Δέξαγλω. Τὰς ἡμέρας τῶν ἱερτῶν φυλάττειν, id eſt, ob„ ſervate autem dies feſtivitatum. *Ibid.* §. 325. defendit Baronium dicentem, feſtum Epiphaniæ (h. e. adventus Magorum) & aliorum Feſtorum celebratione anniverſariâ cum aliis Orthodoxos & verè Chriſtianos, à Judæis, Paganis, & ſciſmaticis diſtingui. In fine §. ſubjicit: *Locutus eſt igitur Cardinalis, &c. ſecundum uſum, diſciplinam fidem primitivæ & veteſtiſſimæ Eccleſiæ, &c. nec niſi Patrum noſtrorum memoriâ Feſtorum celebrationem in Eccleſiâ de Superſtitione, Impietate, Paganiſmo, à Genevenſium cenſoribus notatam, & Angliæ perturbatoribus Puritanis. Ibid.* agit de Feſtis quibuſdam in particulari, ut Kal. Januar. ſeu circumciſionis, §. 127. 144. de feſto purificationis. §. 169. --- 173. de Epiphaniâ ſeu Magorum. §. 125. -- 138. Ante Montacutium, & novitios quoſdam Papaturientes, *Lancelotus Andrevvs* Epiſc. Wintonienſis anno 1618. concione Paſchali coram Rege habitâ ex profeſſo Paſchatis divinitatem ex *Pſal.* 118. *verſ.* 24. & 1. *Corinth.* 5. *verſ.* 7. & antiquitatem ex Apoſtolicâ & Catholicâ jam inde ab Apoſtolis, Eccleſiæ conſuetudine probatum ibat. Ad loca Scripturæ non eſt quod reſpondeamus: inſpecta modo difflant conſequentiam Diſputatoris, Quod ad antiquitatem, nihil ab illo adductum proba

bat antiquissimam, ab excessu sc. Apost. Johannis & deinceps. Ad Pseudo-Clementis testimonium à Pontificiis & *Montacutio* allatum infra respondebimus. Prodiit Oxoniæ anno 1644. Anonymi libellus vernaculus tit. *Festum festorum, seu celebratio sanctæ nativitatis Christi:* ubi probare contendit, Festum nativitatis fundatum esse in sacris Literis. Plerique tamen in Angliâ Theologi, has hyperbolicas defensiones improbârunt, cum dierum istorum observationem retulerunt ad peristatica & adiaphora, quorũ usus ordine Ecclesiastico & Politico illic receptus ac stabilitus erat: consequenter non esse juris divini, aut omnibus Ecclesiis observatu necessaria. Nec defuerunt, qui materialem & externam observationem unà cum aliis quibusdam ritibus maluissent mutatam: quos odioso nomine Puritanorum & Genevensium appellabant. In vicinâ Scotiâ nunquam non judicium suum publicè privatimque depromserunt pro Ecclesiæ suæ praxi & ordine hâc in parte, quo ab initio reformationis tutius & Apostolicæ simplicitati conformius ab omnium dierum anniversariâ observatione abstinebatur. Quid post introductam Regis Imperio anno 1618. mutationem actum & scriptum sit, ex Historiis cognoscendum; & ex *Anonymi responso ad Tileni* tunc Apostatæ ad Remonstrantismum & exauctorati *Paranesin ad Scotos disciplinæ Genevensis zelotas*; ex celebri scripto tit. *Altaris Damasceni*. Ante omnes turbas hæc doctrina in Scholis & Ecclesiis Scotiæ resonabat: *Ex reformatis Ecclesiis sunt quæ hos dies* (Apostolorum scil.) *etiamnum celebrant, sed quam bene? celebratio enim horum dierum non caret specie quâdam idololatriæ.* Ubi allatis quinque rationibus, postea additur: *Reliquum jam est, ut postremo de iis dicamus, qui ab hominibus instituti sunt in honorem Dei & Christi ipsius. De his dico paucis. Quis requisivit ista è manibus hominum? Vt idololatricum est aliquid colere tanquam Deum, præter unum verum Deum: ita idololatricum est Deum colere alio modo quam ipse præcepit. Hæc paucis est sententia nostra de diebus festis consentiens sententiæ optimè Reformatarum Ecclesiarum.* Sic *Rollocus* Pastor Ecclesiæ & Rector Academiæ Edimburgensis, *in Comment. Coloss.* 2. anno 1600. edito. An autem judicium hoc ipsius de festis aliisque ritibus tunc Anglicanis non sit nimis rigidum, aut quomodo accipiendum, & cum mitioribus exterorum Theologorum ritus illos non probantium judiciis conciliandum, ex iis quæ infra dicturi sumus, patescet. Atque hæc de statu festorum in Angliâ: quæ cum per posteriores quosdam Papizantes hierarchicos nimis exaltata essent, non sine magnâ diei Dominicæ depressione ac profanatione, nunc cum aliis omnibus ceremoniis & connexâ hierarchiâ dejecta sunt. II. *Germanica Ecclesia* ante divisionem per *librum concordiæ* anno 1577. introductam, jam inde à primâ reformatione

tione omnes dies ſolennes jam longâ temporis præſcriptione, & lege illic receptos non ſuſtulerunt, nec tollere potuerunt, tum propter adverſarios, tum propter populum & Magiſtratum, qui illis feriis aſſueverant, & ferias ſuas civiles in illis conſtituerant. Imminuerunt tamen, & celebrationem eorum idololatricam in uſum precum, pſalmodiæ, pix inſtructionis ex verbo Dei (ne homines nihil agendo malè agere diſcerent) mutârunt: Ita ut nullo alio loco eſſent, quam ritus & adiaphori Eccleſiaſtici, quo ad ædificationem populi, & exſtirpationem idololatriæ Papiſticæ, bene uti intendebant. Sicuti autem in excuſatione aut defenſione omnium aliorum & illic & alibi ex Papatu, aut antiquæ Eccleſiæ uſu relictorum fieri ſolet, ut non tantum populus, ſed & ipſi Miniſtri ex facto ſuo cui aſſuefacti, magis quam ex jure divino ſentire & loqui incipiant: ita & hic evenit. Nam ex tolerantiâ utilitas, ex utilitate neceſſitas, ex conſuetudine ordo eccleſiaſticus & lex ſcripta, ex lege & ordine jus humanum Eccleſiaſticum, aut Politicum, inde denique jus Divinum aut quaſi Divinum exortum eſt. Facile enim eſt inventis aliquid addere, & cum intermittitur aut languet aſſidua ex jure divino de talibus diebus inſtitutio, ex facto & praxi primum ſuſpicio, deinde conſcientia aliqua juris divini ab imperitâ plebe, immo & ab imperitis Miniſtris paulatim concipitur. Dum ex Papiſticis Poſtillis ſubinde conciones ferruminantur, aut Doctorum dicta ſecurius aut ἐξ συγκαταβάσεως quam prolata à reliquo corpore extra ſcopum ſuum avulſa huc trahuntur. Brentius de Pœnitentiâ homil. 15. ait Feſta Apoſtolorum, Natalis Domini, Trinitatis, adventus Domini, &c. *eſſe divinas ordinationes, & alia præcepta Domini, qualia Paulus Eccleſiaſticas ordinationes in Corinthiis appellat.* fol. 158. b. edit. in 8. Paulo ante dixerat: *ſunt enim omnino etiam in Chriſtianiſmo feſta obſervanda, pro ſuâ ratione, & pro Padagogiâ, ut his ritibus vulgus melius & diligentius de doctrinâ Chriſtianâ & de præcipuis articulis fidei noſtræ erudiatur.* Videretur ſane hic nimium Pontificiis concedere, cum *divinas ordinationes & præcepta Domini* appellat. Sed ſi conferas *pag.* 159. *b.* ubi civiles leges, quæ ſerviunt Eccleſiæ (nominatim Conſtantini de die Dominico) pro *divinis ordinationibus* habendas dicit: ilico patet quid ſibi velit. Et quod ad dies Apoſtolorum, Adventus, Trinitatis, &c. nihil aliud quam liberam partitionem materiarum, de quibus populus quotannis erudiri debet, intendere videtur. Sic enim *homil.* 1. *fol.* 40. excuſat, quod tempore quadrageſimæ more illic recepto conciones habeat de Pœnitentiâ: „ Neque enim omnia poſſunt ſimul eodem tempore tractari. Ac liceret „ quidem, ut & de aliis partibus anni & hebdomadarum dicam, diem „ Dominicum obſervare die Martis aut die Jovis (ut vocant): liceret

Digitized by Google

„etiam carmen de misero Juda (den armen Judas) cantare in die Pa-
„schæ: & carmen de resurrectione Christi cantare in die magnâ Para-
„sceves, aut resurrectionis articulum tractare in natali Domini, & articu-
„lum Trinitatis in die Paschæ. Sed quia vetustissima consuetudo est, ut
„hæc eo ordine publicè in Ecclesiâ tractentur, qui hactenus apud majo-
„rem partem Christianorum usitatus fuit, insania est, non libertas
„Christiana, præter necessitatem à tam confirmatâ consuetudine rece-
„dere. Post stabilitam separationem à parte illâ, quæ invariatæ Augu-
stanæ confessioni adhærere se dicit, ut in aliis quibusdam, extra contro-
versiam de Cœnâ Domini, tum dogmatis, tum ritibus major hiatus quæ-
situs & firmatus fuit, sic etiam in hâc parte de reliquiis Festorum contra
reformatas Ecclesias ad majorem simplicitatem hic progressas, ut tantò
majus odium apud imperitam plebem ipsis crearetur. Et hinc fortè fa-
ctum, ut reformati quidam Theologi in Germaniâ indulgentiori, aut
neutrali quâdam συγκαταβάσει de iis loquerentur, præteritis distinctioni-
bus, cautelis, consiliis, liberis judiciis, quæ aliarum nationum Theologi,
etiam ubi dies aliqui adhuc retinentur, sollicitè apponunt. *Micræl. in Syntagm. Histor. Eccl. pag.* 544. statuit in primis sæculis festivitates fuis-
se diei Dominicæ, Nativitatis seu Theophaniæ, Paschatis, Pentecostes,
postea etiam solennes cœpisse haberi dies 50. inter Pascha & Pentecosten
(inter quos Festum ascensionis), & Kal. Januarii seu circumcisionis. Su-
„pervenisse paulatim memorias martyrum, quæ tamen non festivæ &
„feriales, sed tantum memoriales primis temporibus fuerunt, cum ut in
„iis edocti auditores ad constantiam piorum imitandam incitarentur,
„tum ut iis à festis & ritibus Ethnicorum avocarentur. *Ibidem* exhibet
ex *Hospiniano* & *Magdeburg. centur.* quæ festa jam inde à 4. sæculo usque
ad annum 1630. successivè invecta sint. Sed hic agit ferè purum histori-
cum, festa exsertè nec probando nec improbando. Aliter Mentzerus in
Exegesi August. confess. artic. 15. ubi numerat inter errores Calvinia-
norum, *quod omnes ferias seu festivitates præter Dominicum sustulerint, & ordinaria Euangelia antiquitus bono & utili consilio per totum annum certo or-
dine disposita removerint, continuum quendam textum Biblicum, nullâ habitâ Historiarum sacrarum ratione, interpretantes.* Citat autem *Danei libr.* 2.
Eth. Christ. cap. 2. & *Calvini defens. contra VVestphalum, pag.* 913. edit.
Genev. anno 1597. *Eckhardus* tamen *in Fascic.* totum hoc præterit,
quamvis minutissima aliàs ad controversias vocare soleat. *Henricus Eck-
hardi in tract. de ordine Ecclesiastico & Politico part.* 2. *cap.* 2. *qu.* 3. taxat
fanaticos, qui institutum festorum in N. T. abolitum cupiunt. Quibus
„ille autoritatem Ecclesiæ Apostolicæ opponit: ab Apostolorum, in-
quit,

„ quit, temporibus, usque ad nostra in perpetuo usu fuisse Ecclesiasticæ „ historiæ testantur. Intelligit autem, nativitatis, mortis, resurrectionis, missionis Spiritus Sancti, quarum memoria unà cum die Dominicâ servatur, & servata fuit ab initio (uti vult) & quidem liberè. Quod si liberè, cur fanatici erunt illi Doctores nostri, qui liberè non observari posse tradunt? cur culpantur Ecclesiæ, quæ non observando libertate suâ hic utuntur? Nec mirum est, quod Doctores eorum pro adiaphoris suis pugnantes, usum libertatis in Reformatis culpent: cum idem faciant, in reliquis adiaphoris & ritibus, quales ipsis Exorcismus, cruces, imagines, candelæ, altaria, panes orbiculares, &c. Reformati in Germaniâ minuerunt hæc dicta adiaphora, quantum per imperitam plebem, & adversarios licuit: omnia tamen ex voto ad accuratiorem simplicitatem reducere non potuerunt. Quod ad Festa, non observantur, (ubi Magistratus est reformatus) purificationis, annunciationis, Stephani, Andreę, Pauli, &c. Argentorati olim constitutum erat, ut nulli dies Solennes præter Dominicum observarentur: teste *Calvino in Epist. ad Burensem Ministrum.* Sed hæc post discessum Calvini, cum multis aliis in doctrinâ & ritibus illic mutata. De quo videnda scripta *Zanchii* & *Ioh. Sturmii*, cum *Hospiniani Histor. Sacramentar.* Ecclesiæ Nassovicæ anno 1582. suis constitutionibus inseruerunt hanc sequentem, part. 3. artic. 48. *Omnia festa Sanctorum, & abusus feriarum abrogentur, & soli Dominici dies, atque festa Christi retineantur.* Quot autem & quænam sint festa Christi, ex *constitutionibus Belgicis Synodi Nationalis anni* 1581. colligi potest: has enim suis Ecclesiis applicârunt. Vide *Præfat. Zepperi ad constitut. Nassovicas, Politica Ecclesiastica* subjectas. *Confessio VVirtembergica artic. ult.* concedit Episcopis cum Ecclesiæ suæ consensu ordinationem dierum festorum, lectionum seu concionum. Heerbrandus Theologus Tubingensis in Disp. de Calendario Gregoriano anno 1584. hoc argumento illud oppugnat §. 179. *Cum igitur Paschatis certa dies, nec à Christo, nec ab ejus Apostolis ejus sit instituta aut mandata, ideoque non necessarium, sed liberum & adiaphorum est hoc in Ecclesiæ potestate: quare non irritum tantum ac vanum suscepit* Gregorius *Calendarii fex laborem, quod ad certum diem vult alligare solus Paschatis diem, &c. Sed etiam contra manifestum Dei verbum id facit: de quo in præcedentibus, cum Mosaica omnia per Christum sint abrogata & sepulta,* &c. Refert ibidem §. 181. *Bremenses Canonicos olim præ reliquis omnibus sibi sapere visos, quatuor septimanis citius,* Dominica *nempe* oculi *festum Paschatis celebrasse, &c. hocque Distichon non injustè, sed rectissimè ab Ecclesiâ esse notatos:*

Bremenses asini cantaverunt resurrexi,
Cum populus Dei cantavit oculi mei.

Cassander more suo *in Consultat. artic.* 15. totum hoc de Festis aliisque ritibus sic dictis (qui tamen includunt aut post se trahunt dogmatica, nec pauca, nec exilia) exculat & tegit: adducto etiam consensu Lutheri & Buceri, qui obtulerant publicæ pacis causâ se observaturos *ceremonias & traditiones* in Ecclesiâ Romanâ receptas his conditionibus, &c. in quarum ceremoniarum numerum collocabant, inquit, *non ferias modo & cantiones, sed etiam jejunia & ciborum delectus.* Hactenus de statu feriarum in Germaniâ: transimus nunc ad Ecclesias Helveticas. III. *Helveticæ* Eccl. in *Confessione suâ artic.* 24. rejectis Festis quæ hominibus & Divis instituta sunt, probare se dicunt, *si Ecclesiæ pro Christianâ libertate, memoriam Dominicæ nativitatis, circumcisionis, passionis, & resurrectionis, ascensionis item in Cœlum, & missionis Sancti Spiritus in Discipulos religiose celebrent.* Ecclesiæ Scoticæ cum anno 1566. in Synodo Nationali Edimburgensi confessionem Helveticam approbarent, diserte exceperunt dierum prædictorum observationem. In *Synodis annorum* 1575. 1577. 1581. 1587. statutum est contra quamcunque lectorum aut concionatorum quorundam observationem, & auxilium potestatis Politicæ petitum ad statuti executionem. Hæc doctrina & praxis publicè illic obtinuit, donec per regem anno 1618. invitis Ecclesiis mutatio imposita. De quo scriptum vernaculum anno 1619. editum, tit. *Perth Assemblie*, & dictus *Didoclavius in Altari Damasceno. Aretius in Problemat. part. 2. tit. de Feriis* cum dixisset molem feriarum à reformatis Ecclesiis rectè emendatam, subjicit: „Nostræ Ecclesiæ servant diem Dominicum in memoriam resurrectio„nis Dominicæ; diem nativitatis Domini, Paschatis diem, diem Palma„rum, Pentecostem, annuntiationis Mariæ: reliquas ferias omnes in„termittunt, &c. & quia feriarum ratio semper libera fuit, hoc est, ut „alii alios dies Sabbatho adderent feriandos, nihil hâc in re vitii inesse „putamus. Ego de Bernensi Ecclesiâ, & fortè aliis in ditione Bernatum hoc accipio. De Tigurinâ sic Bullingerus anno 1551. in epist. ad Calvinum (quæ exstat pag. 138. tom. 6. part. alterâ, edit. Genev. anno 1617.) *Nostra Ecclesia ante annos, ni fallor, 12. plura habuit festa: sed abrogatis his solum retinuit diem Dominicam, & festa Christi, nativitatis videlicet, circumcisionis & ascensionis Domini. Adjecit & Spiritus Sancti superioribus propter celebrationem Cœnæ. &c. Multa quidem erat altercatio in innovationis initio, modo autem summa est inter nos tranquillitas.* Hoc divortio praxios à confessione, & diversitate observationis in Ecclesiis Helveticis videmus tantum tolerativè aut concessivè confessionem de designatis feriis loqui. Non esse ergo confessionum, nedum Canonum Ecclesiasticorum verba ulterius in præjudicium libertatis circa ejusmodi ritus quam Augustana, Hel-

Helvetica; aliæque confessiones exsertè stipulantur) extendenda. IV. *Hungarica Eccl.* quæ Helveticam confessionem amplexæ sunt, in *Canonibus suis anno* 1642. editis, *Classe* 3. *can.* 24. festis Sanctorum rejectis, retinent præter diem Dominicum, dies conceptionis, nativitatis, circumcisionis, passionis, Paschatis, Ascensionis, & Pentecostes. Qui omnes in *confess. Helveticâ* reperiuntur; excepto conceptionis seu annuntiationis Mariæ, quem in Ecclesiis Helveticis, Bernensibus scil., *Aretius loc. cit.* observari dicit. V. *Bohemica* aliæque ejusdem unitatis in Moraviâ, Poloniâ, &c. retinuerant præter Dominicum, dies Adventus, nativitatis, mortis, resurrectionis, ascensionis, Spiritus Sancti missionis; *item* circumcisionis, Epiphanię, transfigurationis; *Præterea* Apostolorum & aliquot Martyrum. Ita ut tres videantur Ordines, seu gradus dierum illorum constitui, supremus, medius, infimus. VI. *Ecclesiæ* Belgicæ, cum planè auferre non possent, quamvis omnibus tentatis, imminuerunt dierum observationem supra Ecclesias Anglicas, Germanicas, Helveticas, Hungaricas, Bohemicas, Polonicas: adeo ut communiter nunc tantum servent dies nativitatis, resurrectionis, missionis Spiritus Sancti, ascensionis, circumcisionis. Tres priores toti concionibus aliisque publicis exercitiis impenduntur æquè ac dies Dominici: habent insuper adjunctum quique diem proximè sequentem; quo vel unæ (ut in Zelandiâ, & in plerisque Ecclesiis aliarum Provinciarum) vel binæ (ut in urbanis, hoc est, frequentioribus Belgii fœderati Ecclesiis) conciones audiri solent. Duobus posterioribus in hâc nostrâ Ecclesiâ binæ ad instar diei Dominici, in plerisque aliarum Provinciarum Ecclesiis tantum unica concio matutina habetur: reliquo tempore laboribus vocationis, aut honestis exercitiis concesso. Quod ad diem mortis ac sepulturæ, is in hâc Ecclesiâ præ aliis omnibus majori solennitatis specie antehâc observari solet, habitâ matutinâ concione de morte Christi, & vespertinâ (& quidem horâ quartâ) de sepultura; cedente insuper feriatione partis matutinę diei à Magistratu impositâ. Quod quamvis præter Synodorum nostratium limitationem & imminutionem Synodalibus constitutionibus insertam ita fieri videretur: nulla tamen super hoc more πατρονυμίᾳ & hactenus tolerato, contentio cum aliis Ecclesiis morem illum non servantibus nobis unquam intercessit. Ratio hæc erat; quia aliæ Ecclesiæ nostræ libertati ac prudentię, & nos vicissim illarum hâc in parte, nec invidere, nec præjudicare, nec præscribere quidquam voluimus aut debuimus. Victoris Romani spiritus φιλοπρωτεύων ab Ecclesiis earumque Ministris procul abesse debet. Eâdem libertate, quâ ob rationes in retinendo hoc more hactenus usa erat Ecclesia nostra, usa etiam fuit in moliendâ mutatione; quam tandem anno

1647. magnâ ex parte confectam dedit graviſſimis rationibus inclyto hujus urbis Senatui à Synedrio propoſitis. Atque hic ſtatus dierum iſtorum in Belgio. Quid Theologi & Paſtores noſtrates de iis ſenſerint, quid voverint, quid tentaverint, ſupra in transcurſu indicavimus, & infra poſt ſolutas objectiones paucis repetendum. Huc ſpectat illud Serrarii in Commentar. ad 2. Machab. cap. 6. pag. 395. *Sed dolendum*, inquit, *Calvinianorum hodie Regina (Elizabetham Angliæ Reginam intelligit) natalitia, tanto ab illis apparatu celebrari, cum beatiſſimæ Dei matris cœlorum Reginæ natalem ipſi diem ſuſtulerint, & ſuis in Synodis egerint, ne Chriſti etiam Domini feſta eſſet nativitas, ut ex eâ quam anno* 1574. Dordraci *habuerunt, patet*, canone 53.

4 De dierum iſtorum obſervatione cum Genevenſi, Scoticâ, & antehac noſtrâ Belgicâ, ac propter eas cum omnibus reformatis Eccleſiis contendunt Pontificii, ut videre eſt apud *Serrarium*, *Bellarminum loco* ſupra *cit. Boenartium in Comment. ad Eſther.* 9. Cum illis partem aliquam faciunt, immo ipſorum armis utuntur hierarchiæ & ceremoniarum in Angliâ & Scotiâ zelotæ aliqui, imprimis *Lancelotus Andrevvs, Montacutius, Daniel Tilenus, Lindſey, aliique* complures, qui vernaculo ſermone ſcripſerunt. Prætereo nunc, ſi qui ex Lutheranis, dum ſive in editis concionibus, ſive in ſcriptis eriſticis tolerantiam & uſum reſiduorum in ſuis quique Eccleſiis dierum excuſant aut defendunt, non ſatis accuratè loqui, & theſin ſuam contra Pontificios videntur ἀλαφυλάτειν. Variæ quæſtiones ad veritatem in luce ponendam formari poſſent. 1. *An* Eccleſia habeat poteſtatem anniverſaria feſta propriè ita dicta inſtituendi, & ſe ac poſteros ad obſervationem eorum obligandi? 2. *An* in Eccleſiâ Apoſtolicâ inſtituta & obſervata ſint, & conſequenter, an obſervatio eorum jure divino, aut in conſcientiâ ſit neceſſaria, ad eſſe aut ad bene eſſe tum fidei, tum pietatis? 3. *An* Eccleſia antiqua motu proprio communi conſenſu & publico judicio ea primùm introduxerit & obſervarit, tanquam in ſe & per ſe ad ædificationem eccleſiæ perquam utilia? 4. Idem quæro de illis eccleſiis reformatis, quæ aliqua retinuerunt? 5. *An* eccleſiæ reformatæ ea retinuerint (cum non poſſent aut non auderent omittere) tanquam feſta propriè dicta, aut tanquam dies ſacros, aut tanquam tempora ſolennia anniverſaria, quibus ſolennis commemoratio talis beneficii peculiariter alligata, & quæ viciſſim illis beneficiis commemorandis conſecrata eſſent? 6. *An* nullo modo licitum ſit Miniſtris, omiſſionem dierum iſtorum celebrationi eorundem apud complures Reformatos adhuc obtinenti, in ſenſu & conſcientiâ ſuâ præferentibus, conciones habere, Cœnam adminiſtrare, articulos de Chriſti nativitate, morte, reſurrectione, aſcenſio-

Digitized by Google

aſcenſione, &c. ad convenientes textus Scripturæ explicare; & conſuetudini ſuarum quique Eccleſiarum ſe conformare? 7. *An* ἄτοπημα & defectus ſit accuratæ reformationis aut melioris conſtitutionis, ſi quæ Eccleſiæ reformatę, ut in Galliâ, Scotiâ, Angliâ quorundam dierum illorum, qui alibi adhuc remanſerunt, obſervatione careant? 8. *An* Eccleſiæ (e.gr. Genevenſis, Scoticæ, hodiernæ Anglicæ) monendę & urgendæ ſint ab aliis Eccleſiis (e. gr. Germanicis, Hungaricis, Polonicis, &c.) uti ſe conforment? 9. *An* ἄτοπημα ſit eccleſiarum Belgicarum, quod cum pauculis illis diebus, non retinuerint etiam alios, quibus neceſſaria doctrina de Deo & Chriſto, in antiquâ eccleſiâ, & hodiernâ Orientali & Occidentali, non tantum, ſed & in reformatis & Proteſtanticis quibuſdam (ſaltem aliquâ ex parte) commemorari ſolent. Qualis eſt paſſionis & mortis Chriſti, conceptionis & annuntiationis, Epiphaniæ, baptiſmi Chriſti, Cœnæ ejuſdem, introitus in urbem Hieroſolymam ſeu Palmarum, transfigurationis, introitus in Templum ſeu purificationis, tentationis & victoriæ contra Diabolum, Trinitatis, Adventus. 10. *An* in Eccleſiis reformatis, ubi etiamnum obſervantur, Miniſtri prohibeantur aut prohiberi debeant, ne reformatam ſententiam, de dierum iſtorum ratione & obſervatione publicè privatimque, occaſione ita ferente, proponant ac probent, & ſic homines de rei veritate & libertate Chriſtianâ fideliter inſtruant, ac contra fermentum Pontificium præmuniant? 11. *An* nefas eſſet, ſi Miniſtri, loco, tempore, occaſione ita ferente in conventibus Eccleſiaſticis proponant & deliberent, de aliquâ receptæ conſuetudinis mutatione; an ſcil. & quomodo ſine ſcandalo, & ſcilmate ea tentari & inchoari poſſet. 12. *An* tutum & ἐυπειθὲς ſit, ut in Eccleſiis unius confeſſionis & correſpondentiæ, ubi ordine Synodali & communi conſenſu retenta aut admiſſa ſunt, à quolibet Miniſtro pro arbitrio omittantur? 13. *An* Eccleſiis ubi aut nunquam recepta, aut legitimè abolita ſunt, à Magiſtratu obtrudi poſſint? 14. *An* ſi contingat ita obtrudi, Miniſtri pari ratione & tolerantiæ neceſſitate ea admittere debeant, quali aliæ Eccleſiæ admiſſionem jam olim introductam hactenus continuant? 15. *An* diverſitas ſententiarum de majori aut minori hujus ſive toleratæ ſive continuatę obſervationis neceſſitate, concordiam fraternam turbare, & alienationem aliquam concitare debeat? Ad omnes has quæſtiones reſpondemus, *Neg.* unde liquidò conſtare poteſt, quid de obſervatione dierum iſtorum ſentiamus, & quâ cum diſtinctione ac cautelâ eos obſervemus; ne quâ ratione cum Pontificiis συγχεπτίζειν aut συμβολίζειν videamur.

Reſtat objectiones & exceptiones à Papiſtis aliiſque feſtorum zelotis ſupra. 55

ſupra indicatis excogitatas, conſideremus. I Habent fundamentum in Scripturâ. Sic *Anonymus* autor libelli tit. *Feſti feſtorum*, Anglicè Oxoniæ, anno 1644. editi, *ſect.* 4. Quod promiſſus & prænuntiatus ſit hic dies *Geneſ.* 3. *verſ.* 14. 15. & 49. *verſ.* 10. *Ieſa.* 7. *verſ.* 14. & 95. *verſ.* 2. 3. 6. 7. 8. & 11. *verſ.* 6 -- 11. *Zachar.* 3. *verſ.* 8. 10. & Apoſtolus *Galat.* 4. *verſ.* 4. appellat hunc diem plenitudinem temporis, & *Luc.* 2. *verſ.* 10. 11. ubi alio charactere exprimit τὸ *hodie* (Angl. *this day*). *Reſp.* Aliud eſt res promiſſa, incarnatio ſcil., nativitas, & adventus Chriſti: aliud temporis, anni, menſis, diei, horæ circumſtantia, in quâ promiſſæ & prænuntiatæ, tum perſonæ, tum rei executio facta: & aliud diei iſtius & horæ iſtius anniverſarius recurſus uſque ad finem mundi. Sicuti diſtingui debent mors, miracula, obedientia legi ab illo pro nobis præſtita, baptiſmus, cœna, circumciſio, agni Paſchalis manducatio, doctrina & conciones, omniaque Chriſti geſta, à tempore, die, hora, quibus dicta aut geſta ſunt ſingula: & iſti individui dies, iſtæ individuæ horæ, à ſimilibus aut iildem ſpecie diebus & horis quotannis recurrentibus. Jam ex textibus allatis nihil elici poteſt pro ſanctitate, aut excellentiâ, aut cultu & religione, aut myſticâ ſignificatione aut efficaciâ dierum & horarum quotannis recurrentium, quorum ſimilibus ſeu iildem ſpecie ſingula olim à Chriſto dicta aut geſta ſunt. Quę enim de perſonâ Chriſti, ejuſque apoteleſmatis & geſtis mediatoriis dicuntur, de circumſtantiâ temporis (25. ſcil. Decembris; uti ſcriptor hic *Sect.* 4. omnimodo hoc probabile eſſe contendit) non dicuntur: uti *Fr. Iunius* verbis ſupra exhibitis, Bellarmino hoc inculcabat. Textus ex *Pſal.* 118. & 1 *Corinth.* 5. pro jure divino feſti Paſchalis à *Lanceloto* Epiſcopo Wintonienſi producti, nihil probant. Prior enim prædicit diem & plenitudinem temporis, quo Chriſtus reſurrecturus eſſet: hoc ſcil. opus & apoteleſma Dei, quod fecit in illo die; ſed non dicitur Deum feciſſe & ſanctificâſſe diem feſtum quotannis obſervandum. II. Magiſtratus habet poteſtatem divinitus conceſſam in dominiis ſuis ſanctificandi & dedicandi dies ad ſacros uſus: & conſequenter ubi Magiſtratus hoc facit, dies illi feſti ſunt ſacri reſpectu uſus ſacri; quomodo *templum, aqua Baptiſmi, panis & vinum in ſacrâ communione ſæpe dicuntur ſancta.* Sic *Anonymus* Oxonienſis *ſect.* 2. *Reſp. En quo diſcordia cives*, &c. Hæc ἀμετρία zeli ceremonialis. Hoc dato, quis finis erit ſacrorum, ſacramentorum, ſacramentalium, pro ingenio cujuſque Magiſtratus inſtituendorum. Huc advoca rationes quas ſupra Papiſtis *Diſp. de Sacramentalibus* oppoſuimus. Ut jam non diſquiram de poteſtate Magiſtratus in ſacris; de quâ alibi ex profeſſo. Quidquid ab Eccleſiâ particulari, aut Magiſtratu aliquo fiat aut factum ſit, non poteſt fundare ſanctitatem & religio-

religionem hujus festi festorum (uti illud appellat) ab omnibus Christianis jam inde post tempora Apostolica (si non ab ipsis Apostolis) observandam observatam: uti post *Montacutium*, alibi à nobis refutatum, ex professo *disserit, sect.* 4. citatis ad hoc *Pseudo-Clementinis constit.* III. Apostoli instituerunt. Sic *Montacutius parte* 1. *origin. Ecclesiastic.* §. 143. & probat ex verbis Pseudo-Clementis: Ὡς ἐμὲ χρὴ τὴν ἑορτὴν φυλάσσεσθαι ἀδελφοί. Habentur ea *lib.* 5. *constitut. cap.* 13. Ubi festa celebranda præscribuntur, Natalis Domini 25. mensis 9. Epiphaniæ 6. mensis 10. Jejunii quadragesimæ, sanctæ hebdomadis Paschalis. Idem *lib.* 7. *cap.* 36. digitum intendit ad diem Sabbathi (h.e. diem Saturni), nativitatis Christi, Baptismi, mortis, resurrectionis, diei Dominicæ. *lib.* 5 *c.* 18. 19. *Resp.* Pudet jam doctiores Pontificios istarum Constitut. qui inter Apocrypha & notha nunc numerant: quales *Bellarminus de Scriptor. Eccles. Baronius ad ann.* 32. §. 18. & 44 §. 36. & 102. §. 9. *Albaspineus* Epis. Aurelianens. *lib.* 1. *observ. Eccles. cap.* 13. *Cardinalis Perronus lib.* 2. *de Eucharistiâ cap.* 1. Et *in Replicâ lib.* 1. *c.* 24. Et quamvis *Turrianus* qui merces illas Græcè protrusit anno 1563. Romæ, & Venetiis apud Jordanum Ziletum in 4. in *Prolegom.* & *Scholiis Apologet.* Græcè scriptis, (sive ad ostentationem sive ad melius ostendendam τὸν ὑπερβάλλοντα inter Autorem & Scholiasten, juxta illud, *Quidquid Græcia mendax audet in Historiâ*;) & *Bovius* Episcopus Ostunensis anno 1564. *in Prolegom. Apologet.* latinæ translationi præmissis, patrocinium earum suscipiant, hic tamen extremâ necessitate adactus de Clementinâ celebratione Paschæ cap. 18. lib. 5. ita pronuntiare cogitur: *Nihil jam annotandum est; sed id totum potius delendum ut nothum ac novum.* Et post: *quare tantum abest, ut ea, quæ in hoc capite legimus, Apostoli statuerint, ut etiam contraria horum ab ipsis præcepta videantur.* Postea: *Quare nova est constitutio, fortasse edita post Concil. Nicenum.* Inspiciantur modo speciminis causâ, *theologemata Clementis contra Deitatem Christi lib.* 6. *cap.* 25. de pellice Ancillâ soli Domino obsequente ad Baptismum recipienda, *lib.* 8. *cap.* 38. edit. lat. *Bovii*, sed *cap.* 32. edit. Venetæ gr. *Turriani.* Conjugium supra trigamiam esse manifestam fornicationem *lib.* 3. *cap.* 2. Sabbathum & diem Dominicum pariter festum agendum: quoniam illud naturæ conditę est monumentum, hic resurrectionis, *lib.* 7. *cap.* 24. Quæ constitutio etiam *Epistola Ignatii ad Magnesianos* infarcta est. In Historiam tam turpiter peccat, ut struthio-cameli stomachus ἀνυπόπτως concoquere nequiret. Sed quid opus de rancidis illis constitutionibus verbum ultra facere, cum pereruditus vir *Dallæus tribus libris*, tit. *De Pseudepigraphis Apostolicis* &c. anno 1653. tam plenè & solidè eas confuderit, destructis omnibus *Bovii* & *Turriani* munitionibus, ut non arbitrer ipsam impudentiam posthac pu-

tida illa apocrypha in proscenium reductura. IV. Mos seu consuetudo antiquæ Ecclesiæ, immo & perpetua in Ecclesiâ Catholicâ consuetudo, ac successio prætexitur. Imprimis confidentius pro antiquitate, catholicismo, & successione paschatis contendunt *Lancelotus Andrevvs*; nativitatis, *Montacut. in appar.* & *in origin. Eccl. part.* 1. §. 143. quem sequitur, ut opinor, *Autor Festi festorum*. *Resp.* 1. Ritus, consuetudines, & amplificationes antiquorum, nec sunt principium Fidei, nec faciunt demonstrationem Theologicam. Confer quæ de prætensâ antiquitate, &c. *contra Iansenium in Philonio Romano*, & *Desper. causâ Papatus* disserimus. *Resp.* 2. Communis & Catholicus consensus sive in Synodo sive extra Synodum dies illos solennes primum nec decrevit, nec instituit, nec celebravit; sed πανηγυλία & privatum multorum studium ex Gentilismo ortum inchoavit, Episcoporum & Presbyterorum quorundam συγκατάβασις & conniventia aluit, atque extulit; communis consuetudo firmavit; communis Doctorum, si non omnium, saltem plerorumque, tum in Synodis tum extra Synodos consensus radicatam consuetudinem, ante toleratam, nunc probatam in legem convertit: uti hoc in sexcentis aliis ad ritus & regimen Ecclesiarum pertinentibus contigisse norunt, qui historias & antiquitates Ecclesiasticas à tempore Apostolico usque ad sæculum septimum cursim inspexerunt. En coactam & cassam antiquitatem. *Resp.* 3. Contra antiquitatem multa à me dici possent, si tempus nunc ferret. Videat cui hoc tanti est, *Disp. nostram de tempore nativitatis Christi*: de Festo circumcisionis *Hospinianum pag.* 31. ubi docet esse recens; Vide *Montacutium part.* 1. *origin. Eccl.* §. 103. &c. *Resp.* 4. Datâ antiquitate etiam dierum, quibus Apostoli aut alterius Sancti memoria celebratur: nihil aliud concluditur quam antiquitas: minimè verò autoritas, quibus omnes ecclesiæ se subjicere tenerentur. Alioquin alii complures ritus (in *Codice Canonum* & *Photii in Nomocanone* consignati) in hodiernas ecclesias reduci deberent: quod non puto ipsis integrum esse. Non vagabor nunc per canones Conciliorum lex prioribus sæculis habitorum, sed tantum exempla in hâc præsenti materiâ indicabo, de quadragesimâ, de sanctâ hebdomade Paschali; de Sabbatho magno, de diebus Martyrum; aliorumque Sanctorum, &c. V. Utile immo necessarium est beneficia illa populo quotannis semel proponi. *Resp.* Non semel, sed sæpius beneficia illa in cursu concionum & catecheticarum lectionum proponenda; et jam fundamentales Historiæ, quibus omnes aut saltem præcipui fidei articuli innituntur, explicandæ. Sunt autem Historiæ tales, creationis omnium rerum, imprimis hominis ad imaginem Dei, lapsus in peccatum, conceptionis & nativitatis Christi, passionis, mortis, sepulturæ, resurrecti-

Digitized by Google

ſurrectionis, aſcenſionis, miſſionis Spiritus Sancti. Sed ex rei ipſius neceſſitate, non ſequitur modum, ordinem, & circumſtantias in rei illius executione univerſo Chriſtianiſmo præſcribenda, iiſque eundem ita alligando, ut ſi Eccleſia aliqua textus Dominicales ita non partiatur ac per Dominicas alialq; anni dies non diſtribuat, uti in antiquâ eccleſiâ factum, illa una cum computo, Kalendario, & ordine textuum ipſos fidei articulos mutaſſe videatur. Hoc enim eſſet ad inſtar Victoris Romani, eccleſias Apoſtolicas & illis proximè ſuccedentes, quin & non paucas hodiernas reformatas aliarumq; tum vota tum conatus temere condemnare. *Inſtantia*: Quod certo tempore non fit, id nunquam fit: neceſſe eſt ergo & textus ſeu hiſtorias de illis præcipuis beneficiis Chriſti & textus Dominicales, alioſque feſtivales ad commemorationem Apoſtolorum, aliorumque Sanctorum pertinentes, ſecundum ordinem antiquæ Eccleſiæ, omnibus Concionatoribus præfigi. *Reſp.* Quid ſentiamus de præfixis textibus Dominicalibus & Feſtivalibus, quorum explicatio annuatim recurrat, in *Politicâ Eccleſiaſticâ* dicemus: nolumus tamen negare, quin alicubi in Eccleſiis quibuſdam, præſertim quæ ex Papatu primum reformantur, (ubi aliquando etiam feſtivales textus in nonnullis diebus Sanctorum explicari debent) prudenter uſus textuum Dominicalium ad tempus retineatur. Quod ad articulos & hiſtorias fundamentales, eas quotannis aliquoties repeti omnino conſultum putamus: ſic tamen ne Eccleſias reformatas cum *Mentzero* ſupra *cit.* erroris condemnemus, quę pro libertate ſuâ nec dies textibus, nec textus diebus affixos habent. Poſſunt enim hiſtorias & articulos illos tractare, occaſione recurrentium quotannis lectionum ſeu concionum Catecheticarum; e. gr. de creatione & lapſu, de Chriſti conceptione & nativitate, de paſſione, de reſurrectione, &c. aut aliâ commodâ occaſione & diſtributione libertati & prudentiæ illarum committendâ. VI. Ipſi dies ſanctam recordationem nativitatis Chriſti, aſcenſionis, introitus in Hieroſolymam, transfigurationis, &c. converſionis Pauli, vinculorum Petri, purificationis Mariæ, martyrii Stephani, &c. & conſequentem inde devotionem, in nobis excitant. *Reſp.* Non dies, ſed verbum Dei illo die prædicatum, & beneficia illo verbo repræſentata. Videndum eſt ne Papizantes roſariis, horis Canonicis, crucibus, gallis in turri, veſtibus ſacris, aliiſque ſacramentalibus, & ſacris ſignis ad memoriam & devotionem excitandam comparatis, totique adeo *Rationali Durantis* imprudentes faveamus. Confer ſupra *Diſſp. de Sacramentalibus, Roſarius, Cruce, &c.* VII. Eccleſia poteſt adiaphora illa, ritus, cil., tempora, loca, utenſilia in cultu publico determinare. *Reſp.* 1. Si purè ſunt adiaphora, quarumlibet Eccleſiarum libertati hoc committendum

tendum est: nec antiquissima antiquæ succedenti, ut nec ista mediæ, nulla hodiernæ, nec Orientalis Occidentali, aut vice versâ, nec Anglica Belgicæ, &c. quidquam præscribere debet. Nam si ab universali, seu ab omnibus Ecclesiis pariter quid observari debet, hoc non est purè adiaphorum. *Resp.* 2. Non omnia quæ prætexuntur adiaphora, semper sunt & manent purè adiaphora. E.g. imagines, altaria, cerei in templis, ubi tolli debent & possunt; adhæc cruces in Baptismo, genuflexio ad mensam Cœnæ, &c. quæ vigente adhuc Papali idololatriâ non sine specie symbolizationis & scandalo alicubi retenta aut obtrusa fuerunt. *Resp.* 3. Videndum ne talia adiaphora pariter ac necessaria, immo plus quam necessaria urgeantur; neve sub sipario adiaphori aut ceremoniæ, ipsa religio & puritas doctrinę sensim sine sensu mutetur. Quid in Angliâ acciderit, docet libellus Anglicus doctiss. *Anonymi*, tit. *Ladensium αὐτοκατάκρισις*. Sed de dictis adiaphoris in Germaniâ consulendus *Altingius in Exegesi Augustanæ confessionis*; deque ceremoniis in Angliâ *Amesius*, *Parkerus*, *Didoclavius in altari Damasceno*, & *Anonymi Scoti* supra *cit.* VIII. Toleranda sunt, non tantum paucula illa, quæ hodie in Belgio, sed & plura alia quæ in Germanicis, Bohemicis, Polonicis, Hungaricis ecclesiis residua sunt. *Resp.* Conceditur totum his scil. conditionibus 1. ut quilibet in communione cujusque Ecclesiæ vivens aut docens, toleret quidquid illic residuum est, idque *συνεξίας* causâ, & ut schismata ac scandala evitentur: sed aliis extra illas Ecclesias constitutis, nihil præscribat. 2. Sic toleret, ut iis bene & ad ædificationem utatur, concionibus scil., precibus, &c. 3. Sic ea toleret, & sic iis utatur, ne juxta cacoëthes Papali-Postillisticum à beneficiis Christi & verbo Euangelii tunc proposito ad diem hodiernum transeat, & encomia rei propositæ hodierno diei rhetoricando applicet. 4. Sic toleret, ne quâvis occasione & publicè & privatim, præsertim illo hodie, de origine, & observatione istorum dierum Ecclesiam instruere negligat; atque ita à Papali festivitate & conscientiâ (in quam longo usu facilis esset prolapsus) quam longissimè abducat. 5. Sic toleret, ne perpetuam necessitatem ad esse aut saltem ad bene esse fidei ac pietatis sanciat, atque ita ipse aut succedentes Ministri, tanquam Apostolicum ac divinum quid, aut saltem illi proximum cum *Montacutio*, *Brentio*, *Andrevvs*, *Pamelio*, *&c.* supra *cit.* tandem approbent atque extollant. 6. Sic toleret, ut jus & libertatem sibi servet in conventibus Ecclesiasticis, & privatim apud eos qui ex ordine hic quid possunt, opportunè, gravibus rationibus ita ferentibus, suadendi & urgendi, quin & suo suffragio ac pro suâ parte decernendi salubrem mutationem. *Sic* (inquit Altingius in Exegesi artic. 15.) feriæ & festivitates *liberè servandæ sunt, ut etiam omitti possint, ubi*

ubi periculum ſuperſtitionis, aut gravioris alicujus abuſus ſe oſtendit: non aliter tamen, quam de judicio ac ſententiâ Eccleſiæ, &c. Si Ezechiæ regi, &c. Vide ſupra. IX. Non eſt ſchiſma propterea faciendum, nec Eccleſiæ turbandæ. *Reſp.* Conceditur totum. Hoc non eſt in quæſtione. Videndum ergo, an importuni quidam feſtorum & ceremoniarum zelotæ, ad odium innoxiis conflandum hanc ſciomachiam non exerceant. Certè ipſi Puritani Genevenſes (à *Montacutio* aliiſque rigidis hierarchicis ſic dicti) Browniſtarum ſententiam & praxin circa ſeparationem ab eccleſiâ Anglicanâ, quamvis ceremoniis & Epiſcopali regimini tunc obnoxiâ, perpetuò condemnarunt: uti conſtat ex ſcriptis *Ameſii* & *Pageti*, & judicio *VVittakeri* de Browniſtis in *tract. de Eccleſiâ, in fine*, ſi bene memini. X. Omnes Eccleſiæ reformatæ, excepta ſola fere Genevenſi, ejuſque ſequacium dies illos obſervant. *Reſp.* 1. Scoticæ hodie non obſervant, ut nec Anglicę preſbyteriales, quæ formam regiminis Genevenſis, cum Gallicis, Belgicis, Scoticis, &c. ſive apud exteros, ſive in ipſâ Angliâ amplexę ſunt. Belgicæ initio non ſervarunt; & invitæ poſtea ad obſervationem coactæ fuerunt. An omnes hodiernæ Eccleſiæ in Galliâ eoſdem dies, & eo modo quo in Belgio aut Germaniâ, aut Hungariâ, obſervent, ego jam non dicam. Saltem ex *diſp. Salmurienſi de Feſtis* mox citanda minime conſtat; nec arbitror ab initio Reformationis illic fuiſſe recepta. Omitto nunc Eccleſiam Argentinenſem & noſtras Belgicas, ubi intermiſſa fuerunt. *Reſp.* 2. Quidquid ſit de veritate antecedentis, inde tamen elici non debet, ab Eccleſiis, quæ iis carent, dies illos recipiendos; aut ab iis, quæ ob rationes ab *Altingio* modo allatas, aut alias ſufficientes omiſſionem eorum magis conſultam judicarent, quam celebrationem, non poſſe omitti. Talis enim conſequentia prejudicaret adiaphoro, & libertati Eccleſiarum: quæ utraque contra Pontificios, à Doctoribus reformatis & Lutheranis, ut & confeſſionibus Auguſtanâ & Helveticâ, tanquam immota ſtatuuntur. XI. Eccleſiæ poſſunt inſtituere & inſtituunt dies ſupplicationum, & euchariſticos, ad exemplum Purim, *Eſther.* 9. *Reſp.* Illi dies ſunt extraordinarii, non anniverſarii, aut perpetuò recurrentes. Et dato, alicubi tales eſſe aut fuiſſe, non ſequitur poſteros in perpetuum ad eos obligari; nedum ut aliis Eccleſiis, aut omnibus totius orbis Eccleſiis imponi debeant. Quod ad dies Purim à Pontificiis, & hierarchico-ceremonialibus objici ſolitis, unde conſtat eos fuiſſe ſolennes dies ſacros, & non Politicos? aut Mardocheum non fuiſſe Ἰάνιον? Poſterius ſtatuunt *Fr. Iunius* & *Ameſius contra Bellarminum*. XII. Ipſa Eccleſia Genevenſis, quamvis dictis feſtis abolitis, ſtatos dies & horas concionum, præter Dominicum, conſtituit & ſervat: inter

eminet dies Jovis, quem ideo aliquando parvam Dominicam (*petite dimanche*) appellatam ferunt. *Resp.* 1. Dies & horæ à quâlibet Ecclesiâ pro libertate & commoditate sua, concionibus destinatæ, non sunt festa aut quasi-festa anniversaria. Nulla ergo inde consequentia deduci potest. *Resp.* 2. Quod ad Genevenses, nec ex constitutionibus eorum Ecclesiasticis, nec ex factorum luce lectoribus & spectatoribus unquam vel fando auditum fuit, duas Dominicas illic hebdomadatim servari aut servatas esse. Diebus Jovis una concio habetur; quâ finitâ auditores ad sua revertuntur: uti in majoribus civitatibus Belgii, ternæ, quaternæ, quinæ, et jam senę. Quod si quis, aut si qui pro privato arbitrio & sensu suo hunc diem ita appellaverint (de quo alioquin parum constat), illud forte factum, ut eum à diebus aliis distinguerent, quibus preces matutinæ & vespertinæ cum brevi admonitione, aut conciunculâ olim haberi solent. *Resp.* 3. Quidquid aliquando fuerit de hâc quorundam appellatione, hodie illic nulla est, saltem nulla publica, quę ex impositione Magistratus, aut Ecclesiæ orta sit: quia hoc constanti ipsorum doctrinæ anti-Papisticæ repugnaret, per quam nulli homini permittitur dies Festos aut Dominicos instituere. Bezæ Concione 6. de resurrectione Christi, *statos dies* Concionum innuit esse illic, *Dominicum & Jovis*. Et olim cum festa illa abolerentur, à Senatu decretum fuit, *ut nulli essent dies festi*, (h. e. feriati) *præter Dominicum*, teste *Calvino in Epistolâ* supra *cit.* Unde ergo aut ubi esset altera dies Dominica? XIII. Consentiunt plerique Theologi, utiliter eos servari posse. *Resp.* 1. Sit ita: quia ubi & dum adhuc in usu sunt, ad ædificationem Ecclesiæ iis utendum est. Quis reclamat? Modo attendatur, ne aliis Ecclesiis jugum imponatur, aut libertati Ecclesiarum ac conscientiarum, dum usus ejus lege caritatis & prudentiæ determinatur, quidquam præjudicetur, aut aliqua, cum Papistico festivandi sensu & more symbolizatio fiat. *Resp.* 2. Theologi quamvis in principali causâ videantur convenire, subinde tamen variant in methodo & modo explicandi. Alii enim comparatè ad Apostolicæ Ecclesiæ simplicitatem, ἄτιμα aliquod in iis observant: alii respectu ἀβίαστε intrusionis eorum in Ecclesias, quæ pro libertate suâ & cum ædificatione ac pace ea omiserant, plane improbant; alii non tam defendunt, quam excusant: alii antiquitus receptum morem importunè sollicitandum non putârunt; ne totum reformationis negotium turbarent, & tunc apud omnes periculo exponerent: omnes denique saltem plerique tum primi, tum proximè sequentes reformationis Doctores tam anxiè stipulantur ἀδιαφορων, libertatem Christianam, nudam Politiam & externum ordinem, & ne conscientiis tanquam cultus aut pars cultus, aut tanquam necessarium

quid

quid imponeretur; ut prudens lector facilè animadvertat, eos repertis, & ob graves rationes cum ritibus & moribus aliis non paucis tunc loco non motis, non movendis, bene uti voluisse, & hanc hypotheticam utilitatem, hanc secundam (ut est in proverbio) navigationem declarasse; minimè ea motu proprio tanquam utilissima & tutissima fidei & devotionis excitandæ atque augendæ media inventuros atque introducturos fuisse, si quidem antiquæ Ecclesiæ & universalis in Christianismo tum Orientali tum Occidentali successionis autoritas, aliquâ quasi necessitate injectâ, non prejudicasset. Quid in aliis quamplurimis ritus & regimen Ecclesiæ concernentibus evenerit, notum est: quæ tamen tanquam primi & antiquissimi Christianismi, aut reformationis nostrę inventa, atque adeo ad fidem & pietatem necessaria, aut saltem perquam utilia, quibus nulla bene constituta Ecclesia carere deberet, prædicare non solemus. Considera modo & distingue quæ & qualis fuerit utilitas abstinentię à suffocato & sanguine, *Actor.* 15. item observatio sabbathi Judaici in Ecclesiâ Apostolis proximâ. Ex recentioribus Theologis unus atque alter sine adhibitâ distinctione & cautelis securè & catachrestice loquuntur, cum festa dividunt in Judaica & Christiana. Sed illi acurologiâ suâ (fortè ex opinione & usu populari contractâ) primæ & communi reformatorum doctrinæ præjudicare non debent. XIV. Videntur in naturali jure & lumine fundata esse. Deus enim in tempore operatur: non quidem æqualiter, sed uno die plura & majora, quam altero pro suo beneplacito; ut operibus suis tempora, in quibus fiunt, magis signet veluti atque insigniat, sanctificet, illustria reddat, haut aliter ac loca quædam *Exod.* 3. *vers.* 5. *Iosua* 5. *vers.* 15. Unde Psaltes *Psal.* 118. *vers.* 24. non de omnibus anni diebus, sed de uno aliquo cum admiratione dicit: *Hic est dies, quem Dominus fecit, venite exultemus in eo*, &c. Sic inter hierarchico-ceremoniales *Hockerus lib.* 5. *Polit. Eccles. §.* 59. & 70. *Resp.* Ut seriò istis in speciem argutis teretismatis respondeam, à me non impetro. Tantum ergo repono illi verba Lud. Capelli in thesibus Salmurienſ. part. 3. disp. de Festis §. 41. *Est quidem viri illius ratiocinatio subtilis & arguta, sed longè petita, parumque solida, ne dicam futilem & evanidam; quæque humanam magis sapientiam, & argutias Philosophicas redolet, quam Christianam ex Scripturis divinis prudentiam.* XV. Propter scandalum hostium, & infirmorum inter nostros, & ut tantò facilius homines ex Papatu ad nostras Ecclesias traduci possint, præstat ea retinere? *Resp.* Conceditur aliquo in casu, & apud quosdam majori cum ædificatione servari, quam omitti. Quod etiam de diebus Apostolorum, aliorumque quorundam Sanctorum, ut & mortis, cœnæ, baptismi, conceptionis, purificationis seu introitus in

Tem-

Templum, Epiphaniæ, introitus in Hierosolymam, transfigurationis, affirmari posset. Sed inde non sequitur, nullis Ecclesiis (e. gr. Scoticis, Anglicis, Genevensi) jus fasque esse ab iis in totum aut in tantum abstinere; aut propter rationes ea aliquando opportunè & prudenter abrogare: præsertim ubi nec scandalum, nec scilma, nec Pontificiorum lucrifactio mutationem illam impediunt; immo ubi contra Ecclesiarum filii illud postulant. Multo minus sequitur, Theologos non debere puritatem doctrinæ reformatæ de origine, jure, & usu festorum retinere, profiteri, declarare, & suos contra errores populares, & suboleſcentes quorundam fluctuationes ac imprudentes amplificationes prȩmunire. *Resp.* 2. Quod ad Pontificiorum faciliorem per hunc pontem ad nostras Ecclesias traductionem, fateor in primo impetu reformationis tale quid accidisse, ubi in ritibus & regimine quamplurima erant relicta, ut in Angliâ & Germaniâ. Sed quem usum hic pons relictus post illud tempus præstiterit, quemque obdurato jam contra omnem reformationem irreformabili Papatu, præstare queat, & quomodo reducendo potius Papatui, aut magnæ ejus parti inservierit festorum & ceremoniarum in Angliâ zelotis, videndum Ecclesiæ reformatæ. Prudenter judicat Zadeel contra Monachos Burdegalenses artic. 13. *Veteres Ecclesiæ Christianæ Pastores plus aquo sese voluisse tum Judæis tum Ethnicis accommodare: quod existimarent eos ad Euangelium citius allectum iri quibusdam ceremoniis, iisque apud utrosque familiaribus, quam si adhæresceren pura simplicitati à Jesu Christo institutæ & in ejus verbo comprehensæ. Unde multa ceremoniæ in Ecclesiam irrepserunt. At experientia declaravit Deum non benedixisse huic consilio: tandem enim homines omisso spirituali Dei cultu, exteriora prorsus amplexi sunt.* Quod primo primâ antiquitate posterius est, potest nobis suspectum esse. Esse autem antiquorum anniversarias Martyrum aliasque memorias ex illo numero constat apud nostros & Lutheranos. Vide *Magdeburgenses centur. 2. cap. 6, Zanchium ad quartum Præceptum, Hospinianum*, &c. *Paulatim ceremoniæ auctæ sunt hominum superstitiosorum opinionibus* (ut loquuntur Magdeburg. centur. 3. lib. 3. cap. 11.); & inter eas, festa. XVI. Ordinis, politiæ, & melioris devotionis caulâ, institui debent, ut beneficia illa quotannis certo die ex professo commemorentur & celebrentur: ut sit *opus diei in die suo*. Sic *Montacutius*, non tantum pro festis Christi, sed & aliis Anglicanis, supra recensitis. *Resp.* Si ex hoc fundamento singulis beneficiis singuli dies feriati sint assignandi, ut fiat opus diei in die suo, nullus feriarum esset finis. Apostolorum, Euangelistarum, præstantissimorum Martyrum (Stephani, Polycarpi, Ignatii, Justini, Irenȩi, Cypriani, &c.) fidei etiam atque Ecclesiæ plantatorum & reformatorum

(Petri

(Petri de Valdo, Wiclefi, Huſſi, Lutheri, Zwinglii, Crammeri, Latimeri, &c.) geſta & certamina commemoranda, & Deus in iis laudandus, aliique ad eorum imitationes excitandi; feriati tamen dies dedicari nec poſſunt, nec debent. Chriſti conciones, miracula, aliaque geſta, & apoteleſmata, quę chronotaxis Euangeliſtarum nobis exhibet, diſci, memorari, & celebrari debent: ſed totidem dies feriati iis conſecrari non poſſunt: niſi omnes ferè dies anni occupare velimus, & in quarto Præcepto inducere τὸ *ſex diebus operaberis*. Si quis excipiat, neceſſarias & ſub Præcepto tantum imponendas ſolennitates aliquot præcipuas, e. gr. circumciſionis; regerit *Calvinus*, cur non & mortis? Addam ego, cur non Baptiſmi, Cœnæ, Conceptionis, oblationis in Templo, &c. XVII. Ritus, qui non ſunt idololatria, & à quorum obſervatione per certas adhibitas cautelas omnis Papiſtica ſuperſtitio & ſervitus Eccleſiæ & conſcientiæ removetur, illi ſi non neceſſario, ſaltem utiliſſimè ſervari debent, aut poſſunt; & piè ac prudenter proſpectum eſt ab antiquis Patribus, ut anniverſariè in Eccleſiâ celebrarentur ingentia beneficia &c. Hæc ſumma diſcurſus, quem colligo ex eximii Theologi *Davenantii Commentar. ad Coloſſ. 2. verſ. 16. Reſp. 1.* Non dico eſſe idololatriam aut formalem ſuperſtitionem, vel ipſam dierum Apoſtolicorum celebrationem; prout Theologi Auguſtanæ confeſſionis, & ex Reformatis, Anglis, cum *Davenantio loc. cit.* ex cautelis eam circumſcribunt. *Montacutium* alioſque iſtius commatis *Davenantio* loquenti ad præſentem tunc ſtatum eccleſiæ Anglicanæ (ad cujus defenſionem Profeſſores Theologi tenebantur) longè diſſimiles reperio. *Reſp. 2.* Cùm defenditur aut excuſatur praxis eccleſię Anglicanæ, ubi Canonibus & perpetuâ praxi ab initio reformationis dies Chriſti, Apoſtolorum, angeli Michaëlis, &c. ſtabiliti erant, nolim tamen Eccleſias, Genevenſem illique ſive in totum ſive maximam partem conformes ab ejuſmodi obſervatione immunes, ἀταξίας aut ἀτελήματος aut neglectæ tantæ utilitatis atque ædificationis, aut ſenſum, conatum, votum Eccleſiarum Belgicarum (declaratum in *Synodis Dordracenis* anno 1574. & 1578. ſupra *cit.*) unà cum ſententiâ *Calvini*, *Danæi*, ſupra *cit.* hæreſios ſeu heterodoxiæ cum *Coccio in Theſauro Cathol. tom. 1. pag. 215.* & *Serrario in lib. Machab.* ſupra *cit.* aut erroris cum *Meniero* ſupra *cit.* aut profanitatis, novitatis, ſcilmatis, catharilmi cum *Montacutio*, accuſari. Scio *Davenantium*, ut vir erat, hoc minimè intendiſſe, nec puto illum, etiam cum in quæſtionibus determinatis, diſputat *Eccleſiam Anglicanam juſtiſſimè urgere ceremonias* (tres ſcil. celebratas, aliaſque juxta Liturgiam, & Canones Londinenſes anno 1603.), judicaturum fuiſſe, longè inferiorem & imperfectiorem eſſe reformationem Genevenſem, Sco-

cam, Belgicam, &c. Anglicanâ aut Proteſtanticâ in Germaniâ: haut aliter ac *Georg. Dovvnamus* (in *Concione de Epiſc. & Preſbyterio*, peculiari ſcripto à *Gerſone Bucero* Theologo Belgico refutatâ) de regimine Eccleſ. Anglicanæ cum regimine aliarum reformatarum comparato pronuntiabat, quod illud eſſet inſtar auri, iſtud inſtar argenti. Cum cautelas ipſius ſecundam & tertiam conſidero, facile credo illum Montacutianum feſtorum & ceremoniarum zelotem non fuiſſe. Sic enim ſe habet: *Non putandum Eccleſiam Chriſtianam aliquâ neceſſitate adſtringi ad immotam obſervationem feſtorum dierum; ſed ſtatuendum dies hoſce humanâ authoritate conſtitutos, eâdem poſſe tolli & mutari, ſi neceſſitas aut utilitas Eccleſiæ id poſtulaverit.* Nam omnis res per qualcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſolvitur. *Regula Iuris.* Cautela tertia ſic ſonat: *Neque ſentiendum eſt privatos Chriſtianos tali neceſſitati adſtringi ad celebrationem Feſtorum, quin omittere poſſint publicam illorum ſolennitatem, ſi vel neceſſitas, vel charitas id exigat: ſed videant ne prætextu falſo neceſſitatis, aut caritatis, violent ordinem Eccleſiæ, & abutantur libertate Chriſtianâ.* Sed cum ab alterâ parte rationes ejus inſpicio, videtur nimirum pro conſuetudine Anglicanâ dixiſſe, non ſine præjudicio Eccleſiarum Gallicarum, Belgicarum, Scoticarum, Hungaricarum, Polonicarum & Reformatarum in Germaniâ. 1. *Rat.* eſt, Officium gratitudinis poſtulat, ut publica beneficia publicè agnoſcantur, & publicâ gratiarum actione referantur; quod commodè fieri non poteſt; niſi illi qui præſunt Eccleſiæ aut Reipublicæ ſtatutos dies præſcribant, quibus conveniatur. *Ioel.* 2. 15. *Reſp.* Concluſio non infertur ex præmiſſis. Concludendum erat de diebus anniverſariis, etiam Michaëlis, Apoſtolorum, &c. Deinde huic fundamento innumeræ feriæ ſuperſtrui deberent. Quis enim enumeret omnia Dei beneficia, *Pſal.* 40.? Et quorum non grata commemoratio facienda, *Pſal.* 103. *verſ.* 2.? Conſer *Pſalmos* 78. 105. 106. Non tantum communia omnibus Chriſtianis, ſed & peculiaria cujuſque Eccleſiæ, & cujuſque Reipublicæ, eſſent memoranda. Prolixus catalogus ex publicis beneficiis Belgio noſtro præſtitis, jam inde ab anno 1568. contexi poſſet. Vide ſupra *Object.* 16. 2. *Rat.* Recta ratio monet, ut quo efficacior ſit memoria præteritorum beneficiorum, recolantur (ſi commodè fieri poſſit) illo ipſo tempore, quo primum collata fuerunt: recurſus enim ejuſdem diei excitat mentem ad attentiorem beneficii conſiderationem. *Exod.* 13. 3. *Reſp.* Siquidem melior via Eccleſiis hic oſtenditur, ſequeretur ab omnibus eam ineundam eſſe. Ubi ergò τὸ adiaphorum, ubi libertas, ubi ſola humana autoritas? An non aliquod jus divinum & naturale hâc ratione innui videtur, ſimiliter fere ac *Hookeri* philoſophemate, ſupra *Object.* 14. 3. *Rat.* Populi utilitas

litas id ſuadet: nam horum feſtorum occaſione aperiuntur illis præcipua ſalutis noſtræ myſteria, &c. *Reſp.* Non capio quæ ſint illa præcipua myſteria, quæ in feſtis Michaëlis, & Apoſtolorum magis aperiri poſſent, quam diebus Dominicis ad textus ſive liberos, ſive recurrentes Dominicales. *Deinde*, hæc ita dici videntur, quaſi aliis diebus, quam feſtis, myſteria explicari, aut quaſi aliter declaratio hujus aut iſtius myſterii (e. gr. Trinitatis, conceptionis, præſentationis in Templo, Epiphaniæ, Baptiſmi, Cœnæ, mortis Chriſti) pro prudentiâ & libertate Eccleſiarum, certis diebus appropriari non poſſet. *Denique* ſcire velim, an in aliis Eccleſiis, quæ in totum aut maximâ ex parte Anglicanis feſtis carent, præcipua myſteria minus explicentur. 4. *Rat.* Ab exemplis piorum in V. Teſt. *Heſther.* 9. *verſ.* 27. & ipſius Chriſti *Joh.* 10. *verſ.* 22. *Reſp.* ad hoc ab *Antagoniſtis Bellarmini*, & *Hoſpiniano cap.* 2. ſatis ſuperque reſponſum eſt. *Reſp.* 2. Non dico in Eccleſiis ſive noſtris ſive exteris, neceſſario dies illos nunc omittendos, aut initio reformationis debuiſſe omitti: neque enim hujus loci eſt determinare, an nunc aut tunc ſine ſcandalo, ſciſmate, & inſigni reformationis impedimento prudenter tolli aut minui potuerint aut poſſint, & Eccleſiæ de facto libertate ſuâ opportunè uti. Hoc enim eſt communioris deliberationis; quò Theologi quilibet Eccleſiarum antecceſſores ſymbolam ſuam abſque invidiæ contentioniſque œſtro, abſque partium ſtudio conferre tenentur. Sed hæc ſolum dico, 1. *Non* eſſe accuſandas Eccleſias nec habendas pro imperfectioribus & infelicioribus, quæ aut inſigniter dierum iſtorum celebrationem minuerunt, aut plane omiſerunt, aut omittere conatæ ſunt, aut conatu non ſuccedente ſenſum eundem ſibi eſſe voto in Canonibus ſuis conſignato teſtatæ ſunt. 2. *Non* eſſe Eccleſias immunes, ab aliis ſollicitandas, ut deſertâ ſimplicitate ſuâ ad reformationem quaſi exquiſitiorem per recepta feſta, & conformitatem cum Germanicâ, Hungaricâ, Belgicâ, &c. aſſurgant. 3. *Non* eſſe Eccleſias dicta feſta plus minuſve obſervantes omnibus non-obſervantibus remotiores & tutiores ab omni ſpecie aut occaſione ſymbolizationis cum antiquis nimis vanè, aut cum Pontificiis nimis ſuperſtitioſè feſtivantibus. 4. *Non* eſſe tam patienter admirandam, nec tam indulgenter prædicandam veterum hâc in parte pietatem & prudentiam; quâ tamen Apoſtoli uſi non ſunt. Repete aurea verba *Zadeelis* modo exhibita, 5. *Non* eſſe unquam abnegandam aut diſſimulandam profeſſionem libertatis & poteſtatis Eccleſiaſticæ in mutandâ hâc conſuetudine; cum ſcil. rationes majoris ædificationis ſuaſerint, commodè & legitimè hoc fieri poſſe. Repete verba *Altingii* & *Davenantii* ad *Object.* 8. & hanc præſentem 17. exhibita. XVIII. Quia in feſtis Judaicis fuit aliquid mo-

rale, & aliquid ceremoniale. Morale fuit & naturale & cum cæteris gentibus commune, quod propter publicum Dei cultum & solennem gratitudinis suæ testificationem ob beneficia accepta, habebant aliquid temporis sepositum. Et ratione hujus moralis à dierum observatione non liberamur. Hæc exceptio *Davenantii loco cit. Resp.* Mansit ergo substantia festorum Judaicorum, circumstantiâ temporis definiti solummodo mutatâ, & à Magistratu aut Ecclesiis de novo determinandâ, e. gr. ut nativitati 25 Decembr. adventui Magorum 5. Januar. Omnibus Sanctis Kal. Novembr. Philippo & Jacobo Kal. Maji, Michaëli, &c. Sed quæro, quid futurum sit de morali illo: *sex diebus operaberis*, siquidem liceat Magistratui aut Ecclesiæ tot dies feriatos, Christi non tantum, sed & Angelorum, Apostolorum, Martyrum gestis insignitos, quotannis recurrentes populo imponere, quotipsi visum fuerit. Nam quis dicet, *satis* est? siquidem quisque Magistratus, quælibet Synodus Episcoporum & Pastorum inventis aliquid adderet, juxta regulam topicam: bonum bono additum facit majus bonum. Nec ipse *Davenantius* inter sex cautelas quidquam cavet de numero minuendo: quod tamen alii Theologi reformati & protestantes non solent omittere. XIX. In Civitatibus majoribus populus à labore suo ad conciones & exercitia publica in templis avocatur: ergo licet Magistratui dies feriatos quotannis recurrentes pro autoritate suâ imponere. Sic fere *Tilenus* postquam primam fidem irritam fecisset, in virulentâ *paraenesi ad Scotos disciplinæ Genevensis zelotas cap. 16. Resp.* Antecedens verum est de civitatibus Reformatis: ubi ternæ, quaternæ, quinæ, immo & senæ conciones habentur. Sed non valet consequentia: quia dies illi non sunt feriati, quales anniversarii Scotis anno 1618. novè obtrusi; nec tenentur omnes fideles relicto labore suo illis concionibus interesse, sicuti diebus Dominicis. XX. *Confessio Augustana artic. ult. & Helvetica artic.* 24. dies quosdam solennes admittit. *Resp.* Sic est: Ex se non instituunt dies, sed perpetuâ consuetudine jam firmatos loco non movent, sed servant, *propter caritatem & tranquillitatem, ne alius alium offendat, ut ordine & sine tumultu omnia fiant in Ecclesiâ*: ut loquitur confessio Augustana: *Si Ecclesiæ pro Christianâ libertate memoriam Dominicæ nativitatis, circumcisionis, passionis, &c. religiosè celebrent, maximoperè approbamus.* Sic Helvetica confess. Vides per *συγκατάβασιν* admissionem, seu potius relictionem & non remotionem rei per tot sæculorum successionem ad ipsos devolutæ, cujus omissio tunc in ipsorum potestate non erat. Absque hoc, sponte eam sibi non accersivissent. Adde quod non absolutè loquantur, sed comparatè ad festivitates formaliter idololatricas.

6 Atque hactenus de statu observationis dierum quorundam, præter

Domi-

Digitized by Google

Dominicum, in Ecclesiis reformatis: adjiciendum aliquid de nostris Ecclesiis Belgicis, quorum Canones pro utrâque contradictionis parte à Reformatis & Pontificiis allegari videmus. Sed facilis erit conciliatio, si tempora à temporibus, & spontaneam atque approbativam admissionem à tolerativâ distinguamus, Quidam rerum apud nos gestarum atque ac solidæ Theologiæ ignari, populari errore aut zelo ac contentione carnali festivales conceptus suos & rationes pro iis Papisticis aut Montacutianis & Ladensibus non admodum dissimiles fervidè defendunt, objecto Canonum Belgicorum clypeo. Qui primò monendi, non esse quosvis Canones ita urgendos, quasi totidem essent capita Catechetica, aut articuli confessionis Belgicæ. Quale crassum phantasma perstringit *Danæus libr.* 2. *Isagoga part.* 4. *lib.* 3. *cap.* 13. in *Libro quodam de Ecclesia politiâ* Gallicè edito: ubi tam immutabilis statuebatur politia, ac ipsa doctrina. Nos, quamvis alibi ex professo de Canonibus agimus, non possumus tamen, quin hâc occasione, tres Hypotheses de Canonibus Ecclesiasticis repetitas quæstioni præsenti applicemus. 1. *Hypothesis*: Objectum sive contentum, sive materia Canonum, non est unius generis, nec paris sive necessitatis, sive utilitatis. *Alia* enim est necessaria, sive in se & per se, sive per accidens: *alia* utilis; *alia* media seu neutra. 1. *Necessaria in se & per se* est duplex, vel pertinens ad dogmata fidei & morum; qualis e. gr. *Canonum* anno 1619. in *Synodo Dordracenâ* de controversis quinque articulis conditorum: vel pertinens ad politiam seu externum Ecclesiæ regimen, qualis est omnis illa, quam ex jure divino tum naturali, tum positivo, deducimus, e. gr. gradus, officia; Ecclesiastica vocatio & stipendia Ministrorum, Seniores, gubernantes, disciplina Ecclesiæ, &c. *Necessaria per accidens* est, cum per objectam aliquam occasionem, seu per compulsorium aliunde accedens (à Magistratu scil., aut populo, aut vicinis Ecclesiis, aut adversariis, aut pluribus simul) aliquid ab Ecclesiâ agi, aut admitti, aut tolerari debet. Hujus generis sunt, approbatio vocati Ministri à Magistratu, juramentum ministrorum Magistratui præstandum, sessio Magistratuum in conventibus Ecclesiasticis *artic.* 37. *Jus* patronatus, clandestinæ Ecclesiæ, earumque institutio & directio, admissio regiminis hierarchici, & novorum rituum; suspensio aut intermissio disciplinæ in casu peccati communis fere praxios & conniventiæ, aut propter metum præsentis schismatis aut persecutionis, &c. Inter quæ alia sunt non ingrata, sed talia circa quæ Ecclesiæ ex hypothesi necessitatis indifferenter se habent; alia sunt ingrata, quæ non sine difficultate, & coactione ab invitis Ecclesiis admittuntur aut aguntur; haut aliter ac merces à mercatore in tempestate projiciuntur, & de lutro à captivis, de deditione urbis ab

obsessis cum hostibus convenitur, aut templa reformatorum Pontificiis ceduntur, (uti factum Rupellæ anno 1626.) aut Ministri, quorum opera maximè expetitur, ab invitis Ecclesiis, ob vim adversariorum, dimittuntur. (uti post annum 1624. factum in Galliâ): aut libera electio Ministrorum intra solos populares, aut à Magistratu nominatos restringitur, aut ipsa electio Magistratui relinquitur. 2. *Utilis est*, e. gr. Diaconorum partes in electione Ministri; Eorundem partes in Ecclesiæ regimine, ubi pauculi sunt Seniores; procuratio stipendii Ministrorum per Synedrium; literæ fidei & mandati pro iis, qui ad Classes & Synodos mittuntur; binorum Ministrorum & totidem Seniorum deputatio ad Synodum Provincialem; annua visitatio Ecclesiarum per visitatores ad id electos; Synodus Nationalis tertio quoque anno celebranda; *artic.* 50. Synodi particulares quotannis, *artic.* 47. nulli Ministri in alienâ Ecclesiâ ad Concionesadmittendi, nisi de consensu Synedrii, &c. subscriptio formularum consensus, *artic.* 53. 54. testimonia. 3. *Neutra seu media* materia est, quæ praxi Ecclesiarum in alterutram partem determinanda relinquitur. Qualis est electio Seniorum, & Diaconorum, per ipsorum Synedrium & Diaconos: aut per membra Ecclesiæ. *art.* 22. 24. Ministerium eorum biennale, aut ultra continuatum, *artic.* 27. Sessio Ministrorum in collegio Diaconorum *art.* 40. Officium annuale visitatorum: aut etiam ultra prorogandum. *artic.* 44. de testibus Baptismi *artic.* 57. de Precibus seu Concionibus vespertinis. *artic.* 64. de cantione aliquâ, quæ in multis Ecclesiis Belgicis concioni præmitti solet. *artic.* 69. 2. *Hypothesis* est: Canones nostros non esse unius generis, nec æqualis autoritatis; ut omnes & singulas Ecclesias in Belgio æqualiter obligent; seu ut æquè strictè ac præcisè in Praxi observentur, aut observari possint: tantum abest, ut Classes & Synodi decretis, inspectione, censurarum comminatione, & paratâ earundem executione Ministros compellant ad perpetuam eorum observationem, & observationis peculiarem promissionem novâ ac solenni subscriptione testatam. Exemplo sint *artic.* 1. de electione Ministrorum per Synedrium & Diaconos. *artic.* 10. de dimissione Ministrorum per Synedrium, Diaconos, & eos qui antehac muneribus illis functi sunt: *artic.* 11. 15. de procurandis Ministrorum, & emeritorum stipendiis per Synedrium; *artic.* 15. de non habendis Concionibus in alienâ Ecclesiâ, absque Synedrii consensu. *artic.* 33. de literis fidei & mandati ex Synedriis Deputatorum ad Classem. *artic.* 37. ut in singulis Ecclesiis constituantur Synedria. *artic.* 37. *cum* 41. ut Synedrii conventus ad minimum semel hebdomadatim habeatur. *artic.* 41. ex singulis Ecclesiis Ministrum & Seniorem, ad Classicos conventus mittendum. *artic.* 44. Visitatores

per

Digitized by Google

per electionem constituendos. *artic.* 47. ut quaternæ aut quinæ, aut plures Classes Synodalem conventum constituant. *artic.* 47 Ut Ecclesia Synodalis constituatur, quæ habito consilio Classis tempus & locum Synodi proximè celebrandæ constituat; *artic.* 47. Ut bini Ministri & bini Seniores à singulis Classibus, ad Synodum particularem delegentur. *artic.* 50. Ut tertio quoque anno Synodus Nationalis habeatur. *artic.* 52. ut aliqui Delegati à Synedriis Wallonici & Belgici idiomatis, in urbibus, ubi utriusque idiomatis Ecclesiæ habentur, menstruos conventus observent, ad correspondentiam & concordiam fovendam. *artic.* 53. Ut Ministri subscribant confessioni Belgicæ. *artic.* 54. Ut Ludimagistri confessioni, aut Catechesi subscribant. *artic.* 63. Ut in Ecclesiâ novè collecta prius provisionaliter constituantur Seniores & Diaconi antequam Cœna illis distribuatur. *artic.* 68. Ut omnes Ministri Concionibus pomeridianis capita Catechetica explicent: sic ut quotannis explicationem Catechesios absolvant. *artic.* 75. Ut reconciliatio lapsorum in peccatum publicè notum, fiat publicè. *artic.* 76. Ut in peccatum lapsi, nec Synedrium audientes, primum suspendantur abusu sacrorum, postea excommunicentur. *artic.* 79. Ut Ministri in publicum scandalum prolapsi statim Synedrii sui & Ecclesiæ proximè vicinæ judicio à Ministerio suspendantur. *artic.* 82. Ut testimonia Ecclesiastica sigillo, aut duorum subscriptione firmentur. Quilibet Ministri ex his enotatis facile recordari possunt, in omnibus & singulis Ecclesiis hos Canones non servari, atque inde colligere, non esse eos æqualis necessitatis atque autoritatis, nedum ut tanquam totidem fidei articuli aut capita Catechetica urgendi sint. Sed quidquid sit de facto observationis, de ipso jure plenius hoc patescet, si Canonum diversitatem consideremus. Nam 1. *Alii* enim sunt substantiales determinantes & præscribentes regiminis Ecclesiastici substantialia, generalia, per se & in se necessaria, aut saltem apprimè utilia, & magis principalia, & consequenter perpetua atque immutabilia, ubique & semper observanda. *Alii* peristatici seu circumstantiales, continentes regiminis peristatica, particularia, occasionata, minus principalia, mutabilia, ambulatoria, ubique & semper tam strictè & tam necessariò non observanda. Posteriores potissimum, non priores respicit canon postremus, qui est 86. cum stipulatur canones illic decretos, utilitate Ecclesiæ ita postulante, posse mutari, minui, augeri. 2. *Alii* continent ea, quæ pariter omnes Ecclesias concernunt, & sunt magis generales. *Alii* tantum ea, quæ majores seu frequentiores quasdam Ecclesias, ubi plures sunt Ministri, concernunt; & sunt magis particulares, quales e. gr. 42. 64. de suffragiis Classicalibus singulorum Ministrorum

rum

rum & de Concionibus vespertinis. 3. *Alii* sunt communes & simplices: *alii* occasionati, qui particulari aliquâ occasione se offerente & necessitatem quandam ad esse aut ad bene esse Ecclesiæ inducente conditi sunt: absque quâ conditi non fuissent; & quâ, tanquam ratione legis, cessante, aut mutatâ, legis obligatio & observatio cessare, saltem non ita urgenda videtur. Quales sunt *artic.* 65. de Concionibus funebribus 70. de observatione ordinis circa matrimonia, qui in quâque Ecclesiâ usitatus fuit. 4. *Alii* simpliciter imperantes: *Alii* non tam imperantes quam aliquid consulentes, tanquam per se, aut hoc rerum statu non incommodum: qualis e. gr. *artic.* 63. de tempore Cœnæ: quam absolutè alternis mensibus administrari convenientissimum, alicubi verò diebus Paschę, Nativitatis, Pentecostes administrari conveniens videbatur. 5. *Alii* partim permittentes, seu admittentes, seu tolerantes; partim limitantes, ut si fieri debeat, saltem hoc fiat, & nihil ulterius. Quales e. gr. *artic.* 5. de Jure patronatus, & alio quocunque jure in electione Ministrorum. *artic.* 37. de sessione Magistratus in Synedrio. Tales Canones non sunt motus proprii, nec intrinseci, nec spontanei ex corde Ecclesiæ profecti; sed occasionati, extrinseci (quomodo eclipsis est propria passio lunæ), ἐπείσακτοι, aliunde impositi, Ecclesiis oneroси, absolutè & in se ingrati; ad quos concipiendos, inferendos, & quasi per modum transactionis admittendos Synodi invitæ compulsæ & coactæ fuerunt, ad majora incommoda & mala evitanda. Haut aliter ac nautæ, *Actor.* 27. ἔκβολις ἐποιοῦντο τὸ πλοῖον non tantum merces ejiciebant, sed & navem in sinum quem impellebant, ut se suosque servarent. Unde absurdè quis concluderet, canones artis nauticæ præscribere, ad felicem & expeditam navigationem, in se & per se semper necessarium aut perquam utile esse, ut navis in siccum impellatur. Vide quæ alibi de illâ sessione, & de jure patronatus pro explicatione juris Ecclesiastici contra absurdos Canonum istorum Ruspatores disseruimus. Ejusdem generis canon est, de observatione istorum dierum: quam Synodi nostrę sponte non affectârunt; nec instituerunt, quod meliorem viam ac majorem ædificationem in eâ viderent, aut ab eâ exspectarent: sed propter necessitatem à Magistratu & populo impositam, cum post omnia tentata, & observationem jam intermissam, ac decretum Synodicum anno 1574. conditum, tunc temporis abrogare non possent, eam anno 1578. admiserunt; & restrinxerunt, quousque poterant; nihilominus votum & sensum suum de meliori ac tutiori viâ in non-observatione, ibidem declarârunt. Quam declarationem anno 1581. in Synodo Nationali Middelburgensi non repetierunt: quod viderent se nihil profecturos, & magis abrogationem illam desiderari,

quam

Digitized by Google

viderent se nihil profecturos, & magis abrogationem illam desiderari, quam sperari posse. Ex Historicâ hâc relatione, desumtâ ex Actis & Canonibus trium Synodorum modo cit. satis constare arbitror, Belgicas Ecclesias cum Theologis suis minimè dubitasse & fluctuasse, aut sibi contradixisse, aut sententiam suam de observationis illius sive necessitate, sive utilitate mutasse (tam enim indocti & instabiles non erant eximii illi Theologi Belgici, quorum præstantiores ex Scholâ Genevensi prodierant) occasione præsentis rerum in Ecclesiâ & Politiâ status aliquam observationem admisisse, eamque, quoad poterant, limitasse, & contraxisse: sicuti jus patronatus, & sessionem Magistratus in Synedriis passi sunt Canonibus suis inseri; aut sicuti Apostoli statuerunt de suffocato & sanguine. *Actor.* 15. Atque hæc quidem de dictis diebus observatis aut observandis, extra Papatum, tum in thesi, tum in hypothesi respectu Belgii nostri, à nobis dicta sunto: non cum aliquo nostrate aut extraneo contendendi studio, sed ut nostros partim contra contentiosos quosdam, partim contra recidivam erroris & superstitionis Papalis præmuniam; quò nonnullos indoctos & instabiles per ἀμυτρίαν τῆς ἀιθολικῆς unà cum Montacutianis & Ladensibus sensim sine sensu prolapturos, non vanè metuo. Ut contraham hactenus dicta & cavillationes præveniam, 1. *Non dico* admissam anno 1578. & hactenus continuatam dierum illorum observationem in omnibus Belgicis, aut in his illisve Ecclesiis esse hoc tempore abrumpendam; multo minus dico Canones publicâ Ecclesiarum potestate conscriptos, & politicâ hujus nostræ aliarumque vicinarum Provinciarum autoritate munitos, esse abrogandos: sed dico, potestatem & libertatem dierum istorum observationem, quamvis olim & hactenus lege caritatis ac prudentiæ determinatam, omittendi, ecclesiis Belgicis perpetuò competere; quotiescunque id utiliter fieri posse judicaverint. Hæc communis Reformatorum Theologia: uti supra ostensum est. 2. *Non dico* actum observationis quamvis in se & ex se liberum & adiaphorum, privato cujusque Ministri arbitrio omitti debere, aut etiam posse; ut nullas conciones illis diebus habeat, & quidem invito populo, quomodo videmus aliquando ab ignavis quibusdam conciones pomeridianas aut hebdomadales, & catechizationes, quibus Ecclesia illa antehac fruebatur, ex plenitudine potestatis omitti: sed dico à quovis Ministro orthodoxam doctrinam de jure, origine, antiquitate, usu & abusu illorum dierum sartam tectam conservandam, & occasione ita ferente publicè privatimque populo suo inculcandam; ut eum ab omni Judaicâ, Papisticâ, Montacutiano-Ladensi, semi-Papisticâ Festorum conscientiâ & celebratione quam longissimè abducat. 3. *Non dico* idololatriam ab antiquæ ec-

cleſiæ Doctoribus in Paſchatis, Pentecoſtes, & memorię Martyrum anniverſariâ celebratione fuiſſe commiſſam: ſed dico eos prudentius & tutius facturos fuiſſe, ſi ab omni ſuperſtitionis primo primâ ſpecie & occaſione abſtinuiſſent (ſiquidem aliquâ ratione hoc potuiſſent), & proximis ac propinquis ſucceſſoribus viam non aperuiſſent plures ſolennitates à *Magdeburgenſibus, aliiſque Hiſtoricis* notatas, ſucceſſivè primis illis adjiciendi. 4. *Non dico* malè feciſſe eccleſias reformatas, quæ ſolennitates quaſdam retinuerunt, & iſto rerum ſtatu in bonum iis uſæ ſunt, ut potuerunt; multo minus dico Synodum noſtram Nationalem anni 1578. eas debuiſſe non admittere, aut debuiſſe in priori ſuâ praxi & ſententiâ, anni 1574. perſiſtere: ſed dico non eſſe Eccleſias illas, quæ abrogarunt, ullius ἐπιτιμᾶσθαι aut ſimilii in opere reformationis condemnandas, & nomine Puritanorum Genevenſium traducendas; quaſi exceſſiſſet medicina modum; addo tales Eccleſias hâc in parte feliciores fuiſſe, quibus per Magiſtratum, populum, & Miniſtrorum conſenſum atque ἐμόνοιαν, abſque ἰδιογνωμοσύνης, δυσμενείας, livoris, & contentionis œſtro, licuit poteſtate & libertate ſuâ hic uti, & pomum hoc eridos majori cum ædificationis profectu quam jacturâ è medio tollere. 5. *Non dico*, ſeptum Canonum ab Eccleſia conſtitutorum à quolibet removendum aut perrumpendum eſſe, & Canones tantum ſervandos, quando & quoties ita uſu venit, & ad particularem noſtram cauſam aut factionem obtorto collo trahi poſſe videntur; ſecus eſſe ſeponendos, uti hoc pleriſque formaliſtis Montacutianorum & Ladenſium imitatoribus in more poſitum eſt: ſed dico, non eſſe eos extra intentionem conditorum in periſtaticis extendendos, nec ad lubitum φιλοπραγμόνων Canoniſtarum inſtar naſi cerei flectendos; multò minus orthodoxiæ & pietatis ἀκεραίας atque ἴσης, περιωπῆς circa illos longè præferendam, quaſi in iis Eccleſię ſalus verſaretur.

* APPENDICULA DE COMPUTO ECCLESIASTICO ET GREGORIANA KALENDARII CORRECTIONE.

UT acceſſoria ſequuntur ſuum principale, ſic cura computi & Kalendarii, celebrationem Feſtorum. In V. T. neceſſitas computi Præfectis Eccleſię incumbebat: quod anniverſaria feſta certo diei alligata illic ex præſcripto legis divinæ ſervanda eſſent. De antiquo & hodierno illorum Computo & Kalendario videndi *Scriptores antiquitatum Iudaicarum*, nec non *Chronologici*, alibi indicati; in *Bibliothecâ* [illegible], & in *Diſp. de Iudaiſmo*. Imprimis autem conſulendum *Sebaſt. Munſteri Kalendarium Hebræ-*

Hebræorum: poſt quem *Scaliger de Emendatione temporum*, & *in Canonibus Iſagogicis* operoſè non tantum Judęorum, ſed & hodiernorum Samaritarum computum explicúit in arduo illo (uti *Lipſius* appellabat) opere *de Emendatione temporum*, & in *Canonibus Iſagogicis*. Quem alii poſtea ſecuti ſunt, nonnulli etiam oppugnârunt. Inter omnes ex Tyronibus in illâ arte guſtum dedit *Alſtedius in præcognitis Theologicis*; qui utiliter legi poteſt abiis, qui ad alia properantes in hæc χρονολογήματα ſe nequeunt diffundere. Noviſſime *de anno Hebræorum* tractatum peculiarem edidit *Ioh. Seldenus* anno 1650. Computus Eccleſiaſticus & Kalendarium Eccleſiæ univerſæ in N. T. planè ſupervacuum eſſet, ſiquidem loco feſtorum obſervatus fuiſſet textus Galat. 4. verſ. 10. *obſervatis dies & menſes*, &c. facile enim ſupputari potuiſſet poſt ſenos dies ſucceſſio dierum Dominicorum jam inde à Chriſti reſurrectione, & deinceps. Sed quia ſeptum hoc intergerinum inter Chriſtianos & Judæos, tam longè tranſiliit humana prudentia, ut tandem pluribus feſtis gravaretur Chriſtianiſmus, quam Judaiſmus: hinc miſerè laboratum fuit in labyrintho diſquiſitionum circa Computum & Kalendarium: Uti conſtat ex libris hâc de re, ante & poſt correctionem Gregorianam (quæ incidit in annum 1582.) editis. De moleſtâ περιεργίᾳ Papatus in ordinatione horarum Canonicarum, ſupra aliquid notamus in *Diſſ. de Roſariis*. Quod ad Eccleſiaſticum ipſorum computum, qui ad calculos illic ſedent, ejus partes vulgo faciunt Theoreticam & Practicam. *Theoretica* continet præcognita ſeu prolegomena quædam, de partibus temporis, minuto ſcil., horâ, die, ſeptimanâ, menſe, anno: quæ cum ab artis Aſtronomicæ & Chronologicæ Scriptoribus propriè explicari debeant; ab eccleſiaſticis Computiſtis inde deſumuntur ac repetuntur. *Practica* continet canonem Mathematicum, & Kalendarium. *Canon* agit de Mathematicis annorum ſyſtematis, & de accidentibus temporis Aſtronomici. *Syſtemata* ſunt variæ connexiones annorum, quæ dicuntur *cycli*. Cujus ſpecies ſunt cyclus ſolis Romanus, cyclus Lunæ, cyclus magnus Paſchalis, cyclus ἀθηνήσεως, cyclus characteriſmi, cyclus ſolis tropicus civilis, cyclus magnus ἐκλείψεως σελήνιακῆς, cyclus ſolus Hipparcheus, cyclus magnus Julianus, cyclus magnus Arabicus, cyclus indictionis. Accidentia temporis Aſtronomici ſunt, intercalatio biſſextilis, intercalatio epactarum, litera dominicalis, terminus Paſchalis, & alia viginti, quæ ab autoribus citatis, & compendio ab *Alſtedio in Præcognit. Theolog.* & *in Uranometriâ* explicantur. Ante hos computum Eccleſiaſticum conſcripſerat *Ioh. de Sacro Boſco* (qui floruit anno 1214.) quem anno 1538. Witebergæ excudi curabat Georg. Rheticus, cum *præfatione Melanthonis*, *Durantes lib.* 8. *Rationalis* totam ratio-

nem computi complexus est. Anno 1539. editus est Witebergę, *computus Ioh. Spangenbergii* in pueriles quæstiones redactus, manu, scalis, rotulis & figuris illustratus. Ibidem a. 1567. *Computus Barth. Schonbornii*: ubi etiam differit de emendat. Kalendarii. Nuper a. 1650. *computum* ex variis Autoribus collegit *Georg. Hilarius* Scholæ Hafnienſis Rector, qui præcipua ad artem computisticam pertinentia ad 21. Problemata revocavit. *Kalendarium* est digestio mensium & dierum Astronomicorum, accommodatè ad festa Ecclesiastica. Varia sunt Gentium Kalendaria, ut anni cœlestis; Hipparcheum; anni vagi Ægyptiorum, Persarum, Armeniorum; Judaicum; Romanum: de quibus *Scaliger in Canonibus Isagogicis.* Romanum varias suscepit mutationes: ita ut Romani habuerint Kalendarium Romulinum annis 752. ante Christum; Pompilianum primum annis 714. ante Christum; Pompilianum secundum, quod mansit usque ad 450. ante Christum; Decemvirorum, quo usi usque ad annum 48. ante Christum; Julianum à Julio Cæsare sic dictum, quod 38. annis post interpolatum per Augustum, 9. annis ante Christum, & omnibus gentibus sub Imperio Romano fuit præscriptum; Nicenum anno 325., Gregorianum anno 1582. Ex his sextum à Christianis in Imperio Romano fuit assumptum & diebus suis Ecclesiasticis applicatum, usque ad Concil. Nicenum anno 325. Septimum, & octavum, non tantum applicatione & formâ suâ, sed & ortu sunt Ecclesiastica, quippe ab Ecclesiasticis ad finem ac usum Ecclesiasticum constituta. Continet autem Kalendarium dies, hebdomadas, menses totius anni ordine digestos, ac dispositos; ubi dies suis quique festis anniversariis, signati sunt; & dies domini suis titulis desumptis, partim à relatione temporis ad Pascha, ut quinquagesimæ, sexagesimæ, &c. aut ad Dominicam Trinitatis, ut primæ post Trinitatis, secundæ post &c. aut ad festum nativitatis Christi, ut primæ Adventus, secundę, &c. partim primis vocibus textuum sacrorum, quorum lectio illi diei Dominico assignata erat, ut e. gr. Dominica *oculi, cantate, lætare, reminiscere*, &c. Sunt autem Kalendaria ecclesiastica vel simplicia vel composita. *Illa* vocamus quę festa nudè suis quæque per singulos menses diebus adscribunt: qualia legendis, & vitarum Scriptoribus, præmitti solent. Ea rursum sunt vel generalia, vel particularia; quale *Kalendarium Belgicum* præmissum *Molani natalibus Sanctorum Belgicorum.* Inter generalia, excellunt dicta *perpetua*; quale *Kalendarium perpetuum Didaci Ximenes secundum instituta ordinis Prædicatorum*, Antwerpiæ anno 1566. apud Plantinum, constans 36. tabulis. *Composita sunt* triplicia. 1. *Qua* cum designatione dierum solennium annotant lectiones & officia cujusque diei: & tale est *Durantis lib. 6. & 7. Rationalis*; & illud quod *Missalibus Romanis* præmittitur, & *Kal. perpetuum Didaci Ximenes.* 2. *Qua*

con-

conjungunt faſtos Romanos & Græcos; quale eſt *Fabritii Paduani* Medici Forolivienſis anno 1605. editum cum *Catenâ temporum*, & *Hadriani Iunii* cum *tract. de Anno & menſibus*, anno 1550. editum. 3. *Quæ* conjungunt rerum memorabilium ex ſacris Literis, & Hiſtoricis quibuſque ad ſuos dies annotationem: qualia dicuntur *Kalendaria Hiſtorica*, Hemerologia, Falli. Talia ſunt *Hadriani Iunii* modo *citat.*, & *Pauli Eberi*. Dicamus nunc de Kalendarii Eccleſiaſtici emendatione, propter anniverſaria feſta ſuſcepta. *Prima* emendatio à Concilio Niceno peracta, ut controverſia de tempore celebrationis Paſchæ terminaretur, & omnes Eccleſiæ uno die ſolennitatem illam ſervarent. De quo vide *Epiſtolam Conſtantini* apud *Socratem lib. 1. cap. 6.* & *ibidem* rei geſtæ narrationem, ut & apud *Euſebium lib. 4. de vitâ Conſtantini* & *Baronium ad annum* 1325. §. 102. -- 116. ubi notat Concilium ob hanc quæſtionem de Paſchate, etiam præcipuè fuiſſe coactum. Ratio autem emendationis conſiſtebat in conſtitutione numeri aurei, & in confectione cyclorum Paſchalium: ita ut habito emendato computo Paſchali, Kalendarium Julianum à Concilio illo non ſollicitaretur. Conſulendus *Samuel Petitus*, qui *lib. 3. Eclogar. Chronologic.*, *cap. 7.* -- 10. ex profeſſo rationem & ſucceſſum emendationis Nicenæ explicat. *Secunda* emendatio diu multumque variis variorum conſiliis agitata tandem à Gregorio XIII. ſuſcepta, & ope Aloiſii Lilii Medici & Aſtronomi peracta; ita ut novum Kalendarium, ſeu novus computus anno 1582. omnibus populis Romanæ Eccleſiæ ſubjectis editâ *Gregorii Bullâ* præſcriptus, & anno eodem introductus fuerit; initio facto à menſe Octobr., qui Gregorio erat Natalis, ex quo 10. diebus ſublatis, loco 1. Octobris ſcribebatur 10. Cauſa inſtitutæ emendationis fuit, quod annus ſolaris ſupra 365. dies 6. horas, habeat 11. ſcrupulos horarios, ſeu quintam ferè partem horæ, quam computus Julianus prætericrat: ita ut ſingulis 300. annis intercidiſſent bini dies & horæ 7. atque adeò ſolſtitia & æquinoctia, quę tanquam cardines anni, tempore illo, quod interceſſit inter Julium Cæſarem & Gregorium XIII., quatuordecim fere diebus receſſiſſent verſus menſium principia: Sic e.gr. æquinoctium vernum ex ordinatione Julii Cæſaris incidens in 24. Martii, incidebat in 10. Martii. Hinc metuendum putabat Gregorius, ſi mundus adhuc multis ſæculis ſtaret, ne tandem celebratio feſti Paſchatis progrederetur ab æquinoctio verno ad ſolſtitium æſtivum, inde ad autumnum, denique ad hyemem & ſic deinceps; & celebratio Natalis Domini ad tempus vernum, immo & æſtivum, & ſic deinceps: ſiquidem æquinoctium vernum paulatim è Martio in Februarium, inde in Januarium & deinceps retrocederent; atque ita menſes hyberni paulatim fierent

rent æstivi, & vice versâ. *Kalendario Gregoriano* introducto servatum tamen fuit Julianum ab illis populis, qui jugum Papæ abjecerant: opponentibus se ejus receptioni Theologis, cum Politicis, & Computistis. *Illi* usurpationem Papæ hâc in parte notabant, & repudiandum censebant qualecunque esset; quod ab illo præscriptum esset ex plenitudine illius potestatis, cujus umbram & minimam speciem nec Respublicæ, nec Ecclesiæ in illis Rebuspublicis agnoscebant. *Isti* causabantur defectum emendationis Gregorianæ, quod æquinoctia & solstitia revocasset ad illos dies, in quos incidebant tempore Concilii Niceni anno scil. 325. à nato Christo, & anno 368. à Julianâ anni constitutione, cum tamen ad minimum debuisset revocare ad eum statum, in quo erant tempore Julii Cæsaris: Sic e. gr. solstitium vernum, revocavit ad 21. Martii, cum revocare debuisset ad 24.; à quo die usque ad 10. ejusdem mensis recessum erat. Ab adversariis hujus Kalendarii alii modi suggeruntur, quibus anni Juliani emendatio rectius fieri posset. Nos ista artificibus agitanda, & curam retinendi aut de novo constituendi Kalendarii principibus ac populis relinquimus: ad quos illud pertinet, non ad ecclesiam: quod Ecclesia sit in Republicâ, non contra. De emendatione Gregorianâ hæc nostra est epicrisis Theologica. 1. *Quod* otiosa, immo & superstitionis Judaicę atq; Ethnicæ æmula fuerit ipsius ἀκριβία in emendando Kalendario propter præsumta festa. Illa enim in honorem & cultum Sanctorum institui ac observari non debent. Quantum verò ad commemorationem beneficiorum Dei per apotelesmata Christi Mediatoris nobis parata, & ab eodem Christo, Ecclesiæ exhibita atque applicata per ministerium Apostolorum, Martyrum, &c. ea quamvis in eundem diem (sive verè sive imaginariò ita supputatum) non incidat, non erit tamen frustranea aut Deo ingrata. Quia jure divino ad nullos dies astringitur Ecclesia Christiana (excepto die Dominico); sicuti olim Ecclesia Israelitica. 2. *Quod* emendatio Kalendarii ad Ecclesiam sive universalem, sive particularem non pertineat; multo minus ad Gregorium, qui nullo modo Ecclesia dici potest. Christus ne hæreditatem quidem inter fratres dividere voluit. Kalendarii constitutionem saltem ad sæculum, & negotia hujus mundi etiam spectare, & non tantum ad Ecclesiam, ne ipsi quidem Pontificii negare queant. 3. *Quod* dato pertinere ad Ecclesiam, nullæ tamen partes hic concedendæ essent Concilio Tridentino, quod Papæ emendationem Breviarii & Kalendarii commisit. Ut enim nec Breviarium, nec festa idololatrica Papatus, nec Papæ potestatem agnoscunt Protestantes; sic neque Concilium Tridentinum. 4. *Quod* insignis sit usurpatio & tyrannis rem de hoc sæculo, quæ quod ad jus conscientiæ ad

mini-

minimum debebat relinqui in se adiaphora, orbi Christiano autocratoricè præscribere sub pœnâ indignationis divinæ à contravenientibus sibi accersendæ: uti hoc habet *Gregoriana bulla Kalendarii.* 5. *Quod* consequenter rectè fecerint Regna Angliæ, Scotiæ, Daniæ, Sueciæ, & Elector Augustus, Principes ac urbes Protestantes in Germaniâ, & aliquot Provinciæ Belgicæ (quibus tunc nihil commune cum Papâ) quod Kalendarium hoc non receperint. Hollandia & Zelandia, quamvis jam ante annum 1582. Papatus inde profligatus esset, ex parte receperant, uti & Brabantia ac Flandria, autoritate Ducis Alenconii, qui tunc rerum potiebatur. Argumentum debitæ hujus rejectionis suppeditat nobis *Baronius ann.* 325 §. 112. ubi dicit à Patriarchâ Alexandrino non amplius petendum esse diem celebrandi Paschatis (quamvis à Concilio Niceno hoc ita constitutum sit) ex quo in sede illâ hæresiarchæ sederunt. Atqui Gregorius non tantum fuit hæreticus, sed & idololatra, immo & apostata, & quod maximum, ὁ ἄνομος ille & magnus Antichristus. Qui ergo idololatriæ & hæresios participatæ rei esse nolebant, aut vel minimâ specie potestatem Papæ agnoscere, piè ac prudenter Kalendarium ipsius repudiârunt. Duas illas rationes de non communicando cum festorum idololatriâ & nullâ specie tacitè admittendâ aliquâ potestate Papæ, imprimis urget *Heerbrandus* Theologus Tubingensis in *Disp. de Kalendario Gregoriano* anno 1584. illic propositâ: in quâ graviter monet omnes Protestantes in Germaniâ (ubi Imperator Rodolphus & Electores ac Principes Papistici illud receperant) caverent sibi, ne prætextu quod res esset Politica, se decipi paterentur. Dedicat autem hanc disputationem Concionatoribus Augustanis, quos collaudat, quod solidis rationibus allatis Kalendarii receptioni illic obstitissent. *Mieralius in Histor. Ecclesiastic. pag.* 884. rationem ab idololatriâ planè præterit, & has sequentes allegat pag. 884. *Si*, inquit, *Pontifex novâ Kalendarii emendatione sibi in nostras Ecclesias autoritatem non vendicâsset; si primatum apud nos amissum cuniculis hisce non repetiisset; si sub pœnâ excommunicationis Kalendarium omnibus Christianis non mandâsset; si à nobis non crederetur, qui temporis & legum mutationem ex Apostoli prædictione arrogaret; si denique dolo nostras Ecclesias non circumvenisset; ut aut Majestatem Papæ fictam, vel hâc in parte agnoscerent, aut Imperatori de obedientiâ debitâ suspectæ fierent, & bellum adversus se excitarent, Augustus Elector & reliqua Lutheranorum Ecclesia in emendationem consensissent.* Cui porro vacat spectare conflictum super Kalendario Gregoriano, is adeat *Mestlinum in Prolegom. ad Chronologiam*, & *libellum ejusdem peculiarem* in 4. *Scaligerum de Emendatione temporum in fine*, eundemque *in Castigatione & elencho anni Liliani*, quam subjunxit *Commentario suo in Canonem*

nem Paschalem Hippolyti anno 1595.; Sethum Calvisium in Elencho de Kalendarii Gregoriani; Henricum Buntingium ad finem Chronologiæ; Herlicium in Refutatione Kalendarii Gregoriani; Contra defendunt Kalendarium Possevinus tom. 1. Biblioth. selecta lib. 6. cap. 13. 14. qui ibidem & lib. 5. cap. 39. meminit tract. sui peculiaris pro Kalendario contra Cythræum. Petavius lib. 5. de Doctrinâ temporum, & lib. 7. cap. 12. Christophorus Clavius in duabus Apologiis, unâ contra Mæstlinum, altera contra Scaligerum, cum Appendice. Idem edidit præter explicationem Kalendarii Gregoriani, Confutationem eorum, qui Kalendarium aliter instauranduni esse contenderunt: Inter quos Calvisius in Formulâ Kalendarii novi, anno 1613. Albertus Rozciszeuski ejusdem Ordinis in Defensione Kalendarii Gregoriani. Iohannes Busæus ejusdem Ordinis in Disputatione Apologeticâ pro Kalendario Gregoriano; Paulus Guldin ejusd. Ord. in refutatione Elenchi Calendarii Gregoriani Sethi Calvisii, Ejusdem Paralipomena ad eandem refutationem. Vilhelmus Lantgravius Hassiæ ipse in Matheſi insigniter versatus, & qui præstantissimos semper fovit Mathematicos, Epistolâ 5. Decembr. 1582. scripta ad Electores Saxonem ac Palatinum dissuadebat receptionem Kalend. Gregor. adductis rationibus partim Politico-Theologicis, partim Astrologicis seu Computisticis: & judicabat rectè verni æquinoctii ulteriorem recessum evitari posse, (ita ut posthac in infinitum incideret in 10, & 11. Martii) si singulis 132. annis, incipiendo scil. ab anno 1600., Februario mensi unus dies tollatur, ita ut illo anno tantum haberet 28. dies, & sic rursum anno 1732. & anno 1864. & sic deinceps. Ita fieret, ut post decursum aliquot millium annorum (pone 4712.) nullus sensibilis error deprehendi posset. Exemplum illius Epistolæ ex Germanicâ dialecto in Belgicam translatum Meteranus lib. 2. Histor. Belgicæ inseruit. Alibi an typis expressa exstet, ignoro. Principibus Protestantibus Kalendarium hoc constanter repudiantibus, Bohemi nihilominus cum Silesiis, Moraviis, Lusatis illud anno 1584. receperunt, sed coacti ab Imperatore Rudolpho. Ante Gregorium de correctione Kalendarii actum erat in Concil. Constantiensi, & Basilëensi, & à Sixto IV., (Vide ejus vitã) qui in hunc finem ex Germaniâ ad se evocârat Joh. Regiomontanum celeberr. tunc Astronomum, qui ibidem ab æmulis (Georgii Trapezuntii filiis) veneno sublatus est: ut refert Schonbornius in Præfat. ad Computum. Ante Gregorium symbolam consiliorum ad tantæ molis opus contulerant sequentes Theologicis & Mathematicis scriptis in Papatu satis celebres: Cardinalis Cusanus in tract. de reparatione Kalendarii, Paulus de Middelburgo Episcopus Forosempronienſis in libris quatuordecim de Paschal. observatione. Albertus Pighius in libro de Ratione celebrationis Paschalis, deque restitutione Kalendarii. Cardinalis de Aliaco in initio Concilii Constantiensis

Digitized by Google

tiensis hanc rem proposuerat, & eo usque perduxerat, ut bulla conderetur de terminis Paschalibus ad æquinoctium vernum revocatis; quæ tamen propter perturbatissimum statum promulgata non fuit. Sed quid de omnium istorum parergis Computisticis judicandum sit, optimè expressit Beza homil. 18. in Passionem, pag. 432. *Quod utinam Episcopi & Pastores pro tam sollicita & superstitiosa dierum Festorum distinctione, qui in immensum excreverunt, & veterum Patrum instituto penitus repugnant, uti jam pridem agitantur, sedulam navassent operam in plebe fideliter erudiendâ, & ad Christi Domini nostri beneficiorum usum revocanda. Sed quid agas? Enabolito fine cujus causa talis illarum maximarum commemoratio fiebat, habemus Astrologicam & solicitam Festorum, cùm mobilium, tum fixorum, quæ vocant, supputationem. Atque adeò nostro sæculo bonus ille Papa Gregorius decimus tertius ut Kalendarii Christianorum emendandi non ex eo sumpsit occasionem, quod maximè factum oportuit, ut motus orbium cœlestium ad multas humanæ vitæ res necessarias, propter neglectas aliquas intercalationes computentur, sed ut Paschatis festum ad illud ipsum tempus, quod fuit quum habita est Synodus illa Nicena, revocetur: quasi vero in talibus observatiunculis summa Christianæ religionis vertatur: quasique speciosoprætextu omnia in Dei Ecclesia εὐσχημόνως gerendi,* 1 Cor. 4. 10. *novus quidam Iudaismus sit Christianis obtrudendus, nova distinctio dierum fastorum & nefastorum revocanda: quasi denique nos ab illis ceremoniis Iudaicis idcirco Christus asseruerit, ut novis aliis longè oneroſioribus & majore numero substitutis opprimeremur: quâ de re quidam ex melioris notæ Patribus jam olim ante aliquot sæcula, sed frustra conquestus est.* Calendariis aliarum gentium supra indicatis, adde, si quæ festinans tunc præterii, *Calendarium Sinense restitutum Iac. Rho* Jesuitæ, *Idem Calendarium Ioh. Adami Scial* Jesuitæ; *Sabbathini de Vrsis* Jesuitæ, *de Sinensium fastorum erroribus*: *Calendarium Coptitarum* exhibet *Seldenus de Synedris libr. 3. cap. 5. Vlug Beigi Epochas celebriores* Astronomis, Historicis, Chronologis Chatajorum, Syro-Græcorum, Arabum, Persarum, Chorasmiorum usitatas à *Ioh. Gravio* 1650. Persicè & Latine Londini editas. De Persico Calendario, ut & Æthiopum, Samaritarum, Coptitarum, Syrorum, Græcorum, Russorum, egerat *Scaliger lib. 4. de Emendatione temporum.* Post illum alii idem saxum volverunt, quorum aliquos supra indicavi; quibus nunc addo *Samuelem Petitum in Eclogis Chronologicis.* Qui de anno nativitatis, aut passionis Christi disquirunt, præter alios supra & in *Disp. de Tempore nativitatis Christi* nominatos, sunt *Keplerus contra Roslinum, Idem in Eclogis Chronologicis*, anno 1612. *Idem de vero anno nativitatis Christi contra Calvisium* 1614. *Ioh. Genesius Sepulvedain lib. de anni correctione*, de quo vide Censuram *Possevini in Appar.*

DIATRIBE THEOLOGICA DE JUBILEO,

Ad Iubileum Urbani VIII. promulgatum hoc Anno 1641.

Resp. LAMBERTO vanden WATERLAET, Gemerthano.

Ad diem 18. *Decemb.* *Anno* 1641.

PRÆFATIUNCULA.

Nundinationem emporii Romani exhibent *Disputationes* nostræ antehâc editæ *de Indulgentiis & de Purgatorio.* Ad Cumulum operis istius facit descriptio Jubilei; quam in præsentiarum damus, præmisso exemplo *Bullæ* URBANI VIII., & *promulgationis Archiepiscopi Colonienſis*; quod utrumque descriptum est ex Autographo impresso Coloniæ Agrippinæ, apud Viduam Petri Cholini Archiepiscopalis Typographi, Anno 1641.

JUBILEUM UNIVERSALE S. D. N. D. URBANI Divinâ Providentiâ Papæ VIII.

Ad Divinam opem & pacem impetrandam.

FERDINANDUS (*a*) DEI ET (*b*) APOSTOLICÆ Sedis gratia, Sanctæ Colonienſis Ecclesiæ (*c*) Electus & Confirmatus Archiepiscopus, S. Romani Imperii Princeps Elector, & per Italiam Archicancellarius, (*d*) S. Sedis Apostolicæ Legatus Natus: Episcopus ac Princeps Paderbornensis, Leodiensis & Monasterienſis, Administrator Hildesheimensis, Berchtegadensis & Stabulensis: Comes Palatinus Rheni: Utriusque Bavariæ, Westphaliæ, Angariæ, & Bullionis Dux: Marchio Franchimontensis: Comes Pirmontensis, Lossensis, Longiensis, & Hornensis, &c. Venerabili Clero & universis ac singulis Christi fidelibus Civitatis & Archidiœcesis nostræ Colonienſis salutem in Domino sempiternam.

ITerum (*e*) *S. D. N. VRBANVS Papa VIII.* (f) *ex Thesauris Ecclesiæ largissimum depromit Iubileum, ut post tot bellorum turbines, quibus excisa pene dilecta Patria nostra Germania est, optatam pacem à DEO impetremus. Ne veroquisquam fidelium, ob tem-*

ob temporis angustiam tanto bono defraudetur, longius quam aliàs tempus designavit; ut partitis inter se temporibus anni, totius Orbis Regiones per quartam anni partem, incumbant omnibus viribus ad DEVM placandum Imperio & pacem exorandam à CHRISTO IESV Principe pacis, *in cujus sicut ortu Cœlites hominibus pacem annunciarunt, ita vicissim ipse jam moriturus, eandem Discipulis dedit, cum diceret:* Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. *Eandem post resurrectionem Apostolis aliquoties his verbis.* pax vobis *inculcavit. Sed quia* non est pax impiis, nec peccatores DEUS audit: sed si quis DEI cultor est, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit. *Serio Pastores & Concionatores per tres menses, auditores suos ad fugam vitiorum exhortentur:* Qui enim *(monet S. Petrus)* vult vitam diligere, & dies videre bonos, declinet à malo & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam. *Pax inquirenda & firmanda prius cum Deo, quam inter homines stabiliatur: cum Deo pacem faciemus,* si abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, justè & pie vivamus; *ubi tria docet nobis præcipuè declinanda, Primo gulæ carnisque vitia, propter quæ Deus Sodomam & Gomorrham flammis ultricibus exscidit. Deinde alienæ rei per usuras, fraudes, dolos, iniquos contractus, detentionem:* Nam regnum à gente in gentem transfertur: propter injustitias, & injurias, & diversos dolos. *Denique jurandi, maledicendi, blasphemandi consuetudinem cum aliis peccatis monet emendandam: sicut & Coloss.* 3. 8. Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore nostro. *Hæc sunt quæ hactenus impedierunt, quo minus toties orantes nondum exaudiremur.* Ecce *(inquit Esaias)* non est abbreviata manus Domini ut salvare nequeat: sed iniquitates & peccata vestra absconderunt vultum ejus à vobis ne exaudiat. *Emendemus igitur pariter in melius, quod sive ignoranter sive malitiosè peccavimus, & magnâ cum fiduciâ, contrito & humiliato corde, unanimes clamemus ad Dominum jejuniis, eleëmosynis & precibus constanter, per tres menses, insistentes,* (g) *& Patronorum nostrorum tutelarium (quorum multa interea occurrunt festa) ardenter implorantes suffragia, ut totius Archidiœcesis nostræ conjunctis & continuatis votis placatus DEVS, pacem Imperio clementer largiatur. Adhoc cum Eliacim Sacerdote Concionatores, toto trimestris spatio, suos auditores sæpius his verbis exhortentur.* Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis & orationibus in conspectu Domini: *Hæc & similia crebro inculcent; & ad constantiam in precibus & piis exercitationibus exstimulent. Quapropter, de* (h) *venerabilis Capituli nostri Metropolitani consilio pariter & assensu,* (i) *Mandamus & districtè præcipimus, ut tam intra Civitatem nostram Colonien sem, quam extra eam, per omnia*

Isa. 9. 6.

Jo. 14. 27.

Jo. 9. 31.

1 Pet. 3.

Joan. 11. Tit. 2. 12.

Eccl. 10. 8.

Colos. 3. 8.

Isai. 59. 1.

Judith 4. 12.

loca Archiepiſcopali noſtræ juriſdictioni ſpirituali ſubjecta, fiat initium Dominica Exaudi, intra octavam Aſcenſionis Domini, qui eſt 12. Maji, uſque ad Dominicam 13. poſt Pentecoſten, quæ incidit in 11. Auguſti, incluſive. Interea vero volumus ut in (k) *omnibus Eccleſiis tam Secularium quam Regularium, ſingulis diebus, ſummis feſtis non impeditis* (l) *Litania omnium Sanctorum cum precibus & orationibus nuperrime juſſu noſtro editæ decantentur, vel recitentur: & in quolibet Sacro Collecta de pace adjiciatur. Vna verò* (m) *Solemnis ad eundem finem Proceſſio cum deportatione Venerabilis Sacramenti inſtituetur, quam extra Coloniam Archidiacono, & Decani rurales in ſuis diſtrictibus ſingulis indicent, certo die, Parochiis nominatis, una vel duabus Eccleſiis viſitandis. Intra Coloniam autem prima ſtatim Dominica Exaudi 12. Maji, ab utroque & Seculari & Regulari Clero habebitur, poſt* (n) *ſummum Sacrum in Metropolitanâ noſtrâ Eccleſiâ decantatum.* (o) *In hâc Proceſſione Venerabile Sacramentum per Prælatos (prout in Theophoriâ Colonienſi) per vices & ſtationes deportabitur. Et quidem* Prima *Statio erit apud PP. Prædicatores.* Secunda *apud Teſſera portam.* Tertia *apud S. Gereonem.* Quarta *apud Eccleſiam Monaſterii Corporis Chriſti.* Quinta *in S. Vrſula.* Sexta *apud PP. Capucinos.* Septima *in S. Cuniberto.* Octava *apud Eccleſiam SS. Ioannis & Cordulæ.* Nona *apud S. Lupum.* Decima in der Reuwergaſſen. *Curent proinde ſuperiores dictorum locorum, ut altaria decenter erigantur. Pro Iubileo obtinendo deſignamus Eccleſias Metropolitanam, S. Gereonis, S. Cuniberti & S. Vrſulæ.* (p) *Suffecerit autem, ex hiſce quatuor deſignatis Eccleſiis duas privatim viſitâſſe. Vt igitur Nemo totius Archidiœceſis noſtræ ſit, qui non tanti ſe boni participem faciat: Iterum Prælatis, Parochis, & Concionatoribus omnibus ſeverè præcipimus, ut ante dicta ſive per ſe, ſive per alios ſæpius curent, per hoc trimeſtre, ſuis ſubditis vel auditoribus ardenter inculcari. In quorum fidem præſentes manu noſtrâ ſubſcriptas ſigilli noſtri impreſſione communiri fecimus. Data in Civitate noſtrâ Bonna, die 27. Aprilis, Anno 1641.*

FERDINAND. Locus Sigilli

Everhard Richartz.

Sequitur Tenor Bullæ.

URBANUS PAPA VIII.

Vniverſis Chriſti fidelibus præſentes litteras inſpecturis ſalutem, & (q) Apoſtolicam benedictionem.

PUblicis Chriſti fidelium precibus optatam Reipublicæ Chriſtianæ tranquillitatem pluries à Deo precati ſumus, (r) aſſiduiſque officiis,

Digitized by Google

ciis, & paternis hortationibus pacem inter Orthodoxos Principes conciliare ſtuduimus, ſed veremur ne populorum iniquitates, & peccata, vultum Dei abſconderint à nobis ne exaudiat, cumulantur enim tum cum maximè excitati bellorum turbines, quibus ſedandis conſilia humana ſunt inferiora, niſi ope cœleſti adjuventur. Ad Dominum igitur, qui conterit bella denuò clamandum cenſemus, confiſi fore, ut præſtabilis ſuper humanam malitiam Divina bonitas, id quod enixè petimus multiplicatis interceſſionibus tandem miſericorditer largiatur. Hoc autem, ut fructuoſius fiat, & majori cum ſpiritus ardore peragatur, ex (*ſ*) veteri Eccleſiæ Romanæ (*t*) omnium Matris, & Magiſtræ more, (*u*) ejuſdem Eccleſiæ theſauros (*x*) quorum Diſpenſatores à Domino conſtituti ſumus, proferre, & erogare decrevimus. Itaque ex parte omnipotentis Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, omnes & ſingulos utriuſque ſexus Chriſti fideles, tam in almâ Urbe noſtrâ, quàm extra ubilibet locorum conſtitutos, (*z*) Apoſtolicâ authoritate, paterne requirimus, monemus & in Domino adhortamur ad infra ſcripta devotè peragendum, & adimplendum, & ad Deum Salvatorem noſtrum orandum, ut ver viſcera miſericordiæ ſuæ (*aa*) fidem Catholicam protegere, ab hoſtium conatibus, & inſidiis defendere, (*bb*) hæreſim exſtirpare, Principibus Chriſtianis pacem, & veram tranquillitatem donare, ac præcipuè preſentibus Eccleſiæ neceſſitatibus ſubvenire dignetur. Nos enim de omnipotentis Dei miſericordiâ, ac (*cc*) Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus authoritate confiſi, (*dd*) ex illâ ligandi, atque ſolvendi poteſtate, quam Nobis Dominus, meritis minime ſuffragantibus, contulit, univerſis, & ſingulis Chriſti fidelibus in almâ Urbe prædicta degentibus, (*ee*) qui S. Joannis Lateranenſis, Principis Apoſtolorum, S. Mariæ Majoris ejuſdem Urbis Eccleſias, ſeu Baſilicas, ſive Nationalem, quoad ipſius Eccleſiæ Nationales, aut Parochialem Eccleſias, vel Eccleſiarum hujuſmodi alteram, ſpatio trium menſium à die datæ præſentium computandorum, ſemel ſaltem viſitaverint, ibique per aliquod temporis ſpatium devotè, ut ſupra Deum oraverint, (*ff*) ac feriâ ſextâ unius hebdomadæ intra dictos tres menſes decurrendæ jejunaverint, & (*gg*) peccata ſua confeſſi, (*hh*) Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum ſaltem in Dominicâ die immediatè ſequenti reverenter ſumpſerint: cæteris verò extra Urbem prædictam ubique degentibus, qui Eccleſias ab Ordinariis locorum, vel eorum vicariis ſeu officialibus, aut de eorum mandato, & ipſis deficientibus, per eos, qui ibi curam animarum exercent, poſtquam ad eorum notitiam hæ noſtræ litteræ pervenerint deſignandas, vel Eccleſiarum hujuſmodi alteram, ſpatio trium ſimiliter menſium à publicatione deſignationis per Or-

dinarios vel eorum Vicarios, seu Officiales, vel alios ut præfertur, faciendæ computandorum, saltem semel visitaverint, ibique ut supra oraverint, ac feriâ sextâ unius hebdomadæ intra eosdem tres menses decurrendæ similiter jejunaverint, pariterque peccata sua confessi, ac saltem in die Dominicâ immediatè sequenti, Sanctissimâ communione refecti fuerint, (*ii*) pleniſſimam omnium peccatorum suorum indulgentiam, & remissionem sicut in anno Jubilei visitantibus certas Ecclesias intra, & extra Urbem concedi consuevit, tenore præsentium concedimus, & elargimur. Navigantes verò, & iter agentes, ut cum primum ad sua sese domicilia receperint, supra scriptis peractis, & visitata Ecclesia Cathedrali, vel Majore aut Parochiali loci ejusdem domicilii, eandem indulgentiam consequi possint & valeant. Regularibus autem personis utriusque sexus, etiam in Clausſtris perpetuo degentibus, nec non aliis quibuscunque tam Laicis, quam Ecclesiasticis Sæcularibus, vel Regularibus, etiam in carcere, aut captivitate existentibus, vel aliquâ corporis infirmitate, seu alio quocumque impedimento detentis; qui supra expressa, vel eorum aliqua præstare nequiverint, (*kk*) ut illa Confessarius ex jam approbatis à locorum Ordinariis ante præsentium publicationem, seu approbandis, eis in alia pietatis opera commutare, vel in aliud proximum tempus prorogare possit, eaque injungere, quæ ipsi pœnitentes efficere poterunt, pariter concedimus & indulgemus. (*ll*) Insuper omnibus, & singulis Christi fidelibus utriusque sexus tam Laicis, quam Ecclesiasticis Sæcularibus, & Regularibus cujusvis Ordinis, Congregationis, & Instituti; tam in Urbe prædicta, quam extra eam ubique locorum, ut præfertur, degentibus, qui Ecclesias prædictas seu earum alteram ter continuis, seu interpolatis diebus, intra dictorum trium mensium spatium visitaverint, & inibi ut supra, oraverint, nec non feriâ quartâ, & sextâ, ac Sabbatho alicujus hebdomadæ intra dictum temporis spatium decurrendæ jejunaverint, licentiam concedimus, & facultatem; ut sibi ad hunc effectum eligere possint quemcumque presbyterum Confessarium tam Sæcularem, quam cujusvis Ordinis Regularem, ex (ut præmittitur) approbatis à locorum ordinariis; (*mm*) qui eos ab omnibus excommunicationis, suspensionis, & aliis Ecclesiasticis sententiis & Censuris, à jure vel ab homine quâvis causâ latis, seu inflictis, nec non ab omnibus peccatis, excessibus, Criminibus, & delictis quantumvis gravibus, & enormibus, etiam locorum Ordinariis, sive Nobis, & Sedi Apostolicæ etiam in litteris die Cœnæ Domini legi solitis contentis, & alias per qualcunque nostras, aut Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum constitutiones, quarum tenores præsentibus haberi volumus pro expressis, quomodocumque (*nn*) reservatis,

in foro

Digitized by Google

in foro Conſcientiæ, & hâc vice tantum, non tamen à crimine hæreſis, abſolvere, & liberare valeant (oo) & inſuper vota quæcunque (Religionis & Caſtitatis exceptis) in alia pia & ſalutaria opera commutare, injuncta tamen iis, & eorum cuilibet in ſupradictis omnibus caſibus pœnitentiâ ſalutari; (pp) aliiſque ejuſdem Confeſſarii arbitrio injungendis. (qq) Quapropter tenore præſentium in virtute Sanctæ Obedientiæ diſtrictè præcipimus, atque mandamus omnibus, & quibuſcumque Venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & aliis Eccleſiarum Prælatis; ac quibuſcumque Ordinariis locorum ubique exiſtentibus, eorumque Vicariis & Officialibus, vel iis deficientibus, illis, qui curam animarum exercent, ut cum præſentium litterarum tranſumpta, aut exempla etiam impreſſa acceperint, illa ſtatim abſque ullâ morâ, retardatione, vel impedimento per ſuas Eccleſias, & Diœceſes, Provincias, Civitates, Oppida, Terras, & loca publicent, & publicari faciant, Eccleſiamque ſeu Eccleſias viſitandas deſignent. Non intendimus autem per præſentes ſuper aliquâ irregularitate publicâ vel occultâ, notâ, defectu, incapacitate, ſeu inhabilitate quoquomodo contractâ diſpenſare, vel aliquam facultatem tribuere diſpenſandi, ſeu habilitandi, & in priſtinum ſtatum reſtituendi, etiam in foro Conſcientiæ. Neque etiam eaſdem præſentes iis, qui à Nobis, & Apoſtolicâ Sede, vel ab aliquo Prælato, ſeu Judice Eccleſiaſtico excommunicati, ſuſpenſi, interdicti, ſeu alias in ſententias, & Cenſuras incidiſſe declarati, vel publicè denunciati fuerint, niſi infra tempus dictorum trium menſium ſatisfecerint, aut cum partibus concordaverint, ullo modo ſuffragari poſſe, aut debere. (rr) Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, præſertim quibus facultas abſolvendi à certis tunc expreſſis caſibus ita Romano Pontifici pro tempore exiſtenti reſervatur, ut nec etiam ſimiles vel diſſimiles Indulgentiarum, & facultatum hujuſmodi conceſſiones, niſi de illis expreſſa mentio aut ſpecialis derogatio fiat, cuiquam ſuffragari queant, nec non regula noſtra de non concedendis Indulgentiis ad inſtar; ac quorumcunque Ordinum, & Congregationum ſive inſtitutorum Regularium, etiam Jure merito, Confirmatione Apoſtolicâ, vel aliâ quâvis firmitate roboratis, ſtatutis, & conſuetudinibus, privilegiis quoque indultis, & litteris Apoſtolicis eiſdem Ordinibus, Congregationibus, & inſtitutis, illorumque perſonis quomodolibet conceſſis, approbatis & innovatis. (ſſ) Quibus omnibus & ſingulis, etiamſi de illis, eorumque totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica, & individua, non autem per clauſulas generales idem importantes mentio, ſeu quævis alia expreſſio habenda, aut aliqua alia exquiſita forma ad hoc ſervanda foret, illorum tenores præſentibus pro ſufficienter

enter expreſſis, ac formam eorum traditam pro ſervatâ habentes, hâc vice ſpecialiter, nominatim, & expreſſè, ad effectum præſentium derogamus, cæteriſque contrariis quibuſcumque. Ut autem præſentes noſtræ, quæ ad ſingula loca deferri non poſſunt, ad omnium notitiam facilius deveniant, volumus ut earundem præſentium tranſumptis, vel exemplis etiam impreſſis, manu alicujus Notarii Publici ſubſcriptis, & ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſticâ conſtitutæ, munitis, ubique locorum & gentium eadem prorſus fides habeatur, quæ haberetur ipſis præſentibus, ſi forent exhibitæ vel oſtenſæ. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris. Die decimâ octavâ Martii, M. DC. XXXXI. Pontificatus Noſtri *Anno Decimo Octavo.*

M. A. MARALDVS.

Anno à Nativitate D. N. Jeſu Chriſti *Milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo primo. Indictione nonâ, Pontificatus Sanctiſſimi in Chriſto Patris D. N. D. VRBANI Divinâ Providentiâ Papæ VIII. Anno ejus Decimo octavo, die verò vigeſima menſis Martii: ſupradictæ literæ Apoſtolicæ affixæ, atque publicatæ fuerunt ad valvas Principis Apoſtolorum, & Ioannis Lateranenſis, & aliis locis ſolitis, & conſuetis Vrbis per me* Jo. Baptiſtam Riccium D. N. PP. Curſorem.

Dominicus Mangilius Magiſter Curſorum.

Kurtzer inhalt eines Allgemeinen volkomlichen Ablaſz, welchen die Pabſtliche Heiligkeit URBANUS der Achte dieſes Nahmens vor die gantze Chriſtenheit verleihent hat, und nach Ordnung des Hochwürdigſtin Gott und Durchleuchtigſten Fürſten und Herren, Herren FERDINANDI Ertzbiſchoffen und Churfürſten zu Collen, &c. Unſers gnadigſten, Herren durch die Statt und gantzes Ertz-Stifft zu publiciren befohlen.

DJe Pabſtliche Heiligkeit URBANUS VIII. gibt volkommenen Ablaß Mann und Weiblichen geſlechts denen/ ſo nachfolgende Gott wolgefallige Werck und Dienſt verrichten.

1. Erſtlich allen und jeden / welchen es wolgelegen der Proceſſion ſo am Sontag vor Pfingſten den 12. Maji auß der Thumkirchen nach S. Geroen, S. Vrſelen / und S. Cunibertus mit umbtragung des Allerheiligſten hochwürdigſten Sacrament des Fronleichnams Chriſti unſers Herren beywohnen: oder aber der ernenten Kirchen zwo innerhalb drey Monat von dem 12. Maji an biß den 12. Augſtmonat zu rechnen einmal beſuchen / und daſelbſt Gott den Vatter der Barmhertzigkeit andachtig bitten / daß der ſelbe durch ſeine grundloſe Barmhertzigkeit den allein Seligmachenden Catholiſchen glauben beſchützen / ſeine Kirch von

dero

dero Feinden anschlagen beschirmen/ die Ketzerey ausrotten/ bey allen Christlichen Potentaten Fried und Einigkeit beferderen: insonderheit aber in gegenwurtigen Nohten und gefahr hülff zu leisten/ sich gnadigst gefallen lassen wolle.

2. Daß bey vorgemelter wehrender dreyen Monat zeit/ ein jeder Einmal am Freytag faste.

3. Vnd am nechstfolgenden Sontag/ nach vorgehender Beicht/ des Hochw. Sacrament des Altars würdiglich empfange.

4. Denen aber/ welche innerhalb drey Monat/ die ernente Kirchen dreymahl werden besuchen: und drey tag/ nemblich am Mitwoch/ Freytag und Sambstag fasten/ wird weiters erlaubet was Standts und Geslechts sie immer sein/ einen vom Ordinario approbirten Priester zum Beichtvatter gewalt und macht haben von allen Censuren/ so doch nicht Gerechtiglich gefahlt seindt/ auch von allen anderen reservirten Sünden zu absolviren/ doch solle diese gewalt allein verstanden werden in foro Conscientiæ, &c.

5. Es wird erlaubt allen Ordens personen/ so in der Clausur leben/ wie auch den Gefangenen/ Krancken/ Reisenden; oder sonsten auß erheblichen Vrsachen verhinderten/ welche fuhrgesetzte/ als nemblich Fasten/ Betten/ und die Kirchen zu besuchen/ oder aber deren eins oder anders zu verrichten nicht vermogendt seindt/ daß jhre Beichtsvatter dieselbe in andere Gottselige wercken veranderen mogen/ oder auff ein andere zeit zu verschreiben.

6. Jhre Pabstliche Heiligkeit ist nicht gemeint/ uber einige irregularitet zu dispensiren.

7. Ausserhalb der Statt Collen ist gnuch Eine oder Zwe von den Landt Dachnanten ernente Kirchen besuchen.

* Observa ad Bullam URBANI VIII. & Diploma Archiepiscopi Colonienſis.

Vbicunque vides literas alphabeti textui diplomatum à nobis insertas, cogita ibi aliquod falsum, aut absurdum, aut hæreticum, aut blasphemum contineri, uti coràm in disputatione suscitantibus indicabimus & ventilandum dabimus. Statueram primo notas seu scholia textui adjicere: sed consulto nunc abstineo, tum ut brevis sim, tum quod arbitrer à quovis tyrone ex sequenti diatribe facile notas procudi posse.

IUbileum distinguimus in Typicum, Christianum, & Anti-Christianum. 1. *Illud* describitur *Levitic.* 25. de quo dissérenda rejicimus ad antiquitates Ecclesiasticas, aut ad tit. de Lege Ceremoniali & Forensi Judæorum. Interim consuli possunt *Scriptores de Republicâ Hebræorum, Sigonius, Corn. Bertramus, Menochius*, &c. Et *Iustus Rycquius de Iubileo cap.* 4. - 9. insuper *Hospinianus de Festis, aliique locorum communium Scriptores*: adhæc *Commentatores in Leviticum, Lorinus, A Lapide*, & duo Angli *VVilletus, Ainsvvorthus*, qui accuratè ex Scripturâ & Maymonide seu Thalmudicis antiquitates investigat. Nec prætereundi *Chronologi*, qui agunt *de annis Sab-*

Sabbathicis & Jubileis: inter alios *Calvisius in Isag. Chronol. cap.* 25. *Scaliger lib.* 7. *de Emendatione temporum*, *Samuel Petitus in Eclogis Chronologicis.* & *Henricus Philippus in accurato Examine Chronologiæ V. T. pag.* 220. Post omnes illos *Hottingerus in Analectis Historico-Theologicis* anno 1657. editis. *Dissert.* 3. ubi accuratè & compendiosè hoc agit. §. 11. *Istud* est tempus acceptum redemptionis nostræ per Christum, ipso adventu ejus in carnem & introitu in Ministerium inchoatum, & sacrificio in cruce, resurrectione, ascensione completum, atque ita solemniter in toto mundo promulgatum. *Iesa.* 61. 1. coll. cum *Lucæ* 4. 18. 19. & 2. *Corinth.* 6. 2. coll. cum *Iesa.* 49. 8. §. 11. *Hoc* est certus ac designatus annus, quo Papa Romanus plenas indulgentias, seu pleniſſimam veniam ac remissionem peccatorum promulgat & concedit omnibus, qui Romæ aut in Patriâ suâ designatas quasdam Ecclesias invisunt, adhibitis formalitatibus devotionis Romanæ, quas infra recensebimus. Describunt & defendunt hoc Jubileum peculiaribus tractatibus *Petrus Prost*, *Iustus Rycquius*, *Boëthius Epo*, *Martinus Navarrus*, *aliique* infra §. 11. nominandi.

2 Jubileum modo definitum hujus nostrę tractationis est. In cujus explicatione observa 1. Nomen. 2. Adjuncta & Requisita. 3. Causas & Effecta. 4. Comparata & Cognata. 5. Divisionem. Quod ad Nomen, vocant illud *Iubileum* ad imitationem Jubilei Typici & Judaici; præterea *annum sanctum*; annum reconciliationis, remissionis, redemptionis, benedictionis, gratię, pacis, indulgentiæ, salutis; adhæc plenariam indulgentiam: denique *annum magnum*, tum quod debitam sceleribus pœnam indulgentiâ à Pontifice concessâ eluat, *tum* quod exquisitissimis pietatis operibus (confessionibus & sanctissimæ communionis Sacramentis recipiendis, piis locis in civitate sanctâ visitandis, fruendoque summi Pontificis conspectu, qui maximè hoc anni tempore, ut in eminentioribus sanctitatis actionibus exerceamur, nobis occasionem porrigit) totus sit deputatus. Vide Etymologiam hanc explicatam apud *Scriptores de Iubileo*, *Petrum Prost in Spicilegio Theologico de Iubileo*, *cap.* 1. *dub.* 1. Et *Iustum Rycquium in Syntagmate de anno sæculari Iubileo cap.* 3. & *Fullerum libr.* 4. *Miscellan. cap.* 8. Imprimis apud *Hottingerum in Disquisitione* modo *cit.*

3 Adjuncta & requisita sunt partim *Vniversalia*, partim particularia & distincta, respectu quarundam personarum. *Vniversalia* sunt 1. Quod incipiat à primis Vesperis nativitatis Dominicæ, desinatque anno subsequenti in vesperâ vigiliæ ejusdem Festi: ita ut non consequeretur Jubileum, qui confessionem in diem usque nativitatis anni sequentis differret: cum tunc Jubilei tempus exspiraverit, & porta sancta clausa sit. *Extravag. antiquorum, de Pœnit. & Remiss. Toletus in Summâ lib.* 6. *cap.* 24. §. 3. 11.

Digitized by Google

3. II. Quod reliquis populis, qui Romam non petunt, petentibus concedi ſoleat anno ſequenti: teſte *Boëthio Epone tract. de Iure Iubilei & Indulg. fol.* 48. 6. & communi experientiâ. III. Immo quod etiam concedi ſoleat hominibus, nullas Eccleſias viſitantibus, nec confitentibus, aut euchariſtiam percipientibus: quod factum à Gregorio XIII. infra oſtendemus: ubi & alia adjuncta ſub titulo effectorum adjiciemus. Adjuncta & *requiſita particularia* ac *diſtincta* ſunt triplicia, ex parte Pontificis, ex parte ordinariorum, ex parte fidelium.

Ex parte Pontificis ſunt I. quod Jubileum tum ſtatum ſeu ordinarium, 4
tum extraordinarium pro arbitrio & plenitudine poteſtatis decernit: & in æde D. Petri Romæ inſinuat & promulgat die aſcenſionis Chriſti: & ilico quatuor in locis civitatis bulla affigitur. II. Quod poſt habitam matutinis horis celeberrimam ſupplicationem in vigiliâ nativitatis Domini, poſt meridiem in æde Petri magnâ cum pompâ portam ſanctam argenteo malleo ter pulſat: & poſt eum ſummus pœnitentiarius cum duobus aliis eodem malleo portam eandem pertundunt: cujus murum ingreſſo Pontifice cœmentarii disjiciunt, ut lateres lapides, ab aſtantibus colligi poſſint. Pœnitentiarii veſtibus ſacerdotalibus induti aquâ benedictâ omnem illam partem, quâ nitebatur paries, abluunt: hâc ceremoniâ peractâ Papa per portam ſanctam ingreditur, veſpertinæque preces maximâ ſolennitate, lætitiâ, & exquiſitiſſimâ muſicâ inchoantur: eodem die & ipſiſſimâ horâ tres Cardinales ad alias tres portas ſanctas S. Pauli, S. Joannis Lateranenſis, & S. Mariæ majoris aperiendas mittuntur, & iiſdem ceremoniis, quâ prædicta S. Petri aperiuntur, eæque quatuor portæ totius anni ſancti curriculo apertæ remanent. Eædem portæ magnâ cum pompâ & ceremoniâ ſequenti natalis Dominici vigiliâ à Papâ & tribus Cardinalibus clauduntur. Vide myſticas harum ceremoniarum rationes & ſignificationes apud *Benzonum*, *Rodriguez*, *Gratianum*, *Rycquium cap.* 18. *Petrum Proſt cap.* 2. III. Quod Romipetis, aliiſque Jubileorum helluonibus præter pleniſſimam indulgentiam, varias immunitates & libertates concedit: adeo ut etiam reflexivè ad ipſos hæreticos aliquid redundet: De quo Hiſtoricus Gallus Petrus Mattheus lib. 3. narratione 1. *Complures ibi* (Romæ ſcil. tempore Jubilei) & *Hugenoti reperti, qui per curioſitatem convolârunt, nimirum extra metum Inquiſitionis poſiti, cujus juriſdictio ceſſat tempore anni Iubilei.* Quid enim zelotis ſuis, & manus adjutrices porrigentibus non largirentur indulgentiſſimi Pontifices: cum unus eorum Clemens V. a. 1313. cruce ſignatis olim hanc immunitatem bullâ ſuâ conceſſerit: *Nolumus ut pœna inferni ſibi aliquatenus infligatur; concedimus inſuper cruce ſignatis, ad eorum vota, tres aut quatuor animas, quas velint ex purgatorio*

Digitized by Google

„*posse eripere*. Et post, Mandamus angelis, quatenus animam purgato-„rio penitus absolutam in Paradisi gloriam traducant. Bullam, quam moderatiores Pontificii suppressam velint, ut negari posset unquam fuisse in rerum naturâ, ex M. S. codice Ultrajectino typis evulgavit Cl. Collega noster *Joh. Hoornbeeck* anno 1653. Ne Pontificii cum *Gretsero contra Plessei Mysterium* posthac nostros provocent, ut Bullam integram exhibeant; alioquin totum hoc ad *scurrarum & sannionum chartas & circulos* relegandum. Simile mandatum angelis datum habet *Bulla Clementis VI.* pro Romipetis Jubilearibus, quam ex *tract. Joh. Pheslen* Professoris Friburgensis *de Materiis indulgentialibus* anno 1472. exhibet *Mysterium Plessei*; quod testimonium præterit *Gretserus*, contentus nudâ relationis de Bullâ illâ explosione.

5 *Ex parte* ordinariorum Prælatorum tam Regularium quam Sæcularium, Parochorum, &c. I. Quod promulgationem & lucrationem Jubilei pro suâ parte in diœcesibus & parochiis suis promovent. Vide *Bullam*. II. Quod processiones instituunt & peragunt. III. Quod in votis dispensant, & opera pia in alia commutant. IV. Quod confessiones audiunt, eucharistiam administrant, &c. *Ex parte fidelium*, 1. Et capitale ac quasi formale Jubilei Romani est. Quod Romæ confessi & contriti devotè visitant quatuor Ecclesias Petri, Pauli, Johannis Lateranensis, Mariæ majoris, idque triginta continuis vel intermissis diebus, semel saltem in die, si Romani vel urbis incolæ fuerint, si vero peregrini, quindecim diebus: ibique pro ipsorum ac totius Christiani populi salute preces fundunt. Sic habent *Bulla Bonifacii VIII. Gregorii XIII.* &c.

* *Nota* 1. Secundum nova jura hanc formalitatem admodum variare, & analogum seu æquipollens aliquid (quid scil. pro quo) illi substitui: ut Ecclesias in Patriâ suâ invisant. Vide *Diploma Archiepiscopi Colonienſis*, & dicitur talis substitutio in statis Jubileis cœpisse sub Sixto IV. anno 1475.; cujus exemplum postea secutus sit Alexander VI. anno 1501. referente *Polydoro Virgilio lib. 8. de Inventor. cap.* 1. Cautelam hanc addit inter Calvinistas *Diana*, si Episcopus deputaret plures Ecclesias, quam sint in urbe à Papâ præscriptæ, tunc sufficere, ut tot visitet, quot sunt in urbe à Papâ assignatæ.

* *Nota* 2. Precationes pro tantâ indulgentiâ, & tam arduis negotiis (quorum gratiâ extraordinariò aliquando indicitur Jubileum) esse recitationes rosariorum, & litaniarum: uti videre est in *Diplomate Archiepisc. Colonienſis*, & docet quotidiana praxis.

* *Nota* 3. Sufficit orare juxta mentem Pontificis intentione virtuali: nec est necesse ut sit actualis.

* *Nota*

Digitized by Google

* *Nota* 4. Quando in Bullâ non præscribuntur certæ preces, sufficit fundere quascunque preces & quâcunque linguâ. Potest etiam quis orare cum socio recitando alternatim preces, & hoc sedendo, stando, & etjam operto capite. Et tandem oratio pro Jubileo obtinendo sufficit quæcunque etiam minima & brevis. Sic *Diana & ejus Epitomator Matth. Defendi tract. cit. res.* 33.

* *Nota* 5. Participes etiam fieri hujus Jubilei, qui post iter ad urbem susceptum illud perficere ob aliquod impedimentum non potuerint, aut in morbum inciderint, & sive in viâ, sive in urbe ipsâ ab humanis excesserint verè pœnitentes & confessi. Sic enim in *Bullâ suâ consueto volumus* decernit *Gregorius XIII.* Sed *Antoninus Diana in Resolutionibus Moral. p.* 3. *tract.* 12. *resolut.* 53. addit favorem Jubilei esse personalem, ac proinde visitatis Ecclesiis nihil referre, ubi quis jejunet, confiteatur, communicet, &c.: ita ut si quis post publicatum Jubileum visitaverit alicubi Ecclesias, & compellatur postea ex aliquo negotio inde discedere, alibi præstando reliqua opera præscripta, Jubileum lucrari possit. 11. Est, quod subinde jejunia tribus diebus celebrantur, quando scil. Bulla hoc præcipit: tunc enim servanda est forma præscripta, ad lucrandum Jubileum; ut determinat *Diana tract. cit. resolut.* 22. Jejunia & lachrymas (raras sane & non vulgaris artificii, in genere hoc siccoculo,) aliaque pia opera Jubilearia Clementis VIII. refert Historicus *Petrus Mattheus loc. citat.* qualem pietatem puto eum catachrestice sic fere prædicare, ut Boethius Epo tractat. de Idololatr. fol. 22. prædicat sacrificia liberorum ab antiquis Romanis peracta. *Cacodæmonis*, inquit, *erat illa quidem deceptio, credere Deum talibus delectari: sed admisso semel errore, pietatis deinceps erat ingentis argumentum, velle tam promptè, tamque alacriter parere.* 111. Quod confitentur & communicant: & si quis, per aliquam impotentiam physicam & moralem non potest tempore Jubilei confiteri; non lucratur Jubileum, quamvis contritus post alia opera præscripta communionem sumsisset. *Diana tract. cit. resolut.* 29.

* *Nota* hic aliquot exceptiones, & distinctiones, 1. *Si quis* adimpletis omnibus ad Jubileum requisitis, die Dominicâ, quæ est ultima Jubilei, velit eucharistiam sumere & imprudens aliquid deglutiat, potest confessarius communionem in aliud opus pium commutare. *Diana tract. cit. resolut.* 152. cum *resol.* 26.

* *Nota* 2. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Jubilea, quorum quodlibet requirit confessionem & communionem; non tenetur, qui vult illa lucrari, bis confiteri, & bis Eucharistiam sumere, si penitus perseveret in gratiâ tempore utriusque indulgentiæ. Secus dicen-

dum de reliquis operibus ad indulgentiam requisitis. *Diana pag. 4. tract. 4. resolut. 169.*

* *Nota* 3. Si quis intra tempus à Jubileo præscriptum confiteatur, & ante consecutionem indulgentiæ incidat in aliud peccatum, non tenetur iterum confiteri, ut indulgentiam lucretur, etiamsi in formâ dicatur: *confiteatur omnia peccata.*

* *Nota* 4. Confessio Sacramentalis non est necessaria ad lucrandum Jubileum, si quis peccata mortalia non habeat, quia Ecclesia non est solita præcipere confessionem, nisi de mortalibus. IV. Quod specialiter à casibus reservatis per confessarios suos se absolvi faciunt, & vota sua in alia commutari, & in iis dispensari. Quinam autem & quales sint casus reservati, & quinam hic excipiantur, vide operosè nugantes *Canonistas* & *Casuistas*; nominatim qui in relatione ad Jubileum de casibus illis pertractant: quales *Diana loc. cit.* (qui etiam plurima disquirit de libertate eligendi confessorem) *Petrus Prost de Jubileo*, imprimis & *Ioh. de Chapeaville in tract. de Casibus reservatis.* In præsentiarum solummodo.

* *Nota* 1. Qui tempore Jubilei absolutus fuit à reservatis, & obtinuit commutationem votorum, si ex culpâ suâ voluntariè postea non lucretur Jubileum, non peccabit mortaliter. *Diana tract. cit. resolut.* 42.

* *Nota* 2. Si quis juxta opinionem tantum probabilem opera efficeret, licet non sit certum eum consecuturum Jubileum, certum tamen est remanere absolutum à reservatis. *Ibid. resolut.* 32.

* *Nota* 3. Confessarius, qui defectu scientiæ est approbatus tantum limitatè ad parvum oppidum, vel ad unum genus personarum, non est ubique eligibilis. *Ibid. resolut.* 49. V. Quod processionibus, si quæ jubilearitèr celebrantur, devotè intersint. Vide *Diploma Archiepisc. Coloniensis.* VI. Quod pauperibus eleemosynas faciunt: per pauperes autem intellige hic imprimis Monachos, alioſque Clericos; nec exclude servum servorum, dominum Papam, ejusque Archiepiscopos, Episcopos, &c. De quæstoribus & nundinatoribus Indulgentiariis, pro Papâ & foro Romano habemus confitentes ipsos istarum sordium Patronos & æruscatores, *Boëthium Eponem in tract. de Iure Iubilei & Indulgentiarum*, *alioſque* in *Disp. de Indulgentiis* antehac à nobis citatos.

* *Nota* 1. Pauperes, qui non possunt largiri eleemosynam petunt commutationem in aliud opus pium; aut ratificant eleemosynam datam ab alio, suo nomine, etiam ipso inscio, sic tamen ut ratificatio sit intra tempus ad lucrandam indulgentiam concessum. *Diana pag. 5. tract. 12. resolut. 15. & 31.*

* *Nota* 2. Si superiores monasterii, aut maritus, aut Paterfamilias nolint,

nolint, illi Monachis aut monialibus, isti uxoribus, hi liberis eleemosynam largiri: possunt prædicti Religiosi, uxores, liberi sine scandalo aliquid sumere è bonis Monasterii, aut Domesticis, ad lucrandum Jubileum.

Causæ efficientes & quidem *principales*, tum primæ institutionis, tum 6
continuatæ concessionis & indictionis Jubileorum; *Prima* est diabolus pater mendacii, hostis Christi, & salutis humanæ: *Secunda*, Pontifex Romanus, uti constat ex Bullis eorum, nominatim Gregorii XIII., cujus hęc verba: *Dominus ac redemptor noster Iesus Christus, &c. B. Petro Apostolorum Principi, ejusque deinceps successoribus, suis in terris Vicariis, sanctæ Catholicæ Romanæ Præpositis Ecclesiæ (quæ cæterarum omnium caput, mater, & magistra est) potestatem dimittendi peccata plenissimam reliquit, ac thesauro præterea meritorum ejusdem passionis (cui etiam gloriosissimæ semper Virginis Mariæ, omniumque Sanctorum merita accedunt,) idcirco ditavit Ecclesiam, eumque prædictis B. Petro & successoribus dispensandum commisit, ut eo cæteri fideles pro temporalibus pœnis ex remissis culpis sæpius remanentibus ad satisfaciendum adjuti, ad percipiendos cœlestis gratiæ fructus expeditiores redderentur.* Competere autem hanc potestatem soli Papæ probat *Prost. cap. 3. dub. 2.* & farrago autorum *ibidem cit.* Sed attexamus breviter historiolam primæ originis & progressus Jubilei Romani; ut quidem eam præformant nobis præter *Historicos*, qui *vitas Pontificum*, *aliasque historias Papatus* describunt, *Bulla Bonifacii VIII. inter Extrav. antiquorum*, cum *glossatore ibidem*, & *Viviano Rational. Iuris Canonici libr. 5. tit. 38. Autores de Iubileo*, *Navarrus*, *Boethius Epo*, *Petrus Prost*, *aliique* infra citandi. Quamvis originem altius repetant *Navarrus*, *Corn. à Lapide in Levitic. 25.* imprimis *Rycquius cap. 9.* & *Imago primi sæculi Soc. Iesu in Prolegom. Dissert. 4.* Quasi scil. instaurator tantum fuisset Bonifacius, qui morem ante *ex fidâ antiquorum relatione* receptum suscepto patrocinio communivisset: Nos communem originationem sequemur, cum *Crantzio*, *Volaterrano*, *Polydoro*, *Antonino*, &c. 1. Primus ergo Jubileum Romanum, anno 1295. instituit *Bonifacius VIII.* quod etiam anno 1300. celebratum fuit incredibili hominum confluxu. De hoc vide *Platinam*, *Antoninum in Chronico*, *Polydorum Virgilium lib. 8. de Inventoribus cap. 1. 11. Clemens VII.* anno 1348. ad annum quinquagesimum redûxit, addiditque Ecclesiis Petri & Pauli à Bonifacio designatis Lateranensem visitandam, & sic celebratum fuit anno 1350. quod verum fuisse Jubileum ait *A Lapide in Levit. 25.* tanta enim Romæ hoc anno hominum copia fuit, ut nihil mirum fuerit inde ortam esse pestem adeo gravem in totâ Italiâ, ut ex mille vix decem superessent, teste *Crantzio lib. 9. Metropol. cap. 43.* Rursum sub Nicolao V.

in

in Jubileo anno 1450. tanta hominum turba fuit Romæ, ut in eâ multi ſuffocati perierint, teſte *Platinâ* & *Sabellico lib.* 5. *ennead.* 10. Platina 200. *hominum corpora* cum tribus equis in *ponte Hadriani oppreſſa* dicit; *multoſque etiam à lateribus pontis in flumen cadentes, in aquis periiſſe.* Ad Jubileum Clementis VI. veniſſe ex Helvetiâ S. Brigittam cum filiâ ſuâ, refert *Petrus Proſt tract. de Jubileo, cap.* 1. *dub.* 5. Reductionis hujus ad annum 50. rationes has reddit Clemens VI. in Bullâ: *Nos autem attendentes, quod annus quinquageſimus in lege Moſaicâ, &c. Jubileus remiſſionis & gaudii, &c. quod ipſe quinquagenarius numerus in Teſtamentis, veteri quidem ex legis datione, novo ex viſibili in Diſcipulos Spiritus Sancti miſſione, &c. ſingulariter honoratur; quodque huic plura & grandia divinarum adaptantur myſteria Scripturarum.* III. *Vrbanus VI.* Jubileum ſingulis 33. annis peragi decrevit, quod nimirum Chriſtus vitam egit, qui Jubileum prænunciavit. Sic *Crantzius lib.* 10. *Metropol.*, *Gretſerus lib.* 2. *de Sacris peregrin. cap.* 15. *Bulla Pauli II.* (qualis hic Nero & Phalaris fuerit, diſce ex *Platinâ*) cujus initium *ineffabilis Providentia*, & *Julii tertii*, quæ incipit, *Si Paſtores.* At in *Bullâ Alexandri VI.* anno 1499. quæ incipit, *Inter curas*, & in *Bullâ Clementis VII.* quæ incipit, *Inter ſollicitudines*, Gregorio XI. hoc decretum tribuitur. Sed cujuſcunque primi autoris ſit, nunquam fuit uſu receptum. IV. *Paulus Secundus* & Sixtus IV. reduxerunt tandem ad annum 25. Et ſic illud primo celebratum fuit anno 1475. à Sixto IV. & deinceps anno 1500. ab Alexandro VI. anno 1525. à Clemente VII. anno 1550. à Julio III. Anno 1575. à Gregorio XIII., qui indulgentias Jubileares 3. Decembr. anno 1575. conceſſas, peculiari Bullâ, *Quoniam*, &c. datâ 24. Februarii anno 1576. Mechlinienſibus id petentibus per Archiepiſcopum ſuum Ant. Perenotum Granvellanum, prorogavit uſque ad feſtum Johan. Baptiſtæ anno 1576. Quam Bullam *Laurentius Nagelmakerus Opuſculo ſuo de Jubileo* ſubjecit Anno 1600. à Clemente VIII., quod tanto hominum confluxu celebratum eſt, ut ex ſolâ Galliâ 300000. circiter peregrinorum millia Romam veniſſe teſtetur *Gaulterus in Tabulis Chronologicis*; inter quos complures fuiſſe ex Reformatis curioſos Spectatores, ex *Petro Mattheo* ſupra §. 4. obſervamus. Anno 1625. ab Urbano VIII. Cui *Rycquius tract.* ſuum *de Jubileo* dedicavit 15. Octobr. anno 1624. Idem Urbanus extraordinarium Jubileum an. 1639. Germanicæ nationi conceſſit, ad exſtirpationem ſcil. hæreticorum. In quo habita fuit Jubilearis proceſſio Coloniæ 29. Junii 1639. cum circumgeſtatione omnium reliquiarum. Cujus ordinem & modum, cum Catalogo reliquiarum ibidem tunc typis vulgârunt, ex officinâ Giſberti Clementis: ſed Linguâ vernaculâ. Latine proceſſionem cum omnibus ſacris

Digitized by Google

eris & reliquiis Colonienſibus, ante deſcripſerat *Ægidius Gelenius* in libello, cui tit. *Colonia ſupplex*; & *Matheneſius* Parochus, Canonicus, & Profeſſor Hiſtor. ibidem *in Libello*, cui tit. *Peripatus Chriſtianus*.

Antecedentia, occaſiones, & cauſæ impulſivæ Jubilei præter lucri bo- 7
num odorem ſunt 1. Peregrinationes curioſorum aut ſuperſtitioſorum quorundam (quos refert *Petrus Proſt cap. 1. dub. 5.*) ad limina Apoſtolorum, ad corpora ſeu reliquias Petri & Pauli. 11. Hinc enata antiquorum relatio, quam decreto ſuo de Jubileo ſubſtruit Bonifacius VIII. *Antiquorum*, inquit, *habet fida relatio, quod accedentibus ad honorabilem baſilicam Principis Apoſtolorum de urbe, conceſſa ſunt magna remiſſiones & indulgentia peccatorum.* 111. Diſpenſationes, indulgentię à Papis occaſione novi feſti (utex. gr. corporis Chriſti, de quo vide *Bullam Clementis V. in Clementinis lib. 3. tit. 16.*) aut expeditionis adverſus Saracenos aut Albigenſes titulo *cruciatæ*, dari ſolitæ. 1v. *Impulſivæ* & occaſiones particulares Jubilei extraordinarii ſeu arbitrarii (quale eſt præſens Urbani VIII. anno 1641. qualis etiam meminerunt *Boethius Epo, pag. 49. 50. Petrus Proſt cap. 7.*) bella Chriſtianorum inter ſe aut cum infidelibus, hæreſes & ſciſmata, perſecutiones, &c. Immo & peſtis, aliæque calamitates; quomodo Gregorius XIII. graſſante peſte jubileum conceſſiſſe dicitur à *Cicarella in ejus vitâ. Cauſæ inſtrumentales* ſunt Secretarii, Curſores, Cardinales, Nuncii à latere, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Parochi, Sacerdotes, totumque illud otioſorum hominum choragium, quod Romæ aut alibi adhiberi ſolet. Nec prætereundi cementarii, Muſici, malleus argenteus (aureum Slerdus quidam apud *Petrum Proſtum cap. 2. dub. 2.* fuiſſe ſcribit) qui portæ ſanctæ aperiendæ & cochleare argenteum, quod eidem claudendæ inſervit *Proſt cit. dub. 5.* cum reliquâ emporii & culinæ Romanæ ſupellectile, una cum ceremoniis, quæ in promulgatione & celebratione Jubileorum adhiberi ſolent: quæ nimis prolixum foret hic recenſere. Videantur *Scriptores de Iubilæo*, collat. cum *Ceremoniali Romano.*

Fines Jubilei (ex errore ſcil. Romano; mala enim per ſe non habent fi- 8
nem) ſunt, gloria miſericordiæ divinæ & ſatisfactionis Chriſti; gratia & gloria fidelium; promotio pacis, omniumque benedictionum Dei in Chriſtianiſmo; item operum bonorum ſeu ſatisfactionum & meritorum multiplicatio. Et hi quidem fines à Papâ, ejuſque juratâ factione prætenſi. Intenti ſunt potiſſimum duo, 1. *Bellum* fidelibus (illi vocant hæreticos aut infideles; ſic *Proſt cap. 6. dub. 21.*) aliiſque Romano Pontifici per omnia non gratificantibus, inferendum 2. *Impletio* marſupii Romani & Clericalis. Jubileo enim applicari debent quæ olim jactata de diſpenſa-

tionibus, gratiis & Indulgentiis Romanis: *Curia Romana non quærit bovem sine lanâ*: Et, *diligenter notandum, quod non dantur nisi qualificatis; pauperes enim consolari non possunt, quia non sunt*, ut exsertè monet *Taxa pœnitentiaria*. Reliqua vide in *Disp. de Indulgentiis*. Sed fines fusius explicatos dabunt Effectus seu fructus aliaque consequentia Jubilei, quæ laudant bullæ Pontificum, & passim *Scriptores de Iubileo*, inter eos *P. Prost cap. 6. dub. 1.* Nos ex omnibus ista nunc notamus 1. Omnium flagitiorum & scelerum ablolutio & indulgentia Romana. *Qui peccat*, dicit Diana part. 1. tract. 11. Resol. 16. pag. 164. *Ob spem absolutionis obtinendæ virtute Iubilei, quamvis enormia quæque scelera committat; Iubileum illi prodest; quia nulla sit huius confidentiæ exceptio in Bullâ.* Hinc est quod in gratiam sceleratæ vitæ plerorumque sub Papatu (in quibus agmen ducunt Romani, & inter Romanos Curiales, & alibi factio irreformabilis Cleri) postremis temporibus frequentiores & largiores Indulgentiæ concedantur. Vide quæ in *Disp. de Indulgentiis*, & in *Desperatâ causâ Papatus lib. 3. sect. 2. cap. 2.* ex *Roffensi*, aliisque citamus. Suffecerit hic exhibere ingenuam confessionem Boethii Eponis pag. 50. *Extra stata Indulgentiarum generalium seu Iubilei tempora, Pontifices pro re natâ temporumque ratione solent plenissimas indulgentias concedere, &c. Ita Romani quoque Gentiles olim sæculares ludos non singulis tantum sæculis temporibusque statis, verum etiam pro arbitrio celebrabant, &c. Atque nos quidem per hæc tempora variis variorum scelerum perpetrationibus contaminati conspurcatique, vel frequentissimè plenissimis indulgentiis tanquam pleniſſimo copiæ cornu prorsus indigemus.* Ut vel hinc videas sanctitatem Ecclesiæ Romanæ, ex quâ inter alios tanquam notâ infallibili veritatem & catholicismum ejus contra nos probare conantur Pontificii, inter eos *Bellarminus lib. 4. de Ecclesiâ, cap. 13.* Sed sanctitas ejus graphicè à nostris ex propriis Papatus historicis & testibus descripta fuit; inter quos *Illyricus in Catalogo testium veritatis, Plessæus in Mysterio Iniquitatis, Zegedinus in Speculo Pontificum, Iac. Capellus in tract.* cui *tit. Romana Ecclesiæ sanctitas*, &c. Specialis fructus est, Quod uxor sine mariti; filius aut filiâ sine Parentum veniâ, aut iis insciis petentes Romam ibique quindecim diebus Ecclesias visentes, siquidem Romæ existentes de omnibus peccatis & præcipuè de tali inobedientiâ confiteantur, in tali casu lucrentur Jubileum: Ita *Navarrus, Benzonius, Hieronymus, Gratianus, Corduba, Medina, Zuarez, Filliucius, aliique* irrefragabiles *Doctores* citati à *P. Prost cap. 4. dub. 5. 111.* Quod Jubilearii non quidem propriè dispensationem consequantur in votis, & injuramentis (hoc enim Sacerdotibus non convenit, sed reservatur Papæ,) sed eorundem commutationem in aliud opus bonum æquivalens: quæ commutatio

non

Digitized by Google

non scrupulosè, sed ex personæ prudentis arbitrio accipienda est; Sic Casuistæ *Sayrus, Ioh. Benedictus, Ledesma, Sylvester, Beja, Azorius, Alcofer, aliique Doctores* citati à *P. Prost cap.* 8. *dub.* 1. Posse tamen commutari in opus minus, tradit *Diana part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 25. Quod autem *Prost* accuratè distinguit dispensationem in voto, ab ejus commutatione, non observatur ita ab aliis. Sic enim Diana part. 5. tract. 12. resol. 57. *Confessarius, qui habet facultatem dispensandi juramenta, potest etiam dispensare in juramentis promissorus Deo factis. Idem part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 25. asserit Regulares confessarios posse in plerisque votis dispensare, in quibus Episcopi. Videtur tandem res eodem redire: Nulla enim est commutatio, quin implicet aliquam dispensationem, seu relaxationem. Quidquid sit, observari velimus à nostris, quantum juramentis Papistarum hoc præsertim anno, & instantibus Jubileis tribuere aut confidere debeant. *Potest* (inquit Diana ibid. rel. 56.) *confessarius virtute Iubilei commutare juramentum solvendi usuras, juramentà injusto metu extorta* (quò proculdubio referendum juramentum fidelitatis, quod Papistæ in Angliâ, in Belgio fœderato, &c. præstare coguntur,) *& vota in favorem tertii facta, nondum tamen acceptata.* IV. Quod in hunc finem omnibus Jubileum celebrantibus, liceat eligere confessarium, quem voluerint: de quo supra. V. Quod per qualemcunque assumtum confessarium ab omnibus possint absolvi in casibus reservatis (sunt autem illi Papales, Episcopales, Abbatiales:) de quo minutim vulgares *Casuista*, & *Chapeaville*, & *Coriolanus tract. de Casibus reservatis, cap.* 4. VI. Quod valeat illa commutatio voti, sive dispensatio, quam quis virtute Jubilei obtinuit, etiamsi postea per negligentiam non est consecutus Jubileum: Neque enim obligatur is, qui virtute Jubilei obtinuit commutationem voti; lucrari Jubileum sub peccato mortali. Sic *Diana part.* 5. *tract.* 12. *resol.* 13. 40. 42. & *part.* 2. *tract.* 16. *resol.* 12. VII. Quod captivi, moniales, & in Angliâ aut alibi sub hæreticorum (uti vocant) dominio habitantes, qui Romæ aut in Patriâ Ecclesias visitare, reliquaque opera Romana præstare nequeunt, Jubilei nihilominus participes sint. *P. Prost cap.* 7. *dub.* 1. VIII. Quod etiam illi, qui omnia opera pro Jubileo lucrando necessaria, etiam ipsam confessionem & communionem in mortali existentes præstiterint, Jubileum lucrari possint. Videtur enim sufficere ut die Dominicâ in ipso Jubilei termino in gratiam cum Deo redeat; quamvis invalida fuerit confessio & communio in peccato mortali facta. *P. Prost ibid. dub.* 2. ex *Ferdinandez* & *Henriquez*. IX. Quod opera requisita ut jejunia, eleemosynæ, confessio, communio, per Confessarios possint mutari in alia. *Ibid. dub.* 1. X. Quod virtute Jubilei per concessionem Papæ, ex hâc vitâ de-

cedentes, abſque confeſſione, communione, extremâ unctione pleniſſimam remiſſionem peccatorum obtineant. Ita docet *Praxis Gregorii* XIII. qui peſte graſſante Venetiis, Jubileum eo miſit, ut omnes verè pœnitentes omnium peccatorum remiſſionem haberent. Sic *Cicarella in vitâ Gregorii* XIII. XI. Quod etiam mortui, quorum animæ in purgatorio, Jubilei hujus participes ſint. XII. Quod admodum pia & probabilis ſententia ſit, quę ſtatuit etiam excommunicatum (pœnitentem ſcil. & contritum) lucrari indulgentias vel Jubileum. *Diana part.* 5. *tract.* 12. *reſol.* 33. XIII. Quod durante Jubileo ceſſent omnes aliæ indulgentiæ. Rationes ſunt in promptu: ut in illo anno plures Romam confluerent: ſic *Bulla* pro ſuſpenſione indulgentiarum à *Sixto IV.* primum edita; quem poſtea ſecuti ſunt *Gregorius* XIII. *Clemens* VIII. *Vrbanus* VIII. *in Bullâ*, quæ incipit; *Cum nuper.* Romano culinariam hanc rationem explicatam dant *P. Proſt cap.* 5. *dub.* 7. & *Vivianus in Rationali Iuris Canonici*, *lib.* 5. *tit.* 38. Interim videant miſeri Papiſtæ, quibus nequitiis & fraudibus emungantur argento ſuo. Confer cum hâc ſuſpenſione indulgentiarum, revocationem earundem: de quâ quid notavimus in *Diſp. de Indulgentiis.*

9 *Affinia* & cum Jubileo comparanda ſunt potiſſimum iſta. I. Romanorum ludi ſæculares centeſimo quoque anno celebrandi: de quibus videatur *Roſinus in Antiquitatibus*, & *Hoſpinianus de Feſtis Iudæorum & Ethnicorum, cap.* 15. *Imago primi ſæculi Societatis Ieſu, in Prolegom. diſſert.* 2. Ubi *pag.* 4. ſtatuitur à ſæcularibus illis ludis potius quam à Jubileo Judæorum ortam eſſe centeſimi anni celebrationem: Diſſert. 4. pag. 14. dicitur, *morem hunc, à profanâ ludorum ſuperſtitione ad veri numinis cultum, ut & alios complures* (nota) *ſalubriter eſſe traductum. Boëthius Epo tractat. citat. pag.* 50. 4. cum iiſdem comparat Jubileum Papiſticum, & inde quaſi deducit. II. Ceremoniale Jubileum Judæorum; unde exemplum ſumſiſſe Romanos Pontifices teſtatur Bulla Clementis VI. ubi hæc verba: *Nos autem attendentes, quod annus quinquageſimus in Lege Moſaicâ (quam non venit Dominus ſolvere, ſed ſpiritualiter adimplere) Iubileus remiſſionis & gaudii, ſacerque dierum numerus, quo in lege fit remiſſio, cenſebatur, &c.* Inde etiam deducit *Petrus Proſt cap.* 1. *dub.* 1. *Henricus Cuilens peculiari tractatu* comparationem & privilegia utriuſque, & novi ſupra vetus excellentiam explicat. III. Medalla, grana, rolaria benedictionibus ſanctificata; cujus benedictionis vi cuilibet medallo annus indulgentiæ conceditur: de affixione indulgentiarum ad medalla vide caſus decidentem *P. Proſt cap.* 15. memorabilis eſt plenaria indulgentia à Paulo V. anno 1614. ad petitionem

Digitized by Google

nem Philippi III. Hiſpaniarum Regis conceſſa omnibus, qui in ædibus ſuis ſcripta haberent hæc verba: *benedictum ſit ſanctiſſimum ſacramentum*: aut ea verba legerent, aut non ſcientes venerarentur chartam aut picturam, cui hæc verba inſcripta eſſent; aut toties, quoties poſt communionem pronuntiaret hęc verba; aut qui figuram ſeu imaginem Sacramenti cum verbis illis ſecum ferret, &c. Hæc vide in *Diplomate iſtius conceſſionis* vernaculè edito Antwerpiæ anno 1635. apud Jacobum Meſens cum approbatione Arnoldi Mechlinienſis, Archidiaconi Brug. IV. Gratiæ & diſpenſationes taxæ pœnitentiariæ Romanæ: de quibus in *Diſp. de Indulgentiis.* V. Indulgentiæ fraternitatibus quibuſdam conceſſæ; quarum diplomata require in *Bullario*; aut in *Cherubini compendio Bullarii, in Indice tit. Fraternitatis.* Inter alias vide *Bullam corrigiæ S. Auguſtini, S. Mariæ in porticu, S. Trinitatis, &c.* De quibus *Chapeaville de Caſibus reſervatis, part. 1. cap. 4.* VI. Bullæ cruciatæ, tum communes quibus homines invitantur ad bellum contra infideles aut hæreticos per proprias ſuas perſonas, aut bona ſua promovendum (quarum etiam ſupra meminimus in *Diſp. de Cruce*): *tum* peculiares pro Hiſpaniâ. De iſtis cenſuit S. Congregatio S. R. E. Cardinalium anno 1631. 8. Februarii non eſſe neceſſe in regnis Hiſpaniarum eas ante vel poſt ſuſcipi ab aliquo, ut Jubilei indulgentias quas Pontifices pro tempore concedunt, conſequi valeat. Ita *Auguſtinus Barboſa in collectaneis Bullarii, &c.* Porro omnia myſteria Bullæ, quam vocant, cruciatæ explicant duo in eam Commentatores *Emanuel Rodericus*, & *Sebaſtianus à Coſta*: ex quibus pleraque excerpſiſſe videtur *Diana*; Sufficerit feſtinanti ad alia percurriſſe *Dianæ Epitomatorem Matth. Defendi, in voce Bulla cruciatæ.* Privilegia & indulgentię ejus in multis videntur ipſum Jubileum excedere. VI. Privilegia & exemtiones meretricum à reſtitutione, & à Præcepto Eccleſiæ de Euchariſtiâ ſumendâ, quæ vide apud *Dianam, Navarrum, alioſque Caſuiſtas.* Nota inter alia hoc unum: *Bulla, quam meretrix ſumet de turpi quæſtu, valet, quia licet turpiter faciat peccando, non tamen turpiter recipit quæſtum.* Hæc ſcil. ſanctitas Romana, hæc inſtructio conſcientiarum. VII. Privilegia ſęcularia: inter quę & Jubileum *Laurentius Nagelmakerus in Dialogo ſuo de Jubileo*, anno 1576. *cap.* 7. comparationem, ſed imparium, inſtituit.

Diviſiones Jubilei Romani hic ſubjicimus: quarum 1. in ſpecies, ratione temporis; quod aliud ſit ſtatum ſeu *ordinarium* 25. quoque anno; aliud pro tempore *extra ordinem* à Pontificibus conceſſum. Cur autem talia nunc multiplicentur, rationes duæ ſunt, quarum *una* ab indigentiâ Eccleſiæ ſeu curiæ Romanę (de quâ in *Diſp. de Indulgentiis*;) altera ab ejus Sanctitate (quam deſcribit *Boethius Epo pag.* 50.) deſumta eſt. *Ryequius*

cap. 25. docet Jubileum *extra ordinem*: *ab ordinario* gratiâ & indulgentiâ non differre; sed tantum indictione, quod ea arbitraria sit ac variis de causis, justis tamen & legitimis, omni tempore fieri consueverit. Inter plurimas causas, quæ à Theologis & Canonistis explicantur, insigniores dicit esse illas, quando militantibus in expeditione sacrâ, vel eam promoventibus, remissio criminum plenissima conceditur; qualis fuit *cruciatæ* titulo proposita ab Urbano II. anno 1084. & à Johanne XXIII. & Honorio II. publicata in eorum utilitatem, qui jura Ecclesiæ contra rebelles atque invasores defendissent. Qualis item à Bonifacio IX. indicta suppetias ferentibus Imperatori Bizantino. Talis denique concessa à Pio V. & Gregorio XIII. propter apparatum belli navalis contra Turcas. Tale etiam Jubileum est, quod conceditur precantibus pro salute regni alicujus aut Provinciæ in afflictione positæ, ut à Gregorio XIV. anno 1591. pro salute regni Gallici, & Gregorii XV. anno 1622 pro salute Belgii. Huc referri debent Jubilea, quæ pro incolumitate Ecclesiæ Romanæ, pro Principum pace & concordiâ, pro schismatum & hæresium exstirpatione concedi solent: quale Clementis VIII. anno 1597. & Pauli V. anno 1608. Denique huc pertinent concessa Jubilea pro felicibus novi Pontificis initiis, quale postremum fuit Gregorii XV. anno 1620. II. Divisio potest institui, ex occasione & causis impulsivis concessi Jubilei: de quibus supra. III. Distinguitur in publicum & privatum, *Illud* est cum quis sanctiori vitæ addictus quinquagesimum ordinis, voti, aut sacerdotii, aut etiam conjugii sui annum implevit. Exemplum illustre talis Jubilei datum fuisse ab Hovio Archiepiscopo Mechlinienſi anno 1617. refert *Ryequius cap. cit.* Tale fuit Jubileum Jesuitarum, de quo infra *in Appendiculâ*. IV. Divisio ex mutato annorum numero. Annus namque centesimus Bonifacio placuerat, more majorum, Gentilium scil. Romanorum. Quinquagesimus Clementi VI. veteris legis exemplo: ut verè esset re ac nomine Jubileus, Urbano VI. trigesimus tertius ob mysterium annorum Christi, qui omnis lætitiæ ac Jubilei nobis est origo, &c. Tandem Sixtus IV. ex decreto Pauli II. decessoris sui, vigiti quinque annorum spatio definivit, &c. isque numerus communi dein approbatione receptus, etiamnum obtinet; nec sine mysterio, ut pulcrè *Ryequius*. Sic *Jesuita in Imagine primi sæculi Prolegom. dissert.* 4. V. Dividitur in universale ordinarium seu statum, & in extraordinarium seu occasionatum. Primi generis fuerunt jam inde à Bonifacio VIII. numero quatuordecim. Decimum quartum & postremum (hæc scribo an. 1659.) sub Innocentio X. anno 1650. celebratum. Extraordinaria & certâ occasione celebrata sunt ista. *Primum quod* Paulus III. anno 1554. (13.

Decem-

Decembris ob habendum Concilium. Trid. inſtituit. De quo *lib. 2. hiſtor. Concil. Trid. Secundum* Pauli IV. anno 1555. 24. Decembr. ob Angliæ regnum ad obedientiam Sedis Romanæ reductum. *lib. 2. Hiſtor. Concil. Trid. Tertium* Gregorii XIII. anno 1572. ob lanienam Pariſienſem. De quo *libr. 53. hiſtor. Thuani. Quartum*, quaſi anti-Jubileum, Paulus V. occaſione Jubilei Lutherani, anno 1617. publicavit. De quo *libellus Germanicus* Moguntiæ editus. Citant *Jeſuitæ in Imagine primi ſæculi, &c. Prolegom. diſſert. 6.* ubi ſtomachantur in Jubileum Lutheranum, & citant *Beyerlincki Jubileum, & Adami Contzen Jubileum Jubileorum.* Quid libri illi contineant, neſcio: hactenus eos non vidi. *Quintum* Alexander VII. anno 1655. indixit, *ad implorandum divinum auxilium initio ſui Papatus, pro Eccleſiæ Catholicæ regimine, & pace inter Principes Chriſtianos*; ad exſtirpationem ſcil. Proteſtantium & Reformatorum. VI. Diviſio ſit in partes ſeu ſimplicia & ingredientia, unde componitur celebratio Jubilei: Sunt autem 1. *partim antecedentia*, opera ſcil. pia quibus quis meretur fructum Jubilei; ut confeſſio, communio, proceſſio, oratio, jejunium, viſitatio Eccleſiarum, Altarium, Reliquiarum, Eleemoſynæ, quæ Romæ pingues admodum fiunt, ut deſcribit *Proſt cap. 5. dub. 6.* Adde & alia pœnitentiæ opera, *quæ omnes in admirationem rapiunt*, (ut ibid. loquitur) *Quid dicam de ſupplicationibus, & ſe piè verberantium flagellationibus? ea ſanè maxima ſunt omnibus ædificationi. Interdum permultos unius Societatis nudis pedibus incedentes, ſacco coopertos, capiſtrum collo gerentes, & divinam miſericordiam altâ voce implorantes videre eſt, &c. ſanguis in tantâ copiâ flagellorum vi effunditur, ut quemlibet ad pietatem moveant: alii eo ſervoris & exceſſus veniunt, ut diſciplinarum loco catenis utantur, & hâc ratione per civitatis compita ſpatientur altâ voce à Deo petentes ut ſibi peccata remittat. Multi quatuor Eccleſias aperto capite, maximo ſilentio, & devotione inviſunt. Alii genibus nudis à ſcalâ D. Petri ad ſanctorum Apoſtolorum uſque altare perreptant & deinde per totam Eccleſiam ſpatiantur. Alii à ſanctâ Potentianâ genibus nudis montem illum ad Sancti Sacramenti ſacellum uſque ſcandunt, & quamvis lapides minuti, quibus mons ille ſcatet, carnibus infigantur, nihil penitus de ſervore remittunt, immo inauditâ patientiâ omnem hunc laborem Dei cauſâ tolerant.* Vide pia hæc opera etiam buccinata à *Cornelio à Lapide in Levitic. 25.* Atque hæc inenarrabilia illa opera Romana; quibus longè majora & difficiliora à Turcis & Ethnicis fuiſſe præſtita alibi cum Deo monſtrabitur. Reliquias Romanas vide compendio recenſitas apud *P. Proſt cap. 1. dub. 5.* & *in Deſcriptionibus urbis Romæ*; alias omnes per totum orbem in libris Topographicis, Itinerariis, &c. Hic finimus deſcriptionem Jubilei; ne nimium prolixi ſimus. Si quis minutas illas nugas & quiſquilias excuſſas videre

videre velit, ei indicamus Scriptores de Jubileo, quotquot ad notitiam noſtram hactenus pervenerunt, *Natalem Tallepertum* minoritam Theologum Pariſienſem; *Martinum Navarrum*; *Boëthium Eponem* Friſium Juris Civilis, & poſtea Canonici in Academiâ Duacenâ Profeſſorem; *Laurentium Nagelmakerum* Canonicum Mechlinienſem; *Iulium Lavaium*; *Hieronymum Gratianum* Carmelitanum; *Iacobum Cardinalem S. Georgii*; *Angelum Pientinum*; *Rutilium Bentzonium*; *Ioh. Baptiſtam Pondanum*; *Iuſtum Ryequium* Canonicum Gandavenſem; *Henricum Cuylens* Paſtorem Gerardimontanum; Ex ordine Jeſuitico, *Franc. Rodriguez*; *Raphaelem Riera*, *Anton. Sancarellum*, *Benedictum Herbeſium*. Inſtar repertorii & eclogarii habes *Petrum Proſt* Lugdunenſem, Regis Chriſtianiſmi Eleemoſynarium, cujus *Spicilegium Theologicum de Iubileo*, editum eſt anno 1625. *Ryequius* potiſſimum conſectatur quæ ad hiſtorias & antiquitates pertinent; qui hic ſit tibi inſtar omnium. Quibus junge *Bullaria & conſtitutiones Pontificum*, *librum Indulgentiarum*; Ex Caſuiſtis, imprimis *Azorium & Dianam*. Ex Practicis ſeu Aſceticis, Jeſuitam *Iodocum Andream* de gratiâ Jubilei ſervandâ, augendâ. Operoſum nimis eſſet Autores indicare, qui aliud agentes, aut in locis communibus, ſcriptis Polemicis, Hiſtoricis Jubilearem Theologiam attingunt; quales *Bellarminus in Controverſiis*, *Tannerus in tract. de Verbo Dei*, *Cajetanus* cum *Valentia*, *Zvvarez*, *Arriagâ*, *&c. ad 3. Thomæ*.

12 Sequitur nunc pars Elenctica: quamvis inſipidas iſtas vertigines detexiſſe eſt refutaſſe. Argumenta ergo contra prætenſum Jubileum ſint iſta. I. *Arg.* Quia nuſquam ſacris literis præſcriptum: Ergo novitas eſt, ἰδιοθρησκεια, ſuperſtitio. II. *Arg.* Quia manifeſtè repugnat Jubileo Chriſtiano; hoc eſt, pleniſſimæ miſericordiæ Dei, Chriſti perfectiſſimæ ſatisfactioni & merito, & noſtri gratuitæ propter ea juſtificationi per ſolam fidem: atque adeo ſubvertit officium & meritum Servatoris Chriſti, totamque doctrinam de novo Fœdere & Euangelio gratiæ: uti demonſtratum eſt in *Diſpp. noſtris de Indulgentiis*; *de Purgatorio*; *de Via Veritatis*, &c. III. *Arg.* Quia hypotheſes & præſuppoſita Jubilei omnia ſunt falſa, hæretica, Antichriſtiana: de ſatisfactionibus humanis; de primatu, vicariatu, & Monarchicâ atque infallibili poteſtate Papæ. IV. *Arg.* Quia omnes actus celebrationis Jubilei ſunt mali, idololatrici, ſuperſtitioſi: ut, peregrinationes religioſæ; reliquiæ; ſanctitas Templorum & Altarium; conſecrationes & benedictiones; proceſſiones; Litaniæ; Roſaria; omnesque preces Idololatricæ, aut ſuperſtitioſæ; miſſæ; confeſſiones; communiones; vota, eorumque commutatio; flagellationes ſpontaneæ, aliæque hypocriticæ, Baaliticæ, atque Ethnicæ carnis excarnifi-

Digitized by Google

carnificationes; portæ ſanctæ apertio, lotio, &c. Quæ ſingula aut peculiaribus diſputationibus, aut in *noſtrâ Deſperatâ cauſâ*, aut in *Prælectionibus* antehâc excuſſimus. v. *Arg.* Quia revocat aut interpolat antiquum Judaiſmum, ut ipſi ſupra cit. haut obſcurè fatentur: immo plus judaizat, quam hodierna apoſtaſia Judaica, quæ Jubilea non obſervat. Contra vide *Galat.* 4. 9. *Coloſſ.* 2. 16. *Hebr.* 9. *Galat.* 5. 1. 2. 3. VI. *Arg.* Quia ſymbolizat cum Ethniciſmo, cujus ludos ſæculares ſupra indicavimus. VII. *Arg.* Quia ſecuritatem carnalem, ſcelerumque licentiam & audaciam promovet: quod ex effectibus ſeu fructibus Jubilei, ejuſdemque & cruciatæ privilegiis ſupra memoratis facile quis colliget: nec eſt quod hic repetam. Quin ipſos Pontificios confitentes habemus apud *Eponem tract. de Iure Iubilei & Indulgentiarum, fol.* 54. *Atque ſaluberrimum profecto eſt Thomæ Aquinatis* (pag 3. in addit. quæſt. 25. art. 1.) *conſilium, ne propter indulgentias abſtineant homines ab operibus pœnitentiæ injunctis, ut etiam ex his remedium conſequantur, quantumlibet à debito pœnarum eſſent immunes. Immo ſcribit & ipſe Dominicus à Soto* (ad 4. diſt. 21. quæſt. 1. art. 3.) *quandoque ſibi viſum fuiſſe conſultum fore, ſi quis propter amorem juſtitiæ, pœnarumque prout merita poſtulant luendarum deſiderium, non utatur indulgentiis, at pœnas ipſe libenter & fortiter exolvat, &c.* Reliqua vide in *Diſp. de Indulgentiis.* VIII. *Arg.* Quia Jubilea pro tempore inſtituta fere ſemper ut Bullæ cruciatæ ad lites, bella, & ſubverſiones in Chriſtianiſmo, ad piorum & orthodoxorum perſecutiones, exſtirpationes conceduntur, breviter ad avaritiæ & ambitionis voraginem implendam; uti conſtat ex *Hiſtoriis*, & preſens hoc Jubileum clamat, nec ignorare hoc poſſunt, qui nôrunt ſtudia & actiones Urbani VIII. & Archiepiſcopi Colonienſis. Dies aliquando hoc docebit, & poſteritas procul habitâ gratiâ aut metu aliquando judicabit. IX. *Arg.* Accedit, quod primus autor Jubilei, Bonifacius VIII. monſtrum illud ex omnibus flagitiis conflatum, non leviter ſuſpectum reddit Jubileum. Non fert charta, ut hiſtoriam illius referam, qui, ut habet vulgatum illud: *intravit ut Vulpes, regnavit ut Leo, mortuus eſt ut Canis.* Modum & habitum ipſius, cum primus ſanciret Jubileum, ita perſtringit Hiſtoricus religione Pontificius Petrus Mattheus libr. 3. narr. 1. *Et in veritate Clemens* VIII. *non fecit, quod ante trecentos annos Bonifacius* VIII. *fecerat, quum primo Iubilei die ſibi præferri curaſſet in triumpho duos gladios, ut oſtentaret potentiam ſuam in imperio animarum & corporum.* In margine hanc annotationem ponit: *Hiſtorici referunt, eum primi Iubilei die in publico apparuiſſe habitu Pontificiali: altero die habitu imperiali, prælato enſe diſtricto. Alii vero ſcribunt, prælatos illi duos gladios fuiſſe.* Hiſtorici qui hoc non ſine querelâ & exclamatione referunt, ſunt *Krantzius in Saxoniâ*

lib. 8. *cap.* 36. *Ioh. Marius Belga lib.* 5. *antiquit.* x. *Arg.* Suspectum etiam redditur, quod sit ingeniosa nequitia, fallacia, & aurea piscatio; ex suspensione omnium aliarum Indulgentiarum ne alicui suffragentur; quas homines tanto pretio mercati sunt, quæque tantum valere dicuntur, quantum sonant: durântibus tamen in plenario robore suo indulgentiis Basilicarum & Ecclesiarum urbis; ut habet *Bulla Sixti* IV. Et quod non pudeat ipsos hanc rationem suspensionis hujus addere: Ne propter perdurationem illarum Indulgentiarum populorum concursus ad Ecclesias urbis retardari, aut ipsius anni Jubilei celebritas minui vel intermitti posset, &c. Sic *Bulla Sixti* IV. & ex eâ *Vivianus Rational. lib.* 5. *tit.* 38. *pag.* 251. Quomodo etiam quocunque alio tempore extra Jubileum revocare solent Pontifices omnes indulgentias non tantum à prædecessoribus, sed etiam à se (mediantibus illis) concessas & nolunt eas valere, nisi de novo (N. B.) concedantur; additâ hâc ratione, quâ sibi & Indulgentiis omnibus solidè contradicunt: ne multi remissionis & indulgentię obtentu ad peccandum & illicita committenda procliviores existerent, & facilitas veniæ eis peccandi tribuat incentivum; ut habet *Bulla Sixti* IV. *Extravag. Et si Dominici.* XI. *Arg.* Est etiam novum, toti antiquitati, Conciliis, Patribus, Praxi & Historiæ Ecclesiasticæ plane ignotum: itaque deest illi antiquitas, Catholicismus, successio. Nec diffitentur ipsi adversarii, dum originem ejus accersunt à Bonifacio VIII. anno scil. 1300. Sic *A Lapide in Levitic.* 25. *Glossatores Iuris Canonici. Vivianus in Rationali, Epo, Prosius, aliique* supra *cit.* Quod autem excipere quidam velint, fuisse consuetudine & traditione quamvis non scripto: illud eadem facilitate rejicitur, quâ dicitur. Probationem requirimus. XII. *Arg.* Denique quanti fecerint illud viri præstantiores sub ipso Papatu tam ante quam post tempora reformationis, docuimus in *Desper. causâ Papatus loc. cit.* & per consequentiam elicitur ex illis quæ congessimus in *Disp. de Vi Veritatis.* Celebris Cardinalis Nicolaus de Cusa (ut refert *Thomas Kempensis in Chronicomontii S. Agnetis cap.* 26.) cum tanquam Legatus Pontificis peragratâ Germaniâ anno 1451. in Belgium ad Capitulum Windesemense venisset, ibique omnibus Capitulo illi subjectis Jubilei indulgentias concessisset: rogatus an liceat (Regularibus scil.) sine licentiâ Romam pergere, pro Indulgentiis respondebat: *Dominus Papa oretenus dixit, melior est obedientia, quam indulgentia.* Ita ut novitas novissima in ipsam corruptam seu Papalem religionem introducta, aut ei superinducta & superaddita merito dici possit, non aliter ac idololatria Baalitica Achabi, idololatriæ vitulorum seu excelsorum sub Jeroboamo. Ubi enim invenias in primigenio Papatu,

Portę

Portæ ſanctæ apertionem, Jubilei ſtati promulgationem, Indulgentiarum ſuſpenſionem, à caſibus reſervatis abſolutionem; votorum & juramentorum commutationem, immo in iis apertam diſpenſationem, idque per vulgares confeſſarios (uti ingenuè hoc tradit *Ant. Diana loc. ſupra cit.*); mercedis meretriciæ pro eleemoſynâ ad lucrandum Jubileum datæ acceptationem in gazophylacium; abſolutionem à ſceleribus omnibus, quæ quis ſpe Jubilei volens & ſciens committit; Jubileorum pro tempore indictionem, cum Concilium aperiendum, cum regnum aliquod redit ad Papatum, ut nuperis temporibus factum in apertione Concilii Tridentini, & reductione Angliæ ad Papatum? de quo *Hiſtoria Concil. Tridentin. pag.* 146. & 450.

Objectiones nunc diluerem, ſiquidem aliquas apud adverſarios inveni- 13
rem. Certe *Petrus Proſt*, qui plenam, pleniorem, pleniſſimam de Jubileo diſquiſitionem jubilеariter nobis elargiri voluiſſe videtur, nihil aliud adfert cap. 1. dub. 3. ubi quærit: *Quis primus Iubileum inſtituerit*, Reſp. quam *Bonifacium quidem* VIII. *conſtituiſſe, ut centeſimo*, &c. Et poſtea ſubjicit: *Et licet Bonifacium* VIII. *Iubilei primum autorem nonnulli faciant, exponi debet quantum ad modum celebrandi adeo ſolemniter, nam pridem jam invaluerat, ut centeſimo quolibet anno maxima hominum multitudo ad D. Petri templum peccatorum remiſſionem conſecutura confluеret. Refut.* 1. Viſitatio Eccleſiæ Petri ad devotionem & remiſſionem peccatorum, non eſt idem realiter aut eſſentialiter, cum largitione & collatione plenariæ indulgentiæ, aliiſque Jubilei privilegiis ex theſauro Eccleſiæ ſupererogatoriis ſcil. Chriſti & Sanctorum meritis per Papam tanquam Chriſti Vicarium ad id ſpecialiter poteſtate inſtructum, factâ omnibus qui requiſita ad Jubileum lucrandum domi ſuæ ubicunque locorum præſtiterint. Si quis illa duo longè diverſiſſima poſſit identificare, næ ille ex Philoſopho rerum convenientias & differentias explorare didicit & peregrinationem religiolam, cum Jubileo confundere. 2. Negatur omnes qui Eccleſias Romę olim viſitaſſe dicuntur feciſſe id ſtudio conſequendi plenarias indulgentias, idque per ac propter reliquias, aut Eccleſias Romanas. 3. *Dato* quoſdam ſic erraſſe, quid hoc facit ad fundandos articulos fidei de Reliquiis, Peregrinationibus, Indulgentiis, Jubileis? 4. Denique quæcunque hic referuntur de obtentâ peccatorum veniâ, & ampliſſimis indulgentiis, nituntur famâ & *relatione Antiquorum*, ut loquitur *Bulla Bonifacii.* Sed unde hoc probatur? 11. *Obj.* Eccleſia habet poteſtatem in concedendo Jubileo; & eſt hoc de fide. *Reſp.* Sed demonſtrationes pro jure hoc divino petimus. *Vſus hic* (inquit cap. 3. dub. 1.) *Roma eſt antiquus.* Et unde hoc probas? *Legitur*, inquit, *Sylveſtrum Pontificem maxi-*

mum ad S. Helenæ preces concessisse visitantibus & orantibus in sacello crucis Hierosolymitanæ indulgentiam; famaque publica est S. Gregorium concessisse indulgentiam, & plenarium Jubileum. Sunt verò qui referant hunc S. Pontificem, & c. alii affirmant præterea à S. Gregorio concessas fuisse stationes septem annorum Romanis, Isidorus Hispalis Archiepiscopus dicitur concessisse 40. *dies indulgentiæ. Leo etiam tertius plurimas concessit indulgentias. Resp.* Atque hæc omnia quę adfert pro antiquitate antiquissimâ, ablq; allegatis Autoribus, testibus, rationibus. Fabulæ sunt ex fabulis probatæ tantundem valent, ac ipsæ indulgentiæ, hoc est, quantum sonant. Quæ postea fabulatur de Sergio anno 844. & Benedicto VII. anno 1023. &c. ejusdem, immo deterioris farinæ sunt; itaque responsum non merentur. III. *Obj.* Exculpi debet ex *cap.* 3. *dub.* 3. ubi determinat dari thesaurum meritorum, qui fidelibus impertiatur per Indulgentias & Jubilea. *Resp.* Sed nullum adfert testimonium Scripturæ, aut Patrum, aut Conciliorum. Valeat itaque una cum Indulgentiis, quantum sonat. IV. *Obj.* ex *cap.* 6. *dub.* 1. Quia Jubilei consecutio est opus bonum & utile, quippe ex mediis & suffragiis, quibus à purgatorio quis liberatur, potissimum validissimumque. *Resp.* Rursum nullum adfert dictum Scripturæ, aut Patrum, aut Conciliorum, quo determinatio illa probetur. V. *Obj. cap.* 1. *dub.* 6. *cap.* 1. *dub.* 6. determinat Jubileum esse alicujus fructus & utilitatis, ex duabus visionibus seu revelationibus, quarum una facta est tempore Bonifacii VIII. teste *Cardinale S. Georgii in tract. de Jubileo cap.* 10. altera tempore Clementis VI. teste *ipso in quodam suo Diplomate*, cujus exemplar in *Cyrillo Franco* se legisse, scribit *Hieronymus Gratianus de Jubileo part.* 2. *cap.* 10. Tertiam visionem, S. Brigittæ scil. commonstrat idem *P. Prost*, & exstat *lib.* 6. *Revelationum Brigittæ cap.* 112. 113. *Resp.* de Papisticâ Mythologiâ revelationum & visionum egi in *Desper. causâ Papatus*, adductis testimoniis *Delrio*, &c. Et in 2. *part. Select. Disp. tit. de Probationibus Spirituum.*

24. Problemata, quæ de Jubileo inter se exagitant Andabatæ Romani, nunc excerperem, siquidem temporis angustia permitteret: Interim videant ea, quibus vacat, in *Petro Prost*, *Anton. Diana*, & *Arriaga in* 3. *Thomæ*, *in Chapeaville cap.* 4. *de Casibus reservatis*; & in *Coriolano de iisdem Casibus part.* 1. *sect.* 3. *artic.* 15 -- 18. Ut gustum aliquem dem Lectori, cui non vacat sordes illas perreptare, exhibeo sequentia. An necesse sit scalam sanctam in S. Johannne Lateranensi ascendere. *Diana.* An ad Jubileum lucrandum, unusquisque per portam sanctam ingredi debet. *Ibid.* An peccet si quis in peccato mortali per portam sanctam ingrederetur? *Ibid.* An necesse sit septem altaria Petri & Pauli visitare; an verò sufficiat,

et

ut altare majus visitetur. *Ibid.* An qui per servum dat eleemosynam, si servus non dederit, jubileum consequatur, *Ibid.* . Utrum, si quis non possit Ecclesiam ingredi, in quâ est jubileum, sive indulgentia, sufficiat orare prope portam Ecclesiæ, *P. Prost pag.* 91. Utrum uxor sine mariti veniâ, liberi insciis parentibus, si per quindecim dies Ecclesias invisant, lucrentur indulgentias jubileares, siquidem de tali inobedientiâ confiteantur. *pag.* 98. An lucraretur jubileum, si alium qui pro se Ecclesias visitaret, committeret; habito scil. speciali privilegio Pontificis. *pag.* 102. Utrum anno sancto suspendantur indulgentiæ. *pag.* 125. Utrum Confessarius possit propter jubileum absolvere à voto non petendi conjugale debitum. *pag.* 219. An Confessarius ex vi jubilei dispensare possit cum eo, qui voverit se futurum equitem ab Alcantara & Calatrava. *pag.* 235. An absolutus tempore jubilei, licet non consequatur indulgentiam, quia non facit id quod præcipitur in Diplomate, remaneat tamen absolutus. *Coriolanus sect. cit. art.* 17. An absolutus tempore jubilei, si obliviscitur alicujus casus vel censuræ, liber maneat à præsentatione? *Ibid.* An virgines apud Hispanos dictæ *beatæ*, apud Belgas filiæ *spirituales* & *Iesuitissæ* (Belgicè **Kloppen/ Quesselen**) quæ voverunt assumere talem habitum, vel vitam spiritualem, ab illo voto per jubilea & indulgentias plenarias absolvi possint? *Chapeaville Vicarius Leodiensis in Casibus reservatis part.* 1. *cap.* 4. *qu.* 1. Cum per jubilea, plenarias indulgentias, & similes gratias (ut per bullam Trinitatis, bullam corrigiæ S. Augustini, &c.) vota posse commutari dicantur, quæ vota censeantur posse commutari. *Ibid.* An in Jubileis, plenariis indulgentiis, & similibus gratiis concedens facultatem absolvendi à quibuscunque casibus, etiam sedi Apostolicę reservatis, censeri debeat habere facultatem absolvendi à reservatis in Bullâ Cœnę Domini. *Ibid.* An similiter dispensari possit cum eo, qui emisit votum pœnale castitatis, vel religionis, adimpletâ conditione: e. gr. voveo castitatem servare, si amplius talem domum suspectam ingressus fuero, vel chartis lusero. *Ibid.*

* APPENDICULA DE JUBILEO JESUITICO.

JUbileum privatum in generale & particulare distingui potest. *Prioris generis* fuit jubileum Jesuitarum non sine ingenti pompâ & luxu celebratum anno 1640. Quod descriptum vide in volumine illo cui tit. *Imago primi sæculi Societatis Iesu*: quod panegyricis declamationibus, emblematis ac picturis, sæcularibus aliisque carminibus; nec non Societatis horoscopis, sigillis, symbolis, vaticiniis, prognosticis, ἀλεξιπάσις, inscriptionibus, plausibus, non sine falsorum hamaxis, ad fastum & fastidium tessel-

latum & suffultum, vide lector, quisquis stomachum habet struthiocameli. *Posterioris generis* est privatum jubileum ortum habens à Belgis, apud quos quinquagesimum conjugii, aut monachatus, aut sacerdotii annum communiter celebrant. Exempla aliquot Clericorum in Belgio, præsertim μακροβίων Jesuitarum refert *Imago*, &c. *in Prolegom. differt.* 5. *Ibidem differt.* 6. acriter perstringitur jubileum Lutheranorum anno 1617. quo sæculum jam inde à primâ prædicatione Lutheri impletum commemoratione & gratiarum actione celebrârunt. Idem inter Reformatos tunc præstiterunt Heidelbergenses. Prostant varia scripta hâc occasione edita. Huic Jubileo jubileum sociorum Ignatii opponunt, merito celebrandum, quod Deus Luthero bellum Ecclesiæ anno 1521. aperte indicenti Ignatium anno eodem in arce Pampelonensi vulneratum & hâc occasione spiritualia meditantem Luthero opposuerit. In triviali illâ declamatiunculâ dissimilium & imparium comparationem inter Lutherum & Ignatium instituunt. Sed Lutheranum jubileum à Papali & Ignatiano in immensum distat. Frustra ergo invidiæ stimulum in illud exacuunt. Quamvis autem factum publicæ, extraordinariæ, & solennis eucharistiæ, liberè absque conscientiarum aut posterorum in perpetuum obligatione à Lutheranis susceptæ improbare nolim: minus rectè tamen defendi censeo (uti à quodam Concionatore Lutherano defensum memini in *Harmoniâ Lutheri & Lutheranorum pag.* 334.) ex eo, quia Israëlitæ celebrârunt jubileum *Levitic.* 25. *vers.* 8. Et quia dies Purim, *Esth.* 9. Et quia Israëlitæ celebrârunt Deum. *Psal.* 135. Merito & rectè Paparum Bullas jubileares examinârunt *Lutherus in Scholiis ad duas Bullas Clementis* VII. *tom.* 3. *oper. Germanicor. Antonius Otto Hertzbergerus contra jubileum Julii* III. anno 1550. *David Rungius*, & *Barthol. Rulich Concionator* Augustanus *contra jubileum* Clementis VII. anno 1600. *Henricus Hopffnerus contra indulgentias Vrbani* VIII. anno 1625. *Anonymus in Glossâ ordinariâ ad literas encyclicas Alexandri* VII. anno 1655. 20. Septembris. Hic finio, epigrammate quod studiosus tunc appositè ad Urbani jubileum & bellum Parmense conscripserat, subjecto.

Ad Ornatissimum Doctissimumque
D. RESPONDENTEM,
L. V. W. S. T. S.

ROmanus Tubicen clangendo cornua, nabla,
Cymbala, Sambucas, organa, metra, tubas:
Jubila principio; nunc classica jubilat anni:
Astra fragore tonant: tympana Parma timet:

Parma

Digitized by Google

Parma dedit palmam: lauro eſt devinctus avara:
Cui ſcelus eſt pietas, Relligioque jocus.
Impar Parma tibi numeroſo milite fugit:
Sed Scriptura tamen cum ratione manet.
Quèis melius doctus, tua putrida deſerit arma:
Inque tuum excidium tela parata capit.
Purgat Aquæ-Ductus *tua fœtida tempora ſuco:*
Ad ſtrepitumque Pedis *Muſica tanta ſilet.*
Huc nunc ad pugnam tanta properate Diana
Cultores: Papa, veſtraque res agitur.

Appoſuit properante calamo
J. DAPPER, Daventr.

DE QUADRAGESIMA ET BACCHANALIBUS.

Reſp. ISAACO T. MORINGIO:
Ad diem 7. Februar. Anno 1635.

1 IEjunium non egeſtatis, aut diætæ Medicæ, ſed Religioſum, voluntariam ſcilicet abſtinentiam à cibo & potu, dicimus eſſe opus pium, non quidem immediatè aut per ſe, ſed propter aliud, quatenus medium eſt quo ſenſus ad preces & humiliationem coram Deo requiſitus, magis quam ordinarie expeditus atque efficax redditur, corpus ipſum ſubigitur & affligitur, ne mentem obruat, & terrenis ac carnalibus affigat. Ejus differentiam à precibus, Verbi Divini Meditatione, aliiſque ordinariis pietatis ac devotionis operibus tale analogicè in promotione vitæ ſpiritualis ſtatuimus, quale eſt inter medicamentum & alimentum in conſervatione vitæ corporalis. Habet ſe hoc exercitium ad reliqua pietatis exercitia (reſipiſcentiam, preces ſcilicet) ut Luna ad Solem, quæ non ſuo ſed Solis lumine lucet, abſque illis enim nihil eſt jejunium & Deo diſplicet. *Iſa.* 58. 3. 4. 5. Eſt ergo non tam exercitium pietatis, quam medium & auxilium ad exercitia pietatis obeunda; quatenus removet impedimenta & hominem diſponit. Deinde eſt exercitium extraordinarium, ac proinde ordinario aut ſine neceſſitate atque occaſione non ſuſcipiendum.

2 Uſum jejuniorum tum privatim tum publicè in N. T. retinendum, nec cum

cum ceremonialibus abrogandum evincunt loca *Actor.* 13. *verſ.* 2. & 14. 23. 2. *Corinth.* 11. *verſ.* 27. *Matth.* 9. *verſ.* 15. 1. *Corinth.* 7. *verſ.* 5. Quotieſcunque ergo calamitas premit, aut peccatum & tentatio haud ita vinci neſcia circumſiſtit, aut ad vocationem & opus aliquod feliciter capeſſendum Dei auxilium imploratur, ſalubris & opportuna erit abſtinentia. *Joel.* 2. 15. *Eſd.* 8. 21. *Dan.* 9. 3.

§ *Privatum ſolitarium* quidem quiſque ſibi, *ſocium* omnes ejus conſortes, *Domeſticum* is qui familiæ præeſt, *Publicum* Eccleſia quælibet aut Magiſtratus (ſi Chriſtianus ſit) aut uterque præſcribat. *Nehem.* 1. 4. *Dan.* 9. 3. *Eſth.* 4. 16. 2. *Paralip.* 20. 1. *Cor.* 7. 3. Nullus Eccleſiaſticus Monarcha eſt, nulla Eccleſia centralis, ſeu vexillifera, nullum Concilium, nullus Doctorum conſenſus, qui omnibus Eccleſiis tum præſentibus, tum in poſterum futuris hic aliquid præſcribere poſſit, nedum omnes ſtatis quibuſdam temporibus alligare. Tantundem enim eſſet ac ſi omnes Medici omnes homines uni diætæ, uni Medicamento eodem tempore ſumendo alligarent. Hinc rejicimus ſtata Papatus jejunia, Diei Mercurii, Veneris, & Saturni, item Vigiliarum, quatuor temporum & quadrageſimale, tanquam ſine Scripturis, ſine ratione impoſita. Quamvis enim, in genere, & univerſim divinæ inſtitutionis ſit jejunium, liberæ tamen diſpoſitionis eſt ſecundum circumſtantias, cum nullum tempus à Chriſto & Apoſtolis ſit definitum. Vide *Auguſtinum Epiſtol.* 36. & *Tertullianum de Jejunio.*

¶ Repudiamus etiam partim ut vanas obſervantias, partim ut ſtolidam hypocriſin, partim ut ſuperſtitiones, partim ut hæreſe doctrinam & praxim illam Papatus, quâ abſtinentiâ à certis tantum cibis jejunium conſtituunt, *ſi aut vinum bibere*, & poſtea edere aliquid ne potus noceat, aut edere electuaria per modum reſtaurationis, aut guſtare cibos, quod faciunt coqui, jejunium non ſolvat, & quod non teneantur jejunare, qui nondum attigerunt annum 21, aut exceſſerunt 60. Item pauperes, gravidæ, operarii, & qui jejunantes non poſſent debitum reddere, &c. & quibus habenda eſt concio. Vide imprimis *Navarrum*; *Manuali cap.* 21 *tit. de Secundo Præcepto Eccleſiæ.* Ubi omnes ſuas exemptiones & exceptiones reducit cum *Thoma* ad hæc tria, impotentiam, neceſſitatem, majus bonum. Quod jejunium ſit meritorium & ſatisfactorium apud Deum, & viventes poſſint non tantum pro ſe, ſed etiam pro aliis viventibus, aut mortuis jejunando ſatisfacere, quibus illud imputetur in ſolutionem & abſolutionem à pœnis hujus vitæ, aut purgatorii, non minus ac ſi ipſi jejunaſſent. *Lombard. lib.* 4. *cap.* 15 *Thom.* 22. *qu.* 147. *artic.* 4. *Immanuel Sa in Aphoriſ. in verbo Jejunium. Tolet. inſtruct. Sacerd. lib.* 6. *cap.* 4. & *cap.* 21. *n.* 6.

n. 6. Ut autem faſtigium ſuo Epicureiſmo imponant, & vel ſpeciem omnem religionis ac ſpiritus à jejuniis ſuis auferant, conceſſerunt Epiſcopis & Confeſſoribus pôteſtatem mutandi jejunium in mulctam pecuniariam; quomodo etiam abſtinentiam à cibis vetitis exiguo pretio redimi patiuntur, & quidem per totam quadrageſimam, modo adſit rationabilis cauſa, hoc eſt, lucri bonus odor. *Navarrus cap.* & *tit. cit. num.* 22. ſentit præter eleemoſynam non excuſari quem à jejunio; & conqueritur *in hoc multos* (nota) *abſque textu & ratione errare: quia debitor unius rei ſolvendo aliam non liberatur.* Conferri poſſunt, quæ alibi de publicis jejuniis exhibemus.

Maximè autem ludibrium religionis & craſſa hypocriſis in obſervatione quadrageſimæ elucet. Toto enim illo tempore abſtinentia à carnibus, ovis, & lacticiniis mandatur. Unde in *taxâ pœnitentiariâ* gravior mulcta imponitur iis, qui butyrum aut lac comederunt in quadrageſimâ, quam qui infandos inceſtus, aliaque flagitia commiſerunt; Hoc ſcilicet ipſis eſt jejunare, dum deliciis Sybariticis aut Mileſiacis, cupediis, electuariis, piſcibus bene conditis, vino generoſiſſimo (in quo eſt ἄκρατον *Epheſ.* 5. 18.) polentâ, aut pulte (quam vocant) Hiſpanicâ, & ſexcentis ejuſmodi, quæ omniſcio illi coquo apud *Plautum in Pſeudolo* nunquam in mentem veniſſent, liberè, largè & genialiter fruuntur; dum jentaculi intermiſſi & dilati prandii tarditatem, gravitate ſupplicii compenſant, & loco cœnæ, collatione tantum (quid ſcilicet pro quo) ſe reficiunt, ſed tali, quam milleni noſtrorum cœnâ ſuâ facile permutarent, & quæ hominibus temperantibus, ac ſanitati ſuæque diætæ attendentibus, ſufficere poſſet. Hypocriticam & ludicram talem abſtinentiam in Manichæis egregiè perſtringit *Auguſtinus de moribus Eccleſiæ lib.* 2. *cap.* 13. Quam vero diverſum ſit jejunium antiquæ Eccleſiæ & Pontificiæ oſtendit Jeſuita *Buſæus in Viridario Virtutum, tit. Jejunium.* Romæ, quæ arx ſcilicet & metropolis Religionis, *tempore quadrageſimæ macella clauduntur, & aperta manent lupanaria*: uti hoc *Petrus Molinæus in Reſponſo* Gallico *ad epiſtolam Balſaci* objiciebat; cujus dictum contra Jeſuitam Sylveſtrum Petra ſancta explicuit & defendit affinis ejus *Rivetus in Jeſuitâ vapulante, cap.* 16. Denique quicunque cibus ad domandam (ut volunt) carnem, interdicitur, optima cereviſia aut vinum non interdicitur; quæ an concupiſcentiam acuere, ſpiritus generare, calorem accendere æque poſſint, ac carnes ac lacticinia, quærant ex Medicis. 5

Jam verò delectum illum ciborum, aut dilationem prandii, aut ſemel tantum in die ſaturum fieri (quod antiquitus in Græciâ apud omnes obtinebat) non eſſe religioſum illud jejunium à Deo mandatum conſtat ex 6

locis Scripturæ ſupra citatis, aliiſque ubi jejunium deſcribitur. Eſt enim quadrageſimalis abſtinentia à carne. Unde in Italiâ quadrageſimam vocant *Carnevale*; & ſic conformiter Judæi ſuum feſtum *Purim* quod celebratur die 14. menſis Adar, h. e. Martii; teſte *R. Iuda de Modena cap.* 31. *Deinde* talis delectus conſcientiis Chriſtianorum imponi non poteſt abſque violatione libertatis Chriſtianæ, & ſuperſtitioſâ ἐθελοθρησκείᾳ *Coloſſ.* 2. *verſ.* 16. *uſque ad finem.* 1. *Timoth.* 4. 1. 2. 3. 4. *Tit.* 1. *verſu ultimo. Matth.* 15. 11. *Rom.* 14. 17. 1. *Corinth.* 10. 25. 26. Confer *Patres Commentatores ad loca citata*, & *Ignatium Epiſt.* 6. *Clement. Alexandrinum in Pædag. lib.* 2. *Socratem lib.* 5. *cap.* 21. *Tertullianum adverſus Pſychicos cap.* 1. 2. 13. 14. *& contr. Marcion. lib.* 1. *cap.* 14. & ibid. *Rhenanum. Auguſtinum de Civitate Dei, lib.* 16. *cap.* 37. & ibi *Ludovicum Vivem. Tertiò* caſtigatio illa corporis quamvis multo auſterior eſſet, Deo non placet; cum fit hypocriticè, ſuperſtitioſè, ambitioſè, abſque verâ fide, ſpe, charitate, humilitate. *Matth.* 6. 16. 17. *Ieſa.* 58. 5. 6. *Zach.* 7. 8. 9. *Quartò* imperitè fit delectus ille, tum quia piſces non minus quam carnes gulam incitant, dum homini lautitias exquiſitiſſimas præbent. Vide *Plutarchum Probl.* 4. *Symp.* 4. *Senec. Epiſt.* 95. *Plinium lib.* 10. *cap.* 51. Tum quia per piſces & legumina aromatis bene condita, ad hæc per vinum & cereviſiam multò magis luxuria accenditur quam per carnes. *Denique* ciborum delectus, diætæ & prudentiæ cujuſq; eſt relinquendus ratione, complexionis, diſpoſitionis, ac conditionis ſuæ, item laborum, exercitiorum, temporum, locorum. Breviter ratio habenda eſt cuiq; tum affectuum & cupiditatum ſuarum, tum corporis ſui naturalium & non naturalium. Sed in Papatu omnibus hominibus promiſcuè ſtatis temporibus imponitur, & quidem abſque occaſione extraordinariâ. Quod ad circumſcriptionem temporis 40. ſcilicet dierum, malâ conſequentiâ & κατοχῇλίᾳ ex miraculoſo & extraordinario Chriſti jejunio deductum videtur, quod tamen conſcientias noſtras ad imitationem non magis aſtringit quam ſuſcitatio mortuorum, ejectio dæmonum, ſanatio infirmorum, ambulatio ſupra mare, & reliqua Chriſti miracula: & ſiquidem Chriſtum imitari velimus, non conſiſteret illa imitatio in abſtinentiâ à carnibus; quia Chriſtus non abſtinuit, edens cum diſcipulis agnum Paſchalem. Antiquæ Eccleſiæ conſuetudo Pontificios nihil juvat, quia illa libere ſervabatur, nec conſcientias ſuas, aut poſterorum ei adſtringebat; cujus rei documentum eſt varietas, quâ non obſtante pacem inter ſe colebant, *Euſebius lib.* 5. *cap.* 25. *Socrates lib.* 5. *cap.* 21. *Auguſtinus Epiſt.* 86. *ad Caſulanum. Sozomen. lib.* 7, *cap.* 19. *Baronius ad annum* 57. *n.* 197. Non fuiſſe autem traditionem Apoſtolicam conſtat ex *Epiſt. Irenei* apud *Euſebium lib.* 5, *cap.* 26. & *Nicephor. Calliſt. lib.* 4.

cap. 39.

cap. 39. ubi dicit, quoſdam exiſtimare unum ipſis oportere diem jejunare, quoſdam duos, alios etiam plures, nonnullos quadraginta horis diurnis & nocturnis diem metiri, ubi jejunii ante Paſcha 40. horarum, non verò 40. dierum fit mentio. Huic autem tam vicino Apoſtolorum temporibus, quin fides humana præ aliis ipſi longè poſterioribus debeatur, nemo dubitabit. Tempus autem 40. dierum poſtmodum introductum, ut eo tempore ad Baptiſmum & Euchariſtiam in Paſchate conferendam ſe præpararent, & in doctrinâ fidei probe inſtruerentur, qui nomen ſuum tradidiſſent. *Hieronymus ad Pammach. de Erroribus Iohan. Hieroſolymitani.* Audiatur imprimis *Socrates ſupra cit.* qui Eccleſiarum νόμους, id eſt, *conſuetudines*, deinde ab Epiſcopis privatâ authoritate ſtatuta ac confirmata dicit; & non obſcurè totam illam πολυσαρκημοσύνην & cacoëthes circa obſervationem dierum perſtringit Idem facit *Sozom. loco cit.*. In Græco Euſebii ſic ſe habent verba: ἀλλ' ὁ πεντηκοστὴν ἕως ἡμερῶν τῇ νηστείᾳ, συμμετρῶν τὸν ἡμέρων ἀριθμόν. Lectio Marginalis habet: αἷς συμμετρῶν τὸν &c. Caſſianus collat. 21. cap. 30. *Sciendum ſane hanc obſervantiam quadrageſimæ, quamdiu Eccleſiæ illius primitiva perfectio inviolata permanſit, penitus non fuiſſe, &c.* Hactenus anno 1635. dum in initio profeſſionis omnem Bacchanalium celebrationem & memoriam ſtudioſis, præſertim Theologiæ, excutere, & propudium hoc ex Scholis & Eccleſiis noſtris profligare ſtudeo, ob materiæ connexionem de quadrageſimali jejunio paucula hæc delineabam. Nunc ſecundis curis hæc interpolare & plurimum augere ſtatueram: ſed conſilium mutavi, poſtquam *tractatum Ioh. Dallei de Jejunio & Quadrageſimâ* anno 1654. editum perluſtravi. In eo omnia, quæ pro Papiſticis jejuniis, tum in genere, tum in ſpecie, pro ſtatis ac ſolennibus jejuniis Quadrageſimæ, ſextæ feriæ & ſabbathi, quatuor temporum, rogationum, adventus, vigiliarum, ex Scripturâ, ratione, antiquitate adferri ſolent, tam eruditè & plenè refutantur, ut non videam quid ultra deſiderari queat. Suffecerit ergo eum hic indicaſſe, alioſque nonnullos qui ante ipſum hanc controverſiam tractârunt, *Mornæum Pleſſium in Meditat. Gallicis part.* 1. *Chemnitium in Exam Concil. Tridentin. Iohannem Gerardum in confeſſ. Cathol. Aretium in Problematis part.* 1. *Hoſpinianum de Feſtis cap.* 14. *Chamierum tom.* 3. *Panſtr. lib.* 14. *c.* 6. 7. 8. *Rivetum in Cathol. Orthodox. Voſſium in Prolegom. ad Ignatii Epiſtolas cap.* 9. & 13. Ex Pontificiis præter indicatos ac refutatos à *Chamiero* & *Dallæo*, ſuperſtitionem hanc explicant & palliant *Durantes in Rationali*, *A Lapide in Matth.* 4. *Fileſacus in Opuſculis*, *Ioh. Stephanus Durantus in Ritibus. Greſerus in libro de Proceſſionibus*, *Scholaſtici ad* 22. *qu.* 167. *art.* 4. *Turrecremata in Quæſtionibus ad Euangelia tam de tempore quam de Sanctis, domin.*

1. *in Quadrages.* ubi subtiliter disputat, 1. Utrum ad jejunium Quadragesimæ omnes teneantur. 2. Utrum jejunium Quadragesimæ debito tempore observetur. Comparari possunt jejunia Papistica cum statis jejuniis Judaicis, & Muhammedicis. Judaica antiqua notantur ab *Autoribus* supra in *Disp. de Festis cit.* Hodierna à *Buxdorfio in Synag. Judaicâ cap.* 25. Muhammedicum celebre jejunium per 30. ferme dies, mensis *ramadam* abstinentiâ diurnâ strictè servatur; sic tamen ut nocte edant. Illud quintam ipsis partem facit Islamismi; cujus essentiam in quinque istis constituit definitio quam ex *Compendio* quodam *Sunæ* M.S. exhibet Hottingerus verè opum orientalium promus condus in Promtuario seu Bibliothecâ cap. 2. pag. 172. *Islamismus est, si testatus fueris, non esse Deum, nisi illum Deum, & Muhammedem Apostolum ejus: si ritè peregeris preces: penderis decimas: jejunabis mense* ramadan: *obibis domum* (Meccanam scil. nam peregrinationem religiosam intelligit), *si possis, eo iter faciendo.* Ex nostris comparationem inter Turcica & Papistica jejunia instituit *Anonymus* (*Matth. Sutlivius*) *in Turco-Papismo lib. 2. pag.* 363. Symbolizat etiam cum quadragesimâ Papisticâ Græcorum aliorumque Orientalium; qui tamen diversimodè eam inchoant & celebrant: uti colligimus ex *computo Maximi*, quem *Scaliger libris de Emendatione temporum* subjecit: ubi dicit ἀνακρούσιμον ἐφ' ἑπτὰ 56. diebus ante Pascha celebrari. Idem testatur *Albinus Flaccus lib. de divinis Officiis cap. de Septuages.* Causam hujus moris explicat *Petavius in notis ad Nicephori Constantinopolit. Breviarium Chronologicum pag.* 22. Quem videat cui vacat. Anglicanam quadragesimam aliaque stata jejunia ante abolitam hierarchiam Episcopalem servari solita, diversimodè interpretati sunt exteri, alii tanquam politicum & tolerabilem ordinem, alii tanquam reliquias superstitionis, aut tanquam symbolizationem cum eâ. Sed genuinam eorum sententiam & praxin ex propriis Autoribus ita exhibuit *Autor Altaris Damasceni pag.* 711. ut nemini dubium esse debeat, quin tutius & melius hæc abroganda quam retinenda sint. *Sutlivius in Turco-Papismo lib. cit. pag.* 362. postquam rectè defendisset Lutherum aliosque Reformatos qui quadragesimam abrogârant, subdit hæc verba: *Verum ut peccarent illi, qui quadragesimæ jejunium intermiserunt; quid hoc ad nos, qui hoc Ecclesia Anglicana præcepto observamus.* Sed non explicat, quâ abstinentiâ, quo ordine, quo ritu, quo fine illud servarent. Quæcunque materialis observatio Hierarchicorum illic fuerit, saltem formaliter à Papisticâ observatione differebat, Anti-hierarchici tum conformistę, tum non conformistæ dictæ observationis formalitatibus se ita non astringebant, nec astrictos putabant. Unde tamen non sequitur iis *in particulari cautionem* præcipuam *fuisse* (uti fabu-

fabulatur Henricus Fitz Simon lib. 2. Britannomachiæ Miniſtrorum cap. 7. pag. 218.) *ut in quadrageſimæ ſingulis diebus carnes (quas extra quadrageſimam ſolis quinque ſumunt per hebdomadam diebus) comedant.* Quis credat, legem hanc pœnalem de quadrageſimâ ita dormiviſſe, ut impunè carnes quotidie tot millibus hominum iſtic venales eſſent. Reſtat verbulo indicemus dies aliquot eminentiores & ſolenniores quadrageſimæ, quales Dominica *Letare* ſeu roſæ; Dominica palmarum ſeu in ramis; dies Cœnæ; Sabbathum magnum ſeu paraſceve Paſchæ; dies Veneris ſeu crucifixionis; Dies Mercurii ante Paſcha, quo eclipſare incipit ſonus campanarum; breviter tota hebdomas ante Paſcha, quæ magna & ſancta appellatur; denique dies cinerum, qui inchoat quadrageſimam. Primi quatuor quamvis circulo quadrageſimalis jejunii includantur, ſunt formaliter hilaria ludis, cupediis, epulis celebranda: de quibus infra *in Appendicula.* De die Roſæ ſupra in *Diſp. de Feſtis* egimus. De Dominicâ ſeu feſto Palmarum *Aretius part.* 1. *Problematum loco* 39. & *Hoſpinianus lib. de Feſtis*; qui poſterior etiam de omnibus aliis diebus modo nominatis. Imprimis inter Pontificios conſulendus *Durantes in Rationali*, qui omnium dierum quadrageſimę ſolennitates & myſteria ad ſatietatem ſeu mavis ad nauſeam nobis pandit. Non prætereundus antiquariis purpureus ille pannus de Sabbatho Paſchæ, quem intextum vident *Epiſtolæ Ignatii ad Philippenſes*; ubi poſt commendatam quadrageſimam & hebdomadam paſſionis hæc comparent: *Quicunque Dominicam aut Sabbathum jejunaverit (præter unum Sabbathum Paſchæ)* ἔτος χριστοκτόνος ἐστί, id eſt, *ipſe eſt Chriſticida*, ſeu *Chriſti interfector.* Similia ſed mitioribus verbis canit *Pſeudo-Clemens lib.* 5. *conſtitut. cap.* 12. Quæ ſuperſtitioſæ & infrunitæ nugæ arguunt, quantum ſcriptis illis, quamvis antiquitatis ſplendore oculos multorum hebetantibus, tribuendum ſit. De quo vide eruditiſſima *ſcripta Vſſerii* & *Dallæi*, ſupra *in Diſp. de Feſtis citata.*

Rejectâ religione quadrageſimali, aliquid addendum eſt de Bacchanalibus, quæ ejus quaſi propylæum ſunt, quibus homines videntur ſe præparare & ſanctificare ad tantum ac tam arduum abſtinentiæ opus capeſſendum. Quod quidem abſque ſummâ profanatione, & Dei, religionis, jejunii, & devotionis omnis ludibrio non fieri, vident oculatiores. Referunt enim illa commeſſationibus, compotationibus, crapulâ, larvis, choreis, fabularum actionibus, ludicris geſticulationibus ac indecoris diſcurſitationibus, non tam Chriſtianiſmi pietatem, temperantiam, gravitatem, & modeſtiam; quam Ethnicorum Idolomaniacam inſolentiam, turpitudinem ac laſciviam. Adeo ut inter Romano-Chriſtianos renata videantur Gentilium Saturnalia, Bacchanalia, Quirinalia, Lupercalia: 7

quorum descriptio apud *Rosinum* & *Demsterum in antiquit. Romanis*, & *Hospinianum de Festis Gentilium*, Audiatur inter alios Polydorus Virgilius de Inventoribus rerum lib. 5. cap. 2. *Et quia sub idem tempus illud jejunium 40. dierum nobis anniversarium indicitur, ideo quotannis cunctis ubique gentium in nostro Christiano orbe, studiosius solito adipatis vescuntur cibis, & non parum multi quibus præcipua ventris cura est, ad vomitum saturantur, quasi expleturi futuram famem, cum tamen eorum etiam intemperatior futura sit abstinentia: nam quamvis ab esu panis & carnium abstineant, bellarius se farciunt, & azymum panem pro fermentato devorantes, de jejunio gloriantur, sic peccata undique accumulant, ne adventante Pascha, vacui aut frustra ad suos Sacerdotes adeant, à quibus per confessionem maleficiorum onere levandi sunt. Et hæc omnia ex Romanorum Bacchanalibus ad nos fluxisse dixerim.* Videatur etiam Baptista Mantuanus in Fastis, ubi de Ethnicâ origine Bacchanal. sic canit:

Hic memorare libet quoddam grave temporis hujus
Crimen, & ipsius subjungere criminis ortum.
Roma Lupercales ludos antiquitus isto
Mense celebrabat, &c.

Vide reliqua lectu digniſſima. Bacchanalibus non malè comparatur Judæorum festiva celebratio *Purim*, quæ *Buxdorfius cap. 24. Synagogæ*, non immerito vocat *Bacchanalia Iudæorum*. Vide ibi ritus dicti festi descriptos. Apud Arabes Christianos esse *geniales carnium dies* colligo ex *Titulis lectionum paraphrasios Arabicæ*. Vide *in Biblius polyglottis Londinensibus*. 1. *Corinth.* 8. & 1. *Cor.* 7. cum 2. *Epist. Iohannis*. Qualia hilaria hic intelligant, Bacchanalia scil. aut alia ante quadragesimam, fateor me nescire: nec vacat nunc inquirere.

8 Insaniam illam Bacchanalium multis argumentis convincere apud sanos sobriosque haud opus; considerentur modo *Rom.* 13. *vers.* 11. 12. 13. 14. & 1. *Thess.* 5. 6. 7. 8. *Galat.* 5. 21. 1. *Petr.* 2. 11. 12. & 4. 1. 2. 3. 4. 5. *Patres* acriter Ethnicas illas Bacchanalium reliquias suâ ætate perstringunt. *Chrysost. homil. in Matth.* 11. & *in Ephes.* 18. *Nazianzen. in Orat. de Sanctis Epiphan. luminibus. August. epist.* 44. *ad Maxim. Grammaticum.* Ad Christianos autem qui Papatus jugo abjecto, stant in libertate, quam Christus ipsis peperit, non magis spectat usus aut conscientia aliqua Hilariorum istorum, quam cujuscunque alterius aut Judaici, aut Turcici, aut Ethnici, aut Antichristiani Festi. Ejuratâ superstitione quatuor temporum, vigiliarum & totius quadragesimæ, quid ipsis cum Bacchanalibus? posthabitis eluriálibus feriis & sacris, quid ipsis cum Bacchicâ & Bacchante præparatione ad illa sacra? Breviter ab omni specie

mali

mali nobis abſtinendum eſt 1. *Theſſal.* 5. *verſ.* 22. cum *Iudæ verſ.* 23. & nullum conſortium luci cum tenebris 2 *Corinth.* 6. *Secundo* omnia ſacra, ritus atque inſtrumenta idololatrica, ſuperſtitioſa & vana & leviſſimus eorum ſenſus penitus à nobis exulare debent. *Zach.* 13. *verſ.* 2. *Hoſ.* 2. *verſ.* 16. 17. *Numer.* 33. 52. *Deuter.* 12. 2. 3. *Exod.* 23. 13. 2. *Corinth.* 6. *Tertio* diſputatio illa 1. *Corinth.* 8. *verſ.* 10. & 10. *verſ.* 18. 21. de Idolothytis huc imprimis applicanda, cum *Apoc.* 2. *verſ.* 14. quâ omnis communio & communicatio cum ſuperſtitionis non tantum principalibus partibus, ſed & minus principalibus, atque adeo præparationibus, concomitantibus, & appendicibus vetatur. Ex quatuor enim ingredientibus conſtabant feſta Gentilium, ſacrificiis, epulis, ludis, feriis. Vide *Seldeni Syntagm.* 1. *de Diis Syris cap.* 4. Et *Antiquarios de Feſtis ſupra cit. Quarto*, exſerte ipſa hilaria Idololatrarum tanquam adjuncta & condimenta vani cultus, taxat Spiritus Sanctus, 1. *Corinth.* 10. *verſ.* 7. ſunt enim & fiunt ſub ſigillo Idoli, aut feſti, aut initiationis Idololatricæ. *Quinto*, Antiquis Conciliis & Patrum doctrinâ omnis communicatio, ſive directa, ſive indirecta cum Idololatriâ, ſuperſtitione & vanitatibus Ethnicis (quas vacuas obſervationes vocat *Tertullianus cap.* 12. *de Idololatriâ*) ſeverè interdicitur: unde contra Antichriſtianas pari conſequentiâ concludimus. Tertullianus de Idololatriâ cap. 14. *Nobis quibus Sabbatha extranea ſunt, & Neomenia & feriæ aliquando à Deo dilectæ; ſaturnalia & Ianuariæ & Brumæ & Matronales frequentantur, munera commeant, ſtrenæ conſonant, luſus, convivia conſtrepunt. O melior fides Nationum in ſectam ſuam, quæ nullam ſolemnitatem Chriſtianorum ſibi vendicat, non Dominicum diem, non Pentecoſten! etiamſi noviſſent nobiſcum non communicaſſent, timerent enim ne Chriſtiani viderentur. Nos ne Ethnici pronuntiemur non veremur.* Idem contendit *cap.* 13. nullo habitu, aut victu, aut alio genere lætitiæ Chriſtianos Gentilium ſolennitatibus debere communicare. *Sed omnem*, inquit, *afflatum ejus vice peſtis etiam de longinquo devitemus*, &c. *in univerſâ ſerie humanæ ſuperſtitionis ſive Deis ſuis, ſive defunctis, ſive Regibus mancipata, ut ad eoſdem Spiritus immundos pertinentis, modo per ſacrificia & ſacerdotia, modo per ſpectacula & hoc genus, modo per feſtos dies.* Conſer *cap.* 14. & *libr. de Coronâ Militis cap.* 10. & *Auguſtin. Epiſt.* 11. & *de Verbis Domini ſerm.* 6. *Concilium Antyran. can.* 7. cenſuris ſubjicit eos qui in loco Gentilibus Deputato convivati eſſent & proprios cibos attuliſſent. Vide & *Chryſoſtomum Orat.* 1. *contra Iudæos, in principio*, ubi invehitur in eos, qui ſolennitates Judaicas tunc ſervabant. Adde *Concil.* 2. *Braccar. can.* 73. & 1. *can.* 32, *Concil. Toletan.* 4. *can.* 10. *Svvarez tom.* 3. *qu.* 65. *diſ.* 15. *ſect.* 2. dicit, diligenter vitare Eccleſiam in ceremoniis & obſervan-

„ servantiis omne consortiũ & APPARENTEM SIMILITUDINEM „ cum Judæis vel aliis infidelibus, ut colligitur ex *Augustin. Epist.* 119. & „ *Epiphan. lib.* 3. *contra hæreses in fine*. Hæc omnia nos observantiis Papisticis analogicè applicanda censemus. Ne quis autem dicat longè alium in finem à quibusdam nostrorum aliquid Bacchicum aut Βακχικῶς observari; præterea symbolizatione aliquâ, saltem in sacris esculentis ac poculentis, Pontificiorum animos & politicam amicitiam conciliari: considerandum est hoc eodem effugio omnes externas superstitiones, imò & communionem in Sacramento altaris salvari posse, in gratiam Libertinorum & Pseudo-Nicodemitarum. Adhæc aliter longè de prætensâ illa συγκαταθέσει & condescensu judicat Augustinus loco supra cit. *Si quæritis unde vincantur Pagani, unde illuminentur, unde ad salutem vocentur. Deserite omnes solennitates ipsorum, Deserite nugas eorum, Etsi non consentiant veritati nostræ, saltem pudeat paucitatis suæ.* Tertullianus de Idololatriâ cap. 14. objicientibus, *Sed idem* (Apostolus scil.) *alibi jubet, omnibus placere curemus, &c.* Respondet. *Nimirum Saturnalia & Kalendas Ianuarias celebrans hominibus placebat, an modestiâ & patientiâ, an gravitate, an humanitate, an integritate? Proinde cum dicit omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifaciam, numquid Idololatris Idololatra, numquid Ethnicis Ethnicus, numquid sæcularibus sæcularis. Sexto*, Ut excelsa, post repurgatam Idololatriam in V. T. olim relicta, posteris occasio fuerunt relapsus in Idololatriam; sic dies illi Baalitici posteris offendiculo possent esse, quo in quadragesimalis superstitionis conscientiam aliquam reciderent. Hujus rationis pleniorem deductionem vide supra in *Disp. de Idololatriâ indirectâ. Denique* doctrina & praxis Reformatorum Bacchanalia semper detestata est. Videatur inter alios *Hyperius tract. peculiari de Bacchanalibus. cum Opusc. Theolog. tom.* 1. editus. Et *Hospinianus de Festis Christian. cap.* 14. Prior illa charitas non est deserendo, nec Quadragesimæ & Bacchanal. aliqua conscientia retinenda, aut specie tenus communio aliqua privatim publiceve fovenda. *Quum*, inquit Hospinianus: *Satyrici Poëta Gentiles, quamvis interdum ad scurrilitatem usque petulantes, ne dicam obscœni, non tacuerunt, ubi ludos ejusmodi vidissent: veluti à* Juvenale Satyr. 6. *&c. multo minus in hoc negotio Concionatores sive Doctores Christianarum Ecclesiarum mutisint, sed instent tempestive, ut scelus hoc tollatur in Ecclesiâ Christi: arguant & objurgent eos qui id objicere nolunt: fit quidem hoc à multis fidis Pastoribus Ecclesiarum, sed proh dolor! pauci sunt qui se corrigi patiantur: suas ergo procul dubio scopas aliquando expediet Deus, quibus Ecclesiam suam cum multorum excidio ab his similibusque sceleribus expurgabit.* Ex eadem gente *Stuckius*, & *Lavaterus* eandem insaniam graviter incessunt. Ille in Prognostico anni

1588.

Digitized by Google

1588. *Quid dicam*, inquit, *de noſtris Saturnalibus, Bacchanalibus, Vrbanalibus, Martinalibus, Encæniis, quæ Ethnicorum more rituque maximâ inſaniâ atque furore à nobis agitari conſueverunt.* Iſte in Commentar. ad 2. Paralipom. 20. verſ. 33. *Veruntamen excelſa non exceſſerant, &c. Hodie*, inquit, *quoque multi veteres ritus & conſuetudines, etſi pugnent cum Verbo Dei, tamen volunt retinere, veluti dedicationes Templorum, Bacchanalia, &c.* Habita & edita eſt Marpurgi à *Nicolao Caleno* Pomerano J. C. *Oratio* anno 1591. *in deteſtationem, originem, & ritum Bacchanalium.* Eorundem obſervationem impugnat *Caſparus Finckius* Philoſophus, poſtea Theologus Gieſſenus *in ſuis Schediaſmatis.* Quid opus, inquies, his teſtimoniis? quis inter reformatos Doctores ſordes illas non deteſtatur? Ad abundantem cautelam, & perpetuam rei memoriam hæc fruſtra non repeto: ut juniores horum memores diſcant ſi à malè feriatis aut laxis Caſuiſtis talia ad præciſitates, tricas & nugas Phariſaicas relegari, inſuper tanquam novitates & heterodoxias clam palamve traduci audiverint, genuinæ reformationis & primæ caritatis antiquas ſemitas non derelinquere; ſed contra doctrinâ & exemplo ſuo omnes exceſſorum iſtorum reliquias in Eccleſiis noſtris expurgare. Ex Pontificiis *Hoſius, Corn. à Lapide, Froymundus* Theologus Lovanienſis in *Criſi*, quam meæ Deſperatæ cauſæ Papatus oppoſuit, noſtris exprobrant quod celebrationem Bacchanalium, aliorumque hilariorum retinuerint, abolitis feſtis, jejuniis, &c. Ex Lutheranis Caſp. Finckius tunc (anno ſcil. 1608.) in Acad. Gieſſenâ Philoſophiæ Profeſſor, part. 1. Schediaſmatum, ſched. 47. ſubjicit *Conſectarium* (uti loquitur) *anti-Goclenianum*: *Peccant igitur illi, qui in Bacchi quaſi honorem & memoriam celebrant quotannis Bacchanalia, &c.* Contra quæ adducit *Livium, Auguſtinum, Chryſoſtomum*, &c. Quorum monita in ſe & in genere ſpectata non improbamus: interim Eccleſiis noſtris ea objici, ob ἀ'τοξίαν quorundam contra Doctorum ſuorum monitiones & conteſtationes, minimè patimur. Communis profeſſio, communes Anteceſſorum conatus, communia Synodorum decreta & Doctorum dictata ac ſcripta, omnes illos dies feſtos ac feſtivos à Gentilibus Papatui, à Papatu plebi Chriſtianę relictos inſectantur, & abrogandos clamant; & quod plus eſt, apud pleroſque reformatę Religionis zelotas abrogârunt, ac etiamnum abrogant: dum Clerici Papales in eorum celebratione ſe anteceſſores præbent, addito biduo Bacchanalium, diem tertium, & quidem Dominicum; qui propterea apud Belgas der Papen baſtenavont / & in Germaniâ ac Helvetiâ der Herren Faßnacht appellatur. Quod ad populum Papiſticum, quales illi communiter ſe hic præſtiterint, dicunt *Polydorus* & *Mantuanus modo cit.*, aliique mox citandi, & quidem præſilientibus Clericis. Fateor

tamen noſtrâ reformatione & perpetuâ admonitione, quoſdam ex ipſis ita in pudorem datos, ut propria vineta nunc cœperint cædere. Quales *Stapletonus, Serrarius, Cornel. à Lapide*, Jeſuitarum *Societas Flandrica*, & *Antonius de Balingem.* Poſtremi libellus tit. *Propoſitionis de Bacchanalibus* Coloniæ in Kinchii officina exculus eſt in 8. Sed eum hactenus non vidi; ut nec *Blondum in Româ triumphante lib. 2. Diez in Summâ prædicantium tom.* 1. Stapletoni verba ſunt, in Promtuario Morali, pag. 347. *Quadrageſimale jejunium jam jam incepturi, nos interea totos ingurgitamus, ventrique & abdomini ſervimus, quaſi poſt hoc triduum non Chriſto, ſed Veneri ſacra facturi.* Serrarius in lib. Machab. cap. 1. pag. 395. *Quemadmodum vero apud Romanos* Verres *ſublata, ſic apud nos* Bacchanalia, *quorum res & nomen prophanum, tolli penitus oporteret. Cornel. à Lapide in Thren. cap. 1. verſ. 7.* „ Turcę, Hæretici, aliique infideles rident Sabbatha, id eſt, feſta Chriſti-„ anorum, dum ipſi laſcivis ſpectaculis, ebrietati, libidini feſtis diebus „ vacantes, turpiter otiantur. Ita riſit & ſubſannavit Legatus Turcę bac-„ chanalia Chriſtianorum: dum enim Pariſiis ageret apud Regem Galliæ, „ videretque illis diebus miram Chriſtianorum petulantiam & compota-„ tiones, ac ſtatim poſt die cinerum eorum modeſtiam & gravitatem: „ Quid, ait, accidit Chriſtianis? heri videbantur ebrii & inſani, hodie „ videntur ſobrii & ſani. Quis eſt iſte cinis tantæ virtutis, qui fronti eo-„ rum aſperſus, mirâ metamorphoſi ex ſtultis ſapientes, ex petulantibus „ modeſtos, ex laſcivis caſtos reddidit? *Cur enim quod dilectus repudiat,* „ *non irrideat inimicus?* ait S. Bernardus ſerm. 46. in Cantic. *Societas Flandrica in imagine primi ſæculi lib. 3. cap. 9.* admodum invehitur in Bacchanalia, quibus homines videbantur *à Chriſto ad Bacchum palam & apertè deficere; adeo, poſito pudore ſenſuque omni Religionis, in omnem licentiam crapula, commeſſationum, laſciviæ, flagitiorum veluti furialibus acti tædis ſeſe effundebant*, &c. Pluribus ibi perſequitur dies *flagitiis & impietati deſtinatos & quaſi conſecratos*, & dies *quibus pudet non eſſe impudentes*, & *nefas habetur nullum nefas admittere.* Ibidem gloriantur ſocios communi furori variis modis ſe objeciſſe in *compitis ac plateis arguendo increpando Bacchantium inſaniam. Gandia ſex è noſtris pridie cinerum vertice ac pedibus nudi, longo funè cervicibus pendente, duo etiam nudata terga flagellis cruentantes, cæteri cum cruce & calvariâ in manibus, obiere concionabundi celeberrimas urbis vias. Ab aliis alia tentata*, &c. Inventæ tandem ab illis *preces* (quas vocant) *anticinerales*: quarum modum, & admiranda effecta more ſoli-ipſorum magnificè *ibidem & lib. 6. cap. 3. ſect. 1. pag. 791.* deprædicant. Sed quæcunque Societatis ſuæ miracula hic crepent, per imminutionem flagitiorum, quæ in Bacchanalibus committi ſolent; nuſquam audio ſublata

Baccha-

Digitized by Google

Bacchanalia, aut ſodalibus ſectariis ſuis perſuaſum, paraſcevas ad jejunium eſſe bacchicas commeſſationes. Rem & nomen (juxta *Serrarii* mentem) penitus tollant, & hucuſque productam reformationem agnoſcemus. Quod ad *Goclenium* Philoſophum Marpurgenſem reformatę Religioni addictum, quid ille fecerit, cur libro publicè edito à *Finckio* notari debuerit, neſcio, Lutherani Doctores, ſi ad ſuos populos attenderint, videbunt procul dubio & dolebunt, non pauca ſolennia ludorum, comeſſationum, rituum, vacuarum obſervationum ex Gentiliſmo & Papatu παραπαιδίων foveri. *Loccenius in antiquit. Sueco-Gothicis cap.* 23. teſtatur larvatos bacchantium diſcurſus illic nunc rejectos & damnatos eſſe. *Nicol. Calenus in Oratione* modo *cit. pag.* 18. refert conſuetudinem illam quæ in larvatis choreis, epulis, &c. admodum indecorè Lubecæ apud cives potentes, dites, fortunatos ac nobiles dominabatur, à civibus quaſi facti ſui ſuppudentibus, abrogatam eſſe, quamvis antiquam & à majoribus per tot annos frequentatam. De adjunctis & exceſſibus quibuſdam ſublatis hinc conſtat; ſed non de ipſo ſubjecto, hoc eſt, de Bacchanalibus, aliiſque iſtius commatis hilariis.

EPIMETRA.

I. CUlinariam Religionem ſapiunt, nec minus Dei & nationis Germanicę (ſub quâ Belgicam comprehendi vult *Auguſtinus VVichmans in Sabbathiſmo Mariæ*) ludibria, *Bullæ Bonifacii* VIII. & *Hadriani* VI. quarum prior indulgentias largiebatur Germanis, qui poſt actas in menſâ aut convivio gratias ſemel adhuc bibiſſent. Poſterior peculiarem conſuetudinem Belgarum, additis indulgentiis, confirmabat, ſecundum quam diebus Saturni carnes in honorem B. Virginis Mariæ comedunt, à natali Domini uſque ad quadrageſimam. Quamvis autem Romæ Papalem religionem & ſanctitatem hâc in parte ſtrenuè diſſimulent, & bullas illas ex *Bullariis* eorumque *Compendiis* eliminent, noluit tamen *Auguſtinus VVichmans* iſtorum myſteriorum nos exſortes eſſe, *in libro de Sabbathiſmo Mariæ*: ubi adducit (ſi bene memini; nam liber olim mihi lectus nunc ad manum non eſt) Hemelarium Canonicum Antwerpianum, teſtem oculatum & dictarum Bullarum dum Romæ peregrinaretur epopten.

II. Omnia feſta Papiſtica potiſſimum ludis, epulis, ſympoſiis, otioſis curſitationibus & confabulationibus, choreis, aleâ, comœdiis, aliiſque ſpectaculis tranſiguntur, aut ſaltem à miſſarum ſpectaculo inchoata in talia deſinunt. Quædam tamen peculiari quâdam aut formali ſuâ ratione

sunt ludicra & hilaria præ aliis, ut encænia, Dominica lætare, & palmarum; dies Cœnæ; Kalendæ Januarii & Maji; Festa Martini, Nicolai, Huberti, Valentini, trium Regum, luminarium, ludi fatuorum, & festum innocentium; Item Thomę, quo pueri Magistros ex Scholâ excludunt aut exturbant; Denique festa Pentecostes & Paschæ. *Illo* præcipuè puellulæ floribus & sertis ornatæ canendo vicos & plateas perambulant & munuscula passim, in domibus, ubi se offerre voluerint, recipiunt. *Isto* omnes auditores rerum jocosarum, ludicrarum, fabulosarum, quas Concionatores loco concionis narrant, aut eidem inserunt, acroamatis ad profusissimum risum provocantur: qui propterea *risus Paschalis* dicitur; cui carnali oblectationi merito aptari possit Eccles. 1. vers. . *dixi risui &c.* quique ex eodem autore est, ex quo deaster Græcorum Deus γέλως, ejusdemque templa, simulacra, festa, ludi anniversarii. Vide de risu Paschali *Epistolam Oecolampadii* apud *Hospinianum de Festis pag.* 74. Et de Deo risu Gentilium *lib. de Festis Gentil. pag.* 151. De duobus festis seu ritibus Belgarum dubito, unus est Kalendarum Aprilis, alter amissus dies lunæ. *Priori die* homines solent quoscunque possent, imprimis servos, bajulos, aliosque operarios sive literarum ignaros, sive de Kal. April. minimè cogitantes, mendaciis decipere, eosque nuntio, aut epistolâ, aut sarcinâ aliquâ onustos, ad notum quem amandare, qui deceptione intellectâ ad alium amandabat, & hic rursus ad alium; donec post multas itiones & reditiones delassi & fraude animadversâ, aut ab aliquo ipsorum miserto indicatâ, desisterent. Originem hujus pessimi moris hactenus scire non potui. Apud Romanos Gentiles nihil invenio quod lusum hunc sapiat: Venus enim à matronis & puellis tunc colebatur: uti observat *Lipsius in Epist. centur.* 5. *miscell. epist.* 56. An apud Belgas in Gentilismo existentes mos hic inoleverit, quave occasione quo fine non constat. Suspicatus sum aliquando, forte lusu hoc mimico respici Christi missionem ab Annâ ad Cajaphan, à Pilato ad Herodem, & vice versâ, ejusdemque tanquam fatui coram Herode derisionem. Quem enim ita mittunt, exlertè tanquam fatuum aut stolidum aliò mittendum commendant. Formula vulgaris erat: sendt den Geck voort. Et hinc nostratium diverbium, De eerste dach van den April/ Men sendt de Gecken daer men wil. *Alter* dies Belgicè dictus verlozen Maandach/ id est, *amissus dies Lunæ*, proximus scil. dies Lunæ post festum trium Regum, & hic & in partibus Brabantiæ notus est. Observavi alicubi sodalitatem bajulorum domatim munuscula à civibus petiisse, quæ illo & sequentibus diebus in geniales epulas & compotationes impenderent. Quæ sit origo, Ethnica an Papistica, quæ occasio, quis usus hujus dici peculiaris, quæ hujus nominis

minis etymologia, diu & ſæpe quæſivi: ſed hactenus nihil inveni, quod ſatisfaciat. Sunt qui conjectant ſcribendum eſſe Flozen-maendach/ à Deâ Florâ. Sic *Balduinus Ronſæus* quondam Medicus Goudanus *Epiſtol.* 23. Sed Floralia in menſem Majum apud Romanos incidebant. Et illa retinet ac refert apud Belgas feſtivitas Kalend. Maji, ſertis, floribus, plantatis arboribus, choreis, cantibus celebrari ſolita. Alii putant dicendum verkozen Maendach/ quod Magiſtratus in multis locis Belgii tunc eligatur. Alii, verſwozen aut geſwozen Maendach/ quod tunc in Magiſtratum electi, juramentum præſtent. *Kilianus in Etymologico Belgico*, ſentit diem illum dici verlozen/ id eſt, *amiſſum*, aut *perditum*, quod conviviis, luſibus, jocis perdatur: unde & Sicambris raes-Maendach dicitur. Quæ opinio mihi maximè probabilis.

III. Ad omnia ergo illa idolothyta & τὰ ἀρχαῖα ex Gentiliſmo aut Papiſmo relicta, omnibus ſpeculatoribus diligenter attendendum: ne ſe vanitatibus illis immiſceant, aut ſuos immiſceri ſinant, imprimis ne ex ignorantiâ aut perverſo zelo illas tueantur.

ADDENDA.

PAG. 22. Ubi de Caſuiſtarum in Papatu perverſis determinationibus. Adde, Confer ſupra *pag.* 5. & junge teſtimonio Sorbonæ, *libellum anonymi* in 4°. an. 1645. editum tit. *Theologia moralis Ieſuitarum contra bonos Chriſtianorum mores in genere.* Ubi floſculi ex *Azorio, Imm. Sa, Celloto, Thomâ Zanchez, Laymanno, Garaſſio* &c. Imprimis ex *Stephani Bauny*, Moſonenſis *theologia morali* (quam invenio *à SS. congreg. indicis libr. prohibit*, Romæ 26. Octobr. 1640. eſſe prohibitam) exhibentur. Imprimis hic ingenuum judicium *Andr. Canonheri* theologiæ & medecinæ Doctoris de theologis Caſuiſtis & Canoniſtis ſuis aſſerentibus puellam ſine violatione pudoris abſque miraculo concipere poſſe, quod exſtat lib. 1. commentar. medico politicor. ad aphoriſmos Hippocratis pag. 427. *Navarrum more Iureconſultorum conſilium petenti favere voluiſſe; juriſperiti enim ut amicis clientulis faveant, omnia quæ ad rem facere videntur, perlibenter accipiunt.* Sic ille de conſilius celeberrimi illius Caſuiſtæ; qui Papæ pœnitentiarium egerat.

Pag. 108. Ubi de ſuperſtitione circa aves, Adde etiam circa ova & ovorum teſtas Unde & antiquus mos, qui alicubi adhuc obtinet, teſtas evacuatas confringendi, antequam à mensâ tollantur: ne ſcil. quid maligni aut infauſtriis peragatur.

Pag. 109. Ubi de cereis & luminaribus, Adde cereum paſchalem

de cujus benedictione, ex noſtris *Hoſpinianus libr. de feſtis fol.* 67.

Pag. 109. & 120. Ubi de *pane*. Vide *Caſaubonum ad Athenei lib.* 3. *tit.* ἄρτοι.

Pag. 110. Adde hic ſuperſtitiones circa ſal, quod Gentilibus ſacrum, *Homero* dictum divinum *Iliad.* 1. *verſ.* 214. *Platoni in Timæo* θεοφιλὲς. Occaſione ſuperſtitionis deſumtâ ex ejus neceſſario uſu tum in vitâ communi, tum in ſacrificiis legis ceremonialis (Vide *Marci.* 9. *v.* 49.) Unde deflexa Gentilium falſa pſeudo-ſacrificia. De quibus *Plinius lib.* 31. *cap.* 7. *Athenæus lib.* 14. *cap.* 93. & *comment. ad Horatii lib.* 3. *odam* 23. Hinc etiam ominoſum erat ſalinum in mensâ ſubverti.

Pag. 113. Ad ſuperſtitiones veterum Gentilium circa dierum diſtinctiones, itinera, domeſtica negotia &c. Enotari poſſunt ex *Characteribus Theophraſti cap.* περὶ δεισιδαιμονίας, ſumere laurum in os, Si felis viam transcurrerit non progredi niſi prius quis tranſiverit &c. Ex interprete ſignorum quærere quid facto opus, ſi mus ſaccum farinâ repletum perfoderit. &c.

Pag. 114. Adde imprimis *Copto prodromo ejuſdem* arduum opus *tit. Oedipi Ægyptiaci*, quod nuper nactus perluſtravi.

Pag. 120. Confer de adulatione & idololatriâ politicâ *peculiarem tractatulum Iohannis Fileſaci* theologi Pariſienſis. Et *ſcriptum anonymi* editum an. 1635. tit. *ſcriptorum Gallia maledicentia & adulationes impiæ.* Certè à vero in omnibus non aberrat: ſed forte alio faſtu faſtum conculcat, quiſquis eſt, ſtudio æmulæ domus nunc in Europâ celſiſſimæ. Excerpit maledicentias & adulationes impias in quatuor libris cum approbatione & privilegio Lutetiæ editis, tit. 1. *Palma regiæ invictiſſ. Ludovico* XIII. *&c. Ex præcipuis noſtri ævi poëtis in trophæum erectæ.* 2. *Epinicia Muſarum eminentiſſimo Cardinali duci de Richelieu.* 3. *Le Princeſſe Royal &c. par le plus celebres Eſprits de ce temps.* 4. *le ſacrifice des Muſes au grand Cardinal de Richelieu.*

Pag. 120. Ubi de obſervantiis vulgaribus in Chriſtianiſmo Papali, adde, Eas domeſtici ipſorum ſcriptores enumerant, *Rovenius* pſeudo-Epiſcopus Ultrajectinus *lib.* 2. *de Republicâ Chriſtianâ cap.* 40. & *in appendice ibid. Polidorus Virgilius, Iohannes Aubanus, Chavaſſius &c.* infra *pag.* 124. citati.

Pag. 125. Ubi de eclipſi, Confer 2. *partem ſelect diſp. tit. de ſignis.* Memini me alicubi legiſſe, *R. Aben-Ezra in comment. ad Ioëlem cap.* 2. & 3. Eclipſes inter ſigna prodigioſa enumerare. Sed nihil tale apud ipſum occurrit. Ad *c.* 2. *verſ.* 10. Obtenebrationem illam futuram dicit per & propter locuſtas. Et *cap.* 3. *verſ.* 20. exponit, de obtenebratione ſuper hoſtes.

Digitized by Google

ſtes. Rectè *R. David Kimchi ad cap. 2. verſ. 10.* Omnia hæc parabolicè ſignificare gravitatem afflictionis: ſic eſſe morem ſcripturæ, ut *Ieſa* 13. &c.

Pag. 125. & 129. Ubi de ſuperſtitioſis curationibus, Adde vanam obſervantiam in agro Omlandico & vicinis Weſtphaliæ aliiſque partibus notam, in hiſce partibus hactenus (quod ſciam) inauditam, circa morbum hominum ac jumentorum vernaculè dictum manſlath: quem oriri putant ab aliquo homicida illac prætereunte, & adhibitis matutinis homicidæ preculis aliiſque nugacibus ſuperſtitionibus præveniri aut curari. Totius rei antehac nobis ignotiſſimæ indicium fecit *peculiaris libellus* de eâ editus à Cl. *Deuſingio* Medecinæ in Acad. Groning-Omlandicâ Profeſſore. Confer de morbis maleficis & ſuperſtitioſis curationibus *Caſauboni comment. ad Perſii Satyram* 5. ad *verſ. Incuſſere Deos* &c. *Prædictum ter mane ejput guſtaveris alli.* Et quæ infra notamus in *diſp. de magiâ.*

Pag. 130. Adde ad prædicamentum *Quando*, Quod die cœnæ domini pœnitentes recipiuntur: de quo *Durantes lib.* 6. Et de ludicris hujus receptionis ceremoniis *Chemnitius* 4. *part. Examinis tit. de Indulgentiis, pag.* 120. edit. in 80. Eodem die olim captivi liberabantur in memoriam ſcil. Chriſti ad crucem traditi. De quo *liber de Cardinalibus Chriſti operibus*, qui exſtat *in Operibus Cypriani*, ſed fallò ei adſcriptus: uti rectè obſervat *Caſander in commentar. ad Hymnos eccleſiaſt. pag.* 226. Adeo ut fruſtra in contrariam opinionem inclinare videatur *Pamelius*, aut ſaltem ſcriptori contemporaneo dictum librum vindicare. Quomodo enim tunc carceres illo die patuiſſent (uti aſſerit *ſcriptor ille*) in memoriam Chriſti crucis fixi, cum principes nondum eſſent Chriſtiani? Ex noſtris *Beza homil.* 18. *in paſſionem* cacoëthes illud perſtringit, quo in Galliâ ſceleratiſſ. facinoroſi reſervari ſolent in magnum diem Veneris, eique venia millies à Rege reculata per confeſſarium ipſius, in honorem ſcil. dominicæ paſſionis extorqueri. Confer. *pag.* 116. & 127. Ubi memini veniæ facinoroſis datæ.

Pag. 136. Ubi de ſigno crucis oſcitantibus adhibendo. Adde, *Raphael de la Torre* theologus Dominicanus *in tract. de poteſtate eccleſiæ coercendi dæmones diſp.* 25. refert vulgarium judicium eſſe dæmonas obſidentes per os ingredi, quod firmari poſſet conſuetudine fidelium cruce os munientium, quo dæmoni facultas illac introëundi auferatur. Hanc opinionem, quippe ſubnixam falſæ hypotheſi de dæmonum corporeitate, ipſe *ibidem* rejicit: nec tamen ob id negare ſe dicit, dæmonem ſæpe per os obſeſſorum intrare atque exire, neque ſe improbare ſed potius laudare conſuetudinem cruce ſignandi os. Atqui improbare debebat, ſi candidè ſuam ſententiam de potentiâ intrandi per omnes corporis poros, etjam ſolidiſſimas partes, tueri vellet.

Pag.

Pag. 136. *lin. penult.* Ubi indico *Gregor. M.* moneo, me, cùm theſes an. 1640. ſcriberem, ex *Stradâ*, quem tunc commodato acceperam ab amico, aut ex alio quo Pontificio (ni fallor) ſcriptore enotaſſe *Gregorii dial. lib.* 4. *cap.* 36. Cum nunc denuò confero, nihil illic de peſte deprehendo (ſaltem in edit. meâ, quæ eſt Pariſienſis anni 1540.) ſed *lib.* 3. *Epiſtol. cap.* 2. Inſertum ſermonem tempore mortalitatis, quo monet plebem, ut diviſim ſeptem faceret litanias. Sternutationis autem & oſcitationis letalis non meminit, nec moris illius hâc occaſione introducti: ne quidem meminit ejus, ubi locus erat, 33. *lib. in Iobum cap.* 31. *verſ.* 9. §. 34. Ibi enim deſcribit ſternutationem.

Pag. 136. *lin. ult.* Ubi adduco *Fam. Stradam.* Confer *autores pag.* 135. *cit.* qui ad Gentiles ſuperſtitiones morem hunc referunt. Inter eos *Mizaldus in centur.* 3. *memorabilium* §. 61. exſertè ait originem non ad tempora Gregorii M. ſed ad antiquos Gentiles referendam. Imprimis hic audiendus Baronius ad an. 590. §. 25. *Non poſſumus non confutare errorem, qui nullâ veterum teſtificatione vulgo jactatur, ex hoc tempore ſcil. cum peſtis ingrueret & homines morbo tacti ſternutando, mortui caderent, piè introductum ut ſternutantem quemlibet ſalutemus* &c.

Pag. 137. Ubi citatur *Polydorus Virgilius*, adde ex *Durante lib.* 6. *Rationalis tit. de rogationibus*, à Gregorio M. litaniam majorem fuiſſe inventam, quæ *Romana* ſeu *Gregoriana*, *cruces nigræ*, *ſeptiformis*, dicitur. Cauſa hujus inſtitutionis fuit peſtis inguinaria, quæ tam ſæva erat ut homines ſubitò perimeret, & *quod ſicut dicitur* (ſunt verba Durantis) *cum aliquis ſternutabat, ſæpe ſpiritum emittebat. Vnde cum aliquis ſternutabat, audiens ſtatim accurrens dicebat*, te Deus adjuvet, *& abinde ut dicunt hodie adhuc conſuetudo ſervatur* &c. *Rurſum ut fertur cum tunc aliquis oſcitabat frequenter ſubito ſpiritum emittebat. Vnde cum aliquis ſe velle oſcitare ſentiebat, continuo ſignum crucis ſibi imprimere feſtinabat, quæ conſuetudo ſimiliter uſque hodie ſervatur. Gavantus* ſummam dictorum ex Durante refert. *tom.* 1. *theſauri ſacrorum rituum part.* 4. *tit.* 11. *pag.* 275. adjectis his verbis: *Sed Baronius* (ad. ann. 590. §. 25.) *hauſit à Plinio lib.* 28 *hiſtor. natur. ritum ſalutandi prædicto modo ſternutantes.* Ex noſtris eandem hiſtoriam abſque ullo dubitationis aut cenſuræ indicio recenſet *Joh. Forbeſius lib.* 3. *Inſtructi hiſtorico Theol. cap.* 30. ex *Suffrido preſbytero Miſnenſi lib.* 1. *ſuæ epitomes chronolog.* Sed autor ille remotior à tempore Gregorii M. (floruit enim an. 1307.) quam ut illius teſtimonium hic aliquid valere poſſit ſupra *Durantis*, & ſimilium.

Pag. 139. Ubi dico non fingendas rationes moris illius contra phyſicam & medecinam. Adde ex *Knoblochi* medici Onolſ bacenſis *inſtitut.*

ana-

Digitized by Google

„*anatom. diſp.* 15. vulgò dici, ſternutamentum eſſe bonum effectum ex ma-
„lâ causâ: expelluntur enim vapores aut humores, qui genuerunt mor-
„bum vel gignere poſſent, niſi expellerentur; ut dolores capitis, gravedi-
„nem, catharrum, lethargum, epilepſiam, apoplexiam, & ſimiles. *Ibidem*
„cauſam aſſignat, cur ſternutantibus bene precari ſolemus, quod periculoſa admodum futura ſit cerebri à retentâ inutili materiâ obſtructio.

Pag. 155. Ubi de celebratione natalium. Obſerva *Bellarminum lib.* 4. *de amiſſione grat. & ſtatu pecc. cap.* 7. Inter rationes probantes peccatum originale, ſeptimam deſumere ex diverſo ſenſu ſanctorum & Ethnicorum in natalitiis hominum. Quorum illi natales dies magnâ cum celebritate celebrabant. *Geneſ.* 40. *Matth.* 14. & paſſim in hiſtoriis. Iſti contra diem ſuum ob peccatum originis deplorabant *Iobi.* 3. *Ierem.* 20. Unde & Abraham celebravit ablactionem Iſaaci, non nativitatem. Quam ſolida ſit hæc ratio, hic non diſquiram. Confer infra *diſp. de Feſtis.*

Pag. 200. Ubi de nomine Jehoſuah abbreviato; adde, Nihil magis familiare ipſis Judæis in propriâ ſuâ linguâ, quam nomina propria contrahere ut *Iehuda* in *Iuda*, ſic unus idemque *R. Ioſe* promiſcuè dicitur filius *Iehuda* & *Iuda*, in *Thalmud Hieroſolymit. Cod. Demai* fol. 22. Sic etiam *Schab.* fol. 4. & *Iom. Tobh.* fol. 62.

Ibid. Ubi indico *Schickhardum in Tarich*, Adde ante Schickhardum à *Sebaſt. Lepuſculo* hebraicæ literaturæ Profeſſore Baſilieenſi an. 1559. *in epiſtolâ dedicatoriâ ad Ertzbergium* præfixa *Ioſippo Hebr.* lat. in 8. (quam etiam *Goldaſtus* inſeruit *centuriæ epiſt. philologic.*) probatum eſſe, diſcipulum illius Jehoſuah fil. Perachiæ dictum *Ieſchu Hannozeri*, de quo tam turpia *in Thalmude* & *Ioſippo* referuntur (quod de adulterâ natus idololatra, magus, legis ſubverſor) non eſſe noſtrum Jeſum Chriſtum, ſed alium quem, qui fuit regnante Hircano Machabeo, hoc eſt, 110. annis ante præfecturam Pilati, ſub quo Chriſtus paſſus eſt.

Pag. 232. Ubi indico ſcriptores artis Cabaliſticæ, adde *Kircherum tom.* 2. *Oedipi part.* 1. *Claſſ.* 6. quem poſt hæc excuſa demum nactus ſum.

Ibid. de cabala nominis Jeſu adde, non eſſe à nobis quærenda myſteria cabaliſtica, quæ Judæis opponamus: niſi forte ad hominem illis in cabalâ blaſphemias ſuas quærentibus, cabalam benedictionis viciſſim opponentes, vanitatem cabalæ oſtendere velimus. *Kircherus loc. cit. cap.* 7. docet omnia myſteria in nomine Jehova à 4. *cap. uſque ad* 7. explicata, contineri in nomine Jeſu. Si nihil aliud voluit, quam quod diximus, valeat quantum poteſt: ſin quid ultra, nolimus talibus inaniis divinam ſcripturæ & fidei noſtræ veritatem ludibrio hoſtium exponi.

Pag. 245. Ubi adduco teſtimonia antiquorum contra idololatriam indi-

rectam. Adde eorundem dicta contra ſacrificia, & idolothyta, *Irenei adv. hareſes lib.* 1. *cap.* 1.; *Origenis in Matth.* 15. *& lib.* 8. *c. Celſum*; *Minutii Felicis in Octavio, ſub finem*; *Cyrilli Alexandr. l.* 7. *c. Iulianum*; *Cyrilli Hieroſolymitani* 4. *Catech. Auguſtini, lib.* 32. *c. Fauſtum Manich. c.* 13. *& epiſt.* 154. *ad Publicolam*; *Chryſoſtomi in* 1. *Corinth.* 8. *Procopii in Ieſaiæ* 22. *Concilii Agathenſis c.* 40. *Gangrenſis c.* 2. *Primaſii in* 1. *Corinth.* 10. *Leonis* 1. *in epiſt. ad Ruſticum, & in epiſt. ad Nicetam Epiſcopum Aquilejenſem.*

Pag. 248. Ubi noto *Calendarium.* Confer infra *diſp. de Feſtis, in appendice, de Computo & Calendario.*

Pag. 249. Vbi adduco *Clementem conſtit. Apoſtol. lib* 7. Moneo me ad hominem pſeudepigrapha illa ad partes vocare, neutiquam vero ex meo ſenſu; qui doleo Pontificios, alioſque ἀκριβοδιδάσκους non ſine faſtidio ſcripturæ ſiliquis illis paſci & paſcere.

Pag. 251. Ubi ago de ſuperſtitionibus nominalibus, hic adde *autoribus citatis*, *Athan. Kircherum in Oedipo Ægyptiaco tom.* 2. *part.* 1. *claſſe* 4. Una hic obſerva, ſuperſtitioſè creditum veteribus Nomina propria rerum & perſonarum boni aut mali quid adferre aut portendere *In theſauro critico Gruteri tom.* 4. *pag.* 3. Cujus opinionis veſtigia ſubinde apud homines deprehendas.

Pag. 274. Ubi refero Pontificiorum diſputationes pro precatione ad orientem, & reſtrictionem *Hoſii ad publicas preces* adde *Lorinum in Levitic.* 14. *verſ.* 16. *Corn. à Lapide in Matth.* 27. *verſ.* 34 39. *Boldus de eccleſiâ poſt legem cap.* 14 *pag.* 97. *Coſmas Magalianus* Jeſuita *in commentar. ad* 1. *Timoth.* 2. *ſect.* 4. *annotat.* 4. poſtquam probaſſet antiquos diligenter hanc ceremoniam obſervaſſe, ſubdit. §. 15. liberam hodie eſſe in omnem cœli plagam converſionem, poſtquam *Leo ſerm.* 7. *de nativit.* ſuſtuliſſet ſuperſtitionem, inclinationem ſcil. ad orientem ſolem quæ hâc occaſione in nonnullos clanculum irrepſerat. Vbi duo miror; quod abſolutè dicat hodie eſſe liberum, cum in precibus publicis non ſit liberum: & quod adducat verbis Leonis rationem mutatæ illius antiquæ ceremoniæ, deſumtam à periculo & occaſione ſuperſtitionis. Certe eâ ratione admiſsâ, uti noſcam urgemus, jam ipſi tenentur ἀντικατάχρησθαι, qui omnes rancidas ceremonias ſuperſtitionum matrices ac nutrices mordicus retinent ac defendunt; quin & meliora monentes crudeliter perſequuntur.

Pag. 275. Vbi indico noſtros determinationem Pontificiam pro precatione ad orientem rejicientes, adde *Heraldum in comment. ad Tertull. apologet. c.* 16. *& Ger. Ioh. Voſſium lib.* 2. *de idololatriâ cap.* 3. cujus ratio notanda, Quod dicant ἀνατολή. Si enim orandum verſus eam plagam unde ſol nobis oritur, & verſus plagam ubi paradiſus, & verſus eam plagam, ubi Chri-

Digitized by Google

Christus pro nobis passus, quomodo omnes Christiani per totum orbem eo se convertent? cum plaga quæ his ad orientem, illis ad occidentem sita sit. Si quis scire aveat historica de omnium populorum & sectarum situ in oratione, deque templorum constructione, is adeat *Seldeni lib. 3. de Synedriis cap. 16. seu ult.*

Pag. 316. Vbi de Vincentio Cartaro. Adde, Ipse *Pignorius in epistolis, ad finem pag.* 221. nos docet *annotationes & additiones ad librum* Italicum *Cartari* Italicè a se scriptas.

Pag. 335. Cum dico nullum alium *fraternitatis Marianæ Sylvæ-ducensis libellum publicè* (typis scil. editum) *exstare*: adde nunc, me ante 2. aut 3. annos alium *libellum* latinum *ejusdem fraternitatis* excusum an. 1506. cum aliis Marianis libellis compactum in bibliothecâ meâ deprehendisse, sed ut antiquiorem ita contractiorem libello belgico; quem M S. arbitror ab *Augustin. l'Vichmans* ibid. à me citato designari. Hujus libelli indicium feci in *diss. de Confraternitatibus, politicæ eccl. s.* inferenda.

Pag. 369. Confer quæ post *Albaspinum de titulo & munere Asiarcharum ad illustrationem Actor. 19. vers.* 31. Disserit *Ioh. Seldenus in marmoribus Arundelianis pag.* 163.

Pag. 445. Vbi numero aliquot templa Martino exstructa, Adde templum Lucæ ab Alexandro exstructum & personaliter ab ipso Româ illuc profecto dedicatum; cujus dedicationis memoria per octiduum quotannis ex constitutione Papæ celebratur. Ita *Baronius ad ann.* 1070. §. 27.

Pag. 454. Vbi de Martinalibus encæniis Ultrajct. an. 1655. abolitis, Adde, an. 1658. universales & liberas nundinas in diem Mercurii, qui præcedit secundum diem Lunæ Mensis Julii, translatas.

Pag. 501. Vbi num. 2. de reliquiis, & num. 3. de patronatibus, adde Cunerum unam ex exercitu Ursulano, tanquam divam tutelarem & patronam anniversario festo 12. Junii cultam fuisse Rhenis, civitate hujus Provinciæ Vltrajectinæ; specialiter ejus auxilium quæsitum contra inflationem & dolorem gutturis: quod per reginam Rheni (quæ, qualis, quando, ubi fuit chimærica illa Regina Rheni?) strangulata fuerit manutergio, cum ex mactatione 11000 virginum elapsa esset. Ajunt dictum illud manutergium in Rhenensi ecclesiâ conservatum fuisse. Sic *Molanus in Natalibus SS. Belgii pag.* 115. ex *legendâ* latinè Lovanii & Coloniæ in infantiâ artis typographicæ impressâ. Sed scire velim quâ conscientiâ & prudentiâ, secutæ editiones legendarum usque in hunc diem, ut & martyrologia, & hagiologia Romana, martyrium hujus Cuneræ prætererint? Cur solus *Molanus* ejus meminit? Cur *Fr. Haræus* Ultrajectinus *in vitis sanctorum* an. 1590. editis ejus non meminit? Et cur eam inter martyres numerant magis, quam quoscunque alios qui sive justè sive

injustè (non tamen propter fidem Christi) occiduntur? Fama seu fabula popularis fert eam zelotypiâ uxoris cujusdam Haymonis, apud quem vivebat, fuisse interemtam. Ita notat *Buchelius ad historiam Hedæ pag.* 185.

Ibid. Ubi num. 2. & 5. de refugio & orationibus ad sanctos chimæricos, Confer, infra *pag.* 510. 511. Et *tract. nostrum de peste cap.* 5. Possent etiam formulæ precum ad Christophorum & Georgium, ex antiquis breviariis, rosariis, horis canonicis, litaniis exhiberi, si operæ pretium esset; & jam exhibitæ sunt. Vide inter alios *Lancelotum* episc. Elienſem in *opusculis, in responso ad 20. cap. Perronip.* 58. Quin & hodie nihil tam absurdum est, quod non defendant, quidquid plebis superstitio somniaverit. *Non est superstitio per excessum sanctos colere. Et, Notanda & practicè observanda regula, ut scil. quæ consuetudine, aliove probabili fundamento nituntur & conducunt ad excitandam pietatem ac devotionem fidelium, non improbentur & negligantur, sed laudentur & exerceantur.* Sic Bresserus lib. 6. de conscientiâ cap. 22. p. 701. Paulo ante dixerat, *privato cultu posse coli quoslibet*, etiam non Canonizatos, aut beatificatos, *qui prudenter tales creduntur.* Si hoc prudentiæ & credulitati plebis committitur, quæ ergo necessitas canonizationis?

Pag. 503. 504. Ubi de Catharinâ, Adde, *Iacobus Marchantius in opusculis pastoralibus opusc.* 3. *à p.* 205. *usque* 213. Legendam ejus concionatorie pingit, amplificat, & applicat. Conferri possunt *vulgares libri sermonum de sanctis. Cassander cit.* non tantum *in scholiis ad hymnos, & in epist. ad Vulcanium p.* 1093. sed etiam in *epistolâ ad Molineum* Professorem decretorum Lovanienſem (quæ est 14. *pag.* 1094) in Catharinæ fabulâ causam Romanam plane desperatam facit; ibidemque provocat ad cujusdam *Clopperi Florarium*, & *Gobelini Persona cosmodromium.*

Pag. 504. Ubi de Christophoro, Adde, *Iacobus Boulduc* theologus Cappucinorum *lib.* 1. *de ecclesiâ ante legem cap.* 9. dicit martyrem hunc in templis giganteæ magnitudinis imagine pingi *ob ejus eximiam virtutem insignemque animi fortitudinem, quæ sub tali symbolo graphice repræsentatur.* Et hujus sententiæ suffragatorem facit *Baronium in martyrologio.* Quin & scripturam affatim subministrare defensionis, cum viros magnæ & giganteæ sanctitatis vocat *gibborim*; quæ vox aliquando pro portentosæ molis, corporeæ hominibus accipi posset. Mirabilis sane argumentatio; cui conveniat illud καύχημα: *Scriptura*, inquit, *nobis subministrat affatim quod non solum hæreticis, sed cuilibet frigido & curioso Christiano quærenti cur in templis nostris S. Christophorus martyr sub tam protera & gigantea magnitudinis imagine describatur* &c. Vox *gibbor* notat viros quasi virtute & sanctitate ad miraculum usque potentes. Eadem vox aliquando notare posset

por-

portentosæ molis homines. Ergo Christophorus martyr tantus gigas sanctitate & animi fortitudine, fidelibus adorandus & credendus proponi debet & jam sæculis aliquot rectè tum statuis tum sermonibus propositus & à populo creditus atque adoratus est tanquam gigas corporeus. Straminea hæc consequentia (aliam enim formare nequeunt) seipsam confundit; nec convenit explicatio hæc gigantum cum interpretibus ipsorum *Genes. 6. Deuter. 2. &c.* Quid quod omnes monstrosæ fabulæ Thalmudicæ & Alcoranicæ pari ratione defendi possent; & de facto ita defenduntur. *R. Lipman in suo Nizzachon num.* 112. Ubi occasione eorum quæ de gigantibus *Deuter.* 1. & 2 dicuntur, ostendit esse hyperbolas in scripturâ (1. *Reg.* 1. 40. *Dan.* 5. 1. *Iob.* 41. 11.) quibus defendit mysticas & hyperbolicas phrases ac narrationes Thalmudis, ibique Christianis isti ridentibus objicit: &c. הלא המה id est. *An non ipsi credunt hyperbolam* (seu hyperbolicam exaggerationem) *immodicam, cum dicunt quod Chrisiophel* fuit *tam magnus, ut pedibus per mare transiverit.* Conferendi *Rabbini recentiores* qui de variis modis interpretandi scripturam commentantur. Inter recentiores *Muhammedanos Achmedum* autorem *Politoris speculi*, eodem effugio Alcoranicis suis succurrere colligimus ex antagonistâ ipsius *Phil. Guadagnolo.* Ipsum enim librum Achmedi hactenus non vidi; & nescio an typis editus sit. Conferri possunt, si vacat, de Christophoro, *Serrarius in Litaneutico lib. 2. Molanus de picturis sacris. Rovenius in Institut. Christianis pag.* 363.

Pag. 505. Ubi de Georgio; adde, Nuper nactus sum *Vitam Georgii* belgicè descriptam per *Henr. Costerium* Pastorem cathedralis ecclesiæ Antwerpianæ an. 1590. Ubi insulsam illam fabulam operosè nec minus ineptissimè defendit, & crudissimas contradictiones scriptorum conciliare conatur.

Ibid. Ubi de Longino, Confer 2. *part. select. disp. tit. de perfosso latere Christi.*

Pag. 506. Ubi de Veronicâ adde, De eâ *Raynoldus lib.* 2. *de idololatriâ cap.* 3. § 81.

Ibid. Ubi de septem dormientibus, Adde præconibus hujus fabulæ *Durantem lib 7. Rationalis fol.* 227. Eandem exhibet *Eutychius in annal. Alexandrinis tom.* 1 *p.* 531. & *Photius lib.* 253. ex Martyrio, utiloquitur, Somnum autem facit annorum 372. Pontificii si per allegoricos & symbolicos sensus se expedire velint; neminerint Alcoranum in præsenti aliisq; fabulis.

Pag. 525. Vbi de Bernulpho, Adde, *Heda in Histor. Vltraj* dicit eum pluribus claruisse signis & virtutibus, & plurimos homines ad sepulcrum ejus confluere. Vide ibi *notas Buckelii.* Fateor usque ad annum 1556. se-

pulcrum seu locum sepulcri ab imperitis quibusdam mulierculis, fuisse frequentatum, illique impositos aut admotos infantes tabescentes (quos vulgò Machuticos appellant): sed de miraculosis curationibus nunquam audivi. Nec Pontificii in specie miracula antehac patrata enumerant: uti quidem in aliorum sanctorum miraculis evulgandis poëtæ & pictores ipsis non desunt. Ante biennium præter propter cum chorus templi Petrini, usque ad illud tempus pariete intergerino separatus (ubi Bernulphi sepulcrum) navi templo jungeretur, sepulcrum apertum fuit, & ex eo sublatæ reliquiæ ossis, cum baculo pastorali Bernulphi. Videbimus, an in posterum campos ubi Troja fuit, & ubi nunc reformati sedentes aut stantes verbo Dei pascuntur, seducti Pontificii tanquam refugium visitaturi sint.

Pag. 542. *lin.* 1. Ubi Bulengerum indico, nota me scripsisse quidem *De Theatro*, ubi *lib.* 1. *cap.* 7.—11. post editum *Lipsii amphritheatrum de admirandis structuris* agit; sed magis voluisse scribere *Bulenger. in eclogis ad Arnobium lib.* 2. *cap.* 3. Ubi miracula operum in Babylone luculenter ex antiquis autoribus describuntur. Nescio quâ oblivione, aut calami lapsu, priorem illum Bulengeri tract. posteriori substituerim. Omnibus illis indicatis imprimis jungendus *Kircheri Oedipus Ægyptiacus* in quo pyramidum & obeliscorum aliaque stupenda Ægypti opera non sine admiratione & scientiæ historicæ incremento lustrari poterunt.

Pag. 552. Ubi de mactatis hominibus & ad sacra magica adhibitis, Adde autoribus citatis de Juliani ἀνθρωποθυσίᾳ, *Cedrenum*, *Viterbiensem*, *Vrspergensem*. Idem de imperatore Hadriano testatur, *Dio*, & de Heliogabalo *Lampridius*. De Valeriano per principem magorum Ægypti de-
„mentato sic *Eusebius lib.* 7. *hist. eccl. c.* 9. Impuras cerimonias obibat,
„profanas exercebat præstigias, execranda mysteria exequebatur, ma-
„ctabat pueros miscellos, & liberos infelicium parentum exsacrificabat,
„tenera infantium dissecabat &c. Perinde ac si eo pacto omnes res pro-
„sperè & feliciter succederent. Porro de humanis hostiis in Gentilium sacris, extra formalem magiam, consulendi *Gyraldus de Diis*, *Stuckius de sacrificiis*, & compendio *Grotius in tract. de satisfactione contra Socinum cap.* 10.

Pag. 558. Ubi indico scriptores de magiâ antiquorum, Adde illis *Kircherum tom.* 2. *part.* 2. *Oedipi Ægyptiaci class.* 11. *& tom.* 3. *syntagm.* 1. Vbi Ægypti sacra magica aperit, ex quo ceu fonte perenni aliarum gentium magia & idololatria derivata est.

Pag. 560. Vbi de Trithemio, Adde, invenio in *bibliothecâ Phil. Alegambe* Jesuitam *Tannerum orationes apologeticas pro Trithemio* scripsisse.

Pag.

Digitized by Google

Pag. 569. Vbi indico ſcriptores philoſophos & philologos, Adde imprimis *Kircherum in Oedipotom. 2. part. 2. claſſe* 11. & *tom. 3. ſyntagm.* 1. magiæ Ægyptiacæ myſteria pandentem.

Pag. 584. Vbi de Wagenaer & toparchâ Leerdamenſi per dæmonem ablatis, nec unquam poſtea conſpectis, Adde celebrem magum Wenceſlai regis Bohemiæ nomine Zytonem à dæmone ſublatum, apud *Camerar. cent.* 1. *cap.* 70. Et alium quem *ibid.* ex *Pico de prænot. lib.* 5. *c.* 9. & *VVierо lib.* 2. *de præſtigiis cap.* 4. *Ibid. ex Siffridi preſbyteri epitome chronici lib.* 11. refertur juvenis quis à dæmone parieti illiſus & exſtinctus. *VVierus lib.* 2. *c.* 4 inter alia quædam exempla adducit, ut ſacerdotis magi in ſpeluncâ an. 1530. oppreſſi; & Comitis Matiſconenſis multis ſpectantibus per aëra ter circum urbem Matiſconenſem velociſſimè vecti & miſerabiliter auxilium civium inclamantis, atque ita avecti, ut nunquam poſtea conſpectus fuerit. *Manlius in locis commun. ad* 2. *pær. pag.* 192. Narrat exemplum mulieris diras execrationes proferentis & multis ſpectantibus in aëra ſubductæ poſtea in vicinam uliginem præcipitatæ: ubi ab hominibus accurrentibus mortua obtorto collo inventa eſt an. 1551. Idem *ibid. pag.* 193. in civitate quâdam Saxonicâ hoſpitem pejerantem in judicio à diabolo cauſidici ſpecie cauſam militis agente comprehenſum, & per feneſtras ac medium forum cum fragore abductum, nec poſtea corpus ejus unquam inventum. *Idem loco de creatione pag.* 38. refert de Joh. Fauſto (quem noviſſe ſe dicit) Venetiis in aërem ſubvecto, & terræ alliſo, ut pene examinatus eſſet, qui tamen tunc reſtitutus fuit. De eodem *ibid.* narrat quod ante paucos annos (ſic loquitur *Melanthon*, aut *Manlinus* collector: quorum ille an. 1560. obiit, iſte an. 1562. *locos comm.* edidit) in pago quodam ducatus Wirtenbergenſis, cum mediâ nocte domus quaſſata fuiſſet, ipſe circa meridiem ab hoſpite in conclavi ſuo prope lectum inventus ſit facie inversâ mortuus. Eodem modo infelicem ejus exitum referunt *VVierus* & *Camerarius loccitt.* Memini tamen in hiſtoriâ de Fauſto editâ longè pluribus & paulo aliter exitum ejus deſcribi. Quidquid ſit, ſaltem, ex iis quæ notavimus, ſatis conſtare arbitror ad mythologias & romancas (ut loquuntur) Fauſti perſonam, geſta magica, & tragicum exitum rejicienda non eſſe: uti eò inclinare videtur *Naudæus*. Præſtitiſſet ſi de ſuorum legendis & ſanctis chimæricis tale quid ad minimum ſuſpicatus fuiſſet.

Pag. 588. Vbi actus canonizationis explicantur, Adde, Pontificii vulgò ad 12. actus hic requiſitos revocant. Ex JCtis *Maſcardus lib.* 1. *de probationibus concl.* 262. §. 58. Ex canoniſtis *Troilus Malvetius in tract. de canonizatione dub.* 4. Ex theologis *Graſſius part.* 2. *lib.* 2. *caſ.* 13. §. 41. & *ſeqq.* Nos actus ita diviſimus & ſubdiviſimus, ut intelligentiæ

tiæ & memorię conſuleremus, omnes tamen complecteremur.

Pag. 607. Ubi de geniis, adde de iis diſſerentem *Camerarium centur.* 2. *cap.* 14.

Pag. 609. Ubi de genio Calvini, *Corn. à Lapide* probaturus (*ad* 2. *Petr.* 2. *verſ.* 4. *pag.* 369.) hæreticos eſſe ſimiles dæmoni, inter alia ſcribit : „ Calvinus Bucero objicienti ſibi ſtudium convitiandi & maledicendi re„ſpondet epiſt. ad eundem, *hunc eſſe morbum ſui non tam ingenii quam genii*, „ utique mali; ſe enim à genio quodam impelli, ut ſive ſcribat, ſive con„cionetur aſſiduè maledicat & convicietur.

Sed hunc commentarium lapideum & calumniatorium, hoceſt, diabolicum, quomodo ex verbis Calvini probabit? Et conſectores indicis, unde probabunt ſuum, *Calvinus habet familiarem dæmonem.* Cur non eâdem philologiâ & logicâ archiepiſcopo Colonienſi, & Cardinali Oſſato ſuos familiares ſpiritus adſcribit? Illi enim *Delrio*, huic *Feuardentius* genium tribuit, immo per eum obteſtatur; quod analogum eſt juramentis Gentilium per genium Cæſaris. Hæc enim ejus verba in dedicatoriâ Theomachiæ Calviniſticæ an. 1629. Coloniæ ſumtibus Cholini in 4to. *Vt ſuſcipias, iiſdemque ſis propugnator & patronus perpetuus, te per Genium*, (nota ſcribi illic literâ majuſculâ G. quod Calvinus non fecit) *tuum, te per iſtam purpuram; te per aſſiduiſſimam opellam iſtam, quam Pontifici ſummo, Romæ navas, aro, obſecro, obteſtor, alme Cardinalis.* Adde *Marſilii Ficini* theologi Pontificii verba *in dedicatoriâ ad Cardinalem de Medices* præfixâ theologiæ myſticæ Dionyſii dicti Areopagitæ: *cum me genius meus ſemel interpretandis Platonicis deſtinaverit.*

Pag. 610. *lin.* 5. Ubi mentio diœceſis Trevirenſis, Adde ex *Cracepolii* minoritæ Colonienſis *libello de hæreticis Germaniæ, poſt literam* 2. Ubi de „ maleficis *pag.* 230. Quod audiamus in quibuſdam locis veneficia & in„cantationes tantum invaluiſſe, ut quibuſdam ludus eſſe & res levis vi„deatur &c.

Paulo poſt conqueritur quod in diœceſi Trevirenſi malignus ſpiritus „ videatur ſibi ſedem fixiſſe, ibique non tantum mulierculas, ac puellas, „ſed & ipſos viros graves, ſenio confectos, eruditione ſpectabiles induci „ &c. Immo & pagos integros in eâ provinciâ ſeduci.

Ibidem ſubdit, inſignem quendam & magnæ apud Epiſc. Trevirenſem autoritatis virum Doctorem Flat, & duos ſacerdotes (quorum alter canitie venerandus), & virum quem ſenatorii ordinis vivicomburii pœnas luiſſe. In epiſcopatu Herbipolitano (*VVurtſburch*) & vicinis locis ſimile quid circa annum 1630. eveniſſe conqueritur *Micrælius in ſyntagm. hiſtor. eccleſiæ pag.* 1022. Diſce præterea ex *Sprengero* & *Inſtitore autoribus*

mo-

Digitized by Google

mallei maleficarum, *Binſ-feldii* ſuffraganei Trevirenſis *tract. de confeſſionibus maleficiorum*, *Vairo* inſuper & *Laymanno* & ſimilibus *ſcriptoribus de magiâ*, quantus magorum in Papatu ſemper fuerit proventus.

Pag. 624. Ubi de Alberti M. ſtatuâ loquente, Adde, autoribus Pontificiis *Delrio* & *Baranzano*, *Toſtatum* epiſcopum Abulenſem *in comment.* „ *ad Geneſ.* 31. ubi ſic de *teraphim*: Erant quædam capita ex metallo in „ quodam certo tempore, & ſub certis ſiderum aſpectibus & conjun- „ ctionibus planetarum facta; ut inde virtus à cœlo derivaretur in illud „ caput, fieretque potens reſpondendi conſulentibus & interroganti- „ bus ipſum: idque fiebat partim per aſtrologiam & partim per necro- „ mantiam. Fecit hujuſmodi caput Albertus M. de ordine prædicato- „ rum quod diſcipulus ejus S. Thomas quodam die confregit. Hæc verba Jeſuita *Kircherus* (forte eodem affectu, quo *Delrio*, erga ordinem Dominicanorum) ita exhibet in celebri opere *Oedipi Ægypt. tom.* 1. *ſyntagm.* 4. *cap.* 3. *p.* 256. Adjicit tamen (an ſchemate aut ſimulacro quodam, alii judicent) *Sed fabulæ ſunt, quæ dicit de Alberto.* Cui ergo bonæ rei verba illa exhibet, an ut Alberto M. & in eo ordini prædicatorum, an vero ut Epiſcopo Toſtato autoritatem & gloriam conciliet? Et cur lector magis credat Kirchero, quam Toſtato, tantæ dignitatis & autoritatis viro? Et quidſi Dominicani eâdem facilitate negent, quæ Delrio de Jordano, de Catharinæ Senenſis viſionibus, de Magdalena de la Cruz, de prædicatoribus Bernenſibus anno 1507. diſquiſitionibus ſuis inſerit; in honorem ſcil. ordinis prædicatorum.

Pag. 641. Cum tango barbariem Papatus, Adde, ſpecialiter barbaries ſe prodit in ridiculis vocum lat. & gr. etymologiis, & perverſis acceptionibus paſſim apud theologos, & in dictionariis *pag.* 685. indicatis, quibus tunc utebantur. Nec poſt renatas bonas literas malum illud ita emendatum eſt; ut barbaries de clericatu Papali (ſaltem quod ad potiorem partem) negari queat. Vide modo *dictionarium Theologicum Ioh. Altenſtaig* editum primo (ni fallor) Antwerpiæ 1577. & poſtea Venetiis an & alibi neſcio, ac poſtremo Coloniæ anno 1619. recuſum.

Pag. 692. Adde, Diſputationi ſecundæ de doctâ ignorantiâ ſubjici poſſunt hæc problemata *I. Probl.* An docta ignorantia ſit & rectè dici poſſit affectata & quidem inculpabilis? *Reſp. Aff. cum Diſt.* 1. *Abſolutè* quod ad objecta non ſcibilia, aut quod ad modum ſciendi non poſſibilem, nec voluntatem nec velleitatem ea ſciendi habemus, quæ nunquam ſciemus, nec ſcire poſſumus: ut e. gr. Deum comprehendere aut cognoſcere per eſſentiam, & adæquatè, ſicuti eſt. Aut omnia præſentia, præterita, futura noſſe in Deo tanquam in ſpeculo. Memores ſimus tentatio-

nis & seductionis Satanicæ Genes. 3. *aperientur oculi vestri & eritis sicut elohim* 2. *Hypothetice*, quamvis in genere velleitatem & desiderium, non tamen voluntatem habemus aut habere debemus sciendi ea, quę pro statu hujus vitæ sciri non possunt, quæque Deus verbo suo noluit revelare. ut e. gr. de die judicii *Marc.* 13. *vers.* 32. cum *Actor.* 1. *vers.* 4. Et sic in genere, nolumus *sapere supra id quod scriptum est.* Et nolumus in hâc vitâ πρόσωπον πρόσωπον, & videre de facie ad faciem & cognoscere sicut cogniti sumus: hoc est, absque verbo externo, sacramentis, ecclesiæ institutæ communione. II. *probl.* An τὸ ἄγνωστον seu τὸ non cognoscibile sit objectum intellectus nostri cognoscentis an vero non-cognoscentis. *Resp. dist.* conceptus est *vel* objectivus *vel* formalis. Ille etiam est entis rationis, seu imaginarii, & puri nihili, & cujuscunque intelligibilis, de quo conceptus negationis formari potest. Hic est ergo mensis nostrę in talibus processus. *Primo* directè fertur in ἄγνωστον, intelligibile, quatenus objicitur tanquam possibile in esse, saltē in concipi; & media disquisitionis per discursum aut per autoritatem adhibere conatur. *Secundo*, cum nihil tale invenit, aut inveniri posse deprehendit, quiescit & sistitur altitudine veritatis aut scibilis occulti, seu non-scibilis. *Tertio* reflexive cognoscit & perspicit suam privationem scientię quod ad illud intelligibile, hoc est, ignorantiam. *Quarto* in hâc evidenti cognitione mens acquiescit, & ab ulteriori disquisitione cessat. *Quinto*, concomitatur eam determinatio voluntatis; quâ non vult scire, seu vult non-scire. Quomodo voluntatis nostræ objecta sunt volita & non-volita. III. *probl.* An docta ignorantia formaliter sit scientia an ignorantia? *Resp.* formaliter est scientia tum τὸ ἀγνώστου, quod scil. ἄγνωστον sit; tum ignorantiæ meæ, quod scil. ego illud non scio, nec possum scire. Rursum directè & primò ratione objecti est ignorantia, & reflexivè ratione scientiæ τὸ vacui quod est in mente meâ, est scientia. IV. *probl.* An major perfectio sit docta ignorantia τῆ ἀγνώστου, quam docta scientia τῆ γνώστου seu veritatum cognoscibilium? *Resp. Cusanus tract. cit. pag.* 2. (edit Basil. operum ipsius in fol.) videtur inclinare in *affirm.* Sed nos nullam videmus rationem. Quamvis enim conceptus objectivus nobis ignotus e. gr. Deus adæquatè & per essentiam comprehensus sit perfectior: non tamen sequitur, ideo ignorantiam seu negationem conceptus istius objecti & conceptum formalem istius ignorantiæ esse perfectiorem scientiâ veritatum cognitarum. Ignorantia enim formaliter est defectus, si non privativus, saltem negativus: scientia autem veritatis scibilis est perfectio. Jam vero formalis defectus non est perfectior formali perfectione. Nec scientia reflexiva ignorantię meę, hoc est, negationis, perfectior est scientiâ reflexivâ scientiæ meæ; quæ simpliciter & absolutè dicit perfectionem.

Digitized by Google

Pag. 709. Ubi vocem paradoxi in bonam partem accipi oſtendo, Adde, *Iſi dorum Peluſiotam* qui *epiſtol. lib.* 5. (ab Andr. Schotto edit.) *epiſt.* 434. ſic deſcribit: παράδοξόν ἐστιν τὸ τῆς κρείττονος δόξης κρεῖττον, καὶ τῆς συνηθείας ἀλλότριον 1. *quod excedit opinionem obtinentem* ſeu quæ invaluit, (vel, *quod melius eſt opinione quæ invaluit*), *& ab uſu alienum eſt.*

Pag. 721. §. 8. Ubi de propoſitionibus ſuſpectis, periculoſis &c. adde, minutim magis ſecari propoſitiones in poſteriobus edit. Pariſ. & Lugdun. anno 1646. & 1652. *Theologiæ ſcholaſticæ Becani.* in 15. ſcil. aut 16. ſpecies. Sed videntur aliquæ coincidere, & ad 2. aut 3. membra redigi poſſe, quæ reſpectu cauſæ aut effectus, aut adjuncti diverſas ſortiuntur denominationes.

Pag. 735. Ubi reſpondeo ad 1. quęſt. Adde, *Bellarminus lib. de ſcriptoribus eccleſiaſt.*, præeunte *Auguſtino in præfat. ad lib. de hæreſibus*, monet *obſervandum multa à Philaſtrio inter hæreſes numerari, quæ verè hæreſes non ſunt: proinde cum prudentiâ legendum.* Idem ex Auguſtino monent *Poſſevinus in apparatu*, & *Sixtus Senenſis lib.* 5. *biblioth. annot.* 27. Quod multo magis partium & calamniarum ſtudio addictiſſimis *Lutſenburgio, Alphonſo à Caſtro, Prateolo, Medices, Cratepolio, Feuardentio, Gul. Lindano, Petrejo* applicandum eſt. Quid dicam de hominibus non-Pontificiis, qui heterodoxiarum & paradoxorum complures centurias ex uno atque altero theologi alicujus orthodoxi libro ſe exhibituros minantur. Sed hæc Deo veritatis & innocentię vindici committenda. Ipſe faciet.

Pag. 780. Ubi regęs & principes apoſtatæ, Adde iis Antonium regem Navarræum Henrici IV. patrem. Cujus uxor Joanna in religionis orthodoxę profeſſione uſque ad finem perſeveravit.

Ibid. Ubi JCC. apoſtatæ, adde iis Ælfricum Hunnium celebris theologi Ægidii Hunnii fil.

Pag. 781. Ubi nomino miniſtros quoſdam, qui in Galliâ apoſtatârunt, Adde illis Joh. Plantanil dominum de la Pauſe miniſtrum in urbe Biterrenſi anno 1604. Cujus dicta & facta quædam recenſet Pontificius ſcriptor *Fitz Simon in miniſtromachiâ Britannicâ lib.* 2. *pag.* 125.

Pag. 785. Ubi nomino Hermannum Lignaridum de apoſtaſiâ, tit. libelli eſt: *Antidotus contra ſcandalum apoſtaſiæ*, in 8. Bernę 1608. Addi poteſt ab iis, qui Anglica attingunt *Ioſephi Halli ſeria diſſuaſio Papatus ad VV. D.* qui ad eum defecerat. Ejuſdemque *epiſtola* 5. *decadis* 3. *ad V V. L.* (h. e. Wilhelmum Laudum poſtea factum epiſc. Londinenſem, denique archiepiſc. Cantuarienſem, de cujus tragico exitu *hiſtoria noſtri temporis*), plane inſtabilem in religione, & fluctuantem inter eccleſiam Romanam & reformatam.

Pag. 768. Ubi indico ſcriptores didacticos de hæreſi. His adde, qui ſub titulo de falſis Doctoribus, de hæreſi tractant, ut *Aretius part.* 2. *problem.*

Pag. 786. Ubi de atheiſmo quem alicui ſatelliti Papali & Jeſuitaſtro per conſequentiam quis impegerat. Conferre poteſt, qui myſteria partim ignorantiæ partim profani ſcepticiſmi illius Libertino Papiſtæ penitus inſpicere cupit, *ſcripta Iac. Revii, aliaque aliquot ſine nomine autorum* Lugd. Batav., ut & *libellos aliquot*, ac *diſputationes Vltraj.* editas; inſuper *decreta. Illuſtr. DD Ordd. Hollandiæ*, & *ſynodorum Hollandicæ, Geldricæ, Iuliacenſis, Clivienſis &c. Academiæ Vltraj.*, denique gravem & piam conteſtationem Cl. *Nicolai Arnoldi* theologi Franequerani *in præfat. ad Atheiſmum Socinianum* refutatum, variorum collegarum elogiis munitam.

Pag. 791. Ubi cito Pontificios ſcriptores de blaſpemiâ adde ex noſtris *Aretium part.* 2. *problem. pag.* 376. edit. in 8.

Pag. 807. Cum dico approbatum fuiſſe ſupplicium Serveti à Melanthone, Bullingero &c. Adde citatę *epiſtolæ Melanthonis*, quæ eſt inter *epiſtolas Calvini* 157., aliam ejuſdem *ad Bucerum* (quæ 63. *in centuriâ epiſtol. theolog. ad Ioh. Schiwebelium* theologum Bipontinum) ubi in theſi hanc quæſtionem determinat, & pluribus probat, cum ſolutione objectionum. *Idem in conſiliis theologicis part.* 2. *pag.* 223. edit. in 8. eandem ſententiam in theſi, & in Hypotheſi (quod ad ſupplicium Serveti animoſè defendit, & adverſæ ſententiæ patronis *deteſtandam impudentiam* tribuit. De Helvetiarum procerum & theologorum conſenſu, conſtat ex verbis Bullingeri, in apologiâ pro ſupplicio Valentini Gentilis, quibus teſtatur, non eſſe Servetum combuſtum, *citra conſilium reliquarum Rerumpubl. Helveticarum euangelium profitentium, ab ampliſſ. Senatu Genevenſi petitum.* Et Paulo poſt: *Quod cum ampliſſ. Genev. Senatus fecit, pro ſuo officio, quod debuit, fecit. Vnde ejus factum judiciumve ſanctum, nunquam accuſavimus &c. Quin potius fidem & integritatem ejus urbis candidè laudamus atque approbamus. Quod etiam Philippus Melanthon vir pius magnique judicii ſcriptis literis fecit.* Vide reliqua ejus verba exhibita à *D. Cloppenburgio* τῷ μακαρίτῃ *in prolegomenis ad compendiolum Socinianum confutatum.* Idem *Bullingerus* in theſi ſententiam hanc ex profeſſo tuetur *lib.* 5. *contra Anabaptiſtas capp.* 1. 8. 9. 10.

Pag. 873. Imaginibus mendacibus num. 2. 3. 4. 5. notatis, adde imagines quæ finguntur à B. Luca pictæ, aut hominum terricolarum manu non factæ. De quibus deprehendo exſtare peculiarem tractatum *Ioh. Floydi* Jeſuitæ Angli tit. *Syntagma de imaginibus manu non factis, deque aliis à S. Lucâ pictis.* Talibus chimæricis imaginibus accenſeri poſſunt, imagi-

Digitized by Google

imagines Christi in sudario Veronicæ, & Vesontino, de quo posteriori tractatus editus à *Ioh. Iacobo Chifletio tit. de lintеis sepulcralibus Christi.* Qui *ibidem* agit de sindone Taurinensi, quam à *Philiberto Pingonio* Sabaudo barone Cusiacensi *peculiari tract.* anno 1581. descriptam dicit (*cap.* 16.) hoc titulo, *Sindon Euangelica.* Sindonem & effigiem corporis Christi eidem impressam tum verbis tum picturæ descriptam exhibet *Alphonsus Paleottus* archiepiscopus Bononiensis *libro peculiari tit. Iesu Christi crucifixi stigmata sacræ sindoni impressa, cum additamentis quæstionum &c.* autore *Daniele Mallonio.*

Pag. 873. *§.* 3. Adde Cressi, Baillio, Waddingo ibi cit. Jesuitam *Dauroulitum in catechismo historiali cap.* 3. *tit.* 63. *§.* 6. Ubi cum exemplo aliquo ostendisset, Dæmonem ægre ferre cultum (hanc vocem catè substituit voci *adorationis*, quæ est in historiâ ex *Sophronio* adductâ) imaginum, & inde sic concluisset, *Ergo non est abominabile eas colere*; mox subdit in notâ marginali: *Modus rectus colendi imagines est ut colamus earum prototypa, eosquorum sunt imagines.* Unde sequeretur, non esse modum rectum, si ipsa imago adoretur.

Pag. 874. Ubi nomino catechismum Malderi; adde, *Ioh. Malderus* episcopus Antwerpianus, antea professor theologiæ scholasticæ Lovaniensis edidit *catechesin controversiarum pro idiotis* tit. Catholijck onderwijs/ in quâ *cap.* 19. & 20. materiam illam more Belgico tractat, quippe memor se scribere illis, ubi fulmine inquisitionis Romano-Hispanicę homines non prosternuntur.

Pag. 875. Ubi cito Riveti cathol. orthod. tract. 2. qu. 34. Adde *ejusdem commentarium in decalogum.*

Pag. 879. Adde autoribus citatis pro latriâ crucis aut imaginum trinitatis, & Christi, Ex Pontificali Romano (novæ scil. edit. seu jussu Clementis VIII. recognitum & Romæ anno 1602. exculum) pag. 672. *Crux legati, quia debetur ei LATRIA, erit à dextris.* Quod si hoc sedi Romanæ & Papæ, consequenter clericis & ecclesiis Papæ quâ tali voluntariè subjectis imputari non debeat, non video quid tandem illi imputari possit. Nec omittendus Gabriel Biel in expos. canonis missæ lect. 49. Breviter, *constans est theologorum sententia, imaginem eodem honore & cultu coli, quo colitur id cujus est imago:* Sunt Verba *Azorii part.* 1. *lib.* 9. *institut cap.* 6. Quinimmo Andradius in defensione concil. Trident. lib. 9. *§. Non tamen* pronunciat, *eos qui latriæ augustissimum cultum Christi cruci deferunt, non magis idololatriæ condemnandos quam qui eodem cultu Christum ipsum unigenitum Dei filium prosequuntur.* Confer infra *disp. de Staurolatriâ part.* 1. *§.* 5. Denique in *Antidoto animæ* (citante *Ioh. Raynoldo lib.* 2. *de Rom eccles.* idolo-

idololatriâ cap. 3. § 81.) tali oratione compellatur effigies Christi sudario Veronicæ impressa: *Nos ab omni maculâ purga vitiorum, atque nos consortes junge beatorum, Nos deduc ad propria, O felix figura, ad videndum faciem quæ est Christi pura.* Ubi figuræ seu imago faciei, distincta à personâ & facie personali Christi religiosè invocatur, & quidem cultu latriæ: quia illi tribuitur, & per fidem, fiduciam ac spem divinam abeâ exspectatur, quod Christus solus & merito & efficacia, confert ac conferre potest. Quomodo & in cruce spes ponitur, & ea *unica spes* appellatur, in *publicis ecclesiæ hymnis* modo cit. Adeo ut hic teneantur tanquam αὐτονόητα, sententiam ferente *Concil. Tridentino sess.* 25. *cap. de invoc. sanct. & venerat. Imag.* ubi decernit, venerandas imagines, sed ita, ut *nec ab iis aliquid petendum sit*, nec *fiducia in iis figenda.* Vide porro de statu & cultu imaginum Christi in sindonibus Taurinensi, & Velontina, in sudario Edessено & Veronicæ, in variis imaginibus ἀχειροποιήτοις. i. non manu factis *Chiffletium in critisi historicâ de linteis sepulcralibus Christi cap.* 28--36. Quod caput & totum librum concludit oratione ad imaginem Christi in sudario Vesontino, quâ petit cum æternâ salute temporales benedictiones.

Pag. 881. Post 8. Exceptionis solutionem, adde, IX. *except.* Nihil „ absurditatis continet precandi modus, *O crux ave spes unica* &c. *auge* „ *piis justitiam, reisque dona veniam.* Et *quod Germani* (Papistæ scil.) *longè* „ *antequam Luthers aut Calvini abavus nasceretur* &c. *cantabant, hodieque* „ *cantant:* O du heiligs Creutze / behut uns Christen leute &c. Est enim locu„ tio tropica, perque metonymiam ad ipsum Christum refertur. Hæc ex *Gretsero tom.* 3. *de cruce lib.* 3. *cap.* 3. *Resp.* Effugium hoc refellitur, & Jesuitæ præ varicatio ac mala conscientia detegitur, ex inspectis modo hymnis, & preculis, in quibus exsertè distinguitur inter Christum qui in cruce pro nobis passus est & in cruce pependit, & inter crucem in quâ pependit, crucisque illius effigiem. Sicuti & *omnes libelli ipsorum devoti ac practici*, ut & *scriptores polemici* de cruce & de imaginibus distinguunt inter crucem aut imaginem non tantum materialiter, sed & formaliter in ratione imaginis acceptam, & inter crucifixum aut prototypon cruce & imagine designatum aut repræsentatum. Quin ipsi semper distinctè formant statum quæstionis, an crux aut imago Christi religiosè sit adoranda: non vero an Christus ipse, seu æternus filius Dei idemque ὁμοούσιος cum patre Deus, sive propriâ sive tropicâ voce significatus, sit adorandus. Græcorum idololatricæ preculæ, (*Crux salva, libera nos, miserere nostri*) quas *Gretserus ibidem* adducit, & pari modo defendit, manifestè distinguunt inter Christum & crucem: uti ex collatis ipsorum liturgicis cuivis constare poterit. Speciminis causâ ostendo in ipsorum Παρακλητικῇ fol. ειι. (edit.

(edit. Venetæ in fol. anno 1610. apud Anton. Pinellum), ὁ σταυρός σου χ ἐν τῷ ξύλῳ ἐδόξασε &c. ὅτι (σταύρου scil.) προσκυνοῦντες δοξάζομέν σε σωτῆρ &c. *crucem adorantes glorificamus te salvator.* Non tantum in cruce glorificant Deum (quomodo fideles in Paulo glorificabant Deum, *Galat.* 1. *vers. ult.* qui tamen ipsum Paulum religiosè non adorabant, idque ad honorem Dei) sed ipsam crucem adorant, & hoc facientes glorificant Christum. Hinc æstimet, quâ pietate & quo judicio per tropum seu metonymiam, defendat *ibid.* precationes à *Daneo* & *Hospiniano* (addimus nos à *Sadeele c. Burdegalenses* supra in *disp. de sanctis chimericis*, cit.) Pontificiis objectas, *Sancte sudari ora pro nobis*, Et, *sudarium vel mappa Christi liberet nos à peste.*

Pag. 883. Ubi noto ab Hospiniano loc. cit. adductos aliquot testes veritatis contra adorationem imaginum. Adde, præter testimonia antiquorum patrum à *Dalleo* collecta, testes veritatis apud *Illyricum in catalogo*, & *Thomam Iamesium in Introductione ad theologiam pag.* 73. ubi ex quibusdam libris ineditis nonnulla exhibentur. Imprimis hic valere debent *decreta Concilii Francofurtensis*, & *Parisiensis contra imagines*, Et *decreta imperialia contra eadem* seorsim à *Goldasto* edita; nec non *liber Caroli M. contra eadem*, & *synodum Nicenam* 2. Hunc autem librum esse γνήσιον, à Carolo aut nomine Caroli editum, satis superque editor ejus anno 1549. *præfatione suâ* demonstravit. Cum quo conferri poterunt *Cassander in epistolis, epist.* 19. *pag.* 1103. & ex Antagonistis Papatus supra indicatis, *Dallæum*; qui unus quod ad hanc, omnemque controversiam de antiquitate, successione & catholicismo abunde sufficerit.

Pag. 889. Ubi de usu crucis in regimine hierarchico, Adde, Editus est liber in 4. Paris. 1621. hoc titulo: *Andreæ Saussai de sacro ritu præferendi crucem majoribus prælatis ecclesiæ.* Apud *August. Barbosa in collectan. bullarii* &c. extant variæ decisiones SS. congr. Rit. de eo, qui crucem episcopo urbem aliquam ingredienti deosculandam præbere debet. De novis insignibus & crucibus in processione deferendis aut non deferendis, & per quos, de crucibus in funere quot, qualibus, &c.

Pag. 891. Ubi de abusu crucis apud Orientales, Adde, à *Nicephoro Callisto eccles. histor. lib.* 18. *cap.* 54. recenseri varias sectas Jacobitarum, inter quas una dicta *Carinzariorum* seu *Staurolatrarum*, quod crucem tantum adorare & colere dicantur. *Ibid. cap.* 53. refert ab aliâ quâ sectâ Jacobitarum, tres cruces connecti, quas trinitatem cognominent. Imagines etiam patris & spiritus s. effigiari: *quod*, inquit, *perquam absurdum est.* Hoc tamen non obstante à *Bellarmino, loc. cit. Possevino de atheismis hæreticorum c.* 16. imagines trinitatis defenduntur: quidquid *Monlucius* episcopus Valentinus cum associatis theologis in collatione aliquâ cum Beza & adjunctis

ctis (de quâ *historia Thuani*) reformandum hic agnoverit.

Pag. 989. Ubi indico Azorium pro Jacobi adventu, adde, *part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 11. Ab aliis citantur etiam *septem libri Mariana de adventu Iacobi &c.* edit. Coloniæ anno 1609 Confer mox infra *pag.* 993.

Pag. 1003. Ubi de reliquiis, Adde ampullam Rhemensem, quæ juxta cum vexillo quo, quasi cœlitus demisso inter prærogativas regni Galliæ ostentantur ab *Aroyo in refutatione Martis Gallici*, autore (uti putatur) *Corn. Iansenio* tunc theologo Lovaniensi. De dictâ ampullâ edita est Antwerpiæ anno 1651. *nova & accurata disquisitio Ioh. Iacobi Chifletii*, in fol.

Adde *ibid.* reliquiarum topographiam editam esse à *Ioh. Baptistâ Signio*; & aliam ab abbate *Maurolyco.*

Pag. 1014. Ubi noto laudes & encomia Mariæ carminibus decantata, adde Proteum Parthenium Bernardi Bauhusii: ubi unus hic versus, (*Tot tibi sunt dotes, virgo, quot sidera cœli*) 1022. modis ad numerum stellarum mutatus est, iisdem vocibus & sensu metroque servato.

Pag. 1015. Ubi numero varias Marias cultu & miraculis celebres. Adde & confer plures supra *pag.* 427. Et duas alias tunc præteritas, *Nostre dame de la bresche*, & *Nostre dame du four.* ex Jesuitâ *Anton. Balingen in Kalendario Mariæ pag.* 131. 185.

Pag. 1090. *num.* 4. Ubi de infusione spiritus sancti in oleum, Adde ex Maximiliani ab Eynatten manuali Exorcismorum approbato à Maldero episcopo Antwerpiæ pag. 304. *Emitte, quæsumus domine, spiritum sanctum paracletum de cœlis in hanc pinguedinem olivæ de viridi ligno.*

Pag. 1099. Ubi scriptores Pontificios indico, adde *Mathenesium in Theophoriâ Colonienſi dialogo* 3. *p.* 120--127. *Dauroultium in catech. histor. cap.* 3. *tit.* 20.

Pag. 1204. Adde scriptoribus de purgatione *Grotium de veritate religionis pag.* 63.

Ibid. Ubi de duello, adde, *Hotomannus lib.* 3. *observationum cap.* 15. notat, Non tantum Francos, Longobardos, Gothos in rei vindicatione duelli judicio usos esse, sed & veteres Romanos: sive id suâ sponte instituissent, sive ex Germanorum institutis sumsissent. Unde *manu consertum* vocare dicebantur (uti idem in *commentar. ad* XII. *tabul.* expoluisse se dicit & in *commentar. ad orat. Cicer. pro Cœcinna*) *Agellius lib.* 20. *cap.* 9. Huic malo mori apud Romanos sublato, successit duelli ac dimicationis quoddam simulacrum, quod *vim festucariam* appellabant. Porro Germanorum antiquorum duella judiciaria probat *ibid.* ex legibus Alemannorum *tit.* 85. Conjicit *ibid.* Thuscos, quos *Livius lib.* 5. ante Romam

mam conditam in Latium colonias duxiſſe teſtatur, *Tacito* dictos Theutones & Theuſtios (*Theutſch*) fuiſſe Germanos.

Pag. 1208. Ubi adduco libellum Plutarchi de ſerâ numinis vindicta, adde *hiſt. Camerarii centur.* 1. *cap.* 98 & 99. Et *Specula tragica principum, procerum* &c. Latinâ & vernaculis linguis conſcripta.

Pag. 1232. Ubi de hæreticis ſabbathariis. Ab illis diſtincti ſunt Sabbathiani, à Sabbathio preſbytero ita dicti; qui decretum ſynodi Aëtianorum anno 368. collectæ in vico Pura, de paſchate cum Judæis celebrando urſit & multis perſuaſit, inde dictis Sabbathianis. Videndi de hoc *Sozomenus lib.* 7. *cap.* 18. & *Libellus ſynodicus à Ioh. Pappo* gr. lat. editus *num.* 68.

Pag. 1233. Ubi de ineptiis ſuperſtitionis Judaicæ in obſervando ſabbatho. Adde, confer intra *pag.* 1251.

Ibid. Adde citato *Druſio, eundem lib.* 2. *de ſectis Iudæorum*, & *Ludovicum Capellum in Matth.* 12. & 24.

Pag. 1236. Ubi cito autores de totius diei ſanctificatione adde *Ioh. Spmaum in tract. de ægrotis conſolandis*, ubi docens quomodo ex lege peccata ægrotis ante oculos ponenda, inter alia vult eos recordari ad 4. præc. „*Diebus ſacris & dicatis ſanctificando nomini Dei, non penitus rebus ſupernis & „ſpiritualibus meditandis & exercendis fuiſſe addictum.* Paulo poſt p. 755. „*Non docuiſſe nec inſtituiſſe uxorem, liberos, ſervos & ancillas, ſicuti tenebatur, „non convocaſſe mane & veſperi ad communes preces, non exhortatum eſſe ad le„gendum ac meditandum verbum Dei, ad canendos Pſalmos & hymnos in illius „laudem, ad conferendum inter ſe & colloquendum de rebus ſacris & ad ipſorum „ædificationem pertinentibus.* Diebus Dominicis, à ſacris cœtibus reverſum, „quod ſupererat lucis non impendiſſe inviſendis captivis, conſolandis æ„grotantibus, quærendis & ſuſtentandis pauperibus.

Pag. 1239. *lin.* 5. *à fine.* Ubi finio catalogum autorum pro moralitate ſabbathi, adde, *Nicol. Arnoldum in refutatione catechef. Socino-Racoviana.* Et *V Vendelinum in theologiâ ſuâ ad* 4. *præc*, qui hanc ſententiam ſuam contra Lutheranos ex profeſſo defendit. *Exercit.* 138. Denique *theologos Anglos* qui epiſcopale regimen & ceremonias non ita probabant. Ut & *Scotos* ejuſdem, hâc in parte, cum Anglis ſententiæ. Aliquos etiam epiſcopali regimini & ceremoniis Anglicanis faventes. Qualis *Ludovicus Bayly* epiſcopus Bangorienſis, in *praxi pietatis*; & *Richardus Crucanthorp* ſacellanus regius *in defenſ. eccleſiæ Anglicanæ contra Marcum Anton. de dominis cap.* 68. ubi dicit in quarto præcepto eſſe diſtinguendam ſubſtantiam & circumſtantiam: quarum *illa* ſit juris naturalis, perpetui, & immutabilis de publico Dei cultu & religionis exercitio, deque die aliquo ad divinum & publicum cultum conſecrando: *iſta* ſit juris poſitivi, tem-

porarii, & mutabilis, de determinatione illius diei, quo Deus publicè colendus sit. *Hoc vero* (inquit) *non ab hominis ullius, non à populi, non ab ecclesiæ quidem arbitrio, sed à Dei ipsius voluntate pendet, semperque pependit. Ille & ante legem datam, & sub lege, & post legem tempore euangelii diem illum, quo publicè coli vult, voluitque, determinavit.* Et paulo post, *Ille diem illum septimum sub euangelio abrogavit.* &c. *quod clarè indicat apostolus*, Nemo vos judicet &c. Coloss. 2. 16. &c. *Et quia decalogi Lex diem unum è septem, publico Dei cultui consecrandum docet, Deus ipse per apostolos loco diei septimi & sabbathi Judaici primum hebdomadæ diem in memoriam resurrectionis suo cultui determinavit.* Quod *ibidem* probat ex *Ioh.* 20. 19. *Apoc.* 1. 10. 1. *Corinth.* 16. 1. 2. adducto insuper consensu *Iustini Martyris & catechismi concil. Trid. in explic.* 4. *præc.*

Pag. 1251. Ubi de Judæo die sabbathi ex cloacâ extrahi nolente. *Willetus in commentar. ad Levitic.* 23. *qu.* 6. *pag.* 569. sic refert historiam ex *Ranulpho lib.* 7. *histor. cap.* 37. Tewkesbury in comitatu Glocestriensi in Angliâ Judæus die sabbathi in foveam (vel foricam) cum cecidisset, nec inde extrahi vellet, comes Glocestriensis inde eum extrahi vetuit: ita ut partim frigore partim fœtore illic miserè periret. *Cornelius à Lapide in Deuter.* 5. *vers.* 14. eandem historiam sic refert ex *annalibus Angliæ*, (quos & cujus autoris, non indicat), Judæum illum dictum Salomonem coactum fuisse die dominico ibidem remanere: mortis vero non meminit. Sed introducit ex annalibus Judæum ita loquentem: *Sabbatha sancta colo, de stercore surgere nolo.* Et judicem ita respondentem: *Sabbatha nostra quidem, Salomon, celebrabis ibidem.*

Ibid. Historiam de Judæo Magdeburgii in cloacam lapso præter *Hospinianum* & *Munsterum* à me cit. habet *Manlius in collectan. locor. commun. ad* 3. *præceptum*; ubi & hypocriseos ac ineptiæ Judaico-sabbathicæ exemplum refert, de Judæo fœneratore, cui religio erat mutuo petentibus die sabbathi numerare pecunias; sed dabat illis clavem mensæ, jubebatque numerare, quantum vellent: ipse interea astans aspiciebat, ne fraudem aut dolum committerent. Confer supra *pag.* 1233.

Pag. 1278. Ubi de sabbatho διοσπολιτῳ indico Scaligerum lib. 6. de emendat. *adde*, eundem *in appendice pag.* 54.

Pag. 1330. Ubi negodicta quædam festa esse antiqua, & ablego lectorem ad Hospinianum pag. 31. adde, Conferatur *Zanchius in explic.* 4. *præc.* & *Altare Damascenum pag.* 650. 660.

Pag. 1376. Ubi indico scriptores Pontificios de Jubileo, Adde ex antagonistis Papatus *Hospinianum lib. de templis cap.* 30. 31. 32. 33. *Rivetum in Iesuitá vapulante cap.* 22. *Matt. Sutlivium de Iubileo & indulgentiis*, *Ægidium Hunnium de iisdem.* Sed qui duo postremi principaliter agunt de indulgentiis.

INDEX

Digitized by Google

INDEX RERUM

MAXIME OBSERVANDARVM

In Tertiâ Parte Disputationum Theologicarum.

A.

Abstinentia superstitiosa. 98 99.
Adami primum peccatum quodnam? 695.
Adiaphororum prætextus. 246.
Adiaphora quomodo toleranda? 1332.
Admiratio. 682.
Adoratio imaginum vide Imagines.
Adorationis ritus apud diversas nationes & religiones. 269. &c
Adorationis distinctio in absolutam & respectivam est absurda. 879. &c.
Adulatio hæresium causa. 732
Adulteratio monetæ, Scripturæ &c. *vide* Falsificatio.
Ἄγνωστα sunt in omnibus disciplinis. 674. &c
Agrippa (Corn.) qualis? 616.
Agni Dei abusus, & unde ejus ortus? 935. 936.
Agni consecratio, & ejus requisita. 937.
Agni significatio, Devotio, Impetratio, & operatio. 938. 939. 940.
Agni abusus refutatur. 941. 942. *Et exceptiones diluuntur.* 943. 944. 945.
Aimondi quatuor filij (sancti). 508. 719.
Ἀλεξιπιστημαι. 40, 51. 52, *an Theologi tales sint?* 742.
Altare an adorandum, aut versus illud? 202. *ad* 216.
Amor erga Deum quis? ejus causæ, media, proprietates, effecta, &c. 80. &c.
Amuleta. 576, *eaque contra pestem.* 606.
Anathemata. 1083.
Annuli Sacri. 109. 110. *magici* 553.
Annus climactericus an alicujus efficaciæ? 147. 148.
Antiquitas historica plane dubia & ignota. 674.
Antitrinitarii quotuplices, 810. *Sunt illi in Belgio.* 811. 812. *Vide* Sociniani.
Apostasia quid & quotuplex? 768. &c. *remedia.* 784.
Apostatarum exempla, 775. &c. 779. &c.
Apotheosis quid? 388, & 400.
Apparitiones spirituum. 699, 700.
Arbor Jovis. 259.
Argumentorum historicorum sedes quænam. 476. 477.
Ars memoriæ. 560.
Ars Passavensis. 561.
Asiarchæ quales. 312. 376. 377.
Assertiones vide Propositiones.
Astrologia judiciaria. 258.
Atheismi variorum. 785.
Audæ Episcopi Persici factum. 309. 458.
Αὐτὸς ἔφα vide Pythagoras.

B.

Bacchanalia 1389.
Baptismus hæreticorum an irritus? 759.
Baptistæ Pharisæi. 100.
Barbarus quis? 634. *Barbaries clericorum.* 667.
Beatificatio quid, & quomodo distinguatur à Canonizatione? 392. 526.
Benedictionis vox. 1077. 1078. *Benedictionis natura explicatur.* 1079. 1080. &c.

&c. *Pseudo Benedictiones papisticæ.* 1085 1086. &c, *refutantur.* 1088. 1089. &c,
Bernulphus Episc. Ultraject. 524.
Bertius (Pet.) qualis? 780.
Beza de Anglicanâ Ecclesiâ 916.
Blasphemia quid & quotuplex? 786. &c. *Semper peccatum mortale esse negant Pontificii.* 789.
Bona Ecclesiastica Ultrajectina 453, 454.
Boutermannchens. 118.
Buscoducensium Sancti tutelares, 423.

C.

Calvinus defensus. 532.
Calumniæ contra pios. 31. &c. 40. 41. & 732. &c.
Canonici Ultrajectini quales? 453.
Canonicatio quid, quotuplex? 387. &c, *est illicita.* 398. &c.
Canonum Ecclesiasticorum hypotheses tres. 1341. 1345.
Capillos alere illicitum. 42. 43. 54. 57.
Carmina magica. 551.
Casus conscientiæ quid sint? 28. *quid ad eorum determinationem requiratur?* 29. & 31, &c.
Casuistæ laxi. 38. 49. 50. 53. 58. & 68. & 727.
Catharina (Sancta) 503.
Censura Eccl. circa quales hæreticos exerceatur? 744. & 762.
Charismata quid sint? 1137.
Choreæ. 46, 47.
Christophorus 504. 519.
Christus quomodo unctus sit? 171. 172. *quatenus sit servator?* 178. & *quomodo adorandus?* ibid.
Christus duplici respectu dicitur agnus Dei. 934. 935.
Chronologia etiam Sacra, exacta non habetur. 675.
Citatio ad tribunal Dei. 1205. 1206. 1207.
Clericorum barbaries. 667.
Cœnæ ritus idololatrici, an permitti possint? 3021
Cognitio Dei quot modis superet cognitionem creaturarum? 691.
Collectæ. 1060.
Comœdiæ 46. 47. *gentilium.* 188. 307.
Computus Ecclesiasticus vide kalend.
Confraternitas Mariana, 319. &c. *vide* Fraternitas.
Conscientia naturalis an extingui possit? 662.
Conscientia dubia quæ? 817. *quotuplex* 818, 819.
Conscientiæ casus vide Casus.
Consilium Theologicum quid & quotuplex? 29. & 30. *quid ad determinationem requiratur?* 31. &c.
Consilium pœnitentiale. 986. 987.
Conspuitio Idololatrarum. 154.
Corpus quomodo alicui fiat invisibile? 583, 584. *vide* Illusio.
Crucis vox, lignum, imago quotupliciter sumatur. 885.
Crucis privilegia, & effecta. 886.
Crucis abusus in S. Cœna, 266, 267.
Crucis Imagines in Papatu adorantur cultu latriæ. 877.
Crucis adorationis fundamentum. 887.
Crucis cultus, seu religio quotuplex? 887. 888.
Crucis usus religiosus, vel in cultu publico vel extra cultum narratur. 888. 889, 890.
Crux quacumque notione acceptâ nec civili honore, nec religioso Cultu adoranda, ne crux quidem in quâ Christus pependit. Rationes veritatem probantes, una objectiones refutatæ adferuntur, 894. 895. 896. 897. *Neque Crucis imago adoranda* 898. *vel etiam Character crucis colendus.* 899.
Crucis usus in sacris, 900. 901. *an cruces in turribus templorum sint ponendæ?* 901. *ad* 914. *Problemata historica de cruce.* 919. 925.
Cultus politicus superstitiosus. 289.
Curiositas. 70. & 683.

An Constantinus usum crucis religiosum instituerit? 919.

D.

Dagobertus Sanctus qualis? 513.
Decalogus quomodo explicandus? 33.
Deistæ in Galliâ. 610.
Depositiones seu sponsiones. 1115. &c.
Desputatio antiquis usitata. 309. *vide* Exsufflatio.
Dei cognitio, vide Cognitio.
Deus an autor peccati? 697.
Diaboli opera uti illicitum. 577. *ejus potentia in homines sub N. T. quanta?* 618. *quomodo decipiat homines?* 699, 700.
Dies dominicus vide Sabbathum.
Diploma Archiepiscopi Colonienſis. 960, 961, 962.
Disquisitio judiciaria ex cruentatione cadaverum. 1209. 1214.
Disquisitiones in utramque partem, vide quæstiones.
Disquisitiones sunt necessariæ ad veritatem quærendam. 846. 848. &c. 853. &c.
Divorum *nomen an Sanctis tribuendum?* 286. & 534.
Docta ignorantia, vide Ignorantia.
Dominica lætare, vulgo, De dagh van de Roos *quæ sit, & cur ita vocetur?* 1292.
Dormientes Septem. 506. 507.
Δοξοπανσοφία *quid?* 684.
Dubitatio quid non sit? 825. & 845, 846. 848, &c.
Dubitatio fidei non licita. 826. *Dubitatio conscientiæ.* 828. *Theologiæ.* 830. *dubitatio non est medium ad Theologiam Christianam.* 831, *quousque licita Theologis.* 834. & 852. &c. *Nec est medium ad Theol. naturalem.* 841. *Sed tantum terminus à quo & defectus,* 843. &c.
Dubitatio de certissimis non est necessaria ad disciplinas. 847. & 859, &c. *Quomodo illa in S. Script. vocetur?* 858. *improbatur illa in S. Scriptura* 859. & 868. *non approbatur ab* Augustino, Beza, Perkinso &c. 861, &c.
Dubitationis patronisibi non constant. 850. &c. 860. *extendunt eam etiam ad Theologica.* 858. *ad* 869, *quæ certa sunt Theologicè an in dubium vocari possint Philosophicè?* 863. &c.
Dubius in fide an hæreticus? 745. & 746.

E.

Ecclesiæ antiquæ status 470. 471.
Ensalmadores *in Hispaniâ qui?* 582.
Ἐποχὴ *in Theologia quandoque licita,* 834. &c.
Ἐφίσια γράμματα. 606.
Episcopi Angliæ quales nuper fuerint? 732.
Eretrici quales? 842.
Error quid & quotuplex? 693, 703. &c. *in quibus sit.* 695. *ejusdem causæ.* 697, 698, *remedia,* 703. *An homo ab omni errore possit in hâc vitâ immunis esse?* 714.
Error popularis. 712. *Causæ ejus,* 713. *eorum catalogus.* 714, &c.
Euangelium Johannis ad superstitionem adhibitum. 114, 115. *Et an scriptio principii Euangelii Johannis inter Sacramentalia Papistica numerari debeath?* 1098.
Excæcatio an peccatum? 652.
Exsufflatio. 154, 155. *vide* Desputatio.
Exorcistæ magos imitantur. 603 606.
Exorcismus verus, & vocis explicatio, 1135. 1136, *potestas.* 1137. *propria & adjuncta.* 1138, &c. *fines.* 1141. *Effectus* 1142. &c. *Actus ipse* 1144, 1145 &c.
Exorcismus Ethinico Magicus? 1147. *Judaicus* 1148. *Ars exorcistica Angeli in libro Tobiæ.* ibidem.
Exorcismus superstitiosus. 1150. *Rerum inanimatarum ejurationes.* 1150. 1151.

1151. *earumque ex communicationes.* 1152. 1153. *principia.* 1153. &c. *potestas ejectiva.* 1154. 1155. *ars exorcistica papalis.* 1156. 1157. 1158. *forma exorcismi* 1160. *consequentia* 1162, 1164. *refutatur.* 1165. 1168. *Objectiones.* 1169 1172.

Exorcismus infantum baptizandorum, quid sit? 1173. *Ejus antiquitas.* 1174. *Cypriani verba expenduntur* 1175. 1176, 1177.

Hic Exorcismus apud Græcos Orientales non est usitatus. 1178.

Exorcismus Lutheranorum. 1179. 1180.

Exorcismi justæ abolitionis rationes dantur. 1181. 1182. *rationes oppositæ solvuntur* 1184. 1187; & *aliquot problemata.* 1188 - 1193.

F.

Falsificatio scriptorum quot modis fiat. 705.

Feriæ Civiles, 1283.

Festa idololatrica non servanda. 264.

Festa Pontificia quomodo aliquamdiu tolerari possint? 304. 305.

Festum quid sit? 1229, 1230. &c.

Festorum opposita. 1280.

Festivitas Kal. Januarij, 1281. *Natalitia,* 1282.

Festa papistarum. 1285. *eorumque multitudo* 1287. *variæ divisiones,* 1288. *ad* 1292.

An sint festa in N. T. 1294. *Status controversiæ.* 1295. *Veritas probatur* 1298. *ad* 1305. *Objectiones adversariorum* 1306 - 1313. *Festa Ecclesiæ orientalis.* 1317. & *occidentalis, Anglicæ.* 1318. 1319. *Germanicæ* 1320 - 1323. *Helveticæ,* 1324. *Hungaricæ, Bohemicæ, Belgicæ,* 1325. *Variæ quæstiones.* 1326, &c. *Objectiones & exceptiones à festorum Zelotis excogitatæ considerantur.* 1328, 1340.

Ficus multiplices, 702.

Fides quotuplex? 772. & 825. *non debet esse incerta & dubitans.* 826.

Fides humana. 694.

Figuræ efficacia & inefficacia. 147.

Flamines vide Sacerdotes.

Fluvius Sabbaticus. 1273.

Fœminæ causæ hæresium. 729. *aliquando constantes in religione.* 776.

Forum Ecclesiasticum à politico distinguendum. 625. 627.

Franciscus (Sanctus) 514.

Franciscus Spira qualis? 778.

Francisci Assisii desipiens devotio. 541.

Fratres quomodo se invicem Christiani in antiquâ Ecclesiâ vocabant? 383. &c.

Fraternitas Mariana an licita? 278. &c. 319. &c. 358. &c.

Funera, 289, 302, 303.

Funera deducere, Comitari ubi Cruces præferuntur, an tutum sit? 916.

G.

Galliæ monarchia & insignia. 111, 112.

Gaufredus Monometensis. 498.

Genealogiæ incertæ. 675.

Genebrardi dictatum in commentar: ad Psal. 78. 47. 917.

Genius quid significet? 609.

Genuflexiones variæ. 159, 160. *ad nomen Jesu,* ibidem & seq. *Ad orientem* 131. & 267, *ad* 277.

Georgius (Sanctus) 504, 505.

Globuli precatorii. 1023, 1024. &c.

Goclenius fil. notatus. 589.

Goëtia quid? 543.

Gregorius 7 Papa an magus? 615.

Gulielmi Gardineri factum, 310.

H.

Hæresis quid? 722. &c. *ejus causæ.* 725. &c. *proprietates.* 733. &c. *Quæ pertinacia & scientia ad eam requirantur?* 737. 747. 748. *an debeat esse contra conscientiam?* 760. *an possit esse per consequentiam?* 761. *media*

dia & remedia contra hæreſes. 792. &c.
Hæreſis Speculativa peccatum eſt. 646. &c. 744. 761. 762.
Hæretici an regeniti? 758. *an Chriſtiani?* 759. *eorum pœnæ.* 795. &c. *tam illegitimæ.* 797. &c. *quam legitimæ.* 800. &c. *an occidendi hæretici?* 804. &c.
Helper (*Sanctus*) 519.
Heterodoxia quæ & quotuplex? 706.
Hippolitus (Sanctus) 506.
Hiſtoriæ antiquitatum fabuloſæ 674.
Hiſtoricorum antiquorum fides. 471. 492. 502. *Ut & Papiſtarum.* 615.
Horas canonicas canere an licitum? 285. 301. *vide etiam,* 1070. 1071. 1072. &c. *quare canonicæ dicantur?* 1056. *Objectum* 1060. *Adjuncta.* 1061-1062. &c. *Comparata,* 1064. 1065. &c.
Horæ canonicæ B: Mariæ. 1068.
Huguonots, *unde dicti Reformati?* 610.

I.

Iconoclaſtæ *Anni* 1566. 310. &c.
Idololatria quid & quotuplex? 234. 235. & 238. &c. *quatenus permittenda?* 294. &c.
Idololatria civilis quænam? 289. &c.
Idololatria indirecta eſt idololatria. 242. &c. *quomodo illa cognoſcatur?* 251. 252.
Idololatrico cultui adeſſe quatenus licitum? 277. 296. &c.
Idolothyton quid & quotuplex? 236. 237. &c. 255. *qualis illius uſus ſit licitus?* 238. & 253. 254. *aut illicitus?* 255. 291. 434. *quatenus illa conficere & vendere liceat?* 305. 306.
Jejunium quadrageſimale Papiſtarum rejicitur. 1383-1389.
Jeſus *nomen an adorandum?* 157. &c. *quid ſignificet?* 164. &c. 198 &c.
Jeſuitæ peſſimi caſuiſtæ 22. 23. 49. 50. 57. 58. & 77. *illorum malæ artes.* 686. 687.
Ignorantia quid & quotuplex? 631. 634. &c. *an mala ſit?* 642. &c. *quæ peccatum?* 645. &c. *quæ non?* 648. & 654. &c.
Ignorantia docta quænam? 668. &c. *quotuplex?* 672. &c. *media ad eam* 680. *oppoſita* 682. &c. *eſt licita.* 689.
Ignoti nulla cupido *quomodo verum?* 871.
Illuſiones quotuplices. 693. 699.
Imaginum adoratio. 870. *Status controverſiæ & quæſtionum diſtinctio:* 870. 871. *Laicorum & clericorum prævaricatio in hac materiâ.* 872. &c. *quomodo convincendi?* 875 &c.
Imagines trinitatis, Chriſti, crucis adorantur cultu latriæ in papatu, 877.
Imaginum idolorum gentilium uſus & abuſus. 315. 316. *An poſſint excitare devotionem.* 177.
Inadvertentia 665.
Iniectiones diaboli. 699. *an blaſphemiæ?* 790.
Inquiſitionis hiſpanicæ origo. 775. *quæ non ſit inquiſitio Hiſpanica.* 813.
Inſignia Idolatrica. 289.
Inſolubilia vide ἄλυτα.
Invidia hæreſium cauſa. 726.
Jobus luis venereæ patronus. 435.
Johannis Nicomedienſis factum. 509.
Joh. Indagine qualis? 617.
Jubileum 1354. 1375. *Argumentis refutatur* 1376. 1378. *Objectiones diluuntur.* 1379.
Jubileum Jeſuiticum. 1381. 1382.
Julianus Apoſtata qualis? 778.
Juramentum ſuper libro Euangeliorum 156.
Juramentum religionis quid. 1101. *quotuplex?* 1101. 1105.
Juramentum confeſſionis an ſit licitum? 1105. *veritas probatur.* 1106 *Objectionibus ſatisfit.* 1107. 1108. *quæſtiones minus principales tractantur.* 1109. 1113. *de Juramento conteſtationis quæritur an miniſter ſponte in aliquo caſu vivâ voce, aut ſcripto veritatem*

idololatriâ cap. 3. § 81.) tali oratione compellatur effigies Christi sudario Veronicæ impressa: *Nos ab omni maculâ purga vitiorum, atque nos consortes junge beatorum, Nos deduc ad propria, O felix figura, ad videndum faciem quæ est Christi pura.* Ubi figuræ seu imago faciei, distincta à personâ & facie personali Christi religiosè invocatur, & quidem cultu latriæ: quia illi tribuitur, & per fidem, fiduciam ac spem divinam abeâ exspectatur, quod Christus solus & merito & efficacia, confert ac conferre potest. Quomodo & in cruce spes ponitur, & ea *unica spes* appellatur, in *publicis ecclesiæ hymnis* modo cit. Adeo ut hic teneantur tanquam ἀνθρωποπάθειαι, sententiam ferente *Concil. Tridentino sess.* 25. *cap. de invoc. sanct. & venerat. Imag.* ubi decernit, venerandas imagines, sed ita, ut *nec ab iis aliquid petendum sit*, nec *fiducia in iis figenda.* Vide porro de statu & cultu imaginum Christi in sindonibus Taurinensi, & Vesontina, in sudario Edessено & Veronicæ, in variis imaginibus ἀχειροποιήτοις. i. non manu factis *Chiffletium in crisi historicâ de linteis sepulcralibus Christi cap.* 28--36. Quod caput & totum librum concludit oratione ad imaginem Christi in sudario Vesontino, quâ petit cum æternâ salute temporales benedictiones.

Pag. 881. Post 8. Exceptionis solutionem, adde, IX. *except.* Nihil „ absurditatis continet precandi modus, *O crux ave spes unica* &c. *auge* „ *pis justitiam, reisque dona veniam.* Et *quod Germani* (Papistæ scil.) *longè* „ *antequam Lutheri aut Calvini abavus nasceretur* &c. *cantabant, hodieque* „ *cantant:* O du heiligs Creutze / behut uns Christen leute &c. Est enim locu„ tio tropica, perque metonymiam ad ipsum Christum refertur. Hæc ex *Gretsero tom.* 3. *de cruce lib.* 3. *cap.* 3. *Resp.* Effugium hoc refellitur, & Jesuitæ præ varicatio ac mala conscientia detegitur, ex inspectis modo hymnis, & preculis, in quibus exsertè distinguitur inter Christum qui in cruce pro nobis passus est & in cruce pependit, & inter crucem in quâ pependit, crucisque illius effigiem. Sicuti & *omnes libelli ipsorum devoti ac practici*, ut & *scriptores polemici* de cruce & de imaginibus distinguunt inter crucem aut imaginem non tantum materialiter, sed & formaliter in ratione imaginis acceptam, & inter crucifixum aut prototypon cruce & imagine designatum aut repræsentatum. Quin ipsi semper distinctè formant statum quæstionis, an crux aut imago Christi religiosè sit adoranda: non vero an Christus ipse, seu æternus filius Dei idemque ὁμοούσιος cum patre Deus, sive propriâ sive tropicâ voce significatus, sit adorandus. Græcorum idololatricæ preculæ, (*Crux salva, libera nos, miserere nostri*) quas *Gretserus ibidem* adducit, & pari modo defendit, manifestè distinguunt inter Christum & crucem: uti ex collatis ipsorum liturgicis cuivis constare poterit. Speciminis causâ ostendo in ipsorum Παρακλητικῇ fol. *eau.*

(edit.

(edit. Venetæ in fol. anno 1610. apud Anton. Pinellum), ὁ σταυρὸς σου χ ἐπὶ τῷ ξύλῳ ἐφάνη &c. ὅτι (σταύρου scil.) προσκυνοῦντες δοξάζομέν σε σωτῆρ &c. *crucem adorantes glorificamus te salvator.* Non tantum in cruce glorificant Deum (quomodo fideles in Paulo glorificabant Deum, *Galat.* 1. *vers. ult.* qui tamen ipsum Paulum religiosè non adorabant, idque ad honorem Dei) sed ipsam crucem adorant, & hoc facientes glorificant Christum. Hinc elucet, quâ pietate & quo judicio per tropum seu metonymiam, defendat *ibid.* precationes à *Daneo* & *Hospiniano* (addimus nos à *Sadeele c. Burdegalenses* supra in *disp. de sanctis chimericis*, cit.) Pontificiis objectas, *Sancte sudari ora pro nobis*, Et, *sudarium vel mappa Christi liberet nos à peste.*

Pag. 883. Ubi noto ab Hospiniano loc. cit. adductos aliquot testes veritatis contra adorationem imaginum. Adde, præter testimonia antiquorum patrum à *Dalleo* collecta, testes veritatis apud *Illyricum in catalogo*, & *Thomam Iamesium in Introductione ad theologiam pag.* 73. ubi ex quibusdam libris ineditis nonnulla exhibentur. Imprimis hic valere debent *decreta Concilii Francofurtensis*, & *Parisiensis contra imagines*, Et *decreta imperialia contra eadem* seorsim à *Goldasto* edita; nec non *liber Caroli M. contra easdem*, & *synodum Nicenam* 2. Hunc autem librum esse *γνήσιον*, à Carolo aut nomine Caroli editum, satis superque editor ejus anno 1549. *præfatione suâ* demonstravit. Cum quo conferri poterunt *Cassander in epistolii*, *epist.* 19. *pag.* 1103. & ex Antagonistis Papatus supra indicatis, *Dallæus*; qui unus quod ad hanc, omnemque controversiam de antiquitate, successione & catholicismo abunde sufficerit.

Pag. 889. Ubi de usu crucis in regimine hierarchico, Adde, Editus est liber in 4. Paris. 1621. hoc titulo: *Andreæ Sausaii de sacro ritu præferendi crucem majoribus prælatis ecclesiæ.* Apud *August. Barbosa in collectan. bullarii* &c. exstant variæ decisiones SS. congr. Rit. de eo, qui crucem episcopo urbem aliquam ingredienti deosculandam præbere debet. De novis insignibus & crucibus in processione deferendis aut non deferendis, & per quos, de crucibus in funere quot, qualibus, &c.

Pag. 891. Ubi de abusu crucis apud Orientales, Adde, à *Nicephoro Callisto eccles. histor. lib.* 18. *cap.* 54. recenseri varias sectas Jacobitarum, inter quas una dicta *Carinzariorum* seu *Staurolatrarum*, quod crucem tantum adorare & colere dicantur. *Ibid. cap.* 53. refert ab aliâ quâ sectâ Jacobitarum, tres cruces connecti, quas trinitatem cognominent. Imagines etiam patris & spiritus s. effigiari: *quod*, inquit, *perquam absurdum est.* Hoc tamen non obstante à *Bellarmino*, *loc. cit. Possevino de atheismis hæreticorum c.* 16. imagines trinitatis defenduntur: quidquid *Monlucius* episcopus Valentinus cum associatis theologis in collatione aliquâ cum Beza & adjunctis

mam conditam in Latium colonias duxiſſe teſtatur, *Tacito* dictos Theutones & Theuſtios (*Theutſch*) fuiſſe Germanos.

Pag. 1208. Ubi adduco libellum Plutarchi de ſerâ numinis vindictâ, adde *hiſt. Camerarii centur.* 1. *cap.* 98 & 99. Et *Speculâ tragica principum, procerum* &c. Latinâ & vernaculis linguis conſcripta.

Pag. 1232. Ubi de hæreticis ſabbathariis. Ab illis diſtincti ſunt Sabbathiani, à Sabbathio preſbytero ita dicti; qui decretum ſynodi Aëtianorum anno 368. collectæ in vico Pura, de paſchate cum Judæis celebrando urſit & multis perſuaſit, inde dictis Sabbathianis. Videndi de hoc *Sozomenus lib.* 7. *cap.* 18. & *Libellus Synodicus à Ioh. Pappo* gr. lat. editus *num.* 68.

Pag. 1233. Ubi de ineptiis ſuperſtitionis Judaicæ in obſervando ſabbatho. Adde, confer intra *pag.* 1251.

Ibid. Adde citato *Druſio, eundem lib.* 2. *de ſectis Iudæorum*, & *Ludovicum Capellum in Matth.* 12. & 24.

Pag. 1236. Ubi cito autores de totius dici ſanctificatione adde *Ioh. Spmæum in tract. de ægrotis conſolandis*, ubi docens quomodo ex lege peccata ægrotis ante oculos ponenda, inter alia vult eos recordari ad 4. præc. „*Diebus ſacris & dicatis ſanctificando nomini Dei, non penitus rebus ſupernis & „ſpiritualibus meditandis & exercendis fuiſſe addictum.* Paulo poſt p. 755. „*Non docuiſſe nec inſtituiſſe uxorem, liberos, ſervos & ancillas, ſicuti tenebatur, „non convocaſſe mane & veſperi ad communes preces, non exhortatum eſſe ad le„gendum ac meditandum verbum Dei, ad canendos Pſalmos & hymnos in illius „laudem, ad conferendum inter ſe & colloquendum de rebus ſacris & ad ipſorum „ædificationem pertinentibus.* Diebus Dominicis, à ſacris cœtibus reverſum, „quod ſupererat lucis non impendiſſe in viſendis captivis, conſolandis æ„grotantibus, quærendis & ſuſtentandis pauperibus.

Pag. 1239. *lin.* 5. *à fine.* Ubi finio catalogum autorum pro moralitate ſabbathi, adde, *Nicol. Arnoldum in refutatione catecheſ. Socino-Racoviana.* Et *VVendelinum in theologiâ ſuâ ad* 4. *præc*, qui hanc ſententiam ſuam contra Lutheranos ex profeſſo defendit. *Exercit.* 138. Denique *theologos Anglos* qui epiſcopale regimen & ceremonias non ita probabant. Ut & *Scotos* ejuſdem, hâc in parte, cum Anglis ſententiæ. Aliquos etiam epiſcopali regimini & ceremoniis Anglicanis faventes. Qualis *Ludovicus Baylly* epiſcopus Bangorienſis, in *praxi pietatis*; & *Richardus Cracanthorp* ſacellanus regius *in defenſ. eccleſiæ Anglicanæ contra Marcum Anton. de dominis cap.* 68. ubi dicit in quarto præcepto eſſe diſtinguendam ſubſtantiam & circumſtantiam: quarum *illa* ſit juris naturalis, perpetui, & immutabilis de publico Dei cultu & religionis exercitio, deque die aliquo ad divinum & publicum cultum conſecrando: *iſta* ſit juris poſitivi, tem-

potarii, & mutabilis, de determinatione illius diei, quo Deus publicè colendus sit. *Hoc vero* (inquit) *non ab hominis ullius, non à populi, non ab ecclesiæ quidem arbitrio, sed à Dei ipsius voluntate pendet, semperque pependit. Ille & ante legem datam, & sub lege, & post legem tempore euangelii diem illum, quo publicè coli vult, voluitque, determinavit.* Et paulo post, *Ille diem illum septimum sub euangelio abrogavit.* &c. *quod clarè indicat apostolus*, Nemo vos judicet &c. Coloss. 2. 16. &c. *Et quia decalogi Lex diem unum è septem, publico Dei cultui consecrandum docet, Deus ipse per apostolos loco diei septimi & sabbathi Judaici primum hebdomadæ diem in memoriam resurrectionis suo cultui determinavit.* Quod *ibidem* probat ex *Joh.* 20. 19. *Apoc.* 1. 10. 1. *Corinth.* 16. 1. 2. adducto insuper consensu *Justini Martyris & catechismi concil. Trid. in explic.* 4. *præc.*

Pag. 1251. Ubi de Judæo die sabbathi ex cloacâ extrahi nolente. *Villetus in commentar. ad Levitic.* 23. *qu.* 6. *pag.* 569. sic refert historiam ex *Ranulpho lib.* 7. *histor. cap.* 37. Tewkesbury in comitatu Gloucestriensi in Angliâ Judæus die sabbathi in foveam (vel foricam) cum cecidisset, nec inde extrahi vellet, comes Gloucestriensis inde eum extrahi vetuit: ita ut partim frigore partim fœtore illic miserè periret. *Cornelium à Lapide in Deuter.* 5. *vers.* 14. eandem historiam sic refert ex *annalibus Angliæ*, (quos & cujus autoris, non indicat), Judæum illum dictum Salomonem coactum fuisse die dominico ibidem remanere: mortis vero non meminit. Sed introducit ex annalibus Judæum ita loquentem: *Sabbatha sancta colo, de stercore surgere nolo.* Et judicem ita respondentem: *Sabbatha nostra quidem, Salomon, celebrabis ibidem.*

Ibid. Historiam de Judæo Magdeburgii in cloacam lapso præter *Hospinianum* & *Munsterum* à me cit. habet *Manlius in collectan. locor. commun. ad* 3. *præceptum*; ubi & hypocriseos ac ineptiæ Judaico-sabbathicæ exemplum refert, de Judæo fœneratore, cui religio erat mutuo petentibus die sabbathi numerare pecunias; sed dabat illis clavem mensæ, jubebatque numerare, quantum vellent: ipse interea astans aspiciebat, ne fraudem aut dolum committerent. Confer supra *pag.* 1233.

Pag. 1278. Ubi de sabbatho Ἡλιοπαστῷ indico Scaligerum lib. 6. de emendat. *adde*, eundem *in appendice pag.* 54.

Pag. 1330. Ubi nego dicta quædam festa esse antiqua, & ablego lectorem ad Hospinianum pag. 31. adde, Conferatur *Zanchius in explic.* 4. *præc.* & *Altare Damascenum pag.* 650. 660.

Pag. 1376. Ubi indico scriptores Pontificios de Jubileo, Adde ex antagonistis Papatus *Hospinianum lib. de templis cap.* 30. 31. 32. 33. *Rivetum in Jesuitâ vapulante cap.* 22. *Matt. Sutlivium de Jubileo & indulgentiis, Ægidium Hunnium de iisdem.* Sed qui duo postremi principaliter agunt de indulgentiis.

INDEX

INDEX RERUM

MAXIME OBSERVANDARVM

In Tertiâ Parte Disputationum Theologicarum.

A.

Abstinentia superstitiosa, 98 99.
Adami primum peccatum quodnam? 695.
Adiaphororum prætextus. 246.
Adiaphora quomodo toleranda? 1332.
Admiratio. 682.
Adoratio imaginum vide Imagines.
Adorationis ritus apud diversas nationes & religiones. 269. &c
Adorationis distinctio in absolutam & respectivam est absurda. 879. &c.
Adulatio hæresium causa. 732.
Adulteratio monetæ, Scripturæ &c. vide Falsificatio.
Ἄγνωστα sunt in omnibus disciplinis. 674. &c
Agrippa (Corn.) qualis? 616.
Agni Dei abusus, & unde ejus ortus? 935. 936.
Agni consecratio, & ejus requisita. 937.
Agni significatio, Devotio, Impetratio, & operatio. 938. 939. 940.
Agni abusus refutatur. 941. 942. *Et exceptiones diluuntur.* 943. 944. 945.
Aimondi quatuor filij (sancti). 508. 719.
Ἀλογοποιησις. 40, 51. 52, *an Theologi tales sint?* 742.
Altare an adorandum, aut versus illud? 202. ad 216.
Amor erga Deum quis? ejus causæ, media, proprietates, effecta, &c. 80. &c.
Amuleta. 576, *eaque contra pestem.* 606.
Anathemata. 1083.
Annuli Sacri. 109. 110. *magici* 553.
Annus climactericus an alicujus efficaciæ? 147. 148.
Antiquitas historica plane dubia & ignota. 674.
Antitrinitarii quotuplices, 810. *Sunt illi in Belgio.* 811. 812. *Vide* Sociniani.
Apostasia quid & quotuplex? 768. &c. *remedia.* 784.
Apostatarum exempla, 775. &c. 779. &c.
Apotheosis quid? 388, & 400.
Apparitiones spirituum. 699, 700.
Arbor Jovis. 259.
Argumentorum historicorum sedes quænam. 476. 477.
Ars memoriæ. 560.
Ars Passavensis. 561.
Asiarchæ quales. 312. 376. 377.
Assertiones vide Propositiones.
Astrologia judiciaria. 258.
Atheismi variorum. 785.
Audæ Episcopi Persici factum. 309. 458.
Αὐτὸς ἔφα vide Pythagoras.

B.

Bacchanalia 1389.
Baptismus hæreticorum an irritus? 759.
Baptistæ Pharisæi. 100.
Barbarus quis? 634. *Barbaries clericorum.* 667.
Beatificatio quid, & quomodo distinguatur à Canonizatione? 392. 526.
Benedictionis vox. 1077. 1078. *Benedictionis natura explicatur.* 1079. 1080. &c.

&c. *Pseudo Benedictiones papisticæ.* 1085 1086. &c, *refutantur.* 1088. 1089. &c,
Bernulphus Episc. Ultraject. 514.
Bertius (Pet.) qualis? 780.
Beza de Anglicana Ecclesiâ 916.
Blasphemia quid & quotuplex? 786. &c. *Semper peccatum mortale esse negant Pontificii.* 789.
Bona Ecclesiastica Ultrajectina. 453, 454.
Boutermannekens. 118.
Buscoducensium Sancti tutelares, 423.

C.

Calvinus defensus. 532.
Calumniæ contra pios. 51. &c. 40. 41. & 732. &c.
Canonici Ultrajectini quales? 453.
Canonicatio quid, quotuplex? 387. &c, *est illicita.* 398. &c.
Canonum Ecclesiasticorum hypotheses tres. 1341. 1345.
Capillos alere illicitum. 42. 43. 54. 57.
Carmina magica. 551.
Casus conscientiæ quid sint? 28. *quid ad eorum determinationem requiratur?* 29. & 31, &c.
Casuistæ laxi. 38. 49. 50. 53. 58. & 68. & 727.
Catharina (Sancta) 503.
Censura Eccl. circa quales hæreticos exerceatur? 744. & 762.
Charismata quid sint? 1137.
Choreæ. 46, 47.
Christophorus 504. 519.
Christus quomodo unctus sit? 171. 172. *quatenus sit servator?* 178. & *quomodo adorandus?* ibid.
Christus duplici respectu dicitur agnus Dei. 934. 935.
Chronologia etiam Sacra, exacta non habetur. 675.
Citatio ad tribunal Dei. 1205. 1206. 1207.
Clericorum barbaries. 667.
Cœnæ ritus idololatrici, an permitti possint? 3021
Cognitio Dei quot modis superet cognitionem creaturarum? 691.
Collectæ. 1060.
Comœdiæ 46. 47. *gentilium.* 288. 307.
Computus Ecclesiasticus vide kalend.
Confraternitas Mariana. 319. &c. *vide* Fraternitas.
Conscientia naturalis an extingui possit? 662.
Conscientia dubia quæ? 817. *quotuplex* 818, 819.
Conscientiæ casus vide Casus.
Consilium Theologicum quid & quotuplex? 29. & 30. *quid ad determinationem requiratur?* 31. &c.
Consilium pœnitentiale. 986. 987.
Conspuitio Idololatrarum. 154.
Corpus quomodo alicui fiat invisibile? 583, 584. *vide* Illusio.
Crucis vox, lignum, imago quotupliciter sumatur. 885.
Crucis privilegia, & effecta. 886.
Crucis abusus in S. Cœna, 266, 267.
Crucis Imagines in Papatu adorantur cultu latriæ. 877.
Crucis adorationis fundamentum. 887.
Crucis cultus, seu religio quotuplex? 887. 888.
Crucis usus religiosus, vel in cultu publico vel extra cultum narratur. 888. 889, 890.
Crux quacumque notione acceptâ nec civili honore, nec religioso Cultu adoranda, ne crux quidem in quâ Christus pependit. Rationes veritatem probantes, una objectiones refutatæ adferuntur. 894. 895. 896. 897. *Neque Crucis imago adoranda* 898. *vel etiam Character crucis colendus.* 899.
Crucis usus in sacris, 900. 901. *an cruces in turribus templorum sint ponendæ?* 901. ad 914. *Problemata historica de cruce.* 919. 925.
Cultus politicus superstitiosus. 289.
Curiositas. 70. & 683.

An Constantinus usum crucis religiosum instituerit? 919.

D.

Dagobertus Sanctus qualis? 513.
Decalogus quomodo explicandus? 33.
Deistæ in Galliâ 610.
Depositiones seu sponsiones. 1215. &c.
Desputatio antiquis usitata. 309. *vide* Exsufflatio.
Dei cognitio, vide Cognitio.
Deus an autor peccati? 697.
Diaboli opera uti illicitum. 577. *ejus potentia in homines sub N. T. quanta?* 618. *quomodo decipiat homines?* 699, 700.
Dies dominicus vide Sabbathum.
Diploma Archiepiscopi Coloniensis. 960, 961, 962.
Disquisitio judiciaria ex cruentatione cadaverum. 1209. 1214.
Disquisitiones in utramque partem, vide quæstiones.
Disquisitiones sunt necessariæ ad veritatem quærendam. 846. 848. &c. 853. &c.
Divorum *nomen an Sanctis tribuendum?* 286. & 534.
Docta ignorantia, vide Ignorantia.
Dominica lætare, vulgo, De dagh van de Roos? *quæ sit, & cur ita vocetur?* 1292.
Dormientes Septem. 506. 507.
Δοξοπανσοφία *quid?* 684.
Dubitatio quid non sit? 825. & 845. 846. 848, &c.
Dubitatio fidei non licita. 826. *Dubitatio conscientiæ.* 828. *Theologiæ.* 830. *dubitatio non est medium ad Theologiam Christianam.* 831, *quousque licita Theologis.* 834. & 852. &c. *Nec est medium ad Theol. naturalem.* 841. *Sed tantum terminus à quo & defectus,* 843. &c.
Dubitatio de certissimis non est necessaria ad disciplinas. 847. & 859, &c. *Quomodo illa in S. Script. vocetur?* 858. *improbatur illa in S. Scriptura* 859. & 868. *non approbatur ab* Augustino, Beza, Perkinso &c. 861, &c.
Dubitationis patroni sibi non constant. 850. &c. 860. *extendunt eam etiam ad Theologica.* 858. *ad* 869. *quæ certa sunt Theologicè an in dubium vocari possint Philosophicè?* 863. &c.
Dubius in fide an hæreticus? 745. & 746.

E.

Ecclesiæ antiquæ status 470. 471.
Ensalmadores *in Hispaniâ qui?* 582.
Επογὴ *in Theologia quandoque licita,* 834. &c.
Εφίσια γράμματα. 606.
Episcopi Angliæ quales nuper fuerint? 732.
Eretrici quales? 842.
Error quid & quotuplex? 693, 703. &c. *in quibus sit.* 695. *ejusdem causæ.* 697, 698, *remedia,* 703. *An homo ab omni errore possit in hâc vitâ immunis esse?* 714.
Error popularis. 712. *Causæ ejus,* 713. *eorum catalogus.* 714, &c.
Euangelium Johannis ad superstitionem adhibitum. 114, 115. *Et an scriptio principii Euangelii Johannis inter Sacramentalia Papistica numerari debeath?* 1098.
Excæcatio an peccatum? 652.
Exsufflatio. 154, 155. *vide* Desputatio.
Exorcistæ magos imitantur. 603 606.
Exorcismus verus, & vocis explicatio, 1135, 1136, *potestas.* 1137. *propria & adjuncta.* 1138, &c. *fines.* 1141. *Effectus* 1142. &c. *Actus ipse* 1144, 1145 &c.
Exorcismus Ethinico Magicus? 1147. *Judaicus* 1148. *Ars exorcistica Angeli in libro Tobiæ.* ibidem.
Exorcismus superstitiosus. 1150. *Rerum inanimatarum ejurationes.* 1150. 1151.

1151. *earumque ex communicationes.* 1152. 1153. *principia.* 1153. &c. *potestas ejectiva.* 1154. 1155. *ars exorcistica papalis.* 1156. 1157. 1158. *forma exorcismi* 1160. *consequentia* 1162. 1164. *refutatur.* 1165. 1168. *Objectiones.* 1169 1172.

Exorcismus infantum baptizandorum, quid sit? 1173. *Ejus antiquitas.* 1174. *Cypriani verba expenduntur* 1175. 1176. 1177.

Hic Exorcismus apud Græcos Orientales non est usitatus. 1178.

Exorcismus Lutheranorum. 1179. 1180.

Exorcismi justæ abolitionis rationes dantur. 1181. 1182. *rationes oppositæ solvuntur* 1184. 1187. & *aliquot problemata.* 1188 - 1193.

F.

Falsificatio scriptorum quot modis fiat. 705.

Feriæ Civiles, 1283.

Festa idololatrica non servanda. 264.

Festa Pontificia quomodo aliquamdiu tolerari possint? 304. 305.

Festum quid sit? 1229. 1230. &c.

Festorum opposita. 1280.

Festivitas Kal. Januarij, 1281. *Natalitia,* 1282.

Festa papistarum. 1285. *eorumque multitudo* 1287. *variæ divisiones,* 1288. *ad* 1292.

An sint festa in N. T. 1294. *Status controversiæ.* 1295. *Veritas probatur* 1298. *ad* 1305. *Objectiones adversariorum* 1306 - 1313. *Festa Ecclesiæ orientalis.* 1317. & *occidentalis, Anglicæ.* 1318. 1319. *Germanicæ* 1320. 1323. *Helveticæ,* 1324. *Hungaricæ, Bohemicæ, Belgicæ,* 1325. *Variæ quæstiones.* 1326. &c. *Objectiones & exceptiones à festorum Zelotis excogitatæ considerantur.* 1328. 1340.

Ficus multiplices, 702.

Fides quotuplex? 771. & 825. *non debet esse incerta & dubitans.* 826.

Fides humana. 694.

Figuræ efficacia & inefficacia. 147.

Flamines vide Sacerdotes.

Fluvius Sabbaticus. 1273.

Fœminæ causæ hæresium. 729. *aliquando constantes in religione.* 776.

Forum Ecclesiasticum à politico distinguendum. 625. 627.

Franciscus (Sanctus) 514.

Franciscus Spira qualis? 778.

Francisci Assisii desipiens devotio. 941.

Fratres quomodo se invicem Christiani in antiquâ Ecclesiâ vocabant? 383. &c.

Fraternitas Mariana an licita? 278. &c. 319. &c. 358. &c.

Funera, 289. 302. 303.

Funera deducere, Comitari ubi Cruces præferuntur, an tutum sit? 916.

G.

Galliæ monarchia & insignia. 111. 112.

Gaufredus Monometensis. 498.

Genealogiæ incertæ. 675.

Genebrardi dictatum in commentar: ad Psal. 78. 47. 927.

Genius quid significet? 609.

Genuflexiones variæ. 159. 160. *ad nomen Jesu,* ibidem & seq. *Ad orientem* 131. & 267. *ad* 277.

Georgius (Sanctus) 504. 505.

Globuli precatorii. 1023. 1024. &c.

Goclenius fil. notatus. 589.

Goëtia quid? 543.

Gregorius 7 Papa an magus? 615.

Gulielmi Gardineri factum, 310.

H.

Hæresis quid? 722. &c. *ejus causæ.* 725. &c. *proprietates.* 733. &c. *Quæ pertinacia & scientia ad eam requirantur?* 737. 747. 748. *an debeat esse contra conscientiam?* 760. *an possit esse per consequentiam?* 761. *media*

dia & remedia contra hæreſes. 792. &c.
Hæreſis Speculativa peccatum eſt. 646. &c. 744. 761. 762.
Hæretici an regeniti? 758. *an Chriſtiani?* 759. *eorum pœnæ.* 795. &c. *tam illegitimæ.* 797. &c. *quam legitimæ.* 800. &c. *an occidendi hæretici?* 804. &c.
Helper (*Sanctus*) 519.
Heterodoxia quæ & quotuplex? 706.
Hippolitus (Sanctus) 506.
Hiſtoriæ antiquitatum fabuloſæ. 674.
Hiſtoricorum antiquorum fides. 471. 492. 502. *Ut & Papiſtarum.* 615.
Horas canonicas canere an licitum? 285. 301. *vide etiam,* 1070. 1071. 1072. &c. *quare canonicæ dicantur?* 1056. *Objectum* 1060. *Adjuncta* 1061-1062. &c. *Comparata,* 1064. 1065. &c.
Horæ canonicæ B: Mariæ. 1068.
Huguonots, *unde dicti Reformati?* 610.

I.

Iconoclaſtæ Anni 1566. 310. &c.
Idololatria quid & quotuplex? 234. 235. & 238. &c. *quatenus permittenda?* 294. &c.
Idololatria civilis quænam? 289. &c.
Idololatria indirecta eſt idololatria. 242. &c. *quomodo illa cognoſcatur?* 251. 252.
Idololatrico cultui adeſſe quatenus licitum? 277. 296. &c.
Idolothyton quid & quotuplex? 236. 237. &c. 255. *qualis illius uſus ſit licitus?* 238. & 253. 254. *aut illicitus?* 255. 293. 434. *quatenus illa conficere & vendere liceat?* 305. 306.
Jejunium quadrageſimale Papiſtarum rejicitur. 1383-1389.
Jeſus *nomen an adorandum?* 157. &c. *quid ſignificet?* 164. &c. 198 &c.
Jeſuitæ peſſimi caſuiſtæ. 22. 23. 49. 50. 57. 58. & 77. *illorum malæ artes,* 686. 687.
Ignorantia quid & quotuplex? 631. 634. &c. *an mala ſit?* 642. &c. *quæ peccatum?* 645. &c. *quæ non?* 648. & 654. &c.
Ignorantia docta quænam? 668. &c. *quotuplex?* 672. &c. *media ad eam* 680. *oppoſita* 682. &c. *eſt licita.* 689.
Ignoti nulla cupido *quomodo verum?* 871
Illuſiones quotuplices. 691. 699.
Imaginum adoratio. 870. *Status controverſiæ & quæſtionum diſtinctio:* 870. 871. *Laicorum & clericorum prævaricatio in hac materia.* 872. &c. *quomodo convincendi?* 875 &c.
Imagines trinitatis, Chriſti, crucis adorantur cultu latriæ in papatu, 877.
Imaginum idolorum gentilium uſus & abuſus. 315. 316. *An poſſint excitare devotionem.* 177.
Inadvertentia 665.
Iniectiones diaboli. 699. *an blaſphemiæ?* 790.
Inquiſitionis hiſpanicæ origo. 775. *quæ non ſit inquiſitio Hiſpanica.* 813.
Inſignia Idolatrica. 289.
Inſolubilia vide ἀγνωστα.
Invidia hæreſium cauſa. 726.
Jobus luis venereæ patronus. 435.
Johannis Nicomedienſis factum. 509.
Joh. Indagine qualis? 617.
Jubileum 1354. 1375. *Argumentis refutatur* 1376. 1378. *Objectiones diluuntur.* 1379.
Jubileum Jeſuiticum. 1381. 1382.
Julianus Apoſtata qualis? 778.
Juramentum ſuper libro Euangeliorum 156.
Juramentum religionis quid. 1101. *quotuplex?* 1101. 1105.
Juramentum confeſſionis an ſit licitum? 1105. *veritas probatur.* 1106 *Objectionibus ſatisfit.* 1107. 1108. *quæſtiones minus principales tractantur.* 1109. 1113. *de Juramento conteſtationis quæritur an miniſter ſponte in aliquo caſu vivâ voce, aut ſcripto veritatem*

tatem? religionis. jurando confirmare, aut pro eâ animam suam oppignorare possit? 1113. quæstio determinatur 1114. 1115. Et probatur. 1116. Objectiones refutantur 1117. 1118. aliquot problemata, 1119-1122. juramenti purgatorij quæstiones. 1123. &c. Et Inquisitorij. 1126. juramentum ex officio. 1128. 1131. quæstiones juramenti Conservationis, 1132-1134.
Juramentum Synodi Alezianæ. 1107.
Jus Canonicum notatum. 704.

K.

Kabbala quid & quotuplex sit? 226. &c.
Kalendarum Jan. observatio. 293.
Kalendarium Ecclesiasticum 1347. 1348. Ejusque emendatio. 1349-1353.

L.

Lapsi quales fuerint in veteri Ecclesiâ? 379.
Laxitas vide Casuistæ laxi.
Lazarus ulcerosus. 505.
Legenda aurea notata. 477.
Libertas Philosophica non omnis admittenda? 742. &c. & 869.
Libertinica Theologia quænam? 831. 835.
Licitis aliquando abstinendum est? 44. licita à tolerandis distinguenda sunt. 45. & 29, 30 & 50. 54. 55, 56.
Lipsius qualis? 781. 783.
Litaniæ quid? 1049. earum divisiones. 1051. pars elenctica, 1052. Et quædam quæstiones. 1055.
Loci observatio licita & illicita. 150.
Λογομαχία hæresium causa. 730.
Lorinus castigatus. 608, 609.
Loteriæ non sunt Licitæ. 1201.
Lotiones. 100. 108 & 126.
Lucas Euangelista an pictor fuerit? 435.
Lusus Chartarum, & taxillorum sunt illiciti. 1200.
Lutherus & Lutherani non voluerunt tollere à litaniis invocationem Trinitatis: 1054.

M.

Magia datur. 563. &c. Scriptores ejusdem. 568.
Magia quid & quotuplex? 539. &c. Ejus causæ & fundamenta. 541. &c. Solemnitates. 550. 551. Magia indirecta 559 577. Remedia, 562. pœnæ 571. 627. &c. criminis cognitio & probæ. 573. &c. Magiæ origo, 598. an hæresis? 749.
Magicarum formularum usus periculosus. 261. 605. Magia alba. 577. magorum volatus 579. &c. potentia 581. &c. contra maleficia eorum remedia. 621, 624.
Malderus notatus. 574.
Maledictiones licitæ. 1083. illicitæ. 1084.
Marcus Antonius de Dominis qualis? 781.
Marci Arethusæ Episcopi factum. 310.
Margareta (Sancta) 506.
Mariam variis modis in papatu coli. 1013, 1014. 1015. &c.
Martialis (Sanctus) 505.
Martini Turonensis laudes, 436. &c. cultus. 442. &c. Gesta. 446. &c. Et eorum crisis. 457. &c.
Martinalia festa. 443. 447. &c. 454.
Martyrologium Romanum. 497.
Medicis Judæis non utendum. 598.
Metaphysica non inutilis Theologo. 753.
Missæ quatenus celebrationem spectare licitum? 277. 296. 308.
Morbi & remedia superstitiosa. 128, 129.
Mortificationis nomen explicatur. 947. papalis narratur. 948. 949. 951 952, 953. 954. Status Controversiæ formatur. 955. 956. Pseudo-mortificatio refutatur. 957.
Musicæ efficacia. 151. 152.

Nata-

Digitized by Google

N.

Natalium celebratio an licita? 155. & 264, 265. & 290.
Necromantia quid & quotuplex? 558.
Nomina idolorum quousque usurpanda? 259, *ad* 264. vide Voces.
Nomina idololatrica dierum & mensium an abroganda? 285. 433.
Nomina qualia hominibus imponenda? 533. *Et templis.* 536.
Novitas. 11, 12.
Novitas Papismi. 882.
Numerus. 110. *illius usus & abusus.* 140. *ad* 147.
Numerus septenarius an Mysticus? 1058.

O.

Oblivio quid & quotuplex? 666.
Odium Dei. 88.
Oratio dominica in antiquâ Ecclesiâ à Catechumenis non recitabatur, & quare? 385, 386.
Ordalium quid, & quotuplex? 1203.
Ordines Ecclesiastico militares quousque liciti? 264.
Oriens an præstantior Occidente? 131. 270. &c. *an ad orientem adorandum?* 267. *ad* 277.
Oscula superstitiosa. 120. & 126. & 278.

P.

Papismi mendacia. 881, *concordia discors.* 882. *novitas.* ibid. *Irreformabilitas.* 883.
Papistæ mythologiæ ethnicæ & idololatriæ convicti. 530, 531. *Exercent magiam,* 599. &c. *falso Reformatis magiam affingunt.* 608. *Operâ magiæ & diabolorum religionem suam confirmant.* 612, 623. *Tyrannidem docent & exercent.* 797. 800. *Subditos ad rebellionem excitant.* 798. *Fœdifragi,* ibid. & 799. *Sunt convicti de adoratione imaginum, crucis &c.* 875. &c.
Paradoxum quid & quotuplex? 708. &c.
Paralogismi cosuistici. 39. &c.
Patronatus v. Tutela.
Paulus II, papa qualis? 639, 640. 735.
Peregrinationis Jacobi fabula 988, &c. *refutatur,* 990, 991. &c.
Peregrinatio Boxtelensis, 1004. &c.
Peregrinationes illicitas esse probatur. 996. &c.
Peregrinationes in terras idololatricas. 261, 308.
Peregrinatio Hierosolymitana. 999. 1000. &c.
Periapta. 577.
Pestis operâ magi Romæ sedata, 604. 606.
Petronilla (Sancta) 506.
Philosophia peripatetica an Platonica utilior? 754. &c.
Philosophiæ usus & abusus in Theol. 750. &c.
Philosophiæ errores unde? 698. *quotuplices?* 739. *An possint esse hæretici?* 740. *an compescendi sint?* 741. &c.
Philtra an dentur? 585.
Phrases Idololatricæ. 286.
Plato, ejusque Philosophia qualis? 755, 758.
Pocula votiva: vide Santeen.
Poetas gentilium quousque legere & docere licitum sit? 287, 288.
Πολυγαμίας an Theologi qui cohibent licentiam Philosophorum? 742.
Cibo potui, vestibus, similibusque rebus sub. N. T. non adest sanctitas. 1092.
Precatio versus Orientem. 934. *An quis sibi ipsi mala temporalia, aut spiritualia imprecari possit?* 1098.
Practica Theologia v. Theologia.
Præcipitantia in judicando vitanda, 853. &c.
Præcisitas quid? quotuplex? ejus affectiones & opposita. 59. &c. & 102.
Prædestinationis objectum: 711.
Præscriptio quando licita? 664.
Precatio vide Genuflexio & Adoratio.
Principia Theologiæ naturalis quænam?

819 830. *processio Coloniæ habita*, 963. 970.
Processionis nomen. 971 1972. *Genus*, ibid, *causæ efficientes.* 973. *Fines, usus & effectus* 974. *Adjuncta* 975. *Comparata*, 976. *Divisiones.* 977. &c, *Argumentis processio refutatur*, 981. &c. *Objectiones diluuntur.* 984. &c.
Propositiones male sonantes. 721. *hæreticæ.* 736. *catholicæ & de fide.* 737.
Pseudographemata. 48. 49.
Purgatio vulgaris & Canonica. 1201. 1202.
Purgatorium quomodo probetur à Pontificiis? 699. 700.
Puritani quales. 17. 51. & 69.
Pythagoræ α'υτὸς ἔφα quibus familiare? 685. & 688. 689.

Q.

Quæstiones catecheticæ & quod libeticæ quomodo proponendæ? 849.
Quæstiones quod libetales quæ? 836. *disquisitoriæ in utramque partem.* 837.
Quantitatis usus & abusus. 146. 147.
Quodlibeta vide Quæstiones.

R.

Reditus Ecclesiastici an sint sacri: & an vendere, permutare eos liceat? 1094.
Reformatio sacelli, seu templi in arce Pragensi jussu Bohemiæ Regis. 926.
Raymundus Lullius. 522.
Relapsi qui? 776. 777.
Reliquiæ 489. 510 511. 531. 1002.
Remonstrantes an hæretici? 707. *qui admittendi in nostram Ecclesiam?* 708. *Ubinam statos conventus in Belgio habeant.* 765. *quam moderati fuerint in Reformatos.* 803. *Sunt promotores Socinismi.* 815. &c. *quamvis subinde id negent.* 818. &c. *Eorum Theologia vergit ad Sceptisismum.* 832.
Rochus patronus pestis. 520. 521.
Rosa Hierechuntina. 717.
Rosarium quid? 1019, 1020. & *unde?* 1021. 1022. *ejus finis.* 1025. *Adjuncta.* 1026. *quotuplex.* 1029. *ad* 1032. *Prærogativæ Rosarii.* 1033. 1034. *affinia* 1035 *ad* 1037. *formam hujus cultus esse ἰδιολατρικὴν probatur*, 1039. 1040. 1041. *Antitheses illorum* 1041. *ad* 1044. & *quædam specialia adduntur*, 1045. *ad* 1049.

S.

Sabbathi mutatio. 1232. 1243. *Sanctificatio* 1233 *ad* 1237. *moralitas* 1238-1242. 1246. *institutio.* 1245. *An Sabbathum Christianum requirat diem* 24 *horarum?* 1247. *An sit juris naturalis: an vero positivi?* 1254. *an sabbathum fuerit peculiare signum & typus quietis terræ durante captivitate, & liberationis populi ex eadem?* 1257. *quælibet profanatio sabbathi capitali supplicio non est punienda.* 1258. *quidam casus conscientiæ*, 1259. *ad* 1271. *An apud extraneos fuerit aliqua Sabbathi notitia, & unde?* 1272. *Et alia problemata magis philologica, & historica.* 1273. *ad* 1279. *Sabbathum Mariæ.* 1276.
Sacerdotia gentilium an non possent reformari retentis titulis? 317. &c. *quare à Christianis olim expetita?* 373. &c.
Sacerdotum illorum officia. 374. &c.
Sacramentalium efficacia inter Pontificios. 1096.
Sacrum, Sanctum, Sacrosanctum, religiosum, horum discrimen à philologis observatum, an phrasi scripturariæ accommodari debeat? 1090.
Saliva in superstitionem adhibita. 106. 107.
Sancti quales à Pontificiis colantur? 407. 408. &c. *ad* 532. *Tutelares v.* Tutelares.
Sancti chimerici. 503. 773.
Sancti non Sancti. 512. &c. *quasi sancti.* 519. &c.

San-

Sanctorum Pontificiorum numerus. 510.
Sanguis Christi non adorandus. 1010.
Sanguis Christi, quomodo lutrum dicatur? ibid.
Santeas esse illicitas probatur. 1217. *Objectiones diluuntur.* 1218.
Santeæ quid sint. 1220. &c.
Satyrica scripta an licita? 651.
Sceptica Theologia. 831. 834. &c.
Sceptici varii. 687. &c. 842.
Scientiæ desiderium omnibus innatum, 643. &c.
Scopelismus quid? 597.
Scripturæ S. Loca, & verba difficilia ac ambigua quomodo explicanda? 676. &c.
Sectarum divisiones. 762. &c.
Sensus quomodo fallibiles? 843.
Sigeberti historia. 499.
Similitudinis efficacia. 152, 153.
Singularitas quid sit? 60. & 70. & 71, & 102. & 682. *causa hæresium.* 726. *vide* Soli ipsi.
Slaetsius paricida qualis? 815.
Sociniani, latent in cœtibus Anabaptistarum & Remonstrantium, 814. &c. *Quomodo detegendi.* ibid. & 823.
Socinismi semina in Belgio quando sparsa? 811.
Solem rotari, an error sit popularis? 720, 741.
Sol pro Deo inter gentes habitus, 269, 270.
Soli ipsi quales? 685. &c. 726. *Quæ sit illarum methodus?* 845.
Sortiariorum, hæresis. 609, 610.
Sortis definitio 1194. *Divisio* 1195. 1196. *An sortes ludicræ sint licitæ?* 1197. 1198.
Spectatio idololatriæ quatenus licita? 308. *vide* Missa.
Staurolatriæ affinia quænam? 891, 892, 893.
Sternutatio quid sit. 132, 133. *an reverentia sternutanti exhibenda.* 134. &c.
Strenarum missio Kal. Jan. 155, 156.
Strigiportium. 579. &c.
Sulpitius Severus. 437. 438, 458. &c.
Superbia hæresium causa. 726.
Superstitio quid 91. &c. *Ejus affectiones, cognata, remedia, signa, species* &c. 96. &c. *Catalogus superstitionum,* ibid. *ad pag.* 132. *quando committatur.* 140. *quomodo evitetur.* 153.
Suspensio judicii non est dubitatio. 825, 845. *Est illa necessaria ad addiscendas disciplinas* ibid, & 847. &c. 853. &c.
Sylvester 2. *Papa an magus?* 615.
Symboli Apostolici autor ignoratur. 675.

T.

Talisman quid? 553.
Temeritas quid? 666. 727.
Templum an honorandum? 204. &c. *templa idololatrica cum utensilibus quomodo repurganda?* 298. &c.
Temporis observatio licita & illicita, 147. *ad* 150.
Teraphim quid? 554.
Thais meretrix (Sancta) 508.
Theodori militis factum. 310.
Theologiæ distinctiones variæ. 1, 2. & 7. *tota illa est practica.* 3. 4.
Theologiæ practicæ excessus & defectus inter Remonstr. & Pontificios. 4, 5.
Theologia practica est necessaria. 6. &c. *quomodo illa Ultrajecti doceatur.* 8, 9, 24. *Objectiones contra eam.* 11. &c. *quomodo discenda.* 25. &c. *Elenchi sophistici contra illam.* 39. &c.
Theologiæ Scholasticæ. vitia 698. 836.
Theologiæ naturalis principia & primæ veritates. 829. 830. *Datur hæc Theol.* 839. & *quidem certa,* ibid.
Theologia Christiana non est dubia. 830.
Trituli idololatrici. 317. &c.
Trithemius an magiæ addictus? 560. 613. 614.
Tutelares Sancti quomodo distinguantur à titularibus? 415. *quomodo & quare*

re conſtituantur, abrogentur &c. 416. &c. *Eorum diviſio & catalogus.* 426. &c. *& refutatio.* 431.
Typographi noſtri quomodo de idololatria participent? 307.

V.

Venator (Adolphus) qualis? 815.
Veneti mare ſibi deſponſant. 156.
Verbum otioſum quid? 1215.
Veronica Sancta 506.
Viſibilitas corporis vide Corpus.
Viſiones monachorum &c. 494. 495. 699.
Ultrajectini cives quomodo olim vocati? 424.
Ultrajectinæ civitatis templum cathedrale Martino Turonenſi dicatum 451. 455. *templi & urbis inſignia* 452. 453.
Unguentum Sympathethicum & armarium. 587. &c.
Vocum uſus etiam abuſus ad ſuperſtitionem, 150. 151. 317. &c. 513. &c. *vide* Nomina.
Vorſtius (Conr.) qualis? 816. 821.
Urſula cum 11000. *virginibus nunquam fuit,* 472. *earum reliquiæ,* 489.
Uſucapio quando licita? 664.
Uſura trapezitica. 29. 42. 50 53. 54. 57.
Utenſilibus non eſt attribuenda ſanctitas? 1093.

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURÆ.

Qui vel explicantur, vel vindicantur ab Adverſariis.

Cap.	Verſ.	Fol.
	Geneſis.	
3.	14, 15.	1328.
4.	4, 10.	1211.
8.	21.	219.
17.	3.	218.
19.	33. 35.	683.
28.	17, 18, 219, 266.	
35.	4.	255.
42.	15.	237.
44.	5.	ibid.
46.	7, 10.	1076.
	34.	98.
49.	10.	1328.
	Exodus.	
3.	5.	218, 897. 1335.
8.	26.	98.
Cap.	Verſ.	Fol.
12.	7.	899.
	27.	218.
13.	3.	1338.
15.	25.	928.
16.	23, 28, 29.	1249.
22.	8.	1124.
	10.	1128.
	11.	1129.
	18.	628.
31.	15.	1258.
32.	6.	155.
	32.	86.
35.	2.	1258.
	Leviticus.	
5.	1.	790.
9.	23.	1080.
11.	12, 15.	1099.
	22.	677.
19.	17.	790.
23.	39.	1240.
26.	1.	266.
	Numeri.	
5.	4.	1205.
	11.	1129.
	15.	1124.
	19.	1128.
	21.	1136.
6.	27.	1082.
10.	34.	114.
	36.	1189.

Cap.	Verſ.	Fol.
13.	17.	162. 198.
15.	32, 33, 34.	1258.
20.	6.	218.
21.		928.
23.	20.	1082.
26.	11.	928.
32.	38.	533.
Deuteronomium.		
7.	2.	314.
13.	2.	604.
14.	21.	306.
18.	22.	1206.
22.	7.	1131.
Ioſua.		
5.	15.	1335.
7.	6.	873.
	19.	1128.
20.	16.	693.
22.	10.	266.
Iudicum.		
6.	19.	219.
8.	27.	266.
9.	8.	178.
13.	16, 19.	219.
14.	12.	1215.
20.	16.	693.
1. *Samuelis.*		
6.	14.	198.
14.	41.	1207.
2. *Samuelis.*		
21.	11.	984.
24.	21.	1076.
1. *Regum.*		
2.	8.	228.
8.	31.	1128.
	64.	266.
18.	10.	296.
	27.	250.
2. *Regum.*		
2	8.	228.
4.	35.	134.
5.	17, 18.	296.
		297.
17.	9, 10, 11.	243.
18.	2.	538.
	10.	266.
	33, 34, 35.	425.
	36.	1192.
1. *Chronicorum.*		
28.	2.	222.
2. *Chronicorum.*		
12.	2.	300.
15.	4.	538.
	14, 15.	1101.
		1105.
25.	14, 15, 23.	425.
29.	29.	218, 219.
30.	27.	1091.
32.	12.	220.
	13, 14.	425.
35.	3.	984.
Ezra.		
10.	11.	1128.
Nehemia.		
10.	29.	1102.
12.	27.	984.
Eſther.		
3.	2.	291.
4.	1, 2.	952.
9.	27.	1333.
		1339.
Iob.		
3	1.	1098.
5.	23.	597.
26.	14.	682.
Pſalmi.		
2.	6.	171.
5.	7, 8.	217.
11.	4.	1091.
16.	4.	240, 260.
19.	13.	226.
36.	4.	639.
51.	6.	839.
62.	10.	669.
72.	9.	192.
78.	47.	927.
91.	10, 14.	619.
95.	6.	219.
98.	5.	873.
99.	5.	218.
118.	24.	1319.
	1328,	1339.
119.		133.
	106.	1101.
132.	3, 4.	1098.
137.	4.	ibid.
138.	2.	217.
Proverbia.		
8.	23.	171.
21.	23.	1109.
		1121.
23.	23.	1109.
24.		1058.
25.	3.	672.
27.	17.	836.
30.	2, 3.	669.
31.	7.	717.
Eccleſiaſtes.		
1.	17.	682.
7.	16.	74, 75.
	20.	866.
Canticum Canticorum.		
2.	1.	1019.
	4.	6.

Cap.	Vers.	Fol.
4.	6.	1149.
	Iesaia.	
6.	9.	697.
7.	14.	1328.
11.	6, 11.	1328.
36.	7.	220.
43.	11.	1721.
45.	22, 23.	189, 190, 220.
49.	23.	192.
54.	5.	261.
58.	13.	1248.
62.	4.	263.
63.	17.	697.
	Ieremia.	
4.	2.	1129.
10.	8, 14.	473.
18.	1, 3,	1143.
20.	14.	1098.
25.	26.	230.
31.	37.	679.
49.	13.	1002.
51.	41.	230.
	Ezechiel.	
2.	1, 3.	1143.
3.	16, 22, 24.	1143.
9.	4. 6.	899, 918.
14.	9.	697.
21.	21, 22.	1196, 1207.
	Daniel.	
4.	35.	669.
5.	25.	228. 233.
11.	36.	199.
12.	3.	171.
	Hoseæ.	
2.	15.	260.
	16, 17.	533.
7	5.	1283.
	Ioel.	
2.	15.	1338.
3.	12.	1207.
	Obadia.	
	2. 21.	173.
	Iona.	
2.	8.	1091.
	Habakuk.	
2.	1.	473.
	Zacharia.	
3.	8, 10.	1328.
10.	2.	473.
13.	2.	260, 533.
Euangelium Matthei.		
2.	1.	503, 542.
4.	9.	571.
5.	13.	67.
	22.	652.
7.	1.	653.
	22, 23.	1137.
		1170.
8.	26.	1153.
10.	1.	1138, 1170.
12.	8.	1256.
	25, 26.	1147.
	27.	1139
		1170.
	45.	1143.
	47.	1148.
14.	30, 31.	1138.
15.	2.	126.
16.	17, 18.	1166.
17.	20.	1138.
	21.	1148.
18.	3.	647.
21.	19.	702.
23.	19.	917. 1091,
24.	10.	784.
	24.	86, 1099.
	30.	899.
26.	37.	86.
	63.	1163, 1131.
27.	24.	126.
	25.	1098.
	37.	167.
	40.	168.
28.	7.	984.
	18.	192.
Euangelium Marci.		
3.	15.	1138.
9.	25.	1144, 1145.
11.	13.	702.
15.	23.	718.
14.	51.	677.
16.	7.	1245.
	17, 18.	619.
		1139, 1170.
	20.	1141.
Euangelium Lucæ.		
1.	29.	848.
	34.	838.
	42.	1040.
2.	10, 11.	1328.
4.	41.	628.
6.	37.	848.
9.	49.	1170.
10.	8, 9.	1170.
	17.	1170.
	18, 19.	618.
21.	6.	1601.
32	41.	411.

Digitized by Google

Cap.	Verſ.	Fol.
24.	13, 18.	677.
	16, 31.	583, 584.
Euangelium Iohannis.		
3.	3, 5.	1116.
	19.	645.
4.	8.	1074.
5.	1, 2, 3.	1139.
	23.	177.
	24.	1116.
9.	2, 3.	646.
	4.	1247.
	6.	1148.
	49.	1170.
10.	22. }	1339.
11.	41, 42. }	
12.	31.	618.
19.	11.	800.
	19.	167.
20.	14, 15.	583, 584.
Acta Apoſtolorum.		
3.	16.	192.
4.	12.	166, 167.
5.	5, 10.	1141.
8.	16.	826.
	27.	1275.
9.	40.	1146.
13.	2.	1082.
	6.	199.
	10.	544.
14.	10, 11.	858.
16.	14.	515.
17.	11.	858.
	22.	98.
	26.	148.
19.	13, 14, 16	1148.
	31.	313, 318. 377.
20.	20, 27.	35.
21.	22.	769.
23.	6.	321.
	20.	917.
26.	11.	1102.
	27.	339.
28.	11.	110, 253.
Ad Romanos.		
4.	20.	858.
5.	4.	859, 860.
8.	19, 23.	87.
9.	1.	1123.
	3.	86.
10.	9, 10.	193.
11.	29.	1139.
12.	2.	1092.
13.	1, 8.	923.
	10, 11.	190.
		220.
	15.	144.
	17.	1093,
	5, 23.	760.
1. *Ad Corinthios.*		
1.	12, 13.	818.
4.	1.	1071.
5.	5.	1141.
	7.	1319.
		1328.
6.	14.	1092.
8.	4.	895.
	6.	238.
	7, 9, 10, 11.	243.
		247.
9.	22.	74.
	25.	72.
	33.	958.
10.	7.	155, 252. 325.
	13.	96.
	25, 27.	237.
		254.
	31.	1092.
11.	13. 14. 15.	58.
12.	10, 11.	1137. 1140.
13.	9, 10, 12.	672.
	29.	677.
15.	58.	86.
2. *Ad Corinthios.*		
1.	23.	1116.
2.	11.	1145.
5.	1.	826.
	16.	1010.
7.	1.	1093.
		1123.
11.	3.	696.
13.	10.	60.
Ad Galatas.		
1.	20, 21.	191.
3.	1.	558.
4.	4.	1328.
	10.	1347.
5.	3.	260.
	15.	59, 289.
6.	11.	1148.
Ad Epheſios.		
5.	12.	921.
	18.	897.
	29.	1129.
6.	16, 17, 18.	562.
Ad Philippenſes.		
1.	10.	852.
2.	7.	669.
	10.	157, 182, 184, 188, 193.

Cap.	Verſ.	Fol.
	22.	159.
Ad Coloſſenſes.		
2.	8.	751, 754. 755.
	16.	1243. 1255.
	20, 21.	98.
1. *Ad Theſſalonicenſes.*		
5.	21.	858.
	22.	538.
	27.	1179.
2. *Ad Theſſalonicenſes.*		
2.	7.	1058.
	11.	697.
	9.	604.
1. *Ad Timotheum.*		
1.	4.	675.
	8, 15, 16.	1121.
2.	9, 10.	1092.
	14.	696.
	20.	1142.
	23.	44.
2. *Ad Timotheum.*		
1.	12.	826.
2.	19.	769.
4.	8.	826.
Ad Titum.		
1.	15.	1092.
2.	11.	1093.
3.	10.	800.
Ad Hebræos.		
1	6.	192.
2	4.	1141.
	7.	9.
6.	16.	1115.
11.	26.	86.
10.	38.	777.
13.	10.	917.
	13, 14.	1002.
Iacobi Epiſtola.		
1.	6.	858.
2.	12.	68.
	27.	1093.
4.	7.	921.
1. *Petri Epiſtola.*		
1.	15.	1092.
2.	1.	952.
3.	5.	1092.
	15.	35, 194.
4.	3.	662, 1227.
5.	9.	921.
2. *Petri Epiſtola.*		
2.	1.	733, 734.
	4.	609.
	21.	643.
1. *Ioh. Epiſtola.*		
3.	8.	618.
4.	1.	858.
5.	15.	170.
Iudæ.		
	2.	538.
	3.	1121.
Apocalypſis.		
2.	25.	1109.
3	11.	ibid.
	15, 16.	68.
6.	10.	1211.
7.	4	899.
	5.	1058.
13.	18.	233.
14.	1.	899.
	8.	975.
18.	2.	308.
21.	8.	557.

INDEX AUTHORUM. Citatorum.

A.

ABDIAS Babylonicus.
Abotus.
Abrahamus Rogerius.
Abrenethus.
Abulenſis.
Abulfarius.
Adams.
Adelboldus Epiſc. Ultraject.
Ado Viennenſis.
Adrianus VI. Papa.
Adrichomius.
Ægidius Gelenius.
Ægidius de Coninck Baſileul. Widdows.
Æmilius Probus.
Agellius.
Agobardus.
Agrippa.
Alagona.
Alanus.
Alardus.
Alba ſpinæus.
Albertus

Digitized by Google

Albericus de Rosate,
Gentilis.
Albertus Magnus.
Pigius,
Rozciszeuski.
Albinus Flaccus.
Alciatus.
Alcinous.
Alcoranus.
Alcuinus.
Aldrovandus.
Alegambe.
Alexander ab Alexandro.
Anglus.
de Ales.
Alexius Pedemontanus.
Alphonsus.
à Castro.
Ciaconius.
Gacone.
Mendosa.
Paleottus.
Rodriguez.
Alstedius.
Altare Damascenum.
Altenstaig.
Althusius,
Altingius.
Altisiodorensis,
Amalarius.
Amandus,
Ambrosius.
Vicecomes.
Amelrius.
Amesius.
Ammianus Marcellinus.
Ammonius.
Anacletus.
Andradius.
Andreas Crastovius,
Dudithius.
Essenius.
Jungius.
Osiander.
Ursinus.
Angelus Decembrius
de Clavasio.
Rocchatiorius.
Anselmus Boot,
Antonius.
Augustinus.
Ballimgen-
Blancus.
de Guævara,
Florentinus.
Margarita.
Marsilius.
Zadeel.
Apologia Principis Auriaci.
Remonstrantium,
Apulejus.
Aratus.
Aretinus.
Aretius.
Arias Montanus,
Arminius.
Aristoteles.
Arnobius.
Arnold.
Boot.
Raissius.
de Villa nova.
Arriaga.
Astaphanus,
Athanasius.
Athenæus.
Athenagoras.
Atterfol,
Avalonius.
Aubanus.
Aubertus Miræus.
Aubry,
Augustinus.
Niphus
Wichmans.
Aulus Gellius.
Ausonius.
Azorius.

B.

BAldesanus.
Backhovius.
Baines.
Balduinus.
Balæus.
Balinges.
Balsamo.
Barbosa.
Barclaius,
Bartola.
Bandomina.
Barradius.
Baronius.
Bartholinus.
Bartholomæus
Laurentius,
á Pisis,
Sibylla.
Bartolus.
Basilius Magnus.
Seleuciensis.
Monachus.
Basin.
Bassæus.
Bauhinus.
Baunius.
Bayllius Jesuita.
Beaulieu.
Becanus.
Beda.
Beka.
Belethus,
Belister.
Bellarminus.
Bembus,
Ben Syra.
Bernardus de Lutzenburgo,
Comensis.
Bernhardus.
Beroaldus,
Bertelius,
Bertius.
Besoldus.
Beverovicius.
Beumlerus,
Beza.
Bibliander.
Bibliotheca Oxonienſis.
Patrum,
Billius.
Binsfeldius.
Bishopus.
Bivarius.
Bocacius,
Bochartus.
Bochellus.
Bodinus.
Boecoop.
Boenartius.
Bois,
Bolton.
Bonacina,
Bonaventura.
Bonfinius.
Bongus.
Borre.
Bosius.
Botereus.
Bradwardinus,
Brantius.
Brassica.
Bredenbachius.
Brentius.
Bresserus.
Breviarium Romanum.
Brissonius.
Brouchtonus.
Browne.

Digitized by Google

Brulifer.
Buchananus.
Bucerus.
Buchelius.
Bucherius.
Budæus.
Bullarium,
Bulengerius.
Bullingerus,
Burchardus.
Burgenſis.
Burges.
Buſbequius,
Buſæus,
Buxtorfius Pater.
Bzovius

C.

CAbrera,
Cæſar bovillus.
Cajetanus,
Cæſarius.
Calvinus.
Calviſius.
Camaldulenſis.
Cambdenus.
Camerarius.
Camero.
Camillus Fanucchius.
Campanella.
Camphuyſen.
Caniſius.
Canon Miſſæ
Canones Eccleſ. Africanæ.
Canonhierus.
Cantacuzenus.
Canus.
Capitularia, Caroli Calvi. Caroli Magni. Ludovici.
Capullus,
Catamuel Lobkowits.
Carantza.
Cardanus.
Cardinalis de Turre cremata.
Carolus de Maetsa Borromæus,
Scribanius.
Magnus,
Stengelius,
Carrio.
Cartarus.
Carthuſianus.
Caſaubonus.
Caſmannus,
Caſparus Ens,
Caſſander.
Caſſianus.
Caſſiodorus.
Caſtellinus.
Caſtellio.
Caſtellus.
Catecheſis Heydelbergenſis,
Remonſtrantium.
Catharinus.
Cedrenus.
Celſus.
Cenſorinus.
Ceremoniale Romanum.
Chamierus.
Chapeaville.
Chaſſanæus.
Charaſſus.
Chemnitius
Chenu.
Cherubinus.
Chiefletius.
Chouetus.
Chriſtophorus Brouwerius,
Marcellus
Chryſoſtomus.
Chytræus.
Ciacconius.
Cicero,
Cicchus Aſculanus.
Cirvelus.
Clavaſius.
Claudius Rota.
Solerius,
Clavisregia.
Clemens Alexandrinus.
Pſeudo-Clemens.
ſeu Romanus.
Clichtoveus.
Cloppenburgius.
Clots.
Cluto.
Conr. Heiſterbacchenſis,
Coriolanus,
Coffetellus.
Cocus.
Codinus.
Codrongius,
Cœlius Calcagninus.
Rhodiginus.
Collius.
Columella,
Comenſis.
Corutæus.
Concilium Africanum,
Ancyranum,
Ariminenſe.
Aurelianenſe.
Baſileenſe
Braccarenſe.
Carthaginenſe.
Eboracenſe.
Eliberinum.
Gangrenſe.
Laodicenum.
Londinenſe.
Mediolanenſe.
Lugdunenſe,
Moguntinum.
Neo-cæſarienſe.
Toletanum.
Tridentinum.
Wormatienſe.
Conclave Ignatii.
Conformitates Franciſci.
Condrochus.
Conradus,
Ritterhuſius.
Sittardus.
Brunus,
Conſtantinus l'Empereur,
Conſtitutiones, Goldaſti. Pontificium,
Coole.
Copus.
Cordua.
Corduba.
Cornarius.
Cornelius
Adrianus,
Curtius.
Decherus.
Gemma.
à Lapide,
Lancelotus.
De Sechis,
Coſmas Magalianus.
Coſterus.
Cotta.
Cotterius.
Cottonus.
Cozens.
Cracanthorp,
Cramerus.
Cranzius.
Craſtovius.

Digitized by Google

Cratepolius.
Crellius.
Creſpetius.
Crinitus.
Crocius Joh.
Crollius.
Cruſius.
Cujacius.
Gunæus.
Cuſpinianus.
Cypræus.
Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus,
Hieroſolymitanus.
Cythræus.

D.

DAlecampius.
Dallæus.
Damaſcenus.
Danhouwerus.
Danæus.
Daniel Dycke.
Caudrey.
Feathly.
Mallonius.
Davenantius.
David Blondellus.
Deckerus.
Dedekenus.
Delrio.
Dempſterus.
Diaz.
Dexter.
Diana.
Didoclavius.
Diedericus Camphuyſen.
Cornhert.
Dieſtius.
Dion.
Dionyſius Areopagita.
Carthuſianus.
Mutzart.
Voſſius.
Dodonens.
Dominicus à Soto.
Dorſcheus.
Douwnamus.
Douza.
Dauroultius.
Dreſſerus.
Drexelius.
Druſius.
Dunconus.
Durandus.
Durantus.

E.

EBerus.
Eckhardus.
Ederus.
Edmondus Reeve.
Eduardus Bierewood.
Pocockius.
Egliſemmius.
Eiſengrein.
Elias Schedius.
Emericus.
Ematten.
Eligius Baſſeus.
Elichmannus.
Elmenhorſtius.
Epiphanius.
Epiſcopius.
Epiſcopale Romanum,.
Epo.
Eraſmus.
Eraſtus.
Eſpencæus.
Eſtius.
Eudæmon Johannes.
Eveillon.
Euripides.
Euſebius.
Euſtathius.
Euthymius.
Eutropius.
Ewich.

F.

FAber.
Stapulenſis.
Fabritius van Eyndhoven.
Paulinus.
Facultas Colonienſis.
Lovanienſis.
Pariſienſis.
Fagius.
Famianus Strada.
Fanucius.
Faſciculus Temporum.
Fayus.
Felix Mallonius.
Fernelius.
Ferrarius.
Ferrius.
Ferus.
Feſtus Hommius.
Feuardentius.
Fewrbornius.
Ficinus.
Fienus.
Fileſacus.
Filinus.
Filiuccius.
Finckius.
Firmicus.
Fitz Simon.
Flaccius Illyricus.
Flaminius.
Flavius Cherubinus.
Joſephus.
Flejenus.
Florentius vander Haer.
Fonſeca.
Fornarius.
Forbeſius.
Fordonus.
Foreſtus.
Forlivius.
Fortunatus.
Foucerius.
Foxus.
Fracaſtorius.
Franciscus Arias.
Caſa Magior.
Georgius.
Haræus.
Junius.
Juretus.
De la Croix.
Longus.
de Mendoza.
Paduanus,
Petrarcha.
Solier.
White.
Francolinus.
Fredericus Schenck.
Sylburgius.
Friſchlinus.
Froimundus.
Fruſius.
Fulco.
Fulgentius.
Fulginas.
Fumus.
Funes.

G.

GAbriel Biel.
Naude.
Sionita.
Gaffarellus.
Gaillimannus.
Galatinus.
Galenus.
Galeottus Martius.
Gallonius.
Garſus.
Gartias.
Gaufredus.
Gavantus.
Gejerus.
Gelaſius.

Digitized by Google

Gemma.
Genebrardus.
Gennadius.
Georgius
Codinus.
Downam.
Georgiovits.
Hornius.
Nyſſenus.
Wicelius.
Gerbrandus Leidenſis.
Germanus.
Gerſon.
Glanus.
Gilbertus Primoroſe.
Gilles.
Gobelinus Perſona.
Goclenius.
Godefr. á Driel.
Udemannus.
Viterbienſis.
Godelmannus.
Godeſcalcus Siewechius.
Gomus.
Gomarus.
Goropius.
Goulartius.
Graſſius.
Gratianus.
Gregorius De Valentia.
Magnus.
Nazianzenus.
Nyſſenus.
Turonenſis.
Gretſerus.
Grevinckhovius.
Grillandus.
Griſaldus.
Grotius.
Gruterus.
Guadagnolus.
Gualtherus.
Guiniſius.
Gulielmus.
De Alvernia.
Apollonius.
Duchoul.
Eſtius.
Ladus.
Marquis.
Page.
Pepin.
Prynne.
Guodignius.
Guſtavus Selenus.
Gutherius.
Gyraldus.

H.

HAdrianus Junius.
Hampole.
Hannibal Roſſelius.
Haræus.
Harpius.
Hartungius.
Haſenmullerus.
Haymo.
Heda.
Heerbrandus.
Heidanus.
Heinſius.
Heiſterbachius.
Helvicus.
Hemmingius.
Henricus Cuylens.
De Haſſia.
Eckhardus.
Hokenius.
Kuntath.
Lindebrogius.
Sedulſius.
Stephanus.
Wilkinſonus.
Henriquez.
Hensbergh.
Heraldus.
Herbert Palmar.
Herſius.
Hermannus Hugo.
Herodianus.
Herodotus.
Heſiodus.
Heſhuſius.
Heſychius.
Heurnius Johan. Otto.
Heyle.
Hieronymus
Magius.
Mangus.
Vida.
Himmelius.
Hippocrates.
Hippolytus.
Homerus.
Honorius Reggius.
Horatius Turſellinus.
Hornius.
Hortenſius.
Hoſius.
Hoſpinianus.
Hoſtienſis.
Hottingerus.
Hottomannus.
Hugo Broughtonus.
De S. Victore.
Huttenus.
Hyperius.

I.

JAcobus Balmfordus.
Bonardus.
De Voragine.
Eueillon.
Goar.
Gothofredus.
Laurentius.
Martinius.
Payva.
Rex Britanniæ.
Rho.
Jamblichus.
Jameſius.
Janſlenius.
Jaquerius.
Javellus.
Jeremias Drexelius.
Ferrier.
Immanuel Sa.
Immanuel Savega.
Index Expurgatorius.
Innocentius.
Inſtitor.
Joachimus Perionius.
Jodocus Larenus.
Johan. Adami.
Argento.
Auratus.
Baptiſta Fragoſus.
Baptiſta Porta.
Bauhinus.
Bernardus.
Beuckelius.
Bourgelius.
Buſæus.
Caſſander.
Coccejus.
Cognarus.
Coppenſteinius.
Crocius.
David.
De Graffiis.
De Laet.
De Sacro boſco.
Douwnamus.
Dru-

Digitized by Google

Druſius.
Euſebius.
Forbeſius.
Franc. Picus.
Frid. Mateneſius.
Geneſius.
Gerardus.
Gerhardi.
Heſſels.
Heſronita.
Hoornbeeck.
Lambſheim.
Lanſpergius.
L'Eſpine.
Lightfootus.
Lopardus.
Lud. de la Cerda.
Magnus.
Mattheus.
Michael Bentherus.
Molanus.
Nider.
Paludanus.
Prideaux.
Rivius.
Robert.
Ruſbrochius.
Stephanus.
Sturmius.
Teutonicus.
Trithemius.
Vaſæus
à Wouweren.
Jonas Aurelianenſis.
Jonſtonus.
Jordanus Brunus.
Joſephus,
á Coſta.
Hallus.
Mede
Scaliger.
Vicecomes.
Voiſin.
Joubertus.
Irenæus.
Iſidorus Clarius.
Hiſpalenſis.
Iſolanus.
Moſconius.
Judocus,
Clichtoveus.
Coccius.
Juellus.
Julius Cæſar
Bulengerius.
Firmicus.
Hadrianus.
Scilletus.
Junctis.
Junius { Franc. / Iſaacus.
Ivo.
Juretus.
Jus Canonicum.
Civile.
Orientale.
Juſtinianus Nebienſis.
Valentinus.
Juſtinus
Hiſtoricus.
Martyr.
Juſtus Lipſius.
Juvenalis.

K.

KAlendarium Eccleſ.
Keckermannus.
Kelletus.
Kempenſis.
Keplerus.
Keſlerus.
Kircherus.
Kirchmannus.
Köning.
Kornmannus.
Kuchlinus.

L.

LAbata.
Lactantius,
Lælius Zecchus.
Laertius.
Levinus.
Lemnius.
Wernerus,
Lancelottus Andrews,
Landulphus.
Langius.
Lanſbergius.
Lapide.
Lappius.
Lavaterus.
Lavineta.
Lanneus,
Laurentius
Pignorius.
Laymannus.
Lazicius,
Lazius.
Legendæ.
Lempereur.
Leo Hebræus.
Papa.
Leſſius.
Leunclavius,
Libavius.
Lignaridus.
Lincolnenſes Miniſtri.
Lindanus.
Lindebrogius.
Lipomanus.
Lippelous.
Livius.
Loccenius.
Lombardus.
Lonicerus.
Lopez de Salſedo.
Lorinus,
Lubbertus.
Lucianus.
Lucifer Calaritanus.
Lucretius.
Ludolphus de Saxonia.
Ludovicus Bayllius.
Carrerius.
De Dieu,
De Ponte.
Vives.
Lutherus.
Lyranus.

M.

MAcarius.
Maccovius.
Macrobius.
Maeſtright.
Maetſius.
Mailiardus.
Majolus.
Major
Malderus.
Maldonatus.
Maldura.
Malevalette,
Malleolus.
Malleus.
Mallonius.
Mandoſus.
Mantuanus.
Manutius.
Mapheus.
Marbachius.
Marbodeus.
Marchantius.

Digitized by Google

Marchinus.
Marcus Antonius de Dominis.
Flaminius.
Vigerius.
Margerinus de la Bigne.
Marianus Scotus.
Marinus.
Marius Equicola,
Marnixius.
Marſilius ab Ingē.
Ficinus.
Paravinus.
Martinus Arles.
de Groeneſchilt.
Roa.
Polonus.
Martyr.
Martyrologium Romanum.
Maſſonus.
Matthæus Sotlivius.
Matheneſius.
Matthias Martinius;
Mathiolus.
Maurolycus.
Maximilianus.
Maximus Taurinenſis.
Tyrius.
Mayerus.
Maymonides,
Medices.
Medina.
Meierus.
Meiſnerus.
Melanchthon.
Melchior.
Menander.
Mendoza.
Mengus.
Menochius.
Menotus.
Mentzerus.
Mercerus.
Mermannus.
Merſennus.
Merula.
Meſtlinus.
Metkercken.
Meurſius.
Mibchat happeninim.
Milton.
Michael Comnenus.
Ab inſulis,
Nonius.
Montanus.
Pſellus.
Micrælius,
Micrologus.
Mileterius.
Minutius Felix.
Miranda.
Mireus.
Miſſale Reformatum.
Romanum.
Mizaldus.
Molanus.
Molina,
Molinæus.
Mombritius,
Monarchia Soli-ipſorum.
Montacutius.
Morinus.
Mornæus Pleſſiacus.
Mortonus.
Mountacutius.
Munſterus,
Muretus.
Muſculus.
Mynſingerus.

N.

NAclantus.
Nageorgus.
Narratio Rerum Scoticarum.
Natalis Comes.
Navarrus.
Nauclerus,
Nazianzenus.
Neander.
Nethenus.
Nicephorus.
Nicolaus Burgundus.
Arnoldus.
Clemanges.
Collado.
De Cuſa,
Le Maiſtre,
Vedelius.
Niepoort.
Nierembergius.
Nizacchon
Novidius Flaccus,
Nyſſenus.
Numenius.

O.

OCeanus Juris.
Odo Epiſc. Cameracenſis.
Cluniacenſis.
De Giſſey.
Oecolampadius.
Oecumenius.
Olaus Magnus.
Oldendorpius.
Oliverius Boenartius.
Olympia Fulvia Morata.
Onuphrius Panuinus.
Opmeer,
Oppianus,
Origenes.
Oroſius.
Orpheus.
Oſiander.
Oſvaldus Crollius.
Otto Friſingenſis.
Ovidius.

P.

PAchymerius.
Pagetus.
Pagninus.
Palæphatus,
Paleottus.
Palladius.
Paludanus.
Palude.
Pamelius.
Pancirollus.
Papa Pius. V.
Pappus.
Papyrius Maſſonus.
Paracelſus.
Paraphraſtes Arabs.
Syrus.
Pareus.
Parkerus.
Paſſchalius.
Paſſchaſius.
Paſtorale Epiſcoporum.
Paulinus.
Paulus Comitolus.
Creſſius,
Diaconus.
Æmilius.
Guldin.
Jovius.
Layman.
De Middelburgo.
Riccius.
Pegna.
Pelargus.
Pelletarius.
Peltius,
Pererius.
Perezius de Ajala.

Per-

Digitized by Google

Perkinſus.
Perottus.
Perronus.
Perſius.
Petitus,
Petreus.
Petronius.
Petrus de Albano,
Bertius.
Blæſenſis.
Bongus.
Breſlayus de Ravenna.
Borre.
Bruis.
Caniſius.
Chalybs.
Correa Ulyſiponæ.
Equilinus.
Garſias.
Godefridus.
Matthæus.
Meſſias ſeu.
Mexia.
Molinæus.
De Natalibus.
Streithagen.
Reſtius.
Peucerus.
Pezelius.
Philaſtrius.
Philippus Alegambe.
D. Aquin.
Bergomas.
Ferrarius.
Guadagnolus.
Philo Judæus.
Philoſtorgius.
Philoſtratus.
Philotheus.
Phornutus.
Photius.
Piaſecius.
Picus Mirandula.
Pierius.
Pignorius.
Pineda.
Piſcator.
Piſtorius.
Pithæus.
Plateros.
Platina.
Plato.
Plautus.
Pleſſæus.
Plinius Secundus.
Plotinus.
Pocklingthon.
Pocoke.
Polanus.
Politianus.
Polyander.
Polydorus Virgilius.
Pomponatius.
Pontificale Romanum.
Poppius.
Porphyrius.
Porta.
Porchetus.
Poſſevinus.
Poſtellus.
Potter.
Prateolus.
Preſton.
Pricæus.
Primaſius.
Primoroſius.
Proclus.
Profeſſores Leydenſes.
Proſper Alpinus.
Propertius.
Prudentius.
Pſellus.
Puteanus.
Putherbejus.

Q.

Quaranta.
Quintilianus.

R.

Rabanus Maurus.
Rabbi Aben Ezra.
R. Alſchech.
R. David Gans.
R. David Kimchi.
R. Eliezer.
R. Jonathan Joſeph.
Bengorion.
R. Iſmael.
R. Juda de Modena.
R. Lipman.
R. Maymonides.
R. Menaſſe ben Iſrael.
Simon ben Johic.
R. Saadiah Gaon.
R. Selomoh Jarchi.
Raderus.
Ræmundus.
Raiſſe.
Raynoldus.
Raphael de la Torre.
Raſiel liber.
Ravanellus.
Raule.
Razius.
Reginaldus.
Regenvolſcius.
Relationes de ſtatu Galliæ.
Remigius.
Renatus Benedictus.
Renaudus.
Reſendius.
Reuchlinus.
Revius.
Rhætorfortis.
Rhemenſes.
Rhodiginus.
Ribadeneira.
Ribera.
Richardus Præmonſtratenſis.
Montacutius.
Victorinus.
Richeomus.
Rigaltius.
Rittangelius.
Ritterſhuſius.
Rivetus.
Roa.
Robertus Bolton.
Licienſis.
Parkerus.
Stephanus.
Rodericus.
Rodiginus.
Rodolphus Petri.
Roeſtius.
Rogerius Bacon.
Ciſterſienſis.
Roiſſe.
Rota Romana.
Royas.
Rollocus.
Roſinus.
Rovenius.
Roſweydus.
Rubeus.
Ruffinus.
Rupertus Tuitenſis.
Rupeſſiſca.
Ruſca.
Ryntelen.

S.

Sadeel.
Sabellicus.
Sabbatinus de Urſis.

Sali-

Salicetus.
Saligniacus.
Salmaſius.
Salmuthus.
Salvianus.
Saluſtius.
Samuel Bocharius.
Petitus.
Wardus.
Sanchez.
Sanctius.
Sandæus.
Sanderus.
Sandis.
Sannazarius.
Santarellus.
Savanorola.
Sayrus.
Scaliger.
Schedel.
Schedius.
Schefferus.
Schelfordus.
Schenckius.
Schichardus.
Schillerus.
Schindlerus.
Schot.
Schoranus.
Schluſſelburgius
Schonbergius.
Schultetus.
Schultingius.
Schuttenius.
Sebaſtianus Brant
Coſta.
Frank.
Medices.
Sedulius.
Seldenus.
Selneccerus.
Seneca.
Sennertus.
Serenus Sammonicus.
Serranus.
Serrarius.
Servius.
Sevartius.
Severus.
Sextus Empiricus.
Sibelius.
Sibylla.
Sidonius Apollinaris.
Sigebertus.
Sigiſmundus.
Sigonius.
Simon Boſchus.
Sixtus Senenſis.
Sladus.
Smithæus.
Snellius.
Societas Flandrica.
Socinus.
Socrates.
Somnia Hiſpanica.
Sorbonici Theologi.
Soſomenus.
Spanhemius.
Spartianus.
Spondanus.
Sprengerus.
Springlius.
Statius.
Stella.
Stengelius.
Stephanus Mathiæ.
Paſchaſius.
Quaranta.
Stevanus.
Strabo.
Strada.
Stratenus.
Stravius.
Streſo.
Strigelius.
Stroſſius.
Struchius.
Stupanus.
Suetonius.
Suidas.
Sulpitius Severus.
Surius.
Sylburgius.
Sylveſter Prieras.
Sylvius.
Syneſius.
Synodus Aurelianenſis A. 1562.
Comjathina.
Conſtantinopolitana.
Dordracena, A. 1578.
Londinenſis, A. 1603.
Middelburgenſis.
Noorthollandica.
Scotiæ.
Synopſis Theologiæ.
Profeſſ. Leydenſium.
Szydlovius.

T.

TAcitus.
Taſſinus.
Talantonius.
Tapperus.
Targum.
Tatianus.
Taubmannus.
Teelingius. Evald. Wilhel.
Tertullianus.
Thalmud.
Themeſvar.
Theocritus.
Theodoretus Balſamo.
Theophraſtus.
Theophylactus.
Thevetus.
Tholoſanus.
Thomas Bartholinus.
Brodæus.
Brouwne.
Cooper.
Eraſtus.
Gerſoni.
à Kempis.
Laurence.
Zanchez.
Thomſonus.
Thuanus.
Thummius.
Thurpius.
Thyræus.
Tilenus.
Tirinus.
Titelmannus.
Toletus.
Torreblanca.
Torre.
Torrentius.
Toſtatus.
Trallianus.
Tranſylvani Miniſtri.
Trelcatii.
Tremellius.
Trithemius.
Troilus Malvetius.
Turnebus.
Turnerus.
Turrecremata.

Turrianus.
Turſellinus.
Twiſſus.
Tyrius.

V.

Valerius Maximus.
Valentia.
Valeſius.
Vallenſis.
Varcerius.
Varro.
Vaſcanellus.
Vaſquez.
Ubbo Emmius.
Udemans.
Vedelius.
Rhapſodus.
Vega.
Vegetius.
Velſerus.
Venantius Fortunatus.
Venator.
Vercellenſis.
de Verdier.
Vergerius.
Verſio Anglica.
Ariæ Montani.
Belgica.
Deodati.
Victor.
Vigilius.
Viguerius.
Vincentius Meuſevoet.
Bellovacenſis.
Cartarus.
Guinifius.
Henſbergh.
Lyrinenſis.
Viretus.
Virgilius.
Vitas Cuniberti.
Vitruvius.
Vivialdus.
Ulpianus.
Volaterranus.
Volkelius.
Vorſtius.
Voſſius.
Vranck.
Uren.
Urſinus.
Uſſerius.
Uſuardus.
Uytenbogaard.

W.

Waddingus.
Walæus.
Walatradus.
Walterius.
Wandelbertus.
Waræus.
Weberus.
Weckerus.
Weemſus à Lothaquar.
Wendelinus.
Wichmans.
Widmanſtadius.
Widdows.
Wieringus.
Wierus.
Wigandus.
Wion.
Wilhelmus Abſalius.
Lantgravius.
Tyrius.
Willetus.
Wilſonus.
Withakerus.
Windheim.
Wiſſenbach.
Wollebius.
Wolphius.
Wouwerus.
Wyerus.

X.

Xenophon.
Xiphilinus.

Z

Zabarella.
Zacchias.
Zanchez.
Zanchius.
Zecchus.
Zegedinus.
Zepperus.
Zigabenus.
Zonaras.
Zozomenus.
Zuarez.
Zwinglius.
Zylius Jeſuita.
Zypæus.

Errata Typographica.

Pag. 5. lin. penult. pro peccata lege peccato.
p. 7. l. 18. pro *the* lege *the*
l. 34. pro inſignata lege inſignita.
p. 10. l. 26. nota e.....
p. 12. l. 26. pro ſcenicias lege ſcenicas.
l. pen pro fraternatibus lege fraternitatibus.
p. 13. l. 8. pro capubus lege capitibus.
p. 14. l. 1. pro penitus lege penitius.
p. 15. l. 13. pro quodam lege quidam.
p. 19. l. 14. pro *Praeciſiſtas* lege *Praciſiſtas*.
l. 16. pro ἀκριβεία lege ἀκριβείᾳ.
p. 22. l. 17 pro *exceptionem* lege *exceptionum*.
p. 28. l. 21. pro Caſuiſtæ lege Caſuiſta.
p. 31. l. antepen. pro *hypotheſici* lege *hypotheticis*.
p. 37. l. 25. pro *dicalogis* lege *dicaologicâ*.
p. 41. l. 36. pro ἰσοχία, lege ἰσυχία.
l. ult. pro muſſim lege amuſſim.
p. 48. l. 35. 36. pro Præciſiaſtarũ lege Præciſiſtarũ.
p. 49. l. antepen. pro curent, lege curant.
p. 57. l. 1. pro balletris, lege balletis.
p. 65. l. 17. lege (*Tuſcul qu.*
p. 70. l. 18. poſt 1. Petr. 4. 8. colloca VIII.
p. 71. l. 4. poſt verb. mandatur, inſere (in ſpecie ſcil. & definitè)
p. 78. lin. 13. pro Quacunque lege Quicunque.
p. 84. l. 14. pro totus lege totos
p. 86. l. 17. pro *traſtaculum* lege *traſtatulum*.
p. 88. l. 13 pro proſligatis lege proſligatis
p. 93. l. 10. pro philogus lege philologos.
p. 94. l. 34. pro ingredienta, lege ingredientia.
p. 105. l. 29. pro *VVeringum* lege *VVieringum*
p. 111. l. 31. lege explodunt. dempto ſigno interrogat.
p. 118. l. penult. pro *Gemi* lege *Gear*.
p. 126. l. 1. pro hiſtoricæ lege hiſtoriæ.
p. 128. l. 19. pro Eſt lege Hinc eſt
p. 129. l. 25. nota *lib*.....
p. 135. l. 17. pro *Niphim* lege *Niphum*

ERRATA.

p. 136. l. 11. pro ἐκπικὴν lege ἐυκλικὴν
l. 31. pro *Elteveris* lege *Eliezeris*
l. penult. pro *Magnlib. 4 dual.* lege *Magn. lib. 4 dial.*
p. 137. l. 5. pro præcandi lege precandi
p. 138. l. 21. pro prima lege primam
p. 144. ad pag. 153. numerus paginarum male positus.
p. 146. lin. 35. pro optativum lege operativum
p. 147. l. 31 pro vitæ lege vita.
p. 152. lin. antepen. pro ἄλλαχοι lege ἄλλοχοι
p. 158. l. 31. post verb. Chartertonum lege &
p. 165. l. ult. pro nomen lege non.
p. 171. l. 31. pro proprium lege propriam
p. 176. l. 7. pro solutionem lege solutionum
p. 189. l. ult. post quia dele ro non
p. 194. l. 15. pro professo lege professio
p. 201. l. 6. pro Posset lege Possent.
l. 11. pro nimiam lege nimia
p. 212, lineam 1. dele: excepta ultima Voce, omnis
l. 6. pro contemtum lege contentum
p. 239. l. 10. pro *nostro* lege *nostros*.
p. 256. l. 25. pro *Quinto* lege *Sexto*.
p. 267. l. penult. pro defesbonem. lege defensionem.
p. 273. l. 11. pro conaerrentes, lege convertentes,
l. 19. pro apun. lege apud
p. 285. l. ult. pro parodiee lege parodiee
p. 297. l. 16. pro hæc lege non
l. 34. pro adque lege idque
p. 316. l. 23. pro *Pig rio* lege *Pignorio*
p. 331. l. 6. pro Xenedochii lege Xenodochii.
p. 343. l. 1. pro partem lege parem
p. 355. l. 33. pro testaret lege restaret
p. 370. l. 27. pro Illiberini lege Eliberini.
p. 461. l. 1. pro *ἰδιογχώμονα*, lege *ἰδιογνώμονα*,
l. 3. pro Delrii. lege delirii,
p. 475. l. penult. pro fuæ lege seu
p. 480. l. 27. pro *Nicolaus* lege *Nicolao*.
p. 514. l. 34. pro Volito lege Voluit
p. 520 l. 25. pro varius lege varias.
p. 532. l. 17. pro Earryribus lege Martyribus
p. 535. l. 4. pro taxat lege taxat
p. 611. l. 33. pro aera lege æra
p. 548. l. 3. 4. pro *l'empereur* lege *l'Empereur*
l. 15. pro periculosa lege periculosas
p. 551. l. 34. pro confe lege confer
p. 552. l. 22. pro ii. lege i. e.
l. 36. pro jussit lege justit
p. 553. l. 28. pro confellatione lege constellatione
p. 554. l. 36. dele seu Characte
p. 566. l. 28 pro *VVillosus* lege *VVillotus*.
p. 567. l. 11. inter num. 1604. & verb. experientia. insere. *VII. Septimo.*
l. 34 pro refertas lege refert ab
p. 569 l. 11. Verbo *Arnobium* junge, *lib. 1.*
p. 585. l. 2. pro deccata lege peccata.
l. 35. pro accuratior investigatio lege, in accuratiori investigatione
p. 588 l. 12. pro Medicinæ Professoris Marpurgensis, lege. Professoris Marpurgensis Medicinæ Doctorem,
p. 600. l. 11. verbo quæso adjice.
p. 601 l. 19 pro *Brightmannus* lege *Brightmannus*,
p. 604. l. 5. pro Φίσια lege Ἐφίσια
p. 607. l. 31. pro Consultor lege Consultor
p. 618. l. 16 pro (*fictium*- lege *fictitium*.
p. 631. l. 20. pro absorptis lege absorptos
p. 678. l. 28. pro disciplinis lege disciplinis.
p. 680. l. 4. dele non
p. 784. l. 21. pro eum lege eos.
23. pro suum lege suos
p. 786. l. 15. pro intortum lege intortæ
p. 836. l. 1. post num. 2. pone *Resp.*
p. 860. l. 11. pro diei lege dici
p. 872. l. ult. post verb. *Consultatione* insere *c. de imagin.*
p. 874. l. 9. pro imsiginum lege imaginum.
p. 875. l. 23. dele 25. *artic.*
l. 25. post num. 4. iterum inserendum.
p. 891 lin. 24. pro p rjurus lege perjurus.
p. 942. l. 1. pro Urbano VIII. lege Urbano V.
p. 1010. l. 31. (in principio) lege ab
p. 1042. l. 17. pro ab Spiritu lege a Spiritu.
p. 1194. l. 12. pro editio lege editis.
l. 14. pro proferetur lege proteletur.
p. 1209. l. 33. pro repugna. lege repugnat.
p. 1238. l. 34. verbo cognovi junge ex
l. 35. pro *Spepard* lege *Shepard*
l. penult. pro *Farus* lege Fajus.
l. ult pro disp lege disp.
p. 1400. l. 15. pro possumus lege possumus.

FINIS.

BIBLIOTECA ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google